

UNIVERSITY OF TORONTO.
KING ALFRED LIBRARY OF HISTORY
FOUNDED BY
GOLDWIN SMITH AND HARRIET SMITH
1901

CÆSARIS BARONII

ANNALES ECCLESIASTICI

TOMUS DECIMUS

CÆSARIS S. R. E. CARD. BARONII

OD. RAYNALDI ET JAC. LADERCHII

CONGREGATIONIS ORATORII PRESBYTERORUM

ANNALES

ECCLESIASTICI

DENUO EXCUSI ET AD NOSTRA USQUE TEMPORA PERDUCTI

AB AUGUSTINO THEINER

EJUSDEM CONGREGATIONIS PRESBYTERO, SANCTIORUM TABULARIORUM VATICANI PRÆFECTO, ETC., ETC.

TOMUS DECIMUS

546-599

PARISIIS
APUD VICTOREM PALME, BIBLIOPOLAM
via dicta Grenelle-Saint-Germain, 25

BARRI-DUCIS, LUDOVICUS GUERIN, EQUES ORDINIS *S. SILVESTRI*, ET SOCII,
TYPOGRAPHI EDITORES.

M DCCC LXVII

SUMMARIUM

TOMI X.

DXLVI. 1-4. In Perusii obsidione S. Herculani martyrium. 5-7. Totila vexat S. Cerbonium episcopum, et Urbem obsidet. 8-53. Insignis quæstio et Historia de Tribus Capitulis a Justiniano insertis in suo edicto; cui Orientales et Occidentales episcopi suffragantur. 54-60. Vigilius rogatu Justiniani Constantinopolim iturus moratur in Sicilia, unde frumentum mittit Romam. 61-67. Aureliano episcopo Arelatensi vices suas delegat Vigilius. 68-71. Domnus Antiochiæ, et Macarius Hierosolymæ episcopi.

DXLVII. 1-19. In Urbis obsidione legatio Pelagii diaconi ad Totilam, qui Isaurorum proditione tandem Romam ingreditur, fame et squalore enectam. 20-50. Legationem Totilæ ad Justinianum Belisarius excipit, qui Urbem a Totilæ demolitione servatam, victor ingreditur.

DXLVIII. 1-6. Rustici præsertim Romanæ Ecclesiæ diaconi opera schisma in Vigilium conflatur. 7-12. Theude occiso, regnat in Hispania Theodegistus, qui item occiditur; ubi de Lauriani martyrio et variis miraculis. 13-23. Macario succedit Eustochius episcopus Hierosolymæ, sub quo miracula S. Simeonis pro fide Catholica. 24, 25. Obitus Theodoræ Augustæ. Joannis Cappadocis pœna et exilium.

DXLIX. 1-5. Belisario redeunte Constantinopolim, status Occidentalis imperii. 6-8. Nimia Justiniani studia circa dogmata.

DL. 1-14. Vigilii Epistolæ ad Valentinianum Tomitanum et Aurelianum Arelatensem episcopos de sua rectissima circa Concilium Chalcedonense sententia. 15-39. Mopsuestena Synodus. 40. Jordanj historic admonitio.

DLI. 1-4. Novis cladibus affligitur Romanum imperium, Justiniano cum Theodoro evertente Ecclesiam et insectante Vigilium. 5-18. Sententia damnationis et excommunicationis in Theodorum a Vigilio conscripta in Basilica sancti Petri quo confugerat.

DLII. 1-7 Justiniani Constitutio de Judæis. 8-10. Vigilius fugit Chalcedonem in Ecclesiam S. Euphemiæ.

11-17. Honorifica Justiniani legatione accepta, Vigilius Encyclicam Epistolam ad universos populos mittit. 18-21. Rerum perturbatio in pacem conversa, resipiscentibus Theodoro et Justiniano. 22-24. Menna in communione Catholica moritur, sub quo Basilica Apostolorum ædificata, et miraculum de puero Judæo. 25-28. Concilium Aurelianense quintum sanctis episcopis insigne. 29-30. Theobaldus filius et successor Theodoberti.

DLIII. 1-14. Eutychius electus episcopus Constantinopolitanus dat fidei suæ professionem Vigilio, qui eidem respondet, pace Ecclesiæ restituta. 15-19. Prospera cuncta succedunt Narseti qui Gothos vincit, Totilam occidit, Urbemque recuperat. 20-30. Quibus de causis Synodus quinta celebrata fuerit, et quæ illam præcesserint. 31-222. Universa Acta quintæ Synodi et Vigilii Constitutum. 223-237. Quintæ Synodi auctoritas probatur, et Vigilius defenditur. 238-248. Quid in causa Origenistarum et aliis egerit quinta Synodus. 249-251. Terræ motus Constantinopoli et perturbatio Ecclesiarum circa Synodi receptionem. 252,253. De avaro terribilis casus. Sanctæ Chrotildis et sancti Florentini obitus.

DLIV. 1-8. Vigilius ab exilio liberatus, qui proinde quintam Synodum approbat. 9-13. Rogatu Vigilii dat Justinianus Constitutionem de rebus Italiæ. 14-16. De quibusdam philosophis ad Persas peregrinantibus.

DLV. 1-5. Vigilius in Sicilia moritur. 6-9. A Vigilio collatum privilegium primæ Justinianæ et cætera ejus gesta. 10, 11. De electione Pelagii papæ. 12-16. Franci et Alemanni, ducibus Leuthare et Bucellino, grassantes in Italia vincuntur, occisis ducibus. 17. Romanus exercitus profligatur in Colchis. 18. Theodebaldi obitus. 19. Judæorum tumultus.

DLVI. 1-16. Episcopos Occidentales respuentes quintam Synodum Pelagius per Narsetem coercere conatur, datis eidem litteris. 17-29. Pelagii Epistolæ ad Sapaudum episcopum Arelatensem et Childebertum regem. 30-36. Pelagii Epistolæ adhortatoriæ ad episcopos Tusciæ, et circulares ad universum populum Dei. 37-42. Discordiæ civiles in Gallia, et Chramni rebellio in patrem Clotarium, inde divina ultio. 43. Justinus dux Persas vincit.

DLVII. 1-8. Ingens terræ motus. 9-11. Templum S. Sophiæ.

DLVIII. 1-5. Dira pestis, unde Justiniani sanctiones ad scelera compescenda. 6-11. Hunnorum incursiones proxima Constantinopolis loca fœde grassantium. 12, 13. Inertia et crudelitas Justiniani. 14, 15. S. Cassii episcopi Narniensis obitus. 16. Joannis Silentiarii obitus.

DLIX. 1-5. Pelagius papa moritur, sub quo Basilica SS. Apostolorum ædificata. 6-17. Pelagii scripta et res gestæ, cui succedit Joannes III. 18-33. Primum Parisiense Concilium, ex quo plures canones ad firmandam Ecclesiasticam disciplinam, multis sanctis episcopis insigne, præsertim Germano Parisiensi et Euphronio Turonensi. 34-40. Euphronii et aliorum episcoporum Epist. ad Radegundem reginam de institutione monastica.

DLX. 1-5. Turbæ Constantinopoli, Justiniano ægrotante, qui ope SS. reliquiarum sanatur. 6-12. Theodomirus Suevus, Galliciæ rex ab Ariano factus Catholicus miraculis reliquiarum S. Martini. 13. Ultrogothæ reginæ peregrinatio ad sepulcrum S. Martini.

DLXI. 1-8. Belisarii insignis calamitas. 9-15. De donationibus a Childeberto factis Ecclesiæ S. Vincentii quam et S. Germanus sacris muneribus locupletat.

DLXII. 1, 2. Childeberti regis obitus et monumenta ab eo excitata. 3, 4. Succedit Clotarius, qui filio Chramno parcit. 5-23. Cassiodorus a cujus Paschali computo Indictiones cœptæ, monasterium sibi ædificat, monachos instituit, bibliothecam instruit, sacris scriptis et litterariis laboribus clarescit.

DLXIII. 1-8. Justinianus in hæresim Aphthardocitarum, sive Incorruptibilium lapsus. 9-12. Quomodo Anastasius episcopus Antiochenus restiterit Justiniano. 13. Incendium Constantinopoli. 14-18. Concilium Bracharense et ejus canones.

DLXIV. 1-8. Justinianus in hæresi perseverat ope Theodori Cæsariensis, fortiter resistente Eutychio pa-

triarcha Constantinopolitano et aliis episcopis. 9-29. Eutychius a sede pulsus, in quam Joannes Scholasticus intruditur, exilium suum miraculis illustrat. 30. Chramni miserandus interitus. 31-34. S. Medardi obitus et Suessionem translatio. 35. S. Gildardi episcopi Rothomagensis obitus.

DLXV. 1-10. Justiniani obitus et quid de eo sentiendum. 11. Narsetis monumenta in ponte Anienis. 12-21. Justinus nepos Justiniani in imperium assumptus coronatur, avunculo insigniter parentatur, populum sibi demeretur. 22-24. Mortuo Clotario, ejus filii dividunt inter se regnum, ex quibus Sigebertus S. Nicetium ab exilio revocat. 25-29. Pestis inguinaria per Italiam et Galliam grassatur, mira operantibus reliquiis sanctorum. 30-33. Pictorum populorum in Britannia conversio per S. Columbanum.

DLXVI. 1,2. Justinus consulatum suscipit et instaurat. 3-7. Fidei Catholicæ per decretum Justinus consulit. 8, 9, Barbaros minantes contemnit Justinus. 10-15. Justinus, licet de Catholica fide studiosus, moribus tamen corruptus, decernit eidem adversa, maxime de divortio. 16-20. Leontius Burdigalensis episcopus jure deponit Emerium Santonensem episcopum, reluctante rege Chariberto; ubi de cæteris ejus laudibus usque ad obitum. 21-27. Hiberni episcopi in schismate permanent, dum Gallia miraculis illustratur ex cineribus S. Martini. 28-40. Radegundis duplex legatio in Orientem pro colligendis sanctis reliquiis; unde exportatum lignum sanctæ Crucis in monasterio Pictaviensi reconditur, miraculis clarum, versibus celebratum. 41-43. Miracula et sanctitas Radegundis. 44. De Victore chronographo episcopo Africano.

DLXVII. 1-6. Justini ducis et Ætherii et Addæi senatorum supplicium et nex. 7-12. An vocatio Longobardorum in Italiam per Narsetem sit admittenda. 13-16. Adventum Longobardorum et cladem inde secuturam quædam signa prænuntiant. 17-20. Regis Gothorum filiæ in Hispania nubunt regibus Francis; quarum Gelesuintha necem passa laudatur. 21. Hispani adversus Græcos pugnant. 22-24 S. Launomarus in Gallia signis et virtutibus florescit.

DLXVIII. 1-5. Longobardorum in Italiam adventus, et ipsorum mores, rege Alboino. 6-8. De Felice Tarvisorum episcopo et Fortunato. 9-14. De fine Narsetis diversæ sententiæ, a quo etiam crimen proditionis repellitur. 15-18. In oppressores pauperum exemplum justitiæ. 19, 20. Ecclesiæ Bizacenæ privilegiis consulit Justinus.

DLXIX. 1. Leuvigildus regnat in Hispania. 2. Lucense Concilium in Gallicia. 3. Avares victi a Tiberio.

DLXX. 1-8. Apollinaris episcopi Alexandrini obitus, sanctitas et gesta. 9-12. Progressus Longobardorum in Italiæ deprædationem, ubi de origine Aquileiensis patriarchatus. 13-22. Secunda Synodus Turonensis, ejusque canones. 23, 24. Concilium Lugdunense primum. 25, 26. Ariamirus filius et successor Theodomiri in Gallicia.

DLXXI. 1-5. Alboinus rex a Rosimunda uxore occiditur, quæ et ipsa cum complice Helmige veneno tollitur.

DLXXII. 1-3. De Joannis papæ obitu, sub quo floruit Constantius episcopus Aquinas, deque ejus rebus gestis et scriptis. 4-7. Charibertus Francorum rex excommunicatus moritur. 8-9. De Theodigilde regis concubina, et alia ejusdem nominis regina sanctissima. 10-15. Bracharense et Lucense secundum Concilium. 16-21. Anastasio legitime etsi injuste depulso, sedem Antiochenam obtinet Gregorius scientia et virtute ornatissimus. 22. Persarum legatio ad Justinum.

DLXXIII. 1. Benedictus papa. 2-25. Occiso Clephi, in triginta sex duces Longobardi regnum partiuntur; quorum dira extitit grassatio in Italia, sanctis viris magna et mira operantibus. 26, 27. S. Galli episcopi Arvernensis obitus et laudes. 28-30. Arvernensis civitas peste et schismate laborat.

DLXXIV. 1-4. Persarum incursiones cum clade Antiochiæ. 5-9. Simeonis junioris Stylitæ, de cujus sanctitate multa, Epistola ad Justinum querentis de Samaritarum furoribus. 10-16. Gregorius in sede Turonensi succedit Euphronio, et de hujus sanctitate Fortunati Epistolæ et carmina. 17, 18. De Felice episcopo Nannetensi. 19-23. Gregorius ordinatus episcopus Turonensis, quæ a S. Martino miracula ipse receperit.

DLXXV. 1-8. Longobardorum in Gallias irruptiones, quos S. Hospitii virtutes et miracula detinent. 9-12.

De nonnullis Galliæ episcopis militiam sæcularem sectantibus. 13-15. Justino fatuitate laborante, Sophia cum Persis pacem init.

DLXXVI. 1-4. Francorum regibus bello civili inter se digladiantibus, Ecclesiæ vexantur.

DLXXVII. 1, 2. Benedicto papa mortuo, eligitur Pelagius II. 3, 4. Pax inter Francorum reges inita, miraculis ad S. Martini sepulcrum patratis. 5. Ecclesia Dei Genitrici ædificatur ab imperatore.

DLXXVIII. 1-6. Tiberius vir optimus in collegam imperii a Justino adscitus, Eutychium in sedem Constantinopolitanam revocat, defuncto Joanne. 7-14. Reditus Eutychii et ingressus Constantinopolim amore populi et signis illustratus.

DLXXIX. 1-3. De annis Cosrhois Persarum regis ratio. 4-8. Bellum contra Persas cum clade hostium et nece Cosrhois confectum. 9-12. Martyres necati a Longobardis. 13-19. Sigibertus, licet in bello civili Francorum victor, dolo occiditur: sub quo plura divinitus immissa in invadentes jura Ecclesiæ. 20-23. S. Germani episcopi Parisiensis obitus, aliorumque sanctorum virorum. 24-28. Magnæ conversiones Judæorum in Gallia per sanctos Avitum et Germanum factæ. 29-31. Chilpericus regnat in Gallia, munificus erga monachos. 32, 33. De Moroveo Chilperici filio ob incestuosas nuptias cum Brunichilde afflicto.

DLXXX. 1-5. Terræ motus Antiochiæ, ubi Anatolii idololatræ judicium et supplicium. 6-11. Moroveus plura molitus ob regni cupidinem, Turone fugit ad Brunichildem. 12. De die Paschatis in Hispania. 13-21. Concilium Parisiense in causa Prætextati episcopi Rothomagensis, qui calumniam passus, exilio damnatur. 22. Vinum S. Martini.

DLXXXI. 1, 2. Laurentius junior episcopus Mediolanensis. 3-12. Gregorii magni primordia suis quæque temporibus reddita. 13. Eulogius episcopus Alexandrinus. 14. Res Francorum.

DLXXXII. 1-7. Justinus allocutus Tiberium, moritur, qui solus imperat, Sophiæ et Justiniani insidiis elusis, liberalis erga pauperes. 8. Pelagii papæ Epistola ad episcopos. 9-12. Synodi Cabilonensis et Matisconensis in Gallia.

DLXXXIII. 1-10. Mauritius, cujus optima indoles et imperii præsagia patefiunt, Orientis præfecturam a Tiberio accipit, Persas vincit. 11-14. Gregorius ex monacho diaconus cardinalis, et legatus Constantinopolim. 15-21. Concilium Brennacense in Gallia, ubi calumniæ in Gregorium Turonensem diluuntur. 22-25. Filiorum regis Chilperici funera. 26-28. Funera Clodovei, impiæ reginæ Austregildis, et Nantini comitis. 29-31. Martini episcopi Galliciensis obitus et laudes. 32-34. Leuvigildus rex Arianus insectatur Catholicos, Hermenegildo ejus filio ad Catholicam fidem converso ab uxore. 35-37. S. Leandri episcopi Hispalensis legatio ad Tiberium. 38-54. Controversiæ de fide inter Catholicos et Arianos, martyria et miracula. 55, 56. Chilpericus rex in Sabellianam hæresim lapsus resipiscit. 57, 58. S. Mauritii episcopi Cadurcensis, aliorumque sanctorum virorum obitus.

DLXXXIV. 1-6. Martyrium regis Hermenegildi a Leuvigildo ejus patre Ariano interfecti. 7-9. Leuvigildus persequens Catholicos, exilio damnat Leandrum, aliosque episcopos, Suevosque a fide revocat. 10. Vincentii abbatis martyrium. 11. Ægidii episcopi Rhemensis laudes in rebus Francorum componendis. 12. Pro furibus Gregorius intercedit apud Chilpericum. 13. Qui sancti viri hoc anno vita excesserint. 14-18. Pelagius petit auxilium ab imperatore contra Longobardos per Gregorium, ubi de Maximiniano presbytero. 19, 20. Pelagii Epistola ad Auxanium in Gallia episcopum de incursionibus Longobardorum.

DLXXXV. 1, 2. Creatur rex Longobardorum Antharit. 3, 4. Roma defensa divinitus. 5-12. Leuvigildo defuncto Reccaredus succedit, qui Catholicus, Catholicis favet, Arianos confundit. 13-16. Chrodini ducis, Juliani, aliorumque illustrium virorum laudes.

DLXXXVI. 1-7. Eutychius episcopus Constantinopoli post insignem cum Gregorio disputationem de Resurrectione carnis, in confessione dogmatis pie moritur. 8, 9. Joannes jejunator episcopus Constantinopolitanus, ejusque superbia. 10-15. Tiberius pie moritur, cui Mauritius in imperio succedit, Cæsar antea renuntiatus. 16-19. Martyres per Saracenos passi. 20-23. Mauritius Catholica

fide et morum sanctitate spectabilis. 24-27. Misso novo apocrisiario Constantinopolim, Gregorius Romam redit, scribitque adversus schismaticos. 28-85. Tres Epistolæ Pelagii nomine a Gregorio scriptæ ad Istriæ episcopos schismaticos. 86-87. Pelagius per exarchum schismaticos exagitat. 88. Obitus S. Disciolæ virginis in Gallia.

DLXXXVII. 1-6. In Synodo Constantinopolitana habita in causa Gregorii Antiocheni Joannes episcopus nomen usurpat Œcumenici, ejus proinde Acta irritat Pelagius. 7-21. De Joannis præsumptione Epistola Pelagii ad universos episcopos; unde contra Novatores argumenta de Primatu Romani Pontificis. 22-25. Post reditum Gregorii Antiochiam ingens ibidem terræ motus. 26. Avarum grassatio. 27. Blasphemi punitio. 28. Synodus Lugdunensis secunda. 29, 30. Reccaredi conjugium. 31-34. Chilperici occisio et pravi mores. 35-38. Sulpitii et Salvii episcoporum laudes et Lupentii abbatis martyrium. 39, 40. Ingens miraculum. 41-42. Epitaphium Cæsariæ.

DLXXXVIII. 1-5. Gregorius episcopus Antiochenus reconciliat exercitum duci Philippico. 6. Mauritius Francos sollicitat in Longobardos. 7-9. Guntheramni regis bellum in Gothos Galliæ Narbonensis. 10-22. Matisconense secundum Concilium sub Guntheramno rege, ejusque canones. 23-29. Guntheramni ad episcopos edictum de moribus populi emendandis. 30. Reccaredus rex pacis studiosus. 31-33. Incendium Parisiacum. 34. De episcopis schismaticis.

DLXXXIX. 1-3. In Synodo Valentina Guntheramni regis liberalitas erga Ecclesias. 4-6. Prætextati episcopi Rothomagensis martyrium. 7, 8. De conversione Gothorum. 9-44. Concilium Toletanum tertium sub Reccaredo rege, præside S. Leandro episcopo Hispalensi legato Apostolico, et singula ejusdem Acta, Decreta et canones. 45-47. Reccaredus ob suas virtutes prosperatus. 48. De subdiaconorum continentia. 49-51. Insignis victoria in Persas. 52-55. Maxima Tiberis inundatio.

DXC. 1, 2. Pestis Romæ ex qua moritur Pelagius papa. 3-8. Gesta Pelagii et ejus Epistola ad archiepiscopum Benignum. 9-25. Quæ mirabilia hujus temporis facta narret Gregorius in suo monasterio vitam ducens. 26. Concilium Hispalense. 27. Guntheramnus rex a sicario frustra invaditur. 28-40. Radegundis per Epistolam suum monasterium commendat episcopis, ac sanctissime moritur. 41-43. Bajoariorum conversio per Rupertum episcopum Vangionensem in Gallia. — Auctoris peroratio cum gratiarum actione.

DXC. Præfatio auctoris cum imploratione divini auxilii. — 1-4. Universali voto ad cathedram Romanam expetitus Gregorius. 5-11. Quid senserit et egerit Gregorius antequam confirmatio suæ electionis ab imperatore Mauritio redderetur. 12-19. Concio Gregorii, et Litania septiformis dicta, unde pestis cessatio. 20, 21. Gregorius fugiens divinis patefactus indiciis consecratur Pontifex. 22-24. Pestis, bellum et penuria vexant Romam et Italiam. 25-28. Librum curæ pastoralis scribit Gregorius. 29-33. Gregorii Epistolæ, circa sui muneris labores et curas. 34. Consulit Gregorius Ecclesiis derelictis. 35-42. Schismaticis episcopis ad unitatem revocandis studet Gregorius, qui contra libellum ad imperatorem mittunt. 43. Mauritii imperiosa Epistola ad Gregorium. 44, 45. Pro Arianorum conversione Gregorii studia. 46, 47. Pestis in Gallia, in qua pietas regis Guntheramni lucet. 48, 49. Ex reliquiis sanctorum martyrum miracula. 50, 51. Francorum motus in Longobardos. 52-54. Synodus Antisiodorensis diœcesana. 55-57. De sancto Theodoro episcopo Anastasiopolis.

DXCI. 1-3. Ex privatis Gregorii Epistolis, ejus erga pauperes cura, 4-6. Synodalis Gregorii Epistola ad Orientalis Ecclesiæ patriarchas. 7, 8. Aliæ privatæ Epistolæ ejusdem. 9-14. Cura et vigilantia Gregorii erga episcopos. 15, 16. Ad monasticam disciplinam instaurandam incumbit Gregorius. 17-23. Laurentium archidiaconum, et Demetrium episcopum Neapolitanum deponit, et clericos ad disciplinam, maxime ad cælibatum revocat Gregorius, ubi fabella refellitur de filiis clericorum. 24-31. Ecclesiis ejusque ministris et bonorum Ecclesiasticorum administrationi consulit Gregorius. 32-40. Ad evellendos ex Africa Donatistas incumbit Gregorius, ubi de munere Chartularii. 41. Ne inviti cogantur Judæi ad fidem. 42-48. Gregorii Epistola ad Leandrum episcopum Hispalensem, ubi de Reccaredi factis præclara mentio. 49, 50. Agilulphus rex Longobardorum convertitur ad fidem Catholicam. 51-55. Ecclesia S. Agathæ Romæ catholico ritu dicata. 56. Res bellicæ.

DXCII. 1, 2. Quid Gregorius passus per Arnulphum ducem Longobardorum urbi imminentem. 3, 4. Contra Donatistas in Africa iterum insurgit Gregorius. 5. Legatio episcopi Carthaginensis ad Gregorium. 6. Ad episcopos Hiberniæ schismaticos paræneticas dat litteras Gregorius. 7, 8. Idem laborat pro episcopis Istriæ schismaticis. 9-14. Quorumdam causas episcoporum et clericorum

jure appellationis cognoscit, ac definit Gregorius. 15-17. Idem in episcoporum mores invigilat, et Ecclesiis consulit. 18, 19. Monachorum et laicorum bono prospicit. 20. De tunica S. Joannis. 21-24. Homiliæ habitæ a Gregorio. 25. Concilium Cæsaraugustanum secundum. 26-28. Hormisda rex Persarum occiditur; Cosrhoes ejus filius ad Romanos fugit. 29. Mauritii lex iniqua.

DXCIII. 1-6. Cosrhoes in regnum restitutus dona offert Ecclesiæ S. Sergii; unde ambigitur fuerit necne Christianus. 7-19. De lege Mauritii prohibentis milites ingredi monasteria, Gregorii querelæ; ubi de immunitatis Ecclesiasticæ juribus. 20-23. Eamdem legem emendatam promulgat Gregorius. 24. De tunica Salvatoris. 25-28. Per litteras et Sabinianum legatum corripit Gregorius Joannem episcopum Constantinopolitanum. 29, 30. Concilium Numidiæ Gregorius redarguit. 31-33. Theodolindam reginam Gregorius a schismaticorum fraudibus deterret. 34-39. De electione Constantii episcopi Mediolanensis, ad quem Epistolæ Gregorii. 40. Schismaticis resipiscentibus consulit Gregorius. 41-48. Gregorius captans recessum, scribit libros Dialogorum, quos postea in græcum vertit Zacharia papa. 49-54. Nonnulli episcopi corripiuntur a Gregorio. 55-62. Gregorii plura documenta ad monachos aliosque; cura de pauperibus ac bonis temporalibus. 63-84. Monialium nobilium in monasterio Pictaviensi rebellio, duce Chrodielde; unde Concilium Pictaviense, in quo ipsæ damnantur. 85, 86. Privilegia concessa monasterio S. Medardi. 87, 88. Ingobergæ reginæ, et Sanctuli obitus. 89-92. Inter Chaganum ducem Abarum, et Priscum ducem Romanorum res bellicæ et fœdus. 93-97. Sanctarum Gliceriæ et Euphemiæ miracula. 98. Theodosius filius Mauritii, et Colinduch martyr.

DXCIV. 1-5. Gregorius papa Constantium episcopum Mediolanensem instruit circa schismaticorum præsumptiones. 6, 7. Episcopi in Africa pugnant in Donatistas. 8-15. Pro Judæorum conversione laborat Gregorius, et Gentilium in insula Sardiniæ, pro quibus legatio et litteræ ad episcopos, clericos aliosque. 16-18. Episcopos et monachos monet ac corripit Gregorius. 19. Locis sanctis consulit. 20-25. Gregorii Epistola ad Constantiam Augustam, petentem reliquias S. Pauli. 26. De Rusticiana, et nutrice S. Gregorii. 27. Synodus Metensis. 28. Erratum in Paschate. 29. Obitus Gregorii episcopi Antiocheni. 30. Evagrii historiæ finis. 31. Obitus Maximiani episcopi Syracusani.

DXCV. 1-6. Irruptio Longobardorum, rege Agilulpho, interrumpit Gregorium a concionibus super Ezechielem Prophetam. 7, 8. Gregorii virtus ex ejus homiliis. 9-15. Miserandus Urbis et Italiæ status, grassantibus Longobardis. 16-19. Quanta cura saluti Urbis prospexerit Gregorius. 20-26. De pace agens cum Agilulpho deridetur Gregorius a Mauritio. 27-37. De origine et progressu præsumptionis episcopi Constantinopolitani se vocantis Œcumenicum. 38-52. In prædicta controversia acriter pugnat Gregorius, scriptis Epistolis ad Joannem ipsum, Mauritium, Augustam, aliosque. 53-56. Causa Joannis et Athanasii presbyterorum in Romana Synodo judicata. 57-59. Synodi Romanæ canones. 60-66. Maximus episcopus Salonitanus, Gregorii opera legitimus evadit. 67. Anastasius Sinaita episcopus Antiochenus. 68. Amos episcopus Hierosolymæ. 69, 70. Ad Galliæ reges Gregorii litteræ. 71. Gregorius libros mittit ad S. Leandrum. 72, 73. Pro Anglorum conversione mira studia Gregorii. 74-78. Mortuo Joanne, Marinianus eligitur episcopus Ravennates, ad quem avaritia correptum scribit Gregorius; deque illius Ecclesiæ privilegiis. 79. Gregorius neminem invitum ad episcopatum cogebat. 80, 81. Monachorum disciplinæ et commodis inservit Gregorius. 82-84. Pseudopropheta in Gallia. 85-89. De S. Aredii sanctitate et miraculis. 90. S. Sulpitii episcopi Bituricensis obitus.

DXCVI. 1, 2. Joannis Jejunatoris obitus et falsa sanctitas. 3-5. Ei succedit in sede Constantinopolitana Cyriacus, qui ad Gregorium mittit legatos. 6-8. A Longobardis, quibuscum frustra pacem tentat Gregorius, dira patitur Urbs et Italia. 9-14. De Anglorum conversione sollicitus Gregorius eo mittit Augustinum et socios. 15. Episcopos circa officia charitatis admonet Gregorius. 16-19. Ad Donatistarum in Africa et schismaticorum conversionem incumbit Gregorius. 20, 21. De regibus Galliæ.

DXCVII. 1-5. Legatio Cyriaci ad Gregorium Catholicam communionem expetentis. 6-15. Anatolio apocrisiarii munere proficiscenti Constantinopolim dat Gregorius litteras ad Mauritium et Eulogium de quæstione nominis Œcumenici; additque alias ad alios optimis documentis refertas. 16-19. Brunichildem reginam de quibusdam abusibus ex Gallia evellendis admonet Gregorius. 20-27. Augustini et sociorum res optime gestæ in Anglia. 28. Concilium Toletanum. 29. Antiochi anachoretæ sanctitate clari obitus.

DXCVIII. 1-7. De conversione hæreticorum Alexandriæ, ad hujus patriarcham scribit Gregorius, et dat magnum specimen humilitatis. 8-10. De pace cum Longobardis sancienda per Probum abbatem

agit Gregorius. 11. Victoria in populos Sclavos. 12-15. Hæreticis Thessalonicæ, et Judæis in Sicilia convertendis dat operam Gregorius. 16-19. Officium et dignitas defensorum instituitur a Gregorio. 20-22. Monasterio Classensi consulit, et Calaritanum episcopum redarguit Gregorius. 23. De oleo sanctæ Crucis. 24-28. Mauritii testamentum, et Theodori episcopi miracula. 29-31. Concilium Oscense in Hispania, et Narbonense. 32, 33. Guntheramni regis obitus.

DXCIX. 1-3. Pax inita cum Longobardis, non tamen proficua. 4. De causa episcopi Bizaceni. 5, 6. Ad Synodum Constantinopolitanam adeuntes monet Gregorius Orientis episcopos. 7-9. Schismaticorum conversio, et Anastasii episcopi Antiocheni obitus et scripta. 11, 12. Ipsi succedit itidem Anastasius nomine, ad quem scribit Gregorius. 13. Epistola Gregorii ad Mauritium pro eleemosina accepta. 14-18. Gregorius podagra confectus, curas non remittens scribit ad plures; ubi de sacrarum Imaginum cultu. 19-21. Gregorii documenta ad Missæ ritus spectantia. 22. De Claudio viro insigni. 23, 24. Concilium Barcinonense. 25-27. Reccaredi munera ad S. Petrum, ad quem regem, et ad S. Leandrum scribit Gregorius. 28. Pestis in Africa.

ANNALES ECCLESIASTICI.

VIGILII ANNUS 7. — CHRISTI 546.

1. *In Perusii obsidione S. Herculani martyrium.* — Sequitur annus Domini quingentesimus quadragesimus sextus, idemque belli Gothici a Procopio undecimus numeratus, et post consulatum Basilii quintus : quo Totilas Spoletum in deditionem accepit, Perusiumque obsedit ; diuque obsidione frustra tentata, demum dolo necans Cyprianum, cui custodia mandata erat, occupavit. Scribit hæc omnia Procopius [1] pluribus, qui et tradit capti eo modo Perusii a Totila præfectos custodiæ Meledium et Ulifium transfugas. Sed quomodo tunc contigerit sanctum Herculanum ejusdem civitatis episcopum subire martyrium, ex S. Gregorio sic habeto [2] :

2. « Nuper quoque Floridus venerabilis vir vitæ episcopus narravit quoddam memorabile valde miraculum. (Fuit hic Floridus Tifernas episcopus sanctitate clarus, de quo inferius idem sanctus Gregorius [3] meminit) dicens : Sanctissimus Herculanus nutritor meus, Perusinæ civitatis episcopus fuit, ex conversatione monasterii ad sacerdotalis ordinis gratiam deductus. Totilæ autem perfidi regis temporibus eamdem urbem annis septem continuis Gothorum exercitus obsedit ; ex qua multi civium fugerunt, qui famis periculum ferre non poterant. Anno vero septimo nondum finito, obsessam urbem Gothorum exercitus intravit ». Hic admonendum putamus, ex depravato codice pro mensibus annos positos Perusinæ obsidionis : siquidem ex Procopio, qui vestigia Totilæ est assectatus, apparet non ante præsentem annum ab eodem rege tentatum esse Perusium, ut pote qui in aliis expugnandis munitionibus intentus fuit. Pergit vero Gregorius :

3. « Tunc (inquit) comes, qui eidem exercitui præerat, ad regem Totilam nuntios misit, exquirens quid de episcopo vel populo fieri juberet. Cui ille præcepit, dicens : Episcopo prius a vertice capitis usque ad calcaneum corrigiam tolle, et tunc caput ejus amputa : omnem vero populum qui illic inventus est, gladio extingue. Tunc idem comes venerabilem virum Herculanum episcopum super urbis murum deductum capite truncavit, ejusque cutem jam mortui a vertice usque ad calcaneum incidit, ut ex ejus corpore corrigia sublata videretur : moxque corpus illius extra murum projecit. Tunc quidam humanitatis pietate compulsi, abscissum caput cervici apponentes, cum uno parvulo infante, qui illic exstinctus inventus est, juxta murum corpus episcopi sepulturæ tradiderunt.

4. « Cumque post eamdem cædem die quadragesimo rex Totila jussisset, ut cives urbis illius, qui quolibet dispersi essent, ad eam sine aliqua trepidatione remearent : hi qui prius fame fugerant, vivendi licentia accepta, reversi sunt : sed cujus vitæ eorum episcopus fuerat memores, ubi sepultum esset corpus illius quæsierunt, ut hoc juxta honorem debitum in Ecclesia B. Petri Apostoli humarent. Cumque itum esset ad sepulcrum, effossa terra invenerunt corpus pueri pariter humati, utpote jam die quadragesimo, tabe corruptum, et vermibus plenum ; corpus vero episcopi, ac si die eodem esset sepultum : et quod est adhuc magna admiratione venerandum, quia ita caput ejus unitum fuerat corpori, ac si nequaquam fuisset abscissum, sic videlicet, ut nulla vestigia sectionis appareret. Cumque hoc et in terga verterent, exquirentes si quod signum vel de alia monstrari incisione potuisset, ita sanum atque intemeratum omne corpus inventum est, ac si nulla hoc incisio ferri tetigisset ». Hactenus de sancto Herculano Gregorius.

5. *Totila vexat S. Cerbonium episcopum, et*

[1] Procop. de bello Goth. l. III. — [2] Greg. dial. l. III. c. 23. — [3] Ibid. c. 35.

Urbem obsidet. — Subdit vero Procopius, e Perusio mox Totilam ad Urbem obsidendam perrexisse: a qua cum octo tantum milliaribus procul abesset, de sancto Cerbonio episcopo spectaculum truculentum populo exhibuit, quod S. Gregorius refert. Accidit enim ut in dies magis magisque sæviret crudelis Barbarus, qui cum de ferocia sua monitis sancti Benedicti aliquid ad tempus remisisse visus esset, eamdem duplo resumpsit; ut intelligere potes tum ex iis quæ dicta sunt, tum etiam ex iis quæ mox dicemus de crudelitate, quam exercuit in S. Cerbonium Populonii episcopum, dum idem Barbarus rex hoc anno in Tuscia (ut tradit Procopius) versaretur. Rem gestam idem S. Gregorius ita narrat[1]: « Vir quoque vitæ venerabilis Cerbonius Populonii episcopus magnam diebus nostris sanctitatis suæ probationem dedit. Nam cum hospitalitatis studio valde esset intentus, die quadam transeuntes milites hospitio suscepit, quos Gothis supervenientibus abscondit, eorumque vitam ab illorum nequitia abscondendo servavit. Quod dum Gothorum regi perfido Totilæ nuntiatum fuisset, crudelitatis immanissimæ vesania succensus, hunc ad locum, qui octavo hujus Urbis milliario Merulis dicitur, ubi tunc ipse cum exercitu sedebat, jussit deduci, eumque in spectaculo populi ursis ad devorandum projici.

6. « Cumque idem rex perfidus in ipso quoque spectaculo consedisset ad inspiciendam mortem episcopi, magna populi turba confluxit. Tunc episcopus deductus in medium est, atque ad ejus mortem immanissimus ursus exquisitus, qui dum humana membra crudeliter carperet, sævi regis animum satiaret. Dimissus itaque ursus ex cavea est, qui accensus et concitus episcopum petiit: sed subito suæ ferocitatis oblitus, deflexa cervice, submissoque humiliter capite, lambere episcopi pedes cœpit: ut patenter omnibus daretur intelligi, quia erga illum virum Dei et ferina corda essent hominum, et quasi humana bestiarum. Tunc populus, qui ad spectaculum venerat mortis, magno clamore versus est in admirationem venerationis. Tunc ad ejus reverentiam colendam rex ipse permotus est; quippe cum quo superno judicio actum erat, ut qui Deum sequi prius in custodienda vita episcopi noluit, saltem ad mansuetudinem bestiam sequeretur. Cui rei hi qui tunc præsentes fuerunt, adhuc nonnulli supersunt, eamque cum omni illic populo se vidisse testantur ». Hæc de sancto Cerbonio Gregorius, qui et de eodem quæ contigerunt tempore Longobardorum mox subjicit: sed de his suo loco.

7. Didicit igitur ferus homo ab urso humanitatem, quam tamen cito exuit, ut dicemus: verum eam solum erga agrorum cultores, cum ad Urbis obsidionem veniret, illibatam servatam voluisse, idem Procopius docet istis verbis[2]: « His Totilas rebus peractis, Romam contendit, quam statim ubi proxime ventum, obsedit. Agrorum vero cultoribus per omnem Italiam mali nihil quippiam intulit; sed terram ut intrepide colerent, nil secus ac antea imperavit, sibique ac Reipublicæ tributa dependerent, et fructus dominis reportarent ». Hæc Procopius de Totila hac lege etiam de hostibus benemerente. Sed obsessis commiserationem omnino negavit. Etenim cum sciret, qui Romæ essent, fame laborare cœpisse, omnem mox interclusit viam terra marique, per quam victualia inferri possent in Urbem. Ex quo factum est, ut frumentum a Vigilio papa ex Sicilia missum in ipso Romano Portu in hostium conspectu cœperit. Rem gestam idem Procopius narrat, quam ad finem anni hujus contigisse æque testatur, nosque paulo inferius dicturi sumus.

8. *Insignis quæstio et Historia de Tribus Capitulis a Justiniano insertis in suo edicto; cui Orientales et Occidentales episcopi suffragantur.* — Hoc item anno Pelagius sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconus functus munere apocrisiarii apud Justinianum imp. Constantinopoli, accepto successore Stephano, Romam rediit, ut Procopius testatur, dum ait, ipsum haud diu ante Urbis oppugnationem a Totila factam, esse reversum. Hujus absentiæ nactus occasionem Justinianus imperator promulgavit edictum adversus Tria Capitula sacrosancti Chalcedonensis Concilii ex sententia Theodori archiepiscopi Cæsareæ Cappadociæ, qui in odium Pelagii, cujus opera (ut dictum est), damnatus fuerat Origenes cum suis erroribus, imperatori suggessit de damnando Theodoro Mopsuesteno cum Epistola Ibæ et scriptis Theodoreti adversus duodecim Cyrilli Capitula: ex his fore pollicitus, ut si id fieret, omnes Acephali adversarii Chalcedonensis Concilii, illud mox suscepturi essent. Cum enim, resistente Pelagio, id facere haud integrum fuerit imperatori; eo Constantinopoli recedente, illud a Theodoro conscriptum edictum suo nomine promulgavit, per universum sibi subjectum imperium.

9. Id quidem cum Liberatus diaconus in primis tradat, Facundus etiam Hermianensis in Africa episcopus res sui temporis scribens affirmat, cum his verbis imperatorem ipsum compellat[1]: « Nostra te, inquit, reprehensio nihil offendat. Egerunt enim callide per suos complices (sicut solent) adversarii veritatis, cum ipsa quæ scribi fecerunt, etiam titulo nominis tui prænotarunt, existimantes quod posito terrore tuæ personæ, condemnationem vel etiam evictionem suæ temeritatis effugerent. Verum nos illa scripta nolumus tua dici, quæ scimus cognitæ nobis tuæ fidei contraria ». Hæc Facundus, ex quo et plura inferius dicturi sumus. Idipsum quoque affirmat Vigilius papa in sententia adversus ipsum Theodorum Cæsariensem prolata, ubi hæc verba leguntur[2]: « Deinde tuis ex consuetudine incitamentis, liber condemnationem Capitulorum ipso-

[1] Greg. dial. l. III. c. 11. — [2] Procop. de bello Goth. l. III.

[1] Facund. pro defensione Cap. l. II. — [2] Extat tom. II. Conc. in Vigil.

rum continens, in palatio, te assistente et instruente, coram quibusdam Græciæ episcopis est retectus, a quibus assentationum favorem tuis vocibus exigebas ».

10. Quinam autem fuerit ejusmodi Justiniani libellus, ignorare se illum dicat opus est, qui non considerat vendicandum libellum illum, sive potius Constitutionem dixerimus, a Joannis papæ tempore, sub quo mendaci inscriptione notatur; et hic sub Vigilio esse restituendum, ex iis quæ modo dicta sunt, non intelligit. Qui enim rerum gestarum tempora minime accurate distinxit, falsa opinione ad Joannem papam libellum illum conscriptum esse putavit. Verum ut certo scias recentem esse illam inscriptionem, consule antiquitus scriptam Novellarum collectionem et translationem factam in latinum a Juliano Antecessore cognominato, et invenies eamdem Constitutionem ab eo absque illo ad Joannem Pontificem titulo esse conscriptam, hacque tantum inscriptione notatam : « Edictum piissimi imperatoris Justiniani, fidei confessionem continens, et refutationem hæreseon, quæ adversantur Catholicæ Dei Ecclesiæ ». Hæc habet titulus, qui in collectione Conciliorum apposito Joannis papæ nomine adulteratus est ab imperito librario : cum liquido constet, minime ante præsens tempus potuisse esse conscriptum libellum, illum præcedentibus primum quæ dictæ sunt Theodori cum Pelagio diacono controversiis, quæ sub papa Vigilio et non alio contigerunt. Quod igitur in dicto libello totius obortæ discordiæ ob Tria Capitula cardo vertitur, in quo plerosque scimus hallucinatos esse : illum ipsum prolixum satis hic aliqua saltem ex parte reddere, operæ pretium existimamus; sic enim se habet [1] :

« Scientes quod nihil aliud sic potest misericordem Deum placare, quam ut omnes Christiani unum idemque sapiant in recta et immaculata fide, nec sint dissensiones in sancta Dei Ecclesia : necessarium putavimus, omnem occasionem interimentes eis qui scandalizantur vel scandalizant, rectæ fidei confessionem, quæ in sancta Dei Ecclesia prædicatur, præsenti edicto facere manifestam : ut et illi qui rectam fidem confitentur, firmiter eam custodiant : et illi qui adversus eam contendunt, discentes veritatem, festinent semetipsos unire sanctæ Dei Ecclesiæ.

12. « Confitemur igitur credere in Patrem et Filium et Spiritum sanctum, Trinitatem consubstantialem, unam Deitatem, sive naturam, et substantiam et virtutem et potestatem in tribus subsistentiis sive personis adorantes, in quibus baptizati sumus, in qua credimus, et quibus confessionem dedimus, proprietates quidem separantes, Deitatem autem unientes : unitatem enim in Trinitate et Trinitatem in unitate adoramus, mirabilem habentem et divisionem et unionem : unitatem quidem secundum rationem substantiæ, sive Deitatis, Trinitatem autem secundum proprietates vel subsistentias sive personas : dividitur enim sine divisione (ut sic dicamus) et conjungitur divisa. Unum enim est Deitas in tribus, et tria unum, in quibus Deitas est. Aut (ut subtilius dicamus) ipsa trina est Deitas, Deus Pater, Deus Filius, et Deus Spiritus sanctus, cum unaquæque persona solum intelligitur, mente separante inseparabilia. Et ita unus Deus cum simul intelligitur propter eamdem virtutem, eamdemque naturam, quam oportet et unum Deum confiteri, et tres subsistentias prædicare, seu tres personas, et unamquamque cum sua proprietate. Et unitatem confitentes, confusionem non facimus secundum Sabellium dicentem, Trinitatem unam esse personam, trinomium eumdem Patrem et Filium et Spiritum sanctum; nec dividentes proprietates, alienamus a Dei Patris substantia Filium et Spiritum sanctum secundum Arii furorem, in tres diversas naturas incidentes Deitatem. Unus igitur Deus Pater ex quo omnia, et unus unigenitus Filius per quem omnia, et unus Spiritus sanctus in quo omnia.

13. « Credimus autem ipsum unigenitum Filium Dei, Deum verbum ante sæcula et sine tempore ex Patre natum, non factum, in ultimis diebus propter nos, et propter nostram salutem descendisse de cælis, et incarnatum esse de Spiritu sancto et sancta gloriosa Dei Genitrice semper Virgine Maria, et natum ex ipsa, qui est Dominus Jesus Christus, unus de Trinitate, et consubstantialis Deo Patri secundum Deitatem, et consubstantialis nobis idem ipse secundum humanitatem, passibilis carne, impassibilis idem ipse Deitate. Non enim alius quidam est præter Deum Verbum, qui passionem et mortem suscepit, sed ipse impassibilis et sempiternus Deus Verbum, generationem carnis humanæ sustinere dignatus implevit omnia. Ideo non alium Deum Verbum esse qui miracula operatus est, et alium Christum qui passus est cognoscimus, sed unum eumdemque Dominum nostrum Jesum Christum Dei Verbum incarnatum et hominem factum, et ejusdem ipsius miracula et passiones, quas carne voluntarie sustinuit, confitemur. Non enim homo aliquis pro nobis semetipsum dedit : sed ipse Deus Verbum suum corpus pro nobis dedit, ne in hominem fides et spes sit nostra, sed in ipsum Deum Verbum nostram fidem habeamus. Et Deum igitur eum confitentes, non abnegamus ipsum esse hominem; et hominem dicentes, non abnegamus ipsum esse et Deum. Si enim Deus tantummodo esset, quomodo patiebatur? quomodo crucifigebatur et moriebatur? Aliena enim ista sunt a Deo. Sin autem homo solum, quomodo per passionem vincebat? quomodo salvos faciebat? quomodo vivificabat? Hæc enim supra hominis naturam erant. Nunc autem idem ipse patitur et salvos facit : et per passionem vincit idem ipse Deus, idem ipse homo, utrumque tanquam unum, utrumque tanquam solum. Unde ex utraque natura, id est, ex Deitate et humanitate unum Christum compositum dicen-

[1] Tom. 1 Conc. vet. edit. in Joanne II papa.

tes, confusionem unitioni non introducimus. Et in utraque item natura, id est, in divinitate et humanitate unum Dominum nostrum Jesum Christum Dei Verbum incarnatum et hominem factum cognoscentes, divisionem quidem per partes, vel intercisiones non ferimus unius subsistentiæ.

14. « Differentiam autem naturarum, ex quibus compositus est, significamus non interemptam propter unitatem, quoniam utraque natura in ipso est. Cum enim compositionem dicamus, necesse est confiteri et partes in toto esse, et totum in partibus cognosci. Nec enim divina natura in humanam transmutata est, nec humana natura in divinam conversa est. Magis autem intelligitur, quod utraque in proprietate et ratione suæ naturæ manente, facta est unitas secundum subsistentiam. Unitas autem secundum subsistentiam significat, quod Deus Verbum, id est, una subsistentia ex tribus Deitatis subsistentiis non ante plasmato homini unitus est, sed in utero sanctæ Virginis creavit sibi ex ipsa in sua subsistentia carnem animatam anima rationali et intellectuali, quod est natura humana. Hanc autem secundum subsistentiam unitatem Dei Verbi ad carnem docens nos et divinus Apostolus, dicit [1] : Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, æqualem se esse Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens. Per hoc enim quod dixit : Qui cum in forma Dei esset, Verbi substantiam in natura Dei ostendit : per hoc autem quod dixit : Formam servi accepit, naturæ hominis et non subsistentiæ sive personæ unitum esse Verbum significavit. Nec enim dixit, quod eum qui in forma servi erat, accepit ; ne ante plasmato homini unitum esse Deum Verbum ostenderet, sicut Theodorus (Mopsuestenus) et Nestorius impii blasphemaverunt, effectualem dicentes unitatem.

15. « Nos autem sequentes divinas Scripturas et sanctos Patres confitemur, quod Deus Verbum caro factus est, quod est secundum subsistentiam sibi unire naturam humanam. Ideo et unus est Dominus noster Jesus Christus, habens in semetipso perfectionem divinæ naturæ et perfectionem naturæ humanæ. Et est unigenitus quidem et Verbum, utpote a Deo Patre natus, et primogenitus autem in multis fratribus idem ipse cum factus homo : Filius enim Dei Filius hominis factus est. Unde et duas nativitates ejusdem ipsius unigeniti Dei Verbi confitemur, ante sæcula quidem ex Patre incorporaliter nati, in ultimis autem diebus ejusdem ipsius incarnati et nati de sancta gloriosa Dei Genitrice et semper Virgine Maria. Qui enim de Patre splenduit supra intellectum, ex matre ortus est supra rationem : et cum Deus verus esset, factus est vere homo. Ideo proprie et vere Dei Genitricem sanctam gloriosam et semper Virginem Mariam confitemur : non quod Deus Verbum initium ex ipsa accepit, sed quod in ultimis diebus unigenitus Deus Verbum, qui ante sæcula erat, incarnatus ex ipsa, immutabiliter homo factus est : et cum invisibilis in suis esset, visibilis factus est in nostris : et cum impassibilis Deus esset, non dedignatus est passibilis esse homo, et immortalis mortis legibus subjacere. Istum qui in Bethlehem de semine David natus est secundum carnem, et similis factus est hominibus, et crucifixus est pro hominibus sub Pontio Pilato, prædicaverunt sancti Apostoli ipsum esse Deum, ipsum hominem ; ipsum Filium Dei, ipsum Filium hominis ; ipsum de cælo, ipsum de terra ; ipsum impassibilem, ipsum passibilem.

16. « Deus enim Verbum, qui natus est desursum ex Patre ineffabiliter, inenarrabiliter, incomprehensibiliter, sempiterne, ipse in tempore nascitur deorsum de Virgine Maria ; ut illi qui deorsum prius nati sunt, desursum secundo nascerentur, id est, ex Deo. Cum enim accepisset mortalem patrem hominem Adam, dedit hominibus suum Patrem immortalem, secundum quod dicitur [1] : Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Unde et mortem secundum carnem gustavit Filius Dei propter carnalem suum patrem (suam matrem), ut filius hominis vitæ ejus particeps fieret propter suum secundum spiritum Patrem Deum. Ipse igitur secundum naturam Filius est Dei, nos secundum naturam sumus filii Adam. Pater enim est ejus Deus secundum naturam, noster autem secundum gratiam : et Deus ei fuit secundum dispensationem, eo quod homo factus est : noster autem secundum naturam Dominus est et Deus : et ideo Deus Verbum, qui est Filius Patris, unitus carni factus est caro, ut homines uniti spiritui fierent unus spiritus. Ipse igitur verus Filius Dei omnes nos indutus est, ut omnes induamur unum Deum ; et est post incarnationem unus de sancta Trinitate unigenitus Filius Dominus noster Jesus Christus, compositus ex utraque natura : compositum autem Christum confitemur, sanctorum Patrum doctrinam sequentes. In mysterio enim Christi unitas secundum compositionem, confusionem et divisionem rejicit, et servat quidem utriusque naturæ proprietatem. Unam autem subsistentiam seu personam Dei Verbi et cum carne ostendit : et est unus, idemque perfectus in Deitate et perfectus in humanitate, non tanquam in duabus subsistentiis sive personis, sed in divina natura et humana cognoscendus, ut unus sit utraque perfectus Deus et perfectus homo, idem ipse Dominus noster Jesus Christus unus de sancta Trinitate, conglorificandus Patri sanctoque Spiritui : nec enim quartæ personæ adjectionem suscepit sancta Trinitas, incarnato uno de sancta Trinitate Deo Verbo ». His de Verbi incarnatione quam exactissime assertis, subjicit ad omnia confirmanda sanctorum Patrum assertiones, quas nos brevitatis causa referre prætermittimus.

17. Voluit enim Theodorus Cæsariensis Justinianum non minus esse prolixum in his edendis, ac fuerat in Constitutione lata contra Origenem : sed

[1] Phil. 1.

[1] Joan. 1.

et quod persuaserat imperatori sub hujus fidei professione Acephalos Ecclesiæ uniendos; eam omni genere doctrinæ voluit esse refertam, omnique ex parte constantem. Ubi autem de enarrato Incarnationis divinæ mysterio longiorem produxit orationem, postea subjungit de his quæ spectant ad confessionem quatuor œcumenicorum Conciliorum, nempe Nicæni, Constantinopolitani, Ephesini, et Chalcedonensis : ita ut quemque Catholicum gaudio afficere potuisset, dum disertis verbis probat eamdem, quam hactenus detestati essent Acephali hæretici, Catholicæ fidei confessionem. Sed cum post hæc quatuordecim subjicit anathematismos, illis ultimo loco Tria illa includit Capitula, de quibus nuper mentio fieri cœpta est. Anathematismi autem sic se habent :

18. « Si quis non confitetur Patrem et Filium et Spiritum sanctum, Trinitatem consubstantialem, et unam Deitatem, sive naturam et substantiam, et unam virtutem et potestatem in omnibus subsistentiis sive personis adorandam : talis anathema sit.

« Si quis autem non confitetur eum qui ante sæcula et tempora ex Patre natus est, Deum Verbum in ultimis diebus descendisse de cælis, et incarnatum esse de sancta gloriosa Dei Genitrice semper Virgine Maria, et hominem factum et natum esse ex ipsa, et propter hoc ejusdem Dei Verbi duas esse nativitates, quæ est ante sæcula incorporaliter, et quæ est in ultimis diebus secundum carnem : anathema sit.

19. « Si quis dicit, alium esse Deum Verbum qui miracula operatus est, et alium Christum qui passus est, aut Deum Verbum cum Christo esse nascente ex muliere dicere (vel Deum in ipso) vel ipso esse tanquam alterum in altero, sed non unum eumdemque Dominum nostrum Jesum Christum Deum Verbum incarnatum et hominem factum, et ejus ipsius miracula et passiones, quas carne sponte sustinuit : talis anathema sit.

20. « Si quis dicit, secundum gratiam, vel secundum operationem, vel secundum dignitatem honoris, vel secundum auctoritatem, vel relationem, vel effectum, vel virtutem, unitionem Dei Verbi ad hominem esse factam, vel secundum homonymam (homonymiam), per quam Nestoriani, et Deum Verbum vocantes Christum et hominem, separatim Christum nominantes, solo vocabulo unum Christum dicunt : aut si quis per bonam voluntatem dicit unitionem factam esse, sicut Theodorus hæreticus ipsis verbis dicit, quasi quod placuit Deo Verbo homo, eo quod bene visum est ei de ipso, sed non secundum subsistentiam Dei Verbi ad carnem animatam anima rationali et intellectuali unitionem confitetur, et ideo unam ejus subsistentiam esse : talis anathema sit.

21. « Si quis per relationem, aut abusive Dei Genitricem sanctam gloriosam semper Virginem Mariam dicit, aut hominis genitricem, aut Christotocon, tanquam Christo Deo non existente, sed non proprie et vere Dei Genitricem ipsam confitetur, eo quod ipse qui ante sæcula ex Patre natus est Deus Verbum, in ultimo ex ipsa incarnatus et natus est : talis anathema sit.

22. « Si quis non confitetur Dominum nostrum Jesum Christum, qui carne crucifixus est, esse verum et Dominum gloriæ, et unum de sancta Trinitate : talis anathema sit.

23. « Si quis in duabus naturis dicens, non tanquam in Deitate et humanitate unum Dominum nostrum Jesum Christum, Deum Verbum et incarnatum confitetur, nec ad significandam differentiam naturarum, ex quibus compositus est, sed pro divisione per partes talem excipit vocem in mysterio Christi, quasi separatim unaquaque natura suam habente subsistentiam, sicut Theodorus et Nestorius blasphemaverunt : talis anathema sit.

« Si quis in uno Domino nostro Jesu Christo, hoc est, Deo Verbo incarnato, numerum confitens naturarum, non intellectu differentiam earum, ex quibus et compositus est, excipit, utpote non interemptam propter unitatem, sed pro divisione per partem numero utitur : talis anathema sit.

24. « Si quis dicens unam naturam Dei Verbi incarnatam; non sic hoc intelligit, quod ex divina natura et humana unus Christus effectus est, consubstantialis Patri secundum Deitatem, et consubstantialis nobis idem ipse secundum humanitatem; sed quod Deitatis et carnis Christi una natura sive substantia effecta est, secundum Apollinaris et Eutychetis perfidiam : talis anathema sit. Æqualiter enim et eos qui per partem incidunt vel dividunt, et eos qui confundunt divinæ dispensationis mysterium Christi, rejicit et condemnat universalis Dei Ecclesia.

25. « Si quis non anathematizat Arium, Eunomium, Macedonium, Apollinarium, Nestorium, et Eutychetem, et eos qui similia eis sapuerunt, vel sapiunt : talis anathema sit ». Qui autem sequuntur tres anathematismi, continent Tria Capitula, de quibus agitata diu controversia post hæc fuit. Ex eo enim quod in Concilii Chalcedonensis actione decima recitata reperitur Ibæ Epistola, in qua Theodorus Mopsuestenus laudatur, accusatur vero sanctus Cyrillus ex calumniis in eum a Theodoreto illatis, quasi particeps fuisset sententiæ Apollinaris: ne occasione illius Epistolæ quis Theodorum recipiendum esse putaret, vel Theodoreti scripta contra Cyrillum probanda, aut ipsam Ibæ nomine recitatam dictam Epistolam receptam esse quis assereret ab eodem Concilio Chalcedonensi; ex tribus, inquam, his causis, tres qui sequuntur formati sunt anathematismi, ex quibus Tria Capitula post hæc derivata inveniuntur; quorum primus contra Theodorum sic se habet :

26. « Si quis defendit Theodorum Mopsuestenum, qui dixit, alium esse Deum Verbum, et alium Christum a passionibus animæ et desideriis carnis molestias patientem, et ex profectu operum melioratum, et baptizatum in nomine Patris et Filii et

Spiritus sancti, et per baptisma gratiam sancti Spiritus accepisse, et affiliationem meruisse, et ad similitudinem imperialis imaginis in personam Dei Verbi adorari, et post resurrectionem immutabilem cogitationibus, et impeccabilem omnino factum fuisse: et iterum dixit talem factam esse unitionem Dei Verbi ad Christum, qualem dixit Apostolus [1] de viro et muliere: Erunt duo in carne una. Et super alias suas innumerabiles blasphemias ausus est dicere, quod post resurrectionem, cum insufflasset Dominus discipulis suis, et dixisset [2]: Accipite Spiritum sanctum, non dedit eis Spiritum sanctum, sed figurative tantummodo insufflavit. Sed etiam confessionem quam fecit Thomas, cum palpasset manus et latus Domini post resurrectionem, dicens [3]: Dominus meus et Deus meus; inquit non esse dictam a Thoma de Christo. Nec enim dixit Theodorus, Deum esse Christum, sed ad miraculum resurrectionis stupefactum Thomam glorificasse Deum, qui Christum resuscitavit. Et quod pejus est, etiam in interpretatione, quam in Actus Apostolorum scripsit Theodorus, similem fecit Christum Platoni et Manichæo et Epicuro et Marcioni : quod sicut illorum unusquisque ex dogmate quod invenit, suos discipulos fecit vocare Platonicos, et Manichæos et Epicureos et Marcionistas; simili modo et cum Christus dogma invenisset, ex ipso Christianos vocari. Si quis igitur defendit eumdem Theodorum qui talia blasphemavit, et non anathematizat eum et ejus scripta, et eos qui similia illis sapuerunt, vel sapiunt; talis anathema sit.

27. « Si quis defendit conscripta Theodoreti, quæ exposuit pro Nestorio hæretico adversus rectam fidem, et Ephesinam primam sanctam Synodum, et sanctum Cyrillum, et duodecim ejus capitula, in quibus sceleratis conscriptis idem Theodoretus effectualem dicit unitatem Dei Verbi ad hominem quemdam, de quo blasphemans dixit, quod palpavit Thomas eum qui resurrexit, et adoravit eum qui resuscitavit; et propter hoc impios vocat doctores Ecclesiæ, qui unitatem secundum subsistentiam Dei Verbi ad carnem confitentur; et super hæc Dei Genitricem abnegat sanctam et gloriosam semper Virginem Mariam. Si quis igitur memorata scripta Theodoreti defendit, et non anathematizat ea; talis anathema sit. Propter tales ejus blasphemias ab episcopis ejectus est, et postea in sancto Chalcedonensi Concilio compulsus est omnia contraria memoratis suis conscriptis facere, et rectam fidem confiteri.

28. « Si quis defendit impiam Epistolam, quam ad Marin Persam hæreticum Ibas conscripsisse dicitur, quæ abnegat Deum Verbum hominem factum esse, et dicit non Deum Verbum ex Virgine incarnatum esse, sed purum hominem ex ipsa esse natum, quem templum vocat, ut alius sit Deus Verbum, et alius homo : et super hoc injuriat Ephesinam primam Synodum, quasi sine inquisitione et examinatione ab ipsa Nestorio condemnato : et S. Cyrillum vocat hæreticum, et duodecim ejus Capitula impia dicit : Nestorium autem et Theodorum, cum impiis eorum conscriptis collaudat, et defendit. Si quis igitur (sicut dictum est) eamdem ipsam Epistolam vindicat, vel rectam esse dicit ipsam vel partem ipsius, sed non anathematizat eam; anathema sit ». Hactenus anathematismi, quorum tres novissimi (ut diximus) complectuntur Tria illa Capitula, de quibus mota controversia est, additis his quæ sequuntur :

29. « Tali ergo, subdit ipse, Epistola juste anathematizata propter insertas ei blasphemias, Theodori et Nestorii impietatis sequaces conantur dicere susceptam esse etiam a sancto Chalcedonensi Concilio. Hoc autem dicunt, sanctam quidem Chalcedonensem Synodum calumniantes, nomine autem ejus festinantes debita condemnatione liberare Theodorum, et Nestorium et impiam Epistolam, pro qua Ibas sæpius accusatus, non est ausus dicere esse suam propter insertas ei blasphemias, etc. » Pergit agere de actis Tyri cum ibi causa ventilata est Ibæ, item de Actis Chalcedonensibus, negans a Synodo ipsa Ibæ Epistolam esse receptam, quam inquit ipsum Ibam negasse esse suam. Unde subdit : « Si igitur ipse Ibas propter impiam Epistolam sæpius accusatus, non est ausus eam suam dicere, sed etiam Chalcedonense Concilium omnia ei contraria compulit eum peragere; quomodo eadem sancta Synodus memoratam Epistolam susciperet, et condemnationi impietatis quæ in ea continetur se subjiceret, a qua Ibam liberare festinavit? » Ista autem quæ adeo imperator inculcat, non ausum Ibam profiteri Epistolam esse suam, quomodo subsistant, consule quæ dicta sunt superiori tomo, ubi de rei gestæ veritate accuratissime actum est.

30. Sed quod ita rem gestam esse putavit idem Justinianus imp. ibidem post multa subjicit ex ejusdem Epistolæ Ibæ nomine editæ occasione, quod dolose hæretici, ut Catholici haberentur, multa ponant quæ a Catholicis dici debent; ut cum in ea auctor confitetur in Christo naturas duas, unam vero personam, ut Orthodoxi profiteri solent : cum tamen aliter vocem naturæ atque personæ ipsi accipere consueverint. Unde subjungit : « Nihil autem mirandum, si vocabulo naturarum usus est scriptor impiæ illius Epistolæ. Solent enim hæretici, ut simpliciores deciperent, vocibus quidem uti quæ ab Orthodoxis pie dicuntur, rectum autem eorum intellectum et expositionem ad suam impietatem transferre ». Rursus vero adversus eosdem, qui Synodi esse dicerent cuncta quæ in Actis Synodi reperirentur, sicque inurere notam hac via viderentur Concilio Chalcedonensi, quod plura in eo reperirentur esse hæreticorum : his occurrens idem Justinianus imperator, post alia ista subjicit :

31. « Quæ enim de hæreticis proferuntur in Synodis, et pars Gestorum fiunt, non ad deliberationem inseruntur, sed ad majorem condemnationem eorum et qui eis similia sapiunt. Oportet autem

[1] Ephes. v. — [2] Joan. x. — [3] Ibid.

etiam illud attendere eos qui veritatem perscrutantur, quod forsan in Conciliis quædam a certis ibi convenientibus dicuntur aut per favorem, aut per contrarietatem, aut per ignorantiam : nemo autem attendit ea quæ per partem a quibusdam dicuntur, sed sola illa quæ ab omnibus communi consensu definiuntur. Si enim aliquis secundum illos voluerit attendere hujusmodi contrarietates, unaquæque Synodus invenietur se ipsam destruens. Propter hæc igitur oportebat eos, si sanctum Concilium recte susciperent, non tales blasphemias ei applicare, sed sequi doctores Catholicæ Ecclesiæ, etc. »

32. Ad postremum autem de Theodoro damnando, cujus rei gratia omnia quæ eadem Constitutione superius dicta sunt, præmissa videntur : ista addit imperator post alia in hominis detestationem sæpius inculcata : « Impio enim Theodoro, inquit, non suffecit super alias ejus blasphemias ad suum errorem male interpretari symbolum trecentorum decem et octo sanctorum Patrum, sed etiam contempto eo, aliud symbolum exposuit omni impietate plenum, in quo anathematizare ausus est eos qui aliter sapiunt vel tradunt; ut quantum ad illius insaniam pertinet, omnes sancti Apostoli, et Patres condemnarentur. Hoc autem Theodori impium symbolum, et in Ephesina prima Synodo prolatum, et in Chalcedonensi recitatum, ab utraque Synodo cum ejus expositore, et eis qui illud suscipiunt condemnatum est.

33. « Quoniam autem quidam verba pro Theodoro facientes, cum proferunt impia ejus conscripta, propter insertam eis blasphemiam, confingunt quidem dicere, quod impia sint; ipsum autem, qui talem iniquitatem evomuit, recusant anathematizare : miramur eorum dementiam, quod divinæ Scripturæ contraria agunt, evidenter dicenti [1], quod æqualiter horribilia sunt apud Dominum impius et impietas : actio enim cum auctore punietur. Si autem similiter impietate horribilis est Deo ille qui impie agit, certe separatus est talis a Deo, et anathemati juste subjicitur. Anathema autem nihil aliud significat, nisi a Deo separationem, sicut in veteri et novo Testamento judicium de anathemate significat. Quod autem et Dominus eos qui non permanent in verbo veritatis ipsius, separatos esse ab Ecclesia dicit; in Evangelio secundum Joannem Judæos alloquens, sic ait [2] : Omnis qui facit peccatum, servus est peccati; servus autem non manet in domo in æternum. Quod autem Dominus nominat domum, divina Scriptura Ecclesiam Dei vivi vocat : id Apostolus testatur [3] in Epistola prima ad Timotheum.

34. « Si vero quidam dicunt, non oportere Theodorum post mortem anathematizari : sciant qui talem hæreticum defendunt, quod omnis hæreticus usque ad finem vitæ in suo errore permanens, juste perpetuo anathemati et post mortem subjicitur : et hoc in multis hæreticis et antiquioribus et propioribus factum est, id est, Valentino, Basilide, Marcione, Cerintho, Manichæo, Eunomio, et Bonoso : hoc autem idem et in Theodoro factum est et in vita accusato, et post mortem anathematizato a sanctis Patribus : quibus si credere voluerint, ut hæretici ejus defensores, vel impiæ Epistolæ, quam ipsi defendunt, credant : quæ licet Theodorum collaudet, manifeste tamen dixit, quod in Ecclesia a sanctis Patribus anathematizatus est, et ex illo plurima inquisitio facta est, de ejus conscriptis, utpote plenis impietate. Hoc autem tunc faciebant Catholicæ Ecclesiæ doctores, ne simpliciores legentes illius impia conscripta a recta fide declinarent.

35. « Quod autem impii, licet non in vita in suam personam anathema susceperint, tamen post mortem anathematizantur a Catholica Ecclesia, ostenditur a sanctis Synodis. Nicæna enim Synodus eos qui impii Arii sectam colunt sine nomine anathematizavit : quæ autem Constantinopoli congregata est, impiam Macedonii hæresim similiter condemnavit, si tamen Dei sancta Ecclesia et post mortem Arium et Macedonium nominatim anathematizat. Cum autem ex multis probationibus convincuntur, quod supervacue et impie agunt, qui Theodorum et impietatem ejus defendunt, ad aliam vanam occasionem confugiunt, dicentes non oportere eum anathematizari, eo quod in communicatione Ecclesiarum mortuus est.

36. « Oportebat autem scire eos, quod illi moriuntur in communicatione Ecclesiarum, qui commune pietatis dogma, quod in universali Ecclesia prædicatur, usque ad finem servaverunt. Iste autem usque ad mortem in sua permanens impietate, ab omni Ecclesia ejectus est. Itaque et omnis plenitudo Mopsuestenæ Ecclesiæ, in qua episcopus dicitur fuisse, cum invenisset, quod Paganis et Judæis et Sodomitanis a sanctis Patribus connumeratus est, deleverunt ipsi ex illo de sacris Ecclesiæ Diptychis ejus nomen, sicut Gesta in eadem civitate apud Concilium episcoporum illius provinciæ confecta ostendunt. Miramur igitur Theodori sequaces, qui eum et impietatem ejus tanquam suam defendunt; cum Ecclesia, in qua fuit episcopus, utpote hæreticum, ex multis temporibus eum rejecit ». Hæc et alia imperator, subjiciens plura exempla, quibus pateret et damnari et absolvi consuevisse mortuos, qui viventes vel damnari vel absolvi meruissent. Atque demum ejusmodi contestatione finem imponit ipsi quam de fide Constitutionem conscripsit :

37. « Si quis igitur post ejusmodi rectam confessionem et hæreticorum condemnationem, salvo manente pio intellectu, de nominibus, vel syllabis, vel dictionibus contendens, separat se a sancta Dei Ecclesia, tanquam non in rebus, sed in solis nominibus et dictionibus posita nobis pietate : talis, utpote dissensionibus gaudens, rationem pro semetipso et pro deceptis et decipiendis ab eo reddet magno Deo et Salvatori nostro Jesu Christo in die judicii ». Hactenus Justiniani de fide Catholica promulgatum edictum, non ob aliam causam (ut vult Liberatus)

[1] Sap. XIV. — [2] Joan. VIII. — [3] 1. Tim. III.

quam ob æmulationem Theodori Cæsariensis in Pelagium diaconum, qui Origenem damnari curasset.

38. Antequam autem ulterius de his progrediatur oratio, hic ad limen monendum putamus lectorem, quod etsi demum post obortas plurimas controversias, immensaque parta dissidia Catholica Ecclesia sententiam Justiniani imperatoris contra Tria Capitula sit secuta ; tamen hoc ipso exordio propositæ quæstionis, imo assertæ ab imperatore sententiæ, contra eadem Tria Capitula complures Orthodoxi, imo et ipse Vigilius Romanus Pontifex, quasi vindices Chalcedonensis Concilii, in cujus præjudicium ea viderentur ab imperatore sancita, insurrexere. Cum autem perspicue pleneque cognitum fuit, nequicquam derogatum sacrosancto Concilio Chalcedonensi per damnationem Trium Capitulorum, ipsa in primis Apostolica Sedes eam imperatoris edicto primum promulgatam et postea per quintam Synodum confirmatam assertionem probavit atque retinuit, itumque est a Catholicis omnibus in eamdem sententiam cum quinta Synodo habita Constantinopoli, et cum ipsis Romanis Pontificibus, aliisque Apostolicæ Sedi communicantibus. Qui vero postea ab his dissensere, ut schismatici habiti sunt atque rejecti : cum tamen interea ante novissimum Apostolicæ Sedis assensum non esset piaculum pro Tribus pugnare Capitulis, cum præsertim in ea assertione habuerint aliquando quem sequerentur ipsum Vigilium Romanum Pontificem.

39. Quo etiam tempore, qui Tria Capitula defendebant, pugnare se æque pro Synodo Chalcedonensi, præ se tulerunt, cum nihil vellent de eodem sacrosancto Concilio imminutum : nec ita impugnabant imperatoris edictum illud adversus Tria Capitula datum, ut errores dogmatum, qui sive in Theodoro, sive in Iba, vel Theodoreto jure condemnabantur, defendendos putarent : respuebant enim et ipsi eorum errores et execrabantur : sed erat ab istis pro personis instituta defensio, nempe contendentibus non esse damnandum Theodorum Mopsuestenum, quem indemnatum a Patribus constaret esse in Catholica communicatione defunctum ; neque Ibam, vel Theodoretum, quos damnantes hæreses Chalcedonensis Synodus recepisset ; neque facessendum negotium mortuis dictitabant, quos in pace Ecclesiæ esse defunctos, nec ab ea fuisse rejectos probari posset. Sic igitur isti pro Tribus pugnantes Capitulis, nequaquam defendebant (ut dictum est) quæ dicebantur repertæ hæreses in commentariis Theodori, neque errores in Epistola Ibæ enuntiative insertos, vel antea jam improbata scripta Theodoreti adversus duodecim Cyrilli Capitula, quæ omnia ipsi etiam respuebant, retinentes pariter quæcumque in sacrosancti Concilii Chalcedonensis Actis esse invenirentur intexta ; et defendentes licet Epistolam Ibæ, nequaquam blasphemis in ea relatis patrocinabantur : cum tamen iidem omnes adversus Justinianum imperatorem tanta sibi in Ecclesia Catholica arrogantem invehcrentur, atque edicto ab eo promulgato simul adversarentur : quo nomine (ut dictum est) inter alios ipse Facundus Hermianensis in Africa antistes scriptum adversus eumdem imperatorem pro Trium Capitulorum defensione volumen edidit.

40. Porro defensores isti laudati aliquando sunt, cum quem sequerentur haberent Vigilium Romanum Pontificem ; interdum vero tolerati, cum de hujusmodi controversia quid sancta Synodus definiret, exspectaretur ; reprobati autem tunc penitus, ubi damnante Tria Capitula quinta Synodo, et eam postea probante Vigilio, atque successoribus Romanis Pontificibus, ipsi ab ea nimis obstinate resilierunt. Hæc est summa totius historiæ, imo tragœdiæ, utpote per quam plurima damna Ecclesiæ Catholicæ noscantur illata, quæ tu ipse plorabis, cum legeris. His autem summatim ingestis, quorum meminisse debes, prosequamur jam suo ordine cœptam historiam, et in primis de Justiniani imperatoris conatu in edicto illo promulgando, eodemque ab adversariis in deteriorem partem accepto, atque proinde rejecto.

41. Cum ergo ea omnia velamento quodam pacis agerentur, factum est ut animosius ab imperatore episcopis subscribenda ingererentur. Nam de unione promissa ista Facundus [1] : « His igitur ita fraudulenter agentibus, ac nescio quam promittentibus unitatem, quæ si etiam sequeretur, confusio potius dicenda esset, etc. » Sed justius, etsi tamen acrius, dum inferius in Zenonem perfidum imperatorem invehitur, qui impia illa excogitata unione, de unitate pariter impium olim promulgavit edictum, ipsum Justinianum imperatorem coarguit atque perstringit, ubi post multa [2] : « Etiam aliud deterius addens ait, quod sanctæ quæ ubique essent Catholicæ Ecclesiæ, et qui eis præessent Deo amabiles sacerdotes, non aliter deberent credere : quasi omnium fides Ecclesiarum ex ejus voluntate penderet, et nemini liceret aliter credere, quam præciperet imperator. Videbat (ut arbitror) quosdam timidos, vel rerum temporalium cupidos, sibi favere, et ex illis cæteros existimabat : quibus etsi vocem contradictionis abstulerat, animum certe mutare non potuit. Nec enim amplius aliquid mundi potestas valet in his quos a libera fidei assertione retraxerit, nisi ut in illud incidant, quod Dominus ait [3] : Qui me erubuerit et meos sermones, hunc Filius hominis erubescet, cum venerit in majestate sua (in præsentia) et Patris et sanctorum Angelorum. Aliquod ergo jus mundana potestas Ecclesiæ valet auferre, nullum sibi tamen acquirere. Melius ergo est, ut semet intra limitem suum contineat ; quem cum transgreditur, perdere multos potest, lucrari neminem. Nam et suas habent officinas vel artifices, omniaque ex proposito doceri videmus. Nunquam enim de textrina personare incudes au-

[1] Facund. pro defen. Cap. l. I. — [2] Facund. pro defen. Cap. l. II. in fin. — [3] Luc. IX.

divimus, et ignem illic in fornacibus anhelare. Nunquam comperimus a sutore quæsitum quæ cujusque fabricæ proportio latitudinis conveniret, et quanta utrisque conveniens congrueret altitudo : quoniam illa integre scire possunt, quæ ab ipsis artis sunt præceptoribus institutæ scholæ ». Hæc licet in Zenonem ab ipso esse videantur dicta, in Justinianum tamen vult retorqueri; qui cum esset penitus illiteratus, eruditus tamen sibi arrogaret de fide Catholica edere sanctiones, quas dolose conscripsissent hæretici. Pergit vero Facundus :

42. « In contemptu sunt divinæ litteræ, quæ nec suam scholam, nec magistros habeant, ut de quibus peritissime disputare se credat, qui nunquam didicit. Deinde cum palatii causæ transferantur ad Ecclesiam : quomodo Ecclesiæ causam ad palatium transferebat? Postremo, numquid jam domuerat, vel pacaverat omnes infensas reipublicæ Barbaras nationes? jam per universas imperii sui provincias seditiones ac seditionum causas abstulerat? jam cunctis criminalium, cive civilium causarum, qui illis conveniens, dederat finem? Cum ergo his non sufficeret, quibus nemo sufficere potest : quomodo, si cogitaret tanta loci sui pericula, et de omnibus se rationem crederet redditurum, etiam periculis se alienis immergeret? »

43. En quam belle, sed argute magis Facundus in Zenonem intendens jacula, eadem in Justinianum ex peritia bellicæ artis vibrat : quippe qui (ut etiam damnat Procopius) cum undique ingruerent bella et seditiones, ipse tamen totus esset intentus disputationibus divinæ Scripturæ. Quantum, rogo, ipsi in his temporis insumendum fuit, ut qui nec prima elementa calleret, ut legere posset, ejusmodi perplexas quæstiones vel saltem leviter intelligeret? quamque facile, ut non auditis quæ objicerentur ab adversariis, in suam eum sententiam traherent, qui jam ejus præoccupassent aures? At quis in tantum discrimen fidem Catholicam adducendam esse censeat, ut qui ejusmodi esset, et de fide leges sanciret, universam Ecclesiam Catholicam eisdem parere obligaret? Hæc addidisse voluimus ad roborandam Facundi sententiam, qua cum Vigilio tunc Tria Capitula defendebat.

44. Sed unde ista mala in ipsum provenerint Justinianum etiam sub Zenonis persona idem auctor declarat, cum hæc addit : « Ad hoc autem detestandum facinus adulantium laudibus eum credimus excitatum, cum ei dicerent quemadmodum solent : quod omnes suos decessores sapientia et religione præcelleret : quod nullus ei posset in universis qui essent vel fuissent Dei sacerdotibus comparari. Quibus ille credulus, existimavit per singularem sapientiam, quam ei præter assentatores nemo tribueret, invenire se posse rationem faciendæ unitatis, quam nullus ante per tot tempora potuerit invenire ». Hæc et alia prudentissimus Ecclesiasticus agonistes Facundus, cum inter Catholicos militans, ea scriberet, jubente Vigilio Catholicæ Sedis antistite, imprudentem Justiniani conatum sugillans, atque simul omnes principes illos arguens, qui immiscentes se fidei causæ, tantum sibi sumunt, ut non vereantur legem credendi præscribere Christianis.

45. Imperator igitur simul ac de fide tale promulgavit edictum, sciens ejusmodi Constitutiones nullarum virium esse, nisi ab episcoporum subscriptione auctoritatem acciperent : primum omnium Apostolicæ Sedis apocrisiarium ibi degentem Stephanum diaconum, ut id faceret, vehementer rogavit : sed tantum abest ut illum ad id præstandum impellere potuerit, ut eumdem maximum suis conatibus expertus fuerit adversarium, sicut et Dacium Mediolanensem episcopum, qui tunc item erat Constantinopoli; iidem vero Vigilium Romanum Pontificem monuerunt absentem. At non sic quidem Orientales episcopi ; qui sive blanditiis, sive terroribus compulsi, magna ex parte imperatori cesserunt, licet iidem sicut antea, ita et postea facinus fuerint detestati. Nam audi, quæso, quid de patriarchalium sedium episcopis idem Facundus scribat : « Illud est insuetum, illud mirabile, illud in quo magna vis veritatis apparet, quod ipsos quoque præsumptores internis conscientiæ stimulis fateri coegit, ad destructionem Concilii Chalcedonensis hæc fuisse conscripta.

46. « Nam primus infirmator eorum Mennas Constantinopolitanus episcopus cum adhuc tentaretur scripto (sicut præceptum fuerat) præbere consensum ; contra Synodum Chalcedonensem fieri, protestatus est. Sed et postquam consensit, a prædicto venerabilis memoriæ Stephano Ecclesiæ Romanæ diacono et apocrisiario conventus : cum priori sententiæ suæ contrarius acquievit his quæ ante culpaverat, et de quibus se nihil acturum sine Apostolica Sede promiserat; sub ea se conditione cessisse, juratum sibi fuisse respondit, quod chirographum suum reciperet, si hæc Romanus episcopus non probaret ». Hæc de Menna Facundus : ex quibus intelligas Apostolicæ Sedis summam auctoritatem, cujus arbitrio quæ essent ab imperatore statuta et patriarchis subscripta, validanda relinquerentur, caritura robore et auctoritate, si ipsius Romani Pontificis approbatione carerent. Sed quæ cum aliis patriarchis tunc transacta fuerint, ex eodem auctore cognosce, qui paulo post ista subjungit per antiphrasim :

47. « Quis porro auctoritatem contemnere possit istorum? Quis dubitet talium sequi sententiam, videns quam libere ab his et intrepide veritas prædicatur? Zoilus quoque Alexandrinæ urbis antistes cum Romanum episcopum venire cognosceret (quod contigit anno sequenti) obviam illi ad Siciliam misit, conquerens se ad ipsius decreti affirmationem fuisse compulsum. Quod hic ei, postquam venit, idem Romanus episcopus in facie palam, nobis quoque inter alios præsentibus, exprobravit. Necnon Ephræmius Antiochenus, cum primum ei mandaretur, ut hoc etiam ipse subscribendo firmaret, consentire noluit. At postquam

ei denuntiatum est, quod excludendus esset, nisi faceret, sui potius honoris, quam veritatis dilector inventus est. Quid autem Petrus Hierosolymitanus? nonne publica notitia refert, quoniam conveniente ad se multitudine monachorum, juratus pronuntiarit, quod si quis eidem decreto monitus consentiret, contra Chalcedonense Concilium faceret : nec tamen se ab ejus consensione suspendit? Hoc autem velut hæreditarium de prævaricatione primæ illius mulieris cognovimus esse contractum, quæ prius interdictum sibi fuisse respondit, ne de ligno, quod erat in medio paradisi, comederet : et postea quod ipsa illicitum pronuntiaverat, usurpavit, ac viro ut comederet, persuasit. Et quid dicemus ad hæc? nisi quod Dominus dixit : Verumtamen veniens Filius hominis, putas inveniet fidem super terram?

48. « Jam vero de aliarum civitatum episcopis quid loquamur? Qui et cum subscribere compellerentur, palam reclamaverunt, contra magnam Synodum fieri : et post subscriptionem memorato Stephano Romano diacono libellos dederunt, Sedi Apostolicæ transmittendos, confitentes in eis quod a Constantinopolitano episcopo coacti subscripserint. Qui si a vestra pietate quærantur, poterunt et apud vos nostris assertionibus attestari. Unde non solum ipsi qui hæc fecerunt, sed et illi etiam qui facientibus communicando consentiunt, de ignorantia semetipsos excusare non possunt, et frustra dissimulant, frustra se dicunt nescire quod factum est, sive lucra temporalia diligentes, sive gratis suas animas negligentes. Cui enim non sufficiat ad cognoscendum causæ meritum sola confessio transgressorum et verbis publice facta et libellis exposita? » Cum interea ipsum Vigilium consulere non prætermitterent.

49. Quid autem excusando se quod Justiniano imperatori paruissent, illi dicerent, idem Facundus superius sic ait [1] : « Adhuc dicant, quod de tanta sua præsumptione Ecclesiam quoque Romanam consuluerint, et sententiam beati Vigilii præsulis adhuc exspectent ». Hæc ipse : qui post multa subdit [2] et de Domitiano episcopo metropolitano Ancyræ in Galatia, qui Origenista cum esset, scripto tamen libello ad Vigilium Romanum Pontificem, ingenue professus est, Origenistarum studiis ea fuisse ab imperatore contra Theodorum Mopsuestenum et alios adversus Synodum Chalcedonensem promulgata : ait enim [3] : « Quia per instantiam tuæ religionis ejusdem profani dogmatis (Origenis scilicet) iterata damnatio est : hinc ejus sectatores exarserunt adversus Ecclesiam quærentes eam quacumque possint immissione turbare. Et hoc totum publicam notitiam non effugit. Præsertim cum et Domitianus Ancyrensis quidem civitatis episcopus provinciæ Primæ Galatiæ, qui fuit ipsius Origenianæ hæresis manifestus assertor per libellum quem ad beatum papam Vigilium scripsit, Deo extorquente, confessus est, quod ejus complices Origeniani cum viderent non se posse proprium dogma defendere, neque sibi quicquam spei de conflictu restare; ad ultionem eorum quæ contra Origenem gesta sunt, hæc Ecclesiæ scandala commoverunt ». Hæc Facundus, qui et inferius ejusdem Domitiani verba in libello fusius scripta recitat. Sed de his modo satis, quod ex Liberato diacono eadem superius fuerimus prosecuti, hic vero occasione libelli ad Vigilium missi oportuit repetiisse.

50. Sed qui fuerint hoc eodem tempore Occidentalium conatus adversus ejusmodi Justiniani imperatoris promulgatum de fide decretum, videamus. Pelagius Romanæ Ecclesiæ diaconus simul ac Constantinopoli reversus hoc anno in Urbem est, contra ejusdem imperatoris de fide sancitum edictum classicum cecinit, et cum alios, tum etiam Africanos episcopos armare conatus est : qui enim (ut ex Liberato diximus) hostis erat et acerrimus impugnator Origenistarum, et adversarius Theodori Cæsariensis, adversus eadem inventa magno animo insurrexit una simul cum collega Anatolio : de quibus pauca tantum hæc, unde multa valeas intelligere, ex Facundo [1] dicemus, quæ sic se habent : « Non ergo civilis hæc causa credenda est, vel talis quæ pro Ecclesiarum pace ferenda sit, sed quæ merito judicetur contra ipsius Catholicæ fidei statum hæreticorum subreptione commota; pro qua pars maxima orbis Christiani, quæ potuit, primum inter primos Christianos sacerdotem », nempe Vigilium, « publica contestatione pulsavit : et Romana quidem universitas atque Africa, priusquam ipsius Romani antistitis acceperimus Epistolam, non parvo jam agnoveramus indicio, quid de hujus facti novitate sentirent.

51. « Nam venerabilis Pelagius et Anatolius Romani diaconi debitam officio suo et loco sollicitudinem pro Ecclesia Dei gerentes, laudabilis in Christo memoriæ Ferrando diacono Carthaginensi scripserunt, ut habito de hac causa diligenti tractatu cum reverendissimo ejusdem Ecclesiæ Carthaginensis episcopo, vel aliis, quos et zelum fidei et divinæ Scripturæ scirent habere notitiam, consulentibus responderent, quid observandum in commune omnibus videretur ». His ab Ecclesiæ Romanæ diaconis acceptis litteris, Ferrandus diaconus Carthaginensis facere minime prætermisit quod fuit injunctum : quamobrem omnes ejus esse sententiæ invenit Africanos episcopos, ne imperatoris decretum in aliquam acciperetur auctoritatem, nec quicquam penitus de ipso Chalcedonensi Concilio pertingendum. Hæc cum Facundus testetur; memineris quod superius, dum de Ferrandi scriptis mentio facta est, jam diximus scriptam fuisse ab eo ad Pelagium et Anatolium Romanæ Ecclesiæ diaconos eo argumento Epistolam, quæ desideratur. Atque eo tempore de his extat Epistola Pontiani

[1] Facund pro defens Cap. l. II. — [2] Facund. pro defens. Cap. l. IV. — [3] Facund. l. I.

[1] Facund. pro defens. Cap. l. IV.

episcopi Africani ad imperatorem conscripta videamus, quæ sic se habet [1] :

52. « Clementissimo ac piissimo filio Justiniano imperatori Pontianus episcopus in Domino salutem.

« Principaliter nomen ab ipsis incunabulis justitiæ suscepisti : et justus Dominus qui ita præstitit, ut nomen ante justitiæ tribueret, cui imperii postmodum gubernacula contulisset. Adunata est igitur gratia Salvatoris non solum in nomine, verum etiam in merito, cujus vita exaltata est imperando, et imperium juste vivendo. Dignatus es nos in Africanis partibus commorantes litteris admonere, qualem fidem teneas et defendas. Cognovimus quod Dominus B. Petro statuit dicens [2] : Super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam : et tibi dabo claves regni cælorum. Exultavit spiritus noster, hoc firmiter te piissime esse, imperator, quod Apostolica fides prædicat, credentes quod a rectæ credulitatis tramite non declines. Talem enim decet esse imperatorem, pium, justum, fidelem, qualem te nos esse cognovimus.

53. « In extremo itaque Epistolæ vestræ cognovimus, quod nos non mediocriter remordet, debere nos Theodorum et scripta Theodoreti et Epistolam Ibæ damnare. Eorum dicta ad nos usque nunc minime pervenerunt. Quod si et pervenerunt, et aliqua ibi apocrypha, quæ contra fidei regulam sint, legerimus; dicta possumus respuere, non auctores jam mortuos præcipiti condemnatione damnare. Quod si adhuc viverent, et correcti errorem suum non condemnarent, justissime damnarentur. Nunc autem quibus recitabitur sententia damnationis nostræ? Quod in eis recorrigatur, non est. Sed timeo, piissime imperator, ne sub obtentu damnationis istorum, Eutychiana hæresis erigatur; et dum minima indicia non spernimus, ad majorem hæresim collisionemque veniamus. Et quid nobis cum mortuis inire bellum, ubi nulla invenitur in congressione victoria? Apud judicem verum jam tenentur, a quo nullus appellat. Per ipsum, in quo nos honoratis et diligitis, supplicamus clementiam tuam, ut pax permaneat temporibus tuis, ne dum quæris damnare jam mortuos, multos inobedientes interficias vivos, et exinde compellaris reddere rationem ei qui venturus est judicare vivos et mortuos ». Hucusque ad imperatorem Pontianus ex Africa, cum illuc missum hoc anno ab ipso Justiniano fidei decretum episcopis Africanis innotuisset : cujus autem sedis iste episcopus fuerit, ignoratur. At illud opinari facile quisque potest, quod ab eo factum est, idipsum ab aliis episcopis diversarum regionum minime prætermissum : nam liquet omnes fidei Catholicæ professores simul adversus ejusmodi novitatem insurrexisse, vindicesque se Chalcedonensis Concilii exhibuisse.

54. *Vigilius rogatu Justiniani Constantinopolim iturus moratur in Sicilia, unde frumentum mittit Romam.* — At quid inter hæc imperator? Cum cerneret primarum sedium Orientalium episcoporum, præcipue vero Mennæ Constantinopolitani episcopi suspensam esse sententiam ad Vigilii papæ arbitrium, et ex ejus voluntate pendere : existimavit necessarium fore, ipsum Romanum Pontificem Constantinopolim convocare; quod fecit hoc anno, ipsum summa celeritate venire rogans. Nec remoratus quidem ipse Vigilius fuit, qui hoc item anno recessit ab Urbe, et se contulit in Siciliam, ubi hiemavit. Sed tum ex his quæ ex Facundo dicta sunt, tum ex his quæ dicentur ex Procopio, ambobus hujus temporis scriptoribus, aperti mendacii redarguitur Anastasius, dum alias profectionis Vigilii Constantinopolim causas asserit, atque subtractum violenter ab Urbe, insectatumque jurgiis et blasphemiis tradit. Porro res adeo ignominiosa minime latere potuisset res suorum temporum accuratissime prosequentes auctores.

55. Cæterum cum non alia causa præcessisse cognoscatur profectionis ipsius Vigilii papæ Constantinopolim; oportuit eum summo cum honore ab imperatore vocatum esse, ne ipse adversans inefficaces redderet omnes ejus de promulgato de fide decreto conatus. Sciens enim (quod dictum est) præcipuos Orientis episcopos ex Romani Pontificis definitione pendere : eum sibi, quibus valuit, studuit conciliare blanditiis, ut quæ dicturi sumus quam perspicue demonstrabunt. Cæterum Vigilii papæ Constantinopolim profectionem magnum intulisse Catholicæ Ecclesiæ damnum, declararunt eventa, quæ et significarunt, quam prudentissime egerint prædecessores Romani Pontifices, ut sanctus Leo et alii, qui vocati sæpe ab Orthodoxis licet imperatoribus in Orientem, nunquam passi sunt ab ipsa fixa Romæ Sede divelli. Obfuisse haud modicum usu rerum reperitur Pontificum ab urbe profectio ad comitatum, cum imperatorum sive blanditiis sive minis, contrariis hisce ex adverso pugnantibus ventis, exposita sæpe noscatur magno periculo Petri navicula, cujus clavum immobilis sedens Romanus Pontifex tutius teneat.

56. Hoc igitur anno, qui (ut dictum est) a Procopio undecimus belli Gothici numeratur, Vigilium papam Roma recessisse Constantinopolim profecturum, et in Siciliam pervenisse, idem affirmat : ubi Dacium Mediolanensem episcopum Constantinopoli venientem obviam habuit, et legatum suscepit ab Ephræmio episcopo Antiocheno missum, a quibus cuncta quæ Constantinopoli gesta essent, exploratius intellexit. Quid autem egerit, ubi ea omnia comperta habuit, a Facundo accipe, cum ait [1] : « Hoc est autem mirabile, ut postquam horum condemnationem fecerunt, dicerent quod Ecclesiam Romanam consulerent, et sententiam Vigilii ejus præsulis exspectarent : cui, quantum ad illos attinet, non permiserunt censere quod senserit,

[1] Extat Concil. tom. I. inter Acta Joan. papæ. — [2] Matth. XVI.

[1] Facund. pro defens. Cap. l. IV.

ante statuentes, ut si quis Theodorum Mopsuestenum cum suis dogmatibus et Epistolam venerabilis Ibæ non anathematizat, sit anathema. Sed ecce jam veniens, ex itinere, quod ei videbatur edixit, et facti hujus auctori correctionem tumultuariæ suæ transgressionis indixit; et nisi citius quod male factum est, auferretur, etiam vindicaturum se esse prædixit, protestans et dicens cum Apostolo et Timotheo [1] : Ne forte cum venero, non quales volo inveniam vos, et ego inveniar a vobis qualem non vultis ». Erant hæc scripta in Epistola quam Constantinopolim Vigilius misit, quam etiam iisdem præcurrentibus legatis dedit ad imperatorem, ne quid innovari pateretur : nam subdit idem Facundus :

57. « Præter quod et a vestra clementia summis precibus, summoque adnisu per suos legatos petit, sicut eum venientem diversæ provinciæ contestatæ sunt, ne patiamini stare quod factum est : tale siquidem ipsius facti crimen esse judicavit, ut illo doctoris gentium testimonio duceret arguendum, quo discipulo Timotheo scribens dixit : Depositum custodi, devitans profanas vocum novitates, et oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidam promittentes circa fidem exciderunt. Quid ergo adhuc quæritur, utrum contra fidem et Synodum Chalcedonensem factum fuerit (quod dolemus) quando ille, cujus dicebatur exspectari sententia, profanas vocum novitates et oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidam promittentes circa fidem exciderunt, in ipsius facti autorem sibi (ibi) vindicaverat arguendas? Denique etiam beatum Dacium Mediolanensem episcopum, quem hinc reversum in Sicilia se vidisse perhibuit et alios consacerdotes suos, sed venerabilis memoriæ Stephanum solum, quem Romanæ Ecclesiæ, cui per Dei gratiam præsidet, hic habuit responsalem, et per missos (multos) Ecclesiæ suos approbavit, quod et pro hac causa a venerabilis Mennæ hujus regiæ urbis episcopi communione suspenderit, et eos qui ei communicaverant, sub debita satisfactione susceperit.

58. « Quod non faceret, nisi contrarium Synodo Chalcedonensi, quod factum est, sicut et alii, judicaret : non autem solos quos commemoravimus sanctos et venerabiles viros hoc secum judicasse monstravit, quando non tacuit quod Romana quoque universitas egredientem , quod venientem Africa, atque etiam Sardinia, quanquam non per eas transierit, per ipsius tamen consiliarium publica cum contestatione pulsaverint, sicut Hellas et Illyricus provinciæ, per quas venit; ut nullatenus novitati, quæ facta est; acquiescat. Non ergo civilis hæc causa credenda est, nec talis quæ pro Ecclesiarum pace ferenda sit; sed quæ merito judicaretur contra ipsius Catholicæ fidei statum hæreticorum subreptione commota; pro qua pars maxima orbis Christiani, quæ potuit, primum inter primos Christianos sacerdotem publica contestatione pulsavit : et Romana quidem universitas atque Africa, priusquam Romani antistitis acceperimus Epistolam, non parvo jam agnoveramus indicio, quid de hujus facti novitate sentirent ». Hactenus Facundus de Vigilii papæ rebus gestis hoc anno antequam pervenerit Constantinopolim, quod sequenti anno contigisse suo loco dicemus.

[1] 2. Cor. XII.

59. Porro ipsum Vigilium diutius mansisse in Sicilia, indeque laboranti fame Urbi frumentum misisse, Procopius testatur, ubi ait [1] : «Per idem tempus Vigilius Urbis Romanæ præsul, cum in Sicilia esset, magnum navium numerum frumento complet, et Romam transmittit, ratus omnino Urbem tuto adire hos posse, qui onera navibus importarent. Qui utique cum Romanum ad Portum cursum tenerent, hostes eorum adventu percognito, paulo ante priores ipsi cum in portum venissent, intra muros delituerunt, ut eo naves jam descendentes nullo negotio caperent. Sed hos, qui in mœnibus erant custodes mox conspicati, e propugnaculis veste altius agitata signum nautis ad se navigantibus dabant, ne ultra progrederentur, sed alio quocumque possent, verterent vela. Illi vero prodito signo non intellecto, sed rati potius, qui in portu erant, Romanos præ gaudio ex suo adventu alacres factos id signum dedisse, seque ad portum ineundum hortari, prospero ac præsenti afflante his vento, intra portum celerrime cum navibus pervenerunt; in quibus Valentinus episcopus quidam cum Romanis plerisque aliis navigabat. Tunc Barbari ex insidiis confestim exorti, naves omnes, nemine defendente, mox capiunt, episcopum cum Romanis comprehensum ad Totilam ducunt, cæteros vero obtruncant; et cum oneribus naves remulco trahentes evestigio abeunt. Totilas interea cum episcopum quid sibi jam vellet rogasset, et mendacii apertius convicisset, utrasque illi manus præcidit ». Hæc Procopius, qui de longa Vigilii in Sicilia mora, deque profectione ipsius anno sequenti Constantinopolim agit.

60. Porro onerasse naves Vigilium ex Ecclesiæ frumento, possumus intelligere; quod constet amplissimum fuisse Romanæ Ecclesiæ in Sicilia patrimonium, ut ex sancti Gregorii Epistolis liquet. Quod autem ad Valentinum episcopum pertinet; hunc fuisse episcopum Silvæ Candidæ, alio titulo sanctarum Ruffinæ atque Secundæ Anastasius tradit, missumque a Vigilio in Urbem, ut ibi vicarius consideret, affirmat : quem reversum ad Vigilium Constantinopoli jam agentem, quæ postea dicentur, ostendent. Ad hæc insuper addit Anastasius, ipsum Vigilium in Sicilia commorantem, Catanæ ordinationem habuisse mense Decembri, ordinasseque presbyteros atque diaconos, ex quibus Romam misisse Ampliatum presbyterum vicedominum suum, Valentinum vero (quem diximus) ad cleri gubernationem, utque loco Pontificis vicarius ibi degeret

[1] Procop. l. III. de bello Goth.

in ædibus Lateranensibus. Dum vero subdit, in vigilia Natalis Domini eumdem Pontificem pervenisse Constantinopolim, ex dicendis e Procopio mendacii redarguitur. At hic finis esto rerum gestarum hujus anni Vigilii Romani Pontificis. Cæterum annis singulis inchoatæ tragœdiæ Actus luctuosi inferentur in scenam cunctis spectandi. Quæ vero reliquarum hujus anni rerum gestarum narratio superest, prosequamur.

61. *Aureliano episcopo Arelatensi vices suas delegat Vigilius.* — Hoc eodem anno, cum Auxanius Arelatensis episcopus ex hac vita migrasset, in locum ejus subrogatus est Aurelianus, quem Vigilius suum decrevit esse vicarium. Epistola autem tunc ad eum scripta ab ipso Romano Pontifice sic se habet :

« Dilectissimo fratri Aureliano Vigilius.

« Administrationem vicium nostrarum fraternitati vestræ animo libenti committimus, et credimus charitatis vestræ officio actibus Deo placitis diligenter universa compleri, quando et summi sacerdotii consortio vos dignos divina esse gratia judicavit, et gloriosissimi Childeberti Francorum regis Christiana et Deo placita in perhibendo vobis testimonium voluntas accessit. Quapropter vices nostras vestræ charitati hac auctoritate committimus, ut universa quæ decessorum nostrorum vel canonum statuta sanxerunt, Deo congruis operibus faciendo atque servando, et nostrum et prædicti gloriosi regis judicium circa charitatem tuam rectum fuisse possis ostendere. Sacrarum enim Scripturarum nos docet auctoritas, quia Christus Deus et Dominus Salvator noster prius universa quæ bona sunt facere voluit, quam docere : scriptum est enim [1] : Primum quidem sermonem feci de omnibus, o Theophile, quæ cœpit Jesus facere et docere, usque in diem qua præcipiens Apostolis per Spiritum sanctum, quos elegit, assumptus est. Item quid commonendo Timotheum Doctor gentium dicat Apostolus, fraternitatem tuam semper ante oculos habere confidimus : ait enim [2] : Confortare in gratia, quæ est in Christo Jesu : et quæ audisti a me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt et alios docere. Et item ipse [3] : Sollicite cura te ipsum probabilem exhibere Domini operarium, inconfusibilem, recte tractantem verbum veritatis. Et iterum [4] : Labora sicut bonus miles Christi Jesu. Intellige quæ dico : dabit enim tibi Dominus in omnibus intellectum.

62. « Si quam ergo inter fratres diabolus humani generis hostis antiquus zizaniam seminaverit calliditate nequitiæ consuetæ, aut de aliquo sacerdote fraternitati tuæ, servatis majorum per omnia constitutis, fuerit querela deposita : adhibitis tibi fratribus et coepiscopis secundum qualitatem negotii numero competenti, causam canonica et Apostolica ordinatione discutiens, ea sententia definies, quæ et decessorum nostrorum conveniat statutis, et Deo æquitatem in omnibus diligenti sit grata. Si quod vero de religione fidei (quod Deus auferat) fuerit certamen exortum, aut tale aliquod negotium fortassis emerserit, quod pro sui magnitudine ibidem nequeat definiri : veritate discussa, relationis serie distincta, ad nostram consultationem potius ut remittas hortamur : quia ita decessores vestros, qui decessorum nostrorum vices egisse monstrantur, fecisse, testimonium nostri declarat scrinii : quatenus ea dispositione servata, Ecclesiæ unitas stabili firmitate persistens pacis bono in omnibus perfruatur, cujus velut hæreditarium munus Christus Deus et Salvator noster ad cælos, unde nunquam defuit, rediturus, discipulis suis legitur reliquisse, dicens [1] : Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis.

63. « Et ut universa fraternitas vestra diligenti possit ratione complere, episcopis quibus pro vice nostra te præesse voluimus, nos præcepta destinasse signamus; ut et illi vobis obedientiam exhibere debeant competentem, et fraternitas tua eos in Christi charitate complectens, exemplis bonorum potius operum ad quæ sunt Deo placita facienda semper invitet. Illud pari eis auctoritate signavimus, ne quis sine Formata tuæ fraternitatis ad longiora loca audeat proficisci : sed ut consuetudinem illam debeant custodire, quam constat semper nostræ Sedis habuisse vicarium, et a vobis Formatam postulent, si causarum suarum necessitate compulsi ad longiora itinera destinare disponunt. Sed ne in aliquo Sedis nostræ vicarius minor suis decessoribus videatur, necessarium fore credimus pallii vobis usum, quemadmodum decessori vestro hactenus dederamus, præsenti auctoritate concedere : ut et morum, et omnium bonarum rerum, vobis beato Petro Apostolo suffragante, non desit ornatus.

64. « Oportet ergo charitatem vestram sacerdotali semper studio inter dominos filios nostros clementissimos principes, et gloriosissimum virum, id est, filium nostrum Childebertum regem gratiæ intactæ fœdera custodire. Scitis enim, nec vos convenit ignorare, quod necessario prædicatis, quia Scriptura pronuntiat, dicens [2] : Beati pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona. Et hoc quoque vestrum facere desideramus affectum, ut glorioso viro filio nostro patricio Belisario destinatis scriptis gratias referatis, qui homini vestro laborem ad clementissimum principem abstulit transeundi, sed mox ut responsum recepit, nobis suis litteris indicavit. Dominus te incolumem custodiat, frater carissime. Data XI kalendas Septembris, quinquies post consul. Basilii V. C. » Dedit et alias eodem argumento ad Galliarum episcopos, quæ sic se habent :

65. « Dilectissimis fratribus universis episcopis, qui sub regno gloriosissimi filii nostri Childeberti regis sunt per Gallias constituti, Vigilius.

[1] Act. I. — [2] 2. Tim. II. — [3] Ibid. — [4] Ibid.

[1] Joan. XIV. — [2] Rom. X.

« Admonet nos loci nostri ministerium divina misericordia Domini collatum, Domini gratia protegente, nec legentis evitando periculum, bonis potius palmam retributionis promissæ et studeamus, et mereamur accipere. Unde quantum nobis Christus Deus Dominus et Salvator noster primi Apostolorum locum pro ineffabili pietatis suæ gerere largitate concessit, tantum nos de universarum pace Ecclesiarum, quæ licet in multis, una tamen est toto orbe diffusa, incessante studio convenit esse sollicitos. Quippe quia nos sacrarum Scripturarum eloquia reddunt diligenter instructos, quod cum Moyses Dei famulus divinis jussionibus obsecundans ad montem voluisset ascendere, loco sui Aaron et Hur legitur reliquisse, dicens[1] : Exspectate hic, donec revertamur ad vos. Habetis Aaron et Hur vobiscum : si quid natum fuerit quæstionis, referetis ad eos. Ita enim inter sacerdotes Domini potest pax super omnia Deo placita custodiri, si fuerit qui vicium nostrarum auctoritate subnixus, personam nostram in Galliarum partibus præsentans secundum consuetudinem a nostris decessoribus attributam, sapientiam sollicita indagatione custodiens, si quam humani generis hostis antiquus zizaniam inter Dei famulos nequitia consueta seminare tentaverit, sapientiæ suæ moderamine, adhibitis sibi fratribus et coepiscopis nostris, justitia Deo placita scandala orta submoveat.

66. « Unde quia dudum Auxanio quondam Arelatensis civitatis antistiti vicium nostrarum sollicitudinem dederamus, sed cursum vitæ præsentis implendo, de hac luce migravit, in cujus loco Aurelianus frater noster noscitur successisse : necessarium valde credimus sollicitudinem hanc a nobis antefato debere committi, confidentes illum et pro loci sui qualitate bonis actibus universa quæ Deo placeant posse complere, et maxime cum gloriosus filius noster Childebertus rex testimonium bonæ conscientiæ pro Christiana suæ voluntatis devotione perhibuit. Oportet ergo charitatem vestram ei in omnibus, quæ servatis per cuncta canonibus salubriter secundum nostrorum definita majorum pro nostra auctoritate censuerit, præbere obedientiam competentem.

67. « Et quia omnino necesse est, ut pro diversis confratribus, Deo juvante, tractandis, statutis aptisque temporibus episcoporum Synodum debeat congregare : idcirco præsenti auctoritate censemus, ut nullus, ubi aut quando constituerit, se audeat excusare, excepta infirmitatis causa, quam humana non potest vitare fragilitas, aut certe quem dignæ excusationis ratio fecerit non venire. Omnibus nihilominus scientibus, quid Christus Dominus et Salvator noster pia institutione pronuntiat, dicens[2] : Quia si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quamcumque petierint, fiet illis a Patre meo, qui in cælis est. Quemadmodum autem quis sibi quæ postulat credit posse concedi, si congregationis sanctæ conventum, ubi Dominus præsentiam suam promisit modis omnibus affuturam, sine aliqua rectæ excusationis causa evitare crediderit? Sed sicut præfati sumus, si justa causa illum ad Synodum fecerit non venire, pro se aut presbyterum aut diaconum destinare non differat, quatenus quæ fuerunt constituta, per eos possit agnoscere, et definita complere. Pari auctoritate mandantes, ut nullus sine prædicti Formata ad longinquiora loca audeat proficisci : præsertim quia et decessorum nostrorum decessoribus ejus, quibus vices suas commisisse præteritis temporibus releguntur, sic definiunt statuta : ut his omnibus obedientia Deo placita custoditis, pax Ecclesiarum stabili firmitate persistat, et sicut doctor gentium dicit Apostolus[1], Ecclesia Dei possit sine ruga et macula permanere. Dominus vos incolumes custodiat, fratres carissimi.

68. *Domnus Antiochiæ, et Macarius Hierosolymæ episcopi.* — Hoc anno Ephræm episcopus Antiochenus, cum sedisset ferme viginti annos ex hac vita migrat; in cujus locum Domnus ejus nominis secundus est subrogatus. Hæc ex Nicephori Chronico. Qui autem eum anno superiori diem obiisse putarunt; ex his quæ ipsum egisse cum Justiniano imperatore hoc anno vidimus, errare noscuntur. Idem dicendum de Petro episcopo Hierosolymitano, quem non ante præsentem annum diem obiisse oportuit, licet anno superiori eum defunctum ponant : in cujus locum suffectum esse Macarium secundum hujus nominis, tum Evagrius, tum Nicephorus tradunt. Quæ autem hujus Petri obitum præcesserint ante sex menses memoria digna, et prophetia de ejus obitu, quæ et ejus vitæ sanctitatem commendent, narratam a Sophronio[2] hic historiam attexamus : quam cum a Sophronio petitam dicimus, ita quidem more majorum citare consuevimus librum illum qui a Joanne conscriptus ad Sophronium legitur : etenim apud Damascenum, necnon apud septimæ Synodi Acta Sophronii nomine citatus habetur. Ait igitur auctor :

69. « Narravit nobis abbatissa Damiana solitaria mater abbatis Athenogenis episcopi Petrensis, dicens : Erat quidam abbas in sancto monte Sina, nomine Georgius, miræ virtutis, et abstinentiæ vir. Huic abbati Georgio magno sabbati die in cellula sua venit desiderium faciendi sacrum diem Resurrectionis in sancta civitate, et sumere veneranda mysteria in sancta Christi Dei nostri resurrectione. Per totum ergo diem senior hujusmodi cogitatione sollicitabatur, et orabat. Cum itaque sero factum esset, venit discipulus ejus, dicens ei : Jube, Pater, ut eamus ad synaxim. Senex autem respondit ei : Vade, et tempore sanctæ communionis veni ad me, et pergam. Mansit itaque senex in cellula. Cum autem advenisset tempus sanctæ communionis in sancta Resurrectione, inventus est senex prope archiepiscopum beatum Petrum, qui præbuit tum

[1] Exod. XXIV. — [2] Matth. XVIII.

[1] Ephes. V. — [2] Sophro. Prat. Spir. c. 117.

illi, tum presbyteris sanctam communionem. Videns igitur eum patriarcha, dixit Mennæ assessori suo : Quando venit abbas montis Sinai? Respondit ille : Per orationes vestras, domine, non vidi illum nisi nunc solummodo. Tunc ait patriarcha : Dic illi ut non recedat : volo enim ut mecum sumat cibum. Ille vero profectus id dixit seni. Qui ait : Voluntas Dei fiat. Cum ergo salutasset synaxes, adorato sancto monumento, inventus est in cellula sua. Ecce discipulus ejus pulsavit, et dixit : Pater, veni ut communices. Senex vero profectus in Ecclesiam cum discipulo suo, iterum sumpsit veneranda mysteria.

70. « Petrus autem archiepiscopus contristatus quod illi inobediens fuisset, post solemnitatem misit ad episcopum Phari abbatem Photinum et ad patres Sina, ut abbatem ad se mitterent. Cum ergo venisset qui attulerat litteras, dedissetque illas, misit et senex tres presbyteros, abbatem scilicet Stephanum Cappadocem magnum illum virum, cujus et supra meminimus, et abbatem Zozimum cujus etiam superius mentionem fecimus, et abbatem Dulcitium Romanum ad patriarcham, purgavitque seipsum senior scribens ac dicens : Absit a me, mi domine sanctissime, ut sanctum Angelum vestrum contempserim. Scripsit autem idem Georgius abbas et hoc ad eum : Ut sciat beatitudo vestra, post sex menses Christo Domino et Deo nostro simul occursuri sumus, et illic adorabo vos. Egressi itaque presbyteri dederunt patriarchæ litteras. Dixerunt tamen et hoc ei quoniam senex multos annos habebat, ex quo non venerat in Palæstinam. Ostendebant item et litteras episcopi Phari simul contestantes, quod ferme septuaginta annos habebat senex, ex quo de sancto monte Sina non exierat. Sanctus vero et mitissimus Petrus afferebat testes eos qui tunc affuerant, episcopos et clericos, dicentes : Vere nos senem vidimus, et omnes osculo sancto illum salutavimus. Postquam igitur impleti sunt sex menses, requieverunt in pace senex et patriarcha, juxta scilicet ipsius senis prophetiam ». Hucusque ibi : quibus videas bis innovata antiqua signa Habacuc et Philippi diaconi, qui in momento translati sunt e loco in locum. Voluntatem enim timentium se facit Dominus, et desiderium pauperum exaudit. Etenim cupienti seni ultimum suum Pascha agere Hierosolymis, in magno miraculo præstitit ei Deus dives in omnes qui invocant illum, non senescens, ut virtute ex diuturnitate temporis minuatur, quo minus præstare semper valeat, quod olim aliis concessisse legitur.

71. Qui autem in locum Petri suffectus est in sedem Hierosolymitanam episcopus (ut dictum est) Macarius nomine, in suspicionem adductus est hæresis : adeo ut multi ab ejus se communione separarint, ut patet ex eodem Sophronio [1] : verum id potius ex levitate quam veritate factum, ostendunt quæ ab eodem auctore narrantur inferius verbis istis [2] : « Cum alius hic fuisset senex genere Arabs, Julianus nomine, captus oculis, ipse aliquando scandalizatus est in Macarium archiepiscopum Hierosolymitanum, nolebatque communicare illi. Quadam ergo die abbas Julianus significavit abbati Simeoni, qui erat in monte Mirabili (distat autem a Theopoli mons ille milliaribus novem), dicens : Cæcus sum, et quo abeam nescio : neque vero habeo qui possit auxiliari mihi, et communicare Macario detrecto. Indica mihi, Pater, quid agere habeam de fratre qui fornicatus est, et de illo qui se cum eo juramento constrinxit. Respondit autem abbas Simeon abbati Juliano, dicens : Ne recedas, neque teipsum a sancta Ecclesia separes : neque enim illa male habet gratiam Domini nostri Jesu Christi Filii Dei ». Hæc de Macario ibi. In Vita [3] sancti Gregorii episcopi Agrigentini prolixa atque honesta pariter mentio fit de Macario isto, eidemque spiritus prophetiæ tribuitur : ab eoque ipsum Gregorium fuisse diaconum ordinatum, auctor affirmat. Fuit autem hic ejus nominis secundus Hierosolymorum episcopus : senior enim Macarius vixit temporibus Constantini Magni imperatoris.

[1] Sophr. Prat. Spir. c. 19. — [2] Ibid. c. 96. — [3] Apud Sur. die XXIII. Novemb.

Anno periodi Græco-Romanæ 6039. — Anno Eræ Hispan. 584. — Jesu Christi 546. — Vigilii papæ 10. — Justiniani imp. 20. Totilæ reg. 6.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : *Post consulatum Basilii V. C.* v, vel secundum modum loquendi Victoris Tununensis ; *Post consulatum Basilii V. C. anno* vi.

2. *Gesta anno superiori in bello Gothico.* — A num. 1 ad 8. Est hic annus belli Gothici xii, non vero xi. Quare quæ Baronius narrat, ad annum præcedentem revocanda. Procopius itaque lib. 3, capite 12, ad caput 16 refert gesta anno xi belli Gothici, aitque *Totilam* Firmum, Asculum, Spoletium et Assisium cepisse : *Perusiam* tamen frustra tentasse : deinde *Romam* profectum famem arctiorem premere cœpisse Romanos. In summas redactus angustias *Belisarius*, qui ex urbe Ravenna ubi erat, juvare obsessos non poterat, præsertim cum exiguis copiis, *Epidamnum* se confert, et *Narses* eunuchus Erulos sibi adjunxit. Interim Valentinus et Phocas Gothos Romam obsidentes lacessunt, *Bessa intra Urbis muros residente.* Verum Valentinus et Phocas, cum se ad hostem invadendum cum majoribus copiis accingerent, ex insidiis occisi sunt. « Eodem tempore Vigilius Rom. Pontifex, e Sicilia, ubi morabatur, onustas frumento naves quamplurimas misit, etc. Vehebantur una Romani multi, inter quos erat episcopus nomine Valentinus. Consurgunt ex insidiis Barbari, navesque omnes, repugnante nemine, capiunt », inquit Procopius cap. 15, qui statim subdit, cum his finem anno belli Gothici xi impositum esse, ideoque ea anno superiori gesta.

3. *Primum Edictum adversus Tria Capitula.*— A num. 8 ad 56. *Pelagius* Vigilii papæ apud Justinianum Constantinopoli apocrisiarius, non hoc anno, ut putat Baronius, sed anno dxliv, Romam reversus est ; post cujus discessum imperator Edictum contra *Tria Capitula* promulgavit, idque eodem anno ; cum Petrus Hierosolymitanus et Ephremius Antiochenus, qui eidem subscripsere, eo anno mortui sint, ut mox ostendam. Baronius Edictum contra Tria Capitula, cujus initium est : « Scientes quod nihil aliud, etc. » a num. 11 ad 30 recitatum, illud esse arbitratur, quod Justinianus contra illa tunc promulgavit. Verum card. Norisius in Dissert. de Synodo V, cap. 3, ex verbis in eo positis illud post annum dl emissum esse ostendit. Scribit ibidem de Theodoro Mopsuesteno Justinianus : « Deleverunt ipsi (scilicet clerici Mopsuestiæ) ex illo a sacris Ecclesiæ Diptychis ejus nomen, sicut gesta in eadem civitate apud Concilium episcoporum illius provinciæ confecta ostendunt ». Hoc autem Concilium anno dl celebratum, et recitatur in Synodo V, Act. v, ejusque initium est : « Imperii divini et piissimi D. N. Fl. Justiniani perp. Aug. imperatoris. Anno xxiii post consul. Basilii V. C. anno ix ; mensis Junii xvii instantis xiii Indict. in Mopsuestia colonia, etc. » ubi loco, *anno* xxiii, legendum, *anno* xxiv, ut Balusius in nova Collect. Concil. pag. 1521, in veteribus libris haberi observat, et Indictio xiii cum mense Junio conjuncta ostendit. Ubi obiter observabis, *instantem Indict.* xiii idem esse ac præsentem, ut anno dcxxx fuse explicabo. Præterea Facundus lib. 4, cap. 4, scribit in illo Justiniani Edicto hæc inserta fuisse : « Si quis dicit, hæc nos ad abolendos, aut excludendos sanctos Patres qui in Chalcedonensi fuere Concilio dixisse, anathema sit ». Quæ sane verba in Edicto Justiniani a Baronio recitato non continentur : primum itaque Justiniani Edictum contra Tria Capitula ad nos non pervenit. In quo ea sita fuerint, exposui anno dxxxviii, num. 20.

4. *Ecclesiam divisit.* — *Stephanus* diaconus Apostolicæ Sedis apocrisiarius, qui Pelagio successerat, Edicto subscribere noluit : ei tamen subscripsere tres patriarchæ licet nolentes, scilicet *Mennas* Constantinop. episcopus, *Petrus* Hierosolymitanus episc. et *Ephremius* episcopus Antiochenus. *Pelagius* diaconus, qui tunc Romæ versabatur, quique impugnator erat Origenistarum, adversus illud insurrexit, sicuti et episcopi Africani, ut fuse Baronius narrat a num. 45 ad 56.

5. *Emissum fuit anno* dxliv. — A num. 56 ad 61. *Vigilius*, ac reliqui Occidentis episcopi Edictum contra *Tria Capitula* subscribere recusabant, arbitrati id absque gravi in Synodum Chalcedonensem injuria perfici nullo modo posse. Quare imperator curavit plena Synodo quæstionem in regia urbe discuti, utque illuc patriarchas facilius pertraheret, *Acephalorum* sectæ ad Orthodoxam societatem re-

ducendæ studium prætexuit. *Vigilius* etiam ab imperatore ad Synodum vocatus fuit, qui tamen non recta Constantinopolim perrexit, sed in Siciliam profectus est, eo consilio ut ibidem Synodus cogeretur. De ejus in Sicilia mora hæc scribit Procopius lib. 3 de Bell. Goth. cap. 6 loquens de gestis anno belli Gothici XII vere ineunte hujus Christi anni inchoato : « Vigilius Romanus Pontifex Byzantium imperatoris accitu venit ex Sicilia, ubi jamdiu degerat profectionis illius causa ». Vigilium anno superiori in Sicilia moratum fuisse, indeque naves onerarias frumento onustas tunc Romam misisse, hujus anni initio ex eodem Procopio ostendi. Perperam autem scribit Baronius eum hoc anno in Siciliam profectum esse, et naves illas misisse. *Vigilium* enim longo tempore in ea provincia mansisse, ostendunt legationes, quas ibidem excepit. Africæ quippe, ac Sardiniæ episcopi eum per oratores rogarunt, ne novis Justiniani contra Tria Capitula decretis acquiesceret, ut testatur Facundus lib. 4, cap. 3 : « Quod Romana quoque universitas egredientem, quod venientem Africa, atque Sardinia, quanquam non per eas transierit, per ipsius tamen consiliarium publica cum contestatione pulsaverint, sicut Hellas, et Illyricus provinciæ, per quas venit, ut nullatenus novitati, quæ facta est acquiesceret ». Quibus ex verbis etiam colligere est, Edictum contra *Tria Capitula* anno DXLIV Constantinopoli datum fuisse, et a Vigilio Romæ acceptum ; cum antequam Roma egrederetur, eum Romani rogaverint, ne illi acquiesceret. Refert illum Facundi locum Baronius num. 50, aliumque in eamdem rem ejusdem auctoris num. 47. Imo dum *Vigilius* adhuc Romæ esset, *Pelagius* et *Ferrandum* in Africa positum de quæstionibus consuluit, et a Ferrando post *longam taciturnitatem* responsum accepit. Quare *Vigilius* in Siciliam tardius profectus non est, quam sub finem anni DXLIV. Diem discessus ejus ab Urbe nobis conservavit Anastasius.

6. *Vigilius a Justiniano Constantinopolim evocatur ut damnet Tria Capitula.* — Ad hæc Victor Tunnensis, qui hoc tempore vixit, recte ait : « Post consulatum Basilii V. C. anno IV (qui secundum ejus supputandi modum est annus Christi DXLIV), Justinianus imp. Acephalorum subreptionibus instigatus Vigilium Romanum episcopum subtiliter compellit, ut ad urbem regiam properaret, et sub speciem congregationis eorum, qui ab Ecclesiæ sunt societate divisi, Tria Capitula condemnaret ». Præterea Vigilius tradit, hæc se ad Justinianum suo nomine per nuntium deferenda dixisse : « Nos ad pietatem tuam festinantes ante septem annos de civitate nostra sic egressi sumus, ut nulla haberemus privata negotia ». Data est hæc Epistola *nonis Februarii* anni DLII, ut infra ostendetur. Parte altera clerici Italiæ in Epistola legatis Francorum, qui Constantinopolim proficiscebantur, directa, inquiunt : « Veniens ibi (scil. Constantinopolim) ante sex annos istos beatissimus papa Vigilius, magis autem, ut quod verius est, dicatur, prope violenter deductus, cœperunt ibi ipsum exspectare, ut damnationem aliquorum Capitulorum faceret, per quam sancta Synodus modis omnibus solveretur». Scripta autem ea Epistola anno DLI, et clerici illi loquuntur de Vigilii ex Urbe Roma abitu, qui exeunte DXLIV contigit ; quamvis Baronius eum hoc anno ex Urbe in Siciliam digressum esse tradat.

7. *Vigilius iter Constantinopolitanum invitus suscepit.* — Quando clerici Italiæ scribunt, Vigilium *prope violenter* deductum, Anastasio non favent, qui ait eum captum esse Romæ, jussu *Theodoræ* Augustæ ab Anthemio Scribone, qui *invenit eum in Ecclesia sanctæ Cæciliæ, X kalend. Decemb.* qui *erat natalis ejus dies*, sed Vigilium invitum illud iter suscepisse innuunt. Alia etiam fabulosa de Vigilio habet Anastasius, ut observavit Baronius num. 54. Profecto *Justinianus*, qui Vigilium in suam sententiam pertrahere volebat, eum indigne haberi mandare non potuerat. Scribit etiam Anastasius eum ingressum esse Constantinopolim *in Vigilia Domini Nostri Jesu Christi,* ubi si intelligat de Vigilia Nativitatis Domini, ut intelligere videtur, fallitur ; cum paulo antea dixerit, eum *permissum esse facere ordinationem per mensem Decembrem*, et postea Constantinopolim profectum relicta Sicilia. Non inde tamen sequitur, Anastasium etiam in die quo Vigilius Roma discessit, falsum esse ; cum ex ipsomet constet, *Vigilii* ordinationem in diem XXII Novemb. sanctæ Cæciliæ sacrum incidisse (1).

8. *Moritur Ephremius Antiochenus.* — Ad

(1) Nuper opera Cl. Baluzii. Miscellan, tom. V, pag. 461, prodiit scriptum quoddam continens integram Confessionem fidei editam a Vigilio eodem tempore, quo et condemnationem Theodori pronuntiavit. Transmissam autem censeo ab eodem Vigilio ad clerum Romanum, ut de rebus a se gestis certiorem illum faceret. Eadem vero tradita ab eodem clero videtur legatis, quos cum alia Epistola a se scripta ad provinciales episcopos direxit, ut eruitur e verbis illis eidem Epistolæ præmissis, *ut ipsas chartas in provincia vobiscum deferatis*. Quæ si vera sunt, cum in eadem narratione, Epistolæ præmissa, exprimatur fuga Vigilii Chalcedonem, et injuriæ ab illo ibidem perlatæ, ubi *S. papa cæsus est;* jam constat legationem illam per quam clerus Romanus Epistolam suam misit ad Gallos componendam esse non quidem cum anno DLI, ut contendit hic Pagius, sed cum anno DLII, ut vult Sirmondus, nam postremis anni DLI diebus Vigilius Chalcedonem fugit. Nec Pagii objecta contrarium plane evincunt, nam sexennium illud ab adventu Vigilii Constantinopolim, de quo in Epistola cleri Romani, duci commode potest ab ingressu Pontificis Constantinopolim ; et anno DLII Anastasius biennium compleverat, et aliquot menses ex quo ab Aurelianensibus missus fuerat Constantinopolim ; quapropter rectissime dici potuit ante biennium missum fuisse.

Forte tamen in veteri illo fragmento duo simul, quæ diverso tempore acciderunt, confusa sunt. Primo litteræ indicantur ejusdem Vigilii, quibus damnavit Theodorum, et suspendit (Mennam), sed non adhuc eadem sententia publicata fuerat. *Sed usque nunc non est proposita charta ipsa.* Hæc damnatio decreta ibidem legitur, *ante sex menses,* menses scilicet sex antequam publicaretur. Quorum forte mensium initium sumendum est ex *die* IX *kal.* Septembris (ita in eodem fragmento legitur, cum in sententia quæ integra in collectione Conciliorum refertur sit XIX kal. Septembris) *Justiniani* XXV, *post consulatum Basilii* X. Hæ forte litteræ missæ sunt primo a clero Romano ad Gallos anno eodem DLI. Dein novas litteras a Vigilio acceperunt Romani, quibus certiores facti sunt de fuga Pontificis Chalcedonem et de promulgatione sententiæ in Mennam et Theodorum. Tunc demum in civitate regia, et in locis frequentioribus proposita est charta damnationis ejusdem Theodori, et excommunicationis episcoporum huic errori consentientium. Hæc enim omnia in eodem Baluziano monumento leguntur. Et hæc pariter

num. 68 et seqq. Tam in Chronico Nicephori, quam in Tabulis Theophanis *Ephremio* episcopo Antiocheno anni XVIII assignantur. Quare mors ejus retrahenda ad annum quingentesimum quadragesimum quintum, cum anno DXXXVII ad sedem illam evectus fuerit. Quam ob rem auctor Tabularum Theophani insertarum ad annum Incarnat. secundum Alex. DXXXVIII, qui kalendis Septemb. anni Christi DXLV inchoatur, initium *Domni* seu *Domnini* Ephremii successoris accurate collocavit. Facundus lib. 4, cap. 4, de Zoilo Alexandrino episcopo hæc scribit : « Zoilus quoque Alexandrinæ urbis antistes, cum Romanum episcopum venire cognosceret, obvium illi ad Siciliam misit », præsenti sc. anno. Quæ cum Baronius Facundum scribere de Ephremio per inconsiderantiam existimaret, ait illos, qui ante currentem annum *Ephremium* mortuum putarunt, errare ; cum tamen, ut notat Emin. card. Norisius in Dissertatione laudata, quæ Baronius num. 47 ex Facundo narrat, de Zoilo, non de Ephremio dicta sint. In Vita sancti Symeonis junioris Stylitæ, quæ in Actis Bollandianis ad diem XXIV Maii legitur, num. 75 refertur, sanctum Symeonem Ephremii obitum prædixisse : « Deinde illucescente jam Veneris die convocavit denuo fratres, dixitque : Pontifex Dei hac nocte e vita migravit : vidi enim animam illius turba magna candidis vestita comitante, hæc transvolantem, salutantemque me, et memoriam sui apud Deum, ut facerem, præcipientem : commemorantemque qualiter erga me ac matrem meam fuerit affectus. Hisce de Pontifice fratribus a Symeone prædictis, notarunt illi tempus, compereruntque hac ipsa nocte sanctum Ephremium decessisse ». Photius in Biblioth. Cod. CCXXVIII varia exscribit ex Orationibus sancti Ephræm Theopolitani patriarchæ, et Cod. CCXXIX refert, quæ exscripsit ex libris quatuor ejusdem Ephremii de sacris Antiochiæ legibus.

9. *Macarius fit episc. Hierosolymitanus.* — Victor Tunonensis *anno post consulatum Basilii* IV, qui secundum ejus loquendi modum est annus Christi DXLIV, ait : « Hierosolymitanæ Ecclesiæ præsulatum post Petrum Macarius suscipit ». Quare cum sedem inierit *Petrus* anno DXXIV, eique tam in Tabulis Theophanis, quam in Chronico Nicephori anni viginti attribuantur, ultra illum Christi annum vitam non prorogavit. Cum autem ex Facundo lib. 4, cap. 4, constet, tam *Ephremium* Antiochenum, quam *Petrum* Hierosolymitanum edicto Justiniani contra Tria Capitula, licet invitos, subscripsisse, ut videre est apud Baronium num. 48 et seqq., recte inde infert card. Norisius citatus, illud tardius quam anno DXLIV emissum non fuisse; quod et ex iis, quæ de anno discessus Vigilii a Romana Urbe hoc anno diximus, etiam manifestum redditur. Quare frustra Garnerius in Dissert. de V Synodo generali, cap. 3 contendit, Edictum illud a Justiniano publicatum esse anno DXLV circa autumnum.

10. *Epochæ Conciliorum Ilerdensis et Valentini.* — Duo hoc anno Concilia in Hispaniis celebrata, quorum nulla in Annal. Ecclesiast. mentio ; alterum *Ilerdæ*, quæ Tarraconensis provinciæ civitas ; alterum *Valentiæ*, quæ hodie regni Valentini caput et sedes archiepiscopalis. Codex enim Ms. Conciliorum Hispaniæ Lucensis, qui alios omnes Bibliothecæ regis Catholici antiquitate superat, quique descriptus fuit, et Romam missus, cum decreto Gratiani emendando Gregorius XIII Pontifex Rom. opera usus doctissimorum virorum, incumberet, id diserte testatur de Ilerdensi, ut nos docet Garsias Loaisa in Præfatione sua loquens *de Codicibus Mss. quibus fuit usus in editione Conciliorum Hisp.* ubi enim varii Mss. Codices habent, *anno quinto decimo Theuduredi regis, sub die octavo mensis Augusti*, vel *Theodorici regis*, in Lucensi legitur ; *anno quinto decimo Theudis regis*, qui cum regnare cœperit in Hispania anno DXXXI, post diem quartum mensis Decembris, ut mox ostendemus, mense Augusto currentis anni regni decimum quintum numerabat. Ad hæc Gaspar Escolanus in Historia civitatis et regni Valentinensis lingua Hispanica scripta lib. 2, cap. 9, notavit omnes antiquos Codices Mss. uno excepto Vigilano seu Alveldensi Æra MXIV, seu Christi CMLXXVI exarato habere utrumque Concilium Æra DLXXXIV, qui Christi est DXLVI congregatum fuisse, et Vigilanum, qui habet Æram DLXXXVII errorem exscriptoris prodere, et ex aliis corrigendum esse. Loco vero *Theuduredi* vel *Theodorici*, legendum esse, *Theudis*, duratio utriusque regis demonstrat ; cum *Theodoricus* Æra DLXIV, anno sc. Christi DXXVI obierit, et *Theudis* Æra DLXXXIV, seu anno Christi DXLVI, annum regni decimum quintum numerarit. Imperiti itaque exscriptores, loco *Theudis*, posuere, *Theuduredi*, et alii, *Theodorici*. Quare Em. card. de Aguierre, tom. II Concil. Hisp. pag. 282 et seqq. ac Nicolaus Antonius anno MDCLXXXIV demortuus, tom. I Biblioth. Hispanæ veteris pag. 208, utrumque Concilium accurate usque ad hunc annum distulere, quemadmodum etiam *Hieronymus Pujades* in Hist. Catalaniæ lingua Hispana scripta, lib. 6, cap. 46, dum de Ilerdensi Concilio verba facit.

11. *Opiniones contrariæ refelluntur.* — Librariorum errores auxere, qui de utroque Concilio egere ; et numeros recte ab eisdem descriptos corrupere. Vasæus enim ait, *anno* DXXV, *Theodorici junioris* XV, congregatum esse *Concilium Ilerdense ;* Binius vero et Labbeus anno Christi DXXIV, quo supponunt Theodoricum annum regni XV numerasse ; et demque Onuphrius in Chron. *Ilerdense* anno Christi DVII, et *Valentinum* anno Christi DVIII

Epistola altero a priori, anno nempe DLII Roma in Galliam missa fuit. Ex his intelligimus vanam esse Norisii, quam Pagius adoptavit conjecturam, nimirum sententiam damnationis in Theodorum vulgatam a Vigilio non fuisse. Facile tamen suppressa suspensio Mennæ credi potest, nihil enim de promulgatione sententiæ in illum hic dicitur.
MANSI.

affigit, et quia in Codicem mendosum inciderat, Concilium Ilerdense *Flerdense* vocat; nec ullus ex illis annum Æræ Hispanicæ LXXXIV, qui tamen solus temporis character certo difficultatem dirimere potest, memoravit; quia Æram mendose a librariis descriptam fuisse autumarunt. Onuphrius annum Christi DVII et sequentem elegit, quia putavit in Actis utriusque Concilii, annum XV Theodorici regis proficisci a regno ejus Italico an. CDXCIII inchoato, licet certum sit, *Theodoricum* annos regni sui Hispanici ab anno DXI repetiisse. Binius denique et Labbeus annum illum XV Theodorici ab anno Christi DX deducunt, et ex hujusmodi numerorum depravationibus ac Theodorici nomine, annum Æræ corrigendum esse aut abjiciendum intulere. Quæ depravationes, falsæque interpretationes, ne imposterum doctorum virorum ingenia torquere pergant, in prima quæ fiet Conciliorum editione annus Æræ DLXXXIV, cum nomine regis *Theudis* in textu exprimendus erit; cum revera annus Æræ in antiquis Mss. compareat, et ex eo nominis regis correctio, certa et indubitata reddatur. In utroque Concilio egregia decreta ad restituendam disciplinam Ecclesiasticam condita, sed in Ilerdensi canones sexdecim a novem episcopis, et in Valentino Canones tantum sex a sex episcopis sanciti. Cum vero Concilium Valentinum *sub die* II *nonas Decembris*, seu die quarta ejusdem mensis, anno Theudis regis XV coactum fuerit, necessario sequitur, *Theudim* anno DXXXI, post diem IV mensis Decemb. regnum iniisse, ad quod nullus hactenus animum advertit.

Ob Quadragesimæ prorogationem Constantinopoli tumultuatum, ut anno superiori videre est.

VIGILII ANNUS 8. — CHRISTI 547.

1. *In Urbis obsidione legatio Pelagii diaconi ad Totilam, qui Isaurorum proditione tandem Romam ingreditur, fame et squalore enectam.*—Qui sequitur post Basilii consulatum annus sextus, idem numeratur Domini quingentesimus quadragesimus septimus, qui et a Procopio ponitur belli Gothici annus duodecimus: quo, cum obsessa anno superiori Roma a Totila gravi premeretur inedia, ad eam levandam incubuit opera Pelagii diaconi sanctæ Romanæ Ecclesiæ: cujus res gestas cum Totila hoc ipso anno duodecimo belli Gothici, simul et cladem Urbis sic idem describit Procopius [1]: « Erat, inquit, tunc forte inter Romanos et sacros viros Pelagius quidam diaconus, qui diu Byzantii commoratus, maximam sibi cum imperatore conciliaverat amicitiam. Unde et pecuniarum vi maxima circumfultus, Romam se paulo ante quam obsideretur, contulerat. In eaque deinde obsidione necessariis indigentibus ejus pecuniæ partem largiter impartitus, cum vel antehac esset inter Italos omnes vir probus, majorem (uti par erat) charitatis et in proximos quosque benevolentiæ gloriam retulit. Hunc igitur, cum præ fame indigna quædam Romani et difficillima paterentur, facile suadent, conventum ut Totilam precaretur, paucorum sibi dierum inducias his conditionibus daret : ut si intra constitutum inter se tempus nemo sibi suppetias ex Byzantio venerit, sine mora, se ipsi Urbemque Barbaris proderent. His cum mandatis ubi populi ad Totilam Pelagius venit, et ab eo est perbenigne susceptus, prior Totilas sic exorsus est :

2. « Constat sane apud Barbaros omnes, id lege cautum esse, oratores ut hi plurimum colant et revereantur. Mihi vero, qui virtutis sibi aliquid compararunt, qualis es tu, honorem deferre simul et reverentiam jampridem studium fuit. Sed oratoribus delatos honores, sive illatam his ignominiam, non personarum mansuetudine, sive verborum tumiditate et elegantia discerni reor : sed cum vera quædam fatentur, vel non sanis admodum verbis utuntur. Oratori illi itaque honor deferri maxime solet, qui veritate mox patefacta, ad suos dimittitur : sed is ignominia præ cæteris affici, qui ubi commentitia quædam et subdola fecerit verba, ad suos mox redeat. Cætera quidem, Pelagi, quæ a nobis petieris, facile consequeris ; tribus duntaxat exceptis; et ubi hæc caveris, ut plane subjicias magis expediet : ne forte maximam ipse causam præ-

[1] Procop. de bello Goth. l. III.

beas, quo minus eorum vel peragas, quorum ob gratiam huc advenisti, vel nos forte ex re infecta incuses. Petere namque quæ præsentibus haud quaquam rebus conveniant, plurimum procul dubio facit, nemo pro votis ut quippiam consequatur.

3. « His autem sic interdico, ne quoquam pacto pro Siculis, vel Urbis mœnibus hisce, vel transfugis servis verba nunc facias : quandoquidem fieri non potest, ut aut Gothorum opera uti pro Siculis queas; aut murus ut iste Urbis integer maneat; vel servi ipsi, qui nobiscum nunc militant, suis quondam de cætero dominis serviant. Verum ne videantur hæc inconsiderata quadam per nos prætendi sententia, et causas ipsas explicaturi mox sumus. Fuit olim Sicilia insula et priscis quidem temporibus pecuniarum ut felix proventu, ita et cujusvis generis frugum in ea nascentium cæteris terris fœcunditate præstantior; atque ut non solum hæc incolis suppetant, sed vel vobis Romanis itidem ad vitam sint necessaria per annos singulos exportantibus satis. Unde tunc primum Romani Theodoricum deprecabantur, ne ea in insula majus aliquod Gothorum præsidium collocaret, ne ea res forte ad cæteras prosperitates eorum libertatem interpellaret. His ita peractis, hostium exercitus in Siciliam navigavit, qui ferme nec hominum multitudine, nec re alia ulla nobis essent in bello pares. Siculi vero, visa hostium classe, non ad Gothos quicquam denuntiare, nec se continere munitionibus, nec hostibus saltem censere utcumque occursandum tunc esse, sed promptissime patefactis tunc urbium portis, supinis hostium exercitum manibus exceperunt; et haud secus egere, ac infidissima servitia solent, quæ diutius in carcere asservata, dum dominorum volunt manus effugere, in novos quosdam et alienigenas statim incidunt. Ea itaque ex insula hostes, ut e loco munito impetu facto, omni Italiæ ora sine ullo potiti negotio sunt, quin etiam vel Urbem hanc Romam cepere, ac tantum inde frumenti numerum importarunt, ut vel obsessi in anni spatium queant Romani obsistere. De Siculis hactenus, quibus per Gothos ut venia detur, fieri nullo modo jam poterit, criminum magnitudine misericordiam ab his adimente qui affecti injuria sunt.

4. « Nunc vero intra hos muros hostes se exercendo, in campum quidem descendere, et nobiscum acie decertare minime censent : dolis vero et deceptiunculis continenter et per singulos dies nos oppugnando, injuste quidem nostris his rebus et plane absurdius nunc potiuntur. Ne itaque iterato hæc eadem patiamur, providendum jam ducimus. Qui enim præ ignorantia semel circumventi falluntur, si rursus in infortunium recidant, quia minus periclitando prævideant, consuetam sibi calamitatem, haudquaquam ex adversante fortuna id fieri videbitur, sed quia se deliquisse plane ignorent : vel illud quidem adjecerit quispiam, et vobis omnibus maxime profuturum, ut Urbis hæc mœnia solo æquentur; ne cum aliis, et ipsi demum coerciti, vel ab insultantibus hostibus circumvallati, sed malis exclusi alieno periculo, nec ullo vestro discrimine victoribus futuri sitis in præmium. De servis vero, qui ultro ad nos concesserunt, dicturi hæc sumus. Si enim qui nobiscum fuere in hostem instructi, et a nobis deinde fidem nostra ex confessione acceperunt, ne se unquam veteribus dominis utcumque restituamus, vestras in manus dedendos esse nunc censuerimus : profecto nec vobis quidem traditam fidem servaturi quandoque essemus. Non enim qui vel cum omnium miserrimus pactiones factas neglexerit, erga alium quempiam firmiorem præ se ferre animum quiverit; quin potius veluti absurdioris naturæ indicium, ad omnes qui secum versantur, circumferre perfidiam videtur. Hæc Totilas.

5. « Pelagius vero ita respondit : Summum tibi, vir strenue, in dicendo studium fuit, me simul et oratoris nomen extollere, etsi alias in sordidissima statuisti nos sorte. Virum namque amicum et oratorem non solum eum affecisse contumelia duxerim, qui vel caput illi percusserit, vel alio quovis in hunc desæviat modo, sed vel qui re infecta dimiserit ad se delegatum. Non enim homines oratoris munere idcirco funguntur, ut honorem ab his consequantur, qui suscepturi se sint; sed quod usui Reipublicæ in posterum sit peragendo, ad eos qui se legaverint, mox redeant. Sic igitur velut affectis injuria longe magis conducat eorum aliquid effecisse, quorum ob causam venerint, quam principum verbis benignioribus auditis, nihil pro spe consecutos ad suos redire. Deprecor autem, haudquaquam sat scirem, quæcumque præfatus nunc es. Cur enim quisquam ei molestum se præbeat, qui antequam postulatis respondeat, conventiones facturum se neget ? Sed illud quidem minime subticebo, quod præ te facile feras, quantum erga Romanos, qui in te arma susceperint, ostensurus benignitatis et benevolentiæ sis, qui in Siculos nil tibi adversatos immortale quoddam decernas effundere odium. Sed ipse, mea ad te omissa legatione, ad Deum hanc transferam, qui supplicum contemptores odisse solet. His Pelagius dictis, abscessit.

6. « Quem Romani ubi re infecta ad se redeuntem videre, eo acrius animo conflictari, quo et fames quotidie invalescendo, insanabiliter eos afficeret. Militibus vero nondum necessaria deerant, sed se adhuc sustinebant. Unde Romani Græcis immixti, exercituum præfectos Bessam et Cononem adeuntes, lacrymabundi et multo cum gemitu profati hujusmodi sunt : Talem vobis præsentem esse fortunam spectamus, ut si vel impium aliquod adversum vos facinus patrassemus, haudquaquam posset id merito nobis in crimen adscribi : necessitatis siquidem magnitudo excusationis in se plurimum habet. Nunc vero cum nobis ipsis ad opitulandum nil quicquam sit virium, verbis ostensuri calamitatem ipsam, hanc deploratum nunc ad vos venimus. Sed benigne quæ dicturi nos sumus audiatis, precamur; nec ulla dicendi audacia obtur-

bari vos volumus, sed malorum ex ea pensitare nunc magnitudinem. Nam qui de salute cogitur desperare, nec opere quidem nec verbis decorum servare de cætero poterit. Nos vero, o principes, nec Romanos quidem, nec vobis consanguineos ducitis, nec eorumdem vel morum vel legum socios esse, sed perinde rebelles, et qui imperatoris non ultro intra Urbem exercitum excepérimus, sed hostes potius ipsos, in vos armis desumptis. Nunc vero veluti acie victis, captisque bello, vobis in servitutem ex lege cedentibus, date vestris mancipiis alimenta, non ad necessitudinem sufficctura, sed quæ ad tenuem saltem vitam ducendam sint satis : ut et nos superstites facti, vobis contra subministremus, quæcumque dominis servi par est ut ministrent. Quod si id vobis non facile placet, sed dignum duxeritis sine ulla ope missos nos facere; id lucri estis denique habituri, quod in servorum nihil operæ insudabitis sepulturam. Et si ne id quidem de vobis sperandum relinquitur, saltem nos obtruncate, nec morte honesta nunc fraudetis, nec vitæ exitum nobis invideatis omnium proculdubio suavissimum ; sed uno facinore infinitis Romanos liberate difficultatibus ». Hactenus ad præfectos militum Romani. Pergit vero Procopius :

7. « Præfecti itaque, his auditis, commeatus Romanis quos tribuant, nullos in præsentia esse respondent : ipsos vero necare, impium ducere, nec plane sine discrimine fore, si sic relinquuntur : Belisarium tamen et ex Byzantio transmissos exercitus identidem affirmare affuturos prope diem esse. Denique his verbis Romanos solati dimittunt. Fames interea invalescendo in immensum cum accrevisset, maximum in malum evasit, ut quæ ciborum absurdiora quædam suggereret genera et naturæ excedentia terminos. Sed Bessas, Cononque ut Urbis præfecti custodiæ, frumenti maximum numerum intra mœnia sibi reconditum, sua necessitate militibus fraudatis, Romanorum primoribus et his quidem divitibus ingenti pecunia venditabant : medimni siquidem (quod utique mensuræ est genus) aurei septem pretium erat. Sed quibus non erant tantæ domesticæ facultates, cibos tam delicatos ut possent, et tanti opulentiorum more absumere, ejus pretii parte quarta depensa, furfure medimnum complentes, pane inde sordidiore confecto vescebantur, id cibi genus necessitate ipsa suavissimum faciente.

8. « Bessas porro et ejus armigeri, qui bovem haberent venalem, aureis quinquaginta vendebant. Ex Romanis vero cui vel equus forte obiisset, vel istiusmodi aliquid demortuum erat et putidum, inter felicissimos habebatur, quia mortui animalis carnibus vesci posset. Cætera hominum turba urticas duntaxat edebat, quales circa Urbis pomœrium et locis incultioribus passim et affatim nascuntur : quas tamen decoctas, ne vel sapore vel innatis offenderentur aculeis, esitabat. Quandiu itaque fuit Romanis nummus, frumentum (ut dictum est) et furfures comedebant : verum ubi demum is defuit, domesticam supellectilem omnem in forum inferre, et pro diurno hanc victu in eorum commutare jacturam : sed ubi frumenti militibus nihil reliquum fuit quod impertiri Romanis possent, ad urticas universi jam circumspicere. Quibus deficientibus, cum earum non magna his copia esset, atque adeo ad saturitatem non omnes haberent, corpore extenuari denique cœperunt; colorque cum in pallorem se paulatim et livorem convertisset, simillimi idolis videbantur : plerique vero vel incedentes, vel dentibus adhuc ipsis urticas mandentibus, de improviso exanimati cadebant.

9. « Jamque vel purgamentis in cibum et stercoribus utebantur : nonnulli etiam fame nimia prægravati manus sibimet inferebant, cum nec canes quidem, nec mures de cætero invenirent, nec aliud usquam demortuum animal, quibus uti in cibum possent. Erat inter cæteros Romanos vir quidam liberorum quinque factus jam pater : hunc filii omnes circumsistebant, prehensandoque, ut assolent, cibum sibi efflagitabant. Tum ille nec ingemiscens quidem, nec ullo edito perturbationis indicio, sed fortissime dolore dissimulato, filios jussit se subsequi, et cibum mox accepturos. Ubi vero supra Tiberis pontem pervenit, capite obvoluto, velatisque oculis, in Tiberis aquas confestim exilivit, spectantibus filiis, Romanisque cæteris qui ea tunc forte e regione constiterant ». Hæc de fame. Ad postremum vero cum copiæ missæ Constantinopoli ab imperatore variis in via bellis detentæ et a Gothis interea profligatæ essent : milites Romæ degentes obsessi, clam prodendi Urbem Gothis consilium iniere. Hi fuerunt Isauri, de quibus ista Procopius [1] :

10. « Cum itaque perpauci (ut diximus) admodum ad murorum custodiam relinquerentur, et hi quidem jam fame confecti : quaterni custodes quidam et Isauri genere ad portam Asinariam custodias nacti, nocte concubia observata, qua cæteros somnus oppresserat, demissa e pinnis ad terram reste, et ea se demittentes, Totila inde adito, excepturos se Gothorum intra Urbem exercitum pollicentur, idque se nullo negotio facturos affirmant. Tum Totilas gratias illis se redditurum ingentes professus, pecuniaque donaturum non parva, si ea quæ obtulissent, peragerent : datos quosdam suis e satellitibus cum his statim dimittit, locum contemplaturos, unde hi aditum affirmassent suis in Urbem fore. Qui ubi ad muros venere, reste comprehensa, in propugnacula ipsa, nullo interpellante, evadunt. Quo ubi est ventum, Isauri Barbaris omnia ostentare, et nihil omnino edicere impedimenti uspiam fore volentibus muros conscendere, et item licentiæ plurimum, ubi jam conscendissent, quia nemo obsisteret. Proinde Gothi jussi Totilæ cuncta renuntiare quæ viderant, eodem quo prius ascenderant, fune, protinus dimittuntur.

[1] Procop. de bello Goth. l. III.

11. « Quorum relatu omnibus Totilas cognitis, etsi eo fuisset ex nuntio lætitia non mediocri affectus, suspicione tamen propter Isauros captus, haud dum confidendum his nimium esse censebat. Non multos inde post dies ad Totilam Isauri iidem venere ad id facinus hortaturi : tum ille alios duos cum his rursum ire mox jussit, ut et ipsi diligentius omnibus et accurate pervestigatis, visa renuntiarent. Qui utique non longe post ad Totilam revertentes, priorum simillima referunt omnia. Interea vero Romani milites multi exploratum quid hostes agerent missi, non procul ab Urbe Gothis decem occurrunt iter ea habentibus : quos statim comprehensos ad Bessam deducunt. Sciscitantique Bessæ, quidnam Totilas animo agitaret : Gothi respondent, eum sperare Isauros quosdam ejus in potestatem Urbem daturos : jam enim ad Barbaros ut certior rumor is emanarat. Sed nihilominus Bessas et Conon Urbis tunc præsides, his auditis, negligenter se (ut cœperant) gerere, nec aliquam tantæ rei rationem habere. Unde factum, ut tertio demum Isauri Totilæ cum in conspectum venissent, ad aggrediendum id facinus incitarent. Tum ille alios quosdam cum Isauris mittit, cum hisque et sanguine quemdam sibi propinquiorem. Ili vero ad Totilam paulo post redeuntes, ad rem peragendam confirmant.

12. « Qui omnium certior factus primis tenebris, universo armis instructo exercitu, ad portam Asinariam duxit, quaternosque inde e Gothis prævalidos viros, Isauris ducibus, per funem jubet in muros evadere. Qui nocte statim eadem qua et Isauris ipsis obvenerat per vices custodia, dormientibus cæteris, ad fores Asinarias aperiendas descendunt, præcisaque lignea securibus obice, refractisque ferreis claustris, Gothis aditum patefaciunt, et patentibus portis cum universo exercitu Totilam intra Urbem ad hostium arbitrium recipiunt. Sed ipse ubi intro est itum, unum in locum copias omnes coegit, nec abire diversim permisit, hostium insidias veritus. Verum ubi (uti par erat) tumultuatum, et perturbatio inde et timor, ut in capta Urbe, Romanos invaserant ; militum Romanorum pars maxima cum ducibus ipsis, ut facile cuique fugam capessunt. Pauci quidam Romanis cum civibus se immiscentes, in templo perfugium habuere. Soli omnium ex patriciis viris Decius et Basilius cum aliis nonnullis, cum præparatos ad id equos haberent, cum Bessa fugere potuerunt. Sed Maximus Olybriusque et cum his simul Orestes et alii quidam in Petri Apostoli ædem se fuga recipiunt. Constat sane e plebe tunc homines ad quingentos in Urbe resides per id tempus fuisse, qui in divorum se templa receperant ; cæteri omnes jam ex Urbe excesserant, et in alias se contulerant terras, vel (ut supra jam diximus) luc absumpti perierant.

13. « Multi interea et noctu quidem de Bessa et hostium discessione Totilam fecerant certiorem : quo affirmante pergratam illos sibi rem nuntiare, neminem tamen suorum fugientium insistere vestigiis sivit ; nihil esse homini suavius dictitando, quam terga sibi ut hostes darent. Verum ubi primum illuxit, nec ulla ad insidias relinquebatur suspicio, Totilas ipse orandi gratia Petri Apostoli templum ingreditur ; sed Gothi interea quos obvios habent, obtruncant. Unde hoc pacto ex militibus quidem desiderati viginti duntaxat sunt, sexaginta e plebe homines. Ineunti itaque id Totilæ templum, Pelagius ipse sese obviam offert, Christi in manibus Evangelia gestans, supplexque omnibus factus, et genu procumbens : Parce, inquit, o princeps, tuis. Tum ille arridens, et sane profusius, ita profatus est : Nunc mihi supplicaturus advenistis, Pelagi ? Ita quidem, respondit, quandoquidem tuum me servum effecit Deus. Sed ab his jam abstine manus, qui tibi in servitutem cessere. His itaque victus precibus Totilas, Gothis militibus edicto mox imperat, Romanorum de cætero ut neminem obtruncarent, et ei in primis pretiosissima quæque delecta servarent, cætera sibi haberent in prædam. Quam multa in patriciorum ædibus inventa fuere, sed omnium maxima extitere quæ Bessas reliquerat, ut qui velut omnium perditissimus homo infaustum illud divenditi frumenti pretium Totilæ ad cæteram prædam accumulasset. Sic itaque cum Romanis et patriciis viris tunc actum.

14. « Unde vel Rusticianæ Boetii quondam uxori et Symmachi filiæ id reliquum fuit ad vitam, et miseriarum ad cumulum, ut ab hostibus panem vel necessarium aliud quicquam emendicando deposceret, quæ facultates antehac suas egentibus impertisset ; et servilibus ipsa rusticanisque indumentis amiciretur. Haud secus et Romanorum primores, amissis prorsus fortunæ bonis, domos circumeundo, foresque oppulsando, cibum dari sibi suppliciter precabantur, nil prorsus his ignominiæ ea re afferente. Sed Gothi in Rusticianæ mortem jam conspiraverant, ejus hanc noxæ insimulantes, quod tradita Romani exercitus ducibus non parva pecunia, Theodorici statuas disturbasset, in Symmachi patris virique vindictam. Totilas tamen nulla hanc affici jactura permisit, sed eam ac cæteras feminas omnes, ut extra injuriam essent, servavit, vel Gothis has sibi maxime cupientibus conjugio jungi. Quocirca factum, ut nulla ex his sit per Barbaros vitiata ; qua ille ex re maximam retulit continentiæ laudem ».

15. Quod autem ad Rusticianam pertinet, de qua agit, Symmachi filiam, uxoremque Boetii : plures ejus nominis ejusdemque generis reperiri est feminas : prima illa habetur uxor Symmachi senioris, quam viro suo doctissimo tenuisse candelam et candelabrum, Sidonius scribens[1] ad Hesperium tradit : alia vero, de qua est sermo, Symmachi junioris filia, conjuxque Boetii : rursum etiam alia Rusticiana, quæ ex Urbe migravit Constantinopolim, clarissima femina, ad quam extant complures S. Gregorii papæ Epistolæ datæ, cum Pontifex esset ;

[1] Sidon. l. II. Ep. x.

unde diversam ab hac ipsam existimare licet : etenim quæ ætate senescens erat cum occisus est vir ejus a Theodorico anno Domini quingentesimo vicesimo sexto, ut pervenerit ad annum Domini sexcentesimum, quando ad illam scribebat Gregorius, nequaquam persuaderi facile potest; fuisse tamen ejusdem familiæ, ex Epistola ipsa Gregorii [1] ad eam scripta sub Indictione quarta, facile quis intelliget. Sed ad res Totilæ redeamus, de quo ista Procopius subdit :

16. « Postero autem die Gothis omnibus Totilas ad se convocatis, verba hujusmodi fecit : Non equidem novum aliquod vel vobis incognitum monendi genus in præsenti facturus, o viri commilitones, huc vos convocavi, sed eadem illa vel nunc dissserturus, quæ apud vos antehac sæpe disserui. Vobiscum vero, quia ea ex me accepistis, actum quam optime est. Non igitur ita commonefactis in segnitiem est relabendum : nam et verborum, quæ ad felicitatem traducunt, nulla esse mortalibus satietas debet, vel si quos forte inscitia opprimat rationis : quandoquidem eorum nullo sunt pacto, quæ probe dicuntur, beneficia respuenda. Quorsum hæc? Fuere quondam et Gothis militum millia centum bellicosissimorum in unum tunc coeuntium, qui utique maximum in modum ad gloriam opibus utebantur : et equorum armorumque summa his copia suppetebat, veteranorum præterea et prudentissimorum vis ingens, qui sane ipsis in certaminibus constituti nostris rebus conducere plurimum videbantur : et alioqui a Græcorum militum millibus septem hi omnes devicti, imperio primum fuere, deinde et cæteris rebus privati.

17. « Nunc vero nos qui reliqui sumus, et tanta præsertim paucitate, nudi quidem et plane calamitosi et ignavissimi omnium, hostium ultra viginti millia vicimus, et summatim ut dicam, quæ gesta fuere, ejusmodi sunt, ut credi vix possint. Causas vero cur hæc ita nobis contigerint, statim aperiam. Gothi tunc primum præ cæteris omnibus æquitate post habita, ut inter se invicem, ita et in Romanos tunc subditos indigna quædam patrabant : quibus (uti par erat) permotus et ira succensus Deus, pro hostibus et contra nos depugnabat. Quo factum, ut etsi multitudine ac virtute, cæteroque belli apparatu hostibus essemus maximo intervallo superiores, vi quadam tamen occultiore ac plane divina devicti nos simus. Vestra itaque interesse jam reor, quæ rectiora sunt ut servetis, id est, ut æquitatem de cætero tueamini : nam hanc pervertentibus vobis, vel divina quidem subsidia infestiora mox erunt. Non enim Deus sine illo delectu vel temere humano generi, vel privatæ cuiquam rationi ferre præsidium consuevit; sed his quam maxime favet, apud quos æquitatis ratio habeatur : et illi quidem haudquaquam difficile est ad alios bona transferre, ut qui rerum omnium habeat potestatem. Illud itaque vobis pernecessarium fore asseveraverim, justitiam, ut invicem et in subditos quosque servetis, hoc est, ut perpetuam vobis adipiscamini felicitatem ».

18. Ita quidem Totilas apud suos egregie philosophatus, ex justitiæ cultu a Deo rependi victoriam docuit. Quod adeo verum est, ut etiamsi a parte adversa stet pietas veraque religio, nihil ob id erga illos propensior sit divina clementia, si peccata reliqua adsint; imo magis in eos vindictam exerceat, qui, cum confiteantur se nosse Deum, factis tamen negant, deterioraque infidelibus scelera patrant. In quam sententiam Apostolus [1], præco cælestis edicti, ista proclamat : « Ira et indignatio omni animæ operanti malum, Judæo primum et Græco ». Quid Judæo primum et Græco, nisi quod prius ad supplicium advocatur, qui acrius deliquisse noscatur? Sed et sententia Domini [2] gravioris est culpæ reus qui scit voluntatem Domini et non facit, utpote qui multis præ aliis sit afficiendus plagis. Adeo ut ex his cogatur Deus (si ita dicere licet) adversus nequissimos Christianos favere Gentilibus, et ad plectenda Catholicorum facinora interdum propitio vultu ad castra respicere Ethnicorum, et iis uti ad puniendos illos nefandorum criminum reos : quod in Propheta contestatus esse videtur, ubi ait [3] : « Virga furoris mei, Assur », nempe ad infligenda Judæis verbera, quorum promissiones, adoptio, legislatio, et vera religio erat : ut ad corrigendos improbos filios alioqui dilectos, cogatur adhibere sibi odibiles servos, juxta quod ingemiscat amans Pater, et dicat [4] : « Heu ! consolabor super hostibus meis ». Sed ad Totilam revertamur, de quo subjicit ista Procopius :

19. « Totilas cum apud Gothos disseruisset, senatorii ordinis ex Urbe viris ad se postmodum convocatis pleraque exprobrando, indignandoque objicere, et illud in primis quod per Theodoricum quam multis affecti sint beneficiis, quodque in omnibus semper constituti urbanis sint per eum antehac magistratibus, et Rempublicam ipsi ejus permissu administraverint, et ingentibus præterea fuerint muniti divitiis : et alioquin in beneficos Gothos ingratissimos se præstitissent, in quorum jacturam ad defectionem respexerint, ac Græculos simul invexerint in patriam homines, suimet proditores tam subito indecenterque facti. Sciscitari deinde, num ipsi a Gothis mali jam essent quicquam perpessi; effarique mox cogere, num boni adhuc quippiam sibi a Justiniano obvenerit : et singula deinceps enumerare, quemadmodum omnibus fere magistratibus sint per eum privati; quod ab exactoribus sæpe antehac vapulaverint; quod demum coacti sint animum ad ea intendere, quæ adversus Gothos gessissent, belloque pressi publica non minus tributa Græcis dependere, ac si pacifici essent : et alia pleraque his dictis adjecit, quæ domini solent infensiores subditis exprobrare ». Et fortasse illa non tacuit, quæ primum omnium fuerant

[1] Greg. l. IX. Ep. III.

[1] Rom. II. — [2] Luc. XII. — [3] Isai. X. — [4] Isai. I.

inculcanda, nimirum sub Catholico ipsorum imperatore adeo ignominiose habitum Romanum Pontificem Silverium, ut ab Urbe sub falso prætextu quod Gothis faveret, ignominiose avulsus, fuerit deportatus in Græciam, atque relegatus tandem in insulam, illic fame confici perireque coactus sit : quodque nihil magis curæ Græcis esset, quam primam Sedem deprimere, cui se subesse molestissime ferrent. Sed quæ de Pelagio Romanæ Ecclesiæ diacono, cujus nuper mentio facta est, his addat Procopius, videamus : ait enim :

20. *Legationem Totilæ ad Justinianum Belisarius excipit, qui Urbem, a Totilæ demolitione servatam, victor ingreditur.* — « Pelagius vero pro viris sontibus ita et infelicibus supplex Totilæ factus, non prius precari hunc desiit, quam ille clementiorem in omnes se fore pollicitus, Romanos dimisit. His ita peractis, Pelagium Totilas et ex Urbis rectoribus præcipuum unum Theodorum nomine ad Justinianum imperatorem legavit, arctius jurejurando adactos, suas ut partes amice ac benevole tuerentur, et in Italiam reditum accelerarent. His deinde injunxit, totis ut viribus niterentur pacem sibi cum imperatore et amicitiam conciliare : ne postmodum cogeretur, si pace infecta redirent, Romam ad solum dirnere, interfectisque patriciis viris, in Illyrios bellum transferre : litterasque Justiniano conscripsit ». Quæ sic se habent :

21. « Quæ in Urbe Roma ad hanc diem contigerint, cum te fuisse edoctum jam putem, silentio prætereunda videntur. Ea vero, quorum de causa ad te oratores hos miserim statim, intelliges. Bona pacis tute ut deligas, nobisque tradas, in primis deposcimus. Quorum ipsi monumenta quam optima et simul exempla Anastasium et Theodoricum habemus, qui paulo ante regnarunt, paceque et cæteris bonis sua tempora complevere. Si igitur hæc tibi placita erunt, merito meus pater vocabere, et belli nos socios in quoscumque libitum fuerit, habebis ». Hæc Totilas ad Justinianum Augustum. Subdit vero Procopius :

22. « His cognitis imperator mandatis, et oratoribus auditis, hos statim responso dato dimisit; Totilæque rescripsit, Belisarium se bellicis rebus præfecisse, et liberam habere hunc potestatem quæ ad Totilam pertinent pertractandi ». His exacerbatus Totilas, cum ab oblata pace se videret excludi, in Lucania accepta interim clade, quomodo Urbem delere penitus meditatus sit, Procopius ita narrat : « Quibus cognitis Totilas rebus, Romam in primis ad solum prosternere decernit, et majore exercitus parte ibidem relicta, cum reliqua adversus Joannem in Lucanos contendere. Sed muri tantum et diversis in locis hic diruit, quantum totius partem esse hanc tertiam conjectura quis consequi poterat ». Adhuc est visere ejusmodi Totilæ ruinam in mœniis a Belisario fabricatis diversis in locis solo prostratis, sed postea opere subitaneo haud eadem pulchritudine hoc anno a Belisario restitutis. Sed pergit Procopius : « Pulchriora præterea, magnificentioraque absumere incendio ædificia animo inerat, et Urbem Romam in ovium pascua idoneam reddere. Quibus de rebus Belisarius certior factus, nuntios simul et litteras ad Totilam misit. Qui ubi illi in conspectum venere, et sui adventus causam explicarunt, litteras reddidere in hanc sententiam scriptas :

23. « Ad urbium ornamenta, ædificia, quæ antea nulla fuissent, construere, sapientum ferme virorum inventiones fuere, et civiliter vivere percallentium : quæ vero ad pulchritudinem extant, delere, insipientium proculdubio est, et quos minime pudeat in suæ malignioris naturæ argumentum monumenta posteritati relinquere. Roma quidem civitatum omnium quæ sub sole nunc sunt maxima et magnificentissima esse facile affirmatur : non enim est viri unius virtute constructa; nec brevi quodam temporum spatio in tantam hæc magnitudinem et decorem evasit : sed imperatorum multitudo et maximi summorum virorum cœtus temporis diuturnitas ipsa, divitiarumque et potentiæ magnitudo, ut cætera omnia, ita ex universo terrarum orbe cogere hunc in locum opifices potuere; qui Urbem hanc talem tantamque paulatim ædificando, omnium monumenta virtutum posteris proderent. Fit itaque, ut his illata vis jure appareat totius sæculi sempiternam mortalibus ad injuriam cedens, quandoquidem progenitoribus ipsis virtutis memoria demeretur, posteris vero operum tantorum spectaculum.

24. « His itaque se ita habentibus, recte velim intelligas, e duobus alterum necessarium fore : aut enim hoc bello victus ipse succumbes; aut, si ita forte contigerit, nos superabis. Quod si viceris et Romam demolieris, non alterius Urbem sed tuam delebis; quam si servaveris, ex possessione cælerarum omnium præstantissima opulentior fies. Sin vero ad tuam deteriorem fortunam res nobis successerint; Roma incolumi servata, gratia tibi apud victorem conciliabitur et non mediocris : qua per te tum forte deleta, nullus tibi de cætero relinquetur ad humanitatem consequendam et clementiam locus; nec facti ullus erit apud te usus, et existimationem apud omnes homines ipso facto dignam mereberis : nam qualia principum opera fuerint, tale necesse est ex iis etiam nomen ferant ». Hactenus Belisarii ad Totilam litteræ : « Quibus (inquit Procopius), Totilas sæpe perlectis, et ut bene monentibus magni factis, suasus demum, Urbem inoffensam servavit et integram, deque ejus in hanc voluntate certiorem per oratores Belisarium fecit ».

25. Sed quis anni hujus rerum Urbis finis? Cum igitur eo consilio usus esset, ut mœnium parte eam Totilas spoliaret, ne universum exercitum cogeretur ad præsidium Urbis relinquere, si eam defendere vellet, sicque destituta remanerent quæ in Italia præsidia expugnasset, aut occurendi Belisario nulla facultas esset; revertendique iterum ad eam cum vellet, sibi per dirula mœnia aditum patere putans : mox ipse Totilas egressus ab Urbe, cum

Romanis apud Lucanos primum, inde Calabros pugnat. Interea vero Belisarius Urbem aggreditur, eamque ingreditur, murosque dirutos (ut licuit) statim instaurandos curavit, fossisque munivit, adeo ut revertentem ad ejus oppugnationem Totilam omnino repulerit : « qui ab ea spe rejectus, Tibur se contulit». Huncque tandem finem res Urbis anni hujus habuerunt, luctuosæ quidem omni ex parte atque funestæ.

26. Hoc item anno transacta hieme, redditoque navigandi opportuno tempore, Vigilius papa e Sicilia solvit Constantinopolim : nam sub hoc anno duodecimo belli Gothici ista Procopius [1] : « His ita peractis, jam hiems se circumegerat. Vigilius interea Romanus antistes ab imperatore ex Sicilia evocatus, Byzantium venit : nam ut eo contenderet, diutinam ea in insula hic traxerat moram ». Hæc Procopius, nec de eo quicquam ulterius. Reduxisse secum Dacium Mediolanensem episcopum, qui sibi occurrerat in Sicilia, quæ dicentur inferius demonstrabunt. Anastasius [2] autem ista subjicit de ejus adventu Constantinopolim, quæ tamen in omnibus haud arrident, ut in his præsertim quibus ait, ipsum illuc pervenisse in Vigilia Natalis Domini : nam si ordinationem habuit (ut ait) mense Decembri Catanæ prope diem Natalis Domini ; quomodo in Vigilia ejusdem potuit pervenisse Constantinopolim? Sed de ejus adventu audi ipsum : « Tunc, inquit, obvius est ei imperator; et exosculantes se cœperunt flere, et plebs illa psallebat ante eum usque ad Ecclesiam sanctæ Sophiæ, dicens : Ecce advenit Dominator Dominus, etc.

27. « Per biennium vero fuerunt contentiones de Anthimo patriarcha, quomodo promisisset revocare et remittere eum in locum suum, et cautionem manus suæ ostendebant, cum promiserat eum in ordine suo revocare ; sed Vigilius nullatenus voluit eis consentire, sed tanta roboratus virtute, mori magis desiderabat, quam vivere. Tunc Vigilius papa dixit : Ut video, non me fecerunt venire ad se Justinianus et Theodora piissimi principes, sed hodie scio quod Diocletianum et Eleutheriam inveni : facite ut vultis; digna enim factis recipio ». Cætera autem quæ sequuntur, post obitum Theodoræ contigerunt; quando excitata in eum rursus persecutione per Theodorum episcopum Cæsariensem, oportuit ipsum confugisse Chalcedonem in Basilicam sanctæ Euphemiæ. Hæc de his quæ spectant ad altercationes Vigilii cum Theodora Augusta. Cæterum aliæ inter ipsum atque imperatorem intercessere alia ex causa contentiones nempe ex Tribus Capitulis, quorum causa (ut anno superiori dictum est) vocatus fuit ab imperatore Constantinopolim. Sed antequam rerum gestarum narrationem aggrediamur, primum elucidandum, quænam esset ista de Tribus Capitulis suborta contentio in Oriente.

28. Etsi enim ex superius dictis possit cuique eadem esse perspicua, et ex iis quæ per singulos ferme annos dicenda erunt, nulla de ipsis dubitatio penitus exoriri possit ; tamen hic occurrendum putamus cuidam viro erudito, qui a veraci majorum sententia discedens, novam de Tribus Capitulis iniit rationem, quippe qui hæc illa Tria putavit esse Capitula, quorum diserta mentio fit in Epistola a Joanne Romano Pontifice ad Avienum et alios senatores conscripta his verbis [1] : « Justinianus equidem imperator filius noster (ut ex ejus Epistolæ tenore cognovistis) de his tribus quæstionibus orta certamina fuisse significavit : Utrum unus ex Trinitate Christus et Deus noster dici possit, hoc est, una de tribus personis sanctæ Trinitatis sancta persona : An Deus Christus carne pertulerit, impassibili Deitate : An proprie et veraciter Mater Domini et Dei nostri Jesu Christi Maria semper Virgo debeat appellari. Probavimus in his Catholicam imperatoris fidem, etc. » Habet eadem Justinianus imperator in fidei professione [2] ad ipsum Joannem Romanum Pontificem.

29. At procul a veritate aberrat, ut ista sint Tria illa Capitula, quorum causa diro schismate Ecclesia longo tempore scissa est. Etenim cum constet illam de Tribus Capitulis inter Catholicos contentionem esse oborlam, non autem inter Catholicos et hæreticos : quis, rogo, Catholicorum unquam negavit Verbum carni unitum unam esse personam sanctissimæ Trinitatis, et eumdem hominem factum, eumdemque Deum unum de Trinitate perseverasse indivisa et inconfusa atque inconvertibili unione? Et quis aliquando Orthodoxorum vel leviter dubitasse reperitur, sanctissimam Mariam Virginem vere proprieque Dei matrem in Ecclesia appellatam? Aut quis unquam pietatem colentium revocavit in dubium, Deum vere dici passum in carne? Cum igitur in his inter se Catholici semper consenserint : et pro his adversus Nestorianos et Eutychianos junctis manibus animisque certaverint, et posthac pugnare nunquam desierint; quæ ergo causa, ut ob Tria dicta Capitula inter se invicem tam in Oriente quam in Occidente fideles fuerint scissi, atque schismate separati? Præterea si quis rerum gestarum seriem disponat ordine temporis, inveniet, non tempore Joannis illius papæ, sed sub Vigilio Romano Pontifice de Tribus Capitulis quæstionem exortam esse : unde appareat longe diversa illa esse Tria Capitula, quæ a Joanne papa recitantur in Epislola ad senatores, ab illis quæ (ut dicemus) sub Vigilio in controversiam deducta sunt.

30. Explosis igitur his quæ nulla ex parte veritati cohærent, neque subsistere possunt : non alia quisque prudens Tria illa affirmare poterit fuisse Capitula, quam quæ ipse Justinianus imp. sæpius suis Epistolis inculcavit, præsertim vero in ea quæ ad Joannem inscribitur, sed revera ad Vigilium

[1] Procop. de bello Goth. l. III. — [2] Anast. in Vigilio.

[1] Extat in Biblioth. tom. IV. — [2] L. red. C. de sum. Trinit. et sup. l. cum recta. Cod. eod.

esse datam ostendimus, et in ea quæ in exordio quintæ Synodi recitatur : nempe primum de damnatione Theodori Mopsuesteni : secundo loco de damnatione Epistolæ Ibæ episcopi Edesseni : tertio demum de damnatione scriptorum Theodoreti episcopi Cyri contra Cyrillum. Hæc sunt Tria illa Capitula dissensionum omnium locuples seminarium. Etenim (ut dictum est) non inter Catholicos et hæreticos ejusmodi certamen extitit, sed inter Catholicos tantum ipsos, qui omnes salvum vellent Chalcedonense Concilium; neque ex diversa causa conflatum, sed plane eadem : siquidem tam qui ista Tria volebant damnari Capitula, quam qui defendi, id se facere dictitabant, ut in omnibus consultum esset Concilio Chalcedonensi, ne illorum occasione ipsum labefactari ab hæreticis posset. Sic igitur eorum negatio vel assertio pro tuendo Chalcedonensi Concilio facta vel prætensa, nisi aliud quippiam erroris admiscuisset, non constituebat quemquam hæreticum; sed esse schismatici convicti sunt, qui diversam a Romano Pontifice in his decernendis sententiam sectati essent : nam de personis et non de fide quæstionem fuisse. Gregorius[1] Magnus affirmat. Magna fuit ista in Ecclesia Dei tentatio, cum miserando modo inter se Catholici ita confligerent, non secus ac cum in castris contingit oriri tumultus, et inter se arma collidere ac vibrare jacula milites sub eodem principe constitutos.

31. Sed quid factum sit hoc anno, ubi Vigilius (ut dictum est) Constantinopoli moraretur, jam videamus. Cum ipse diu exspectatus Constantinopolim pervenisset : primum omnium (ut ex Facundo liquet) Zoilum Alexandrinum occurrentem sibi de emissa subscriptione redarguit, atque etiam alios. Dumque maximam inter episcopos concitatam reperit esse discordiam, in summumque periculum adductam Ecclesiam, ut schismate scinderetur; faventibus aliis iisdemque longe majori numero et præstantiorum sedium episcopis imperatori; Africanis autem ex adverso stantibus, inter quos Facundus ipse (quem diximus) scientia eminebat : ipse Vigilius papa inter hos omnes pacis arbiter sedit, ut ambarum partium auditor sedaret, si posset, concitatos inter eos conflictus illos.

32. At non ipse id agere solus, verum colligi voluit eorum qui aderant Synodum triginta episcoporum : in qua cum adversæ partes inter se conflictantes adessent, et inter disserendum altercarentur haud pacifice (ut par erat) rem agentes, adeo ut quid magis veritati congruum esset, minime posset examinari et æqua judicii lance perpendi : placuit tunc Vigilio, ut quæ quisque sentiret, et quibus quam proponeret sententiam defendendam rationibus comprobaret, scriptis proderent. Tunc opportune accidit, ut idem Facundus ex commentario illo duodecim libris partito, quem habebat præ manibus, necdum absolverat, responsionem elicitam ederet : qui postea ipsum integrum commentarium pro Trium Capitulorum defensione perfecit, atque vulgavit : quem quidem in communione Catholica esse scriptum, cum ipse Vigilius papa pro defensione eorumdem Capitulorum Epistolas (ut vidimus) conscripsisset, et adhuc in opus incumberet, satis liquet ex iis quæ toto illo commentario pluribus in locis idem ostendit. Quæ vero in ipsius operis Præfatione haud obscure habet, atque ea quæ sunt a nobis dicta confirmat, accipe, ubi ait :

33. « Hoc opus, suadentibus fratribus, ad imperatorem Constantinopoli scripsi : quo nondum finito ac pertractato (peracto, vel perfecto) adductus est Romanus episcopus : in cujus certamine, cum gestis super hac causa disceptaremus, mediante conflictu, interrumpi Acta præcepit, et ab universis episcopis qui aderamus expetiit, ut scripto quisque ostenderet, quid eis de his Capitulis videretur. Cum ergo per magistrum officiorum sub gravi necessitate respondere contingeret, vix mihi septem dierum induciæ datæ sunt, in quibus erant etiam duo festi. Unde ut omnia dicerem quæ magis necessaria judicabam, ex his libris aliqua decerpsi, quia non occurrebat omnia nova dicere : siquidem tria millia versuum excedit illa responsio. Sane quoniam (sicut dixi) necdum a me pertractati fuerant iidem libri, quædam testimonia pro mendositate codicum, ex quibus ea posueramus, vel pro incuria translatorum aliter continebant; quæ sic etiam in illa responsione transposita sunt. Idcirco præloqui hæc ac præmonere curavi, ut neminem, qui memorata responsione perlecta, hos contigerit libros, offendat ista diversitas, sed illic ignoscat festinanti, et huic potius credat ». Hæc cum præfatur in duodecim suos libros Facundus, adhuc sub judice tunc temporis litem fuisse demonstrat.

34. Cæterum quantumlibet adversarii urgerent condemnationem, cui ipsi subscripserant, Trium Capitulorum : haud tamen ita videri voluerunt effrontes, ut ea de re aliter statuere, quam decrevisset Romanus episcopus, cujus exspectarent sententiam, sint professi. Id quidem pluribus in locis Facundus ipse testatur, ut secundo libro, dum ait : « Adhuc dicunt, quod de tanta sua præsumptione Ecclesiam quoque Romanam consuluerint, et sententiam beati Vigilii præsulis exspectent ». Et post plura : « Quomodo ab his creditur quartus decimus successor ejus », nempe Leonis, « sanctus Vigilius novum posse aliquid judicare, præsertim illo dicente : Nam secundum Apostolum[1], si quæ destruxi, hæc ædifico, prævaricatorem me constituo; et eis me ultionum conditionibus subdo, quas non solum auctoritas beatæ memoriæ principis Marciani, sed etiam ego mea defensione firmavi, etc. » Habet autem ad finem operis idem Facundus ad ipsum imperatorem, cui scribit, admonitionem Orthodoxo antistite dignam, hic merito inserendam,

[1] Greg. l. III. Ep. XXXVII.

[1] Gal. II.

dum primo Theodosii imp. exemplo eum, quid agere debeat, ita docet :

35. « Major Theodosius imperator cujus semper memorabilis erit in Ecclesia Christi memoria, quanquam sæpe de magnorum Barbarorum præliis et de maximorum tyrannorum triumphaverit, non tamen in ejusmodi victoriarum frequentia, in quibus Trajano filio gehennæ comparari non potest, veram meruit gloriam, sed de supplici et publica peccati sui pœnitentia, quam expugnato regali fastigio, placide ac humiliter, Ambrosio episcopo castigante, suscepit, et indictum sibi debitæ satisfactionis tempus ab Ecclesiæ communione remotus implevit, pie admodum credens, et sapienter intelligens, quod non ex temporali potestate, qua fuerat etiam sacerdotibus Dei præpositus, sed ex eo pervenire posset ad vitam, quod illis erat ipse subjectus. Unde credendum est, quod si nunc Deus aliquem Ambrosium suscitaret, etiam Theodosius non deesset : sed cum minor est exigendi fiducia, minor est reddendi devotio : non est autem magnus amator veritatis, cui etiam personæ commendet auctoritas». Et post pauca : « Non tale aliquid petimus corrigi, quale fuit quod excommunicatione ulciscebatur Ambrosius. Illud enim non, quamvis male fuerit gestum, creditum tantum erat Theodosii potestati : quod autem nunc factum est, vel si rectum fuisset, recte non fieret : quia nulli regum hinc aliquid agere, sed solis est sacerdotibus datum ». Sancire videlicet de fide decretum, cum imperatorum sit fidem Catholicam coram sacerdotibus profiteri, non eamdem præscribere sacerdotibus atque omnibus Christi fidelibus. Hæc ad calcem ferme librorum locutus est Facundus : quos absolutos paucos post dies ipsi obtulit Justiniano imperatori.

36. Sed redeamus ad Synodum, quam diximus hoc anno Constantinopoli ab ipso Vigilio Romano Pontifice fuisse collectam, et in ejus prima Actione auditis altercationibus ambarum partium, defensiones ab ipsis scriptis mandandas, Synodoque reddendas esse præceptas : quibus omnibus acceptis, easdem imperatori jussit esse tradendas. At non placuerunt ista Facundo, nec reliquis Trium Capitulorum defensoribus, cum jam postea inter schismaticos militare cœpisset : ipse enim eadem conatus est sugillare, in deteriorem partem accipiens. Sed audi ipsum Facundum in libello ad Mocianum inter plura de eadem Synodo ista subinfense dicentem : « Gestis de medio sublatis, quibus causa cœperat aperiri, et interrupto suo judicio Vigilius, a considentibus episcopis flagitavit, ut quid eis de causa videretur, prolata quisque in scriptis responsione, signaret. Et quia illi episcopi maxime Constantinopolim occurrerant in ejus adventum, quorum nulla in hac causa subscriptio tenebatur, et de sua fuerant integritate securi ; per occasionem hujus interrogationis ipsi quoque separatim compulsi sunt ab adversariis Ecclesiæ, quomodo dictaverunt in præjudicium magni Concilii respondere. Ac ne postea subtraherent, et quæ scripto responderant, judicio non offerent : jam sub prosecutione ipsorum atque custodia palam ad illum deducebantur, tradere sua profana et detestanda responsa. Oculis nostris hæc vidimus nos : Acephalos coram ipso judice alacres et exultantes adspeximus, cum episcopos ad eum », Vigilium scilicet, « adducerent, eadem responsa portantes. At quomodo hæc sic inhæreant cordibus audientium, ut sic ea detestari ac lugere possitis, sicut nos, in quorum animis ipsorum malorum adhuc imago versatur ? » Hæc ipse subinfensus in Vigilium, cum jam adversæ parti favisse visus est. Sed pergit :

37. « Suscipiens vero ille, nempe Vigilius, memoratas responsiones, post aliquot dies ad palatium attulit, atque alteri detulit parti in præjudicium Synodi Chalcedonensis cum aliorum chirographis, qui antea subscripserant, reservandas. Verum ne suis traditor videretur, talibus verbis eos fefellit, ut diceret : Quid apud nos reservamus ista contraria Synodo Chalcedonensi responsa, ut inventa quandoque in Ecclesiæ Romanæ scrinio, a nobis approbata credantur ? Sed afferamus illa in palatium, et de illis agant ipsi qui jam noverint. Quasi ea scindere vel urere ipse non posset, (aut per suam evacuare sententiam, aut ipsis a quibus fuerant data refundere, quæ nec suscipere ab eis nec extorquere debuerat. Si vero decretum generalis Synodi præcavebat, atque ista solita fictione fingens ejus præjudicium se cavere, hoc pro voluntate contrariorum fecit, quod ei, si dissimulemus, præjudicet : quomodo enim non præjudicet, si demonstrentur triginta circiter episcopi cum Romano antistite Constantinopoli congregati (ut illos omittam qui ante subscripserant) condemnasse cum approbatoribus suis Epistolam a Chalcedonensi Concilio approbatam, et illum episcopum, cujus doctrinæ laudes in memorato Chalcedonensi Concilio citatæ sunt, nemine resistente, cum suis dogmatibus anathematizasse post mortem, scientibus cæteris et in eorum communione manentibus? » Hæc Facundus postea jam factus hostis, cum videlicet se inter schismaticos collocasset, invectus et in Vigilium plurimum de chirographo ante ab eo tradito, cum Pontifex fieri ardenti desiderio laboraret; ista refricans et inculcans, ne (quod ait) personæ summa auctoritas causæ præjudicium afferret : ut schismaticorum atque hæreticorum mos est, cum ex criminibus in adversarios irrogatis suam volunt causam defendere, et præ se ferre justitiam. Utinam extarent ipsa Synodalia Acta, ex quibus fuissent ipsi redarguendi schismatici : non enim locus relictus esset imposturæ.

38. Sed quod illis caremus, fragmenta hinc inde non sine magno labore collegimus, nec aliunde quidem quam ex ejusdem temporis scriptis, licet magna ex parte illa perierint. In primis autem ex ipso Facundo accipe, quæ in libello tunc temporis ad Mocianum conscripsit; ubi tunc adversatum se fuisse Vigilio tradit, dum ait : « Accipite quæ in judicio ipsius Vigilii inter alia fuerim prosecutus,

sicut editæ nobis ab officio tertiæ Actionis gesta declarant. Ego enim fateor simpliciter beatitudini vestræ, non pro Theodori Mopsuesteni damnatione me a contradicentiæ communione subtraxisse : hoc enim vel si approbandum non sit, ferendum tamen existimo, nec tantam esse causam judico, pro qua deberemus a communione multiplici segregari : sed quod ex persona Theodori Epistolam Ibæ Nestorianam probare conati sunt; et quod ex Epistola Ibæ Synodum », Chalcedonensem scilicet, « a qua suscepta est, improbarent ». Hæc Facundus, cum jam a Vigilii sententia recessisset, in ipsum invectus, quod jam in defensione Trium Capitulorum, quam ante acerrime susceperat, tepuisset.

39. Qui enim absens (ut diximus) pro Trium Capitulorum defensione visus est laborasse Vigilius, et adversus eos, qui ea una cum Justiniano imperatore oppugnabant, insurrexisse : re perpensa, videns nihil afferri præjudicii Chalcedonensi Concilio, vel Catholicæ fidei, quam quis partem tueretur, cum revera omnes æque damnarent errores qui fuerunt Theodori, Theodoreti, et Ibæ; sed maximum damnum accipi ex eo, quod iidem ferme omnes inhærentes novæ imperatoris Constitutioni, qui in Ecclesiæ Catholicæ communione hactenus retinebantur, jamjam in gratiam imperatoris schismate essent dividendi : hæc, inquam, Vigilius papa considerans, primum quidem ne ob id Occidentales defensores Trium Capitulorum scandalum paterentur, rem secreto transigendam esse, atque (ut in re quæ non spectaret ad fidei veritatem) dissimulandam putavit. Demum vero cum sibi adversari sentiret episcopos Africanos, et res esset in eo statu reposita, ut sive Occidentalibus paucis, sive Orientalibus omnibus sibi inhærendum esset; consultius sibi visum, istorum, nempe Orientalium favere sententiæ, quam illorum; secreto de his judicans : sperans fore, ut et ii etiam in eam sententiam perducerentur : sed res aliter accidit, perstantibus Occidentalibus in sententia qua semper fuerant pro Trium defensione Capitulorum, atque eidem firmiter inhærentibus; adeo ut ejus causa sese a communione Catholica, schismate conflato, diviserint. Hæc quidem de Vigilio papa ita transacta esse, ea quæ dicta sunt atque dicentur, certam fidem faciunt.

40. Sane quidem nemo jure inficias ire poterit, Vigilium adversus Tria Capitula ad Mennam Constantinopolitanum episcopum libellum conscripsisse; id ipsius Vigilii scriptis testantibus, nempe publicis Actis latæ ab ipso sententiæ in Rusticum et Sebastianum et alios Trium Capitulorum defensores, de quibus dicturi sumus; cum queritur adversus Rusticum, quod se inconsulto, quam citissime sententiam suam, quam *Judicatum*, appellat, ad Mennam conscriptam, in diversas provincias promulgasset. Id quoque testari videtur in Epistola ad Valentinianum [1] episcopum Tomitanum in Scythia, ubi tamen de calumnia queritur, nimirum quod ab ipsis fuisset divulgatum, Vigilium quoque damnasse Theodoretum et Ibam, quos recepisset Chalcedonense Concilium. Equidem sparsum in vulgus fuisse de damnato ab eo Theodoreto, ex alia Epistola Vigilii olim scripta ad Theodoram Augustam, Liberatus [1] diaconus tradit; at id ut omnino commentitium neque ejus postea adversarii ausi sunt (quod procul abhorreret a veritate) illi tribuere. Sed et de consensu Vigilii sive scriptis, sive sine scriptis prodito contra Tria Capitula, Acta quintæ Synodi sæpe fidem faciunt. Quin etiam sexta Synodus Actione septima continet Vigilii papæ adversus Tria Capitula monumenta, quibus argumenta contra eadem Tria Capitula allata narrantur : adeo ut nulla dubitatio esse possit, quin de his Justiniani sententiam edicto editam comprobarit.

41. Sed quid accidit? Cum id innotuisset Africanis episcopis, et aliarum Ecclesiarum sacerdotibus atque primum omnium ipsis, quos secum duxerat, diaconis Romanæ Ecclesiæ Rustico, Sebastiano et aliis; et magnæ ob eam causam turbæ, discordiæ, dissidiaque essent oborta : mox idem Vigilius emissam de Trium Capitulorum damnatione sententiam suspendit, seu potius revocavit; et consentientibus etiam illis qui jam damnarent eadem Tria Capitula, Theodoro videlicet episcopo Cæsariensi atque Menna Constantinopolitano, rursum ab eodem Vigilio promulgatum decretum est, quo decernebatur, ut de controversia de Tribus Capitulis penitus taceretur usque ad proxime cogendam Synodum universalem : sicque res aliquandiu consopita siluit. Ita prudenter periclitanti Ecclesiæ visus est consuluisse Vigilius, ne ob eam controversiam universus Christianus orbis inter se collideretur, atque Oriens ab Occidente schismate scinderetur : sperans fore, ut mora temporis aliquod posset excogitari remedium, quo utrique parti consuleretur.

42. De hoc quidem Vigilii decreto, et quodammodo inita cum Theodoro atque Menna transactione, testes sunt Acta publica, quibus lata a Vigilio papa postea sententia contra Theodorum atque Mennam continetur : etenim hæc ipsa verba scripta leguntur in ipso libello sententiæ vicesimo quinto anno imperii Justiniani dato, anno nimirum Domini quingentesimo quinquagesimo primo; cum quid ab hoc tempore per Vigilium actum sit, ita ab ipso docetur : « Nos vero longanimitatem nostram divina largitate concessam tam circa te, quam circa seductos abs te, pæne hoc quinquennio elapso monstravimus. Primum quidem in eo, quod pro scandalo refrænando, condescendentes quorumdam animis, quos aliqua dispensatione (dissipatione) credimus temperandos, quia tu jam eos pluribus annis inquietissimus stimulator accenderas; quædam pro tempore medicinaliter existimavimus ordinanda, tali sub conditione, ut omni in posterum perturbatione sopita, nihil ultra nec verbo, nec litteris quis-

[1] Extat Act. v[ta]. Quint. Synod.

[1] Liber. diac. Brev. c. 22.

quam facere ex eadem causa præsumeret. At tu consuetudinis tractus audacia, neque tunc cessare a conscribendis vel prædicandis novitatibus voluisti; ita ut sæpius libellis episcoporum redditis, et consensum tuum cum eis propria confessione condemnans, eorum vel tuis excessibus sæpius a nobis concedi veniam postulasses.

43. « Post hæc autem, cum te a præsumptione solita nec pudor humanæ verecundiæ, nec sacerdotii pondus, nec timor divini judicii cohiberet, dum amplius quam justum fuerit, patientiam tuis facinoribus præberemus : ad hoc est causa producta, quatenus, semotis omnibus, quæ de Trium Capitulorum quibuslibet dicta scriptave fuerant, quid de ipsa re facto opus esset, cum Africanarum, Illyricanarum seu Valliarum [1] partium congregata Synodo tractaremus, eorum maxime præsentiam requirentes, quorum fuerat scandalizata fraternitas. Illud quoque magnopere nobis cum clementissimo principe, præsentibus etiam Menna Constantinopolitanæ civitatis, et Dacio Mediolanensis urbis antistite, aliisque tam Græcis quam Latinis episcopis, cum quibus omnibus etiam tu, Theodore, pariter affuisti, necnon et præsentibus judicibus ac proceribus, universoque senatu, convenit, ne usque ad memoratam Concilii definitionem quicquam de præfatis Tribus Capitulis ab aliquo fieri intentaretur. At deinde tuis ex incitamentis liber condemnationem Capitulorum ipsorum continens in palatio te assistente et instruente, coram quibusdam Græcis episcopis est relectus », etc. Satis hæc modo ex sententia in Theodorum lata, quam suo loco inferius integram recitabimus : ex eaque hæc deducta sufficiant, ad ostendendum ab hoc anno ad illud usque tempus in ea causa Trium Capitulorum ab ipso Vigilio indictum fuisse silentium ; cum et ipse Theodorum eorumdem prius factam condemnationem iterum promulgantem, lata in eum sententia condemnavit.

44. Sed quid accidit ? Ex his quæ dicentur satis apparet, ejusmodi indictum a Vigilio papa silentium a defensoribus Capitulorum in deteriorem partem acceptum, collusionemque cum adversariis interpretatum, vel saltem subdolam conniventiam; cum videlicet (ut ostensum est ex petulantia Theodori) iidem nequaquam conticescerent, sed eorumdem condemnationem in palatio omnibus ostentarent : sicque indictum ea de re silentium, non aliud quam tacitum Vigilii consensum interpretati sunt. Quod enim ipse cum essent absens, litteris libellisque, iis qui consenserant (ut vidimus) fuisset comminatus, quodque etiam (ut dictum est anno superiori) litteras absens in via scripsisset adversus eos qui edito ab imperatore fidei decreto subscripserant ; verum iisdem Vigilius veniens consensisset, et postea silentium indixisset, atque ad futuram Synodum provocasset : ipsum non recto incedere pede sunt arbitrati : adeo ut perseveraverit apud Occidentales illa de ipso sententia, Vigilium papam in damnationem Trium Capitulorum consensisse. Atque grave passi sunt scandalum ipsi Capitulorum defensores, qui ejus cupidissime exspectarunt adventum, ut Apostolica auctoritate ab ea quam patiebantur vindicarentur imperatoris tyrannide usurpantis sibi quæ essent episcoporum ; ubi viderunt omnia in contrarium esse mutata, atque demum transacta silentio, quæ sibi videbantur fuisse insectanda atque explodenda clamoribus; sicque in eumdem veluti desertorem prævaricatoremque insurrexere, quem cum adversariis communicare viderent.

45. Constat quidem, eosdem quos ante vel ipse Vigilius, vel ante ipsius adventum ejus diaconus Stephanus a communione eadem ex causa suspenderant, a Vigilio ipso, cum venit, in communionem esse susceptos, nempe Zoilum Alexandrinum episcopum, qui (ut vidimus) edicto subscripserat, ea tamen conditione, si ratum haberetur a Romano Pontifice, et Theodorum malorum omnium auctorem, necnon Mennam episcopum Constantinopolitanum, qui primus post Theodorum ab eis vocabatur in crimen. Hos namque omnes, Zoilum, Theodorum, et Mennam a Vigilio communionis Catholicæ facto fuisse participes, ex eodem Vigilii libello de sententia in Theodorum lata evidenter apparet : testante disertis verbis ipso Vigilio, Zoilum Romanæ connexum Ecclesiæ ex Apostolica eidem communione concessa; itemque Theodorum et Mennam usque ad illud tempus indicti silentii eidem communione fuisse conjunctos, postea vero ea Theodorum privatum, Mennam vero suspensum. Ex ejusmodi igitur confœderationis ostensis symbolis, non a defensoribus tantum (ut dictum est) fuit existimatum et prædicatum Vigilium papam adversariis adhæsisse, atque pariter Tria illa Capitula condemnare perseverasse; verum etiam ab iisdem Trium Capitulorum impugnatoribus idipsum, fuit assertum atque summa gloria divulgatum.

46. Qui rem exacte absque aliquo affectu privato considerant, ipsum Vigilium excusant : quod qui absens adeo per litteras fuerat comminatus, mitius egit, ubi præsens rem proxime est intuitus : ostensa enim et ob oculos posita Ecclesiæ facies omni ex parte miserabilis et quovis deploranda luctu, aliter decernere persuasit : siquidem simul cum quatuor Orientalium sedium patriarchis qui subscripserunt, omnes ferme illis subjectos episcopos in eamdem sententiam atque subscriptionem inductos invenit. Quamobrem nimis durum et asperum, valdeque acerbum atque inhumanum ipsi visum, Apostolica auctoritate, quam ad ædificationem non ad destructionem sibi sciret esse concessam, veluti uno gladii ictu Orientem ab Occidente discindere : cum præsertim sciret, revera non de fide esse quæstionem, quæ dissimulari minime posset, sed de personis, ut ex S. Gregorio superius dictum est.

[1] Galliarum, Helladarum, vel aliarum.

47. Licet enim pro fide pugnare adversus errores Theodori, Theodoreti, et Ibæ, impugnatores præ se ferrent; non tamen (quod sæpe inculcatum est) his adversantes ipsi defensores Trium Capitulorum æque defendebant errores Theodori, Theodoreti, vel Ibæ : nam et ipsi eos penitus execrabantur, sicut et illi qui contra Tria Capitula sententiam propugnabant; cum et utraque pars in primis nihil se magis velle contestaretur, quam consultum esse Catholicæ fidei probatæ a sacrosancto Concilio Chalcedonensi. His etiam accedebat, quod qui impugnabant Tria Capitula, a sententia illa divelli posse, cui astringebantur imperatoria voluntate, impossibile videretur.

48. Quid igitur peccasse Vigilius dicendus fuit, si de causa illa usque ad futuram Synodum esse tacendum indixit, quæ potius (si fieri potuisset) perpetuo erat silentio condemnanda, sopienda, imo sepelienda, atque penitus exstinguenda? Quod vero id non liceret, partibus acerrime adversus se invicem concertantibus, nec spes ulla esset ut posset pax desperata componi : ad fœderis remedium in tanto discrimine itum est, ut cum nulla spes esset in perpetuum sanciri silentium, illud saltem ad tempus indiceretur, ut interea cum cessatum esset ab armis, pax mutua tranquillioribus animis tractaretur : ad quam conciliandam, sicut tempore fœderis sunt concessa commercia, ita et Vigilio placuit omnibus concedendam esse communionem.

49. Quod autem sciamus ejusmodi Vigilii consilium in deteriorem fuisse partem acceptum, ob idque ipsum collusorem, prævaricatoremque ab adversariis conclamatum, quod ob timorem imperatoris, ad ejus gratiam promerendam, a cœptis continuo resilierit : ad hæc omnia excusanda illud satis superque esse potest quod summæ constantiæ specimen edidit, ubi hoc anno Constantinopolim venit. Ubi enim non cum Catholicis, sed pugnandum sibi fuit adversus hæreticos, cum quibus minime esse dissimulandum sciret : mox auctoritate Pontificia insurrexit, ac nullo habito respectu potentium, et pro nihilo hac ex parte ducens imperatoriam potestatem, in ipsam Theodoram Augustam, diutissime magno Ecclesiæ detrimento toleratam, sententiam tandem excommunicationis inflixit, eadem pœna afficiens hæreticos omnes Acephalos Severianos et Eutychianos, quam ipsa eorum patrona meruerat. Hæc quidem haud vulgo jactata, vel teste minus digno feruntur, sed eo, quo ob Pontificiam dignitatem, vitæque sanctitatem, et rerum usum atque scientiam nullus dignior dici potest : Etenim testatur id Gregorius Magnus in Epistola ad Hibernos episcopos schismaticos verbis istis [1] : « Postquam recordandæ memoriæ Vigilius papa in urbe regia constitutus, contra Theodoram tunc Augustam et Acephalos damnationis promulgavit sententiam : tunc Romana Urbs ab hostibus adita et captivata est. Ergo bonam causam habuerunt Acephali, et injuste damnati sunt, post quorum damnationem talia contigerunt? Absit : hoc enim nec nostrum quempiam, nec alios qui Catholicæ fidei mysteriis instituti sunt, dicere, vel aliquo modo confiteri convenit ». Hæc Gregorius adversus schismaticos eorumdem Trium Capitulorum defensores.

50. Vides igitur, pro diversitate personarum, Vigilium magna consideratione adhibita atque prudentia diverso modo pugnasse, aliterque se adversus hæreticos, aliter cum Catholicis exhibuisse : illos quidem, quibus nec Ave dicendum monet Apostolus [2], quamvis fastu elatos, potentiaque sublimes, excommunicationis sententia, fulminis instar cælitus emissi prostravit : hos autem non abjicit, sed Apostolicis charitatis visceribus fovens, iterum parturit, cum dissimulat, annuit, exspectat, reprimit, corripit, tolerat. In quorum etiam salutem istiusmodi adversus Theodoram Augustam redundavit ostensa severitas : intendit enim in eam eo modo nervos censuræ Catholicæ, ne ob defensa antea, damnata postea vel suspensa Tria illa Capitula, in suspicionem vocaretur proditæ fidei, et cum Eutychianis initæ secreto societatis : sed ut tam evidenti signo ostenso vigoris sacerdotalis in Orthodoxa fide tuenda, et hæreticos eorumque patronam damnando, omnes qui Catholici revera essent, erigerent animos; et quæcumque ab ipso Vigilio gererentur, in meliorem partem acciperent : cum jam certo scirent, nihil apud ipsum Romanum Pontificem antiquius esse, quam adversus hæreticos fidem Catholicam propugnare, posterisque sartam tectam relinquere. Quæ autem hæc secuta sint, suo loco dicemus.

[1] Greg. l. II. Ep. XXXVI. — [2] Joan. II.

Anno periodi Græco-Romanæ 6040. — An. V. C. 1300. — Anno Æræ Hisp. 585. — Jesu Christi 547. — Vigilii papæ 11. — Justiniani imp. 21. Totilæ reg. 7.

1. *Quinta quinquennalia Justiniani.* — Hic annus ista formula notatus : *Post consulatum Basilii* VI, vel juxta modum loquendi Victorianum : *Post consulatum Basilii* anno VII. Quinta quinquennalia imperii vivente Justino a Justiniano suscepti, ad quæ referendum quod habet Theophanes, die XI mensis Maii, sanctæ Pentecostes sabbato, ludos Circenses Natalitios celebratos esse.

Roma anno superiori a Totila capta. — A num. 1 ad 26. Est hic annus belli Gothici decimus tertius, non vero XII ut habet Baronius. Quare quæ hic recitat ex Procopio de Roma a Totila Gothorum rege capta, gesta sunt anno superiori. Procopius itaque lib. 3 de Bell. Goth. cap. 20 refert, *Totilam* Isaurorum proditione *Romam* cepisse, quam dum exscindere cogitat, litteris *Belisarii* ab eo consilio revocatur : cumque Romam penitus vacuam *Totilas* reliquisset, eamdem recepit, muniit, ac cum fortissime repulit Belisarius. Legendus Procopius a cap. 16 usque ad cap. 25 et quæ ex eo recitat Baronius, qui in eo tantum peccat, quod Urbem hoc anno in *Totilæ* potestatem venisse contendit, eo fundamento quod arbitretur, currentem Christi annum XII esse belli Gothici, primumque cum anno Christi DXXXVI perperam illigaverit.

2. *Contraria opinio refellitur.* — Em. card. Norisius in dissert. de quinta Synodo cap. 3 et 6, Baronio adhæret, non quod annos belli Gothici cum annis Christi exacte non copularit, sed quod credat, apud Procopium aliquorum annorum gesta haud suo tempore recenseri, inter quæ ipse numerat *Romæ* expugnationem, quod in Auctario Marcellini legatur : « Indict. X post consulatum Basilii VI (anno nempe Christi DXLVII) Totilas dolo Isaurorum ingreditur Romam XVI kalendas Januarias ». Quare, inquit card. doctissimus, anno DXLVII, die XVII Decemb. Totilas Urbem occupavit. Verum in isto Auctario varii insunt anachronismi, et ei hac in re adversus Procopium nulla fides haberi debet. Diem tamen ingressus Totilæ regis Romam, cum ex aliquo veteri monumento accepisse, et tantum in anno peccasse non dubitandum, et obiter observandum, hunc continuatorem, qui annum incipit a kalendis Januariis, et cum Indictione tunc currente, eam postea non mutare, quando narrat quæ a mense Septembri contigere ; alioquin scripsisset, *Totilam* Romam ingressum esse XVI kalendas Januarias, sed Indictione undecima. Quoad Procopium, quem card. Norisius anni unius additione corrigendum existimat, quod scripserit, receptam esse Romam a Belisario anno primo belli Gothici, quam certum est captam anno secundo ejusdem belli, Christi nempe DXXXVI, jam anno DXXXVII, num. 2 et seqq. illud fundamentum evertimus.

3. *Iterum refellitur.* — Fundatur etiam card. Norisius in Chronico Marii Aventicensis, qui ad annum VI P. C. Basilii, et Indict. X, annum scilicet Christi DXLVII scribit : « Eo anno Baduila rex Gothorum Roma capta depopulavit, dejectisque muris partem civitatis incendit ». At Marius ibidem habet : « Hoc anno Vigilius papa Romanus Constantinopoli properavit ». Ubi profectionem Vigilii Constantinopolitanam, et expugnationem Urbis Romæ, quæ eodem anno contigere, recte simul narrat, sed utramque perperam anno uno tardius collocat, quod de profectione *Vigilii* Em. card. Norisius non negat. Præterquam quod Marius non raro in Chronologiam peccat, ejusque adversus Procopium testimonium nullum censeri debet. Denique refert card. Norisius locum sancti Gregorii Magni ex lib. 2 Epist. XXXVI ad episcopos per Hyberniam constitutos : « Postquam recordandæ memoriæ Vigilius papa in urbe regia constitutus contra Theodoram tunc Augustam, et Acephalos damnationis promulgavit sententiam, tunc Romana Urbs ab hostibus adita, et captivata est. Ergo bonam causam habuerunt Acephali, et injuste damnati sunt, post quorum damnationem talia contigerunt? » Verum non de prima Urbis per Totilam occupatione, post quam statim populus Romanus libertatem recuperavit, divus Gregorius loquitur ; sed de posteriori, quæ contigit anno DXLIX, quæque annos ferme quatuor duravit, quo tempore populus Romanus vere captivus dici potuit. Porro *Theodora* anno DXLVIII damnata est a Vigilio non nominatim, sed generatim ac suppresso ejus nomine, damnatis scilicet Acephalis, quorum illa sectam totis viribus promovebat. Nullius enim sententiæ adversus eam Historici coætanei meminere.

4. *Vigilius hujus anni initio Constantinopo-*

lim pervenit. — Ad num. 26 et seqq. Non *transacta hyeme*, ut habet Baronius, *Vigilius* hoc anno e *Sicilia* solvit, sed sub finem anni superioris. Procopius enim lib. 3 postquam scripsit, finiisse hyemem, annumque XI belli Gothici, cap. 16 incipit narrare quæ anno ejusdem belli XII contigere, a verno scilicet tempore superioris Christi anni ad initium vernæ tempestatis hujus anni, aitque : « Vigilius Romanus Pontifex Byzantium imperatoris accitu venit ex Sicilia : ubi jam diu degerat profectionis illius causa ». Quare hujus anni initio Vigilius jam Constantinopoli erat, quo eum die XXV Januarii adventasse prodit continuator Marcellini ad annum P. C. Basilii U. C. VI : *Papa Vigilius ingressus est Constantinopolim VIII kal. Feb.* Neque tantum ex Procopio et ex continuatore Marcellini liquet, *Vigilium* prioribus hujus anni mensibus Constantinopoli egisse; verum etiam ex Theophane in suo Chronico.

5. *Gesta Constantinopoli post Vigilii in eam urbem adventum.* — Gesta hoc anno Constantinopoli, quando ibi aderat Vigilius, explicat Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DXXXIX kalendis Septemb. superioris Christi anni inchoato, his verbis : « Hoc anno Roma a Gothis capta est. Papa vero Vigilius Constantinopolim profectus, et ab imperatore summis honoribus exceptus; Catholicæ Ecclesiæ unitatem et concordiam se præstiturum, et Tria Capitula anathemate proscripturum pollicitus est. Tantis honorum et cultus indiciis ab imperatore decoratus, adeo animatus est, ut a communione exclusionem menses quatuor sustinendam Mennæ Constantinopolit. episcopo in pœnam imponeret : et ex adverso Mennas parem animadversionem in eum constitueret. Ob irrogatam itaque pœnam hujusmodi, tum quod ea, quæ de Ecclesiarum concordia et unione consulta decretaque fuerant, a Vigilio non adimplerentur, imperator indignatus, misit qui eum detinerent. Ille imperatoris iram veritus, ad Sergii martyris altare, quod in Hormisdarum monasterio erectum confugit : a quo vi revulsus, apprehensus altaris suffulcientes columnas, ceu gravi proceroque corpore validus, secum traxit, et omnino evertit. Demum imperator facti pœnitens papam Vigilium in gratiam recepit. Vigilius pariter a Theodora Augusta rogatus, Junii die vicesimo nono, qui sanctis Apostolis sacer patriarchæ Constantinopol. Mennæ pacem restituit ».

6. *Vigilius Constantinopoli male habitus.* — Ubi Theophanes quatuor illorum mensium, post quos Mennæ pacem restituit *Vigilius*, deducit initium, non a die ejus in urbem regiam adventus, sed a tempore, quo *Mennam* a communione sua exclusit, a mense sc. Februario. Perperam tamen hic scribit, *Vigilium* hoc anno a monasterio Hormisdæ vi evulsum, columnas altaris secum traxisse; id enim contigit aliquot post hunc annis, ut an. DLII ostendemus. Male Vigilium hoc anno Constantinopoli habitum fuisse, docent clerici Italiæ in Epistola legatis Francorum Constantinopolim proficiscentibus directa. Aiunt enim : « Veniens ibi ante sex annos istos beatissimus papa Vigilius, magis autem, ut quod verius est dicatur, prope violenter deductus, cœperunt ibi ipsum exspectare, ut damnationem aliquorum Capitulorum faceret, per quam sancta Synodus Chalcedonensis, quæ fidem Catholicam, insistente tunc beatissimo papa Leone, contra diversas hæreses vindicavit, modis omnibus solveretur. Sed cum papa Vigilius in hac parte non vellet adhibere consensum, jam tunc talis violentia facta est, ut publice in conventu clamarit : Contestor, quia etsi me captivum tenetis, beatum Petrum Apostolum captivum facere non potestis. Postea tamen tractatu habito prædictus sanctus papa Vigilius sub aliqua dispensatione ipsam causam ordinaverit, sollicite monendo, ne per occasionem aliquam supradicta Synodus pateretur injuriam. Et quamvis nec hoc quod papa fecerat, acquieverunt Afri et Illyriciani atque Dalmatæ sacerdotes recipere; tamen cœpit iterum sæpe dictus beatissimus papa Vigilius, ut absolute ipsa Capitula sine Synodi Chalcedonensis mentione damnaret ».

7. *Vigilius Constantinopoli positus se, III Capitula damnaturum promittit.* — Pollicitum esse Vigilium se Tria Capitula anathemate proscripturum, quod scribit Theophanes laudatus, confirmant litteræ Justiniani Eutychio, tribus aliis patriarchis, aliisque episcopis datæ *pridie id. Jul. Chalcedone, imperante Domno Justiniano PP. Augusto an.* XXVII, *post consulatum Basilii U. C. anno* XII, anno scilicet Christi DLIII. « Quando », inquit Justinianus, « religiosissimus papa antiquioris Romæ ad istam magnam civitatem pervenit, omnia ista manifestata sunt (nempe Tria Capitula a recta fide esse aliena) et cum hæc examinasset, et condemnavit, et satisfactionem in scriptis exposuit tam nobis, quam piæ recordationis tunc conjugi nostræ. Nec enim patiebamur, nec ab eo, nec ab alio quocumque inviolatam communionem suscipere, qui non istam impietatem condemnat. Sed et sacramenta terribilia in scriptis juravit, ut in eadem permaneret voluntate in condemnatione et anathemate prædictorum Trium Capitulorum, et nullo modo vel tempore conaretur aliquid ad refutationem condemnationis prædictorum impiorum Trium Capitulorum. Quod autem sine scriptis sæpius condemnavit impia Tria Capitula coram gloriosissimis judicibus et religiosissimis episcopis, et plures ex vobis, qui convenistis cognoscunt; et hæc agens permansit septem annos. Postea vero et scripta inter vos et illum processerunt, in quibus invicem confessi estis convenire et synodice prædictorum Capitulorum facere condemnationem. Et postea invitatus tam a nobis quam a vestra religiosa Synodo communiter quidem convenire recusavit. Contrariæ autem factus est suæ voluntatis, ea defendens, quæ Nestorii et Theodori sequaces sapiunt, etc. »

8. *Synodus Constantinopolitana.* — Has litteras Baronius non viderat, sed recitantur a Baluzio

tomo I novæ collectionis Concil. pag. 1546, hujusque pollicitationis meminit Facundus in Libro contra Mocianum his verbis : « Occulta ejus ante Judicium pollicitatio tenebatur, in qua se spopondit eadem Capitula damnaturum », ubi *Judicii* nomine intelligit Synodum LXX episcoporum apud Constantinopolim, cui præfuit Vigilius, et interfuit Facundus. Agit hoc anno Baronius num. 32 et seqq. de hac Synodo Constantinopolitana, quam dicit fuisse triginta episcoporum. Verum Facundus, qui tunc præsens erat, in Libro contra Mocianum ait : « Adfuere septuaginta circiter episcopi cum Romano antistite congregati ». Præterea hæc Synodus anno tantum sequenti celebrata. Nam Justinianus loco laudato septem annos, quos memorat, ab ea Synodo non deducit, sed a priori pollicitatione Vigilii facta *ante Judicium*, seu ante Synodum istam, quæ habita fuit antequam Vigilius suum *Judicatum* emitteret, quod etiam anno sequenti datum esse mox ostendam. Hæc Synodus tribus Actionibus absoluta fuit, in quarum ultima hæc a se dicta esse testatur Facundus in lib. contra Mocianum : « Ego fateor simpliciter beatitudini vestræ non pro Theodori Mopsuesteni damnatione me a contradicentium (id est, Severianorum) communione subtraxisse. Hoc enim vel si approbandum non sit, ferendum tamen existimo ; nec tantam esse causam judico, pro qua deberemus a communione multitudinis segregari ; sed quia ex persona Theodori Epistolam Ibæ Nestorianam probare conati sunt, et ex Epistola Ibæ Synodum, a qua suscepta est, improbare ». Quæ protulit Facundus, postquam jam a Vigilio recessisset.

9. *Vigilius Judicatum emittit.* — Cum secus ac sperabat, res succederet, Facundo et quibusdam aliis Afris *Tria Capitula* vehementius oppugnantibus, Acta Synodi *Vigilius* interrumpens statuit per semetipsum sententiam proferre, tandemque *Judicatum* ad Mennam scripsit, in quo propugnata huc usque Tria Dapitula mutata derepente sententia, damnavit, abjecta tamen hac clausula : *Salva in omnibus reverentia Synodi Chalcedonensis.* Jam enim videre cœperat, quod Græci recte monebant, Tria Capitula ad Synodum Chalcedonensem non spectare, quæ jam finita erat, antequam illa nominarentur, et de quibus Leo Magnus sententiam minime tulerat, quippe qui Acta Synodi usque ad definitionem fidei solummodo approbarat. Sed de his fuse Baronius, licet loco non suo : ideoque hæc Synodus Constantinopolitana cum Sirmondo in Notis ad Facundum et Em. card. Norisio in Dissert. de Quinta Synodo cap. 4, in annum sequentem conferenda.

10. *Sed anno tantum sequenti.* — Non bene etiam Baronius num. 40 tradit, *Judicatum* hoc anno a *Vigilio* publicatum. Nam, ut observavit ibidem Card. Norisius, *Vigilius* Judicatum tradidit Mennæ *Sabbato sancto*, ut ipsemet Vigilius in Epistola ad Rusticum et Sebastianum asserit, et Justinianus, Vigilii sententia commendata, eamdem sacris Divalibus omnibus Romani imperii populis anno sequenti intimavit, teste Victore Tunnunensi Trium Capitulorum defensore, cujus Chronicon Baronii tempore nondum in lucem prodierat : « Post consulatum Basilii anno VIII (qui juxta Tunnunensem est annus Christi DXLVIII), Justinianus imp. per diversas provincias regni sui finibus constitutas instantissime scribit, et antistites cunctos præfata Tria Capitula damnare compellit ». Quod si hoc anno Judicatum publicatum fuisset, ut credidit Baronius, ejus intimationem Justinianus usque in annum sequentem non distulisset, ac præterea Sabbato sancto Mennæ traditum non fuisset ; cum juxta ejus opinionem *Vigilius* nondum Constantinopolim pervenerit. Ad hæc hoc anno, Sabbato sancto, die nempe XXIII mensis Martii in quem illud incidebat, Mennas exclusus erat a communione, neque ea illi reddita ante diem XXIX mensis Junii hujus anni, ut mox ex Theophane ostendimus. Quare *Judicatum* accepit Mennas die XI mensis Aprilis, in quem anno sequenti Sabbatum sanctum cadit.

11. *Gesta annis* DL *et* DLII. — Em. card. Norisius citatus dicit, Mennam, ut Vigilium in suam sententiam traheret, ejusdem nomen in sacris Diptychis primo loco recitandum jussisse : quam in rem hæc verba Theophanis laudat : « Mense Januario patriarchæ Constantinopolitani nomen primo gradu motum est Vigilio ei præposito; nomen enim ejus in Ecclesiasticis Tabulis ad primum gradum promotum fuit ». Annum vero hoc charactere ibidem designari card. Norisius ait : « *Julii mensis die* XXVIII, *feria tertia*, hoc scilicet anno, quo feria III in diem XXVIII Julii incidit. Verum Theophanes hæc recitat anno Incarnat. secundum Alex. DXLII, qui kalendis Septemb. anni Christi DXLIX inchoatur : ideoque actum id mense Januario anni Christi DL, et Dedicatio, de qua ibidem mentio, facta XXVIII die Junii, qui cum feria tertia anno DL concurrebat, non vero die XXVIII Julii, ut apud Theophanem errore librariorum legitur, quod anno DLII evidenter demonstrabo.

12. *Justinianus versionem duarum Epistolarum Constantini Magni ad Vigilium mittit.* — In antiquo Codice Ms. Bibliothecæ Colbertinæ, qui fuit Nicolai Fabri V. C. referuntur duæ Constantini Magni Epistolæ quarum hic est titulus : « Epistolæ Constantini imperatoris a Justiniano Augusto interpretatæ, ac Vigilio papæ missæ ». Prior his verbis inchoatur : « Gaudete dilecti fratres, perfectam ac divinam accipimus gratiam, etc. » Secunda scripta est Ecclesiæ Nicomediensi, et his verbis exorditur : « Dominum Deum et Salvatorem Christum omnes cognoscitis, etc ». Post eas in eodem Ms. subjicitur : « Hæc exemplaria duarum Epistolarum Domnus imperator Justinianus beatissimo papæ Vigilio translatas in latino direxit, die quinto kalendarum Juniar. sexies post consulatum Basilii, viri clarissimi », hoc sc. Christi anno. Utriusque Epistolæ exemplar a Nicolao Fabro accepit Baronius, ut ipse-

met fatetur anno CCCXXIX, num. 12, sed præfatum earumdem titulum omisit, solam clausulam num. 14 recitare contentus. Posterioris Epistolæ fragmentum tantum Theodoretus retulit lib. 1, cap. 20. Baronius vero eam integram ibidem num. 13 et 14 exhibet, addita scilicet priori parte ex interpretatione Justiniani. Sed ubi Theodoretus de ea loqui incipit, Justiniani translationem Baronius omittit, et Christophorsoni versionem exhibet. Prioris Epistolæ Baronius ibidem num. 8 meminit, sed eam non repræsentat, verum ea solum. quæ Theodoretus ex ea decerpsit, ut legenti patebit; cum tamen posterioris Epistolæ versio integra, et prior Epistola luce dignæ sint. In utraque invehitur *Constantinus* in Eusebium Nicomediensem, quem sede dejecerat, aitque se Concilio Nicæno interfuisse, ut perturbationem ex Arii amentia exortam reprimeret, et episcopos, qui ejus pravitatis consortes fuere, longissime exterminaret. Quare existimo, *Justinianum* versionem utriusque Epistolæ ad *Vigilium* papam tunc Constantinopoli agentem misisse, ut ostenderet se in causa Trium Capitulorum et turbis Ecclesiæ compescendis Constantini Magni exemplum sequi. Vigilius enim linguam Græcam non callebat.

13. *Regni Northumbriæ initium.* — Hoc anno sextum Heptarchiæ Anglo-Saxonicæ regnum, *Northumbriæ* sc. exordium habuit, Malmesburiensi lib. 1 de Reg. cap. 3 et Chronographo Saxonico testibus, qui addunt, Idam primum ejus regem fuisse. Northumbrorum principatus magnitudo ea fuit, quæ nunc est Eboracensis, Dunelmensis, Northumbriæ, Cumbriæ et Westmollandiæ comitatuum, et reliquam præterea Lancastrensis comitatus partem continebat. Ea provincia in *Deiros* et *Bernicios* divisa aliquando fuit. Quidquid ab Humbro flumine ad murum Picticum erat, *Deiri* tenebant : quod inde porrigebatur ad Edemburgi fretum usque, *Bernicii.* Hæc tamen divisio aliquo tantum tempore duravit. *Idæ* successit *Ella*, vel *Alla*, sub quo venales pueri in Romano foro *Gregorium Magnum* ad Saxonum conversionem traxerunt, ut videre est apud Baronium anno DXCIII, num. 83. Ex Northumbria, postquam illic Evangelium annuntiatum, complures sancti prodiere.

14. *Dedicatio monasterii Glannafoliensis.* — Faustus in Vita sancti Mauri loquens de monasterio Glannafoliensi in episcopatu Andegavensi sito, a Floro ædificato, ait : « Igitur octavo anno postquam ibi adveneramus, monasterium omne satis convenienter in omni constructione consummatum atque ab episcopis provinciæ ipsius dedicatum est. Porro in ipso monasterio Ecclesiæ quatuor ædificatæ fuerant, etc. His ita expletis, prædictus vir Florus non immemor promissionis, quam Deo voverat, pergens ad Theodebertum regem, licentiam ab eo expetiit, ut ei regularem liceret suscipere habitum, etc. quam cum rex negare nequivisset, tristis licet et mœrens, pro eo quod ab eo separari nollet, permisit illi quæ deposcebat implere ». Postea Faustus pluribus agit de Floro, aitque ; cum *annis duodecim, mensibus tribus ac diebus totidem* sanctissime vixisset, XII kalend. Septemb. ad Dominum feliciter migrasse. Dein regreditur ad Theodebertum de quo scribit : « Theodebertus rex, cum quatuordecim annis strenue ac nobiliter Francorum gubernasset regnum, Theodebaldo filio suo sedem regni post se dereliquit », hoc scilicet Christi anno, non vero anno DLII, ut habet Baronius, quem ibidem refellemus. Monasterii Glannafoliensis anno DXLIV aliquot post sancti *Benedicti* mortem mensibus, fundamenta sanctus *Maurus* jecit. Quare, ut recte observavit Cointius hoc anno num. 2, temporum ordinem *Faustus* invertit, non alio consilio, quam ut narrationem de Glannafoliensis monasterii constructione semel inchoatam absolveret. Simili modo, ne sermonem de *Floro* jam institutum interrumperet, prius ejus obitum narravit, quam mortem *Theodeberti* regis, quamvis fateatur ipsum Florum inter monachos vixisse *annis duodecim*, et amplius, recteque scribat, *Theodebertum* annos tantum XIV regnasse. Dedicatio itaque monasterii Glannafoliensis peracta est anno VIII ab adventu Mauri in Franciam, ac post Theodeberti regis mortem. Quod si quis contendat, Theodeberto vivente illud monasterium dedicatum esse, Faustum vel Odonem insinuare, respondebo, loco *octavo anno postquam adveneramus*, legendum esse, *quarto anno postquam adveneramus*, intra quod tempus quatuor illæ Ecclesiæ ædificari potuere. Nam, ut inquit Faustus, *Opus cœptum quotidie accelerabant*, et Theodebertus rex Floro mandaverat, ut undique architectos colligeret, ut huic ædificio incumberent. Denique in Vita sancti *Placidi* ejus monasterium dicitur intra annos quatuor absolutum, et in Vita sanctæ *Gertrudis* in tres libros divisa, part. 2, num. 10, legitur monasterium a *Begga* ejus sorore, in quo erant quinque Ecclesiæ, intra duos annos in *Gertrudis* honorem conditum fuisse. Quæ in medium adduco, quia non existimo hac in parte Vitam sancti Mauri ab Odone interpolatam fuisse, sed errorem in numeros irrepere potuisse.

VIGILII ANNUS 9. — CHRISTI 548.

1. *Rustici præsertim Romanæ Ecclesiæ diaconi opera schisma in Vigilium conflatur.* — Quingentesimus quadragesimus octavus Christi annus, idem post consulatum Basilii septimus, et belli Gothici decimus tertius a Procopio [1] numeratur : quo novis cladibus in Italia diversis in locis Romanus exercitus a Gothis afficitur : additumque ad alia damna, ut Sclavinorum exercitus, transmisso Istro, Illyricum occuparit. Hæc omnia Procopius pluribus. Sed neque his motus adversis revocatur imperator a susceptis adversus Tria illa Capitula studiis, quibus majorem inflixit Ecclesiæ cladem, quam a Barbaris pateretur Illyricus. Audi igitur lugubrem de oborto schismate, et a Romano Pontifice defectione tragœdiam.

2. Cum Romanæ Ecclesiæ diaconi Rusticus atque Sebastianus Constantinopoli apud Vigilium agentes, vidissent ipsum Summum Pontificem minime condemnasse (ut in votis erat) qui damnarant Tria illa Capitula, imo et ipsum cum illis communicasse : iidem ab Africanis impulsi, adversus ipsum Vigilium rebellarunt : id vero præ cæteris operati sunt Felix Gillitanus monasterii in Africa abbas, atque Lampridius, qui hanc ob causam Constantinopolim se contulerant : et licet hi primum rejecti fuissent a Vigilii papæ clericis, eo quod ipsius Pontificis vitarent communionem ; dolo tamen se insinuantes Sebastiano diacono, eumdem a Vigilio abstraxere, qui et secum in eamdem schismatis societatem Rusticum item Romanæ Ecclesiæ diaconum captivum duxit. Hi vero cum gloriarentur vindices insurgere pro Concilio Chalcedonensi, in eamdem societatem traxerunt etiam Vigilii subdiaconos, defensores, atque notarios, quorum hæc sunt nomina, Joannes, Gerontius, Severinus, Importunus, alterque Joannes, et Deusdedit. Hi quidem adversus eumdem Romanum Pontificem ad diversos episcopos in diversas provincias litteras dedere. Hæc autem omnia expressa habentur in libello sententiæ adversus Rusticum atque Sebastianum prolatæ, quem suo loco recitabimus. Ejusdem vero Felicis Gillitani hujus schismatis instigatoris meminit etiam Facundus episcopus in libello ad Mocianum, eumque maximum defensorem fuisse Theodori Mopsuesteni docet, abbatemque nominat. Sic itaque sub prætextu defendendi Concilii Chalcedonensis maximum fuit in Ecclesia Dei schisma conflatum, et calumniis exagitatus ipse Vigilius, quasi fautor accesserit impugnantibus ipsam sacrosanctam Synodum Chalcedonensem : factumque ut undique ab episcopis Orthodoxis querelarum plenæ ad eumdem Pontificem litteræ scriberentur, de quibus suis locis agemus.

3. Cum enim istiusmodi ab Ecclesiæ Romanæ diaconis diversarum Ecclesiarum episcopi litteras percepissent : aut putantes contemni debere, quæ de re tanta a viris tantis e tali loco, nempe Constantinopoli scriberentur ; magnopere turbati sunt, verumque esse existimantes quod ab ipsis diaconis Romanæ Ecclesiæ scriberetur, ipsum scilicet Romanum Pontificem molitum aliquid contra Chalcedonense Concilium : magnopere commoti sunt, eorumque nonnulli se ab ipsius Romani Pontificis communione disjunxere ; alii ad tempus donec res magis sibi explorata fieret, ab ejus se consuetudine temperavere ; alii vero, quibus major inerat in re tanta prudentia, ad rem apertius cognoscendam nuntios misere Constantinopolim, litterasque ad ipsum Vigilium conscripsere : sicque duorum Romanæ Ecclesiæ diaconorum nempe Rustici et Sebastiani litteris universus concussus est orbis, Ecclesiaque Catholica perturbata et in summum discrimen adducta, jactaque sunt ab eisdem immensi schismatis fundamenta, adnitentibus cum ipsis potissimum Africanis, qui (ut dictum est) adversus imperatorem primum pro Concilio Chalcedonensi (ut sibi videbatur) erexere vexillum. Hæc omnia (ut diximus) expressa habentur in libello damnationis amborum diaconorum sequenti anno a Vigilio papa conscripto.

4. Sed et his omnibus insuper a Rustico diacono additum, ut ad suam firmandum pro Trium Capitulorum defensione sententiam, Commentarium per dialogismum scriberet adversus Acepha-

[1] Procop. de bello Goth. l. 3.

los, ad cujus finem posita ab eo fuit de Tribus Capitulis disputatio. Extat ipse quidem, sed fine decurtatus, ubi de Tribus Capitulis controversia tractabatur. Nam inter disputandum, cum urgeret Orthodoxus hæreticum, ut Dioscorum anathematizaret; ad hæc hæreticus : « Nos interim non de causis singularum colloquimur personarum, sed de fide universaliter disceptamus. Hoc vero negotium illi servabimus tempori, quando de Diodoro, Theodoro, Iba, et Theodoreto disputabimus, causas personarum quæstioni de fide miscentes ». Hæc ibi : ex quibus appareat eumdem librum fine carere, cum ea illic quæ dicenda proposuerat, desiderentur. Sed et cum desit in fronte operis nomen diaconi ad quem tomum illum inscribit : conjectura ducimur et illud esse subtractum, neque alium quemquam hunc fuisse, quam collegam in schismate, quem diximus, Sebastianum diaconum, ad quem inter alia præfatur :

5. « Memento, inquit ipse, Christianum te esse atque diaconum, et hoc summæ totius universitatis Ecclesiæ, nempe Romanæ. Si importabile onus est ordinis, quare ullo modo aggressus es dignitatem ? Semel diaconus factus, tuis votis obligatus es Deo: alioqui debuisti reputare prius, et citra (circa) hujusmodi gradum cum adversario tenere pacem, perquirens si tu cum decem millibus, viginti adversarii millia evincere potuisses ». Hæc et alia Rusticus diaconus collegam incendens ad prœlium : unde et illud percipere valeas, quibus animis initum sit certamen, tali tantoque classico præcantato. Demptis autem ex libro illo spinis quibus ager fertilis abundabat, et vepribus quibus in angulo silvescebat excisis, quæ remanserunt, viro quidem docto sunt digna : in quo cum plura notanda sint, illud obiter inculcatum de perseverante in Ecclesia pristino sacrarum reliquiarum usu non prætermittam, ne quis putet traditiones a Patribus acceptas temporum fuisse diuturnitate vel varietate dimissas : « Clavos, inquit, quibus confixus est Christus, et lignum venerabilis crucis, omnis per totum mundum Ecclesia absque ulla contradictione adorat, etc. »

6. At non Rusticus tantum exacuit contra Vigilium Romanum Pontificem stylum pro defensione Trium Capitulorum, sed alii plures : nam in Africa id præstitit Liberatus Ecclesiæ Carthaginensis diaconus, Facundus episcopus Hermianensis in libello præsertim contra Mocianum edito, necnon Victor episcopus Tununensis, de quibus inferius prolixior sermo erit. Horum meminit Isidorus : licet corrupte, pro Facundo, Secundus legatur. De illis vero qui postea Vigilii patrocinium susceperunt, et pro Trium Capitulorum damnatione pugnarunt, suo dicemus loco, ubi de quinta Synodo pertractabimus. Sic igitur maximo Ecclesiæ Catholicæ detrimento ubique rixæ, ubique dissidia, contentiones et dissensiones sunt simul exortæ, pugnantibus adversus se invicem Orthodoxis enormi schismate scissis, inter seque mutuo collidentibus, ex quo totum hoc sæculum redditum plane est infelicissimum. Sed de his modo satis.

7. *Theude occiso, regnat in Hispania Theodegistus, qui item occiditur; ubi de Lauriani martyrio et variis miraculis.* — Hoc anno Theudis rex Gothorum in Hispania occisus est, ubi regnasset (ex sententia Isidori) annos sexdecim et menses quinque; licet depravate legatur apud eum anno Justiniani imperatoris XII pro XXII, ex quibus etiam corrigas Æræ menda. Sub hoc rege Theude recensetur ab Isidoro de Viris illustribus Justinianus Valentinus episcopus istis verbis [1] : « Justinianus Ecclesiæ Valentiæ episcopus, ex quatuor fratribus et episcopis eadem matre progenitis unus scripsit librum Responsionum ad quemdam Rusticum de interrogatis quæstionibus : Quarum prima responsio est de Spiritu sancto : Secunda est contra Bonosiacos, qui Christum adoptivum et non proprium dicunt : Tertia responsio de baptismo Christi, quod iterare non licet : Quarta responsio, de distinctione baptismi Joannis et Christi : Quinta responsio, quia Filius sicut Pater invisibilis est. Floruit in Hispaniis, temporibus Theudis principis Gothorum ». Hæc ipse, qui pergit dicere de ejus fratribus, Justo Orgelitano episcopo, Nebridio, et Helpidio, iisdemque sacrorum scriptorum auctoribus : sed periere præclara horum virorum illustrium monumenta.

8. Paulo autem ante obitum Theudis, inter tot tenebras Gothorum perfidia superinductas, nobilem Hispalensem Ecclesiam S. Lauriani martyrio illustratam, vetera Ecclesiæ Catholicæ monumenta testantur, quæ diem natalem ejus anniversaria memoria renovant [2] quarto nonas Julii. Qui prosecuti sunt res Hispaniæ, tradunt, hunc fuisse Pannonium genere, presbyterum vero Mediolanensis Ecclesiæ, invectumque zelo fidei in perfidum Totilam Arianum principem, ab eo quæsitum ad necem, sed fuga lapsum Hispaniam ad latebras delegisse : adduntque quod ibi cum virtutum præstantia qualis esset cito innotuisset, delectus est in episcopum Hispalensem post Maximum. Cum vero id Totilas cognovisset, Barbarica obstinatione per gentilem suum Theudem regem illi necem inferendam curavit : qui divino monitu fugam rursus captans, Romam se contulit, cum nondum Vigilius esset profectus in Orientem, a quo honorifice exceptus est : sed cum reversurus in Hispaniam, pervenisset in Gallias; mira sagacitate ab exploratoribus Totilæ singula ejus vestigia assectantibus repertus apud Massiliam, ab eisdem apprehensus, capite gladio Ariano truncatus est. Cujus corpus Eusebius episcopus Arelatensis, qui præcessit Aurelianum, sepeliendum curavit; caput vero in suam delatum Ecclesiam, populum fame pesteque laborantem (ut prædixerat) liberavit : cum paulo post occisus est Theudis, et regnum arripuit Theodegiselus, idemque Gothus et Arianus. Hunc tandem felicem consecutus est finem vir sanctissimus

[1] Isid. de Vir. illustr. c. 20. — [2] Rom. Martyrol. ea die.

Laurianus, ardore Catholicæ veritatis et dicendi libertate omnes hujus sæculi Catholicos facile antecellens, et miraculorum operatione nulli secundus : ex quibus illud tantum posteris notum, cæcum in itinere, cum Romam peteret, illuminasse.

9. Porro Theodegiscli haud fuit in regno longa permansio : siquidem Isidorus tradit, quod post annum et menses septem, pari exitu, conjuratorum manu inter epulas gladio confossus exstinctus est, ob pœnam (ut Gregorius Turonensis existimavit) offensi numinis, dum curiosius divina disquirere, et illis detrahere laboravit. Homo enim Catholicæ fidei infensissimus, ægerrimo patiebatur animo, ut Deus manifestis iisdemque perennibus miraculis declararet quæ sibi religio cordi esset, et veram fidem a perfidia signis manifestissimis discriminaret : adeo ut, antequam regnum adipisceretur, cum Theude adhuc superstite habenas regni administraret, admodum curiose scrutatus sit, ut redarguere posset imposturæ, quod Deus inter Arianos evidens edere consuevit signum, quo et fides Catholica veluti Dei digito probaretur, et Ariana impietas damnaretur. Sed quodnam id fuerit meminimus superius alia occasione retulisse, cum de aliis hujuscemodi miraculis in Sicilia, Italia, et Oriente fieri solitis sermonem habuimus : hic vero (quod locus et tempus postulat) ejusdem Gregorii verbis repetere, haud putamus legenti fore fastidio. Sic enim ait [1] :

10. « Est et illud illustre miraculum de fontibus Hispaniæ, quos Lusitania provincia profert. Piscina namque est apud Osen (Osser) campum antiquitus sculpta, et ex marmore vario in modum crucis miro composita opere : sed et ædes magnæ claritatis ac celsitudinis desuper a Christianis constructa est. Igitur cum dies sacer post curriculum anni antecedentis advenerit, quo Dominus, confuso proditore, mysticam discipulis præbuit cœnam : conveniunt in locum illum cum pontifice cives, jam odorem sacri persentientes aromatis. Tunc data oratione sacerdos, ostia templi simul jubet muniri signaculis, adventum virtutis Dominicæ præstolantes. Die autem tertia (quod est sabbati) convenientibus ad baptizandum populis, adveniens episcopus cum civibus suis, inspectis signaculis, ostia reserat clausa. Ac mirum dictu, piscinam quam reliquerant vacuam, reperiunt plenam, sed ita cumulo altiore refertam, ut solet super ora modiorum triticum adgregari : videasque huc illucque latices fluctuare, nec partem in diversam defluere. Tunc cum exorcismo sanctificatum, conspersum desuper chrisma; omnis populus pro devotione haurit, et vas plenum domi pro salvatione reportat, agros vineasque aspersione saluberrima tutaturus. Et cum exinde multitudo amphorarum sine collecto numero hauriatur, nunquam tamen vel cumulum minuit : licet ubi infans primo tinctus fuerit, mox aqua reducitur : et baptizatis omnibus, lymphis in se reversis, ut initio produntur nescio, ita et fine clauduntur ignaro.

11. « Cuidam vero ex hæreticis Deum non metuenti, neque venerationem præstanti huic loco sancto, neque credenti corde miraculum quod in eo Dominus ad corroborandam suorum fidem præstare dignatus est, quid evenerit, non silebo. Venit cum turba equorum, solutisque impedimentis jussit in Basilica poni, equisque in ea præsepia præparari, irridens miser quæ de hoc loco narrabantur ab incolis. Igitur media nocte prætereunte, a febre corripitur, ac pæne exanimis, et tardius quam debuerat pœnitens, exclamat, equites ab æde expelli : erat enim ei, sub rege licet, magna tamen in ea regione potestas. Expulsisque a Basilica sancta equitibus, ad se conversus cœpit dentibus proprium lacerare corpusculum, nec prorsus retineri a suis ob nimiam poterat debacchationem : tandemque oppressus inter suorum manus spiritum exhalavit.

12. « Denique Theodegisilus (Theodegisclus) hujus rex regionis cum jam vidisset hoc miraculum, quod in his sacratis Deo fontibus gerebatur, cogitavit intra se dicens : Quia ingenium est Romanorum (Romanos enim vocitant homines nostræ religionis) ut ita accidat, et non est Dei virtus. Veniens vero ad annum sequentem, ostium cum sigillis suis cum episcopi sigillo munivit, posuitque custodes in circuitu templi, si forte aliquem deprehendere posset fraudis alicujus conscium, per cujus ingenium in fontibus aqua succresceret : similiter et alio fecit anno. Tertio vero convocata virorum multitudine, fossas in circuitu Basilicæ fieri jussit, ne forte locis occultis lymphæ deducerentur in fontem : fueruntque fossæ in profundum vicenum quinum pedum, in latitudinem vero quindecim. Sed nihil abditum potuit reperiri. Tamen vitæ finem faciens, et credo pro hujus inquisitionis temeritate, anni sequentis diem, quo hoc mysterium celebrabatur, videre non meruit, eo quod arcanum virtutis divinæ investigare præsumpsit. Habentur autem in ea reliquiæ sancti Stephani levitæ ». Hactenus de his Gregorius : quibus haud vulgarem conciliant fidem, quæ ejusdem generis in unum congesta miracula superiori tomo sunt enarrata.

13. *Macario succedit Eustochius episcopus Hierosolymæ, sub quo miracula S. Simeonis pro fide Catholica.*— Hoc eodem anno Macarius Hierosolymorum episcopus, ubi sedisset annos duos, pellitur : de quo ista Evagrius habet [1] : « Sedit Macarius, imperatore nondum ei suffragante : qui postea sede sua pulsus fuit; nam ferebatur, eum dogma Origenis tutatum. Cui in episcopatu successit Eustochius ». Hæc Evagrius : verum ipsum Macarium passum fuisse calumniam, ea quæ superius in ejus creatione dicta sunt, possunt facile suadere. Hincque factum est, ut ubi Origenem damnasset,

[1] Greg. Tur. de Glor. mart. c. 24 25.

[1] Evagr. l. IV. c. 36. et Niceph. l. XVII. c. 26.

(ut idem auctor ait) in suam sedem receptus sit: quem sedisse annos quatuor, Nicephorus tradit. Cæterum post eum rursum liquet restitutum Eustochium: siquidem constat, ipsum ei quæ celebrata est anno Domini quingentesimo quinquagesimo tertio, per legatos quintæ Synodo interfuisse. Unde corrigendum est Nicephori Chronicon, ubi habet annum tantum sedisse Eustochium.

14. Quod autem ad Eustochium spectat, qui hoc anno suffectus est Macario pulso; ab Evagrio [1] ista accipe, dum ejus meminit occasione Barsanuphii sanctissimi anachoretæ: « Vixere per idem tempus viri plane divini, qui multis in locis magna edebant miracula, et quorum gloria ubique pervagata fuit. Ex quorum numero erat Barsanuphius genere Ægyptius: ipse vixit in monasterio prope urbem Gazam, et in carne vitam carni adversam degit, adeo ut multa mirabilia ederet miracula. Creditur porro, eum in ædicula quadam clanculum ætatem degisse, atque a tempore quo eam ingressus est ad spatium quinquaginta annorum et amplius neque a quoquam visum esse, neque quidquam alimenti, vel aliarum rerum in terra cepisse. Quibus rebus cum Eustochius episcopus Hierosolymorum minime fidem adhiberet; cumque ædiculam, in qua ille divinitus inclusus fuit, perfodere constituisset: parum aberat, quin ignis ex ea erumpens, omnes, qui cum eo illuc venerant, combussisset ». Hæc de Eustochio occasione Barsanuphii habet Evagrius. Vivebat tunc et in Palæstina miræ sanctitatis vir Mirogenes nomine, de quo hæc inter alia Sophronius [2]: « De hoc abbate Mirogene cum audisset Hierosolymitanus archiepiscopus Eustochius, voluit ad eum mittere quæcumque erant necessaria, nam hydropisi laborabat: sed ille nunquam ab eo quicquam consensit accipere: hoc autem solum illi significabat: Ora pro me, pater, ut liberer ab æterno cruciatu ». Hæc ipse.

15. Pergit autem Evagrius [3]: « Fuit Emesæ vir quidam nomine Simeones, qui omni inanis gloriæ cupiditate abjecta, quanquam sapientia cujusque generis et divina gratia refertus fuit, tamen his qui eum minime ignorabant, delirus visus. Iste maxima ex parte remotus ab aliorum conspectu vitam transegit, nec cuiquam potestatem concessit comprehendendi quando aut quomodo Deum precaretur, neque quo tempore solus apud se vel abstineret cibariis, vel eadem capesseret. Interea vero cum in publica platea vel in foro versaretur, visus est a pristina vivendi consuetudine deflexisse, imo vero etiam nihil omnino vel prudentiæ habere, vel ingenii. Quin etiam tabernas aliquando ingressus, esculentis, cum esuriret, vel cibis quibuslibet vescebatur. Quod si quisquam inflexo capite eum salutabat, ira accensus e loco illo celeriter excessit, veritus ne sua virtus a vulgo deprehenderetur ». Hæc et alia de eodem Simeone Evagrius, quibus ostendit eum virtutem miraculorum fuisse adeptum, atque etiam propheticum spiritum consecutum. Porro res ab eo præclare gestæ fusius scriptis [1] mandatæ fuere a Leontio Neapolis Cypri episcopo, ut Acta Nicænæ posterioris Synodi [2] fidem faciunt.

16. At quid de his temporibus quibus in Palæstina præsertim hæreses Origenis invaluerunt, interrogare cupientibus quid de Origene sibi videretur, responderit: Accipe scite dictum, sed stultitiæ pannis obtectum. Sic eam Leontius narrat historiam: « Cum autem duo quidam Patres tunc in quodam monasterio prope Emesam inter se quærerent et perscrutarentur, cur cecidisset Origenes hæreticus, qui tanto ingenio et tanta sapientia a Deo fuerat ornatus: Et unus quidem diceret, non fuisse a Deo eam quæ ei aderat scientiam, sed fuisse quoddam donum naturæ et dexteritatem ingenii: nam cum in lectione divinæ Scripturæ et sanctis Patribus maxime esset versatus, acuit ingenium, et ideo libros conscripsit. Alius vero contra diceret, neminem ex dono naturæ posse tales, quales ille edidit, habere orationes, et maxime ea quæ sunt de iis quæ dicuntur Hexapla: quocirca ea vel in hodiernum diem suscipit Ecclesia tanquam necessaria. Cum ille autem rursus responderet: Crede mihi: sunt Gentiles, qui eo majorem habuere sapientiam, et qui eo plures libros conscripsere: quid ergo? oportetne eos laudare propter verbosas eorum nugas?

17. « Cum, inquam, non potuissent convenire, tandem dicit unus alteri: Audimus ex iis qui veniunt ex sanctis locis, esse magnos monachos in solitudine Jordanis: eamus, et hoc discamus ex ipsis. Cum itaque ad sancta loca venissent, et orassent, veniunt etiam ad Mortui maris solitudinem, in quam secesserant semper memorandi Joannes et Simeon. Cum ergo fecisset Deus ut eum laborem non frustra susceperint, invenerunt abbatem Joannem, qui ipse quoque ad perfectam jam mensuram pervenerat. Postquam enim eos videt, dixit: Bene venerunt qui mare reliquerunt, et in siccum lacum veniunt ad hauriendum ». Hæc ea ex causa, quod cum in patria haberent Simeonem, eo non cognito, et ob id prætterito, ad ipsum tam longo itinere perrexissent. Sed pergit auctor: « Cum longa ergo, piaque ac religiosa inter eos fuisset congressio, dicunt ei, quanam de causa tantum iter confecerant. Is vero dicit eis: Nondum, patres, accepi donum discretionis judiciorum Dei: sed abite ad Salum Simeonem, qui est in vestra regione: ipse vobis potest et hæc et omnia quæ vultis solvere, ei dicentes: Precare etiam pro Joanne, ut illi quoque decem sorte contingant ». Quid autem per hæc decem significarit, nota ista erant inter se symbola, quæ ipsorum Vitæ exordio auctor declarat. Sed rursum Leontius:

[1] Evagr. l. IV. c. 32. — [2] Sophron. Prat. Spir. c. 8. — [3] Evagr. l. IV. c. 33.

[1] Habes ea apud Sur. tom. IV. die 1. Julii. — [2] Conc. Nicæn. II. Act. IV.

18. « Postquam autem venerunt Emesam, et rogaverunt ubinam esset ille Simeon qui dicitur Salus, id est, Stultus : omnes eos irridebant et dicebant : Quid ex eo vultis, Patres? Est homo amens, qui omnes vexat et subsannat, et maxime monachos. Cum ii autem qui quæsierant, invenissent eum apud Fuscarium rodentem lupinos tanquam ursum : unus ex eis statim passus est scandalum, et dixit apud se : Venimus ad videndum virum magna cognitione præditum : is potest multa nobis dicere? Postquam ergo appropinquaverunt, dicunt ei : Benedic. Ille vero eis dicit : Male venistis, et qui vos misit, stultus. Apprehensa vero auricula ejus qui scandalum passus fuerat, impegit ei talem alapam, ut plus quam tres dies signum apparuerit; et dicit : Cur vituperas lupinos? ii fuerunt madefacti quadraginta diebus : Origenes vero ex eis non comedit, quoniam mare subiit, et non potuit egredi, et fuit suffocatus in profundo. Ii ergo obstupefacti, quod eis omnia prædixisset : quin etiam quod decem velit Salus, sed est stultus, vobis similis : Accipitisne, ait, plagam in crure? Certe, certe, abite. Statimque sublata olla, in qua erat levis vesica, ussit eos duos in labiis, ne quid possent dicere quod eis dixisset ». Ista symbolice de Origene Simeon, quod deserens ille Christianam bene probatam simplicitatem per lupinorum esum repræsentatam, cum plus sapere vellet quam oportet sapere, evanuit in cogitationibus suis; et putans se sapientem, vere stultus factus est. Istiusmodi igitur ludibrio Simeon Origenem cum Origenistis voluit condemnasse. At quonam alio edito stultitiæ signo grassantem his temporibus Acephalorum hæresim palam ob oculosque omnium idem damnatam ostenderit; accipe quæ his mox idem Leontius ita subdit :

19. « Cum autem quadam die esset in officina in qua erant vesicæ, accepit calamum, et cœpit tibia canere in quodam angusto vico, ubi erat spiritus immundus. Canebat autem tibia, et dicebat orationem magni Niconis, ut ex eo loco effugaret spiritum : multos enim vexaverat. Postquam ergo fugit dæmonium, transiit tanquam Æthiops per vesicarum officinam, et confregit omnia. Reversus ergo ille admirabilis, dicit dominæ : Quis hæc fregit? Illa autem dixit : Unus Mauritanus sceleratus venit, et omnia contrivit. Is vero dicit ridens : Pumilio, pumilio. Illa vero dicit : Certe, Sale. Ille autem dicit : Revera ego eum misi, ut omnia confringeret. Postquam autem illa hæc audivit, voluit eum verberare. Ille vero se incurvans, et pulverem tollens projecit, et oculos ejus sanctus obscuravit, et dixit : Revera non me apprehendes, sed aut in Ecclesia mecum communicabis, aut Mauritanus confringet omnia. Erat enim ex hæresi Acephalorum. Postquam ergo recessit ab ea, ecce cras eadem hora venit Maurus, et rursus confregit omnia tam aperte, ut videretur oculis. Vires itaque sumpserunt Orthodoxi, ut qui Simeonem haberent Dei famulum, de eo autem nemini audentes dicere, quamvis quotidie transiret Salus et eos irrideret ». Ita plane ut illud Apostoli his aptari possit [1] : « Cum mundus per sapientiam Deum non cognovisset, placuit per stultitiam prædicationis salvos facere credentes ». Sed quod ad recitatam historiam spectat, aliqua deesse videntur in textu, nempe tum feminæ, tum viri ejus Fuscarii conversio ad fidem Catholicam : quod ex iis quæ idem auctor superius dixerat, elici satis potest, ubi de eodem Simeone hæc ait :

20. « Cum autem Deus vellet salvum facere Fuscarium (erat enim hæreticus ex hæresi Acephalorum Severianorum) vidit ipsum ejus uxor in manu suffumigantem : ea vero obstupefacta dixit : Unus Deus, o abbas Simeon, in manu tua suffumigas? Postquam autem hoc senex audivit, præ se tulit se comburi, et nescio quæ lucida e manu sua transtulit in vetus pallium quod gestabat, et dixit : Si nolis in manu mea, ecce in meo pallio suffumigo. Virtute autem Domini, qui rubum conservavit incombustum, et pueros, nec sanctus sensit flammam, nec ejus pallium. Quomodo autem salvi evaserunt Fuscarius et ejus uxor, dicetur in alio capite ». Eo nimirum, quo ab Æthiopis formam induto pravo dæmone ea ipsos passos esse damna auctor narrat. Sed qui eo modo per Æthiopem Acephalos condemnavit, et in lupinis Origenis insipientiam demonstravit; quomodo, et de Judæis triumphum egerit, ex eodem auctore accipe, qui ista subjungit :

21. « Quidam vero ex his qui præerant officinis civitatis, voluit eum publicare, cognoscens ejus virtutem : semel enim vidit, cum lavaretur, duos Angelos qui cum eo conversabantur. Erat autem is qui præerat officinis Hæbreus, et Christum sæpe blasphemabat. Apparet ergo ei in somnis hic sanctus dicens, ut nemini diceret quod viderat. Mane autem voluit de eo triumphum agere, et eum traducere. Protinus autem adstans sanctus, ejus labia attigit, et compressit, nec potuit ullum verbum loqui. Venit autem ad Salum, et ei manu annuit, ut faceret eum loqui. Simulabat vero abbas Simeon amentiam, et ei contra annuebat tanquam stultus : ei autem annuebat, ut se signaret. Licebatque utrosque videre inter se annuentes terribili spectaculo. Ei ergo rursus apparet in somnis senex, dicens : Aut baptizare, aut eris mutus. Atque tunc quidem nec induxit in animum, ut crederet. Postremo autem quando mortuus fuit abbas Simeon, et se vidit adductum in angustias, maxime autem dum ejus transferrentur reliquiæ, tum ipse baptizatus fuit et ejus domus. Et cum primum ascendit de sacro lavacro, est locutus. Faciebat autem Sali quotannis commemorationem, et invitabat pauperes ». Sed quomodo alium idem Salus Hebræum baptizari coegit, audi.

22. « Rursus autem semel sedebat cum fratribus, et se calefaciebat prope caminum vasorum

[1] I. Cor. I.

vitreorum opificis : erat autem vitreorum opifex Hebræus. Dixitque Iudens pauperibus : Vultis faciam vos ridere? Ecce quando artifex facit poculum, faciam crucem, et franget. Postquam autem septem fregit ordine, cœperunt ridere pauperes, et rem ei dixerunt. Is vero illum ira accensus est persecutus. Postquam autem recessit, clamavit ei, dicens : Revera, Manzer, donec crucem in tua fronte feceris, conterentur omnia. Cumque rursus tredecim alia confregisset ordine, compunctus est, fecitque crucem in fronte, nec ullum fregit amplius. Hoc ergo modo abiit, et factus est Christianus ». Sed qui Origenistas atque Acephalos vicit, Judæosque superavit, quem de magis triumphum egerit, paucis accipe :

23. « Erat autem illo tempore quædam mulier divinatrix, quæ faciebat amuleta, et utebatur incantationibus. Hanc conabatur hic vir justus facere sibi amicam, dans ei ea quæ colligebat, sive escam, sive pultem, sive etiam vestes. Itaque quadam die dicit ei : Vis tibi faciam amuletum, ut nunquam sit tibi lema in oculo? Illa vero dicit ei : Certe, Sale, reputans, quod etsi sit fatuus, id forte possit præstare. Abiens itaque scripsit in tabella Syriace : Deus te faciat cessare et desistere ab avertendis ab ipso hominibus. Dedit ergo ei, et ipsa gestavit; neque potuit amplius alicui divinare ». Hæc et alia plura Leontius : sed ad institutum ista satis. Vides in his plane quam vehementer admireris Dei providentiam, dum quo tempore infatuata videri poterat Græcorum sapientia, cum jam Oriens sterilis prorsus redditus parere desiisset doctissimos illos atque sanctissimos viros, qui sicut antea orbem terrarum scientia illustrarent, atque adversus hostes fidei Christianæ pugnarent ac superarent; virum excitat, qui se stultum fingens, omnium sapientissimus demonstretur : simulque lusu quodam adversantes Christianæ religioni hæreticos, Judæos, et magos vincat. Ut plane illud cum Apostolo liceat exclamare [1] : « Ubi sapiens? Ubi scriba? Ubi inquisitor hujus sæculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi? » Sed quod superest anni hujus tetrum Theodoræ Augustæ funus, inspiciamus. Didicit ipsa infelix tandem, quam sit terribilis qui aufert spiritum principum.

24. *Obitus Theodoræ Augustæ.* — Hoc enim anno imperii Justiniani vicesimo secundo, eadem Theodora Aug. ad cladem fidei Orthodoxæ solum intenta, ex hac tandem vita, licet sero, subducitur, cum (inquit Procopius) « imperasset annum unum et viginti, mensemque tertium ». Ita ipse scribens de bello Gothico, et in fine Commentarii de rebus Persicis id ipsum affirmat, ubi cum refert res gestas in bello Persico anno ejusdem Justiniani imp. vicesimo tertio, mox ista subdit : « Joannes autem Cappadox anno superiore ab imperatore revocatus est; quo tempore finis item vitæ Theodoræ Aug. advenit ». Hæc de tempore obitus imperatricis Procopius : sed quo morbi genere fuerit ex hac luce subtracta, hic omnino silentium. Verum qui hæc Procopius obiter attigit, seorsum (teste Suida) in aliis libris scripsit vituperationes Justiniani et Theodoræ, necnon Belisarii, et ejus conjugis : sed cum ejusmodi a Procopio scriptis libris careamus, nihil est ut de Theodora aliud dicere possimus, nisi quod a Vigilio sauciatam primum diro jaculo anathematis, haud post diu, ulciscente numine, est secutus interitus.

25. *Joannis Cappadocis pœna et exilium.* — Sed videamus quæ de Joanne Cappadoce, qui semper apud Justinianum imper. primarium locum obtinuit, idem Procopius istis subjicit : « Joannes ob suspicionem magistratu dejectus, sacerdotium sumere compulsus est : quanquam in eo statu in phrenesim quamdam atque opinionem consequendi imperii venit. Quærit enim dæmon ambitioni homines deditos summorum honorum spe deludere, qui præsertim constanti natura seu proposito non sunt : quod Joanni accidit, cui mira ac vana soliti prædicere homines, cum alia, tum futurum ut is quandoque Augusti habitum indueret : quod fortasse factum in hoc verum apparuit, quod quidam sacerdos nomine Augustus Byzantii thesauri Sophiæ templi custos prope aderat, quando Joannes sacerdotis habitum induit; forteque suum, cæteris deficientibus, accomodavit ». Hæc Procopius : qui et hic finem imponit historiæ de bello Persico.

26. Quod vero ait compulsum Joannem effici sacerdotem, non sic accipias, ut invitus potuerit ordinari sacerdos. Sed cum ea offerretur ab imperatore conditio, ut si vitam sibi salvam vellet, sacris initiaretur ordinibus, alioqui foret gladio feriendus; ille fieri sacerdos magis elegerit, minime cogendus, si renuisset. Est namque exemplum de Anastasio imperatore, qui cum quemdam ex senatorio ordine vellet ordinari presbyterum, ipsum penitus renuentem, et omne potius supplicium subire paratum, laicum tandem remanere permisit, potius quam vi cogeret fieri sacerdotem; quem a successore Justino imperatore creatum fuisse præfectum prætorio testatur ex Romani scrinii scriptis Petrus Damiani in Epistola ad Nicolaum Romanum Pontificem.

27. Sed ad Joannem redeamus, de quo idem Procopius [1] in bello Persico, quæ sunt reliqua ipsius tragœdiæ memoria digna, prosequitur verbis istis : « Igitur de magistratu primum dejectus, in exilium in Cyzici suburbanum, quod Artacem vocant, missus est; ubi presbyteri tantum habitum, non autem sacrificandi animo sumpsit, ne impedimento fieret ad repetendos forsitan honores, quorum spem non omnino abjecerat. Bona ejus Constantinopoli publicata, quanquam longa pars ei imperatoris benignitate dimissa est. Cum his itaque, atque aliis quæ occultaverat, ditissimus remanserat, eaque vixit nihilominus licentia et his deliciis, qui-

[1] I. Cor. I.

[1] Procop. de bello Pers. l. I.

bus prius : adeo procul ab omni cura fuit. Quamobrem odium in se Romanorum accumulavit, perspecta hominis impudentia, et in calamitate merita inconsiderantia. Verum eum Deus graviori pœnæ, puto, reservaverat : quod hoc modo contigit.

28. « Erat quidam apud Cyzicum episcopus Eusebius, omnibus cum quibus versaretur, non minus quam Joannes gravis. Hunc Cyziceni apud imperatorem accusantes, ad judicium accersiverunt; verum eo viribus ac potentia resistente, nihil tunc egerunt : conspirantibus demum quibusdam juvenibus, in foro interficitur. Erat autem Joannes in dissensione cum Eusebio, ex quo illi insidiæ in primis provenisse putabantur. Mittitur igitur e senatu Romanorum qui crimen cædis inquirant. Hi Joannem ante omnes in carcerem conjiciunt. Deinde hominem olim inter patricios potentissimum et præfectum, et quandoque consulem, nudum more latronis constituentes, auctores cædis dicere coegerunt. Deinde cunctis ejus bonis direptis, brevi tantum eum ac linea contectum veste navi imposuerunt : sic itaque circumductus per totum Ægypti iter usque ad Antinoi urbem, petere ab obviis stipem cogebatur. Hic vero tres annos in custodia servatus est. Quodque mirum, in tantis ærumnis constitutus, nunquam imperandi spem dimisit; sed et quosdam Alexandrinos publice aurum debentes, palam etiam calumniabatur. Post decem itaque annos a Joanne male administratæ reipublicæ pœna exacta ». Hactenus Procopius de Joanne illo insignis nominis, ad quem præfectura prætorii fungentem exstant complura Justiniani imperat. data rescripta, homine plane in exemplum posito rerum mundi hujus volubilis status, et ejus animi insania obdurati, quem nec malleus ferreus tribulationum valuit ullo pacto conterere, secundum illud Sapientis[1] : « Si contuderis stultum in pila quasi ptisanas, feriente desuper pilo, non auferetur ab eo stultitia ejus ». Sed hic jam finis anni hujus rerum gestarum esto.

[1] Prov. xxvii.

Anno periodi Græco-Romanæ 6041. — Anno Æræ Hispan. 586. — Jesu Christi 548. — Vigilii papæ 12. — Justiniani imp. 22. Totilæ reg. 8.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : *Post consulatum Basilii V. C.* vii, et juxta modum loquendi Victorianum, *P. C. Basilii V. C. anno* viii.

2. *Gesta anno belli Gothici* xiv. — A num. 1 ad 7. Est hic annus belli Gothici xiv, ideoque gesta anno ejusdem belli xiii quæ attingit Baronius, ad annum superiorem revocanda. Quæ cum parvi momenti sint, legenda apud Procopium lib. 3 de bello Gothico a cap. 25 ad 30.

3. *Vigilius Constantinopoli Synodum cogit, et Judicatum emittit.* — Vigilius papa Constantinopoli Synodum celebravit, et diuturnioris in urbe regia moræ impatiens, Justiniani violentiis fractus *Judicatum* ad Mennam patriarcham Constantinop. in quo Tria Capitula damnavit, scripsit; qua de re Vigilius ipse in litteris contra Theodorum ita loquitur : « Pro scandalo refrænando, condescendentes quorumdam animis, quos aliqua dispensatione credidimus temperandos, quia tu jam eos pluribus annis inquietissimus stimulator accenderas, quædam pro tempore medicinaliter existimavimus ordinanda, tali scilicet conditione, ut omni imposterum perturbatione sopita, nihil ultra nec verbo, nec litteris quisquam facere ex eadem causa præsumeret ». Utrique parti se fecisse satis Vigilius putavit; Græcis, quod Tria Capitula condemnasset; Latinis, quod salva Synodo Chalcedonensi id se fecisse contestaretur. Præsto erant Vigilio inter alios *Rusticus* et *Sebastianus* doctissimi Romanæ Ecclesiæ diaconi, qui uterque *Judicatum* summis laudibus extulit. At Facundus episcopus Hermianensis, qui etiam Constantinopoli aderat, Vigilium mendacii, proditionis, collusionis cum Acephalis, ambitionis, venalitatis arguit, ut videre est præsertim in libro contra Mocianum.

4. *Ob Judicatum in Occidente tumultuatum.* — In Occidente ubi primum Vigilii *Judicatum,* ac nova principis edicta innotuere, conqueri simul singuli, ac deplorare Synodi Chalcedonensis auctoritatem a Vigilio depressam, proditam ab illo fidem, et Ecclesiam pravo dogmate imbutam. Africani non modo *Judicatum* non approbarunt, sed eidem consentientes Ecclesiastica communione privarunt. Idem ab Illyricis episcopis factum. Fremebat universus Occidens, palamque Justiniani jussis non modo episcopi, sed integræ plebes refragabantur, unde imperator ex Vigilii Judicato lites in immensum auctas intelligebat, quas tamen eo scripto componendas speraverat.

5. *Rusticus diaconus scribit adversus Vigilium.* — Non solum in Occidente, sed etiam a pluribus, vel in ipsa regia urbe, passim *Vigilius* traducebatur : eorum nomina habentur in sententia lata a Vigilio contra *Rusticum* et *Sebastianum*, qui persuasionibus victi exeunte hoc anno a priori sententia discessere, ac perfricta fronte a Vigilii communione segregati hostium numerum auxere, ac litteras quaquaversum disseminantes, quibus significabant, Vigilium *aliquid scripsisse, quod reperiatur adversum definitioni sanctæ Chalcedonensis Synodi*, teste ipsomet Vigilio in sententia adversus eos lata, de qua infra. Extat adhuc libellus Rustici in bibliotheca veterum Patrum, cujus titulus : « Dialogus adversus Acephalos, in quo fidei definitio in Concilio Chalcedonensi facta defenditur, et hæretici ab ea deficientes refutantur ». Baluzius tomo I novæ collect. Concil. in Præfatione ad Acta Concilii Chalcedonensis, num. 25 et pag. 1228, hunc *Rusticum* Vigilii papæ nepotem unum eumdemque cum illo fuisse, qui priorem versionem latinam Concilii Chalcedonensis cum Codicibus antiquis contulit, demonstrat. Uterque enim Acephalorum hostis fuit, ac Trium Capitulorum defensor. Nam de interprete Concilii Chalcedonensis multa sunt, quæ probent : in prima Actione Chalcedonensi, ubi recensentur Acta secundæ Synodi Ephesinæ Eustathius episcopus Beryti laudat Epistolas Cyrilli Alexandrini ad Acacium episcopum Melitenæ, Valerianum Iconii et Successum Diocæsareæ. Ad hunc autem locum ita annotat Rusticus : « Nota Epistolas, quibus nunc usque abutuntur Acephali, ad Acacium, Valerianum, et Successum ». Eumdem fuisse Trium Capitulorum defensorem hinc certo probatur, quod Ibam vocat confessorem in annotatione quinta ad Actionem V *contra Ibæ confessoris Epistolam.*

6. *Iste Rusticus diversus non est a Rustico Synodi Chalced. emendatore.* — Præterea eodem argumento utuntur auctor dialogi et auctor Annotationum ad Synodum Chalcedonensem, ubi disputant de duabus Christi naturis adversus hæreticos. Hæc sunt verba dialogi : « Ergo ut dicis, multo magis quatuor secundum te erunt Trinitatis, imo potius, ut dicitur quaternitatis naturæ, etc. » Auctor vero Annotationum ita scribit ad definitionem Synodi, in V Actione lectam : « Hic quaternitatem putant induci, qui cæci sunt animo, nec vident non esse additamentum quartæ ad repletionem unius ejusdemque de Trinitate personæ ». Alias conjecturas affert Baluzius, quibus patet, *Rusticum* Concilii Chalcedonensis emendatorem, sese profiteri apertissimum Acephalorum hostem ac Ibæ fautorem. Baronius num. 4 et seq. existimat, Dialogum illum a Rustico missum ad Sebastianum diaconum, sed istius nomen postea in titulo operis esse subtractum, idque colligi ex his verbis in Præfatione positis : « Memento Christianum te esse atque diaconum, et hoc summæ totius universitatis Ecclesiæ ». Verum, inquit Baluzius citatus, si quis attendat ad verba Rustici, is intelliget illa ad ipsummet Rusticum referri, non ad alium quempiam. Fingit enim se decrevisse manere in silentio, sed rationem sibi e contrario suggessisse, ut non occultaret talenta, quæ ei commissa erant. Inter hæc ergo ratio, quam loquentem inducit, ait : « Memento Christianum te esse atque diaconum ».

7. *Theudis Visigothorum rex occiditur.* — A num. 7 ad 13. *Theudis* Visigothorum rex, qui anno DXXXI *Amalarico* successerat, regnavit *annis decem et septem*, ut inquit Isidorus in Chronico Gothorum, tam ex editione Grotii, quam Labbei, eoque interempto *Theudisclus* Gothis præficitur *Æra* DLXXXVI, *anno imperii Justiniani anni* XXIII, ut habet utraque citata Isidori editio. Verum *Æra* illa convenit in annum Justiniani XXII, ideoque error in numerum 23 irrepsit, et *Theudis* nex præsenti Christi anno contigit. Baronius usus est Isidori Codice adhuc magis depravato; in eo enim dicitur regnasse *Theudin* annos XVI et menses V, et loco, *anno Justiniani imp.* XXII, in eo habetur, *anno Justiniani imp.* XII.

8. *S. Lauriani episc. Hispalensis martyrium.* — Quoad sancti *Lauriani* Hispalensis episcopi martyrium, illud in *Gallia* consummatum fuisse, omnes consentiunt, sed quo tempore, quo loco, et cujus insidiis neci traditus sit, vix sciri potest, ob varios errores, qui in Acta ejus irrepsere. Cointius anno CXVIII, num. 14 et seq. existimat *Theoderici* regis loco nomen irrepsisse *Totilæ*, et pro *Eusebio* episcopo *Aurelianensi* scriptum esse *Eusebium* episcopum *Arelatensem*, eoque modo non parvam rerum ac temporum introductam esse confusionem; *Totilas* enim in Hispania nunquam regnavit, et nullus *Eusebius*, qui tamen funus Lauriani martyris curasse dicitur, hoc sæculo Arelatensis episcopus fuit. De hoc itaque martyrio legendus idem Cointius, qui sancti *Lauriani* Acta expurgare conatus est.

9. *Eustochius fit episc. Hierosolymorum.* — A num. 13 ad 24. Victor Tununensis in Chronico *post consulatum Basilii* XII, qui secundum ejus loquendi modum in annum Christi DLII convenit, ait : « Macarius Hierosolymitanus episcopus ejicitur, et eo superstite Eustochius ordinatur ». Nicephorus in Chronico Macario hujus nominis II, ante depositionem annum unum, post destitutionem annos quatuor assignat : sed, ut ex infra dicendis constabit, vel hallucinatur, vel error in numeros irrepsit.

10. *Floret S. Barsanuphius.* — Evagrius lib. 4, cap. 32, refert, Eustochio Ecclesiam Hierosolymitanam regente, *Barsanuphii*, qui in quodam monasterio juxta Gazam vivebat, gloriam inclaruisse, additque credi ab omnibus *etiamnum* (anno sc. DXCIII quo historiam suam absolvit) vivere in cella reclusum, « Quamvis quinquaginta et amplius anni jam excesserint, ex quo nec visus est a quoquam, nec terrenum quidquam degustavit. Quæ cum falsa esse crederet Eustochius Hierosolymorum antistes, et cellulam in qua vir Dei sese incluserat, perfodi

jussisset, ignis inde exiliens universos propemodum, qui aderant, combussit ». Quare Barsanuphius circa annum DXL sese monasterio incluserat, et fortasse mortuus erat, quando Eustochius ejus cellulam aperiri jussit. Nam sanctus *Dorotheus* archimandrita in Institutione IV, ait : « Cum adhuc essem apud abbatem Seridum, senis illius Joannis abbatis, contemporanei abbatis Barsanuphii, minister ægrotavit ; mihique præcepit abbas, ut seni ministrarem ». Cum ergo Barsanuphius senex esset, antequam sese in monasterio includeret, utpote coævus Joanni seni, vix potuit vivere usque ad annum, quo Evagrius Historiam suam absolvit, perperamque Nicephorus lib. 22, cap. 17, Salustium pro Eustochio nominavit ; cum *Salustius* anno CDLXXXVI episcopus Hierosolymorum dictus sit, annoque CDXCIV obierit. Porro *Barsanuphium* senem fuisse, quando vitam illam angelicam ducere cœpit, magis liquet ex Vita sancti *Dosithei* monachi in Palæstina, quam ab auctore æquali anonymo scriptam recitat Bollandus ad diem XIII Februarii (1). *Dositheus* enim circa annum DXXX mortalitatem explevit, in extremis illi adstante sancto Barsanuphio, qui in ea Vita, ubi præsertim de morte Dosithei agitur, nonnisi *Senis* nomine exprimitur. Papebrocius ad diem XI Aprilis exhibet encomium historicum *Barsanuphii;* sed quia memoriæ lapsu *Salustium* anno DIII episcopum creatum, et anno DXI mortuum supposuit, in suis conjecturis non potuit non falli.

11. *Floret S. Symeon Salus.* — Eodem, quo Barsanuphius et Eustochius tempore, in urbe Emesena floruit sanctus *Symeon* monachus, vulgo *Salus* appellatus ; quo nomine Syris significatur *Simplex*, vel etiam *Stultus*, quod Symeon propter Christum stultitiam simularit. Tempus quo vixit, indicat Evagrius lib. 4, cap. 34, cum ait : « Cum immineret terræ motus ille, quo Phœnice maritima concussa est, et quo Berytus, et Byblis, ac Tripolis præ reliquis urbibus vexatæ sunt, flagello in altum sublato, ex columnis, quæ erant in foro, plerasque verberare jussit, inclamans his verbis : State, saltandum vobis est ». Hic autem terræ motus contigit anno DLI, ut eo anno ostendam. Leontius, Neapolis, Cypriorum insulæ, episcopus, Vitam ejus scripsit, ut legitur in IV Synodi Nicænæ II Actione, ubi ejusdem Vitæ mentio fit, seu τοῦ ὁσίου Συμεὼν τοῦ Σαλοῦ, hoc est, *sancti Symeonis Sali.* Quod cum non satis attenderet Anastasius Bibliothecarius in versione hujus Synodi, pro Σαλοῦ, legit, σάλου et tamen est σάλος *jactatio*, sive *turbatio*, ideoque Anastasius addit, scripsisse *turbationes propter Christum, circa ea tempora in Ecclesia factas*, ut primus omnium observavit Rosweidus in Notis ad lib. 1 de Vitis Patrum. Hic autem Anastasii error Baronio anno DXCIV, num. 30, occasionem dedit scribendi sanctum Leontium Constantiæ in Cypro episcopum scripsisse « turbationes, quas his temporibus Dei Ecclesia passa est ; sed hactenus incompertum nobis opus, vel excidit, vel latet incognitum ». Ubi male etiam *Leontium* Constantiæ episcopum Baronius vocat, quem anno DCXX, num. 5, Neapolis in Cypro episcopum recte nuncupat, perperam tamen addens eum « scripsisse Historiam sui temporis incipientem a Mauritio narrare eas, quæ fuerunt in Ecclesia, perturbationes ». Colitur sanctus *Symeon Salus* die prima Julii.

12. *Theodora Augusta moritur.* — Ad num. 24. Procopius lib. 3 de Bello Goth. cap. 30, loquens de iis, quæ anno belli Gothici XIV accidere, dicit, *Belisarium* Antoninam uxorem ex Italia ad Augustam misisse, additque : « Augustam (Theodora vocabatur) morbo exstinctam reperit, postquam in summa fortuna per annum unum et viginti ac menses tres vixerat ». Quod confirmat Theophanes qui anno Incarnat. secundum Alex. DXL, cum mense Augusto hujus Christi anni absoluto ait : « Eodem anno, mense Junio, Indictione undecima, imperatrix Theodora cum pietate obdormivit ». Idem habet Cedrenus ad annum XXI Justiniani, ubi legitur eam *pie* defunctam XI *Julii.* Sed loco *Julii*, legendum, *Junii ;* qui error passim a librariis commissus. Incertum autem, an Theophanes ac Cedrenus ex consueta imperii ac principum reverentia, an vero quod pœnitentiam male factorum egerit, dicant eam *pie* mortuam. Genus morbi, quo exstincta est, notavit Victor Tunnunensis in Chronico, qui hoc tempore vivebat : « Theodora Augusta, inquit, Chalcedonensis Synodi inimica, canceris plaga corpore toto perfusa, vitam prodigiose finivit ». Adversus eam pluribus invehitur Procopius in Historia arcana, quam fatetur hic Baronius se non vidisse ; quæ tamen hodie apud Historicos Byzantinos Alemanni Notis illustrata legitur. Ex laudatis porro Procopii verbis constat, eum res durante bello Gothico in Italia gestas accurate annis suis reddidisse, et currentem esse XIV belli Gothici, non vero XIII, ut existimavit Baronius, qui tamen contra suam ea in re sententiam *Theodoræ* mortem hoc Christi anno refert, licet Procopius eum vocet annum XIV belli Gothici, et diserte significet concurrere cum anno Justiniani XXII. Hic etiam locus evertit opinionem Em. card. Norisii, qui putavit annis a Procopio in libris de bello Gothico memoratis unitatem addendam esse. Nam hoc pacto *Theodora* anno sequenti interiisset, quod nullus dixerit.

13. *Joannis Cappadocis justa punitio.* — Ad num. 25 et seqq. « Joannes Cappadox », qui omnia apud Justinianum per multos annos potuerat, quique « ingenii vi ad improbitatem, qua etiam mor-

(1) Barsanuphios fuisse duos sicut et Dorotheos totidem docet duplex Codex Ms. Biblioth. Coislin. apud Montfaucon. p. 19 9et 393 et 297. Horum alter Dorotheus, et Barsanuphius Severianorum dogma probarunt ; alter vero Catholicus et monachus fuit, cujus nempe Barsanuphii ex eadem Bibliotheca opusculum contra Origenistas monachos idem Montfauconius ibid. p. 394 vulgavit. Hæc doctrina seu opusculum scriptum, seu directum dicitur Aureliano episcopo Gazæ. Extant etiam in Codice alio ejusdem Bibliothecæ interrogationes S. Dorothei ad S. Barsanuphium ; sicut et ibidem afferuntur doctrinæ S. Dorothei post S. *Barsanuphii perfectum silentium*, id est, post intimam ejus reclusionem. MANSI.

tales omnes superabat, abutebatur », inquit Procopius lib. 1 de Bell. Pers. cap. 24, præfectus prætorio anno DXXX creatus est, annoque insequenti Justinianus, ut sedaret seditionem, quæ eo anno Constantinopoli exarsit, populumque sibi demereretur, eum a magistratu submovit, in quem eumdem anno DXXXIV restituit, collato etiam in eum post aliquot annos consulatu ordinario. Nam anno DXXXIV cœpta est expeditio Africana, a qua eum præfecturam prætorii gereret, revocare Justinianum nitebatur, teste Procopio lib. 1 de Bell. Vandal. Verum cum omnes, inquit Procopius lib. 1 de Bell. Pers. cap. 25, « cunctis uno tempore pecuniis exhauriret, indicta causa, decimo tandem præfecturæ anno pœnas jure meritoque dedit sceleratissimæ et contaminatissimæ vitæ». Exutus enim fuit præfectura, omnibus facultatibus, imo et vestibus, « et una admodum togula, eaque oppido aspera ac paucis empta obolis » contectus Cyzicum deportatus est, « sacerdos invite factus, decimo magistratus anno ». Quare cum anno DXXX primum præfectus prætorio renuntiatus sit, ei exilium anno quingentesimo quadragesimo primo irrogatum ; et perperam Marcellini continuator ejus exilium recitat *P. C. Basilii anno* III, Christi sc. DXLIV. Hæc ejus verba : « In Oriente Belisario constituto, exulatur Joannes ex consule ordinario, patricius, atque præfectus prætorio, et domus ejus datur Belisario ». Alemannus in Notis ad Historiam arcanam ad cap. 21 exhibet Tabulam præfectorum prætorii, qui Justiniano imperante eam dignitatem gessere, ibique *Joannis* præfecturam decennalem exorditur ab anno Christi DXXXI juxta Procopium lib. 1 de Bell. Pers. cap. 25, ubi ait, excidium *Joannis* accidisse Antoninæ Belisarii uxoris ingenio et artibus, postquam *bellum Persicum ipsi iterum datum est*, quod certum, Belisario anno DXLI rursus commissum fuisse. Ex quo vides, quam sæpius idem continuator hallucinetur. Chronicon Marcellini primum ab Onuphrio, et postea a Sirmondo, ac ex eo a Scaligero publicatum. Sirmondi editio Onuphriana in multis correctior, sed ea in aliquot locis, ut videtur, interpolata fuit. Nam a Joannis consulatu anno DXXXVIII gesto ad postconsulatum Basilii V, annum nempe Christi DXLVI, in editione Onuphrii præter Indictionem, nomina consulum, et postconsulatuum, nihil legitur ; cum tamen in editione Sirmondi nullus ex his annis vacuus sit. Nam longe verosimilius est, Marcellini continuationi aliqua adjecta fuisse, quam ex eadem aliqua detracta. Quæ obiter dicta sint.

Hoc anno *Justinianus* partem Galliarum Francis confirmavit, et *Artabanes* adversus Justinianum conspiravit, ut infra videbimus.

VIGILII ANNUS 10. — CHRISTI 549.

1. *Belisario redeunte Constantinopolim, status Occidentalis imperii.* — Annus sequens post consulatum Basilii octavus numeratus, quingentesimus undequinquagesimus Domini ponitur, idemque a Procopio belli Gothici decimus quartus asseritur : quo Belisarius, relicta Italia, Constantinopolim remeavit : de eo enim ista Procopius habet [1] : « Belisarius interim nulla referens militiæ decora, Byzantium venit, cum per quinquennium ex Italia nuspiam discessisset, nec potuisset per eam quoquam pacto vagari, sed tacita fuga quadam deterritus ut vitabundus id omne tempus de loco in locum navigando consumpsit. Qua ex re factum, ut Urbem Romam iterato in servitutem receperint Gothi, eumque ea et cætera fere Italiæ oppida ». Sed id anno sequenti. Reversum autem Constantinopoli otiosam degisse vitam, idem auctor affirmat. Amantissimæ vero conjugis precibus ipsum testatur idem Procopius ab Italia revocatum.

2. Sed quo statu res Occidentalis imperii essent, antequam inde recesserit Belisarius, ex eodem auctore accipe, ubi ait [1] : « Dum hæc agerentur, totius Occidentis Barbari imperio potiuntur. Romani vero cum Gothis, etsi paulo ante (ut diximus) debellatis, bellum dum integrant, pecuniarum hominumque jactura ingenti facta, et sine ullo eorum

[1] Procop. de bello Goth. l. III.

[1] Procop. de bello Goth. l. III.

commodo, Italiam amisere, cum hac simul Illyricos omnes, Thracesque, cum a Barbaris jam finitimis factis sua omnia agerentur in prædam, et item ipsi fœde deprædarentur ». Hæc Procopius, qui et subdit, Romam iterato in servitutem a Gothis redactam fuisse. At de his suo loco.

3. Quod vero pertinet ad Belisarium, considerare ne prætermittas quam disparis exitus a priore posterior hic fuit ipsius in Italiam adventus, et reditus Constantinopolim. Ex quo enim (quod sæpius ob oculos repræsentandum est) in Romanum Pontificem Silverium violentas manus injecit, vis omnis ipsius roburque Romanæ militiæ concidit; addita vero fuit hostibus bellica fortitudo, quam innumeræ victoriæ sunt secutæ; usque adeo, ut quæ tanto fuerunt parta labore, pessumierint, cum illis potiti sunt Gothi : reliquas vero provincias, nempe Pannoniam et finitimas regiones, Longobardi a propriis sedibus super Istrum fluvium positis Gipedum regioni finitimis excitati invaserunt; grassantesque in Dalmatiam et Illyricum, Epidamnum usque cuncta depopulati sunt. Hæc omnia pluribus Procopius habet, qui de aucto hoc anno Francorum regno hæc subdit [1] :

4. « Dum hæc gererentur, totius Occidentis Barbari imperio potiuntur ». Et paulo post : « Galliarum partem suæ quondam ditionis effectam in hujus belli principio Gothi Germanis », nempe Francis, « tradiderant, cum minus se posse existimarent Romanis simul ac Germanis resistere. Id sane factum non solum Romani nil prorsus interpellarunt; sed ut Gallias sibi Germani haberent, Justinianus ultro permisit : non enim illi has tuto se possessuros rebantur, nisi et imperator eas suæ ditionis futuras perpetuo confirmasset. Quo factum, ut ex eo tempore principes Germanorum Massiliam Phocensium quondam coloniam, et cætera circa mare loca tenuerint, totiusque ejus oræ maritimæ potiti imperio sint : unde et Arelate nunc resident ad certaminis equestris spectaculum ». Quis ista legens, et in memoriam revocans usurpatum a Justiniano indebile titulum Francicum, non admiretur Dei Providentia rebus humanis invigilantem, ad hoc in primis, ut mente elatos deprimat, et humiles elevet ? Ecce enim qui inani titulo, præter alia gloriæ nomina e populis debellatis accepta, Francicus a Francis superatis dici voluit, quos nec bello tentaverat; modo cogitur cedere Francis quæ potiora in Galliis Romani essent imperii. Ita plane accidit, ut nihil sit in cæteris Galliarum provinciis, quod justius Franci possederint, quam Massiliam cum aliis ejusdem provinciæ locis, acceptis illis concessione Gothorum, et cessione facta imperatoris.

5. Pergens Procopius, ad gloriam insinuandam Francorum hæc adjicit : « Aureum nummum nativo et Galliarum metallo hi cudunt, non Romani imperatoris (ut cæteri solent) imagine, sed sua impressa. Persarum siquidem imperator etsi ad arbitrium argenteum numisma facit, auro tamen non illi fas est suam ut imponat effigiem, nec Barbarorum princeps alius quisquam id facere ausit. Sed de his hactenus. Franci interea pleraque sibi et nullo jure in Venetos occupant loca, cum nec Romani ea tueri jam possent, nec Gothis tantum virium esset, ut his utrisque bellum inferrent ». Hæc Procopius de statu Occidentalis imperii.

6. *Nimia Justiniani studia circa dogmata.* — Sed et hoc pariter anno accidisse tradit, ut Artabanes, qui Guntharidem tyrannum occidisset in Africa, una cum Arsace cognato suo atque aliis nonnullis proceribus adversus ipsum Justinianum imperatorem conspiraverit; et nisi molitiones detectæ fuissent, plane de ipsius Justiniani vita atque imperio actum esset. Describit hæc pluribus ipse Procopius, sed nihil ad institutum.

7. Illud vero satis admiratione dignum, quod licet tot tantisque malis obortis undique Romanum adeo fluctuaret imperium, Justinianus tamen totus erat in dogmatibus Ecclesiasticis perscrutandis. Nam cum de conjuratione Artabanis in imperatorem Procopius agit, hæc ab Arsace de eo inter alia dicta refert [1] : « Ad multam noctem hic sedet, circumstantibus sacratis quibusdam et effœtæ ætatis viris, Christianorum scriptis miro studio revolvendis intentus ». Et post multa subdit ista Procopius : « Vigilius autem Urbis Romanæ præsul cum Italicensibus aliis et primoribus viris, qui secum Bizantii erant, ab imperatore suppliciter et enixius postulabant, Italiam omnibus in suam ut viribus redigeret potestatem : sed Gothicus præ cæteris maxime vir sane Patricius ad ipsum id hunc crebro impellere, hortarique, ut qui ea de causa Byzantium se contulisset. Imperator vero Italiam sibi curæ fore respondit. Sed circa Christianorum dogmata componenda nimis intentus, eorum altercationes ut recte disponeret, nitebatur ». Hæc Procopius de imperatoris studiis : quibus dum plus quam decet imperatorem, curiose vacaret, universum pessumdedit imperium.

8. Videant ergo politici novatores, quanta cum jactura quæ sunt Pontificum arrogent sibi principes, quamvis, sicut Justinianus, ex sacrarum legum præscripto cuncta se facere profiteantur. Regum namque est de sacris dogmatibus ex Ecclesiastica disciplina accipere ab episcopis leges, non quovis colore præscribere; sed sancitas ab ipsis ipsorumque majoribus illibatas servare, et pro illis adversus hæreticos decertare. Intelligant illud insuper vel ex ipso rerum usu, quanto cum imperii detrimento regnandi juris inani prætextu peccent principes in sacerdotes. Recolant Silverium papam abductum ab Urbe eo colore ne proderet ipsam Gothis; quæ, illo pereunte, ab iisdem Gothis iterum capitur; insuper et Italia ab eodem imperatore a

[1] Procop. de bello Goth. l. III.

[1] Procop. de bello Goth. . III.

Gothis antea fortiter vindicata, rursus amittitur; atque universi demum Barbari, veluti impellente numine, ad cladem Romani convocantur imperii. Tanta sub Justiniano mala Romano imperio sunt allata! Sed et parva hæc quodammodo videri possent, nisi ipse gravia intulisset in Catholicam Ecclesiam damna Justinianus, dum laborat leges sacras præscribere sacerdotibus, a quibus accipere potius debuisset: edicto enim illo de Tribus Capitulis promulgato, materiam præparavit et ignem quo universus orbis Catholicus concisus schismate conflagraret, apposuit. Tot igitur tantaque mala sæculi prudentia (quæ mors est) invexit in mundum, et usque hodie in sui perniciem laborare non cessat. Sed jam reliqua ordine temporis prosequamur.

Anno periodi Græco-Romanæ 6042. — Olymp. 332. — Anno Æræ Hispan. 587. — Jesu Christi 549. — Vigilii papæ 13. — Justiniani imp. 23. Totilæ reg. 9.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus: *Post consulatum Basilii V. C.* VIII, vel juxta aliquos, *post consulatum Basilii V. C. anno* IX.

2. *Roma a Totila capta, et Belisarius Byzantium redit.* — A num. 1 ad 6. Quæ de bello Gothico, et de Belisarii ex Italia discessu Baronius narrat, pertinent quidem ad annum XIV belli Gothici, sed non ad currentem Christi annum, cum quo illigari debent, quæ anno belli Gothici XV contigere. Anno itaque belli Gothici XV, Totilas Gothorum rex Isaurorum proditione *Romam* cepit; sed anno superiori, annoque belli Gothici XIV, Antonina ab imperatore reditum Belisarii conjugis petiit; « quod facillime impetravit, cum ad hoc Justinianum Aug. impelleret bellum Persicum, quo jam is gravissime urgebatur », inquit Procopius lib. 3 de Bell. Goth. cap. 30. Addit Procopius cap. 35: « Belisarius Byzantium indecore profectus est: cum Italia quinquennio sic fuisset exclusus, ut nequivisset certis itineribus progredi, etc. Unde factum, ut liberius hostes Romam ipsam cæteraque omnia subegerint ». Paulo post: « Vigilius vero Pontifex Romanus, cum Italis, qui ibi (nempe Constantinopoli) tunc aderant et plurimi et nobilissimi, non obsistebat imperatorem urgere, ut viribus omnibus Italiam sibi vindicaret, etc. At imperator se Italiæ prospecturum pollicitus, in Christianorum dogmata maximam temporis partem conferebat, tollendis eorum controversiis intentissimus ». Belisarius itaque, qui ineunte anno Christi DXLIV in Italiam profectus fuerat, hujus Christi anni initio, currente adhuc belli Gothici XIV, ex Italia Byzantium rediit.

3. *Bellum Persicum in Cholchide continuatum.* — *Chosroes* Persarum rex de universa *Lazica* suæ ditioni adjicienda cogitavit. Verum *Cubazes* Lazorum rex, qui cum omni gente sua religionem Christianam profitebatur, petitus insidiis auxilium Justiniani Aug. imploravit, « validamque opem in præsens petivit Lazis, Medorum jugum excutere peroptantibus: quod pares per se soli non forent Persicis viribus repellendis ». Hoc lætus nuntio Justinianus Dagisthæo duci jubet, ut suppetias Lazis afferat, qui cum illis conjunctus *Petræ* obsidionem aggressus est: quæ diuturna admodum fuit, Persico præsidio e muris fortissime defensante, uberique annona instructo. Verum *Dagisthæus* bello Persico administrando impar, rem ex usu præsenti gerere nescivit; *Mermeroes* enim Persarum dux cum exercitu venit, et ille Petræ obsidionem solvit. « Anno induciarum, quas Romani cum Persis pepigerant, quarto exeunte, imperii tertium ac vicesimum agente Justiniano Aug. », inquit Procopius lib. 2 de Bello Pers. cap. 30, postquam cap. 28 et seqq. fuse de Lazica et de Petræ obsidione egisset. Quod confirmat lib. 4 de Bello Goth. cap. 1, ubi ait, se libris de bello Persico tradidisse « acta ad annum IV induciarum quinquennalium, quas cum Persis Romani pepigerant ». Procopius lib. 1 de Bell. Pers. cap. 17. « Est Petra, inquit, urbs maritima Colchidis ad littus Ponti Euxini ».

4. *Imperium Rom. variis casibus concussum.* — Anno superiori *Justinianus* partem *Galliæ*, quam Gothi possederant, Francisque cesserant, confirmavit, ut hos a fœdere Gothico magis revocaret, ut habet Procopius lib. 3 de Bello Goth. cap. 33. *Gepædes*, qui olim urbem *Sirmium*, *Daciamque* omnem obtinuerant, vim vastitatemque omnem imperio Romano attulere. « Longobardi quibus urbem Noricum et Pannoniæ munitiones, aliaque loca Justinianus donaverat, patriis sedibus relictis»,

in adversa Istri fluminis ripa consedere, haud procul a Gepedibus, et in Dalmatiam ac Illyricum irrupere. Denique *Eruli*, quibus quædam Daciæ loca imperator attribuerat, Illyricum Thraciamque crebris incursionibus populati sunt, ut narrat Procopius citatus anno belli Gothici XIV, quæ ideo ad superiorem Christi annum revocanda.

5. *Conjuratio adversus Justinianum.* — Ad num. 6 et seqq. Procopius lib. 3 de Bell. Goth. cap. 31 et 32 narrat conjurationem contra *Justinianum* factam ab *Artabane* et *Arsace* hujus propinquo. Ille, qui *Gontharim* Africæ tyrannum e medio sustulerat, *Præjectam* imperatoris ex sorore neptem uxorem ducere vehementissime cupiebat. Sed cum ea nupsisset Joanni filio Pompeii, qui fuit frater Hypatii, *Artabanes* exacerbatus, cum Arsace in imperatorem conspiravit, qui conjuratione detecta Artabanem de gradu *Magistri militum in præsenti et fœderatorum ducis* dejecit, eumque, cæterosque *honesta custodia, in palatio attinuit.* Sed gesta hæc anno belli Gothici XIV, ideoque anno Christi superiori.

6. *Agila fit rex Visigothorum.* — Æra DLXXXVII, *Teudiselo* Visigothorum rege, qui anno uno regnarat, inter epulas jugulato, succedit *Agila*, qui Catholicam religionem ludibrio habuit, ut habet Isidorus in Chronico Gothorum.

7. *Illyrici Tria Capitula defendunt.* — Episcopi Illyrici ubi primum *Judicatum* Vigilii ad eos pervenit, *Synodum* indixere, et communi consilio Trium Capitulorum defensionem suscepere, teste Victore Tununensi, anno « post consulatum Basilii IX, (qui juxta eum annus est Christi DXLIX), Illyriciana Synodus in defensione Trium Capitum Justiniano Aug. scribit : et Benenatum primæ Justinianæ civitatis episcopum obtrectatorem eorumdem Trium Capitum condemnat ». Mirum non est, inquit Em. card. Norisius in Dissert. de Synodo quinta cap. 4, *Benenatum* ex metropolitis Illyrici solum contra Tria Capitula sensisse. Nam Justinianus ignobili loco natus in Dardania Europæa apud *Tauresium*, ibidem postea nobilissimam urbem condidit de qua Procopius lib. 4 de Ædificiis Justiniani, et a Vigilio papa, ut metropolitana sede nobilitaretur, obtinuit; *Tauresio* autem primæ Justinianæ postea appellato *Benenatum* Justinianus præfecerat.

Celebrata hoc anno Synodus *Aurelianensis V*, de qua anno DLII agemus.

VIGILII ANNUS 11. — CHRISTI 550.

1. *Vigilii Epistolæ ad Valentinianum Tomitanum et Aurelianum Arelatensem episcopos de sua rectissima circa Concilium Chalcedonense sententia.* — Quingentesimus et quinquagesimus annus Domini, post consulatum Basilii nonus, et belli Gothici decimus quintus agitur, imperii vero Justiniani annus vicesimus quartus notatur a mensis Aprilis exordio. Quo ipso anno, mense Martio Vigilius papa ad Valentinianum episcopum Tomitanum litteras dedit adversus schismaticos, qui ubique scriptis litteris illud vulgarant, ipsum Vigilium papam Tria damnando Capitula, impugnare Chalcedonense Concilium. Cum enim ejus rei causa complures haud leviter perculsi animo resilirent ex ipsius Vigilii papæ communione : prudentiores qui essent, rem accuratius considerandam rati, litteras miserunt ad ipsum Vigilium agentem Constantinopoli, inter quos fuit hic Valentinianus Tomitanus in Scythia episcopus metropolitanus, ad quem Vigilius ista rescripsit [1] :

2. « Dilectissimo fratri Valentiniano episcopo de Tomis provinciæ Scythiæ, Vigilius.

« Fraternitatis tuæ relegentes scripta, Pontificalem in vobis sollicitudinem inesse gratanter accepimus : quia prophetica tibi possunt verba competenter aptari, quibus ait [2] : Salvabo gregem meum, et suscitabo super eum pastorem, qui pascat eum, servum meum. Oportet ergo charitatem tuam ea quoque Domini nostri verba sectari, per quæ dixit [3] : Speculatorem te posui domui Israel, et audies de ore meo verbum, et annuntiabis eis ex me; et con-

[1] Extat apud Synodum quint. Act. VII. et tom. I. Ep. Rom. Pont. Ep. VI. Vigilii. — [2] Ezech. XXXIV. — [3] Ezech. III.

vocatos eos quos scandalizari diversis rumoribus retulisti, incessanter hortari : ne per hos forsitan seducantur, qui sub prætextu Catholico, nequissimo spiritu simplicium Christianorum corda fallacia sua decipere moliuntur; et patris sui diaboli consuetudinem maligno sectantes spiritu, Ecclesiam tibi commissam diversis mendacibus scriptis conturbare desiderant : quibus Apostolica lectio congruenter aptatur, dicens [1] :

3. « Rogo autem vos, fratres, ut observetis eos qui dissensiones, et offendicula præter doctrinam quam vos didicistis faciunt, et declinate ab illis. Et infra : Et per dulces sermones et benedictiones seducunt corda innocentium. Vestra autem obedientia in omni loco divulgata est, quatenus fraternitatis vestræ adhortatione sæpe commoniti nulla fideles eorum animos a rectitudine viæ, quæ Christus est, qui ait [2] : Ego sum via, veritas, et vita, qualibet maligna annuntiatione submoveant : sed si (quod non oportet) ab adversariis conturbati, aliquid (quod Deus avertat) contra fidem factum forte formidant : cum mansuetudine, quæ convenit Christianis, prophetica verba sectentur, dicentis [3] : Interroga patrem tuum, et annuntiabit tibi : seniores tuos, et dicent tibi. Et alius Propheta [4] : Labia sacerdotis custodiunt scientiam, et legem requirunt ex ore ejus.

4. « Et quoniam Basinianus illustris et magnificus vir, filius noster, cum his, qui pro actibus tuæ fraternitatis Ecclesiæ in Constantinopoli observant, pari ratione dixisse noscuntur, etiam hoc Dei inimicos fuisse mentitos, quod personæ episcoporum Ibæ atque Theodoreti in nostro (quod absit) fuissent Judicato damnatæ; legant ergo, quæ de causa, quæ hic mota est, ad fratrem nostrum Mennam Constantinopolitanæ urbis episcopum scribentes, legimus definisse : et tunc cognoscent, nihil a nobis, Deo nos custodiente, commissum, vel certe dispositum, quod contra fidem, prædicationemque venerandarum quatuor Synodorum, quæ pro una eademque fide definita sunt, id est, Nicænæ, Constantinopolitanæ, Ephesinæ primæ, et Chalcedonensis reperiatur adversum; aut unius ex his qui definitioni suprascriptæ Chalcedonensis fidei subscripserunt, tangat injuriam : vel quod decessorum prædecessorumque nostrorum inveniatur (quod absit) constitutis forte contrarium; sed in omnibus Apostolicæ Sedis præsulum et beatæ recordationis Leonis papæ et prædicatarum (prædictarum) Synodorum adversariis restitisse. Fraternitatem autem vestram credimus non latere, inimicos fidei Christianæ hoc semper sæculari et reprobanda molitos astutia, ut Evangelistas quatuor contraria sibi (quod absit) dixisse monstrarent : quibus a sanctis Patribus per Evangeliorum concordiæ libros est cælesti sapientia contradictum.

5. « Quod nunc quoque sancti Chalcedonensis Concilii adversarii (inter quos etiam Rusticum et Sebastianum comperimus istius auctores scandali, quos olim pro meritis suis a sacra communione suspendimus; in quibus nos, si non resipuerint celeriter, fraternitas tua noscat canonicam sententiam prolaturos) qui sub prætextu falsæ defensionis student, ut eamdem Synodum contra prædictas tres Synodos dixisse (quod absit) ostendant. Quibus hæc conantibus Prophetæ dicta consonanter aptantur, dicentis [1] : Vere mendacium operatus est stylus mendax scribarum : verbum Domini nostri projecerunt, et sapientia nulla est in eis : docuerunt enim linguam suam loqui mendacium, ut inique agerent, laboraverunt. Quibus, si non pœnituerint, veniet Psalmistæ invocata sententia, dicentis [2] : Ut destruas inimicum et defensorem.

6. « Credimus enim, Catholicis Ecclesiæ filiis, ea quæ tunc ad fratrem et coepiscopum nostrum Mennam scripsimus, id est, de blasphemiis Theodori Mopsuesteni, ejusque persona, vel de Epistola quæ ad Marim Persam scripta ab Iba dicitur, et scripta Theodoreti quæ contra rectam fidem et duodecim Capitula sancti Cyrilli facta sunt, abunde posse sufficere. Quippe dum in Constituto nostro superius designato possit diligenter agnosci, quia in ipsa definitione fidei quam sancti Chalcedonensis Concilii sacerdotes secundum præcedentes eam tres alias sanctas Synodos protulerunt, non aliquid mutaverunt; sed laudantes omnia quæ a superioribus acta sunt, sancta definitione sua perpetuo robore firmaverunt. Tamen si post hæc aliquis (quod non credimus) dubitare voluerit, hortamur ut cum tuæ fraternitatis ordinatione ad nos venire festinet : quatenus lucida admonitione cognoscat, omnia quæ decessorum nostrorum et antefatarum quatuor Synodorum sunt de una eademque fide acta scriptaque temporibus, a nobis inviolabiliter fuisse servata.

7. « Qua ratione percepta, sublato (sicut oportet) de Christianissimis animis scandalo, pax Deo placita in ejus Ecclesia illibata perduret. Hoc quidem fraternitatem tuam credimus adhortandam, ne ulterius prædictorum Rustici et Sebastiani, aut illorum qui pravæ eorum præsumptionis probantur esse participes, scripta suscipiat; sed et universos ad tuam pertinentes ordinationem commoneas, ne vel ipsi a prædictis relegant aliquid destinatum, vel falsitati eorum ulterius animum suæ credulitatis accommodent. Deus te incolumem custodiat, frater carissime. Data XV kalendas Aprilis, imperii domini Justiniani perpetui Augusti anno vicesimo tertio, post consulatum Basilii viri clarissimi anno nono. Per Joannem presbyterum et apocrisiarium, et ipse direxit eam per Maxentium hominem suum ». Hactenus Vigilii Epistola ad Valentinianum, cujus mentio fit in litteris Justiniani imp. recitatis in quinta Synodo.

8. At non Oriens tantum, sed et Occidentalis Ecclesia hoc eodem concussa est terræ motu : cujus

[1] Rom. XVI. — [2] Joan. XIV. — [3] Deut. XXXII. — [4] Malac. II.

[1] Hierem. VIII. IX. — [2] Psal. VIII.

rei fidem quoque faciunt legatio missa ab Aureliano episcopo Arelatensi et litteræ datæ Anastasio Constantinopolim ad eumdem Vigilium Romanum Pontificem : de hoc enim ipso quærenti, num videlicet verum esset, adversum Chalcedonense Concilium aliqua ab ipso esse tentata, quidnam rescripserit Vigilius papa, ipsius quæ extant tunc datæ litteræ docent, quæ sic se habent [1] :

9. « Dilectissimo fratri Aureliano episcopo Arelatensi Vigilius.

« Fraternitatis vestræ litteras pridie idus Julias, Anastasio deferente suscepimus; et gratias referimus divinæ clementiæ, quia sollicitudinem vestram in fidei causa, vel in nostræ opinione personæ sacris relegimus convenire mandatis, ut digne charitati tuæ verba Dei et convenienter aptentur, quibus ait : Elegi te sacerdotem ex omnibus : ut ascendens ad altare meum, portes coram me nomen magnum cunctis diebus vitæ tuæ. Necesse ergo nobis est, charitatis vestræ sollicitudinem brevi interim (quantum pro temporis qualitate potuimus) relevare colloquio : quatenus modis omnibus confidatis, nihil nos penitus admisisse, quod decessorum nostrorum constitutis, vel sanctæ, quæ una eademque est, fidei quatuor Synodorum, id est, Nicænæ, Constantinopolitanæ, Ephesinæ primæ, atque Chalcedonensis, inveniatur (quod absit) esse contrarium ; aut quod ad personarum injuriam pertineat, quæ definitioni ejusdem sanctæ fidei subscripserunt, vel sanctorum prædecessorum nostrorum Cælestini, Xysti, Leonis, aliorumque præcedentium atque sequentium definitis reperiatur adversum : sed a nobis, omnibus prædictis Synodis unam venerationem, unamque fidei credulitatem indubitabiliter exhiberi ; et eos qui omnes suprascriptas quatuor Synodos in rectitudine fidei non sequuntur, vel unam ex ipsis vel omnes in fide repravant, aut repravare, aut injuriare, vel repudiare nituntur, abjicimus. Sed et ea quæ in ejusdem sanctæ fidei injuriam verbo dicta, vel reperiuntur scripta, anathematizanda execrandaque judicavimus, et constituimus judicanda : simili pœna plectentes etiam eos, qui fidem beati Cyrilli, quam sanctæ recordationis Leo prædecessor noster ad prædecessores vestros aliosque datis probavit et laudavit scriptis, et Chalcedonensis veneranda sancta Synodus legitur protulisse, aliorumque Patrum, quos Apostolicæ Sedis præsules susceperunt, atque secuti sunt, execranda superbia impiam vocaverunt.

10. « Fraternitas ergo tua, quem Apostolicæ Sedis per nos constat esse Vicarium, universis episcopis innotescat, ut nullis aut falsis scriptis, aut mendacibus verbis, aut nuntiis qualibet ratione turbentur : sed potius primi Apostolorum (sicut convenit) verba sectentur, dicentis [2] : Adversarius vester diabolus ut leo rugiens circumit, quærens quem devoret : cui resistite fortes in fide. Et quod item Doctor Gentium dicit Apostolus [1] : Rogo autem vos, fratres, ut observetis eos, qui dissensiones et offendicula præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt : et declinate ab illis : in Domino confidentes, quia (sicut præfati sumus) ab Apostolis fidem traditam, et a prædictis sanctis quatuor Conciliis declaratam, et a decessoribus nostris et ab antedictis Patribus prædicatam atque inviolabiliter custoditam, sincera voluntate tenuimus, tenemus, venerati sumus, et veneramur, atque defendimus : et contra eam facientes Apostolica auctoritate damnamus.

11. « Sed quanta possumus per filium nostrum Anastasium de his quæ gesta sunt breviter nos indicare necesse est : et cum nos dominus filius noster clementissimus imperator, sicut promisit, Deo, qui cor ipsius tenet, juvante, reverti præceperit ; hominem, qui vobis ad singula subtiliter innotescat, Deo propitio, destinamus. Quod ideo adhuc non fecimus, quia et hiemis asperitas, et Italiæ quæ vos non latet, necessitas præpedivit : donec serenissimus princeps, sicut desiderat, Domino adjuvante, ipsi subveniat. Illud quoque credimus sperandum, ut quia scriptum est [2] : Frater fratrem adjuvans exaltabitur : et sicut de credentibus in Domino Actuum Apostolicorum scriptura testatur [3], Quia erat credentibus in Domino cor unum et anima una : ut sit fraternitas vestra in hac quoque parte sollicita : et glorioso filio nostro Childeberto regi, quem Christianitatis studio venerationem integram Sedi Apostolicæ, cui nos Deus præesse voluit, cognovimus exhibere, supplicare non desinas, quatenus in tanta rerum necessitate circa Ecclesiam Dei sollicitudinem (sicut et confidimus) Christiana devotione persolvat : ut quia Gothi cum rege suo in civitatem Romanam perhibentur ingressi, hoc eis dignetur scribere, ne se in Ecclesiæ nostræ præjudicio (quippe velut alienæ legis) immisceat, et aliquid faciat, aut fieri qualibet ratione permittat, unde Catholica possit Ecclesia perturbari.

12. « Dignum enim est, et Catholico (sicut est) regi conveniens, ut fidem et Ecclesiam, in qua Deus illum voluit baptizari, omni debeat virtute defendere. Scriptum est enim [4] : Vivo ego, dicit Dominus, quia glorificantes me glorificabo. Festina ergo, frater carissime, ut in sanctæ fidei sinceritate persistens, Ecclesiarum pacem, quæ vel a Deo per meritum sacerdotii tibi commissa est, vel a nobis per Apostolicam auctoritatem vicaria potestate mandatur, competenti sollicitudine, Deo propitiante, custodias, et vicarium te Sedis nostræ dignis Deo manifestes operibus. Deus te conservet, frater carissime. Data III kalendas Maias, imperii domini nostri Justiniani perpetui Augusti anno XXIV ; post consulatum Basilii V. C. anno octavo (nono) : per hominem quem Anastasius direxit ». Hactenus Vigilius. Mentio hujus Epistolæ fit a Justiniano imperatore in litteris ad quintam Synodum datis et ibidem

[1] Vigil. Ep. IV. tom. I. Ep. Rom. Pont. — [2] I. Petr. V.

[1] Rom. XVI. — [2] Prov. XVIII. — [3] Act. IV. — [4] I. Reg. II.

recitatis. Porro hic Aurelianus, ad quem Vigilius scripsit, claruit sanctitate, agiturque ejus celebritas annua die decima sexta Junii [1].

13. Quod autem Vigilius papa his ad Aurelianum litteris meminit de Urbe a Gothis capta, rogatque ut de ejus incolumitate apud Childebertum regem Francorum agat : bene hæc consentiunt iis quæ Procopius sub hoc eodem anno decimo quinto belli Gothici narrat, nimirum hoc anno rursus proditione Isaurorum Urbem Gothis cessisse, Romanis cæsis, his exceptis qui in Ecclesias se recepissent : quibus cum cæteris abire jussis, et jam destitutam habitatoribus Urbem ac desolatam relinquendi cum Totilas consilium iniisset ; quo minus id faceret, requisitus per Aurelianum a Vigilio opportuna oblata occasione destitit : nempe cum Totilas ab eo filiam in matrimonium petiisset, et eo prætextu recusaret ille, quod Urbem caput imperii destitutam hostibus relinquens, se summa gloria pariter spoliaret : factum est, ut Totilas cives alio migrare jussos revocarit in Urbem, quam et novis ædificiis munivit et illustravit. Sed hæc omnia Procopius pluribus. Idem vero inferius subdit, magno cum exercitu post Liberium patricium missum esse Germanum, cum jam Totilas Siciliam invasisset. His addit, quod Sclavinus populus iterum, Istro transmisso, Illyricum et Thraciam devastavit, et summa crudelitate in necem omnium incolarum sæviens, exsaturatus humano sanguine, præda spoliisque onustus ad propria remeavit. Quæ autem per Germanum gesta sint, anno sequenti idem Procopius narrat.

14. Neglectis tamen his Justinianus, quæ primo (ut decebat imperatorem, sibi subditos ab hostium invasione defendere) curare debuisset, exagitatus prurigine quadam adversus mortuos ineundi certamina obtentu firmandæ pacis Ecclesiæ, sed revera turbandæ : ut stabiliret quæ de Capitulis Tribus, instigante imo et scribente Theodoro Cæsariensi, statuisset, hoc anno (ut inferius dicetur) curavit ut Mopsuestiæ in Syria Synodus cogeretur, a qua Theodori ejus civitatis episcopi ante centum et amplius annos defuncti facta atque alia de eo monumenta cognoscerentur. Porro homini in his omne studium impendenti, et ob id optimo imperii regimine trigescenti illud fuit vetus proverbium occinendum : *Non ultra crepidam.* Dum enim amplius quam par est aures admovet occultis hæreticis, sub prætextu conservandæ fidei, et pacis in Ecclesia redintegrandæ, factiosorum se studiis inseruit, sacra dogmata in discrimen adduxit, inter Catholicos schisma dirum invexit, et ipsum Romanum imperium Barbaris desolandum reliquit. Queritur de his sæpe Procopius nempe de cura Reipublicæ Justinianum redditum segniorem, nec ea qua antea sollicitudine bellicas res curasse.

15. *Mopsuestena Synodus.* — Sed ad Vigilium redeamus, qui schismaticorum factione adeo vexabatur, ut a suis quoque clericis compluribus destitutus, ab eisdem indignissime urgeretur tum dictis, tum scriptis, iisdemque per orbem ubique vulgatis, ut suas ad diversos, ut vidimus, cogeretur scribere Apologias. Quamobrem quod in grave id damnum vertere intelligeret totius Ecclesiæ unitatis, hæcque diutius tolerare patientiaque differre, nonnisi graviora mala in Ecclesiam inferre cognoscens; adversus desertores clericos suos, qui in castris hostium militabant, censura Ecclesiastica sibi agendum esse putavit. Collectis igitur qui ibi tunc erant Italiæ Episcopis, adversus eosdem, præcipue vero Rusticum et Sebastianum, ejusmodi damnationis sententiam [1] protulit, cujus fit mentio in Epistola Justiniani ad quintam Synodum :

16. « Vigilius episcopus, Rustico et Sebastiano.

« Diu vobis, Rustice et Sebastiane, canonibus, et decessorum nostrorum decretis congruentem ultionem inferre, pro Apostolica moderatione distulimus. Sed quia Doctoris gentium in cordis vestri duritia (quod a nobis cum nimia tristitia dicitur) verba videmus impleta, quibus ait [2] : Nescitis quia patientia Dei ad pœnitentiam nos adducit ? Tu autem secundum duritiam tuam et impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ : ut excessus vestros ex plurimis paucos interim (in quantum possumus) designemus : venientibus nobis hic in regiam civitatem, tu Rustice, dum aliqua nobis ignorantibus legeres, quæ hominem loci tui omnino legere non decebat, et plura committere diceceris, quæ etiam nostram, si te non prohibuissemus (quod absit) opinionem atque animam lædere potuissent : dicente quoque de te nobis aliqua Paulo diacono, etiam te præsente, sicut oportuit, et pro affinitate, qua nobis a germano, quem dileximus, jungebaris, et pro eo quod nos te ad Leviticum provexeramus officium, frequenter et secrete paterna monuimus charitate, ut si ea quæ de te dicebantur, ex aliqua parte cognosceres, a talibus temperares : ne, quia Dei causam indiscussam non pateremur qualibet ratione relinquere, canonicum per nos in te judicium proveniret.

17. « Tu autem non solum admonitionem nostram audire malevolo spiritu noluisti, sed etiam (sicut scriptum est [3] : Argue sapientem, et adamabit te : stultum, et odio habebit te. Et iterum [4] : Noluit intelligere ut bene ageret, iniquitatem meditatus est in cubili suo) ad hoc malitia tua perducta est, ut nostra admonitione contempta, in odium potius prosilires, et occasionem quæreres, quatenus causa Capitulorum, id est, de dictis Theodori Mopsuesteni, ejusque persona, sed et de Epistola quæ ab Iba ad Marim Persam perhibetur scripta, necnon et dictorum Theodoreti, quæ contra rectam fidem et Epistolam beatæ recordationis Cyrilli Synodicam ad Nestorium cum duodecim Capitulis, quam et sancta Synodus Ephesina prima

[1] Martyr. Rom. ea die.

[1] Vigil. Ep. v. tom I. Ep. Rom. Pont. — [2] Rom. II. — [3] Prov. IX. — [4] Psal. XXXV.

suscepit, et beata Chalcedonensis Synodus ad convincendas Nestorii vesanias in definitione fidei legitur posuisse..... quæ, te etiam instante, certum est flagitata, ita ut filiis nostris Sapato et Paulo diaconis, sed et Surgentio notariorum primicerio clamitares, dicens, non solum nomen et scripta Theodori Mopsuesteni a nobis debere damnari, sed et territorium ejus ipsum, ubi positus est: et si ossa ejus evulsa quisquam de sepultura ejiceret, et cum eodem territorio incenderet, gratanter acciperes.

18. « Et cum necesse esset, ut negotium quod fuerat in judicio nostro perductum, te etiam quam maxime inter alios tam sacrati ordinis quam sequentis consentiente, sententia finiretur (quod constat effectum) et quid de eodem Judicato feceris, quomodo etiam in palatio ut fratri nostro Mennæ, ad quem scripseramus, celeriter traderetur, institeris, nulli habetur incertum: ita ut filio nostro Surgentio primicerio petenti schedam ipsam Judicati nostri, ut apud se pro loco suo secundum consuetudinem retineret, per multos dies dare penitus noluisses, donec exemplaria per plurimos sacerdotes ac laicos, sed et per gloriosum virum Tyrannum magistrum militum, aliosque laicos in Africana provincia destinares: quod in Ecclesia nostra a diacono nunquam factum est: ac nobis etiam nescientibus, ejus exemplaria destinares.

19. « Nam et Sabbato sancto, quo ipsum, te, (sicut præfati sumus) imminente, protulimus Judicatum, in Ecclesiam sessum processisse, et communicasse, et officium tuum implesse cognosceris. Nam et eodem die revertens ab Ecclesia, coepiscopo nostro (quantum perhibet) Juliano hoc diceres, quia melius fieri non potuit, quam quod factum est Judicatum, et hortareris, ut Deus oraretur, neque quod factum est tolleretur. Quod etiam succedente Dominico die Paschæ, similiter effecisti: et diu in eadem perdurando sententia, alios, ut Judicatum nostrum libenti animo sequerentur, nihilominus hortabaris.

20. « Nam dum Antiochenæ Ecclesiæ apocrisiariis ejusdem Judicati exemplaria nos dare petentibus differremus, sed hoc magis justum esse prædictis apocrisiariis diceremus, ut a fratre nostro Menna potius exemplaria peterent, ad quem a nobis videbatur fuisse prolatum; tu autem publica voce deposceres, dicens dominum Leonem ita de Epistola sua diversis exemplaria destinasse, nos facere debere similiter, asserendo quia metueres, nisi universitas Judicati nostri exemplaria de scrinio nostro edita teneret, qualibet ratione postea forsitan celaretur.

21. « Nam dum occasionem euntis ad Siciliam reperisses, et Judicatum nostrum, laudesque ejus, ubi etiam filii nostri diaconus primiceriusque tecum manifestum est subscripsisse, filiis nostris Pelagio diacono, aliisque dirigere voluisses pro cautela, ne ab aliquo inveniri forsitan potuisset, nobis etiam ignorantibus in membrana conscriptum et in brevitate quadruplicatum, et litteris conscriptum minutissimis destinasti. Nam et Vincentio secundæ regionis subdiacono iterum a nobis postea ad Siciliam directo, per eum filio nostro Pelagio diacono similiter scripsisti: sed quia ita memoratus subdiaconus prospere navigavit, ut illum qui in membrana scripta portaverat, præcedere potuisset; quantum nobis retulit, ea quæ in membrana scripseras, Pelagius diaconus ipso præsente percepit.

22. « Ergo dum et, te præ omnibus imminente, prolatum fuerit Judicatum, et tanta in ejus Judicati laude succensus per multum tempus scripseris, fecerisve, ut nunquam te crederemus ab hac posse rectitudine deviare: immutatum te subito post hæc quadam animi levitate, vulgante opinione comperimus, et cum adversariis Ecclesiæ, qui contra Judicati nostri seriem nitebantur, et a nobis sunt per Judicati ipsius tenorem a communione suspensi, secrete tractare; et dum filius noster diaconus Paulus ad Italiam discedere voluisset, postquam et ad eum pervenit, quod scandalum Ecclesiæ in communione adhuc nostra positus secrete et hic et in Africana provincia, ubi antea defendendo, et laudando Judicatum nostrum, ejus exemplaria destinasti facere nitebaris: tunc tibi cœpit insistere et dicere, ut si verum esset, producere debuisses, quod tu convictus celare minime potuisti.

23. « Tunc vero memoratus nobis cœpit imminere diaconus, ut aut corrigere te ab his quæ illicite faciebas, sub nostra præsentia clericorumque promitteres, aut certe petitionem adversum te, et veritatem tuam atque fallaciam ab eo factam, quam et præ manibus gerebat, debuissemus accipere: ad hoc es propria voluntate perductus, ut tactis Evangeliis sacramenta præstares, et verba tua a notario scripta in nostro teneantur scrinio, quibus inter alia legeris promisisse, te nunquam a nostro penitus obsequio discessurum. Postquam vero pejor te Sebastianus, pro solo scandalo faciendo (sicut et initia ipsius venientis in Constantinopolim monstraverunt, et exitus pejor edocuit) noscitur advenisse, ita ut mox tui immemor sacramenti, conjurationem inter vos contra statuta canonum, nobis ignorantibus, facientes, in apertum uterque proruperetis scandalum.

24. « Sed ut tua, Sebastiane, non in quantum sunt, sed in quantum referre possumus, mala quæ feceris diversi cognoscant, et juste te (nam magis tarde) canonicam advertant subiisse sententiam: ad tuæ ordinationis veniamus initia. Absentibus filiis nostris diaconis Anatolio atque Stephano, a nobis postulasti, ut ad tempus pro implendo officio absentium loco, diaconum te interim faceremus ». Hæc cum Vigilius ingerat in Sebastianum ad tempus creatum diaconum, non accipias quoad ordinem, sed potius quoad ministerium, ut qui diaconus jam esset, ministrare loco diaconi cardinalis permitteretur. Pergit vero Vigilius: « Quod ideo

tibi ad præsens speranti concessimus, quia ante ordinationem tuam cautionem nobis propria voluntate legeris emisisse, quam et testibus roborasti, et tactis Evangeliis juramentum corporaliter præstitisti, ut quicquid tibi a nobis pro Ecclesiastica utilitate fuisset injunctum, fideliter et sine aliqua fraude compleres; officium vero, locumque diaconi sine aliquo vitio, sine aliqua superbia, sine aliquo neglectu, donec reverterentur diaconi memorati, aut quanto te tempore in levitarum voluissemus ordinatione ministrare, cum omni humilitate et studio sine neglectu modis omnibus impleturum: in eadem cautione rursus adjiciens, quod si de his omnibus quæ cum sacramento, tactis corporaliter Evangeliis, promisisti, aliquid minus implesses, tunc a sancta communione esses suspensus: ita ut si a die excessus tui intra annum pœnitentiæ noluisses colla submittere, tu tibi anathema manu propria scribendo dixisti. Tunc ergo ad præsens factus es sub ea quam sperabas et pollicitus fueras conditione diaconus.

25. « Postea vero ut a nobis ad Dalmatiarum patrimonium mittereris, summis precibus postulasti: quod nos securi, quia talem feceras cautionem, animo libenti concessimus. Qui dum in Salonita urbe pro ordinatione patrimonii advenisses (quantum ad nos postea est plurimorum relatione perductum) illicitis te et a Sede Apostolica prohibitis ordinationibus miscuisti; et quos Honorius tunc prædictæ civitatis episcopus contra consuetudinem Romanæ vel suæ Ecclesiæ, et Sedis Apostolicæ constituta sacris ordinibus applicaverat, non solum prohibere penitus noluisti; sed nec nobis de hac causa scripto referre, vel quando Thessalonicæ nobis occurreras, memor conscientiæ tuæ, ne verbo quidem suggerere voluisti; et cum illis tanquam cum legitimo et rationabili ordine factis cupiditatis spiritu acquievisti procedere, et eorum socius es communionis venalitate repertus.

26. « Iterum Thessalonica ad Dalmatias patrimonii regendi causa remissus es; ex qua provincia frequenti te auctoritate monnimus, ut non ante discederes, nisi omnes secundum pollicitationem tuam tam de Dalmatiarum patrimonio, quam de Prævalitano colligeres pensiones. Sed tu omnia prætermittens, ad Constantinopolitanam urbem pro solo faciendo scandalo venire festinasti, quantum et sequens exitus declaravit. Relegens tamen constituti nostri seriem, quam de præfatis Capitulis ad Mennam hujus civitatis antistitem dedisse relegimus, in conspectu diaconorum, subdiaconorumque vel universorum clericorum publica voce laudabas, ut de cælo Judicatum nostrum ordinatum atque prolatum, omnibus (sicut præfati sumus) clericis loquereris. Dicta vero Theodori Mopsuesteni asserebas te in Romana Urbe inter aliquos Codices invenisse, quæ confirmabas omni execratione, et blasphemiis esse completa. Hæc dicendo, in nostro obsequio et in Ecclesia publice, et in Placidias officium diaconatus implebas ». Erat locus ad Placidias, sive palatium Placidiæ, ubi Vigilius Constantinopoli morabatur, prout Synodalia Acta declarant. Sed subdit hæc idem Vigilius:

27. « Nativitatis Christi Dei Domini et Salvatoris nostri secundum carnem præterito anno dies advenit. Vocavimus te; quia ad nos quæ supra meminimus te fecisse in Dalmatiis, de recenti pervenerunt: et sicut oportuit diximus tibi: Si cum illis qui contra Apostolicæ Sedis constituta in sacratis sunt applicati ordinibus processisti, aut eorum te communioni (sicut dicitur) sociasti: necesse nobis est, ut si nos Deus ad nostram dignatur Ecclesiam revocare, quæramus ista, et veritatem manifestius cognoscentes, secundum canones vindicemus. Tu vero conscientiæ tuæ reatu perterritus, quia contra Apostolica feceras constituta, occasionem tibi discedendi dissimulans requirebas. Nam cum te pro certo mandato cum Joanne episcopo, et Surgentio primicerio atque Saturnino consulario nostro ad Mennam fratrem nostrum hujus civitatis antistitem misissemus; reversus in Placidias, multis præsentibus, et officium diaconi tu et Rusticus ex more complestis. Et quando clementissimus princeps dominus filius noster, ut alia die ad Ecclesiam procedere deberemus, referendarium destinavit; ut ei promitteremus, cum aliis diaconis et clericis nos tu et Rusticus fuistis hortati. Nam et ad refectionem pariter in nostra mensa ambo fuisse, simili ratione probabimini: sed sicut Judas, postquam buccellam accepit, de traditione Domini cogitavit, et ita vos noctis horis pro concitando scandalo Ecclesiæ discessistis.

28. « Nos autem alio die mandantes vobis, ut aut procederetis, locum diaconi ex more complentes, aut a communione vos cognosceretis fuisse suspensos: tu vero, Sebastiane, his quos inter alios miseramus, fratribus nostris Joanni et Juliano episcopis hoc (quantum renuntiaverunt) dixisti: Ego Judicatum quod papa protulit sequor, si tamen in illis vindicat qui contra Judicatum faciunt. Nam et simili eis (quantum perhibent) ratione dixisti, in tantum ut diceres ibi venisse Lampridium et Felicem monachos qui nostrum Judicatum suscipere noluerunt: et mandasse vos eis: Non possumus vos videre, quia vos aliam causam habetis, et nos aliam. Postea vero ad hoc nequitia vestra pervenit, ut excommunicatis communicare contra canones superbo præsumeretis spiritu, id est, memoratis, vel aliis, quos pro hoc quod contra Judicatum nostrum scripserant, per ejusdem Judicati seriem constabat jam a nobis communione suspensos: cui Judicato (sicut supra meminimus) vos acquievisse et consensisse et communicasse, Catholica probavit Ecclesia. Unde constat vos secundum regulas canonum juste damnari. Definiunt enim canones: Si quis excommunicatus ante audientiam communicare præsumpserit; ipse in se damnationem protulit. Item: Placuit universo Concilio, ut qui excommunicatus fuerit pro suo neglectu, sive episcopus, sive quilibet clericus, et tempore excommunicatio-

nis suæ ante audientiam communicare præsumpserit; ipse in se damnationis judicetur protulisse sententiam.

29. « Adjecistis etiam execranda superbia quæ nec leguntur, nec sine sui Pontificis jussione aliquando ordinis vestri homines præsumpserunt, auctoritatem vobis prædicationis contra omnem consuetudinem vel canones vindicare, Ephesinæ primæ Synodi impugnationem et exprobrationem, sed et beatæ recordationis Cyrilli, blasphemias quoque contra Jesum Dominum nostrum dictas simili defendentes insania, et per omnes provincias fallaciter scribentes nos aliquid commisisse, quod reperiatur adversum definitioni sanctæ Chalcedonensis Synodi, quæ præcedentium se trium, id est, Nicænæ Constantinopolitanæ atque Ephesinæ primæ concordat fidei Synodorum. Ita ergo cunctorum animos, qui vestram malitiam nescierunt, sed tanquam a Romanis diaconis suscipientes scripta, simpliciter crediderunt, ad tantum scelus operatio fallaciæ vestræ pervenit, ut humanus sanguis in aliquibus locis intra Ecclesiam (quod dici nefas est) funderetur: et omnem legem Ecclesiasticam superbo spiritu conculcare voluistis; sanctarum quoque regularum consequentiam injuriis affecistis, impia et quæ non sunt licita per universas contra nos provincias fallaciter indicando.

30. « Nuper etiam malis vestris addentes pejora prioribus, dominum Leonem prædecessorem nostrum in Theodori Mopsuesteni dictis, quæ contra rectam fidem legitur scripsisse, consensum præbuisse atque firmasse, dato scripto ad christianissimum principem dominum filium nostrum, ausi fuistis adstruere ». Hæc enim et Facundus habet in suis citatis a nobis superius scriptis. Sed pergit: « Absit ergo quemlibet credere Christianum, quod aliquid tale, quod contra rectam fidem a quolibet inveniatur scriptum, illius tanti præsulis sanctitas suscepisset: quippe qui in universis Epistolis suis et Nestorium et Eutychetem vel eis similia sapientes pari legitur sententia condemnasse. In quo memorato scripto etiam contra divinas Scripturas non solum Pontificibus multis, sed etiam (quod dici nefas est) ipsi quoque principi sacrilegas injurias irrogare tentastis, quatenus ignorantem Christianum populum diabolica amplius deciperetis astutia.

31. « Hæc ergo sustinentes per multa temporis spatia patientia sacerdotali, resecare distulimus, credentes vos forsitan resipiscere et ab illicitis temperare. Sed quia semel et secundo adhortatione nostra per fratres nostros episcopos, id est, Joannem Marsicanum, Julianum Cingulanum, vel Sapatum filium nostrum atque diaconum, necnon et per gloriosum virum patricium Cethegum, et religiosum virum item filium nostrum Senatorem, aliosque filios nostros commoniti, noluistis audire, et neque ad Ecclesiam neque ad nos reverti (sicut omnia facitis) voluistis detestanda superbia: et ideo necesse nobis est in vobis canonice vindicare, ne videamur divinarum Scripturarum increpationibus subjacere. Scriptum est enim [1]: Videbas furem, et simul currebas cum eo, et cum adulteris portionem tuam ponebas. Et ipse Dominus ac Salvator noster dicit [2]: Quod si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, et projice abs te: expedit enim tibi ut pereat unum membrum tuum, quam totum corpus mittatur in gehennam. Et quoniam iste intellectus magis de officiis Ecclesiarum vel proximis non recte agentibus et scandala in Ecclesiis mittentibus sano sensu debet aptari; sicut et alibi nos admonet, dicens [3]: Oportet venire scandala, sed væ illi per quem veniunt. Et beatus Apostolus simili prædicat ratione [4]: Utinam et abscindantur qui vos conturbant. Et iterum sancta Scriptura nos commonet, dicens [5]: Ejice pestilentem de Concilio, et exiet cum eo jurgium.

32. « Oportet ergo nos jam post tantas admonitiones in vobis, Rustice et Sebastiane, per auctoritatem B. Petri, cujus nos Dominus sibi voluit vice servire, regulariter vindicare: propterea ne si jam diutius differamus, omnis Ecclesiasticus ordo solvatur. Ideoque (quod a nobis cum gemitu, sed cum beati Petri auctoritate dicendum est) pro suprascriptis excessibus alienos vos a diaconi esse honore decernimus, et omni ministerio officii Levitici, prædictum vobis honorem auferentes, penitus submovemus, nullam ulterius licentiam habentes, ut ex Levitico nomine aut gradu aliquid facere præsumatis, vel sub nomine diaconorum scribendo iterum Dei conturbetis Ecclesiam: quippe ex Apostolica auctoritate et Patrum regulis, contra quas multa spiritu superbo atque irreligioso fecistis, vos olim dignos damnatione, præsenti auctoritate deponimus. Et ut universi nos hæc pro loco in quo nos Deus esse voluit, et auctoritate beati Petri Apostoli recte fecisse cognoscant: canonum constituta posuimus, quæ sancta Chalcedonensis Synodus apud se relecta laudavit ». Subjicit hæc ex Actis ejusdem Concilii Chalcedonensis:

33. « Aetius archidiaconus relegit: Si quis presbyter aut diaconus suum contemnens episcopum, a communione semetipsum suspendit Ecclesiæ, et secretius collectam facit et altare constituit, et nolit evocanti episcopo consentire, et noluerit eidem acquiescere neque obedire et prius et secundo vocanti: hunc omnino damnari, nec unquam hunc curationem mereri, nec recipere eum posse honorem. Si autem permanserit turbas faciens, et seditiones Ecclesiæ per extraneam potestatem, tanquam seditiosum debere comprimi. Omnes reverendissimi episcopi clamaverunt: Hæc justa regula: hæc regula Patrum.

34. « Pariter statuentes, ut si nobis viventibus (sicut optamus) sub humilitate et mansuetudine canonice pœnitentes matrem recognoveritis Ecclesiam, competenter a nobis venia concedatur. Si

[1] Psal. XLIX. — [2] Matth. V. — [3] Matth. XVIII. — [4] Gal. V. — [5] Prov. XXII.

vero (quod non optamus) sub regulari pœnitentia ad matrem Ecclesiam consueta distuleritis redire superbia : Conciliorum in vobis, quorum regulas posuimus, censura servetur : ut nullus post transitum nostrum contra Constitutum nostrum, quod ex beati Petri, cujus locum licet immeriti gerimus, auctoritate proferimus, canonum regulas exequentes, in Ecclesiastico gradu audeat revocare Joannem, Gerontium, Severinum, Importunum, Joannem, atque Deusdedit, quos constat vestræ conjurationis et conspirationis esse participes : quos nos putantes bonos, militare Ecclesiæ, cui Deo præsidemus auctore, nostro tempore feceramus : tamen ut et ipsi possint et diversi cognoscere, de subdiaconorum et notariorum vel defensorum officio præsenti se sententia noverint fuisse depositos, et nullum penitus in Ecclesia nostra gradum ulterius detinere; nisi forte (sicuti præfati sumus) nobis in hac luce superstitibus, et ipsi pœnitentiæ canonicæ colla submiserint.

35. « Felicem etiam monachum Afrum, qui Gilitano monasterio dicitur præfuisse, et levitate sua atque inconstantia congregationem ejusdem monasterii per diversa loca certum est dispersisse, et vestræ pravitatis incentor est, cum universis qui eum vel vos, tam clerici vel monachi quam laici, post præsentia interdicta in aliqua vestra se societate polluerint, aut consensum consiliumque præbuerint, regularem in his, quæ item superius legitur, constituimus manere sententiam : quatenus in his remediis ordine servato canonico, nullus præsumat pacem, quam Dominus diligit, ulterius Ecclesiæ perturbare. Præsentem autem sententiam per Joannem Marsicanum, Zacchæum Scyllacenum, Julianum Cingulanum fratres et coepiscopos nostros, sed et Sapatum atque Petrum filios nostros diaconos, necnon et filium nostrum Surgentium primicerium notariorum, atque servum Dei subdiaconum regionis primæ, necnon et Vincentium subdiaconum regionis secundæ nostræ cui præsidemus Ecclesiæ vobis noscimur transmisisse ». Hactenus Vigilii sententia in schismaticos lata.

36. Quamvis autem ista hoc anno Constantinopoli a Vigilio papa adversus schismaticos decreta fuerint, nequaquam tamen conflatum schisma sedatum est, sed magis excitatum, utraque parte adversus ipsum commota, nimirum et Capitulorum defensoribus ob damnata Tria illa Capitula, atque etiam ob non damnatos adversarios, et impugnatoribus Trium Capitulorum, eo quod silentium ab ipso Vigilio de illis esset indictum, ut diximus superius ex verbis ipsius Vigilii in sententia de Theodori Cæsariensis damnatione relatis. Horrendum plane spectaculum reddebat cunctis spectantibus exorta, tribus simul ex adverso flantibus contrariis ventis, maris ista tempestas, qua navis illa, quæ typum gerit Ecclesiæ, agitabatur; Catholicis adversus Catholicos confligentibus, et ipsis etiam Romanæ Ecclesiæ clericis adversus suum antistitem rebellantibus. Gratum id tantum fuit hæreticis, illis præsertim, qui mentito Catholico nomine, Orthodoxos inter se scissos, ita contra se invicem pugnare fecissent. Ad tanta sedanda dissidia cum unicum illud esset excogitatum remedium, ut universalis Synodus haberetur : quæ sibi conducere possent Justinianus parare sollicitus, Mopsuestenam Synodum agi curat, ut aliqua inde Patribus de damnatione Theodori Mopsuesteni facta olim afferret.

37. Hoc eodem igitur anno, qui (ut dictum est) nonus post consulatum Basilii numeratur, Mopsuestiæ in Cilicia celebratur Synodus adversus Theodorum ejusdem civitatis episcopum centesimum jam ante annum defunctum : ubi ab iis qui convenerunt, hoc actum, ut adversus ipsius Theodori acerrimos defensores, e loco ipso ubi sederat atque scripserat, antiquæ proderentur memoriæ, si quæ de ipso ibidem adhuc reliquæ essent. Hujus Synodi Acta habentur inserta in quintæ Synodi [1] Actione quinta. Incumbente itaque imperatore in opus, ad hoc ab ipso missus est Martanius comes domesticorum, cui et litteras dedit ad metropolitanum Joannem, necnon ad Cosmam episcopum Mopsuestenum et alios. Interfuerunt eidem conventui novem episcopi et complures viri clarissimi comites atque tribuni. In qua Synodo nihil præterea factum est, nisi diligens examinatio de nomine Theodori, num in ejus Ecclesiæ sacris Diptychis una cum aliis ejusdem civitatis episcopis Catholicis reperiretur ipse Theodorus adscriptus : et diligenti facta testium examinatione, nempe eorumdem qui aderant clericorum, qui essent longa senectute probati; inventum est omnium assertione, nullam ejus sæculi memoriam esse, quod nomen Theodori episcopi fuerit e Diptychis recitatum, in quibus nec scriptum erat, sed ejus loco positum fuisse, ipso dempto, Cyrillum. His igitur quam exacte percognitis, eadem Synodus ea de re certiorem reddidit Vigilium Romanum Pontificem ejusmodi testificatione :

38. « Decebat vere, cum primam sacerdotis dignitatem sortiti estis, sanctissime, ea quæ ad sanctarum Ecclesiarum statum respiciunt, manifesta vestræ divinitus honoratæ beatitudini fieri. Hoc bene et Christianissimus noster imperator considerans, et ad vestram scientiam quædam quæ de Theodoro quondam Mopsuestenæ Ecclesiæ episcopo mota sunt, jussit inferri. Piissimis enim ad nos litteris usus, hortatus est, ad Mopsuestenam civitatem convenire, quæ una secundæ Ciliciæ est; et cum subtilitate perscrutari, quomodo Theodorus, qui olim prædictæ civitatis fuit episcopus, sacris Diptychis ejectus est; et manifesta ea tam ejus tranquillitati quam vestræ divinitus honoratæ facere beatitudini. Statim igitur Mopsuestiam accedentes, religiosissimum congregavimus clerum et fidelem ejus populum : eligentes eos qui seniores sunt, qui et retinere forsitan memoria possent subtilitatem ejus quod quærebatur. Et divina et adoranda eis proponentes Evangelia, ut suspicionem sui testi-

[1] Quint. Synod. Act. v. tom. II Concil.

monii emendarent; dicere invitavimus, si sciunt, quo tempore Theodori antiqui nomen ejectum est Diptychis. Illi vero multos annos et suam excedentes memoriam esse juraverunt, ex quo nulla ejusdem Theodori memoria sacris Diptychis infertur : Cyrillum autem religiosæ memoriæ Alexandrinæ civitatis pontificem ejus loco scriptum esse : quæ ex Patribus suis audisse asseruerunt.

39. « Sed eorum quæ dicebantur subtilitatem investigantes, et per ipsa venimus sacra Diptycha, et mortuorum commemorationem considerabamus. Et Theodori quidem in antiquioribus temporibus nullam memoriam invenimus : in ipso vero fine sacrorum Diptychorum Theodorus scriptus est, quem omnes nuper quidem mortuum esse dixerunt, ex Galatia vero ortum esse provincia : hunc et nos omnes nostri Concilii partem factum ante biennium mortuum esse cognovimus. Hæc ita habere, ipsa Gesta vobis sanctissimis manifestant, quæ humili suggestioni conjungentes, ad scientiam vestram destinavimus. Sed petimus divinitus inspiratos vos religiosissimis et Deum placantibus vestris orationibus nos humiles suffulcire ». Hæc Mopsuestena Synodus, quæ ad Vigilium papam Justiniani consilio et opera missa fuerunt, ne in futura generali Synodo Theodorum ipse damnare aliquo modo detrectaret, quem sciret fuisse jam ante condemnatum.

40. *Jordani historici admonitio.* — Ad hunc usque annum perduxit Jordanus, sive Jornandes Gothorum episcopus, quem scripsit commentarium de regnorum ac temporum successione, ut ipse in Præfatione ad Vigilium quemdam alium a Romano Pontifice testatur, cum hæc habet in fine : « Ab ipso Romulo ædificatore Urbis originem sumens in vicesimo quarto anno Justiniani imperatoris, quamvis breviter, uno tamen in tuo nomine et hoc parvissimo libello confeci, jungens ei aliud volumen de origine et actu Geticæ gentis, quod jamdudum communi amico Castalio edidissem : quatenus diversarum gentium calamitate comperta, ab omni ærumna liberum te fieri cupias, et ad Deum conversus, qui est vera libertas. Legens ergo utrosque libellos, scito quod diligenti mundum semper necessitas imminet. Tu vero ausculta Joannem Apostolum, qui ait [1] : Carissimi , nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt : quia mundus transit et concupiscentia ejus : qui autem fecerit voluntatem Dei, manet in æternum. Estoque toto corde diligens Deum et proximum, ut impleas legem, et ores pro me, nobilissime frater ». Hactenus ille, perbelle admonens, hanc nos ex historiarum lectione consequi debere utilitatem, ut mundi hujus pravitates et ærumnæ, quibus indesinenter volvitur et involvitur, cum nos contemnere penitus debere, et odio prosequi persuadeant. Quod si a lectore hæc exigit auctor : ab auctore quomodo non totus idipsum mundus jure requirat ? Faxit Deus (quod est in optatis) nos mundi scabra et lutulenta illæso et impolluto pede transire. Sed jam ad anni sequentis res gestas enarrandas progrediamur.

[1] I. Jo. II.

Anno periodi Græco-Romanæ 6043. — Anno Æræ Hispan. 588. — Jesu Christi 550. — Vigilii papæ 11. — Justiniani imp. 24. Totilæ reg. 10.

1. *Quinta quinquennalia Justiniani.* — Hic annus ista formula notatus : *Post consulatum Basilii V. C.* IX, vel juxta quosdam , *Post consulatum Basilii V. C. anno* X. Quinta quinquennalia Justiniani post Justinum imperantis , ad quæ referenda dedicatio Basilicæ SS. Apostolorum , de qua infra.

2. *Roma a Totila capta , hujusque legatio ad regem Francorum.* — A num. 1 ad 14. Est hic annus belli Gothici XVI , non vero XV, ut perperam habet Baronius, ideoque quæ Procopius lib. 3 de bell. Goth. a cap. 38 usque ad cap. 40 narrat , ad annum superiorem revocanda. Tunc *Totilas* copias omnes *Romam* duxit, captoque tandem portu , post longam obsidionem , Isaurorum proditione eam cepit , ut refert Procopius cap. 36. Dein cap. 37 ait : « Non ita pridem Totilas, missa ad Francorum regem legatione , ejus filiam sibi petiverat in matrimonium. Is vero abnuerat, negans illum Italiæ regem esse , vel futurum unquam ; qui Romam captam retinere nescivisset, ac parte ejus diruta , illam iterum permisisset hostium potestati. Quamobrem jam in urbem annonam invehere sategit Totilas, et propere instaurari jussit ». Quare hæc Totilæ ad regem Francorum legatio missa non est anno DXLVIII , quo Totilas iterum urbem occupavit , sed anno DXLVII , quo *Theodebertus* Francorum rex vi-

tam cum morte commutavit. Procopius quidem, nec regis Francorum nec filiæ, cujus nuptiæ ambiebantur, nomen expressit; sed cum nec *Childebertus*, nec *Clotarius*, quibus etiam erant filiæ, sese rebus Italicis immiscuerint, de *Theodeberto* sine dubio Procopius intelligendus; sicuti et de anno Christi DXLVII. Procopius enim ex occasione tantum de his nuptiis sermonem habet, ut scilicet causam aperiat, cur *Totilas* in hac secunda urbis expugnatione aliter ac in prima sese gesserit, ut ex ejus verbis clarum est.

3. *Vigilii litteræ ad Aurelianum episcop. Arelat. de Roma capta et Tribus Capitulis.* — Nec litteræ Vigilii papæ Constantinopoli positi ad *Aurelianum* episcopum Arelatensem datæ « III kalend. Maias, imperante Justiniano Aug. anno XXIV P. C. Basilii V. C. anno IX », quas recitat Baronius num. 8 et seqq. ejus opinioni expugnationem urbis in hunc annum differenti favent. Aurelianum hortatur in illis Vigilius, ut intercessione Childeberti regis impediret, ne Totilas Ecclesiæ Catholicæ damnum inferret : « Credimus sperandum, ut sit fraternitas vestra sollicita, et glorioso filio nostro Childeberto regi supplicare non desinas, ut quia Gothi cum rege suo in civitatem Romanam perhibentur ingressi, hoc ei dignetur scribere, ne se in Ecclesiæ nostræ præjudicio immisceat, et aliquid faciat, aut fieri qualibet ratione permittat, unde Catholica possit Ecclesia perturbari ». Quibus ex verbis colligit Baronius, Romam hoc anno a Totila captam fuisse. Verum perperam; Roma anno DXLIX expugnata, *Aurelianus* episcopus Arelatensis litteras dedit ad Vigilium, quæ periere, in quibus agebat de Tribus Capitulis, ad eumque Anastasium direxit, ut in fine litterarum Vigilii dicitur. Anastasius autem, vel quilibet alius, Totilam Romam ingressum esse Vigilio significavit. *Vigilius* itaque Aureliano mense Aprili hujus anni respondens dixit, nihil a se admissum fuisse contra Concilia generalia damnando *Tria Capitula*, de quibus in suis litteris agebat Aurelianus, et postea eum hortatur, ut per *Childebertum* regem ad Totilam scribendum curet. Hinc colligi posse videtur, *Romam* sub finem duntaxat anni DXLIX a *Totila* occupatam; cum hujus anni initio id Constantinopoli certo non innotesceret.

4. *Rusticus et Sebastianus a Vigilio damnati.* — A num. 15 ad 37. Non solum in Gallia, ut mox vidimus, *Vigilius* a multis fraudulenter insimulabatur, quod Concilio Chalcedonensi adversaretur, ob damnationem scilicet Trium Capitulorum; sed etiam alibi, ita ut a suis quoque clericis indignissime urgeretur. Quare *Rusticum* et *Sebastianum* Ecclesiæ Romanæ diaconos sententia sua damnavit. Eam refert Baronius, et præsenti anno datam existimat. Addo eamdem latam post diem XVIII mensis Martii hujus Christi anni. Epistola enim Vigilii ad Valentinianum episcopum Tomitanum scripta, et a Baronio num. 5 recitata, data est *XV kalend. Aprilis imperii Domini Justiniani PP. Augusti anno* XXIII, *post consulatum Basilii V. C. anno* IX. In ea ait Vigilius : « Quod nunc quoque sancti Chalcedonensis Concilii adversarii (inter quos etiam Rusticum et Sebastianum comperimus istius auctores scandali, quos olim pro meritis suis a sacra communione suspendimus, in quibus nos, si non resipuerint celeriter, fraternitas tua cognoscat, canonicam sententiam prolaturos), qui sub prætextu falsæ defensionis student, ut eamdem Synodum contra prædictas tres Synodos (Nicænam scilicet, Constantinopolitanam et Ephesinam), quod absit, ostendant ». Quare ante diem quidem XVIII Martii, quo ea Epistola scripta, Vigilius Rusticum et Sebastianum ab officio suspenderat, sed nondum in eos tanquam rebelles depositionis sententiam tulerat.

5. *Non anno superiori sed currenti.* — Garnerius in dissert. de V Synodo cap. 5, paragr. 9, ut ostendat eam depositionis sententiam anno superiori datam, contendit emendandam esse laudatam subscriptionem : « Neque enim, inquit, annus XXIII Justiniani coincidit cum IX post consulatum Basilii, sed cum VIII, ut Epistola dicatur scripta anno DXLIX, die XV kalend. April. » Sed summopere fallitur vir eruditus : annus enim XXIII Justiniani a kalendis Aprilis usque ad kalendas Januarii concurrit quidem cum anno Christi DXLIX, annoque VIII post consulatum Basilii; sed a kalendis Januariis hujus Christi anni usque ad kalendas Aprilis, quo die annus ejus XXIV inchoatur, convenit in præsentem Christi annum, ac in annum post consulatum Basilii IX, et hoc sine controversia. Tomo V Concil. pag. 558 hujus Epistolæ subscriptio in margine alio modo depravatur his verbis : *Forte* XXIV-X, id est, XXIV Justiniani, et X post C. Basilii, quæ notatio omnino expungenda.

6. *Africani Vigilium excommunicant et ab eo excommunicantur.* — Africani episcopi *Reparato* Carthaginensi duce non modo *Judicatum* rejecerunt, sed etiam *Vigilium* ipsum anathemate perculerunt, teste Victore Tununensi, qui *anno post consulatum Basilii* X, juxta ejus supputationem hoc Christi anno scribit : « Africani antistites Vigilium Romanum episcopum damnatorem Trium Capitulorum Synodaliter a Catholica communione, reservato ei pœnitentiæ loco, recludunt, et pro defensione memoratorum Trium Capitulorum litteras satis idoneas Justiniano principi per Olympium magistrianum mittunt ». Verum Justinianus acceptis Actis Synodalibus episcoporum Illyricorum, quibus anno superiori Tria Capitula defenderant, Actisque Concilii in Africa eamdem in rem hoc anno coacti, contra Illyricos et Africanos rescripsit, ut docet Isidorus in lib. de Vir. Illustr. cap. 12. « Justinianus, inquit, imperator condidit quoque et rescriptum contra Illyricianam Synodum et adversus Africanos episcopos, in quo Tria Capitula damnare contendit ». Parte alia Vigilius Africanos pari pœna mulctaverat; nam Judicati detractores ipso facto anathemati subjiciebantur, quod ex his, quæ

in sententia ejus contra Rusticum et Sebastianum leguntur, intelligitur : « Quos pro hoc, ait Vigilius, quod contra Judicatum nostrum scripserant, per ejusdem Judicati seriem constabat jam a nobis communione suspensos ».

7. *Humanus sanguis etiam alicubi effusus.* — Sed non tantum scripto, ut inquit Em. card. Norisius in dissert. de Synodo quinta cap. 4. verum etiam armis decertabatur, tantaque rabie suæ quisque factioni studebat, ut nonnulli ne sacrosancta quidem loca reveriti, eadem impia cæde pollucrent. Conqueritur enim Vigilius ex litteris rebellium diaconorum contra Judicatum emissis tantas alicubi turbas excitatas, « ut humanus sanguis in aliquibus locis intra Ecclesiam, quod dici nefas est, funderetur », ut inquit Vigilius in sententia contra eosdem lata. Quare œcumenica Synodo opus esse non modo Vigilius, sed Justinianus quoque optime intelligebant. Vigilius priori sententiæ inhærens in Italiam cogi illam malebat, nec semel hoc a principe se petiisse testatur in Constituto ad Justinianum anno DLIII emisso : « Optavimus, venerabilis imperator, sicut frequentissime supplici prece poposcimus, eundum ad quemlibet Italiæ locum, aut certe ad Siciliam, et convocatis ad nos Africanæ, et aliarum provinciarum latinæ linguæ sacerdotibus, vel Ecclesiæ nostræ sacratis ordinibus, secundum consuetudinem tractaremus, et de quæstionibus Trium Capitulorum pietati vestræ redderemus plena deliberatione responsum. Quod quia fieri serenitas vestra non annuit, hoc iterum noscitur constitutum, ut oblatis a nobis mansuetudinis vestræ nominibus de suprascriptis provinciis, qui nobiscum ad tractandum adhiberentur antistites, clementia vestra faceret advenire; cui dispositioni item præbuimus Ecclesiasticæ pacis amore consensum ».

8. *Concilium ad discordias sedandas necessarium creditum est.* — Hoc postremum ipsummet Vigilium a principe petiisse clerus Italiæ in libello suo supplici affirmat : quod aliorum tamen consilio id papæ insinuatum ex laudatis Vigilii verbis liquet. Hæc verba in hujusmodi libello contenta : « Et quamvis nec hoc quod papa fecerat acquieverunt Afri et Illyriciani, atque Dalmatæ sacerdotes recipere; tamen cœpit iterum sæpe dictus beatissimus papa Vigilius ad hoc compelli, ut absolute ipsa Capitula sine Synodi Chalcedonensis mentione damnaret. Sed papa non acquiescens hoc facere, et videns se nimium ingravari, dixit tunc serenissimo principi : Veniant huc fratres nostri ex omnibus provinciis quini aut seni episcopi, et quidquid sub tranquillitate, tractatu habito, omnibus visum fuerit, cum pace disponemus : quia sine consensu omnium ista, quæ et Synodum Chalcedonensem in dubium facere veniunt, et scandalum fratribus meis generant, solus facere nullatenus acquiescam ». Verum card. Norisius citatus jure merito falsum esse arbitratur quod ibi dicunt clerici, nempe compulsum esse Vigilium, *ut Capitula sine Synodi Chalcedonensis mentione damnaret.* Hanc enim clausulam in Judicato Vigilius posuerat : *Salva in omnibus reverentia Synodi Chalcedonensis.* Et tantum abest, ut hac clausula Justinianus offenderetur, ut ipsemet eamdem suo decreto contra Tria Capitula his plane verbis inseruerit : « Si quis dicit nos hæc ad abolendos, aut excludendos sanctos Patres, qui in Chalcedonensi fuere Concilio, dixisse, anathema sit ». Clerici itaque Italiæ de iis, quæ Constantinopoli gesta fuerant, documenta in quibusdam circumstantiis falsa, ut inter partium altercationes fieri solet, acceperant.

9. *Synodus Mopsuestena.* — A num. 37 ad 40. Idem card. Norisius citatus cap. 5, Synodum *Mopsuestiæ* hoc anno habitam recte exposuit. Cum accepisset Justinianus nomen *Theodori* e sacris Diptychis Ecclesiæ Mopsuestenæ, cujus is olim episcopus fuerat, erasum esse, ad Joannem metropolitam Justinopolitanum, litteras dedit, quibus mandavit, ut collecta provinciæ Synodo investigaret, quandonam id factum fuisset. Est *Justinopolis* urbs prima Ciliciæ minoris, *Anazarbus* antea dicta, quæ teste Evagrio lib. 4, cap. 8, terræ motu dejecta, et a Justino imp. restituta ejusdem nomen acceperat. Ejusdem fere exempli Epistolam scripsit ad *Cosmum* episcopum Mopsuestiæ, qui ante paucos menses in demortui Symeonis locum subrogatus fuerat. Datæ sunt litteræ Justiniani die XIII Maii, *anno imperii ejusdem* XXIV. *P. C. Basilii* IX. Synodus autem Mopsuestiæ coacta die XVII Junii, cujus Acta recitantur in Synodo V, Collat. V. Horum initium est : « Imperii divini et piissimi nostri Domini Fl. Justiniani perpetui Augusti imp. anno XXIII, (legendum XXIV, ut alibi diximus, et ex dictis ad Cosmum litteris patet) post consulatum Basilii V. C. anno nono, mensis Junii XVII, instantis Indictionis XIII ». Adfuere cum Joanne metropolita octo alii episcopi, seniores clerici, et nobiles civitatis.

10. *Theodorus Mopsuestenus episc. alias e Diptychis expunctus.* — Defunctorum illius Ecclesiæ antistitum nomina ita Diptychis inscripta legebantur : « Pro requiescentibus episcopis Protogene, Zozymo, Olympio, Cyrillo, Thoma, Bassiano, Auxentio, Palatino, Jacobo, Zozimo, Theodoro, Symeone »; qui duo ultimi paulo ante defuncti erant. Recitato hoc Diptycho Stephanus presbyter annos LXX uno minus natus dixit : « Nullatenus scio, vel audivi Theodorum, qui olim in nostra civitate fuit episcopus, nominatum in sacris Diptychis. Cognovi autem ex quo huic connumeror clero, quod illo adempto ex ipsis aliquando Cyrillus Alexandrinæ civitatis episcopus in illius loco insertus est sacris Diptychis requiescentium episcoporum, qui usque nunc pro ipso prædicatur ». Idem cæteri tum clerici, tum nobiles cives contestati sunt. Itaque Theodorus inter Olympium et Thomam in sacris olim libris legebatur, ex quibus postea expunctus fuit. Hæc expunctio declarabat Theodorum mortuum fuisse in communione Ecclesiæ, post mortem vero errorum accusatum, atque convictum communione privatum fuisse. Synodus itaque Mopsuestena hanc

sententiam de Theodoro pronuntiavit, « Theodorum veterem in antiquis temporibus extra prædicationem divini mysterii fuisse, et sacris Diptychis ejectum esse; pro illo vero alterum constitutum esse, et in illius vocabulum inscriptum esse Cyrillum sanctæ memoriæ ».

11. *Vigilius se Tria Capitula damnaturum promiserat.* — Baluzius tomo I Novæ Collect. Concil. in Præfat. ad Acta Concilii V, num. 2 observat, *Vigilium* ante ordinationem suam promisisse se damnaturum Tria Capitula, si papa fieret, quod docet Victor Tununensis in Chronico ad annum post C. Basilii secundum : deinde eam pollicitationem renovasse ac implesse, cum advenit Constantinopolim, ut ostendi anno DXLVII, num. 5 et seqq. et ista quoque stipulatum, ut occulta esset, ut ibidem ex Facundo dixi : demum præsenti anno eam rursus pollicitationem fecisse cum eadem stipulatione. Unde Facundus in lib. contra Mocianum, ait : « Ob hoc etiam de ipsius episcopi Romani chirographis, vel prius ambitionis impulsu, cum fieri arderet episcopus, vel postea venalitate parti alteri factis, necessarium duximus non tacere ». Recitat Vigilii juramentum Baluzius pag. 1544, factum in præsentia *Theodori* episcopi Cæsareæ, et Flavii Cethegi patricii, qui ei promittunt se chartulam illam nulli ostensuros; *Vigilius* vero se conaturum, ut Tria Capitula anathematizentur. Hæc juramenti subscriptio : « Datum est hoc juramentum XV die mensis Augusti, Indictione XIII, imperii Domni Justiniani anno XXIV, novies P. C. Basilii V. C. », id est, currenti Christi anno. Agebat Vigilius cum pervicacissimis Trium Capitulorum oppugnatoribus Justiniano et Theodoro, qui propterea toties ab eo sacramenta exigebant de eorumdem Capitulorum damnatione.

12. *Ipso Pontificatus initio.* — Errarunt itaque qui scripsere Augustam *Silverium* Romano Pontificatu dejecisse, ut *Vigilius* Chalcedonensem Synodum damnaret. Ab hoc enim tantum petiit, ut papa effectus Tria Capitula Synodi Chalcedonensis proscriberet, arbitrata mulier hæretica, hoc peracto Synodum per se ruituram. Eutychiani enim in Synodo Chalcedonensi offendebantur, quod laudes suscepisset *Theodori* et Epistolam *Ibæ* non damnasset, ut habet Liberatus cap. 24. Licet itaque anno DXXXVII, quo *Vigilius* Pontificatum Romanum invasit, controversia de Tribus Capitulis a Theodoro Cappadoce Justiniano Augusto nondum proposita fuisset, jamdiu tamen Eutychiani contra illa invehebantur, ut eo quasi cuniculo Synodum Chalcedonensem everterent.

Victor Capuanus Cyclum suum condit, ut ostendi anno DXLV. Dedicatio Basilicæ SS. Apostolorum de qua anno DLII.

VIGILII ANNUS 12. — CHRISTI 551.

1. *Novis cladibus affligitur Romanum imperium, Justiniano cum Theodoro evertente Ecclesiam et insectante Vigilium.* — Quingentesimus, quinquagesimus primus advenit Christi annus, idem numeratus post Basilii consulatum decimus, et a Procopio belli Gothici decimus sextus, Justiniani vero imperatoris vicesimus quintus, Romano imperio funestissimus : quo Germanus insignis ductor exercitus, in quo omnis recuperandæ Italiæ collocata spes erat, improvisa morte subtrahitur, classisque imperatoria naufragium passa est in ostiis Hadriatici maris contra Calabriam : Sclavinique Barbari iterum grassantes, apud Hadrianopolim Romanum profligarunt exercitum, victoresque progressi usque ad Murum longum, qui unius diei spatio distat Constantinopoli; sed vix repulsi, ad propria remearunt. Habet pluribus omnia ista Procopius [1]. Sed unde tot mala, quibus terra marique ubique ab irato numine Romanum pessumdatur imperium? Dictum est sæpe, repetendum vero sæpius, pro hostibus pugnare Deum, cum a principibus in religionem peccatur; reddique imbecilles ac prorsus inutiles robustissimos quosque exercitus, nisi pietate firmentur; at debiles hostes evadere potentes, cum in adversariorum castris offensam passa religio mœret : quæ quidem ex divinis litte-

[1] Procop. de bello Goth l. III.

ris pluribus declarata exemplis, eadem crebrius singulis sæculis producuntur expressis signata monumentis. Tu vero hæc clarius intueberis ex recenti quæ ob oculos ponetur historia.

2. Quænam autem hoc anno adversus sacros canones, contra Ecclesiasticas sanctiones, decretaque Patrum, majorumque traditiones, in contumeliam primæ Sedis antistitis usque hactenus mortalibus inaudita facta sint Constantinopoli, videamus. Instigante rursum Theodoro Cæsariensi omnium malorum auctore, contra præcedentis Synodi decretum et emissam sponsionem de servando usque ad Concilium universale silentio, Justinianus imp. contra Tria illa Capitula publice appendi jussit edictum ; quod nec rogante per suos Vigilio, revocare voluit : imo et præter minas, vim quoque adhibuit, suis mandans satellitibus, nimium oblitus sui, furore percitus, mente dimotus, correptus maligno spiritu, agitatus a satana, ut in ipsum Vigilium Apostolicæ Sedis episcopum manus injiciant. Convertit in unum Vigilium (o laudem egregiam !) quod adversus tot Barbaros ubique devastantes imperium prœlium agendum erat : hinc sibi cupit parari triumphos illitteratus Theologus, si vincat vi, quem non possit ratione convincere, Ecclesiæ universalis antistitem; universam jam subjugasse Ecclesiam ratus, cui ut sibi subditæ aggressus erat præscribere leges. Ubi vero audisset ista Vigilius, in fuga tantum spem ponit; sicque ex domo Placidiana, ubi degebat, confugit ad ibi proxime junctam Ecclesiam S. Petri [1] ; ubi et Ecclesiastica tractans, ad aliquod temporis spatium mansit, in adversarios sententiam ferens.

3. Nam et Theodorus ille Cæsareæ Cappadociæ præsul, qui inhærens imperatori omnium malorum illi auctor accessit, ejus gratia nisus, et potentia factus impudens, eo audaciæ progressus est, ut primæ totius Orientis Ecclesiæ Zoilum patriarcham Alexandrinum, quod inhærens olim Vigilio Romano Pontifice Tria illa Capitula ab imperatore promulgata damnare penitus renuisset, sua sponte, nulla Synodo congregata, vel aliquo ordine judiciali servato, veluti si primarius ipse solus toti orbi præsideret antistes, condemnarit, in ordinemque redigens, sede privarit ; et tanquam hæretici hominis ex sacris Diptychis ejus nomen expunxerit, inque locum ipsius successorem subrogarit Apollinarem. Sed et illud adversus Apostolicam Romanam Sedem non est veritus perpetrare, ut cum Synodice Vigilius papa (ut vidimus) statuisset, tacendum esse de quæstione oborta condemnationis Trium Capitulorum usque ad generalem Synodum celebrandam, iste pervicax adversus eadem Tria Capitula cuncta publice agere non destiterit, egeritque ut contra eadem ab ipso Justiniano imperatore palam edicto proposito omnes æque assentirentur episcopi. Addidit vero, ut Vigilio contradicenti, atque sub anathemate id prohibenti non solum non acquieverit, sed plane despexerit, insultarit, inque ejus contumeliam, licet ab eo vetitus, missas tamen publice celebraverit, aliaque nefaria id genus adjecerit, quibus contumax ingenium, refractariumque animum, atque rebellem penitus voluntatem ostenderet ; nec ipsarum memor legum imperatoris, quibus haud semel quidem, sed sæpius quanta esset super omnes totius orbis episcopos Romani Pontificis auctoritas declarasset.

4. En quo tandem progressus est præceps ex monacho Origenista præpotens armiger Justiniani : hoc enim nomine nuncupaverim eum, qui lateri ejusdem assistens, fecit analphabetum imperatorem palliatum repente apparere theologum, atque de dogmatibus acutissime disputare, qui nunquam legere sciverit vel ipsum foris inscriptum sacrorum titulum Bibliorum. Accipiat et a novatoribus, quibus etiam militat, miles iste stipendium ; cum nihil præterea suis studiis intelligant hominem istum vafrum esse conatum, nisi ut tam profana quam sacra cuncta tribui vellet imperatori, a quo sicut laici, ita et accepturi essent leges episcopi, sicque omnem in Ecclesia dissolveret institutum divinitus ordinem, faceretque ex regno cælorum (quo nomine sæpe Ecclesia denotatur) ergastulum inferorum, ubi nullus ordo inest, sed ubique confusio : verum quæ Dei (inquit Apostolus) [1] a Deo ordinata sunt. Hæc vero omnia ex Actis publicis accepimus, ex ipsa, inquam, sententia Vigilii papæ in eumdem Theodorum lata, quam proxime hic descripturi sumus, ut cuncta certa explorataque absque ulla dubitatione reddantur.

5. *Sententia damnationis et excommunicationis in Theodorum a Vigilio conscripta in Basilica sancti Petri quo confugerat.* — Quid autem ipse Vigilius? Num dissimulanda putavit atque negligenda, tempori inserviendo, quæ contra statuta decreta a Theodoro ignominiose peracta cognovit ? Num timore perculsus, agere desinit adversus canonum violatorem, juriumque Ecclesiæ invasorem ? Annon protinus adversus pacis perturbatorem, violentumque Ecclesiæ grassatorem vindex insurgit ? Sed quid agat in terra aliena, ubi silent jura, et a legum conditore intelligit leges proculcari, et justitiam a Justiniano exulem agi ? Non despondet animum, non concidit viribus, quibus scit Apostolica auctoritate fulciri ; non timore percellitur : fugitivus licet, aggredientem insequitur hostem, erigitque se ex adverso pro Ecclesia Dei, inque sacrilegum pseudoepiscopum imo tyrannum insurgit ; collectoque paucorum, quos secum habebat, episcoporum conventu, execranda Theodori facinora examinanda proponens, demum adversus perversorem legum et eversorem jurium, occultum hæreticum, manifestum schismaticum, sententiam excommunicationis intorquet his verbis [2] :

6. « Vigilius episcopus sanctæ Ecclesiæ Urbis Romæ dixit : Res est quidem divinæ conveniens

[1] Vigil. Ep. VII. tom. I. Ep. Rom. Pont.

[1] Rom. XIII. — [2] Extat tom. I Ep. Rom. Pont. et tom. II Conc.

jussioni, patientiam præbere peccantibus: quam non tamen adusque decet extendi, ut spe continuæ impunitatis jugiter sine correctione peccetur. Quoniam igitur tu, Theodore Cæsareæ Cappadociæ civitatis episcope, qui hactenus ab ordinationis tuæ tempore, unius anni spatio in Ecclesia, cujus gubernacula susceperas, non passus es residere; sed auctoritate nominis episcopalis abusus, universalis Ecclesiæ scandala generare non cessas, et a nobis modo familiariter objurgatus, modo precibus obsecratus, nonnunquam vero fraterna increpatione correptus, sæpe etiam divinarum Scripturarum auctoritate commonitus, vel Ecclesiasticæ consuetudinis convictus exemplis, semper emendationem sermone promittens, quam factis nequissimis respuebas, nunquam a prava intentione cessasti.

7. « Nos vero longanimitatem nostram divina largitate concessam, tam circa te, quam circa seductos abs te, pæne hoc quinquennio elapso monstravimus. Primum quidem in eo, quod pro scandalo refrænando condescendentes quorumdum animis, quos aliqua dispensatione (dissipatione) credimus temperandos, quia tu jam eos pluribus annis inquietissimus stimulator accenderas, quædam pro tempore medicinaliter existimavimus ordinanda, tali scilicet conditione, ut omni in posterum perturbatione sopita, nihil ultra nec verbo nec litteris quisquam facere ex eadem causa præsumeret. At tu pravæ consuetudinis tractus audacia, neque tunc cessare a conscribendis et prædicandi novitatibus voluisti; ita ut sæpius libellis episcoporum redditis, et consensum tuum cum eis propria confessione condemnans, eorum vel tuis excessibus sæpius a nobis concedi veniam postulasses.

8. « Post hæc autem cum te a præsumptione solita nec pudor humanæ verecundiæ, nec sacerdotii pondus, nec timor divini judicii cohiberet, dum amplius quam justum fuerat, patientiam tuis facinoribus præberemus: ad hoc est causa perducta, quatenus semotis omnibus quæ de Trium Capitulorum a quibuslibet dicto scriptove fuerant ordinata, quid de ipsa re facto opus esset, cum Africanarum, Illyricianarum, seu Galliarum (aliarum) partium congregata Synodo tractaremus, eorum maxime præsentiam requirentes, quorum fuerat scandalizata fraternitas. Illud quoque magnopere nobis cum clementissimo principe, præsentibus etiam Menna Constantinopolitanæ civitatis et Datio Mediolanensis urbis antistite, aliisque tam Græcis quam Latinis episcopis, cum quibus omnibus etiam tu, Theodore, pariter affuisti, necnon et præsentibus judicibus atque proceribus, universoque senatu, convenit, ne usque ad memoratam Concilii definitionem quicquam de præfatis Tribus Capitulis ab aliquo fieri intentaretur. At deinde tuis ex consuetudine incitamentis liber condemnationem Capitulorum ipsorum continens, in palatio, te assistente et instruente, coram quibusdam Græcis episcopis est relectus, a quibus assentationum favorem tuis vocibus exigebas. Ex quo facto tam tu, quam tibi consentientes episcopi, mitius licet a nobis quam oportuit increpati, ad promerendam ficta satisfactione veniam convolastis.

9. « Quis autem commemorare sufficiat, quæ te incitante atque exequente mala commissa sunt? Nam ut de magnis excessibus tuis parva narremus, totius scandali incitamentum fuisti atque seditio. Qui domi tuæ sedens, antiquarios pretio caro conducens, ea quæ jurata voce te non esse facturum usque ad constitutum tempus frequentius firmaveras, conscripsisti; et sub prætextu religionis, ea quæ Ecclesiam Dei dividerent (sicut etiam rebus ipsis agnoscitur) perpetrasti. Nam usque ad hoc animum Christianissimi principis falsis suggestionibus perduxisti, ut clementia ejus, quæ in suis hostibus pia semper apparuit, contra nos graviter moveretur. Sed hæc omnia bona desideria nostra, quæ pro pace Ecclesiæ proculdubio militabant, ita animus tuus quietis impatiens dissipavit, ut illa quæ fraterna collatione et tranquilla episcoporum fuerant reservanda judicio, subito contra Ecclesiasticum morem, et contra paternas traditiones, contraque omnem auctoritatem Evangelicæ Apostolicæque doctrinæ, edictis propositis, secundum tuum damnarentur arbitrium; dum fidelium nullus ignoret, per quos Dominus et Deus noster doctrinis cælestibus plebem suam jusserit erudiri, vel quibus ligandi solvendique super terram dederit potestatem.

10. « Deinde in domo Placidiana cum Græcarum vel Latinarum partium episcopis, qui in urbe regia aderant, et presbyteris ac diaconibus Constantinopolitanæ Ecclesiæ convenisti: ibique sub magnæ vociferationis contestatione, tam nos quam frater noster Mediolanensis episcopus prohibuimus, ne aliquis vestrum prævaricationi communis Constituti, contempta fraternitate, præberet assensum. Tu autem Sedis Apostolicæ interdicentis per nos auctoritate despecta, ad Ecclesiam in qua edicta ipsa pendebant, reliquos tecum attrahens perrexisti, ibique aliis adjectis prævaricationibus missarum solemnia celebrasti: et quasi nihil tibi esset, primæ Sedis antistitem præsentem et contradicentem contempsisse; pontificem etiam Alexandrinæ Ecclesiæ sacerdotem fratrem nostrum Zoilum, cujus nomen usque ad memoratum diem communicatum vobis fuerat, Diptychis eximentes, Apollinarem quemdam perversorem atque Ecclesiæ ipsius adulterum vobis sociastis; ut vestra iniquitas non solum in removendo simplicissimo sacerdote, sed etiam in recipiendo patefieret perversore. Reticemus interim alia, quæ eodem die a vobis in Apostolicæ Sedis et in canonum perpetrata probantur injuriam: ne detenti enumeratione culparum, quarum inventor ostenderis, quod tibi competit, diutius differamus.

11. « Et licet ante triginta dies pro memoratis excessibus vestris ab Apostolicæ vos communionis removissemus consortio, credentes, quod sacerdotali proposito facilius quæ male gesta fuerant, satisfactione congrua curaretis: ideoque ex persona

et auctoritate beati Petri Apostoli, cujus, licet exigui, nos locum gerimus, cum Dacio Mediolanense, Joanne Marsicano, Zacchæo Scyllaceno, Valentino Silvæcandidæ, Florentio Matellicatensi, Juliano Signino, Romulo Numentanensi, Dominico de Callipoli, Primasio Adrumetino, Verecundo Lunensi, Stephano Ariminensi, Paschasio Alatrino, atque Joanne Cortonensi, fratribus et coepiscopis, hac Theodorum Cæsareæ Cappadociæ civitatis quondam episcopum sententiæ promulgatione, tam sacerdotali honore et communione Catholica, quam omni officio episcopali seu potestate spoliatum esse decernimus : nullis te vacare ulterius rebus, nisi pœnitentiæ lacrymis censentes, quibus percepta remissione culparum, locum communionemque tuam, aut a me, aut post obitum meum a successore meo (si merueris) indulgentiæ recipias.

12. « Teque Mennam Constantinopolitanæ civitatis episcopum, qui non dissimili culpa constringeris, cum omnibus metropolitanis et micropolitanis episcopis ad tuam diœcesim pertinentibus, sed et tuos Orientales, vel diversarum provinciarum majorum minorumque civitatum episcopos, qui his excessibus, pro quibus Theodorum Cæsareæ Cappadociæ quondam episcopum condemnavimus, præbuistis assensum ; humaniore sententia pro Dei consideratione tamdiu a sacra communione suspendimus, donec unusquisque vestrum errorem suæ prævaricationis agnoscens, culpam apud nos propriam competenti satisfactione diluerit ». Hæc est subscriptio sancti papæ : « Deo juvante et ipsius gratia Vigilius episcopus sanctæ Ecclesiæ Catholicæ Urbis Romæ huic damnationi atque excommunicationi Theodori Cæsareæ Cappadociæ et huic communicantis Mennæ Constantinopolitanæ urbis episcopi, vel aliorum præfectorum, subscripsi. Data XIX kalendas Septembris, imperante domino Justiniano perpetuo Augusto, anno vicesimo quinto, post consulatum Basilii viri clarissimi anno decimo (undecimo) ». Hactenus Constitutum Vigilii de anathemate. Quod autem ad Zoili depositionem ac substitutionem Apollinaris pertinet, hæc Liberatus diaconus ait [1] : « Zoilum postea imperator deposuit, et Apollinarem ordinavit, qui nunc est præsul ipsius Alexandrinæ Ecclesiæ ». Hæc ipse.

13. Antequam autem quæ post hæc sunt subsecuta narremus : cum inter episcopos, qui una cum Vigilio dicto conventui interfuerunt, nominatus reperiatur Primasius episcopus Adrumetinus in Africa : hunc illum esse putamus, qui clarus habetur inter scriptores Ecclesiasticos, cujus et meminit Isidorus et alii. Solus hic (quod sciam) inter Africanos episcopos reperitur, qui inhæserit Vigilio, cæteris ab ejus communicatione recedentibus. Cum vero hic dicatur episcopus Adrumetinus, errore lapsus videtur Trithemius, dum eum nominat episcopum Uticensem : nisi quis dicere velit, duos fuisse Primasios episcopos Africanos eosdemque eruditione claros ; quod non persuadetur : nam dum de Primasio meminit Cassiodorus, ipsum sui fuisse æqualem profitetur, cum ait [1] : « Nostris quoque temporibus Apocalypsis beati Primasii antistitis Africani studio minute et diligenter quinque libris exposita est, etc. » Porro his temporibus vixisse Cassiodorum, nullus ignorat. Quod vero Primasium Trithemius dicit fuisse episcopum Uticensem discipulumque S. Augustini : et Scholiastes eumdem ipsum floruisse ait temporibus Theodosii, anno Domini quadringentesimo quadragesimo : sane quidem uterque decipi reperitur : nam cum idem Primasius inveniatur in Commentariis in Epistolam ad Hebræos citare ipsum Cassiodorum, qui his vixit temporibus Justiniani imperatoris, longe post Theodosii tempora ipsum claruisse oportuit. Quamobrem nonnisi unum eumdemque Primasium dixerimus, ipsumque episcopum Adrumetinum, qui Constantinopoli (ut videmus) cum Vigilio papa adversus schismaticos stetit.

14. Hæc autem omnia acta sunt ab ipso Vigilio Constantinopoli in Ecclesia sancti Petri, ad quam imperatoris ministrorum violentiam metuens ante confugerat, ut ipse docet litteris [2] circularibus anno sequenti datis. Ubi dum moraretur, atque ea quæ per Theodorum essent gesta cognovisset, eam ipsam quam recitavimus sententiam tulit ; verum non statim promulgavit, sed apud se retinendam aliquantulum, in consilio habuit, paci interim Ecclesiæ consulturus.

15. Sed quæ præcesserunt, cum ad evitandos imperatoris satellites Vigilius e Placidiana domo hoc anno fugit ad Ecclesiam sancti Petri, nuper a nobis relata, jam ex ejusdem Pontificis scriptis sequenti anno datis hic recitemus, quo cuncta certius habeas explorata : ait enim ipse in Epistola circulari universæ Ecclesiæ Catholicæ scripta [3] :

16. « Posteaquam edicta sua piissimus princeps jussit appendi : omnibus episcopis diversarum partium et presbyteris atque diaconibus necnon et clericis Constantinopolitanæ Ecclesiæ ad nos venientibus in Placidiana domo, antequam ad sancti Petri confugeremus Basilicam, facie ad faciem ita locuti sumus : Rogate piissimum principem, ut edicta sua, quæ præcepit appendi, removere dignetur, et Constitutum commune exspectare ; id est, ut scandalizati episcopi latinæ linguæ ad Synodum veniant ; aut certe remota omni violentia, suas scripto declarent sententias. Quod si forte preces vestras audire noluerit : vos nulli rei præbeatis assensum, quæ ad divisionem tendit ; nec contra Constitutum comminatione aliqua veniatis. Quod si hoc forsitan (quod non credimus) feceritis : noveritis ex præsenti die, ut prævaricatores Apostoli Petri, per ministerium vocis meæ haberi suspensos.

17. « Et quoniam his actis non solum ea quæ commissa fuerant, nullo modo sunt correcta, sed

[1] Liber. diac. Brev. c. 23. tom. II. Concil.

[1] Cassiod. de divin. lect. c. 9. — [2] Vigil. Ep. VII. tom. I. Ep. Rom. Pont. — [3] Vigil. Ep. VII.

etiam ex aliis causis die ipso in regularum Ecclesiasticarum præjudicium, vel injuriam Sedis Apostolicæ, pejora præsumpta sunt : nec ulterius eos communionis nostræ permisimus esse participes, nec adspectus eorum post tot prævaricationes nostri oculi receperunt. Ea enim quæ verbo de memorata excommunicatione cunctis episcopis vel presbyteris et diaconibus aliisque clericis Constantinopolitanæ Ecclesiæ voce publica dixeramus, postea etiam die nonarum [1] Septembrium nuper præteritarum in beati Petri Basilica scripto firmavimus : in quo etiam illum, qui sub habitu episcopali lupi rapacis Dominico gregi tendit insidias, et assumens totius ducatum scandali, universalem perturbavit atque perturbat Ecclesiam, de episcopatus ordine deponentes, damnavimus : alios vero, qui superius memorati sunt, a communione suspendimus.

[1] Decimo nono kalend. : ita in sententia lata in Theodorum.

18. « Sed hæc hactenus. Paginam ipsius damnationis proferre nolumus : quoniam et clementissimum principem pro tali ac tanto scandalo ea quæ facta sunt, divini consideratione judicii revocare confidimus : omnibus oportebat nos spatium pœnitentiæ reservare, imitantes beatum Petrum, cujus Sedem tenemus immeriti. Chartam vero ipsam excommunicationis atque damnationis cuidam Christianæ personæ tradidimus conservandam : ut si forsitan hi qui excesserant nullo modo corrigere voluissent, aut si nobis vis aliqua irrogaretur, sive quælibet inquietudo fieret, vel certe humana sorte transitus de hac luce contingeret, mox eam in celeberrimis locis proponeret ; quatenus ejus notitia Christianis omnibus patefacta, servetur in posterum ». Hæc de sententia in Theodorum atque Mennam lata Vigilius quæ ipse scripsit anno sequenti in Basilica S. Euphemiæ Chalcedone, ad quam, urgente rursus violentia regiorum ministrorum, ex dicta Ecclesiæ sancti Petri confugere coactus est.

Anno periodi Græco-Romanæ 6044. — Anno Æræ Hispan. 589. — Jesu Christi 551. — Vigilii papæ 1. — Justiniani imp. 25. Totilæ reg. 11.

1. *Tricennalia Justiniani.* — Hic annus ista formula notatus : *Post consulatum Basilii V. C.* x, vel secundum quosdam, *post consulatum Basilii V. C. anno* xi, *tricennalia* imperii a Justiniano vivente Justino suscepti, quod indicat Dedicatio Ecclesiæ sanctæ Irenes *mense* Septembri, Indictione xv, solemni pompa Constantinopoli peracta, et a Theophane, cujus verba infra referam, narrata.

2. *Sclavenorum in ditiones Romanorum irruptio.* — Ad num. 1. Est hic annus belli Gothici xvii, ideoque quæ Baronius de gestis anno ejusdem belli xvi narrat, anno Christi superiori gesta. *Sclavenorum* enim, qui trajecto Istro flumine *Naissum* venerunt, irruptio recitatur a Procopio libro tertio de Bell. Goth. cap. 40, dum loquitur de iis, quæ acta sunt anno xvi belli Goth. Justinianus *Germanum* patruum, cujus nomen apud hos Barbaros celebre erat, magistrum militum totius Thraciæ adversus eosdem misit. Sed is summo imperii detrimento obiit : ei substitutus est ab imperatore *Joannes* Germani gener, et Vitaliani ex fratre nepos, qui cum Sclavenis pugnavit, sed magna Romanorum clade ; ita ut Sclaveni late facta populatione pervenerint *ad Muros longos, qui Byzantio dici itinere paulo amplius distant.* Justinianus, ut narrat Procopius lib. 4 de Bell. Goth. cap. 21 noluit *Belisarium* in Italiam mittere post obitum Germani ; sed ipsum jam præfectum prætorio Orientis corporis sui custodibus præposuit, tenuitque apud se. Joannes autem Salonis hyemabat : « Cujus exspectatione hoc anno suspensi in Italia exercitus Romani duces cessarunt », anno Christi dl.

3. *Reparatus episc. Africanus Byzantium evocatur.* — A num. 2 ad 5. Advenere Constantinopolim episcopi Africani *Reparatus*, ac Firmus, ille proconsularis, hic Numidarum primas, *Primasius* Adrumetinus, ac *Verecundus* Nicensis, pro Trium Capitulorum defensione obstinatissimi. De Reparato testis est Victor Tununensis, qui anno xii post consulatum Basilii, qui secundum ejus supputationem est Christi dlii, ait : « Reparatus archiepiscopus plurimis calumniis impetitus, pro eo quod damnationi Trium Capitulorum memoratorum assensum non præbuit officio, sumptibusque privatus Euchaita exilio relegatur ». Est Euchaita urbs Hellenopolis in Asia minori Cappadociam inter et Paphlagoniam. Sed quantum ad annum rei gestæ manifeste hallucinatur Victor ; in libello enim

cleri Italici hoc anno scripto legitur : « Cum Afri episcopi in civitatem regiam pervenissent, cœperunt eis nunc blandimentis, nunc terroribus extorquere, ut præberent in Capitulorum damnatione consensum. Sed cum nullatenus eis extorquere potuissent, concinnata est causa sancto Reparato episcopo Carthaginensi, quasi Arcobindam magistrum militum a Gonthari tyranno in Africa fecisset occidi, et sub hoc colore in exilio deportatus est ». Paulo post : « Mittunt etiam ad Carthaginem, et alium in loco S. Reparati episcopi contra omnes regulas et contra omnia statuta Patrum episcopum ordinari fecerunt: quod cum nimia effusione sanguinis et interitu multorum innocentum hominum fecisse dicuntur». Quæ ideo tardius quam superiori vel currenti anno contingere non potuere. Post laudata verba subjungit Victor : « Primasius diaconus apocrisiarius ejus (scilicet apud imperatorem) postquam damnavit,quæ sunt synodaliter atque universaliter defensata, eo superstite contra vota cleri, simulque et populi episcopus Carthaginensis Ecclesiæ ordinatur ». Porro *Reparati* innocentiam probat quod de eo et Areobindi nece narrat Procopius lib. 2 de Bell. Goth. cap. 26.

4. *Firmus, Primasius et Verecundus episc. Africæ Cp. revocantur.* — *Firmus* Numidarum primas Constantinopolim anno post Basilii consulatum XI etiam evocatus fuit, inquit Victor, ideoque secundum ejus supputationem hoc anno, qui post Basilii consulatum anno XII, ait : « Firmus Concilii Numidiæ primas donis principis corruptus damnationi eorumdem Capitulorum assensum præbuit. Sed ad propria remeans in navi morte turpissima periit ». Primasius, qui tertius erat ex Africanis, quos Victor ad annum post Basilii consulatum XI Byzantium evocatos tradit, diu contra *Justinianum* stetit ; nam hoc anno, ut mox videbimus, subscripsit decretum contra *Theodorum*, rursusque anno DLIII Constitutum Vigilii. Quare a Justiniano in Aquimetense monasterium relegatus fuit. Verum audita morte *Boethii* primatis Byzaceni, ut ei succederet, damnationi Capitulorum nomen dedit, et in Africam reversus, cum rapinis et violentiis Ecclesiæ statum turbaret, a provinciæ Synodo depositus est, ut habet Victor ad annum P. C. Basilii XII. *Verecundus* hoc anno etiam Constantinopolim juxta Victorem evocatur, cum Justiniani furori se subduxisset, Chalcedonem fugiens, ibidem moritur, ut mox ostendemus. Quæ licet diversis annis gesta, ad hunc annum recte congessit card. Norisius in Dissert. de quinta Synodo cap. 5; ad majorem rerum gestarum claritatem.

5. *Justinianus edicto suo Tria Capitula damnat.* — Jusserat *Justinianus* nobiliores singularum provinciarum episcopos Constantinopolim accedere : missi sunt ergo, inquit clerus Italicus in suo libello, a clementissimo principe ad Africam et Illyricum, ut venire episcopi debuissent : sed de Illyrico nullus venire voluit. Quare cum ex Occidente ad Synodum paucos accedere videret, neque *Vigilius* sine Occidentalibus episcopis quidquam decerni vellet, incentore *Theodoro* Cæsareæ episcopo, edictum contra *Tria Capitula* publicavit, atque palam in Ecclesia regiæ urbis, atque alibi suspendi jussit : « Constantinopoli vero », inquit clerus Italiæ in eodem libello, « cœperunt iterum beatissimum papam Vigilium compellere, ut si Afri, atque Illyriciani, vel Dalmatæ episcopi nollent, ipse cum Græcis episcopis eadem Capitula condemnaret. Sed beatissimo papa Vigilio nullatenus acquiescente, edicta ex nomine imperiali tam in Ecclesia Constantinopolitana, quam in diversis locis suspendi fecerunt, per quæ eadem Capitula damnarentur ».

Card. Norisius in Dissert. de Synodo quinta cap. 5, hoc edictum putat fuisse illud ipsum, quod Baronius anno DXLVI, num. 11 et seqq. recitat. Nam cum in eo, inquit, nominetur Synodus Mopsuestena, in qua de eraso e sacris Diptychis Theodori nomine actitatum est, illud post anno DL evulgatum. At cum in eodem edicto nulla fiat mentio Synodi V, in qua a Patribus Tria Capitula anno DLIII damnata sunt, illud ante Synodum emissum constat. Cum vero ineunte anno DLII, *Vigilius* in Justiniani gratiam redierit, totoque anno perseveraverit, palam fit nullum eo anno edictum a principe scriptum. Quare anno DLI conditum fuisse card. Norisius concludit; neque hac de re ullum dubium esse debet.

6. *Contenta in edicto Justiniani contra III Capitula.* — Auctor Chronici Alexandrini ad Indictionem XV, annumque post consulatum Basilii XI, anno scilicet Christi sequenti, tam edictum illud, quod integrum recitat, quam Synodum quintam œcumenicam consignat ; sed fœde in utroque hallucinatur ; cum Synodus hæc ab anno DLIII nullo modo removeri possit, et edictum antequam ea celebraretur, publicatum fuerit. In eo *Justinianus* canones IX statuit contra Nestorianos atque Eutychianos, qui ad verbum omnes fere approbati sunt a Synodo V. Postea hunc canonem ponit : « Si quis non anathematizat Arium, Eunomium, Macedonium, Apollinarium, Nestorium, et Eutychen, et omnes, qui similia eis sapuerunt, vel sapiunt, talis anathema sit ». Quo in canone cum *Origenis* nomen non legatur, optime colligit Baronius edicti auctorem fuisse *Theodorum* Cappadocem Origenistarum ducem. Cumque in eodem quoque Acephalorum hæresis pluribus proscribatur, card. Norisius citatus recte deducit, eumdem non fuisse Acephalum, in qua secta *Theodorum* fuisse non semel tradit Baronius, Liberati fidem in Breviario cap. 24 secutus. Postea *Justinianus* transit ad *Tria Capitula*, quibus sub pœna anathematis damnatis, diffusam disputationem init contra Trium Capitulorum defensores, ostenditque hæreticos vel schismaticos, licet defunctos posse damnari.

7. *Ob edictum illud Constantinopoli tumultuatum.* — A num. 5 ad 14. Vigilius, uti optime card. Norisius laudatus exponit, ubi edicta principis contra Tria Capitula publice affixa intellexit, in Placidianam domum tum Latinos, tum Græcos

episcopos venire jussos hisce admonuit : « Quicumque edictis istis consensum præbere voluerit, sciat se ab Apostolicæ Sedis communione suspensum ». Ita clerus Italiæ, qui addit : « Sed et sanctus Datius Mediolanensis episcopus contestationem omnibus sub magna vociferatione deposuit, dicens : Ecce ego et pars omnium sacerdotum, inter quos Ecclesia mea constituta est, id est, Galliæ, Burgundiæ, Spaniæ, Liguriæ, Æmiliæ, atque Venetiæ, contestor, quia quicumque in edicta ista consenserit, suprascriptarum provinciarum pontifices communicatores habere non poterit. Quia constat apud me edicta illa sanctam Synodum Chalcedonensem, et fidem Catholicam perturbare ». At Theodorus auctor edicti, Græcorum antistitum catervam secum trahens ad Ecclesiam, in qua suspensa erant edicta, se contulit, ac sacrosancta mysteria celebravit. Rem narrat Vigilius in sententia excommunicationis in Theodorum lata apud Baronium num. 10, his verbis Theodorum increpans : « Tu autem Sedis Apostolicæ interdicentis per nos auctoritate despecta, ad Ecclesiam, in qua edicta ipsa pendebant, reliquos tecum attrahens perrexisti, ibique aliis adjectis prævaricationibus missarum solemnia celebrasti, et quasi nihil tibi esset primæ Sedis antistitem præsentem, et contradicentem contempsisse, pontificem etiam Alexandrinæ Ecclesiæ sacerdotem fratrem nostrum Zoilum, cujus nomen usque ad memoratum diem communicatum a vobis fuerat, Diptychis eximentes, Apollinarem quemdam perversorem, atque Ecclesiæ ipsius vobis adulterum sociastis, ut vestra iniquitas non solum in removendo simplicissimo sacerdote, sed etiam in recipiendo patefieret perversore ».

8. *Vigilius edictum supprimi petit.* — Idem Vigilius in Epistola Encyclica, quam anno sequenti Chalcedone in templo divæ Euphemiæ conscripsit, testatur se coram diversarum provinciarum episcopis, ac Constantinopolitano clero in Placidiana domo, publice protulisse hæc verba a Baronio num. 10 ex eadem Epistola recitata : « Rogate piissimum principem, ut edicta sua, quæ præcepit appendi, removere dignetur, et constitutum commune exspectare, id est, ut scandalizati episcopi latinæ linguæ ad Synodum veniant, aut certe remota omni violentia, suas scripto declarent sententias. Quod si forte preces nostras audire noluerit, vos nulli rei præbeatis assensum, quæ ad divisionem tendit, nec contra Constitutum comminatione aliqua veniatis. Quod si hoc forsitan, quod non credimus, feceritis, noveritis ex præsenti die, ut prævaricatores Apostoli Petri per ministerium vocis meæ haberi suspensos ».

9. *Edictum mense Julio emissum.* — Quæ mense Julio hujus anni contigisse, ex sequentibus intelligitur : « Et quoniam his actis, prosequitur in Encyclica Vigilius, non solum ea, quæ commissa fuerant, nullo modo sunt correcta; sed etiam ex aliis causis de ipso in regularum Ecclesiasticarum præjudicium, vel injuriam Sedis Apostolicæ pejora præsumpta sunt, nec alterius eos communionis nostræ permisimus esse participes, nec adspectus eorum post tot prævaricationes nostri oculi receperunt ». At in damnatione Theodori scripta die XIV Augusti ait Vigilius : « Licet ante triginta dies pro memoratis excessibus vestris ab Apostolicæ vos communionis removissemus consortio ». Quare, ut recte ex his colligit card. Norisius citatus, circa diem XIV Julii edicta appensa sunt, ac *Zoilus*, quod nollet eisdem consensum dare, eadem die depositus. Hæc card. Norisii observatio confirmatur ex his, quæ habet Theophanes ad annum Incarnat. secundum Alex. DXLIV, qui kalendis Septemb. hujus Christi anni inchoatur : « Hoc anno, mense Septembri, Indictione XV, Sycis, trans urbis regiæ portum sanctæ Irenes dedicatio peracta; comitantibus vero duobus patriarchis Mena Constantinop. et Apollinario Alexandriæ e magna Ecclesia sanctæ reliquiæ processerunt. Sedebant autem illi in imperatoris curru sanctas reliquias genibus appositas sustentantes. Ad lemborum itaque stationem venerunt, et trajicientibus portum occurrit imperator. Solemni itaque ritu sanctæ Irenes Ecclesiam aperuerunt ». Quare Zoilus ante mensem Septembrem abdicatus, et in ejus locum *Apollinarius* substitutus, quod *Tria* Capitula damnare nollet. Illud hoc anno contigisse testatur etiam Tununensis ad annum XI post consulatum Basilii. Cum vero anni septem tam in Chronico Nicephori, quam in Tabulis *Theophanis Zoilo* assignentur, ipseque citius quam anno DXLIII episcopatum suscipere non potuerit, annis illis septem plures menses addendi sunt.

10. *Vigilius sævius tractatur.* — Hæc ubi accepit Justinianus, indignatus non modo Vigilium edictis imperatoriis adversari; verum etiam et eidem obtemperantes ab illo Ecclesiastica communione privari, eum custodiæ tradi jussit, qui sibi timens, una cum *Datio* in Ecclesiam sancti Petri in Hormisda se recepit : « Et tamen », inquit clerus Italiæ, « beatissimus papa Vigilius nec in Basilica S. Petri sedes tutas habere meruit : in tantum ut illuc prætor, ad quem fures et homicidæ tantummodo pertinent, mitteretur, qui cum multitudine militum spathas nudatas, et arcus tensos portantes supradictam Basilicam introivit; quo viso sanctus papa columnas altaris amplexus est, sed ille ferocitate et animo concitatus primo de altari diaconos ejus et clericos a capillis tentos ejecit, postea vero ipsum sanctum papam alii a pedibus, alii a capillis et barba tentum crudeliter abstrahebant. Sed cum ille altaris columnas non dimitteret, cecidit altare, et columnæ aliquæ fractæ sunt, et quantum ad ipsos, ibi super ipsum altare in partibus mitti habuit. Sed Deus, qui in talibus angustiis semper adesse dignatur, tam aliquorum ex ipsis militibus, quam populi, qui ad tumultum venerant, animos ad misericordiam provocavit, et cœperunt voces atque stridores mittere : et sic contigit, ut judex iniquitatis supradictus prætor cum ministris cru-

delitatis suæ territus fugiendo discederet ». Vigilius in laudata Encyclica rem *mense Augusto* peractam affirmat, eamque his verbis enarrat : « Cum in eadem Ecclesia a comitatu prætoris cum multitudine armatorum militum veniente tanquam ad bellum instructa acie a sancto ejus altare tracti pedibus traheremur, et super nos etiam ipsa altaris mensa ceciderat, nisi clericorum nostrorum fuisset manibus sustentata ». Quæ perperam Theophanes contigisse scribit anno DXLVII. Ejus verba ibidem num. 5 retulimus, et hac de re rursus anno sequenti agemus.

11. *Vigilius sententiam fert adversus Theodorum.* — *Vigilius* vulneri non jam fomenta, sed ferrum admovendum ratus, in Italorum episcoporum congressu pluribus *Theodori* Cæsareensis episcopi in Apostolicam Sedem injuriis recensitis, quas et scripto consignavit, hanc contra eumdem sententiam protulit : « Theodorum Cæsareæ Cappadociæ civitatis quondam episcopum sententiæ promulgatione tam sacerdotali honore, et communione Catholica, vel omni officio episcopali, seu potestate spoliatum esse decernimus ». Mennam vero Constantinopol. patriarcham ac consentientes episcopos a sacra tantum communione suspendit. Hæc sententia « data XIX kalend. Septemb. imperante Domino Justiniano PP. Augusto, anno XXV, post consulatum Basilii anno X ». Eam subscripsere *Datius Mediolanensis*, qui semper Vigilio adhæserat, licet, si verum scribat Tunnunensis, a sententia postea discesserit. Secundus ponitur *Joannes Marsicanus*. Est Marsorum populus in Latio mediterraneo, et Marsicana Ecclesia etiam hodie est episcopalis. Tertius *Zachæus Scyllacenus*. Est Scylacium mediterranea civitas Calabriæ ulterioris. Quartus, *Valentinus Sylvæ Candidæ*. Erat Latii urbs, et *Valentinus* hujus urbis episcopus nuper a Gothis captus fuerat, ut suo loco ex Procopio diximus. Quintus, *Florentius Matelicatensis*. Est Matelica insigne oppidum in Piceno, subjectum tamen hodie episcopo Camerti. Sextus, *Julianus Signinus*. Signia Latii urbs antiquissima. Septimus, *Romulus Numanatensis*. Fuit Numana vetus Picini urbs hodie parvus vicus prope Sirollum, *Humana* incolis vulgo dictus. Baronius n. 11, legit *Numentanensis*, a Numento, seu Nomento Latii urbe. Sed card. Norisius citatus, ubi hos omnes episcopatus accurate explicat, veterem lectionem retinendam ostendit. Octavus, *Dominicus de Calliopoli*. Est antiqua Calabriæ urbs, quæ promiscue Calliopolis, vel Callipolis dicta. Nonus, *Primasius Adrumetinus*. Adrumetum Byzacenæ provinciæ metropolis novis mœnibus a Justiniano munita fuit, et de ejus nomine appellata, ut liquet ex Procopio lib. 6 de ædificiis Justiniani. Baronius num. 13, putat hunc *Primasium* eumdem esse ac eum, qui Commentaria in Epistolas Pauli, aliaque plurima scripsit ; sed hoc hactenus incertum.

12. *Nomina episcoporum qui sententiam subscripsere.* — Decimus fuit *Verecundus Lunensis*, alii legunt *Lucensis*, sed omnes errare demonstrat card. Norisius citatus ; nam *Verecundus* iste fuit Nicensis episcopus in provincia Byzacena, et a Justiniano ad Synodum cum collega Primasio evocatus Vigilio adhæsit, teste Victore Tunnunensi post consulatum Basilii anno XI. « Reparatus archiepiscopus Carthaginensis Ecclesiæ, Firmus Nimidarum episcoporum primates, et Primasius et Verecundus Concilii Byzaceni episcopi pro fidei causa ad urbem regiam ejusdem præcepto principis evocantur ». Hinc colligit card. Norisius, falsum esse solum Primasium ex Africanis Vigilio adhæsisse, quod putavit Baronius num. 13, qui existimat, *Verecundum* Italiæ episcopum fuisse. Undecimus, *Stephanus Ariminensis*, prætermissus ab Ughello in Catalogo episcoporum Ariminensium. Duodecimus, *Paschasius Aletrinus*. Aletrum, vel Alatrum Latii urbs, cujus episcopos exhibet Ughellus in Italia sacra. Postremo loco subscripsit *Jordanus Corthonensis*. Est Cortona Italiæ urbs in Etruria. Hi ergo cum *Vigilio* tum temporis contra Justinianum, eique adhærentes græcos antistites Constantinopoli pro Tribus Capitulis militabant.

13. *Sententiam illam Vigilius non publicat.* — Ad num. 14 et seqq. *Vigilius* adhuc Ecclesiasticæ concordiæ studens, latam depositionis contra *Theodorum*, et excommunicationis contra *Mennam* sententiam minime publicandam duxit, veritus ne Justinianum, cujus furorem jam expertus erat, in rabiem rursus impelleret, Theodoro præsertim omnia ex arbitrio faciente. Putavit Baronius n. 18, *Vigilium* ad divi Petri Basilicam parum tutam sibi moram existimantem inde Chalcedonem aufugisse. Verum in libello cleri Italici dicitur, quod « in Ecclesia D. Petri sacramenta accepit beatissimus papa Vigilius, et Datius Mediolanensis, nihil vi contra ipsos actum iri, et sic interim sunt egressi ». Extat tomo V Concil. edit. Labbeanæ integra Vigilii Epistola Encyclica, quæ Baronii tempore mutila erat, ut apud eum videre est anno DLII, num. 15, in qua suarum calamitatum seriem Pontifex exponit. Cum apud D. Petri in Hormisda moraretur, Belisarius, Cethegus, et Petrus exconsules, ipseque Justinus imperatoris nepos cum Marcellino quæstore ad Vigilium accessere, ut accepto juramento in Placidianas ædes veniret, secus vel *sub omni violentia* e templo retrahendus.

14. *Vigilius Chalcedonem aufugit.* — Quid consilii Pontifex ceperit, ipsemet his verbis declarat : « Judicatum dedimus, per quod dari nostræ personæ scripto petivimus jusjurandum, quod clementissimus princeps non quale nos voluimus, præberi consensit, sed quale ipsi placuit, per judices suos dandum esse dictavit. Et cum sæpe dicti judices posito indiculo super altare, et cataracta beati Petri Apostoli, et super crucem, quæ de ligno Passionis Domini habet inclausum, sed et super claves beati Petri Apostoli præstitissent corporale jusjurandum, ad Placidianas tanquam nihil mali ulterius patientes, secundum piissimi principis redivimus voluntatem ». Cæterum tam sancta fide

posthabita, cum in dies sævius se tractari Vigilius animadverteret, semel, iterum ac tertio Belisarium, aliosque judices contestatus est, ut jusjurandi religione tenerentur, « quatenus, inquit, nullas inquietudines, aut molestias, sicut nobis juratum fuerat, pateremur ». Interea Justinianus veritus, ne *Vigilius* iterum e Placidianis in templum confugeret, misso clam milite ædes sedulo custodiendas jussit: quod ubi *Vigilio* significatum fuit, biduo ante Natalem Domini fugam meditatus, nocte intempesta ex Placidiano palatio cæcis vestigiis discedens Chalcedonem transfretavit, atque apud D. Euphemiæ domicilium latuit. « Nam si circumspiciatur quale, quantumque discrimen metu faciente despeximus, ut per parvam maceriem fabricantium transire compediti dolore nimio in nocturna obscuritate positi cogeremur, tunc poterit evidenter agnosci, quanta nobis fuerit temporis pro sola Ecclesiæ causa necessitas, aut quanta custodia, quæ nos sub tali discrimine coegit discedere ». Vigilium Datius Mediolanensis secutus est, aliique etiam latini episcopi, inter quos fuit *Verecundus* Nicensis in Byzacena provincia episcopus, quem paulo post ibidem defunctum esse scribit Victor Tunnuensis: « P. C. Basilii XII, (est illi annus DLII.) Verecundus Ecclesiæ Nicensis episcopus in defensione numeratorum (Trium scilicet Capitulorum) perdurans Chalcedonem ubi refugium fecerat, in diversorio gloriosæ matris (legendum martyris) Euphemiæ de hac vita migravit ad Dominum ». Hæc jam ante me card. Norisius citatus observavit.

15. *Clerici Italiæ verentur ne episcopi Gallicani in causa Trium Capitulorum decipiantur.* — Anno DXLIX, *Aurelianus* episcopus Arelatensis ad Vigilium papam tunc Constantinopoli degentem litteras dedit de Tribus Capitulis per *Anastasium* delatas, ut supra vidimus. Anastasius autem Constantinopoli in Galliam rediens tulit litteras, quibus Pontifex episcopis Gallicanis, ut antea *Aureliano Arelatensi*, nihil in causa Trium Capitulorum scribebat, nisi quod fidem Catholicam, et quatuor Synodorum reverentiam secundum traditionem Patrum custodiret atque conservaret. Harum litterarum meminerunt Italiæ clerici in libello suo hoc anno scripto. Timebant enim, ne *Anastasius* in Galliis aliqua mentiretur, aiuntque eum, cum exire Constantinopoli non posset, hoc usum fuisse consilio, ut promiserit omnium episcoporum Gallicanorum animos ad damnanda Tria Capitula sese inclinaturum. Ea de causa clerici illi sub libelli seu Epistolæ finem legatos Francorum, de quibus mox, plurimum urgent, ut sub omni cautela et celeritate de rebus illis Galliarum episcopos certiores faciant: « Hæc, inquiunt, prudentia vestra sub omni cautela et celeritate ad provinciam dignetur scribere; admonendo, ut episcopi illarum partium beatissimo papæ, et sancto Datio Epistolas dirigant, contestantes ne novitates aliquas recipere patiantur, et ut animos eorum fraterna consolatione confirment, etc. Solliciti tamen esse dignemini, quia si qui Capitula damnari volunt, fingunt se et fidem Catholicam vindicare, et Chalcedonensem Synodum venerari cum nobis omnibus; ut qui ignorant intentionem eorum videantur aliquid injustum expetere, etc. Hæc enim omnia quædam fidelissimæ personæ de Constantinopoli venientes ita acta esse veraciter confirmaverunt. Sed et multa crudeliter circa diversos diaconos et clericos Afros, qui eis consentire nolunt, acta esse vel agi: interdictumque esse omnibus Romanis, ne ad beatissimum papam accedant ».

16. *Libellus clericorum Italiæ hoc anno scriptus.* — Hunc libellum Sirmondus post Baronii mortem vulgavit, annoque sequenti scriptum credidit, uti etiam Cointius ad annum DLII. Verum currenti anno exaratum demonstrat card. Norisius loco citato ex eo quod in eo nulla *Vigilii* fugæ ad proximam Chalcedonis urbem mentio sit. Secundo, quia in eo libello scribitur, quod « Anastasius quidam, quem sanctus episcopus Aurelianus Arelatensis civitatis ad beatissimum papam ante hoc biennium direxerat, ibidem in Galliis aliqua mentiatur, quia et ipse, ut Constantinopoli exire posset, promisit se omnium Gallicanorum episcoporum ad damnanda Capitula pro quibus hæc scandala orta sunt, animos inclinare. Cui et præmia plurima dantes districte ibi de hoc implendo sacramenta præstare fecerunt: et non permiserunt per eumdem Anastasium beatissimum papam quid in ipsa causa ageretur fratribus suis episcopis Gallicanis scribere, etc. » At Anastasius pridie idus Julias anni DXLIX litteras Aureliani episcopi Vigilio tradidit, ut in fine earum legitur; quare cum ante biennium idem ad Vigilium venerit, libellus iste hoc anno scriptus. Præterea hæc in eo leguntur: « Veniens enim ibi ante sex annos istos beatissimus papa Vigilius, magis autem, ut quod verius est dicatur, prope violenter deductus ». Et Vigilius in sua Encyclica data *die* V *Februarii* anni DLII, *ante septem annos* Roma se discessisse testatur. Si itaque annus DLII septimus est a profectione *Vigilii* ex urbe Roma, annus DLI sextus est ab eadem profectione: non vero ab ejus adventu Constantinopolim, ad quem clerici Italiæ non respiciunt (1).

17. *Evertitur opinio contraria.* — Neque quis dicat cum Sirmondo in Epistola illa numerari sextum annum ab ingressu *Vigilii* Constantinopolim, secundum vero ex quo Anastasius ab Arelatensi episcopo missus fuerat ad Vigilium; et Anastasium anno Christi DL ad Vigilium *pridie idus Julias* pervenisse, hunceque Constantinopolim anno DXLVII ineunte introisse. Nam *Anastasius*, non superiori anno, sed anno DXLIX Constantinopolim pervenit, ipso Vigilio teste in Epistola mox citata, et a Baronio loco suo recitata. Ea enim *tertio kalendas Maii*

(1) Quæ de litteris a clericis Italiæ ad Gallicanos scribit hic Pagius, discussa sunt a nobis in Nota ad A. 546, 7, quam consule. MANSI.

anni quingentesimi quinquagesimi scripta, in qua asserit Vigilius se eas litteras *Anastasio deferente pridie idus Julias* suscepisse, ideoque *pridie idus Julias* anni quingentesimi quadragesimi noni. Denique libellus ille anno sequenti scriptus esse non potuit; cum, ut titulus ejus præfert, traditus fuerit *legatis Francorum, qui Constantinopolim proficiscebantur*. Ili autem currenti anno a *Theodebaldo* rege Francorum Constantinopolim missi sunt anno XVII belli Gothici, qui in cursu fuit usque ad vernum tempus sequentis Christi anni, cujus hyemali tempore legatos viæ sese dedisse existimandum non est. Docet enim Procopius lib. 4 Bell. Goth. cap. 24, de gestis anno belli Gothici XVII verba faciens, cum conventum esset inter Francos et Gothos, ut se in Italia invicem armis non lacesserent, *Justinianum* Aug. ad *Theodebaldum* Francorum regem legatum misisse *Leontium* senatorem, postulaturum, ut arma secum adversus Gothos jungeret, cederetque locis, *quæ Theodebertus in Italia contra jus fœderis occupasset;* sed Leontio *Theodebaldum* respondisse se ad societatem belli in Gothos venire non posse; et quoad loca illa, patrem suum Theodebertum Romanis non eripuisse : « Sed de his », inquit Theodebaldus, « legatos Byzantium mittemus brevi. His dictis, remisit Leontium; et Leudardum genere Francum ad Justinianum Aug. legavit cum tribus aliis. Atque illi cum pervenissent Byzantium, rem cujus gratia venerant ex sententia confecerunt », inquit Procopius : si itaque legatio illa hoc anno obita, libellus ille hoc anno scriptus et legatis traditus.

18. *Terræ motu variæ Orientis urbes eversæ.*— Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DXLIII, qui cum mense Augusto hujus Christi anni absolvitur scribit : « Hoc anno, mense Aprili, Indictione quarta, Narses cubicularius bellum Gothis, qui Urbem ceperant, illaturus, Romam missus est, etc. Julii vero mensis die nono, magnus et terribilis terræ motus factus est, per omnem Palæstinæ, Arabiæ, Mesopotamiæ, Syriæ, et Phœnices regionem : adeo ut Tyrus, Sidon, Berytus, Tripolis, et Biblis multa damna acceperint, et hominum perierint multa millia. Ad Bostram vero civitatem, magna pars promontorii mari adjacentis, cui nomen Lithoprosopus, avulsa in mare translata est : portumque effecit multis magnis navibus recipiendis idoneum; cum urbs illa prius portum non habuisset, etc. » Sed loco, *Indictione quarta*, legendum, *Indictione decima quarta*, quod et ex ipsomet Theophane liquet, qui annum Incarnat. secundum Alex. DXLIV, Indictione XV, recte notat. Procopius lib. 4 de Bello Goth. cap. 25 verba faciens de iis, quæ anno belli Gothici XVII contigere, ait, *per id tempus* extitisse *in Græcia* maximos terræ motus, et *Bœotiam* , *Achaiam, circumjectasque sinui Crisæo oras* concussisse, ac solo adæquasse urbes *Chæroniam, Coroniam, Patras*, et *Naupactum*. Quæ de eo terræ motu, quem Theophanes narrat, sine dubio intelligenda.

19. *Petra a Romanis expugnata.* — Anno DXLV Romanos inter et Persas pactæ fuere priores quinquennales induciæ; « Non ita quidem, ut absolutissimam pacem agerent, neque ut omnibus in partibus pericula bellica cessarent, sed tantum circa Orientem et Armeniæ fines utrique genti pax sancita erat : circa Colchicam vero regionem bellum vigebat. Lazi autem olim Colchi dicebantur, et hos illos esse constat », inquit Agathias lib. 2 pag. 55. Ubi « exiit annus induciarum quintus. Tunc Petrum patricium, eumdemque magistrum officiorum ad Chosroem Justinianus Augustus legavit, ut de pace Orientis totius ageret », inquit Procopius lib. 4 de Bell. Goth. cap. 11 qui addit Chosroen Petrum Byzantium remisisse, ut ibi cum Isdiguna legato suo de pace ageretur. « Dum hæc aguntur Byzantii, Bessas cum omnibus Romanorum copiis Petram obsidet. Ac mœnia quidem Romani suffoderunt in ea parte, qua prius excavata a Dagisthæo, murus eo loci collapsus fuerat », inquit ibidem Procopius. Tandem *Petra* vi a Romanis capta, Persæque, qui in arcem confugerant, ad deditionem invitati, arcis incendio perire maluere, quam se hosti permittere. *Mermeroes* vero Persarum dux Archæopolim, *quam fluvius alluit,* totis viribus oppugnavit, sed irrito conatu, ut pluribus refert Procopius sequentibus capitibus. *Est Archæopolis* ad Phasidem fluvium sita, totius Laziceæ primaria, ex Procopio variis in locis.

20. *Secundæ induciæ quinquennales inter Romanos et Persas.* — « Byzantii post multam disceptationem, tandem convenit, ut induciis utrumque regnum quinquennio gauderet, eoque interim spatio Oratores ultro citroque libere commeantes controversiam, quæ de Lazica esset, ac Saracenis componerent. Hæc autem accessit conditio, ut pro his induciis quinquennalibus Persæ a Romanis auri centenaria XX acciperent, itemque alia sex pro XVIII mensibus, qui inter priores inducias atque istas intercurrissent; quod tempus mutuis impensum esset legationibus : neque enim gratis a se permissa dicebant Persæ colloquia pacificatoria », inquit Procopius cap. 15, qui subdit, legatum Persicum voluisse sibi solvi, abjecta omni cunctatione, integram pacti auri summam, pro spatio annorum XI et mensium sex; annumque XXV imperii egisse Justinianum Augustum, « cum Romani et Persæ has inducias pepigerunt , plerisque invisas Romanis ».

21. *Natale Christi et Epiphaniam diversis diebus celebrari præcepit Justinianus.* — Abulpharaius in Historia Dynastiarum pag. 94, mentionem facit Epistolæ hoc anno a Justiniano imp. ad episcopos scriptæ : « Anno, inquit, vicesimo quinto (imperii) sui ad omnes (ubique) episcopos scripsit, ut festum Natalis celebrarent vicesimo quinto Canuni prioris (Decembris scilicet nostri), et Epiphaniam sexto Canuni posterioris (videlicet mensis Januarii); dictoque ejus paruerunt, exceptis Armenis : illi siquidem morem priorem retinuerunt, quo

utrumque Festum eodem die celebrant ». Festum Nativitatis Christi exeunte sæculo quarto diei vicesimæ quintæ mensis Decemb. Constantinop. affixum fuit, quod confirmavit Theodosius junior lege 5 *de Spectaculis*, anno CDXXV data; in ea enim Natalem et Epiphaniam Christi diserte distinguit. Festum Epiphaniæ priscis Ecclesiæ temporibus idem erat ac festum Natalis Christi, quo scilicet Salvator noster mortalibus sese conspiciendum præbuit, et *Epiphania* tam Christi Natalem quam adventum Magorum, et Christi baptismum signavit, ut in illius legis Commentario ex sanctis Patribus demonstrat Gothofredus. Id factum antiquitus a Græcis maxime Ægyptum incolentibus, ut a Theophilo in procemio Paschal. Epist. et a Cassiano Collat. lib. 10, cap. 2 memoriæ proditum est. Sane Epiphaniorum quoque fit mentio in Gestis anni CCCLX, idque per Gallias, apud Ammianum scriptorem gentilem lib. 1, mense Januario celebratorum : « Feriarum, inquit, die, quem celebrantes mense Januario Christiani Epiphania dictitant, progressus in eorum Ecclesiam solemniter numine orato discessit », nempe Julianus imperator. Ubi Ammianum Epiphaniorum nomine Natale Christi designare docet Zonaras in imperio Constantini, Constantii, et Constantis, qui idem referens, ait : « Natalis Salvatoris die, in Templo adorat, ut consentire cum militibus videatur », quia sc. tunc Constantinopoli dies Natalis Christi et Epiphania eodem die celebrabantur.

22. *Hæc festa eodem die alias celebrata.* — Sed cum initio Natalis, seu Epiphaniorum dies in plurimis Ecclesiis Orientis, Asiaticis et Græcis, sexto Januarii celebraretur, ut testes sunt Epiphanius lib. 3 et Cassianus loco laudato, et eo tempore, quo Chrysostomus habuit Orationem I in Pentecosten quæ tomo V ejus Operum extat, tres tantum præter Dominicum dies Festi colerentur, scilicet Pascha, Pentecoste, et Epiphania seu Natale Christi, postea Constantinopolitani a Romanis edocti quartum Festum addidere, et diem Natalis a die Epiphaniæ distinxere, et quidem paulo postquam divus Chrysostomus prædictam Orationem I in Pentecosten habuit. Imo tom. V ejus Operum refertur Homilia de *Die Natali*, in qua ait, quando eam Concionem dicebat, nondum fuisse decem annos elapsos, ex quo primum is dies illi Ecclesiæ, ex Occidente seu per Romanos innotuerit. Ab illo tempore Natalis mense Decembri Festivitatibus additus, remanente tamen pristina, Januario mense, *Epiphaniorum* solemnitate. Sed aliæ tunc causæ illius appellationis et Festivitatis reddi cœptæ; nam qui dies prius colebatur, vel celebrabatur, ut Natalis Christi, jam cultus est, ut Baptismum ejus repræsentans, et Magorum adventum. Videatur Chrysostomus in Orat. de Baptismo Christi, et Hieronymus lib. 1 Comment. in Ezechielem. Plura hac de re Gothofredus loco laudato.

Celebratum hoc anno Concilium *Parisiense II*, ex dicendis anno DLIX.

VIGILII ANNUS 13. — CHRISTI 552.

1. *Justiniani Constitutio de Judæis.* — Quingentesimus quinquagesimus secundus Domini annus post consulatum Basilii undecimus notatur in Fastis, a Procopio autem belli Gothici decimus septimus, quo et mensis Aprilis exordio annus incipit numerari Justiniani imperatoris vicesimus sextus : cum mense Februario, adhuc anno durante ejusdem imperatoris vicesimo quinto, idem Justinianus sanctionem edidit adversus Judæos, qui suos prohiberent sacræ legis libros alia tradi docerique lingua, quam Hebraica : quo fiebat, ut simplicioribus, quos vellent, ipsorum magistri magno illorum damno propinarent errores. Hos igitur lege coerceri præcipit, si quid iidem contra divinam Scripturam ausi sint docendo tradere, ut negare mortuorum resurrectionem sive universale judicium, vel asserere per Angelos cuncta esse creata. Quantum enim ex Justiniani sanctione conspicitur, Hebræi jam vulgo a linguæ Hebraicæ usu desciverant, et nationum lingua, sive ea quæ apud eos vulgaris esset, utebantur. Ista igitur sanctio sic se habet [1] :

[1] Novel. CXLVI.

2. « Necessarium quidem erat, Hebræos sacros audientes libros, non solis litteris adhærere, sed ad reconditas eis prophetias inspicere, per quas magnum Deum et Salvatorem generis humani Jesum Christum annuntiant. Sed etiam si insensatis semetipsos interpretationibus tradentes, a recta usque nunc aberraverunt gloria; tamen certare adinvicem discentes ipsos, non sustinuimus sine judicio eis relinquere tumultum. Per has enim ipsorum quæ nobis adductæ sunt interpellationes, didicimus, quod quidem solam habentes hebraicam vocem, et ipsa uti in sacrorum librorum lectione volunt, nec græcam tradere dignantur, et multum dudum tempus per hoc adinvicem commoventur. Nos igitur hujusmodi discentes, meliores judicavimus esse et græcam vocem ad sacrorum librorum lectionem tradere volentes, et vocem omnem simpliciter, quam locus aptiorem et magis cognitam audientibus facit.

3. « Sancimus igitur, licentiam esse volentibus Hebræis per synagogas suas, in quocumque Hebræi omnino loco sunt, per græcam vocem sacros libros legere convenientibus, vel etiam patria forte (italica hac dicimus) lingua, vel etiam aliorum simpliciter, una scilicet cum locis etiam lingua commutata, et per ipsorum lectionem, per quam clara sunt quæ dicuntur, convenientibus omnibus deinceps, et secundum hæc vivere et conversari. Neque fiduciam esse his qui apud eos sunt expositoribus solam hebraicam tradentibus maliguari hanc quemadmodum voluerint, multorum ignorantia suam ipsorum abscondentes malam consuetudinem.

4. « Verumtamen hi qui per græcam legunt, Septuaginta utantur traditione, quæ omnibus certior est et præ aliis melior judicata, præcipue propter quod circa interpretationem contigit : quia et per duos divisi et per diversa interpretantes loca, tamen unam tradiderunt omnes compositionem. Ad hæc vero quis non horum virorum et illud admiretur, quia multo antiquiores salutari apparitione magni Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi constituti, tamen illam futuram tanquam videntes sacrorum librorum traditionem fecerunt, tanquam prophetiæ gratia circumfulgente eos? Et hac quidem utantur præcipue omnes : sed non tamen tanquam eis residuas excludere sanciverimus interpretationes. Licentiam damus et Aquilæ uti, etsi alienæ tribus ille, et non competentem in aliquibus sermonibus habet cum Septuaginta interpretatione dissonantiam.

5. « Eam vero quæ ab eis dicitur secunda editio, interdicimus omnimodo, utpote sacris non conjunctam libris, neque desuper traditam de Prophetis, sed inventionem constitutam virorum ex sola loquentium terra, et divinum in ipsis habentium nihil. Et ipsas ergo sacras voces legant, codices ipsos respuentes, sed non abscondentes quidem quæ per eos dicta sunt, exterioribus vero traditis sine scriptis vanæ vocis utentes ad simpliciorum per ipsos excogitatis perditionem (Thalmudistas Judæorum signat imperator). Ut hac data a nobis licentia, neque damnis aliquibus subjiciantur omnino qui græcam vocem et alias tradunt, neque ab alio quovis prohibeantur. Neque licentiam habebunt hi qui ab eis majores omnibus Archipherecitæ, aut presbyteri forsitan vel magistri appellantur, perinæis aliquibus aut anathematismis hoc prohibere : nisi velint propter hos castigari corporis pœnis, et insuper privationem facultatum nolentes sustinere, meliora vero et Deo amabiliora volentibus nobis et jubentibus.

6. « Si quidam vero apud eos atheos vanæ novæ vocis eloquia inferre præsumpserint, aut resurrectionem et judicium negare, aut facturam Dei et creaturam Angelos subsistere : hos et expelli volumus loco omni, et non relinqui vocem blasphemiæ, et ita a Dei simul lapsam notitia : præsumentes enim eos affari aliquid hujusmodi, ultimis subdantur suppliciis, illato terrore ex hoc Judæorum emendantes gentem. Oramus autem eos, aut per istam, aut per illam linguam sacros libros audientes, servare quidem interpretantium malignitatem, non solas vero considerare litteras, sed rebus refici, et divinum veraciter intellectum recipere : ut et redoceri quod melius est, et quiescere aliquando errantes, et in hoc ipso, quod est omnium χαριώτατον peccantes in Deum spem dicimus. Propter ea enim omnem eis vocem aperimus ad sacrorum librorum lectionem, ut omnes de cætero eorum accipientes scientiam, doctiores ad melius fiant, re confessa constituta, paratiorem multo ad discretionem esse, et ad melioris intentionem, sacris innutritum libris, et parum quod desit habentem ad emendationem, quam scientem quidem horum nihil, solo vero cultus inchoatum nomine, et tanquam anchora retentum sacra, et doctrinam piam hæresis appellationem esse putantes.

7. « Quæ igitur nobis placuerunt, et per hanc præsentem piam legem declarata sunt, custodiet quidem tua gloria, et quod tibi obtemperat officium : servabit et pro tempore qui in eodem cingulo ordinabitur, et non permittet omnino Hebræos præter hæc facere; sed insistentes et prohibere omnino nitentes corporalibus primum pœnis subjiciens, exilium incolere compellet, auferens et bona, ut non simul ipsi contra Deum sed et imperium audaciter insurgant. Utetur autem et præceptionibus ad provinciarum præsides, præcipiens ipsis nostram legem, ut et ipsi hanc discentes proponant per civitatem unamquamque : scientes, quia hæc observari utile erit his qui nostram indignationem veriti fuerint. Data sexto idus Februarii, Constantinopoli, D. N. Justin. PP. Aug. anno XXV, post Basilii. U. C. consulatum anno XII (XI) ». Sed corrigendum, ut dicat, anno undecimo : annus enim imperatoris vicesimus quintus absolvitur hoc anno in fine mensis Martii; nam Aprili mense vicesimus sextus inchoatur. Hac igitur imperatoris sanctione ordine temporis recensita, jam rerum

Vigilii papæ anni hujus nullius alterius lectionis obice intercisam, narrationis seriem ingrediamur.

8. *Vigilius fugit Chalcedonem in Ecclesiam S. Euphemiæ.* — Meminisse, lector, debes, quæ anno superiori Constantinopoli adversus Vigilium Romanum Pontificem sunt sacrilege perpetrata, cum ipse Catholicæ et Apostolicæ Sedis antistes vim metuens imperatoris ad sancti Petri Basilicam primum confugere coactus est. Sed quod nec sacer ille asylus, servilis etiam conditionis quibuscumque securus, tanto Pontifici ab imperatoris sacrilegi violentia videri poterat esse tutus ante oculos ejus positus : trans mare quæsivit effugium et in Basilica sanctæ Euphemiæ apud Chalcedonem (si quis tamen inveniri possit locus ab imperatoris furore securus) habitare disposuit. Hoc plane tempore accidisse noscuntur, quæ Anastasius Bibliothecarius jungit, imo confundit cum prioribus quæ acciderunt vivente adhuc Theodora Augusta: «Tunc», inquit, antequam scilicet ab Ecclesia S. Petri recederet, «dedit alapam in faciem ejus quidam, dicens : Homicida, nescis quid loqueris : quia Silverium papam occidisti, et filium mulieris viduæ ad calces et fustes interfecisti. Tunc fugiens in Basilicam sanctæ Euphemiæ, tenuit columnam altaris». Hæc ibi, usque ad posteriorem fugam, priorem omittens : cætera autem quæ sequuntur, suo loco dicentur.

9. In eadem itaque sanctæ Euphemiæ Basilica Vigilius degens, sicut prius fecerat, nihil penitus remisit Apostolicæ auctoritatis : atque perinde ac si Romæ in ipsa Lateranensi Basilica sive Vaticana summa pace consisteret, ibi cum suis memoratis ante episcopis degens, quæ essent Ecclesiæ libertatis, et Catholicæ fidei integritatis, tractare minime prætermisit : sed ex eo cujus in Sede consisteret, ipso, inquam, Petro Apostolorum principe, tanta est ipsi parta fiducia, ut ex Apostolico throno, cui in sua persona sciret considere Petrum, et in Petro Christum, summa potestatis plenitudine adversus metropolitanos episcopos, imo in ipsum patriarcham Constantinopolitanum ferre sententiam, insuper et perperam facta imperatoris rescindere magno animo sit aggressus, minime reveritus vultum potentis, sciens majore fulciri quam Hieremiam auctoritate, cui a Domino dictum [1] : «Ecce constitui te hodie super gentes et regna». Ac rursum : «Dedi te hodie in civitatem munitam et in columnam ferream et in murum æreum super omnem terram regibus Juda, principibus ejus et sacerdotibus, et omni populo terræ : et bellabunt adversum te, et non prævalebunt : quia ego tecum sum (ait Dominus) ut liberem te». Tanto namque ipse potentior est Prophetis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditavit. Cuinam aliquando Prophetarum dictum : «Tu [2] es Petra, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam». His igitur

[1] Hier. I. — [2] Matth. XVI.

Domini promissionibus roboratus, tum aliis tum seipso robustior tunc apparuit, cum magis deorsum mergeretur.

10. Vidisses plane tunc non characteribus tantummodo exaratam sententiam illam omnium ore versatam : Ubi papa, ibi Roma, sed velut in tabula graphice coloribus delineatam veritatem ipsam : dum idem ipse qui ad fugam captatus est locus, et veluti delectus ad latebras, idem sit effectus ipsius præsentia Romani Pontificis eminens cunctisque perspicuum ad judicandum tribunal, et ad reprimendos sternendosque adversarios sublimis turris, innaccessibilis cuilibet humanæ potentiæ, e qua missilia in hostes jaceret is qui confugit in eam, manens ipse securus secundum illud Proverbiorum [1], «Turris fortissima nomen Domini : ad ipsum currit justus, et exaltabitur». Intellexisses pariter, quam verum sit quod Apostolus Paulus ingenue profitetur [2] : «Cum infirmor, tunc potens sum». Etenim qui animi infirmitate visus esset iterata fuga longius esse progressus, ibique corporis quoque languore graviter affectus, animi tamen vigore resumpto, fortior factus atque robustior intrepide de victoria securus insurgit, potentissimaque spiritalia spicula jacit in hostes, feritque ipse illæsus existens.

11. *Honorifica Justiniani legatione accepta, Vigilius Encyclicam Epistolam ad universos populos mittit.* — Ita plane magno veluti miraculo factum, ut dum fugit Vigilius, vincat : dum insequentem et persequentem patitur imperatorem, eumdem reddat humilem et obsequentem : ut perspicue apparuerit vel ex hoc facto, quod non homo tantum, sed Christus ipse Deus et homo cum homine in Sede Petri sedente consideat, cui cedere necesse sit omnem humanam potentiam atque portas etiam inferorum. Sed quomodo hæc facta sunt, jam enarrare aggrediamur. Ubi Justinianus imperator accepit Vigilium Romanum Pontificem justo metu perculsum e Petri Basilica confugisse Chalcedonem, et in Ecclesia Euphemiæ martyris cum suis degere, insuper et corporis mala valetudine laborare : facti pœnitens, non milites qui eum inde abducerent misit iratus, sed dignam tanto Pontifice legationem ornavit, qua eum juramento præstito in pristinum domicilium honorifice revocaret.

12. At ipse Vigilius inde egredi nunquam consensit, neque juratis patriciis fidem voluit adhibere, nisi prius in omnibus consultum esset Sedis Apostolicæ dignitati : nempe ut quæ contra ipsius Romani Pontificis voluntatem de Tribus Capitulis imperator appendisset edicta, idem protinus revocaret, atque penitus aboleret. Sed et quod magna licet pollicentibus missis nuntiis haud facile putaret esse credendum, utpote (quod in proverbio est) Græcorum fides : illud excogitavit, ut ante ad universos Christi fideles Encyclicam daret Epistolam, qua cuncta quæ gesta essent, universæ Ecclesiæ

[1] Prov. XVIII — [2] 2. Cor. XII.

innotescerent : sic namque fore, ut si quid in ipsum Vigilium decerneret imperator fidifragus, omnes scirent qua animi constantia ipse illi restiterit ; et si quid præter illa quæ statuisset, ab eo suis sanctionibus vulgaretur, nihil esse nossent sua consensione firmatum. Epistola autem Encyclica tunc ab ipso Vigilio papa conscripta ita se habet [1] :

13. « Vigilius episcopus Ecclesiæ Catholicæ universo populo Dei.

« Dum in sanctæ Euphemiæ Basilica gravi laborantes ægritudine teneremur, piissimus atque clementissimus imperator Dominico die, id est, kalendis Februarii, gloriosos judices suos ad nos destinare dignatus est, id est, Belisarium et Cethegum exconsules atque patricios, necnon et Petrum exconsulem patricium atque magistrum, sed et Justinianum exconsulem et curampalatii (curopalatem), et Marcellinum exconsulem et comitem excubitorum, sed et gloriosum virum Constantinum quæstorem, qui nobis dicerent, ut sacramenta percipere deberemus, et de sanctæ Euphemiæ Ecclesia ad civitatem regiam remeare.

14. « Quibus tale dedimus, Deo adjuvante responsum, dicentes : Nos quidem in hanc Basilicam pro nulla pecuniaria vel privata causa confugimus, sed pro Ecclesiæ tanto scandalo, quod jam toti mundo pro peccatis innotuit. Et ideo si causa Ecclesiæ ordinatur, ut pacem ejus, quam ab avunculi sui piissimus princeps fecit temporibus, et modo restituat : ego sacramentis opus non habeo, sed statim egredior : si causa finita non fuerit, iisdem sacramentis opus non habeo : quia nunquam de sanctæ Euphemiæ Ecclesia exire dispono, nisi scandalum ab Ecclesia Dei fuerit amputatum. Nam posteaquam edicta sua, etc ». Pergit narrare quæ gesta sunt anno superiori, quæ suo loco posuimus : quibus recensitis, ista ad postremum addit :

15. « Dum hæc autem præfatis judicibus diceremus, rogavimus eos, invocato omnipotentis Dei judicio, ut clementissimo imperatori hoc quoque ex nomine nostro suggererent : Quia illis qui a nobis excommunicati sunt, in quibus et is quem prædiximus est damnatus, communicare non debet, ne grave (quod absit) peccatum incurrat. His ita se habentibus, per magnificum virum Petrum referendarium die pridie (postridie) kalendas Februarias quædam charta nobis allata est, quam a clementissimo principe nullo modo credimus destinatam, quia nec fuerat pietatis ejus manu scripta. Et dum memorato referendario diceremus, ut in ea scriberet diem, et quomodo ab ipso fuerat oblata, pariter signaret ». Hucusque in codice : reliqua desunt, magno præjudicio historicæ veritatis. Cæterum ex his quæ dicentur, constat cessisse tandem Vigilio imperatorem, atque appensa amoveri jussisse a se prolata de Tribus Capitulis edicta, et ex sententia ipsius Vigilii nihil de illis tractari voluisse

[1] Vigil. Ep. VII. tom. I. Ep. Rom. Pont.

ante Synodum generalem, quam ex ejusdem Pontificis desiderio et voluntate convocari fecit. ut suo loco sequenti anno dicemus.

16. Ex his igitur complura convincenda sunt scriptorum mendacia, primumque ab Anastasio [1] tradita ; nisi quæ mixtim confuseque ab eo narrantur, suis seorsum reponantur locis, et non sub Theodora Augusta referantur quæ longe post ejus obitum facta esse noscuntur. Epistolari enim historiæ cætera a quibusvis scripta cedant necesse est ; si præsertim ex illis accepta noscatur Epistolis, quæ Encyclicæ dictæ, universo populo Christiano, patentes unicuique, scriptæ esse noscuntur. Ex iisdem pariter habes ex quibus redarguas Nicephorum Callistum, qui de hujuscemodi turbis historiam scribens, multipliciter errasse comperitur, dum parum æquus in Vigilium papam, quod Constantinopolitanum episcopum Mennam a communione suspenderit, in eum invehitur, et mendacissime asserit parem sententiam adversus Vigilium ipsum a Menna latam. Quod si ille ausus fuisset, necessario plane et præcipue de his habenda mentio erat in ejusdem Vigilii Epistola circulari. Sed alia plura mendacia miscuit, quæ tu ex ejus verbis colliges, quæ sic se habent [2] :

17. « Eo, inquit, Vigilius insolentiæ progressus est, ut et Mennam a communione quatuor mensibus excluserit. Idem sane et Mennas adversus illum fecit. Sed enim Justinianus rebus hujusmodi ad iram commotus, eum comprehendere misit. Vigilius autem sibi metuens, ad Sergii martyris aram confugit, et sacris ibi fistulis implicitus, non prius inde extractus cessit, quam illas evertit : erat enim magnus et corporis statura vastus. Postea vero cum ejus rei Justinianum pœniteret, partibus suis interponente imperatrice Theodora, Vigilium suscepit, atque ille rursus Mennam ad communionem admittit ». Hæc Nicephorus : qui etsi non in aliis corrigendus foret, certe defendi non potest, dum hæc vivente adhuc Theodora Augusta facta narrat, cum redarguatur ex Procopio : et dum ait ad sancti Sergii aram Vigilium confugisse, plane mendacii convincitur ex ipsius Vigilii scriptis, quibus (ut vidimus) ait, ad S. Petri, inde ad Euphemiæ Basilicam confugisse.

18. *Rerum perturbatio in pacem conversa, resipiscentibus Theodoro et Justiniano.* — Porro turbata in hunc modum Ecclesia, rerum naturam etiam æque esse turbatam, ea quæ hoc anno accidisse Procopius tradit, declarant : etenim hoc ipso anno Græciæ civitates plures terræ motu excisas, hiatu terræ loca multa absorpta, portentosasque maris æstuationes factas enarrat. His accessit Sclavinorum et Hunnorum in Romanum imperium incursio repetita. Sed et hoc pariter anno Gothos Corsicam et Sardiniam cepisse, idem Procopius refert. Quid enim potuit esse stabile, cum religio, basis ipsa orbis exagitatur? Concuti quidem opus

[1] Anast. in Vigilio. — [2] Niceph. l. XVII. c. 26.

est omnia, cum ipsa petra, super quam Ecclesia fundata est, motibus in diversa propellitur. Etenim ejusdem etiam testificatione Procopii illud asseritur, ejusmodi qui Constantinopoli contigit motu alias etiam Orientis Ecclesias fluctuasse : quo uno allato exemplo, quæ in reliquis facta sint civitatibus, facile quisque intelligere possit : sunt enim hæc ipsius verba [1] : « Cæteri milites, imperatoris jussu, circa Ulpianam in Illyriis urbem stationem habuerunt ob seditionem ea de causa inter incolas ortam, qua Christiani solent de fide solertius disceptando inter se altercari ». Hæc Procopius : ex quibus licet paucis magna possumus intelligere, nempe miserandum totius Ecclesiæ statum, Catholicis inter se in qualibet civitate pugnantibus.

19. Verum cum inter tot discrimina fluctibus agitatæ naviculæ omnino una cum capite universum periclitari visum est Ecclesiæ corpus : repente excitatus est tanquam dormiens Dominus, imperansque vento et mari, cuncta, temporis ferme momento, fecit esse tranquilla. Etenim (ut dictum est) imperator appensa antea de Tribus Capitulis tolli jussit edicta, et ex sententia Vigilii papæ, quod fecerat abrogavit ; atque quod idem Pontifex postularat, cuncta in generali agitanda Concilio reservavit. His accessit, quod et Theodorus malorum omnium auctor, cujus causa universa hæc fuerat tempestas exorta, jam pœnitens facti (quod admiratione summa dignum est) ad eum a quo sententiam damnationis acceperat, accedens humilis, libellum supplicem ipsi Vigilio papæ offert, quo et rectam fidem professus est, et quatuor sacra Concilia comprobavit non in his tantum quæ spectant ad fidem ; sed et cuncta quæ in eis essent acta, rata firmaque habenda esse, pariter comprobavit : quibus plane docuit, excitatam a se primum de Tribus Capitulis quæstionem profundo esse silentio obruendam : his adjecit, ut et de irrogatis in ipsum Summum Pontificem probris et contumeliis eodem libello suppliciter veniam peteret.

20. Quis, rogo, ista considerans, non miretur, atque etiam obstupescat, Davidicum [2] illud exclamans : « Hæc mutatio dexteræ Excelsi » : et, « A Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris ? » Cum primaria illa petra, quam adeo rejecerant ædificantes, eadem repente reposita sursum inspiciatur in caput anguli, præcipuo digna honore habita : ut præ miraculo illud factum appareat, quod inde Propheta occinit, ita dicens [3] : « Absorpti sunt juncti petræ judices eorum » : dum eidem cessere penitus qui adversati erant terræ principes et summi religionis antistites. Nam præter Theodorum archiepiscopum Cæsariensem, præstitit idipsum etiam Mennas Constantinopolitanus episcopus, qui ab eodem Vigilio eadem ex causa fuerat ad certum tempus communione privatus : ipse enim, sicut et Theodorus, totidem verbis scriptum libellum supplicem Vigilio obtulit, quo etiam præter ea quæ dicta sunt, pariter professus est, libellum quemdam in Vigilium scriptum, minime esse suum. Sic igitur tali præmissa satisfactione, Vigilius eosdem in communionem accepit, redditaque est Ecclesiæ pax : quæ ex optato cunctis innotescens, eo jucundior atque gratior facta est, quo magna secum bona vexit, quæ dicemus. Porro hæc omnia habentur in Vigilii papæ Constituto, de quo inferius agendum erit.

21. Sed quænam hæc mox secuta sunt bona ? accipe. Gothi e Sicilia præter omnem spem expelluntur, belloque navali vincuntur : missoque in Italiam a Justiniano imperatore Narsete, res Gothorum in deterius dilabi cœperunt. Ut plane perspicue fuerit demonstratum pro statu rerum Ecclesiasticarum res imperii a Divinitate disponi : ut cum lacessuntur Dei sacerdotes, Barbari invalescant ; proterantur autem, cum illorum dignitati consulitur : sicque veluti quadam necessitate Ecclesiæ pacem felicitas subsequatur imperii, Ecclesiæ vero illatum a principe bellum cladem imperii secum ducat. Sed de anni hujus rebus prospere gestis in Sicilia atque Italia terra marique Procopium consule. At hæc magis anni sequentis facta docebunt.

22. *Menna in communione Catholica moritur, sub quo Basilica Apostolorum ædificata, et miraculum de puero Judæo.* — Respirante jam populo, atque optata pace lætante, immensæ ubique et ab omnibus gratiarum actiones Deo redduntur : quando et publica festa parantur, quæ triumphi quamdam speciem præ se ferant. Etenim hoc anno ipse Mennas Constantinopolitanus episcopus, postquam a Vigilio papa in communionem admissus est (ut inquit Nicephorus [1] vicesima nona Junii die Encænia celebravit Basilicæ sanctorum Apostolorum, cum sacræ reliquiæ curru aureo circumvectæ ab eodem Menna reconditæ sunt. Sed quæ de eadem Basilica Procopius [2] habeat, audi : « Erat, inquit, antiqua apud Byzantium Ecclesia Apostolis consecrata, longitudine temporis jam emota, et quæ (ut suspicabatur) amplius stare non poterant. Hanc Justinianus instauravit pro dignitate. Ubi latomi et artifices, effosso fundamento invenerunt ligneas arcas tres insculptis litteris indicantes esse scilicet trium Apostolorum corpora, Andreæ, Lucæ, et Timothei. Quæ rex ipse et omnes Christiani maximo cum fervore conspexerunt, et conspecta rursus terra occuluere, non negligentes locum et vicinis orbatum relinquentes, sed Apostolorum corporibus dedicatum cum pietate constituentes. Constat autem, quod Apostoli beneficiorum memores, ad regis honorem nunc hominibus apparuerint, regis, inquam, pii et religiosi. Neque enim ab humanis recedunt divina, sed misceri percupiunt et hominum conversatione oblectari ». Hactenus Procopius de

[1] Procop. de bello Goth. l. III. — [2] Psal. LXXVI. et Psal. CXVII. — [3] Psal. CXL.

[1] Niceph. lib. XVII. c. 26. — [2] Procop. de ædific. Justin. imp. lib. I.

restituta Basilica Apostolorum, quam Mennas hoc anno (ut dictum est) dedicavit.

23. Porro eidem bene cessit, ut post tot Ecclesiæ conflata dissidia, ex quibus extra Ecclesiam ipse positus fuerat, reddita pace postliminio quodam, et communionem Apostolicæ Sedis, cujus jacturam fecerat, consecutus, et cuncta antea benefacta recipiens, feliciter mox ex hac vita migrarit : hoc enim anno finem vivendi fecit, cum sedisset annos sexdecim : in cujus locum sequentis anni exordio subrogatur Eutychius : de ejus electione divinitus facta anno sequenti, quo contigit, nos agemus. Quid autem acciderit Constantinopoli sub Menna de puero Hebræo ab incendio divinitus liberato, ita narrat Evagrius[1] :

24. « Mennæ temporibus miraculum editum fuit plane memorabile. Vetus fuit consuetudo Constantinopoli, ut si quando multæ admodum particulæ puri et immaculati corporis Christi Dei nostri superessent, pueri impuberes qui scholas frequentabant, accerserentur, easque manducarent. Quod cum factum fuit, filius cujusdam hominis Hebræi quidem opinione, arte autem vitriarii, una cum pueris versatus est : qui quidem, parentibus percunctantibus ab eo causam moræ, respondit, uti res se habuit, seque cum aliis pueris pariter comedisse. Hebræus bile, furore, et iracundia inflammatus, in clibanum ardentem, in quo vitrum formare solebat, puerum conjicit. Postquam vero mater puerum quæritans reperire non potuit, passim per totam urbem ibat, Deum cum gemitu obtestans, et flebilibus lamentis se dedens. Triduo autem post ad ostium officinæ viri sui consistens, luctu miserabiliter divexata, nomine puerum compellat. Puer matris vocem ut agnovit, e clibano responsum dat. Mater, effractis foribus, interrumpit videre puerum in mediis carbonibus candentibus consistentem illæsum ab ignis incendio. Qui cum rogaretur, quo pacto illæsus manserit : Mulier, inquit, veste amicta purpurea crebro ad me venit, porrexit aquam, qua carbonum flammas corpus ambientes exstinguerem, cibum denique dedit quoties esuriebam. Qua re ad Justinianum perlata, puerum cum matre lavacro regenerationis tingendos decrevit ; patrem autem pueri, qui recusavit in numerum Christianorum adscribi, in Syris cruci suffigendum curavit ». Hactenus Evagrius rem suo tempore gestam universo jam factam orbi notam enarrans.

25. *Concilium Aurelianense quintum sanctis episcopis insigne.* — Hoc eodem anno, qui numeratur Childeberti Francorum regis trigesimus octavus, habita est Synodus Aurelianensis, ejus nominis quinta, ubi viginti tres canones statuti reperiuntur. Interfuit eidem Aurelianus Arelatensis episcopus, ille nimirum qui ad Vigilium papam agentem Constantinopoli legationem misit una cum ea Epistola, ad quam etiam Vigilium diximus rescripsisse. Trium namque Capitulorum occasione ipsam fuisse Synodum celebratam, canon primus admonet, dum ejus exordio damnantur hæreses Nestorii et Eutychetis, quarum causa sciret Ecclesiam Orientalem incendio conflagrare. Præfuisse autem eidem Synodo reperitur, primoque loco subscriptus sanctus Sacerdos ita nominatus episcopus Lugdunensis, cujus egregiam sanctitatem testantur Ecclesiasticæ tabulæ, dum ipsius anniversariam commemorationem celebrandam repræsentant pridie idus Septembris[1]. Itemque præsens fuit S. Agricola episcopus Cabilonensis et ipse inter sanctos adnumeratus, cujus et natalis dies decimo sexto kalendas Aprilis singulis annis agitur. Extat de ipso Epigramma Venantii Fortunati his versibus[2] :

Præsul honoris apex, generis fideique cacumen,
 Cultor agri pollens, pastor opime gregis :
Cum mea terra manu meruit genitoris arari,
 Reddatur nati vomere culta sui.
Nam pater affectu dulci memorabilis orbi
 Me vobiscum uno fovit amore duos.
Corde parens pastu nutrix, bonus ore magister
 Dilexit, coluit, rexit, honesta dedit.
Ille pio studio sulcata novalia sevit :
 Quod pater effudit, hoc mihi semen ale.

Ita ipse alludens ad nomen Agricolæ patri filioque commune.

26. Inter alios etiam sanctitate celebres viros interfuit Tetricus episcopus Lingoniensis, qui sicut vivens novit gregi suo bene præesse, ita et post mortem ejusdem curam gessisse, ipsius vindicta in successorem suum moribus depravatum ostendit : de ipso enim mira hæc Gregorius Turonensis[3] habet, dum interitum Pappoli, qui ei subrogatus est, ita conscribit : « Anno octavo episcopatus sui, dum diœceses et villas Ecclesiæ circuiret, quadam nocte dormienti illi apparuit beatus Tetricus vultu minaci. Cui ita : Quid tu, inquit, hic, Pappole ? Ut quid sedem meam polluis ? Ut quid Ecclesiam pervadis ? Ut quid oves mihi creditas dispergis ? Cede loco, relinque sedem, abscede longius a regione. Et hæc dicens, virgam quam habebat in manu, pectori ejus cum ictu valido impulit. In quo ille evigilans, dum cogitat quid hoc esset, fixe in loco illo defigitur, ac dolore maximo cruciatur : abhorret cibum potumque, et mortem jam sibi proximam præstolatur. Quid plura ? tertia die, cum sanguinem ore projiceret, expiravit ». Hæc Gregorius, quæ in commendationem sancti Tetrici, qui Synodo interfuit, hic voluimus recitasse : quo et illud quam perspicuo cognoscatur, suorum laborum post obitum sanctos viros non esse immemores. Sed accipe dignum tanto viro Epitaphium scriptum ab eodem Venantio Fortunato[4] :

Palma sacerdotii venerando, Tetrice, cultu,
 Te patriæ sedes, nos peregrina tenet.
Te custode pio, nunquam lupus abstulit agnum,
 Nec de fure timens pascua carpsit ovis.

[1] Evagr. l. IV. c. 35.

[1] Martyrol. Rom. XII. Sept. — [2] Fortu. carm. l. III. — [3] Greg. Turon hist. Franc. l. V. c. 5. — [4] Ven. For. carm. l. IV.

Sex quasi lustra gerens et per tres insuper annos,
Rexisti placido pastor amore gregem.
Nam ut condirentur divino corda sapore,
Fudisti dulcem jugiter ore salem.
Summus amor regum, populi decus, arma potentum (parentum).
Ecclesiæ cultor, nobilitatis honor,
Esca inopum, tutor viduarum, cura minorum,
Omnibus officiis omnia pastor eras.
Sed cui præbebat varie tua cura medelam,
Funere rectoris plebs modo triste gemit.
Hoc tamen, alme pater, speramus, dignus in astris,
Qualis honore nites, hic pietate probes (prosis).

Hactenus Epitaphium. Sed ad Synodum redeamus.

27. Ornavit etiam tantam coronam Patrum sanctus Eleutherius episcopus Antisidori et ipse inter sanctos adnumeratus [1] : itemque sanctus Firminus episcopus mendose scriptus Uticensis pro Venciensi. Quid Uticæ episcopo cum Concilio in Gallia celebrato? In Martyrologio Usuardi non legitur Firminus episcopus in Africa, qui revera in Gallia floruit hoc ipso tempore. Interfuit eidem Concilio S. Gallus episcopus Arvernensis, de quo plura superius : atque item Isichius Viennensis : ex quo corrigas Adonem ejusdem Ecclesiæ episcopum, qui ipsum tradit pervenisse usque ad Zenonis imperatoris tempora, cum appareat his Justiniani temporibus eum sedisse cum Patribus in dicto Concilio quinto Aurelianensi. Sed et Lauto Constantiensis et ipse relatus inter sanctos, necnon Nicetius Treverensis, insuper et Prætextatus Rhotomagensis, atque Quintianus Ruthenensis pariter præsentes fuerunt, quos omnes sanctitate conspicuos Catholica colit Ecclesia, sacris tabulis adscriptos. Omnes vero fuere numero quinquaginta, qui simul ejusdem regis cohortatione ad Synodum convenientes, ejus pietatem in ipsa Synodi Præfatione iidem Patres verbis istis testatam reliquerunt : « Dominus Childebertus cum pro amore sacræ fidei, studio religionis, in Aurelianensium urbem congregasset in unum dominos sacerdotes, cupiens ex ore Patrum audire quod sacrum est, etc. »

28. Constituti sunt ab iisdem Patribus canones viginti tres, quos tu consulas. Quod vero in ejusdem Concilii canone decimo quinto mentio habetur de xenodochio Lugdunensi ab eodem rege ejusque conjuge Ultrotho ædificato : restitue pro Ultrotho, Ultrogotho : hoc enim nomine Francorum reginam Chitdeberti conjugem nominatam fuisse, tum ex Gregorio Turonensi [2], tum ex Venantio Fortunato [3] liquet; de qua inferius dicendum erit. At de his quæ spectant ad Aurelianense Concilium hactenus.

29. *Theobaldus filius et successor Theodoberti.* — Hoc eodem anno Theodobertum regem invadentem Italiam ex hac vita discessisse, filiumque Theodibaldum regni hæredem et paterni instituti prosecutorem reliquisse, Procopius tradit. De pietate Theodoberti nonnulla habet Vita S. Mauri abbatis, in quem plura idem rex contulit beneficia. Quomodo autem in venatione occasio est obitus ejus exorta, narrat Agathias : sed Gregorius morbo interiisse tradit : qui et de Parthenio, cui regni ab eo cura commissa erat ista mox addit [1] : « Franci vero cum Parthenium in odio magno haberent, pro eo quod tributa eis antedicti regis tempore inflixisset : ille vero in periculo positum se cernens, confugium ab urbe facit, et a duobus episcopis suppliciter exorat, ut eum ad urbem Trevericam deducentes, populi sævientis seditionem sua prædicatione comprimerent. Quibus euntibus, nocte dum in stratu suo decumberet, per somnium vocem magnam emisit dicens : Heu, heu, succurrite qui adestis, et auxilium ferte pereunti. A quo clamore expergefacti qui aderant, interrogabant, quid hoc esset. Respondit ille : Ausanius amicus meus cum Papianilla conjuge, quos olim interfeci, ad judicium me accersibant, dicentes : Veni ad respondendum. Zelo enim ductus ante aliquot annos conjugem innocentem amicumque peremerat.

30. « Igitur accedentibus episcopis ad antedictam urbem, cum strepentis populi seditionem ferre non possent, eum in Ecclesia abdere voluerunt, scilicet ponentes eum in arca, et desuper sternentes vestimenta quæ erant ad usum Ecclesiæ. Populus autem ingressus, perscrutatusque universos angulos Ecclesiæ, cum nihil reperisset, frendens (fremens) egrediebatur. Tunc unus ex suspicione locutus, ait : En arca, in qua non est inquisitus adversarius noster. Dicentibus vero custodibus, nihil in ea aliud nisi ornamenta Ecclesiæ contineri; illi clavem postulant, dicentes : Nisi reseraveritis velocius, ipsi eam sponte confringimus. Denique reserata arca, amotis linteaminibus, inventum extrahunt, plaudentes atque dicentes : Tradidit Deus inimicos nostros in manus nostras. Tunc cædentes eum pugnis, sputisque perurgentes, vinctis post tergum manibus ad columnam, lapidibus obruunt ». Hæc de nece Parthenii Gregorius. Atque hic finis esto rerum gestarum præsentis anni.

[1] Martyrol. Rom. die XVI. Aug. — [2] Greg. Turon. hist. l. I. c. 42. — [3] Fortu. carm. l. I.

[1] Greg Turon. hist. l. III. c. 36.

Anno periodi Græco-Romanæ 6045. — Anno Æræ Hispan. 590. — Jesu Christi 552. — Vigilii papæ 16. — Justiniani imp. 26. Tejæ reg. 1.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : *Post consulatum Basilii V. C.* XI, et secundum aliquos : *Post consulatum Basilii V. C. anno* XII.

2. *Justinianus legatos ad Vigilium Chalcedone agentem mittit.* — A num. 8 ad 16. Ex iis, quæ anno elapso de gestis in causa Trium Capitulorum diximus, liquet fabulosa esse quæ Baronius ex Anastasio in Vita Vigilii recitat; ac prœterea non hoc anno *Vigilium* Chalcedonem fugisse sed anno superiori, ubi *ante biduum Natalis Domini* jam fuisse, ex Epistola Encyclica ostendimus. Sed quoad legationem ad Vigilium ab imperatore missam, ea recte a Baronio num. 13 et seq. ex eadem Encyclica consignata. Belisarius, aliique in ea memorati legatione perfuncti sunt non *Dominico die, id est, kal. Februariis,* ut ibi mendose legitur, sed *Dominico die, id est, V kal. Februarii,* in quem diem hoc anno Dominica incidit. Legati cum Vigilio egerunt, ut accepta iterum publica fide ex urbe Chalcedonensi Constantinopolim rediret; sed respondit Pontifex : « Si causa Ecclesiæ ordinatur, ut pacem ejus, quam avunculi sui (id est Justini senioris qui Justinianum adoptaverat) piissimus princeps fecit temporibus, et modo restituat, ego sacramentis opus non habeo; sed statim egredior. Si autem causa Ecclesiæ finita non fuerit, item Sacramentis opus non habeo; quia nunquam de S. Euphemiæ Basilica exire dispono, nisi scandalum ab Ecclesia Dei fuerit amputatum ». Quod ubi Justinianus intellexit, chartam ad eumdem mendaciis ac injuriis refertam misit *per magnificum virum Petrum referendarium die pridie kalendas Februarias*, ideoque legati Chalcedonem non venerant kalendis Februariis, sed *V kalend. Februarii*, perperamque Baronius in margine loco, *pridie*, legit, *postridie*, id est, die secunda mensis Februarii; character enim Dominicæ non in hunc locum, sed in priorem, errorem irrepsisse demonstrat. Cum vero Augusti *manu subscripta* non esset, nullam illi fidem Vigilius præstandam duxit, contentus objecta quæcumque crimina valide confutare, ut in ea Encyclica ipsemet Vigilius asserit, qui subdit : « Dum hesterna die, id est, Dominicorum, qui fuit pridie nonas Februarias, magnificus vir Petrus referendarius ad nos cum mandatis clementissimi principis remeasset », ut scilicet acceptis sacramentis Vigilius in urbem regiam securus remearet, respondet is : « Si directis duobus judicibus sacramenta præstare dignetur, ut post hæc sine metu periculi fratrem nostrum Datium episcopum Mediolanensis Ecclesiæ, vel alios, quos cum eo transmiserimus, loco nostro suscipiat, parati sumus dirigere, ut per eos de Ecclesiastica causa quæcumque mandavimus veraciter innotescant ».

3. *Vigilius sententiam adversus Theodorum latam non publicavit.* — Desunt hæc et plura alia in exemplari quod ad Baronii manus pervenerat, sicuti et quod ibidem dicitur, Encyclicam illam die sequenti datam esse; cum his verbis terminetur : « Data nonis Februarii, imperante domino Justiniano PP. Aug. anno XXV post consulatum Basilii anno X ». Sed loco, *anno* X, legendum, *anno* XI, ut annus XXV Justiniani cum mense Februario copulatus manifestum facit. In ea Epistola Vigilius scribit de lata in Theodorum sententia, qua episcopatu deponebatur : « Pro mansuetudinis vestræ intuitu, et spe conversionis ejus, sicut dictum est, publice proferre distulimus ». Quibus ex verbis Em. card. Norisius in Dissert. de Synodo V, cap. 5 deducit, falsum esse, quod in Chronologica Synopsi in calce ad Facundum Sirmondus, scribit, *Vigilium* latam demum contra *Theodorum* sententiam publicasse.

4. *Theophanis et Nicephori error.* — Ad num. 16 et seq. Recte Baronius monet, quæ huic similibusve Epistolis contraria referuntur ab Anastasio, vera non esse; sed perperam scribit, Nicephorum lib. 17, cap. 26, male tradere Mennam Constantinopoli episcopum a Vigilio communione suspensum fuisse, et *Mennam in Vigilium* parem sententiam tulisse; quod hujus rei in laudata Encyclica nulla mentio sit. Nicephoro enim suffragatur Theophanes eo longe antiquior, cujus verba anno DXLVII in medium adduximus; quia cum eo anno ea peracta fuerint, non debuit *Vigilius* horum in sua Encyclica meminisse. In eo pariter nec Theophanes, nec Nicephorus errant, quod scribunt, Vigilium ad sancti Sergii aram confugisse, licet Vigilius ad sancti Petri, inde ad Euphemiæ Basilicam confugisse affirmet. Eodem quippe in loco Sergii et Apostolorum, aliud nimirum ab eo quod Constantinus exstruxit, templum fuit, et utrumque asyli privilegio gaudebat. Justinianus imperator, ut

patet ex Procopio lib. 1 de ædific. cap. 14, bina illa templa excitavit, quæ a latere cohærebant, et vestibulorum porticus, atria, et propylæa communia habebant. In eo itaque tam Theophanes, quam Nicephorus falluntur, quod quæ gesta sunt anno superiori, scribant contigisse anno, quo *Vigilius* Constantinopolim adventavit; cumque anno elapso, dum milites persequerentur, sancti Sergii martyris columnas evertisse; cum id in Ecclesia sancti Petri accidisse, ipsemet Vigilius prodat, ut anno superiori vidimus.

5. *Gesta inter Gothos et Romanos anno* DLI. — Ad num. 18. Est hic annus belli Gothici XVIII, ideoque quæ ex Procopio Baronius narrat, gesta sunt anno XVII ejusdem belli, et ad annum superiorem revocanda, ubi egimus de terræ motu de quo ille hoc anno disserit, ac præterea de legatione Justiniani ad *Theodebaldum* Francorum regem. Ad hæc diximus, imperatorem tunc *Narsen* adversus *Totilam*, ac Gothos in Italiam misisse, quem Procopius lib. 4 de Bell. Goth. cap. 21, ubi de gestis anno XVII belli Gothici agit, asserit, in mediam Thraciam cum florenti exercitu progressum, aliquandiu Philopopoli substitisse, *intercluso itinere turmis Hunnorum*. Denique Procopius cap. 25 refert, Sclavenos, « facta in Illyricum irruptione », nefanda perpetrasse, « et cum infinita captivorum multitudine prædaque omni, quam cuncta vastando collegerant », domum rediisse. « Interea loci Gepædes et Langobardi inter se bellum reparabant ». Imperator cum Gepædibus fœdus panxit, sed cum hi post fœdus ictum, *Sclavenorum* agmen Istrum fluvium transportassent, adversus illos auxilia Langobardis misit, et cum iis abiit hiems anni belli Gothici XVII. Quare pertinent hæc omnia ad annum DLI.

6. *Finis regni Gepidorum.* — Hinc non discedam, quin finem regni *Gepidum* seu Gepædum anno Christi superiori contigisse monstravero; quia video illum cum anno DXLVII a Sigeberto in Chronico, et cum anno VII Just. III Jun. ab abbate Biclariensi male alligari (1). Procopius itaque lib. 4 Hist. Goth. cap. 25, de rebus anno belli Gothici XVII, Christi DLI, gestis verba faciens, ait : « Gens tota Langobardorum in Gepidas it bellatum, quibus obviis prœlio congressi, tam feliciter pugnarunt, ut non modo victi sint Gepidæ, sed et pars magna interfecti ». Verum Procopius loco *Alboini*, Langobardorum regis, qui ab an. DXLIII, ut testatur Sigebertus in Chronico, regnabat, *Audovini* ejus decessoris nobis nomen obtrusit. Hanc enim Gepidum cladem *Alboino*, qui Langobardos in Italiam postea duxit, rege accidisse fidem etiam faciunt Paulus diaconus et abbas Biclariensis. Paulus diaconus lib. 1 de Gest. Langobard. cap. 27, rem fuse narrat, antequam verba faciat de adventu Narsetis in Italiam, aitque : « Committitur ergo prœlium, pugnatumque est totis viribus. Langobardi victores effecti sunt, tanta in Gepidos ira sævientes, ut eos ad internecionem usque delerent, atque ex copiosa multitudine vix nuntius superesset. In eo prœlio Alboin Cunimundum (Gepidorum regem) occidit, etc. Cujus filiam nomine Rosimundam, cum magna simul multitudine diversi sexus et ætatis, duxit captivam. Quam quia Clotsuinda (quæ erat filia Clotharii regis Francorum) in suam, ut post patuit, perniciem duxit uxorem. Tunc Langobardi tantam adepti sunt prædam, ut jam ad amplissimas pervenirent divitias. Gepidorum vero genus ita est diminutum, ut ex illo tempore ultra non habuerint regem, sed universi, qui superesse bello poterant, aut Langobardis subjecti sunt, aut usque hodie Hunnis eorum patriam possidentibus duro imperio subjecti gemunt ». Procopius laudatus *Thorisinum* Gepædum regem, cui *Cunimundus* successit, hujus cladis tempore Gepædibus præfuisse supponit, et de *Cunimundo* non loquitur; sed Procopium ea in re falli demonstrat conjugium filiæ *Cunimundi* cum Alboino victore, quod in dubium revocari non potest.

7. *Gepidæ Orthodoxos non vexarunt.* — *Marcianus* imp. postquam *Gepidæ* Hunnorum sedes occuparunt, annua dona eis largitus est, ut anno CDLIV, num. 9, ostendimus, ipsique licet Ariani non male erga Orthodoxos sese gessere. *Eugenius* enim Pontifex Romanus hujus nominis II, in litteris sæculo nono datis, quibus archiepiscopatum Laureacensem jam diu exstinctum in integrum restituit, et *Urolphum* archipræsulem renuntiavit, ait : « In quibus etiam (scilicet partibus) quondam Romanorum quoque Gepidarumque ætate, ut lectione certum est, in septem episcoporum parochias antecessores sui jure metropolitano obtinuerant diœcesim ». Superiori itaque anno adhuc stabat archiepiscopatus Laureacensis, prioribus Ecclesiæ sæculis institutus, et non nisi post discessum Langobardorum in Italiam, ab Hunnis eversus est, ut infra monstrabimus. Regnum vero *Gepidorum* quod superiori anno finitum est, sæculo tantum, eoque non integro perduravit, ut ex dictis anno CDLIV constat. Jornandes qui lib. de Reb. Get. cap. 50 scribit, Gepidas *usque nunc* consuetum donum ab imperatore accipere, manifeste indicat, se librum illum ante annum DLI absolvisse, alioquin eo loquendi modo non uteretur, neque prætermisisset regni Gepidarum finem annotare. Quare Hermannus contractus in fusiori Chronico ad annum DL accurate scribit : « Huc usque Jornandes episcopus (nempe Ravennatensis), Chronica sua de gestis Romanorum abbreviata perduxit ». Sigebertus vero

(1) Blancus in Annotationibus ad lib. 1 Pauli Warnefridi de gestis Langobardorum cap. 27 Rer. Ital. tom. I, pag. 1, fol. 424, scite animadvertit, Procopium quidem ad annum DLI revocasse prœlium quoddam Langobardorum cum Gepædibus; non satis tamen distinxisse utrum postrema illa fuerit pugna Gepædibus exitialis; cum præsertim idem Procopius anno sequenti referat Ildisgum ad Gepædas confugisse, « quod utique », addit idem Blancus, « regno eorum everso evenire non poterat ». Igitur opportunius judicat chronologiam Biclariensis retineri oportere.
MANSI.

in Chron. imo et ipsemet Hermannus in priori sui Chronici editione eadem verba habent ad annum DLI. Denique ipsemet Jornandes lib. de Reb. Get. cap. 19 de pestilentia Gallo et Volusiano imperantibus exorta verba faciens, ait : « Quando et pestilens morbus pæne istius necessitatis consimilis, ut nos ante hos novem annos experti sumus, faciem totius orbis fœdavit ». Hæc autem pestis, ut anno DXLIV, num. 5 et seq. vidimus, urbes et populos devastare cœpit anno DXLI, vel saltem insequente. Ex quibus colligo, Jornandem ipso anno DL operi suo finem imposuisse, et tam Sigebertum, quam Hermannum in priori editione sui Chronici annum DLI excludere.

8. *Interitus Totilæ.* — Baronius anno DLIII, num. 15 et seq. gesta anno belli Gothici XVIII recitat, quæ cum ad præsentem spectent, et præterea quæ sequentibus annis Gothos inter et Romanos in Italia acta sunt, neque apud Baronium neque apud recentes Historicos satis accurate digesta legantur, ad majorem claritatem relicto Baronii ordine quælibet cum suis annis alligare opportunum duximus. Procopius itaque lib. 4 de Bell. Goth. a capite 16 usque ad finem suæ Historiæ, recitat, quæ anno belli Gothici XVIII, currenti scilicet Christi anno, in Italia contigere. Gothi *Crotonem* obsidione cinxerant ; qua de re imperator certior factus classem in Italiam navigare jussit, quæ cum Crotonis portum appulisset, « Barbari protinus obsidionem cum magna perturbatione solverunt », ut habet Procopius cap. 16. Tandem *Narses* cum ingenti exercitu Ravennam advenit : cumque accepisset, *Totilam* castra locasse ad montem Apenninum, castra et ipse in eodem monte metatus est, « centum ad summum stadiis procul a castris hostium », inquit Procopius cap. 29. Ad Romanos progressus Totilas, eos de colle, quem occupabant, sæpe deturbare aggressus est, sed irrito conatu. Tunc Procopius cap. 32 narrat pugnam Narsetem inter et Totilam commissam ; alio modo *Narses*, alio modo *Totilas* acies ordinarant ; « in omnibus par alacritas animi et virtus æmula emicabat ». Jam dies declinabat in vesperum, cum Gothi fusi fugatique sunt : fugit Totilas *in tenebris cum viris non amplius quinque*, ac demum occiditur ut ibidem narrat Procopius, qui addit : *Annos undecim Gothis Totilas imperaverat.* Interitum Totilæ cum præsenti Christi anno recte connectit Hermannus contractus juxta editionem Canisii.

9. *Narses Romam occupat.* — Narses successu lætus Romam contendit, eamque oppugnavit, « annum imperii XXVI agente Justiniano Augusto ». Sic Roma sextum capta est illo principe », inquit Procopius cap. 33. Hoc itaque anno et *Roma* recuperata, et *Totilas* occisus, idque mensem circiter Junium ; cum mense Augusto hujus cædes Constantinopoli nuntiata fuerit, ut præter Cedrenum testatur Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DXLIV, qui kalend. Septembris superioris Christi anni inchoatur, ubi ait : « Augusto mense triumphales nuntii et victoriæ monumenta Roma Constantinopolim delata, Narse nimirum cubiculario, et Romanorum exarcho victore. Pugna siquidem cum Totila Gothorum rege conserta summam sibi sua virtute peperit victoriam, Romam recepit, Totilam interfecit, vestimentaque ejus adhuc sanguine tincta, pileolumque ejus gemmis ornatum Constantinopolim misit : quæ ad imperatoris pedes in Secreto projecta sunt ». Secretum apud scriptores Byzantinos, pro foro, seu loco ; in quo judicia exercentur, vulgo accipitur. Regnum inierat Totilas anno DXLI. Quare annos undecim, ut mox ex Procopio diximus, regnavit. Gregorius Magnus lib. 2, Dial. cap. 15, ait : Sanctum *Benedictum* Totilæ se invisenti dixisse : « Novem annis regnans decimo morieris ». Sed Totilas cum ei hoc sanctus *Benedictus* prædixit, jam annum et amplius regnarat, ut suo loco dixi, ideoque annos XI et aliquot menses regnum Gothorum tenuit.

10. *Gothi Tejam regem creant.* — « Gothi, qui ex prœlio evaserant, trajecto Pado, urbem Ticinum, circumjectaque loca occuparunt, ac sibi regem crearunt Teiam », inquit Procopius, cap. 33. Teias vero Gothos infirmiores judicans, quam ut soli pugnare possent cum Romano exercitu, legatione missa ad Francorum regem *Theodebaldum*, ad belli societatem ingentis pecuniæ pollicitationibus eum invitavit, inquit Procopius cap. 34 qui subdit, eum nihil a Francis obtinuisse, tandemque Gothos Romanos invasisse, Teiamque post aliqua heroicæ fortitudinis argumenta in prælio occubuisse. Quibus narratis Procopius Historiam suam his verbis claudit : « Itaque Romani Cumas ac reliqua omnia cepere præsidia, et annus exiit XVIII belli hujus Gothici, cujus Historiam Procopius scripsit ». Incertum autem, an *Teias* hoc anno vel sequentis initio ante vernum tempus, quo annus belli Gothici XVIII desinit, interierit. Cum eo desiit *Ostrogothorum* in Italia regnum, quod ultra annos LX prorogatum non est, cum cœperit anno CDXCIII, quo *Odoacer* periit (1).

11. *Totilæ mors in annum sequentem differri non potest.* — Em. card. Norisius in Dissert. *de Synodo V*, cap. 6, existimans, Procopium in designandis belli Gothici annis lapsum esse, duorumque annorum gesta in unicum annum perperam congessisse, contendit *Totilam* anno tantum sequenti, qui belli Gothici decimus nonus fuit, acie a *Narsete* victum esse, Romamque recuperatam ; quod Marius Aventicensis in suo Chronico, et interitum Totilæ, quem *Baduilam* appellat, et initium *Teiæ* ejus successoris cum anno XII *post consula-*

(1) Pugna Narsetis cum Teja, qua Tejas ipse interfectus et Gothi fusi sunt, ab Agnello in Pontificali Ravennatensi ad vitam S. Maximiani cap. 5 commissa dicitur *kalendis Octobris*. Id autem licet a scriptore ineuntis sæculi noni traditum minus certum videretur ; accepisse tamen potuit a coævo aliquo scriptore. Igitur Tejæ interfectio ab hoc anno removenda non est. Vide Rer. Italic. t. II, p. 1, fol. 107. MANSI.

tum Basilii Indict. I, anno sc. Christi DLIII copulet. Verum fundamentum, cui Card. doctissimus innititur, ruinosum esse jam ostendimus, et vel ex sola *Theodoræ* Augustæ morte, quam certum est contigisse anno DXLVIII, annoque belli Gothici XIV constat, Procopium annos duos in unum non confudisse; cum eam recitet eodem belli Gothici anno. Imo ipsemet card. Norisius pag. 32, ejusdem Dissert. asserit, *Procopium* lib. 3 de Bello Goth. Gothos cum rege suo Romam ingressos esse *anno* XV *belli Gothici* scribentem priorum annorum metachronismum correxisse. Quare ipso fatente Chronologia Procopii ab anno belli Gothici XV recte procedit, ideoque in sequentibus annis ab eo minime discedendum. Quoad Marium, cum non solum in *Totilæ* nece consignanda; sed etiam in aliis quæ eam secuta sunt, parum accuratum fuisse ex dicendis liquebit. *Totilas* apud Ducangium in Familiis Augustis Byzantinis pag. 92, in uno nummo dicitur, DN BADUELA REX, et in altero, DN BADUILA REX, qui tamen a Procopio *Totilæ* nomine semper appellatur.

12. *Gesta in Lazica anno superiori et currenti.* — « Cum Romani ac Persæ Byzantii inducias » anno superiori pangerent, Persæ proditione cujusdam hominis Lazi, viri non obscuro genere, « Vehimerio Castello politi suam in Lazica ditionem firmissime stabilierunt; nec Lazicam tantum eo modo sibi subdidere; sed aditum etiam Romanis ac Lazorum regi præcluserunt, in Scymniam et Suaniam, regionemque omnem, quæ a Muchiriside ad Iberiam usque pertinet », inquit Procopius lib. 4 de Bello Goth. cap. 16, qui addit, Mermeroem, *instante hyeme*, Cutatisium, seu Cotæsium, idoneo præsidio munisse. Tum cap. seq. refert, *acta hyeme*, legatum Persicum ad *Chosroem* reversum esse, huncque accepto auro, sine mora inducias confirmasse: Lazica tamen decedere noluisse: sed *Mermeroi* mandasse. ut pro viribus cœpta urgeret, qui cum universo Persarum Hunnorumque exercitu ex Muchiriside movit, sed neque in Abasgia, neque in Archæopoli, quam obsidione cinxit, aliquid efficere potuit. « Demum Persæ Cotæsium et Muchirisim repetiere »; quibus verbis Procopius lib. 4 Bell. Goth. cap. 17 narrationem rerum Persicarum claudit. *Suaniam* vero anno superiori in potestatem Persarum venisse, et currenti *Cosrhoen* pacta conventa firmasse, ideoque et Procopium de gestis hoc anno in bello Persico sermonem habere, ex iis, quæ anno DLXI, num. 10, in medium adducam, certo constabit.

13. *Gesta hoc anno in Lazica.* — A currenti itaque anno, ab eo sc. ubi desiit Procopius, suam de rebus Persicis narrationem inchoavit Agathias, ut ipsemet lib. 2, pag. 56 testatur: « Mermeroes, inquit, Persarum dux cum antea bis in Archæpolim impetum fecisset, repulsus est, aliaque nonnulla gessit, quæ quidem prætereo: quandoquidem Procopius rhetor abunde hæc eo usque conscripsit. Tunc itaque rursus (nam hinc ordienti mihi, quæ sequuntur sunt coaptanda) ad Muchirisim et Cotæsium propugnaculum pervenit eo consilio ut difficultate locorum, quæ sunt circa Thelephim prætergressa, ad Phasidem fluvium pertingeret », ubi Telephim diversum non existimo a *Tzibili* in Asbagia Iberiæ regione posito, de quo loco laudato loquitur Procopius. *Mermeroes* ad Phasidem usque fluvium, quo ad quamdam insulam Romani ab eo in fugam versi sese receperant, pervenit; sed cum tanto exercitui commeatus in medio ditionis Romanæ sibi non suppeteret, neque alioquin ad obsidionem bene comparatus esset, *Phasidem* fluvium cum universo exercitu, nemine obsistente, trajecit, ac *Cotæsium denuo et Muchirisim se recepit. Repente autem morbo quodam correptus*, maxima exercitus parte ibi relicta, in Iberiam concessit, ubi diem obiit, *vir sane inter Persas præstantissimus, maximi consilii, reique bellicæ peritissimus.* Hæc Agathias loco citato, quæ ad hunc annum pertinere, ex posterioribus induciis quinquennalibus inter Persas et Romanos pactis, et rebus inter eosdem anno superiori gestis, quemadmodum et ex iis quæ sequentibus annis dicemus, certum redditur. Ortelius in Thesauro Geographico arbitratur, *Cotæsium* urbem fuisse Iberiæ. Verum Agathias contrarium insinuat, cum asserit, *Mermeroem* Cotæsio in Iberiam secessisse, quod ideo non longe ab ea distabat: et Procopius lib. 4 de Bello Goth. cap. 14, testatur *Muchirisim* diei iter unius ab Archæopoli abfuisse et extitisse agrum felicissimum Cholchidis; ubi Colchi veteres castellum *Cotiaium* voce græca appellatum, et a Lazis *Cutatisium* dictum condiderant.

14. *Corruptus Agathiæ locus restituitur.* — Annum mortis *Mermerois* Agathias lib. 2, pag. 66, certis characteribus designarat; sed numeri corrupti sunt, quod cum neque Bonaventura Vulcanius ejus interpres, neque alii, quod legerim, animadverterint, et sequentium expeditionum anni ab hujus celeberrimi ducis anno emortuali pendeant, locus ille Agathiæ nobis emendandus. Ait hic historicus *Chosroen*, aliosque Persarum reges ejus decessores genus repetere ab Artaxare qui Phartica potentia subversa, Persis denuo pristinum imperium reddidit; subditque Agathias: « Hoc tantum in præsentia lucis utilitatisque ad plurima causa dicam, undeviginti supra trecentos annos terminari atque desinere in vicesimum quintum annum imperii hujus Chosrois; quo ipso tempore, et bella in Colchica ditione vigebant, et Mermeroem mortem obire contigit. Justinianus vero imperator tum temporis vicesimum octavum annum, ex quo Romanis imperarat, peregerat ». Si Mermeroes obiit an. ab instituto regno Persico CCCXIX, mors ejus in annum Christi DXLIV ante priores Romanorum cum Persis inducias accidit. Initium enim regni Persici cum anno Christi CCXXVI annoque periodi Græco-Romanæ 5719 illigatur, ut ibidem demonstravi. Si vero anno XXV Chosrois et XXVIII Justiniani vita functus est, vixit usque ad annum Christi DLV,

quod utrumque absurdum; cum posteriores induciæ anno Christi DLI et Justiniani XXV constitutæ fuerint, et Procopius partem rerum Persas inter et Romanos anno DLII gestarum, aliam vero partem Agathias recitet, et quæ hic postea narrat spectent ad annum Christi DLIII, et sic deinceps. Quare numeros illos depravatos manifestissimum est. Legendum itaque : « Viginti septem supra trecentos annos terminari atque desinere in vicesimum secundum annum imperii hujus Chosrois; quo ipso tempore, etc. Justinianus vero imperator tum temporis vicesimum sextum annum, ex quo Romanis imperarat, peregerat ». Quæ emendatio certa.

15. *Primus Agathiæ liber supplementum est Historiæ Gothicæ Procopii.* — Agathias Historiam Gothicam Procopii prosecutus est, et in ejus Præfatione ait, « Procopium » Gothorum res narrasse « ad annum usque sextum et vicesimum regni Justiniani », subditque : « Ego vero his proxima et consequentia, ut initio mihi propositum fuit persequens, res ipsas aggredior ». Tum librum suæ Historiæ primum exorditur, narratisque *Teiæ* morte, et Gothorum cum Romanis *pace*, de quibus etiam agit Procopius in fine suæ Historiæ, refert Gothos quosdam *Francorum* auxilia implorasse, sed cum eorum petitio *Theodebaldo* Francorum regi non admodum probata fuisset, *Leutharim* et *Butilinum*, duos germanos fratres, genere quidem Alemannos, maximam vero apud Francos potentiam consecutos, belli cum eis societatem iniisse, ad duo et septuaginta strenuorum virorum millibus collectis. *Narses* confestim moto exercitu ad *Cumas*, oppidum munitissimum in arduo quodam colle situm, processit, et post diuturnam obsidionem, quam pluribus refert Agathias, illud sub suam potestatem redegit. Hoc summarium libri primi Historiæ Agathiæ, in quo nonnisi quæ Procopius anno belli Gothici XVIII tractat, iis solum additis, quæ is prætermiserat, et fusiori stylo narratis, quæ Procopius brevius tetigerat. Quare quæ libro Agathiæ primo continentur ante vernum tempus sequentis anni gesta, non vero anno Christi sequenti, ut Cointius, aliique passim neoterici scriptores, aut anno DLV, ut Baronius eo anno num. 11 et seqq. arbitrati sunt. Prior itaque Agathiæ liber aliud non est quam ultimi anni belli Gothici a Procopio descripti supplementum : et quemadmodum hic annorum militarium, de quibus agit, initium ducit a vere; ita et Agathias. Is cum librum secundum ab his verbis, *ineunte vere* exordiatur, nulliusque antea *veris* meminerit præterquam illius quod pag. 31, *ver proximum* appellat, manifestum est, eum continuationem suam a vere illo ac libro secundo auspicari, et antecedentia ea esse, quæ ipsemet in sua Præfatione citata, præcedentibus *proxima* appellat. Quæ diligenter animadvertenda fuere, quia ex primi veris ab Agathia memorati consignatione universa ejus Chronotaxis pendet.

16. *Sicilia a Romanis, Corsica et Sardinia a Gothis occupantur.* — Ad num. 21. *Narses* anno superiori in Italiam missus est, ut ibidem ostendimus. Eodem pariter anno Artabanes quem imperator Siciliæ præfecerat, « Gothos in præsidiis insulæ relictos, oppido paucos, obsedit, et certamine victis, qui erumpere ausi sunt, omnes fame extrema ad deditionem compulit », inquit Procopius lib. 4 de Bello Goth. cap. 24, qui subdit, Gothos *Corsicam* ac *Sardiniam* occupasse. Quæ cum narret anno belli Gothici XVII ea ad annum superiorem etiam pertinere, manifestum.

17. *Basilica SS. Apostolorum Constantinopoli dedicatur.* — Ad num. 22. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DXLII, qui kalend. Septemb. anni Christi DXLIX auspicatur, ait : « Julii mensis die vicesimo octavo, tertia feria sanctorum Apostolorum ædis facta est consecratio, et sanctarum reliquiarum Andreæ, Lucæ, et Timothæi, qui sancti Apostoli, depositio. Episcopus vero Mennas una cum sanctis reliquis progressus est vehiculo aureo imperatorio gemmis exornato vectus. Tres autem sanctorum Apostolorum gestabat loculos super genua : atque ita dedicationem celebravit ». Sed loco *Julii mensis die* XXVIII, legendum, ut Cedrenus habet, XXVIII *die Junii*, quem mensem etiam exhibent Anastasius, Nicephorus lib. 17, cap. 26, et auctor Miscellæ. Anno autem DL quo ea dedicatio peracta, Justinianus quinta quinquennalia dedit, et dies XXVIII Junii in feriam tertiam incidit, et Vigilia Festi sanctorum Petri et Pauli insignitur. Vides, ut identidem librarii *Junium* in *Julium* commutarint. Templum sanctorum Petri et Pauli Apostolorum ad Hormisdæ aulam, ubi olim exstiterat domus Justiniani adhuc privati idem imperator primus ædificavit, uti scribit Procopius lib. 1 de Ædif. cap. 4.

18. *Obitus Mennæ episc. Constantinop.* — Ad num. 23. *Mennas* episcopus Constantinopolit. hoc anno mortuus est, non ineunte circiter Decembri, ut Card. Norisius citatus scribit, sed mense Augusto. Sedit enim annos XVI et menses sex, ut testatur Nicephorus in Chronico; qui menses utrinque incompleti : nam ordinatus fuerat die XIII mensis Martii anni DXXXVI. Ad hæc Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DXLIV, qui kalend. Septemb. anni Christi DLI inchoatur, inquit : « Eodem anno Hebdomi portus repurgatus, eodemque tempore Mennas episcopus Constantinopol. defunctus est, in cujus locum suffectus apocrisiarius Amaseæ presbyter, et monasterii ipsius Amaseæ monachus Eutychius, eo ipso die quo Mennæ cadaver in sacris adytis expositum jacebat. Augusto mense triumphales nuntii, et victoriæ monumenta Roma Constantinopolim delata, Narse nimirum, etc. » Mennas itaque Indictione XV adhuc currente mortuus est, statimque *Eutychius* in locum ejus suffectus, cujus tamen ordinationem perperam in annum sequentem Baronius differt. Colitur *Mennas* in martyrologio Romano die XXV Augusti, quemadmodum et in Menologio, isque forsan dies ejus emortualis fuit ; cum ex dictis ante Indictionem primam

kal. Septemb. hujus Christi anni cœptam obierit.

19. *Concilium Aurelianense V.* — A num. 25 ad 29. Concilium *Aurelianense V* celebratum anno quingentesimo quadragesimo nono, ut liquet ex subscriptione *Sacerdotis* episcopi Lugdunensis : « Notavi sub die v kal. Novembris, anno XXXVIII regni domini nostri Childeberti regis, Indict. XIII, quæ Indictio cœpta kalendis Septemb. anni DXLIX : annus vero XXXVIII Childeberti die XXVII mensis Decemb. anni Christi DXLVIII inchoatur, qui ideo adhuc in cursu erat die XXVIII mensis Octobris anni DXLIX. Ex quo et valide confirmantur annus ac dies emortuales *Clodovei magni*, quem die XXVII Novembris anni DXI vita functum diximus. Ex tripartito Franciæ regno, ut episcoporum subscriptiones demonstrant, hæc Synodus convocata licet in Præfatione unus tantum *Childebertus* rex a Patribus laudatus sit, quia civitas Aurelianensis in ejus ditione sita erat. Paulo post istam Synodum, celebrata est alia in regno *Theodebaldi* etiam Francorum regis, Synodus nempe *Arvernensis secunda*, in qua ejusdem Synodi Aurelianensis V, priores quindecim canones cum XVII iterum iisdem verbis approbati sunt. Hujus non meminit Baronius, sed Sirmondus post ejus mortem eam publicavit.

20. *Plures sancti episcopi ei interfuere.* — Concilio *Aurelianensi V* subscripserunt episcopi L et XXI vel presbyteri, vel archidiaconi, vel diaconi, vel abbates a suis episcopis directi. Ex episcopis qui subscripsere, decem in sanctorum numerum adscribunt Ecclesiasticæ tabulæ, *Albinum* episcopum Andegavensem, *Agricolam* episcopum Cabilonensem, *Aurelianum* episcopum Arelatensem, *Gallum* Arvernensem, *Eleutherium* Altissiodorensem, *Sacerdotem* Lugdunensem, *Leobinum* Carnotensem, *Lautonem* Constantinum, *Firminum* Ucetiensem, *Nicetium* Trevirensem. Præterea colunt Trajectenses *Domitianum*, Bituricenses *Desideratum*, Burdigalenses *Leontium*, Æduenses *Nectarium*, Viennenses *Eusichium*, Nivernenses *Aregium*, et Ebredunenses *Gallicanum*. *Genebaudus* episcopus Laudunensis sanctus fuisse dicitur a Flodoardo lib. 1, cap. 14. Baronius num. 27 dicit *S. Firminum* mendose dici in exemplari, quo usus est, episcopum *Uticensem* pro *Venciensi;* sed correcta omnia exemplaria, ipsaque S. Firmini Vita cum *Ucetiensem* episcopum fuisse testantur. Præterea scribit *Prætextatum* episcopum Rotomagensem huic Concilio interfuisse qui tamen in Actis non nominatur, sed tantum *Optatus* abbas, directus a Prætextato episcopo Cabellicensi. Denique ait, *Quintianum* Ruthenensem episcopum Synodum subscripsisse, qui tamen a pluribus annis jam e vivis excesserat, ut patet ex Cointio in Annal. Ecclesiast. Franc.

21. *Moritur Theodebertus rex Francorum.* — Ad num. 29 et seq. Hadrianus Valesius, Cointius, aliique passim recentiores rerum Francicarum Historici *Theodeberti* Francorum regis mortem cum anno quingentesimo quadragesimo octavo copulant; quod Marius Aventicensis in Chronico scribat : « Post consulatum Basilii anno VII, Indict. XI, Theudebertus rex magnus Francorum obiit ». Verum Marius per hæc tempora res sæpe suis annis non reddit. Quare standum est Gregorio Turonensi, qui *Theodebertum* anno quingentesimo quadragesimo septimo demortuum manifestissime indicat, quando in fine lib. 4 Hist. ait : « A transitu Theodeberti senioris usque ad exitum Sigiberti, supputantur an. XXIX ». Sigiberti autem obitus, ut nunc inter eruditos convenit, cadit in annum DLXXV. Sensit difficultatem Duchesnius, indeque in margine Historiarum Gregorii Turonensis posuit, *an.* XXVIII, sed emendationem ejus refellit Fredegarius Gregorii Epitomator, qui cap. 46, *annos etiam* XXIX habet. Quando igitur idem Gregorius in fine lib. 3 scribit : « A transitu Clodovechi usque in transitum Theodoberti computantur anni triginta septem. Mortuo ergo Theodoberto, quarto decimo regni sui anno, regnavit Theodovaldus filius ejus pro eo », tam anni illi XXXVII quam anni XIV incompleti intelligendi. Aimoinus enim lib. 2, cap. 25, annos XIII *Theodeberto* assignat, quia scilicet eos integros enumerat. *Theodebertum* egregie commendat Fortunatus lib. 2, cap. 12.

22. *Contraria sententia refellitur.* — Cointius anno DXLVIII, num. 6 asserit Procopium libro quarto de bello Gothico cap. 24, regis *Theodeberti* mortem in annum belli Gothici XVII, Christi scilicet DLI perperam rejecisse, et in errorem traxisse Agathiam, qui existimaverit eum obiisse cum *Narses* in Italia jam occupatus esset. Verum in utroque capite vir doctissimus fallitur. Procopius enim locuturus de legatione imperatoris ad Theodebaldum, de qua suo loco egimus, ait : Paulo ante Francorum rex Theodebertus morbo obierat », scilicet anno DXLVII, triennio aut quadriennio ante eam legationem ad Theodebaldum ejus filium missam. Quoad Agathiam, is lib. 1, pag. 15, de altera legatione a Gothis ad Theodebaldum directa digreditur, ut ejus mos est, a suo argumento, et obiter verba facit de quatuor filiis Clodovei, quorum *Theodoricus* unus erat; mortem narrat Theodeberti ejus filii ac *Theodebaldi* patris. Quare non magis sequitur, *Agathiam* putasse Theodebertum anno DLII obiisse, quam Clodomerem, et Theodericum eodem anno decessisse; licet de utriusque morte etiam agat. De horum igitur morte ex occasione tantum sermonem habet Agathias.

23. *Nova epocha ab Armeniis instituta.* — Hoc anno *Armenii* Eutychianam hæresim antea amplexi novam Æram instituerunt, quæ etiamnum apud eos usurpata. Cœpta ea die nona mensis Julii, feria tertia, ad formam annorum Nabonassareorum; ita ut anni singuli constent mensibus duodecim æquabilibus, ac triginta diebus cum epagomenis quinque, ut in annis Nabonassareis. Differt hæc Æra ab Izdegirdica in Persia usitata, non numero dierum vel characteribus, sed tantum antiquitate, ut ostendunt Scaliger lib. 3 de emendat. Temp.

pag. 214, et lib. 7, pag. 762, ac Calvisius in Isagoge Chronologica pag. 81. Sed uterque in eo fallitur, quod existiment, hanc epocham ab accepta fide ab Armeniis deductam. Ili enim tempore *Gregorii Illuminatoris,* circa Constantini Magni tempora fidem Christianam receperunt, et anno xxxvii Theodosii jun. si fides habenda sit auctori anonymo narrationis « a S. Gregorii tempore ad nostram usque ætatem, de iis qui ejus, seu Sedis ejus ordine successores fuerunt », publicatæ a Combefisio in Historia hæresis Monothelitarum pag. 271 coacti sunt ad ignem adorandum, et postea a Catholica se Ecclesia abstraxerunt, jubente Persarum rege. Certe Theodosio juniore imperante Christiani in Perside per annos triginta vexati, annoque hujus imperatoris xxxvii ab *Isdigerde II* Persarum rege persecutioni finis impositus, ut suis locis ostendi.

24. *Armeni Synodum Chalcedonensem damnant.* — Addit idem Anonymus, *Chosroe* in Perside regnante, *catholicum* Armenorum indixisse Synodum in urbe *Tiben,* in qua Armeni Synodum Chalcedonensem damnarunt, et *Trisagio* hæc verba Petri Fullonis addiderunt, *Qui crucifixus es pro nobis.* Præterea *Isaac* magnæ Armeniæ catholicus, seu patriarcha in oratione invectiva adversus Armenios, ibidem a Combefisio relata, pag. 327 meminit blasphemæ Synodi, quam Armenii fecerunt « in Deo odibili eorum loco, quem Tiben Armenice vocant », ubi sanxerunt : « Si quis Christi carnem, æqualem Patri Deitatem non dixerit, anathema sit ». Deinde pag. 359 meminit duplicis Synodi, in quibus Armenii omnem adversus Ecclesiam Catholicam defectionem statuerunt, habitis « in satanicis, ac diabolicis, dæmoniacisque eorum locis, cum appellato Tiben, tum Mantziciert ». Isaac autem Orthodoxus erat, vixitque sæculo Ecclesiæ xii et ipsemet testatur pag. 395 se apud Armenios natum, et eorum errores traducentem sese ad mortem quæsitum. Denique Galanus in Conciliatione Ecclesiæ Armenæ cum Romana, exhibet Chronicon lingua Armena scriptum ab Anonymo orthodoxo, in cujus cap. 10 et seq. legitur, *Niersem* patriarcham convocasse Synodum in civitate *Thevin,* et superaddidisse trisagio verba illa Fullonis, *Qui crucifixus es,* et aliquot post annos indictum fuisse aliud Concilium in eadem urbe, cujus decreto « Turcomanorum annorum computatio in Armeno kalendario posita est », et præfata additio confirmata. Quare Armeniorum Æram ab anno susceptæ, aut potius magis confirmatæ hæreseos, deductam esse, certissimum. In Opusculo Arnaldi doctoris Sorbonici, quo respondet ad librum Claudii ministri Calvinistæ *circa perpetuitatem fidei de sacramento Eucharistiæ,* anno 1671 Parisiis impresso, exhibetur testimonium Jacobi catholici et patriarchæ omnium Armeniorum, cui sui subscribunt, et detestantur dogmata in libro ejusdem Claudii contenta, quod dicitur « Datum Constantinopoli, anno mcxx, secundum calculum Armeniorum die xii Aprilis », id est, anno Æræ nostræ Dionysianæ mdclxxi. Porro cum *Turcomania* olim Armenia major dicta fuerit, recte vidit Scaliger citatus anno Christi dlii *Armenios* novam Æram suam ad Persicam conformasse, et immerito Petavius lib. 3 de doct. cap. 17 et seqq. eum hac in re reprehendit.

25. *Moritur S. Datius episc. Mediolanensis.* — Mortuus est hoc anno sanctus *Datius* Mediolanensis episcopus, non die xiv mensis Januarii, quo in Tabulis Ecclesiasticis colitur, ut Bollandus in Actis SS. mensis Januarii et Em. card. Norisius loco laudato scripsere, sed post diem quartum mensis Februarii ; cum ex Epistola Encyclica *Vigilii* hoc anno scripta constet, eum fuisse cum Vigilio papa in Ecclesia sanctæ Euphemiæ *pridie nonas Februarii.* Ad hæc *Datius* mortuus est ante Totilam, mense circiter Junio hujus anni occisum. Ex litteris enim Pelagii papæ Vigilii successoris ad Narsetem illud certo eruitur : « Recolere debet celsitudo vestra, quid per vos Deus fecerit, tempore illo, quo Istriam et Venetias tyranno Totila possidente, non ante tamen Mediolanensem episcopum fieri permisistis, nisi ad clementissimum principem exinde retulissetis ». Loquitur Pelagius de ordinatione *Vitalis*, qui divo Datio successit, quique obfirmato animo Tria postea Capitula defendit. Recte tamen Bollandus hoc anno *Datium* demortuum scripsit. Em. card. Norisius ejus mortem in annum sequentem distulit, quod existimarit, Procopium *Totilæ* interitum male hoc anno consignasse, eumque unius anni additione corrigendum esse ; sed illud fundamentum jam hoc ipso et superioribus annis eversum. Cum itaque *S. Datii* corpus Constantinopoli, ubi obiit, Mediolanum reportatum fuerit et in æde S. Victoris conditum ut tradunt scriptores Mediolanenses, is dies ad eam translationem referendus. Victor quidem Tununensis in Chronico *anno xiv post consulatum Basilii*, qui secundum eum est annus Christi dliv, non vero dlv, ut perperam eum explicat Bollandus et *Datii* mortem et *Totilæ* necem narrat, additque illum *damnationi Trium Capitulorum* consensisse. Verum ultimum hoc valde dubium est et ex eo quod *Totilæ* cædem biennio tardius narrat, ejus in Datii obitu consignando error manifeste detegitur ; cum utrumque eodem anno, quod negari non potest, defunctum tradat.

26. *Datius nullum Chronicon composuit.* — *Datio* archiepiscopo Mediolanensi ad hæc usque tempora Chronicon de rebus urbis et Ecclesiæ Mediolanensis attributum fuit. Verum Mabillonius tom. i Analect. pag. 3 et seqq. testatur, se accepisse litteris Antonii Mariæ Pustulæ canonici et bibliothecarii Capituli metropolitani Mediolanensis, Chronicon, quod ibidem asservatur, diversa manu scriptum esse, prioremque partem composuisse *Landulphum seniorem*, secundam *Arnulphum*, et tertiam *Landulphum juniorem*, omnes Mediolanenses historicos, ideoque Chronicon illud, cujus etiam titulus recentior, non posse esse *Datii* Mediolanensis archiepiscopi. Denique illud non incipere ab exordio mundi, sed referre initia Ordinum Ecclesiæ Medio-

lanensis; narrare illa quæ in ea Ecclesia contigere tempore Alexandri papæ II et claudere Historiam anno MLXVII in canonizatione sancti *Arialdi*, Mediolani anno antecedenti martyrium passi; postquam relationem inter omnes convenire debet Chronicon *Datio* archiep. Mediolanensi adscriptum quod nemo unquam asseruit se legisse, suppositilium esse, nihilque continere quam partem aliquam trium historicorum Mediolanensium mox citatorum. Mirum autem Puricellum Mediolanensis Basilicæ archipresbyterum, qui ab aliquot annis ejusdem Ecclesiæ Historiam docte illustravit, persuasum habuisse, *Datium* archiep. Mediolanensem cujusdam Chronici auctorem extitisse. Nam in Basilica Nazariana capp. 37 et 38 laudat caput sextum libri primi Landulphi senioris de sancto Ambrosio loquentis, aitque in fine Ms. Ecclesiæ metropolitanæ Mediolanensis legi: « Explicit liber Historiarum Landulphi Historiographi », et lib. 1 de SS. Arialdo et Herlembaldo cap. 2, num. 3 affirmat, se accepisse quæ ibi narrat « ex Ms. pergameno capituli metropolitani codice, quo libri quatuor Mediolanensium Historiarum Landulphi senioris continentur usque ad Gregorii papæ septimi mortem pertingentes », cui nimirum tempori Landulphus ipse videtur coævus fuisse.

27. *Quo tempore Chronicon Datio attributum.* — Idem Puricellus variis Historiæ suæ locis fatetur, se nullum manuscriptum Chronici Datii vidisse, et quæ ex eodem narrat ab aliis hausisse, præsertim in Basilica Nazariana cap. 39, num. 16, ubi ait: « Utinam vero ille nobis etiam (nempe Datius) in præsens suppeteret! atque utinam felix exitus demum respondisset accuratissimæ saltem diligentiæ, qua illum Federicus cardinalis et archiepiscopus noster Borromæus perquirendum curavit. Ipse siquidem ille Liber se solo quæstionem hanc nostram dissolveret; nec aliter quam ex nostra sententia; cum nempe suam Historiæ seriem, usque ad Gregorii septimi pontificatum ab uno eodemque auctore continuatam, exhiberet ». Verum non *exhiberet*, sed jam *exhibuit*, et majori emolumento, quam Puricellus putarit; cum suppositilius *Datius* nostris diebus detectus certos nos fecerit, *Datium* Mediolanensem archiepisc. nullum Chronicon scripsisse, sed ei veram Landulphi senioris Historiam in quatuor libros divisam attributam esse. Manuscriptum illud ante finem sæculi XIII Datii nomen præferebat, ut probat Puricellus in Nazariana cap. 39, n. 15 ex processu verbali anno MCCLXXXIX, in gratiam Decumanorum metropolitanæ Ecclesiæ Mediolanensis contra præpositum et canonicos sancti Ambrosii confecto. « In eo autem processu, inquit Puricellus, duo præsertim testes in attestationis suæ confirmationem proferebant *Datium*, sive Datii Chronicon, prior a semetipso lectum, alter auditum cum legeretur a primicerio urbis Mediolani... isque Dominus Ardizonus de comite vocabatur... nunquam ipsum aliter appellabant, quam Datium *de Antiquitatibus Mediolani*, quia scilicet liber ille ita *inscriptus*. Eumdem vero sic etiam prior ille testis describebat; *Erat unus liber majoris voluminis quam liber Psalterii communis.* Alter vero intendo, quod liber ille esset viginti quaternionum, vel plus secundum quod videbatur ». Ita Puricellus. Ex quibus intelligimus, manuscriptum illud complexum esse duntaxat initium magni operis Landulphi, in quo facta singularia legebantur quibusdam Ecclesiasticis adversus alios faventia, ideoque quanta poterat antiquitas, huic libro tribuenda erat.

28. *Illud majori ex parte opus Landulphi senioris.* — Ut eam Historiam *Datio* Mediolanensi archiep. canonici illi affingerent, fundamentum desumere potuere ex auctoris Miscellæ verbis lib. 16, cap. 15, quibus is famem, qua Datii tempore Roma afflicta fuit, narrat, dicens: « Sicut vir beatissimus Datius Mediolanensis antistes retulit ». De qua etiam fame loquitur Anastasius Biblioth. in Silverio: « Eodem tempore, inquit, tanta fames fuit per universum mundum, ut Datius episcopus Mediolanensis relatione sua hoc evidenter narravit, etc. » Verum Anastasius et auctor Miscellæ laudatis verbis tantum significant, *Datium* in suis de hac fame litteris ad varios datis retulisse quantum fames apud Liguriam excreverit, quando ea universus orbis angebatur. Quæ conjectura eo certior, et suppositio manifestior, quo Mabillonius loco laudato asserat, sibi Mediolano responsum esse, in manuscripto, quod Datii nomen præfert, nullam fieri hujus famis, de qua ipse sciscitatus fuerat, mentionem, nec ejus fieri potuisse; cum in eo Chronico ea narrentur, *quæ contigerunt octavo et undecimo sæculo.* Porro quæ auctor Miscellæ de illa fame scripsit, de verbo ad verbum recitat Baronius anno DXXXIX, num. 17. Nullus ergo *Datius* chronographus quærendus præter Landulphum seniorem Datii personam ferentem; frustraque Puricellus in Basilica Nazariana cap. 39, Gavantus Rubric. part. 2, sect. 5, cap. 19, n. 1, aliique Mediolanenses historici duos Datios utrosque Chronographos distinguunt, quorum posterior Gregorii septimi pontificatu vixerit. Galvaneus Flamma ordinis sancti Dominici in suo Chronico inedito, circa annum MCCCXL elucubrato, quatuor Landulphi senioris libros Datio attribuit, et archiepiscopum a Chronographo diserte distinguit, asserens se ab ultimo hausisse, quæ de electione Gregorii VII in litteras misit, quod recentes historici Mediolanenses ad examen non revocantes, alter alterum in eumdem errorem induxit. Anno CCCLXXXVIII de hymno *Te Deum* verba facientes diximus in Chronico S. Datio archiep. Mediolanensi tributo dici a divis Ambrosio et Augustino post hujus baptismum decantatum, sed Chronicon illud Datii non esse. Nunc ex mox dictis colligere est, ejusdem Chronici auctorem esse Landulphum seniorem, qui cum anno millesimo centesimo adhuc in vivis fuerit, ut suo loco dicetur, perspicuum est, auctori res post sexcentos annos gestas referenti fidem adhibendam

non esse, indeque Canticum illud fœtum non esse SS. Ambrosii et Augustini.

29. *Gesta inter Persas et Romanos in Colchide.* — Romani in Colchide, postquam anno superiori turpissimam fugam arripuissent, *Gubazem* Lazorum regem, qui totius facti culpam in eorum vecordiam referebat, *Martinus* dux et *Rusticus* quæstor insidiis appetitum occiderunt, et imperatori significarunt, illum Medorum partes foventem esse deprehensum, interimque « ingruente hyeme per oppida universum exercitum distribuunt », inquit Agathias lib. 3, pag. 80. Statim « ineunte vere, Nachoragan in locum Mermerois a Chosroe Persarum rege missus copias coegit », ait Agathias pag. 90. *Nachoragam* ad Phasidem urbem se conferre statuit, eoque Romanos evocare, quod facillimum expugnatu illic esse propugnaculum audiisset. Est porro *Phasis* urbs Colchidis, etiamnum ampla, ad ostium fluvii cognominis sita. Verum Romani duces strenue eam defenderunt, et Persarum ad duodecim millia in prœlio occiderunt; cum vix ducenti Romanorum cecidissent. *Nachoragan* collectis reliquiis in Iberiam concessit, cum paucis *tanquam ibi hybernaturus*, ut scribit Agathias in fine lib. 3, postquam fuse prœlium illud narravit. Baronius anno DLVI, num. 43, de hac Romanorum victoria, in qua *Justini* Germani filii, qui unus e ducibus erat, pietas inclaruit, verba facit. At certum est, eam currenti reportatam, anno scilicet secundo post pactas Persas inter et Romanos inducias, ut ex dictis sequitur. Interim *Justinianus*, duces suos, qui *Gubazem* Lazorum regem indicta causa trucidarant, capitis damnavit, ut fuse refert Agathias lib. 4.

Eustochius fit episcopus Hierosolymorum, ut videre est anno DLXVIII, num. 9. *S. Eutychius* fit episcopus Constantinopolitanus, ut ostendam anno sequenti.

VIGILII ANNUS 14. — CHRISTI 553.

1. *Eutychius electus episcopus Constinopolitanus dat fidei suæ professionem Vigilio, qui eidem respondet, pace Ecclesiæ restituta.* — Quingentesimus quinquagesimus tertius Christi inchoatur annus, adscriptus in Fastis post consulatum Basilii duodecimus, quo et Justiniani vicesimus septimus mense Aprili incipit, idemque numeratur a Procopio belli Gothici decimus octavus : cum excitatis turbis illis adversus Vigilium papam sedatis, atque sacerdotali auctoritate compressis adversariis, jam exstincto Menna, in locum ejus successit Eutychius monachus, qui communionis Catholicæ Ecclesiæ particeps fieri ab ipso Vigilio papa petiit; et ut Catholicus haberetur antistes, fidei rectam confessionem conscripsit : de qua antequam agamus, hic de ejusdem Eutychii ordinatione dicendum est : etenim mirifica quædam eam præcessisse narrantur : ipsam vero hujus anni exordio contigisse, ex ejus fidei professione et Vigilii responsione hoc anno reddita suademur.

2. Qui res ab eo gestas est prosecutus Eustathius [1] ejus alumnus, in primis narrat visionem ipsi divinitus ostensam, ubi jussu Amaseæ episcopi Constantinopolim ad Synodum indictam mittitur : ea enim illuc veniendi causa intercessit, ubi universale Concilium est convocatum.

« Videbam, inquit, in visione noctis digitum manus Domini in firmamento cæli, et montem sancto monasterio imminentem (est enim mons ille valde sublimis et excelsus, in quo sancti martyris Thalalæi ædem constructam videmus) cujus vertex mihi a digito illo ostendebatur, et vox audiebatur, dicens : Illic eris episcopus. Quis per montem illum aliud quam urbem regiam (ut exitus docuit) significari existimasset? Cum igitur visionem hanc vidisset, Deum qui illam ostenderat, deprecabatur, ut sacrum illud munus et periculum, quod ex eo immineret, a se transferret, atque sibi potius concederet in futura vita bonis illis, quæ justis promissa sunt, perfrui, atque audire verba illa [1] : Esto super decem civitates. Sed Deus, qui nubes educit ab extremis terræ, quique a gregibus ovium vocavit David, unxitque illum prophetam et regem, elegit et mitem hunc virum, et occasione

[1] Apud Sur. die VI. Apr. tom. II.

[1] Luc. XIX.

illa quam dixi (nempe ut ab episcopo Amaseno morbo detento, suo nomine mitteretur ad Synodum) in urbium amplissimam duxit.

3. « Mansit autem apud patriarcham qui tunc erat : Mennas appellabatur, eratque vir sanctissimus et divinus. Cumque angelicam ageret vitam, futuraque prospiceret, magnum Eutychium hortatus est, ne a se discederet : ostendensque illum sancto clero, dixit : Hic monachus erit successor meus. Confestim autem illum misit ad imperatorem ; apud quem cum de rebus propositis disputaretur, apparuit omni divina humanaque disciplina instructissimus. Cumque congressus esset cum hæreticis, qui soliti sunt verbis digladiari, non ad utilitatem, sed ad simpliciorum eversionem : illi non potuerunt resistere sapientiæ et spiritui quo loquebatur. Cum enim quidam negarent eos anathemate feriendos, qui post mortem deprehensi essent hæretici ; ipse divinarum Scripturarum testimoniis anathemate puniendos esse demonstravit. Rex enim Josias (inquit[1]) cum id prophetia ante significasset, ossa eorum, qui vitulis immolarant, post mortem effodit atque combussit. Idem ergo in hæreticos servandum est, ut post mortem anathemate damnentur.

4. « Hoc igitur imperator, et qui adstabant, admirati, magnopere coluerunt et observarunt. Itaque majore cum libertate deinceps in regia versabatur : et majores cognitionis ejus divitiæ apud Deum atque homines declaratæ sunt. Amabat eum imperator, imo vero imperatorum ac regum omnium Dominus : cui cum ante ortum nostrum nota sint omnia (quos[2]) enim præscivit et prædestinavit, hos et vocavit et glorificavit) magnum etiam Eutychium summa cum gloria vocavit ad pontificatus dignitatem. Paucis enim post diebus sanctus Dei servus Mennas regiæ urbis patriarcha, de quo mentionem fecimus in senectute bona et dierum plenus, quos cum Dei gratia transegerat, hinc ad Angelorum et sanctorum Patrum vitam migravit. Cujus quidem obitus nuntio ad Christianissimum imperatorem perlato, multi certatim incredibili studio conabantur amicos imperatoris promissis et muneribus corrumpere, ut hominibus indignis pontificatum deferret.

5. « Sed qui omnia facit et mutat, quique corda scrutatur et renes Deus, in manuque sua cor regis continet cum finibus terræ, quietissimi imperatoris cor ad virum dignum inclinavit. Qui celeriter uni e referendariis (Petrus hic appellabatur) mandavit, ut quæreret et teneret et congruenti honore custodiret magnum Eutychium : quod sane factum est. Sed audite visionem, quam is, dum servaretur, vidit : Videbar (inquit magnus ille vir) magnam quamdam et præclaram domum videre et lectum splendide stratum, in quo mulier nomine Sophia jacebat : quæ cum vocasset me, ornamentaque demonstrasset, vidi mox domui adjacens solarium nive repletum, et puerum in solario stantem, nomine Sotericum, qui e solario casurus videbatur, nisi ego præcurrens, e nive eductum, a lapsu conservassem. Hoc viso quid aliud significabatur, nisi pulcherrima Ecclesiæ sanctissimæ opera? Hæc enim erant illa ornamenta. Per puerum autem in nive periclitantem, dogmatica disciplina laborare indicabatur. Quæ quidem omnia sancti viri præsidentis operam et diligentiam requirebant.

6. « Cum igitur hæc ita processissent, sancto clero, sacroque senatui libere consilium suum exposuit Christi studiosissimus imperator, affirmans se de illo divinam visionem vidisse. Cum enim, inquit, in æde sancti Petri principis Apostolorum, in qua senatus habebatur, me somnus complexus esset, in quiete vidi principem Apostolorum mihi magnum Eutychium ostendentem, dicentemque : Fac ut hic sit episcopus. Hæc cum ita se habere jurejurando affirmaret imperator, omnes ipsius intentionem et studium (quod divino quodam splendore vultus declarabat) conspicientes, uno animo eademque mente, et cunctis suffragiis atque una voce ante tempus clamabant : Dignus est, dignus est. Cum igitur illi omnia ordine et ex divinorum canonum præscripto contigissent, et tempus esset ut sacrarum manuum impositione et initiatione consecraretur pater et magister ipsorum, adducitur ad sanctum altare, qui multos ad illud sacerdotes atque pontifices erat adducturus : precibus ac manu et divinis ac venerandis oraculis consecratur : sancto inungitur Spiritu, vel potius sanctificatus ipse vicissim præsentes omnes pontifices sanctificat : ovis errantis typum super humeros tollit, in sedem sublimem ascendit, in solio sedet, atque pastorum principem Christum in cælum revertentem imitatur. Dicit enim ipse quoque populo universo verbum illud, quod conjunctionem, conciliationemque et conservationem significat, nempe, PAX OMNIBUS, atque ab omnibus illud vicissim accipit ». Hactenus de electione et consecratione Eutychii Eustathius, qui et paulo inferius ait, eum tunc fuisse ætatis annorum quadraginta.

7. Sed antequam ulterius progrediatur oratio, quid significare velit verbis illis Eustathius, videamus, quibus ait : « Ovis errantis typum super humeros tollit ». Isidorus Pelusiota de hac re interrogatus, respondit, pallium illud, quod decoris gratia super omnia indumenta superinducitur sacerdoti, significare deperditam ovem illam, quam pastor ille Evangelicus super humeros imponit suos. Hæc enim ipse in Epistola ad Herminum comitem habet[1] : « Id autem amiculum, quod sacerdos humeris gestat, atque ex lana et lino contextum est, ovis illius, quam Dominus oberrantem quæsivit, inventamque humeris suis sustulit, pellem designat : episcopus enim, qui

[1] 4. Reg. XXIII — [2] Rom. VIII..

[1] Isid. Pelus lib. I. Epist. CXXXVI.

Christi typum gerit, ipsius munere fungitur atque ipso etiam habitu illud omnibus ostendit, se boni illius ac magni pastoris imitatorem esse, qui gregis infirmitates sibi ferendas proposuit ». Hæc Isidorus. Sed ad Eutychium redeamus : qui simul ac sacris initiatus est mysteriis, fidei suæ professionem, more majorum, Vigilio Romano Pontifici dedit, quæ sic se habet [1] :

8. « Sanctissimo et beatissimo domino et consacerdoti Vigilio Eutychius.

« Scientes quantorum bonorum causa est pax Dei, custodiens corda et sensus fidelium, et colligens eos, ut unum idemque sapiant in recta fidei confessione, et ad perficienda divina mandata, et propitium Deum faciens in his quæ recta sunt concordantibus : ideo festinantes unitatem conservare, ad Apostolicam Sedem vestræ beatitudinis manifestum facimus, quod nos semper et servavimus et servamus fidem ab initio traditam a magno Deo et Salvatore nostro Jesu Christo sanctis Apostolis, et ab illis in omni mundo prædicatam, et a sanctis Patribus explanatam, et maxime ab his qui in sanctis quatuor Synodis congregati sunt : quas in omnibus et per omnia amplectimur et suscipimus, id est, trecentos decem et octo sanctos Patres qui Nicææ congregati sunt, et sanctum Symbolum sive mathema fidei exposuerunt, et Arianam impietatem anathematizaverunt, et eos qui similia eis sapuerunt vel sapiunt. Suscipimus autem centum quinquaginta sanctos Patres Constantinopoli congregatos, qui idem sanctum mathema explanaverunt, et de Deitate sancti Spiritus dilucidaverunt, et hæresim Macedonianam sanctum Spiritum impugnantem, et impium Apollinarium condemnaverunt cum his qui similia illis sapuerunt vel sapiunt. Suscipimus autem et sanctos ducentos Patres in Ephesina prima Synodo congregatos, qui per omnia secuti sunt idem sanctum Symbolum sive mathema, et condemnaverunt Nestorium impium, et impia ejus dogmata, et eos qui similia ei aliquando sapuerunt vel sapiunt.

9. « Ad hæc autem suscipimus et sexcentos triginta sanctos Patres Chalcedone congregatos, qui etiam ipsi per omnia consenserunt prædictis tribus Synodis, et secuti sunt prædictum Symbolum sive mathema a trecentis decem et octo sanctis Patribus expositum, et a centum quinquaginta sanctis Patribus explanatum, et anathematizaverunt eos qui aliud præter prædictum Symbolum præsumunt docere, aut exponere, aut tradere sanctis Ecclesiis Dei. Condemnaverunt autem et anathematizaverunt et Eutychetem et Nestorium, et impia eorum dogmata, et eos qui similia his sapuerunt vel sapiunt. His ita se habentibus certum facimus, quod omnia quæ a prædictis sanctis Synodis judicata et definita sunt, et servavimus et servamus : quia etsi per diversa tempora prædictæ sanctæ quatuor Synodi factæ sunt, tamen unam eamdemque confessionem fidei servaverunt et prædicaverunt. Suscipimus autem et amplectimur etiam Epistolas præsulum Romanæ Sedis Apostolicæ tam aliorum, quam Leonis sanctæ memoriæ de recta fide scriptas, et de quatuor sanctis Conciliis, vel uno eorum.

10. « Cum igitur prædicta omnia et servavimus et servamus, et in his nobis ipsis invicem consentimus ; necessarium est conferri de Tribus Capitulis, unde quibusdam quæstio nata est. Et ideo petimus, præsidente nobis vestra beatitudine, sub tranquillitate et sacerdotali mansuetudine, propositis sanctis Evangeliis, communi tractatu eadem Capitula in medio proponenda quæri et conferri, et finem quæstioni imponi Deo placitum, et convenientem his quæ a sanctis quatuor Conciliis definita sunt : quoniam ad augmentum pacis et concordiam Ecclesiarum pertinet, ut omni de medio dissensione sublata, quæ prædictis quatuor sanctis Conciliis definita sunt, inconcussa serventur, sanctarum Synodorum reverentia in omnibus custodita. His autem et subscripsi incolumis in Domino. Ora pro nobis, sanctissime et beatissime pater. Ego Eutychius misericordia Dei episcopus Constantinopolis novæ Romæ omnibus suprascriptis subscripsi ». Hucusque Eutychius : ex quibus intelligis, tam ipsum quam imperatorem manus dedisse, ut quæstio de Tribus Capitulis synodice disputaretur, nec absque Patrum diligenti examinatione, quæ ille de iisdem Tribus Capitulis promulgasset edicta, a fidelibus reciperentur. Sic igitur satis vides, tum sæcularem potentiam, tum etiam sacerdotalem reverentiam Pontificia auctoritate repressas, nec ausas præter id quod a Vigilio papa statutum esset, aliquid decernere, vel quæ ante promulgato edicto decreta essent, ullatenus approbare. Quæ autem Vigilius ad ista ab Eutychio data rescripserit, accipe [1] :

11. « Dilectissimo fratri Eutychio et episcopis sub se constitutis, Vigilius.

« Repletum est gaudio os nostrum et lingua nostra exultatione, quod discordiæ confusione submota, pacem Deus suæ reformavit Ecclesiæ : ut impleretur quod dictum est [2] : Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum. Valde enim nos in Domino exultare convenit, quod charitatis vestræ scripto nobis est oblata professio, cujus tenor ita se habet : Scientes quantorum bonorum causa est pax Dei, etc. » Descripta hic habebatur et inserta ipsa integra Eutychii fidei professio : eaque absoluta, hæc mox Vigilius subjicit, quæ in ipsa desiderantur : « His autem et subscripsimus, hujus professionis Orthodoxæ claritatem libenter amplexi, eadem nos per omnia et in omnibus approbantes custodituros atque inviolabiliter servaturos Deo nostro protitemur auctore ». Pergit vero Vigilius in sua Epistola :

[1] Extat in quinta Synod. collat. I. et inter Vigilii Ep. tom. I. Ep. Rom. Pont.

[1] Ex quinta Synod. col. I. et Ep. VIII. Vigil. tom. I. Ep. Rom. Pont. — [2] Psal. CXXXII.

12. « Omnibus igitur, quæ professio vestra continet, in sua perenniter firmitate durantibus, poposcit vestra fraternitas, ut nobis præsidentibus, de Tribus Capitulis, ex quibus quæstio nata est, sub tranquillitate et sacerdotali mansuetudine, sanctis propositis Evangeliis, conferatur, et finis quæstionis ipsi Deo placitus, et conveniens iis quæ a memoratis sanctis quatuor Conciliis definita sunt, imponatur : ut omni de medio dissensione sublata, quæ ab iisdem quatuor sanctis Synodis definita sunt, inconcussa serventur, earumdem Synodorum reverentia in omnibus custodita. Quam professionem paternarum traditionum memorem et sequacem tam in fraternitate vestra, quam in omnibus similia confessis atque confitentibus, omni laude plenissimam judicavimus, et nostros ex ea re vere fratres agnoscimus.

13. « Unde divinæ clementiæ supplicamus, ut omnes nos in hac confessione et in paternis traditionibus permanentes, nostro digni reperiamur officio, et in die divini judicii nulli prævaricationi paternarum constitutionum inveniamur obnoxii. Quibus ita prædictis postulationibus vestrum desiderium cognoscentes annuimus, ut de Tribus Capitulis, ex quibus quæstio nata est, facto regulari conventu, servata æquitate, mediis sacrosanctis Evangeliis, collationem cum unitis fratribus habeamus, et finis detur placitus Deo et conveniens iis quæ a sanctis quatuor sunt definita Conciliis. Scientes utique, sicut et communis professionis testimonio declaratur, memoratarum Synodorum in omnibus reverentiam custodiri. Deus te incolumem custodiat, frater carissime. Data VI idus Januarii, imperii domini Justiniani perpetui Aug. anno vicesimo sexto, post consulatum Balisii V. C. anno duodecimo ».

14. Sic igitur reddita est pax Ecclesiæ, cum a persecutione Vigilii Justinianus imperator cessavit, suumque appensum jam in foro de Tribus Capitulis revocavit edictum, penitusque ipsius Romani Pontificis voluntati cessit, qua statuerat, ut nihil ea de re usque ad generalem Synodum decerneretur : annuitque eidem et Eutychius recens creatus episcopus, seque Vigilio subjecit, suæ fidei professione illi oblata ; ut Catholica ab ipso communione percepta, legitimus episcopus haberetur. Idipsum fecit et Apollinaris Alexandrinus, cui licet vitiosum, et adulterinum ingressum ad episcopatum patefecerit imperator, cum, pulso Zoilo, ipsum intrusit, tamen eodem Zoilo ex hac vita sublato, cum sicuti Eutychius et ipse eidem Vigilio ejusdem fidei Catholicæ professionem obtulit, sicut ille pariter receptus est. Sic itaque animis junctis, restitutoque in pristinam dignitatem atque honorem ipso Romano Pontifice, indicta est œcumenica Synodus diu a Vigilio expetita, ad mensem Maium, jam exoptata diu (ut dictum est) sancita in Ecclesia pace : quæ quanta mox Romano imperio attulerit bona, breviter percurramus.

15. *Prospera cuncta succedunt Narseti qui Gothos vincit, Totilam occidit, Urbemque recuperat.* — Primum omnium Gothorum classis Orientem infestans, redire cogitur cum ignominia : Tarentum a Gothis antea captum, Romanis militibus redditur : præterque opinionem Narses cum exercitu, obstructis licet et obseratis itineribus a Francis et Gothis, Ravennam pervenit incolumis ; ac tandem in Rubiconem fluvium ab hostibus custoditum, occiso Gothorum duce, transiens, in Tuscia occurrentem cum ingenti exercitu Totilam nactus, adversus eum collatis signis dimicans ac superans, in fugam ipsum convertit, atque occidit, universo cum eo exercitu trucidato. Factumque Dei opera (quod et ipse Narses ingenue professus est) ut bellicosissimus vir Totilas una cum potentissimo exercitu, innumeris clarus victoriis, ac viribus pollens a semiviro Narsete (eunuchus enim erat) cuncta nitente Mariæ Virginis ope (ut dicemus inferius ex Evagrio) vinceretur. Nonne, quæso te, lector, contrectas manibus, nedum e longe digito signas, simulac Ecclesiæ capiti debitus honor impenditur, a Deo esse repensa bona cuncta, quæ in Pontifice vim passa et contumelia affecta religio penitus effugarat?

16. Sic igitur invictissimus rex Gothorum, qui ob offensum a Catholicis numen ex tenuibus parvisque principiis in immensum auctus, quam sæpissime prostratis adversariorum copiis, universam pæne Italiam Urbe iterum potitus subegerat ; inita demum pace Ecclesiæ, numineque conciliato, eodem ferme momento conteritur una cum suis atque necatur, anno regni sui (ut Procopius [1] ait) undecimo inchoato, decimo expleto, secundum sancti Benedicti vaticinium [2] : regnare enim cœpisse diximus ex Procopio anno septimo belli Gothici, qui Domini est quingentesimus quadragesimus secundus. Quo interempto, ejusque exercitu cæso, cum aliæ nobilissimæ Italiæ civitates, tum Urbs ipsa a Narsete brevi tempore capta est : cujus portarum claves ad Justinianum imperatorem ab eo Constantinopolim missas, idem Procopius tradit. Factumque est, ut divini compensata lance judicii, postquam imperator cum suis Orientalibus obsequentem se præbuit Romano Pontifici, Romana ipse potiretur Urbe ; ejusque claves acciperet, cum Petri claves in Vigilio recognovit.

17. Ad hæc additum, ut cum Theias Gothorum fortissimus in regem ab iis electus esset, et reparare Gothorum res satageret, postquam compressionem diu Romanorum militum fortiter sustinuisset, demum et ipse occideretur. Hæc omnia adeo præclara et immensa consecutus est imperator, dum sibi imperari a Romano Pontifice passus est. Porro hæc tanta summatim collecta, pluribus prosecutus est Procopius, iisdemque rebus gestis (ut ipse in fine testatur) operi finem imponit. Cætera autem ab Agathia in posterum petenda erunt. Est

[1] Procop. de bello Gothic. lib. III. — [2] Greg. dial. lib II. c. 15.

mentio de Procopio Cæsariensi apud Sophronium [1], quem eumdem cum isto esse putamus. Corrige vero errorem illapsum apud eumdem auctorem in numerum annorum imperatoris, dum hæc omnia facta esse anno vicesimo quarto Justiniani dicuntur, quæ contigerunt vicesimo septimo.

18. Sed unde tantum virium semiviro Narseti, ex Evagrio audi, dum ait [2] : « Commemoratum est ab his qui una cum Narsete fuerunt, dum precibus et aliis pietatis officiis divinum numen placaret, debitumque cultum ei tribueret, sanctam Virginem Deiparam ei apparuisse, planeque tempus præscripsisse, quo bellum cum hostibus gereret, atque ut non prius ad prœlium committendum se accingeret, quam cælitus signum acciperet. Multæ aliæ quoque res a Narsete valde memorabiles gestæ sunt, etc. » Intelligis, lector, cujus niti præsidio duces debeant, ut maxima quæque et inconcessa aliis præstare valeant, nimirum Dei Genitricis Mariæ, quæ interpellata precibus adversus hostes consurgat : de ea enim canit Ecclesia [3] : « Terribilis ut castrorum acies ordinata ». Cujus fultus auxilio Narses, indomitos Barbaros est expertus imbelles. Porro fuisse et ipsum Narsetem æqui amantissimum, quæ de eo Procopius refert ostendunt : nihil enim apud eum antiquius fuit, quam justitiæ cultus, quo milites in officio continere consuevit æqui atque recti cultores; ut quæ de Longobardis ab ipso dimissis ostendit Procopius, ubi ait [4] :

19. « Narses itaque ex re bene gesta lætior factus, id omne Deo acceptum (ut erat in vero) indesinenter referre. Conversus deinde ad ea quæ proxima erant administrandum, Longobardorum in primis nefanda facinora se in expeditionem sequentium vindicare primum et expiare curavit. Illi namque ad cæteram vitæ factorumque impietatem et scelus, vel ædificia ipsa in quæ forte diverterant, injussi cremabant, stuprumque feminis et vim inserebant sacras in ædes refugientibus. Unde magna pecunia hos primum donatos ad proprios redire penates permisit, Valeriano, Damianoque suis cum copiis ducibus traditis, qui eos tamdiu deducerent, quoad in Romanorum confinia pervenissent; et illis injunctum, ut sine aliorum injuria pertransirent ». Hæc Procopius de Narsete, qui delegit potius robore fortissimorum carere militum, quam Deum eorum perperam factis offendi : probe sciens ex militum delictis infirmiorem exercitum reddi, ex pietate autem imbelles effici quosque fortissimos. Jam vero ex Barbaricis prœliis ad Ecclesiasticas lites orationem convertamus.

20. *Quibus de causis Synodus quinta celebrata fuerit, et quæ illam præcesserint.* — Cum Justinianus imperat. (ut superius dictum est) vi rem agere destitisset, propositumque de Tribus Capitulis edictum revocasset, atque ea omnia esse in Synodo generali cognoscenda secundum Vigilii papæ sententiam acquievisset : de ejusmodi cogendo episcoporum conventu laborat, quem pernecessarium Ecclesiæ paci putavit : etenim non ob Tria illa tantum Capitula schismate orbis videbatur esse divisus, verum etiam ob damnatum edicto imperatoris (ut diximus) Origenem una cum ipsius erroribus : ejus enim rei causa Oriens ferme totus cum Palæstina provincia gravioribus exagitatus motibus erat. Ad hos igitur omnes sedandos tumultus Synodum vocatam esse, Evagrius [1] pluribus docet; nos autem ea hic referre prætermittimus, cum de his suo loco latius dictum sit, tempore videlicet promulgati adversus Origenem imperatoris edicti, ubi et res perperam gestas ab Origenistis in Palæstina usque ad præsens tempus, quintæ videlicet Synodi, ex ejusdem temporis scriptoribus abunde satis prosecuti sumus. Cæterum præcipua hujus cogendæ Synodi causa fuit haud dubium maxima illa de Tribus Capitulis altercatio.

21. Leontius [2] Scholasticus, qui his vixit temporibus Justiniani imperatoris, ad decernendum de Tribus Capitulis cum convocatam Synodum dicit, hujuscemodi ejus cogendæ dignos prætextus adducit, dicens ad occultos hæreticos avertendos Eutychianos atque Nestorianos ejusmodi fuisse remedium excogitatum : cum eo ventum esset, ut tam illi quam isti sese Nestorii vel Eutychetis esse discipulos palam profiteri detrectarent, erubescentes; horum tamen favere dogmatibus, aliis quibusdam inventis causis, justis apparentibus, minime prætermitterent. Nam omnes qui Eutychetis laborabant morbo, cum non communicarent Ecclesiæ, non ob defensionem erroris ipsius id facere profitebantur; sed nolle dicebant amplecti Synodum Chalcedonensem eam ob causam, quod quædam in ejus Actis esse corrigenda viderentur, quæ Tribus illis erant comprehensa Capitulis. Hos vero non Eutychianos, sed Hæsitantes nominatos fuisse, cum tamen ex Eutychianis progrederentur, affirmat.

22. Ad hos igitur Ecclesiæ Catholicæ uniendos, in causa Trium Capitulorum imperatorem studuisse dictam Synodum congregare, idem qui supra Leontius tradit. Quod enim hi haud longius viderentur aberrare, facile corrigi posse, et ex dubitantibus reddi certos atque securos existimavit; ita persuasus (ut dictum est superius) a Theodoro episcopo Cæsareæ Cappadociæ, fore nimirum ut omnes isti susciperent Chalcedonense Concilium, si damnatis illis Capitibus, eadem Synodus purgaretur; cum iidem simul omnes juste clamare viderentur, Nestorianæ hæresis suspectos esse qui faverent Theodoro Mopsuesteno, Ibæ Epistolæ, et Theodoreti scriptis adversus Cyrillum Alexandrinum, quod scilicet Theodorus institutor fuerit Nestorii, cujus et sectatores ac socii extitissent Ibas atque Theodoretus.

23. Porro iidem ipsi qui Tria illa esse damnanda Capita asserebant, adversarios qui id nega-

[1] Prat. Spir. c. 131 — [2] Evag. l. IV. c. 23. — [3] Cant. VI. — [4] Procop. de bello Goth. l. III. in fin.

[1] Evag. l. IV. c. 37. — [2] Leont. de sect. Act. VI.

rent faciendum, « Synoditas » nominare consueverunt : e converso autem Catholici appellabant « Hæsitantes » hujuscemodi occultos Eutychianos et Severianos : qui quidem (in quantum foris apparebat) se esse Catholicos, Synodumque suscipere profitebantur ; imo et pro eadem certare isti, sicut illi, tum ore, tum scriptis etiam asserebant. Ad hos igitur simul uno nexu fidei Catholicæ constringendos studium insudavit imperatoris, qui ante Synodum indictam (ut vidimus) ut ejusmodi Hæsitantes colligeret, de damnandis Tribus illis Capitibus edictum antea promulgavit. Sed cum nec factus esset sui compos desiderii, ut illi redierint ad Ecclesiam, imo subsecutus esset contrarius optatis effectus, dum qui erant in Ecclesia Synodi defensores, existimantes ex Tribus illis Capitibus condemnatis maximam irrogatam esse eidem Synodo contumeliam, sese ab aliis Catholicis separarant, ut inter alios fecisse diximus complures episcopos Africanos : sed et cum inter hæc pars alia nec illis nec istis inhærens, Synodum exspectandam esse diceret, quæ ambages omnes istas solveret, et quid de his agendum esset, summa auctoritate decerneret : bene consultum fuit, ut ex Vigilii papæ sententia Synodus œcumenica ageretur. Id quidem Vigilius ipse Pontifex præ cæteris exposcebat, quem ejus rei causa tot tantaque mala esse perpessum vidimus.

24. Cum igitur ejus cedendum esse voluntati necessitatem cogere intelligeret imperator; quievit tandem, atque ex ipsius sententia Synodum convocandam esse decernit, ratus nimirum fore, ut editum a se de Tribus Capitibus decretum ab œcumenica Synodo firmaretur, quod absque episcoporum decreto et Pontificia auctoritate omnibus carere penitus viribus sciret. At sicut laudabile fuit ex Vigilii papæ sententia Synodum colligere laborasse; ita illud reprehensione non caruit, dum quos sciret suæ esse sententiæ episcopos, eosdem ad Synodum convocare, omissis cæteris, conatus fuerit. Hujus quoque rei consequendæ causa episcopatum Constantinopolitanæ Ecclesiæ (ut vidimus) Eutychio contulit, quem acerrimum esse nosset Theodori Mopsuesteni impugnatorem : optime enim ipsum compertum habuit, dum Constantinopoli constitutum Apocrisiarium agentem episcopi Amaseni (ut Nicephorus tradit) sæpe sæpius adversus defensores Trium Capitulorum ipsum audierat strenue dimicare. Insuper ejusdem quoque rei conficiendæ causa illud antea fuisse orditum vidimus, ut in ordinem redacto Zoilo episcopo Alexandrino, in locum ejus substitueret Apollinarem ejusdem cum ipso sententiæ defensorem, cum et in eam traxisset quam plurimos Orientales episcopos : sed cunctantem expertus Romanum Pontificem, ad eum permovendum, penes quem ob Sedem Apostolicam summam sciebat esse prærogativam, tot tantosque (ut vidimus) terrores ipsi incussit, et ignominias irrogavit.

25. Hic vero sicut semper inconcussus restitit imperatori sibi nimium arroganti et inconcessa tentanti, nec quievit quousque omnes sibi subjecerit adversarios : ita modo conatui istiusmodi imperatoris occurrere festinavit, illud in primis aggressus, si suadere illi posset, cum de ea re ageretur, cujus causa universus ferme orbis Occidentalis esset perturbatus, ut Occidentalium episcoporum æque requireretur assensus, atque sententia rogaretur, sicque ad eamdem Synodum vocarentur. Verum quod ob ingruentia bella perdifficilis esset eorumdem in Orientem accessus, acquiesceret imperator, ut in Sicilia eadem Synodus ageretur, loco nimirum in meditullio posito, quo et Orientales et Occidentales una cum transmarinis Africanis episcopis facilius convenirent : horum namque potissimum esse habendam rationem asserens, qui ob imperatoris de Tribus Capitibus promulgatum edictum sese ab Orientalibus segregarant, neque cum Occidentalibus convenirent, quos in imperatoris sententiam abductos suspicarentur. Proposuit et Justiniano Vigilius, si ad Synodum cogendam Sicilia non placeret, ut aliam aliquam ipse Italiæ civitatem maritimam æque sibi subditam imperator eligeret.

26. Verum etsi æqua hæc videri poterant, facere tamen abnuit imperator, timens ne Latinorum episcoporum suffragiorum frequentia obruerentur qui de Tribus Capitibus condemnandis Orientales ex adverso pugnabant : nimis enim suæ ipsius sententiæ tenax imperator sic Synodum cogi curabat, ut tamen eamdem sibi, si liceret, faceret consentientem. At instat rursus Vigilius, urgetque imperatorem, ut saltem (quod æquitas non negaret) ex Italia et Africa ad Synodum Constantinopolim accerserentur episcopi : aliter fore, ut tanquam exclusi sacro cœtu iidem haud æquo animo id laturi essent, periculumque ingens de alio excitando ab eis schismate immineret : cum enim id expetitum a Romano Pontifice ipsi scirent, ab imperatore vero negatum, nullamque sui habitam rationem, sed pro ipsius Augusti arbitrio cuncta facta cognoscerent; fore ut seorsum illi Synodum collecturi essent, et adversantes decretis Orientalium de Tribus Capitulis sive aliis canones sancituri.

27. His adeo efficacibus rationibus Justinianus persuasus, tunc Vigilio assensus est, sed ea adhibita conditione, ut exæquato numero episcoporum, qui sive ex Italia, sive ex Africa vocarentur, non plures hi essent, quam qui ab ipso imperat. ex diversis Orientis Ecclesiis Constantinopolim vocarentur. Hujuscemodi igitur pactis conventis, cum Vigilius hæc cuncta festinaret implere, ut legitima Synodus haberetur : Justinianus imperator per Theodorum decurionem palatii ad eumdem Vigilium Romanum Pontificem a se ante conscriptum volumen de Tribus Capitulis misit, ut quæ de illis sua esset sententia, scriptis ipse profiteretur. Tunc episcopi qui cum Vigilio aderant, negaverunt id esse faciendum, non exspectato fratrum adventu. At imperator eam temporis dilationem moleste fe-

rens, rursus suos ad eum proceres destinavit, qui urgerent ipsum quantocius de ea referre responsum.

28. Ad hæc Vigilius rogavit imperatorem, ut sibi saltem viginti dierum temporis daret inducias, cum (quod omnibus erat manifestum) nondum convaluisset a corporis ægra valetudine, quæ cum diutius detinuisset ægrotum. Hæc ut impetraret ab imperatore, idem Vigilius Pelagium diaconum ad eum abire jussit. Quibus obtentis, Vigilius æger adhuc in his cogitur laborare, et addere ad priora, simulque in volumen quoddam ab imperatore per Benignum episcopum Heracleæ Paphlagoniæ ante delatum insudare, in quo horrendæ erant conscriptæ blasphemiæ capitibus sexaginta distinctæ, nomine Theodori Mopsuesteni in ipsius liminari pagina prænotatæ. Has omnes idem Vigilius per singulas rejecit, confutavit, anathematizavitque, atque tandem in fine quæ de Tribus Capitibus sua esset sententia fusius scripsit. Extat libellus ipse sive constitutum Vigilii ad Justinianum imperatorem datum hoc anno pridie idus Maii : quod descriptum ex Vaticano Codice antiquitus scripto inferius ponemus suo loco. Ex quo quidem cuncta hæc quæ ad Synodum præfati sumus, desumpsimus : quæ præstat audire magis, quam quæ ex Nicephoro præmittuntur ad quintam Synodum.

29. De qua illud etiam admonendum putamus, ipsa quæ edita in hanc diem Acta reperiuntur, esse corrupta, atque decurtata in pluribus, ut suis locis fiet cuique manifestum : id autem factum ab adversariis Origenistis, sive a Monothelitis, fuit nonnullorum sententia. Pudenda plane in illis intexta habentur, ac prorsus indigna Synodo œcumenica : cum alioqui nec œcumenicæ tunc Synodi potuerit habuisse nomen, utpote nec in Spiritu sancto legitime congregata, cui sive per se sive per suos ipse Romanus Pontifex noluit interesse.

30. Quod ad actiones ejusdem Synodi, sive collationes dixeris, seu sessiones pertinet : duas duntaxat Nicephorus numerat, alteram adversus Tria Capitula congregatam, alteram vero adversus Origenis errores : verum quæ extant quintæ Synodi Acta, octo continent collationes, de quibus singulis dicturi sumus.

31. *Universa Acta quintæ Synodi et Vigilii Constitutum.* — Sed ut ab ejusdem Synodi principio exordiamur : coeunt sine capite membra ; imo nec cum aliis qui sub capite censebantur artubus compaginari curantes, nulla Vigilii papæ ægrotantis adhuc habita ratione, hoc eodem anno, cum vocatus prima die mensis Maii (ut habetur in ejus Synodi collatione secunda) Vigilius ad Synodum non venisset : quarto nonas Maii Orientales episcopi, qui Constantinopolim venerant, una conveniunt, acturi de ventilata diu quæstione Trium Capitulorum, omnes numero centum sexaginta quinque. Tunc enim cum ibi essent, vocaverunt ad Synodum ipsum Vigilium summum Pontificem honestissima vocatione, nempe episcoporum nomine Synodi, et magistratuum nomine imperatoris : hac prærogativa etiam adversarii dignati Romanum Pontificem, ut cum alias (quod sæpe vidimus) si patriarchalium sedium vocandi essent episcopi, tres mitti solerent ; ad convocandum ipsum Romanum Pontificem Vigilium viginti missi fuerint, tres patriarchæ, reliqui vero omnes metropolitani episcopi, ut Acta ipsa docent in quibus nomina singulorum descripta leguntur.

32. Inter nobilium autem sedium episcopos, qui Synodo interfuerunt, post Eutychium episcopum Constantinopolitanum, de quo diximus, numerantur Apollinaris patriarcha Alexandrinus, Domnusque Antiochenus ; Eustochius autem episcopus Hierosolymitanus per legatos interfuit. Externorum vero Sextilianus episcopus Tuniensis sive Tunetensis præsto fuit legatus missus a Primoso episcopo Carthaginensi, qui sedit post Reparatum, de quo superius est habita mentio. Reliquos autem numerare prætermittimus, et quarum essent civitatum antistites, cujusve vitæ meriti.

33. Cum igitur (ut dictum est) episcopi convenissent : considentibus omnibus, Theodorus silentiarius a Justiniano imperatore missus libellum attulit coram patribus in Synodo legendum : qui, cunctis audientibus, jussus est legi : est ejus exordium : « Semper studium fuit Orthodoxis et piis imperatoribus, etc. » Ea in primis scriptione, quid omnes prædecessores rectæ fidei imperatores ad destruendas obortas hæreses egerint, quantumve studii in idipsum sedulo impenderint, per singulos recenset. Qualis autem ante sua tempora Ecclesiæ esset facies lurida, sic describit : « Post Concilium Chalcedonense, exiguo tempore transacto, iterum surrexerunt Nestorii et Eutychetis sequaces, et tantas turbas in sanctis Ecclesiis fecerunt, ut divisiones et schismata in eis fierent, et nullam ad se invicem communionem haberent. Neque enim præsumebat aliquis de civitate in civitatem veniens, in Ecclesiam procedere ». His addit suum a se naviter impensum studium ad conciliandas ac simul uniendas Ecclesias : quo minus autem fieret in omnibus voti compos, Nestorianos obstitisse ait, qui scripta Theodori Mopsuesteni, aliaque Theodoreti episcopi Cyri, necnon Epistolam Ibæ proferrent in medium ; sicque ea vi restituere conati essent Nestorii hæresim. Quibus cum occurrendum sibi esset, pro remedio ea Tria Capitula primum ab episcopis qui convenerant Constantinopoli damnanda procurasse ; quæ item Vigilii papæ auctoritate improbata iterum atque iterum fuisse, testatus est.

34. Insuper (quod nuper accidisset) se per suos convenisse Vigilium, ut scriptis dicta Capitula damnaret, vel si minus facere vellet, quæ esset sua de ea quæstione sententia itidem scriptis commendaret : quod et ipse se esse facturum, pollicitus esset. Post hæc autem suæ fidei confessionem cum subdit, illos omnes qui ad Synodum convenerant Patres rogat de his omnibus ferre sententiam, asserens de Theodoro Mopsuesteno : « Non nuper nomen ejus

abrasum est e Diptychis, sed ex quo ipsius hæreses prodiere in lucem». Hæc continet libellus Justiniani imperatoris oblatus Synodo, scriptus autem (ut ibi notatur) tertio nonas Maias, hoc ipso anno vicesimo septimo sui ipsius imperii. Eadem etiam Actione, suggerente sancta Synodo, jussæ sunt legi litteræ Eutychii episcopi Constantinopolitani, quibus suæ fidei professionem (quam superius recitavimus) dedit eidem Vigilio papæ: rursumque ipsius Vigilii ad Eutychium de eadem redditæ litteræ.

35. His omnibus recitatis, Synodus testata est, aliquos episcopos rogasse Vigilium Romanum Pontificem ut ad Synodum una cum cæteris conveniret, nec tamen hactenus id fecisse: quam ob causam illum solemni esse accersendum vocatione, operæ pretium duxit. Missi itaque sunt iidem qui eum vocarent episcopi (ut dictum est) omnes numero viginti, iidemque metropolitani præter tres præcipuarum sedium patriarchas, nimirum Constantinopolitanum, Alexandrinum, et Antiochenum. Qui redeuntes, de illo retulere, causatum ipsum esse corporis ægritudinem, scriptis tamen se Synodo satisfacturum pollicitum, et quid de Tribus Capitulis sentiret, palam facturum.

36. Rursum enim ad octavum idus Maias convenerunt[1] episcopi: ubi primum viginti illi ac primarii Ecclesiæ Orientalis antistites, qui iterum missi erant ad conveniendum atque invitandum ad Synodum Vigilium Romanum Pontificem, quid ab eo acceperint, coram omnibus referunt : nimirum eam suæ absentiæ causam Vigilium prætexuisse, quod non adessent Occidentales episcopi, nisi perpauci admodum; se autem conscriptam de ea quæstione sententiam ad imperatorem missurum. Ad hæc se respondisse testati sunt missi episcopi, olim in quatuor præcedentibus Synodis œcumenicis perpaucos Occidentalium interfuisse sacerdotes : satisque esse, ut qui adessent, convocati episcopi, ipsi inter se de proposita agerent quæstione. Hæc autem cum retulissent imperatori; ipsum suos una cum episcopis sequenti die ad Vigilium accersendum missurum, esse pollicitum; quod et fecisse, testati sunt, misisseque ad eum Liberium patricium, Petrum patricium magistrum officiorum, Patricium patricium, Constantinum quæstorem, et cum his Belisarium, Cæthegum, atque Rusticum exconsules una cum deputatis episcopis a Synodo missis pridie ejus diei.

37. Post priorem istam habitam relationem, jussi sunt a Synodo ii qui missi erant, quæ apud Vigilium gessissent, palam facere. Qui retulerunt, Vigilium iterum inducias postulasse, quo suam sententiam scriptis depromeret; ut quid sentiret, omnibus notum faceret. Respondisse autem hos, ipsum idem jam alias sensisse, condemnasseque Tria Capitula, et per hæc suam esse sententiam declaratam; tantum ab eo requirere, ut quod solus fecisset, cum Patribus in publico conventu ageret. Et si ad hoc inducias optaret, ut tandem ad Synodum conveniret; Synodum exspectaturam : alias inter se de quæstione Trium Capitulorum Patres qui convenissent acturos. Ad hæc autem Vigilium, se solum suam de ea re sententiam conscripturum respondisse. His porro tam ab episcopis missis quam a prædictis patriciis in Synodo relatis : qui missi erant ab imperatore se jam functos munere, recessuros; de reliquo hortari Patres ut rei cœptæ finem imponerent, cum id imperator optaret, apud quem nihil esset antiquius, quam ut fides Catholica semper maneret inconcussa.

38. His peractis, Synodus jussit mitti tres episcopos, qui Primasium episcopum Adrumetinum in Africa metropolitanum Constantinopoli tunc degentem vocarent ad Synodum simulque Sabinianum, Projectum, et Paulum episcopos Illyrici. Legati sunt ad hoc opus tres episcopi, totidemque presbyteri. Hi redeuntes, de Primasio in primis hæc retulerunt, illum dixisse : « Papa non præsente, non venio ». Reliquos autem citatos episcopos Illyricos recusasse accedere, eo quod non adesset eorum archiepiscopus Benenatus. His relatis, de Primasio sententiam differre Synodo placuit; illi vero Illyrici ut Benenatum adirent, ut idem cum illo sentirent, quem constaret unius esse cum ipsis qui aderant ad Synodum convocati sententiæ, eadem decrevit Synodus. His in hunc modum rebus gestis, finis habetur impositus secundæ Collationi.

39. Sequenti die, ad septimum idus Maias, iterum episcopi convenerunt; recitatisque omnibus ante actis, agendum jam esse de quæstione Trium Capitulorum proposuerunt. Antequam autem rem ipsam aggrederentur, publica professione Synodus fidem Catholicam profitetur : se nimirum credere quæ olim sancti Apostoli, quæ et sanctæ quatuor Synodi tradidissent, quæ insuper sancti Ecclesiæ doctores tam Græci quam Latini, quos recolit, scripsissent, tenere. Sunt vero hi a Synodo nominati, Athanasius, Hilarius, Basilius, Gregorius Theologus, Gregorius Nyssenus, Ambrosius, Augustinus, Theophilus, Joannes Chrysostomus, Cyrillus, Leo, Proclus. Cæterum professa est Synodus, et alios se suscipere Patres, qui in sancta Dei Ecclesia rectam fidem usque ad finem vitæ prædicassent. Quæstio autem de Tribus Capitulis, videlicet de Theodoro Mopsuesteno et scriptis ejus, deque scriptis Theodoreti in Cyrillum, atque de Epistola quæ dicta est Ibæ episcopi ad Marim Persam, in sequenti Collatione tractanda proponitur. Sicque præsens tertia Collatio finem accepit.

40. Convenerunt[1] rursus episcopi ad quartum idus Maias: jussæque sunt palam in Synodo recitari horrendæ blasphemiæ excerptæ ex scriptionibus (ut dicebant) Theodori Mopsuesteni olim episcopi, quibus et subjecerunt ejusdem Theodori impium fidei symbolum. Porro in eis non tantum quæ impius homo adversus Christi Domini nostri humanitatem

[1] Tom. II Conc. nov. edit.

[1] Tom. II. Conc. edit. Nov.

in una persona cum divinitate conjunctam dicebatur conscripsisse, sunt posita; sed et quæ improbus in Cantica Canticorum, librum tam ab Hebræis quam a Christianis semper receptum, effutiit, adducta sunt in medium; sicut et quæ in librum Job, quem repudiasse asserebatur, tanquam ab aliquo Pagano conscriptum, et alia ejusmodi : adversus quæ omnia a Patribus magna fuit detestatione exclamatum in Synodo. Cætera in alium consessum sunt reservata, nimirum ut ageretur de his quæ sancti Patres, vel leges imperiales, aut historici de eodem Theodoro conscripsissent.

41. Collationem autem quintam Patres quo potissimum die habuerint, haud adeo exploratum habetur. Nam quod in Codice[1] typis excuso notatus est octavo idus Maias : mendum inesse, dubitare nemo debebit : siquidem nulla patitur ratio, ut cum præcedens Actio quarta sit habita ad quartum idus Maias, quinta hæc quæ post illam celebrata esse constat inscribatur octavo idus ejusdem mensis : unde potius vel sequenti, vel post sequentem diem pridie idus Maias, quo et oblatum Synodo Vigilii Constitutum datum reperitur, hanc esse habitam Actionem dixerimus. In qua primum ea quæ sancti Patres adversus Theodorum scripserunt, quæve legum imperatorum auctoritate adversus eum sancita reperirentur, insuper et quæ Hesychius presbyter Hierosolymitanus nobilis historicus de eodem scriptionum monumentis testata reliquit, in medium adducta sunt et recitata : sed et quæ etiam pro Theodoro conscripta fuerant, eadem discussa sunt et confutata.

42. Post hæc autem omnia fusius explicata Sextilianus episcopus legatus missus a Primoso Carthaginensi episcopo atque a Concilio Carthaginensi, ex S. Augustino nonnulla attulit loca, quibus ille sæpe profitetur, aliquem posse damnari post mortem ; quod etiam roboratum fuit exemplis aliorum, ac præsertim Romani Pontificis, qui Dioscorum schismaticum post mortem damnavit : confirmatum est etiam exemplo ipsius Vigilii Romani Pontificis, qui damnarat Origenem : dictum est enim : « Quod etiam nunc in ipso Origene fecit et vestra sanctitas, et Vigilius religiosissimus papa antiquioris Romæ ». Sed hæc Acta ab ipsis episcopis cum desiderentur in Synodo, utique eam haud haberi integram, sed decurtatam atque depravatam ab aliquo Origenista, nemo jure negarit. Vigilium seorsum Pontificio decreto damnasse Origenem, etiam Cassiodorus testatus[2] : sed de hoc inferius. Ad hæc insuper post alia multa in eamdem sententiam a Patribus adversus Theodorum superaddita, recitata sunt Acta Synodi Mopsuestenæ, quorum superius suo loco meminimus, quibus probaretur ipsum Theodorum olim ex Diptychis Ecclesiæ fuisse abrasum, et in locum ejus fuse suffectum Cyrillum Alexandrinum.

43. Post hæc autem omnia adversus Theodorum allata, produnt Acta, ad causam Theodoreti factum transitum, cum videlicet ex ipsius Theodoreti scriptis aliqua loca excerpta sunt recitata, quæ ab Orthodoxa fide viderentur esse aliena, contra sanctum Cyrillum scripta. His juncta legitur Epistola quædam Theodorti enomine edita post obitum Cyrilli episcopi Alexandrini, qua mirum in modum dicteriis et scommatibus in defunctum invehitur. His sic habitis, laudavit Synodus judicium sanctorum Patrum Concilii Chalcedonensis, quod non prius Theodoretum iidem suscepissent, quam ipse Nestorium condemnasset. Sicque finis impositus est præsenti quintæ Actioni. Deteximus autem, ubi de Cyrilli obitu egimus, de Theodoreti illa quæ dicitur Epistola imposturam. At hic quod opportune de ea tractari contingat, eadem modo repetere non gravamur, quo ostendatur non ea Synodi germana Acta esse, sed nebulonis cujuspiam excogitatum commentum. Dicimus itaque, Epistolam illam, quæ recitatur in Synodo hac Actione quinta sub nomine Theodoreti ad Joannem Antiochenum de Cyrilli obitu gaudentis, omni ex parte convinci, minime esse potuisse Theodoreti. Ex his vero disces, lector, Synodum quintam haud adeo esse legitimam, sed magna ex parte suppositam, in aliquibus mutilatam, auctam in aliis. Nam hæc quæ de Cyrilli episcopi Alexandrini obitu, sub nomine Theodoreti narrantur, ab aliquo Eutychiano hæretico esse conficta, non ambigimus : idque ut credamus, imo certo affirmemus, non levi aliqua ducimur conjectura, vel tenui quadam suspicione, sed firmissima sane rei demonstratione.

44. Quonam pacto, quæso, hæc Theodoretus de obitu Cyrilli ad Joannem episcopum Antiochenum scripsisse potuit, si ante Cyrilli mortem ipse Joannes ex humanis sublatus esse reperitur? Id enim tum ex Nicephori episcopi Chronico, tum ex aliis qui patriarchalium sedium successiones episcoporum conscripserunt, exploratum habetur. Verum ne rem tantam chronistarum duntaxat fide (etsi magna sit) definiendam esse velimus, in quorum scripta errorem irrepsisse quis dicere possit : ne de his ulla tibi penitus remaneat dubitatio, Joannem Antiochenum scilicet ante Cyrillum mortuum esse : habes inter eas quæ leguntur canonicas diversorum episc. Epistolas ejusdem Cyrilli patriarchæ Alexandrini scriptam Epistolam[1] ad Domnum episcopum, qui fuit successor ejusdem Joannis episcopi Antiocheni : ut nullus jam dubitare valeat S. Cyrillum post ejus obitum supervixisse. Quod autem ille Domnus, ad quem extat dicta Epistola Cyrilli canonica, ille ipse sit, et non alius ab episcopo Antiocheno successore Joannis, ex rebus quæ in ea tractantur, satis potest intelligi : dum tantæ illum fuisse auctoritatis ostendit, ut episcopum posset deponere, atque iterum restituere : unde appareat non inferioris sedis aliquem esse potuisse ejus nominis episcopum. Certe quidem in serie

[1] Tom. II. Conc. nov. edit. — [2] Cassiod. Instit. div. lect. l. I. c. 1.

[1] Apud Theodor. Balsam. in addit. pag 79.

episcoporum Orientalium, qui tam in Concilio Ephesino, quam Chalcedonensi iisdem temporibus celebratis recensiti reperiuntur, nullus alius ejus nominis Domnus inscriptus vel subscriptus episcopus legitur, qui alios episcopos sub se haberet, tantaque polleret auctoritate, ut ad libitum (quod dictum est) deponere atque restituere eos posset. Indigna plane ostenditur Epistola illa tanto viro, quem probavit ac recepit sancta Synodus Chalcedonensis et S. Leo a calumniatoribus (ut vidimus) vindicavit : quem et naviter Constantinopoli apud legatos Apostolicos pro fide Catholica vidimus insudasse. At hic iterum opportune ipsam Epistolam in dicta Actione quinta Synodi quintæ recitatam describamus : ut quisque intelligat, non esse partum hominis vel mediocriter Christianam pietatem sectantis, sed impudentissimi cujuspiam impostoris figmentum. Sic enim se habet ejusmodi titulo prænotata.

45. « Theodoreti ad Joannem archiepiscopum Antiochiæ Epistola scripta, cum mortuus esset Cyrillus archiepiscopus Alexandrinus.

« Sero tandem et vix malus homo defunctus est. Boni enim et benigni ante tempus inde demigrant : mali vero in multo tempore vitam producunt. Et arbitror omnium dispensatorem bonorum providentem, celerius quam tempus est, humanis tribulationibus eos abducere, et tanquam victores liberare luctationibus, et in meliorem vitam transducere : quæ vita præmium positum est his qui pro virtute luctantur, fine et tristitia et sollicitudine libera. Malitiæ vero amatores, et operatores diutius concedit præsenti vita frui, ut aut satietatem caperent malignitatis, et virtutem postea discerent, aut pœnas darent et in hoc sæculo, pro molestia suorum morum longo tempore amaris et malis vitæ præsentis fluctibus æstuantes. Illum vero miserum nec ad similitudinem aliorum dimisit nostrarum animarum gubernator diutius eorum potiri, quæ videntur esse delectabilia; sed crescentem quotidie viri malignitatem sciens, et corpori Ecclesiæ nocentem, quasi quamdam pestem amputavit, et abstulit opprobrium a filiis Israël. Lætificavit quidem superstites ejus discessio : contristavit vero forsitan mortuos : et timor est, ne prægravati ejus conversatione, iterum ad nos remittant, vel illos diffugiat, qui eum abducunt, sicut ille tyrannus Cyni Ciliciam. Procurandum igitur est, et oportet tuam sanctitatem maxime hanc suscipere festinantiam, et jubere collegio mortuos adsportantium, lapidem aliquem maximum et gravissimum sepulcro imponere, ne iterum huc perveniret, et instabilem voluntatem iterum demonstraret. Infernis nova dogmata adserat : ibi diu noctuque (sicut vult) sermocinetur. Non enim timemus, ne et illos divideret, adversus pietatem publice alloquens, et morte circumdans naturam immortalem. Lapidabunt enim eum non solum qui divina eruditi sunt, sed etiam et Nemrod, et Pharao, et Sennacherib, et si quis eorum est similis Dei impugnator. Sed enim sine causa multa loquor : silet enim miser invitus. Egredietur, enim, dicit, spiritus ejus, et revertetur in pulverem suum : in illo die peribunt omnes cogitationes. Iste vero et aliud habet silentium : nudata enim illius facta alligant linguam, obstruunt os, frænant sensum, silere faciunt, in terram inclinare cogunt. Ideo plango miserum, et ploro : nec enim puram mihi delectationem fecit mortis ejus annuntiatio, sed dolore permixtam. Lætor enim et jucundor, ejusmodi pestilentia commune Ecclesiæ videns liberatum : contristor vero et ploro, quod nec requiem malorum miserabilis susceperit, sed majora et pejora pertentans defunctus est.

46. « Somniavit enim (sicut dicunt) et regiam urbem perturbare, et piis iterum dogmatibus repugnare, et tuam sanctitatem accusare, utpote ea colentem. Sed vidit Deus et non despexit : immisit vero fimum in os ejus, et frænum in labia ejus, et avertit eum in terra ex qua sumptus est. Fiat vero orationibus tuæ sanctitatis, ut misericordiam et veniam consequatur, et vincat immensa Dei clementia illius malignitatem. Rogo vero tuam sanctitatem, solvere nobis animæ tumultus. Plurimæ enim et diversæ famæ circumsonant, et nos perturbant, communes calamitates annuntiantes. Quidam vero et tuam reverentiam proficisci dicunt ad Comitatum sine voluntate. Et usque nunc despiciebam, ut pote falsa, ista quæ divulgantur. Quoniam vero vidi sola eademque omnes dicentes, necessarium existimavi veritatem a tua discere sanctitate; ut vel rideamus, ut pote falsa; aut ut vera, merito lugeamus ». Hactenus Epistola. Sane quidem et hujus scriptor temporis valde accuratus Leontius in libro de Sectis, cum multa ad hæreticis conficta tradat, inter alia ab ipsis Epistolas scriptas esse nomine Theodoreti testatur. At quam fidem, rogo, merentur Acta hujuscemodi, quæ sunt his contexta commentis? Illud etiam non prætterimus leges illas Theodosii imperatoris adversus Nestorium prolatas ac recitatas in dicta Actione, aliter se habere in Codice Theodosiano, atque in Actis Concilii Ephesini; quas, et nos suo loco sub die et consule datas superius recitavimus; in quibus nulla prorsus habetur mentio de Theodoro. Hæc de commentitiis atque suppositis scriptis hic dicta sufficiant : de sublatis modo dicendum.

47. Desideratur autem in iisdem publicis Synodalibus Actis Vigilii papæ libellus oblatus Synodo, quem ipse Constitutum appellat, quod idem est quod Decretum. Hunc ipsum esse scias, quem de sua sententia ab imperatore interpellatus idem Vigilius pollicitus fuit se missurum suo tempore ad ipsum imperatorem atque ad Synodum, quod et ingenue præstitit. Scripserat autem illud ipsum Constitutum jam antea : nam ejus ipse meminit in Epistola ad Valentinianum episcopum Tomitanum in Scythia : nec quidem illud elaboravit ut ipsi duntaxat innotesceret imperatori vel Synodo, sed ut universo orbi Catholico cunctisque Christi fidelibus palam fieret : nec ob aliam causam (ut ex ipso

patet) nisi ut omnia quæ a sanctis Patribus in Chalcedonensi Concilio definita essent, firma consisterent, nec ulla quovis prætextu possent calumnia labefactari. Porro Constitutum hoc ipsum Vigilii, quod sicut alia pleraque ex Actis quintæ Synodi noscitur esse sublatum, nos hic suo loco restituendum esse putamus.

48. Ut igitur hic cuncta suis reddantur diebus, post quintam Collationem describendum hic ipsum censuimus Vigilii papæ Constitutum, antequam de reliquis agamus ipsius quintæ Synodi Collationibus: nacti illud sumus in Vaticana bibliotheca, ubi antiquitus scriptum asservatur. Id vero eo libentius facturi sumus, quod nunquam in hanc diem impressum ipsum invenerimus. Pertinere illud quidem ad ipsa Acta Synodalia quintæ Synodi, quæ superius dicta sunt, aperte declarant. Ipso enim voluit Vigilius, quæ de Tribus Capitulis sua esset sententia, tam imperatori, quam Synodo universæ innotescere: quod enim antea pollicitus fuerat viris clarissimis ab imper. missis et episcopis a Synodo ad illud ipsum munus explendum delectis, modo opportune præstandum putavit. Porro illud cum in fine notatum habeat diem et consulem, quo ipsum Vigilius publice edendum curavit, ad hunc ipsum annum et diem Collationis quintæ pertinere cognoscitur: nosque hic ipsum suo loco inserendum putavimus.

49. In qua quidem scriptione illud in primis visus est Vigilius iniisse consilium, ne scilicet Tria illa pro Chalcedonensi Concilio defendens Capitula, in suspicionem vel levem ab adversariis adduci posset defensionis errorum Nestorii ob indemnatum Theodorum Mopsuestenum: primum omnium multo studio totus fuit in damnatione errorum illorum, qui in scriptis Theodori Mopsuesteni dicebantur inventi, quos attulerat ad ipsum Vigilium nomine imperatoris (ut vidimus) Benignus episcopus Heracleæ Paphlagoniæ. Sic igitur ne ipse redargui posset ab adversariis, favisse Theodoro, si eum anathemate damnare detractaret; oblatos damnat errores: ita quidem se gerens, ut ad damnandos defunctorum errores accurrerit impiger; in damnandis autem auctoribus, quos scisset in Catholica communione defunctos, minime præpropere agendum putarit. Jam vero ipsum Vigilii recitemus Constitutum, in quo primum res transactæ de ineunda concordia recensentur: sic enim se habet:

50. « Gloriosissimo et clementissimo filio Justiniano Augusto, Vigilius episcopus.

« Inter innumeras sollicitudines, quibus oneratur imperiale fastigium, laudabile clementiæ vestræ cognovimus esse propositum, per quod summotis omnibus discordiæ seminibus, quæ in agro Domini humani generis inimicus asperserat, universos Domini sacerdotes, præmissis ad testimonium conscientiæ suæ professionibus, per quas sanctorum Patrum, et venerabilium quatuor Synodorum ac præsulum Sedis Apostolicæ inhærere definitionibus atque judiciis monstrarentur, ad unitatem atque concordiam restituere properastis: quarum professionum formam, ut Ecclesiasticæ pacis amplectendum posteris tradatur exemplum, præsenti (quemadmodum se habet) inserta pagina declaramus.

51. « Exemplum primæ professionis, quam ad S. Euphemiæ templum fecerunt.

« Omnes quidem fideles, maxime vero Dei sacerdotes pacem, et sanctificationem sequi cum omnibus oportet, sine quibus nemo secundum Apostolum [1] videbit Dominum. Nos igitur Apostolicam sequentes doctrinam, et festinantes concordiam Ecclesiasticam servare, præsentem facimus libellum. In primis quatuor sanctas Synodos, Nicænam trecentorum decem et octo, Constantinopolitanam centum quinquaginta, Ephesinam primam ducentorum, in qua in legatis suis atque vicariis, id est, beatissimo Cyrillo Alexandrinæ urbis episcopo, Arcadio et Projecto episcopis, et Philippo presbytero, beatissimus Cælestinus papa senioris Romæ noscitur præsedisse, et Chalcedonensem sexcentorum triginta sanctorum Patrum suscipimus. Et per omnia et in omnibus quæcumque in omnibus Gestis Chalcedonensis Concilii aliarumque prædictarum Synodorum, sicut in iisdem quatuor Synodis scriptum invenitur, communi consensu cum legatis atque vicariis Sedis Apostolicæ, in quibus juxta tempora sua prædecessores sanctitatis vestræ beatissimi papæ senioris Romæ ipsis Synodis præ se ferunt, tam de fide, quam de aliis omnibus causis, judiciis, constitutionibus, aut dispositionibus definita, aut judicata, vel instituta, sive disposita sunt, inconcusse, inviolabiliter, irreprehensibiliter, atque irretractabiliter sine adjectione vel diminutione aliqua nos promittimus secuturos, nec quicquam contrarium, quod vel earum reprehensionem et retractationem vel permutationem sive injuriam sub qualibet occasione vel novitate pertineat, admissuros, aut tale aliquid præsumentibus consensuros. Sed quæcumque communi consensu cum legatis atque vicariis Sedis Apostolicæ Orthodoxæ ibidem dicta sunt, ea Orthodoxa veneramur atque suscipimus.

52. « Quæcumque anathematizaverunt vel damnaverunt, anathematizamus et nos atque damnamus: et universa, sicut ab iisdem Synodis communi consensu cum vicariis Sedis Apostolicæ judicata, aut definita, vel constituta, sive disposita lecta inveniuntur, irretractabiliter atque impermutabiliter conservamus. Sed et beatæ recordationis papæ Leonis Epistolas et Sedis Apostolicæ constituta, quæ tam de fide, quam de firmitate supradictarum quatuor Synodorum processerunt, nos in omnibus secuturos, servaturosque promittimus. Anathematizantes omnem hominem ad ordines et dignitates Ecclesiasticas pertinentem, quicumque contra ea, quæ superius promisimus, sub qualibet occasione vel altercatione venire tentaverit. Libellum autem in causa Trium Capitulorum, de quibus quæstio

[1] 1. Thes. IV.

nata est, contra Constitutum piissimi principis, et beatitudinis vestræ ego quidem nullum feci : sed volo atque consentio, ut omnes libelli, qui facti sunt sub hac forma, beatitudini vestræ reddantur. De injuriis autem, quæcumque beatitudini vel Sedi vestræ factæ sunt, eas quidem non feci : sed quia pro pace Ecclesiæ modis est omnibus festinandum, velut si eas fecissem, veniam postulo. Quia vero tempore discordiæ excommunicatos vel non receptos a beatitudine vestra in communione suscepi, pariter veniam postulo.

« In hac forma fecerunt Mennas Constantinopolitanus episcopus.

« Theodorus Cæsareæ Cappadociæ episc.

« Andreas Ephesinus episcopus.

« Theodorus Antiochiæ Pisidiæ episcopus.

« Petrus Tarsensis episcopus : sed multi alii episcopi idem fecerunt ». Hæc quidem Vigilius in sui ponit exordio Constituti; ut quæcumque transacta fuissent cum adversariis, omnibus innotescerent; viderentque singuli, quam ab ipsorum promissione facta contraria sint secuta, et quam mobiles illi fuerint episcopi, qui cum hæc subscripta sua ipsorum manu Vigilio obtulissent, non erubuerint rursus in eumdem ob gratiam imperatoris insurgere. Sed audiamus aliam quam hic subjicit Vigilius fidei professionem trium patriarcharum, Constantinopolitani, Alexandrini, et Antiocheni, nempe Eutychii, Apollinaris, et Domni, sive Domnini, insuper et Eliæ Thessalonicensis episcopi ; sic enim se habet :

53. « Exemplar professionis quam residui episcopi Theophaniorum die nobis fecerunt.

« Scientes quantorum bonorum causa est pax Dei custodiens corda et sensus fidelium, et colligens eos, ut unum idemque sapiant in recta fidei confessione, et ad perficienda divina mandata, et propitium Deum faciens in his quæ recta sunt concordantibus : ideo festinantes unitatem conservare, ad Apostolicam Sedem vestræ beatitudinis manifestum facimus, quod nos semper conservavimus et conservamus fidem ab initio traditam a magno Deo et Salvatore nostro Jesu Christo sanctis Apostolis, et ab illis in mundo prædicatam, et a sanctis Patribus explanatam, et maxime ab his qui in sanctis quatuor Synodis congregati sunt, quos per omnia et in omnibus sequimur et suscipimus, id est, trecentos decem et octo sanctos Patres qui Nicææ congregati sunt, et sanctum Symbolum sive mathema fidei exposuerunt; et Arianam impietatem anathematizaverunt, et eos qui eadem sapuerunt vel sapiunt. Suscipimus autem et centum quinquaginta sanctos Patres Constantinopoli congregatos, qui idem sanctum mathema explanaverunt, et de Deitate Spiritus sancti dilucidaverunt; et hæresim Macedonianam Spiritum sanctum impugnantem, et impium Apollinarium condemnaverunt cum his qui eadem cum illis sapuerunt vel sapiunt. Suscipimus autem et sanctos ducentos Patres in Ephesina prima Synodo collectos, qui per omnia secuti sunt idem sanctum Symbolum sive mathema, et condemnaverunt Nestorium impium et scelerata ejus dogmata, et eos qui similia ei aliquando sapuerunt vel sapiunt.

54. « Ad hæc autem etiam suscipimus sexcentos triginta sanctos Patres Chalcedone congregatos; qui etiam ipsi per omnia consenserunt prædictis sanctis tribus Synodis, et secuti sunt prædictum Symbolum sive mathema a trecentis decem et octo sanctis Patribus expositum, et a centum quinquaginta sanctis Patribus explanatum, et anathematizaverunt eos qui aliud præter prædictum Symbolum præsumunt docere, aut exponere et tradere sanctis Dei Ecclesiis : condemnaverunt autem, et anathematizaverunt et Eutychetem et Nestorium, et impia eorum dogmata, et eos qui similia eis sapuerunt, vel sapiunt. His ita se habentibus, certum facimus, quod omnia quæ a prædictis sanctis quatuor Synodis judicata et definita sunt, servavimus et servamus : quia et si per diversa tempora prædictæ sanctæ quatuor Synodi factæ sunt, tamen unam eamdemque confessionem fidei servaverunt et prædicaverunt.

55. « Suscipimus autem et amplectimur et Epistolas præsulum Romanæ Sedis Apostolicæ tam aliorum, quam Leonis sanctæ memoriæ de recta fide scriptas, et de quatuor sanctis Conciliis, vel de uno eorum. Cum igitur prædicta omnia servavimus et servamus, et in iisdem nobis invicem consentimus : necessarium est conferri (confiteri) de Tribus Capitulis, unde quibusdam quæstio nata est. Et ideo petimus, præsidente nobis vestra beatitudine, sub tranquillitate et sacerdotali mansuetudine, sanctis propositis Evangeliis, communi tractatu eadem Capitula in medio proponenda quæri, et conferri, et finem quæstioni imponi Deo placitum, et convenientem his quæ a sanctis quatuor Conciliis definita sunt : quoniam ad augmentum pacis, et concordiam Ecclesiarum pertinet, ut omni de medio dissensione sublata, quæ a prædictis sanctis quatuor Conciliis definita sunt, inconcussa serventur, sanctarum Synodorum reverentia in omnibus custodita. His autem, et subscripsimus in hunc modum fratres et coepiscopi nostri.

« Eutychius episcopus Constantinopolitanus.

« Apollinaris episcopus Alexandrinus.

« Dominus (Domnus) Antiochiæ Syriæ episcopus.

« Elias episcopus Thessalonicensis ; sed et cæteri qui primam professionem non fecerunt, et in hac secunda professione aut subscripserunt, aut seorsum eamdem fecerunt.

56. « His igitur dispositis, optavimus quidem, venerabilis imperator (sicut frequentissime supplici prece poposcimus) eundum ad quemlibet Italiæ locum, aut certe ad Siciliam, ut convocatis ad nos Africanæ et aliarum provinciarum latinæ linguæ sacerdotibus, vel Ecclesiæ nostræ sacratis ordinibus, secundum consuetudinem tractaremus, et de quæstionibus Trium Capitulorum pietati vestræ redderemus plena deliberatione responsum : quod quia

fieri serenitas vestra non annuit, hoc iterum noscitur Constitutum, ut oblatis a nobis mansuetudini vestræ nominibus de suprascriptis provinciis, qui nobiscum ad tractandum adhiberentur antistites, clementia vestra faceret advenire : cui dispositioni item præbuimus Ecclesiasticæ pacis amore consensum. Postea vero hoc magis cum consensu fratrum nostrorum nostrarum partium episcoporum, nuper ante sanctum Paschæ diem pietas vestra constituit, ut exæquato numero his pontificibus qui in Constantinopolitana urbe præsentes sunt, de Tribus Capitulis, ex quibus quæstio vertitur, secundum superius designatam fratrum nostrorum episcoporum professionem deberemus inire tractatum.

57. « Sed quia, dum ea quæ pro conservanda Ecclesiarum pace cum fratribus nostris fieri, vestra dispositione convenerant, festinaremus impleri, ut adhibita salubri deliberatione communiter, et propter informandam universalem Ecclesiam, cunctis quæ inter nos geruntur, in scriptis deductis atque jacentibus, nostrum ex his collectum de Tribus Capitulis in quæstionem deductis judicium proveniret : continuo pietas vestra post illud volumen, quod nobis ante multos Paschæ dies per virum magnificum Theodorum decurionem palatii destinavit, in quo vos interim, quid de Tribus sentiretis Capitulis exponentes, nostrum poposcitis dari ex eadem causa responsum.

58. « Ideoque cum fratres nostri, neque exæquato nobiscum numero residere, neque in scriptum quæ ageremus, vel tractaremus, redigi paterentur, tanquam (quod absit) non convenientia rectitudini loqueremur, quæ scribere timeremus : et insuper gloriosissimis ad nos proceribus destinatis insisteret vestra clementia, nostrum de Trium Capitulorum negotio quam celerrime proferre debere responsum : nec sic destitimus vestræ obedire velle clementiæ : hoc solummodo postulantes, ut pro infirmitate corporis nostri, quæ nulli habetur incognita, viginti dierum nobis daretis inducias, quatenus habito nobiscum, Deo auxiliante, tractatu definitionis nostræ, constituto die scripto, sententiam diceremus : ad fratres et coepiscopos nostros, a quibus similiter de eadem causa responsum vos flagitare dixistis, filium nostrum diaconum Pelagium cum hujusmodi mandato direximus, dicentes : ut quia constitutus Collationis faciendæ modus fuerat prætermissus, saltem viginti dies pro antedicta nostri corporis imbecillitate, quam nôrunt, nostrum deberent definitum de Tribus Capitulis sustinere responsum, antiquum et regularem custodientes ordinem; ne ante nostræ, hoc est, Sedis Apostolicæ, cui per Dei gratiam præsidemus, promulgationem sententiæ, quicquam proferre tentarent, unde scandali rursus, quæ sopita fuerat, oriri posset occasio.

59. « Propositis itaque nobis et diligenter inspectis, in quantum uniuscujusque Capituli in quæstionem deducti ratio postulabat, Synodalibus codicibus atque Gestis prolatis, quæ aliis eorumdem Patrum vel in sanctis quatuor Synodis, aut in una earum rescripsisse (resedisse) monstrantur, Synodalibus Epistolis inspectis, nihilominus prædecessorum nostrorum Sedis Apostolicæ præsulum Constitutis, aliisque probatorum Patrum necessariis instructionibus pertractatis : si qua de his quæ in quæstionem deducta sunt apud Patres nostros examinata fuerint, finita atque disposita, memores superius designatarum professionum, investigare curavimus : inspicientes dogmata quædam in prima chartacei voluminis parte per fratrem nostrum Benignum episcopum Heracleæ Paphlagoniæ a vestra parte transmissi jacentia, quorum tenor secundum intellectum subter expositum ad excludendum totius ambiguitatis errorem præsenti definitioni nostræ tenetur insertus, plena execrabilibus blasphemiis, et Orthodoxæ fidei (quæ secundum Evangelicam Apostolicamque doctrinam a sanctis quatuor Synodis, Nicæna, Constantinopolitana, Ephesina, atque Chalcedonensi probabiliter atque irreprehensibiliter sancti Spiritus cooperante præsentia, legitur definita) valde inimica esse perspeximus, et procul a Christianis sensibus repellenda. Propterea ergo utpote execrabilia, atque a sanctis Patribus olim sine dubitatione damnata, nostra quoque sententia anathematizamus atque damnamus : quorum primum Capitulum ita se habet :

60. « Quomodo igitur tu, quem super omnes maxime decet animarum regimen, illum eumdem, qui ex Virgine natus est, Deum esse, et ex Deo consubstantialem Patri existimari dicis, nisi forte sancto Spiritui imputari illius creationem nos jubes? Sed quis est Deus ex Deo et consubstantialis Patri? is idem qui ex Virgine natus erat? (o mirandum!) et qui per Spiritum sanctum secundum divinas Scripturas plasmatus est, et confictionem in muliebri accepit ventre? inerat forsitan, quia mox quam plasmatus est, et ut templum Dei esset, accepit : non tamen existimandum nobis est, Deum de Virgine natum esse : nisi forte idem existimandum nobis est et quod natum est, et quod est in nato templo, et qui in templo est Deus Verbum : non tamen nec secundum tuam vocem pronuntiandum est omnino, ex Virgine natum Deum esse et ex Deo consubstantialem Patri. Nam si non homo est (sicut dicis) assumptus, qui natus est ex Virgine, Deus vero incarnatus; quomodo qui natus est, Deus ex Deo et consubstantialis dicetur Patri, carne non potente hanc vocem suscipere? Nam est quidem dementia, Deum ex Virgine natum esse dicere : hoc enim nihil aliud est, quam ex semine eum dicere David de substantia Virginis genitum et in ipsa plasmatum : quia quod ex semine David et de substantia Virginis est, in materno ventre consistit; et sancti Spiritus plasmatum virtute, natum fuisse dicimus de Virgine. Ut autem aliquis ex hoc concedat dicere ipsis, quod Deus ex Deo et consubstantialis Patri natus est ex Virgine, eo quod est in templo nato, sed non per se natus est Deus Verbum : incarnatus vero, sicut dicit iste sapiens. Si igitur

cum carne eum natum esse dicunt; quod autem natum est, Deus ex Deo et consubstantialis Patri est; necesse est hoc et carnem dicere : quod si non idcirco caro est, quoniam nec Deus ex Deo, nec consubstantialis Patri, sed ex semine David et consubstantialis ei cujus semen est, et non id quod natum est ex Virgine Deus est et ex Deo et consubstantialis Patri : nisi forte pars nati, prout ipse in inferioribus partem Christi nominat Deitatem; sed non divina natura ex Virgine nata est : natus autem est ex Virgine, qui ex substantia Virginis constat, non Deus Verbum ex Maria natus est; natus est autem ex Maria, qui ex semine est David, non Deus Verbum ex muliere natus est : sed natus ex muliere, qui virtute sancti Spiritus plasmatus est in ea; non ex matre natus est consubstantialis Patri (sine matre enim est, secundum beati Pauli vocem) sed qui in posterioribus temporibus in materno ventre sancti Spiritus virtute plasmatus est, utpote sine Patre propter hoc dictus ». Ita impius, duas in Christo personas constituens. Tantam hanc blasphemiam Vigilius damnans, ista subdit :

61. « In suprascripto primo Capitulo quoniam per circuitus id videtur adstrui, quia homo purus ex sancta Virgine Maria natus sit, dicendo : Si fatemur Deum Verbum, qui consubstantialis est Patri, carne ex eadem Virgine natum; necesse est, ut carnem consubstantialem Patri consequenter esse dicamus. Ideoque quicumque hujusmodi intellectus sapit, docet, credit, aut prædicat, et non eumdem Verbum ac Filium Dei per secundam nativitatem ex sancta Maria incarnatum et natum credit; anathema sit ». Cum una tantum sit dicenda persona in duabus naturis. Rursus impius :

62. « Mox autem in ipso plasmato Deus Verbum factus est : nec enim in cælum ascendenti solum inerat, sed etiam ex mortuis resurgenti, utpote et resuscitans eum secundum suam promissionem : nec resurgenti solum inerat, sed etiam crucifixo et baptizato, et Evangelicam post baptisma conversionem peragenti, necnon etiam de baptismo legalem adimplenti constitutionem, et præsentato secundum legem et circumciso, et fœtui pannis obvoluto : erat autem forte in ipso et nascente, et cum in utero esset a prima statim plasmatione : dispensationi enim quæ circa eum erat, ordinem imponebat, et particulatim ipsum ad perfectionem perducens.

63. « Et per tempus quidem ad baptisma ducens, post illud autem ad mortem, deinde secundum suam pronuntiationem resuscitans, ducens in cælum, collocans eum ad dexteram Dei per suam conjunctionem, ex qua sedet et adoratur ab omnibus, et omnes judicabit. Istorum autem omnium finem apud se habebat Deus Verbum, cum in eo erat, et omnia per ordinem complebat : quem ordinem ipse arbitrabatur bene habere per finitionem quidem et voluntatem, quam antea statuit pro his quæ eventura erant, et bona voluntate, quam circa eum habebat, ab initio similiter inerat ei, per ordinem autem placitum ad perfectionem ducebat ipsum.

64. « In suprascriptis secundo et tertio Capitulis hoc videtur adstrui, quia Deus Verbum homini plasmato inerat tanquam alter in altero. Dicendo enim, ut particulatim dispensationi, quæ circa eum erat ordinem videretur imponere, et eum propter bonam voluntatem, quam circa ipsum habebat, et parabat eum qui assumptus est ad provectum perfectionis adducere : talibus verbis dualitas personarum in Domino uno et Deo nostro Jesu Christo execrabiliter videtur induci, et tanquam quemlibet hominem Dei Verbi gratia per spatia temporum profecisse. Ideoque quicumque eo intellectu sapit, docet, credit, aut prædicat; anathema sit ». Rursum ex Theodoro.

65. « Suam autem cooperationem ad proposita opera præstabat ei qui assumptus : ubi hoc facit in loco sensus fuisse distantem illi qui assumptus est : nec enim eis quibuscumque donavit cooperationem; sensus locum ejus obtinebat : si autem et modo præcipuam quamdam cooperationem donavit illi qui assumptus est, non hoc faciebat locum sensus Deitatem obtinere. Sed si Deitas pro sensu fiebat illi qui assumptus est, secundum vestra verba : quomodo timorem in passione suscipiebat? quid vehementioribus orationibus ad imminentem necessitatem indigebat, quas cum magna quidem et clamorosa voce, cum plurimis etiam lacrymis secundum beatum Paulum [1] referebat Deo, Evangelista [2] aperte dicente, quod globis sanguinis similis sudor descendebat? Quid autem Angeli adventu et visitatione egebat animam reficientis in experimento malorum confortantis ejus alacritatem, exercitantis eum ad imminentem passionis necessitatem, tolerare fortiter mala suadentis, urgentis ad patientiam et tolerationem malorum, ostendentis præsentium malorum fructum ex passione, mutationem in gloriam bonam circa eum post passionem futuram? Qui enim secundum Evangelistæ [3] vocem confortabat eum Angelus scilicet, verbis istis fortem eum faciebat, et infirmitati naturæ superiorem fieri hortabatur, et corroborando cogitationes ejus fortem eum faciebat.

66. « In suprascripto quarto Capitulo, quia dici intelligitur, quod sicut aliis hominibus donavit suam cooperationem Deus, ita et ei qui assumptus est, licet præcipuam tamen similiter ut aliis hominibus dicitur esse donatam, et ita purum atque infirmum hominem circa passionem Angeli eguisse præsidio, ut ei pro corroborandis cogitationibus ejus futura gloria promitteretur de tolerantia passionis. Quæ si quis ita sapit, credit, aut prædicat; anathema sit ». Item Theodorus :

67. « Vade post me, Satanas [4], scandalum mihi es, quod non sapis ea quæ Dei sunt, sed ea quæ hominum : non est confusio mihi mors, non fugio ipsam ut indecentem, ad humanam gloriam respi-

[1] Hebr. v. — [2] Luc. xxii. — [3] Ibid. — [4] Matth. xvi. Marc. viii.

ciens. Sustinebo autem meliori animo experimentum mortis pro plurimis bonis futuris, in quibus et ipse fuero, et per omnes, ne mihi animum lædas atque turbes, tanquam confusione dignum fugere admones mortis experimentum.

68. « In suprascripto quinto capitulo dicitur, quod ideo Jesus Christus verba Petri Apostoli fuerat aspernatus, quando ei dixit : Vade post me, Satanas, scandalum mihi es, quia non sapis ea quæ Dei sunt : ne dissuasione ejus animus ipsius perturbatus refugeret passionem, et quia passione sua proficeret, et pro pluribus bonis exinde adipiscendis. Qui igitur hæc ita sapit, docet, credit, aut prædicat, et non magis nobis mortem ipsius quam propria carne suscepit, æternæ credit vitæ præmia contulisse; anathema sit ». Pergit hæreticus :

69. « Quod enim dictum est [1] : Ducebatur a Spiritu : aperte hoc significat, quod ab eo regebatur, ab eo ad virtutem propositorum confortabatur, ab eo ad hæc quæ oportebat ducebatur, ab eo quod decebat docebatur, ab eo cogitationibus corroborabatur, ut in tantum certamen sufficeret, sicut et beatus dicit Paulus [2] : Quicumque enim Spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei : duci Spiritu dicens illos, qui ab eo gubernantur, ab eo docentur, ab eo ad melius constituuntur, ab eo competentium doctrinam accipiunt. Cum dixisset autem Evangelista, quod Spiritu sancto plenus regressus est ab Jordane : aperte demonstravit, quod hujus causa sancti Spiritus habitationem in baptismate suscepit, ut inde propositam caperet virtutem : unde et ad certamen illud, quod pro nobis erat ad diabolum effecturus, Spiritu ducebatur ». Tantam blasphemiam damnans Vigilius addit :

70. « In supradicto sexto capitulo rursus tanquam purus homo a Spiritu, cujus præsentiam, post baptisma suscepisse dicitur, ad omnia ductus perhibetur, confortatus et edoctus, sicut cæteri homines, de quibus (ut hic videtur dici) Apostolus ait [3] : Quicumque Spiritu Dei aguntur, hi filii Dei sunt. Si quis hæc ita sapit docet, credit, aut prædicat, et non Deum Verbum incarnatum unum esse credit et confitetur et prædicat Christum ; anathema sit ». Insaniens adhuc impius impia addens, ait :

71. « Dicant igitur nobis omnium sapientissimi, si pro sensu Domino Christo, qui est secundum carnem, Deitas facta esset, sicut dicunt : quid sancti Spiritus operatione ad hæc Christus indigebat? Nec enim Unigeniti Deitas Spiritu indigebat ad justificationem. Spiritu indigebat ad vincendum diabolum, Spiritu indigebat ad operanda miracula. Spiritu indigebat ut doceretur ea quæ decebat peragere, Spiritu indigebat ut immaculatus appareret. Si enim pro sensu quidem Deitas sufficiebat, ad omnia autem ejus virtus, necesse erat inde omnia fieri ut superflua esset sancti Spiritus habitatio : sed nunc unctum esse dicit [4] ipsum Spiritu, et habitasse in eo Spiritum, et ad omnia adjuvasse proposita, et doctrinam inde ipsum accepisse et virtutem, et inde impetrasse justificationem, et inde immaculatum factum esse ». Contra hæc adeo enormia ita Vigilius :

72. « In suprascripto septimo capitulo hoc dici intelligitur; quia, ut cæteri homines ad justificationem suam et ad vincendum diabolum et ad operanda miracula, et ut doceretur ea quæ decebat eum agere, et ut immaculatus appareret, habitatione sancti Spiritus eguisse, et ipso Spiritu eum ad omnia adjutum fuisse proposita. Quicumque hæc ita sapit, docet, credit, aut prædicat et non sua Deitate Christum, utpote verum Deum, omnia operatum fuisse quæ voluit, et operari quæ volet, sed tanquam purum hominem sancti Spiritus eguisse solatio; anathema sit ». Sed rursum invehitur in Orthodoxos hæreticus :

73. « Hoc quod ante sæcula erat, dicit in ultimis factum esse temporibus, utpote quibusdam hoc confitentibus; cum nemo ex his qui pietatis causam habent, istum patitur morbum habere dementiæ, ut dicat eum qui ante sæcula est, in ultimis factum esse ; et ex his infert quod necesse est, et hoc quod in ultimis est, ante sæcula esse; et accusat eos qui non omnia similiter cum observatione (execratione) dicunt ; quasi hi qui unum esse Filium confitentur, necessitatem habeant cum observatione (execratione) omnia dicere. Et quis non beatificat vestram clementiam? Quis autem non optet talis impetrare doctores tantam confusionem rationi pietatis introducentes, ut dicerent, hoc quod ante sæcula, factum est in ultimis, et hoc alienarent sua natura, et ad deterius deducerent; deinde obverterent, quod et hoc quod est in ultimis, ante sæcula est; cum oporteret forte dicere, quia quod ante sæcula erat, assumpsit hunc qui in ultimis erat, secundum beati Pauli [1] vocem. Vestras igitur leges sequentes, et a tua sapientia constitutam obversionem, imo magis subversionem suscipientes, age omnia simul confundamus, et nulla jam sit discretio nec Dei formæ, nec servi formæ, nec templi sumpti, nec ejus qui in templo habitavit; nec ejus qui solutus est, nec ejus qui suscitavit, nec ejus qui perfectus est in passionibus, nec ejus qui perfecit, nec ejus qui memoriam meritus est, nec ejus qui memor factus est, nec ejus qui visitatus est, nec ejus qui visitavit, nec ejus qui paulo minus ab Angelis minoratus est, nec ejus qui minoravit, nec ejus qui gloria et honore coronatus est, nec ejus qui coronavit, nec ejus qui constitutus est super opera manuum Dei, nec ejus qui constituit, nec ejus qui accepit ista ad sublevationem, nec ejus qui dedit sublevationem ». At uno ictu ista præcidens Vigilius ait :

74. « In supradicto octavo capitulo diversis modis videtur induci dualitas personarum per hoc quod dicitur : Non ipse qui ante sæcula erat, in

[1] Matth. IV. — [2] Rom. VIII. — [3] Ibid. — [4] Act. X.

[1] I. Tim. III.

ultimis dicendus est venisse temporibus : sed quasi altera sit assumentis humanitatem, altera assumpti persona. Si quis igitur hæc ita sapit, docet, credit, aut prædicat, et non eumdem Deum Verbum, qui ante sæcula ex Patre natus est, in ultimis temporibus ex beata Virgine Maria incarnatum et natum esse fatetur, ut unus idemque sit Christus in utraque natura ; anathema sit ». Delirans adhuc stultus stulta hæc addit :

75. « Istum igitur virum, in quo statuit omnium facere judicium ad fidem futurorum, cum resuscitasset eum ex mortuis et judicem omnium demonstrasset secundum B. Pauli [1] vocem, meriti unitate ad seipsum dignatus est : et per conjunctionem ad se factam, talium participem fecit, ut et adorationis communionem haberet, omnibus quidem divinæ naturæ debitam adorationem reddentibus, comprehendentibus autem adoratione et illum, quem inseparabiliter scit esse conjunctum. Ex quo manifestum est, quod ad majora eum perduxerit.

76. « In suprascripto nono capitulo conjunctionis et participationis cujusdam vocabulo, quasi Dei ad hominem Christum factæ, divinis Christus asseritur operibus decorari ; per quæ rursus dualitas inducitur personarum. Si quis igitur ita sapit docet, credit, aut prædicat ; et non unum eumdemque Christum Deum ac Dominum nostrum, manentibus in suis proprietatibus differentiis naturarum, agnoscit et credit : anathema sit ». Item hæreticus :

77. « Ego quidem, quem videtis, nihil quidem facere possum secundum meam naturam, cum homo sim : operor autem, quia in me manens [2] Pater, omnia facit : quoniam enim et ego in Patre, et Pater in me, Deus autem Verbum Unigenitus in me est : certum est quod et Pater cum ipse in me manet, et opera facit. Et non est mirandum de Christo hæc existimari, cum evidenter ipse de cæteris hominibus dicat [3] : Qui diligit me, verbum meum observabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus. Si enim apud unumquemque hujusmodi hominum et Pater et Filius mansionem faciunt : quid existimandum est, ut in Domino secundum carnem Christi ambo simul putarentur manere, communionem eorum secundum substantiam, communionem etiam mansionis forsitan suscipientem ? » Damnat ista Vigilius, dicens :

78. « In suprascripto decimo capitulo ita in homine Christo Deus Verbum inesse dicitur, sicut Pater : ut per hoc aut et Pater incarnatus esse videatur, sicut et Filius : aut nec Filius sit incarnatus, sicut nec Pater, aut magis uterque in tertia persona hominis habitare. Qui igitur ita sapit hæc, docet, credit, aut prædicat ; anathema sit ». Rursum hæreticus.

79. « Ita et animam, utpote humanam et immortalem constitutam, et sensus participem prius accipiens, et per resurrectionem et immutabilitatem constituens, sic et nobis eorumdem istorum per resurrectionem præbuit communionem. Ideo autem ante resurrectionem ex mortuis increpat quidem Petrum, ut suis eum vocibus scandalizantem ; et in magna trepidatione per tempus passionis constitutus, apparitione Angeli indiget confortantis eum ad patientiam et tolerantiam imminentium malorum. Post resurrectionem autem ex mortuis et in cælos ascensum impassibilis factus, et immutabilis omnino, et ad dexteram Dei sedens, judex universi est orbis terrarum, utpote in eo divina natura faciente judicium ». Contra hæc Vigilius :

80. « In suprascripto undecimo capitulo eadem repeti videntur, quæ superius in quarto jam dicta sunt, quod ante passionem ita infirmus fuerit Christus, ut in magna trepidatione passionis tempore constitutus, Angeli videretur eguisse solatio. Quod quia velut purum hominem, qui hujusmodi auxiliis egeat, significare videtur, si quis ita sapit, docet, credit, aut prædicat ; anathema sit ». Urget adhuc hæreticus, dicens :

81. « Sic igitur et hic sapientissimum omnium habere nos doces Christi sensum, ut sanctum Spiritum habentem illum, qui sensui Christi aliquam virtutem adimplebat, prudentiam ejus præstans ad omnia quæ agenda erant : sicut et in præcedentibus demonstravimus, quod ab ipso quidem in eremum ad certamina, quæ contra diabolum erant ducebatur ; unctionem autem illius et scientiam, et vim eorum quæ agenda erant, accipiebat ; et illius particeps factus, non solum miracula faciebat, sed etiam quomodo uti oportebat miraculis, sciebat subtiliter, ut notam quidem faceret gentibus pietatem, pateretur autem laborantium infirmitates, et sic ad effectum suam voluntatem duceret, et justificabatur inde, et immaculatus ostendebatur, sive reparatione pejorum, sive custodia meliorum, sive etiam paulatim ad meliora profectibus ». Insectatur ista Vigilius, addens :

82. « In suprascripto duodecimo capitulo eadem quæ in septimo capitulo videntur exponi, asserendo Dominum nostrum Jesum Christum per habitationem sancti Spiritus ad omnia informatum, et per tempora ad perfectionem unctionis ejus auxilio pervenisse. Si quis igitur eum non sua Deitate perfectum esse credens, sed tanquam purum hominem unctione sancti Spiritus indigentem fuisse adjutum sapit, docet, credit, aut prædicat ; anathema sit ». Addit idem hæreticus :

83. « Quomodo igitur sequentiam habet, eo quod homo factus est Deus, istum hominem Deum Verbum esse dicere ? Si enim homo est Deus Verbum, ut ipse dicis : omnimode de homine dicemus ea quæ de Deo Verbo Evangelista [1] dicit. Quid autem dicit? In principio erat Verbum, et Verbum

[1] Act. x. — [2] Joan. xiv. — [3] Ibid.

[1] Joan. I.

erat apud Deum, iste erat in principio apud Deum: omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil quod factum est. Ergo si homo est Deus Verbum, dicemus de ipso : In principio erat homo, et homo erat apud Deum, et Deus erat homo, erat homo in principio apud Deum : omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil quod factum est. Si enim homo est Deus Verbum, sicut dicis, convenient omnia ipsi quæ de Deo Verbo dicit Evangelista.

84. « In suprascripto decimo tertio capitulo negari videtur Deum Verbum hominem factum, et rursus hominem Verbum Deum esse, ut per hoc inducatur (sicut superius dictum est) dualitas personarum. Si quis igitur ita sapit, docet, credit, aut prædicat; et non potius manente in Domino Deo nostro Jesu Christo inconvertibiliter atque indivise differentia naturarum, sic una persona, sive subsistentia ejus esse creditur, ut et Deus Verbum sine ulla divinæ naturæ suæ convertibilitate homo esse, et assumpta humanitas propter singularitatem personæ inconvertibiliter Deus esse credatur : anathema sit ». Addit Theodorus.

85. « Hoc quidem quid est : Ad Patrem meum et Patrem vestrum, et Deum meum et Deum vestrum? Nemo sic demens est, ut alii cuidam convenire diceret, nisi templo Dei Verbi assumpto pro nostra salute homini, qui est mortuus, et resurrexit, et ascensurus esset in cælos. Et Patrem sibi adscribit cum discipulis suis Deum, et ipse gratia adoptionem meritus : et Deum suum appellat, quia cum cæteris hominibus similiter ut esset accepit. Unde propter communitatem quidem naturæ, Patrem meum et Patrem vestrum dicit, Deum meum et Deum vestrum. Divisit autem iterum suam personam ipsis, principium gratiæ significans, propter quam ad Deum Verbum conjunctione in loco veri Filii ab omnibus honoratur hominibus.

86. « In suprascripto quarto decimo capitulo per hoc quod legitur in Evangelio [1] : Ascendo ad Patrem meum et Patrem vestrum, Deum meum et Deum vestrum, ita intelligitur, quod Jesus Christus Dominus et Deus noster, sicut cæteri homines, gratiam adoptionis, ut Filius Dei diceretur, acceperit, et quasi per conjunctionem ad Deum Verbum in locum veri Filii ab omnibus adoretur. Quod si quis ita sapit, docet, credit, aut prædicat; et non magis unum Jesum Christum Filium Dei et Dominum nostrum in duabus inconfusis et inseparabilibus intelligit et credit esse naturis : anathema sit ». Item hæreticus :

87. « Hic quod dictum est : Accipite, pro Accipietis, dicit. Si enim cum insufflasset, Spiritum dedisset (quod valde quidem stulte existimaverunt) superfluum erat dicere postea his, et maxime tempore ascensus in cælos [2], non separari ab Hierusalem, sed exspectarent promissionem Spiritus : et in sequentibus : Sed accipietis virtutem, superveniente Spiritu sancto in vos. Adventum autem ipsum sancti Spiritus super discipulos Lucas factum esse dicit quinquagesimo die resurrectionis, post ascensum. Et illud tamen animadvertendum est, quod si ab insufflato suscepissent Spiritum, non diceret : Accipite, sed, Quoniam accepistis : hoc enim quod dictum est : Accipite, his convenit, qui nondum acceperunt.

88. « In suprascripto decimo quinto capitulo dicitur, quia insufflans Dominus noster Jesus Christus [1] post resurrectionem suam in facies discipulorum suorum non dederit eis Spiritum sanctum, sed dandum significaverit : ut per hoc aut veritas ipsa (quod absit) putetur esse mentita; aut tanquam purum hominem illo flatu non habuisse quod daret, aut dare minime potuisse. Si quis igitur hæc ita sapit, docet, aut prædicat; anathema sit ». Pergit impius :

89. « Dicit ad Thomam : Infer digitum tuum huc, et vide manus meas; et porrige manum tuam, et mitte in latus meum, et noli esse incredulus, sed fidelis. Quoniam, dicit, non credis, et tactum solum sufficere tibi ad credendum putas (hæc enim dicens non me latuisti) tange manu, et cape experimentum, et disce credere, et non diffidere. Thomas quidem cum sic credidisset : Dominus meus, et Deus meus, dicit : Non ipsum Dominum et Deum dicens. Non enim resurrectionis scientia docebat etiam Deum esse eum qui resurrexit : sed quasi pro miraculo facto Deum collaudat.

90. « In suprascripto decimo sexto capituto de illo loco Evangelii [2], ubi Thomas Apostolus palpans fixuras clavorum dixit : Dominus meus et Deus meus : asseritur quod Thomas Apostolus non ipsum Jesum Christum Dominum Deumque confessus sit, et quia resurrectionis scientiam non doceret, vel quia Deus esset qui resurrexit, sed quia magis pro miraculo facto Thomas Apostolus Deum laudaverit. Si quis igitur hæc ita sapit, docet, credit, aut prædicat, et non potius Thomæ confessione et verum Deum esse Jesum Christum, et in vera carne eum resurrexisse declaratum credit; anathema sit ». Rursum Theodorus :

91. « Ille autem dixit [3] oportere pœnitentiam agere eos pro crucis iniquitate, et agnoscentes Salvatorem et auctorem bonorum omnium Jesum Christum, quoniam propter ista pervenit et assumptus est de divina natura, in ipsum fidem suscipere, et ejus discipulos fieri, ante omnia autem ad baptisma accedentes, quod ipse tradidit nobis præformationem quidem habens sperationis futurorum, in nomine autem celebrandum Patris et Filii et Spiritus sancti : hoc enim quod est : Ut baptizetur unusquisque in nomine Jesu Christi : non hoc dicit, ut vocationem quæ in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti est, relinquentes, Jesum Christum in baptismate vocent : sed quale hoc est quod in Moyse baptizati sunt in nube et in mari,

[1] Joan. XX. — [2] Act. I.

[1] Joan. XX. — [2] Ibid. — [3] Act. II.

ut diceret, quia sub nube et mari Ægyptiorum separati sunt, liberati eorum servitute, ut Moysis leges attenderent : tale hoc est, ut cum ad ipsum accessissent tanquam Salvatorem et omnium bonorum auctorem et doctorem veritatis, ab ipso utpote auctore bonorum et doctore veritatis vocarentur, sicut omnibus hominibus quamcumque sectam sequentibus consuetudo est ab ipso dogmatis inventore vocari, ut Platonici, Epicurei, Manichæi, et Marcionistæ, et quidam tales dicuntur : eodem enim modo et nos nominari Christianos judicaverunt Apostoli, tanquam per hoc certum facientes, quod istius doctrinam oportet attendere : sic et quod ab ipso datum est, susciperent baptisma in ipso quidem primo constitutum, qui et primus baptizatus est, ab ipso autem et cæteris traditum, ut secundum præformationem futurorum celebretur.

92. « In supradicto decimo septimo capitulo ex verbis beati Petri, quibus in Actis Apostolorum dicit[1] : Baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi, hoc adstruitur : quia in ea invocatione, quæ in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti fit, non contineatur et Christus : et quod dixit Petrus Apostolus, debere eos in Christi nomine baptizari, ut secundum hunc intellectum appareat introducta quaternitas. Adjicitur etiam in eodem capitulo, quia sic a Christo Christiani vocemur, quemadmodum diversarum sectarum et errorum sequaces ab inventoribus et magistris suis sunt sortiti vocabula, ut a Platone Platonici, a Marcione Marcionistæ, et a Manichæo (Manete) Manichæi. Si quis hæc ita sapit, docet, credit, aut prædicat ; anathema sit. Nos enim ideo Christiani vocamur et sumus, quia ipsum Dominum nostrum Jesum Christum in baptisma percipientes induimus, ipso nobis existente capite, omnes in eodem unum corpus efficimur ». His adnectitur sequens blasphemia decima octava :

93. « Et secundum duas rationes locum imaginis obtinet : qui enim amant quosdam, post mortem eorum sæpius imagines statuentes, hoc sufficiens mortis solatium habere arbitrantur ; et eum qui non videtur, nec præsens est, tanquam in imagine adspicientes, putant videre, ita flammam desiderii et vigorem placantes : sed etiam illi qui per civitates habent imperatorum imagines, tanquam præsentes et videntes honorare videntur eos qui non sunt præsentes, cultu et adoratione imaginum. Ista autem utraque per illum adimplentur ; omnes enim qui cum illo sunt et virtutem sequuntur, et debitorum Dei parati redditores, diligunt eum et valde honorant, et charitate quidem ei, divina natura licet non adspiciatur, adimplent in illo qui ab omnibus videtur, sic omnibus existimantibus, ut ipsum videntibus per illum et illi semper præsentibus, et honorem vero omnem sic attribuunt tanquam imagini imperiali, cum quasi in ipso sit divina natura, et in ipso spectetur. Si enim et Filius est qui inhabitare dicitur, sed cum eo est etiam Pater et inseparabiliter omnimodo ad Filium esse ab omni creditur creatura, et Spiritus autem non abest, utpote etiam in loco unctionis factus ei, et cum eo est semper qui assumptus est, et non mirandum est, cum etiam quibuslibet hominibus virtutem sequentibus cum Filio et Patre esse dicitur : Veniemus[1] enim et ego et Pater, et mansionem apud eum faciemus : quod autem et Spiritus hujusmodi hominum inseparabilis est, certum est omnibus.

94. « In suprascripto decimo octavo capitulo ita invisibilis Dei imago asseritur esse Christus, tanquam si absentium principum imagines pro eorum colantur honoribus. Quæ si quis ita sapit, docet, credit, aut prædicat ; anathema sit ». Addit hæreticus :

95. « Hoc enim, quod, Hic[2] est Filius meus dilectus in quo mihi complacui, in baptismate adoptionem demonstrat, sed non comparationem Judaicæ adoptionis : quia et ad illos dictum erat : Ego[3] dixi, Dii estis, et filii Excelsi omnes : et : Filios[4] genui et exaltavi. Ejus adoptionis præcipuum, eo quod dixi, dilectus, et in eo mihi complacui : ostendens propter hoc, et vox Patris fiebat adoptionem confirmans, et Filii nominationem per adoptionem secundum gratiam, eum qui vere Filius est demonstrabat, cujus conjunctio ad veram et firmam adoptionem istum constituebat, et Spiritus sanctus in specie columbæ descendens permansit super eum, quatenus in conjunctione ad eum qui vere Filius est, ea cooperatione tentus maneat, firmam adoptionis habens dignitatem. Per omnia autem in quo primo adoptionis præformabatur baptisma, dico autem Domini Christi ex Patre et Filio et Spiritu sancto, hoc quod fiebat complebatur.

96. « In suprascripto decimo nono capitulo, ubi Evangelium secundum Lucam[5] de baptismo Christi videtur exponi, duæ sunt reprehensiones : una, qua dualitas inducitur Filiorum, cum per adoptionem videtur dici Christus Filius Dei : alia, quia in nomine Trinitatis ipse quoque asseritur baptizatus, per quod quaternitas sine dubitatione monstratur. Si quis igitur hæc ita sapit, docet, credit, aut prædicat ; anathema sit ». Pergit blasphemus Theodorus :

97. « Ideo ergo differentiam quidem Dei Verbi et recepti hominis tantum nobis ostendit psalmus : divisa vero hæc in novo Testamento reperiuntur, Domino quidem in se accipiente primordia psalmi, in quibus factorem eum dicit esse creaturæ, et elevatam habere super cælos magnificentiam, et mirificari in omni terra. Apostolo autem supradicta quæ de homine dicuntur, qui tantum beneficiorum meruit, quomodo non manifestum, quod alterum quidem nos divina Scriptura docet evidenter esse Deum Verbum, alterum vero hominem, et multam eorum

[1] Act. II.

[1] Joan. XIV. — [2] Matth. III. — [3] Psal. LXXXI. — [4] Isa. II. — [5] Luc. III.

esse ostendit nobis differentiam : nam iste quidem memorat, ille autem memoriam meretur : et iste quidem visitat, alter autem cum visitationem meretur, beatus dicitur : et iste quidem beneficium dando minuit paulo minus ab Angelis, ille autem et per talem minutionem beneficium accepit : et iste quidem gloria et honore coronat, alter autem coronatur et pro his beatus dicitur : et iste quidem constituit ipsum super omnia opera manuum ejus, et omnia subjecit sub pedibus ejus : alter autem meritus est dominari eis, quorum antea non habebat potestatem.

98. « In suprascripto vicesimo capitulo, ubi octavus psalmus videtur exponi, et nudus homo (sicut et in aliis jam dictum est) Christus asseritur, et divisus a Verbo monstratur, et dualitas inducitur personarum. Quæ si quis ita sapit, docet, credit aut prædicat, et non ita in Christo Domino duas naturas indivisibiliter et inconfuse unitas intelligat, ut manente earumdem differentia naturarum, ipse unus atque idem verus sit Dei, et verus hominis Filius; anathema sit ». Sequuntur alia capitula hæretici.

99. « Sed non volentes ista considerare, voces omnes trahere ad Dominum tentant Christum, ut ea quæ de populo facta sunt, simili modo intelligerent, et risum præstarent Judæis, quando ex scriptorum sequentia nihil ad Dominum Christum pertinentes ostendant voces.

« Tale est et quod non derelicta est anima ejus in inferno, nec caro ejus vidit corruptionem : nam Propheta quidem supra modum ipsam ponit circa populum providentiam, volens dicere : quoniam inter tentabiles eos ab omnibus conservavit malis. Quoniam autem hoc verum et ex ipsis rebus eventum accepit in Domino Christo, frequentissime de eo loquens beatus Petrus, utitur voce; ostendens quoniam quod de populo supra modum dictum est; ex quadam ratione utente voce Propheta, hoc verum eventum in ipsis rebus accepit nunc in Domino Christo.

100. « In suprascriptis vicesimo primo et vicesimo secundo capitulis hoc videtur dici, quod prophetiam, quæ ex persona Christi loquens ait [1] : Non derelinques animam meam in infernum; nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem : non de ipso Christo prædictam fuisse, sed de populo Israeliticæ generationis : beatum vero Petrum Apostolum [2] ad Christum hanc prophetiam per eventum aptare voluisse. Et ideo qui hæc ita sapit, docet, credit, aut prædicat; anathema sit ». Rursum Theodorus :

101. « Eumdem intellectum habet et illud [3] : Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestimentum meum miserunt sortem. Quod etenim psalmus nullatenus convenit Domino, certum est : neque enim erat Domini Christi, qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus, dicere : Longe a salute mea verba delictorum meorum. Sed et ipse Dominus, cum secundum communem hominum legem in passione opprimeretur [1] : Deus meus, Deus meus, quare me dereliquisti? misit vocem. Et Apostoli [2] : Diviserunt sibi vestimenta, et super vestimentum meum miserunt sortem, ad eum traxerunt manifeste : quoniam quod supra modum dictum fuerat prius a David propter illata ei mala, hoc ex operibus evenit in Domino Christo, cujus et vestimenta diviserunt, et sorti tum ea subjecerunt.

102. « In suprascripto vicesimo tertio capitulo exponendo quædam vicesimi primi psalmi verba, quibus dicitur : Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem, negantur Jesu Christo Domino convenire; sed quod David propter quædam mala quæ perpessus est, de se dixerit, Evangelistam ex eventu ad Christum traxisse. Et adjicitur : Quia non poterat dicere Dominus Jesus, qui peccatum non fecit : Longe a salute mea verba delictorum meorum. Et ideo qui hæc sapit, docet, credit, aut prædicat; et non ea, in quibus delictorum meminit, ad corpus ipsius, quod est Ecclesia, quæ in hoc mundo sine delicto esse non potest, intelligit pertinere : illa autem de divisione vestimentorum non specialiter de ipso capite, id est, Domino Deo nostro Jesu Christo prædicta, et in ipso credit esse completa : anathema sit ». Post hæc Theodorus :

103. « Foderunt [3] manus meas et pedes, et omnia perscrutabantur et quæ agebam, et quæ conabar. Nam foderunt, ex translatione dicit eorum, qui per fossionem scrutari quæ in profundo sunt tentant. Dinumeraverunt omnia ossa mea : totius meæ fortitudinis et totius meæ substantiæ detentores facti sunt, ut etiam numero mea subjicerent. Istud autem ex consuetudine, quam habent hostes dixit : qui quando obtinuerint, numero et talibus subtilem notitiam inventorum faciunt : propterea et sequenter dicens : Ipsi vero consideraverunt, et conspexerunt me. Intulit : Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestimentum meum miserunt sortem. Considerantes enim me, ait, et conspicientes, quod omnia eis evenerunt in me desiderata (conspicere enim ita ut apud nos dicitur pro eo quod est : Vidit in eum, quæ volebat pati eum) jam tanquam me omnino malis dedito, sicut hostes in ea post vastationem et captivitatem diviserunt sorte divisionem eorum facultates. Et Evangelista [4] quidem in Domino verba ex rebus assumens, eis usus est, sicut et in aliis diximus. Nam quod non pertineat ad Dominum psalmus, in superioribus evidenter ostendimus. At vero beatus David supra modum ista magis in his, quæ ab Absalom facta sunt, dixit : quoniam dum recessisset David, jure belli metropolim ingressus, omnes

[1] Psal. XV. — [2] Act. II. — [3] Psal. II.

[1] Matth. XXVII. Marc. XV. — [2] Matth. XXVII. Joan. IX. — [3] Psal. XXI. — [4] Matth. XXVII. Joan. XIX.

quidem obtinuit res regales, non piguit autem patris cubile inquinare.

104. « In suprascripto vicesimo quarto capitulo de memorato eodem vicesimo primo psalmo illa verba ubi dicit : Foderunt manus meas et pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea : ipsi vero consideraverunt et inspexerunt in me : asseritur non de Christo esse prædicta, sed David hoc de se dixisse propter tyrannidem Absalon, qui regiam urbem substantiamque pervaserat, atque in terra omnia dinumeraverat patris : sed Evangelistam hæc ex eventu ad Christi traxisse personam. Qui igitur hæc ita credit, sapit, docet, aut prædicat; anathema sit ». Rursum ex impio Theodoro :

105. « Quoniam cibi et potus suaves quidem fiunt in tempore gaudii, insuavia autem et amara in tristitia : talia erant, inquit, quæ ab illis fiebant, ut ex tristitia et ira esset quidem mihi in locum fellis cibus, esset autem et potio aceto nihil differens. Maxime autem hoc fit in iracundiis, quæ cum tribulatione fiunt, quod verisimile erat pati eos contra suos. Usus est autem Evangelista hoc testimonio in Domino. Et ipse autem Dominus : Zelus domus tuæ comedit me, de se ipso dicens. Et Beatus Paulus de Judæis loquens : Fiat mensa eorum, etc. Et beatus Petrus de Juda [1] : Fiat habitatio ejus deserta. Et certe diversis constitutis rebus, non quasi psalmo modo pro his dicto, iterum autem de illo, et iterum de alio. Sed quia de Judæis dicta sunt plura, qui superaverunt de Deo et lege convincentia illorum devotionem : necessarius est testimoniorum usus simul ex rebus captus, qualis est : Dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto.

106. « In suprascripto vicesimo quinto capitulo de eo loco psalmi, ubi dicit : Dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto : contra evidentem Evangelii veritatem exponitur, dicendo : quia nec vero aceto potatus est Dominus, sed ad tristitiam et iracundiam offerentium habuerit potationem in aceti loco, et escam in fellis; nec de ipso prædictum, sed Evangelistam hoc testimonio usum fuisse ex eventu in Domino. Propterea qui hæc ita sapit, docet, credit, aut prædicat; anathema sit ». Sequitur alia blasphemia :

107. « Sicut igitur per hujusmodi confessionem non Deitatis Nathanael habens scientiam ostenditur, Judæi et Samaritæ talia sperantes plurimum Dei Verbi a scientia longe erant, sic et Martha per confessionem illam non Deitatis habens tunc scientiam probatur : manifeste autem nec beatus Petrus : adhuc etenim ipsis sufficiebat tunc revelationem illam suscipientibus præcipuum aliquid et majus de ipso præter cæteros hominum phantasia accipere. Post resurrectionem autem Spiritu perducti ad scientiam, tunc et revelationis perfectam scientiam suscipiebant, ut scirent quia præcipuum ipsi præter cæteros homines, non aliquo puro honore ex Deo pervenit, sicut in cæteris hominibus, sed per unitatem ad Deum Verbum, per quam omnis honoris ei particeps est post in cælos ascensum.

108. « In suprascripto vicesimo sexto capitulo et agnitionem Deitatis Christi ante resurrectionem ejus Petrus habuisse negatur, phantasiam vero intelligentiæ præ cæteris hominibus accepisse dicitur : et rursus dualitas Filiorum inducitur, dum hominem participem dicit ad Deum Verbum, postquam in cælos ascendit. Qui ergo ita sapit, docet, credit, aut prædicat, et non unum eumdemque esse intelligit Christum et Dominum nostrum Dei et hominis Filium, manente in ipso unitarum differentia naturarum; anathema sit». Sed pergit blasphemus hæreticus :

109. « Matthæus quidem Evangelista [1] post tentationes dicit, quod accedentes Angeli ministrabant ei, scilicet cum eo constituti cooperantes, et omnibus circa eum Deo ministrantes, quod jam per certamina ad diabolum ostensus est clarior : sed et quod passuro ei aderant Angeli, ex Evangeliis [2] discimus. Et cum resurrexit, monumento visi sunt [3] : per omnia enim ista monstratur dignitas Christi, quod inseparate ei Angeli aderant, et omnibus circa eum ministrabant : sicut enim a peccantibus separantur, sic et per meritum honoratis subveniunt. Propter quod bene Dominus ait [4] : Quod majus videbitis, quod et cælum aperietur omnibus per me, et omnes Angeli semper mecum erunt, nunc quidem ascendentes, nunc vero descendentes, sicut ad domesticum Dei et amicum.

110. « In suprascripto vicesimo septimo capitulo, ubi de Matthæo Evangelista exponitur, quia consummatis tentationibus accesserunt Angeli, ut ministrarent Christo, dicitur : Quia sicut et alii per meritum honorato Christo subvenerint Angeli; et quia sic ad Christum in cælos ascenderint et descenderint Angeli, tanquam ad amicum et domesticum Dei. Qui ergo hæc ita sapit, docet, credit, aut prædicat, et non ut vero Deo, veri Dei Filio uni eidemque cum assumpta ex utero Virginis perfecta humanitate, Angeli utpote Creatori et Domino deservierint atque deserviant; anathema sit ». Sequitur hæreticus :

111. « Plus inquietabatur Dominus et certamen habebat ad animæ passiones quam corporis, et meliore animo libidines vincebat, mediante ei Deitate ad perfectionem; unde et Dominus ad hæc maxime instituens videtur certamen : cupiditate enim pecuniarum non deceptus, et gloriæ desiderio non tentus, carni quidem præbuit nihil, nec enim illius erat talibus vinci : animam autem si non recepisset, sed Deitas est qui ea vinceret, nullatenus eorum quæ facta sunt, ad nos respicit lucrum : quæ enim ad conversationis perfectionem similitudo Deitatis,

[1] Act. I.

[1] Matth. IV. — [2] Luc. XXII. — [3] Matth. XXVIII. Marc. XVI. Luc. XXIV. Joan. XX. — [4] Joan. I.

et animæ humanæ? Etiam videntur Domini certamina non ad nos respiciens habere lucrum, sed ostentationis cujusdam gratia fuisse. Quod si hoc dicere non est possibile (certum etenim est, quod illa propter nos facta sunt, et majus certamen instituit ad animæ passiones, minus autem ad carnis) quanto et amplius et magis inquietare illos contingebat, et magis illa erant, quæ et ampliori indigebant medicina, videlicet, quod et carnem et animam assumens pro utraque certabat, mortificans quidem in carne peccatum, et mansuetans ejus libidines, et facile capiendas meliori ratione animæ faciens, erudiens autem animam et exercitans et suas passiones vincere, et carnis refrænare libidines. Hæc autem Deitas inhabitans operabatur, hæc inhabitans merebatur utrique eorum.

112. « In suprascripto vicesimo octavo capitulo iterum purus homo Christus inducitur, qui ratione animæ, corporis dicitur mansuetas fecisse libidines, et erudisse animam, et exercitasse eam, ut passiones suas vinceret, et carnis in se libidines refrænaret: quæ tamen utraque mediante Deitate, operatam fuisse dicit animam : ut secundum hæc jam nec ipsum unum eumdemque Jesum Christum mediatorem Dei et hominum habeamus, sed carni et animæ mediatrix Deitas fuisse videatur. Qui igitur hæc ita sapit, docet, credit, aut prædicat; anathema sit ». His adjungitur vicesimum nonum capitulum Theodori :

113. « Sed si caro erat, inquit, crucifixa, quomodo sol radios avertit, et tenebræ occupaverunt terram omnem et terræ motus, et petræ dirumpebantur, et mortui surrexerunt? Quid igitur dicant et de tenebris in Ægypto factis temporibus Moysis non per tres horas, sed per tres dies? quid autem propter alia per Moysen facta miracula? et quæ per Jesum Nave, qui solem stare fecit; qui sol et in temporibus Ezechiæ regis et contra naturam retroversus est? et de Elisæi reliquiis, quæ mortuum suscitarunt? Si enim Verbum Deum passum demonstrant quæ in cruce facta sunt, et propter hominem non concedunt facta esse; et quæ in temporibus Moysis, propter genus Abraham non erant, et quæ in temporibus Jesu Nave, et quæ in Ezechiæ regis : quod si illa propter Judæorum populum mirabiliter facta sunt : quomodo non magis quæ in cruce facta sunt propter Dei Verbi templum?

114. « In suprascripto vicesimo nono capitulo, dum quasi Apollinari, qui divinam naturam passionibus implicabat, contradicitur, a recto tramite declinatur, et modus assertionis exceditur, ut purus homo pependisse putetur in cruce. Et ideo qui hoc ita sapit, docet, credit, aut prædicat, et non Christum Deum verum credens, manente impassibili Deitate, eumdem carne propria passum esse confitetur; anathema sit ». Pergit hæreticus :

115. « Manifestum est autem quod unitas convenit : per eam enim collectæ naturæ unam personam secundum unitatem effecerunt. Sicut enim de viro et muliere dicitur [1], quod jam non sunt duo, sed una caro : dicamus et nos rationabiliter secundum unitatis rationem, quoniam non sunt duæ personæ, sed una, scilicet naturis discretis. Sicut enim ibi non nocet numero duorum unam dici carnem (certum est enim secundum quod una dicitur) ita et hic non nocet naturarum differentiæ personæ unitas. Quando etiam et naturas discernimus, perfectam naturam Dei Verbi dicimus, et perfectam personam : nec enim sine persona est, subsistentiam dicere perfectam, perfectam autem et hominis naturam et personam similiter : quando autem ad conjunctionem respiciamus, unam personam tunc dicimus.

116. « In suprascripto trigesimo capitulo pessimo exemplo tentatur ostendi, quomodo una persona Christi possit intelligi, id est, sicut de viro et de muliere convenientibus legitur, sic et in Christo discretis naturis quasi unam esse personam : et sequitur perfectam esse naturam Dei Verbi, et perfectam personam, et perfectam hominis naturam atque personam similiter : unde apparet, quia et de exemplo viri ac mulieris, ubi duæ personæ sunt, et de his quæ sequuntur, tametsi tacetur numerus, duæ autem inducuntur unius Christi personæ. Quod qui ita sapit, docet, credit, aut prædicat; anathema sit ». Prosequitur impius :

117. « Sed Christum quidem secundum carnem assumptam servi formam, eum autem qui eam assumpsit super omnia nominans Deum, intulit tamen hoc secundum conjunctionem; ut per significationem nominum, naturarum manifestam divisionem faciat. Nemo igitur neque eum qui secundum carnem ex Judæis est, dicat Deum, nec iterum Deum qui est super omnia secundum carnem ex Judæis.

118. « In suprascripto trigesimo primo capitulo, in expositione quæ de Symbolo trecentorum decem et octo Patrum facta videtur, non solum divisio naturarum asseritur, sed et absolute dicendo, neque eum qui secundum carnem ex Judæis nudus Deitate homo et purus sine carne Deus, quasi seorsum et seorsum duæ pronuntiantur esse personæ. Si quis ergo hæc ita sapit, docet, credit, aut prædicat, et non sic in uno Christo unitas confitetur esse naturas; ut personæ sive subsistentiæ singularitas agnoscatur; anathema sit ». Adhuc Theodorus :

119. « Jesum enim dicit a Nazareth, quem unxit Deus Spiritu sancto et virtute : qui autem Dei Spiritu unctus est, omnino aliquid inde assumpsit. Quis autem furens dicat de Spiritu aliquid assumpsisse divinam naturam? necnon et participem? participes enim ejus videlicet vocat qui et ipsi uncti sunt : qui autem uncti sunt, et in hoc participes ejus juste facti, non aliter unctiones communicare dicuntur, nisi ei qui assumptus est : hoc ipsum autem demonstratur, quod mercedem justam accepit : Pro hoc enim, inquit, quod [2] dilexisti justitiam

[1] Matth. XIX. Marc. X. — [2] Psal. XLIV.

et odisti iniquitatem, pro his præcipuam unctionem meruisti.

120. « In suprascripto trigesimo secundo capitulo in commento Epistolæ ad Hebræos adhibetur illud Petri, ubi dixit[1] : Jesum a Nazareth, quem unxit Deus Spiritu sancto et virtute. Et infertur : Qui autem Dei Spiritu unctus est, omnimode aliquid inde assumpsit : et additur : Quis autem furens dicat de Spiritu aliquid assumpsisse divinam naturam ? Per quæ verba purus homo Christus inducitur, qui unctione Spiritus sancti particeps factus sit divinæ naturæ, sicut et alii : et mercedis justæ nomine, quia dilexerit justitiam et oderit iniquitatem, præcipuam meruerit unctionem. Qui ergo ita sapit, docet, credit, aut prædicat; anathema sit ». Pergit veternosus hæreticus.

121. « Rabbi, tu es Filius Dei, tu es rex Israel : hoc est, tu es ille, qui de longe prædicatus es Christus : hæc enim scilicet de Christo sperabat, sicut domestico constituto præter omnes Deo.

« Certus quidem et ipse erat Filius Dei, non secundum Deitatis dicens divinitatem, sed secundum quod domesticus Deo erat, per quod Filii Dei qui per virtutem domestici Deo constituti homines interim vocabantur.

122. « In suprascriptis trigesimo tertio et trigesimo quarto capitulis de interpretatione Evangelii secundum Joannem adhibentur verba Nathanaelis dicentis Domino[2] : Tu es Filius Dei, tu es rex Israel. Et infertur dictum esse Christo tanquam domestico Dei, ut non ipse Christus sit Deus, sed plusquam alii homines sit domesticus Deo : et dicitur, quia sicut alii sancti homines Filii Dei dicuntur, sic et Christus per familiaritatem, quam ad Deum habet, a Nathanaele, cum quo loquebatur, Deus sit nominatus. Quæ qui ita sapit, docet, credit, aut prædicat, et non eumdem Christum verum Deum et verum hominem confitetur, unum in utraque natura perfectum ; anathema sit ». Rursum ex Theodoro :

123. « Quando enim dicit, de Filio suo, qui factus est ex semine David secundum carnem, non Deum dicit Verbum, sed assumptam servi formam : nec enim Deus secundum carnem, nec Deus ex semine factus est David ; sed sumptus pro nobis homo, quem Filium beatus Apostolus manifeste vocat.

124. « In suprascripto capitulo trigesimo quinto, cum exponitur locus Apostoli de Epistola ad Romanos, ubi dicit[3], de Filio suo, qui factus est ex semine David secundum carnem, nuda servi forma depromitur, dicendo, quod hic Filium eum qui ex semine David factus est secundum carnem, non Deum Verbum dicat, sed sumptum pro nobis hominem, quem Filium beatus Apostolus manifeste vocet : quæ verba ostendunt nudum (sicut dictum est) hominem prædicari. Qui ergo ita sapit, docet, credit, aut prædicat, et non eumdem qui ex semine David secundum carnem natus est, juxta David et Pauli Apostoli vocem, ipsum credit esse etiam super omnia Deum ; anathema sit ». Pergit impius :

125. « Renatus alter factus est pro altero, non jam pars Adam mutabilis et peccatis circumfusi, sed Christi, qui omnino inculpabilis per resurrectionem factus est.

126. « In suprascripto trigesimo sexto capitulo ubi ad baptizatum dicitur, quia renatus alter factus est ex altero non jam pars Adam mutabilis, et peccatis circumfusi, sed Christi, qui omnino inculpabilis per resurrectionem factus est : quibus verbis Christum ante resurrectionem (quod absit), vult videri fuisse culpabilem. Qui ergo hæc sapit, docet, credit, aut prædicat ; anathema sit ». Addit adhuc execrandus hæreticus :

127. « Ut multam quidem ejus faceret diligentiam, omnia autem illius propria faceret et tolerare, per omnes conductus passiones, per quas eum secundum suam virtutem perfectum fecit, nec a mortuis secundum suæ naturæ legem recedens, sed sua præsentia et operatione et gratia liberans eum quidem de morte et malis quæ inde sunt, suscitans eum de mortuis, et ad meliorem finem perducens.

128. « In suprascripto trigesimo septimo capitulo dicitur, quia Christo in passionibus et morte Deus Verbum præsentia et operatione et ad gratiam affuerit : quod si ita est, tanquam alter alteri præsens gratiam et operationem impendisse videbitur. Qui ergo hæc ita sapit, docet, credit, aut prædicat, et non ipsum Deum Verbum, servata impassibilitate divinitatis suæ in carne anima rationali et intellectuali animata, quam sibi ab ipso conceptu univit ex Virgine, omnia quæ de passione ejus scripta sunt, voluntarie sustinuisse dicit ; anathema sit ». Subdit præterea blasphemus impostor :

129. « Deinde ostendens cujus gratia passus est, diminutionem infert : Quatenus citra Deum pro omnibus gustaret mortem : quia divina natura ita volente, separata illa, ipse pro se, pro omnium utilitate gustavit mortem : et ostendens quod Deitas separata quidem erat ab illo qui passus est secundum mortis experimentum, quia nec possibile erat illam mortis experimentum accipere, non tamen ille qui passus est, adfuerat secundum diligentiam.

130. « In suprascripto trigesimo octavo capitulo et falsatum testimonium Apostoli agnoscimus : quia ubi legitur[1] : Ut gratia Dei pro omnibus gustaret mortem : hic invenitur, Ut sine Deo pro omnibus gustaret mortem. Et hoc quasi adstruendo dicitur : quia divina natura separata, ipse pro se, vel ut purus homo pro omnium utilitate gustaverit mortem. Qui ergo ita sapit, docet, credit, aut prædicat ; et non confitetur, quia Deus Verbum carnem, quam sibi ex ipsa conceptione secundum substantiam

[1] Act. x. — [2] Joan. i. — [3] Rom. i.

[1] Heb. ii.

adunivit, nec in passionibus, nec in morte unquam deseruerit; anathema sit». Sequitur trigesima nona blasphemia hæretici.

131. « Jesum autem, ait, de Nazareth, quem unxit Deus Spiritu et virtute: cujus unctionem meritus, immaculatus effectus est per omnia, et ad divinam naturam meruit conjunctionem; neque conjunctionem suscepisset illam, nisi prius immaculatus fuisset, ut sic condeceat illius unitatem.

132. « In suprascripto trigesimo nono capitulo rursum illud quod beatus Petrus dixit [1]: Jesum a Nazareth, quem unxit Deus Spiritu et virtute: exponens dicit, per unctionem Spiritus, quod meruit, et immaculatum eum per omnia factum, et ad divinam naturam meruisse conjunctionem: quæ verba Christum purum hominem aperte signant. Qui ergo hæc ita sapit, docet, credit, aut prædicat; anathema sit». Prosequitur Theodorus.

133. « Nam et illud: Hic [2] est Filius meus dilectus in quo mihi complacui: insania evidens est de Deo Verbo putare dicere eum. Qui enim dixit: Hic est Filius meus dilectus; et intulit: In quo mihi complacuit: significavit quod aperte ad comparationem hoc dicit aliorum filiorum, qui nec dilecti facti sunt, nec placere nimis potuerunt ei.

134. « In suprascripto capitulo quadragesimo de interpretatione Evangelii secundum Matthæum, ubi dicitur: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacuit: subjungitur et dicitur: Insania evidens est de Deo dicere eum. Qui enim dixit: Hic est filius meus dilectus, et intulit: In quo mihi complacuit, significavit, quod aperte ad comparationem hoc dicit filiorum, qui nec dilecti ei facti sunt, nec placere nimis potuerunt. Quæ verba Christum Jesum purum rursus hominem, et adoptivum filium evidenter ostendunt. Qui igitur hæc ita sapit, docet, credit aut prædicat; anathema sit». Addit porro ista hæreticus:

135. « Permanens autem donec secundum suam creaturam et virtutem solvens mortis dolores liberavit eum ineffabilibus illis vinculis, et de mortuis resuscitans, transtulit quidem in immortalem vitam: incorruptum autem eum et immortalem et immutabilem efficiens, in cælum duxit.

136. « In suprascripto quadragesimo primo capitulo dicitur, quod solvens mortis dolores, liberavit Christum ineffabilibus illis vinculis, et de morte resuscitans transtulerit quidem ad immortalem vitam, incorruptum autem eum et immortalem et immutabilem efficiens, in cælum eduxerit: per quæ omnia verba declaratur nudum hominem esse Jesum Christum. Qui ergo ita sapit, docet, credit, aut prædicat; anathema sit». Pergit blasphemus:

137. « Christum justificatum et immaculatum factum secundum virtutem sancti Spiritus (sicut beatus Apostolus modo quidem dicit quod justificatus est in Spiritu, modo vero quod per Spiritum æternum immaculatum se obtulit Deo) mori quidem fecit secundum legem hominum, utpote autem impeccabilem virtute sancti Spiritus factum resuscitavit de mortuis, et vitam constituit meliorem, immutabilem quidem animæ cogitationibus, incorruptum autem et indissolutum ex carne faciens.

138. « In suprascripto quadragesimo secundo capitulo dicitur Christum justificatum et immaculatum factum esse virtute Spiritus sancti: et adjicit, mori quidem eum fecit secundum legem hominum, utpote autem impeccabilem virtute Spiritus sancti factum resuscitavit de mortuis. Quibus verbis sic separatus a Verbo Dei insinuatur homo, ut sancti Spiritus virtute immaculatus et impeccabilis quasi aliquis justus homo asseratur effectus. Qui ergo hæc ita sapit, docet, credit, aut prædicat: anathema sit». Rursus execrandus Theodorus:

139. « Deo autem gratias, qui nobis dedit victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum. Istorum causam nobis fuisse dicens Deum, qui contra omnes adversarios dedit nobis victoriam sive mortis, sive peccati, sive cujuscumque hinc nascendi mali: qui Dominum nostrum Jesum Christum pro nobis hominem sumens, et ipsum per resurrectionem de mortuis ad meliorem transtulit finem, et in dextera sua sedere fecit, et nobis ad eum donavit communionem.

140. « In suprascripto quadragesimo tertio capitulo exponendo verba Apostoli Pauli, quibus dicit [1]: Deo autem gratias, qui nobis dedit victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum. Et post plura subjungitur: Dominus noster Jesus Christus pro nobis hominem sumens, et ipsum per resurrectionem de mortuis ad meliorem transtulit finem. Per quæ jam quasi existens homo, a Deo Verbo significatur assumptus, ut duo fuisse videantur, et alter alteri præstitisse. Qui ita sapit, docet, credit, aut prædicat; anathema sit». Nondum finis blasphemiarum: adhuc pergit improbus hæreticus:

141. « Cum ergo interrogent, hominis Genitrix aut Dei Genitrix Maria dicatur a nobis? Utraque, unum quidem natura, alterum autem relatione: hominis enim Genitrix natura, quia homo erat et in ventre Mariæ, qui et processit inde: Dei autem Genitrix, quia Deus erat in homine nato, non in illo circumscriptus secundum naturam, sed quod in eo erat affectu voluntatis.

142. « In suprascripto quadragesimo quarto capitulo dicitur: Cum ergo interrogent, hominis Genitrix, an Dei Genitrix Maria dicatur; quasi ex respondentis persona, dicitur, utraque dici, et adjungitur: Unum quidem natura rei, alterum autem relatione. Et additur: Hominis enim Genitrix natura, quia homo erat et in ventre Mariæ, qui et processit inde: Dei autem Genitrix, quia Deus erat in homine nato. Et adjicitur: Non ille circumscriptus secundum naturam, sed quod in eo erat

[1] Act. II. — [2] Matth. XIII.

[1] I. Cor. XV.

affectu voluntatis. Quæ verba item et unum hominem Christum et duos filios beatæ Mariæ demonstrant. Quod qui ita sapit, docet, credit, aut prædicat; et non Deum Verbum, qui ante omnia sæcula ex Patre ineffabiliter natus est, eumdem ex sancta Virgine Maria (sicut in primo capitulo diximus) per secundam nativitatem suam incarnatum et natum unum in utraque natura inconfusa inseparabilique cognoscit; anathema sit». Adhuc urgens impius addit:

143. « Gratia filius qui ex Maria est homo, natura autem Deus Verbum: quod autem secundum gratiam, non natura; et quod secundum naturam, non gratia; non duo filii: sufficiat corpori, quod ex nobis est, secundum gratiam filiatio, gloria et immortalitas: quia templum Dei Verbi factum est, non supra naturam elevetur: Deus Verbum pro debita a nobis gratiarum actione non injurietur: et quæ est injuria componere eum cum corpore, et putare indigere corporis ad perfectam filiationem: nec ipse Deus Verbum vult se David filium esse, sed Dominum; corpus autem hoc vocari David filium non solum non invidit, sed et propter hoc adfuit». Contra hæc Vigilius:

144. « In suprascripto quadragesimo quinto capitulo dicitur, quia per gratiam sit filius qui ex Maria natus est homo, natura autem Deus Verbum: et quasi ratiocinatur dicendo: Quod gratia, non natura: et quod natura, non gratia. Et adjungitur: Sufficit corpori quod ex nobis est secundum gratiam filiatio, et non supra naturam elevetur, et Deus Verbum pro debita a nobis gratiarum actione non injurietur. Quæ verba nudum hominem ex Virgine Maria significant, qui per gratiam appelletur Filius Dei. Qui ergo hæc ita sapit, docet, credit, aut prædicat; anathema sit ». Insaniens adhuc ita blasphemat hæreticus:

145. « Quando erit quæstio de nativitatibus secundum naturam, ne Mariæ filius Verbum Dei existimetur. Mortales enim mortales generant secundum naturam, et corpus simile sibi: et duas nativitates Deus Verbum non sustinuit, unam quidem ante sæcula, alteram vero in posterioribus temporibus». At damnans hæc Vigilius ait:

146. « In supradicto quadragesimo sexto capitulo dicitur ut Mariæ filius Deus Verbum non existimetur: adjiciendo, quia mortalis mortalem generat secundum naturam, et corpus simile sibi. Quæ verba et purum hominem de sancta Virgine Maria significant, et duos Filios introducunt. Qui ergo ita sapit, docet, credit, aut prædicat; anathema sit». Insuper hæreticus impie:

147. « Ergo jam cessabunt ab impudente pugna, desistent autem a sua contentione, erubescentes evidentiam prædictorum: plurimos enim dicunt filios in gloriam ducentes. Ecce igitur in filiationis rationem Apostolus[1] apparet, assumptum hominem cæteris connumerans, non secundum quod illius filiationis particeps est, secundum quod similiter gratia filiationem assumpsit, Deitate sola filiationem possidente». Ita vero damnat ista Vigilius:

148. « In suprascripto quadragesimo septimo capitulo id quod dicit Apostolus: Qui multos filios ad gloriam adduxerat, exponendo dicitur, quod assumptum hominem cæteris connumeret sanctus Apostolus, eo quod similiter gratiam filiationis acceperit, sola Deitate naturalem filiationem possidente. Quæ quidem verba (sicut superius dictum est) duos introducunt filios, id est, unum per gratiam, alterum per naturam. Quod qui ita sapit, docet, credit, aut prædicat; anathema sit». Sed blasphemare non cessans hæreticus addit:

149. « Sed ad hoc dicunt, quod, Jesus nomen Salvatorem significat: Salvator autem si dicitur, quomodo ille homo dicatur? obliti quod Jesus dicebatur etiam filius Nave: et quod mirandum est, quia non sit vocatus fortuito in generatione, sed transnominatus a Moyse: certum autem est quod non hoc imponere homini patiebatur, si divinam naturam omnimode significabat». At damnat ista Vigilius, dicens:

150. « In suprascripto quadragesimo octavo capitulo de nomine Jesu quod Salvatorem significat, argumentando negatur, et dicitur: Quia si Salvator divinam naturam significaret, nunquam tale nomen homini imponeretur. Quibus verbis absolute et purus homo Christus ostenditur, et duæ personæ intelliguntur. Quæ qui ita sapit, docet, credit, aut prædicat; anathema sit». Adhuc insaniens blasphemus addit:

151. « Itaque non solum Filium ipsum vocat a Deo Verbo separans, sed etiam secundum rationem filiationis communicans cæteris participibus filiationis convincitur: quoniam gratia et ipse particeps fuit filiationis, non naturaliter ex Patre natus, habens tamen ad cæteros excellentiam, qui unitate ad ipsum filiationem possidet, quod ei firmiorem ipsius rei donat participationem». Rejicit ista Vigilius, dicens:

152. « In suprascripto quadragesimo nono capitulo dicitur, quia Christus per gratiam particeps fuit filiationis, habens tamen ad cæteros excellentiam, quod ei firmior ipsius rei donata fuerit participatio. Quod qui ita sapit, docet, credit, aut prædicat, et non magis Deus Verbum cum assumpta carne unus atque idem Dominus Jesus Christus et verus Filius Dei et idem ipse verus Filius hominis intelligitur et creditur; anathema sit». Pergit hæreticus:

153. « Homo Jesus similiter omnibus hominibus nihil differens connaturalibus hominibus, quam quod ipsi gratiam dedit: gratia enim data naturam non mutat: sed post mortis destructionem donavit ei Deus nomen super omne nomen». Contra hæc Vigilius:

154. « In suprascripto quinquagesimo capitulo dicitur, quod homo Jesus nihil differat ab omnibus

[1] I. Tim. III.

connaturalibus hominibus, nisi quod ei gratiam dedit : quæ verba Dominum nostrum Jesum Christum velut unum de justis hominibus faciunt æstimari, qui non Deitate sua excelsus intelligatur, sed gratia aliquid amplius quam cæteri homines asseratur adeptus. Quod si quis ita sapit, docet, credit, aut prædicat ; anathema sit ». Rursus impius :

155. « Sed mei fratres, qui ejusdem mihi matris sunt filii, dicunt mihi : Non separato hominem et Deum, sed unum eumdemque dic hominem, dicens : Dico connaturalem mihi, dico Deum. Si dicam connaturalem Deo, dico : Quomodo homo et Deus unum sunt? numquid una natura hominis et Dei, Domini et servi, factoris et facturæ ? Homo homini consubstantialis est, Deus autem Deo consubstantialis est : quomodo igitur homo et Deus unus per nativitatem esse potest : qui salvificat et qui salvificatur? qui ante sæcula et qui ex Maria apparuit ? » At audi Vigilium.

156. « In suprascripto quinquagesimo primo capitulo negatur quod unus idemque dici possit Deus et homo, dicendo : Quomodo homo et Deus unus per unitatem esse potest? qui salvificat, et qui salvificatur ; qui ante sæcula est, et qui ex Maria apparuit? Quæ verba duas introducunt in Christo personas. Si quis igitur ita sapit, docet, credit, aut prædicat; anathema sit». Addit insuper execrandus hæreticus :

157. « Bene intulit : Namque ego homo [1] sum : ne dicat, nihil mirandum si hoc potes, cum sis homo accipiens a Deo : quoniam et ego cum hoc sim, accipio obedientes, semel habens jubendi potestatem propter datoris indulgentiam.

« Quapropter et nec incongruum est et te, accepta ista a Deo potestate, verbo solo jubentem abigere passiones : nec enim tanquam Filio Dei et ante universam creaturam existenti et Creatori eorum quæ sunt, accessit centurio ». Sed contra ista omnia ita Vigilius :

158. « In suprascriptis quinquagesimo secundo et quinquagesimo tertio capitulis dicitur : quia Christo dixerit centurio, nihil mirandum esse si hoc potes, cum sis homo, accipiens a Deo : quoniam et ego cum hoc sim, accipio obedientes, semel habens jubendi potestatem propter datoris indulgentiam. Et quamvis ex eo quod sequitur, centurionem non tanquam Filium Dei adiisse, qui universam condiderit creaturam ; videatur quidem esse confiteri eum esse Filium Dei et creaturæ totius opificem : tamen quia nec de centurionis intellectu bene existimavit, cujus Dominus fidem non laudaret dicendo : Non inveni tantam fidem in Israel, nisi sciret eum intellexisse quia Deus est : et ex his et superioribus capitulis et aliis dictis jam non per unitatem subsistentiæ, sed per gratiam dicitur Christus esse Filius Dei, et ex eo Christus purus homo videtur induci, qui pro merito suo acciperet per datoris indulgentiam potestatem. Si quis ergo

[1] Matth. VIII.

hæc ita sapit, docet, credit, aut prædicat; anathema sit ». Instat adhuc blasphemus, addens :

159. « Consonantia et Apostolus [1] dicit : Et manifeste magnum pietatis mysterium, quod manifestatum est in carne, justificatum est in Spiritu, dicens ipsum, sive quod ante baptisma, cum subtilitate competente legem custodivit, sive quod etiam post illud gratiæ conversationem cooperatione Spiritus cum magna complevit subtilitate ». At in hæc Vigilius :

160. « In suprascripto quinquagesimo quarto capitulo id quod Apostolus dicit : Quod manifestatum est in carne, justificatum est in Spiritu : Christus justificatus esse asseritur, sive quod ante baptismum cum subtilitate competenti legem custodivit, sive quod etiam post illud gratiæ conversationem cooperatione Spiritus cum magna subtilitate compleverit. Quæ verba quia item purum hominem Christum justificatione eguisse demonstrant : si quis ita sapit, docet, credit, aut prædicat, et non magis ipsum ut verum Deum consubstantialem Patri et Spiritui sancto justificare impios per fidem credit ; anathema sit ». Urget adhuc blasphemus :

161. « Idem hoc dicimus juste et de Domino, quod Deus Verbum sciens ejus virtutem, et secundum præscientiam statim in ipso initio complasmationis cohabitare bene voluit, et uniens eum sibi affectu voluntatis, majorem quamdam præstabat ei gratiam, utpote gratia quæ in eum est, et in omnes homines dividenda. Unde et circa bona voluntatem integram ei custodiebat. Non enim hoc dicemus, quod ille homo voluntatem habebat nullam, sed quod volebat quidem bonum ; magis autem ei voluntarie plurimum aderat, et boni desiderium, et contrarii odium : conservabatur vero a divina gratia illi voluntas integra ab initio, Deo qualis erit subtiliter sciente, qui et ad confirmandum eum magnam illi cooperationem habitatione sua præstabat pro omnium nostrum salute : unde nec injustum dicat aliquis esse, quod præter omnes præcipuum aliquid datum est illi homini, qui a Domino assumptus est ». Ita profanus. Sed contra hæc Vigilius :

162. « In suprascripto quinquagesimo quinto capitulo dicitur, quia Deus Verbum secundum præscientiam sciens hominis Christi virtutem, initio complasmationis statim inhabitare in ipso bene voluerit, et uniens eum sibi affectu voluntatis, majorem quamdam ei præstabat gratiam. Ex quibus verbis, et ex aliis quæ sequuntur, duæ evidenter inducuntur esse personæ, et quia Filius Dei in filio hominis per affectum et gratiam et relationem habitare videatur. Si quis ergo hæc ita sapit, docet, credit, aut prædicat, et non unum eumdemque Christum in duabus perfectis et individuis inconfusisque agnoscit et credit naturis ; anathema sit ». Addit vero adhuc impius :

163. « Nam rationalis quidem primum est

[1] I. Tim. III.

discretio bonorum et malorum : cum vero non sint contraria, non erat ei possibile aliquid discernere. Primum igitur in his quæ creata sunt, magnam contrarietatem fecit ». Sed hæc expendens Vigilius, ait :

164. « In suprascripto quinquagesimo sexto capitulo dicitur, rationalis proprium esse discretionem bonorum et malorum. Et post pauca sequitur : Primum igitur in his quæ creata sunt magnam contrarietatem fecit. Quæ verba si ea intentione dicantur, ut mali natura, sicut et boni, introducatur; anathema sit ». Sed rursum hæreticus :

165. « Quoniam autem non obaudivit Adam, deinde subditus est morti, et factum est hoc propter inobedientiam, quod et citra inobedientiam propter utilitatem nostram a Creatore factum est; edocti sumus omnes peccatum ». At contra hæc Vigilius ita :

166. « In suprascripto quinquagesimo septimo capitulo dicitur, quia etsi non fuisset Adam inobediens, tamen propter utilitatem hominum a Creatore factum esse, et edoctos nos esse peccatum : quod absit ut Catholica fides credat, a Deo nos, ut peccatores efficeremur, doceri potuisse peccatum. Si quis ergo hoc ita sapit, docet, credit, aut prædicat; et non magis prohibente Deo, primi hominis culpa introductum fatetur esse peccatum, et justo Dei judicio eum atque ejus progeniem propter inobedientiam suam mortis subiisse supplicium; anathema sit ». Urget adhuc blasphemus, dicens :

167. « Nec igitur mortem sponte et præter judicium suum intulit hominibus, nec peccato aditum ad nullam utilitatem dedit : nec enim hoc fieri, nolente ipso, poterat : sed quoniam sciebat utile esse nobis, magis autem omnibus rationabilibus, prius quidem malorum et deteriorum fieri aditum, postea autem deleri quidem hæc, introduci autem meliora : ideo in duos status divisit Deus creaturam, præsentem et futurum, in isto quidem ad immortalitatem omnia adducturus, in præsenti vero creaturam in mortem, et mutabilitatem interim dimittens. Nam si statim ab initio immortales nos fecerit et immutabiles, nullam differentiam ab irrationabilibus haberemus, proprium nescientes bonum : ignorantes etiam mutabilitatem, immutabilitatis ignorabamus bonum : nescientes mortem, immortalitatis lucrum nesciebamus : ignorantes corruptionem, non laudabamus incorruptionem; nescientes passionum gravamen, impassibilitatem non mirabamur (compendiose dicam ne longum sermonem faciam) nescientes malorum experimenta, bonorum illorum non poteramus scientiam mereri ». Audi vero Vigilium :

168. « In suprascripto quinquagesimo octavo capitulo dicitur, ideo Deum dedisse peccato aditum, quia utile hoc sciebat esse nobis magis autem omnibus rationabilibus ut prius videlicet malis et deterioribus rebus fieret aditus, postea autem his deletis introduci meliora. Et adjicitur : Quia si statim ab initio immortales nos fecisset et immutabiles, nullam differentiam ad irrationabilia haberemus, proprium nescientes bonum. Quibus verbis primum contra regulam fidei Deus asseritur tanquam nobis utile introduxisse peccatum. Secundo cum omnia rationabilia complectitur, hoc etiam de Angelis et de universa cælesti militia, quæ ratione est prædita, facit intelligi. Tertio quia illud, quod diabolus ad decipiendum primis hominibus persuaserit, quia si de ligno prohibito manducarent, sicut dii scientes bonum et malum, beneficii loco asseritur profuisse. Quæ si quis ita sapit, docet, credit, aut prædicat; anathema sit ». Rursum vero erroribus intexens errores impius addit :

169. « Necesse est autem omnia simul rationabilia, invisibilia dico, et nos ipsos, quibus mortale quidem est corpus, animam autem per omnia ejusdem generis invisibilibus et rationabilibus substantiis hic quidem præsentem mutabilitatem pati, ut optima erudiamur doctrina religiositatis, et ad benevolentiam constituamur ». Ad hæc Vigilius :

170. « In suprascripto quinquagesimo nono capitulo dicitur : Necesse est omnia simul rationabilia, invisibilia, et nos ipsos, quibus mortale quidem est corpus, animam autem per omnia ejusdem generis invisibilibus et rationabilibus substantiis hic quidem præsentem mutationem pati, ut optima erudiamur doctrina religiositatis, et ad benevolentiam constituamur. Quibus verbis si et Angeli lucis, et universæ cælestes invisibilesque virtutes sic mutabilitati hactenus subjacere, sicut humanæ animæ asseruntur; anathema sit ». Rursum hæreticus :

171. « Nam sciebat quidem, quod peccabunt omnimodo : concedebat vero hoc fieri, expedire eis cognoscens, quoniam non erat impossibile eum qui confecerat non existentes, et tantorum quidem demonstraverit dominos, tanta vero bona proposuerit, ut eis fruantur, nec prohibere peccati aditum sed expedire eis hoc cognosceret. Sed enim non erat possibile nos aliter discere peccatum et passionum molestias et deteriora, et nostram infirmitatem in his demonstrandam, et ostendendam magnitudinem immutabilitatis, quam postea nobis esset donaturus, nisi sic ab initio hæc fuissent a Deo dispensata, ut collatione et experimento infinitorum illorum bonorum possemus scire magnitudinem, et hujusmodi gratia, utpote profuturum nobis peccatum intrare dimittens, magnum in ejus bello auxilium invenit ». Contra hæc Vigilius :

172. « In suprascripto sexagesimo capitulo dicitur, quia Deus sciens hominem peccaturum, ideo peccare permiserit, quia hoc ei noverat expedire, et propterea non prohibuisse peccati aditum, quia sic ab initio a Deo fuerit dispensatum, ut collatione et experimento infinitorum malorum, bonorum possemus scire magnitudinem, et hujus rei gratia, utpote profuturum nobis peccatum intrare dimittens, magnum in ejus peccati bello auxilium invenerit homo. Quæ verba quoniam aliena sunt a sensu divinæ Scripturæ, ut dicatur, quia peccatum

a Deo pro utilitate nobis introductum sit. Si quis ita sapit, docet, credit, aut prædicat ; anathema sit. Sancta enim Catholica Ecclesia hoc certum tenet et credit, quia Deus et prohibuerit a peccato primum hominem, et per inobedientiam peccatum punierit justo supplicio : sed bene utens etiam malis nostris, singulari nos remedio, per unigeniti Filii sui incarnationem, passionem, mortem et resurrectionem, hoc est Domini nostri Jesu Christi, ab omnium peccatorum nexibus liberavit ». Hactenus sexaginta capitum facta damnatio, ipsaque præmissa defensioni Trium Capitulorum : ne (ut dictum est) cum pro ipsorum defensione laborat, pro allata Theodori nomine mala doctrina pugnasse videri posset, et pati calumniam ab iis qui inferre parati erant. Subdit itaque hæc opportune Vigilius :

173. « His igitur competenter, et per Orthodoxæ fidei rectitudinem, Apostolicæ sententiæ auctoritate damnatis : constituimus, ut ex omnibus istis, quæ nos Patrum statutis atque traditionibus inhærentes Apostolica auctoritate damnavimus, nulla injuriandi præcedentes Patres vel doctores Ecclesiæ (quæ proculdubio scandala sacrosanctæ Ecclesiæ suscitat) præbeatur occasio : anathematizantes omnem ad ordines Ecclesiasticos pertinentem, qui Patribus atque doctoribus Ecclesiæ contumeliam ex suprascriptis impietatibus quodammodo adscribere vel irrogare voluerit. Et quoniam præfata dogmata, quæ secundum intellectum de his expositum anathemati atque damnationi subjecimus in eo volumine, quod nobis per fratrem nostrum Benignum episcopum nuper a pietate vestra transmissum, sub Theodori Mopsuesteni episcopi perhibentur nomine prænotata : ad hoc sollicitudinis nostræ animum consequenter admovimus, ut si quid de persona vel nomine memorati Theodori apud Patres quæsitum sit, vel si qua super ejus nomine ab eis regulariter fuerint constituta, sive disposita, diligentissima indagatione quærere curaremus. Et hæc investigantes advertimus beatæ recordationis Cyrillum Alexandrinæ civitatis antistitem de persona jam mortui Theodori episcopi Joanni reverendæ memoriæ Antiochenæ civitatis episcopo, vel Orientali Synodo ad ejus litteras rescribentem, inter alia ita tradidisse : Quæ prolata est in sancta Synodo Ephesina definitio, veluti a Theodoro disposita (sicuti offerentes dicebant) nihil habens sanum, evacuavit quidem eam sancta Synodus veluti perversarum plenam intelligentiarum, condemnans item eos qui sic sapiunt. Dispensatim vero mentionem viri non fecit, neque eum nominatim anathemati subdidit, neque alios. Ipsam vero Synodum Ephesinam primam solliciter recensentes, nihil de Theodori Mopsuesteni persona referre comperimus, sed symbolum, quod Carisius presbyter illic prodidit, magis quia ab Athanasio et Photio, qui tunc temporis hæretico Nestorio adhærebant, per Antonium et Jacobum nomina tantum presbyterorum habentes ad Philadelphorum Ecclesias fuerit destinatum : ex quo claret, beatum Cyrillum hoc quod per litteras profitetur, a prolatoribus scilicet symboli jam defuncti Theodori episcopi nomen fuisse delatum, sua providentia Ecclesiasticam moderationem circa mortuum sapientia sacerdotali servantem, noluisse nomen ejus, ne monumentis quidem Synodalibus, propter regulam quæ de mortuis in sacerdotio servanda est, contineri. Quomodo autem hoc quod supra dixit beatus Cyrillus dispensative factum, ut minime anathemati nomen viri subjicere voluisset intelligi, ad Ecclesiasticam regulam porrigendum, in eadem Epistola sua subter adjecit, dicens : Sed juste audient, tametsi nolint, qui hujusmodi causas præbent. Obliviscimini vos ipsos, quando adversus cineres arcus extenditis : non enim superest qui apud eos inscriptus est : et me nullus culpet in hæc verba progressum, sed cedant valde, nimirum prædecessori.

174. « Grave est enim insultare defunctis, vel si laici fuerint, nedum illis qui in episcopatu hanc vitam deposuerunt. Justissimum enim apparet prudentibus viris cedere præscienti (Deo scilicet) uniuscujusque voluntatem, et cognoscenti qualiscumque quisque futurus sit. Beatum quin etiam Proclum hujus regiæ civitatis antistitem ita memorati Joannis Antiocheni episcopi similiter constat respondisse rescriptis, dicentem inter alia : Quando enim scripsi tuæ sanctitati, oportere aut Theodorum, aut alios quosdam, qui pridem defuncti sunt, anathemati subdi, aut nominatim alicujus feci mentionem ? Et post pauca : Et illa capitula, quæ subjecta sunt, repuli, utpote subtilitatem non habentia pietatis : neque autem de Theodoro, neque de alio quoquam qui jam defuncti sunt scripsi, Deo amantissimi, aut ut anathematizaretur, aut ut abdiceretur. Sed neque charissimus Theodotus, qui a nobis directus est, diaconus, talia mandata suscepit. Item ipse beatus Proclus in Epistola ad Maximum diaconum post alia ita dicit : Quomodo igitur per litteras didici nunc, quia Theodori Mopsuesteni et aliorum quorumdam nomina præposita sunt capitulis ad anathematizandum, cum illi ad Deum jam migraverint : et eos qui jam vitam reliquerunt, supervacuum est injuriari post mortem, quos nec vivos aliquando culpavimus. Et post pauca : Post subscriptionem autem tomi, et post abjectionem capitulorum, quæ cujus sint ignoramus, continuo præpara diaconum Theodotum venire ad regiam civitatem.

175. « Perpendat ergo pietatis vestræ sapientia singularis, quia Proclus eruditissimus sacerdotum, et non longe a Theodori Mopsuesteni vita repertus, mala quæ libenter damnaverat, cujus essent, se jam tunc professus est ignorare. Sed neque in sancto ac venerando Chalcedonensi Concilio aliquid de sæpius designati Mopsuesteni Theodori episcopi nomine invenimus statutum vel dictum esse contrarium, dum in relatione, quam eadem veneranda Synodus piæ memoriæ Marciano tunc imperatori transmisit, quam vos quoque vestris legibus, dum Orthodoxa professione unum de san-

cta Trinitate Christum Deum ac Dominum nostrum confitendum adstruitis, ad testimonium laudabiliter adduxistis, litteræ Antiocheni Joannis cum Orientali Synodo ad Theodosium tunc piissimæ recordationis principem destinatæ venerabiliter memorentur, quibus Mopsuesteni Theodori episcopi persona, ne post mortem damnari deberet, excusatur.

176. « Post hæc ampliori cura prospeximus, si quid in his, qui jam defuncti sunt, et minime reperiuntur in vita damnati, etiam sanctæ recordationis prædecessores nostri decreverint. Quibus inspectis, agnovimus quod hujus cautelæ providentiæque formam veneranda prædecessorum nostrorum Sedis Apostolicæ præsulum Constituta nobis apertissime tradiderunt. Nam beatissimus papa Leo ad Theodorum episcopum Foroliviensem post alia ita dicit : Non necesse est nos eorum, qui sic obierunt, merita actusque discurrere : cum Dominus Deus noster, cujus judicia nequeunt comprehendi, quod sacerdotale mysterium implere non poterat, suæ justitiæ reservavit. Item beatus Gelasius papa in Epistola, quam ad episcopos Dardaniæ de causa Acacii scripsit, post alia ita dicit : Qui postquam in collegium recidens pravitatis, jure meruit ab Apostolica communione secludi, in hac autem persistens damnatione defunctus est, absolutionem, quam superstes nec quæsivit omnino, nec meruit, mortuus jam non potest impetrare. Siquidem ipsis Apostolis Christi voce delegatum est [1] : Quæ ligaveritis super terram, et quæ solveritis super terram. Cæterum jam de eo, qui in divino est judicio constitutus, nobis fas aliud decernere non est, præter id in quo eum dies supremus invenit.

177. « Item memoratus beatæ recordationis papa Gelasius in gestis Synodalibus de Miseni episcopi Cumani absolutione confectis, hoc evidenter edocuit, dicens : Totum quod supra facultatis est modulum, divino judicio relinquamus : non autem nobis poterunt imputare, cur prævaricationis offensam viventibus remittamus ; quod Ecclesiæ, Deo largiente, possibile est : nec nos jam mortuis veniam præstare deposcant ; quod nobis non esse possibile, manifestum est, quia cum dictum sit : Quæ ligaveritis et solveritis super terram : hos quos super terram jam non esse constat, non humano sed suo Deus judicio reservavit : nec audet Ecclesia sibimet vindicare, quod ipsis Apostolis conspicit non fuisse concessum : quia alia est causa superstitum, alia defunctorum. Hanc autem regulam, et in sanctorum Joannis Constantinopolitani episcopi, quem Chrysostomum vocant, atque Flaviani ejusdem civitatis episcopi veneranda memoria constat esse servatam : qui licet violenter exclusi sunt, non tamen pro damnatis sunt habiti, eo quod semper inviolatam eorum communionem Romani Pontificis servaverunt : nec abscindi ab Ecclesia dici potuerunt, vel poterunt, quos sibi inconvulse unitos Apostolica judicavit auctoritas :

[1] Matth. XVIII.

178. « In Eusebii etiam cognomento Pamphili historiæ libro septimo legitur, Dionysium Alexandrinæ civitatis episcopum, qui longe ante fuerat, de Nepote quodam episcopo Ægypti ita fecisse : hic enim Nepos episcopus de mille annis, quibus post primam resurrectionem sanctos cum Christo regnaturos esse, beatus Joannes Apostolus in Apocalypsi dicit, scripsisse asseritur, in quibus Judaicum intellectum habuisse narratur. Post cujus mortem, cum ad Dionysium Alexandriæ episcopum pervenisset, quod tota Ægyptus ipsos libros, quos Nepos reliquerat, veluti magnum aliquod et occultum mysterium se habere putaret : et pergens ad eum locum (in Arsinoite enim quæstionem ipsam motam fuisse refert) scribensque destruxit eosdem libros, atque evertit : Nepotem vero qui eos scripserat propter hoc maxime, quia jam defunctus fuerat, nulla sit aggressus injuria. Quæ si quis latius agnoscere velit, in memorato septimo historiæ ejusdem Eusebii libro reperiet.

179. « Quibus omnibus diligenter inspectis, quia licet diverso Patres nostri verborum modo, unius tamen ductu intelligentiæ disserentes, illæsas sacerdotum in pace Ecclesiastica defunctorum servavere personas, idemque regulariter Apostolicæ Sedis quæ supra diximus definiunt Constituta : nulli licere noviter aliquid de mortuorum judicare personis : sed in hoc relinqui, in quo unumquemque dies supremus invenit : et specialiter de Theodori Mopsuesteni nomine, quid sancti Patres nostri disposuerint, superius evidenter expressum est : eum nostra non audemus damnare sententia, sed nec ab alio quopiam condemnari concedimus. Absit tamen, ut suprascripta Capitula dogmatum quæ secundum subjectos intelligentiæ sensus a nobis constant esse damnata, vel quæcumque dicta cujuslibet sine nomine prænotata, Evangelicis tamen et Apostolicis ac quatuor Synodorum Nicænæ, Constantinopolitanæ, Ephesinæ primæ, atque Chalcedonensis, et Apostolicæ Sedis non congruentia consonaque doctrinis, non solum sensu, sed vel etiam aure patiamur admittere.

180. « De scriptis vero quæ sub viri venerabilis Theodoreti quondam episcopi nomine proferuntur : miramur primum, cur necesse sit ejus sacerdotis nomine in obtrectationem quidquam cujuslibet studio devocari, qui ante centum et amplius annos in sanctæ ac venerandæ Chalcedonensis Synodi judicio constitutus sine aliqua cunctatione subscripsit, et beatissimi papæ Leonis Epistolis prona devotione consensit. Dehinc enim existerent tunc Dioscorus et Ægyptii episcopi, qui eum dicerent sanctum Cyrillum anathematizasse, et eumdem Theodoretum etiam hæreticum esse : tamen sancti Patres nostri hæc audientes, diligentissime eodem Theodoreto posthac examinatione discusso, et præsente a præsentibus inquisito, nihil aliud ab eo exegisse noscuntur, nisi ut statim Nestorium ejusque impia

dogmata anathematizaret atque damnaret, hoc sibi tantummodo sufficere judicantes : quod ille coram universo Concilio faciens, Nestorium cum dogmatibus suis, universis Patribus audientibus, clara voce damnavit. Ex quo evidenter apparet, quia quicquid sit vel fuerit sub cujuslibet prolatum nomine, quod impii Nestorii videatur concordare dogmatibus, hoc tunc in illo sancto Concilio a viro venerabili Theodoreto fuerit sine dubitatione damnatum : et sit valde contrarium et Chalcedonensis Synodi judicio indubitabiliter inimicum, quædam Nestoriana dogmata nunc sub ejus sacerdotis nomine condemnari, qui cum sanctis Patribus eumdem impium Nestorium et execrabilia ejus dogmata (sicut diximus) tunc apertissime anathematizavit. Quid enim aliud est, mendaces aut simulantes professionem rectæ fidei Patres in sancta Chalcedonensi Synodo residentes ostendere, quam dicere aliquos ex eis similia sapuisse Nestorio, quorum judicio videas Nestorium ejusque dogmata fuisse damnata?

181. « Nec illud arbitrandum est, quia sanctæ memoriæ Cyrilli injuriis per duodecim Capitulorum ejus reprehensionem a viro venerabili Theodoreto (ut putatur) ingesta beatissimi Patres nostri in sancta Synodo Chalcedonensi neglexerint : sed aut (utpote rebus de proximo gestis cuncta præ oculis habentes) Theodoretum nihil tale fecisse probaverunt; aut exemplum ipsius sanctæ memoriæ Cyrilli judicaverunt esse sequendum, qui post multa et gravia contra se ab Orientalibus apud Ephesinum scripto gesta, tempore quo cum ipsis in concordiam remeavit, tanquam si acta non fuissent, pacis amore, silentio dereliquit: ut impleret utique illud Apostolicum dictum, quo Corinthiis scribit, dicens [1] : Cui enim aliquid donastis, et ego. Nam et illud sancta Synodus Chalcedonensis intendisse credenda est, quia dum doctrinam sancti Cyrilli ex Epistolis ejus in eadem Synodo reseratis atque receptis memoratus episcopus Theodoretus ita devota mente suscepit, ut doctrinæ quoque ejus ad laudandam beatissimi papæ Leonis Epistolam testimoniis uteretur; etiamsi in eum injurias intulisse constaret, plenissime satisfecisse videretur, illius venerabiliter amplectendo fidem, cujus falso fuerat suspicatus errorem. Et ideo nos nec aliquid velut omissum a Patribus nostris quærere nunc aut retractare convenit; et eos, quibus S. Cyrilli reprehensio nunc placet, aut iisdem sanctis Patribus nostris æstimant placuisse, modis omnibus refutamus.

182. « Hac ergo rerum veritate perpensa, statuimus atque decernimus nihil in injuriam atque obtrectationem probatissimi in Chalcedonensi Synodo viri, hoc est, Theodoreti episcopi Cyri, sub taxatione nominis ejus a quoquam fieri, vel proferri : sed custodita in omnibus personæ ejus reverentia, quæcumque scripta, vel dogmata ejus cujuslibet nomine prolata sceleratorum Nestorii atque Eutychetis manifestantur erroribus consonare, anathematizamus atque damnamus. Etenim satis habet, abundeque sufficere debet, quod damnantes atque anathematizantes cum Paulo Samosateno et Bonoso Nestorium, et e diverso cum Valentino atque Apollinare Eutychetem simul et errores eorum, aliosque hæreticos omnes cum dogmatibus suis, illos quoque pariter condemnamus, qui erroribus eorum impliciti et inemendabiles permanentes de vita præsentis sæculi migraverunt. Siquidem per hoc nihil perversæ doctrinæ relinquimus, quod non per hanc sententiam a nobis prolatam a sancta Dei Ecclesia Apostolica auctoritate inveniatur exclusum.

183. Rursus tamen hoc specialiter dicimus : ut si quis, servata inconvertibilitate naturæ divinæ, non confitetur Verbum carnem factum, et ex ipsa conceptione de utero Virginis humanæ naturæ sibi secundum subsistentiam uniisse principia, sed tanquam cum existenti jam homine fuerit Deus Verbum, ut per hoc non sancta Virgo vere Dei Genitrix esse credatur, sed verbo tenus appelletur : anathema sit. Si quis secundum subsistentiam unitatem naturarum in Christo factam denegat, sed seorsum existenti homini tanquam uni justorum inhabitare, Deum Verbum ; et non ita confiteatur naturarum secundum subsistentiam unitatem, ut Deus Verbum cum assumpta carne una permanserit, permaneatque subsistentia sive persona : anathema sit.

« Si quis voces Evangelicas et Apostolicas in uno Christo ita dividit, ut etiam naturarum in ipso unitarum divisionem introducat : anathema sit.

« Si quis unum Jesum Christum verum Dei et eumdem ipsum verum hominis Filium futurorum ignorantiam aut diei ultimi judicii habuisse dicit, et tanta scire potuisse quanta ei Deitas, quasi alteri cuidam inhabitans, revelabat : anathema sit.

« Si quis illud Apostoli, quod est in Epistola ad Hebræos [1] dictum quod experimento cognovit obedientiam, et cum clamore forti et lacrymis preces supplicationesque obtulit ad Deum, qui salvum illum posset a morte facere : tanquam nudo Deitate Christo deputans, qui laboribus virtutis perfectus sit, ut ex hoc duos introducere Christos vel duos Filios videatur, et non unum eumdemque credit Christum Dei et hominis Filium ex duabus et in duabus naturis inseparabilibus indivisisque confitendum atque adorandum : anathema sit.

184. « His omnibus et hujusmodi blasphemiis ita a nobis abdicatis atque damnatis ; hac præsentis Constitutionis dispositione quam maxime providemus, ne (sicut supra diximus) personis quæ in pace et communione universalis Ecclesiæ quieverunt, sub hac damnati a nobis perversi dogmatis occasione aliquid derogetur : sed execrabilibus dogmatibus in Nestorio atque Eutychete hæresiarchis,

[1] 2. Cor. II.

[1] Hebr. V.

universisque eorum sequacibus condemnatis, illis sacerdotibus, qui in pace Catholicæ Ecclesiæ (sicut dictum est) sunt defuncti, nulla contumelia generetur : ne inde injuriarum nascatur occasio, unde potius debeat sanctorum Patrum reverentia custodiri ».

185. Hic adverte assertionem istam Vigilii de mortuis non condemnandis haud ita generaliter, ut ponitur, usu receptam. Quamvis enim aliquis probetur mortuus in pace Ecclesiæ, et tamen absque calumnia constiterit eum damnatam hæresim aliquam scriptis suis acerrime reliquisse defensam, et in eo errore perseverantem diem extremum clausisse, simulateque Catholicæ Ecclesiæ communicasse : ejusmodi hominem jure damnare post mortem sancta consuevit Ecclesia. Pergit vero Vigilius :

186. « De Epistola quoque venerabilis viri Ibæ quondam Edessenæ civitatis episcopi, de qua pariter inquisistis, diligenti nihilhominus investigatione quæsivimus, si quid de ea priscis temporibus apud Patres nostros motum vel agitatum, sive quæsitum, seu fuerit constitutum. Et quia Græcæ linguæ (sicut cunctis et maxime pietati vestræ notum est) sumus ignari : nunc per nostros, qui ejusdem linguæ videntur habere notitiam, Gesta sancti venerandique Chalcedonensis Concilii in Synodalibus codicibus diligentissime perquirentes, dilucide aperteque reperimus, duabus in eadem Synodo Actionibus prædicti viri venerabilis Ibæ examinatum fuisse negotium, ibique ex Gestis apud Photium Tyri et Eustathium Berythi episcopos habitis, hanc de qua quæritur, inter cætera prolatam fuisse contra eum ab accusatoribus ejus Epistolam : cumque consummata ipsius disceptatione negotii, a venerandis fuisset Patribus requisitum, quid de ejusdem constituendum videretur Ibæ negotio ; consequenter hujusmodi processisse sententias[1] :

187. « Paschasinus et Lucentius reverendissimi episcopi et Bonifacius presbyter tenentes locum Sedis Apostolicæ (quia missi Apostolici semper in Synodis prius loqui et confirmare soliti sunt), per Paschasinum dixerunt : Relectis chartis, agnovimus ex sententia reverendissimorum episcoporum, Ibam reverendissimum innoxium approbari. Relecta enim ejus Epistola, agnovimus eum Orthodoxum. Et ob hoc decernimus ei honorem episcopatus restituendum, et Ecclesiam a qua injuste et absens expulsus est reparandam. De episcopo igitur sanctissimo Nonno, qui pro eo paulo ante factus est, existimationis erit venerabilis episcopi Antiochenæ Ecclesiæ, quid oporteat de eo formari (firmari) sive statui.

188. « Anatolius reverendissimus archiepiscopus Constantinopolis novæ Romæ dixit : Deo amantissimorum episcoporum et judicum fides, ac lectio omnium horum quæ sunt subsecuta, demonstrant innoxium Ibam reverendissimum ab accusationibus quæ illatæ sunt in eum : unde omnem in præsenti suspicionem abjicio, quoniam consentit et subscribit ei quæ nunc de fide sententia data est, a sancto Concilio et Epistolæ sanctissimi archiepiscopi Romæ Leonis ; et dignum eum judico episcopatu, et habere curam in qua pridem existebat Ecclesiæ.

189. « Maximus reverendissimus episcopus Antiochenus dixit : Ex iis quæ modo relecta sunt, constitui manifestum esse, quia ab omnibus ei illatis reverendissimus Ibas innocens est repertus : ex relecto vero rescripto Epistolæ, quæ probata est ab eo qui adversarius ejus existit, Orthodoxa est ejus declarata dictatio ». Et cætera usque ad finem Actionis decimæ. Ex quibus omnibus ille cognoscitur scopus fuisse Vigilii, ut non errasse probaret Apostolicæ Sedis legatos, vel alios, qui interlocuti sunt post illam recitatam Epistolam, Ibam esse Catholicum. Id se idcirco probare conatum, ne hac ex parte derogaretur Chalcedonensi Concilio, idem ipse ad finem hujus Constituti testatur ; non autem ut cuncta quæ dicerentur in ipsa Ibæ Epistola voluerit asseruisse Catholica. Quæ vero in eamdem sententiam post illa recitata ipse subjiciat, accipe :

190. « His igitur ita in sanctæ Chalcedonensis Synodi judicio dispositioneque jacentibus et ita vicariatum Sedis Apostolicæ venerandorum præsulum sustinentium et cæterorum Patrum interlocutionibus declaratis, evidenter advertimus, quod ab his qui in eadem sancta Chalcedonensi Synodo locum beatissimi prædecessoris nostri papæ Leonis tenuisse noscuntur, dictum sit : Relecta ejus Epistola, agnovimus eum esse Catholicum : et ab Anatolio Constantinopolitano dictum sit : Lectio omnium quæ sunt subsecuta, demonstrant innoxium Ibam reverendissimum ab his quæ in eum accusatores intulerant : a Maximo vero Antiocheno dictum sit : Ex relecto scripto Epistolæ, quod perlatum est ab adversario ejus, Catholica est ejus declarata dictatio. Quorum interlocutionibus cæteri episcopi non solum non contradixisse, verum etiam apertissimum noscuntur præbuisse consensum ». Hæc Vigilius.

191. Antequam autem ulterius progrediamur, hic te admonendum, lector, putamus, non eo spectare sententiam Patrum Chalcedonensis Concilii suis ipsorum recitatis interlocutionibus, ut voluerint probasse Epistolam Ibæ refertam erroribus recipiendam esse ut Orthodoxam, cum in ea essent complures assertæ blasphemiæ, neque id Vigilium asserere voluisse ; sed tantum ex ea esse recipiendum Ibam, in qua nimirum testetur ipse se jam amplecti pacem Ecclesiæ ; qua recepta, necesse fuerit eumdem probare Catholicum. Quod igitur ex dicta Epistola complures viderentur assertæ blasphemiæ, ex quibus idem Ibas posset in suspicionem adduci Nestorianæ hæresis : ad hanc suspicionem perpurgandam (licet antea in eadem Actione demonstraverit se post pacem initam plenissime Orthodoxum, atque cum Cyrillo communicasse) ut ab illis omnibus idem ipse post pacem acceptam

[1] Conc. Chalced. Act. x. prope fin.

redderetur omnino liber, Patres sanctissimi ejusdem Chalcedonensis Concilii addiderunt hæc in fine ejusdem Actionis decimæ : « Omnes reverendissimi episcopi clamaverunt : Omnes eadem dicimus : Nestorium modo anathematizet et Eutychetem et ejus dogma modo anathematizet. Ibas reverendissimus episcopus dixit : Et jam in scripto anathematizavi Nestorium, et nunc anathematizo eum decem millies. Quod enim semel cum satisfactione fit, si fiat decem millies, non contristat : Anathema et Nestorio, et Eutycheti, et unam dicenti naturam : et omnem eum qui non sapit sicut hæc sancta Synodus, anathematizo ». Hæc ad finem decimæ Actionis Chalcedonensis Concilii Ibas. Quod igitur (ut dictum est) non propter errores, quibus antea fuerat Ibas implicitus, in eadem Epistola recensitos, Patres dixerunt eam Epistolam ut Catholicam recipiendam, sed quod ex illa ipse Ibas profiteretur se paci inter Joannem atque Cyrillum initæ consentire; hac ex parte iidem sanctissimi Patres pronuntiarunt recipiendam esse : prout declarat his verbis, idem Vigilius inferius, cum ista subjungit :

192. « Propter illam prædicationem fidei, per quam venerandæ recordationis Cyrillus Alexandrinus episcopus et reverendissimus Joannes Antiochenus antistes atque omnes Orientales episcopi per Paulum Emesenæ civitatis episcopum ad concordiam redierunt, quam Ibas quoque in eadem Epistola laudans libenter amplectitur, orthodoxa est Ibæ episcopi a Patribus pronuntiata dictatio. Illa vero quæ in ipsa Ibæ sacerdotis Epistola in injuriis beatæ recordationis Cyrilli per errorem intelligentiæ dicta sunt, Patres in sancta Chalcedonensi Synodo Epistolam pronuntiantes Orthodoxam, nullatenus receperunt : quippe quæ etiam ipse venerabilis episcopus, intellectu Capitulorum ejus meliore recepto, mutando refutavit, sicut interlocutione venerandæ memoriæ Eunomii Nicomediensis episcopi in eadem sancta Chalcedonensi Synodo residentis evidentissime declaratur : quod ita se habet : Eunomius episcopus Nicomediæ dixit : Jam quidem ex his quæ relecta sunt, innoxius approbatus est beatus Ibas : in quibus etiam dicendo male culpare visus est beatissimum Cyrillum ; et in postremis recte confessus, illa quæ culpaverat refutavit : unde et ego anathematizantem eum Nestorium et Eutychetem et impia eorum dogmata, et consentientem his quæ a sanctissimo archiepiscopo Leone scripta sunt, et in hac universali Synodo, dignum esse episcopatu decerno ». Sic vides non alia ex parte probari a Patribus illis Ibæ Epistolam, nisi quantum ad id spectat, quod significavit in postrema ejus Epistolæ parte se in omnibus pactis conventis inter Joannem atque Cyrillum de unione Catholicā facienda præbuisse consensum : nec aliud quidem sensisse cæteros qui interlocuti sunt Patres, ex eorumdem sententiis, quas mox addit, satis aperte demonstrat : pergit enim :

193. « Nam et venerabilis memoriæ Juvenalis interlocutio hoc idem significat : quod Ibas episcopus de eo quod sancto Cyrillo Capitula ejus aliter intelligendo detraxerat, postea professus, quia his ab eo explanatis et a se intellectis, in communionem ejus devote concurrerit, et de his quæ prius aliter intellexerat sit conversus : propterea recipere eum episcopatum decrevit, utpote quantum ad professionem fidei Orthodoxum existentem, ita dicens : Qui convertitur, Scriptura divina suscipi jubet : quapropter et ab hæreticis revertentes suscipimus : unde prævideo reverendissimum Ibam mereri clementiam, quia et senex est, ut habeat episcopatus gradum, Orthodoxum existentem. Quibus verbis (inquit idem Vigilius) hoc intelligitur, quod si ab hæreticis venientes suscipimus, quomodo Ibam, qui est Orthodoxus, et intellectu Capitulorum beati Cyrilli hæsitans ei obloqui visus est, nunc ab eo in quo fallebatur intellectu conversum non suscipiamus, cum eum Orthodoxum constet existere? Neque enim Orthodoxum existere Ibam diceret Juvenalis episcopus nisi ex verbis Epistola ejus confessionem fidei Orthodoxam comprobaret. Ut autem appareat quia interlocutio Juvenalis Eunomii interlocutioni concordat, verba ipsa ex interlocutione Eunomii nos edocent, quæ inter alia ita se habent : In quibus enim dicendo male culpare visus est beatissimum Cyrillum, in postremis recte confessus, illa quæ culpaverat refutavit. Ex quibus verbis evidenter declaratur, in Iba episcopo nihil de confessione fidei reprehensum, quam constat esse laudatam ; sed eumdem Ibam, quod fallente intelligentia de beato Cyrillo, male senserat, refutasse ». Hæc ipse Vigilius : qui, ne minus sufficientia esse putarentur ad Ibæ excusationem, quæ ex ipsius Epistolæ extrema parte sunt allata, utpote quod possent in deteriorem partem accipi, quæ de duabus naturis Ibas ibi habet : « Non enim quisquam audet dicere quia una est natura divinitatis et humanitatis, sed confiteantur in templum et in eum qui in hoc habitat qui est unus Filius Jesus Christus ». Quæ quidem verba a Nestorianis in eum accipi sensum consueverunt, ut ita in Christo duæ ponerentur naturæ, quæ duas pariter constituerent personas inter se divisas, sicuti sunt templum et qui in eo habitat ab invicem separata : ne itaque putaretur Ibas ejusdem esse in verbis illis sententiæ cum Nestorianis ; ipse Vigilius veluti declarationem verborum illorum ad rectum sensum deducendorum affert, dum docet ex Actis ipsum Ibam jam recepisse Ephesinum Concilium, cujus professione de Nestorianismo omnis suspicio tolleretur. Ait enim :

194. « Nam idem venerabilis episcopus Ibas ex ipsis Gestis præcedentibus (sicut Photii et Eustathii sententia continet) apertissime perhibetur habere se et recipere omnia quæ in Ephesina prima Synodo gesta sunt, et æqua judicare quæ in Nicæa sunt constituta, et nullam differentiam arbitrari ejus ad alia, et nimis ejus sanctitatem se laudasse, pronuntians, quod prone Ibas sapuerit curare eos qui vel suspicione vel alio aliquo modo ejus læde-

rent opinionem doctrinæ : nam et post explanationem duodecim Capitulorum beati Cyrilli factam, et intellectum ejus sibi quem sanctus Cyrillus in ipsis Capitulis habuit declaratum, et Orthodoxum eum se cum omnibus Orientalibus episcopis habuisse, et in communione ipsius usque ad exitum permansisse professus est. Ex quo apparet eumdem Ibam, et prius quam duodecim Capitula beati Cyrilli intelligeret, et cum in eis suspicaretur unam Christi prædicari naturam, Orthodoxo sensu quod male dictum existimaverat reprobasse : et post explanationem eorum, eumdem Orthodoxo sensu, quæ recte dicta cognoverat, venerabiliter suscepisse.

195. « Sed et illud indubitanter cunctorum fidelium mentibus patet, quod magis in Ephesina secunda hæretico intellectu Dioscorus cum Eutychete beato Cyrillo et primo Ephesino Concilio contumelias irrogarint, qui crediderunt sanctum Cyrillum unam naturam in Domino Deo nostro Jesu Christo per duodecim sua prædicasse Capitula : et ob hoc aliquos Orientales episcopos, qui unius naturæ prædicationem noluerunt suscipere, Dioscorus condemnavit : inter quos et Ibam episcopum propter hanc specialiter fidei ejus professionem, qua duas naturas, unam virtutem, unam personam, quod est unus Filius Dominus noster Jesus Christus, apertissime confitetur, hæreticum condemnavit ; et Eutychetem propter unius naturæ prædicationem sicut Catholicum revocavit, damnans quoque propter duarum naturarum vocem sanctæ recordationis Flaviani personam : et inventus est ipse magis Dioscorus Ephesinam primam Synodum conari destruere, qui eam sub execrabilis intellectus imagine defendebat ; et amplius beatum Cyrillum criminatus est laudans Dioscorus atque Eutyches, quam Ibas sub falsi intellectus errore vituperans. Namque cum laus atque vituperatio ad unum tenderent intellectum : Dioscorus et Eutyches, qui laudaverunt, hæretico spiritu laudasse reperti sunt, atque ideo sunt a sancta Chalcedonensi Synodo damnati : at vero Ibas episcopus, qui per errorem unam putans in his prædicari naturam prius vituperavit Capitula, et post declaratum sibi intellectum eorum, communicatorem se beati Cyrilli cum omnibus Orientalibus esse professus est, et in Catholicæ fidei rectitudine ab eadem Chalcedonensi Synodo judicatus est permansisse. Hæc ergo eadem Synodus in Dioscoro atque Eutychete, qui se falso per beatum Cyrillum velamine tegere nitebantur, videns potius beati Cyrilli prædicationibus Dioscorum atque Eutychetem apparere contrarios per hoc quod unam post adunationem naturam blasphemo spiritu prædicabant, simili atque eadem Dioscorum cum Eutychete sententia condemnavit, destruens Ephesinam secundam, primamque confirmans.

196. « Et quia nobis de Ezechielis Prophetæ verbis objicitur illud, quod ad sacerdotes Hierusalem malum a bono non discernentes, ex persona Domini dicebat[1] : Sacerdotes ejus spernentes legem meam, coinquinaverunt sancta mea, inter sanctum et pollutum non distinguebant, et inter medium mundi et immundi non secernebant : debet vestra pietas pariter nobiscum et universorum corda fidelium ex his verbis advertere, ideo nos non audere Chalced. Synodi retractare judicium, ne ibidem considentibus sacerdotibus ista (quod absit) ab hæreticorum insidiis macula inuratur : ut eos inter sanctum et pollutum, et inter medium mundi et immundi non potuisse discernere criminentur, si nos modo causas ejusdem sanctæ Synodi cum consensu Sedis Apostolicæ judicio terminatas, sub qualibet occasione, viderint retractare. Propterea ergo discretionem atque judicium sanctorum Patrum nos in omnibus conservantes, et rerum omnium dispositionem, secundum eam quam reddimus rationem ex Chalcedonensis Synodi judicio declaratam, cum satis apertissima luceat veritate, ex verbis Epistolæ viri venerabilis Ibæ rectissimo ac piissimo intellectu perspectis, et ex Gestis apud Photium et Eustathium habitis ; et ex ipsius Ibæ episcopi præsentis a præsentibus intentione discussa, Patres nostros in Chalcedone residentes justissime Orthodoxam ejusdem viri venerabilis Ibæ episcopi pronuntiasse fidem, et reprehensionem beati Cyrilli, quam humanitus per errorem intelligentiæ evenisse cognoverant, congrua satisfactione purgatam : præsentis sententiæ nostræ auctoritate statuimus atque decernimus, cum in omnibus, tum etiam in sæpius memorata venerabilis Ibæ Epistola intemeratum Patrum in Chalcedone residentium manere judicium ». Quo nempe declararunt ex ea Ibam comprobatum esse Catholicum, non autem quod qui in ea recitantur errores aliquo modo recipiendos esse putarint, quos jam antea ab iisdem Patribus et ab ipso Iba in eadem Synodo liquet fuisse damnatos. Quamobrem ne ob eam causam ab occasionem quærentibus ex ea Epistola aliquid derogaretur integritati ipsius Synodi Chalcedonensis, idem Vigilius non pro defensione Epistolæ, sed pro firmitate ejusdem Synodi conservanda hæc addit :

197. « Nec quemquam ad ordines et dignitates Ecclesiasticas pertinentem hoc Constituto nostro permittimus aliquando præsumere vel super ejusdem Epistolæ negotium vel aliis in Chalcedonensi Concilio consensu vicariorum Sedis Apostolicæ judicatis, ordinatis, definitis atque dispositis, tanquam imperfectis atque reprehensibilibus, sive per additamentum, sive per diminutionem, sive per immutationem, vel quoquo modo aliquid temerariæ novitatis inferre ». Hæc ipse pro defensione atque integritate Actorum Synodi Chalcedonensis : adeo ut duplex de ea Epistola esset judicium faciendum : alterum, cum Epistola illa consideratur in ejusdem Synodi Actis inserta et ad hoc posita, ut qualis tunc esset Ibas, qui jam antea hæreticus fuerat, intelligeretur : hac habita ratione, nequaquam detrahendum quis jure dixerit Apostolicæ Sedis legatis, vel aliis, qui ex ea comprobarunt

[1] Ezech. XXII.

Ibam esse Catholicum, cum ex ea intelligeretur, ipsum esse, jam pace facta, redditum unitati, ob idque non esse explodendam Epistolam, sed ad hoc quod diximus, probandum esse recipiendam : alterum vero judicium faciendum, si ea ratio auferatur, atque seorsum posita extra Acta Epistola illa consideretur : tunc quidem jure meritoque nemo non dixerit (quod pariter a sancta Synodo et sanctissimorum Pontificum decretis definitum postea fuit) eam Epistolam ob blasphemias in ipsa positas penitus respuendam. Sed quæ his addat Vigilius, accipe :

198. « Pari ratione decernimus, ne quisquam Epistolæ beati Cyrilli, cui duodecim sunt subjecta Capitula, vel ipsis capitibus adversus Nestorii perfidiam promulgatis existimet derogandum : cum constet eumdem Ibam, vel inter omnes Orientales episcopos post explanatum sibi eorumdem Capitulorum intellectum, beati Cyrilli communicatorem toto vitæ ejus tempore permansisse, abjicientem ea, et a veri intellectus rectitudine repellentem, in quibus vel ex suprascripta Epistola unius Ibæ episcopi, vel ex omnibus quæ in sancta Synodo Chalcedonensi judicata, ordinata, definita, atque disposita sunt, ita quidquam aptatur, ut per auctoritatem ejusdem Synodi aut perversum dogma assertum esse Nestorii aut ipse dicatur Nestorius excusatus.

199. « Et ne quis forsitan arbitretur ambiguum, quod præfatis legatis atque vicariis Sedis Apostolicæ a beatissimo papa Leone tantum fidei causa, et non etiam de depositorum incompetenter episcoporum fuerit revocatione mandatum, et quasi superflue Ibæ quoque Edessenæ civitatis episcopi causam coram sanctis Patribus existimet agitatam : noverit beatissimum papam Leonem sanctæ Chalcedonensi Synodo hæc inter cætera scripsisse, dicendo : Quia vero non ignoramus per pravas æmulationes statum multarum Ecclesiarum fuisse turbatum, plurimosque episcopos qui hæresim non reciperent, sedibus suis pulsos, et in exilia deportatos, atque in locum superstitum alios substitutos: his primitus vulneribus adhibenda est medicina justitiæ, ne quisquam careat propriis, vel aliter utatur alienis.

200. « Et ne quis dubitet, utrum ea quæ de restitutione episcoporum gesta sunt in Chalcedonensi Synodo, ad beatissimi Leonis fuerint perducta notitiam, et ab eodem confirmata : ipsam potius Synodi relationem ad beatissimum Leonem prædecessorem nostrum directam congrua legere sollicitudine non omittat : cujus post alia in fine hæc verba sunt : Omnem vobis Gestorum vim insinuare curavimus ad consistentiam nostram, et eorum, quæ a nobis acta sunt, confirmationem et dispositionem. Post quorum notitiam idem beatissimus papa Leo ad piæ memoriæ Pulcheriam Augustam gratias referens de restitutis episcopis, ita scribit : Clementia igitur vestra cognoscat omnem Romanam Ecclesiam de universis fidei vestræ operibus plurimum gratulari, sive quod legationem nostram pio per omnia juvistis affectu, et quod sacerdotes Catholicos, qui ab Ecclesiis suis injusta fuerant ejecti sententia, reduxistis. Ecce et in eo quod omnia gesta beatissimo papæ Leoni directa sunt, rerum gestarum ad eum perducta notitia est, et in recurrentium actione gratiarum rerum gestarum confirmatio declaratur.

201. « Non dubitamus igitur omnium fidelium sensibus patefactum, quæ vicariis beati Leonis papæ loco ejus Synodo præsentibus, ab eodem fuerit dispensandarum rerum forma mandata, vel quales ad expungendum perceperint actiones, vel quæ ab illo generali Concilio, præsidente ac consentiente per vicarios suos Sedis Apostolicæ præsule, fuerint constituta : quæ neque minui, neque augeri, neque perfringi, neque posse fas est ab aliquo retractari. Non licere autem venerandæ Chalcedonensis Synodi statuta convelli, vel quolibet colore seu titulo retractari, prædecessorum nostrorum pauca de innumeris prolata Constituta nos docent, ex illius præcipue beati Leonis prædecessoris nostri Epistolis, quo in vicariis suis summo præsule floruit sanctum Chalcedonense Concilium. Ait namque in Epistola ad piæ memoriæ Leonem Augustum ita : Hæc autem Dei munera ita demum nobis divinitus conferuntur, si de his quæ sunt præstita non inveniamur ingrati, et tanquam nulla sint quæ adepti sumus, contraria potius exspectemus. Nam quæ patefacta sunt quærere, quæ perfecta sunt retractare, et quæ sunt definita convelli, quid aliud est, quam de adeptis gratias non referre, et ad interdictæ arboris cibum in pravos appetitus mortiferæ cupiditatis extendere? Et post aliquanta, ita : Prænoscat, inquit, igitur pietas tua, venerabilis imperator, hos quos spondeo dirigendos, non ad confligendum cum hostibus fidei, nec certandum contra illos a Sede Apostolica profecturos : quia de rebus et apud Nicæam et apud Chalcedonem, sicut Deo placuit, definitis, nullum audemus inire tractatum tanquam dubia vel infirma sint, quæ tanta per Spiritum sanctum fixit auctoritas.

202. « Necnon idem beatus prædecessor noster papa Leo ad præfatum venerabilem Augustum in alia Epistola : Non sinas (ait) contra dexteræ Omnipotentis triumphos redivivis exurgere motibus extincta certamina : præsertim cum in damnatis jamdudum hæreticorum ausibus omnino non liceat : et hic fructus piis laboribus debeatur, ut omnis Ecclesiæ plenitudo in suæ unitatis soliditate secura permaneat nihilque prorsus de bene constitutis retractetur : quia post legitimas et divinitus inspiratas constitutiones velle confligere, non pacifici est animi, sed rebellis, dicente Apostolo [1] : Verbis enim contendere nihil utile est, nisi ad subversionem audientium. Nam si humanis persuasionibus semper disceptare sit liberum, nunquam deesse poterunt, qui veritati audeant resultare, et de mundanæ sapientiæ loquacitate confidere. Item post pauca : Pie nobis et constanter videndum est,

[1] 2. Tim. II.

ne, dum talium disputatio admittitur, his quæ divinitus definita sunt auctoritas derogetur. Item in Epistola papæ Leonis ad Anatolium Constantinopolitanum episcopum : Ut autem hæc exhortatio ad omnium fratrum possit notitiam pervenire, diligentiæ vestræ cura perficiat : quia (quod sæpe dicendum est) tota religio Christiana turbatur si quidquam de his quæ apud Chalcedonem constituta sunt, convellatur ; et quæ ex divina sunt dispositione composita, nlla patiamini novitate temerari.

203. « Sed et beatissimus prædecessor noster papa Simplicius ad Zenonem Augustum sic inter cætera dicit : Neque aliquis dubius rationis et trepidus mentis exspectet novi aliquid post Chalcedonense Concilium contra definitiones ipsius retractari; quia per universum mundum insolubili observatione retinetur, quod a sacerdotum universitate est constitutum. Item memoratus papa Simplicius Zenoni Augusto : Nullus ad aures vestræ pietatis perniciosis mentibus pandatur accessus, nulla retractandi de veterrimis fiducia concedatur : sic hæresum denique machinamenta cunctarum Ecclesiasticis prostrata decretis, nunquam sinuntur oppugnationibus elisa reparare certamina. Item prædictus papa Simplicius ad præfatum Zenonem Augustum : Ita Chalcedonensis Synodi constituta, vel quæ beatæ memoriæ prædecessor meus Leo Apostolica traditione perdocuit, intemerata vigere jubeatis ; quia nec ullo modo retractari potest, quod illorum definitione sopitum est.

204. « Constat ergo ex præfatis testimoniis Patrum, quam tenere debeamus pro Apostolicæ Sedis rectitudine, et pro universalis Ecclesiæ consideratione cautelam : cujus nos quoque cautelæ jamdudum memores, in eam quam tunc dederamus ad Mennam Constantinopolitanum episcopum Epistolam, quam tum præsentibus pluribus sacerdotibus et glorioso senatu, Menna sanctæ recordationis episcopo vestræ clementiæ offerente, et pietate vestra nobis cum ejus consensu restituente receptam, quantum ad Trium Capitulorum causam pertinet, evacuavimus, nullatenus a loci nostri atque propositi circumspectione cessantes, competentem Chalcedonensis Synodi reverentiam curavimus omnibus exhibere, sicut series ejusdem testatur Epistolæ; cujus ad probandam cautelam nostram subjecimus perpauca de plurimis : quibus diligenter inspectis, qualiter apud nos sancta Chalcedonensis Synodus inviolata permanserit atque permaneat, evidenter ostenditur. Siquidem de eadem Synodo ita nos ipsa Epistola nostra certum est inter cætera posuisse, dicentes : Cum apud nos manifesta ratione perclareat quicumque in contumeliam antefactæ Synodi aliquid tentat agere, sibi potius nociturum. Item post alia :

205. « Sed si evidenter nobis fuisset ostensum in ipsis Gestis potius contineri, nullus auderet tantæ præsumptionis auctor existere, ut aliquid, quod in illud sanctissimum judicium productum est, velut dubium judicaret : cum credendum sit, illos tunc præsentes a præsenti rerum memoria diligentius etiam præter scriptum aliqua requirere, vel definire certius potuisse, quod nobis nunc post tanta tempora velut ignota causa videatur ambiguum ; cum et hoc deferatur reverentiæ Synodorum ; ut et in his quæ minus intelliguntur, eorum cedatur auctoritati. Item post alia : Salvis omnibus, atque in sua perpetua firmitate durantibus, quæ in Nicæno, Constantinopolitano, Ephesino primo, atque Chalcedonensi venerandis constant Conciliis definita, et prædecessorum nostrorum auctoritate firmata ; et cunctis, qui in memoratis sanctis Conciliis abdicati sunt, sine dubitatione damnatis, et his nihilominus absolutis, de quorum ab iisdem Synodis absolutione decretum est : item post alia :

206. « Anathematis sententiæ eum quoque subdentes, qui quævis contra prædictam Synodum Chalcedonensem, vel præsenti, vel quælibet in hac causa sive a nobis, sive a quibuscumque gesta scriptave inveniuntur, pro aliqua susceperit firmitate : et sancta Chalcedonensis Synodus, cujus magna et inconcussa est firmitas, perpetua et veneranda sicut Nicæna, Constantinopolitana, atque Ephesina prima habent, suam teneat firmitatem. Item post alia : Anathematizamus et eum quoque, quicumque sanctam Nicænam, Constantinopolitanam, Ephesinam primam, atque Chalcedonensem sanctissimas Synodos in una et immaculata fide Apostolis consonantes, et ab Apostolicæ Sedis præsulibus roboratas, non et fideliter sequitur, et æqualiter veneratur : vel qui ea quæ in ipsis sanctis Conciliis, quæ præfati sumus, gesta sunt, vult quasi prave dicta corrigere, aut vult imperfecta supplere.

207. « Ecce venerabilis imperator, luce clarius demonstratur, hanc nos habuisse semper in sanctarum quatuor Synodorum reverentia voluntatem, et quæcumque a sanctis Patribus in eisdem considentibus definita, vel statuta, sive judicata sunt, intemerata permanere. Manentibus ergo omnibus quæ de Epistola Ibæ personaque ejus in sanctorum Patrum et Sedis Apostolicæ vicariorum interlocutionibus continentur, illud nobis, omnibusque Catholicis æquali voluntate sufficiat, quod illic sibi sancta Synodus sufficere posse clamavit, dicendo : Nestorium et ejus dogmata modo anathematizet : quo anathemate nefandissimorum Nestorii et Eutychetis ab Iba episcopo toties iterato, totius satisfactum esse Synodi voluntati.

208. « His igitur a nobis cum omni undique cautela atque diligentia propter servandam inviolabilem reverentiam prædictarum Synodorum et earumdem venerabilia Constituta dispositis : memores scriptum esse, terminos Patrum nostrorum nos transcendere non debere : statuimus et decernimus, nulli ad ordines et dignitates Ecclesiasticas pertinenti licere quidquam contrarium his quæ præsenti asseruimus vel statuimus Constituto, de sæpe dictis Tribus Capitulis aut conscribere, vel proferre,

aut componere, vel docere, aut aliquam post præsentem definitionem movere ulterius quæstionem. Si quid vero de iisdem Tribus Capitulis contra hæc, quæ hic asseruimus, vel statuimus, nomine cujuscumque ad ordines et dignitates Ecclesiasticas pertinentis factum, dictum, atque conscriptum est, vel fuerit, et a quolibet ubicumque repertum; hoc modis omnibus ex auctoritate Sedis Apostolicæ, cui per gratiam Dei præsidemus, refutamus».

Subscriptio.

209. A ☧ Ω Juvante Deo et per ipsius gratiam Vigilius episcopus sanctæ Ecclesiæ Catholicæ Urbis Romæ huic Constituto nostro subscripsi.

Subscriptiones episcoporum.

« Joannes episcopus Ecclesiæ Marsorum huic Constituto consentiens subscripsi.

« Zacchæus episcopus Ecclesiæ Scyllacenæ huic Constituto consentiens subscripsi.

« Pastor misericordia Dei episcopus Ecclesiæ Iconiensis metropolis huic Constituto consentiens, subscripsi.

« Vincentius episcopus Claudiopolitanus Metropoleos huic Constituto consentiens, subscripsi.

« Zacchæus episcopus rogatus a fratre Valentino episcopo Silvæcandidæ, ipso præsente et consentiente et mihi dictante, huic Constituto pro ipso subscripsi ». Valentinus hic est ille, de quo superius egimus : qui missus vicarius a Vigilio Romam, in Portu Romano a Totila rege Gothorum amputatus est manibus, ob idque per alium subscribit.

« Julianus humilis episcopus Ecclesiæ Cingulanæ huic Constituto consentiens subscripsi.

« Paulus humilis gratia Dei episcopus Ecclesiæ Ulpianensis huic Constituto, quod beatissimus papa Vigilius in causa Trium Capitulorum protulit, ad omnia suprascripta consentiens, subscripsi.

« Projectus episcopus Nassitanæ civitatis huic Constituto consentiens, subscripsi.

« Fabianus gratia Dei episcopus Zapparenæ civitatis huic Constituto, quod beatissimus papa Vigilius in causa Trium Capitulorum protulit, ad omnia suprascripta consentiens, subscripsi.

« Primasius Dei gratia episcopus civitatis Adrumetinæ, quæ etiam Justinianopolis dicitur Concilii Bizaceni, huic Constituto, quod beatus papa Vigilius in causa Trium Capitulorum protulit, consentiens, subscripsi.

« Stephanus episcopus Ecclesiæ Ariminensis huic Constituto consentiens, subscripsi.

« Alexander episcopus Ecclesiæ Melitenæ huic Constituto consentiens, subscripsi.

« Julianus episcopus Ecclesiæ Melitensis huic Constituto consentiens, subscripsi.

« Redemptus episcopus Ecclesiæ Nomentanæ huic Constituto consentiens, subscripsi.

« Venantius episcopus Ecclesiæ Lippiensis (Liparensis) huic Constituto consentiens, subscripsi.

« Quodvultdeus episcopus Ecclesiæ Numanæ (Nuceranæ) huic Constituto consentiens, subscripsi.

« Theophanius archidiaconus sanctæ Ecclesiæ Romanæ huic Constituto consentiens, subscripsi.

« Pelagius miserante Deo diaconus sanctæ Ecclesiæ Romanæ huic Constituto consentiens, subscripsi.

« Petrus miserante Deo sanctæ Ecclesiæ Romanæ diaconus huic Constituto consentiens, subscripsi.

210. « Datum pridie idus Maii, imperante domino nostro Justiniano perpetuo Augusto anno XXVII post consulatum Basilii V. C. anno XII, in Constantinopolitana civitate ». Hactenus Vigilii tractatus, Constituti nomine nuncupatus. Porro ejusmodi Vigilii decretum ante conscriptum, ad imperatorem primum datum, ab eodem ad Synodum missum esse, ex sequenti Collatione sexta Synodi quintæ possumus intelligere, in qua allata ab ipso Vigilio pro defensione Ibæ Epistolæ, nempe interlocutiones episcoporum in Concilio Chalcedonensi confutantur.

211. Agamus igitur de ipsa, quæ sexta ordine sequitur, Collatione : de qua primum monendum, quod dum falsa quædam asserta ibi reperiuntur, de impostura non mediocrem suspicionem inducunt : cum videlicet habetur ibidem dictum, Ibam negasse Epistolam esse suam, ex eo quod post unionem pacemque factam negaverit se quidquam contra Cyrillum esse locutum. Verum cum eodem momento pacis initæ eam scripserit Ibas Epistolam; quod dixit, post unitatem inclusive intelligi voluit, post quam minime probaretur ipsum adversus Cyrillum aliquod protulisse indecens verbum. Sed et quod ibidem subditur, eamdem Epistolam in Synodo Chalcedonensi a Patribus fuisse damnatam, ipsa Acta secus docent : neutrum enim horum verum esse superius cum egimus de Chalcedonensi Concilio, sexto tomo ex ipsius Synodi Actis apertius demonstravimus. Certe quidem et sanctum Gregorium Romanum Pontificem eadem Acta depravata nactum esse, dum eadem affirmat, item ostendimus. Etenim Ibam eamdem Epistolam suam esse professum, et legatos Apostolicæ Sedis inter alios asseruisse, ex ea lecta Epistola Ibam cognitum esse Catholicum, quod Catholica pacta conventa initæ pacis se recipere profiteretur, inter quæ erat damnatio Nestorii et ejus errorum, superius diximus.

212. Porro hæc sexta Collatio, quæ celebrata ponitur decimo quarto kalendas Junias, eo ordine disposita est, ut cum in ea actum sit de ipsa causa Ibæ (quod est unum ex Tribus Capitulis) primo loco ipsius Ibæ Epistola recitata sit, indeque contra Ibam Epistola Procli in medium allata, ex quibus convinceretur Ibas post pacem Ecclesiæ perseverasse Nestorianus : postea judicium de ipso habitum Berythi breviter repetitum est. Inde vero additum de interlocutionibus episcoporum, quæ in causa Ibæ in Chalcedonensi Concilio descriptæ reperiun-

tur, actumque est (ut apparet) adversus Vigilii Constitutum, licet præ reverentia ipsum non nominaverint : partimque excusant, partim vero redarguunt, hoc usi potissimum argumento : « In Conciliis non unius vel secundi interlocutionem attendere oportet, sed quæ communiter ab omnibus vel amplioribus definiuntur ».

Istis subjiciunt, ex episcoporum etiam interlocutionibus probari Epistolam Ibæ esse hæreticam, et damnatam a Patribus, cum videlicet, ipsum Ibam coegerunt damnare Nestorium. cui visa esset eadem Epistola favisse. Posthæc autem relegi jussa sunt Acta primæ Synodi Ephesinæ, et sancti Leonis papæ ad Flavianum Epistola, atque ex Concilio Chalcedonensi petita fidei professio, cui collata Epistola Ibæ in multis comprobata est hæretica, ob idque ab omnibus condemnata, dictumque iterum anathema Nestorio ac Theodoro Mopsuesteno. Huncque finem tandem sortita est Collatio sexta.

213. Sed quomodo hæc non contradicant Actis Synodi Chalcedonensis, in quibus interlocutione Apostolicæ Sedis legatorum et aliorum disertis verbis dictum est, ea lecta Epistola, Ibam auctorem ejus probari esse Catholicum? Nam si Epistola esse pronuntiatur hæretica, quomodo auctor ipsius dici potuit probari Catholicus? De his cum sæpe superius dictum sit, dum de eodem Concilio Chalcedonensi est historia recitata, atque itidem nuper ingestum iterum : hic rursum paucis erit in memoriam revocandum : nimirum quod in fine habetur Epistolæ, ejus auctorem Ibam pacem in Ecclesia initam esse testari, seque ostendere ex eo lætari, pacique consentire, dum de restituta concordia Deo gratias agit : cumque ea conditione transactio illa facta fuerit, ut Nestorius atque ejus pariter condemnarentur errores, Synodusque Ephesina prior et in ea decreta reciperentur : plane ex necessaria proveniebat assumptione, ut et (quod Catholici esset hominis) Ibas Nestorium condemnarit, Synodumque Ephesinam professus sit. Sic igitur haud perperam interlocuti sunt Apostolicæ Sedis legati et alii, cum dixerunt Epistola illa lecta. Ibam probatum esse Catholicum : et hoc plane fuit quod interlocutus est Eunomius episcopus, ipsam Epistolam in principio apparere hæreticam, in fine vero inventam esse Catholicam. Sed de his modo satis, de quibus superius sæpe diffusius actum est.

214. At non prætermittamus hic Græcorum illorum vafritiem notam facere, nimirum præter fas jusque sacrum corrupisse textum Synodalium Actorum, dum tandem addiderunt (quod diutius tentarant) verba illa ad Chalcedonense Concilium, de quibus sub Hormisda papa diu fuerat altercatum, cum contenderent nonnulli Eutychianæ hæresis suspecti, præsertim vero Scythæ monachi de quibus superius pluribus actum est, ut in ipsam sacrosanctam Synodum Chalcedonensem inferrentur verba ista : « Dominum nostrum Jesum Christum unum esse de sancta Trinitate ». Quod cum tunc non obtinuissent, quod absque additamento Synodus recte consisteret : hic modo dum confertur Ibæ Epistola cum Concilii Chalcedonensis professione, hæc recitant Synodi verba : Chalcedonensis sancta Synodus in definitione quam de fide fecit, prædicat Deum Verbum incarnatum hominem factum esse. Addideruntque Synodi verbis hæc: « Qui est Dominus noster Jesus Christus unus de Sancta Trinitate, etc. » Quasi id professa fuerit ipsa Synodus Chalcedonensis, quæ potius unam dicere maluit personam sanctæ Trinitatis, quam unum de sancta Trinitate. Sed cur id dicendum recusarit Hormisda ob dolos vitandos hæreticorum Eutychianorum, et cur a successoribus ad confutandos Nestorianos illa sint verba recepta, dictum est de his pluribus suo loco superius. Jam vero veniamus ad septimam Collationem.

215. Rursus enim ad septimum kalendas Junii iidem qui supra Orientales episcopi ad Synodum convenere. Ubi primum Constantinus quæstor nomine imperatoris Synodo suggessit, ut singula legerentur quæ Vigilius ad diversos scripsisset, sive cum damnavit Rusticum et Sebastianum Ecclesiæ Romanæ diaconos, sive cum suspicione pulsatus de Trium Capitulorum damnatione litteras scripsisset ad Valentinianum, Tomitanæ in Scythia Ecclesiæ antistitem, necnon ad Aurelianum episcopum Arelatensem; in eo ex his laborante imperatore, ut posset arguere ipsum Vigilium prævaricationis, quasi ante Tria Capitula condemnasset, quæ postea defendisset. At postremum vero recitantur Acta Antiochena, quibus docetur, Nestorianos vindicantes sibi ut suum Theodoretum, ejus imaginem super currum cum triumpho duxisse. His peractis, absoluta est Collatio septima.

216. Ultima demum Collatio habita legitur quarto nonas Junias : in qua recitata est sententia contra Theodorum Mopsuestenum, Ibæ Epistolam, et Theodoreti scripta adversus Cyrillum. Est ejus exordium : « Magno Deo et Salvatore nostro Jesu Christo, etc. » Ad calcem vero sententiæ a Synodo positi habentur duodecim anathematismi contra Nestorii et Eutychetis hæreses et adversus Tria illa Capitula : quæ omnia secuta subscriptio episcoporum roboravit. Ab Eutychio episcopo Constantinopolitano primum omnium subscriptum est latæ sententiæ, inde ab Apollinare Alexandrino, et Domno Antiocheno : sed cum episcopus Hierosolymitanus non adesset Eustochius per legatos subscriptus legitur : sunt omnes numerati centum sexaginta quinque. Quid autem in eadem sententia de Vigilio papa sint prælocuti, hic recitemus; sic enim se habet :

217. « Quia contigit Vigilium religiosissimum in hac regia urbe degentem omnibus interesse quæ de Tribus Capitulis annotata sunt, et tam in scriptis quam sine scriptis ea sæpius condemnasse : postea tamen et consensit in scriptis in Concilio convenire et disceptare una nobiscum de his Tribus Capitulis, ut diffinitio communiter ab omnibus nobis præbeatur fidei rectæ conveniens : piissimus imperator

(secundum quod inter nos placuit) tam ipsum quam nos hortatus est communiter convenire, eo quod sacerdotes decet communibus quæstionibus finem communem imponere. Unde necessario petivimus ipsius reverentiam, scriptis suas promissiones adimplere : nec enim justum esse amplius scandalum de his Tribus Capitulis crescere, et Dei Ecclesiam conturbari ». Et inferius : « Cum autem et a nobis omnibus invitatus, et insuper gloriosissimis judicibus missis ad ipsum a piissimo imperatore promisit per seipsum de iisdem Tribus Capitulis sententiam proferre. Hujusmodi responso audito, Apostoli nos admonitiones in corde habentes, quod unusquisque pro se rationem reddet Deo, timentes autem et scandalum imminens eis qui vel unum ex minimis scandalizant, quanto magis imperatorem ita Christianissimum et populos et Ecclesias totas, etc. » Subditur enim causa, cur ipsi ad ea de Tribus Capitulis definienda permoti fuerint putantes præmissam excusationem sufficere, quod Vigilius Pontifex, vocatus licet tam solemniter, ad Synodum venire recusarit.

218. Ex his primum illud considerandum putamus, renuentem Vigilium minime coactum fuisse aliquo termino peremptorio ex more præfixo ad Synodum convenire, neque prohibitum pro arbitrio de causa in Synodo ventilanda, pendente Synodo, sententiam ferre; neque ulla ob id a Synodo censura perculsum. Illud insuper, quod sciret Synodus absque assensu Romani Pontificis irrita reddi decreta Concilii : utcumque possent Vigilii consensum ad ea quæ ab ipsis de Tribus Capitulis sunt definita prætendere; in sententia posuerunt, antea ab ipso et sine scriptis Tria damnata esse Capitula, tacentes omnino quid ab ipso per editum Constitutum, pendente Synodo, pro defensione Trium Capitulorum decretum esset, utpote quod scirent, non esse cujusvis Synodi infringere latam sententiam ab ipso Romano Pontifice. Hæc, inquam, omnia tacuere, ut qui (quod dictum est) non ignorarent, nullius esse roboris, quæ contra præceptum ejusdem Pontificis esset Synodus congregata, et quæ ipso contradicente, in eadem fuissent Synodo constituta. Quod igitur scirent, non esse tantum virium cuivis Synodo quolibet numero episcoporum pollenti, ut infringere possit decreta Romani Pontificis : silentio potius agere, quam contrariis niti viribus, consultius visum fuit : sicque nullam penitus de Vigilii Constituto, quo defendebat Tria Capitula, mentionem habendam esse duxerunt.

219. His ista se habentibus, si ad numeros omnes, quibus constare debet Synodus, ut Œcumenica in Spiritu sancto legitime congregata dicatur, istam conferas : rebus sic stantibus quas exhibent Acta plane consenties ipsam non Œcumenicæ tantum, sed nec privatæ Synodi mereri nomen : ut quæ resistente Romano Pontifice fuerit congregata, et contra ipsius decreta ab ea pariter sententia dicta. At quomodo factum sit, ut eadem postea nomen Synodi obtinuerit Œcumenicæ, inferius dicturi sumus.

220. Hic modo illud considerandum est : num effectum illum fuerit id Concilium consecutum, cujus causa fuit indictum, nempe ut Eutychiani illi hæretici, qui dicebantur Hæsitantes, reciperent (ut promittebatur) sacrosanctum Chalcedonense Concilium, Tribus illis, quibus offendi videbantur, Capitulis condemnatis? minime gentium : etenim in errore pressius permansere. Unde ex hac Synodo evidens fuerit posteris relictum exemplum, nihil contra fas hæreticis concedendum sub specie conversionis illorum. Nam audi Leontium Scholasticum, qui his temporibus hæc scribebat[1]. « Alia (inquit) nobis oritur de Justiniani temporibus difficultas : nam quia Justinianus, qui videret Hæsitantes occlamare Theodoreto (Theodoro) et Ibæ, quasique propter ipsos aversari Synodum, anathemati eos subjecit : objiciunt nobis, quamobrem illos anathematizassemus? Aut boni scilicet erant, aut mali. Si boni, cur anathematizatis? Si mali, cur a Synodo, *Chalcedonensi videlicet*, recepti sunt? Quod si vos jam ipsos ut malos anathematizatis, quid hoc ad Chalcedonense Concilium a vobis probatum, quod eos suscepit? Ad hoc respondemus, Justinianum hoc certo quodam consilio fecisse. Nam quia videbat (ut diximus) horum causa Hæsitantes Synodum aversari : perfecturum se putabat, ut iis anathematizatis, Synodus reciperetur. Ideoque duos anathematizandos duxit (quanquam minime anathematizatos oportuit) ut omnes ad unionem redigeret. Hanc igitur ob causam illos anathemati subjecit. Verum nec sic quidem adducti sunt Hæsitantes, ut Synodum reciperent ». Hæc Leontius, qui et alia quæ in Orthodoxos idem Hæsitantes objicerent, recenset atque refellit. Citat ipsum Joannes Damascenus[2].

221. At non hæretici tantum minime conversi (quod ferendum aliquo pacto esset) sed quod longe deterius est, Orthodoxi schismate divisi sunt, et universa Ecclesia Catholica schismate dilacerata : et quod monstruosius accessit, ab imperatore, qui Christianissimus semper videri voluit, persecutio excitata fuit, et haud quidem levis : siquidem illi qui damnationem Trium Capitulorum non reciperent, imperatoris jussu in exilium agebantur. Nam audi Liberatum diaconum[3], dum ait, quod sicuti omnes qui consentiebant in damnationem Trium Capitulorum, ab imperatore muneribus ditabantur : « Ita (inquit) non consentientes, depositi, in exilium missi sunt; vel aliqui fuga latitantes in angustiis felicem exitum susceperunt ». Hæc ipse, qui una cum suis Africanis pro Tribus Capitulis pariter pugnavit. Sed et de Victore in Africa episcopo hæc Isidorus habet[4] : « Victor pro defensione Trium Capitulorum a Justiniano Augusto exilio in Ægyptum transportatur. Unde rursus Constantinopolim evocatus, dum Justiniano imperatori et

[1] Leon. de Sect. Act. VI. in fin. et VII. — Joan. Damas. de Ortho. fid. l. III. c. 11. — [3] Liberat. diac. in Brev. c. ult. — [4] Isidor. de Vir. illust. c. 25.

Eutychio Constantinopolitanæ urbis episcopo obtrectatoribus eorumdem Trium Capitulorum resisteret, rursus in monasterium ejusdem civitatis custodiendus mittitur, atque in eadem damnatione (ut dicunt) permanens moritur ». Hæc de Victore Isidorus. Constat et Facundum Hermianensem episcopum in Africa quæsitum ad pœnas, eo quod quam disertissime pro Tribus illis (ut diximus) scripsisset Capitulis: ipsum autem captantem latebras evasisse, e quibus adversus Mocianum hæc ipsa exprobrantem libellum scripsit.

222. At non Africanis tantum episcopis ob eamdem causam idem imperator negotium facessivit, sed adversus Illyrici episcopos, qui pro Tribus Capitulis collegerant Concilium, edictum promulgavit. De his enim hæc Isidorus habet [1], cum de Justiniano imperatore agit: « Condidit quoque (inquit) et rescriptum contra Illyricanam Synodum et adversus Africanos episcopos, in quo Tria Capitula damnare contendit, etc. » Immunes a persecutione illi tantum fuere, qui non sub ipsius Justiniani degebant imperio: hincque accidit, ut Venetæ et ei adjacentium regionum episcopi, cum essent sub Francorum dominio (Franci enim tunc illis dominabantur provinciis) contra quintam Synodum cogerent Concilium Aquileiæ, cujus meminit Beda. Quem igitur contra adversantes episcopos promulgasse constat edictum, num Vigilio papæ pepercit, qui pro Tribus Capitulis adversus imperatoris promulgatum ante decretum et contra Synodi sententiam Constitutum ante a se editum universæ Ecclesiæ notum fecit? minime quidem. Liquet enim ex Anastasio Vigilium una cum iis qui cum ipso erant, in exilium fuisse deportatum, demum vero rogatu Narsetis ab exilio omnes pariter revocatos: de quorum restitutione suo loco acturi sumus.

223. *Quintæ Synodi auctoritas probatur, et Vigilius defenditur.* — Porro si Vigilius in exilium actus est: quomodo dicunt nonnulli ipsum Vigilium per litteras consensum jam Synodo tribuisse? Non enim ista sibi inter se adversantia simul convenire possunt, ut Vigilius consensum Synodo præbuerit, et in exilium actus sit: cum præsertim Liberatus testetur, eos qui in damnatione Trium Capitulorum Synodo consenserunt, ab imperatore abdicatos esse. Græcorum tamen nonnulli sunt, qui de ipsius Vigilii consensu affirmant, quod scilicet scirent absque ejus assensu cuncta irrita cassaque ipso jure esse. Evagrius enim hæc ait [2] : « Vigilius autem per litteras consensit Concilio: non tamen interesse voluit ». Eadem quoque Nicephorus [3] tradit; necnon Eustathius in Vita Eutychii: idipsum Cedrenus, Zonaras, atque Photius de septem Synodis apud Euthymium in Panoplia [4]. Sed mihi verisimile non fit, ut vel pendente Synodo, vel statim ut est absoluta, id Vigilius fecerit, tum ex his quæ dicta sunt de ejus exilio mox secuto: tum etiam quod si verum esset, tunc per litteras assensum Vigilium tribuisse, utique litteræ illæ tanto emendicatæ labore atque industria Actis fuissent intextæ, et plurima earum exemplaria exscripta, notaque facta omnibus tum Orientalis, tum Occidentalis orbis Ecclesiis, non secus ac Epistola Leonis papæ, quod ex illis validarentur quæ a Synodo sancita ipso contradicente essent invalida. An autem post exilium assensus sit, cum redire Romam permissus est, suo loco dicemus.

224. Sed dices : Si Vigilius tunc cum ageretur non consensit, neque ratam statim absolutam Synodum habuit : quonam pacto nomen et titulum et auctoritatem obtinuit OEcumenicæ? Hic siste, lector, atque rem attente considera : non esse hoc novum, ut aliqua Synodus, cui nec per legatos ipse Pontifex interfuerit, sed adversatus fuerit, titulum tamen obtinuerit OEcumenicæ, cum postea ut hujusmodi titulum obtineret, Romani Pontificis voluntas accessit. Ita quidem accidisse superius diximus Synodo Constantinopolitanæ sub Theodosio Majore celebratæ, repugnante Damaso, qui (ut suo loco vidimus) Synodum ipsam Romæ celebrandam indixerat : cui tamen accedens postea ejusdem Damasi papæ consensus, eam OEcumenicam esse fecit. Huic igitur Synodo etsi Vigilii consensum aliquando defuisse dixerimus, ipsius tamen postea, vel successoris ejus Pelagii, et aliorum qui post ipsum præfuerunt Pontificum Apostolicæ Sedis assensu ipsa non caruit. Sic igitur quæ aliquando expers fuit penitus auctoritatis, ut nec legitima Synodus dici meruerit, eo quod resistente Romano Pontifice fuerit congregata, et eodem contra obnitente absoluta : ubi tandem pariter ipsius Vigilii et successorum Romanorum Pontificum sententia est probata, eadem titulo œcumenicæ toti Christiano orbi plena illuxit auctoritate. Ex quibus quisque poterit intelligere, quanta vis in Apostolica Sede resideat, cujus arbitrio pendeat, quid velit esse in universa Ecclesia sacrosanctum, et ab omnibus custodiri legitimum, atque canonicum comprobari.

225. Quod autem dum de Synodis agunt Patres, non eodem præconio eademque fiducia celebrant Synodum quintam, sicut alias quatuor præcedentes : id ea ex causa accidisse videtur, quod hac ex parte haud adeo nobilis ista quinta ut aliæ visa fuit, eo quod non de fide in hac actum est, sed de personis; in quatuor autem superioribus Synodis præcipua fidei Christianæ tractata atque stabilita sunt dogmata, nimirum de divinitate Filii Dei et Spiritus sancti, atque de incarnatione Verbi. Hinc vides sanctum Gregorium papam non audere hanc quintam cum quatuor superioribus conferre Synodis, cum ad Constantium Mediolanensem scribens, hæc ait [1] : « Nunc ita facimus, sicut vobis placuit, ut quatuor Synodos solummodo laudaremus. De illa autem Synodo quæ in Constantinopoli

[1] Isidor. de Vir. illust. c. 18. — [2] Evag. l. iv. c. 37. — [3] Nic. l. xvii. c. 27. 28. — [4] Euthim. Pan. part. ii. tit. xxiv.

[1] Greg. l. iii. Ep. xxxvii.

postmodum facta est, quæ a multis quinta nominatur : scire vos volo, quia nihil contra quatuor sanctissimas Synodos constituerit vel senserit : quippe quia in ea de personis tantummodo, non autem de fide aliquid gestum est, et de his personis, de quibus in Chalcedonensi Concilio nihil continetur, sed post expressas Synodos seu canones facta contentio, et extrema Actio de personis ventilata est ». Hæc Gregorius, eo quod ea de controversiis episcoporum post fidei definitionem statuta, Appendix potius quædam ad ipsam Synodum viderentur.

226. De probatione autem ipsius quintæ Synodi idem S. Gregorius ad Joannem Constantinopolitanum episcopum hæc habet [1] : « Quintum quoque Concilium pariter veneror : in quo Epistola quæ Ibæ dicitur, erroris plena reprobatur : in quo Theodorus personam Mediatoris Dei et hominum in duabus subsistentiis separans, ad impietatis perfidiam cecidisse convincitur; et in quo scripta quoque Theodoreti per quæ beati Cyrilli fides reprehenditur, ausu dementiæ prolata reperiuntur. Cunctas vero quas præfata veneranda Concilia prorsus respuunt, respuo; quas venerantur, complector ». Hæc Gregorius ad Joannem : in eamdemque sententiam ad Theodolindam Longobardorum reginam sic ait [2] : « Quantum vos pure diligimus, tantum de vobis fortius dolemus, quia vos imperitis stultisque hominibus creditis, qui non solum ea quæ loquuntur, nesciunt, sed vix ea percipere quæ audierint, possunt. Dicunt enim, piæ memoriæ Justiniani temporibus aliqua contra Chalcedonensem Synodum fuisse constituta. Qui dum neque legunt, neque legentibus credunt, in ipso errore manent, quem tibi de nobis ipsi finxerunt. Nos enim teste conscientia, fatemur de fide ejusdem sancti Chalcedonensis Concilii, nihil motum, nihil esse violatum : sed quidquid prædicti Justiniani temporibus actum est, ita actum est, ut fides Chalcedonensis Concilii a nullo vexaretur. Si quis autem contra ejusmodi Synodi fidem aliquid loqui præsumit vel sapere, nos ejus sensum sub anathematis interpositione detestamur ».

227. Ad Sabinum vero subdiaconum sic [3] : « Exeuntes maligni homines turbaverunt animos vestros, non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant, adstruentes, quod aliquid de Chalcedonensi Synodo piæ memoriæ Justiniani temporibus sit imminutum, quam omni fide omnique devotione veneramur : et sic quatuor Synodos sanctæ universalis Ecclesiæ, sicut quatuor libros sancti Evangelii recipimus. De personis vero, de quibus post terminum Synodi aliquid actum fuerat, ejusdem piæ memoriæ Justiniani temporibus est ventilatum, ita tamen, ut nec fides in aliquo violaretur, nec de iisdem personis aliquid aliud ageretur, quam apud eamdem Synodum Chalcedonensem fuerit constitutum. Anathematizamus autem, si quis ex definitione fidei, quæ in eadem Synodo prolata est, aliquid minuere præsumit ». Hæc ad Sabinum : sed fusius de his agit scribens ad Secundinum, ubi inter alia [1] : « Synodus quæ post eam generaliter facta est, idcirco a nobis recipitur, quia ejusdem Synodi, Chalcedonensis scilicet, in omnibus sequax honorem illius auctoritatemque custodit ».

228. At quod in Epistolis suis breviter tantum attigisse hæc Gregorius potuit, nec cunctos qui ejus essent quæstionis valuit explicare numeros : idem scribens ad Hibernos episcopos de his quærentes, mittit ad eos Pelagii papæ librum eodem argumento conscriptum, quo doceri potuissent, nihil ab Ecclesia perperam factum, quod ab aliis episcopis jure redargui potuisset. Nam audi ipsum de his ad eos ita scribentem [2] : « Ut de Tribus Capitulis animis vestris ablata dubietate possit satisfactio abundanter infundi; librum quem ex hac re sanctæ memoriæ decessor meus Pelagius papa scripserat, vobis utile judicavi transmittere : quem si, posito voluntariæ dissensionis studio, puro vigilantique corde sæpius volueritis relegere, eum vos per omnia secuturos, et ad unitatem nostram reversuros nihilominus esse confido. Porro si post hujus libri lectionem, in ea qua estis volueritis deliberatione persistere, sine dubio non rationi operam, sed obstinationi vos dare monstratis ». Hæc ad Hibernos dicta ex causa schismate divisos Gregorius. Meminit etiam ejusdem Pelagii papæ Epistolæ Paulus [3] diaconus, quam dicit fuisse conscriptam ab ipso Gregorio, cum esset diaconus. Ex quibus intelligas, librum illum non Pelagii senioris, sed junioris, qui præcessit Gregorium, fuisse opus.

229. At non Gregorius tantum cum prædecessoribus Romanis Pontificibus, sed et successores omnes quintam Synodum recepisse atque confirmasse noscuntur. Constat id de Leone Secundo, qui ad Constantium imp. scribens, eamdem Synodum confirmavit, cujus Epistola in sexta Synodo recitatur. Præstitit idipsum Hadrianus papa in Epistola ad Nectarium data. Itemque in aliis Œcumenicis Synodis postea celebratis eadem quinta Synodus Œcumenica cognita est atque probata : ut nihil penitus sit, quo in dubitationem amplius revocari possit. Verum quod ad hæc spectat tempora accidit quidem, ut cum his temporibus Vigilii Constitutum de Tribus Capitulis comprobandis ubique vulgatum haberetur præ manibus, ejus nisi auctoritate atque fiducia complures Catholici orbis episcopi Synodum quintam minime receperint, atque a contraria illis sentientibus sese diviserint : fuerunt hi episcopi Africani, Italique illi Venetiæ provinciæ atque Liguriæ, et alii Epirotici, Illyrici, et illis finitimi, demumque progressum est malum (ut vidimus) ad Hibernos. Constituto namque Vigilii fretos, id sibi jure licuisse eos ar-

[1] Greg. l. I. Ep. XXIV. — [2] Greg. l. III. Ep. IV. — [3] Greg. l. II. Ep. X. Ind. XI.

[1] Greg. l. VII. Ep. LI. Ind. X. — [2] Greg. l. II. Ep. XXXVI. — [3] Paul. diac. de Gestis Longob. l. III. c. 10.

bitratos esse, ex S. Gregorio satis intelligi potest.

230. Sed insurgens aliquis novator, urgensque dilemmate, dicet : Si bene fecit Vigilius contraria prioribus decernens, Pelagiusque et successores aliud statuentes de Tribus Capitulis, quam quæ ab ipso Vigilio statuta essent; fateri necesse est Vigilium ipsum aliquando errasse. Contra vero si Vigilius suo Constituto minime errasse dicatur ; tunc dicere opus erit, eumdem aliud decernentem, idipsumque confirmantes Pelagium et successores, a recto veritatis tramite deviasse. Vel saltem erit, ut levitatis crimen Vigilius effugere minime posse videatur, juxta illud Ecclesiastici [1] : « Unus ædificans, unus destruens : quid prodest illis nisi labor ? » Sed et prævaricationis notam quomodo effugiet, secundum Apostoli verba dicentis [2] : « Si quæ destruxi, hæc iterum ædifico, prævaricatorem me constituo ? » Ut autem hos solvas nodos, tricasque resolvas, tollas ambages, spinetaque tanta veritatis falce succidas, attende.

231. Primum omnium absque controversia ulla ab omnibus consentitur (quod modo legimus ab ipso S. Gregorio sæpius inculcatum, et a nobis superius est pluries dictum) in his disceptationibus de Tribus Capitulis nullam fuisse de fide quæstionem, ut alter ab altero aliter sentiens dici posset hæreticus. Rursum pariter ex his quæ dicta sunt in comperto est, utramque partem in altercando ac disserendo professam esse, totum quod ageret, in id respexisse, ut consultum esset dignitati sicut et auctoritati sacrosancti Concilii Chalcedonensis. Id quidem quintæ Synodi sexcenta loca, id Vigilium papam suo Constituto sæpe sæpius inculcasse legisti : ut nec de his ulla dubitatio esse possit. Hæc cum ita se habeant : si licuit Vigilio ex causa vitandi schismatis priorem mutare sententiam, et contraria iis quæ antea statuisset Constituto decernere : cur ipsi non licuit ex eadem causa, mutato rerum statu, rursum mutare sententiam, itidemque ejus successoribus in ipsius Vigilii abire decretum? Cum præsertim (ut sæpe dictum est) in utroque bene esset consultum Concilio Chalcedonensi, sive cum damnaret Tria illa Capitula, sive cum eadem ipsa defenderet, ut ex allatis pro utraque parte rationibus perspicue intelligi potest.

232. Cum enim damnarentur eadem Tria Capitula, nihil detractum fuit vel derogatum sacrosanctæ Synodo Chalcedonensi, sed additum potius sive dixerimus aliquid magis perspicue declaratum. Etenim cum Theodorus Mopsuestenus in Epistola Ibæ inveniretur esse laudatus : ne quis deciperetur, ut ob id a sancta Synodo ipsum una cum ejus scriptis putaret esse receptum, magnoque præjudicio Catholicæ veritatis plus illi quam par esset tribueret : placuit ipsum ex suis scriptis fuisse hæreticum demonstrare, pariterque damnare, ad obstruenda etiam hæreticorum ora, qui calumniabantur Synodum suscepisse in Epistola Ibæ ejusdem Theodori præconia. Insuper quod in eadem Epistola videri possent ab auctore laudata Theodoreti scripta, et Cyrillus nota Apollinaris erroris inustus : ne ex his daretur occasio, ut ab adversariis dici posset fuisse recepta a Synodo scripta Theodoreti contra Cyrillum, probasseque Synodum Cyrilli crimen : opus esse videbatur hæc veluti declarando, damnare jam antea improbata Theodoreti contra Cyrillum scripta. Rursum vero, ne quod Ibæ Epistola Actis Synodi Chalcedonensis haberetur intexta conferta blasphemiis, a Synodo in omnibus videretur esse suscepta : placuit Synodo et aliis ejus sententiæ episcopis eam ut hæreticam condemnare. Hæ sunt causæ et rationes, quibus Tria illa primum condemnare Capitula tum Vigilius tum Justinianus, tum Synodus postea sunt persuasi. His accedebat, quod magna spes erat, si ea Tria Capitula damnarentur, fore ut Eutychianorum pars illa, quæ Hæsitantium dicebatur, ad Ecclesiam remearet.

233. Ut autem Vigilius aliquando postea in hac sententia non steterit, sed pro defensione Trium Capitulorum fecerit Constitutum, utque alii quamplurimi diversarum provinciarum antistites itidem pro defensione Trium Capitulorum solliciti fuerint, plures etiam accesserunt dignæ causæ et rationes : atque primum, quod veluti per cuniculos aditus patefactus videretur ad invadendum sacrosanctum Chalcedonense Concilium, cum quæ in eo acta essent, iterum ad examen revocarentur. Præterea si consideretur, ut in communicatione Catholica defunctus aliquis posset damnari post mortem ; pateret ostium, ut ex suis scriptis quisque Ecclesiæ scriptor post mortem, licet in communione Catholica defunctus esset, sæpe posset ut hæreticus condemnari : cum haud facile sit reperire aliquem rerum Ecclesiasticarum tractatorem, qui quantumlibet titulo sanctitatis atque doctrinæ refulserit, non sit erroris alicujus arguendus.

234. Rursum vero quod infirmari videretur ab adversariis ipsum sacrosanctum Concilium Chalcedonense, quod recepisset Epistolam Ibæ blasphemam : pro ejus defensione insurgendum esse, necessarium visum fuit assererequе, quod etsi Synodus Chalcedonensis recitatam audierit Epistolam Ibæ, non potest tamen affirmari ita eam recepisse, ut cuncta quæ in ea scripta haberentur probaret, sed tantum quod ex ipsa cognitus fuerit Ibas evasisse Catholicus, nimirum cum historice ipse in ea mala præterita blasphemiasque recensens quæ hactenus viguissent, ad postremum de pace sancita, qua ab omnibus Nestorius fuit condemnatus, exultans Ibas potuit videri Catholicus : sed quasi id non sufficeret, a Patribus compulsus est plenius ibi condemnare Nestorium, adeo ut bene definitum judicium de Iba jam cum injuria Synodi calumniose revocari videretur in dubium.

235. His accedebat causa urgentissima, qua coactus fuerit in hanc Vigilius sententiam pertran-

[1] Eccl. xxxiv — [2] Galat. ii.

sire : nempe quod (ut sæpe dictum est) viderit tum Africanam, tum reliquas ferme omnes Occidentales Ecclesias schismate dividendas, si contra Tria Capitula in priori sententia perstitisset. Cum vero graviori damno universum Orientem ab Ecclesia Romana divisum cerneret, nisi Synodo consentiret, eam probavit. Sic igitur novis emergentibus causis, sententiam cum sæpe mutarit, haud arguendus est levitatis : sicut nec accusandus est Paulus Apostolus [1], neque prævaricator dicendus fuit, si cum ipsa tulisset de abroganda circumcisione suffragium, postmodum nova suborta causa Timotheum circumcidit [2], atque rursum priora secutus, Petro ad tempus dissimulanti in faciem restiterit et redarguerit eum, quod magno aliorum periculo Judaizaret ; ita pro ratione temporis modo hoc, modo illud adimplens, factus est omnia omnibus, ut omnes lucraretur.

236. Hæc sunt quæ ad excusationem Vigilii spectant, necnon eorum qui pro defensione Trium Capitulorum hactenus laborarunt : a quibus tamen in eo Vigilius discrepasse visus est, quod illi pertinaci animo impudenter satis cum Tribus Capitulis defendebant pariter Theodorum Mopsuestenum, ut apparet ex scriptis Liberati diaconi, atque Facundi episcopi Hermianensis : Vigilius autem contra, cuncta quæ ejus nomine allata fuissent, anathemate (ut vidimus) condemnavit. At sicut Vigilius, ita et Vigilii successor Pelagius papa eamdem iniens rationem, ipsam quintam Synodum damnantem Capitula Tria esse suscipiendam existimavit ; ex ea potissimum permotus ratione, ut Orientalis Ecclesia schismate scissa ob Vigilii Constitutum, Romanæ Ecclesiæ uniretur. Quod insuper in ea (ut dicemus) rata habita esset damnatio Origenis et ejus errorum, qui magnopere in Orientali invalescebant Ecclesia : ne viderentur eam damnando Synodum, quæ insectata erat Origenis errores, iisdem aliquo modo favisse, eamdem quintam Synodum iidem comprobarunt.

237. Hæc ad excusationem utriusque sibi invicem adversantis partis voluimus in medium adduxisse : cum tamen illud affirmare non desinamus, longe præstantius futurum fuisse, ut ab his controversiis Dei Ecclesia jejuna mansisset, nec unquam de his aliquis habitus esset sermo, ex quibus tum Oriens tum Occidens immensa strage multiplicibus diu sunt repleti funeribus. Hanc tandem cladem orbi, pestemque Ecclesiæ Justinianus invexit, dum suadente Theodoro Cæsariensi, de Tribus damnandis Capitulis primus legem sancivit, et promulgavit edictum. Vides, quanta jactura, quod est episcoporum principes sibi sumant, cum indicere audent ipsis sacerdotibus leges, a quibus sancitas servare ipsi debent, et servandas edicere : quo semel e cardine suo revulso ordine, confundi omnia, cunctaque necesse sit in summum discrimen adduci, periclitarique penitus quæ sunt in Ecclesia bene disposita.

238. *Quid in causa Origenistarum et aliis egerit quinta Synodus.* His visis, jam ad ea quæ in eadem quinta Synodo desiderari videntur, quæve spuria eidem postea accesserunt, orationem diu per altercationum tribulos, atque carduos dissensionum deductam, libentiori animo convertamus. Constat quidem plurium testificatione (ut superius dictum est) in eadem Synodo damnatos esse Origenem, Didymum, et Evagrium una cum ipsorum erroribus, scriptosque adversus eos decem anathematismos, quos Nicephorus recitat [1] : in Actis autem Synodi de Origene ejusque erroribus condemnatis fit tantum brevis mentio in undecimo anathematismo. Affert vero Cedrenus ex Epistola Justiniani imperatoris ad Synodum quintam data de erroribus Origenis hæc ipsa [2] :

239. « Litterarum Justiniani ad Concilium hæc est sententia.

« De Origene et iis quæ ab ejus sunt secta, operam dedimus, justum esse intelligentes, ut sanctam Dei Apostolicamque Ecclesiam a turbis securam præstemus, utque ea quæ quocumque modo adversa rectæ fidei enascuntur, condemnentur. Cum ergo compertum habeamus, esse Hierosolymis quosdam monachos nimirum, qui Pythagoræ, Platonis, Origenis Adamantii impios errores sectentur atque doceant : existimamus curam et inquisitionem de his adhibendam, ne hi ad extremum Græcanicis et Manichæicis suis imposturis multos perdant. Nam ut de multis pauca commemoremus, mentes aiunt esse innumeras et nominis expertes, omniaque ratione prædita unum esse idemque substantia, et efficacia facultateque ad Deum et cognitione omnia unita. Has mentes, cum amoris ac contemplationis Dei satietas eas cepisset, pro eo ut quævis magis minusve in deterius desciverat, vel crassiora vel tenuiora corpora indui, atque nomina sortiri, atque cælestibus et administris facultatibus esse subjectas : ipsum adeo solem et lunam, et stellas, cum ipsa quoque rationali ista unitate essent, mutatione in deterius facta, id cœpisse esse quod sunt. Eas vero mentes, in quibus Dei amor magis etiam refrixit, animas factas, et crassioribus, qualia nostra sunt, corporibus immitti. Quæ vero ad extremum perversitatis venerint, eas frigidis et caliginosis inseri corporibus, quos dæmones vocant. Ex Angelico proinde statu animalem, ex animali dæmoniacum fieri et humanum.

240. « De tota autem unitate mentium unam duntaxat perstitisse immotam, neque ab amore et contemplatione Dei passam esse abduci ; eum esse Christum, qui Deus et homo fuerit. Affirmavit etiam corpora prorsus interire, ipsumque primo Dominum corpus suum abjecisse, et id omnes homines facere : rursusque omnes in unitatem redire, ac

[1] Galat. II. — [2] Act. XVI.

[1] Niceph. l. XVII. c. 27. — [2] Cedren. in compen. Annal.

mentes fieri, sicut ab initio fuerant : ipsum videlicet etiam diabolum et reliquos dæmones, impiosque homines in eamdem cum sanctis et divinis hominibus et cælestibus facultatibus, eodemque quo ipse Christus modo cum Deo unitum iri, sicut et a principio uniti fuerant : atque adeo Christum plane nihil a reliquis ratione præditis differre, neque substantia, neque cognitione, neque facultate, neque efficacitate. Sane Pythagoras principium omnium rerum esse unitatem pronuntiavit, idemque et Plato docuerunt, esse quamdam gentem animarum corporis expertium, quæ si quid delinquunt, pœnæ loco in corpora demittuntur : quamobrem Plato corpus σῶμα, quasi σῆμα, id est, vinculum appellavit, in eo animam quasi sepultura alligari, indicans.

241. « Idem de futuro judicio et præmiis ac pœnis animarum sic scribit : Philosophi anima, qui masculorum amore et flagitiis se polluit, tres millenarias circuitione pœnas luit : itaque millesimo anno allata ejicitur et abit : reliquæ hac vita defunctæ, aliæ ad tribunalia infra terram deferuntur pœnas ibi daturæ dicta causa, aliæ in cælestem quemdam locum sublevatæ a justitia pro vitæ meritis bealitudine fruuntur. Est autem in promptu hujus sententiæ absurditatem perspicere. Quis enim eum docuit millenarias istas annorum conversiones, et quod mille annis elapsis, quævis anima ad suum perveniat locum? nam quæ in medio sunt horum, de his ne libidinosos quidem decuit ita pronuntiare, nedum tantum philosophum. Quippe eos qui vitam perfectissimis functi officiis egerunt, cum intemperantibus et masculorum amatoribus composuit, eademque utrosque manere dixit. Pythagoras ergo, Plato, Plotinus, aliique horum tribules immortalitatem animæ uno sensu adscribentes, eas corporibus priores affirmant, et esse quamdam animarum gentem, ac eas quæ peccant ideo in corpora dilabi, pigrorumque animas abire in asinos, rapacium in lupos, dolosorum in vulpes, mulierum amore furentium in equos. Sed Ecclesia divinis adstipulans Scripturis, animam una cum corpore condi affirmat, neque alterum altero prius esse, ut vecordi visum est Origeni.

242. « Propter has igitur malas et perniciosas opiniones, aut deliria potius, vos hortamur, o sanctissimi Patres, ut in unum collecti, subjectam expositionem et singula ejus capita examinetis, damnetisque una cum Origene omnes qui idem sentiunt, aut quocumque tempore sentient. Patres his acceptis litteris, omnibusque perpensis, exclamaverunt : Damnamus hæc omnia, et omnes qui ita sentiunt et sentient ». Hactenus de litteris Justiniani ad Synodum Cedrenus : cæterum, et illas putamus esse his subjectas litteras imperatoris ad Mennam (sive edictum dixeris) quas superius recitavimus, per singula distincta capita alios plures Origenis errores continentes, jam ante (ut vidimus) editas. Porro ex ejusdem auctoris sententia, de Origene ejusque sectatoribus Didymo, Evagrio, et aliis actum esse in Synodo ponitur, inde vero de Theodoro Mopsuesteno, Ibæque Epistola, et Theodoreti adversus Cyrillum editis scriptis.

243. His autem recitatis subjicit aliam ejusdem imperatoris ad Synodum datam Epistolam de quatuor Conciliis Œcumenicis historiam continentem, ubi ad calcem plura habet adversus Theodorum Mopsuestenum : est ejus exordium : « Majores nostri fidei cultores, qui ante nos imperium pie administrarunt, etc. » Fuisse vero eamdem Epistolam ad Synodum datam, Actis ejus intextam, nemo jure dubitarit : ut ex his etiam intelligas, quamplurima in eadem quinta Synodo desiderari.

244. Sed et cum Actorum contra Origenem et Origenistas pars magna fuerit, quod desideratur in eis, recitatum suo loco prolixum imperatoris contra eosdem edictum, quod quidem ipsis fuisse putamus adnexum : quis dubitet id factum ab Origenistis qui Synodo præfuerunt, quorum summa erat apud imperatorem auctoritas, quorum patronus fuit (ut sæpe dictum est) Theodorus Cæsariensis malorum omnium concinnator? Sed et in non levem suspicionem Origenismi induci potuit Eutychius Constantinopolitanus episcopus, cum videlicet secundum Origenis errores aliquando illud sensisse certum sit, non cum eadem carne atque membris corpus nostrum resurrecturum ; licet redargutus postea a sancto Gregorio papa tunc diacono apocrisiario Romanæ Ecclesiæ, eo abdicato errore, Catholicus sit defunctus. Cum igitur audis quintæ Synodi coryphæos Origenis errores vel ex parte sectatos esse : æque intelligere potes, quorum arte, quæ in Synodo acta sunt contra Origenem et ejus errores ex ea fuerint decurtata.

245. Acta illa præterea deesse noscuntur, quibus agebatur de adjectis patriarchatui Hierosolymitano Ecclesiis, de quibus hæc leguntur in Bello sacro[1] : « Tempore prædicti principis, Justiniani videlicet, congregata est Synodus generalis apud Constantinopolim, tempore domini Vigilii papæ, Eutychii Constantinopolitani, Apollinaris Alexandrini, Pauli (Domni) Antiocheni, et Eustochii Hierosolymitani patriarcharum, super Tribus Capitulis, etc. In qua Synodo post alias populo Dei necessarias institutiones, quas pro tempore promulgandas decreverat sanctorum Patrum qui ad eam convenerant auctoritas, prædictam Deo amabilem Hierosolymitanam honorare Ecclesiam, et ejus episcopo locum inter patriarchas dare, communi sanxit voluntate, reverentiam exhibens sanctæ Resurrectioni. Et quoniam prædicta Dei cultrix civitas quasi in limite Alexandrini et Antiocheni patriarcharum erat, nec haberet unde illi urbi ordinaret suffraganeos, nisi utrique patriarchæ aliquid detraheret : visum est expedire, ab utroque aliquid detrahere, ut eidem juxta formam aliorum patriarchatuum ordinaret subjectos. Subtraxerunt ergo Antiocheno Cæsariensem et Scythopolitanum metropolitanos,

[1] Guiliel. Tyr. de bello sacro l. XIV. c. 12.

Alexandrino vero Rubensem et Berythensem item metropolitanos. Et quoniam iterum eumdem patriarcham oportebat habere præter supradictos metropolitanos familiares suffraganeos, quos Græci cancellos (syncellos) vocant : subtraxerunt prædictis metropolitanis quosdam episcopos, et quosdam de novo crexerunt usque ad vicesimum quintum, quorum nomina subjunximus, computatis prius metropolitanis et suffraganeis eorum. Est autem ordo talis : Dorensis, Antipatrila, etc. » Eadem reperimus in Vaticana Bibliotheca in Codice notissimo, cujus est titulus, « Liber censuum ».

246. Meminisse debes, lector, hæc tentasse et obtinuisse Juvenalem Hierosolymorum episcopum in Concilio Chalcedonensi post absentiam legatorum : sed quominus ea, quod in præjudicium verterentur aliarum Ecclesiarum, executioni mandata essent, Leonem Romanum Pontificem intercessisse. Sic igitur inverso antiquo ordine a sacrosancto Nicæno Concilio instituto, Cæsariensis Ecclesia totius Palæstinæ metropolis spoliata, nunc primum subjecta est Hierosolymorum Ecclesiæ. Porro Justinianus imperator eamdem Cæsariensem civitatem nobilitare voluit proconsularibus fascibus, restituens quem diu ante possedisset proconsulatum, ut de his edita ejusdem imperatoris Constitutio[1] docet. Nunc ergo primum Hierosolymorum Ecclesia patriarchatu vere aucta cognoscitur, licet eodem nomine sæpe ejus episcopus ante hæc tempora usus esse inveniatur.

247. Jam vero ad postremum videamus quæ ab impostoribus fuerint quintæ Synodi nomine pervulgata. Monothelitarum fuit inventum, ut sub titulo quintæ Synodi, tanquam ex ejus Actis deprompta ediderint Epistolam quamdam Mennæ Constantinopolitani episcopi nomine ad Vigilium papam conscriptam de unica in Christo voluntate. Sed ejusmodi stropha detecta est in sexta Synodo a legatis Apostolicæ Sedis ostendentibus tres quaterniones Actis quintæ Synodi recens adnexos. Rursus vero dum in sexta Synodo Actio septima quintæ Synodi legeretur, duæ in ea superadditæ Epistolæ inventæ sunt Vigilii papæ nomine inscriptæ, quarum altera ad Justinianum imperatorem, altera vero ad Theodoram Augustam data haberetur, quibus Vigilii papæ de una in Christo operatione esset assertio, quas commentitias atque suppositas iidem Apostolicæ Sedis legati manifeste probarunt. Detectæ sunt ejusmodi hæreticorum imposturæ in Actione decima quarta ejusdem sextæ Synodi, in qua dictum est pariter anathema in eos qui quoquo modo eamdem quintam Synodum corruperunt. Vides igitur, quam fuerit quinta Synodus tum ab Origenistis, tum etiam a Monothelitis diversis temporibus lancinata.

248. His ergo hinc inde collectis quæ ad Synodum quintam spectare videbantur, reliquum est, ut jam quæ post Synodum diversis in locis fieri contigerunt, his adnectamus. Extant Acta sancti Sabæ a Cyrillo (ut dictum est) omni fide conscripta : ad quorum finem hæc habentur de damnatione Origenis atque sectariorum ejus relata in Actione prima septimæ Synodi : « Itaque cum sancta universalis quinta Synodus Constantinopoli esset congregata, communi et generali anathemate rejecti sunt Origenes et Theodorus episcopus Mopsuestiæ, et quæcumque ab Evagrio et Didymo dicta sunt de præexistentia, περὶ προυπάρξεως. Probaverunt autem id quatuor patriarchæ præsentes. Præterea imperator noster Dei observantissimus Acta Synodi Hierosolymam misit : in qua civitate coacto episcoporum conventu, quotquot erant Palæstinorum episcopi manibus et pedibus et ore sententiam et statutum Synodi confirmarunt, nisi quod Alexander episcopus Abyles contrarium censit : quamobrem episcopatu exutus, Byzantium se recepit, et terræ motu absorptus est, et defossus. Neolauritas autem (monachos scilicet qui novam Lauream sancti Sabæ incolebant) cum se a Catholica communione separassent, Eutychius patriarcha diversis rationibus aggressus est, octo menses usque varia admonitione et cohortatione usus, cum non posset voti fieri compos, neque ad unitatem Ecclesiæ eos perducere, imperatoris jussionibus obtemperans, illos per Anastasium ducem a Neolaura expulit, regionem ab illorum peste liberans ». Hæc ibi.

249. *Terræ motus Constantinopoli et perturbatio Ecclesiarum circa Synodi receptionem.* — Cæterum quod pertinet ad terræ motum, quo Constantinopolitana civitas concussa est : id factum hoc anno, in Miscella ita describitur : « Anno vicesimo septimo imperii Justiniani factus est terribilis terræ motus Constantinopoli et per alias urbes, qui tenuit dies quadraginta. Et paulatim homines compuncti sunt, litaniam agentes et frequentantes, atque in Ecclesias commeantes. Cumque multa misericordia Dei facta fuisset, homines ad pejora delapsi sunt. Fit autem memoria hujus terræ motus per singulos annos, in campo litaniam populo agente ». Hæc ibi. Agit de eodem terræ motu Agathias[1], cujus etiam assertione colligitur, hoc eodem anno contigisse, nempe vicesimo septimo ejusdem Justiniani imperatoris, autumnalique tempore. Verum (ut dictum est) non Byzantium tantum, sed et alias regiones Orientis eodem fuisse motu concussas, et civitates solo æquatas, ut inter alias Berythum in Phœnicia, contremuisseque etiam Alexandriam Ægypti urbem (quod magno miraculo factum est) terræ motibus minime soli natura subjectam, idem asserit Agathias, qui et de ejusmodi prodigiis multa philosophatur, quæ tu ipse consulere poteris : nobis non est tantum otii, nec patitur institutum ut hæc inquiramus.

250. Cæterum quis negare poterit, si ab eventis facta noverit judicare, præsagia ista fuisse malorum, quæ sunt Synodum hoc anno habitam conse-

[1] Const. CIII. de Procons. Palæst.

[1] Agath. l. II.

cuta? Cum videlicet graviore concussione commotæ Ecclesiæ sunt, quæ inter se invicem collidentes, civitatibus Orientis et Occidentis lacrymabile plane spectaculum intulerunt, cum nequaquam terræ motus instar brevi temporis spatio perdurantis, sed commotio talis fuit, quæ indesinenti concussione ad plurimorum annorum spatia sanctam Ecclesiam jugiter agitavit, prout quæ singulis ferme annis dicturi sumus facile demonstrabunt. Etenim ipsa Synodo absoluta, tantum abest ut pax reddita sit Ecclesiis, ut majus bellum exarserit, intestinaque discordia magis sævierit, Orthodoxis inter se invicem altercantibus, inhærentibus aliis Synodalibus de Trium Capitulorum damnatione decretis, aliis vero tuentibus Vigilii Pontificis Constitutum pro eorumdem Trium Capitulorum defensione sancitum. Prævaluerunt isti in Occidente, in Oriente autem illi, ubi imperatoria eminebat auctoritas. Sic igitur haud tunc accidit (quod in aliis Œcumenicis Conciliis evenisse scimus) ut de hæresibus expugnatis atque damnatis Orthodoxi episcopi ad propria cum triumpho redirent, pacemque referrent, erigerentque de impietate expugnata trophæa, sed civilem potius discordiam invexere. Ubicumque enim Synodale decretum munitum imperatoris edicto a provinciarum præsidibus promulgabatur, illic ab adversa parte luctus excitabatur, quasi proculcata sacrosanctæ Synodi Chalcedonensis majestate, atque auctoritate Apostolicæ Sedis in Vigilio vilipensa.

251. Verum luctus mœrorque haud ipsorum animos hebetarunt, sed vehementioribus sumptis spiritibus exurgentes ex adverso, pro Tribus Capitulis Synodos collegere, putantes se legitimum inire certamen, quod iniisse scirent atque prosequi quantumlibet exulem Romanum Pontificem, seque pro sacrosanctis pugnare legibus, quarum causa viderunt primarium Catholicæ Ecclesiæ antistitem constanti animo exilium ferre. Congregata sunt igitur ea de causa ab ipsis in Occidente Concilia, in quibus Constituto Vigilii subscribentes, quæ facta essent Constantinopoli damnavere, memores ea tantum de Synodis in Ecclesia esse recepta, quæ Apostolicæ Sedis antistites suo calculo comprobassent: cujus veritatis de præcedenti Œcumenica quarta Synodo ingerebatur exemplum, ubi quæ sexcenti et amplius de sedium prærogativa episcopi statuissent, non consentiente sed adversante ipso sancto Leone Romano Pontifice, irrita cassaque reddita sunt et nullius auctoritatis. Quo igitur justius juncta capiti membra sibi visa sunt suscepisse certamen, eo ardentius prosilierunt ad pugnam; coronandi quidem, si secuti eumdem postea Vigilium Romanum Pontificem probantem Synodum, capiti itidem inhærentes, ipsum non deseruissent, neque in Vigilii locum subrogatos sibi invicem Romanos Pontifices de quæstione proposita ob bonum pacis aliter statuentes, salva fide, et Chalcedonensis Concilii integritate servata. Verum dum contrariæ sententiæ defensioni Trium Capitulorum obstinatius quam par erat inhærerent, a conjunctione visibilis capitis desciverunt. Sed de his abunde suis locis inferius.

252. *De avaro terribilis casus.* — Jam vero quæ reliqua sunt anni hujus rerum gestarum prosequamur. Habet hæc Cedrenus sub hujus anni periodo: « Eo tempore Constantinopoli dives quidam cum ægrotaret, mortemque timeret, triginta libras argenti in pauperes erogavit: restitutus autem præter spem suam bonæ valetudini, fraude diaboli eo inductus est, ut facti ipsum pœniteret, hocque fideli cuidam suo amico aperiret. Monet ille hominem, ne huic malæ assentiatur cogitationi, Deumque irritet, qui propter istam largitatem miseratus, sanitatem donarit; alioqui fore, ut subita morte, nondum mutato facto, pereat. Cum non moveretur ille, sed magis magisque irritaretur, amicus: Quando, inquit, salutare consilium non admittis, aliud tibi subjiciam. Poscenti hoc, vere misericors ille: Agedum, ait, ad templum vade, et non te, sed me in pauperes elargitum pecuniam istam dicito: ipse statim triginta libras reddam. Consentiens infelix ille ad templum abiit, auroque accepto, ita ut alter præceperat, locutus est. Inde egrediens, ad ipsam templi portam mortuus concidit. Clericis de rei novitate stupentibus, omnibusque aliis qui forte aderant, jubentibus alterum pecuniam recipere suam; ille non obtemperavit, sed inter egenos omnem divisit: quod diceret, Deum non pati sannas. Promissa enim Deo non tantum pecuniam, sed verba voluntatemque obligant; et quidquid homo Deo pollicitus fuerit, id præstare opus habet, virgo virginitatem, continens continentiam, etc. » Hæc auctor. Sed quæ post hæc subjicit de Synesio, suo loco illa posuimus. Jam vero hujus anni res Francorum invisamus.

253. *Sanctæ Chrotildis et sancti Florentini obitus.* — Hoc eodem anno finem huic vitæ imposuisse magnam illam feminam sanctam Chrotildem Clodovei regis conjugem, scriptores tradunt [1]: cui debent Franci, quidquid boni ob susceptam Christianam religionem sunt consecuti; utpote quæ suis precibus et hortationibus Clodoveo viro suo simulque Francorum genti auctrix fuit, ut Christianam religionem, abjecta idololatria, susciperent. Quæ fidei Catholicæ, vitæque fidei congruæ profunda relinquens beneque impressa vestigia, viduata viro, reliquum vitæ tempus apud sepulcrum S. Martini Turonis ad obitum usque sanctissime perduxit, cum illi Ecclesiæ præsideret Injuriosus episcopus, quem interfuisse diximus quarto Concilio Aurelianensi. Ait enim Gregorius [2]: « Chrotildis regina plena dierum, bonisque operibus prædita apud urbem Turonicam obiit tempore Injuriosi episcopi. Quæ Parisios magno cum psallentium præconio deportata, in sacrario Basilicæ sancti Petri ad latus Clodovei regis sepulta est a filiis suis Childeberto

[1] Sigeb. in Chron. et alii eum secuti. — [2] Greg. Turon. hist. l. IV. c. 1. et l. XVI. c. 31.

atque Clothario regibus : nam Basilicam ipsa construxerat, in qua et Genovefa beatissima est sepulta ». Hæc Gregorius.

254. Quæ enim vivens coluit, custodivit, propagavitque fidem Petri, in Petri pariter Basilica elegit, quam erexerat, sibi sepulcrum, sciens in terra et in cælo ei traditam potestatem : ita quidem sicut vivens verbis et exemplis, sic moriens testatum relinquere voluit perpetuo monumento Francis omnibus, potissimum vero Parisiensibus amplissimis notis expressum, quam sectari deberent fidem et colere pietatem : quibus merito positum sit ob oculos semper loquens et auribus inclamans jugiter illud divinum elogium [1] : « Attendite ad petram unde excisi estis, et ad cavernam laci, de qua præcisi estis. Attendite ad Abraham patrem vestrum, et ad Saram, quæ peperit vos ». Ad Clodoveum, inquam, atque Chrotildem, qui supra petram fundamenta regni perpetuo permansuri locantes, in signum Petro Basilicam erexere, in qua quiescentes in spe, diem novissimum exspectarent. Prosecuta vero est tantæ feminæ dignam memoriam Catholica Ecclesia, dum inter sanctos illam adscribens, diei quoque natalis ejus anniversariam memoriam celebrat [2]. At de his satis.

255. Hoc eodem anno in cœlum migravit S. Florentinus primus abbas monasterii S. Crucis Arelate, a S. Hilario archiepiscopo Arelatensi instituti : cujus adhuc extat egregium Epitaphium versibus acrostichis, quibus primis elementis (ut videbis) nomen, munus, obitusque signatur. Sic enim se habet :

ΕΠΙΤΑΦΙΟΝ S. FLORENTINI ABBATIS SANCTÆ CRUCIS AREL.

Fulgida regna petens cœlesti sorte vocatus,
Lucis et æternæ penetrans fastigia lætus
Optimus atque pius nunc Florentinus in isto
Resplendet tumulo meritis sanctissimus abbas.
Effera qui quondam linguæ discrimina calcans,
Nec optare malum studuit, nec lædere quemquam.
Terruit ipse tamen faciles, sed publice verbis,
Justitiæ tramitem servans cum pace paterna.
Nescia jurandi pandens colloquia cunctis,
Verba Dei solers toto de pectore prompsit,
Sancta quibus Domini resonant præconia semper,
Atque per assiduis concentibus æthera plaudunt.
Bella gerens carnis pestifera vitia contra,
Belligeransque palam sævissima prœlia vicit.
Ast hinc celsa poli capiens jam præmia felix
Sanctorum socius, fruitur cum laude corona.
Hujus namque viri corpus per cuncta sacratum
Jamdudum advectum Domini cum laudibus amplis
Constantinus ovans posuit feliciter abbas,
Intra beata Crucis condens fastigia sacræ.
Necnon et tumuli pretiosa tegmina firmans,
Præstruxit solidæ crustato marmore fulcra.
Attamen exactis jam septem denique lustris,
Condita quo fuerant præfati membra sepulcro.
Effulsere Petri tandem de Sede beati,
Quæ propriis meritis pandunt hic signa salutis,
Virtutumque simul præstant, et commoda larga,
Infirmis validum dantes per cuncta vigorem.
Ergo potens pastor compensa præmia voti
Splendida : sed Christo commenda sæpe poetam,
Cujus parva tibi prompserunt carmina laudem,
Januarium ex hoc quem candida mente nutristi,
Tantillumque simul sculptorem marmoris hujus
Annixis precibus Domino per sæcula cuncta
More tuo placidus commenda jugiter, hunc jam
Esse quoque et monachum nosti, quem sancte benignum
Nunc et in æternum Hilarianum semper adorna.

Post hæc ita sequuntur.

« Primus itaque præfuit S. Florentinus abbas monasterio nostro per annos v, qui vixit annis PL. M. L. Obiit. prid. id. April. duodecies P. C. Basilii V. C. Junioris, Indict. prima. Post hunc secundus fuit domnus Redemptus abbas ». Capitales litteræ versuum hujus Epitaphii hoc habent :

Florentinus abbas hic in pace quiescit. Amen.

Porro monasterii sanctæ Crucis Arelatensis, cujus hic abbas fertur S. Florentinus, ne ulla quidem vestigia, imo nec ulla extant Arelate litterarum monimenta. Est solum Ecclesia vetustissima, sanctæ Crucis nomine insignita, hodie prioratus parochialis annexus mensæ capitulari sancti Trophimi. In qua videtur superius monumentum marmoreum cum dicto Epitaphio; sed marmor, sive antiquitate, sive humiditate seu negligentia sacerdotum nunc plurimum sordet. Corpus vero sancti Florentini ibidem est in capsa argentea.

[1] Isai. LIII. — [2] Rom. Martyrol. die III. Junii.

Anno periodi Græco-Romanæ 6046. — Olymp. 333. — Anno Æræ Hispan. 591. — Jesu Christi 553. — Vigilii papæ 17. — Justiniani imp. 27.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : *Post consulatum Basilii* XII, et secundum aliquos *post consulatum Basilii V. C. anno* XIII.

2. *S. Eutychius anno superiori dictus ep. Constantinop.* — A num. 1 ad 15. Eustathius presbyter qui sancti *Eutychii* familiaris domesticus vixit, quique nunquam ab ejus latere discessit, Vitam ejus scripsit, ab Henschenio ad diem sextam Aprilis recitatam, in qua testatur, cum omnes episcopi convocarentur a Justiniano, ut examinarent improbarentque Tria Capitula, metropolitam Amasenum infirma corporis valetudine impeditum, *Eutychium* monachum misisse Constantinopolim. « Mansit autem apud patriarcham, qui Mennas appellabatur, eratque vir sanctissimus ac divinus », qui eum successorem sibi elegit, ut habet Eustathius citatus cap. 3, et pluribus explicat Baronius. Verum fallitur Cardinalis doctissimus in eo quod Mennæ morte anno superiori collocata, Eutychii vero ordinationem præsenti consignat ; nam, ut ibidem ex Theophane ostendimus, Eutychius « eo ipso die, quo Mennæ cadaver in sacris adytis adhuc expositum jacebat », Constantinopolitanus episcopus a Justiniano electus. Verum quidem est fidei ejus professionem Vigilium papam *Theophaniorum die* sese accepisse testari litteris suis datis *VI idus Januarii* currentis anni, quas Baronius recitat ; sed inde non sequitur, ut putavit annalista eruditissimus. Eutychium hujus tantum anni initio præsulem dictum esse ; cum ipso etiam die suam fidei professionem Vigilio tradiderint *Apollinaris* episcopus Alexandrinus, *Domnus* Antiochenus episcopus, *Elias* episcopus Thessalonicensis ; « sed et cæteri, qui primam professionem non fecerunt », inquit Vigilius in suo Constituto apud Baronium num. 55. Quare ex ea fidei professione nihil colligi potest ad Eutychii ordinationis tempus statuendum. *Vigilius*, postquam accepit professionem fidei ab Eutychio, Constantinopolim regressus est quod Em. card. Norisius in Dissert. de quinta Synodo cap. 6, colligit ex eo, quod priorem professionem fidei hoc titulo inscribat in suo Constituto : « Exemplum primæ professionis, quam ad sanctæ Euphemiæ templum fecerunt » ; posteriori autem Eutychii hunc titulum præfigat : « Exemplum professionis, quam residui episcopi Theophaniorum die nobis fecerunt », ubi prior fidei professio loco, altera tempore signatur.

3. *Agitur de Synodo generali indicenda ob quæstionem de Tribus Capitulis.* — Cæterum *Eutychius* Vigilium rogavit Epistola a se et ab *Apollinari* Alexandrino, *Domno* Antiocheno, et *Elia* Thessalonicensi patriarchis subscripta, ut jam tandem Concilium ad Trium Capitulorum causam terminandam inchoaret. Vigilius VIII idus Januarii patriarchis respondit, ipsorum fidem collaudavit, petitioni vero de causa Trium Capitulorum discutienda hæc reposuit : « Annuimus, ut de Tribus Capitulis, ex quibus quæstio nata est, facto regulari conventu servata æquitate, mediis sacrosanctis Evangeliis collationem cum unitis fratribus habeamus, et finis detur placitus Deo, et conveniens iis, quæ a sanctis quatuor sunt definita Conciliis ». At illis clausulis, *Facto regulari conventu servata æquitate*, ita Synodum Pontifex indici consentiebat, ut et Latini episcopi pari numero adessent, quod tamen nunquam obtinere potuit.

4. *Leutharis dux Francus et Butilinus ejus frater Italiam deprædantur.* — A num. 15 ad 20. *Totilæ* interitum, Romanæ Urbis expugnationem a Narsete, ac *Teiæ* ultimi Gothorum regis mortem anno superiori, quo hæc omnia contigere, retulimus ; quare hic narrabimus quæ anno belli Gothici XIX, ab Agathia libro secundo suæ Historiæ recitata, gesta sunt, licet ea a Baronio in annum DLV, num. 11 et seq. differantur. Agathias itaque ipso libri secundi initio scribit, *ineunte vere*, currentis scilicet Christi anni, ut superiori demonstravimus, *Butilinum* cum majore validioreque exercitus parte Tyrrhenum littus, et totam fere Campaniam, Lucaniam et Brutios deprædatum esse, ac ad fretum usque, quod Siciliam et fines Italiæ dirimit, pervenisse : *Leutharim* vero ejus fratrem reliquas copias ducentem, et Apuliam et Calabriam infestasse, et Hydruntem usque progressum esse ; denique quotquot eorum Franci erant indigenæ, multam reverentiam pietatemque circa templa

exercuisse, Alemannicam vero gentem universam templa irreverenter diripuisse, suisque ornamentis spoliasse : « Aliter enim hi circa religionem sunt affecti », inquit Agathias. « Rebus hisce perpetratis cum jam ingentem spoliorum vim coacervassent, et jam prælerlapso vere vigeret æstas », alteri quidem ducum, Leuthari videlicet, in animo erat domum reverti ; sed cum viæ sese dedisset *Artabanes*, et qui cum exercitu Romano erant, insidiis in transitu collocatis, perquam exiguum e præda, quam *Leutharis* Francique fecerant, eis reliquit, eosque in fugam conjecit, postquam eorum multos trucidasset.

5. *Interitus Leutharis.* — « Paulo post pestilens quidam morbus repente incidens multitudinem assumpsit ; et nonnulli quidem illorum ambientis aeris pravitatem incusabant, causam morbi ei adscribentes : alii vero quod continuis bellis et longis itineribus peractis repente ad otiosam mollemque vitam essent traducti, vitæ immutationem in causa esse putabant : at ipsam revera originem necessariamque causam mali plane intelligebant, quæ profecto erat injustitia, et divina pariter atque humana jura ab ipsis proculcata. Ipsum itaque ducem videre erat evidenter pœnis divinitus immissis obnoxium : insania enim, manifestaque rabie, instar eorum qui mente capti furere solent, corripiebatur », inquit Agathias pag. 38, qui addit Leutharim cæterosque omnes in ditione Veneta periisse. *Butilinus* alter dux, omnibus ad Siculum fretum usque vastatis, Campaniam versus ac Romam se receperat, et maxima exercitus qui ei aderat pars morbo correpta interierat. « Vergente enim jam æstate et autumno ineunte (currentis etiam Christi anni), vineæ quidem uvis onustæ erant, hi vero inopia aliarum rerum necessariarum (omnis enim commeatus per Narsetem prudentissime præreptus erat) avulsis uvis, succoque manibus expresso, musto sese ingurgitabant, etc., unde vehementissimo alvi profluvio laborarunt, et nonnulli eorum eo interierunt.

6. *Interitus Butilini.* — « Priusquam itaque hic morbus omnes pervaderet, committendum sibi quocumque eventu prœlium censebat. Quocirca cum in Campaniam venisset, castra non procul a Capua urbe fixit, ad ripas Casulini fluminis ». Narses vero ubi hæc cognovit, « statim et ipse universo exercitu Roma educto, non procul ab hostibus castra locat, sed unde et strepitus exaudiri, et vallum confici posset ». Tandem ventum est ad prœlium, in quo ipse dux *Butilinus* cum universo exercitu ad internecionem periit ; neque quisquam e Germanis ad suos est reversus, præter quinque viros, quocumque tandem modo illi evaserint ; soli vero ex Romanis octoginta viri desiderati, qui quidem primum hostium impetum exceperant. *Leutharis* itaque et *Butilini* fratrum expeditio hunc calamitosum exitum habuit, « ob injusta impiaque ipsorum facta », inquit Agathias pag. 46, et quidem currenti anno, de cujus vere, æstate, et autumno Agathias sine dubio intelligendus ; ideoque Continuator Marcellini hanc cladem perperam confert in annum post *consulatum Basilii* xi, Christi sc. superiorem, et magno anachronismo Marius in suo Chronico in annum *post consulatum Basilii* xiv, *Indict.* iii, annum scilicet Christi DLV, quæ et Baronii, qui ejus Chronicon non viderat, sententia etiam erat. Hoc itaque anno finis fuit diuturni belli, quod ab anno DXXXVII Franci sub *Theodeberto et Theodebaldo* regibus per annos septemdecim in Italia gesserunt, exitu adeo infelici, ut post tot prœlia, ne unam quidem civitatem retinuerint.

7. *Benignus fuit episc. Heracleæ Macedoniæ.* — Ad num. 28. Anno superiori frequentissimi episcopi Byzantium jam ad Synodum advenerant, inter quos tres patriarchæ, itemque *Elias* metropolita Thessalonicensis, ut ex subscriptione libellorum ad Vigilium patet. *Elias* tamen paulo post discessit, relicto *Benigno* episcopo Heracleæ *Pelagoniæ*, qui suas in Concilio vices ageret. Baronius hunc *Benignum* Heracleæ in *Paphlagonia* episcopum appellat. Verum card. Norisius laudatus c. 4 animadvertit, nullam unquam hujus nominis urbem in Paphlagonia extitisse, et *Benignum* episcopum fuisse in *Pelagonia*, quæ est parva Macedoniæ regio inter Axium et Erigonum posita. Jam enim olim tum in latrocinali conventu Ephesino, tum in Synodo Chalcedonensi legitur subscriptus *Quintillus Heracleæ Macedoniæ agens vices Anastasii episcopi Thessalonicensis*. Quare sicut tunc episcopus Heracleæ Macedoniæ vices gessit episcopi Thessalonicensis ; ita et in Synodo quinta.

8. *Agitur de celebranda Synodo generali.* — A num. 30 ad 36. *Vigilius* cum Occidentales episcopos timore Justiniani adesse nolle intelligeret, se cum paucis Italis atque Illyricis rem ita definiri posse negabat, ut nulla deinceps ab Occidentis episcopis contradictio fieret. Ea tandem sententia placuit, ut pari Latinorum ac Græcorum numero Synodus componeretur, quod ante festum Paschæ hoc anno die xx Aprilis celebratum, statutum fuisse observat doctissimus card. Norisius citatus cap. 7. Ipsemet enim Vigilius in Constituto ad Justinianum ait : « Postea vero hoc magis cum consensu fratrum nostrorum, nostrarum partium episcoporum nuper ante sanctum Paschæ diem pietas vestra constituit, ut exæquato numero his Pontificibus, qui in Constantinopolitana urbe præsentes sunt, de Tribus Capitulis, ex quibus quæstio vertitur, secundum superius designatum fratrum nostrorum episcoporum professionem deberemus inire tractatum ». At Græci episcopi his intellectis tumultuari, venisse se ex longinquis provinciis Synodi Œcumenicæ causa, hujus auctoritatem, ac nomen deprimi, si a paucissimis celebretur ; plurimos sapientissimos excludendos, si pari cum Latinis numero coeundum sit. Synodos frequentissimas a solis Græcis celebratas ; in Chalcedonensi sexcentorum et triginta Patrum conventu legatos tantum *Leonis* papæ ex Latinis interfuisse, Nicænam

omnibus venerabilem Synodum ex Græcis tantum conflatam; notam esse Occidentalium in Trium Capitulorum defensione obstinationem, cum quibus si exæquato numero Orientales disputationem ineant, paribus hinc inde suffragiis re infecta Concilium dimissum iri.

9. *Indictio quinta Synodi generalis.* — *Justinianus* his acceptis a priori sententia discessit, Synodumque indixit, non ad *IV nonas Maii*, ut habet Baronius num. 31, cum Codicibus editis, sed *die* III *nonas Maias*, ut habent Codices Bellovacensis et Parisiensis, qui fuit Claudii Jolii cantoris Ecclesiæ Parisiensis. Hanc enim lectionem potiorem esse inde deducit Garnerius in Dissert. de *quinta Synodo generali* cap. 5, quod hoc anno dies tertius nonas Maii inciderit in feriam secundam, qua more majorum post rem divinam die Dominico rite procuratam, inchoabantur Synodi. Sic Chalcedonensis die VIII *Octobris;* sic Ephesina *die* XXII *Junii;* sic Constantinopolitana I, *die* XXIV *Maii;* sic denique Nicæna *die* XIV *Junii* congregatæ fuere, diebus qui cum feria secunda concurrebant, ut ex methodo Cyclica liquet. Adfuere tres patriarchæ, et Patres CLXV, lecta sacra divalis *Justiniani*, qua imperator significabat, nihil antiquius sibi fuisse, quam, hæresibus eliminatis, quietem Ecclesiæ dare, post excitatos ab Acephalis tumultus. Sed cum probe scirent episcopi Græci Synodum, Romano Pontifice non præsente, nihil haberi apud Occidentales; nobilissima ad eumdem destinata legatione trium patriarcharum, omnium primatum autocephalorum, aliorumque antistitum Vigilium rogarunt, ut Synodo interesset, et secum disputaret de Tribus Capitulis. Eis reposuit Vigilius: « Se propter corporis infirmitatem non posse ad hanc petitionem respondere, in postero autem die pollicitus est manifestare, quid ei de tali conventu placuerit ». Atque ita die quinta mensis Maii prima Collatio se habuit.

10. *Fragmentum Judicati Vigiliani.* — Baluzius in Nova Collectione Concil. Acta vulgata Concilii V cum Mss. Bellovacensi et Parisiensi diligenter contulit, multas varias lectiones ex his notavit, et præterea varia fragmenta, quæ sunt magni momenti. Inter ea insigne fragmentum ex Judicato Vigilii, quod ad nos non pervenit, supplevitque sacram divalem Justiniani, quæ mutilata in omnibus Conciliorum editionibus legitur. Ait Justinianus in sua Epistola Vigilium in suo Judicato *prædicata impia Capitula* anathematizasse his verbis: « Et quoniam his quæ nobis de nomine Theodori Mopsuesteni scripta porrecta sunt, multa contraria rectæ fidei releguntur, nos monita Pauli sequentes Apostoli dicentis: *Omnia probate, quod bonum est retinete*, ideoque anathematizamus Theodorum, qui fuit Mopsuestiæ episcopus cum omnibus suis Scriptis, et qui vindicant eum. Anathematizamus et impiam Epistolam, quæ ad Marin Persam scripta esse ab Iba dicitur, tanquam contrariam rectæ Christianorum fidei, et omnes qui eam vindicant, vel rectam esse dicunt. Anathematizamus et Scripta Theodoreti, quæ contra rectam fidem, et duodecim Capitula sancti Cyrilli scripta sunt. Et hæc quidem in ea, quæ dicitur Judicatum, inserta sunt ».

11. *Queritur Justinianus de Vigilio quod ad nullam voluerit propositionem convenire.* — Paulo post in eadem Epistola, seu Epistolæ fragmento dicit Justinianus: « Quoniam vero cum postea venistis ad regiam civitatem scripta facta sunt inter vestram sanctitatem et Vigilium religiosissimum papam senioris Romæ, ut vos omnes conveniatis, et propter eos, qui vel ex ignorantia vel scientia impietatem Capitulorum vindicant, convenientem his, quæ a sanctis quatuor Conciliis de fide definita sunt, sententiam dare, et nunc idem religiosissimus Vigilius contrarie factus est suæ voluntatis, nolens una cum omnibus secundum quod placuit convenire, etc. Cum autem ad nullam propositionem voluisset convenire, mandavimus ei quod et vestram sanctitatem et alios patriarchas in scriptis de hoc interrogavimus, ut tanquam impia ista Capitula ab omnibus condemnentur, vel si quis putaverit, recta ea esse, evidenter suam voluntatem manifestet ».

12. *Tertia et quarta Collatio.* — A num. 36 ad 41. In secunda Collatione antistites, qui pridie nonas Maias *Vigilium* iterum convenerant, ipsum rogaturi, ut ad Synodum accederet, legationis suæ exitum ad Patres retulere *VIII idus Maias.* Responderat autem se cum illis convenire non posse, quod Occidentales episcopi sibi adhærentes, in minori numero essent quam Orientales, et inducias postularat, ac denique se circa *Trium Capitulorum* quæstionem sententiam suam ad imperatorem missurum. Retulere pariter illustrissimi patricii, quos imperator cum episcopis legationem Synodi obeuntibus ad *Vigilium* delegarat, illum scilicet spopondisse, ut prius, intra dierum aliquot spatium, quid sibi de controversia videretur, responsurum. Quare gloriosissimi judices episcopis mandarunt, ut etiam *Vigilio* absente Synodum haberent. Sequenti die, nempe *VII idus Maias*, Patres fidem ab Apostolis, et a sanctis quatuor Synodis expositam professi sunt, et sic habita est tertia Collatio. Triduo post, nempe *die* IV *idus Maias* in quarta Collatione Synodus causam ipsam discutere cœpit. Lectæ sunt plures sententiæ ex libris Theodori excerptæ, ac recensitum impium ejus Symbolum: quo audito exclamavit universa Synodus: *Hoc Symbolum Satanas composuit.* Ejus confutatio apud Marium Mercatorem legenda.

13. *Quinta Collatio.*— A num. 41 ad 47. *Quinta Collatio* in vulgatis Codicibus dicitur habita *die* VIII *idus Maias*, ubi manifestus error est. Baronius *pridie idus Maias*, quo et oblatum Synodo Vigilii Constitutum, hanc Actionem habitam esse suspicatur. In editione Romana Collectores *III idus Maias* ex conjectura posuere. Verum Baluzius loco citato pag. 1510 hanc conjecturam refellit, ostenditque

standum veteribus Codicibus, qui habent *XVI kal. Junias*, qui dies est decimus septimus mensis Maii. In hac Collatione recitata sunt, quæ a sanctis Patribus contra *Theodorum Mopsuestenum* scripta fuerant. Disceptatum etiam, utrum liceret defunctos anathemate damnare, probatumque id licitum esse, et quandoque necessarium. Factus est postea transitus ad examen alterius Capituli Scriptorum scilicet *Theodoreti*, multaque ex ejus Operibus contra sanctum *Cyrillum* deflorata. Lecta et *Theodoreti* ad Joannem Antiochenum post mortem Cyrilli Epistola, qua suam de ejus obitu significabat lætitiam. Verum Patres Synodi errore facti decepti sunt; cum Epistola illa supposititia sit, ut recte vidit Baronius, et suo loco ostendimus.

14. *Collatio sexta.* — A num. 47 ad 225. *Collatio sexta* habita *die* XIV *kalendas Junias*, die scilicet decima nona Maii. In ea discussum tertium Capitulum, scilicet Epistola *Ibæ* ad *Marin* Persam, omnesque episcopi exclamarunt : *Epistola hæretica est.* Constitutum Vigilii datum *pridie idus Maias*, ideoque confectum ante quintam Collationem die XVII Maii habitam, sed an tunc missum fuerit imperatori vel postea, prorsus incertum. Recitat illud integrum Baronius, ejusque hæc summa. In eo queritur *Vigilius* Synodum contra pactas conditiones coactam. Tum aggreditur disputationem de *Tribus Capitulis*, et LX sententias, quæ *Theodori Mopsuesteni* esse dicebantur, ab imperatore per *Benignum* episcopum Heracleæ Macedoniæ ad se transmissas damnat. *Theodori* vero personam ac nomen damnari non posse multis argumentis probat. Quoad *Theodoretum*, decernit ejus Scripta speciatim non debere damnari; cum in Synodo Chalcedonensi Nestorio anathema dixerit, quod solum ab eo postularant Patres. Ne vero *Theodoretum* defendendo, in hæreseos Nestorianæ suspicionem veniret, cam quinque anathematismis percellit. Denique nec Epistolam *Ibæ*, sub ejus nomine damnandam censet : tum quia relecta ea in Synodo Chalcedonensi Orthodoxus *Ibas* judicatus est; tum quia subscripsit Decretis ejusdem sanctissimæ Synodi, quam se inconcussam esse semper voluisse probat ex Epistola sua, sive *Judicato* de Tribus Capitulis ad Mennam. Tum *Constitutum* suum claudit, decernens nulli licere quidquam contrarium his quæ eo asseruit, de dictis Tribus Capitulis, post præsentem definitionem suam, movere ulterius quæstionem. Si quid vero contra hæc quæ hic asseruit, dictum atque conscriptum est, se ex auctoritate Sedis Apostolicæ refutare. Sexdecim episcopi huic Constituto subscripsere.

15. *Constitutum Vigilii in Synodo lectum non est.* — Petrus de Marca in Dissert. *de Vigilii Decreto pro confirmatione quintæ Synodi*, num. 12, recte refellit sententiam Baronii num. 210 putantis *Constitutum* Vigilii missum a Justiniano ad Synodum, quod Baronius ex eo colligit, quod rationes in Constituto prolatæ pro Ibæ Epistola discutiuntur, et refutantur in sexta Collatione. Nam, si *Constitutum*, relectum fuisset in Synodo, illius recitatio relata esset in Acta, quibus insertæ sunt minoris momenti relectiones. Argumenta autem illa pro *Ibæ* Epistola, quæ discutiuntur Collatione sexta, nota erant et trita, utpote quæ a sex vel septem annis summo studio contorquerentur ab adversariis, etiam scriptis copiosissimis libris, quemadmodum factum est a Facundo : ut necesse non sit confugere ad Constitutum *Vigilii*, quasi inde illa excerpi necessarium omnino foret. Deinde promulgatio *Constituti* aliena fuisset ab instituto et prudentia imperatoris, qui damnationi Trium Capitulorum cum totus incumberet, non debuit suis votis officere, *Vigilii* auctoritate prolata, quæ desiderium illius improbaret. Imo vero, ut facilius obtineret quem sibi proposuerat eventum, neu quis exspectaret quid principi *Vigilius* respondisset, quemadmodum pollicitus erat se facturum, per *Constantinum* sacri palatii quæstorem *Justinianus* Synodo suggessit, *Vigilii* mentem satis explicatam esse ex iis, quæ hac de re sæpius docuerat, cum scriptis, tum viva voce.

16. *Refellitur opinio Baronii.* — Ait Baronius, instrumentorum, de quibus mox, prolatione id tentasse *Justinianum*, ut *Vigilium* prævaricationis argueret qui *Constituto* aliter quam antea decernebat. Sed principis in eo consilium aliunde melius deprehendi non potest, quam ex oratione Constantini quæstoris, qui ad excitandos et provocandos Patres, auctoritatem *Vigilii* contra isthæc Capitula scripto profert, non autem in Pontificis contumeliam. Justinianus enim, ut sacrum Conventum ad damnationem Trium Capitulorum animaret, litteras ea de re a Vigilio perscriptas ad *Aurelianum* Arelatensem, et ad *Valentinianum* Scythiæ episcopum, et sententiam ab eodem Pontifice latam adversus Rusticum et Sebastianum diaconos suos, Trium Capitulorum fautores, e latina in græcam linguam versas, legendas exhiberi ab eodem quæstore curavit. Hæc sunt verba Constantini in Collatione VII : « Communiter vero convenire invitatus (scilicet Vigilius) et hoc facere una cum sancta vestra Synodo pollicitus est per semetipsum facere, et dare piissimo Domino. Hic igitur etiam ea, quæ sæpius ab ipso facta sunt ad condemnationem Trium Capitulorum, vos audientes alacriores efficiamini, de his formam celeriter proferre, direxit per me sanctitati vestræ condemnationem ab ipso Vigilio religiosissimo prolatam, etc. Omnibus translatis ad græcam linguam ad faciliorem sententiam vestræ sanctitatis ».

17. *Lectio Constituti consilio Justiniani contraria fuisset.* — *Justinianus*, qui præjudicio *Vigilii* perfecto, Patres alacriores effici ad condemnationem existimabat, non adeo supinus erat, inquit Marca, ut eorum impetum contraria ejusdem Pontificis definitione retardaret. Deinde vero locus agendi de *Constituto* hic erat, cum pollicitationem *Vigilii* principi factam quæstor recenset : sed adeo mentionem ejus non injecit, ut potius id omnino

dissimulet, ejusque loco alia instrumenta substituat, non ut *Vigilium* prævaricationis arguat, sed ut gradus inde ad definitionem Synodi contra Capitula sterneretur. Prima enim semper fuit in Synodis OEcumenicis sententia Romani Pontificis, qua non exspectata nihil decerni moris erat. Itaque *Justinianus*, ne prætermissa videretur in hoc negotio *Vigilii* auctoritas, *Constitutum* quidem suppressit, sed alias *Vigilii* priores sententias, quæ annis superioribus ab eo latæ erant, Synodo exhibuit, ut in Actis omnia rite et solemniter gesta fuisse viderentur. Quare Synodus quoque ipsa in Collatione octava magnum Decreti sui momentum in eo posuit, quod *Vigilius* Tria Capituta sæpius, et scripto, et sine scripto condemnasset, etsi conqueratur, quod Conventui, licet illustri legatione invitatus, interesse noluerit, satiusque duxerit polliceri, se suam ipsius sententiam ad principem missurum. Ex opinione Baronii novatores intulerunt, Pontificis Romani scripta in Synodo non solum discuti, sed etiam refutari, et definitionem illius Decretis promulgatis contrariam cum anathemate proferri. Sed ex vera rerum gestarum narratione, hanc illationem trivolam esse constat.

18. *Collatio septima.*— A num. 215 ad 219. Collatio *septima*, *die* VII *kalendas Junias* peracta. *Constantinus* sacri palatii quæstor cum instrumentis probantibus *Vigilium* Tria Capitula semper execratum esse ac damnasse, ad Synodum missus est ab imperatore. Recitatum itaque anathema latum contra Romanos diaconos *Rusticum* ac *Sebastianum Judicati* impugnatores, et Capitulorum pervicacissimos defensores. Lectæ item Epistolæ *Vigilii* ad *Valentinianum* episcopum Tomitanum et *Aurelianum* episcopum Arelatensem; ex quibus omnibus liquebat, Vigilium non semel Tria Capitula condemnasse.

19. *Collatio octava.*— In octava Collatione, *die* IV *nonas Junias* celebrata, definitivam adversus Tria Capitula sententiam protulit Synodus. Subjiciuntur XIV anathematismi, quorum tres postremi *Tria Capitula*, duodecimus non solum impia *Theodori* scripta, sed etiam ejus nomen ac personam, defensoresque configit; XIII et XIV *Theodoreti* quidem scripta et *Ibæ* Epistolam, eorumque defensores: *Theodoretum* autem ipsum et *Ibam* Orthodoxos antistites, et in pace Ecclesiæ defunctos non configunt.

20. *Quinta Synodus pacem Ecclesiæ dedit.* — A num. 220 ad 223. Ait Baronius, quinta Synodo absoluta, tantum abesse, *ut pax reddita sit Ecclesiis, ut majus bellum exarserit.* Sed quis nesciat, inquit card. Norisius citatus cap. 9, post Nicænam Synodum ingentes tumultus ab Eusebianis et Meletianis excitatos? Post Chalcedonensem, quas turbas Ecclesiæ *Acephali* non dedere? Quid igitur mirum si post quintam Synodum non statim pax Ecclesiæ reddita est? Hanc sane pacem se donaturum orbi Catholico per illam Synodum Justinianus existimaverat, unde eumdem Augustum initio sui *Constituti* Vigilius commendavit: « Laudabile, inquit, clementiæ vestræ cognovimus esse propositum, per quod submotis omnibus discordiæ seminibus, etc. » Sanctus vero Agatho circa finem Epistolæ ad Constantinum Pogonatum, quæ habetur Act. IV sextæ Synodi ait: « Extremi quidem, præstantissimi tamen omnium magni illius Justiniani, cujus ut virtus et pietas omnia in meliorem ordinem restauravit, etc. » Nam brevi Occidentalis Ecclesia Synodum V recepit. Quam rectum etiam fuerit Justiniani consilium, docet Leontius in lib. de Sectis Act. VI.

21. *Id testantur duo testes oculati.* — Sane in Oriente per Synodum V omnia dissidia composita fuisse duo oculati testes scripsere, Eustathius scilicet cap. 22 de Vita sancti Eutychii, qui inquit: Post V Synodum « summa pax, et magna tranquillitas in Dei Ecclesia est consecuta »; et Cyrillus cap. 109 de Vita sancti Sabæ, qui scribit: « Post hæc cum sancta et OEcumenica V Synodus congregata fuisset Byzantii, Theodorus Mopsuestiæ et Origenes, et una cum his impia de præexistentia et restitutione dogmata generali fuerunt subjecta anathemati, et sic hæreticis deinceps omni ablata libertate loquendi, divini Sabæ Laura, et universa fere cum eis Palæstina, vicesimo tertio anno post illius mortem a gravibus hæresibus et temporis acerbitate, et iniquitate respirarunt, et quietem deinceps, et tranquillam vitam egerunt». Mortuus est sanctus Sabas anno DXXXI, universaque Palæstina, in qua a tempore *Joannis* Hierosolymitani, *Ruffini* ac *Melaniæ*, circiter per annos CLX Origenistæ ingentes turbas concitarant, Synodi V beneficio pacem sortita est.

22. *Tumultus post illius celebrationem exorti eidem non imputandi.* — Sed, inquit Baronius, nec eo pacto *Acephalos* ad unionem Ecclesiæ reductos. Verum non Synodus sed ipsorum malitia in causa fuit; Trium enim Capitulorum dimissa a Synodo Chalcedonensi proscriptio, non unum erat argumentum, quo ad contradicendum *Acephali* seu Hæsitantes movebantur: erant pleraque alia, quæ recenset et solvit Leontius in lib. de Sectis. Denique novatores simili argumento Concilium Tridentinum labefactare conantur, quod, inquiunt, postquam illud celebratum fuit non solum plerique ad Ecclesiam non redierint; sed suis erroribus obstinatius adhæserint. Quinta itaque Synodus, Nicæna, Tridentina, aliæque OEcumenicæ prava dogmata confodere, et viam quæ tenenda erat, docuere; quod si multi rebelles lumini fuerint, et in præconceptis opinionibus pertinaces, hoc ipsis Synodis non adscribendum. Porro quod Baronius ait, condidisse rescriptum *Justinianum* contra Illyricanam Synodum, et Africanos episcopos, pertinet ad annum DL, ut ibidem num. 6 ostendimus: et *Concilium Aquileiense*, cujus meminit Beda, Sergii tempore celebratum, ut anno DCXCVIII ostendemus.

23. *Vigilius ob Tria Capitula defensa in exilium missus.* — A num. 223 ad 231. *Vigilium* statim non approbasse Concilium, et ob id in exilium

pulsum, Baronius, aliique Anastasium secuti memoriæ prodiderunt, docueruntque eumdem tandem ad subscriptionem inflexum. Em. tamen card. Norisius citatus cap. 8 ex silentio Eustathii in Vita sancti Eutychii, Victoris Tunnensis in Chronico, et Liberati in Breviario, qui ne verbum quidem de hoc exilio habent, autumat Anastasium in hac narratione nullam fidem mereri. Verum quam infirmum esse argumentum negativum nullis aliis suffultum, jam sæpius diximus, Liberatus in fine sui Breviarii inquit : « Ita non consentientes, depositi in exilium missi sunt » : capite vero 22, de Vigilio ait : « Ab ipsa hæresi afflictus Vigilius nec coronatus (quia scilicet usque ad finem Tria Capitula non defendit) qualem vitæ terminum suscepit, notum est omnibus ». Ita Trium Capitulorum defensor hæresim vocat Justiniani factionem, et perseverantiam *Vigilio* defuisse asserit, quia in exilio Constitutum suum retractavit. Eustathius vero ea dicit de Vigilio Justiniani adulatione, quæ falsa esse constat. Nam cap. 4 Vitæ Eutychii ait, quatuor patriarchas, quos *nemo meminit unquam convenisse*, huic Concilio interfuisse : quatuor autem patriarchæ hi fuerunt : « Vigilius veteris, et hic Eutychius novæ Romæ, Apollinarius magnæ Alexandriæ, Domninus Theopoleos; qui tanquam in corpus unum ex quatuor elementis conflati, unanimes idemque sentientes manus inter se conjunxerunt », dicit etiam Eustathius, omnia in Synodo peracta esse « sine violentia, necessitate, partium studio, affectione ». Certe *Justinianus* Vigilium post Concilii quinti celebrationem, qui ipse refragatus esset, eo minus Constantinopoli versari permisisset, quo non solum alios episcopos definitioni Concilii contrarios, aut in exilium misit, aut dignitate deposuit; sed etiam quia in Collatione septima litteras misit ad Patres, quibus prohibuit Vigilii nomen sacris Dyptychis recitari. Eas refert Baluzius citatus p. 1545, et ex Manuscripto Parisiensi hæc verba producit : « Constantinus gloriosissimus quæstor dixit : Dum intersum sancto vestro Concilio propter recitationem chartarum, quæ apud vos insinuatæ sunt, piissimus imperator formam destinavit ad sanctam vestram Synodum de Vigilii nomine, ne jam sacris Diptychis Ecclesiæ inferatur propter impietatem, quam vindicavit, nec et recitetur vobis et conservetur tam in Ecclesiam hujus regiæ civitatis, quam in cæteras Ecclesias, quæ et vobis et reliquis episcopis creditæ sunt in Republica a Deo ei commissa ». Quare Justiniano non magis religio fuit, *Vigilium* in exilium mittere, quam ne nomen ejus in Diptychis recitaretur, prohibere.

24. *Quinta Synodus non æqualis auctoritatis ac quatuor præcedentes.* — Porro vere dicit Gregorius Magnus, in quinta Synodo non esse actum de fide, sed de solis personis. Deinde non quintum, sed sola quatuor prima Concilia tanquam Dei Evangelia veneratur idem Gregorius. Quare licet hujus Concilii summa sit auctoritas, parem tamen cum aliis quatuor auctoritatem non habet. Hinc Gregorius in litteris ad Constantium episcopum Mediolanensem, qui conabatur *Theodelindam* Longobardorum reginam piissimam, a defensoribus Trium Capitulorum seductam ad communionem Ecclesiæ reducere, prudenter respondit : « Quod scripsistis, quia Epistolam meam reginæ Theodelindæ minime transmittere voluistis, pro eo quod quinta Synodus in ea nominabatur; si eam exinde scandalizari posse credidistis, recte factum est, ut minime transmitteretur. Unde nunc ita facimus, sicut vobis placuit, ut quatuor Synodos solummodo laudaremus, et quintæ Synodi nullam memoriam faceremus ». Judicavit itaque Constantius per pravum ac erroneum de quinta Synodo judicium non deperdi fidem, ideoque posse illud dispensatorie ad tempus tolerari; quod Gregorius comprobavit; cum tamen circa fidei Decreta dispensatorie dissimulari non possit.

25. *Origenistæ in quinta Synodo damnati.* — A num. 238 ad 248. Negavit Halloixius in Apologia Origenis, quæst. x, Origenem ab Ecclesia damnatum esse; sed illud nemini persuadere potuit, solideque tam ab illustrissimo Huetio lib. 2 Origenianorum cap. 4, Sessione III, num. 14, quam ab Em. card. Norisio in sua de quinta Synodo dissertatione confutatur, Garnerius vero in Dissert. de quinta Synodo contendit, nullam habitam fuisse in ea de Origene cognitionem, sed tantum Constantinopoli in quadam alia Synodo sub Menna habita, quæ a Veteribus *quintæ Synodi* nomine etiam appellata est, quæque *quintam* universalem aliquot annis præcessit. Verum neque hæc opinio defendi potest. Cedrenus enim ad annum Justiniani XXVI refert litteras Justiniani ad quintam Synodum, quibus Patres hortatur ad Origenem damnandum : « Vos hortamur, ait, o sanctissimi Patres, ut in unum collecti subjectam expositionem, et singula ejus capita examinetis, damnetisque cum Origene omnes qui idem sentiunt ». Baronius cui Lupus in Scholiis ad Synodum V, et card. Norisius citatus adstipulantur, recte monet, Capita a Justiniano laudata contineri in ipsis litteris, ab eodem olim ad patriarchas contra *Origenem* missis una cum anathematismis ibidem subjectis, quæ cum a patriarchis tunc validata fuerint, publica OEcumenicæ Synodi subscriptione iterum confirmata sunt. Valide autem refellitur Garnerii sententia ex verbis quæ leguntur in secunda professione fidei, quæ habetur in libro diurno Romanorum Pontificum, qui postquam actum est de quatuor prioribus Synodis OEcumenicis, subnectitur : « Hæc igitur sancta atque universalia quatuor Concilia, etiam sanctum quintum Concilium venerandum assecutum est, et sub piæ memoriæ Justiniano principe apud Constantinopolitanam urbem est congregatum, cujus salutari consultu : Unus esse de Sancta Trinitate Dominus Noster Jesus Christus veraciter prædicatus est, etc. In hoc Origenes cum impiis discipulis et sequacibus, Didymo et Evagrio, et qui Creatorem omnium Deum et omnem rationalem ejus creatu-

ram Gentilibus fabulis prosecuti sunt, æternæ sunt condemnationi submissi. In eo Theodorus Mopsuestenus auctor Nestorii, pariterque Diodorus, etc. Cum his et Epistola, quæ Ibæ dicitur ad Marin Persam, et Scripta Theodoreti adversus beatissimum Cyrillum, cum condemnatione projecta sunt, etc. Inter hæc veneranda universalia quinque Concilia etiam sanctum sextum Concilium universale prædicamus ». Quare Origenes et sectatores, Justiniano imperante, non solum in privato; sed etiam in universali Concilio Constantinopolitano damnati sunt.

26. *Origenistæ in principio Synodi damnati.* — Marca in Dissert. *de Synodo quinta*, num. 23 scribit: « Cæterum cognitionem de Origene successisse Trium Capitulorum damnationi ipsa series Actorum quintæ Synodi aperte demonstrat ». Verum ab opinione Baronii minime discedendum, damnationem scilicet Origenis priorem fuisse damnatione Trium Capitulorum; Theophanes enim et auctor Chronici Alexandrini quintam Synodum primo ac præcipue collectam esse asserunt adversus errores Origenis et Evagrii ac Didymi; secundo autem loco adversus Tria Capitula. Præterea, ut inquit card. Norisius citatus cap. 6, Synodus V, canone XI, ait: « Si quis non anathematizat Arium, Eunomium, Macedonium, Apollinarium, Nestorium, Origenem cum impiis eorum scriptis, et omnes alios hæreticos, qui condemnati et anathematizati sunt a sancta Catholica et Apostolica Ecclesia, et in prædictis sanctis quatuor Conciliis, et eos qui similia prædictis hæreticis sapuerunt, vel sapiunt, et usque ad mortem in sua impietate permanserunt, vel permanent, anathema sit ». Quatuordecim canones Synodi quintæ editi sunt Collatione VIII, quæ cum postrema fuerit in causa Trium Capitulorum, evidens est antea jam *Origenis* causam cognitam fuisse; alioquin is indicta causa damnatus esset. Ad hæc *Theodorus* Cappadox Origenis patronus probaturus posse Theodorum Mopsuestenum, licet olim mortuum jure damnari, ita Synodum allocutus est Collat. V. « Et multos quidem etiam alios invenimus post mortem anathematizatos, necnon etiam Origenem, et si ad tempora Theophyli sanctæ memoriæ vel superius aliquis recurrerit, post mortem invenerit anathematizatum; quod nunc in ipso fecit et vestra sanctitas et Vigilius papa religiosissimus antiquioris Romæ ». Fatente ergo Origenistarum principe, a Synodo V et a Vigilio papa Origenes damnatus fuit, et quidem antequam terminata esset Trium Capitulorum cognitio.

27. *Acta quintæ Synodi depravata non fuere.* — Existimat Baronius *Acta* græca *quintæ* Synodi ab hæreticis Origenistis vitiata primum, et mutilata fuisse, unde postea vitio illo infecta prodierit latina illa interpretatio. Sed, ut animadvertit Marca citatus num. 24, Acta illa adeo absunt a depravatione, ut ex eorum lectione Græci scriptores hauserint, quod ab iis solis Latini didicerunt de *Origenis*, et *Evagrii* damnatione. Neque enim *Acta* Latina, quæ initio delata fuerunt in Occidentem, aliud omnino continebant, quam Trium Capitulorum damnationem, de quibus solis agunt uterque *Pelagius I* et *II*, ac *Gregorius Magnus*, cum referunt Decreta quintæ Synodi; alioquin de *Origene* ejusque deliramentis non tacuissent; cum ex eo quinta Synodus a schismaticis adeo pertinaciter explosa, vehementer commendari potuisset. Sane beatus Gregorius in Epistola ad Joannem Constantinopolit. quando profitetur, se quinque Synodorum fidem amplecti, recensens hæreses a quatuor primis damnatas, et *Tria Capitula* a quinta Synodo reprobata, non omisisset damnationem *Origenis*, si ex Actis Latinis illi ea de re constitisset. Procul autem a vero abest Baronii num. 244, de *Eutychio* episcopo Constantinopolit. suspicio, eum nempe cum Theodoro Cappadoce Acta V Synodi decurtasse, et in non levem suspicionem Origenismi induci potuisse. Sanctus enim Eutychius inter præcipuos Origenistarum persecutores ab illius ætatis scriptoribus numeratur, uti ab Eustathio in ejus Vita cap. 4, num. 34, et a Victore Tunnensi in Chronico, qui vocat eum damnatorem *Evagrii eremitæ diaconi, et Didymi monachi, et confessoris Alexandrini.*

28. *Epistolæ Vigilii ad Justinianum et Theodoram a Monothelitis interpolatæ.* — Baluzius in Præfatione in Acta Concilii quinti num. 4 et seqq. agit de duabus Epistolis *Vigilii* papæ ad *Justinianum* imp. et *Theodoram* Augustam, in quibus damnavit Tria Capitula, et de Epistola Justiniani ad Synodum de damnatione eorumdem Capitulorum, et ut nomen *Vigilii* non scriberetur in Diptychis Ecclesiasticis; ostenditque eas veras ac genuinas esse, et in sexta Synodo a legatis Apostolicis actionem falsi adversus eas integras institutam non fuisse, sed tantum adversus eam partem, in qua mentio unius operationis in Christo, quæ addita erat a Monothelitis, ut suam de una Christi voluntate opinionem fulcirent etiam testimonio *Vigilii* papæ. Neque enim legati dixerunt, has Epistolas falsas esse, cum cœptæ sunt recitari, ut existimat Baronius num. 247, sed cum ad eam partem ventum est, in qua Vigilius statuitur docens unam in Christo operationem. Tunc quippe illi exclamaverunt dicentes: « Non faciat Deus, Domine. Non dixit Vigilius unam operationem. Non sunt libelli Vigilii. Falsatus est hic liber ». Et ut manifestius pateret, eorum querelam ferri tantum ad eam partem, in qua mentio unius operationis, statim addunt: « Nam, Domine, si unam operationem docuit Vigilius, et susceptus est a Synodo, utique et in definitione ejusdem sanctæ Synodi de una operatione vox habuit comprehendi. Dum relecta ergo fuerit, piissime Domine, ipsa definitio, invenies omnem veritatem ». Post quæ compositor Gestorum ait: « Consequenter itaque et secundum ordinem relecto eodem libro usque ad definitionem, ipsaque definitione usque ad finem relecta, nullo modo aliquid de una operatione in eadem definitione inventum est contineri », ut videre est tomo VI Concil. pag. 623. Confirmant hanc observationem Baluzii in

Actione XIV, pag. 980. Episcopi, qui aiunt Monothelitas hujus fraudis esse auctores, « ex illorum vocabulis malitiose adversus recta dogmata hæc interjicientes », ob eamque causam paulo post jubent « libros etiam obelis obduci in locis in quibus depravati sunt ».

29. *Monachi Novæ Lauræ V Synodum recipere nolentes, e Palæstina ejiciuntur.* — Ad num. 248. Cyrillus in Actis sancti Sabæ testatur, Justinianum Acta quintæ Synodi Hierosolymam misisse, ubi Palæstinorum episcopi sententiam Synodi confirmarunt, « nisi quod Alexander episcopus Abyles contrarium sensit : quamobrem episcopatu exutus Byzantium se recepit, et terræ motu absorptus est et defossus ». Monachos vero, qui Novam Lauram sancti Sabæ inchoabant, cum Eustochius patriarcha *octo menses usque* non posset eos ad unitatem Ecclesiæ perducere, a Nova Laura expulit. Ita Cyrillus. Verum contigere hæc anno sequenti, octo scilicet mensibus a celebrata quinta Synodo, cujus definitionem adversus Origenistas ac Tria Capitula monachi illi recipere noluere. Præterquam quod ille terræ motus, quo episcopus *Abyles* absorptus est, contigit tantum anno DLIV, die XV Augusti, ut anno sequenti demonstrabimus. Præterea apud Baronium loco, *Eustochii* patriarchæ Hierosolymitani perperam legitur, *Eutychius*, qui Constantinopolitanus patriarcha erat. Evagrius enim lib. 4, cap. 38, ubi tumultus istos monachorum Novæ Lauræ refert, ait ab *Eustochio* inde ejectos fuisse, et in varia loca dispersos multos suis partibus adjunxisse, sed perperam scribit, hos motus Synodi quintæ celebrandæ causam extitisse ; cum tumultus illi Synodum quintam subsecuti fuerint, non vero præcesserint, ut docet Cyrillus, qui non solum hoc tempore vivebat ; sed etiam de his, quæ ad monachos illos pertinent, optime edoctus erat.

30. *Terræ motus Constantinop.* — Ad num. 249. Terræ motus Constantinopolitanus, quem hoc anno Baronius recitat, anno tantum sequenti contigit, ubi commodius de eo agemus, ob connexionem, quam habet cum iis, quæ illum præcessere.

31. *Clothildis regina moritur.* — Ad num. 253. Sigebertus in Chronico *Clothildis* relictæ Clodovei Magni Francorum regis mortem anno sequenti, non vero currenti consignat ; sed sine dubio fallitur ; Gregorius enim Turonensis lib. 4, cap. 1, ait : « Apud urbem Toronicam obiit, tempore Injuriosi episcopi, quæ Parisios cum magno psallentium præconio deportata, in sacrario Basilicæ sancti Petri ad latus Clodovechi regis sepulta est, a filiis suis Childeberto atque Clotochario regibus. Nam Basilicam illam ipsa construxerat, in qua et Genovefa beatissima est sepulta ». Injuriosus autem, qui interfuit Concilio Aurelianensi II anno DXXXIII celebrato, anno DXLVI e vivis excessit, idque mense Decembri, ut III part. II Dissert. de anno et die mortis S. Martini ostendi, ideoque et *Clothildis* mors ante annum illum accidit. Apud Gregorium Turonensem nulla ejus mentio post bellum civile a Childeberto et Theodeberto Francorum regibus contra Clotarium etiam Francorum regem motum, quod Clothildis beati Martini intercessione sedavit, ut refert idem Turonensis lib. 3, cap. 28, quod bellum a Sigeberto anno DXXXVII collocatur. Basilica illa sancti Petri posteris sæculis a sancta *Genovefa* Virgine nomen accepit, quæ primum monachis, ac post aliqua sæcula canonicis regularibus sancti Augustini, ad quos nunc pertinet, donata fuit. Inscribitur *Clothildis* Tabulis Ecclesiasticis ad diem III mensis Junii. Ejus reliquiæ in eadem Ecclesia etiamnum asservantur, et illius Vitam recitat Mabillonius sæculo I Benedictino.

32. *Obitus S. Florentini abbatis.* — Ad num. 254. Hoc anno in cælum migravit sanctus *Florentinus* primus abbas monasterii a *Childeberto* Francorum rege Arelate constructi. In clausula, quæ in calce regulæ sancti Aureliani episcopi Arelatensis in Codice antiquarum Regularum ab Holstenio publicatarum habetur, legitur : « In Christi nomine fundatum est monasterium virorum Dei in civitate Arelatensi a S. Aureliano episcopo, jubente sanctæ memoriæ Childeberto rege Francorum, quinto decimo kalendas Decembris, Indict. XI, anno quinto post consulatum Basilii junioris V. C. (sed legendum, anno sexto, qui cum Indictione XI concurrit), et Basilica ibidem in honorem SS. Apostolorum et Martyrum ». Fundatum itaque monasterium illud, cujus hodie nullum vestigium extat, die XVII mensis Novembris anni Christi DXLVII, eique sanctus *Florentinus* primus abbas præpositus, ut docet ejus Epitaphium, quod superest in Ecclesia Parochiali sanctæ Crucis in urbe Arelatensi, quo corpus sancti hujus abbatis translatum est, anno ab ejus morte trigesimo quinto, per Constantinum ejusdem monasterii abbatem, ut elicitur ex ejus Epitaphio. Recitat illud Baronius, sed in aliquibus corruptum, uti ad se Arelatis missum fuerat. Verum D. Massonus, vicarius generalis archiepiscopatus Arelatensis et curatus Ecclesiæ sanctæ Crucis illud accurate legit, correxitque, et ad nos transmisit. Apud Baronium legitur : ΕΠΙΤΑΦΙΟΝ sancti Florentini abbatis sanctæ Crucis Arel. Et tamen hæc verba, sanctæ Crucis Arel. non habentur in Epitaphio. Præterea in hujus fine legitur : « Primus itaque fuit sanctus Florentinus abbas monasterio nostro per annos V et menses VI qui vixit annis pl. m. LXX, obiit prid. id. April. duodecies P. C. Basilii V. C. junioris, Indictione prima. Post hunc secundus fuit Domnus Redemptus abbas ». Et tamen in exemplari ad Baronium misso habebatur tantum *pl. m. L.* id est, plus minus quinquaginta, quia duo denaria minutissimis litterulis sculpta legi tunc non potuerant. Insuper in eodem hæc verba *menses* VI non habebantur ; cum tamen a die XVII mensis Novembris anni DXLVII ad diem XII mensis Aprilis hujus Christi anni, quinque anni, et menses sex utrinque incompleti fluxerint.

33. *Monasterium S. Florentini ab Aureliano episc. Arelatensi conditum.* — Putabat Baronius hoc

monasterium a sancto *Hilario* episcopo Arelatensi conditum fuisse, quia ultimus Epitaphii versus habet.

Nunc et in æterno Hilarianum semper adorna.

Sed *Hilarianus* nomen est monachi benignitate commendabilis, ut in Epitaphio dicitur, ubi et mentio habetur *Januarini* qui illud composuit, et *Tantilli*, qui marmori insculpsit. Fuit ergo hujus monasterii fundator sanctus *Aurelianus*, auctor duarum Regularum, ex quibus altera viris, altera monialibus inscripta, quæ in laudato Codice recitantur. Extabat adhuc illud monasterium intra muros urbis constructum anno DXCVIII. Nam divus Gregorius papa lib. 7 sui Registri, Indict. II, Epist. CXVI, ut videre est apud Baronium anno DLV, num. 8 scribit, *Vigilio* episcopo Arelatensi se illius privilegia inviolabiliter servari velle, testaturque monasterium illud *intra muros* Arelatensis civitatis ædificatum. *Sancti Florentini* Epitaphium integrum recitat Papebrocius ad diem XXI Maii, quo ille Arelatis colitur; sed cum non vidisset supradictam clausulam, credidit illud diversum non fuisse a monasterio sancti *Cæsarii* episcopi Arelatensis, imo et a monasterio Montis-Majoris circa medium sæculi X condito; cum tamen sanctus *Cæsarius* monasterium suum *in suburbana insula* ædificarit, et monachis suis peculiarem regulam, quæ adhuc superest, perscripserit. Monasterium sancti Florentini vulgo vocatum fuit *monasterium sancti Petri*, quia, ut diximus, fundatum erat in honorem SS. Apostolorum scilicet Petri et Pauli. Indeque fluxit error Bouchei in Historia Provinciæ, aliorumque omnium, qui ante Codicem antiquarum Regularum ab Holstenio publicatum scripsere. Existimarunt enim *monasterium Montis-Majoris*, sancto Petro dicatum hoc sæculo a *Childeberto* rege constructum, cum tamen illud sæculo tantum X conditum esse certo constet.

34. *Gesta inter Romanos et Persas.* — Hoc anno *Misimiani* Lazorum regis subditi, dum Romanorum copiæ per urbes divisæ hybernarent, ad Persas descivere, quibus *Nachoragan* Persarum dux Persica auxilia non defutura promisit. *Ineunte autem vere*, inquit Agathias lib. 4, pag. 91, Romani in *Misimianos* expeditionem suscepere, et *Rhodopolim* oppidum Colchicum, antea a Mermeroe Persarum duce captum, Justiniano imperatori subdidere. « Hac igitur æstate nihil aliud gestum est memoratu dignum. Bruma vero invalescente, Persæ quidem statim solutis castris Cotæsium et Iberiam versus sese receperunt, animo ibi hybernandi », inquit Agathias citatus pag. 123.

Obitus *Theodebaldi* Francorum regis, de quo anno sequenti num. 7.

VIGILII ANNUS 15. — CHRISTI 554.

1. *Vigilius ab exilio liberatus, qui proinde quintam Synodum approbat.* — Annus Christi Redemptoris quingentesimus quinquagesimus quartus, post consulatum Basilii decimus tertius in Fastis notatur, quo Vigilius papa precibus Narsetis ducis ab imperatore liberatur exilio. Res gesta ab Anastasio ita describitur : « Adunatus clerus Romanus rogaverunt Narsetem, ut una cum ejus suggestione rogarent principem, ut si adhuc viveret Vigilius papa, aut presbyteri, vel clerus qui cum eodem Vigilio fuerant in exilium deportati, reverterentur. Suscepta relatione Narsetis vel cuncti cleri Romani, lætus effectus est imperator, et omnes inclyti ejus, eo quod requiem donasset Deus Romanis. Mox misit jussiones suas per diversa loca, ubi fuerant in exilium deportati in Gissa et Proconesso, et adduxit eos ad se imperator, dicens : Vultis recipere Vigilium, ut fuit papa vester? gratias ago. Minusve? hic habetis archidiaconum vestrum Pelagium, et manus mea vobiscum erit. Responderunt omnes : Imperet Deus pietati tuæ. Restitue nobis modo Vigilium : et quando voluerit eum Deus transire ab hoc sæculo, tunc vestra præceptione donetur nobis Pelagius archidiaconus noster. Tunc dimisit omnes cum Vigilio ». Hæc Anastasius.

2. Audisti imperatorem jam arrogasse sibi Romani Pontificis confirmationem, imo et abrogationem, nimirum dum se paratum exhibet, si clerus

Pelagium magis velit, facturum ut Vigilius cesset; ita plane captivam ducens Romanam Ecclesiam, quam sub eodem humiliatam tenuit jugo, cum videlicet nullam haberi voluit electionem cleri, nisi electi accederet confirmatio ab imperatore. Vidisti et clerum abjecte nimis profitentem, post obitum Vigilii in successoris substitutione præceptionem ipsius exspectaturum. Sic quidem ducta est[1], in captivitatem domina gentium, et regina provinciarum facta est sub tributo. Totidem e Hieremia petitis verbis deplorat ista S. Gregorius[2] papa, cum et dolet non sine certæ oblatione pecuniæ ejusmodi fieri solitam ab imperatore probationem Romani Pontificis, ut apertius suo loco inferius apparebit.

3. Vidisti scelus? Qui enim præ cæteris videri voluit imperator maxime pius, se maxime impium præstitit, dum duriores coegit Romanam Ecclesiam subire conditiones, quam tulerat sub Ethnicis imperatoribus, de quibus nulla est usquam mentio quod confirmationem electi in Romanum Pontificem sibi aliquando arrogarint. Ista igitur quæ neque humana neque divina jura tribuunt imperatori, iste qui legislator omnium maximus dici studuit, sibi sumens, in his impie decernendis divinorum et humanorum decretorum profanator et conculcator evasit, in gratiam haud dubium æmulantium Græcorum Romanæ Ecclesiæ gloriam. Sed frustra humana id præsumpsit astutia. Impingentes enim ipsi in lapidem, fracti sunt: Romanæ vero Ecclesiæ decor magis semper illuxit, ut quæ dicentur amplissimam fidem facient.

4. Hæc autem quæ de liberatione Vigilii et aliorum ab exilio dicta sunt, licet Anastasius facta tradat rogante Narsete exercitus in Italia duce: tamen et tunc accidisse putamus, ut Vigilius papa assensus fuerit imperatori, recedensque a sua sententia, quam Constituto edito declaraverat, quintam Synodum comprobarit. Etenim cum de consentione Vigilii Græci omnes affirment, et qui his temporibus vixit et scripsit Evagrius idipsum asserat, ut quæ sunt superius dicta testantur: cumque pariter declaratum sit, id non eo tempore accidere potuisse, cum idem Pontifex actus est non ob aliam causam in exilium, nisi quod quintam Synodum minime probare voluisset: necesse est affirmare, id ab ipso factum esse hoc tempore, cum ab exilio solutus est, liberque dimissus, ut in suam rediret Ecclesiam, jam vindicata per Narsetem e Gothis Italia.

5. Ut istæc firmemus, alia plura suadent. In primis vero, quod Liberatus diaconus Carthaginensis, et ipse ex iis unus qui pugnarunt pro Trium Capitulorum defensione (ut ex Breviario ab ipso conscripto satis apparet vel ex eo potissimum, dum Theodorum Mopsuestenum laudat) ipse, inquam, Liberatus in Vigilium parum æquus, præter alia quæ adversus eum conscripsit, ista de ejus fine habet[1]: « Hæc, inquit, Vigilius scribens hæreticis occulte, permansit sedens. In quo impletum est illud testimonium, quod Salomon in Proverbiis dicit: Edent viæ suæ fructus et consiliis suis saturabuntur. Ab ipsa hæresi afflictus Vigilius nec coronatus, qualem vitæ terminum suscepit, notum est omnibus ». Hæc Liberatus: qui quidem si perstantem in sententia usque ad mortem pro Trium Capitulorum defensione, quorum causa Constitutum ediderat, Vigilium comperisset, ipsum in ea defunctum velut martyrem collaudasset: sed cum ait, ipsum fuisse afflictum nec coronatum, plane alludit ad ejus exilium, et post exilium a priori proposito defectionem.

6. Suadet etiam istud ipsum ea ratio, quod cum Justinianus imperator nihil antiquius habuerit Trium Capitulorum damnatione, quorum causa plura (ut vidimus) sancivit edicta, et Synodum OEcumenicam collegit, suæque sententiæ adversantes severe punivit: quomodo passurus fuisset, nisi consensisset, ut Vigilius, qui amplissimis scriptis contrariam sententiam professus fuit, et ad eam sectandam universam Ecclesiam Catholicam impulit, idem postquam solveretur exilio, sineretur proficisci in Occidentem, haud dubium universos episcopos orbis Occidui adversus edicta imperatoris atque Synodi decreta concitaturus? Rursum vero cum Justinianus imperator non solum ab exilio ipsum Vigilium liberaverit, sed alia nonnulla eidem petenti concesserit, et ipso exigente sanctionem de rebus Italicis promulgarit; absque dubio ex hujusmodi officiis declaratum est, eumdem Vigilium ipsi valde carum extitisse, ut ea petenti indulserit: at nonnisi consensione in Trium Capitulorum damnatione effici potuit, ut inter eos amicitia sanciretur, quorum solum causa odium conflatum erat, et in eum exilium irrogatum.

7. Sic igitur ex omnibus, suffragante potissimum Græcorum auctoritate, satis apparet, Vigilium papam, ut natum occasione Trium Capitulorum schisma penitus tolleret, omnemque Orientalem Ecclesiam Catholicæ communioni conjungeret, abrogato quod pro Tribus Capitulis ediderat Constituto quintæ Synodo adversanti, eamdem Synodum auctoritate Apostolica comprobasse, OEcumenicamque dixisse: cujus postremam sententiam cum posteri omnes Romani Pontifices sint secuti, universa Dei Ecclesia, paucis exceptis schismaticis, eamdem Synodum ut OEcumenicam semper novit et prædicavit. Ejus vero exemplaria tunc in Romanæ Ecclesiæ archivis fuerunt inter alia scripta authentica collocata; quæ utinam conservata fuissent: non enim opus esset eam corruptam et mutilatam (ut vidimus) e Codicibus Græcis accipere.

8. Porro eadem exemplaria genuina misisse noscitur S. Gregorius ad Theodolindam Longobar-

[1] Thren. I. — [2] Greg. in septem. Psal. Pœnit.

[1] Liber. Brev. c. 22. in fin.

dorum reginam, et ejus filium Adulouvaldum renuentem aliquando ea de causa Ecclesiæ Catholicæ communicare, quod accepisset, ex eadem Synodo derogari scriptis S. Leonis papæ ab universa Ecclesia ut sacrosanctis toto orbe receptis. Sed accipe ipsius verba Gregorii ad ipsam Theodolindam reginam redditam [1] extremo tempore sui Pontificatus : « Eam tamen, inquit, Synodum, quæ piæ memoriæ Justiniani tempore facta est, per latores præsentium transmisi : ut prædictus filius meus dilectissimus ipsam relegens, cognoscat, quia falsa sunt omnia, quæ contra Sedem Apostolicam vel Catholicam Ecclesiam audierat. Absit enim nos cujuslibet sensum hæretici recipere, vel a tomo sanctæ memoriæ Leonis prædecessoris nostri in aliquo deviare : sed quæcumque a sanctis quatuor Synodis sunt definita, recipimus ; et quæcumque reprobata sunt, condemnamus ». Hæc Gregorius, qui tum ipsam reginam, tum ejus filium regem Longobardorum detrectantes interea ob falsos a schismaticis sparsos rumores Apostolicæ Sedi communicare, rei veritate dilucide demonstrata, communione Catholica et Apostolica impertivit.

*9. *Rogatu Vigilii dat Justinus Constitutionem de rebus Italiæ.* — Sed ad ipsum Vigilium solutum jam exilio, dimissumque liberum ut ad suam redire Ecclesiam posset, revertamur. Cum rediturus Romam, Constantinopolim ad Justinianum imperatorem venisset ; ab ipso petiit sanctionem promulgari universæ Italiæ profuturam. Extat illa quidem, quam hic tibi reddendam putavimus, ut quæ sunt dicta notiora fiant. Ipsa vero ad Narsetem ducem et ad Antiochum Italiæ præfectum data reperitur hoc anno, distincta capitibus viginti septem : sed nobis satis hæc ex multis pauca referre [2] :

10. « Pro petitione Vigilii venerabilis antiquioris Romæ episcopi quædam disponenda censuimus ad utilitatem omnium pertinentia, qui per Occidentales partes habitare noscuntur. In primis itaque jubemus, ut omnia quæ Athalaricus, vel Amalasuntha regia mater ejus, vel etiam Theodatis, Romanis, vel senatu poscente, concesserunt, inviolabiliter conserventur : sed et ea quæ a nobis, vel a piæ memoriæ Theodora Augusta quondam conjuge nostra collata sunt, volumus illibata servari : nulla cuicumque danda licentia contra ea venire, quæ a prædictis personis pro quibuscumque rebus vel titulis data vel concessa esse noscuntur, excepta videlicet donatione a Theodato in Maximum pro rebus habita Marciani, ex quibus dimidiam portionem Liberio viro gloriosissimo dedisse meminimus, reliquam dimidiam maximo viro magnifico relictam, quas apud utrumque firmiter manere censuimus.

11. « Si quid a Totilano tyranno factum vel donatum esse invenitur cuicumque Romano, seu cuique alii, servare, vel in sua firmitate manere, nullo modo concedimus ; sed res ablatas ab hujusmodi detentoribus antiquis dominis reformari præcipimus. Quod enim per illum tyrannidis ejus tempore factum esse invenitur, hoc legitima nostra notare tempora non concedimus ». Et inferius de iisdem rebus a Totila alienatis : « Quia autem verisimile putamus, diversos tyrannidis tempore res suas per metum alienasse hominibus vel officium quodcumque gerentibus, vel aliam a Totila commissam actionem, vel potentiam, vel gratiam apud eum habentibus, sive venditione, sive aliis quibuscumque contractis titulis; modo vero quod factum est prius rescindi desiderare, utpote per violentiam, vel per metum tyrannici temporis factum : sancimus omnibus esse licentiam sui recipiendi, sive vindicandi, vel possessionis a judice adipiscendæ, pretiis tantummodo videlicet restitutis : quæ tamen (eo qui se dedisse perhibet approbante) veraciter constiterit exsoluta, nec aliquo postea modo vel fraude subtracta, vel ab eo recepta, cum non absque ratione esse putemus multa tunc temporis per metum et violentiam facta esse, quæ nostris temporibus rescindi poscit justitia, pœna videlicet instruentis inserta propter prædictas factiones modis omnibus quiescente ». Hæc et alia plura ad res sive immobiles sive mobiles spectantia, instante Vigilio papa, Justinianus sanxit, multaque alia ad personas respicientia, quas vel Barbaricus furor redegisset in servitutem, vel militaris licentia profanasset. Nam post alia plura hæc de dicatis Deo virginibus :

12. « Cum autem tyrannicæ ferocitatis præsumptionem res etiam illicitas quasi permissas egisse, sine dubio sit : sancimus, ut si qui mulieres Deo sacratas, vel habitum religiosum habentes sibi conjunxisse inveniantur, nulla eis tenendi, vel dotes forte conscriptas, iterum monasteriis, vel Ecclesiis, aut sancto proposito cui dedicatæ sunt, restituantur ». Hæc et alia Justinianus hoc anno vicesimo octavo sui imperii, et post consulatum Basilii tertio decimo : quæ quidem ab imperatore procurasse Vigilium apparet, ut, quæ tempore bellico fuissent jura jussa sileri, eadem reviviscerent, suumque unicuique tribuerent. Quomodo autem recedens Constantinopoli Vigilius papa, cum in Siciliam pervenisset, illic extremum clausit diem, sequenti anno, quo id contigit, dicturi sumus : modo quæ anni hujus sunt reliqua prosequamur.

13. Hoc eodem vicesimo octavo imperatoris anno a Cosrhoe Persarum rege adversus Justinianum Augustum bellum movetur, non quidem ex more in Syria, sed in Colchorum provincia : quo Romanus exercitus turpiter victus atque fugatus est. Hæc vero quomodo se habuerint, Agathias pluribus refert. Quibus accurate narratis, divertit idem auctor ad peregrinationem seu transmigrationem quorumdam Gentilium philosophorum e Romano solo in Persidem, ea (ut refert) occasione, quod pertæsi illi Christianam religionem et eam colentium mores, ad Persas, quos acceperant esse modestiores, proficisci, ibique reliquum vitæ tempus apud eos degere decreverunt : verum falsa decepti

[1] Greg. l. XII. Ep. VII. — [2] Novel. Justinian. edit. in fin.

fama, ubi Persarum fœdissimos invenerunt mores, mox redire ad pristinos lares, et cum Christianis reliquum vitæ tempus degere censuerunt. Quæ autem notatu digna iisdem tunc acciderint remeantibus, ab eodem accipiamus auctore, qui rem sic exorditur [1] :

14. *De quibusdam philosophis ad Persas peregrinantibus.* — « Paulo ante Damascius Syrus, Simpliciusque e Cicilia, Eulamius Phryx, Prisanius Lydus, Hermias præterea, et Diogenes ex Phœnicia, Isidorusque Gazæus in Persidem ad regem hunc visendum se contulerunt : qui omnes facile hac nostra ætate omnium erant philosophorum principes. Hi quidem, cum minus placerent quæ de Deo Romani rectius sentiunt, et multorum relatu persuasi jam essent Persarum instituta et mores cæteris longe præstare, in Persiam ad regem, ut in ea victuri, una concesserunt, et eo libentius, quod regem in primis justissimum, continentissimumque esse acceperant, qualem et vult Plato, ut philosophia sit cum imperio juncta : subditos vero pollere virtutibus, quandoquidem nec fures apud hos essent, neque prædones, nec denique qui injustiora cætera facerent : atque adeo ut pretiosissima quæque vel in solitudine quavis relicta, qui forte invenerit, haudquaquam sit sublaturus, sed relinquenti utcumque domino integra omnia usque ad reditum maneant. Ubi tamen eo est tandem perventum, cum omnia aliter longe ac ipsi acceperant sese habere jam comperissent, et omnem scelerum apud hos speciem exerceri, ipsique hæc molestissime ferrent : inconstantiæ et levitatis se statim insimularunt, et mutati loci cœpit hos pœnitere. Unde etsi Cosrhoes eos et benevolentia prosequeretur, et ut apud se manerent precibus fatigasset ; confestim tamen ad pristina loca, e quibus excesserant, se receperunt, existimantes, longe sibi potius fore, initis mox Romanorum confinibus mortem, si forte contingat, obire, quam apud Persas morando, majora sibi præmia comparare. Sic demum omnes ad pristinas sedes reducti, Barbarica detestabantur hospitia ». Ita quidem experimento didicere philosophi, solutos licet disciplina Christianos præstare moribus quibuslibet veri Dei cultum ignorantibus populis. Quid vero his subjiciat auctor admiratione dignum, accipe :

15. « Sed cum interea iter hi facerent, mirandum quiddam his ferunt et dignum memoria contigisse. Nam cum in agrum quemdam Persicum philosophi divertissent, hominis ejectum cadaver viderunt recens mortui inhumatum. Tum hi legis Barbaricæ pravitatem commiserati (lege enim Persarum, defunctorum hominum corpora non humari, sed feris bestiis et volucribus exponi jubebantur) quandoquidem nec par fore existimabant, ut vel in partem aliam natura injuriam pateretur, cadaver illud per servos elatum, terra (ut licuit) obruerunt. Noctu vero, his quiescentibus, unus quidam eo ex comitatu (non enim sat calleo) observari sibi speciem vidit hominis senioris, sibique incogniti, alias tamen gravis et venerandi, et qui philosophiæ studenti ut pallio, ita et barba promissiore nihil esset absimilis ; sibique perinde jubendo, monendoque hujusmodi inclamasse : Noli inhumatum humare : permitte canibus lacerandum. Terra universorum mater matris corruptorem hominem non suscipit (hæc idcirco, quod Persis in more esset, filios cum matribus commisceri). Tum ille quam primum præ formidine experrectus, aliis somnium statim renuntiavit. At illi tum primum dubii animi erant, quonam esset id somnium evasurum. Antelucano autem tempore surgentes progrediuntur quo erat iter occœptum, agrum eumdem carpendo, cogente ad id loci situ, in quo pridie mortui cadaver suffoderant. Nudum illum iterato inveniunt in agri superficie jacentem, tanquam sponte sua in apertum remittente terra, nec tolerante non a bestiis absumptum servare. Illi igitur rei miraculo obstupefacti, iter prosequebantur, omisso humanitatis officio, quod sibi ex lege injungebatur. Somnium interea cum sermonibus agitarent, ex eo facile fatebantur, pœnas luere Persas pro impudico et materno concubitu, eoque et insepultos manere, et non injuria per canes dilacerari ». Hæc Agathias, suorum temporum recensens historiam, haud leviter accepta refert.

16. Ex hoc quidem exemplo quis non intelligat, in suæ ipsorum ultionem impietatis sini a Deo novatores hæreticos spernere ab Apostolis traditos et in Ecclesia Catholica sæpe usu receptos atque posteris commendatos Christianis ritus sepulcrales, pompamque piam, qua sacris canticis ducuntur funera, sacrisque locis, quæ sunt Christi membra, humantur corpora defunctorum ; eosdemque vere impios sua sponte ab Ecclesiastica communione discissos hisce privari, atque tanquam infames in loco profano, profanæque sepulturæ mandari ? Uti plane justo Dei judicio in eis Hieremiæ [1] vaticinium compleatur, quo ait : « Sepultura asini sepelietur, putrefactus, et projectus extra portas Hierusalem ». Sed quæ de funere et sepultura dicimus, de pluribus aliis Dei beneficiis Catholicæ Ecclesiæ collatis æque dicenda sunt, quibus in suorum scelerum pœnam sua ipsorum sententia impii, sed justo Dei judicio omnino privantur.

[1] Agath. l. II.

[1] Hierem. XXII.

Anno periodi Græco-Romanæ 6047. — Anno Æræ Hispan. 592. — Jesu Christi 554. — Vigilii papæ 18. — Justiniani imp. 28.

1. *Tricennalia Justiniani.* — Hic annus ista formula notatus : *Post consulatum Basilii V. C.* XIII, vel secundum quosdam, *post consulatum Basilii V. C. anno* XIV. In hunc annum incidunt *tricennalia* Justiniani post Justinum imperantis.

2. *Vigilius exilio relaxatur.* — A num. 1 ad 9. Testatur Anastasius, clerum Romanum *Narsetem* rogasse, ut una secum imperatorem deprecaretur, quo *Vigilius* ex exilio reverteretur, et imperatorem tam Narsetis, quam cleri Romani relatione recepta, Vigilium et presbyteros ejus revocasse ex Præconeso, quæ insula est parva Asiæ et Mysiæ minoris, in Propontide. Quod hoc anno factum docet Continuator Marcellini ad annum XIII *P. C. Basilii V. C.* præsentem scilicet : « Vigilius papa tandem ab imperatoribus Romanis et Narse de exilio relaxatus ». Ubi librarius loco, *ab imperatore Romano,* scripsit, *ab imperatoribus Romanis.*

3. *Quintam Synodum approbavit.* — Antequam *Vigilius* exilio solveretur, consensit Synodo, ut testatur Evagrius lib. 4, cap. 37. « Vigilius autem per litteras consensit Concilio, non tamen interesse voluit ». Hujus consensus meminit quoque sexta Synodus in Prosphonetico ad Constantinum Pogonatum imp., ubi postquam retulit Eutychis damnationem a Leone I decretam fuisse, et a Marciano principe cum Synodo Chalcedonensi susceptam, Act. XVIII, ait : « Sicut et Vigilius post hæc Justiniano piissimo consonuit, et quintum Concilium constitutum est, ut eorum Opuscula, quæ latenter reperta sunt repleta abominatione, anathematizarentur ». His addit Marca in Dissert. de *Epistola Vigilii pro confirmatione Synodi V*, Pelagii II testimonium ex Epistola ad episcopos Istriæ. Etenim prolixis verbis ibi refertur, Sedem Apostolicam per *Vigilium* initio quidem probasse Tria Capitula, et pro eorum defensione diu laborasse, longoque tempore ad injurias usque certasse (quod de solo Vigilio intelligi potest) deinde cessisse quando *veritas se patefecit.* Marca ibidem refert Epistolam Vigilii *ad Eutychium archiepiscopum Constantinopoleos, et ad præjacentem Synodum,* quæ dicitur data *ante sextum idus Decembres, imperii domini nostri Justiniani æterni Augusti anno* XXVII *post consulatum Basilii V. C. anno* XII, anno sc. Christi DLIII. Eruit eam Marca e veteri Codice Ms. Bibliothecæ regiæ, existimatque illam esse, quam *Vigilius* pro Synodo V dedit. Verum hæc Epistola aliquibus viris doctis de suppositione suspecta visa ; et si germana sit, de ea non loquitur Photius, quando de Vigilio scribit : « Communem Patrum fidem libello comprobavit ».

4. *Constitutum Vigilii quo Synodum V confirmat.* — Baluzius in Nova collectione Conc. p. 1551, invenit in veteri Codice Ms. Bibliothecæ Colbertinæ *Constitutum Vigilii pro damnatione Trium Capitulorum* hoc anno editum ; in ejus enim fine legitur : « Data VII kalendarum Martiarum, imperante Domino Justiniano perpetuo Augusto, an. XXVII et post consulatum Basilii V. C. anno XIII Constantinopolim ». In eo Constituto Vigilius fuse docteque Tria Capitula explicat, refellit, et damnat ; tandemque concludit : « Prædicta igitur Tria impia Capitula anathematizamus atque damnamus, id est, Epistolam, quæ dicitur Ibæ ad Marin Persam, in qua nefandæ superius designatæ blasphemiæ continentur, et impium Theodorum Mopsuestenum cum nefandis ejus conscriptis, et quæ impie Theodoritus conscripsit, etc. Quæcumque vero sive meo nomine, sive quorumlibet pro defensione memoratorum Trium Capitulorum prolata fuerint, vel ubicumque reperta, præsentis nostri plenissimi Constituti auctoritate vacuamus ». Hoc Constitutum Vigilii germanum et genuinum libellum, quo Synodum V confirmavit, et Constantinopolim tam ad imperatorem quam ad episcopos misit, esse autumo : nihil enim in eo, quod a stylo Vigilii dissentiat.

5. *Vigilius in Siciliam redit.* — A num. 9 ad 13. Postquam *Vigilius* ad Synodi sententiam accessit, Romam dimissus est, sed antea mense Augusto cum imperatore serio egit de universo provinciæ, ac præsertim Urbis Romanæ regimine meliorem in formam reducendo. *Justinianus* ejus petitioni morem gerens, nobilem sanctionem Constantinop. edidit *idibus Augusti datam,* qua Italis plurimum indulsit, illorumque fortunas diuturno bello depressas erexit. Hanc cum *Vigilius* rediens in Italiam deferret, calculi dolore oppressus in Sicilia usque ad mortem remansit. Continuator Marcellini ad annum XIII post consulatum Basilii V. C. ad currentem scilicet, ait : « Cum Romam redire cœpisset, in Sicilia morbo calculi tactus discessit, moxque Romam perlatus apud S. Marcellum in via Salaria

sepultus est ». Vigilium fere usque ad initium anni DLV vitam protraxisse, ex infra dicendis certum fiet.

6. *Finis belli Gothici in Italia.* — Ad num. 13 et seqq. Agathias lib. 2, pag. 49 et seqq. narrat quæ hoc anno in Italia a *Narsete* gesta adversus Gothicarum reliquiarum motus. *Leuthari* et *Butilino* Francorum ducibus anno præcedenti occisis, portio quædam Gothorum ad septem bellatorum millia, qui multis in locis Francis auxilio fuerant, in *Campsas* castellum munitissimum sese recepere. Eos ad hoc incitabat *Regnares* Hunnus Gothorum dux, qui bellum instaurandum sibi censebat, *ut ex eo celebrior fieret.* Confestim itaque Narses castellum obsidione cinxit: « Hieme autem in hoc transacta, statim ineunte vere, Regnares paciscendum sibi in rem præsentem cum Narsete putavit ». Sed cum majora quam ipsum deceret, postulasset, et in Narsetem sagittam torsisset, ab ejus satellitibus peremptus est. Eo sublato confestim Gothi se et castellum Narseti dedidere, qui « ne imposterum novis iterum rebus studerent, omnes ad imperatorem Byzantium misit », inquit Agathias, qui de hyeme et vere currentis Christi anni verba facit, ut sequentia demonstrant. Quare hoc anno *bellum Gothicum* ab anno DXXXV inchoatum finem accepit. Marius quidem in Chronico bellum Gothicum usque in annum DLVI protrahit, et recentiores passim Historici in annum sequentem, sed eos errare ex Agathia, quem se sequi profitentur, nunc constat.

7. *Moritur Theodebaldus rex Francorum.* — « Interea dum hæc geruntur », ut prosequitur Agathias, « Theodebaldus adolescens, qui finitimis Italiæ Francis imperabat, miserrime jam e vivis excesserat, morbo quo inde ab ortu laborarat absumptus ». Quare continuator Marcellini Theodebaldi Francorum regis mortem recte collocavit *anno post consulatum Basilii V. C.* XII Christi scilicet DLIII. Hujus continuatoris verba exscripsit Hermannus contractus in fusiori Chronico ad annum DLIII. « Theodebaldus, inquit, Francorum rex moritur, et regnum ejus uxoremque Vanderadam (quam alii rectius Wldetradam appellant) Clotarius rex patris ejus Theodeberti patruus accepit, qui jam XLIV annis regnabat. Quo ipso anno Clotarius ipse Saxones juxta Wisaram fluvium magna cæde domuit, et Thuringiam pervasam devastavit ». Marius in Chronico Theodebaldi regis mortem perperam consignavit *anno* XIV *post consulatum Basilii*, Christi scilicet insequenti, et omnibus rerum Francicarum scriptoribus errandi causam dedit.

8. *Annus ejus emortualis a plerisque male consignatus.* — Hi enim *Theodebaldi* obitum, postquam Chronicon Marii lucem vidit, sicuti et *Theodeberti* patris ejus mortem tardius retulerunt, non animadvertentes hunc chronographum per hæc tempora serius res plerumque recitare, et ab Agathia accurato scriptore dissentire. Regnum inierat *Theodebaldus* anno DXLVII, et « septimo regni sui anno mortuus est », inquit Gregorius Turonensis lib. 4, cap. 9, ideoque anni septem, quibus regnavit, incompleti fuere. In Hist. de Gest. reg. Franc. cap. 21, anni etiam VII eidem assignantur. Aimoinus, qui lib. 2, cap. 25, annos VIII ei tribuit, annum unum plus numeravit. Natus erat *Theodebaldus* ex *Deuteria*, propter quam *Theodebertus* pater ejus *Wisigardem* sponsam reliquerat, quam postea uxorem duxit, eaque defuncta *Deuteriam* ultra non habuit, ut videre est apud Turonensem lib. 3, cap. 25 et 27, nullam prolem *Theodebaldus* reliquit, at *Clotarius* non tantum regnum ejus cum thesauris accepit, sed et *Wldetradam* uxorem strato suo copulavit, ut scribit Turonensis lib. 4, cap. 9, qui subdit, « increpitus a sacerdotibus, reliquit eam dans ei Garibaldum ducem ». Baronius Theodebaldi mortem recitat anno DLVI, num. 18. De Garibaldo primo Bajoariæ duce vide dicenda anno DLVI.

9. *Terræ motu Constantinop. aliæque urbes concussæ.* — Agathias pag. 51 Theodebaldi morte Regnarisque cæde narratis, statim subdit: « Sub idem fere tempus, vigente æstate Byzantii, aliisque compturibus Romani imperii locis ingens terræ motus est factus, adeo ut multæ urbes tam insulares quam in continente sitæ confestim subversæ fuerint, incolæque penitus absorpti ». Inter urbes, quæ tum corruere, memorat Agathias *Berytum* pulcherrimam tunc Phœniciæ urbem, aitque, nobiles juvenes, qui addiscendarum Romanarum legum causa eo commearant, commigrasse *Sidonem* urbem vicinam, dum *Berytus* instauraretur. Narrat etiam, *Alexandriam ad Nilum flumen positam* terræ motui non obnoxiam, per exiguum et brevem motum sensisse, dum ipsemet ibi versaretur, et *Coi* insulæ exiguam quamdam portionem servatam esse. Hunc vero terræ motum præsenti anno, et quidem æstate, accidisse testatur Theophanes anno Incarnationis secundum Alexandrinos DXLVI, kalendis Septembris superioris Christi anni inchoato: « Hoc anno, inquit, mensis Augusti decimo quinto, Indictione secunda, illucescentis jam Dominici diei post mediam noctem tempore (ideoque hoc anno, quo Sabbatum incidit in diem XV mensis Augusti), terræ motus contigit adeo horrendus, ut ædes plurimæ, balnea, Ecclesiæ, mœnium urbis Constantinop. pars, quæ maxime ad Chrysen portam, damnum ingens passa fuerint: et eo plures oppressi perierint. Corruit etiam pars Nicomediæ maxima. Invaluit autem is terræ tremor diebus quadraginta, modicoque spatio ad mentem et pœnitentiam redierunt homines, publicis per vias precibus, Ecclesiasticorum cœtuum frequentia, diuturna in Ecclesiis mora, divinam opem implorantes: mox vero Dei clementiam experti, in deteriora prolabebantur. Cæterum populo in campum cum precibus processionem agente hujus terræ motus per annos singulos memoria renovatur ». Baronius anno DLIII, num. 49, ex auctore Miscellæ hunc terræ motum recitat, quod is tradat illum contigisse anno XXVII Justiniani imp. cum

tamen anno ejus imperii XXVIII contigerit. Hujus erroris fons et origo modus Justiniani annos numerandi a Theophane usurpatus. Hic enim primum Justiniani annum a kalendis Septemb. anni Christi DXXVII cum anno civili exorditur, eoque pacto mense Augusto hujus anni, vicesimus septimus Justiniani adhuc in cursu erat. Quare ad vitandum errorem, in quem hactenus Chronologi incidere, in Theophane legendo, citandoque, non ad annos imperatorum, sed ad annos Incarnationis secundum Alex. attendendum, quod satis monere non possum.

10. *Iste terræ motus cardo Chronotaxis Historiæ Agathiæ.* — Hoc terræ motu suo anno reddito manifestum est, mortem *Leutharis, Butilini*, et *Theodebaldi* regis recte a nobis consignatam fuisse, et Agathiam continuationem Historiæ Gothicæ Procopii, a Libro secundo suæ Historiæ exordiri; quod cum huc usque Chronologi non animadvertissent, res ab Agathia narratas præpostere collocarunt. Goarus in Notis ad Theophanem pag. 596 hunc terræ motum ab hoc Historico relatum confundit cum alio terræ motu, quem Theophanes docet contigisse anno Christi DL, ut ibidem vidimus; quod uterque *æstate* acciderit, et in utroque *Berytus* concussa fuisse dicatur. Verum summopere fallitur; eo enim anno *Byzantium* hanc calamitatem passum non est : et *Berytus* tam eo anno, quam currenti terræ motu quassata. Porro iste terræ motus censeri debet secundus cardo Chronotaxis Historiæ Agathiæ.

11. *Justinus dux direptionum Joannis Afri particeps.* — Quæ vero hoc anno inter Persas et Romanos contigere, paucis exponit Agathias lib. 4, a pag. 130 ad 132, aitque, *Justinianum* Justino Germani filio, maximi per id tempus nominis viro, Byzantium ad se evocato per Colchicam regionem et Armeniam plenum et absolutum imperium detulisse, dum « Persæ quiescerent, statusque rerum induciis esset similis ». Sed quidam *Joannes nomine Afer*, vir obscurus et pauperrimus *Justino* promisit commeatum omnem commode suppeditaturum, modo ei certa pecuniæ summa traderetur, eique liceret quæ inter ipsos convenerat præstare. « At scelestus ille vænaticiarius et dardanarius » ingentem quæstum faciebat. Ex his opibus pacta Justino persolvebat. Justinus vero parvi lamenta eorumque, quos iste deprædatus fuerat, lacrymas faciens, « gaudebat, et inemptis epulis fruens, et præterea pleniorem gravioremque crumenam reddens ». Sed licet infinitos post hæc labores exantlarit, maximamque gloriam consecutus sit circa Istrum fluvium Barbarorum insultus retundens : *nihil inde Divina vindicta* est emollita; postea enim a Justino juniori capite plexus est. Addit Agathias, neque Persas bellum instaurasse, neque Romanos in eos movisse, « sed quieti manebant, perinde ac si communi sententia ita decretum esset ». Chosroes vero simul atque cognovit quod *Nachoragan* fugiens prœlio excessisset, confestim eum ex Iberia revocavit, et a summa cervice cutem ei ad imos pedes detrahens a carnibus avulsit, « cujus primus, uti arbitror, Sapores ille, qui multo ante Chosroen tempore apud Persas regnavit, infamis auctor fuit », inquit Agathias, qui ideo significat, nihil neque hoc, nec sequenti anno, ab exercitibus actum esse. Pacem enim inter utramque gentem anno DLVI compositam fuisse infra visuri sumus. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DXLVI, kalendis Septemb. anni Christi DLIII inchoato loquitur de Joanne isto, aitque : « Lazi a Romanis deficientes ob Joannis eorum præfecti avaritiam, atque injustitiam, ad Persas transfugere : sed iterum intra eumdem annum ad Romanorum partes rediere : et expulsis Persis Romani Castrum Petram cepere ». Verum, neque Agathias, neque ullus alius ex antiquis de hac *Lazorum* ad Persas defectione mentionem facit; *Petra* anno DL a Romanis expugnata, et Lazorum querelæ adversus Joannem prædonem, non vero præfectum perperam defectio appellantur a Theophane, qui tempus duntaxat rei gestæ, ac durationem recte notavit.

12. *Synodus Arelatensis V.* — Celebratum hoc anno Concilium *Arelatense V* sub Sapaudo Arelatensi episcopo, qui his verbis illud subscripsit : « Notavit sub die tertio kalendas Julias anno XLIII regni Domini nostri Childeberti regis ». Sirmondus, qui primus Synodum istam in lucem dedit ex Codice Ms. Lugdunensi, addit Indictionem secundam, quia mendose ibi *tertia* memoratur. Convocata est ex provincia Viennensi secunda, et ex duabus provinciis finitimis, scilicet Narbonensi II et Alpium Maritimarum. Septem Canones in ea conditi.

13. *Agila rex Hispaniæ occiditur.* — *Æra* DXCII, hoc nempe Christi anno, Visigothi regem suum *Agilam* occidere, et *Athanagildi*, qui jam tyrannidem arripuerat, sese regimini tradiderunt, ut prodit Isidorus in Chronico Gothorum, qui subdit, *Agilam* annos quinque regnasse.

VIGILII ANNUS 16. — CHRISTI 555.

1. *Vigilius in Sicilia moritur.* — Hic annus Domini quingentesimus quinquagesimus quintus, post consulatum Basilii numeratur decimus quartus : quo Vigilius Romanus Pontifex venturus in Italiam, in Sicilia diem obiit, cum sedisset annos sexdecim, licet Anastasius habeat sedisse annos decem et septem, menses sex, et dies viginti sex : sed nulla subsistunt talia ratione, quamplurimis his adversantibus. De ipso item hæc Anastasius subdit, cum agit de ejus obitu : « Venerunt itaque in Siciliam, in civitatem Syracusas, ubi Vigilius afflictus, calculi dolorem habens, mortuus est. Corpus ejus delatum Romam, sepultum est ad S. Marcellum via Salaria ». Sed quoto anni mense dieve sit mortuus, nulla apud antiquos mentio : nec nobis de his divinandum, cum nec ex successoris annis tempus Vigilii Sedis possit mensium atque dierum numero definiri. Cæterum hic non prætermittendum, Pelagium diaconum ductum esse in suspicionem illatæ mortis Vigilio ; id enim idem Anastasius tradit, cum agit de ejusdem Pelagii ordinatione : addit autem, ipsum Pelagium publice se purgasse de tanta illata calumnia. Sed de his inferius.

2. Hic tandem finis Vigilii papæ, ut justo Dei judicio in insula defunctus sit, confectus ipse ærumnis ex morbo, qui coegerat sanctum prædecessorem suum Silverium deportatum in insulam illic animam exhalare. Qui enim malis artibus ad Pontificatum sibi paravit ascensum, ipsum adeptus, immensis semper agitatus est fluctibus, invisus in primis imperatori, cujus gratiam tot studiis demerere conatus fuit, Orientalibus haud gratus episcopis, adversus quos diu multumque certavit : sed et Occidentalibus defensoribus Trium Capitulorum redditus execrabilis, quod in sententia non stetisset, sed impugnatoribus eorumdem, suo Constituto abolito, inhæsisset, quintam probando Synodum, quam antea impugnasset : ac tandem cum e procellis in portum sibi visus est appulisse, pedemque alterum in Urbem, a qua diu abfuisset, propemodum intulisse, in via mori cogitur immensis confectus ex calculi morbo doloribus.

3. Fuit ista Vigilii, dum esset Pontifex, vitæ periodus : ex qua quidem multa quis hauriet divinæ providentiæ invigilantis super Ecclesiam Romanam exempla : quibus illud potissimum evidentius innotescat, ipsam divinitatem ejus gubernaculum tunc præcipue moderari, cum qui navi præsidet, clavumque tenet, obdormire videtur, vel alio non opportune dirigere, quo vel timor impellit, aut privatus commovet affectus. Qui enim in ea residet Christus, huc atque illuc universam navim pro arbitrio vertit : et fluctus licet contrarii urgeant et flantes venti in adversam partem impellant ; nunquam tamen ipsa navis impingat in scopulos, neque offendat in syrtes, vel crebrioribus undarum ictibus dissolvatur, sed illæsa permaneat, nesciens vel vetustate lentescere, ut per lata foramina sorbens aquam, absorbeatur a fluctibus.

4. Intelliget ex iis pariter accuratus inspector, quanta Romanæ Ecclesiæ insit auctoritas, vigeatque potestas, cum viderit ex adverso frustra sæcularem niti potentiam, incassumque armari perfidiam, vaneque contra niti Orientales episcopos, otiose resilire Occidentales antistites, inutiliter ubique cogi Concilia, atque sanciri Decreta, ubi non accesserit ipsius Sedis Apostolicæ confirmatio, et qui in ea sedet Romani Pontificis comprobatio : cum illud tantum necesse sit in Ecclesia Catholica haberi ratum et firmum, quod noscitur consensione asserta vel præsumpta ejusdem Romani antistitis comprobatum.

5. Vidisti enim, frustra nisum imperiali edicto Justinianum, quousque illi Vigilius restitit, nulliusque roboris habitum totius Orientis collectum Concilium, donec illud ipsum suo assensu voluerit Romanus Pontifex effici Œcumenicum : cum plane non alia ratione ipsi etiam Græci illud comprobent Œcumenicum esse, nisi quod illi consensus accesserit Romani Pontificis. Sic vides, quo magis in Vigilio contempta est Apostolicæ Sedis auctoritas, eo amplius eamdem apparuisse illustratam : et cum nulla fuerint tempora, quibus sub Catholico imperatore adeo ignominiosa diraque pati coactus sit Romanus Pontifex, nunquam tamen magis,

quanta in Petri successore vis atque potestas esset, cognitum fuit, in illo præsertim antistite, quem ante electionem præterita crimina adeo infamassent, et violenta præcedens intrusio, illicitæque atque probrosæ promissiones factæ hæreticæ feminæ contemptibilem reddidissent, atque demum Silverii papæ obitus ferme omnibus detestabilem effecisset. Ita plane permisit Deus Apostolicam Sedem adeo fluctuare, atque in discrimen adduci, ut ab omnibus intelligatur non humanis sed divinis illam fulciri præsidiis. Sed quæ reliqua sunt Vigilii papæ, antequam de ejus agamus successore, prosequamur.

6. *A Vigilio collatum privilegium primæ Justinianæ et cætera ejus gesta.* — In hujuscemodi habitis cum Justiniano contlictibus cum fatigatus esset ærumnis Vigilius, idem imperator ab eo inter alia illud extorsit, quod ab Agapeto papa obtinere frustra tentaverat, nec ab ejus successore Silverio impetrare valuit, nempe ut prima Justiniana, natale solum, a se mirifice illustrata, non episcopatus tantum, sed metropolitanæ sedis augeretur dignitate. Cum id, inquam, a Vigilii prædecessoribus ipse Justinianus impetrare conatus esset, minime valuit obtinere, quod scirent iidem Romani Pontifices (ut superius dictum est) ea verti in præjudicium aliarum ipsi provinciæ adjacentium metropolitanarum sedium, injustum rati dedecore nobilium Ecclesiarum illustrari novam Ecclesiam primæ Justinianæ, indecensque esse alias denudare, ut una superexornaretur Ecclesia; cresceret nimirum ipsa diminutione majoris, cui ipsa subdita fuisset, Ecclesiæ; et pallium quod illa soleret accipere a Romano Pontifice, prima Justiniana ab eodem peteret, ac sibi superindueret. Id quidem fuisse a Vigilio papa decretum, ut ejus episcopus pallio ornaretur, vicemque gereret Apostolicæ Sedis, idem Justinianus imp. in Constitutione Novella profitetur [1] : de eodemque pallio, quod archiepiscopus primæ Justinianæ accipere soleret a Romano Pontifice, testis est Gregorius [2] papa in Epistola ad Joannem. Exciderunt autem ipsius Vigilii papæ Apostolicæ litteræ de collatis a se privilegiis primæ Justinianæ. Hæc vero, quod incerta habeantur quo anno facta fuerint, hic ad finem ipsius Vigilii rerum gestarum ex more posuimus.

7. Ad postremum de eodem Vigilio papa his illud adjicere monumentum minime prætermittimus, quod habet Hadrianus Romanus Pontifex in Epistola ad Carolum Magnum imp. nempe ab eo egregiis iisdemque piis imaginibus exornatam fuisse Basilicam a se erectam. Cum enim inter alia plurima idem Pontifex vellet ostendere imperatori viguisse semper in Ecclesia sacrarum usum imaginum, et de singulis temporibus quibus celebratæ essent OEcumenicæ Synodi adduxisset de Romana Ecclesia, quam aliæ minores Ecclesiæ imitarentur exempla : ubi ventum est ad proxime dicta tempora

[1] Novel. CXXXI. c. 3. — [2] Greg. l. IV. Ep. XV.

quintæ Synodi, ita habet : « Et de sancto quinto Concilio : Sanctissimus Vigilius papa in Lateranensi patriarchico Basilicam faciens, pulcherrimis eam decoravit picturis, tam in historiis, quam in sacris imaginibus ». Hæc ipse : quæ quidem verba (ut ex præcedentibus patet) eam habent sententiam, ut Pontifex dicere voluerit, sicut tempore reliquorum Conciliorum OEcumenicorum usus probatur sacrarum imaginum, ita etiam tempore quintæ Synodi, cum esset Pontifex Vigilius papa, qui Basilicam a se constructam sacris decoravit picturis. Quod tamen ab ipso Vigilio ante factum oportuit, quam in Orientem proficisceretur : nam semel Roma discedens, illuc non est amplius reversus.

8. Quod rursum ad reliqua ejusdem Vigilii monumenta pertinet : nec excidat, quod sanctus Gregorius papa in Epistola ad Vigilium episcopum Arelatensem meminit de privilegiis ab ipso concessis Arelatensi monasterio, quod Childebertus rex Francorum erexit, et petiit a Vigilio Sedis Apostolicæ immunitatibus communiri : cui illum assentientem, litteras Apostolicas ad Aurelium tunc Arelatensem episcopum [1] dedisse significat, ad quem constat aliam quam superius recitavimus scripsisse Epistolam.

9. Vides igitur tam in Oriente, quam in Occidente, tum imperatores, tum reges non ab alio antistite quam a Romano Pontifice expetere consuevisse pro locis a se erectis privilegia, utpote quod certo scirent in ipso totius Catholicæ Ecclesiæ residere primatum, universosque antistites ejusdem parere præceptis, sæcularesque principes haud audere violare, quæ scirent Apostolicæ Sedis privilegiis esse munita. Nec de Vigilio illud prætereat (quod attigimus) Constitutum aliud sancivisse adversus Origenem, ipsum condemnans, ut Cassiodorus testatur his verbis [2] : Hunc nempe Origenem, « licet tot Patrum impugnet auctoritas, præsenti tamen tempore et a Vigilio beatissimo papa denuo constat esse damnatum ». Hæc cum testetur Cassiodorus, satis habes declaratum, quomodo accipiendum sit, quod in alio suo Constituto Vigilius ad Justinianum imp. dato, quod haud pridem recitavimus, ait, post mortem non esse aliquem condemnandum, qui in pace et communione Ecclesiæ Catholicæ decesserit : cujus sententiæ sensus quomodo sit accipiendus, suo loco diximus. Demum vero, ut res Vigilii ad finem perducamus, de ordinationibus ab eo factis quæ habeat Anastasius, accipe : « Hic fecit ordinationes duas per mensem Decembrem, presbyteros quadraginta sex, diaconos sexdecim, episcopos per diversa loca octoginta et unum. Cessavit episcopatus ejus menses tres et dies quinque ».

10. *De electione Pelagii papæ.* — Subrogatus est in locum Vigilii Pelagius archidiaconus : quo autem mense et die, antiquorum nemo docet. De hujus ordinatione hæc idem Anastasius : « Dum

[1] Greg. l. VII. Ep. CXV. — [2] Cassiod. Instit. divin. lect. l. I. c. 1.

non essent episcopi qui eum ordinarent, inventi sunt duo episcopi, Joannes de Perusio et Bonus de Ferentino, et Andreas presbyter de Ostia, et ordinaverunt eum Pontificem : tunc enim non erant in clero qui eum possent promovere; et multitudo religiosorum, sapientium, et nobilium subtraxerant se a communione ejus, dicentes, quia in morte Vigilii papæ se immiscuit, ut tantis pœnis affligeretur. Eodem tempore Narses, et Pelagius papa, consilio inito, data litania a S. Pancratio, cum hymnis et canticis spiritualibus venerunt ad S. Petrum Apostolum : cum Pelagius tenens Evangelium et crucem Domini super caput suum, in ambonem ascendit; et sic satisfecit cuncto populo et plebi, quia nullum malum peregisset contra Vigilium. Item adjecit Pelagius papa : Peto ut petitionem meam confirmetis, ut si quis ille est, qui promovendus est in sancta Ecclesia ab ostiario usque ad gradum episcopatus, neque per aurum neque per alias promissiones proficiat (vos enim omnes scitis quia hoc simoniacum est) sed si quis ille est doctus in opere Dei bonam vitam habens, non per dationem, sed per bonam conversationem, inhibemus eum usque ad primum gradum venire. Eodem tempore Ecclesiæ rebus præfecit Valentinum notarium suum timentem Deum, et restitui fecit omnia vasa aurea et argentea et pallia per omnes Ecclesias ». Hactenus de Pelagii ingressu Anastasius.

11. Qui igitur non sine assensu, imo et promotione Justiniani imperatoris, qui etiam Vigilio adhuc superstite (ut vidimus) ei studebat, Pelagius Pontifex creatus est, licet vivente Vigilio cum esset archidiaconus, ejus Constituto pro Tribus Capitulis subscripsisset : tamen postremam ejusdem Vigilii sententiam probantem Synodum secutus est; cum præsertim probe nosset, causam non esse ejusmodi, ut nonnisi cum jactura Catholicæ fidei, vel ignominia Synodi Chalcedonensis (ut superius est monstratum) sanciri pax potuisset. Sed ad alia transeamus.

12. *Franci et Alemanni, ducibus Leuthare et Bucellino, grassantes in Italia vincuntur, occisis ducibus.* — Hoc anno vicesimo nono Justiniani imperatoris, qui sub Theodibaldo Francorum rege militabant duo germani, iidemque Alemanni Leuthares et Bucellinus (quem Agathias Bultinum vocat) cum Francorum ingentibus copiis descendentes in agrum Campanum, Lucanos, Brutios, omnesque interjacentes regiones depopulantur. Hæc pluribus Agathias [1], qui horum exercitum fuisse septuaginta duo millia delectorum virorum tradit. Porro Alemannos ductabat Leuthares, Francos vero Bucellinus. De eodem Francorum duce meminit Gregorius Turonensis [2], licet male temporibus Belisarii ejus expeditionem contigisse dicat, hunceque ipsum Bucillenum appelat, quem S. Gregorius [3] papa nominat Bucellinum, dum agit de S. Libertino, qui in monasterio apud Fundos in Campania posito egregia floruit sanctitate; atque de eodem Bucellino, qui ejus tunc monasterium invaserat, hæc scribit. « Eodem vero tempore in Campaniæ partibus Bucellinus cum Francis venit. De monasterio vero præfati viri famuli Dei rumor exierat, quod pecunias multas haberet. Ingressi oratorium Franci, cœperunt sævientes Libertinum quærere, Libertinum clamare, ubi in oratione ille prostratus jacebat. Mira valde res, quærentes, sævientesque Franci ingredientes in ipso impingebant, et ipsum videre non poterant, sicque sua cæcitate frustrati a monasterio sunt vacui reversi ». Hæc Gregorius, qui de sancto viro miranda complura alia scribit. Agathias dum de Bucellini grassatione in Italiam facta agit [1], hæc ait, Francorum erga res sacras abstinentiam commendans :

13. « Eo ubi ventum jam est, Franci omnes qui locis hisce ante insuevissent, erga sacra pietate et reverentia utebantur, ut qui ad potiores leges tanquam veræ fidei cultores concesserant (ut supra jam diximus) et haud secus ac Romani sacrificarent. Sed Alemannorum exercitus omnis (nam aliter longe hi sentiunt) sine ullo delectu et per impietatem templa diripiebant simul et deformabant; sacraque ex auro vasa, et ad peragendam rem divinam parata, pretiosamque cæteram supellectilem cum sustulissent, in possessionem turpiter vindicabant : cumque ea patrassent, needum malefactis exsatiati, vel urnas ipsas, quibus templorum structores recondebantur, frangebant, evertebantque pavimenta, et cruore templa fœdabant, prædaque omnis conspurcabatur, cum mortuos insepultos disjicerent. Haud tamen divina longe post ira, quæ ob tanta hæc scelera inferebatur, hos pœnis affecit. Quandoquidem bello partim, partim morbo interiere, ita ut eorum nemo quippiam sit ex pristina rapiendi spe consecutus. Injustitia namque et erga Deum impietas ut fugienda permaxime sunt, ita et prodesse nil poterunt, et in ipso præsertim bello. Nam patriæ opem ferre, ac patrias leges tueri, et has devastantibus se minus permittere, sed enixius hos impugnare, æquum proculdubio fuerit et generosum. Qui vero lucri et avaritiæ gratia, odiique nulla ratione subnixi, cum nullum criminandi jus habeant, si velint in aliena irrumpere, et eos incessere, qui injuriæ nihil intulerint; profecto insolentes hi sunt, et plane insaniunt, neque quid jus fasque sit norunt, nec magni id faciunt, si maleficis sit infensior Deus. Quo fit, ut acriora his inferantur supplicia, et ad insanabilem calamitatem, qui prave gesserint, recidant, etsi ad breve felices existimentur. Leuthari itaque, Bultinoque istiusmodi evenere, etc. »

14. Quam autem terribilem Dei in se iram expertus sit Leuthares germanus Bucellini, dum onustus sacrorum spoliis domum reditum parat,

[1] Agath. hist. l. IV. — [2] Greg. Turon. hist. Franc. l. III. c. 32. — [3] Greg. dial. l. I. c. 2.

[1] Agath. l. II.

idem auctor paulo inferius his verbis conscribit [1]:

« Paulo post pestilens morbus derepente cum hos invasisset, multitudinem assumebat ita ut partim circumjectorum locorum aerem ut noxium causarentur, et ejus mali originem fuisse hunc ducerent, partim etiam vitæ incursarent mutationem : quandoquidem ex assidua belli exercitatione, longisque itineribus ad otium et delicias divertissent; morbi tamen principium et calamitatis necessitatem non admodum pernoscebant. Injustitia namque et rebus sacris, humanisque legibus illata injuria, exitii causa his (ut equidem reor) fuere : cui rei vel princeps ipse argumento sat fuit, quem ex Deo ingesta supplicia divexabant. Quippe qui demens jam factus, in apertam est rabiem versus, ut amentes solent et furibundi. Vertigo præterea crebrior quædam eum excepit, ejulatusque edebat horribiles, cernuusque nonnunquam, vel utrumque in latus se proruendo, illisus solo volutabatur, abundantique spuma os ipsum proluebatur : tamen oculi horribiles visu, inversique erant, et eo jam miser vesaniæ venerat, ut vel propria membra desæviendo gustaret. Brachiis siquidem ubi jam mordicus inhæsisset, dentibus carne dilacerata in feræ bestiæ morem, his vescebatur, defluentemque lingebat cruorem. Sic demum suo exsatiatus, et paulatim deperditus miserrime ex humanis excessit. Cæteri vero passim moriebantur, nil penitus remittente malo, quousque tandem universi interiere. Quin etiam vel febre major pars degravata mortem obibat : nonnullos apoplexiæ morbus acerrimus invadebat, alii capitis dolore peribant, et mentis excessu quidam. Itaque dum varie omnes afficerentur, in perniciem morbi ipsi cedebant. Cum Leuthare igitur et cæteris omnibus, qui se sequebantur, sic actum : et hunc ea expeditio habuit finem ». Hæc Agathias, qui de Bucellino refert, jurasse non se recessurum ab Italia, sed pro Gothis semper bello adversus Romanos acturum. Quæ vero dicta sunt de Leuthari atque Alemannorum exercitu, contigisse ait idem auctor trans Padum ad Venetiæ loca apud Cenedam urbem, cum jam iidem reverterentur in patriam.

15. Bucellinus autem apud Capuam cum Francis agens, et prœlio decernens cum Narsete ab eo victus est, ac necatus cum omni Francorum exercitu : adeo ut ex tam ingenti hostium numero quinque tantummodo fuerint reperti qui remearint ad propria. Rem porro egregie gestam cum Agathias describat, id tribuit pietati ac justitiæ Narsetis, qui non ante conserere manus cum hostibus voluit, quam purgato exercitu : inventum vero tunc unum Herulorum nobilem militem, qui servum occidisset, pari illum pœna plectendum esse jussit; nec magni fecit, etsi in tanta temporis ac rerum necessitate ingens Herulorum multitudo sese ab exercitu, mortem gentilis sui ægro ferens animo, separaret.

[1] Agath. hist. l. II.

Pluribus hæc omnia idem auctor scriptis mandavit qui et inferius ejusmodi recitat inscriptionem, qua tantæ victoriæ monumentum exaratum fuit; ait enim [1] : « Mihi vero ex incolis quidam nonnulla elogia recitavit in urnam insculpta lapideam sub Casilini fluminis ripas locatam ; quæ hujusmodi sunt :

AQUAS CASILINI FLUMINIS MORTUIS GRAVATAS SUSCEPIT TYRRHENI MARIS LITTUS, QUANDO FRANCORUM GENTEM OCCIDIT AUSONIUS ENSIS, UBI MISERO HÆC GESSIT MOREM BULTINO. FELIX ETIAM ISTE FLUCTUS, ET ERIT BARBARICO PRO TROPHÆO DIUTINE ERUCTANS SANGUINEM.

Id epigramma sive in vero lapide fuerit insculptum, sive alias utcumque celebre sit, ad me pervenit : haud tamen diffido fuisse hoc modo inscriptum ».

16. Cum autem idem auctor aperte testetur [2], ob injustitiam victos fuisse Francos : hic examinandum est præcipuum eorum peccatum, cujus rei gratia adeo ad internecionem cædi meruere. Nam cum ab eodem auctore Francorum pietas commendetur, justitia tamen non ita : quod scilicet Agathias de eorum duce tradat, obstinate nimis patrocinium Gothorum suscepisse : adeo ut recedente Leuthari cum Alemannis, ipse laturus Gothis opem remanere omnino voluerit. Ait enim : « Bultinus vero cum jurejurando jam confirmasset adversus Romanos et pro Gothis se bella gesturum, hique adulando Barbarum permulcerent, ac suum imperatorem fore se prædicarent : visum est tandem manendum apud hos potius esse, et peragenda conventa : unde apud Gothos is mansit, et ad bellum necessaria comparabat. Hæc auctor, dum in bello suscepto injustitiam aperit, cum illos defendendos Franci suscepissent, qui ditionem invaserant alienam. Adde his etiam, quod ea ex parte impietatem defenderent (licet hoc non esset in animo) dum adversus Catholicos pro Arianis, quales Gothi erant, juratum prœlium prosequi statuissent. His etiam junge illud, quod invito Theodibaldo Francorum rege (ut idem auctor testatur) suaque sponte idem dux exercitus Bucellinus pro Gothis Francos duxit cum Alemannis ad pugnam. Ut plane exemplo posteris fuerit, fortissimos quosque debiles reddi ac prorsus imbelles, quos justitia deserit, quam merito Sapiens prœliantium [3] thoracem appellat, fidem vero scutum; quibus si careant prœliantes omnino sint perituri, nisi (quod sæpe contigit) ad scelera ulciscenda his Deus utatur tanquam virga furoris sui. Porro Pelagium papam nuncupasse vota pro Romano exercitu, ac pariter persolvisse, docet sequens vetus inscriptio [4].

VOX ARCANA PATRIS CŒLI QUIBUS ÆQUA POTESTAS
DESCENDIT TERRAS LUCE REPLERE SUA

[1] Agath. l. II. — [2] Ibid. — [3] Sap. V. — [4] Antiq. Inscrip. in Append. pag. 1103. num. 7.

HANC DEUS HUMANAM SUMENS DE VIRGINE FORMAM
DISCIPULOS MUNDO PRÆCIPIENDA DOCET
QUÆ MODO PELAGIUS PRÆSUL CUM PLEBE FIDELIS
EXERCENS OFFERT MUNERA SACRA DEO
UT ROMANA MANU CŒLESTI SCEPTRA REGANTUR
SIT QUORUM IMPERIO LIBERA VERA FIDES
PRO QUIBUS ANTISTES REDDENS HÆC VOTA PRECATUR
SÆCULA PRINCIPIBUS PACIFICATA DARI
HOSTIBUS UT DOMITIS PETRI VIRTUTE PER ORBEM
GENTIBUS AC POPULIS PAX SIT ET ISTA FIDES.

17. *Romanus exercitus profligatus in Colchis.* — Sed quod res humanæ sui varietate inconstantes esse soleant, lætis mox admixta sunt tristia; cum videlicet post tam ingentem de Francis adeptam victoriam in Italia, Romanus exercitus qui in Perside militabat, posteriores tulit. Siquidem hoc anno ab eo male pugnatum est cum Persis, fugatis a tribus millibus Persarum quinquaginta millibus Romanorum, ulciscente Deo (ut ab omnibus jactabatur) innocentem sanguinem regis Colchorum a Romani exercitus ducibus fraude necati. De his pluribus Agathias. Erat namque rex ille Christianus maxime pius, totaque ejus provincia Christianitate refulgens. Factaque hæc ait, dum Persæ obsiderent Onogorim antiquum præsidium, quod Christiani Colchi a protomartyris nomine sanctum Stephanum nominarunt. Tu vero de his eumdem, si libet, auctorem consule.

18. *Theodebaldi obitus.* — Inter hæc vero, dum quæ dicta sunt de Francis in Italia gererentur, Theodibaldum Francorum regem adolescentulum pæne puerum morbo miserrime affectum ex hac vita migrasse, idem auctor Agathias affirmat : ob idque cum ad consanguineos superstites Francorum reges Childebertum atque Clotharium devolveretur hæreditas, inter eos obortam esse discordiam tradit. De Theodibaldo scribit Gregorius, uxorem duxisse, annoque regni sui septimo decessisse. Porro una cum regno ejus quoque conjugem incestuoso connubio Clotharium accepisse narrat, reprehensum vero a sacerdotibus eam dimisisse. Sed audi verba ipsius [1] : « Regnum ejus Clotharius rex accepit, copulans Vuldotradam uxorem ejus strato suo : sed increpitus a sacerdotibus, reliquit eam, dans ei Garivaldum ducem, etc. » Vigebat quidem Gallicanorum episcoporum sacerdotalis vigor his temporibus adversus incestuosos : nam extant plures canones diversorum Conciliorum in Galliis habitorum, quibus ejusmodi crimen Ecclesiasticis censuris insectati sunt sanctissimi Patres illi quos diximus Aurelianensium Synodorum secundæ, tertiæ, quartæ et quintæ, necnon Concilii Turonensis. Sane quidem et aliud id genus crimen ejusdem Clotharii idem Gregorius [2] refert, nimirum duas sibi in matrimonium conjunxisse sorores, ex quibus septem suscepit filios. Unde ob tanta hæc facinora haud modicum fuit iisdem sanctis episcopis laborandum, ut malos hos exoriri cœptos frutices sacrarum legum falce succiderent.

19. *Judæorum tumultus.* — Sed ut repetamus res Orientis, hoc eodem anno undetrigesimo Justiniani imperatoris tumultuatum rursum esse a Judæis et Samaritanis hæreticis in Palæstina, Miscellæ auctor ita describit : « Anno vicesimo nono imperii Justiniani seditionem concitaverunt Judæi et Samaritæ Cæsareæ Palæstinæ, et facti quasi in ordine Prasino et Veneto irruerunt in Christianos ejusdem civitatis, et multos interfecerunt; et Ecclesias combusserunt, et Stephanum ipsius civitatis præfectum in prætorio peremerunt, et substantiam ejus diripuerunt. Uxor vero illius fugiens in urbem, adiit imperatorem. Qui jussit Adamantio magistro militum descendere in Palæstinam, et occisionem exquirere Stephani : qui veniens, eorum quos reperit, alios suspendit, alios decollavit, alios vero debilitavit et publicavit : et factus est timor magnus in omnibus partibus Orientis ». Hæc adversus Judæos et Samaritas hoc anno facta sunt, quos jam antea sæpius adversus Christianos sævientes legibus ejusdem imperatoris compressos, sæpe superius dictum est.

[1] Greg. l. IV. c. 9. — [2] Ibid. c. 3.

Anno periodi Græco-Romanæ 6048. — Anno Æræ Hispan. 593. — Jesu Christi 555. — Pelagii papæ 1. — Justiniani imp. 29.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus: *Post consulatum Basilii V. C.* XIV, et secundum aliquos, *Post consulatum Basilii V. C. anno* XV.

2. *Opinio Baronii de institutione primæ Justinianæ.* — A num. 1 ad 10. Baronius num. 6 loquens de institutione primæ Justinianæ ait: « In hujuscemodi habitis cum Justiniano conflictibus, cum fatigatus esset ærumnis Vigilius, idem imperator ab eo inter alia illud extorsit, quod ab Agapeto papa obtinere frustra tentaverat, nec ab ejus successore Silverio impetrare valuit, nempe ut prima Justiniana, natale solum, a se mirifice illustrata non episcopatus tantum, sed metropolitanæ sedis augeretur dignitate. Cum, inquam, a Vigilii prædecessoribus ipse Justinianus impetrare conatus esset, minime valuit obtinere; quod scirent iidem Romani Pontifices ea verti in præjudicium aliarum ipsi provinciæ adjacentium metropolitanarum sedium, injustum rati dedecore nobilium Ecclesiarum illustrari novam Ecclesiam primæ Justinianæ ». Verum rem non ita se habere demonstrat Baluzius in Supplemento libri 5 de Concordia cap. 29, cujus fere verbis difficultatem expediam.

3. *Sex metropoles ei subjiciuntur.* — Justinianus patriæ suæ *Achridæ* sive primæ Justinianæ, (quæ civitas in Dardania Europæa, etiamnum ampla) ornandæ cupidus, Novella XI ad *Catellianum* archiepiscopum primæ Justinianæ directa, dataque *Belisario V. C. consule*, anno scilicet DXXXV constituit, ut primæ Justinianæ antistes, non solum metropolitanus, sed etiam archiepiscopus fieret, et ut sub ejus auctoritate essent provinciæ Illyricianæ quæ sequuntur, *Dacia* nimirum Mediterranea, *Dacia* Ripensis, *Mœsia* secunda, *Dardania*, *Prævalis*, et pars aliqua secundæ *Pannoniæ*, quæ Bacensi civitati contributa erat. Jus autem omne in provincias illas abrogat episcopo Thessalonicensi, tam pro celebratione Conciliorum, quam pro ordinationibus metropolitanorum, quos ad consecrationem archiepiscopi primæ Justinianæ pertinere imposterum debere sancivit; ita ut ipse a generali provinciarum illarum Synodo ordinaretur.

4. *Ea non Agapeto.* — Eodem tempore *Justinianus* apud *Agapetum* papam egit, ut novo huic archiepiscopo vices Apostolicæ Sedis injungeret, videlicet per illas provincias, quæ supra nominatæ sunt. Quid ad hanc petitionem rescripserit *Agapetus*, non invenimus: ex Epistola autem ejus ad Justinianum, quæ inter alias hujus Pontificis ordine IV est, qua rem totam se per legatos significasse ait, et ex Novella CXXXI, data *XV kal. April. Basilio V. C. cos.*, id est, anno DXLI, in qua vicariatum illum revocat ad beneficium Vigilii, « secundum ea, inquit, quæ definita sunt a sanctissimo papa Vigilio », nulla Agapeti mentione facta, colligere est illum vices suas noluisse concedere archiepiscopo primæ Justinianæ. Hæc verba Agapeti: « De Justiniana civitate gloriosi natalis vestri conscia, necnon et de nostræ Sedis vicibus injungendis, quid servato beati Petri, quem diligitis, principatu et vestræ pietatis affectu, plenius deliberari contigerit; per eos quos ad vos dirigimus legatos, Deo propitio, celeriter intimamus ». Certe si *Agapetus* petita concessisset, opus non fuisset recurrere ad Vigilium. Præterquam quod Agapetus paulo post obiit.

5. *Sed Vigilio sedente instituta.* — Mortuo *Agapeto* successit *Silverius*, et huic *Vigilius*, ad quem Justinianus legationem misit, ut liquet ex prima Vigilii Epistola. Videtur autem *Justinianus* simul ab eo petiisse per *Dominicum* exconsulem atque patricium (nam is Justiniani legatus erat), uti vices Apostolicæ Sedis committeret archiepiscopo primæ Justinianæ. Epistola enim Vigilii data anno DXL. Vicariatus vero istius meminit ipse Justinianus in Novella CXXXI, anno insequenti data, in qua sic loquitur: « Per tempus autem beatissimum primæ Justinianæ nostræ patriæ archiepiscopum semper sub sua jurisdictione episcopos provinciarum Daciæ Mediterraneæ, et Daciæ Ripensis, et Prævalis, et Dardaniæ, et Mysiæ superioris, atque Pannoniæ, et ab eo hos ordinari, ipsum vero a proprio ordinari Concilio, et in subjectis sibi provinciis locum obtinere cum Sedis Apostolicæ Romæ, secundum ea, quæ definita sunt a sanctissimo papa Vigilio ». Quare fallitur doctissimus Cardinalis, qui incertum esse ait tempus, quo vicariatus iste tributus archiepiscopo primæ Justinianæ, et vi extortum esse a *Justiniano*, nimirum post dissociatam inter eos concordiam. Quippe ea dissoluta est post Vigilii adventum Constantinopolim, id est, post annum DXLVII, vel ipso Baronio teste. Imo diuturna illa vis imperatoris, qua adactum *Vigilium* inquit, ut vices suas delegaret archiepiscopo primæ Justinianæ, ad

aliam vim referri non potest, quam ad eam, quam idem Pontifex pertulit anno DLI et sequentibus. Non itaque post ærumnas *Vigilius* vices suas tribuit archiepiscopo primæ Justinianæ, sed in felicibus Pontificatus sui initiis, et ante omnem simultatem cum *Justiniano*, ut mox demonstratum. Ad hæc frustra ait Baronius, imperatorem non potuisse ista impetrare a *Silverio ;* cum id a nemine proditum sit memoriæ litterarum.

6. *Prima Justiniana patriarchalis appellata.* — Novam illam archiepiscopi primæ Justinianæ dignitatem acceptam non fuisse *Illyricianis* episcopis, præcipue vero *Thessalonicensi*, in cujus diminutionem ista constituta fuerunt, dubitandum non videtur. Mansit tamen novo archiepiscopo auctoritas, quam illi lege sua ex commendatione apud Romanos Pontifices procuraverat *Justinianus.* Discimus istud ex Epistolis sancti Gregorii Magni LIII et LIX, lib. 4, Indict. XIII, quæ docent eum una cum Pallio vices suas *Joanni* episcopo primæ Justinianæ commisisse juxta morem, et *iteratam*, ut ipse ait, *innovationem.* Unde recte scribit Marca in lib. de Primat. paragrapho 47, id circa episcopos sedis illius observatum esse per illas tempestates, ut Romani Pontifices singulis archiepiscopis, statim ac isti consecrati erant, vices Apostolicæ Sedis et Pallium conferrent, ac causas, personasque eorum subjectas fuisse censuræ Romanorum Pontificum ; quod ibidem Marca ex sancto Gregorio Magno demonstrat. Ampla illa archiepiscopi primæ Justinianæ auctoritas effecit, ut ei *Patriarchæ* dignitas et appellatio a nonnullis antiquis Scriptoribus tributa sit, uti a Curopalate cap. de patriarch. designat. et Barlaamo in suis adversus Græcos Schismaticos disputationibus.

7. *Obitus Vigilii P. P.* — Vigilius papa postquam Constantinopoli anno præcedenti, elapso vel saltem affecto mense Augusto, Siciliam rediit, venit in civitatem Syracusanam, et ex multa afflictione calculi dolorem habens, defunctus est », inquit Anastasius, qui diem ejus emortualem non memorat, anteaque scripserat, eum sedisse *annos septemdecim, menses quinque, dies viginti sex.* In utroque tamen Ms. Colbertino Anastasiano habentur menses sex, sed in altero dies XXVI, in altero dies XXV, quæ dierum variatio in quibusdam aliis Mss. et Catalogis Pontif. Rom. etiam reperitur. Sed ex Catalogis et Mss. Codicibus Anastasii inter se collatis eruitur, eum annos XVII, menses VI, et dies XXVI Vigilio attribuisse, quod verum esse non potest; cum anno DXXXVII, die XXII mensis Novembris Pontifex consecratus fuerit. Parum tamen refert illud scire, dummodo *Pelagii I* ejus successoris initium e tenebris educatur. *Vigilium* anno superiori demortuum tradit Marcellini continuator, *Indictione* II *post consulatum Basilii V. C.* XIII, qui uno tenore Pelagii I electionem narrat (1). Ex recentibus Historicis aliqui Pelagii exordium cum præsenti anno copulant, uti Baronius ; alii vero uti Onuphrius in Chron. Holstenius in Diagrammate Chronologico in Notis ad Synodum Rom. sub Bonifacio II, Em. card. Norisius in Dissert. de Synodo quinta cap. 8, et Papebrocius in Conatu Chron. Hist. illud in sequentem rejiciunt ; sed ex dicendis tam in ejus morte, quam in successorum, qui ante Gregorium Magnum Ecclesiam gubernarunt, temporibus digerendis constabit, *Pelagium* hujus nominis I, natione Romanum, die undecima mensis Aprilis præsentis anni Pontificem Rom. consecratum fuisse. Cum vero nunc inter omnes conveniat, eum non alio mense, quam Aprili ordinatum, illudque ex ejus Epitaphio de quo infra, certo deducatur, vel sola subscriptio Epistolæ ejus *ad episcopos Tusciæ* datæ, et a Baronio anno DLVI, num. 30 et seqq. ac a Labbeo tom. V Concil. pag. 794 recitatæ, *Pelagium I* mense Aprili hujus anni ordinatum invicte demonstrat. Ita enim habet : *Data XV kal. Mart. anno* XV *post consulatum Basilii V. C.* Quare die XV mensis Februarii anni DLVI jam sedebat, ejusque consecratio ad mensem Aprilem illius anni nullo modo differri potest. Ex recta initii Pontificatus Pelagii I consignatione duorum priorum ejus successorum Chronotaxis pendet.

8. *Pelagii electio vivente Vigilio fictitia.* —

(1) In veteri Catalogo quorumdam Romanorum Pontificum, qui in Symmacho cœptus desinit cum Vigilio, vulgato a P. Josepho Blanchino in Libro : *Enarratio Symboli Pseudo-Athanasianæ ;* legitur de eodem Vigilio : *Moritur in Syracusis secunda feria, nocte, septimo idus Junias, Indict.* III. Hi temporum characteres congruunt cum anno DLV et cum sint auctoris, quantum conjicere licet, coævi, magnæ sunt auctoritatis. Ex his autem intelligimus Vigilium non quidem Martio, sed Junio mense obiisse. Neque oppositum mihi probes ex Epitaphio Pelagii a Baronio relato : illud enim non legit in lapide Baronius, sed relatum accepit a Manlio in Historia Templi Vaticani, qui mendose nimis Epitaphia hæc descripsit, ut patet legenti ejus Historiam vulgatam a Bollandistis in Supplementis ad Acta SS. Denique anni Sedis ejusdem Vigilii definiuntur in eodem Catalogo annis XVIII, mensibus II, diebus IX.

An vero, sicut ejusdem Catalogi fidem secuti sumus in designando mense et die emortuali Vigilii, ita pariter et illum retinendum censeamus in assignando Sedis tempore ad annos XVIII, menses duos, dies novem, id quidem minori fiducia definimus. Facilius enim irrepere potuit mendum in numeros, quibus tempus illud Sedis designatur, quam in characteres quibus dies emortualis exprimitur. Tempus tamen istud si detrahatur ex anno DLV, die VII Junii, ducemur ad annum DXXXVII, die XXIX Martii. Annus cum Pagii animadversionibus congruit, mensis vero non item, quia ex Anastasii fide consecratum illum censet die X kalendas Decembris. Sed cum Anastasius in Vigilii rebus narrandis tam multipliciter erret, non est cur Auctori coævo præferatur; cum præsertim dies illa XXIX Martii anni DXXXVII inciderit in Dominicam, diem ordinationibus Summorum Pontificum destinatam.

Sed iterum ex eodem Catalogo pergamus ad indaganda exordia Silverii. Porro ille *sedit menses novem.* Si menses isti sedulo retrahantur, supererit annus DXXXVI, dies XXIX Junii et Dominica. Qua sane die Silverium ordinatum fuisse a vero non abludit. Utinam, sicut duorum istorum Pontificum, tempora illustranda procedere daretur. Sed cum interpontificia ibidem desint, non ita tutum esset eumdem ducem sequi.

Composita tamen die emortuali Vigilii anno et die de quo in superiori adnotatione, Pelagii ordinatio statuenda est die duodecima Septembris, quæ hoc anno in diem Dominicam incidebat ; quod sic ostendo. Obiit Vigilius die septima Junii, dein cessavit episcopatus menses tres, dies quinque, uti fert Anastasii codex vetustissimus Mediolanensis, cum aliis duobus laudatis Rer. Italic. tom. III, col. 133, et congruit vetus Catalogus desinens in S. Paulo I, vulgatus a Blanchino in Prolegom. ad tomum quartum Anastasii. His ductis in calculum, sistimus in die duodecima Septembris, quæ cum Domini ca esset, ordinationi novi Pontificis legitima habebatur. MANSI.

Papebrocius loco laudato existimat, clerum Romanum a *Vigilio* sese separasse, postquam anno DXLVIII *Judicatum* suum emisit, quo Tria Capitula eatenus a se propugnata damnavit, et elegisse *Pelagium* Pontificem, non tamen ordinasse; quod scirent Romani absque imperatoris consensu irritam habendam ordinationem, vellentque *Vigilio* pœnitentiæ locum relinqui. Movetur ad hunc opinandum, quod, inquit, in variis antiquis Catalogis Pelagio, qui sedit tantum annos IV, menses X, dies XVIII, tribuantur anni XI præter menses X, dies XVIII, qui anni XI si retro numerentur ab anno DLXI, quo obiit *Pelagius*, fuerit electio ejus schismatica facta anno DXLIX vel sequenti, quando etiam *Vigilium* Africani excommunicarunt. Addit Papebrocius videri eo tempore Romanos expunxisse *Vigilii* nomen ex serie Pontificum, unde et factum sit, ut illud etiamnum desit in vetustis aliquibus Catalogis qualis est Palatinus. Quæ per simplicem conjecturam lectorem accipere vult vir eruditissimus. Verum hæc conjectura, cui nullus ex antiquis favet, minime admittenda. Nam in Catalogo Reginonis v. g. desunt *Deusdedit* et *Bonifacius* V, et in aliis Catalogis alii quidam Pontifices; sed id nonnisi librariis attribuendum, qui etiam Pontificum modo annos, modo menses, modo dies corrupte descripsere. Præterquam quod Manuscriptorum possessores suam quandoque de duratione quorumdam Pontificum opinionem in ea insarcierunt. Errores ergo Manuscriptorum emendandi sunt. De annis XI Pelagii II, Pelagio primo male adscriptis in illius morte agemus.

9. *Pelagius semper Vigilio adhæsit.* — Certe *Pelagius* Vigilii persecutionum socius fuit; cum eo et pro eo stetit; Synodi *quintæ* congressus fugit ac subscripsit Constitutum ejus, quo Synodus V irritabatur, indeque in exilium expulsus est, et Tria Capitula, ut ait Victor Tunnunensis in Chronico, *constantissime defendebat*. A *Vigilio* Roma Constantinopolim evocatus fuerat, ut sibi in difficili causa auxilio esset. Cumque nollet Synodum V subscribere, in exilium missus est, teste eodem Tunnunensi. Quod autem scribit Anastasius, *Vigilio* in custodiam detruso, clerum Romanum missum in exilium *ad diversa metalla incidenda*, plane falsum est; constat enim ex eodem Victore, qui Tria Capitula defendebant, ab imperatore in longinqua monasteria ablegatos. Cum Romæ innotuisset, *Pelagium* Tria Capitula damnasse, postquam damnationem de exilio ab imperatore revocatus est, et Romæ Pontifex ordinatus, ut habet idem Victor, singuli tum sacri, tum laici homines ab ejus communione sese separabant, neque in tota Italia tertius episcopus inveniri potuit, a quo consecraretur: illum enim non quidem ut Vigilii hostem, sed ut Chalcedonensis Synodi prævaricatorem detestabantur. Quare a *Perusino* et *Ferentino* episcopis, ac *Andrea presbytero* Ostiensi consecratus fuit, eique *Narses* jubente imperatore omnem operam præstitit. Verum quidem est *Anastasium*, quem Baronius num. 1 secutus est, populum Romanum inde *Pelagio* infensum scribere, quod auctor publicaretur malorum, quæ *Vigilius* Constantinopoli perpessus fuerat; sed is error inter alios Anastasii non paucos in hac Historia commissos connumerandus, a quo profecto Baronius cavisset, si ejus tempore Chronicon Victoris Tunnunensis lucem vidisset. Hunc *Anastasii* errorem Eminentis. card. Norisius in Dissert. de Synodo V, cap. 9, paragr. 1, optime observavit. Ex quibus Papebrocii conjectura prorsus evertitur, quia etiam Pelagii I ordinationem male in mensem Aprilem sequentis Christi anni differt, ut sequentia extra omne dubium ponent.

10. *Novus mos inductus in electione Pontific. Roman.* — In electione *Pelagii* novus mos inductus, et *Justinianus* imp. qui jam ab annis quatuor Roma potiebatur, confirmandi Pontificis Romani auctoritatem sibi suisque posteris arrogavit, exemplo dicto a Gothorum regibus, qui confirmationes electionum ad se traxerant. Inde post *Vigilii* mortem interpontificium trimestre fuit, et post mortem sequentium Pontificum solito etiam diuturnius; quia confirmatio ex aula imperatoris exspectanda erat. Imperatores vero electionem non confirmasse nisi soluta auri quantitate consueta, discimus ex Anastasio in Agathone. Tertiam hanc electionis Pontificiæ periodum his verbis explicat Mabillonius in Commentario prævio in ordinem Romanum paragr. 17, ex opere manuscripto Onuphrii Panvinii *De varia creatione Romani Pontificis*. Gothis Italiæ ditione a *Narsete* omnino exactis, Italiaque cum Urbe Roma in Orientalis imperii portionem redacta, insignior fuit in electione papæ mutatio usque ad Carolum M. mortuo Pontifice Sedis Apostolicæ vacantis cura tribus præcipuis cleri ministris committebatur, scilicet archipresbytero, archidiacono, et primicerio notariorum. Ab his quam primum de morte papæ nuntium significatur exarcho, quem Gothis pulsis Ravennæ instituerat imperator.

11. *Imperator electionis confirmationem sibi attribuit.* — Post justa defuncto persoluta, exactumque tridui jejunium, de eligendo Pontifice tractabatur. Huic electioni intererant clerus, optimates, populus et milites, hoc est militum stationes, qui ad tutandam adversus Langobardos, reliquam Italiæ partem, Romæ potissimum, et *Ravennæ* consistebant. De electione mox referebatur ad imperatorem, a quo petebatur exspectabaturque factæ electionis approbatio. De ea item scribebatur ad *exarchum*, ad judices, archiepiscopum et apocrisiarium Ravennæ, ut electioni faverent. Post datam ab imperatore approbationem, electus tandem ordinabatur ad Confessionem beati Petri, ibique fidem profitebatur: moxque fidei suæ confessionem ad omnes Ecclesias dirigebat. Hæc omnia constant ex libro diurno Romanorum Pontificum, cujus formulæ ab eo tempore, id est, post electionem *Pelagii* in usu esse cœperunt. Ita Mabillonius cui in omnibus assentio, nisi in eo quod ait morem hunc usque ad Carolum M. perdurasse; infra enim videbimus, re-

gnante Pippino Francorum rege Ecclesiam ab illa servitute liberatam fuisse, licet Ludovico Pio imperante, mos ille in pristinum statum restitutus fuerit, et Pontificum Rom. ordinatio coram legatis Cæsareis iterum peracta.

12. *Theodebaldi regis mors.* — A num. 12 ad 19. Expeditionem Italicam *Leutharis* et *Butilini* hoc anno a Baronio recitatam narravimus anno DLIII, quo ea suscepta, et mortem *Theodebaldi* Francorum regis anno DLIV, quia de ea agit Agathias postquam retulit, quæ eo anno in Italia gesta sunt.

13. *Tumultuantur Samaritani.* — Ad num. 19. Tumultum *Samaritanorum*, et *Judæorum* in Palæstina, quem auctor Miscellæ ad annum Justiniani XXIX, Theophanes refert ad an. Incarnat. secundum Alex. DXLVIII, kalendis Septemb. hujus Christi anni inchoato : sed cum nullum nec diem nec mensem exprimat, incertum, an hoc vel sequenti anno excitatus fuerit.

PELAGII ANNUS 2. — CHRISTI 556.

1. *Episcopos Occidentales respuentes quintam Synodum Pelagius per Narsetem coercere conatur, datis eidem litteris.* — Quingentesimus quinquagesimus sextus Christi annus post consulatum Basilii decimus quintus notatur : quo debellatis Francis, Alemannis lue consumptis, et Gothis in deditionem acceptis, a bellis Italia tandem quievit : cum tamen vigeret bellum Ecclesiasticum, et illud quidem haud leve, jam ante ortum, cum Vigilius Constantinopoli primum contra Tria Capitula illa sententiam tulisse ferretur, ut diximus; auctum vero, cum cognitum fuit, ab eo quintam Synodum comprobatam eadem Tria Capitula condemnantem : magis autem commotum, cum auditum, quod Pelagius papa (ut dictum est) anno superiori creatus Pontifex, ut Orientalem Ecclesiam ob quintam Synodum cum Occidentali conjunctam in pace servaret, ipsam quintam Synodum recepisset : major enim inde facta est scissura Occidentalium episcoporum, ad quam consarciendam idem Pelagius Pontifex impigre laboravit. Adeo enim visi sunt exhorruisse Occidentales antistites fere omnes aliam Œcumenicam Synodum post quartam admittere, ut nec potuerit Pelagius reperire episcopos Romæ, a quibus consecraretur, atque opus fuerit presbyterum Ostiensem (quod nunquam antea accidisset) loco episcopi munus illud obire, ipso Pelagio ita jubente.

2. Quantum enim aversati fuerint quintam Synodum Occidentales, vel ex Cassiodoro [1] et aliis possumus intelligere, qui licet a communione Catholica nunquam defecerint, nec eamdem quintam Synodum aliquando damnarint : eam tamen silentio præterierunt, satis esse putantes in his quæ spectant ad Catholicam fidem quatuor profiteri Œcumenicas Synodos, in quibus Catholica dogmata adversus hæreticos adversantes sunt stabilita : nam in ipsa quinta Synodo actum constat de personis : quamobrem haud necessarium visum est in assertione Catholica una cum quatuor Synodis etiam quintam eadem observantia qua illas quatuor profiteri. Sic et Cassiodorus fecisse cognoscitur, et aliquando etiam S. Gregorius papa, atque Patres Concilii Bracarensis secundi, ut suo loco dicetur. Non dubium enim est, pertæsos etiam fuisse Catholicos Occidentales professores quintæ Synodi, aliquid esse occasione Chalcedonensis Concilii innovatum. Hinc est, quod ipse Cassiodorus in commentario illo, quo de divinæ lectionis Institutionibus agit, ubi de quatuor Synodis summa cum laude mentionem habet, adversus eos qui innovarunt sic invehitur [1] : « Sunt nonnulli qui putant esse laudabile, si quid contra antiquos sapiant, et aliquid novi, unde periti videantur, inveniant. Chalcedonensis autem Synodi testis est Codex encyclicus, qui ejus reverentiam tanta laude concelebrat, ut sanctæ auctoritati merito judicet comparandam. Quem Codicem ἐγκύκλιον, id est, totius orbis Epistolarium a viro disertissimo Epiphanio fecimus in latinum de græco sermone converti ». Hæc ipse intelligens per encyclicum Codicem tomum illum Epistolarum procurante Leone imperatore, a quam

[1] Cassiod. Inst. div. l. I. c. 11.

[1] Cassiod. de div. lect. c. 11. et 17.

plurimis ejus temporis episcopis pro defensione Chalcedonensis Concilii conscriptarum, quem continet secundum volumen Conciliorum, de quo suo loco pluribus dictum est. Neminem vero moveat, si idem Cassiod. recensens Œcumenicas Synodos, de quinta Synodo nullam habuerit mentionem, sicut et S. Gregorius [1] aliquando fecisse visus est; quod (ut ipse Gregorius testatur [2] in ea non de fide, sed de personis sit actum : id enim (ut dicetur) et alii plures fecisse noscuntur, cum tamen eidem non contradicerent.

3. At ne quis putet Cassiodorum, quem claruisse vidimus tempore Theodorici et successorum regum Gothorum, ad hæc tempora minime pervenisse : ex eodem libro Institutionum divinarum lectionum, quonam tempore ætatis ejus ille sit scriptus, facile intelligi poterit. Cum enim trigesimo ejusdem commentarii capite meminerit libri de Orthographia a se conscripti, idemque testetur in ejusdem voluminis Præfatione illum ipsum a se elaboratum anno suæ ætatis nonagesimo tertio; plane intelligere vales, eumdem Cassiodorum his supervixisse temporibus, pluraque scripsisse, edidisseque de sacræ lectionis Institutionibus librum illum, ubi quatuor tantum Synodos agnoscere profitetur, omni explosa altercantium novitate. Quod (ut dictum est) mirum esse minime debet, cum et temporibus Gregorii papæ de eadem quinta Synodo haud esset omnium Orthodoxorum eam recipientium libera certaque assertio. Sed ad Pelagium redeamus, Cassiodorum opportuniori tempore conventuri.

4. Pelagius igitur ubi Occidentalium animos ex Oriente veniens exploratos habuit, etsi gravem subiisse provinciam sensit, et supra vires onus suscepisse ex ejus pondere intellexit : haud tamen a cœptis destitit, sed perarduum opus semel aggressus, illud perficere manibus (ut aiunt) pedibusque conatus omnes nervos intendit, ut Occidentales episcopos, potissimum vero Italos sibi in his obsequentes redderet. Verum cum omnes ferme reperit renitentes, tum vero præ cæteris refractarios illos invenit, qui in ea Italiæ erant regione, quæ hactenus Francis subdita fuit, nempe Venetos, Istrios, atque Ligures : quos ad Catholicam unitatem reducere festinans, eosdem litteris Apostolicis vocavit, et provocavit aliorum exemplis. At cum penitus resilirent, per Narsetem eos compescere, atque coercere putavit. Narses vero quod pius admodum esset, veritus est adversus episcopos aliquid agere; cum ad eum ita trepidantem Pelagius hæc tunc scripsit [3] :

5. « Non vos hominum vaniloquia retardent dicentium, quia persecutionem Ecclesia faciat, dum vel ea quæ committuntur reprimit, vel animarum salutem requirit. Errant hujusmodi rumoris fabulatores. Non persequitur, nisi qui ad malum cogit. Qui vero malum vel factum jam punit, vel prohibet ne fiat, non persequitur iste, sed diligit. Nam si (ut illi putant) nemo nec reprimendus a malo, nec retrahendus a malo ad bonum est : humanas et divinas leges necesse est evacuari, quæ et malis pœnam et bonis præmia, justitia suadente, constituunt. Malum autem schisma esse, et per exteras etiam potestates hujusmodi homines debere opprimi, et canonicæ Scripturæ auctoritas et paternarum regularum nos veritas docet. Quisquis ergo ab Apostolicis divisus est Sedibus, in schismate eum esse, non dubium est, et contra universalem Ecclesiam altare conatur erigere.

6. « Sed quid de talibus insertus Chalcedonensi Synodo canon statuat, gloria vestra consideret, ubi post alia sic dicit : Qui a communione seipsum suspendit, et collectam facit, et altare constituit, et noluerit vocanti episcopo consentire, et noluerit eidem acquiescere, neque obedire primo et secundo vocanti; hunc omnino damnari, nec unquam vel orationem mereri, nec recipere eum posse honorem. Si enim permanserit turbas faciens et seditiones Ecclesiæ, per exteram potestatem tanquam seditiosum comprimi. Et beatus Augustinus de talibus dicit [1] : Multa etiam cum invitis benigna quadam asperitate plectendis agenda sunt : quorum potius utilitati consulendum est, quam voluntati. Nam in corripiendo filio, quantumvis aspere, nunquam paternus amor amittitur : fit tamen, quod nollet, ut doleat, qui etiam invitus videtur dolore sanandus.

7. « Ecce videtis, quemadmodum tanti testimonio Patris non persequatur coercendo talia, sed diligat emendando tales semper Ecclesia. Facite ergo etiam vos (quod scientes intentionem Christianitatis vestræ frequenter hortamur) et date operam, ut talia fieri ultra non liceat, sed etiam (quod vobis facillimum esse non dubito) hi qui talia præsumpserunt, ad piissimum principem sub digna custodia dirigantur. Recolere enim debet celsitudo vestra, quid per vos Deus fecerit tempore illo, quo Istriam et Venetias tyranno Totila possidente, Francis etiam cuncta vastantibus non ante tamen Mediolanensem episcopum fieri permisistis, nisi ad clementissimum principem exinde retulissetis; et quid fieri debuisset, ejus iterum scriptis recognovissetis; et inter ubique ferventes hostes, Ravennam tamen et is qui ordinabatur, et is qui ordinaturus erat, providentia culminis vestri deducti sint.

8. « De Liguribus atque Veneticis et Istriis episcopis quid dicam? Quos idonea est excellentia vestra ratione et potestate reprimere, et dimittitis eos in contemptum Apostolicarum Sedium de sua rusticitate gloriari : cum si quid eos de judicio universalis Synodi, quod Constantinopoli per primam nuper elapsam Indictionem actum est, forte movebat; ad Sedem Apostolicam (quomodo semper

[1] Greg. l. III. Ep. XXXIII. — [2] Ibid. Ep. XXXVII. — [3] Pelag. Ep. III. tom. I. Ep. Rom. Pont.

[1] Aug. Enchir. c. 7.

factum est) electis aliquibus de suis, qui dare et accipere rationem possent, dirigere debuerunt, et non clausis oculis corpus Christi Dei nostri, hoc est, sanctam Ecclesiam lacerare. Nolite ergo dubitare, hujusmodi homines principali vel judiciali auctoritate comprimere; quia regulæ Patrum hoc specialiter constituerunt, ut si qua Ecclesiastici officii persona, cui subjectus est, restiterit, vel seorsum collegerit, aut aliud altare erexerit, seu schisma fecerit; iste excommunicetur, atque damnetur. Quod si forte et hoc contempserit, et permanserit divisiones et schisma faciendo, per potestates publicas opprimatur. Ecce, domine, quod animus vester forte timidus est, ne persequi videaris, de Patrum vobis auctoritate hæc breviter dirigenda curavi: cum mille alia exempla et constitutiones sint, quibus evidenter agnoscitur, ut facientes scissuras in sancta Ecclesia, non solum exiliis, sed etiam proscriptione rerum et dura custodia per publicas potestates debeant coerceri ». Hactenus ad Narsetem Pelagius.

9. Ecce Pelagius papa (ut vides) schismaticos Donatistarum exemplo vult corripi per sæcularem principem, sicut eos sanctus Augustinus cogendos scripsit per Romanum imperatorem. Cæterum quod ad hæc spectat, Facundus episcopus Hermianensis Africanus (de quo plura superius) acerrimus Trium Capitulorum defensor, in libello quem scripsit ad Mocianum, nequaquam horum causam esse similem Donatistarum schismati, sed longe disparem, asserit et lamentatur: reclamabant enim undique schismatici, dum urgerentur, persecutionem se pati a Patribus Orthodoxis: isti vero ex adverso schismaticos vi coercendos, exemptis sanctorum Patrum atque legibus probabant Ecclesiasticis. Sed et quod iidem essent in schismate inde certo declarabant argumento, quod divisi essent in primis ab ipso capite, simulque ab omnibus totius Catholicæ Ecclesiæ patriarchalibus sedibus.

10. Quod igitur idem probe sciret Pelagius, quanto cum detrimento schismatici permitterentur sua insania agere, atque seorsum colligere conventicula; urget opus, ad Narsetem iterum scribens his verbis [1]:

« Illud est quod a vobis poposcimus, et nunc iterum postulamus, ut Paulinum Aquileiensem pseudoepiscopum, et illum Mediolanensem episcopum ad clementissimum principem sub digna custodia dirigatis: ut et iste, qui episcopus esse nullatenus potest, quia contra omnem canonicam consuetudinem factus est, alios ultra non perdat; et ille, qui contra morem antiquum eum ordinare præsumpsit, canonum vindictæ subjaceat. Nec licuit alicui aliquando, nec licebit particularem Synodum congregare. Sed quoties aliqua de universali Synodo aliquibus dubitatio nascitur, ad recipiendam de eo quod non intelligunt, rationem, aut sponte ii qui salutem animæ suæ desiderant, ad Apostolicam Sedem pro recipienda ratione conveniant: aut si forte (sicut de talibus scriptum est [1]: Peccator cum venerit in profundum malorum contemnit) ita obstinati et contumaces extiterint, ut doceri non velint: eos ab eisdem Apostolicis Sedibus aut attrahi ad salutem quoquo modo necesse est; aut ne aliorum perditio esse possent, secundum canones per sæculares comprimi potestates ». Hæc ad Narsetem Pelagius.

11. Cæterum etsi episcopi a capite schismate scissi essent, populi tamen non ita. Etenim quod longo usu didicissent, secundum hierarchicum in Ecclesia semper servatum ordinem, esse non posse legitimum sacerdotem, qui a Romano Pontifice non habeat communionem, nec vivere in corpore membrum, quod a connexione capitis sit abscissum: hac de causa cum scirent ejusmodi esse a Romani Pontificis conjunctione discissos, eosdem non ut pastores legitimos cognoscebant, sed ut alienos aversabantur et fugiebant, et ad eum quem vere sciebant in Ecclesia omnium universalem esse pastorem accurrebant, porrigentes querelarum libellos adversus eos quos patiebantur schismaticos sacerdotes. Hos cum audiret Romæ Pelagius, officio non defuit, ut oves a luporum insultibus vindicaret: sed quod probe nosset, haud ejusmodi litteris permoveri, nec legationibus reprimi, sed magis ex iis pastoralibus admonitionibus eosdem reddi protervos; sæcularis esse opus auxilio potestatis intelligens, in eamdem sententiam de comprimendis his qui a Sede Apostolica sunt divisi, hæc ad Narsetem præfectum scribit [2]:

12. « Quali nos de gloriæ vestræ studiis judicio gratulemur, non solum vestram, sed multorum ac pæne omnium credimus habere notitiam: et idcirco nunc de his, quæ vobis præsentibus ibi fieri stupemus, fiducialiter apud gloriam vestram duximus conquerendum. Thracius (Tertius) siquidem atque Maximilianus nomina tantum episcoporum habentes, et Ecclesiasticam ibi unitatem perturbare dicuntur, et omnes Ecclesiasticas res suis usibus applicare: in tantum ut contra unum eorum, id est, Maximilianum, usque ad nos per tam longum iter, necessitate compellente, quidam infatigabiliter venientes, preces offerrent. Ob quam causam Petrum presbyterum Sedis nostræ, sed et Projectum notarium ad eadem loca duximus destinandos; ut ea quæ canonicis statutis a prædictis pseudoepiscopis comperèrint commissa, vel digna debeant ibi ultione compescere, vel eosdem ad nos usque perducere.

13. « Et ideo salutantes paterno affectu gloriam vestram, petimus, ut præfatis, qui a nostra Sede directi sunt, in omnibus præbeatis auxilium: nec putetis alicujus esse peccati, si hujusmodi homines comprimuntur. Hoc enim et divinæ et humanæ leges statuerunt, ut ab Ecclesiæ unitate divisi, et ejus pacem nequissime perturbantes, a sæcularibus etiam potestatibus comprimantur. Nec quicquam

[1] Pelag. Ep. v.

[1] Prov. xviii. — [2] Pelag. Ep. ii.

majus est, unde Deo sacrificium possitis offerre, quam si id ordinetis, ut hi qui in suam et aliorum perniciem debacchantur, competenti debeant vigore compesci ». Hæc Pelagius ad Narsetem, ad quem eodem argumento alias (ut vidimus) litteras dedit. Cæterum ipse litteris permotus Pelagii Narses, cum adversus schismaticos moveretur, non vi, sed hortatione cum eis agendum putavit; cum illi contra, eum a Pelagii communicatione debere recedere hortarentur: quod cum Narses detestaretur, ipsi schismatici eum cum ignominia veluti schismaticum aversati sunt. Cum autem hæc omnia ipse Narses Pelagio significasset, idem Pontifex ad ipsum ista rescripsit[1]:

14. « Relegentes litteras excellentiæ vestræ, de injuria quidem, quam vobis iniquorum hominum præsumptio ingessit, valde doluimus. Sed quia scimus occulto Dei judicio animam vestram, etsi per aliorum iniquitatem et superbiam, a contaminatione schismatis custoditam; egimus omnipotenti Deo gratias, qui etiam de malis hominum actibus bona operari consuevit. Nec enim sine illius providentia factum esse credendum est, ut insensati et perversi homines ad hoc usque prosilirent, ut suam divisionem Catholicam esse credentes Ecclesiam, a sua vos pollutione prohiberent. Sic enim per misericordiam Dei, etiam nescientibus illis, hoc factum est, ut a schismaticorum factione eruti, Catholicæ, quam diligitis, servari vos contigisset Ecclesiæ. Quamvis igitur vestra per illorum scelus utilitas facta sit: nolite tamen impunitam iniquorum hominum præsumptionem grassari permittere. Si enim hoc, quod in vestram gloriam præsumpserunt, non fuerit vindicta compressum: quod in minoribus non valeant puniri, ambigi ultra non debet.

15. « Exercete igitur in talibus debitam auctoritatem; et ne eis amplius talia committendi spiritus crescat, vestris coercitionibus reprimantur. Ad hoc siquidem Dei nutu etiam contra vos talia præsumpserunt, ut alia vobis corrigentibus, ab eodem scelere alios possitis, Deo propitiante, munire. Quales autem sint qui Ecclesiam fugiunt, Euphrasii vos scelera (quæ amplius occulta Deus esse noluit) evidenter informant: qui in homicidio quidem nec hominis necessitudinem, nec fratris charitatem, nec sacerdotii reverentiam cogitavit. Incestuoso autem adulterio etiam ipsius vindictæ abstulit modum: quia si adulterium punias, non remanet in quo vindicetur incestus. Si incestuoso ingeras pœnam, inultum crimen adulterii remanebit. Ecce de quo collegio sunt, qui quantum ad superbiam suam, injuriam vobis inferre moliti sunt; et quantum ad providentiam Dei, impollutos vos Ecclesiæ servaverunt. Auferte tales ab ista provincia: utimini oblata vobis a Deo opprimendi perfidos occasione. Quod tunc plenius fieri poterit, si auctores scelerum ad clementissimum principem dirigantur, et maxime Ecclesiæ Aquileiensis invasor, qui in schismate, et in eo maledictus nec honorem episcopi poterit retinere, nec meritum ». Hactenus de his Pelagius.

16. Hic autem episcopus Aquileiensis, de quo agitur, Paulinus nomine, post Macedonium sedit annos viginti duos, ut habent monumenta Ecclesiæ Aquileiensis. Quæ vero gesta sint per Narsetem Pelagii papæ impulsionibus, ex scriptorum inopia latent. Sed et quæ reliqua fuerint Pelagii adversus schismaticos studia, licet præter hæc altum sit silentium; ex his tamen quæ dicta sunt, ea quæ ignorantur, possumus intelligere: cum constet conflatum semel schisma minime consopitum, sed majoribus in dies incrementis auctum, ut S. Gregorii papæ Epistolis satis liquet. At quidnam profecit Pelagius per Narsetem? Multum quidem, nempe ut nonnulli Italiæ episcopi veluti membra capiti subderentur. Aquileiensis tamen episcopus et aliquot ipsi inhærentes obstinatissimi permansere, adeo ut Ecclesia illa usque ad Sergii papæ tempora in schismate divisa permanserit ad centum ferme annorum spatium, licet omnes successores Pelagii, ut eum cum aliis ad Catholicam unitatem reducerent, naviter laboraverint. At de his hæc modo satis.

17. *Pelagii Epistolæ ad Sapaudum episcopum Arelatensem et Childebertum regem.* — Hoc eodem anno, nempe decimo quinto post consulatum Basilii, idem Pelagius papa cum suscepisset legatos a Childeberto Francorum rege, necnon ab episcopo Arelatensi Sapaudo, sive Sabaudio (ita enim subscriptus reperitur Concilio secundo Matisconensi) ad eosdem rescripsit, in primisque ad eumdem episcopum Arelatensem litteras dedit, quibus eidem suas delegavit vices, et impertitus est pallium. Accepimus eas ab Ecclesia Arelatensi: sic enim se habent:

18. « Dilectissimo fratri Sapaudo Pelagius.

« Majorum nostrorum, operante Dei misericordia, cupientes inhærere vestigiis, et eorum actus divino juvamine in omnibus imitari; charitati tuæ per universam Galliam sanctæ Sedis Apostolicæ, cui divina gratia præsidemus, vices injungimus: hoc enim antiquitatis memoria docet, hoc Ecclesiæ Romanæ testantur scrinia a sanctis Patribus et decessoribus nostris tuis decessoribus esse concessum: ut illius stabilis Petræ sempiterna soliditas, supra quam Dominus Salvator noster propriam fundavit Ecclesiam, a solis ortu usque ad occasum primatus sui apicem, successorum suorum auctoritate tam per se quam per vicarios suos firmiter obtineret. Nos autem (sicut dicit beatus Apostolus[1]) non in immensum gloriamur, sed secundum mensuram regulæ, qua mensus est nobis Deus mensuram pertingendi usque ad vos: nec enim quasi qui non pertingentes ad vos superextendimus nos. Sic ergo participata sollicitudine,

[1] Pelag. Ep. IV.

[1] II. Cor. X.

sanctam Dei universalem Ecclesiam nostri per Dei gratiam rexere majores. Hinc est quod et nos fraternitati tuæ hujusmodi curas injungimus, ut Sedis nostræ vicarius institutus ad instar nostrum in Galliarum partibus primi sacerdotis locum obtineas; et quidquid ad gubernationem vel dispensationem Ecclesiastici status gerendum est, servatis Patrum regulis et Sedis Apostolicæ Constitutis, divini judicii consideratione dispenses, talemque te in custodiendis canonibus sancta conversatione demonstres, qualem tanti loci decet esse vicarium.

19. « Memor sententiæ beati Pauli Apostoli, qua Timotheum discipulum sollicite magister informat, dicens[1] : Testor coram Deo, et Christo Jesu, et electis angelis ejus, ut hæc custodias sine præjudicio, nihil faciens in aliam partem declinando : ut erogetur, carissime frater, auctoritas Pontificis et pastoris mansuetudo, per nos tibi locum vicarii, sicut et decessoribus tuis, noveris gratiæ largitate concessum. Quia licet apud Dominum non sit acceptio personarum, tuam tamen charitatem etiam carnali generatione constat esse præclaram. Et ideo convenit, ut quanto in te Dominus multiplicia bona largitus est, tanto in sacerdotalibus actibus probitatem morum exhibeas clariorem. Scriptum est enim[2] : Cui commodaverunt multum, plus petent ab eo. Usum quoque pallii tibi alacriter affectioseque (affectuose) concedimus, pariter etiam pallium dirigentes : ut in tanti loci fastigio constitutus præclaro quoque habitu decoreris, saiturus omnibus Ecclesiastici gradus hominibus nullam haberi licentiam sine Formata tuæ charitatis ex quacumque Galliarum parte longiores petere regiones, ne prohibita præsumentes ipsi se proprio privare videantur officio. Hæc igitur per Flavianum diaconum, et Nestorium subdiaconum Ecclesiæ tuæ, per quos Epistolas tuas accepimus, scribenda esse curavimus, in quorum etiam conversatione laudabilis tuæ charitatis agnovimus institutum. Dominus te incolumem custodiat, frater carissime. Dat. III non. Februar., anno XV P. C. Basilii V. C. » Ad ipsum vero Francorum regem hanc scripsit Epistolam :

20. « Domino filio merito gloriosissimo atque præcellentissimo Childeberto regi Pelagius.

« Excellentiæ vestræ litteras, post illas quas legati vestri detulerunt, etiam per eos quos frater et coepiscopus noster Sapaudus (Sabaudius) ad nos direxit, reverenter accepimus; et salutis vestræ, quæ nobis semper optanda est, cognoscentes indicia, gratias divinæ pietati retulimus, exorantes clementiam ejus, ut vos largiflua pietate sua conservet incolumes. Litteras autem nostras præfato consacerdoti nostro Sapaudo secundum petitionem vestram direximus, usum pallii pariter concedentes : quia in scrinio Ecclesiastico hujusmodi exempla reperimus, quibus ostenditur Arelatensibus episcopis a sanctæ recordationis decessoribus nostris hæc fuisse collata. Propterea salutantes cultu regalibus infulis debito, postulamus, ut ita eum atque Ecclesiam ejus gratia excellentiæ vestræ tueatur ac foveat, ne quem per vices nostras augeri, propitiante Domino, postulatis, in aliqua parte cuiquam Gallicanorum sacerdotum, vel cujuslibet ordinis Ecclesiastici personis (quod non oportet) contemptibilis habeatur, et in eo auctoritati sanctæ Sedis Apostolicæ et genio vestro, qui pro eo suffragatores acceditis (quod absit), videatur in aliquo derogari. Perincolumem excellentiam vestram Deus noster custodiat, domine fili gloriosissime atque præcellentissime ». Desunt quibus data est dies et consulatus; sed eodem tempore quo superior datam esse, argumentum ipsius significat. Cum autem ea data tertio non. Februarii habeatur, præmittenda est reliquis ab eodem Pelagio papa sive ad eumdem Sabaudium, sive ad Childebertum regem postea eodem anno datis, atque in primis, quæ scripta legitur decimo octavo kalendas Junias ad eumdem Sabaudium episcopum, quæ sic se habet :

21. « Dilectissimo fratri Sapaudo Pelagius.

« Quia legati filii nostri gloriosissimi regis Childeberti beatorum Apostolorum Petri et Pauli et aliorum sanctorum martyrum reliquias poposcerunt; necesse habuimus Hominembonum subdiaconum de clero nostro dirigere, qui eas usque ad fraternitatem tuam cum reverentia deportaret. Et ideo salutantes, hortamur ut quæsita occasione sive navis, sive terreno, cum talibus personis, de quibus nulla periculi possit esse suspicio, ad nos eum, juvante Domino, remittatis. Ea autem quæ pro honore charitatis tuæ a nobis supradicti legati poposcisse noscuntur, parati sumus, Deo juvante, concedere. Sed nisi litteras tuas per te acceperimus, sicut etiam decessores nostri postulantibus tuis decessoribus præstiterunt, superfluum judicavimus ultro transmittere : sed mox ad nos, juvante Domino, cum de clero tuo cum litteris direxeris, si Dominus voluerit, et si vixerimus, promittimus nos esse facturos. Præterea hortamur, ut viro magnificentissimo filio nostro patricio Placido genitori tuo dicas, ut quod de pensionibus possessionum Ecclesiæ nostræ collectum est, aut per suum hominem, aut per harum nobis dignetur dirigere portitorem : quia Italiæ prædia ita desolata sunt, ut ad recuperationem eorum nemo sufficiat. Et si possibile est ut nobis de ipsis solidis saga tomentacia, quæ pauperibus erogari possint, et tunicas albas, aut cucullas, vel colobia, aut si quæ aliæ species in provincia fiunt, quæ pauperibus (ut diximus) erogari debeant, exinde facite comparari, et opportunitate navis inventa dirigite : ut maximas fraternitati tuæ gratias referamus, dum hujusmodi sollicitudinem nostram providentia charitatis tuæ revelari contigerit. Hortamur etiam, ut Anastasium fratrem Pauli defensoris Ecclesiæ ad nos faciatis occurrere. Dominus te incolumem custodiat, frater carissime. Data XIX kal. Jun., anno XV P. C. Basilii V. C. »

Hæc Pelagius ad Arelatensem episcopum : quibus

[1] I. Tim. V. — [2] Luc. XII.

intelligis studium regis Christianissimi erga sanctorum cultum, cum ad accipiendas sanctorum reliquias Romam ad Pelagium papam legationem misit; et reverentiam illis exhibitam ab ipso Romano Pontifice, dum eas non credidit homini laico, sed mittendas putavit per Romanæ Ecclesiæ subdiaconum virum pium. Porro hæc mense Maio esse a Pelagio papa scripta vidisti. Quo item anno, post consulatum scilicet Basilii decimo quinto, idem Pelagius papa mense Julio has ad eumdem Arelatensem episcopum litteras perbreves dedit :

22. « Dilectissimo fratri Sapaudo Pelagius.

« Quæ nobiscum omnipotentis Dei gratia fuerit operata, ad charitatem tuam credimus fuisse perlatum : pro qua re ad vos (nos) destinari convenerat, ut visitatione communi magno invicem gaudio frueremur. Nos tamen fraternæ memores charitatis, per præsentium portitorem, occasione reperta, officium fraternæ salutationis impendimus. Optamus, ut alterna in timore Domini charitate viventes, mutuo frequenter refoveamur alloquio. Dominus te incolumem custodiat, frater carissime. Dat. IV nonarum Juliarum, anno xv P. C. Basilii V. C. » Rursum vero eodem anno mense Septembri ad eumdem idem Pelagius papa dedisse litteras reperitur, quæ sic se habent :

23. « Dilectissimo fratri Sapaudo Pelagius.

« Fraternitatis vestræ grata nobis colloquia, Felice viro honesto deferente, suscepimus : quibus recensitis, communi Domino ac Deo non insufficientes gratias egimus, qui incolumitatem dilectionis tuæ, quæ nobis est desiderabilis, eorum testificatione cognovimus. Ea autem quæ in nostris laudibus facundia oris vestri disseruit, quanquam vos congruentem vobis rem fecisse manifestum sit, nos tamen nihil nostrum ex omnibus quæ dicta sunt agnoscentes, verecundiam magis incurrimus, illud doctissimi viri ad animum perducentes, qui dixit : Sicut vera laus ornat, sic falsa castigat. Multum enim vitæ nostræ ac morum verba charitatis vestræ mensuras excedunt. Optamus tamen, ut Sanctorum omnium precibus et vestris orationibus faciat nos Deus tales existere, quales vos esse ex bona voluntate pinxistis. Atque ideo salutantes debito charitatis affectu, indicamus, nos, inventa ante hoc parvum tempus occasione quorumdam de provincia vestra Romam venientium, tanto amoris vestri fervore fuisse succensos, ut impatienter ferremus hujusmodi opportunitatem silentio præterire.

24. « Scribentes namque gloriosissimo communi filio regi Childeberto, etiam ad charitatem tuam litteras, quales sub brevitate temporis potuimus dictare, transmisimus. Quædam autem nobis (sicut scripsistis) proprio ore, litterarum vestrarum in compendio portitor intimavit, quæ nos non mediocriter promoverunt, admirantes nimirum, qua ratione tam nova res fuerit usurpata : et necesse habemus sollicite (perscrutari), ut si quis venerit, non facile nobis tanquam ignaris subrepere videatur. Melius tamen fraternitas tua faciet, si cognoscens illos quos suspicamini ad nos esse venturos, et vos personam instructam ex omni parte dirigatis, quæ eis possit obsistere. Quia cum Epistola vestra nihil de causa contineat : si hic, qui nobis modo ex voluntate vestra verbo suggessit, tunc apud nos nequeat inveniri, videbimur nos accusatoris officium suscepisse. Quod si a tua charitate persona dirigitur : nostrum est et pro affectu quem vobis impendimus, et pro rei gestæ novitate, salva æquitate, competentem, quem dilectio tua miserit, præbere favorem. Dominus te incolumem custodiat, frater carissime. Dat. XI kalend. Octob., anno xv P. C. Basilii V. C. » Quænam autem ista fuerint, quibus episcopus Arelatensis judicandus fuerit ab ipso Romano Pontifice, ex Epistola ejusdem Pelagii data ad Childebertum Francorum regem aliqua ex parte possumus intelligere, quæ sic se habet :

25. « Domino filio gloriosissimo atque præcellentissimo Childeberto regi Pelagius.

« Cum celsitudini vestræ multa dona misericordia divina contulerit, pro amore tamen quem Ecclesiæ ejus sinceriter exhibetis, fecit vos multis regnantibus clariores : quoniam inter alias regni vestri curas pro tranquillitate sanctæ Ecclesiæ præcipuam sollicitudinem vos certum est exhibere. Quæ cum ita sint, miramur quia et quantum nobis præsentium portitorum suggestio patefecit, passi estis subripi vobis Sapaudum fratrem et coepiscopum nostrum Arelatensis civitatis antistitem, cujus Ecclesia in regionibus Gallicanis primatus privilegio et Sedis Apostolicæ vicibus decoratur, ad petitionem episcopi ab ipso ordinati in judicium sequentis civitatis episcopi (quod nulla Ecclesiastica lege vel ratione conceditur) judicandum juberetis occurrere ; ut ipso de conculcato loci sui præjudicio conquerente, illum qui usurpavit necesse sit de illicita præsumptione culpari. Pro quibus Christianitatis vestræ confidentia freti, paterno studio postulamus, ut si quid est tale factum, congrua satisfactione celeriter amputetur, nec ullum sui exemplum in perturbatione Ecclesiarum, quas vobis Deus credidit, relinquere concedatur. Et hujusmodi causis sollicitam vos in reliquo decet exhibere cautelam, ne quid contra Ecclesiasticas regulas petentibus concedatis : quia (quod bene cognitum est religiosæ menti vestræ) non aliter Deo nostro recte potest regalis devotio famulari, nisi providentia ejus Ecclesiasticorum ordinum servet integritatem. Incolumitatem excellentiæ vestræ Deus noster custodiat, domine fili gloriosissime atque præcellentissime ». Hactenus Epistola ad regem Francorum, quæ sine die et consulatu licet posita habeatur, datam tamen anno quintodecimo post consulatum Basilii, quæ dicta sunt, docent. Quo pariter anno ab eodem Pontifice scripta legitur Epistola mense Decembri ad eumdem Childebertum Francorum regem per Ruffinum legatum missa. Quod enim Græcis consensisset Pelagius in probanda quinta Synodo, a schismaticis in suspi-

cionem adductus est de violata Catholica fide : cujus rei gratia idem rex Ruffinum legatum Romam ad ipsum Pontificem misit id exploratum. Quo audito, mox idem Pontifex has ad eumdem regem litteras reddidit :

26. « Domino filio gloriosissimo atque præcellentissimo Childeberto regi Pelagius episcopus.

« Ruffinus vir magnificus legatus excellentiæ vestræ nobis dixit, quod et in provinciis Galliarum quidam semina scandalorum sparserunt, dicendo quid contra fidem Catholicam (quod Dominus non patiatur) admissum. Et quamvis a transitu divæ memoriæ Theodoræ Augustæ nullas de fide quæstiones Ecclesia Dei in partibus Orientis, Deo miserante, formidet, sed quædam capitula extra fidem fuerint agitata, de quibus longum est ut Epistolari possint complecti sermone : hoc breviter secundum admonitionem præfati magnifici viri Ruffini, ad sanandum animum vestrum, vel omnium fratrum et coepiscoporum nostrorum in Galliæ regionibus consistentium, faciendum esse perspeximus, dicentes anathematizare nos, et alienos ab æternæ vitæ præmiis judicare, quicumque ab illa fide, quam beatæ recordationis papa Leo in suis Epistolis prædicavit, et quam Chalcedonense Concilium sequens eumdem præsulem edita diffinitione suscepit, in una syllaba aut in uno verbo vel in sensu erravit vel erraverit aliquando, aut declinavit, vel declinaverit aliquando.

27. « Quibus se ita habentibus, non attendat celsitudo vestra, nec fratres nostri episcopi fabulas eorum hominum, qui scandalis delectantur. Quoniam hæc ipsa ita contigerunt, ut cum pater vester clementissimus imperator omnes hæreses, quæ Constantinopoli episcopos suos et Ecclesias cum magnis redditibus et vasorum diversitate usque ad tempora imperii ejus habuerunt, everterit, et sublatis Basilicis eorum atque redditibus, omnibusque aliis rebus, Catholicis tradiderit : hi ergo qui in ipsis erroribus remanserunt, conglobati sunt in unum, et agunt vehementer, qualiter Ecclesiam Catholicam scindant atque perturbent. Nam et sic in Italiam (quandiu nos in Constantinopoli fuimus) de nomine nostro chartas mittebant, dicendo, quasi nos dixerimus fidem Catholicam fuisse corruptam : nunc vero etiam contra nos afferunt huc chartas tacitis nominibus, ut nesciatur qui eas misit : sed sic faciunt Christiani qui in Constantinopoli sunt, dum eos constet non esse Christianos, maxime tamen Nestorianæ hæresis homines, pro eo quod Nestorius duas naturas in Christo separatas quidem et divisas adstruxerit, fraudulenter moliuntur dicere longe ab intellectu esse Chalcedonensis Synodi et papæ Leonis, dum Nestorium pro eo quod divisas duas naturas assereret, ipso dogmate beati papæ Leonis constat esse damnatum.

28. « Hæc breviter insinuanda esse excellentiæ vestræ curavimus, ut ille ardor fidei vestræ et unitatis amor non alicujus perversi hominis fabulas aut chartas superfluas permittat attendi : quia et sic simplices aliquos episcopos et nescientes prima elementa fidei sollicitaverunt, ut nec rationem ipsam intelligant, nec discernant quantum sit bonum a fide Catholica non errare, sed si qua sunt alia quibus crimen ab hæreticis patitur sancta Ecclesia, refutare. Quis enim patiatur, ut Nestorii vel sectatorum ejus blasphemias pro eo quod duas naturas in Christo separatas, id est, divisas esse adstruxerit, Catholicæ fidei existimet concordare ?

29. « Ut autem nos diu tribulationes Constantinopoli pateremur, illa res fecit, quam breviter superius tetigimus : quoniam vivente Augusta, quicquid in Ecclesiasticis causis movebatur, suspectum habuimus : nam pater vester clementissimus imperator et B. papæ Leonis dogma et Chalcedonensis Synodi fidem nullo modo patitur violari. Reliquias vero tam beatorum Apostolorum, quam sanctorum martyrum jam quidem per servos Dei monasterii Lirinensis direximus : sed et nunc quas legati vestri poposcerunt, nos misisse signamus, deputantes hominem bonum subdiaconum ex clero Ecclesiæ nostræ, a quo usque ad fratrem et coepiscopum nostrum Sapaudum, jubente Domino, deferantur. Dat. III id. Decemb., anno XV post cons. Basilii V. C. per Ruffinum legatum.

« Pelagius misericordia Dei episcopus Ecclesiæ Catholicæ Urbis Romæ exemplari Epistolæ nostræ subscripsimus ».

30. *Pelagii Epistolæ adhortatoriæ ad episcopos Tusciæ, et circulares ad universum populum Dei.* — Post hæc autem idem rex, ad omnem dubitationem tollendam, adjecit ut peteret ab ipso Pontifice exactiorem fidei professionem : quod et fecit anno sequenti eam scribens : habes ipsam collocatam in fine Pelagii. Has vero omnes Epistolas ab Ecclesia Arelatensi accepimus ex antiquitus scripto Codice. Hæc gesta sunt cum Ecclesia Gallicana. Quænam autem hoc eodem anno geri contigerit cum episcopis Italiæ provinciæ Tusciæ, ex litteris ejusdem Pelagii ad eos datis mense Februarii satis apparet. Extant ipsæ integræ ex eodem Codice acceptæ, sicque se habent :

31. « Dilectissimis fratribus Gaudentio, Maximiliano, Gerontio, Justo, Terentio, Vitali, et Laurentio per Tusciam Annonariam, Pelagius.

« Directam a vobis relationem, defensore Ecclesiæ nostræ Jordane deferente, suscipientes, satis mirati sumus, ita vos Apostolicæ auctoritatis oblitos, ut divisionem vestram ab universali Ecclesia meo etiam volueritis (quod absit) consensu firmari ; et quos decuit popularem ignorantiam sacerdotali doctrina comprimere, in contumeliam Sedis Apostolicæ, plebis velle sequi judicium. Nec ista dicentes, injuriam nostram dolemus, quibus donante Domino propositum est in mansuetudine supportantes omnia fraternæ pacis vinculo custodire : sed (sicut diximus) divisionem vestram a generali Ecclesia, quam tolerabiliter ferre non potero, vehementer stupeo. Cum enim beatissimus Augustinus Dominicæ sententiæ memor, qua fun-

damentum Ecclesiæ in Apostolicis Sedibus collocavit, in schismate esse dicat, quicumque se a præsulis earumdem sedium auctoritate vel communione suspenderit; nec aliam manifestet esse Ecclesiam, nisi quæ in Pontificibus Apostolicarum Sedium est solidata radicibus : quomodo vos ab universi orbis communione separatos esse non creditis, si mei inter sacra mysteria secundum consuetudinem nominis memoriam reticetis, in quo licet indigno Apostolicæ Sedis per successionem episcopatus præsenti tempore videtis consistere firmitatem ?

32. « Sed ne apud vos forte, vel apud greges qui vobis commissi sunt, de fide nostra aliqua possit remanere suspicio : hoc dilectionem vestram certissime nosse desidero, me illam, donante Domino custodire fidem, quam sacra Apostolorum doctrina constituit, quam Nicænæ Synodi firmavit auctoritas, quam Constantinopolitanæ, Ephesinæ primæ, et Chalcedonensis sanctarum Synodorum explanavere sententiæ, nec quidquam de præfatarum Synodorum definitionibus vel imminuisse me aliquid, vel auxisse, aut in aliquo permutasse, sed omnia, Deo propitio, quæ ab illis de fidei puritate conscripta sunt, inviolabiliter custodire : anathematis nihilominus judicio subdens, quisquis ad suprascriptarum quatuor Synodorum fidem, vel ad beatissimi Leonis præsulis Apostolicæ Sedis tomum, qui in Chalcedonensi est Synodo confirmatus, aliqua ex parte vel infirmandum quoquo modo, vel in dubium (quod absit) deducendum aliquando consenserit. Hac igitur dilectio vestra fidei nostræ professione munita, ignorantiam hominum (sicut sacerdotes decet) in spiritu mansuetudinis edocere festinet, et a prava intentione modis omnibus revocare, atque unitati Ecclesiæ reddere. Quod si quis forte etiam post hæc aliquem sibi superesse credit scrupulum; ab insano tumultu desinens, ad nos magis venire festinet : ut ex his quæ dubitat, rationabili satisfactione percepta, lætus, Deo propitio, cognita veritate, universali reformetur Ecclesiæ. Nos enim (secundum Apostolicam [1] sententiam) parati sumus ad satisfactionem omni poscenti nos rationem de ea quæ in nobis est fide : quia in nullo nos a sanctis Patribus, custodiente nos divina gratia, cognoscimus deviasse. Dominus vos incolumes custodiat, fratres carissimi. Dat. XV kalend. Mart., anno xv P. C. Basilii V. C. » Hæc Pelagius, qui cum ubique tumultuari audisset, schismaticis omnes Ecclesias adversus ipsum Romanum Pontificem concitantibus, expedire judicavit de fide Catholica ad universum populum Christianum circulares (quas dicunt) litteras dare, quas ex eodem Codice hic tibi reddere, operæ pretium judicavimus; sic enim se habent :

33. « Pelagius episcopus universo populo Dei.

« Vas electionis beatissimus Paulus Apostolus [2] cum de Judæis in Christo necdum credentibus loqueretur, zelum eos Dei habere professus est, sed ne ex hoc sine culpa esse crederentur, consequenter adjecit, sed non secundum scientiam : ut eos necessarie per doctrinam a Deo sibi creditam ostenderet emendandos. Quod testimonium nostro etiam tempori convenire, charitas vestra non ambigit : quia etsi zelum Dei in quorumdam mentibus esse deprehendimus, in hoc tamen quod suspicionibus quibusdam sine notitia veritatis se concusserunt atque concutiunt, et quod se a visceribus unicæ matris Ecclesiæ nefaria animositate discerpunt, sine scientia eos esse non dubium est. Et possemus quidem totius causæ rationem ad sedandos rumores hominum, divina nobis cooperante misericordia, fiducialiter explicare, nihilque contra fidem Patrum, contraque quatuor Synodorum firmitatem ullatenus esse tentatum, lucidissimis approbationibus demonstrare; magisque id actum ut memoratarum Synodorum firmitas contra omnes inimicos immobili soliditate consisteret. Sed quia hoc his, qui lacte potius quam solido cibo nutriendi sunt, necessarium esse non duximus, ut (sicut memoratus doctor Gentium dicit [1]) inter perfectos loquenda sit sapientia : hoc interim, quod etiam parvulis abunde sufficiat, ad notitiam omnium deferendum esse perspeximus. Id autem est, ut fidem meam annexa subter professione detiniam, in qua, Deo propitio, et rectæ me Apostolorum doctrinæ et Patrum inhærere vestigiis evidenter appareat : ut per vos qui zelum Dei etiam cum scientia possidetis, cæteris innotescat, quos operante Domini nostri gratia, non sine vestra mercede ab irrationabili divisionis suæ malo confidimus liberandos.

34. « De sanctis vero quatuor Conciliis, id est, Nicæno trecentorum decem et octo, Constantinopolitano centum quinquaginta, Ephesino primo ducentorum, sed et de Chalcedonensi sexcentorum triginta, ita me, protegente divina misericordia, sensisse et usque ad terminum vitæ meæ sentire toto animo et tota virtute profiteor, ut eas in sanctæ fidei defensione, et damnationibus hæresum atque hæreticorum, utpote sancto firmatas Spiritu, omnimoda devotione custodiam; quarum firmitatem, quia universalis Ecclesiæ firmitas est, ita me tueri ac defendere profiteor, sicut eas decessores meos defendisse non dubium est : in quibus illum maxime et sequi et imitari desidero, quem Chalcedonensis Synodi auctorem novimus extitisse; qui suo congruens nomini, ejus se membrum, qui de tribu Juda leo extitit, vivacissima fidei sollicitudine evidenter ostendit. Similem igitur suprascriptis Synodis reverentiam me semper exhibiturum esse confido, et quicumque ab eisdem quatuor Conciliis absoluti sunt, me esse Orthodoxos habiturum, nec unquam in vita mea, Deo nos in omnibus protegente, aliquid de sanctæ et veræ prædicationis eorum auctoritate minuere.

35 « Sed et canones, quos Sedes Apostolica suscepit, sequor et veneror, et Deo adjuvante defendo, neque vel de hac professione reticere, aut discedere

[1] I. Petr. III. — [2] I. Rom. X.

[1] I. Cor. VI.

aliquando promitto. Epistolas etiam beatæ recordationis papæ Cælestini, Sixti, et præ omnibus B. Leonis, necnon etiam successorum ejus Hilari, Simplicii, Felicis, Gelasii, Anastasii, Symmachi, Hormisdæ, Joannis, Felicis, Bonifacii, Joannis alterius, et Agapeti pro defensione fidei Catholicæ, et pro firmitate suprascriptarum quatuor Synodorum, et contra hæreticos, tam ad principes, quam ad episcopos, vel quoslibet alios per Orientem et Illyricum atque Dardaniam, aliasque provincias diversis temporibus missas inviolabiliter, adjuvante Christo Domino nostro, me custodire profiteor; et omnes quos ipsi damnaverunt, habere damnatos, et quos ipsi receperunt, præcipue venerabiles episcopos Theodoritum et Ibam, me inter Orthodoxos venerari.

36. « Hæc est igitur fides mea, et spes quæ in me dono misericordiæ Dei est : pro qua maxime paratos nos esse debere, beatus Petrus [1] præcipit ad respondendum omni poscenti nos rationem. Cum hac professione me vivere opto, cum ipsa ante tribunal Christi assistere : per hanc a peccatis meis absolvi me credo, et ad dexteram gloriæ divina misericordia deportandum. Quicumque autem aliud senserit, crediderit, prædicaverit, hunc anathematizat sancta et universalis Ecclesia Dei. Deus vos incolumes custodiat, filii dilectissimi. Amen ». Ad hæc quidem compulsus est Pelagius papa, cum obrutus ubique esset schismaticorum calumniis, quod quintam probando Synodum, quartam abolevisse, vel saltem corrupisse jactarent. Profuerunt ista quidem multis, non tamen omnibus : etenim in pluribus Italiæ locis diutius ejusmodi viguisse schismaticos liquet.

37. *Discordiæ civiles in Gallia, et Chramni rebellio in patrem Clotarium, inde divina ultio.* — Hoc eodem tempore (ut Agathias [2] tradit) regnum Francorum in maximum discrimen adductum est ex bello civili conflato inter fratres regem Childebertum atque Clotarium ob divisionem bonorum Theodibaldi regis defuncti : cui et domesticum bellum accessit, cum Chramnus Clotarii filius contra patrem arma movit, quo tempore idem Clotarius adversus Saxones rebellantes in expeditione esset. Sed omnibus his omissis, hic ea tantum referenda sunt, quibus Dei adversus sacrilegos ultio his temporibus non semel progressa narratur. Ac primum de Leone Pictaviensi, qui inter alios filium in patrem commovit, hæc notatu digna Gregorius [3] : « Habebat Chramnus et Leonem Pictaviensem ad omnia mala perpetranda gravem stimulum, qui nominis sui tanquam leo erat in omni cupiditate sævissimus. Hic fertur quadam vice dixisse, quod Martinus et Martialis confessores nihil fisci viribus utile reliquissent : et statim percussus a virtute confessorum, surdus et mutus effectus, amens est mortuus. Venit enim miser ad Basilicam sancti Martini Turonos, celebravitque vigilias, dedit munera : sed non eum respexit virtus consueta ; cum ipsa enim qua venerat infirmitate regressus est ». Inhiasse hominem rapacem in bona Ecclesiæ, ultio secuta declarat.

38. Complures alios his civilium discordiarum temporibus injecisse manus in bona Ecclesiastica, nonnulla alia exempla divinæ ultionis in eos immissa demonstrant : quod et testatur primus canon [1] Parisiensis Concilii post annum sequentem (ut suo loco dicemus) habiti : hæc enim habet in fine post nonnulla adversus hujusmodi facinorosos statuta : « Accidit autem ut temporibus discordiæ (hæc enim signat tempora) supra provisionem beatæ memoriæ Clodovei regis, res Ecclesiarum aliqui competissent, ipsasque res invasissent, improvisa morte collapsi, propriis hæredibus reliquissent. Placet et hos quoque, nisi res Dei admoniti a Pontifice, agnita veritate, reddiderint, similiter a sanctæ communionis participatione suspendi : quoniam res Dei, quæ antecessores eorum immatura morte credendæ sunt peremisse, non debent filii ulterius possidere. Iniquum esse censemus, ut potius custodes chartarum, per quas aliquid a fidelibus personis legitur derelictum, quam defensores rerum creditarum (ut præceptum est) judicemur ». Hæc Patres in Concilio Parisiensi.

39. Sed et præter hos bonorum Ecclesiarum invasores regii quoque ministri eadem fisco addicere consueverunt : cujus rei gratia iidem in eadem Synodo Patres hæc in secundo canone posuerunt : « Perpetuo autem anathemate feriatur, qui res Ecclesiæ confiscare, aut competere, aut pervadere periculosa infestatione præsumpserit ». Periculosa, inquiunt, infestatione, quod scilicet (ut dictum est, atque dicetur) multa adversus hujusmodi ultionis divinæ exempla edi solerent. Hæc canon secundus ejusdem Concilii, de quo post sequentem annum suo loco dicturi sumus : sed cœpta prosequamur.

40. Ad ejusmodi vero contra patrem sceleratum bellum susceptum idem perditissimus filius Chramnus patruum suum Childebertum regem Clotarii fratrem sibi, fœdere icto, conjunxit. Sed quænam essent obventura, clerici Divionenses in hunc modum ex divinis Scripturis deprompto oraculo notum fecere : ait enim Gregorius : « Positis clerici tribus libris super altarium, id est, Prophetiæ, Apostoli, et Evangeliorum, oraverunt ad Dominum, ut Chramno quid eveniret, ostenderet : aut si ei feliciter succederet, aut certe si regnare posset, divina potentia declararet : simulque unam habentes conniventiam, ut unusquisque in libro quod primum aperiebat, hoc ad missas etiam legeret. Aperto ergo primum omnium Prophetarum libro, reperiunt : Auferam [2] maceriam ejus, et erit in direptionem : pro eo quod debuit facere uvas, fecit autem labruscas. Reseratoque Apostoli libro, inveniunt [3] : Ipsi enim diligenter scitis, fratres, quod dies Domini sicut fur in nocte ita veniet : et cum dixerint, Pax et securitas, tunc repentinus illis su-

[1] I. Petr. III. — [2] Agath. l. II. — [3] Greg. Turon. l. IV. c. 16.

[1] Conc. Paris. c. 1. — [2] Isai. V. — [3] 1. Thes. V.

perveniet interitus, sicut dolores parturientis, et non effugient. Dominus autem per Evangelium ait[1] : Qui non audit verba mea, assimilabitur viro stulto, qui ædificavit domum suam super arenam : descendit pluvia, advenerunt flumina, flaverunt venti, et irruerunt in domum illam, et cecidit, et facta est ruina ejus magna ». Ista sunt in suscepto bello prænuntiata de Chramno, ac pariter adimpleta in exemplum justi judicii magni Dei : sed quomodo id acciderit, dicemus inferius, simulque divinitus ostensa prodigia. Subjicit enim ista Gregorius[2] :

41. « Austrapius dux Chramnum metuens, in Basilicam S. Martini confugit : cui tali in tribulatione posito non defuit divinum auxilium. Nam cum Chramnus ita eum constringi jussisset, ut nullus illi alimenta præbere præsumeret, et ita arctius custodiretur, ut nec aquam quidem ei haurire liceret; quo facilius compulsus inedia, ipse sponte sua de Basilica sancta periturus exiret : accedens quidam vasculum illi cum aqua semivivo detulit ad potandum. Quo accepto, velociter judex loci advolavit, ereptumque de manu ejus terra diffudit. Quod velox Dei ultio et beati antistitis virtus est subsecuta. Ea namque die, judex qui ista gesserat, correptus a febre, nocte media expiravit, nec pervenit in crastinum ad illam horam qua in Basilica sancti poculum de manu excusserat fugitivi. Post illud miraculum, omnes ei opulentissime quæ erant necessaria detulerunt ». Hæc Gregorius : quibus præter divinitus patrata miracula, illud admiratione dignum pariter innotescit, quam religiose a Francis sacra custodirentur, cum nec perditissimus Chramnus ea violare præsumpserit, sed obsidione potius quam invasione capere voluerit inimicum. Quid autem eidem acciderit Chramno, cum evasurus indignationem patris confugit ipse in eamdem Basilicam S. Martini, suo loco dicemus. Sed quæ præterea divina ultio consecuta sit milites Chramni, cum res Ecclesiæ abstulissent, eumdem audi Gregorium[3] :

42. « In ipso quoque territorio, tempore quo Chramnus Arvernum abiit, cum diversa scelera ab ejus gererentur ministris, quinque viri sacrosanctum oratorium domus Iciacensis furtim appetunt : habentur autem in eo S. Saturnini reliquiæ : interruptoque ablatis palliolis vel reliquis ministerii ornamentis, nocte tegente, discedunt. Sed presbyter recognoscens furtum, ac inter vicinos scrutans, nullum potuit ex his quæ ablata fuerant indicium reperire. Protinus vero latrones, qui hæc admiserant, in Aurelianense se territorium transtulerunt; divisisque rebus, accepit unusquisque partem suam. Sed mox insequente ultione divina quatuor in seditionibus interfecti sunt : quintus vero totam furti hujus hæreditatem superstes remanens vindicavit. Sed ubi hæc in domum suam contulit, statim obtectis sanguine oculis, excæcatus est. Tunc compunctus tam doloribus, quam inspiratione divina, vovit, dicens : Si respexerit Deus miseriam meam, et mihi visum reddiderit, referam loco illi sancto quæ abstuli. Et hæc cum lacrymis orans, visum recepit. Accedens vero ad oppidum Aurelianense, providente Deo, diaconum Arvernensem invenit : cui traditis rebus, suppliciter exoravit, ut easdem oratorio restitueret : quod diaconus devotus implevit ». Hactenus de his Gregorius. Sed ad Orientem recurrat oratio.

43. *Justinus dux Persas vincit.* — Hoc eodem anno (ut colligitur ex Agathia[1]) ingentem insperatamque victoriam de Persarum exercitu apud Colchos Romanus exercitus obtinuit, Deo ita cuncta sua providentia disponente, dum qui sacrificii causa Justinus dux cum equitatu abesset, reversurus in munitionem, hostes quibus occurrit, fugavit. Agathias rem gestam narrans, hæc de Justino, qui post Justinianum imperavit : « Interea vero Justinum (non enim Nachoragan Persarum ducem de improviso affuturum putabat) cogitatio subiit, et divinitus quidem (ut reor) templum quoddam sanctissimum, et apud Christianos haud dubie permagnificum, sacrificandi gratia adeundi haud procul ab urbe situm. Delectis itaque ex universo exercitu equitum mille fortissimis et bellicosissimis viris, haud secus instructis, armatisque ac acie mox esset concertandum, processit, sequentibus signis, et militari cætero apparatu : et ferme tunc accidit, ut nec Persæ hos abeuntes prævideriut, neque hi illos in se adventantes : sed alia ducti, mœnia de improviso aggrediuntur ». Et inferius post enarratum summum discrimen in quo obsessi conjecti erant, de eodem Justino ita subjicit : « Interea Justino e templo jam redeunti, ex ipso tumultu et armorum concussione quæ gererentur innotuere : unde equitatu statim converso, et ordine suo quodam instructo, jussisque antesignanis, ut signa erigerent, universos operam ut navarent hortatus suos certiores mox fecit, non sine divino nutu ex oppido se excessisse, ut hostes in se subita territos obsidione abduceret ». Quomodo autem compressione in hostes acta, omnes in fugam adegit, ordines turbans, et internecioni subjecit, idem pluribus refert. Sed hæc satis ad institutum, quo moneamur omnia florida evenire, cum divini numinis cultus præcedit opus.

[1] Matth. VII. — [2] Greg. l. IV. c. 18. — [3] Greg. de Glor. mart. c. 66.

[1] Agath. l. III.

Anno periodi Græco-Romanæ 6049. — Anno Æræ Hispan. 594. — Jesu Christi 556. — Pelagii papæ 2. — Justiniani imp. 30.

1. *Septima Justiniani quinquennalia.* — Hic annus ista formula notatus: *Post consulatum Basilii V. C.* xv, vel secundum aliquos, *Post consulatum Basilii V. C. anno* xvi. Septima quinquennalia imperii vivente Justino a Justiniano suscepti, ut ostendunt Natalitia ejus, de quibus hoc an. num. 20.

2. *Tumultuatur in Italia ob Tria Capitula.* — A num. 4 ad 17. *Pelagius* Pontifex Romanus ordinatus est die xi mensis April. superioris Christi anni, ut jam ostendimus, et ex anno ejus emortuali magis patebit. Ipso sui Pontificatus initio varii tumultus in Italia ob Tria Capitula in Synodo V damnata, et ab aliquibus propugnata, excitati sunt. Anathema quidem latum in quinta Synodo præcipue feriebat Nestorianos, qui Trium Capitulorum doctrinam tanquam suæ hæresi consonam defendebant; petebat tamen Catholicos, qui Capitula illa erroris pura, post Synodi OEcumenicæ judicium, assererent, et inique damnata dicerent. De Nestorianis enim sententia Synodi, quæ Collatione viii legitur, habet: « Quoniam igitur videbamus, quod Nestorii sequaces conati sunt per Theodorum impium, qui Mopsuestiæ fuit episcopus, et impia ejus conscripta, et insuper per ea, quæ impie Theodoretus conscripsit, et per Epistolam sceleratam, quæ ab Iba dicitur ad Marin Persam scripta esse, suam impietatem Dei Ecclesiæ applicare, ideo ad eorum, quæ movebantur, correctionem surreximus, et pro Dei voluntate, et jussione piissimi imperatoris, vocati ad hanc regiam urbem, convenimus ».

3. *Anathema dictum in defensores Trium Capitulorum.* — Facundus, qui Tria Capitula pertinaciter defendebat, lib. 2, cap. 3 fatetur, non solum in Nestorianos, sed etiam in Trium Capitulorum propugnatores latum a Synodo anathema fuisse: « Ubi, inquit, omittimus dicere, quoniam si communicemus eis, qui nobis jam dixerunt anathema, non solum condemnationi Synodi Chalcedonensis communicabimus; verum et sententias in nos eorum, ipsa eorum communicatione firmabimus. Sed hoc potius dicimus: Quoniam si ullus apud eos esset divinæ religionis vel rationis humanæ respectus, ipsis quoque profanum et minus turpe videri debuit, communicando nobis, anathema, quod in nos decreverunt, in semetipsos ultro convertere, etc. Proinde beneficio magis quam injuriæ deputent, quod eis non communicamus, donec de medio tollant istud anathema, quod velut magnum chaos interjacens, dividit a populo spiritu paupere, in sensu paternæ fidei et sententiæ quiescente, inquietos ac superbissimos præsumptores, qui sibi tantum videntur abundare sapientia, ut ablactati super matrem suam, Ecclesiæ instituta contemnant ».

4. *Pontifices Rom. dispensatione erga defendentes Tria Capitula aliquando usi.* — Romani tamen Pontifices, cæterique Orientis et Occidentis episcopi, cum schisma a pertinacissimis Trium Capitulorum defensoribus factum viderunt; ut eos ad Ecclesiæ unitatem revocarent, dispensatione usi sunt, et de canonum rigore, ac disciplinæ severitate aliquid remiserunt, anathema latum a quinta Synodo ad tempus suspendentes, ut bonum Ecclesiasticæ pacis curaretur, sicuti an. dliii, numero 24 ex Gregorio Magno ostendimus. Constat ex Diurno Romanorum Pontificum Tit. 6, episcopum in promissione seu professione fidei coram Summo Pontifice facta, postquam fidem quatuor Synodorum OEcumenicarum se integram servaturum promisisset, hæc addidisse: « Eos autem quicunque ab eisdem sanctis patribus in memoratis quatuor Synodis, vel quinta sub piæ memoriæ Justiniano confecta, diversis vicibus damnati leguntur, ego meaque Ecclesia, eorumdem venerandam Patrum auctoritatem sequentes, insolubili damnatione percellimus ». Garnerius in Notis ad libellum illum existimat, istam fidei professionem ad annum dclxxxv referendam esse.

5. *Fundamenta eorum, qui Tria Capitula defendebant.* — Duo præsertim eorum, qui pertinaciter quintam Synodum aversabantur, fundamenta erant; ut inquit Lupus in Scholiis ad canones quinti Concilii. Primum anterior Ecclesiæ mos, neminem in Orthodoxæ pacis communione defunctum damnandi post mortem, nec non auctoritas *Theodori* Mopsuestensis episcopi, qui celeberrimus olim diœceseos Orientalis magister, qui a plurimis credi non poterat prava sensisse, licet multas effutiisset locutiones, quoad verborum sonum Nestorianas; quia, inquit Facundus lib. 2, cap. 10: « Necdum exorto Nestorio, secura simplicitas loquebatur ». Alterum ac principale erat Chalcedonensis, et omnium in ipso generalium Conciliorum auctoritas, quam Latini episcopi dolosa *Acephalorum*

immissione retractari, et everti credebant. Verum frivola erant fundamenta illa; et ipsemet Facundus Theodori damnationem non fuisse causam lacerandæ communionis sufficientem, fassus est coram Vigilio papa in conventu Constantinopolitano, ac denique Synodus Chalcedonensis absoluta fuerat, cum sexta Actione, quando sanctus Leo Magnus fidei definitionem in ipsa confirmavit, ut jam diximus.

6. *Epistolæ Pelagii hoc anno datæ.* — A num. 17 ad 37. Baronius hoc anno, rursumque anno DLIX aliquas Epistolas *Pelagii* papæ ad *Sapaudum* episcopum Arelatensem, et *Childebertum* Francorum regem scriptas recitat, quas dicit sese accepisse ex Archiviis Ecclesiæ Arelatensis. Sirmondus tamen observavit, earumdem Epistolarum ordinem Baronium invertisse: Epistola enim *Pelagii* ad Sapaudum, qua vices ei suas in Gallia delegat, quæque his verbis, ut apud Baronium num. 18 videre est, incipitur: *Majorum nostrorum*, etc. per errorem amanuensis his verbis subscripta est: « Data III nonas Februarii, anno XV post consulatum Basilii viri clarissimi », qua formula præsens Christi annus designatur, nam tam in exemplari Arelatensi, quam Pithœano, ac Lirinensi scriptum est, *anno* XVI *post consulatum Basilii V. C.*, qui est annus Christi DLVII. Quare horum Codicum opera Sirmondus Epistolas illas hoc ordine digessit. *Pelagius* salutatoriam ad Sapaudum Epistolam scripsit, priusquam ab eo litteras acciperet. Ea data *IV nonarum Juliarum, anno* XV*; post consulatum Basilii V. C.* anno sc. Christi currenti. Extat apud Baronium num. 22. Tum Pelagius alia Epistola modeste laudes rejicit, quibus illum *Sapaudus* in litteris suis ornarat. Data hæc *decimo sexto kalendas Octobris, anno* XV, *post consulatum Basilii V. C.*, ut videre est apud Baronium num. 23. Utrique Epistolæ tertia Pelagii subjicitur scripta *Childeberto* Francorum regi, qua anathema dicit iis, qui de fide aliter sentiunt, quam in litteris Leonis et in Concilio Chalcedonensi continetur: ac præterea reliquias sanctorum mittit per Hominembonum subdiaconum. Et hæc dicitur data *III idus Decembres, anno* XV *post consulatum Basilii V. C. per Rufinum legatum*, eaque etiam integra refertur num. 26 et seqq. Hæc Sirmondo, sequentia vero nobis observata.

7. *Epistola Pelagii ad Childebertum ex duabus consarcinata.* — Epistola mox laudata Pelagii ad Childebertum regem *III idus Decembris* currentis anni scripta, ex duabus aliis, quarum altera ad *Childebertum*, altera ad *Justinianum* a Vigilio data fuerat, consarcinata est; eo fere modo, quo Epistola sancti Leonis ad *Januarium* Aquileiensem episcopum ex Epistola ad Septimium Altinensem episcopum, et ex Epistola ad Nicetam Aquileiensem episcopum compacta fuit, ut suo loco vidimus. Hæc duarum Epistolarum ad *Childebertum* sc. et ad *Justinianum* consarcinatio, nemini huc usque observata, quæ tamen non videtur in dubium revocanda. Finis enim et initium Epistolæ, quæ ad *Childebertum* regem scripta supponitur, spectat ad Gallias et ad Francorum regem, qui, ut liquet ex alia Pelagii Epistola, de qua infra, *Rufinum* Romam ad Pelagium papam miserat; qui postulavit, ut Pontifex, vel Childeberto significaret, se per omnia beati Leonis scriptis assentiri, vel propriis verbis confessionem suæ fidei ad eumdem destinaret. Id constat ex alia Pelagii ad Childebertum regem Epistola, de qua etiam infra, in qua Pontifex ait: « Veniens Rufinus, vir magnificus, legatus excellentiæ vestræ, confidenter a nobis, ut decuit, postulavit, quatenus vobis, aut beatæ recordationis papæ Leonis tomum a nobis per omnia conservari significare debuissemus, aut propriis verbis nostræ confessionem fidei destinare ». Hujusmodi petitionis ratio hæc fuit, quod semina scandalorum in provinciis Galliarum a quibusdam spargebantur, quasi quid contra fidem Catholicam in quinta Synodo generali peractum esset. Quare *Pelagius* litteris hoc anno ad Childebertum *tertio idus Decembres* missis illam petitionem implevit, et anathema dixit iis, qui de fide aliter sentiebant, quam in Epistolis sancti Leonis, et in Concilio Chalcedonensi continebatur. Artifex Epistolæ, de qua agitur, refert priorem ejus partem ad *Childebertum*, ab initio usque ad hæc verba: *Quoniam hæc ipsa ita contigerunt*, sicuti et posteriorem ab his verbis. « Reliquias vero tam beatorum Apostolorum, quam sanctorum martyrum, jam quidem per servos Dei monasterii Lirinensis direximus », et cætera usque in finem.

8. *Ex quibus altera ad Justinianum a Vigilio scripta fuit.* — Reliqua omnia in Epistola ad Childebertum contenta desumpsit consarcinator ex aliquibus litteris a Vigilio papa ad Justinianum imp. datis. Nam hæc verba v. g. nonnisi ad imperatorem Constantinopolitanum scripta sunt: « Hæc ipsa ita contigerunt, ut cum pater vester clementissimus imperator omnes hæreses, quæ Constantinopoli episcopos suos et Ecclesias, cum magnis redditibus et vasorum diversitate usque ad tempora imperii ejus habuerunt, everterit, et sublatis Basilicis eorum atque redditibus, omnibusque aliis rebus, Catholicis tradiderit ». Certum est autem *Justinum* seniorem hæreticorum Basilicas Orthodoxis tradidisse, et Justinianum ejus filium adoptivum fuisse; cum contra *Clodoveus Magnus* Childeberti pater, nec appellatus est imperator, præsertim a Pontificibus Romanis; neque aliquis Francorum rex hæreticorum Ecclesias Constantinopoli evertere potuit. Ad hæc auctor illius Epistolæ infra ostendit, imperatorem, quem alloquitur, alium non esse, quam Justinianum: « Ut autem nos diu tribulationes Constantinopoli pateremur, illa res fecit, quam breviter superius tetigimus: quoniam vivente Augusta (nempe Theodora, quam jam in eadem Epistola nominarat) quidquid in Ecclesiasticis causis movebatur, suspectum habuimus. Nam pater vester clementissimus imperator, et beati papæ Leonis dogma et Chalcedonensis Synodi

fidem nullo modo unquam patitur violari ». Ubi loco *patitur*, legendum, *passus est*. Mitto alia in ea Epistola memorata, quæ dici non potuere ab alio Pontifice Romano, quam a *Vigilio* post suum Constantinopoli in Siciliam reditum. Denique inter partes tres, quibus Epistola illa consuta, nulla connexio est, ut legenti patet.

9. *Childebertus petit a Pelagio, ut vicariatum Apostolicum Sapaudo ep. Arelatensi concedat.* — Secundo loco *Rufinus* a Childeberto rege ad Pelagium missus, rogavit eum, ut *Sapaudo* vices Apostolicas delegaret, usumque pallii concederet. Sed excusavit se Pontifex per Epistolam apud Sapaudum, donec litteras ab ipso *Sapaudo*, per Arelatensis Ecclesiæ clericum accepisset. Eas detulit *Homobonus* Ecclesiæ Romanæ subdiaconus, per quem Pelagius Arelatem usque deportari voluerat reliquias quas legati *Childeberti* regis poposcerant. Ea ad Sapaudum Epistola *data XIX kalendas Januarias, anno* XV *post consulatum Basilii V. C.* qui præsens Christi annus est. Eam recitat Baronius num. 21. Tertio loco Rufinus reliquias a Pelagio petiit, de quibus mentio in Epistola mox explicata, et cum altera Vigilii ad Justinianum consuta.

10. *Annuit Pelagius, sed anno tantum sequenti.* — Nunc agendum de *Pelagii* Epistolis, anno sequenti datis, cujus initio *Flavianus* diaconus, et *Nestorius* subdiaconus Ecclesiæ Arelatensis Romam venerunt, cum litteris ad Pelagium papam, missis non tantum a *Sapaudo*, qui vices Pontificias, et usum pallii rogabat sibi concedi, sed etiam a *Childeberto* rege, qui Sapaudum illis honoribus exornari summopere cupiebat. Annuit postulatis *Pelagius*, extantque litteræ, quas ea de re, per Flavianum et Nestorium scripsit, cum ad Sapaudum episcopum Arelatensem, tum ad ipsum regem Childebertum. Epistola ad Sapaudum *data III nonas Februar. anno* XVI *P. C. Basilii V. C.* anno scilicet sequenti. In exemplari tamen Arelate ad Baronium misso legitur : *Dat. III non. Febr. an.* XV *P. C. Basilii V. C.*, ut videre est apud Baronium num. 18 et seq. Verum in Codicibus Mss. Sirmondus citatus invenit scriptum ; *anno* XVI *P. C. Basilii V. C.*

11. *Alia Pelagii Epistola anno sequenti data.* — Litteræ ad *Childebertum regem* recitatæ a Baronio num. 20, scriptæque sine die et consule, eodem tempore ac superiores datæ sunt. Sequitur alia Epistola *Pelagii* ad *Childebertum* regem, quæ etiam est sine die et consule. Præcedenti significat *Pelagius*, se vices suas, et pallii usum *Sapaudo* concessisse, huncque Childeberto regi commendat ; hæc vero est de *Sapaudo*, qui contra sedis suæ privilegium alterius episcopi judicium subire jussus fuerat. Recitatur hæc a Baronio num. 25. Epistola Pelagii ad Sapaudum Arelatensem dicitur data *idibus Aprilis anno* XVI *post consulatum Basilii V. C.* etiam apud Baronium ; qui tamen eam exhibet anno DLIX, num. 10 et seqq. quod eam, inquit, tardius ab Ecclesia Arelatensi, cum aliis quibusdam acceperit. Quare ea ad annum Christi DLVII referenda. Est porro de ipsius *Pelagii* fide Catholica, quam is ad regem ante scripsit. Petit enim in ea *Pelagius*, ut *Sapaudus* sibi significet, an sua fidei professio, tam ei, quam regi placuerit.

12. *Pelagius suam fidei professionem ad Childebertum regem misit.* — Denique in eadem Epistola *Pelagius* Sapaudo notum facit, se ad Childebertum regem scripsisse, ad eumque suæ fidei confessionem misisse. Sed non dubium, quin data sit *idibus Aprilis*, sequentis scilicet Christi anni, quo die Pelagius ad *Sapaudum* de eadem re litteras dedit. Post utramque Epistolam sequitur *Fides papæ Pelagii*, seu ejus fidei professio a Baronio, qui eam tarde accepit, anno DLIX, num. 14 et seqq. relata. Hæc tamen magis integra refertur a Garnerio in Auctario Operum Theodoreti Dissert. IV, cap. 6, paragr. 2, ex Codice Ms. Divionensi sancti Benigni. Idem Garnerius in Appendice ad Notas capitis 2 libri Diurni Romanorum Pontificum, observat, Summos Pontifices cum ordinarentur, suæ fidei professionem emisisse, et duas professiones distinguendas esse : alteram, quæ ab ordinando, alteram, quæ ab ordinato ederetur : priorem *Symbolum* vocatam esse, posteriorem *Synodicam ;* illam denique privati fuisse hominis ; hanc vero Ecclesiæ doctoris. Prioris vix mentio reperitur ante Gregorium Magnum : posterioris aliqua exempla extant. Verum septimo sæculo, cum Summi Pontifices ordinabantur, jam non Symbolum, quod antea fiebat, sed pro Symbolo fuit professio fidei, cujusmodi exhibetur in Diurno Pontificum Romanorum. Obtinuit vero illa, non tantum ad undecimum saltem sæculum, quo vivebat Ivo Carnotensis, qui ejus rei testis est : sed etiam ad tempora Basileensis Concilii, quod hanc ab ordinando Pontifice exigit. Mittebat illam Pontifex ordinatus ad patriarchas, supparesque patriarchis præsules Autocephalos, ut liquet ex Gregorio Magno.

13. *In ea professione nulla fit mentio quintæ Synodi.* — *Pelagius* itaque, qui calumniose accusatus fuerat apud *Childebertum regem*, quasi de Incarnatione Verbi Divini non perinde sentiret ac sanctus Leo, post laudatum, quem aliis receperat litteris Leonis tomum, mittit ad eumdem regem laudatam fidei professionem, in qua nullus sermo de V Synodo, quoniam adhuc in Galliis male audiebat : fit autem de Prædestinatione, et de vasis misericordiæ, propterea quod quæstiones ea de re adhuc movebantur in regno *Childeberti*, quamvis Arausicana Synodus II habita anno DXXIX sententiam dixisset, eamque *Bonifacius II* confirmasset. Mabillonius in Musæo Italico tomo I, pag. 151, refert se vidisse Romæ in Bibliotheca Capranica, professionem fidei, cujus titulus : *Professio, quam fecit Benedictus Cajetanus,* postea dictus Bonifacius VIII post suam assumptionem anno MCCXCIV, cum glossa super eamdem : cujus glossæ auctor ait, se prædictam professionem reperisse multis in locis, asserentibus, qui eam exhibebant, « quod

Bonifacius papa VIII miserat regi Franciæ scire volenti, an habuisset ipse introitum canonicum in papatu. Et inter alia, quæ rex allegabat, quod ad hoc Romanus Pontifex teneretur, inducebat Epistolam papæ Pelagii Gilberto (legendum, Childeberto) regi Franciæ pro causa simili destinatam ». Ita Glossator.

14. *Chramni adversus Clotarium patrem rebellio.* — A num. 37 ad 43. Marius in Chronico post consulatum Basilii anno XIV, Christi scilicet superiori, ait : « Hoc anno Theudobaldus rex Francorum obiit, et obtinuit regnum ejus Clothacharius, patruus patris ejus. Eo anno Chramnus filius Clothacharii regis, sollicitante Childeberto patruo suo, ad ipsum latebras dedit. Eo anno Saxonibus rebellantibus Clothacharius rex cum gravi exercitu contra ipsos dimicavit; ubi multitudo Francorum et Saxonum ceciderunt; Chlotarius tamen rex victor abscessit. Eo tempore Buccelenus dux Francorum in bello Romano cum omni exercitu suo interiit ». At Theodebaldus rex et Buccelenus seu Butilinus dux anno DLIII e vivis excessere, et Saxonum rebelli eodem anno, quo Butilini mors contigit. Legenda quæ de his dixi ad annum DLIII et seqq. Præterea Gregorius Turonensis lib. 4, testatur, post *Theodebaldi* mortem Clotarium, *Chramnum* filium suum in Averniam direxisse, et capp. 13 et 16, res ab eodem Chramno nefarie gestas fuse persequitur. Tum lib. 1 de Gloria Martyrum cap. 66, a Chramni ministris multa scelerate in Arvernia facta esse narrat, refertque pœnas a Deo illatas iis, qui Oratorium domus Iciacensis, ubi sancti Saturnini reliquiæ habebantur, furtim appetiere. Sed hæc Chramni adversus patrem rebellio alligatur in Auctuario Marcellini *anno* XV *P. C. Basilii V. C.* Christi sc. currenti.

15. *Initium ducatus Bajoariæ.* — Initium ducum *Bajoariæ* ab hoc anno repetendum; cum *Garibaldus* ex iis primus sit, cujus veteres auctores meminere, uti observat Henricus Valesius lib. 24 Rer. Franc. pag. 465. Recentes quidem ejusdem gentis Historici, uti Aventinus, aliique, qui post ipsum scripsere, *Theodonem I et Utilonem* primos Boiorum duces statuunt, et principatum illum anno quingentesimo octavo institutum volunt; sed non solum sine teste; verum etiam cum magna Historiæ confusione; quia *Theodo* et *Utilo*, sicuti et quidam alii ab iis propositi, commentitii sunt, et alii quidam geminati, ut duces qui post sæculum septimum vixere, cum iis, qui dicuntur hoc et sequenti sæculo floruisse, conferenti manifestissimum fiet. Non potuit autem Bajoariæ Historia depravari, et fabulosis narrationibus deturpari, quin labes illa in Historiam Ecclesiasticam, cujus duces illi pars existunt, redundarit. Quare accurata nobis hic eorum series exhibenda, et Historia illa, quantum ad ea, quæ cum Annalibus Ecclesiasticis connexionem habent, fabulis purganda. Turonensis itaque lib. 4, cap. 9, postquam scripsit Theodebaldum Francorum regem naturæ debitum solvisse, quod anno DLIII accidisse diximus, ait : « Regnum ejus Clotarius rex accepit, copulans Vuldotradam uxorem ejus strato suo. Sed increpitus a sacerdotibus reliquit eam, dans ei Garivaldum ducem », scilicet Bajoariæ.

16. *Garibaldus primus Bajoariæ dux.* — Paulus diaconus lib. 1 de Gest. Langobard. cap. 21, hæc confirmat, proditque Wachonem Langobardorum regem duas habuisse filias : « Nomen uni Wisegarda, quam tradidit in matrimonium Theodeberto regi Francorum; secunda autem dicta est Walderada, quæ sociata est Cuswald, alii regi Francorum, quam ipse odio habens, uni ex suis, qui dicebatur Garipald, in conjugium tradidit ». Ubi duo errores corrigendi; alter librarii, alter ipsiusmet Pauli, qui de rebus regum Francorum sæpe non bene edoctus fuit. Loco enim, *Cuswald*, legendum, *Teuwald*, id est Theodebaldo. Editio Gruteri magis depravata, habet enim *Cusupald* juxta Ms. Palatinum. Ex Turonensi emendandus Paulus, qui vult, Theodovaldum *uni ex suis, qui dicebatur Geripald*, Waldradam in conjugium tradidisse. Id enim a *Chlotario*, non vero a *Theodovaldo* factum, et Garivaldus, non regis domesticus, sed dux tributarius, Bajoariæ præfectus. Neque quis dicat, *Garibaldum* a Turonensi et Paulo diacono memoratum non fuisse ducem Bajoariæ; infra enim videbimus, eum *Theudelindæ* Longobardorum reginæ patrem extitisse, et Bajoariis præfuisse.

17. *Christianus fuit.* — *Garibaldum* Christianum fuisse ex eo colligitur, quod *Wuldetradam* Theodebaldi Francorum regis viduam strato suo copularit. Præterea Paulus lib. 3 de Gest. Langobard. cap. 10, ait : « Evin quoque dux Tridentinorum accepit uxorem filiam Garibaldi Bajoariorum regis ». Erat vero Evinus unus e ducibus Langobardorum, qui religionem Christianam profitebantur, sed qui hæresi Ariana infecti erant. Denique anno DLXXXIX *Authari* Langobardorum rex legatos ad Bajoariam misit, qui Garibaldi eorum regis filiam *Theodelindam* sibi in matrimonium peterent. *Garibaldus* rex Bajoariorum a Paulo appellatur, quia duces illi regis nomen affectarunt.

18. *Ducatus ille ante hæc tempora non institutus.* — *Bajoarii* a Clodovei Magni Francorum regis tempore suos duces habebant, uti *Alemanni*; neuter enim populus sine præpositis esse potuit. Sed Bavari nonnisi progressu temporis *Vindeliciam*, postea *Bajoariam* appellatam, occuparunt, neque unquam *Theodorico* Gothorum regi, sed principibus Austrasiæ dominantibus subditi fuere. *Theodoricus* quidem Vindeliciam, seu utramque Rhætiam obtinuit, sed Bajoarii nullam tunc ejus partem incolebant, et nonnisi post ejusdem Theodorici et Amalasunthæ ejus filiæ mortem in ea sedes fixere, cum nempe Ostrogothi a Justiniani imp. ducibus sub jugum missi fuere, et *Theodebertus* Francorum rex Vindeliciam et Venetiæ provinciam sibi subdidit. Tunc enim Bajoarii in Vindelicia parteque Norici constituti, et hæc regio *Bajoaria* appellata. Loca vero ab eis antea inhabitata *Alemannis* con-

cessa, qui ab eo tempore nemine contradicente, in eis morati sunt, *Leko* flumine, quo Augusta Vindelicorum alluitur, Alemannos a Bajoariis dividente. Licet itaque *Theodoricus* Italiæ rex supremus Vindeliciæ dominus fuerit, nunquam tamen Bajoariis præfuit, quia tunc hi *Theodorico* Francorum regi parebant, nondumque regionem postea Bajoariam dictam habitabant, sed pendebant ab *Austrasiæ* rege, uti etiam Alemanni, quibus utrisque *Theodoricus* Francorum rex leges tunc dedit, de quibus suo loco sermo erit. *Garibaldus* post suum cum Waldrada matrimonium, Francorum ope ditiones ab Ostrogothis amissas aut derelictas suæ potestatis fecit, et Justinianus imp. recuperandæ Italiæ totus intentus, de Vindelicia tunc Bajoaria dicta parum curavit. Ex quibus perspicuum fit, Bajoariæ ducatum anno DVIII et multis cum consequentibus nondum initium habuisse.

19. *Franci a Saxonibus devicti.* — Marius *post consulatum Basilii anno* XV, hoc scilicet anno scribit : « Eo anno iterum rebeltantibus Saxonibus Clotarius rex pugnam dedit; ibique maxima pars Saxonum cecidit. Eo anno Franci totam Toringiam, pro eo quod cum Saxonibus conjuraverat, vastaverunt. Ipsis diebus Chramnus collecto exercitu regionem patris sui devastat ». Verum præterquam quod Marius, anno uno tardius secundam hanc Saxonum rebellionem consignat, non Saxones a Francis, sed hi a Saxonibus devicti sunt. Rem enim aliter narrat Gregorius Turonensis lib. 4, cap. 14, et post eum Continuator Marcellini, ad annum post consulatum Basilii XIV, qui Christi est DLV. « Hoc tempore », inquit continuator, « Saxones iterum Clotario rebellantes, cum ab eo peterentur hostiliter, eique pro satisfactione dimidium rerum suarum offerrent; idque exercitus Francorum refutans eo invito (Clotario nempe rege) pugnasset, magna ab eis (scilicet Saxonibus) cæde protritus fugæ præsidium petiit ». Addit Gregorius Turonensis : « Tunc Clothacharius valde confusus pacem petiit, dicens se non sua voluntate super eos venisse. Qua obtenta ad propria rediit ». A Gregorio Turonensi, et Marcellini Continuatore non discrepat Fredegarius in Epitome Gregorii cap. 51.

20. *Pax Romanos inter et Persas sancita.* — Ad num. 43. Victoria Romanorum de *Persis* in Colchide, quam ex Agathia lib. 2 narrat hoc anno Baronius, pertinet ad annum DLII, ut ibidem exposuimus. Hoc vero anno *Chosroes* considerans, se non posse in Colchica regione, adversus Romanos exercitum ducere, quod longis desertisque itineribus in castra sua etiam exiguum commeatum, nonnisi per bajulos, et jumenta oneraria difficillime mittere cogeretur, totum bellum deponendum censuit. Byzantium ergo cum legatione mittit virum quemdam Persam maximæ auctoritatis, cui nomen erat Zich. Is cum ad Justinianum imp. venisset, tandem ita inter eos convenit, ut Romani, et Persæ in Lazica regione omnia retinerent, quæcumque belli jure obtinuissent. Ita maximæ et dubiæ inter se potentiæ nationes, ut convenerat, arma deposuerunt, quietæque diutissime manserunt. Hæc summarie ex Agathia in fine lib. 4 et initio lib. 5. Pacem illam currenti anno compositam fuisse colligo ex Theophane anno Incarnat. secundum Alex. DXLVIII kalend. Septemb. superioris Christi anni inchoato : « Mense Decembri variis in civitatibus hominum, maxime vero puerorum mortalitas pervagata est. Maio pariter mense panis raritas Byzantium afflixit : populusque in angustias conjectus, ad imperatorem vociferatus est : Domine, da urbi abundantiam. Tum in ipsis natalitiis spectaculis Persarum legatis in Circo considentibus præfecti domum everterunt : ex quo indignatus imperator præfectum Musonium telrum adeo facinus aggressos detineri, et in eos severius animadverti jussit. Imperator siquidem indoluit populi factiones coram Persarum legato in eum impudenter vociferatas : vini enim laridique, et cujuslibet ciborum speciei ubertas erat quam maxima : tantum frumenti et hordei penuria ». Ex hac Persica legatione, annoque quo ea obita liquet, Agathiam continuationem Historiæ Persicæ, a Procopio scriptæ, exordiri ab anno Christi DLII cum ab eo ad currentem, nullum annum ab Agathia memoratum, et a verno tempore inchoatum prætermiserimus nullumque in duos, ut ab aliis factum,. secuerimus. Porro eadem quæ Agathias, de ista pace habet Menander Protector in Excerpt. de legationibus pag. 132, qui ait, tunc ita inter Persas et Romanos convenisse, « donec controversa cum majori causæ cognitione et sine armis dijudicarentur », quod et Agathias etiam observat, ut anno DLXII quo plena pax effecta, videbimus.

S. *Euphronius* dictus est episcopus Turonensis, ut ostendam anno DLXXIV, num. 17.

PELAGII ANNUS 3. — CHRISTI 557.

1. *Ingens terræ motus.* — Quinquagesimus septimus supra quingentesimum Christi annus, idemque post consulatum Basilii decimus sextus in Fastis inscriptus, Constantinopolitanis admodum luctuosus ob ingentem rursus repetitum terræ motum ipsam urbem horrenda denuo quassatione concutientem, extitit. Agathias enim post recensitas anni hujus res gestas, nimirum quæ facta sunt hieme adversus Rusticum et Joannem duces exercitus capite damnatos ob necem illatam Cholcorum regi Christiano Romani imp. socio; et bella quæ prospere confecta sunt adversus Misianos, qui defecerant a Romanis ad Persas : postque enarratum supplicium superbissimi Persarum exercitus ducis, quem ob male rem gestam Cosrhoes rex excæcari jussit : post denique de regibus Persarum, ejusdemque gentis moribus plura fusius pertractata : quæ funesta hoc eodem anno Constantinopoli autumni tempore contigerunt, ita scribit [1] :

2. « Paulo antequam hæc gererentur, iterato Byzantii vehementer adeo terra movit, ut omnis fere collapsa civitas sit. Hunc terræ motum et alter tantæ magnitudinis insecutus, quantæ (ut reor) nunquam antea fuerat; nimirum qui sit ex æstuantibus aquis, salientisque terræ perseverantia factus : et is sane eo horridior videbatur, quod et pleraque periculosius occurrebant. Exierat namque autumni jam tempus, et pro nominibus ex Romana consuetudine symposia peragebantur. Frigus tunc erat, quale per id esse tempus decebat; solque in occiduum vertens, in Capricornum deferebatur : cum interea circa mediæ noctis custodiam civibus altiore somno detentis et jam quiescentibus, derepente id malum invasit, atque adeo ut a fundamentis omnia quaterentur : motusque ipse, etsi in principio statim violentissimus fuit, in majus tamen continenter excrevit, ita ut alio addito ad id incremento, in immensum evaderet.

3. « Demum itaque omnibus excitatis, ejulatus undique, complorationesque exaudiebantur, et vox item illa quæ in hujusmodi malis afferri sponte ad Deum solet. Nam sonitus quidam gravis, ferusque perinde tonantis e terra stridor, fragorque remittebantur, remissosque ventorum turbines subsequebantur, et terrorem ingeminabant paventibus : siquidem terrestris spiritus quidam fumosa nebula nescio quo pacto sursum versus expulsus desæviebat et turbulentior et sonorus : quo territi homines et pavore correpti, mentis quadam torpedine, e domiciliis se proruebant : tum publicæ angustioresque viæ multitudine complebantur, tanquam non domi deperituri, si pereundum jam esset : nam frequentia, continuata, connexaque invicem ejus urbis ædificia sunt, atque adeo ut vix locum sub dio situm, apertumque, et omnino non adjacente ædificio altero vacuum reperiat quisquam. Sed alioquin cum ad superiora dirigerent oculos, et utcumque cælum spectarent, Deumque hoc pacto deprecarentur; summitti timor animi omnis et perturbatio denique sensim his videbatur, et perinde leviter cadente nive irrigabantur, algore jam degravati : haud tamen vel ita affecti tecta iterato subibant, ni forte sacras ædes inissent nonnulli, eodemque provoluti ex Deo opem deposcerent.

4. « Videre tunc liquisset feminarum vim maximam, nec infimæ sortis, sed familiæ honoratissimæ cum viris simul deferri, et turbæ immisceri, omnem ordinem et pudorem confundi, nec cujusvis conditionis homines præ formidine sine ullo discrimine proculcari. Dominos præterea servi aspernabantur, nec dicto parebant, cum majore quodam terrore victi se in templa reciperent. Haud secus inferiores privatique homines magistratus gerentibus sine ullo honoris respectu permixti jam aderant, ut ex communi omnibus incidenti periculo, universis existimantibus se non longe post perituros. Frequentiores ea sunt nocte eversæ domus, et præsertim in regio (urbis arx regium est) quam multa præterea et incredibilia contigere. Nam alibi forte sive lapide tecta, sive ligno ædificata, velut renuntiata compage hiantia, ab invicem divellebantur, ita ut æther inde astraque nihil secus ac sub diu conspicerentur, ac mox iterato in pristinam compagem coibant. Alibi vero columnæ e superiori

[1] Agath. l. III.

domicilii loco firmius collocatæ, violentia exæstuantis motus depulsæ excutiebantur, supervectæque proximas domos, ad eas quæ longius aberant, veluti funda emissæ evehebantur, et fragore ingenti omnia conterebant. Alibi vero horribiliora acciderant, sed alias sæpe et superioribus temporibus facta, et ut in posterum fiant necesse est, quoadusque terra hæc superest et humanæ naturæ peccata : tunc tamen in majus omnia occurrerunt. Nam e turba magna vis hominum et obscuriorum interiit. Ex his vero qui senatorum numero essent adscripti, solus Anatolius periit, vir sane consularis dignitatis honoratissimus; ad quod accedebat, quod imperatoris domus ut curam susceperat, sic et esset bonorum omnium procurationem nactus.

5. « Is itaque cum suo et consueto lectulo quiesceret, marmoris juxta se frustum in cubiculi ædificio stabat pulchre atque decenter elaboratum, qualia parietibus solent ad ornatum et ostentationem, non ad necessitatem per eos affigi, qui istiusmodi supervacaneis inhiant rebus, non admodum necessariis ornamentis. Ea igitur saxi moles præ nimio motu diffracta laxataque e pariete pulsa huic in caput concidit dormienti, et plane contrivit. Anatolius vero tanta mole oppressus ad id modo suffecit, ut graviter ex cordeque ingemiscens, eodem tamen in lecto procumberet moribundus. Hæc noctu.

6. « Die autem comparente, per quam libenter se invicem cives contuebantur, cum obviam offerrentur amantissimi quique et familiarissimi : complorationeque mutua cæteræ se turbæ insinuantes, alternisque singuli pro data redditaque ultro salute, etsi sui jam desperantes, voluptate afficiebantur. Interea vero dum Anatolius in sepulcrum effertur, e plebe homines quidam (ut fit) dictitare, non injuria eum hoc mortis genere fuisse affectum, quippe qui injustissimus fuerit, et quam multis multa subtraxerit; et facile confirmare, descriptas illas per eum tabellas sub puniceas vestes hunc sibi demum exitum habuisse, quas sub prætextu in imperatorem benevolentiæ in domos felicium frequenter congesserat, et hac via omnia sibi vindicasset, violassetque impudentius simul et fregerit quæ testamento mortui delegassent, abire in rem malam legibus jussis, quæ liberos velint in paternæ substantiæ hæreditatem succedere. Istiusmodi vulgus submurmurando, tanti casus compertam habere se causam opinabatur ». Et inferius, post nonnulla de Anatolii repentino obitu disputata, cœptam semel de terræ motu narrationem prosequitur verbis istis :

7. « Tunc igitur, et deinceps dies quamplurimos terra movit : brevior tamen, nec qualis tunc primum hic motus invasit, sed validus alioquin, ut qui reliqua quæ Byzantii essent concuteret. Tunc portenta mox quædam et prædictiones absurdæ in vulgus temere divulgari, et mundi hanc machinam prædicari quam concitatissime collapsuram. Nebulones præterea quidam et deceptores, veluti divini quidam et vates sponte sua circumire, et sibi visa prædicere, terroresque multis incutere; quibus facile poterat, ut antea territis, persuaderi. Hi itaque sive incassum furere, et pravo agitari dæmone se simularent, gravissima quædam passim jactabant, et tanquam ex adnata sibi pravorum dæmonum specie fuissent futura edocti, deque suis admodum furiis jactarentur. Alii præterea astrorum decursus, figurasque animo agitantes, majores calamitates, et perinde communem rerum eversionem fore significabant. Itaque terrore omnes percellebantur ». Quomodo autem et ob præsentia quæ aderant mala, et futura quæ timebantur, populus sibi timens totus esset in supplicationibus, idem sic addit auctor :

8. « Eorum tamen nemo qui affuissent, sibi non admodum formidolosus terrore obstupescebat. Unde et supplicationes publice factæ, hymnique supplices, universis adstantibus ad id unum coactis, exaudiebantur. Quin etiam quæ verbo tenus antea laudassent, sed factis rarius confirmassent, tunc mira animi promptitudine exsequebantur : æquitatem præterea universi in suis commerciis præferebant; ita ut vel principes civitatis, lucri cupiditate rejecta, ex lege causas vindicarent : tum alii etiam, etsi potentes, taciti secum quiescere, justioraque facere, et a turpissimis abstinere. Nonnulli vero immutato prorsus vivendi more, solitariam potius vitam et in montibus ducere maluerant relictis honoribus, pecuniisque et ejusmodi cæteris quæ suavissima dicunt mortales; vel forte in sacras ædes, sacrosque viros collatis. Noctu præterea primores urbis publicas circumvecti vias abunde cibis, vestituque miseros quosque et calamitosos donabant, quorum plerique ut corpore mutilati in terram projecti tunc forte emendicabant. Hæc ferme per tempus aliquod gesta, et quandiu recens timor incubuit. Postquam vero sublevari parumper discrimen est visum, confestim ad pristinam rediere plerique consuetudinem : dum enim necessitas urget, et formido ingruerit, quæ recentiora sunt factu, utcumque et leviter degustamus ». Hæc Agathias; qui et post diversorum sententias de terræ motus causa allatas, de Justiniani studio ista subdit :

9. *Templum S. Sophiæ.* — « Per eam itaque hiemem in his malis civitas versabatur, adeo ut ad plurimos dies terra visa sit commoveri, etsi minus concuteretur : insederat id hominum mentibus, et suspicio inerat animi cogitatus obturbans. Imperator interea ædificia pleraque quæ putrentia et debilia essent, vel forte prolapsa, instaurare nitebatur. Sed curæ illi præcipue fuit Dei illud maximum et egregium templum, quod antea ipse per populum quondam incensum, conspicuum et admirabile iterato construxerat, et ut pristina magnitudine excellentius, ita et formæ decore et metallorum varietate ornarat ». Et paulo post : « Erat in eo pars quædam testudinis et intermedia quidem, quæ cæteras superaret ædificii partes, terræ motu excussa; quam imperator longe firmius exædificari curavit ». Quo-

modo autem id factum sit docet, asserens insuper de eodem mirabili ædificio extare egregium poema Pauli Flori viri majorum nobilitate clarissimi atque inter præfectos insignis, cujus etiam argumenti edita reperirentur egregia alia poemata. De eodem quoque templo præter illa quæ a Procopio [1] scripta habentur, Evagrius ejus stucturam, situm, et dimensiones capite uno complexus est : quod hic describere, haud supervacaneum esse putamus. Ait igitur [2] :

10. « Idem Justinianus Constantinopoli cum alias multas sacras ædes pulcherrimo artificio elaboratas Deo et sanctis erexit, tum insigne illud et præ cæteris eximium, amplissimum dico Sophiæ templum extruxit : quod quidem tale fuit, quale non aliquando visum fuisset, quodque ornatu et splendore adeo excelluit, uti nulla dicendi vi facile explanari posset : at ipse tamen illud pro virili describere conabor. Testudo sanctuarii quatuor fornicibus in sublime erecta, et ad tantam sublata altitudinem, ut ad ejus hemisphærii fastigium acies eorum qui infra ad basim consistentes oculos sursum tollebant, ægre penetrare posset : et qui supra stabant, etiamsi valde essent animosi, despicere neutiquam auderent, oculosve ad basim dejicere. Fornices a solo usque ad tectum (usque eo namque eriguntur) penitus vacant. In dextro templi latere sunt homini ingredienti ad lævam columnæ ordine locatæ, quæ ex lapide Thessalico confectæ sunt : sunt etiam alta tabulata aliis columnis similibus suffulta, in quibus si qui volunt, mysteria peracta videre possunt. In illis quoque imperator, diebus festis, dum sacrosanctæ mysteriorum celebrationi interesset, assidere solet. Quæ quidem partim versus orientem solem, partim occidentem versus sic diriguntur, ut minime impedimento sint, quominus amplitudo talis operis spectari queat. Porro autem porticus eorumdem tabulatorum, quæ infra, columnis parvisque fornicibus operis extremitates ambiunt. Verum quo magis admirabilis ædificii fabrica velut ante oculos cujusque versetur, visum est hoc loco intexere, quot pedes ejus longitudo contineat, quot altitudo, quot latitudo, et de fornicibus eodem modo quot pedes vacuus eorum complectatur ambitus, quot denique eorum altitudo : sic igitur se habent :

11. « Longitudo a porta quæ a regione sacræ conchæ, in qua incruentum offertur sacrificium, sita est, ad ipsam concham usque pedes continet centum nonaginta latitudo a parte septentrionali ad Borealem pedes centum quindecim. Altitudo ab ipso puncto in vertice hemisphærii ad solum usque pedes centum octoginta. Latitudo autem cujusque fornicis pedes habet sexaginta sex. Longitudo totius templi ab Oriente ad Occidentem pedes ducentos sexaginta. Latitudo vero τοῦ ἐμφώτου illius pedes continet septuaginta quinque. Sunt præterea versus solis occasum aliæ duæ porticus valde eximiæ, et atria undique sub dio posita ». Hucusque de Sophiæ templo Evagrius. De cujus sacra mensa ista Cedrenus : « Sacram quoque mensam tum fecit, opus imitatione multa æquandum : constabat vero auro, argento, omnisque generis lapidibus, lignis, metallis, omnibusque rebus, quas terra fert, mare, et totus mundus : ex omni materia pretiosiora plura, viliora pauciora collegerat : liquatisque his quæ fluunt, sicca illis immiserat, atque in formam mensæ absolverat. Itaque varium illud opus contuentibus stuporem conjiciebat. In orbem hanc habuit inscriptionem :

TUA DE TUIS TIBI OFFERIMUS SERVI TUI CHRISTE JUSTINIANUS ET THEODORA. EA TU PROPITIUS ACCIPE FILI DEI VERBUM QUI NOSTRI CAUSA CARNEM ASSUMPSISTI ET CRUCI AFFIXUS FUISTI. AC NOS IN TUA RECTA FIDE CONSERVA. ET QUAM NOBIS COMMISISTI REMP. EAM AD TUAM GLORIAM AUGE ET TUERE INTERCEDENTE SANCTA DEIPARA VIRGINE MARIA.

Hactenus inscriptio. Rursus vero de eodem sumptuoso ornatu meminit Agathias, ubi ait : « Hujus ex versibus nosse insuper poteris, sanctius illud sacellum argento auroque constare, et in mysteria duntaxat sepositum pretiosissimis rebus et mira varietate ornatum ». At de his modo hactenus.

[1] Proc. l. I. ædific. Just. imp. — [2] Evagr. l. IV. c. 30.

Anno periodi Græco-Romanæ 6050. — Olymp. 334. — Anno Æræ Hispan. 594. — Jesu Christi 557. — Pelagii papæ 3. — Justiniani imp. 31.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : *Post consulatum Basilii V. C.* xvi, vel secundum aliquos, *post consulatum Basilii V. C. anno* xvii.

2. *Terræ motu Constantinopolis concutitur.* — Ad num. 1 et seqq. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. dl, kalendis Septemb. hujus *Christi* anni inchoato, scribit : « Hoc anno, mensis Octob. die sexto, Indict. sexta, sub Sabbati (quod hoc anno in diem vi Octob. incidit) crepusculum ingens terræ motus extitit : et mensis Decemb. xiv alius pariter fuit plane horrendus : adeo ut duo muri Constantinop. urbis, qui nimirum Constantiniacus, et qui a Theodosio dicitur exstructus, damnum paterentur, etc. Quin etiam in aliis civitatibus idem contigisse relatum. Paris enim et æque magni terribilisque terræ motus famam, ea hominum ætate, per universum terrarum orbem se audivisse, nemo meminit. Concutiebatur continuo terra diu noctuque per dies integros decem, non abalienata penitus Dei clementia, et ad breve spatium homines processionum precibus attenti ad pœnitentiam sunt revocati : Dei vero humanitatem securius experti, in deteriora rursum facinora retro lapsi sunt. Imperator interim stemma capiti per dies quadraginta non imposuit : sed et absque corona sacris Christi natalitiis ad Ecclesiam processit : adeo ut agitata, ut moris est, ad novemdecim accubitus convivia, penitus cessaverint, et eorum pretium in pauperes in sumpserint ». Cedrenus habet : « Convivia duodecim spatio circa Christi Natalem agitari solita ». Agathias lib. 5, hunc terræ motum pluribus describit, ut videre est apud Baronium, qui hoc anno, de eo tantum agit.

3. *Pelagius varias Epistolas scribit.* — Hoc anno *Flavianus* diaconus et *Nestorius* subdiaconus Ecclesiæ Arelatensis Romam venerunt, cum litteris ad Pelagium directis, non tantum a *Sapaudo* episcopo Arelatensi, sed etiam a Childeberto rege, quorum rogatu Pelagius vices Pontificias, et usum pallii Sapaudo concessit, litteris ad Sapaudum datis *III nonas Februar. anno* xvi *P. C. Basilii V. C.* Litteræ ad Childebertum sunt sine die et consule. De utrisque anno superiori num. 6 egimus. *Sapaudus* vero vices Romani Pontificis, non ut decessores *Auxanius* et *Aurelianus*, per eam tantum Galliæ partem, cui *Childebertus* dominabatur, et per provincias, in quas episcopus Arelatensis, cum metropolitanus esset primi ordinis, jus metropolicum exercebat; sed per *universam* gessit *Galliam*, ut liquet ex laudatis Pelagii litteris. Denique *Pelagius* Childeberto misit confessionem suæ fidei per eosdem Flavianum et Nestorium, in litteris quas *idibus Aprilis* ad Sapaudum scripsit, ut anno præcedenti videre est.

4. *Concilium Parisiense.* — Concilium *Parisiense III,* de quo Baronius anno dlix, ad hunc annum pertinet.

5. *Moritur S. Cyriacus anachoreta.* — Hoc anno *sanctus Cyriacus,* qui *jam super centum et septem annos* vixerat spiritum Deo reddidit. Metaphraste quidem in ejus Vita, græce tom. i Analect. Græc. publicata, annum et diem mortis ejus tacuit; sed cum asserat, *tempus ejus ortus* fuisse finem imperii Theodosii junioris, et annum ejus xviii cum nono imperii Leonis Magni, qui Christi est cdlxv conjungat, natus erat anno quadringentesimo quadragesimo octavo, idque saltem ante diem quintum Martii; cum ea die an. cdlxxiv jam vicesimum septimum ætatis annum inchoasset, ut ex ejus Vita liquet. *Corintho,* ubi natus erat, in lectoris gradum, in tenera adhuc ætate coaptatus, relicto, Hyerosolymam venit, et ad Lauram sancti Euthymii accessit, qui eum misit ad sanctum *Gerasimum* juxta Jordanem, et uterque post aliquot annos *Euthymium,* cum ea qua par est reverentia, sepeliere. Mansit postea *Cyriacus* in variis locis solitariis. Cum vero *Susacim* solitudinem petiisset, *in qua anachoretarum nullus, neque manserat, neque pertransierat aliquando,* et septem illic annos transegisset, rediit in Lauram Sucæ anno Christi dxli, ad beati Charitonis cellulam quintum annum exegit, et Origenistas strenuissime expugnavit. « Tunc quoque admirabilis Cyrillus, qui a magni Euthymii ad beati Sabæ Lauram accesserat, ut Joannem Silentiarium episcopum videret, fit ei minister litterarum ad beatum hunc Cyriacum », inquit Metaphraste in ejus Vita, qui de hujus sancti virtutibus plura ha-

bet. Est Cyrillus iste Scriptor Vitæ SS. Euthymii et Sabæ, qui in iis quæ de utroque, et de Joanne Silentiario litteris mandavit, omnem fidem meretur; cum testis oculatus fuerit. Colitur *Cyriacus* die XXIX Septembris (1).

(1) Hoc anno Manichæos Ravennæ detectos populus insectatus ad internecionem delevit, ut ex Agnello in Pontificali Ravennatensi discimus; qui et testatur hæc accidisse ante tres annos ab obitu Pelagii I, Pontificis Romani, adeoque hoc anno vel subsequenti. MANSI.

PELAGII ANNUS 4. — CHRISTI 558.

1. *Dira pestis, unde Justiniani sanctiones ad scelera compescenda.* — Quingentesimus quinquagesimus octavus sequitur Christi annus, post Basilii consulatum decimus septimus, idemque Constantinopolitanæ civitati ob novas ingruentes clades plane miserrimus, longeque superiori funestior: etenim ille ultima sui parte ob terræ motum duntaxat infelix, hic vero peste belloque semper ærumnosus extitit. Complectitur breviter Agathias lugubrem tragœdiam verbis istis[1]: « Eodem anno, vere jam ineunte, derepente et iterato urbem pestilens morbus invasit, et infinitam sustulit multitudinem: haud tamen prorsus cessavit, ex quo tunc primum anno Justiniani imperii quinto irrepere hanc nostram regionem occœpit ». Qualis vero ejusmodi contagio esset, ita inferius: « Interibant autem repentina morte quam multi tanquam apoplexiæ gravi morbo correpti: qui plurimum resistebant, ad quintum vix diem vita defungebantur ». Sed et qualis esse soleret febris quæ hos perurgebat, narrare pergit.

2. « Ad tanta hæc avertenda mala, pestis scilicet et terræ motus, Justinianus imperator haud dubius ob peccata divinitus ejusmodi immiti flagella, hanc ad populum Constantinopolitanum edidit sanctionem[2]:

« Omnibus hominibus qui recte sapiunt, manifestum esse putamus, quia omne nobis est studium et oratio, ut crediti nobis a Domino Deo bene vivant, et ejus inveniant placationem: quoniam et Dei misericordia non perditionem, sed conversionem et salutem vult: et delinquentes qui corriguntur, suscipit Deus. Propter quod vos omnes invitamus, Dei timorem in sensibus accipere, et invocare ejus placationem: et novimus, quia omnes qui Dominum diligunt, et misericordiam ejus sustinent, hoc faciunt. Igitur quoniam quidam diabolica instigatione comprehensi, et gravissimis luxuriis semetipsos inserunt, et ipsi naturæ contraria agunt: istis injungimus, in sensibus accipere Dei timorem et futurum judicium, et abstinere ab hujusmodi diabolicis, et illicitis luxuriis: ut non propter hujusmodi impios actus ab ira Dei justa inveniantur, et civitates cum habitatoribus earum pereant. Docemur enim a divinis Scripturis, quia ex hujusmodi impiis actibus et civitates cum hominibus pariter perierunt.

3. « Et quoniam quidam ad hæc quæ diximus et blasphema verba et sacramenta de Deo jurant, Deum ad iracundiam provocantes: istis injungimus, abstinere ab hujusmodi et aliis blasphemis verbis et non jurare per capillos et caput et his proxima verba. Si enim contra homines factæ blasphemiæ impunitæ non relinquuntur: multo magis qui ipsum Deum blasphemant, digni sunt supplicia sustinere. Propterea igitur omnibus hominibus hujusmodi præcipimus a prædictis delictis abstinere, et Dei timorem in corde accipere, et sequi eos qui bene vivunt. Propter talia enim delicta et fames et terræ motus et pestilentiæ fiunt: et propterea admonemus abstinere ab hujusmodi prædictis illicitis, ut non suas perdant animas. Sin autem post hujusmodi nostram admonitionem inveniantur aliqui in talibus permanentes delictis; primum quidem indignos semetipsos faciunt Dei misericordia, post hæc autem et legibus constitutis subjiciuntur tormentis.

4. « Præcipimus enim gloriosissimo præfecto civitatis regiæ, permanentes in prædictis illicitis et impiis actibus post hanc admonitionem nostram comprehendere, et ultimis subdere suppliciis, ut non ex contemptu talium inveniatur et civitas et Respublica per hos impios actus lædi. Sin autem

[1] Agath. l. V. — [2] Nov. LXXVII.

post hanc nostram suasionem quidam tales invenientes hoc supercelaverint, similiter a Deo Domino condemnabuntur. Ipse etenim gloriosissimus præfectus si invenerit quosdam tale aliquid delinquentes, et vindictam in eos non intulerit secundum nostras leges: primum quidem obligatus erit Dei judicio, post hæc et nostram indignationem sustinebit ». Hucusque imperator: qui dum famem, terræ motum, et pestem per ejusmodi delicta illata refert, nec de barbarica grassatione quicquam meminit: inde adducimur ut credamus eam hoc anno latam esse, sed ante Hunnorum adventum, qui tempore autumni contigit, ut Agathias docet. Verum primo quid Glicas his addat; audi :

5. « Cum, inquit, reperti quidam essent illicitis utentes amplexibus, tanquam in triumpho per urbem, veretris prius amputatis, ducti sunt. Horum in numero quidam magnates et pontifices erant, qui hoc modo circumducti vitam misere finiebant ». Sed hæc expressius accipe a Cedreno, dum ait : « Anno secundo Isaias Rhodi et Alexander Diospolis Thraciæ episcopi, aliique multi deprehensi sunt masculorum corruptores. Horum aliis veretrum amputari jussit imperator, aliis calamos acutos in meatus genitalium inseri, eosque nudos in forum quasi in triumpho produci. Fuerunt et civium ac senatorum multitudo, et pontificum summorum non pauca in eadem culpa : qui castrati et publice nudi in forum producti, miserabiliter perierunt, suoque exemplo reliquos pudicitiam colere docuerunt. Tulit Justinianus acres leges contra impudicos, etc. » E quibus eam hoc tempore latam esse quam diximus, ea quæ sunt dicta ex Agathia de terræ motu atque peste satis docent : horum namque scelerum gratia tanta obvenisse mala, imperator ea est edita sanctione conquestus. Verum nec tantæ maculæ tantis sunt abstersæ flagellis, quæ olim nonnisi igne immisso cælitus dilui meruerunt. Nam audi ab eodem auctore Agathia [1], quæ hoc eodem anno autumni tempore mala Constantinopolim oppresserunt :

6. *Hunnorum incursiones proxima Constantinopolis loca fœde grassantium.* — « Super his autem civitati et alia pleraque eodem tempore inciderunt tumultuosa et turbida, nihil minus, quam ea quæ diximus, permolesta. Sed qualia fuerint, explicaturi mox sumus, si prius et breviter vetustiora quædam nos transegerimus ». Narratis post hæc de Hunnorum gente nonnullis, mox ista subjungit : « Eodem itaque anno, quo pestilentissimum morbum Byzantium diximus invasisse, Hunnorum reliquiæ salvabantur, erantque adhuc celebritate, et nomine clari. Descendentes itaque Hunni ad Notum ventum, haud longe ab Istri fluminis ripis pro eorum arbitrio considebant. Tunc igitur hieme jam ineunte, hujus fluminis aquæ (ut alias semper) nimio præ algore magnam in profunditatem concretæ obstrictæque obduruerant, adeo ut perviæ tam viris essent quam equis jam redditæ. Zaberga igitur Cotrigurorum Hunnorum præfectus magna cum hominum equorumque multitudine dum per constrictos fluminis vortices nihil secus ac terra iter haberet, facillime in Romanæ ditionis loca pertransit, nimirum quæ deserta jam essent, et prodeunti sibi nihil impedimento fuisset. Quo factum est, ut quamprimum Mœsiam, Scythiamque transgressus, in Thraciam demum pervenerit : quo ubi ventum, exercitus partim in Græciam, ut de improviso sine custodia loca excurreret et popularetur, dimisit, et alias deinceps manus in Chersonesum Thraciæ ». Ac post nonnulla :

7. « Ipse vero Zaberga cum equitum millibus septem recta ire Constantinopolim pergit, agros depopulando, tentandoque proxima quæque castella, ita ut passim omnia perturbaret ». Et post hæc : « Cum itaque prodeuntibus iis nemo obviam iret, incursiones libere factitabant ; et agros depopulati ingentem avertebant prædam, magna vi captivorum coacta : quos inter et feminæ quam multæ ut nobiles, ita et continentissimæ crudelius trahebàntur : quæ utique infeliciores eo maxime erant, quo et Barbarorum ministrare profusæ libidini cogebantur. Quin etiam Barbari homines plerisque vel e sacrario abductis vim inferebant, quæ a pueritia jampridem nuptiis renuntiassent et sæculi voluptatibus, ac castam vitam ut degerent, in remoto aliquo domicilio reconderentur Deo ad supplicandum idoneo, et id magni facerent, ut semolæ omnino et liberæ a quovis hominum contubernio quam procul abessent, quietique se solum permitterent. Erant præterea, quæ cum Barbarorum renuntiarent concubitus, vel partui proximæ (si quæ forte istiusmodi esse tunc contigissent) ita distrahebantur, ut si necessitas ipsa pariendi ingrueret, in ipso itinere, in propatulo fœtum mox ederent, nec verecundos possent partus dolores obtegere, vel hos urgentes significare : unde vel editi plerumque infantes canibus discerpendi, vel avibus in solitudine relinquerentur, perinde idcirco essent in lucem producti, et frustra quod nati fuerant hi degustassent.

8. « Rem sane calamitosam, ut eo tandem res Romanorum redactæ jam essent, ut vel in circumjectis regiæ urbi locis a Barbaris etsi perpaucis quidem mala hæc inferrentur. Quibus tamen non eatenus audacia finiebatur ; sed urbem versus progrediendo ad Longos (quos nuncupant) muros se facile contulerunt; et præsidiis quæ infra hos essent, appropinquabant : jam vero præ vetustate et negligentia majoris castelli dissolutum ceciderat ædificium. Tum Barbari ipsi vel stantes in partem aliquam muros, haud secus ac sua intrepide disturbabant : nec aliquid erat quod hos coerceret, cum nullum ibidem esset militare præsidium collocatum, nec ulla ad defensionem tormenta, nec demum (si forte affuissent) qui ea tractare satis callerent : nec canum latratus audiebatur, nec hominum fremitus : et si non id dictu ridiculum sit,

[1] Agath. l. v.

tanquam porcorum in claustris Romani exercitus interclusi manebant, tametsi vel eo numero essent, quo tunc primum et veterum imperatorum tempore recensebantur, et non in minimam partem redacti, haudquaquam sint tamen imperii magnitudini suffecturi ». Enarratis denique, quam florentissimi olim esse solerent atque copiosissimi qui ubique terrarum nutriebantur exercitus, sugillataque ignavia Justiniani jam in senectute non ferro, sed auro Barbaros avertere consueti, talia deplorans tempora, ista subdit :

9. « In scorta, aurigasque et homines ejusmodi effeminatos ac deliciis deditos, civilesque in seditiones tantum intentos et corporum curam, contentiosos, furentes, audaces, et alia demum minoris longe momenti militare stipendium insumebatur. Quo factum est, ut non solum Thracia, sed vel proxima regiæ urbi loca deserta jam adeo essent et sine ullis custodiis derelicta, ut Barbaris pervia fierent, et ad incursiones nimium oportuna : nam illi eo evaserant insolentiæ, ut vel ad Melantidem vicum castra posuerint, qui a Byzantio ne centum quidem et quadraginta stadiis abest : quem vicum Atyras circumfluit amnis, qui ferme exiguo progrediens spatio, in Austrum ventum sensim declinans, in Propontidem fluxum eructat, ad cujus ripam ipso in exitu promontorium habet porrectius, cujus appellationem et flumen id retulit. Hostibus itaque tam proxime urbem stationem habentibus, civium multitudo et timere primum et pavore percelli, et imminentia mala non solum qualia essent, sed longe majora animo agitare, somniareque obsidionem, incendia, futuram necessariorum carentiam, mœniumque diruptiones.

10. « Itaque in civitatem, in publicas vias fugæ subito multitudinis factæ, impulsionesque mutuæ et pavores, et quidem pertrepidi ita et temerarii, perinde jam Barbari in se impetum fecerint. In forumque ex portarum violento impulsu crepitus ingens jam edebatur: atque adeo ut non modo plebeios obscuræ sortis homines timor invaderet, sed magistratus omnes, et imperator haud parvi quæ acciderant faceret. Dehonestabantur itaque imperatoris ipsius permissu sacra omnia templa extra urbem locata, Europæque e regione, littorique adjacentia loca, quæ ubique e Blanchernis (id loco nomen) initum sumunt, in Pontum usque Euxinum porrecta sunt, et in Bosphorum desinunt. Ex his itaque locis quæ pretiosiora essent oblationum cum cætero apparatu his necessario, partim plaustris deferentes intra urbem deposuerunt, partim invecta navigiis, et intermedio trajecta freto in adversum littus in continentem mox devehunt. Videres tunc sacras nudatas ædes suo splendore, sic et ornatu privatas, perinde ac nunquam antea dicatas, nec religionis quidquam aut sanctitatis sortitas, sed ut nuper fundatas. Adeo autem terribilia erant et ingentia illa discrimina, tantopere, ut occursura omnino animis ipsis concepta, ut vel in Syces mœnia, Chiseamque portam primores quidam præfectique, et armatorum vis magna insederint hostes oppugnantium, si se forte invaderent ». Istiusmodi fuit miserandus civitatis status : ex quo quisque reliqua quæ extra urbem, et in aliis tum Thraciæ tum Græciæ civitatibus, in quas iidem Hunni grassati sunt, ab iisdem sint crudeliter acta, poterit intelligere. Subdit vero Agathias :

11. « Dum interea civitas omnis tumultuando maximum in modum perturbaretur, et Barbari haudquaquam proxima quæque depopulari intermisissent : Belisarius clarissimus olim præfectus etsi præ senectute in curvitatem jam declinasset, mittitur tamen per imperatorem in hostes, eo armorum habitu circumactus, quibus a pueritia jam insueverat : unde et rerum per se quondam gestarum recordatio succurrebat, et ipse quidem de se mira animi promptitudine juvenis munera exequebatur : id namque illi ultimum in vita certamen fuit, nec tamen ex eo minorem retulit gloriam quam ex Wandalis olim Gothisque devictis : siquidem malorum præteritorum et futurorum jam desperatio, ut conatus hosce majores fore, superbioresque arguebant, ita et victoriam perjucundam ». Quomodo vero idem Belisarius non sine labore atque periculo ejusmodi tandem ab urbe propulsaverit infestos Barbaros, idem Agathias pluribus narrat : ac demum quonam pacto reliquos Hunnos per Thraciam Græciamque grassantes, non armis, sed auro penso annuoque pollicito, ut ad propria redirent, tributo persuasit, atque alios Hunnos, quibus antea idem imperator tributum pendebat, astuto consilio in hos concitavit, idem auctor fusius prosequitur : sed hæc nobis satis ad institutum.

12. *Inertia et crudelitas Justiniani.* — Quam autem justa querela fuerit Agathiæ ista tempora deplorantis, cum thesauris Romani imperii non copiosissimi ut olim exercitus nutrirentur, sed iidem in aurigas et alios hujusmodi vanos homines impederentur : audi suorum quoque temporum nobilem historiarum scriptorem Evagrium, cum hæc tradit [1] : « De alio item Justiniani facto mihi dicendum est : quod quidem sive ex naturæ vitio, sive ex formidine et timore ortum sit, non habeo dicere ; ejus tamen generis fuit, ut omnem belluinam immanitatem longe superaret. Duxit autem initium ab ea seditione populari, quam Nica, hoc est, Vince, vocant. Placuit Justiniano ita vehementer in alteram factionem eorum qui Prasini dicuntur animo propendere, ut impune possent ipso meridie in civitate adversarios trucidare, et non modo non pœnas metuerent, verum etiam dignarentur honoribus : adeo ut inde multi homicidæ existerent. Licebat enim illis in ædes alienas irrumpere, thesauros diripere in illis reconditos, hominibus suam ipsorum salutem ac vitam dividere. Et si quis magistratus illos cohibere moliretur, suo ipsius capiti creavit periculum.

[1] Evag. l. iv. c. 31.

13. « Unde certe vir quidam qui gessit in Oriente magistratum, quoniam nonnullos eorum qui rebus novis studebant, nervis coercere voluit, quo modestiores efficerentur : per mediam urbem circumductus fuit, nervis graviter cæsus. Callynicus porro præfectus Ciliciæ, cum duo Cilices Paulus et Faustinus, homicida uterque, in eum impetum facerent, occidereque in animo haberent : quoniam pœna ex legibus constituta eos mulctavit, in crucem actus est, hocque supplicio pro recta conscientia et legum observatione affectus. Inde factum est, ut qui alterius erant factionis, cum domiciliis suis fugissent, et a nemine usquam exciperentur hospilio, sed velut scelerati ubique exagitarentur, tendere insidias viatoribus, compilare, cædes facere cœperint, usque eo, uti omnia loca nece immatura, direptione, et reliquis id genus maleficiis redundarent. Interdum animo in contrariam sententiam mutato, ejus generis homines interfecit, legumque permisit potestati etiam eos quos ante passus fuisset more Barbarorum in civitatibus impia scelera consciscere. Sed ad ista singillatim prosequenda mihi nec tempus suppetit, nec facultas dicendi. Atque ea quæ diximus, satis esse poterunt ad conjecturam de reliquis ejus facinoribus faciendam ». Hucusque Evagrius de magno legislatore, verumtamen maximo revera jurium proculcatore. At a quibusnam abstinuisse injustis actibus potuit, qui nec veritus est in ipsum Romanum Pontificem manum injicere? Ita miser a pristino illo vitæ instituto descivit, dum se supra se contra Dei sacrosanctos sacerdotes erexit. Sed hæc satis : ad res jam Occidentales.

14. *S. Cassii episcopi Narniensis obitus.* — Hoc eodem anno quem diximus adnotatum post consulatum Basilii decimum septimum, magnus ille Ecclesiæ Narniensis antistes S. Cassius ex hac vita feliciter transiit. Testantur id ejusdem Ecclesiæ vetera monumenta, nempe his versibus ad ejus sepulcrum inscriptio exarata, haud tamen exculta minerva : inter tot enim tantaque bella quibus est Italia devastata, bonarum litterarum campum spinela repleverant :

Cassius immerito præsul de munere Christi,
Quem fato anticipas consors dulcissima vitæ.
Tu, rogo, quisquis ades, prece nos memorare benigna.
Hic sua restituo terræ mihi credita membra.
Ante meum in pace requiescit Fausta sepulcrum.
Cuncta recepturum te nosce congrua factis.

DD. ANN. XXI. M. VIII. D. X.
RE. IN PACE. PR. KAL. JUL.
P. C. BASILII ANN. XVII.

Vides sanctissimum virum ex conjugio (ut aliis etiam plerisque viris sanctissimis contigit) vocatum ad episcopatum, egregia claruisse sanctitate : cujus præclaram memoriam annis singulis in Ecclesia celebrandam Ecclesiasticæ tabulæ reddunt die ipsius natali, qui ita describitur a sancto Gregorio papa [1] :

15. « Vir vitæ venerabilis Cassius Narniensis episcopus, qui quotidianum offerre consueverat Deo sacrificium, seque in lacrymis inter ipsa sacrificiorum arcana mactabat, mandatum Domini per cujusdam sui visionem presbyteri suscepit, dicens : Age quod agis : operare quod operaris : non cesset pes tuus, non cesset manus tua : natali Apostolorum venies ad me, et retribuam tibi mercedem tuam. Qui post annos septem, ipso natalitio Apostolorum die, cum missarum solemnia peregisset, et mysteria sacræ communionis accepisset, e corpore exilivit ». Hactenus de Cassii transitu sanctus Gregorius.

16. *Joannis Silentiarii obitus.* — Hoc eodem anno magnus ille Joannes cognomento Silentiarius ex episcopo anachoreta, de quo complura superioris tomo dicta sunt, ex hac vita migrasse reperitur annos natus centum quatuor, ut liquet assertione Cyrilli ejus disciputi, quem Euthymii et aliorum illustrium monachorum res gestas scriptis mandasse diximus : licet agones ejus adversus hæreticos, præsertim vero Origenistas, ab aliis conscribendos fuisse testetur : quamobrem ipse de sancto præclariora prætermisisse videri potest. Sed audi ipsum ita perorantem : « Hæc quidem pauca ex multis selecta mandavi litteris, mittens narrare ejus de fide certamina, quæ suscepit adversus Origenis, et Theodori Mopsuestiæ dogmata, et eorum qui ea defendebant, et persecutiones quas congruenter Evangelio pro decretis sustinuit Apostolicis. Sed quæ ab eo in his gesta sunt, relinquo narranda aliis. Scio enim fore, ut multi (sicut est consentaneum) post ejus decessum studeant scribere ejus certamina et persecutiones et pericula quæ sustinuit pro fide Orthodoxa, victoriasque et res ab eo gloriose gestas, etc. » Sed his caremus magno detrimento ejus temporis historicæ veritatis. Quod ad rationem temporis ejus obitus pertinet, satis id liquet, ut quem natum idem Cyrillus tradit anno quarto imperii Marciani Aug. qui est annus Domini quadringentesimus quinquagesimus quartus, et vixisse scribit annos centum et quatuor, cum hoc anno defunctum opus sit affirmare : quem inter sanctos in tabulas Ecclesiasticas relatum, tum Orientalis, tum Occidentalis Ecclesia anniversaria memoria colit. Hic vero rerum gestarum anni hujus finis esto.

[1] Greg. dial. l. IV. c. 56.

Anno periodi Græco-Romanæ 6051. — Anno Æræ Hispan. 596. — Jesu Christi 558. — Pelagii papæ 4. — Justiniani imp. 32.

1. *Septima Justiniani quinquennalia.* — Hic annus ista formula notatus : *Post consulatum Basilii U. C.* XVII, vel secundum aliquos *post, consulatum Basilii U. C.* XVIII. In hunc vel sequentem annum incidunt *septima quinquennalia* Justiniani post Justinum imperantis.

2. *Pestis Constantinopoli grassatur.* — Ad num. 1. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DL. kalendis Septemb. anni Christi superioris inchoato, ait : « Mense Februario mortifera ex bubone lues in homines, maxime juvenes grassata est : adeo ut sepeliendis mortuis non sufficerent vivi : obtinuit vero et invaluit a Februario usque ad mensem Julium ». Agathias lib. 5 de ingenti illa pestilentia, quæ Constantinopolim afflixit, verba facit, aitque eam urbem invasisse *statim ineunte vere* : in quo a Thephane non discrepat, quia Historici vernum tempus a Februario incipiunt.

3. *Bulgari in imperium irrumpunt.* — A num. 6 ad 14. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DLI kalend. Septemb. hujus Christi anni incœpto, ait : « Hoc anno Hunni et Sclavi cum maximis copiis in Thraciam irruentes eam bello vastaverunt, multosque homines vel occiderunt, vel in captivitatem abduxerunt, etc. Cumque partes quasdam muri Anastasiani terræ motibus collapsas reperissent, per eas ingressi, in potestatem suam redegerunt loca ad Drypiam, Nymphas, et Chittus vicum sita ; cunctique facultatibus secum asportatis in urbem confugerunt. Quam ob rem imperator multos ex civium numero delectos ad Longum murum misit : ibi commissa pugna multi Romanorum et Scholarium ceciderunt, etc. Sed cum Barbaros illic pertinaciter permanere videret, imperator patricium Belisarium una cum aliis senatus contra ipsos progredi jussit.

4. *Belisarius adversus eos mittitur.* — « Porro Belisarius sumptis omnibus equis, tam imperatoris, quam Circi, sed et sacrarum domorum, nec non uniuscujusque hominis privati, cui fuit equus in potestate, populoque armis instructo ad Chitti pagum profectus est : ibique aciem omnem composuit : tum quosdam ex Barbaris capere et interficere cœpit : quin etiam arbores cædi, et pone exercitum in terram trahi imperavit : ex quo pulvis ingens vento excitatus, et in Barbaros delatus super eos incubuit : qui cum maximas copias inde adesse existimarent, in fugam versi ad regionem sancti Stratonici ad Decatum recessere. At cum subinde a speculatoribus rescivissent Constantinopol. muros magno militum numero esse defensos Tzurulum, et Arcadiopolim, et sancti Alexandri Zupparorum versus digressi sunt : ibique castris positis usque ad Pascha substitere ».

5. *Bulgari ad proprias redire coacti.* — « Peracto festo Paschali imperator cum universis civibus urbe relicta, ad reparandas muri Longi ruinas Selymbriam perrexit : quare pedem retulerunt Barbari, et trans murum abierunt. Ibi mansit imperator ad Augustum usque mensem : similiter et Barbari usque ad mensem Augustum extra urbem circumvagabantur. Cæterum imperator bipuppes naves confici, iisque in Danubio adversus Hunnos, si quando transfretarent, excipere : et cum eis manus jussit conserere. His auditis Barbari, missis legatis petiverunt, ut sibi reditus tuto permitteretur, et Danubium trajicerent. Misit ergo imperator Justinum nepotem suum et curopalatem, eosque dimisit incolumes ».

6. *Quod anno sequenti contigit.* — Hanc *Hunnorum* seu *Bulgarorum* invasionem pluribus exponit Agathias lib. 5, et ex eo Baronius, testaturque Agathias, *Hunnos*, qui non procul ad ripam Istri fluminis descenderant, *vigente hyeme*, in Romanum imperium irruisse, partemque exercitus in Græciam, alteram in Chersonesum Thracicam misisse. Cum vero Constantinopolis in magno tumultu versaretur, « neque Barbari obvia quæque vastare desisterent ; tum demum Belisarius dux jam fractus senio, mandato tamen imperatoris in eos mittitur », inquit Agathias, qui deinde refert, *Hunnos*, postquam ingentem auri vim ab imperatore accepissent, pacificos ex imperio excessisse, tandemque illos mutuis sese cladibus attrivisse, sed plenam harum nationum eversionem atque internecionem postmodum accidisse. Cum prolixa hujus belli narratione Agathias historicus Christianus, ut ex egregio ejus opere liquet, Historiæ suæ finem imponit, quam usque ad annum DLX exclusive perduxit, nosque omnem in suos annos accurate digessimus, ut non paucos, qui invaluere errores vulgares everteremus. Ex hoc Agathiæ loco cum anno a Theophane memorato patet hanc victoriam anno sequenti reportatam esse, et Belisarium, hoc tempore

ætate provectum fuisse, cum id non semel Agathias asserat.

7. *Hunni isti iidem cum Bulgaris.* — Porro *Uni* isti seu *Hunni* diversi non sunt a *Bulgaris*, ut liquet ex Theophane ad annum XI Constantini Pogonati, ubi et eos *Hunnogundos Bulgares* et *Contragos* etiam appellat, et ex Nicephoro in Breviario pag. 22, ex quo Theophanes desumpsit quæ de illis narrat. Agathias loco laudato, ubi eorum cladem refert, Hunnos *Cotriguros* vocat; sed cum eadem de illis narret, ac Theophanes sub Hunnorum et Sclavorum nomine, non dubium quin Hunni isti iidem cum Bulgaris fuerint, et hæc varia nomina eamdem gentem significent. Post hæc toto hoc sæculo nulla ferme apud Scriptores *Bulgarorum* mentio occurrit. Hanc nominum diversitatem recte observavit Ducangius in familiis Augustis Byzantinis, dum de Dalmaticis familiis cap. 6 verba facit, ejusque opera varii errores poterunt vitari. Male autem Ducangius hanc irruptionem Bulgaricam ab Agathia diligenter descriptam cum anno DLXI illigat; hic enim Historicus ultra annum quingentesimum quinquagesimum nonum opus suum non produxit, uti mox insinuavi.

8. *Moritur S. Joannes Silentiarius.* — Ad num. 16. Cyrillus monachus scripsit Vitam sancti *Joannis Silentiarii*, qui ex episcopo Coloniensi in Armenia, monachus Lauræ sancti Sabæ in Palæstina mortuus est. Cyrillus testis in pluribus oculatus significat, hunc sanctum adhuc in vivis fuisse quatuor annos natum supra centum, cum ipse Vitam ejus scripsit. In Menologio vero Basilii imperatoris ad diem VIII Decemb. dicitur *Joannem*, quinque annos supra centum natum migrasse ad Dominum. Quare cum natus fuerit *octavo mensis Januarii*, *septima Indictione, quarto anno imperii pii ac religiosi Marciani*, anno scilicet Christi CDLIV, ut se ab ipsomet Joanne Cyrillus accepisse scribit, mors ejus recte hoc anno a Baronio recitata. Extat sancti Joannis Silentiarii Vita in Actis Bollandianis ad diem XIII mensis Maii.

9. *Paulinus episc. Aquileiensis Trium Capitulorum defensor.* — *Paulinus*, qui a Mediolanensi episcopo episcopus Aquileiensis illegitime ordinatus fuit, ut liquet ex Epistola V Pelagii papæ Narseti inscripta, sicuti legitur in vulgatis editionibus Conciliorum, vel *Valeriano patricio*, ut habet Collectio Romana Holstenii pag. 227, hoc circiter anno Synodum celebravit, qua Tria Capitula defendit. Obiit enim Paulinus, teste Paulo Diacono lib. 2 de Gestis Langobard. cap. 25. Alboino Liguriam invadente, *Indictione ingrediente tertia*, duodecimo sacerdotii sui anno; ideoque anno DLXIX aut insequenti. Hoc itaque vel superiori anno ordinatus *Paulinus* ab episcopo Mediolanensi, ut notat Bollandus ad diem VIII Februarii in Vita sancti Honorati episcopi Mediolanensis. De ea Synodo loquitur Pelagius papa in citatata Epistola, ubi ait : « Sed nec licuit aliquando, nec licebit, particularem Synodum congregare ». Petit autem, ut Paulinus ad Justinianum Byzantium captivus mittatur, quod tamen factum non est. Baronius hanc Synodum *Aquileiensem* cum alia in eadem urbe celebrata, cujus meminit Beda in libro de Sex. Ætate anno VII imperii Tiberii Apsimari, confundit, ut apud eum videre est anno DLIII, num. 221. Verum hæ duæ diversæ sunt Synodi. De posteriori suo loco agetur : hujus vero, cujus obscura mentio, in laudata tantum Epistola Pelagii, causa etiam obscura; existimant enim aliqui, eam tantum Aquileiensis episcopi consecrandi causa, coactam esse, et ita explicandum *Pelagium*.

Hoc anno *Childebertus* Francorum rex, cujus mortem Baronius anno DLXII recitat, vita functus est, sicuti et *Domnus* episcopus Antiochenus, ut anno DLXI videre est.

PELAGII ANNUS 5. — CHRISTI 559.

1. *Pelagius papa moritur, sub quo Basilica SS. Apostolorum ædificata.*— Quingentesimus undesexagesimus Christi annus, idem Justiniani Aug. trigesimus tertius, et post Basilii consulatum decimus octavus annus inscribitur : quo Pelagius papa, ubi sedisset annos quatuor, menses decem, diesque decem et octo, ex hac vita migravit secunda Martii. Ita ex Anastasii commentario, qui scriptus habetur in Vaticana bibliotheca, ex quo ista excripsimus : quibus erroris redarguuntur, qui eumdem vixisse

annos undecim, et aliquot menses ac dies ponunt, quive anno sequenti eumdem mortuum tradunt. Sed quæ de ipso sparsim scripta reperiuntur, nec certo quo facta sunt anno describi possunt, his veluti appendicem apponamus. De eodem enim Pelagio hæc Hadrianus papa in Epistola ad Carolum Magnum de imaginibus : « Multo amplius vero ejus sanctissimi successores domnus Pelagius et domnus Joannes miræ magnitudinis Ecclesiam Apostolorum a solo ædificantes, historias diversas tam in musivo, quam in variis coloribus cum sacris pingentes imaginibus et nunc usque hactenus a nobis venerantur ». Hæc Hadrianus. Porro de eadem Basilica a Pelagio cœpta, a Joanne vero successore perfecta, idem qui supra Anastasius meminit in Joanne, eamque titulo Philippi atque Jacobi sanctorum Apostolorum consecratam affirmat. Ex antiquis Vaticanæ Basilicæ monumentis a Manlio collectis, de absoluta a Joanne papa Basilica a Pelagio cœpta, habet versum hunc :

Pelagius cœpit, complevit papa Joannes.

Recitatur ab eodem et Epitaphium Pelagii papæ inscriptum his versibus :

Terrenum corpus claudant hæc forte sepulchra
Nil sancti meritis derogatura viri.
Vivit in arce poli cælesti luce beatus,
Vivit et hic cunctis per pia facta locis.
Surgere judicio certus, dextramque tenentem
Angelica partem se rapiente manu.
Virtutum numeral titulos Ecclesia Dei
Quos ventura ut sæcula ferre queant ·
Rector Apostolicæ fidei, veneranda retexit
Dogmata, quæ clare constituere Patres.
Eloquio curans errorum schismate lapsos,
Ut veram teneant corda placata fidem.
Sacravit multos divina lege ministros,
Nil pretio faciens immaculata manus,
Captivos redimens, miseris succurrere promptus,
Pauperibus nunquam parta negare sibi.
Tristia participans læti moderator opimus :
Alterius gemitus credidit esse suos.

« Hic requiescit Pelagius papa, qui sedit annos quatuor, menses decem, dies decem et octo. Deposit. IV non. Martii ». Hactenus ibi.

2. Quod vero spectat ad Ecclesiam Apostolorum, his opportune subjiciendum duximus antiquum Bullæ exemplar e manuscriptis Vaticanis excerptum ejusdem Jo. III, cui ejusmodi inscriptio præposita legitur, his verbis :

« Exemplum Bullæ papæ Joannis Tertii, ubi dicit Basilicam duodecim Apostolorum initiatam per Pelagium prædecessorem suum, et morte prævento non absolutam consummasse, titulumque cardinalem eam constituisse, et assignat eidem Basilicæ parochiæ fines, et eam diversis donariis donat de suo vestiario.

« Joannes episcopus servus servorum Dei, dilectis filiis cardinalibus et clericis Ecclesiæ Apostolorum perpetuo in Christi servitio manentibus :

3. « Quoniam primitivam Ecclesiam post incarnationem Christi duodecim Apostoli prædicatione illustraverunt, et operibus stabiliverunt sicut in actibus eorumdem legitur, quibus erat cor unum, et in eisdem erant illis omnia communia, ac pro Christi fide legitime decertantes gloriose coronati sunt : placuit mihi Joanni Urbis Romæ humillimo Pontifici Ecclesiam duodecim Apostolorum confirmare (consummare), quam Pelagius papa bonæ memoriæ prædecessor meus ante palatium Constantii initiaverat, sed morte præventus inchoatam reliquit. Deinde patris nostri incepta captantes, quod ipse dimisit, divina gratia opitulante, vel (ad) perfectum usque finem adduximus : hanc etiam et in Natali Apostolorum Philippi et Jacobi, quod est in kalendis Maii ad honorem omnium Apostolorum decenter dedicatam titulum cardinalem illam constituimus, necnon et parochiam, sicut cæteri tituli Urbis habent, de aliis, et de aliis colligentes, sic tantæ et tam honorabili Basilicæ ratam et inconcussam deliberamus. Non enim laudaremur, si solum in ædificiis extollendis laboravissemus, et alias dignitates Ecclesiasticas ei non provideremus.

4. « Idcirco præsente et consentiente fratrum nostrorum cœtu, novæ Basilicæ concessam et attributam parochiam determinamus, ita sane ut omnes capellæ constitutæ vel constituendæ et populus qui infra terminos istos comprehenduntur, Apostolicæ Basilicæ de parochiali jure deinceps penitus respondeant, videlicet : A via ubi est calix marmoreus, et lapis marmoreus magnus in gradibus excavatus, cum omnibus domibus ante se ; et inde itur juxta Ecclesiam sancti Marcelli, et declinatur ad lævam, ante Ecclesiam sanctæ Mariæ quæ est in via lata, et inde recto itinere producitur per viam quæ est sub monte Tarpeio usque ad arcum Clagentariorum, et inde itur in viam ad lævam per viam secus hortum, qui dicitur Mirabilis, atque per Scalam mortuorum fit ascensus per cavam montis usque ante Caballos marmoreos recta via, ac inde vertitur ante arcum pacis : deinde ad dextram extenditur juxta latus montis super Catricam, et exinde derivatur per calicem montis usque ad hortum Veneris ; et deinde itur in viam Salariam, et exitur in Pincianam, deinde descenditur per Silicem, et fit transitus super formam Virginem juxta monumentum, et deinde convertitur citra eamdem formam continuo usque illuc ubi dicitur, Cannella ejusdem formæ, et exinde recolligitur per viculum Capralicum cum insula et casis ex utroque latere viæ ad præfatum calicem marmoreum, lapidem in gradibus excavatum.

5. « Insuper ex sacro nostro vestiario hæc donaria contulimus, videlicet crucem unam auream pensantem libras sex, calicem unum aureum pensantem libras duas, calices duos argenteos pensantes libras quatuor, vestes quoque sericias cum gemmis albis et auro contextas quatuor ; libris etiam multis ac variis eam adornare curavimus. Iis Ecclesiæ Apostolorum nostris manibus conditæ et de-

dicatæ parochialibus terminis statutis, ac donariis impartitis, ex parte Dei omnipotentis et beatæ Mariæ, et auctoritate Apostolorum Petri ac Pauli et omnium Apostolorum benedictionem nostram, et suorum peccatorum remissionem capituli hujus ac privilegii observatoribus et coadjutoribus condonamus. Contradicentibus autem et prævaricatoribus, eadem auctoritate, usque ad satisfactionem, Dathan, Coræ et Abiron Moysi superbientium et contradicentium maledictionem et damnationem intendimus et confirmamus. Ipsi gloria, laus, potestas, imperium, qui vivit et regnat per infinita sæcula sæculorum. Amen. Bene valete.

« Dat. temporibus domini Joannis tertii papæ per manus Petri episcopi cancellarii sanctæ Sedis Apostolicæ, mense Maio, die tertia.

« Ego Cirinus in Dei nomine secretarius sanctæ Romanæ Ecclesiæ, sicut inveni in charthicinio privilegio tituli Apostolorum, fideliter in hac membrana exemplificavi.

6. *Pelagii scripta et res gestæ, cui succedit Joannes III.* — Quod vero ad ejusdem Pelagii papæ scripta pertinet, præter Epistolas quas superius suis locis posuimus extat ejusdem nomine Epistola nonnihil prolixa ad Vigilium quemdam episcopum scripta : sed dum ad finem ejus data ponitur sub consulatu Narsetis atque Joannis, imposturæ suspicionem auget. Etenim cum vetera quæque monumenta signata ubique reperiantur post Basilii consulatum toties repetitum ; plane significatur, nullum alium interea consulem esse creatum. Et ne de his dubites, habes Cassiodorum [1] numerantem annos post consulatum ejusdem Basilii vicies semel repetitum. Quod si Narsetis, vel aliorum post Basilii consulatum fuisset consulatus Fastis interpositus : certe non ab illo ultimo consulatu Basilii tot anni post ejus consulatum reperirentur inscripti, sed post consulatum Narsetis atque Joannis. Sic igitur ex his reliquæ etiam Epistolæ post consulatum Basilii datæ, sed aliorum a Mercatore consulum nota suppositæ, imposturæ suspectæ redduntur.

7. Rursum vero quod ad Pelagii papæ scripta atque res gestas spectat, audi quæ Papyrius [2] vir plane disertus in Francorum Annalibus dicat, dum agit de Childeberto rege : « Childebertus Ruffinum in Italiam ad Pelagium Romanum Pontificem miserat, rogatum an catholice Leonis tomum adversus Eutychetem sequeretur. Pelagius respondit, librum illum Ecclesiæ probari ; ipseque, ut rex postularat, novam fidei formulam scripsit. Extat Epistola Pelagii ad Childebertum ». Hæc ipse. Porro cum scribendi fidei professionis libellum sive Epistolam Pelagio occasio oborta illa fuisse videtur, quod cum contra Tria Capitula pro quinta Synodo (ut vidimus) sententiam sequeretur, in suspicionem læsæ pietatis, offensæque Catholicæ fidei haud mediocrem adductus esset : cum præsertim defensores Trium Capitulorum illud undique vulgassent, ac pariter exclamassent, omnes qui agerent contra Tria illa Capitula, impugnare Chalcedonense Concilium : qua quidem calumnia ut dubitantium animos liberaret, eam ad Childebertum de fide Catholica Pelagius Epistolam dedit : quod et præstitisse S. Gregorium ad Theodolindam reginam eamdem ob causam oportuit.

8. Sed ex dictis illud observa : cum in dubium venit Romani Pontificis fides Catholica, non aliunde ejus peti consuevisse examinationem atque discussionem, quam a fide tradita a prædecessoribus ; quibus si consentiat, nihil fit quod possit eum erroris arguere, secus, si contra. Sic igitur Childebertus rex de fide Pelagii subdubitans, ad S. Leonis papæ Epistolam de recta fide ad Flavianum conscriptam provocavit : cui se in omnibus cum Catholica Ecclesia consentire cum professus sit scriptis Pelagius, omnem prorsus conceptam de se suspicionem amovit.

9. Hæc autem ad finem rerum gestarum Pelagii papæ oportuit collocasse, cum nobis esset penitus incompertum, quoto ejus Pontificatus anno contigerint. Sed accidit, ut cuso jam tomo (ut sæpe superius dictum est) cum allatæ ad nos essent ab Ecclesia Arelatensi complures diversorum Romanorum Pontificum ad diversos episcopos Arelatenses datæ Epistolæ, inter alias reperiremus eas de fide Catholica ad Childebertum regem litteras scriptas, quæ et ipsæ cum die carerent et consulatu, quando tamen datæ fuerint, ex alia Epistola tunc ab eodem Pontifice ad Sapaudum, sive Sabaudium Arelatensem episcopum scripta possumus intelligere, quæ data legitur anno decimo sexto post consulatum Basilii : est is annus Domini quingentesimus quinquagesimus septimus, Pelagii vero Pontificatus annus tertius. Epistola autem ad Sabaudium sic se habet :

10. « Dilectissimo fratri Sapaudo, Pelagius.

« Tanta nobis est circa personam tuæ fraternitatis affectio, ut nullas occasiones transire silentio patiamur. Denique veniente illuc Petro urbis negotiatore, præsentia curavimus ad fraternitatem tuam scripta dirigere, desiderantes ut de incolumitate quoque vicissim datis opportunitatibus agnoscamus. Atque ideo salutantes fraterno charitatis amore, indicamus, propitiante Domino, circa nos omnia prospere geri. Et hortamur, ut si Epistola, quam per diaconum atque subdiaconum fraternitatis tuæ ad excellentissimum filium nostrum Childebertum regem direximus, in qua de institutis beatissimorum Patrum nostrorum fidem Catholicam nostro per Dei gratiam sermone deprompsimus, tam ipsi gloriosissimo regi, quam charitati tuæ, vel aliis fratribus et coepiscopis nostris placuit, rescripto tuæ charitatis celerius agnoscamus.

11. « Præterea commendamus specialiter dilectioni tuæ Romanos, qui illuc hostilitatis metu confugerunt, ut solatium fraternitatis tuæ et continentiam, qualem peregrinatio eorum poscit, inveniant : quos etiam filio nostro magnificentissimo

[1] Cass. de comp. Paschal. — [2] Papyr. Annal. Franc. l. I.

viro Patricio placido genitori tuo ex nostra persona volumus commendari, ut in sua continentia recognoscant, quantum apud charitatem tuam eis commendatio nostra profuerit.

12. « Sed et illud ad commemorationem tuæ fraternitatis adducimus, ut (sicut jampridem scripsimus) vestes quæ pauperibus erogentur, id est, cucullas et tunicas atque saga de eo quod pro pensionibus Ecclesiasticarum possessionum nobis domnus filius noster Placidus directurus erat, comparari faciatis, et ad Portum Romanum, Deo propitiante, dirigere, quatenus sollicitudinem nostram ex parte aliqua relevetis; quia tanta egestas et nuditas in civitate ista est, ut sine dolore et angustia cordis nostri homines, quos honesto loco natos idoneos noveramus, non possimus aspicere. Deus te incolumem custodiat, frater carissime. Data idibus April. anno XVI P. C. Basilii ». Epistola autem ad ipsum Francorum regem Childebertum data, in eodem Codice posita sequitur istis verbis :

13. « Domino filio gloriosissimo atque præcellentissimo Childeberto regi Pelagius episcopus.

« Humani generis Salvator ac Dominus discipulos suos docens, ait [1] : Non est voluntas Patris vestri qui in cœlis est, ut unus saltem pereat de pusillis : de quibus nec scandalizari quemquam sine magni asserit comparatione supplicii. Cum igitur etiam de pusillis ista forma præcepti sit : quanto nobis studio ac labore satagendum est, ut pro auferendo suspicionis scandalo obsequium confessionis nostræ regibus ministremus, quibus nos etiam subditos esse sanctæ Scripturæ præcipiunt? Veniens etenim Ruffinus vir magnificus legatus excellentiæ vestræ confidenter a nobis (ut decuit) postulavit, quatenus vobis aut beatæ recordationis papæ Leonis tomum a nobis per omnia conservari significare debuissemus, aut propriis verbis nostræ confessionem fidei destinare. Et primam quidem petitionis ejus partem, quia facilior fuit, mox ut dixit, implevimus; meque in omnibus prædicti præsulis tomum pro Catholicæ fidei assertione conscriptum, Deo propitio, custodire, manus nostræ ad vos professione signavimus. Ut autem deinceps nullius (quod absit) suspicionis resideret occasio, etiam illam aliam partem, quam memoratus vir illustris Ruffinus admonuit, facere maturavi, scilicet propriis verbis confessionem fidei, quam tenemus, exponens. Definitiones quoque de eadem Catholica fide, quæ in quatuor sanctis Conciliis statutæ sunt, sed et memorati Pontificis, quas universalis semper tenuit ac tenet Ecclesia, nos sancto Dei auxilio tenere atque defendere præsenti ad excellentiam vestram colloquio intimandum necessario judicavi.

« Fides papæ Pelagii.

14. « Credo igitur in unum Dominum Patrem et Filium et Spiritum sanctum, Patrem scilicet omnipotentem, sempiternum, ingenitum; Filium vero ex ejusdem Patris substantia vel natura genitum ante omne omnino vel temporis, vel cujusquam initium ; de omnipotente omnipotentem, æqualem, consempiternum, atque consubstantialem. Spiritum quoque sanctum omnipotentem, utrique Patri scilicet ac Filio æqualem, consempiternum, atque consubstantialem, qui ex Patre intemporaliter procedens, Patris et Filii quoque Spiritus, hoc est, tres personas, sive tres subsistentias unius essentiæ, sive naturæ, unius virtutis, unius operationis, unius beatitudinis, atque unius potestatis, ut trina sit unitas, et una sit trinitas juxta vocis Dominicæ veritatem, dicentis [1] : Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. In nomine, inquit, non nominibus, ut et unum Dominum per indistinctum divinæ essentiæ nomen ostenderet, et personarum discretionem suis demonstratam proprietatibus edoceret : quia dum tribus unum Deitatis nomen est, æqualitas ostenditur personarum. Et rursus æqualitas personarum nihil extraneum, nihil accedens in eis permittit intelligi: ita ut et unusquisque eorum verus perfectusque sit Deus, videlicet ex plenitudine divinitatis nihil minus in singulis, nihil amplius intelligatur in tribus.

15. Ex hac autem sancta et beatissima atque consubstantiali Trinitate credo atque confiteor unam personam, id est, Filium Dei pro salute humani generis novissimis temporibus descendisse de cælo, nec patriam sedem, nec mundi gubernacula relinquentem : et superveniente in beata Virgine Maria sancto Spiritu, atque obumbrante ei virtute Altissimi, eumdem Verbum ac Filium Dei in utero ejusdem sanctæ Virginis Mariæ clementer ingressum, et de carne ejus sibi unisse carnem anima rationali et intellectuali animatam : nec ante creatam esse carnem, et postea supervenisse Filium Dei : sed sicut scriptum est [2] : Sapientia ædificante sibi domum, mox carnem in utero Virginis, mox Verbi Dei carnem factam, exindeque sine ulla permutatione atque conversione Verbi carnisque naturæ Verbum ac Filium Dei factum hominem, unum in utraque natura, divina scilicet et humana, Christum Jesum Dominum verum eumdemque verum hominem processisse, id est, natum esse, servata integritate maternæ virginitatis : quia sic eum Virgo permanens genuit, quemadmodum Virgo concepit. Propter quod eamdem beatam Virginem Mariam Dei Genitricem verissime confitemur : peperit enim incarnatum Dei Verbum.

16. « Est ergo unus atque idem Jesus Christus verus Filius Dei, et idem ipse verus Filius hominis, perfectus in Deitate, et idem ipse perfectus in humanitate, utpote totus in suis, et idem ipse totus in nostris : sic per misericordiam nativitatem sumens ex homine matre, quod non erat; ut non desisteret esse quod per primam qua ex Patre natus est, erat. Propter quod cum ex duabus et in duabus manen-

[1] Matth. XVIII.

[1] Matth. XXVIII. — [2] Prov. IX.

tibus indivisis, inconfusisque credimus esse naturis : indivisis quidem, quia et post assumptionem naturæ nostræ unus Christus Filius Dei permansit : inconfusis autem, quia sic in unam personam atque subsistentiam adunatas credimus esse naturas, ut utriusque proprietate servata, neutra converteretur in alteram. Ac propterea (sicut sæpe diximus) unum eumdemque Christum esse verum Filium Dei, et eumdem ipsum verum Filium hominis confitemur consubstantialem Patri secundum Deitatem, consubstantialem nobis eumdem secundum humanitatem, per omnia nobis similem absque peccato : passibilem carne, eumdem ipsum impassibilem Deitate. Quem sub Pontio Pilato sponte pro salute nostra passum esse carne confitemur, crucifixum carne, mortuum carne, resurrexisse tertia die glorificata et incorruptibili eadem carne, et conversatum post resurrectionem cum discipulis suis, ac multimodis evidenter eis ostendisse sui corporis veritatem : et quadragesimo die, videntibus eisdem discipulis, ascendisse in cælos, sedere etiam ad dexteram Patris. Quem credo et confiteor secundum testificationem Angelorum [1], sicut ascendit in cælos, ita venturum judicare vivos et mortuos. Omnes enim homines ab Adam usque ad consummationem sæculi natos et mortuos, cum ipso Adam ejusque uxore, qui non ex aliis parentibus nati sunt, sed alter de terra, altera autem de costa viri creati sunt, tunc resurrecturos esse confiteor, et adstare ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bona, sive mala ; et justos quidem per largissimam gratiam Dei, utpote vasa misericordiæ in gloriam præparata, æternæ vitæ præmiis donaturum, in societate videlicet Angelorum absque ullo jam lapsus sui metu sine fine victuros. Iniquos autem arbitrio voluntatis propriæ vasa iræ apta in interitum permanentes, qui viam Domini aut non agnoverint, aut cognitam diversis capti prævaricationibus reliquerunt, in pœnis æterni atque inextinguibilis ignis, ut sine fine ardeant, justissimo judicio traditurum.

17. « Hæc est igitur fides mea et spes, quæ in me dono misericordiæ Dei est, pro qua maxime paratos esse debere beatus Petrus Apostolus [2] præcipit ad respondendum omni poscenti nos rationem. Nunc convenit excellentiam vestram pro fervore ejusdem fidei, quam vos in corde habere gaudemus, peculiarem curam per universas Galliæ vestræ regiones impendere ; ne illic scandala seminantes (sicut in partibus istis facere conabantur) frontis suæ procacitate impellente discurrant, et aliquos fratres et coepiscopos nostros vel creditas eis plebes ad dissensiones exagitent. Quia dum rectæ fidei non sine dolore oppressionis suæ, ut se ad nutrienda scandala Catholicis familiares efficiant, etiam rectam fidem se simulant vindicare, maxime apud eos qui fraudes ipsorum et dolos ignorant. Sed Deus, qui gloriam vestram contra inimicos pacis Ecclesiasticæ misericorditer hoc tempore præparavit, præstet vos ista sollicitos et circumspectos existere, ut non prævaleant intra sata sanctæ Ecclesiæ in illis partibus loliorum suorum semina maligna jactare. Perincolumem excellentiam vestram Deus noster custodiat, domine fili gloriosissime atque excellentissime ». Hucusque fidei confessio Pelagii papæ.

Ad postremum autem hæc de eo apud Anastasium : « Hic fecit ordinationes duas per mensem Decembrem, presbyteros viginti sex, diaconos novem, episcopos per diversa loca quadraginta novem. Qui etiam obiit secunda mensis Martii, et cessavit episcopatus menses tres, et dies viginti quinque ». Sicque vicesima septima mensis Junii subrogatus est in locum ejus Joannes cognomento Catellinus, ex patre Anastasio viro illustri.

18. *Primum Parisiense Concilium, ex quo plures canones ad firmandam Ecclesiasticam disciplinam, multis sanctis episcopis insigne, præsertim Germano Parisiensi et Euphronio Turonensi.* — Quod autem res Galliarum perlustrando occurrit : hic est annus, quo S. Euphronius Turonensis episcopus creatus est, vir qui his temporibus non eam tantum provinciam, sed universas plane Gallias illustravit. Supputatio autem temporis hac ratione deducitur, quod scilicet ejusdem Ecclesiæ episcopus Gregorius [1] secundum Sigeberti Francorum regis annum, eumdem numeret septimum sancti Euphronii. Porro Sigeberti regnum inchoatum esse anno Domini quingentesimo sexagesimo quinto, quæ dicentur inferius palam facient. Quod igitur hoc anno certum sit testificatione Gregorii Euphronium Turonensem episcopum sedere cœpisse ; affirmare necesse erit, cuncta quæ sub eodem episcopo facta esse dicuntur, non ante præsentem annum contigisse. Unde et illud ex his infertur, Parisiense Concilium, cui idem sanctus Euphronius præsens fuit, non ante hunc eumdem annum celebrari potuisse, licet alii ante biennium referant. Dignus plane memoria conventus ille habetur : in quo Patres inter alia laudabiliter instituta, insurgentes adversus regios ministros in res Ecclesiarum manus injicientes, quotquot id facere auderent, anathemate feriendos esse sanxerunt. Ex bello civili exorta licentia illud effecit, ut non in adversantium tantum bona manus hostes injicerent, sed et a rebus Ecclesiarum minime abstinerent : atque qui ea ab episcopis impetrare diffiderent, importuna petitione a regibus obtinerent : ita cum sacrilegio avaritia grassans, inconcessa tentans, prædia invadebat Ecclesiarum. Sed et ambitio ambiendo, fluxuosoque gressu ad honores pervenire despiciens, breviori via sæculari juncta potentiæ ad primos Ecclesiarum honores sibi aditum patefecit ; cum videlicet pro episcopatibus adipiscendis ipsos reges adirent, peterentque ab eis, quod obtinere per leges Ecclesiasticas non licebat.

19. Quamobrem adversus ejusmodi adeo te-

[1] Act. I. — [2] I. Pet. III.

[1] Greg. Turon. l. I. mirac. S. Martin. c. 32.

mere præsumpta, sacrilege tentata, atque probrose usurpata sanctissimi Galliarum episcopi insurgentes, non clanculo, vel in angulo, regum timore. Synodum coegere, sed Parisiis, ubi rex ipse degere consuevit. Præerat tunc nobili Ecclesiæ Parisiensi S. Germanus recens creatus episcopus (ut ex ordine subscribentium patet) quem æstuantem zelo Ecclesiasticæ disciplinæ auctorem fuisse ejusmodi congregandi Concilii, mihi facile persuadeo. Res plane agebatur magni momenti : verum etsi adversus reges Ecclesiastica jura sibi usurpantes certamen suscipiendum erat : pluris tamen apud eos fuit Dei timor, quam principum terror, sicque sacerdotali vigore, quo scirent cunctos principes esse subditos sacerdotibus (si modo Christi esse oves, et numerari sub grege ipsius velint, et non procul abjici, et inter hædos haberi maledictionis hæredes) rem tantam aggrediuntur, primoque loco ejusmodi canonem promulgarunt [1] :

20. « Itaque placet, ac omnibus nobis convenit observare, ut quia nonnulli memores sui, per quaslibet scripturas pro captu animi de facultatibus suis, Ecclesiis aliquid contulisse probantur : quod a diversis minus Deum timentibus catenus mortifera calliditate tenetur, ut aliorum oblatio illis pertineat ad ruinam; nec intueri corde possunt diem judicii, dum nimiæ cupiditatis delectantur ardore. Quicumque ergo immemor sui interitus, res Ecclesiæ (ut supra diximus), delegatas injuste possidens, præsumpserit retinere, et veritate comperta res Dei servis suis dissimulaverit reformare : ab omnibus Ecclesiis segregatus, a sancta communione habeatur extraneus, neque aliud mereatur habere remedium, nisi culpam propriam rerum emendatione purgaverit. Indigne enim ad altare Domini properare permittitur, qui res Ecclesiasticas et audet rapere et injuste possidere, ac in iniqua defensione perdurat. Necatores enim pauperum judicandi sunt, qui eorum taliter alimenta subtraxerint. Sacerdotalis tamen debet esse provisio, ut vindictam admonitio manifesta præcedat : ut si res usurpatas injuste quis tenet (tulit), adhibita æquitate restituat. Quod si neglexerit; cum necessitas compulerit, postea prædonem sacerdotalis districtio maturata percellat.

21. « Neque quisquam per interregna res Dei defraudare (defensare) nitatur : quia Dei potentia cunctorum regnorum terminum singulari dominatione concludit. Quod si præsumpserit : et ipsius offensam et prædictæ damnationis periculum sustinebit. Competitoribus etiam hujusmodi frænum districtionis imponimus, qui facultates Ecclesiæ sub specie largitatis regiæ improba surreptione pervaserint.

22. « Sera namque de his rebus pœnitudine commovemur, cum jam anteactis temporibus contra hujusmodi personas canonum suffulti præsidio se sacerdotes Domini erigere debuissent, ne consuetudo indulgentiæ ad similia perpetranda improborum audaciam adhuc quotidie provocaret : sed nunc tarde, injuriarum mole depressi damnis quoque Dominicis compellentibus, excitamur. Quod si is qui res Dei competit, in aliisque ubi res agitur, maxime solet territoriis commorari, sacerdotem loci illius, ubi habitat, episcopus ille hujusmodi pravitatis contemptus neglecta persona, litteris mox reddat instructum : tunc antistes, ipsius fratris anxietate comperta, aut pervasorem admonitione corrigat, aut canonica districtione condemnet, etc. » Quæ nos superius alia occasione recitavimus. Et rursum inferius [1] : « Perpetuo anathemate feriatur, qui res Ecclesiæ confiscare, aut conterere (a rege scilicet postulare) aut pervadere periculosa infestatione præsumpserit ».

23. Sed et ne Clotarii regis, qui (ut diximus) conjugis suæ defunctæ sororem uxorem duxerat, et aliorum incestuosorum principum exemplo populus Francus solitus mores suorum dominorum imitari depravaretur; iidem sanctissimi Patres adversus incestuosa conjugia hæc statuerunt [2] : « Convenit etiam universis fratribus, ut non solum præsentium rerum actus, sed et animarum quoque debeant præparare remedia. Nullus ergo illicita conjugia contra præceptum Domini inire præsumat, id est, fratris relictam, nec novercam suam, relictamque patrui vel sororem uxoris suæ sibi audeat sociare, atque avunculi quoque quæ relicta est; neque nurus suæ vel materteræ conjugio potiatur : pari etiam conditione a conjugio amitæ, privignæ, ac filiæ privignæ conjunctionibus præcipimus abstinere ». Hæc sancta Synodus malos excrescentes ex malis regum exemplis vepres succidens. Sed et in reges ipsos præsumentes contra canones, arrogantesque sibi jus præficiendi Ecclesiis pastoribus destitutis episcopos, hæc statuere [3] :

24. « Quod in aliquibus rebus consuetudo prisca negligitur, ac decreta canonum violantur : placuit ut juxta aliquam consuetudinem canonum decreta serventur. Nullus civibus invitis ordinetur episcopus, nisi quem populus et clericorum electio plenissima quæsierit voluntate : non principis imperio, neque per quamlibet conditionem contra metropolis voluntatem, vel episcoporum provincialium ingeratur. Quod si per ordinationem regiam honoris istius culmen pervadere aliquis nimia temeritate præsumpserit : a comprovincialibus loci ipsius episcopis recipi nullatenus mereatur. Quem indebite ordinatum cognoscunt, si quis de provincialibus recipere contra interdicta præsumpserit, sit a fratribus omnibus segregatus, et ab ipsorum omnium charitate remotus, etc. » Sane quidem id a regibus præsumptum hoc sæculo tum in Occidente, tum etiam in Oriente, ea quæ sunt dicta, et suo loco dicentur, fidem haud dubiam faciunt.

25. Insuper vero cum iisdem temporibus inter sanctos episcopos Gallicanos vigeret Ecclesiastica

[1] Conc. Paris. I. c. 1. tom. II. Conc.

[1] Conc. eod. c. 2. — [2] Eod. conc. c. 4. — [3] Conc. Paris. I. c. 8.

disciplina, contigit ut pravi homines a rege impetrare conarentur, quod ab episcopis scirent prohiberi : unde et fiebat, ut etiam præter bona, favore regis, quam optarent peterent sibi conjugem. Cui temeritati Patres obviantes, ista etiam vetuere, hæc sancientes [1] : « Nullus res alienas competere a regia audeat potestate : nullus viduam, neque filiam alterius extra voluntatem parentum aut rapere præsumat, aut regis beneficio æstimet postulandam : quod si fecerit, similiter ab Ecclesiæ communione remotus, anathematis damnatione plectatur ». Hæc et alia Patres, in omnibus regiam auctoritatem plus æquo sibi sumentem sacerdotali robore reprimentes.

26. Cum autem huic Concilio Parisiensi minime subscriptus reperiatur Saphoratus ejus civitatis episcopus, quem interfuisse constat Concilio quinto Aurelianensi habito (ut vidimus) anno Domini quingentesimo quinquagesimo secundo : facile mihi persuadeo, posterius quod habetur Concilium Parisiense, in quo idem Saphoratus depositus legitur, ante præsentem Synodum celebratum esse, inversumque ordinem, ut quod prius fuit, dicatur posterius celebratum Concilium ; hoc vero de quo est sermo, post illud fuisse habitum; ut et qui huic habetur Germanus subscriptus, ipse sit sanctissimus ille Dei sacerdos Germanus Parisiensis, quem Eusebio successisse post depositum Saphoratum Aimoinus tradit. Sane quidem cum Parisiense Concilium illud secundum dictum (ut ex ipso patet) paulo post quintum Aurelianense Concilium habitum affirmetur, æque ratio persuadet ante præsentem Synodum esse collectum.

27. Quod vero pertinet ad sanctum Germanum : ipsum ex abbate monasterii S. Symphoriani sanctitate vitæ, dignis moribus, et miraculorum editione præstantem, præcedentibus prophetiis, vocatum ad regimen Parisiensis Ecclesiæ, Fortunatus Pictaviensis [2] episcopus tradit, qui res ab eo præclare atque mirifice gestas enarrat. Sed et Venantius Fortunatus, quanta sub eodem sancto Germano polleret Ecclesiastica disciplina Parisiensis Ecclesia, eleganti cecinit carmine ad Parisiacum clerum inscripto, in cujus fine [3] :

Sub duce Germano felix exercitus hic est.
Moyses, tende manus, et tua castra juva.

Cuncta plane docuerunt, maximo Dei beneficio his calamitosis temporibus evectum esse in sedem Pontificiam tantum antistitem, cujus virtutum fulgore non Galliæ solum, sed universus orbis Occidentalis illustraretur, proficerentque omnes tanti viri monitis et exemplis. Inter alios autem quantum sub eodem antistite Childebertus rex Francorum pietate enituerit, plura sunt exempla et egregia monumenta, atque in primis Basilica, quam S. Vincentio, ipso Germano hortante, construxit, de qua suo loco dicturi sumus.

28. De eleemosynarum vero copiosa largitione Fortunatus Pictaviensis episcopus in rebus gestis ejusdem sancti Germani hæc habet his verbis : « Quæ, inquit, eleemosynæ tam de rebus Ecclesiæ, quam populi oblatione, vel regio munere per manus ejus sanctificatæ sint, solus ille qui omnia scit, novit, et numerat. Denique quadam vice præexcellentissimus Childebertus rex cum ei direxisset sex millia solidorum pauperibus eroganda; expendens tria millia, revertitur ad palatium. Interrogatusque a rege si adhuc resideret quod egenis tribueret; respondit, medietatem resedisse, nec invenisse se inopes, quibus mox totum expenderet. Erat ergo spectanda contentio inter sacerdotem et principem : faciebant apud se de misericordia pugnam, et de pietate certamen ». Hæc Fortunatus de Childeberti regis sub sancto Germano erga pauperes amore atque munificentia : ut plane illud fuerit certo experimento cognitum, ubi sacerdotes sancti digne numeros explent suos, reges sponte se illis suaque bona subjicere, secundum vulgatum illud Machabæorum [1]. « Propter Oniæ Pontificis pietatem et animos odio habentes mala, fiebat, ut et ipsi reges et principes locum summo honore dignum ducerent, et templum maximis honoribus illustrarent ». At de sancto Germano plura inferius : nunc rursus ad sanctum Euphronium episcopum Turonensem, de quo dicere cœpimus ipso exordio narrationis Concilii Parisiensis, recurrat oratio.

29. Extant ad hunc ipsum duæ Epistolæ Venantii Fortunati, necnon carmen quo eum mirifice laudat, dignumque sancti Martini prædicat successorem, cum ejus tempore amplioribus miraculis ejusdem sancti cineres coruscarent. Prædicat idem Fortunatus ejusdem sancti viri inter alia erga pauperes mirificam charitatem istis versibus [2] :

Advena si veniat, patriam tu reddis amatam,
Et per te proprias hic habet hospes opes.
Si quis iniqua gemit, tristis hinc nemo recedit :
Sed lacrymas removens, lætificare facis.
Martinus meritis hac vos in sede locavit :
Dignus eras hæres, qui sua jussa colis.
Ille tenet cœlum, largo dans omnia voto :
Christo junctus eris hunc imitando virum, etc.

30. At (ut paululum a Synodi Actis divertamus) quæ hoc ipso tempore, cum sederet Euphronius, et bella vigerent Clotarii adversus Chramnum filium suum, miranda fieri contigerunt virtute sancti Martini, rogante eodem Euphronio episcopo, memoratu digna, accipe a Gregorio ejusdem Ecclesiæ antistite successore, dum ait [3] :

« Dignum existimavi et illud non omittere in relatu, quod Viliathario presbytero referente audivi. Tempore quo propter perfidiam Chramnus iram Clotarii regis incurrerat, in Basilicam S. Martini

[1] Conc. Paris. c. 6. — [2] Extat apud Sur. die XXVIII. Maii. — [3] Fortunat. carm. l. I.

[1] Mach. III. — [2] Fortun. l. III. — [3] Greg. Turon. de mirac. S. Martin. l. I. c. 23.

confugit, atque ibidem in catenis positus custodiebatur : sed virtute beati Martini præsulis comminutæ catenæ stare non potuerunt. Nescio autem quomodo imminente negligentia, foris atrium comprehensus est : quem oneratum ferro, vinctis post terga manibus, ducebant ad regem. At ille voce magna clamare cœpit : ut sibi beatus Martinus misereretur, orare ; nec eum sineret abire captivum, cujus devotus expetierat templum. Statimque in ejus vocibus, orante beato Euphronio episcopo de muro civitatis contra Basilicam, dissolutæ sunt manus ejus, et omnes baccæ catenarum confractæ ceciderunt. Perductus autem usque ad regem, ibi iterum in compedibus et catenis constrictus retinebatur : sed invocato nomine sæpe dicti patroni, ita omne ferrum super eum comminutum est, ut putares illud fuisse quasi figlinum. Hoc tantum erat in spatiis, ut non solveretur a vinculo, quoadusque nomen illud sacratissimum invocasset : invocato autem, omnia solvebantur. Tunc rex altioris ingenii videns virtutes S. Martini ibidem operari, et ab onere vinculorum absolvit eum et pristinæ restituit libertati. Hæc ab ipsius Viliatharii presbyteri ore coram multis testibus facta esse cognovi ». Ista Gregorius. Porro quomodo tot tantisque donis abusus, adversus patrem iterum rebellans, meritas impius pœnas dedit, inferius suo loco dicemus.

31. Redeamus modo ad sanctos episcopos prioris ordine positi Concilii Parisiensis. Interfuisse eidem quoque reperitur S. Prætextatus Rothomagensis antistes nobilior postea redditus corona martyrii, de quo suo loco pluribus agendum erit. Qui vero subscriptus Chalactericus nominatur, scias hunc fuisse episcopum Carnotensem sanctitate clarum, sed injuria temporis obscurum redditum : de quo unicum quod extat monumentum hic describendum putamus, ut quoquo modo eumdem vindicemus in lucem. Venantius enim Fortunatus [1] ejus sepulcro hujusmodi inscripsit Epitaphium hoc titulo prænotatum :

EPITAPHIUM CHALACTERICI EPISCOPI CIVITATIS CARNOTENSIS.

Illacrymant oculi, quatiuntur viscera fletu,
 Nec tremuli digiti scribere dura valent :
Dum modo quæ nolui vivo, dabo verba sepulto,
 Carmine vel dulci cogor amara loqui.
Digne tuis meritis, Chalacterice sacerdos,
 Tarde notus nobis, quam cito, chare, fugis.
Tu patriam repetis, nos triste sub urbe relinquis :
 Te tenet aula nitens, nos tenebrosa dies.
Ecce sub hoc tumulo pietatis membra quiescunt :
 Dulcior in tumulo (et melle) lingua sepulta jacet.
Forma venusta decens, animus sine fine benignus,
 Vox suavis legem præmeditata Dei.
Spes cleri, tutor viduarum, panis egentum,
 Cura propinquorum, promptus (totus) ad omne bonum.
Organa psalterii cecinit modulamine dulci,
 Et tetigit laudans plectra beata Dei.
Cautere eloquii bene purgans vulnera morbi :
 Quo pascente fuit fida medela gregi.
Sex qui lustra gerens, octo bonus insuper annos,
 Ereptus terra justus ad astra redis.

[1] Fortunat. carm. l. IV.

Ad paradisiacas epulas te cive reducto :
 Unde gemit mundus, gaudet honore polus.
Et quia non dubito, quanta est tibi gloria laudum,
 Non debes fleri talis, amice Dei.
Hæc qui, sancte Pater, pro magnis parva susurro :
 Pro Fortunato, quæso, precare tuo.

Hactenus vetus memoria Chalacterici : sed agamus de reliquis.

32. Interfuit pariter eidem Concilio fama ille insignis, decus Aquitaniæ, Leontius episcopus Burdegalensis, de quo plura dicenda nobis erunt inferius, cum agemus de Concilio Santonensi ab ipso collecto : porro idem interfuisse reperitur quarto Aurelianensi Concilio. Præter alios vero nobis incompertos, qui pænultimo ponitur loco Paternus, sanctitate conspicuus extitit episcopus Abrigensis, quem etiam Catholica Ecclesia adscriptum tabulis Ecclesiasticis annua memoria celebrat decima sexta die Aprilis. Extat ad eumdem Epigramma Venantii Fortunati his versibus [1].

Nominis auspicio fulgent tua facta, Paterne,
 Munere qui proprio te facis esse patrem.
Servitii nostri non immemor omnia præstas,
 Et tibi de votis das pia vota libens.
Ut bona destribuas modo qui tam promptus haberis,
 Unde magis præstes, amplificentur opes.

Quodnam esset servitium, quod Paterno impertiit Fortunatus, idem alio declarat Epigrammate versibus istis :

Paruimus tandem jussis, venerande sacerdos :
 Nominis officium jure, Paterne, regis.
Qui propriis meritis ornans altaria Christi,
 Tam prece quam voto das placitura Deo.
Supplico, cede tamen, si quid me forte fefellit :
 Nam solet iste meas error habere manus.
Obtineat supplex modo pagina missa salutem :
 Hæc quoque cum reliquis me memorare velis.

Hæc Fortunatus ad Paternum tunc adhuc abbatem, ut ejusdem Epigrammatis inscriptio habet. Extant res ab eo præclare gestæ [2].

33. Qui vero ultimo loco ponitur Samson episcopus, idem claruit in Minori Britannia sanctus Dei sacerdos, cujus perpetua viget memoria in Ecclesia, quæ ejus natalem diem celebrat vicesima octava Julii. Sunt et alii nobis haud scriptorum monumentis satis noti : porro omnes quindecim numerantur ; statueruntque canones novem tantum numero, sed virtute pollentes, quibus regum eorumque ministrorum atque aliorum sibi nimium sumentium temeritatem represserunt : ex quibus non solum ii qui illis vixere temporibus, sed et Novatores nostri temporis exagitentur.

34. *Euphronii et aliorum episcoporum Epist. ad Radegundem reginam de institutione monastica.* — Non prætereat, quod episcopi qui huic S. Synodo

[1] Fortunat. carm. l. IX. — [2] Sur. die XVI. April. tom. I.

interfuisse reperiuntur, Euphronius, Prætextatus, Germanus, Felix, Domitianus, ibidem nominati, et præter eos duo alii Victorius et Domnolus, alter Rhedonensis, Cenomanensis alter sanctitate clarissimi, inscripti reperiuntur in Epistola ab iisdem data ad S. Radegundem reginam de servanda institutione monastica, quam miro ardore animi susceperat, et cum regiis aliisque nobilissimis virginibus Pictavi excolebat. Quod enim ex horum diœcesibus ad dictum monasterium Deo dicandæ virgines convolassent : ne aliqua ex illis post promissionem Deo factam ad propria redire posset, vel nubere, iidem sanctissimi Patres ejusmodi scripsere Epistolam ad sanctissimam reginam, quæ sic se habet[1]:

35. « Dominæ beatissimæ et in Christo Ecclesiæ filiæ Radegundi Euphronius, Prætextatus, Germanus, Felix, Domitianus, Victorius, et Domnolus episcopi.

« Sollicita sunt jugiter circa genus humanum immensæ Divinitatis provisa remedia, nec ab assiduitate beneficiorum suorum quocumque loco vel tempore videntur aliquando sejuncta, cum pius rerum arbiter tales in hæreditate culturæ Ecclesiasticæ personas ubique disseminat, quibus agrum ejus intenta operatione fidei rastro colentibus ad felicem centeni numeri reditum divina temperie Christi seges valeat pervenire. Tantum igitur benignitatis ejus se passim dispensatio profutura diffundit ; ut illud nusquam deneget, quod prodesse multis agnoscit : quarum personarum exemplo sanctissimo, cum judicaturus advenerit, habeat in plurimis quod coronet.

36. « Itaque cum ipso Catholicæ religionis exortu cœpissent Gallicanis in finibus venerandæ fidei primordia respirare, et adhuc ad paucorum notitiam tunc ineffabilia pervenissent Trinitatis Dominicæ sacramenta (cum videlicet tempore Constantii in Gallis Ariana hæresis sub Saturnino Arelatensi episcopo grassabatur), ne quid hic minus acquireret, quam in orbis circulo prædicantibus Apostolis obtineret; beatum Martinum peregrina de stirpe ad illuminationem patriæ dignatus est dirigere, misericordia consulente : qui licet Apostolorum tempore non fuerit, tamen Apostolicam gratiam non effugit : nam quod defuit in ordine, suppletum est in mercede : quoniam sequens gradus illi nihil subtrahit, qui meritis antecellit. Hujus quoque, reverentissima filia, in vobis congratulamur, rediviva surgere supernæ dilectionis exempla propitiatione divina ; nam declinante tempore sæculi vetustate , vestri sensus certamine fides revirescit in flore : et quod veterno tepuerat algore senectæ, tandem ferventis animi rursus incalescat ardore.

37. « Sed cum pæne eadem veneritis ex parte qua beatum Martinum huc didicimus accessisse ; non est mirum, si illum imitari videaris in opere, quem tibi ducem credimus itineris extitisse : ut cujus es secuta vestigia, felici voto compleas et exempla, et beatissimum virum in tantum tibi facias esse socium, in quantum partem refugis habere de mundo. Cujus opinionis radio præmicante, ita reddis audientium pectora cælesti fulgore suffusa, ut passim provocati puellarum animi, divini ignis scintilla succensi, raptim festinent avide in charitate Christi fonte vestri pectoris irrigari, et relictis parentibus, te sibi magis eligant, quam matrem. Facit hoc gratia, non natura.

38. « Igitur hujus studii vota videntes, gratias clementiæ supernæ referimus qui voluntates hominum suæ facit voluntati connecti : quoniam confidimus, quas apud vos jubet colligi, suo vult amplexu servari. Et quia quasdam comperimus, Divinitate propitia, de nostris territoriis ad institutionem vestræ regulæ desiderabiliter convolasse : inspicientes etiam vestræ petitionis Epistolam libenter a nobis exceptam, hoc Christo auctore et remediatore firmamus : ut licet omnes æqualiter quæ ibi conveniunt in Domini charitate mansuræ, debeant inviolabiliter custodire quod videntur libentissimo animo suscepisse : quoniam contaminari non debet Christo fides, cælo teste, promissa ; ubi non leve scelus est templum Dei (quod absit) pollui, ut ab eo possit ira succedente disperdi ; tamen specialiter definimus, si qua (sicut dictum est) de locis sacerdotaliter nostræ gubernationi, Domino providente, commissis in Pictava civitate vestro monasterio meruerit sociari, secundum beatæ memoriæ domini Cæsarii Arelatensis episcopi constituta, nulli sit ulterius discedendi licentia : quæ, sicut continet regula , voluntate prodita videtur ingressa ; ne unius turpi dedecore ducatur in crimen, quod apud omnes micat in honore.

39. « Et ideo si (quod Deus avertat) aliqua insanæ mentis illicitatione succensa ad tanti opprobrii maculam suam præcipitare voluerit disciplinam, gloriam, et coronam, ut, inimici consilio sicut Eva ejecta de paradiso, per qualemcumque de claustris ipsius monasterii, imo de cæli regno exire pertulerit : mergenda et conculcanda vili platearum in luto, separata a communione nostra, diri anathematis vulnere feriatur. Ita ut, si fortassis, Christo relicto, homini voluerit nubere, diabolo captivante : non solum ipsa quæ refugit, sed etiam ille qui ei conjunctus est, turpis adulter et potius sacrilegus quam maritus ; vel quisquis ut hoc fieret, venenum magis quam consilium ministravit, simili ultione, sicut de illa dictum est, cælesti judicio, nobis optantibus, percellatur : donec separatione facta, per competentem execrandi criminis pœnitentiam a loco quo egressa fuerat, recipi meruerit et annecti.

40. « Adjicientes etiam, ut eorum qui nobis quandoque successuri sunt sacerdotes, similis condemnationis teneantur adstrictæ reatu : et si (quod non credimus) aliquid ipsi voluerint aliter, quam nostra deliberatio continet, relaxare : noverint se nobiscum æterno Judice definiente causaturos : quia communis est salutis instructio , si quod

[1] Recitata habetur a Greg. l. IX. c. 39.

Christo promittitur, inviolabiliter observetur. Quod nostræ determinationis decretum, pro firmitatis intuitu, propriæ manus subscriptione credimus roborandum, perpetualiter a nobis (in annos) Christo auspice duraturum». Hactenus sanctissimorum Patrum Epistola, sive de dicatis Deo virginibus sacerdotale decretum: quibus admoneantur nostri sæculi Novatores et ipsi ex monachi, et Deo dicatas virgines ex monasteriis abducentes. Quis adeo mentis obtusæ non statim intelligat, quam perfidi isti sint, qui contrarie statuant sanctissimis illis Deo dignis episcopis, qui innumeris eluxere miraculis, et virtutibus omnis generis effulsere decori? At de his satis.

Anno periodi Græco-Romanæ 6052. — Anno Æræ Hisp. 597. — Jesu Christi 559. — Pelagii papæ 5. — Justiniani imp. 33.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus: *Post consulatum Basilii V. C.* XVIII, vel secundum aliquos, *post consulatum Basilii V. C. anno* XIX.

2. *Obitus Pelagii papæ.* — A num. 1 ad 18. *Obiit die* III *mensis Martii*, inquit Anastasius de morte Pelagii I verba faciens. In ejus autem Epitaphio a Baronio recitato habetur: « Hic requiescit Pelagius papa, qui sedit annos quatuor, menses decem, dies decem et octo. Deposit. IV non. Martii ». Quare cum consecratus fuerit die undecima mensis Aprilis anni DLV mortuus est anno Christi sequenti, non vero currenti, idque die prima mensis Martii, et die subsequenti sepultus; Anastasius enim diem obitus cum die sepulturæ aliquando confundit, et sæpissime auctores diem sepulturæ diem obitus appellant. Præterea Anastasius, qui sicuti et omnes fere Catalogi, annos IV, menses X, et dies XVIII, Pelagio I attribuit, diem ejus emortualem ab illis diebus XVIII excludit, ut sæpe alibi facere solitus est. Conditor vero ejus Epitaphii, qui dicit *Pelagium* die IV mensis Martii depositum esse, ad diem ejus emortualem, qui tamen sæpe depositionis nomine exprimitur, non respicit, sed ad illum quo honorificentiorem sepulturam nactus est, uti non raro Anastasius diem translationis sanctorum Pontificum pro die eorum mortis aut sepulturæ sumit. Quæ omnia variis exemplis passim in hoc opere comprobata. Baronius, qui *Pelagii* initium cum anno DLV recte copulavit, et durationem Sedis ejus accurate notavit, illius mortem cum præsenti anno alligare non potuit, ut numeranti patet; et quicumque eam usque ad annum DLXI distulere, sequentium Pontificum chronotaxim usque ad Gregorium M. non potuere non labefactare, ut ex dicendis apparebit (1). Recte tamen observavit Baronius Pelagii ad Vigilium episcopum Epistolam suspectam esse; falsa est enim consulatus nota Epistolaque ex Ithacii, sanctique Leonis verbis varie corruptis contexta. Epistolas *Pelagii*, quas anno incerto datas existimabat, anno DLVI, ad quos annos pertineant ostendimus.

3. *Joannes III ei succedit.* — Post Pelagii mortem cessavit episcopatus, non *menses tres, dies* XXV, ut perperam in Anastasio legitur, sed menses IV, dies XVII, ut ex dicendis in morte *Joannis III* Pelagii successoris constabit. In Catalogis nostris, et in exemplaribus Mss. Anastasii, quæ legi, male idem interpontificium etiam refertur. *Joannes* itaque III, natione Romanus, ordinatus est die decima octava mensis Julii. in quam anno quingentesimo sexagesimo Dominica incidebat.

4. *Concilium Parisiense II.* — Ad num. 18 et seqq. Concilium *Parisiense II* cum anno DLI a Cointio eo anno num. 5 alligatur; quod ante eum annum collocari non possit, quia Synodo Aurelianensi, cui *Saffaracus* episcopus Parisiensis ante duos annos interfuerat, posterior est Parisiensis, ut subscriptiones episcoporum aperte declarant. Cum *Saffaracus* de gravissimo crimine accusatus, propriaque confessione convictus, merito secundum sacrorum canonum Constitutiones episcopatu amotus in monasterium detrusus fuisset, illius exauctorationem Patres Synodi Parisiensis II decreto confirmarunt, cui

(1) Pelagii dies emortualis juxta nostrum calculum congruit cum die VI Augusti. Siquidem vixisse statuatur cum plerisque Anastasii Codicibus editis et manuscriptis annis quatuor, mensibus decem, diebus octodecim. Hunc excepit interpontificium duorum mensium et viginti quinque dierum ut Manuscripta quædam Anastasii ferunt, quibus etiam congruit vetus ille Catalogus Blanchinianus desinens in S. Paulo I, de quo nos in Nota ad A. 555, 7. Desinit periodus ista in diem trigesimam primam Octobris anni DLX, quæ Dominica erat, adeoque et ordinationi Joannis novi Pontificis aptissima.
MANSI.

subscripsere episcopi viginti sex. Ex illis complures in numerum sanctorum relati, uti *Esychius* Viennensis, *Nicetius* Trevirensis, *Leontius* Burdigalensis, *Firminus* Uceticus, *Leobinus* Carnotensis, *Agricola* Cabilonensis, *Tetricus* Lingonensis, et *Aregius* Nivernensis.

5. *Concilium Parisiense III.*— Concilium vero *Parisiense III*, quod sine nota temporis legitur, pertinere videtur ad annum DLVII. Canonibus enim qui conditi sunt, subscripsit *Euphronius* episcopus Turonensis, qui sub finem anni antecedentis sedere cœpit, ut in ejus morte videbimus, et posteriorem sexti canonis partem regio præcepto roboravit *Childebertus* rex, qui anno DLVIII vivere desiit. Ex quindecim episcopis, qui huic Concilio subscripsere, Martyrologio Romano inscripti sunt *Prætextatus* Rotomagensis, *Euphronius* Turonensis, *Germanus* Parisiensis et *Samson* Dolensis. Præterea Burdigalenses *Leontium*, Nannetenses *Felicem*, et Carnotenses *Caletricum* venerantur.

6. *De duplici S. Paterno in Gallis episcopo.* — Ad hæc *Paternus* Martyrologio Romano ad diem XVI mensis Aprilis inscriptus est, ibique *Abricatensis episcopus* dicitur. Sed incertum, an hic Paternus fuerit episcopus Abricatensis, vel Veneticus in provincia Armorica. In Actis enim SS. Bollandianis ad diem XV mensis Aprilis refertur vita sancti *Paterni* episc. Venetensis, a Joanne Tinemuthensi in Sanctilogio Britanniæ scripta, et ad diem XVI ejusdem mensis Vita sancti Paterni episcopi Abrincensis, a Fortunato episcopo elucubrata; et in priori dicitur, Paternum Venetensem episc. *XVII kal. Maii*, seu die XV mensis Aprilis in Domino obdormisse. In secunda, dies emortualis Paterni Abrincensis non exprimitur, sed in aliquibus Martyrologiis diei XV, in aliis diei XVI mensis Aprilis inscriptus reperitur, et uterque post annum circiter DLX animam Deo reddidit. De *Paterno episcopo* Abricatensi egimus anno DXIV. Baronius num. 32 refert poema Fortunati episcopi Pictaviensis, auctoris Vitæ sancti Paterni episc. Abrincensis, sed cum Fortunatus, qui poemata sua in Gallia scripsit, illuc tantum circa annum DLXII adventarit, ut infra dicetur, et illud inscriptum sit *Paterno abbati*, incertum de quo Paterno Fortunatus intelligendus sit, præsertim cum uterque pluribus ante currentem annis abbatis munus gesserit.

7. *Floret S. Samson primus episc. Dolensis.* — Ad num. 33. Vita *sancti Samsonis* primi episcopi Dolensis in Armorica scripta fuit ab auctore anonymo subæquali, et eam Mabillonius sæculo I Benedictino publicavit. Natus est in Cambria seu Wallia, et jam episcopus consecratus in Armoricam transiit, ubi vitam monasticam, cui antea addictus fuerat, profiteri non destitit, et monasterium condidit proprio vocabulo *Dolum* nuncupatum. Agente *Childeberto rege* hujus nominis primo, Dolensis episcopus renuntiatus, multa monasteria per totam pæne Armoricam fundavit. Cum vero Concilio III Parisiensi, anno DLVII celebrato subscripserit, nec interfuerit Concilio Turonensi II, quod anno DLXVII habitum, intra illud temporis spatium, die incerto, ad Deum migravit. Tabulis Ecclesiasticis ad diem XXVIII mensis Julii inscriptus est. Præter anonymum laudatum de ejus virtutibus mentionem facit auctor Vitæ sancti *Maglorii* in episcopatu Dolensi successoris, ejusque consanguinei. Usserius in Annal. Hiberniæ mortem ejus differt in annum DXCIX, sed eum hallucinatum non dubito.

8. *Decretum Concilii Turonensis II in favorem sanctæ Radegundis.* — Ad num. 34 et seqq. Decretum episcoporum quod suscepta *beatæ Radegundis* Epistola, cujus initium est, *Sollicita sunt jugiter*, et cætera a Baronio recitata, datum ab illis fuit eodem anno, quo *Radegundis* Epistolam ad eos scripsit, (quam Baronius exhibet an. DXC, num. 29 et seqq.) et quidem in Concilio Turonensi II, anno DLXVII celebrato ; cum, ut observavit Sirmondus in Notis ad illud Concilium, data sit ad episcopos illos ipsos : (quod ex illorum rescripto patet) qui Concilio Turonensi adfuerunt, indeque verisimile sit, tum ad eos missam, cum una essent in eo Concilio congregati. Turonensis lib. 9, cap. 40, varia negotia narrat, quæ *Sigeberto* Pictavii post *Charibertum* regnante, et *Maroveo* Pictaviensem episcopatum regente, gesta sunt, indeque liquet, *Charibertum regem* ultra annum DLXVII vitam non produxisse. Episcoporum decreto, permittitur monachis Pictaviensibus servare regulam, quam *sanctus Cæsarius* Arelatensis quondam antistes monialibus a se Arelatis institutis præscripserat; quod ipsa per Epistolam suam ab episcopis petierat. Vide quæ diximus anno DXC, num. 8.

9. *Finis primæ periodi Victorianæ.* — Absolvitur hoc anno *Cyclus* Paschalis *Victorii* Aquitani DXXXII annorum, ab anno Æræ Christianæ vicesimo octavo, quo is Christum passum existimavit, inchoatus, annoque sequenti eadem periodus repetita, numeratusque annus primus secundæ periodi Victorianæ. Ea tamen jam senescente *Victor* Capuanus episcopus cum suis, *Dionysius* Exiguus, omnes Itali, aliique nonnulli Ægyptiam Paschatis rationem latinæ postea prætulere, tandemque *Carolus Magnus* imperator potentia et auctoritate sua *Victorii* canonem ægre admodum a paucis Gallorum usurpatum, uniformitatis et concordiæ studio antiquavit.

10. *Floret S. Sira in Perside.* — Hoc anno *sancta Sira* virgo Seleuciæ, quæ Mesopotamiæ ad Tigrim fluvium notissima urbs est, nata, in Perside martyrio coronata est. Refertur ejus Vita a Papebrocio ad diem XVIII mensis Maii, ab auctore coævo græce scripta, ex qua discimus, sanctam virginem patrem habuisse scientia magica insignem, qui multo tempore imperium judiciale exercuerat. Agathias enim, qui hoc tempore vivebat, lib. 2, pag. 65, de præsenti tunc Persidis statu loquens, ait : « Nunc Magi omnes in summo apud eos sunt honore ac veneratione, publicaque omnia eorum consiliis prædictionibusque administrantur, et uni-

cuique privatim quæ ad dicam causamque suam pertinent intentanti : præsunt Magi, qui cognoscant quid agatur, et arbitrium suum anteponant; neque quicquam omnino Persis videtur legitimum esse et æquum, quod non a Mago confirmatum stabilitumque fuerit ». Sira postquam perfectam magicæ artis nefandorumque sacrorum cognitionem nacta est, comparatione Christianorum inter et Gentilium ritus instituta, a portentosa horum nugacitate discessit, et variis visionibus corroborata palam se Christianam professa est, spretis suorum suasionibus ac minis, præsertimque patris, a quo ad principem Magorum ducta est, ut rationem redderet mutatæ religionis.

11. *S. Sira martyrio coronatur.* — At cum ad patrios ritus redire noluisset, in domum patris remissa, variis modis afflicta est. Postea a præfecto quodam conjecta in carcerem manibus pedibusque vincta, et cum non frangeretur, ferri pondere ipsi imposito in puteum immissa est, ubi postquam dies quindecim extiterat, magnum populi murmur factum, « idque maxime propter siccitatem, quæ per id tempus facta erat. Ipso die quo e fovea educta est, ingens pluvia decidit, et terram sitibundam saturavit. Cum non exiguum temporis spatium sancta Sira transegisset in carcere, et legatus Romanorum reditum in suam pararet regionem », timentes Magi ne vinculis solveretur, miserunt illam ad Chosroen regem, tandemque coram Archimago vestibus nudata, morti adjudicata est non gladio percutienda, sed reste suffocanda; quod certamen gloriose confecit « duodetrigesima die mensis Peritii, secundum Græcos, anno octingentesimo septuagesimo post Alexandrum Macedonum regem », inquit auctor anonymus Vitæ ejus qui jam dixerat, martyrium illud contigisse *vicesimo octavo regis Persarum Chosroæ*, ideoque die vicesima octava mensis Februarii currentis Christi anni, non vero præcedentis, ut perperam numerat Papebrocius citatus ; annus enim ille epochæ Rumææ, id est, Græcæ, seu Seleucidarum inchoatur kalendis Octobris anni periodi Græco-Romanæ 5182, et mensis *Peritius* Februario nostro respondet. Hæc epocha, quæ hoc sæculo ab Arabibus, Chaldæis, et Persis usurpabatur, solaris est, et ejus anni semper a die prima mensis Octobris, seu Teshris, inchoantur. Legendus Ulug-Beigus Indiæ citra extraque Gangem princeps in Tractatu *de Epochis celebrioribus*, *Astronomis*, *Historicis*, *et Chronologis usitatis*, *ubi epocham Rumæam* seu *Seleucidarum* docte explicat. Diu *Sira* in carcere detenta fuit, ut ex auctore ejus Vitæ cum Theophane collato intelligitur. Hic enim scribit legatum Persarum, ad pacem tractandam Constantinopolim missum, ibidem fuisse mense Maio anni Christi DLVI, ut eo anno vidimus, additque, *Julii mensis die* XIII, *hebdomadis quinto* imbrem ita copiosum fuisse, *ut imbris inopia laborans terra*, *aquis plane exsaturata fuerit*, ideoque et eo mense, an. DLVI, *Sira* e lacu, in quem conjecta fuerat, educta. Cognata fuit sanctæ *Golinduchæ*, quæ etiam martyrium in Perside passa est, regnante Chosroe juniori, ut anno DXCIV videbimus.

JOANNIS ANNUS 1. — CHRISTI 560.

1. *Turbæ Constantinopoli*, *Justiniano ægrotante*, *qui ope SS. reliquiarum sanatur.* — Sexagesimus supra quingentesimum Domini annus inchoatur, post Basilii consulatum decimus nonus, idem imperatoris trigesimus quartus, Constantinopolitanis valde lugubris. Etenim [1] ægrotans idem imperator cum vulgo mortuus jactaretur, quasi in interregno quibusque quod vellent agendi licentiam sibi sumentibus, ingentia plane perpetrata sunt scelera, quæ in urbis direptione ab hostibus fieri consueverunt; inter alia vero ergasteria mercatorum sunt expilata. Si enim vivente adhuc principe, Prasinorum factioni talia impune agendi videbatur facultas esse concessa : quid putandum post renuntiatam imperatoris mortem non esse præsumptum sive ab ipsis, sive potius a contraria factione imperatoris potentia diu compressa, luctuosaque passa ? Sed quomodo idem imperator ex insperato ope

[1] Misc. et Cedren. Annal. hoc anno.

sanctorum martyrum convaluerit, cum omnes referant; nos ex ipso fonte, nempe Procopio, eam petamus historiam : Ait enim[1] :

2. « Juxta orificium Sinus Irenes martyris templum fundatum est tanta magnificentia, ut satis enarrare non possim. Hic asservantur ex antiquo reliquiæ sanctorum virorum non minus quam quatuor, qui in Romano exercitu æra merentes, militabant in duodecima legione apud Melitenem urbem Armeniæ olim collocata. Etenim latomi, effossa humo, invenerunt arculam litteris indicantem, esse scilicet reliquias horum virorum. Quod Deus latere voluit, donec manifestari congruum foret. Quippe Justinianus corpore erat male affectus; vehemens enim fluxus in genua delapsus virum dolore confecit ». Quanam ex causa id acciderit, cum idem referat, nos alia occasione superius enarravimus : atque mox subdit : « Hinc igitur morbus succrescens, medicorum operam evicit. Interim audiens inventas esse reliquias, relicta ope humana, ad has fidem convertit, et vera opinione in iis quæ maxime necessaria erant usus est. Postquam enim lancem reliquiarum sacerdotes genibus regis imposuerunt, evanuit dolor, corporibus quæ Deo servierunt, cedens. Quod profecto Deus nolens esse dubium, magnum signum ostendit eorum quæ acta erant. Nam ex sanctis illis reliquiis subito oleum manavit, et arculam perfundens, pedes et totam purpuream vestem regis imbuit et humectavit. Quamobrem vestis hoc modo humectata asservatur in regiis receptaculis, in eorum quæ tunc facta sunt testimonium ». Hæc Procopius.

3. At non semel tantum sanctorum martyrum beneficio curatum esse Justinianum ab ægritudine, et e mortis faucibus erutum atque renovatum ad vitam, constat : nam quæ sunt relata, num hoc anno acciderint, vel potius quæ idem auctor his præmisit, quisque pro animi sententia judicabit. Porro rem gestam idem Procopius ita narrat. Etenim quod expertus est modo remedium ex quatuor sanctorum martyrum reliquiis, alias ope sanctorum martyrum Cosmæ et Damiani factum itidem refert his verbis[2] : « Circa Sinus terminum in arduo satis et edito loco sanctis Cosmæ et Damiano olim templum dedicatum est : ubi Justinianum graviter ægrotantem, et jam morituri speciem præbentem, nempe a medicis desperatum, et inter cadavera jacentem, isti sancti per somnum et visum apparentes curaverunt. Cujus beneficii memor, pristinam structuram permutans impolitam plane et indignam tantis cælitibus elegantia, magnitudine, et fulgore luminis templum illustravit ». Hæc ipse.

4. Non id recens, semelve experimento declaratum est, sanctorum reliquias Dei ope edidisse miracula : ab exordio enim nascentis Ecclesiæ, veluti e fonte perenni copiose fluente, rivosque curationum in omnes orbis partes emittente, sanctorum reliquias id præstitisse, quæ superius singulis ferme annis sunt dicta, perspicua luce demonstrant. Sicut etiam pariter ostensum est, ubique locorum cultum sacrarum imaginum semper in Ecclesia Catholica viguisse, de quo hoc pariter anno haud vulgare exemplum annales continent : hoc enim anno id accidisse, Sigebertus est auctor, quod narrat his verbis : « Hoc tempore Judæus quidam imaginem Salvatoris de Ecclesia furtim deponens, eam telo transfixit, et eam clam in domum suam deferens, cum vellet flammis exurere, se sanguine imaginis cruentatum videns, præ stupore eam abscondit. Quam Christiani requirentes, et per vestigia sanguinis invenientes, eam sanguinolentam receperunt, Judæum vero lapidaverunt ». Hæc ipse.

5. Quod vero de Judæis mentio facta est : non prætermittimus dicere ejusdem Justiniani imperatoris tempore tradi, a Theodosio Judæo proditum librum apud Hebræos reconditum de Christi in templo sacerdotii functione, deque Dei Genitricis virginitatis a sacerdotibus Judæorum facta per obstetrices exploratione. Narratur ejusmodi apud Suidam historia ; eademque a diversis aliis auctoribus recentioribus repetita ; quam ut commentum nos respuisse memores sumus tomo Annalium primo.

6. *Theodomirus Suevus, Galliciæ rex ab Ariano factus Catholicus miraculis reliquiarum S. Martini.* — Quod ad res Occidentalis Ecclesiæ pertinet, ultimos adeamus Hispaniarum fines Oceano contiguos, ipsam, inquam, Galliciæ provinciam, ubi regnantes hactenus Suevi reges iidemque impii post Alaxam apostatam haud modicum Catholicæ Ecclesiæ damnum intulere usque ad præsentem annum, quo regnare cœpit Theodomirus, tenuitque regnum annos decem, secundum exactam doctissimi viri moralis pervestigationem, cui haud inviti subscribimus. Quod autem hic ipse in Concilio priori Bracharensi Ariamirus dictus inveniatur, error illapsus putatur. Commune fuisse reperitur tam patri quam filio, ut Miro uterque nominaretur : sed pater Theodo, Aria filio prænomen fuisse cognoscitur; licet apud Gregorium Turonensem idem qui Theodomirus, Charraricus etiam nuncupatus inveniatur : eumdem tamen esse cum ipso Mironis parente, ex eodem auctore probatur. Sed quanam occasione ejusdem regis conversio ad rectam fidem contigerit, hic ex ipso Gregorio res tunc temporis scribente depromimus, qui ait[1] :

7. « Charrarici cujusdam regis Galliciæ filius graviter ægrotabat : qui tale tædium incurrerat, ut solo spiritu palpitaret. Pater autem ejus fœtidæ se illi Arianæ sectæ una cum incolis loci illius subdiderat. Sed et regio illa plus solito, quam aliæ provinciæ, lepra sordebat. Cumque rex videret urgeri filium in extremis, dicit suis : Martinus ille, quem in Galliis dicunt multis virtutibus effulgere, cujus, quæso, religionis fuerit, enarrate. Cui aiunt : Catholicæ fidei populum pastorali cura in corpore positus gubernavit, asserens, Filium cum Patre et

[1] Procop. de ædific. Justin. imp. l. I. — [2] Ibid.

[1] Greg. Turon. mirac. S. Martin. l. I. c. 11.

Spiritu sancto æquali substantia vel omnipotentia venerari debere. Sed et nunc cæli sede locatus, assiduis beneficiis non cessat plebi propriæ providere. Qui ait : Si hæc vera sunt quæ profertis : discurrant usque ad ejus templum fideles amici mei, multa munera deportantes : et si obtineant mei filii medicinam, inquisita fide Catholica, quam ille credidit, credam. Pensato ergo auro argentoque ad filii pondus, transmisit ad venerabilem locum sepulcri.

8. « Qui profecti, oblatis muneribus, exorant ad beati tumulum pro ægroto. Sed insidente adhuc in patris ejus pectore secta, non continuo integram recipere meruit medicinam. Reversi autem nuntii narraverunt regi, se multas virtutes ad beati tumulum vidisse, dicentes : Cur non sanatus fuerit filius tuus, ignoramus. At ille intelligens, non ante sanari posse filium nisi æqualem cum Patre crederet Christum, in honorem B. Martini fabricavit Ecclesiam : miroque opere expedita, proclamat : Si suscipere mereor viri justi reliquias, quodcumque sacerdotes prædicaverint, credam ». Hæc idcirco de reliquiis quod scilicet omnes qui alicui sanctorum Ecclesiam fabricassent, sanctuaria accipere solerent, nempe veli partem, quæ sepulcro illius sancti superposita fuisset, ut ex S. Gregorii Epistolis liquet, et quæ superius dicta sunt de S. Leone manifestum faciunt. Sed pergit Gregorius :

9. « Et sic iterum suos dirigit majore cum munere : qui venientes ad beatum locum, reliquias postulabant. Cumque eis offerrentur ex consuetudine, dixerunt : Non ita faciemus : sed nobis, quæsumus, licentia tribuatur ponendi, quæ exinde iterum assumamus. Tunc partem pallii serici pensatam super beatum sepulcrum posuerunt, dicentes : Si invenimus gratiam coram expetito patrono, quæ posuimus plus in sequenti pensabunt ; eruntque nobis in benedictionem posita, quæsita per fidem ». Eumdem plane usum servari solitum super corpora Apostolorum Romæ, idem auctor affirmat, quæ nos alia occasione superius retulimus : fiebat enim, in signum divinæ benignitatis impartiendæ petenti, ut eadem vela majoris ponderis reciperentur, quam data fuerint ; secus si contra. Sed de pallio serico quid legatis acciderit, audi :

10. « Vigilata, inquit, una nocte, facto mane, quæ posuerant pensitabant. In quibus tanta beati viri infusa est gratia, ut tandiu elevarent in sublime æream libram, quantum habere poterat, quo ascenderet momentanea. Cumque elevatæ fuissent reliquiæ cum magno triumpho, audierunt voces psallentes qui erant in civitate detrusi in carcere (nonnisi enim cum psalmodiæ reliquiæ transferri solebant) et admirantes suavitatem soni, interrogant custodes, quid hoc esset. Qui dixerunt : Reliquiæ domini Martini in Galliciam transmittuntur, et ideo sic psallitur. Tunc illi flentes, invocabant S. Martinum, ut eos sua visitatione liberaret. Exterritisque custodibus, et in fugam versis, diruptis obicibus retinaculorum, liber populus surgit a vinculo ; et sic usque ad sancta pignora, plebe inspectante venerunt, osculantes flendo beatas reliquias, simulque et gratias B. Martino pro sui absolutione reddentes, quod eos dignatus fuerit sua pietate salvare. Tunc obtentis per sacerdotem a judice culpis, incolumes dimissi sunt. Quod videntes gestatores reliquiarum, gavisi sunt valde, dicentes : Nunc cognovimus, quod dignatur beatus antistes nobis peccatoribus propitium se præbere ». Fuerunt hæc eorum quæ facienda erant in Gallicia in solutione perfidiæ vinculorum signa prænuntia in catenarum fractione monstrata. Sed prosequitur cætera Gregorius :

11. « Et gratias agentes, prospero prosequente patroni præsidio navigium, undis levibus temperatis flatibus, velo pendulo, mari tranquillo, velociter ad portum Galliciæ pervenerunt. Tunc commonitus a Deo quidam nomine Martinus de regione longinqua, qui ibidem nunc sacerdos habetur, advenit. Sed nec hoc credo sine divina fuisse providentia, quod eo die se commoveret de patria, quo beatæ reliquiæ de loco levatæ sunt, et sic simul cum ipsis pignoribus Galliciæ portum ingressus sit ». Perinde ac si Martinus Martinum ad Suevorum conversionem adsciverit, atque perfecerit æque Martinus doctrina, quod Martinus miraculis inchoaverat : ut illud Evangelicum probaretur exemplo, quod est a Domino dictum [1] : « In hoc veritas est, quod alius est qui seminat, alius est qui metit. Quæ pignora (subdit Gregorius) cum summa veneratione suscipientes, fidem miraculis firmant : nam filius regis, dimissa omni ægritudine, sanus properat ad occursum. Beatus autem Martinus sacerdotalis gratiæ accepit principatum. Rex unitatem Patris et Filii et Spiritus sancti confessus, cum omni domo sua chrismatus est. Squallor lepræ a populo pellitur, et omnes infirmi salvantur, nec unquam ibi usque nunc super aliquem lepræ morbus apparuit. Talemque gratiam ibi in adventu pignorum beati patroni Dominus tribuit, ut virtutes quæ ibidem illa die factæ sunt, enarrare perlongum sit. Nam tantum in Christi amore populus ille promptus est, ut omnes martyrium libentissime susciperent, si tempus persecutionis adesset ». Hactenus de his Gregorius.

12. Porro hæc omnia contigisse ipsius Theodomiri regni exordio, ex eo certum illud deducimus argumentum, quod post annum sequentem, nempe tertio ipsius regni totius suæ ditionis convocari fecit episcopos, Conciliumque Brachari celebrari. Sed et de ejusdem regis conversione paucis agit Isidorus in Chronico Suevorum verbis istis : « Post multos deinde reges, regnum Suevorum suscepit Theodomirus : qui fidem Catholicam adeptus, Arianæ impietatis errore destructo, Suevos unitati fidei reddidit. Hujus tempore Martinus Dumiensis monasterii episcopus fide et scientia claruit, cujus studio pax Ecclesiæ reddita est, et multa monasteria

[1] Joan. IV.

condita ». Hæc Isidorus : sed de Martino rursus inferius dicendum erit.

13. *Ultrogothæ reginæ peregrinatio ad sepulcrum S. Martini.* — Quod vero tanta S. Martini meritis tribuuntur : opportunum putamus his attexere gloriosissimæ Francorum reginæ (quæ iisdem temporibus contigit) peregrinationem ad sepulcrum ejusdem sancti Martini, de qua Gregorius ita pergit[1] : « Nam et Ultrogotha regina, auditis miraculis quæ ad locum fiunt, quo sancta membra quiescunt, tanquam sapientiam Salomonis expetiit corde devoto prospicere. Abstinens ergo se a cibis et somno, præcurrentibus etiam largissimis eleemosynis, pervenit ad locum sanctum, ingressaque Basilicam timens et tremens, nequaquam audebat adire sepulcrum, indignam se esse proclamans, nec ibidem posse, obsistentibus culpis, accedere. Tandem deducta vigiliis nocte, et orationibus ac profluis lacrymis, mane oblatis muneribus multis, in honorem beati confessoris missas expetiit celebrari. Quæ dum celebrantur, subito tres cæci, qui ad pedes beati antistitis longo tempore privati lumine residebant, fulgore nimio circumdati, lumen quod olim perdiderant, receperunt. Quo facto, clamor in cælum attollitur magnificantium Deum. Ad istud miraculum currit regina, currit et populus : mirantur omnes fidem mulieris, mirantur gloriam confessoris. Sed super omnia collaudatur Deus noster, qui tantam virtutem præstat sanctis suis, ut per eos talia operari dignetur ». Hæc Gregorius de Ultrogotha regina. Extat Venantii Fortunati Epigramma de horto ejusdem Ultrogothæ, sive Ultrogothonis reginæ, licet depravatus Codex habeat regis, pro reginæ : non enim de rege, sed de regina esse Epigramma illud, postremi saltem duo versus significant ; qui sunt hujusmodi[1] :

Possideas felix hæc Ultrogotho per ævum
Cum geminis natis tertia mater ovans.

At de ipsa satis : ad res jam sequentis anni transeamus.

[1] Greg. l. I. mir. S. Martin. c. 12.

[1] Venant. carm. l. VI.

Anno periodi Græco-Romanæ 6053. — Anno Æræ Hispan. 598. — Jesu Christi 560. — Joannis III papæ 1. — Justiniani imp. 34.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : *Post consulatum Basilii V. C.* XIX, vel secundum aliquos, *post consulatum Basilii V. C. anno* XX.

2. *Justinianus SS. Cosmæ et Damiani templum illustrius reddit.* — A num. 1 ad 6. Theophanes anno Incarnat. secundum Alexandrinos DLIII, kalendis Septemb. hujus Christi anni inchoato, ait : « Hoc anno, mensis Septembris die nono, hebdomadis quinto, Indictione nona, imperatorem obiisse per Constantinop. rumor sparsus est. E Thracia quippe in urbem redux conspicuum nemini se fecerat, etc. » Integra demum valetudo Justiniano reddita est sanctorum Cosmæ et Damiani ope, ut tradit Procopius lib. 1 de Ædificiis cap. 6, qui et scribit, imperatorem, in gratitudinis argumentum, templum iis sacrum, quod ad extremum sinum freti *jam olim* excitatum fuerat, in aliam redactum formam, majorique nitore, pulchritudine, magnitudine, ac denique luminis copia longe illustrius reddidisse. Primus illud excitaverat *Paulinus* Magister sub Theodosio juniore notissimus ob pomum ab Eudocia hujus uxore datum, quod illi tandem ultimum exitium conciliavit. Quare recte *in prædiis Paulini* situm ejus assignant Zonaras et Curopalates pag. 502. De eo templo legendus Ducangius lib. 4 Constantinopolis Christianæ paragrapho 15.

3. *Theodemirus Suevorum rex, fidem Catholicam amplectitur.* — Ad num. 6 et seqq. Anno CDLXV, *Remismundus* Suevorum in Hispania rex deceptus ab *Aiace* Arianus effectus est, et totam gentem Suevorum lethali hac labe infecit. Hinc factum, ut successorum Remismundi nomina ab Historicis memorata non fuerint. Duos tamen ultimos Arianos Suevorum reges fuisse *Hermenericum* et *Ricilianum*, discimus ex Actis sanctorum martyrum Vincentii abbatis et sociorum, qui Legione in Hispania passi sunt, quæ recitantur a Bollando ad diem XI mensis Martii, quo Legione coluntur. In illis legitur, *Ricilianum* regem, omnes Catholicos acerbe vexasse, et templa eorum solo æquasse. Huic successit *Theodemirus*, quem Isidorus in Chronico Suevorum docet, ubi regiam potestatem suscepit,

Suevos Catholicæ fidei reddidisse, *innitente Martino monasterii Dumiensis episcopo.* Factum id tertio regni ejus anno, quo primum Concilium Bracarense celebratum, sed quo Christi anno, non satis compertum. Garsias Loiaza in Notis ad illud Concilium existimat coactum fuisse anno DLXI, Æra DXCIX, ideoque et *Theodemirum* anno DLIX regnum iniisse. Baronius autumavit, tertium Theodemiri annum, in ejusdem Concilii titulo expressum, coincidere cum anno DLXIII, et Theodemirum currenti regnare cœpisse. Bollandus denique ad diem XX Martii in Vita sancti Martini Dumiensis asserit, Concilium I Bracarense recte a Garsia anno Christi DLXI consignatum, ideoque debuisse *Theodemirum* regem creatum esse anno DLVIII aut insequentis initio. Verum hæc opinio contrarium habet Gregorium Turonensem sancto *Martino Dumiensi* coævum, qui lib. 5, cap. 37, scribit, hunc sanctum præsulem, cujus opera *Suevorum* conversio facta, et hujus occasione ipse ad præsulatum evectus, *impletis in sacerdotio plus minus triginta annis,* idque anno Childeberti Austrasiarum regis quinto, anno DLXXX ad Deum migrasse. Inde enim consequens est *sanctum Martinum*, qui Concilio Bracarensi subscripsit, jam ab anno quingentesimo quadragesimo nono, aut insequenti episcopum Dumiensem renuntiatum esse, eoque circiter anno Concilium Bracarense I habitum ; cum dubitandum non videatur, quin initio conversionis regis Gallaciæ episcopi convenerint, ad regulam fidei et sanctæ religionis constituendam, ac Ecclesiasticos informandos.

4. *Theodemiri regni initium.* — Nihilominus quia Gregorius in referendis iis, quæ extra Gallias gesta sunt, non raro fallitur, existimo a Garsia scriptore Hispano non recedendum. Observavi enim, Innocentio III Ecclesiam Romanam administrante ventilatam fuisse causam, quæ jam agitata fuerat, sub diversis judicibus, inter Compostellanam et Bracarensem Ecclesiam, super *quatuor episcopatibus, videlicet Conimbriensi, Lamecensi, Visensi, et Egitaniensi*, et in Epistola Innocentii ad Petrum Compostellanum episcopum, recitata tomo VI Concil. pag. 511, qua hanc litem dirimit, asserit, *a primo Bracarensi Concilio, usque ad Emeritense Concilium* fluxisse *spatium* CVII *annorum.* Quare cum Concilium Emeritense congregatum fuerit die VIII iduum Novembris anni sexcentesimi sexagesimi sexti, apparet Concilium Bracarense ad præsentem Christi annum pertinere, ideoque *Theodomirum* an. DLVII aut DLVIII regnum obtinuisse. Dicitur Concilium *an.* III *Ariamiri regis celebratum, die kalendarum Maiarum,* ubi Ariamirus alius non est, quam *Theodemirus*, qui et *Mirus* vocabatur, ut infra ostendemus.

5. *S. Martinus fit episc. Dumiensis.* — Porro sanctus *Martinus* statim ac e Pannonia, ubi natus erat, ut docet Turonensis lib. 5, cap. 37, Bracaram pervenit, ædificavit *Monasterium Dumiense* in pago ejusdem nominis prope eam urbem, cujus abbas ipse dictus est, ac dein primus episcopus. Nam cum hujusmodi monasterii conditorem fuisse, docet Decretum Concilii Toletani X, anno DCLVI celebrati, in quo legitur : « Delatum est ad nos testamentum gloriosæ memoriæ sancti Martini Ecclesiæ Bracarensis episcopi, qui et Dumiense monasterium visus est construxisse ». Testatur Ambrosius Moralis in sua Historia, abbatem monasterii Dumiensis fuisse etiam episcopum in Regis Curia, ob quam rationem in divisione episcopatuum facta a *Wamba* Visigothorum rege, dicitur familiam regiam ad sedem Dumiensem pertinere. De priori Concilio Bracarensi agemus post triennium cum Baronio.

Chramni, Clotarii Francorum regis filii, interitus hoc anno contigit, ut anno DLXIV dicetur.

JOANNIS ANNUS 2. — CHRISTI 561.

1. *Belisarii insignis calamitas.* — Redemptoris nostri annus quingentesimus sexagesimus primus, post Basilii consulatum vicesimus, idemque Justiniani imperatoris trigesimus quintus adest : quo defuncto Domno juniore episcopo Antiocheno, ubi sedisset annos quatuordecim, subrogatus est in locum ipsius Anastasius cognomento Sinaita, quod ex monachis in Sina monte vitam agentibus ad

episcopatum ejus Ecclesiæ vocatus sit, de quo plura suis locis dicturi sumus. Quo etiam tempore post Eustochium Hierosolymorum Ecclesiæ substitutus est Joannes, cujus sedis tempus et res gestæ prorsus obscuræ mansere : licet alii in locum Macarii iterum restituti eum creatum Hierosolymorum antistitem dicant.

2. Hoc item anno trigesimo quinto imperatoris, mense Novembri structas fuisse insidias ad occidendum ipsum Justinianum Augustum, habet Miscellæ auctor. Cum detecta re, in crimen adductus Belisarius pœnas dedit, bonis et dignitate exutus. Porro sequenti anno, mense Martio dimissum fuisse ipsum Belisarium ea de causa detentum, atque suis dignitatibus restitutum, idem auctor affirmat : quem et post biennium Byzantii mortuum esse Cedrenus tradit. Sed adversantur Latini [1] nonnulli, qui eum excæcatum, exutumque omnibus dignitatibus atque divitiis, mendicare stipem fuisse coactum asserunt.

3. Adversus hos scimus dimicare Alciatum [2] sui Justiniani acerrimum defensorem. At utinam leves istæ tantum essent Justiniani sordes, quæ brevi ab eodem viro docto elui potuissent apologia et non potius illius generis, de quo Hieremias [3] : « Si laveris te nitro, et multiplicaveris tibi herbam borith, maculatus es in iniquitate tua coram me ». Aspersus enim impietate et sacrilegiis coinquinatus antea perpetratis diem clausit extremum, ut suo loco dicemus : ut nulla esse possit sufficiens quæ ipsum emundet apologia.

4. Quod vero ad præsentem Belisarii causam pertinet, antiquiorum una omnium sententia fuit, ut ipse in conjurationis suspicionem adductus, ab eodem Justiniano imperatore fuerit redactus in ordinem. De reliquis autem varias reperimus sententias esse : cum alii dixerint excæcatum, et ita usque ad finem vitam traxisse miserrimam ; alii vero in eo tantum consentiant, ut e sublimiori statu dejectus, rursus fuerit in pristinum restitutus. Sed accipe de his in primis Joannis Græci auctoris iambos :

Iste Belisarius imperator magnus
Justinianeis existens temporibus imperator,
Ad omnem quadrantem terræ cum explicuisset victorias,
Postea invidia excæcatus (o fortunam instabilem !)
Poculum ligneum detinens clamabat plebi in stadio :
Belisario obolum date imperatori,
Quem fortuna quidem clarum fecit, excæcavit invidia.
Alii dicunt chronici, non excæcatum fuisse hunc,
Ex honoratis autem infamem profecto factum esse,
Et iterum ad revocationem æstimationis venisse prioris.

Hæc ipse. Verum de Belisarii in pristinum restitutione altum apud Græcos silentium.

5. Certe quidem Zonaras, cum bonis omnibus privatum dicat, de restitutione nihil : ut plane in statu miserrimo ipsum derelictum, nec amplius sublevatum possit intelligi. Sed et Glicas minime eum in pristinum restitutum affirmat ; idem et Cedrenus, qui de eodem hæc ait : « Adeo autem acceptus fuit Justiniano, ut is percusso nummo, in altera parte se, in altera parte Belisarium armatum effinxerit cum inscriptione hac : BELISARIUS ROMANORUM DECUS. Verum enimvero invidia ut solet rebus prosperrime succedentibus insidiari, Belisarium quoque ita adorta est, ut is per calumniam delatus et magistratu et honore sit exutus ». Hæc Cedrenus. Sed et Constantinus Manasses in Annalibus cum id ipsum affirmet, vehementi istiusmodi invectiva probrosum imperatoris insectatus est facinus, ubi res a Belisario præclare gestas enarrat :

6. « Sed hæc, inquit, invidiæ sceleratissimæ non placebant : quapropter honestissimam ducis famam parum æquis oculis intuebatur, et toto impetu gloriam ejus oppugnabat : nam vulgo quod dicitur : Quid sit utile, ignorat invidia. Quamobrem vir fortunatus, magnus copiarum ductor, qui formidabilem Cosrhoen Persarum principem exterruerat, qui reges servitutis jugo subjecerat, qui gladio tot Lybiæ nationes domuerat, vir denique Mavortius, et in prœliis animo leonino præditus, immanis belluæ, nimirum invidiæ dolis circumventus, absque milite, propugnatoribus, pharetratorum turba ruinam indignam et lacrymis deplorandam ruit. Factus est (heu miser !) pupillo nudior, calicem calamitatum largiter hausit : ceu fugitivum quoddam mancipium rebus suis universis spoliatus est ; eoque denique loci redactus est ut, (heu sortem acerbam !) carnificem exspectaret, quando cervices ei gladio secturus esset. O invidia, bellua nocens, latrocinatrix, cædibus et persecutionibus gaudens, scorpie infinitis stimulis prædite, tigris homines devorans, dracæna, venefica lethalis herba, telum ferri exper, scuspis acutissima, qualia designas et improba committis ? Quas calamitates, quæ mala struis ? Vincit me dolor, conturbat luctus, et lacrymas exprimit. Quousque perditrix tantum virium habebis ? Quousque sceleratissima vitam humanam perturbabis ? O tyranne mala machinans, sanguinarie cuncta appetens, etiam ipse (quod nunquam factum oportuit) tuas in manus incidi, tuaque tela expertus jaceo, parumper adhuc spirans ». Hucusque Constantinus in invidiam veluti malorum omnium causam stylo pugnans, cum et alii in eodem argumento versantes fortunam proditionis incusent.

7. Sed Ethnicorum sint ista lamenta : altius figit oculos Christi fidelis, qui cum manare cuncta e divina providentia intueatur, haud casum incusat atque fortunam ; sed præterita hominum impie facta considerans, divinam intelligit esse vindictam, quam imprudens quispiam invidentiæ tribuit atque fortunæ. Quod autem ex sententia Sapientis [1], Altissimus sit patiens redditor, cum interdum vindicet peccata patrum in filios, nepotes, ac prone-

[1] Crin. de honest. discip. l. XV. Volat. Pontan. vel alii recent. omnes. — [2] Alciat. parerg. l. IV. c. 24. — [3] Hier. II.

[1] Eccl. V.

potes : seram haud quis judicabit esse vindictam, qua ipsum viderit peccati esse prosecutum auctorem. Ut igitur æqua libra expensam intelligas in Belisarium cælitus Deum jaculatum esse vindictam : hic ob oculos pone quæ in sanctissimum Ecclesiæ Romanæ Pontificem Silverium in gratiam Theodoræ Augustæ Romæ Belisarius aliquando perpetravit : quorum etsi pœnituisse postea visus sit, tamen (quod honor regis judicium diligit) licet culpa peccantem absolvat, ob quam perpetua gehenna dignus erat ; haud semper pœnam in præsenti vita luendam omnino remittit : ut inter alia exempla, quibus affluit divina Scriptura, de David[1] patet expressum ; cui licet peccatum a Deo dimissum Nathan annuntiaverit, pœnam tamen in præsenti vita ipsi a Deo infligendam pariter demonstravit. Quam autem sit immane scelus, atque pavendum etiam dæmonibus sacrilegium, injicere manus in Christum Domini, unctumque in sanctum sanctorum, ex illa satis sit ponderare sententia Domini qua ait[2] : « Qui tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei ». Vel cum minatur[3] : « Qui scandalizaverit unum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei ut mola asinaria appendatur in collo ejus, et dejiciatur in mare ». Sed quis præterea, si sceleris immensitatem consideret, incusare poterit et non admirari potius divinum judicium juste latum in Belisarium, cum experiri ipse coactus sit, quod (ut ex Procopio dictum est) pati coactus est Joannes consul atque præfectus prætorio insignis patricius, qui revera ob inopiam compulsus est mendicare ?

8. Quod vero his de Belisario enarratis Alciatus (ut dictum est) repugnans, nullum præterea argumentum afferat, quam de re tanta silentium Procopii et Agathiæ : quod ad Procopium pertinet, nihil est quod ex eo aliquid induci possit, cum minime ad hæc tempora suam historiam perduxerit. Cæterum ipsum post historiarum volumina scripsisse librum constat, quo ejusdem Justiniani comprehendit vituperationes, simul et uxoris ejus Theodoræ, itemque Belisarii, atque conjugis ipsius, prout testatur Suidas : in quo quidem commentario ea tractata fuisse, ratio argumenti cogit existimare. Quod autem pertinet ad Agathiam, haud potuit ipse hæc pertractasse, quæ facta diximus anno trigesimo quinto ipsius Justiniani imperatoris, cum ejus historia annum trigesimum secundum non excedat. At de his hactenus. Ad res vero Occidentalis Ecclesiæ pietas Childeberti nos provocat.

9. *De donationibus a Childeberto factis Ecclesiæ S. Vincentii, quam et S. Germanus sacris muneribus locupletat.* — Hoc enim anno, qui ejusdem Childeberti Francorum regis quadragesimus octavus numeratur inchoatus, data reperitur ejusdem regis pragmatica sanctio de bonis a se donatis Ecclesiæ S. Vincentii, quam (ut jam diximus) sumptuose construxit. Ut ergo memorabili antiquitatis monumentum cunctis notum fiat, quo Christianissimi regis pietas innotescit, hic ipsam integram describere, ex parte aliqua superius recitatam, haud erit otiosum ; sic enim se habet[1] :

10. « Childebertus rex Francorum V. I.

« Recolendum nobis est et perpensandum utilius, quod hi qui templa Domini nostri Jesu Christi ædificaverint, et pro requie animarum suarum ibidem tribuerint, vel in alimoniam pauperum aliquid dederint, et voluntatem Dei adimpleverint, in æterna requie sine dubio apud Deum mercedem recipere merentur. Ego Childebertus Francorum rex una cum consensu Francorum et Neustrasiorum, et exhortatione sanctissimi Germani Parisiorum urbis pontificis, vel consensu episcoporum, cœpi construere templum in hac urbe Parisiaca prope muros civitatis in terra quæ adspicit ad fiscum nostrum Isiacensem, in loco qui appellatur Leucotitio, in honorem S. Vincentii martyris, cujus reliquias ex Hispania asportavimus, ceu et sanctæ Crucis, et S. Stephani, et S. Fereoli, et S. Juliani, et beatissimi S. Georgii, Protasii, Nazarii, et Celsi pueri, quorum reliquiæ ibi sunt consecratæ.

11. « Propterea in honorem dominorum sanctorum concedimus fiscum nostrum largitatis nostræ Isiacum, qui est in pago Parisiorum prope alveum Sequanæ, una cum omnibus quæ ibi adspiciunt cum mansis et commanentibus in ejus agris, territoriis, vineis, silvis, pratis, servis, inquilinis, libertis, ministerialibus (præter illos quos ingenuos nos esse præcepimus) cum omnibus appendentiis suis quæ ibi adspiciunt, cum omnibus adjacentiis, cum omnibus quæ nobis deserviunt tam in aquis quam in insulis, vel cum molendinis intra portam civitatis et turrim positis, cum insulis quæ ad ipsum fiscum adjacent, cum piscatoria quæ appellatur Verena, cum piscatoriis omnibus quæ sunt in ipso alveo Sequanæ, sumuntque initium a ponte civitatis, et sortiuntur finem ubi alveolus Savaræ veniens præcipitat se in flumen. Has omnes piscationes, quæ sunt et fieri possunt in utraque parte fluminis, sicut nos tenemus et nostra forestis est, tradimus ad ipsum locum, ut habeant ibidem Deo servientes victum quotidianum per succedentia tempora. Damus autem hanc potestatem, ut cujusque potestatis littora fuerint utriusque partis fluminis, teneant unam perticam terræ legalem, sicut mos est ad ducendas naves et reducendas, ad dimittenda retia vel deducenda absque ulla refragatione et contradictione, seu judiciaria contentione.

12. « De argumentis (instrumentis) vero, per quæ aves possunt capi super aquam, præcipimus ut nulla potens persona inquietare valeat famulos, sed omnia secure teneant, possideant per infinitas temporum successiones, et cum areis et casis infra Parisios civitatem cum terra et vinea, et oratorium in honorem S. Andeoli martyris, quæ de Hilario et Ceraunio, dato pretio, comparavimus, et cum om-

[1] 2. Reg. XII. — [2] Zach. II. — [3] Matth. XVIII. Marc. IX. Luc. XVII.

[1] Apud Aim. l. II. c. 20.

nibus quæcumque in eo nobis deserviunt, pro requie animæ meæ, quando Deus de hac clarissima luce dederit discessum. Ipse fiscus qui vocatur Isiacus, cum omnibus quæ ibi adspiciuntur, ipso die ad ipsum templum Domini, quod nos ædificavimus, deserviat, et ad omnia quæ illi sunt opus tam ad lumen quam in Dei nomine ad stipendia servorum Dei quos ibi instituimus, seu ad ipsos rectores qui ipsos regere habent, omnino ibi transvolant, et per longa annorum spatia ad ipsum templum Domini, quod absque contradictione vel refragatione, aut judiciorum contentione inspecta, ipsa præceptione omni tempore proficiat in augmentum. Et ut hæc præceptio cessionis nostræ futuris temporibus firmior habeatur, et Deo auxiliante, per omnia tempora inviolabiliter conservetur : manibus propriis vel nostris signaculis infra decrevimus roborare. Datum quod fecit mense Decembri, die sexto, anno quadragesimo octavo postquam Childebertus rex regnare cœpit ». Hactenus donationis tabulæ regis Christianissimi, ex Ecclesiastica disciplina colentis cineres sanctorum martyrum, et perpetuam requiem post obitum per eleemosynas sibi conciliantis.

13. Porro quod ad nobilem Basilicam ab ipso Childeberto Parisiis erectam pertinet, est ejusmodi carmen Venantii Fortunati hac inscriptione notatum :

DE ECCLESIA PARISIACA.

Si Salomoniaci memoretur machina templi,
Arte licet par sit, pulchrior ista fide.
Nam quæcumque illic veteris velamine legis
Clausa fuere prius, hic reserata patent.
Floruit illa quidem vario intertexta metallo :
Clarius hæc Christi sanguine tincta nitet.
Illam aurum, lapides, ornarunt cedrina ligna :
Hic venerabilior de Cruce fulget honor.

Hæc idcirco de cruce, quod (ut vidimus) in tabulis donationis inter alias sacras reliquias lignum quoque sanctæ crucis illic Childebertus collocandum curavit. Sed pergit :

Constitit illa vetus ruituro structa talento :
Hæc pretio mundi stat solidata domus.
Splendida marmoreis attollitur aula columnis :
Et quia pura manent, gratia major inest.
Prima capit radios vitreis oculata fenestris,
Artificisque manu clausit in arce diem :
Cursibus auroræ vaga lux laquearia complet,
Atque suis radiis et (hæc) sine sole micat.

His dictis, de auctore qui eam erexit, donisque multiplicibus ditavit, hæc addit :

Hæc prius egregio rex Childebertus amore
Dona suo populo non moritura dedit,
Totus in affectu divini cultus inhærens,
Ecclesiæque juges amplificavit opes.
Melchisedech noster merito rex atque sacerdos
Complevit laicus religionis opus.
Publica jura regens, et celsa palatia servis
Unica Pontificum gloria, norma fuit.
Hinc abiens, illinc meritorum vivit honore :
Hic quoque gestorum laude perennis erit.

Hæc Fortunatus post obitum (ut apparet) ipsius Childeberti regis, de quo dicemus anno sequenti.

14. Ad hanc autem spiritualibus muneribus locupletandam Basilicam, ipse S. Germanus ad loca sancta invisenda in Orientem profectus, expetitas a Justiniano imperatore reliquias detulit, atque in eadem Basilica collocavit : de quibus Aimoinus hæc habet [1] : « Beatissimus quoque Germanus præsul Parisiacæ urbis ad sancta loca Hierosolymam pergens, indeque rediens, præfatum principem (nempe Justinianum imperatorem) adiit, a quo et honorifice est susceptus. Cumque eum plurimis vellet decorare muneribus, vir Deo plenus auri et argenti spernens munera, ab eo reliquias tantummodo sanctorum expetiit. Cujus devotioni præfatus congaudens princeps, de Domini nostri Jesu Christi corona spinea, simulque reliquias Innocentum, unaque brachium sancti Georgii martyris pro magno munere contulit. Quæ vir Dei gratanter suscipiens, ad propria rediit, et prædicta sanctorum pignora in Ecclesia sanctæ Crucis, sanctique Vincentii condidit ». Hæc auctor.

15. Porro quod ad reliquias ipsius S. Vincentii martyris pertinet, viguit magnopere non in Hispaniis tantum ubi passus est, sed et in Galliis earumdem cultus : cujus rei præter cætera fidem faciunt alia ejusdem Fortunati eodem argumento scripta carmina [2], nempe de ejusdem sancti Basilica ultra Garumnam, quam S. Leontius episcopus Burdegalensis stanno cooperuit, et de alia in Vernemete, quam idem Leontius erexit a fundamentis; ubi et recolit miraculum in ejus dedicatione, martyris virtute factum ; simulque docet toto orbe terrarum cultum S. Vincentii martyris fuisse celebrem. Sed accipe ejus Epigramma :

Cultoris Domini toto sonus exiit orbe,
Nec locus est ubi se gloria celsa neget.
Sed cujus meritum scimus præcurrere mundum,
Hujus ubique viri surgere templa decet.
Ecce beata nitent Vincenti culmina summi,
Munere martyrii qui colit astra poli.
Promptus amore pio quæ papa Leontius olim
Condidit eximio consolidata loco,
Nomine Vernemetis voluit vocitare vetustas,
Quod quasi fanum ingens, Gallica lingua refert.
Auspicii præmissa fides erat arce futura,
Ut modo celsa domus flagret honore Dei.
Hic etiam sanctus Domini suffultus amore
Virtutis summæ signa tremenda dedit.
Nam cum templa Dei præsul de more dicavit,
Martyris adventu dæmonis ira fugit.
Redditur incolumis quidam de parte maligna :
Cui vidisse pia templa, medela fuit.
Emicat aula potens divino plena sereno,
Ut merito placeat hic habitare Deo.
Nunc specie suadente loci hac virtutis honore
Evocat hic populus : hinc decus, inde salus.
Qui plebem accendis, venerandæ conditor arcis,
Talibus officiis præmia justa metis.

Hæc ad Leontium Fortunatus. Sed et de aliis ejusdem martyris in Gallia Basilicis, et miraculis illic edi solitis agit Gregorius Turonensis in commentario de Gloria martyrum. At de his hæc satis.

[1] Aim. de Gest. Franc. l. III. c. 9 — [2] Fortun. l. I. c. 8. 9.

Anno periodi Græco-Romanæ 6054. — Olymp. 335. — Anno Æræ Hispan. 599. — Jesu Christi 561. — Joannis III papæ 2. — Justiniani imp. 35.

1. *Octava Justiniani quinquennalia.* — Hic annus ista formula notatus : *Post consulatum Basilii V. C.* XX, vel secundum aliquos, *post consulatum Basilii V. C. anno* XXI, octava quinquennalia imperii, vivente Justino, a Justiniano suscepti, ut indicant ludi Circenses mense Novembri celebrati, de quibus Theophanes ad annum Incarnat. secundum Alex. DLIV.

2. *Obitus Domni episcopi Antiocheni.* — Ad num. 1. Cum *Domnus* seu *Domninus* episcopus Antiochenus anno DXLV sedem inierit, annosque quatuordecim sederit, mors ejus contigit anno quingentesimo quinquagesimo nono ; recteque in Laterculo Theophanis primus *Anastasii* ejus successoris annus inchoatur kalendis Septembris anni Christi DLIX. Hunc *Anastasium* Baronius *Sinaitam* perperam appellat ; quem vulgarem errorem infra confutabimus.

3. *Macarius in sedem Hierosolymorum restituitur.* — Quoad *Eustochium* Hierosolymitanum episcopum, Victor Tununensis anno XXXVII imperii Justiniani, qui kalendis Aprilis anni DLXIII exorditur, hæc scribit : « Eustochius Hierosolymitanus episcopus, qui fuerat Macario superstite ordinatus, ejicitur : et rursum Macarius reformatur ». Victori suffragatur Evagrius lib. 4, cap. 39, ubi ait : « Macario Hierosolymitanæ Ecclesiæ sacerdotium possidente, atque in pristinam sedem restituto, cum post depositionem Eustochii Origenem, Didymum, atque Evagrium damnasset, Justinianus scripsit id quod Romani edictum vocant, in quo corpus Domini incorruptibile appellat ». Edictum autem illud anno DLXV emissum, ut suo loco ostendam. Ex duobus his auctoribus hoc tempore viventibus, manifestum fit, Baronium anno DXLVIII, num. 13, perperam scripsisse *Macarium*, ante quintam Synodum, in sedem restitutum esse, et hoc anno etiam hallucinari, dum tradit, *Joannem* Eustochio successisse. Agnovit Theophanes *Macarii* restitutionem per hæc tempora contigisse ; sed gravi errore eam in Chronico narravit anno Justini junioris tertio, ubi etiam in Laterculo cum anno IV ejusdem imperatoris illigatur, supponens scilicet illius Laterculi auctor, *Eustochium* anno Justini junioris III fuisse depositum. Papebrocius in Historia Chronologica Hierosolymitanorum patriarcharum existimat, *Eustochium* annum DLVI sede exturbatum fuisse, et *Macarium* post restitutionem annos XIV sedisse. Sed ex iis quæ infra dicemus, *Macarium* anno circiter DLXXI demortuum constabit ; ejusque restitutio. contra fidem Tununensis, perperam retrahitur ad annum DLVI. Nicephorus quidem in Chronico *Macario duos annos, Eustochio unum, Macario iterum quatuor* assignat, sed loco annorum duorum, legendum, *annos octo*, et loco anni I substituendi *anni* XI, iique numerorum errores, non Nicephoro, sed librariis adscribendi.

4. *Conjuratio adversus Justinianum.* — A num. 2 ad 9. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DLV kalendis Septemb. anni Christi DLXII inchoato, scribit : « Hoc anno, mense Octobri, popularis seditio in Pittaciis (erat Pittacia tractus urbis Constantinopoleos, ubi ad Leonis Magni statuæ columnæ impositæ gradus, cives querimonias deponebant, ac libellos supplices, quos apparitores ad imperatorem deferebant, qui statim responsum singulis dabat, ut videre est apud Ducangium lib. 2 Constantinop. Christianæ, paragrapho 16, num. 70) excitata est : et in plurimos imperator animadvertit. Mense vero Novembri ex diuturniore imbris penuria magnus ubique aquarum defectus extitit, adeo ut ad aquarum receptacula rixæ pugnæque fuerint commissæ, etc. Mense etiam Augusto, etc. mensis vero ejusdem die vicesimo quinto, sabbato circa vesperam (ideoque an. DLXIII, quo dies XXV mensis Augusti in sabbatum incidit) de imperatore interficiendo, ubi sederet in palatio quidam conjuraverunt ». Narrat postea, ex conjuratoribus unum, rem ad imperatorem nuntiasse, et Sergium in Blachernarum ædem confugisse : eumque vi eductum, et examinatum hortatos esse fateri Isacium argentarium, et patricium Belisarium cum eo conjurationis hujusmodi participes : « Ac insuper argentarium Vitum, Paulumque Belisarii curatorem ejusdem fuisse conscios. Comprehensus igitur uterque, et Procopio præfecto traditus insidias omnes detulit, et patricium Belisarium accusavit. Confestim itaque in Belisarium imperator exarsit. Tum vero Decembris die quinto curiam convocavit imperator, adducto secum etiam sanctissimo pa-

triarcha Eutychio, eorumque confessionibus palam recitari jussis, Belisarius coram assistens et auditor graviter indoluit, et in imperatoris offensionem incurrit, qui militibus summissis domesticos ejus detinuit omnes, ipsum vero propria domo inclusum sub custodia servari præcepit ».

5. *Belisarius conjurationis particeps creditur.* — Paulo post eodem anno Alexandrino scribit Theophanes : « Julii mensis die decimo nono patricius Belisarius prioribus cunctis dignitatum honoribus restitutus, in gratiam quoque imperatoris rediit ». Dein anno Incarnat. secundum Alex. DLVII, kalendis Septemb. anni Christi DLXIV inchoato, ait : « Hoc anno, mense Martio, Indictione decima tertia, patricius Belisarius Byzantii moritur, facultatesque ejus omnes imperialibus Marinæ ædibus, et ejus ærario addictæ ». Tres erant Constantinopoli *domus nobilissimæ*, seu imperatorum filiabus potissimum addictæ, ex quarum una erat domus nobilissimæ Marinæ, quam extruxit Marina Arcadii imp. ex Eudoxia filia, quæ hoc tempore, ut ex laudatis Theophanis verbis intelligimus, recondendis imperatorum divitiis destinata erat. Verum Theophanes annos duos in unum confundit, quem errantem secutus est Cedrenus, qui ad annum Justiniani XXXVI, popularem illam seditionem refert, aitque, inter ejus auctores falso delatum esse Belisarium, « qui XIX Julii innocentia sua detecta, in publicum prodiit, et sua recuperavit ». Tum ad annum ejusdem imperatoris XXXVIII : « Moritur Belisarius patricius Byzantii », anno scilicet Christi DLXV, ut habet etiam Theophanes, a quo dissentit Cedrenus quoad annum, quo Belisarii innocentia detecta fuit.

6. *Innocens repertus.* — Baronius, qui hæc Cedreni verba non legerat, existimat *Belisarium* nunquam in pristinum restitutum fuisse, quod Cedrenus ad annum VII Justiniani scribat, Belisarium per calumniam delatum, *et magistratu et honore* exutum esse, nec ullam restitutionis ejus mentionem faciat. At *Belisarius* ter perduellionis falso accusatus est. Primo in Africa post *Gelimerum* devictum, ut testatur Procopius lib. 2 de Bell. Vandal. cap. 8, cujus etiam calumniæ meminit in Historia Arcana cap. 18, aitque male eum imperatorem ex Africa revocasse : « Belisarium confestim nullaque mora evocavit, insimulatum tyrannidis, quæ haud in hominem conveniret, scilicet ut ipse liberius exinde omnia traheret, abactisque spoliis assumeret Africam universam ». Sed imperator, nulla illius criminationis habita ratione, triumphum Belisario decrevit, neque hunc magistratu privavit, ut perperam scribit Cedrenus, qui hanc criminationem confundit cum secunda, de qua anno DXLII, num. 4 et seq. locuti sumus ; post quam etiam priorem dignitatem recuperavit, iterumque in Italiam adversus Gothos missus est.

7. *Ejus excæcatio et eleemosynæ petitio fabulosæ sunt.* — Cæterum excæcatio *Belisarii*, eleemosyna ab eo petita, aliaque id genus, quæ ex Joanne Tzetze poeta græco, aliisque recentioribus Baronius recitat, commenta sunt, quibus reclamante antiquitate, nulla fides habenda. Præterea neque Zonaras, neque Michael Glyca in IV parte Annalium, neque Constantinus Manasses a Baronio laudati quidquam habent, quod huic fabellæ suffragetur : quinimo omnes *Belisarium* in invidiam vocatum esse, ejusque innocentiam agnitam affirmant. Primus qui eam scriptis mandavit, fuit idem *Tzetzes*, qui sub finem sæculi duodecimi vixit, quique in Historia 86, ea de Belisario habet, quæ Baronius in medium profert. Verùm huic poetæ eo minus fides adhibenda, quod ipsemet ibidem dicat, *in aliis chronicis* legi eum excæcatum non fuisse ; sed in ordinem redactum, et iterum postea restitutum. Ex quo liquet, *Tzetzen* de Belisarii casu parum edoctum fuisse. Poeta iste a Vossio in opere de Poetis Græcis prætermissus. Procopius in Historia Arcana de hac ultima calumnia in *Belisarium* structa non loquitur, qui eam scripsit anno DLIX : cap. enim 18 incursionis Hunnorum in ditiones imperii Romani meminit, et cap. 24 ait, *duos jam* et *triginta* excurrere annos, ex quo Justinianus imperium suscepit. « Ducebat Belisarius originem ex Germania, quæ inter Thraces et Illyrios sita est », inquit Procopius lib. 1 Wandal. c. 11, quæ Thraciæ urbs metropolis erat. Item Procopius initio lib. 3 de Bello Goth. laudes ejus pluribus persequitur, aitque præditum eum fuisse singulari continentia, munificentia in milites, in rebus omnibus solertia, in rebus adversis imperturbatum animum ostendisse, et in prosperis superbia non elatum.

8. *Pragmatica sanctio Childeberti regis, vel interpolata, vel fictitia.* — Ad num. 9 et seqq. Refert Baronius ex Aimoino lib. 2, cap. 20, Pragmaticam sanctionem Childeberti regis de bonis a se donatis Ecclesiæ sancti Vincentii, modo sancti Germani appellatæ, cujus hæc est subscriptio : « Datum quod fecit mense Decembri, die sexto, anno quadragesimo octavo, postquam Childebertus rex regnare cœpit ». Verum Labbeus in Diatriba *de Aimoino* dissertationi de scriptoribus Ecclesiasticis subjuncta, jam ostendit, illud Pragmaticum cum aliis ad monasterium et abbates sancti Vincentii, seu sancti Germani de Pratis spectantibus, Aimoini Historiæ ab anonymo Pratensi monacho fuisse intermixtum anno circiter millesimo centesimo sexagesimo quinto : quod et docent tam editio Duchesniana, quam varia Mss. Aimoini exemplaria. Imo Cointius an. DLVIII, num. 60, aliique quidam viri docti existimant Diploma illud suppositium ; in illo enim dicitur factum esse *cum consensu et voluntate Francorum et Neustrasiorum ;* cum tamen ab eo tempore, quo Austrasiorum ac Neustrasiorum nomina in usu esse cœpere, Occidentales Franci promiscue dicti sint Franci, ac Neustrasii, nec unquam in eodem textu cum diversa significatione nominati reperiantur. Præterquam quod variæ leguntur in eo Pragmatico interpolationes,

de quibus idem Cointius, et ante eum Launoius egere.

9. *Pax Romanos inter et Persas sancita.* — Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DLV kalend. Septemb. sequentis Christi anni inchoato scribit : « Petrus magister e Persia reversus est, constitutis in annos septem pacis conditionibus, quod ad Laziceu, aliasque Orientis regiones spectabat ». Sed Theophanes de rebus Persicis non satis edoctus erat. Quare ejus narratio ex aliis supplenda. Anno DLVI, Romani et Persæ certis conditionibus arma posuere, « donec arctius aliquod perfectiusque fœdus principes utrinque inirent », ut inquit Agathias ipso fine lib. 4, ut vero Menander Protector in Excerpt. de Legat. pag. 133, et seqq. refert, tandem pacem « omnibus numeris absolutam, et quæ in perpetuum obtineret, facere, Romanorum et Persarum reges, desiderium cœpit ». Hujus rei gratia Justinianus *Petrum* prætorianarum cohortium præfectum, Chosroes *Indegovareh* legatum dignitate Zichum, *quæ maximæ est apud Persas auctoritatis* ad fines circa Daras misere, « ubi tandem decreto sancitum est, ut per quinquaginta annos pax esset, Romanis Laziceu Persæ redderent. Valere pacis conditiones, et utrinque observari, hac per Orientem, hac per Armeniam, et per ipsam quoque Laziceu. Triginta aureorum millia singulis annis, quibus pax erit, Romanos Persis præstare : universam decem annorum hujus annuæ præstationis quantitatem ita repræsentari, ut septem annorum summa præsenti pecunia, trium reliquorum annorum, quæ restabant ex decem, statim a decurso et peracto septennio persolverentur. Deinde per reliquos annos ex conventione solutio fieret ».

10. *In ea Christiani regni Persici comprehensi.* — Paulo post pag. 142 ait Menander : « His ita decretis et corroboratis, separatim pacta sunt interposita de Christianis, ut illis liceret templa construere, et sine ullo timore sacra peragere, et gratiarum actiones per hymnos Deo, sicut apud nos fieri consuevit canere, neque cogi magicis ceremoniis interesse, aut invitos colere et venerari deos, qui apud Medos deorum numero habentur. Neque tamen ideo Christiani auderent conari magica sectantes in suam sententiam pertrahere. Obtinuit quoque, ut Christianis potestas esset mortuos sepulcris condere, et illis ad nostrum morem justa persolvere ». Dein scribit Menander : « Petrus illic (scilicet in confiniis, ubi pax pacta fuerat) remansit, ut festum Nativitatis Christi Dei (instabat enim augusta et veneranda dies) sancte et religiose coleret. Nec multo post illic adhuc Epiphania quoque ex Ecclesiæ constitutione sancta habita, celebravit ». Postea ad Chosroen accessit, et *Suaniam* regi Lazorum alias subjectam Romanis reddi postulavit. Sed Chosroes jam constitutis nihil addere voluit, de Suanis cum contemptu locutus : « Suanos juga Caucasi habitare, esse latrones, prædarum abactores, et quorumcumque gravium et immanium scelerum patratores ». Subjunxit Chosroes : « Hodie præterierunt decem anni, ex quo Suaniam occupavimus : legatos sæpius a vobis excepimus, et nullam unquam mentionem de Suania fecistis ». Nihil itaque Petrus de Suania obtinuit ; sed tamen utraque regna bellum deposuerunt. « Nec multo post Petrus cum Byzantium rediisset, mortuus est », inquit Menander. Quare cum *Suania* anno DLI ipso tempore, quo secundæ Induciæ quinquennales constituerentur in potestatem Persarum venerit, ut suo loco ostendi, hoc anno pax hæc Romanos inter et Persas sancita, et *Menander* intelligendus de die Ephiphaniæ sequentis Christi anni, quo juxta Theophanem post kal. Septemb. *Petrus* Constantinopolim rediit, ubi et mortuus est. Præterea pacem istam hoc anno stabilitam fuisse, certo argumento est legatio *Chosrois* ad Justinum imp. anno DLXXI missa, de qua anno DLXXII, num. 13 verba faciam.

11. *Obitus Clotarii regis Francorum.* — Obiit hoc anno *Clotarius* Francorum rex, ut anno DLXV dicemus. Ad hunc etiam annum revocanda mors sancti *Medardi* episcopi Noviomensis, de quo anno DLXIV agetur.

JOANNIS ANNUS 3. — CHRISTI 562.

1. *Childeberti regis obitus et monumenta ab eo excitata.* — Novus illuxit annus, idemque Domini quingentesimus sexagesimus secundus numeratur, atque post consulatum Basilii vicesimus primus, decimæ Indictionis: quo religiosissimus Francorum rex Childebertus sanctis operibus clarus ex hac vita migravit, agens in suo regno annos quadraginta novem. Ad hunc usque annum saltem pervenisse ipsum vetera scriptorum monumenta anno superiori recitata satis docent. Unde emendes qui eidem tribuunt annos quadraginta quatuor: nam præter ea quæ dicta sunt, constat ex Fortunato ad tempora Euphronii episcopi Turonensis atque Germani pervenisse, qui haud pridem (ut diximus) creati fuere episcopi. Sane quidem Aimoinus atque Papyrius qui res Francorum accuratius sunt prosecuti, ad dictum a nobis positum annorum numerum eumdem regem pervenisse testantur. Porro ubi defunctus est, in erecta ab ipso Basilica S. Vincentii (quod jusserat) sepultus fuit: ad cujus sepulcrum ejusmodi inscriptio exarata legitur [1].

Francorum rector, præclarus in agmine ductor,
Cujus et Allobroges metuebant solvere leges,
Dacus, et Arvernus, Britonum rex, Gothus, Iberus :
Hic situs est, dictus rex Childebertus, Honestus.
Condidit hanc aulam Vincenti nomine claram
Vir pietate cluens (clarens), probitatis munere pollens,
Amplectens humiles, prosterneus mente rebelles.
Templa Dei dicans, gaudebat, bona repensans :
Millia mendicis solidorum dans et egenis,
Gazarum cumulos satagebat condere cœlo.

2. Porro idem rex religionis propensioris cultus alia plura monumenta reliquit, nempe hospitalem domum pauperibus exstructam Lugduni, cujus est mentio in Concilio Aurelianensi [2]; celeberrimum insuper monasterium Arelatense, cujus meminit S. Gregorius [3], cum illud locupletat privilegiis : necnon etiam monasterium Modoalense, in quo S. Carilephus una cum suis monasticam vitam summa excoluit diligentia, ut ejus Vitæ Acta[1] significant. Sed et alia multa fuisse, non dubium est, quæ nos latent.

3. *Succedit Clotarius, qui filio Chramno parcit.* — Post obitum vero Childeberti regis Clotarius germanus ejus regnum, filiabus ejectis, accepit, solusque totius Francorum regni monarchia potitus est. Qui Parisios veniens, et in morbum repente incidens, a S. Germano ejus civitatis episcopo, cujus contemptus causa ille divinitus immissus erat, curatur. Sed quomodo id acciderit, accipe a Fortunato, dum ait [2] : « Cum S. Germanus ad gloriosum Clotarium regem occurrisset; nec tamen de sancto viro stante ante palatium ei fuisset indicatum : mora facta ante vestibulum, non præsentatus, domum revertitur. At sequens nox consuetis in oratorio vigiliis ducitur : rex dolore atque febris infestatione torquetur. Vix primo diluculo ad domum pontificis a proceribus concursatur : pœna regis exponitur; et ut sua visitatione regis doloris vim mitiget, optimates deprecantur. Mox apud pietatis virum injuriæ causa postponitur : et qui ante nec nuntiabatur, intrat jam honoratus, et exoratus palatium visitat. Tunc rex vix assurgens de lectulo, cæsum se divino flagello conqueritur, allambitque palliolum, et vestem sacerdotis deducit gaudens per loca doloris : culpam namque confessus est criminis, et sic dolor omnis fugatur. Itaque actum est, ut cujus incurrebat de contemptu periculum, sentiret de contactu remedium ». Hæc Fortunatus. Porro ubi monarchiam Clotarius Galliarum obtinuit, cum cæteros viros sanctos, tum præcipue S. Maurum, qui a S. Benedicto missus erat in Gallias ad propagandam vitam monasticam, coluit, multaque erga ejus monachos exhibuit pietatis officia, atque contulit beneficia, quæ Mauri Acta prosecutus Faustus pluribus narrat. Pepercitque iterum

[1] Apud Aimoin. l. II. c. 9. — [2] Conc. Aurel. V. c. 15. — [3] Greg. l. VII. Ep. CXI.

[1] Extant apud Sur. tom. IV. die 1. Jul. — [2] Fortun. in Vita S. Germani c. 24. apud Sur. tom. III.

filio suo Chramno sæpius rebellanti Clotarius hoc anno, ubi monarchiam est consecutus; sed frustra: nam de eo ista Gregorius [1] :

4. « Chramnus patri repræsentatur, sed postea infidelis extitit. Cumque se cerneret evadere non posse, Britannias petiit, ibique cum Conobio Britannorum comite ipse et uxor ejus et filiæ latuerunt. Wilicharius autem socer ejus ad Basilicam sancti Martini confugit. Tunc sancta Basilica a peccatis populi ac ludibriis, quæ in ea fiebant, per Wilicharium, conjugemque ejus succensa est : quod non sine gravi suspirio memoramus. Sed et civitas Turonica ante annum jam igne consumpta fuerat, et tot Ecclesiæ in eadem constructæ desertæ relictæ sunt. Protinus beati Martini Basilica, ordinante Clotario rege, stanno cooperta est, et in illa qua prius fuerat elegantia reparata ». Hæc Gregorius : reliqua autem de Clotario suo loco.

5. *Cassiodorus a cujus Paschali computo Indictiones cœptæ, monasterium sibi ædificat, monachos instituit, bibliothecam instruit, sacris scriptis et litterariis laboribus clarescit.* — Sed ratio temporis a nobis exigit, ut doctissimum illum et æque sanctissimum virum decus Romanæ nobilitatis præfecturis innumeris diutius illustratum conveniamus Aurelium Cassiodorum, non otiosum illum quidem, licet feriatum degentem in monasterio quod extruxit : ubi velut in portu residens post naufragia regum Gothorum, quorum regna prætoria præfectura curarat, Deo et litteris vacans, reliquum vitæ tempus ad obitum usque semper aliquem fertilissimi ingenii partum edens, effœtam licet annis, fœcundam frugibus senectutem ducebat. Scribebat hoc anno Paschalem computum, et de Indictione adinvenienda currente, ac de Epacta, aliisque ad Paschalis temporis computum spectantibus. In quibus singulis disponendis quam adamussim in omnibus idem ipse nostræ consentiat Annalium Chronographiæ (quod ex aliis testibus sæpe docuimus) ipsum audi ista dicentem : « Si nosse vis, quotus annus est ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi : computa triginta sex per quindecim, fiunt quingenti quadraginta : his semper adde duodecim, et fiunt quinquaginta duo : adde et Indictiones anni cujus volueris, ut puta, decimam, vicies semel post consulatum Basilii junioris : sunt quingenti sexaginta duo, etc. » Ac paulo post : « Si vis scire, quota est Indictio, ut puta vicies semel post consulatum Basilii junioris : sume ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi, id est, quingentos sexaginta duos : his semper adjice tria; fiunt quingenti sexaginta quinque. Hæc partire per quindecim; remanent decem : decima est Indictio ». Hæc ipse, præsentem designans annum.

6. Nos igitur ab eodem Cassiodoro hæc accurate tractante, accepto hoc anno tradito, Indictionis inveniendæ numerandæque modo, singulos post hæc annos Indictionis nota signaturi sumus. Cum enim jam prope nos deserant consules, per quos hactenus annos singulos numerare consuevimus, vel admodum infrequentes inveniantur : nihil est ut per eos annos singulos numerare possimus : unde opus est per Indictionum periodos deducere temporum supputationem. In quo illud monendum, quod etsi numeret Cassiodorus ab Incarnatione, nos vero a natali Domini, unus idemque annus Domini est, cum novem tantum menses intercedant ab Incarnationis tempore usque ad natalem ipsius diem, idemque annus sit sub consulatu Basilii vicies semel signatus, ut etiam numeratum eum vides a Cassiodoro. Verum si a mense Septembri, more majorum, numerare cœperis Indictiones : tunc fiet non eadem sit Indictio anni ab Incarnatione numerati, et ejus qui exorditur a sequenti natali Domini : sæpe enim opus erit ut unius numero crescat annus a Domini natali notatus, sicque hic ipse annus Domini quingentesimus sexagesimus secundus, sub consulatu Basilii vicies semel, Indictionis decimæ ab Incarnatione Domini, idem sit Indictionis undecimæ a natalis tempore. Quamobrem cum hoc anno Indictio decima a Cassiodoro ponatur, undecima ponenda a nobis esset, ipsa incipiente a mense Septembri ejusdem anni quingentesimi sexagesimi secundi Incarnationis Domini, qui deducitur usque ad vicesimam quintam mensis Martii anni hujus, a quo tempore postea sexagesimus tertius incipit numerari.

7. Quoniam vero majores nostri, qui Christi annis conjunxere Indictiones, eos non a natali Domini, sed ab Incarnatione (ut vides) incipiunt numerare : nos ad evitandas perplexitates eodem pariter ordine jungemus Christi annis Indictiones, ita ut præsenti anno, veluti fit ab Incarnatione inchoatus, ex sententia Cassiodori decimam ponamus Indictionem. Cæterum nequaquam fit præjudicium institutæ chronographiæ; cum eodem anno et sub iisdem consulibus (ut sæpe dictum est) quo Christus est incarnatus, pariter et natus sit, curratque idem annus, licet non eadem Indictio, absoluta priori mense Septembri, quo et sequens inchoatur. Hæc igitur meminisse oportuit, ut in ponendis Indictionibus nostri instituti ratio habeatur. Sed ad Cassiodorum redeamus.

8. Ut autem tanti viri memoria nostris Annalibus pressius inhæreat, præter illa quæ de ipso superius dicta sunt, quæ sunt reliqua recolamus; ne qui nobis scribentibus quamplurima suppeditavit, suumque sæculum mirifice illustravit, ipse obscurus prætereat, atque ingrata nimis oblivione sepeliatur inglorius. Qui igitur a tempore Theodorici Amali regis usque ad Vitigem itidem Italiæ regem, apud ipsos Gothorum reges florentissime vixit, summis semper honoribus auctus; exsaturatus ad nauseam usque continuatione amplissimorum magistratuum, quo turbulentius mundi pelagus magis expertus est, eo libentius tenui cymba contulit se in solitudinem, exoptatum diu portum tran-

[1] Greg. Tur. l. IV. c. 20.

quillitatis, nempe in monasterium a se constructum, de quo ipse pluribus in libris de Divinis Lectionibus[1] meminit; appellatque ipsum monasterium Vivariense, sive Castellense, ita a loco denominatum, ubi (ut ait) piscosus amnis Pellena dictus se mittit in mare. Sane quidem ubi iste situs fuerit qui ab ipso Cassiodoro describitur locus, haud facilis est inventu: ex Gregorio tamen Romano Pontifice in Epistola ad Joannem Scyllitanum episcopum, ubi positum fuerit ipsum Cassiodori monasterium, quod Castellense nominatum tradit, possumus intelligere.

9. Meminit enim ipse [2] de Castellense sive Castelliense monasterio a Romanis Pontificibus privilegiis communito; traditque collocatum fuisse apud civitatem Scyllitanam. Et ne quis putet S. Gregorium de alio aliquo Scyllitano, sive Scyllacæo loco esse locutum, quam de eo qui in extrema parte Calabriæ, sive dixeris Magnæ Græciæ situs est, ubi famosus Scyllæ contra Caribdim scopulus imminet, a quo civitas nomen accepit; satis id intelligere possumus ex alia Epistola [3] ejusdem Gregorii papæ ad Secundum Tauromenii episcopum data, cui committit causam ejusdem Castelliensis monasterii monachorum. Esse autem Tauromenium in Sicilia civitatem ex adverso littore positam nemo ignorat. Cæterum de Pellena amne nusquam mentionem reperimus. At ex his quæ dicta sunt, minime induci possumus, ut credamus (quod alii dicunt) Cassiodori monasterium in Ravennate fuisse territorio collocatum. Remotiora videtur quæsisse loca qui sæculo nuntium omnino remisit, et non ubi assiduo bella vigebant.

10. Sed cur duo nomina uni monasterio ab ipso indita, cum ejusmodi affixit titulum loci descriptioni, videlicet, De positione monasterii Vivariensis, sive Castellensis, accipe quæ ipse in fine ejus capitis habet his verbis : « Si nos in monasterio Vivariensi (sicut credere dignum est) divina gratia suffragante cœnobiorum consuetudo competenter adjuvat, et aliquod sublimius defectos animos optare contingat : habetis montis Castelli secreta suavia, ut velut anachoritæ, præstante Domino, esse positis : sunt enim semota et emicantia eremi loca, quando muris pristinis ambientibus probantur inclusa ». A vivariis vero piscium Vivariense monasterium esse dictum, ipse superius testari videtur, ubi ait : « Maria quoque nobis ita se subjacent, ut piscationibus variis pateant, et captus piscis, cum libuerit, vivariis possit includi. Fecimus illic, juvante Domino, grata receptacula, ubi sub claustro fideli vagetur piscium multitudo, ita consentanea montium speluncis, ut nullatenus se sentiat captum, cui libertas est escas sumere et per solitas se cavernas abscondere ». Hæc de loco et nominibus monasterii.

11. Porro ita ipsum optime, civitatis instar, instituit, ut nihil Deo servientibus ex iis deessent, quæ Christiano philosophanti ad rerum divinarum contemplationem conducerent. Describit ipse [1] eadem utensilia : ubi et de lucernis ex Archimedis officina sumptis hæc mira : « Paravimus etiam nocturnis vigiliis mechanicas lucernas conservatrices illuminantium flammarum, ipsas sibi nutrientes incendium, quæ, humano ministerio cessante, prolixe custodiant uberrimi luminis, abundantissimam claritatem ; ubi olei pinguedo non deficit, quamvis flammis ardentibus jugiter torreatur ». Et de horologiis ista mox subjicit : « Sed nec horarum modulos passi sumus ullatenus ignorare, qui ad magnas utilitates humani generis noscuntur inventi. Quapropter horologium vobis, quod solis claritas indicet, præparasse cognoscor : alterum aquatile, quod die noctuque horarum jugiter indicet quantitatem : quia frequenter nonnullis diebus solis claritas abesse cognoscitur, miroque modo in terris aqua peragit, quod solis flammeus vigor desuper modulatus excurrit. Ita quæ natura divisa sunt, ars hominum facit ire concorditer ; in quibus fides rerum tanta veritate consistit, ut quod ab utrisque geritur, per internuntios existimes constitutum. Hæc ergo procurata sunt, ut milites Christi certissimis signis admoniti, ad opus exercendum divinum quasi tubis clangentibus evocentur ». Hæc ipse.

12. Sed quod omnibus præstat, egregiam plane eisdem vitam monasticam excolentibus ibidem bibliothecam constituit, quam et in commentario Institutionis divinarum lectionum descripsit : quo et effecit, ut (quod in ejus Præfatione profitetur) cum bellis pax esset in Italia ubique turbata, ob idque ad discendum scholæ minime essent apertæ; ipse addiscere cupientibus doctores veluti in cathedris constituerit, cum eorum scripta per novem (ut ipse testatur [2]) distincta armaria ibidem collocavit. Sed audi consilium ejus, quod præfando declarat his verbis : « Quoniam non habet locum res pacis temporibus inquietis : ad hoc divina charitate probor esse compulsus, ut ad vicem magistri, introductorios vobis libros istos, Domino præstante, confecerim, per quos (sicut æstimo) et Scripturarum divinarum series, et sæcularium litterarum compendiosa notitia, Domini munere panderetur».

13. Et post hæc, qui e singulis sit accipiendum libris, sic utiliter admonet : « In quibus non propriam doctrinam, sed priscorum dicta commendo, quæ posteris laudare fas est, et prædicare gloriosum. Quoniam quicquid de priscis sub laude Domini dicitur, odiosa jactantia non putatur ». Et paulo post, non propriam sed priscorum esse in divinis rebus sententiam sectandam, his verbis docet: « Quapropter, dilectissimi fratres, indubitanter ascendamus ad divinam Scripturam per expositiones probabiles Patrum, veluti per quamdam scalam visionis Jacob [3]; ut eorum sensibus provecti, ad

[1] Cass. de divin. lect. c. 29. — [2] Greg. l. VII. Ind. I. Ep. XXXIII. — [3] Ibid. Ep. XXXI.

[1] Cassiod. de div. Instit. c. 29. 30. 31. — [2] Cassiod. Instit. divin. lect. c. 8. et 11. — [3] Gen. XXVIII.

contemplationem Domini efficaciter pervenire mereamur. Ista enim fortasse scala Jacob, per quam Angeli ascendunt atque descendunt; cui Dominus innititur, lapsis porrigens manum et fessos ascendentium gressus sui contemplatione sustentans ». Hæc ipse : qui et quæ tyronem deceant, quæve provectioribus sint proponenda, magna habita discretione partitur.

14. Præter autem sanctorum Patrum varia scriptorum monumenta, recentiorum lucubrationes recenset auctorum, ut Dionysii Exigui, Epiphanii, Bellatoris, Eugipii, Primasii; quorum omnium superius suis locis fecimus mentionem. Meminit et Mutiani viri disertissimi, cujus se opera usum tradit, ut triginta quatuor homilias S. Joannis Chrysostomi in Epistolam Pauli ad Hebræos latinitate donaret. Porro hunc crediderim Mutianum illum faventem quintæ Synodo et Romanis Pontificibus in damnatione Trium Capitulorum, redarguentemque Africanos obstinate nimis resistentes, et schismate se ab Ecclesia Catholica dividentes : adversus quem Facundus Hermianensis episcopus opusculum scrisit, cujus ante meminimus.

15. Agit præterea Cassiodorus, dum relegit suam bibliothecam, de quodam Petro abbate in Africa; cujus scripta dum recenset, hæc ait [1] : « Petrus abbas Tripolitanæ provinciæ, S. Pauli Epistolas exemplis opusculorum S. Augustini subnotasse narratur, ut per os alienum sui cordis declaret arcanum : quæ ita locis singulis competenter aptavit, ut hoc magis studio beati Augustini credas esse profectum (perfectum). Mirum est enim sic alterum ex altero dilucidasse, ut nulla verborum suorum adjectione permixta, desiderium cordis proprii complesse videatur : qui vobis inter alios Codices, divina gratia suffragante, de Africana parte mittendus est ». Hæc de Petro Cassiodorus.

16. Tu vero scito, lector, ejusdem Petri extare labores, sed Bedæ nomine editos; quod ut probaret qui Præfationem præfecit operi, Bedæ quædam verba id testantia recitat ad finem (ut ait) historiæ ipsius apposita : sed cum desiderentur illa in ipsa recentiori etiam Bedæ edictione, imposturam arbitror. Absit a venerabilis Bedæ probitate, alienos sibi partus supposuisse. Sed sicut Bedæ illud opus non est, ita nec Flori abbatis, cui a Sigeberto tribuitur. Quis vero ejus sit legitimus auctor, satis definitam habes litem, nempe esse opus illud Petri abbatis Tripolitani : quod (ut vidimus) Cassiodori testificatione monstratur.

17. Inter alios autem illustres viros quorum ibidem Cassiodorus meminit, Eusebius cæcus est nemini notus, nisi qui commentarium illum legerit. De ipso enim hæc habet [2] dum de Dydimo Alexandrino agit : « De Didymo quod ferebatur mihi pæne impossibile videbatur esse, cum legerem : nisi de partibus Asiæ quemdam ad nos venire Eusebium nomine contigisset. Qui se infantem quinque annorum sic excæcatum esse narrabat, ut sinistrum ejus oculum excavatum orbis profundissimus indicaret; dexter vero globus vitreo colore confusus, sine vivendi gratia infructuosis usibus volvebatur. Hic tantos auctores, tantos libros in memoriæ suæ bibliotheca condiderat, ut legentes probabiliter admoneret, in qua parte Codicis quod prædixerant invenirent. Disciplinas omnes et animo retinebat, et expositione planissima lucidabat ». Et post alia de ejus lucubrationibus : « Quem tamen adhuc Novatianæ pravitatis errore detentum misericordia Domini suffragante, rectæ fidei credimus illuminatione complendum; ut quem scripturas suas animo fecit discere, jubeat Catholicæ fidei integritate pollere ». Hæc Cassiodorus.

18. Sed jam ipsius recenseamus Cassiodori lucubrationes, quas in eadem collocavit bibliotheca; et quo ordine scriptæ fuerint, pernoscamus. Scripsit perbreve Chronicon usque ad annum Domini quingentesimum decimum nonum, id Theodorico rege petente : itemque de rebus Gothicis duodecim libros, ut ipse tradit in Variarum Præfatione : idipsumque et Jordanus, qui eos in compendium redegit. Variarum insuper duodecim libros collectos Epistolarum in eadem bibliotheca posuit asservandos. Mox vero scripsit librum de Anima, ut ipse testatur, cum ita exorditur [1] : « Cum jam suscepti operis optato fine gauderem, meque duodecim voluminibus jactatum, quietis portus exciperet, ubi etsi non laudatus, certe liberatus adveneram; amicorum me suave collegium in salum rursus cogitationis exposuit : postulans, ut aliqua, quæ tam in libris sacris, quam in sæcularibus abstrusa compereram, de animæ substantia, vel de ejus virtutibus aperirem, etc. » Habet idipsum in undecimi libri Variarum Præfatione. Porro ex dictis etiam illud apparet, tamdiu permansisse ipsum in sæcularibus curis, quandiu vixere illi Gothorum reges, quibus in amplissimis præfecturarum ordinibus militabat usque ad Vitigem : inde vero sæculo huic nuntium remisisse, atque monasterii captasse quietem : cum jam degustans spiritalis vitæ dulcedinem, cratere potatus sapientiæ, hoc ore promebat, styloque pingebat, quo erat plenus interius : nam in fine ejusdem opusculi : « Tibi denique Domino (inquit) nobilius est servire, quam mundi regna capessere; quando ex servis filii, ex impiis justi, de captivis reddimur absoluti, etc. »

19. Tunc temporis etiam, hortatu Summi Pontificis, Psalmos accepit interpretandos, ut ipse profitetur, cum ait in ipsius operis Præfatione his verbis : « Repulsus aliquando in Ravennate urbe sollicitudinibus dignitatum, et curis sæcularibus noxio sapore conditis, cum Psalterii cælestis animarum mella gustassem, etc.» In fine autem : « Quocirca, inquit, Pater Apostolice, cælestes litteras sanctis monitis reddidisti, præstante Deo, tua imitatione provocatus, abyssus divinas ingrediar ». Ea scrip-

[1] Cassiod. Instit. divin. lect. c. 8. — [2] Ibid. c. 3.

[1] Cal. in Præf. l. de anima.

tione perfecta, ad Salomonis Parabolas stylum convertit: id enim ipse pollicitus est in fine ejusdem commentarii super Psalmos: idemque in Institutione divinarum lectionum super Psalmos a se editas lucubrationes affirmat: sed et in Parabolas Salomonis meminit in Prologo[1] aliqua commonuisse. Quos autem post hæc ipse ediderit commentarios, audi ipsum eosdem hoc ordine referentem[2]:

20. « Jam tempus est, ut totius operis nostri conclusionem facere debeamus, ut melius in animo recondantur quæ septenaria conclusione distincta sunt. Prima post commenta Psalterii, ubi, præstante Domino, conversionis meæ tempore primum studium laboris impendi. Secunda deinde post Institutiones quemadmodum divinæ et humanæ deberent intelligi lectiones, duobus libris (ut opinor) sufficienter impletis, ubi plus utilitatis invenies, quam decoris. Tertia post expositionem Epistolæ quæ scribitur ad Romanos, unde Pelagianæ hæreseos pravitates amovi, quod etiam in reliquo commentario facere sequentes admonui. Quarta post Codicem, in qua artes Donati cum commentis suis et librum de Etymologiis, et alium librum sacerdotis de Schematibus, Domino præstante, collegi; ut instructi simplices fratres, ubi necesse fuerit, similia dicta sine confusione percipiant. Quinta post librum quoque Titulorum, quem de divina Scriptura collectum, Memorialem volui nuncupari, ut breviter cuncta percurrant, qui legere prolixa fastidiunt. Sexta post complexiones in Epistolis Apostolorum, et Actibus Apostolorum, et Apocalypsi quasi brevissimas explanationes decursas. Septima ad amantissimos orthographos discutiendos anno ætatis meæ nonagesimo tertio, Domino adjuvante, perveni ». Hæc ipse de suis scriptis hactenus editis.

21. In quibus omnibus sane admirari non desino doctissimi viri incredibilem animi demissionem, facti (secundum Apostolum)[3] omnia omnibus: etenim non quæ sua sunt quærens, sed aliorum, prima etiam rudimenta in decrepita senectute monachos veluti pueros docere voluit, et tanquam puerorum manum tenere, et ad characteres recte formandos ducere non recusavit: in eorumdem enim fratrum utilitatem plurimum se laboris insumpsisse testatur, ut secundum orthographiam jam librariorum incuria prætermissam, ad utilitatem legentium, sacros Codices restitueret: nam audi ipsum, dum in Præfatione Institutionis divinarum lectionum hæc ait: « Illud quoque credidimus commonendum, sanctum Hieronymum simplicium fratrum consideratione pellectum, in prophetarum Præfatione dixisse, propter eos qui distinctiones non didicerunt apud magistros sæcularium litterarum, colis et comatibus translationem suam, sicut hodie legitur, distinxisse. Quod nos talis viri auctoritate commoniti, sequendum esse judicavimus, ut cætera distinctionibus ordinentur, etc. » Verum licet diligentissimis notariis opus delegarit, ipse tamen plurimum laboris insumpsit, ut cunctos a se in bibliotheca positos Codices cum aliis antiquis voluminibus sedulo legendo conferret. Sed qua hæc tanta ipse mercede? in fine operis posita ipsius verba audi: « Valete, fratres, atque in orationibus vestris mei memores esse dignemini, qui inter cætera et de orthographiæ virtute, et de distinctione ponenda (quæ nimis pretiosa cognoscitur) sub brevitate commonui: et quemadmodum Scripturæ divinæ intelligi debeant, copiosissime legenda præparavi: quatenus sicut ego vos ab imperitorum numero sequestratos esse volui, ita nos virtus divina non patiatur cum nequissimis pœnali societate conjungi ».

22. Sed quid postea? num hic finis ejus didascaliæ? minime gentium. Etenim post hæc quos recte scribendi facultatem docuit, eosdem arte grammatica reddere voluit diligenter excultos, dum ejusdem de eadem Grammatica librum conscripsit: sed et postea de Rhetorica breve adjecit compendium, de Dialectica etiam copiosius volumen, necnon de Arithmetica, de Musica, de Geometria, et Astronomia, non evanescens quidem in philosophorum sententiis, sed de ea persecutus, quæ lectorem sobrium reddant ac pium: nam hæc habet in fine libri de Astronomia: « Nobis sufficit quantum in Scripturis sacris legitur, tantum de hac arte, (nempe Astronomia), sentire: quia nimis indecorum est, hinc humanam sequi sententiam, unde quantum nobis expedit, divinam noscimur habere doctrinam ». Hæc ipse, explosa penitus a fidelium corde ea, quam judiciariam dicunt, Astronomia, eventa hominum præsignante. Ad postremum autem libellum addidit de Paschali computo, quem hoc ab eo anno esse elucubratum, ex annorum numero post Basilii consulatum designato (ut dictum est) satis manifeste apparet: an autem post hæc aliquid scripserit, nobis ignotum; quantumque vitam duxerit, pariter incompertum: sed prope centenarium ex hac vita migrasse, ex dictis possumus opinari.

23. Quod autem ad reliquas superius non numeratas Cassiodori lucubrationes pertinet: ante duodecim libros Variarum ipse de se testatur[1], dixisse panegyricos regibus atque reginis; insuper Ecclesiasticam historiam ex Socrate, Sozomeno, atque Theodoreto tripartitam contexuisse, iisdem auctoribus (ut ipse affirmat) ab Epiphanio in latinum versis. Addit de Schematibus et Tropis libros duos, quos ante libros de Orthographia positos habes. Sic igitur, qui vegetiorem ætatem in optima regni gubernatione utiliter honorificeque consumpsit, nec in decrepita senectute labores ad res divinas conversos vel minimum intermittens in suo monasterio tandem sancto fine quievit; ad monasterii curam duobus

[1] Cassiod. Instit. div. lect. c. 5. — [2] Cassiod. de Ortograph. in Præf. — [3] 1. Cor. IX.

[1] Cassiod. in Præfat. Variar.

præfectis abbatibus viris sanctissimis, Chalcedonio scilicet atque Geronio, quorum alter Vivariensibus cœnobitis, Castellensibus alter præesset ibidem junctis anachoretis. At de Cassiodoro satis.

Anno periodi Græco-Romanæ 6055. — Anno Æræ Hispan. 600. — Jesus Christi 562. — Joannis III papæ 3. — Justiniani imp. 36.

1. *Octava Justiniani quinquennalia.* — Hic annus ista formula notatus : *Post consulatum Basilii U. C.* XXI, vel secundum aliquos, *post consulatum Basilii V. C. anno* XXII. In hunc annum incidunt octava quinquennalia Justiniani post Justinum imperantis, quorum indicium dedicatio Ecclesiæ sanctæ Sophiæ, de qua mox.

2. *Moritur Childebertus Francorum rex.* — A num. 1 ad 5. Gregorius Turonensis lib. 4. cap. 5, ubi de morte *Childeberti* Francorum regis agit, quot annis regnaverit, non memorat, et Aimoinus lib. 2, cap. 29, annos XLIX ei attribuit. Sed non dubium, quin Marius in Chronico *post consulatum Basilii anno* XVII, anno nempe DLVIII recte scripserit : « Hoc anno Childebertus rex Francorum transiit : et oblinuit regnum ejus Clotarius rex frater ejus ». Regnavit itaque *Childebertus* annos XLVII aut XLVIII incompletos. Diem ejus emortualem notarunt Usuardus in suo martyrologio, et auctor anonymus, qui vitam sancti Droctovei abbatis monasterii sancti Germani Parisiis ab eodem Chitdeberto post suum ex Hispania reditum in honorem sancti Vincentii martyris fundati, recitatam a Bollando ad diem x Martii, scripsit, diem nempe vicesimum tertium mensis Decembris. Habuit in matrimonio *Ultrogotham* ab iis, qui Acta sanctorum scripsere, pluribus commendatam, quamque auctor Vitæ sanctæ Balhildæ reginæ tutricem pupillorum, nutricem egentium, et fidelium monachorum adjutricem appellat. Ex ea duas filias suscepit, quas interpolator Aimoini loco citato *Crothbergam*, et *Crothsindam* vocat. *Clotarius,* ad quem solum universum Francorum imperium devolutum est, *Ultrogotham*, ejusque filias post Childeberti mortem in exilium misit, ut testatur Gregorius lib. 4, cap. 20.

3. *Floret S. Carilephus abbas Anisolensis.* — Inter monasteria a *Childeberto* fundata memorantur monasterium illud *sancti Vincentii* Parisiis ædificatum, quod nunc monasterium sancti Germani de *Pratis* nuncupatur, monasterium *Arelatense,* de quo suo loco egimus, et monasterium sancti Carilephi, vulgo *Saint-Calais*, ut hodie vocatur, ad Anisolam fluvium in diœcesi Cenomanensi : illud enim, ut legitur apud Mabillonium in Gestis episcoporum Cenomanensium tomo III veterum Analect. pag. 76, Childebertus de rebus fisci sui locupletavit. Fuit *Carilephus* monachus Menatensis, tum Miciacensis monasterii, qui sedente Innocentio episcopo Cenomanensi, in diœcesim ejus venit, hujusque auxilio amplissimum construxit monasterium. *Childebertus* donationes eidem monasterio tam a se, quam ab Innocentio factas confirmavit præcepto a Mabillonio ibidem recitato pag. 86 cujus hæc subscriptio : « Datum dies octo quod facit mensis Junius. anno XV regni nostri », ideoque anno Christi DXXVI. Refertur etiam ibid. pag. 84 sancti Carilephi testamentum : *Dat. XV kal. Februarii anno* XIV *regnante Childeberto rege.* Quo anno obierit sanctus *Carilephus*, incompertum. Legenda ejus Vita apud Surium ad diem I Julii, et apud Mabillonium sæculo I Benedictino, ubi aliam a B. Siviardo abbate Anisolensi initio sæculi VIII scriptam et a Suriana diversam repræsentat.

4. *Floret Cassiodorus.* — Ad num. 5 et seqq. Pluribus de magno Aurelio *Cassiodoro* senatore agit hoc anno Baronius, quo ejus mortem consignat. Verum annus mortis ejus deficientibus veteribus monumentis definiri non potest, unde plures eam in annum DLXXV differunt. *Cassiodori* Vitam ex ejus operibus collegit Joannes Garetius monachus ordinis S. Benedicti e congregatione sancti Mauri, qui Cassiodori Opera in duos tomos distributa nuper in lucem emisit. Natus est clarissimis parentibus *Scyllacii*, quæ urbs Brutiorum tum erat primaria, quamvis eum Ravenna oriundum esse multi perperam crediderint. Ipse enim lib. 12, Epist. XV, patriæ suæ situm amœnissimum egregie describit. Anno DXXXVIII aut insequenti deposita præfectura prætorii, sæculoque valere jusso, in urbem *Scyllacium* quietioris vitæ desiderio contendit, juxta quam constructum a se monasterium, veluti tutissimum salutis portum, ingressus est; quod cœnobium prope Ravennam fuisse male aliqui existimarunt, ut ostendit Baronius, cui tamen, ut inquit Garetius, Pelena fluvius; qua Italiæ parte

suas aquas volveret, haud innotuit. Ejus fluenta monasterio Vivariensi admodum vicina Cassiodorus lib. de Divin. Lect. cap. 29 asserit, adeo ut « amnis arte moderatus in hortos, cum necessarius judicaretur, facile influeret », et qui hæc loca oculis perlustrarunt, affirmant, luce clarius patere fluvium *Pelenam* eum esse, quem hodie *Scyllacii* amnem vocant, et vicinum monasterio Vivariensi agrum labentibus leniter aquis irrigare. Unde cœnobium Cassiodori non procul *Scyllacio* distare nova certaque probatione ostendit Garetius, cum et illud *Pelenæ* undis pervium fuisse, vel Cassiodorus commemoret. Incertum vero, an cœnobium quod subter montem et cellulæ quas supra eumdem eremitis condidit Cassiodorus, unicum vel duplex monasterium censeri queant, ita ut quæ pars *Vivariensis* dicebatur cœnobitarum sedes esset; quæ *Castelliensis*, eremitarum. Incertum pariter, quis primus cœnobio Vivariensi præfuerit archimandrita : illud unum scitur ex Præfatione libri de Orthographia munus abbatis aliquando gessisse *Cassiodorum*. De ejus libris, virtutibus, ac vita monastica legendus idem Garetius.

5. *Iterata encœnia templi S. Sophiæ.* — Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DLV, qui kalendis Septemb. hujus Christi anni inchoatur, ait : « Mensis Decembris die vicesimo magnæ Ecclesiæ dedicatio secundo celebrata : nocturnæque vigiliæ dedicationi hujusmodi præmitti solitæ apud sancti Platonis peractæ : et exinde sacro procedendi ritu, cui præsentem imperator se exhibuit, patriarcha Constantinop. Eutychius curru vectus, et Apostolico habitu ornatus, sacrum manibus tenens Evangelium progressus est, cunctis e populo concinnentibus : Attollite portas, principes vestras ». Loquitur Theophanes de Ecclesia sanctæ *Sophiæ*, cujus Trullus seu Hemisphærium die septima Maii anni Christi DLVIII concidit, ut idem Theophanes scribit ad annum Justiniani XXXII : qua de re legendus etiam Agathias lib. 5, pag. 152. Verum hæc nova encænia, non die XX Decembris, sed die XXIV ejusdem mensis, ut legitur apud auctorem Chronici Alexandrini peracta; in quam etiam diem hoc anno Dominica incidit. Fallitur tamen idem auctor Chronici Alexandrini, qui hanc dedicationem in annum sequentem differt. Paulus Silentiarius parte 1, versu 196, scribit, eam celebratam esse die, qui Christi Natalitia præcessit : « Decebat, inquit, post divinum istum diem deinceps vitæ parentis Christi Natalem advenire ». De his encæniis legendi Ducangius in Constantinopoli Christiana lib. 3, cap. 8, et Hankius in libro de Byzantinarum rerum scriptoribus Græcis, in Vita Pauli Silentiarii, qui tempore Justiniani floruit, quique prolixo carmine libris Historiarum Joannis Cinnami subjecto templum Constantinopolitanum sanctæ Sophiæ descripsit.

Concilium *Santonense* hoc anno celebratum, de quo anno DLXVI.

JOANNIS ANNUS 4. — CHRISTI 563.

1. *Justinianus in hæresim Aphthardocitarum, sive Incorruptibilium lapsus.* — Quingentesimo sexagesimo tertio Christi anno, post consulatum Basilii vicesimo secundo numerari cœpto, Indictionis undecimæ, novi de fide tumultus Ecclesiam Constantinopolitanam perturbant, cum se Justinianus imp. infelix in hæresim præcipitem dedit. Hunc tandem consecuta est finem reprehensibilis imperatoris curiositas, atque temeritas in miscendis sacris, summus velut antistes esset. Qui igitur compositam a prædecessore Justino pacem invenit, fidemque Catholicam stabilitam, undique compressis hæreticis; dum quæ sunt sacerdotum sibi nimium arrogat, et pontificum partes usurpat, pacem profligat, fidemque in discrimen sæpe adducit, atque tandem penitus labefactat. Ita plane homini accidit non quæ sunt Cæsaris tantum sibi sumenti, sed et quæ Dei procaciter usurpanti. Sed hæc quomodo se habuerint, videamus.

2. Ubi semel pacis et concordiæ Ecclesiasticæ ineundæ velamento cœpit Justinianus imperator cum hæreticis habere consuetudinem, quos procul pellere, et more Catholicorum imperatorum in exilium mittere debuisset; plane accidit, ut eorum

venena minus caute vitarit: dumque adversantes sibi Romanos Pontifices (ut vidimus) aversari cœpit et persequi, factum est, ut tum majorem fiduciam conciliaret hæreticis, tum etiam adversus eos clamantium ora Orthodoxorum obstruxerit; ex quibus partes hæreticorum redditæ fuerint firmiores. Sed et quod iidem essent inter se conflictantes hæretici ab invicem separati: æque factum est, ut (quod consuevit in ludis Circensibus) alteri ipsorum parti adversus alteram fautorem se imperator addixerit; sicuti magnis animis summoque conatu adversus Venetos Prasinis stulte studuisse meminimus.

3. Erat utraque pars ex Eutychianorum secta progrediens; quarum altera Corrupticolarum, altera vero Gainitarum, sive Aphthardocitarum, sive Incorruptibilium, vel Phantasiastarum nominabatur: quarum altera a Severo, a quo et Severiani hæretici dicti fuere; altera vero a Juliano pseudoepiscopo Halicarnasseo eodem tempore et loco, nempe Alexandriæ, principium duxit: prout suo loco ex Liberato[1] diacono et Leontio Scholastico[2] ambobus suorum temporum rerum scriptoribus dictum est. Testatur vero Leontius, prævaluisse sententiam Aphthardocitarum; ex quo factum esse, ut pulso Theodosio hæretico Eutychiano episcopo Alexandrino Corrupticolarum fautore, in locum ejus subrogatus fuerit Gaianus potentissimus defensor incorruptibilitatis, a quo ejus sententiæ sectatores dicti fuerint Gaianitæ. Ili enim sic incorruptibilem et passionum expertem penitus Christi carnem dicebant, ut tamen, si voluisset, eamdem subjicere passionibus valuisset.

4. At contrarium omnino profitetur Ecclesia Catholica, ita assumptam a Deo carnem passionibus absque peccato fuisse subjectam, ut tamen si voluisset, vel quando voluisset, ab eisdem se liberum reddere potuisset: quamobrem qui erant in carne Christi ejusmodi naturales affectus, non passiones, sed propassiones Theologi Orthodoxi nominaverunt, nempe ut cum vellet ipse, tantum insurgerent: et si nollet, nequaquam ipsi dominarentur. Ex priori autem sententia illud deducebatur absurdum, ut una tantum esset in Christo voluntas: ex posteriori autem recta illa Catholicaque assertio, ut sicut duæ prædicantur in Christo naturæ, ita pariter et duæ voluntates affirmarentur. Quamobrem factum est, ut ex illa priori sententia exorta fuerit Monothelitarum hæresis, quæ diu multumque Ecclesiam Catholicam perturbavit, ut suo loco dicturi sumus. Porro eo magis culpanda fuit horum hæreticorum de Incorruptibilitate sententia, quo eam scire potuissent in Hilario esse damnatam non a recentioribus tantum, sed et a Claudiano[3] Mamerto episcopo Viennensi; licet in meliorem sensum Hilarii dicta recentiores[4] acceperint, excusetque idem Claudianus virum sanctissimum.

[1] Liber. diac. in Brev. c. 19. 20. — [2] Leon. de sectis. sect. 5, 10. — [3] Claud. de statu animæ l. II. c. 11. — [4] Magist. sent. l. III. dist. XV.

5. Contraria vero sententia dicentium Verbum corpus suscepisse passionibus subditum, in eo a Catholicis discrepabat, quod id illi necessitate incubuisse traderent, ut etiamsi noluisset, illis inservire cogeretur: unde et in illam deteriorem prolapsi sunt hæresim, qua ab ignorantia dicti sunt Agnoitæ, utpote qui dicerent nescisse penitus Christum judicii magni tempus; quod scilicet ignorantiæ passio ita ipsi inhæserit, ut quod nesciret sui natura, eadem nosse minime potuisset. Sic igitur ab uno eodemque Eutychianæ hæresi lutoso fonte turbidos hos videas rivos Corruptibilium et Incorruptibilium hæreticorum manasse; rursumque ex illo Agnoitarum, ex isto autem Monothelitarum esse hæreses propagatas. Cum e contra Catholica Ecclesia cœnosos hosce Ægypti lacus declinans, bibens aquam (ut monuit[1] Sapiens) de cisterna sua, eamdem in plateas derivans, sic asseruit atque docuit Christi corpus subditum fuisse passionibus, ut nonnisi volentem illæ eumdem appetere possent: unde et olim Propheta[2]: « Oblatus est, quia ipse voluit ». Et sic in eodem duas novit et docuit voluntates, ut tamen quæ esset secundum humanam naturam ei quæ secundum divinam in omnibus et semper subditam esse nosset.

6. Justinianus igitur ubi semel de dogmatibus edicta sanciendi sibi arrogavit auctoritatem, ad hujusmodi dirimendas quæstiones haud more majorum Orthodoxorum imperatorum consulendam sibi putavit Apostolicam Sedem (sicut antea sæpe ipsum fecisse vidimus) neque coacto aliquo provinciali saltem Concilio, quid sentiendum esset exploravit Patrum sententias: sed quid ab universa Catholica Ecclesia credendum, atque prædicandum foret ab omnibus Orthodoxis, super omnes episcopos elevans sibi thronum, non secus ac Antichristus in templo Dei erigens sibi cathedram, et extollens se supra id omne quod colitur; de stabilienda perfidia leges sacrilegas sancit, atque de hæresi conscribit edicta: ut plane lugubre illud Hieremiæ[3] fuerit omnibus Orthodoxis ex imo corde ductis suspiriis exclamandum: « Obstupescite cœli, et portæ ejus desolamini »; ob tam grande peccatum imperatoris, cum relinquens venam aquarum viventium, effodit sibi cisternas dissipatas.

7. Visum plane tunc fuit in Ecclesia contra Ecclesiam monstrum illud triceps, quod adeo odio dignum et execrabile esse Ecclesiasticus[4] monuit, ubi ait: « Tres species odivit anima mea, et aggravor valde animæ illorum: pauperem superbum, et divitem mendacem, et senem fatuum et insensatum ». Ita plane apparuit Justinianus, qualem fabulæ fingunt fuisse tricorporem Gerionem, cum in se tria hæc adeo detestanda conjunxit: dum videlicet cum pauper esset, imo pauperrimus, expers penitus litterarum, cui nec ad legendum (ut aiunt) ipsa elementa suppeterent; nihilominus voluit omnium videri doctissimus episcoporum, et quem

[1] Prov. V. — [2] Isai. LIII. — [3] Hierem. II. — [4] Eccli. V.

sequi deberet universa Ecclesia, cui non veretur doctrinam suam præscribere, et ne quis contradicere audeat, sua prohibere potentia : ex quo et dives ille mendax apparuit, de quo est illud etiam Sapientis[1] : « Locutus est dives et omnes tacuerunt, et verbum illius usque ad nubes perducent ». Sed et cum respuit consilia seniorum, plane senex cognitus est fatuus et insensatus : nam e contra subdit Ecclesiasticus[2] : « Quam speciosum canitiei judicium, et presbyteris cognoscere consilium ! Quam speciosa veteranis sapientia, et gloriosis intellectus et consilium? Corona senum multa peritia, et gloria illorum timor Dei ». Sic igitur incaute miser tunc lapsus est jam senex, cum cæteri, licet desipuerint in juventute, sapere saltem in senectute incipiunt.

8. Utinam probrosa hæc possent aliqua excusatione purgari : cum enim ejus in hæresim lapsus tam Græci quam Latini auctores omnes sint testes, omnesque pariter facinus detestentur, unus tantum Nicephorus[3] crimen ab eo admissum his verbis attenuat : « Hæc ipsa est Aphthardocitarum hæresis, qua multi mortales sunt correpti, non solum ex his qui honores et magistratus gesserunt, sed et Hierarchæ primarii, et monachi vita illustres, et ex sacerdotali ordine alii, atque adeo etiam ipse imperator Justinianus : et is plurimum opinioni ei inhæsit, non ille altius dogma tale investigans, verum verbi ipsius significationi acrius insistens, videlicet quod haudquaquam tale quiddam de Christo propter summum ipsius erga illum amorem et desiderium audire constituerit ». Nempe ut carnem corruptibilem passionibus obnoxiam idem suscepisse diceretur. At subdit : « Princeps enim iste tanto in Christum pietatis ardore flagrasse, ab eis qui res illius memoriæ posteritatis mandarunt, dicitur, quanto alius ex iis qui ante eum imperium obtinuerunt, ter maximo illo Constantino semper excepto. Itaque propter vehementem in Christum amorem, illius gratia, multa etiam violenter fecit : Hebræos namque Pascha ante Christianos celebrare passus non est, etc. » Hæc quidem Nicephorus : verum et ipse hac ex parte (venia sit dictum obtenta) fatuus judicandus, qui putavit ex nimio in Christum amore posse aliquem adversus Christum ejusque Ecclesiam hæreses promulgare : « Charitas enim non agit perperam, nec quærit quæ sua sunt ». Justius excusasset, si quod ait Apostolus[4] de ipso dixisset : « Testimonium illi perhibeo, quod zelum habuit, sed non secundum scientiam ».

9. *Quomodo Anastasius episcopus Antiochenus restiterit Justiniano.* — Qui igitur semel imbibit de incorruptibilitate sententiam, ita ebrius factus est, ut mente motus quid de ea sententia vellet ut universa Catholica sentiret Ecclesia, conscripserit edictum; de quo ista Evagrius[5] : « Justinianus edictum scripsit, quo asseruit corpus Domini non fuisse obnoxium internecioni, neque affectionum illarum quæ naturaliter insitæ sunt, inque nullam incurrunt reprehensionem, particeps esse, et Dominum eodem modo ante passionem comedisse, quo post resurrectionem comedit, et corpus ejus sanctissimum nullam conversionem mutationemve, vel ex formatione quæ in matrice facta est, vel ex voluntariis naturalibusve affectionibus accepisse, imo ne post resurrectionem quidem ». Hæc ex ejus conscripto edicto summatim est complexus Evagrius. Sed quomodo ad id compellere nisus sit sacerdotes, et quomodo resilierint Orthodoxi, mox ita subdit : « Quibus opinionibus ut sacerdotes et episcopi ubique assentirentur, compellere instituit. At omnes se Anastasii episcopi Antiochiæ sententiam exspectare respondendo, primum illius conatum repulerunt ». Magni tunc nominis erat inter omnes Orthodoxos antistites Anastasius Sinaita ex eremo Sinæ montis petitus tum ob eminentem vitæ sanctitatem, tum etiam ob eximiam viri doctrinam ubique in Oriente spectatam, de quo idem Evagrius ista mox subjicit :

10. « Anastasius vir quidem erat cum in sacrarum litterarum cognitione apprime disertus, tum in moribus et tota vitæ ratione adeo exquisitus, ut etiam rerum levicularum magnam curam haberet, inque illis nec a constanti et stabili animi sui proposito decedere vellet, nedum a rebus maximi momenti et ponderis, et quæ ipsum Deum viderentur attingere. Quin etiam ita suum temperavit ingenium, ut neque propter lenitatem animi atque comitatem nimis facile his rebus, quæ minus rationi consentientes erant, cederet; neque propter severitatem et inclementiam ægre his, quas recta ratio postulabat, assentiretur. Ac rebus seriis audiendis ejus patebant aures, et ut sermone profluens, ita in quæstionibus dissolvendis acutus et perspicax : rebus autem ineptis et nullius momenti occlusit aures : linguam vero sic freno cohibuit, ut et sermonem ratione moderaretur, et silentium loquela præstabilius efficeret. Istum tanquam turrim munitissimam oppugnare omni machinarum genere aggressus est : illud scilicet complectens animo; se si istum everteret, nullo labore civitatem totam occupaturum, recta fidei dogmata redacturum veluti in servitutem, et oves Christi denique captivas ab Ecclesia abducturum ». Assensus est petitioni episcoporum Orthodoxorum Justinianus imperator, sperans fore, ut datis ad eumdem Anastasium ipse litteris, eum mox in eamdem quam ipse fovebat sententiam perduceret, stulte credens eumdem Anastasium id genus esse episcopum, qui imperatoris gratiam quibuslibet dogmatibus anteferret. Sed quam deceptus sit imperator, Evagrius ita subdit[1] :

11. « Verum Anastasius sic divina quadam animi celsitate elatus fuit (nam supra firmam petram constitit) ut Justiniano per litteras suas libere, et aperte contradiceret, tum perspicue admodum, tum di-

[1] Eccli. XIII. — [2] Eccli. XXV. — [3] Niceph. l. XVII. c. 19. — [4] 1. Cor. XIII. — [5] Evagr. l. IV. c. 38.

[1] Evag. eod. l. IV. c. 39.

serte ostenderet, Apostolos et sanctos Patres confessos esse atque adeo tradidisse corpus Domini internecioni obnoxium esse, et affectionum quæ sunt natura in animis impressæ, quæque reprehensione carent, particeps. Eodem modo etiam monachis Majoris et Minoris Syriæ de hac re sciscitantibus sententiam respondit : omnes confirmavit mentes, ad certamen ineundum præparavit. In Ecclesia denique lectitavit quotidie illam Pauli vasis electionis sententiam : Si quis vobis evangelizaverit præter id quod accepistis, etiam si Angelus de cælo sit, anathema esto. Quibus omnes, paucis exceptis, assensi, simile studium erga fidei defensionem declararunt ».

12. Justinianus autem cum litteras Anastasii perlegisset, intellexissetque violentia sibi agendum fore, si vellet turres ejusmodi expugnare; ne evanesceret quod scripsisset edictum : exilium omnibus episcopis contradicentibus comminatur. Cum itaque et ipse Anastasius esset eadem ex causa subiturus exilium, ante profectionem suos armandos putavit ad prœlium, data ad eos Epistola, de qua subdit his verbis Evagrius : « Idem vero Anastasius, cum accepisset Justinianum velle ipsum in exilium mittere, scripsit ad Antiochenos orationem, qua eorum animos in fide confirmaret : quæ certe tum ob sermonis elegantiam, tum ob crebritatem sententiarum, tum ob testimoniorum e sacris litteris petitorum frequentiam, tum denique ob historiam quæ tam commode in ea narrata est, optimo jure sane permagni facienda est ». Hucusque Evagrius. At egregium tanti viri opus hactenus latere dolemus. Quid autem post hæc adversus renitentes episcopos Justinianus molitus sit, dicturi sumus anno sequenti.

13. *Incendium Constantinopoli.* — At Deus tantum imperatoris lapsum aliquo non prætermisit statim admonere flagello : siquidem ipsa Constantinopolitana civitas hoc ipso anno conflagravit; eodemque incendio conflagrasse præcipuam domum hospitalem Samsonis, et complura alia ædificia ac monasteria et Ecclesias, auctor est Cedrenus; qui in eadem civitate a trigesimo quarto imperatoris anno usque ad trigesimum septimum diversis in locis eamdem urbem tertio incendium passam affirmat, magno civium damno. Sed nec tot incendiis purgata scoria, civitas pura mansit, polluta ubique ab hæreticis atque aliis sceleratis hominibus pacem publicam perturbantibus.

14. *Concilium Bracharense et ejus canones.* — Sed quid accidit? Dum imperator in Oriente a Catholica fide deficiens insequitur Orthodoxos (o mirabile divinæ providentiæ signum!) in Occidente, qui erat hæreticus ad fidem conversus princeps, colligit Catholicos episcopos, per quos Concilium celebrat, quo damnentur hæreses cum hæreticis. Hoc enim ipso anno, qui tertius Theodomiri Suevorum regis numeratur, idem princeps celebrari curavit Concilium Bracharense in totius Galliciæ metropoli civitate. Porro in editis ibi canonibus, loco Theodomiri, Ariamirus positus est, qui ejus filius fuit. Præfuit autem Synodo Lucretius Bracharensis episcopus, qui successit Profuturo, præcessit autem Martinum. Est ipsius Synodi ejusmodi exordium : « Anno tertio Ariamiri (Theodomiri) regis, kalend. Maii, cum Galliciæ provinciæ episcopi, etc. »

15. In hoc autem Concilio primum omnium ex præscripto Apostolicæ Sedis damnata est hæresis Priscillianistarum, et aliorum hæreticorum errores, capitulis decem et septem. Sed sicut fides recta sancita est ex Apostolicæ Sedis instructione, ita pariter ex ejusdem scriptis datis ad Profuturum episcopum Lucretii prædecessorem, quæ spectarent ad Ecclesiasticam disciplinam viginti duabus regulis sunt instituta. De litteris autem a Romano Pontifice ad Profuturum antea datis ita ibi testati sunt Patres : « Si quid est illud magnum vel parvum, quo variari videmur : ad unam (sicut dictum est) formulam, præfixis rationabiliter capitulis, revocetur : præcipue cum et de certis quibusdam causis instructionem apud nos Sedis Apostolicæ habeamus, quæ ad interrogationes suas quondam venerandæ memoriæ prædecessoris tui Profuturi prudentia ab ipsa beatissimi Petri accepit cathedra ». Lecta est ipsa ibi Epistola Romani Pontificis, quam se omnes sequi professi sunt, in ipsis præsertim sacris ritibus, et inter alia ita de missa [1] :

16. « Item placuit, ut eodem ordine missæ celebrarentur ab omnibus, quo Profuturus quondam hujus metropolitanæ Ecclesiæ episcopus ab ipsa Apostolicæ Sedis auctoritate accepit scriptum ». Ita quidem more majorum usus semper ille viguit in Ecclesia Catholica, qui ab exordio ipsius incipiens, idem ad posteros propagatus semper est, nempe ut ad Apostolicam Sedem, ipsam Romanam Ecclesiam veniant omnes longe lateque per orbem universum sitæ Ecclesiæ, ut ab eadem tum de fide, tum de his quæ ad sacros ritus, necnon ad Ecclesiasticam disciplinam pertinent, erudiantur.

17. Quo insuper ab omni hæresis suspicione Dei ministri procul abessent, audi quid fuerit ab iisdem sanctis Patribus salubriter institutum [2] : « Item placuit, ut quicumque in clero cibo carnium non utuntur, pro amputanda suspicione Priscillianæ hæresis, vel olera cocta cum carnibus tamen prægustare cogantur. Quod si contempserint, secundum quod de talibus sancti Patres antiquitus statuerunt, necesse est pro suspicione hæresis hujus hos excommunicatos ab officio omnimode removeri ». Hoc plane sibi laudis vindicavit semper Ecclesia Catholica in Hispania, ut non ab erroribus tantum, sed et a suspicionibus esse voluerit suos immunes. Quo factum est, ut et hoc ipso nostro sæculo, cum longe lateque facibus hæreticorum orbis inflammaretur, ipsa illæsa perstiterit, accurrentibus summa celeritate Dei ministris, si vel tenuem suspicionis scintillam, vel si non ignem, fumum saltem viderint latentis ignis indicium,

[1] Conc. Brach. I. c. 22. — [2] Eodem Conc. c. 32.

ipso præcipue Catholico rege super omnes in opus naviter incumbente.

18. Sed et illud ex sancitis hic legibus [1] velim observes, hactenus perseverasse veterem usum, ne in Ecclesiis corpora defunctorum sepelirentur : sanctorum tantummodo martyrum vel confessorum sepulturæ Ecclesia tunc temporis servabatur. Hinc pluribus S. Gregorius papa Epistolis admonet, summopere cavendum esse, ne in ea quæ dedicanda foret Ecclesia aliquod corpus hominis cujuslibet, licet Christiani, humatum esset. Quando autem, quave ratione fuerit deinde concessum, ut intra Ecclesias, fideles sepelirentur, suo loco dicturi sumus. Statutis igitur canonibus quadraginta, quos tu consulas, episcopi octo numero subscripsere.

[1] Eodem. Concil. c. 36.

Anno periodi Græco-Romanæ 6056. — Anno Æræ Hispan. 601. — Jesu Christi 563. — Joannis III papæ 4. — Justiniani imp. 37.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : *Post consulatum Basilii V. C.* XXII, vel secundum aliquos, *post consulatum Basilii V. C. anno* XXIII.

2. *Justiniani edictum de Incorruptibili datum anno* DLXV. — A num. 1 ad 14. Theophanes anno Incarnat. secundum Alexandrinos DLVII, qui kalendis Septemb. anni Christi DLXIV inchoatur, ait : « Eodem anno Justinianus opinionem de Corruptibili atque Incorruptibili movens, cum edictum super ea re ab omni pietate alienum in provincias omnes emisisset, Deo prævertente, mortuus est ». Idem habet Cedrenus ad annum Justiniani XXXVIII, qui cum illo anno Incarnat. secundum Alexandrinos kalendis Septembris inchoatur. Auctor Miscellæ idem scribit ad annum Justiniani XXXVIII. Quare nescio quo fundamento Baronius, quem passim alii hac in re sequuntur, edictum istud hoc anno consignarit. Ex exilio enim Eutychio patriarchæ Constantinopolitano, quod hæreticæ opinioni subscribere renueret, irrogato, liquet edictum initio anni quingentesimi sexagesimi quinti datum esse. Eustathius quippe in hujus sancti patriarchæ Vita cap. 5, ait : « Festo enim sancti Timothei die, dum illud in novo palatio Hormisdæ dicto celebraretur, et sanctus Eutychius divinam rem faceret ; tribunus militum et satellites tribuni seu potius feræ immanis ministri, invaserunt patriarcham ; comprehenderuntque et distraxerunt, viri sancti familiares, qui contra illum testificarentur, ut quoquo modo verosimile facerent, cum non sine causa fuisse a pontificatu depositum ». Festum sancti Timothei Ephesini episcopi celebratur quidem a Latinis die XXIV mensis Januarii, sed a Græcis die XXII ejusdem mensis, ut videre est in illorum Menæis et Menologiis. *Eutychius* autem ante depositionem sedit *annos duodecim*, ut testatur ibidem Eustathius cap. 4. Nicephorus in Chronico supra annos illos XII, menses duos addit : sed cum Eutychius mense Augusti anni DLII sedem Constantinopolitanam susceperit, et die XXII mensis Januarii ejus depositio contigerit, manifestum est, Eustathium explicandum esse de die XXII Januarii anni quingentesimi sexagesimi quinti, ideoque sedisse *Eutychium* ante suam persecutionem annos XII, et menses circiter quinque.

3. *Eutychius sede Constantinop. depositus.* — Edictum initio anni DLXV emissum esse ex Theophane cum Eustathio collato magis confirmatur. Hic enim cap. 5 testatur *Eutychium* e palatio in monasterium quoddam ab *Hetherio* deportatum fuisse ; quo in loco postquam diem unum moratus est, collocarunt eum in alio monasterio prope Chalcedonem. *Post diem octavum* conventus episcoporum convocatus, et *Eutychius* ad causam dicendam citatus ; cumque comparere recusasset, *in insulam Principis dictam*, quæ in Astaceno sinu Propontidis sita, translatus est, ubi tres hebdomadas sub militari custodia egit, indeque *Amaseam* Helenoponti metropolim, etiamnum celebrem, relegatus in monasterium, in quo primum monachus, ac dein archimandrita fuerat. Eo in illud exilium acto *Joannes exscholasticus* ordinatus est episcopus Constantinopolitanus die XII mensis Aprilis, in quam anno Christi DLXV Dominica cadebat. Theophanes enim anno Incarnat. secundum Alex. DLVII, kalend. Septemb. anni Christi DLXIV inchoato, ait : « Ejusdem quoque Indictionis XIII, mense Aprili, ejusque die XII, patriarcha Constantinop. Eutychius a Justiniano dignitate motus est, et Amaseam relegatus : Joannes vero exscholasticus magnæ Antiochiæ responsarius in ejus locum subrogatus est », ubi Theophanes occasione ordinationis Joannis uno tenore *Eutychii* depositionem, et exilium narrat ;

quod tamen exilium Baronius in an. DLXIV congessit. *Anastasii* patriarchæ Antiocheni, quem Baronius num. 9 cum Anastasio Sinaita monacho perperam confundit, exilium pertinet etiam ad annum DLXV.

4. *Concilium Bracarense I anno* DLX *indictum.* — Ad num. 14 et seqq. Concilium *Bracarense I* anno quingentesimo sexagesimo, qui tertius *Theodemiri* Suevorum regis fuit, celebratum, ut eo anno jam insinuavimus. Est illud inter Concilia Bracaræ, quæ Gallecia civitas metropolis ordine, *primum*, non vero *secundum*, ut male in editione Labbeana Conciliorum, et passim a recentioribus appellatur. In Epistola enim Innocentii III papæ ad Petrum Compostellanum archiepiscopum, de lite quæ inter Compostellanam et Bracarensem Ecclesias versabatur, primum Concilium Bracarense vocatur illud quod Theodemiro regnante congregatum est : « Porro secundum Bracarense Concilium non præcessit Bracarensis Synodus nisi prima », inquit Innocentius loquens de Synodis, quæ semper I et II Bracarenses appellatæ fuere. Præterea Loiasa in Notis ad Concilium Bracarense II, ait, Theodemirum Æra DCVII congregasse Concilium Lucense, seque invenisse scriptum : « Ego Theodemirus rex cognomento etiam Mirus Galleciæ totius provinciæ rex, etc. » Et infra : « His itaque determinationibus seu definitionibus a me Nitigio nutu Dei Lucensis sedis episcopo, diligentissime exquisitis, per antiquorum virorum scientiam seu Scripturarum seriem vetustarum, studiosissime prius peractam Bracarensem Synodum secundam ibidem in diebus gloriosissimi Mironis regis sub Æra DCX, in præsentia ipsius regis, et omnium Catholicorum magnatum totius Galleciæ ». Quod si Concilium Bracarense Æra DCX, seu anno Christi DLXXII indictum, *secundum* ordine sit, Concilium Bracarense sub Theodomiro rege habitum nonnisi *primum* appellari potest. Loquitur Loiasa de duobus instrumentis a se visis, quæ diversis annis scripta fuere et ex priori discimus *Theodomirum* fuisse etiam *Mirum* appellatum. Ipso initio Concilii Bracarensis I legitur : « Anno III Ariamiri regis celebratum die kalendarum Maiarum », et in Præfatione ejusdem Concilii dicitur, episcopos convenisse ex præcepto præfati gloriosissimi Ariamiri regis, ubi *Ariamirus* alius non est quam *Mirus seu Theodemirus.*

5. *S. Martinus episc. Dumiensis huic Concilio interfuit.* — Habitum istud Concilium ab octo episcopis, et in eo 17 capitula contra hæresim Priscillianam relecta, ac denuo probata. Inter episcoporum subscriptiones legitur : *Martinus episcopus subscripsi*, qui alius non est, quam S. Martinus episcopus Dumiensis, qui postea Bracarensis metropolita renuntiatus est, eoque nomine Concilio Bracarensi II, anno DLXXII habito subscripsit. Episcopi Dumienses interfuere postea Concilio Toletano III, anno DLXXXIX coacto, cui subscripsit *Joannes monasterii Dumiensis episcopus.* Sed Concilio Toletano VI, anno DCXXXVIII coacto, subscripsit *Pimenius Ecclesiæ Dumiensis episcopus*, nulla monasterii mentione facta.

6. *Nicetius episc. Trevirensis sollicitus de conversione Alboini Langobardorum regis.* — Hoc circiter tempore *Nicetius* Trevirensis episcopus *Chlotsindam* seu *Chlodovisdam* Clotarii Francorum regis filiam, quæ *Alboino* Langobardorum regi nupserat, litteris hortatus est ut mariti sui Arianam hæresim profitentis, saluti procurandæ sedulo incumberet. Eas litteras Sirmondus tomo I Concil. Gall. in lucem edidit, in quibus inter alia hæc leguntur : « Gaudere nos Christus faciat de Alboino rege, quem habes, et de felicitate sua triumphare. Stupentes sumus, cum gentes illum tremunt, cum reges venerationem impendunt, cum potestates sine cessatione laudant, cum etiam ipse imperator suis ipsum præponit, quod animæ remedium non festinus requirit, etc. Te, domina Chlodosoinda, per tremendum diem judicii conjuro, ut hanc Epistolam et bene legas, et bene illi et frequenter exponere studeas, etc. Ipsi Gothi hodie ipsis (id est, Apostolis) venerationem impendunt, et reliquias eorum furtim tollunt, sed nihil ibi habent, quia fidem eorum annullare præsumunt, etc., quibus fidem Orthodoxam comprobat ». Nicetius populos, quibus *Alboinus* præerat, non tantum *Langobardos*, quod longas barbas nutrirent; sed etiam *Gothos*, quod origine Gothi essent, appellat. Sedes antiquissimas habuerunt in *Scandinavia*, teste Paulo diacono lib. 1, cap. 2. Est *Scandinavia* peninsula, quæ Sueciam, Gothiam et Norvegiam, regiis titulis insignitas hodie complectitur. *Scandinavia* relicta, trajectoque mari Suevico, seu Baltico copiosa multitudo Gothorum migravit in Germaniam, ibique pars eorum gens Langobardorum nuncupari cœpit. Ibi variæ sedes, diversaque eorum fortuna fuit, donec a Justiniano Augusto *Noricum* et *Pannoniam*, ac pecuniam insuper maximam acceperunt, ut docet lib. 3 de Bello Goth. cap. 32. Pannonia autem et Noricum tunc complectebantur has hodiernas regiones; *Pannonia* partem Hungariæ, Austriæ, Stiriæ, et Carniolæ : *Noricum* vero Carinthiam, partemque Austriæ, Stiriæ, Carniolæ comitatus Tirolensis et Bavariæ. Indeque in Italiam Longobardi venere, ut anno DLXVIII videbimus. *Alboinus* tamen quandiu vixit, in hæresi perseveravit.

Conjuratio adversus *Justinianum* imp. a cujus gratia excidit Belisarius, ut videre est anno DLXI. *Gregorius Turonensis* ope sancti Martini varia beneficia consequitur, ut dicetur anno DLXVI.

JOANNIS ANNUS 5. — CHRISTI 564.

1. *Justinianus in hæresi perseverat ope Theodori Cæsariensis, fortiter resistente Eutychio patriarcha Constantinopolitano et aliis episcopis.* — Qui sequitur annus Christi quingentesimus sexagesimus quartus, idem ultimus est Justiniani imperatoris, atque postremus qui post consulatum Basilii numeretur vicesimus tertius, Indictionis duodecimæ. Quo ipse Justinianus imperator ubi elaboratum a se edictum contemni ab Orthodoxis et pro nihilo duci percepit, ira exæstuans magnam adversus Catholicos episcopos persecutionem commovit : quos enim habuit consultores ad impietatem statuendam, eosdem invenit instigantes adversus resistentes antistites. Non enim sibi (ut alias fecerat) visum est ea de causa cogi debere Concilium, cum sciret non Antiochenum tantum, sed et Constantinopolitanum patriarcham, atque alios primarum Ecclesiarum episcopos fore totis viribus impietatem oppugnaturos; nec ullo modo passuros, ut ejusmodi pravum dogma decretis Synodalibus probaretur, quod tanquam idolum nulla ratio sed sola imperatoris auctoritas erectura erat in Dei templo.

2. Neque etiam (quod ante sæpe fecerat, cum aliqua oboriretur Ecclesiastica controversia) voluit de re tanta consulere Apostolicam Sedem, quam adversariam sibi fore haud dubiis signis intelligebat : quin potius ipsi celandum esse putavit; ne scilicet, si rescisset, more consueto, eidem inconcessa tentanti Pontificia auctoritas restitisset, cohibuissetque quod jam aggressus facinus esset; scripsissetque ad episcopum, clerum populumque Constantinopolitanum et alios omnes hortans adversus emergentem hæresim ad mortem usque certare : jussissetque pariter convocari ea de causa episcopos, atque celebrari Concilium. Hæc, inquam, omnia ut vitaret imperator, noluit de iisdem ex more certiorem reddere Romanum Pontificem.

3. Quod igitur omnis qui male agit [1], odit lucem, ne ejus prava opera arguantur : agi cuncta voluit imperator summo silentio, nolens penitus intelligere ut bene ageret, secundum illud Davidicum [1] : « Iniquitatem meditatus est in cubili suo, adstitit omni viæ non bonæ » ; non alios quam complices erroris adhibens in consilium. Resciveritne per suum apocrisiarium ista Joannes Romanus Pontifex, haud exploratum habetur : periere enim ejusdem Pontificis totius ipsius Pontificatus scripta, ac reliqua monumenta. Quicquid sit, illud quidem constat, absque episcoporum assensu imperatorem hæresim comprobasse, eamdemque scripto edicto firmasse, et in episcopos persecutionem haud mediocrem commovisse, cujus primus passus est impetum, qui proxime aderat ipsi contradicens Eutychius Constantinopolitanus episcopus, cujus res gestas cum imperatore Eustathius ejus Vitæ auctor scriptis mandavit : nos autem cuncta reddemus verbis ipsius, quibus ejusmodi narrationem instituit [2] ab exordio lapsus ipsius Justiniani imperatoris historiam texens, sui temporis rerum gestarum scriptor :

4. « Scitis vos omnes, inquit, qui pii imperatoris Justiniani divinorum dogmatum studium meministis; quomodo is in eam potissimum curam incumberet, ut omnes hæreticorum rationes una cum ipsis hæreticis improbaret, et everteret : quod quidem fecit tum argumentis et demonstrationibus, tum testimoniis Scripturarum. Hic nescio quo auctore et magistro cœpit execrabilem ac detestandam et perniciosam opinionem illam sub specie religionis probare quæ Domini nostri Jesu Christi corpus ex ipsa divinitatis conjunctione incorruptum asserebat : quæ quidem ut cancer serpens atque depascens totum prope orbem perdidisset, nisi noster Phinees antevertens restitisset. Sed quod huic morbo remedium adhibitum est? Sanctorum Apostolorum, Prophetarum, atque doctorum testimonia, et demonstrationes sunt multæ, quibus usus est ille ad pestiferum illum morbum opprimendum.

5. « Perniciosa omnino pestis est affirmare incorruptum fuisse Domini nostri Jesu Christi corpus ante resurrectionem. Quis adeo stultus est, ut Domini corpus ex eo quod cum divina natura copula-

[1] Joan. III.

[1] Psal. XXXV. — [2] Extant ejus Acta die VI Apr. apud Sur. t. II.

tum fuit, incorruptum asserat; cum hoc concesso colligendum sit necessario fictam et simulatam humanæ carnis susceptionem extitisse. Quomodo enim incorruptum corpus pati potuit, aut circumcidi, aut pannis involvi, aut lacte nutriri? Quæ si illam vitæ largitricem carnem subiisse credimus; crucem item et clavorum foramina, et lanceæ vulnus confiteri oportet. Incorruptum igitur de illo dici non potest: nisi per hoc verbum intelligamus, corpus illius nulla unquam fuisse peccati macula contaminatum, aut in sepulcro non esse dissolutum. Verum hæc a magno divinoque doctore Eutychio scriptis studiose sunt et acriter disputata. Ex quibus, si quis veritatem ignorat, facile eam poterit intelligere. Longiores essemus, si ea vellemus persequi. Videamus igitur, quid posteaquam Patrum attulit testimonia, consecutum sit ». Hæc de disputatione, qua Eutychius redarguit imperatorem; abduxisseque eum fortasse poterat ab errore, in quem sese præcipitem dederat, nisi in eo veluti quibusdam vinculis obligatus fuisset quam arctissime ab illis qui ei assistebant hæresis ejus defensoribus episcopis.

6. At quinam isti fuerint, licet a nemine expressum invenerimus: ex eo tamen quod idem Eustathius prosecutus res gestas ejusdem Eutychii cum imperatore (ut dicemus) hos fuisse testetur, qui præcipui defensores essent Origenis errorum: facile quidem et absque calumnia affirmare poterimus, horum antesignanum fuisse Theodorum illum nequissimum Cæsareæ in Cappadocia archiepiscopum, quem mirum in modum favisse ostendimus Origenis hæresibus: ejusque causa universum concussum vidimus Orientem, dum olim in odium Pelagii Romanæ Ecclesiæ apocrisiarii Constantinopoli exurgentis atque damnare curantis universos cum auctore Origenis errores, ipse ex adverso contra Chalcedonense Concilium occulte se erigens, famosam illam de Tribus Capitulis excitavit in Ecclesia quæstionem, qua tantopere tantoque tempore Catholicam Ecclesiam perturbavit, atque hactenus perturbare minime quievit.

7. Hic igitur nefandissimus, totius Ecclesiæ pestis, postquam otum id quod tamdiu molitus fuerat, esset de Tribus Capitulis consecutus, cum etsi faciem præ se ferret antistitis Orthodoxi, omniumque maxime pii, revera tamen hæreticus esset, non Origenis tantum erroris assecla, sed et Eutychianæ blasphemiæ vehementissimus propugnator; sensim rudem rerum sacrarum imperatorem in quam voluit flexit opinionem: ubi enim semel de homine isto nequam optimam ipse imp. concepisset æstimationem, ejus semper inhærere vestigiis summam putavit esse religionem: ita miser cæcus cæcum sectans, cum ipso pariter mergitur in profundum. Fuerunt nescienti sacras litteras ad errorem illecebræ ipsius nominis pulchritudo, nempe ipsa de incorruptibilitate sententia, ut dignius putaret asserere incorruptibile, quam contrarium affirmando, inter detestabilis nominis hæreticos Corrupticolas numerari: ita plane rem tantam sono vocis definiens imprudenter, sicut Ariani olim a fide Catholica homines absterrere solebant, dum voce exotica Catholicos nominarent Homousianos. Sicque Theodorus versutus homo, ut puerum larva, absterruit a contraria sententia Justinianum imperatorem, atque in hæresim captivum abduxit.

8. Habes igitur de auctore atque malorum omnium concinnatore Theodoro Cæsariensi assertam sententiam: reliquos autem qui ad malum accesserint adjutores, ex superius dictis quisque poterit reperire, eos scilicet quos ad alias miscendas discordias idem adsciverat sibi sodales: facile enim est, auctore invento, reliquos pravitatis ejusdem pervestigare consocios: ad malum namque pravi homines ut spinæ [1] sese invicem complectuntur. Quos omnes cum optime Eustathius nosset, cur non expresserit, ea fuisse causa videtur quod cum suorum temporum eam ipse historiam scriberet, superstites etsi ipsi non essent, eorum tamen propinqui, iidemque pietatem magnopere præ se ferentes, viverent; quinam hi fuerint, maluit ex quibusdam notis notos ipsos relinquere, quam invidiose nominatim exprimere, haud tamen numeros omnes scribentis historias in hoc implens: sed nec illos voluit proprio nomine significare, qui magistratibus perfungentes amplissimis ad ejusmodi errores ipsi imperatori impulsores inhærebant; quos tamen quam citissime pœna est consecuta ex recenti delicto in ipsam majestatem imperatoriam perpetrato. Quod enim qui Deo infideles existunt, haud hominibus norunt præstare fidem; iidem ipsi qui ejusmodi hæresis laborabant infamia, pravi instinctu dæmonis iisdem dominantis adversus imperatorem conjurationem conflare, machinarique cædem aggressi sunt; sed detecti luere merito pœnas. Fuerunt hi Ablavius, Marcellus, et Sergius, inter quos et Belisarius, quem (sive juste, sive injuste id acciderit) vidimus fuisse proscriptum. Sed jam ipsum Eustathium eamdem prosequentem historiam audiamus; ait enim hæc post superius dicta consecuta fuisse.

9. *Eutychius a sede pulsus, in quam Joannes Scholasticus intruditur, exilium suum miraculis illustrat.* — « Cum magnus hic vir (Eutychius scilicet Constantinopolitanus episcopus), longa oratione imperatori non esse id Catholicæ Ecclesiæ dogma comprobasset; animam suam (ut ait Ezechiel Propheta [2]) quæ ad propositum pertinerent explicans, servavit: illi vero malorum inventores in peccatis suis perierunt; instar enim sæpe cadentis guttæ et petram excavantis imperatori persuaserunt. Atque hujus quidem improbæ opinionis magistri execranda nugacis Origenis et Evagrii, et Didymi dogmata defendebant: quorum nomina libens prætereo, ne malum malo pendere videar, et contumeliam calumnia persequi, et contra propositum et mores sancti Eutychii facere, qui ex beati

[1] Nah. I. — [2] Ezech. III.

Salvatoris mandato, non esse malum pro malo reddendum, sed contra potius maledicentibus benedicendum, et pro persequentibus precandum, tum factis, tum verbis docuit. Quanquam silenda potius videntur, quam prædicanda, quæ tunc gesta sunt. Quamobrem (ut ipse vir sanctus edocuit), quæ silentio sunt digna, prætereamus. Vigil igitur justitiæ oculus malitiam impunitam abire non permisit, sed calumniam omnino retexit et patefecit : adeo ut illi ipsi ore proprio conjurationem confessi sint, et ultionis æquitatem collaudarint.

10. « Erant autem qui hæc machinati sunt, non solum ex eorum numero qui plurimum valebant apud imperatorem, verum etiam ex sacerdotibus qui erant insignes, quique magnas Ecclesias gubernabant (si tamen sacerdotis nomine digni sint homines improbi et calumniatores) quos tamen omnes justitia punivit obstruens labia adversus justum loquentia iniquitatem in superbia et despectione. Isti igitur (ut dictum est) execrabilium et impiorum dogmatum studio simplicitatem imperatoris perverterunt, et sub incorrupti occasione inique (ut demonstrabitur) et præter divinos canones et Ecclesiastica instituta beatum ac pium virum oppugnarunt. Sed eos justus Judex et in hac vita punivit, et mox in inferorum supplicia detrusit sempiterna.

11. « Cum igitur studiis istorum diuturna vis morbi esset adaucta, et vulnus intractabile atque adeo immedicabile evasisset : cumque imperator, assumpta charta, in qua detestanda illa opinio quod Domini corpus ex divinæ naturæ copulatione incorruptibile fuerit, continebatur, eam divino magnoque pugili Eutychio perlegisset ; flagitabat, ut sententia et suffragio suo illam comprobaret. At ille, ut æquum erat, primum cohortationibus utens, negabat eam esse doctrinam Apostolorum : quamobrem se illi nec animo posse, nec verbis assentiri. Deinde cum nec cohortationibus, nec admonitionibus posset imperatori persuadere, ne quid contra Catholicam Ecclesiam et recta dogmata faceret ; omnem curam et sollicitudinem suam in Deum rejiciens, Apostoli [1] verbis testatus est, se nihil utilium omisisse, quod non nuntiarit : atque in posterum ita se confirmavit, ut pro Christi fide vellet omnia perpeti : Certo, inquiens, scio, nec mortem, nec vitam, nec præsentia, nec futura, nec afflictionem, nec angustiam, nec famem, nec nuditatem, nec gladium, nec exilium posse me separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro. Hæc vir sanctus verbis primum, mox autem factis comprobavit. Constat enim facta esse subsecuta.

12. « Cum enim nollet dogmatis errorem suscipere, et Apthardocitas comprobare : statim malorum inventores, qui omnia facile audent, principes illi et sacerdotes annui congregati in auditorium et convenientes meditati sunt inania et stulta adversus Dominum et adversus Christum ejus : et imperatori persuaserunt, ut virum omnibus ornatum virtutibus a sede exturbaret, in eaque alium constitueret, qui studiis et opinionibus suis consentiret. Quod quidem et factum est. Nam cum festus dies S. Timothei apud Hormisdæ regionem in novo palatio celebraretur (erat ibi Ecclesia sancti Petri ab ipso Justiniano in suis ædibus structa, ut Procopius [1] docet) et S. Eutychius rem divinam faceret : tribunus militum et satellites immanis feræ ministri episcopatum invaserunt, comprehensis et distractis viris sancti familiaribus, qui contra illum testificarentur, ut quoquo modo illum non sine causa ex episcopatu ejectum fuisse ostenderent. At vir magnus cum eorum invasionem in episcopatum, et quosdam e suorum numero illinc violenter abstractos et in carcerem conjectos fuisse cognovisset, peracto sacrificio, distributaque sancta communione, in sacrario mansit. Dicebant enim quidam graves viri : si e sacro templo exiret, fore ut interficeretur ; quosdam enim armatos ; atque in Antiochi prædio collocatos, eo consilio eum foris exspectare.

13. « Hæc cum beatus vir accepisset, constitit ante altare ; solitisque vestibus et superhumerali indutus, quod semper secum habebat, usque ad vesperam precationibus incubuit, Deum obsecrans, ut Ecclesiam suam tranquillam et recta dogmata conservaret. Cum autem fecisset obsecrandi finem : sacerdotes et monachi qui aderant, hortati sunt eum ut cibum caperet ; quod et fecit. Cumque paululum quievisset, affuit cum gladiis et fustibus, multoque cum præsidio militari magna illa fera, qui Etherius [2] appellabatur : correptum sanctum virum nudum et nihil habentem, in monasterium, quod Choracudim appellant, asportavit. Quo in loco cum uno die commoratus esset, et propter monasterii paupertatem male tractaretur ; misericordia commoti (nam viri sancti virtutem adversarii quoque mirabantur) eum in Osiæ, id est, Sanctæ sic appellato monasterio prope Chalcedonem collocarunt. Nec amplius quærentes, utrum jure, an injuria e sede fuisset ejectus, coacto post diem octavum conventu episcoporum et principum, virum sanctum, quem indicta causa ejecerant, in jus ut se defenderet, vocarunt, quod libellus adversus eum consessui esset oblatus. Quid autem libellus contineret, non sine risu potest audiri : Quod unctus esset ; quod aviculas comedisset ; quod multas horas genibus flexis orasset : et alia his magis adhuc ridicula. Ab hujusmodi igitur criminibus ut sese purgaret, eum accersiverunt ». Sic igitur revocantur impie in Eutychium , quæ olim fuerunt contra S. Joannem Chrysostomum, urgente Eudoxia, actitata.

14. Ubi primum autem de exilio Eutychii sententia lata est ; continuo de successore eligendo actum, delectusque fuit Joannes cognomento Scholasticus ex apocrisiario Ecclesiæ Antiochenæ, homo plane servus gloriæ et nundinator rerum sacrarum,

[1] Act. xx.

[1] Procop. l. I. ædif. Justin. imp. — [2] Quas inde hic Etherius pœnas dederit, scribit Evagrius histor. l. v. c. 3.

quique pretio adulationis eam mercatus est dignitatem. Ne quid tamen absque umbra saltem judicialis formæ factum contra canones videretur: ubi Joannes creatus est, jubetur citari Eutychius a conciliabulo collecto Constantinopoli. At quid ipse, ita Eustathius subdit: « Sed vir sanctus episcopis et principibus, qui consessus mandato nuntium attulerant: Ad quem, inquit, acceditis? ad quem me vocatis? Illi veritate coacti responderunt: Ad dominum nostrum et patrem. Quibus ipse rursus: Quis est, inquit, iste dominus et pater vester? Venimus (inquiunt, tanquam occultis quibusdam verberibus vapularent) ad patriarcham nostrum dominum Eutychium. Patriarcha ego, inquit ille, patriarcha Dei gratia sum, nec a me quisquam hominum tollet hanc dignitatem. Quis est ille, quem meo in loco collocastis? Quibus verbis cum illi respondere non possent; victi reverterunt ad eos, a quibus missi fuerant. Verum idem conventus iterum et tertio contra canones eum vocavit. Sed ille semper congruenter respondit: Si canonicum, inquiens, judicium constitutum est; detur mihi clerus meus et ordo patriarchatus, et veniam, defendamque me, et accusatorum meorum utar testimonio. Hæc illi responsa cum accepissent, nihil consentaneum facientes, sententiam contra ipsum tulerunt ipsis judicibus dignam. Quam tamen beatus vir antevertens, subjecit omnes pœnis canonicis, donec resipiscerent.

15. « Verum cum finem accepisset consessus illius ludi: is qui consilium Achitophelis disjecerat, axesque curruum Pharaonis confregerat, dissipavit etiam illorum consilium, implicans eos inter se. Qui cum occasionem honestam non reperirent adversus justum: ut quæ injuste egerant, juste viderentur gessisse (erant enim iidem judices et accusatores) eum ex loco, ubi erat, in insulam, quæ Princepo dicitur, transtulerunt. Ad hanc appulit insulam beatus vir cum tempestate, die sabbati, nocte propenda. Cum autem illuxisset, antequam quicquam aliud ageret, vidit crucem in pariete pictam, cum hoc elogio: CHRISTUS VOBISCUM (nobiscum) EST. STATE ». Terræ motus enim tempore ejusmodi verba in domibus inscribi consuetum fuisse, diximus supra, cum actum est de clade terræ motus Antiocheni. Subdit vero: « Qua quidem re vehementer lætatus gratias egit Deo, qui hanc sibi consolationem attulisset.

16. « Sed cum in illa insula tres hebdomadas sub magna militum custodia transegisset, rursus ab iisdem judicibus decretum est, ut Amasenorum metropolim peteret, maneretque in monasterio, quod ipse constituerat: quod et factum est. Quæ autem illic adversus eum acta scriptave sint, dicere, ne longior sim, supersedebo. Satis enim est quod ad hoc propositum dixit Ezechiel ex persona Dei [1]: Eo tempore avertam faciem meam ab eis, et inquinabunt episcopatum meum, et ingredientur in sancta mea sine reverentia, et facient inquinationem magnam. Sed quæ inde evenerint, videamus.

17. « Fidelis Dei servus Eutychius Paulo similis declaratus est, et ad eum quoque Pauli historia referri potest. Sic enim de Paulo scriptum est [1]: Ut autem judicatum est, ut Italiam navigaremus, tradiderunt Paulum et quosdam vinctos centurioni nomine Julio. Sic et de sancto viro factum est. Nam postquam multa temere consulta essent, tandem (ut diximus) decretum fuit, ut ad Amasenorum metropolim sese conferret, et in suo ipsius monasterio viveret. Hoc ille nuntio doluit fortasse? aversatus est? Vel succurrit illi quod Dominus prædixerat: Nemo Propheta acceptus est in patria sua? Minime vero, sed prompto animo omnia subiit. Gaudebat enim, quod dignus habitus esset, qui pro nomine Dei contumelia afficeretur. Studebat enim, non solum ut in illum crederet, verum etiam ut pateretur: quoniam fides sine operibus mortua est. Imitatus est hac item in re super omnia ipsum Deum, qui dorsum suum tradidit flagellis, et genas alapis, et faciem suam non avertit a fœditate sputorum; cujus livore sanati omnes sumus. Qui etiam dixit: Si me persecuti sunt, et vos persequentur: Si patrem familias Beelzebub vocaverunt, quanto magis domesticos ejus? Hoc egit et servus Dei.

18. « Decreverat enim omnes potius perpeti acerbitates, quam fidem prodere: ut exemplo sui multi confirmarentur, stabilesque et immobiles in rectæ fidei confessione permanerent. Quod quidem et factum est. Omnes enim patriarchæ, multique episcopi, præcipueque Orientales recusarunt imperatoris opinioni subscribere: et ei tum Synodo, tum scriptis restiterunt; in primisque sanctissimus Theopolis patriarcha Anastasius, qui easdem, quas magnus, ærumnasne dicam, an coronas? pertulit. Cum igitur indicta causa damnatus esset exilio, parataque essent jam omnia: nos item cum illo persecutionem pro Christo et exilium ferre decrevimus. Quo quidem constituto, ille omnes qui aderant in insula ore osculans, ut Ephesios Paulus in littore, animo autem totam Ecclesiam sibi a Deo creditam in osculo sancto, eam Domino, a quo ipsam acceperat, commendavit. Eorum igitur qui nos ducebant, et qui miserant arbitrio in monasterio ipsius constitimus tanquam in exilio, ut ipsi arbitrabantur: quod tamen vir sanctus salutiferum sibi et multorum bonorum causam existimabat. Quæ autem tunc in via publica gesta sunt, utrum molesta acerbaque fuerint, an miraculis et ægrotantium curationibus plena, ut orationis longitudo vitetur, prætereo: quanquam eadem, majoraque publiceque perspecta sunt, cum viri sancti revocatio celebrata est »: Et paulo post: « Qui cum fide ad sanctum accedebant, plus gratiæ accipiebant, cum omnia sint credenti possibilia, viro sancto nimirum traditam sibi a Patre luminum gratiam im-

[1] Ezech. XXXVI.

[1] Act. XXVII.

pertiente. Hic autem exordiar : Vos qui hujusmodi narrationibus delectamini, attendite.

19. « Sed unde et a qua gratia exordiendum est? Quamvis alia sint miracula præstantiora, ab hoc tamen initium sumendum existimo. Erat in urbe Amasea quidam Androginus legitima uxore copulatus : qui cum filiis procreandis operam darent, ita frustrabantur, ut infantes, antequam e ventre exirent, immaturi præriperentur; ex quo parentes ipsi magno mœrore afficiebantur. Quid igitur faciunt ? Utile consilium capiunt. Confugiunt ad Deum, qui mortuos etiam potest per servos suos in vitam revocare. Imitantur viduam illam Sareptanam, cujus filium Elias suscitavit : Sunamitidem imitantur, quæ currit ad Eliseum, cum filius ejus in cœnaculo mortuus jaceret. Confugiunt et ipsi ad beatum virum : supplicant ut precibus suis impetret, ne infantes sibi in lucem editi statim moriantur. Quæ cum pro illis precatus esset, ambos unxit oleo sancto, tum eo quod e pretiosa Cruce, tum illo quod ex sanctæ puræque Dei Genitricis et perpetuæ Virginis Mariæ nostræ Dominæ veneranda imagine scaturire solet Sozopoli, dicens : In nomine Domini Jesu Christi. Hæc enim verba cunctis ægrotantibus, qui ad se accedebant solitus erat adhibere, quemadmodum et S. Jacobus præcipit ». Sed non ut in Sacramento. « Cum igitur precandi finem fecisset, et tanquam gratia quadam afflatus taceret, mox : Nomen illi, inquit, Petrum imponetis et vivet : erat enim mulier gravida. Cum autem ego adessem, et respondissem : At si feminam, inquiens, pariet, ecquod illi nomen imponent? Minime, inquit, sed Petrum vocabunt, et salvus erit. Quibus verbis gaudentes, tanquam puerum nondum natum in ulnis gestarent, domum reversi sunt.

20 « Tempore jam impleto peperit filium, quemadmodum antevideral et prædixerat servus Dei. Quem cum baptizandum curassent parentes, et nominassent Petrum : postea una cum ipso ad virum sanctum accedentes, complexi sunt pedes ejus, et confessi sunt quæ sibi fecisset Deus, et quod sui misertus esset. Impositis autem puero manibus, vir sanctus benedixit ei. Sed cum crevisset ille, qui ex præcognitione et precibus genitus fuerat, alter natus est illis. Itaque venientes rursus, ambos filios ad sanctum virum attulerunt, laudantesque Deum rogabant, quo nomine postremus deberet appellari. Qui geminos filios intuitus, illud Salomonis venuste usurpavit [1] : Frater qui coadjuvatur a fratre, quasi civitas firma. Parentibus autem illorum dixit : Joannem hunc appellabitis; quoniam in æde sancti Joannis preces vestras Dominus Deus audivit ». Hæc Eustathius, qui his omnibus præsens aderat.

21. Porro quod hæc et alia de Eutychio ab eodem recensita ibi miracula, non tam ad Eutychii probandam sanctitatem, quam ad fidem Catholicam, cujus causa ea patiebatur, confirmandam, Deo volente, edita fuisse videntur : nos hic eadem referre minime prætererimus. Ita plane Deus (sicut Pharaonem, ubi in populum Israeliticum insurrexit, miraculis voluit repressisse) cum Justinianus imperator omni ad stabiliendam hæresim et fidem Catholicam deprimendam potentia usus est, ex adverso consurgens, ad indicandam, firmandam stabiliendamque Catholicorum dogmatum veritatem, confutandam vero hæreticam pravitatem, hæc voluit per Eutychium Catholicæ fidei confessorem edi signa, atque propalari miracula : ut si vel ex ipsis Pharao non proficeret, neque Ægyptii emendarentur, remanerent tamen in Ecclesia perpetua de veritate Catholicæ fidei monumenta, et contra expugnatam divinitus impietatem erectæ columnæ. Quamobrem hic de his agere, ratio postulat argumenti. Subdit igitur hæc Eustathius :

22. « Senex quidam e villa quæ ad sanctissimam Ecclesiam pertinebat, filium habebat surdum et mutum annorum circiter quatuordecim : quem cum ad sanctum virum perduxisset, supplicabat, ut ipsi a Deo opem impetraret. Itaque cum pro illo preces fudisset, omnes ejus sensus unxit oleo sancto, terque Nunechem (nam illi id erat nomen) vocat. Ac primo quidem die obscure respondit : cum autem tres ibi dies mansisset, et oleo sancto inungeretur, solutum est vinculum linguæ ejus, et plane audiebat et loquebatur. Sed cum vellet eum pater in monasterio relinquere, noluit Dei servus. Senex igitur, assumpto filio, domum magno cum gaudio reversus est. Audiamus et aliud insigne miraculum.

23. « Quidam alius ejusdem loci, qui inter ipsius sanctissimæ Ecclesiæ clericos electus erat (Cyrillus ille appellabatur) filium habebat, qui cum quinque esset annorum et eo amplius, nec loqui poterat, nec alimentum accipere, nec vitæ prope, nec mortis erat particeps. Hunc cum ad virum sanctum perduxissent, ille solitas preces adhibuit, et sanctam communionem impertivit, et cum panem benedixisset, dedit ei, atque dimisit. Ex illa autem die solutum est vinculum linguæ ejus, et loquebatur, et edebat atque bibebat, cum Dei gratia sanitatem recepisset. Videamus et aliud huic simile, imo vero mirabilius.

24. « Est oppidum quoddam nomine Zala (Zela) ipsi metropoli Amaseæ propinquum. Quidam inde profecti, quadrimulum puerum ad sanctum virum adduxerunt. Hic nihil aliud nisi ex matris ubere nutrimenti paululum capiebat. Erat autem prope carnis et corporis expers, neque calorem ullum habebat; sed tanquam spica vento corrupta, quæ nondum creverit, exilem quamdam ac inanem granorum et aristarum speciem habet, sic et ille puer videbatur. Potuisses autem omnes illius costas et nervos et ossa numerare. Hunc vir Dei magnus cum adspexisset sic exsiccatum, et parentes ipsius dolore tabescentes; Dei, qui ea quæ non sunt facit ut sint, implorans auxilium, totum pueri corpus inunxit oleo pretioso, et sanctam communionem

[1] Prov. XVIII.

impertivit; cumque panem communem benedixisset, parentibus dedit, præcepitque ut mero panem illum intingerent, pueroque præberent. Quod illi cum fecissent, voti compotes facti sunt». Subdit de duobus aliis pueris, quorum alter e desperata valetudine, veluti e mortuis excitatus revixit, atque sanatus est; alter claudus, qui stare super plantas non valebat, omnino curatus: aliud idem grande miraculum refert de arreptitia puella graviter a dæmone cruciata, quæ ab eo pariter liberata est. Sed quod de pictore a dæmone percusso, a sancto autem sanato his subjicit, verbatim reddam, quod plurimum idem miraculum in se contineat utilitatis. Ait enim Eustathius de his quæ præsens adspexit, hæc verba :

25. « Juvenis quidam arte pingendi peritus eam in domo Chrysaphii piæ memoriæ in ipsa civitate Amasenorum exercebat. Hic aliquando veterem in pariete Veneris picturam delebat, ut historias pias reponeret. Volebat enim vir ille ex domo sua superiore Archangeli oratorium facere, ex inferiore autem oratorium sanctæ immaculatæque dominæ nostræ Dei Genitricis et semper Virginis Mariæ. Cum igitur pictor fœdam impudicæ Veneris historiam evertisset; dæmon qui illi inhærebat, artificis manum sic invasit, ut inflammata tumesceret, et gravi vulnere affecta, necessario amputanda videretur. Quare cum periculum adspiceret, utile capit consilium, et ad virum sanctum confugit, ut per ipsum a Deo auxilium impetret. At ille cum pro ipso Deum orasset, unxit oleo sancto dexteram ipsius manum, quæ inflammatione et ulcere laborabat : idque fecit tribus diebus, et manus ejus divino auxilio convaluit, atque alteri similis reddita est. Et quo in loco pictor vulnus acceperat, in eo memoriæ et grati animi declarandi causa sancti viri depinxit imaginem; ut manus, quæ curationis beneficium acceperat, medicum suum secundum Deum testaretur ».

26. Hic velim attendas, lector, non tantum editum divina virtute miraculum, sed etiam patefactam latentem ipsam veritatem, si quis eam ab exemplis deductam accipere velit. Si enim in profanis inhonestisque imaginibus inhæsisse cognita est ad nocendum, Deo permittente, vis inimica; utique vel ex his discas, in sacris Deo dicatis imaginibus non deesse divinam ad beneficia præstanda virtutem et sicut illæ Christianis obesse solent, ita et istas consuevisse iisdem esse proficuas. Subjicit autem his auctor de eodem sancto miracula admiratione quidem digna, ut de apostata a dæmone arrepto et mirum in modum cruciato, deque perjurio cæco reddito, atque aliis pluribus ab eodem incolumitatem divinitus consecutis. Sed illud hic non prætermittendum putamus, quomodo sanctus vir ab exercitu Cosrhoes et a fame urgente complures Amaseam confugientes Christianos liberavit. Rem gestam memoratu dignam sic describit Eustathius, qui præsto fuit :

27. « Impiorum Persarum in rempublicam nostram impetum omnes scimus, cum novus Nabuchodonosor Cosrhoes Sebastem venit et Melitenem. Cum igitur in magnas tunc angustias atque discrimen adductæ res essent : vicini, omnes fere tum Nicopoli, tum Cæsarea, tum Comanis, tum Zala (Zela), ex aliisque finitimis civitatibus Amaseam tanquam ad locum munitissimum se conferebant, non tam urbis præsidio, quam viri sancti precibus confisi. Omnes enim et cives et inquilini, qui magna ex parte erant Iberi, et hospites reliqui suas secundum Deum in hoc sancto viro spes collocarant : ex ejus enim ore pendentes, et verba ipsius audientes servati sunt. Merito igitur in tali tumultu innumerabilis hominum multitudo ad eam urbem concurrit. Sed cum ibi diu esset commorata, magna cibariorum penuria consecuta est. Itaque omnes ad sanctum ipsius monasterium tanquam tutissimum in portum confugiebant, ut simul cum corporibus animos pascerent. Quare cum magnus quotidie sumptus fieret, et fames in dies cresceret, cum propter nostros exercitus, tum propter Dei et Reipublicæ nostræ adversarios, magna omnes in mœstitia et angustiis versabamur.

28. «Cum enim multitudini panis subministraretur, et sic exinanitæ essent arcæ monasterii, in quibus farinæ conservabantur, ut ne unius quidem hebdomadæ cibus in eis reliquus esset : cum igitur horrei custodes monachi religiosissimi farinam minui, et flagitantium cernerent crescere multitudinem, ad virum magnum accesserunt, illum Scripturæ locum usurpantes [1] : Transiens in Macedoniam adjuva nos; quoniam farina jam in arcis defecit, et spes victus nobis adimitur. At ille nulla interposita mora, nihil dubitans, sed opulentæ Dei misericordiæ fidens, in eum ingressus est locum, in quo arcæ erant farina jam vacuæ. Et cum Deum obsecrasset, ministros hortatus est : Bono, inquiens, animo estote : quantum enim egentibus impertitis, duplum Dominus noster elargietur. Spero enim, quemadmodum olim [2] ex hydria farina non defecit, ita nunc minime defuturam. Nam licet declinaveritis ex hoc in illud (ut in Psalmo [3] dictum) hoc est, a pleno in id quod est inane : tamen fæx ejus non erit exinanita : sedent omnes, et saturabuntur, et laudabunt Dominum Deum nostrum. His verbis gaudio repleti religiosissimi monachi, alacriter mandata exsequebantur, panes omnibus advenientibus distribuentes. Atque hoc quidem modo magnam populi turbam fame laborantem diu nutriverunt. Et eo sane majus miraculum apparuit, quod cum farinæ in annum paratæ nihil adderetur, et tantum quotidie insumeretur; tamen non solum non defecit, verum etiam postquam nova farina esset illata, farina vetus diu, imo semper satis fuit, sicut scriptum est : Comedetis vetera super vetera, et vetera a conspectu recentium efferetis ». Hactenus Eustathius de rebus gestis Eutychii, cum

[1] Act. xvi. — [2] 3. Reg. xvii. — [3] Psal. lxxiv.

exularet; quibus ejus confessionis corona et veritas Catholicæ fidei illustratæ fuere.

29. Perduravit exilium Eutychii (ut idem auctor[1] affirmat) spatio duodecim annorum et amplius, nimirum annis duodecim et mensibus septem, quibus sedit Joannes Scholasticus, ut habet Nicephori Chronicon, in quo et ipsum hoc anno Justiniani imperatoris trigesimo octavo Eutychium esse ejectum traditur; cui cæteri Græci historici assentiuntur. At quomodo ultus est Deus una cum prodita fide etiam Eutychii et aliorum Orthodoxorum episcoporum calamitates quas passi sunt, dicemus anno sequenti.

30. *Chramni miserandus interitus.* — Quod ad res pertinet Occidentales, nihil præterea Annales reddunt, nisi monumenta Francorum. Hoc enim ipso anno, qui Clotarii regis Francorum præcedit obitum, ejus filii Chramni sæpe rebellantis et ad veniam sæpe recepti tragœdia finem habuit, qui a Gregorio ita describitur[2] : « Clotarius autem rex contra Chramnum frendens, cum exercitu adversus eum in Britanniam dirigit. Sed nec ille contra patrem egredi timuit. Cumque in uno campo conglobatus uterque resideret exercitus, et Chramnus contra patrem aciem instruxisset, incumbente nocte a bello cessatum est. Ea quoque nocte Coonober comes Britannorum dicit ad Chramnum : Injustum censeo te contra patrem tuum debere egredi. Permitte me hac nocte, ut irruam super eum, ipsumque cum toto exercitu prosternam. Quod Chramnus (ut credo) virtute Dei præventus, fieri non permisit. Mane autem facto, uterque commoto exercitu, ad bellum contra se properant. Ibatque Clotarius rex tanquam novus David contra Absalonem filium pugnaturus, plangens, atque dicens : Respice, Domine, de cælo, et judica causam meam, quia injuste a filio injuriam patior : Respice, et judica juste, illudque impone judicium, quod quondam inter Absalonem et patrem ejus David posuisti. Confligentibus igitur pariter, Britannorum comes terga vertit, ibique et cecidit. Denique Chramnus fugam iniit, naves in mari paratas habens : sed dum uxorem et filias suas liberare voluit, ab exercitu patris oppressus, captus atque ligatus est. Quod cum Clotario regi nuntiatum esset, jussit eum cum uxore et filiabus igne consumi; inclususque in tugurio cujusdam pauperculæ Chramnus super scamnum extensus orario sugillatus est, et sic postea super eos incensa casula cum uxore et filiabus interiit ». Cum eo illas par pœna conjunxit, quas ad rebellandum contra patrem habuit impellentes; ignemque pati iidem meruerunt, quorum occasione (ut dictum est superius) incensa est Turoni Basilica S. Martini.

31. *S. Medardi obitus et Suessionem translatio.* — Reverso autem ab hostium cæde Clotario, contigit interesse sancti Medardi episcopi Noviomensis felici ad Deum ex hac vita migrationi. Auctor enim res ab eo præclare gestas narrans, qui asseritur Fortunatus, hæc habet[1] : « Cum autem beatus hic Pontifex vitæ appropinquaret ad exitum, contigit Clotarium regem, postquam Chramnum filium suum cum uxore sua ac filiabus combusserat, e regione reverti Britannorum. Cognita vero hujus invalitudine pontificis, ad eum visendum humiliter festinavit, ejus se non diffidens contra diabolicas infestationes benedictione muniri, et intercessione apud divinam majestatem reconciliari. Cum ergo in hac regali visitatione in conspectu ejusdem et principum de sepultura pontificis tractaretur, suorum assensu filiorum sua se in sede sanctus ipse præordinavit sepeliendum. Cujus sententiæ obstinato rex animo resistens, Suessionem eum constituit transferendum, asserens se super corpus ejus Basilicam decenter ædificaturum, et ad laudem et gloriam divinæ majestatis cœnobialem servorum Dei regulam ordinaturum. Cessit igitur beatissimus pontifex regiæ dispositioni; et indefesse se suosque Domino commendans, finita oratione, spiritum exhalavit. O felix corpus, felicioremque animam! Mox eorum certissimo qui aderant testimonio, cæli aperti sunt, et divina luminaria fere per duarum horarum spatium ante sancti apparuere præsentiam, de tenebris eum transitoriis ad lucem designantia pro certo transiisse perpetuam. Hoc tanto beatissimi præsulis animati miraculo, majori ut eum transferrent, accensi sunt desiderio. Corpore itaque sancto composito ac delato ad Ecclesiam, nocte illa exequialem cum multa devotione celebraverunt vigiliam.

32. « Mane autem facto, cum episcopi, quibus interesse contigerat, suum defuncto celebrassent officium, inopinabilis multitudo convenit nobilium de castellis et civitatibus, de agris et municipiis adjacentibus inæstimabilis accurrit conventus, alii ejus devote desiderantes interesse obsequiis, alii admodum lugentes patrem separari a filiis. Per medias ergo plorantium lacrymas rex irrumpens cum episcopis et optimatibus, sui ipsius humeris corpus sustulit sanctissimum, Suessionis (sicut prædixerat) efferre volens sepeliendum. Ea nimirum hora, quibus interesse contigit, ineffabilem lugentis populi expavere gemitum, dum non modo in illa Ecclesia, sed per totam civitatem et in suburbio per vicos quoque et plateas unam et eamdem vocem audirent plorantium. Recolebant siquidem urbis illius indigenæ patris sanctissimi (qua catenus informati fuerant) benignissimam prædicationem : dolebant vero et vehementer angebantur, quia cum patrem amisissent, patris etiam sepultura, regis et procerum violentia, frustrabantur. Compatiebantur qui supervenerant ad tantam plebis illius compunctam illacrymationem. Verum quia regia urgebat dignitas, ad sanctissimi corporis intente insudabant

[1] Apud Lipom. tom. VII. — [2] Greg. hist. Fr. l. IV. c. 20.

[1] Extat apud Sur. die VIII Junii.

translationem. Vix ergo et non sine multo labore, patre, mœrentibus et lugentibus filiis, erepto (sicut a rege susceperant) iter aggrediuntur ».

33. Qui enim multa audierat jam ante edita a viro sancto miracula, quique præsens inspexerat cœlitus missis luminibus coronatum feretrum, cui venerandum corpus erat impositum, eidem Clotarius rex humeros supponere ad gestandum, maximum esse duxit honorem, ac veluti agere de victoria nuper adepta triumphum : amplius vero erga sanctum affectus est, ubi vidit quæ in via, dum pergerent Suessionem ab eodem sunt edita magna miracula : quorum gratia magis de construenda illi Ecclesia excitatus, colligere hinc inde magna sollicitudine curavit, quæ ad sumptuosum ædificium opus essent : quam, cum ipse decessisset anno sequenti, ejus filius Sigebertus exstruxit, monasteriumque conjunxit. Hæc omnia pluribus auctor enarrat, simulque miracula ibi fieri solita recenset. Porro quale quantumve ipsum S. Medardi fuerit monasterium quod regia est exædificatum impensa; ex Gregorii papæ [1] Epistola intelligere potes, dum munitum illud a se voluit Sedis Apostolicæ privilegiis, ut primum omnium esset honore et dignitate Galliæ monasterium. Joannes autem, qui hoc tempore sedebat Romanus antistes, idem monasterium aliis munivit privilegiis, prout Gregorius eadem testatur Epistola, dum ait : « Juxta filiorum nostrorum præcellentissimorum scripta regum Brunichildis ac nepotis ejus Theodorici, monasterio sanctæ Dei Genitricis Mariæ, ac beatorum Petri Apostolorum principis, necnon protomartyris Christi Stephani, quod est in Suessionum civitate situm, ubi S. Medardus requiescere, et vir venerabilis Gailardus præesse videtur, hujusmodi privilegia auctoritatis nostræ decreto indulgemus; et ea plenius confirmamus privilegia, quæ a bonæ memoriæ papa Joanne, comitante illustrium regum clementia, Clotarii scilicet, et Sigeberti hujus nostræ filiæ jugalis, ipsi loco sub anathematis vinculo sunt concessa vel indulta, concedimus et terminamus : statuentes nullum regum, etc. » Ac post nonnulla : « Ne vilescat tantæ sublimitatis locus sanctæ Mariæ, et beati Petri, nec non et protomartyris, et domini Medardi meritis sacratus, quem caput monasteriorum Galliæ constituimus, nullique ditioni patimur subesse ». Ad hæc satis de monasterio.

34. Extat autem de egregia sanctitate atque miraculis ejusdem sancti Medardi carmen elegiacum Venantii Fortunati, ubi et aliquot recenset ab eo edita tum in vita, tum post mortem Apostolica signa; cujus est exordium [2] :

Inter Christicolas, quos actio vexit in astra,
Pars tibi pro meritis magna, Medarde, patet.

Deque cæco illuminato, ubi defuncti corpus jaceret adhuc in feretro, hæc eleganter :

Cum pia composito veherentur membra feretro,
Subtractum meruit cæcus habere diem.
Anxius ille sacra lumen suscepit ab umbra,
Et tua mors illi lucis origo fuit.
Dumque sepulcra darent, oculi rediere sepulti :
Tunc sopor ille tuus hunc vigilare facit.
Cum fugis a mundo, datur illi lumine mundus
Te linquente dies, hunc fugiunt tenebræ, etc.

Reliqua item alia plura tunc edita recenset invocato sancto viro signa, quæ ex auctore latius tibi petenda relinquimus. Ad finem vero pro rege Sigeberto, qui exstruendum templum curavit, precans auctor ita perorat :

En tua templa colit nimio Sigebertus amore,
Insistens operi promptus amore tui.
Culmine custodi qui templum in culmine duxit.
Protege pro meritis qui tibi tecta dedit.
Hæc pia pauca ferens ego Fortunatus amore
Auxilium posco; da mihi vota, precor.

35. *S. Gildardi episcopi Rothomagensis obitus.* — Porro eadem ipsa die qua obiit sanctus Medardus, pariter excessisse ex hac vita sanctum Gildardum Rothomagensem episcopum ejus germanum, eademque cum ipso die natum atque sacratum, Audoenus ejusdem Ecclesiæ episcopus his testatur versibus :

Hi sunt Gildardus fratres gemini atque Medardus :
Una dies natos utero, viditque sacratos,
Albis indutos, et ab ista carne solutos.

Sic et Catholica Ecclesia [1] una eademque die amborum ad Deum transitum celebrat. Quos igitur una die peperit, simulque aluit, et Pontificia dignitate insuper auxit, una pariter die Ecclesia Catholica missos ad superos colit. Porro qui una eadem die nati gemini dicuntur Medardus, et Gildardus in reliquis, ut qui una item die fuerint episcopi consecrati, et una pariter die mortui dicuntur; utique ad eumdem quoque annum referri cum minime possint, necesse est ea esse facta diversis annis, sed una eademque die. Nam ecce in Concilio primo Aurelianensi legitur interfuisse Gildardus episcopus Rothomagensis, Noviomensis vero Ecclesiæ non Medardus, sed Sophronius; quibus appareat eos non eodem quoque anno sicut una die esse creatos episcopos; sic etiam neque eodem anno esse defunctos. Nam quomodo ad hunc annum, quo Medardus defunctus asseritur, Gildardus potuit pervenisse; si ante præsentem annum legimus Ecclesiæ Rothomagensi præfuisse post Gildardum, Flavium, et post Flavium, Prætextatum, quorum prior subscriptus reperitur Conciliis Aurelianensibus secundo, tertio, et quarto; posterior autem adhuc superstes plures annos post præsentem annum, quo Medardus asseritur obiisse? Quæ igitur facta una die dicuntur de consecratione et obitu; ea quidem etsi eadem die, diversis tamen intercurrentibus annis contigisse, necesse est affirmare. At rerum gestarum anni hujus hic finis esto.

[1] Greg. l. XII. epist. XXXII. — [2] Fortun. l. II.

[1] Martyrol. Rom. VI. id. Junii.

Anno periodi Græco-Romanæ 6057. — Anno Æræ Hispan. 612. — Jesu Christi 564. — Joannis III papæ 5. — Justiniani imp. 38.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : *Post consulatum Basilii V. C.* XXIII, ut liquet ex continuatore Marcellini, et Mario Aventicensi, qui simili formula duos subsequentes annos insigniunt. Quare fallitur Baronius num. 1, qui ait, hunc Christi annum postremum esse, qui post consulatum Basilii numeratur in Fastis.

2. *Edictum Justiniani et episcoporum persecutio pertinent ad annum* DLXV. — A num. 1 ad 30. Quicquid hoc anno refert Baronius de vexatione sancti *Eutychii* patriarchæ Constantinopol. et aliorum antistitum, quos Justinianus edicto suo de corporis Christi incorruptibilitate resistentes invenit, pertinet ad sequentem Christi annum, cujus initio edictum illud promulgatum, et *Eutychius* in exilium missus, ut anno superiori demonstravimus. Illud etiam constat ex fine exilii *Eutychii*, quod Eustathius testatur, *post annos duodecim et amplius* finitum esse, idque anno DLXXVI, ut suo loco videbimus.

3. *Chramni Clotarii regis filii interitus.* — Ad num. 30 et seqq. Marius in Chronico ad annum XIX *post consulatum Basilii*, Christi scilicet DLX, ait : « Eo anno Chramnus post sacramenta, quæ patri dederat, ad Britannos petiit et moliens regnum patris invadere, adversus ipsum cum Britannis movere ausus est ; multaque loca graviter deprædavit. Ad cujus insaniam reprimendam pater cum exercitu properavit, et interfecto comite Britannorum Chramnum vivum cepit, incensumque cum uxore et filiis, totius regionis incidit excidium ». Tum Marius *anno post consulatum Basilii* XX, Christi scilicet DLXI, Clotarii regis mortem narrat. Turonensis autem lib. 4, cap. 21, de Clotario scribit : « Obiit post unum decurrentis anni diem, quo Chramnus fuerat interfectus ». Quare cum Clotarii mors anno DLXI contigerit, Chramni interitus ad annum DLX retrahendus. Illum quidem recitat continuator Marcellini anno post consulatum Basilii XVII, Christi nempe DLVIII ; sed ille adversus Gregorium minime audiendus. Bellum itaque Britannicum anno DLX gestum. *Britannia Gallicana*, sive Armorica subdita erat multis comitibus regum Francorum feudatariis, teste Turonensi lib. 4, cap. 4. Dominabatur eo tempore huic provinciæ *Chonober*, ad quem *Chramnus* adversus patrem Clotarium rebellis sese receperat ; qui victus in prœlio captus, et tugurio cujusdam paupercula inclusus, casa incensa, cum uxore et filiabus periit, ut prodit idem Turonensis cap. 20, ubi bellum Britannicum prolixe narrat.

4. *S. Medardus episc. Noviomensis et S. Gildardus episc. Rotomagensis florent.* — Sanctum *Medardum* episcopum Noviomensem, ac postea simul et Tornacensem, et sanctum *Gildardum* episcopum Rotomagensem eodem die natos, eodemque episcopos consecratos, uno quoque die de hac vita subtractos, habent Martyrologium Romanum ad diem VIII Junii, et Audoenus Rotomagensis episcopus in versibus a Surio ad eumdem diem laudatis. Sed quæ de horum fratrum ordinatione in episcopos, sive de eorumdem obitu, uno die narrantur facta, certum est diversis annis contigisse. *Gildardus* prior iniit pontificatum, et prior ex hac vita discessit ; etenim Concilio Aurelianensi primo anno DXI habito subscripsit jam episcopus Rotomagensis : et Concilio Aurelianensi II, anno DXXXIII celebrato, interfuit *Flavius* episcopus Rotomagensis Gildardi successor, quo tempore florebat *Medardus* Noviomensium et Tornacensium episcopus, qui anno DXXXII in episcopatum Tornacensem sancto Eleutherio successerat. Cointius in Annal. Ecclesiast. Francorum variis in locis de utroque sancto agit, existimatque *Gildardum* anno DXXIX demortuum, et *Medardum* ultra annum DXLV vitam non produxisse, quod variis conjecturis adstruit, certis argumentis deficientibus. Baronius quidem, qui hoc anno *Chramni* interitum memorat, *Medardum* etiam e vivis excessisse arbitratur, cui favere videtur Turonensis lib. 4, cap. 19, ubi de sancto Medardo sermonem habet, indeque ejus mortem post Theodebaldi Francorum regis obitum rejicere videtur. Præterea Aimoinus secutus anonymum, qui gesta regum Francorum scripsit, narrata *Medardi* morte, sermonem statim ad obitum Clotarii patris Chramni convertit : quo pacto hic sanctus præsul anno quingentesimo sexagesimo, non vero hoc anno, ut Baronius habet, mortuus esset. Verum caput illud decimum nonum omittitur in Mss. Codicibus Historiæ Gregorii Turonensis tam Bellovacensi, quam Corbeiensi ; et anonymus, qui gesta regum Francorum scripsit, non raro vera falsis admiscet.

5. *Fortunatus poeta ex Italia in Galliam venit.* — Circa hæc tempora *Venantius Fortunatus*

poeta Christianus, in Italia haud procul Tarvisio natus, et Ravennæ liberalibus litteris imbutus in Galliam venit, ubi in amicitia fuit clarissimorum antistitum, Nicetii Trevirensis, et aliorum quos lib. 3 suis carminibus celebravit. In carmine enim quod *Sigoaldo* comiti postea inscripsit, testatur, adventum suum in Franciam contigisse sub *Sigiberto* rege, ut videre est lib. 10, cap. 22, et deinde cum in Francia versaretur, *Sigiberto* regi et *Brunichildi* Athanagildi regis filiæ ex Hispaniis adductæ, Epithalamium cecinit, ut lib. 6, cap. 2 legere est. Ac *Pictavum* jam pervenerat, cum *Gelesuinta* illac transiit Chilperico regi nuptura, ut habet Fortunatus lib. 6, cap. 7. *Sigibertus* autem *Brunichildem* duxit anno regni sui quinto. *Gelesuintam Chilpericus* anno regni sui sexto. De Fortunato pluribus infra.

6. *S. Gildas libellum de Excidio Britanniæ componit.* — Hoc anno S. Gildas aureum suum libellum *de Excidio Britanniæ* in lucem emisit, in quo quæ rerum facies per annos XLIV a victoria Badonica usque ad hoc tempus in Britannia fuerit, enarrat. De hoc rerum Britannicarum statu loquitur Baronius an. CDXCIV, num. 79 et seqq. ubi diximus, pugnam Badonicam ad annum DXX, et editionem libelli Gildæ ad præsentem pertinere. Dividitur Opusculum illud duas in partes, in quarum priori reges quinque diversis insulæ regionibus tum dominantes corripit : in secunda clericos et sacerdotes seu episcopos : « Reges habet Britannia, inquit, sed tyrannos, judices habet, sed impios ; sæpe prædantes et concutientes, sed innocentes ; vindicantes et patrocinantes, sed reos et latrones ; quamplurimas conjuges habentes, sed scortantes et adulterantes etc. », a generali deinde principum reprehensione ad singularem quinque regulorum castigationem descendit, et loquens de Constantino eorum uno, ait : « Cujus tam nefandi piaculi non ignarus est immundæ leænæ Dammoniæ tyrannus catulus Constantinus : qui hoc anno post horribile juramenti sacramentum, quo se devincit, nequaquam dolos civibus (Deo primum jureque jurando sanctorum demum choris, et genitrice comitantibus fretis) facturum : In duarum venerandis matrum sinibus Ecclesiæ carnalisque sub sancti abbatis Amphibalo regiorum tenerrima puerorum vel præcordia crudeliter duum totidemque nutritorum (quorum brachia nequaquam armis, quæ nullus pene hominum fortius hoc ejus tempore tractabat, sed Deo altarique protenta in die judicii ad tuæ civitatis portas, Christe, veneranda patientiæ ac fidei suæ vexilla suspendent) inter ipsa (ut dixi) sacrosancta altaria, nefando ense hastaque prodentibus laceravit ; ita ut sacrificii cælestis sedem purpurea, ac si coagulati cruoris pallia attingerent ».

7. *Britanniæ reguli magnis criminibus inquinati.* — De Conano alio regulo Gildas scribit : « Quid tu quoque, ut Propheta ait, catule leonine Aureli Conane, agis ? Nonne eodem, quo supradictus, si non exitiabiliore parricidiorum, fornicationum, adulteriorumque cœno, velut quibusdam marinis irruentibus tibi voraris feraliter undis ? etc. » Tum Wortipero, Cunegloso, Maglocuno regulis gravissima crimina exprobrat, quæ excidii Britanniæ causam fuisse asserit. Eos in diversis Britanniæ partibus regnasse ex eo intelligitur, quod Gildas innuat. *Constantinum*, præfuisse Damnoniis, qui populi habitabant, ubi nunc provinciæ Devonia et Cornubia, et Britannis paruere usque ad annum DCLXXXI, quo in Chronographia Saxonica legitur : « Hoc ipso anno Centwinus Britanno-Wallos usque ad mare fugavit ». Erat Centwinus Occidentalium Saxonum rex, de quo suo loco. De morte S. Gildæ agemus anno DXCV. Hi porro reguli post *Arthuri* Britonum regis mortem ejus principatum in plures divisere, sed eorum successores ignoti. Anglorum traditio est, *Constantinum* regem Cornubiæ monachum postea induisse, imo et martyrium in Scotia passum esse, ut videre est apud Bollandum ad diem XI mensis Martii, qui tamen omisit referre, quæ de eodem Constantino Gildas in litteras misit.

JOANNIS ANNUS 6. — CHRISTI 565.

1. *Justiniani obitus et quid de eo sentiendum.* — Quingentesimus sexagesimus quintus Domini, idemque Justiniani imperatoris novissimus, Indictionis decimæ tertiæ, incipit annus: quo Justinianus imp. ubi absolvisset sui imperii annum trigesimum octavum, atque nonum ingressus esset (ut ait Evagrius [1]) per menses octo vel post annos triginta octo (ut auctor Miscellæ habet) menses septem et dies decem, aut (quod Cedrenus tradit) dies tredecim, ex hac vita migravit idibus Novembris, media nocte, ut ex Corrippo hujus temporis poeta in carmine de Justini imp. laudibus habes. Media namque nocte clamor factus est, cum ex improviso instar furis januam effringentis mors eum rapuit improvisa et importuna, opportuna vero ipsi Romano imperio sub imperatore hæretico titubanti, et in deteriora labenti; vindicante Deo illatas sanctis episcopis contumelias, pariterque prohibente, ne accensum ab eo semel incendium universam depasceretur Ecclesiam.

2. Ut enim Dei judicium fieret manifestius, tunc subitanea est morte subreptus, cum jam indixisset exilium Anastasio episcopo Antiocheno, atque cæteris illi inhærentibus Ecclesiæ sacerdotibus. Tulerat diu consueta patientia Deus, quæ adversus Eutychium patriarcham anno superiore imperator contra fas jusque sacrilege perpetrarat, cum e sede eum violentus abstraxit: verum qui non relinquit virgam peccatorum super sortem justorum, haud sivit ulterius progredi qui non solum non emendaret perperam facta, sed audaciora tentaret, repentina eum morte subducens. Nam audi Evagrium [2]: « Verum, inquit, Justiniani edictum divina providentia, qua melius nobis prospectum fuit, minime vulgatum est. Nam Justinianus, qui Anastasio et suis sacerdotibus exilium indixerat, ex improviso perculsus, cum triginta octo annos et menses octo regnasset, ex hac luce migravit ». De obitu item ejus ista Nicephorus [3] : « Justinianus namque cum Anastasii, sacerdotumque ejus, qui eodem cum illo ardore flagrabant, exilii libellum dictaret, invisibili ictus plaga, ex hac vita excessit ». Evagrius insuper eum quem divina hæc vindicta percussit, ob impietatem quam fovebat, et discordias quas in Ecclesia excitavit, ad inferos detrusum affirmat, cum ait [1]: « Justinianus igitur, cum omnia omnino turba ac tumultu complevisset, mercedemque his debitam in extremo vitæ suæ tempore reportasset, ad supplicia justo Dei judicio apud inferos luenda profectus est ». Hæc Evagrius suorum temporum rerum gestarum scriptor insignis.

¹ Evag. l. IV. c. 40 — ² Ibid. — ³ Niceph. l. XVI. c. 31.

3. Qui autem diu post ipsum vixit, eum extremo illo spiritu facti pœnituisse, jussisseque Eutychium ab exilio revocari, Nicephorus tradit [2]: quod ex eo (ut puto) argumento deduxit, dum non sicut aliorum hæreticorum ejus nomen abrasum fuit e sacris tabulis; sive quod Patres sextæ Synodi et alii elogio Catholico homine digno et pietatis titulo reperiuntur ejus memoriam prosecuti: nam S. Gregorius [3] papa cum eumdem nominat imperatorem, piæ memoriæ Justinianum appellat. Sed accipe de eodem imperatore in Synodo Romana ab Agathone papa pronuntiatum præconium : in Epistola [4] enim ad Heraclium et Tiberium imperatores post recitatos sanctos Orthodoxos episcopos, qui adversus hæreticos pro fide Catholica certamen inierunt, mox de Justiniano hæc subdit : « Et præ omnibus æmulator veræ et Apostolicæ fidei piæ memoriæ Justinianus Augustus, cujus fidei rectitudo quantum pro sincera confessione Deo placuit, tantum Rempublicam Christianam exaltavit. Et utique ab omnibus gentibus ejus religiosa memoria veneratione digna censetur, cujus fidei rectitudo per augustissima ejus edicta in toto orbe diffusa laudatur, quorum unum, quod ad Zoilum Alexandrinum præsulem adversus Acephalorum hæresim missum est pro Catholicæ fidei rectitudine, satisfacere sufficiens cum hac nostræ humilitatis suggestione vestræ tranquillissimæ Christianitati dirigentes per præsentium latores offerimus, etc. » Et

¹ Evag. l. V. c. 1. — ² Niceph. l. XVII. c. 31. — ³ Greg. l. II. Ep. X. l. III. Ep. IV. l. VII. Ep. CXXVI. — ⁴ Extat recitata in Synod. sexta Act. IV.

in alia rursus Epistola ad eosdem Augustos Roma ex Synodo centum viginti quinque episcoporum missa, ubi Theodosii magni atque Marciani fidei Catholicæ præstantiam prædicavit, hæc de Justiniano mox infert, cum præfert iisdem : « Sicut extremi quidem, præstantissimi tamen omnium magni illius Justiniani, cujus ut virtus, ita et pietas omnia in meliorem ordinem restauravit : cujus instar fortissimæ vestræ clementiæ principatus, virtutis quidem conatibus Rempublicam Christianam tuetur et restaurat in melius, pietatisque studiis Catholicæ succurrit Ecclesiæ ». Hæc sunt ex Agathone Romano Pontifice Justiniani præconia.

4. Quod enim quæ de ejus hæresi jactarentur, nullis constarent edictorum ipsius publicis monumentis (nam etsi scripsit, non tamen, ut vidimus ex Evagrio, promulgavit de hæresi imperator edictum) et e contra ejusdem imperatoris fides Catholica pluribus promulgatis sanctionibus probaretur: nihil præterea de eo sentiendum, quam suis ipsius scriptis reperiretur expressum, idem Romanus Pontifex existimavit, cujus sententia non ex populari clamore, sed potius ex certa scriptorum testificatione proferri debet. Sed nec irrogata in Orthodoxos exiliorum supplicia eum omnino convincebant hæreticum, etsi injustum arguebant atque sacrilegum : sicut nec cum Vigilium papam eadem pœna mulctavit; præsertim vero cum de exilio Eutychii episcopi culpam visus fuerit delevisse, dum eum ex testamento (ut Nicephorus ait) revocandum constituisset.

5. Quod igitur edictum retentum minime fuerit promulgatum, et perperam facta ultimo elogio visus sit revocasse ; haud adeo infamis posteris, sed honorifica ejus memoria mansit. Nam audi eumdem de his Nicephorum [1] : « Joannes Chalcedonii filius cum Constantinopolitanæ præesset Ecclesiæ, Alexii Comneni ætate, in ipso Verbi Dei Sapientiæ templo quotannis magnifice memoriam ejus celebravit, populi universi concione ad rem divinam coacta. Memoria ejus Ephesi quoque, in Ecclesia discipuli ejus qui supra pectus Salvatoris recubuit, culta : quam Ecclesiam ipse Justinianus construxerat ». Hæc de ejus memoria publicis honoribus affecta post mortem Nicephorus qui et de ejusdem sepultura hæc subjicit [2] : « In magnifico monumento ab ipso lapide Sardio in Apostolorum templo constructo sepultus est, ad dexteram in ædem ingredienti partem ».

6. Sed quo magis humanum possunt imperatores, subductis chartis, legitimum fallere atque vitare judicium, quod nonnisi (ut aiunt) secundum Acta atque probata proferri potest; eo districtius divino reservantur examini judicandi atque atrociori pœna plectendi, secundum illud quod ait Sapiens ad reges terræ [3] : « Horrende et cito apparebit vobis, quoniam judicium durissimum his qui præsunt fiet. Exiguo enim conceditur misericordia, potentes autem potenter tormenta patientur». Sane quidem etsi humanæ non sit facultatis divinis interesse judiciis, ac de illis omnino nefas sit judicare; tamen secundum irrevocabilem illam Dei sententiam, quæ de omnibus reperitur pronuntiata defunctis [1] : « Opera illorum sequuntur illos » : eadem ipsa quæ hinc abeuntem secuta sunt Justinianum, adversus eum hactenus clamant in chartis, nempe juge bellum Ecclesiasticum, quod (exule facta, quam reperit, pace) jugiter enutrivit, decedensque reliquit accensum, sacrilegiorum immensitas, cum sæpe in Christos Domini sanctos episcopos violentas manus injecit, ut inter alios in Vigilium Romanum Pontificem et Eutychium sanctissimum Constantinopolitanum antistitem : crudelitas insuper in cives innoxios ab Evagrio superius deplorata, et avaritia ab eodem pressius sugillata, ut omittamus reliqua. Quam autem mortuus ante horrendum majestatis divinæ tribunal sententiam acceperit, etsi non sit hominis judicare : opinari tamen si cui licet, facilius est invenire, qui Evagrii de ejus condemnatione velit sequi sententiam, quem jure sciat prærogativa temporis, cum quæ scripsit inspexerit, historicis reliquis esse præferendum, qui longo post Justiniani tempora res ab eo gestas scripsere : cum præsertim in eamdem procuidubio abiisse sententiam Procopius ejusdem temporis luculentus historicus visus sit, dum quem ante sæpe laudarat, postea scripto volumine tam ipsum quam Theodoram conjugem, recantans palinodiam magnopere vituperavit, ut apud Suidam notatum habetur.

7. At cum laudatam audis ab eodem Procopio insignem ejus pietatem in erectione templorum quibus replesse non Constantinopolim tantum, sed universum pæne visus est orbem : provoco te ad Evagrium de his ista dicentem [2] : « Erat porro tam largus in pecunia eroganda, ut multa sancta et magnifica templa in multis locis exstrueret, aliaque sacra ædificia, quibus tum viri tum mulieres et ætate tenera et exacta, tum qui variis morbis vexabantur, sedulo accurarentur, ædificaret : magnamque seorsum colligeret a suis pecuniarum vim, unde ista perficerentur : alia denique infinita exsequeretur opera : quæ sane pia, Deoque accepta essent, si modo vel ille, vel alii qui talia moliuntur, de suis ipsorum bonis efficienda curarent, suæque vitæ actiones vacuas a sceleris labe tanquam hostiam Deo offerrent ». Hæc ipse, qui paulo superius de ejusdem imperatoris in pecuniis a subditis corradendis cupiditate ista recenset :

8. « In Justiniano vero tam inexplebilis fuit pecuniæ cupiditas, et tam turpis atque adeo absurda rerum alienarum appetitio ; ut omnia subjectorum bona his qui magistratus administrabant, qui tributa colligebant, qui nulla de causa insidias hominibus struere volebant, ob auri amorem vendiderit. Com-

[1] Niceph. l. XVII. c. 31. — [2] Ibid. c. 33. — [3] Sap. VI.

[1] Apoc. XIV. — [2] Evagr. l. IV. c. 29. in fin.

plures vero, imo innumerabiles qui bona multa possidebant, causa falsa commentitiaque conficta, omnibus fortunis mulctavit. Quod si quæ meretrix oculos cupiditatis ad alicujus bona adjiciens, consuetudinem se ullam cum eo vel conjunctionem habuisse simularet : statim omnia jura ac leges, modo Justinianum turpis lucri socium constitueret, ejus causa eversa jacuerunt; facultatesque omnes illius, qui falso in crimen adductus erat, fuerunt in ejus domum translatæ ». Hæc Evagrius; cujus sententia, quot ab eo novæ promulgatæ sunt leges et veteres restitutæ, tot tensa ad extorquendam pecuniam retia dices : cum etsi ex illis aliquæ currentibus ad prædam judicibus venatoribus aliquando potuissent obstare, continuo easdem mira arte depressas siverit a magistratibus pro arbitrio proculcari. Ista ex antiquioribus, fideque sincera pollentibus scriptoribus reserans, scio in me concitasse jurisconsultorum agmina pro suo Justiniano pugnantia : verum satis sit ad defensionem unica opposita veritas, quam profitemur, et illibatam colimus et excolimus.

9. Cæterum quæ ab eo juste pieque restituta vel sancita reperiuntur, ut Dei munus Christianitas non refugit, sicut nec Ethnicorum imperatorum, eorumdemque Christianorum persecutorum leges juste decretas ; mente illud retinens et ore versans, quod divina Sapientia clamat [1] : « Per me reges regnant, et legum conditores justa decernunt : per me principes imperant, et potentes decernunt justitiam ». Hinc videas ipsum quoque S. Gregorium Romanum Pontificem [2] in moderandis etiam rebus Ecclesiasticis uti ejusdem Justiniani imperatoris Constitutionibus, easdemque citare consuevisse, sicut et aliorum Christianorum imperatorum, necnon et Gentilium, ut Modestini et aliorum, cum opus fuit, jureconsultorum. Quæ vero præter jus fasque idem Justinianus suis sanctionibus observanda præcepit, Catholica Ecclesia respuit, ut quæ sibi super Ecclesias personasque Ecclesiasticas arrogare præsumpsit, quæve de usuris constituit. Sed in his consule Alciatum [3], licet ei in omnibus minime assentiamur. Quod autem inuratur nota Justiniano de voluntario concesso divortio ; ad ejus successorem Justinum eam legem potius pertinere, suo loco dicemus.

10. Quæ vero spectant ad ejusdem imperatoris scripta, seu potius aliorum lucubrationes suo ipsius nomine promulgatas : præter illa quæ sunt recensita ipsius de fide edicta, Isidorus de eodem ista habet [4] : « Justinianus imperator quosdam libros de Incarnatione Domini edidit, quos etiam per diversas provincias misit. Condidit quoque rescriptum contra Illyricanam Synodum et adversus Africanos episcopos, in quo Tria Capitula damnare contendit, etc. » Sed ne quis ex iis redarguat Suidam, quod analphabetum dixerit Justinianum tot scriptorum auctorem : nam sicut Triboniani fuisse civiles leges, ita et Theodori Cæsariensis scripta suo nomine vulgari voluisse, quæ dicta sunt superius docent. At de Justiniano hactenus.

11. *Narsetis monumenta in ponte Anienis.* — Antequam autem ad ejus successorem convertamus orationem, incisas a Narsete prope Romam, cum adhuc viveret Justinianus hoc anno, in ponte a se restituto super Anienem fluvium inscriptiones (ne eas amplissimis litteris exaratas non legisse culpæ sit) hic describamus : sic enim se habent :

IMPERANTE. D. N. PIISSIMO. AC. TRIUMPHALI. SEMPER
JUSTINIANO. PP. AUG. ANN. XXXVIIII.
NARSES. VIR. GLORIOSISSIMUS. EX. PRÆPOSITO. SACRI PALATII. EX. CONS. ATQUE. PATRICIUS. POST. VICTORIAM GOTHICAM. IPSIS. EORUM. REGIBUS. CELERITATE. MIRABILI. CONFLICTU. PUBLICO. SUPERATIS. ATQUE. PROSTRATIS. LIBERTATE. URBIS. ROMÆ. AC. TOTIUS. ITALIÆ. RESTITUTA. PONTEM. VIÆ. SALARIÆ. USQUE. AD AQUAM. A NEFANDISSIMO. TOTILA. TYRANNO. DESTRUCTUM. PURGATO. FLUMINIS. ALVEO. IN. MELIOREM. STATUM. QUAM. QUONDAM. FUERAT. RENOVAVIT.

Itemque ibi :

QUAM. BENE. CURBATI. DIRECTA. EST. SEMITA. PONTIS
ATQUE. INTERRUPTUM. CONTINUATUR. ITER
CALCAMUS. RAPIDAS. SUBJECTI. GURGITIS. UNDAS
ET. LIBET. IRATÆ. CERNERE. MURMUR. AQUÆ
ITE. IGITUR. FACILES. PER. GAUDIA. VESTRA. QUIRITES
ET. NARSIM. RESONANS. PLAUSUS. UBIQUE. CANAT.
QUI. POTUIT. RIGIDAS. GOTHORUM. SUBDERE. MENTES
HIC. DOCUIT. DURUM. FLUMINA. FERRE. JUGUM.

Jam ad ipsum Justinum veniamus.

12. *Justinus nepos Justiniani in imperium assumptus coronatur, avunculo insigniter parentatur, populum sibi demeretur.* — Simul ac autem ex hac vita Justinianus discessit, succedit Justinus ipsius sororis Justiniani imperatoris nomine Vigilantiæ filius, patreque nomine Dulcissimo natus ; conjux vero Justini, Sophia appellata, Theodoræ Augustæ neptis fuit, ut ex Victoris Tununensis Chronico, et Corippo Africano grammatico, qui Justini laudes cecinit, apparet : nam pulchre hic de ipsius Justini, matrisque ejus, atque uxoris nominibus :

Mater consilii placidis Vigilantia vestris.
Semper inest oculis : quamque omni pectore gestas.
Alma Augusta tui consors sapientia regni.
Tu quoque justitiæ nomen de nomine sumens
Frena regendorum retines firmissima regum, etc.

Justinus igitur apud Justinianum imperatorem cognationis jure primum sibi vindicaverat locum, ab eodemque Curopalates creatus (ita Græci dicunt magistratum, cui palatii cura credita erat) qui et Cæsar jam antea dictus fuerat. Id quidem Corippus his versibus docet :

[1] Prov. XVIII. — [2] Greg. l. XI. Ep. LIV. — [3] Alciat. parerg. l. VI. c. 20. — [4] Isidor. c. 18.

Te dominum sacræ quis non prædixerat aulæ,
Cum magni regeres divina palatia patris,
Par extans curis, solo diademate dispar,
Ordine pro rerum vocitatus Curapalatii :
Dispositus jam Cæsar eras. Cum sceptra teneret
Fortis adhuc senior, regni tu summa regebas
Consilio moderata gravi : nil ille peregit
Te sine.

Sed quæ divinitus de eodem sint prævisa ab Eutychio patriarcha, Eustathius ita narrat [1] :

13. « Tribus circiter annis ante imperium Justini futura prospicienti et magno pontifici patefactum fuit, ipsum imperaturum : qui nulla interposita mora, ut eum in Dei timore confirmaret, tutiusque vitam ejus ad pietatem incenderet, cum in Jucundianis quodam die senatus haberetur, in remotum quemdam locum Dei servus Justinum seduxit, quo quidem in loco fenestra erat (hoc enim signum, ut lapidum cumulus olim inter Jacob et Laban testimonium fuit). Et audi, inquit, amplissime vir : Quamvis ego humilis sim servus et sacerdos Dei ; significavit mihi Deus te post avunculum tuum fore imperatorem. Quare vide, ne huc illuc occupationibus distraharis ; sed attende tibi, et operam da, ut dignus evadas, qui Dei perficias voluntatem. His auditis Justinus, gratias egit Deo, et viro magno respondit in hunc modum : Deus me dignum faciat, ut voluntati ejus obtemperem, meque gubernet et regat arbitrio suo. Et hæc quidem sic facta sunt. Cum autem vir magnus esset in insula quæ Princepo appellatur, quadam die narrabat nobis : In visione (inquiens) noctis quidam gladium dedit duorum imagines continentem, Justini et conjugis ejus, qui et mihi arridebant. Sed quidnam id significaret, ab eo quæsivit unus ex iis qui illic præsto erant, num illius gladii visione sectionem aliquam, vel rei finem portendi sciret. Minime, inquit ille : sed hi ipsi regnabunt, et me liberabunt : imperatorio enim habitu indutos adspexi. Quod imperaverint, perspicuum est : quod autem fuerit liberatus quodque exilii ejus multæ visiones extiterint, omnes novimus ». Hæc Eustathius. Verum sicut pincerna tardius recordatus est Joseph [2] in carcere detenti, ita et Justinus serius quam par erat Eutychium ab exilio revocavit, et non antequam qui in ejus locum intrusus fuerat Joannes ex hac luce discesserit.

14. Ex hac vita jam subducto Justiniano imperatore, excitatur media nocte Justinus a Callinico excubitorum præposito, et ut habenas sumat imperii admonetur ; progressusque ad aulam, et senatu hortante, sumit imperium, cum interea componitur exanime imperatoris cadaver ornaturque ad sepulturam, Sophia tunc ipsum veste contexit pretiosa valde, in qua effigiatæ erant ejusdem imperatoris res gestæ : quæ describitur a Corippo, cum agit de Sophiæ pietatis tum exhibitis officiis defuncto Justiniano. Pandemus hic tibi eam velut picturam in tabula, quam docta manus non penicillo, sed acu formavit. Cum igitur de paratis agit exequiis, pompaque funeris adornata, hos etiam habet versus :

Exequiis adjecit solito plus dona paternis :
Ireque contractas denso jubet agmine turbas :
Et tulit intextam pretioso murice vestem,
Justinianorum (series) ubi tota laborum
Nexo auro insignita fuit, gemmisque corusca.
Illic Barbaricas flexa cervice phalanges,
Occisos reges, subjectasque ordine gentes
Pictor acu tenui multa formaverat arte,
Fecerat et fulvum distare coloribus aurum,
Omnis ut aspiciens ceu corpora vera putaret.
Effigies auro, sanguis depingitur ostro.
Ipsum autem in media victorem pinxerat aula
Effera Wandalici calcantem colla tyranni,
Plaudentem Libyam fruges laurumque ferentem :
Addidit antiquam tendentem brachia Romam
Exerto et nudo gestantem pectore mammam.
Altricem imperii, liberatisque parentem.
Hoc ideo fieri vivax sapientia jussit :
Ornatum ut propriis funus regale triumphis
Augustum in tumulum fatalis duceret hora.

Hæc de ornatu cadaveris atque feretri.

15. Cæterum idem post multa subdit auctor, nullum ferme vas fuisse, in quo non sculptæ essent victoriæ ejusdem imperatoris imagines ; nam ait :

Ipse triumphorum per singula vasa suorum
Barbarico historiam fieri mandaverat auro,
Tempore quo capitis injecit vincla tyrannis
Justinianus ovans quarto cum consule princeps
Alta triumphali terret Capitolia pompa.

16. At ita composito ad funus Justiniani feretro, illud minime tamen effertur, nisi postquam insignia Justinus accepit imperii ; quæ quidem nec recipere voluit, nisi consulto oratoque numine, et religionis officiis persolutis : nam idem hæc de his cecinit auctor :

Ipse autem procerum magnis oratibus actus
Non primum imperii regalia signa recepit,
Ni sacrata prius supplex oracula poscens,
Effusis precibus Christo sua vota dicaret.
Ilicet Angelici pergens in limina templi,
Imposuit pia thura focis, cerasque micantes
Obtulit, et supplex lacrymis ita cœpit obortis :
Omnipotens princeps, etc.

Quod item pietatis opus ipsa ejus uxor Sophia seorsum exsolvit.

17. Expletis vero quæ solerent a proceribus exhiberi solemniis, a patriarcha Joanne idem Justinus benedictionem accepit atque coronam : quod pulchre his versibus idem poeta describit :

Postquam cuncta videt ritu peracta priorum,
Pontificum summus, plenaque ætate venustus
Astantem benedixit eum ; cœlique parentem
Exorans Dominum, sacro diademate jussit
Augustum sancire caput, summoque coronam
Imponens apici, etc.

18. Post hæc autem diademate insignitum et in solio collocatum, acclamationibus absolutis, orationem habuisse testatur ad populum, quam describit : ante cujus exordium cum signasse cruce fron-

[1] Apud Sur. die VI. Apr. tom. II. — [2] Genes. XL.

tem tradat, veterem morem intellige, consuevisse nimirum fideles ante concionem præmittere crucis signum : nam audi :

Ipse coronatus solium conscendit avitum,
Atque crucis faciens signum venerabile, sedit :
Erectaque manu, cuncto præsente senatu,
Ore pio hæc orans ait : Super omnia regnans
Regna Deus, etc.

At non manu tantum signasse crucis signum, sed et ligno sacratissimæ Dominicæ crucis frontem exornasse, idem inferius docet, hæc dicens :

Egreditur cum luce sua, frontemque serenam
Armavit sancti faciens signacula ligni.

In frontibus enim regum crucem fulgere consuevisse, superius auctoritate Patrum alia id poscente occasione, dixisse meminimus.

19. Post hæc autem ubi ad populum perorasset, atque ejus querelas lugubribus editas vocibus percepisset, quibus dolebat injuste exactionibus vexatum a prædecessore principe, et ab eo debita non esse soluta : Justinus sua unicuique reddenda præcipit, et æs alienum Justiniani dissolvi jubet. Hæc autem pereleganter Corippus his versibus cecinit :

Flere diu tantis lacrymis non passus acerbis
Condoluit miserans, et se pietate subegit
Legibus ultro suis : Aliena pecunia, dixit,
Reddenda est. Vivus patri qui substitit hæres,
Thesauros fidis privatos ferre ministris
Imperat. Innumeræ mox advenere catervæ,
Fortia centenis onerataque brachia libris
Deposuere humeris : turmæ glomerantur in unum,
Et totus fuso Circus resplenduit auro :
Tunc posita ratione palam, populoque vidente,
Debita persolvit genitoris, cauta recepit.
Gaudia quanta illic, quantus favor! undique lætus
Tollitur in cœlum populorum clamor ovantum, etc.

20. Hæc quidem omnia profecto redarguunt Justiniani prædecessoris avaritiam, ne recitata superius ex Evagrio esse calumnias, et ex pravo ea scribentis animo prodiisse quis putet. Præter hæc etiam de cavendis delictis Justinum populum admonuisse, tradit auctor. Sed nec prætermisisse quæ ad Ecclesiarum statum pertinere videbantur, testatur Evagrius, qui ubi plura præcedentibus consentientia narravit, hæc addit : « At primum dat mandatum, ut omnes episcopi et sacerdotes, qui ex omnibus locis in unum Constantinopoli convocati erant, ad suas ipsorum dimitterentur sedes, uti consuetos cultus Deo sancte religioseque adhiberent, monens ne quisquam quod ad fidem pertineret novare moliretur. Atque istud quidem ejus factum in laude ponendum est ». Hæc Evagrius.

21. Sed quæ ad Justiniani imper. funus spectant, quod postea curatum constat, pauca quædam hic ex eodem Corippo cuncta exacte prosequente describenda putamus, utpote quæ ad Christianum cultum pertinere noscuntur, atque primum de multiplicibus luminaribus celebri pompa delatis, cum ait :

Vasa aurea mille,
Mille columnarum species, argentea mille,
Quæ superimpositis implebant atria ceris,
Ordine cuncta suo, patrum sic more parata.

Vasa illa fuisse intelligas multiplicia instrumenta pretiosorum diversi generis candelabrorum ad portandos cereos fabrefactorum, quorum superius diversis in locis mentio facta est. Subdit vero de his quæ ferebantur condiendi causa cadaveris :

Thura Sabæa cremant : flagrantia mella locatis
Infundunt pateris, et odoro balsama succo :
Centum aliæ species unguentaque mira feruntur
Tempus in æternum sacrum servantia corpus.

Et inferius de procedente populo, et psalmodia qua religiosam prosequebantur funeris pompam :

Tota populus processit ab aula :
Mœstaque funereas accenduut agmina ceras.
Omnis in exequias sexus convenit et ætas.
Quis memorare potest tantæ miracula pompæ?
Hinc Levitarum mirabilis ordo canentum,
Virgineus tonat inde chorus; vox æthera pulsat.

At hæc satis ad insinuandam veterem Ecclesiæ Catholicæ consuetudinem in celebritate funerum fidelium defunctorum, per singula tempora usque in præsens religiosissime propagatam. Sed de funere imperatoris ad aliud regis funus transeamus.

22. *Mortuo Clotario, ejus filii dividunt inter se regnum, ex quibus Sigebertus S. Nicetium ab exilio revocat.* — Hoc enim anno et Clotarius rex Francorum, cum ageret ab obitu Clodovei annos quinquaginta et unum in regno, ex hac vita migravit : de quo ista Gregorius [1] res sui temporis scriptis prosequens : « Rex vero Clotarius anno quinquagesimo primo sui regni cum multis muneribus limina beati Martini expetiit; et adveniens Turonos ad sepulcrum antedicti antistitis, cunctas actiones, quas fortasse negligenter egerat replicans, et orans cum grandi gemitu, ut pro suis culpis beatus confessor Domini misericordiam exoraret, ea quæ irrationabiliter commiserat, suo obtentu dilueret. Exin regressus quinquagesimo primo regni sui anno, dum in Cotia silva venationem exercet, a febre corripitur, et exinde Compendium villam rediit; in qua cum graviter vexaretur a febre, aiebat : Vah ! quid putatis ? qualis est ille rex cœlestis, qui sic tam magnos reges interficit? In hoc enim tædio positus, spiritum exhalavit ». Quod ad ejus culpas pertinet : ipsum quidem compluribus delictis obnoxium, potissimum vero incestis nuptiis infamatum, sæpe excommunicatum fuisse a S. Nicetio episcopo Treverensi, idem Gregorius in rebus gestis ejusdem episcopi, quas conscripsit, affirmat. Sed de ejus

[1] Gregor. Turon Vit. S. Nicet. c. 1.

sepultura ubi supra idem auctor hæc addit : « Quatuor filii sui cum magno honore Suessionas deferentes, in Basilica beati Medardi sepelierunt ». Loco scilicet quem delegerat ad Basilicam construendam, quam tamen filius Sigebertus construxit. Ac demum : « Obiit autem post unum decurrentis anni diem , quo Chramnus fuerat interfectus ». Hæc Gregorius.

23. Defuncto Clotario, quatuor ejus filii inter se partiti sunt regnum, nempe Charibertus, Chilpericus, Guntheramnus, et Sigebertus : quorum Charibertus regni sedem renuit Parisiis, Chilpericus Suessionis, Guntheramnus Aurelianis, Sigebertus Rhemis. Porro horum omnium religiosissimus habitus est Sigebertus. Hic enim simul ac accepit patrem esse defunctum , nihil antiquius habuit, quam ut sanctum Nicetium Treverensem episcopum ab eo in exilium amandatum postliminio revocaret : de quo ista in Vita ejusdem sancti Nicetii Gregorius habet [1] :

24. « Sanctus Nicetius quotidie prædicabat populis, denudans crimina singulorum, et pro remissione deprecans assidue confitentium : unde adversus eum sæpius odii virus exarsit, quod tam veraciter multorum facinora publicaret. Nam plerumque se persequentibus ultro obtulit, gladio exerto cervicem præbuit : sed nocere ei Dominus non permisit. Voluit namque pro justitia mori, si persecutor fuisset infestior. Aiebat enim : Libenter moriar pro justitia. Sed et Clotarium regem pro injustis operibus sæpius excommunicavit; exiliumque minante eo, nunquam est territus. Quodam vero tempore, cum ad exilium ductus, ab reliquis episcopis, qui adulatores regis effecti fuerant, remotus esset, atque a suis omnibus derelictus; uni diacono, qui adhuc perstabat in fide, ait : Quid tu nunc agis ? quare non sequeris fratres tuos et eos quos volueris, sicut et illi fecerunt ? Qui ait : Vivit Dominus Deus meus, quia usquequo spiritus meus intra hos artus contentus fuerit, nunquam derelinquam te. Et ille : Quia, inquit, hæc dixisti, dicam tibi quæ Domino revelante cognovi : Cras enim in hac hora et honorem recipiam, et Ecclesiæ meæ restituar. Hi autem qui me dereliquerunt, cum magno pudore ad me confugient. Præstolabatur itaque diaconus rem promissam attonitus : quod postea est expertus. Illucescente enim die crastina, subito advenit legatus Sigeberti regis cum litteris, nuntians Clotarium regem esse defunctum, seque regnum debitum cum episcopi charitate debere percipere. Hæc ille audiens, ad Ecclesiam regressus, potestati restituitur ; confusisque iis a quibus derelictus fuerat, omnes in charitate recepit ». Hucusque Gregorius, qui et alia sanctissimi præsulis egregia facta scriptis mandavit.

25. *Pestis inguinaria per Italiam et Galliam grassatur, mira operantibus reliquiis sanctorum.* — Hoc eodem anno (quo nimirum Justinianus imperator mortuus est) pestis illa vehemens, inguinaria dicta, universam invasit Italiam, pervasitque etiam regiones Boreales; de qua ista habet Paulus diaconus [1] : « Iisdem temporibus in Liguria provincia maxima pestilentia exorta est. Subito enim apparebant quædam signacula per domos, ostia, vasa, vestimenta; quæ si quis voluisset abluere, magis magisque apparebant. Post annum vero expletum cœperunt nasci in inguinibus hominum et aliis delicatioribus locis glandulæ in modum nucis, seu dactyli quas mox sequebatur febris intolerabilis æstus, ita ut triduo homo exstingueretur. Sin vero aliquis triduum transegisset, habebat spem vivendi. Erat ubique luctus, ubique lacrymæ. Nam (ut vulgi rumor habebat) fugientes cladem aut vitantes relinquebant domos desertas habitatoribus solis catulis eas servantibus : pecuaria sola remanebant in pascuis, nullo adstante pastore. Cerneres villas et castra agminibus hominum repleta, postero die, universis fugientibus, in summa vastitate et silentio. Fugiebant filii, insepulta parentum relinquentes cadavera. Si quem forte antiqua pietas perstringebat, ut vellet sepelire proximum, restabat ipse insepultus : et dum obsequebatur, perimebatur : dum offerre obsequium defunctis præmeditabatur, ipse sine obsequio futurum cadaver remanebat : ut videres sæculum in antiquum redactum silentium. Nulla vox audiebatur, nisi gementium in morte, nullus pastorum sibilus, nullæ ferarum insidiæ parabantur pecudibus, nulla damna domesticis volucribus : sata transgressa metendi tempora intacta exspectabant messores ; vineæ amissis foliis, radiantibus uvis, illæsæ remanebant, hieme appropinquante. Nocturnis horis personabat tuba bellantium ; audiebatur a pluribus quasi murmur exercitus ; nulla erant vestigia commeantium ; nullus cernebatur percussor, et tantum visus oculorum superabant cadavera mortuorum. Pastoralia loca conversa fuerant in hominum sepulturas, et habitacula humana facta fuerant habitacula bestiarum. Et hæc quidem mala intra Italiam tantum usque ad fines Alemannorum et Bajoariorum solis Romanis accidere. Inter hæc Justiniano principe e vita decedente, etc. » Hæc Paulus diaconus. At quæ de eadem lue ubique pavenda scripserint duo Gregorii, res gestas suorum temporum prosequentes, his subjiciam.

26. Hæc plane pestis illa fuit, cujus sanctus Gregorius papa meminit in Dialogis, miraque narrat verbis istis [2] : « Ammonius mihi jam in monasterio positus narravit, quod in ea mortalitate, quæ patricii Narsetis temporibus hanc urbem vehementer afflixit, in domo prædicti Valeriani puer armentarius fuit præcipuæ simplicitatis et humilitatis. Cum vero ejusdem advocati domus eadem clade vastaretur, idem puer percussus est, et usque ad mortem deductus. Qui subito sublatus a præsentibus, rediit,

[1] Gregor. Turon. Vit. S. Nicet. c. 1.

[1] Paul. diacon. de Gest. Longobard. l. I. c. 4. — [2] Gregor. dialog. l. IV. c. 26.

sibique dominum suum vocari fecit. Cui ait : Ego in cælo fui, et qui de hac domo mortui sunt, agnovi. Ille, ille, et ille mortui sunt. Tu vero ne timeas, quia in hoc tempore moriturus non es. Ut vero scias, quia me in cælum fuisse, verum fateor : ecce accepi illic ut linguis hominum loquar. Numquid tibi incognitum fuit græcam me linguam omnino non nosse? et tamen græce loquar, ut cognoscas an verum sit quod me linguas hominum accepisse testificor. Cui tum græce dominus suus locutus est, atque ille in eadem lingua respondit; ut cuncti qui aderant, mirarentur. In eadem quoque domo prædicti Valeriani Narses spatharius Bulgar manebat; qui festine ad ægrum deductus, ei bulgarica lingua locutus est : sed ita puer in Italia natus et nutritus in eadem, barbara locutione respondit, ac si fuisset ex eadem gente generatus. Mirati sunt omnes qui audiebant; atque ex duarum linguarum experimento, quas eum ante nescisse noverant, crediderunt de omnibus quæ probare minime valebat. Tunc per biduum mors ei dilata est; sed die tertio (quo occulto Dei judicio nescitur) manus et brachia, lacertosque suos dentibus laniavit, et ita de corpore exivit ». Hæc Gregorius. Sane quidem et in amentiam quoque atque furorem deducere homines consuevisse pestem illa Gregorius Turonensis testatur. Nec vero de alia plane lue meminit idem Gregorius quam de ista tunc grassante in Gallias : non enim Italiæ terminis contineri potuit, sed et exteras regiones Gallias atque Germaniam pervasit, ut ex pluribus Gregorii locis apparet; qui in primis quomodo Rhemensis civitas fuerit liberata, ita describit [1] :

27. « Sed nec illud sileri placuit, quod illo gestum est tempore, cum lues inguinaria populum primæ Germaniæ devastaret. Cum autem omnes terrerentur hujus cladis auditu, cucurrit Rhemensis populus ad S. Remigii sepulcrum, congruum hujus causæ flagitare remedium. Accensis cereis, lychnisque non paucis, hymnis psalmisque cælestibus per totam excubat noctem. Mane autem facto, quid adhuc precatui desit, in tractatu rimatur. Reperiunt etenim, revelante Deo, qualiter oratione præmissa adhuc majori propugnaculo urbis propugnacula munirentur. Assumpta igitur palla de beati sepulcro, componunt in modum feretri; accensisque super cruces cereis atque ceroferalibus, dant voces in canticis : circumeunt urbem cum vicis, nec prætereunt ullum hospitium, quod non hac circuitione concludant. Quid plura? Non post multos dies, fines hujus civitatis lues aggreditur memorata. Verumtamen usque ad eum locum accedens, quo beati pignus accessit, ac si constitutum cerneret terminum, initio ingredi non modo non est ausa, sed etiam quæ in principio pervaserat, hujus virtutis repulsu reliquit ». Hæc Gregorius : qui et quonam modo Treverensis etiam civitas ab eadem ingruente tunc lue fuerit liberata per S. Nicetium hoc tempore ejus episcopum, narrat in libello, quo ejusdem sancti res gestas prosecutus est, his verbis [1] :

28. « Cum autem lues inguinaria Trevericum populum in circuitu civitatis valde vastaret, et sacerdos Dei pro ovibus commissis Domini misericordiam imploraret assidue; factus est sonus de nocte magnus tanquam tonitruum validum super pontem amnis, ita ut putaretur urbs ipsa absorberi. Cumque omnis populus exterritus in lectulis resedisset, lethiferum sibi interitum opperiens; audita est in medio vox una cæteris clarior, dicens : Et quid hic, o socii, faciemus? Ad unam enim portam Eucharius sacerdos observat, ad aliam Maximinus excubat, in medio versatur Nicetius : nihil hic ultra prævalere possumus, nisi sinamus hanc urbem eorum tuitioni. Hac audita voce, statim morbus quievit, nullusque ab eo ultra defunctus est. Unde non ambigitur, virtute memorati antistitis fuisse defensam ». Hæc Gregorius de eadem agens inguinaria lue. Quomodo etiam precibus S. Galli episcopi populus Arvernensis sit liberatus, idem auctor hæc ait [2] :

29. « Hujus tempore, cum lues illa, quam inguinariam vocant, in diversas regiones desæviret, et maxime tunc Arelatensem provinciam depopularetur; sanctus Gallus Arvernensis episcopus non tantum pro se quantum pro populo suo trepidus erat. Cumque die noctuque pro populo deprecaretur, ut veniens plebem suam vastari non cerneret; per visum noctis apparuit ei Angelus Domini, qui tam cæsariem quam vestem in similitudinem nivis candidam efferebat : et ait ad eum : Bene enim facis, o sacerdos, quod sic Dominum pro populo tuo supplicas : exaudita est enim oratio tua, et ecce eris cum populo tuo ab hac infirmitate liberatus; nullusque, te vivente, in regione ista ab hac strage deperiet : nunc autem ne timeas, post octo vero annos time. Unde manifestum fuit, transactis his annis, eum e sæculo discessurum. Expergefactus autem, et Deo gratias pro hac consolatione agens quod eum per cælestem nuntium confortare dignatus est; Rogationes illas instituit, ut media Quadragesima psallendo ad Basilicam beati Juliani martyris itinere pedestri venirent. Sunt enim in hoc itinere quasi stadia trecenta sexaginta. Tunc etiam in subita contemplatione parietes vel domorum vel Ecclesiarum signari videbantur : unde a rusticis hæc scriptio Thau vocabatur. Cum autem regiones alias (ut diximus) lues ista consumeret, ad civitatem Arvernam S. Galli intercedente oratione, non attigit. Unde hanc non parvam censeo gratiam, qui hoc meruit, ut pastor positus oves suas devorari, defendente Domino, non videret ». Hæc Gregorius, qui eadem repetit, cum ejusdem S. Galli collectas res gestas conscripsit. Sed quid post annos octo timendum esse Angelus prædixit, cum videlicet ipso sancto defuncto, in locum ejus subrogatus est Cau-

[1] Gregor. de Glor. confess. c. 79.

[1] Gregor. Tur. in libel. Vitæ S. Nicetii. — [2] Gregor. hist. Franc. l. IV. c. 5. in Vita S. Galli.

tinus episcopus Arvernensis, suo loco dicturi sumus. At e Galliis in Britanniam insulam transeamus.

30. *Pictorum populorum in Britannia conversio per S. Columbanum.* — Hoc enim anno gens Pictorum in Britannia insula commorantium ad Christi fidem per sanctum Columbanum perducta est. Rem gestam certa temporis nota signatam Beda narrat his verbis [1] :

« Anno Incarnationis Dominicæ quingentesimo sexagesimo quinto (quo tempore gubernaculum Romani imperii post Justinianum Justinus junior accepit) venit de Hibernia presbyter et abbas habitu, et vita monachi insignis nomine Columbanus, in Britanniam prædicaturus verbum Dei provinciis Septentrionalium Pictorum, hoc est, eis qui arduis atque horrentibus montium jugis ab Australibus eorum sunt regionibus sequestrati. Namque ipsi Australes Picti, qui intra eosdem montes habent sedes, multo ante tempore (ut perhibent) relicto errore idololatriæ, fidem veritatis acceperant, prædicante eis verbum Nyma episcopo reverendissimo et sanctissimo viro de natione Britonum, qui erat Romæ regulariter fidem et mysteria veritatis edoctus : cujus sedem episcopatus S. Martini episcopi nomine et Ecclesia insignem (ubi ipse etiam corpore cum pluribus sanctis requiescit) jam nunc Anglorum gens obtinet : qui locus ad provinciam Berniciorum pertinens vulgo vocatur Ad Candidam Casam, eo quod ibi Ecclesiam de lapide, insolito Britonibus more, fecerit.

31. « Venit autem in Britanniam Columbanus, regnante Pictis Bridio filio Meilochon rege potentissimo, nono anno regni ejus; gentemque illam verbo et exemplo ad fidem Christi convertit : unde et præfatam insulam ab eis in possessionem monasterii faciendi accepit; neque enim magna est, sed quasi familiarum quinque juxta æstimationem Anglorum : quam successores ejus usque hodie tenent, ubi ipse sepultus est post annos circiter triginta duos, ex quo ipse Britanniam prædicaturus adiit.

32. « Fecerat autem sibi, priusquam in Britanniam veniret, monasterium nobile in Hibernia, quod a copia roborum Dearnach, lingua Scotorum, hoc est, Campus roborum, cognominatur. Ex quo utroque monasterio plurima exinde monasteria per discipulos ejus et in Britannia et in Hibernia propagata sunt; in quibus omnibus idem monasterium insulanum, in quo ipso requiescit corpore, principatum tenet. Habere autem solet ipsa insula rectorem semper abbatem presbyterum, cujus juri et omnis provincia et ipsi etiam episcopi ordine inusitato debeant esse subjecti, juxta exemplum primi doctoris illius, qui non episcopus, sed presbyter extitit et monachus : de cujus vita et verbis nonnulla a discipulis ejus feruntur scripta haberi.

33. « Verum qualiscumque fuerit ipse, nos hoc de illo certum tenemus, quod reliquit successores magna continentia, ac divino amore, regularique institutione insignes : in tempore quidem summæ festivitatis (Paschatis scilicet), dubios circulos sequentes, utpote quibus longe ultra orbem positis nemo Synodalia Paschatis observantiæ decreta porrexerat; tantum ea quæ in Propheticis, Evangelicis, et Apostolicis litteris discere poterant, pietatis et castitatis opera diligenter observantes. Permansit autem hujusmodi observantia Paschalis apud eos tempore non pauco, hoc est, usque ad annum Dominicæ Incarnationis septingentesimum decimum sextum, per annos centum quinquaginta. At tunc veniente ad eos reverendissimo et sanctissimo patre et sacerdote Egberto de natione Anglorum, qui in Hibernia diu exulaverat pro Christo, et erat doctissimus in Scripturis, et longæva vitæ perfectione eximius; correcti sunt per eum, et ad verum canonicumque Paschæ diem translati ». Sed de his inferius suo loco.

[1] Beda de Gestis Angl. l. III. c. 4.

Anno periodi Græco-Romanæ 6058. — Olymp. 336. — Anno Æræ Hispan. 603. — Jesu Christi 565. — Joannis III papæ 6. — Justini junioris imp. 1.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : *Post consulatum Basilii V. C.* XXIV, ut habent continuator Marcellini et Marius Aventicensis.

2. *Edictum de Incorruptibilitate corporis Christi.* — A num. 1 ad 13. *Justinianus* hujus anni initio *Edictum* suum de Incorruptibilitate corporis Christi emisit, ut anno DLXIII et insequenti

demonstravi : « Verum oratio illa haudquaquam publicata est, eo quod Deus nobis prospiciens, res nostras in melius commutavit », inquit Evagrius lib. 4, capit. ult. qui statim mortem ejus narrat, ex quo et liquet illud datum ipso anno, quo Justinianus vitam cum morte commutavit. Sanctus *Nicetius* Trevirensis episcopus, ubi imperatorem in illam hæresim incidisse accepit, eum statim ab ea per litteras revocare conatus est. Promulgavit eas Sirmondus tomo I Concil. Gall. quas tamen perperam anno præcedenti scriptas existimavit : «Dulcis et dulcis noster Justiniane », inquit Nicetius , « rememorare quæ promisisti cum baptizatus es, quid per singula te credere dixisti. Unum Filium manentem in duabus substantiis, cum Patre et Spiritu sancto, non duos Christos testatus es, etc. Patres a quibus benedictionem exspectare debuisti, in exilium transmisisti. Tum cum in ultima ætate tua componere et conjungere te ad Redemptorem tuum debuisti, ipse te non alter, sed tu et te et tuos decepisti. Cum Lactantius, ut dicit, presbyter, loca sancta per Gallias per Domini misericordiam visitaret, ante nos apparuit, quæ legis, deprecavimus, et per Jesum Christum Redemptorem nostrum conjuravimus. Ergo litteris præsentibus Deum nostrum conjuramus insuper, contestamur, ut et tu revertaris et quantos perire suasisti in horrenda persecutione, revertere provoces, etc. Lætetur sancta Ecclesia de regressu tuo, quia vehementer luget de excessu tuo, etc. Nam notum tibi sit, quod tota Italia, integra Africa, Hispania, vel Gallia cuncta, nomen tuum, cum de perditione tua plorant, anathematizant. Et si non quæ docuisti destruxeris, et publica voce clamaveris, erravi, erravi, anathema Nestorius, anathema Eutyches, cum ipsis te ad supplicia sempiterna tradidisti », et cætera in eisdem litteris contenta. Cointius anno DLXVI, num. 59, postquam illas Nicetii litteras recitavit, ait : « Sane beatissimus antistes ejusmodi litteris non parum profecit apud imperatorem, ut ejus animum ab Edicto, quod orthodoxæ fidei contrarium scripserat, promulgando revocaret ». Verum cum Justinianus die XIV Novemb. hujus anni mortuus fuerit, eum Nicetii litteras non recepisse valde verosimile est. Sed Cointius Edictum illud anno DLXIII cum Baronio emissum fuisse existimans, et Justiniani obitum in an. DLXVI differens, ex depravata hujusmodi Chronologia, in vanam illam conjecturam inductus; adeo refert, ut singula, quantum fieri potest, suis annis reddantur (1).

(1) Contra ea quæ Pagius hic disputat de anno emortuali Justiniani, et Justini exordio cum hoc anno DLXV illigando, invicte pugnat vetus et genuina adnotatio, quam legisse se in Codice Ms. collegii Sorbonici asserit Baluzius, Miscel. tom. V, pag. 478. « In Dei nomine, dies ordinationis meæ Gaudiosi presbyteri, Indict. quinta decima, quarto decimo kal. Januarii anno I Domni Justini, eodem consule ». Indictio hæc notat annum DLXVI, e cujus Septembri illa exordium sumebat. Igitur Justinus exordiri imperium non potuit a Novembri anni DLXV ; alias enim anno DLXVI, Decembri mense, secundum, non primum imperii annum numerasset. Ita pariter et primus Justini consulatus ad annum DLXVI, non ad DLXVII referendus est. Ex his autem infertur non vana conjectura Cointium suspicatum fuisse Justinianum animum ab hæresi de Incorruptibilitate corporis Christi revocasse. Nam si ea tantum ratione resipiscere illum non potuisse censet Pagius, quod Epistola S. Nicetii ea de re ad imperatorem scripta anno DLXV reddi illi non potuerit, quod hoc anno e vivis excesserit ; totum hoc argumentum plane corruit, si Justinianus usque ad annum DLXVI vitam prorogaverit. Ex hoc denique scripto inferre licet sacras cleri ordinationes ætate illa die Dominica haberi consuevisse , quæ Pagii est conjectura, mirifice hoc documento illustrata. Sed juvat a monumento hoc Baluziano oculos nondum retrahere ; valere enim illud arbitror ad chronologiam consularem non adhuc plene explicatam ab omni difficultatis nexu exsolvendam. Id autem tunc fiet, si Baluzianum istud monumentum cum nota temporaria expressa in instrumento in papyro Ægyptia descripto, de quo nos in Nota ad A. DLXVII, I, conferatur. Ita vero concepta est : « Imp. D. N. Justino p. p. Augusto anno septimo et p. c. (post consulatum) ejus secundo anno quarto, sub die tertio nonarum Juniarum, Indictione quarta ». Proditur hisce annus DLXXI quo Indictio quarta currebat. Habes autem ex eo annum quo Justinus consulatum secundum egit, nempe annum DLXVII, quo utique consulem Justinum processisse scriptores plures apud Pagium agnoscunt; sed non satis hucusque exploratum fuit consulatum hunc secundum, non primum fuisse. Atque ita inter se ambo egregia vetustatis monumenta a nobis producta cohærent. Adnotatio enim Baluziana consulatum Justini primum exhibet, quem anno DLXVI illigat ; papyrus vero secundum consulatum gestum anno DLXVII expromit. Ab eo vero secundo consulatu Justini postconsulatus ejus interdum recensiti sunt, quod a scriptore nostri papyri servatum est ; nec dubito quin eadem mens fuerit aliis Fastorum scriptoribus qui Justini postconsulatus a consulatu anni DLXVII supputant, licet non adeo diligenter, ac a scriptore papyri præstitum est, adnotant se epocham suam in secundo consulatu statuere. Alii vero ex Chronologis postconsulatus suos a primo Justini consulatu anni DLXVI deducunt, quam inesse mentem Mario Aventicensi suspicor, apud quem postconsulatus Justini reliquos unitate superant, ut qui aliis est quintus, sextus apud illum numeretur. Idem etiam in enumerandis Justini postconsulatibus auctor Chronici Alexandrini servat. Suspicor autem Justinum priorem consulatum suum non quidem ab exordio anni DLXVI, quo in vivis Justinianus agebat, sed ab eo tempore cœpisse, quo imperium solus administravit ; indeque factum credo, ut cum demum succedente anno DCLXVII processit consul a kalendis Januarii ritu solemni, consul tunc primo egisse censeretur. Hæc regula consulatuum Cæsareorum a Justino constituta, apud reliquos deinde imperatores usque ad Constantinum Pogonatum obtinuit. Ita Tiberius Constantinus qui anno DLXXVIII solus imperare cœpit, anno illo consulatum gessit, ut non obscure significat auctor Chronici Alexandrini, qui sequentem annum DLXXIX ita designat : *I Ind.* XII *post consulatum Tiberii etc. anno* I μετὰ ὑπ' Τιβερίου το α. Corruptum esse textum censet Pagius, delendam particulam illam μετὰ ratus ; sed non advertit id recurrere apud eumdem scriptorem in exordio omnium sequentium imperatorum. Mauritius priori illo anno quo imperium solus administrare cœpit, anno scilicet DLXXXIII, noluit consulatum solemni ritu inire a kalendis Januarii ejusdem anni, quod cum novum et insuetum fuerit, ideo auctor Chronici Alexandrini id adnotandum censuit, *Primus annus,* ait, (Mauritii) *caruit consulibus.* Nihilo tamen secius consulatum gessit, quem appellare mihi liceat minus solemnem, qui iniri cum imperio et perseverare usque ad exordium secundi consulatus censebatur; adeoque annus DLXXXIV, quo solemnem consulatum gessit, ab auctore ejusdem Chronici pro consueto more notatur μετα ὑπ' *post consulatum,* nempe post primum consulatum ; ab aliis vero Chronographis annus idem consulatu Mauritii (nempe secundo ab inito imperio et primo solemni) insignitur. Mauritio successit Phocas anno DCII, et cum imperio consulatum pariter eodem anno capessivit, sed consulatum minus solemnem ; hinc fit ut apud alios Chronologos huic anno nulli consules assignentur ; ab auctore vero Chronici Phocæ consulatus effertur, ut Pagius ibidem notat. Idemque dein auctor subsequentem annum DCIV quo idem Phocas consul solemni ritu processit, notat : *Post consulatum Phocæ,* nempe post primum minus solemnem consulatum. Cum autem eodem pariter anno consulatum secundum et primum solemnem Phocas gesserit ; hinc auctor idem postconsulatus a secundo illo consulatu numerare deinceps occœpit, adeoque annum DCV appellat annum primum post consulatum Phocæ, et sic deinceps. Successit Heraclius, de quo ita in Chronico Alexandrino juxta versionem Chaugii edit. Ven. pag. 305. « Ab ipso VII Octobris die præsentis Indictionis (nempe XIV a Septembri anni DCX cœptæ) usque ad XIV Januarii mensis, ejusdem Indictionis scriptum est in Actis publicis : Imperante Heraclio ; et a XIV ejusdem Indictionis ipsius mensis scriptum est in reliquum anni (scilicet DCXI) usque ad Decembrem (scilicet expletum) XV Indictionis (a Septembri ejusdem anni cœptæ) sic : « Et consulatu ejusdem piissimi Domini ». Anno vero sequenti DCXII postconsulatus Heraclii idem auctor exorditur. Ex his habes Heraclium ab decessorum suorum consulatuum via nonnihil exorbitasse, in eo nempe quod prioribus imperii sui mensibus usque ad Januarium succedentis anni in Actis publicis consulatum

3. *Moritur Justinianus imp.* — Mortuus est *Justinianus* imperator hoc anno *idibus Novembris* seu die XIV mensis Novemb. cum imperasset annos triginta octo, menses septem, et dies tredecim. Diem ejus emortualem auctor Chronici Alexandrini; regni annos, menses, ac dies Theophanes, et auctor Miscellæ notarunt. Sed erravit Theophanes, vel potius librarii, in ejus enim Chronico legitur, eum die XI Novembris vita functum esse, *Indictione decima quarta jam currente;* quem tamen errorem anno insequenti correxit, asserens Justinum ei successisse mensis Novembris die XIV. Indictione XIV. Marius Aventicensis, Joannes abbas Biclariensis, Victor Tunnunensis, auctor Chronici Alexandrini et sanctus Isidorus cap. 31 de Script. Ecclesiast. inter quos numerat Justinianum, asserunt eum *Indictione* XV decessisse, ideoque anno sequenti, quo kalendis Septemb. hujusmodi Indictio exorditur; indeque Labbeus in Chronico, Cointius anno DLXVI et anno DCLXIV, num. 27, aliique quidam recentiores Justiniani obitum in annum sequentem differunt; quod priores tres scriptores citati hoc tempore vixerunt. Verum Justini junioris Justiniani successoris, et sequentium imperatorum Chronologia hanc opinionem falsam esse demonstrat, nullumque fere esse ex imperatoribus Constantinopolitanis, de cujus initio ac fine minus dubitare debeamus. Certe auctor Chronici Alexandrini multipliciter sibimet contradicit, initio enim imperii Justiniani dicit, eum regnum iniisse anno mundi 6075, sc. secundum Constantinopolitanos, et imperasse annos XXXVIII, menses IX. Cum vero de morte ejus loquitur, scribit, *Justinum* juniorem imperium suscepisse anno mundi 6087, et iterum consulem processisse anno XXXIX Justiniani. Quo pacto annos tantum tredecim *Justinianus* imperium administrasset, obiissetque anno Christi DLXXVIII, quo kal. Septemb. inchoatur annus mundi 6087, præterquam quod secundus Justini junioris consulatus prorsus fictitius, ut infra ostendam. Alios etiam auctores hac in re errasse pluribus probat Em. card. Norisius in Dissert. de Synodo V, cap. 9. paragr. 2. Scriptores vero coævos in rebus Historicis vel Chronologicis quandoque falli, variis exemplis constat.

4. *Ætas Justiniani.* — Pervenit ad imperium *Justinianus* natus *annos* XLV, ut asserit Zonaras, et confirmat Theophylus Justiniani præceptor, qui prodit eum sub finem Anastasii dominatus Byzantium venisse tricenario majorem; Zonaræ Cedrenus et Nicephorus consentiunt. Quare mortuus est anno ætatis circiter octogesimo tertio. Nec audiendus Alemannus in Notis ad Historiam Arcanam Procopii cap. 6, qui dicit, videri Zonaram secum pugnare, ubi narrat, *Justinum* avunculum recusasse Justinianum imperii socium habere; atque id urgentibus principibus respondisse : « Vobis optandum est, ne hanc purpuram junior aliquis induat » ; et Procopium de Justiniano summam imperii moderante, dum Justinus viveret, scribere illum *ætate adhuc juniorem* fuisse. Nam illis temporibus qui ad annum ætatis XL, vel etiam XLV pervenerant, *juvenes* vocatos fuisse, multis exemplis liquet.

5. *Mores Justiniani.* — Zonaras hæc de Justiniano scribit : « Fuit hic imperator aditu facillimus, ad pœnam irrogandam æque promptus atque ad crimina audienda : pecuniam et temere profudit, et per fas ac nefas comparavit, aliam in ædificia, aliam ad exsequenda consilia sua, aliam in rem bellicam et contentiones eorum, qui voluntati ipsius adversabantur, insumendo. Ita factum, ut cum pecunia semper egeret, eam rationibus parum honestis compararet, ac gratiam haberet iis, qui colligendi argenti vias ostenderent, etc. » Hoc nomine præsertim damnandus Justinianus, quod in ultima ætate lapsus sit in hæresim Incorruptibilium, sive Aphthartocitarum, quæ Domini nostri Jesu Christi corpus ex ipsa Divinitatis conjunctione incorruptum asserebat : « Hæc ipsa est », inquit Nicephorus lib. 17, cap. 29. « Aphthartocitarum hæresis, qua multi mortales sunt correpti, non solum ex his, qui honores et magistratus gesserunt, sed etiam hierarchæ primarii et monachi vita illustres, et ex sacerdotali ordine alii, atque adeo ipse etiam imperator Justinianus ». Hunc tamen ex ea paulo ante mortem resipuisse, ostendunt quæ narrat Baronius num. 3 et seq. Imo in Menæis Græcorum ad diem II Augusti legitur : « Memoriæ piæ recordationis imperatoris Justiniani, in æde Apostolorum ». Erat

suum non adnotavit. In eo vero a reliquis non dissensit; quod sequenti anno consulem nomine saltem egerit : adeoque non duplici, sed unico consulatu insignitus fuit. Dixi gestum ab eo fuisse consulatum nomine tenus, non re, nam ut in eodem Chronico adnotatum est : « Licet in sella curuli non processerit, illud tamen tempus ejus consulatui adscribi debere æquum visum est ».

Hæc olim scripseram; dein certior factus sum de sententia illustrissimi Philippi a Turre episcopi Adriensis qui argumentum hoc de anno emortuali Justiniani, et de consulatu duplici Justini occupans, in opinionem longe ab ea, quam hic constitui, diversam abiit, contendens Justinianum Novembri mense anni DLXV obiisse, annoque insequenti a kal. Januarii Justinum processisse consulem, qui dein anno DLXVIII eamdem dignitatem secundo adierit. Quo vero fidem servet vetus is pluribus documentis ac lapidibus in quibus Justini epocha ab anno DLXVI repetitur; censet Justinum nonnisi a Januario anni proxime ab assumptione sua succedentis, anno scilicet DLXVI annos supputare cœpisse; ex quo factum opinatur, ut duplex Justini epocha coorta sit, altera quidem ex anno DLXV quo Justinianus decessit; altera vero ex initio anni DLXVI. Hinc veterum monumentorum dissidium omne tollitur Id ego quidem libens susciperem, siquidem eo admisso epocharum discrimine ab omni corruptionis suspicione vetera monumenta liberarentur. Verum si ea conciliatione lapides inter se cohæreant; cogemur tamen corruptionis arguere non unius tantum vel alterius, sed trium simul coævorum scriptorum, quos vide apud Pagium hic, textus Id vero peræque arduum est ac veteres quosdam lapides infidelitatis ac suppositionis arguere. Aliam ergo tentemus viam omnia inter se componendi, quam nobis suppeditat vetus ille mos apud imperatores græcos familiaris, ut quos destinabant post obitum suum successores, se adhuc superstitibus Cæsares dicerent, et exinde novorum Cæsarum epocha quædam duci interdum solebat. Fac ergo Justinum anno DLV incerto mense Cæsarem renuntiatum fuisse, et unam hanc imperii illius epocham constitue Alteram epocham duxit ab obitu Justiniani anno DLXVI. His positis, dissidia omnia conciliantur. Sed Cæsarem renuntiatum fuisse Justinum negat Pagius hic num. 7; at Corippius, cujus testimonium Baronius recitat, non obscure affirmat. Fieri etiam potuit ut epocha prior Justini, sin minus a Cæsarea ejus dignitate, a munere tamen Curopalatis, quod imperatoriæ dignitati proximum erat, duceretur.

MANSI.

vero is dies natalis imperii ejus post Justini senioris obitum. Odilbertus archiep. Mediolanensis postquam accepit Epistolam Encyclicam a Carolo Magno universis imperii sui episcopis directam, a Mabillonio tom. I Analect. pag. 21 recitatam, qua petit certior fieri, quid de Baptismo, ejusque ritibus sentirent, ad eum respondens ait : « In vestra tranquillitate salutem nostrorum omnium adesse cognoscimus atque tenemus, qui vos sollicitudinem habentes Orthodoxæ fidei magis præ cæteris omnibus, qui ante vos Christiani imperatores in universo mundo, fuerunt devotione quique et divino zelo commoti, id est, Constantinus, Theodosius major, Marcianus, et Justinianus. Hi omnes, ut Christianum populum ab omni erroris macula liberarent, divinitus inspirati, quæ meritis et scientia præcellentes, David sanctum imitantes, etc.

6. *Anecdota Procopii.* — Post Baronii mortem prodiere *Anecdota Procopii* primum Lugduni et postea Parisiis ex typographia regia, de qua ultima editione loquens Combefisius in Observatione prævia ad Procopii locum de *sancta Sophia*, cum Diatriba Leonis Allatii de *Simeonum Scriptis*, pag. 292 impressa, ait, docti interpretis Anecdotis vindicandis aut expungendis operam desideratam esse ; sed si vir doctissimus vidisset loca astericis notata in editione Parisiense cap. 9, pag. 28. (Lugdunensem enim præ manibus non habeo) ne eorum lectione aures castæ offenderentur, de industria resecta ex textu Græco Codicis Vaticani, non dubitasset, quin ea Historia sit mere probrosus in *Justinianum et Theodoram* ejus uxorem libellus ; adeo enim fœda et obscena, quæ ab ea ante matrimonium in ipso etiam theatro ac spectantibus omnibus sæpe patrata fuisse Procopius dicit, ut incredibile videatur, virum non mente captum, aut ad summam egestatem non redactum, cum lupa, quæ omnes naturæ leges publice perfregisset, conjugio sociari voluisse, aut ab ea jam sibi conjuncta tandem non abhorruisse. Si duo, quæ prætermissa fuere loca mihi referre liceret, omnes opinor in eamdem concederent sententiam ; sed jure merito uterque luce indignus visus fuit. De cætero non pauca sunt in eo libro, quibus horum temporum Historia plurimum illustrari potest. Duo præfata loca ex Codice Ms. Vaticano descripsit clarissimus dominus Ludovicus de Mazaugues consiliarius regius in Parlamento Aquensi, mihique communicavit.

7. *Justinus ante imperium Cæsar non fuit.* — A num. 12 ad 22. Justinus junior, filius *Dulcissimi* ex Vigilantia Justiniani sorore, die XIV Novembris a *Joanne Exscholastico patriarcha coronatus, suscipit imperium.* Baronius num. 14, scribit, Corippum Africanum grammaticum, qui Justini laudes cecinit, hunc Cæsarem jam antea dictum fuisse his versibus docere :

> Te Dominum sacræ quis non prædixerat aulæ,
> Cum magni regeres divina palatia patris,
> Par extans curis, solo diademate dispar,
> Ordine pro rerum vocitatus cura palatii,
> Dispositus jam Cæsar eras. Cum sceptra teneret
> Fortis adhuc senior, regni tu summa regebas
> Consilio moderata gravi. Nil ille peregit
> Te sine.

Verum Corippus tantum indicat *Curopalatis* dignitatem utpote imperatoriæ proximam, quam vivente Justiniano obtinebat *Justinus*, omen ei fuisse imperii ; nec ullus unquam veterum *Justinum* ante imperium Cæsarem renuntiatum esse asseruit. Imo Corippus solemnes ritus inaugurationis ejus describit, et nonnisi exstincto Justiniano illum imperatorem fuisse manifeste indicat, ut ostendunt ejus versus a Baronio recitati.

8. *Obitus Clotarii Francorum monarchæ.* — A num. 22 ad 25. *Clotarius* Francorum monarcha e vivis excessit anno quingentesimo sexagesimo primo, teste Mario Aventicensi in Chronico, qui anno post consulatum Basilii XX, Christi scilicet DLXI, ait : « Hoc anno Chlotacharius rex mortuus est ». Mario suffragantur Aimoinus lib. 2, cap. 37, qui tradit eum obiisse anno regni sui quinquagesimo, Gregorius lib. 4, cap. 21, et Fredegarius cap. 35, qui testantur, *Clotarium* vita functum *quinquagesimo primo regni sui anno*, quia scilicet Aimoinus annos regni Clotarii fere completos numerat ; Gregorius vero et Fredegarius annos tantum Julianos, eosque utrinque incompletos; qui numerandi modus antiquis Scriptoribus familiaris. Quare non erat quod Hadrianus Valesius in Hist. Rer. Francic. et Cointius, uterque ad annum DLXI contenderent, *Clotarium* annos tantum quinquaginta regnasse. Præterquam quod illum quinquagesimum primum regni annum inchoasse, valde verosimile. Successerat enim *Clodoveo magno* patri die XXVII Novembris anni DXI, ut nunc inter omnes convenire debet, annoque quingentesimo sexagesimo primo, die decima Novembris adhuc in vivis erat. *Guntramnus* quippe rex Clotarii filius anno quingentesimo octogesimo quinto, *quarto idus Novembres*, agebat annum regni sui vicesimum quartum, ut liquet ex secunda Synodo Matisconensi eo die habita. Quare *Clotarius* anno DLXI, die X Novembris adhuc superstes erat, et die XXVII ejusdem mensis, LI regni sui annum inchoare debebat. Henschenius in Exegesi de *episcopatu Tungrensi et Trajectensi*, præfixa tomo VII SS. mensis Maii, c. 10, autumat, duos Clotarii annos ultimos, vitio librariorum apud Gregorium conflatos in unum fuisse, et rationem temporis deducti exigere, et verba Gregorii lib. 4, cap. 21 monstrare : « Rex Clotarius, inquit, anno LI regni sui limina B. Martini expetiit, etc. » Et postea : « Regressus quinquagesimo primo regni sui anno spiritum exhalavit » : ubi, inquit Henschenius, legendum esse *quinquagesimo secundo*, demonstratur ex eo quod Gregorius, qui nusquam eosdem annos repetiit, id multo minus fecisset in eodem capite. Verum vana hæc conjectura, cum Fredegarius in Epitome Gregorii cap. 55 scribat : « LI regni sui anno vexatus a febre obiit » ; neque dubium est, quin id in Historia Gre-

gorii Fredegarius legerit. Hic Henschenii error ex alio procedit, quod scilicet *Clodoveum Magnum* anno DIX demortuum crediderit.

9. *Mores Clotarii.* — Quamvis autem annus emortualis Clodovei valide suo loco confirmatus non fuisset, ex anno emortuali *Clotarii* extra omnem controversiam poneretur: hunc enim an. DLXI ex hac vita migrasse certis argumentis infra constabit. Extat in Capitularibus regum Francorum a Baluzio editis Constitutio *Clotarii*, in qua multa pro commodis Ecclesiæ statuta leguntur. Paulo ante obitum multa pie et religiose fecit: corpus sancti *Medardi* Noviomensis episcopi suis humeris tulit, et episcopos, primoresque regni, ut ipsi quoque suos subjicerent humeros, exemplo compulit, ac ut Basilica super tumulum ejus conderetur, *Sigeberto* filio mandavit. Virtutum tamen ejus splendorem obscuravit sævitia, nonnunquam cum aliena rapiendi cupiditate conjuncta. Eo regnante Francia plurimum dilatata.

10. *Divisio regni inter quatuor ejus filios.* — *Clotario* superstites vixerunt quatuor filii, Charibertus, Guntramnus, sive Guntchramnus, Chilpericus, et Sigebertus, filiaque Chlodsinda Alboino Longobardorum regi nupta : « Sic inter se hi quatuor, id est, Charibertus, Guntchramnus, Chilpericus atque Sigibertus divisionem legitimam faciunt. Deditque sors Chariberto regnum Childeberti, sedemque habere Parisiis; Guntchramno vero regnum Chlodomeris ac tenere sedem Aurelianensem; Chilperico vero regnum Chlotacharii patris ejus, cathedramque Suessionas habere; Sigiberto quoque regnum Theodorici, sedemque habere Rhemensem », inquit Turonensis lib. 4, cap. 22. *Charibertus* regnum adeptus, *Ultrogotham* Childeberti patrui relictam, ejusque filias ab exilio revocavit, in quod a Clotario deportatæ fuerant, ut probant versus Fortunati lib. 5, Carm. III, ubi et *Charibertus* ob justitiam et peritiam latinæ linguæ plurimum commendatur. *Charibertus* vivo patre *Ingobergam* uxorem duxit, ex qua filiam tantum suscepit, quæ nupsit *Ethelberto* Cantiæ regi, quam Gregorius Magnus *Aldibergam, Bertham* vero nominat Beda lib. 4, cap. 26. *Sigibertus* cum patri successit, uxorem nondum sibi sociarat. Initium sui regni tribus egregiis facinoribus plurimum illustravit. *Nicetium* enim episcopum Trevirensem revocavit ab exilio, Basilicam *sancti Medardi* Suessione a Clotario patre inchoatam perfecit, *Hunnos* in Franciam irrumpentes conserto prœlio profligavit. De bello Hunnico loquitur Turonensis lib. 4, cap. 23, de Basilica sancti Medardi Fortunatus lib. 2, Carm. XVII, et de reditu sancti Nicetii idem Turonensis de Vit. Patrum, cap. 17.

11. *Pestis Galliam alio anno quam Italiam afflixit.* — A num. 25 ad 30. Baronius memorat hoc anno pestem, quæ *Narsete* Italiæ præfecturam gerente, ibidem grassata est. De ea loquuntur tam Paulus diaconus lib. 2 de Gest. Langobard, cap. 4, quam Gregorius Magnus lib. 4 Dialog. cap. 26, eaque narrata Paulus ait : « Inter hæc Justiniano principe e vita decedente, etc. » Italia itaque hoc circiter anno peste afflicta. Verum ad eam perperam Baronius refert quod Gregorius Turonensis lib. de Gloria Confess. cap. 79 scribit de Rhemensi populo ope sancti *Remigii* a peste liberato, quod idem Gregorius habet in lib. Vitæ *S. Nicetii* Trevirensis episcopi de civitate Trevirensi hujus sancti precibus a lue inguinaria defensa, et denique quod habet Gregorius lib. 4, cap. 5, et in Vita S. Galli Arvernensis episcopi, ubi, inquit, *S. Galli* intercedente oratione, luem, quæ alias regiones consumebat, civitatem Arvernam non attigisse. Nam ubi Gregorius hæc de civitate Arvernensi prodidit, dicit sanctum *Gallum* post annos octo a sæculo discessisse : quo pacto vixisset usque ad annum DLXXIII, quo Baronius num. 26 ejus obitum consignavit; quod tamen subsistere non posse, eo anno monstrabimus.

12. *S. Columba ex Hibernia in Britanniam venit.* — Ad num. 30 et seqq. Hoc anno sanctus *Columba* ex Hibernia patria sua cum duodecim commilitonibus et sociis in Britanniam descendit, Pictosque Septentrionales fidem docuit. Annum et rem gestam narrat Beda lib. 3, cap. 4 : « Anno Incarnationis Dominicæ DLXV (quo tempore gubernaculum Romani imperii post Justinianum Justinus minor accepit), venit de Hibernia presbyter et abbas habitu et vita monachi insignis nomine Columba, Britanniam », et cætera a Baronio recitata, qui tamen vulgares Codices Bedæ secutus eum semper *Columbanum* vocat. Columbi nomine in Martyrologio Romano appellatur; cum tamen Codices Mss. Bedæ et auctores passim omnes Anglici eum *Columbam* vocent; quod nomen retinendum, ut distinguatur a sancto *Columbano*, qui etiam ex Hibernia in Britanniam, indeque in Galliam, et in Italiam profectus est, de quo pluribus infra. Regnabat tunc apud Pictos Septentrionales *Bridius*, a quo *Columba* humaniter exceptus, ab eoque *Hyensem insulam* sibi suisque sedem accepit, ut habet ibidem Beda, et lib. 5, cap. 4. Porro insula *Hy*, vel *Hu*, hodie *Jona* appellatur. Mabillonius sæculo primo Benedictino publicavit Vitam sancti Columbæ abbatis Hyensis in Anglia, auctore Cummeneo Albo, qui ante Adamannum Scotum librum de Virtutibus sancti Columbæ scripsit. In ea num. 4 dicitur, Columbam *cum duodecim commilitonibus discipulis ad Britanniam* transnavigasse (1).

13. *Novum ritum Paschatis celebrandi inducit.*

(1) S. Columbæ Vitam quam Mabillonius edidit, longe aliam esse ab ea, quam Cummeneus Albus litteris consignavit, perspicue demonstrant Bollandistæ, id probantes, primo, quod scriptum illud male consertum sit ex duplici Vita ejusdem sancti a diversis auctoribus scripta; bis enim obitus viri sancti descriptus ibidem legitur. Secundo vero, quod Adamannus fragmentum Vitæ scriptæ a Cummeneo laudet, quod frustra in scripto illo Mabillonii quæras. Vide Acta SS. ad diem IX Junii pag. 184.

— Columba « reliquit successores magna continentia, ac divino amore, regularique institutione insignes : in tempore quidem summæ festivitatis dubios circulos sequentes, utpote quibus longe ultra orbem positis, nemo Synodalia Paschalis observantiæ decreta porrexerat », inquit Beda lib. 4, cap. 4. Britannia per quinque sæcula in *tempore summæ festivitatis* a Romanæ Ecclesiæ more non discreparat, sed Columba et successores ejus dubios secuti circulos a recepto Britannorum more recessere. Non desunt tamen, qui existiment, non *Columbæ*, sed ejus successoribus errorem istum adscribendum esse ; quod Beda hac in re dubius, inquiunt, videatur. Verum is clarius loqui non potuit, quam cum lib. 3, cap. 4 scripsit : « Permansit hujusmodi observantia Paschalis apud eos tempore non pauco, hoc est, usque ad annum Dominicæ Incarnationis septingentesimum decimum sextum, per annos CL, ideoque ab hoc anno, quo *Columbam* in Britanniam adventasse asserit, usque ad annum DCCXVI. Præterea in Pharensi Synodo anno DCLXIV super hac controversia coacta *Colmanus* Lindisfarnensis episcopus asseruit, Columbam hunc morem induxisse, cui sanctus *Wilfridus* hac in re assensus est, sicuti et rex *Oswius*, ut videre est apud Bedam lib. 3, cap. 5. Toleravit novum illum ritum Ecclesia, quandiu errore aut Ecclesiasticarum rerum inscitia commissus est ; sed cum errori accessit pertinacia, et ubi Scoti moniti a majoribus cervicem obstinarunt, tunc ea pertinaciam magis quam ritum est persecuta. Sed de ritu illo pluribus infra. Ibi etiam Beda refert, *Columbam* demortuum « post annos circiter triginta et duos, ex quo ipse Britanniam prædicaturus adiit ».

14. *Vixit usque ad annum* DXCIX. — Sed exactius annos ejus numeravit Cummeneus ; etenim num. 16 ait, eum *annos ter denos completos* in Britannia vixisse, et *in fine trigesimi* a Deo petiisse, ut cum ipso esset ; sed eum, multis Ecclesiis exorantibus, quatuor adhuc annis superstitem fuisse, quibus transactis, *quadam die mense Maio* fratribus suis dixit : « In Paschali solemnitate nuper Aprili peracta mense, desiderio desideravi ad Christum emigrare : sed ne vobis lætitiæ festivitas in tristitiam verteretur, diem obitus paulo diutius protelare malui ». Subdit Cummeneus, « transactis paucis diebus virum sanctum, die sabbati, ministro suo Diormetio clam vocato dixisse : Vere est mihi hodierna dies sabbatum, quia vitæ ultima mihi est, in qua post laborum meorum molestias sabbatizo, et hac sequenti Dominica nocte patrum viam gradiar ». Quare cum *Columba* hoc anno in Britanniam adventarit, ibi annos XXXIV vixerit, annoque, quo Pascha mense Aprili celebratum, ad superos abierit, mors ejus contigit anno quingentesimo nonagesimo nono, quo Pascha in diem XIX mensis Aprilis incidit. Dies emortualis ejus incompertus ; non dubium tamen, quin die aliqua Dominica mensis Maii aut Junii animam Deo reddiderit. Mabillonius in Notis ad Vitam hujus sancti arbitratus est, eum feria secunda, die nona Junii, quo in Martyrologiis colitur, mortuum esse anno DXCVIII, quo *anno dies Dominica in Junii diem octavum incidebat*. Verum præterquam quod sancti aliis sæpius diebus quam quibus mortui sunt, Martyrologiis inscribuntur, ipse *Columba* apud Cummeneum prædixit se moriturum nocte Dominica sabbatum insequente, additque Cummeneus, *media nocte, pulsante campana*, Columbam ad Ecclesiam festinum perrexisse, et spiritum exhalasse. Denique anno DXCVIII Pascha mense Martio habitum est.

15. *Legatio Avarum*. — Legatio *Avarum* ad Justinum imp. de qua anno sequenti agitur.

Erral etiam Pagius hic adventum S. Columbæ in Britanniam anno DLXV illigans. Eo enim venit anno *secundo post bellum Culebertine*, ut ait Adamannus in ejus Vita. Accidit autem prœlium illud A. DLXI, ut Bollandistæ ad Acta S. Patritii probant. Anno igitur DLXIII venit, et quidem, ut non vane conjiciunt Bollandistæ, occasione cujusdam Synodi in *Hiseiltæ* ut ex Adamanno colligimus, celebratæ. Est autem locus iste idem facile qui nunc Garsille in Lagenia. De hac Synodo nihil præter hoc scimus, nimirum *pro quibusdam venialibus* etiam excusabilibus causis non recte virum sanctum excommunicasse, ac dein absolvisse, quod tradit Adamannus lib. 3, cap. 1, in num. 85.

Ita vero adventu viri sancti in suis sedibus collocato, patet illum obiisse anno DXCVII, cum ex eodem Adamanno annis XXXIV, *insulanus miles* (id est, insulæ Hiensis in Oscitania monachus) egerit. Porro anno DXCVII, Pascha in Aprilem incidit, et Junii dies nona, quam emortualem viro S. fuisse docet Beda lib. 3, cap. 4, noctem habebat præcedentem inter sabbatum et Dominicam mediam, ut merito vir sanctus ita socios suos alloqui apud Adamannum potuerit. « Vere mihi sabbatum est hæc hodierna, quia hujus vitæ laboriosæ ultima est, et hac sequenti media Dominica nocte patrum gradiar viam ».

MANSI.

JOANNIS ANNUS 7. — CHRISTI 566.

1. *Justinus consulatum suscipit et instaurat.* — Qui sequitur annus Redemptoris quingentesimus sexagesimus sextus, idem Justini imp. primus numeratur, inchoatus tamen ab anno superiori mense Novembri, Indictionis decimæ quartæ : quo idem imp. consul creari voluit. Intermissus diu a consulatu Basilii ejusmodi magistratus populum nonnihil mœstum reddiderat; exhilaratus vero est, cum Justinus restituendum consulatum fore promisit : nam hæc Corippus [1] ex Justini persona :

Non solum optati jubeo spectacula Circi;
Præmia sed populis et maxima dona parabo :
Ditabo plebes opibus, nomenque negatum
Consulibus consul post tempora cuncta novabo,
Gaudeat ut totus Justini munere mundus.
Dona kalendarum properant vicina mearum ;
Vos vestris adstate locis, properate, parate,
Promissasque die nostras sperate curules.
Expavit gaudens inopino nomine vulgus
Consulis audito : natus fragor, atque tumultus
Per lætos ingens, fremit undique murmur,
Ingeminantque cavos dulci modulamine plausus.

2. Advenientibus igitur ipsis kalend. Januariis consulatum iniens imp. donativum more majorum dedit, templumque petiit Deo acturus gratias more Christiano, non Gentili, quo Romani olim consueverunt ascendere Capitolium. Sed audi ipsum Corippum :

Hunc, *Christum scilicet*, mente fideli
Regnator Justinus amans, trabeatus ab aula
Egrediens templum primus sublime petivit;
Atque Deo grates solita pietate peregit.
Plurima votorum sacravit dona suorum,
Immensoque pium ditavit munere templum.
Obtulit et ceras, sed mitis voce petivit,
Corde humili, dextraque Dei benedictus abivit.
Plus exaltatus, plus justificatus in ipsum,
Quod se humilem stans ante Deum, veramque fatetur
Quam retinet pietate fidem.

Alludit hæc dicens auctor ad fidei professionem, quam novus creatus imperator ipso sui imperii initio publice exhibere solebat.

[1] Corip. in laud. Justin. l. II.

3. *Fidei Catholicæ per Decretum Justinus consulit.* — Quod vero periclitantem nactus esset statum imperii ob fidem Catholicam a prædecessore magnopere (ut dictum est) perturbatum, edictum etiam de fide conscripsit, quo consultum voluit fidei Orthodoxæ. Recitatur illud ab Evagrio istis verbis [1] :

« In nomine Domini Jesu Christi Dei nostri, imperat. Cæsar Fl. Justinus, fidelis in Christo, Mansuetus, Max. Beneficus, Alemannicus, Gothicus, Germanicus, Atticus, Francicus, Herulicus, Gipedicus, pius, fortunatus, gloriosus, victor, triumphator, semper Augustus.

« Pacem meam do vobis, inquit [2] Christus Dominus verus Deus noster; pacem meam relinquo vobis, idem Dominus omnibus prædicat. Atque istud aliud nihil est quam ut credentes in eum, ad unam eamdemque Ecclesiam se conferant, et in recta Christianorum fide ipsi inter se consentiant; eosque qui ei contradicunt, opinionemve adversariam consectantur penitus detestentur. Est enim prima omnibus hominibus salus ingenua veræ fidei confessio. Quocirca nos tum præceptis Evangelicis, tum sancto Symbolo, id est, doctrinæ sanctorum Patrum obsequentes, hortamur omnes, ut ad unam eamdemque Ecclesiam et disciplinam se recipiant, credentes in Patrem et Filium et Spiritum sanctum, Trinitatem consubstantialem, Unam Deitatem, id est, naturam et substantiam ratione et reipsa unam, vim, potentiam et facultatem unam in tribus personis glorificantes, in quibus baptizati sumus, in quas credimus, quibus in unum conjungimur. Unitatem in Trinitate, et Trinitatem in unitate adoramus; tum divisionem habentem, tum conjunctionem plane admirabilem : unitatem secundum substantiam, id est Divinitatem; Trinitatem secundum proprietates, id est, personas (dividitur enim ratione, ut ita dicam, individua, conjungitur autem dividua; siquidem Divinitas unum est in tribus, et tres unum, in quibus est Divinitas, vel, ut accuratius dicam, quæ sunt ipsa Divinitas) Deum Pa-

[1] Evagr. l. V. c. 4. — [2] Joan. XIV.

trem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum : quandoquidem singulæ personæ per se considerantur, mente ea quæ sejungi non possunt sejungente : Deum nimirum tres esse personas, quæ in unum motus et naturæ (ut ita dicam) identitate conjunctæ intelliguntur. Nam oportet et unum confiteri Deum, et tres personas sive proprietates prædicare.

4. « Confitemur etiam ipsum unigenitum Filium Dei, Deum Verbum ante sæcula et ab æternitate a Patre genitum, non factum, et in novissimis diebus propter nostram salutem descendisse de cælis, et incarnatum ex Spiritu sancto, et ex domina nostra sancta et gloriosa Deipara semperque Virgine Maria, et natum ex ea : qui est æqualis Patri et Spiritui sancto. Nam quartæ personæ accessionem, id est, Dei Verbi incarnati, qui est una persona Trinitatis, sancta Trinitas non admittit : sed est unus et idem Dominus noster Jesus Christus, qui est consubstantialis Patri secundum Divinitatem, nobis autem consubstantialis secundum humanitatem, patibilis quidem carne, Divinitate autem impatibilis. Non enim alium Deum Verbum qui miracula edidit, et alium qui passus est agnoscimus, sed unum eumdemque confitemur Dominum nostrum Jesum Christum Dei Verbum incarnatum, et vere hominem factum : et tum miracula quæ edidit, tum afflictiones quas sua sponte pro nostra salute carne sustinuit, unius et ejusdem fuisse. Nam non homo aliquis seipsum pro nobis tradidit, sed ipse Deus Verbum, qui sine Divinitatis mutatione factus est homo, et sua sponte passionem et mortem pro nobis subiit. Quapropter dum Deum illum confitemur, non inficiamur hominem esse; et dum illum confitemur hominem, Deum esse non negamus. Unde dum unum Dominum nostrum Jesum Christum ex utraque natura Divinitate et humanitate constare asserimus, non confusionem in unitate introducimus. Etenim quod secundum nostram naturam factus sit homo, non desinet esse Deus; neque quod Deus sit secundum suam naturam, similitudinemque habeat nostræ similitudinis haud capacem, homo esse detrectabit : sed manet sicut Deus in humanitate, sic non minus in Divinitatis præstantia homo.

5. « Ambo igitur in eodem, et unus Deus pariter et homo, qui est Emmanuel. Eumdem porro dum perfectum in Divinitate, perfectum quoque in humanitate, ex quibus duabus rebus constat, concedimus; uni ejus compositæ personæ divisionem, sectionemve particularem non inferimus, sed naturarum significamus differentiam, quæ propter copulationem minime tollitur. Siquidem neque divina natura mutata est in humanam, neque humana natura in divinam conversa : sed quia utraque in propriæ naturæ finitione rationeque melius intelligatur, existatque, idcirco copulationem factam in persona dicimus. Copulatio autem quæ est in persona, ostendit Deum Verbum, hoc est, unam ex tribus personis in Divinitate, non homini qui ante extitit, conjunctum fuisse, sed in utero Dominæ nostræ sanctæ et gloriosæ Deiparæ et semper Virginis Mariæ sibi ex ea in propria persona carnem nobis consubstantialem, et iisdem nobiscum affectionibus, peccato excepto, obnoxiam, eamque anima rationis et intelligentiæ participe imbutam fabricasse. In se namque propriam habuit personam, et factus est homo, et est unus et idem Dominus noster Jesus Christus ejusdem cum Patre et Spiritu sancto particeps gloriæ.

6. « Ac dum mente complectimur inexplicabilem ejus copulationem; confitemur vere unam naturam Dei Verbi incarnatam carne anima rationali et mentis participe imbuta. Rursus autem cum cogitatione comprehendimus naturarum differentiam; duas naturas, nulla tamen inducta earum direptione, asserimus. Nam in eo utraque inest natura : et propterea unum et eumdem confitemur Christum, unum Filium, unam personam sive unam proprietatem essentiæ divinæ, Deum pariter et hominem. Quocirca omnibus qui istis contraria vel senserunt vel sentiunt, denuntiamus anathema, alienosque a sancta Catholica et Apostolica Dei Ecclesia judicamus. Et cum recta veraque dogmata, quæ sancti Patres nobis tradiderunt, nobis prædicata sint; hortamur vos omnes, imo vero etiam obsecramus, ut in unam eamdemque Catholicam et Apostolicam Ecclesiam coalescatis. Nam non gravamur, licet simus in hoc eximio imperii gradu locati, ejusmodi verbis pro omnium Christianorum concordia et conjunctione uti, eo quidem consilio, uti omnes uno ore laudem et gloriam Dei optimi maximi et Salvatoris nostri Jesu Christi celebrent; et nemo de reliquo ulla de causa vel de personis Trinitatis, vel de ulla syllaba in ea comprehensa digladietur : quandoquidem ipsæ syllabæ nos ad unam et sinceram fidem sententiamque ferant, et eadem consuetudo et modus in sancta Catholica et Apostolica Dei Ecclesia hactenus omnino firmus et minime novatus manserit, et in universum posterum tempus mansurus sit ». Hucusque Justini imper. edictum. Pergit vero Evagrius.

7. « Huic edicto quanquam consensere omnes, illudque sicut vera fides poscit, editum dixere; membra tamen Ecclesiæ, quæ opinionum varietate distracta erant, minime fuerunt ad concordiam reducta : propterea quod edictum plane et apertis verbis significarit, unam consuetudinem in Ecclesiis firmam et minime novatam hactenus mansisse, et in posterum tempus mansuram ». Hæc Evagrius. Jecit stabiliendo imperio hæc fundamenta Justinus, ex quibus magna est ei parta fiducia, ut ingruentes Barbaros non timeret : tantumque abfuit ut eisdem dona mitteret, ut et pactum a Justiniano tributum, quo redemerat cladem imperii, eisdem persolvere denegarit, imo minas addiderit : ut secundum illud Proverbiorum[1] : « Justus quasi leo confidens absque terrore erit » : Justinus fide munitus summam induerat animi fortitudinem.

[1] Prov. XXVIII.

8. *Barbaros minantes contemnit Justinus.* — Hoc namque anno cum auspicatus est consulatum, idem Justinus imperat. audivit legatos Gagani regis Avarum, qui missi erant ad exigendam a Justino annuam pecuniam quam Justinianus imper. illi solvere consueverat, ne lacesseret, incursionemve faceret in Romani imperii ditionem : sed renuil id præstare Justinus, eosdemque inanes ac vacuos redire jussit, bellum eisdem comminatus, si quid contra imperium moliri tentarent. Prosequitur ista describere Corippus, qui inter alia, hæc Justinum ad legatos constanti animo esse locutum tradit :

Res Romana Dei est : terrenis non eget armis :
Jure pio vivit : bellum non ingerit ultro;
Suscipit illatum.

Et inferius :

Quod superest, unumque meum speciale levamen,
Imperii Deus est virtus et gloria nostri,
A quo certa salus, sceptrum datur atque potestas :
Qui populos clemens super omnia regna Latinos
Constituil, pacemque suam commendat amari :
Cujus spe fruimur, cujus virtute superbos
Dejicimus : cujus populos (populum) pietate tuemur :
Qui nostros auget mira virtute triumphos :
Ipsius laudamus opus, solumque timemus :
Hunc unum colimus regem (rerum) Dominumque fatemur,
Cognoscant Avares, quoniam Deus omnium (omnibus) hic est.

Ita plane Justinus secundum illud Davidicum [1] : « In Deo faciemus virtutem et ipse ad nihilum deducet inimicos nostros » : contemnit formidabiles omnibus gentibus Barbaros, qui (ut dictum est) et suum prædecessorem Justinianum, qui Wandalos ac Gothos debellavit, jam sub tributo redegerant.

9. Quod insuper ad eosdem Barbaros a Justino repulsos spectat, non prætermittendum putamus, Photium in sua Bibliotheca, dum agit de Theophanis Byzantii historia cœpta (ut ait) a bello Persico, quod actum est post fœderis solutionem anno secundo Justini junioris successoris Justiniani imperatoris et producta usque ad annum decimum ejusdem belli, inter alia mentionem habere de legatione Turcarum missa una cum donis ad Justinum ipsum, qua peterent ne susciperet Avares Barbaros ipsis infestissimos : aitque de Turcis, fuisse populum habitantem apud Tanaim versus Eurí venti partem, eosdemque antiquitus appellatos esse Massagetas, a Persis vero ipsorum lingua Chermichiconas nominatos. Hæc de his ex Theophane Byzantio Photius.

10. *Justinus, licet de Catholica fide studiosus, moribus tamen corruptus, decernit eidem adversa, maxime de divortio.* — Sic igitur Justinus in Deum sperans [2] non est fraudatus a desiderio suo : sed eosdem truculentos hostes hactenus semper et ubique victores summa gloria superavit per Tiberium ducem anno quarto sui imperii, ut suo loco dicemus.

[1] Psal. LIX. — [2] Psal. LXXVII.

Ad hæc idem imper. maxime pius hoc itidem anno (ut Miscellæ auctor habet) ad sedandos obortos Alexandriæ tumultus occasione diversarum sectarum inter se altercantium, Photinum Belisarii privignum illuc misit, simulque munera Ecclesiis offerenda dedit et quidem sumptuosa. Sunt hæc sane magna laude digna, si in reliquis idem imperator optimi principis numeros omnes simul explesset, et non potius turpi vita fœdasset quæ ipso sui imperii exordio laudabiliter (ut Christianissimum decet principem) peregisset. Hæc autem ut cognoscas, accipe quæ de ipso scripta sunt ab Evagrio istis verbis [1] :

11. « Verum quod ad vitæ ejus rationem attinet, deliciis revera defluxit et mollitie in voluptatibus obscenis volutatus, alienæ pecuniæ adeo ardenter appetens, uti omnia iniqui quæstus gratia divenderet ; imo vero etiam ipsa sacerdotia, divinum numen minime reverens, plebeiis hominibus venalia palam exponeret ». Hæc Evagrius. Porro incontinentis animi primum illud publica lege [2] sancita hoc anno kal. Jan. dedit indicium, dum pœnas Justiniani legibus adversus illicita conjugia contrahentes sancitas silere voluit, atque ita conjunctos ab invicem minime separavit : sed his etiam deterior constitutio illa hoc eodem anno Septembri mense lata, qua communi conjugum consensu dissolvi matrimonium posse sancivit. Extat ipsa Constitutio, sed male inter Justiniani imperatoris novellas [3] adnumerata ; cum ipse Justinus in ea testetur expresse, diversam Justiniani de ea re fuisse sententiam. Habes editionem Juliani antecessoris, in qua cum ejusmodi Constitutio recitetur, Justino, non autem Justiniano tribuitur : ut de his nihil sit quod dubitare quis possit. Hæc oportuit admonuisse, ut Justinianus ab illata a nonnullis calumnia vindicetur. Porro ad testandam ac detestandam Justini temeritatem istiusmodi inter Christianos contrariam sacro Evangelio legem sancientis, hic ipsam describendam putavimus. Sic enim se habet :

12. « Imp. Cæs. Flavius Justinus Alemannicus, Gothicus, Francicus, Alanicus, Wandalicus, Africanus, pius, felix, gloriosus, victor, ac triumphator semper colendus Aug. Juliano præf. Urbis cos.

« Nuptiis decentius nihil est hominibus, ex quibus filii, cæteræque nationum successiones fundorum quoque et civitatum habitacula, et Reipublicæ eximius status. Propter quod nuptias felices esse eis qui eas ineunt, sic optamus, ita ut nunquam eas sinistri omnis opus fieri, neque nuptiis copulatos ab invicem separari, justam non habentes absolutionis nuptiarum occasionem. Sed quoniam difficile est in omnibus hominibus hoc servari (in multitudine enim tanta non aliquas incidere irrationabiles simultates, unum de impossibilibus existit) oportere putavimus his reperire quamdam medelam ; magis vero illic, ubi pusillanimitas in

[1] Evagr. l. v. c. 1. — [2] Justin. Nov. const. III. apud Julian. — [3] Apud Novel. Justiniani CXL.

tantum erigitur, ita ut implacabilis horror fiat conjugibus una manentibus. Antiquitus quidem licebat sine periculo tales ab invicem separari secundum communem voluntatem et consensum hoc agentes, sicut plurimæ tunc leges extarent hoc dicentes : ET BONA GRATIA, sic procedentem solutionem nuptiarum patria vocitantes voce. Postea vero divæ memoriæ nostro patri pietate et temperantia omnes ubicumque aliquando imperantes excedenti visum est, qui ad suam utilem et firmam respiciens voluntatem, non autem miserias pusillanimitatis conjiciens, legem sancire, qua prohibuit consensu conjugia solvi : quod nos quoque volebamus nimis obtinere in hoc ipso.

13. « Plurimi autem nos adierunt inter se conjugium horrentes, et abominantes, et prœlia discordiasque propter hoc domi contingere accusantes (hoc quod valde doloriferum et triste consistit) dissolvere propter hoc precantes connubia ; etsi occasiones non habuerunt dicere, per quas sine timore lex hoc dabat (debeat) facere ipsis. Desiderium vero et studium eorum pro hac re in aliquanto distulimus tempore, aliquando quidem monentes, aliquando vero minantes quiescere eos ab irrationabili circa invicem horrore, et ad unanimitatem properare, et melioris fieri voluntatis : agebamus vero plus nihil. Quoniam vero difficile est immutare semel detentos irrationabili passione et horrore : forsitan enim contigit istis et insidias aggredi adinvicem, et venenis aliisque ad mortem agentibus uti ; ita ut nec filios eis factos valere ad unam similemque tales voluntatem immiscere. Hæc igitur aliena nostris judicantes temporibus, in præsenti sacram constituimus legem, per quam sancimus licere (ut antiquitus) consensu conjugum solutiones nuptiarum fieri ; non ultra vero obtinere constitutas pœnas Constitutione nostri patris adversus eos qui cum consensu conjugii faciunt solutionem. Si enim alterutrorum affectus nuptias solidat, merito contraria voluntas istas cum consensu dissolvit, adsignificantibus rebus quæ nuptias solvunt.

14. « Certum autem sit, omnia alia quantacumque legibus ac potissimum sacris Constitutionibus nostri patris dicta sunt de nuptiis, et filiis, occasionibusque ex quibus præcipitur dissolvi nuptias (si et sine ratione non et cum communi consensu, secundum quod et præsens nostra constituit divinitas, hoc agentibus et disponentibus pœnis interpositis) obtinere, et ex præsenti nostra lege per omnia habere virtutem propriam. Quæ ergo nobis visa sunt, et per præsentem manifestata legem, tua gloria per consuetum sibi modum omnibus fieri manifesta præcipiat in hac urbe regia. Data decimo octavo kal. Octob. Chalcedone, imp. D. N. Justino PP. Aug. anno primo, Indictione quinta decima ». Hactenus Justini sanctio, qua bene instituta primordia sui turpiter fœdavit imperii.

15. Porro horrenda hæc debuere per episcopos prohiberi ne fierent, et jam facta rescindi, et ab Ecclesia penitus propulsari : sed cujus id erat muneris Joannes Constantinopolitanus episcopus, quod precario eam sedem quodammodo possideret intrusus antistes, minime restitisse reperitur. De Joanne autem Romano Pontifice, cum omnia ferme ejus rerum gestarum monumenta perierint, nihil est quod dicere valeamus : quem tamen a prædecessoribus minime existimamus fuisse degenerem, quorum sæpe sacerdotalis vigor enituit in continendis Orientalibus imperatoribus in fide Catholica et Ecclesiastica disciplina, in coercendisque illis cum ab ea vel leviter declinarent, prout res gestæ ipsorum superius recensitæ declarant.

16. *Leontius Burdigalensis episcopus jure deponit Emerium Santonensem episcopum, reluctante rege Chariberto ; ubi de cæteris ejus laudibus usque ad obitum.* — Sed jam de statu Ecclesiæ Gallicanæ, qualis fuerit, postquam quatuor reges Francorum post obitum Clotarii anno superiori inter se regnum partiti sunt, videamus. Cum autem (ut superius suo loco vidimus) in Concilio Parisiensi episcopi statuissent, neminem admittendum ad episcopatum, quem regis auctoritas absque canonica electione intruderet ; sed quem clerus eligeret, et episcopi provinciales una cum metropolitano probarent : Leontius Burdegalensis episcopus, collecto collegarum Concilio Santonis, inter alia Decreta Emerium episcopum Santonensem a Clotario rege eo modo in episcopatum regia auctoritate intrusum, sede privavit ; qui tamen a rege Chariberto vi rursum intruditur. Hæc autem cuncta quomodo se habuerint, accipe a Gregorio res sui temporis scriptis tradente his verbis [1] :

17. « Apud urbem Santonicam Leontius, congregatis provinciæ suæ episcopis, Emerium ab episcopatu depulit, asserens non canonice fuisse hoc honore donatum. Decretum enim regis Clotarii habuerat, ut absque metropolitani consilio benediceretur, qui non erat præsens. Quo ejecto, consilium fecere in Heraclium tunc Burdegalensis Ecclesiæ presbyterum : quod regi Chariperto (Chereberto) subscriptum propriis manibus per nuncupatum presbyterum transmiserunt. Qui veniens Turonos, rem gestam beato Euphronio pandit, deprecans hoc, ut consensum, decretum videlicet, subscribere dignaretur. Quod vir Dei manifeste respuit. Igitur postquam presbyter Parisiacæ urbis portas ingressus regis præsentiam adiit, hæc effatus est : Salve, rex gloriose : Sedes enim Apostolica eminentiæ tuæ salutem mittit uberrimam. Cui ille : Numquid, ait, Turonicam adiisti urbem, ut papæ illius nobis salutem deferas ? » Hic accipe, sic dici a Gregorio Ecclesiam Turonensem Sedem Apostolicam, atque Burdegalensem ; non quod ab Apostolis fuerint institutæ, cum longe post Apostolorum tempora (ut ipsemet tradit) cœperint habere episcopum ; sed quod eisdem ab Apostolica Sede Petri concessa per pallium Apostolica inesset auctoritas. Sed pergit :

[1] Greg. Turon. l. IV. c. 26.

18. « Pater (inquit presbyter) Leontius tuus cum comprovincialibus episcopis salutem tibi mittit, indicans æmulum (sic enim vocitare consuevit Emerium ab infantia sua) ejectum ab episcopatu, pro eo quod prætermissa canonum sanctione, urbis Santonicæ episcopatum ambivit. Ideoque consensum ad te direxerunt, ut alius in locum ejus substituatur: quo fiat, ut dum transgressores canonum regulariter arguuntur, regni vestri potentia ævis prolixioribus propagetur. Hoc eo dicente, fremens (frendens) rex, eum a suis conspectibus extrahi jussit, et plaustro spinis suppleto imponi desuper, et in exilium protrudi præcepit, dicens : Putasne, quod non est desuper quisquam de filiis Clotarii regis, qui patris facta custodiat, quod hi episcopum quem voluntas regis elegit, absque nostro judicio projecerunt ? Et statim electis viris religiosis, episcopum loco restituit, dirigens etiam quosdam de camerariis suis, qui exactis a Leontio mille aureis, reliquos juxta possibilitatem damnarent episcopos : et sic patris est ultus injuriam ». Hæc quidem tyrannice rex. Quomodo autem idem rex impie agens, invadens res Ecclesiarum, divina ultione percussus interiit, suo loco dicemus. Permansisse quidem Emerium in Santonensi episcopatu, eumdemque reconciliatum fuisse Leontio, ex his quæ scribit Venantius Fortunatus [1] in carmine de Basilica S. Bibiani intelligi potest : nam ejus precibus idem Leontius Basilicam S. Bibiani Santonensis cœptam ab Eusebio perfecit, ut ipse Fortunatus docet his versibus :

Digna sacerdotis Bibiani templa coruscant,
Quo, si justa petis, dat pia vota fides.
Quæ præsul fundavit ovans Eusebius olim ;
Ne tamen expleret, raptus ab orbe fuit.
Cui mox Emerius successit in arce sacerdos,
Sed cœptum ut strueret, ferre recusat onus.
Quod precibus commisit opus tibi, papa Leonti,
Cujus ad hoc votum jugiter instat amor, etc.

At non S. Bibiani tantum inchoatam Leontius perfecit Ecclesiam, sed etiam collapsam restituit S. Eutropii primi ejus sedis episcopi, ut aliud ejusdem Fortunati subsequens indicat Epigramma : quibus declaratur erga Santonenses fuisse Leontium propensiorem. Sed accidit (iisdem puto temporibus, cum regis violentia opprimeretur) ut falso allato nuntio ipsum jam esse defunctum, non defuerit qui in Burdegalensi Ecclesia creari conaretur episcopus ; cum ex improviso ipse adveniens, summo civium exceptus est gaudio : quando et ejusdem Leontii studiosissimus Venantius Fortunatus jucundissimum illum cecinit hymnum, cujus hæc sunt exordia :

Agnoscat omne sæculum
Pontificem Leontium,
Burdegalense præmium,
Dono superno redditum.
Bilinguis ore callido
Crimen fovebat invidum,
Ferens acerbum nuntium
Hunc jam sepulcro conditum.

Et post multa :

Non longiore tempore
Versantur in hoc murmure :
Dum cogitant succedere,
Redit sacerdos qui fuit. etc.

19. Quod igitur ad Leontium spectat, decimus tertius hic Burdegalensis Ecclesiæ episcopus numeratur ab eodem Fortunato his versibus [1] :

Tertius a decimo huic urbi antistes haberis,
Sed primus meritis enumerandus eris.

Qui nobilissimo ortus genere, divitiisque pollens, et egregiis animi virtutibus exornatus, conjugatus licet, invitus ad ejus Ecclesiæ episcopatum assumptus est. Fuit nomen conjugis Placidina ex imperatorio stemmate procreata ; de qua idem auctor :

Cogor amore etiam Placidinæ pauca referre,
Quæ tibi tunc conjux, est modo chara soror.
Lumen ab Arcadio veniens genitore refulget,
Quo manet augustum germen, Avite, tuum :
Imperii factus (fasces) toto qui rexit in orbe,
Cujus adhuc pollens jura senatus habet.
Humani generis si culmina prima requiras,
Semine Cæsareo nil superesse potest.
Sed genus ipsa suum sensu et moderamine vicit,
Cujus ab eloquio dulcia mella fluunt.
Chara, serena, decens, solers, pia, mitis, opima,
Quæ bona cuncta gerit, quicquid honore placet :
Moribus, ingenio, meritorum luce coruscans
Ornavit sexum mens pretiosa suum.

Ita quidem optimis composita moribus, etsi divisa corpore a sancto viro, inhæsit tamen ipsi in bonis operibus comes individua, ut inter alia illis quoque docet versibus Fortunatus, ubi agit de Ecclesia S. Bibiani :

Sacra sepulcra tegunt Bibiani argentea tecta,
Unanimis tecum quæ Placidina dedit.

Et cum idem agit de Basilica S. Martini ab eodem Leontio erecta, ab ipsa vero Placidina ornata, hos in fine habet versus :

Quæ Placidina sacris ornavit culmina velis :
Atque simul certant : hic facit, illa colit.

Sed et de aliis Deo donis ab ipsis oblatis ejusmodi extat ejusdem auctoris Epigramma :

Summus in arce Dei pia dona Leontius offert,
Votis juncta sacris et Placidina simul.
Felices quorum labor est altaribus aptus,
Tempore qui parvo non peritura ferunt.

[1] Fortun. carm. l. I.

[1] Fortun. in laud. Leontii car. l. I.

Extitit vero et Placidinæ virtutis æmula soror ipsius nomine Alchima: quæ et ipsa juncta conjugio, Apollinari viro suo, ut episcopus crearetur, indulsit, pariterque ad construenda sanctis martyribus templa se contulit, ut ex Gregorio [1] habes, ubi agit de martyre Antoliano. Tanta hæc antiquæ Gallicanæ nobilitatis germina haud fuerunt prætereunda silentio, quæ egregiarum additamento virtutum reddita sunt contemptu sæculi clariora. Sed ut ad Leontium redeamus, cujus præclaras res gestas nonnisi per fragmenta scriptorum colligere licuisse dolemus, sive eas a Gregorio, sive a Fortunato relatas: scias et in Actis [2] quoque S. Maclovii episcopi in Britannia de hoc eodem Leontio mentionem esse frequentem: ex quo etiam tempus, quo idem Maclovius vixit; poteris facile intelligere; qui fuit vir sane a Deo plurimis magnisque miraculis illustratus.

20. Demum vero ut eidem nostro Leontio persolvamus extrema, quod ejus sepulcro Epitaphium affixit idem qui supra Venantius Fortunatus [3], hic describamus: sic enim se habet:

Omne bonum velox, fugitivaque gaudia mundi,
Prosperitas hominum quam cito rapta volat:
Mallem cui potius nunc carmina ferre salutis,
Perverso voto flere sepulcra vocor.
Hoc recubant tumulo venerandi membra Leontii,
Quem sua pontificem fama sub astra levat,
Nobilitas altum ducens ab origine nomen,
Quale genus Romæ forte senatus habet.
Et quamvis celso flueret de sanguine patrum,
Hic propriis meritis crescere fecit avos.
Regum summus amor, patriæ caput, arma parentum,
Tutor amicorum, plebis, et urbis honor,
Templorum cultor, tacitus largitor egentum,
Susceptor peregrum, distribuendo cibum.
Longius extremo si quis properasset ab orbe
Advena mox vidit hunc, ait esse patrem.
Ingenio vivax, animo probus, ore serenus:
Et mihi qualis erat, pectore flente loquor.
Hunc habuit clarum, qualem modo Gallia nullum:
Nunc humili tumulo culmina celsa jacent.
Placabat reges, recreans moderamine cives.
Gaudia tot populis, heu! tulit una dies.
Lustra decem felix et quatuor insuper annos
Vixit et a nostro lumine raptus obit (abit):
Funeris officium magni solamen amoris
Dulcis adhuc cineri dat Placidina tibi.

Hucusque Epitaphium Leontii, qui junior Leontius dicendus est respectu senioris itidem Burdegalensis episcopi, cujus Epitaphium apud eumdem Fortunatum extat [4] a Theodosio scriptum, de quo puto mentionem haberi apud Sidonium [5] Apollinarem: neque enim alium illum existimo a Leontio seniore Burdegalensi episcopo, æque nobilitate et vitæ sanctitate conspicuo. At de his hactenus.

21. *Hiberni episcopi in schismate permanent, dum Gallia miraculis illustratur ex cineribus S. Martini.*—Sed invidia pravi dæmonis interea factum est, ut dum tot luminaribus Gallicana Ecclesia perfulgeret; quæ erat hoc tempore bene hactenus culta Ecclesia in Hibernia densis tenebris obduceretur, passa naufragium, dum non sequitur eam, quæ ad salutis portum ante omnes pergit viam monstrans, naviculam Petri: dum enim justior cæteris videri voluit, et plus sapere quam oportuit, decipitur imprudens a schismaticis. Dolo namque schismaticorum falso ad eos rumore perlato, a quinta Synodo peccatum esse in sacrosanctam Chalcedonense Concilium, quasi Trium damnatione Capitulorum damnasset pariter quæ in eadem Synodo statuta essent; ardentissimo iidem studio pro Trium Capitulorum defensione, junctis animis, omnes qui in Hibernia erant episcopi insurrexere. Addiderunt et illud nefas, ut cum percepissent Romanam Ecclesiam æque suscepisse Trium damnationem Capitulorum, atque suo consensu quintam Synodum roborasse; ab eadem pariter resilierint, atque reliquis qui vel in Italia vel in Africa, aliisve regionibus erant, schismaticis inhæserint, fiducia illa vana erecti, quod pro fide Catholica starent, cum quæ essent in Concilio Chalcedonensi statuta defenderent. Ita miseri rerum ignari, specie quadam apparentis justitiæ permoti, zelum habentes, non tamen illum qui esset secundum scientiam, cum et in remotioribus orbis partibus degerent, ut haud facile admoneri et corrigi potuissent, accedentibus incommodis aliis, quæ bella, pestis, et fames secum ferre solent; ita permansere diutius, miserti illorum qui quintam Synodum sectarentur, tanquam qui a recto fidei tramite aberrarent, tantum abfuit ut se errore deceptos esse intelligere potuissent. Sed eo fixius inhærent errori, cum quæcumque Italia passa sit bellorum motibus, fame, vel pestilentia, ea ex causa illi cuncta infausta accidisse putarent, quod pro quinta Synodo adversus Chalcedonense Concilium prœlium suscepisset. Quo statu miserrimo collocati usque ad S. Gregorii papæ tempora, ad finem videlicet præsentis sæculi, permansere, cum de his iidem litteras ad eumdem quem scirent Deo amicum virum sanctissimum conscripsere. Quid autem ad ea Gregorius ipse rescripserit, suo loco dictùri sumus. Extat ipsa Epistola [1], ex qua ista deprompsimus.

22. At vero quod non solum (ut dictum est) sanctorum virorum hoc tempore viventium Catholica Ecclesia est illustrata miraculis, ex quibus ubi esset veritas, potuisset agnosci, si id attendere schismatici voluissent; verum etiam præstarent idipsum abundantius sanctorum cineres ubique miraculis coruscantes: his jungenda putavimus, quæ hoc ipso anno, quo et secundus Sigeberti regis Francorum incipit numerari (anno enim superiori, ut vidimus, auspicatus est regnum) ipsi Gregorio Turonensi episcopo tunc diacono, qui successit Euphronio, hoc eodem anno, quem septimum ejus sedis numerat, acciderint. Dum enim insignia recenset ejusdem S. Martini miracula, hæc habet de seipso [2]:

23. « Ergo his exactis quæ circa alios gesta

[1] Greg. de Glor. mart. c. 65. — [2] Apud Sur. tom. VI. die XV. Novemb. c. 21. 22. 23. 24. 25. — [3] Fortun. carm. l. IV. nov. edit.— [4] Ibid. — [5] Sidon. l. VI. Ep. III. et l. VII. Ep. VI.

[1] Greg. l. II. Ep. XXXVI. — [2] Gregor. Turon. mirac. S. Mart. l. I. c. 32.

sunt, aggrediar quæ circa me indignum virtus præsentis est operata patroni. Anno centesimo sexagesimo tertio post assumptionem sancti ac prædicabilis viri B. Martini antistitis, regente Ecclesiam Turonensem S. Euphronio episcopo anno septimo, secundo anno Sigeberti gloriosissimi regis ». Concordat his optime posita chronographia ab obitu S. Martini, quem decessisse diximus anno Domini quadringentesimo secundo : a quo tempore si deducas annos centum sexaginta tres exactos, plane hunc ipsum annum constituit, nempe quingentos sexaginta quinque absolutos, inchoato sexagesimo sexto. Sed pergit ipse : « Irrui in valetudinem cum pustulis malis et febre ; negatoque usu potus et cibi, ita angebar, ut amissa omni spe vitæ præsentis, de solis sepulturæ necessariis cogitarem : obsederat enim me mors cum ardore, animam cupiens expellere de corpore.

24. « Tunc jam valde exanimis, invocato nomine beati Martini antistitis, parumper convalui, et lento adhuc conamine iter incipio præparare : insederat enim animis, ut locum venerabilis sepulcri visitare deberem. Unde tanto desiderio affectus sum, ut ne vivere me optarem, si tardius direxissem. Et quia vix evaseram, ex ardore incommodi cœpi iterum ardore febris succendi. Nec mora, adhuc parum fortis iter cum meis arripio : actisque vel duabus vel tribus mansionibus, ingressus silvas corrui rursus in febrem, et tam graviter ægrotare cœpi, ut omnes me autumarent vitam amittere. Tunc accedentes amici, et videntes me valde lassum, dicebant : Revertamur ad propria : et si te Deus vocare voluerit, in domo tua moriere ; si autem evaserit, votivum iter facilius explicabis : satius est enim reverti ad domum, quam mori in eremo. Ego vero hæc audiens, vehementer lacrymabar ; et plangens infelicitatem meam, locutus sum cum eis, dicens : Adjuro vos per omnipotentem Deum, et reis omnibus metuendum judicii diem, ut ea quæ rogo consentiatis : de cœpto itinere non desistere : et si mereor S. Martini videre Basilicam gratias ago ; sin alias, vel exanime corpus deferentes ibidem sepelite : quia deliberatio mea est non reverti domum, si non ejus sepulcro meruero præsentari. Tunc una pariter flentes, iter quod cœperam aggredimur : præcedente vero præsidio gloriosi domini, ad Basilicam ejus advenimus.

25. « Eodem [1] tempore unus ex clericis meis Armentarius nomine, bene eruditus in spiritualibus Scripturis, cui tam facile erat sonorum modulationes appendere, ut eum non putares hoc meditari, sed scribere, in servitio valde strenuus et in commisso fidelis : hic vero, inficiente veneno, a pustulis malis omnem sensum perdiderat, et ita redactus fuerat, ut nihil penitus aut intelligere posset, aut agere. Tertia autem nocte postquam advenimus ad sanctam Basilicam, vigilare disposuimus ; quod et implevimus. Mane autem facto, signo ad matutinas commoto, reversi sumus dormitum : qui lectulis quiescentes usque ad horam prope secundam dormivimus. Expergefactus ergo, amota omni languoris et cordis amaritudine, sentio me pristinam recepisse sanitatem ; et gaudens, puerum familiarem, qui mihi serviret, evoco. Exsurgens autem Armentarius, velociter coram me stetit, et ait : Domine, ego parabo quod jusseris. At ego existimans adhuc esse cum exsensum, Vade, inquam, voca puerum. Et ait : Ego quæcumque præceperis, adimplebo. Obstupefactus interrogo quid hoc esset. Qui ait : Intelligo me valde sanum ; sed unus error est animi, quod nescio de qua parte huc advenerim. Et ita incipiens, ita mihi impendit servitium, sicut erat solitus ante triduum. Tunc ego exultans et flens præ gaudio, gratias omnipotenti Deo tam pro me quam pro ipso refero, quod intercedente patrono incolumem me corpore, illum mente reddiderit, et unus excursus ex fide etiam alteri amenti, qui nec petere noverat, salutem præstitisset ». Ac paulo post[1] :

26. « Nos vero revertentes, tres cereolos pro benedictione beati sepulcri portavimus. De qua cera quam multæ virtutes factæ sunt super frigoreticis et aliis infirmis, longum est enarrare. Sed unum e multis miraculum proferam. Agrum quemdam possessionis nostræ grando annis singulis vastare consueverat, et tam graviter sæviebat, ut nihil ibidem, cum venisset, relinqueret. Tunc ego in vineis illis arborem unam quæ erat excelsior cæteris eligens de sancta cera super eam posui. Post illam autem diem usque in præsens tempus, nunquam ibidem tempestas cecidit ; sed veniens, locum illum tanquam timens præteriit ». Hæc ibi. Quomodo vero uno ex cereolis e S. Martini sepulcro sublatis sanavit Justinum filium sororis suæ, idem Gregorius pluribus inferius narrat [2]. Sed pergit ipse reliqua referre [3] :

27. « Fide commovente, quidam ex nostris lignum venerabile de cancello lectuli a monasterio sancti, me nesciente, detulerat : quod in hospitiolo suo pro salvatione retinebat. Sed, credo, quia non sic honorabatur aut decorabatur, ut decuerat, cœpit familia ejus graviter ægrotare. Et cum penitus nesciretur quid hoc esset, nec minueretur aliquid, sed quotidie augeretur deterius : vidit in visu noctis personam terribilem dicentem sibi : Cur sic tecum agitur ? Qui ait : Ignoro prorsus unde hoc evenerit. Dicit ei persona : Lignum quod de lectulo domini Martini tulisti, negligenter hic retinens : ideo hæc incurristi. Sed vade nunc, et defer illud Gregorio diacono, et ipse secum retineat. At ille nihil moratus, mihi exhibuit : quod ego cum summa veneratione collectum, loco digno reposui. Et sic omnis familia in domo ejus sanata est, ita ut nemo ibidem deinceps aliquid mali perferret ». Hæc Gregorius qui his longe majora edita a sancto refert miracula, eademque quatuor libris distinxit. Hæc autem quæ de se

[1] Ibid. c. 33.

[1] Ibid. c. 34. — [2] Greg. l. II. mirac. S. Martini c. 2. — [3] Greg. l. I. mirac. S. Martini c. 35.

Gregorius hoc anno accidisse triplici signat chronographia, prætermisisse noluimus : quo etiam fieret manifestum, qualisnam et his temporibus cultus reliquiarum vigeret in Galliis, præcipue vero in sacris cineribus S. Martini; de cujus celebritate vide quæ inter alia Venantius Fortunatus [1] his consentientia scribat ad Childebertum regem, atque Brunichildem reginam :

Qui modo de Gallis totum mire occupat orbem,
  Et virtus pergit, quo pede nemo valet :
Qui velut alta pharus lumen protendit ad Indos :
  Quem Hispanus, Morus (al Maurus), Persa, Britannus amat :
Hunc Oriens, Occasus habet, hunc Africa et Arctos,
  Martini decus est, quæ loca mundus habet.
Quique per Oceanum discurrit marginis undas,
  Omnibus ut præstet, circuit orbis iter.

Sed quomodo idem Gregorius jam episcopus, hausto pulvere e sepulcro S. Martini accepto, e morte fuerit revocatus ad vitam, suo loco inferius dicturi sumus. Habes ex his in Ecclesia Catholica, tum ex vivis, tum vita functis sanctissimis viris (uti proposuimus) semper scaturire veluti e fonte perenni miracula; quibus manifestissimis notis quisque licet mente stolidus cognoscere possit, ubi veritas permaneat sacrorum dogmatum, ac pariter intelligere hæreticos atque schismaticos censendos esse, qui ab iis procul aberrant.

28. *Radegundis duplex legatio in Orientem pro colligendis sanctis reliquiis; unde exportatum lignum sanctæ Crucis in monasterio Pictaviensi reconditur, miraculis clarum versibus celebratum.* — Cæterum admiratione maxima dignus est fidei Christianæ fervor, qui his temporibus erga sacrarum reliquiarum cultum adeo exardebat in Galliis, ut licet abundarent illæ provinciæ sacris pignoribus sanctorum martyrum et confessorum, nihilominus fame inhiarent ad peregrina : quorum gratia in Orientem profectum esse diximus S. Germanum Parisiensem episcopum, qui factus pii voti compos ad suam Ecclesiam locupletatus hisce divitiis est reversus Parisios, uti diximus. Sed et sancta regina, Clotarii regis quondam conjux, clarissima Radegundis his ipsis temporibus sæpius legatos misisse reperitur in Orientem ad perquirendas sanctorum reliquias, de quibus hic nobis opportune dicendum: de prima enim legatione hæc habet Bandoninia, sive Baudonina, quæ cum ea in monasterio coalescens, quæ vidit, de ipsa quam fidelissime scripsit, his verbis [2] : « Quantam illam postquam in monasterium se contulit, sanctarum reliquiarum multitudinem precibus fidelissimis aggregarit, testatur Oriens, Aquilo, Auster, et Occidens confitetur. Undique enim gemmas pretiosas, cælo reconditas et quas paradisus habet, et muneribus et precibus ut adipisceretur, effecit : apud illas vero sine intermissione meditari psalmos et hymnos sibi deprimere videbatur. Perlatum est ad eam, Mammetis (Mamantis) martyris sacros artus Hierosolymis quiescere. Illa instar hydropicæ, mire sitiens, avide hæc hauriebat. Sicut enim qui hydropisi laborant, quanto plus bibunt, tanto majori ardent siti ; ita et ipsa rore Dei perfusa magis incaluit. Itaque virum venerabilem Reculum (Regulum) presbyterum, qui tum sæcularis adhuc erat, et hodie superest. ad patriarcham Hierosolymitanum transmisit, petens B. Mammetis pignora sibi donari. Ejus preces vir Dei benigne admittens, orationes populo indixit, cupiens nosse Dei voluntatem. Tertio die missa celebrata, ad beati martyris sepulcrum cum omni populo, accessit, altaque voce et plena fide dixit : Obsecro te, confessor et martyr Christi, si vera est ancilla Dei beata Radegundis, innotescat gentibus potentia tua, permittasque de pignoribus tuis mentem fidelem accipere quod poscit. Oratione completa, cum populus omnis respondisset, Amen : venit ad sanctum sepulcrum, semper beatæ fidem pronuntians, contrectat sacra membra, scire cupiens quænam ipse martyr beatissimus dominæ Radegundi donari velit. Tangit manus dexteræ singulos digitos : ubi ad minimum ventum est, leni attactu e manu amotus est, ut beatæ reginæ desiderio satisfaceret. Eum vero digitum vir Apostolicus eo quo par erat honore beatæ Radegundi misit. Ab Hierosolymis vero Pictavos usque in ejus honorem semper divinæ laudes promebantur.

29. « Quis vero pro dignitate explicet, quam ardenti animo, quam fida devotione tantum illa munus exspectans sese abstinentiæ manciparit ? Postquam autem hoc cæleste donum cum multa animi alacritate accepit, tota hebdomada cum universa congregatione psallentium vigiliis et jejuniis se accommodavit, Deum benedicens quod tale munus consequi meruisset. Sic Deus suis fidelibus quæ postulant, non negat ». Hucusque de prima a sancta Radegunde regina in Orientem legatione missa.

30. Post hæc autem paulo inferius de alia ab eadem missa legatione in Orientem ad imperatorem pro ligno sanctæ Crucis accipiendo eadem Baudoninia refert, hæcque habet : « Quod igitur fecit sancta Helena in Oriente, hoc fecit beata Radegundis in Galliis. Sed quia nihil sine consilio facere voluit quandiu vixit in hoc mundo, litteris ad Sigebertum excellentissimum regem datis (is est filius Clotarii regis, qui una cum fratribus regnavit in Galliis) petiit ab eo, ut cum ejus bona venia liceret sibi pro totius patriæ salute, et regni ipsius stabilimento, lignum salutaris Crucis Domini ab imperatore expetere. Illo clementissime sanctæ reginæ precibus annuente, devotione plena cum multo desiderio ad imperatorem munera misit, quippe quæ causa amoris Christi pauperem se fecerat. Sed sanctos jugiter implorans, nuntios suos ablegavit ; sanctorumque suffragiis, quod optabat, adepta est. Imperator enim et beatum lignum Crucis Domini auro et argento ornatum, multasque sanctorum reliquias, quas Oriens obtinebat, ei per

[1] Venant. carm. l. x. — [2] Baudon. in Vita S. Radeg. l. II. tom. IV. Sur. die XIII. Aug.

legatos transmisit una cum Evangeliis auro gemmisque decoratis ». Asserit Gregorius eas fuisse reliquias sanctorum Apostolorum atque martyrum. Pergit vero Bandoninia :

31. « Ut autem salus mundi Pictavorum urbem cum sanctis reliquiis advenit, locique antistes (is erat Moroveus) cum omni populo devote ea vellet accipere; inimicus humani generis per satellites suos egit, ut pretium mundi repelleretur, nec illud intra urbem vellent accipere, aliud pro alio Judaico more asserentes. Quid sane egerint, non est nostrum commemorare : ipsi viderint : Dominus novit quinam rei sint ». Tacuit prudens femina peccatum antistitis Morovei, quod Gregorius ex parte saltem prodit his verbis [1] : « Petiit regina episcopum, ut cum honore debito grandique psallentio in monasterio locarentur; sed ille despiciens suggestionem ejus, ascensis equis, villæ se contulit. Tunc regina iterato ad Sigebertum regem direxit, deprecans, ut injunctione sua quicumque ex episcopis hæc pignora cum illo quo decebat honore, votumque ejus exposcebat, in monasterio locarent. Ad hoc enim opus beatus Euphronius urbis Turonicæ episcopus injungitur, etc. » Sed et modeste quidem Gregorius tacet, quod a civitate, sicut a monasterio, ne illuc inferretur, sacrosanctum lignum exclusum sit : ne enim vel in civitatem admitteretur, satanico ille spiritu hoc prohibebat. Sed audiamus Bandoniniam ita historiam prosequentem :

32. « At beata Radegundis fervens spiritu, animo certans, ad clementissimum regem scripsit orans ut in civitatem lignum Dominicum recipi juberet. Interim donec ejus nuntii a rege redirent, Turonico suo virorum monasterio, quod ipsa condiderat, cum psalmodiis et canticis sacerdotum crucem Domini et sanctorum pignora commendavit. Ubi tamen non minorem injuriam sancta Crux perpessa est, stimulante invidia, quam Dominus ipse, cum ad præsidem et judices iniquos maligna omnia patienter pertulit, ne id quod creaverat periret ». Quidnam autem istud fuerit, sicut nec ipsa, ita neque Gregorius innuit.

33. Cæterum ea cuncta in majorem Dominicæ Crucis cessere gloriam : etenim apud Turonos in honorem sanctæ Crucis erectum oratorium fuit, de quo meminit Venantius Fortunatus : qui, cum pallia crucibus intexta successor Euphronii Gregorius dono dedit, eamdem dignam oblationem his versibus prosecutus est, quibus et crucis gloriam prædicavit [2] :

Virtus celsa Crucis totum recte (rite) occupat orbem :
Hæc quoniam mundi perdita cuncta redit.
Quodque ferus serpens infecit felle veneni,
Christi sanguis in hac dulce liquore lavat.
Quæque lupi fuerant raptoris præda ferocis,
In cruce restituit Virginis agnus oves.
Tensus in his ramis cum plantis brachia pandens,
Ecclesiam stabilit pendulus ipse Cruce.
Hoc opus (pius) in ligno reparans deperdita pridem,
Quod vetiti ligni poma tulere boni.
Addita quin etiam virtutum flamma corusca (coruscat).
Bona quod obsequiis Crux parat ipsa suis.

Hactenus de Crucis sanctæ præconiis. Quænam autem ejusmodi essent dona, quibus Crucis gloria illustraretur, ex nuncupato voto persoluta, mox ista subjungens ostendit :

Denique sancta Cruci hæc templa Gregorius offert,
Pallia dum coperit signa gerendo Crucis :
Dona repente dedit divina potentia Christi :
Mox fuit et voti causa secuta pii.
Pallia nam meruit, sunt quæ Cruce texile pulchra :
Obsequiisque suis Crux habet alma Cruces.
Serica cum niveis agnata (agnana) est blattea telis,
Et textis Crucibus magnificatur opus.
Sic cito pontifici dedit hæc devota voluntas,
Atque dicata Cruci condita vela placent.
Unde salutifero signo tibi, clare sacerdos,
Hæc cui complacuit, reddere magna valet.

Ita plane usu veteri receptum fuit ut cum ipsa figura Ecclesiæ, tum vel vestes, vasaque sacra, et alia ad divinum opus parata utensilia tam in Occidente quam in Oriente sanctæ Crucis signis multiplicibus ornarentur. Sed cœptam ex Bandoninia prosequamur historiam, cum post despectam a membris diaboli Crucem ista refert.

34. « Id vero sancta femina animadvertens, magnis se cruciatibus dedit, jejuniis, vigiliis, profusioni lacrymarum se addicens cum tota congregatione sua; donec respexit Dominus humilitatem ancillæ suæ, aspiravitque eam mentem regi, ut in populo faceret judicium et justitiam. Misit enim devotus rex virum illustrem Justinum ad virum Apostolicum Euphronium episcopum, præcipiens ut cum honore condigno gloriosam Domini Crucem et sanctorum reliquias in monasterium dominæ Radegundis inferret ».

35. Tunc temporis vero a Venantio Fortunato ejusdem S. Radegundis studiosissimo (ut ex plurimis ad camdem scriptis carminibus constat) nobilis ille conscriptus est sacer hymnus, qui ab universa Occidentali Ecclesia ut in honorem sanctissimæ Crucis sæpe caneretur, usu receptus est, sicque incipit :

Vexilla Regis prodeunt,
Fulget Crucis mysterium,
Quo carne carnis conditor
Suspensus est patibulo, etc.

Adjecit et illum itidem in Ecclesia Catholica ubique a Latinis musicis modulis occini solitum, cujus hoc est exordium :

Pange lingua gloriosi prælium certaminis,
Et super Crucis trophæum dic triumphum nobilem,
Qualiter Redemptor orbis immolatus vicerit, etc.

Quod enim ore omnium ferme fidelium iidem soliti sint concini sacri hymni, eos hic reddere integros non curamus. Verum aliud ab eodem tunc tem-

[1] Greg. Tur. l. IX. c. 40. — [2] Fortun. carm. l. II.

poris eadem occasione in honorem ejusdem sanctissimæ Crucis elaboratum elegans Epigramma hic describendum putavimus : sic enim se habet :

Crux benedicta nitet, Dominus qua carne pependit,
Atque cruore suo vulnera nostra lavat.
Mitis amore pio pro nobis victima factus
Traxit ab ore lupi qua sacer agnus oves.
Transfixis palmis, ubi mundum a clade redemit,
Atque suo clausit funere mortis iter.
Hic manus illa fuit clavis confixa cruentis,
Quæ eripuit Paulum crimine, morte Petrum.
Fertilitate potens, o dulce et nobile lignum,
Quando tuis ramis tam nova poma geris.
Cujus odore novo defuncta cadavera surgunt,
Et redeunt vitæ qui caruere die.
Nullum uret æstus sub frondibus arboris hujus,
Luna nec in nocte, sol neque meridie.
Tu plantata micas secus est subi cursus aquarum,
Spargis et ornatas flore recente comas.
Appensa est vitis inter tua brachia, de qua
ulcia sanguineo vina rubore fluunt.

Quæ autem secuta sint post illatum in monasterium venerandum lignum Crucis, audi quæ subdit sacra virgo Bandoninia :

36. « Quod ut factum est, exultavit mirifice beata illa cum omni congregatione tale sibi donum cælitus collatum, quod propitium Deum effecturum esset suæ congregationi quam in Dei servitium collegisset, nimirum spiritu præsentiens, post decessum suum quam esset eximia monasterii ejus futura facultas, licet ipsa cum cæli rege gloriaretur. Ut ergo illi subveniret, instar optimi provisoris et pastoris boni, ne oves usquequaque desereret, pretium mundi de pignore Christi e longinqua regione expetitum in loci ejus honorem et populi salutem suo monasterio reliquit ». Sed quid accidit ? Quæ visa est sanctissima Crux alieno auxilio et regum obsequio indigere ad eliciendam credentium fidem, mox ipsa apparere voluit ; non alieno quo non indigebat, sed suo fulgore corusca. Nam audi quid dictis subjiciat : « Ibi divina agente virtute, cæcis redditur lux, aures surdorum patescunt, mutorum linguis suum restituitur officium, claudi ambulant, dæmones profligantur. Quid multa ? Quisquis morbo laborans (quicumque tandem ille sit morbus) ex fide eo accedit, per sanctæ Crucis virtutem recedit incolumis. Pro quo ineffabili dono, quod in hanc urbem beata intulit, quisquis ex fide vivit, ejus nomini benedicit ». At ne jejunum omnino lectorem ista præterire sinamus, unum vel duo ex Gregorio Turonensi, qui interfuit his miracula attexamus ; qui cum ea describit, ista præfatur [1] :

37. « Crux Dominica, quæ ab Helena Augusta reperta est Hierosolymis, ita quarta et sexta feria adoratur. Hujus reliquias et merito et fide Helenæ comparanda regina Radegundis expetiit, ac devote in monasterium Pictaviense, quod suo studio constituit, collocavit : misitque pueros iterum Hierosolymas, ac per totam Orientis plagam ; qui circumeuntes sepulcra sanctorum martyrum, confessorumque cunctorum reliquias detulerunt. Quibus in arca argentea cum ipsa Cruce sancta locatis, multa exinde miracula conspicere meruit. De quibus illud primum exponam, quod ibidem Dominus in diebus Passionis suæ dignatus est revelare.

38. « Sexta feria ante sanctum Pascha, cum in vigiliis sine lumine pernoctarent, circa horam tertiam noctis apparuit ante altare lumen parvulum in modum scintillæ : deinde ampliatum huc illucque comas fulgoris spargens, cœpit gradatim in altum conscendere ; effectaque pharus magna, obscuræ nocti, vigilantique plebeculæ lumen præbuit supplicanti : illucescente quoque cælo paulatim deficiens, data terris luce, ab oculis mirantium evanuit.

39. « Ego autem audiebam sæpius, quod etiam lychni qui accendebantur ante hæc pignora ebullientes virtute divina, in tantum exundarent oleum, ut vas suppositum plerumque replerent : et tamen juxta stultitiam mentis duræ nunquam ad hæc credenda movebar, donec brutam segnitiem ipsa ad præsens quæ ostensa est virtus argueret. Ideoque quæ oculis propriis viderim, explicabo.

40. « Causa devotionis extitit, ut sepulcrum sancti Hilarii visitans, hujus reginæ audirem colloquia, ingressusque monasterium consalutata regina, coram adoranda Cruce ac sacris beatorum prosternor pignoribus. Denique oratione facta, surrexi. Erat enim ad dexteram lychnus accensus : quem cum stillis frequentibus defluere conspexissem, testor Deum quia putavi quasi vas esset effractum, quia erat ei concha supposita, in quam oleum defluens decidebat. Tunc conversus ad abbatissam, aio : Tantane te retinet mentis ignavia, ut integrum cicindile laborare non possis, in quo oleum accendatur, nisi effractum, quo defluat, ponas ? Et illa : Nec est ita, domine mi, sed virtus est Crucis sanctæ, quam cernis. Tunc ego ad me reversus, et ad memoriam revocans quæ prius audieram, conversus ad lychnum, video in modum ollæ ferventis magnis fluctibus exundare, ac per oram ipsam undis intumescentibus superfluere, et (ut credo) ad incredulitatem meam arguendam magis ac magis augeri ; ita ut in unius horæ spatio plus quam unum sextarium redderet vasculum, quod quartarium non tenebat : admiratusque silui, ac virtutem adorandæ Crucis deinceps, prædicavi ». Hæc et alia ex dicto Crucis ligno manasse miracula, idem auctor affirmat.

41. *Miracula et sanctitas Radegundis.* — Porro sancta Radegundis pretiosissimi accepti ab imperatore muneris grata, non litteris tantum ipsi gratias agendas existimavit, verum etiam certos misit ad gratias debitas persolvendas legatos, nempe venerandum sacerdotem Regulum, per quem illud ipsum acceperat, et alios. De hac rursum missa in Orientem legatione, eadem quæ supra ejusdem monasterii monialis sacra virgo Bandoninia ista habet [1] : « Pro cælesti autem hoc munere misit supra-

[1] Greg. Turon. de Glor. mar. c. 5.

[1] Baud. in Vita S. Radeg. l. II. c. 17.

dictum presbyterum cum aliis gratias ut agerent imperatori ». Quid vero iisdem legatis in Gallias redeuntibus, dum navigarent, acciderit, ex quo ejusdem sanctæ Radegundis virtus magis enituit, ex eadem accipe, dum ista mox subdit :

42. « Quibus redeuntibus, mare fluctibus cœpit agitari; ita ut multis illi objecti periculis, ejusmodi procellas et tempestates nunquam se vidisse faterentur. Quadraginta diebus et noctibus in medio mari in summum vitæ discrimen conjecti, cum vitam plane desperarent, et mors eis ob oculos versaretur; inter se mutuo conciliati pelago illos jamjam absorbere incipiente, vocem in cælum dabant, ita dicentes : Domina Radegundis subveni servis tuis, ut qui tibi obedivimus, sine subsidio non pereamus : libera nos de præsentissimo submersionis periculo. Ubicumque ex fide invocaris, misericors es : adjuva etiam tuos, ne pereamus. Ad has voces in medio mari columba ad eos veniens, navem ter circumvolavit : cumque tertio id faceret in nomine sanctissimæ Trinitatis, quam beata Radegundis semper in suo habuit pectore, famulus ejus Benesarus manum extendens, e cauda tres extraxit pennas, quas mari intingens, tempestatem sedavit ». Hæc de liberatione legatorum precibus Radegundis (ut ab omnibus fuit existimatum) per alitis nuntium suos periclitantes invisentis, et per ejus pennas, quibus nihil levius esse potest, exæstuantis maris fluctus divinitus mitigantis, penitusque sedantis.

43. Magno namque beneficio Francorum gentis talem tantamque reginam virginem æque ex Burgundiæ regibus oriundam, sicut et Crotildem fidei Christianæ Francis auctricem, Deus clarere in Ecclesia fecit hoc sæculo, cum Galliæ bello civili sæpe repetito flagrarent; quæ veluti nocturno tempore super excelsam turrim ingens pharus esset posita lucens, perspicua errantibus duplici lumine tum ex sanctissimæ vitæ moribus, tum etiam ex frequentibus edi solitis ab ea miraculis comparato. In cujus laudem tum metro tum soluta quoque oratione cum plurima scripserit Venantius Fortunatus, ex multis unum hic accipe Epigramma [1] :

AD BEATAM RADEGUNDEM.

Regali de stirpe potens Radegundis in orbe,
  Altera cui cælis regna tenenda manent.
Despiciens mundum, meruisti acquirere Christum :
  Et dum clausa lates, hinc super astra vides.
Gaudia terreni conculcans noxia regni,
  Ut placeas regi læta favente polo.
Nunc angusta tenes, quo cælos largior intres ;
  Effundens lacrymas gaudia vera metes
Dum corpus cruciant, animam jejunia pascunt.
  Salve, quam Dominus servat amore suo.

Quod autem idem Fortunatus eamdem sancte pieque amans sæpe carmine caneret, et munusculis frequentaret : cum ejusmodi officia quæ ex pietate animique integritate progredi solerent, in deteriorem partem susurrones acciperent, qui nonnisi ex suis ipsorum depravatis moribus soleant aliorum facta metiri ; idem ad ipsam hæc scripsit tum carmina [1] :

Mater honore mihi, soror autem dulcis amore :
  Quam pietate, fide, pectore, corde colo,
Cælesti affectu, non crimine corporis ullo :
  Non caro, sed hoc quod spiritus optat, amo.
Est testis Christus, Petro, Pauloque ministris,
  Cumque piis sociis sancta Maria videt,
Te mihi non aliis oculis, animoque fuisse,
  Quam soror ex animo tu Titiana fores :
Ac si uno partu mater Radegundis utrosque
  Visceribus castis progenuisset, eram,
Et tanquam pariter nos ubera chara beatæ
  Pavissent uno lacte fluente duos.
Heu! mea damna gemo, tenui ne forte susurro
  Impediant sensum mollia verba meum.
Sed tamen est animus simili me vivere voto,
  Si vos me dulci vultis amore coli.

Hæc et alia aliis versibus sæpe idem auctor inculcat adversus obtrectatores. At quomodo non toto amanda corde, omnibusque laudibus prosequenda, obsequiisque cunctis honoranda, et muneribus demerenda, ab omnibus, quæ regiæ nobilitatis verticem Christi amoris causa summa animi demissione adeo inclinasset, angelicamque vitam in terra, spreto connubio regis, ducere statuisset, omnique virtutum genere compta Christo sponso placere semper ardentissime studuisset ? Quis vehementer amare refugere posset quam a Deo ejusque Angelis atque sanctis præ cæteris diligi perspexisset ? Quis obsequi in omnibus illi refugeret, cujus virtuti in miraculorum editione cælestia atque terrestria pariter obtemperare cognovisset ? Quis denique omni cultus genere prosequi eam prætermisisset, quam currentem in odorem unguentorum cælestis sponsi, et post eam et ab ea sacrarum virginum chorum duci intellexisset ? Sed de Radegunde ac Fortunato modo satis.

44. *De Victore chronographo episcopo Africano.* — Quod vero jam ad calcem anni hujus pervenimus, non prætermittendum de Victore chronographo meminisse quem genere Africanum in hunc usque primum Justini imp. annum, suum Chronicon perduxisse, auctor est Isidorus, qui de ipso ista habet [2] : « Victor Tunnuensis sive Tunnensis Ecclesiæ Africanæ episcopus a principio mundi usque ad primum Justini junioris imperatoris annum perbrevem per consules annuos bellicarum Ecclesiasticarumque rerum nobilissimam promulgavit historiam laude et notatione illustrem ac memoria dignam, etc. » Diximus ex eodem de ipso superius suo loco, jussu imperatoris in exilium deportatum, ac demum Constantinopolim revocatum, detrusumque ibidem in monasterium in de-

[1] Fortun. carm. l. VIII.

[1] Fortun. carm. l. XI. — [2] Isidor. de Vir. illustr. c. 25.

fensione Trium Capitulorum perstantem diem clausisse extremum. Porro de eodem Victore locum corrige Isidori in libro Originum : ibi enim dum de ipso agitur, nominatus reperitur, Turonensis episcopus, loco Tunnensis, sive Tunuensis. Finis hic Victoris : quem cum aliis, dum videri voluit nimis justus, stupor oppressit, non attendentem, quod commonet Ecclesiastes, dicens [1] : « Justus perit in justitia sua». Et paulo post : « Noli esse multum justus, neque plus sapias, quam necesse est, ne obstupescas ».

[1] Eccles. VII.

Anno periodi Græco-Romanæ 6059. — Anno Æræ Hispan. 604. — Jesu Christi 566. — Joannis III papæ 7. — Justini jun. imp. 2.

1. *Ultimus postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : *Post consulatum Basilii V. C.* xxv, ut continuator Marcellini et Marius Aventicensis testantur. Baronius num. 1 et 2 de consulatu Justini verba facit : sed cum anno tantum sequenti Justinus illum inierit, commodius ibidem de eo agemus (1).

2. *Edictum Justini pro fide Orthodoxa.* — A num. 2 ad 8. Evagrius lib. 5, cap. 4, recitat *Edictum* a Justino imp. sine nota temporis ejus imperii initio datum, ut fidei Orthodoxæ consuleret, eam solam exposuisse contentus; de Nestoriano et Eutychiano dogmate disputationes imposterum prohibuit, unumquemque pro arbitrio suo de his rebus sentire permittens. Addit Evagrius ex hoc edicto nullam utilitatem consecutam esse Ecclesiam. Joannes abbas monasterii Biclariensis, qui ab hoc anno, quo Victoris Tununensis Chronicon desinit, suum exorditur, ait : « Justinus anno primo regni sui ea, quæ contra Synodum Chalcedonensem fuerant commentata, destruxit ». Valesius in Notis ad Evagrium autumat, Biclariensem *Justino juniori* ea tribuere, quæ seniori potius conveniebant : hic enim Concilii Chalcedonensis acerrimus defensor fuit. Verum Em. card. Norisius in Dissert. *de Synodo quinta,* cap. 9, paragr. 2, ea Biclariensis verba referens, recte observat *Justinum*, cum videret ob Tria Capitula proscripta, Africam atque Occidentales provincias dissensionibus laceratas , edictum illud fidei publicasse, in quo nullius Synodi mentionem faciens, quæ credenda cuique essent proposuit; sed Tria Capitula non solum non nominasse, sed inter dogmata adiaphora numerandam esse quæstionem de Tribus Capitulis visum esse innuere in fine edicti, dum ait, se illa credenda proposuisse, « ut deinceps nemo ullo prætextu propter personas, aut syllabas rixetur ». Quibus *Theodori* personam, itemque scripta *Theodoreti*, atque *Ibæ* forte intellexit, nec non quæstionem nuperrime exortam de corpore Christi corruptibili, vel incorruptibili ; una enim syllaba Romani imperii antistites nobilissimos in exilium procul a suis Sedibus deportaverat. Nihil autem boni per illud edictum Catholicæ Reipublicæ illatum fuisse scribit Evagrius; quia Synodus quinta non dogma recens de fide credendum condidit, sed de personis tantum quædam statuit.

3. *Hispani Tria Capitula damnare noluerunt.* — Africani autem, cum mitius secum agere *Justinum* cernerent, neque in edicto nominata Tria Capitula legerentur, publicarunt revocata per imperatorem Acta Synodalia quinti Concilii statuta adversus Synodum Chalcedonensem , et vicinos Hispanos hac sinistra opinione imbuerunt, ut non solum laudata Biclariensis verba indicant; sed et sanctus Isidorus in Chronico, ubi Justinianum ob Tria Capitula damnata reprehendit, confirmat. Imo Isidorus in Catalogo Script. Ecclesiast. de Theodoro Mopsuesteno scribit : « Hunc Acephalorum episcopi in præjudicio Chalcedonensis Concilii Justiniano principe compellente, damnare post mortem cum *Iba* et Theodoreto episcopis censuerunt, dum constet, cum laudabilium virorum testimoniis clarissimum Ecclesiæ doctorem fuisse ». Hinc in Synodis Hispaniæ hoc et sequenti sæculo celebratis, nulla Synodi V mentio facta, licet *Hispani* ob illam controversiam ab Apostolicæ Sedis communione nunquam sese separarint, ut recte ibidem cardinalis Norisius habet. Cæterum Justinus « bene sensit in omnibus de fide. Photinum prætcrea Belisarii patricii privignum, potestate in quasvis personas atque res data, ad omnes Ægypti et Alexandriæ Ecclesias reconciliandas bonaque pace componendas misit», inquit Theophanes ad annum I Justini.

(1) Hoc anno Justinum primum consulatum iniisse discimus ex monumento in superiori Nota ex Baluzio producto. MANSI.

4. *Legatio Avarum ad Justinum.* — Ad num. 8 et seq. *Avares* non hoc anno, sed superiori Byzantium venere, ut solemnia munera, quæ a Justiniano sibi dari consueverant, a Justino quoque acciperent. Describitur hæc legatio in Excerptis Menandri Protectoris, qui Historiam ab obitu Agathiæ continuaverat, ut docet Photius in Bibliotheca : « Tunc Abari », inquit Menander, « voluntatis imperatoris periculum facere statuerunt, siquidem ampliora munera caperent, quibus per Romanorum pusillanimitatem sua sibi compararent commoda ». Modo itaque precibus agebant, modo minas ingerebant. Sed imperator tantum sui terrorem legatis incussit, ut intellexerint, illum eorum superbiam minime toleraturum, neque quicquam eorum, quæ prius accipere consueverant, indulturum, aut impune posthac incursiones in Romanæ ditionis regiones facturos, ut fuse narrat Menander. Valesius in Notis ad ejus Excerpta observat, hanc Avarum legationem introductam esse die VII post inaugurationem Justini, teste Corippo in lib. 3 :

> Septima lux aderat.

Et mox :

> Legatos Avarum jussos intrare magister
> Ante fores sacras divinæ nuntiat aulæ.
> Orantes sese vestigia sacra videre
> Clementis Domini : quos voce et mente benigna
> Imperat acciri.

Reliqua Corippi narratio, cum Menandri Historia prorsus congruit. Auditi itaque legati ab imperatore die vicesima prima, aut vicesima secunda mensis Novembris superioris anni, ut ex morte Justiniani, quæ die XIV Novembris contigit, intelligere est. Non bene itaque Baronius scribit, hanc legationem factam esse, postquam *Justinus* auspicatus est consulatum (1).

5. *Avares Europæi munera ab imperatoribus accipere consueti.* — *Justiniano* Augusto imperium obtinente, ex Scythis ad Caucasum et Boream habitantibus, qui *Abarum* nationem in ditionem suam redegerant, exigua *Abarum* pars a primævo genere illo profugiens, in Europam Pannoniamque se intulit, « qui se Abares, et principem suum Chaganum honoris causa nominarunt », ut narrat Theophylactus lib. 7, cap. 8. Cum vero ad loca Scythiæ ac Mœsiæ pervenissent, legatos ad Justinianum miserunt, vel anno XXXI ejus imperii, ut tradit Theophanes, vel anno post consulatum Basilii XXIII. ut habet Victor Tununensis, qui, juxta eum, est annus Christi DLXIII ; pluribus de ea legatione ad Justinianum agit Menander Protector ipso Operis sui initio, qui addit *Abarum* legatos munera, *ut consuetum erat,* a Justiniano accepisse, et Justino juniore imperante Abarum legatos Byzantium ad eumdem finem venisse.

6. *Legatio Turcorum ad Justinum, et Justini ad Turcos.* — Theophanes Byzantius in Excerptis de legationibus, refert *Justinum* imperatorem, et Chosroen fœdera inter Romanos et Persas constituta solvisse, *exeunte altero imperii anno*, ideoque anno Christi DLXVII, et *Turcos* ad Justinum imp. legatos misisse, *ne Abaros reciperet obsecrantes :* Justinum vero Zemarchum ad Turcos legatum misisse, qui utrinque omni officii genere excepti sunt. Narrat etiam hanc Justini ad Turcos legationem Menander Protector pag. 151, aitque, Zemarchum, Justini Aug. legatum « circa finem quarti anni imperii Justini, exacta secunda Indictione, initio mensis, qui Latinis vocatur Augustus », ideoque anno DLXIX profectum esse Byzantio, et convenisse *Disabulum* Turcorum principem, cui placuit *ut se proficiscentem contra Persas Zemarchus sequeretur.* Post hæc cum ab invicem discessissent, « Disabulus quidem in Persas contendit, et Zemarcho ac ejus comitibus ad se vocatis, ubi amicitiam cum Romanis confirmassent, eos, ut ad sua redirent, missos fecit ». Valesius in Notis ad Menandrum, quia sibi persuaserat, *Justinum* anno tantum DLXVI imperium iniisse, dicit, scribendum fuisse, *Indictione tertia.* Verum inde intelligere poterat, opinionem, quam amplectebatur, a veritate alienam esse, hancque Justini ad Turcos legationem, cujus hoc anno num. 9 meminit Baronius, esse anno Christi DLXIX, quo tertia Indictio et annus quartus Justini Aug. in cursu erant. Addit Theophanes Byzantius : « Quamobrem etiam Chosroes in Æthiopas, amicos populi Romani (olim Macrobios, nunc Homeritas appellatos), expeditionem suscepit, regemque Homeritarum Sanatureen, opera Meranis Persarum ducis, vivum cepit, urbeque eorum direpta, incolas subjugavit ». Hæc fuere præludia magni illius belli Romanos inter et Persas exorti, quod anno DLXXI tandem in apertum erupit.

7. *Justini edictum de divortio.* — A num. 10 ad 16. Justinus imp. imperii sui initia fœdavit lege, qua sancivit communi conjugum consensu

(1) Quæ hic narrat Pagius de Avaris qui Byzantium ad Justinum venerunt, ad hunc utique annum, non vero ad superiorem pertinent. Cum Barbari ad Justinum, qui anno isto imperare cœpit, venerint. Sicut et ea quæ refert de legatione Turcarum ad Justinum, ad annum DLXVIII rejici oportet. Zemarchus a Justino ablegatus fuit ad Turcas Augusto mense ineunte *exacta Indictione* II *in fine anni quarti Justini*, ut notat Menander Protector apud Pagium hic num. 6, ex quibus constat ad annum DLXIX hæc revocanda esse, ut ex card. Norisio de Synodo V, cap. 8, Pagius optime animadvertit. Sed non ideo tamen sententia nostra de initio imperii Justini in Novembri anni DLXVI debilitatur, quin et roboratur magis. Vix enim credo Menandrum epocham aliam præ oculis habuisse, quam quæ cœperit a Cæsarea Justini dignitate quam ex eo Menandri loco non diu post Augustum mensem cœptam colligo. Alioqui enim minus apte Menander scripsisset Augusto mense ineunte imperii Justini annum quartum *circa finem* agi. Cum enim imperium solus administrare cœperit circa medium Novembris, incipiente Augusto menses adhuc tres et semis ad anni exitum superfuissent. Ex hoc etiam Menandri loco discimus quænam fuerit apud Veteres ratio Justini annos supputandi ; non enim illos a kal. Januarii ad alias Januarii kalendas, ut censuit illustrissimus a Turre, sed vel a Novembri in Novembrim, vel a Septembri in Septembrim ducebantur. MANSI.

dissolvi matrimonium posse. Recitat eam Baronius, et in ejus subscriptione habetur : « Data decimo octavo kal. Octob. Chalcedone, imp. D. N. Justino PP. Aug. anno primo, Indictione quinta decima ». Ita hæc subscriptio concepta legitur apud Pithœum, qui hanc Novellam edidit; nam apud Scringerum legitur sine ulla Indictionis nota. Ex altera tamen Novella Justini *De filiis liberarum*, infra recitanda constabit, Novellam, *Ut possit ex consensu dissolvi matrimonium*, recte apud Pithœum Indictione xv insignitam esse; qua ex subscriptione manifestum fit, *Justinum* die xiv mensis Novembris anni elapsi imperium suscepisse, et hallucinatos esse viros doctissimos, qui volunt, eum tantum die xiv Novemb. hujus anni regnare cœpisse.

8. *Concilium Santonense.* — A num. 16 ad 21. Gregorius Turonensis lib. 4, cap. 26, meminit *Synodi Santonensis*, in qua *Heraclius* presbyter, episcopus Santonensis creatus est, remoto *Emerio*, quod Clotario rege Francorum regnante *absque metropolitani consilio*, ordinatus fuisset. Sed cum Concilium hoc statim ab obitu Clotarii regis celebratum fuerit, revocandum illud ad annum Christi quingentesimum sexagesimum secundum. Synodo præfuit *Leontius* episcopus Burdigalensis, Aquitaniæ secundæ metropolita, quem Fortunatus variis in locis a Baronio citatis valde celebrat, præsertim ob multas Ecclesias ab eo erectas. Baronius observat ex Fortunato lib. 1, sanctum *Leontium* ante episcopatum conjugatum fuisse, uxoremque habuisse *Placidinam*, feminam clarissimam ac piissimam : huic vero sororem fuisse virtutis æmulam nomine *Alchimam*, quæ et ipsa juncta conjugio, Apollonari viro suo, ut episcopus crearetur indulsit, quam in rem citat Gregorium Turonensem de Gloria Martyrum cap. 65. Verum ipsemet Gregorius lib. 3 Hist., cap. 2 scribit : « Alchima et Placidina, uxor sororque Apollonaris ad sanctum Quintianum venientes, etc. » Tum cap. 12 loquens de bello Arvernico anno DXXV gesto, ait : « Theodoricus cum exercitu in Arvernos veniens, totam regionem devastat ac proterit. Interea Arcadius Bituricas urbem petiit. Placidina vero mater ejus, et Alchima soror patris ejus, comprehensæ apud Cadurcum urbem, rebus ablatis exilio condemnatæ sunt ». Quare, ut observat Cointius anno DLXVII, num. 30, *duæ* distingui debent *Placidinæ*, quarum altera alterius avia fuit, senior conjux extitit *Apollinaris* qui postea episcopus fuit, et mater Arcadii, unius ex primoribus Arverniæ; junior Arcadii filia extitit, et uxor *Leontii*, postea episcopi Burdigalensis. Baronius num. 20 existimat, *Leontium* episcopum, de quo loquitur Sidonius lib. 6, Epist. III, et lib. 7, Epist. VI, esse *Leontium* seniorem episcopum Burdigalensem. Verum Sidonius loquitur de *Leontio* episcopo Arelatensi, ut suo loco explicavimus. Porro *Charibertus* rex, in cujus regno Concilium illud celebratum, Clotarii patris injuriam vindicaturus, *Emerium* in sedem suam restituit, hicque postea cum Leontio metropolita suo reconciliatus est, ut ex Fortunato probat Baronius num. 18. Colitur sanctus *Leontius* a Burdigalensibus die XVII kalend. Decemb.

9. *Gregorius Turonensis ope S. Martini varia beneficia consequitur.* — A num. 22 ad 28. Baronius narrat ex Gregorio Turonensi lib. 1 de Miraculis sancti Martini, cap. 32, 33 et 34, varia beneficia, quæ ipsemet fatetur se consecutum esse ope sancti Martini episcopi Turonensis « regente », inquit Gregorius, « Ecclesiam Turonicam sancto Euphronio episcopo, anno septimo, secundo anno Sigiberti gloriosissimi regis », ideoque anno Christi DLXIII, quo secundus Sigeberti regis annus in cursu erat.

18. *Concilium Turonense II.* — Concilium II *Turonicum*, de quo Baronius anno DLXX hoc anno celebratum, ut ibidem ostendemus. Justinus imp. sævit in *Justinum*, *Ætherium*, *et Addeum*, ut anno sequenti dicetur.

JOANNIS ANNUS 8. — CHRISTI 567.

1. *Justini ducis et Ætherii et Addæi senatorum supplicium et nex.* — Quingentesimus sexagesimus septimus annus Redemptoris adest, qui Indictionis decimæ quintæ, ipsius Justini imperatoris secundus a mense Novembri anni superioris jam cœptus adnumeratur; idemque alicubi secundo ejusdem Augusti consulatu inscriptus habetur : sic enim visus est revocasse in usum consulatus amplissimum magistratum, ut ipse solus eo potitus nullum adsciverit sibi collegam. Sanguinolentus fluxit hic annus nece Justini ducis cognati ipsius imperatoris, necnon clarissimorum virorum Ætherii et Addæi, quos hoc anno imperatorium gladium sustulisse, omnes historici [1] nota temporum singula consignantes affirmant : sed et diem necis notat Eustathius [2], fuisseque ait tertiam mensis Octobris. Ante hos illustres viros e medio sublatum esse Justinum, Evagrius [3] docet, cui potius assentimur, quam recentiori [4] auctori ad sextum annum Justini imperii referenti. De Justino igitur primum aggrediamur tragœdiam : cujus non sit quem non misereat, qui res ab eo præclare gestas in bello Persico et aliis ex Procopio atque Agathia perceperit. Sed audiamus de ejus nece quæ scribat Evagrius [5] :

2. « Quinetiam, inquit, audacia et timiditate, duobus vitiis contrariis irretitus, primum Justinum cognatum, virum in magna gloria apud omnes, tum ob rerum bellicarum usum, tum ob alia ornamenta, jam circiter Danubium ideo commorantem ut Abaros, ne eo flumine trajecto in fines Romanorum irrumperent, prohiberet, ad se accersit. Isti Abari sunt ex gente Scytharum, qui Amaxobii dicuntur, quique agros ultra Caucasum jacentes accolunt, oriundi. Qui Turcas vicinos suos ab illis gravibus affecti incommodis cum omnibus suis fugientes, primum ad Bosphorum venerunt ; deinde Euxini Ponti littoribus relictis (ubi multæ gentes barbaræ habitant illæ quidem, sed urbes et castella a Romanis incolebantur, atque eo, tum nonnulli milites rure donati advenerant, tum coloniæ erant de sententia imperatorum deductæ), recto itinere contenderunt, omnibus Barbaris qui ante pedes erant usque eo expugnatis, quoad Danubii ad littora pervenirent : unde legatos miserunt ad Justinianum ». At quod ad Turcas pertinet, quos Abaris fuisse confines Evagrius tradit, veteres eosdem non ignorarunt : siquidem a Plinio [1] adnumerantur inter eas gentes, quæ circa Mæotidem paludem habitant. Horum dum hujus etiam temporis scriptor meminit Agathias [2], ait ipsos fuisse horribiles visu, intonsos, sordidos, implexos, squatidos. Sed de his alias. Pergit Evagrius :

3. « Ex eo loco Justinus accersebatur, eo nomine videlicet, uti conditionibus inter ipsum et imperatorem Justinum pactis frueretur. Nam quoniam ambo in simili vitæ splendore positi videbantur, et imperium ad utrumque spectaret; post magnam de rerum summa disceptationem et controversiam convenit inter eos, ut uter illorum ad imperii honorem ascenderet, alteri deferret secundas, eatenus quidem, uti licet secundas ab imperatore, præ cæteris tamen omnibus primas obtineret. Quapropter Justinus imperator benevolentia quadam fronte simulata, alterum Justinum complectitur; et criminibus paulatim contra eum confictis, et satellitibus militibus prætorianis ac stipatoribus ab eo remotis vetat quominus in publicum prodiret (domi enim assidue se continuit) et tandem mandat Alexandriam transportandum. In qua urbe nocte intempesta, cum jam decumberet in lecto, miserandum in modum interemptus est : istaque mercede tum ob benevolentiam in Rempublicam, tum ob res præclare in bello gestas remuneratus. Atque non prius imperatoris, ejusque conjugis Sophiæ Augustæ furor et iracundiæ flamma restincta fuit, quam caput ejus cervicibus abscissum cernerent, inque illud calcibus insultarent ». Hæc de nece Justini ducis exercitus habet Evagrius.

4. Sed quæ in Ætherium et Addæum clarissimos senatores admiserit, ita subdit : « Non longo

[1] Miscell. hoc ann. et Cedren. — [2] Eustat. in Vita S. Eutych. apud Sur. die VI. Apr. — [3] Evag. l. v. c. 12. — [4] Cedr. Annal. in Justino. — [5] Evagr. l. v. c. 1. 2.

[1] Plin. hist. l. VI. c. 7. — [2] Agath. l. I.

tempore post, Ætherium et Addæum, utrumque ex ordine senatorio, qui principem locum apud Justinianum diu tenuerant, in judicium ob piaculum quoddam adducit Justinus. Quorum alter (Ætherium dico) confessus se animo instituisse imperatorem veneno conficere, habuisseque Addæum illius conatus socium et in omnibus adjutorem. Verum Addæus grandi cum jurejurando affirmat se istius rei prorsus ignarum esse. At uterque tamen securi percussus est. Atque Addæus, cum jam caput absciuderetur, dixit ingenue, licet falso de his rebus esset accusatus, justa tamen debitaque a Deo facinoris cujusque contemplatore et vindice sibi inflicta supplicia : Theodotum namque aulæ præfectum se præstigiis quibusdam e medio sustulisse. Cæterum ista itane se habeant, an secus, non possum quidem pro certo affirmare. At tamen uterque scelestus fuit : quippe Addæus insano puerorum amore exarsit : Ætherius autem nullum calumniæ genus præteriens, tum vivos, tum mortuos nomine aulæ imperatoriæ, cui regnante Justiniano præfuit, fortunis spoliavit. Atque hæ res hunc habuere exitum ».

5. Hæc cum habeat Evagrius, ipsum quidem illa causa præteriit utriusque supplicii, sacrilegium nimirum ab utroque adversus sanctum Eutychium Constantinopolitanum episcopum perpetratum, cum eum trudentes in exilium pessime habuere. Est horum omnium fidelis testis Eustathius, qui interfuit, cunctaque litteris commendavit, atque de his hæc habet [1] :

6. « Ea quidem die tertia mensis Octobris, quæ erat Dominica. Qua quidem die et illi qui viro sancto insidias struxerant, atque in exilium ejecerant, Ætherius et Addæus, quorum hic urbis præfectus erat, ille autem Antiochiæ curator, mortui sunt : et quemadmodum virum sanctum ejiciendum curaverant, ita ambo mercedem perceperunt. In hac igitur die vir optimus sedem recepit atque Ecclesiam suam, et ipsi privati sunt vita, multis annis antequam ipse revocaretur ». Et paulo inferius : « Jam de superhumerali (pallio videlicet), dicenda sunt : neque enim illi in ea expulsione fuit ereptum, sed apud eum mansit. Cum enim quidam e clericis suaderent Ætherio, ut ipsum adimeret viro sancto ; ille neglectis eorum verbis recusavit. Itaque cum ipse in indignatione versaretur, eis, qui ad se invisendum venerant, confessus est : Quæ, inquiens, feci domino Eutychio, ea in me cumulate reciderunt. Per homines enim meos oppugnavi eum, et per homines meos oppugnatus sum : Vestimenta illius diripui ; omnia mihi direpta sunt. Unum tantum non ademi : id mihi quoque relictum est. Cum enim clerici me hortarentur, ut adimerem superhumerale, non feci. Et ecce cum in hac sim calamitate, zona tantum et dignitatis meæ insignia a me non sunt ablata. Lugens ille quidem hæc narrabat ; pœnitentiæ tamen tempus non invenit, quamvis multis lacrymis eam quæsivisset. At de his quidem satis ». Hæc Eustathius : quibus intelligas virgam illam, quam vigilantem Hieremias [1] vidit, divinam scilicet imminentem super quoslibet delinquentes ultionem, juste digneque ad infligenda peccantibus verbera divinæ manus arbitrio tempore congruo deorsum ferri.

7. *An vocatio Longobardorum in Italiam per Narsetem sit admittenda.* — Sed jam ingens strepitus Barbarorum Italiam aggredi parantium, ut oculos atque aures, ita et stylum ad se convertit. Quæ enim depressis atque penitus fere exstinctis Gothis, cuntisque Francis eam subigere laborantibus, jam tandem visa est Italia quievisse ; novis exundantibus Barbaris, majori cœpit subjacere discrimini, cum videlicet grassantes Longobardi in eam parant adventum. Hæc autem quomodo se habuerint, quæ Paulus diaconus Longobardorum res prosecutus conscripsit, primum adducamus in medium, qui sic exorditur [2] :

8. « Narses, inquit, dum multum auri et argenti, aliarumque rerum divitias acquisivisset, magnam a Romanis, pro quibus multum contra eorum hostes laboraverat, invidiam traxit : qui contra eum Justino Augusto, ejusque conjugi Sophiæ Augustæ suggessere, dicentes, quod expedierat Romanis servire Gothis potius quam Græcis, ubi Narses eunuchus imperat et nos servitute opprimit, et hæc noster piissimus imperator ignorat. Aut igitur libera nos de manu ejus, aut certe Urbem Romam et nosmetipsos gentibus trademus. Cumque hoc Narses audisset, hæc breviter retulit verba : Si male feci Romanis, male inveniam. Tunc Justinus Augustus in tantum adversus Narsetem commotus est, ut statim in Italiam Longinum præfectum mitteret, qui Narsetis locum obtineret. Narses vero his cognitis valde timuit, et usque adeo ab Augusta perterritus est, ut ultra regredi Constantinopolim non auderet : cui inter cætera (quia eunuchus erat) illa hoc fertur mandasse, ut cum puellis in gynæceo lanarum pensa faceret dividere. Ad quæ Narses respondisse fertur : Talem se eidem telam orditurum, qualem ipsa, dum viveret, deponere, aut detexere non posset.

9. « Itaque odio et metu exagitatus, Neapolim Campaniæ civitatem secedit : unde legatos mox ad Longobardorum gentem dirigit, mandans ut pauperrima Pannoniæ rura desererent, et ad possidendam Italiam cunctis refertam divitiis venirent : simulque multimoda pomorum genera, aliarumque rerum species, quarum Italia ferax est, ad eos mittit, ut eos adveniendum citius posset illicere. Longobardi læta nuntia, quæ ipsi præoptaverant gratanter accipiunt, deque futuris commodis animos extollunt. Continuo vero apud Italiam terribilia noctu signa visa sunt, utpote igneæ acies in cælo apparentes, eum videlicet, qui postea effusus est, sanguinem tali coruscatione portendentes ». Hæc Pau-

[1] Eustat. in Vita S. Eutych. apud Sur. die VI. Apr.

[1] Hierem. I. — [2] Paul. diac. de Gest. Longobard. l. I. c. 5.

lus diaconus, qui hæc accidisse hoc eodem anno satis demonstrat, dum ipsam eruptionem Longobardorum e Pannonia in Italiam anno sequenti, nimirum, quingentesimo sexagesimo octavo, quarto nonas Aprilis, vel ipsis kalendis ejusdem, contigisse commemorat [1].

10. Quod autem spectat ad inimicitias inter senatum populumque Romanum atque Narsetem conflatas : Anastasius auctor est Joannem Romanum Pontificem ad eosinter se conciliandos accessisse sequestrem, Neapolimque ea de causa profectum, eumdemque in Urbem revocasse : ait enim : « Ut cognovit Joannes papa, quia suggestionem suam ad imperatorem contra Narsetem senatorem misissent, (Romani scilicet), festinus venit Neapolim : cœpit eum Joannes papa rogare, ut reverteretur Romam. Tunc Narses dixit ei : Dic sanctissime papa, quid mali feci Romanis? Vadam ad pedes ejus qui me misit; ut cognoscat Italia, quomodo totis viribus laboravi pro ea. Respondit Joannes papa, dicens : Citius ego vadam, quam tu de hac terra egressus fueris. Reversus est ergo Narses cum Joanne sanctissimo papa. Hinc sanctissimus papa retinuit se in cœmeterio sanctorum Tiburtii et Valeriani, et habitavit ibi multum temporis, ut etiam episcopos ibi consecraret. Narses vero ingressus Romam, non post multum temporis mortuus est, etc. » Sed de Narsetis obitu inferius pluribus agendum erit. Vidisti omnia quæ de Narsete tum a Paulo diacono, tum ab Anastasio scripta sunt. At hæc verane sint, diligentiori sunt studio investiganda.

11. Atque primum illud expendendum, an veritate subsistat, Narsetem hoc tempore in Italia commoratum, atque inde Longobardos e Pannonia convocasse, qui sequenti anno irruperint in Italiam, cum jam in locum ejus ab imperatore Longinus subrogatus esset. Hæc autem ab auctoribus conscripta, qui post plurimos annos vixerunt, ut in dubium revocentur, haud mirum videri debet; cum præsertim ab auctore arguantur, qui his temporibus vixit. Certe quidem Corippus grammaticus Africanus, quem superius sæpe citasse meminimus, Narsetem jam ante præsentem annum revocatum Constantinopolim, magnumque honorem apud Justinum imperatorem consecutum docet, dum ait ipsum præsentem fuisse anno superiori quo Justinus adiit consulatum, inhæsisseque præ cæteris lateri ipsius imperatoris, cum audivit legatos missos ab Avaribus Barbaris. Habet enim de ipso hos versus [2] :

> Armiger interea, domini vestigia lustrans,
> Eminet excelsus super omnia vertice Narses
> Agmina et Augustam cultu præfulgurat aulam,
> Comptus cæsarie, formaque insignis et ore :
> Aureus omnis erat, cultuque habituque modestus,
> Et morum probitate placens, virtute verendus,
> Fulmineus, cautus, vigilans noctesque diesque
> Pro rerum dominis.

Et inferius de eodem Narsete ita magnifice [1] :

> Nec non ensipotens membrorum robore constans,
> Adspectu mentis, non a gravitate benignus
> Adstabat Narses, sedemque ornabat herilem,
> Splendida signa gerens qualis pretiosus Achates,
> Aut medius fulvo Parius lapis editet auro.
> Artificis formante manu : sic luce coruscus,
> Sic animo placidus, mitis, sic gratior ore,
> Terga tegens domini, claris fulgebat in armis.

Hæc de Narsete auctor ipso anno primo Justini imperatoris : ut non sit dubium ipsum jam antea ab Italia fuisse Constantinopolim revocatum. Quamobrem ea omnia a Paulo diacono, sive ab aliis de ipso asserta commenta corruunt, dum volunt minime antehac fuisse reversum Constantinopolim, sed hoc anno altercatum cum senatoribus Urbis, et ab Augusta contemptum.

12. Sed nec est quod dici possit ipsum Narsetem, qui reperitur anni superioris initio fuisse Constantinopoli, ab imperatore iterum in Italiam missum cum eodem munere præfecturæ. Etenim omnes consentiunt atque simul testantur, Longinum in ejus locum subrogatum fuisse : quamobrem in Italiam iterum missum esse, ut dicamus, nulla ratio persuadet. Sic igitur cuncta quæ de vocatis ab eo ex dicta causa Longobardis sunt per Paulum diaconum enarrata, in dubium revocari posse videntur, et fabulæ loco accipi quæ sponte corruant, cum firmitate veritatis non subsistant. His in medium adductis, reliquum est, ut cœptam jam de adventu Longobardorum in Italiam historiam prosequamur, atque primum de iis quæ de dira clade ab ipsis Italiæ inferenda fuerant ante significata.

13. *Adventum Longobardorum et cladem inde secuturam quædam signa præmuntiant.* — Quod igitur ad prodigia attinet quorum meminit Paulus, ea ex ipso sunt fonte petenda. S. Gregorius papa de his agens, hæc pro concione habuit ad populum [2] : « Priusquam Italia Gentili gladio ferienda traderetur, igneas in cælo acies vidimus, ipsumque, qui postea humani generis fusus est, sanguinem coruscantes ». Hæc Gregorius. Sed quæ ante hæc ostensa de his sint sancto Redempto episcopo Ferentinati, idem S. Gregorius narrat his verbis [3] : « Redemptum Ferentinæ civitatis episcopum vitæ venerabilis virum, qui ante hos fere annos septem ex hoc mundo migravit, tua dilectio cognitum habuit. Hic, sicut mihi adhuc in monasterio prope posito valde familiariter jungebatur, hoc quod Joannis junioris prædecessoris mei tempore de mundi fine cognoverat, sicut longe lateque claruerat, a me requisitus mihi ipse narrabat. Aiebat namque quia quadam die, dum parochias suas ex more circuiret, pervenit ad Ecclesiam beati Eutychii martyris. Advesperascente autem die, stratum sibi fieri juxta sepulcrum mar-

[1] Paul. diac. de Gest. Longobard. l. I. c. 6. — [2] Corip. in laud. Justin. l. III.

[1] Corip. l. IV. in fin. — [2] Greg. homil. l. in Evang. — [3] Greg. dial. l. III. c. 38.

tyris voluit, atque ibi post laborem quievit. Cum nocte media (ut asserebat) nec perfecte vigilare poterat, nec dormiebat; sed depressus, ut solet, somno, gravabatur quodam pondere vigilans animus : atque ante eum idem martyr Eutychius adstitit, dicens : Redempte, vigilas? Cui respondit : Vigilo. Qui ait : Finis venit universæ carnis : Finis venit universæ carnis : Finis venit universæ carnis. Post quam trinam vocem visio martyris, quæ mentis ejus oculis apparebat, evanuit. Tunc vir Dei surrexit, seque in orationis lamentum dedit.

14. « Mox enim illa terribilia in cælum signa secuta sunt, ut hastæ atque acies igneæ ab Aquilonis parte viderentur. Mox effera Longobardorum gens de vagina suæ habitationis educta, in nostram cervicem grassata est; atque humanum genus, quod in hac terra præ nimia multitudine quasi spissæ segetis more surrexerat, succisum aruit : nam depopulatæ urbes, eversa castra, concrematæ Ecclesiæ, destructa monasteria virorum et feminarum, desolata ab hominibus prædia, atque ab omni cultore destituta in solitudine vacat terra : nullus hanc possessor inhabitat : occuparunt bestiæ loca, quæ prius multitudo hominum tenebat. Et quid in aliis mundi partibus agatur, ignoro. Nam in hac terra, in qua nos vivimus, finem suum jam non nuntiat, sed ostendit. Tanto ergo nos necesse est instantius æterna quærere, quanto a nobis cognoscimus temporalia fugisse. Despiciendus a nobis hic mundus fuerat, etiamsi blandiretur, si rebus prosperis demulceret animum. At postquam tot flagellis premitur, tanta adversitate fatigatur, tot nobis quotidie dolores ingeminat : quid nobis aliud, quam ne diligatur, clamat? » Hæc S. Gregorius de adventus Longobardorum prædictione.

15. At ne quis putet mendax fuisse oraculum de fine universæ carnis prædictum; sciat hisce verbis non sæculi consummationem significatam, sed gentis Italiæ cladem : sicut olim Deum per suum Prophetam comminatum fuisse constat, ubi ait [1] : « Hæc dicit Dominus Deus terræ Israel : Finis venit : Venit finis super quatuor plagas terræ : Nunc finis super te, etc. » Sicut ergo finem universæ carnis minitante Propheta, non mundi est demonstratus interitus, sed imminentes tantum clades præsignatæ fuere : ita pariter eadem quæ prædicta sunt S. Redempto accipienda erunt. Certe quidem finis quodammodo tunc dici potuit advenisse Romani Occidentalis imperii, cum Longobardi Italiam invadentes, rerum potiti sunt. Etenim post paucos exarchos Constantinopoli ab imperatoribus in Italiam missos, qui Ravennæ considere consuevere, iisdem diu prævalentibus Longobardis, Occidentis imperium penitus collapsum est, neque usque ad Carolum Magnum amplius restitutum, ut tamen in Gallias fuerit ipsum translatum. Sane quidem quam dirissima foret Longobardorum adventura grassatio, ejusmodi factis divinitus vaticiniis præsignata potest intelligi, quibus mundi ipsius interitus fuit creditus significari.

16. Quid autem passa sit a Longobardis Italia, vel hoc uno collige argumento : Si, teste Procopio, cum iidem amici essent imperatoris, et laboranti Italiæ bello Gothico in auxilium Longobardi venientes, longe deteriora hostibus perpetrarunt, ut opus fuerit eos dimittere : quid ab iisdem factum potest existimari, cum jam hostes redditi hostili animo Italiam invaserunt? Sane quidem adeo immensa ubique increbuere sub ipsis mala, ut non leves quæque personæ, sed ipse S. Gregorius papa, idemque Magnus præ meritorum celsitudine nuncupatus, existimarit jam instare novissimum diem, quo universi orbis conflagratio immineret. Sed de his pluribus suo loco agendum inferius : jam vero quæ rerum gestarum anni hujus sunt reliqua videamus.

17. *Regis Gothorum filiæ in Hispania nubunt regibus Francis; quarum Gelesuintha necem passa laudatur.* — Hoc eodem anno, qui est secundus Justini imperatoris, defuncto Athanagildo rege Gothorum in Hispania, cum cessasset regnum menses quinque, Liuba ei præficitur, secundoque sui regni anno sibi collegam adscivit Leuvigildum fratrem. Hæc Chronicon Isidori, licet quod ad notam Æræ pertinet, depravatus numerus ejus reperiatur. Fuerunt Athanagildo duæ filiæ, quarum altera major natu Gelesuintha, minor Brunichildis; illa nuptui tradita Chilperico Francorum regi regnanti Suessionis, ista Sigeberto regi itidem Francorum Rhemis regni sedem habenti. Quod enim a patre etsi Ariano, Catholicis tamen favente, imo et clam (ut Tudilanus est auctor) Catholicam fidem colente, sint genitæ; perfacile fuit easdem, ubi venerunt in Gallias, rectis dogmatibus imbui, et abjurata Ariana impietate, reddi Catholicas.

18. Cecinit tunc temporis Venantius Fortunatus [1] epithalamium de nuptiis Sigeberti regis atque Brunichildis reginæ, ubi plura de laudibus Sigeberti, deque pace inter Francos et Gothos nuptiis Brunichildis sancita hæc habet :

Quis crederet autem
Hispaniam tibimet dominam Germania nasci,
Quæ duo regna jugo pretiosa annexuit uno?
Non labor humanus potuit tam mira parare :
Nam res difficilis divinis utitur armis.
Longa retro series regi hoc vix contulit (quæ regi hoc contulit) ulli :
Difficili nisu superantur ardua rerum.
Nobilitas excelsa nitet genus Athanagildi,
Longius extremo regnum qui porrigit orbi,
Dives opum, quas mundus habet, populumque gubernat
Hispanum sub jure suo pietate canenda, etc.

De ipsa vero a viro suo ad fidem conversa Brunichilde hæc idem auctor in carmine in laudem Sigeberti regis ejus conjugis habet [2] :

Catholico cultu decorata est optima conjux :
Ecclesiæ crevit, te faciente, domus.

[1] Ezech. VII.

[1] Fortun. car. l. VI. — [2] Ibid.

Reginam meritis Brunichildem Christus amore
Tunc tibi conjunxit, hanc tibi quando dedit.
Altera vota colis melius, quia (quæ) munere Christi
Pectora juncta prius, plus modo lege placent.
Rex pie, reginæ tanto de lumine gaude ;
Acquisita bis est, quæ tibi nupta semel.
Pulchra, modesta, decens, sollers, pia, grata, benigna,
Ingenio, vultu, nobilitate potens.
Sed quamvis tantum meruisset sola decorem :
Ante tamen homini, nunc placet ecce Deo.

19. Cecinit idem auctor de Gelesuintha ejus sorore nupta Chilperico regi non epithalamium, sed lugubres elegos : quibus plane ostendit in poeticis facultatibus haud latinas musas his temporibus raucas, sed plane sonoras, quæ et ad collacrymandum lectorem impellant. Miserrima quidem fuit Gelesuinthæ conditio : de ejus enim cum Chilperico infelici conjugio Gregorius ista habet [1] : « Chilpericus rex, cum jam plures haberet uxores (ita nominat concubinas) sororem Brunichildis Galsuintham, (sive Gelesuintham, vel Gelsuintham dictam), expetiit promittens per legatos se alias relicturum, tantum condignam sibi regisque prolem mereretur accipere. Pater vero ejus has promissiones accipiens, filiam suam sicut anteriorem similiter ipsi cum magnis opibus destinavit. Nam Gelesuintha ætate senior quam Brunichildis erat. Quæ cum ad Chilpericum regem venisset, cum grandi honore suscepta, ejusque est sociata conjugio. A quo etiam magno amore diligebatur : detulerat enim secum magnos thesauros. Sed per amorem Fredegundis, quam prius habuerat, ortum est inter eos grande scandalum. Jam enim in lege Catholica conversa fuerat et chrismata. Cumque se regi quereretur assidue injurias perferre, diceretque nullam se dignitatem cum eodem habere ; petiit, ut relictis thesauris quos secum detulerat, libere redire permitteret ad patriam. Quod ille per ingenia dissimulans, verbis etiam lenibus demulsit. Ad extremum eam sugillari jussit a puero : mortuamque reperit in stratu ». Hæc Gregorius. Cæterum rem haud omnibus compertam fuisse, Fortunatus demonstrat, dum repentina eam morte abreptam, non violenta ex hac vita subductam tradit : qui de ambabus sororibus hæc primum habet [2] :

Toletus geminas misit tibi Gallia turres :
Prima stante quidem, fracta secunda jacet.
Alta super colles speciosa cacumine pulchro
Flatibus infestis culmine lapsa ruit.
Sedibus in patriæ sua fundamenta relinquens,
Cardine mota suo, non stetit una diu.
De proprio migrata solo nova mersit (mors fit) arena :
Exul, et his terris, heu ! peregrina jacet.

Et inferius de ejus in pauperes amore et fide Catholica recens accepta hos versus idem auctor cecinit eleganter :

Regnabat placido componens tramite vitam,
Pauperibus tribuens advena mater erat.
Quoque magis possit regno superesse perenni,
Catholicæ fidei conciliata placet.
O dolor insignis, quid differs tempora fletus,
Lugubresque vices plura loquendo taces ?
Improba sors hominum, quæ improviso condita lapsu
Tot bona tam subito, sorte volante, voras (fugas) !
Nam breve tempus habens, consorti nexa jugali,
Principio vitæ funere rapta fuit.
Præcipiti casu, volucri præventa sub ictu
Deficit, et verso lumine lumen obit.

Hoc tamen lucrata fuit Hispana virgo, ut ex Ariana Gallia Catholica redderetur, ac plane sancta moribus efficeretur. Quid autem acciderit ad ipsius sepulcrum, quod ejus sanctitatis indicium haud leve existimatum est, refert Gregorius, dum ista subdit [1] :

20. « Post ejus obitum Deus virtutem magnam ostendit. Lichnus enim ille qui fune suspensus coram sepulcro ejus ardebat, nullo tangente, fune disrupto, in pavimentum corruit ; et fugiente ante eum duritie pavimenti, tanquam in aliquod molle elementum descendit, atque medius est suffusus (suffixus) nec omnino contritus : quod non sine magno miraculo videntibus fuit ». Hæc ipse ; quæ idem Fortunatus in ejus panegyrico, dum de ipsius funere agit, ita carmine cecinit :

Ducitur, ornatur, deponitur, undique fletur,
Conditur et tumulo sic peregrina suo.
Nascitur et subito rerum mirabile signum,
Dum pendens lychnus lucet in obsequium,
Decidit in lapidem, nec vergit, et integer arsit :
Nec vitrum saxis, nec perit ignis aquis.

Et ad finem ex eodem arguit auctor miraculo, quod anima ejus lucidas cum sanctis sedes acceperit : hæc enim idem Fortunatus habet, quæ ut alia plura in veteri editione desiderantur, in tantæ feminæ commendatione pie ac religiose decantata :

Tot lacrymas stillasse sat est : sed ab imbre vaporis
Non relevanda sitim gutta ministrat opem.
Affectus si forte potest mitescere, dicam :
Namque ea flenda jacet, quæ loca læta tenet.
Dicite si quid ei nocuit, quam tempore lapso
Mortis iter rapuit, vita perennis alit.
Quæ modo cum Stephano cælesti consule pergit,
Fulget Apostolico principe clara Petro.
Matre simul Domini plaudens radiante Maria,
Rege sub æterno militat illa Deo.
Conciliata placet, pretioso funere fulget :
Deposita veteri, nunc stola pulchra tegit.
Atque utinam nobis illos accedere vultus
Cedat amore Deus per mare, per gladios.
Vitæ signa tenet, vitreo cum vase cadente
Non aqua restinxit, nec petra fregit humi.
Tu quoque mater habes consultum voce tonantis
De nata et genero, nepte, nepote, viro.
Credite Christicolæ vitam quia credidit illam,
Non hanc flere decet, quam paradisus habet.

Hactenus Fortunatus. Sed quæ est secuta ultio Chilpericum, cum detectum est facinus, a Gregorio item accipe, qui ait : « Rex autem Chilpericus cum eam mortuam deflesset, post paucos dies, Fredegundem recepit in matrimonio. Post quod

[1] Greg. hist. l. IV. c. 28. — [2] Fortun. de Gelesuin. car. l. VI.

[1] Greg. l. IV. c. 28.

factum reputantes ejus fratres, quod sua emissione antedicta regina fuerit interfecta, eum e regno dejiciunt ». Sed hæc postea.

21. *Hispani adversus Græcos pugnant.*— Porro hoc tempore in Hispaniis etsi non amplius adversus Francos conjugii fœdere sociatos Gothis certandum esset; adversus tamen Græcos adscitos socios, sed conversos in hostes jugiter pugnandum fuit : post obitum enim Athanagildi Isidorus tradit, Hispaniarum regibus adhuc fuisse cum iisdem confligendum : « Adversus quos, inquit, hucusque confligitur : nam frequentibus ante prœliis cæsi, nunc autem multis casibus fracti ac diminuti sunt ». Hæc Isidorus. Ad hæc plane spectant quæ S. Gregorius [1] scribit ad Recharedum regem requirentem capitula ac pacta illa conventa cum Justiniano imperatore, dum ait : « Item in Anagnostico ante longum tempus dulcissima mihi vestra excellentia, Neapolitano quodam juvene veniente, mandare curaverat, ut piissimo imperatori scriberem, quatenus pacta in chartophylacio requireret, quæ dudum inter piæ memoriæ Justinianum principem et jura regni vestri fuerant emissa : ut ex his colligeret, quid vobis servare debuisset. Sed et ad hæc facienda duæ res mihi vehementer obstiterunt : Una, quia chartophylacium prædicti piæ memoriæ Justiniani principis tempore ita subrepente subito flamma incensum est, ut omnino ex ejus temporibus pæne nulla charta remaneret : Alia autem, quia (quod nulli dicendum est) ea quæ contra te sunt, apud temetipsum debes documenta requirere, atque (neque) hoc per me in medium proferre. Ex qua re hortor, ut vestra excellentia suis moribus congrua disponat, et quæque ad pacem pertinent, studiose peragat, ut regni vestri tempora per longa sint annorum curricula cum magna laude moderanda ». Hæc Gregorius : quibus indicat adhuc viguisse bellum in Hispania adversus milites imperatoris, qui aliquo sibi jure id faciendum putaret : conventum namque inter eos tradunt, ut si opem ferret imperator, Hispaniæ pars sub Romani imperii ditionem, hoste superato, rediret : ob idque ad pacem idem Gregorius hortatus est Recharedum. Verum non pace, sed gladio finem bello impositum, idem Isidorus affirmat.

22. *Launomarus in Gallia signis et virtutibus florescit.*— Sub hoc anno secundo Chilperici Clotarii filii regis Francorum notatæ reperiuntur præclaræ res gestæ S. Launomari abbatis, qui his temporibus in Gallia egregia sanctitate atque miraculis refulsit. Extant ipsæ omni fide conscriptæ ab æquali [2] ipsius : ex quo hæc tantum quæ ad annum hunc spectant, haud silentio prætereunda putamus, cum agit de monasterio ab eo erigi cœpto, ubi antea plurimis miraculis claruisset : reliqua vero quæ ab eodem auctore descripta leguntur, tu consulas : « Cœpit, inquit, eo in loco vir Dei ad laborem se accingere, Deo adjuvante, illum repurgare, Turbionis (Corbionis), pristino permanente vocabulo : statuitque ibi oratorium, instarque cœnobii cellulas ædificavit, in iis cum suis habitans. Factum hoc est anno secundo Chilperici regis, qui fuit filius Clotarii supradicti a Clodoveo primo Francorum rege Christiano progeniti. Die quadam monachi venerabilis patris vetustam quercum amputaverunt, cessuram in structuram oratorii. Ubi autem hora cibi capiendi advenit, vir Domini illos jussit abscedere; ipse vero cum suo ministro in opere permansit. Erat arbor illa in loco importuno sita, ut a fratribus neque securi, neque dolabris aptari posset ad usum ædificii.

23. « Itaque servus Dei ad solitum præsidium recurrens, precibusque pulsans Dominum, illius virtute et opere fretus, arborem immensæ molis et roboris, quo illi collibitum fuit transposuit : ita ubi ab hominibus non suppetebat adjutorium, non deerat fideli servo manus auxiliatrix præpotentis Dei. Fertur autem ea arbor tantæ fuisse vastitatis, ut vix quadraginta viri illi deportandæ sufficerent. Præcepit autem vir sanctus ministro suo, ut venientibus fratribus diceret, a prætereuntibus allatam fuisse opem. In cunctis autem operibus suis valde id studebat, ut hominum fugeret notitiam, et spiritum vanitatis atque jactantiæ : admonebatque ut omnis laus uni Deo adscriberetur, cujus etiam revera totum esset, quicquid fecisset boni ». Ita quidem tegere sua admiranda opera consuevit, ut tamen mendacii pravitatem effugeret : neque enim quisquam eum esse mentitum dicere potuit, dum a prætereuntibus allatam opem ad quercum transferendam asseruit, prætereuntes namque quis dixerit sanctos Angelos viatores, qui ipsorum apparitiones factas Abrahæ, Loth, atque Tobiæ in memoriam revocarit. Sed attende quid mox idem subjiciat auctor :

24. « Fuit post hæc vir quidam nobilis, Ermoaldus nomine, qui jam ad extrema perductus, mortis angoribus premebatur. Misit igitur ad virum Dei solidos quadraginta, obnixe rogans, ut ipsi jam in supremo constituto spiritu velit benignus opitulari, et suis apud Deum precibus efficere, ut spes obtinendæ sanitatis ipsi præstetur. Illam pecuniam vir sanctus prorsus recipere noluit; attamen rogante latore, accepit illam quidem, sed ingressus in oratorium fudit preces ad Deum, ut accepta foret in conspectu illius oblatio hominis : imponensque altari pecuniam, et multo studio singulos appendens et manu reversans nummos, crebroque flectens genua et orans Dominum; ad extremum nonnisi unum ex omnibus retinuit sibi solidum, quem per spiritum cognovit non rapina, sed jure partum esse. Reliquos autem restituens illi qui eos attulerat, ait : Hæc pecunia per iniquitatem conflata est : nec potest mutare sententiam Dei, nec vitæ spatia producere, nec peccatorum veniam impetrare. Scriptum enim est [1] : Victimæ impiorum abominabiles

[1] Greg. l. VII. Ep. CXXVI.— [2] Recitat Sur. t. I. die XIX. Januarii.

[1] Prov. XV.

Domino : vota justorum placabilia. Hinc est illa Prophetæ exprobratio [1] : Sacrificate de fermento laudem. De fermento quippe laudem immolat, qui Deo sacrificium de rapina parat. Tu ergo, frater, celeriter annuntia domino tuo, ut pro animæ suæ salute sit sollicitus, injusteque aliis ablata restituat, noveritque hoc morbo vitam se amissurum temporariam : nos vero, Christo propitio, bonis omnibus abundamus, nec quicquam nobis in Christum firmiter credentibus poterit deesse. Dominus tecum sit, fili : vade in pace. Ille, his auditis, abiit ad dominum suum; quem tum quidem adhuc viventem reperit ; sed idem tamen, invalescente morbo, excessit e vita ». Alia his ab auctore subjiciuntur observatione dignissima : sed quod alio nostra tendit oratio, ista de sancto viro libasse satis erit. Jam vero ad cladem per Longobardos Italiæ sequenti anno inferri cœptam transeamus.

[1] Amos. IV.

Anno periodi Græco-Romanæ 6060. — An. V. C. 1320. — Anno Æræ Hispan 605. — Jesu Christi 567. — Joannis III papæ 8. — Justini jun. imp. 3.

1. *Consulatus Justini Aug.* — Hic annus ista formula notatus : *Justino Augusto solo consule.* Vel, *anno secundo, Justino juniore Augusto primum solo consule*, ut Onuphrius lib. 3 Fast. dicit, se legisse in Fastis Maffeiorum, qui nunquam lucem viderunt ; vel denique, ut loquitur Marius Aventicensis ; *Anno primo consulatus Justini junioris Aug.* Consulatum iniit Justinus *kalendis Januariis*, ut liquet ex Corippo lib. 1 de laudibus Justini, ubi hunc sic populum alloquentem inducit :

Nomenque negatum
Consulibus consul post tempora cuncta novabo
Gaudeat ut totus Justini munere mundus
Dona kalendarum properaut vicina mearum.

Consulatum autem hoc anno a Justino gestum, non vero superiori, ut Baronius ibidem, Fasti Heracliani, et auctor Chronici Alexandrini habent, docent non tantum Fasti Maffeiorum citati, et Marius, qui eum cum Indictione XV copulat; sed etiam postconsulatus XXV Basilii, a continuatore Marcellini et eodem Mario memoratus ; hic enim postconsulatus nonnisi anno DLXVI usurpari potuit. Ad hæc Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DLIX, qui kalendis Septemb. anni Christi DLXVI incipit, ait : « Consulum more munus dedit Justinus, multasque pecunias, quibus etiamnum plures ditati, sparsit in populum », kalendis scilicet Januariis (1).

2. *Justinus consulatum in solos Augustos transtulit.* — Porro *Justinus* consulatum ordinarium, tam ab imperatoribus quam a privatis geri solitum ; et *Decennalia* ac id genus Festa, singulis quinquenniis exhiberi solita abrogavit, consulatumque

(1) Fieri utique potest Justinum hoc anno consulatum iniisse, at secundum, non primum, ut perspicue docet instrumentum in papyro Ægyptia descriptum, quod e schedis Cl. Fontanini produxit Cl. Scipio Maffeius in Appendice operis : *Historia diplomatica* etc. editi Mantuæ MDCCXXVII in 4. Sic autem consignatur : « Imp. D. N. Justino pp. Augusto anno septimo, et p. c. ejus secundo anno quarto sub d. tertio nonarum Juniarum, Indictione quarta ». Sermonem hic esse de Justino juniore, non vero de seniori altero, constat, quia sub seniore imperatorum postconsulatus nondum recensebantur, neque ejusdem imperatoris annus septimus cum Indictione IV congruit. Indictio hæc quarta cum quarto postconsulatu secundi consulatus Justini minoris exhibet annum DLXXI. Cum enim certum sit ex auctoribus a Pagio productis anno DLXVII Justinum egisse consulem, et cum consulatus iste, ut eruitur ex Collatione monumenti Baluziani, de quo nos in Nota ad A. DLXV, I non primus, sed secundus fuerit ; quartus postconsulatus secundi consulatus ducit nos in annum DLXXI, Indictione quarta notatum. Quomodo autem annus iste die *tertio nonarum Junii* fuerit septimus imperii Justini negotium eruditis facessit. Mea quidem opinione, annus iste septimus ducendus esset a Cæsaris dignitate, quam Justinus a Justiniano ante ejus mortem obtinuerit, anno forte DLXIV vel DLXV. Quanquam enim Cæsaream hanc Justini dignitatem negat Pagius, Corippi tamen, quod producit, testimonium apertius est, quam ut evasione aliqua eludatur. Porro ætatis ejus imperatores Cæsareæ dignitatis annos cum annis imperii interdum numerasse ex documentis pluribus Mauritii, et Tiberii discimus. Vide inscriptionem Synodi Gradensis apud Pagium ad A. DLXXVII. III Quanquam enim hujus Synodi veritas nobis est suspiciosa ; ejus tamen subscriptio a nemine erroris arguitur.

Hæc olim ego mecum commentabar, postmodum vero plura simul conferens vetera monumenta Justini annis notata, vindicias hac in re instrumenti papyracei deserere coactus sum. Etenim si annus iste septimus ab inita Cæsarea dignitate ducatur, statuere illam ante diem III non. Junias anni DLXV oportet. Sed apud Muratorium ex illustrissimo Philippo a Turre desumptus extat lapis Capuanus, in quo annus VII cum Indictione V et mense Augusto conjungitur. Hinc vero conficitur anno DLXXI his characteribus notato annum Justini VII nondum desiisse, adeoque anno DLXV ante Augustum Cæsarem nondum agebat. Temporariæ igitur documenti hujus notæ corrigendæ sunt. Ubi vero mendum cubet, quis divinaverit ? Forte enim Indictio V pro IV reponenda est. Forte vero annus Justini VI pro VII legendus. MANSI.

sine collega a solis Augustis imposterum geri voluit, et tam ab illo, quam ab imperio annos eorum dinumerari : hac scilicet ratione, ut plures imperii quam consulatus annos numerarent ; quæ consulatus forma usque ad Constantinum Pogonatum duravit. Fastos istos Orientales ac Byzantinos in 3 parte Dissert. Hypaticæ pluribus declaravi, et in hoc opere, quæ ibi dixi, magis confirmabo. Hactenus enim hoc consulatus genus parum notum fuit. Juvabit autem observare, *consulatus honorarios* non solum cum ordinariis abolitos non fuisse ; sed etiam, postquam perpetui intermissi sunt, adhuc per aliquod tempus obtinuisse, ut patet ex Novella XCIV Leonis Philosophi, qua Novellam CV Justiniani, quæ de consulatu agit, rescindit.

3. *Justinus in aliquot viros primarios sævit.* — A num. 1 ad 7. *Justinus* Aug. ut refert Evagrius lib. 5, cap. 2 et seqq. imperii sui initio in *Justinum* cognatum suum, qui consulatum ordinarium anno DXL, aliasque magnas dignitates consecutus fuerat, et in *Aetherium* ac Addeum, *viros ordinis senatorii, qui apud imperatorem Justinianum plurimum potuerant*, animadvertit, ac eos morti tradidit. Sed contigit id anno superiori, ut deduco ex Eustathio in Vita sancti Eutychii episcopi Constantinop. cap. 8, ubi dicit, *Eutychium* ab exilio revocatum esse « tertia Octobris, quæ Dominica erat : qua quidem die et illi, qui ipsi insidias struxerant, eumque ejecerant in exilium Aetherius et Addeus, hic urbis præfectus, ille palatiorum Antiochi dictorum curator, mortui sunt ». Ubi Eustathius loquitur de die tertia mensis Octobris anni quingentesimi septuagesimi septimi, qua Eutychius restitutus est in episcopatum Constantinopolitanum, et in quam Dominica eo anno cadebat. Theophanes autem *Aetherium* et *Addeum* anno Christi DLXVI interfectos esse docet. Anno quippe Incarnationis secundum Alex. DLIX, qui kalendis sept. anni Christi DLXVI exorditur, de utriusque supplicio disserit, quod cum illis *die tertia Octobris*, ut testatur Eustathius laudatus, irrogatum fuerit, ad ann. DLXVI pertinet. quo dies III Octob. in Dominicam cadit. Theophanes cædem Justini differt usque ad annum Incarnat. secundum Alex. DLXIII, qui anno Christi DLXX inchoatur. Verum rectius Evagrius eam ante mortem *Aetherii* et *Addei* recitat, cui suffragatur Biclariensis in Chronico, qui eam cum anno secundo imperii Justini alligat. Erat Justinus ille Germani patricii filius. et consobrinus imperatoris Justini, ut scribit idem Biclariensis. Eum *Justinianus* imp. magistrum militum per Colchidem et Armeniam creaverat, ut prodit Agathias in lib. 4. Postea vero eumdem magistrum militum per Thracias instituit, ut tradit Menander Protector pag. 99.

4. *Narses ex Italia revocatur.* — A num. 7 ad 17. *Narses* Italiæ reparator, pessimo Justini consilio, Constantinopolim revocatus est, indeque non solum Barbaris, sed et Venetis schismaticis animus crevit, ac paulo post nobilissima illa provincia et Longobardorum bello, et schismaticorum dissidiis afflicta est. Marius quidem Aventicensis Narsetem anno tantum sequenti ex Italia revocatum asserit : « Anno secundo, inquit. consulatus Justini jun. Aug. Indictione prima. Hoc anno Narses ex præposito et patricio, post tantos prostratos tyrannos, id est Baduillam, et Tejam reges Gothorum, et Bucelenum ducem Francorum, nec non et Sindevalem Erolum, Mediolanum, vel reliquas civitates, quas Gothi destruxerant, laudabiliter reparatas, de ipsa Italia a suprascripto Augusto remotus est ». Verum Marius, qui Justini initium in annum Christi DLXVI male distulit, res quas postea narrat, anno uno tardius subinde collocat. Cumque Langobardi anni sequentis initio Italiam ingressi sint, *Longino* Narsetis locum obtinente, hujus exarchatus superiori anno inchoari debuit, et Sigebertus in Chronico ad annum DLXVI recte ait, Narsetem accusatione Romanorum patriciatu dejectum invitasse *Langobardos* ad possidendam Italiam : cum enim illuc pervenerint initio anni DLXVIII, eos uno aut altero antea anno invitatos oportet.

5. *Langobardos in Italiam accersivit.* — Paulus diaconus lib. 2 de Gestis Langobard. cap. 5, Anastasius in vita Joannis III papæ, Fredegarius in Epitome cap. 65, Sigebertus, Marianus Scotus, Hermannus Contractus, aliique scriptores Latini scripsere, *Narsetem* a Sophia Augusta territum, ut regredi ultra Constantinopolim non auderet, Langobardos, ut in Italiam venirent, invitasse. Baronius hoc inter fabulas rejicit, existimatque, *Narsetem* ante Justini imperium ex Italia a Justiniano revocatum fuisse, quod in Corippo legisset, ipso Justini initio Narsetem ducem celeberrimum Constantinopoli ejus inaugurationi interfuisse, et curopalatem tunc fuisse, quæ summa palatii dignitas haberi cœpit, ex quo *Justinus* Justiniani nepos eam gessit. Verum imperante Justino tres Narsetes claruere, iique Persarmeni. De duobus prioribus loquitur Procopius lib. 2 de Bello Goth. cap. 13. « Erat is, inquit, Narses spado, et sacrarum largitionum comes, etc. Justinus dux Illyricorum, et Narses alter, qui ex Armeniis Persæ subditis ad Romanos transfugerat olim cum Aratio fratre ». Primus præfectus Italiæ fuerat, et de eo loquitur Marius citatus. Secundus, qui frater erat Aratii et Isacii , periit in bello Persico imperante Justino gesto , ut refert Procopius lib. 2 de Bello Pers. cap. 25, qui et alibi sæpe ejus mentionem facit. Tertius, Narses ille est, de quo Corippus loquitur, et hæc a Baronio num. 11 recitata cecinit:

Armiger interea, Domini vestigia lustrans
Eminet excelsus super omnia vertice Narses.
Agmina, et Augustam cultu præfulgurat aulam
Comptus cæsarie, formaque insignis et ore.

6. *Narses cubicularius diversus a Narsete eunucho.* — At *Narses* iste, de quo loquitur poeta, non est is, qui tantas res in Italia gessit, quique in

offensionem *Sophiæ* Augustæ incurrit. Neque enim *Narses* eunuchus forma insignis fuit et ore, neque etiam juvenis, sed senex. *Narses* itaque de quo Corippus, sub Mauritio dux militum fuit, et triginta circiter annis post priorem adhuc floruit, tantoque Persis terrori fuit, ut Persarum infantes, audito solo *Narsetis* nomine tremerent. De eo fuse Theophylactus in Historia Mauriciana. Baronius anno DLXVIII, num. 13 et seq. de isto *Narsete* loquitur, concluditque, se hanc suam opinionem considerandam potius proposuisse, quam historica lege credendam. Dubitat ibidem cardinalis doctissimus, an *Narses* ille, de quo loquitur Paulus lib. 2, cap. 4, quem scribit, exilio damnasse *Vitalem* episcopum Altinæ civitatis, diversus sit a Narsete eunucho : sed certum est, illum eumdem esse; cum ibidem Paulus sermonem habeat de peste, quæ Narsetis tempore Italiam vastavit, ipso nempe fine imperii Justiniani, ut supra ostendimus. Præterea Narses, de quo Theophanes ad annum VI Justini jun. scribit : « Hoc anno Narses cubicularius et protospatharius, qui Justino imp. adeo carus fuit, ut ejus gratia ludibriis respergeretur, domum Narsetis construxit, et Catharorum monasterium ». Narses, inquam, iste ille est de quo verba facit Corippus, qui cubiculariis et eunuchis præsidebat; horum enim seriem et ministeria describit Corippus lib. 3. Hunc etiam Narsetem protospatharium fuisse, seu *protectorum comitem*, ense armatum, turmæque sibi subditæ signum gerentem, manifeste ostendunt versus Corippi lib. 4, quos recitat Baronius hoc anno, num. 11, quorum initium est :

Necnon Ensipotens membrorum robore constans, etc.

7. *Scriptoribus Latinis major fides habenda quam Græcis in re apud illos gesta.* — Cæterum, an *Narses* eunuchus Longobardos in Italiam accersiverit, ab auctoribus Græcis discere non possumus, ex quibus nec Theophanes, nec Cedrenus, nec Zonaras, nequidem irruptionis Longobardorum in Italiam mentionem faciunt; cum contra plerique historici Latini, apud quos res gesta, ejus diserte meminerint. Extat in Bibliotheca Colbertina Melliti *Brevis temporum Expositio* manuscripta, cujus initio profitetur hic autor se in medium adducere, quæ ab antiquioribus scriptoribus accepit, et temporum summam *ab exordio mundi usque ad Augusti Heraclii, vel Sisebuti regis principatum* breviter notare. Is cum ad Justinum minorem pervenit, ait : « Narsis Patricius, postquam sub Justiniano Augusto Tutilane Gothorum regem in Italia superavit, Sophiæ Augustæ Justini conjugis minis perterritus Langobardos a Pannoniis invitavit, eosque in Italiam perducit ». Ita Mellitus de verbo ad verbum, qui testatur se Opus suum absolvere *anno Heraclii imp. V et IV Sisebuti*, anno scilicet Christi DCXIV aut insequenti : quem Hispanum fuisse, *Sisebuti* regis mentio in tam parvo Chronico ostendit. Habemus itaque auctorem coævum, qui nihil scribit quod ab antiquioribus non acceperit. Codex ab octingentis circiter annis exaratus. Idem habet sanctus Isidorus Hispalensis episcopus, auctor etiam coætaneus in brevi suo Chronico nuper a Schelestratio ex Bibliotheca Urbino-Vaticana publicato.

8. *Moritur Athanagildus Hispaniæ rex.* — A num. 17 ad 21. Recte Baronius *Athanagildi* Gothorum in Hispania regis mortem hoc anno collocat. Abbas enim Biclariensis eam cum anno Justini imp. secundo, et Isidorus in Chronico Gothorum cum Æræ DCV copulant, ac præterea Isidorus eidem annos XIV assignat. Baronius errorem in annum Æræ irrepsisse suspicatur; sed ex dictis, de initio regni Athanagildi, locum purum esse constat. Ait Isidorus, Athanagildum fidem Christianam occulte tenuisse, et Christianis valde benevolum fuisse : vacasse regnum *mensibus quinque*, et Athanagildo *Liuvam* Narbonæ a Gothis substitutum esse.

9. *Sigebertus Brunichildem, Chilpericus Galsuendam ducit.* — Susceperat *Athanagildus* duas ex *Gosuinda* uxore filias, *Galsuindam* seu Galsuendam ætate seniorem, ut docet Turonensis lib. 4, cap. 28, et *Brunichildem :* Sigebertus Francorum rex juniorem sibi connubio conjunxit, quæ *per prædicationem sacerdotum atque ipsius regis commonitionem* hæresi Arianæ renuntiavit, ut habet idem Turonensis. Baronius recitat carmen Fortunati de nuptiis Sigeberti et Brunichildis, et aliud ejusdem auctoris de utriusque laudibus, postquam Brunichildis Catholicæ fidei se mancipavit. Sigebertus in Chronico ait *Brunichildem* in Franciam venisse anno Sigiberti regis quinto. *Chilpericus* rex, cujus regia apud Suessionas erat, *Galsuendam* Brunichildis sororem natu majorem, in conjugem expetiit, promisitque se alias relicturum. « Sed per amorem Fredegundis, quam prius habuerat, ortum est inter eos grande scandalum », inquit Turonensis lib. 4, cap. 28. Fortunatus Galsuendæ profectionem ex Hispania, Narbone, Pictavio, et Turonis usque Rotomagum, ubi nuptiæ celebratæ sunt, deinde conversionem ad fidem Catholicam, ac tandem mortem prosecutus est lib. 6, Carm. 7. Chilpericus pravis consiliis imbutus, eam strangulari jussit, ut narrat Turonensis citatus, qui addit, *Chilpericum post paucos dies* Fredegundem recepisse *in matrimonio.* Fortunatus loco laudato eam brevi tantum tempore jugali consortio nexam fuisse scribit.

10. *In Hispania variæ urbes Romanis adhuc parebant.* — Ad num. 21. Plures adhuc urbes in Hispania imperio Romano subjectæ erant, nec ante *Sisebutum* regem Gothi Romanos ex Hispania expellere potuere. Quare non mirum, si Isidorus in Chronico scribat, dum de Athanagildo loquitur : « Adversus quos (scilicet milites Romanos), huc usque conflictum est : frequentibus antea prœliis cæsi, nunc vero multis casibus fracti atque finiti » ; sed legendum cum exemplari quo usus est Baronius, *ac diminuti.*

11. *Floret S. Launomarus abbas Curbionensis.* — Ad num. 22 et seqq. Vita sancti *Launomari*

abbatis Curbionensis in ditione Carnutensi, scripta ab auctore monacho Curbionensi anonymo, extat apud Bollandum ad diem XIX mensis Januarii, et apud Mabillonium sæculo I Benedictino, qui et aliam ex Codice Ms. descriptam exhibet. In priori Vita dicitur *Launomarus* natus, Francorum regnum administrante Clotario Clodovei magni filio, et fundasse monasterium Curbionense, dum *Chilpericus filius supradicti Clotarii secundum annum in regno agebat*, anno scilicet DLXIII. Addit alium temporis characterem anonymus ille, aitque eum visitasse sanctum *Malardum* Carnotensem episcopum, dum graviter ægrotaret, eoque mortuo *Launomarum* non diu superstitem fuisse. Verum licet idem dicatur in secunda Vita a Mabillonio producta, et ab alio auctore Anonymo etiam elucubrata, nomen tamen episcopi, quem *Launomarus* visitavit, in ea tacetur. Nec dubitandum quin *Malardi* nomen ab aliquo sciolo additum alteri Vitæ fuerit; cum *Malardus* Concilio Cabillonensi, anno DCXLIV celebrato, interfuerit, et *Launomarus* usque ad annum illum vitam producere non potuerit. Existimavit Cointius anno DLVIII, num. 79, loco, *Malardi*, legendum esse, *Pappolum*, quem constat Concilio Parisiensi II interfuisse, eique Bertharium ac dein Malardum successisse. Quo pacto obitus Launomari anno DXCIII contigit. Verum non legendus *Pappolus*, cum in posteriori vita nomen episcopi taceatur, sed subintelligendus. Porro anno DLXVII, num. 34, episcoporum Carnotensium successionem Cointius indubitatis argumentis demonstrat. Non itaque audiendus Bollandus citatus, qui *Launomari* mortem, usque ad extrema tempora Malardi, post annum DCL vita functi, differt.

12. *Ejus virtutes.* — *Launomarus*, postquam presbyter ordinatus est, perrexit ad quamdam eremum, ubi fama sanctum vulgante multorum animos ad vitam monasticam inflammavit. Post aliquantos annos cum fama virtutis ejus magis percrebuisset occultus esse desiderans, relicta cellula, secessit in locum alterum cum commilitonibus suis, et monasterium *Curbionense* a vicino amne Curbione, Gallice *Corbion*, appellatum, ab urbe Carnotensi sex circiter leucis distans, ædificavit, *secundo*, ut diximus, *Chilperici regis anno*. Nunc monasterium illud, vulgo *S. Lomer le Moutier* vocatum, redactum est in prioratum, ut notat Mabillonius, cujus Notæ sicuti et Bollandi consulendæ.

Concilia *Turonense II* et *Lugdunense II*, de quibus infra cum Baronio, hoc anno celebrata. *Charibertus* rex moritur, ut anno DLXXII videre est.

JOANNIS ANNUS 9. — CHRISTI 568.

1. *Longobardorum in Italiam adventus, et ipsorum mores, rege Alboino.* — Quingentesimus sexagesimus octavus Domini annus adest, Indictionis primæ, qui et consulatu secundo Justini imperatoris in aliquibus (ut dicetur) monumentis notatus habetur: quo Alboinus rex Longobardorum e Pannonia, quam occuparat, et ad quadraginta duorum annorum spatia illic manserat cum suis ex Scandavia insula jam ante progressis, in Italiam magnis potens viribus ingreditur.

2. Quod autem aliqui anno superiori id factum volunt, temporis ratio exactius est exploranda. Licet enim Paulo diacono[1] id testanti de prima Indictione et anno præ cæteris fides præstanda esset; ejus adhuc sententiam S. Gregorii papæ assertione fulcire in promptu est: in Epistola[1] enim ad Constantiam Augustam data sub Indictione decima tertia post mensem Junium (qui est annus Domini quingentesimus nonagesimus quintus) cum numeret annos viginti septem ab adventu Longobardorum: utique ab hoc anno eum oportuit numerare cœpisse. Rursum vero cum in Epistola ad Phocam imperatorem data sub sexta Indictione (qui est annus Domini sexcentesimus tertius) numeret annos triginta quinque a Longobardorum incursionibus: utique etiam affirmare necesse est, ab hoc ipso anno numerum deduxisse. Ait enim scribens ad Constantium, sive potius dixeris Constantinum: « Viginti jam et septem annos ducimus, quod in hac urbe inter Longobardorum gladios vivimus ».

[1] Paul. diacon. de Gest. Longobar. l. II. c. 6.

[1] Greg. l. IV. Ep. XXXIV.

Quæ verba cum nequaquam intelligi possint, ex quo Longobardi Romam venerunt, utique de tempore invasæ ab eis Italiæ accipienda erunt, sicut et cum hæc scribit ad Phocam imperatorem[1] : « Qualiter enim quotidianis et quantis Longobardorum incursionibus ecce jam per triginta quinque annorum longitudinem premimur, nullis supplere vocibus suggestionis valemus ». Hæc quoad annum Longobardorum in Italiam adventus. Sed et diem pariter signant, ubi id factum hoc anno, quarto Nonas Aprilis, alii ipsis kalendis ejusdem tradunt.

3. Quod autem ad ipsum regem spectat : cum esset Francis amicitia et affinitate conjunctus, magis reddebatur Romanis timendus : ipse enim (ut Gregorius[2] auctor est) Chlothosindam Clotarii filiam in uxorem duxit; sicque non tantum regis potentissimi effectus est gener, sed et quatuor Francorum regum cognatus. His addebatur, quod et Hunnis fœdere erat junctus, quibus Pannoniam libere possidendam precario concessit. Accedebat ad tanta hæc, quod et alios complures Barbaros nactus est auxiliares, nempe Saxones, et præter hos alias nationes, quarum vel singulæ negotium facessere Romano imperio potuerunt. Quænam hæ fuerint, audi Paulum diaconum[3] : « Certum est, inquit, Alboinum tunc multos secum ex diversis gentibus, quas vel alii reges, vel ipse ceperat, ad Italiam adduxisse. Unde in hodiernum usque diem populos in his quos habitant vicos, Gipedas, Bulgaros, Sarmatas, Pannonios, Suevos, et aliis hujuscemodi nominibus appellamus ». Hæc Paulus.

4. Sed et quid magis exterruerit animos audientium vel solum nomen Longobardorum, memoria rursum repete quæ ex Procopio superius dicta sunt : qui res belli Gothici tractans, expertam jam fuisse Italiam tradit, quam feræ bestiæ essent et truculentæ quamque turpissimæ ; cum Narseti, qui aliquot ex ipsis vocaverat contra Gothos, necessarium fuerit eos muneribus donatos quam citissime ad propria dimisisse, quod intolerabilis esset eorum in Italia commoratio, amicorum cuncta præda, incendiis et libidinum putore miscentium. Sed iterum accipe verba Procopii ista dicentis[4] : « Illi namque (Longobardi videlicet), ad cæteram vitæ factorumque impietatem et scelus, vel ædificia ipsa, in quæ forte diverterant, injuste cremabant, stuprumque feminis et vim inferebant sacras in ædes refugientibus : unde magna pecunia hos primum donatos, ad proprios redire penates permisit, etc. » Si tanta hæc, Romanis militantes, adversus eosdem scelera immania perpetrabant; quid putandum eosdem jam hostes, in Romanum solum cum irrumperent, peracturos? cum præsertim nullus esset qui illis arma objiciendo resisteret. Licet enim exarchus in Italiam ab imperatore missus Longinus defendere a Barbaris eam (quantum fas esset) conaretur; tamen quod valde debilis viribus esset, occurrendi et cum eisdem in campo collatis signis pugnandi nulla penitus illi facultas. Quales autem fuerint in Italiam Longobardorum progressus, scire si cupis, eos consule qui eo argumento commentarios conscripsere; nobis satis ad institutum, hæc quo potissimum anno agi sint cœpta, in medium afferre, his et alia pro ratione temporis addituri, quæ ad rerum Ecclesiasticarum statum spectare noscentur.

5. Illud autem minime prætermittimus, ipsum Alboinum regem ad conciliandos sibi Italorum animos benignum se præbuisse, deposuisseque pavendam illam cunctis Longobardis innatam sævitiam : testatur siquidem Paulus[1] diaconus, eidem in Italiam ingredienti occurrisse Felicem Ecclesiæ Tarvisanæ episcopum, ab eoque suæ Ecclesiæ petiisse immunitatem, ne scilicet ab hostibus detrimentum aliquod pateretur; accepisseque ab eodem quæ postulasset. Ait enim : « Igitur Alboinus cum ad fluvium Plavem pervenisset, ibi ei Felix episcopus Tarvisanæ Ecclesiæ occurrit : eique ut erat largissimus, omnes Ecclesiæ suæ facultates postulanti concessit, et per suum pragmaticum postulata firmavit ».

6. *De Felice Tarvisorum episcopo et Fortunato.* — Hæc narrans Paulus de Felice, hunc illum tradit esse Felicem pernecessarium Venantii Fortunati, cujus meminit in Vita S. Martini his versibus[2] :

Illustrem socium Felicem, quæso, require,
Cui mecum lumen Martinus reddidit olim.

Sed quid sit quod ait : Cui mecum lumen, etc. declarat inferius idem ipse, dum ad finem Vitæ S. Martini, quam heroico carmine cecinit; de seipso testatur, laborantem oculis, oleo lampadis ad imaginem S. Martini incensæ esse sanatum, quorum nos jam meminimus. Sed audi iterum ipsum rem tantam his versibus describentem :

Expete Martini loculum, quo jure sacelli
Jam desperatum lumen mihi reddidit auctor,
Munera qui tribuit, saltem rogo verba repende.
Est ubi Basilicæ culmen Pauli atque Joannis,
Hic paries tenet sancti sub imagine formam,
Amplectenda ipso dulci pictura colore.
Sub pedibus justi paries habet arcte (ante) fenestram :
Lychnus adest, cujus vitrea natat ignis in urna.
Huc ego dum propero, valido torquente dolore,
Diffugiente gemens oculorum luce fenestræ.
Quo procul ut tetigi benedicto lumen olivo,
Igneus ille vapor marcenti fronte recessit,
Et præsens medicus blando fugat unguine morbos.

Ista et alia Fortunatus : qui accepti divinitus beneficii memor, pro gratiarum actione res gestas S. Martini quatuor libris concinuisse voluit. Sed de his alia occasione superius : hic vero ob Paulum

[1] Greg. l. XI. Ep. XLIII. — [2] Greg. Tur. hist. Franc. l. IV. c. 35. — [3] Paul. diac. l. II. c. 12. — [4] Proc. de bello Goth. l. III.

[1] Paul. diac. l. II. c. 9. — [2] Venant. Fortun. in Vit. S. Martin. l. IV. in fin.

diaconum repetenda putavimus, qui ejusdem Fortunati natale solum describit his verbis :

7. « Sane quia hujus Felicis fecimus mentionem, libet quoque pauca de venerabili et sapientissimo viro Fortunato contexere, qui hunc Felicem asserit sibi socium fuisse. Hic itaque Fortunatus ortus quidem in loco, qui Duplabilis dicitur, fuit; qui locus haud longe a Cenetensi castro vel Tarvisana distat civitate ; sed tamen Ravennæ nutritus et doctus in arte Grammatica, Rhetorica et Geometria clarissimus extitit. Is cum oculorum dolorem vehementissimum pateretur, similiter et Felix præfatus socius ejus eorumdem dolore laboraret, etc. » Curationem eorum recenset ipsius Fortunati versibus recitatam ; de quo et ista subdit :

8. « Fortunatus in tantum B. Martinum veneratus est, ut relicta patria, paulo antequam Longobardi Italiam invaderent, ipsius sanctissimas reliquias in Gallia sitas visitare decreverit : quod iter suum per flumina, montes, valles, oppida, pagos ipse in carminibus suis dilucide describit in Præfatione ad Gregorium. Qui postquam Turonos juxta votum proprium pervenit, Pictavos transiens, illic habitavit, et multorum ibidem sanctorum gesta partim prosa, partim metrica oratione conscripsit : novissimeque in eadem civitate primum presbyter, deinde episcopus ordinatus est, atque in eodem loco digno tumulatus honore quiescit ». Subdit de ejusdem lucubrationibus, atque hæc ad finem : « Ad cujus tumulum, cum illuc orationis gratia adventassem, Epitaphium rogatus ab ejusdem loci abbate contexui ». Hucusque Paulus diaconus de Fortunato, non aliunde quam ex ipsius scriptis elicita. Sed quæ hujus anni rerum gestarum reliqua esse putantur, jam prosequamur.

9. *De fine Narsetis diversæ sententiæ, a quo etiam crimen proditionis repellitur.* — Longino (ut vidimus) ab imperatore in Italiam misso, cessasse Narsetem a præfectura, atque pariter vitæ finem imposuisse, sunt qui testentur. Verum quid actum sit de eodem Narsete in Italia duce, haud levis suboritur controversia, quam necdum ab aliquo invenimus esse solutam, sed nec etiam pertractatam. De eo autem quid primum Latini tradant, audiamus. Paulus [1] diaconus, Anastasius et alii eos secuti testantur eumdem cum Joanne Pontifice Romam reversum, facti admissi pœnitentem, Romæ extremum diem clausisse, corpusque ejus loculo plumbeo collocatum una cum ipsius thesauro Constantinopolim esse translatum. Hæc, inquam, Latini habent. Sed longe discrepant ab his Græci, dum asserunt, eum Constantinopolim esse reversum, et post reditum sumptuosa ædificia erexisse. Cedrenus enim hæc habet anno sexto Justini imperatoris : « Narses carissimus imperatori, domum Narsetis dictam, construxit, et Catharorum mansionem ». Sed et Miscella hæc in Tiberio : « Narses quoque patricios Italiæ cum multis thesauris ab Italia ad supra memoratam urbem (Constantinopolim videlicet) advexit, et ibi in domo sua cisternam effodit magnam, in qua multa millia centenariorum auri argentique deposuit : interfectisque omnibus consciis, uni tantummodo seni. hæc pro juramento ab eo exigens, commendavit, etc. » Ex quibus intelligas plures post hæc annos oportuisse eumdem Narsetem fuisse superstitem.

10. Quibusnam autem alterutrorum major sit in tanta scriptorum diversitate præstanda fides, æqua sunt cuncta expendenda statera. Certe quidem inclinari lancem pondere veritatis in Græcorum sententiam, quæ superius recitata sunt ex Corippo sui temporis scriptore declarant; quibus demonstratum est, ante annum Narsetem rediisse Constantinopolim, illicque mirifice cultum, nec amplius in Italiam, misso illuc Longino, esse reversum. Quæ vero hac de re scripta sunt a Latinis, levitate tolli, et instar fumi in aera evanescere, præter ea quæ dicta sunt, plura alia persuadent. Primo quidem periclitari fides Latinorum videtur, dum dicunt, statim ut reversus est Narses in Urbem, mortuum esse. Etenim si Anastasius habet eodem tempore contigisse mori Joannem Pontificem, quo Narses exstinctus est : cum constet de Joanne adhuc post annos quatuor fuisse superstitem, totidem anni vitæ Narseti tribuendi erunt. Id magis patebit ex litteris Joannis papæ, si agere ex illis velis, in quibus mentio est consulatus Narsetis cum Justino sextum consule, quem hoc anno secundum consulatum gessisse, ex his quæ proxime dicentur, apparet.

11. Sed nec illud asseri quidem, vel conjectura existimari potest, quod aiunt, post tam immane facinus Narsetis quo Italiam Barbaris prodidit, cum justissimam imperatoris iram commeruisset, ejus tamen corpus (ubi ipse defunctus est) cum honore esse translatum Constantinopolim ; quod quidem si fuisset sepultum exhumandum illud et projiciendum foras, magnitudo sceleris postulasset. Sic ergo sive vivens Constantinopolim rediisset, sive post mortem ejus cadaver translatum dixeris Constantinopolim, utrumque (quodcumque fuerit) eumdem ab Italiæ proditionis crimine reddit immunem ; ut plane tela illa, in qua tot tantaque mala ab eo ordita feruntur, contexta appareat in mendaciorum textrina. Quonam pacto, rogo, totius Italiæ fax tantæ auctor proditionis, postquam defunctus est, tanto honore dignus est habitus, ut si non ipse, cineres ipsius saltem velut quodam triumpho evehendæ fuerint Constantinopolim; cum jure meritoque si qua illius sive lapide sive ære extaret incisa memoria, fuisset more majorum penitus abolenda? Græcis igitur hac in re majorem putarem fidem adhibendam; cum præsertim iidem et Latinum hujus temporis scriptorem adstipulatorem habeant Gregorium Turonensem [1], qui ea cuncta de thesauro abscondito tradita a Græcis narrat.

[1] Paul. diac. l. II. c. 5. et 8. et in Miscel. l. XVII.

[1] Greg. Turon. l. V. c. 19.

12. Verum et Græcorum in eo fides vacillat, dum quem omnes prædicant religione maxime pium, operibusque probe factis Deo gratissimum, ipsi eumdem avarum atque crudelem fuisse tradunt; cui non satis fuerit adeo ingentem pecuniam congregasse, sed et insontium immani cæde eamdem sanguine madidam nullius profuturam utilitati in loco abdito collocasse : de quo portentoso facinore dicturi sumus inferius in Tiberio Augusto opportuniori loco. Porro laudatum vidimus Narsetem a Procopio, eumque ob insignem pietatem de Gothis plenam meruisse, desperatis jam plane rebus victoriam, id ipsum testante Evagrio [1], atque Nicephoro, istis repetitis verbis [2] : « De Narsete qui familiariter cum eo vixere illud perhibent, ita ipsum ex divino numine pependisse, atque id omnis generis pietate coluisse, et Virginem eamdemque Dei Genitricem ita veneratum esse; ut illa manifesto ei apparens, quando prœlium committendum esset, præciperet : neque illum facile prius in aciem descendisse, quam tempus opportunum ab ea cognovisset. Plures et alias res maximas Narses gessit, etc. » Hæc de Narsete Evagrius; itemque Nicephorus. Laudavit et ipsum plurimum Agathias [3]. Sed de eodem audi elogium Pauli diaconi [4] : Erat, inquit, vir piissimus, in religione Catholicus, in pauperes munificus, in reparandis Basilicis multum studiosus, vigiliis et orationibus in tantum studens, ut plus supplicationibus quam armis bellicis victoriam obtineret ». Certe quidem si quid hujusmodi Narses post adeptam ob victorias tantam gloriam perpetrasset, scribens post hæc res sui temporis Evagrius parcius saltem laudasset hominem, quem tam infamis exitus suggillasset; eaque de ipso referre, vel saltem meminisse minime prætermisisset : sed cum ad Mauritii tempora suam historiam perducat, nec de ejus obitu vel minimum quidem loquatur, adhuc fuisse superstitem, haud levem suspicionem ingerit.

13. Quod facit ut in illum respiciam virum insignem eodem nomine nuncupatum Narsetem sub eodem imperatore Mauritio domi forisque spectatum, summa gloria auctum, eademque patriciatus dignitate insignitum, eidem muneri mancipatum, nempe Romani exercitus, præfecturæ, et (quod majus est) eadem etiam pietate imbutum; hunc ipsum, inquam, dum intueor, me suscipio haud levis pulsat, num hic idem cum ipso sit, atque adhuc ad annos triginta vitam propagarit. Quod si quis penitus inficias ierit; tunc necesse erit affirmare duos eodem ferme tempore ejusdem nominis, ordinis, dignitatis, probitatis, et victoriis insignitos, bello spectatos duces exercitus vixisse Narsetes : quod haud adeo fit verisimile, cum nulla distinctione prior senior vel major, posterior vero junior vel minor dictus inveniatur. De ejus Narsetis præfectura exercitus, quo vicit Varanem invasorem regni Persarum, restituitque in regnum Chosroem juniorem senioris filium, agitur pluribus in Miscella [1] sub anno quarto Mauritii imperatoris, itemque de ipso Zonaras [2], Cedrenus in Tiberio, Nicephorus [3], et Constantinus [4], qui et de ejus nece sub Phoca tyranno agunt : ab eodemque ædificatas Ecclesias SS. Patalecmoni, Probo, Taraco, et Andronico; necnon hospitalem domum, Zonaras tradit [5], dum recenset viri insignis pietatis monumenta : quibus ipsum eumdem esse Narsetem patricium S. Gregorii papæ observantissimum, ad quem ipsius Pontificis tres extant Epistolæ [6], suademur.

14. Si vero hunc sub Mauritio imperatore tot insignibus spectatum Narsetem diversum ab eo qui sub Justiniano Gothos vicit fuisse quis dicat; haud pro his nobis adeo pugnandum erit, cum res tantummodo conjecturis agatur, et hæc ipsa potius consideranda proposuerimus, quam historica lege credenda. Ad postremum autem de Narsete Italiæ duce quod refert Paulus diaconus haud perfunctorie prætereundum est : « His quoque temporibus, inquit [7], Narses patricius, cujus studium ad omnia vigilabat. Vitalem episcopum Altinæ civitatis, qui ante annos plurimos ad Francorum regnum, hoc est, ad Moguntinensem civitatem confugerat, tandem comprehensum apud Siciliam exilio damnavit ». Hæc ipse. Porro non tanta sibi arrogasse Narsetem virum pium, ut in episcopos manus injiceret, quisque sciat, nisi cum id jussum ipsi fuit pluribus litteris a Pelagio papa Joannis hujus prædecessore, prout quæ recitatæ sunt superius ipsius Pelagii litteræ facile demonstrant. Pelagium vero ipsum ad hæc Narsetem excitasse constat, ut obortum recens schisma sedaretur : quod et jure faciendum esse, sanctus Augustinus adversus Donatistas agens pluribus comprobavit. Fuisse autem tum Altinensem tum Aquileiensem Ecclesias temporibus istis in schismate, quæ superius dicta sunt atque dicentur ostendunt.

15. *In oppressores pauperum exemplum justitiæ.* — Sed res Orientales obvias prosequamur. De Sophia Augusta dignum Christiana femina facinus chronographi [8] hoc anno recensent, nempe dissolvisse nomina omnium debitorum : ait enim Cedrenus : « Tertio anno Sophia Augusta, accitis omnibus qui ære alieno obstricti erant, debita eorum creditoribus dissolvit, et pignora suis auctoribus (dominis scilicet) reddidit ». Eadem in Miscella. Præcesserunt hæc clamores pauperum a potentibus oppressorum : pro quibus cum imperator sæpius rescripsisset, sed nihil profecisset, violento tandem intellexit opus esse remedio; nempe ut uno ex sublimioribus magistratibus pœnam dante, reliqui discerent adversus justitiam nihil debere præsumi.

[1] Evagr. l. IV. c. 25. — [2] Niceph. l. XVII. c. 13. in fin. — [3] Agath. l. I. — [4] Paul. diac. de Gest. Longobar. l. II. c. 3.

[1] Miscel. l. XVII. — [2] Zonar. in Maurit. — [3] Niceph. l. XVIII. c. 20. — [4] Constantin. in Annal. — [5] Zonar. in Phoca. — [6] Greg. l. I. Ep. VI. l. V. Ep. XIV. et l. VI. Ep. XXVII. — [7] Paul. diacon. de Gestis Longobar. l. II. c. 4. in fin. — [8] Cedr. anno III. Justini, et Miscellæ auctor.

Quodnam autem istiusmodi remedium fuerit, Cedrenus exacte rem gestam narrat his verbis :

16. « Justinus hic cum crebro ægrotaret, ac vertigine vexaretur, neque in publicum prodire posset : potentes quidam (quia ad imperatorem querelæ de eis afferri non possent) nemini parcentes, omnium facultates diripuerant. Cum vero imperator aliquando se recollegisset atque in templum prodiisset ; ii qui injuria fuerant affecti, misericordiam ipsius magna voce imploraverunt. Omnibus ergo in curiam vocatis Justinus : Existimabam, inquit, vos omnes pietatem colere, vestrisque contentos, nemini egenorum injuriam inferre : at vos et Deo et imperio nostro adversa patratis facinora. Hortor ergo vos, ut pauperibus sua ultro reddatis, ne vestra ipsorum bona amittatis. Potentes his auditis, tamen consuetudine ducti deteriora etiam prioribus adjecerunt. Acris enim res est consuetudo, quæ jam altera natura judicatur. Itaque cum imperator rursum ad processum prodiret, plures eum invocabant. Rursum igitur in progressu convocato senatu, dicit : Si me a Deo putatis imperatorem factum, ejus auxilio imperare ; parete justis meis mandatis : injuria afficere pauperes desinite ; solis namque piscibus moris est, ut validior et major devoret minorem. Quod si meis præceptis non parere, sed in rapiendo vestris obsequi vultis cupiditatibus, alium vobis vestro arbitrio deligite imperatorem. Ego enim contumacibus, injustis, et aliena violantibus imperare nolo.

17. « Ibi quidam procerum, libertate dicendi sumpta, ita imperatorem alloquitur : Constitue me coram omnibus præfectum urbis, mandaque ne cujusquam rationem potiorem justitia habeam, utque mihi te de rebus necessariis moniturо semper aditus pateat : recipio in me, effecturum me intra mensem, ne ulla sit vel illata in urbe, vel accepta injuria. Quod si quis profert culpam, quam mihi indicatam non punierim, capite me plecti jubeto. Pergratum hoc imperatori fuit, eumque præfectum urbis constituit. Is ergo cum mane pro tribunali sederet, et quædam vidua quereretur se a magistro quodam omnibus suis facultatibus spoliatam ; mittit eam cum sigillo ad magistrum illum, jubetque eum ad dicendam causam venire.

18. « Cum eamdem viduam magister verberibus male mulctatam remisisset, mittit præfectus ad eum de cursoribus unum ; sed hunc quoque verbis delusum dimittit. Interim dum præfectus in Circo sedet, magistrumque opperitur ; hic ad convivium ab imperatore vocatur. Eodem se præfectus quoque confert, aitque imperatori : Si in eo, imperator, persistis, quod mihi mandasti, ne cui eorum, qui pauperes concutiunt, parcam ; scito me promissis meis satisfacturum. Sin eos tu, pœnitentia ductus, amicos potius habes, et conviviis adhibes ; scies me quoque detrectare ea quæ in me recepi. Imperatore respondente, uti seipsum potius solio detraheret, si sontem talis criminis sciret ; præfectus illico magistrum vi abripuit, et in curiam, quæ Arca dicitur, cum eo abiit. Ibi diligenter utriusque sermone considerato : cum haud levibus injuriis ab eo affectam mulierem comperisset ; verberibus impositis, homini caput rasit, asinoque nudum impositum per mediam urbem velut in triumpho duxit, et omnes ejus opes mulieri addixit. Hoc exemplum reliquos ita in viam redegit, ut ubique summa in pace viveretur, atque intra trigesimum diem neque actor ullus esset, neque reus injuriarum. Tunc præfectus imperatori significat, se promissa implevisse : et imperator in publicum progressus, cum nulla querela audiretur, rursus patricia dignitate eum ornat, et per omnem vitam præfectum urbis esse jubet ». Hactenus de his auctor.

19. *Ecclesiæ Bizacenæ privilegiis consulit Justinus.* — Hoc eodem tertio anno Justini imp. cum Spesindeum episcopus primas Bizacenæ provinciæ in Africa de suæ Ecclesiæ privilegiis conservandis interpellasset imperatorem, ipse morem gerens in hunc modum ad eum rescripsit [1] :

« Imperator Justinus Aug. Spesindeum viro beato archiepiscopo Vizacenæ (Bizacenæ) provinciæ.

« Cum et privatis hominibus donata privilegia pietas nostra observare curaverit ; hoc ipsum multo magis et sanctis Ecclesiis custodiri, necessarium esse putamus. Petivit enim tua beatitudo per Evasium reverendissimum diaconum, divinas regulas atque privilegia data sancto Concilio tuo vel Ecclesiæ tuæ inviolata custodiri : Ut si quando contra clericos accusatio processerit : quæ pertinent ad divinas regulas, non apud judices civiles aut militares causæ examinatio procedat, sed ad tuam beatitudinem, sicut et pater noster per divinos apices constituit. Quapropter sancimus, secundum regularum divinarum tenorem, atque dispositionem patris nostri, episcopos, sive omnes clericos subjectos tuæ beatitudini, si accusantur ab aliquo sub tua audientia, satisfacere in his quæ ad regularem ordinem pertinent : quia nostra pietas hæc ipsa atque privilegia data sancto Concilio tuo prævidit confirmare.

20. « Super hæc petiisti, utquando opus fuerit ad nostram pietatem tuos responsales dirigere, nullus eos prohibeat navigare : quod et nobis placuit, ut nihil necessariorum lateat aures nostras. Unde licentiam tuæ beatitudini damus, ut quando opus fuerit aut Ecclesiæ tuæ aut communi provinciæ ad serenitatem nostram aliquem transmittere docturum causas necessarias, sine aliquo impedimento dirigere eum ; ut veritatem audientes, quidquid oporteat fieri, statuamus. Alios vero episcopos illius provinciæ, si necessariæ causæ emerserint, ad nos dirigere, aut ad nostram venire pietatem, cum voluntate primatis hoc faciant. Hæc ergo tua beatitudo effectui tradere observareque procuret. Legi. Data kal. Maii, Constantinopoli, imperii domini nostri Justini PP. Aug. ann. III consulatu ejusdem secundo ». Hæc quidem ipse pio digna imperatore : quibus hujus anni rerum gestarum finem imponimus.

[1] Extat. in Novel. Julian. Anteces.

Anno periodi Græco-Romanæ 6061. — Anno Æræ Hispan. 606. — Jesu Christi 568. — Joannis III papæ 9. — Justini jun. imp. 4.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : III *post consulatum Justini Augusti solius*, tertio nempe imperii ejus anno secundum loquendi modum Marcellinianum. Marius postconsulatum a consulatu non distinguens, habet : *Anno* II *consulatus Justini jun. Aug. Indict.* I. Ipsemet Justinus eumdem ac Marius loquendi modum adhibet in Novella ad *Spem in Deum* quæ apud Julianum antecessorem, et apud Baronium num. 19 legitur. Ea his verbis subscripta : *Dat. kalend. Maias Constantinop. imperii domini Justini PP. Aug. an.* III *cons. ejusdem* II. Fallitur porro Cardinalis doctissimus dum *Justinum* hoc anno iterum consulem processisse scribit. Is enim, quemadmodum et cæteri deinceps imperatores, semel tantum consul fuit. Erravit etiam auctor Chronici Alexandrini qui scripsit, *Justinum* an. DLXVI secundum consulatum gessisse, sicuti et auctor Fastorum Heraclianorum, quos Baronius non viderat, hoc anno Justinum secundo consulem proponens. Cum enim *Justinus* consulatum perpetuum instituerit, secundum consulatum inire non potuit. Ex citata Justini Novella liquet etiam eum anno DLXV imperatorem dictum; alioquin mense Maio currentis anni, tertium imperii et consulatus annum secundum non numerasset. Suspicor errorem auctoris Chronici Alexandrini, et auctoris Fastorum Heraclianorum ex eo procedere, quod uterque Justinum juniorem imp. cum Justino ejus consanguineo, anno DXL consule ordinario confuderit ; similitudo enim nominis eisdem fucum fecit.

2. *Langobardi hoc anno in Italiam irrumpunt.* — A num. 1 ad 15. *Langobardi* seu, ut a multis vocantur, Longobardi ex Scandinavia in Germaniam descenderunt, et Justiniani imperat. initio Pannoniam et Noricum ab eo acceperunt, ut supra narravimus. Paulus diaconus lib. 2 de Gestis Langobard. cap. 7, de illis scribit : « Habitaverunt in Pannonia annis quadraginta duobus; de qua egressi sunt mense Aprili per Indictionem primam, alio die post sanctum Pascha, cujus Festivitas eo anno, juxta calculi rationem, ipsis kalendis Aprilibus fuit, cum jam a Domini Incarnatione anni quingenti sexaginta octo essent evoluti ». Præterea Sigebertus in Chronico qui diligenter de rebus Langobardorum agit, quod tamen non video a quopiam animadversum, eorum in Italiam ingressum hoc anno recitat. Quare non erat, cur Cointius illum in annum sequentem differret, quod Marius in Chronico adventum eorum in Italiam cum anno tertio consulatus Justini illigarit. Marius enim, qui hujus imperatoris initium anno uno serius collocavit, res eodem imperante gestas, uno etiam anno tardius sæpe enarrat. At, inquit Cointius, anno DLXIX, num. 9, Procopius lib. 3 de Bello Goth. cap. 33 indicat, Paulum loco laudato errasse, cum ait, Langobardos in Pannonia habitasse *annos* XLII. Ab anno enim DXXVII, quo Justinianus imperium suscepit, ad annum usque DLXVIII, quo Paulus Langobardos affirmat in Italiam irrupisse, numerantur anni duntaxat XLI, nec Procopius indicat, eos in Noricum et Pannoniam venisse ineunte Justiniani principatu, imo de illorum adventu in Pannoniam loquitur anno belli Gothici XIV, id est, ad annum Christi DXLVIII. Ita Cointius.

3. *Hæc irruptio in annum sequentem differri non potest.* — Verum Paulus, quemadmodum et alii antiqui, annos incompletos pro completis numeravit. Indeque annos Incarnationis DLXVIII *evolutos* fuisse scribit, quando Langobardi in Italiam venere, cum tamen eam irruptionem cum mense Aprili currentis Christi anni alliget. Deinde inter Procopium, Paulum ac Sigebertum egregie convenit de anno, quo Langobardi Pannoniam habitare cœpere. Paulus enim lib. 1, cap. 15, migrationem illam principatu Andoini factam his verbis asserit : « Andoinus regnum adeptus est, qui non multo tempore post Langobardos in Pannoniam adduxit ». Sigebertus vero Andoini initio anno DXXVI consignato, ad annum DXXVII ait : « Audohin Longobardos in Pannoniam duxit in qua habitaverunt annis XLII » utrinque scil. incompletis. Ab utroque minime dissentit Procopius citatus, qui inquit : « Cum urbem Noricum et Pannoniæ munitiones aliaque loca, ac pecuniam insuper maximam Justinianus Augustus Langobardis donasset, eam illi ob causam, patriis sedibus relictis in adversa Istri fluminis ripa consederant, haud procul a Gepidibus. Inde Dalmatias et Illyricum, Epidamni ad usque fines, percursabant, multosque homines in captivitatem adducebant ». Procopius itaque affirmat anno belli Gothici XIV, Christi DXLVIII, Romanorum res in pessimo statu fuisse, Francos Venetiarum pleraque fa-

cile in suam ditionem redegisse, *Gepidas* Sirmium ac Dacias pæne omnes invasisse, et Langobardos, quibus Justinianus imperii sui initio urbem Noricum et Pannoniæ munitiones concesserat, anno belli Gothici XIV Dalmatias et Illyricum percursasse, concluditque Procopius : « Sic Barbari Romanum imperium partiti lacerabant ». Sed Cointius hunc auctorem male explicans putavit eum significare anno XIV belli Gothici Justinianum urbem Noricum et Pannoniæ partem Langobardis concessisse; cum tamen tantum asserat Procopius, eosdem in Dalmatias et Illyricum eo anno excurrisse. Neque id dicere potuit Procopius; cum *Audoinus* Langobardorum rex, qui suos in Pannoniam duxit, anno DXLIII obierit, eumque eo anno *Alboinus* filius exceperit, ut tradit Sigebertus in Chronico. *Audoinus* itaque Langobardos anno DXXVII in Pannoniam, *Alboinus* eosdem hoc anno in Italiam deduxit.

4. *Floret Venantius Fortunatus postea episc. Pictaviensis.* — Baronius num. 7 et 8 mentionem facit *Venantii Fortunati*, natione Itali, patria Tarvisini, poetæ celeberrimi et postea episcopi Pictaviensis, ut scribit Paulus diaconus lib. 2, cap. 13; fuere tamen qui de Fortunati episcopatu dubitarint, quod Turonensis eum tantum presbyterum vocitarit, non animadvertentes eum nonnisi post Gregorii Turonensis mortem ad episcopatum promotum, et dum adhuc presbyter esset, Theodeberto II in Galliis regnante, Vitam S. Medardi Noviomensis episcopi litteris commendasse. Quare recte Cointius cum anno DXCIX episcopum renuntiatum esse, et *Platoni* Pictaviensi episcopo successisse scribit. Neque Fortunati episcopatus Pictaviensis in dubium revocari potest; cum *Bandonivia* monialis ei coæva in Prologo Vitæ sanctæ Radegundis reginæ a se scriptæ, affirmet : « Non ea quæ vir Apostolicus Fortunatus episcopus de beatæ Vita composuit iteramus, sed ea quæ prolixitate sui prætermisit ». Mortuus est itaque *Fortunatus*, qui invocatur in Litaniis monasterii sancti Cypriani extra muros Pictavienses, ut ex Ecclesiæ Pictaviensis monimentis refert Saussaius ad calcem Martyrologii Gallicani, post annum Christi sexcentesimum. Certe illum anno DXCVIII in vivis adhuc fuisse, evincit Epitaphium *Theodechildis* reginæ anno ætatis LXXV demortuæ, et post annum Christi DXXII natæ, ab eo conditum. Qua de re vide quæ scripsimus anno DLXXII, cum de *Theodechilde* verba fecimus. *Fortunatum* vero composuisse Vitam S. Medardi, dum presbyter esset, eamque a posteris interpolatam fuisse demonstrat Cointius anno CDLVI, num. 8. Sed redeo ad Langobardos.

5. *Adventus Longobardorum in Italiam ab hoc anno removeri non potest.* — Ex Prologo legum Longobardicarum, quas *Rotharis* Langobardorum rex auctas in tabulas retulit, Cointii opinio etiam evertitur, liquetque eos hoc anno in Italiam venisse; ait Rotharis : « Ego Rotharis rex septimus decimus gentis Longobardorum, anno regni mei octavo, ætatis meæ trigesimo octavo, Indictione secunda, et post adventum in provinciam Italiæ Longobardorum, ex quo Albuinus tunc temporis rex advenit, anno septuagesimo sexto, feliciter datum Ticini in palatio ». Data est legum illa Collectio, quam Rotharis edictum vocat, *decimo kalendas Decembris*, ut in earum Prologo a Sigonio lib. 2 de regno Italiæ relato dicitur, ideoque anno Christi sexcentesimo quadragesimo tertio, quo a kalendis Septemb. Indictio II in cursu erat. Si hic itaque Christi annus cum septuagesimo sexto adventus Langobardorum in Italiam concurrit, primum in præsentem annum incurrisse oportet. Turbat tamen Paulus diaconus, qui lib. 4, cap. 44, de eo edicto loquens ait : « Erat autem jam ex quo Langobardi in Italiam venerant, annus septuagesimus septimus, sicut idem rex in sui edicti testatus est Prologo ». Imo Basilius Joannes Heroldus, qui Rotharis leges in lucem emisit, idem ac Paulus diaconus habet. Verum cum Heroldus legum a Rothari datarum Prologum in medium non adducat, et Indictio secunda cum anno adventus Langobardorum in Italiam LXXVII conjungi non possit, nullus dubito, quin is titulum illum ex Paulo diacono desumpserit, nisi forte possessor exemplaris, quo Heroldus usus est, titulum illum jam apposuisset, erroremque Pauli descripsisset.

6. *Paulus diaconus in Historia Langobardica ex Sigeberto quandoque supplendus.* — Paulus enim accurate quidem Langobardorum Historiam elucubravit; sed cum regnante Carolo Magno, exstincta nempe jam Langobardorum regum dominatione, vixerit, non semel lapsus est, indeque ejus errores ex Sigeberto, qui tamen diu post illum floruit, sed qui optima documenta nactus erat, quandoque corrigi possunt, licet et Sigebertus aliquando in Chronologiam peccet. Paulus, v. g. lib. 1, cap. 22, *Audoinum* supradictum *nonum* Langobardorum regem appellat; qui tamen decimus fuit; alioquin *Rotharis*, non XVII, sed XVI Langobardorum regem in citato prooemio sese appellasset. Quem errorem vidit Sigebertus, qui ad annum CDLXXIX Langobardorum reges qui in Rugia insula regnarunt enumerans, *Waltharith*, cui Audoinus successit, *nonum* Langobardorum regem statuit, ideoque et *Audoinum* decimum fuisse ostendit. Langobardi itaque in *Rugia* sub variis regibus per annos XLVII, ab anno scilicet CDLXXIX ad annum DXXVII habitavere, ut ibidem Sigebertus exponit.

7. *Fabula de thesauris Narsetis Constantinopoli inventis.* — Denique *Narsetem* Langobardos in Italiam invitasse, et hac in re majorem Latinis, quam Græcis scriptoribus fidem præstandam esse, jam anno superiori ostendimus. Duo tamen plane fabulosa de *Narsete* a Latinis narrantur. Primum ridiculum est quod auctor Miscellæ lib. 17 accidisse ait, regnante Tiberio Constantino, *Narsetem*, scilicet patricium Italiæ magnum thesaurum Constantinopoli in quadam cisterna deposuisse, eoque demortuo senem quemdam, cui soli *Narses* rem aperuerat, Tiberio Cæsari prodidisse. Illud

acceptum a Paulo lib. 3, cap. 12, et cum iis circumstantiis ab eo narratum, quæ a fabulatore quodam confictum fuisse ostendunt. Jam cap. 11 scripserat Paulus : « Bella quæ per Narsetem patricium, Gothis vel Francis illata, superius per anticipationem dicta sunt. hujus temporibus (nempe Justini junioris de quo loquitur) gesta sunt », ubi Paulus a se jam recte recitata insulse revocat. Secundo, fabulosum, quod idem Paulus lib. 2, cap. 11 de *Narsete* tradit, eum scilicet Romæ ex hac luce subtractum esse, ejusque « corpus positum in locello plumbeo, cum omnibus ejus divitiis Constantinopolim » esse perlatum. Si enim *Narses*, ut postea refert Paulus lib. 3, cap. 12, cum multis thesauris Constantinopolim advenit, ibique occulte cisternam magnam fodit, in qua thesaurum suum reposuit, ac in ea urbe defunctus sit, ut ibidem habet, quomodo Romæ mori potuit, omnesque ejus divitiæ Constantinopolim Roma perferri ? Et nihilominus hæc fabula apud Anastasium etiam legitur. Baronius anno DLXXXII, num. 6 et seq., Gregorii Turonensis eamdem fabulam narrantis verba recitat. A Gregorio eam cæteros mutuatos esse, dubitandum non videtur. Rectius Hermannus Contractus in fusiori Chronico ad annum DLXXI habet : « Narses patricius cum e Campania Romam reversus esset non multo post mortuus, et in loculo plumbeo cum thesauris suis Constantinopolim relatus est (1) ».

8. *Hunni terras a Longobardis relictas occupant.* — « Tunc Alboin sedes proprias, hoc est, Pannoniam, amicis suis Hunnis contribuit, eo scilicet ordine, ut si quo tempore Langobardis necesse esset reverti, sua rursus arva repeterent », inquit Paulus diaconus citatus lib. 2. cap. 7, loquens de Longobardis Italiam hoc anno proficiscentibus; indeque Velserus lib. 4 Rer. Boicarum ad annum DLXVIII hæc habet : « *Hunni* sive Avares, nam duo sunt unius gentis vocabulá, *Anasso* deinde tenus coluere, et quod fluminis tantum alveus distineret, occasionem secuti, *Boicam* multis sæculis, qua justo bello, qua perpetuis excursionibus et latrociniis per omnia barbaræ et immanis crudelitatis exempla infestam habuere, sed vice crebro relata cum nullo accolarum manus sæpius consertæ, nec plura invicem damna aut data aut accepta sunt. Prima hostilem impetum situ proxima *Laureacum* excepit, et urbes circa fines ex improviso invasit, multi mortales necati, multi cum pecore atque alia præda capti, agri vastati, ædificia incensa, nulla denique res incolumis relicta cui ferro aut igni noceri potuit. Auctores sunt, episcopum tanta calamitate admonitum, sedem ad *Batava* transtulisse : quod sive tum statim, sive aliquot post annis contigit, uti magis credo, *Hunnorum* vicinia Laureacensem Ecclesiam disturbatam esse, dubitationem non habet ». Ita recte Velserus; sed *Laureacum*, vel Lauriacum, quod hodie vicus est tantum Austriæ superioris, ad Danubium fluvium, uno milliari ab Aniso seu Anasso fluvio dissitus cum Batava seu Patavia Norici urbe ante sæculum octavum unitum non fuit, cui tunc *Vivilus* seu *Vivolus* primus Lauriaci ac Pataviæ episcopus constitutus, ut suo loco ostendam. Quare duodecim episcopi qui ab Hundio in metropoli Salisburgensi ante *Vivolum* numerantur, ordinarii non fuere, sed regionarii, licet ipse, ac Cointius, aliique passim id existimarint. Hunnis *Marcianus* imp. *Daciam*, quam nunc *Transilvaniam* vocamus assignarat, ut anno CDLIV vidimus, sed post Langobardorum discessum sedes extenderunt usque ad *Anisum* fluvium indeque *Bojoariam* summopere afflixere. Quando postea sedes archiepiscopalis *Leaureaco* restituta fuerit, infra suo loco dicemus.

Justinus imp. legationem ad *Turcos* misit, ut ostendimus anno DLXVII, num. 6.

(1) Fallitur profecto Pagius falsi arguens Paulum diaconum, quasi scripserit Narsetem Constantinopoli cisternam effodisse, in qua ditissimos, quos congesserat, thesauros absconderit; scribit enim : « Cum in quadam civitate intra Italiam (alia lectio : In quadam civitate Italiæ) degeret », eo deportasse thesauros suos infodiendos. Vide lib. 3, cap. 12. In his igitur contra se Paulus non pugnat, quamvis ejus narratio aliis argumentis fabulosa deprehenditur. MANSI.

JOANNIS ANNUS 10. — CHRISTI 569.

1. *Leuvigildus regnat in Hispania.* — Quingentesimus ac sexagesimus nonus vertitur annus Domini, secundæ Indictionis, idemque quartus Justini imperatoris : cum Liuba rex Gothorum in Hispania, ipsius regni anno secundo prope dilapso, collegam sibi allegit fratrem suum Leuvigildum, cui et cessit Hispanias, ipse contentus regno quo potiebatur in Gallia Narbonensi. Erat Leuvigildo uxor Theodosia Catholica femina, eademque soror sanctorum Leandri, Fulgentii, Isidori, ac Florentiæ, filia vero Severiani Carthaginensem provinciam moderantis. Sed nihil ex sancto consortio profecit rex impius Arianismi tenacissimus. De tempore fidem facit idem S. Isidorus [1] in Chronico, dum ait, anno secundo Justini imp. Liuvam (Liubam) regnare cœpisse ; et idem addit, eumdem secundo anno ab adepto principatu adscivisse in regnum socium fratrem Leuvigildum. Unde opus est ut ex eodem Isidoro corrigas Isidori depravatum in eo Chronicon, cum ibidem subditur, anno secundo Justini vocatum ad regnum a fratre Leuvigildum; ut quartus Justini pro secundo ponendus sit annus. De persecutione autem a Leuvigildo adversus Catholicos excitata suo loco dicturi sumus.

2. *Lucense Concilium in Gallicia.* — Hoc item anno sub Theodomiro Suevorum Catholico rege celebratum est in Gallicia Lucense Concilium, de quo perpauca hæc tantum monumenta habentur, Ambrosii rerum Hispanicarum luculenti historici diligentia nuper inventa : « Tempore Suevorum, sub Æra sexcentesima septima, die kalend. Januarii, Theodomirus princeps Suevorum Concilium in civitate Luco fieri præcepit, ad confirmandam fidem Catholicam, vel pro diversis Ecclesiæ causis, etc. » Quod insuper recitat ex aliis scriptis exordium, cum spectare cognoscatur ad secundum Lucense Concilium, de eo suo loco dicendum. In hoc autem actum rogatione regis, ut nova institueretur metropolitana Ecclesia in Gallicia, quæ tamen esset subdita Bracharensi : circumscriptique sunt in eodem conventu limites Lucensis Ecclesiæ ad lites de finibus evitandas. Ita plane incaluit recens redditi Catholici regis fidei ardor, ut totus esset in his quæ spectarent ad fidem Catholicam illustrandam, conservandamque in Ecclesia pacem ; curaritque summa diligentia neophytus princeps, quæ sunt absolutissimi sacerdotis.

3. *Avares victi a Tiberio.* — Quod vero ad res Orientales pertinet, hoc ipso anno quarto Justini imp. Tiberius comes excubitorum, qui postea Augustus creatus est, adversus Avares Barbaros pugnans, eos vicit atque penitus debellavit, adeo ut eosdem pacem submisse petere ab imperatore coegerit. Hæc apud Victorem Tununensem in Chronico : sed et horum meminit Corippus in carmine ad Justinum his versibus [1] :

> Illa colubrimodis Avarum gens dura capillis,
> Horribilis visu, crudisque asperrima bellis,
> Imperio subjecta tuo servire parata,
> In media supplex defusis crinibus aula
> Exorat pacem, nec fidere millibus audet
> Tot numerosa suis Romana lacessere signa.

Et infra :

> Pars inimicorum cecidit cum magna tuorum.
> Perfidia punita sua : nunc marte peracto,
> Victores victique famulantur in aula (una).

At hæc satis.

[1] Isidor. in Chron. Goth.

[1] Corip. in prin. carm.

Anno periodi Græco-Romanæ 6062. — Olymp. 337. — Anno Æræ Hisp. 607. — Jesu Christi 569. — Joannis III papæ 10. — Justini jun. imp. 5.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : IV *post consulatum Justini jun. Aug. solius* II, vel modo loquendi a Mario Aventicensi usurpato : *Anno* III *consul. Justini jun. Aug. Indict.* II.

2. *Leovigildus regni Hispanici consors declaratur.* — Ad num. 1. In Chronico Isidori edito a Labbeo tomo I Novæ Biblioth. ex Codice Mss. optimæ notæ legitur : « Æra DCVII anno imperii Justini minoris Leuvigildus adepto Hispaniæ principatu, ampliare regnum bello et augere statuit », ideoque currenti Christi anno. Justini annum Isidorus non exprimit, qui nec etiam memoratur in editione Grotii, in qua præterea loco, *Æra* DCVII, perperam habetur, *Æra* DCVI ; Biclariensis abbas in Chronico dicit fuisse III Justini annum : « Hujus imperii anno III, Leovigildus germanus Luibani regis, superstite fratre in regnum citerioris Hispaniæ constituitur : Gosvintham relictam Athanagildi in conjugium accipit ». Verum hic auctor, qui Justini initium ab anno DLXVI exorditur, hunc Christi annum tertium Justini, desinentem scilicet, appellat. Isidorus in Chronico dicit, *Liuvam secundo anno* regni sui *Leuvigildum* fratrem Hispaniæ præfecisse et Galliæ regnum, Septimaniam scilicet, sibi reservasse. A præsenti itaque anno *Leuvigildi* initium inchoandum.

3. *Synodus Lucensis.* — Ad num. 2. In Hispania celebratum Concilium Lucense, cujus initio hæc verba leguntur : « Tempore Suevorum, sub *Æra* DCVII, die kalendarum Januarii, Theodemirus princeps idem Suevorum, Concilium civitate Luco fieri præcepit ». *Æra* autem DCVII in hunc Christi annum incidit. Eo in Concilio lecta est Epistola Theodomiri regis, hortantis, ut plures in Gallæcia diœceses instituerentur; ac præterea, ut præter unam metropolitanam sedem, Bracarensem scilicet, designaretur alia, quod et factum est. Sedes enim Lucensis erecta in metropolim. *Luco* porro seu Lucus, hodie *Lugo*, nunc tantum est episcopalis metropolitæ Compostellano subdita.

4. *Bellum Avaricum.* — Ad num. 3. Abbas Biclariensis ad annum IV Justini et secundum Leovigildi regis, ait : « Justinus imp. per Tiberium excubitorum comitem in Thracia bellum genti Barbarorum ingerit et victor Tiberius Constantinopolim redit », quæ Baronius memoriæ lapsu Victori Tununensi, qui Chronicon suum ultra primum Justini annum non producit, attribuit, et de *Avaris* explicat. Verum cum hæc Tiberii de *Avaris* victoria in nullo scriptore Byzantino legatur, suspicor eam commentitiam esse.

S. Apollinaris episc. Alexandrinus moritur, ut ostendam anno sequenti.

JOANNIS ANNUS 11. — CHRISTI 570.

1. *Apollinaris episcopi Alexandrini obitus, sanctitas et gesta.* — Septuagesimus supra quingentesimum adest annus Domini, tertiæ Indictionis, idemque quintus Justini Augusti, qui et in ipsius Constitutione[1] annus secundus post consulatum ejusdem inscribitur. Quo Apollinaris Alexandrinæ

[1] Coust. de filiis liber. apud Jul. Antec.

Ecclesiæ episcopus, ubi sedisset annos decem et novem (secundum Nicephori Chronici rationem) ex hac vita migravit. De quo non prætereant quæ de ipso apud Sophronium omni fide testata leguntur, cum contigit eum sanctissimos viros ordinare episcopos in Ægypto, quorum unus e mortuis resurrexerat. Res gesta ita describitur [1] testificatione Zozimi Cilicis magni anachoretæ :

2. « Narravit autem nobis, inquit, et hoc senex, dicens : Ante annos viginti duos ascendi in Porphycilem, volens illic morari. Accepi autem et discipulum meum Joannem mecum. Cum autem illuc venissemus, invenimus duos anachoretas mansimusque prope illos. Erat autem alter quidem ex his Galata nomine Paulus, alter vero Melitinus nomine Theodorus (ex monasterio fuerant abbatis Euthymii) ferebant autem collobia ex pellibus bubalorum. Mansi autem illic ferme duos annos : distabamus ab invicem quasi duobus stadiis. Die autem quadam, cum sederet Joannes discipulus meus, percussit eum serpens, statimque defunctus est, sanguinem ex omnibus partibus fundens. In multa igitur angustia existens, abii ad anachoretas. Qui ut viderunt me turbatum et afflictum, antequam aliquid dicerem ad eos, dicunt mihi : Quid est, abba Zozime? mortuus est frater? Dico : Ita sane, mortuus est. Venientes igitur mecum, videntesque ipsum in terra jacentem, dicunt mihi : Noli contristari, abba Zozime : adest divinum adjutorium. Vocantesque fratrem, dixerunt : Frater Joannes, surge : quia senex te opus habet. Continuoque surrexit frater de terra. Quærentes autem bestiam et invenientes, tenuerunt eam, et in conspectu nostro illam in duas partes disruperunt. Tunc dicunt mihi : Abba Zozime, vade in Sina. Deus vult tibi committere Ecclesiam Babylonis. Continuo itaque recessimus nos. Cumque venissemus in Sina, abbas misit me et duos alios in ministerium Alexandriam : tenensque nos papa Alexandrinus beatissimus Apollinaris, omnes tres fecit episcopos, unum quidem Heliopoleos, alium Leontopoleos, me vero in Babylonem misit ». Hæc de facta ab Apollinare ordinatione episcoporum. Porro idem Zozimus abdicavit se postea episcopatu, et in Sinæ monasterium reversus est, ut idem auctor testatur [2]. In locum vero ipsius Apollinaris episcopi Alexandrini subrogatus est Joannes.

3. Sane quidem frequentia fuisse miracula, quæ his temporibus Deus per Catholicos operabatur ad hæreses destruendas, accipe ex relatione ejusdem auctoris, cum ait [3] : « Dicebat senex quidam : Signa et prodigia usque hodie divinitus in Ecclesia fiunt propter eas quæ pullulaverunt, et pullulant quotidie impias hæreses, et maxime propter Acephali Severi et cæterorum perniciosa schismata, ad munimen ac firmitatem infirmarum animarum, atque ad illorum ipsorum, si ita voluerint, conversionem. Propterea igitur a sanctis Patribus et a beatissimis martyribus ab initio fidei usque hodie fiunt mirabilia in sancta Catholica et Apostolica Ecclesia ». Hæc quidem scite, utpote quod peculiaris hæc sit dos Ecclesiæ, neque cuipiam extra Ecclesiam posito aliquando concessum, ut vera miracula faciat. Glorientur licet hæretici de argumentorum captiositate quam præ se ferunt, insultent licet in Catholicos contumeliis; nunquam tamen ostendere possunt suam ipsorum veris miraculis confirmatam esse perfidiam, Dei voluntate signis ostensa.

4. At non prætereat de Apollinare Alexandrino episcopo illa his addere, quæ ipsius sanctitatem commendent. Quod enim ejus ingressus in Alexandrinum episcopatum pulso Zoilo, visus sit Vigilio Romano Pontifici (ut dictum est) haud legitimus, sed probrosus : rursum vero ipse una cum quinta Synodo, cui interfuit, cum fuerit æque receptus, purgata est labes intrusionis, et inter germanos Alexandriæ episcopos adnumeratus est. Ut ergo eum ostendamus magnæ quoque fuisse virtutis, quæ de ipso ex Sophronio narrata habentur, hic sunt referenda ; sic enim se habent [1] :

5. « Narraverunt nobis de sancto abbate Apollinare Alexandrino patriarcha, quod valde fuerit misericors, et compassionis visceribus affluens : cujus rei indicium id afferebant. Erat (aiebant) Alexandriæ juvenis quidam, qui primarii civitatis dignitate atque divitiis clarissimi filius fuerat. Parentibus itaque istius defunctis, qui infinita illi bona tam in auro, quam in navalibus commerciis reliquerant, non satis feliciter et prospere ea gubernans, perdidit omnia, atque ad extremam inopiam deductus est ; cum neque gulæ, neque luxuriæ vacaverit (quæ solent divitum exhaurire patrimonia) sed in casus varios atque naufragia inciderit. Itaque ex opulentissimo pauperrimus est effectus, juxta illud Psalmistæ : Ascendunt usque ad cælos, et descendunt usque ad abyssos. Namque adolescens quanto fuerat pecuniis sublimior, tanto per inopiam inferior factus est.

6. « Hoc audiens beatus Apollinaris vidensque in quantum miseriæ et paupertatis adolescens delapsus esset, cum parentes ejus fuissent locupletissimi ; miseratus illius casum, exiguum ipsi charitatis impendere voluit ministrando alimenta : sed erubescebat, et quoties videbat illum, in secreto conscientiæ suæ angebatur, cernens vestem sordidam et luridam faciem, quæ sunt extremæ paupertatis indicia. Cum igitur hujusmodi curis angeretur pontifex, die quadam divinitus inspiratus, consilium profecto mirabile adinvenit ipsius sanctitati maxime conveniens. Accersivit itaque dispensatorem sanctissimæ Ecclesiæ, seorsumque illum alloquens, dixit ei : Poteris mihi servare secretum, domine dispensator? Qui ait : Spero, domine mi, in Filium Dei, quia quodcumque mihi jusseris, nemini dicam ; neque discet aliquis unquam ex me,

[1] Pr. Spi. c. 124. — [2] Ibid. c. 127. — [3] Ibid. c. 213

[1] Pr. Spi. c. 193.

quod mihi servo tuo aperueris. Tunc ait ad illum episcopus Apollinaris : Vade et conscribe chirographum quinquaginta librarum auri, quæ a sanctissima ista Ecclesia Macario illius miseri adolescentis patri debeantur, et appone testes et stipulationem et ratam, et affer illud mihi.

7. « Dispensator continuo quod sibi fuerat a pontifice injunctum cum omni celeritate peregit, attulitque chirographum, et dedit illi. Cum itaque pater adolescentis ante decem annos defunctus esset, chartaque chirographi nova videretur, ait illi pontifex : Vade, domine dispensator, chirographum istud vel in tritico vel in hordeo absconde, et post paucos dies affer illud ad me. Quod ille cum fecisset, præfinito die chirographum retulit quasi subvetustum, deditque pontifici. Tunc ait ille : Perge modo, domine dispensator, et dicito adolescenti : Quid mihi daturus es, si tibi dedero chirographum magnæ pecuniæ quæ debetur tibi? Et cave ne plusquam tria numismata ab illo accipias, et præbe illi chirographum. Respondens autem dispensator : Vere mi domine, si jusseris, nihil accipiam. Dixit ei ille : Volo omnino ut tria numismata accipias. Perrexit autem ille ad juvenem, sicut ipsi jussum fuerat, et dixit ei : Dabis mihi tria numismata, si ostendero tibi aliquid magnæ utilitatis tuæ? Ille vero pollicitus est illi, quidquid vellet, se daturum. Fingens autem dispensator ait illi : Ante quinque vel sex dies evolvens instrumenta Ecclesiastica : reperi chirographum istud, et memini quia Macarius pater tuus mihi multum confidens, ipsum mihi diebus aliquot permisit; defunctoque ipso, contigit illud apud me usque hodie manere : oblivione enim subreptum est mihi, nec unquam venit in mentem, ut illud redderem tibi. Ait illi adolescens : Nosti quod persona illa sit locuples quæ debet? Dixit ei dispensator : Ita sane, locuples et grata est : potesque ab illa debitum sine labore recipere. Dixit ei junior : Novit Deus, quia modo nihil habeo; sed si recepero quod meum est, quidquid petiisti, dabo tibi ultra etiam tria numismata.

8. « Tunc dedit ei dispensator instrumentum quinquaginta librarum. Suscepto itaque chirographo, perrexit ad sanctum pontificem, prostratusque ante illum, dedit ei chirographum. Cum ergo accepisset ille instrumentum ipsum ac legisset, cœpit se ipsum turbatiorem ostendere, dixitque ei : Et ubi fuisti usque modo? pater tuus ante decem annos defunctus est : perge, nolo tibi nunc respondere. Qui dixit illi : Veraciter, domine mi, non ego illud habui, sed dispensator illud habebat, et ego nesciebam, sed Deus ipsius misereatur, quia modo ipsum mihi reddidit, dicens, se inter chartas suas domi invenisse. Pontifex vero illum interim remisit, dicens : Deliberabo mecum, servato apud me chirographo. Post unam igitur hebdomadam rediit ad episcopum junior, iterumque deprecabatur eum. Ille autem quasi nihil ei vellet dare, dicebat : Quare tantum distulisti proferre chirographum? Dixit illi adolescens : Mi domine, scit Deus quia non habeo unde familiam meam nutriam : itaque si Deus inspirat vobis, miseremini mei. Tunc dixit illi S. Apollinaris, fingens se illius precibus cedere : Summam quidem integram ego tibi restituam : hoc autem obsecro, mi domine frater, ne a sancta hac Ecclesia usuras exigas. Tunc procidens ille adolescens, ait : Quidquid voluerit et jusserit mihi dominus meus, hoc faciam; et si ex principali summa placet minuere aliquid, minue. Dixit illi episcopus : Non id quidem : satis est si nobis usuras dimittis. Tunc proferens quinquaginta libras auri, dedit ei, et dimisit eum, orans eum pro usuræ remissione. Hoc opus summi Apollinaris ista sancta illius ars atque misericordia ». Hæc ibi, hic apposita ad Apollinaris sepulcrum ornandum.

9. *Progressus Longobardorum in Italiæ deprædationem, ubi de origine Aquileiensis patriarchatus.* — Quod autem ad res Occidentalis orbis spectat, de progressu Longobardorum in deprædationem Italiæ Paulus diaconus agens sub hoc anno tertiæ Indictionis, præter illa quæ in devastationem Venetæ provinciæ ab iisdem perpetrata esse superius[1] tradidit, hæc postmodum hoc anno facta addit[2] : « Alboinus igitur Liguriam introiens, Indictione ingrediente tertia ad nonas Septembris, sub temporibus Honorati archiepiscopi Mediolanensis ingressus est. Dehinc universas Liguriæ civitates, præter eas quæ in littore maris positæ sunt cepit. Honoratus vero archiepiscopus Mediolanum deserens, ad Genuensem urbem confugit. Paulinus vero patriarcha Aquileiensis undecim annis sacerdotio functus ex hac luce subtractus est, regendamque Ecclesiam Probino reliquit ».

10. Quod vero sit hic prima mentio de patriarchatu Aquileiæ : unde emerserit istiusmodi inauditum hactenus in Italia nomen in qua præter Rom. Pontificem, neminem ejusmodi titulo apud veteres reperies insignitum, accuratius disquiramus. Ad hæc autem primo illud dicendum occurrit, usurpatum frequenter idipsum nomen his temporibus reperiri pro archiepiscopo ; nimirum ut qui sub se alios haberet episcopos, sicut dictus esset archiepiscopus, idem pariter ex vocis significatione princeps patrum, et græco nomine patriarcha nominaretur. Sunt de his plura exempla : etenim Gregorius Turonensis[3] patriarcham appellat sanctum Nicetium archiepiscopum Lugdunensem : idipsum etiam habes in Concilio secundo Matisconensi, ubi item Priscus Lugdunensis episcopus patriarcha pariter appellatur. Sunt et de his alia plura testimonia. Constat præterea Arianos consuevisse suos primarios episcopos patriarchas appellare; quod cum apud Victorem, tum apud Gregorium et alios usurpatum invenies : factumque est, ut et alii hæretici a Catholica communione discissi, quem sequerentur erroris principem, eumdem quoque dicerent patriarcham, ad hoc male usurpato nomine

[1] Paul. diacon. de gestis Longobard. l. II. c. 10.— [2] Eod. l. c. 12. — [3] Greg. Tur. hist. Franc. l. V. c. 20.

patriarchæ, quod olim Apostolicarum tantum Sedium consuevit esse nomen amplissimæ dignitatis.

11. Cæterum quod ad præsentem causam spectat, non alio præterito tempore, sed præsenti, cum videlicet Venetiarum et Istriæ episcopi atque Liguriæ (ut vidimus ex Epistolis [1] Pelagii papæ) essent in schismate, Paulinusque Aquileiensis his omnibus præemineret ; placuit iisdem schismaticis qui ab Ecclesia Romana descivissent, illum sibi loco Pontificis constituere supremum antistitem, quem et patriarcham nuncupavere. Hanc igitur putamus veram germanamque fuisse novi nominis causam ; ab hac vero diversam neque quis poterit somniare, cum non antea, sed tunc aucta sit majoris dignitatis amplitudine Ecclesia illa, dum esset in schismate.

12. Sed o mirabilis, sicut et terribilis Deus in consiliis super filios hominum ! Etenim in ultionem eorumdem schismaticorum feros Barbaros advocavit, inque gladium eorum eos primum cum sectatoribus suis tradidit consumendos. Annon sunt hæc certa divinæ vindictæ impressa vestigia? Cum ipsi primum schismatici traditi sint a Deo ore gladii devorandi, et ante omnes schismaticorum latibula Aquileia, Mediolanum, et aliæ Ecclesiæ dictarum provinciarum captæ atque in prædam datæ Longobardis; Roma autem ipsa quamvis a Gothis sæpe antea capta fuerit, a Longobardis licet invadi, minime tamen comprehendi potuerit ? Habes igitur hæc de Aquileiensis Ecclesiæ patriarchatus origine ex schismate derivata : quod quidem nomen eidem retinere bono pacis permissum fuisse videtur, quo et ad præsens utitur, Sedis Apostolicæ indulgentia. Pergit vero Paulus ejusdem Ecclesiæ diaconus : « Ticinensis autem civitas per ea tempora ultra quatuor annos obsidionem perferens, se fortiter continuit, Longobardorum exercitu non procul ab ea in Occidentali parte residente. Interim Alboinus ejectis (electis) militibus invasit omnia usque ad Tusciam præter Romam et Ravennam, et quædam castella quæ erant in maris littore constituta. Nec erat tunc virtus Romanis ut resistere possent : quia et pestilentia quæ sub Narsete facta est, plurimos in Liguria et Venetia exstinxerat, et post annum quem diximus miræ ubertatis fuisse, fames nimia irruens universam Italiam devastavit ». Hæc Paulus : cætera autem quæ subdit, suo loco.

13. *Secunda Synodus Turonensis, ejusque canones.* — Sed ad res Gallicanas invisendas transeamus. In Galliis hoc tempore ob complures sanctos episcopos, qui præerant diversarum provinciarum Ecclesiis, vigebat magnopere Ecclesiastica disciplina : nam et sicubi ea collapsa reperiretur evestigio qui eam restituerent excitabantur episcopi. Hoc namque anno, qui sextus Chariberti regis numeratur, celebrata reperitur Synodus Turonensis secunda decimo quinto kalendas Decembris, ut ex ejus Actis habetur expressum ; nam ea sexto anno ipsius regis habita dicitur. Cui etsi pauci numero interfuisse reperiuntur episcopi, nempe octo tantummodo numerati ; tamen ex eis viri sanctitate celebres quatuor præter alios subscripti habentur, iidemque in sacras Ecclesiæ tabulas relati, nempe qui primo loco ponitur Prætextatus Rothomagensis, Germanus Parisiensis, Domitianus Catalaunensis, atque Domnulus Cenomanensis, quorum omnium memoriam suis descriptam diebus annis singulis Ecclesia Catholica celebrare consuevit. Verum quod inter eos non legatur sanctus Euphronius hoc tempore episcopus Turonensis, ejus videlicet loci ubi Synodus est celebrata sacer antistes, neque per vicarium subscriptus reperiatur ; inde existimo seriem episcoporum intercisam et minime integram ibi poni. Ejus autem Synodi celebrandæ illa occasio intercessit, quod videlicet nonnullorum temeritate sacri canones proculcarentur ; pro quorum stabili firmitate sanctissimi Patres illi ex adverso consurgentes, pro muro se domui Israel opposuere, atque duodetriginta canones statuerunt, quibus Ecclesiastica disciplina collapsa resurgeret, pristinoque nitore splendesceret.

14. Inter alios vero ille observatione dignus est canon, quo de asservatione sanctissimæ Eucharistiæ ita decernitur [1] : « Ut corpus Domini in altari non in imaginario ordine, sed sub Crucis titulo componatur ». Nempe ut digniorem sibi vindicaret locum, statutum est, ut non inter sacras imagines super altari poni solitas poneretur ; sed sub ipsa Cruce, quæ in meditullio ipsius altaris collocari consuevit. Scimus intra columbam argenteam alicubi his temporibus conservari consuevisse Eucharistiam ; quod Synodus prohibuisse videri potest, dum prohibet ne in imaginario collocaretur ordine : sicque videas non esse novum, ut corpus Christi super altare servetur.

15. His adjicimus de Felice episcopo Bituricensi, qui huic Synodo interfuit, tertioque loco subscripsit, ipsum per elegans aureum vas ad sacratissimam Eucharistiam conservandam turris instar fabrefieri curasse, quod Venantius Fortunatus ejusmodi Epigrammate celebravit, cui præposita legitur hæc inscriptio :

AD FELICEM EPISCOPUM BITURICENSEM, IN TURREM EJUS.

Quam bene juncta decent, sacrati ut corporis Agni
Margaritum ingens aurea dona ferant.
Cedant chrysolitis Salomonia vasa metallis :
Ista placere magis ars facit atque fides.
Quæ data, Christe, tibi Felicis munere sic sint,
Qualia tunc tribuit de grege pastor Abel :
Et cujus tu corda vides pietate coæquas
Par viduæ merito quæ dedit æra duo.

Vides igitur quanto honore consueverit Eucharistia custodiri super altare sub sacratissima Cruce in pretiosissimo tabernaculo turris instar, quo nomine auctor in titulo ipsum appellat. Commendatur tamen a S. Hieronymo [2] S. Exuperius Tolosanus, qui

[1] Pelag. Ep. III et V.

[1] Conc. Tur. II. c. 3. — [2] Hier. Ep. IV.

tempore exundantium Barbarorum, ne istiusmodi aurea sacra vasa cederent illorum rapinæ, ipsa conflarat in usum pauperum, canistro vimineo et vitreo calice corpus Domini portans. Hæc occasione canonis de loco Dominici corporis ea statuentis.

16. Sed illud Christianam magnam redolet pietatem, cum ad curam pauperum adhibendam ista sanxere Patres [1] : « Ut unaquæque civitas pauperes et egenos incolas alimentis congruentibus pascat secundum vires : ut tam vicini presbyteri, quam cives omnes suum pauperem pascant. Quo fiet, ut ipsi pauperes per civitates alias non vagentur ». Sed et de jejuniis observari solitis in monastica observantia, deque psallendi ordine in Ecclesia usu recepto canones condiderunt. Insuper adversus repullulantem Nicolaitarum hæresim, qua sacri ministri jam relictas resumebant uxores, invigilavit sacerdotalis diligentia, succidens ejusmodi frutices Dei Ecclesiam occupantes, canone sancito vicesimo.

17. Insuper et plurimum iidem cognoscuntur laborasse Patres adversus incestuosos, quorum gratia vicesimum secundum canonem statuerunt, in quo ex divinæ Scripturæ locis allatæ sententiæ, et diversorum Conciliorum diversi intexti sunt canones. Et hoc quidem visi sunt statuisse sanctissimi Patres ad corrigendum ipsum regem Charibertum tanto crimine labefactatum, utpote qui sororem conjugis sibi nefarie copulasset, Marcovefam scilicet Merotlendis uxoris sororem. Sed quid accidit ? Cum nec ista remedia ipsi profuerint, paratumque a sanctis Patribus antidotum omnino respuerit ; ab ipso S. Germano Parisiensi episcopo hujus canonis vindice, cui subscripserat interpellatus, sed non emendatus, fuit excommunicatione perculsus, ut Gregorius [2] ait, cum post turpitudines ejusdem regis recensitas hæc addit : « Post hæc Marcovefam Meroflendis scilicet sororem conjugio copulavit : pro qua re a S. Germano episcopo excommunicatus uterque est. Sed cum eam rex relinquere nollet, primum illa percussa judicio Dei obiit, nec multo post et ipse rex post eam decessit Charibertus ». Quod contigit post sequentem annum, quo agemus de eodem pluribus.

18. Quod autem ab iisdem additum est [3] sanctis Patribus, ut præter S. Ambrosii hymnos alii etiam in Ecclesia canerentur ; ni fallor, ejusmodi sanciendæ legis causam dedisse existimo hymnos Venantii Fortunati, quos (ut dictum est) haud pridem de sancta Cruce cecinerat ; quos et scimus fuisse ab Ecclesia receptos, atque hactenus pie sancteque concini solitos.

19. Rursum vero quod excisæ semel atque iterum spinæ illæ in agro Dominico, adhuc magno damno e maledictis radicibus foras emergerent ; fuit in his denuo succidendis sanctis Patribus laborandum. Acciderat enim ut frequentium occasione bellorum, cum non esset amplius in regiis thesauris unde princeps satisfaceret militantibus, bona Ecclesiæ iidem invaderent, ea a rege petentes, vel sponte eadem usurpantes. Ad hæc igitur reprimenda penitusque tollenda divino pollentes Spiritu Patres ista decreverunt [1] :

20. « Illud quoque quanquam canonica sit auctoritate præfixum, quod dum intra se sæviunt domini nostri (reges Francorum scilicet), ac malorum hominum stimulo concitantur, et alter alterius res rapida cupiditate pervadit : ne ista caduca actione qua inter se aguntur, Ecclesiastica rura aut contaminare præsumant, inviolabiliter observandum censemus. Ut quicumque tam Ecclesiæ, quam episcopi res proprias, quæ et ipsæ Ecclesiæ noscuntur esse, quas pontifex actoribus Ecclesiæ dignoscitur assignasse, vel abbatum, aut monasteriorum, sive presbyterorum quaqua temeritate pervadere, competere, vel confiscare præsumpserit, tunc servato correctionis hoc loco adhuc presbyter ejusdem Ecclesiæ, cujus interest, pervasorem convenit admonere : et si restitutionem distulerit ; adhuc quasi filius ab omnibus fratribus ad reddendum, missis Epistolis, compellatur. Qui si pertinaciter in pervasione perstiterit, et se tollere post tertiam commonitionem de re illa aut Ecclesiæ aut propria noluerit : convenit omnes omnino cum conniventia simul cum nostris abbatibus ac presbyteris, vel clero, qui stipendiis ex ipso alimento pascuntur (quia arma nobis non sunt alia) adjuvante Christo, circumsepto clericali choro, necatori pauperum, qui res pervadit Ecclesiæ, psalmus centesimus octavus dicatur, qui incipit : Deus meus, laudem meam ne tacueris, etc., ut vere sit super eum illa maledictio quæ super Judam [2] venit, qui cum loculos ferret (faceret), subtrahebat pauperum alimentum : ut non solum excommunicatus, sed etiam anathema moriatur, et cælesti gladio fodiatur, qui in despectu Dei et Ecclesiæ et pontificum in hac pervasione præsumit assurgere ». Hæc de his Patres, qui et eidem ipsorum instituto canoni subjiciunt alium ante (ut dictum est) eadem ex causa contra eosdem in Concilio Parisiensi sancitum ; nihil penitus omittentes, quo ejusmodi cohiberent rerum Ecclesiæ invasores. Cæterum compluribus fuit declaratum exemplis, maledictionem illos sequi non desinere qui res Ecclesiæ invasere, divinitusque vindictam immitti in ejusmodi delinquentes : quæ quidem cum suis locis opportune scripserimus, hic vel unum ex iis (quod ratio exigat argumenti) reddere minime prætermittimus. Accipe igitur quæ eodem ferme tempore ibidem in Gallia Gregorius accidisse narrat his verbis [3] :

21. Fuit etiam quidam diaconus, qui, relicta Ecclesia, Fisco se publice junxit ; acceptaque a patronis potestate, tanta perpetrabat, ut vix posset a vicinis circumpositis sustineri. Accidit autem quadam vice, ut saltus montenses, ubi ad æstivandum

[1] Hier. c. 5. — [2] Greg. Tur. hist. Franc. l. IV. c. 26. — [3] Conc. Tur. II. c. 24.

[1] Conc. Tur. II. c. 25. — [2] Jo. XIII. — [3] Gregor. de glor. mart. l. II. c. 17.

oves abierant, circuımiret, atque pascuaria, quæ Fisco debebantur, inquireret. Cumque diversos spoliaret injuste, conspicit eminus greges, qui tunc sub nomine martyris Juliani tuebantur : ad quos levi cursu volans, tanquam lupus rapax diripit arietes. Conturbati atque exterriti pastores ovium, dicunt ei : Ne, quæsumus, contingas hos arietes, quia beati martyris Juliani dominio subjugati sunt. Quibus hæc ille irridens respondisse fertur : Putasne quia Julianus comedit arietes? Dehinc ipsis verberibus affectis, quæ voluit abstulit, ignorans miser, quod qui de domibus Sanctorum aliquid aufert, ipsis sanctis injuriam facit, ipso sic Domino protestante : Qui vos spernit, me spernit; et qui recipit justum, mercedem justi accipiet ». Sed ne immissa in sacrilegum ultio aliqua alia ex causa vel casu accidisse a quolibet fingi posset : delectus est ad supplicium locus et modus, ut vindicta divinitus illata fieret manifestior. Verum quomodo id acciderit, audi : subdit enim :

22. « Contigit autem, ut post dies multos, non religione, sed casu conferente, ad vicum Brivatensem diaconus properaret; projectusque humo ante sepulcrum martyris, mox a febre corripitur, et tanta vi caloris opprimitur, ut neque consurgere, neque puerum evocare posset. Famuli vero cum vidissent eum extra solitum plus procumbere, accedentes : Quid tu, inquiunt, in tanta diuturnitate deprimeris? non enim tibi tam longus mos erat orandi, aut devotio. Ferebant autem de eo, quod quandoquidem in Ecclesiam fuisset ingressus, parumper immurmurans, nec capite inclinato, regrediebatur. Tunc interpellantibus pueris, cum responsum reddere non valeret, ablatus manibus e loco, in cellam quæ erat proxima, lectulo collocatur. Igitur invalescente febre, proclamat se miserum incendi per martyrem. Et quod primo siluerat, admotis animæ judicii facibus, crimina confitetur; jactarique super se aquam voce qua poterat, deprecabatur. Delatis quoque in vasculo limphis, et in eum sæpe dejectis, tanquam de fornace, ita fumus egrediebatur e corpore. Interea miseri artus ceu combusti, in nigredinem convertuntur : unde tantus procedebat fœtor, ut vix de adstantibus posset aliquis tolerare. Innuens enim dehinc manu indicat se esse leviorem. Mox illis recedentibus, hic spiritum exhalavit. De quo haud dubium est qualem illic teneat locum, qui hinc cum tali discessit judicio ». Hæc Gregorius, occasione canonis Concilii Turonensis a nobis relata, quo Patres divinam ultionem adversus hujusmodi facinorosos implorandam esse putarunt. At quomodo et in ipsum regem pervadentem bona S. Martini dira vindicta secuta sit, dicemus inferius in ejus obitu. Sed de Turonensi Concilio hactenus.

23. *Concilium Lugdunense primum.* — Hoc eodem anno, qui pariter sextus numeratur Guntheramni Francorum regis, celebrata reperitur Synodus Lugdunensis, quæ prima earum quæ reperiuntur, dicta invenitur; cui interfuerunt episcopi quatuordecim, eorumque aliqui per legatos : statutique in eadem sex canones reperiuntur, quibus Ecclesiasticæ paci atque indemnitati consulitur, apposite quidem ob scandala a quibusdam malis episcopis tunc illata. Quænam autem ista fuerint, ex Gregorio Turonensi ita accipe[1] : « Contra Salonium, inquit, Sagittariumque episcopos tumultus exoritur : hi enim a S. Nicetio Lugdunensi episcopo educati, diaconatus officium sunt sortiti; hucusque tempore Salonius Ebredunensis urbis, Sagittariusque Vapingensis Ecclesiæ sacerdotes statuuntur. Sed assumpto episcopatu, in proprium relati arbitrium, cœperunt in pervasionibus, cædibus, homicidiis, adulteriis, diversisque in sceleribus insano furore grassari : ita ut quodam tempore celebrante Victore Tricassinorum episcopo solemnitatem natalitii sui, emissa cohorte, cum gladiis et sagittis irruerent super eum : venientesque sciderunt vestimenta ejus, ministros ceciderunt, vasa et omnia ad apparatum prandii auferentes, relinquentes episcopum cum grandi contumelia. Quod cum rex Guntheramnus comperisset, congregari Synodum ad urbem Lugdunensem jussit. Conjunctique episcopi cum patriarcha Nicetio beato, discussis causis, invenerunt eos de his sceleribus, de quibus accusabantur, valde convictos. Præceperuntque ut qui talia commiserant, episcopatus honore privarentur. At illi cum adhuc propitium sibi regem nossent, ad eum accedunt, deplorantes se injuste remotos; sibique tradi licentiam, ut ad papam Urbis Romanæ accedere debeant. Rex vero annuens petitionibus eorum, datis Epistolis, eos abire permisit ». Vigebat his etiam temporibus (uti semper viguit) usus ille a quovis Concilio ad Sedem Apostolicam appellandi : quod et hi fecisse noscuntur : de quibus pergit Gregorius hæc dicere :

24. « Qui accedentes, coram papa Joanne exponunt se nullius rationis existentibus causis, dimotos. Ille vero Epistolas ad regem dirigit, in quibus locis suis eosdem restitui jubet. Quod rex sine mora, castigatis prius illis verbis multis, implevit ». Videsne, lector, quantam reverentiam exhibuerint reges atque episcopi sententiæ Romani Pontificis, ut quamvis iidem videri potuissent injuste restituti esse, quos Synodus juste damnasset, parere tamen ipsi minime prætermiserint? « Sed nulla », subdit Gregorius, « quod est pejus, fuit emendatio subsecuta. Tamen Victoris episcopi pacem petierunt, traditis hominibus, quos in seditionem direxerant. Sed ille recordatus præcepti Dominici, non debere reddi inimicis mala pro bonis (malis), nihil his mali faciens, liberos abire permisit : unde in posterum a communione suspensus est, pro eo quod publice accusans, clam inimicis pepercisset absque consilio, quibus accusaverat, fratrum ». Hæc de his quæ spectant ad Concilium Lugdunense hoc anno tempore Joannis papæ celebratum. Porro de iisdem episcopis hæc superius idem Gregorius[2], dum agit de bello Longobardorum adversus Burgundiones :

[1] Greg. Tur. hist. Franc. l. v. c. 20. — [2] Greg. hist. l. iv. c. 37.

« Fueruntque in hoc prœlio Salonius et Sagittarius fratres atque episcopi, qui non cruce cœlesti muniti, sed galea atque lorica sæculari armati, multos manibus propriis (quod pejus est) interfecisse referuntur ». Hæc tunc primum sunt monstra cœpta videri, ut loricati episcopi militarent.

25. *Ariamirus filius et successor Theodomiri in Gallicia.* — Hoc anno Liubia rex Gothorum in Hispania, ipso regni sui anno tertio moritur : sicque Leuvigildus ejus germanus in collegam antea adscitus, solus universo potitur regno. Quo pariter anno defunctus Theodomirus Suevorum rex Catholicus, maximeque pius, filio Ariamiro, quem precibus S. Martini ex diuturno atque gravissimo morbo sanum acceperat, una cum pietate regnum pariter reliquit : de quo hic describenda putamus, quæ Gregorius Turonensis rudi licet stylo, veritatis tamen fulgore corusco posteris tradidit hisce verbis[1] : « Et quia Florentiani majoris memoriam fecimus; quid ab eo didicerim, nefas puto taceri. Tempore quodam causa legationis Galliciam adiit, neque ad Mironis regis præsentiam accedens negotia patefecit injuncta. Erat enim eo tempore Miro rex in civitate illa, in qua decessor ejus Basilicam S. Martini ædificaverat, sicut in libro primo hujus operis exposuimus. Ante hujus ædis porticum vitium camera extensa per traduces dependentibus uvis quasi picta vernabat. Sub hac enim erat semita, quæ ad sacras ædis valvas peditem deducebat. Cumque rex sub hac præteriens camera hoc templum adiret, dixit suis : Cavete ne contingatis unum ex his botrionibus, ne forte offensam sancti ejus incurratis : Omnia enim quæ in hoc habentur atrio, ipsi sacrata sunt.

[1] Greg. Turon. mirac. S. Martini, l. iv. c. 7.

26. « Hoc audiens unus puerorum, ait intra se : Utrum sint hæc huic sancto consecrata, annon, ignoro; unum scio, quia deliberatio animi mei est de his vesci. Et statim injecta manu, caudam botrionis cœpit incidere; protinusque dextera ejus adhærens cameræ, arente lacerto, diriguit. Erat autem mimus regis, qui ei per verba jocularia lætitiam erat solitus excitare : sed non eum adjuvit cachinnus aliquis, neque præstigium artis suæ; sed cogente dolore, voces dare cœpit, ac dicere : Succurrite, viri, misero; subvenite oppresso, relevate appensum, et S. antistitis Martini virtutem deprecamini : quia tali exitu crucior, tali plaga affligor, tali incisione disjungor. Egressus quoque rex, cum ea quæ acta fuerant didicisset, tanto furore contra puerum est accensus, ut ejus manum vellet incidere, si a suis prohibitus non fuisset. Dicentibus tamen præterea famulis : Noli, o rex, judicio Dei tuam adjungere ultionem, ne forte injuriam quam minaris puero, in te retorqueas. Tunc ille compunctus corde, ingressus Basilicam, prostratus coram sancto altari, cum lacrymis preces fudit ad Dominum, nec antea a pavimento surrexit, quam flumen oculorum hujus paginam delicti deleret. Quo a vinculo, quo nexus fuerat, absoluto, ac in Basilicam ingresso, rex elevatur e solo : et sic recipiens incolumem famulum, palatium repetivit. Testatur autem major præfatus, hoc se ab ipsius regis relatione, sicut actum narravimus, cognovisse ». Hucusque Gregorius. Hisce Deus miraculis recens credentem regem voluit admonuisse, quod non sine divina ultione peccant, qui vel minimum quippiam e rebus Ecclesiæ auferunt, quæ vel servientium usui, vel pauperum alimoniis sunt destinatæ. Quomodo autem idem rex paterno exemplo duo Concilia, Bracharense videlicet, atque Lucense congregavit; suo loco dicemus.

Anno periodi Græco-Romanæ 6063. — Anno Æræ Hispan. 608. — Jesu Christi 570. — Joannis III papæ 11. — Justini jun. imp. 6.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : v *post consulatum Justini jun. Aug.*, *solius* III, vel ut habet Marius, *anno* IV *cons. Justini jun. Aug. Indict.* III. Baronius num. 1 ait, in Constitutione Justini *de filiis liberarum*, quæ apud Julianum antecessorem legitur, hunc annum inscribi secundum postconsulatum ejusdem, quod verum est, sed mendum in numerum 2 irrepsit. Novella his verbis signatur : *Data kal. Mart. Constantinop. imp. D. N. PP. Aug. Justini anno* V, *Indict.* III *quæstor legi*, qui ut moris erat subscripsit : *Dat. kal. Mart. Constantinop. imp. D. N. Justino PP. Aug. anno* V *post consul. ejusdem D. N. ann.* II, ubi legendum, *anno* IV, ut observavit Baluzius in Notis ad Capitularia regum Francorum pag. 1255. Justinus enim, quemadmodum et Marius Aventi-

censis, modo loquendi Victoriano usus est, ut liquet ex alia Novella anno DLXVIII, n. 1 memorata.

2. *S. Apollinaris episc. Alexandrinus moritur.* — A num. 1 ad 9. Obitus *Apollinaris* Alexandrinæ Ecclesiæ episcopi pertinet ad annum superiorem; in Chronico enim Nicephori, et in Tabulis Theophani insertis *anni* XIX eidem attribuuntur, et ipse Theophanes in Chronico, anno Incarnat. secundum Alex. DLXII, kalendis Septemb. anni Christi DLXIX inchoato, loquitur de ordinatione *Joannis* Apollinaris successoris, cujus verba anno DLXXII, n. 10 in medium adducemus. Præterea ex initio et fine *Eulogii*, qui Joanni successit, patebit, *Apollinaris* mortem anno præcedenti contigisse. Quare quæ Baronius a num. 1 ad 9 de virtutibus sancti Apollinaris refert, ad annum superiorem revocanda.

3. *Patriarchæ titulus initio episc. Aquileiensi tributus ad significandam Metropolitæ dignitatem.* — A num. 9 ad 13. Marca in Dissert. *de Primatibus*, num. 20 et seqq. disserit de patriarchatu Aquileiensi, aitque episcopum Aquileiensem, licet nullos sub se metropolitas habuerit, appellatum esse patriarcham, eo quod reges Gothorum, episcopos regni Italici *patriarcharum* nomine ornarent, quemadmodum testatur Epistola Athalarici Italiæ regis ad Joannem papam apud Cassiodorum lib. 9 Epistolarum, Epistola XV. Quare *Elias* episcopus Aquileiensis, qui post aliquot annos ab excidio Gothorum in schisma delapsus est ob *Tria Capitula* una cum reliquis Istriæ provinciæ episcopis, liberum sibi existimavit, ejus nominis usum continuare, quod litteræ regiæ metropolitanis Italiæ Ecclesiis dederant, et quo usus fuerat *Paulinus* ejus decessor anno DLX, præcipue quod ejuscemodi titulus ad suam Autocephaliam, qua schismatis tempore potiebatur, multum conferret. Occupata ab imperatoribus Constantinopolitanis Istriæ et Venetiæ provinciæ parte maritima, episcopatus Aquileiensis sectus, et *Gradi*, quæ est maris Venetici insula, constitutus est *Candidianus* episcopus anno sexcentesimo quinto, Romanæ communioni et imperio adjunctus; qui patriarcha Gradensis, seu novæ Aquileiæ dictus est.

4. *Aquileiæ patriarcha nunc Utini moratur.* — Sopito tandem schismate, *Aquileiensis patriarcha* (qui aliquando Forojulii quoque resedit, unde dictus quoque *Forojuliensis*) nomen et locum suum retinuit, ea lege, ut *Gradensis* quoque dignitate sua non excideret ; quæ tandem translata est in civitatem Venetiarum, Nicolai V papæ beneficio anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo primo. Nihil ergo eximium in ea patriarchæ appellatione præter sonum verbi, quod metropolitanum significabat ex Gothorum Italicorum usu. Attamen temporis progressu, qui solo nomine a cæteris Italiæ metropolitanis differebant, honoris quoque privilegio tandem a Summis Pontificibus aucti sunt, ut præ cæteris Italiæ archiepiscopis primatus honore fruerentur. Quod privilegium *Leo VIII* Rodoaldo Aquileiensi concessit anno DCCCLXIV iis litteris, quas refert Joannes Candidus lib. 4. Hodie in modico oppido *Utini* consistit.

5. *Metropolita Gradensis dictus etiam patriarcha.* — Hanc prærogativam derivatam fuisse in Gradensem patriarcham probat Marca ex Epistola secunda Leonis noni; qui Dominicum Gradensem titulo patriarchæ ornat, et testatur, Romanorum Pontificum privilegiis decretum fuisse, *ut nova Aquileia totius Venetiæ et Istriæ caput et metropolis haberetur.* Dominicus ille Gradensis (qui missus erat a Gregorio VII cum litteris ad Michaelem imp. Constantinop. ad unitatem Ecclesiæ resarciendam anno ML, quique in eadem Pontificis Epistola lib. 1 Regesti, Epist. XVIII, patriarcha Venetiæ dicitur) scripsit ad Petrum Antiochenum episcopum Epistolam græcam, quæ habetur in Codice Ms. Bibliothecæ regiæ, in cujus inscriptione Gradensis et Aquileiensis Ecclesiæ patriarcham sese appellat, ac profitetur Ecclesiam suam a Marco Evangelista conditam, solamque a beato Petro intra Italiam patriarchicum nomen obtinuisse, ejusque episcopos in Synodo Romana dexteræ Summi Pontificis assidere solitos. *Dominico* rescripsit *Petrus Antiochenus*, ut legitur in eodem Ms. se nunquam legisse vel fando audivisse episcopum Aquileiæ, seu Venetiæ, appellari patriarcham; quinque tantum numero esse patriarchas in Ecclesiæ corpore, quod ab eis administratur, ad exemplum quinque corporis humani sensuum. Inter eos Antiochenum episcopum proprie dici patriarcham, Romanum vero et Alexandrinum nuncupari papas, Constantinopolitanum et Hierosolymitanum archiepiscopos. Sin autem Gradensis ex eo patriarcha dici velit, quod dexteræ beatissimi papæ assideat : id aliquo pacto ferri posse ; quoniam episcopi patres appellantur, et qui priorem locum post patriarchas in Synodis obtinent, exarchi, protothroni, et proedri vocantur : qua ratione patriarcha dici possit episcopus Venetiæ, quod in Synodo Romana primus sit a papa : ac si diceret quod antecedat patres et episcopos. De patriarchatu Aquileiensi legenda quæ habet Em. card. Norisius cap. 10, dissert. de quinta Synodo, ubi fuse et docte de eo agit.

6. *Concilium Turonense II.* — A num. 13 ad 23. In Concilio secundo Turonico legitur : « Euphronius Turonicæ civitatis episcopus has Constitutiones nostras relegi et subscripsi. Notavi sub die XV kalendas Decembris, anno VI regni Domini nostri Chariberti gloriosissimi regis ». Clotarius Chariberti Francorum regis pater, die X mensis Novembris anni DLXI adhuc in vivis erat, ut in ejus morte ostendi, ubi et eo anno eum demortuum vidimus. Quare Concilium II Turonense celebratum est die XVII mensis Novembris, vel anni DLXVI, vel insequentis. Extant ejus canones viginti septem, coactumque fuit ex solis ditionibus *Chariberti* regis, ut ex ejus Præfatione colligitur. Concilio subscripserunt episcopi novem, ex tribus provinciis Lugdunensibus, secunda, tertia et quarta : *Euphronii* Turonensis, *Prætextati* Rotomagensis, *Germani*

Parisiensis nomina leguntur in Tabulis Ecclesiasticis. Præterea Cenomanenses *Domnulum*, Rhedonenses *Victurium* seu Victorium, Nannetenses *Felicem*, et Carnotenses *Caletricum* colunt. Baronius usus est Codice hujus Concilii mendoso, cum asserat in eo non legi nomen *Euphronii,* qui tamen in recentibus Conciliorum editionibus primus subscriptus reperitur. Præterea scribit *Felicem* episcopum Bituricensem tertio loco subscripsisse; in eisdem vero editionibus *Felix* Nannetensis tertio loco subscribit, nec *Felix* Bituricensis huic Concilio interfuit; cum Bituriges *Guntramno regi* parerent non autem *Chariberto* ejus fratri, e cujus regno episcopi ad Turonense Concilium vocati sunt. Gregorius Turonensis lib. 10, cap. 102 asserit, piissimum hunc præsulem post mortem miraculis claruisse, et post annum fere XII ab ea corpus ejus repertum esse illæsum.

7. *Concilium Lugdunense II.* — Ad num. 23 et seqq. In Actis Concilii *Lugdunensis II* (1) nullus est temporis character, qui in anni, quo celebratum est notitiam nos ducere possit; cum tamen in collectione Conciliorum Gallicanorum ponatur sub *Nicetio* Lugdunensi episcopo coactum, et in vulgatis Conciliorum editionibus dicatur habitum anno VI *regni gloriosissimi Guntramni regis*, ad annum DLXVII revocandum videtur. In hoc Concilio, ex solis ditionibus *Guntramni* regis coacto conditi sunt canones sex: eique subscripsere sua, vel vicariorum manu episcopi XIV. Ex illis Tabulis Ecclesiasticis inscripti sunt *Nicetius* Lugdunensis, Agricola Cabillonensis, *Syagrius* Augustodunensis. Baronius hoc Concilium Lugdunense *primum* appellat, sed sæculo præcedenti de alio Concilio Lugdunensi locuti sumus.

8. *Theodomirus rex Suevorum moritur.* — Ad num. 25 et seq. Abbas Biclariensis ad annum IV Justini, qui est Leovegildi regis II, scribit: «In provincia Gallæciæ, Miro post Theodomirum Suevorum rex efficitur», ideoque anno DLXX, juxta Biclariensem collatum cum Concilio Bracarensi II, an. II regis Mironis, die prima mensis Junii anni Christi DLXXII celebrato, ut eo anno videbimus. Ex quo et liquet, *Mironem* anno DLXX post diem primam Junii regnare cœpisse; cum eo die anno DLXXII nondum tertium regni sui auspicatus fuerit. Isidorus in Chronico Suevorum asserit *Mironem* filium fuisse Theodomiri, qui ideo hoc anno mortuus est, ut recte Baronius habet, qui tamen perperam tradit, Mironem Ariamirum vocatum fuisse, ut in Concilio Lucensi II videbimus.

9. *Post Celsi patricii mortem Langobardi sæpe in Gallias irrupere.* — Marius Aventicensis ad annum IV consulatus Justini, Indict. III currentem scilicet, ait: « Hoc anno morbus validus cum profluvio ventris, et variola Italiam Galliamque valde afflixit; et animalia bubula per loca suprascripta maxime interierunt. Eo anno mortuus est Celsus patricius ». Quare cum Gregorius Turonensis, lib. 4, cap. 36, varias Langobardorum in Gallias irruptiones, post Celsi mortem, contigisse narret, eæ ad proximos annos, eos scilicet, qui *Sigiberti* Francorum regis mortem præcessere, pertinent. Nam, ut animadvertit Cointius anno DLXIX, num. 1, quæ eam mortem subsecutæ sunt, per annos distinguuntur a Gregorio Turonensi. Huic suffragatur Paulus diaconus, qui lib. 3, cap. 1 et seqq. loquens de bellis Gallos inter et Langobardos gestis, dicit, tunc *Amatum* et *Mummulum* provinciæ præfuisse: hi vero in administratione ejusdem provinciæ *Celso* successerant.

Hoc anno *Anastasius* episcopatu Antiocheno dejectus, ut anno DLXXII ostendam.

(1) Lugdunensem hanc Synodum, neque primam cum Baronio, nec secundam cum Pagio; sed tertiam Lugduuensem appellandam esse in Notis ad A. 517, 10 demonstravimus. MANSI.

JOANNIS ANNUS 12. — CHRISTI 571.

1. *Alboinus rex a Rosimunda uxore occiditur, quæ et ipsa cum complice Helmige veneno tollitur.* — Advenit annus Domini quingentesimus septuagesimus primus, quartæ Indictionis: quo Alboinus Longobardorum rex, ubi regnasset in Italia annos tres et menses sex, kal. Octobris moritur, cum

paulo ante Ticinensem civitatem per tres annos et amplius obsessam cœpisset. Quid autem tunc admiratione dignum acciderit, a Paulo diacono ita accipe [1] : « At vero Ticinensis civitas per tres annos et aliquot menses obsidionem perferens, tandem se Alboino tradidit et obsidentibus Longobardis. In quam cum Alboinus, per portam quæ dicitur sancti Joannis, ab orientali urbis parte introiret, equus ejus in portæ medio concidens, quamvis calcaribus stimulatus, quamvis hinc inde a Stratorio verberibus cæsus, non poterat elevari. Tunc quidam de Longobardis ita regem allocutus est : Memento, domine rex, quale votum vovisti : frange tam dirum votum, et ingredieris in urbem. Vere enim Christianus est populus in hac civitate. Siquidem Alboinus voverat, quod universum populum, qui se dedere noluerat, gladio exstingueret. Qui postquam tale votum disrumpens, veniam promisit; mox equo surgente civitatem ingressus, in sua promissione permansit. Tunc ad eum omnis populus in palatium, quod quondam rex Theodoricus construxerat, corruens post tantam miseriam, de spe jam fidens, cœpit animum ad meliora futura levare. Qui rex postquam in Italia tres annos et sex menses regnaverat, insidiis suæ conjugis peremptus est ». Quomodo autem id acciderit, pluribus ipse narrat his verbis [2] :

2. « Causa autem ejus interfectionis hujusmodi fuit. Cum in convivio ultra quam oportuerat, apud Veronam lætus resideret, cum poculo, quod de capite Chunimundi regis sui soceri fecerat, reginæ ad bibendum vinum dari præcepit, atque eam ut cum patre suo lætanter biberet, invitavit. Hoc ne cui videatur impossibile ; veritatem in Christo loquor : ego hoc poculum vidi in quodam die festo Ratchis principem, ut illud convivis suis ostentaret, manu tenentem. Igitur Rosimunda (id erat uxori Alboini regis nomen) ubi rem animadvertit, altum concipiens in corde dolorem, quem compescere non valens, mox in mariti necem, patris cædem vindicatura exarsit : consiliumque mox cum Helmige, qui regis scilpor, id est, armiger et collactaneus erat, ut regem interficeret iniit. Qui reginæ suasit, ut Peredeum, qui erat vir fortissimus, in hoc consilium adsisceret.

3. « Cum vero Peredeus reginæ suadenti tantum nefas consensum adhibere nollet; illa se noctu in lectulo suæ vestiariæ, cum qua Peredeus stupri consuetudinem habuerat, supposuit : ubi Peredeus inscius fraudis cum regina concubuit. Cumque illa, patrato jam scelere, ab eo quæreret quam se esse existimaret : et ipse nomen suæ amicæ, quam esse putabat, nominasset, regina subjunxit : Nequaquam est ut putas, sed ego Rosimunda sum. Certe nunc, Peredee, rem talem perpetrasti, quod aut tu Alboinum interficies, aut ipse te suo gladio exstinguet. Tunc ille intellexit malum quod fecit : et quod sponte noluerat, tali modo in regis necem coactus assensit. Tunc Rosimunda, dum se Alboinus in meridie sopori dedisset, magnum in palatio silentium fieri præcipiens, omnia alia arma subtrahens, spatham illius ad lectuli caput, ne tolli aut evaginari posset, fortiter colligavit, et juxta consilium initum Peredeum et Helmigem (Amechildem) interfectores, omni bestia crudelior, introduxit. Alboinus subito de sopore experrectus, malum quod imminebat intelligens, manum citius ad spatham porrexit, quam strictius ligatam cum trahere non valeret, apprehenso scabello suppedaneo, se per aliquod tempus defendit. Sed heu, proh dolor ! vir bellicosissimus et summæ audaciæ, nihil contra hostem prævalens, quasi unus de inermibus interfectus est, uniusque muliercula consilio periit, qui per tot hostium strages in bello fortunatissimus extitit ». Hinc finis regis Longobardorum, qui invasit Italiam, et tot malorum, quæ sunt subsecuta, primus extitit auctor. Subdit vero Paulus diaconus de fuga Rosimundæ ad Romanos Ravennam, cum Helmige, simulque cum Longobardorum regis thesauro. Sed quæ utrumque sint consecuta mala Rosimundam et Helmigem, ab eodem sic breviter accipe :

4. « Tunc Longinus præfectus (erat is missus ab imperatore exarchus, morabaturque Ravennæ) suadere cœpit Rosimundæ, ut Helmigem interficeret, et ipsius se nuptiis copularet. Illa ut erat ad omnem nequitiam facilis, cum affectaret Ravennatium domina fieri, ad tantum facinus perpetrandum assensum præbuit : atque dum Helmigis se in balneo abluerat, egredienti mortis poculum, quod salutare asseruit, propinavit. Ille ubi sensit se mortis poculum bibisse, Rosimundam (evaginato gladio super eam) quod reliquum erat bibere coegit. Sicque omnipotentis Dei judicio regis interfectores nequissimi uno momento perierunt ». Hucusque Paulus : quibus vidisti repræsentatam de rege atque regina tragœdiam : ita plane agente Deo vindice, ut qui innoxios populos crudeli cæde depascerent, in seipsos suam ipsorum sævitiam retorquerent. Successit post Alboinum Clephis rex, tenuitque regnum annum unum et menses quinque. Corrigendus vero textus Gregorii Turonensis esse videtur, ubi præter omnium sententiam Alboinum regnasse in Italia tradit annos septem : ab ipsa enim Gregorii papæ sententia de tempore adventus Longobardorum discrepare cognoscitur, quam duabus ipsius testatam Epistolis superius proposuimus.

5. Sed de propagatione Longobardorum in Italia regni, divinum admirare consilium, quod manifeste declararunt eventa : Deum permisisse ejusmodi feros Barbaros potiri Italia, ut ejus dominio Orientales exueret imperatores quibusvis Barbaris adversus Romanos truciores ; sicque tandem fieret ut excussa Græcorum tyrannide, et vindicata a Francis cum Urbe Italia, eadem magna ex parte cederet Romano Pontifici : ita suaviter Deo ex more cuncta disponente, qui semper majores Ecclesiæ clades majoribus consuevit compensare pro-

[1] Paul. diac. de Gest. Longobard. l. II. c. 13. — [2] Ibid. c. 14.

ventibus, sicut et Ecclesiæ ipsius nomine cognoscitur occinuisse Propheta, dum ait[1]: « In tribulatione dilatasti mihi ». Cum et consilium illud Græcorum evanuit, quo deprimere Romanam Ecclesiam diutius laborarunt, reddita illa magis magisque ex ipsorum cladibus ampliore.

[1] Psal. IV.

Anno periodi Græco-Romanæ 6064. — Anno Æræ Hispan. 609. — Jesu Christi 571. — Joannis III papæ 12. — Justini jun. imp. 7.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : VI *post consul. Justini jun. Aug. solius* IV, a Mario vero Aventicensi : *Anno* V *consul. Justini Jun. Aug. Indict.* IV.

2. *Alboinus Langobardorum rex occiditur.* — Ad num. 1 et seqq. Paulus diaconus lib. 2, cap. 13, de Alboino Langobardorum rege ait : « Postquam in Italia tres annos et sex menses regnaverat, insidiis suæ conjugis peremptus est ». Quibus verbis motus Baronius eam cædem hoc anno recitat, additque eam accidisse kalendis Octob., quia scilicet *Alboinus* initio Aprilis Pannoniam reliquit. Verum non solum Marius eam in annum sequentem differt, sicuti et abbas Biclariensis, qui regnum Justini ab an. DLXVI incipiens tradit eum anno VII Justini occisum esse ; sed etiam Sigebertus et Hermannus Contractus in Chronicis Alboino annos sex assignant, ejusque cædem in annum Christi DLXXIV conferunt, quibus omnino adhærendum. Sigonius lib. 1 de regno Italiæ existimat, Paulum tres annos illos deducere a victoria Mediolanensi anno DLXX reportata. Verum Hermannus citatus in fusiori Chronico ad annum DLXXI Pauli mentem nos edocet, aitque *Alboinum* Papiam occupasse, et sedem regni, ibi statuentem « III annos et VI menses in Italia regnasse », usque sc. ad annum DLXXIV. Quare Pauli mentem recte assecutus est. *Alboinus* a Rosimunda secunda uxore occisus est, ut narrat Baronius ex Paulo. Quare *Chlotsinda* prior ejus uxor, quæ inter Arianos vixit Catholica, jam demortua fuerat. Hæc unicam *Alboino* filiam peperit, nomine *Albisindam*, cujus meminit Paulus lib. 1, cap. 18, et lib. 2, capp. 15 et 16 (1).

3. *Italia per annos* VII *a Langobardis afflicta.* — Ait Baronius corrigendum videri textum Gregorii Turonensis, qui, præter omnium sententiam, *Alboinum* regnasse in Italia annos septem tradat. Verum Turonensis lib. 4, cap. 35, asserit, tantum Langobardos Italiam pervagatos esse, *maxime per septem annos*, et spoliasse Ecclesias, ac sacerdotes interfecisse, et loquitur de iis, quæ Alboino et Clepho, ejus successore, jam exstinctis acciderunt, uti etiam Paulus diaconus, qui iisdem fere utitur verbis, ut anno DLXXIII patebit. « Clephus », ut habet Paulus lib. 2, cap. 31, « multos Romanorum viros potentes, alios gladio exstinxit, alios ab Italia exturbavit ».

4. *Joannes fit episc. Hierosolymitanus.* — *Macarius* hujus nominis II, patriarcha Hierosolymitanus, hoc circiter anno vita functus est, ut liquet ex iis, quæ in morte Joannis ejus successoris dicemus. Baronius quidem initium *Joannis* anno DLXI, num. 1, ante decennium scilicet, constituit. Verum cum Evagrius, Macario in sedem Hierosolymitanam restituto, Justinianum emisisse edictum de Incorruptibilitate corporis Christi asserat, et edictum illud initio anni DLXV datum sit, Baronii opinio subsistere non potest.

5. *Initium belli vicennalis Persas inter et Ro-*

(1) Alboinus neci traditus est jussu Rosimundæ uxoris suæ IV kalendas Julii juxta Agnellum in Pontificali Ravennat. fol. 124 ad Vitam S. Petri senioris. Id vero accidisse ait anno Justini II sexto. Perbelle hæc cum nostra chronologia quadrant ; cum enim nos anno DLXVI cœpisse Justinum demonstraverimus ; hinc sequitur annum ejus sextum anno DLXXI cœpisse ac aliquam anni DLXXII partem occupasse, ut proinde die IV kalendas Julii annus sextus Justini adhuc ageretur, adeoque et recte a Mario et abbate Biclarensi obitum Alboini cum anno DLXXII compositum fuisse. Unde vero cœperint anni tres et menses sex regni Alboini in Italia definire operosum est. Nec enim cum Pagio a capta Papia exordium illud duci posse, censeo. Si enim tribus annis et mensibus aliquot obsidio illa duravit ; et si cœpisse statuamus statim ab ingressu Longobordorum in Italiam (qui in annum DLXVIII incidit mense Aprilis) tres anni et menses aliquot ad annum DLXXI et semis circiter nos redigunt. His si addas tres annos et sex menses regni Alboini, conficies annum DLXXV circiter. Juxta hanc supputationem Alboinus decessisse oportet non anno DLXXIV, ut Pagius censet, sed anno DLXXV, quod nemo admittit. Censeo igitur tres illos annos exordiendos paulo post ingressum Longobardorum in Italiam, quando forte Papia obsideri cœpta est ; nam tunc facili supputatione ad annum DLXXII, IV kalendas Julii deducemur. Nec est cur cum Bacchinio in Dissertatione ad Agnellum, obsidionem Papiæ nonnisi anno DLXIX Septembri mense cœptam reputemus ; nam textus Pauli diaconi, unde id eruit Bacchinius, commode explicatur tempore illo perseverasse quidem Ticinensem obsidionem ; non vero tunc cœpisse (nam si tunc cœpisset, omnis nostra supputatio corruit, cum Alboinus in palatio, Papiensi urbe jam capta, post tricennalem et mensium aliquot obsidionem interfectus fuerit). Paulus enim lib. 2, cap. 25, ait Alboinum ingressum fuisse Liguriam III nonas Septembris, Indictione tertia ; cap. vero 26 scribit : « Ticinensis eo tempore civitas ultra tres annos obsidionem perferens se fortiter continuit. MANSI.

manos. — Cœptum hoc anno bellum *Persicum*, quod Theophylactus lib. 3, cap. 8, *annos viginti* durasse testatur, quodque anno DXCI finem accepisse videbimus; ex quo liquet, ejus initium in præsentem Christi annum competere. Præterea Evagrius, qui hoc tempore vivebat, lib. 5, cap. 7, docet, bellum Romanos inter et Persas exortum esse, quod *Persarmenii* Romanis se tradidissent *Gregorii Pontificatus anno primo.* Est hic Gregorius ille, qui in locum Anastasii anno superiori episcopatu Antiocheno dejecti, a Justino imp. substitutus est, ut infra videbimus. Quare episcopatus ejus annus primus hoc Christi anno currebat. Tertio, Theophylactus lib. 3, cap. 9, scribit : « Is (scilicet Justinus) dum septimum imperat annum, Romani ejus imitati levitatem, fœdus minime sanatum et intemeratum habent; unde pacifica illa felicitate distracta et dirupta, bellum inter Romanos atque Persas introductum est, etc. Fœdus autem inter hasce duas gentes in annos quinquaginta susceptum et confirmatum (anno sc. DLXI, ut ibidem ostendi) magna imperatoris stultitia dirupit atque corrupit ». Ostendit postea Theophylactus hujus belli causam in Romanos, qui fœdera transgressi essent, refundendam.

6. *Ob quas rationes pax rupta.* — Quarto, Theophanes anno Incarnat. secundum Alexandrinos DLXIII, qui kalend. Septemb. superioris Christi anni inchoatur, ait : « Hoc anno ruptis Romanos inter et Persas pacis fœderibus Persicum rursus renovatum est bellum, missorum videlicet ab Homeritis Indis ad Romanos legatorum invidia; ac insuper quod Julianum magistrianum (id est, agentem in rebus) ab Alexandria per Nilum fluvium et Indicum mare cum Sacris ad Aretham regem Æthiopum misisset imperator. Legatum cum ingenti gaudio rex Arethas excepit, ceu qui Romanorum imperatoris amicitiam desideraret ». Addit Theophanes : « Extitit etiam alia, quæ Chosroen turbavit, molestia. Per id tempus, Unni, quos Turcos nuncupamus, per Alanorum terras legationem ad Justinum destinant (de qua legatione egimus anno DLXVI, num. 6); ea de re Chosroes in metum adductus, Armeniorum adversus se rebellionem ementitus, eorum etiam ad Justinum defectionem prætexebat, et transreddi sibi postulabat. Quingentas insuper auri libras Romanorum imperatore pendere solito, ut vicina Barbaris castella custodirent Persæ, ne ex Barbarorum locis irrumpentes alterutri imperio perniciem inferrent; quare omnibus utriusque impensis loca quæque munita servabantur in utriusque limitibus. Justinus pactum hujusmodi rescindendum censuit; Romanos Persis tributa pendere indecorum ratus. Eaque magni illius Romanos inter ac Persas belli occasio extitit. Quamobrem Justinus Martinum patricium cognatum suum Orientis militiæ magistrum renuntians in expeditionem contra Persas misit ».

7. *Prima adversus Persas expeditio anno tantum sequenti suscepta.* — Verum non *Martinus*, ut perperam Theophanes habet, sed *Marcianus*, magister Orientalis militiæ, genere imperatori conjunctus, adversus Persas missus est, ut docent Evagrius lib. 5, cap. 8, et Theophanes Byzantius in Excerptis Photii, qui ait : « Marcianus Justini imperatoris patruelis, Orientis dux jam renuntiatus, in expeditionem adversus Chosroen, octavo imperii Justini anno missus est ». Denique Theophylactus lib. 3, cap. 10, postquam pacem anno VII Justini ruptam fuisse affirmavit, inquit : « Violata igitur pace, ac fœdere utrinque conculcato, Justinus Marcianum patricium genere, ac propemodum de familia imperatoria, virum excellenti fama ad exercitum gubernandum in Orientem destinat. Marcianus transito Euphrate, cum in regionem Osrhoenam, marcente ac senescente jam æstate, venisset, Barbarique de bello nihil cogitarent, tribus millibus de exercitu separatis, eos in Arzanenam, quæ dicitur, regionem immittit. Quorum improvisa irruptione, insanisque deprædationibus, depopulationibus male tunc Persidi factum est. Justini imp. anno sequenti, etc. » Hæc itaque prima expeditio ad æstatem anni sequentis pertinet, et de ea non loquitur Theophanes Byzantius; cum bellum ab anno VIII Justini inchoare se indicet. Baronius bellum Persicum tardius exorsus est, ut ex dicendis constabit.

8. *Lues in Gallia et in Italia sævit.* — Marius ad annum V consulatus Justini ac Indictionem IV, præsentem scilicet Christi, ait : « Infanda infirmitas atque glandula, cujus nomen est pustula, innumerabilem populum devastavit in suprascriptis regionibus », id est, in Gallia et Italia, ut ex dictis anno superiori liquet. Lue illa inguinaria sæviente laborarunt præcipue *Arverni*, quorum calamitatem multa signa præcessisse narrat Turonensis lib. 4, cap. 31, inter quæ fuit cometes quidam, qui *per annum integrum apparuit* super regionem illam. Meminit et hujus luis Gregorius in Vitis Patrum cap. 9, et lib. 2 de Gloria Martyrum, cap. 45. Evagrius lib. 5, cap. 8, loquens de bello Persico ait : « Multa tunc visa sunt prodigia quibus mala, quæ eventura erant, indicabantur. Nos tamen initio belli, vitulum vidimus recens natum, et ex cujus cervice capita duo prominebant ». Verum signa, quæ in Oriente apparent, sæpe in Occidente non visuntur, et vice versa.

JOANNIS ANNUS 13. — CHRISTI 572.

1. *De Joannis papæ obitu, sub quo floruit Constantius episcopus Aquinas, deque ejus rebus gestis et scriptis.* — Quingentesimus ac septuagesimus secundus Domini annus quintæ Indictionis adest : quo Joannes papa, ubi sedisset annos tredecim minus diebus quatuordecim, moritur tertio idus Julii, ut ex Anastasio admonemur, qui de eodem hæc habet : « Hic ampliavit et restauravit cœmeteria sanctorum martyrum. Hic constituit, ut oblationes, et amulæ vel luminaria in eadem cœmeteria per omnes Dominicas de Lateranis ministrarentur. Hic perfecit Ecclesiam sanctorum Philippi et Jacobi, et dedicavit eam ». Et in fine : « Eodem tempore Joannes papa et ipse mortuus est, et sepultus est in Basilica S. Petri Apostoli tertio idus Julias. Hic fecit ordinationes duas per mensem Decembrem, presbyteros triginta octo, diacones tredecim, episcopos per diversa loca numero sexaginta et unum. Cessavit episcopatus ejus menses decem, dies tres ». Hæc Anastasius. De subrogatione igitur successoris agemus suo loco anno sequenti. Extat ejusdem Joannis Epistola respondentis ad consultationem archiepiscopi Viennensis; cujus datæ cum non sit certus annus, ut suo loco collocari potuisset, hic illam ponemus : sic enim se habet [1] :

« Joannes episcopus, Eoaldo Viennensi archiepiscopo.

« De officiis missarum, de quibus in litteris vestris requisistis, sciat charitas vestra, quia varie apud diversas Ecclesias fiant : aliter enim Alexandrina Ecclesia, aliter Hierosolymitana, aliter Ephesina, aliter Romana facit, cujus morem et instituta debet servare Ecclesia tua, quæ fundamentum sancti habitus ab illa sumpsit. Venerabilis (venerandi) pallii usum per sanctum presbyterum vestrum Felicem tibi destinavimus, nolentes te privari antiquo B. Petri munere : simul mittentes de capillis S. Pauli, ut esset Ecclesiæ vestræ illius intercessione solatium, per cujus discipulum suscepit primum religionis honorem ». Et alia manu : « Benedictio Apostolorum vos ab imbre malignorum custodiat ».

2. Ad hæc tempora ejusdem Joannis Romani Pontificis, antequam tamen Longobardi irrumperent in Italiam, Constantius episcopus Aquinas, qui vivente adhuc S. Benedicto jam sedere cœperat, defunctus est, ut testatur S. Gregorius, qui et ipsius ex hac vita ad Deum transitum refert his verbis [1] : « Vir quoque venerabilis vitæ Constantius Aquinæ civitatis episcopus fuit, qui nuper prædecessoris mei tempore beatæ memoriæ Joannis papæ defunctus est. Hunc prophetiæ habuisse spiritum, multi testantur. Cujus inter multa hoc ferunt religiosi veracesque viri, qui præsentes fuerunt, quod in die obitus sui cum a circumstantibus civibus, utpote discessurus, pater tam amabilis amarissime plangeretur; eum flendo requisierunt, dicentes : Quem post te patrem habebimus? Quibus ipse pater per prophetiæ spiritum respondit, dicens : Post Constantium mulionem, post mulionem fullonem. O tu Aquina, et hos habes. Quibus prophetiæ verbis editis vitæ spiritum exhalavit extremum. Quo defuncto, ejus Ecclesiæ pastoralem suscepit curam Andreas diaconus illius; qui quondam in stabulis itinerum cursum servaverat equorum. Atque hoc ex hac vita subducto, ad episcopatus ordinem Jovinus accersitus est, qui in eadem civitate fullo fuerat. Quo adhuc superstite, ita cuncti habitatores civitatis illius et Barbarorum gladiis et pestilentiæ immanitate vastati sunt, ut post mortem illius nec quis episcopus fieret, inveniri potuisset. Sic itaque completa est viri Dei sententia, quatenus post discessum duorum se sequentium, ejus Ecclesiæ pastorem minime haberet ». Hucusque Gregorius : quæ quidem cum sub Joanne papa contigisse dicat, nec quoto ejus Pontificatus anno sint facta referat, hic ad finem rerum gestarum ejusdem Pontificis ex more voluimus collocasse cum reliquis aliis quæ certo anno minime definita reperiuntur. Porro ex his etiam infelicem Italiæ statum hujus temporis

[1] Bibl. Floriac. edit. a Jo. a Bosco Cœl. par. ult. pag. 40.

[1] Greg. dialog. l. III. c. 8.

possumus intelligere, cum desolarentur penitus tum ob bella, tum etiam ob pestem integræ civitates. Quod rursus ad Constantium ipsum spectat, ejusdem nominis et civitatis diximus in Notis [1] reperiri episcopum qui sub Hilaro papa claruit, et pervenit ad Symmachi tempora, ut Concilia Romana sub iisdem Pontificibus celebrata testantur : licet priorem illum alicubi non Constantium, sed Constantinum appellatum invenerimus.

3. Ut autem ad postremum de scriptis ejusdem Joannis Pontificis nomine editis agamus : fertur ejus Epistola ad universos episcopos Germaniæ et Galliæ adversus chorepiscopos, qui sibi quæ essent episcoporum usurparent : data habetur eadem sub consulatu Justini sexto cum Narsete, quo designatur iste ipse præsens annus, si annis singulis eum gessisse dixerimus consulatum. Etenim quem anno tertio consulem secundo fuisse constat ex recitata superius ejus Constitutione, utique hoc sui imperii anno septimo, et non ante oportuit gessisse sextum consulatum. Verum dum decimo quarto kalendas Augusti eadem data reperitur Epistola, utique nonnisi ad tempus post obitum Joannis referri potest; adeo ut imposturæ argui facile possit : quæ et non ex his tantum, sed et aliis signis convincitur non esse Joannis, sed ex suppositis mercibus Mercatoris. Etenim nomen chorepiscoporum, de quorum munere integra est Epistola illa scripta, in Galliis sive in Germania penitus erat abolitum. Consule cuncta Gallicana Concilia his temporibus celebrata, et nullam de chorepiscopis invenies mentionem. Sed quod eadem Epistola contineat de Lino et Cleto Romanis Pontificibus, quod non fuerint revera Romani Pontifices, sed chorepiscopi tantum, est plane ab omni antiquitate et veritate historiæ alienum. Sunt præterea alia signa quæ vultum exprimant Mercatoris, sive potius subdoli venditoris. Sed de his satis.

4. *Charibertus Francorum rex excommunicatus moritur.* — Hoc pariter anno defunctus est Charibertus Francorum rex, qui regnabat Parisiis, cum tenuisset regnum annos octo : sed quæ ejus obitum scitu digna præcesserint in testimonium judicii magni Dei, hic recensenda putamus. Gregorius igitur, qui his temporibus vivebat, hæc in primis de ipso habet [2] : « Videtur non silendum, qualiter vir beatus Martinus præsidia famulis ad res suas defendendas quaqua jubet, accommodat. Charibertus rex cum exosis clericis Ecclesias Dei negligeret, despectisque sacerdotibus magis in luxuriam declinasset; ingestum est ejus auribus, locum quemdam, quem Basilica S. Martini diuturno tempore retinebat, sisti suo juri reddique debere : loco autem illi Navicellis nomen prisca vetustas indiderat. Qui accepto iniquo consilio, pueros velociter misit, qui Remiculam illam in suo dominio subjugarent. Cumque hæc recte possidens videretur habere, jussit in locum illum stabularios cum equitibus dirigi, ibique sine æquitatis ordine præcepit equos ali. Accedentes ergo pueri fœnum, quod coacervatum fuerat, accipiunt in equorum expensas. Cumque injunctum studiose ageretur servitium, atque equi appositum fœnum cœpissent expendere; corripiuntur rabie : et frementes adinvicem, disruptis loris, per plana prosiliunt, et in fugam vertuntur : et sic male dispersi alii excæcantur, alii rupibus præcipitantur, alii se sepibus ingerentes palorum acuminibus transfodiuntur. Tandem stabularii, iram Dei intelligentes paucos extra terminum loci, quos assequi potuerunt, expellunt, sanosque recipiunt, nuntiantes regi rem illam injustissime detineri. Et ideo hæc cum fuissent perpessi, dixerunt : Dimitte eam, et erit pax tibi.

5. « Qui furore repletus, sic dixisse fertur : Sive juste sive injuste reddi debeat, regnante me hanc Basilicam non habebit. Qui protinus divina jussione transitum accipiens, quievit. Adveniente autem gloriosissimo Sigeberto rege in ejus regnum, ad suggestionem beati Euphronii episcopi hoc in domo sancti Martini restituit, quod usque adhuc ab ejus Basilica possidetur. Audite hæc omnes potestatem habentes : sic vestite alios, ut alios non spolietis : hoc adjungite vestris divitiis, ut damna non inferatis Ecclesiis. Vindex est enim Deus velociter servorum suorum. Et ideo monemus, ut qui de potestatibus hæc legerit, non irascatur, nam si irascitur, de se fatebitur dictum ». Hucusque Gregorius, piam ingerens monitionem legenti.

6. Quomodo autem idem S. Euphronius Turonensis episcopus ejusdem regis obitum prophetico spiritu præsensit, idem auctor alibi narrat his verbis [1] : « Ipse quoque Pontifex cum a multis crebrius urgeretur, ut ad occursum Chariberti regis deberet accedere : et innectens moras ire differret; tandem commotus a suis, ait : Ite, præparate iter, ut eamus ad occursum regis, quem visuri non sumus. Igitur imponentes plaustris necessaria, et caballis ad iter præparatis, jamque in hoc stante ratione, ut deberet viam incedere, ait : Revertantur plaustra, laxentur equi; non modo hoc iter incedimus. Dicentibus autem suis, quæ esset hæc levitas, ut quæ tam instanter parari jusserat, tam facile deturbaret, ait secretius : Princeps ad quem nos ire compellitis, obiit; nec viventem, si abierimus, inveniemus. Stupefacti audientes, diem notant, et sancti verba taciti servant. Advenientibus autem ab urbe Parisiaca hominibus, ea hora regem transiisse nuntiant, qua sacerdos plaustra de itinere jusserat revocari ». Hæc de Euphronii prædictione Gregorius ejus in episcopatu successor.

7. *De Theodigilde regis concubina et alia ejusdem nominis regina sanctissima.* — Verum eumdem Charibertum decessisse excommunicatum a sancto Germano Parisiorum episcopo ob incestum conjugium (quod dictum est superius) idem auctor

[1] Not. in Rom. Martyrol. die 1. Sept. O. — [2] Greg. Turon. de mirac. S. Martini, l. 1. c. 29.

[1] Greg. de Glor. confess. c. 19.

affirmat : et quæ post obitum de Theodigilde regina secuta sint, ita narrat [1] : « Nec multo post illatam excommunicationem a sancto Germano, et ipse rex post eam decessit. Cujus post obitum, Theodigildis una reginarum ejus nuntios ad Guntheramnum regem dirigit, se ultro offerens matrimonio ejus. Quibus rex hoc reddidit responsum : Accedere ad me ei non pigeat cum thesauris suis : ego enim accipiam eam, faciamque magnam in populis, ut scilicet majore mecum honore, quam cum germano meo, qui nuper defunctus est, potiatur. At illa gavisa, collectis omnibus, ad eum profecta est. Quod cernens rex, ait : Rectius est enim, ut hi thesauri apud me habeantur, quam apud hanc, quæ indigne germani mei torum adivit. Tunc ablatis multis, paucis relictis, Arelatensi eam monasterio destinavit. Hæc vero ægre acquiescens jejuniis ac vigiliis affici, per occultos nuntios Gothum quemdam adivit, promittens, si se in Hispanias deductam conjugio copularet, quod cum thesauris suis de monasterio egrediens, libenti eum animo sequeretur. Quod ille nihil dubitans, rem promisit. Cumque hæc collectis rebus, factisque involucris, e cœnobio pararet egredi ; anticipavit voluntatem ejus industria abbatissæ, deprehensaque fraude, eam graviter cæsam custodiæ mancipari præcepit, in qua usque ad exitum vitæ præsentis non mediocribus attrita passionibus perduravit ». Hucusque Gregorius.

8. Porro licet nomine eamdem, diversam plane moribus atque genere Theodigildem aliam, sive Theodichildem itidem reginam laudat Venantius Fortunatus : licet errore librariorum in carminis inscriptione loco Theodigildis reginæ, inditum sit nomen Theodigildi regis : de femina namque, non de viro illa fuisse scripta, his plane haud obscure declarat versibus dicens [2] :

Femineum sexum quantum præcedis honore,
Tantum alias superas et pietatis ope.
Si novus adveniat, recipis sic mente benigna,
Ac si servitiis jam placuisset avis.
Pauperibus fessis tua dextera seminat escas,
Ut segetes fructu fertiliore metas.
Unde fovens inopes semper satiata manebis :
Ut quem sumit egens, sit tuus ille cibus.
Pervenit ad Christum, quicquid largiris egeno :
Etsi nemo videt, non peritura manent.
Cum venit extremus finis concludere mundum,
Omnia dum pereunt, tu meliora petis :
Ecclesiæ sacræ, te dispensante, novantur :
Ipsa domum Christi condis (concidis), et ille tuam.
Tu fabricas illi terris, dabit ille supernis :
Commutas in melius sic habitura polos.
Stat sine fraude tuum quod mittis ad astra talentum :
Quas bene dispergis, has tibi condis opes.
Quæ Domino vivis summo, non perdis honores,
Regna tenes terris, regna tenenda polis.
Sit modo longa salus pro munere plebis in urbe,
Felix quæ meritis, luce perennis eris.

Hactenus Fortunatus de Theodigilde regina tunc vivente. Porro longe diversam hanc esse a conjuge Chariberti, de qua nuper egimus, non mores tantum valde dissimiles significant, sed et genus : illam enim Opilionis filiam fuisse, idem qui supra Gregorius tradit [1] ; quam vero Fortunatus laudat, idem docet regali genere, patreque rege natam : nam ita de ipsa exorditur :

Inclyta progenies regali stirpe coruscans,
Cui celsum a proavis nomen origo dedit :
Currit in orbe volans generis nova gloria vestri,
Et simul hinc frater personat, inde pater. Etc.

Rursum vero cum dicat de illa Gregorius, nullius ipsam matrem fuisse filii (nam quem unicum aliquando genuerat, mox, inquit, ut processit ex alvo, delatus est ad sepulcrum) istam e contrario fecundam fuisse, idem Fortunatus his versibus significat, quibus ait :

Mens veneranda, decens, sollers, pia, chara, benigna
Cum sis prole potens, gratia major adest.

Hæc idcirco ad discriminationem alterius ab altera dicta voluimus, ne quis post laudes ab eodem Fortunato tributas Chariberto regi legens præconia Theodigildis reginæ, existimet eam fuisse ipsius conjugem.

9. Mentio est etiam de eadem Theodigilde apud eumdem Gregorium in commentario de Gloria confessorum [2], ubi pro Theodigilde, Theodichildis scripta habetur, sicut et in Epitaphio ipsius ab eodem Venantio [3] Fortunato conscripto, ubi inter alia de ejus nobilitate atque pariter pietate :

Cui frater, genitor, conjux, avus, atque priores,
Culmine succiduo regius ordo fuit :
Orphanus, exul, egens, viduæ, nudæque jacentes
Matrem, escam, tegmen hic sepelisse dolent.

Diem vero obiisse senem annorum ætatis septuaginta quinque, postremo versu docet, cum ait :

Actibus his instans terrena in luce redacta,
Ter quinto lustro vixit in orbe decus.

Hactenus Fortunatus : qui etsi laudasse legitur Charibertum regem, quem infami exitu diem extremum clausisse vidimus ; non eum post mortem, sed cum regnare cœpit, laudasse cognoscitur : quas laudes et Nero commeruisse potuit, qui primo triennio optime imperii habenas moderatus est. Sed de Theodigilde, atque de rebus Gallicis hactenus : jam ad Hispanicas transeamus.

10. *Bracharense et Lucense secundum Concilium.* — Hoc ipso anno, mense Decembri celebrata est Synodus posterior Bracharensis, anno secundo Ariamiri regis Suevorum, ut ejus Acta sui exordio declarant his verbis : « Regnante Domino Jesu Christo, currente Æra sexcentesima decima, die

[1] Greg. Turon. hist. Franc. l. IV. c. 26. — [2] Venant. carm. l. VI.

[1] Greg. hist. Franc. l. IV. c. 26. — [2] Greg. de gloria confess. c. 41. — [3] Fortun. carm. l. IV.

decimo octavo kalendarum Januariarum, cum Galliciæ episcopi tam ex Bracharensi, quam ex Lucensi Synodo cum suis metropolitanis præcepto præfati gloriosissimi regis simul in metropolitana Bracharensi Ecclesia convenissent, id est, Martinus, Nitigius (Nitigisius, Nigetius), etc. » Omnes numero duodecim. Statuti sunt autem canones decem ad Ecclesiasticam disciplinam spectantes : extant ipsi quidem ab ipso Martino metropolitano canonum collectore summa industria elaborati, quos tu consulas. Porro eadem Æra sexcentesima decima, qui cum metropolitano suo Nitigio ad propria reversi sunt episcopi, Luci habuere conventum, in quo de eadem secunda Synodo Brachari habita mentio facta est. De his locuples testis est vetus Constitutio ejusdem regis hac pariter Æra data, vindicata autem in lucem ex abditis Ecclesiasticis tabulis ab Ambrosio, quo nomine plurimum ei debent Hispaniæ, omnesque simul rerum antiquarum studiosi. Recitat ipse quæ in ejusdem regis Constitutionis habentur exordio verbis istis[1] :

11. « Deo omnipotenti trino et uno et vero Patri et Filio et Spiritui sancto, qui sua sapientia ineffabili in Deitate perfecta ex arce summa quæcumque sunt tam præsentia quam futura inspicit, ut præscius ordinat, atque disponit ut dominus. Ipso cælorum rege inspirante seu opitulante, ego Theodomirus rex, cognomento etiam Mirus, Galliciæ totius provinciæ rex. Deo ejusque Genitrici gloriosæ Mariæ ac cæteris sanctis cupiens esse famulus et servulus, coadunato nutu Dei Concilio in Lucensi jam præfatæ provinciæ urbe omnium Catholicorum episcoporum, seu religiosorum virorum, nobis ab ipsis intimatum est uno animo cordeque perfecto, auctoritate etiam Sedis Apostolicæ sancti Petri, cujus legationem læti excepimus ». Hucusque ex ejus Constitutionis exordio Ambrosius : ex quibus et illud intelligis, nisos Sedis Apostolicæ auctoritate reges, cum præciperent episcopos ad Synodos convenire. Missam autem apparet ad hunc regem a Joanne papa legationem, simul ac paternum regnum accepit. Moris quidem fuisse liquet Romanorum Pontificum, novos, ubicumque essent, Christianos reges legationibus convenire, quibus eos quæ decent Catholicos principes commonerent, et quæ opus essent ad religionis statum integre conservandum, ut facerent, æque juberent, facultatemque eisdem eam tribuerent, quæ ad res bene conficiendas necessaria videretur.

12. Sed quæ post regis Constitutionem, Nitigii episcopi verba postrema recitat, videamus : ubi enim de his rex egit quæ ad terminos diœcesis constitutos in priori Lucensi Concilio conservandos admonuit, ipse Nitigius episcopus ista subjecit : « His itaque determinationibus seu definitionibus comitatuum a me Nitigio nutu Dei Lucensis sedis episcopo diligentissime exquisitis, per antiquorum virorum scientiam seu scripturarum seriem vetustarum studiosissime post peractam Synodum Bracharensem secundam, ibidem in diebus gloriosissimi domini Mironis regis sub Æra sexcentesima decima in præsentia ipsius regis et omnium Catholicorum magnatum totius Galliciæ, etc. » Sed illa haud levis suboritur de textu depravato suspicio, cum Theodomiri ea dicatur Constitutio, quam ex Æra notata et mentione secundæ Synodi Bracharensis constat non patris eo nomine appellati, sed filii Ariamiri esse : nam quod uterque Mirus dicatur, commune nomen fuisse videtur regibus Suevorum, ut Ambrosius existimavit, cui consentio ; sed et Theodem, sicut et Mirum, eorum fuisse regum cognomina honorem et dignitatem aliquam significantia, haud facile admittendum putamus : nam cum ambo ejusdem fuerint reges regni, non diversa cognomina, sed eadem iisdem fuerant ipsorum nominibus apponenda. Unde magis inesse in scripto vitium, librariorum (ut accidit) errore dilapsum, putamus.

13. Quod vero eadem sancta Synodus cum sacrosanctas Œcumenicas recenset Synodos, omissa quinta, quatuor tantum numerat, nempe Nicænam, Constantinopolitanam, Ephesinam, et Chalcedonensem : rationem disces ex Gregorio Romano Pontifice : quod videlicet in quinta (ut ait[1]) non sit actum de fide, sed de personis, in illis vero quatuor de fide, ob idque illarum professio necessaria videretur. Nihil est ergo ut ob id iidem sanctissimi episcopi in suspicionem schismatis possint adduci, quibuscum constat (ut dictum est) Apostolicam Sedem litteris atque legatione ad regem missis communicasse. Videmus enim et ipsum quoque Gregorium[2] interdum nonnisi quatuor recensere Œcumenicas Synodos, cum tamen et quintam recipiendam esse testetur[3].

14. Ad eumdem Lucensis Ecclesiæ episcopum Nitigium, simulque ad universum Lucense Concilium Martinus Bracharensis episcopus collectionem et emendationem Orientalium canonum direxit hujuscemodi perbrevi Præfatione notatam :

« Domino meo beatissimo et Apostolicæ Sedis honore suscipiendo in Christo fratri Nitigio (Nigetio) episcopo, vel universo Concilio Lucensis Ecclesiæ, Martinus episcopus. Canones sancti, qui in partibus Orientis ab antiquis Patribus constituti sunt, postea autem succedenti tempore in Latinam linguam translati sunt. Et quia difficile est ut simplicius aliquid ex alia lingua transferatur in aliam, simulque et illud accidit, ut in tantis temporibus scriptores aut non intelligentes, aut dormitantes multa prætermittant, et propterea in ipsis canonibus aliqua simplicioribus videantur obscura : ideo visum est, ut cum omni diligentia quæ per translatores obscurius dicta sunt, immutata, simplicius et emendatius restaurarem, id primum observans, ut illa quæ ad episcopos vel universum

[1] Ambr. Moral. Chron. l. XI. c. 62.

[1] Greg. l. III. Ep. XXXVII. — [2] Greg. ad Theodolind. l. III. Ep. XXXIII. — [3] Greg. l. I. Ep. XXIV. in fin.

clerum pertinent, una in parte conscripta sint; similiter et quæ ad laicos pertinent, simul sint adunata : ut de quo capitulo scire aliquis voluerit, possit celerius invenire ». Extat ipsa collectio canonibus octoginta quinque locupletata.

15. Verum fuerunt ejusdem viri alia scriptorum monumenta, de quibus Isidorus dum agit, hæc ait[1] : « Martinus Dumiensis monasterii sanctissimus pontifex, ex Orientis partibus navigans, in Galliciam venit, ibique conversis ab Ariana impietate ad fidem Suevorum populis regulam fidei et sanctæ religionis constituit, Ecclesias informavit, monasteria condidit, copiosaque præcepta piæ institutionis composuit. Cujus quidem ego legi librum de Differentiis quatuor virtutum; et aliud volumen Epistolarum, in quibus hortatur vitæ emendationem et conversionem fidei, orationis instantiam, et eleemosynarum distributionem, et super omnia culturam virtutum omnium pietatem. Floruit regnante Theodomiro rege Suevorum temporibus illis quibus Justinianus in Republica, et Athanagildus Hispanus imperium tenuere ». Hæc Isidorus. Porro libellum illum de virtutibus quatuor, complectentem honestæ vitæ formulam, inscripsisse ad Mironem regem, Sigebertus[2] est testis. Reliqua de eodem sancto rursum in ejus obitu dicturi sumus. Sed jam pandat vela in Orientem oratio.

16. *Anastasio legitime etsi injuste depulso, sedem Antiochenam obtinet Gregorius scientia et virtute ornatissimus.* — Hoc ipso anno qui numeratur S. Anastasii Sinaitæ episcopi Antiocheni sedis undecimus (ut in Chronico Nicephorus docet) ipse a Justino imperatore in exilium missus est, inque locum ejus subrogatus Gregorius fuit. Hæc autem quomodo se habuerint, ab Evagrio res sui temporis prosequente petamus historiam; ipse enim de his agens, hæc primum ait[3] :

« Justinus itaque Anastasium, his illi objectis criminibus, primum quod sacrum thesaurum extra modum et in nullum usum necessarium profuderit, deinde quod convicia in ipsum jecerat (Anastasium enim, cum rogaretur quid causæ esset, cur sacrum thesaurum tam effuse absumpsisset, ingenue respondisse ferunt : Ne a Justino communi totius orbis principe diriperetur) sede Antiochena exturbavit. Quin etiam dicitur, Justinum Anastasio succensuisse, quod postulanti ei pecuniam, cum episcopus esset designatus, Anastasius dare noluit. Alia præterea crimina a quibusdam, qui imperatoris instituto (credo) inservire studebant, ei intendebantur ». Hæc Evagrius de exilio Anastasii, qui exul vixit annis viginti quatuor (tot enim annis sedit Gregorius, qui in locum ejus a Justino est subrogatus, vel annis viginti tribus, ut idem habet Evagrius[4]) inde Mauritii imperatoris tempore iterum restituitur, ut suo loco dicemus inferius. Verum cum a Justino depositus dicatur Anastasius, non tamen sine coacto ad hoc episcoporum conventu id esse factum scias : docet id enim Eutychii Constantinopolitani episcopi superius enarratum exemplum. Porro quem in locum ejus substitutum Gregorium diximus, hunc mirifice laudat Evagrius, sic dicens[1] :

17. « Post illum Gregorius ad sacrum episcopatus gradum elatus fuit, qui ob poeticam facultatem magnam apud omnes gloriam consecutus est. Hic ineunte ætate monasticam vivendi viam ingressus est, et adeo viriliter et excelso animo in ea decertavit, ut cum jam primum pubescere inciperet, ad summum et perfectissimum gradum pervenerit, præfueritque monasterio Constantinopoli, in quo vitam inopem et austeram degit. Deinde mandato Justini monasterio in monte Sina præfectus fuit; ubi obsessus a Barbaris Scenitis Arabibus, in gravissima incidit pericula. Ac cum in illis locis pacem constituisset, inde ad episcopatum capessendum accersitus fuit. Erat vir quidem, sive prudentiam, sive virtutem spectes, omnium præstantissimus, et ad quamcumque rem animum suum applicaret, in ea perficienda longe diligentissimus : atque ut metu percelli non poterat, sic nullo modo adduci, ut vel sententia cederet, vel hominum pertimesceret potestatem.

18. « Ita porro magnificas pecuniarum fecit largitiones (liberalitate namque et munificentia in quemque usus) uti cum aliquo prodiret, ingens multitudo, præter eos qui illum comitari consuevissent, eum sequeretur; et qui vel viderent, vel audirent eum quopiam iturum, frequentes confluerent. Atque ad eximiam illius dignitatis amplitudinem, in qua collocatus fuit, hæc secunda adjecta fuere ornamenta, quod videlicet homines sua sponte inducti tam sæpe vel prope in eum intueri, vel verba facientem audire cuperent. Erat enim ad desiderium sui in animis omnium, qui quacumque de causa vel quocumque modo ipsum compellassent, inserendum aptissimus, admirabilis cum primis adspectu, sermone propter leporem jucundissimus; et sicut ad rem quampiam intelligentiæ acumine extempore eliciendam peracutus, sic ad optimum consilium capiendum et ad judicandum tum de suis rebus, tum de alienis solertissimus. Unde etiam evenit, ut tot et tam egregia facinora gereret : nihil enim distulit in crastinum.

19. « In magnam præterea traduxit admirationem non solum imperatores Romanos, verum etiam reges Persarum : propterea quod omnibus ita uti poterat, sicut tum poscebat necessitas, tum occasio, quam non aliquando omisit, postulabat. Cujus quidem rei singulæ ejus res gestæ argumento esse possunt. Erat quoque in eo multa severitas, et interdum ira : non exigua rursus, imo etiam permagna comitas et mansuetudo : ut illud prudens Gregorii Theologi dictum in eum optime conveniret : Severitas sic cum pudore temperata fuit, uti

[1] Isid. de Script. Ec. c. 22. — [2] Sigeb. de Script. Eccl. c. 19. — [3] Evag. l. V. c. 6. — [4] Evag. hist. l. VI. c. ult.

[1] Evagr. hist. l. V. c. 6.

neutra res læderetur ab altera, sed utraque alterius ope maximam consequeretur commendationem ». Hæc Evagrius : sed et alia de eodem laude dignissima tradunt : quibus appareat eum minime fuisse violenter in sedem Antiochenam intrusum, sed legitime electum, cum Anastasius fuisset in Synodo ab episcopis etsi non juste, aliqua tamen specie prætensa justitiæ legitime condemnatus. Alioqui quam commeruisse potuit laudem intrusus? an non potius insectandus probris, qui ut fur et latro aliunde quam per ostium in ovile ovium ascendisset? Porro eumdem Gregorium etiam postea ex aliis rebus probe gestis summam gloriam assecutum esse, dicetur inferius.

20. Hic vero in ejus ingressu mira illa dicenda, quæ de eodem Gregorio episcopo Antiocheno in Prato Spirituali[1] habentur, dum ejusmodi narratur historia de S. Cosma abbate : « Narravit nobis abbas Basilius presbyter Bicatiorum, dicens : Cum essem Theopoli apud patriarcham Gregorium, venit ab Hierosolymis abbas Cosmas eunuchus Lauræ Pharan, vir singularis religionis et fidei, rectorumque dogmatum valde tenax et zelator, ac divinarum Scripturarum scientia non mediocriter instructus. Cum ergo fuisset ibi senex dies non paucos, defunctus est. Et jussit patriarcha pretiosas illius reliquias in monasterio suo sepeliri, ubi et positus erat quidam episcopus. Die igitur quadam profectus sum ut salutarem sepulcrum senis. Erat autem supra sepulcrum ejus jacens homo quidam pauper, eleemosynam petens ab ingredientibus in templum. Cum ergo me conspexisset pauper tertio prostratum et seni orationem facientem, dicit mihi : Abba, magnus profecto erat senex ille, quem sepelistis hic ante duos menses. Tunc ego ad illum : Unde hoc tu nosti? Qui respondit : Vere, domine abba, ego paralyticus fui annis duodecim, et per ipsum curavit me Deus, et quoties in tribulatione sum, venit ad me consolationem afferens, mihique refrigerium præstat.

21. « Sed et aliud audi de illo miraculum. Ex qua die illum sepelistis, usque ad horam hanc, audio illum singulis noctibus clamantem, ac dicentem ad episcopum : Noli me tangere, hæretice, et ne appropinques mihi, inimice sanctæ Dei Catholicæ Ecclesiæ. Hoc ego audiens ab eo qui sanatus fuerat, perrexi, et omnia ex ordine patriarchæ retuli, orabamque ipsum sanctissimum patriarcham, ut sumptum ex eo loco corpus senis, in sepulcro alio condere-mus. Tunc ait abbas Gregorius patriarcha : Mihi crede, fili, nihil ab hæretico læditur abbas Cosmas: sed hoc tantum factum est, ut senis virtus, zelusque fidei nobis innotesceret, qualis scilicet fuerit, qualisve sit etiam post carnis occubitum, utque episcopi nobis proderetur opinio, ne illum arbitraremur Orthodoxum fuisse atque Catholicum etc. » Plura de eodem Cosma subjicit, de quo etiam Cyrillus in Actis sanctæ Sabæ abbatis meminit.

22. *Persarum legatio ad Justinum.* — Hoc autem primo anno, quo Gregorius, de quo agimus, accepit sedem Antiochenam, Christiani incolentes majorem Armeniam, cum gravia paterentur fidei causa a Cosrhoe rege Persarum, legationem miserunt ad Justinum imperatorem, cupientes, sicut olim erant, Romani imperii ditioni subjici. Quid autem actum sit, Evagrius rem gestam narrat his verbis[1] : « Primo anno quo iste episcopatum administravit, qui Majorem accolebant Armeniam (sic enim olim appellata est, postea autem Persarmenia, quæ ante fuerat Romanis subjecta, et a Philippo, qui Gordiano successit, Sapori prodita : atque ut Armenia, quæ Minor dicitur, fuit in ditione Romanorum, sic reliqua tota Persis paruit) qui, inquam, Majorem accolebant, fidem Christianam professi : quoniam a cæteris Persis misere et potissimum religionis suæ gratia vexabantur, clandestinam ad Justinum misere legationem, supplicaturi, ut Romano subjicerentur imperio, quo libere, nemine impediente, divinos cultus exsequerentur. Quam legationem cum Justinus admisisset, et quædam conditiones in litteris, quas ad eos dabat, explicatæ essent, ac sacramento ac solemni juramento confirmatæ; Armenii ipsos suorum principes trucidant, et se cum suis omnibus Romano adigunt imperio. Quibuscum regio finitima, in qua homines cum ejusdem generis, tum peregrini habitabant, uni Romanorum ditioni accessit, duce Vardane, qui apud eos tum ob generis et honoris splendorem, tum ob peritiam rei militaris facile primas obtinuit. Itaque Justinus Cosrhoen his de rebus eum insimulantem hac ratione repulit : Præfinitum paci tempus effluxisse : nec fas esse, ut Christiani Christianos in tempore belli ad se confugientes desertos esse patiantur. Atque Justinus tametsi hoc responsum dedit Cosrhoi, tamen ad bellum gerendum nequaquam se parat, sed consuetis deliciis tenetur irretitus, omniaque suæ voluptati postponit ». Hæc ipse. At de his hæc modo satis.

[1] Prat. Spir. c. 40.

[1] Evagr. l. v. c. 7.

Anno periodi Græco-Romanæ 6065. — Anno Æræ Hispan. 610. — Jesu Christi 572. — Joannis III papæ 13. — Justini jun. imp. 8.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : VII *post consulatum Justini jun. Aug. solius* V, a Mario vero Aventicensi : *Anno* VI *consul. Justini jun. Aug. Indict.* V.

2. *Obitus Joannis III. PP.* — A num. 1 ad 4. Anastasius scribit : « Joannem III sedisse *annos* XII, *menses* XI, *dies* XXVII, cui in annis et mensibus suffragantur varii ejus Codices Mss., Honorius Augustodunensis, Hermannus Contractus, Regino, Luitprandus, Abbo, Ordericus lib. 2, Gotfridus Viterbiensis, et Catalogi Pontif. Rom. Ex illis tamen aliqui habent *dies* XXVII, et alii tantum *dies* XXVI. Quare cum Joannes Pontificatum inierit die XVIII mensis Julii anni DLX, et ut testatur idem Anastasius, sepultus sit in *Basilica B. Petri sub die* XIII *mensis Julii*, anno quingentesimo septuagesimo tertio e vivis excessit, postquam Ecclesiam Romanam gubernasset annos XII, menses XI, dies XXVI, die emortuali excluso. Baronius, qui Pontificatus ejus exordium anno uno citius consignavit, mortem ejus non potuit non anticipare. Recte autem monet, Epistolam *episcopis per Germaniæ et Galliæ provincias constitutis*, quæ dicitur a Joanne papa III scripta, commentitiam esse, et vultum exprimere Mercatoris.

3. *Moritur Charibertus Francorum rex.* — A num. 4 ad 8. *Chariberto* Francorum regi annos IX tribuit Sigebertus in Chronico, Baronius annos VIII, sed cum Chilpericus frater ante illius obitum non obtinuerit Rothomagum, ubi *Galsuendam* anno DLXVII uxorem duxit, ultra annum illum Charibertus vitam non propagavit. Obiit absque prole mascula : vivo patre Clotario *Ingobergam* uxorem duxit, ex qua filiam tantum suscepit *Bertham* appellatam, quæ nupsit *Ethelberto* Cantuariorum regi, ut habet Gregorius lib. 4, cap. 26, qui addit, *Charibertum*, vivente Ingoberga, exarsisse in *Meroflедem* et Marcovefam artificis lanarii filias, et relicta Ingoberga accepisse *Merofledem*, ac habuisse « aliam puellam opilionis, id est, pastoris ovium nomine Theodegildem ». Vituperatur ab eodem Gregorio lib. 1 de Mirac. Martini cap. 29, quod res Ecclesiasticas pervaserit, quodque sancti *Germani* Parisiensis episcopi, qui Marcovefæ *religiosam vestem* habentis nuptias incestuosas redarguebat, pias hortationes neglexerit. Superstites vixerunt *Ingoberga* et *Theodegildis*, ac tres filiæ *Bertha*, *Berthefledis*, et *Chrotildis*, quarum duæ postremæ monasticam vitam professæ sunt, illa Turonis, hæc Pictavii, ut videre est apud Gregorium lib. 4, cap. 33 et cap. 39. Mortuo Chariberto, Francia in tria regna dividi cœpit, in *Austriam* videlicet ad Orientem sitam, *Neustriam* ad Occidentem, et *Burgundiam*. Sigiberti ditio, Austria ; Chilperici Neustria ; Guntramni Burgundia nuncupata est; de qua divisione legenda quæ habet Cointius anno DLXVII, num. 41.

4. *Floret S. Theodechildes regina.* — Ad num. 8 et seqq. *Theodegildes* opilionis filia non confundenda cum *Theodechilde* filia Theodorici Francorum regis, quæ in editione Venantii Fortunati, qua usus est Baronius, librariorum errore appellatur *Thedegildes*. Hæc per plura sæcula credita fuit filia Clodovei Magni. Cointius ad annum DXCII, num. 3, ad annum DXI, num. 55, præsertimque ad annum DLXIV, num. 5 et seqq. duas fuisse *Theodechildes* contendit, quarum senior Clodovei Magni, junior vero Theodorici filia extiterit. Verum unicam fuisse Theodechildem, eamque Theoderici regis filiam certum esse debet. Nata ea post annum DXXII, quo *Theodoricus* rex, Clodovei Magni filius Sigismundi Burgundionum regis filiam alteris nuptiis sibi copulavit; quas nuptias Turonensis lib. 3, cap. 5 et 8 perstringit. Flodoardus enim in Historia Rhemensi lib. 2, cap. 1, testatur Theodechildem filiam fuisse *Suavegottæ*, quæ nonnisi secunda Theodorici uxor esse potuit ; cum ex priori innominata Theodebertum regem tantum susceperit : « Hujus (nempe Mapinii episcopi Rhemensis, inquit Flodoardus) temporibus Suavegotta regina Rhemensi Ecclesiæ tertiam partem villæ Virisiaci, per testamenti paginam delegasse reperitur. Quam partem villæ ipse quoque præsul Theudechildi præfatæ reginæ filiæ, usufructuario, per precariam, salvo Ecclesiæ jure concessit, ita duntaxat ut post ejus obitum, absque ullo præjudicio sicut ab ea meliorata fuisset, ad ditionem Rhemensis revocaretur Ecclesiæ. Quare scilicet Theudechildis regina postmodum nonnulla per testamenti sui auctoritatem, tempore domni Ægidii Rhemensi contulit Ecclesiæ prædia ». Vivebat itaque Theodechildis regina sedente Ægidio episcopo Rhemensi, quem constat anno DXC in Concilio Metensi depositum, ut infra dicetur.

5. *Filia fuit Theodorici non vero Clodovei Magni.* — Fuisse vero filiam *Theodorici*, non *Clodovei*

Magni, diserte docet Procopius lib. 4 de Bello Goth. cap. 20, ubi semel et iterum de *sorore* Theodeberti Francorum regis loquitur, aitque eam nupsisse primo *Hermegisclo* Varnorum regi Transrhenano, deinde alteras nuptias cum *Radigere* prædicti regis Hermegiscli filio ac successore contraxisse. Sed cum is antea repudiasset sponsam virginem, quæ rei indignitatem non ferens adversus eum bellum movit. Radigerus *remissa Theodeberti sorore* illam sibi matrimonio copulavit, inquit Procopius, qui nomen Theodeberti sororis non exprimit, sed quæ alia esse non potest, quam *Thedechildis*. Respondet quidem Cointius Procopium ibidem hallucinatum, et amitam Theodeberti regis, sororem ejus perperam nominasse, ac non pauca corrigenda esse in hujus auctoris narratione. Verum id probat tantum erroribus geographicis, non vero aliquo facto, quod aliquam cum eo, de quo agitur, connexionem habeat, ideoque ea in re minime audiendus; siculi et quando contendit. Flodoardum verbis laudatis indicare *Suavegottam* Theodechildis matrem obiisse sub Pontificatu Mapinii, ejusque filiam matri superstitem sub Ægidio Mapinii successore vitam clausisse. *Theodechildis* enim longe ante mortem suam, et ante depositionem Ægidii, testamentum condere potuit, et partem bonorum suorum Ecclesiæ Rhemensi largiri.

6. *Vixit usque ad annum circiter* DC. — Fortunatus lib. 4. Carm. 25 condidit Epitaphium *Theodechildæ* reginæ, aitque, eam vixisse annos septuaginta quinque, fratrem, maritum, patrem, avum ac proavos habuisse regia dignitate pollentes; quæ optime conveniunt Theodechildæ Theodorici regis filiæ.

> Ter quino lustro vixit in orbe decus.
> Cui frater genitor, conjux, avus atque priores,
> Culmine succiduo regius ordo fuit

At, inquit Cointius, si *Theodechildis*, quæ nata est post annum DXXII, vixit annos LXXV, superstes fuit Gregorio episcopo Turonensi, cui *Fortunatus* opus suum dicavit, quique anno DXCV vivere desiit. Quis autem putet reginæ, quæ tum vivebat, Epitaphium a poeta conditum fuisse? Ita Cointius. Sed leve illud argumentum; Fortunatus enim professione poeta, versus ad mortem usque edidit, novaque, quæ faciebat, carmina Collectioni suæ addidit more poetarum nostri temporis, qui quandoque plures suorum Opusculorum Collectiones confecere: Præterea tantum abest, ut Fortunatus in dedicatione ad Gregorium Turonensem asserat, sese ei suorum carminum Collectionem offerre, ut diserte contrarium affirmet: « Quia flagitas, ut quædam (non vero omnia) ex Opusculis imperitiæ meæ tibi transferenda proferrem, nugarum mearum admiror te amore seduci ».

7. *Ante Gregorium Turonensem mortua non est.* — Nec dici potest pro Cointio, *Theodechildem* ante Gregorium Turonensem mortalitatem explesse, ideoque Theodorici regis filiam non fuisse, nec de ea intelligendum Fortunati Epitaphium, sed de Theodechilde Clodovei Magni filia, quod Gregorius lib. 4 de Gloria Confess. cap. 41 scribat: « Tempore Theudechildæ reginæ Nanninus quidam tribunus ex Arverno de Francia post reddita reginæ tributa revertens Autisiodorensem urbem adivit ». Eam enim, quando hæc scribebat Turonensis, jam demortuam fuisse, ex illis verbis minime sequitur. Vox quippe *tempore* aliquando ad præfecturam, ejusque durationem refertur, ut quando aliquis dicit, id factum suo tempore, id est, se magistratum gerente; vel ad vitam naturalem, ad quam ibi Gregorius non respicit. Quare *Nanninus* erat quæstor sive tribunus ærarius *Theodechildæ* reginæ, antequam principatum Arvernensem abdicaret, ut juxta Basilicam monasterii Senonensis, vulgo *S. Petri Vivi* appellati, et a se pro monachis ædificati, vel sanctimonialis, vel devota viveret. Certe ipsemet Cointius anno DLXIV, num. 35, *Theudechildem*, cujus ibi meminit Gregorius, *Theodorici* filiam fuisse fatetur; neque hoc negari potest; cum *Theodorico*, ac postea ejus filio *Theodeberto* Austrasiorum regibus Arverni paruerint.

8. *Duarum Theudechildum distinctio vana.* — Labbeus inter Miscellanea curiosa, quæ regum Francorum elogiis Historicis adjecit, *Clodovei* regis præceptum, quo dotatio monasterii Senonensis continetur, cuique *Theodechildis* filia Clodovei subscribit, in lucem emisit; sed illud supposititium esse jam viri doctissimi pluribus ostenderunt, inter quos ipsemet Cointius laudatus, qui illud integrum etiam refert, faleturque monasterium illud in conspectu Senonensis urbis, ad instar illius quod *Clodoveus* prope Parisios construxerat, a Theodechilde Theoderici regis filia, in honorem sanctorum Apostolorum ædificatum fuisse, ac errasse *Odorannum* et *monachum Autisiodorensem* in suis Chronicis, qui scripsere *Theudechildem* illam monasterii Senonensis conditricem, filiam fuissè Clodovei Magni. Unicam *Theodechildem*, Theodorici regis filiam agnoscunt Sirmondus, Hadrianus Valesius lib. 6 et 7 Rer. Franc., Mabillonius parte I sæculi III Benedictini in Observat. præviis ad Vitam sancti Ebbonis archiepiscopi Senonensis, ac Hugo Mathoudus monachus e Congregatione sancti Mauri in Dissert. de vera Senonum origine Christiana, capit. 2, paragr. 5, quamvis hic longe a vero absit, contendens eam sanctimonialem et Clodovei Magni filiam extitisse; sed quæ in medium adducit, ex dictis nullo negotio solvuntur. Colitur *sancta Theodechildis* regina in Ecclesia Senonensi die XXVIII mensis Junii.

9. *Concilium Bracarense II.* — A num. 10 ad 16. Concilium Bracarense II his verbis inchoatur: « Regnante Domino nostro Jesu Christo, currente Æra DCX, anno secundo regis Mironis, die kalendarum Juniarum, etc. » Ideoque illud currenti anno congregatum, et Miro anno DLXX regnum Suevorum inierat. Ei interfuere *Martinus*

Bracarensis metropolitanæ Ecclesiæ episcopus, Nitigisius Lucensis Ecclesiæ metropolitanæ episcopus, et decem alii episcopi. Ex quo intelligimus, jam *S. Martinum* ad metropolitanam sedem Bracarensem evectum fuisse. Pars Constitutionis, quam ex Ambrosio Morale Baronius num. 11 recitat, pertinet ad Concilium *Lucense* anno DLXIX celebratum, non vero ad hoc Concilium Bracarense; in ea enim legitur : « Ego Theodomirus rex, cognomento etiam Mirus, etc. Coadunato nutu Dei Concilio in Lucensi jam præfatæ provinciæ urbe, etc. » quod cum non animadvertisset Baronius, existimavit, Theodomiri filium, *Ariamirum* vocatum esse, unde loco, *anno secundo regis Mironis*, legit, *anno secundo regis Ariamiri*, et librarios errasse existimat. Quæ conjectura ex dictis in Concilio primo Bracarensi ruit.

10. *Gregorius in locum Anastasii episcopi Antiocheni subrogatur.* — A num. 16 ad 22. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DLXII qui kalendis Septemb. anni Christi DLXIX exorditur, hæc habet de Anastasio ex Antiochena sede depulso, juxta versionem Valesii in Notis ad lib. 5 Evagrii cap. 5, quia interpretes Theophanis ejus sensum assecuti non sunt : « Eodem anno », inquit Theophanes, « Magnus Anastasius episcopus Antiochiæ, cum in responsione sua ad Synodicas Epistolas reprehendisset Joannem Constantinopolitanum, qui Joannem Alexandriæ episcopum ordinaverat, et eum qui ab illo fuerat ordinatus simul perstrinxisset, pulsus est e suo episcopatu ob indignationem Justini, et in ejus locum Gregorius monachus et Byzantiorum monasterii apocrisiarius promotus». Quare cum *Anastasius* annos XI sederit, ut tam in Chronico Nicephori quam in Tabulis Theophanis legitur, annoque quingentesimo quinquagesimo nono ad sedem Antiochenam evectus fuerit, liquet ejus depositionem ad annum DLXX retrahendam, cum anno quingentesimo nonagesimo tertio, mortuo Gregorio, postquam annos XXIII sedisset, in sedem Antiochenam restitutus fuerit. Id certo constabit ex dicendis an. DXCIV, sicuti et horum patriarcharum Chronotaxim post Euphrasii mortem recte constitutam a nobis fuisse. *Anastasium* Baronius perperam *Sinaitam* vocat, et cum sancto Anastasio monacho Sinaita confundit. Cæterum tam *Anastasium*, quam *Gregorium* magnæ sanctitatis et doctrinæ præsules fuisse, vel ex iis, quæ Baronius in medium adducit, indubitatum redditur.

11. *Persarmenii a Persis deficiunt.* — Ad n. 22. Bellum *Persicum*, de quo Baronius agere incipit, anno superiori inchoatum, ut ibidem demonstravi, et tam defectio *Armeniorum*, qui majorem Armeniam incolebant, quam *Chosrois* regis Persarum ad Justinum Aug. legatio, ut pecunia sibi quotannis solvenda repræsentaretur, de quibus hoc anno Baronius, bellum illud antecessere. Biclariensis abbas ad annum Justini primum, qui juxta ejus sententiam anno DLXVI exorditur, de Armeniorum rebellione hæc habet : « Armeniorum gens, et Iberorum, qui a prædicatione Apostolorum Christi susceperunt fidem, dum a Cosroa Persarum imperatore ad culturam idolorum compellerentur, renuentes tam impiam jussionem, Romanis se cum provinciis suis tradiderunt : quæ res inter Romanos et Persas pacis fœdera rupit ». Verum hæc defectio tardius contigit, quam anno DLXVII, ut ex mox dicendis intelligetur. Justam fuisse hujus defectionis causam, docent pacta anno DLXI Justinianum inter ac Chosroen conventa, in quibus nominatim de religione Christiana non violanda cautum fuerat, ut eo anno num. 9 et seq. videre est. Cæterum recte Biclariensis *Iberes* Armeniis, seu Persarmenis, conjungit; Theophanes enim Byzantius in Excerptis de legat. scribit : « Armenii a Surina male accepti (maxime in pietatis religionisque negotio) Surinam conjuratione facta per Vardanum (cujus fratrem Manuelem ille interfecerat) et alium quemdam Verdum occiderunt, et a Persis deficientes ad Romanos transiere, relictoque oppido, quod incolebant, Dubii nomine, in Romanorum regionem commigrarunt, atque hæc ipsa potissimum causa Persis fuit rumpendi fœderis, induciarumque cum Romanis. Desciverunt post hos statim etiam Iberes, et Gorgone ipsos ducente, ad Romanos transierunt ». Quæ narrat Theophanes Byzantius, postquam retulit legationem Justini ad Turcos, quam an. DLXIX obitam fuisse, anno DLXVII ostendi. Quare non dubito, quin anno DLXX ea defectio acciderit.

12. *Quod contigit anno* DLXX. — Theophani Byzantio suffragatur Evagrius lib. 5, cap. 7, cujus verba, cum ex depravata versione recitet Baronius, hic ea ex versione Valesiana referam : « Hujus Gregorii Pontificatus anno primo, incolæ majoris Armeniæ, quæ nunc Persarmenia dicitur; fidem Christianam professi, cum a Persis graviter vexarentur, præcipue iis in rebus, quæ ad religionem uxorum pertinebant : clam legatos ad Justinum miserunt. Quam legationem cum admisisset Justinus, et conditiones quasdam scriptis proditas approbasset, Armenii præfectos suos necarunt, et universi Romano imperio sese adjunxerunt, una cum finitimis, quos sibi sociaverant, tam ejusdem gentis, quam alienigenis : duce Vardane, qui apud ipsos genere ac dignitate et rei militaris peritia eminebat ». Hæc ex Evagrio de verbo ad verbum excerpta. Gregorius Antiochenus episcopus anno DLXX sedere cœpit, ut mox vidimus, ideoque occulta ea Armeniorum ad Justinum legatio, et cædes præfectorum ad an. DLXX referendæ videntur. Hanc conjecturam confirmat, quod Evagrius post laudata verba scribit : « His de rebus cum Chosroes conquestus esset, Justinus legatos ejus cum hoc responso dimisit, terminatam esse pacem, quæ inter ipsos facta fuerat, nec fieri posse, ut Christiani Christianos belli tempore ad se confugientes rejicerent ». Nam, ut an. DLXVI, num. 6 jam ostendi, ab anno DLXVII Romanos inter et Persas pax læsa fuerat. Cum vero *Chosrois* ad Justinum legatio anno DLXXI peracta fuerit, ut statim demon-

stro, *Armeniorum* ad eumdem imperatorem legatio modico tempore hanc secundam legationem antecessit.

13. *Legatio Chosrois ad Justinum anno* DLXXI *habita.* — Menander enim protector in Excerptis de legat. testatur, *Chosroen* legatum ad Justinum misisse elapso decimo anno a pace inter utramque gentem sancita : hæc autem constituta anno DLXI, ut eo anno monstravi, et hæc Chosrois legatio, quæ ab anno DLXXI nullo modo removeri potest, certum et indubitatum reddit : « Exacto decimo », inquit Menander, « quinquaginta annorum induciarum anno, post Surinæ cædem (erat is Persarmeniæ rector), Persarum rex Sebochtem virum Persam legatum ad Justinum imp. mittit. Ille quidem ignorationem eorum, quæ in Persarmenia gesta erant, fingebat (hac in circumstantia Evagrius laudatus a Menandro discrepat, ut mox vidimus) et cum decem anni præteriissent, quorum præstationes in unam collatæ, fuerant solutæ, deinceps Romanos aurum conventum solvere, ut fœderibus scriptum erat, et pacem constare petebat, etc. Imperator autem Sebochtem ad se venientem, ne minimum quidem, etiamsi alias id facerat, antevertit. Neque ideo minus simul atque ingressus est, imperatorem, ut moris erat, venerans, ad pedes ejus humi procubuit, etc. Itaque cum Sebochtes, ea quorum causa venerat, renuntiaret, imperator eum contempsit, et nullo numero habuit, dixitque amicitiam pecuniis contractam haud probari, etc. Deinde ex ipso quæsivit, numquid vellet de his, quæ in Armenia, quæ eorum juris erat, contigerant, disserere? Et ille se quidem a rege suo accepisse respondit, exortum quemdam in illa provincia tumultum levem et exiguum, ad eum sedandum potentem misisse, qui comprimeret et res pristino statui restitueret (quare Armeniorum rebellio exiguo tempore ante hanc legationem facta fuerat). Justinus palam dixit, se Persarmenios, qui a Persis deficerent, in fidem tutelamque suam recepturos, neque si quis eos injuria afficeret, neglecturum, quippe qui eadem quæ ipse de religione sentirent. Sebochtes autem, qui apud Persas prudentia excellebat, cum eamdem, quam cæteri Christiani de religione opinionem haberet, etiam atque etiam vehementer Justinum orabat, ne ea quæ se bene haberent, moveret, etc. Etenim ut Persarum regionem invaserint (scilicet Romani) et longe lateque via processerint, offendent, omnes non alio ritu religionem, quam ipse colat, colere et amplecti. Hos si occidere susceperint, nihilominus postea longe ipsis inferiores erunt. Etenim injuste contra Christianos Orthodoxos enses strinxerint. His tam æquis et lenibus sermonibus Justinus minime sibi acquiescendum existimavit, sed dixit, etiamsi unum digitum apponeret, se expeditionem suscepturum. Confidere, si in bellum eruperit, Chosroen de medio sublaturum, et regem Persis daturum. Ad hunc modum insolenter locutus, Sebochtem missum fecit ».

14. *Romani in Persas, hi in illos causas belli rejiciunt.* — Cæterum tam Menander et Evagrius citati, quam Theophylactus lib. 3, cap. 9, hoc vicennale bellum, a quo tot clades et miseriæ in Romanam rempublicam postea dimanarunt, in levitatem ac stultitiam imperatoris rejiciunt. « Romani porro », inquit Theophylactus, « Persas in crimen vocantes, eos belli hujus inventores esse palam dictitabant, quod Homeritas (gens Indica est, Romanis parens) ad defectionem sollicitassent (ut vidimus anno DLXVI, num. 6, ubi Homeritæ a Theophane Byzantio vocantur *Æthyopes*, et Indi, quia Romani Æthyopiam *Indiam* appellabant, ut vel ex hoc Theophylacti loco liquet). Quos cum, quo volebant, consiliis suis pellicere nequivissent, pace disturbata incredibilia damna infestis incursionibus iisdem intulisse : ad hæc irati objiciebant, quod cum Turci legationem ad Romanos misissent (de ea legatione ibidem egimus) illi primum Alanos pecunia ab officio detorquere studuerint, ut per eorum regionem legatos iter habentes interimerent, atque ita transitum impedirent, etc. Contra Persæ Romanos belli auctores proclamantes, causas hujuscemodi edebant. Quod Romani Armenios Persarum proprios in fidem auctoritatemque suam recepissent, tyrannidemque Surena Climatarcho (id est, Armeniæ rectore) quem in Armeniam rex misisset, interfecto exercuissent. Præterea, quod Romani noluissent in annos singulos quinquaginta libras auri consuetas persolvere, quas Justinianus imp. in fœdere faciendo spoponderat », anno scilicet DLXI, ut ibi vidimus.

15. *Justinus adversa valetudine jactatur.* — Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DLXV, qui kalend. Septemb. hujus Christi anni inchoatur, ait : « Hoc anno mensis Octobris die sexto adversa valetudine jactatus fuit imperator. In proprium vero fratrem Badurium ira incitatus extremis eum subjecit contumeliis ». Erat *Badurius* comes stabuli imperatorii, ut habet ibidem Theophanes, qui addit, id ægre tulisse *Sophiam* Augustam, ipsumque Justinum pro temere perpetratis veniam petiisse. Hanc illatam Badurio contumeliam fusius narrat Baronius anno DLXXVI, num. 15, sed loco non suo.

Gregorius Historiographus hoc anno creatus est episcopus *Turonensis* ex dicendis an. DLXXIV.

BENEDICTI ANNUS I. — CHRISTI 573.

1. *Benedictus papa.* — Anno Redemptoris quingentesimo septuagesimo tertio, Indictionis sextæ, ubi Romanæ Ecclesiæ Sedes bellicis tumultibus exagitata vacasset menses decem et dies tres, creatus est Benedictus cognomento Bonosus decima sexta mensis Maii: Græci vero hunc a cognomento non Benedictum, sed Bonosum appellant, ut Evagrius [1]. De eo autem ista Anastasius: « Benedictus natione Romanus ex patre Bonifacio sedit annos quatuor, menses duos, dies quindecim. Ejusdem tempore gens Longobardorum invasit totam Italiam, simulque et fames nimia, ut etiam multitudo castrorum se traderet Longobardis, ut temperare posset inopiam famis. Quod dum cognovisset Justinus piissimus imperator, quia Roma periclitaretur fame et mortalitate, misit in Ægyptum, et oneravit naves frumento, et transmisit Romam : et sic misertus est Deus Italiæ ». Hæc Anastasius.

2. *Occiso Clephi, in triginta sex duces Longobardi regnum partiuntur; quorum dira extitit grassatio in Italia, sanctis viris magna et mira operantibus.* — Quod autem ad Longobardos pertinet: hoc anno, qui fuerat in locum Alboini subrogatus Clephis, ubi regnasset annum unum et menses quinque, a servo occisus est, interregnumque fuit (ut Paulus [2] diaconus ait) annis decem, cum interim triginta sex militum duces partiti sunt sibi quas cepissent in Italia civitates. « Quibus diebus », inquit Paulus, « multi nobilium Romanorum ob cupiditatem ducum interfecti sunt: reliqui vero per partes divisi tertiam partem frugum Longobardis persolverunt, et tributarii efficiuntur. Porro his Longobardorum ducibus, septimo anno ab adventu Alboini et totius gentis, expoliatis Ecclesiis, sacerdotibus interfectis, civitatibus subrutis, populisque, qui more segetum excreverant, exstinctis in iis regionibus quas Alboinus ceperat, Italia maxima ex parte capta a Longobardis subjugata est ». Hæc Paulus.

3. De persecutione Longobardorum acturi, primum omnium ipsorum exploremus religionem, cujus numinis cultores iidem fuerint Longobardi. Eos quidem Christianos fuisse, Procopius [1] haud obscure testatur: verum etsi non omnes, quamplurimos tamen adhuc gentiles et idolorum cultores perseverasse, multa quæ de ipsis a S. Gregorio [2] papa in Dialogis conscribuntur ostendunt: unde hac ex parte sævior illis inerat adversus Christianos immanitas, et major in loca sancta despectus: ut plane quæ antehac a Barbaris passa Italia esset, tolerabilia videri potuissent. Cæterum et eos qui inter ipsos erant Christiani, fuisse secta Arianos, Gregorius testatur, dum in Dialogis [3] agit de Longobardorum episcopo quodam Ariano. In his autem aliquos ex principibus conversos fuisse postea ad Catholicam fidem, quæ dicentur, ostendent.

4. Quod vero ad persecutionem ab eis illatam spectat: numerat idem S. Gregorius Longobardorum grassationem inter alias sævas Ecclesiæ persecutiones, dum ait: « Sunt etiam portæ inferi quædam potestates hujus mundi. Quid enim Nero, quid Diocletianus, quid denique iste qui hoc tempore Ecclesiam persequitur », nempe Longobardorum populus, « numquid non omnes istæ portæ inferi? etc. » Sed ejusmodi portæ inferi non prævaluerunt adversus Romanam Ecclesiam, neque ipsam quidem Urbem, qua potiri minime datum est Longobardis, veluti magno miraculo, ut Gregorius testatur his verbis in Epistola ad Rusticianam patriciam, ubi ait [4]: « Si vero gladios Italiæ et bella formidatis: sollicite debetis adspicere, quanta beati Petri Apostolorum principis in hac Urbe protectio est, in qua sine magnitudine populi, sine adjutoriis militum, tot annos inter gladios illæsi, Deo auctore, servamur ». Hæc Gregorius tempore sui Pontificatus.

5. Cæterum ut ingruentes ejusmodi possent abigere bestias, muneribus interdum Romani Pontifices eos avertebant ab Urbe: nam ad Constantinam Augustam hæc scribit [5]: « Viginti autem jam et

[1] Evagr. l. v. c. 16. — [2] Paul. diac. l. II. c. 17.

[1] Procop. de bello Goth. l. II. — [2] Greg. in Evang. homil. I. dial. l. III. c. 26. 28. — [3] Greg. dial. l. III. c. 29. — [4] Greg. l. VII. Ep. XXIII. — [5] Greg. l. IV. Ep. XXXI.

septem annos ducimus, quod in hac urbe inter Longobardorum gladios vivimus: quibus quam multa hac ab Ecclesia quotidianis diebus erogantur, ut inter eos vivere possimus, suggerenda non sunt ». Verum in Urbem licet non sint ingressi, in suburbia tamen omnia quæ potuerunt damna intulerunt, demoliti etiam ædificia quæ constructa erant in sanctorum martyrum cœmeteriis, quibus Urbs abundabat. Testatur id quidem Paulus Romanus Pontifex in suo Constituto de erectione Ecclesiæ sanctorum Stephani et Silvestri Romanorum Pontificum: cujus hæc sunt verba, ubi de cœmeteriis loquitur: « Igitur cum per evoluta annorum spatia diversa sanctorum Christi martyrum atque confessorum ejus foras muros hujus Romanæ Urbis sita cœmeteria neglecta antiquitus satis manerent diruta; contigit postmodum ab impia Longobardorum gentium impugnatione funditus esse demolita. Qui etiam et aliquanta ipsorum effodientes martyrum sepulcra, et impie devastantes, quorumdam sanctorum secum depopulata auferentes deportaverunt corpora. Et ex eo tempore omnino desidiose atque negligenter eis debitus venerationis exhibebatur honor. Nam (et quod dictu nefas est) etiam et diversa animalia in aliquantis eisdem sanctorum cœmeteriis aditum habebant, et illic eorum existebant septa bovilia, in quibus fœtoris egerebant squalorem, etc. » Ex quibus accidit, ut ad avertenda animalia in cœmeteriis stabulantia, eorum complurium fuerint aditus omnino clausi; ex quo et illud gravius accidit damnum, ut et ipsorum memoria omnino perierit: contigit vero sæpe diebus nostris, a vinitoribus, vel a fossoribus arenam fossilem eruderantibus aliquod detegi cœmeterium. Hæc autem ut quærantur, et quæsita religioso cultu custodiantur, scimus esse curæ sanctissimo D. N. Clementi octavo Pontifici Maximo: quod ut impleat, Deus concedat. Sed ad cladem per Longobardos illatam redeamus.

6. Quoniam vero non sicut res Gothicas Procopius, ita Paulus per singulos annos grassationes Longobardorum prosecutus est, sed quamplurima prætermisisse constat, utpote qui neque sicut ille sui temporis, et quæ adspexit oculis, sed post ducentos et amplius annos suam de Longobardis historiam scripsit, tempore videlicet Caroli Magni imperatoris, neque antiquorum aliquis inveniatur qui in eo argumento versatus sit; operæ pretium existimavimus, quæ diversis in locis sanctus Gregorius papa de eorumdem Longobardorum persecutione suis scriptis mandavit, hic tibi in unum colligere; cujus fides cum ob dignitatem et sanctitatem personæ omnibus probata videri possit, eo certior atque exploratior simulque fidelior haberi debet, quod sui temporis res gestas fuisse stylo prosecutus apparet, et cuncta ferme certa testificatione consignata reliquit: ut ex his quæ lector vera sinceraque compererit, reliqua possit mente concipere, quæ remanserunt absque scriptionis alicujus lucerna tenebris obscurata.

7. Age igitur, quæ certo tempore in reliquis Italiæ partibus sub Benedicto papa in eadem Longobardorum incursione sunt facta, quæ et a sancto Gregorio sunt scripta, hic colligentes sub anno præsenti recenseamus, quo videlicet deficiente rege, duces esse cœperunt: cum eo licentius ipsos sævisse constat, quo ex crudelitate quisque potentior videri vellet, cum neminem haberet, qui patratorum scelerum ultor Judex existeret. Etenim hoc ipso eorumdem ducum primo progressu, hisque diebus quibus Benedictus Pontifex vixit, teste Paulo diacono, eorumdem furor rabiesque Barbarica vehementiori incendio exarsit.

8. Dispersis creatis ducibus per diversas Italiæ regiones, cum eorum crudelitatis fama percurreret, frequentes erant fidelium latebræ atque fugæ; suaque ipsorum bona eisdem relinquentes in prædam, saluti singuli consulere sollicite festinabant, fiebantque desertæ civitates, ipsa vero loca deserta civibus replebantur: magis autem insulæ maris appetebantur ab iis, quibus navigii alicujus poterat esse facultas. Inter alios autem una cum suis clericis magnus ille confessor Cerbonius episcopus Populonii, qui Gothorum tempore sese ipsis objecit intrepide, modo exundante vehementiori Longobardorum sævitia, in Ilvam insulam Tyrrheni maris se contulit, ubi et Deo juvante, vitæ præsentis finem accepit: sic enim melius abscondit eum Dominus in abscondito faciei suæ a pusillanimitate spiritus et tempestate. Moritur igitur iisdem primordiis ducum Longobardorum incursionis sanctissimus hic episcopus, de cujus obitu et sepultura idem sanctus Gregorius scribit his verbis[1]:

9. « Cum Longobardorum gens in Italiam veniens cuncta vastasset, ad Helbam (Ilvam) idem sanctus Cerbonius recessit. Qui ingruente ægritudine, ad mortem veniens, clericis suis sibique obsequentibus præcepit, dicens: In sepulcro meo, quod mihi præparavi Populonii, me ponite. Cui illi cum dicerent: Corpus tuum illuc qualiter deferre possumus; quia a Longobardis teneri loca eadem, et ubique illic eos discurrere scimus? Ille respondit: Reducite me securi: nolite timere, sed festine sepelire me curate: moxque ut sepultum fuerit corpus meum, ex eodem loco sub omni festinatione recedite. Defuncti igitur corpus imposuerunt navi. Cumque Populonium tenderent, collectis in aere nubibus, immensa nimis pluvia erupit. Sed ut patesceret omnibus cujus viri corpus navis illa portaret, per illud maris spatium, quod ab Helba insula usque Populonium duodecim millibus distat, circa utraque navis latera procellosa valde pluvia descendit, et in navem eamdem una pluviæ gutta non cecidit. Pervenerunt itaque ad locum clerici, et sepulturæ tradiderunt corpus sacerdotis sui, cujus præcepta servantes, in navem sub festinatione reversi sunt: quam mox ut intrare potuerunt, in eumdem locum, ubi vir Domini sepultus

[1] Greg. dial. l. III. c. 11.

fuerat, Longobardorum dux crudelissimus Gummar advenit. Ex cujus adventu, virum Dei habuisse spiritum prophetiæ claruit : quia ministros suos a sepulturæ suæ loco sub festinatione discedere præcepit ». Hæc de S. Cerbonio et Longobardorum duce Gregorius.

10. Erat Gummar unus ex dictis triginta sex ducibus, quos inter se hoc anno partitos esse regnum Longobardorum diximus. De Populonii autem Ecclesia destituta pastore agit idem Gregorius cum esset Pontifex. Ita plane qui a Longobardis, jubente Deo, cum suis timens visus est in insulam confugisse, mortuus de iisdem apparuit triumphasse, dum cælitus missis aquis illi rejecti sunt; cum quot pluviæ guttis, tot veluti characteribus fuit ejus sanctitas prædicata : ut non lugubre funus illud Deus esse voluerit, sed paratum illi e cælo triumphum, quo pariter quam accepisset ejus anima a Deo in cælo coronam, omnibus perspicue innotesceret. Sic igitur quem confessorem sub Gothis novit Ecclesia, et sub Longobardis post obitum tanto miraculo divinitus illustratum accepit, eumdem inter sanctos eadem die, qua ex hac vita migravit, allegit, atque legit ex more in Ecclesia anniversaria[1] obitus die ipsius populo Christiano confessionem.

11. Cæterum sicut et fugientes Dominus non deseruit, et defunctis honorificam parari voluit sepulturam, ita et iis qui remanserunt præsto fuit, et manus conserentibus adstitit, ut unus fugaret mille, et duo decem millia, non armis, sed fide, qua sancti vicerunt regna, fortes facti sunt in bello, et castra verterunt exterorum. Nam accipe primum, quæ in provincia Samnii accidisse iisdem temporibus, idem S. Gregorius his verbis enarrat[2] : « Nuper in provincia Samnii quidam venerabilis vir, Menas nomine, solitariam vitam ducebat : qui nostrorum multis cognitus, ante hoc fere est decennium defunctus. De cujus operis narratione unum auctorem non refero, quia pæne tot mihi in ejus vita testes sunt, quot Samnii provinciam noverunt. Hic itaque nihil ad usum suum aliud, nisi pauca apium vascula possidebat. Huic cum Longobardus quidam in iisdem partibus rapinam voluisset ingerere, prius ab eo viro verbo correptus est, et mox per malignum spiritum ante ejus vestigia vexatus. Qua ex re factum est, ut sicut apud omnes incolas, ita etiam apud eamdem Barbaram gentem ejus celebre nomen haberetur, nullusque ultra præsumeret ejus cellulam nisi humilis intrare ». Hactenus de Mena Gregorius.

12. Sed coronis coronas jungens, hujuscemodi addit gloriosum ex religione triumphum, cum videlicet non adversus Longobardos tantum pugnatum est, sed et contra Arianam perfidiam, qua armatus ipsorum episcopus in castra Dei tentavit violentus irrumpere : ait enim[3] : « Unum narro, quod per Bonifacium monasterii mei monachum, qui usque ante quadriennium cum Longobardis fuit, adhuc ante triduum agnovi. Cum ad Spoletanam urbem Longobardorum episcopus, scilicet Arianus, venisset, et locum illic, ubi solemnia sua ageret, non haberet, cœpit ab ejus civitatis episcopo Ecclesiam petere, quam suo errori dedicaret. Quod dum valde episcopus negaret, idem qui venerat Arianus, beati Pauli Apostoli Ecclesiam illic cominus sitam se die altero violenter intraturum esse professus est. Quod ejusdem Ecclesiæ custos audiens, festinus cucurrit : Ecclesiam clausit, seris munivit : facto autem vespere, lampades omnes exstinxit, seque in interioribus abscondit. In ipso autem subsequentis lucis crepusculo Arianus episcopus collecta multitudine advenit, clausas Ecclesiæ januas effringere paratus. Sed repente cunctæ simul portæ divinitus concussæ, abjectis longius seris, apertæ sunt, atque cum magno sonitu omnia Ecclesiæ claustra patuerunt. Effuso desuper lumine, omnes quæ exstinctæ sunt lampades, accensæ sunt. Arianus vero episcopus, qui vim facturus advenerat, subita cæcitate percussus est, atque alienis manibus ad suum habitaculum reductus. Quod dum Longobardi in eadem regione positi omnes agnoscerent, nequaquam ulterius præsumpserunt Catholica loca », ibidem scilicet posita, « temerare. Miro enim modo res gesta est, ut quia ejusdem Ariani causa lampades in Ecclesia beati Pauli fuerant exstinctæ, uno eodemque tempore et ipse lumen perderet, et in Ecclesia lumen rediret ». Hæc Gregorius. Sed quod arma fidelium non sint carnalia, sed Deo potentia, et non ira sed charitate adversus hostes consueverint dimicare : his adjungam quæ de Christi milite Sanctulo Nursinæ Ecclesiæ presbytero idem auctor tunc accidisse scribit his verbis[1] :

13. « Hic, inquit, quodam tempore, cum in prælo Longobardi olivam premerent, ut oleum liquari debuisset : sicut jucundus erat et vultu et animo, utrem vacuum ad prælum detulit, laborantesque Longobardos læto vultu salutavit, utrem protulit, et jubendo potius, quam petendo, eum impleri sibi dixit. Sed gentiles viri, quia tota jam die frustra laboraverant, atque ab olivis exigere oleum torquendo non poterant, verba illius moleste susceperunt, eumque injuriis insectati sunt. Quibus vir Dei lætiori adhuc vultu respondit, dicens : Si premetis, ut istum utrem Sanctulo impleatis, sic oleum vobis revertetur. Cumque illi ex olivis oleum defluere non cernerent, et virum Dei ad implendum utrem sibi insistere viderent, vehementer accensi majoribus hunc verborum contumeliis detestari cœperunt. Vir autem Dei videns quod ex prælo oleum nullo modo exiret, aquam sibi dari petiit, quam cunctis videntibus benedixit, atque in prælum suis manibus jactavit : ex qua protinus benedictione tanta ubertas olei erupit, ut Longobardi, qui diu incassum laboraverant, non solum sua vascula omnia, sed utrem quoque, quem vir Dei

[1] Martyrol. Rom. die x. Octob. — [2] Greg. dial. l. III. c. 26. — [3] Ibid. c. 29.

[1] Greg. dial. l. III. c. 37.

detulerat, implentes, gratias agerent, quia is qui oleum petere venerat, benedicendo dederat quod postulabat ».

14. Sed de eo subdit majora idem S. Gregorius, referens insigne miraculum ab ipso Sanctulo eodem tempore editum, cum Ecclesiam S. Laurentii a Longobardis incensam restituere conaretur. Ait enim: « Alio quoque tempore vehemens ubique fames incubuerat (illa videlicet, de qua ex Anastasio hoc anno mentionem fecimus) et B. Laurentii martyris Ecclesia fuerat a Longobardis incensa; quam vir Dei restaurare cupiens artifices multos ac plures subministrantes operarios adhibuit; quibus necesse erat ut quotidianos sumptus laborantibus sine dilatione præberet. Sed exigente ejusdem famis necessitate, panis defuit: cœperuntque laborantes instanter victum quærere, quia vires ad laborem per inopiam non haberent. Quod vir Dei audiens, eos verbis consolabatur, foris promittendo quod deerat; sed ipse graviter anxiebatur intus, exhibere cibum non valens, quem promittebat.

15. « Cum vero huc illucque anxius pergeret, devenit ad clibanum in quo vicinæ mulieres pridie panes coxerant: ibique incurvatus adspexit, si forte panis a coquentibus remansisset. Tunc repente panem miræ magnitudinis atque insoliti candoris invenit: quem quidem tulit, sed deferre artificibus noluit, ne fortasse alienus esset, et culpam velut ex pietate perpetraret. Per vicinas itaque hunc mulieres detulit, eumque omnibus ostendit; ac ne cui earum remansisset, inquisivit. Omnes autem quæ pridie panem coxerant, suum hunc esse negaverunt, atque panes suos numero integros retulisse, professæ sunt. Tunc lætus vir Domini perrexit ad multos artifices cum uno pane: et ut omnipotenti Deo gratias agerent, admonuit; et quia eis annonam præbuerat, indicavit. Eisque ad refectionem protinus invitatis inventum panem apposuit. Quibus sufficienter pleneque satiatis, plura ex eo quam ipse panis erat, fragmenta collegit: quæ die quoque altero eis ad refectionem intulit: sed id quod ex fragmentis supererat, ipsa quoque quæ apposita fuerant fragmenta superabat. Factumque, ut per dies decem omnes illi artifices et operarii ex illo pane satiati, hunc et quotidie ederent, et ex eo quotidie quod edi posset in crastinum superesset; et sic fragmenta panis illius per esum crescerent, et cibum comedentium ora repararent ». Hucusque de his Gregorius: sed nondum de Sanctulo, ejusque cum Longobardis inito certamine finis. Audi enim quæ iis idem S. Gregorius de eodem mox adnectit, cum plene de Longobardis adversantibus victoriam tulit, spoliaque revexit, et perspicuo in Ecclesia permansura trophæa Christi gloriam prædicantia statuit. Ait ergo Gregorius [1]:

16. « Die quadam captus a Longobardis quidam diaconus tenebatur ligatus; eumque ipsi qui tenuerant, interficere cogitabant. Advesperascente autem die, vir Dei Sanctulus ab iisdem Longobardis petiit, ut relaxari, eique vitam concedi debuisset: quod posse se facere, omnino negaverunt. Cumque mortem illius deliberasse eos cerneret, petiit ut sibi ad custodiam dari debuisset. Cui protinus responderunt: Tibi eum quidem ad custodiendum damus, sed ea conditione interposita, ut si iste fugerit, pro eo ipse moriaris. Quod vir Domini libenter accipiens, prædictum diaconum in suam suscepit fidem: quem nocte media, cum Longobardos omnes somno gravi depressos adspiceret, excitavit, et ait: Surge, et concitus fuge: liberet te omnipotens Deus. Sed idem diaconus promissionis ejus non immemor, respondit, dicens: Fugere, pater, non possum: quia si fugero, pro me sine dubio ipse morieris. Quem vir Domini Sanctulus ad fugiendum compulit, dicens: Surge et vade: te omnipotens Deus eripiat: nam ego in manu ejus sum: tantum in me possunt facere, quantum ipse permiserit. Fugit itaque diaconus, et quasi deceptus in medio fidejussor remansit.

17. « Facto igitur mane Longobardi, qui diaconum ad custodiendum dederant, venerunt: quem dederant, petierunt: sed hunc venerandus presbyter fugisse respondit. Tunc illi inquiunt: Scis ipse melius quid convenit. Servus autem Domini constanter ait: Scio. Cui dixerunt: Bonus homo es: nolumus te per varios cruciatus mori: elige tibi mortem quam vis. Quibus vir Domini respondit, dicens: In manu Dei sum: ea morte me occidite, qua occidi permiserit. Tunc omnibus qui illic aderant Longobardis placuit, ut eum capite truncare debuissent, quatenus sine gravi cruciatu vitam ejus compendiosa morte terminarent. Cognito itaque, quod Sanctulus, qui inter eos pro sanctitatis reverentia magni honoris habebatur, occidendus esset, omnes qui in eodem loco inventi sunt Longobardi convenerunt, sicut sunt nimiæ crudelitatis, læti ad spectaculum mortis. Circumsteterunt itaque acies. Vir autem Domini deductus in medium est, atque ex omnibus viris fortibus electus est unus, de quo dubium non esset quin uno ictu caput ejus abscinderet. Venerandus igitur vir inter armatos deductus, ad sua arma statim cucurrit: nam petiit ut sibi paululum orandi licentia daretur. Cui dum concessum fuisset, in terram se stravit et oravit. Qui dum paulo diutius oraret, hunc electus interfector calce pulsavit, ut surgeret, dicens: Surge, et flexo genu extende cervicem. Surrexit autem vir Domini, genu flexit, cervicem extendit; sed tenso collo eductam contra se spatham intuens, hoc unum publice dixisse fertur: Sancte Joannes, suscipe illam. Tunc electus carnifex evaginatum gladium tenens, nisu forti in altum brachium percussurus elevavit, sed deponere nullo modo potuit: nam repente diriguit; et erecto in cælum gladio, brachium inflexibile remansit.

18. « Tunc omnis Longobardorum turba, quæ ad illud spectaculum aderat, in laudis favorem con-

[1] Greg. dial. l. III. c. 37.

versa, mirari cœpit, virumque Dei cum timore venerari : quia profecto claruerat, cujus sanctitatis esset, qui carnificis brachium in aere ligasset. Itaque postulatus ut surgeret, surrexit : postulatus ut brachium sui carnificis sanaret, negavit, dicens : Ego pro eo nullo modo orabo, nisi mihi ante juramentum dederit, quia cum ista manu Christianum hominem non occidet. Sed Longobardus idem, qui (ut ita dicam) brachium contra Deum tendendo perdiderat, pœna sua exigente, compulsus est jurare, se Christianum hominem nunquam occidere. Tunc vir Dei præcepit, dicens : Depone manum deorsum. Qui statim deposuit. Atque illico adjunxit : Remitte gladium in vaginam : et statim remisit.

19. « Omnes ergo tantæ virtutis hominem cognoscentes, boves et jumenta, quæ deprædati fuerant, certatim ei offerre in munere volebant : sed vir Domini tale munus suscipere recusavit, munus autem bonæ mercedis requisivit, dicens : Si mihi aliquid vultis concedere, omnes captivos quos habetis, mihi tribuite, ut habeam unde pro vobis debeam orare. Factumque est ut omnes captivi cum eo dimissi sint; atque superna gratia disponente, cum se unus pro uno morti obtulit, multos a morte liberavit ». Hucusque Gregorius de Sanctuli inito cum Longobardis certamine, in quo charitati juncta fides exstinxit odium, atque perfidiam superavit. Si quando vero eos permisit Deus in Dei servos sic sævire, ut eosdem absque obice neci traderent; et in hoc declarata est divina potentia, cum iidem occisi licet, tamen ut victores triumphale carmen concinere auditi sunt. Nam accipe quæ insuper in provincia Valeria accidisse in hunc modum idem auctor enarrat [1] :

20. « Vitæ namque venerabilis Valentius, qui posthac in Romana Urbe mihi (sicut nosti) meoque monasterio præfuit, prius in Valeriæ provincia suum monasterium rexit. In quo dum Longobardi sævientes venissent (sicut ejus narratione didici) duos ejus monachos in ramis unius arboris suspenderunt ; qui suspensi eodem die defuncti sunt. Facto autem vespere, utrorumque eorum spiritus claris illic apertisque vocibus psallere cœperunt; ita ut ipsi quoque, qui eos occiderant, nimium mirati tenerentur : quas videlicet voces captivi quoque omnes qui illic aderant, audierunt, atque eorum psalmodiæ postmodum testes extiterunt. Sed has voces spirituum omnipotens Deus idcirco pertingere voluit ad aures corporis, ut viventes quique in carne discerent, quia si Deo servire studeant, post carnis mortem uberius vivant ». Hæc ipse : sed et aliis quoque signis Deus reddidit manifestum in cælo vivere, quos tunc Barbaricus gladius in terra necasset. Nam audi eumdem Gregorium ista narrantem [2] :

21. « Quibusdam religiosis quoque viris attestantibus, adhuc in monasterio positus agnovi, quod hoc Longobardorum tempore juxta in hac provincia, quæ Sura nominatur, quidam monasterii pater venerabilis Soranus nomine fuerit, qui captivis advenientibus, atque a Longobardorum deprædatione fugientibus, cuncta quæ in monasterio videbatur habere, largitus est. Cumque in eleemosynis vestimenta sua ac fratrum omnia et cellarium consumpsisset; quicquid habere in horto potuit, expendit. Expensis vero rebus omnibus, Longobardi ad eum subito venerunt, eumque tenuerunt, et aurum ab eo petere cœperunt. Quibus cum ille diceret, se omnino nihil habere; in vicino monte ab eis ductus est, in quo silva immensæ magnitudinis stabat. Ibi captivus quidam fugiens, in cava arbore latebat : ubi unus ex Longobardis, educto gladio, prædictum venerabilem occidit virum ; cujus corpore in terram cadente, mons protinus et silva concussa est, ac si se ferre non posse pondus sanctitatis ejus diceret terra quæ tremuisset ». Sic igitur sanctum virum martyrio coronatum, anniversaria recurrente die, quolibet anno Ecclesia celebrare consuevit. Sed attende quid de alio itidem martyrio vita perfuncto Gregorius subdit [1] :

22. « Alius quoque in Marsorum provincia vitæ valde venerabilis diaconus fuit : quem inventum Longobardi tenuerunt, quorum unus educto gladio caput ejus amputavit. Sed cum corpus ejus in terram caderet : ipse, qui hunc capite truncaverat, immundo spiritu correptus, ad pedes ejus corruit, et quod amicum Dei occiderit, inimico Dei traditus ostendit ». Hæc sanctus Gregorius. Quod igitur alios ereptos, alios vero ab eisdem Barbaris necatos audis; in utrisque admirandam Dei providentiam contemplari licet, cum ut alii coronam consequerentur, et ut alii in aliorum levamen solatiumque remanerent, effecit : ne si magistri omnino deficerent, exolesceret disciplina. Quomodo autem reliqui sanctissimi monachi mirifici illius Equitii alumni a Deo illæsi a furore Barbarico conservati sint, eumdem audi Gregorium, cum ita scribit [2] :

23. « Eamdem Valeriæ provinciam Longobardis intrantibus, ex monasterio reverendissimi viri Equitii in prædicto oratorio ad sepulcrum ejus monachi confugerunt. Cumque Longobardi sævientes oratorium intrassent, cœperunt eosdem monachos foras trahere, ut eos aut per tormenta discuterent, aut gladiis necarent. Quorum unus ingemuit, atque acri dolore commotus clamavit : Heu, heu, heu, sancte Equiti, placet tibi quod trahimur, et nos non defendis? Ad cujus vocem protinus sævientes Longobardos immundus spiritus invasit : qui corruentes in terram tamdiu vexati sunt quousque cuncti qui foras erant Longobardi cognoscerent, quatenus locum sacrum temerare ulterius non auderent. Sicque vir sanctus dum discipulos defendit, etiam multis postea remedium illuc fugientibus præstitit ». Idemque de Cassinati monasterio S. Benedicti ista inferius [3] tradit, in primis referens

[1] Greg. dial. l. IV. c. 21. — [2] Ibid. c. 22.

[1] Greg. dial. l. IV. c. 23.— [2] Ibid. l. I. c. 4.— [3] Ibid. l. II. c. 17

quæ ab ipso sancto viro ante cognita atque prænuntiata fuissent :

24. « Vir quidam nobilis Theoprobus nomine ejusdem Benedicti Patris fuerat admonitione conversus, qui pro vitæ suæ merito magnam apud eum familiaritatis fiduciam habebat. Hic cum quadam die ejus cellam fuisset ingressus, hunc amarissime flentem reperit. Cumque diu subsisteret, ejusque non finiri lacrymas videret (nec tamen vir Dei consueverat orando plangere, sed mœrendo) quænam causa tanti luctus existeret, inquisivit. Cui vir Dei illico respondit : Omne hoc monasterium quod construxi, et cuncta quæ fratribus præparavi, omnipotentis Dei judicio gentibus tradita sunt. Vix autem obtinere potui, ut mihi ex hoc loco animæ concederentur. Cujus vocem tunc Theoprobus audivit, nos autem cernimus, qui destructum modo a Longobardorum gente ejus monasterium scimus. Nocturno enim tempore quiescentibus fratribus, nuper illuc Longobardi ingressi sunt, qui diripientes omnia, ne unum quidem hominem tenere potuerunt. Sed implevit omnipotens Deus, quod fideli famulo Benedicto promiserat, ut si res Gentibus traderet, animas custodiret ». Hæc Gregorius. Porro eosdem monachos inde pulsos Romam commigrasse, idem alibi tradit, abbatesque numerat, qui ad ea usque tempora eidem monasterio præfuerunt [1], traditumque his fuisse Lateranense cœnobium incolendum affirmat. Hos etiam accipere consuevisse alimoniam una cum aliis monachis ab ipsa Apostolica Sede, idem Gregorius in Epistola ad Constantinam Augustam [2] docet. At de Longobardorum sub Benedicto papa cœpta grassatione per duces in reliquas Italiæ partes satis. Plura sunt alia, quæ certis annis, quibus gesta esse reperiuntur, opportunius inseremus.

25. Quod vero ad res hoc anno in Galliis gestas pertinet, auctor est Sigebertus, hoc anno altercatum esse inter Hispanos et Gallos de Paschatis diei celebritate. Ait enim : « Hispani et Franci de Pascha celebrando dissentiunt, Hispanis duodecimo kal. Aprilis, Francis vero decimo quarto kal. Maii Pascha celebrantibus. Sed Francos recte celebrasse, per hoc divinitus claruit, quod fontes in Hispania, qui in sabbato sancto Paschæ ad baptizandum sponte divinitus repleri solent, non in Hispanorum, sed in Francorum Pascha repleti sunt ». Hæc ipse, ex quibus omnis de impostura interdum oborta suspicio abolita est. Si enim humana arte ea de fontibus contigissent, utique eadem ad Hispanorum sententiam comprobandam accommodata fuissent.

26. *S. Galli episcopi Arvernensis obitus et laudes.* — Hic ipse insuper numeratur annus octavus a tempore inguinariæ pestis, quo suum S. Gallus Arvernensis episcopus obitum designavit, et cladem populi ex renascente eodem morbo prædixit, ut suo loco ex Gregorio [3] Turonensi narratum est. Porro de ejus felici ad Deum transitu idem auctor ista alibi habet [1] : « Cum gravatus incommodo decubaret, ita febris interna omnia membra ejus depilavit, ut capillos et barbam simul amitteret. Sciens autem, revelante Domino, post triduum migraturum, convocat populum, et omnibus confracto pane, communionem sancta ac pia voluntate largitur. Adveniente autem die tertia, quæ erat Dominica dies, quæ civibus Arvernis immanem contulit luctum albescente jam cælo, interrogat, quid in Ecclesia psallerent. Dixerunt, benedictionem sese psallere », nempe psalmum, Benedicite omnia opera Domini Domino. « At ille, psalmo quinquagesimo, et benedictione decantata, et alleluiatico cum capitello expleto, consummavit officium totum temporis matutini. Quo jam extremo perfunctus officio, ait : Vale dicimus vobis, fratres. Et hæc dicens, extensis manibus spiritum cælo intentus præmisit ad Dominum : transiit autem ætatis suæ anno sexagesimo quinto, episcopatus vero sui septimo et vicesimo anno ». Hucusque Gregorius de obitu S. Galli : pergit vero dicere de funere atque miraculis : sed satis ad institutum.

27. At non prætereundum de eodem S. Gallo Venantii Fortunati [2] Epitaphium, quod in gratiam Gregorii Turonensis ejus nepotis conscripsit : sic enim se habet :

Hostis inique, Adam paradiso fraude repellis :
 Ecce Deus famulis præstat adire polos.
Invide, sic tua mors homini meliora paravit :
 Tu expellis terris : hic dat et astra suis.
Testis et antistes Gallus probat ista beatus,
 Nobilis in terris, dives eundo polos.

Sed quod ad ejus pertinet antiquam nobilitatem, testatur Gregorius Turonensis [3] in Vita ipsius, genus ducere ab egregio martyre Vetio Epagatho, cujus mentio est in Epistola Ecclesiæ Lugdunensis apud Eusebium [4], fuisseque tradit natum ex Georgio senatoriæ stirpis viro et matre Leocadia. Pergit vero idem Fortunatus ejus vitam summatim referre :

Qui Christi auxilio fultus nec adultus in annis
 Se majora petens, odit amore lares :
Effugit amplexus patrios, matremque relinquit :
 Qui monachum regeret, quæritur abba parens.
Illic tyro rudis generoso cœpit ab ævo
 Militiæ Domini belliger arma pati.
Quintiano demum sancto erudiente magistro,
 Pulchrior est auro corde probatus homo.

Fuit iste Quintianus sanctitate præclarus episcopus Arvernensis, qui eum ex monacho reddidit clericum, atque imbuit sanctis moribus et Ecclesiasticis litteris; quibus optime excultus, cum innotuisset Theodorico Francorum regi, ab eo accersitus atque retentus est : ubi cum esset, apud Coloniam Agrip-

[1] Greg. dial. l. II. in prin. — [2] Greg. l. IV. Ep. XXXIV. — [3] Greg. Tur. hist. Franc. l. IV. c. 5.

[1] Greg. Tur. in Vita SS. Patr. c. 3. — [2] Fortun. l. IV. carm. — [3] Greg. Vit. SS. Patr. c. 3. — [4] Euseb. l. V. c. 1.

pinam idolorum templum, quod frequentabatur a rusticis, succendisse tradit Gregorius. Pergit vero Fortunatus :

Inde Palatinam regis translatus in aulam,
Theodorice, tuam, vixit amore pio.
Mox ubi destituens terras, petit astra magister,
Cessit discipulo cura tenenda gregis.
Pontificatus enim moderans ita rexit habenas
Pastor ut officii, esset amore pater,
Mansuetus, patiens, bonus, æquus, amator, amandus,
Non erat offensæ, sed locus hic veniæ.
Si qua superveuit facta est injuria verbis :
Unde furor poterat, inde triumphus erat.

Plura id genus de ipso Gregorius refert exempla, de contumeliis scilicet atque verberibus a suis presbyteris magna patientia toleratis. Sed audi reliqua :

Plebem voce fovens quasi natos ubere nutrix
Dulcia condito cum sale mella dabat.
Hoc opus exercens præsensit dona futuri,
Se pastore nihil posse perire gregis.

Hoc idcirco Christianus poeta, quod ingruente inguinaria lue, a divino oraculo accepit responsum (ut idem tradit Gregorius) ipso vivente, nullum e suis ea peste lædendum : quod et sicuti prædictum fuit, evenit. Quot autem annis eamdem Ecclesiam gubernarit, his Fortunatus quos subdit, versibus docet :

Sic Pater Ecclesiam regit in quinquennia quinque,
Bis terdena tamen lustra superstes agens.
Hinc meliore via sanctum ad cælestia vectum
Non premit urna rogi, sed tenet ulna Dei.

Hucusque Fortunati de sancto Gallo Epitaphium. Claruisse autem corpus ejus terræ mandatum pluribus miraculis, Gregorius tradit, qui tamen in numerando sedis ipsius tempore duobus annis a Fortunato discrepat : siquidem eum Ecclesiæ Arvernensi præfuisse episcopum ait annos viginti septem. Remansit posteris ejus memoria in universa Ecclesia celebris : etenim sacris inter sanctos ipse adscriptus tabulis, die qua obiit kalendis Julii anniversaria memoria ubique recolitur.

28. *Arvernensis civitas peste et schismate laborat.* — Sed qui dum vixit extitit suis mediator apud Deum, tanquam Moyses [1], qui stetit in confractione in conspectu ejus, ut averteret indignationem ejus, ne disperderet eos : ubi vero mortuus est, sublato de medio tanto obice, tanquam a vinea macerie depulsa de qua scriptum est [2] : « Auferam maceriem ejus, et erit in direptionem » : mox lues illa inguinaria, quæ ante annos octo Italos et Gallos afflixit, Arvernos autem, sancto intercedente, non læserat ; populum illum invasit, magnaque clade affecit, ut Gregorius ipse testatur [3], cum de divina virtute, quam tunc fuit in famulo suo expertus per sancti Juliani martyris Arvernensis reliquias, ita alibi narrat [1] :

29. « Inter reliqua vero insignia suscipiendorum miraculorum ponimus et istud, quod insipientes corrigat, et roboret sapientes. Igitur Cautini episcopi tempore, quo ingruentibus peccatis populi Arverna regio ab excidio luis, quam inguinariam vocant, devastabatur ; ego Brivatensem vicum expetii, scilicet ut qui meritis tutari nequibam, beati martyris Juliani tutarer præsidio. In quo dum commorarer vico, unus puer ex nostris ab hoc morbo corripitur ; reclinatoque ad lectulum capite, graviter ægrotare cœpit. Erat autem febris assidua cum stomachi pituita, ita ut si quid acciperet, confestim ejiceret, nec erat ei cibus confortatio, sed magis exitus putabatur. Denique mei cum viderent eum in extrema vexari, hariolum quemdam invocant. Ille vero venire non differens, accessit ad ægrotum, et artem suam exercere conatur, incantationes immurmurat, sortes jactat, ligaturas collo suspendit, promittit vivere quem ipse mancipaverat morti. Hæc autem me inscio agebantur. Quæ cum mihi delata fuissent, amarissimus reddor, et cum gravi suspirio illud commemoro, quod Dominus per Eliam prophetam Ochoziæ regi pronuntiat, dicens [2] : Quia dereliquisti Dominum Deum Israel, et consuluisti Deum Accaron, ideo de lectulo in quo ascendisti non consurges, sed morte morieris. Nam iste post adventum harioli validius febre succensus, spiritum exhalavit. Cujus post obitum interpositis paucis diebus, puer alius simili laborare cœpit incommodo. Tunc ego eis inquio : Accedite ad martyris tumulum, et aliquid exinde ad ægrotum deportate, et videbitis magnalia Dei, atque cognoscetis quid sit inter justum et injustum, et inter timentem Deum et non servientem illi. Accedentes autem, parumper pulveris circa sepulcrum jacentis sustulerunt. De quo ut hausit infirmus cum aqua, protinus assecutus est medicinam, recuperatisque viribus ac restincta febre convaluit. Intelligite ergo nunc, o omnes qui insipientes estis in populo, et postquam ita discusseritis, scitote quia nihil sunt quæ ad seducendum humanum genus diabolus operatur. Ideo moneo, ut si quis vexillo Crucis signatus, si quis baptismi absolutione mundatus, si quis vetustate deposita in novo nunc homine viget, talia postponat ac negligat : quærat autem patrocinia martyrum, per quos sanitatum miracula celebrantur : postulet adjutoria confessorum, qui merito amici sunt Dominici nuncupati ; et quæ voluerit, obtinebit ». Hucusque Gregorius, eamdem spirans in sacrarum reliquiarum cultu pietatem, qua omnes non Galliarum tantum, sed totius Catholici orbis sanctissimi episcopi præditi semper fuerunt.

30. Quod vero Arvernenses populi post obitum sancti Galli ea meruerunt affligi clade : ad alia ipsorum peccata, quorum Gregorius meminit, illud accessit, ut post obitum ejus divisa schismate Ec-

[1] Psal. CVI. — [2] Isai. V. — [3] Greg. Tur. hist. Franc. l. IV. c. 15.

[1] Greg. Turon. de glor. mart. l. II. c. 45. — [2] 4. Reg. I.

clesia illa fuerit, studentibus aliis Catoni presbytero, archidiacono vero Cautino aliis, cum iste dolo agens, clam profectus ad regem, ab eodem dari sibi petiit episcopatum. Quæ quidem omnia luctu digna idem Gregorius suo prosecutus est stylo [1]. At vero ista de S. Galli obitus tempore in priori editione ex chronologia ab inguinaria peste uti certa deprompta, jam denuo ad incudem revocata, non posse subsistere sunt inventa, quæ magis ad anteriora tempora sint reducenda, cum alias idem morbus pervasit Gallias. Quod autem ad hæc tempora Gallus non potuerit pervenisse, in evidens deducitur argumentum. Cum enim ipsum annos tantum viginti septem dicat sedisse episcopum Arvernensem, idemque reperiatur interfuisse Concilio Aurelianensi secundo, anno Christi quingentesimo trigesimo sexto, et Arvernensi anno quingentesimo quadragesimo primo; quomodo potuit ad hæc tempora pervenisse? Accedit ad hæc, quod cum Galli episcopi successorem Cautinum idem Gregorius ejus nepos, rerum ab ipso gestarum testis fidelis, referat ad tempus Theodebaldi regis, quem constat regnare cœpisse anno Christi quingentesimo quinquagesimo secundo, licet positum sit anno quingentesimo quinquagesimo quinto, tenuisseque tantum annos septem : utique prohibetur omnino ad hunc annum pervenire potuisse. Hæc de tempore ejus obitus dicta sunto.

[1] Greg. hist. Franc. l. IV. c. 5. 6. 7.

Anno periodi Græco-Romanæ 6066. — Olymp. 338. — Anno Æræ Hispan. 611. — Jesu Christi 573. — Joannis III papæ 13. — Justini jun. imp. 9.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : VIII *post consulatum Justini jun. Aug. solius* VI : a Mario vero Aventicensi : *Anno* VII *consul. Justini jun. Aug. Indict.* VI.

2. *Benedictus fit Pontifex Rom.* — Ad num. 1. Anastasius tradit, post *Joannis* papæ III obitum cessasse episcopatum *menses decem*, *dies tres*, quod et in exemplaribus ejus Mss. et in Orderico lib. 2 legitur, nisi quod in uno Catalogo nostro Pontif. Rom. habentur *dies* XIII, et in alio *dies* XIV. Verum duratio Sedis *Benedicti* a Græcis *Bonosi* nuncupati, natione Romani, Joannis III successoris, demonstrat, Sedem vacasse menses decem, et dies viginti et unum, ac *Benedictum* ordinatum esse die tertia mensis Junii anni quingentesimi septuagesimi quarti, in quam eo anno Dominica cadebat. Tam longi interpontificii causa in tumultus a Langobardis Italiam turbantibus excitatos referenda videtur (1).

3. *Langobardi decem sibi duces præficiunt.* — Ad num 2. Paulus diaconus lib. 2, cap. 31, ait, *Clephum* Longobardorum regem , *cum annum unum et sex menses regnum obtinuisset*, interfectum esse. A Paulo Sigebertus in Chronico non discedit, cum annos ei duos attribuit, quia eos incompletos intelligit, ejusque nece anno DLXXVI recte collocata scribit : « Clepho mortuo, Longobardi sub ducibus fuerunt annis decem » ; de qua decennali Aristocratia loquitur etiam Paulus lib. 2, cap. 32, qui addit : « Per hos Langobardorum duces septimo anno ab adventu Albuvin et totius gentis spoliatis Ecclesiis, sacerdotibus interfectis, civitatibus subrutis, populisque, qui more segetum excreverant, exstinctis, exceptis his regionibus quas Albuvin cœperat, Italia ex maxima parte capta, et a Langobardis subjugata est ». Quod desumpsit ex Gregorio Turonensi lib. 4, cap. 35, qui ubi dixit, Alboinum cum suis Langobardis Italiam petiisse, subjungit : « Quam regionem ingressi maxime per septem annos pervagantes, spoliatis Ecclesiis, sacerdotibus interfectis, in suam redigunt potestatem ». Mala incertis annis a Langobardis in Italia perpetrata ex variis divi Gregorii Epistolis narrat Baronius, a num. 3 ad 25.

4. *Dissidium de Paschate anni* DLXXVII. — Ad num. 25. Dissidium de *Paschate* celebrando inter Hispanos et Gallos, quod Gregorius Turonensis lib. 5,

(1) Joannes ex nostro calculo decessit anno DLXXIII die XXV Octobris, cum Sedis tempus in probatissimis Anastasii Codicibus, et Catalogo Blanchiniano (non quidem vetustissimo illo qui desinit in Vigilio ; sed altero usque ad Paulum I perducto) sit annis XII, mensibus XI, diebus viginti sex. His si addas mensium decem, et dierum trium Interpontificium cum Anastasio, pertinges ad A. 574, 28 Augusti, diem electionis Benedicti. Sed cum dies illa in feriam tertiam inciderit ; ideo mendum aliquod hic irrepsisse suspicor, et forte sistendum in die vicesima sexta Augusti, quæ Dominica erat. Nisi malueris, quoad tempus hujus Interpontificii, fidem sequi Catalogi omnium quotquot in fronte Pagii excusi sunt vetustissimi, qui Interpontificium istud definit ad menses tres, dies decem, quæ temporis ratio ducit nos ad diem quartam Februarii anni DLXXIV et Dominicam. MANSI.

cap. 17 narrat, fuit de Paschale anni quingentesimi septuagesimi septimi; Turonensis enim de eo loquitur anno II Childeberti Francorum regis, qui an. DLXXV Sigiberto patri successit, aitque: « In Galliis nos cum multis civitatibus XIV kalendas Maias Pascha celebravimus. Alii vero cum Hispanis XII kalendas Aprilis solemnitatem hanc tenuerunt ». Hujus controversiæ causa fuit, quod eo anno terminus Paschalis incideret in diem XVIII mensis Aprilis ac in feriam primam; unde sequebatur Pascha in sequentem Dominicam, ac in diem XXV Aprilis differendum, secundum Cyclos Alexandrinos; quibus ideo nec Hispani, nec multæ Galliæ civitates consentiebant. Turonenses cum multis aliis Gallis Pascha juxta *Victorii Aquitani* Cyclum celebrarunt *XIV kalend. Maias*, id est, die XVIII mensis Aprilis, in quem, ut jam dixi, terminus Paschalis incidebat. Hispani vero cum aliis Gallis, quibus hoc inconveniens videbatur, illud toto mense anticiparunt, et *XII kalend. Aprilis*, seu die XXI Martii, ipso scilicet Æquinoctii die juxta Cyclum Latinorum Victorio antiquiorum peregerunt. Ex quo liquet, ut observat Bucherius de Doct. Temp. cap. 10, Galliam pleramque, non tamen omnem, *Victorii* Cyclum hoc tempore amplexam esse. Alibi die XXV Aprilis solemnitatem hanc, secundum Cyclos Alexandrinos tenuerunt Christiani.

5. *Moritur S. Gallus episc. Arvernensis.* — Ad num. 26 et seqq. Sanctus *Gallus* episcopus Arvernensis interfuit primo Concilio Arvernensi anno DXXXV celebrato, Concilio Aurelianensi IV anno DXLI, et Concilio Aurelianensi V anno DXLIX habitis; transiit autem ad Dominum, ut scribit Gregorius Turonensis in Vitis Patrum cap. 3, *Episcopatus sui septimo et vicesimo anno.* Idem Gregorius in Historia lib. 4, capp. 5, 6 et 7, pluribus agit de Cautini ejus successoris electione, eamque refert ad tempus *Theodobaldi* Francorum regis, quem constat regnare cœpisse anno DXLVII, et e vivis abiisse anno DLIII. Cointius in Annal. Ecclesiast. Franc. mortem sancti *Galli* consignat anno DLIV, quia *Theodebaldi* regis mortem in annum DLV differt, existimatque, *Gallum* liberasse Arvernos a lue inguinaria anno DXLVI, quod Turonensis lib. de Vitis Patrum, cap. 6 tradat, eum vita functum *die Dominica*, jacuisse in Ecclesia *triduo, quarta die* sepultum fuisse, et in Tabulis Ecclesiasticis inter sanctos adscribatur ad diem kalendarum Juliarum. Nam parte alia idem Gregorius in Historia lib. 4, cap. 5, et in Vita hujus sancti asserit, *sancti Galli* intercedente oratione, luem, quæ alias regiones consumebat, civitatem Arvernam non attigisse; additque sanctum Gallum *post annos octo* a lue illa e sæculo migrasse. Hæc Cointius. Verum dies Martyrologiis adscripti ad anni emortualis notitiam nos perducere non possunt, ut mille exemplis liquet, et, ut falsum illud Chronologiæ principium everteremus, sæpius inculcavimus. Neque divus Gallus kalendis Juliis sepeliri potuit; cum Turonensis loco citato doceat corpus ejus jacuisse in Ecclesia, dum *Rogationes, quæ post Pascha fiunt, celebrabantur*, et lib. 2 Hist. cap. 34 scribat, prædictas Rogationes *ante Ascensionis Dominicæ triumphum* fuisse celebratas. Annus itaque quo *Gallus* Arvernenses a peste liberavit, quove ipse ad Deum migravit, incertus. Baronius in secunda Annal. Ecclesiast. editione animadvertens *eum* laudatis Conciliis interfuisse, quod et jam in Notis ad Martyrologium ad diem primum mensis Julii observarat, agnovit quæ anno DLXV, num 29 de civitatis Arvernensis præservatione a peste, et hoc anno num. 30 de anno mortis *sancti Galli* scripserat, subsistere non posse, et corrigenda monuit.

6. *Gesta in bello Persico.* — Theophylactus lib. 3, cap. 10, postquam gesta anno VII Justini Romanos inter et Persas narravit, scribit: « Justini imperatoris anno sequenti, Marciano delectus habente, et ex oppido Dara prodeunte, Barbarisque juxta Nisibim tendentibus, prœlium prope Sargathum (locum a Persis ita nominatum) committitur: Persæ Romanis dant manus. Qui deinde Thebothum castellum Persicum cingentes, cum per dies multos continuata oppugnatione nihil proficerent, Daram se retulerunt ». Theophanes Theophylacto suffragatur, asseritque, Romanos vicisse Persas ad *Sargathum* anno Incar. secundum Alex. DLXV, qui cum mense Augusto currentis Christi anni absolvitur.

7. *Nisibis a Romanis obsessa, et Apamæa a Persis capta.* — Subdit Theophylactus, *Cosroen* Persarum regem, dum Romani *Nisibim* Mygdoniæ urbem obsidione cingerent, cum copiis Babylone discessisse, et ad oppidum quoddam Persicum *Abarum* nomine, quinque dierum itinere a *Circesio* Romanorum urbe venisse, indeque *Adormaanem* ducem ad Romanorum provinciam proficisci jussisse. Hic citra laborem *Antiochiam* usque fertur, et suburbanis ædificiis pro tempore dirutis in *Cœlesyriam* venit, et die tertio *Apamæam* urbem occupavit, eaque flammis tradita in Persidem reversus est. Eadem ac Theophylactus narrat Evagrius lib. 5, capp. 8, 9 et 10, et pluribus prosequitur. Baronius hanc *Adaarmanis* Persarum ducis expeditionem in annum sequentem perperam differt, et pluribus explicat num. 2, 3 et 4.

Concilium *Parisiense IV* celebratum, de quo anno DLXXVI verba faciemus. Ibi etiam agemus de dissensione inter Francorum reges hoc anno exorta. Divus Gregorius postea Pontifex Romanus, hoc anno præfecturam Romanam administrabat, ut videre est an. DLXXXI, num. 3.

BENEDICTI ANNUS 2. — CHRISTI 574.

1. *Persarum incursiones cum clade Antiochiæ.* — Jam quingentesimus septuagesimus quartus Christi annus adest septimæ Indictionis, idemque nonus numeratus Justini imperatoris : qui quidem extitit Orientali imperio funestissimus, Abaris una ex parte, Persis ex altera Romanum imperium devastantibus.

« Anno enim hoc nono Justini », inquit Cedrenus, « Abari sive Avares ad Danubium venerunt, ac vicerunt Romanos ». De his hæc pauca ipse : Evagrius vero pluribus, dum agit de Tiberio, qui adscitus postea fuit collega in imperium a Justino : « Hunc, inquit, Justinus, ingenti collecto exercitu, ad congrediendum cum Abaris jampridem miserat. Qui quidem, militibus adspectum Barbarorum haud ferentibus, parum aberat quin captus fuisset, nisi divina providentia eum præter omnium opinionem servasset, et in fines imperii Romani reduxisset incolumem : quippe temerariis Justini institutis obsecutus, ipse cum tota Romana Republica in periculum venit penitus pereundi, et amplum imperii Romani decus Barbaris concedendi ad occupandum ». Hæc ipse. His autem hæc prætera hoc item anno addita mala a Persis, idem Evagrius affirmat his verbis[1] : « Et Artabanus Persa, in Romanorum ditionem facta incursione, multos captivos abduxit, captoque etiam Daras castro, domum rediit. Justinus nuntio tantæ cladis accepto, animo abalienatus est, petiitque ab Hormisda, uti pacem componeret, quæ et in annum pacta est. Constitutum sub eo est, ut psalmus : Tuæ cœnæ mysticæ ; magna feria quinta caneretur. Illata quoque tunc est imago nulla manu facta Camulianis pago Cappadociæ (illuc enim Edessa, ne in Persarum manus deveniret, olim translata fuit) et veneranda ligna (Crucis sanctissimæ scilicet), ab Apamea Syriæ Secundæ Constantinopolim translata sunt ». Quibus exuta civitas illa, quæ (ut dictum est superius) ab iisdem in alia Persarum incursione miraculo magno divinitus defensa fuit, capta statim atque in favillam redacta est.

[1] Evagr. l. v. c. 9. 10.

2. Verum quæ de hac Persarum incursione, ex qua in magnum discrimen Antiochia adducta est, idem Evagrius tradat, hic describamus. Ipse enim dum agit de Nisibis, quæ erat sub potestate Persarum, obsidione, quam Marcianus dux Romani exercitus ad multum temporis spatium protraxerat, ob idque Justinum imp. in indignationem commoverat, cujus et præcipiti animo mala cuncta imperio inferrentur, hæc ait[1] : « De ea incursione », quam scilicet pararet Cosrhoes per Adaarmanem ducem (sic enim eum appellat, quem Cedrenus nominat Artabanum) « fit certior Gregorius episcopus Antiochiæ : nam huic episcopus Nisibis amicissimus fuit, magnis muneribus ab eo donatus : et propterea cum insanam Persarum contumeliam contra Christianos admissam, qua semper fere premebantur, ægre admodum pateretur, et magnopere cuperet civitatem, cujus ipse fuit episcopus, in ditione Romanorum venire ; omnia quæ extra fines Romanorum circiter Nisibin gerebantur, significavit, opportuneque exposuit. Quæ quidem Gregorius illico ad Justinum retulit, eique quam celerrimam declaravit Cosrhois incursionem. At vero ille in consuetarum voluptatum sordibus volutatus Gregorii litteris neque animum attendere, neque fidem habere voluit ; illud duntaxat verum arbitratus, quod ipse in animum induxerat. Nam hominum intemperantium et luxu perditorum consuetudinem imitabatur, in quorum animis sicut ignavia insita est, ita de prospero rerum adventu nimis magna fiducia ; et si quid contra ipsorum voluntatem acciderit, ei nolunt ullo modo fidem adjungere. Itaque scribit Gregorio, resque ad se relatas, quasi omnino veræ non sint, rejicit : quod si veræ sint, Persas non ante suos obsidione occupaturos ; sin autem ante occuparent, cum magno suo malo discessuros ». Ita quidem Evagrius, devastationem Syriæ et captivitatem Antiochiæ tribuens imperatoris ignaviæ : sed altius optassem ipsum ista considerasse, cur ante septem annos, quibus imperium Justinus administravit,

[1] Evag. ibid.

minime contigerint; sed ubi scilicet sanctissimum episcopum ab ea civitate dimovit? Hæc enim si considerasset, non in ignaviam, sed ad sacrilegium imperatoris ea cuncta mala retulisset : sicuti enim in templo columnæ, et in ædibus sunt fundamenta, ita plane se habent in civitatibus atque provinciis sanctissimi sacerdotes; quos si quis e loco dimoveat, forasque pellat, necesse sit cuncta quæ virtutum fortissimo robore sustinebant, omnino corruere ac pessumire. Cum Anastasius Antiochiæ sederet, ipse Dominus positus erat in Syria universa murus et antemurale; quo sublato, et Dominus pariter recessit ab eis, atque tunc luxit[1] antemurale, et murus pariter dissipatus est, cum universa Syria cessit deprædationi Barbarorum : cum jam nullus penitus esset qui resisteret grassantibus ubique locorum hostibus crudelissimis. Sed quomodo id acciderit, sic narrare pergit Evagrius.

3. « Deinde mittit Acacium imperator, hominem superbum et contumeliosum, ad Marcianum ducem exercitus cum hoc mandato, ut si Marcianus alterum pedem in civitatem Constantinopolitanam ante intulisset, quam scilicet de hostibus victoriam accepisset, honoris sui gradu eum abdicaret. Quod quidem factum est ab eo sedulo : idque non sine reipublicæ detrimento, quo imperatoris mandato inserviret. Nam profectus ad castra Romanorum, Marcianum juxta fines imperii versantem, insciente exercitu, spoliat dignitate. Præfecti autem manipulares ac centuriones, ubi peractis vigiliis didicerant ducem suum de honoris gradu dimotum, copias non ulterius ducunt, sed clam se inde subducentes, sparsi fugiunt, obsidione civitatis Nisibis cum omni irrisione dimissa. Adaarmanes igitur, qui Persarum et Scenitarum Barbarorum satis validum et magnum habebat exercitum, Circesium præteriens, res Romanorum incendio, occisione, et aliis omnibus vastationis generibus populatus, nec quicquam clementiæ omnino vel cogitatione complexus est, vel factis declaravit. Capit castella et pagos multos, nemine præterea repugnante : primum quod copiæ Romanæ nullum ducem habuere; deinde quod militibus circiter Daras a Cosrhoe circumclusis, populationes agrorum, et incursiones absque ullo timore fiebant.

4. « Invadit porro Cosrhoes Antiochiam per suos duntaxat milites (ipse namque eo non venit) qui præter omnem spem inde repulsi fuere : cum tamen nemo, vel pauci admodum in civitate remanerent. Cumque episcopus inde fugisset, secumque eduxisset sacrum Ecclesiæ thesaurum, propterea quod magna pars muri ceciderat, et populus (ut fit in his præsertim temporibus) seditione conflata novis rebus studebat, quibus fugientibus urbs deserta relicta; nec quisquam erat, qui vel ad machinas ullas contra hostes fabricandas, vel ad eisdem ullo modo resistendum, animum intenderet ». Subjicit[2] his de Heraclea ab hostibus incensa, Apameaque capta et igne absumpta, abducto captivo episcopo una cum civitatis præfecto, aliisque malis innumeris illatis regionibus illis, in quas iidem se grassantes infuderant; cum interea ipse Cosrhoes Daram expugnavit civitatem munitissimam in finibus positam.

[1] Thren. II. — [2] Evagr. l. v. c. 10.

5. *Simeonis junioris Stylitæ, de cujus sanctitate multa, Epistola ad Justinum querentis de Samaritarum furoribus.* — Alia rursus clade contigit his Justini temporibus Syriam nonnihil affligi a Samaritis hæreticis sæpe repressis, ejectis, ac sæpe receptis; sed denuo in Catholicos insurgentibus, de quibus idem imp. Novellam[1] Constitutionem ediderat, mulctans civilibus pœnis eos qui in eodem permansissent errore. Quæ autem malæ bestiæ istæ tentaverint, videre est apud Acta Nicæni posterioris Concilii Œcumenici, cum a Patribus recitari jubetur Epistola Simeonis Stylitæ junioris ad ipsum tunc imperatorem Justinum data, cujus titulus sic se habet[2] :

6. « Beati Simeonis Stylitæ, qui in admirando monte vixit, Epistola ad Justinum juniorem imperatorem.

« Quis dabit oculis meis fontem lacrymarum, ut omnibus diebus miseræ vitæ meæ satis ex corde fleam? Tanta enim, vestra serenitate et pietate regnante, tanta scelera et impietates ab impiis et execrandis Samaritanis in sanctum templum, quod devota tua majestas exstrui jussit, designata sunt, qualia nunquam sunt audita. Dico autem eos qui castra habent prope civitatem Porphyrionis. Hæc autem quæ sunt facta, breviter et tenuiter cognoscat vestra serenitas in his quæ nostra humilitas per sanctissimum episcopum Orientalem patriarcham, qui non leviter ex hoc angitur, ad vestram majestatem scripsit. Nec lapides sufficientes sunt ferre, si omnem illam impietatem exclamet, quam oculis suis dictus sanctissimus archiepiscopus vidit. Citius enim mortem et interitum nostra tenuitas expeteret, quam iterum talia mihi narrari audire. Omnem enim blasphemiam excellit improbum hoc factum, quod in Deum Verbum pro nobis incarnatum, ejusque gloriosam matrem, et venerandam sanctamque Crucem designarunt. Hanc rem cum cogitamus, ad divinas vestras aures nos referimus. Nam cum videamus pias leges vestras, eos qui imaginem aut statuam imperatoris ignominia afficiunt, extremo et justo mortis supplicio plectere; qua tandem pœna puniendi sunt, qui in imaginem Domini nostri ejusque matrem nefando facinore grassati sunt? Profecto, non video quid mihi dicendum sit. Tantum enim scelus est commissum, ut nec ulla humanitatis mica amplius superesse credatur. Quamobrem obsecramus victoriosam vestram potentiam, ne ulla posthac eis misericordia ostendatur, neque amplius parcere illis quispiam velit, neque ullam apologiam aut excusationem illorum

[1] Novel. v. Justini inter Novel. Justiniani XLIV. — [2] Nicæn. Conc. II. Act. I.

nomine accipere, ne posthac pejora aggrediantur». Hactenus magnus Simeon.

7. Videant recentiores Iconoclastæ, quibus sese conjunxerint hæreticis omnium nefandissimis : audiant a spirituali homine qui omnia recte dijudical, qualia sint de quibus etiam gloriantur sacrilegia, dum violentas in sacras imagines manus immittunt: et quibus sint digni suppliciis, ex verbis pariter Simeonis expendant. Quid vero de his factum sit, nusquam verbum.

8. De ipso autem Simeone plura etiam scribit Evagrius, cui magnus cum eo usus amicitiæ intercessit: qui quonam pacto tam arduum vitæ institutum arripuerit, abbate, in cujus monasterio degebat, id monente, narrat his verbis [1] : « Erat autem iste Simeones propter eximiam virtutem omnium hominum suæ ætatis facile præstantissimus; qui in columna vitam severam coluerat adeo a teneris (ut aiunt) unguiculis, uti dentes suos in ea mansione commutaret. Ad vitam autem in columna degendam tali causa inductus fuit. Cum adhuc tenella valde ætate esset, et puerorum more per montis juga ludendo saltandoque pererraret; forte fortuna incidit in pardum : cujus collo cingulo circumjecto, eo veluti fræno bestiam, quæ jam suam feram naturam exuerat, ad suum monasterium secum ducit. Quod cum magister ejus, qui ætatem agebat in columna, videret ; percontatur quid sit. Respondit puer, felem esse, quem vulgo catum nominant. Hinc igitur conjecturam faciens, quantopere virtute esset in posterum præstaturus, ad vitam in columna degendam eum induxit. In qua columna simul et in altera summo in montis vertice sita sexaginta et octo annos vixit omnibus gratiæ donis repletus : quippe dæmones expulit, sanavit omnem morbum et omnem languorem, res futuras perinde ac præsentes prævidit. Qui prædixerat Gregorio, illum ejus morti minime adfuturum, atque adeo ignoraturum quid post ipsum mortuum eveniret.

9. « Quin etiam cum ipse mecum cogitarem de liberorum amissione : quærerem que quid causæ esset, cur gentibus, qui liberis abundarent, idem ipsum neutiquam accideret; Simeones, quamvis hanc cogitationem nemini patefecissem, scripsit ad me, ut ab hujusmodi cogitationibus, utpote Deo minime probatis, desisterem. Porro autem hoc factum cum uxore scribæ mei : quoniam lac illi postquam pepererat ita obstructum fuit, ut infans in maximum vitæ veniret periculum; Simeones ubi manum dexteram viri ejus tetigerat, jussit ut ad uxoris ubera injiceret : quo facto, extemplo lac veluti ex fonte erupit, adeo ut vestem mulieris totam madefaceret. His accedit, quod puerum a viatoribus, quibuscum iter faceret Simeones, intempesta nocte a tergo relictum leo dorso imposuit, et ad monasterium Simeonis adduxit. Itaque ministri Simeonis jussu ingressi, puerum a leone apportatum introduxerunt. Multa alia præterea gessit admirabilia, quæ linguam disertam et vacuum tempus et separatam tractationem desiderant : quæ certe crebro hominum ore sunt atque sermonibus decantata. Nam cujusque nationis homines, non Romani solum, sed etiam Barbari ad eum adventarunt, rerumque postulatarum compotes facti sunt. Huic Simeoni rami quidam fruticis in monte crescentis et cibi et potionis loco fuere ». Hæc Evagrius de Simeone obiter, alia occasione ad ea de ipso scribenda perductus. Porro hic junior Simeon cognomento Stylita, senioris respectu dictus reperitur : diversum enim ab illo seniore Stylita fuisse, tempora distincta, actionesque atque demum ætas cum pluribus aliis, quibus alter ab altero discriminatur, ostendunt.

10. *Gregorius in sede Turonensi succedit Euphronio, et de ejus sanctitate Fortunati Epistolæ et carmina.* — Sic igitur tum Oriens tum Occidens eodem tempore, cum plurima ingruerent undique mala, viris sanctissimis illustrantur, tantam noctem non sine facibus Deo relinquente. Nam in Occidente hoc eodem anno S. Euphronius episcopus Turonensis ex hac vita cum migrasset, Gregorius æque sanctus ipsi successit. Porro ipsum Euphronium virum quidem sanctitate conspicuum inter sanctos cooptatum habent Ecclesiasticæ tabulæ, honore impertito anniversariæ commemorationis. Quod vere ad tempus Euphronii obitus spectat (ne quid perfunctorie adstruere videamur) ex Gregorio ejus successore optime colliges asserti temporis rationem. Cum enim ipse de se testetur [1], vicesimum primum habuisse in episcopatu Turonensi annum, cum S. Gregorius papa ageret in Pontificatu annum quintum (ipse est annus Domini quingentesimus nonagesimus quintus) ab hoc numero si viginti et unum detrahas, hoc anno ipsum reperies Euphronio successisse. Rursum vero cum alibi [2] dicat, se ordinatum anno centesimo septuagesimo secundo a transitu S. Martini, quem anno quadringentesimo secundo ex hac vita migrasse sæpe superius demonstravimus : utique reperies hoc anno ipsum fuisse Euphronio subrogatum. Verum dum ibidem addit id factum anno duodecimo Sigeberti regis; ne ipse sibi contrarius esse appareat, dicendum pro anno nono regis illius errore esse positum duodecimum, cum alibi anno secundo Sigeberti regis habuisse Euphronium annum septimum tradat, qua etiam ratione dicendum est ipsum sedi Turonensi præfuisse annis quatuordecim : cum tamen habeat alibi, dum de ejus morte agit, sedisse annos decem et septem : unde opus est, ut ex Gregorio ipsiusmet Gregorii textum emendes.

11. Quoniam vero egregiæ sanctitatis virum ipsum appellat ejus in sede successor Gregorius [3], par est ut ex iis quæ sunt reliqua de monumentis

[1] Evagr. l. VI. c. 22.

[1] Greg. Turon. hist. Franc. l. III. in fin. — [2] Greg. Turon. de mirac. S. Martini l. I. c. 32. et l. II. c. I. — [3] Greg. Tur. hist. l. X. c. ult.

a majoribus traditis, quibus ipsius virtutes prædicantur, reddamus posteris notiorem. Extant in primis ejus æqualis Venantii Fortunati duæ datæ ad eum diversis temporibus Epistolæ, quas hic tibi describere haud putavimus supervacuum : solent enim legentibus esse jucunda quamvis etiam corrosa carie, quæ e suo penu fragmenta pauper et pannosa, sed fidelis antiquitas prodit. Est autem ejusmodi prioris inscriptio :

12. « Domino sancto et meritis Apostolico domno et dulci patri Euphronio papæ, Fortunatus. Ante paucorum dierum volubilitatem transcursam, deferente litterarum portitore, venerabilis oris vestri colloquium a me cælesti pro munere significo fuisse perceptum : quod ea aviditate, teste rerum creatore, complexus sum, qua et vestrum piissimum animum circa meam humilitatem jugiter approbavi profusum, et me supplicem multis copiosum (repletum) beneficiis agnosco devotum. Qui quamvis in altera commorer civitate, novit Deus, quia a vobis absens sum tantummodo loco, non animo, et quocumque fuero, intra me vos clausos habeo. Vere dico : non est illud cor carneum, ubi vestræ animæ non recipitur miranda dulcedo, sed marmore durius, si tantæ charitatis non amplectitur blandimentum : nam quis de te tam congrua prædicet, quam mens vere sancta deposcit? Aut quis suo sic satisfaciat animo, ut vestrum sicut decet digne prodat affectum? qui interea sic humilis habetur erectus in cælis, ut inclinando ad infima, te sublevari faciat ad excelsa : ut jam cognoscas, qui Christi humilitatem libenter amplecteris, de ejus regni munere quid habebis.

13. « Quoniam (sicut ipsius mandata sunt) qui se parvulum inter homines vult videri, magnificum se elatumque respiciet in supernis. Unusquisque qualiter desiderat, exponat. Ego vero gratulor, in corde domni Euphronii, dilectionem domni mei sedisse Martini. Quapropter multiplici me prece Apostolatui et sanctæ charitati vestræ commendans, rogo per ipsum domnum Martinum, cujus frueris participato consortio, ut apud eum memorari præcipias me famulum et devotum ; quatenus quid apud eum meritis prævales, in meæ humilitatis protectione jugiter ostendas. Ora pro me, domne sancte et Apostolice, peculiaris domne et Pater ». Ita se habet prior quæ reperitur Epistola, facta collatione duorum exemplarium. Posterior autem est hujusmodi, ut expressas in ea videas præcipuas illas virtutes non in episcopo tantum, sed in quolibet Christiano homine commendatas, charitatem videlicet cum humilitate atque mansuetudine :

14. « Domino sancto, mihique in Domino peculiari patrono Euphronio papæ, Fortunatus.

« Copiosam et superabundantem pectoris vestri dulcedinem, quam circa devotionem personæ meæ vestram beatitudinem, Pater amantissime, fateor impendisse : quis illam (ut dignum est) vel corde possit concipere, vel sermone valeat explicare? Quæ tanto me sibi vinculo admirandæ charitatis adstrinxit, ut ne unius horæ spatio ab illo mihi videar separari conspectu, quem etsi præsentem non video, attamen intra pectoris habitaculum retineo conditum et reclusum. Quis enim tuæ charitati peculiaris non redditur, in qua tantæ bonitatis beneficia continentur? aut quem ad tuam dulcedinem non inducas invitum, cujus probavimus animum ineffabili charitate profusum? Qua autem illud admiratione complectar, cum te sic video cunctos diligere, ac si unumquemque visus sis proprio latere generasse? Quis vero filiorum superbus esse desideret, ubi te patrem et doctorem tantæ humilitatis agnoscit? Aut quis summo nobilitatis descendens de culmine, cum te hic respicit supplicem, non se tuis vestigiis in terra provolutum ostendet (ostendit)? Vere dico. Si tumidum superbia dejicit; multum est laudabilis humilitas, quæ vos erigit (erexit). Quis denique illic posset esse iracundus aut turbidus, ubi sacerdos et Pontifex tam placidus es inventus (invenitur)? Scit enim totus sine rapacitate grex vivere, ubi vivendi tranquillitas discitur a pastore.

15. « Quid de rebus reliquis referam, in quibus sic impendis singulis, ut lauderis a cunctis? Quæ tamen etsi imitari non possumus, vel vidisse quod imitari deceat, congaudemus. Quapropter dominationi et sanctitati vestræ peculiariter me commendans, rogo et obtestor, sic ille domnus meus Martinus sua intercessione obtineat, ut cum ipso juxta merita vestra in luce perpetua vos collocet divina misericordia, ut pro me humili filio et servo vestro ad ejus beatum sepulcrum orare dignetur, ut pro peccatorum meorum remissione pius intercessor accedat. Eos vero qui vestri sunt, omnes domnos et dulces (duces) reverenter saluto. Domnum meum filium vestrum Eventium pro me multipliciter supplico salutari. Domno meo Felici episcopo, si per vos venit, me benigno animo commendari deposco. Ora pro me ». Hactenus Fortunatus ad S. Euphronium.

16. Quem Felicem hic nominat Fortunatus episcopum, fuisse Nannetensis Ecclesiæ præsulem ex sequenti ad ipsum data Epistola possumus intelligere, de quo pauca paulo post dicturi sumus : nunc autem ejusdem Fortunati de laude Euphronii carmina, aliqua ex parte superius recitata, velut Epitaphium hic ad sepulcrum ejus appositum, integra audiamus [1] :

Quamvis pigra mihi jaceat sine fomite lingua,
 Nec valeam dignis reddere digna viris :
Attamen, alme Pater, Christi venerande sacerdos
 Euphroni, cupio solvere parva tibi.
Debeo multa quidem, sed suscipe pauca libenter.
 Sit veniale precor, quod tuus edit amor.
Ecclesiæ lampas sub te radiante coruscat,
 Lumine pontificis fulget ubique fides.
Gratia præcellens sincero in pectore vernat,
 Quo nullus dolus est, Israelita vir es.
Immaculata tibi feliciter actio currit ;
 Ut penetres cælos, hæc via pandit iter.

[1] Fortun. carm. l. III.

Dulcia colloquii sine fuco dicta refundis.
Non sic mella mihi, quam tua verba placent.
Quicquid habet sensus, hoc lingua serena relaxat :
Pectore sub vestro fraus loca nulla tenet.
Qui sine felle manens in simplicitate columbæ,
Nec serpens in te dira venena fovet.
Advena si veniat, patriam tu reddis amatam,
Et per te proprias hic habet hospes (exul) opes
Si quis iniqua gemit, tristis hinc nemo recedit,
Sed lacrymas removens lætificare facis.
Martinus meritis hac vos in sede locavit :
Dignus eras hæres, qui sua jussa colis.
Ille tenet cælum, largo dans omnia voto.
Christo junctus eris hunc imitando virum.
Non perit hic vestrum qui grex ad ovile recurrit,
Candida nec spinis vellera perdit ovis.
Non lupus ore rapit prædam, pastore vigente,
Sed fugit exclusus non lacerando greges.
Hæc tibi lux maneat longos, venerande, per annos,
Atque futura dies lucidiora ferat.

Hæc de S. Euphronio Fortunatus.

17. *De Felice episcopo Nannetensi.* — Quod vero ad Felicem pertinet, de quo in dicta Epistola ad S. Euphronium Fortunatus agit : meminisse debes de ejusdem genere ex consularibus viris deducto nos egisse superiori tomo, anno videlicet Domini quingentesimo undecimo, ibique Felicis consulatus occasione de hujus nobili familia, ex qua oriundus erat, recitasse carmina Venantii Fortunati, qui hunc ipsum Felicem antiquæ nobilitatis Romanæ decus et ornamentum, clarum doctrina, pontificia dignitate decorum, auctum summis cum sæculari potentia atque divitiis animi dotibus, nempe virtutibus omnibus plurimum celebrat, scriptis de eo Epigrammatibus et elegiis[1] : ex quibus, ne jejunus penitus abeas, vel hoc unum accipe :

Fida salus patriæ, Felix, spe, nomine, corde,
Ordo sacerdotum, quo radiante, micat.
Restituis terris quod publica jura petebant,
Temporibus nostris gaudia prisca ferens :
Vox procerum, lumen generis, defensio plebis,
Naufragium prohibes hic, ubi portus ades.
Auctor Apostolicus, qui jura Britaunica vincens,
Totus in adversis spe Crucis arma fugas.
Vive decus patriæ, fidei lux, auctor honoris,
Splendor pontificum, noster et orbis amor.

18. Celebravit idem Fortunatus carmine sacra encænia, cum erecta in honorem sanctorum Apostolorum Petri et Pauli ab eodem Felice Basilica, vocatis episcopis, et inter alios S. Euphronio Turonensi, de cujus obitu ac sanctitate agimus, ab eisdem est dedicata, collocatis in ea eorumdem principum Apostolorum sacris pignoribus ab Urbe acceptis : in quorum laudem hæc idem egregie Fortunatus, cujuslibet ipsorum distinguens peculiare munus et gradum.

Siderei montes, speciosa cacumina Sion,
A Libano gemini flore comante cedri,
Cælorum portæ, lati duo lumina mundi,
Ore tonat Paulus, fulgurat arce Petrus.
Inter Apostolicas radianti luce coronas
Doctior hic monitu, celsior ille gradu.
Hunc per corda hominum reserantur, et astra per illum :
Quos docet iste stylo, suscipit ille polo.
Pandit iter cæli hic cum dogmate, clavibus alter :
Est via cui Paulus, janua fide (sede) Petrus.
Hic Petra firma manens, ille architectus habetur :
Surgit in his templum, quo placet ara Deo.
Uno fonte pares medicata fluenta rigantes,
Restinguunt avidam dulce liquore sitim.
Fortia bella geret quisquis cupit astra tenere,
Rex dedit hos proceres militis esse duces.
Gallia, plaude libens : mittit tibi Roma salutem,
Fulgor Apostolicus visitat Allobroges.
A facie hostili duo propugnacula præsunt :
Quos fidei turres Urbs caput orbis habet.

Cum autem in honorem Apostolorum omnium atque martyrum erigerentur a majoribus nostris ubique Memoriæ, quas sive Ecclesias, sive templa atque Basilicas nominamus; nomine tamen ipsorum principum Apostolorum Petri et Pauli ubique locorum Christiani orbis frequentiora atque celebriora excitari consuevisse monumenta, præsertim in Galliis, quæ diversis in locis a nobis sunt superius dicta fidem faciunt. Quibus et addendum de Ecclesia a Trisarico in honorem eorumdem Apostolorum eo in loco ædificata : ubi sanctus Martinus se spolians vestivit egentem : de qua extat etiam ejusdem Fortunati Epigramma, ex quo satis retulisse[1] :

Hæc est aula Petri, cælos qui clave catenat,
Substitit et pelagi, quo gradiente, lacus.
Sedibus his habitat Paulus, tuba Gentibus una :
Et qui prædo prius, hic modo præco manet.

Jam de his satis.

19. *Gregorius ordinatus episcopus Turonensis, quæ a S. Martino miracula ipse receperit.* — Inter alias nobiles Galliarum Ecclesias illustrata est hoc sæculo sanctissimis viris Ecclesia Turonensis; aucta nimirum egregiæ sanctitatis episcopis felici propagatione sibi invicem succedentibus : præter alios enim, quos superius recensuimus, defuncto proxime dicto sancto Euphronio, S. Gregorium successisse in locum ejus diximus. Hujus quidem egregiam cum sanctitate nobilitatem generis Fortunatus[2] versibus celebravit, quem matre natum maxime pia femina, nomine Armentaria, affirmat[3] : patruum vero habuisse sanctum Gallum episcopum Arvernensem, ex ipsiusmet Gregorii testificatione[4] dictum est. Post obitum igitur Euphronii, ubi vacasset sedes ejus (ut idem ipse ait[5]) diebus decem et novem, episcopus creatus est Turonensis. Cecinit ejus ingressum Fortunatus his versibus[6] :

Plaudite, felices populi, nova vota tenentes,
Præsulis adventu reddite vota Deo.
Hoc puer exortus celebret, hoc curva senectus,
Hoc commune bonum prædicet omnis homo.
Spes gregis ecce venit, plebis pater, urbis amator :
Munere pastoris lætificentur oves.
Sollicitis oculis, quem prospera vota petebant,
Venisse aspiciant, gaudia festa colant.

[1] Fortun. carm. l. III.

[1] Fortun. carm. l. II. — [2] Fortun. carm. l. III. in princ. — [3] Fort. carm. l. V. in fin. — [4] Greg. Tur. hist. l. X. c. ult. — [5] Greg. Tur. de Glor. mart. l. II. c. 23. — [6] Fortun. carm. l. V. in princ.

Jura sacerdotis merito reverenter adeptus
Nomine Gregorius pastor in urbe gregis, etc.

20. Quid autem ei contigerit mense secundo a die ordinationis ipsius notatu dignissimum, hic descripsisse haud pœnitebit. Ait ergo ipse [1] : « Anno centesimo septuagesimo secundo post transitum S. Martini antistitis, Sigeberto gloriosissimo rege duodecimo anno regnante, post excessum sancti Euphronii episcopi, non meo merito, cum sim conscientia teterrimus et peccatis obvolutus, sed tribuente fideli Deo, qui vocat ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt, onus episcopale indignus accepi. Mense autem secundo ordinationis meæ, cum issem in urbem, incurri dysenteriam cum febre valida, et taliter angi cœpi, ut imminente morte, vivere omnino desperarem ». Et inferius, ubi ipsam descripsit infirmitatem, mox subdit :

21. « Cumque sic ageretur mecum, ut non remansisset spes vitæ, sed cuncta deportarem in funere, nec valeret penitus medici antidotum, quem mors mancipaverat ad perdendum : ego ipse de me desperans vocavi Armentarium archiatrum, et dico ei : Omne ingenium artificii tui impendisti, pigmentorum omnium vim probasti, sed nihil proficit. Perituro ex sæculo unum restat quod facias; magnam tibi theriacam ostendam : pulverem de sacratissimi domini Martini sepulcro exhibe, et exinde inibi facito potionem; quod si hoc non valuerit, amissa sunt omnia evadendi præsidia. Tunc misso diacono ad antedictum beati præsulis tumulum, de sacrosancto pulvere exhibuit, dilutumque mihi porrigunt ad bibendum. Quo hausto, mox omni dolore sedato, sanitatem recepi de tumulo : in quo tam præsens fuit beneficium, ut cum datum fuerit hora tertia, incolumis procederem ad convivium ipsa die hora sexta ». Hæc ipse de pulvere sacro; idemque inferius ex pulvere eodem alios curatos tradit, sicut ex cereolis ad sepulcrum sancti incendi solitis. Audi vero quæ de velo, lignoque cancelli sepulcri ejusdem sancti se miracula sensisse testatur [1] :

[1] Greg. Turon. de mirac. S. Martini l. II. c. 1.

22. « Nuperrimo autem tempore, inquit, ventris dolorem incurri : et licet non usquequaque dabat solutionem, tamen doloris malum in illis intraneorum flexuosis recessibus bacchabatur. Adhibui, fateor, sæpius balnea, atque res calidas super ipsas alvi torturas ligari faciebam : sed nihil mederi poterant infirmitati. Sexta enim dies illuxerat, quod magis ac magis dolor invalescebat : cum mihi venit in mentem, ante paucos annos (sicut in libro secundo hujus operis continetur scriptum) me ab hoc dolore sancti virtute fuisse sanatum. Accessi haud temerarius ad locum sepulcri, projectusque solo orationem fudi, atque secretius a pendentibus velis uno sub vestimento injecto filo, crucis ab hoc signaculum depinxi. Protinus dolore sedato, sanus abscessi ». Addit his hæc de se itidem.

23. « Quodam vero tempore lingua mihi graviter obriguerat, ita ut plerumque dum loqui vellem, balbutire me faceret : quod non mihi sine improperio erat. Accessi autem ad tumulum sancti, ac per lignum cancelli linguam impeditam traxi. Protinus tumore composito, convalui. Intumuerat enim valde, et totum palati impleverat antrum. Deinde post diem tertium labium mihi exilire graviter cœpit. Accessi iterum quærere sanitatem ad tumulum : tactusque a dependentibus velis, protinus stetit venæ pulsus ». Hæc Gregorius quæ ipse expertus testatur. Quibus quis non magnopere Dei potentiam prædicet in sanctis suis, dum non ex anima tantum in cælo beata, et ex corpore humi sepulto, sed et ex pulvere circa sepulcra sanctorum consperso, exque velorum contactu, lignisque cancelli fideles hauriant sanitatem? At de his modo satis : jam ad res gestas anni sequentis migremus.

[1] Greg. Turon. mirac. S. Martini l. IV. c. 1. 2.

Anno periodi Græco-Romanæ 6067. — Anno Æræ Hispan. 612. — Jesu Christi 574. — Benedicti I papæ 1.
— Justiniani jun. imp. 10. Tiberii Constantini Cæs. 1.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : IX *post consulatum Justini jun. Aug. solius* VII, a Mario vero Aventicensi : *Anno* VIII *consul. Justin. jun. Aug. Indict.* VII.

2. *Avarum de Romanis victoria.* — A num. 1 ad 6. Victoriam *Avarum* de Romanis recte hoc anno recitat Baronius ex Cedreno et Evagrio cap. 11. Sed hæc verba, *et Artabanus Persa in Romanorum*

ditionem facta excursione, et cætera usque ad finem numeri 1, quæ Evagrio attribuit, Cedreni sunt, non vero Evagrii. Annum rei gestæ nos edocet Theophanes anno Incarnat. secundum Alexand. DLXVI, kalendis Septemb. superioris Christi anni inchoato, ubi ait: « Hoc anno in provincias Danubio conterminas grassati sunt Avares, quo cognito Tiberium excubitorum comitem adversus eos misit imperator. Pugna cum Avaribus commissa, Tiberius ex improviso ab hostibus oppressus superatur, multisque e suis desideratis revertitur ». Meminit hujus Avarorum de Romanis victoriæ Menander Protector pag. 115, qui pagina præcedenti narraverat legationem Bajani eorum *Chagani*, seu principis ad Justinum, a quo legatus petivit, ut annuæ collationes antea solvi solitæ, quotannis penderentur, et *Sirmium* sibi traderetur, cum *Gepidas*, quibus illud dederant Romani vicissent. Fusius eamdem met Avarorum legationem recitat Menander pag. 154, et utrobique ait, imperatorem legatum contempsisse, et *Tiberium* adversus Abaros misisse.

3. *Persæ Daras capiunt, et Romani obsidionem Nisibis relinquunt.* — Gesta Romanos inter et Persas hoc anno refert Evagrius lib. 5, cap. 10, qui ait, *Adaarmanum* Persarum ducem post expugnatam *Apamæam* venisse ad Chosroen, qui *Daras* oppidum fortissimum in Mesopotamia positum obsidebat. Ejus igitur copiis Chosroes *hyberno tempore urbem illam vi cepit*, postquam *quinque et amplius menses* eam obsedisset. Quod confirmat Theophylactus lib. 3, cap. 11, qui dicit, eam a Chosroe *mensibus sex* oppugnatam fuisse. Theophanes Byzantius in Excerptis de legat. eamdem expugnationem narrat, postquam locutus est de exauctoratione Marciani Romanorum ducis, et de obsidione Nisibis a Romanis relicta; quem ordinem etiam servat Evagrius, qui cap. 9, tam de Marciano, quam de Nisibi loquitur. Refert autem Evagrius *Justinum*, qui cum vili et abjecto exercitu tantam urbem obsidere jusserat, cum videret eam a *Marciano* cito non capi, ei injunxisse, ut eam desereret, illumque dignitate exuisse. Quod et narrat Theophylactus loco laudato, additque, *Justinum* formidantem, *ne alia insuper mala existerent*, *præsentis anni inducias* cum Persis fecisse. Menander Protector pag. 156, istarum induciarum mentionem facit, aitque, *Sophiam Augustam*, dum *Justinus* mentis imbecillitate laboraret, Jacobum ex medicis imp. ad Chosroen misisse, et *per annum ut ab armis cessaretur*, statutum esse, numeratis *Chosroi* quadraginta quinque aureorum millibus. Vide pag. 118, ubi jam Menander fusius de ea legatione egerat. Has imperii Romani calamitates Theophylactus *vitio mentis* Justini, Evagrius vero voluptatibus, quibus immersus erat, attribuit, et uterque asserit, cum nihil sani animi reputaret, rempublicam *Tiberio* regendam commisisse, eumque *Cæsarem* creasse, suadente *Sophia* Augusta. Biclariensis *Daras* expugnatam tradit anno VIII Justini, quia hujus imperium ab an. DLXVI orditur.

4. *Tiberius fit Cæsar.* — Hæc dignitas in *Tiberium* collata est veluti index et cardo temporum usque ad imperium Phocæ, annumque Christi DCII, quod Baronius agnovit, qui anno DLXXVIII, num. 1, narrata hac *Tiberii* nuncupatione, dicit standum esse Evagrio rerum præsentium inspectori, et anno DCII, num. 22, loquens de imperii Mauritii annis, ait, eos certius detegi non posse quam ex Evagrio, omnia, inquit, ob oculos habente, et annos imperatoris Mauritii ad exactissimam temporis rationem revocante, quibus ideo reliqui omnes corrigendi et emendandi. Hæc autem Evagrii verba lib. 5, cap. 23: « Porro ut tempora accuratissime distinguantur, sciendum est Justinum juniorem solum quidem imperasse annis duodecim, et mensibus decem cum dimidio; cum Tiberio autem collega annis tribus, ac mensibus undecim. Fiunt itaque in universum anni imperii Justini sedecim cum mensibus novem ac dimidio. Tiberius vero imperavit solus annos quatuor, cum Justino autem tres et menses undecim ». Sunt hæc Evagrii verba canonque firmissimus temporis constitutus. « Si anno DLXV, et diei XIV Novemb. addas annos XVII, minus mense uno cum dimidio, quibus imperavit *Justinus*, pervenies ad annum DLXXXII. His jungas quatuor, quibus solum regnasse Tiberium idem Evagrius tradit, pervenies ad an. DLXXXVI, quo tempore incipe numerare annos Mauritii, usque ad præsentem annum DCII, utique non amplius quam annos XVI et tres menses, quibus Mauritius imperavit, reperies ». Hæc Baronius. Verum locus ille Evagrii, ut nunc fere inter eruditos convenit, a librariis corruptus fuit, neque enim accuratissimus scriptor in rebus sua ætate gestis litteris mandandis, in tam graves errores laudatis verbis contentos labi potuit; quod et ex ipsomet Evagrio infra ostendemus.

5. *Chronologia Cæsarea in integrum restituitur.* — Imo Baronius, qui primo *Evagrium* secutus fuerat, Tiberiique cooptationem, an. DLXXVIII collocarat, re postea accuratius perspecta in Appendice tomi XII, ad an. Christi DLXXXVI scripsit, Evagrium errasse in recensendis annis imperii *Justini*, *Tiberii*, *et Mauritii*. Interim Annales Ecclesiastici ab hoc anno ad an. DCII valde perturbati, quos, ut in integrum restitueret Spondanus, cooptationem Tiberii cum an. DLXXV, Justini mortem cum an. DLXXIX, et Mauritii initium cum anno DLXXXIII copulavit. Sed hoc pacto errorem quidem imminuit, sed non sustulit; et in ejus Epitome, sicuti et in Annalibus, a currenti Christi anno ad DCII, quo *Phocas* imperare cœpit, chronologia valde depravata.

6. *Tiberii nuncupatio ab hoc anno non potest removeri.* — Repertum est olim in Vaticano Cœmeterio marmor, in quo legitur Epitaphium cujusdam pueri, translatum postea in atrium Ecclesiæ sancti Angeli, ubi ad lævam majoris Aræ parieti affixum fuit, ex quo cum aliis antiquitatis monumentis collato constat, non tantum *Tiberium* hoc anno; sed etiam post diem XXV mensis Octobris participem imperii factum. Habetur illud apud Paulum Arin-

ghum lib. 2, Romæ Subterraneæ cap. 10, et apud Reinesium in Syntag. Inscriptionum pag. 912, ex quo hæc excerpsi, omissis ad chronologiam non necessariis.

 DEP. EST BOETIUS. CL. P. OCT. KAL. NOBR. INDICT. XI IMP.
DOM N. IVSTINO. PP. AVG. ANN. XII. ET TIBERIO CONST. CAES.
ANN. III. DEP. EST IN PAG. ARGENTEA. MAT. SS. XIII. KAL.
DECEMBR. QUI SS BOETIUS VIXIT ANN. XI. M. VIII. D. XXIII. ET
MAT. EJUS VIXIT ANN. XXXVI. M. II. D. XII (1).

7. *Neque a mense Decembri hujus anni.* — Ex egregio hoc Epitaphio apparet primum, errasse viros doctissimos, qui *Justiniani* mortem et *Justini* junioris initium cum an. DLXVI alligarunt; nisi enim anno antecedente regnare cœpisset, annus Justini duodecimus neque cum Indictione undecima, neque cum anno Christi DLXXVII, qui ea a Septembri notatur, concurreret; sed cum Indictione duodecima, annoque DLXXVIII, cum dies ejus natalis in XIV Novembris inciderit. Apparet secundo, *Tiberium* currenti anno Cæsarem appellatum post diem vicesimum quintum Octobris, seu octavum kalendas Novembris in Epitaphio memoratum; alioquin anno Christi DLXXVII, eo die, annoque XII Justini, is jam inchoasset annum quartum imperii; ideoque auctorem Chronici Alexandrini recte quidem annum inaugurationis *Tiberii* expressisse; sed in mense errasse; ait enim: « Hoc octavo imperii sui anno, Septembri mense, die septimo, octava Indictione, morbo correptus Justinus Augustus Tiberium Cæsarem creavit, nominavitque illum Constantinum, et vixit cum illo annos quatuor ». Currentem autem Christi annum octavum imperii Justini auctor iste vocat, quia ejus imperium ab anno DLXVI male exorditur. Non solum enim *Tiberius* die VII Septemb. et die XXV Octobris hujus anni nondum Cæsar erat; sed nec die decima tertia mensis Decembris eo honore adhuc affectus fuerat, ut ex clausula subjecta Collectaneo ab Eugipio composito anno DLXXXI, num. 1 referenda certo constabit. Quare unus Theophylactus Simocatta lib. 3, cap. 11, mensem et feriam rei actæ nos edocuit; postquam enim sermonem, quem Justinus ad Tiberium habuit, quo tempore Cæsar salutabatur, retulit, ait: « Atque hæc mense Decembri, sexta die hebdomadis, Indictione nona prolocutus est ». Loco tamen, *Indictione nona*, reponendum, *Indictione octava*, quæ kalendis Septemb. hujus anni auspicatur. Porro post diem decimum tertium mensis Decembris feria sexta non incidit, nisi in diem XIV, XXI et XXVIII ejusdem mensis; ideoque unus ex tribus illis diebus Tiberii Constantini natalitius fuit.

8. *Tiberius post mensem Novembris Cæsar appellatus.* — Quod si quis dicat, ex Indictione IX a Theophylacto notata sequi *Tiberium* anno duntaxat sequenti imperii participem factum, et laudatum Epitaphium non videri contrarium, si tertius Tiberii annus non desinens, ut a nobis explicatum, sed iniens intelligatur, erroris convincetur ex Dandulo in Historia Veneta Ms., ubi refert, Synodum habitam a Schismaticis Tria Capitula propugnantibus apud Gradum, die III Novembris anni DLXXIX, quam refert Ughellus tomo V Italiæ Sacræ, cujus Synodi hoc initium est: « Imperante serenissimo Tiberio Constantino Augusto, anno imperii ejus quinto, eodem consule, sub die III nonarum Novembrium, Indictione XIII ». Si enim anno sequenti post diem XIII mensis Decembris, imperium Cæsareum *Tiberius* suscepisset, die tertia mensis Novembris anni DLXXIX adhuc quartum imperii annum numerasset, nec quintum exorsus esset ante diem XIII mensis Decembris illius anni. Emin. card. Norisius in Dissert. de Synodo V, cap. 9, paragr. 3, docte de initio Tiberii Cæsaris disserit, et ex præfatis Synodi Gradensis verbis concludit, *Tiberium* anno currenti, mense Novembri Cæsarem appellatum fuisse; quæ et sententia Onuphrii in lib. 3 Fastorum fuit. Verum illam quoad mensem ipsius inaugurationis sententiam et laudata clausula libro Eugipii subjuncta, et citatus Theophylacti locus plane convellunt.

9. *Nuncupatio Tiberii in annum sequentem differri non potest.* — Spondanus in Epitome Baronii ad annum DLXXV dicit, in annis *Tiberii* et *Mauritii* lapides variare, dum in Epitaphio Boetii mox recitato, tempus ejus depositionis notatur *VIII kal. Novemb. Indict.* XI. Justini Aug. an. XII, et Tiberii Cæsaris anno III, in Epitaphio vero cujusdam tabernarii, quod Romæ extat, annus III imp. Mauricii, cujus æque initium pendet ab isto *Tiberii*, jungitur cum Indictione prima; cum tamen, inquit Spondanus, pro correctione Baronii qui in Appendice laudata monuit, *Mauritii* initium ad annum DLXXXIII retrahendum esse, faciat etiam Historia Miscellæ, quæ *Tiberii* cooptationem ponit

(1) Hoc Boethii Epitaphium, quod summi esse momenti ad stabiliendam imperii Justini chronologiam censet Pagius, nihil nobis officere, et cum exordio Justini ab anno DLXVI cœpto congruere posse, nullo negotio demonstro. Etenim Justinus imperium exorsus est die XIV Novembris anni DLXVI, adeoque anno DLXXVII die illa Novembris annum imperii XII incœpit. Argentea vero mater Boethii, quorum utriusque in hoc lapide mentio fit, decessit XIII kal. Decembris ejusdem anni DLXXVII, qua die Justini annus duodecimus jam fluebat. Tota igitur Pagii hallucinatio ex eo proveuit, quod notas illas temporarias Indictionis annorumque Justini et Tiberii ad filium retulerit, cum ad matrem, interpunctione mutata, referendæ sint, adeo ut mater, non filius anno Justini XII et Tiberii III decesserit. Ita sua fides constat vetusto illi Baluziano monumento a nobis supra ad A. 565, 2 producto, et veterum coævorum Scriptorum auctoritas in tuto est. MANSI.

anno x imperii Justini, III ante ejusdem Justini obitum. Ita Spondanus. At Epitaphium illius tabernarii manifeste mendosum est; cum in nulla opinione annus III Mauricii cum Indictione prima connecti possit, ut numeranti patet. Quoad auctorem Miscellæ, recte is scribit, *Tiberium* anno Justini x nuncupatum esse Cæsarem, quod et Cedrenus ac Theophanes etiam habent, qui annum primum Justini ab anno DLXV deducunt, licet de more uterque a kalendis Septembribus quæ mortem imperatorum sequuntur, successorum gesta narrare incipiant : quia scilicet *Justinianus* non longe post kalendas Septembris, die scilicet XIV Novembris vita functus est, ideoque res duorum fere annorum, sub uno eodemque narranda fuissent, si primum *Justini* a kal. Septemb. an. DLXVI auspicati fuissent. Quare quia *Justinus junior* anno DLXXVIII, mense Octobri obiit, Theophanes ac Cedrenus initium Tiberii ab eodem Christi anno auspicantur, non vero a kalendis Septemb. anni Christi insequentis. Sic etiam quia *Mauritius* mense Novembri anni DCII periit, ab eodem Christi anno a scriptoribus Byzantinis *Phocæ* successoris initium præter morem inchoatur. Certum itaque maneat, *Tiberium* post diem XIII mensis Decembris hujus Christi anni Cæsaræa dignitate exornatum fuisse.

10. *Samaritæ tumultuantur.* — A num. 5 ad 10. *Samaritæ*, qui Justino imperante in Syria tumultuati fuerant, Justino juniore imperium administrante rursus turbas excitarunt, et *in sanctum templum*, quod Justinus exstrui jusserat, gravissima scelera designarunt, ut legitur in Epistola ad Justinum imp. a sancto Symeone Stylita juniore tunc data, cujus hic est titulus in secunda Synodo Nicæna Act. I, ubi integra recitatur : « Beati Simeonis Stylitæ, qui in admirando monte vixit, Epistola ad Justinum juniorem imperatorem ». Justinus ea Epistola accepta Constitutionem adversus eos emisit, quæ alia non est quam Novella CXLIV, *Justiniano* imperatori ab ejus Novellarum collectore perperam attributa. In ea Justinus abrogat, quæ Samaritanis a *Justiniano* Novella CXXIX, anno DXLI data, concessa fuerant : « Unde, inquit, et sacra illa forma per indulgentiam ipsis a patre nostro concessa, quæ legis vicem obtinens, largitur ipsis, ut hæreditatem pariter adire et transmittere, item leg.tis honorari et legata relinquere possint, imposterum vacabit, neque prorsus ullam firmitatem habebit». In Præfatione ejusdem Constitutionis dicit Justinus : « Sæpenumero tam pientissimus princeps pater noster, quam etiam nos ipsi studio habuimus, ut Samaritanorum hæresim ad meliorem frugem perduceremus ». Non itaque hæc Constitutio a *Justiniano* data, sicuti Novella CXXIX quæ in ea abrogatur, sed a *Justino*, qui ab eo adoptatus fuerat, quem ideo *Justinus* patrem appellat. Hoc recte vidit Baronius, et ante eum alii; sed nullus hactenus annum quo ea promulgata, detegere potuit.

11. *Adversus eos ad imperatorem scribit S. Symeon Stylita junior.* — Allatius in Diatriba *de Symeonibus*, inter sancti Symeonis Stylitæ junioris scripta Epistolam ejus ad Justinum juniorem recenset, et genuinum hujus sancti fœtum non esse existimat; quod Symeon *imperatoris aures divinas nuncupaverit*; quod *eumdem uti misericordia prohibuerit*; quod *qui debuerat iram regis refrænare, illam magis magisque succenderit*; quod *ejus exemplo usus non sit, qui neminem vult perire*; quod denique *eidem imperatori Deum corregnare dixerit.* Sed ea argumenta ita inefficacia sunt, ut ea refutare opus non sit, sicut inquit Janninghus in Commentario prævio ad Vitam sancti Symeonis Stylitæ ad diem XXIV mensis Maii apud Bollandum. Subjungit, animum ejus eo non parum inclinare, ut putet ad *Justinianum* potius Justini junioris decessorem eam Epistolam datam esse; tum quod sub Justiniano *Samaritarum* audacia plus solito invaluerit, vix cognita sub *Justino* aliunde, quam ex hac, de qua ambigit, *Symeonis* Epistola; tum quod Epistola Caroli Magni ex Capitulari de non adorandis imaginibus lib. 4, cap. 5, ab Allatio producta, et alia Hadriani I papæ ad eumdem Carolum pro Nicæna Synodo II dictæ Synodo subjuncta, exprimant nomen *Justiniani*, non *Justini*: tum denique etiam vel maxime quod statim in principio Epistolæ dicantur Samaritæ in *sanctum templum*, quod imperator struendum curaverat, per summum scelus sæviisse ; cum tamen Justini paucula quædam monumenta ab auctoribus memorentur, *Justiniani* vero innumera.

12. *Leges quædam Justiniano attributæ Justino jun. restituendæ.* — Verum apud me certum, virum doctum hallucinari, ipsosque etiam homines eruditos quatuor has litteras *Just.* quæ variis Constitutionibus in Antiquis Mss. et in duabus laudatis Epistolis præfixæ erant, perperam sæpe interpretatos esse de *Justiniano;* cum aut *Just.* seniori, aut *Justin.* juniori adscribendæ fuissent. Alemannus in Notis ad Hist. Arcanam Procopii cap. 9, varias leges *Justiniano* attributas, *Justino* seniori, restituit, nullique dubium esse debet, quin Novella CXLIV sit *Justini* junioris, ut verba, quæ ex ea recitavimus, manifestissimum faciunt. Denique *Justinum* juniorem varia templa, aliaque publica ædificia construxisse testantur Zonaras, Theophanes, aliique Historici Byzantini; et Samaritas, Gregorio magno Romanam Ecclesiam regente, adhuc extitisse videre est in Annalibus Baronii. Imo auctor Chronici Alexandrini, qui opus suum usque ad annum Christi DCXXX perduxit, loquitur de *Samaritis*, qui suo tempore provinciarum procuratores pecunia corrumpebant, ut et sectæ Samariticæ faverent, sicuti videre est anno DXXX, num. 12 et seqq.

13. *S. Symeonis Stylitæ jun. virtutes.* — Natus erat *Simeon Stylita junior* Antiochiæ matre nomine *Martha*, cujus egregias virtutes, visiones, ac miracula scripsit græca lingua auctor monachus coævus in ejus Vita, quam Janninghus in linguam latinam vertit, et ad diem XXIV mensis Maii, quo ejus filius colitur, repræsentat. Quando sanctus iste ad postremam, eamque maximam columnam por-

tabatur, antecedebat eum *Sancta Martha* mater ejus, plaudens atque exultans, quod talem uteri sui fructum obtulisset; præferebat autem Crucem manu, altioribus cogitatis cum animi gaudio singulari intenta, inquit *Nicephorus Magister* num. 117, qui Vitam sancti Symeonis Stylitæ junioris non multo post ejus mortem græce conscripsit, et idem Janninghus latinam fecit. Erat autem *Nicephorus* magister eloquentiæ in urbe Antiochena. Allatius in lib. *de Symeonibus*, hujus sancti opera recenset, quorum pleraque temporum injuria periere. Agit de eo Evagrius lib. 5, capp. 23 et 24, isque sancto *Symeone* familiariter usus est, et cum eo commercium litterarum habuit, ut ibidem testatur. Vidit Baronius quæ de eo habet Evagrius; sed laudatam Vitam videre non potuit, ideoque de anno ejus emortuali locutus non est; Evagrius enim tantum habet, *Symeonem* non multo ante *Gregorium Antiochenum*, anno DXCIII demortuum, ad Deum migrasse.

14. *Quo anno mortuus sit.* — In Vita ejus ab eodem Nicephoro Magistro edita, mortis quidem ejus dies, nempe *quarta et vicesima mensis Artemisii*, qui diei XXIV Maii nostri respondet, notatur, sed annus, quo obiit, tacetur. Verum cum eum nos Evagrius docuerit; nunc ex eodem Nicephoro illum eruere facile est, dummodo locus, in quo is de Symeonis ætate, ac de ejus commoratione in secunda columna loquitur, qui absque dubio mendosus est, emendetur juxta ea, quæ scribit Evagrius, qui hac in re vix falli potuit. Nicephorus num. 248, Symeonis mortem narraturus ait : Ἦν μὲν γὰρ αὐτῷ τῆς ἡλικίας ἔτος ἤδη πέμπτον ἐπὶ τοῖς ἑβδομήκοντα, τῆς δ' ἐπὶ τοῦ μεγιστοῦ καὶ τελευταίου στύλου στάσεως πέμπτον ἐπὶ τοῖς τεσσαράκοντα, id est : « Agebat igitur sanctus Symeon jam quintum supra septuagesimum ætatis suæ annum; quintum vero supra quadragesimum, ex quo in maxima atque postrema columna steterat », ubi loco πέμπτον, id est, *quintum*, utrobique reponendum, τρίτον, id est *tertium* : Nam ipsemet Nicephorus magister, num. 10 scribit : « Accidit, Symeone nostro jam quinqueni facto, magnam Antiochiam magno terræ motu sic labefactari, ut non modo domus, ubi parentes illius morabantur, eodem rueret; verum ipse quoque pater ruinis interceptus vitam luctuoso exitu concluderet ». Loquitur de terræ motu, quo an. Christi DXXVI, mense Maio omnes ædes et Ecclesiæ Antiochiæ eversæ sunt, ut suo loco ex Theophane explicavimus. Si itaque annus quintus Symeonis Æræ vulgaris nostræ quingentesimus vicesimus sextus est, ejus nativitas in annum Christi DXXI incidit, ut ex eo terræ motu recte colligit Janninghus; qui tamen cum ex eodem deduci putat ejus mortem cadere in annum DXCVI, cum *Symeon* annum ætatis LXXV ageret, procul dubio decipitur; siquidem ex Evagrio constat, eum ultra annum DXCIII vitam non produxisse; cum eo anno, mortuo jam *Symeone*, Historiam suam clauserit *Evagrius*, ut suo loco demonstrabo. Quare si die vicesima quarta mensis Maii anni quingentesimi nonagesimi tertii diem obiit, et quinquennis fuit, cum Antiochia præfato terræ motu concussa est, amplius quam annos LXXIII vivere non potuit, nec in magna columna plusquam an. XLIII commorari.

15. *S. Symeon Stylita junior anno* DXCIII *demortuus.* — Etenim Nicephorus Magister num. 42. asserit, *Symeonem* in basi seu columna humiliori *sex annos* sub disciplina *Joannis* viri sanctissimi stetisse, et num. 43 eum deductum fuisse in columnam pedum XL ab episcopis, ibique *annos octo* perdurasse. Tum num. 117 refert virum sanctum in novam ac majorem columnam delatum, « anno quidem a quo in lapide steterat decimo; ætatis vero trigesimo ». Nam anno ætatis vicesimo « petram super quam stetisse Domini pedes conspexerat, gaudens quam poterat alacerrime, conscendit », ut ait Nicephorus num. 71 et seqq. Si igitur sanctus *Symeon* anno Christi DXXXIII, columnam pedum quadraginta conscendit, in eaque annos octo vixit, et annos decem super petram fuit usque ad annum DLI, quomodo in maxima columna annos quadraginta quinque pœnitentiam agere potuit; cum ultra annum Christi DXCIII vitam non propagarit? Laudatus itaque locus depravatus, nostramque emendationem certam reddit Evagrius, quando de *Joanne* Symeonis magistro, qui in columna vitam agebat, scribit : « Conjecturam capiens, qualis quantusque Symeon in virtutis studio futurus esset, in columna eum admisit. Qua in columna, et in altera quæ est in summo montis vertice, octo et sexaginta exegit annos, omni gratiæ genere donatus ». Qui anni LXVIII numerati ab anno Christi DXXVI, quo *Symeon* quinquennis erat, et ad Joannem se contulit, basimque ex adverso ejus ascendit, anno DXCIII desinunt; ideoque posita nostra emendatione *Evagrium* inter et *Nicephorum* magistrum egregie convenit; ea vero sublata inter se contrarii sunt, et *Symeon* cum Antiochia terræ motu subversa, quinquennis esse non potuit. Baronius in Notis ad diem V mensis Januarii quo sanctus *Symeon Stylita senior* celebratur, perperam scribit, Symeonis senioris Stylitæ natalem agi a Græcis die XXIV Maii, deceptus Menologio cardinalis Sirleti, ut ad diem V Januarii observat Bollandus; ille enim dies *Symeoni Stylitæ juniori* apud eos sacer.

16. *S. Gregorius anno* DLXXII *creatus episcopus Turonensis.* — Ad num. 10 et seqq. Sigebertus in Chronico ad annum DLXXII scribit : « Gregorius Turonensis ordinatur episcopus : clarus habetur in omnibus ». Et ipsemet sanctus Gregorius de miraculis sancti Martini lib. 2, cap. 1 testatur, se ordinatum anno CLXXII a transitu sancti Martini. Hæc sancti Gregorii verba : « Anno centesimo septuagesimo secundo post transitum sancti Martini antistitis, Sigeberto gloriosissimo rege duodecimo anno regnante, post excessum sancti Euphronii episcopi, etc., onus episcopale indignus accepi », ut videre est apud Baronium num. 20. Verum in alterutrum numerum error irrepsit. Sigibertus enim

rex post diem x mensis Novembris anni Christi DLXI, primum regni annum exorsus est, secundum vero post diem x Novembris anni DLXII, indeque Turonensis lib. 1 de miraculis sancti Martini cap. 32, annum CLXIII post transitum sancti Martini cum anno secundo Sigiberti regis recte copulat, quia anni *a transitu sancti Martini* deducti, a die XI mensis Novembris anni Christi quadringentesimi proficiscuntur; ex quo necessario sequitur, annos a morte sancti Martini, *Sigiberti* regis annos unitate superare. Quare annus CLXXII *a transitu sancti Martini*, non cum anno Sigiberti regis XII, sed cum anno ejusdem regis XI convenit, locusque sancti Gregorii laudatus mendosus est, et, uti existimo, in anno Sigiberti regis, ut ex dicendis in morte sancti Gregorii Turonensis apparebit. Error tamen ille antiquus; cum clerici Turonenses in Vita sancti Martini, quæ extat apud Surium ad diem XI Novembris scribant, *Gregorium* ordinatum esse anno CLXXII a transitu sancti Martini, annoque XII Sigiberti regis. Quod nos movere non debet; cum Vita illa longe post Gregorii Turonensis obitum litteris mandata fuerit, ut ex aliis erroribus Chronologicis in ea contentis colligitur. Ordinatio itaque sancti hujus antistitis, a Sigeberto in Chronico accurate consignata; quam quidem anno DLXXII, ante diem XI mensis Novembris natali sancti Martini sacram contigisse, annus CLXXII ab hujus transitu demonstrat.

17. *Initium et finis episcopatus Euphronii decessoris S. Gregorii Turonensis.* — *S. Euphronius* Gregorii decessor, episcopus Turonensis anno quingentesimo quinquagesimo sexto renuntiatus fuerat, quod certo deducitur ex Gregorio lib. 1 de Mirac. S. Martini cap. 32, ubi annum *Euphronii* septimum cum anno Sigiberti regis secundo copulat; ad eam dignitatem evectus Clotarii regis jussu, ut prodit Turonensis lib. 4, cap. 15. Magna illi fuit cum *Fortunato* amicitiæ necessitudo, quem non tantum ut amicum, sed etiam ut patronum coluit. Meminit ejus Fortunatus cum laude lib. 3, Carm. 4, ad Felicem episcopum Nannetensem, cum agit de Dedicatione Ecclesiæ suæ. Gregorius Turonensis lib. 10 Hist. cap. ult. scribit, eum sedisse *annos septemdecim*, et cessasse episcopatum, *dies* XIX, post quos ipsemet ejusdem Turonensis Ecclesiæ antistes renuntiatus, dum esset in aula *Sigiberti* regis, ut habent clerici Turonenses in ejus Vita. *Euphronii* dies emortualis incertus. Colitur in Tabulis Ecclesiasticis *die quarta mensis Augusti*. Baronius, qui Sigiberti regis initium cum an. DLXIV, transitum vero sancti Martini cum anno CDII alligavit, juxta ea principia *Euphronii* ordinationem anno DLIX, num. 18, ejus mortem, et *Gregorii* subrogationem cum præsenti male conjunxit; recte tamen observavit, annum regis Sigiberti XII, cum anno a transitu sancti Martini CLXXII alligari non posse, at non annus IX Sigiberti regis, ut ipse putat, sed *annus* XI Sigiberti regis, loco *anni* XII omnino reponendus. Præterea sicuti videre est numero 10, ut ostendat, *Gregorium* hoc anno pontificatum Turonensem suscepisse, innititur loco ejusdem Gregorii in fine ejus Historiæ descripto, ubi ipsemet annum XXI ordinationis suæ cum anno quinto Gregorii magni conjungit; ab anno enim DXCV, qui quintus est Gregorii papæ, ad præsentem, an. XXI intercurrunt. Verum, ut in morte sancti Gregorii Turonensis ostendam, textus ille mendosus, et loco anni V Gregorii papæ, legendum, *anno* II, qui librariorum error sæpe in libris occurrit, numero 2 in numerum 5 facile transeunte.

18. *Floret S. Felix episc. Namnet.* — Loquitur *Fortunatus* in Epistola ad Euphronium scripta, de *Felice episcopo*, quem Baronius, qui eam integram recitat num. 12 et seqq. recte existimat, esse sanctum *Felicem*, Nannetensem episcopum ab eodem Fortunato carminibus celebratum. Erat *Felix* Aquitanus genere, nobilissimis parentibus natus, ut docet Fortunatus lib. 3, ubi illius genus et eruditionem commendat. Interfuit Concilio Parisiensi III, anno DLVII celebrato, qui ideo paulo ante Nannetensis episcopus nuncupatus fuerat. Vivebat adhuc anno DLXXIX, quo Gregorius Turonensis lib. 3, cap. 30 et 32 scribit, Britannos *anno quarto Childeberti regis* circa urbem Nanneticam atque Redonicam, immensam abstulisse prædam, ac captivos abduxisse, et *Felicem* ad eos legationem misisse; ubi loquitur Gregorius de Britannis Armoricis. Annus autem IV Childeberti regis in annum DLXXIX incidit. Colitur *Felix* a Nannetensibus, die VII mensis Julii.

19. *Moritur S. Maglorius episc. Dolensis.* — *Sanctus Maglorius* secundus Dolensis in Armorica episcopus a majori Britannia, in qua natus erat, transivit in Armoricam cum *sancto Samsone* ejus consanguineo, qui postea primus ejusdem urbis episcopus constitutus est, et moriens eum successorem sibi designavit. Post annos aliquot sanctum *Budocum* in locum suum Dolensis Ecclesiæ episcopum *Maglorius* consecravit, et in solitudinem secessit. Sed cum comitem quemdam ab annis septem lepra infectum sanasset, ab eo locum accepit, in quo condidit Ecclesiam, et collegium sexaginta duorum monachorum aggregavit. Tandem inter sanctæ exhortationis verba, quibus monachos suos alloquebatur, « felici transmigratione nono kalendas Novembris pervenit ad Christum », inquit auctor anonymus ejus Vitæ apud Mabillonium sæculo I Benedictino. Grassante Normanorum furore *Parisios* corpus ejus delatum, ubi nunc in Ecclesia sancti *Maglorii* dicta, et ab aliquot annis Patribus Oratorii concessa asservatur. Cointius anno DLXXIV, num. 19 et seqq. ex aliquibus conjecturis concludit, ejus obitum hoc anno contigisse. Baronius in Notis ad diem XXIV Octobris Martyrologii Rom. dicit eum claruisse anno DCXX, sed ad eum annum pervenisse non arbitror.

BENEDICTI ANNUS 3. — CHRISTI 575.

1. *Longobardorum in Gallias irruptiones quos S. Hospitii virtutes et miracula detinent.* — Quingentesimus et septuagesimus quintus Christi volvitur annus, Indictionis octavæ : quo non Italis tantum Longobardorum incursio (ut dictum est) sed Gallis etiam molesta fuit, aliquot ducibus ad eos infestandos immissis : licet enim antea eos frustra tentassent, atque cum ignominia repulsi fuissent; visi jam sibi Italiæ dominatione redditi fortiores, ne a Francis victi fuisse aliquando dicerentur, certamen instaurantes, aditum sibi per Alpes Cotias parant [1], Nicæamque devastant et alias obvias civitates. Sed quomodo populi peccatis id factum sit, audiamus Gregorium Turonensem, ex quo Paulus diaconus quæ narrat accepit : nam licet stylus rudior, veritas tamen ipsa securior atque purior hauritur e fonte. Cum enim S. Hospitii reclusi voluntarie ad pœnitentiam res præclare gestas narrat, de prævisa ab eo Longobardorum incursione in Gallias æque narrationem instituit. Quæ quidem dum Gregorius post regis Alboini obitum sub ejus successore contigisse tradit, utique ad hæc sunt tempora referenda : quod præmonuisse voluimus, ne quis hunc Longobardorum in Gallias adventum cum superiori confundat.

2. Accidit plane tunc quidem, quod sicut evenire sæpe videmus, cum tumentes maris fluctus ventorum impulsibus sursum elati exitium singuli navigantibus minitentur; iidem vilis obice arenæ collisi, fracti retro resilire cogantur : ita cum exæstuantes Longobardorum furores in Francorum damna effunderentur in Gallias, homuncionis unius (si tantum spectes quæ foris sunt) ejusdemque vincti atque ergastulo clausi virtute sint victi, secundum illud sapientis [2] : « Fugat umbra justi impium, et fugit impius, nemine persequente : justus autem quasi leo confidens absque terrore erit ». Sic plane Deus eosdem primo voluit homuncionis unius virtute vinci, quo discerent ad plectenda populorum peccata accipere gentes a Domino fortitudinem, adeo ut si quis justus inveniatur, omnibus ipse potentior efficiatur : ut cunctis innotescat, ad hostes vincendos magis pietatem conferre, quam arma. Sed audiamus Gregorium, qui hæc ait de S. Hospitio [1] :

3. « Quodam tempore, revelante sibi Spiritu sancto, adventum Longobardorum in Gallias hoc modo prædixit : Venient, inquit, Longobardi in Gallias, et devastabunt civitates septem, eo quod increverit malitia earum in conspectu Domini : quia nullus est intelligens, nullus qui faciat bonum, quo ira Dei placatur : est enim omnis populus infidelis, perjuriis deditus, furtis obnoxius, in homicidiis promptus, a quibus nullus justitiæ fructus ullatenus gliscit ; non decimæ dantur, non pauper alitur, non nudus tegitur, non peregrinus hospitio recipitur, aut cibo sufficienti satiatur : ideo hæc plaga superveniet. Nunc autem dico vobis : Congerite omnem substantiam vestram intra murorum septa, ne a Longobardis diripiatur. Hæc eo loquente, omnes obstupefacti, et vale dicentes, cum magna admiratione ad propria sunt regressi.

4. « Monachis quoque dixit : Abscedite et vos a loco, auferentes vobiscum quæ habetis : ecce enim appropinquat gens, quam prædixi. Dicentibus autem illis : Non relinquemus te, sanctissime pater : ait : Nolite timere pro me : futurum est enim ut inferant mihi injurias, sed non nocebunt usque ad mortem. Discedentibus autem monachis, venit gens illa, et dum cuncta quæ reperit vastat, pervenit ad locum ubi sanctus Dei clausus erat. At ille per fenestram turris ostendit se eis. Illi vero circumeuntes turrem, aditum per quem ingrederentur ad eum invenire non poterant. Tunc duo ascendentes detexerunt tectum, et videntes eum vinctum catenis, indutumque cilicio, dicunt : Hic malefactor est, et homicidium fecit; ideo in his ligaminibus vinctus tenetur. Vocatoque interprete, sciscitantur

[1] Paul. diac. de gest. Longob. l. III. c. 1. — [2] Prov. XXVIII.

[1] Greg hist. l. VI. c. 6.

ab eo quid mali fecerit, ut tali supplicio arctaretur. At ille fatetur se homicidam esse, omnisque criminis reum ». Utpote quia peccatum quodlibet perpetrare minime prætermisisset, nisi Deus sua gratia munivisset. Sed pergit :

5. « Tunc unus, extracto gladio, ut in ejus caput vibraret, dextera in ipso ictu suspensa diriguit, nec eam ad se potuit revocare : tunc gladium laxans, terræ dejecit. Hæc videntes socii ejus, clamorem in cælum dederunt, flagitantes a sancto, ut quid agi oporteret, clementer insinuaret. Ipse vero imposito salutis signo, brachium sanitati restituit. Ille autem in eodem loco conversus, tonsurato capite fidelissimus monachus nunc habetur. Duo vero duces, qui eum adierunt, incolumes patriæ redditi sunt : qui vero contempserunt præceptum ejus, miserabiliter in ipsa provincia sunt defuncti. Multi autem ex ipsis a dæmoniis correpti clamabant : Cur nos, sancte et beatissime, sic crucias et incendis? Sed imposita eis manu, mundabat eos ». Hæc de his Gregorius : quibus videas non Longobardos tantum ab Hospitio Dei servo victos fuisse, sed et ultores dæmones ad vindictam a Deo missos nullo negotio expulsos. Hæc tunc transacta fuere cum Longobardis secundum Propheticum illud oraculum [1] : « Erunt capientes eos qui se ceperant ». Pergit autem idem Gregorius alia ejusdem Hospitii miracula recensere, quibus Deus voluit innotescere quanta esset in homine sanctitas.

6. Ex quibus illud unum satis in medium adduxisse, quo perseverans pristinus ille usus declaratur, quo fideles consueverunt Romam ad Apostolorum limina, ut ibi a diversis languoribus sanarentur, se conferre : Ait enim Gregorius [2] : « Homo erat Andegavensis incola, qui per nimiam febrem eloquium pariter auditumque perdiderat; et cum de febre convaluisset, surdus permanebat ac mutus. Igitur diaconus ex provincia illa Romam directus est, ut beatorum Apostolorum pignora, vel reliquorum sanctorum, qui illam Urbem muniunt, exhiberet. Qui cum ad parentes infirmi illius pervenisset : rogant eum, ut eum sibi comitem itineris sumere dignaretur, confisi, quod si beatissimorum Apostolorum adiret sepulcra, protinus posset assequi medicinam. Euntibus autem illis, venerunt ad locum ubi beatus Hospitius habitat. Quo salutato ac deosculato, causas itineris diaconus pandit, ac proficisci se Romam indicat; seseque his qui sancto viro de naucleris amici essent, commendari deposcit.

7. « Cumque ibi adhuc moraretur, sensit vir per spiritum Domini adesse virtutem, et ait diacono : Infirmum qui comes tui nunc est itineris, rogo, ut meis adspectibus repræsentes. At ille nihil moratus, velociter ad metatum vadit, invenitque infirmum febre plenum, qui per nutum aures suas dare tinnitum indicabat; apprehensumque, ducit ad sanctum Dei. At ille apprehensa manu cæsarie, attraxit caput illius ad fenestram, assumptoque oleo benedictione sanctificato, tenens manu sinistra linguam ejus, ori, verticique capitis infudit, dicens : In nomine Domini mei Jesu Christi, aperiantur aures tuæ, reseretque os tuum virtus illa, quæ quondam ab homine surdo et muto noxium ejecit dæmonium. Et hæc dicens, interrogat nomen. Ille vero clara voce ait : Sic dicor. Cumque hæc vidisset diaconus, ait : Gratias tibi immensas refero, Christe, qui talia per servum tuum dignaris ostendere. Quærebam Petrum, quærebam Paulum Laurentiumque, vel reliquos, qui proprio cruore Romam illustrant : hic omnes reperi, hic cunctos inveni. Hæc eo cum maximo fletu et admiratione dicente, vir Dei omni intentione vanam vitans gloriam, ait : Sile, sile, dilectissime frater : non hæc ego facio, sed ille qui mundum ex nihilo condidit; qui pro nobis hominem suscipiens, cæcis visum, surdis auditum, mutis præstat eloquium; qui leprosis cutem pristinam, mortuis vitam, omnibusque infirmis affluentem medicinam indulget. Tunc diaconus gaudens abscessit cum comitibus suis, etc. » Hæc Gregorius : ex quibus etiam vetus illa in Ecclesia Catholica consuetudo perseverans ostenditur, cujus Tertullianus ad Scapulam meminit, qua videlicet oleum benedictum adhibere consueverunt fideles ad morborum curationem.

8. Quod rursus pertinet ad Longobardos, idem Gregorius superius de aliis eorumdem in Gallias eruptionibus diversis temporibus repetitis hæc ait [1] : « Prorumpentibus Longobardis in Gallias, armatur Pericius nuper Celsi successor : concurruntque ibi, tantamque tunc stragem Longobardi feruntur fecisse de Burgundionibus, ut non possit colligi numerus occisorum : oneratique præda, ascenderunt iterum in Italiam. Quibus ascendentibus, Eunius, qui et Mummolus, accersitus a rege Guntheramno patriciatus culmen meruit. Irruentibus iterum Longobardis in Gallias, et usque Muscias Calmes accedentibus, quod adjacet civitati Ebredunensi; Mummolus exercitum movet, et cum Burgundionibus illuc proficiscitur : circumdatisque Longobardis cum exercitu, actisque concædibus, per divortia silvarum irruit super eos, multosque interfecit, nonnullos cepit, et regi direxit : quos ille per loca dispersos custodire præcepit, paucis quodammodo per fugam elapsis qui patriæ nuntiarent.

9. *De nonnullis Galliæ episcopis militiam secularem sectantibus.* — « Fueruntque [2] in hoc prælio Salvinus et Sagittarius fratres, atque episcopi, non cruce cælesti muniti, sed galea et lorica sæculari armati : multos manibus propriis (quod pejus est) interfecisse reperiuntur. Hæc prima Mummoli certaminis victoria fuit ». Meminisse debes, lector, hos episcopos jam tempore Joannis papæ (ut dictum est superius) fuisse episcopali dignitate diminutos, sed rege intercedente, per ipsum Romanum Pontificem restitutos : verum licet specimen aliquod ad

[1] Isai. XIV. — [2] Greg. l. VI. c. 6.

[1] Greg. Tur. hist. l. IV. c. 36. — [2] Ibid.

breve tempus ediderint modestioris vitæ; quia tamen quodcumque fictum durabile non est, in pristinos relapsi mores, se ipsis sunt deteriores effecti. De quibus hæc rursum ipse Gregorius[1] :

10. « Hi vero in majoribus sceleribus quotidie miscebantur, et in prœliis illis (sicut jam supra meminimus) quæ Mummolus cum Longobardis gessit, tanquam unus ex laicis accincti arma, plurimos propriis manibus interfecerunt : in cives vero suos nonnullos commoti felle, verberantes fustibus usque ad effusionem sanguinis sæviebant. Unde factum est, ut clamor populi ad regem denuo procederet, eosdemque rex accersiri præceperit. Quibus advenientibus, noluit suis oblutibus præsentari; scilicet ut prius habita audientia, si idonei invenirentur, sic regis præsidium mererentur. Sed Sagittarius felle commotus, ut erat levis ac vanus, et in sermonibus irrationabilibus profusus, declamare plurima de rege cœpit, ac dicere, quod filii ejus regnum capere non possent, eo quod mater eorum ex familia Magnacharii quondam ascila regis torum adiisset; ignorans, quod prætermissis nunc generibus feminarum, regis vocarentur liberi, qui de regibus fuerint procreati. His auditis rex commotus valde, tam equos, quam pueros, vel quæcumque habere poterant, abstulit, ipsosque in monasteriis a se longiori accessu dimotis, in quibus pœnitentiam agerent, includi præcepit, non amplius quam singulos eis clericos relinquens, judices locorum terribiliter commonens, ut ipsos cum armatis custodire debeant, ne cui ad eos visitandos ullus pateat aditus.

11. « Superstites autem erant his diebus filii regis, ex quibus senior ægrotare cœpit. Accedentes autem ad regem familiares ejus dixerunt : Si propitius audire dignaretur rex verba servorum suorum, loquerentur in auribus suis. Qui ait : Loquimini quæ libet. Dixeruntque : Ne forte innocentes hi episcopi exilio condemnati fuissent, et peccatum regis augeatur in aliquo, et ideo filius domini nostri pereat ». Non quidem innocentes ex dictis superius comprobati, sed injuste ab eo damnati dici poterant, cum regum hoc non sit, sed tyrannorum, episcopos condemnare : summorum enim Pontificum sententia, vel Synodali decreto more majorum id fuit solitum agi. Subdit vero de rege : « Quod rex hac ex parte suam culpam sentiens, ait ad eos : Ite quantocius, et relaxate eos, deprecantes ut orent pro parvulis nostris ». Vides quantum tribuat rex christianissimus episcopatui ob sacramentum, ut licet sciret deterrimos esse homines, eos tamen vinctos absolverit, et preces ad Deum ab eisdem efflagitarit. Intelligis pariter, quanti Deus ipse fieri voluerit a principibus quoscumque licet improbos sacerdotes, pro quibus adversus eos, quos non decet, insequentes eorum scelera festine vindex insurgat. Sed quid de illis? pergit auctor dicere :

12. « Quibus abeuntibus dimissi sunt. Egressi igitur de monasteriis, conjuncti sunt pariter, et se osculantes, eo quod olim se visi non fuerant, ad civitates suas regressi sunt : et in tantum compuncti sunt, ut viderentur nunquam a psallentio cessare, celebrare jejunia, eleemosynas exercere, librum Davidici carminis explere per diem, noctesque in hymnis et lectionibus meditando deducere. Sed non diu hæc sanctitas illibata permansit; conversique sunt iterum retrorsum : et ita plerumque noctes epulando atque bibendo ducebant, ut clericis matutinas in Ecclesia celebrantibus, hi pocula poscerent et vina libarent : nulla prorsus de Deo erat mentio, nullus omnino versus memoriæ habebatur : renidente aurora, surgentes a cœna, mollibus se indumentis operientes, somno vinoque sepulti usque ad horam diei tertiam dormiebant : sed nec mulieres deerant, cum quibus pollluerentur. Exurgentes igitur, abluti balneis, ad convivium discumbebant, ex quo vespere surgentes, cœnæ inhiabant usque ad illud lucis tempus, quod superius diximus. Sic faciebant singulis diebus, donec ira Dei diruit super eos : quod in posterum memoraturi sumus ». Hucusque de his modo Gregorius. Quomodo autem hi in episcoporum Concilio ab episcopatu ejecti sunt, et alii in locum eorum subrogati, atque demum licet correcti, sed inemendati male periere, inferius eodem anno quo ista fieri contigerunt, dicturi sumus.

13. *Justino fatuitate laborante*, *Sophia cum Persis pacem init.* — Quod vero ad statum pertinet rerum Orientalium, additum est ad calamitatem, ut post grassationem Persarum, devastationemque Syriæ, et expugnationem, quam diximus, Daræ, Justinus imperator ob mœrorem nimium, quem ex tot acceptis cladibus hausit, in phrenesim inciderit, deliquiumque mentis sit passus, dilucidis interdum intervallis ad modicum temporis spatium resipiscens. Cum interea Sophia Augusta ut corruenti omni ex parte Reipublicæ consuleret, consilium iniit ut precibus a Cosrhoe rege pacem redimeret : quomodo autem id factum sit, ab Evagrio ita accipe :

14. « Initum est, inquit, mature consilium rebus Romanis opportunum et accomodatum, quo illud quod temeritate peccatum erat, in integrum restitutum est. Nam mittitur ad Cosrhoen Trajanus vir eximius ex ordine senatorio, magno in honore ab omnibus tum ob canos, tum ob singularem prudentiam habitus, non ex persona imperatoris aut Reipublicæ, sed pro Sophia duntaxat imperatrice verba facturus. Nam scripsit illa litteras ad Cosrhoen, quibus apud illum de viri calamitate, deque Republica principe orbata conquesta est, et quod non oportet illum in mulierem viduam, in imperatorem jacentem et afflictum, in Rempublicam desertam opeque destitutam impetum facere. Nam olim ei morbo divexato non modo parem benignitatem declaratam, verum etiam optimos quosque medicos a Republica Romana ad ipsum missos, qui eum morbo curarent. Quibus verbis persuasus fuit

[1] Greg. Tur. hist. Franc. l. v. c. 20.

Cosrhoes; et quanquam in res Romanorum extemplo erat incursionem facturus, tamen ad triennium paciscitur inducias pro partibus versus Orientem; simulque decretum fuit, ut Armenia simili frueretur conditione, nullumque bellum ibi gereretur, neque quisquam partibus ad Orientem vergentibus quicquam facesseret molestiæ ». Hæc de fœdere inito Evagrius, quod hoc anno esse sancitum inde ducimus argumentum, quod cum illud ad triennium pactum servatum integrum fuerit, post tres annos a Tiberio adversus eum pugnatum constat. Corrigendi [1] vero videntur, qui id nono anno ejusdem imperatoris factum putarunt, quo tempore (ut dictum est) nondum eam cladem acceperat a Persis Romanum imperium : sicuti etiam errant, dum eodem anno nono creatum Tiberium Cæsarem tradunt, refragante Evagrio, qui ea ipsa quæ oculis vidisse potuit, scripsit.

15. Quod rursus ad eumdem Justinum pertinet : quomodo magicas incantationes passus, divino præsidio curatus sit, a Gregorio Turonensi ejusmodi accipe narrationem [2], ubi agit de clavis quibus Christus in Cruce confixus est, deque freno Constantini, in quo ex illis unus connexus fuit : « Magnam, inquit, asserunt virtutem esse hujus freni, quod ambigi nequaquam potest : quod Justinus imperator publice expertus est, ac suis omnibus patefecit. Illusus enim a quodam mago propter pecuniam emissas sibi a dæmonis umbra intolerabiles per duarum curricula noctium sustinuit insidias : sed dum tertia nocte frenum capiti collocasset, locum insidiandi inimicus ultra non habuit, repertumque auctorem insidiarum gladio perculit». Hæc Gregorius : qui licet de seniori vel de juniori an hæc dicat non exprimat ; de juniori potius Justino, qui ejus tempore vixit, accipiendum putamus, quem deliquium mentis passum diximus. Quo tempore idem ipse imperator illud stulto homine dignum facinus edidit, quod in Miscella, non tamen congruo tempore ita narratur [1] : « Justinus infirmatus et contristatus adversus Biduarium fratrem suum, et hunc injuriis laceravit : novissime vero præcepit cubiculariis pugnis cæsum educere illum in conspectu Concilii senatorum : erat enim comes imperialium stabulorum. Quo comperto, Sophia tristata est, et conquesta imperatori. Qui se pœnituit, et descendens ad eum in stabulum, introivit subito cum præposito cubiculariorum. Biduarius autem, viso imperatore, fugit e loco in locum per superiora præsepis præ timore imperatoris. At imperator clamabat : Adjuro te per Deum, frater mi, exspecta me. Et cum cucurrisset, tenuit eum : et amplexatus osculatus est eum, dicens : Peccavi tibi, frater mi : sed suscipe ut fratrem tuum primum et imperatorem ; ex diabolica enim operatione novi quod factum sit hoc. Qui cecidit ad pedes ejus, et flens ait : Veraciter, domine potestatem habes ; veruntamen in præsentia senatus deformasti servum tuum : modo, domine, his rationem redde. Et ostendit ei equos. At vero imperator rogavit eum secum manducare, et pacificati sunt ». Hucusque auctor, sed interverso (ut dictum est) ordine temporum. At de fatuitate Justini satis.

[1] Cedren. et Miscel. anno IX. Just. — [2] Greg. de glor. mart. l. I. c. 6.

[1] Misc. l. XVI. anno VIII. Justini.

Anno periodi Græco-Romanæ 6068. — Anno Æræ Hispan. 613. — Jesu Christi 575. — Benedicti papæ 2. — Justini jun. imp. 11. Tiberii Constantini Cæs. 2.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : X *post consulatum Justini jun. Aug. solius* VIII, vel ut Marius Aventicensis habet : *Anno* IX *consul. Justini jun. Aug. Indict.* VIII.

2. *Variæ Langobardorum in Gallias irruptiones.* — A num. 1 ad 13. Anno DLXX monuimus varias *Langobardorum* in Gallias irruptiones, quas Gregorius Turonensis narrat, accidisse ante Sigiberti regis mortem, quæ sub currentis anni finem contigit. Verum cum nec idem Gregorius, nec Paulus diaconus eas suis annis illigarint, eas in sua tempora certo digerere potis non est. Turonensis lib. 4, cap. 36 et 37, asserit primam fuisse quæ contigit, Mummulo patriciatum provinciæ gerente, dum adhuc Alboinus Langobardorum rex viveret. Victi tunc Langobardi *circa civitatem Ebredunensem.* Interfuere huic prœlio *Salonius et Sagittarius fratres atque episcopi*, ille Ebredunensis, hic Va-

pinensis. Uterque damnatus fuerat in Concilio Lugdunensi II, ut videre est apud Baronium, anno DLXX, num. 23, et postea a Joanne papa III restituti fuerant; sed cum in deterius laberentur, in Synodo Cabilonensi anno DLXXXI rursus postea depositi sunt, ut testatur Turonensis lib. 5, cap. 28. Ann. DLXXII, Saxones, *qui cum Langobardis in Italiam venerant*, in Galliam irruere infra territorium civitatis Regiensis *apud Stablonem*, qui viculus adhuc superest, rursumque a Mummolo vel Mummulo victi sunt, sed cum iterum sese ad bellum pararent, acceptis a Mummulo muneribus, *cum captivis discesserunt*, ut scribit ibidem Gregorius; quæ ideo contigere *Alboino* adhuc regnante.

3. *Langobardi in territorio Vallensi victi.* — Fredegarius in Epitome, cap. 68, aliud Langobardorum bellum describit, quod Marius his verbis narrat : « Clebus rex Langobardorum a puero suo interfectus est, et eo anno iterum Langobardi in valle ingressi sunt, et Clusas obtinuerunt, et in monasterio sanctorum Acaunensium diebus multis habitaverunt, et postea in Bacci pugnam contra exercitum Francorum commiserunt, ubi pæne ad integrum interfecti sunt, pauci fuga liberati. Sed et Mauri et aliæ gentes, qui in provincia eorum ingredi præsumpserunt ab ipsis Francis devicti sunt ». Ita Marius ad annum VIII consulatus Justini et Indict. VII, ad annum scilicet Christi DLXXIV. Verum quoad annum rei gestæ fallitur Marius; *Clebus* enim Longobardorum rex anno tantum DLXXVI occisus est, ideoque hoc bellum ad annum illum referendum. Hujus irruptionis non meminit Gregorius Turonensis, neque etiam Baronius, cujus tempore Chronicon Marii nondum lucem viderat. Est autem *Baccis* vicus non longe ab Agaunensi monasterio situs, vulgo *Bex* appellatus; *Clusa* vero vulgo *la Cluse*, vicus ad Rhodanum fluvium Jurensibus rupibus proximus.

4. *Langobardi in varias partes Gallo-Provinciæ excurrunt.* — Gregorius Turonensis lib. 4, cap. 39, asserit, hanc Langobardorum irruptionem excepisse alteram factam a tribus Langobardorum ducibus *Amo, Zaban, ac Rhodano*, hancque Gregor. in pluribus describit, tandemque concludit eos virtute *Mummuli* perterritos, post varias devastationes recessisse. De ea irruptione fuse agit Cointius ad annum DLXXIV, num. 1 et seqq. verum loco non suo; nam tunc Langobardorum regnum carebat regibus, ut ipsemet fatetur, et tamen interregnum post mortem *Clebi* contigit, ideoque non ante annum DLXXVI. Quo etiam tempore accidit, quod narrat de *sancto Hospitio* Gregorius Turonensis lib. 6, cap. 6, et Baronius hoc anno. *Hospitius* cladem Langobardorum prædixit, hique in Gallias venientes invenerunt eum Niciæ in quadam turri cinctum catenis, indutumque cilicio : et credentes eum homicidam, aut magni criminis reum, unus ex illis gladium extraxit, ut in caput ejus libraret : sed dextera in ipso ictu suspensa diriguit, ut ex Gregorio Baronius narrat.

5. *Induciæ triennales inter Persas et Romanos compositæ.* — Ad num. 13 et seqq. Evagrius lib. 5, cap. 12 refert, *Tiberium*, dum rempublicam regeret, *Trajanum* ad Chosroen Persarum regem misisse *Sophiæ* Augustæ nomine, qui hunc rogaret, ne mulieri viduæ, et imperatori mortuo et reipublicæ desertæ insultaret, cum ipse olim morbo afflictus, humanitatem imperatorum expertus esset. Quare Chosroes « cum in Romanorum ditionem jamjam invasurus esset, trium annorum inducias pactus est in Orientis partibus. Cautum tamen ne Armenia simili conditione frueretur ». Tum capite sequenti Evagrius refert, *Tiberium* a Justino Cæsarem nuncupatum. Quare cum hæc nuncupatio mense Decembri superioris Christi anni peracta fuerit, ea legatio ad eum Christi annum pertineret. Verum Theophylactus lib. 3, cap. 12, asserit eam legationem missam, postquam Tiberius ad Cæsaream dignitatem evectus est. Imo *veris initio* legatos missos affirmat, ideoque hoc Christi anno.

6. *A quibus Armenia exclusa.* — Menander Protector pag. 157, egregie cum Theophylacto convenit; postquam enim sermonem habuit de induciis annuis, Persas inter et Romanos sancitis, ait, *Trajanum* cum *Zacharia* in Orientem missum esse, ut triennales inducias a Chosroe obtinere conaretur. « Ut Tiberius negotiorum administrationem suscepit, Trajanus et Zacharias legati, ad eum rescripserunt, Persas nolle ad tres annos, sed ad quinque inducias pacisci. Id utile suis rationibus fore Cæsar existimabat : confidebat enim se intra tres annos idoneas copias coacturum, quibus se satis munitum et instructum ad Persis resistendum exhiberet ». Per annos itaque tres induciæ pactæ, et *omnis motus in Armeniam est translatus*. Fusius Menander postea pag. 165, usque ad finem sui operis de eadem legatione, aliaque a Tiberio ad Chosroen missa verba facit, ibique *Tiberium*, modo Cæsarem, modo imperatorem appellat, quia *imperatoris* nomine Cæsares cohonestabantur; quod toties non iterarem, nisi viderem errorem vulgarem suos adhuc sectatores habere.

7. *Insignis victoria a Romanis in Armenia reportata.* — Postquam itaque fœdus per triennium initum est, arma in Armeniam translata, et Justinianus Germani filius exercitus Romani dux a Tiberio electus « Amidam urbem prætergressus, Armeniæ campos ingreditur, quem Persarum rex cum frequentibus copiis secutus, Euphratem eas transducit », inquit Theophylactus lib. 3, cap. 12, qui duobus sequentibus capitibus præclaram victoriam de Persis a Romanis reportatam recitat. Hanc vero ad præsentem annum pertinere, docet abbas Biclariensis, qui ad annum IX Justini imp. qui juxta ejus supputationem mense Novembri superioris Christi anni inchoatur, eam paucis verbis explicat : « Chosroes Persarum imperator cum nimia multitudine exercitus ad vastandos Romanorum terminos promovet : cui Justinianus dux Romanæ militiæ, et magister militum Orientis a Tiberio destinatus

bellum parat : et in campos, qui inter Daras et Nezinios ponuntur, forti pugna congressus, habens secum gentes fortissimas, quæ Barbaro sermone Hermam nuncupantur, memoratum imperatorem bello superat. Quo cum suo exercitu in fugam verso, castra ejus pervadit : et provinciæ Persidæ fines victor Justinianus vastat, exuviasque eorum pro triumpho Constantinopolim dirigit, 24 elephantos inter cætera, qui magnum spectaculum Romanis in urbe regia exhibuerunt. Prædam vero de manubiis Romanorum.... Persarum multitudo ob nimiam vilitatem nummo publico venundata sunt ». Theophylactus narrata hac victoria, cap. 15, refert Romanos ad interiora Persidis postea penetrasse, et proxima quæque devastasse : « Conscenso porro Hyrcano mari, ubi Persis damna quam plurima dederunt, hyeme oppressi in sua non redierunt : Persidis ergo clades cumulabantur. Vere ipso Romani comite fortitudine in ditionem suam se recipiunt », verno scilicet tempore insequentis Christi anni. Theophanes eamdem victoriam recitat, sed loco non suo, anno scilicet Incarnat. secundum Alex. DLXXIII, kalendis Septemb. anni Christi DLXXX inchoato.

8. *Chosroes, Melitina incensa, fugam arripit.* — Evagrius lib. 5. cap. 14, eamdem Justiniani ducis de Persis victoriam etiam narrat, aitque, Persis in fugam versis, Chosroen *Melitinam* urbem in proximo sitam invasisse, eaque concremata Euphratem trajecisse. Idem habet Theophylactus lib. 3, cap. 14. Eustathius in Vita sancti *Eutychii* patriarchæ Constantinopolit. qui hoc tempore Amaseæ exul agebat, refert cap. 7, dum fames magna esset, Chosroen « Sebasten et Melitenem venisse, et vicinos fere omnes Nicopoli, Neocæsarea, Comanis, Zela, aliisque ex civitatibus finitimis Amaseam sese contulisse », tanquam in munitissimum locum ; sed cum diu ibi commorati essent, consecutam esse magnam cibariorum penuriam, omnesque ad sanctum *Eutychii* monasterium confugisse, ubi licet nihil farinæ in annum paratæ adderetur, nunquam ea defecit. Quod miraculum, ex Eustathio narrat Baronius anno. DLXIV, num. 27 et seq., sed illud præsenti anno patratum esse, ex dictis colligere est.

Hoc anno *Sigibertus* Austrasiæ rex occisus est, ut videbimus anno DLXXIX.

BENEDICTI ANNUS 4. — CHRISTI 576.

1. *Francorum regibus bello civili inter se digladiantibus, Ecclesiæ vexantur.* — Sequitur Christi annus quingentesimus septuagesimus sextus, nonæ Indictionis : quo civili bello in Galliis recrudescente inter Guntheramnum atque Sigebertum et Chilpericum in societatem vocatum Francorum reges[1], celebrata est provincialis Synodus Parisiis, ea de causa ab eodem rege Guntheramno procurata, ut sanctissimi qui tunc in Galliis florebant episcopi causam cognoscerent, contentionemque obortam sedarent, litesque antequam deveniretur ad arma, componerent. Verum ubi semel res armis cœpta est agi, siluerunt Ecclesiasticæ leges. Accidisse namque ait Gregorius inter hæc, ut Chilpericus per filium suum Theodobertum magnam intulerit cladem, superato Gundebaldo duce, Turonensibus, Pictaviensibus atque aliarum civitatum Ecclesiis ; quam paucis his Gregorius ipse Turonensis antistes ita perstringit : « Vastat, evertit, Ecclesias incendit, ministeria detrahit, clericos interficit, monasteria virorum dejicit, puellas deludit, et cuncta devastat, fuitque illo in tempore pejor in Ecclesiis gemitus, quam tempore persecutionis Diocletiani ». Ista sic deplorans Gregorius, mox exclamat in depravatos corruptosque moribus Francorum reges, a majoribus ipsorum valde degeneres : excipitur vero ab eis Guntheramnus, qui ab eo sanctissimus prædicatur : « Recurramus (inquit) ad illud quod parentes eorum egerunt, et isti perpetrant. Illi post prædicationem sacerdotum de fanis ad Ecclesias sunt conversi ; isti quotidie de Ecclesiis prædas detrahunt. Illi sacerdotes Domini ex toto corde venerati sunt et audierunt : isti non solum non audiunt, sed etiam persequuntur. Illi

[1] Greg. Turon. de Gest. Franc. l. IV. c. 47. 48.

Ecclesias et monasteria ditaverunt : isti eas diruunt et subvertunt.

2. « Quid de Latta monasterio referam, in quo B. Martini habentur reliquiæ? Cum ad eum unus currens hostium adventaret, et fluvium qui propinquus est, transire disponeret, ut monasterium spoliaret, clamaverunt monachi, dicentes : Nolite Barbari, nolite huc transire : B. enim Martini est monasterium. Hæc audientes eorum multi compuncti a Dei timore regressi sunt. Viginti tamen ex ipsis, qui non metuebant Deum, neque beatum confessorem honorabant, ascendentes, navem illuc transgrediuntur; et inimico stimulante, monachos cædunt, monasterium evertunt, resque diripiunt, de quibus facientes sarcinas, navi imponunt. Ingressique fluvium, protinus vibrante carina, huc illucque feruntur. Cumque amisso auxilio remorum, hastilibus lancearum in fundo alvei defixis, remeare conarentur, navis sub pedibus eorum dehiscit, et unusquisque ferrum quod contra se tenebat, pectori defigit ; transverberatique cuncti a propriis jaculis interimuntur. Unus tantum ex ipsis, qui eos increpabat ne ista committerent, remansit illæsus. Quod si quis hoc fortuito evenisse dicat, cernat unum insontem plurimis evasisse de noxiis. Quibus interfectis, monachi ipsi res suas alveo detrahentes, et illos sepelientes, res domi restituunt ». Hæc Gregorius, res gestas sui temporis, suæque pariter regionis describens : quæ autem his subjicit, annis potius sequentibus facta noscuntur, si res singulas exacte pensemus.

3. Vidisti sacrilegorum divinitus immissam vindictam, ut suis ipsorum singuli armis confossi perirent : quo discant impii, passuros se vindicem Deum, cum in res ipsi dicatas insurgunt. Nec glorientur, si qui ejusmodi scelera perpetrantes, non eamdem confestim vindictam experiantur : sed meminisse debent sententiæ Domini[1] de occisis a Pilato Judæis, atque necatis ruina turris Siloe, asserentis de aliis diriora patrantibus facinora, nec statim pœnas dantibus, eos ad pœnitentiam reservari; quam si agere prætermittant, durius esse judicium subituros. Quam male autem cesserit Sigeberto regi, sacerdotes Dei sanctissimos episcopos, quæ sunt pacis curantes, non exspectasse, ut secundum sacras civilesque leges sententiam ferrent, exitus patefaciet, de quo sequenti anno dicturi sumus. Demum, ut uno verbo rem absolvam, pluribus fuit semper declaratum exemplis, regna tunc optime gubernari, cum sanctæ religioni fuerint veluti fundamento solido superposita ; quo si careant, nutare sit necesse, et quolibet licet levi terræ motu prosterni : eo quod nemo possit aliud ponere fundamentum quo firme quid permaneat, præter id quod a Deo positum est, Christus scilicet Deus noster.

4. Quid præterea ejusdem regis furore grassantis tempore acciderit militibus qui Basilicam S. Vincentii martyris in eadem regione positam invaserunt, audi eumdem Gregorium ista narrantem his verbis[1] : « Tempore autem illo, quo contra Gundibaldum commotus exercitus ad Conveniensem urbem directus est, ab hujus hostilitatis multitudine Basilica S. Vincentii martyris vallatur tota : erat enim in ea plebs omnia rerum suarum præsidia confidens de reverentia martyris, quod nullus ea præsumptione temeraria auderet attingere; et obseratis ostiis, se ab intus cum rebus incluserat. Circumdantes autem hostes, cum aditum per quem ingrederentur, invenire non possent, ignem ostiis ædis subjiciunt : quem diu multumque succendentes, non apprehendebant valvæ, donec impulsu securium comminutis, ingressi sunt, diripientes res, populumque inclusum in ore gladii trucidantes. Sed non diu hæc remanserunt inulta : nam alii a dæmone correpti, nonnulli in flumine Garumnæ necati, multi etiam a frigore occupati diversis in partibus diversorum morborum genere vexabantur : nam vidi ex eis multos in Turonico territorio, qui in hoc fuerant mixti scelere, graviter cruciari, et usque ad vitæ præsentis amissionem intolerabilium dolorum cruciatu torqueri. Multi enim ex his confitebantur se judicio Dei ob injuriam martyris fuisse morti pessimæ destinatos. Ecce quantum Deus præstet martyribus suis : ecce qualibus eosdem laudibus Christus Dominus bellorum fidelium inspector honorat : ecce quantum præstat ipsius nominis dignitas Christiani, si non Gentilium more aut inhiemus cupiditati, aut luxuriæ serviamus ». Hucusque de his ibi Gregorius : quomodo autem ex insperato inter Francorum reges pax sancita fuerit, dicetur anno sequenti.

[1] Luc. XIII.

[1] Greg. de glor. mart. l. I. c. 105.

Anno periodi Græco-Romanæ 6069. — Anno Æræ Hispan. 614. — Jesu Christi 576. — Benedicti papæ 3. — Justini jun. imp. 12. Tiberii Constantini Cæs. 3.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : XI *post consulatum Justini jun. Aug. solius* IX, vel, ut Marius habet : *Anno* X *consul. Justini jun. Aug. Indict.* IX.

2. *Synodus Parisiensis IV.* — Ad num. 1 et seq. Synodus *Parisiensis IV*, anno DLXXIII indicta; Gregorius enim lib. 4, cap. 42, qui solus de ea agit, scribit : « Cum contentio inter Chilpericum et Sigibertum reges (sc. Francorum) verteretur, Guntchramnus rex (Francorum) apud Parisios omnes episcopos regni sui congregat, ut inter utrosque, quid veritas haberet, edicerent ». Constitutio autem Synodi Parisiensis ad Ægidium episcopum Remensem directa, et tom. V Concil. pag. 919 recitata, hanc habet subscriptionem : « Data Constitutio die III iduum Septembrium, anno XII regum Dominorum nostrorum, Indictione VI, Parisius ». Qui characteres, ut statim videbitur, annum DLXXIII signant. *Ægidius* episcopus Remensis Belgicæ secundæ metropolita *Promotum* consecraverat episcopum Dunensis Castri, seu Castri Duni, vulgo *Châteaudun*, qui est locus in Carnutino agro ad flumen Lidericum, qui cum nec ad territorium Remense, nec ad Belgicam secundam pertineret, contra Canonicam disciplinam in hac promotione manifeste peccatum fuerat. Scripsit etiam Synodus ad *Sigibertum* regem, ut Promoti causam non tueretur, quia suspicio erat episcopum Remensem absque ejus consensu id ausurum fuisse in aliena provincia. Eas litteras refert Turonensis lib. 7, cap. 17, et ex illo patet, episcopos parum profecisse; testatur enim non ante mortem Sigiberti regis amotum fuisse *Promotum*, qui se episcopum Dunensem vocitabat.

3. *Ejus epocha.* — Convenerunt ad eam Synodum XXXII episcopi cum presbytero ab episcopo Aurelianensi misso. Ex quibus vel in Tabulis Ecclesiasticis, vel in suis Ecclesiis coluntur *Quinidius* Vasionensis, *Germanus* Parisiensis, *Syagrius* Augustodunensis, *Aunacharius* Altissiodorensis, *Philippus* Viennensis, *Felix* Nannetensis, et *Palladius* Santonensis. De illis, aliisque huic Concilio præsentibus disserit Cointius anno DLXXIII, num. 12 et seqq. Cum vero *Guntramnus*, et duo fratres ejus Chilpericus et Sigibertus anno DLXI, Clotario patri post diem X mensis Novembris successerint, an. DLXXIII, tertio iduum Septembrium, seu die XI ejusdem mensis, numerabant annum regni duodecimum.

4. *Indictio Constantiniana in Francia usurpata.* — *Franci* enim, *Germani et Angli* ante Caroli Magni mortem *Indictionem Constantinianam* VIII, kalend. Octobris, sive die XXIX mensis Septembris cœptam ursurpabant; quod vel hoc exemplum demonstrat; neque enim Indictio VI tertio iduum Septembrium cum anno XII Sigiberti regis et duorum ejus fratrum copulari potest, si eam a kalendis Septemb. exordiaris; cum anno DLXI, post diem X mensis Novembris fratres isti regnare in Francia cœperint, et Indictio sexta a Romanis, non kalend. Septemb. anni DLXXIII, sed anni DLXXII inchoetur. Verum is annus erit undecimus regum istorum, non vero annus XII, ut est in Synodi subscriptione, et recte observavit Sirmondus in Notis ad hoc Concilium Parisiense IV. Cum itaque *Constantinus M.* in Gallia positus anno CCCXII, ut eo anno num. 1 jam dixi, Indictionem instituerit, constetque post mortem Ludovici Pii Francos sæpe a *VIII kalend. Octobr.* Indictiones exorsos esse, postquam scilicet variare cœptum est in Indictionis initio consignando, nullum mihi dubium est, quin in similibus, quæ nono et decimo sæculo occurrunt exemplis, moris antiqui, qui per aliquot sæcula obtinuerat, ratio habita fuerit. A VIII kalend. Septembris *Angli* etiam usque ad initium sæculi noni vel circiter Indictionem exorsi sunt, idque usu invariato, ut certa exempla ostendunt. Quem morem Angli ab aliis non accepere, quam a Francis; cum quando Indictiones adhibere incœpere, initio nempe sæculi septimi, tam Romæ, quam Constantinopoli earum exordium a kalendis Septemb. constanter repeteretur. Denique *Germanos* ante sæculum nonum Indictiones a *VIII kalend. Octob.* sicuti Francos et Anglos, incœpisse ex eo colligere est, quod postquam in Indictionum exordio variatum fuit sæpius eas ab eodem die deduxerint.

5. *Francia bello civili ardet.* — Porro bellum civile, quod in Gallia ardebat, relatum a Baronio ex Turonensi lib. 4, cap. 2 et seqq. non tantum anno DLXXIII, sed etiam duobus consequentibus duravit. *Sanctus Germanus* episcopus Parisiensis, cum

illud Parisiis prope imminere jam præsagiret, *Brunichildem* reginam per litteras vehementissime sollicitavit, ut *Sigibertum* regem conjugem suum ad pacis consilia revocare conaretur. Verum Sigibertus, trajecta Sequana, in agrum Pariensem facile pervenit, et licet Lutetiam Parisiorum ingressus non sit, vicos tamen meridionales Sequanam inter et Ligerim positos diripuit, combussitque, dum insequebatur *Chilpericum*, qui usque Avelocium Carnotensem vicum abierat. Tunc ad S. Dionysii sepulcrum duo perpetrata miracula a Turonensi lib. 1 de Gloria Martyr. cap. 72 enarrata.

6. *Romani a Persis superati.* — Theophylactus lib. 31, cap. 15, loquens de iis, quæ a verno tempore hujus anni, Romanos inter et Persas, gesta sunt, refert *Chosroen* seditionem a militibus timentem, cum Tiberio Cæsare de pace agere decrevisse. Hic legavit paci faciendæ idoneos Joannem, et Petrum, ac Theodorum magistrum, et Chosroes Sarnachorganen, aliosque viros clarissimos : « Per id tempus atroci prœlio inter Persas Romanosque, illic Tanchostro, hic Justiniano duce in Armenia perpetrato, Romanorumque gloria priore obscurata, Persæ recenti fortuna ebrii, resuscitata bellandi aviditate fœdus recusant. Quare legati verborum tenus voti compotes, unde venerant, rediere ». Menander Protector in Excerptis pag. 119 et seqq. et pag. 158 et seq. tam de hac legatione, quam de bello hoc sermonem habet, aitque : « Solebant Persæ priscis ante temporibus, circa finem mensis, qui Latinis vocatur Augustus, in Persarmenia apparere, et inde ad bellum accingi. Hoc tempus præveniens Chosroes illuc accessit. Accidit autem Romanos semel præventos, cum tardius rebus suis prospexissent, nihil toto illius anni spatio, feliciter et opportune gerere » ; paulo post : « Itaque Chosroes Armeniam liber ab omni metu, sine pulvere occupavit, cum nemo inventus esset, qui illi resisteret.

7. *Armenia a Persis devastata.* — « Vere jam exacto, Armeniam, quæ Romanis parebat, et Theodosiopoli proxima erat, invasit. Hæc ubi acciderunt, nuntii Byzantium profecti sunt, qui nuntiarunt Persarum regem Armeniam, qua Romani dominabantur, ex improviso adortum, Theodosiopolim usque penetrasse, eumque in his locis esse ». Subdit Menander. Chosroen, ut cognovit in sua potestate non esse Theodosiopolim improvisa invasione capere, ab ejus obsidione discessisse. Theophylactus loco laudato rem eamdem his verbis narrat : « Sarnachorganes Barbarorum ductor, fœdus super Oriente inter Persas et Romanos in triennium percussum perfidiose rumpit, festinatoque ad Constantinam et Theodosiopolim copias mittit, quæ effusa in circuitu populatione omnia miscent ». Armenia itaque hoc anno misere a Persis devastata, et Romanorum res deteriore statu fuere.

Moritur *sanctus Germanus* episc. Parisiensis, et *Childebertus* Francorum rex *Judæos* fidem Christianam suscipere cogit, ut anno DLXXIX dicemus, ubi etiam de exilio et secundo conjugio Brunichildis reginæ sermo erit. Ab hoc anno incipiendum decennium, quo *Longobardi* sub ducibus fuere, ut videre est anno DLXXIII.

BENEDICTI ANNUS 5. — CHRISTI 577.

1. *Benedicto papa mortuo, eligitur Pelagius.* — Quingentesimo septuagesimo septimo Domini anno, decimæ Indictionis, ultima die Julii, Benedictus papa cum sedisset annos quatuor, menses duos, dies quindecim, moritur, ut colligitur ex Anastasio, qui de eodem ista subdit : « In istis laboribus (ex incursionibus Longobardorum illatis). et afflictionibus positus sanctissimus Benedictus papa mortuus est : qui sepultus est in Basilica B. Petri Apostoli in secretario, pridie kal. Augusti. Hic fecit ordinationem unam per mensem Decembrem, presbyteros quindecim, diaconos tres, episcopos per diversa loca numero viginti unum ». Hæc Anastasius. Habetur nomine ipsius notata Epistola ad David episcopum in Hispania Bætica de mysterio sanctissimæ Trinitatis ex divinis Scripturis deprompto. Quod autem Joannes diaconus dicat a Benedicto creatum fuisse diaconum S. Gregorium : id quantum a veritate aberret, dicemus suo loco inferius, cum de Gregorio agemus pluribus.

2. Ubi vero post obitum Benedicti sedes vacasset menses tres et dies decem, undecima mensis

Novembris creatus est Pelagius junior, ejusque nominis secundus Romanus Pontifex, natus ex Patre Winigildo, ex quo quidem nomine eum potius genere Gothum quam Romanum putamus : « Hic, inquit Anastasius, ordinatur absque jussione principis, eo quod Longobardi obsiderent civitatem Romanam, et multa vastatio ab eis in Italia fieret ». Hæc de ejus ordinatione, quæ quidem in calamitosissima plane tempora incidit, cum gladio Longobardorum universa vastaretur Italia, idemque in ipsam Urbem immineret exercitus. Addebatur ad mala hæc tanta dirum schisma orbis Occidentalis, separatis quamplurimis Ecclesiis, ipsisque provinciis usque ad Hibernos (ut dictum est) ab Ecclesiæ Romanæ communicatione ob damnationem Trium Capitulorum : cum idem Pontifex istis consulturus, adhibito in consilium et auxilium S. Gregorio, qui ipsi in Sede successit, librum edidit pro quinta Synodo quam defendit, probeque factam ostendit Trium Capitulorum damnationem. Meminit ejusdem scriptionis ipse S. Gregorius in reddita Epistola ad Hibernos. Sed de his modo hactenus : reliqua vero suis locis inferius.

3. *Pax inter Francorum reges inita, miraculis ad S. Martini sepulcrum patratis.* — Eodem tempore inter reges Francorum inter se mutuo (ut dictum est) prœliis decertantes pax ex insperato composita est : « Nec hoc, inquit Gregorius [1], B. Martini virtute factum ambigitur, ut hi inter se sine bello pacificarentur : nam ipsa die qua hi pacem fecerunt, tres paralytici ad beati Basilicam sunt directi : quod sequentibus libris, Domino juvante disseremus ». In commentario videlicet de miraculis sancti Martini, ubi hæc de his habet [2] : « Quidam ex Antisiodorensi oppido, Manlulfus nomine, deferentium manibus ad B. Martini sepulcrum jactatus est. Qui jugi orationi et jejunio incumbens, pedes quos intortos exhibuit, reddita subito sanitate retulit in usu consueto directos; et ita sancti virtute reformatus est, ut qui aliorum manibus deportatus est, propriis firmatus vestigiis, præsentibus nobis consurgeret hospes.

4. « Alius autem paralyticus ex Aurelianensi territorio carruca devectus venit in sanctam Basilicam : qui diebus multis jacens ad ostium illud, quod secus baptisterium ad medium diem pandit egressum, beati antistitis implorabat auxilium : factum est autem ut una die jacens gravius extra solitum torqueretur, ita ut vicini de proximo ad ejus voces concurrerent (dissolvebantur autem ligaturæ nervorum ejus, et dirigebantur, propterea erat dolor intolerabilis) et sic tribuente patrono, erectus super plantas, flens præ gaudio, populo teste, surrexit : qui continuo clericus factus, et in sospitate firmatus, ad domum regressus est. Sed et alius gressu debilis, nomine Leubovius, jam clericus, adveniens, sed per terram se trahens, quia paupertate faciente, non habebat qui eum ferret, de die in diem B. Martini limina requirebat. Qui dum quadam die ad sancti pedes fleret, directis genibu atque pedibus, spectante populo, sanitatem recepit. Tres virtutes istas ipsa die factas fuisse constat, qua Sigebertus gloriosissimus rex Sequanam transiens sine collisione exercitus pacem cum fratribus fecit. Quod nullus ambigat hanc tertiam beati antistitis fuisse victoriam ». Hucusque Gregorius, cum de inita inter Francorum reges pace testatur, quæ tamen anni unius terminum non excessit : siquidem post sequentem annum iterum Chilpericus Gunthe-rannum excitavit adversus Sigebertum, ut idem Gregorius [1] tradit : sed de his suo loco dicendum erit.

5. *Ecclesia Dei genitrici ædificatur ab imperatore.* — Quod ad rerum Orientalium statum pertinet, nihil præterea nobis veteres reddunt Annales, nisi quod Justinus imp. cum vastari a Persis audiret imperium, ad conciliandum sibi divinum numen, Dei genitrici Mariæ templum erigendum curavit, de quo ita hoc anno ejusdem imperii duodecimo in Miscella : « Justinus imp. synagogam Judæorum, quæ erat Constantinopoli in Chalco, pretiis ablatam ab eis, fecit Ecclesiam dominæ nostræ sanctæ Dei Genitricis, quæ proxima est magnæ Ecclesiæ ». Quænam autem sit Justinus a Deo ob pie factum beneficia consecutus, idem auctor mox addit, nimirum, quod cum deliquio mentis laboraret, ob idque res imperii in summo essent discrimine positæ, tantum ei Dei genitrix præstitit sanitatis, ut dilucido intervallo positus, cunctis recte dispositis, statum Reipublicæ in tuto collocaret, adscito sibi Tiberio in collegam : quod quomodo anno sequenti contigit, paulo post dicturi sumus.

[1] Greg. l. iv. c. 49. in fin. — [2] Greg. de mirac. S. Martin. l. ii. c. 5. 6. 7.

[1] Greg. l. iv. c. 50.

Anno periodi Græco-Romanæ 6070. — Olymp. 339. — An. V. C. 1330. — Anno Æræ Hispan. 615. — Jesu Christi 577. — Benedicti papæ 4. — Justini jun. imp. 13. Tiberii Constantini Cæs. 4.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : XII *post consulatum Justini jun. Aug. solius* X, vel ut Marius habet : *Anno* XI *consul. Justini jun. Aug. Indict.* X.

2. *Obitus Benedicti PP.* — Ad num. 1. Docet Anastasius *Benedictum* papam sedisse *annos* IV, *mensem* I, *dies* XXVIII, et sepultum esse *in Basilica B. Petri Apostoli in secretario, sub die* XXX *mensis Julii*, quod et exemplaria ejus Mss. habent, ac præterea quoad Sedis durationem Ordericus lib. 2, Regino, Luitprandus, Abbo, Hermannus contractus, Marianus Scotus, Honorius Augustodunensis et passim Catalogi Rom. Pontif. Quare non dubium, quin Anastasius ita scripserit, licet in editione vulgata legatur, eum sedisse *annos* III, *mensem* I, *dies* XVIII. Mortuus est itaque *Benedictus* die XXX mensis Julii anni quingentesimi septuagesimi octavi, non vero currenti, ut Baronius, aut anno DLXXIX, ut Papebrocius in Conatu Chronico-Hist. habent. Ordinatus enim fuerat die tertia mensis Junii anni DLXXIV. Baronius, qui *Pelagii* mortem anno uno anticipavit, uno etiam anno *Benedicti* mortem citius quam oportebat, consignavit. Existimavit etiam Epistolam *episcopo David*, quæ dicitur a Benedicto scripta, genuinam esse; cum tamen ab aliquo impostore conficta sit, qui operis adversus Varimadum Arianum capiti primo, varie interpolato, Philonis sententiam, et I ad Tim. cap. 4 adtexuit; versionem ex vetere et Hieronymiana sibi peculiarem cudit, ac Epistolam commentitia consulatus nota obsignavit. Anastasius dicit cessasse episcopatum *menses tres, dies decem.* Verum cum *Pelagius II* ejus successor ordinatus fuerit die trigesima mensis Novembris anni quingentesimi septuagesimi octavi, divo Andreæ Apostolo sacra, ut ex dicendis in morte ejus liquebit, sedes vacavit *menses quatuor.*

3. *Pelagius II absque jussione imperatoris ordinatus.* — Tradit Anastasius Pelagium II ordinatum esse *absque jussione principis*, eo quod Langobardi obsiderent civitatem Romanam, et multa *vastatio ab eis in Italia fieret.* Quare aliquando contigit, ut Romani Pontifices, necessitate urgente, non exspectato consensu imp. aut exarchi, consecrati fuerint. De hac Langobardorum invasione loquuntur Biclariensis, et Marianus Scotus. Ille ad annum II Tiberii, anno DLXXIX inchoatum ait : « Romani contra Longobardos in Italia lacrymabile bellum gerunt ». Marianus vero ad annum Christi DLXXIX : « Gens Longobardorum comitante fame, mortalitate et peste omnem invasit Italiam, ipsamque Romam vastatura obsidet ». Bellum tamen illud jam anno sequenti inchoatum fuisse tempus ordinationis Pelagii II sine exarchi consensu factæ demonstrat. Imo in Catalogo Pontif. Rom. a Schelestratio publicato in Append. ad Opus Chron. pag. 647, in Benedicto legitur : « Tempore istius gens Longobardorum invasit Italiam ».

4. *Pelagius II anno sequenti Pontifex Rom. creatur.* — Norisius cardinalis doctissimus in Dissert. V de Synodo quinta, cap. 9, § 4, observat, *Pelagium II* rogatum ab *Helia* archiepiscopo Aquileiensi, ut sibi liceret Synodum congregare, Pontificem illius precibus annuisse, et delegasse *Laurentium presbyterum*, qui Synodo celebrandæ suo nomine adesset. Coacta ea apud *Gradum*, die III mensis Novemb. anni DLXXIX, et recitata ab Ughello tom. V Italiæ Sacræ ex Dandulo in Historia Veneta Ms. Synodi initium est : « Imperante serenissimo Tiberio Constantino Augusto, anno imperii ejus quinto, eodem consule, sub die III nonarum Novembrium, Indictione XIII ». Quæ notæ temporariæ annum Christi DLXXIX certo designant. Quare cum *Pelagius II*, die XXX mensis Novembris divo Andreæ Apostolo sacra ordinatus fuerit, dies illa XXX Novemb. ad alium annum referri non potest, quam ad annum DLXXVIII. Præterea lecta est in Synodo Gradensi Epistola *Pelagii II*, die XVIII Februarii data, in qua inquit Pontifex : « Castrum Gradense totius Venetiæ, cum omnibus vestræ Ecclesiæ pertinentibus etiam Istriæ metropolim perpetuo confirmamus », diciturque Epistola data *XII kal. Martii, imperatore Tiberio II Augusto.* Sed de ea Synodo an. DLXXIX verba faciemus. Hic enim ista tantum affero, ut errorem vulgarem in Pontificatus Pelagii II exordio collocando hactenus commissum tollam, evidenterque pateat, ideo quatuor ultimorum decessorum *Pelagii II* Pontificatus suis annis redditos non fuisse, quod Sedis *Pelagii II* initium anno uno mutilatum fuerit, et citius quam par erat, inchoatum. Qua enim ratione *Benedicti* mors usque

ad diem XII mensis Augusti anni DLXXIX a Papebrocio in Conatu Chronico-Hist. differri potuit, cum laudata *Pelagii II* Epistola die XVIII Februarii ejusdem anni data fuerit ? quod vero Baronius Pelagii II initium cum currenti anno non bene alligarit, ex iis, quæ in morte ejus dicemus, extra omne dubium ponetur.

5. *Guntramni regis filii duo moriuntur.* — Gregorius Turonensis lib. 5, cap. 17, loquens de iis, quæ accidere anno secundo Childeberti Francorum regis, qui hoc Christi anno in cursu erat, ait : « Ipse (nempe Guntchramnus rex) duos filios suos subito morbo oppressos perdidit, de quorum funere valde contristatus est, eo quod orbatus absque liberis remansisset. Eo anno dubietas Paschæ fuit ». De itla controversia, circa diem Paschatis hujus anni exorta, locuti sumus an. DLXXIII cum Baronio : de morte vero duorum *Guntramni* filiorum verba facit Marius in Chronico ad annum XI consulatus Justini, ac Indictionem X : vocabantur egregii isti adolescentes *Chlotacharius* et *Chlodomeres*, quorum prior annum agebat ætatis decimum, posterior annum quartum, ut ex eorum Epitaphiis a Duchesnio, tomo I Collect. Hist. Franc. publicatis constat.

6. *Synodus Parisiensis V.* — Celebrata hoc anno *Synodus* quinta *Parisiensis*, ob causam *Prætextati* episcopi Rotomagensis, de qua cum Baronio an. DLXXX agemus.

7. *S. Eutychius in sedem Constant. restituitur.* — Mortuus est hoc anno *Joannes* episcopus Constantinopolit. et sanctus *Eutychius* in sedem suam restitutus, ut anno sequenti, juxta Baronii ordinem ostendemus. *Merovei*, filii Chilperici regis rebellio, de qua anno DLXXX.

PELAGII ANNUS 1. — CHRISTI 578.

1. *Tiberius, vir optimus, in collegam imperii adscitus, Eutychium in sedem Constantinopolitanum revocat, defuncto Joanne.* — Quingentesimo septuagesimo octavo Christi anno, Indictionis undecimæ, cum Justinus imperator decimum tertium ageret in imperio, adscivit sibi collegam Tiberium. Ita quidem Evagrius rerum præsentium inspector, cum hæc ait [1] : « Ut autem ordinem temporum accuratissime complectamur ; intelligendum est, Justinum juniorem per se solum ad annos duodecim et menses decem cum dimidio regnasse, atque una cum Tiberio ad annos tres, et undecim menses ». Hæc ipse : ex quibus corrigas alios qui Tiberii cooptationem ante quatuor vel quinque annos collocant in suis Annalibus. Causam autem allegendi sibi collegam, idem auctor superius refert hujusmodi [2] : « His rebus auditis, (nempe Persarum felicibus progressibus), Justinus præ nimia insolentia ac superbia sanitate animi et prudentia ex mentis domicilio exturbata, casum qui acciderat, multo acerbius quam humana fert consuetudo, tulit ; atque in morbum, quem Græci φρενῖτιδα vocant, id est, mentis alienationem et insaniam incidit : adeo ut de cætero, rerum quæ gereret, nullum omnino sensum haberet. Itaque Tiberius genere Thrax, qui facile primas apud Justinum obtinuit, Reipublicæ capessit administrationem ». Hucusque Evagrius.

2. Hæc autem quomodo eidem Tiberio prænuntiata fuerint a S. Eutychio episcopo Constantinopolitano cum in exilio degeret, Eustathius [1] ejus comes ita scripsit : « Quid porro de piæ memoriæ Tiberio prædixerit, videamus. Primum quidem ipsum Tiberium notarium apud Justinum, antequam esset imperator, collocavit. Deinde cum apud Syrmium Abarici belli causa ageret, scripsit ad eum vir admirabilis. Scribendi autem hæc fuit occasio : tribunus quidam militum Amaseæ commorantium cupidus apud Tiberium gratiam inire, acceptis a sancto viro litteris commendatitiis, ad eum alacri animo Syrmium profectus est. Atque illius quidem Epistolæ argumentum erat hujusmodi, sed tamen imperii quoque prænuntiationem continebat. Post proœmium enim Epistolæ sequebantur hæc verba : Nunc quidem in partem reipublicæ gubernacula tibi commisit Deus, mox autem et finem concedet. Hoc nemo nostrum tunc animadvertit, sed ubi Cæsar creatus est, tunc intelleximus. Epistolam autem

[1] Evag. l. V. c. 23. — [2] Ibid. c. 11.

[1] Eustat. in Vit. S. Eutychii apud Sur. tom. II. die VI April.

ille (ut audivimus postea) servavit ». Hæc Eustathius.

3. Porro Tiberius ubi administrationem accepit imperii, horum memor, opportune oblata occasione mortis Joannis intrusi in sedem Constantinopolitanam, mox eumdem Eutychium summo cum honore restituit. Hæc autem quomodo se habuerint, paulo post dicturi sumus. Versemur modo in his quæ de Tiberio scripta narrantur, de cujus laudatissimis moribus accipe Suidæ verba : « Tiberius Romanorum Constantinopolitanus imp. quem Justinus commendat ut virum clementissimum et humanum, hominem alienum ab avaritia, qui felicitatem in uno eo reponat, ut floreat populus et omnibus rebus abundet, communem hominum felicitatem præclarum et inviolatum thesaurum existimans : quique tyrannicam insolentiam perosus, et humanitatem amplectens, et regi a suis, quam illos a se crudelius tractari, paterque a suis dici maluerit, quam dominus ». Hæc Suidas. Sed majora de eo ab Evagrio sunt præconia decantata, cum primum de iis quæ acciderunt in ejus promotione ejusmodi orationem instituit [1] :

4. « Interea temporis Justinus de consilio Sophiæ Tiberium Cæsarem declarat, taliaque verba in eo declarando locutus est, qualia nulla historia vel vetere vel recentiore sunt omnino commemorata; Deo videlicet propitio ei tempus largiente tum ad sua peccata confitenda, tum ad explenda ea quæ ex usu reipublicæ forent. Nam cum Joannes episcopus una cum suis, cumque principes et magistratus, cum denique milites prætoriani in atrio sub dio ubi ejusmodi negotia de more inveterato agi solent, in unum cogerentur ; sic clara voce Justinus allocutus est Tiberium, tunica induens imperatoria, et læna circumvestiens : Ne te in errorem inducat vestis splendor, neque illustris ornatus istarum rerum, quæ sub adspectu cadunt, decipiat ; quibus ipse in fraudem impulsus imprudens meipsum gravissimis suppliciis obnoxium reddidi. Itaque tu in Republica summa cum mansuetudine et animi lenitate regenda vitia mea præstato. Atque digito magistratus demonstrans : Non oportet, inquit, horum consiliis morem gerere : nam hi me ad istas quas cernis miserias deduxerunt. Aliaque ejus generis protulit verba, quæ omnes in maximam adduxere admirationem, tum ad immensam lacrymarum vim profundendam impulere.

5. Erat iste Tiberius corpore maxime procero et robusto, et pulchritudinis excellentia omnium opinione majore; adeo ut non regibus solum et imperatoribus, sed omnibus etiam hominibus facile præstaret. At primum quod ad corporis formam attinet, ea principatu plane digna fuit. Quod autem spectat ad animum : illum mansuetudo et benignitas exornarunt : primo enim aspectu omnes videbatur ad se diligendum invitare : divitias eas putavit, quæ cuique satis essent ad largiendum non solum ad necessitatem, verum etiam ad affluentiam. Nam non istud modo considerabat, quod qui opis indigeant, illis beneficia accipienda sint, sed quod imperatorem Romanum deceat liberaliter dare : aurum vero adulterinum existimavit quod cum subjectorum lacrymis collectum est : qua re inductus, tributum unius integri anni vectigalibus condonat : quinetiam prædia quæ Adaarmanes tributis impositis fere labefactaverat, quasi in libertatem vendicavit, et non modo damnum pro ejus magnitudine, sed etiam cum fœnore sarcivit ; atque iniquas largitiones, pro quibus alii imperatores suos subjectos magistratibus pro sua libidine abutendos exponere et quodammodo divendere consueverant, remisit, cavitque per leges, ne quid hujusmodi in posterum committeretur ». Hæc Evagrius de Tiberio. Quomodo autem hoc anno defuncto Joanne episcopo intruso, revocatus a Tiberio est Eutychius exul tertia die Octobris; Eustathius, qui interfuit, rem gestam ita describit [1] :

6. « Cum ex hac vita decessisset is quem Deus arcanis quibusdam de causis, quas ipse novit, in sedem hujus ærumnosi magnique viri irrepere permiserat, cumque pius populus pastorem doctoremque suum flagitaret ; ad piæ memoriæ imperatores Justinum et Tiberium, in primisque ad imperatorem et regum dominum nostrum exclamant, ut fidei custos et Trinitatis buccinator redderetur. Suspicientes illi divinum populi fidelissimi studium, et charitatis ardorem, quo ipsi quoque jampridem erga sanctum virum flagrabant ; pio populo id quod petebat, concesserunt. Illud enim semper optaverant cum multis aliis de causis, tum ob eam præcipue, quod eos imperatores futuros prædixerat ». Et inferius : « Cum igitur Christi amantissimi populi clamores exaudissent Justinus et Tiberius imperatores, statim magna cum celeritate ingentique gaudio scribas generosissimos miserunt ad sanctissimum virum, ut eum vel invitum ac recusantem ad regiam civitatem reducerent. Hi cum ad eum pervenissent, reddiderunt litteras imperatorum : quas cum ille perlegisset, suspiciens in cælum et lacrymans, egit gratias Deo : Ecce, inquiens, Domine, labia mea non prohibebo : quoniam tu cognovisti cogitationes meas de longe, semitam meam et funiculum meum investigasti, et omnes vias meas prævidisti : Mirabilis facta est scientia tua ad me : confirmata est, et non potero ad eam. Quis novit mentem Domini, et quis consiliarius ejus fuit ? Quis ea quæ Deus altissimus decrevit, dissipabit ? Num dicet figmentum ei qui se fecit : Cur me fecisti sic ? Audivi auditionem tuam, et timui : cogitavi opera tua, et expavi.

7. *Reditus Eutychii et ingressus Constantinopolim, amore populi et signis illustratus.* — « His et aliis multis verbis cum gratias egisset, et in sancto monasterio divinum sacrificium obtulisset,

[1] Evag. l. v. c. 13.

[1] Apud Sur. die VI. Apr. tom. II.

in sede constitutus (dies tunc erat Dominica) postquam salutiferæ etiam Crucis memoriam die quartadecima mensis Septemb. splendide celebravimus, monasterio et omnibus in eo habitantibus benedixit, universæque civitati, omnesque Deo commendans, iter suscepit. Comitatus est autem eum usque ad regiam civitatem archiepiscopus Apameæ civitatis. Videre licuit novum plane spectaculum et divina etiam anima dignum ; mixta inter se contraria, dolorem et gaudium, luctum et lætitiam : cum alii quidem ob ejus discessum dolerent, alii propter ejus revocationem lætarentur ». Et paulo post :

8. « Quis (inquit) ea quæ tunc admirabilia contigerunt pro dignitate valeat explicare? Quæ lingua narrare queat assiduos et varios concursus et congressus, et faustas acclamationes, cum omnes una clara voce dicerent : Benedictus qui venit in nomine Domini ; et, Gloria in Excelsis Deo, et in terra pax. Sciebant enim qui ita clamabant, a Domino esse dictum : Qui vos accipit, me accipit : et qui accipit justum in nomine justi, mercedem justi accipiet ». Hæc quoad acclamationes : quo vero ad miracula, accipe quæ mox subdit de populorum ipsi occurrentium magna fide, sanctique virtutibus :

9. « Infirmos autem juxta viam efferebant, ut vel umbra fortasse viri eos attingeret : qui pro ratione fidei a Deo auxilium accipiebant. Accidit et res admirabilis. Nam cum ab Euchaitis vir sanctus discederet, mulier quædam cum filio ægrotante progrediens, sic est a multitudine conculcata, ut de ipsius filiique salute omnes desperarent : quæ tamen evasit incolumis, morbusque discessit : atque ita totum iter nostrum perfecimus. Cum autem in Nicomediensium metropolim pervenissemus, videbamur nobis in alium mundum venisse (sicut accidit Petro, qui cum liberaretur ab Angelo, putabat ea per visum fieri) sic cum Nicomediam pervenissemus, vere cognovimus Deum misisse Angelum suum, et Petri imitatorem eripuisse de manu omnium qui illi struxissent insidias. Non solum enim fidelis et Christi studiosus populus, regale sacerdotium, gens sancta congruentes acclamationes edebat, et gratias agebat Deo : sed et incredulus etiam et a grege nostro alienus populus Hebræorum, propemodum pueros illos imitans, clamabat : Benedictus qui venit in nomine Domini : et, Crescet fides Christianorum.

10. « Cum hoc igitur honore ex honesta peregrinatione in urbium regina ingressus est propugnator, ut fortis olim magnus Athanasius Alexandriam (talia enim de ipso S. Gregorius scripsit) neque enim aliquis arrogantiam ei tribuat. Pullus enim asinæ virum illum portabat : ramuli ac stragulæ vestes variæ illum excipiebant : alii præcinebant et alii præsultabant. Neque enim solum multitudo puerorum, sed omnium linguæ certatim faustis acclamationibus utebantur. Præterea varios plausus et thura quæ incendebantur, et ignes qui ita ubique fiebant, ut tota urbs ardere videretur. Mitto convivia publica, et nova ædificia, et quæcumque solent civitates efficere, ut gaudium lætitiamque significent : quæ quidem omnia abunde fuerunt exhibita. Tanta profecto vir admirandus et magnus Eutychius exceptus est celebritate, ut cum honorificæ multæ jam fuerint, nulla post hominum memoriam splendidior extiterit. Illud Isaiæ[1] prophetæ eximii huic merito congrue dixeris : Adducent fratres ipsorum, id est, viri fideles et pii, levitas et sacerdotes in splendidis mulis, cum vehiculis in sanctam civitatem munus Domino. Annon ita fuit? Imo vero patrem ac pastorem, magistrumque suum fidelis populus duxit in sanctam civitatem novam Hierusalem ac reginam urbium.

11. « Quis dicendo assequi posset res admirandas, quæ tunc in terra marique gesta sunt? Quomodo mare constratum sit, tergaque sua navibus subjiciens terræ factum fuerit simile, adeo ut sine impedimento possent omnes super ipsum incedere? Nemo enim præ hominum multitudine poterat aquam a terra discernere, et erat terra omnis atque mare labium unum ; voxque divina et cælestis omnium simul Domini et Creatoris sui Dei gloriam celebrantium. Hæc dicta sunt, ut qui sciunt recordentur, et qui nesciunt discant. Quid porro? prætermittimusne reliqua ? minime vero. Quænam ista sunt ? Divino consilio factum est, ut inde discessus principium fuit, inde reditus etiam initium habuerit. Cum enim dies festus S. Timothei in Hormisda (ut ante diximus) celebraretur, illinc pius vir sacrificium faciens sublatus est, et ea pertulit quæ passus est. Cum autem cursum explesset tanquam sol, exultavit ut gigas, currens etiam a summo cæli, et occursus ejus usque ad summum ejus. Rursus enim in Hormisda restitutus est, tanquam sponsus ingrediens in thalamum suum, et non fuit qui se absconderet, aut calore ejus non frueretur. Omnes enim fideles sanctitatis et gratiæ ejus participes extiterunt vel per visum, vel per tactum : multi enim per salutationem et dulcem congressum delectabantur ; alii per auditum vehementer gaudebant : fama enim ejus paulo post per omnem terram est pervagata. Cum igitur noctem ibi transegisset, mane, sumpto superhumerali, quod secum ipse semper gestabat, cum sancto clero suo in augustam ædem sanctæ et immaculatæ dominæ nostræ Dei Genitricis et semper Virginis Mariæ, quæ in Blanchernis sita est, concessit. Illinc erant pii imperatores Justinus et Tiberius : qui hilari vultu et magno cum honore sanctum virum excipientes, quæ tempori conveniebant, collocuti sunt : et quia dies erat Dominica, et divinum ipse sacrificium erat facturus, eum dimiserunt. Quis non commemoret hic opportune verba Psalmi[2] : Dies diei eructat verbum, et nox nocti indicat scientiam? Si quis illam tempestatis et tentationis seu persecutionis diem ac noctem cum hac revocationis et

[1] Isai. LXVI. — [2] Psal. XVIII.

reditus ejus, summæque pacis et tranquillitatis die nocteque comparet ; magnam sapientiam atque scientiam in utroque tempore negotioque reperiet. Nam in persecutionis tempore sabbatum et hiems erat.

12. « Vicesimo secundo mensis Januarii die vir sanctus tentus et ejectus fuit, revocatus autem est die tertia mensis Octobris, qui erat Dominica : qua quidem die et illi qui viro sancto insidias struxerant atque eum in exilium ejecerant, Ætherius et Addæus, quorum hic quidem Urbis præfectus erat, ille autem Antiochiæ curator, mortui sunt : et quemadmodum ambo virum sanctum ejiciendum curarunt, ita meritam ambo mercedem acceperunt. In hac igitur die vir optimus et sedem recepit atque Ecclesiam suam, et ipsi privati sunt vita multis annis antequam ipse revocaretur ». Et post multa de Ætherii persecutoris confessione quæ et superius alia occasione dicta sunt, hæc subdit :

13. « Cum vir sanctus (ut dictum est) cum imperatoribus congressus esset, et vix tandem ab eo divelli potuisset ; videns populum Christi pastoris sui studiosum sine interpellatione gratias agentem Deo, precatus est eum, ut bonus ipsius esset remunerator. Atque ita cum universo populo fideli in sanctam Dei magnam Ecclesiam ingressus est, non sine labore tamen, tanquam in regnum Dei, cum magna premeret multitudo, quæ divinum templum occuparat. Cumque in locum editum ut Moses olim in monte Sinai, ascendisset ; sublatis ad Deum manibus populi preces et supplicationes cælesti Deo et Patri offerre, Deique misericordiam ad populum deducere videbatur : neque enim aliud propter populi multitudinem fieri poterat. Tonitruus enim et buccinæ progredientes, id est, aptæ divinorum oraculorum lectiones clarius et vehementius pronuntiatæ cum timore et magna compunctione peragebantur. Quid tum ? Divina caligo sanctum operuit altare, super quo cum incruentum sacrificium obtulisset, fideli populo distribuit : quæ quidem distributio ab hora tertia ad nonam usque perducta est, cum omnes ab ipso accipere vellent communionem. Quoties enim distribuebat, omnes ad eum sine cessatione concurrebant. Nam qui recte sentire soliti erant, nulla visendi eum satietate afficiebantur : sed quanto quis illi magis hærebat, tanto magis attrahebatur, eodem erga illum affectus modo, quo erga magnetem lapidem ferrum, quod arcana quadam illius vi naturali pertrahitur : ita vir admirabilis omnes qui videndi ipsum studio tenebantur, amanter attrahebat ». Et post multa de virtutibus ejus dicta, hæc etiam de reditu populo admodum proficuo addit :

14. « Vos qui reditum ejus memoria tenetis, non ignoratis magnam et diuturnam, antequam reverteretur, pestem extitisse : quæ quidem ita sæviebat, ut nisi hic a Deo electus tanquam alter Phinees obstitisset, omne genus hominum atque omnis ætas interiisset. Quomodo autem placatus est Deus ? Supplicationibus, quas ipse cum Christi studioso populo adhibuit, a sanctissima magna Ecclesia incipiens, usque ad ædem sanctæ et immaculatæ Dominæ nostræ Dei Genitricis semperque Virginis Mariæ, quæ in Blanchernis colitur. Dum igitur supplicationes ad Christum Deum nostrum, quem ipsa Virgo de Spiritu sancto concepit, fierent, pepercit ille populo Angelumque cohibuit, qui civitatem sine intermissione percutiebat ». Et paulo post : « Ab eo igitur die usque ad beati viri vitæ finem Christus Deus noster a populo provocatus iram cohibuit. Ac reditus quidem ipsius primum opus hoc fecit, quo salutem omnibus communem impetravit, etc. » Pergit Eustathius enarrare complura miracula ab eodem Eutychio Constantinopoli post reditum suum edita, quæ brevitatis causa prætermittimus : cætera autem de ipso opportunius suo loco dicemus inferius. Ecce sufferentiam [1] sancti audistis, et finem Domini vidistis, quoniam misericors Dominus est et miserator, qui non dat in æternum fluctuationem justo, secundum illud [2] : « Usque ad tempus sustinebit patiens, et postea redditio jucunditatis ». At de his satis.

[1] Jac. v. Psal. LIV. — [2] Eccl. I.

Anno periodi Græco-Romanæ 6071. — Anno Æræ Hispan. 616. — A. C. 578. — Jesu Christi 578. — Pelagii II papæ 1. — Tiberii Constantini 5 et 1.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus: XIII *post consulatum Justini jun. Aug. solius* XI, vel, ut habet Marius: *Anno* XII *consulatus Justini jun. Aug. Indict.* XI.

2. *Tiberii nuncupatio et Justini imp. mors ad suos annos revocanda.* — A num. 1 ad 6. Baronius existimavit *Tiberium* hoc tantum anno Cæsarem creatum, et *Justinum juniorem* usque ad annum DLXXXII in vivis fuisse. Verum anno DLXXIV, num. 4 et seqq. demonstravimus, *Tiberium* mense Decembri illius anni nuncupatum esse Cæsarem, et dubiis Baronii satisfecimus. Quare quæ hoc anno numeris citatis de *Tiberio* Baronius habet, ad illum Christi annum retrahenda; ac pro certo tenendum, *Justinum juniorem* die quinta mensis Octobris currentis anni naturæ debitum solvisse.

3. *Obitus Justini jun. Aug.* — Auctor enim Chronici Alexandrini ad Indictionem XI, præsentem scilicet Christi annum, scribit: « Hoc anno XII Justini imperatoris, mense Septembri XXVI, XII Indictione, coronatus est ab ipso Tiberius junior Constantinus et quinto die mensis Octobris Justinus Augustus vita excessit, et Tiberius Constantinus solus imperavit alios annos quatuor », ubi tamen auctor iste annum illum Justini perperam *duodecimum* vocat, quia scilicet ejus initium anno uno tardius collocavit. Marius Aventicensis, qui male etiam Justini exordium cum anno DLXVI copulavit, dissimili errore, hujus mortem in annum sequentem distulit. Imperavit itaque *Justinus* annos duodecim, menses decem, et dies XXII, die emortuali incluso, indeque Zonaras et Theophanes numero rotundo loquentes annos tredecim eidem assignant. Theophanes tamen male cum anno Incarnat. secundum Alex. DLXX, kalendis Septemb. superioris Christi anni inchoato, cooptationem Tiberii et Justini mortem alligat; scribitque, mense Octobri, Indictione undecima, *Justinum* Tiberium Cæsarem renuntiasse, annoque Incarnationis secundum Alexandr. DLXXI, eo anno, mense Octobri, Indictione XII, *Tiberium* ab *Eutychio* imperatorem coronatum fuisse. Mors enim *Justini*, et *Tiberii* ejus successoris coronatio uno eodemque anno peracta, currenti scilicet. Huc itaque revocanda quæ anno DLXXXII a num. 1 ad 6. Baronius habet, tam de *Justini* obitu, quam de *Tiberio Cæsare* ejus in imperium successore. Porro auctorem Chronici Alexandrini mense Septembri Indictionem mutare, laudatus locus demonstrat, quod et multis exemplis ex eo deductis liquet.

4. *Mors Joannis patriarchæ Constantinop. et ejus scripta.* — Ad num. 6 et seqq. Theophanes anno Incarnat. secundum Alexandrinos DLXIX, qui kalendis Septemb. anni Christi DLXXVI exorditur, ait: « Mensis Augusti die trigesimo primo, Indictione decima, Joannes episcopus Constantinop. obiit »: quare ejus mors anno quingentesimo septuagesimo septimo contigit, ut ex mox dicendis magis liquebit. Nicephorus in Chronico annos duos, et menses septem ei assignat; sed numeri corrupti sunt; cum enim *Joannes Exscholasticus* die XII mensis Aprilis an. DLXV ordinatus fuerit, et sanctus *Eutychius* per annos duodecim in exilio egerit, sedit *Joannes* annos duodecim et menses quinque, utrinque incompletos, ideoque in Tabulis Theophanis recte ei anni XII attribuuntur, neglectis sc. mensibus. Inter veteres Juris canonici Collectores quos Ecclesia celebrat, *Joannes Scholasticus* numerandus. Duas ejus canonum Collectiones nunc primum editas habemus tomo II Bibliothecæ Juris canonici. Is porro imitatus non est priores græcas canonum Collectiones, quæ singularum Synodorum statuta, sub certis numeris consequenter referebant, sed canones variorum Conciliorum ad eamdem materiam spectantes sub uno titulo posuit; sicque sub quinquaginta titulis omnes fere canones ordinavit. Ediderat laudatam canonum Collectionem *Joannes*, dum adhuc esset presbyter Antiochenus; factusque patriarcha, *Nomocanonem* composuit, qui extat Ms. in Bibliotheca regia sub nomine Theodoreti Cyrrestensis episcopi, quem proinde illius auctorem credidit Perronius cardinalis. Verum Justellus in Præfatione *ad tomum* II *Bibliothecæ* Juris canonici notat, opus illud *Joanni Scholastico* tribuere omnes alios Codices Mss. Et quidem recte; nam et canones Apostolicos LXXXIX laudat, qui *Theodoreti* ætate, nondum in Orientalis Ecclesiæ Codicem relati erant, nec ab aliquo scriptore Ecclesiastico illius temporis citati reperiuntur. Præterea in *Nomocanone* Ecclesiastici canones cum principum legibus, præcipueque cum Justiniani imperatoris Novellis

conferuntur, ideoque hallucinantur, qui Collectionem canonum *Joannis Antiocheni* ab ejus Nomocanone non distinguunt. Baronius de morte *Joannis* verba non facit, sed anno DLXIV, num. 29, ait tantum eum sedisse annis duodecim, et mensibus septem, idque habere Nicephori Chronicon. Quare nactus erat cardinalis doctissimus exemplar Nicephori, in quo error editionis græcæ Scaligeri, et græco-latinæ regiæ non extabat: loco tamen *menses septem*, legendum est, *menses quinque*.

5. *S. Eutychius anno* DLXXVII *in sedem Constantinop. restitutus.* — Non diu post Joannis Scholastici mortem *S. Eutychius* in sedem Constantinopolitanam restitutus est: Theophanes enim anno Incarnat. secundum Alex. DLXX, qui kalendis Septemb. anni Christi DLXXVII auspicatur, inquit: « Hoc anno (mense Octobri, Indictione undecima, a Septembri cœpta) Eutychius thronum Constantinopolitanum secundo accepit », ideoque anno Æræ nostræ vulgaris DLXXVII. Eustathius in hujus sancti præsulis Vita cap. 7 et seq. de Eutychii Constantinopolim ad patriarchatum regressu sermonem habet, aitque: « Postquam Christianissimi populi clamores exaudivissent Justinus et Tiberius imperatores (Cæsares enim imperatores appellatos fuisse non semel ostendi) magna statim cum celeritate et gaudio miserunt generosissimos scribones (id est, satellitii imperatorii præfectos, ab imperatoribus ad mandata perferenda, vel exsequenda mitti solitos, ut recte ostendit Ducangius in Glossario in voce Scribones) ad sanctum virum, ut eum vel invitum ac recusantem reducerent ad regiam civitatem, etc. Cum gratias egisset (sc. Eutychius) et in sancto monasterio (sc. Amaseæ) supra thronum residens, divinum sacrificium obtulisset (dies enim Dominica erat, postquam etiam salutiferæ Crucis memoriam Septembris die decima quarta splendide celebravimus) monasterio, et omnibus in eo habitantibus benedixit, universæque civitati, etc. » Anno autem Christi DLXXVII, festum Exaltationis sanctæ Crucis incidit in feriam tertiam, ideoque dies Dominica in diem XII Septemb. et die XV ejusdem mensis *Eutychius* cum Eustathio et sociis viæ sese dedit. In itinere miraculis inclaruit, et Constantinopoli quasi alter Athanasius Alexandriam rediens, exceptus est: « Cum sancto clero ad Augustam ædem sanctæ et immaculatæ Dominæ nostræ Dei Genitricis et semper Virginis Mariæ in Blanchernis se contulit: nam illic erant imperatores Justinus et Tiberius, qui sanctum virum hilari vultu et magno cum honore excipientes, ac tempori tali congrua locuti, dimiserunt eum, quia dies Dominica erat, et divinum sacrificium volebat peragere ». Paulo post ait Eustathius: « Restitutus est tertia Octobris, quæ Dominica erat », ideoque anno Christi DLXXVII, quo Dominica in diem tertium Octobris cadebat.

6. *Romani ditiones Persicas devastant.* — Theophylactus lib. 3, cap. 15, refert, *Tanchrostum* Persarum ducem, ubi se Romanis multitudine longe inferiorem cognovit, Armeniam reliquisse, et per Arzanenam prædabundum domo discessisse: « Mauritius dux (qui postea Augustus fuit) Barbaros Armenia egressos, et Orientem pervastare aggressos cognoscens, totis copiis in Persidem ruit, et ex calore immodico morbum ac dolorem nactus est. Irruptione igitur in Arzanenam facta, Romani, quia deerat, qui vim arceret, ac propulsaret, Aphumos castellum natura et operibus firmissimum occupant, aliaque insuper castella evertunt, multaque strage in Persas debacchantur, etc. Sic itaque Arzanena Romanorum armis male mulctata, dux inde excedens, Arabiæ loca, non procul a Nisibi, summo velut compendio incursat. Deinde usque ad Tigrim vastitate illata, Cursium et Romanum trans flumen mittit, qui hostium regionem deprædentur, ipse Gingaro castello subacto, quoniam hyems appetebat, cum copiis in hyberna concedit. Hoc tempore Justinus Romanorum imperator tabe confectus, moriens, magnam rerum in vita gestarum mercedem est adeptus ». Legenda quæ habet Menander Protector in fine paginæ 124, ab illis verbis *etiamsi Romani*, etc. et tota pag. sequenti, ubi gesta hoc anno a Romanis adversus Persas fusius quam Theophylactus narrat, et plura quæ ipse prætermisit, habet. Legenda pariter quæ Baronius anno sequenti num. 8 ex Agathia de *Chosroe* refert. Hæc enim æstate currentis anni accidere.

7. *Sclavini Thraciam, Longobardi Italiam depopulantur.* — Idem Menander pag. 124 scribit: « Circa quartum imperii Tiberii Constantini annum centum fere millia Sclavorum in Thraciam irruperunt, et Thraciam multasque alias regiones prædati sunt. Cæsar misit in Italiam magnam auri quantitatem, usque ad centum triginta pondo, quæ Pamphronius nomine, dignitate patricius a seniori Roma ad imperatorem attulerat. Is tunc ad regiam venerat, ut precibus a Cæsare impetraret, ut Italiam a Langobardorum excursionibus oppressam, in libertatem vindicaret. Cæsar vero, cui omnia præ bello Persico nullius momenti erant, quippe qui totus in illud incumberet, exercitum mittere non potuit, neque bellum in Oriente et in Occidente simul sibi gerendum statuit. Sed pecunias dedit Pamphronio, quibus si qua posset, aliquos Longobardorum persuaderet ad Romanos transire, una cum eorum exercitu et Italiam minime turbare. Si Longobardi renuerent, ut veris imile erat, bellatum foris ire, Francorum ducum aliquos mercede sibi socios adjungeret, et hac ratione Longobardorum potentiam labefactaret et infringeret ». Hinc abbas Biclariensis ad annum X Justini imp. qui juxta ejus supputationem cum majori parte anni Christi DLXXVI concurrit hanc *Sclavinorum* irruptionem citius quam par erat, narrat.

8. *Exordium regni Orientalium Anglorum.* — Hoc circiter anno cœptum est regnum *Orientalium Anglorum*, quod a situ et Saxonum differentia *East-Anglia* vulgo nominabatur. Ad Orientem et Austrum Oceano clauditur: ad Occidentem fossato ingenti, quod a sancto *Edmundo* martyre nomen

habet. Regum ac principum hujus regni nemo nomina prodidit, et quicumque illi fuerint, ante fidem Christianam in illud invectam, ad Annales Ecclesiasticos nihil faciunt.

9. *Alia hoc anno gesta.* — *Pelagius II* creatur Pontifex Romanus, ut anno superiori dictum. Vinum miraculo divi *Martini* auctum, ut videre est anno DLXXX. *Dacco* et *Dracolenus* in Francia occisi ut anno DLXXXI ostendetur.

PELAGII ANNUS 2. — CHRISTI 579.

1. *De annis Cosrhois Persarum regis ratio.* — Sequitur ordine temporis Christi Redemptoris annus quingentesimus septuagesimus nonus, Indictionis duodecimæ : quo Tiberius imperator Cosrhoen Persarum regem evoluto jam triennio icti fœderis arma moventem adversus Romanum imperium vicit, eoque mœroris adegit superbum hominem crebris victoriis elatum, ut mori cogeret.

2. Antequam autem rem gestam hic describamus, de annis ejusdem Persarum regis ratio exquirenda est. Constat ipsum, ex sententia Agathiæ [1] hujus quoque temporis scriptoris, regnasse annos quadraginta octo; hoc vero anno secundo Tiberii imp. ab eodem superatum, esse morte sublatum, quem testatur inchoasse regnum anno quinto Justiniani imp. (est is annus Domini quingentesimus trigesimus primus) licet Procopius tradat [2] ipsum non ante septimum ejusdem Justiniani annum regnare cœpisse : quo anno ait perenne illud inter Romanos et Persas fœdus decretum fuisse, cum statim Cosrhoes regnum invasit. Verum Agathias [3] nobis sequendus res Persicas accuratius prosecutus, cujus sententia dicimus Cosrhoen hoc anno victum esse atque defunctum.

3. Sed corrigendus est locus Agathiæ, ubi conjungit quintum annum Cosrhois regis cum Justiniani imp. anno vicesimo octavo : qua ratione dicendum foret, ipsum cœpisse regnare anno ejusdem imperatoris vicesimo tertio, pervenisseque ad annum Domini quingentesimum nonagesimum septimum : quod utrumque pro monstro esset habendum. Nam quomodo dicto anno vicesimo tertio potuit inchoasse regnum, cum inferius tradat anno quinto defunctum Cadabem, et regnum cœpisse Cosrhoen? Rursus vero cum constet sub Tiberio mortuum esse, quomodo ad annum Domini nonagesimum septimum post quingentesimum pervenit, cum tunc Mauritius imperaret? Liquet igitur apud Agathiam in annorum numerum mendum irrepsisse, ne accuratum in sui temporis rebus gestis scriptorem hallucinatum dicere quis cogatur, stabili manente ejusdem sententia Agathiæ testantis hoc anno Cosrhoen victum atque defunctum finem imposuisse regnandi. Quæ vero ante obitum Cosrhois præcesserint prœlia, hic ex Evagrio breviter ea prosequente narremus [1].

4. *Bellum contra Persas cum clade hostium et nece Cosrhois confectum.* — « Idem Tiberius cum pecuniam male et inique partam ita collocasset, sicut ratio et æquitas postulabat, res ad bellum faciendum necessarias parare, ingentem cogere exercitum virorum facile præstantissimorum tam ex gentibus Transalpinis circiter Rhenum incolentibus, quam ex Cisalpinis, quin etiam ex Massagetis, aliisque ex genere Scytharum ; ex Pæonia præterea, Mysia, Illyria, Isauria collectorum : adeo ut prope centum quinquaginta turmas equitum lectissimorum instructas haberet ; quorum subsidio Cosrhoen, qui statim post Daram expugnatam tempore æstivo Armeniam invaserat, indeque iter versus Cæsaream urbem Cappadociæ primariam susceperat, penitus profligavit. Iste Cosrhoes tam insolenter se gessit adversus Romanum imperatorem, uti cum imperator legatos ad eum misisset, illis ne quidem adeundi potestatem facere dignaretur, sed juberet eos Cæsaream usque sequi; ibi namque se consilium de eorum legatione initurum dixit. Postquam vero exercitum Romanum ex adverso sibi occurrentem, et a Justiniano fratre Justini, qui tam miserabiliter interfectus fuit, gubernatum et et armis firme munitum, et tubas classicum ca-

[1] Agat. hist. l. IV. — [2] Procop. de bello Persic. l. I. — [3] Agat. l. II.

[1] Evag. lib. V. c. 14. 15.

nentes, et signa ad pugnam sublata, et milites acute vociferantes et in acie pulchro ordine locatos, iram et furorem anhelantes, et tantum et tam egregium equitatum, quantum nemo aliquando ex imperatorum numero vel ipsa cogitatione conceperit, animadvertit : vehementer obstupefactus præ re tam insperata inexspectataque, ex intimo pectore ingemuit, et prœlium exordiri noluit.

5. « Eum igitur pugnam differentem, cunctantem, terentem tempus, et callide ludificantem, Curs Scytha, qui dextero cornu exercitus Romani præfuit, adortus est : et cum Persæ impetum ejus ferre non possent, sed aciem penitus desererent, Curs magnam cædem hostium fecit. Postremum agmen a tergo invadit, ubi apparatus tum Cosrhois, tum totius exercitus locatus fuit. Capit thesaurum regis universum, et omnem præterea apparatum bellicum, idque Cosrhoe spectante, toleranteque, atque hoc potius perpetiendum arbitrante, quam Curs impetu facto in ipsum irrueret. Curs igitur cum suis magna pecuniæ vi et multis spoliis potitus est : jumenta cum sarcinis, inter quas ignis fuit, quem pro deo coluit Cosrhoes, abducit : atque Persarum exercitu repulso, lætum pæana canens, sub crepusculum redit ad suos, qui jam stationes, in quibus ordine locabantur, reliquerant. Et adhuc neque Cosrhoes, neque illi prœliari cœperant, sed quædam duntaxat velitares pugnæ factæ sunt, sicubi singuli ex utroque exercitu (ut fieri solet) cum singulis congrederentur. Cosrhoes autem ingenti rogo accenso, nocturnum prœlium instituit. Ac cum Romani duos haberent exercitus, illum qui versus Septentrionem erat, intempesta nocte adoritur, Melitinam urbem sitam in proximo præsidiis nudatam ac prorsus desertam a civibus invadit : qua igne assumpta, parat se ad flumen Euphratem trajiciendum.

6. « Ubi vero copiæ Romanorum in unum coactæ eum sequi cœperunt, ipse metuens de salute sua, conscenso elephanto, fluvium transmittit : magna autem pars exercitus sui, tranando flumine, undis obruta est : quam submersam cum accepisset, mature discessit. Itaque Cosrhoes hoc postremum supplicium pro insana temeritate contra Romanos admissa luens, una cum suis qui supererant, in Orientem revertit. Ibi autem pactas habuit inducias, ne quis eum invaderet. Justinianus vero incursione cum toto exercitu in fines ditionis Persarum facta, tota hieme ibi commoratus est, nemine quicquam omnino ei exhibente molestiarum : circiter vero solstitium æstivum rediit, nulla parte exercitus amissa ; atque in finibus, quibus Romanorum et Persarum imperium terminatur, cum magna vitæ prosperitate et rerum gestarum gloria totum æstatis tempus contrivit. Cosrhoes autem ingenti doloris cumulo oppressus, animo fracto et ancipiti cura debilitato languens, crebris denique et variis ægritudinis fluctibus demersus, miserandum in modum interiit ; ac legem quam scripsit, ne rex Persarum in posterum contra Romanos arma ferret, velut sempiternum suæ fugæ monimentum post se reliquit. Quo exstincto, Hormisdes ejus filius regnum capessit ». Hucusque Evagrius de Romanorum bello cum Persis, quod biennii temporis spatio confectum est.

7. At quod spectat ad interitum Cosrhois, aliqua habet Agathias, quæ in ipso Evagrio desiderari videntur : cujus res præ oculis habentis atque puro stylo easdem prosequentis haud est auctoritas contemnenda. Admiratus vero ipse mirabilem Dei potentiam, quomodo post tot annorum curricula ipsi Cosrhoi quam felicissime evoluta, respexit Deus tandem in mentem illam magnam, in regem Assyriorum, eumque e solio detraxit, in terramque prostravit ; ejusmodi de eodem Cosrhoe habet ad calcem orationem [1] : « Illud, inquit, in præsentia dixerim, per octo et quadraginta annos, quibus potitus imperio est, quam multas hunc retulisse victorias, et eo magnitudinis evasisse, ut nullus priorum apud Persas regum fuisse huic similis comperiatur : vel si cum singulis eum quis conferat, ne Cyrum dicam, Cambysi huic parem facturus sit ; sed ne Xersem quidem ipsum, quem mare ferunt contabulasse, æquitabileque id reddidisse, et navigabiles montes. Cosrhoes igitur etsi magnitudine cæteros anteivit, vitæ tamen est exitum ut calamitosum et inglorium nactus, ita et alienissimum a sui temporis principum fine ». De ipsius vero Cosrhois obitu ejusmodi habet historiam :

8. « Is namque cum interea circa Carduchios montes æstivo tempore, in Thamanorum vico quodam, vitandi æstus ob gratiam, et ob locorum temperiem secedendo diversaretur : Mauritius Pauli per Tiberium Constantinum Romanorum imperatorem Orientalibus copiis præesse jussus, in Araxanum agrum incursionem de improviso fecit, qui utique contiguus erat circumjectis vico, ubi rex erat Persarum, castellis et agris protinus et intrepide devastatis, Zirma flumine trajecto, in anteriora processit, et proxima quæque depopulatus, igne demum succendit. Cum is itaque armis igneque omnia pervastaret, Cosrhoes ipse (non enim longe aberat, quam ut in altum evectam lateque diffusam flammam intueretur) hostilibus perinde incendiis insuetus, haudquaquam ejus prospectum tulit : unde pudore simul ac formidine percitus, nec hostibus obviam ivit, nec quoquam pacto injuriam vindicavit : sed præter modum ex ea clade ingenti dolore perculsus, ac sui prorsus desperans, morbo statim insanabili quodam corripitur : unde quam celerrime ac per manus elatus, ad Seleuciam Ctesiphontem regiam fertur ; et in fugæ morem facta discessione, non longe post vitam finivit». Hæc Agathias. Ita Deus tumentes fluctus exiguæ arenæ obice in gracilem spumam convertit, cum dispergit [2] superbos in furore suo, et respiciens omnem arrogantem humiliat. Hæc in Oriente. Jam vero quæ memoria digna facta sint in Occidente, videamus.

[1] Agath. l. IV. — [2] Job. XL.

9. *Martyres necati a Langobardis.* — Hoc eodem anno (ut ex S. Gregorio possumus intelligere) contigit octoginta martyrum coronis Ecclesiam illustrari. Ad hunc enim annum referenda sunt, quæ idem S. Gregorius de his scribit[1] in Dialogis tertio sui Pontificatus anno, dum ante annos quindecim eadem contigisse affirmat, ubi hæc ait : « Ante hos ferme annos quindecim (sicut hi testantur) qui interesse potuerunt quadraginta rustici a Longobardis capti carnes immolatitias comedere compellebantur. Qui cum valide resisterent, et contingere cibum sacrilegum nollent : cœpere Longobardi qui eos tenuerant, nisi immolata comederent, mortem eis minari. At illi æternam potius vitam quam præsentem ac temporariam diligentes, firmiter perstiterunt, atque in sua constantia simul omnes occisi sunt. Quid itaque isti, nisi veritatis martyres fuerunt, qui ne vetitum comedendo conditorem suum offenderent, elegerunt gladiis vitam finire?

10. « Eodem quoque tempore, dum fere quadraginta captivos alios Longobardi tenuissent, more suo immolaverunt caput capræ diabolo, hoc ei per circuitum currentes, et carmine nefario dedicantes. Cumque illud ipsi submissis cervicibus adorarent, eos quoque quos cœperant hoc pariter adorare compellebant. Sed ex eisdem captivis maxima multitudo, magis eligens moriendo ad vitam immortalem tendere, obtemperare jussis sacrilegis noluit, et cervicem quam semper Creatori flexerat, creaturæ inclinare contempsit. Unde factum est, ut hostes qui eos ceperant, gravi iracundia accensi, cunctos gladiis interficerent, quos in errore suo participes non haberent.

11. « Quid ergo mirum si erumpente persecutionis tempore illi martyres esse potuissent, qui in ipsa quoque pace Ecclesiæ semetipsos semper affligendo, angustam martyrii tenuerunt viam; quando ingruente persecutionis tempore, hi etiam meruerunt martyrii palmam accipere, qui in pace Ecclesiæ latas hujus sæculi vias sequi videbantur? » Hæc quidem tunc facta. Postea vero licet Longobardi esse hostes perseverarint, nullum tamen fidei causa negotium facessere consuevere : nam paulo post Petrus diaconus hæc interloquitur : « Super indignos nos divinæ misericordiæ dispensationem miror, qui Longobardorum sævitiam ita moderatur, ut eorum sacerdotes sacrilegos, qui esse se fidelium quasi victores vident, Orthodoxorum fidem persequi minime permittat ». Ad hæc Gregorius : « Hoc, Petre, facere plerumque conati sunt, sed eorum sævitiæ miracula superna restitere ». Hæc vero quæ inculcat, idem demonstrat exemplis, de quibus nos alias.

12. Quod autem spectat ad hujusmodi aliquot Longobardorum idololatriam, qua caput capræ immolantes venerarentur : est de his ejusdem Gregorii papæ querela ad reginam Francorum Brunichildem de quibusdam licet Christianis in eodem tamen errore perseverantibus. Sed audi ejus verba[1] : « Hoc quoque pariter hortamur, ut cæteros subjectos vestros sub disciplinæ debeatis moderatione restringere, ut idolis non immolent, cultores arborum non existant, animalium capitibus sacrificia sacrilega non exhibeant : quia pervenit ad nos, quod multi Christianorum et ad Ecclesias occurrant, et quod dici nefas est, a culturis dæmonum non discedant ». Hæc Gregorius papa.

13. *Sigebertus, licet in bello civili Francorum victor, dolo occiditur; sub quo plura divinitus immissa in invadentes jura Ecclesiæ.* — Hoc ipso anno, cum pax inita inter Francorum reges, post anni unius elapsum curriculum, novi belli obice turbaretur, conspirantibus in Sigebertum Chilperico ac Gunthramno, prœlio Theodobertus filius Chilperici victus occiditur. Victor vero Sigebertus rex Francorum hoc eodem anno, cum in regno decimum quartum annum ageret, dolo impiæ Fredegundis, dum adversus Chilpericum germanum suum regem iterum certamen parat, per sicarios necatur annos ætatis agens quadraginta. Hæc ex Gregorio, qui fusius rem gestam prosequitur[2] : atque ubi primum de nece Theodoberti pœnas luentis nefandorum scelerum, quæ (ut vidimus) a militibus sibi subditis in Dei Ecclesias Ecclesiasticasque personas sunt perpetrata, narravit; hæc de nece habet Sigeberti, quam incurrit, quod audire noluerit S. Germanum Parisiensem episcopum[3] : « Misit Sigebertus, qui fratrem suum Chilpericum in supra memorata civitate Rothomagensi obsiderent, ipse illuc properare deliberans, cui S. Germanus episcopus dixit : Si abieris, et fratrem tuum interficere nolueris vivus et victor redibis; si aliud cogitabis, morieris. Sic enim Dominus per Salomonem dixit[4] : Foveam quam fratri tuo parabis, in eam corrues. Quod ille, peccatis facientibus, audire neglexit. Veniente autem illo ad villam, cui nomen erat Victoriacum, collectus est ad eum omnis exercitus, impositumque super clypeum sibi regem statuunt. Tunc duo pueri cum cultris validis, quos vulgo scramasaxos vocant, infecti veneno maleficati a Fredegunde regina, cum aliam causam se gerere simularent, utraque ei latera feriunt. At ille vociferans atque corruens, non post multo spatio emisit spiritum ». Hic finis Sigeberti Dei sacerdotem non audientis, cum alioqui optimi regis et vere Christianissimi sæpe antea egregium specimen ediderit : ut plane inter maxime pios principes collocandus fuisset, nisi furor ille belli civilis ejus animum invasisset : quamvis enim sæpe provocatus illud invitus visus sit suscepisset; ubi tamen semel atque iterum excitaretur, eo impetu ferri se sivit, ut Dei contemnens monita sacerdotis, in eam insidiarum foveam præceps incurrerit.

14. Commendatur inter alia ejusdem pietas

[1] Greg. dial. l. III. c. 27. 28.

[1] Greg. l. VII. Ep. VII. — [2] Greg. l. IV. c. 50. — [3] Ibid. c. 51. — [4] Prov. XVI.

regis in colendis Dei servis, monasteriisque construendis a Jona ea scriptione qua prosecutus est res gestas [1] sancti Columbani Hiberni egregiæ sanctitatis viri, cujus opera magnopere in Galliis atque etiam in Italia propagatus est monachismus, ut ejusdem viri sancti Acta demonstrant.

15. Sed quidnam memoria dignum acciderit hujus Sigeberti regis tempore (quoto autem anno ejus regni, nescitur) cuidam Childerico qui apud eumdem regem primum locum obtinebat, hic tibi historiam perpetuis dignam monumentis intexendam putamus. Narrat eam Gregorius istis verbis [2] : « Aquensibus concessus est inclytus athleta Metrias, vir in corpore juxta historiam actionis magnificæ sanctitatis, et licet ditione servus, liber tamen justitia : qui (ut ferunt legentes certaminis ejus textum) peracto cursu boni operis, a sæculo victor abscedit, sæpius se in cælis degere virtutibus manifestis ostendens. Tempore igitur quodam, cum Franco episcopus hujus municipii Ecclesiam gubernaret; Childericus, qui tunc primus apud Sigebertum regem habebatur, villam ejus competit, dicens, quia injuste ab Ecclesia Aquensi retineretur. Ac dicto citius convenitur episcopus, datisque fidejussoribus, in præsentia regis adsistit, clamans et obsecrans ut rex ad hujus causæ audientiam præsentiam suam averteret, ne cælesti judicio condemnetur; addens : Scio enim virtutem Metriæ beati viri, quod velociter in pervasorem suum irrogat ultionem. Denique conjuncti auditores causam discutiunt. Insurgit Childericus, et improperans criminibus exacerbatum episcopum, quod res fisci ditionibus debitas iniquo ordine retineret : extrahi eum a judicio jubet; et eumdem ablata per judicium præsentium villa trecentis aureis condemnavit. Favebant ei omnes, nec quisquam contra voluntatem ejus audebat decernere, nisi quod eidem libuisset.

16. « Denique condemnatus, spoliatusque sacerdos ad urbem rediit, atque prostratus in oratione coram sepulcro sancti, dicto psalmi capitello, ait : Non hic accendetur lumen, neque psalmorum modulatio canetur, gloriosissime sancte, nisi prius ulciscaris servos tuos de inimicis suis, resque tibi violenter ablatas Ecclesiæ sanctæ restituas. Hæc cum lacrymis effatus sentes cum acutis aculeis super tumulum projecit. Egressusque clausis ostiis, similiter in ingressu alias collocavit (typus is erat derelicti penitus loci). Nec mora, corripitur pervasor a febre, decumbit in lectulo, exhorret cibum, fastidit et potum; profert æstuans juge suspirium : cui etiam si interdum ab ardore febris sitis accederet, aquam tantum, nihil aliud hauriebat. Quid plura ? in hac ægrotatione integrum ducit annum, sed mens prava non flectitur : interea labitur cæsaries cuncta cum barba, et ita omne caput remansit, nudum ut putares eum olim sepultum, nuper ejectum fuisse post funera de sepulcro.

17. « His et talibus miser afflictus malis, sero recogitat, dicens : Peccavi, eo quod expoliaverim Ecclesiam Dei, atque episcopo sancto intulerim injuriam. Nunc autem ite quantocius, et reddita villa, sexcentos aureos super tumulum sancti deponite : est enim mihi spes, quod res reddita tribuat ægrotanti medelam. Quod audientes homines ejus, accepta pecunia fecerunt sicut eis fuerat imperatum. Reddiderunt agrum, solidosque super sepulcrum servi Dei posuerunt. Sed cum hoc fecissent, statim ille in loco quo erat, spiritum exhalavit, lucratusque est detrimentum animæ per adeptionem acquisitionis iniquæ. Episcopus autem obtinuit ultionem de inimico Ecclesiæ, quam promiserat futuram per athletæ Dei virtutem ». Hucusque Gregorius, ostendens renovatum Antiochi exemplum, qui licet in extremis positus violati templi Dei pœnitentiam præ se tulerit, ablataque restitui præcepisset, ab ægritudine tamen qua detinebatur, haud valuit convalescere. Hæc tempore Sigeberti, quem hoc anno vita functum diximus.

18. Sed quid insuper statim post obitum ejusdem regis acciderit violatori Ecclesiasticæ immunitatis, ab eodem Gregorio accipe res ob oculos positas enarrante [1] : « Cum vero, inquit, interempto Sigeberto rege, Chilpericus regnum exemptus ab imminenti morte cepisset : Ruccolenus cum Cenomanicis graviter civitatem Turonensem opprimebat, ita ut cuncta devastans, nullam spem alimoniæ in domos Ecclesiæ vel pauperum hospitiola relinqueret. Postera autem die legatos ad civitatem mittit, ut homines qui propter culpam minime nobis incognitam ad sancti Basilicam residebant (quod illic confugisset Guntheramnus dux, qui dicebatur occidisse Theodobertum) extraherentur a clericis. Quod si differretur fieri, universa promittit incendio concremari. Et nos hæc audientes, mœsti valde Basilicam sanctam adimus, et beati auxilia flagitamus ; statimque paralytica, quæ per duodecim annos fuerat contracta dirigitur. Ipse vero Ruccolenus ulteriorem ripam aggressus, morbo confestim regio sauciatur, atque ab infirmitatibus Herodianis (quas enarrare longum videtur) allisus, et sicut cera a facie ignis guttatim defluens, quinquagesima die ab hydrope conflatus interiit ». Hæc Gregorius, qui Herodianum appellat morbum, quo nefandus Herodes interiit. Subdit vero his ista : « Sed nec hoc silebo, quod illo tempore alveus fluvii nutu Dei, vel virtute beati viri absque pluviarum inundationibus repletus, hostem, ne civitatem læderet, transire prohibuit ». Hæc ipse : qui de superbia Ruccoleni et de ejus miserando interitu alibi [2] pluribus agit : ubi post multa, rursus ad ea quæ hoc anno facta sunt, revocat orationem, sic dicens [3] :

19. « Anno vero quo supra, id est, quo mortuo Sigeberto, Childebertus ejus filius regnare cœpit, multæ virtutes ad sepulcrum beati Martini appa-

[1] Sigeb. de Script. Eccl. c. 41. Extat apud Bed. tom. III. Sur. tom. VI. die XXII Novembr. — [2] Greg. Turon. de Glor. conf. c. 1.

[1] Greg. Turon. de mirac. S. Martini l. I. c. 27. — [2] Greg. Tur. hist. Franc. l. V. c. 1 et 4. — [3] Greg. Tur. l. V. c. 6.

ruerunt, quas in illis libellis scripsi, quos de ipsius miraculis componere tentavi: et licet sermone rustico, tamen celari passus non sum quæ aut ipse vidi, aut a fidelibus relata cognovi. Hic tantum quid negligentibus evenerit, qui post virtutem cælestem terrena medicamenta quæsierunt, exsolvam: quia sicut per gratiam sanitatum, ita et per castigationem stultorum virtus ejus ostenditur. Leonastes Biturigis archidiaconus, decedentibus cataractis, lumine caruit oculorum. Qui cum per multos medicos ambulans nihil omnino visionis recipere posset, accessit ad Basilicam beati Martini, ubi per duos aut tres menses consistens, et jejunans assidue, lumen ut reciperet, flagitabat. Adveniente autem festivitate, clarificatis oculis, cernere cœpit. Regressus vero domum, vocato quodam Judæo, ventosas, quo earum beneficio oculis lumen augeret, humeris superponit: decidente vero sanguine, rursus in recidivam cæcitatem redigitur. Quod cum factum fuisset; rursus ad templum sanctum regressus est: ibique iterum longo spatio commoratus, lumen recipere commeruit ». Ita ante punitus, dum a Judæo petiisset suppleri, quod a sancto Martino videri poterat prætermissum. Et inferius de sanctis viris hoc anno defunctis ista subjicit[1]:

20. *S. Germani episcopi Parisiensis obitus, aliorumque sanctorum virorum.* « Sed et illud commemorare libet, qui vel quales viri hoc anno a Domino sunt vocati ». Nempe Senoch presbyter virtutibus clarus, de quo ait : « Benedictus Senoch presbyter, qui apud Turonos morabatur, hic migravit e sæculo. Fuit genere Thessalus, et in Turonico clericus factus, in cellulam, quam ipse inter parietes antiquos composuerat, se removit, collectisque monachis, oratorium, quod multo tempore dirutum fuerat, reparavit. Idem super infirmos multas virtutes fecit, quas in libro Vitæ ejus scripsimus ». Hæc ipse. Subdit de transitu sancti Germani episcopi Parisiensis his verbis[2] :

21. « Eodem anno et beatus Germanus Parisiorum episcopus transiit: in cujus exsequiis multis virtutibus, quas in corpore gesserat, hoc miraculum confirmationem fecit. Nam carceratis acclamantibus, corpus in platea aggravatum est, solutisque iisdem, rursum sine labore levatur. Ipsi quoque qui soluti fuerant, in obsequium funeris usque ad Basilicam, in qua sepultus est, liberi pervenerunt. Ad sepulcrum autem ejus multas virtutes, Domino tribuente, credentes experiuntur: ita ut quisque, si justa petierit, velociter exoptata reportet. Si quis autem strenuas virtutes illius, quas in corpore fecit, sollicite vult inquirere; librum Vitæ illius, qui a Fortunato presbytero compositus est, legens, cuncta reperiet ». Hæc sanctus Gregorius.

22. Porro Epitaphium ejus a Chilperico rege fuisse conscriptum, Aimoinus affirmat his verbis[3]: « Ingrediente autem postmodum Chilperico rege in urbem Parisiacam, sequenti die postquam rex ingressus est civitatem, paralyticus qui in porticu Basilicæ sancti Vincentii (in qua beatus Germanus requiescit in corpore) residebat, dirigitur : mane autem facto, spectante populo, beato antistiti gratias referebat. Quod cum regi nuntiatum foret, magna cum devotione illuc adveniens, et tanto gavisus miraculo, ejus Epitaphium his distichis rhythmice composuit:

Ecclesiæ speculum, patriæ vigor, ara reorum,
Et pater et medicus, pastor, amorque gregis,
Germanus virtute, fide, corde, ore beatus
Carne tenet tumulum, mentis honore polum.
Vir cui dura nihil nocuerunt fata sepulcri :
Vivit enim : nam mors quem tulit, ipsa timet.
Crevit adhuc potius justus post funera : nam qui
Fictile vas fuerat, gemma superba (superna) micat.
Hujus opem ac meritum mutis data verba loquuntur,
Redditus et cæcis prædicat ore dies.
Nunc vir Apostolicus rapiens de carne trophæum,
Jure triumphali considet arce throni.

Hactenus a rege scriptum Epitaphium. Excultum quidem fuisse ipsum regem poeticis litteris, testatur Venantius Fortunatus, atque Gregorius Turonensis. Subdit vero idem scriptor : « Factaque illi prædictus rex oblatione solemni, munificentia regali, ad propria rediit ».

23. Delegisse potissimum visus est ad sepulturam S. Germanus Ecclesiam S. Vincentii, quod sacras reliquias ab imperatore Justiniano acceptas, cum rediit Hierosolymis, illic (ut idem testatur[1] auctor) collocaverat, nempe spineæ coronæ Domini nostri Jesu Christi partem, sanctorumque Innocentium reliquias, necnon S. Georgii martyris celeberrimi brachium. At qui vivens miraculorum virtute resplenduit sanctus Germanus, in cælum scandens majoribus fulgoribus coruscavit, ut quæ a Gregorio et Fortunato et aliis de ipso sunt scripta testantur. Dies vero natalis ejus anniversaria veneratione celebris ab Ecclesia Catholica custoditur. Successit autem sancto Germano Ragnemodus, sive Regnamundus : de quo, cum esset diaconus, Gregorius narrat[2], liberatum a morbo, hausto diluto pulvere collecto e sepulcro S. Martini. Subdit his etiam idem Gregorius, hoc item anno migrasse e vita Caluppam reclusum, cujus res gestas alibi scriptis mandavit, agitque de Patroclo ejusdem vitæ instituto ad magnum sanctitatis culmen evecto: quos omnes anniversaria commemoratione Dei Ecclesia colere consuevit.

24. *Magnæ conversiones Judæorum in Gallia per sanctos Avitum et Germanum factæ.* — Ad postremum vero quæ de Judæorum conversione Arverni per ejus civitatis episcopum S. Avitum facta hoc itidem anno narrat, ipsius hic verbis reddenda putamus. Ait enim[3] : « Et quia semper Deus noster sacerdotes suos glorificare dignatur :

[1] Greg. Tur. hist. l. v. c. 7. — [2] Ibid. c. 8. — [3] Aimoin. l. III. c. 16.

[1] Aim. l. III. c. 9. — [2] Greg. mirac. S. Martin. l. II. c. 12. — [3] Greg. hist. Franc. l. v. c. 11.

quid Arverni de Judæis hoc anno contigerit, pandam. Cum eosdem plerumque B. Avitus episcopus commoneret, ut relicto velamine legis Mosaicæ spiritualiter lecta intelligerent, et Christum Filium viventis Dei prophetica et legali auctoritate promissum corde purissimo in sacris litteris contemplarentur; manebat in pectoribus eorum jam non dicam velamen illud, quo facies Moysi obumbrabatur, sed paries. Sacerdote quoque orante, ut conversi ad Dominum, velamen ab eis litteræ rumperetur; quidam ex eis ad sanctum Pascha, ut baptizarentur, expetiit : renatusque Deo per baptismi sacramentum, cum albatis reliquis in albis et ipse procedit. Ingredientibus autem populis portas civitatis, unus Judæorum super caput conversi Judæi oleum fœtidum, diabolo instigante, diffudit. Quod cum cunctus abhorrens populus voluisset eum urgere lapidibus, Pontifex ut fieret non permisit ». Fuisse quidem in Galliis frequentem Judæorum populum, eosque superbia elatos in religionis Christianæ contemptum quamplurima perpetrare consuevisse, quæ habentur de iisdem in Concilio Matisconensi demonstrant. Sed pergit Gregorius:

25. « Die autem beato, quo Dominus ad cælos post redemptum hominem ascendit gloriosus, cum sacerdos de Ecclesia ad Basilicam psallendo procederet; irruit super synagogam Judæorum multitudo tota sequentium, destruens eam a fundamentis, ut campi planitiei locus assimilaretur. Alia autem die sacerdos eis legatos mittit, dicens : Vi ego vos confiteri Dei Filium non impello, sed tamen prædico, et salem scientiæ vestris pectoribus trado : pastor sum enim Dominicis ovibus superpositus; et de vobis ille verus pastor, qui pro nobis passus est, dixit habere se alias oves quæ non sunt ex ovili suo, quas eum oporteat adducere, ut fiat unus grex et unus pastor. Ideo, si vultis credere ut ego, estote unus grex, custode me posito; sin vero aliud, abscedite a loco. Illi autem diu æstuantes atque dubitantes, tertia die (ut credo) obtentu pontificis conjuncti in unum, ad eum mandata remittunt, dicentes : Credimus Jesum Filium Dei vivi, nobis Prophetarum vocibus repromissum; et ideo petimus ut abluamur baptismo, ne in hoc delicto permaneamus.

26. « Gavisus autem nuntio pontifex, nocte sancta Pentecostes, vigiliis celebratis, ad baptisterium foras muraneum egressus est : ibique omnis multitudo coram eo prostrata baptismum flagitavit. At ille præ gaudio lacrymans, cunctos aqua abluens, et chrismate liniens, in sinu matris Ecclesiæ congregavit. Flagrabant cerei, lampades refulgebant, albicabat tota civitas de grege candido; nec minus fuit urbi gaudium, quam quondam Spiritu sancto descendente super Apostolos Hierusalem videre promeruit. Fuerunt autem qui baptizati sunt, amplius quingenti. Hi viro qui baptismum recipere noluerunt, discedentes ab illa urbe, Massiliæ redditi sunt ». Hucusque Gregorius de Judæorum conversione a S. Avito divino Spiritu administrata, ex Evangelii (ut putavit) præscripto, quo Dominus monuit [1] compellendos vi aliqua intrare in Ecclesiam remorantes; licet a Gregorio [2] papa incensio synagogarum minime comprobetur : sed nec a recentioribus scholasticis scriptoribus, qui eamdem quæstionem diffusissime pertractarunt, vi extorquendam conversionem, conceditur; quamvis non desint qui ex adverso obnixe repugnent, et contrariam sententiam tueri conentur. In Avito autem quis id audeat condemnare, viro præsertim cuncta sua sancti Spiritus arbitrio moderante, itidemque miraculis coruscante?

27. Cecinit carmine Fortunatus ejusmodi Judæorum conversionem atque baptismum, idipso expetente Gregorio Turonensi, ad quem illud misit, cui et Epistolam dedit, quæ eidem præfixa legitur : de quibus post alia quæ præclare cecinit, de absterso ex sacro lavacro Judaico fœtore ista habet [3] :

Abluitur Judæus odor baptismate divo,
Et nova progenies reddita surgit aquis.
Vincens ambrosios suavi spiramine rores
Vertice perfuso chrismatis efflat odor.

Deque usu illo pristino, quo baptizati candidis indui vestibus, et accensos ferre cereos solerent, ista subdit admodum præclare :

Undique rapta manu lux cerea provocat astra,
Credas ut stellas ire trahendo comas.
Lacteus hinc vestis color est, hinc lampade fulgor
Ducitur, et vario lumine picta dies, etc.

Qui vero ista de Judæorum conversione cecinit Fortunatus, ejusdem ad eumdem Avitum tria extant Epigrammata, quibus et ipsius insignes celebrantur virtutes.

28. Quod rursus spectat ad Judæorum in Gallia commorantium conversionem : opera quoque S. Germani episcopi Parisiensis constat complures ex eis esse conversos; cujus obitum cum hoc eodem anno contigisse diximus, aspergatur floribus istis ejus sepulcrum, hicque reddamus quæ de his miranda recitat Fortunatus in Vita ipsius [4] : « Cunctorum, inquit, saluti semper instans sollicitus, cum Bituricas accessisset pro ordinatione Felicis episcopi, prædicante illo, Sigericus quidam Judæus, fidei sacramento percepto, conversus est; habebat enim in Judaismo conjugem Mammonam nomine. Hæc de sui conversione, dum nec mentionem quidem reciperet sæpius per missos beati admonita, sed cum magis refugeret; facta ad eam vigilia, doctor ipse profectus est. Quæ cum beatum virum nec visu vellet intendere, decantato cursu tertiæ; manum suam Pontifex ad mulieris frontem dignanter admovit pietatis ex opere. Statim a circumstantibus de mulieris naribus, quasi scintillante igne, fumus

[1] Luc. XIV. — [2] Greg. l. I. Ep. XXXIV. et l. XI. Ep. LV. — [3] Fortun. carm. l. V. — [4] Fortun. in Vit. S. Germ. c. 64.

egredi visus est; ut cunctis clarum fieret, ejecto insidiatore, mulierem usque tunc repugnasse saluti suæ per obsidentem. Tunc exonerata inimici fasce, respirans confessa est, nunquam se prius faciem beati viri potuisse conspicere. Inde petens ac humiliter supplicans cum propria domo meruit effici Christiana, nam et exinde quasi capite subdito, exemplo eorum ad fidem conversi sunt ». Hæc Fortunatus.

29. *Chilpericus regnat in Gallia, munificus erga monachos.*— Sed jam ad Chilpericum ob repentinam Sigeberti necem e periculo erutum redeamus. Magna quidem momento temporis facta est rerum mutatio, ut qui obsidione vallatus quæreretur ad necem, jam regno integro ferme deperdito, idem mox surgens una cum vita recuperaret et regnum. Tribuit id Venantius Fortunatus ejusdem regis pietati, cæterisque virtutibus, quas hoc tempore carmine laudationis edito celebravit, in pristinum statum præter spem restitutionem ejus his versibus concinens [1] :

Sed meritis tantis subito sors invida rerum
  Perturbare parans regna quieta tibi,
Concutiens animos populorum et fœdera fratrum,
  Lædere dum voluit, prosperitate favet.
Denique jam capiti valido pendente periclo,
  Quando ferire habuit, reppulit hora necem.
Cum teneareris mortis circumdatus armis,
  Eripuit gladio sors operante Deo.
Ductus ad extremum, remeas de funere vitæ :
  Ultima quæ fuerat, fit tibi prima dies.
Noxia dum coperent hostes tibi bella parare,
  Pro te pugnavit fortis in arma fides.
Prospera judicium sine te tua causa peregit,
  Et redut proprio celsa cathedra suo.
Rex bone, ne doleas : nam te fortuna querelis
  Unde fatigavit, hinc meliora dedit.
Aspera tot toleranda diu modo læta sequuntur,
  Et per mœrores gaudia nata metis.
Multimodis per opes seminans, tua regna resumis :
  Namque labore gravi crescere magna solent.
Aspera non nocuit, sed sors te dura probavit :
  Unde gravabaris, celsior inde redis, etc.

30. Ut autem tot tantaque a Deo obtinere meruerit Chilpericus, S. Lupicini insignis sanctitatis viri preces intercessisse videntur : de eo enim in Vita ipsius ista habet Gregorius Turonensis : « Lupicinus jam senex factus accessit ad Chilpericum regem, qui tunc Burgundiæ præerat. Audierat enim eum habitare apud urbem Janubam : cujus cum ingressus est portam, tremuit cathedra regis, qui ea hora ad convivium residebat. Exterritusque ait suis : Terræ motus factus est. Responderunt qui aderant, nihil se sensisse commotionis. Ait ille : Occurrite quantocius ad portam, ne forte aliquis adversari cupiens regno nostro adsit quasi nociturus nobis : non enim sine causa hæc sella contremuit. Qui protinus occurrentes, offenderunt senem in veste pellicea, et dixerunt de eo regi. Qui ait : Ite et adducite eum in conspectu meo, ut intelligam cujus ordinis sit homo. Et adductus stetit coram rege, sicut quondam Jacob coram Pharaone. Cui ille ait : Quis es, et unde venisti, et quod est opus tuum, vel quid necessitatis habes ut venias ad nos ?

31. «Cui ille : Pater sum, inquit, Dominicarum ovium, quas cum Dominus spiritualibus cibis jugi administratione reficiat, corporalia eis interdum alimenta deficiunt. Ideo petimus potentiam vestram, ut ad victus vestitusque necessaria aliquid tribuatis. Rex vero hæc audiens, ait : Accipite agros vineasque, de quibus possitis vivere, ac necessitates vestras explere. Qui respondit : Agros et vineas non accipiemus ; sed si placet potestati vestræ, aliquid de fructibus delegate : quia non decet monachos facultatibus mundanis extolli, sed in humilitate cordis Dei regnum justitiamque ejus exquirere. At rex cum audisset hæc verba, dedit præceptionem, ut annis singulis trecentos modios tritici, ejusdemque mensuræ numero vinum accipiant. et centum aureos ad comparanda fratrum indumenta : quod usque nunc a fisci ditionibus capere referuntur ». Hucusque Gregorius. Sic igitur seminans rex ista carnalia, messuit jugi proventu spiritualia, nempe preces assiduas tantorum monachorum, ex quibus etiam ditatus est rerum temporalium copia, novo auctus regno, qui jam prope casurus erat e suo.

32. *De Meroveo Chilperici filio ob incestuosos nuptias cum Brunichilde afflicto.* — Sed quæ læta hæc sint tristia subsecuta, jam ex Gregorio [1] nobis dicendum erit. Accidit enim, ut major natu ex alia conjuge filius Chilperici, Moroveus nomine, adversus patrem insurrexerit occasione incestuosi contracti conjugii, cum videlicet copulavit sibi in matrimonium Brunichildem Sigeberti regis sui patrui relictam uxorem, quam apud Rhotomagum idem rex Chilpericus jusserat exulare. Cujus rei gratia contra filium indignans pater insurgens, ipsum armis rem agentem superatum, captumque in custodia detineri mandavit : « Qui (inquit Gregorius) ibi tonsuratus est, et mutata veste, qua clericis uti mos est, presbyter ordinatur, et in monasterium Cenomanicum, quod vocatur Aninsula, dirigitur, ut ibi sacerdotali erudiretur regula ». Subdit autem Gregorius, eumdem Moroveum patrem eludere conatum, inde aufugisse, confugisseque ad Basilicam S. Martini Turonos, ubi ipsum tunc Gregorium adesse contingeret, qui de re gesta ejusmodi historiam texit [2] : « Operto capite, indutus veste sæculari, B. Martini templum expetiit. Nobis autem missas celebrantibus, in sanctam Basilicam, aperta reperiens ostia, ingressus est. Post missas autem petiit ut ei eulogias dare deberemus (erat autem tunc nobiscum Ragnemodus Parisiacæ sedis episcopus, qui S. Germano successerat). Quod cum refutaremus, ipse cœpit clamare, et dicere, quod non recte eum a communione sine fratrum conniventia suspenderemus. Illo autem hæc di-

[1] Fortun. carm. l. IX.

[1] Greg. Tur. hist. l. v. c. 2. 14. — [2] Greg. hist. Franc. l. v. c. 14.

cente, cum consensu fratris qui præsens erat contestata causa canonica, eulogias a nobis accepit. Veritus autem sum, ne dum unum a communione suspendebam, in multos existerem homicida : minabatur enim aliquos de populo nostro interficere, si communionem nostram non meruisset. Multas tamen pro hac causa Turonica regio sustinuit clades». Et quænam fuerint, hæc paulo inferius : « Igitur Chilpericus rex nuntios ad nos direxit, dicens : Ejicite apostatam illum de Basilica : sin autem totam regionem illam igne succendam. Cumque nos rescripsissemus, impossibile esse ut quod tempore hæreticorum non fuerat, Christianorum tunc temporibus fieri, (nempe ut confugientes ad Ecclesiam vi expellerentur :) ipse exercitum commovet et illuc dirigit ». Quæ autem post hæc facta sint, dicemus postea.

33. Verum haud perfunctorie factum hujusmodi Gregorii prætereundum putamus, ne imitandum posteris factum perperam relinquatur. Laudandus mihi semper in reliquis Gregorius fuit multis de causis, potissimum vero ob pietatem, quo nomine etiam ab ejus temporis scriptore Venantio Fortunato plurimum commendatur : in hoc autem minime mihi probandus, cum communionem impertiit apostatæ transfugæ, qui præsertim eam minis expeteret. Esto, purgatum fuerit per pœnitentiam utcumque prætensum delictum illud incestus; tamen ut habitus clericalis desertori, ad hominumque cædes parato impertierit communionem, non (ut decebat) constantiam sacerdotalem exhibuit ; sed enervatum animum, tantoque muneri imparem demonstravit, cum non satis sibi inesse virium docuit, ut minacem repelleret peccatorem, cum ipse majori polleret auxilio, nempe patrocinio S. Martini, qui ad ulciscendas injurias illatas personis vel loco, continuo soleret assurgere. Sed missa istæc.

Anno periodi Græco-Romanæ 6072. — Anno Æræ Hisp. 617. — Jesu Christi 579. — Pelagii II papæ 2. — Tiberii Constantini imp. 6 et 2.

1. *Consulatus Tiberii Aug.* — Is annus hac formula notatus : *Tiberio juniore Constantino Augusto consule*, ut habent Fasti Heracliani a Dodwello publicati, et Theophanes, qui anno Incarnat. secundum Alex. DLXXI kal. Septemb. superioris Christi anni inchoato de Tiberio scribit : « Amplum consulare munus in populum sparsit », kalendis scilicet Januariis hujus Christi anni. Præterea in Concilio Gradensi, in patriarchatu Aquileiensi a schismaticis hoc anno celebrato, Tiberii Augusti consulatus illigatur cum Indictione XII, quæ kalendis Januariis hujus Christi anni in cursu erat. Vide locum hujus Concilii anno DLXXIV, n. 8 a nobis recitatum. Auctor quidem Chronici Alexandrini habet : ἀ Ἰνδ ιβ' μετὰ ὑπ. Τιβερίου νέου Κωνσταντίνου Αυγούστου τὸ ἀ, id est, *anno* I, *Indict.* XII, *post consulatum Tiberii novi Constantini Augusti anno primo.* Verum locus ille corruptus est, delendaque particula illa μετὰ, id est *post*, ac legendum *anno* I, *Indict.* XII, *consule Tiberio novo Constantino Augusto primum;* quod non intellexit Ducangius in Notis ad illud Chronicon, quod magnum Paschale appellavit, contendens Tiberii consulatum in annum sequentem differendum esse, quæ et sententia Onuphrii in Fastis fuit. Marius in Chronico, quia Justini imperium anno uno tardius consignavit, coactus fuit *Justini* mortem in hunc annum, *Tiberii* vero consulatum in annum sequentem differre. Contra vero auctor Chronici Alexandrini, qui sicuti Marius Justini jun. initium cum anno DLXVI copulavit, annum unum ex imperio ejus detraxit. Porro, juxta modum loquendi ejusdem Marii, hic annus hac formula notari debet : *Anno* I *consulatus Tiberii Constantini Aug. Indict.* XII.

2. *Agitur de pace Romanos inter et Persas sancienda.* — A num. 1 ad 9. Menander Protector p. 166 et seqq. refert, *Tiberium Augustum* nihil prætermisisse, ut pacem cum Chosroe Persarum rege constitueret. In hunc finem *Zachariam* et *Theodorum* quemdam legatos ad Chosroen misit cum litteris humanitatis plenis, significans paratum se esse abstinere ab omni Persarmenia et Iberia, restituere *Aphumum* castellum, et *Arzanicem*, id est, Arzanenen Persis cedere, modo oppidum *Daras* pro his omnibus a Persis obtineret. Sed Chosroes « his quæ illi contra sententiam acciderant, perculsus, antevertit, et ad Romanorum imperatorem legatum misit, qui jam hyeme ineunte profectus erat ». Is a Persarum rege ad imperatorem litteras detulit, « quibus certabat Persarum rex officio et humanitate ». Antequam legati Romani ad Chosroen pervenirent, *Perochdates* legatus Persicus in regiam urbem adventavit, et postquam cum Tiberio Augusto sermones habuit de his, quæ prius ad legatos

suos scripserat, « discessit a Byzantio Pherochdates. Romani et Persæ sane pacem fecissent, nisi Chosroes ex hominum numero sublatus, et Hormisdas ejus filius (sceleratus hic vir fuit) cidari redimitus fuisset. Neque ego sum in alia opinione, quin pax stabilita fuisset, si adhuc superstite Chosroe Zachariam et Theodorum legatos advenisse in Persidem contigisset. Etenim tunc temporis nondum adhuc Syriam transgressi erant, neque tamen quicquam ideo ex eorum legatione mutatum est. Itaque litteræ ab imperatore illis redditæ sunt, ut continuarent iter. Sibi quidem nuntiatum esse, inter id temporis Chosroen mortem obiisse. Verum tamen se esse eodem in filium animo, et paratum secundum ea a bello discedere, neque propterea omitterent Persas captivos, libertate donatos in manus regis Persarum tradere ». Ita Menander Protector.

3. *Moritur Chosroes Persarum rex.* — Mortuus est autem *Chosroes* hoc anno, ut recte Baronius habet. Theophylactus enim lib. 3, cap. 16, ubi de Justini junioris imp. decessu qui die v Octobris superioris anni contigit, verba fecit : « Veris autem, inquit, principio Chosroes Persarum rex morbo irretitus, vitæ modum imposuit, Hormisda filio successore appellato, qui morum sævitia paternam impietatem superavit : homo violentus ac furens, et inexplebilis avaritiæ ». Quare cum anno DXXXI Chosroes regnum inierit, recte scripsit Agathias lib. 4, pag. 140, eum *per octo et quadraginta annos* regno potitum esse. Baronius quidem num. 3 dicit, corrigendum esse locum Agathiæ lib. 2, conjungentis quintum Chosrois regis annum cum anno Justiniani vicesimo octavo. In editione regia p. 66, legitur *annus* XXV *Chosrois*, loco *anni quinti*; sed utrobique mendose, ut liquet ex dictis anno DLII, num. 14, ubi illum Agathiæ locum restitui.

4. *Legatio Tiberii Aug. ad Hormisdam.* — « Zacharias et Theodorus Tiberii Augusti legati cum in Persidem venissent ad Persarum regem qui recenter ad thronum regium ascenderat, sunt introducti », inquit Menander Protector pag. 168. « Spem habebant sibi multum honoris et humanitatis impartitum iri, quamvis, ut sibi honos haberetur, non valde laborabant ». Verum postquam litteras ab imperatore tradidissent, et captivos reddidissent, « cum eos Persæ nullo liberali et benigno sermone affati essent, discesserunt ». Denuo tamen Persarum rex legatos excepit, sed acerbe admodum, et arroganter habuit, tandemque ait : « Sciant Romani me non aliis conditionibus pacem fieri permissurum, quam si persolvant omnes pecunias, quas Justinianus singulis annis nobis pendere erat solitus. Hac insolenti oratione Hormisdas usus, vix tribus demum post mensibus elapsis, quibus Zacharias et Theodorus in Perside fuerunt, missionem obtinuerunt ». Tiberius tamen, qui bellum contra Persas finire in animo habebat, iterum *Zachariam* elegit, qui in Persia constitit ad limites Romanorum et Persarum. Eo Persarum rex *Andigan* virum admodum prudentem misit, qui una ad *Daras* convenerunt. Sed *Andigan* non aliter egit cum *Zacharia*, quam ante eum *Hormisdas* ejus rex. Hæc fusius Menander Protector citatus. De eadem legatione ad Hormisdam loquitur Theophylactus lib. 3, cap. 17, additque *Hormisdam* consuetudinem significandæ inaugurationis neglexisse, « ut qui Tiberium honore hoc non dignaretur ».

5. *Chosroes doctrina excultus existimatus.* — Baronius num. 1 ait, Procopium regni *Chosroes* initium perperam consignasse, ac scripsisse, ipsum non ante septimum Justiniani annum, quo asserit, inter Romanos et Persas pacem sancitam fuisse, *Chosroen* regnare cœpisse. Verum, ut an. DXXXIII, num. 5, jam observavi, Procopius asserit, pacem illam compositam esse *anno* VI Justiniani imp. non vero *anno* VII, ut in mendoso quodam Procopii Codice legerat Baronius. Pax itaque illa, initio anni Christi DXXXIII constituta, primis Chosrois regis annis, non vero regni ejus initio, quod etiam non affirmat Procopius. Agathias lib. 2, pag. 66, de Chosroe tradit : « Deprædicant illum atque admirantur supra ipsius meritum non tantum Persæ, sed et nonnulli Romanorum, veluti litterarum amatorem, quique ad philosophiæ nostræ culmen evaserit ». Sed subdit Agathias, se nequaquam credere eum summa doctrina præditum fuisse; cum barbarum vitæ genus sectatus sit, et in agresti ac ineptissima lingua *puritas veterum nominum et nativa gratia* conservari non possit. Ex morte interim *Chosrois* ab Agathia memorata colligo, Agathiam ante currentem annum Historiam suam, quam ad annum usque Christi DLIX tantum perduxit non publicasse, nec absolvisse. Tam *Agathiam* vero, quam *Procopium*, ac *Menandrum* Protectorem Christianos fuisse, ipsi tam manifeste in suis operibus indicant, ut mirer id a quibusdam recentioribus negatum. Baronius a num. 4, ad finem fere num. 6, recitat ex Evagrio historiam de *Chosroe*, a *Justiniano* Romanorum duce reportatam; sed revocanda est ad annum DLXXV, quo de ea locuti sumus. Nam ideo Evagrius hac victoria narrata, de *Chosrois* morte loquitur, quia prætermittit quæ postea inter Romanos et Persas gesta sunt, quæ nos ex Theophylacto, aliisque, suis locis exposuimus.

6. *Sigibertus rex Francorum occisus.* — A num. 13 ad 18. Anno quingentesimo septuagesimo quarto bellum, quod inter *Guntramnum*, *Chilpericum*, et *Sigibertum* germanos Francorum reges gerebatur, sopitum fuerat, sed anno DLXXV, *Sigibertus* rursus illud renovavit, ut tradit Turonensis lib. 4, cap. 45. Sanctus *Germanus* Parisiensium episcopus prædixit fore, ut si mortem *Chilperici* fratris optaret, in foveam corrueret, quam eidem parasset, idque revera accidit; cum enim impositus clypeo *Victoriaci* rex ab omnibus acclamatus fuisset, a duobus sicariis, quos uxor Chilperici, *Fredegundis* ad illud facinus intulerat, cultris veneno infectis occisus est. Qua de re legendus Turonensis lib. 4, cap. ult. et anonymus de gestis regum Fran-

eorum cap. 32, qui addunt, eum necatum *anno* XIV *regni sui ætate quadragenaria*, quod et Fredegarius in Epistome cap. 72, etiam habet. Marius quidem in Chronico Sigiberti cædem in annum DLXXVI differt; sed ea in re non magis audiendus, quam cum mortem *Theodeberti* Austrasiorum regis in annum DXLVIII. *Theodebaldi* vero filii ac successoris in annum DLV conjicit. Cointius anno DLXXV, num. 2 recte eo Christi anno *Sigiberti* regis mortem recitat, Mariumque arguit, quod eam anno uno serius retulerit. At inde intelligere poterat, Marium in anno mortis *Theodeberti* regis etiam errasse, cujus tamen ipse sententiam amplexus est. Præterea scribit Cointius, Turonensem in suis numeris a se ipso nonnunquam discrepasse, « ut, inquit, cum annos viginti novem a transitu Theodeberti regis, ad exitum ipsius Sigiberti computat ». Verum Turonensis a semetipso non dissentit, sed *Theodebertum* anno DXLVII demortuum, ostendit et Marii sententiam, quam Cointius aliique passim secuti sunt, a veritate alienam esse demonstrat; cum ab eo Christi anno, ad DLXXV, quo *Sigibertum* peremptum esse nunc inter omnes convenit, anni XXIX et quidem utrinque incompleti intercurrant; ab anno vero DXLVIII, quo *Theodeberti* regis obitus a Mario collocatur, ad DLXXV, anni tantum XXVII, utroque extremo incompleto numerato, intercurrant.

7. *Childebertus II succedit patri.* — Audita *Sigiberti* regis nece, *Brunichildis* hujus uxor quæ Lutetiæ cum liberis suis residebat, animo fluctuabat, ignara quomodo se suamque prolem a præsenti periculo liberaret: « Gundobaldus dux », inquit Turonensis lib. 5, cap. 1, « apprehensum Childebertum filium ejus parvulum furtim abstulit, ereptumque ab imminente morte, collectisque gentibus, super quas pater ejus regnum tenuerat, regem instituit, vix lustro ætatis uno jam peracto, qui die Dominici Natalis regnare cœpit ». Sive, ut loquitur Guntramnus ejus patruus apud Turonensem lib. 8, cap. 4: « Rex in die sancto Dominicæ Nativitatis est elevatus ». Errant tamen communiter scriptores Gallici, dum initium Childeberti regis, a die Natali Christi anni DLXXV deducunt; in publicis enim monumentis exordium principatus Childeberti II, non a die quo rex solenniter elevatus est, sed ab eo, quo *Sigibertus* pater ejus occubuit, desumitur, ut anno DLXXXVII, num. 12, certo argumento demonstrabo.

8. *Moritur S. Germanus episc. Parisiensis.* — A num. 21 ad 24. Turonensis lib. 5, cap. 8, referens quæ anno primo Childeberti II contigere, ait, *sanctum Germanum* episcopum Parisiensem vitam cum morte commutasse, et Venantius Fortunatus in ejus Vita tradit eum *quinto kalendas Junias* ad Deum migrasse. Quare mors sanctissimi hujus præsulis pertinet ad annum quingentesimum septuagesimum sextum. Episcopatum Parisiensem iniit circa annum DLV, factusque episcopus monasticam vitam excolere non destitit; erat enim antea abbas monasterii sancti Symphoriani, apud Augustodunum positi. Neque tantum evocavit Augustoduno monachos, qui cœnobium sancti Vincentii *de Pratis* prope Parisios a Childeberto I rege constructum habitarent; sed et ædem minorem illi monasterio contiguam ubi sepeliretur, in honorem sancti Symphoriani erexit, ac sæpe profectus est Augustodunum, ut in monasterio, cui præfuerat abbas, secretius ac liberius orationi vacaret, ut in ejus Vita a Mabillonio, sæculo I Benedictino, et ab Henschenio ad diem XXVIII mensis Maii, quo sanctus Germanus colitur, recitata habetur.

9. *Judæi Arverni fidem Christianam recipere coacti.* — A num. 24 ad 29. Turonensis lib. 5, cap. 11 narrans gesta anno primo Childeberti II asserit, sanctum *Avitum* Arvernensem episcopum *Judæos* qui Arverni erant, tam hortationibus, quam minis ad fidem perduxisse: de quorum etiam conversione loquitur in lib. de Vitis Patrum cap. 12. Hanc conversionem Baronius hoc anno memorat, quia *Childebertum II* hoc anno regnare cœpisse putavit. Verum cum is sub exitum anni DLXXV, patri *Sigeberto* successerit, manifestum est, acta hæc esse anno DLXXVI. Addit Gregorius *Judæos*, qui baptismum recipere noluere, Arvernis decessisse, et cum opibus suis *Massiliam* sese contulisse; quæ tamen urbs sicuti et Arvernum Childeberto II parebat. Eamdem Judæorum conversionem narrat Fortunatus, cujus verba Baronius num. 28 recitat; sed in rei gestæ narratione a Gregorio Turonensi discrepat, ut utrumque auctorem inter se conferenti liquebit. Colitur *S. Avitus* Arvernis XII kalend. Octob. Cointius anno DXCIV, num. 4, quo eum mortuum existimat, plura habet de Ecclesiis, quas vir sanctus ædificavit.

10. *S. Lupicinus sæculo præcedenti floruit.* — Ad num. 30 et seq. Gregorius Turonensis lib. de Vitis Patrum cap. I, refert, *Lupicinum et Romanum* germanos fratres accessisse ad Jurensis deserti secreta, quæ inter Burgundiam Alemanniamque sita sunt, ibique post aliquod tempus fecisse sibi monasterium, quod *Condatiscone vocitari voluerunt*, cumque turbæ fratrum ad hos confluerent, duo postea alia instituisse. « Lupicinus jam senex factus, accessit ad Chilpericum regem, qui tunc Burgundiæ præerat: audierat enim eum habitare apud urbem Janubam ». *Chilpericus* petita alimenta ei de fisco suo liberaliter præberi jussit, et ante sanctum *Romanum* fratrem suum *Lupicinus* mortuus est, ut narrat Turonensis. Verum *Chilpericus* iste, quem Baronius cum *Chilperico*, qui hoc tempore in Galliis regnabat, confundit, filius *Gundeuci* erat, et sæculo præcedenti vixit, quo ideo in finem vergente *Lupicinus* et *Romanus* floruere, ut suo loco ostendi. De *Chilperico* illo Burgundionum Germanorum rege vide quæ suo loco diximus.

11. *Meroveus turbas in Gallia excitat.* — Ad num. 32 et seq. *Brunichildis* omnibus a Chilperico rege spoliata *Rotomagum* relegata est; quod anno primo Childeberti II accidisse, affirmat Gregorius Turonensis lib. 5. cap. I, qui cap. se-

quenti addit, ejus amore captum *Meroveum*, Chilperici regis filium, eam, patre inscio, uxorem duxisse. Sed *Chilpericus* eum detineri, et presbyterum ordinari mandavit : aufugit postea *Meroveus*, ut narrat ibidem Turonensis cap. 14, et ex eo Baronius. Verum cum hæc anno primo Childeberti II contigerint, gesta sunt anno quingentesimo septuagesimo sexto, ut ex dictis consequitur.

12. *Sedes Aquileiensis Gradum transfertur.* — Universa Italia, ut narrat Emin. cardinalis Norisius in Dissert. *de Synodo quinta*, cap. 9, §. 4, Synodum V receperat, soliqne Transpadani Istri, ac Veneti, eidem eo securius refragabantur, quo sub Longobardorum imperio vivebant. Quare pro *Tribus Capitulis* acerrime adversus Romanos Pontifices diu pugnarunt. Paulinus archiep. Aquileiensis, quem litteris ad Narsetem datis Pelagius I insecutus fuerat, capta a Longobardis *Aquileia*, sacram omnem suppellectilem in *Gradi* insula, prope urbem in æstuariis sita, servandam curarat, illoque mortuo, atque *Probino* ejus successore intra annum exstincto, *Helias* archiepiscopus renuntiatus fuerat. Qui cum *Aquileiæ* inter Christianæ rei infensissimos hostes haud tuto se degere posse animadverteret, *Pelagium II* rogavit, ut metropolitana sedes Aquileiensis *Gradum* transferretur, ubi templum martyri Euphemiæ ædificarat. *Pelagius*, tum ut initio Pontificatus schismaticorum principem collatis beneficiis, erga Sedem Apostolicam reverentiorem faceret, tum quod sub Romano imperio viventem ad obedientiam facilius revocari posse intelligeret, *Heliæ* precibus annuit, delegavitque *Laurentium presbyterum*, qui cum litteris Pontificiis Synodo provinciæ ea de causa celebrandæ suo nomine adesset. Illam recitat Dandulus in Historia Veneta Ms. et ex eo Ughellus tom. v Italiæ sacræ in Tabulis Aquileiensium patriarcharum, extatque Ms. tam in Bibliotheca Barberina num. 247, quam in Vaticana num. 3922.

13. *Ea translatio in Synodo Gradensi confirmata.*— Coacta est *Synodus* apud *Gradum* die tertia Novembris currentis Christi anni, ut ex dictis anno DLXXVII, num. 4, manifeste patet. Lecta in ea Epistola Pelagii II cujus summa his verbis continetur : « Quapropter vestro compatientes mœrori, necessitudinem, imo etiam rabiem furentium perpendentes Longobardorum, inclinati precibus vestris per hujus præcepti seriem, suprascriptum castrum Gradense totius Venetiæ cum omnibus vestræ Ecclesiæ pertinentibus etiam Istriæ metropolim perpetuo confirmamus ». Dicitur Epistola data *XII kalend. Martii imperatore Tiberio II Augusto*, hoc scilicet Christi anno. In fine Epiphanius jussus Patrum Decreta legere, statim definitio fidei Synodi Chalcedonensis lecta est; antistites enim pro Synodo illa mordicus stabant. Præter *Heliam* Ecclesiæ Aquileiensis episcopum et *Laurentium presbyterum* Apostolicæ Sedis legatum Synodo subscripsere episcopi decem et octo Aquileiensi metropolitæ subjecti, cujus amplissima erat jurisdictio ; cum a Pannonia secunda usque ad Abduam in Insubria extenderetur. Continebat enim *Rhœtiam II*, cujus metropolis *Sabio*, ubi erat episcopus sanctus *Ingenuinus*, huic Synodo subscriptus : *Noricum*, cujus primaria urbs erat *Tiburnia* ad Dravum, ut patet ex Vita sancti Severini Noricorum Apostoli, cujus urbis *Leonianus* episcopus erat, Actisque subscripsit. Denique complectebatur *Istriam*, Forum Julii, ac Venetiam, quæ provinciæ uno Istriæ nomine id temporis, ac in sexta Synodo vulgo appellabantur (1).

14. *In eadem episcopi Istriania schismate non discessere.* — Cæterum in hac Synodo contra V Concilium schismatici episcopi iterum jurarunt vano eo prætextu, ne Synodus Chalcedonensis læderetur. In laudata enim Danduli Historia legitur, eos episcopos, *demonstratæ Synodo Chalcedonensi* subscripsisse, et in Chronico Aquileiensi a cardinali Norisio laudato habetur : « In qua Synodo quidquid de Chalcedonensi Concilio dubitabatur, pulsa dubitatione confirmatum est ». Quare eo beneficio schismaticis collato, nihil *Pelagio* peractum est. Ex illa autem sedis translatione factum, ut metropolitæ promiscue Aquileienses, vel Gradenses dicerentur. Ita sanctus Gregorius M. *Severum* Eliæ successorem episcopum *Aquileiensem* dixit lib. 1, Epist. XVI ; *Gradiensem* vero lib. 11, Epist. XXXVIII. Quæ *omnia* Emin. card. Norisio citato observata, qui de episcopis huic Synodo præsentibus varia lectu digna e tenebris eruit. Cumque nulla hujus Synodi Gradensis nec in Annal. Ecclesiast. nec in Conciliorum Collectione mentio habeatur, in futura ejusdem editione prætermittenda non erit.

Synodus Cabilonensis hoc anno habita, ut videre est anno DLXXXII.

(1) Gradensem hanc Synodum commentitiam esse multis adductis argumentis probat P. de Rubeis *in Dissert. Hist. de schismate Aquileiensi*, excusa Venet. anno MDCCXXXII. Id autem evincit, primo, quod ejus Acta a variis ex antiquis Codicibus descripta inter se non leviter discrepent. Secundo quod tam multos episcopos Gradum convenisse in ea temporum difficultate credi vix possit, cum Pelagius II in Pontificem electus anno præcedenti DLXXVIII in ea, quam scripsit ad Eliam Gradensem Epistola, anno, ut Rubeus ipse probat, DLXXXV, se ad id usque eadem temporum difficultate impeditum fuisse probat, ne ad ipsum Epistolam dirigeret. « Quod ad dilectionem vestram nostra tardius scripta dirigamus..... temporalis qualitas, et hostilis necessitas hactenus impedivit ». Ex quibus Pontificis verbis recte demonstrat Rubeus, nunquam antehac a Pontifice ad Eliam litteras datas fuisse. Quorsum igitur in Actis ejusdem Concilii, diu ante celebrati, recitetur ejusdem Pontificis Epistola ad eumdem Eliam pro constitutione Gradensis metropolis? Expendit pariter Rubeus veterum omnium, puta Pauli diaconi, puta et ejusdem Pelagii II in suis ad Eliam Epistolis silentium, tum de hoc Concilio, tum de constituta in eo Gradensi metropoli. Insuper in Mantuano Concilio habito anno DCCXXVII, de quo nos in Notis ad eumdem annum, cum causa agitaretur de translatione Sedis Aquileiensis in Gradum, jussi sunt Gradenses vetusta sua documenta proferre. Cum produxissent, « reperta sunt (verba sunt Synodi) exemplaria nullius manu esse roborata ». Inter hæc autem documenta erant etiam Acta Synodi Gradensis, ut ibidem legitur. Tunc autem prima Synodi Gradensis mentio antehac ignotæ occurrit. Vide reliqua apud eumdem de Rubeis cap. 8 et 9 qui sane ægre admodum fert eam fuisse impostoris audaciam, ut Synodo schismaticorum a se confictæ, et ad schismatis confirmationem Sedis Apostolicæ legatum subscribentem induxerit. MANSI.

PELAGII ANNUS 3. — CHRISTI 580.

1. *Terræ motus Antiochiæ, ubi Anatolii idololatræ judicium et supplicium.* — Octogesimus supra quingentesimum Christi annus adest, Indictionis decimæ tertiæ, idemque tertius Tiberii, cum Justino regnantis : quo [1] Antiochia Syriæ iterum terræ motu quassata, magna ex parte vastatur. Unde autem tantorum malorum fluxerit causa, Evagrium in primis illorum temporum scriptorem audiamus, qui ait [2] : « Antiochiæ porro et Daphne, quæ est illi finitima, ad tertium annum imperii Tiberii Cæsaris tam ingens terræ motus in ipso meridie extitit, ut Daphne tota ejus vi impetu concideret, et Antiochiæ ædificia tam publica, quam privata ad terram usque dirumperentur illa quidem, sed non ita tamen, ut ad solum ruerent. Acciderunt præterea tum Antiochiæ, tum Constantinopoli alia nonnulla, quæ longum sermonem requirunt : quæ quidem certe utramque urbem graviter exagitarunt, et in maximas turbas conjecerunt; atque ut ex divino quodam zelo orta sunt, sic exitum habuere plane admirabilem; de quibus deinceps verba facturus sum.

2. « Anatolius quidam, vir primum quidem plebeius et mollis, postea vero ad magistratus et alia munera obeunda subdole (nescio quomodo) arrepsit, et Antiochiæ ætatem traduxit : quo in loco res, quas habebat in manibus, sedulo executus est. Unde cum Gregorio ejus urbis antistite maximam conflavit familiaritatem, persæpeque illum adiit, partim gratia de negotiis suis colloquendi, partim ut majorem auctoritatem ex crebra ejus consuetudine sibi conciliaret. Iste Anatolius hostias simulacris immolasse forte deprehensus est : qui cum vocaretur in quæstionem, homo impius, præstigiator, et infinitis involutus sceleribus repertus fuit. Et tamen parum aberat quin et ipse et sui omnes (habuit namque alios sui similes, qui idolis itidem sacrificasse manifesto tenebantur) liberi dimissi fuissent; nisi populus, excitato tumultu, omnia turba ita miscuisset, ut consilium de illis impiis initum eo pacto diremptum esset. Quin etiam contra Gregorium episcopum clamores tolluntur, eum consilii Anatolii participem fuisse, palam prædicatum. Porro autem execrabilis dæmon, humanæ vitæ perturbator, nonnullos induxerat, ut victimis immolandis cum Anatolio se socios adjungerent. Hinc Gregorius in maximum venit discrimen, populo eum gravissime exagitante, insectanteque : hinc etiam in illum tam vehemens movebatur suspicio, ut imperator ipse Tiberius coram ex ore Anatolii veritatem expiscari laboraret.

3. « Mandatum igitur dat, uti Anatolius et sui omnes quam celerrime adventarent. Quibus rebus cognitis, Anatolius ad imaginem quamdam Mariæ Deiparæ fune in carcere sublimem appensam accurens, manibus a tergo complicatis, se ei supplicare, precesque adhibere ostendit. Illa autem eum veluti sacrilegum detestata, et ut Deo invisum coarguens, penitus ab se avertit : spectaculum plane horribile et sempiternæ memoriæ prodendum ; quod quidem a præsidiariis militibus, et ab his quibus illius custodia commissa fuit, visum est, et ab iis omnibus aliis divulgatum. Apparuit item Deipara re ipsa nonnullis aliis fidelibus, eosque contra scelestum illum incitavit; inquiens, Anatolium filium suum contumeliis afficere.

4. « Ubi vero Anatolius ad urbem Constantinopolitanam ductus fuit, et ibi verberibus supra modum cæsus, nihil contra episcopum potuit dicere, ipse cum suis majoris tumultus et seditionis plane popularis civitati auctor et causa extitit. Nam cum quidam illorum sententiam haberent de se pronuntiatam, ut non morte, sed exilio duntaxat mulctarentur : populus divino quodam zelo succensus, omnia turbare, bile, et iracundia exardescere, exilioque damnatos rapere cœpit : qui in navem piscatoriam impositi, totius populi suffragiis vivi ignis tradebantur incendio. Contra imperatorem porro et Eutychium episcopum suum tanquam fidei proditores graviter vociferari. Nec dubium, quin et Eutychium, et eos quibus potestas in Anatolium cum suis inquirendi permissa fuit (istos namque singulis locis inquirere et undique circumsidere cœperunt) prorsus e medio sustulissent, nisi Dei Providentia, quæ omnium saluti prospicit, illos e quærentium manibus eripuisset,

[1] Evagr. l. v. c. 17. et Niceph. hist. l. xviii. c. 3. — [2] Evagr. hist. l. v. c. 17. et 18.

et tam ingentis multitudinis furorem pedetentim sedavisset. Siquidem ita factum est, ut neque ullum atrox facinus eorum manibus ederetur, et Anatolius primum in amphitheatro bestiis expositus, ab iisdem dilaniaretur, deinde ageretur in crucem.

5. « Neque tamen ita finem suppliciorum sibi inflictorum reperit. Nam lupi corpus ejus in terram disturbantes (quod ante nunquam visum fuisset) pastu crudeli membratim devorarunt. Erat autem quidam e nostris hominibus, qui, priusquam res istæ confectæ essent, dixerat, se secundum quietem vidisse sententiam contra Anatolium ac suos a populo latam. Quin etiam vir illustris, qui imperatoris palatio præfuit, quique Anatolii causam acriter admodum tuebatur, dixerat, se quoque vidisse Deiparam Mariam, eamque sic ipsi locutam : Quousque defendis causam Anatolii, qui tum me, tum filium meum tantis onerat contumeliis? Sed de his hoc modo ». Hactenus Evagrius de rebus in Oriente gestis.

6. *Meroveus plura molitus ob regni cupidinem, Turone fugit ad Brunichildem.* — Quod ad res Occidentalis Ecclesiæ spectat, de Ecclesia Gallicana nonnulla a Gregorio, cum prosequitur res Francorum, suppeditantur, ex quibus complura observatione digna de rebus Ecclesiasticis elici possunt. Dum igitur stylo prosequitur Merovei filii Chilperici regis confugium in Ecclesiam; quæ potissimum hoc anno facta sint, quo Childeberti filii Sigeberti annus secundus regni incipit numerari, ita narrare pergit [1] : « Anno autem secundo Childeberti regis, cum videret Moroveus patrem suum in hac deliberatione intentum, assumpto secum Guntheramno duce ad Brunichildem pergere cogitat, dicens : Absit ut propter meam personam Basilica domini Martini violentiam perferat, aut regio ejus propter me captivitati subdatur. Et ingressus Basilicam, dum vigilias ageret, res quas secum habebat ad sepulcrum beati Martini exhibuit, orans ut sibi sanctus succurreret, atque ei concederet gratiam suam, ut regnum accipere posset ». Vides hominem quantumlibet improbum, haud tamen sanctorum cultum despexisse, sed eo amplius propensiusque Martini auxilium expetiisse precibus atque muneribus quo magis angustiis premeretur. Subdit autem Gregorius : « Moroveus vero de patre atque noverca multa crimina loquebatur; quæ cum ex parte vera essent, credo acceptum non fuisse Deo, ut hæc per filium vulgarentur, sicut in sequentibus cognovi.

7. « Quadam enim die ad convivium ejus accitus cum pariter sederemus, suppliciter expetiit aliqua ad instructionem animæ legi. Ego vero reserato Salomonis libro, versiculum qui primus occurrit, arripui, qui hæc continebat [2] : Oculum qui adversus respexerit patrem, effodiant eum corvi de convallibus. Illo quoque non intelligente, consideravi hunc versiculum a Domino præparatum ». Animus enim semel imbutus ambitione regnandi aliud non admittit ad salutem oblatum remedium. In deteriora igitur infelix lapsus, Saulem imitatur, ad Pythonissam confugiens, cum se a Deo desertum esse cognovit. Nam audi quæ mox subdit Gregorius :

8. « Tunc direxit Guntheramnum puerum ad mulierem quamdam habentem spiritum pythonis, ut ei quæ erant eventura narraret. Asserebat præterea, ipsam sibi ante hoc tempus non solum annum, sed et diem et horam in qua rex Charibertus obiret, denuntiasse. Quæ hæc ei per pueros mandata remisit : Futurum est enim, ut rex Chilpericus hoc anno deficiat; et Moroveus, inclusis fratribus, omne capiat regnum. Tu vero ducatum totius regni ejus annis quinque tenebis; sexto vero anno in una civitate, quæ super Ligeris alveum sita est in dextera ejus parte, favente populo, episcopatus gratiam adipisceris, ac senex plenus dierum ab hoc mundo migrabis. Cumque hæc pueri redeuntes omnino nuntiassent, statim ille vanitate elatus, tanquam si jam in cathedra Turonicæ Ecclesiæ resideret, ad me hæc detulit verba. Cujus ego irridens stultitiam, dixi : A Deo hæc poscenda sunt : nam credi non debent quæ diabolus repromittit : ille autem ab initio mendax est, et in veritate nunquam stetit. Illoque cum confusione discedente, valde irridebam hominem qui talia credi debere putabat ». Ita plane hac punitione curiosi plectuntur, ut in hunc modum a dæmone illudantur atque traducantur falsis promissionibus, quibus aliquid verum immiscet. Ludus iste est sapientiæ, ut illudat hominibus hujuscemodi vana sectantibus, sicut cum talia quærentem decipi voluit Achab, dicens [1] : « Quis ibit nobis ad decipiendum Achab? » Vix credi potest, quam amplum sit rete istud, quod super orbem, ut decipiat curiosos, diabolus tendere consuevit. Pergit vero Gregorius de seipso :

9. « Denique quadam nocte, vigiliis in Basilica S. Martini celebratis, dum lectulo decumbens obdormissem, vidi Angelum per aera volantem : cumque super sanctam Basilicam præteriret, voce magna ait : Heu, heu, percussit Deus Chilpericum et omnes filios ejus, nec supererit de his qui processerunt de lumbis ejus, qui regat regnum illius in æternum. Erant ei eodem tempore de diversis uxoribus filii quatuor, exceptis filiabus. Cum autem hæc imposterum impleta fuissent, tunc ad liquidum cognovi falsa esse quæ promiserant harioli ». Cum vero admonitione Gregorii Moroveus regis filius oraculum pythonissæ suspectum haberet, quid præterea ad prænoscenda ventura idem excogitarit, ab eodem Gregorio ita accipe :

10. « Moroveus non credens pythonissæ, tres libros super sancti sepulcrum posuit, id est, Psalterii, Regum, Evangeliorum : et vigilans tota nocte, petiit ut sibi beatus confessor, quid eveniret, ostenderet; et utrum posset regnum capere, an non, ut Domino judicante, cognosceret. Post hæc continuato

[1] Greg. Tur. l. v. c. 14. — [2] Prov. xxx.

[1] 3. Reg. xxii.

triduo in jejuniis, vigiliis, atque orationibus, ad beatum tumulum iterum accedens, revolvit librum qui erat Regum. Versus autem primus paginæ, quam reseravit, hic erat[1] : Pro eo quod reliquistis Dominum Deum vestrum, et ambulastis post deos alienos, nec fecistis rectum ante conspectum ejus; ideo tradidit vos Dominus Deus vester in manibus inimicorum vestrorum. Psalterii autem versus hic est inventus[2] : Verumtamen propter dolos posuisti eis mala : dejecisti eos, dum allevarentur. Quomodo facti sunt in desolationem? subito defecerunt : perierunt propter iniquitates suas. In Evangeliis autem hoc est repertum[3] : Scitis quia post biduum Pascha fiet, et Filius hominis tradetur ut crucifigatur. In his responsionibus ille confusus, flens diutissime ad sepulcrum beati antistitis, assumpto secum Guntheramno duce, cum quingentis aut eo amplius viris discessit ». Hæc quidem Turonis, quo ad S. Martini Basilicam ante confugerat. Sic homo toties admonitus, plurimorum peccatorum pondere prægravatus, resipiscendi haud obtinuit facultatem.

11. Sed et Chilpericus Dei beneficiorum oblitus, odio plus æquo indulgens, dum furit in filium, religionem lædit : nam de eo hæc paulo post Gregorius : « Exercitus autem Chilperici regis usque Turonos accedens, regionem illam in prædas mittit, succendit, atque devastat, nec rebus S. Martini pepercit; sed quod manu tetigit, sine ullo Dei intuitu aut timore diripuit. Moroveus prope duos menses ad antedictam Basilicam residens, fugam iniit, et ad Brunichildem reginam usque pervenit : sed ab Austrasiis non est collectus ». At de bellis turbisque hactenus.

12. *De die Paschatis in Hispania.* — Post hæc autem recensita Gregorius de controversia oborta dici Paschatis causa inter Gallicanam et Hispanicam Ecclesiam ista habet : « Eo anno dubietas Paschæ fuit. In Galliis vero nos cum multis civitatibus XIV kalendas Maias sanctum Pascha celebravimus; alii vero cum Hispanis XII kalend. Aprilis solemnitatem hanc tenuerunt. Tamen (ut ferunt) fontes illi, qui in Hispaniis nutu Dei complentur, in nostro Paschate repleti sunt ». Hæc Gregorius : deque his fontibus dictum est superius. Jam vero ad nobilem episcoporum conventum hoc eodem tempore Parisiis celebratum, a Gregorio vero descriptum, stylum admoveamus. Interfuit ei ipse, et pars magna fuit.

13. *Concilium Parisiense in causa Prætextati episcopi Rhotomagensis, qui calumniam passus in exilio damnatur.* — Hoc ipso enim anno, agente Chilperico rege Francorum convocatur Synodus Parisiensis in Ecclesia sancti Petri ob causam Prætextati episcopi Rhotomagensis. Datum est enim illi crimini a rege, quod manus ejus fuerit cum ipsius filio, qui rebellaverat, Moroveo : conjurassetque cum illo adversus regem. Agit de his pluribus Gregorius Turonensis, atque ait[1] : « Adductus est igitur in Synodum Prætextatus episcopus. Rex adversus eum causam agens sic est locutus : Quid tibi visum est, o episcope, ut inimicum meum Moroveum, qui filius esse debuerat, cum amica sua, id est, patrui sui uxore conjungeres? An ignarus eras, quæ pro hac causa canonum statuta sanxissent? Etiam non hic solum excessisse probaris : sed etiam cum illo egisti, datis muneribus, ut ego interficerer, hostem autem filium patri fecisti : seduxisti pecunia plebem, ut nullus mecum fidem habitam custodiret; voluistique regnum meum in manus alterius tradere. Hæc eo dicente, infremuit multitudo Francorum, voluitque ostia Basilicæ rumpere, quasi ut extractum sacerdotem lapidibus urgeret : sed rex prohibuit fieri.

14. « Cumque Prætextatus episcopus ea quæ rex dixerat, facta negaret; advenerunt falsi testes, qui ostendebant species aliquas, dicentes : Hæc et hæc nobis dedisti, ut Moroveo fidem promittere deberemus. Ad hæc ille dicebat : Verum enim dicitis, vos a me sæpius muneratos : sed non ex hac causa extitit, ut rex ejiceretur e regno. Nam et cum vos mihi, et equos optimos et res alias præberetis : numquid poteram aliud facere, nisi et ego vos simili sorte remunerarem? Recedente vero rege ad metatum suum, nos collecti in unum sedebamus in secretario Basilicæ beati Petri. Confabulantibusque nobis, subito advenit Aetius archidiaconus Ecclesiæ Parisiacæ, salutatisque nobis ait : Audite me, o sacerdotes Domini qui in unum collecti estis. Aut enim hoc tempore exaltabitis nomen vestrum et bonæ famæ gratia refulgebitis; aut certe nullus vos amodo pro Dei sacerdotibus est habiturus, si personas vestras sagaciter non erigitis, aut fratrem perire permittitis. Hæc eo dicente, nullus sacerdotum ei quicquam respondit : timebant enim reginæ, Fredegundis scilicet, furorem, cujus instinctu hæc agebantur. Quibus intentis, et ora digito comprimentibus, ego aio : Attenti estote, quæso, sermonibus meis, o sanctissimi sacerdotes Dei, et præsertim vos qui familiares regi esse videmini. Adhibete ei consilium sanctum et sacerdotale, ne exardescens in ministrum Dei, pereat ab ira ejus, et regnum perdat et gloriam.

15. « Illis vero silentibus, adjeci : Mementote, domini mei sacerdotes, verbi prophetici, quod ait[2] : Si viderit speculator iniquitatem hominis, et non dixerit; reus erit animæ pereuntis. Ergo nolite silere, sed prædicate, et ponite ante oculos regis peccata ejus, ne forte ei aliquid mali contingat, et vos rei sitis pro anima ejus. An ignoratis quid novo gestum fuerit tempore? quomodo apprehensum Sigismundum Clodomeris retrusit in carcerem, dixitque ei Avitus Dei sacerdos : Ne injicias manum in eum, et cum Burgundiam petieris, victoriam obtinebis. Ille vero abnuens quæ ei a sacerdote dicta fuerant, abiit, ipsumque cum uxore et filiis intere-

[1] 2. Paral. VII. Hier. II. — [2] Psal. LXXII. — [3] Matth. XXVI.

[1] Greg. Tur. hist. Franc. l. V. c. 18. — [2] Ezech. III.

mit : petiitque Burgundiam, ibique oppressus ab exercitu, interemptus est. Quid Maximus imperator? nonne cum beatum Martinum compulisset communicare cuidam homicidæ episcopo, et ille quo facilius addictos morti liberaret, regi impio consensisset; prosequente regis æterni judicio, ab imperio depulsus Maximus, morte pessima condemnatus est? Hæc me dicente, non respondit ullus quicquam, sed erant omnes intenti et stupentes.

16. « Duo autem adulatores ex ipsis (quod de episcopis dici dolendum est,) nuntiaverunt regi dicentes, quia nullum majorem inimicum, quam me haberet. Illico unus ex aulicis cursu rapido ad me repræsentandum dirigitur. Cumque venissem, stabat rex juxta tabernaculum ex ramis factum, et ad dexteram ejus Bertheramnus episcopus, ad lævam vero Raguemodus stabat, (hic erat episcopus Parisiensis successor S. Germani) et erat ante nos scamnum pane desuper plenum cum diversis ferculis. Visoque me rex ait : O episcope, justitiam cunctis largiri debes : et ecce ego justitiam a te non accipio, sed (ut video) consentis iniquitati, et impletur in te proverbium illud, quod corvus oculum corvi non eruet. Ad hæc ego : Si quis de nobis, o rex, justitiæ tramitem transcendere voluerit, a te corrigi potest : si vero tu excesseris, quis te corripiet ? Loquimur enim tibi : sed si volueris, audis : si autem nolueris, quis te condemnabit, nisi is qui se pronuntiat esse justitiam ? Ad hæc ille (ut erat ab adulatoribus contra me accensus) ait : Cum omnibus enim inveni justitiam, et tecum invenire non possum. Sed scio quid faciam, ut noteris in populis, et injustum te esse omnibus perpatescat. Convocabo enim populum Turonicum, et dicam eis : Vociferamini contra Gregorium, quod sit injustus, et nulli hominum justitiam præstet. Illis quoque hæc clamantibus respondebo : Ego qui rex sum, justitiam cum eodem invenire non possum : et vos qui minores estis, invenietis? Ad hæc ego : Quod sim injustus, tu nescis : scit enim ille conscientiam meam, cui occulta cordis sunt manifesta. Quod vero falso clamore populus, te insultante, vociferatur, nihil est : quia sciunt omnes a te hæc emissa ; ideoque non ego, sed potius tu in acclamatione notaberis. Sed quid plura? habes leges et canones ; hæc te diligenter rimari oportet : et tunc quæ præceperint si non observaveris, noveris tibi Dei judicium imminere. At ille quasi me demulcens (quod dolose faciens putabat me non intelligere) conversus ad juscellum, quod coram me erat positum, ait : Propter te hæc juscella paravi, in quibus nihil aliud præter volatilia et parumper ciceris continetur. Ad hæc ego, cognoscens adulationem ejus, dixi : Noster cibus esse debet, facere voluntatem Dei, et non his deliciis delectari ; ut ea quæ præcepit, nullo casu prætermittamus. Tu vero qui alios de justitia culpas, pollicere prius quod leges et canones non emittas, et tunc credimus, quod justitiam prosequaris. Ille vero porrecta dextra, juravit per omnipotentem Deum, quod ea quæ lex et canones edoceant, nullo prætermitteret pacto. Post hæc accepto pane, et hausto vino, discessi ». Hactenus Gregorius de prima Synodi Actione ; quæ autem post hæc facta sint, antequam iterum Synodus cogeretur, sic narrat :

17. « Ea vero nocte decantatis nocturnalibus hymnis, ostium mansionis nostræ gravibus audio cogi verberibus ; missosque pueros nuntios Fredegundis reginæ adstare cognosco. Quibus introductis, salutationem reginæ suscipio. Deinde precantur pueri, ut in ejus causis contrarius non existam, simulque ducentas argenti promittunt libras, si Prætextatus, me impugnante, opprimeretur. Dicebant enim : Jam omnium episcoporum promissionem habemus : tantum tu adversus non incedas. Quibus ego : Si mihi mille libras auri argentique donetis, numquid aliud facere possum, nisi quod Dominus agi præcepit? Unum tantum polliceor, quod ea quæ cæteri secundum canonum statuta consenserint, sequar. At illi non intelligentes quæ dicebam, gratias agentes discesserunt. Mane autem facto aliqui de episcopis ad me venerunt, simile mandatum ferentes : quibus ego similia respondi, etc. » Sequitur modo Actio ejusdem Synodi secunda, quæ sic se habet :

18. « Convenientibus autem nobis ad Basilicam S. Petri, mane rex affuit, dixitque : Episcopus enim in furtis deprehensus ab episcopali officio ut avellatur, canonum auctoritas sanxit. Nobis quoque respondentibus, quis ille sacerdos esset, cui furti crimen irrogaretur, respondit rex : Vidistis enim species quas nobis furto abstulit (ostenderat enim nobis ante diem tertiam rex duo volucra speciebus et diversis ornamentis referta, quæ pretiabantur amplius quam tria millia solidorum, sed et sacculum cum numismatis auri pondere tenentem quasi millia duo) hæc enim dicebat rex sibi ab episcopo Prætextato fuisse furata. Qui respondit : Recolere vos credo, discedente a Rhotomagensi urbe Brunichilde regina, quod venerim ad vos : dixique vobis, quia res ejus, id est quinque sarcinas commendatas haberem ; et frequentius advenire pueros ejus ad me, ut ea redderem, et nolui sine consensu vestro. Tu autem dixisti mihi, o rex : Ejice hæc a te, et revertantur ad mulierem suæ res ; ne inimicitiæ inter me et Childebertum nepotem meum pro his rebus debeant pullulare. Reversus ergo ego ad urbem, unum volucrum tradidi pueris : non enim volebant amplius ferre. Reversi iterum requirebant alia : iterum consului magnificentiam vestram : tu autem præcepisti, dicens : Ejice, ejice hæc a te, o sacerdos, ne faciat scandalum hæc causa. Iterum tradidi eis duo ex his, duo autem alia remanserunt mecum. Tu autem quid nunc me calumniaris, et me furti arguis cum hæc causa non ad furtum, sed ad custodiam debeat deputari ?

19. « Ad hæc rex : Si hoc depositum penes te habebatur ad custodiendum, cur solvisti unum ex his, et limbum aureis contextum filis in partes de-

secasti, et dedisti per viros, qui me regno dejicerent? Prætextatus episcopus respondit : Jam dixi tibi superius, quia munera eorum acceperam : ideoque cum non haberem quod de præsenti darem, hinc præsumpsi, et eis vicissitudinem munerum tribui : proprium mihi esse videbatur, quod filio meo Moroveo erat, quem de lavacro regenerationis excepi. Videns autem rex Chilpericus, quod eum his calumniis superare nequiret, attonitus valde ac conscientia confusus discessit a nobis : vocavitque quosdam de adulatoribus suis, et ait : Victum me verbis episcopi fateor, et vera esse quæ dicit, scio : quid nunc faciam, ut reginæ de eo voluntas adimpleatur? et ait : Ite, et accedentes ad eum dicite, quasi consilium ex vobismetipsis dantes : Nosti quod sit rex Chilpericus pius atque compunctus, et cito flectatur ad misericordiam : humiliare sub eo, et dicito ab eo objecta a te perpetrata fuisse : tunc nos prostrati omnes coram pedibus ejus, dari tibi veniam impetramus. His seductus Prætextatus episcopus pollicitus est se ita facturum ». Hactenus secunda Actio Synodi. Sequitur rursus tertia et ultima :

20. « Mane autem facto, convenimus ad consuetum locum : adveniensque et rex, ait ad episcopum : Si munera pro muneribus his hominibus es largitus, cur sacramenta postulasti, ut fidem Moroveo servarent? Respondit episcopus : Petii, fateor, amicitias eorum haberi cum eo : et non solum hominem, sed si fas fuisset, Angelum de cælo evocassem, qui esset adjutor ejus : filius enim mihi erat (ut sæpe dixi) spiritualis ex lavacro. Cumque hæc altercatio altius tolleretur, Prætextatus episcopus prostratus solo, ait : Peccavi in cælum et coram te, o rex misericordissime : ego sum homicida nefandus, ego te interficere volui, et filium tuum in sotio tuo erigere. Hæc eo dicente, prosternitur rex coram pedibus sacerdotum, dicens : Audite, o piissimi sacerdotes, reum crimen execrabile confitentem. Cumque nos flentes regem elevassemus a solo, jussit eum Basilica egredi. Ipse vero ad metatum discessit, transmittens librum canonum, in quo erat quaternio novus annexus, habens canones quasi Apostolicos, continens hæc : Episcopus in homicidio, adulterio, et perjurio deprehensus, a sacerdotio divellatur.

21. « His ita lectis, cum Prætextatus staret, stupens Bertherammus episcopus ait : Audi, o frater et coepiscope, quia regis gratiam non habes, ideoque nec nostra charitate uti poteris, priusquam regis indulgentiam merearis. His ita gestis, petiit rex, ut aut ei tunica scinderetur, aut centesimus octavus psalmus, qui maledictiones Ischarioticas continet, super caput ejus recitaretur; aut certe judicium contra eum scriberetur, ne in perpetuum communicaret : quibus conditionibus ego restiti, juxta promissum regis, ut nihil extra canones gereretur. Tunc Prætextatus a nostris raptus oculis in custodiam positus est : de qua fugere tentans, nocte gravissime cæsus, in insulam maris, quæ adjacet civitati Constantinæ, in exilium est detrusus ». Hactenus Gregorius de Synodo Parisiensi, et causa Prætextati : qui etsi turpiter nimisque animo fracto calumnias in se latas confessus est; tamen majoribus sumptis animi viribus adversus Fredegundem, alteram Jezabelem, strenue agens, mortem subire non timuit, de qua agemus suo loco inferius. Porro hoc eodem anno artibus Fredegundis Moroveum regis filium fuisse spontanea nece defunctum, id ipso exposcente a Gaileno familiari, ne in manus inimicorum veniret, idem auctor testatur [1]. Quo item anno ejusdem regis filium juniorem Samsonem nomine ex humanis sublatum esse, idem affirmat [2] :

22. *Vinum S. Martini.* — Quid autem hoc eodem anno Turonis apud sancti Martini sepulcrum fieri contigit, ex eodem ipsius civitatis episcopo Gregorio haud erit inutile recitare : « Tunc, inquit [3], Vinnocus Brito in summa abstinentia a Britanniis venit Turonos, Hierosolymam accedere cupiens, nullum aliud vestimentum nisi de pellibus lane privatis habens : quem nos quo facilius teneremus (quia nobis religiosus valde videbatur) presbyterii gratia honoravimus. Ingetrudis autem religiosa consuetudinem habebat aquam de sepulcro sancti Martini colligere. Qua aqua deficiente, rogat vas cum vino ad beati tumulum deportari : transacta autem nocte, id exinde, hoc presbytero præsente; assumi mandavit : Et ad se delato, ait presbytero : Aufer hinc vinum, et unam tantum guttam de aqua benedicta, unde parum superest, funde. Quod cum fecisset (mirum dictu) vasculum, quod semiplenum erat, ad unius guttæ descensum impletum est : idem bis impletum. Quod non ambigitur, et in hoc beati Martini fuisse virtutem ». Ex hujusmodi miraculo longe lateque vulgato, aliisque ejusdem generis accidisse videtur, ut super vinum sancti Martini nomen invocaretur, illudque pariter eo modo sancti viri nomine benedictum, unaque simul mutuæ symbolo charitatis invicem propinatum in honorem ejusdem sancti potarent. Sed quod tum pietas docuit, pravus usus labefactavit, ut ejus invocatione non ex vino miracula, ut olim, sed ebrietates ex luxu soleant provenire.

[1] Greg. Tur. hist. Franc. l. v. c. 18 in fin. — [2] Ibid. c. 22. — [3] Ibid. c. 21.

Anno periodi Græco-Romanæ 6073. — Anno Æræ Hispan. 618. — Jesu Christi 580. — Pelagii II papæ 3. — Tiberii Constantini imp. 7 et 3.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : II *post consulatum Tiberii novi Constantini Aug. solius*, vel modo loquendi a Mario usurpato : *Anno* II *consulatus Tiberii Constantini Aug. Indict.* XIII.

2. *Antiochia terræ motu concussa.* — A num. 1 ad 6. Evagrius lib. 5, cap. 17, refert terræ motum, qui Antiochiæ, et in suburbano Daphnensi extitit, cum *Tiberius* Cæsar annum tertium imperii ageret. Suspicatur Valesius in Notis ad illum Evagrii locum, tertium illum Tiberii annum intelligendum esse de anno III imperii ejus Cæsarei; cum Evagrius hunc terræ motum narret, antequam de *Justini* junioris morte verba fecerit. Quæ conjectura valde verosimilis, eoque pacto Antiochia anno DLXXVII terræ motu concussa videtur.

3. *Meroveus ab Austrasiis non recipitur.* — A num. 6 ad 12. Anno secundo Childeberti II, ut narrat Baronius ex Turonensi lib. 5, cap. 14, *Meroveus* Chilperici regis filius, qui adversus eum rebellarat, et Turonas ad Basilicam sancti Martini confugerat, cum accepisset, exercitum ejusdem *Chilperici* ad eam urbem accedere, et regionem illam devastare, postquam ibi *prope duos menses* resedisset, « fugam iniit, et ad Brunichildem reginam usque pervenit, sed ab Austrasiis non est collectus ». Brunichildis enim, quam *Chilpericus* per legationem requisitus ad Childebertum nuper remiserat, ut in gestis Reg. Franc. cap. 33, et apud Aimoinum lib. 3, cap. 16 legitur, in Austrasia versabatur. Verum annus secundus Childeberti II non cum hoc Christi anno, sed cum anno DLXXVII concurrit.

4. *Controversia de Paschate anni* DLXXVII. — Ad num. 12. Controversiam de die Paschatis anni quingentesimi septuagesimi septimi, Baronius anno DLXVIII, num. 25, ex Sigeberto in Chronico, et hoc anno ex Turonensi lib. 5, cap. 14 recitat, existimans auctores illos de duplici Paschate sermonem habere, et tamen de una et eadem controversia, a nobis anno DLXXIII, num. 4 explicata, verba faciunt, ut dies, de quibus dissidium erat, certum reddunt.

5. *Concilium Parisiense V.* — A num. 13 ad 22. Concilium *Parisiense V anno secundo Childeberti regis*, teste Gregorio lib. 5, cap. 19, celebratum, proindeque anno Christi quingentesimo septuagesimo septimo, idque verno tempore; cum *Gregorius* Synodi hujus narrationem pæne conjungat cum mentione Paschatis, de quo illo anno controversia fuit. Hæc Baronium impulit, ut Synodum illam in hunc annum differret. Huic interfuit *Ragnemodus* episcopus Parisiensis, divi Germani successor, qui ideo anno DLXXV e vivis excesserat. Eo in Concilio accusante rege Chilperico, sancti *Prætextati* episcopi Rothomagensis falso accusati, quod *Meroveo* filio rebelli ejusdem regis favisset, causa discussa est, *Prætextatus* ab Ecclesia pulsus custodiæ traditus, de qua cum fugeret nocte, gravissime cæsus in insulam prope Constantiam est relegatus, subrogato in ejus locum *Melanio*, cujus meminit Turonensis. lib. 7, cap. 19.

6. *S. Martini miraculum.* — Ad num. 22. Miraculum *sancti Martini episcopi* Turonensis, quod Baronius narrat ex Turonensi lib. 5, cap. 22, quod scilicet vinum in vase positum, injecta unica gutta aquæ ex ejus sepulcro colligi solitæ, mirum in modum auctum fuerit, pertinet ad annum Christi quingentesimum septuagesimum octavum. Gregorius enim asserit, illud peractum esse anno tertio Childeberti regis. Ex illo miraculo longe lateque vulgato, aliisque id generis accidisse putat Baronius, ut vinum sancti Martini nomine postea benedictum fuerit.

7. *Gesta a Romanis adversus Persas.* — Theophylactus lib. 3, cap. 17, postquam de superbia Hormisdæ Persarum regis et legatione Tiberii insolenti fastigio aspernata locutus est, ait : « Ubi de arrogantia regis Tiberius comperit, æstate proxima Mauritius contractis iterum copiis Persidem ingressus ex adverso Tigridis castra locat, Romanumque, Theodoricum, et Martinum ad interiora regni divexanda dimittit. Illi florentissimam agrorum copiam, et universam æstatis amœnitatem depopulantes, ac cædibus grassantes, Persarum rebus vastitudinem, pestiferamque cladem invexere. Mauritius sub adventum hyemis Cæsaream Cappadociæ discedit ». Quæ de æstate et hyeme currentis Christi anni intelligenda esse, non tantum innuit Theophylactus, qui ante mortem *Tiberii*, annos tantum

duos postea memorat; sed etiam Menander Protector, pag. 166 et seqq. qui indicare videtur, superiorem annum in colloquiis de pace consumptum fuisse, ac abbas Biclariensis, qui ad annum II Tiberii imp. ait, *Mauritium* magistrum militiæ Orientis institutum, ad repugnandum Persis directum esse.

8. *Alia hoc anno gesta.* — *Eulogius* patriarcha Alexandrinus succedit *Joanni*, ut videre est anno DLXXXI. *Concilium Brennacense*, de quo anno DLXXXIII, ubi et de dyssenteria, quæ hoc anno Gallias afflixit. Filius *Chilperici* regis necatur, et *Austrigilde* regina moritur, ibidem *S. Hermenegildus* a patre vexatus.

PELAGII ANNUS 4. — CHRISTI 581.

1. *Laurentius jun. episcopus Mediolanensis.*— Sequitur annus Christi quingentesimus octogesimus primus, decimæ quartæ Indictionis : quo consultus Pelagius papa scripsit ad Benignum archiepiscopum Epistolam decretalem die decima tertia Augusti de translatione episcoporum, an et quando episcopum e sede in sedem transire deceat : quæ incipit [1] : « Lectis fraternitatis tuæ litteris etc. » An autem et ipsa ex Isidori sit mercibus, tu videto.

2. Hoc eodem anno Laurentius junior post Frontonem creatur episcopus Mediolanensis Ecclesiæ : moxque ad Pelagium papam, ut in communionem Catholicam reciperetur, scripsit libellum (quem cautionem Gregorius papa appellat) quo se aversari schismaticos, et in causa Trium Capitulorum Romanæ inhærere Ecclesiæ profitebatur. Cui quidem libello cum complures nobiles senatores subscripserint, etiam Gregorius, qui postea fuit Romanus Pontifex, dum hoc tempore Urbanam gereret præfecturam, suum apposuit chirographum, ut ipse testatur in Epistola [2] ad Laurentii successorem Constantium. Subscripsere autem senatores, ipseque præfectus Urbis Gregorius tanquam fidejussores Laurentii ipsius Mediolanensis episcopi : ex quo intelligas, cur idem Gregorius ipsum Laurentii libellum fidei nominat cautionem. Cum igitur hæc ipsius Gregorii papæ testificatione adeo manifesta sint, vides quam longe ab historica veritate aberret Joannes diaconus, dum in Vita S. Gregorii papæ tradit, ab eodem Benedicto papa ipsum Gregorium ex monacho, invitum licet et renitentem, creatum fuisse diaconum Cardinalem S. R. E. Ait insuper, quod antequam hoc Benedictus papa aggrederetur, ipsum adhuc monachum Gregorium miserit in Britanniam insulam ad conversionem gentis Anglorum; sed tumultuantibus civibus, ab eodem revocatum, et inter diaconos cooptatum. Hæc quidem Joannes [1] diaconus tradit, sed quam fabulose, tu ex citatis ipsius Gregorii scriptis judex eris.

3. *Gregorii Magni primordia suis quæque temporibus reddita.*— Aggressuri itaque jam nos ordine temporum res mirifice gestas ejusdem S. Gregorii recensere : quoniam continget interdum a Joannis diaconi, qui Vitam ejus scripsit sententia discrepare : ne hoc nimium audax alicui videri possit, cum auctor absque reprehensione hactenus lectus fuerit, hic primum de ipsius auctoris tempore, quo scripsit, paucis agendum putamus. Cum ipse in eadem scriptione meminerit [2] Leonis quarti, Nicolai, atque Hadriani Romanorum Pontificum, inscribatque opus illud ad Joannem Romanum Pontificem ejus nominis octavum ordine, qui sedere cœpit anno Domini octingentesimo septuagesimo secundo; jam liquet post hæc trecentis ferme annis eos libros elaborasse. Ex quibus pariter erroris redarguas Sigibertum, qui non ad Joannem octavum, sed septimum illud affirmat [3] ab ipso opus inscriptum : etenim cum dictorum Pontificum, qui vixerunt post Joannem septimum, auctor ipse in eo meminerit, nulla de his dubitatio reliqua esse potest. Mortuus est autem Joannes papa septimus anno Domini septingentesimo septimo, post quod tempus iidem nominati Pontifices vixisse

[1] Extat tom. II. Conc. — [2] Greg. l. II. Ep. XI.

[1] Joan. diac. in vit. S. Greg. l. I. c. 22. 23. 24. 25. tom. II. Sur. — [2] Joan. diac. ibid. l. IV. c. 86. 93. 94. 97. — [3] Sigib. de Scrip. Eccl. c. 117.

reperiantur Hadrianus, Leo quartus, et Nicolaus. Sic igitur haud quisque prudens in verba auctoris dixerit esse jurandum, qui post annos (ut dixi) ferme trecentos ea de S. Gregorio scriptorum monumentis posteris commendavit : cum alioqui etiamsi eodem tempore cum S. Gregorio ipse vixisset a perspicua veritate refelli, sive ipse, sive alius minime refugere jure possit ; eoque magis, si ex ipsismet Gregorii scriptis auctor redarguendus erit.

4. Acturi igitur de Gregorii papæ primordiis, de genere prius aliqua veluti præludia præmittenda putamus. Scimus ipsius Gregorii [1] testificatione, fuisse ipsi atavum Felicem Romanum Pontificem, non quidem quartum ejus nominis (ut vult Joannes diaconus) cum non Romanus ille, sed Samnita fuerit : Gregorii enim progenitores et antecessores liquet fuisse Romanos. Sed de his superius. Fuisse autem illi patrem nomine Gordianum, matrem vero Silviam appellatam, eosdemque pietatis cultores, omnes æque consentiunt : sed excelluisse Silviam sanctitate, meruisseque inter sanctos adnumerari, Ecclesiasticæ tabulæ fidem faciunt, sicut eadem claritudine illustratæ fuere ejus amitæ Tarsilla atque hujus soror Æmiliana Deo dicatæ virgines, quas sui patris [2] affirmat fuisse sorores, sicut et Gordianam, sed a sanctis sororibus valde degenerem. Quod si adhuc ipsius Gregorii cunabula perscruteris, invenies et nutricem ejus, eamdemque adhuc superstitem tempore ipsius Pontificatus, cujus meminit in Epistola ad Rusticianam patriciam [3]. Institutum vero fuisse optimis moribus, et in domo sancta inter sanctos sanctitudine æque imbutum coaluisse, par est credere; excultumque bonis litteris (quantum illud ferebat sæculum ob diuturna bella eruginatum) certum est : juris quoque fuisse consultissimum, suis postea litteris declaravit [4]. De ipsius eruditione Gregorius Turonensis æqualis ipsius Romani Gregorii hæc habet [5] : « Litteris grammaticis, dialecticis atque rhetoricis ita erat institutus, ut nulli in Urbe ipsa videretur esse secundus ». Porro inter senatores militasse, in eaque forensi militia primos ordines duxisse, præfecturamque urbanam administrasse, ex suis ipsius scriptis postea litteris satis constat.

5. Sed quo tempore id acciderit, ex iisdem ejus scriptis est perscrutandum. Sane quidem diversis verbis ipse sanctus Gregorius testatur, se tunc in eo magistratu fuisse, cum Laurentius adhuc esset Mediolanensis episcopus : id enim ipse habet in Epistola ad ejus successorem Constantium, ubi sunt hæc verba [6] : « Quamvis decessor fraternitatis tuæ Laurentius districtissimam cautionem Sedi Apostolicæ remiserit, in qua viri nobilissimi ex legitimo numero subscripserunt, inter quos ego quoque tunc Urbanam præfecturam gerens pariter subscripsi ».

[1] Greg. dial. l. IV. c. 16. — [2] Greg. homil. XXXVIII. — [3] Greg. l. V. Ep. XLIV. — [4] Greg. l. XI. Ep. LIII. — [5] Greg. Turon. hist. l. X. c. 1. — [6] Greg. l. III. Ep. I.

Cum igitur ejus testificatione satis liqueat, superstite adhuc Laurentio Mediolanensi episcopo, ipsum Gregorium in ea functione fuisse : quærendum modo de tempore ipsius Laurentii episcopatus. Fuit iste (ut diximus) Laurentius junior. Senior enim, ad quem sæpe et de quo plura Ennodius Ticinensis, vixit Symmachi papæ temporibus (ut Conciliorum Acta declarant) ante annos sexaginta; junior vero his Longobardorum temporibus vixit, quem diem obiisse liquet, cum jam ipse Gregorius Romanus Pontifex creatus esset, ageretque in Sede annum tertium : tunc enim de ejus obitu et in ejus locum subrogatione Constantii extant ipsius Gregorii datæ litteræ ad exarchum [1] Italiæ Romanum, necnon aliæ [2] ad Joannem subdiaconum de ejusdem Laurentii obitu, et electione Constantii. Est is annus Domini quingentesimus nonagesimus tertius.

6. Cum igitur constet de anno quo Laurentius defunctus est, appareatque eum sedisse annos duodecim, sedereque cœpisse anno Domini quingentesimo octogesimo primo (ut omnes qui res Ecclesiæ Mediolanensis prosecuti sunt, et ex ejusdem Ecclesiæ monumentis seriem episcoporum texuerunt, affirmant [3]) nihil est ut dici possit a Benedicto papa Gregorium creatum esse diaconum, sive monasticam vitam excoluisse; cum hoc ipso Laurentii tempore adhuc laicum præfecturam Urbanam administrasse pateat. Porro quod eodem hoc anno initium episcopatus Laurentii contigerit, cum Gregorius ipse præfectus Urbis una cum aliis nobilissimis viris subscripsit Laurentii de communione cum Romana Ecclesia scriptæ cautioni, colligi satis potest ex veteri instituto, quod esset in more, ut simul ac quis creatus esset episcopus, fidei professionem mitteret ad Apostolicam Sedem; prout et ab ejus successore Constantio in sua electione factum apparet ex eadem Epistola [4] ad eum data, cum eumdem tradit scripsisse similem cautionem de Trium Capitulorum damnatione, cujus causa tres episcopi ab ejus se communione diviserant. At vero ante Laurentium Fronto, et ante Frontonem Honorius rexit Mediolanensem Ecclesiam, qui et eo quidem tempore fuisse episcopus reperitur (teste Paulo diacono) cum Alboinus invasit Italiam, Indictione tertia, anno Domini quingentesimo septuagesimo; ut appareat ipsum cum successore Frontone usque ad Laurentium implesse decennium.

7. Gregorius autem cum negotiis sæcularibus foris inserviret, intus anhelasse ad solitudinem, ipsemet testatur scribens postea ad sanctum Leandrum episcopum Hispalensem his verbis [5] : « Omne tuis auribus, quod mihi de me displicebat, exposui; quoniam diu longeque conversionis gratiam distuli : et postquam cœlesti sum desiderio afflatus, sæcularem habitum contemnere melius putavi. Aperie-

[1] Greg. l. II. Ep. XXXI. Indit. XI. — [2] Greg. l. II. Ep. XXX. Ind. XI. — [3] Panvi. in Fast. et Galesin. — [4] Greg. l. III. Ep. I. — [5] Greg. in præf. Mor. ad Leandr.

batur mihi tunc de æternitatis amore quod quærerem; sed inolita me consuetudo devinxerat, ne exteriorem cultum mutarem. Cumque adhuc me cogeret animus præsenti mundo quasi specie tenus deservire: cœperunt multa contra me ex ejusdem mundi cura succrescere, ut in eo jam non specie, sed (quod est gravius) mente retineret. Quæ tandem cuncta sollicite fugiens, portam monasterii petii, et relictis quæ mundi sunt (ut frustra tunc credidi) ex hujusmodi naufragio nudus evasi ». Hæc de se ipse usque ad ingressum in monasterium. Quod igitur ipse adhuc sæcularis specie tenus (ut ait) sic reipubl. ministrabat, ut tamen animo Deo intrinsecus militaret; utique ea illa putamus fuisse tempora, quibus ipse Gregorius in erigendis in Sicilia monasteriis totus erat, post quæ et aliud erexit Romæ in Clivo Scauri. De his autem, usque ad munus diaconatus susceptum, Gregorius Turonensis hujus temporis inspector et scriptor ista habet[1]: « Hic de senatoribus primis, ab adolescentia devotus Deo, ex rebus propriis sex in Sicilia monasteria congregavit, septimum vero intra Urbis muros instituit: quibus tantam delegans terrarum copiam, quanta ad victum quotidianum præbendum sufficeret, reliqua venumdedit cum omni præsidio domus, ac pauperibus erogavit. Et qui ante serico contextu ac gemmis micantibus solitus erat per Urbem procedere trabeatus, nunc vili contectus vestitu ad altaris Dominici ministerium consecratur, septimusque levita in adjutorium papæ adsciscitur. Tantaque ei abstinentia in cibis, vigilantia in orationibus, strenuitas in jejuniis erat, ut infirmato stomacho vix consistere posset ». Hæc Turonensis Gregorius de Gregorii Romani primordiis.

8. Sed et in eo etiam redarguendus est Joannes diaconus, dum ait ipsum Gregorium Vitam excoluisse monasticam primo sub Hilarione abbate, inde vero sub Maximiano. Nam ipse Gregorius his diversa ponit, dum ait[2]: « Vitæ venerabilis Valentius, vel Valentio, sive Valentinus, qui post in hac Romana Urbe mihi (sicut nosti) meoque monasterio præfuit, prius in Valeria provincia suum in monasterium rexit, etc. » Qui igitur haud diu permissus est degere in monasterio, sed inde evulsus in diaconum ipse Gregorius est assumptus, haud alium abbatem post Valentium habuisse institutorem putamus. Nam quod ad Maximianum spectat, licet ipse Gregorius[3] testetur eum eidem suo monasterio præfuisse, non tamen addit et sibi, sicut de Valentio dixerat. Post Maximianum vero præfuit eidem ipsius monasterio Pretiosus, cujus idem Gregorius[4] meminit: inde autem Probus, adhuc vivente Gregorio, qui de eo in Constituto[5] ad ipsum dato mentionem habet: monasteriumque illud titulo sanctorum Andreæ Apostoli, atque Luciæ, seu potius Lucæ, cujus reliquias, sicut et Andreæ acceperat Constantinopoli, nominatum fuisse, publica intexta Constituto Acta reserant. Quo exstructo, in ipsum cum est ingressus monasterium, contigisse sanctam Romulam virginem ex hac vita migrare, idem affirmat[1].

9. Porro instituto ab ipso in Urbe eodem sancti Andreæ monasterio non ex proxime positis Cassinatibus monachis (ut multi putant) quibus Longobardos fugientibus apud Lateranensem Basilicam datum fuerat monasterium, sed ex provincia Valeria monasterio sancti Equitii, in quo vigebant monastica instituta, petitum primum abbatem apparet: idque non ex ipsius Gregorii loco citato tantum, sed et alio ejusdem, dum sancti Equitii post obitum edita miracula recenset; dumque ex relatione ejusdem Valentii, sive Valentini sui abbatis, quæ narrat, se accepisse testatur, ubi ait[2]: « Silere non debeo, quod de hoc viro abbate quondam meo reverendissimo Valentio cognovi, etc. » Suum enim illum abbatem dum iterum appellat, haud alium ab eo de quo dictum est, fuisse cognosce. Porro nullum aliud celebre eo tempore in provincia Valeria monasterium fuisse reperitur, nisi sancti Equitii, ex quo primus petendus esset abbas monasterii ab ipso in Urbe erecti, a quo et habitum ipse Gregorius monasticæ conversionis accepit, et ab eo monachorum institutus est regulis.

10. Videant hinc ergo, quo jure nonnulli tradant, fuisse Gregorium institutionis sancti Benedicti professorem, cum sanctus Equitius ante sanctum Benedictum in dicta provincia monasterium erexerit, et monachis in eo positis præfuerit: congregaverat jam ille monachos, cum sanctus Benedictus petiit eremum. Nec est enim, cui magis quam ipsi Gregorio credi possit de se testanti: sed neque est ut quis Valentium hunc, quem sibi præfuisse abbatem fatetur iterum ipse Gregorius, illum existimet fuisse Valentinianum, secundum numeratum post S. Benedictum abbatem, primum vero Lateranensis cœnobii. Nam constat diversum fuisse monasterium sancti Andreæ ab illo Lateranensi, ut ex diversa etiam abbatum serie intelligere potes. Lateranensi enim primum Valentinianus abbas, inde Simplicius, et post eum præfuit Honoratus, ut idem ipse Gregorius[3] docet. In monasterio autem S. Andreæ primo (ut ejusdem Gregorii testificatione diximus) Valentius sive Valentinus, inde Maximianus, tertio loco Pretiosus, atque postea substitutus est Probus.

11. Qui indigne ferunt, S. Gregorium alterius instituti quam S. Benedicti monachum asseri, eosdem S. Equitii monachos sub eodem patriarcha S. Benedicto redigere laborant, quasi monasterium S. Equitii unum ex eis fuerit duodecim monasteriis, quæ S. Benedictum erexisse, ipse S. Gregorius tradit[4]. Verum an his annuere, vel contradicere idem Gregorius inveniatur, ex ejus verbis exactissime disquiramus. Qui dum agit de duodecim a S. Be-

[1] Greg. Tur. hist. l. x. c. 1. — [2] Greg. dialog. l. iv. c. 21. — [3] Ibid. c. 32. et hom. in Evang. xxxiv. — [4] Greg. dialog. l. iv. c. 55. — [5] Greg. l. ix. Ep. xxii.

[1] Greg. in Evang. homil. xl. et dialog. l. iv. c. 15. — [2] Ibid. dial. l. i. c. 4. prope fin. — [3] Ibid. dialog. l. ii. in princ. — [4] Ibid. c. 3.

nedicto erectis monasterii, ait non in diversa provincia, sed, « illic », inquit, « duodecim monasteria construxit ». Et paulo post [1], de iisdem agens eadem in eodem loco circumquaque fuisse constructa ait. Et sequenti capite [2] : « Ex his autem monasteriis », inquit, « quæ in eodem loco construxerat, tria sursum in rupibus montis erant, etc. » Sicque repetita tertio ejusdem Gregorii testificatione, ubinam eadem essent a S. Benedicto erecta monasteria, unicuique exploratum absque dubitatione redditur : parva enim ea fuisse, ex numero monachorum duodenario in singulis (ut idem ait Gregorius) collocato, possumus intelligere. Hæc autem ex dictis cum perspicua reddita sint : adhuc ista manifestiora redduntur, si de S. Equitii monastica præfectura quæ ab eodem S. Gregorio descripta sunt videamus.

12. Ipse enim superius in secundo Dialogorum [3] libro non unius tantum monasterii, sed multorum S. Equitium fuisse abbatem affirmat. Sunt enim hæc ipsius verba : « Equitius præ suæ magnitudine sanctitatis multorum in ea provincia (Valeria scilicet) monasteriorum pater extitit ». Hæc cum ita sint, quomodo sub S. Benedicto abbate (si temporis ratio ferret) redigendus Equitius est, qui in diversa provincia jam abbas multorum monasteriorum esset, nemini subjectus præterquam summo Pontifici; cum constet duodecim illis monasteriis a S. Benedicto ædificatis (ut idem testatur [4] S. Gregorius) singulis singulos esse præfectos abbates, nec alium quempiam nisi ipsum Benedictum universalem curam omnium habuisse? Sic igitur tot ejusdem S. Gregorii assertionibus (quibus non acquiescere nefas) non est qui negare jure possit, S. Benedicti et S. Equitii diversas inter se atque distinctas fuisse collectiones monachorum; ex S. Equitii vero classe propagatos fuisse S. Gregorii monasterii monachos; ex sancti vero Benedicti, quos diximus, Lateranenses. Vincat veritas, privata facessat affectio. Sed de his modo satis ad explodendam Joannis diaconi sententiam de sancti Gregorii diaconatu sub Benedicto papa, quem contigisse potius sub ejus successore Pelagio juniore, certis assertionibus suo loco dicturi sumus.

13. *Eulogius episcopus Alexandrinus.* — Eodem quoque anno, defuncto Joanne episcopo Alexandrino, cum sedisset annos undecim, in locum ejus suffectus est sanctus Eulogius, qui sedit annis viginti septem. Hæc ex Nicephori Chronico : de eodem Evagrius [5], et alii. Hic ille Eulogius, de quo sæpe in Epistolis suis meminit sanctus Gregorius papa : sed de eo plura inferius pro temporis ratione dicturi sumus. Illuxit Deus tandem, ut Ægypti tenebras ab hæreticis eam invadentibus sedem olim offusas, tanti electi episcopi splendore fugaret, qui cum Orthodoxa fide polleret, sanctæ vitæ quoque meritis coruscaret.

14. *Res Francorum.* — Sed jam res Francorum, quæ ad Ecclesiasticam spectant historiam, prosequamur. Languescerent plane his temporibus Annales inopia, nisi ex rebus Francicis suppeditaretur annis ferme singulis argumentum. Hoc igitur anno, qui Childeberti filii Sigeberti regis numeratur tertius, Guntheramni vero regis ipsius patrui decimus septimus, inquit Gregorius Turonensis : « Dacco nobilis dux insidiis Dracoleni ducis captus, cum occidendus esset, vocato presbytero, ab eodem pœnitentiam petiit, qua accepta, interfectus est ». Vigebat in Ecclesia pius usus, ut absque peccatorum remissione a Deo per sacerdotem accepta, nemo ex hac vita migraret. At homicida ipse est passus quod fecit : superbus enim, et arrogans a Guntheramno Bosone, invocato nomine Domini et virtute S. Martini, occisus est. Rem gestam narrat Gregorius [1], qui de eodem Guntheramno iterum ope S. Martini a naufragio liberato hæc ait [2] : « Quodam die dum Guntheramnus Boso contra vicum Ambianensem Ligerim fluvium transmearet, ac irruentibus tenebris, mundum nox horribilis retineret : subito adversante vento nautæ turbantur in pelago, separatisque navibus quæ pontem illum sustinebant, et aqua usque ad summum repletis, descendunt cuncti usque ad cingulum cum ipsis navibus in profundum, nequaquam tamen navibus subductis a pedibus. Exterritisque omnibus, Boso non rauce vociferans, B. Martini auxilium implorabat, et ut eis ad liberandum festinus occurreret, precabatur, dicens fidenter suis : Nolite timere : scio enim quod dextera sancti viri ad auxilium porrigendum maxime in necessitatibus sit parata. Hæc eo dicente, directis ab eo navibus, mutatoque vento contrario in secundum, nullo pereunte pervenit ad littus, ubi tam præsens occurrit beati confessoris suffragium, ut etiam argentum quod rapiente fluvio perdiderant, denuo fluvio in littus restituente, reciperent ». Hæc de Bosone Gregorius. Ad eumdem Bosonem extat Venantii Fortunati carmen [3], quod incipit :

Sic tegat omnipotens radiantia culmina regis,
Atque ejus causas arma superna regant.

Et inferius illud cum ipsi bene precatur his versibus :

Sic placido regi summus pius auctor ab alto,
Qui dedit ante Petro, porrigat ipse manum.

Exauditum fuisse vidisti.

[1] Greg. l. II. c. 4. — [2] Greg. dialog. l. II. c. 5. — [3] Ibid. c. 3. in fin. — [4] Greg. dial. l. I. c. 4. — [5] Evag. l. V. c. 16,

[1] Greg. Turon. hist. l. V. c. 25. — [2] Greg. Turon. mirac. S. Martini l. II. c. 17. — [3] Fortun. carm. l. VII.

Anno periodi Græco-Romanæ 6074. — Olymp. 340. — Anno Æræ Hispan. 619. — Jesu Christi 581. — Pelagii II papæ 4. — Tiberii Constantini imp. 8 et 4.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : III *post consulatum Tiberii novi Constantini Aug. solius* II, vel : *anno* III *consulatus Tiberii Constantini Aug. Indict.* XIV.

2. *Epistola Pelagio II afficta.* — Ad num. 1. Epistola ad *Benignum archiepiscopum de episcoporum translatione,* afficta Pelagio II papæ, certo est ex variis locis Athanasii, Zozimi, Celestini, Leonis, Socratis, Ennodii, ac Concilii X Toletani, et horridam ubique barbariem exhibet, ut jam a viris doctis demonstratum.

3. *D. Gregorius præfecturam Urbanam ante novennium gessit.* — A num. 2 ad 13. Sanctus *Gregorius*, qui postea Pontifex Romanus renuntiatus est, anno quingentesimo septuagesimo tertio Urbanam præfecturam jam gerebat, eodem aut circiter anno monachum induit, et ante annum DLXXXII Constantinopolim a *Pelagio II* apocrisiarius missus est; quæ tria hic nobis adversus Baronii sententiam probanda. Tempus præfecturæ Urbanæ *Gregorii* pendet ex initio episcopatus *Laurentii* in Ecclesia Mediolanensi; nam ii qui urbium antistites consecrabantur, in Synodi quintæ Decreta jurabant, ac fidei datæ chirographum ad Apostolicam Sedem transmittebant, ut scribit idem Gregorius lib. 3, Epist. II ad Constantium ejusdem Laurentii successorem : « Et quidem, inquit, si quid de Tribus Capitulis in quocumque vel verbo, vel scripto nominatum est, bene fraternitas tua reminiscitur, quamvis decessor fraternitatis tuæ Laurentius districtissimam cautionem Sedi Apostolicæ remiserit, in qua viri nobilissimi ex legitimo numero subscripserunt; inter quos ego quoque tunc Urbanam præturam gerens pariter subscripsi ». Initium autem Pontificatus Laurentii hactenus in tenebris sepultum, tandem nos docuit vetus Catalogus episcoporum Ecclesiæ Mediolanensis, servatus Ms. in Bibliotheca Ambrosiana, quem nuper Mabillonius in tomo I Musæi Italici, part. II, pag. 109, et eodem fere tempore Papebrocius in Exegesi *de episcopis Mediolanensibus* præfixa tomo VII Sanctorum mensis Maii, in lucem emisere. In eo legitur : « Laurentius sedit annos XIX, menses VII, obiit XII kalendas Septemb. sepultus est in Genua ad sanctum Syrum. Vixit annis LXXXV ». Porro libro 2 Registri sancti Gregorii Epistola XXVI scripta est *Magno Ecclesiæ Mediolanensis Presbytero*, qua hortatur eum, ut non obstante excommunicatione, a Laurentio *quondam* episcopo ei innocenti inflicta, officium suum secure peragat, ac admoneat « Clerum et populum, ut ad eligendum nullatenus dissentiant sacerdotem, ne si aliter actum fuerit, in diversis studiis damnum Ecclesiasticis rebus adveniat ». Data ea Epistola *mense Martio*, *Indictione undecima ;* anno scilicet DXCIII. Cum vero *Laurentius*, cujus in ea mentio, die XXI Augusti mortuus fuerit, obitus ejus contigit mense Augusti anni quingentesimi nonagesimi secundi, a quo per annos XIX et menses VII retrocedendo, pervenitur ad mensem Januarium anni DLXXIII. Hinc consequens est *Laurentium* cautionem ad *Joannem papam* transmisisse, qua Tria se Capitula damnare jurejurando affirmabat, an. DLXXIII. Eodem anno *Gregorium* præfecturam Urbanam gessisse, eidemque cautioni subscripsisse, quod ipsemet in laudata ad Constantium Epistola, data *Indictione* XII, testatur.

4. *D. Gregorius per plures annos monachus vixit.* — Non multo post jusjurandum illud Laurentii sanctus *Gregorius* sæculo renuntiavit, et monachum induit. Etenim, ut animadverterunt Bollandus ad diem XII mensis Martii in Commentario prævio ad Vitam sancti Gregorii Magni, Em. card. Norisius in Dissert. de Synodo V, cap. 9, paragr. 3, et Mabillonius tom. II Veterum Analect. in dissert. de Monastica vita Gregorii papæ I, Gregorius plures annos in monasterio S. Andreæ, a se in Urbe condito, commoratus est ante susceptum diaconatus gradum, et legationem Constantinopolitanam. Ipsemet lib. 3. Dialog. cap. 33, de Eleuthero abbate dicit : « Diu mecum est in hac Urbe in meo monasterio conversatus ». Quare diu sanctus Gregorius in monasterio vixit. Certe plures ei commorationis annos in monasterio tribuere necesse est; cum in eo duobus minimum abbatibus paruerit, *Valentio* scilicet, ex lib. 4 Dialog. cap. 21, et *Maximiano,* qui tum, cum Gregorius apocrisiarius dictus est, sancti Andreæ monasterii pater erat, ex lib. 3, cap. 36. Deinde *Merulus* monachus, quem Gregorii in cœnobio socium ac discipulum fuisse, scribit Joan-

nes Diaconus in lib. 1 de Vita Gregorii cap. 10, ante annos quatuordecim, quam Gregorius Dialogos scriberet, e vivis abierat, teste Gregorio in lib. 4 Dialog. cap. 47. Certum est autem Gregorium Dialogos elucubrasse anno DXCIII; quare ante annum DLXXIX Gregorius jam vitam monasticam profitebatur.

5. *Ante aliquot annos apocrisarius Constantinopolim missus.* — Post aliquot annos a suscepto monachatu, *Gregorius* diaconus factus, ut ad *Tiberium* Augustum apocrisiarius mitteretur; diaconi enim eo munere, juxta antiquam consuetudinem, fungebantur, teste eodem Gregorio lib. 11, Epist. XLV, ad Phocam Augustum. Se eo consilio et diaconum et apocrisiarium ad Tiberium electum fuisse ipse Gregorius in Præfatione ad libros Moralium Leandro Hispalensi episcopo inscriptos affirmat. « Eo quoque tempore, quo ad ministerium altaris accessi, hoc de me, ignorante me, actum est, ut sacri ordinis pondus acciperem, quatenus in terreno palatio licentius excubarem ». Non convenit tamen inter auctores, a quo Romano Pontifice *Gregorius* Constantinopolim directus fuerit, Joanne diacono in Vita ejus lib. 1, cap. 3, asserente *Benedictum* eum Ecclesiastici ordinis officio sublimasse, et auctore anonymo, sed synchrono alterius Vitæ sancti Gregorii, a Bollando loco citato publicato, eamdem electionem *Pelagio II* tribuente. Sed cum *Tiberius* Justino juniori mense Octobri anni DLXXVIII in imperio successerit, ea legatio Gregorio injuncta initio imperii Tiberii a *Pelagio II* initio sui Pontificatus. Certe cardinalis Norisius laudatus observat, *Gregorium* Tiberio imperante, apocrisiarium Sedis Apostolicæ apud eum egisse, quo tempore cum *Eutychio* patriarcha Constantinop. de palpabilis carnis resurrectione coram imperatore litigavit. Rem ipsemet Gregorius describit lib. 19 Moral. cap. 29. « Tunc itaque », inquit Gregorius, « de hac re in longa contentione perducti, gravissima a nobis cœpimus simulatione resilire; cum piæ memoriæ Tiberius Constantinus imperator secreto me et illum suscipiens, quid inter nos versaretur discordiæ, agnovit ». Cum vero *Eutychius* die sexta Aprilis anni DLXXXII mortuus sit, ea dissensio ad præsentem annum ad minus retrahenda est, ut dici possit *ex longa contentione* inter utrumque simulatio suborta.

6. *Fundamentum opinionis contrariæ evertitur.* — Baronius tamen anno DLXXXIII, num. 13, contendit, quod et hoc anno num. 6 jam affirmarat, præfecturam Urbanam Gregorii in præsentem annum incidere, ideoque et eum brevissimo tempore in monasterio mansisse; cum anno DLXXXIII, num. 11 et seqq. arbitretur, eum ad legationem Constantinopolitanam eo anno missum fuisse. Affirmat Baronius, episcoporum Mediolanensium Indices, *Laurentio* duodecim duntaxat Pontificatus annos tribuere, ac substituere *Constantium* quem anno DXCIII jam Laurentio successisse liquet ex Epistolis divi Gregorii. Quare si detrahas annos duodecim, quibus *Laurentius* Mediolanensem Ecclesiam rexit; habebis annum DLXXXI, quo proinde *Laurentius* pontificatum suscepit, et *Gregorius* tum prætor Urbanus, Laurentii cautioni subscripsit. Indeque infert cardinalis doctissimus, *Gregorium* brevi tempore in monasterio versatum esse. At Mediolanensium Pontificum Indices, quos Baronius viderat, recentiores erant ac parum accurati. Cum itaque ipsemet observarit, in more positum fuisse, ut simul ac quis creatus esset episcopus, fidei professionem mitteret ad Apostolicam Sedem, et nunc constet, *Laurentium* anno DLXXIII episcopum Mediolanensem ordinatum, manifestum est hunc eo anno cautionem seu fidei professionem ad Sedem Apostolicam misisse, eidemque *Gregorium* prætoris Urbani nomine subscripsisse; cumque diu in monasterio vitam duxerit, annoque saltem currenti Constantinopoli cum *Eutychio* episcopo Constantinopol. de Resurrectione disputarit, ejus monachatus brevis esse non potuit, nec prætor jus Romanis hoc anno dixit; cum *Pelagii* legatus in regia Urbe apud *Tiberium* imp. egerit.

7. *Ex invasione sedis Mediolanensis per Frontonem nihil deduci potest adversus nostram sententiam.* — Quia vero invasio Ecclesiæ Mediolanensis per *Frontonem* seu *Frontum*, occasionem aliquibus præbuit existimandi non intelligi quietam possessionem *Laurentii* in sede Mediolanensi, nisi *Frontone* mortuo, ideoque ante mortem ejus *Laurentium* cautionem suam tunc solum misisse, non vero initio Pontificatus sui, juvat hic ostendere ex illa *Frontonis* invasione, nihil colligi posse ad præfecturam Urbanam Gregorii ad præsentem annum differendam; eo magis, quo ante publicatum Catalogum Ambrosianum Mediolanensium episcoporum hæc controversia satis explicari non potuerit, historicis Mediolanensibus, multa ex conjectura, tanquam si vere gesta essent, referentibus. Paulus Diaconus lib. 2, cap. 25, de Alboino primo in Italia Longobardorum rege ait : « Alboin Liguriam introiens, Indictione ingrediente tertia, tertio nonas Septembris, sub temporibus Honorati archiepiscopi, Mediolanum ingressus est. Dehinc universas Liguriæ civitates, præter eas, quæ ad mare sunt, cepit : Honoratus vero episcopus Mediolanum deserens ad Genuensem urbem confugit »; ideoque anno DLXIX, quo kalendis Septemb. Indictio III inchoata. Genuæ mortuus est sanctus *Honoratus*, unde corpus ejus Mediolanum postea translatum, ut liquet ex iis, quæ ex variis Historicis Mediolanensibus refert Bollandus in ejus Vita, ad diem VIII mensis Februarii.

8. *Annus emortualis S. Honorati episc. Mediolanensis.* — Ibi Bollandus mortem sancti *Honorati* consignat anno DLXX, quemadmodum et Papebrocius laudatus. Verum ea mors videtur contigisse anno DLXXII, et *Honoratus* per triennium sedisse, ut quidam historici Mediolanenses habent; cum mense Januario anni insequentis *Laurentius* sedem Mediolanensem consecutus sit, eodemque, ut videtur,

tempore *Frontus* sedem eamdem invaserit (1). In Catalogo enim Ambrosiano post narratam Honorati mortem habetur : « Frontus sedit annos XI, depositus in Genua ad S..... » Genuæ itaque, ubi clerus Mediolanensis agebat, et ubi *Constantius* et *Deusdedit* Laurentii successores electi postea fuere, ut patet ex Epistolis XXX et XXXI Libri 2 Registri Gregoriani, et ex Epistola XXI Libri 9, eodem circiter tempore *Fronto* et *Laurentius* electi sunt, sed *Frontus*, uti sacrilege superordinatus, a Sede Apostolica rejectus est, qui tamen usque ad mortem, ad annum sc. Christi DLXXXIV, si sedit, annos XI sedem retinuisse videtur; cum in Catalogo Ambrosiano dicatur etiam *depositus in Genua,* ubi et *Laurentius* commorabatur; in eodem enim Catalogo ibidem sepultus asseritur. Non potest igitur dici *Laurentium* cautionem suam non nisi mortuo æmulo, Romam transmisisse; cum, ut jam diximus, id de more initio episcopatus fieret, et tanto magis *Laurentius* eo officio defungi debuerit, quo Apostolicæ Sedis favore indigebat. Præterea nullum tempus nec monachatui sancti *Gregorii*, nec ejus legationi superesset, cum ex eadem anno DLXXXIV Romam reversus sit, quod statuit Baronius in Appendice Tomi XII, revocata priori sententia, qua Gregorii reditum cum anno DLXXXVI illigaverat. Post suum Constantinopoli reditum, rursus in monasterii sui portum *Gregorius* confugit, ubi etiam abbatis munus gessit, ut ipse declarat in Constituto pro monachis a Baronio anno DCI, num. 9 edito : « Gregorius episcopus omnibus episcopis. Quam sit necessarium monasteriorum quieti conspicere (forte prospicere, inquit Mabillonius in Veter. Analect. citatis) et de eorum perpetua securitate tractare; anteactum nos officium, quod in regimine cœnobii exhibuimus, informat». Hinc est quod *Pretioso* præposito, quem Baronius num. 8 abbatem perperam vocat, præcipit, qui in *Justum* monachum, proprietatis (ut vocant) reum, agendum sit, ex libri 4 Dial. cap. 55, usus hoc in facto jure et potestate abbatis.

9. *S. Gregorius non fuit Instituti S. Æquitii.* — Quo in monasterio vitæ monasticæ rudimenta didicerit *Gregorius* docet ipse variis in locis, nimirum in monasterio S. Andreæ, quod Romæ construxerat, ut scribit in lib. 4 Dialog. cap. 21. Benedictinam vero eo loci viguisse regulam ostendit Mabillonius in Dissertat. laudata part. 2, ex ipsius scilicet regulæ observatione et auctoritate apud monachos Andreanos; ex Gregorii singulari studio in eamdem regulam, ejusque auctorem; ex ipsiusmet regulæ propagatione per Gregorii discipulos facta in magna Britannia, et ex testimoniis veterum, qui ab annis fere nonagentis *Gregorium* sodalibus Benedictinis adnumerant. Baronius quidem num. 9 et seqq. *Gregorium* non sancti *Benedicti*, sed sancti *Equitii* Institutum amplexum fuisse credidit, et ad id probandum multa congessit. Sed Mabillonius loco citato ad ejus argumenta respondet, ut ibidem videre est.

10. *Ante Gregorium monasteria Æquitiana regulam Benedictinam amplexa sunt.* — Gallonius, qui Baronii sententiam de Gregorii Magni professione Æquitiana propugnavit, credidit *Benedicti* regulam, quoad vixit, latuisse, et a *Simplicio* duntaxat tertio ejus successore divulgatam esse : quam in rem profert versus quosdam, qui in veterrimis regulæ Benedictinæ codicibus præmittuntur, inter quos hi duo leguntur : « Hoc Benedictus pater constituit sacrum volumen, suisque mandavit hæc servanda alumnis. Simplicius Christi minister, magistri latens opus propagavit in omnes». Sed verbis illis nihil aliud significatur, quam regulam Benedictinam, quæ monasteriis non ita multis usque ad *Simplicium*, nota et publicata fuerat, per eum in omnia Italiæ monasteria fuisse transfusam, eoque modo inscriptio interpretanda, ut *Simplicius* Casinensis abbas tertius regulam, quam S. Benedictus *suis alumnis*, hoc est, monasteriis a se erectis, *servandam mandaverat;* in Benedictinis cœnobiis *latentem propagaverit in omnes*, id est, in omnia saltem Italiæ monasteria, ac proinde etiam in Æquitiana, idque longe ante Gregorii monachatum.

11. *Simplicius abbas Instituti Benedictini per Italiam propagator.* — De Simplicio abbate sic loquitur Gregorius initio lib. 2 Dialog. testes producens quatuor, quorum relatu sancti Benedicti gesta rescierat : « Hujus ego, inquit, omnia gesta non didici, sed pauca quæ narro quatuor discipulis illius referentibus agnovi, Constantino scilicet reverentissimo valde viro, qui ei in monasterii regimine successit : Valentiniano quoque, qui annis multis Lateranensi monasterio præfuit : Simplicio qui congregationem illius post eum tertius rexit : Honorato etiam, qui nunc adhuc cellæ ejus, in qua prius conversatus fuerat, præest ». Simplicium tertio loco nominatum, non *S. Benedicti,* sed *Valentiniani* in Lateranensi regimine successorem tertium statuit Baronius, ratus pronomina relativa *illius* et *eum*, ad *Valentinianum* referri. Verum eodem modo intelligendus Gregorii locus de Simplicio, ac de Honorato, qui tunc præerat *cellæ ejus,* nempe sancti Benedicti, qui in Sublacensi cella primum conversatus fuerat. Præterea post *Valentinianum* in Lateranensi monasterio abbas tertius fuit *Theodorus*, ut patet ex Prologo Fausti in Vitam sancti Mauri. Denique Paulus Diaconus ac monachus Casinensis, sancti Benedicti in Casinensi monasterio successores enumerans, *Simplicium*

(1) In statuendo anno emortuali S. Honorati Mediolanensis Pagium sapienter corrigit Cl. Saxius in Notis ad regnum Italiæ Sigonii novæ edit. t. II, col. 18; nam ex fide omnium veterum Catalogorum S. Honoratus biennio tantummodo sacris præfuit. Constat autem ex Vita S. Honorati in Actibus SS. die VIII Februarii, S. Veranum Caballicensem episcopum exceptum fuisse Mediolani ab eodem S. Honorato, quo tempore in Italia omnia pacata et tranquilla erant, adeoque ante Aprilem anni DLXVIII, quo Longobardi e Pannonia moventes venerunt in Italiam. Igitur anno DLXX circiter, S. Honoratus vitam cum morte commutavit. MANSI.

hunc in lib. de gestis Langobard. cap. 18, tertio loco statuit. Cum vero *Simplicius* iste vix ad annum DLXX pervenerit, regulæ sancti Benedicti propagatio in omnia Italiæ monasteria ante eum Christi annum facta necessaria consecutione dicenda est, inquit Mabillonius, apud quem cætera Baronii dubia soluta lector videre poterit.

12. *Moritur Joannes episc. Alexandrinus.* — Ad num. 13. In Tabulis Theophanis *Eulogii* episcopi Alexandrini *Joannis* successoris annus primus jungitur cum anno Incarnat. secundum Alex. DLXXII, kalendis Septemb. anni Dionysiani DLXXIX inchoato. Quare cum tam in iisdem Tabulis, quam in Chronico Nicephori anni XI *Joanni* tribuantur, isque sedere cœperit anno DLXIX, *Eulogius* anno DLXXX sedem Alexandrinam iniit. Bollandus quidem, ut videre est ad diem XXIII Januarii, in Commentario prævio ad Vitam sancti Joannis episcopi Alexandrini Eleemosynarii dicti, initium *Eulogii* retrahit ad an. circiter DLXXVI, sed manifesto errore, ut in Eulogii obitu monstrabimus.

13. *Dracolenus insidiis occisus.* — Ad num. 14. Gregorius Turonensis lib. 5, cap. 25, refert, *Dacconem*, qui relicto *Chilperico* rege huc illucque vagabatur, dolo captum fuisse, et vinctum ad Chilpericum deductum, dato prius ei a *Dracoleno* sacramento, quod vitam illius a rege obtineret, sed postea cum rege *Dracolenum* egisse, ut *Dacco* interimeretur, ac Dracolenum haud diu post jure per insidias occisum esse. Sed cum Turonensis consignet hæc *anno* III Childeberti regis, gesta sunt anno Christi DLXXVIII.

14. *Gesta inter Romanos et Persas.* — Theophylactus lib. 3, cap. 17, narratis iis, quæ anno superiori a Mauritio exercitus Romani duce adversus Persas acta sunt, ait : « Æstate sequenti in Orientem rursus, et ad Carcesium (erat oppidum ad conconfluentes Chaboræ, seu Aboræ fluvii in Euphratem, descriptum ab Evagrio lib. 5, cap. 9) Romanorum oppidum toto cum exercitu advenit ». Inde per Arabiæ solitudinem in Persidem proficisci maturavit. Eum *Alamundurus* Nomadum Barbarorum dux comitatur, quem regi Persarum de Romanorum adventu indicasse perhibent. « Tum rex ad urbem Callinicum (Persarum oppidum in Euphratis ripa in Osrhoena regione positum) molem belli transtulerat », et Adormaanem ducem creaverat. Sed postquam Alamundurus Mauritii consilia evertit, in nihilum recidit adversus Persas expeditio; « Mauritius enim cum delectis cohortibus ad oppidum Callinicum properavit, ubi collatis signis res Romana longe superior fuit. Quo circa Persis fugientibus, hostium impetus conquievit ». Loquitur de hoc prœlio Evagrius lib. 5, cap. 20, aitque : « Adaarmanes ingenti clade accepta, et multis suorum amissis, contensissime fugit : idque tametsi Alamundarus Saracenorum rex prodidisset, nec Euphratem amnem trajicere, et Mauritio adversus Saracenos, qui in hostium acie erant, suppetias ferre voluisset ».

15. *Sirmium ab Avaris occupatum.* — Hoc vel superiori anno *Sirmium* post longam obsidionem *Abaris* a Romanis deditum, jubente Tiberio imperatore, qui « potius esse duxit, urbis deditionem facere quam civium multitudinem in captivitatem et servitutem una cum urbis amissione adduci sinere », inquit Menander Protector pag. 175, qui addit, exegisse etiam Chaganum Avarum trium præteritorum annorum aurum, quod illi solvere solebant Romani, ut armis abstineret : « Erant vero pecuniæ, quæ pro pace uno quoque anno pendebantur, ad mille octuaginta nummi aurei ». Jam idem auctor pag. 114 et seqq. narraverat Chagani legationem ad Justinum juniorem, qua petebat Sirmium sibi tradi, *quia ab ipso Gepidarum res essent eversæ*, anno nempe DLI, ut jam vidimus ; *Sirmium* autem Gepidæ obtinuerant. Annum rei gestæ indicat abbas Biclariensis ad annum III Tiberii imp. ubi ait : « Abares a finibus Thraciæ pelluntur, et partes Græciæ atque Pannoniæ occupant » : *Sirmium* enim, quod nunc paucis constat incolis, Pannoniæ celeberrimum oppidum fuit. Erravit itaque Evagrius, qui lib. 5, cap. 12 refert, *Sirmium* a Barbaris occupatum, antequam Tiberius Cæsar nuncuparetur. Quod magis constabit ex dicendis anno DLXXXIII, hoc fœdus Romanis probrosissimum fuisse, et multarum postea calamitatum colophonem, asserit Theophylactus lib. 1, cap. 3.

16. *Longobardi Neapolim obsident.* — Mabillonius tomo II Vet. Analect. pag. 11, refert ex Codice Ms. Bibliothecæ Sangermanensis clausulam seu subscriptionem, subjectam Collectaneo, quod ex libris sancti Augustini Eugipius presbyter et abbas Lucullanensis defloravit. Ex ea discimus, Longobardos currenti anno civitatem Neapolitanam obsedisse : qui enim illud Collectaneum exscripsit, dicit, se id fecisse jussu *Reducis* episcopi, qui illud Ecclesiæ Neapolitanæ obtulit : « Et eo jubente, ego Petrus notarius sanctæ Ecclesiæ Catholicæ Neapolitanæ, ut potui, emendavi sub die iduum Decembrium, imperatore Domino nostro Tiberio Constantinopolis Agusti, anno septimo, post consulatum ejusdem Agusti anno tertio, Indictione quinta decima, obsidentibus Langobardis Neapolitanam civitatem ». Arbitratur Mabillonius, hos characteres in annum DLXXXII convenire. Verum Indictio XV kalendis Septembris hujus anni Christi cœpta eam clausulam præsenti anno die XIII mensis Decemb. scriptam esse, et Petrum notarium in numerandis postconsulatibus modo loquendi Victoriano usum esse, certo nos edocet. Ex ea multa magni momenti deduco : primum, *Tiberium* anno DLXXIV, renuntiatum fuisse Cæsarem, idque post diem decimum tertium mensis Decembris ; alioquin currenti anno, non septimum, sed octavum imperii Cæsarei Tiberiani annum eo die Petrus notarius numerasset. Secundum, *Tiberii* consulatum in an. Christi DLXXIX competere. Tertium, Theophylactum lib. 3, cap. 11, recte scripsisse *Tiberii* cooptationem mense Decembri peractam esse, non *Indictione* IX, ut per

librarii errorem apud Theophylactum legitur, sed *Indictione* VIII. Quartum, *obsidionem Neapolitanam* a Langobardis factam hoc anno contigisse. Denique in serie Neapolitanorum antistitum collocandum esse *Reducem*, non inter Stephanum et Pomponium, ut perperam Ughellus in tomo VI Italiæ sacræ, sed inter *Vincentium* et *Demetrium*, ut recte Mabillonius observavit.

17. *Finis Chronici Marii Aventicensis episcop.* — *Marius* episcopus Ecclesiæ Aventicæ, qui Concilio Matisconensi secundo, anno DLXXXV habito, subscriptus legitur, hoc anno Chronicon suum absolvit, quod post Baronii mortem Petrus Franciscus Chiffletius publicavit, observavitque eum in Æduis nobili genere natum, in Aventicensi, seu Lausanensi episcopatu annos viginti et menses octo exegisse, et *pridie kalendas Januarias* nomen ejus sacris Fastis adscriptum esse. Is cum stante Burgundiæ regno vixerit, in persequendis Burgundionum rebus accuratior fuit, sed in iis quæ ætate sua gesta sunt, non raro in Chronologiam peccat, ut identidem observavi. Ejus Chronicon ab anno, quo suum Prosper terminavit, initium sumit.

Pax inter *Francorum* reges sancita, de qua anno DLXXXIV, ubi et de morte *SS. Ferreoli*, *Eparchi*, et *Domnoli*.

PELAGII ANNUS 5. — CHRISTI 582.

1. *Justinus allocutus Tiberium, moritur, qui solus imperat, Sophiæ et Justiniani insidiis elusis, liberalis erga pauperes.* — Quingentesimo octogesimo secundo Redemptoris anno, Indictionis decimæ quintæ, Justinus imper. post annos in imperio sexdecim, mensesque novem cum dimidio exactos ex hac vita recedit mense Augusto, ut testatur Evagrius; Tiberiusque solus imperat, tenuitque annos quatuor. Quid autem proxime obiturus Justinus imp. ad Tiberium conversus dixerit, astante senatu et Eutychio patriarcha, a Cedreno atque Miscella [1] recitatur his verbis :

2. « Ecce Deus qui bene facit tibi, hunc habitum dedit tibi, non ego. Honora illum ut tu quoque honoreris ab illo. Honora matrem tuam (Sophiam Augustam intelligens) quæ aliquando domina tua fuit. Nosti quod primum servus ejus fueris, nunc autem filius. Non gratuleris in sanguinibus, nec communices homicidio, nec malum pro malo reddas, ne in malo inimicitiæ similis mihi efficiaris. Ego enim ut homo culpavi : etenim culpabilis factus sum, et recepi secundum peccata mea ; sed causam habeo cum his qui hoc mihi fecerunt, ante tribunal Christi. Ne elevet te habitus quemadmodum me. Sic attende omnibus sicut tibi. Scito quis fueris, et quis modo existas. Ne superbias, et non peccabis. Nosti quis fuerim, et quis factus sim, extiterim et existam. Omnes isti filii tui sunt et servi. Scis quod pro visceribus meis honoraverim te. Hos tu cum videas omnes, quæ Reipublicæ sunt vides. Exercitus curam geras : molles et imprudentes ne præficias ; neque eo tibi persuadeant, quod priores te tales imperatores fuisse dicent. Hæc tibi præcipio, meoque edoctus malo, hortor ut iis stes. Qui habent substantias, fruantur eis : his vero qui non habent, dona. Et facta oratione a patriarcha, cum dixissent omnes, Amen : cecidit Cæsar ad pedes imperatoris, et dixit ei : Si vis, sum : si non vis, non vivam. Et imperator : Deus, ait, qui fecit cælum et terram, ipse omnia, quæ dicere oblitus sum, in cor tuum mittat. Porro dum hæc prosequeretur imperator, replebat lacrymis totum collegium ». Hæc ibi : eadem fere cuncta Cedrenus, ex quo et aliqua emendanda sunt; qui et hæc his addit : « Cæterum morbo ingravescente , haud multo post vitam conclusit. Corpus vero in Heroo Justiniani depositum est, in arca Proconnesia, juxtaque Sophia uxor ejus ». At hæc postea. Quod spectat ad Justini mores, hæc item in Miscella : « Hic Justinus in initio imperii sui bonus fuit, post in omnem avaritiam incidit, contemptor pauperum, senatorum spoliator : cui tanta cupiditatis fuit rabies, ut arcas juberet ferreas fieri , in quibus quæcumque rapiebat. auri talenta congregaret ». Porro ipsum etiam in hæresim Pelagianam dilapsum tradit Gregorius; quod tamen minime receptum esse videtur.

3. De coronatione Tiberii Augusti hæc idem

[1] Misc. l. XVI.

Gregorius Turonensis [1] : « Cum eum secundum consuetudinem loci ad spectaculum Circi præstolaretur populus processurum, parare ei cogitans pro parte Justiniani insidias, qui tunc nepos Justini habebatur : ille per loca sancta processit : completaque oratione, vocato ad se urbis papa cum consulibus ac præfectis, palatium est ingressus. Dehinc indutus purpura, diademate coronatus, throno imperiali impositus, cum immensis laudibus imperium confirmavit. Factionarii quoque opperientes ad Circum, cum cognovissent quæ facta fuerant, pudore confusi, sine effectu regressi sunt, nihil homini qui in Deo spem posuerat, adversari valentes. Transactis autem paucis diebus, adveniens Justinianus, pedibus se projecit imperatoris, quindecim ei centenaria deferens ob meritum gratiæ : quem ille secundum patientiæ suæ ritum colligens, in palatium jussit assistere.

4. At quid post hæc? Subdit auctor : « Sophia vero immemor promissionis, quam quondam in Tiberium habuerat, insidias ei tentavit intendere. Procedente autem eo ad villam, ut juxta ritum imperialem triginta diebus jucundaretur ad vindemiam : vocato clam Justiniano Sophia, voluit eum erigere in imperium. Quo comperto, Tiberius cursu veloci ad Constantinopolitanam regreditur urbem, apprehensamque Augustam omnibus thesauris spoliavit, solum ei victus quotidiani alimentum relinquens. Segregatisque pueris ejus ab ea, alios posuit de fidelibus suis : mandans prorsus, ut nullus de anterioribus ad eam haberet accessum. Justinianum vero objurgatum tanto in posterum amore dilexit, ut filio ejus filiam suam promitteret, rursumque filio suo filiam ejus expeteret; sed res non est sortita effectum. Exercitus ejus Persas debellavit, victorque regressus, tantam molem prædæ detulit, ut crederetur cupiditati humanæ posse sufficere : viginti elephanti capti ad imperatorem deducti sunt ». Hæc Gregorius : eadem et Paulus diaconus [2]; quæ et in Miscella [3] leguntur. Sed eos puto errare in his quæ scribunt de victoria Justiniani ducis contra Persas obtenta, quæ (ut vidimus ex Evagrio) facta sunt, cum Tiberius, vivente adhuc Justino, ante tres annos regnare cœpisset. Cæterum eo defuncto, Justinianum ducem honore fuisse spoliatum, scribit Evagrius [4], eo quod non tam feliciter atque antea contra Barbaros depugnasset; inque ejus locum subrogatum tradit Mauritium, qui et genus et nomen traxerat ab antiqua Roma, licet Arabisso Cappadociæ civitate oriundus esset; de quo paulo inferius plura sumus dicturi.

5. Sed manifestemus causam, cur Sophia Augusta Tiberium post viri obitum aversata est : primumque audiamus quæ de ea Zonaras ita habet [5] : « Tiberius ab Eutychio patriarcha coronatus, uxorem quoque suam Anastasiam Augustam salutavit, quæ duas ei filias peperit Charitonem et Constantinam. Sophia vero Justini vidua, relicta aula, in regiam sibi cognominem migravit, regio comitatu ei a Tiberio tanquam matri attributo ». Hæc Zonaras. Subdit his Cedrenus, indignatam nonnihil Sophiam fuisse nova manifestatione Anastasiæ conjugis : nam cum ignorasset illam fuisse Tiberio uxorem, quo post obitum ei nuberet, virum fuerat cohortata, ut Tiberium Cæsarem diceret. Addit insuper de Tiberio hæc verba : « Huic in somnis Angelus prædixit nomine sanctæ Trinitatis, tyrannos, ipso imperante, imperium non invasuros ». Hæc ille. Missos autem a diversis regionibus legatos ad Tiberium, et inter alios Chilpericum Francorum regem id officii præstitisse, Gregorius narrat [1] : et quæ ab eodem dona acceperint reddenda Chilperico, idem recenset.

6. His addimus quæ idem Gregorius Turonensis de thesauro a Tiberio invento sic scribit [2] : « Cum Tiberius multa de thesauris, quos Justinus aggregavit, pauperibus erogaret, et Augusta illa eum frequentius increparet, quod rempublicam redegisset in paupertatem, diceretque : Quod ego multis annis congregavi, tu infra parvum tempus prodige dispergis. Aiebat ille : Non deerit fisco nostro : tantum pauperes eleemosynam accipiant, et captivi redimantur. Hic est enim magnus thesaurus, dicente Domino : Thesaurizate vobis thesauros in cælo, ubi neque ærugo, neque tinea corrumpit, et ubi fures non effodiunt, nec furantur. Ergo de quo Deus dedit, congregemus per pauperes in cælo, ut Dominus nobis augere dignetur in sæcula. Et qui (ut diximus) Tiberius magnus et verus Christianus erat, dum hilari distributione pauperibus opem præstat, magis ac magis Dominus ei subministrat. Nam deambulans per palatium, vidit in pavimento domus tabulam marmoream, in qua crux Dominica erat sculpta; et ait : Cruce tua, Domine frontem nostram munimus et pectora, et ecce crucem sub pedibus conculcamus. Et dicto citius jussit eam auferri : defossaque tabula atque erecta, inveniunt subtus et aliam hoc signum habentem; nuntiantesque jussit auferri : qua amota reperiunt et tertiam, jussuque ejus et hæc aufertur : qua ablata, inveniunt magnum thesaurum habentem supra mille auri centenaria, sublatumque aurum pauperibus adhuc abundantius (ut consueverat) subministrat, nec Dominus aliquid deficere permittebat pro bona voluntate sua.

7. « Quid ei Dominus in posterum transmiserit, non omittam. Narses ille dux Italiæ, cum in quadam civitate domum magnam haberet, in Italiam (Italia) cum multis thesauris egressus ad supra memoratam urbem advenit : ibique in domo sua occultam cisternam magnam fodit, in qua multa millia centenariorum auri argentique reposuit, ibique interfectis consciis, uni tantummodo seni per juramentum condita commendavit. Defuncto-

[1] Greg. hist. Franc. l. v. c. 50. — [2] Paulus diac. de gest. Longob. l. III. c. 6. — [3] Hist. Miscel. l. XVII. — [4] Evag. l. v. c. 19. — [5] Zonar. Annal. p. 3.

[1] Greg. hist. l. VI. 2. — [2] Ibid. l. v. c. 19.

que Narsete, hæc sub terra latebant. Cumque supradictus senex hujus eleemosynas assidue cerneret; pergit ad eum, dicens: Si, inquit, mihi aliquid prodest, magnam rem tibi, Cæsar, edicam. Cui ille: Dic, ait, quod volueris: proderit enim tibi, si quiddam nobis profuturum sciens narraveris. Thesaurum, inquit, Narsetis reconditum habeo; quod in extremo vitæ positus celare non possum. Tunc Tiberius Cæsar gavisus, mittit usque ad locum pueros suos. Præcedente vero sene, hi sequuntur attoniti; pervenientesque ad cisternam, deopertamque ingrediuntur: in qua tantum aurum argentumque reperiunt, ut per multos dies vix evacuaretur a portantibus. Ex hoc ille amplius hilari erogatione dispensavit egenis». Hactenus Gregorius Turonensis: eademque de his duobus ingentibus thesauris inventis historia Miscella [1], Paulus diaconus [2], et alii recentiores. Miramur tamen historiam ore Latinorum tantopere decantatam, nullum (quod invenerim) ex Græcis auctoribus habere adstipulatorem. Sed de his consule quæ superius, cum de obitu Narsetis actum est, dicta sunt.

8. *Pelagii papæ Epistola ad episcopos.* — Quod ad res Pontificias spectat, data reperitur a Pelagio papa Epistola ad omnes episcopos, præcipue ad Campaniæ atque totius Italiæ sacerdotes. Quod enim bello vigente Longobardorum, quo universa flagrabat Italia, cultus episcopis deferri solitus nonnihil diminutus esse videretur, ex quo quamplurima mala manarent, nempe ut qui minime suos revererentur antistites, contemnentes personas, nequaquam parcerent bonis Ecclesiasticis, persuasi nimirum bellorum tempore silere jura: hinc Pelagius papa hoc ipso anno kalendis Decembris decretalem dedit Epistolam de accusationibus ac judiciis episcoporum. Evenire enim frequenter solet, ut cum episcopi bona Ecclesiarum a laicis usurpata repetere atque ad usum pristinum vindicare student, in se illorum linguas provocent, qui ne quod abstulerunt reddant, criminosis primum omnium episcopos accusationibus impetunt: quæ omnia Pelagius ea edita Constitutione correxit. Incipit vero Epistola: « Sollicitudinem omnium Ecclesiarum juxta Apostolum circumferentes, etc. »

9. *Synodi Cabilonensis et Matisconensis in Gallia.* — Hoc item anno, qui quartus Childeberti regis, decimus vero octavus Guntheramni habetur, celebrata est prima Synodus Cabilonensis in causa Sagittarii et Salonii episcoporum, ut Gregorius Turonensis testatur his verbis [3]: « Anno quoque quarto Childeberti regis, qui fuit decimus octavus Guntheramni et Chilperici regum, apud Cabilonium civitatem Synodus facta est ex jussu principis Guntheramni: discussisque diversis causis, contra Salonium et Sagittarium episcopos iteratur vetus judicium, objiciunturque eis crimina; et non solum de adulteriis, verum etiam de homicidiis accusantur. Sed hæc per pœnitentiam purgari censentes episcopi, illud est additum, ut constituerentur rei majestatis, et patriæ proditores. Qua de causa ab episcopatu disjecti, in Basilicam B. Marcelli sub custodia detruduntur; ex qua per fugam lapsi, discesserunt per diversa vagantes, donec in civitatibus eorum alii subrogati sunt». Hæc Gregorius.

10. Eodem anno Indictionis itidem decimæ quintæ, kalendis Novembris, evocatione ejusdem Guntheramni Francorum regis, in Gallia celebrata est prima Synodus Matisconensis; ut ejus Acta [1] testantur in fine ejusdem Concilii, licet illic numerus annorum ipsius regis depravatus habeatur, dum coacta dicitur Synodus anno duodecimo dicti regis: nam si (ut illic legitur) decima quinta Indictione eam Synodum celebratam habent ipsius Acta, non duodecimo, sed decimo octavo habitam esse, dicere oportet. Nec est quod quis eam revocet ad præcedentis Indictionis periodi itidem decimam quintam Indictionem; nam illis temporibus Nicetius præerat Ecclesiæ Lugdunensi, hoc autem tempore et Indictione regebat eam Ecclesiam Priscus, qui eidem Synodo subscriptus reperitur. Ado Viennensis hujus Synodi cum meminit, hæc ait [2]: « Post Philippum Evantius vir sanctus episcopus Viennæ levatus est. Hic cum sancto Prisco, et Artemio Senonico, et Remigio Bituricensi, et cum aliis sanctis episcopis viginti capitula Ecclesiastica perfecte roboravit, quibus consensit (consedit) quoque Syagrius Eduensis episcopus, vir summæ sanctitatis ». Hæc Ado. Syagrius autem iste, cujus meminit, haud pridem creatus fuit episcopus Eduensis, cujus ordinationi interfuisse sanctum Germanum episcopum Parisiensem, auctor est Fortunatus in ipsius Vita.

11. Quod vero ad ejusdem Synodi canones spectat: cum viginti in Concilio sancitos canones Ado testetur, nonnisi decem et novem reperiuntur, iidemque omnes ad morum emendationem, Ecclesiasticamque disciplinam spectantes, complures vero ad Judæorum petulantiam coercendam. Inter alia illud etiam caverunt Patres, ne ad sæculare forum episcoporum causæ traherentur. Sed et cum vetuerunt [3] ne clerici sæculari habitu incederent, vel armati; ad pravum illum usum, qui factione dictorum episcoporum Salonii et Sagittarii irrepserat, respectum habuisse Patres videntur. Actum [4] ibidem de Quadragesima dicta S. Martini ante Natalem Domini trium dierum in hebdomada jejuniis observanda: quo tempore canones publice recitari mandarunt. Sed accipe verba ejusmodi Ecclesiasticæ sanctionis:

12. « Ut a feria sancti Martini usque ad Natalem Domini, secunda, quarta, et sexta sabbati jejunetur, et sacrificia quadragesimali debeant ordine celebrari. In quibus diebus canones legendos esse speciali definitione sancimus, ut nullus se fateatur

[1] Miscel. l. XVII. — [2] Paul. diac. de Gest. Longob. l. III. c. 5. 6. — [3] Greg. Tur. hist. Franc. l. V. c. 27.

[1] Conc. Matisc. tom. II. Concil. — [2] Ado in Chronic. — [3] Ead. Syn. can. V. — [4] Ibid. can. IX.

per ignorantiam deliquisse ». Hæc Patres. Fuisse autem in Galliis hujusmodi jejunia primum instituta a sancto Perpetuo Turonensi episcopo, Gregorius ejusdem Ecclesiæ antistes docet, ubi inter alia jejunia[1] : « A depositione, inquit, S. Martini usque ad Natalem Domini terna in septimana jejunia ». Fluxit inde, ut nonnulli fidelium ipsum integrum tempus adventus, quod Natalem Domini diem præcedit, jejunio continuato transigerent. At de Synodo hactenus: jam ad sequentis anni res gestas transeamus.

[1] Greg. Tur. hist. l. x. c. 31.

Anno periodi Græco-Romanæ 6075. — Anno Æræ Hispan. 620. — Jesu Christi 582. — Pelagii II papæ 5. — Mauritii imp. 1.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : IV *post consulatum Tiberii novi Constantini Aug. solius* III, vel secundum alios, *anno* IV *consulatus Tiberii Constantini Aug. Indict.* XV.

2. *Justini imp. obitus.* — A num. 1 ad 8. Quæ hic Baronius habet de *Justini* morte, et *Tiberio* ejus successore, contigere anno quingentesimo septuagesimo octavo, quo Justini mortem consignavimus. Fabulam vero de *Narsetis* thesauro Tiberii tempore invento, confutavimus anno DLXVIII, num. 7.

3. *Epistola Pelagii II commentitia.* — Ad num. 8. Epistola Pelagii II. quæ dicitur data *episcopis per Campaniæ et Italiæ provincias militantibus,* farrago est ex variis sententiis Prosperi, Hilari, Acacii, Ennodii, Conciliorumque Romani sub Symmacho, Toletani VIII et Lateranensis sub Martino I, ut jam a viris doctis demonstratum.

4. *Synodus Cabilonensis.* — Ad num. 9. Synodus *Cabilonensis* anno quingentesimo septuagesimo nono celebrata, ut accurate Marius in Chronico ad Indictionem XII notavit. Nam Gregorius Turonensis lib. 5, cap. 27, ait : « Anno quarto Childeberti, qui fuit decimus octavus Guntchramni et Chilperici regum, apud Cabillonum civitatem Synodus acta est, ex jussu principis Guntchramni, etc », ideoque anno DLXXIX, in quem annus IV Childeberti, et XVIII Guntramni ac Chilperici incidunt. Eo in Concilio *Salonius* Ebredunensis , et *Sagittarius* Vapincensis episcopi dignitate dejecti sunt, *quod essent rei majestatis et patriæ proditores.*

5. *Synodus Matisconensis.* — Ad num. 10 et seqq. Synodus *Matisconensis*, cui *Priscus* episcopus Lugdunensis præfuit, in quibusdam exemplaribus dicitur habita anno Guntramni regis XXI, in aliis anno XXII, in editione Veneta anno XVIII. In quibusdam libris legitur Indictio XV cum mense Novembri conjuncta, in aliis omittitur. Quare ea hoc circiter anno celebrata, in eaque conditi canones XIX, quibus subscripsere episcopi XXI ex variis provinciis. Inter illos sanctitate conspicui sunt *Syagrius* Augustodunensis , *Aunacharius* Altisiodorensis , *Priscus* Lugdunensis, *Evantius* Viennensis, *Agricola* Nivernensis, *Artemius* Senonensis, et *Flavius* Cabilonensis.

6. *Moritur S. Eutychius patriarcha Constantinop.* — Usque ad hunc annum vixit *Tiberius Constantinus Augustus*, cujus mortem recitat Baronius anno DLXXXVI, a num. 10 ad 24. Eam præcessit quatuor mensibus obitus sancti *Eutychii* patriarchæ Constantinop. de quo ibidem agit Baronius a num. 1 ad 10, sed quia fasti Orientales nec ordinari nec intelligi possunt, nisi imperatorum initia suis annis reddantur, hic nobis de utriusque obitu agendum. Sanctus itaque *Eutychius* patriarcha Constantinopolitanus die sexta Aprilis hujus Christi anni, qua Græci ejus festum celebrant, ad Deum migravit. Theophanes enim anno Incarnat. secundum Alex. DLXXIV, kalendis Septembr. superioris Christi anni inchoato, scribit : « Hoc anno, die sexta Aprilis, Indictione XV, Eutychius patriarcha diem ultimam obiit : et post dies sex Joannes magnæ Ecclesiæ diaconus, qui Jejunator dictus, consecratus est », die scilicet duodecima Aprilis, in quam hoc anno Dominica incidebat.

7. *Annus ejus emortualis certo argumento probatus.* — Idem demonstratur ex charactere Paschali ab Eustathio in ejus Vita cap. 10 memorato : ubi enim asseruit , sanctum præsulem festo die Paschatis sacra mysteria in Ecclesia celebrasse, et vespertinas etiam ibidem preces solvisse : statim addit : « Reversus deinde in episcopium, in lectulo suo decubuit, vehementique febri circa mediam noctem correptus est, atque ita mansit dies septem orationibus continuis incumbens. Porro cum totam hebdomadam ægrotasset sanctus, usque ad septimam horam Dominicæ secundo-primæ post Paschæ (con-

veniebat enim, ut septima hora perageret, ea quæ sunt quietæ obdormitioni propria) post benedictionem cunctis datam, circa nonam aut decimam horam in manus Domini commendavit spiritum suum, etc. » Hoc anno Pascha incidit in diem xxix Martii, quo die decumbens vir sanctus septem dies ægrotavit, nocteque sequenti benedictionem adstantibus dedit, et jam illucescente die sexta Aprilis ad Deum migravit, non quidem Dominica in Albis, ut quidam perperam interpretantur, sed feria secunda jam illucescente, quæ hoc Christi anno in diem vi Aprilis conveniebat. Nocteque itaque Dominicæ in Albis benedictionem suis dedit *Eutychius*, et post medium ejusdem noctis animam Deo reddidit. Eustathius Dominicam in Albis *Secundo-primam* appellans ad Judæos alludit, cum de sabbato Secundo-primo loquuntur, ut exposui tomo primo hujus Criticæ anno xxx, quia scilicet Dominicæ in Albis secunda Dominica est respectu Dominicæ Paschalis, sed prima in ordine ad Dominicas Paschales subsequentes. Vita hujus sancti ab Eustathio presbytero domestico ejus familiari diligenter scripta, et in Actis SS. Bollandianis ad diem vi mensis Aprilis recitata.

8. *Tiberius imp. eodem, quo Eutychius anno demortuus.* — Ex anno emortuali sancti *Eutychii* pendet annus mortis *Tiberii* Augusti. *Eustathius* enim in hujus sancti Vita, capit. 9 asserit, sanctum præsulem cursum suum consummasse, postquam a reditu suo, et in cathedram Paschalem restitutione, transactis quatuor annis et sex mensibus, annos universim vixisset septuaginta, et capite sequenti affirmat, cum paulo ante mortem *Tiberio* Augusto mortem prænuntiasse : « Quam prædictionem, inquit, comprobavit eventus; nam Christi amantissimus imperator quatuor post menses e vivis abiit ». A die autem tertia Octob. an. DLXXVII, quo Eutychius in sedem restitutus, ad diem vi Aprilis hujus anni, quo certissimi temporum characteres eum obiisse demonstrant, anni quatuor et menses sex intercurrunt, ac præterea dies tres, quos Eustathius negligit, et a die vi Aprilis currentis anni ad diem xiv mensis Augusti *Tiberii* emortualem intercurrunt menses quatuor ac dies octo, quos Eustathius numero rotundo utrobique locutus, prætermisit. Sicuti igitur *Eutychium* hoc anno; ita et *Tiberium* demortuum esse, certissimum. Cointius in Annal. Ecclesiast. Franc. aliique recentiores historici, qui *Justini junioris* mortem in an. DLXXIX, *Tiberii* vero obitum et Mauritii ejus successoris initium in annum sequentem distulere, ordinem temporum in aliis passim turbare, et antiquos scriptores ubi suæ Chronologiæ adversantur, corrumpere, dum emendare voluere, coacti sunt.

9. *Annus mortis Tiberii imp. magis confirmatur.* — Præter Eustathium auctorem coævum, auctor Chronici Alexandrini anno post consulatum Tiberii III, et Indictione xv, hoc anno scribit de Tiberio : « Hoc quarto imperii ejusdem anno æger Tiberius Cæsar, quinto Augusti, xv Indictionis præsentis creatus est Cæsar Mauritius Tiberius, et xiii Augusti coronatus Augustus; data illi in uxorem a Tiberio novo Constantino filia Constantina. xiv Augusti moritur Tiberius novus Constantinus in Processo Hebdomi, impositoque ejus funere in navi defertur Constantinopolim, posteroque die exequiis celebratis corpus in æde SS. Apostolorum deponitur. Deinde imperavit Mauritius annos xx ». Præterea subscriptio sacræ Pragmaticæ Tiberii, qua paulo ante mortem Justini junioris decessoris Constitutiones confirmavit, his verbis concepta est : « Data tertio idus Augusti Constantinopoli : imperatoris Domini nostri Tiberii Constantini Augusti anno viii, et post consulatum ejus anno tertio, et nobilissimi Flavii Tiberii Mauritii felicissimi Cæsaris anno primo ». Die itaque undecima Augusti hujus anni jam Mauritius Cæsar erat, recteque auctor Chronici Alexandrini die v ejusdem mensis ea dignitate exornatum fuisse asserit, et præsentem annum tertium esse post consulatum Tiberii, qui ideo anno DLXXIX eum capessierat, secus ac in ejus Chronico librarii errore legitur. Ex qua etiam subscriptione liquet, *Tiberium* mense Decembri anni DLXXIV, creatum esse Cæsarem ; si enim anno DLXXV, ut multi voluere, eum honorem consecutus fuisset, annus currens non octavus, sed septimus tantum imperii Tiberiani esset.

10. *Mauritius Tiberio succedit.* — Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DLXXIV kalendis Septemb. superioris Christi anni inchoato, Chronici Alexandrini auctori plane consentit, aitque Augusti mensis die xiv, Indictione xv, *Tiberium* in tabem incidisse, et letho vicinum *Mauritium* proprium generum, renuntiasse imperatorem, et expirasse, *cum annos tres, menses decem, et dies octo imperasset*, quod de mense et die Cedrenus etiam habet, sicuti et de annis, mensibus et diebus, quibus *Tiberius* imperavit; quod etiam in Zonara legitur, assignato nempe die quinto Octobris anni DLXXVIII, quo *Tiberius* imperium suscepit, Justino decessori, et die xiv Augusti, quo ille obiit, Mauritio ejus successori. Nec Evagrius lib. 5, cap. 23, contrarius est cum doceat, *Tiberium* post Justini jun. obitum imperasse, *annis quatuor*, et Mauritii initium cum præsenti Christi anno alliget, ut anno xii Mauritii, quo Historia Evagriana terminatur, demonstrabimus. Verum quidem est, verba Evagrii de duratione imperii Justini depravata esse ; sed ex iis, quæ de Tiberio et Mauritio scribit, librariorum error certo innotescit. His adde nummum *Tiberii*, qui extat apud Ducangium in libro de Familiis Augustis Byzantinis, in quo legitur : DN TIB CONSTAN PP AVG. Visitur imperator habitu consulari, cum stemmate absque cruce : in Postica, ANNO VIII ejus nempe imperii Cæsarei. Quod si anno DLXXV Cæsar dictus fuisset, ut communis fert sententia, octavum imperii Cæsarei numerare non potuisset; cum mense Decembri eam dignitatem adeptus sit, et currenti anno e vivis excesserit, quod utrumque demonstratum esse existimo. Theophanes ci-

tatus ait, Mauritium *annos quadraginta tres natum* imperare cœpisse. Menander Protector dicit, se Mauritio imperante, Historiam suam scribere decrevisse, quia is litteratis summopere favebat : « posteaquam vero, inquit, Mauritius imperatoriam potestatem susceperat cum sollicitus maxime de populo, tum musarum amator, et poematum atque historiarum avidus auditor, ut qui et magnam partem noctis in iis studiis consumeret et pecuniis uberiora ingenia acueret et excitaret : perlibenter ego etc. » Legendus Theophylactus lib. 1, cap. 1 et seq. ubi Tiberii Augusti Orationem sub ejus excessu habitam refert, ac de ejus et Mauritii virtutibus agit, aitque *postero die ab inaugurato jam Mauritio* Tiberium esse inter homines desiisse. Huc etiam retrahenda, quæ de utroque Baronius loco citato habet.

11. *Mauritius ante adeptum imperium Persas vincit.* — Idem *Mauritius*, qui anno superiori *Adarmaanem* Persarum ducem vicit, præsenti *Tanchosrum* alterum Persarum ducem superavit, ut narrat Theophylactus lib. 3, cap. 18. « Anno sequenti, inquit, Tanchosro Persarum dux ingentes copias Constantinam admovit, quo maximo et forma admodum celebri prœlio concursum est. Ipse dux in prima acie pugnans occubuit, infeliciterque prœbati Barbari Romanis victoriam concesserunt, ac domos refugerunt. Sic ad acceptam cladem etiam dedecus adjunxerunt. Mauritius castellis, quæ munitione egebant, communitis, Byzantium revertitur. Cumque Tiberio Romanorum imperatori communis omnium hujus lucis terminus adesset, Mauritius dux nobile, inclytum et legitimum virtutis suæ præmium, Romanum scilicet imperium adipiscens, inferiorem conditionem exuit ».

12. *Finis regni Suevorum.* — Biclariensis abbas ad annum Mauritii primum, scribit *Mironem* Suevorum regem diem clausisse extremum, *cui Eburicus filius in provincia Gallæciæ in regnum succedit.* Regnavit Miro annos tredecim, ut habet Isidorus in Historia Suevorum, qui de Eburicio, quem *Euboricum* vocat, scribit : « Quem adolescentem Audica, sumpta tyrannide, regno privat, et monachum factum in monasterio damnat. Pro quo non diu dilata est sententia. Nam Leuvigildus Gothorum rex Suevis mox bellum inferens, obtento eodem, regno Audicam dejicit, atque detonsum post regni honorem, presbyterii officio mancipavit ». Biclariensis abbas anno II Mauritii imp. *Eboricum* regno privatum dicit, annoque tertio Mauritii *Leuvigildum* Gothorum regem, *Audicam*, quem *Andecam* appellat, presbyterum factum in exilium misisse; ideoque anno Christi DLXXXV, quo tertius Mauritii imp. annus absolutus est, *Suevorum* regnum desiit, et in Gothos translatum est. Cœperat illud anno Christi quadringentesimo nono, quare accurate tradit Isidorus laudatus, mansisse *centum* LXXVII *annis*, ut habent correctæ editiones, tam Grotii, quam Labbei, non vero, ut editio, quam secutus est Baronius, *annis centum viginti sex* : ab anno enim CDIX ad tertium Mauritii, desinentem scilicet, annumque Christi DLXXXV, anni centum septuaginta septem, et quidem utrinque incompleti, intercurrunt. Legenda verba Isidori apud Baronium anno DLXXXIV, num. 9.

Chilpericus Francorum rex *Judæorum* conversioni incumbit, ut videre est anno DLXXXV.

PELAGII ANNUS 6. — CHRISTI 583.

1. *Mauritius, cujus optima indoles et imperii præsagia patefiunt, Orientis præfecturam a Tiberio accipit, Persas vincit.* — Sequitur annus Christi quingentesimus octogesimus tertius, Indictionis primæ; quo Tiberius imperator, in ordinem redacto Justiniano exercitus duce ob conspirationem initam cum Sophia, Mauritium in bello Persico satis spectatum virum magistrum militum creat, quieti reipublicæ consulturus : cognatione enim Justiniani cum Justino Augusto intercedente, eidem regnandi parta cupido fuit; quæ ubi semel cor humanum invaserit, haud facile quibuscumque remediis ab animo penitus extrahi potest, radicitusque convelli, cum sæpe recisa, uberiori germine, oborta occasione, soleat pullulare. Sed cum tanta hæc nonnisi consulto numine Tiberius sit aggres-

sus, omnia quam felicissimum sortita sunt exitum : etenim bellum civile ipso est ejus ortu compressum, paxque ubique parta, atque cultus religionis viridem retinuit observantiam ; ex quibus factum est, ut ex bello Persico quam plures sint relatæ victoriæ. Utinam sicut florentissimum extitit imperii Tiberii tempus, ita fuisset et diuturnum !

2. Cum igitur (ut ex Evagrio dictum est) Mauritio cum præfectura Orientis bellum adversus Persas a Tiberio imperatore creditum esset ; favente numine adversus eos sæpe bello decernens, divina fultus ope, semper egregias de illis victorias retulit: quæ cum haud facile brevitate perstringi possint (res enim gestas peculiari scriptione cum se scriptis prosecuturum Evagrius spem dederit ; quod ea careamus : nec si præstiterit scimus) ex multis pauca dicemus, quæ idem auctor in Ecclesiastica digessit historia, ubi primum de Mauritii moribus ejusmodi orationem instituit [1] :

3. « Vir erat Mauritius prudens, ingeniosus, in rebus quidem diligens, animo constans et stabilis, ipsa vitæ ratione et moribus compositus, beneque cultus : ventris etiam cupiditates sic coercuit, ut non modo rebus necessariis et facile parabilibus, verum etiam aliis omnibus, quibus vita intemperans se insolenter efferre solet, abstinuerit : vulgus hominum non facile admisit ad colloquium, neque aures cujusque sermonibus patefecit ; quippe qui sciret, alterum contemptum, alterum assentationem parere : raro se adeundi concessit potestatem, eamque nonnisi vehementer oratus largitus est : aures sermoni supervacaneo obturavit, non cera (ut est apud poetam) sed ratione, ut illa pro clavi existeret, quæ eas hominum sermonibus commode tum aperiret, tum clauderet. Inscitiam autem matrem audaciæ, quæ ei vicina et finitima est, sic ab se depulit, ut in temeritate periculum, in cunctatione securitatem esse censeret : quippe fortitudo et prudentia, quæ in ejus animo insidebant, sic ferebantur ad res gerendas, sicut temporum momenta postulabant, habenasque appetitionis ita direxerunt, uti usus rerum requirebat : adeo ut in ea tum remittenda, tum intendenda modus quidam et moderatio conservaretur. Sed de hac re postea accuratius disputabimus. Nam quam egregius quisque sit, et qualem naturam moresque habeat, ex ejus imperio considerandum est : quæ una res hominem solet perspicue, qualis sit, ostendere : quandoquidem cum libera ei sit vivendi potestas, ea quæ sunt in animi domicilio recondita, omnium oculis subjicit ad contemplandum ». Hæc de Mauritii moribus : sed pergit reliqua enarrare, cum ait :

4. « Iste Mauritius cum bellum in exteris regionibus gereret, civitates et arces Persis accommodatissimas cepit, tantamque prædam inde evexit, ut insulas, urbes, agrosque diu ab hominibus desertos captivis, quos abduxerat, compleret ; terramque quæ ante cultura diu caruerat, jam sedulo coli efficeret : atque adeo ex illis hominibus ingentem cogeret exercitum, qui contra alias gentes valide, viriliter, et excelso animo dimicarent ; denique quamque familiam domesticis ministeriis impleret, quoniam captivi quam minimo comparari poterant. Porro autem idem Mauritius cum præstantissimis quibusque Persarum, utpote cum Tamocosrhoe, et Adaarmane, qui copias ingentes ad bellum faciendum ducebant, prœliis decertavit. Verum quo modo, quæso, quove tempore, et qua fortuna res istæ ab eo gestæ sint, vel alii litteris persequantur, vel nos in alio opere separato (præsertim cum in opere quod in manibus est, aliarum rerum explicationem simus polliciti) fortasse exponemus.

5. « Tantum tamen hoc loco dicam, Tamocosrhoen in acie non exercitus Romani fortitudine, sed sola ducis pietate et in Deum fide cecidisse : Adaarmanem autem viribus in prœlio profligatum, ac multis amissis copiis, versum in fugam : idque cum non solum Alemandurus Barbarorum Scenitarum dux Mauritium propterea prodiderat, quod fluvium Euphratem trajicere, et contra Scenitas Barbaros, qui ex adversis partibus militabant, ei subsidio venire noluit (isti enim Scenitæ ab aliis propter equorum velocitatem vinci non possunt, neque sicubi interclusi sint, capi ; sed hostes, dum fuga sit ipsis facienda, longe prævertunt) verum etiam Theodericus dux Scytharum, qui intra teli jactum consistere non audebat, sese cum suis illico fugæ mandavit ». Hæc summatim complexus est Evagrius de prœliis Mauritii adversus Persas, quæ hoc anno cœpta in sequentes sunt propagata : nequaquam enim esse potuit anni unius opus inita adversus Persas tot diversis locis temporibusque certamina ; licet in Miscella [1] omnia referantur anno sequenti, tertio videlicet Tiberii imperatoris : nos autem quæ certis singulorum annorum limitibus distingui non possunt, sub ipsorum ortu, quo narrari sunt cœpta, collegimus. Sed et iis quæ sunt de ejus reditu scripta pariter conjungamus, ex quibus mirificus ipsius Mauritii religionis cultus, quo potissimum vicit hostes, cognoscatur.

6. Gregorius enim presbyter in Actis quæ scripsit S. Theodori Sicæotæ, cujus fuit discipulus, hæc de reditu Mauritii ad imperatorem scribit his verbis [2] : « Eo tempore piæ memoriæ Tiberius imperio potiebatur : qui cum Mauritium sibi a secretis comitem fecisset, misit eum adversus Persas : cumque vicisset illos, in urbem ab imperatore revocatus est. Hic igitur cum per Galatiam iter faceret, auditis quæ de Christi servo S. Theodoro cognomento Sicæota archimandrita dicebantur, ad eum, qui tunc in spelunca quiescebat, cum fratre Petro et sociis accessit : et ad pedes ejus prostratus, orabat, ut pro se Deum precaretur, ut iter suum ad imperatorem fortunaret. Beatus autem vir, cum, ut surgeret, præcepisset, et pro illo Deum obsecra-

[1] Evag. hist. l. v. c. 19. 20.

[1] Misc. hist. an. II. et III. Tib. imp. l. XVII. — [2] Apud Metaph. die XXII. April. Sur. tom. II.

vit; et Deo sibi patefaciente, dixit ei: Fili, si sancti martyris Georgii memor extiteris, haud ita multo post cognosces, qua in gloria imperii collocaberis. Quod cum evenerit, memento ut pauperes alas atque sustentes. Et cum Mauritius hæsitaret, qua in imperii gloria se collocandum fore diceret, seorsum duxit eum, et amotis sociis aperte significavit, ipsum futurum imperatorem. Mauritius igitur cum sociis accepta benedictione, lætus discessit, et Constantinopolim pervenit ». Hactenus de his Gregorius, quæ quando, quove modo impleta sint, dicturi sumus postea suo loco. At de Mauritii imperio longe ante his similia prædicta fuerant ab Eutychio Constantinopolitano episcopo, cum exut ageret in Ponto: quæ ab Eustathio, qui præsens erat, ita describuntur [1]:

7. « Cum ageret vir sanctus in monasterio, in ea rerum perturbatione contigit, ut qui provinciam Ponti incolebant, venirent ad sanctum hunc virum, magnam ex illius sermone utilitatem percepturi. Cumque (ut in colloquiis fit) alii alias provincias laudarent; magnus Dei vir, cum de Arabissenorum civitate mentio fieret, venuste dicebat ad principes, qui inde venerant: Magna est civitas vestra, et de illa merito dici potest: E Nazareth potest aliquid boni esse? Id autem ita prænuntiabat, ut non diceret se id affirmare, ne se sublimem, sed humilem ostenderet ». Hoc quidem verborum involucro clausit mysterium, nempe ex Arabisso futurum qui orbi dominaretur. Sed de patentiori vaticinio, quod hoc anno, biennio videlicet ante Tiberii obitum ab eo prænuntiatum est, hæc subdit idem Eustathius:

8. « Cum autem, inquit, Deo placuisset, ut in suam sedem restitueretur sanctus Eutychius, biennio ante obitum Tiberii imperatoris contigit ut ipse Tiberius in morbum incideret: et invisit eum Dei servus Eutychius, atque convaluit. Per visum enim intellexerat, tunc eum non esse moriturum. Cum igitur multa dicerentur de successore, si quid humanitus ei contigisset: Non morietur, dicebat vir magnus. Et cum diversi nominarentur, beatus nihil respondebat. Sed cum piissimus hic imperator Mauritius nominatus esset: se colligens, ea quæ antea cognoverat atque prædixerat, aperuit: Vere non est alius, inquiens: idque juramento asseruit. Tunc igitur ea quæ Amaseæ dicta fuerant, meminimus ». Hæc Eustathius, quæ hoc anno contigisse demonstrat. Sed et quod in hujusmodi rebus versatur oratio, reliqua quæ ejusdem sunt argumenti his contexamus, ea videlicet, quæ de prodigiis divinitus ostensis ejusdem præsignantibus imperium ab Evagrio sunt enarrata, qui ait [2]:

9. « Signa quoque divinitus ostentata antegressa sunt, quæ Mauritium imperatorem fore præsignificarunt. Nam ad multam noctem ei intra sanctuarium templi sanctæ castissimæ Virginis et Deiparæ Mariæ dedicati (quod quidem ab Antiochenis templum Justiniani nuncupatur) thus incensum offerenti, aulæum sacræ mensæ igne conflagrare visum est, adeo ut ingens admiratio ac stupor illum incesserit, visionemque magnopere extimuerit. Cui adstans Gregorius illius urbis episcopus, dixit: Visionem cœlitus demissam esse, et summum ei splendorem atque eximium portendere. Apparuit præterea versus Orientem reipsa Christus Deus ultionem de hostibus requirens: qua quidem visione imperium Mauritii perspicue demonstratum est. Nam a quo, quæso, nisi ab imperatore, et ab illo homine qui ipsum pie colebat, rem hujusmodi postularet?

10. « Quin etiam mihi de his rebus percontanti, aliæ res sane memorabiles et dignæ historia a parentibus suis narratæ sunt. Nam pater ejus memoravit, se eo tempore quo Mauritius conceptus fuit, in somnio vidisse vitem maximam ex suo cubili pullulascere, et botros fere innumerabiles et maturos ex ea pendere. Mater vero narravit, terram tempore partus sui suave olentem odorem, peregrinum, et alternis vicibus variatum ex se efflasse; ac sæpe larvam, quam Græci ἔμπουσαν vocant, infantem de loco in locum movisse, tanquam illum voraturam, minime autem ei nocere potuisse. Itemque Simeones, qui prope Antiochiam in columna habitavit, vir ad res quascumque prudenter ac studiose exquirendas aptissimus, et omnibus divinis virtutibus eximie ornatus, multa cum verbis tum factis expressit, quæ Mauritium fore imperatorem plane indicarunt ». Hucusque Evagrius. Post hæc vero Tiberius imperator, cum expertus esset Mauritium pium, prudentemque, eumdem sibi generum cooptavit, tradens illi filiam Constantinam in matrimonium. Sed de his satis.

11. *Gregorius ex monacho diaconus cardinalis et legatus Constantinopolim.* — Hoc eodem anno, quo post primum Tiberii imp. a mense Augusti secundus incipit numerari: Pelagius papa, ubi opportunum navigandi tempus advenit, ordinato Gregorio ex monacho diacono, eumdem mittit Constantinopolim apocrisiarium. Quoniam vero quod asseritur id factum a Benedicto papa Pelagii prædecessore testificatione Joannis diaconi, ex ipsius S. Gregorii scriptis confutavimus suo loco superius: cur in hunc ipsum annum potius ordinationem Gregorii et legationem ejus Constantinopolim referamus, ratio lectori reddenda est: qui primum meminisse debet, demonstratum esse, perseverasse Gregorium adhuc laicum licet maxime pium, in functione Urbanæ præfecturæ usque ad annum quingentesimum octogesimum primum, cum creatus est Laurentius Mediolanensis episcopus, prout ex ipsius Gregorii litteris est plenissime declaratum. Quomodo vero nuntium remittens sæculo, factus est in monasterio monachus, et statim inde avulsus a Pelagio papa et diaconus ordinatus, missus est Constantinopolim apocrisiarius ad Tiberium novum imperatorem, hæc apertius insinuanda sunt.

[1] Eust. in Vita S. Eutychii. — [2] Evag. l. v. c. 21.

12. Cum igitur Gregorius monasterium ingressus esset, ne ibi diu permaneret, oborta occasio fecit, qua Pelagius papa bene usus, eum e monasterio invitum ac nolentem abstraxit, ut ipsum videlicet ad recens creatum Tiberium imperatorem mitteret apocrisiarium : sciebat enim tanti viri in rebus gerendis prudentiam, diligentiam, atque dexteritatem, quas omnes animi ejus dotes satis perspectas habuerat in functione Urbanæ præfecturæ; nec ignorabat quanti esset momenti apud imperatorem ad negotia Ecclesiastica obeunda adstare virum nobilitate insignem, virtutibusque conspicuum, qui et peritiam rerum gerendarum calleret, tantæque esset præstantiæ, ut si opus foret adversus hæreticos atque schismaticos non tantum staret intrepidus, sed et Catholicos coerceret, atque in officio contineret, ipsumque imperatorem (si res exigeret) redargueret. Quoniam vero moris erat, nonnisi sanctæ Romanæ Ecclesiæ diaconis cardinalibus ejusmodi munus obeundum fideliter credi; ob id Pelagius addidit, ut ipsum Gregorium, renitentem licet, crearet diaconum cardinalem.

13. Hæc autem omnia a nemine fidelius quam ab ipso Gregorio relata percipias, qui in Præfatione ad S. Leonardum episcopum Hispalensem hæc de se habet, ubi primum de tarda a se facta ad monasterium conversione agit : « Quia enim, inquit, plerumque navem incaute religatam etiam de sinu tutissimo littoris unda excutit, cum tempestas excrescit; repente me sub prætextu Ecclesiastici ordinis in causarum sæcularium pelago reperi : et quietem monasterii, quam habendo non fortiter tenui, quam stricte tenenda fuerit, perdendo cognovi. Nam cum mihi ad percipiendum sacri altaris ministerium obedientiæ virtus opponit, hoc sub Ecclesiæ colore susceptum est, quod si inulte liceat, iterum fugiendo deflectatur ». Et paulo post : « Eo quoque tempore, quo ad ministerium altaris accessi, hoc de me, ignorante me actum est, ut sacri ordinis pondus acciperem; quatenus in terreno palatio licentius excubarem ». Sic itaque vides, tum avulsum a monasterio creatum esse diaconum, cum apocrisiarius Constantinopolim mittendus esset, et non ante. Nam nonnisi diaconis ejusmodi munus credi consuevisse, idem Gregorius in Epistola ad Focam Augustum docet his verbis [1] : « Quod permanere in palatio juxta antiquam consuetudinem Apostolicæ Sedis diaconem vestra serenitas non invenit; non hoc meæ negligentiæ, sed gravissimæ necessitatis fuit. Quia dum ministri omnes hujus nostræ Ecclesiæ contrita asperaque tempora cum formidine declinarent atque refugerent, nulli eorum poterat imponi, ut ad urbem regiam in palatio permansurus accederet ». Subdit vero, se tunc Ecclesiæ defensorem ordinasse diaconum, quem apocrisiarium mitteret Constantinopolim.

14. At quid Gregorius ordinatus jam diaconus, cum profecturus Constantinopolim esset? Illud quidem admiratione dignum præstitit, ut qui non permissus esset in suo monasterio permanere, miro quodam modo ipsum monasterium secum veheret, cum videlicet complures ex eodem ipse inde duceret secum monachos, quo ubicumque locorum esset, sive in diversorio, sive in navi, sive Constantinopoli, iidem nobile redderent monasterium florentissimum monasticis institutis. Id quidem ex eisdem ad Leandrum scriptis in Præfatione ad libros Moralium facile possumus intelligere, ubi ait : « Me scilicet multi ex monasterio fratres mei germana charitate secuti sunt. Quod divina factum dispensatione conspicio, ut eorum exemplo ad orationis placidum littus quasi anchoræ fune restringerer, cum causarum sæcularium incessabili impetu fluctuarem. Ad illorum quippe consortium, velut ad tutissimi portus sinum, post terreni actus volumina fluctusque fugiebam. Et licet illud me ministerium ex monasterio abstractum a pristinæ quietis vita mucrone suæ occupationis exstinxerat; inter eos tamen per studiosæ lectionis alloquium, quotidianæ me aspiratio compunctionis animabat ». Hæc Gregorius de seipso. Inter alios autem monachos secutus est Gregorium Maximianus, qui numeratur ab ipso sui monasterii secundus abbas primus post Valentium. Porro res gestæ ab eodem Gregorio Constantinopoli inferius pro temporis ordine dicentur.

15. *Concilium Brennacense in Gallia, ubi calumniæ in Gregorium Turonensem diluuntur.* — Hoc eodem anno, qui et quintus numeratur Childeberti junioris regis filii Sigeberti, habita est in Gallia Synodus Brennacensis, cujus aliquot apud Gregorium [1] Turonensem episcopum, qui interfuit, monumenta extant : nam celebrata ipsa est in causa ipsius Gregorii, cum reus factus esset, quod in reginam Fredegundem uxorem Chilperici et in Bertherammum Burdegalensem episcopum crimen nefarium composuisset et evulgasset. Res autem ita se habuit. Leudastes præfectus sive comes Turonensis, cum injuste admodum se gessisset, Ecclesiisque damna plurima dedisset, ob idque e præfectura opera Gregorii amotus esset; adversus eum una cum Riculfo Turonensi presbytero conjurans, calumniam ambo simul struunt, accusantes ipsum tradere machinatum Turonensem civitatem Childeberto regi. Quod cum minime crederetur, adjecerunt calumniam aliam, qua rex commoveri facile potuisset : nempe dixisse Gregorium, Fredegundem reginam commisceri solitam cum Berthéramno episcopo Burdegalensi : ejus rei testes esse Platonem archidiaconum, et Gallienum ejusdem Ecclesiæ æque diaconum. Acceperat autem a Leudaste Riculfus de episcopatu Turonensi promissionem, cum Gregorius damnaretur. Qui quasi jam ejus possessor multas interea in Gregorium irrogabat injurias, neque a sputis temperans : qui et accusatorem ad

[1] Greg. l. XI. Ep. XLIII.

[1] Greg. l. V. c. 47. 48. 49.

regem misit ejusdem nominis Riculfum clericum, promisso illi archidiaconatu. Cum vero vincti catenis testes ducerentur ad reginam, quid tunc Gregorius egerit, ab ipso accipe : « Hæc ego, inquit, audiens, dum in domo Ecclesiæ residerem, mœstus turbatusque ingressus oratorium, Davidici carminis sumo librum, ut scilicet apertus aliquem consolationis versiculum daret : in quo ita repertum est : Eduxit eos in spe, et non timuerunt, et inimicos eorum operuit mare ». Interim vero jussus est ipse Gregorius custodiri usque ad futurum conventum episcoporum in villa Brennaco colligendum.

16. Sed quid interea mirandum acciderit, audi. Modestus quidam faber lignarius cum zelo justitiæ redarguisset istæc patrantem, falsoque objicientem Riculfum clericum accusatorem : iste eum auxilio Eunomii comitis retrudi fecit in carcerem, ubi jussu reginæ mandatur subdi tormentis. « Apprehenditur, inquit Gregorius, Modestus, torquetur, flagellatur, et in vincula compactus, custodiæ deputatur. Cumque inter duos custodes carceris et cippo teneretur vinctus, media nocte dormientibus custodibus, orationem fudit ad Dominum, ut dignaretur ejus potentia miserum visitare, et qui innocens illigatus fuerat, visitatione Martini præsulis et Medardi absolveretur. Mox disruptis vinculis, diffracto cippo, sancti Medardi Basilicam, nocte nobis vigilantibus introivit ». Hæc Synodum præcesserunt : quæ satis fuisse poterant ad Gregorii innocentiam contestandam, cujus causa vinctus Modestus divinitus fuerat liberatus.

17. Ubi autem Brennaci Synodus episcoporum eam ob causam collecta est : quid actum sit, Gregorius ita narrat : « Congregati igitur apud Brennacum villam episcopi, in unam domum residere jussi sunt. Deinde, adveniente rege, data omnibus salutatione ac benedictione, resedit. Tunc Bertheramnus Burdegalensis civitatis episcopus, cui hoc cum regina crimen impactum fuit, causam proponit, meque interpellat, dicens a me sibi ac reginæ crimen objectum. Negavi ego in veritate me hæc locutum, et audisse quidem hæc alios, me non excogitasse. Nam extra domum rumor in populo magnus erat dicentium : Cur hæc super sacerdotem Dei objiciuntur? Cur talia rex prosequitur? Numquid potuit episcopus talia dicere vel de servo? Heu, heu, Domine Deus, largire auxilium servo tuo. Rex autem dicebat : Crimen uxoris meæ meum habetur opprobrium. Sic ergo censetis ut super episcopum testes adhibeantur : ecce adsunt. Certe si videtur ut hæc non fiant, sed in fidem episcopi committuntur, dicite : libenter audiam quæ jubetis. Mirati sunt omnes regis prudentiam, vel patientiam simul. Tunc cunctis dicentibus : Non potest persona inferior super sacerdotem cædi (credi) : restitit ad hoc causa, ut dictis missis in tribus altaribus, me de his verbis exuerem sacramento; et licet canonibus essent contraria, pro causa tamen regis impleta sunt.

18. « Sed nec hoc silebo, quod Riguntlis regina condolens doloribus meis, jejunium cum omni domo sua celebravit, quousque puer nuntiaret, me omnia sic implesse, ut fuerant instituta. Igitur regressi sacerdotes ad regem, aiunt : Impleta sunt omnia ab episcopo quæ imperata sunt, o rex. Quid nunc ad te, nisi ut cum Bertheramno accusatore fratris communione priveris? Et ille : Non ego nisi audita narravi. Quærentibus illis, quis hæc dixerit? respondit se hæc a Leudaste audisse. Ille autem secundum infirmitatem vel consilii vel propositionis suæ fugam inierat. Tunc placuit omnibus sacerdotibus, ut sator scandali, infamator reginæ, accusator episcopi ab omnibus arceretur Ecclesiis, eo quod se ab audientia subtraxisset : unde et Epistolam subscriptam aliis episcopis qui non adfuerant transmiserunt, et sic unusquisque ad locum suum regressus est ». Hactenus Acta Synodi Brennacensis.

19. Quid autem factum fuerit adversus Riculfum clericum accusatorem qui aderat, idem sic tradit : « At Riculfus clericus ad interficiendum deputatur, pro cujus vita vix obtinui : tamen de tormentis excusare non potui; nam nulla res, nullum metallum tanta verbera potuerit sustinere, sicut hic miserrimus. Ab hora tertia diei, revinctis post tergum manibus, suspensus ad arborem dependebat : ad horam vero nonam depositus, extensus ad trochleas, cædebatur fustibus, virgis et loris duplicibus, et non ab uno vel duobus, sed quot accedere circa miseros potuissent artus, tot cæsores erant. Cum autem in discrimine esset, tunc aperuit veritatem, et arcana doli publice patefecit. Dicebat enim, ob hoc reginæ crimen objectum, ut ejecta de regno, interfectis fratribus et patre, Clodoveus regnum acciperet, Leudastes ducatum ». Hæc de falso teste. Porro Leudastem instar Cain undique pulsum, undique profugum super terram vagasse tradit.

20. Non prætermittendum, de hac Synodo scripsisse carmen Venantium Fortunatum, quo et cecinit laudes Chilperici, necnon Fredegundis reginæ. Quod enim adversus Fredegundem tanta calumnia sparsa est, et cum ignominia ad judicium usque causa deducta; placuit Fortunato (quem puto eidem Synodo cum Gregorio interfuisse) eam scripto carmine celebrare, atque ejus canere laudes, cujus opprobria fuerant adeo turpiter divulgata. Est vero ejusmodi præfixa inscripto carmini [1] :

« Ad Chilpericum regem, quando Synodus in Brennaco habita est ». Incipit autem :

Ordo sacerdotum, venerandaque culmina Christi,
Quos dedit alma fides religione patres.
Parvulus opto loqui regis præconia celsi :
Sublevet exigui carmina vester amor.

Et post multa habet ista de Fredegunde regina apposite quidem :

[1] Fortun. carm. l. IX.

Conjuge cum propria, quæ regnum moribus ornat
Principis, et culmen participata regit,
Provida consiliis, solers, cauta, utilis aulæ,
Ingenio pollens, munere larga placeus,
Omnibus excellens meritis Fredegundis opima,
Atque serena suo fulget ab ore dies
Regia magnanimis curarum pondera portas,
Te bonitate colens, utilitate juvans.
Qua pariter tecum moderante palatia crescunt,
Cujus et auxilio floret honore domus.
Quærens unde viro duplicentur vota salutis,
Et tibi mercedem de Fredegunde facit :
Quæ meritis propriis effulget gloria regis,
Et regina suo facta corona viro.
Tempore sub longo hæc te fructu prolis honoret,
Surgat et inde nepos, ut renoveris avus.
Ergo Creatori referatur gratia digne,
Et cole, rex, regem qui tibi præbet opem.

Ista et alia Fortunatus ad Chilpericum, et quidem, puto, intuitu charitatis, ut e domo regia manantem ex impudica regina fœtorem veluti plurimo effuso balsamo effugaret.

21. Verum qui regibus dominatur, et solus verax est, nec secundum faciem judicat, adversus Chilpericum et Fredegundem sententiam et quidem durissimam protulit, nulla penitus interposita mora : acciditque nutu Dei, ut idem qui cecinit gloriosa Fortunatus, paulo post lugubri carmine occinuerit luctuosa : quæ S. Salvio, qui eidem Synodo interfuit, quomodo fuerint antea demonstrata, proxime dicturi sumus : modo vero accipe, quæ antea ibidem transacta sunt cum disserente de fide Judæo, et quæ idem habet de Chilperico rege ipsi Gregorio conciliato, et ab ipso benedictionem petente, cum inde recedens esset Parisios rediturus. Cum enim moraretur adhuc apud Chilpericum Gregorius Turonensis (ut ipse testatur) data occasione Judæi nomine Prisci, cum eo de veritate Christianæ fidei contulit : sed in obstinatione ille sua perseverans, nihil profecit : scripsit tamen eam ipse disputationem Gregorius [1], ad cujus finem, ubi agit de rege inde Parisios profecturo, hæc habet : « Ad me, (inquit), conversus postulat ut accepta benedictione discederet : ait enim : Dicam, inquit, tibi, o sacerdos, quod dixit Jacob ad Angelum, qui ei loquebatur : Non dimittam te, nisi benedixeris mihi. Et hæc dicens, aquam manibus porrigi jubet : quibus ablutis, facta oratione, accepto pane, gratias Deo agentes, et ipsi accepimus, et regi porreximus, haustoque mero, vale dicentes discessimus ». Hæc de rege accipiente eulogias ab ipso Gregorio, ut his pacis symbolis ipsi reconciliatum se ostenderet. Sic igitur qui ad regem reus majestatis advenerat, a regia majestate eo modo maximo affectus honore recessit. Sed ad S. Salvii vaticinium redeamus.

22. *Filiorum regis Chilperici funera.* — Quid enim post hæc ibi contigerit memoratu dignum, idem Gregorius narrat his verbis [2] : « Igitur cum, vale post Synodum memoratam regi jam dicto, ad propria redire vellemus : non ante discedere placuit, nisi hunc virum (Salvium episcopum scilicet), libatis osculis, linqueremus. Quem quæsitum in atriis Brennacensis domus reperi. Cui dixi, qua jam eram ad propria rediturus. Tunc remoti paululum, dum hinc inde sermocinaremur, ait mihi : Videsne super hoc tectum quæ ego suspicio? Cui ego : Video enim super tegulum, quod nuper rex poni præcepit. At ille : Aliud, inquit, non adspicis? Cui ego : Nihil aliud, inquam, video (suspicabar enim quod aliquid joculariter loqueretur) et adjeci : Si tu aliquid magis cernis, enarra. At ille ultra trahens suspiria, ait : Video ego evaginatum iræ divinæ gladium super domum hanc dependentem. Verumtamen non fefellit dictio sacerdotem : nam post dies viginti, duo filii regis (quos superius mortuos diximus) obierunt ». Hæc Gregorius : quomodo vero mortui sint, inferius docet.

23. Nam idem Gregorius eodem hoc anno, qui numeratur (ut dictum est) quintus Childeberti junioris, pestem ingentem depastam esse Gallias tradit, qua tacti iidem duo filii regis Chilperici et Fredegundis exstincti sunt. Porro rem gestam ita idem auctor enarrat [1] : « Igitur in his diebus Chilpericus rex graviter ægrotavit. Quo convalescente, filius ejus junior necdum ex aqua et Spiritu sancto renatus ægrotare cœpit : quem in extremis videntes, baptismo abluerunt. Quo parumper melius agente, frater ejus senior nomine Clodobertus ab hoc morbo corripitur. Ipsumque in periculo mortis Fredegundis mater cernens, sero pœnitens ait ad regem : Diu nos male agentes pietas divina sustentat : nam sæpe nos febribus et aliis malis corripuit, et emendatio non successit. Ecce jam perdimus filios : ecce jam nos lacrymæ pauperum, lamenta viduarum, suspiria orphanorum interimunt, nec spes remanet, cui aliquid congregemus. Thesaurizamus, nescientes cui congregemus ea : ecce thesauri remanent possessore vacui, rapinis ac maledictionibus pleni. Numquid non exundabant promptuaria vino? Numquid non horrea abundabant frumento? Numquid non erant thesauri referti auro, argento, lapidibus pretiosis, monilibus, vel reliquis imperialibus ornamentis? Ecce quod pulchrius habebamus, perdimus.

24. « Nunc sic placet, venite, incendamus omnes descriptiones iniquas. Sufficiat fisco nostro, quod suffecit patri regique Clotario. Hæc effata regina, pugnis verberans pectus, jussit libros exhiberi qui de civitatibus suis per Marcum venerant : projectisque in ignem, iterum ad regem conversa : Quid tu, inquit, moraris? Fac quod vides a me fieri, ut etsi dulces natos perdimus, vel pœnam perpetuam evadamus. Tunc rex compunctus corde tradidit omnes libros descriptionum igni, conflagratisque illis, misit qui futuras prohiberet descriptiones. Post hæc infantulus junior, dum nimio labore tabescit, exstinguitur : quem cum maximo dolore ducentes e villa Brennaco Parisios ad Basilicam

[1] Greg. Turon. hist. Franc. l. VI. c. 5. — [2] Greg. l. V. c. 50.

[1] Greg. l. V. c. 34.

S. Dionysii sepeliri mandaverunt. Clodobertum vero componentes in feretro, Suessionas ad Basilicam S. Medardi duxerunt, projicientesque eum ad sanctum sepulcrum vota voverunt pro eo : sed media nocte anhelans jam et tenuis spiritum exhalavit; quem in Basilica sanctorum Crispi et Crispiniani martyrum sepelierunt. Magnus usque huc planctus omni populo fuit : nam viri lugentes mulieresque lugubribus vestimentis indutæ (ut solet in conjugum exsequiis fieri) ita hocfunus sunt prosecutæ. Multa postea Chilpericus rex Ecclesiis, sive Basilicis, vel pauperibus est largitus ». Hæc de funere duorum filiorum regis, et de rege ipso in meliorem frugem mutato Gregorius.

25. Scripsit iisdem regis filiis Epitaphia Venantius Fortunatus, atque primum majori natu filio Clodoberto his versibus[1] :

Flere monet populum crudelia funera regum,
Cum caput orbis humo mœsta sepulcra tegunt.
Hoc igitur tumulo recubans Clodobertus habetur,
Qui tria lustra gerens raptus ab orbe fuit,
De proavo veniens Clodoveo celsa propago,
Clotariique nepos, Chilpericique genus :
Quem de regina sumpsit Fredegunde venusta :
Auxerat et nascens Francica vota puer :
Quem patriæ dum spes adolesceret ampla,
Accelerante die, sors inimica tulit.
Sed cui nulla nocent queruli contagia mundi,
Non fleat ullus amor, quem modo cingit honor.
Nam puer innocuus vivens sine crimine lapsus
Perpetui regni se favet arce frui.

Sed et ejus germano infanti Dagoberto æque Epitaphium elaboravit, ex quo nomen ejus a Gregorio prætermissum edisces, vocatum nempe Dagobertum; sic enim se habet :

Dulce caput populi, Dagoberte perennis amore,
Auxilium patriæ spes puerilis, obis (abis)
Germine regali nascens generosus, et infans,
Ostensus terris, mox quoque rapte polis.
Belligeri veniens Clodovei gente potenti
Egregio proavi germine, honore pari.
Regibus antiquis resplendens nobilis infans,
Chilpericique patris, vel Fredegunde genus.
Te veneranda tamen mox abluit unda lavacri,
Hinc licet abreptum lux tenet alta throno.
Vivis honore ergo, et cum judex venerit orbis,
Surrecturus eris fulgidus, ore nitens.

Ista Venantius, qui (ut diximus), cum paulo ante læta cecinisset, scribere mox coactus est regum funeribus Epitaphia. Sed et tunc etiam ad ipsum regem consolationem de filiorum obitu carmine scripsit, cujus est exordium :

Aspera conditio et sors irrevocabilis horæ,
Quam generi humano tristis origo dedit.

Et inferius alludens ad luctum universi populi, ista subdit :

Talis erit populus, qualem te viderit omnis,
Deque tua facie plebs tua vota metit.

[1] Fortun. l. IX. carm.

Innatum est enim Francis, eisdemque illud peculiare, ut cum præ cæteris gentibus suum diligant regem, sese in regis vultum, mores animi, corporis habitum, atque alia denique omnia (quantum fas est) transformare, similesque reddere cupiant.

26. *Funera Clodovei, impiæ reginæ Austregildis, et Nantini comitis.* — At nec finis hic filiorum Chilperici regis funerum : etenim Fredegundis amatis carens filiis novercali odio in privignum Clodoveum commovetur, quem in suspicionem adductum, quod aliquid in eam moliretur, eumdem detrusum in carcerem ibi gladio feriri præcepit; de ipso illud evulgans, quod seipsum obnoxium culpæ necasset. Rem gestam narrat ipse Gregorius[1]. Erat Clodoveus iste filius Chilperici ex Audovera uxore sua, ex qua pariter Theobertum et Moroveum susceperat. Ipsa autem Audovera velata, quanam arte se Fredegundis conjunxerit Chilperico, ab Adone Viennensi sic accipe : « Absente Chilperico, Fredegundis Audoveram reginam tali fraude decepit, ut filiam quam ex Chilperico habebat Audovera ex sacro fonte ipsa per se, non per aliam susciperet : quod et ipsa seducta quidem fecit. Ac idcirco postmodum a marito suo Chilperico dimissa : sicque Fredegundis in connubium transiit. Audovera vero velata villas et prædia tantum ad sustentationem sui accepit. Episcopus, qui filium baptizavit et matri eum tenere non prohibuit, exilio damnatus est ». Hæc Ado, quibus plenius Fredegundis perfidia innotescat, quam in privignum Clodoveum filium Audoveræ ad postremum Phædræ instar explevit.

27. Sed funeribus regum tristiora reginæ funera conjungamus. Gregorius enim his de obitu filiorum Chilperici narratis, de alia regina Francorum conjuge Guntheramni germani Chilperici hac eadem peste defuncta mox ista funesta subjungit : « His diebus Austregildis Guntheramni principis regina ab hoc morbo consumpta est. Sed priusquam nequam spiritum exhalaret, cernens quod evadere non posset, alta trahens suspiria, voluit lethi sui habere participes, agens ut in exsequiis ejus aliorum funera plangerentur. Fertur enim Herodiano more regem petiisse, dicens : Adhuc spes vivendi fuerat, si non inter iniquorum medicorum manus incidissem : nam potiones ab illis acceptæ mihi vi abstulerunt vitam, et fecerunt me hanc lucem velociter perdere. Et ideo ne mors mea inulta prætereat; quæso, et cum juramenti interpositione conjuro, ut cum ab hac luce discessero, statim ipsi gladio trucidentur; ut sicut ego amplius vivere non queo, ita nec illi post meum obitum glorientur, sed sit unus dolor nostris pariter et eorum amicis. Hæc effata, infelicem animam tradidit. Rex vero peracto ex more justitio, oppressus iniquæ conjugis juramento, implevit præceptum iniquitatis; nam duos medicos, qui ei studium adhibuerant, gladio feriri præcepit ». Hæc Gregorius.

[1] Greg. l. v. c. 39.

28. Eadem quoque lue tactum abreptumque ex hac vita Nantinum comitem Engolismensem, idem subdit : qui cum in sancta loca Deique ministros mala multa patrasset, ultimo ipse elogio, quid pateretur ob scelera perpetrata, testatus est : ait enim Gregorius[1] : « Post paucos menses a supradicto morbo Nantinus comes corripitur. Qui nimia exustus febre, clamavit, dicens : Heu, heu, ab Heraclio antistite exuror : ab illo crucior : ab illo ad judicium vocor. Cognosco facinus : reminiscor injuste injurias me intulisse pontifici : mortem deprecor, ne diutius crucier hoc tormento. Hæc cum maxima in febre clamaret, deficiente robore corporis, infelicem animam fudit, indubia relinquens vestigia hoc ei ad ultionem beati viri venisse : nam exanimum corpus ita nigredinem duxit, ut putares eum prunis superpositum fuisse combustum. Ergo omnes hæc obstupescant, admirentur, et metuant, ne inferant injurias sacerdotibus, quia ultor est Dominus servorum suorum sperantium in se ». Quæ autem adversus Heraclium Burdegalensem episcopum Nantinus egisset, idem Gregorius paulo superius narrat, cum tradit ab eo ob immensa scelera perpetrata ipsum Nantinum fuisse excommunicatum. At de his hactenus : jam vero e Galliis in Galliciam transeamus, Gregoriumque sectemur, qui ait[2] :

29. *Martini episcopi Galliciensis obitus et laudes.* — « Hoc eodem tempore (nempe anno quinto Childeberti junioris, qui hoc Christi anno incipit numerari), et B. Martinus Galliciensis episcopus obiit, magnum populo illi faciente planctum. Nam hic Pannoniæ ortus fuit (sicuti nomen et patriam, ita etiam sanctitatem Martini Turonensis adeptus) et exinde ad visitanda loca sancta in Orientem properans, in tantum se litteris imbuit, ut nulli secundus suis temporibus haberetur : et exinde Galliciam venit, ubi cum beati Martini reliquiæ portarentur, episcopus ordinaretur : in quo sacerdotio impletis plus minus triginta annis, plenus virtutum migravit ad Dominum. Versiculos qui ad ostium sunt a parte meridiana in Basilica S. Martini, ipse composuit ». Hæc Gregorius.

30. Porro quod pertinet ad annos ejus episcopatus : dum numerat triginta circiter annos ejus sedis Gregorius, scias ipsum deducere numerum ab eo tempore quo illatæ sunt santi Martini Turonensis reliquiæ in Galliciam, ut patet ex ejusdem testificatione, dum de eadem a nobis superius recitata translatione agit [3]. Qua ratione dicendum esset, inchoatum ejusdem episcopatum circa annum Domini quingentesimum quinquagesimum tertium, cum alii (ut vidimus) referant ad annum quingentesimum sexagesimum : cui sententiæ magis inhæsimus, quod ex Actis Concilii Bracharensis secundi tum nota Æræ, tum numero annorum Ariamiri regis sibi vindicet auctoritatem. Dies autem, quo tantus vir, cui multum debet Hispania, ex hac vita ad cælum migravit, celebri solemnitate anniversario cultu refulget ad decimum tertium kal. Aprilis.

31. Ad postremum vero quod reperimus ipsius sepulcrum, nefas sit præteriisse eum insalutatum : quamobrem ipsum ex prato Venantii collectis floribus aspergamus versibus illis, inquam, quibus ipse mirifica ejus facta tunc temporis cecinit, cum provinciam illam, absterso Ariano putore, ad Catholicam fidem convertens, grande Deo obtulit sacrificium in odorem suavitatis. Sint igitur ejusmodi vetera monumenta, Epitaphii loco, sanctissimi viri incisa sepulcro. Editum enim ad ipsum adhuc viventem carmen ita incipit [1] :

Lumen Apostolicum cum spargeret una Triados,
Exciperetque novum mundus honore diem.

Pergit dicere de Apostolis ad diversas gentes missis, ac demum ista de duobus Martinis, seniore ac juniore, Turonensi videlicet atque Galliciensi episcopis :

Martini Gallia prisci
Excellente fide luminis arma capit.
Martino servata novo, Gallicia, plaude;
Sortis Apostolicæ vir tuus iste fuit.
Qui virtute Petrum, præbet tibi dogmate Paulum :
Hinc Jacobi tribuens, inde Joannis opem.
Pannoniæ (ut perhibent) veniens e parte Quiritum,
Est magis effectus Gallica vera salus.
In sulcum sterilem vitæ plantaria sevit,
Quo matura seges fertilitate placet.
Eliæ meritis alter redit imber aristis,
Munera roris habens, ne premat arva sitis :
Neu jaceant stupidis arentia jugera sulcis,
Influit irriguo fonte perennis aquæ.

Spectant hæc ad prædicationem Evangelii ; et quod subdit, idipsum insinuat.

Hæresis in ramis fidei plantaria fixit;
Quodque oleaster erat, pinguis oliva viret.
Quæ stetit exilis, viduatis frondibus, arbor
Jam paritura cibum floret honore novo.
Imponenda focis sine quo ficulnea tristis
Præparat ad fructum stercore culta suum.
Palmitis uva tumens avium laceranda rapinis,
Hoc custode bono, non peritura latet (patet).
Rebus Apostolicis ovantes (orantes) vivere monstrat,
Arva ligone movens, falce flagella premens.
Ex agro Domini lappas excidit inertes :
Atque racemus adest, qui fuit ante frutex.
De satione Dei zizania vulsit amara :
Surgit et æqualis lætificata seges.

Ut plane dicendus fuerit Galliciæ restitutor Ecclesiæ. Hinc idem Fortunatus subjicit :

Martino servata novo, Gallicia, plaude :
Sortis Apostolicæ vir tuus iste fuit.
Pastoris studio circum sua septa recurrens,
Ne lupus intret, oves servat amore gregis.
Et portante manu trahit ipsa ad pabula Christi,
Montibus instabilem ne voret error ovem.

[1] Greg. l. v. c. 36. in fin. — [2] Greg. Tur. hist. Franc. l. v. c. 37.
[3] Greg. Turon. mirac. S. Martini l. I. c. 11.

[1] Fortun. carm. l. v.

Cujus vox refluens plebi de fonte salubri,
Ut bibat ore fidem, porrigit ore salem.
Hosti damna quidem, Domino pia vota paravit,
Et commissa sibi dupla talenta refert.

Et de æterno præmio, quod esset a Deo consecuturus, mox addit hæc ipsa :

Vocem Evangelicam spectans operarius almus,
Ut tibi dicatur, servule perge bone :
Quando fidelis enim mihi supra pauca fuisti,
Supra multa nimis constituendus eris.
Ecce tu Domini modo gaudia lætior intra,
Proque labore brevi magna parata tibi.
Auditurus enim vocem, Martine, beatam :
Sed Fortunati sis memor ipse tui.
Quæso, precare, pater, videam tua gaudia tecum.
Sic placeas regi, postulet ante Petrus. Etc.

Commendat eidem sanctam Radegundem adhuc viventem in monasterio Pictaviensi reginam, cum ea quæ præerat eidem Agnete abbatissa, de qua sæpe Gregorius.

32. *Leuvigildus rex Arianus insectatur Catholicos, Hermenegildo ejus filio ad Catholicam fidem converso ab uxore.* — Hoc item anno, teste Gregorio, qui (ut numerat) annus quintus est Childeberti regis dira persecutio in Hispania excitata est a Leuvigildo rege Ariano adversus Catholicos : ait enim [1] : « Magna eo anno in Hispania Christianis persecutio fuit, multique exiliis damnati, facultatibus privati, facie decocti, carceri mancipati, verberibus affecti, ac diversis suppliciis trucidati sunt ». Hæc summatim de persecutione Gregorius. His consentiens S. Isidorus, ubi narravit res ab eodem rege in bello fortiter gestas, ista subjungit [2] : « Sed offuscavit, inquit, error impietatis gloriam tantæ virtutis. Denique perfidiæ furore repletus, in Catholicos persecutione commota, plurimos episcoporum exilio relegavit, et Ecclesiarum reditus et privilegia tulit : multosque terroribus suis in Arianam hæresim et pestilentiam impulit : plerosque sine persecutione illectos auro, rebusque decepit. Ausus quin etiam inter cætera hæresis suæ contagia rebaptizare Catholicos, et non solum ex plebe, sed etiam ex sacerdotalis ordinis dignitate, sicut Vincentium Cæsaraugustanum de episcopo apostatam factum, et tanquam e cælo in inferna projectum ». Hucusque de persecutione Isidorus, brevi quidem compendio quamplurima perstringens, ex quibus magnum plane fuisset implendum volumen.

33. Sed quæ recentior causa persecutionis hujus indicendæ præcesserit, Gregorius ita recenset [3] : « Caput autem (nempe origo) hujus sceleris Goisuintha fuit, quam post Athanagildi regis connubium rex Leuvigildus (Leuvichildus) acceperat. Sed quæ Dei servis notam humilitatis inflixerat, prosequente ultione divina, ipsa quoque omnibus populis est facta notabilis : nam unum oculum nube alba contegens, lumen quod mens non habebat pepulit a palpebris. Erant autem Leuvigildo regi ex alia uxore duo filii (nempe Hermenegildus et Reccaredus), quorum senior Sigeberti, juniori Chilperici regis filiam desponsaverat. Sed Ingundis Sigeberti regis filia cum magno apparatu in Hispanias directa, ab avia Goisuintha cum magno gaudio suscipitur (erat enim Ingundis filia Brunichildis, quæ filia fuit ipsius Goisuinthæ, ut superius ex Fortunato et Gregorio diximus) quam nec passa est in religione Catholica diu commorari, sed ut rebaptizaretur in Ariana hæresi, blandis cœpit sermonibus illicere. Sed illa viriliter reluctans, cœpit dicere : Sufficit satis me ab originali peccato baptismo salutari semel ablutam esse, et sanctam Trinitatem in una æqualitate confessam. Hæc me credere ex toto corde confiteor, neque unquam ab hac fide ibo retrorsum.

34. « Hæc illa audiens, iracundiæ furore succensa, apprehensam per comam capitis puellam in terram collidit, et diu calcibus verberatam ac sanguine cruentatam jussit spoliari, et piscinæ immergi ; sed (ut asserunt multi) nunquam animum suum a fide nostra reflexit. Leuvigildus autem dedit eis, nempe ipsi Ingundi, et viro suo Hermenegildo, unam de civitatibus, in qua residentes regnarent. Ad quam cum abiissent, cœpit Ingundis prædicare viro suo, ut relicta hæresis fallacia, Catholicæ fidei veritatem agnosceret. Quod ille diu refutans, tandem commotus ad ejus prædicationem conversus est ad legem Catholicam, ac dum chrismaretur, Joannes est vocitatus ». Sed tamen nomine, quo cognitus erat ab omnibus, perseveravit dici Hermenegildus. Leandrum quoque Hispalensem episcopum doctrina et pietate clarum plurimum contulisse, ut Hermenegildus fieret Catholicus Christianus, qui prosecuti sunt res Hispaniarum tradunt, in primis vero S. Gregorius papa, ut suo loco dicemus.

35. *S. Leandri episcopi Hispalensis legatio ad Tiberium.* — Cæterum cum pater perfidiæ argueret filium, filius vero eum hæresis insimularet : factum est ut bellum ingens inter ipsos conflaretur, altera ex parte cum Leuvigildo pugnantibus Arianis, quorum major numerus, fortiorque potentia ; ex altera vero resistentibus cum Hermenegildo Catholicis. Hic sentiens se imparem viribus, etsi justiorem causam foverent, legat in Orientem ad Tiberium Orthodoxum imperatorem S. Leandrum Hispalensem episcopum, ut laborantibus sub gladio Ariano Catholicis suppetias ferret. De hac Leandri honorifica legatione meminit S. Gregorius, cum de amicitiæ usu qui intercesserat cum eo dum esset Constantinopoli agit ; ait enim [1] : « Dudum te, frater beatissime, in Constantinopolitana urbe cognoscens, cum me illic Sedis Apostolicæ responsa constringerent, et te illuc injuncta pro causis fidei regis Wisigothorum legatio perduxisset ; omne tuis auribus,

[1] Greg. Tur. hist. Franc. l. v. c. 38. — [2] Isidor. in Chron. Goth.— [3] Greg. Tur. eod. l. v. c. 38.

[1] Greg. in Præf. Moral.

quod de me displicebat exposui, etc. » Repetens suæ conversionis initia, et quomodo e monasterio abstractus ac diaconus ordinatus compulsus sit a Pontifice Romano Pelagio legationis pondus subire, seu potius apocrisiarii munus obire Constantinopoli.

36. Quomodo autem tunc monachis suis petentibus, quos secum Roma duxerat, ipsoque adnitente S. Leandro, aggressus sit expositionem sacri voluminis Job, ita subdit : « Tunc eisdem fratribus, etiam te cogente placuit (sicut ipse meministi) ut librum beati Job exponere, importuna me petitione compellerent, etc. » Cœptum vero hoc anno opus illud Gregorius absolutum primo sui Pontificatus anno ad Leandrum id expetentem misit, ut litteræ ipsius tunc ad eum scriptæ significant [1] necnon quæ in eumdem in Job commentarium ipse præfatus est.

37. Quod vero ad Leandri legationem spectat, quæ obtinuerit apud Tiberium imp. haud satis liquet. Qui enim his temporibus rebus Persicis occupatus erat, haud eo statu positus fuisse videtur, ut adversus Gothos Arianos tam longe positos dirigeret vires Romani exercitus : tamen quod Gregorius Turonensis tradit Græcorum copias præsto fuisse Hermenegildo, putandum Tiberium, quibus potuit auxiliaribus copiis eidem adjumento fuisse. Quæ autem post hæc gesta sint, et quomodo proditione perfidi parentis tentus Hermenegildus, et in carcere occisus consecutus fuerit coronam martyrii, dicemus anno sequenti, quod tantum nefas contigit perpetrari.

38. *Controversiæ de fide inter Catholicos et Arianos, martyria et miracula.* — Quæ vero memoratu digna acciderint, dum ejusmodi civile bellum in Hispaniis exardesceret, ex diversis locis petita narremus, atque hæc in primis ex Gregorio Turonensi [2] : « In Hispaniis, inquit, nuper factum cognovi, cum Leuvigildus rex contra filium suum ambularet, atque exercitus ejus (ut assolet) graviter loca sancta concuteret. Monasterium erat S. Martini inter Seguntum atque Carthaginem Spartariam. Audientes autem monachi, quod hic exercitus ad locum illum deberet accedere, fugam ineunt, et se, relicto abbate sene, in insulam maris abscondunt. Advenientibus autem Gothis, ac diripientibus res monasterii, quæ sine custode remanserant, abbatem senio incurvatum, sed sanctitate erectum offendunt, extractoque unus gladio quasi amputaturus cervicem ejus, resupinus ruit ac spiritum exhalavit : reliqui vero hæc videntes, timore perterriti fugerunt. Quod cum regi nuntiatum fuisset, cum testificatione præcepit, omnia quæ ablata fuerant, monasterio restaurari.

39. « Cernens autem præfatus rex tanta miracula per servos Dei, qui nostræ religionis erant, fieri ; vocavit unum episcoporum suorum : dixitque secretius ad eum : Quamobrem vos, ut isti, qui se Christianos dicunt, non ostenditis signa in populos secundum fidem vestram? Dicit ei episcopus : Sæpius ego cæcis lumen reddidi, et surdis auditum, nunc autem hæc possum facere quæ dicis. Et vocato ad se uno de hæreticis, clanculo ait ad eum : Accipe quadraginta aureos, et clausis oculis reside in loco, unde nobis est transitus : et prætereunte mecum rege, exclama in virtute, ut perditum lumen mea tibi credulitate restituam. Cumque hic accepta pecunia fecisset quod sibi fuerat imperatum, procedit novus Cyrola ad dexteram constipatus hæreticorum caterva. Exclamat et iste cæcatus pecunia, ut fide episcopi reciperet oculos suos. At iste cum non minima arrogantia imponens manus super oculos ejus, ait : Secundum fidem meam fiat tibi. Hæc eo dicente, ita obserati sunt oculi hominis cum dolore, ut non solum visum perderet, verum etiam dolum, quem avaritia impellente finxerat, publicaret ». Hactenus Gregorius, qui idcirco episcopum hunc, cujus non refert nomen, novum appellat Cyrolam, quod ejusdem nominis episcopus istiusmodi facinus tempore Wandalico in Africa perpetrasset, ut superius est dictum. Ejusmodi plane esse consuevere hæreticorum miracula, ut imposturis affectent agere, quod omnino denegat ipsis gratia Spiritus sancti in operatione virtutum, quæ tanquam certa atque legitima dos cum aliis charismatibus Ecclesiæ Catholicæ tantummodo impertita cognoscitur, veluti evidens signum, quo Catholici ab hæreticis internosci possint; nempe in ostensione signorum, quæ vere proprieque miracula dici queant.

40. Sed audi ab eodem auctore egregiam confessionem hominis Orthodoxi, quem ipse novit. Describit rem gestam his verbis [1] : « Sed et nostro tempore, cum incredulitas atque iniqua hæreticorum secta in locis Hispaniæ per malorum pessimas assertiones disseminata fuisset : quidam clericus apprehensus, Christianum se esse confessus est, asserens æqualem Patri Filium et Spiritum sanctum. Cui rex qui præerat, oblatis muneribus, tanquam majorem se suppliciter deprecabatur, ut scilicet compressa confessione de sanctæ Trinitatis æqualitate, minorem Patre Filium cum sancto Spiritu fateretur. Quod si faceret, facultatibus ditaretur, et magnus haberetur in populis. Quod illo consilium tanquam morsum viperæ fugiente, ac iniqui virus mortiferum respuente anguis; adjecit rex : Video, inquit, duram intentionem mentis insanæ ; sed novi temperamentum tuum, ut quem munera non deflectunt, facile tormenta subjiciant. At ille : Utinam dignus haberer, ait, in hac jugulari confessione; nam munera tua tanquam stercus exhorreo. Tunc iratus rex jussit eum ad trochleas extendi, et fortiter cædi, interrogans : Quid credis? Respondit : Jam tibi dixi : Credo deum Patrem omnipotentem, et Filium ejus Jesum Christum. Post hæc cæsus est valde : sed semper durabat in confessione, neque unquam eum a fideli linea potuit hæc tor-

[1] Greg. l. I. Ep. XLI. — [2] Greg. Turon. de Glor. conf. c. 12. 13.

[1] Greg. de glor. mart. c. 82.

tura deflectere. Nam in primordio cum cæderetur, tres tantum verberum ictus sensit, qui (ut postea referebat) ipsam animam penetrarunt; reliqua vero flagella nequaquam, tanquam si aliquod velamentum dorso superpositum fuisset. Ita non sentiens, magis fidem quam cœperat, inter tormenta positus prædicabat. Itaque cum regi satisfactum de ejus cæde fuisset, dimissus est, obtestante eo, ne in terminis Hispaniæ unquam inveniretur. At ille lætus discedens, in Gallias est regressus. Sed ut dictis fides adhibeatur; ego hominem vidi, qui hæc ab ipsius clerici ore audita narravi ». Hactenus de ipso Gregorius. Quid vero de conflictu Orthodoxi tunc temporis inito cum hæretico, alibi idem auctor scribat, his attexere, congruum existimamus: ait enim [1]:

41. « Retulit alius vir fidelis, spectasse se Christianum cum hæretico pro fide nostra certantem. Altercantibusque diu de divinis Scripturis, cum flecti non posset hæreticus, ut agnosceret veritatem, ait : Si nostræ religionis, si Scripturarum testimonia te ad credendum minime movent, vel virtutem individuæ Trinitatis experire. Est digito meo annulus aureus, ego eum in ignem jacio, tu candentem collige. Projectumque inter prunas annulum ita igniri permisit, ut eis similis cerneretur. Conversusque ad hæreticum ait : Si vera est prosecutio tua, sume eum ab igne. Illo autem resistente, ait : Immensa Trinitas Deus, si quid indignum te credo, ostende : certe si recta est fides mea, nihil mihi prævalebunt hæc incendia sæva. Et ablatum ab igne annulum diutissime palma sustinuit, et nihil est nocitus; sed magis confuso hæretico, Catholicos reliquos fervore suæ fidei roboravit ». Hucusque Gregorius.

42. Sed non tacendum de Agilane Ariano homine misso legato ab eodem Leuvigildo rege hoc tempore ad Chilpericum, qui in via ad disputandum ipsum Gregorium provocavit. Quæ autem inter utrumque transacta fuerint, idem auctor [2] enarrat, recensetque disputationem tunc inter se habitam, perbrevem illam quidem, ac non ut exigebat ratio argumenti, sed humilem atque pedestrem, si conferas cum illis quæ ab aliis sanctis Patribus adversus hæreticos copiosius atque nervosius allata sunt. Sed audiamus ipsam ab ipsemet Gregorio descriptam his verbis :

43. « Leuvigildus (Leuvieldus) vero rex Agilanem legatum ad Chilpericum mittit, virum nullius ingenii aut dispositionis ratione peritum, sed tantum voluntate in Catholica lege perversum. Quem cum via Turonos detulisset, lacessire nos de fide et impugnare Ecclesiastica dogmata cœpit : Iniqua enim, inquit, fuit antiquorum episcoporum lata sententia, quæ æqualem asseruit Filium Patri. Nam qualiter, inquit, poterit esse Patri æqualis in potestate, qui ait : Pater major me est? Non est ergo æquum, ut ei similis æstimetur, quo se minorem dicit, qui tristitia mortis ingemuit, cui postremo moriens spiritum quasi nulla præditus potestate commendat. Vide Patre eum et ætate et potestate paterna minorem. Ad hæc ego interrogo : Si crederet Jesum Christum Filium Dei esse, si eumdemque esse Dei sapientiam, si lumen, si veritatem, si vitam, si justitiam fateretur. Qui ait : Credo hæc omnia esse Filium Dei. Et ego : Dic ergo mihi : Quando Pater sine sapientia? Quando sine lumine? Quando sine vita? Quando sine veritate? Quando sine justitia fuerit? Sicut enim Pater sine istis esse non potuit, ita et sine Filio esse non potuit, quæ maxime et Dominici nominis mysterio coaptantur. Sed nec Pater esset ubique, si filium non haberet. Quod autem eum dixisse ais : Pater major me est : Scias eum hoc ex assumptæ carnis humilitate dixisse, ut cognoscas, non potestate, sed humilitate te fuisse redemptum. Nam tu, qui dicis : Pater major me est, oportet meminisse quod alibi ait : Ego et Pater unum sumus. Nam et mortis timor, et commendatio spiritus ad infirmitatem corporis est referenda, ut sicut verus Deus, ita et verus homo credatur.

44. « Et ille : Cujus quis implet voluntatem, eo et minor est : semper Filius minor est Patre, quia ille facit voluntatem Patris, nec Pater illius voluntatem facere comprobatur. Ad hæc ego : Intellige quia Pater in Filio, et Filius in Patre in una semper Deitate subsistit. Nam ut cognoscas Patrem Filii facere voluntatem : si in te fides Evangelica manet, audi quid ipse Jesus Deus noster, cum ad resuscitatum venit Lazarum, ait : Pater, gratias ago tibi, quoniam audisti me : et ego sciebam quia semper me audis; sed propter turbam quæ circumstat, dixi, ut credant quia tu me misisti. Sed et cum ad passionem venit, ait : Pater, clarifica me claritate, quam habui apud temetipsum, priusquam mundus fieret. Cui Pater de cælo respondit : Et clarificavi, et iterum clarificabo. Æqualis est ergo Filius in Deitate, non minor, sed neque aliquid minus habens : nam si Deum confiteris, necesse est integrum fatearis, et nihil egentem; si vero integrum esse negas, Deum esse non credis. Et ille : Ex assumpto homine cœpit Filius Dei vocitari : nam erat quando non erat. Et ego : Audi David dicentem : Ex utero ante Luciferum genui te. Et Joannes Evangelista ait : In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum : et hoc Verbum caro factum est, et habitavit in nobis : per quem facta sunt omnia. Nam vos cæcati veneno persuasionis nihil dignum de Deo sentitis.

45. « Et ille : Numquid et sanctum Spiritum Deum dicitis, aut æqualem Patri Filioque decernitis? Cui ego : Una in tribus est voluntas, potestas, et operatio. Unus Deus in Trinitate, et unus in unitate : tres personæ, sed unum regnum, una majestas, una potentia, omnipotentiaque. Et ille : Spiritus sanctus, inquit, quem æqualem Patri profertis ac Filio, utrinque minor accipitur : quia et a

[1] Greg. Tur. de glor. conf. c. 14. — [2] Greg. Tur. hist. Franc. l. v. c. 43.

Filio promissus, et a Patre legitur missus : nemo enim promittit, nisi quod suæ dominationi subsistit : et nemo mittit nisi inferiorem se, sicut ipse ait in Evangelio : Nisi abiero, Paracletus ille non veniet; si autem abiero, mittam illum ad vos. Ad hæc ego respondi : Bene Filius ante passionem ait : quia nisi ille ad Patrem victor remeaverit, ac proprio sanguine redempto mundo dignum Deo ex homine præparet habitaculum, non potest sanctus Spiritus idem Deus in pectore fanatico et originalis criminis labe infecto descendere : Spiritus enim sanctus (ait Salomon) effugiet fictum. Tu autem si spem aliquam resurrectionis habes, noli loqui adversus Spiritum sanctum; quia juxta sententiam Domini, Spiritum sanctum blasphemanti non remittetur neque in hoc sæculo, neque in futuro. Et ille : Deus est qui mittit : non est Deus qui mittitur. Ad hæc interrogo, si crederet doctrinam Petri et Pauli Apostolorum? Respondente eo : Credo. Adjeci : Cum argueret Petrus Apostolus Ananiam pro fraude fundi, vide quid dicat : Quid enim tibi visum est mentiri Spiritui sancto? non es mentitus hominibus, sed Deo. Et Paulus, cum gratiarum spiritualium distingueret gradus : Hæc omnia, inquit, operatur unus atque idem Spiritus dividens unicuique sicut vult. Qui enim quod voluerit facit, in nullius redigitur potestatem. Nam et vos (ut superius dixi) nihil recte de Trinitate sancta sentitis : et quam iniqua sit hujus sectæ perversitas, ipsius auctoris vestri, id est, Arii expressit interitus.

46. « Ad hæc ille : Legem quam non colis, blasphemare noli : Nos vero quæ creditis, etsi non credimus, non tamen blasphemamus; quia non deputatur crimini, si et illa et alia colantur : sic enim vulgato sermone dicimus : Non esse noxium, si inter Gentilium aras, et Dei Ecclesiam quis transiens, utraque veneretur ». Vides in quam jam Ariani fuerint lapsi dementiam, ut qui semel a vero cultu religionis exciderint, omnem impietatem putarent esse colendam. Sed pergit Gregorius : « Cujus ego stultitiam cernens, aio : Ut video, et Gentilium defensorem et hæreticorum assertorem te esse manifestas, cum, et Ecclesiastica dogmata maculas, et paganorum spurcitias prædicas adorari. Satius, inquio, faceres, si ea te armaret fides, quam Abraham ad ilicem, Isaac in ariete, Jacob in lapide, Moyses vidit in sente; quam Aaron portavit in Logio, David exultavit in tympano, Salomon prædicavit in intellectu; quam omnes patriarchæ, prophetæ, sive lex ipsa vel oraculis cecinit, vel sacrificiis figuravit; quam et nunc præsens suffragator Martinus noster vel possedit in pectore, vel ostendit in opere : ut et tu conversus crederes inseparabilem Trinitatem, et accepta a nobis benedictione, purgatoque a malo credulitatis veneno pectore, delerentur iniquitates tuæ. At ille furore commotus, nescio quid quasi insanus frendens, ait : Ante anima ab hujus corporis vinculis emicet, quam ab ullo religionis vestræ sacerdote benedictionem accipiam. Et ego : Nec nostram Dominus religionem sive fidem ita tepescere faciat, ut distribuamus sanctum ejus canibus, ac pretiosarum margaritarum sacra porcis squallentibus exponamus. Ad hæc ille, relicta altercatione, surrexit et abiit. Sed post hæc cum in Hispanias reversus fuisset, infirmitate debilitatus ad nostram religionem, necessitate cogente, conversus est ». Hactenus Gregorius : qui diversis in locis quæ hoc tempore intercesserunt inter Catholicos et Arianos facta recenset, et quidem scitu dignissima, ut memorabile illud de Leone episcopo Agathensi adversus Gomacharium comitem, qui administrabat provinciam a Leuvigildo rege Ariano præfectus. Sub Gothorum namque ditione eam fuisse civitatem, idem Gregorius alibi [1] tradit. Narrat autem rem gestam his verbis [2] :

47. « Ecclesia quoque Agathensis urbis, quæ S. Andreæ reliquiis plaudit, plerumque gloriosis illustratur miraculis; pervasores rerum suarum sæpius arguit. Denique Gomacharius comes agrum Ecclesiæ ipsius pervadit. Tunc Leo episcopus hujus Ecclesiæ valde mœstus concurrit ad eum dicens : Relinque, fili, res pauperum, quas ordinationi nostræ Dominus commendavit; ne tibi sit noxium, et a lacrymis egentium, qui de fructibus ejus ali consueverunt, eneceris. Ille vero quia hæreticus erat, parvipendens quæ de his ab episcopo dicebantur, rem in sua dominatione retinuit. Interim procedente die, arripitur a febre. Cumque non modo ardore corporeo, verum etiam animæ vexaretur incommodo; misit ad episcopum nuntios, dicens : Dignetur pro me sacerdos orationem ad Dominum fundere, et ego dimittam agrum ejus. Quo orante, hic a valetudine qua gravabatur convaluit; factusque sanus, ait suis : Quid putatis quod isti nunc Romani dicant? Aiunt enim, me ob hoc fuisse febre gravatum, quod tulerim agrum eorum : quod mihi juxta consuetudinem humani corporis accidit. Verumtamen non habebunt eum, me vivente ». Sed antequam ulterius progrediamur, attende nomenclaturam : appellat Romanos Catholicos, licet Gallos, quod idem apud Arianos esset dicere Romanos ac Catholicos, ut observavimus in Victore Uticensi et aliis, ob prærogativam videlicet Romanæ Ecclesiæ : quod et alio quoque exemplo ex eodem Gregorio paulo inferius patebit. Pergit vero ipse Gregorius :

48. « Quod cum episcopus comperisset, venit ad eum, dicens : Num pœnitet te fecisse bene, quod hoc iterum conaris evertere? Ne facias, quæso, ne ultioni divinæ subjaceas. Qui ait ad episcopum : Sile, sile, decrepite : jam infrænatum te loris circuire urbem super asinam faciam, ut sis in ridiculo omnibus qui te adspexerint. At ille silens, ad nota recurrit præsidia. Prosternitur in oratione, celebrat vigilias, et noctem totam in lacrymis et psallentio ducit. Mane autem facto, accedit ad lychnos qui de camera Ecclesiæ dependebant, extendensque virgam, quam tenebat in manu, effregit cunctos,

[1] Greg. hist. l. vi. c. 2. — [2] Greg. de glor. mart. l. i. c. 79.

dicens : Non hic accendetur lumen : donec ulciscatur Deus de inimicis, et restituat res Ecclesiæ suæ.

49. « Hæc eo dicente, protinus hæreticus ille in redivivam febrem corruit. Cumque in extremis ageret, misit ad episcopum, dicens : Oret pro me sacerdos ad Dominum, ut vivam : et restituam agrum, ac similem ejus conferam dominationi. Quibus Pontifex respondit : Jam oravi ad Dominum, et exaudivit me. Misit et alios et tertios ad eum nuntios ; sed sacerdos in uno responso persistens non movebatur ad hæc, ut pro eo orationem daret ad Dominum. Hæc ille hæreticus cernens, jussit se in plaustro componi, atque ad eum evehi, ac per se deprecari episcopum, dicens : Quia dupla satisfactione restituo agrum, quem inique pervasi ; tantum ut oret pro me sanctitas tua. Illo quoque recusante, compulit eum vi, ut abiret ad Ecclesiam. Quo discedente, ut Ecclesiam est ingressus, et hic spiritum exhalavit : recepitque confestim Ecclesia rem suam ». Hæc Gregorius de comite Ariano, moxque subjungit de presbytero itidem Ariano presbyterum Catholicum deludente præsentaneum pavendumque Dei judicium, quod ipse auctor veritatis tantummodo cupidus, simpliciter ut res gesta fuit, enarrat his verbis [1] :

50. « Mulier quædam erat Catholica habens virum hæreticum : ad quam cum venisset presbyter nostræ religionis valde Catholicus, ait mulier ad virum suum : Peto charitati tuæ, ut pro adventu hujus sacerdotis, qui me visitare dignatus est, lætitia habeatur in domo nostra, ac præparatum dignis impendiis prandium epulemur cum eo. Promittente autem viro ejus, sic se, ut illa flagitabat, facturum : advenit et alius hæreticorum presbyter. Dixitque vir mulieri : Duplicata est lætitia hodie, eo quod sint sacerdotes utriusque religionis in domo nostra. Discumbentibus autem ad convivium, vir ille cum presbytero dexteræ partis cornu occupat, Catholicum ad sinistram statuens, positaque ad lævam ejus sellula, in qua conjux ejus resideret. Dixitque vir ad presbyterum hæreticum : Si consenseris dictionibus meis, exerceamus hodie cachinnum de hoc Romanorum presbytero, ut scilicet deposito ferculo, tu celerius signare festines : cumque ille manum non posuerit, illo tristante, nos cum lætitia comedamus cibum (mos enim in Ecclesia erat, ut de benedictionibus hæreticorum nemo Catholicus participaret) : Cui ille : Faciam, inquit, quod præcipis.

51. « Denique veniente disco cum oleribus, signavit hæreticus, posuitque primus manum suam. Quod cernens mulier, ait : Ne feceris, quia ingrate fero injuriam sacerdotis. Et exhibito alio cibo, sumpsit Catholicus. In secundo vero et tertio ferculo similiter fecit hæreticus. Quarto autem exhibito, cujus in medio sartago fervens advenerat, in qua compositus erat cibus ille, qui ex collisis uvis, parum permixta farina, dactylorum partibus, olivarumque rotunditatibus assolet exornari : festinans hæreticus, priusquam ferculum illud vel mensam tangeret, elevata obviam manu signat : statimque positum coclearium sumit, non intelligens an caleret, ferventemque cibum velociter deglutivit. Protinus accenso pectore æstuari cœpit, emissoque cum suspirio immenso ventris strepitu, nequam spiritum exhalavit : ablatusque de convivio, locatus in tumulo, terrenæ molis congerie est coopertus. Tunc exultans presbyter nostræ religionis, ait : Vere ultus est Deus servos suos. Et conversus ad virum cujus erat convivium, dixit : Periit hujus memoria cum sonitu, et Dominus in æternum permanet : tu vero appone quod comedam. Tunc homo ille perterritus, expleto convivio, provolutus est ad pedes presbyteri, conversusque ad fidem Catholicam, credidit cum domo sua qui in hac perfidia tenebatur, et multiplicata est lætitia, sicut prius mulier flagitaverat ». Hactenus de re gesta Gregorius, qua terribili judicio Dominus derisorem derisit, secundum Scripturæ divinæ elogium [1] : « Erit Moab in derisum et in exemplum omnibus in circuitu suo ».

52. Subjicit his controversiam de fide habitam inter Catholicum diaconum et Arianum presbyterum, quæ miraculo dirempta est : remque tunc gestam sic narrat [2] : « Arianorum presbyter cum diacono nostræ religionis altercationem habebat, proferens contra Dei Filium ac Spiritum sanctum (ut mos est genti) venenosas assertiones. At ille cum diu multumque nonnulla de fidei nostræ ratione disseruisset, et hæreticus perfidiæ obcæcatus caligine, quæ erant vera respueret, juxta illud : Quia in malevolam animam non introibit sapientia ; adjecit dicens : Quid longis sermocinationum intentionibus fatigamur? factis rei veritas approbetur : Succendatur igni æneus, et in ferventi aqua annulus alicujus projiciatur. Qui vero eum ex ferventi unda sustulerit, ille justitiam consequi comprobetur : quo facto pars diversa ad cognitionem hujus justitiæ convertatur. Intellige itaque et tu, hæretice, si hæc pars nostra, Spiritu sancto adjuvante, compleverit ; nihil in sancta Trinitate dissonum, nihil esse dissimile fatearis. Consensit hæreticus huic definitioni, et inito usque mane placito discesserunt.

53. « Sed fidei fervor, per quem hæc primum diaconus protulerat, cœpit, inimico insidiante, tepescere. Diluculo autem surgit, brachium infundit oleo, unguento conspergit ; sed tamen loca sancta circuit, et Dominum deprecatur. Quid plura? Circa horam tertiam in foro conveniunt : concurrit populus ad spectaculum : accenditur ignis, æneus superponitur, fervet valde, annulus in unda ferventе projicitur. Invitat primum diaconus hæreticum ut ipse eum a calore auferat ; sed statim recusavit, dicens : Qui hanc sententiam protulisti, debes auferre. Diaconus vero licet trepidus, tamen denu-

[1] Greg. Turon. de glor. mart. l. v. c. 80.

[1] Hierem. XLVIII. — [2] Greg. de Glor. mart. l. I. c. 81.

dat brachium. Cumque ipsum vidisset unguentis hæreticus presbyter delibutum, exclamavit dicens: Magicis artibus te elitandum putasti, ut hæc unguenta diffunderes : nec valebunt ista quæ agis.

54. « His itaque litigantibus, supervenit diaconus ab urbe Ravenna Hyacinthus nomine; sciscitansque quæ esset hæc altercatio, ut veritatem cognovit, nec moratus, extracto a vestimentis brachio, in æneum dexteram mergit. Annulus autem qui ejectus fuerat, erat valde levis ac parvulus, nec minus ferebatur ab unda, quam vento ferri posset vel palea. Quem diu multumque quæsitum infra unius horæ spatium reperit. Accendebatur interea vehementer focus ille sub dolio, quo validius fervens non facile assequi posset annulus a manu quærentis; extractusque tandem. Nihil diaconus sensit in carne sua, sed potius protestatur, in imo quidem frigidum esse æneum, in summitate vero calore teporis modici continentem. Quod cernens hæreticus, valde confusus injicit audax manum in æneo, dicens : Præstabit mihi hæc fides mea. Injecta manu protinus usque ad ipsa ossium internodia omnis caro liquefacta defluxit, et sic altercatio finem accepit ». Ista Gregorius : sed de miraculis jam satis ad pietatem.

55. *Chilpericus rex in Sabellianam hæresim lapsus resipiscit.* — Ad postremum autem quid hoc item anno contigerit de rege Francorum Chilperico Arianam hæresim insectante, videamus. Accidit enim, ut cum idem rex adversus ipsos pugnans victor regreditur, ab alia his contraria hæreticorum turma fuerit captivus abductus, vixque tandem a suis Catholicis liberatus; cum videlicet expugnans suis etiam scriptis Arianos a Sabellianis tenetur deprehensus erroribus. Non audi Gregorium [1] qui rem gestam narrat : « Per idem, inquit, tempus Chilpericus rex scripsit indiculum, ut sancta Trinitas non in personarum distinctione, sed tantum Deus nominaretur, asserens indignum esse ut Deus persona, sicut homo carneus nominetur; affirmans etiam ipsum esse Patrem qui est Filius, idemque ipsum esse Spiritum sanctum qui est Pater et Filius : Sic, inquit, prophetis ac patriarchis apparuit, sic eum ipsa lex nuntiavit. Cumque hæc mihi recitari jussisset : Sic, inquit, volo ut tu et reliqui doctores Ecclesiarum credatis. Cui ego respondi : Hac credulitate relicta, pie rex, hoc te oportet sequi, quod nobis post Apostolos alii doctores Ecclesiæ reliquerunt; quod Hilarius Eusebiusque docuerunt; quod et in baptismo es confessus. Tunc iratus rex ait : Manifestum est mihi in hac causa Hilarium Eusebiumque validos inimicos haberi. Cui ego respondi : Observare te convenit, neque Deum neque sanctos ejus habere offensos. Nam scias quia in persona aliter Pater, aliter Filius, aliter Spiritus sanctus. Non Pater assumpsit carnem, neque Spiritus sanctus, sed Filius : ut qui erat Dei Filius, ipse ad redemptionem hominis filius haberetur et Virginis. Non Pater passus, neque Spiritus sanctus, sed Filius : ut qui carnem assumpserat in mundo, ipse offerretur pro mundo. De personis vero quod ais, non corporaliter, sed spiritualiter sentiendum est. In his ergo tribus personis una gloria, una æternitas, una potestas.

56. « At ille commotus ait : Sapientioribus te hoc pandam, qui mihi consentiant. Et ego : Nunquam erit sapiens, sed stultus, qui hæc quæ proponis, sequi voluerit. Ad hæc ille frendens siluit. Non post multos vero dies adveniente Salvio Albigensi episcopo, hæc ei præcepit recenseri, deprecans ut sibi consentaneus fieret. Quod ille audiens, ita respuit, ut si chartam, in qua hæc scripta tenebantur, potuisset attingere, in frusta discerperet. Et sic rex ab hac intentione quievit ». Hæc de regis Sabellianismo. Addit Gregorius, fuisse Chilpericum poeticis facultatibus leviter excultum, addidisseque Græca elementa Latinis. Celebrat eum quidem Fortunatus [1] ut omnium Francorum regum antecessorum et æqualium doctissimum, linguasque in primis varias callentem : unde ipse :

Discernens varias, sed nullo interprete voces,
Et generum linguas unica lingua refert.

Et inferius :

Inter utrumque sagax armis et jure probaris :
Belliger hinc radias, legifer inde micas.
De virtute pater reparatur, avunculus ore,
Doctrinæ studio vincis et omne genus.

Et de poetica facultate :

Regibus æqualis, de carmine major haberis
Dogmate vel qualis non fuit ante parens.
Te arma ferunt generis similem, sed littera præfert.
Sic regum veterum pars simul, atque prior.
Admirande mihi nimium rex, cujus opime
Prælia robur agit, carmina lima polit.
Legibus arma regis, et leges dirigis armis.
Artis diversæ sic simul itur iter, etc.

Humanum fuit deliquisse regem, et excusatione dignum, quod dum fertur præceps in pugnam adversus Arium, transgressus limitem in Sabellianismum impegit, ac Christianissimi regis præclarum reliquit exemplum, cum contraria adstruentibus sacerdotibus acquievit. Sed ad felices sanctorum ad Deum transitus veniamus.

57. *S. Maurilii episcopi Cadurcensis aliorumque sanctorum virorum obitus.* — Hoc enim anno S. Maurilium episcopum Cadurcensem miræ sanctitatis virum ex hac vita migrasse, idem tradit Gregorius [2] qui ejus virtutes recenset ac celebrat : itemque sanctum Agricolam Cabilonensem antistitem evocatum ad superos addit [3]. Fuit hic filius senioris Agricolæ æque sancti, a quo una cum

[1] Greg. Tur. l. v. c. 44.

[1] Fortun. carm. l. IX. — [2] Greg. hist. Franc. l. v. c. 42. — [3] Greg. eod. l. c. 45.

juniore Agricola Venantius Fortunatus sacris litteris instructus fuit, ut ipse Epigrammate testatum reliquit[1] ad Agricolam episcopum Cabilonensem, quod alia occasione superius est recitatum.

58. Jungit eidem coronæ sanctorum Gregorius Dalmatium Ruthenæ civitatis episcopum æque hoc anno ad cælestia gaudia evocatum. Quam autem terribili Dei judicio pœnas dederit, qui adversus eum probra jacere et blasphemare præsumpsit, a Gregorio ita accipe[2] : « Transobadus autem presbyter epulum in ipsa urbe clericis præparat. Residentibus autem illis, unus presbyterorum cœpit antistitem memoratum impudicis blasphemare sermonibus, et usque ad hoc erupit, ut eum delirum et fatuum nominaret. Hæc eo dicente, pincerna poculum oblaturus advenit. At ille acceptum dum ori proximat, tremere cœpit ; laxatoque de manu calice, super alium qui sibi erat proximus caput reclinans, reddidit spiritum : ablatusque ab epulo ad sepulcrum humo contectus est ». Hæc Gregorius. Moritur et his Tiberii imperatoris temporibus in Palæstina Sisinnius ex episcopo factus anachoreta, itemque ejus discipulus magistro sanctitate non impar, ut exitus declaravit[1].

[1] Fortun. carm. l. vi. — [2] Greg. hist. l. vi. c. 46.

[1] Apud Soph. prat. spir. c. 93.

Anno periodi Græco-Romanæ 6076. — Anno Æræ Hispan. 621. — Jesu Christi 583 — Pelagii II papæ 6. — Mauritii imp. 2.

1. *Postconsulatus.* — Auctor Chronici Alexandrini hoc anno scribit : « Primus annus (Mauritii, scilicet) caruit consulibus : atque ex communi hominum sensu scriptum est : Post consulatum divinæ memoriæ Tiberii Constantini anno quarto ».

2. *Acta aliis annis.* — A num. 1 ad 15. Quæ habet hic Baronius tam de bello *Persico*, quam de *Tiberii* et *Mauritii* virtutibus, ac de sancti *Gregorii*, qui postea Pontifex Romanus fuit, monachatu, diaconatu, et legatione ad aulam Constantinopolitanam, ad suos annos revocanda, juxta ea quæ suis locis jam exposuimus.

3. *Concilium Brennacense.* — A num. 15 ad 23. Concilium *Brennacense* celebratum in causa Gregorii Turonensis, cum accusatus fuisset, quod in *Fredegundem* Chilperici regis uxorem, et in *Berthcramnum* Burdigalensem episcopum crimen nefarium composuisset, pertinet ad annum quingentesimum octogesimum. Gregorius enim lib. 5, cap. 49, ubi de illo disserit, narrat quæ gesta sunt anno quinto Childeberti regis, qui eo Christi anno in cursu erat. Eo in Concilio *Gregorius* sanctitate vitæ conspicuus favorabili episcoporum sententia absolutus est, ut ex eodem fuse Baronius refert. Fuit porro *Brennacum*, vulgo *Braine*, villa regia pagi regnique Suessionici, posita ad Vidulam fluviolum ; in qua *Clotarius* exstruxerat regiam, ubi et ejus thesauri servabantur. Hic locus hodie insignis abbatia Præmonstratensis, vulgo *Saint Jued*, ob Basilicam sancto Euhodio sacram. De hac villa legendi Valesius in Notitia Galliarum in voce *Brennacum* et Mabillonius lib. 4 de re Diplomat. pag. 253, ubi et ostendit, *Brennacum* tunc temporis Ecclesiæ Rotomagensis juri subditam fuisse.

4. *Duo Chilperici regis filii dysenteria exstincti.* — A num. 23 ad 26. Gregorius Turonensis lib. 5, cap. 34 et seqq. narrat, morbum dysentericum *mense Augusto* post varia prodigia grassari cœpisse, regibus Francorum inter se jam dissidentibus, et bellum civile parantibus. *Chilpericus* rex primum ægrotavit, et non multo post duos filios amisit, *Chlodobertum* scilicet, et *Dagobertum*, uti hic a Venantio in utriusque Epitaphio lib. 8, Carm. 4 et 5 appellatur, ubi et *Chlodobertus* tria lustra vixisse dicitur. Baronius, hujus dysenteriæ occasione scribit, magnam pestem in Galliis anno, quo Brennacense Concilium celebratum, grassatam esse. Verum Turonensis non de *peste*, sed de *dysenteria*, id est, intestinorum torminibus loquitur, et Cicero *dysenteriam*, viscerum morbum vocat, ut videre est apud Henricum Stephanum in Thesauro linguæ græcæ. Narrat hæc Gregorius anno v Childeberti regis, quæ ideo ad annum DLXXX revocanda.

5. *Clodoveus filius Chilperici necatur.* — Ad num. 26. *Fredegundis* uxor Chilperici regis, et noverca Clodovei hunc cum *Audovera* matre, quæ Fredegundis ancilla erat, occidi jussit. « Soror illius (nempe Audoveræ) in monasterio, delusa a pueris reginæ, transmittitur : opes eorum omnes reginæ delatæ sunt », inquit Turonensis citatus. *Basina* itaque Audoveræ soror primum delusa seu stuprata fuit a famulis *Fredegundis*, postea in monasterio Pictaviensi inclusa, ubi cum *Chrodielde* Chariberti quondam regis filia graves tumultus ad-

versus abbatissam concitavit, de quibus suo loco. Verum gesta hæc anno DLXXX, qui Childeberti regis quintus erat.

6. *Austrigildis regina moritur.* — Ad num. 27. Gregorius lib. 5, cap. 35, narrat mortem *Austrigildis* uxoris Guntramni regis, quæ adeo crudelis fuit, ut duos medicos, *qui ei studium adhibuerant*, gladio feriri præceperit, ut mortis participes haberet. Sed factum etiam id anno DLXXX, cum Turonensis ibidem agat de rebus anno V Childeberti regis gestis. De ejusdem reginæ interitu loquitur Marius ad annum II consulatus Tiberii, Indict. XIV, quibus characteribus ipse annum Christi DLXXXI designat : « Ea Indictione, inquit, mense Septembri Austregildis regina obiit, post cujus transitum interfecti sunt duo medici, Nicolaus et Donatus ». Rex enim, ut habet Gregorius Turonensis, *implevit præceptum iniquitatis* ab Austrigilde factum. Verum Marius, qui Tiberii initium tardius consignavit in ea morte narranda in errorem etiam lapsus est. Ab *Austrigildis* morte Guntramnus rex in perpetuo cœlibatu vitam duxit.

7. *Nantinus comes exstinguitur.* — Ad n. 28. *Nantinus* comes Inculismensis morbo dysenterico correptus pœnas scelerum suorum luit, ut scribit Turonensis lib. 5, cap. 37, narrans quæ accidere anno quinto Childeberti regis, qui in an. Christi DLXXX convenit, indeque intelligimus Galliam eo anno dysenteria valde afflictam fuisse, licet Baronius tam *Nantinum*, quam *Austrigildem* peste periisse scribat.

8. *Moritur S. Martinus Apostolus Suevorum.* — A num. 29 ad 32. Turonensis lib. 5, cap. 37, annoque V Childeberti regis, ait : « Hoc tempore et beatus Martinus Galliciensis episcopus obiit ». Paulo post : « In sacerdotio impletis plus minus triginta annis, plenus virtutibus migravit ad Dominum ». Mabillonius sæculo primo Benedictino in Elogio sancti Martini episcopi et abbatis Dumiensis primi, num. 15, recte scribit, ex his Gregorii verbis, nec plane constare, quo anno S. Martinus in cælos migraverit, nec quantum temporis episcopatum tenuerit. Hi etenim loquendi modi, *hoc tempore*, *et plus minus triginta annis*, hominem incertum et fluctuantem produnt. Addo, Turonensem, de his quæ extra Gallias contigere, plerumque satis edoctum non fuisse, ut pluribus exemplis liquet. Verbi gratia lib. 8, cap. 46, *Leuvigildi* Hispaniarum regis mortem cum anno Childeberti XII, qui in an. DLXXXVII convenit, alligat. *Desiderium* Francorum ducem, quem Biclariensis a ducibus Reccaredi post Leuvigildi patris mortem prœlio superatum, cæsumque asserit anno V Mauritii Aug. et Reccaredi primo, Turonensis lib. 6, cap. 31, an. VIII Childeberti regis, Christi sc. DLXXXII, Leuvigildo regnante, profligatum tradit. Denique lib. 5, cap. 30, asserit, *Justinum juniorem* impleto imperii XVIII anno vitam finiisse, quod manifeste falsum est. Quare cum *Theodemirus* Suevorum rex hæresim Arianam hujus sancti præsulis hortatu ejurarit, et ante annum DLVII aut insequentem regnare non cœperit, *Martinus* triginta annos episcopus esse non potuit, nisi post annum quintum Childeberti, Christique DLXXX e vivis excesserit. Præter *Collectionem canonum Orientalium* ex Græcis Synodis, *Sententias Ægyptiorum Patrum*, quas e græco in linguam latinam vertit, *Formulam honestæ vitæ*, seu de *Differentiis quatuor virtutum cardinalium*, quæ Opuscula lucem viderunt, reliquit quædam alia ingenii sui monumenta nondum publici juris facta. Inter ea est tractatus *de Paschate*, in quo testatur, « a plerisque Gallicanis episcopis ad suum fere tempus id custoditum, ut semper VIII kal. April. diem Paschæ celebrarent, in quo facta Christi Resurrectio traditur ». Verum sanctus Martinus hac in re Gregorium Turonensem, qui hoc ipso tempore in Gallia vivebat, contrarium habet, qui, ut vidimus anno DLXXVII, num. 5..... loquitur de controversia, quæ eo anno extitit in Galliis de die Paschatis, quam etiam controversiam aliis quibusdam annis agitatam fuisse memorat. Originem erroris S. Martini alio in loco aperiemus.

9. *Leuvigildus rex Visigothorum filium Hermenegildum vexat.* — A num. 32 ad 42. *Leuvigildus* Gothorum in Hispania commorantium rex anno quingentesimo octogesimo magnam adversus Orthodoxos excitavit persecutionem, quam memorat Turonensis lib. 5, cap. 38, loquens de gestis anno quinto Childeberti regis, qui eo Christi anno obtinebat. Motuum causa et origo fuit dissidium inter *Leuvigildum* et *Hermenigildum* ejus filium, de quo Biclariensis abbas in Chronico hæc habet : « An. III Tiberii imp. qui est Leovigildi XI annus, Leovigildus rex Hermenegildo filio suo filiam Sisberti regis Francorum in matrimonium tradit : et provinciæ partem ad regnandum tribuit. Leovigildo ergo quieta pace regnante adversariorum domestica rixa conturbat. Nam eodem anno filius ejus Hermenegildus factione Gosvinthæ reginæ tyrannidem assumens in Hispali civitate rebellione facta recluditur, et alias civitates atque castella secum contra patrem rebellare facit. Quæ causa in provincia Hispaniæ tam Gothis quam Romanis majoris exitii, quam adversariorum infestatio fuit ». Annus III Tiberii Aug. in annum DLXXX incidit, ideoque Biclariensis abbas, quoad rei gestæ annum, a Gregorio non dissentit.

10. *Persecutio a Leuvigildo rege excitata juxta narrationem Turonensis.* — Verum quoad rem ipsam, aliter eam Gregorius Turonensis narrat, ut legere est apud Baronium. Tumultuum origo fuit *Goisvintha* Brunichildis Sigiberti quondam regis uxoris mater, *Childeberti II* regis avia, quæ post *Athanagildi* Hispaniæ regis obitum *Leuvigildo* nupserat duos jam filios habenti, quorum senior *Herminigildus Ingundem* Childeberti sororem, junior Richaredus *Rigunthem* Chilperici filiam desponderunt. *Ingundis* ad sponsum in Hispaniam profecta, cum Arianam perfidiam sequi nollet, ab avia sæpe in terram collisa, diu calcibus verberata, et piscinæ

immersa multas ærumnas pertulit, donec ejusdem *Goisvinthæ* suasu in unam civitatem procul ab aula regia cum marito relegata, eum ad fidem Catholicam convertit. Exarsit inde vehemens odium *Leuvigildi* in filium, hicque vocatis in auxilium Græcis præfecto Tiberii Augusti se junxit, deinde Basilicam, quæ vicina erat, expetiit, nefas ratus aut patrem a filio, aut filium a patre trucidari. Quod audiens *Leuvigildus* ad eum misit *Richaredum*, qui dato securitatis sacramento induxit in animum fratri, ut egressus Ecclesia se parentis sui pedibus advolveret, veniam proculdubio impetraturus. Prostratum *Leuvigildus* blandis sermonibus delinitum duxit ad castra. Tunc oblitus sacramenti eum vestimentis spoliavit, vilique panno indutum jussit in exilium detrudi. Ita Turonensis citatus.

11. *Disputat Turonensis cum legato Ariano Leuvigildi regis.* — A num. 42 ad 53. Priusquam convocaretur Synodus *Brennacensis*, Gregorio Turonensi egregium in civitate Turonensi certamen fuit de fide sanctæ *Trinitatis* cum *Agilane* Leuvigildi Gothorum regis legato Ariano ad Chilpericum proficiscente, qui licet negasset, se unquam fore Catholicum, reversus tamen in Hispaniam, cum in morbum incidisset, Catholicam religionem amplecti non dubitavit, ut ipsemet Gregorius lib. 5, cap. 44, loquens de gestis anno Childeberti regis v testatur. Hanc disputationem recitat Baronius hoc anno, quæ tamen, ut ex dictis liquet, ad annum DLXXX pertinet.

12. *Chilpericus rex in errorem Sabellii incidit.* — Ad num. 53 et seqq. Cum episcopi ad Synodum *Brennacensem* confluerent, *Chilpericus* rex qui præceps in pugnam ruens adversus Arianos, qui Filium Patri consubstantialem negabant, et limitem prætergressus inciderat in errorem Sabellii, qui docuit Patrem et Filium et Spiritum sanctum esse unam personam, sed nomina tria, Gregorium Turonensem episcopum frustra conatus est ad suas partes pertrahere : « Non post multos vero dies adveniente Salvio Albiensi episcopo, hæc ei præcepit (nempe Chilpericus rex) recenseri, deprecans, ut sibi consentaneus fieret. Quod ille audiens, ita respuit ut si chartam, in qua hæc scripta tenebantur, potuisset attingere, in frusta discerperet, et sic rex ab hac intentione quievit », inquit Gregorius lib. 5, cap. 45, ubi agit de rebus anno v Childeberti regis transactis, ideoque anno Christi DLXXX.

13. *Maurilius, Agricola et Dalmatius episcopi Galli sanctitate illustres.* — Ad num. 57 et seqq. Turonensis lib. 5, cap. 42, sermonem habet de morte Maurilii Cadurcensis urbis episcopi scientia et virtutibus clarissimi, et cap. 45 de morte sancti *Agricolæ* Cabilonensis episcopi, qui « obiit, inquit, episcopatus anno XLVIII, ævi autem LXXXIII ». Quare Agricola anno Christi DXXXII ad gradum episcopalem evectus fuerat, et tam ipse quam *Maurilius* anno Childeberti regis v, et Christi DLXXX ad Deum migrarunt. *Agricola* variis Conciliis hoc sæculo in Gallia celebratis interfuit. Bollandus ad diem XVII Martii, quo *Agricola* colitur, recitat Acta elevationis reliquiarum sancti Agricolæ et SS. Lupi et Sylvestri episcoporum etiam Cabilonensium, et sancti *Desiderati* presbyteri Cabilonensis, Joanne papa VIII Ecclesiam Romanam gubernante factæ ; sed eæ reliquiæ a Calvinistis sæculo elapso dissipatæ, sacrilegeque direptæ. Refert etiam ibidem Gregorius c. 47, mortem sancti *Dalmatii* Ruthenæ civitatis episcopi, qui in Supplemento Martyrologii Gallicani colitur idibus Novembris, qui ideo mortuus est etiam anno DLXXX. De eo legendi San-Marthani in episcopis Ruthenensibus.

14. *Constantinopolis terræ motu concussa.* — Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DLXXV, qui kalend. Septemb. superioris Christi anni inchoatur, ait : « Die decima Maii maximus fuit terræ motus, adeo ut universus populus ad Ecclesias confugerit, et natalitium certamen equestre celebratum minime fuerit ». Celebrabatur de more eo die, qui natalis urbis Constantinopolitanæ erat. De hoc terræ motu Theophylactus lib. 2, cap. 12, hæc scribit : « Anno hoc elapso, verna tempestate jam procedente, et humum gramine, arbores frondibus induente, Encæniorum, seu dedicatæ urbis anniversario die, primo adhuc anno postquam Mauritius inivit, passa tellus quod solet concussu atrocissimo, veluti si ab imis sedibus exiliret, Constantinopolis quassata est ». Ex his liquet, diem natalem urbis Constantinopol. fuisse x mensis Maii, non vero undecimum, ut a quibusdam perperam existimatum. Præterea prœlium inter *Chardarigamum* Persarum ducem, et *Joannem Mystaconem* magistrum militiæ Romanæ Orientalis ad Nymphyum fluvium, ubi cum Tigride confunditur, in quo Romani in fugam versi, quodque autumno jam adventante habitum fuisse jam narraverat Theophylactus cap. 9, pertinet ad currentem Christi annum, quo et Theophanes laudatus accurate illud describit, et tam ipse, quam Theophylactus testantur, *Joannem* a Mauritio imperatore magistrum militiæ Orientalis constitutum esse. Quare autumnus, cujus mentionem facit Theophylactus, intelligendus autumnus currentis anni.

15. *Avares bellum in Romanos movent.* — Theophanes laudatus narrato terræ motu, qui mense Maio Constantinopol. concussit, subdit : « Eodem mense Abares, qui non multum ante Sirmium nobilem Europæ urbem occupaverant, decreta ad Mauritium legatione postulaverunt, ut octoginta millibus annuæ distributionis, quæ sibi a Romanis pendebatur, alia adhuc auri viginti millia adderentur : quam pecuniarum summam imperator pacis conservandæ studio solvere non detrectavit». Sed cum Chaganus alia viginti millia centenis illis adjici postularet, et recusaret imperator, ille «expeditione suscepta Sigidonem evertit, multasque alias urbes Illyrici præfecturæ subditas expugnavit : cepitque Anchialum ». Sed bellum hoc longe accuratius descripsit Theophylactus lib. 1, cap. 3 et seqq. aitque, Abares, qui Istrum accolebant, et Sirmium « prius

ceperant, parvo admodum spatio, quam Mauritius curas Rom. una cum purpura indueret, diutius biennio » fœdus cum Romanis non servasse : nec cunctatos *Singidonem*, *Augustam*, *et Viminacium* expugnasse, et *Anchialum* devastasse : Mauritium duos legatos ad Chaganum, dum Anchiali esset, misisse, Elpidium sc. et Comentiolum. Sed cum *Comentiolus* liberius et minacius locutus fuisset, parum abfuit, quin Chaganus eum morti traderet. « Anno insequenti », inquit Theophylactus, « Elpidius iterum ad eumdem missus », et inter eum et Chaganum statuitur, « ut Romani vicenis millibus summam priorem cumulent. Verum autumno ineunte. Barbari fœdus de integro temerant, bellique societatem aperte abjiciunt et aspernantur ». Chaganus Martionopolim, aliasque Romanorum urbes subegit. Quæ partim superiori, partim currenti anno gesta, ut ex laudatis Theophytacti verbis liquet.

Moritur sancta *Disciola*, ut videre est anno DLXXXVI. Synodus *Lugdunensis III*, de qua anno DLXXXVII.

PELAGII ANNUS 7. — CHRISTI 584.

1. *Martyrium regis Hermenegildi a Leuvigildo ejus patre Ariano interfecti.* — Quingentesimus octogesimus quartus Christi annus Indictionis secundæ nota signatur : quo, die decima tertia Aprilis, nobile martyrium Hermenegildi regis Catholici tum Hispanias, tum etiam universum Christianum orbem mirifice illustravit, Gothorumque gentem Ariana hactenus infamem hæresi tanta corona nobilitavit, ac reddidit gloriosam. De re hac acturi primum omnium, nostro more, rei gestæ tempus certis rationibus confirmemus, quod sciamus a diversis ejusmodi insigne martyrium diversis Domini annis collocatum : alii enim anno octogesimo tertio, alii sexto, alii octavo, alii nono id factum affirmant. Verum cui magis credamus, quam S. Isidoro ob oculos hæc habenti, invenimus neminem. Cum enim obitum Leuvigildi regis persecutoris, auctorisque filii necis, anno sequenti referat contigisse, nempe anno regni ipsius decimo octavo; nihil est penitus, ut post ejus obitum martyrium filii ipsius Hermenegildi regis quis valeat collocare.

2. Et ne quis putet errorem illapsum in numerum apud Chronicon Isidori, accipe id magis exploratum ex Synodalibus Actis, ex quibus pariter anno sequenti habes Leuvigildo defuncto fuisse subrogatum ejus filium Reccaredum. Quod vero his videatur repugnare nota Æræ ex numero ab annis Justini imp. deducto : ne quis dicere possit potius in illum, quam in istum per notam Æræ numerum supputatum irrepsisse mendum, habet ad hæc arguenda Acta Synodalia Toletani Concilii, quod cum habitum dicatur anno quarto Reccaredi Leuvigildi successoris, et eidem numero jungatur Æra (ut ibi ponitur) sexcentesima vicesima septima (qui est annus Domini quingentesimus octogesimus nonus) plane habes unde intelligas, ipsum auspicatum esse regnum anno sequenti post patris obitum : ex quibus consentientia vides Isidoro Acta Synodalia de obitu Leuvigildi, quod contigerit anno sequenti. Cum vero ante annum filii ipsius martyrium consummatum constet, utique hoc anno et non alio id factum evidenter apparet.

3. Quod autem deducatur hoc ipsum ex tabulis astronomicis ab Ambrosio, eo quod hoc ipso anno et non sequentibus contigerit celebrari Pascha eo die quo et martyrium subiit; frivolum videri potest ex ejusmodi tabulis hoc asserere, cum Ariani de quorum Paschate agitur, nequaquam Catholicorum legibus subderentur. Firmior stet sententia ex Synodalibus (ut diximus) Actis asserta, hoc anno, nec postea, nec antea contingere potuisse martyrium Hermenegildi. Cum enim (ut dictum est) anni unius interlapsum spatium a cæde martyris usque ad obitum patris etiam Gregorius asseveret, et liqueat pariter sequenti anno ipsum Leuvigildum esse defunctum ; necesse est affirmare, hoc anno S. Hermenegildum gloriosum consummasse martyrium. Hæc satis de his quæ spectant ad tempus.

4. Quæ vero hæc præcesserint, ex Gregorio Turonensi petamus, nimirum proditionem factam a Græcis, qui a Tiberio missi in auxilium venerant Hermenegildi, quem nominat Hermenechildum ;

cujus rei gratia ipse rex patri justa spondenti se dedit : ait enim [1] : « At ille », nempe Leuvigildus parens, « datis præfecto imperatoris triginta millibus solidorum, ut se a filii solatio revocaret, commoto exercitu contra eum venit. Hermenegildus vero vocatis Græcis contra patrem egreditur, relicta in urbe conjuge sua. Cumque Leuvigildus ex adverso veniret, relictus a solatio (Græcorum scilicet), Hermenegildus cum videret nihil se prævalere posse, Ecclesiam quæ erat propinqua expetiit, dicens : Non veniat super me pater meus : nefas est enim aut patrem a filio, aut filium a patre interfici. Hæc audiens Leuvigildus, misit ad eum fratrem ejus ; qui dato sacramento, ne humiliaretur, ait : Tu ipse accede, et prosternere pedibus patris nostri, et omnia indulgebit tibi. At ille poposcit vocari patrem suum. Quo ingrediente, prostravit se ad pedes illius ; ille vero apprehensum osculatus est eum, et blandis sermonibus delinitum duxit ad castra : oblitusque sacramenti, innuit suis, et apprehensum spoliavit eum indumentis suis, induitque illum veste vili ; regressusque ad urbem Toletum, ablatis pueris ejus, misit eum in exilium cum uno tantum puerulo ». Hæc Gregorius : verum non in exilium, sed in carcerem fuisse detrusum, omnes affirmant. Conjugem vero ejus ereptam a Græcis et ductam in Africam, ut perducerent eam ad imperatorem, ibi defunctam tradit [2] : sed in eo quam prudens, ipse viderit, dum appellat miserum Hermenegildum judicio divino in prœlio derelictum, quod contra genitorem quantumlibet hæreticum talia cogitarit. Quasi non monuisset Dominus, pietati erga Deum, patrem, matrem, et omnia post habenda. Sed jam ea quæ de ipso rege martyre omni fide testata S. Gregorius narrat, hic reddamus : ait enim [3] :

5. « Sicut multorum qui ab Hispaniarum partibus veniunt, relatione cognovimus, nuper Hermenegildus rex, Leuvigildi regis Wisigothorum filius, ab Ariana hæresi ad fidem Catholicam, viro reverendissimo Leandro Hispalitano episcopo dudum mihi in amicitiis familiariter juncto prædicante, conversus est ; quem pater Arianus, ut ad eamdem hæresim rediret, et præmiis suadere, et minis terrere conatus est. Cumque ille constantissime responderet, nunquam se veram fidem posse relinquere, quam semel agnovisset ; iratus pater eum privavit regno, rebusque spoliavit omnibus. Cumque nec sic virtutem mentis illius emollire valuisset, in arctam illum custodiam includens, collum manusque ejus ferro ligavit. Cœpit itaque idem Hermenegildus rex juvenis terrenum regnum despicere, et forti desiderio cæleste quærens in ciliciis vinculatus jacens, omnipotenti Deo ad confortandum se preces effundere ; tantoque sublimius gloriam transeuntis mundi despicere, quanto et religatus agnoverat nihil fuisse quod potuerit offerri.

6. « Superveniente autem Paschalis festivitatis die, intempestæ noctis silentio, ad eum perfidus pater Arianum episcopum misit, ut ex ejus manu sacrilegæ consecrationis communionem perciperet, ac per hoc ad patris gratiam redire mereretur. Sed vir Deo deditus Ariano episcopo venienti exprobravit, ut debuit, ejusque a se perfidiam dignis increpationibus repulit : quia etsi exterius jacebat ligatus, apud se tamen in magno mentis culmine stabat securus. Ad se itaque reverso episcopo, Arianus pater infremuit, statimque suos apparitores misit, qui constantissimum confessorem Dei illic, ubi jacebat, occiderent. Quod et factum est. Nam mox ut ingressi sunt, securem cerebro ejus infligentes, vitam corporis abstulerunt ; hocque in eo valuerunt perimere, quod ipsum quoque qui peremptus est, in se constiterat despexisse. Sed pro ostendenda vera ejus gloria, superna quoque non defuere miracula. Nam cœpit in nocturno silentio psalmodiæ cantus ad corpus ejusdem regis et martyris audiri, atque ideo veraciter regis, quia et martyris. Quidam etiam ferunt, quod illic nocturno tempore accensæ lampades apparebant : unde et factum est, quatenus corpus illius, ut videlicet martyris, jure a cunctis fidelibus venerari debuisset. Pater vero perfidus et parricida commotus pœnitentia, hoc fecisse se doluit : nec tamen usque ad obtinendam salutem pœnituit. Nam quia vera esset Catholica fides cognovit, sed gentis suæ timore perterritus ad hanc pervenire non meruit ». Hæc Gregorius : habet eadem Ado Viennensis.

7. *Leuvigildus persequens Catholicos, exilio damnat Leandrum, aliosque episcopos, Suevosque a fide revocat.* — Addidit et illud amplius, ut quamvis visus sit pœnituisse necis illatæ filio, non tantum non deseruerit perfidiam, cujus impulsu execrandum facinus perpetravit, sed iracundia ex dolore concepta exæstuans eam acrius propagarit ; utpote qui ejus causa adversus Catholicos acerbiorem persecutionem excitavit, relegans Orthodoxos episcopos in diversa loca, Ecclesiasque bonis spolians. Exulasse tunc quidem constat S. Leandrum atque Fulgentium fratres episcopos, Mausonam archiepiscopum Emeritensem, Licinianum Carthaginensem antistitem, Joannem quoque Gerundensem episcopum et alios. Sed ut, quorum est ex confessione memoria gloriosa, trophæa erecta prosequamur, dicendum de his singulis, primumque de S. Leandro, de quo hæc habet Isidorus [1] : « Hic namque in exilii sui peregrinatione composuit duos adversus hæreticorum dogmata libros eruditione sanctarum Scripturarum ditissimos, in quibus vehementi stylo Arianæ hæresis (impietatis) confodit atque detegit impietatem ; ostendens scilicet quid contra eosdem habeat Catholica Ecclesia, vel quantum distet ab eis religione, vel fidei sacramentis. Extat et aliud laudabile ejus opusculum adversus instituta Arianorum, in quo propositis eorum dictis, suas responsiones apponit ». Hæc de

[1] Greg. Tur. hist. Franc. l. v. c. 38. — [2] Greg. Tur. l. vi. c. 43. et l. viii. c. 18. — [3] Greg. dial. l. iii. c. 31.

[1] Isidor. de Scr. Eccles. c. 28.

armis, quibus etiam exulans Leander persequentes profligavit inimicos : quibus quoque missilibus perfidum apostatam Vincentium Cæsaraugustanum episcopum vulneravit, adversus quem alii quoque Orthodoxi episcopi decertarunt. Ait enim idem Isidorus [1] : « Severus Malacitanæ sedis antistes, collega et socius Liciniani episcopi, edidit librum unum adversus Vincentium Cæsaraugustanæ urbis episcopum, qui ex Catholica fide in Arianam pravitatem fuerat devolutus, etc. » Recenset alia ejusdem celebris viri monumenta. Porro Licinianum ejus collegam Carthaginensem episcopum exulasse, pariterque pervenisse Constantinopolim, tradit Isidorus, ibique ab æmulis exstinctum veneno.

8. Sed audi de exulante Joanne episcopo Gerundensi : « Fuit iste, inquit Isidorus [2], natione Gothus provinciæ Lusitaniæ Scallabalitanus. Hic cum esset adolescens, Constantinopolim perrexit, ibique græca et latina eruditione nutritus, septimo demum anno in Hispanias reversus est, eodem tempore, quo incitante rege Leuvigildo Ariana fervebat insania. Hunc suprascriptus rex cum ad nefandæ hæresis credulitatem compelleret, et hic omnino resisteret, exilio trusus, Barchinone relegatus per decem annos multas insidias et persecutiones ab Arianis perpessus est. Qui postea condidit monasterium, quod nunc Biclaro dicitur, ubi congregata monachorum societate, scripsit regulam ipsi monasterio profuturam, sed et cunctis Deum timentibus satis necessariam. Addidit et in libro Chronicorum ab anno primo Justini junioris principatus usque ad annum octavum Mauritii principis Romanorum, et quartum Reccaredi regis annum, historico compositoque sermone valde utilem historiam ». Hæc de Joanne Isidorus, qui inferius addit de Maximo episcopo Cæsaraugustano in eodem scribendi argumento versato : « Scripsit, inquit, [3] et brevi stylo historiolam de his quæ a temporibus Gothorum in Hispaniis acta sunt, historico et composito sermone ». At perierunt ista. Sed et inter hos æque adnumerandus Eutropius episcopus Valentinus, cujus idem lucubrationes recenset [4] :

9. Floruisse namque visæ sunt diebus istis Hispaniæ viris valde disertis, adversus quos certamen Leuvigildum suscepisse diximus : sed nec ipsi satis exagitasse Catholicos in Hispaniis commorantes ; verum et Suevos haud pridem una cum rege (ut dictum est) ad Catholicam fidem conversos a recta fide abire coegit : quos ipsos (ut habent Acta Concilii tertii Toletani) Reccaredus ejus in regno successor ad fidem Catholicam revocavit, ut suo loco dicemus. Quomodo autem Leuvigildus Suevos subegerit, quave occasione eorum regnum invaserit, Isidorus in Chronico Suevorum ita paucis ostendit : « Mironi Eburicus filius in regnum succedit, quem adolescentem Audicas assumpta tyrannide regno privat, et monachum factum in monasterio damnat : pro quo non est dilata sententia. Mox enim Leuvigildus Gothorum rex Suevis bellum inferens obtento eodem regno, Audicam dejecit, atque eodem tonso, post regni honorem presbyteri officio consecravit. Sic enim oportuit, ut quod regi suo fecerat, rursum idem ab alio congrua meriti necessitudine pateretur. Regnum autem Suevorum deletum in Gothos transfertur ; quod mansit annis centum viginti sex ». Hucusque Isidorus. Reliqua de Leuvigildo dicemus anno sequenti.

10. *Vincentii abbatis martyrium.* — Non Hermenegildi tantum sanguine illustrata est Hispaniarum Ecclesia, sed et Vincentii abbatis. Cernens enim hic maximam esse irrogatam ignominiam Christiano Catholico nomini per Vincentium Cæsaraugustanum episcopum (uti superius dictum est) nomenque Vincentii in apostata Vincentio labefactatum ; e solitudine prosiliit iste Vincentius, adversus Arianam blasphemiam ubique pugnare non desinens : qui ab Arianis comprehensus, affectus verberibus, est detrusus in carcerem : dimissus vero tandem ab illis martyrii coronam eidem invidentibus, ubi majori spiritus ardore in Arianos invectus, eosdem una cum Ariana hæresi exagitasset, ante fores monasterii ab eisdem irruentibus crudelissime peremptus est Legione, undecima mensis Septembris, qua die in Ecclesia Occidentali anniversaria memoria celebratur. Sed ex Hispaniis ad Gallias.

11. *Igidii episcopi Rhemensis laudes in rebus Francorum componendis.* — Eodem anno per Igidium Rhemensem episcopum et alios collegas legatos compositæ sunt res Francorum, pace stabilita, ea conditione, ut post obitum Chilperici Childebertus ei hæres in universo regno succederet : habet ista Gregorius [1]. Tanti boni auctor qui extitit, ipse Igidius pacis conciliator clarus fuit his diebus antistes ; cujus laudes cecinit egregie Venantius Fortunatus his versibus [2], quos ut dignum gloriæ tanti viri monumentum hic tibi integre reddimus :

Actibus egregiis venerande culmen Igidi,
  Ex cujus meritis crevit honore gradus.
Substrahor ingenio, compellor amore parato,
  Laudibus in vestris prodere pauca favens.
Namque reus videor tantis existere causis,
  Si solus taceam, quidquid ubique sonat.
Sed quamvis nequeam digno sermone fateri,
  Da veniam voto me voluisse loqui.
Exiit in mundum gestorum fama tuorum.
  Et meritis propriis sidus in orbe micas.
Clarior effulges, quam Lucifer ore sereno :
  Ille suis radiis, tu pietate nites.
Nil lupus insidiis cauto subducit ovili,
  Te pastore sacro pervigilante gregem.
Facundo eloquio cœlestia dogmata fundis :
  Ecclesiæ crevit te monitore domus.
Pontificis studio correctio plebis haberis :
  Ne tenebræ noceant, semita lucis ades.
Cunctorum recreas animos dulcedine verbi :
  Qui satias epulis, pascis et ore greges.
Præcepta implentur : non solo pane cibamur :
  Delicias capimus, quas tua verba ferunt.

[1] Isidor. de Eccl. Scr. c. 21. — [2] Ibid. c. 31. — [3] Ibid. c. 33. — [4] Ibid. c. 32.

[1] Greg. l. VI. c. 3. 31. et l. VII. c. 14.— [2] Fort. carm. l.: .

Ut gaudet corpus, cui milior esca paratur;
Sic animæ gaudent, si tua lingua sonet.
Hæresis ira cadit, forti te milite Christi:
Acquiris regi quæ dedit arma tibi.
Qui purgas spinis agros sermone colente,
Et mundata Deo surgit ubique seges.
Qui venit huc exul, tristis, defessus, egenus,
Hic recipit patriam, te refovente, suam.
Quæ doluit tollis, gemitus in gaudia vertens,
Exilium removens, reddis amore lares.
Pauper habere cibum, meruit quoque nudus amictum:
Invenit hic semper quæ bona quisque cupit.
Consultum tribuis generaliter omnibus unum:
Qui populi pater es, tot pia rite geris (regis).
Hæc tibi vita diu, Domino tribuente, supersit,
Atque futura micet lucidiore die.

Hactenus Venantius Fortunatus: ex quibus profecto non laudes tantum Ægidii episcopi habes expressas, sed et eorum qui bene præsunt suis Ecclesiis episcoporum partes, quas debent explere, enumeratas. Verum quod ad ipsum Ægidium Rhemensem episcopum spectat, novissima ipsius haud adeo fuisse felicia, idem Gregorius Turonensis affirmat: sed de his dicendum inferius suo loco.

12. *Pro furibus Gregorius intercedit apud Chilpericum.*— Quæ vero his diebus accidisse idem Gregorius tradit jam dicamus: obortam enim sibi esse occasionem ad Chilpericum regem scribendi hoc anno, ut fures liberaret a morte, qui ob sacrilegium ingens perpetratum mulctandi ab ipso rege erant, ipse docet his verbis [1]: « His diebus Basilica S. Martini a furibus effracta fuit, qui ponentes ad fenestram apsidæ cancellum, qui super tumulum cujusdam defuncti erat, ascendentes per eum effracta vitrea sunt ingressi: auferentesque multum auri argentique et palliorum holosericorum, abierunt, non metuentes super sanctum sepulcrum pedem ponere, ubi vix os applicare præsumimus. Sed virtus sancti voluit hanc temeritatem etiam cum judicio manifestare terribili. Nam hi perpetrato scelere ad urbem Burdegalensem venientes, orto scandalo, unus alterum interemit: sicque patefacto opere, furtum repertum est, ac de hospitali eorum argentum comminutum et pallia sunt extracta. Quod cum regi Chilperico nuntiatum fuisset, jussit eos alligari vinculis, et suo adspectui præsentari. Tunc ego metuens, ne ob illius causam homines morerentur, qui vivens in corpore pro perditorum vita sæpius deprecatus est; Epistolam regi precationis transmisi, ne nobis non accusantibus, ad quos prosecutio pertinebat, hi interficerentur. Quod ille benigne suscipiens, vitæ restituit: species vero quæ dissipatæ fuerant, studiosissime componens, loco sancto reddi præcepit ». Hæc Gregorius, specimen egregium edens mansuetissimi sacerdotis.

13. — *Qui sancti viri hoc anno vita excesserint.* — Post hæc autem idem auctor divertit ad illustrium sanctitate virorum ad Deum transitum, quos hoc Childeberti anno sexto diem obiisse contigit, nimirum Ferreolum episcopum Ucecensem magnæ (ut ait) [3] sanctitatis virum, qui et scriptorum suorum reliquit monumenta, libros videlicet Epistolarum, Sidonium Apollinarem secutus. Sed et eodem tempore ex humanis desiisse tradit [1] Eparchium Engolismensem, cujus cum sanctitate vitæ admirabili magna enitebat virtus in ostensione signorum: quæ idem auctor recenset, resque ab eo gestas libello conscripsit [2]. His jungit [3] Domnolum Cænomanensem episcopum æque sanctitate ac miraculorum virtute conspicuum. Quos omnes sacer sanctorum catalogus, quem appellant Martyrologium habet certis diebus, quibus ex hoc mundo discesserunt, adscriptos, anniversarii cultus memoria celebres. Reperitur præterea hoc eodem anno ad cæleste præmium vocatus S. Maurus abbas, anno videlicet ab ejus in Gallias adventu quadragesimo primo: cujus res gestas prosecutus est historico stylo Faustus monachus ipsius discipulus, eas scribens ad Bonifacium tertium ejus nominis, qui post sanctum Gregorium papam secundus Pontifex numeratur.

14. *Pelagius petit auxilium ab imperatore contra Longobardos per Gregorium. ubi de Maximiano presbytero.* — Hoc item anno, jam impleta Indictione secunda, incipiente vero Indictione tertia, quarto nonas Octobris Pelagius papa fatigatus admodum Longobardorum assiduis bellis, post fœdus cum illis initum, jusjurando perfracto iterum redivivis, ab imperatore Tiberio petiturus auxilium, legat Constantinopolim Honoratum notarium, cui ad Gregorium diaconum apocrisiarium ibidem apud imperatorem agentem has litteras dedit [4]:

15. « Pelagius episcopus dilecto filio Gregorio venerabili diacono.

« Omnia quidem quæ necessaria fuerunt, per Honoratum notarium tibi curavimus indicare: quem cum fratre et coepiscopo Sebastiano ad dilectionem tuam direximus. Ut quia in illis partibus ad Ravennam usque nunc cum viro glorioso domino Decio patricio fuit, ipse sua relatione studeat te de omnibus informare: vel si necessaria judicaveris, possis domino imperatori suggerere quia tantæ calamitates ac tribulationes nobis a perfidia Longobardorum illatæ sunt contra proprium jusjurandum, ut nullus possit ad referendum sufficere. Prædictum autem fratrem Sebastianum quomodo susceperimus, vel quali apud nos, te suggerente, fuerit charitate, ipsius poteris relatione cognoscere. Qui etiam jam promisit nobis, necessitates vel pericula totius Italiæ piissimo domino imperatori suggerere.

16. « Loquimini ergo et tractate pariter, quomodo nostris celeriter possitis subvenire periculis; quia ita hic coangustata est Respublica, ut nisi Deus piissimi in corde principis inspiraverit, ut insitam sibi misericordiam suis famulis largiatur, et super illam diacoposin, vel unum magistrum militum et unum ducem dignetur concedere, in omni simus angustia destituti: quia maxime partes Romanæ

[1] Greg. Tur. hist. l. VI. c. 10. — [2] Ibid. c. 7.

[1] Greg. Tur. hist. l. VI. c. 8. — [2] Greg. Tur. in Vit. SS. Patr. apud Sur. die 1. Jul. — [3] Greg. Tur. hist. l. VI. c. 9. — [4] Pelag. Ep. V.

omni præsidio vacuatæ videntur. Et exarchus scribit, nullum posse nobis remedium facere : quippe qui nec ad illas partes custodiendas se testetur posse sufficere. Imperet ergo illi Deus, nostris velociter periculis subvenire, antequam nefandissimæ gentis exercitus loca quæ adhuc a republica detinentur, Deo sibi contrario (quod absit) prævaleant occupare. Presbyterum autem ad nos transmittere, Deo juvante, festina : quia et in monasterio tuo, et in opere, cui eum præposuimus necessarius esse omnino cognoscitur. Dat. IV non. Octobr. Indict. III». At quisnam iste fuerit presbyter monasterio ipsius S. Gregorii adeo necessarius, ex ejusdem Gregorii scriptis et rebus gestis satis possumus intelligere. Etenim quem secum duxerat Maximianum presbyterum, eumdem his puto ex causis a Pelagio inculcatis Gregorius Romam redire præcepit : hunc ipsum namque Constantinopoli ab eo dimissum constat. Cui et quid acciderit Romam redeunti, cum mare Hadriaticum navigaret, sic narrat idem ipse Gregorius [1] :

17. « Neque hoc silendum puto, quod omnipotens Deus super Maximianum famulum suum, nunc Syracusanum episcopum, tunc autem mei monasterii patrem, dignatus est monstrare miraculum. Nam dum jussione Pontificis mei in Constantinopolitanæ urbis palatio responsis Ecclesiasticis deservirem, illuc ad me idem venerabilis Maximianus, charitate exigente, cum fratribus venit. Qui cum ad monasterium meum Romam rediret, in mari Hadriatico nimia tempestate deprehensus, inæstimabili ordine atque inusitato miraculo erga se, cunctosque qui aderant, omnipotentis Dei et iram cognovit, et gratiam. Nam cum in eorum morte, ventorum nimietatibus elevati fluctus sævirent, ex navi clavis perditis, arbor abscissa est, vela in undis projecta, totumque vas navis quassatum nimiis fluctibus ab omni fuerat sua compage dissolutum. Rimis itaque patentibus, intravit mare, atque usquè ad superiores tabulas implevit navem, ita ut non tam navis intra undas, quam undæ jam intra navem esse viderentur.

18. « Tunc in eadem navi residentes, non jam ex morte vicina, sed ex ipsa ejus præsentia ac visione turbati omnes sibimet pacem dederunt; corpus et sanguinem Redemptoris acceperunt, Deo se singuli commendantes, ut eorum animas benigne susciperet, quorum corpora in tam pavenda morte tradiderat. Sed omnipotens Deus, qui eorum mentes mirabiliter terruit, eorum quoque vitam mirabilius servavit. Nam diebus octo navis eadem usque ad superiores tabulas aquis plena, iter proprium peragens, enatavit; nono autem die in Cothronensis castri portum deducta est : ex qua exierunt omnes incolumes, qui cum prædicto venerabili viro Maximiano navigabant : cumque post eos ipse quoque fuisset egressus, mox in ejusdem portus profundum navis demersa est; ac si, illis egredientibus, præ pondere sublevatione caruisset; et quæ plena hominibus in pelago aquas portaverat atque nataverat, Maximiano cum suis fratribus recedente, aquas sine hominibus in portu non valuit portare. Ut hinc omnipotens Deus ostenderet, quia hanc onustam sua manu tenuerat, quæ ab omnibus vacua et derelicta super aquas non potuit manere ». Hactenus Gregorius : ex quibus intelligis pariter, perseverasse usum, ut pii Christiani peregrinantes, navigantesque secum ferrent sacratissimam Eucharistiam, ut vidimus olim a S. Satyro S. Ambrosii germano factum atque ab aliis, ut suis locis habetur expressum. Porro quod ad Maximiani reditum spectat, plane errat Joannes [1] diaconus, cum et tunc S. Gregorium Constantinopoli Romam rediisse videtur asserere. Quod autem pertinet ad Longobardorum statum, dicemus anno sequenti. Qui igitur a Pelagio monasterio præfectus fuit Maximianus, hunc ipsum secundum ordine ejus monasterii abbatem fuisse, successisseque Valentio, sive Valentino superius ejusdem Gregorii testificatione diximus : dictum vero Valentium his diebus defunctum esse, ex successoris suffectione possumus intelligere.

19. *Pelagii Epistola ad Auxanium in Gallia episcopum de incursionibus Longobardorum.* — Extat hoc anno Tiberii imperatoris sexto, ex quo cum Justino regnare cœpit, data Epistola Pelagii papæ ad Auxanium episcopum in Gallia, qua rogat eum, ut suadeat Francorum regibus opem ferre Romanæ Ecclesiæ laboranti incursionibus Longobardorum, atque a confœderatione eorumdem Longobardorum recedere. Accepimus eam cum aliis monumentis ad Ecclesiasticos Annales spectantibus a Nicolao Fabro Parisiensi viro insigni. Sic enim se habet :

20. « Dilectissimo fratri Aunanio [2] Pelagius Urbis Romæ.

« Laudanda tuæ charitatis vota relegimus, quibus te, nisi Gentilis motus obsisteret, ad nos venire voluisse significas. Licet enim spiritualiter et simul et unum simus semper in Domino, verumtamen præsentias corporales et antiquiores Patres, et ipsos quæsisse invenimus Apostolos. Sed dum tua desideria, causasque quibus obstareris exponeres, mirati sumus minus te illud, quod ipsis obviaret excusationibus, attendisse. Si enim mundo venerabilem judicatis hanc Urbem, si ad pacem Sedis Apostolicæ cunctarum regere Ecclesiarum moderamina prædicatis : cur non et tribulationes nostras et temporales angustias charitatis compassione gemitis? scientes divino per Apostolum nobis ore mandari, ut nos invicem diligamus, ut onera invicem nostra portemus, ut quotiens fratrum quicumque uritur, nos uramur; dum pæne in conspectu vestro tantus sanguis innocentium sit effusus, ita sacra violentur altaria, ita Catholicæ fidei ab idololatris insultetur. Novimus et nos quod temporalia ista flagella sint, ut ad probationem, sicut de cælesti

[1] Greg. dial. l. III. c. 36.

[1] Joan. diac. Vita S. Greg. l. I. c. 33. — [2] Auxanio Episcopo Arelatensi, de quo superius.

confidimus miseratione, proficiant (et sicut proxime a vobis scribitur); et proximum vobis, sicut scribitur, Dominus noster de tribulatione det gaudium: quia qui nequiter agunt exterminabuntur, et inimici Dei mox ut exaltabuntur, sicut fumus deficient: et generaliter peribunt gentes de terra ejus. Propter quod vos decuerat, qui illic Catholicæ membra estis Ecclesiæ uni corpori unius capitis gubernatione conjuncta, omnibus quibus viribus valeretis, paci quietique nostræ pro ipsa Spiritus sancti unitate concurrere. Nec enim credimus otiosum, nec sine magna divinæ Providentiæ admiratione dispositum, quod vestri reges Romano imperio in Orthodoxæ fidei confessione sunt similes: ut huic Urbi, charissime frater, nedum regibus vestris juvandi nos virtus sit data divinitus, charitatis vestræ circa nos levitas arguatur, qui illis et in fide et in consiliis vestro sacerdotio sic devotis (debetis) suadere talia aut negligitis, aut differtis. Sacras autem reliquias quas et tua charitas, et gloriosissimus filius noster petiit dirigendas, cum cohærenti sibi sanctificatione transmisimus. Propter quod nihilominus admonemus, ut quod ad virtutem quæritis, eorum templa a pollutione gentium liberari, in quantum vobis est possibile festinetis: et vestris regibus instantissime suadeatis, quatenus ab amicitiis et conjunctione nefandissimi hostis Longobardorum salubri se provisione segregare festinent, ne dum illorum vindictæ tempus advenerit, sicut et celere fieri Divina miseratione confidimus, et eorum etiam illi inveniantur esse participes: quia scriptum est: Non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus puniendos. Deus te incolumem custodiat, carissime frater. Datum III non. Octob. imperante domno Tiberio Constantinopoli Aug. anno VI cons. ejusdem ann. regum, Sic V. C.

Anno periodi Græco-Romanæ 6077. — Anno Æræ Hispan. 622. — Jesu Christi 584. — Pelagii II papæ 7. — Mauritii imp. 3.

1. *Consulatus Mauritcii imp.* — Hic annus ista formula notatus: II *Mauritio Tiberio Aug. solo consule*, ita auctor Chronici Alexandrini, licet errore exscriptoris ibidem legatur, μετὰ ὑπ' particula enim μετὰ id est, *post*, perperam addita; quod Ducangius in editione hujus auctoris non animadvertens, Fastos Orientales, quos jam in Dissert. Hypatica accurate consignaveram, susdeque vertit. Consulatum Mauritii in hunc annum incidere certo constat, non tantum ex Chronico Alexandrino, dum postconsulatus ejus exprimit, annumque superiorem sine consulibus fuisse affirmat; sed etiam ex Theophane, Cedreno, auctore Miscellæ, Fastis Heraclianis, et Theophylacto. Theophanes enim anno Incarnat. secundum Alex. DLXXVI, kalendis Septembris superioris Christi anni inchoato, scribit: « Hoc anno, mensis Decembris die vicesimo, Indictione secunda, imperator consul designatus magnorum thesaurorum munera Urbi largitus est ». Quare kalendis Januariis hujus Christi anni Mauritius consul processit. Ad hæc Theophylactus lib. 1, c. 12, ait: « Agebatur annus Mauritii secundus, cum hyeme consul creatus, conscenso curru imperatorio, summe conspicuus erat ». Quæ verba cum Em. cardin. Norisius in Dissert. de Synodo quinta cap. 9, paragr. 3 de anno Christi superiori primum explicasset, postea in Dissert. III de anno et epochis Syro-Macedonum cap. 6, pag. 200, recte vidit, Mauritium mense Decembri anni DLXXXIII, in annum Christi proximum DLXXXIV designatum fuisse consulem, meque in Dissert. Hypatica laudati Theophylacti verborum sensum attigisse. Hoc passim infra certissimis argumentis demonstrabo, ne quis imposterum hac de re controversiam moveat. Baronius an. DLXXXVII, num. 1 vulgarem, quæ tunc invalescebat, opinionem secutus est, Mauritium scilicet proximis a suscepto imperio kalendis Januariis consulatum iniisse (1).

2. *S. Hermenegildus interficitur.* — A num. 1 ad 9. Sanctus *Hermenegildus* Leuvigildi Visigothorum regis Ariani filius natu major anno tantum sequenti martyrium consummavit, ut abbas Biclariensis et Gregorius Turonensis, qui hoc tempore vivebant, nos edocent. Prior scribit: « Anno III Mauritii, qui est Leovegildi XVII annus, Hermenegildus in urbe Tarraconensi a Sisberto interficitur. Franci Galliam Narbonensem occupare cupientes cum exercitu ingressi: in quorum congressionem Leovegildus Recaredum filium obviam mittens, et Francorum est ab eo exercitus repulsus, et pro-

(1) Opinionem Pagii, et Norisii suscipio, et veneror; at scrupulum in hoc meum proponere non irreligiosum duco. Apud Cl. Maffeium extat papyraceum quoddam instrumentum ita signatum: *Imp. Dn n Tiberio* pp. Aug. *anno nono* pc. *ejusdem anno octavo, sub d sexto iduum Martiarum, ind. nona.* Exhibetur hisce annus DXCI, qui cum esset post consulatum Mauritii octavus, indicare videtur Mauritium anno DLXXXIII consulem egisse. Vide dicta ad A. DLXV, 2. MANSI.

vincia Gallæciæ (legendum Galliæ) ab eorum infestatione est liberata. Castra vero duo cum nimia hominum multitudine unum pace, alterum bello occupat. Castrum vero qui Hodierno vocatur, tutissimum valde in ripa fluminis Rhodani ponitur : quod Reccaredus rex fortissima pugna aggressus obtinuit : et victor ad patrem patriamque rediit ». Sed loco, *Hodierno*, legendum, *Ugerno*, cujus Arelatensium castri meminere Strabo lib. 4, Cyprianus in Vita sancti Cæsarii Arelatensis episcopi, et Gregorius Turonensis lib. 8, cap. 30.

3. *Mortem ejus Franci ulciscuntur.* — Joanni Biclariensi suffragatur Gregorius Turonensis lib. 8, cap. 28, ubi loquens de gestis anno Childeberti regis X, qui in an. Christi DLXXXV convenit, ait : « Igitur Ingundis a viro (nempe sancto Hermenigildo) cum imperatoris exercitu derelicta, dum ad ipsum principem cum filio parvulo duceretur, in Africa defuncta est, et sepulta. Leuvigildus vero Herminichildum filium suum, quem ante dicta mulier habuit, morti tradidit. Quibus de causis commotus Guntchramnus rex, exercitum in Hispanias destinat, scilicet ut prius Septimaniam, quæ adhuc intra Galliarum terminum habetur, ejus dominationi subderent : et sic in antea proficisceretur, etc. » quæ fusius sequentibus capitibus prosequitur, aitque Reccaredum filium Leuvigildi *Ugernum Arelatense castrum* irrupisse, et se *intra muros Nemausensis urbis* inclusisse. Quibus verbis patet, eum loqui de eadem expeditione, de qua Biclariensis, et cum eo in anno rei gestæ convenire; quod et ex eo etiam patet, quod ipso initio libri 8 agat de iis, quæ anno XXIV Guntramni regis, qui in anno Christi DLXXXV incidit, contigere. Hoc porro bellum in *Septimania* a Guntramno Hermenigildi mortem ulturo gestum.

4. *Situs castri Ugerni.* — *Ugerni* situs magnis hactenus tenebris circumseptus, licet Hadrianus Valesius in Notitia Galliarum ac in voce *Ugernum*, pro certissimo haberi debere scribat, castrum illud fuisse *Belliquadrum*, Tarasconi oppositum, et solo Rhodano ab eo divisum; vel *potius insulam Gervicam* Tarasconem inter et Belliquadrum positam, quam Rhodanus absorbuit. Nam verum quidem est, Biclariensem abbatem citatum, qui hoc tempore in Hispania vixit, asserere illud ad ripam Rhodani fuisse; sed ex Tabula Peutingeriana patet, *Ugernum* aliquot milliaribus a Rhodano distasse. Illud ergo tantum nobis certo innotescit, *Ugerni* castrum extitisse in Septimania, Rhodano fluvio, Nemauso, ac Arelati vicinum, et anno quingentesimo octogesimo quinto, non autem anno quingentesimo octogesimo sexto, ut perperam Cointius eo anno num. 4, a Recaredo Visigothorum rege expugnatum esse. Error inde natus Cointio, quod cædem sancti *Hermenegildi* ad eum annum distulerit : Hadrianus enim Valesius lib. 13 Rer. Franc. qui martyrium illud suo anno reddidit, recte etiam *Recaredi* victoriam cum eodem copulavit. Baronius primum istud bellum Francos inter et Gothos confundit cum alio, quod infra videbimus diversum fuisse, ac contigisse an. DLXXXIX.

5. *S. Hermenegildus die* XXIV *Martii Martyrium fecit.* — Sanctus Gregorius papa lib. 3. Dial. cap. 31, diem, quo *Hermenegildus* martyrium passus est, notavit : « Superveniente, inquit, Paschalis festivitatis die, intempestæ noctis silentio, ad Herminichildum perfidus pater Leviehildus Arianum episcopum misit, ut ex ejus manu sacrilegæ consecrationis communionem perciperet, ac per hoc ad patris gratiam redire mereretur. Sed vir Deo deditus Ariano episcopo venienti exprobravit, ut debuit, ejusque a se perfidiam dignis increpationibus repulit. Ad se itaque reverso episcopo Arianus pater infremuit, statimque suos apparitores misit, qui constantissimum confessorem Dei illic ubi jacebat, occiderent, quod et factum est ». Cum autem divus Hermenigildus tam in veteribus, quam in recentibus Martyrologiis colatur die decima tertia mensis Aprilis, annoque DLXXXVI, sabbatum sanctum in illum diem inciderit, Henschenius ad diem XIII Martii in Commentario prævio ad Vitam sancti Leandri episcopi Hispalensis, et ad diem XIII mensis Aprilis, qui sancto Hermenigildo sacer est, ac Cointius anno DLXXXVI, num. 3 existimarunt, martyrium istud ad an. DLXXXVI pertinere. Verum præterquam quod sanctos confessores ac martyres aliis plerumque diebus, quam quibus ad Deum migrarunt, Ecclesia veneretur, Biclariensis abbas et Gregorius Turonensis Hermenigildo æquales eum an. DLXXXV peremptum esse diserte affirmant, ideoque die XXIV Martii ; cum anno sequenti Pascha die XXV ejusdem mensis celebratum fuerit. Porro ideo Baronius *Hermenigildi* martyrium hoc anno collocavit, quia *Leuvigildi* patris mortem anno sequenti contigisse putabat. Sed eam ad an. DLXXXVI revocandam, infra monstrabimus.

6. *Regnum Suevicum cum Gothico unitum post martyrium S. Vincentii abbatis.* — Ad num. 9 et seq. Regnum *Suevorum* anno tantum sequenti in *Leuvigildi* potestatem venisse, et cum regno Gothico unitum esse anno DLXXXII, ibidem numero 12 ostendimus. Sanctum vero *Vincentium* abbatem Legionensis monasterii in Hispania antequam *Theodemirus* Suevorum rex imperaret martyrium fecisse, demonstrabimus anno DCXXX quo Baronius de ejus martyrio rursus verba facit, arbitratus, *Vincentium*, de quo ibi disserit, alium esse a Vincentio, cujus hoc anno mentionem facit, quamvis unus idemque sit, qui Ricila Suevorum rege Ariano regnante, mortem cum sociis pro fide Christi oppetiit.

7. *Pax inter Francorum reges sancita.* — Ad num. 11. Gregorius Turonensis lib. 6, cap. 1, scribit : « Anno sexto regni sui Childebertus rex rejectam pacem (ubi accusativus absolute ponitur a Gregorio, ut quandoque ab aliis antiquis, pro rejecta pace) Guntchramni regis, cum Chilperico conjunctus est. Mummolus a regno Guntchramni fuga dilabitur, et se infra murorum Huennicorum munitionem concludit ». Quare pax hæc inter Francorum reges

sancita anno Christi DLXXXI, qui sextus erat Childeberti regis. Hoc confirmat Marius Aventicensis, qui ad Indictionem XIV seu annum Christi DLXXXI, quo Chronicon suum absolvit, ait : « Eo anno Mummolus patricius cum uxore et filiis, et multitudine familiæ, ac divitiis multis in Marca Childeberti regis, id est, Avinione, confugit ». Inclaruit Mummolus in bellis a Gallis adversus Langobardos gestis, ut videre est in lib. 3 Pauli diaconi cap. 4 et seqq. *Ægidius* Rhemensis episcopus qui in aula Childeberti regis potentissimus erat, cum aliis proceribus in legationem ad Chilpericum regem venit, et pacem stabilivit ea conditione, ut post obitum *Chilperici*, qui nullos tunc habebat liberos, *Childebertus* ei succederet. Verum postea Chilperico natus est *Clotarius,* qui post patrem regnavit.

8. *Moritur S. Ferreolus episc. Ucetiensis.* — Ad num. 13. Turonensis ibidem cap. 7. meminit sanctorum *Ferreoli* episcopi Ucetiensis, *Eparchii* abbatis Inculismensis, et *Domnoli* episcopi Cenomanensis, qui anno sexto Childeberti regis ad Deum migrarunt, ideoque anno DLXXXI. *Ferreolus* Ansberti filius, sancto *Firmino* episcopo Ucetiæ patruo suo successit anno DLIII, ut ex ejus Vita a se ex veteri Ms. publicata colligit Marcus Antonius Dominicius. In ea urbe monasterium instituit, quod de suo nomine *Ferriolacense* nuncupavit. Extat ejus regula in Codice regularum apud Holstenium, cujus capitula pleraque conformia sunt statutis sancti Cæsarii episcopi Arelatensis, ut ostendit Cointius anno DLVIII, num. 9 et seqq. E vivis excessit, postquam *pontificatus tenuit annis* XX *et* VIII, ut in ejus Vita dicitur, ubi et legitur eum mortuum *II nonas Januarii.*

9. *Obitus S. Eparchii reclusi Inculismensis.* — *Eparchius* in urbe Petragoricensi natus, relicta militia sæculari, insciis omnibus monachum induit; sed cum de ipso præcellens fama multa jactaret, venit ad quamdam solitudinem, ubi sedem fixit ad *Carantonum* fluvium, et cum licentia *Sabaudis* episcopi Petragoricensis sese inclusit. Postea monachis præfectus diebus ac noctibus ab oratione non cessavit. Denique « cum annos triginta novem in reclusione explesset, nullo tædio fatigatus die kal. Jul. emisit spiritum », inquit anonymus coætaneus in ejus Vita a Mabillonio sæculo I Benedictino publicata, quæ et jam extabat apud Surium, sed stylo immutato. Gregorius quidem Turonensis habet eum demortuum post annos reclusionis XL; sed Cointius anno DLXXXI, num. 7 asserit, caput 8 libri sexti Gregorio Turonensi deesse in Mss. Bellovacensi et Corbeiensi. Extat *Eparchii* reclusi monasterium prope urbem Inculismam.

10. *Obitus S. Domnoli episc. Cenomanensis.* — Mabillonius tomo III Veter. Analect. pag. 96, gesta episcoporum Cenomanensium ex veteri Ms. Ecclesiæ Cenomanensis publicavit, in quibus mentio cujusdam donationis a Domnolo factæ *anno* XX *regni domni nostri Chilperici*, *gloriosi regis, prid. non. Septembris*, ideoque anno quingentesimo octogesimo secundo, mensis Septembris initio, adhuc in vivis erat *Domnolus.* In iisdem Gestis dicitur sedisse *annos* XLVI, *menses* XI, *dies* XXIV, et obiisse plenus dierum *kal. Decembris.* Verum in annos sedis ejus error irrepsit; cum *Innocentius* Domnoli antecessor Synodo Aurelianensi IV, anno DXLI subscripserit. Cointius anno DLXV, num. 17, notavit fidem non mereri caput nonum lib. 6 Gregoriani; cum totum absit a Mss. Corbeiensi et Metensi, resque multas contineat historicæ veritati contrarias. Legenda ejus Vita apud Bollandum ad diem XVI Maii ab auctore synchrono scripta, ubi dicitur, *Domnolum* construxisse in suburbio civitatis Cenomanensis monasterium in honorem sanctorum martyrum Vincentii et Laurentii, quod etiamnum *monasterium sancti Vincentii martyris* appellatur (1).

11. *Annus emortualis S. Mauri ordinis Benedictini per Gallias propagatoris.* — Sancti *Mauri* abbatis Glannafoliensis, et ordinis Benedictini in Gallia fundatoris mortem recitat hoc anno Baronius. Verum cum anno quingentesimo quadragesimo quarto in Galliam venerit, ut suo loco vidimus, mors ejus in annum sequentem differenda. Faustus enim in ejus Vita a Mabillonio sæculo I Benedictino Notis illustrata, num. 70 ait : « Dolor lateris graviter beatum invasit Maurum, qui languore ingravescente, quadragesimo primo adventus sui ad eumdem locum anno. decimo octavo kalendarum Februariarum die feliciter migravit ad Dominum », ideoque die XV mensis Januarii insequentis Christi anni. Addit Faustus : « Dies autem vitæ B. Mauri ita supputantur. Oblatus est Deo, ac traditus B. Benedicto cum duodecim esset annorum (anno sc. DXXIV) habitavit cum eo viginti annis (nempe usque ad finem anni DXLIII) : commoratus est in monasterio suo, quod ipse ædificavit, annis quadraginta, diebus quatuordecim, qui simul fiunt anni septuaginta duo, et dies quatuordecim », ideoque S. Maurus in lucem prodiit die prima vel secunda mensis Januarii anni quingentesimi decimi tertii, et anni illi XII quibus natus erat, quando ad sanctum Benedictum venit, et XX quibus cum eo commoratus est, incompleti fuere. Odo Glannafoliensis abbas, qui Vitam sancti Mauri a Fausto scriptam nobis conservavit, *anno octingentesimo quadragesimo quinto*, *Indictione octava*, *quarto idus Martii*, reliquias sancti Mauri solemniter translulit. et ipsemet in Historia hujus Translationis corporis S. Mauri in Fossatense monasterium agri Parisiensis, quæ extat apud Mabillonium sæculo IV Benedictino part. 2, refert, eas absque macula repertas esse, cum parte membranulæ, in qua scriptum erat : « Hic requiescit corpus

(1) Bollandistæ ad diem XIX Junii pag. 862, melius quam ab illis factum fuerat ad diem XVI Maii, ubi de S. Domnolo, discutientes chronologiam episcoporum Cenomanensium evincunt S. Domnolum obiisse A. DLXXXIII, sedisse annis XXVI, non XLVI, uti male legitur in Actis episcoporum Cenomanensium apud Mabillonium in vet. Analectis. Ac denique ordinatum fuisse A. DLVII. MANSI.

Mauri monachi et levitæ, qui tempore Theodoberti regis in Galliam venit, et octavo decimo kalendarum Februariarum migravit a sæculo ».

12. *S. Maurus Clotario regnante demortuus.* — In eadem sancti Mauri Vita, num. 63 et seqq. legitur, per idem tempus *Clotarium* Andegavos venientem rogatum fuisse a viro Dei, « ut regali edicto firmare dignaretur, quatenus Congregationi loci ipsius electionem propriam per succedentia liceret habere tempora », et regem ejus petitioni libenter annuisse. Postea Maurus « trigesimo octavo ipsius monasterii fundationis anno, cum ad perfectam jam venisset ætatem, et juxta prophetiam beatissimi magistri sui, qui eum post consummatam trinam vicenorum annorum decursionem, mercedem operum suorum a Domino recompensandam esse prædixerat, finem vitæ suæ jam propinquantem cognosceret; ædificata sibi domuncula juxta B. Martini Ecclesiam, remotiorem delegit vitam assumere ». Addit Faustus, Maurum *Bertulfum* sibi substituisse abbatem ; « cumque duos ac dimidium in contritione spiritus et corporis maceratione complesset annos », vita functum esse. Verum quemadmodum in illa Vita nomen *Berticramni* loco *Innocentii*, qui Cenomanensis episcopus erat, quando Maurus in Galliam adventavit, ab Odone additum ; sic *Clotarius* loco *Chilperici* ab eodem positus est, licet Faustus nec episcopi nec regis nomen expressisset, quæ additiones interpolatoribus familiares. Certe *Clotarius*, qui hoc tantum anno *Chilperico* natus est, laudatum præceptum sancto Mauro largiri non potuit, neque cum eo verba facere.

13. *S. Gregorius e legatione Constantinopolitana Romam redux.* — Ad num. 14 et seqq. Anno quingentesimo octogesimo primo diximus, sanctum *Gregorium* diaconum et apocrisiarium in aula Constantinopolitana agentem, præsenti anno Romam rediisse. Epistola enim *Pelagii II* papæ ad eum scripta, et a Baronio num. 15 et seq. recitata, quæ data dicitur *IV non. Octob. Indict.* III, currenti scilicet anno, mentionem facit cujusdam presbyteri, quem ad se confestim mitti *Pelagius* petit. Is presbyter erat *Maximianus*, cum quo sanctum Gregorium Romam rediisse, testatur Joannes diaconus in ejus Vita lib. 1, cap. 33. Quare sub hujus anni finem vel sequentis initio sanctus Gregorius Constantinopolim reliquit, et Romam venit. Baronius quidem num. 18 dicit, falsum esse Joannem diaconum, et *Gregorium* nonnisi ann. DLXXXVI Constantinopoli profectum esse. Verum, ut loco laudato monuimus, hanc sententiam postea cardinalis doctissimus in Appendice ad tomum XII retractavit.

14. *Pelagii II Epistola ad Aunacharium episc. Autissiodorensem data.* — Asserit etiam Baronius num. 18, *Pelagium II* scripsisse ad *Auxanium* episcopum Arelatensem, eumque rogasse, ut suaderet Francorum regibus, quo a confœderatione Langobardorum recederent. Eam Epistolam ipsemet exhibet, datam *III non. Oct. imperante Domino Tiberio Constantinopoli Aug. anno* VI *cos. ejusdem ann. regum*, inscriptamque *Aunanio*. Verum Codex Ms. ex quo illa Epistola descripta, mendosus erat. Eamdem enim recitat Sirmondus in Conciliis Galticanis recteque observat, castigandam esse inscriptionem, legendumque, *Aunario*, qui et interdum dicitur *Aunaharius*, qui hoc tempore episcopus erat Altisiodorensis. In subscriptione vero Sirmondus legit : « Datum III nonas Octobres, imperante Domno Tiberio Constantinopoli Augusto, anno VII », omisso scilicet consulatu ; quo pacto ea Epistola anno DLXXXI data fuerit. In editione tamen Vaticana Concil. subscriptio diversa non est a Baroniana ; quo pacto Epistola anno DLXXX scripta fuerit, et loco *cos. ejusdem ann. regum*, legendum erit, *consulatus ejusdem anno secundo*, modo scilicet loquendi Victoriano. Porro Sigebertus in Chronico ad an. DLXXXI, scribit : « Duces Langobardorum Gallias aggrediuntur, et vario bellandi genere nunc Franci, nunc Langobardi inter se colliduntur ». Sed de confœderatione Francorum cum Langobardis, de qua queritur Pelagius II in laudata Epistola, nihil Paulus diaconus habet, quæ tamen in dubium non revocanda; sed inde colligendum multa a Paulo fuisse prætermissa.

15. *Bellum Persicum continuatum.* — Theophylactus lib. 1, cap. 12, postquam locutus est de consulatu a Mauritio imp. kalendis Januariis hujus anni suscepto, ait : « Hoc anno ingrediente, Joannes (qui Mystaco vocabatur) ducis loco movetur, ut qui Persis, quanquam in majori belligerandi commoditate, nesciret resistere ». Narrat postea capite sequenti in ejus locum sublectum fuisse *Philippicum* Orientalium militum ducem, qui imperatoris sororem *Gordiam* habebat in matrimonio. *Philippicus autumno primo* apud Tigrim stativa habuit, indeque movens, *crebrius in agrum Persicum descendit, ac prædam plurimam facit,* sed nihil magni momenti hoc anno eo in bello patratum.

16. *Chilpericus Francorum rex necatur.* — *Chilpericus* Francorum rex hoc anno occisus, ut anno DLXXXVII ostendemus. Hoc vel sequenti anno *S. Gregorius* e sua legatione Constantinopolim reversus est, ut videre est anno DLXXXVI. De matrimonio *Rigunthis* cum Recaredo Leuvigildi regis filio vide quæ scripsi anno DLXXXVII.

PELAGII ANNUS 8. — CHRISTI 585.

1. *Creatur rex Longobardorum Antharit.* — Adest annus Domini quingentesimus octogesimus quintus, Indictionis tertiæ : quo Longobardi cum per decennium sine rege sub ducibus extitissent, regiminis ejusmodi sine capite jam pertæsi, initis una comitiis, regem ut antea creant, delectusque ex omnibus Antharit : verum Barbaricum nomen nimis asperum cognominis Flavii lenitate deliniunt. Sed audi Paulum diaconum de Longobardorum Republica hoc modo composita ista narrantem [1] : « At vero Longobardi cum per annos decem sub potestate ducum fuissent, tandem communi consilio Antharit Clephonis supra memorati principis filium regem sibi statuerunt : quem etiam ob dignitatem Flavium appellarunt; quo prænomine omnes qui postea fuere Longobardorum reges, feliciter usi sunt.

2. « In hujus diebus ob restaurationem regni, duces qui tunc erant, omnis substantiæ suæ medietatem regalibus usibus tribuunt; ut esse posset, unde rex ipse, et qui ei aderant ejusque obsequiis per diversa officia dediti, alerentur : populi tamen aggravati per Longobardos hospites partiuntur. Erat sane hoc mirabile in regno Longobardorum, quod nulla erat violentia, nullæ statuebantur insidiæ, nec aliquem injuste angariabant, neminem spoliabant; non erant furta, non latrocinia, unusquisque quolibet securus sine timore pergebat». Hæc Paulus : sed Longobardus, et ipse suæ genti nimium favit : non ita cæteri qui hoc tempore vixere, præsertim vero Gregorius papa, qui sæpe ob ingentia ab eisdem scelera perpetrata ipsos Longobardos gentem nefandissimam nominat, compluraque de iisdem refert quæ contraria omnino iis quæ a Paulo narrantur esse noscuntur.

3. *Roma defensa divinitus.* — Sed quo statu res Romanæ hoc tempore fuerint, quas a Pelagio papa adeo vidimus deploratas, perquirendum est. Accidit sane a Deo mirandum prodigium, ut et absque auxilio Constantinopoli ab imperatore (ut exspectabatur) accepto, tamen Roma subsisteret, non quidem humano fulta præsidio, sed (quod Gregorius libere profitetur) defensa Apostolico patrocinio. Inter alia admiratione digna quæ acciderunt virtute Petri, humiliata est Barbarica vis, atque flexa novo miraculo novi regis ferrea cervix; adeo ut et ad ejus limina donum mittere divinitus cogeretur. Sed audi rem gestam, a S. Gregorio in Epistola ad Theolistum ita narratam [1] :

4. « Benedictionem, inquit, sancti Petri Apostoli, clavem a sacratissimo ejus corpore transmisi; de qua videlicet clave hoc est gestum, quod narro miraculum. Dum eam quidam Longobardorum civitatem ingressus in Transpadanis partibus, invenisset : quia sancti Petri clavis esset despiciens; sed pro eo quod auream vidit, facere sibi ex illa aliquid aliud volens, eduxit cultellum ut eam incideret : qui mox cultellum, cum quo eam per partes mittere voluit, arreptus per spiritum sibi in gutture defixit, eademque hora defunctus cecidit. Et dum illic rex Longobardorum Antharit atque alii multi ejus homines adessent, et is qui se percusserat, seorsum mortuus, clavis vero hæc seorsum jaceret in terra; factus est omnibus vehementissimus timor, ut eamdem clavem de terra levare nullus præsumeret. Tunc quidam Longobardus Catholicus, qui sciebatur orationibus et eleemosynis deditus (Minulphus nomine) vocatus est, atque ipse hanc elevavit de terra : Antharit vero pro eodem miraculo aliam auream clavem fecit, atque cum ea pariter ad sanctæ memoriæ prædecessorem meum transmisit, indicans quale per eam miraculum contigisset ». Hucusque Gregorius. Sed quod per clavem possessio designatur, veluti hieroglyphicis quibusdam notis (quas tamen cum scriberet rex Barbarus non intellexit) illud significatum fuisse, posset ex eventis certo interpres asserere, non tantum a Longobardis Urbem non capiendam, sed ipsos omnes cum sua ditione Romano Pontifici parituros. Unde merito his diebus Venantius Fortunatus laudes celebrans Apostolorum Petri et Pauli, inter alia de ipsis magnifice decantata; de ipsorum

[1] Paul. diac. de Gest. Longob. l. III. c. 8.

[1] Greg. l. VI. Ep. XIII.

patrocinio, quo muniunt Urbem, hos habet versus [1] :

> A facie hostili duo propugnacula præsunt,
> Quos fidei turres Urbs caput orbis habet.

Testatur idipsum S. Gregorius, de his quæ ipse experiebatur certam fidem faciens. Sed hæc modo satis. Jam ad res in Hispania gestas enarrandas nobilitas nos provocat argumenti.

5. *Leuvigildo defuncto Reccaredus succedit qui Catholicus, Catholicis favet, Arianos confundit.* — Hoc anno qui sequitur primus a martyrio Hermenegildi, ejus pater infelix Leuvigildus, subactis Suevis, eisdemque in Arianam hæresim revocatis, post persecutionem Ecclesiæ ex hac vita migravit, prout ex iis quæ anno superiori sunt dicta de martyrio regis expressum patet in Actis Toletani Concilii; ex quibus constat hoc anno filium ejus Reccaredum regnare cœpisse Æra sexcentesima vicesima tertia : nam in iisdem Actis Æra sexcentesima vicesima septima annus quartus ejusdem regis numeratur. Verum in Isidori Chronico Æra sexcentesima trigesima quinta obitus Leuvigildi et Reccaredi ingressus in regnum mendose legitur : quod nullo penitus modo convenire potest.

6. Quod vero ad fidem ejusdem regis pertinet, ambo Gregorii suorum temporum scriptores eumdem facti pœnitentem decessisse ex hac vita tradunt : etenim de Leuvigildi obitu et Reccaredi successione habet ista S. Gregorius papa [2] : « Leuvigildus, oborta ægritudine, ad extrema perductus est, et Leandro episcopo, quem prius vehementer afflixerat, Reccaredum regem filium suum, quem in sua hæresi reliquerat, commendare curavit; ut in ipso quoque talia faceret, qualia in fratre ejus exhortationibus fecisset. Qua commendatione expleta, defunctus est ». Hæc de pœnitentia regis, sed non satis visa ad salutem Gregorio, qui subdit :

7. « Post ejus mortem Reccaredus rex non patrem perfidum, sed fratrem martyrem secutus ab Ariana pravitate conversus, totam quoque Wisigothorum gentem ita ad veram perduxit fidem, ut nullum in suo regno militare permitteret, qui regno Dei hostis existere per hæreticam pravitatem non timeret. Nec mirum quod veræ fidei prædicator factus est, qui frater est martyris, cujus hunc quoque merita adjuvant, ut ad omnipotentis Dei gremium tam multos reducat. Qua in re considerandum nobis est, quia totum hoc agi nequaquam posset, si Hermenegildus rex pro veritate mortuus non fuisset. Nam sicut scriptum est [3] : Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit ipsum solum manet : si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Hoc fieri videmus in membris, quod factum scimus in capite. In Wisigothorum enim gente unus mortuus est, ut multi viverent; et dum unum granum fideliter cecidit, ad obtinendam fidem seges multa surrexit ». Hucusque Gregorius. Sed et alterum Gregorium, Turonensem videlicet, audi, qui aliquid amplius de pœnitentia refert ejusdem Leuvigildi : ait etenim [1] : « Post hæc Leuvigildus rex Hispaniarum ægrotare cœpit : sed (ut quidam asserunt) pœnitentiam pro errore hæretico agens, et obtestans ne huic hæresi quisquam reperiretur consentaneus, in legem Catholicam transiit, ac per septem dies in fletu perdurans pro his quæ contra Deum inique molitus est, spiritum exhalavit ». Hæc ipse. Verum etsi facti pœnitens, quod tamen Catholicus omnino decesserit, haud satis certis probatur assertionibus : etenim execrabilis ejus memoria remansit posteris.

8. Quod vero ad ejus successorem Reccaredum pertinet, accipe quæ de eo summatim Isidorus habet in Chronico : « Leuvigildo defuncto, filius ejus Reccaredus regno est coronatus, cultu præditus religionis et patris moribus longe dissimilis : namque ille irreligiosus et bello promptissimus, hic fide pius et pace præclarus : ille armorum artibus gentis imperium dilatans; hic religiosus eamdem gentem fidei trophæo, insoliti erroris labe detersa ad cultum rectæ fidei revocavit. Synodum etiam ad condemnationem Arianæ hæresis congregavit : cui Concilio idem gloriosissimus princeps interfuit, suaque eum præsentia et subscriptione firmavit ». Hæc de pietate Reccaredi Isidorus : de bellica autem virtute quæ subdit suo loco dicemus.

9. His jungamus quæ de eorumdem conversione Gothorum, et de infelici exitu episcopi Ariani qui se obicem posuit, Gregorius Turonensis narrat his verbis [2] : « Igitur eo tempore in Hispania Reccaredus rex compunctus miseratione divina, convocatis episcopis religionis suæ ait : Cur inter vos et sacerdotes illos, qui se Catholicos dicunt, jugiter scandalum propagatur : cum illi per fidem suam signa multa ostendant, vos nihil tale agere potestis? Qua de re convenite, quæso simul, et discussis utriusque partis credulitatibus, quæ vera sunt cognoscamus. Et tunc aut accepta illi a vobis ratione, ea credant quæ dicitis : aut certe ab illis veritatem cognoscentes, quæ prædicaverint, vos credatis.

10. « Quod cum factum fuisset, congregatis utriusque partis episcopis proposuerunt hæretici illa quæ sæpius ab ipsis dicta jam scripsimus : similiter responderunt episcopi nostræ religionis ea de quibus hæreticorum partem plerumque victam libris superioribus demonstravimus : et præsertim cum rex diceret, quod nullum signum sanitatis super infirmos ab hæreticorum ostenderetur episcopis, ac in memoria replicaret, qualiter tempore genitoris sui, episcopus, qui se jactabat per fidem rectam cæcis restituere lumen, tacto cæco, et cæcitati perpetuæ damnato, discessisset compunctus (quod nos in libro Miraculorum plenius declaravimus) vocavit ad se seorsum sacerdotes Dei : quibus perscrutatis cognovit verum

[1] Fort. carm. l. III. — [2] Greg. dialog. l. III. c. 31. — [3] Joan. XII.

[1] Greg. Tur. hist. l. VIII. c. ult. — [2] Ibid. l. IX. c. 5.

Deum sub distinctione coli personarum trium, id est, Patris, Filii, et Spiritus sancti, nec minorem Filium Patre, Spirituque sancto, neque Spiritum sanctum minorem Patre, vel Filio, sed in una æqualitate atque omnipotentia hanc Trinitatem verum Deum fateri.

11. « Tunc intelligens veritatem Reccaredus, postposita altercatione, se Catholicæ legi subdidit, et accepto signaculo sanctæ Crucis cum chrismatis unctione, credidit Jesum Christum Filium Dei æqualem cum Patre et Spiritu sancto regnantem in sæcula sæculorum. Amen. Deinde nuntios mittit ad provinciam Narbonensem, quibus narrantibus ea quæ ille gesserat, simili credulitate populus ille connecteretur. Erat enim tunc sectæ Arianæ episcopus Athalocus, qui ita per propositiones varias et interpretationes falsas Scripturarum Ecclesias Dei conturbabat, ut putaretur quod ipse esset Arius, quem projecisse in secessum exta, historiographus narravit Eusebius : sed cum hæc populo sectæ suæ credere non sineret, et ad consentiendum ei paucorum faveret adulatio ; commotus felle ingressus in cellulam suam, inclinato super lectulum capite, nequam spiritum exhalavit. Sicque hæreticorum populus in ipsa consistens provincia, inseparabilem Trinitatem confessus, ab errore discessit ». Hucusque Gregorius. Egisse quidem Reccaredum regem cum episcopis Arianis non terrore vel imperio usum, sed placidis verbis atque blanditiis, summam in omnibus præ se ferentem mansuetudinem, auctor est Joannes Biclariensis abbas, qui his temporibus vixit et scripsit.

12. Sic igitur summo Dei beneficio, cum per Gothos, Wandalos, Suevos, Alanos, aliasque Barbaras nationes Ariana hæresis exundans implesset Italiam, Africam, Hispanias, atque Gallias : tanquam torrens in austro exsiccata decrevit. Sed de his rursus inferius. Porro regina Leuvigildi conjux Goisuintha, noverca Reccaredi regis, Arianæ perfidiæ addictissima, sive rubore compulsa, sive timore convicta, simul cum aliis fidem Catholicam professa, abdicare Arianam hæresim videri voluit, cum tamen intus Arium haberet inclusum : nam etsi cum aliis Orthodoxis ut Orthodoxa ad Synaxim conveniret, atque sicut alii communicaret, secreto tamen sacratissimam Eucharistiam ex ore rejiciebat : quæ et nihil sollicitius procuravit, quam ut proditione aliqua Reccaredum e medio tolleret; invenitque ejusdem suæ sententiæ Arianum itidem hominem, dignitate episcopum, nomine Udilam, sive Uldilam, qui in necem regis pariter conspiraret; sed conjuratione detecta, Arianus episcopus mulctatur exilio; regina vero, Deo ultore, citius ex hac vita luitura pœnas æternas præripitur. Hæc Joannes abbas hujus temporis scriptor narrans, tertio regis ejusdem anno accidisse tradit. Sed jam ad res Francorum orationem convertamus.

13. *Chrodini ducis, Juliani, aliorumque illustrium virorum laudes.* — Hoc anno septimo Childeberti regis Chilpericus rex ad Judæorum conversionem addicens animum, complures eorum ad fidem conversos in baptismo suscepit : sed dum alios adigere vellet, multarum cædium occasionem præbuit. Habet ista Gregorius [1] pluribus : qui et subdit post alia [2] de obitu Chrodini viri maxime pii, de quo paucis magna recenset. Fuit plane iste Chrodinus dux ille, ad quem extat Venantii Fortunati Epigramma, quo ejus pariter laudes celebrat. Sed primum audi Gregorium : « Eo, inquit, anno Chrodinus obiit, vir magnæ bonitatis et pietatis, eleemosynarius valde, pauperumque refector, profluus ditator Ecclesiarum, clericorumque nutritor, nam sæpe a novo fundans villas, ponens vineas, ædificans domos, culturas erigens, vocatis episcopis quorum erat parva facultas, dato epulo, ipsas domos cum cultoribus et culturis, cum argento, peristromatibus, utensilibus, ministris et famulis, benigne distribuebat, dicens : Sint hæc Ecclesiæ data, ut dum de his pauperes reficiuntur, mihi veniam obtineant apud Deum. Multa autem et alia bona de viro audivimus, quæ insequi longum est. Transiit autem ætate septuagenaria ». Hæc ipse : ex quibus et vides pariter, quo fine bona largiri fideles solerent Ecclesiis, nempe ut eisdem pauperes alerentur. Sed audi Fortunatum viri dignissimi laudes carminibus hisce prosequentem [3] :

Inclyte dux, meritis totum vulgate per orbem,
Quem nimis egregium splendida fama refert.
Non ego prætercam præconia celsa, Chrodine,
Ne videar solus magna silere bonis.
Itala terra tibi, pariter Germania plaudunt :
Laus tua cunctorum semper in ore sonat.
Clarus ab antiquis digno generosior ortu,
Regibus et patriæ qui placiturus eras.
Tutoremque alii, nutritoremque fatentur;
Et fit certamen de pietate tua.
Ut habeant alii, nulli tua bona recusas :
Tu tibi plus auges, quas bene fundis opes.
Cui possis præstare, libens exquiris, et optas :
Ut sis apud cunctos, hos facis esse tuos.
Es generale bonum, nulli gravis, omnibus æquus :
Justitiæ socium nulla rapina tenet.
Mitis, in alloquio placidus, gratusque modestus :
Omnia cui data sunt, ut decus omne geras.
Gentibus adstrictus, Romanis carus haberis :
Felix qui populis semper in ore manes.

Hactenus Fortunatus. Sic igitur qui tot tantisque laudibus meruit a duobus dignis episcopis celebrari Chrodinus dux, hic his elogiis honoratum proponimus ejus monumentum post obitum, cujus erga pauperes sanctaque loca munificentia semper enituit.

14. Sed his subjiciendum putamus alterius pietate insignis viri ab eodem Fortunato Epitaphium scriptum, cujus pariter in erogandis divitiis pauperibus largitas commendatur : qui ex mercatura (quod magis mirandum videtur) ad Deum conversus, Julianus dictus est nomine : de quo accipe ex scripto codice carminum Fortunati Epitaphium, quod desideratur in codicibus iterum cusis :

[1] Greg. Tur. l. VI. c. 17. — [2] Ibid. c. 20. — [3] Fort. carm. l. IX. in fin.

Condita sunt tumulo Juliani membra sub isto,
Cujus in æternum vivere novit honor.
Mercator quondam conversus, fine beato,
Raptus ab hoc mundo crimine liber homo.
Collegit nimium, sed sparsit egentibus aurum :
Præmisit cunctas quas sequeretur opes.
Sollicitus quemcumque notum prospexit in urbe,
Hunc meruit veniens exul habere patrem.
Pascere se credens Christum sub paupere forma :
Ante omnes apud hunc sumpsit egenus opes.
Non solum refovens, sed dona latendo ministrans,
Amplius inde placet, quod sine teste dedit.
Felicem censu qui fratris migrat in alvum,
Et vivos lapides ædificare potest.
Extulit hunc tumulum genitoris honore Joannes,
Qui modo divinis fungitur officiis.
Qualiter hic vivo serviret amore parenti,
Cum nati pietas ipsa sepulcra colit.

Id genus est et Epitaphium Atoli discipuli S. Remigii, hujus plane sæculi viri pietate conspicui, quod Rhemis habetur in Ecclesia S. Juliani martyris :

Hic pater est Atolus nato nataque sepultus,
Exspectansque diem nunc Domini properam,
Instruxit bis sena suis xenodochia rebus,
Jure fovens plebes, divitiis inopes.
Sic proprium censum cælum transvexit in altum,
In quo suscepit quod miserando dedit.
Hoc totum sub amore sacri studioque Remigi :
Ob hoc prærutilum detinet ipse polum.

Florardus autem dum quorumdam S. Remigii discipulorum meminit, inter eos et hunc Atolum recenset. Habes ex his, lector, ne putes hæc otiose narrata, quibus consueverint titulis exornari Christianorum sepulcra non episcoporum tantum, sed et laicorum hominum pietate præstantium.

15. Sed quod in his versatur oratio, hic tibi reddendum putamus Andreæ ex presbytero cardinali episcopi Epitaphium quod in cathedrali Ecclesia Cajetæ legitur hoc utique sæculo positum sub consulatu Decii junioris, de quo superius anno Domini quingentesimo trigesimo quarto. Sed cum nondum illud accepissemus; ne prætereatur omnino, hic ipsum describi debere, etsi non temporis, argumenti tamen ratio persuasit. Sic enim se habet :

Pande tuas, paradise, fores, sedemque beatam,
Andreæ meritum suscipe pontificis :
Cultor justitiæ, doctrinæ et pacis amator :
Quem vocat ad summum vita beata bonum.
Plenus amore Dei nescivit vivere mundo :
At famulo Christi gloria Christus erat.
Quæ meditata fides et credita semper inhæsit,
Hæc te usque ad cælos et super astra tulit.
Nunquam de manibus tibi lex divina recessit :
Eloquium Domini vixit in ore tuo.
Romanamque prius decoravit presbyter urbem :
Culminis auctus honor hic dedit esse patrem.
Districtus sub jure pio et moderamine certo,
Utque bonus pastor texit ab hoste gregem.
Hospitibus gratus, seipsum donavit egenis;
Illos eloquio, hos satiabat ope.
Præsule sub tanto florens Ecclesia mater,
Crevit muneribus, crevit et officiis.

VIXIT ANN. PM. LXX. PRESB. ROMANUS VII.
ET IN EP. ANN. XXVII. M. X. D. XX.
REQUIEVIT IN PACE XIIII. KAL. NOV.
CONS. DECI. JUN.

In tabula ubi ejusmodi inscriptio legitur, apposita visuntur insignia nobilis familiæ Columnensium.

16 Cujusnam vero civitatis hic episcopus fuerit, cum non exprimatur; certum est Cajetanum minime esse potuisse, cum nondum Cajetæ cathedra episcopalis erecta esset; sed in vicinioribus locis erant hæ, Formiana ac Minturnensis Neapolim versus, altera vero ex parte Romam versus Fundana et Terracinensis, ut constat ex Actis primæ Romanæ Synodi sub Symmacho Rom. Pontifice, et ex Epistolis sancti Gregorii. Porro hoc sæculo ejusdem nominis fuisse reperitur Andreas Fundanus episcopus, cujus est celebris memoria apud sanctum Gregorium in Dialogis [1] : vixit etiam iisdem ferme diebus Andreas episcopus Aquinas, de quo idem sanctus Gregorius meminit [2], sed ignobilis, longeque ab isto de quo agitur diversus : hic enim ante episcopatum in Romana Ecclesia functus est honorifice presbyterio. At de his satis.

[1] Greg. dial. l. III. c. 8. — [2] Ibid.

Anno periodi Græco-Romanæ 6078. — Olymp. 341. — Anno Æræ Hispan. 623. — Jesu Christi 585. — Pelagii II papæ 8. — Mauritii imp. 4.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : III *post consulatum Mauritii Tiberii Aug. solius*, ut legitur in Chronico Alexandrino, idque juxta modum loquendi a Marcellini continuatore usurpatum. Nam juxta modum loquendi Victorianum, hic annus est II *post consulatum*, consulatu scilicet cum postconsulatu confuso. Baronius anno DCCXV, num. 5, refert vetus Epitaphium *Candidæ,* quam arbitratur esse sanctam Candidam martyrologio Romano ad diem IV Septemb. inscriptam. Epitaphium his verbis clauditur : HIC REQVIESCIT IN PACE CANDIDA C. F. QVÆ VIXIT PL. M. ANN. L. DIE IV. ID. SEPT. IMP. D. N. MAURITIO PP. AVG. ANN. IV. P. C. EIUSD. ANN. II. IND. QVARTA. Idem Epitaphium exhibet Reinesius in Syntagmate Inscriptionum pag. 960, ex Capacio lib. 1 Hist. Neap., cap. 12, et Sumontio lib. 1, pag. 389, existimatque, conditum anno DLXXXVI. Verum cum in eodem Indictio IV, cum IV idus Septembris copuletur, manifestum est, currenti anno, quo kalend. Septemb. Indictio IV auspicatur, positum fuisse. Ex eo constat primo, consulatum *Mauritii* recte a nobis fuisse consignatum. Secundo, conditorem Epitaphiii modum loquendi Victorianum usurpasse, juxta quem postconsulatus a consulatu non distinguitur. Tertio, *Mauritium* anno DLXXXII, ante mensem Septembrem imperium iniisse. Denique Reinesium loco IV perperam legisse, anno III, tertius enim *Mauritii* annus ante Septembrem currentis anni jam absolutus fuerat.

2. *Autharis fit rex Langobardorum.* — A num. 1 ad 5. Cum aristocratiam triginta ducum, qui post mortem *Clephi* Langobardis præfuere, decennalem extitisse, annoque DLXXVI cœpisse jam ostenderimus, *Autharis* Langobardorum regis initium ad annum sequentem pertinet, quod illud Sigebertus in Chronico, et Hermanus Contractus juxta editionem Canisii memorant; *Antharis* in correcta editione Pauli diaconi a Grotio curata *Autharis* appellatur. Porro Biclariensis abbas ad annum IV Mauritii imp., *qui est Leovegildi regis* XVIII *annus*, scribit : « Anthane Longobardorum rex cum Romanis congressione facta superat, et cæsa multitudine militum Romanorum Italiæ fines occupat ». Quæ anno sequenti quo annus Mauritii IV desinit, sicuti et miraculum, quod Baronius ex sancto Gregorio Magno refert, necesse est contigisse.

3. *Reccaredus Leuvigildo patri in regnum Gothorum succedit.* — A num. 5 ad 13. Idem Biclariensis loco laudato, ait : « Hoc anno Leovegildus rex diem clausit extremum : et filius ejus Recaredus cum tranquillitate regni ejus sumit sceptra ». Quod etiam anno sequenti contigit. Baronius in Appendice tomi XII et in editione Coloniensi ad an. DXCI, *Leuvigildi* mortem, quam antea cum præsenti anno conjunxerat, ad annum DXCI referendam esse monuit; quam posteriorem Baronii sententiam Spondanus secutus, per Mauritii imp. tempora non parum Chronologiam perturbavit. Nam *Leuvigildi* mortem, neque in alterutrum annum, neque in annum DLXXXVII, ut Cointius ad eum annum, et Bollandus ad diem XIII Martii in Commentario Historico ad Vitam santi Leandri episcopi Hispalensis arbitrati sunt, sed in annum quingentesimum octogesimum sextum incidisse, certa mihi stat sententia. Nam præter abbatem Biclariensem jam citatum, sanctus *Isidorus* in Historia Gothorum testatur Recaredum *Æra* DCXXIV *anno tertio imperii Mauritii,* Leuvigildo patri successisse, ideoque anno Christi sequenti. Loco tamen, *anno tertio*, legendum *anno quarto.* Ad hæc Bollandus citatus affert antiquam inscriptionem dedicatæ Toleti Ecclesiæ Cathedralis, in qua dicitur : « In nomine Domini consecrata est Ecclesia S. Mariæ in Catholico die I idus Aprilis, anno feliciter primo regni D. N. gloriosissimi Flav. Reccaredi regis, Æra DCXXV », id est, anno Christi DLXXXVII, quo dies XIII Aprilis in Dominicam incidebat. Bollandus autumavit eam inscriptionem sub initium regni Reccaredi positam esse; ideoque hunc anno DLXXXVII, regnum iniisse.

4. *Initium Reccaredi regis valide stabilitum.* — Sed hæc interpretatio refellitur primo ex Biclariensi, qui *anno* V *Mauritii imp. Romanorum*, *qui est Recaredi regis primus feliciter annus*, ait : « Sisbertus interfector Hermenegildi morte turpissima perimitur. Reccaredus primo regni sui anno, mense X, Catholicus, Deo juvante, efficitur, et sacerdotes sectæ Arianæ sapienti colloquio aggressus, ratione potius, quam imperio converti ad Catholicam fidem facit : gentemque omnium Gothorum

et Suevorum ad unitatem et pacem revocat Christianæ Ecclesiæ. Sectæ Arianæ, gratia divina, in dogmate veniunt Christiano. » Quod si *Reccaredus* decimo tantum regni sui mense fidem Catholicam amplexus est, quando ea dedicatio facta, jam decimum ad minus regni mensem inchoarat. Refellitur secundo ex Concilio Toletano III, anno DLXXXIX celebrato, nempe « anno quarto regnante gloriosissimo domino Recaredo rege, die octavo iduum Maiarum, Æra DCXXVII », ut in eadem Synodo dicitur. Si enim die VIII mensis Maii anni Christi DLXXXIX; Reccaredus, annum regni quartum jam numerabat, primus ejus annus ab anno DLXXXVII deduci non potest. Ex hac itaque temporis notatione cum præfata inscriptione collata, discimus *Reccaredum* patri successisse anno DLXXXVI, post diem XIII mensis Aprilis, quo die anno DLXXXVII, primus ejus annus adhuc in cursu erat, et ante diem octavum mensis Maii, quo die quartum regni annum jam inchoarat, quando Synodus illa Toletana congregata est. Indeque manifestum etiam fit, conversionem ejus decimo post patris mortem mense factam pertinere ad mensem Februarium, vel Martium anni DLXXXVII, ideoque dedicationem illam, non *Reccaredi* regis initio, ut putavit Bollandus, sed initio conversionis ejus peractam esse.

5. *Chilpericus Judæorum conversioni incumbit.* — Ad num. 13. Turonensis lib. 6, cap. 17, loquens de gestis *anno septimo Childeberti regis* narrat, *Chilpericum* regem multos Judæorum baptizari præcepisse; nonnullos tamen eorum Deo mentitos ad priorem perfidiam regressos esse. Tum cap. 20 pluribus laudat *Chrodinum* virum, qui ditaverat Ecclesias, quique summam pauperum curam habuerat. Verum revocanda hæc ad annum Christi DLXXXII, quo annus Childeberti regis VII in cursu fuit.

Theophylactus lib. 1, c. 14 refert, *Philippicum* Orientalium militum ducem adversus Persas missum *Arzanenæ regioni* arma intulisse, et prædam ad memoriam insignem abstulisse, sed morbo postea correptum difficillimo, postquam eo recreatus fuit, *militibus, hyeme jam appetente, missionem* dedisse, Byzantiumque venisse. Quæ præsenti anno contigisse ostendit Theophylactum asserens, ea peracta *anno deinceps sequenti*, anno sc. postquam consulatum gessit.

6. *S. Columbanus ex Hibernia in Galliam venit.* — Hoc circiter anno sanctus *Columbanus*, cujus opera tam in Gallia quam in Italia monachismus propagatus fuit, relicta Hibernia insula in Galliam venit, ut Mabillonius sæculo III Benedictino, parte 2, in Vita sancti Waldeberti abbatis Luxoviensis deducit ex hac clausula, quæ habetur in fine Expositionis Ms. sancti Augustini in Epistolam Joannis a quodam monacho Luxoviensi a pluribus sæculis scripta : EXPLECITUM OPUS FAVENTE DOMINO APUD COENUBIUM LUSSOVIUM ANNO DUODECIMO REGIS CHLOTHACHARII, INDICTIONE TERTIA-DECIMA, ANNO XLsimo Pis Ni FELICITER PERACTO, id est, ut interpretatur vir doctissimus *anno quadragesimo Patris nostri*, Columbani videlicet primi abbatis Luxoviensis; qui proinde anno quingentesimo octogesimo quinto in Vosagum advenisse dicendus est, cum *annus duodecimus Clotharii regis* in Burgundia regnantis, et Indictio XIII conveniant in annum Christi DCXXV aut DCXXIV, quo Indictio illa mense Septemb. inchoata est. Idem Mabillonius lib. 5 de Re Diplom. refert eamdem clausulam similibus characteribus descriptam; cumque illi numeri nec ad *Clotarium* nec ad *Wandelbertum* referri possint, tempus adventus Columbani in Burgundiam nunc exploratum. Columbanus itaque circa præsentem annum in Galliam venit; a quo calculo non multum discrepat Usserius, qui elegit an. DLXXXVIII, sicuti nec Hadr. Valesius lib. 17 Rer. Franc. p. 542, ubi scribit, *Columbanum* ad Guntramnum Burgundiæ regem annum regni XXVII aut XXVIII agentem primum venisse. Opinio Cointii, quæ hunc adventum in annum Christi DLXVIII confert, licet valde communis sit, omni verisimilitudine caret. Hujus sancti Vitam scripsit *Jonas* monachus, et Mabillonius sæculo II Benedictino publicavit; sed Jonas tempus, quo is in Gallias profectus est, non notavit, ac præterea cum eam vitam post annos ab obitu Columbani sex circiter ac viginti scripserit, in Bobiensi monasterio sub hujus regimine nunquam degerit, patriamque nactus sit *Segusium* in hodierno Pedemontio situm, ut ipsemet testatur in fine Vitæ sancti Attalæ a se conscriptæ, ideoque a Vosagi saltu multum remotam, in iis narrandis quæ magis a sua ætate distabant, non tantum brevior fuit, sed etiam in aliquos errores lapsus est.

7. *Tempore Guntramni Burgundiæ regis.* — Scribit Jonas cap. 12: « Pervenit fama Columbani Sigiberti regis ad aulam, qui eo tempore duobus regnis Austrasiorum Burgundionumque inclytus regnabat Francis », additque regem ab eo petiisse, ut intra terminos Galliarum resideret, et Columbanum regis persuasionibus obtemperantem petiisse vastam eremum Vosagi nomine, « in qua castrum erat dirutum olim, quod Antiquorum traditio ANAGRATES nuncupabant ». Verum non solum *Sigibertus* rex Austrasiorum anno DLXXV interiit; sed etiam nunquam Burgundionibus imperavit. Quare cum hoc tempore *Guntramnus* Sigiberti frater Burgundiæ principatum gesserit, ab eo, non vero a Sigiberto *Columbanus* in Galliam veniens exceptus est. Silva *Vosagus* ingenti magnitudine, Austriam a Burgundia tunc dividebat : ejusque major pars a Childeberto Austrasiorum rege, sicut antea ab ejus decessoribus possidebatur, qua scilicet Vosagus Spiram et Straburgum, seu Argentoratum ad Rhenum attingit, et qua introrsus pertinens inter Mosellam ac Mosam attollitur : reliqua pars circa castrum Luxovium et Anagratas regum Burgundiæ erat. Indeque natus forsan error anonymi coævi, qui sanctæ Saldabergæ Acta scripsit, et Orderici sub finem lib. 8, qui hæc accidisse aiunt sub rege Childeberto. *Columbanus* in loco *Anagrates*, seu

Anagrata dicto, vulgo *Anegray*, distante *plus minus octo milliaribus* a Luxovio monasterium ædificavit, quod amplius non extat, in eoque vixit usque ad annum DXC, quo monasterium aliud ædificasse infra ostendemus. Anagratis vir sanctus « Orationum medicamine cunctorum ad se venientium infirmitatibus divino fultus auxilio curando subveniebat », inquit Jonas cap. 14. Erant cum Columbano sanctus *Gallus*, et undecim alii ejus comites, qui e Britannia cum eo in Gallias venerant. « Cumque jam multorum monachorum societate densaretur, cœpit cogitare, ut potiorem locum in eadem cremo quæreret, quo monasterium construeret », inquit Jonas cap. 17, quo de monasterio, nempe Luxoviensi, infra sermo erit. Baronius an. DLXXIX, n. 12, loquens de Sigiberti regis morte, et Jonam sequens, sancti Columbani meminit.

8. *Initium regni Merciorum.* — « Anno gratiæ DLXXXV, regnum Merciorum initium sumpsit », inquit Westmonasteriensis. Malmesburiensis tamen hujus regni exordium ad Pendam, qui anno DCXXVI regnabat, referendum censet. Surrexit illud septimum et ultimum in Saxonum heptarchia Anglorum regnum in meditullio insulæ. Ejus limites erant, ad Aquilonem Umber, Merseusque flumina; ad Meridiem Thamesis; ad Occasum Sabrina, Devaque; ad Ortum, Germanicus Oceanus.

Sanctus *Hermenigildus* hoc anno martyrium fecit, ut anno superiori ostendimus. Synodus Matisconensis II, ut videre est anno DLXXXVIII, hoc anno celebrata. Moriuntur sanctus *Maurus*, ut anno superiori ostendi, et *S. Salvius* episcopus Albigensis, ut anno DLXXXVII probabitur.

PELAGII ANNUS 9. — CHRISTI 586.

1. *Eutychius episcopus Constantinopoli post insignem cum Gregorio disputationem de resurrectione carnis, in confessione dogmatis pie moritur.* — Quingentesimo octogesimo sexto Christi anno, quartæ Indictionis, mense Augusto moritur Tiberius imperator, atque in locum ejus Mauritius subrogatur. Sed antequam de his agamus, quæ Tiberii obitum præcesserunt, sunt recensenda. Constat etiam hoc anno, ante quatuor menses quam Tiberius moreretur, Eutychium Constantinopolitanum episcopum ex hac vita migrasse. Testatur id quidem is qui præsens fuit Eustathius, qui res ab eo præclare gestas conscripsit, cum de ægritudine Eutychii instituens exactam narrationem, hæc ait[1]: « Imperator magno desiderio et fide beatum virum invisit; primum quidem, ut ab illo benedictionem acciperet; deinde ut intelligeret, quis post illum pastor esset populum gubernaturus. Benedixit ille quidem imperatori, sed alterum reliquit, non quod ignoraret, sed propter quasdam causas, quas, Deo sibi aperiente, ipse noverat. Quare cum ea quæ res et tempus postulabant, cum imperatore locutus esset, hilari lætoque vultu ille discessit. Ego autem a quibusdam imperatoris familiaribus accepi, ei fuisse a sancto viro prænuntiatum, celerem ipsi mortem instare; idque verum fuisse eventus docuit : nam quatuor post mensibus a vita discessit Christi amantissimus imperator ». Hæc de tempore. Cum igitur obitus imperatoris hoc anno dicto mense contigerit (ut paulo post dicturi sumus) utique necesse est affirmare hoc anno mense Aprili Eutychium ex hac vita migrasse : ex quo corrigenda sunt, quæ superius in eodem auctore vel aliis habentur, sedisse Eutychium, ubi est revocatus ab exilio, annos quatuor et sex menses, nisi quis Joannis intrusi sedem usque ad annum ultimum Justini perduxerit.

2. Sed et quæ paulo ante præcesserunt ejusdem Eutychii obitum, hoc eodem anno hic sunt accurate tractanda; addendaque ab Eustathio prætermissa disputatio illa de resurrectione carnis cum Gregorio diacono Romano apocrisiario habita. Contigit enim ut ipse Eutychius eodem argumento commentarium a se scriptum ediderit; quo cum firmiter adversus Gentiles et hæreticos carnis resurrectionem adstrueret, ab Origenis tamen erroribus petitam opinionem iisdem suis scriptis insereret, nimirum fore eam absque carne palpabili. Cum autem id accepisset Gregorius, convenit eum atque redarguit, utque ab erronea et prorsus hæretica sententia recederet verbis instans admonuit : atque

[1] Extat apud Sur. die VI. Apr. tom. II.

perfecit tandem, ut damnatus liber incendio cremaretur, ipseque Eutychius sanioris mentis effectus suum fuerit detestatus errorem. Ita plane humana sors fert, ut sicut illustrans orbem e cælo sol raro contingat ad occasum absque nubium obice puris radiis deorsum ferri, ita sanctissimi quoque viri virtutum fulgore coruscantes absque aliqua labe raro usque ad obitum perseverent : quod de Eutychio dici potest, qui gloria confessionis ob exilium passum illustris, miraculorumque operatione sublimis, prophetiæ quoque charismate pollens, animarum lucro prædives, victoriis adversus hæreticos longe lateque conspicuus; prope exitum tamen obscuro nimbo contectus penitus obscuratur; sed quam citissime flante divino Spiritu, nubibus illis procul expulsis, enitescens prioribus fulgoris radiis ad occasum, ascensurus in cælum, descendit.

3. Sed quomodo se hæc habuerint, a sancto Gregorio ista narrante petamus : in commentariis enim in Job illud explicans : « Et rursus circumdabor pelle mea » ; Sic exorditur [1] : « Dum aperte pellis dicitur, omnis dubitatio veræ resurrectionis aufertur : neque sicut Eutychius Constantinopolitanæ urbis episcopus scripsit, corpus nostrum in illa resurrectionis gloria erit impalpabile, ventis aereque subtilius. In illa enim resurrectionis gloria erit corpus nostrum subtile quidem per effectum spiritualis potentiæ, sed palpabile per veritatem naturæ. Unde etiam Redemptor noster dubitantibus de sua resurrectione discipulis ostendit manus et latus, palpanda ossa, carnemque præbuit, dicens [2] : Palpate et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere. Qui cum eidem Eutychio in Constantinopolitana urbe positus hoc Evangelicæ veritatis testimonium protulissem, ait : Idcirco Dominus hoc fecit, ut dubitationem resurrectionis suæ de discipulorum cordibus amoveret. Cui inquam : Mira est res valde quam adstruis, ut inde nobis dubietas surgat, unde discipulorum corda a dubietate sanata sunt. Quid enim deterius dici potest, quam ut hoc nobis de ejus vera carne dubium fiat, per quod discipuli ejus ad fidem ab omni sunt dubietate separati ? Si enim non hoc habuisse adstruitur quod ostendit : unde fides discipulis ejus confirmata est , inde nostra destruitur.

4. « Qui adjungebat etiam dicens : Corpus palpabile habuit quod ostendit; sed post confirmata corda palpantium, omne illud in Domino quod palpari potuit, in subtilitatem est aliquam redactum. Ad hæc ipse respondi, dicens : Scriptum est [3] : Christus resurgens a mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Si quid ergo in ejus corpore post resurrectionem potuit immutari, contra veridicam Pauli sententiam post resurrectionem Dominus rediit ad mortem : quod quis dicere vel stultus præsumat, nisi qui veram carnis ejus resurrectionem denegat? Tunc mihi objecit, dicens : Cum scriptum sit [1] : Caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt : qua ratione credendum est resurgere veraciter carnem? Cui inquam : In sacro eloquio aliter caro dicitur juxta naturam, atque aliter juxta culpam vel corruptionem. Caro quippe juxta naturam, sicut scriptum est [2] : Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea : Et, Verbum [3] caro factum est, et habitavit in nobis. Caro vero juxta culpam, sicut scriptum est [4] : Non permanebit in hominibus istis Spiritus meus, eo quod sunt caro : et sicut psalmus ait [5] : Memoratus est quia caro sunt, spiritus vadens et non rediens. Unde et discipulus Paulus dicebat [6] : Vos autem in carne non estis, sed in spiritu. Neque enim in carne non erant, quibus Epistolas transmittebat : sed quia passiones carnalium desideriorum vicerant, jam liberi per virtutem Spiritus in carne non erant. Quod ergo Paulus Apostolus dicit : Quia caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt; carnem vult secundum culpam intelligi, non carnem secundum naturam. Unde et mox quia carnem secundum culpam diceret, ostendit subdens : Neque corruptio incorruptelam possidebit. In illa ergo cælestis regni gloria caro secundum naturam erit, sed secundum passionem desideria non erit; quia devicto mortis aculeo, in æterna incorruptione regnabit.

5. « Quibus dictis idem Eutychius consentire se protinus respondit, sed tamen adhuc corpus palpabile resurgere posse denegabat. Qui etiam in libello quem de Resurrectione scripserat, Pauli quoque testimonium indiderat dicentis [7] : Tu quod seminas, non vivificatur, nisi prius moriatur : et quod seminas, non corpus, quod futurum est seminas, sed nudum granum. Hoc nimirum ostendere festinans, quia caro vel impalpabilis vel ipsa non erit, dum sanctus Apostolus de resurrectionis agens gloria, non corpus quod futurum est seminari dixerit. Sed ad hæc citius respondetur. Nam Paulus Apostolus dicens : Non corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum; hoc insinuat quod videmus : quia granum cum culmo et foliis nascitur, quod sine culmo, et foliis seminatur. Ille itaque in augmento gloriæ resurrectionis non dixit grano seminis deesse quod erat, sed adesse quod non erat. Iste autem dum verum corpus resurgere denegat, nequaquam dicit adesse quod deerat, sed deesse quod erat.

6. « Tunc itaque de hac re in longa contentione perducti, gravissima cœpimus a nobis simultate (simulatione) resilire. Cum piæ memoriæ Tiberius Constantinus imperator secreto me et illum suscipiens, quid inter nos discordiæ versaretur agnovit, et utriusque partis allegationes pensans, eumdem librum quem de Resurrectione scripserat, suis quoque allegationibus destruens , deliberavit ut flammis cremari debuisset. A quo ut egressi sumus, me ægritudo valida, eumdem vero Eutychium

[1] Greg Moral. l. IV. c. 29. — [2] Luc. XXIV. — [3] Rom. VI.

[1] I. Cor XV. — [2] Gen. II. — [3] Joan. I. — [4] Gen. VI. — [5] Psal. LXXVII. — [6] Galat. IV. — [7] I. Cor. XV.

ægritudo et mors protinus est secuta. Quo mortuo, quia pæne nullus erat qui ejus dicta sequeretur, dissimulavi cœpta persequi, ne in favillas viderer verba jaculari. Dum tamen adhuc viveret, et ego validissimis febribus ægrotarem : quicumque noti mei ad eum salutationis gratia pergebant (ut eorum relatione cognovi) ante eorum oculos pellem manus suæ tenebat, dicens : Confiteor quia omnes in hac carne resurgemus : quod (sicut ipse fatebatur) omnino prius negare consueverat ». Hucusque de his Gregorius, quæ inter ipsum et Eutychium transacta sunt. Porro Eustathius, qui res Eutychii est prosecutus, hæc de controversia cum S. Gregorio sciens volensque præteriit, leviterque errorem attingens, culpam rejicit in adversarium, quasi Eutychii verborum sensum haud assecutus fuisset, cum ipse (ut ait) minime carnis resurrectionem negarit. Sed non id crimini dat illi Gregorius, verum quod eam non secundum Catholicam assertionem assereret, sed ut Origenistæ solerent.

7. Porro quod ad obitum Eutychii pertinet, idem tradit Eustathius ipsum die Paschatis post officium vespertinum acri febre correptum, sicque depastis eo igne visceribus post dies septem, nempe sequenti Dominica migrasse ex hac vita. Cæterum haud valuit nævus iste, vel quantavis macula, quam cito abstersit, ejus animæ labefactare pulchritudinem : utpote etsi erraverit, haud tamen hæreticus videri potuit, quippe qui minime superinduxerit cutem illam compactam squammis, scutis [1] fusilibus duriorem, qua hæretici pertinaces obtegi consueverunt : nam ubi primum, doctore et monitore Gregorio, didicit veritatem, eamdem coram omnibus ad se ingredientibus certa confessione professus est : ut non immerito eum Græci ut sanctum colant, anniversariaque die ejusdem natale celebrent.

8. *Joannes jejunator episcopus Constantinopolitanus ejusque superbia.* — Ubi vero sancto viro postrema digne sunt persoluta, actum de successoris electione : et quia talem requirebat religiosissimus imperator, qui cæteros antecelleret sanctitate, Joannes quidam monachus, qui cognomento Jejunator est appellatus, reliquis præfertur ; cui tamen (ut ex Eustathio vidimus) prædecessor Eutychius adhuc vivens haud voluit suo elogio suffragari : utpote qui nihil boni præviderat de homine, qui ex jugi omnibus noto jejunio popularem captans auram, eadem inflatus intumuisset. Ne vero quid deesse posset ad perfectam illam quam oculis hominum intuendam exposuerat sanctitatem, illud iste addidit corollarium, ut fugam arripere tentaret, ne eligeretur episcopus : sed secundum bucolicum illud :

Et fugit ad salices, et se cupit ante videri ;

ita fugere videri voluit, ut ne fugeret detineretur a suis. Quali namque esset tunc animo, mox ipsa sublimis dignitas declaravit. Ut enim in altioribus montibus aer purgatior detegere et foras mittere e visceribus solet latentes morbos, reddereque cunctis perspicuos, ita eminens honos, altum fastigium, sublimis cathedra, celsa potestas mox patefacit, quæ in hominis penetralibus cordis latet hypocrisis, et occultatur ambitio.

9. Accidit id profecto in Joanne : qui ubi electus est et ordinatus Constantinopolitanus antistes, mox sanctam quam in Ecclesia invenit pacem tot laboribus partam fugavit. Etenim mente sublimi, elatoque corde homini prædicto visa est humilis tanta dignitas, qua se imparem ante fuerat fuga professus : quamobrem grande sibi comparans nomen, non patriarcha tantum dici, sed et œcumenicus, affectavit. Sunt de his justæ querelæ Gregorii tunc diaconi, postea Romani Pontificis, ubi ad ipsum postea scripsit his verbis [1] : « Eo tempore, quo fraternitas vestra in sacerdotalem honorem provecta est, quantam Ecclesiarum pacem atque concordiam invenerit, recolit. Sed quo ausu, quove tumore, nescio, novum sibi conata est nomen arripere, unde omnium fratrum corda potuissent ad scandalum provenire. Qua in re vehementer admiror : quia ne ad episcopatum venire potuisses, fugisse velle te memini : quem tamen adeptum ita exercere desideras, ac si ad eum ambitioso desiderio cucurrisses. Qui enim indignum te esse fatebaris, ut episcopus dici debuisses, ad hoc quandoque perductus es, ut despectis fratribus, episcopus appetas solus vocari ». Hæc ad eum, ad quem rursus superius[2] de ejus animo quo se abhorrere professus est præfecturam : « Quo enim ardore, inquit, quo studio episcopatus pondera fugere volueritis, scio ». Plane loco monstri habitum est, ut qui agnus antea apparuit, mox una cum infulis episcopalibus leonis jubas induerit. Quomodo autem Pelagius papa homini gloriæ aura inani tumenti restiterit, suo loco dicemus. Jam ad Tiberium redeamus.

10. *Tiberius pie moritur cui Mauritius in imperio succedit, Cæsar antea renuntiatus.* — Ubi vero ab obitu patriarchæ Eutychii (ut ait Eustathius [3]) quatuor fuissent menses elapsi, moritur Tiberius imperator mense Augusto, cum imperasset solus annos quatuor, totidemque cum Justino uno minus mense, prout testatur Evagrius [4], necnon Gregorius Turonensis [5] : dum enim sub octavo Childeberti regis anno Tiberii Augusti mortem contigisse tradidit, utique eum ad hunc annum referre patet. Cum igitur ex græco atque latino suorum temporum scriptoribus id liquido constet : coarguas erroris necesse est alios recentiores, qui in aliud tempus Tiberii obitum referunt. Ita quidem posuimus hoc anno una cum Tiberii obitu ingressum Mauritii, non solum Eustathii tunc scribentis auctoritate suasi ; sed etiam Evagrii, rebus his omnibus præsentis, et quam exactissime annos

[1] Job. XLI.

[1] Greg. l. IV. Ep. XXXVIII. — [2] Greg. l. r. Ep. IV. — [3] Eustat. in Eutych. apud Sur. die VI. Apr. tom. II. — [4] Evagr. . V. c. 13. — [5] Greg. l. VI. c. 30.

Justini, Tiberii et Mauritii numerantis assertione coacti, cujus verba posuimus inferius in obitu ejusdem Mauritii imperatoris anno Christi sexcentesimo secundo, prope finem. Ubi rursum cum subduximus numerum annorum trium imperatorum; eorumdem testificatione in idipsum conspirantium hic oportuit annum primum Mauritii collocasse. His adde et Joannem Biclariensem ex Latinis ejusdem quoque temporis auctorem, haud pridem in lucem emissum, idipsum profitentem. Quos tantos viros secuti, sero licet ab eisdem in errorem nos ductos de exordio ejusdem Mauritii sensimus: dum, si quæ alia iis adversantibus invenerimus, illapsos in Codices errores ignavia librariorum (ut accidere solet) existimavimus, magis quam ipsos adeo enormi errore lapsos, ut crederemus, induci potuisse. Quamobrem (quod raro accidit) Græcos auctores de rebus Græcorum scribentes, per Latinos corrigere opus fuit, recentioribus Græcis in eamdem sententiam cum Latinis abeuntibus, ubi rursum ad calculos revocanda fuit de annis Mauritii disputatio. In qua ubi Gregorius Turonensis et ipse hujus temporis scriptor [1] affirmat, Mauritium iniisse imperium anno octavo Childeberti regis, idemque [2] superius tradit, eo anno ultimum Januarii fuisse Dominicum diem, quo Dominicalis littera fuit, C, quam manifestum est cadere in annum quingentesimum octogesimum tertium, non autem in præsentem annum quingentesimum octogesimum sextum, quo fuit littera Dominicalis non, C. sed, F; evidentissima ratione ostensum est, non hoc anno octogesimo sexto, sed octogesimo tertio post quingentesimum, Mauritium imperare cœpisse. Qua pariter ratione, nullum in textum irrepsisse errorem invenies, de quo erat suspicio, apud S. Gregorium; dum in Regesto, initio libri secundi, annotatum est, Indictione decima, et secundo anno Pontificatus sancti Gregorii, sive Christi anno quingentesimo nonagesimo primo fuisse septimum annum consulatus, seu post consulatum Mauritii: ubi si recurrimus ad eumdem annum consulatus, quem certum est omnium sententia incidisse anno secundo ejus imperii; dicere necessario opus est, eumdem Mauritium regnare cœpisse anno quingentesimo octogesimo tertio, qui consulatum gessit anno sequenti, nempe octogesimo quarto. Quamobrem errore correcto, numeretur iste Mauritii tertius, cujus primus numerandus fuerat anno Christi quingentesimo octogesimo tertio. Ad hæc confirmanda accedit, quod cum constet ex Mauritiana historia auctore Theophylacto antiquitus scripta, Mauritium imperasse annos decem et novem, vicesimo inchoato; et certum sit tempus obitus ejus et ingressum Phocæ accidisse nimirum anno Christi sexcentesimo secundo: utique affirmandum est, imperare cœpisse anno Christi quingentesimo octogesimo tertio, et consulatum iniisse octogesimo quarto. Sed audi de Tiberii obitus tempore ejusque virtutibus quæ Gregorius habet [1]: « Hoc anno (octavo scilicet Childeberti regis Francorum), Tiberius imperator migravit e sæculo, magnum luctum relinquens populis de obitu suo: erat enim summæ bonitatis, in eleemosynis promptus, in judiciis justus, in judicando cautissimus, nullum despiciens, sed omnes in bona voluntate complectens: omnes diligens, ipse quoque diligebatur ab omnibus, etc. » Pergit narrare de substitutione Mauritii; sed ea petemus a Græcis.

11. Quod autem de mense quo obiit nulla sit inter scriptores controversia, de die tamen haud verum esse reperitur, quod traditur ad quartum idus Augusti eumdem esse defunctum: siquidem tertio idus Augusti reperitur data pragmatica sanctio ejusdem Tiberii de confirmatione eorum quæ statuta essent a Justino de filiis colonorum et liberorum in Africa, instante Publiano episcopo Carthaginensi; ad cujus finem hæc leguntur: « Data tertio idus Augusti Constantinopoli, imperii D. N. Tiberii PP. Aug. anno octavo (ex quo videlicet cum Justino imperare cœpit) et post consulatum ejus anno tertio, et R. S. Nob. Tiberii Mauritii felicissimi Cæsaris anno primo ». Hæc ibi in editione Juliani antecessoris, ex qua corrigas ubi apud alios legitur, loco Mauritii, Martii. Habes præterea, non imperatorem a Tiberio Mauritium esse creatum, sed Cæsarem; nomenque imperatoris nonnisi post Tiberii mortem accepisse: Cæsar enim vocatus tantum dum Tiberius supervixit, licet diademate fuerit coronatus.

12. Interfuisse autem solemnibus istis Joannem Constantinopolitanum episcopum, Nicephorus [2] tradit, habitamque affirmat brevem orationem a Joanne rethore quæstoris munere insignito, nomine Tiberii ad Mauritium, his verbis: « Tu vero, Mauriti, pulcherrimum mihi Epitaphium imperium tuum facere perge, et sepulcrum meum virtutibus tuis exorna, neque spem eorum qui tibi concrediti sunt per dedecus fallens, neque virtutes ipse tuas oblivioni tradens, et veluti pristinam animi tui generositatem fugiens. Proinde potestatis insolentiam ratione fac frænes, et philosophiæ artibus sapienter potentiæ scapham gubernes. Imperium namque res est quædam sublimis et excelsa, in altum qui ei insidet sustollens, et recte cogitata exequtiens. Minime vero opinionem eam, quod prudentia omnibus anteeas, concipe; quamvis fortuna, quæ tibi sublimis contigit, omnes superas. Porro civium et subjectorum benevolentiam potius quam metum fac consecteris: et objurgationem magis, perinde atque magistratum quemdam, quam assentationem complectere. Potestas namque res est quædam, quæ admoneri docerique nolit, et castigationem ægre ferre. Ante oculos tuos assistens justitia excubet, quæ vitæ nostræ actionum remunerationem pro summa sua potestate constituit.

13. « Purpuram perinde atque vilem pannum

[1] Greg. l. VI. c. 30. — [2] Ibid. c. 25.

[1] Greg. Tur. hist. Franc. l. VI. c. 30. — [2] Niceph. l. XVIII. c. 6.

tibi injectam esse per philosophiæ studium existima: coronam autem, qua caput tuum cinctum est, nihil a lapillis qui circa marinum littus fluctibus abluuntur, differre puta. Iste purpuræ flos, qui subtristior est, exhortari mihi principes videtur, ut moderationem animi in rebus secundis servare assuescant; neque nimium lætentur, aut luctuosa ista monarchiæ stola superbiant: imperii siquidem sceptrum non immoderatam potestatem, sed splendidam potius servitutem exercere admonet. Iræ imperet humanitas et misericordia, arrogantiæ autem timor. Nam et apibus natura duces dedit, earumque regem aculeo quasi quadam spontanea et naturali potestate armavit, ut pungere etiam eum possit, qui legitime non pareat: sed apis minime tyrannicum, verum communi utilitati commodum et justum aculeum habet. Itaque ejus saltem erimus imitatores, si quidem ratio ipsa consilia meliora subjicere non valeat. Ego quidem hæc ad te veluti productor tuus ac parens. Consilii autem nostri indicem habebis potestatem ab affectione omni et muneribus incorruptam, simul et virtutes ipsas remunerantem, et vitia coercentem.

14. Cum igitur imperator finem orationis fecisset, cives et subditi propter dolorem quo afficiebantur, multam vim lacrymarum profuderunt. Deinde sublatam imperator coronam et purpuream chlamidem Cæsari circumdedit. Ibi tum subditorum acclamationes, gratulationesque exorditæ: partim tam commodi consilii auctorem, partim ipsum renuntiatum principem propter eas quibus se dignum imperio præstiterat virtutes admirari. In primis vero laudibus earum rerum omnium conciliatorem, qui universa commodissime dispensat, extulerunt. Ubi vero in hunc modum Mauritius imperatoris cærimoniis princeps est declaratus, imperator ipse in lecto suo repositus, in somnis viri speciem ea forma, quæ neque verbo neque scripto exprimi queat, et veste tam candida ut cubiculum ejus illustraret, vidit. Vir is, manu protensa, talia verba ad eum præfatus: Hæc tibi, Tiberi, ter sanctum numen renuntiat: Tyranni impii imperii tui (sui) temporibus non extabunt. Postquam autem evigilavit, somnum illud amicis exposuit. Legibus deinde naturæ quamvis imperator esset obsecutus, terrenam tunicam deposuit, anima autem velut umbraculum quoddam relinquente ad sedes superas evolante. Imperio Tiberius cum Justino tribus, solus autem quatuor annis præfuit: qui postquam imperatorum sepulcro repositus est, homines omnes ad Mauritium perinde atque satellites conversi, et lacrymæ quibus Tiberii funus prosecuti fuerant, eo ipso die restinctæ sunt. Non enim homines tantum præteritorum meminisse, quantum præsentia curare et colere solent ». Hucusque Nicephorus.

15. Quod autem ad ostensum visum in somnis Tiberio pertinet: non ad Mauritium referri potest, cujus tempore Phocas insurgens in ipsum ejusque filios tyrannidem diram exercuit; sed dictum existimari debet de Tiberio ipso, eum nimirum fore post obitum consecuturum imperium pacificum atque perenne, ubi nullus esset timendus, qui illud auferret tyrannus, cæli videlicet principatum, in quo cum Christo regnant omnes sancti ejus.

16. *Martyres per Sarracenos passi.* — Antequam vero ad ejus successorem Mauritium veniamus, hic de aliquot sanctis martyribus intexenda narratio est, qui hoc Tiberii Augusti tempore cæsi a Barbaris in extremis Ægypti partibus consecuti sunt coronam martyrii. Rem gestam autem apud Sophronium ita habes fideliter enarratam [1]: « Temporibus imperii Tiberii fidelissimi Cæsaris ascendimus Oasim, vidimusque magnum illic in divinis rebus monachum, genere quidem Cappadocem, nomine autem Leonem. De hoc multi multa digna admiratione narrabant nobis. Nos autem ad illius pertingentes familiare colloquium, magnumque experimentum capientes sancti hujus viri, magnifice ædificati sumus, et maxime in humilitate ejus et silentio, et nuditate rerum omnium, et charitate quam ad omnes habuit. Dicebat ergo semper venerabilis senex: Credite mihi, filii, quia regnare habeo. Nos autem dicebamus ei: Crede nobis, abba Leo, quia nullus ex Cappadocia unquam regnavit, importunam ergo habes istam cogitationem. Ille vero rursus dicebat: Veraciter, filii, regnare habeo. Nemo autem poterat eum ab hac cogitatione removere ». Ut qui jam divinitus accepisset se in servum vendendum, atque corona martyrii coronandum. Pergit auctor:

17. « Cum autem venisset Mazices, et universam provinciam illam devastasset, ac diripuisset: venerunt et in Oasim, et monachos quidem plures occiderunt, plurimosque captivos duxerunt: inter quos acceperunt et abbatem Joannem (fuerat autem hic lector magnæ Constantinopolitanæ Ecclesiæ) et abbatem Eustathium Romanum, et abbatem Theodorum Cilicem (erant autem tres infirmantes). Cum ergo vincti fuissent, ait abbas Joannes Barbaris: Ducite me in civitatem, et faciam ut episcopus det pro nobis numismata viginti quatuor. Accepit ergo illum unus ex Barbaris, et duxit prope civitatem. Ingressusque est abbas Joannes ad episcopum: inventus est autem in urbe et abbas Leo et alii quidam Patrum, atque ideo tenti non fuerant. Ingressus igitur abbas Joannes, cœpit orare episcopum ut Barbaro numismata daret. Episcopus autem non plura quam octo numismata habere inventus est. Voluerunt ergo dare Barbaro octo numismata, et noluit accipere, dicens: Aut viginti quatuor numismata præbete mihi, aut monachum date.

18. Coacti sunt qui erant in civitate rursum abbatem Joannem dare Barbaro flentem et ejulantem. Adduxit autem illum in sua tabernacula Barbarus. Post tres autem dies sumptis octo numismatibus abbas Leo in eremum exiit, ubi erant Barbari, oravitque illos, dicens: Accipite mecum octo numismatibus, et tres illos dimittite, qui infirmi sunt,

[1] Prat. Spir. c. 112.

neque pergere per eremum possunt: nam interficietis eos, et detrimentum patiemini: ego vero sanus sum, et serviam vobis. Tunc Barbari acceperunt abbatem Leonem et octo numismata, et dimiserunt illos tres. Abiit ergo abbas Leo usque ad quemdam locum: et cum præ debilitate pergere ultra non posset, Barbari decollaverunt eum: implevitque abbas Leo Scripturam dicentem [1]: Ut ponat animam suam quis pro amicis suis, majorem hac dilectionem nemo habet. Tunc nos quoque cognovimus quidnam esset quod dixerat: Quia regnare habeo. Veraciter enim regnavit, quia posuit animam suam pro amicis suis ». Hucusque apud Sophronium de martyribus monachis sub Tiberio imperatore.

19. Sed et de his opportune adjicimus, quæ itidem paulo post, imperante Mauritio, rursum Barbarorum incursione contigisse idem auctor tradit his verbis [2]: « Dicebat et hoc nobis de abbate Nicolao abbas Jordanes: Narravit, inquit, senex, quia imperante fidelissimo imperatore Mauritio, quando Namanes Sarracenorum nationis dux prædam egit: cum circuirem ego per Arnonem et Aidonem, adspicio Sarracenos tres habentes secum unum adolescentem valde formosum annorum ferme viginti vinctum atque captivum. Ut ergo vidit me adolescens, flere cœpit, et orare ut ab eis illum acciperem. Ego autem Sarracenos rogare cœpi, ut dimitterent eum. Unus autem illorum sermone respondit græco, et ait: Non dimittemus eum. Et ego rursum illis dixi: Accipite me, et hunc dimittite, quia fatigationem non sustinet. Ait mihi et ipse rursum: Non dimittemus eum. Dixi eis tertio: Vel pretium pro illo non accipitis? Date mihi illum, et quicquid petieritis, ego afferam vobis. Respondit: Non possumus tibi dare illum: sacerdoti enim nostro promisimus, quia si quid pulchrum ceperimus, offeremus illud ei, ut ipsum in sacrificium offerat: sed vade jam: nam si moram feceris, caput tuum in terram projiciam. Tunc prostratus ego humi dixi: Salvator noster Christe Deus, salvum fac servum tuum. Et continuo tres Sarraceni dæmonio repleti evaginatis gladiis seipsos conciderunt. Assumensque ego adolescentem, in speluncam meam refovi illum: qui noluit discedere a me, sed renuntians sæculo, cum septem annos implesset in habitu monastico, requievit: erat enim genere Tyrius ». Hæc ibi: sed ad Mauritium redeamus.

20. *Mauritius Catholica fide et morum sanctitate spectabilis.* — Mortuo igitur Tiberio imperatore, Mauritius liberas regiminis habenas moderatur: de cujus in imperium progressu habet ista Gregorius [3], personam faciens: « Respondebit, inquit, Christus dicens: ego te de notario comitem excubitorum, de comite excubitorum Cæsarem, de Cæsare imperatorem, nec solum hoc, sed etiam patrem imperatorum feci ». Hæc ipse: sed miror quod nihil de castrensi militia attingens tantum qui forensis militiæ ejus fuerint magistratus, cum tamen constet ex castrensibus rebus bene gestis judicatum esse dignum imperio. Non omittendum de Mauritio illud ipsi Tiberium filiam suam nominatam Constantinam, sive (ut alii habent) Constantiam in matrimonium collocasse eo tempore cum jam moriturus in lecto decumberet; de quo ista Evagrius [1]: « Cum autem Tiberius jam prope ad extremum spiritum edendum veniret, Mauritio qui ad imperium gubernandum jam elatus fuit, filiam Augustam collocavit in matrimonium, et imperium pro dote tribuit ». Ac paulo post:

21. « Qui etiam ipsius nomina illis impertivit: siquidem Mauritium, Tiberium, Augustam Constantinam appellavit ». Et inferius: ubi nuptias solemni pompa celebratas descripsit, hæc de Mauritii moribus addit [2]: « His rebus confectis, Mauritius deinceps non corpus modo, verum etiam animum eximia purpura et corona vestivit. Nam solus fere ex imperatorum numero sibi ipsi imperare nititur, et imperator revera factus, primo popularem perturbationum statum ex animo suo exigere: deinde statum optimatum in rationis domicilio constituens, vivum se virtutum exemplar præbere, quo subjectos ad se imitandum erudiret. Atque ista dicuntur a me quidem, non uti eum blanditiis et assentatione deliniam (cur enim, amabo, hæc a me ad eum finem dicerentur, cum ille quæ ipse litteris prodo penitus ignoret?) sed quod tum dona a Deo tam munifice tributa, tum res quæ tam variis modis adeo prospere et feliciter acciderunt, ea ita se habere, liquido ostendunt quæ sane omnia ex animo et ingenue Deo accepta referre debemus ». Hæc Evagrius.

22. Cum autem omnium sententia constet Mauritium egregium omnium virtutum fuisse cultorem, potissimum vero observantissimum ipsius Catholicæ religionis cultus; testis est de hoc S. Gregorius in Epistola ad Anastasium Antiochenum, ubi ait [3]: « Omnipotenti Deo gratiæ sine cessatione exsolvendæ sunt, et pro vita piissimi et Christianissimi domini nostri imperatoris, et tranquillissima ejus conjuge et mansuetissima sobole semper orandum est, quorum temporibus hæreticorum ora conticescunt: quia etsi eorum corda in insania perversi sensus ebulliunt, Catholici tamen imperatoris tempore, prava quæ sentiunt, eloqui non præsumunt ». Hæc Gregorius.

23. Quod etiam ejusdem Mauritii magnam animi demissionem cum pietate commendat, illud ab eo specimen hoc anno editum legitur, quod ad sanctum Theodorum archimandritam, a quo de imperio, cum victor a Persis rediret, oraculum haud dubium acceperat, confestim litteras dedit, ab eodem preces exposcens: Gregorius enim sanctissimi viri discipulus, qui res ab eo gestas omni fide conscriptas posteris tradidit, hæc de his habet: « Ubi

[1] Joan. XV. — [2] Prat. Spir. c. 155. — [3] Greg. l. II. Ep. LXI. Indict. XI.

[1] Evagr. l. V. c. 22. — [2] Evagr. l. VI. c. 1. — [3] Gregor. l. VII. Ep. XLVII.

defuncto Tiberio (ut vir sanctus prædixerat) imperium obtinuit, et ejus verborum memor, Epistolam ad illum misit, rogans ut Deum pro se deprecaretur, ut imperium in pace tueri posset et ab hostibus defendere, addiditque ut peteret si quid a se vellet. Sanctus autem Theodorus beatum Philumenum misit, et rescripsit imperatori, ut in usus pauperum aliquid frumenti monasterio tribueret. Addixit igitur imperator monasterio singulis annis tritici modios sexcentos, et poculum illi pro munere misit ». Hucusque Gregorius : reliquæ autem Mauritii res gestæ annis singulis ordine temporum narrabuntur.

24. *Misso novo apocrisiario Constantinopolim, Gregorius Romam redit, scribitque adversus schismaticos.* — Cum vere innotuisset Pelagio Romano Pontifici Mauritium imperatorem post Tiberium coronatum, ex more novum ad eum misit apocrisiarium diaconum cardinalem. Testatur id quidem sanctus Gregorius in Epistola ad Eulogium. Fuisse vero illum sanctæ Romanæ Ecclesiæ archidiaconum nomine Laurentium, idem Gregorius [1] testatur in Epistola ad Joannem Constantinopolitanum episcopum postea missa : qui, cum ipse Gregorius Pontifex creatus est, fuit ab eo ob delicta depositus, et in locum ejus subrogatus Honoratus, ut ex ipsius Gregorii Registro [2] colligi posse videtur.

25. Gregorius igitur tempore Tiberii eo bene functus munere, illo defuncto, Romam reversus est et quidem magnis donatus muneribus, nempe sacrosanctis reliquiis Andreæ Apostoli, et Lucæ Evangelistæ, quas nuper tempore Justiniani refossas et honorificentiori loco reconditas vidimus. Quod enim (ut dictum est) erexisset in Urbe in Cælii montis regione ad clivum Scauri monasterium Gregorius sub titulo S. Andreæ, ejusdem sancti reliquias sibi dari petiit ab imperatore : quas et accepit insignes quidem, nempe brachium S. Andreæ cum capite S. Lucæ. Est de his in Vaticanis monumentis vetus assertio in priori pagina Codicis signati numero centesimo quinquagesimo tertio. Extat adhuc in eodem monasterio S. Andreæ ipsum ejusdem Apostoli brachium argentea theca ornatum, quod certis diebus super altare primarium populo visendum et venerandum proponitur; caput vero sancti Lucæ in Basilica Vaticana reconditum, ibi hactenus honorifice asservatur.

26. Reversus S. Gregorius Romam, hoc otio bene usus est : nam quos inchoaverat Constantinopoli libros Moralium perficere laboravit, ut ipse testatur scribens ad Leandrum [3]. Inservisse postea Gregorium Romæ ipsi Pelagio papæ in scribendo adversus schismaticos, proxime dicturi sumus. Simul ac enim Romam rediit, adversus ingruentes ob Capitula illa Tria schismaticos jussu Pelagii stylum exeruit. Eorum omnium (ut dictum est) caput fuit Aquileiensis antistes Paulinus, posteaque ejus successor Elias, inde vero Severus. Vixisse autem in hunc usque annum tradunt [1] Eliam, ad quem coarguendum ipse Gregorius diaconusjussu Pelagii Epistolam scripsit. Testatur id Paulus diaconus, ubi ait [2] : « Pelagius papa Eliæ Aquileiensi episcopo nolenti Tria Capitula Chalcedonensis Synodi suscipere, Epistolam satis utilem misit, quam beatus Gregorius, cum adhuc esset diaconus scripsit ». Hæc Paulus. Qui dum ait, nolentem Eliam suscipere Tria Capitula Chalcedonensis Synodi redargutum a Pelagio papa, minime quidem de Trium Capitulorum quæstione visus est fuisse consultus : etenim illi se inter schismaticos collocarunt, qui cum universa Catholica Ecclesia (ut sæpe superius dictum est) recipiente Trium Capitulorum damnationem ipsi eam ratam habere minime voluerunt, quos acerrime propugnarunt cum ipso Elia alii ejusdem Ecclesiæ episcopi Aquileienses, qui prærogativa sedis se duces schismaticorum exhibuerunt. Non ergo Elias schismaticus erat, quod nollet Tria Capitula suscipere, sed quod damnationi eorum minime acquiesceret, ac pro illis pugnaret quæ tuenda susceperat. Sed et in eo corrigendus est Paulus [3], dum Eliæ obitum et successionem Severi ad illa refert tempora quibus S. Gregorius Augustinum in Angliam misit : cum id non solum auctoribus omnibus hoc anno ponentibus Eliæ obitum adversetur, sed et ipsi Gregorio id testanti, dum longe ante Augustini ad Anglos legationem susceptam, imo antequam ipse Gregorius esset Pontifex, Severum sedisse Aquileiæ significat litteris ad eum scriptis anno primo sui Pontificatus [4] : utpote qui post litteras Pelagii papæ nomine a Gregorio scriptas, ad unitatem se Catholicæ Ecclesiæ converterat, sed iterum se ab ea conscindens, ad schismaticos transfuga factus est : quo nomine ipso sui Pontificatus exordio idem Gregorius ipsum redarguit.

27. Quod vero ad dictam Epistolam a Pelagio papa missam ad Eliam episcopum spectat, ejusdem plane generis fuisse visa est, cujus erat Epistola S. Leonis ad Flavianum, quæ cum Epistolæ nomine scripta esset, eadem diceretur et tomus ob sui amplitudinem atque tractatum : nam et ipsa Pelagii Epistola ab ipso S. Gregorio liber est nuncupata; de quo ad Hiberniæ episcopos dum scribit, hæc habet [5] : Ut igitur de Tribus Capitulis, animis vestris ablata dubietate, possit satisfactio abundanter infundi; librum quem de hac re sanctæ memoriæ decessor meus Pelagius papa scripserat, vobis utile judicavi transmittere : quem si posito voluntariæ defensionis studio, puro vigilantique corde volueritis relegere, eum vos per omnia secuturos, et ad unitatem vestram (nostram) reversuros nihilominus esse confido ». Hæc Gregorius; cujus modestia commendatur, cum totum Pelagio tribuat, quod tantum ejus nomine scriptum esset, nihil sibi arro-

[1] Greg. l. IV. Ep. XXXVIII. Indict. XIII. — [2] Greg. Ep. l. II. in princ. — [3] Greg. in fin. præfat. lib. Moral.

[1] Panv. Hieron. Rub. hist. Raven. l. IV. — [2] Paul. diac. de Gest. Longob. l. III. c. 10. — [3] Paul. diac. l. III. c. 12. — [4] Greg. l. I. Ep. XVI. — [5] Ibid. Ep. XXXVI. Indict. X.

gans laboris a se in eo scribendo suscepti. Quantæ autem esset efficaciæ liber iste, ex his quæ mox idem Gregorius subdit, intelligere possumus, ubi ait : « Porro si post hujus libri lectionem, in ea qua estis volueritis deliberatione persistere; sine dubio non rationi operam, sed obstinationi vos dare monstratis ». Hæc Gregorius ad Hibernos.

28. *Tres Epistolæ Pelagii nomine a Gregorio scriptæ ad Istriæ episcopos schismaticos.* — Porro dictam Pelagii Epistolam, tomum, sive librum dictam ob sui prolixitatem, ad episcopos Istriæ a S. Gregorio adhuc diacono scriptam, diu optatam, frustra quæsitam, Dei magno beneficio, post editionem septimi hujus et octavi etiam tomi, cum jam desperassemus omnino, accepimus eam Parisiis missam a viro disertissimo mei amantissimo Nicolao Fabro, una cum aliis egregiis antiquitatis monumentis, suis a nobis locis in Annalibus intexendis, simulque duas alias ejusdem Pelagii papæ, sive dixerimus Gregorii, ab auctore qui scripsit denominando, Epistolas breviores eodem argumento ad eosdem Istriæ schismaticos antea datas : quas omnes eodem quo scriptæ sunt ordine, hic tibi reddendas merito existimavimus. Pelagius enim ægre ferens tandiu Istrios populos ab unitate Catholicæ Ecclesiæ schismate scissos, adhuc remanere disjunctos; Christi Redemptoris admonitione sollicitus, qua dixit Petro : Confirma fratres tuos : ad Eliam Aquileiensem episcopum illorum antesignanum, simulque alios ejus collegas, factionis ejusdem complices hanc primam Epistolam scripsit, quam missis ad hoc legatis dedit.

29. « Prima Epistola Pelagii papæ junioris ad episcopos Istriæ.

« Dilectissimis fratribus Eliæ aliisque episcopis, universisque filiis Ecclesiæ Istriæ partibus constitutis, Pelagius episcopus sanctæ Ecclesiæ Catholicæ Urbis Romæ.

« Quod ad dilectionem vestram, fratres filiique carissimi, nostra tardius scripta dirigimus, non malevolæ voluntatis, aut dissimulationis vel negligentiæ fuisse credatur : sed sicut nostis, temporalis qualitas et hostilis necessitas hactenus impedivit. Nam sicut ait Dominus per Prophetam [1] : Numquid obliviscetur mulier filium uteri sui ? Non ergo credatur nos viscerum nostrorum divisionem non cum gravi fletu ac gemitu doluisse : sed utinam, carissimi, illuminet Dominus oculos cordis vestri, ut nostri cordis gemitus pro vobis videre possitis. Quis enim, sicut ait beatus [2] Apostolus, infirmatur, et ego non infirmor ? Quis scandalizatur, et ego non uror ? Et alibi [3] : Quia si patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra. Postea ergo quam Deus omnipotens pro felicitate Christianissimorum principum per labores atque sollicitudinem filii nostri excellentissimi Smaragdi exarchi et chartularii sacri palatii pacem nobis interim vel quietem donare dignatus est ; cum omni sollicitudine festinamus præsentia ad vos scripta dirigere, hortantes et obsecrantes, ne in divisione Ecclesiæ ulterius quisquam studeat permanere. Nos enim secundum Evangelicam vocem studemus fraternitati ac dilectioni vestræ, in quantum fragilitas nostra sufficit, quæ nobis jussa sunt, cum sinceritate cordis humiliter exhibere. Nostis enim in Evangelio Dominum proclamantem [1] : Simon, Simon, ecce satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum, ego autem rogavi pro te Patrem, ut non deficiat fides tua ; et tu conversus confirma fratres tuos.

30. « Considerate, carissimi, quia veritas mentiri non potuit, nec fides Petri in æternum quassari poterit vel mutari : nam cum omnes discipulos diabolus ad excribrandum poposcerit, pro solo Petro se Dominus rogasse testatur, et ab eo voluit cæteros confirmari : cui etiam pro majori dilectione quam præ cæteris Domino exhibeat, pascendarum ovium [2] sollicitudo commissa est, cui et claves [3] regni cælorum tradidit; et super quem Ecclesiam suam ædificaturum esse promisit, nec portas inferni adversus eam prævalere, testatus est. Sed quia inimicus humani generis usque in finem sæculi non quiescit in Domini Ecclesias bono semini superseminare zizania : ideoque ne forte quisquam maligno studio aliqua de fidei nostræ integritate, diaboli instigatione fingere præsumpserit et argumentari, et ex hoc vestri fortasse videantur animi perturbari ; necessarium judicavimus per præsentem Epistolam nostram, et ad viscera vos matris Ecclesiæ ut reverti debeatis, cum lacrymis exhortari, et de fidei nostræ integritate vobis satisfactionem nostram mittere : quatenus nulla possit in cordibus vestris de nobis remanere suspicio, ut in divini tremendique judicii die de taciturnitate mea reus inveniri non possim.

31. « Nos enim illam fidem prædictam tenemus, et cum omni puritate conscientiæ usque ad sanguinis effusionem defendimus, quæ ab Apostolis tradita, et per successores eorum inviolabiliter custodita, reverenda Nicæna Synodus trecentorum decem et octo Patrum suscepit atque reliquit (redegit) in Symbolum, sed et Constantinopolitana centum et quinquaginta Patrum sub piæ memoriæ Theodosio seniore principe factum; etiam Ephesina prima, cui præsedit beatæ recordationis prædecessor noster Cælestinus Romanæ Urbis antistes, et Cyrillus Alexandrinæ episcopus; sed et Chalcedonensis sexcentorum triginta Patrum, quæ sub piæ memoriæ Marciano imperatore convenit, cuique sanctæ recordationis papa Leo per legatos vicarios suos præsedit; et ut diversarum hæresum damnanda exigebat adversitas, eamdem fidem uno eodemque sensu clamanter (clamantes) latius ediderunt. Sed et Epistolam prædicti beatæ memoriæ Leonis ad Flavianum Constantinopolitanum episcopum datam, quæ et tomus appellatur, per omnia

[1] Isai. XLIX. — [2] 2. Cor. XI. — [3] 1. Cor. XII.

[1] Luc. XXII. — [2] Joan. XXI. — [3] Matth. XVI.

veneramur, tenemus, defendimus; atque secundum ejus tenorem, adjuvante Domino, prædicamus. Et sicut prædecessor noster sæpe dictus beatæ memoriæ papa Leo Synodum Chalcedonensem suscepit atque firmavit : ita et nos per omnia, operante divina gratia, veneramur, custodimus, atque defendimus.

32. « Si quis autem contra hanc fidem aut sapit, aut credit, aut docere præsumit; secundum eorumdem Patrum sententiam, damnatum atque anathematizatum esse cognoscat. Non ergo patiamini falsis suspicionibus, aut rumoribus denuo agitari, et in divisione Ecclesiæ malorum hominum persuasionibus (quod avertat Dominus) remanere. Quid enim vos a sanctæ Ecclesiæ unitate dividitis? quando nihil novi, nihil (quod absit) contrarium in dicta Ecclesia prædicari cognoscitis vel teneri; sed unam eamdemque fidem quæ ab Apostolis tradita, et a sanctis Patribus et prædictis quatuor Synodis explanata atque confirmata dignoscitur, sincerissime teneri atque defendi modis omnibus comprobatur. Ubi ergo de fidei firmitate nulla vobis poterit quæstio vel suspicio generari : in unitate fidei atque in sinu sanctæ matris Catholicæ et Apostolicæ Ecclesiæ permanete. Si quid forte causæ est, unde vestri scandalizati animi videantur : manentes in unitatis charitate, eligite de fratribus ac filiis nostris, quod ad nos inquirendo (in quærendo) de quibus movemini, transmittere debeatis; et parati sumus secundum præceptionem [1] Apostolicam, et cum charitate eos suscipere, et cum humilitate ad placita satisfactionis reddere rationem : et sine aliquo impedimento cum omni dilectione, quando reverti voluerint, voluntate sincerissima relegare.

33. « Audiamus autem Doctorem [2] gentium clamantem : Sicut accepistis Christum Jesum Dominum, in ipso ambulate, radicati et superædificati in ipso; et confirmati in fide, sicut didicistis, abundanter in gratiarum actione. Videte ne quis vos decipiat per philosophiam et inanem fallaciam; nec ad contentionem aut superfluas quæstiones vestra ulterius studia convertantur. Vocem ejusdem Apostoli cum humilitate cordis attendite; sic enim scribens ad Timotheum ait [3] : Stultas autem et sine disciplina quæstiones devita, sciens quia generant lites : servum autem Domini non oportet litigare. Et iterum ad Corinthios [4] : Si quis autem videtur inter vos contentiosus esse : nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei. Et iterum post alia : Non est Deus dissensionis, sed pacis.

34. « Considerate ergo, quia quicumque in pace et unitate Ecclesiæ non fuerit, Dominum habere non poterit. Item ad Galatas [5] scribens ait : Qui ex fide sunt, hi sunt filii Abrahæ. Providens autem Scriptura, quia ex fide justificat gentes Deus, prænuntiavit [1] Abrahæ, quia benedicentur in te omnes gentes. Igitur qui ex fide sunt, benedicentur cum fideli Abraham. Quam ergo excusationem apud Dominum post præsentem satisfactionem nostram habere ulterius potestis, quando nulla vobis de fidei nostræ sinceritate et puritate contraria suspicio remanebit? Audite protestantem et commonentem eumdem Apostolum [2] : Nolite seduci, corrumpunt mores bonos colloquia mala. Non ergo circumveniamur a satana, non enim ignoramus cogitationem ejus. Cum dilectione ergo fraterna et humilitate Deo placita, si cujus forte animi scandalizari videntur in aliquo, manens in unitatis charitate, perquirat, atque cognoscat. Nam sicut beatus Jacobus Apostolus ait [3] : Ubi zelus et contentio, ibi et inconstantia et omne opus pravum. Et iterum doctor Gentium [4] : Quis vos impedivit, caritati non obedire : persuasio hæc non est ex eo qui vocavit vos, modicum fermentum totam massam corrumpit. Et alibi [5] : Ego confido in Domino, quod nihil aliud sapiatis : qui autem conturbat vos, portabit judicium quicumque est ille. Et in subsequenti ait [6] : Utinam abscindantur qui vos conturbant. Et rursum admonens dicit [7] : Quod si invicem mordetis et comeditis, videte ne ab invicem consumamini. Et iterum [8] : Si spiritu vivimus, spiritu et ambulemus : non efficiamur inanis gloriæ cupidi, invicem provocantes, invicem invidentes : Alter alterius onera portemus, et sic adimplebimus legem Christi. Et alibi idem Apostolus [9] : Flecto genua mea ad Dominum Patrem Domini nostri Jesu Christi, ex quo omnis paternitas in cælis et in terra nominatur, ut det vobis secundum divitias gloriæ suæ virtutem, corroborari per Spiritum ejus in interiorem hominem, habitare Christum per fidem in cordibus vestris, in charitate radicati et fundati, ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis. Et post alia [10] : Obsecro itaque vos ego vinctus in Domino, ut digne ambuletis in vocatione qua vocati estis, cum omni humilitate et mansuetudine, cum patientia supportantes invicem in charitate, solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis. Unum corpus et unus spiritus, sicuti vocati estis in una spe vocationis vestræ. Unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus et Pater omnium, qui super omnia et per omnia, et in omnibus nobis. Et dum tales exhortationes Apostolicas habeamus : quis nos separabit a caritate, quæ est in Christo Jesu Domino nostro? Si enim cum humilitate et fletu diligenter intendimus : consideramus et intelligimus quod ille sit insidiator noster, de quo dictum [11] est : Quia adversarius vester diabolus, sicut leo rugiens circuit quærens quem devoret; cui secundum ejusdem Apostoli exhortationem, cum omni nos concordia et unitate in fortitudine fidei resistere atque obviare necesse est. Exemplo enim omnes didicimus, carissimi fratres ac filii, quanta mala quanta-

[1] 1. Petr. III. — [2] Colos. II. — [3] 2. Tim. II. — [4] 1. Cor. XI. — [5] Galat. III.

[1] Gen. XXII. — [2] 1. Cor. XV. — [3] Jac. III. — [4] Gal. V. — [5] Ibid. — [6] Ibid. — [7] Ib. — [8] Ib. — [9] Eph. III. — [10] Eph. V. — [11] 1. Pet. V.

que flagella divisionem Ecclesiæ fuerint subsecuta. Unde in ipsius misericordia, licet indigni, confidimus, quia si Ecclesiam suam adunare atque pacificare concesserit, omnia a nobis quæ pro delictis nostris suscepimus flagella, celerius removentur; et unitas ac firmitas pacis Ecclesiæ pacem nobis et temporalem obtinet et æternam.

35. « Tantummodo rogamus, et obsecramus, et per divinum vos tremendumque Dei judicium obtestamur, ubi sibi nullus hominum poterit argumentis vel excusationibus subvenire; ne ulterius per vos Dei dividatur Ecclesia, sed hæreditatem Domini communi possideamus et teneamus studio. Quæ autem sit ejus hæreditas, ipsius verba quæ ad discipulos dicta sunt, audiamus [1]: Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis. Et iterum [2]: In hoc cognoscent omnes, quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad invicem. Idipsum autem, sicut ait [3] Vas electionis, dicamus omnes, et non sint in vobis schismata: simus autem perfecti in eodem sensu et in eadem scientia, ut in sinum matris Ecclesiæ congregati efficiamur unus grex, et unius Christi pastoris custodia ab omnibus externis internisque hostis insidiis ejus protectione atque defensione servemur illæsi. Hæc autem ad vos direximus per fratrem et coepiscopum nostrum Redemptum et Quodvultdeum abbatem monasterii majoris Basilicæ beati Petri Apostoli: quos vestra dilectio et complacita Deo charitate suscipiat, et ad nos cum unitatis vestræ gaudio sine mora reverti dimittat; quatenus cognoscentes dilectionem atque obedientiam charitatis vestræ cum sanctis Angelis communiter atque veraciter dicere mereamur [4]: Gloria in altissimis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis ». Hactenus Pelagii papæ Epistola per legatos missa, qua instar amantissimi patris perditos filios studuit in domum paternam revocare; et oves errantes, ut vigilantissimus pastor, ad gregem sollicita cura reducere. Sed frustra: siquidem illi obdurato magis corde resilierunt, nihil pacificum, humanumve, ut par erat, ad Pelagium Pontificem rescribentes; sed adversaria ac contradictoria potius scripta protervo animo, pertinaci spiritu, superba intentione, atque arroganti fastu misere per suos nuntios ad hoc delectos.

36. Cum tamen nec sic quidem Pelagius papa despexit furentes illos, et multa febre phreneticos delirantes: sed de adhibendis medicamentis ægrotantibus majori cura sollicitus, quam inepte, quam stulte deviantes a veritate suas illi contradictiones opposuissent, ostensurus; primum missos ab eis nuntios, voluit proditis ex Apostolicis scriniis rerum gestarum exemplaribus reddere certiores, inde per litteras rursum eosdem schismaticos episcopos admonere, arguere, rogareque demum, ut aversione contentiosa deposita, ad sinum patentem, eosque exspectantem sanctæ matris Ecclesiæ properarent: invitans eos ad Concilium sive Romæ, sive potius Ravennæ ob majorem ipsorum commoditatem habendum. Epistola autem sic se habet ab eodem Gregorio diacono (ut idem communis aliis præ se fert stylus) conscripta.

37. Secunda Epistola Pelagii papæ ad episcopos Istriæ.

« Dilectissimis fratribus Eliæ vel aliis episcopis Istriæ, Pelagius episcopus.

« Dilectionis vestræ per eos quos direxistis scripta suscepimus, relectisque his, gravi sumus mœrore et dolore perculsi: cum neque his quæ nos vobis scripsimus respondistis, neque ut fraternam decuerat charitatem, fidei nostræ satisfactione suscepta ad unitatem Ecclesiæ revertendi obedientiam commodastis; postremo nec eos aliter qui venerunt dirigere pertulistis, ut apertissimam lucidissimamque satisfactionem se paterentur accipere: sed scripto nobis quasi capitulare, vel interdictum potius ostenderunt, nihil injunctum sibi a vobis aliud asserentes, nisi ut vestræ tantummodo essent portatores Epistolæ. In qua tamen nullam rationis satisfactionem quæsisse vos legitur, sed velut judicatum quid nobis expressisset: quod quam pravum sit, quam injustum, Patrumque regulis inimicum, si volueritis ad cognitionem veritatis accedere, splendidissime cum divino auxilio potestis addiscere. Unde nos cum Propheta lacrymabiliter convenit exclamare [1]: Obmutui, et humiliatus sum, et silui a bonis, et dolor cordis mei renovatus est. Renovatus est dolor cordis nostri, quando diuturnæ divisionis scandalum minime tanto fidei fulgore superatur: maxime quia pravorum hominum persuasione decepti, scripta nobis diversis infecta contagiis direxistis: et quod in Epistolis Patrum quædam testimonia non incongrua solum, sed nec ad causam pertinentia tentastis inserere, ita ut nec ordinem testimoniorum, qui in ipsis Epistolis Patrum legitur, servaretis: quippe ut quod scriptum nomine alterius fuerat, alterius nominis titulo promeretur. In quo evidenter dictum vobis Apostolicum [2] constat aptari: Nescientes neque de quibus dicunt neque de quibus affirmant.

38. « Quod quidem non vestræ malitiæ vel calliditati credimus adscribendum, sed veneno hostis malignissimi perspicimus exquisitum; qui zizania seminare per vasa iræ usque in finem sæculi, in Dei Ecclesia non quiescit. Ex quo intelligimus, fraternitatem vestram Epistolas, de quibus posuistis testimonia, non legisse: neque enim si vobis eorum scriptura constaret, illa quæ apertissime pro fidei tantummodo causa sunt posita, aliis congruere fingeretis, propter quod ab errore divisionis, in quem falsis opinionibus incidistis, hortor et opto vos celerius revocari: et non (sicut scriptum [3] est) jugum cum infidelibus ducere, sed illi iterum jugo mansueta colla submittere, de quo ipse Dominus dicit [4]: Jugum enim meum suave est, et onus meum leve est: quod nullo modo poterit quis, vel ferre vel

[1] Jo. XIV. — [2] Jo. XIII. — [3] I. Cor. I. — [4] Luc. II.

[1] Psal. XXXVIII. — [2] I. Tim. I. — [3] 2. Cor. VI. — [4] Matth. I.

discere, nisi eidem jugo charitatis vinculis fuerit subjugatus, ipsi oneri per dilectionem quippe ut spiritali sarcinæ mentes, humeros, viresque subdiderit. Sicut namque animositas abscissionis intellectum facit per superbiam caligare, ita recuperatæ charitatis humilitas mentes in unitate fidei perseveranter ad cognitionem veritatis illuminat.

39. « Propter quod præsentium portatoribus, quos fraternitas vestra direxit, et ex Codicibus, et ex antiquis polypticis scrinii sanctæ Sedis Apostolicæ relecta sunt aliqua, quibus evidenter apparet, nihil eorum quæ in vestra posuistis Epistola, causa Trium Capitulorum, convenire ullatenus, aut verisimiliter coaptari. Ideoque necesse est, vos omnes Epistolas synodales sollicite vigilanterque percurrere, ut evidentius agnoscatis, quia sancti Patres nihil aliud de Chalcedonensi Synodo in suis Epistolis firmaverunt, nisi ut inviolabilis fidei definitio servaretur. Nam ad eamdem Synodum confirmandam beatæ recordationis prædecessor noster papa Leo scribens inter alia sic ait : Ne ergo per malignos interpretes dubitabile videatur, utrum quæ in synodo Chalcedonensi per unanimitatem vestram de fide statuta sunt, approbarim ; hæc ad omnes fratres et coepiscopos nostros, qui prædicto Concilio interfuerunt scripta direxi, quæ gloriosissimus et clementissimus princeps, sicut poposci, in notitiam vestram mittere, pro Catholicæ fidei amore dignabitur : ut et fraterna universitas, et omnium fidelium corda cognoscant, me non solum per fratres, qui vicem meam executi sunt, sed etiam per probationem gestorum Synodalium, propriam vobiscum munisse sententiam ; in sola videlicet fidei causa (quod sæpe dicendum) propter quam generale Concilium et ex præcepto Christianissimorum principum, et ex consensu Apostolicæ Sedis placuit congregari.

40. « Sed ne forte animis vestris aliqua adhuc videatur quæstio aut dubietas remanere, apertius quæ ad Maximum Antiochenæ Ecclesiæ antistitem scripserit, pariter curavimus indicare. Post plurima itaque sic ait : Si quid sane ab his fratribus, quos ad sanctam Synodum vice mea misi, præter id quod ad causam fidei pertinebat gestum esse perhibetur, nullius erit firmitatis : quia ad hoc tantum ab Apostolica Sede directi sunt, ut excisis hæresibus, Catholicæ essent fidei defensores. Quicquid enim præter speciales causas synodalium Conciliorum ad examen episcopale defertur, potest dijudicandi habere rationem, etc. Ecce sicut superius dictum est, cognoscitis, fratres carissimi, nihil aliud sæpe fatum prædecessorem nostrum, quam ea quæ de fidei firmitate definita sunt, confirmasse : quod pæne in omnibus Epistolis ejus, si volueritis, plenius potestis cognoscere. Nam privatas causas quæ illic post definitionem fidei actæ sunt, non solum minime confirmavit, sed et retractari atque dijudicari concessit. In Encycliis vero (quod est episcopalium collectio litterarum, ex quibus aliqua in scriptis vestris testimonia incongrue similiter posuistis) unde mota sit causa, vel quid piæ recordationis Leo imp. per universas provincias sacerdotibus scripserit consulendo, aut qualiter ab ipsis responsa susceperit, nobisquoque tacentibus, eorum lectione valebitis plenius informari : ut nulla de cætero in vestris cordibus malignæ excogitatio pravitatis locum subreptionis inveniat. Nos enim propter prolixatem hujus Epistolæ ordinem causæ ipsius declinavimus indicare. Nam si cum studio charitatis, quæ a nobis scribuntur, cum timore Domini sollicite vigilanterque relegitis ; facile sentietis, quantum sit periculum pro superfluis quæstionibus et hæreticorum defensione Capitulorum, tandiu ab universali Ecclesia segregari.

41. « Nolite ergo amore jactantiæ, quæ superbiæ semper est proxima, in obstinationis vitio permanere, quando in die judicii nullus vestrum excusare se valeat, et neque Theodorus Mopsuestiæ, neque Ibæ Epistola, quæ ab adversariis est prolata, ante tribunal tanti judicis vobis valeat subvenire. Doctori itaque Gentium pareamus, qui in prima ad Corinthios Epistola dicit [1] : Æmulamini charismata meliora, et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro. Quæ ergo majora sint, et a se demonstranda promittat, ex ipsius voce audiamus intentius [2] : Si linguis hominum loquar et Angelorum, charitatem autem non habeam ; factus sum sicut æs sonans aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, et noverim omnia mysteria, et si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum ut ardeat, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Et iterum : Fides, spes, charitas, tria hæc, major autem his charitas. Quam igitur ante Dominum poteritis habere fiduciam, quando nullum scandalum generari vobis de fidei nostræ integritate cernentes, tantis temporibus per superfluas quæstiones ab Ecclesia Dei, quæ una est, et a fraterna charitate vos dividi duratis. Ubi namque sit Ecclesia constituta, licet ipsius Domini voce in sancto Evangelio sit apertum, quid tamen beatus Augustinus ejusdem Dominicæ memor sententiæ definierit, audiamus : in his namque ait esse Dei Ecclesiam constitutam, qui Sedibus Apostolicis per successionem præsulum præsidere noscuntur. Et quicumque ab earumdem sedium se communione vel auctoritate suspenderit, esse in schismate demonstratur. Et post alia : Positus foris, etiamsi pro Christi nomine mortuus fueris, inter membra Christi (non numeraberis). Patere pro Christo, hærens corpori, pugna pro capite. Sed et beatus Cyprianus egregius martyr in libro quem de unitatis nomine titulavit, inter alia sic dicit : Exordium ab unitate proficiscitur : et primatus Petro datur, ut una Christi Ecclesia et cathedra monstretur : et pastores sunt omnes, sed grex unus ostenditur, qui ab Apostolis unanimi consensione pascatur. Et post pauca : Hanc Ecclesiæ unitatem qui non tenet, tenere se fidem credit? Qui

[1] 1. Cor. XII. — [2] 2. Cor. XIII.

cathedram Petri, super quam Ecclesia fundata est, deserit et resistit, in Ecclesiæ se esse confidit? Item post alia : Ad pacis præmium pervenire non possunt, quia pacem Domini discordiæ furore ruperunt :

42. « Item ex eodem libro sic ait : Ad sacrificium cum dissensione venientes revocat ab altari, et jubet [1] prius concordare cum fratre, tunc cum pace redeuntes Domino munus offerre : quia nec ad [2] Cain munera respexit Deus ; neque enim habere Dominum placatum poterat, qui cum fratre pacem per zeli discordiam non habebat. Quam sibi igitur pacem promittunt inimici fratrum ? Quæ sacrificia celebrare se credunt æmuli sacerdotum ? Secum esse Christum cum collecti fuerint opinantur, hi qui extra Ecclesiam colliguntur? Tales etiam si occisi in confessione nominis fuerint, macula ista nec sanguine abluitur. Inexpiabilis et gravis culpa discordiæ nec passione purgatur. Esse martyr non potest, qui in Ecclesia non est : ad regnum pervenire non poterit, qui eam quæ regnatura est derelinquit. Et post alia : Cum Deo manere non possunt, qui esse in Ecclesia Dei unanimiter noluerunt : ardeant licet flammis et ignibus traditi, vel objecti bestiis animas suas ponant ; non erit illa fidei corona, sed pœna perfidiæ : nec religiosæ virtutis exitus gloriosus ; sed desperationis interitus : occidi talis potest, coronari non potest. Item ejusdem : An esse sibi cum Christo videtur, qui adversus sacerdotes Christi facit ? qui se a cleri ejus et plebis societate secernit ? Arma ille contra Deum portat, contra Dei dispositionem repugnat : hostis altaris, adversus sacrificium Christi rebellis, pro fide perfidus, pro religione sacrilegus, inobsequens servus, filius impius, frater inimicus, contemptis episcopis et Dei sacerdotibus derelictis, constituere audet aliud altare. Item cujus supra : Pejus schismatis crimen est, quam quod hi qui sacrificaverunt : qui tamen in pœnitentia criminis constituti Dominum plenis satisfactionibus deprecantur. Hic Ecclesia quæritur et rogatur, illic Ecclesiæ repugnatur. Hic potest necessitas fuisse, illic voluntas tenetur in scelere. Hic qui lapsus est, sibi tantum nocuit, illic qui hæresim vel schisma facere conatur, multos secum trahendo decepit. Hic animæ unius est damnum. Illic periculum plurimorum. Certe se peccasse hic intelligit et lamentatur et plangit ; ille tumens in peccato suo, et ipsis sibi delictis placens, a matre filios segregat, oves a pastore sollicitat, Dei sacramenta disturbat : et cum lapsus semel peccaverit, ille quotidie peccat. Postremo lapsus martyrium postmodum consecutus potest regni promissa percipere ; ille si extra Ecclesiam fuerit occisus, ad Ecclesiæ non potest præmia pervenire. Item qui supra : Quod si in Scripturis sanctis frequenter et ubique disciplina præcipitur, et fundamentum religionis a fidei observatione ac timore proficiscitur ; quid cupidius appetere, quid magis velle ac tenere nos convenit, quam ut radicibus fortius fixis, et domiciliis nostris super petræ robustæ mole solidatis, inconcussi ad procellas ac turbines sæculi stemus, ut ad Dei munera per divina præcepta venire possimus ?

43. « Et ideo hortamur dilectionem vestram, et obsecramus, ut tam terribilia Patrum testimonia cognoscentes nullo modo patiamini ulterius in divisione Ecclesiæ persistere ; sed in viscera sanctæ matris Catholicæ atque Apostolicæ regredi tota mentis intentione celerate (accelerate) : ut radicati in charitate unitatis atque fundati dicere mereamur [1] : Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum : veraciter exclamantes [2] : Repletum est gaudio os nostrum, et lingua nostra exultatione. Quibus breviore quidem stylo, abundanti tamen charitate responsis ; et de fraternitatis vestræ mentibus, et de divinæ misericordiæ virtute confidimus, vos sanctæ citius reformari indubitanter Ecclesiæ. Si tamen pro nostris adhuc delictis aliquid inimicus animarum vobis obstinationis (quod absit) aut dubietatis intulerit : secundum quod interlocutio nostra gestorum apud nos habitorum suprema complectitur, et sicut excellentissimo domino filio nostro Smaragdo exarcho Italiæ supplicare curavimus ; instructas huc ad nos personas, quibus facilius reddenda recipiendaque sit ratio, mittere festinate, ut nulla deinceps consensus vestri dubietas supersit, aut tarditas, si eis satisfactio plena reddatur. Vel si hoc pro longinquitate locorum, vel temporum qualitate pavescitis : illic Ravennæ fiat congregatio sacerdotum, quo nos etiam, qui loco nostro intersint, divinitate propitia, dirigemus, a quibus satisfactionem plenissimam capiatis ; ne amplius animæ simplices divisæ a sancta Ecclesia pro superfluis quæstionibus tam longa obstinatione remaneant, nec per vos, quos Dominici gregis decet esse pastores, oves a septis Ecclesiasticis evagantes rapacis lupi dentibus consumantur ». Hucusque secunda Pelagii papæ Epistola. Qua tantum abfuit, ut permoverentur perditissimi illi, quorum corda (ut de magna illa bestia est in [3] Job) instar incudis fabri constricta obdurnissent ; ut rursum adversus Pelagium ipsum atque universam Christi Ecclesiam pro defensione damnatorum in quinta Synodo Trium Capitulorum, quorum causa ab Ecclesia se disciderant, scripserint prolixam satis apologiam. Ad quam confutandam Pelagius, ejusdem qui supra Gregorii opera usus, scriptionem illam refractariam penitus confutavit, scripta ab eo prolixiori Epistola, quæ et tomus dicta, qua cuncta pro Tribus adducta Capitulis esse vana ostendit et falsa ; solida vero ac firma illa, nullaque ex parte nutantia, sed certa veritate constantia, quæ in condemnationem eorumdem Trium Capitulorum assererentur. Opus quidem dignum Romano Pontifice, et Gregorio qui scripsit, auctore ; ipso siquidem Tribus Capitibus latrantis Cerberi fauces occlusit, ut

[1] Matth. v. — [2] Gen. iv.

[1] Psal. CXXXII. — [2] Psal. CXXV. — [3] Job. XLI.

sic velut offa picea spiritu intercepto, latrare vetuerit, atque tandem exspirare coegerit. Ipsa autem sic se habet.

14. « Tertia Pelagii papæ ad episcopos Istriæ Epistola, eademque tomus seu liber dicta.

« Dilectissimis fratribus Eliæ vel universis episcopis in Istriæ partibus constitutis, Pelagius episcopus.

« Virtutum mater caritas, quæ Redemptoris sui lucris serviens, quæ nunquam ea quæ sua sunt quærit, desiderio anhelanti me impulit dudum fraternitati vestræ plena dulcedinis scripta transmittere, quæ disjuncta diu possint suo corpori Christi membra sociare. In quibus plus precibus quam monitis loquens, affectu quo valui, exhortari curavi, ut quos aptos discutiendæ rationi prævideriit, huc dilectio vestra dirigeret, quatenus in Trium Capitulorum negotio, vel quæque aperta sunt cognoscerent, vel quæque forsan obscura viderentur, hæc ejus collatio pacificæ intentionis aperiret: tandem dilectionis vestræ scripta suscepi, quæ non rationis causas quærerent, sed deliberata apud vos judicii sententia imperarent. Hoc autem quod vos audere de vestra sapientia video, fateor, dolens miror, et quidem per Epistolas exempla (ut puto) ostendi humilitatis, amoris specimen præbui. Sed dum nihil apud vos reperi admonitionis meæ verba proficere, flens, gemensque cum Propheta cogor exclamare [1]: Curavimus Babylonem, et non est sanata. Ignem, quantum valui, charitatis accendi, et tantæ scissionis exurere rubiginem volui; sed impletam Prophetæ sententiam peccatis exigentibus inveni, qui ait [2]: Frustra conflavit conflator, scoriæ ejus non sunt consumptæ: nulla in rescriptis flamma charitatis adspicitur, nullam vel post exemplum dulcedinem redolent in cunctis suis sermonibus, nihil quod ad pacem perveniat, sonat. Pensate, quæso, hoc (quod dicere nisi singultu interrumpente non valeo) longo divisionis usu, quanto mentis frigore fraternitas vestra torpuerit, quæ nec confricta recalescit.

15. « Quid igitur inter hæc faciam, nisi ut pro vobis ad lacrymas vertar? Quia enim leo rugiens circuit quærens quem devoret, scio et vos stantes extra caulas ovium (devorandos). Non demptis fructibus palmites attendo, sed abscissas a radice vites adspicio. Et sudantes vos operarios cerno, sed tamen laborare extra vineam, non ignoro. Ecce urgente fine, cuncta vastantur, ad solitudinem terra redigitur, atque (ut ita dixerim) procella diluvii mundum subruit; et vestra fraternitas arcam fugit. Cum Jeremia dicam [3]: Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrymarum? Et rursum: Deducant oculi nostri lacrymas, et palpebræ nostræ defluant aquis. Dicam cum illo iterum: Plorabo et requiescam. Quia enim quietem concordiæ in vestro corde non invenio, fessæ menti lacrymas sterno: quæ enim mei spiritus requies esse potest, si ab occulto hoste inflictum vulnus mederi non potest? Ecce in cunctis mundi partibus sancta et universalis Ecclesia unitatis suæ radiis fulget; sed tamen adhuc umbram vestræ divisionis sustinet. Ubique in fidei statu perdurat; sed gaudere eam de sua salute prohibet vulnus, quod de vestra abscissione tolerat. Neque enim sanum caput brachiis mœrentibus gaudet; nec se quasi incolume esse pectus lætatur, cum subjectorum viscerum doloribus tangitur: tota namque corporis compago afficitur, si pars ejus vel extrema laceratur. Quicquid ergo est quod aliam pati sentit, in se harmonia charitatis attrahit, Paulo attestante, qui ait [1]: Et si quid patitur unum membrum, compatiuntur cætera membra. Nos itaque sumus, qui vestro dolore transfigimur, nos qui vestris scissionibus secamur. Tanto igitur damnis vestris festina debemus consolatione succurrere, quanto ea per charitatem cogimur ut nostra sentire. Nam etsi differre forsitan volumus, supernæ increpationis voce terremur, quæ ignavos pastores increpans dicit [2]: Quod fractum erat non alligastis, et quod abjectum non reduxistis, et quod perditum non quæsistis. Si differre volumus, indiscretæ inventionis increpamur, qua per Prophetam Dominus dicit [3]: Numquid resina non est in Galaad, aut medicus non est ibi? Quare ergo non est obducta cicatrix filiæ populi mei? Quid enim per resinam, quæ fomentum ignis est, quæ et in ornamentum domus marmora dissipata conjungit, nisi charitas designatur? quæ et in amore corda succendit, et ut sanctam Ecclesiam unitatis ornamento componat, discordes hominum mentes per pacis in se studium ligat. Quid per Galaad, quæ Acervus testimonii interpretatur, nisi in Scripturæ sacræ altitudinem innumera sententiarum densitas dicit? Quid per medici vocabulum, unusquisque prædicator? Quid per non obductam filiæ cicatricem, nisi culpa plebis ante Dei oculos nuda monstratur? Resina ergo in Galaad defuisse convincitur, si pro ostendenda veritate, cum tanta adsint Scripturæ sacræ testimonia, adsociando vos sanctæ Ecclesiæ, nequaquam digne ardoris charitas exhibetur: et velut absente medico cicatrix non obducitur, si exhortatione cessante, tantæ scissionis culpa nullo velamine subsequentis pacis operitur. Sed jam tempus est, ipsa nos suspicionum vestrarum vulnera tangere, eisque auctore Deo medicamina patefactæ veritatis adhibere, per ea quæ piæ memoriæ Justiniani principis temporibus acta sunt.

16. « Fraternitas vestra suspicatur, sanctam Chalcedonensem Synodum fuisse convulsam. Sed absit hoc a Christiano opere, a Christiana cogitatione. In ipsa quippe Nicæna, Constantinopolitana, ac prima Synodus Ephesina firmata est; et quisquis illam parte aliqua convellere nititur, illas nimirum funditus, quæ per hanc firmatæ sunt, destruere conatur. Cui suspicioni in scriptis vestris ex sanctis

[1] Jerem. LI. — [2] Jerem. VI. — [3] Jerem. IX.

[1] I. Cor. XII. — [2] Ezech. XXXIV. — [3] Jerem. VIII.

prædecessoris nostri Leonis Epistolis ac Encycliis testimonia adjungitis, ut præfatam sanctam Chalcedonensem Synodum illibatam debere observari monstretur. Quæ quidem, fratres carissimi, ex paucis Epistolis sumptis permixto ordine confusoque posuistis, ut dum interjecta alia Epistola, ad alia prioris Epistolæ verba recurritur, quasi ex multis Epistolis prolata viderentur. Et valde miramur, cur fraternitas vestra de tam (sicut diximus) paucis Epistolis non pauca sumpserit : cum constet quod de sanctæ Chalcedonensis Synodi illibata veneratione et prædecessorum nostrorum assertio innumera, et multorum Patrum consensus in Encycliis, quasi quædam se mundo (sumendo) nobis infudit. Sed quia semper dictandi ordo tanta sibimet connexione subjungitur, ut et præcedentia subsequentibus serviant, et subsequentia ex præcedentibus suspendantur; eorum sensum quæ prolata sunt melius pandimus, si infra supraque legentes, vel quo tendunt, vel unde pendeant, demonstremus.

47. « A dilectione igitur vestra primum testimonium sancti prædecessoris nostri Leonis ponitur, quod in ejus Epistola ultima continetur, quo ait : De rebus apud Nicæam, et apud Chalcedonem, sicut Deo placuit, definitis, nullum audeamus inire tractatum, tanquam dubia vel infirma sint, quæ tanta per Spiritum sanctum finxit auctoritas : cui secundum testimonium ex ea Epistola a vobis adjungitur, quod illic paulo superius habetur, quo dicitur : Quia sicut sancte veraciterque dixistis, perfectio incrementum et adjectionem plenitudo non recipit. Interjectis autem duobus testimoniis de Encycliis assumptis, præfati prædecessoris nostri Leonis item ad Leonem principem scripto vestro verba replicantur, quibus dicitur legitimas et divinitus inspiratas Constitutiones velle movere non est pacifici hominis, sed rebellis, dicente Apostolo [1] : Verbis contendere, ad nihil est utile, nisi ad subversionem audientium. Nam si humanis persuasionibus semper disceptare sit liberum, nunquam deesse poterunt, qui veritati audeant resultare. Et ejus rursus ad eum : Non sinas contra dexteræ omnipotentis Dei triumphos redivivis exsurgere motibus exstincta certamina. Cujus adhuc testimonium post pauca subdidistis : Nihil prorsus de bene compositis retractetur.

48. « Ultimum vero a vobis ponitur testimonium, quod in priori ejus Epistola, de qua multa jam testimonia prolata fuerant, continetur, primum quo dicitur : Quæ jam patefacta sunt quærere, quæ perfecta sunt retractare, et quæ sunt definita convellere, quid aliud est, quam de adeptis gratias non referre, et ad interdictæ arboris cibum improbos appetitus mortiferæ cupiditatis extendere? Hæc sunt, fratres dilectissimi, quæ beati Leonis ad Leonem principem verba posuistis, quæ videlicet ab eo pro custodia illibatæ fidei, non autem pro causis episcoporum specialibus, quæ apud Chalcedonem gestæ sunt, proferuntur. Nam quia pro solius fidei intemerata observatione dixerit, pensandum est in eadem Epistola quid præmisit : ait enim ad eumdem principem loquens : Supra : Curam rerum temporalium religiosæ providentiæ famulatum divinis, et æternis dispositionibus perseveranter impenditis, ut scilicet Catholica fides, quæ humanum genus sola vivificat, sola sanctificat, in una confessione permaneat ; et dissensiones quæ de terrenarum opinionum varietate nascuntur, a soliditate illius petræ, supra quam civitas Dei ædificatur, abigantur. Si igitur fidem, fratres carissimi, in cunctis mundi partibus uno ac solido statu vigere non cerneretis : convulsum quicquam de sancta Chalcedonensi Synodo recte diceretis. At postquam nihil nunc aliud nisi de personis agitur, nihil de sancta Chalcedonensis Synodi fide quæritis, auctoritatem Patrum quasi sequendo declinatis. Namque ut iisdem B. Leo ostenderet retractari quæ perfecta sunt non deberi : qua hæc intentione dixisset, illico subdidit : Quia ad pacem universalis Ecclesiæ, et ad custodiam Catholicæ fidei cura dignamini sollicitiore vivere. Quid igitur cum prohiberet definita convelli, admonitionem protinus de custodia Catholicæ fidei subjunxit, et quia non hoc de retractandis causis specialibus, sed de sola fidei professione dixisset, indicavit? Illa namque nunc in vestra quæstione vertuntur, quæ ipse quoque prædecessor noster beatus Leo dijudicat : dum nonnisi ea quæ apud Chalcedonem de fide sunt statuta, confirmat. Ipse quippe ad Anatolium Constantinopolitanæ urbis episcopum scribens, dum eum de quodam novo ausu corriperet, dicit : Ut sanctam Synodum ad exstinguendam solum hæresim, et ad confirmationem fidei Catholicæ studio Christianissimi principis congregatam, in occasionem ambitus trahas. Et rursum : Ita abuti voluit Concilio Synodali, ut fratres in fidei tantummodo negotio convocatos, et definitionis ejus causa, quæ erat curanda pertractos, ad consentiendum sibi, aut depravando traduceret, aut terrendo compelleret. Qui ut nihil se omnimodo de Chalcedonensi Synodo suscipere, nisi quod de sola fide gestum fuerat, demonstraret, eidem Synodo scribens, ait : Et fraterna universitas, et fidelium corda cognoscant, non solum per fratres qui vicem meam executi sunt, sed etiam per approbationem gestorum Synodalium propriam vobiscum inisse sententiam, in sola videlicet fidei causa, quod sæpe dicendum est.

49. « Qui ergo unit eum Chalcedonensi Synodo in sola fidei causa convocata, cuncta quæ illic specialiter gesta sunt, se proculdubio extraneum demonstrat. Hinc est rursum quod cum præfato Anatolio de recipiendo Attico presbytero scriberet, dicit : Ita ut Chalcedonensis Synodi definitionem de fide, cui etiam dilectio tua scribendo consensit, et quam Apostolicæ Sedis firmavit auctoritas, profiteatur se per omnia servaturum. Qui Chalcedonensis Synodi definitionem dicens, vigilanter etiam, de fide, non adderet, nisi causas quæ illic specialiter

[1] 2. Tim. II.

motæ fuerant, reprobasset (solam nihilominus exciperet) quæ ei singulariter displicerent. At postquam nihil aliud Synodi, nisi fidei definitionem recepit: quid est aliud, nisi quod cætera quæ illic specialiter mota sunt, refutavit? Neque enim si vellet, unam tantummodo causam præfati Anatolii reprehendere vereretur, qui hanc suo judicio non approbatam et serenissimis principibus, et auctori ejus eidem Anatolio non est veritus scriptis discurrentibus indicare. Cum vero et de illa præfato Anatolio private loquitur, et rursum ad Synodum scribens, quod de sola fide gestum fuerat, se recipere confitetur: constat quod et Anatolium de speciali criminis causa redarguit, et cuncta privata negotia, quæ mota in Synodo fuerant, retractari concessit.

50. « Rursum in scripto vestro testimonium ac exemplum de Encycliis ponitur, quod multi episcopi simul dicunt: Neque unum iota vel apicem possumus aut commovere, aut commutare eorum quæ apud Chalcedonem decreta sunt: cui aliud quoque testimonium, quasi ex eadem Epistola subjunxistis, quod videlicet Anatolii Constantinopolitanæ urbis episcopi esse non dubium est, quo ait: De Chalcedonense vero sancta Synodo dico, quoniam ipsam quærere omnino, aut revolvere aliquid eorum quæ ab ipsa finita sunt, hominum est insidiantium tantummodo Ecclesiis, et universali Christi paci. In quo revolvi et convelli prohibeat, ipse subjungat. Ait enim: Quando Apostolica quidem et paterna dogmata olim nobis tradita, in eo roborata sunt atque firmata. Si igitur insidiantium est hominum Apostolica dogmata et paterna convellere: qui eadem paterna et Apostolica dogmata illibata recipiunt, constat proculdubio, quia insidiantes non sunt. Ejusdem namque Synodi fidem intemeratam Deo auctore retinemus, et sic privata negotia quæ illic gesta sunt, cum sancto prædecessore nostro Leone præterimus, ut definitionem fidei illic probatam, proposita etiam morte, reservemus. In præcedenti autem testimonio multorum simul episcoporum utrum dictator, an scriptor erraverit, ignoramus. Neque enim in Encycliis continetur, ut ipsi in scriptis vestris posuistis: Neque enim iota unum aut apicem possumus commovere aut violare eorum quæ ab ea recte sunt et inviolabiliter definita. At longe est aliud, non posse commoveri ea quæ decreta sunt, et non posse commoveri ea quæ recte et inculpabiliter sunt decreta. Sciebant enim viri doctissimi ea quæ illic gesta fuerant de causis specialibus, a prædecessore nostro Leone recepta omnimodo non fuisse: et idcirco cautissime scribunt, commoveri aut violari quæ recte ab ea et inculpabiliter definita sunt, non deberi; ne si cuncta confirmare se dicerent, sententiæ sæpe fati prædecessoris nostri Leonis obviarent. Unde et illic illico subjungunt: Ita sapiamus semper sicut sapit Apostolica Romanorum Sedis Ecclesia.

51. « Post hæc quoque exempla, ejusdem prædecessoris nostri Leonis ad [1] Basilium episcopum testimonium posuistis, quo ait: Obsecro dilectionem tuam, ut Chalcedonensis Synodi definitionibus in nullo animum relaxetis; et quæ ex divina sunt inspiratione composita, nulla patiamini novitate temerari. Et rursum: Ut autem possit hæc exhortatio ad omnium fratrum, et coepiscoporum notitiam pervenire, diligenter vestræ fraternitatis cura perspiciat: quia (quod sæpe dicendum est) tota religio Christiana turbatur, si quicquam de his quæ apud Chalcedonem constituta sunt convellatur. Sed utrum hæc de causis quarumdam personarum specialibus, an de sanctæ fidei definitione asserat, inquiratur ipse quid superius dicat. Ait enim: Hæc scripta direxi, quibus dilectionem vestram credidi commonendam, ut sceleratis ausibus sancta constantia resistatis, ne in quoquam nostra communis fides aut trepida inveniatur, aut tepida. Qui igitur admonitionem servandæ fidei præmisit, ubi custodiri Synodum voluit, indicavit. Si autem in hujus Epistolæ sermonibus ambigimus, cum ex aliis suis Epistolis, quo sensu hæc dixerat, requiramus. Marciano namque Augusto scripta sua pro eadem Synodo dirigens, ait: Ad gloriam vestram et ad Constantinopolitanum antistitem scripta direxi, quæ evidenter ostenderent, me quæ de fide Catholica in prædicta Synodo definita fuerant, approbare. Qui si cunctas et speciales causas ejusdem Synodi recepit, cur ea se approbare quæ de Catholica fide in prædicta Synodo definita sunt specialiter asserit? Rursum quoque præfato principi scribens: Quia omnibus modis obediendum est potestati vestræ et religiosissimæ voluntati, Constitutionibus synodalibus, quæ mihi de confirmatione fidei Catholicæ placuerunt, libens adjeci sententiam. Si ergo confirmationem fidei Catholicæ sibi placuisse, eique sententiam adjecisse adstruit, in his quibus confirmatio fidei non fuit, constat quia sententiam non adjecit.

52. « Adhuc autem ex ejusdem beati Leonis Epistola testimonium scriptis vestris inseritis quæ ad Basilium dicit: Pie nobis et constanter utendum est, ne dum talium disputatio admittitur, eorum quæ divinitus definita sunt, auctoritati derogetur. Et infra: Nec in aliquam disceptationem plene definita revocanda sunt, ne ad arbitrium damnatorum ipsi de his videamur ambigere, quæ manifestum est per omnia Propheticis, et Evangelicis atque Apostolicis auctoritatibus consonare. Quæ autem vel superius definita divinitus, vel inferius plene definita asserat: ex ipsa vel ex aliis ejus Epistolis vestra fraternitas penset: in quibus nunquam specialia gesta commemorat, sed sola quæ de fide sunt prolata confirmat. Unde in his quoque verbis vigilanter imprimitur (exprimitur), et quæ plene definita dixerit attenditur (ostenditur), cum dicit: Ne de his ipsis videamur ambigere, quæ manifestum est per omnia propheticis et Evangelicis atque Apostolicis auctoritatibus consonare.

[1] Desideratur Epistola ista S. Leonis.

53. « Pensate, quæso, fratres carissimi, si scripta Theodoreti Propheticis et Evangelicis atque Apostolicis auctoritatibus consonant, quæ Redemptorem nostrum iniquis ausibus Dominum negant. Pensate si illa Epistola Propheticis, et Evangelicis atque Apostolicis auctoritatibus consonare videatur, in qua et hostis Ecclesiæ Nestorius defenditur, et defensor Ecclesiæ Cyrillus accusatur. Pensate si illa Theodoreti scripta Propheticis, Evangelicis atque Apostolicis auctoritatibus consonant, quæ prius contra rectam fidem edita, ipse postmodum conversus damnat. Extremum quoque sæpe fati Leonis ad[1] Aetium presbyterum testimonium ponitis, quo ait : Ne patiatur sopitarum rerum certamen adferri, quarum retractator nonnisi sacrilegus invenitur : quod de quibus rebus adstruat ad eumdem Aetium scribens ipse manifestat, dicens : Nihil Apostolicis unquam potero sentire diversum, nec a me ipse deviare sententia : et quod sancto Spiritu revelante confessus sum : quodque mecum totius Synodi professione prædicante patefeci, aliqua varietate commutem ; cum facilius mihi sit quibuslibet et suppliciis ab hoc mundo auferri, quam ab ea quam generaliter credidi professione mutari. Si ergo cuncta res quæ retractari non debet, sola est professio fidei ; ille retractator rerum erit sacrilegus, qui professioni ejus fuerit diversus. Nam quod idem beatus Leo solam in Synodo professionem fidei summo ardore custodiat, innumeris Epistolis demonstrat, ex quibus pauca breviter perstringimus, ut in eis certior facta vestra fraternitas colligat quam multa taceamus.

54. « Hinc est enim quod Marcianum Augustum scripto suo alloquitur dicens : Fratri autem meo Juliano episcopo noverit vestra clementia hoc me proprie delegasse, ut quicquid illic ad custodiam fidei pertinere probaverit; meo nomine vestræ fiducialiter suggerat potestati. Hinc est quod Pulcheriæ Augustæ scribens ait : Quod vero piissimus imperator ad omnes episcopos qui Chalcedonensi Synodo interfuerunt, voluit me scripta dirigere, quibus ea quæ illic de fidei regula sunt definita firmarem, libenter implevi. Hinc est quod Juliano episcopo scribens dicit : Quod necessarium credidit clementissimus imperator, libenter implevi ; ut ad omnes fratres qui Chalcedonensi Synodo interfuerunt scripta dirigerem, quibus placuisse mihi quæ sanctis fratribus nostris de regula fidei confirmata sunt, demonstrarem. Hinc est quod Pulcheriæ Augustæ iterum scribens ait : Circa fratrem autem meum veneratorem vestrum Julianum episcopum quantum debeat credere vestra dignatio, Apostolicæ Sedis æstimate judicio : cum in causa fidei, cui gloriosa pietas vestra famulatur, vicem ipsi meam eatenus delegarem, ut ab ea quæ vobis debetur observantia non recedens, me pietati vestræ præsentare non desinat. Causam quippe fidei memorans nequaquam eatenus diceret, nisi quicquid extra fidem ageretur, ex Synodo excludi voluisset.

55. « Rursum per Epistolam vestram dicitur, a Sede Apostolica vos doctos, atque ab scrinio sanctæ Ecclesiæ, cui Deo auctore præsumus confirmatos, ne huic rei, quæ sub piæ memoriæ Justiniano principe gesta est, consentire debeatis : atque hanc opitulationem excusationi vestræ adjungitis dicentes, quod in causæ principio et Sedes Apostolica per Vigilium papam et omnes Latinarum provinciarum principes damnationi Trium Capitulorum fortiter restiterunt. In quibus verbis attendimus, quod res quæ provocare vos ad consensum debuit, a consensu vos ipsa divellit. Latini quippe homines et græcitatis ignari, dum linguam nesciunt, errorem tarde cognoverunt : et tanto eis celerius credi debuit, quanto eorum constantia, quousque verum cognoscerent, a certamine non quievit. Quorum consensum certe fraternitas vestra despiceret, si ausu præcipiti priusquam verum cognoscerent, consensissent : at postquam diu ab eis laboratum est, et longo tempore ad injurias usque certatum : hinc vestra fraternitas penset, quia tot labores repente non relinquerent, nisi quæ vera sint agnovissent. Quid enim divini consilii fuisse credimus, fratres, quod diu Saulum omnipotens Deus repugnatorem suæ fidei esse permisit, et sic eum suæ fidei prædicatorem fecit? nisi ut cunctis qui per illum fuerat prædicaturus, ostenderet, quia valde verum est Dei Evangelium, quod et tanta duritia inclinata prædicaret : ut dum ea auditores ejus quæ ab illo contra fideles gesta recolerent, repente eum ad fidem versum non sine evidenti ratione semirent. Unde ipse quoque dum prædicationem suam debere facile ab infidelibus recipi Domino diceret, ait [1] : Domine, ipsi sciunt quia ego eram concludens in carcere, et cædens per synagogas eos qui credebant in te. Et cum Galatas relicta Evangelii regula in Judaismi conspiceret errorem declinasse, suam eis priorem contra Evangelium duritiam retulit, et ab intentione perfidiæ eorum mentes retorsit dicens [2] : Audistis conversationem meam aliquando in Judaismo, quoniam supra modum persequebar Ecclesiam Dei, et expugnabam illam ; et proficiebam in Judaismo supra multos coætaneos meos in genere meo, abundantius æmulator existens paternarum mearum traditionum. Cum autem placuit ei qui me segregavit de utero matris meæ, et vocavit per gratiam suam, ut revelaret Filium suum in me, ut evangelizarem illum in Gentibus; continuo non acquievi carni et sanguini. Ecce, fratres carissimi, et Paulus egregius doctor quia diu veritati restitit, inde ad confirmanda corda audientium in ejusdem prædicatione veritatis adjutorium sumpsit ; ostendens profecto, quia fidem, cui tanto prius labore restiterat, postmodum sine magnæ rationis certitudine non tenebat.

[1] Desideratur ista ad Aetium S. Leonis Epist.

[1] Act. XXII. — [2] Gal. I.

56. « Debet ergo perpendere vestra dilectio, quia prædecessorum nostrorum in hac causa consensus tanto post inanis non fuit, quanto prius duris contradictionum laboribus insudavit. Sed his insuper factum Petri, qui et Paulum superat, vestra fraternitas ad memoriam reducat. Diu quippe restitit, ne ad fidem Gentes sancta Ecclesia sine circumcisione reciperet, diu se a conversarum Gentium communione subtraxit, Paulo attestante, qui ait [1] : Cum venisset Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat : prius enim quam venirent quidam ab Jacobo, cum Gentibus edebat ; cum autem venissent, subtrahebat et segregabat se, timens eos, qui ex circumcisione erant. Et paulo post : Et cum vidissem quod non recte ambularet ad veritatem Evangelii, dixi Petro coram omnibus : Si tu, cum Judæus sis, gentiliter et non judaice vivis; quomodo Gentes cogis judaizare? Qui tamen ab eodem Paulo postmodum ratione suscepta, dum quosdam conspiceret, qui Gentiles ad Ecclesiam venientes pondere servandæ circumcisionis onerarent, dicit [2] : Cur tentatis Deum, imponentes jugum cervicibus discipulorum, quod neque Patres nostri, neque nos portare potuimus? Numquid, fratres dilectissimi, Petro Apostolorum principi sibi dissimilia docenti debuit ad hæc verba responderi : Hæc quæ dicis, audire non possumus, quia aliud ante prædicasti? Si igitur in Trium Capitulorum negotio, aliud cum veritas quæreretur, aliud autem inventa veritate, dictum est; cur mutatio sententiæ huic Sedi in crimine objicitur, quæ a cuncta Ecclesia humiliter in ejus auctore veneratur? Non enim mutatio sententiæ, sed inconstantia sensus in culpa est. Quando ergo ad cognitionem recti, intentio incommutabilis permaneat, quid obstat, si ignorantiam suam deserens verba permutet? De ipso quoque auctore omnium Deo Scriptura attestante cognoscimus, quia dum consilium non manet, sæpe sententiam mutat : neque enim inopinatus ei proventus accesserat, cum de eo quem ipse ungi præceperat, dicebat [3] : Pœnitet me Saulem unxisse regem in Israel. Hoc quippe se facturum etiam tunc præscivit, cum eum quasi approbando prætulit; nec ad pœnitentiam quasi inopinatus dolor accessit : sed tamen pœnitere se insinuat; quia non mutato consilio, ea quæ dudum dixerat de illo, verba permutat.

57. « In his autem testimoniis quæ ex Epistolis Leonis prædecessoris nostri posuistis, præmisistis dicentes : Doctrina vestræ reverendæ Sedis est, per beatum Leonem, successoresque ejus, unde pauca commemorare præsumpsimus, mortuum ab hominibus damnari nullatenus oportere. Et tamen nulla ejus testimonia subdidistis, quibus hanc sententiam firmaretis. Etenim quæ a vobis subjuncta sunt, retractationem fidei fieri prohibent, non autem damnari infideles mortuos contradicunt. Sed neque hoc beatum Leonem prædecessorem nostrum quodam loco dixisse meminimus. Quis autem nesciat, quod in nullo sibi ejusdem Leonis et beati Augustini prædicatio contradicat? Ipse namque ad Bonifacium comitem scribens ait : Si vera essent quæ ab eis objecta sunt Cæciliano, et nobis possent aliquando monstrari : ipsum jam mortuum anathematizaremus. Sed tamen Ecclesiam Christi, quæ non litigiosis opinionibus fingitur, sed divinis attestationibus comprobatur, propter quemlibet hominem relinquere non debemus. Ecce mirabilis prædicator et scissionem Ecclesiæ propter hominem vetat, et si qua perversa deprehendat, eum quem publice defendebat Cæcilianum, se etiam post mortem anathematizare non abnegat : quia videlicet tunc viventibus vere consulatur, cum culpa in fide perpetrata nec morte interveniente laxetur. Si vero hoc faciendum dicere fortasse præsumimus, hoc proculdubio facimus, quod fieri vetamus. Theodorum quippe mortuum sancta Synodus prima Ephesina damnavit : nam cum ab ejus discipulis dictatum ab illo Symbolum in eadem Synodo fuisset prolatum : illico illic a sanctis Patribus cum auctore damnatum est. Et quidem ipsi sancti Patres in eadem Synodo residentes ad Dominum jam recepti sunt, postquam Theodorum damnavere : et si damnari mortuum non debuisse dicimus, proculdubio mortuos accusamus, et incipimus committere, quod nitimur prohibere. Sed cur diu, et quæ nostis loquimur? Ejusdem Theodori ex libris illius dicta replicemus.

58. « Et si Jesum Dominum ac Deum nostrum, qui post mortem vivere, imo quia vivere creditur, post mortem Theodorus postposita dubitatione damnavit : neque enim nostra fides patitur, ut qui tot blasphemiis Redemptori nostro hostis extitit, a vobis ulterius defendatur. Ipse quippe contra Apollinarem in libro tertio loquens ait : Quomodo igitur, tu, cui super omnes maxime decet mentium regimen, illum qui ex Virgine natus est, Dominum esse, et ex Deo consubstantialem Patri existimari dicis, nisi forte sancto Spiritui illius creationem imputare non jubes? Sed quis Deus est, et ex Deo, et consubstantialis Patri? Is idem qui ex Virgine natus erat (O mirande) et qui per Spiritum sanctum secundum divinas Scripturas plasmatus est, et confectionem in muliebri accepit ventre? inerat forsitan quia mox quam plasmatus est, et ut templum Dei esset accepit : non tamen existimandum nobis Dominum de Virgine natum esse. Et post pauca : Nec secundum tuam vocem pronuntiandum est omnino ex Virgine natum Dominum esse, et ex Deo consubstantialem Patri. Et post pauca : Si igitur cum carne eum natum esse dicunt, quod autem natum est, Deus et ex Deo et consubstantialis Patri est, necesse est et hoc carnem dicere : quod si non hoc caro est, quoniam nec Deus, nec ex Deo, nec consubstantialis Patri, sed ex semine David, et consubstantialis ei cujus semen est, non id quod natum est ex Virgine Deus, et ex Deo, et consubstantialis Patri. Et post pauca : Non Deus

[1] Galat. II. — [2] Act. XV. — [3] 1. Reg. XV.

Verbum ex Maria natum est, natus autem est ex Maria, qui ex semine est David : non Deus Verbum ex muliere natus est. Et iterum : Quod enim dictum est, Ducebatur a Spiritu, aperte hoc significat, quod ab eo regebatur, ab eo ad voluntatem propositorum confortabatur, ab eo ad hæc quæ oportebat docebatur, ab eo cogitationibus roborabatur; ut ad tantum certamen sufficeret : sicut et beatus Paulus docet[1] : Quicumque enim Spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei. Idem cujus supra.

59. « Dicant igitur nobis omnium sapientissimi, si pro sensu Domino Jesu Christo, qui est secundum carnem, divinitas facta esset, sicut dicunt : quid sancti Spiritus cooperatione ad hæc Christus indigebat? nec enim Unigeniti divinitas Spiritu indigebat ad justificationem : Spiritu autem indigebat ad vincendum diabolum. Spiritu indigebat ad operanda miracula, Spiritu indigebat ut doceretur ea quæ decebat peragere, Spiritu indigebat ut immaculatus appareret. Et post pauca : Ac si dicat Jesus : Ego quidem, quem videtis, nihil quidem facere possum secundum meam naturam, cum homo sim, operor autem quia in me manens Pater omnia facit. Quoniam enim et ego in Patre, et Pater in me, Deus autem Verbum unigenitus Dei in me est, certum est quod et Pater cum ipso in me manet, et opera facit. Et non est mirandum de Christo hæc existimari, cum evidenter ipse de cæteris hominibus dicit[2] : Qui diligit me, meum verbum observet, et Pater diliget eum et ad eum veniemus, et mansionem apud ipsum faciemus. Et iterum : Sciebat subtiliter ut notam quidem faceret gentibus pietatem, pateretur autem laborantium infirmitates, et sic ad effectum suam voluntatem educeret : et justificabatur inde, et immaculatus ostendebatur sive reparatione, sive custodia meliorum, sive etiam paulatim ad meliora profectibus. Et post pauca ejusdem Theodori ex commento secundum Joannem : Dicit ad Thomam[3] : Infer digitum tuum huc, et vide manus meas, et porrige manum tuam, et mitte in latus meum, et noli esse incredulus, sed fidelis. Quoniam dicit, non credis, et tactum solum sufficere tibi ad credendum putas; hæc enim dicens non me latuisti : tange manu, et cape experimentum, et disce credere, et non diffidere. Thomas quidem cum sic credidisset : Dominus meus, et Deus dicit, non solum ipsum Dominum et Deum dicens; non enim resurrectionis scientiam docebat, et Dominum esse eum qui resurrexit, sed quasi pro miraculo facto Dominum collaudat.

60. « Ejusdem Theodori ex commento quod est in Actibus Apostolorum libro primo : Ille autem dixit, oportere pœnitentiam agentes eos pro Crucis iniquitate, et agnoscentes Salvatorem et Dominum, et omnium auctorem bonorum Jesum Christum, quoniam per istam pervenit et assumptus est de divina natura, in Spiritu quidem fidem suscipere et ejus discipulos fieri, ante omnia ad baptisma accedentes, quod et ipse tradidit nobis, reformationem quidem habens inspirationis futurorum, nomen autem celebrandum Patris et Filii et sancti Spiritus. Hoc enim quod est : Ut baptizetur unusquisque in nomine Jesu Christi, non hoc dicit ut vocatione quæ in nomine Patris et Filii et sancti Spiritus est, relinquentes, Jesum Christum in baptismate[1] vocent. Sed quale est hoc[2] quod in Moyse baptizati sunt in nube et in mari, et diceret quia sub nube et in mari Ægyptiorum separati sunt, liberati eorum servitute, ut Moysis leges attenderent : tale est, ut baptizetur unusquisque in nomine Jesu Christi : ut cum ad ipsum accessissent tanquam Salvatorem, et omnium bonorum auctorem, et doctorem veritatis, ab ipso utpote auctore bonorum, et doctore veritatis vocarentur : sicut omnibus hominibus quamcumque sectam sequentibus consuetudo est ab ipso dogmatis inventore vocari, ut Platonici, et Epicuræi, et Manichæi, et Marcionistæ : et quidem tales dicuntur. Eodem enim modo et nos nominari Christianos, judicaverunt Apostoli.

61. « Ejusdem Theodori in libris de Incarnatione : Plus inquietabatur Dominus, et certamen majus habebat ad animæ passiones quam corporis; et meliori animo libidines vincebat, mediante Deitate ad perfectionem. Unde et Dominus ad hæc maxime instituere videtur certamen. Item ejusdem in libro contra Synusiastas vel Apollinaristas : Sed si caro erat, inquit, crucifixa, quomodo sol radios avertit, et tenebræ occupaverunt terram omnem, et terræ motus, et petræ scissæ sunt, et mortui surrexerunt? Quid igitur dicant et de tenebris in Ægypto factis temporibus Moysi non per tres horas, sed per tres dies? Quid autem propter alia per Moysen facta miracula? et quæ per Jesum Nave, qui solem stare fecit : qui sol temporibus Ezechiæ regis et contra naturam retroversus est. Et de Elisæi reliquiis quæ mortuum suscitaverunt?

62. « Ejusdem ex libro octavo de Incarnatione : Manifestum autem est quod unitas convenit; per eam enim collectæ naturæ unam personam secundum unitatem effecerunt. Sicut enim de viro et muliere dicitur, quod jam non sunt duo, sed una caro; dicamus et nos rationabiliter secundum unitatis rationem, quod non sunt duæ personæ, sed una, scilicet naturis discretis. Et post pauca : Quomodo igitur homo et Deus unus per unitatem esse potest? qui vivificat, et qui vivificatur, qui salvificat, et qui salvificatur; qui ante sæcula est, et qui ex Maria apparuit?

63. « Ejusdem ex interpretatione Symboli trecentorum decem et octo Patrum : Sed Christum quidem secundum assumptam servi formam; eum autem qui eam assumpsit, super omnia nominans Dominum : intulit tamen hoc secundum conjunctionem, ut per significationem nominum, naturarum manifestam divisionem faciat. Nemo igitur neque eum qui secundum carnem ex Judæis est,

[1] Rom. VIII. — [2] Joan. XIV. — [3] Jona. XX.

[1] Act. VIII. — [2] 1. Cor. X.

dicat Dominum : nec iterum Dominum qui est super omnia secundum carnem ex Judæis. Jesum enim dicit a Nazareth, quem unxit Deus Spiritu sancto et virtute : qui autem de Spiritu unctus est, omni modo aliquid inde assumpsit : Quis autem furens dicat, de Spiritu aliquid assumpsisse divinam naturam? Et iterum : Certus quidem et ipse Filium Dei se non secundum divinitatis dicens nativitatem, sed secundum quod domesticus Dei erat : per quod filii Dei, per voluntatem domestici Domino constituti homines, interim vocabantur.

64. « Hæc de innumeris pauca prætulimus, ut quasi per foramen angustum, quam nimium barathrum intus lateret, monstraremus. Ecce quales plusquam decem millia libros Theodorus scripsisse perhibetur. Pensate, quæso, si non tanto acriora tormenta promeruit, quanto pluriora conscripsit? Sed hæc illius dicta quæ prolata sunt, utrum ejus sint fortasse dubitatur. Patrum, si placet, scripta proferamus. Ita apud vos libros ejus, quos de perfidia illius testes deduximus, deductis insuper testibus affirmemus. Armeniæ quippe episcopi Proclo Constantinopolitanæ urbis episcopo libellos contra Theodorum porrigentes, dicunt : Fuit autem aliquis pestis homo, magis autem fera, hominis habens formam diabolicam, mentito nomine Theodorus, qui schisma et nomen episcopi habuit, in angulo et ignobili loco orbis terrarum latitans in Mopsuestano Ciliciæ secundæ vili oppido, vere quidem et principaliter a Paulo Samosateno descendens, licet Photino et cæteris hæresiarchis in libro de Incarnatione Domini nostri Jesu Christi in toto suo proposito ipsis verbis inveniatur usus. Et si quid pejus, iste per machinationem et audaciam et errorem diaboli volebat homines acutæ suæ sicut colubræ linguæ veneno, quod sub lingua aspidis est, deperire. Et interim quidem retinebatur suo latibulo, timens potestatem eorum, qui a magno Deo et Salvatore nostro [1] acceperant Jesu Christo calcare super colubras, scorpios et omnes virtutes inimici. Dico autem sanctos Apostolos, et qui consequenter ab his susceperunt Martyres et confessores et episcopos, et cæteros sanctos. Invento autem, nescio quomodo, tempore, cœpit repere, et extra fines suos fiduciam gerens, et in parochiam ad eum non pertinentem, tanquam eruditus sermocinator, et in Antiochia Syriæ in Ecclesia alloquens, sic dixit : Homo Jesus, quid est enim homo quod memor es ejus? Apostolus autem, de Jesu dictum fuisse hoc, dixit : Eum enim qui paulo minus ab angelis minoratus est, vidimus, inquit, Jesum. Quid ergo homo Jesus? similiter omnibus hominibus, nullam habens differentiam ab homine ejusdem generis, præter ea quæ gratia ei dedit.

65. « Quibus Proclus Constantinopolitanæ urbis episcopus rescribens, ait : Fugiamus turbulentos et cœnosos fallaciæ rivos, septa Dei impugnantes, dico Arii furorem dividentem individuam Trinitatem ; Eunomii audaciam circumcludentem scientia incomprehensibilem naturam; Macedonii rabiem separantem a Deitate inseparabiliter procedentem Spiritum, et novam istam blasphemiam quæ Judaismi multo amplius superat blasphemiam, introducentes : nam illi quidem cum Filium negant, fraudant ramo radicem : isti vero eum qui est negantes, alterum introducunt, detrahentes sinceram naturam.

66. « Rursus de hujus errore Joannes quoque Antiochenæ Ecclesiæ antistes ait : Multo autem tempore perseverans Theodorus, persuasit multis ut Nestorio, quod Christus Filius Dei vivi qui de sancta Virgine Maria natus est, non est qui ex Patre natus est Deus Verbum consubstantialis Genitori, sed homo pro qualitate suæ voluntatis ex Deo Verbo cooperationem suscipiens.

67. « Rursus de ejus errore Cyrillus ad Lamponem presbyterum scribens, ait : Cum apud Æliam commorarer, vir aliquis ex his qui nobiliter militant in palatio, Epistolam multorum versuum et grandem obtulit mihi signatam, quam se dicebat accepisse ab Antiochenis Orthodoxis : subscriptiones autem erant in ea plurimorum clericorum et monachorum et laicorum. Accusabant autem Orientales episcopos, quasi tacentes quidem Nestorii nomen, et dissimulantes ei adversari : transeuntes autem ad Theodori codices de Incarnatione factos, in quibus multo pejores nefariæ blasphemiæ positæ sunt : pater enim fuit Nestorii perfidi, qui et illius mala locutus, impius in his factus est.

68. « Rursum de errore illius idem Cyrillus Alexandrinæ urbis episcopus ad Acacium Melitinæ urbis episcopum scribens, ait : Non oportebat latere sanctitatem vestram aut forsitan cognovit, quod omnes Orientales religiosissimi in Antiochiam convenerunt, cum transmisisset eis tomum dominus meus sanctissimus Proclus bonorum plenum intellectuum et rectorum dogmatum. Erat enim ei ratio multa et longa de dispensatione Domini nostri Jesu Christi. Supposuit vero Capitula quædam collecta e Theodori codicibus, quæ consonantem Theodori perfidiis intellectum habent, et adhortatus eos etiam illa anathematizare.

69. « Rursus de errore illius, Edessenæ Ecclesiæ antistes ad beatum Cyrillum scribens, ait : Jam vero quidam unitatem secundum subsistentiam omnibus modis abdicant. Morbus enim aliquis sublatens inveteravit Orienti, immedicabilis modo vulneris depascens Ecclesiæ corpus, apud aliquos quasi studiosos, et supercilia extollentes eruditione, latenter Honoratus.

70. « Episcopus enim quidam provinciæ Ciliciæ Theodorus, vir verisimilis dicendi, et potens suadere, alia quidem supra tribunali de Ecclesiæ statu dicebat ad populi placentiam : alios autem laqueos in scriptis ponebat, qui in principiis quorumdam ejus Codicum anathemate circumcludebat inspicientem non manifestare aliis scripta.

[1] Luc. x.

Iste primus exposuit, non esse vere Dei Genitricem sanctam Virginem, tanquam Deo Verbo non suscipiente secundum nos nativitatem. Et post pauca : Nec enim dicunt, secundum substantiam, vel secundum subsistentiam unitum esse Deo Verbo hominem, sed bona voluntate quadam, tanquam divina natura non suscipiente alterum modum unitatis propter non circumscriptibilem. Iste dixit Dominum nostrum Jesum Christum non oportere adorari sicut Dominum, sed relatione Dei honorari sicut imaginem quamdam : magis autem manifestius secundum eos dicere, sicut, instar aliquid relatione assidentis dæmonis. Iste et carnem Domini pronuntiavit nihil omninò prodesse, dissipans Domini vocem [1], quæ est : Caro nihil prodest. Iste et Apostolos dicit non cognovisse Christum quod Deus erat, sed supra fidem quæ est in homine ædificatam esse Ecclesiam.

71. « Rursum de errore illius Heyschius Hierosolymorum presbyter, Ecclesiasticæ historiæ scriptor, ait : Ita Photinum, in multis et aliis eos esse seculos : Theodorus quidam præcipue imitatus est, malitiosus quidem loquendi, et in lingua paralissimus, et ipse tamen instabili voluntate, qui huc et illuc inclinans ferebatur : clericatui enim Antiocheno a prima ætate connumeratus, et bene conversari pollicitus, ad sæculares libidines reversus iterum delectabatur. In omnibus autem donis imitabilis (mutabilis) beatus vir Joannes Constantinopolitanus episcopus scripsit Epistolam, quæ usque adhuc in codicibus legitur, et a pejore ad meliorem pœnitentiam eum transferre prævaluit, et iterum bene conversari, iterum in clericatu esse cœpit. Et Antiochia relicta, in Tharso transmigravit. In ea episcopus, nondum Deo volente manifestam impietatis illius prædicationem fieri. Prima autem elementa suæ doctrinæ ex Judaico vaniloquio incipiens, Codicem in Prophetiam Psalmorum conscripsit, omnes de Domino prædicationes (prædictiones) abnegantem : culpatus vero et periclitatus, contraria sibi dixit, non ex voluntate, sed compulsus omnibus cæremoniis : et codicem ipsum delere pollicitus, latenter conservabat Judaicæ impietatis viaticum. Et post pauca : Christum enim Jesum generis nostri Salvatorem et Dominum (quem splendorem paternæ gloriæ et imaginem substantiæ Paulus [2] vocat, ferre eum omnia dicens verbo suæ virtutis, qui purificationem nostrorum fecit peccatorum, et ad dexteram paternæ Majestatis consedit : de quo ad Colossenses scripsit Epistolam [3], quod in eo omnia creata sunt, quæ sunt in cælis, et in terris, visibilia et invisibilia, quod per eum in eum creata sunt omnia) hunc non incarnatum Verbum, sicut Evangelicis vocibus docti sumus, sed hominem per vitæ provectionem et passionum perfectionem conjunctum Deo verbo scripsit stultus in omnibus. Et hæc in mysticis sermonibus ausus est.

72. « Contra errores ejusdem Theodori, piæ recordationis Theodosius et Valentinianus legem promulgantes, inquiunt : Debitam a nobis venerationem piissimæ doctrinæ reddentes, eos qui ausi sunt contra Dominum impie conscribere debitæ condemnationi subjicere, et nominibus dignis vocari oportere existimavimus. Justum igitur circumdari eos confusione suorum peccatorum, et in tali vocabulo permanere in æternum, quatenus nec vivi liberentur, et post mortem permaneant contempti. Igitur doctrina Theodori et Nestorii impiorum et pestiferorum visa est nobis abominanda esse, similiter autem et omnes qui sequuntur eorum errorem, et consentiunt eorum impietati, justum est ipsos eamdem nominationen mereri, et confusionem indui, ut non Christiani, sed Nestoriani nominentur, ne dum nominantur Christiani, ex ipso inveniantur decorati vocabulo, longe constituti a Christianorum proposito, et alienati a recta et immaculata fide. Et post pauca : Si quis præterierit præsentem nostram sanctionem, et Theodoro et Nestorio assenserit; et illorum socios imitatur, post gladii ultionem omnis ejus substantia fisco addicatur. Rursum contra errores illius, piæ recordationis Theodosius et Valentinianus legem promulgantes, inquiunt : Nemo habeat, aut legat, aut scribat, aut proferat Nestorium, seu illius libros, vel Codices omnino inutiles, vel ipsius Nestorii vel alterius, et maxime Nestorii adversus solos Christianos conscriptos, aut Theodori; sed unusquisque habens tales Codices publice illos proferat, et in conspectu omnium igni tradat.

73. « Et si adhuc fortasse post tot prolatas Patrum contra illum sententias vestra fraternitas dubitat, Theodoreti libros legat, in quibus dum contra Cyrillum Alexandrinæ urbis antistitem eum defendere nititur, verius accusat, dicens : Interpretationem Cyrillus accusat octavi Psalmi, et arguit hæc verba divini Theodori : Consideremus igitur, quis est homo, de quo stupescit et miratur, quod unigenitus dignatus est ejus memoriam et visitationem facere. Sed quod quidem non dictum est de omni homine, in superioribus demonstratum est; quod autem de uno quolibet, et hoc certum est. Deductas itaque tot testibus blasphemias has ejus esse quis dubitat? Et tantis blasphemiis illius cognitis, eum damnatum jure quis neget? Discusso ergo primo de Theodori damnatione capitulo, nunc ad dicta Epistolæ Theodoreti indaganda transeamus, cujus tota series si solerter adspicitur, sanctæ Chalcedonensi Synodo quam sit adversa pensatur. In Gestis namque ejusdem Synodi et scriptis Leonis Cyrillus prædicatur; in Epistola vero illa Theodoreti Cyrillus in Apollinaris dogma corruens reprobatur : scriptum quippe in ea est : Cyrillus autem libros Nestorii volens destruere lapsus est, et inventus est in Apollinaris dogma cadens. In Gestis Nestorius ut Redemptoris nostri adversarius jure damnatus ostenditur; verbis vero Epistolæ damnatus injuste memoratur. Sic quippe in ea dicitur : Antequam in Synodo adveniret reverendissimus ac

[1] Joan. VI. — [2] Heb. I. — [3] Colos. I.

sanctissimus archiepiscopus Joannes, Nestorium ex episcopatu deposuerunt judicio et inquisitione non facta. In Gestis Synodi in Dei et Domini nostri una persona duas naturas Cyrillus confessus ostenditur; in verbis Epistolæ unam naturam tradere dicitur, atque ab hoc sensu correptus vix resipuisse narratur. In Gestis Synodi anathematizatus Nestorius etiam post mortem dicitur; in verbis vero Epistolæ etiam post depositionem suam, pro solo civium suorum odio ad civitatem suam non redisse perhibetur. Sic quippe illic scriptum est : Nestorius autem quia in suæ erat odio civitatis, et virorum qui in ea sunt maximorum, illuc reverti non potuit. In Gestis ac definitionibus Synodi unus Filius Jesus Christus dicitur; at juxta doctrinam Theodori atque Nestorii Deus tacetur. Et in Gestis Synodi nusquam Theodorus veritatis doctor dicitur; in verbis vero Epistolæ idem, cujus blasphemias supra protulimus, veritatis doctor clamatur : qui nimirum si vera dixit, falsa erunt quæ de veritate Synodus protulit. Quisquis igitur qui Epistolam quæ Ibæ dicitur, ostendere quod sit de Synodo nititur; quid aliud quam gesta ejusdem Synodi destruere conatur? Si enim sibimetipsis diversa sunt, nulla procutdubio auctoritate subsistent : quia quæ se impugnando destruunt, alios ædificare non possunt : si sibimetipsis diversa sunt, nulla firmitate convalescunt, Domino attestante qui ait : Regnum in se divisum non stabit. Sed absit hoc, absit ab illo venerando Concilio, ut sibimet contraria sapiat : et vel superiora subsequentibus discordia præferat, vel inferiora præcedentibus impugnatura subjungat. Sancta enim fides, quæ uno illic spiritu accepta est, uno sensu credita, una est et fide prædicata. Idcirco in cunctis mundi partibus forma nostræ professionis facta est, quia in precantium vocibus sibimet ipsa dissimilis non est.

74. « Sed cur tantummodo sanctam Chalcedonensem Synodum convelli dicimus, si auctoritatem huic Epistolæ reprobemus? Quæ nimirum si vera creditur, etiam tota sanctæ Ephesinæ Synodi fides ac reverentia dissipatur. Hæc quippe ait, quod in ea Cyrillus præmiorum medicamine sapientum oculos excæcavit. Quid ergo illic de veritate certum dicitur, ubi ipsa veritas sacerdotibus vendita esse perhibetur? Sed quis hoc dicere, quis hoc consentiat patienter audire? Reprobetur ergo una Epistola mentiens, ne utraque sancta Synodus tantæ falsitatis crimen sustineat. Vestræ fidei fundamentum tenemus, ne postquam sancta prima Ephesina Synodus quasi venalis arguitur, Chalcedonensis etiam (quod absit) culpa varietatis notetur : quæ ut in verbis suis quantæ sit concordiæ clareat, necesse est, ut vestra fraternitas ubi sit completa cognoscat. Omnes namque novimus, quod in Synodo nunquam canones, nisi peractis definitionibus fidei, nisi perfectis Synodalibus gestis habeantur, ut servato ordine cum prius Synodus ad fidem corda ædificet, tunc per regulas canonum mores Ecclesiæ actusque componat. Vigilanti ergo cura respicite, quæ in sexta illius Actione sanctæ fidei professio consummatur : moxque in septima ad institutionem jam fidelium regula canonum figitur. Ulterioribus vero Actionibus nihil de causa fidei, sed sola negotia privata versantur : quod cum responsales vestri ita esse ambigerent, curæ nobis fuit, ex prolatis multis hoc Codicibus demonstrare. Nos tamen hac de re nunquam dubitari posse (credidimus), quia et eadem series sic se insinuat ut credi aliter contradicat.

75. « Primum quidem, quia (sicut dictum est) dum definita fidei regula in Actione sexta ostenditur, ordo causæ indicat, ut in Actione subjuncta canonum forma sequeretur. Secundum vero est, quia et in Actionis sextæ terminum jam canonum norma prælibatur, dum illic a principe venerabilibus episcopis dicitur : Aliqua sunt Capitula quæ ad honorem vestræ reverentiæ vobis reservavimus, justum existimantes, hæc a vobis regulariter per singula Synodum firmari (formari), et cætera. Prælibatione itaque sextæ Actionis ostenditur, quia jure Constitutiones canonum nonnisi in septima continentur. Quid enim supererat quod perfecta fidei professione fieret, nisi ut quorumdam fidelium Actiones illicitas sancta Synodus positis regulis judicaret? Quamvis si solerter adspicimus canonum regulas positas, non, sicut putatur, in septima, sed intextas sextæ Actioni invenimus. Nam cum in eisdem Constitutionibus sanciendis, non dies, non imperium ponitur, non qui residerent, describuntur; proculdubio cum non consueto exordio cœptæ sunt, quia præcedenti Actioni subnixæ sunt demonstrantur : Quia vero in Actione sexta fidei causa perficitur, ipsa episcoporum omnium generali subscriptione declaratur. Nam qui post subscripserunt sententiam, cuncta quæ de fide agenda fuerant, finita testati sunt. Unde et in causis post specialibus, nudis tantummodo verbis loquuntur, atque ea quæ decernentes dixerant, nulla supposita subscriptione, firmaverunt. Quæ reverendissimi episcopi ita in Actione sexta omnia quæ de fide agenda fuerant, cognoscebant; ut, sicut illic scriptum est, clamarent : Supplicamus, dimitte nos, pie imperator, dimitte nos : quod non pro fide, sed pro specialibus causis detenti sunt, principali illic responsione monstratur, cum dicitur : Sacratissimus et piissimus dominus noster Marcianus Augustus ad sanctam Synodum dixit : Laborastis multo spatio fatigationem perpessi : sustinete autem tres aut quatuor dies adhuc, et præsentibus magnificentissimis judicibus nostris, singula quæcumque vultis movete, competens adepturi solatium. Qui igitur ad singula quæque vellent motura retenti sunt, licet quia nequaquam ultra Actionis sextæ terminum pro fidei causa restiterunt.

76. « Sed cur de his extensa ratione agimus, qui tanta prædecessoris nostri beati Leonis auctoritate fulcimur? Ipse namque, sicut multa superius Epistolarum ejus attestatione docuimus, gesta multiplicia causarum specialium reprobando, auctori-

tatem Synodi in sola fidei definitione constrinxit. Hinc est enim, quod peracta Synodo, cunctas nobis suspicionum nebulas tergens, aperte ad Maximum Antiochenæ sedis antistitem scribit, dicens : Si quid sane ab his fratribus, quos ad sanctam Synodum vice mea misi, præter id quod ad causam fidei pertinebat gestum esse perhibetur ; nullius erit penitus firmitatis ; quia ad hoc tantum sunt ab Apostolica Sede directi, ut excisis hæresibus, Catholicæ essent fidei defensores ; quicquid enim ad examen episcopale defertur, potest aliquam dijudicandi habere rationem. Sed solent nonnulli dicere, hæc eum pro Anatolii Constantinopolitanæ urbis episcopi præsumptione dixisse : qui si et res gestas, et ea quæ nunc protulimus Epistolæ verba considerant, suspicare protinus falsa cessant. Namque cum prædictus Constantinopolitanæ urbis episcopus novum aliquid conatur arripere, constat illic ei legatos Sedis Apostolicæ cum summa auctoritatis libertate restitisse. Quod et factum in Synodo legitur, et ejusdem Synodi ad præfatum prædecessorem nostrum Epistolis approbatur. A sæpe fato autem eodem prædecessore nostro ad Maximum, sicut prædiximus, novimus scriptum : Si quid sane ab his fratribus, quos ad sanctam Synodum vice mea misi, præter id quod ad causam fidei pertinebat, gestum esse perhibetur, nullius erit penitus firmitatis : quia ad hoc tantum sunt ab Apostolica Sede directi, ut excisis hæresibus, Catholicæ essent fidei defensores. Si ergo de Anatolii causa loquens, hoc quod a vicariis suis actum in Synodo fuerat redarguit : nimirum quia contradixerant, reprehendit.

77. « Et quis hæc vel stultus sentiat? dum constet, quod hac de re beatus Leo Anatolio conquerenti multa in vicariorum suorum, quia contradixerunt, laude rescribat : cujus Epistolæ nunc idcirco verba non ponimus, ne volumen hoc immoderatius extendamus : cum vero et subjicitur : Quicquid enim præter speciales causas Synodalium Conciliorum ad examen episcopale defertur, potest aliquam dijudicandi habere rationem : aperte nobis licentia tribuitur, ut quicquid illic extra fidei causas de personis gestum est, retractetur. Specialis quippe Synodalium Conciliorum causa est fides : quicquid ergo præter fidem agitur, Leone docente, ostenditur, quia nihil obstat, si ad judicium revocetur. Quia vero et apud eosdem episcopos qui in Chalcedone resederunt, in veneratione Synodus nonnisi usque ad fidei definitionem fuit ; per hoc aperte ostenditur, quod plerique Græci antiquiores continere Synodum nonnisi in sex Actionibus subjunctis canonibus demonstrantur, ut omnino cætera quæ privato studio fuerant mota, non habeant. Unde et Encyclia hæc ita esse testantur. Nam Leoni Augusto Alipius episcopus Cæsareæ Cappadociæ scribens ait : Sic se habentibus vestræ pietati significo, quia ea quidem quæ particulariter examinata sunt, et quæ gesta a sanctis episcopis in Chalcedonensi civitate collectis, non legi : neque enim a sanctæ memoriæ tunc episcopo Thalassio qui interfuit sancto Concilio, hæc delata inspexi. Attestante ergo Alipio episcopo perdocemur, quod non aliquid est allatum amplius ex his quæ gesta noscuntur, sed tantummodo definitionem expositam ab illo sancto Concilio hanc delatam inspexi. Attestante ergo Alipio episcopo perdocemur, quia præter causam fidei nihil de Synodo in veneratione Thalassius tenuit : qui illic et præter causam fidei episcoporum negotiis privatis interfuit. Si igitur in Actione sexta professio fidei consummatur, moxque canonum regula figitur, si beatus Leo negotiis, quæ illic privatе mota sunt, contradicit, si hoc quod ultra fidem gestum est, nec is qui fecit Thalassius tenuit ; cur nos hæreticam Epistolam retractasse reprehendimur, qui hac in re cunctorum nos præcedentium auctoritate roboramur? Et quamvis ab eadem Epistola alienum se Ibas respondeat, quamvis quia approbata sit, aut difficulter, aut nullatenus demonstretur : licenter tamen unusquisque eam reprehenderet, etiamsi episcopi in eodem Concilio residentes suis illam subscriptionibus approbassent : quia postquam, beato Leone scribente, jus retractandi et dijudicandi conceditur, etiamsi qua esse poterat eorum qui interfuerant, in privatis negotiis auctoritas vacuatur.

78. « Discusso itaque secundo Capitulo, tertium superest : quod tanto debemus in brevitate constringere, quanto et vos nobis hac in re non credimus resultare. Neque enim Theodoreti omnia scripta damnamus, sed sola quæ contra duodecim Cyrilli Capitula, sola quæ contra rectam fidem aliquando scripsisse monstratur. Quæ tamen et ipse damnasse cognoscitur, qui in sancta Chalcedonensi Synodo vera confessus invenitur. Nam quomodo post errorem recte sapiat, et ea quæ prius scripserat, et ea quæ in Chalcedonensi Synodo ab illo sunt gesta, manifestant. Ipse namque Nestorio scribens ait : In his quæ in tuam venerationem injuste atque inique prolata sunt, nec si mihi quis utramque manum absciderit, potero præbere consensum. Æmerio quoque Nicomediæ episcopo scribens ait : Damnationi venerandi et sanctissimi episcopi Nestorii quæ facta dicitur, non debemus præbere consensum. Ad Alexandrum quoque Hierapolitanum episcopum scribens ait : Et ante tuæ sanctitati prædixi, quasi domini mei venerabilis et sanctissimi episcopi Nestorii fuerit dogma damnatum, nec ego cum his qui faciunt, communicabo. Ad Alexandrum vero Syriæ Palæstinorum præsulem scribens ait : Existimo præ omnibus maxime satisfactum esse domino meo sanctissimo ac venerando Joanni episcopo, quod nullatenus acquiescam in damnatione domini mei sanctissimi et venerandi Nestorii episcopi præbere consensum, quæ in Tharso et in Epheso facta est.

79. « Qui postmodum tamen cum resistentium certamine a sancto Chalcedonensi Concilio admissus, aperte anathema in Nestorium protulit ; seque Orthodoxum ipso hæretico reprobato monstravit. Dudum namque sanctæ Ecclesiæ diversa

sentiens, et contra beati Cyrilli duodecim Capitula scribens, ait : Sanctam Virginem Theotocam vocamus, non quod Deum peperit per naturam, sed quod hominem ediderit conjunctum Deo, quem ipse formavit. Et post pauca : Si naturalis conjunctio facta est formæ Dei et formæ servilis, et invenietur legislator necessitatibus legis serviens. Et rursum : Nomine communicationis utentes, ut unum quidem filium adoramus, et eum qui assumpsit, et eum qui assumptus est; differentiam tamen cognoscimus naturarum. Theophoron autem dicere portans vel Dominum indutus hominem Christum, ut a multis sanctis Patribus dictum est, non recusamus. Et post alia : Considerate, inquit Apostolus [1], Pontificem confessionis vestræ Jesum fidelem ei qui fecit illum, sicut et Moyses in omni domo sua. Facturam autem eum quis esse dixerit recta sentiens : increatum et cum Patre coæternum, et addam, verum : sed eum qui est ex semine David, qui liber ab omni peccato Pontifex noster fuit, et victimam ipse se pro nobis obtulit Deo habens in se certe Dei Verbum adunatum sibi inseparabiliterque conjunctum. Et rursum, ut eum quasi ostenderet ad Divinitatem per incrementa crevisse, in eodem opere subjungit dicens : Ait Angelus [2] Virgini : Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus altissimi obumbrabit tibi : ideoque quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei. Considerate hic etiam, quia cuncta humanitus dicuntur : erit, inquit magnus, non dixit, est : et Filius altissimi vocabitur, non dixit, vocatur : et dabit ei Dominus sedem David Patris sui, non dixit, habet, sed dabit ei Dominus : et regnabit, non dixit, regnat : et super quos? super domum Jacob, non dixit, super Angelos et Archangelos. Rursum in eodem libro secundo ait [3] : Jesus autem plenus Spiritu sancto regressus est a Jordane. Et iterum : Regressus est Jesus in virtute Spiritus in Galilæam, non Dei verbum cooperatione vel auxilio exuisse Spiritus sancti arbitreris, sed visibile templum variis sancti Spiritus donationibus fruebatur. Et post alia : Jesus Christus, inquit [4], heri et hodie, ipse et in sæcula. Quomodo igitur, o sapientissimi, debemus advertere, quomodo idem ipse heri et hodie et in sæcula, et temporaliter et æternus, et in tempore et super tempora; nam si æternus est, temporalis non est; et si in tempore est, super tempus non est. Et rursum : in Domino Deo nostro Jesu Christo deitatis et humanitatis quasi unitatem adstruens, ait : Naturas discernimus Dei Verbi : naturam integram dicimus et personam sine dubitatione perfectam; nec enim sine persona fas est asseverare substantiam; perfectam quoque humanam naturam cum sua persona similiter confitemur. Cum vero ad conjunctionem respicimus, tunc demum unam personam merito nuncupamus.

80. « Quis hæc, fratres carissimi, plena omni impietate non videat? A quibus tamen constat, quod si postmodum ipse correxit qui in sancta Chalcedonensi Synodo Nestorium anathematizare consensit. Quis non videat quanta temeritate plenum sit, Theodoreti scripta superbiendo defendere; quæ eumdem ipsum constat, recta post profitendo damnasse? Dum vero ejus et personam recipimus, et ea quæ dudum latuerant pravæ scripturæ probamus, in nullo a sanctæ Synodi actione deviamus : quia sola ejus hæretica scripta respuentes, et cum Synodo adhuc Nestorium insequimur, et cum Synodo Theodoretum profitentem recta veneramur. Alia vero scripta illius non solum recipimus, sed etiam contra adversarios utimur. Nam cum Theodorus Canticorum Canticum vellet exponere, et non ad commenta sed potius ad deliramenta laboraret; per hunc librum Æthiopissæ reginæ blanditum fuisse, professus est : quod Theodoretus reprehendens, nomen quidem ejusdem Theodori suppressit, sed tamen vesaniam patefecit. Ejusdem namque libri commenta conscribens, ait : Audio plures Canticum Canticorum detrahentes, et non credentes spiritalem esse librum; fabulas autem quasdam aniculares per vesaniam texentes componere et præsumere dicentes : quia sapiens Salomon ad seipsum et filiam Pharaonis hunc librum conscripsit. Quomodo ergo nulla scripta ejusdem Theodoreti recipimus, qui illum etiam contra Theodorum assertorem veritatis invenimus? Hæc ad scripta vestra respondemus.

81. « Sed opportunum valde judicamus, ut ea quæ sine scripto a responsalibus vestris audivimus, breviter verba replicemus. Dixerunt enim Theodorum a Joanne Antiochenæ urbis episcopo mira per Epistolam attestatione laudatum : quod verum nos nullo modo credimus. Si tamen et tale aliquid fortasse reperitur : plus fidei primæ Ephesinæ Synodo, plus Cyrilli libris, plus Hesychii, quam aliis quæ innotescere nunc usque nequiverunt, Epistolis commodamus. Debemus tamen accedere, etiam concedentes aliquid dicere : ita ergo ut responsales vestri asserunt, esse sentiamus. Vos scitis, fratres dilectissimi, quod res quæ dubietati subjacet, in partem semper est interpretanda meliorem. Quid itaque obstat, si dum de ejus errore occultum adhuc et dubium fuit, ab uno Patre laudatus est : et innotescente post perfidia, pæne omnium magnorum Patrum sententiis velut immanis bestia quasi crebrescentibus jaculis est confossus? Annon et malos a bonis aliquando laudatos novimus? nec tamen eisdem laudibus defensos. Quid namque in hæresiarchis Origene deterius, et quid in Historiographis inveniri Eusebio honorabilibus potest? Et quis nostrum nesciat in libris suis quantis Origenem Eusebius præconiis attollat? Sed quia sancta Ecclesia suorum fidelium corda benignius, quam verba districtius pensat : et plus in hæreticis sensum proprium, quam testatio Eusebii absolvere potuit, nec rursum Eusebium laudati Origenis culpa damnavit.

82. « An non et Gregorius Nyssæ urbis episcopus cum Canticorum Canticum exponit, magnis

[1] Hebr. III. — [2] Luc. I. — [3] Luc. IV. — [4] Hebr. XIII.

Origenem laudibus præfert? Annon et Hieronymus nostræ Ecclesiæ presbyter et singularis Hebræi sermonis interpres tanto erga Origenem favore intenditur, ut pæne discipulus esse videatur? Sed quia plus causa quam verba pensanda sunt, nec istis sua benignitas nocuit, nec illum a reatu proprio favor alienæ attestationis excusavit.

83. « Cogor post hæc, fratres carissimi, dolens cum [1] Paulo dicere : Testimonium perhibeo vobis, quod æmulationem Dei habetis, sed non secundum scientiam : cujus erga unitatem sanctæ Ecclesiæ dum viscera charitatis adspicio, discordes vos intolerabilius ingemisco. Pensate, quæso, quo ardore sanctæ unitatis anhelabat, cum Philippensibus diceret [2] : Si qua consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societatis spes, si qua viscera et miserationes, implete gaudium meum, ut idem sapientes, eamdem charitatem habentes, unanimes, idipsum sentientes. Qui igitur unanimitatem locuturus, tot et tales inquisitiones præmisit; quantum esset hujus virtutis meritum, non explendo, sed inquirendo monstravit. At contra quam sit malum discordia, loquens Corinthiis ostendit. Ait [3] enim : Significatum est mihi de vobis, fratres mei, ab his qui sunt Chloes, quia contentiones sunt inter vos : hoc autem dico, quod unusquisque vestrum dicit : Ego sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephæ, ego autem Christi. Quod cum quanta animadversione loquatur, agnoscimus, si subjunctæ increpationis verba pensamus. Ait enim : Divisus est Christus? numquid Paulus crucifixus est pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati estis?

84. « Considerate igitur, fratres mei, et dum Deo adhuc exspectante, omni incerto vitæ fine permittimur, vigilanti cura perpendite, quia illam scissionem sanctæ Ecclesiæ pro Theodoro facere fraternitas vestra non metuat, quam pro se vel profiteri Paulus expavit. Cur non ad memoriam pro unitate servanda beati Augustini dictum reducitur? qui dum de unico baptismate loqueretur, idcirco Cyprianum martyrem, qui de iterando baptismate scripserat, defunctum perhibuit, quia licet pravum quid senserit, nunquam tamen se a totius Ecclesiæ communionem suspendit. Sic igitur permanere in sanctitate servante constat, fratres dilectissimi, quia dum vos ab Ecclesiæ unitate disjungitis, omne virtutis meritum perdidistis, etiam si recte teneatis. Scriptum quippe est [4] : Pacem sequimini cum omnibus et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Dominum.

85. « Multa locuti sumus, quia et ad multa ratiocinando respondimus. Et cum testimonia ex Patrum dictis innumera suppeterent, perpauca posuimus : videlicet cupientes ut scripta nostra in causis singulis narratio breviata succingeret, ne fortasse tædium legenti generarent. Unum tamen quod jam superius diximus, non tædet si etiam crebro replicemus : Quia fidem sanctæ Chalcedonensis Synodi illibatam per omnia Deo auctore servamus, ejusque definitiones, sicut Ephesinæ primæ, Constantinopolitanæ, ac Nicænæ Synodi irretractabiles nunc usque tenuimus, et vel morte proposita irretractabiles custodimus. Vestra igitur dilectio communionem fidelium Orthodoxorum fratrum non fugiat, ne præsentis vocis nostræ adjutorium si audire neglexerit, contra se in testimonium vertat. Nos autem ad Dominum post verba recurrimus, eumque quantum possumus fletibus exoramus, ut hoc quod vobis ad sequendam concordiam a nobis dicitur, ipse in vestris mentibus manu intimæ inspirationis operetur ». Hactenus ultima adversus schismaticos Gregorii Epistola, Pelagii papæ jussu nomineque conscripta, nunc primum edita, quam et una cum aliis duabus superius recitatis in recentiori, quæ paratur, ejusdem Gregorii papæ Epistolarum editione, cudendam dedimus.

86. *Pelagius per exarchum schismaticos exagitat.* — Cum autem adhibitum bene præparatum a Gregorio adversus schismaticos pharmacum male affectis animis schismaticorum papa Pelagius minime profuisse cognovisset; eosdem per sæcularem potestatem cohibere conatus est, imitatus Pelagium Pontificem seniorem, qui eosdem (ut vidimus) per Narsetem ducem compescere laboravit. Itaque adversus ipsos Smaragdum Italiæ exarchum Ravennæ degentem excitavit : qui haud impiger eosdem coercere aggressus est, nec cessavit quousque depascentem Ecclesiam morbum illum auferret penitus ex iis regionibus. Rem vero gestam sic narrat Paulus [1] : « Smaragdus patricius veniens de Ravenna in Gradum, per semetipsum e Basilica extrahens Severum, Ravennam cum injuria duxit cum aliis tribus ex Istria episcopis, Joanne Parentio (Parentino), Severo atque Vindemio : quibus comminans exilia, atque violentiam inferens, communicare compulit Joanni Ravennati episcopo Trium Capitulorum damnatori : qui a tempore papæ Vigilii et Pelagii a Romanæ Ecclesiæ deciderat societate. Exacto vero anno, e Ravenna ad Gradum reversi sunt. Quibus nec plebs communicare voluit, nec cæteri episcopi eos receperunt ». Hæc de conatu exarchi Smaragdi Paulus. Quod igitur exacto anno hi permissi sunt ad suas redire Ecclesias indicatur eos assensum præbuisse Catholicæ veritati, et conjunxisse se a qua divisi schismate erant Romanæ Ecclesiæ : nam de Severo id affirmat S. Gregorius papa [2] in Epistola ad ipsum scripta anno primo sui pontificatus, sed quomodo (quod idem testatur) ad vomitum sit reversus, suo loco dicemus. Hæc autem sub exarcho Smaragdo hoc anno cœpta sequenti absoluta fuisse oportuit : siquidem exarchatus Smaragdi exordium ponitur anno quingentesimo octogesimo quarto, ac triennio tantummodo perdurasse.

87. Sed hic lector attendat, gravissime in errorem lapsum (quod attigimus) Paulum diaconum,

[1] Rom. x. — [2] Philip. II. — [3] 1. Cor. III. — [4] Hebr. I.

[1] Paul. diac. de gestis Longob. l. III. c. 12. — [2] Greg. l. I. Ep. XVI.

aliis errandi occasionem fuisse, dum putavit damnatores Trium Capitulorum eosdem fuisse ab Ecclesiæ communione extorres, ut dum de Joanne Ravennate asserit, eo quod Trium Capitulorum damnator extiterit, a Romanæ Ecclesiæ communione excidisse : adeo ut plane convincatur ipse Paulus de Tribus Capitulis historiam minime assecutus fuisse, quæ ex superioribus dictis et iis quæ S. Gregorius papa pluribus tradit Epistolis, satis perspicua inspicientibus redditur : nam penitus contrarium accidit. In quem errorem lapsos vidimus recentiores historicos [1] et quidem disertos viros Paulum errantem secutos : ex quo factum est, ut in devium semel immisso pede, iidem implicati teneantur aliis multis erroribus, ut cum dicunt Joannem Ravennatem episcopum adversus Romanam Ecclesiam rebellasse, atque Smaragdum exarchum adversus Catholicos episcopos concitasse, et alia hujusmodi veritati contraria : nam ita in re tanta a vero exorbitantes, vix credi potest, in quot sint abducti mendacia, nec quidem levis momenti, dum qui fuerunt Catholici collocant inter schismaticos, schismaticos vero inter Catholicos numerant, et persecutorem vocant exarchum Smaragdum qui schismaticos zelo pietatis exagitavit. Sed ad alia transeamus.

88. *Obitus S. Disciolæ virginis in Gallia.* — In Galliis hoc anno ex hac vita decessit sancta Disciola virgo, sancti Salvii episcopi Albigensis neptis, monialis in monasterio sanctæ Radegundis reginæ Pictavis existentis : in cujus transitu quæ admiranda effulserunt sanctitudinis signa, narrat pluribus Gregorius [1] hoc ipso anno, qui est octavus Childeberti regis.

[1] Sigon. de reg. Ital. l. IV. et Hieron. Rub. l. IV. hist.

[1] Greg. Tur. hist. Franc. l. VI. c. 29.

Anno periodi Græco-Romanæ 6079. — Anno Æræ Hispan. 624. — Jesu Christi 586. — Pelagii II papæ 9. — Mauritii imp. 5.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : IV *post consulatum Mauritii Tiberii Aug. solius iterum*, ut recte Chronicon Alexandrinum.

2. *Obitus S. Eutychii episc. et Tiberii Aug.* — A num. 1 ad 24. Quæ Baronius hoc anno habet, tam de morte *sancti Eutychii* patriarchæ Constantinopolitani, quam de obitu *Tiberii* Augusti, et *Mauritii* ejus successoris initio, ad annum DLXXXII, quo de iis egimus, retrahenda sunt ; hæc autem nunc tam explorata, quam quæ in Chronologia certissima.

3. *S. Gregorius e legatione sua Romam redux.* — Ad num. 24 et seqq. *Sanctus Gregorius* Constantinopoli e legatione sua reversus est sub finem anni DLXXXIV, aut initio anni DLXXXV. *Pelagius* enim *II* litteris datis *IV non. Octob. Indictione tertia*, et a Baronio anno præcedenti num. 15 et seqq. recitatis, eidem Gregorio mandat, ut quamprimum presbyterum (qui Maximianus vocabatur) ad se venire jubeat ; *Gregorius* autem cum eodem presbytero Romam rediit, ut anno antecedenti exposuimus. Quare tunc, non vero hoc anno, *Pelagius* alium apocrisiarium Constantinopolim misit.

4. *Pelagius II Schismaticos Istriæ ad Ecclesiam reducere conatur.* — A num. 26 ad 88. *Langobardi* Francorum regis cum validissimis copiis adventum reformidantes, inducias cum *Flavio Smaragdo exarcho* statuere, quarum meminit Pelagius II in prima Epistola ad episcopos Istriæ ; apud Baronium num. 29. Bellum adversus Langobardos susceperat *Childebertus* rex anno regni sui IX, ut testatur Turonensis lib. 6, cap. 42, qui ait, *Langobardis* multa ei munera dantibus, in Gallias regressum esse. Quod cum accepisset *Mauritius*, et quod *Childebertus* cum Langobardis in pace conjunctus esset, pecuniam quam ei dederat, *ut Langobardos de Italia extruderet* repetiit, sed Childebertus nec responsum quidem pro hac re ei reddere voluit. Hæc secundum Turonensem anno DLXXXIV, qui nonus erat Childeberti regis gesta. Et tamen Paulus diaconus lib. 3 de gestis Langobard. cap. 17, postquam capite superiori de initio regni *Autharis*, quod ad præsentem annum pertinet, ut anno superiori ostendimus, locutus est, eademmet narrat, et iisdem fere verbis, quæ Turonensis, ex quo multa exscribere solet. Sive itaque pax illa Francos inter et Langobardos anno DLXXXIV, sive currenti peracta fuerit, *Pelagius II*, quod jam diu in votis habuerat, Italia bello liberata, schismaticis ad Ecclesiam reducendis animum suum convertit. Quare *Redemptum* episcopum, et *Quodvultdeum* abbatem ad eosdem legatos cum litteris misit, ut rogati ad

pacem venirent. Erat *Redemptus* episcopus Ferentinus, ut liquet ex verbis sancti Gregorii lib. 3 Dialog. cap. 38, a Baronio anno DLXVII, num. 13, recitatis. Litterarum Pelagii hæc erat inscriptio: «Dilectissimis fratribus Eliæ, aliisque episcopis, universis filiis in Ecclesiæ Istriæ partibus constitutis Pelagius episcopus S. E. Catholicæ Urbis Romæ. Quod ad dilectionem vestram, etc.» apud Baronium a num. 29 ad 36 recitata.

5. *Eos Pelagius semel et iterum hortatur, ut ad Ecclesiam redeant.* — *Elias* ac collegæ, *Pelagii* legatione audita, tantum abest, ut a diuturno schismate discesserint, ut et ipsi cum litteris nuntios Romam miserint, intoleranda superbia mandantes, ut litteris papæ datis ne verbum quidem adderent. Non despondit animum *Pelagius*, sed, ut aberrantes oves ad Domini caulam revocaret, iterato ad eosdem scripsit. In iis autem litteris, in quibus nuntiorum ad se ab Istris missorum mentio fit, schismaticos iterum hortatur *Pelagius*, ut suorum quosdam Romam mittant, vel Ravennam saltem, ut « Illic, inquit, Ravennæ fiat congregatio sacerdotum, quo nos etiam qui loco nostro intersint Divinitate propitia dirigemus». Recitat eam Epistolam Baronius a num. 37 ad 44.

6. *Sed nihil proficit.* — Schismatici his litteris acceptis errorem suum defendere non destitere, ideoque *Pelagius*, tertio prolixa ad eosdem data Epistola eos monuit, scripsitque, nihil per Concilium V Synodum Chalcedonensem, quod ad fidei decreta spectat, læsam fuisse, initio per *Vigilium* papam Apostolicam Sedem noluisse Tria Capitula damnare, quæ tamen, causa postea diligentius discussa, *Vigilio* eodem auctore proscripsit, ibique *Theodorum* hæreticum ex sanctis Patribus ostendit, ac *Theodoreti* libros contra sanctum Cyrillum, itemque Epistolam *Ibæ* omnino damnandam esse demonstrat. Legenda hæc tertia Epistola apud Baronium a numero 44 ad 87. Porro omnes illæ *Pelagii II* Epistolæ notis temporariis carent. Hoc tamen anno videntur datæ.

7. *Obitus S. Disciolæ monialis.* — Ad num. 88. Turonensis lib. 6, cap. 29, *anno octavo Childeberti regis* pluribus narrat mortem sanctæ *Disciolæ* sanctimonialis monasterii beatæ Radegundis, et *beati Salvii Albiensis episcopi neptis*, quæ ideo contigit anno quingentesimo octogesimo tertio, quo mense circiter Decembri annus VIII Childeberti regis absolutus est. Sancta *Disciola* in Litaniis Pictonicis, quas Castanæus episcopus Pictaviensis composuit, invocatur die XIII Maii, quo etiam die in Officiis propriis Ecclesiæ Pictaviensis colitur.

8. *Britanni a Saxonibus vexati in Cambriam secedunt.* — Westmonasteriensis scribit : « Anno gratiæ DLXXXVI secesserunt Britannorum reliquiæ in Occidentalibus regni partibus, Cornubia videlicet atque Wallia; maximam insulæ partem relinquentes. Unde crebras et ferales irruptiones sine intermissione hostibus inferebant. Tunc archipræsules, Theonus Londinensis, et Thadiacus Eboracensis, cum omnes Ecclesias sibi subditas solo tenus destructas vidissent, cum pluribus ordinatis, qui in tanto discrimine superfuerant, cum reliquiis sanctorum in Cambriam diffugerunt, timentes, ne Barbarorum irruptione, tot et tantorum sacra ossa veterum a memoriis hominum delerentur, si ipsa imminenti periculo minime subtraxissent. Plures etiam Armoricanam Britanniam petentes, totam Ecclesiam duarum provinciarum, Loegriæ videlicet, et Northanhumbriæ, a conventibus suis viduatam deseruerunt et inanem. Quibusdam vero sanctorum corporibus, quæ in sepulturis jacebant, reverenter occultata, tumulos terræ superposuerunt, ne ab infidelibus despectui haberentur. Erant enim Anglorum, sive Saxonum reges, armis strenuissimi, pagani atrocissimi; qui nihil potius quam Christum, et Christianorum cultum subvertere sitiebant. Nam si qua Ecclesia, terra subjugata, illæsa servabatur, hoc magis ad confusionem nominis Christi quam ad gloriam faciebant. Nempe ex eis, deorum suorum templa facientes, profanis suis sacrificiis, sancta Dei altaria polluerunt ».

9. *Fidem Orthodoxam conservarunt.* — Cum itaque Saxones, per universam fere insulam sparsi, et numero provinciarum, viribusque auctiores essent, ac novæ leges ab infidelibus fidelibus graves conderentur, in antiquorum incolarum præjudicium; visum est clero populoque Britanno, qui adhuc Saxonibus ubique mixtus erat, nihil cum illo commune habere. Quare decrevere omnes alio migrare, novas sedes quærere, procul hostium commercio esse; nec amplius cum illis vivere. Inter eos, qui in insula erant, fugisse dicuntur *Theonus* Londinensis, et *Thadiacus* Eboracensis, uterque archiepiscopus. Qui tamen Londini post missionem sancti Gregorii Magni sederunt, episcopi nudi fuerunt, metropolitana dignitate Cantuariam translata. Ex his liquet, ut Alfordus in Annalibus Anglicis hoc anno observavit, antiquos *Britannos* ab avita fide nunquam declinasse, sacras reliquias veneratos esse, et eam fidem conservasse quam sub *Lucio* acceperant, ideoque Protestantes hodiernos Angliæ non habere Christianam *Lucii* et antiquorum Britannorum fidem; cum eodem modo tractent eorum cineres, ac Barbari Saxones pagana superstitione cæcati, dum eos Britanni venerabantur.

10. *Persæ a Romanis memorabili prœlio victi.* Bellum Romanos inter et Persas hoc anno continuatum. Theophylactus a fine capitis 14 libri primi usque ad caput undecimum libri secundi, quæ in eo contigere, narrat, aitque *Philippicum* Orientalis exercitus ducem, *vere incipiente ex Urbe imperante*, discessisse, et ubi *Amidam* intravit, Persas pro fœdere pecunia a se redimendo ad Romanos legationem misisse. Verum statim ac legatus dixit, auri persolutione placari posse iracundiam Persicam, Romani fœdus turpissimum respuerunt, et *Philippicus* ad Arzamonem fluvium exercitum duxit, ac eo in tria agmina distributo in pugnam processit : « Ubi hostes appropinquare pulverea

nubes indicio fuit, Philippicus Dei hominisque (Jesu Christi) effigiem circumfert. Jam olim fama emanavit, et usque hodie durat, eam effigiem non texentis manu comparatam aut pictoris arte, coloribusque variatam, sed divinitus efformatam esse, etc. Hanc effigiem sacra veste nudatam gestans, exercitum obibat, indeque audendi generosam, et inexpugnabilem militibus alacritatem injiciebat », inquit Theophylactus lib. 2, cap. 3, qui subdit, *Philippicum* illam Domini imaginem *Mardes* ad Simeonem Amidæ antistitem, postea misisse. Quare habitum prœlium in Mesopotamia, ubi *Amida* ad Tigrim fluvium posita est. In eo prœlio Persæ dissipati, et illustris victoria a *Philippico* reportata. Is vulneratos donativis est prosecutus, et cum reliquo copiarum in Persidem irrumpens, eam atrocius incursavit, quod fuse prosequitur Theophylactus, qui cap. 10, ait, *adveniente hyeme* anniversaria stipendia exercitui numerata esse, sub finem scilicet currentis Christi anni, quod ex dicendis annis sequentibus magis manifestum fiet.

11. *Imago Christi per exercitum a Philippico circumlata.* — Baronius anno DLXXXIX, a num. 49 ad 52, hanc Romanorum de *Persis* victoriam ex Miscella et Cedreno narrat. Verum cum uterque auctor eamdem alliget cum anno IV Mauritii imp. nullum dubium esse debet, quin ad præsentem pertineat; cum et Theophanes eamdem referat ad annum Incarnat. secundum Alex. DLXXVIII, qui kalend. Septemb. superioris Christi anni inchoatus fuit. Gretserus Syntagma de *Imaginibus non manu factis* composuit, quas dicit sacratissimum Christi vultum exhibere, ipsumque linteis seu sudariis admotum faciei suæ impressisse. Harum tres potissimum celebrantur : prima *Edessena*, quæ creditur missa a Christo ad *Abagarum* Edessæ regem. Altera est *Camulianensis* a civitate Cappadociæ hoc nomen sortita, ut docet Cedrenus in Chronico ad annum IX Justini junioris. Tertia, quam vulgo *Veronicam* vocant, a *Philippico* in memorato prœlio circumlata fuit. Græci festum in imaginis *Edessenæ* honorem instituere, cujus mentio ad diem XVI Augusti in eorum Menologio, ob ejus nempe translationem ex urbe Edessena Constantinopolim. *Camulianensis* imaginis Christi mentio fit in secunda Synodo Nicæna, Act. V, quam Constantinopolim allatam esse loco citato tradit Cedrenus. In hujus honorem festum die IX Augusti institutum est, ut in Menæo Græcorum legitur; eaque ab *Heraclio* imperatore anno imperii sui decimo in bello contra Persas suscepto circumlata. Denique sudarium *Veronicæ* colitur Romæ, et alias proxima post octavam Epiphaniæ Dominica ex Basilica Vaticana ad ædem sancti Spiritus processionaliter deferebatur. Hujus processionis mentionem facit Innocentius III in Sermone supradictæ Dominicæ.

12. *Concilium Arver. III et S. Prætextati martyrium.* — Concilium *Arvernense III* hoc anno celebratum, ut anno DLXXXVII videbimus. Sanctus *Prætextatus* episcopus Rotomagensis hoc anno martyrium passus est, ut an. DLXXXIX ostendemus. *Autharis* fit Langobardorum rex, ut anno superiori diximus, ubi et de *Reccaredi* Gothorum regis initio actum. Moritur sancta *Cæsaria*, ut videre est anno sequenti. Incendium urbis Parisiensis, et nativitas *Theodeberti*, Childeberti regis filii, ut ostendam anno DLXXXVIII.

PELAGII ANNUS 10. — CHRISTI 587.

---

1. *In Synodo Constantinopolitana habita in causa Gregorii Antiocheni Joannes episcopus nomen usurpat OEcumenici; ejus proinde Acta irritat Pelagius.* — Adsunt Januarii kalendæ anni Redemptoris quingentesimi octogesimi septimi, Indictionis quintæ, cum secundum in imperio annum Mauritius ageret, quo consulatum absque collega suscepit, ut ita reliqui ejus imperii a primo consulatu nomen multiplicato numero sortirentur : quod factum reperies apud volumen Epistolarum S. Gregorii, in cujus libri secundi exordio septimus numeratur annus a Mauritii consulatu.

2. Hoc ipso anno a Joanne episcopo Constantinopolitano celebrata est Synodus in causa Gregorii episcopi Antiocheni. De hac nos acturi, primum omnium, ut ex more rationem temporis sartam tectam in omnibus relinquamus, plura sunt quæ hoc anno eam habitam Synodum docent : atque in

primis dum S. Gregorius decima tertia Indictione numerat a tempore hujus Synodi annos octo : nam scribens ad Eulogium episcopum Alexandrinum dicta Indictione decima tertia, hæc habet [1] : « Ante annos siquidem octo, sanctæ memoriæ Pelagii prædecessoris mei tempore, frater et coepiscopus noster Joannes in Constantinopolitana urbe ex causa alia occasionem quærens, Synodum fecit, in qua se Universale appellare conatus est. Quod mox idem decessor meus ut agnovit, directis litteris, ex auctoritate S. Petri Apostoli ejusdem Synodi Acta cassavit : quarum videlicet Epistolarum sanctitati vestræ exemplaria studui destinare. Diaconum vero qui juxta morem pro responsis Ecclesiæ faciendis piissimorum dominorum vestigiis adhærebat, cum præfato sacerdote nostro missarum solemnia celebrare prohibuit ». Hæc Gregorius de tempore Synodi, et rebus in ea gestis. Idem insuper redditur certum tempus ex sententia Evagrii [2], dum numerat annos sexaginta et unum a tempore memorabilis illius terræ motus, quo Antiochena civitas prostrata est anno Domini quingentesimo vicesimo quinto, usque in hunc annum, vel potius superiorem (si anni exacti non numerentur, quod magis concordat Epistolæ Pelagii papæ, ut ante Synodum scripta dici possit) quo postquam Gregorius Antiochenus episcopus e Synodo reversus est, iterum contigit eamdem civitatem eadem funesta clade vexari. Hæc quoad tempus satis.

3. Quod vero pertinet ad Gregorii episcopi Antiochiæ causam, quam ad suos explendos affectus Joannes Constantinopolitanus antistes (ut ex Gregorio papa vidimus) stulte prætexuit; hic recitemus quæ Evagrius de ea habet in hæc verba [3] : « Cum Asterius Orientis gereret præfecturam, et contentio inter eum et Gregorium orta esset : primum omnes primores civitatis Asterii partibus se addixerunt : deinde adjuncti sunt etiam ei qui populares erant et artes exercebant in civitate (singuli enim se aliquid damni a Gregorio accepisse affirmabant), postremo vero plebi, ut convicia in Gregorium jaceret permissum erat. Ambo igitur et optimates et populares in eamdem cum plebe quasi pedibus iere sententiam ; et cum in plateis, tum in theatro probra et contumelias in episcopum Gregorium intorquere non cessavere. Quin etiam ne a scena quidem talis abfuit petulantia. Quapropter Asterius abdicatur præfectura, ad quam administrandam Joannes eligitur : cui imperator dat mandatum, ut de seditione illa accurate inquireret.

4. « Hic Joannes vir sane erat nec ad minima quidem negotia procuranda, nedum ad tam gravem suscipiendam provinciam idoneus. Itaque cum civitatem tumultu ac seditione refersisset, edictumque publicasset, cuique liberum esse pro arbitratu suo episcopum insimulare : libellum contra eum ab argentario quodam accepit, quo accusabatur cum propria sorore alteri viro in matrimonium data rem habuisse. Recepit item ab aliis ejus generis hominibus, quod prosperum civitatis statum non semel, sed sæpius labefactarat. At Gregorius cum de eo se purgavit crimine, tum de aliis ad imperatorem et Concilium provocavit. Me igitur cum eo assidue versante præsenteque, iter capit Constantinopolim de criminibus hisce se purgaturus. Ac cum patriarchæ omnes partim per se, partim per vicinos quæstioni de Gregorio habitæ interessent, ac causa esset coram sacro senatu et multis sanctissimis primarum urbium episcopis cognita ; post multas et graves contentiones secundum Gregorium sententia promulgata est, ut ejus accusator acrius excruciatus et circum civitatem actus, exilio mulctaretur. Itaque Gregorius ad suam revertitur sedem ». Hactenus Evagrius de causa Gregorii episcopi : sed (ut diximus) hi erant Joannis Constantinopolitani prætextus cogendæ Synodi, revera autem ut illud de nomine Œcumenici adimpleret, quod ex animi sententia omnino perfecit.

5. Cum hæc autem in Synodo Constantinopoli esse acta Pelagius Pontifex Romanus accepisset ; cuncta delenda esse præter sententiam pro Gregorio latam, datis ad Joannem Constantinopolim litteris scripsit ; et archidiacono suo illic agenti, ut irrita cuncta redderet, præcepit. Id quidem tum ad Eusebium episcopum Thessalonicensem scribens S. Gregorius testatus est, tum etiam in Epistola quam postea ad ipsum Joannem dedit, affirmat. Sunt in Epistola ad Joannem hæc verba [1], dum exprobrat ipsi quam præ se tulit hypocrisim : « Qui enim, inquit, indignum te esse fatebaris, ut episcopus dici debuisses ; ad hoc quandoque perductus es, ut despectis fratribus, episcopus appetas solus vocari. Et quidem hac de re sanctæ memoriæ decessoris mei Pelagii gravia ad sanctitatem vestram scripta transmissa sunt : in quibus Synodi, quæ apud vos de fratris quondam et consacerdotis nostri Gregorii causa congregata est, propter nefandum elationis vocabulum Acta dissolvit ; et archidiaconum, quem juxta morem ad vestigia dominorum transmiserat, missarum vobiscum solemnia celebrare prohibuit ». Hæc Gregorius de rebus tunc a Pelagio papa gestis.

6. Affirmat hoc ipsum in dicta Epistola ad Eusebium episcopum Thessalonicæ, ubi de Actis ejusdem Synodi ex parte abolitis ab ipso Pelagio, integris remanentibus quæ in causa Gregorii Antiocheni acta fuissent, hæc ait [2] : « Cognoscat siquidem fraternitas vestra, Joannem quondam Constantinopolitanæ Ecclesiæ antistitem contra Deum, contra pacem Ecclesiæ, in omnium despectum et injuriam sacerdotum, modestiæ et mansuetudinis terminos excessisse, et illicite in Synodo superbum ac pestiferum Œcumenicon, hoc est, Universalis sibi vocabulum usurpasse. Quod beatæ recordationis Pelagius decessor noster agnoscens, omnia Gesta ejus-

[1] Greg. l. IV. Indict. XIII. Ep. XXXVI. — [2] Evag. l. VI. c. 7. — [3] Ibid.

[1] Greg. l. IV. Ep. XXXVIII. — [2] Greg. l. VII. Ep. LXIX.

dem Synodi, præter illa quæ illic de causa venerandæ memoriæ Gregorii episcopi Antiocheni sunt habita, valida omnino districtione cassavit, districtissima illum increpatione corripiens, ut se a novo et temerario superstitionis nomine cohiberet : adeo ut suum illi diaconum (nisi tantum nefas emendaret) procedere prohiberet ». Hæc ibi. Erat magnæ indicium inflictæ pœnæ, prohibere ne diaconus apocrisiarius in sacris cum Joanne communicaret : significabatur enim his symbolis, ipsum Constantinopolitanum episcopum rejectum esse a communione Apostolicæ Sedis. Sed par est hic ipsas Pelagii litteras recitare.

7. *De Joannis præsumptione Epistola Pelagii ad universos episcopos ; unde contra Novatores argumenta de primatu Romani Pontificis.* — Cum igitur Pelagius papa accepisset in Synodo Constantinopolitana (ut vidimus) hoc anno habita ipsum Joannem episcopum Constantinopolitanum Œcumenici nomen usurpasse, continuo adversus eum datis litteris, quæ in dicta Synodo facta sunt ad eam rem spectantia, irrita reddidit. Extant ipsæ litteræ omni memoria dignissimæ, quæ ut Christiano orbi innotescerent, exemplar ipsarum S. Gregorius [1] papa successor ipsius Pelagii misit ad Eulogium episcopum Alexandrinum. Datæ illæ quidem habentur ad omnes episcopos, qui eidem Synodo interfuerunt, ut ipsarum docet inscriptio, quæ est hujusmodi [2] :

8. « Dilectissimis fratribus universis episcopis, qui illicita vocatione Joannis Constantinopolitani episcopi ad Synodum Constantinopolim convenerunt, Pelagius ». Cur autem illicita vocatione convenisse dicat, ipse in contextu Epistolæ declarat, quæ sic se habet :

« Manifesto (sicut optavimus) per gratiam Dei, lumine Evangelicæ veritatis, ab universali Ecclesia perniciosissimi erroris nocte depulsa, ineffabiliter gaudemus in Domino : sed non modico contristamur mœrore, quia ea, quæ olim calcata fuerant, et funditus damnata, nec unquam fieri debuerant, redivivis radicibus germinant atque pullulant ». Calcata dicit atque damnata, respectum habens ad ea quæ S. Leo papa scripsisset ad Anatolium Constantinopolitanum episcopum, et Gelasius in Acacium (ut suis locis abunde superius dictum est) cum se super omnes collegas patriarchas episcopus Constantinopolitanus erigeret. Sed pergit : « Et quoniam multa quæ pœnitudinem possunt generare, proveniunt; necesse est ea cassare, quæ contra ordinem et omnem auctoritatem facta esse noscuntur. Unde, fratres, rejecta penitus audacia, quæ contra Apostolicam Sedem, et contra ipsam Domini Salvatoris nostri vocem, qua dictum est : Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, sumpta est disputandi contra Domini præcepta, vana errantium corda conquiescant ; nec liceat defendi, quod non liceat agere.

9. « Relatum est ad Apostolicam Sedem, Joannem Constantinopolitanum episcopum, Universalem se subscribere, vosque ex hac sua præsumptione ad Synodum convocare generalem : cum generalium Synodorum convocandi auctoritas Apostolicæ Sedi beati Petri singulari privilegio sit tradita : et nulla unquam Synodus rata legatur, quæ Apostolica auctoritate non fuerit fulta. Quapropter quicquid in prædicto vestro conventiculo (quia Synodus taliter præsumpta esse non potuit) statuistis, ex auctoritate S. Petri Apostolorum principis, et Domini Salvatoris voce, qua beato Petro potestatem ligandi atque solvendi ipse Salvator dedit; quæ etiam potestas in successoribus ejus indubitanter transivit : præcipio omnia quæ ibi statuistis, et vana et cassata esse, ita ut deinceps nunquam appareant, nec ventilentur. Etenim ipse Salvator beato Apostolo Petro, tanquam ipsa per se veritas loquitur, dicens [1] : Quæcumque ligaveris super terram, erunt ligata et in cælo ; quæcumque solveris super terram, erunt soluta et in cælo. Multis denuo Apostolicis et canonicis atque Ecclesiasticis instruimur regulis, non debere absque sententia Romani Pontificis Concilia celebrari. Quapropter (ut jam dictum est) recte non Concilium, sed vestrum conventiculum, vel conciliabulum cassatur ; et quicquid in eo actum est, irritum habetur ac vacuum. Vos quoque deinceps, ut nullius hortatu talia præsumatis, si Apostolicæ Sedis communione carere non vultis. Modo vero ideo suspenditur ultio, ut locum possit habere correctio.

10. « Prædecessores vero Joannis, et ipse Joannes, non semel, sed sæpissime Epistolas atque libellos propria manu subscriptos sanctis antecessoribus nostris miserunt, quibus coram Deo protestati sunt, nihil unquam proterve contra Apostolicam Sedem agere, nec de illius aut aliorum privilegiis quicquam usurpare : qui hactenus in archivo sanctæ Romanæ Ecclesiæ sub sigillis ac chirographis eorum roborati habentur integri. In ipsis enim Epistolis vel libellis anathematis vinculo se et successores eorum constrinxerunt, si unquam aliquid contra præsumpsissent, aut contra Apostolicam, vel ullius alterius episcopi sedem quicquam adversi quoquo modo essent moliti.

11 « Idcirco eos non est necesse excommunicare aut anathematizare : quia ipsi anathematis vinculo, propriis manibus professiones suas, suaque scripta roborando, constrinxerunt. Sciat se tamen et ipse Joannes, nisi errorem suum cito correxerit, a nobis excommunicandum fore, et Apostolicæ Sedis atque omnium sanctorum episcoporum communione carere.

12. « Universalitatis quoque nomen, quod sibi illicite usurpavit, nolite attendere, nec vocatione ejus ad Synodum absque auctoritate Sedis Aposto-

[1] Greg. l. IV. Ind. XIII. Ep. XXXVI. — [2] Pelag. Ep. I. tom. I. Ep. Rom Pont.

[1] Matth. XVI.

licæ unquam venire; si Apostolicæ Sedis ac cæterorum episcoporum communione vultis frui. Nullus enim patriarcharum hoc tam profano vocabulo unquam utatur : quia si summus patriarcha Universalis dicitur, patriarcharum nomen cæteris derogatur. Sed absit hoc, absit a fidelis cujusquam mente, hoc sibi vel velle quempiam arripere, unde honorem fratrum suorum imminuere ex qualicumque parte videatur. Quapropter caritas vestra neminem unquam suis in Epistolis Universalem nominet; ne sibi debitum subtrahat, cum alteri honorem offert indebitum ».

13. Sed hic, amabo te, siste gradum, lector : spectaculum tuis oculis ingeram, unde rideas. Ecce progreditur e cathedra juris professor [1], factus uno momento theologus, atque veluti in scena mimus, mutatis vestibus, ac superinducta persona ; licentia histrionica statim vociferari incipit adversus Romanos Pontifices, quod super universalem Ecclesiam sibi auctoritatem arrogent ac nomen : ita rauce inclamans et obstrepens tuba Novantium , ut dormientes in cunis absterrere posset infantes. Ex recitatis enim modo Pelagii papæ verbis, quibus ait neminem patriarcharum uti debere nomine Universalis, ipse mox infert, primatum esse in Ecclesia non debere ; ac proinde contra Pelagii assertam sanctissimi papæ sententiam Romanos episcopos sibi super omnes Ecclesias vindicare primatum. O Cymmeriis tenebris offusam mentem !

14. Sed ignoscendum misello nonnisi ex illatis in Gratiani [2] arcam fragmentis stipem mendicanti. Si enim ipsam hanc Pelagii integram Epistolam perlegisset, in qua tot robustis sententiis elucet primatus Romani Pontificis ; erubuisset certe, sensissetque damnum suum, nimirum ex suo egesto stercore instar turdi sibi viscum parasse. Sed accipe quot valida Pelagii papæ in hac Epistola sint de primatu Romani Pontificis prodita argumenta, atque firmatæ sententiæ. Primo quidem, dum habet Romanum Pontificem verum legitimumque Petri Apostoli successorem ; cumque addit a Christo in eum collata privilegia, eadem in ipsius successorum redundare præstantiam. Secundo, dum firmiter asseverat jus generalis Synodi convocandæ, ejusque firmandæ, unius esse tantum Romani Pontificis. Tertio, dum quæ acta ab ipsis essent in eadem Synodo universali, reipsa Pelagius ipse nullius esse præcipit auctoritatis. Quarto, dum judicium in Orientis omnes patriarchas exercet, sententiamque excommunicationis comminatur, si quid ejusmodi inconcessum præsumant. Quinto, dum disertis verbis affirmat, prædecessores ejusdem Joannis Constantinopolitanos episcopos sæpissime (ut ait) Epistolis scriptis, datisque libellis propria manu consignatis esse professos Romanorum Pontificum primatum, quem et nunquam in posterum sub obtestatione divinæ sententiæ labefactare polliciti sunt.

15. Sexto, dum in eumdem ipsum Joannem Constantinopolitanum patriarcham fulmen excommunicationis interminatur, nisi cito emendaret quod deliquisset. Septimo, dum inferius (ut audies) totidem verbis Romanam Ecclesiam a Domino esse institutam caput omnium Ecclesiarum affirmat. Octavo dum praxis ostenditur de Orientalibus patriarchis consulere consuetis Apostolicam Sedem, atque ab ipsa de ambiguis exspectare sententiam. Nono, dum veteri consuetudine servatum et Synodali decreto firmatum tradit, ut ex universo orbe majores et difficiliores causæ ad Sedem Apostolicam deferrentur. Decimo, dum eminentiori solio constitutus, lata sententia infames esse decernit, quicumque adversus Patres armantur, veluti eorumdem invasores et occisores. Undecimo, dum ad calcem ait, ipsos Romanos Pontifices in Ecclesia Catholica vindices canonum præsidere, eosdemque instaurare ac renovare quæ pravorum hominum essent labefactata conatu. Hæc ex Pelagii papæ Epistola, ex cujus fragmento abrogationem primatus Romanæ Ecclesiæ se elicuisse stulte vaniloquus existimavit.

16. Sit modo satis tot virgis verberatum e scena fugasse miserum leguleium in theologum ex improviso conflatum, vane existimantem ex animi libitu atque libidine majore facilitate quempiam posse profiteri theologum, quam evadere juris peritum; cum ad hoc perficiendum triduum sibi satis esse putarit orator [1]. Quod vero eadem levitate, atque etiam procacitate, qua Pelagium, Gregorium quoque papam conatus est hæresis constituere assertorem; nos, quæ ex Gregorio citat, cum res Gregorii prosequemur, in ipsum pariter retorquebimus. Cum igitur tot firmissimis assertionibus Pelagius papa in hac Epistola sit promulgator atque assertor primatus Romanorum Pontificum : quis ingenio adeo obtusus non videat, ipsum, dum ait nullum patriarcharum dici debere Universalem, ad illos Orientales, ad quos scribit, habuisse respectum? Sed jam reliqua ejus Epistolæ prosequamur; ait enim :

17. « Adversarius [2] namque noster diabolus, qui contra humiles sæviens, sicut leo rugiens circuit quærens quem devoret, non jam (ut cernimus) caulas circuit, sed ita valide in quibusdam Ecclesiæ necessariis membris dentem figit, ut nulli sit dubium, quia nisi unanimiter, favente Domino cunctorum provida pastorum turba concurrat, omne (quod absit) citius ovile dilaniet. Perpenditis, fratres carissimi, quid e vicino subsequatur, cum et in sacerdotibus erumpunt tam perversa primordia. Quia enim juxta est ille, de quo scriptum est [3] : Ipse est rex super universos filios superbiæ (quod non sine gravi dolore dicere compellor, dum frater et coepiscopus noster Joannes mandata Dominica, et Apostolica præcepta, regulasque Patrum despi-

[1] Molinæum sugillat auctor, adversus quem etiam Remondus Rufus egregium commentarium scripsit, et duplicato scripto ejus defensorem exagitat. — [2] Cap. Nullus Patriarcharum dist. XCIX.

[1] Cic. pro Murena. — [2] I. Petr. V. — [3] Job. XLI.

ciens, cum præ elatione præcurrere conatur e nomine) vestræ beatitudini indicet omnipotens Deus, quam gravi considerationis hujus gemitu torqueor, quod ille quondam mihi notissimus, ille omnibus dilectus, qui eleemosynis, orationibus, atque jejuniis videbatur occupatus; et ex eo quo fœtebat cinere, ex ea quam prætendebat humilitate jactantiam tantam sumpsit, ita ut universa sibi tentet adscribere, et omnia, quæ soli uni capiti cohærent, videlicet Christo, per electionem pompatici sermonis, ejusdem Christi sibi studeat membra subjugare.

18. « Nec mirum, quod ille tentator, qui initium omnis peccati scit esse superbiam, et tunc ea in primo homine ante omnia usus est, et nunc eam in quibusdam hominibus ponit in fine virtutum: et qui aliquatenus bonis vitæ studiis videbantur crudelissimas manus ejus effugere, eis in ipsis metis boni operis, et in ipsa quodammodo apponat perfectionis conclusione tendiculum. Unde magnopere orandum est, et omnipotens Deus assiduis precibus implorandus, ut hunc a mente illius avertat errorem, hoc ab unitate atque humilitate Ecclesiæ malum superbiæ et confusionis amoveat: et favente Deo, omnibus viribus concurrendum atque providendum, ne in unius veneno sermonis viventia in Christi corpore membra moriantur. Si enim dici hoc licenter permittitur, honor patriarcharum omnium negatur; et fortasse is in errore perit, qui Universalis dicitur, et nullus jam episcopus remansisse in statu veritatis invenitur.

19. « Oportet ergo, ut constanter ăc sine præjudicio servetis, sicut accepistis, Ecclesias, et nihil sibi in vobis hæc tentatio diabolicæ usurpationis adscribat. State fortes, state securi. Scripta quæ universalis nominis falsitate condemnata sunt, nec dare unquam, nec accipere præsumatis. Omnes episcopos curæ vestræ subjectos ab hujus adulationis inquinatione prohibete; ut universa vos Ecclesia patriarchas non solum in bonis operibus, sed etiam in veritatis (unitatis) auctoritate cognoscat. Si qua autem forsitan adversa subsequantur, unanimiter persistentes, etiam moriendo debemus ostendere, quia in damno generalitatis nostrum specialiter aliquid non amamus. Dicamus cum Paulo[1]: Mihi vivere Christus est, et mori lucrum. Audiamus quod primus omnium Apostolorum dicit[2]: Si quid patimini propter justitiam, beati eritis. Mihi enim credite quia honorem, quem pro prædicanda suscepimus veritate, si necessitatis causa exigat, securius pro eadem veritate relinquimus, quam tenemus. Orate, fratres, ut honor Ecclesiasticus nostris diebus non evacuetur, nec unquam Romana Sedes, quæ, instituente Domino, caput est omnium Ecclesiarum privilegiis suis usquam careat, aut expolietur.

20. « Confidimus autem de vobis, carissimi, meliora atque viciniora salutis[3]: quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque instantia, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia (Magistro gentium[1] docente) poterit nos separare a charitate Domini nostri Jesu Christi, et quæ in ipso est recta fide ». Et post multa quibus eos admonuit et cohortatus est sacerdotali constantia agere, hæc ad finem habet de consultatione ipsorum: « De cætero fratres, super provinciæ causa unde Sedem Apostolicam dudum consulere voluistis videtur, nobis sufficienter tractatum a sanctis prædecessoribus nostris. Sed quia denuo nostram mediocritatem de eadem re interrogare, dignum duxistis; scitote certam provinciam esse, quæ habet decem vel undecim civitates, et unum regem, et totidem minores potestates sub se, et unum episcopum, aliosque suffragatores decem vel undecim episcopos judices, ad quorum judicium omnes causæ episcoporum et reliquorum sacerdotum ac civitatum causæ referantur, ut ab his omnibus juste consona voce discernantur: nisi ad majorem auctoritatem fuerit ab his, qui judicandi sunt, appellatum. Unde non oportet, ut degradetur vel dehonoretur unaquæque provincia, sed apud semetipsam habeat judices sacerdotes, et episcopos singulos, videlicet juxta ordines suos. Et quicumque causam habuerit a suis judicibus judicetur, et non ab alienis, id est, a suæ justis judicibus provinciæ, et non ab externis, nisi (ut jam prælibatum est) a judicatis fuerit appellatum. Si vero in qualibet provincia ortæ fuerint quæstiones, et inter ipsius provinciæ episcopos discrepare cœperit ratio, atque inter ipsos dissidentes non conveniat; ad majorem tunc Sedem referantur: et si illæ facile et juste non discernuntur, ubi fuerit Synodus regulariter congregata, canonice et juste judicentur. Majores vero et difficiles quæstiones (ut sancta Synodus statuit, et beata consuetudo exigit) ad Sedem Apostolicam semper referantur ». Et post alia nonnulla, hæc de die qua scripta est: « Data kalendis Martii, Indictione quinta ». Verum putamus, pro « Martii, Maii », restituendum esse: siquidem non amplius quam quatuor menses numerat Evagrius a reditu Gregorii Antiochiam usque ad terræ motum, qui incidit (ut ait) pridie kalendas Octobris.

21. Hæc quidem omnia de judicio universalis Concilii Constantinopoli habiti videtur scripsisse Pelagius adversus eumdem Joannem Constantinopolitanum episcopum, sibi totius Orientis episcoporum judicia arrogantem, et causam Antiochenæ Ecclesiæ episcopi judicantem: adversus quam præsumptionem alias sæpe proclamatum a Romanis Pontificibus, superius vidimus. Ratam tamen habuisse Pelagium papam absolutionem Gregorii patriarchæ Antiocheni, ex dicta Epistola Gregorii papæ ad Eusebium Thessalonicensem satis apparet. Quod insuper Pelagius papa eadem sua Epistola tradat nunquam antea aliquem Constantinopolitanorum antistitum fuisse permissum eo uti nomine OEcu-

[1] Philip. I. — [2] 1. Petr. III. — [3] Hebr. VI.

[1] Rom. VIII. 38.

menici, sed omnes ipsorum conatus retrusos, penitusque repressos esse a Romanæ Ecclesiæ Pontificibus, vel hinc saltem potes liquido perspectam habere Græcorum imposturam (quod superius admonuisse meminimus) in Actis quintæ Synodi, in quibus passim legimus Constantinopolitanum episcopum OEcumenicum appellari.

22. *Post reditum Gregorii Antiochiam ingens ibidem terræ motus.* — Sed ad Gregorium redeamus. Hic accusatus a suis, et persecutionem passus a præfecto, reus compulsus in Synodo Constantinopolitana causam dicere, penitus absolutus, liberque cum honore in suam remeavit Antiochenam Ecclesiam. Quam autem severe ultus sit Deus Antiochenos, qui eum dire adeo incessantique studio sunt persecuti, Evagrius testis est : relictumque plane fuit exemplum posteris post multa alia quæ videri poterant exolvisse, magno periculo insurgere populos in suos episcopos, et a luporum parte stare oves adversus pastorem suum. Quod igitur Antiochiæ habitatores omnes tam nobiles quam statu humiles, divites atque pauperes, æque convenerint adversus Dominum et adversus Christum ejus; omnes pariter eadem insecuta est ultio divinitus immissa, nempe terræ motus, diruta civitate, atque oppressis hominibus : quo et ipse auctor ductorque pravorum Asterius, quem diximus, misere periit : evasit vero episcopus, qui fuerat jam innocens absolutus : ut plane visus sit Dominus præjudicata iterum judicare, et damnans sontes, innocentem veluti digito demonstrare. Sed hæc quomodo se habuerit, Evagrius exacte describit quem audi [1] :

23. « Quatuor mensibus post reditum Gregorii dilapsis, anno sexcentesimo trigesimo septimo post nomen Antiochiæ urbi impositum, et anno sexagesimo primo post terræ motum, qui proximus ante in ea civitate extitisset : cum ipse Asterius Gregorii inimicus pridie kal. Octobris teneram virginem uxorem duceret, et civitas propterea festum celebraret, et publicos conventus cum pompa circiter thalamum jugalem ageret, tertia hora post crepusculum turbatio et terræ motus simul cum impetu irruens totam civitatem concutit; multaque loca, conquassatis fundamentis, deturbat : adeo ut omnia ædificia circa Ecclesiam sanctissimam ad terram prosternerentur, excepto solo hemisphærio, quod Ephræmio, ex lauro construendum curaverat, quodque terræ motu temporibus Justini facto non parum acceperat incommodi ; quod denique terræ motibus, qui deinceps acciderunt, graviter agitatum, ita inclinabatur versus Septentrionem, ut trabes ligneas ejiceret, quæ cum ingenti fragore ceciderunt, hemisphærio in proprium locum resiliente, et velut perpendiculo quodam directe locato. Multæ vero partes Ostracinæ, et Psephium, de quo supra diximus et omnia illa loca quæ Brisia vocantur, quinetiam ædificia sanctissimi templi Deiparæ Mariæ corruerunt, media quadam porticu mirum in modum conservata. Secundum illud lugentis Hieremiæ [1] : Emolitus est tabernaculum suum. Et : Repulit Dominus altare suum, maledixit sanctificationi suæ ». Pergit insuper :

24. Porro autem omnes turres, quæ in plano constructæ erant, disjectæ sunt, reliquo ædificio, pinnis muri exceptis, integro stante manenteque : pinnarum autem lapides nonnulli retro pulsi, minime tamen protapsi sunt. Alia præterea templa, et utrumque balneum publicum, quod duobus distinctum temporibus inservit, eadem oppressit calamitas. Multitudo quoque promiscue est eadem involuta clade : et (ut quidam conjecturam ex pane, qui in tota civitate consumi solet, faciunt) hæc lues sexaginta hominum millia exstinxit. Verum episcopus præter omnium exspectationem evasit incolumis, toto domicilio, in quo sedebat, ruinam passo, et solis illis, qui eum circumstabant, servatis, alio præterea nemine : qui illum omni festinatione sublevantes, eum terræ motus locum secunda concussione patefaceret, per funem demissum e periculo eripuerunt.

25. « Accidit autem in hoc infelici casu res quædam civitati persalutaris. Nam clementia Dei propitii furorem suum mitigantis et virga miserationis et misericordiarum peccata populi corrigentis, nullum incendium factum est, cum ingens flamma, quæ partim ex foco et lucernis tam publice quam privatim accensis, partim ex culinis, balneis et aliis locis prope infinitis erumpebat, totam urbem circuiret. Hoc terræ motu oppressi fuere tum nobiles et illustres viri quamplurimi, tum Asterius una exstinctus. Quam cladem urbi inflictam pecunia sarsit imperator. Quod autem ad exercitum pertinet : eodem fere loco fuit : adeo ut Barbari persuasum haberent, neminem eos prohibituros, quo minus suo more grassarentur, et in fines Romanorum irruerent. Verumtamen Germanus cum suis copiis illis obviam profectus, vi manuque sic profligavit, ut nec unus fuerit reliquus, qui cladem cæteris Persis nuntiaret ». Hucusque Evagrius. Quæ post hæc secutæ sint perturbationes in exercitu, dicemus inferius suo loco. Cedrenus [2] hoc item anno accidisse tradit, ut Mauritius imper. sororem suam Gordiam Philippico in matrimonium dans, eumdem Orienti præfecerit : sed quæ ex hoc secutæ sint turbæ, dicemus anno sequenti.

26. *Avarum grassatio.* — Subdit idem auctor de Cagano, qui cum esset dux Avarum, pace violata, in Longum murum apud Constantinopolim prædando excurrit : quando Commentiolus dux Romani exercitus de improviso Barbaros adortus, magna multitudine cæsa, eos abegit : « Inde, inquit, cum Hadrianopolim venisset, in Andagastum incidit Sclavinorum ducem, qui prædam agebat : in hunc facto impetu, prædam recepit, insigni potitus victoria ». Addit hæc insuper :

27. *Blasphemi puniti.* — « Eo tempore Græci

[1] Evag. l. vi. c. 8. 9.

[1] Thren. ii — [2] Cedren. an. ii. Maurit.

quidam in domo cujusdam prandentes, eo prolapsi sunt, ut in Virginem Deiparam convicia atque execrationes jacerent. Horum reliqui illico a malis correpti spiritibus, pœnas dederunt. Dominus autem domus illius per somnium vidit adstare sibi Deiparam : quæ alloqui ipsum non dignata, pedes ejus virgula veluti notis impressis circumscripsit. Ille autem præ dolore statim evigilans, pedes suos incisos invenit : gestatus in publicum, ibique expositus, justum Dei judicium et inculpatæ Virginis Deiparæ contra se indignationem professus est ». Hæc ipse hoc anno imperatoris secundo.

28. *Synodus Lugdunensis secunda.* — Quod ad res pertinet Occidentalis imperii, hoc anno, qui et ab obitu Clotarii Francorum regis numeratur Guntheramni ejus filii regni vicesimus secundus, celebrata est secunda Synodus Lugdunensis [1], cujus extant sex canones, quibus sancitas antea a prædecessoribus Ecclesiasticas regulas innovantes, hoc de leprosis Patres addiderunt : « Placuit etiam universo Concilio, ut uniuscujusque civitatis leprosi, qui intra territorium civitatis ipsius aut nascuntur, aut videntur consistere, ab episcopo Ecclesiæ ipsius sufficientia alimenta et necessaria vestimenta accipiant; ut illis per alias civitates vagandi licentia denegetur ». Hæc Synodus, cui subscripserunt episcopi octo, vicarii vero episcoporum duodecim. Inter episcopos eminebat Syagrius episcopus Augustodunensis sanctis adnumeratus, honestatusque ab Ecclesia anniversaria ipsius natalis memoria. Extat ad eum Fortunati Epistola in Præfatione egregii operis, quod periit.

29. *Reccaredi conjugium.* — Hoc item anno qui secundus numeratur Reccaredi Hispaniarum regis, ipse rex Catholicus nonnisi Catholicam jugalem sibi quærens, quam sciebat bene sanctis dogmatibus institutam probeque educatam Chilperici Francorum regis filiam sibi in matrimonium dari, missa legatione petiit : quod et est feliciter consecutus, accepta in conjugem Badda virgine maxime pia, quæ post annum sequentem una cum rege subscripta reperitur Concilio Toletano, ut suo loco dicemus. Hæc fuit illa legatio, cujus Gregorius Turonensis [2] meminit, magnamque legationem appellat, qua de nuptiis actum est regis Hispaniarum. At licet nomen virginis nuptæ non prodat; tamen quod hoc factum anno certum sit ex ipsius assertione, dum res gestas Francorum prosequens, easdem per annos regis Childeberti disponit, collocatque sub anno ejusdem regis nono, qui est præsens annus Domini quingentesimus octogesimus septimus : et cum reperiatur in Actis Synodi Toletanæ post sequentem annum celebratæ, uxor ejusdem regis Badda nominata; non aliam ab hac ipsa regina ex Francis petita eam fuisse dicere possumus : etenim quam constat in matrimonium duxisse Clodosvindam filiam Brunichildis et sororem Childeberti regis, longe post accidit, nempe (ut ex eodem Gregorio patet [1]) anno Domini quingentesimo nonagesimo secundo, anno videlicet (ut ponit) decimo quarto ejusdem Childeberti regis. Cæterum in Chronographia regni Reccaredi nos secuti Acta Toletani tertii Concilii, impegimus in mendosam Æram, ex qua posuimus hoc anno ejusdem regni annum secundum, et quidem male : quem errorem a nobis examinatum et emendatum invenies inferius anno Redemptoris quingentesimo nonagesimo primo. Sed hic, rogo, siste gradum. Quod vero attinet ad Baddam et Clodosvindam, de quibus hic habetur mentio : cum ex eodem Gregorio constet, anno post hunc quinto, nimirum Childeberti Francorum regis decimo quinto, Reccaredum duxisse Clodosvindam ejusdem Childeberti regis sororem; dicendum omnino videtur Baddam illam, quæ subscripta reperitur Concilio Toletano biennio post has nuptias celebrato, ex vera supputatione inferius declarata eamdem esse cum ista Clodosvinda, eo modo, Baddam, mutato nomine dictam; vel ejusmodi additum ipsi cognomen. Quod vero attinet ad filiam Chilperici, quam primo Leovigildus Reccaredo filio obtinuerat : cum ex Gregorio constet, ipsam invitissimam in Hispaniam deductam esse; verisimile est, eam brevi mœrore consumptam vivere desiisse. Demum (ut ad Baddam redeamus) si negetur, Clodosvindam eamdem esse cum ipsa; tunc omnino dicendum erit, Baddam tertiam fuisse uxorem Reccaredi, quam duxerit post obitum Clodosvindæ.

30. Verum non Baddam primum desponsam a Chilperico rege Reccaredo fuisse, sed aliam filiam collocatam apud sanctam Radegundem in celeberrimo illo Pictaviensi monasterio, quam susceperat ex Audovera, testatur [2] ipse Gregorius, quam et Basinam appellatam inferius prodit [3]. De hac igitur in primis ista Gregorius : « Voluit enim tunc aliam filiam illuc dirigere, quam de Audovera habebat, et eam in monasterio Pictaviensi posuerat : sed illa distulit, resistente præcipue beata Radegunde, ac dicente : Non est enim dignum, ut puella Christo dicata iterum ad sæculi voluptates revertatur ». Hæc ipse,qui et eam remansisse in eodem monasterio, ex iis quæ inferius tradit [4], ostendit.

31. *Chilperici occisio et pravi mores.* — Sed quæ post hæc in Galliis secuta sint mala, ex eodem auctore enarrentur. Tunc enim temporis cum filius parvulus Chilperici moreretur, Fredegundis regina existimans a maleficis id factum esse, de iisdem dirissimam exercuit quæstionem ; in crimenque vocatus est dux exercitus Mummolus, de quo superius mentionem fecimus : qui post dira tormenta coactus est miserrime mori. Pluribus prosequitur ista Gregorius [5] : qui et quomodo ultus est Dominus quæ reges sibi videntur impune deliquisse (siquidem hoc anno ipse Chilpericus rex occiditur) rem gestam sic narrat [6] :

32. « Chilpericus, Nero nostri temporis et Hero-

[1] Extat tom. II Conc. — [2] Greg. hist. Franc. l. VI. c. 45.

[1] Greg. hist. l. IX. c. 26. 28. — [2] Ibid. l. VI. c. 34. — [3] Ibid. l. IX. c. 39. — [4] Ibid. — [5] Ibid. l. VI. c. 35. — [6] Ibid. c. 46.

des, ad villam Calensem, quæ distat ab urbe Parisiaca quasi centum stadiis, accedit, ibique venationes exercet. Quadam vero die regressus de venatione jam subobscura nocte, dum de equo susciperetur, ut unam manum super scapulam pueri retineret, adveniens quidam cum cultro percutit sub ascella, iteratoque ictu ventrem ejus perforat : statimque profluente copia sanguinis tam per os quam per aditum vulneris, iniquum fudit spiritum ». Et post nonnulla, quibus recenset ejus scelera Nerone digna, addit de odio quo flagabat adversus sacerdotes et Ecclesias, et inter alia de his quæ spectant ad bona Ecclesiastica, quorum expilator erat.

33. « Aiebat enim, addit Gregorius, plerumque : Ecce pauper remansit fiscus noster : ecce divitiæ nostræ ad Ecclesias sunt translatæ. Nulli penitus, nisi soli episcopi regnant : periit honor noster, et translatus est ad episcopos civitatum. Hæc agens assidue, testamenta quæ in Ecclesiis conscripta erant, plerumque disrupit ». Vides quales esse soleant homines Neroni atque Herodi similes, qui talia dicerent ac perpetrarent. Sed ac si pauca de eo mala narrasset, hæc addit : « Jam de libidine atque luxuria non potest reperiri in cogitatione, quod non perpetrasset in opere. Nova semper ad lædendum populum ingenia perquirebat. Nam si quos hoc tempore culpabiles reperisset, oculos ejus jubebat erui ; et in præceptionibus quas ad judices pro suis utilitatibus dirigebat, hoc addebat : Si quis præcepta vestra contempserit, oculorum avulsione mulctetur, etc. »

34. Sed quid de eo per visum ostensum sit Guntheramno regi, Gregorius ita narrat[1] : Rex ait : Vidi et ego aliam visionem, quæ hujus interitum nuntiavit. Adducebatur enim in conspectu meo a tribus episcopis vinctus catenis, quorum unus Tetricus, alius Agricola, tertius vero Nicetius Lugdunensis erat. E quibus dicebant duo : Solvite, quæso, eum, et castigatum abire permittite. Quibus e contrario cum amaritudine Tetricus episcopus respondebat : Non fiet ita, sed igne concremabitur pro sceleribus suis. Et cum diu multumque quasi altercantes, hæc inter se verba proferrent, conspicio eminus æneum super ignem positum fervere vehementer. Tunc me flente, apprehensum infelicem Chilpericum, confractis membris, projiciunt in æneum : nec mora inter undarum vapores ita dissolutus ac liquefactus est, ut nullum ex eo penitus indicium remaneret ». Hæc a rege Gregorius et alii qui aderant accepere.

35. *Sulpitii et Salvii episcoporum laudes, et Lupentii abbatis martyrium.* — Reliquit Chilpericus filiolum infantem Clotarium nomine nondum baptizatum, de quo sæpe Gregorius [2]. Profecit nonnihil tali sibi ostenso viso rex Guntheramnus, cujus hoc anno clementia refulsit in suscipiendo Ætherio episcopo calumniis diu multumque circumvento, eumque muneribus exornando, et suis Epistolis ad episcopos comitando. Rem gestam idem Gregorius[1] scribit ejusdem regis commendans benignitatem et misericordiam ; quem et ad ambientes episcopatum Bituricensem hæc eodem tempore respondisse tradit[2] : « Non est principatus nostri consuetudo, sacerdotium venumdare sub pretio, sed nec vestrum eum præmiis comparare ; ne et nos turpis lucri infamia notemur, et vos mago Simoni comparemini : sed juxta Dei præscientiam Sulpitius vobis erit episcopus. Et sic ad clericatum deductus, episcopatum Ecclesiæ supradictæ suscepit. Est enim vir valde nobilis et de primis senatoribus Galliarum, in litteris bene eruditus rhetoricis, in metricis vero artibus nulli secundus. Hic Synodum illam cujus supra meminimus, de parochiis Cadurcinis fieri commonuit ». Sed et quod præstat cæteris, idem electus Sulpitius egregia nituit sanctitate vivens, mortuusque pariter sanctus est cultus, honestatus ab Ecclesia anniversaria ipsius diei natalis memoria. Quod vero ad Synodum spectat, fuit ea celebrata Arverni pro sedandis turbis obortis inter episcopos Rutenorum et Cadurcensium occasione diœcesis usurpatæ, ut idem Gregorius docet[3] :

36. Sed quæ miranda de cæde martyris tunc acciderint, accipe ex eodem Gregorio, ubi ait[4] : « Lupentius vero abbas Basilicæ S. Privati martyris urbis Gabalitanæ a Brunichilde regina accersitus advenit : incusatus enim (ut ferunt) fuerat ab Innocentio supradictæ urbis comite, quod profanum aliquid effatus de regina fuisset. Sed discussis causis, cum nihil de crimine majestatis conscius esset inventus, discedere jussus est. Verum ubi viam carpere cœpit, iterum ab antedicto comite captus, et ad Ponticonem villam deductus, multis suppliciis est affectus. Dimissusque iterum ut rediret, cum super Axonam fluvium tentorium tetendisset, iterum irruit super eum inimicus ejus. Cujus vi oppressi amputatum caput in culleum oneratum lapidibus posuit, et flumini dedit : reliquum vero corpus vinctum cum saxo immersit gurgiti. Post vero paucis apparuit quibusdam pastoribus, et sic extractum de flumine sepulturæ mandatum est.

37. « Sed dum necessitates funeris pararentur et ignoraretur quis esset de populo, præsertim cum caput truncati non inveniretur ; subito adveniens aquila levavit culleum e fundo fluminis et ripæ deposuit. Admirantesque qui aderant, apprehenso culleo, dum sollicite quid contineret inquirunt, caput truncati reperiunt, et sic cum reliquis artubus est sepultum. Nam ferunt nunc et lumen ibi divinitus apparere : et si infirmus ad hunc tumulum fideliter deprecatus fuerit, accepta sospitate, recedit». Hucusque Gregorius.

38. Sed jungamus martyri confessorem. Hoc enim eodem anno, quo Chilpericus occisus est, idem auctor testatur migrasse ex hac vita S. Salvium episcopum Albigensem mirificæ sanctitatis

[1] Greg. hist. Franc. l. VIII. c. 5. — [2] Ibid. c. 9. et 31.

[1] Greg. l. VI. c. 36. — [2] Ibid. c. 39. — [3] Ibid. c. 38. — [4] Ibid. c. 37.

virum, de quo plura præclare gesta idem Gregorius narrat [1], quem tu consulere poteris.

39. *Ingens miraculum.* — In fine autem præsentis anni hic ea reddamus summa admiratione digna quæ S. Gregorius papa in fine Dialogorum suorum accidisse tradit ante septennium : est enim hic ipse annus, numerando a quarto anno ejus Pontificatus, quo (ut dicemus) librum illum scribebat. Ait ergo ipse [2] : « Ex alia etiam re, quæ nobis ante annos septem gesta est, certissime confirmatur. Agathus enim Panormitanus episcopus (sicut fideles mihi ac religiosi viri multi testati sunt atque testantur) cum beatæ memoriæ antecessoris mei tempore jussus esset ut Romam veniret, vim nimiæ tempestatis pertulit, ita ut se ex tanto undarum periculo evadere posse diffideret. Nauta vero illius, Baraca nomine, qui nunc ejusdem Ecclesiæ clericatus munere fungitur post navem carrabum regebat; ruptoque fune, cum eodem carabo quem regebat, inter undarum cumulos repente disparuit. Navis autem, cui episcopus præerat, tandem post multa pericula ad Usticam insulam fluctibus quassata pervenit. Cumque die tertio episcopus nautam, qui ab eo abreptus in carabo fuerat, in nulla maris parte videret apparere, vehementer afflictus mortuum credidit; sed per obsequium charitatis vivo unum, quod mortuo debebat, impendit, et omnipotenti Deo pro absolutione ejus animæ offerri sacrificium victimæ salutaris jubet. Quo oblato, restaurata nave, perrexit ad Italiam. Cumque ad Romanum portum venisset, illic nautam reperit, quem mortuum putabat. Tunc inopinata exultatione gavisus est, et eum qualiter tot diebus in illo tanto maris periculo vivere potuisset, inquisivit.

40. « Qui videlicet indicavit, quoties in illius tempestatis fluctibus cum eodem quem regebat fuisset carabo versatus, qualiter cum illo undis pleno nataverat; et quoties eo a superiori parte deorsum verso, ipse carinæ ejus supersederet, adjungens : Cum diebus ac noctibus hoc incessanter faceret, jamque ejus virtus funditus ex fame simul et labore cecidisset, quo eum ordine divina misericordia servaverit, indicavit. Etenim quod etiam nunc usque testatur, dicens : Laborans in fluctibus atque deficiens, subito mentis pondere sum gravatus, ita ut neque vigilare me crederem, neque depressus somno essem : et ecce in eodem medio mari me posito, quidam apparuit, qui mihi panem ad refectionem detulit : quem mox ut comedi, vires recepi. Nec longe post navis transiens affuit, quæ me ab illo undarum periculo suscepit, atque ad terram deduxit. Quod scilicet episcopus audiens requisivit diem; atque illum fuisse diem reperit, quo pro eo presbyter in Ustica insula Deo omnipotenti hostiam sacræ oblationis immolavit. Ad hæc Petrus : Ea quæ narras, ipse quoque in Sicilia positus agnovi ». Hæc Gregorius. Reliqua vero sequenti anno.

41. *Epitaphium Cæsariæ.* — Ejusdem quoque anni nota consignatum repertum est Epitaphium Cæsariæ feminæ dignæ memoriæ, quam putaverunt aliqui, illam esse clarissimam feminam S. Cæsariam abbatissam, sororem S. Cæsarii archiepiscopi Arelatensis ; sed temporis ratio id opinantes erroris arguit ; nam ex iis quæ superius dicta sunt, certum habetur, ante annos ferme octoginta, ipsam jam fuisse abbatissam, adeo ut impossibile sit in hunc usque Christi annum fuisse superstitem ; sed et ista conjugata fuisse videtur, illa virgo. Epitaphii autem tantum quatuor ultimi versus extant, fracta enim tabula, superiores periere. Hi autem sic se habent :

Mensibus et geminis, concludens tempora vitæ
Vivit iu æternum nullum moritura per ævum.
Ista Valens fieri fletu manante rogavit,
Jura sacerdotii servans, nomenque jugalis.

Videtur autem Cæsaria ista conjux fuisse Valentis, qui (ut sæpe fieri contingebat) ex conjugio transierit, consentiente uxore, in sacerdotium. Post versus hæc sequebatur inscriptio :

OBIIT BONÆ MEMORIÆ CÆSARIA MEDIUM NOCTIS DIE DOMINICO ILLUCESCENTE VI. ID. DECEMBRIS QUATRAGIES ET VI. P. C. BASILII JUNIORIS. V. C. C.

« Anno XII regni Domini Childeberti regis Indictione quinta ». Qui autem misit Romam, ista de loco, ubi inventa.

42. « Juxta oppidum S. Andreæ quod in Gallia Oscitana situm est diœcesis Avenionensis, in summitate montis, in capella in ipsa rupe excisa; in qua sancta Cæsaria agens pœnitentiam multos annos delituisse creditur. Videtur hoc Epitaphium litteris Romanis majusculis in marmore semifracto exaratum. Quod ego fideliter hic reddidi, Franciscus Claret archidiaconus Arelatensis.

[1] Greg. hist. Franc. l. VII. c. I. — [2] Greg. l. IV. dial. c. 57.

Anno periodi Græco-Romanæ 6080. — Anno Æræ Hispan. 625. — Anno V. C. 1340. — Jesu Christi 587. — Pelagii II papæ 10. — Mauritii imp. 6.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus: v *post consulatum Mauritii Tiberii Aug. III solius*, ut habet Chronicon Alexandrinum. Baronius num. 1 consulatum Mauritii hoc anno collocat; sed eum anno DLXXXIV ab eo capessitum fuisse, superius demonstravimus.

2. *Gesta anno sequenti.* — A num. 2 ad 28. Concilium *Constantinopolitanum*, in quo *Gregorii episcopi Antiocheni* falso accusati causa agitata, ejusque missio in Orientem, ut exercitum Romanum, qui adversus ducem suum rebellarat, cum hoc reconciliaret, pertinet ad sequentem Christi annum, quo de iis commodius agemus, hic acturi de iis, quæ Baronius prætermisit.

3. *Romani per loca Persidis grassantur.* — Theophylactus lib. 2, cap. 10, refert, *Philippicum* Orientalis exercitus ducem, cum *minus belle* valens, *armis interesse* non posset, ubi *verna tempestas herbis circumquaque prata convestivit, tripartito divisis copiis*, duas partes *Heraclio*, tertiam *Theodoro Abdeno*, et *Andreæ* Saracenorum interpreti tradidisse, *cum mandatis, uti per loca Persidis hostiliter denuo grassarentur.* Tum cap. 18 refert, *Heraclium* munitissimum quoddam Persarum castrum acerrime oppugnasse, ipsumque et aliud, *Mazarum* appellatum, in Romanorum potestatem venisse, quibus narratis ait: « Hyeme jam ingrediente, Philippicus ad Heraclium summa belli delata Constantinopolim discedit ». Quæ hoc anno gesta esse, ex dicendis duobus consequentibus annis certo constabit. Præterea eadem fuse refert Theophanes anno Incarnat. secundum Alexan. DLXXIX, qui kalendis Septembr. superioris Christi anni inchoatur; et tam in anno, quam in rei gestæ narratione cum Theophylacto consentit. *Heraclius* dux pater erat *Heraclii*, qui postea imperavit.

4. *Avares Thraciam infestant.* — Theophylactus cap. 10 et seqq. usque ad finem libri secundi narrat quæ hoc anno inter *Chaganum*, seu Abarum principem, et *Comentiolum* adversus eum missum cum *Casto* et *Martino*, gesta sunt, et quomodo *Abares* Thraciam universam ad vastitatem redegerint. Romani quidem in hostem progressi sunt, sed ex falso terrore clamor totum exercitum disturbavit, indeque Chaganus varia Romanorum oppida sub suam potestatem redegit. Et quia *Castus* et *Ansimuthus* peditatus Thracici præfectus capti sunt ab Abaribus, « populi Byzantini aures fama de Casto, et Ansimutho captis circumsonabat, multumque murmuris tumultus urbem inundabat, et apertissime imperatori a quibusdam e media plebe, stultis et protervæ linguæ hominibus, quorum neque fortunis quisquam invidit, neque animi bona æmulatus est, contumeliæ dicebantur », inquit Theophylactus cap. 17, quæ etiam Theophanes loco laudato pluribus refert; ideoque hæc currenti anno sine dubio peracta.

5. *Synodus Lugdunensis III.* — Ad num. 28. Inscriptio tertiæ Synodi Lugdunensis, quæ Baronio secunda tantum est, habet: « Synodus habita in civitate Lugdunensi anno regni XXII gloriosissimi domini Guntramni regis », ideoque anno DLXXXIII, quo annus XXII Guntramni regis in cursu erat, celebrata. Extant hujus Concilii canones sex, quibus subscripsere præsules octo, ex quibus quinque sanctitate claruere, *Priscus* Lugdunensis, *Evantius* Viennensis, *Syagrius* Æduensis, *Agricola* Nivernensis, et *Flavius* Cabilonensis.

6. *Rigunthis Reccaredo regi uxor non fuit.* — Ad num. 29 et seqq. Gregorius Turonensis lib. 6, cap. 45, ait: « Advenientibus kalendis Septembribus, Gothorum magna legatio ad regem Chilpericum accedit ». Missa ea a Leuvigildo Visigothorum rege, qui Rigunthem filiam Chilperici regis Reccaredo filio suo desponsatam petebat. *Rigunthis* nonnisi renitens profectionem in Hispaniam instituit: cumque Tolosæ subsisteret, ut elegantiori cultu atque apparatu fines Gothorum attingeret, *Chilperici* regis mors *Desiderio* Tolosæ duci nuntiata, inquit Gregorius lib. 7, cap. 9, qui cum narret, hæc gesta esse anno nono Childeberti regis, retrahenda ad annum quingentesimum octogesimum quartum, quo etiam *Chilpericus* rex interemptus fuit. *Rigunthis* a Desiderio capta, ac thesauris omnibus spoliata Tolosæ resedit in Basilica sanctæ Mariæ; cui *Desiderius* arctum constituit victum, ut narrat Aimonius lib. 3. cap. 60, qui addit, eum *Rigunthis* thesaurum sigillo munitum, in quadam domo fortissimis viris custodiendum tradidisse. Tum cap. 72, asserit, *Fredegundem* reginam *Cuppanem* cubicu-

larium suum Tolosam direxisse, hunceque Riguntham, *quam in magna humiliatione constitutam offendit*, ad matrem devexisse. Quod etiam scribit Turonensis lib. 7, cap. 39.

7. *Neque etiam Chlodosvinda, sed Badda.* — *Autharis* Langobardorum rex legatos ad *Childebertum* misit, sororemque ejus *Chlodosvindam* sibi in matrimonium petiit. *Childebertus* quidem eam se *Authari* uxorem daturum spopondit; sed cum postea *Reccaredus* Gothorum rex eamdem per legatos postulasset, facile Catholicum principem Ariano præposuit, et Reccaredo *Chlodosvindam*, uti Guntramnus consenserat, despondit : loquitur de hac Reccaredi ad Childebertum legatione Turonensis lib. 9, cap. 25, et cap. 28 innuit matrimonium illud peractum non fuisse. Sed cum is asserat *Chlodosvindam* a Reccaredo rege anno XIII Childeberti regis conjugem petitam, de hoc matrimonio anno quingentesimo octogesimo octavo actum. Hermannus quidem contractus et Sigebertus in Chronicis scribunt, illud factum fuisse. Verum Isidorus et Rodericus nullam matrimonii hujus mentionem faciunt, constatque, *Reccaredum*, non obtenta *Chlodosvinda*, sibi *Badonem* copulasse, quæ Concilio Toletano III, mense Maio anni DLXXXIX celebrato his verbis subscripsit : « Ego Baddo, gloriosa regina, hanc fidem, quam credidi et suscepi, mea manu de toto corde subscripsi ». Marianus quidem lib. 5 de Reb. Hisp. cap. 14, et lib. 6, cap. 1 scribit, Reccaredum regem *Bada* regina defuncta *Chlodosvindam* matrimonio sibi jungi ultro postulasse, tandemque obtinuisse. Verum id gratis et sine ulla probatione asserit. Hæc *Reccaredi* conjugia Baronium in Annalibus, et postea in Appendice ad tomum VIII, et hoc anno in eorumdem editione Coloniensi, valde irretitum tenuere, ut apud eum legere est.

8. *Chilpericus Francorum rex occiditur.* — A num. 31 ad 36. *Chilperici* Francorum regis cædes post mensem Augustum anni quingentesimi octogesimi quarti patrata. Gregorius enim lib. 6, cap. 45 loquens de iis, quæ contigere anno nono Childeberti regis, qui eo Christi anno terminatur, testatur, advenientibus *kalendis Septembribus* Gothorum magnam legationem ad regem Chilpericum accessisse, et Riguntham filiam ejus uxorem regi suo petiisse. Tum cap. sequenti affirmat Chilpericum ad villam Calensem, quæ ab urbe Parisiensi distat quasi centum stadiis, profectum esse, ibique venationes exercuisse : « Quadam vero die regressus e venatione, jam subobscura nocte, dum de equo susciperetur, et unam manum super scapulam pueri retineret, adveniens quidam eum cultro percutit sub ascellam, iteratoque ictu ventrem ejus perforat, etc. » Quod Fredegundis ejus uxoris insidiis factum tradunt Fredegarius in Epitome Gregorii cap. 93, Anonymus de gestis Reg. Franc. cap. 35, et Aimoinus lib. 3, cap. 57. Idem Anonymus habet, eum regnasse *annos* XXIII, qui fere completi fuere. Prima enim die Septembris excepit legationem Reccaredi regis et dum *Riguntham* ejus filia in Hispaniam pergeret, uvæ maturæ erant, ut scribit Turonensis lib. 6, cap. 45, qui lib. 7, cap. 9, ait, *Riguntham* cum Tolosam pervenisset, variis ex causis moras in eadem urbe innexuisse, interimque *Chilpericum* occisum. Quare cædes hæc ante mensem Octobrem patrata non fuit. Auctor quidem Historiæ Tornacensis lib. 1, cap. 67, refert, in Chartulariis primariæ Ecclesiæ Tornacensis hæc verba legi : « Quinto kalend. April. obitus gloriosi regis Francorum Chilperici, qui hanc Ecclesiam ita larga Christi caritate dotavit, etc. » Verum hæc verba, ut alibi sæpe, ad anniversarias precationes, non vero ad diem ejus obitualem, referenda.

9. *Chilperici regis virtutes et vitia.* — Tres duxit uxores *Chilpericus*, *Audoveram*, *Galsuintham* et *Fredegundem*, et ex duabus ultimis plures liberos suscepit, ex quibus superstites duntaxat patri vixerunt duæ filiæ, *Basina* et *Riguntihis* cum *Clotario* anno ejus mortis nato, et in regno successore. Fuit, inquit Hadrianus Valesius lib. 11 Rer. Franc., princeps inæqualis, et ex virtutibus vitiisque compositus; paternæ libidinis, superbiæ, et arrogantiæ hæres, qui sævitia quoque et rapacitate non minus quam fortitudine patrem *Clotarium* retulit. Furenti uxori nimis addictus et indulgens, ac novis et gravibus exactionibus subditis suis molestissimus. Fuere tamen in eo multa laude digna : ingenio, prudentia, et pro captu illorum temporum arte poetica valuit : multa Ecclesiis atque Basilicis largitus est, et episcopis magnum honorem habuit. Ex anno emortuali *Chilperici* regis, qui certus est, præcedentium regum Francorum Chronologia certa etiam esse dignoscitur.

10. *Concilium Arvernense III.* — Concilii *Arvernensis III*, cujus Baronius num. 35 meminit, epocha adhuc incerta. Gregorius enim lib. 6, cap. 38 et 39, ubi loquitur de occasione, qua illud celebratum, dicit, *Innocentium* Ruthenorum episcopatum adeptum, *Ursicinum* Cadurcensem episcopum statim lacessere cœpisse, et asseruisse diœceses seu parochias *Ruthenæ Ecclesiæ debitas* ab eo retineri. *Post aliquot annos* Sulpitius Bituricensis metropolitanus cum suis provincialibus apud urbem Arvernam definiit, ut parochias, quas nunquam Ruthena Ecclesia tenuisse recolebatur, *Ursicinus* reciperet ; quod ita factum esse Gregorius tradit, dum loquitur de Gestis anno Childeberti regis IX, qui in annum Christi DLXXXIV competit. Verum hæc verba, *post aliquot annos*, Concilium illud post eum Christi annum celebratum fuisse innuunt.

11. *Obitus S. Salvii episc. Albigensis.* — Ad num. 39 et seq. Sanctus *Salvius* Albigensis episcopus obiit anno quingentesimo octogesimo quinto. Turonensis enim lib. 8, cap. 22, anno Guntramni regis XXIV, eo Christi anno absoluto, narrata aliquot episcoporum morte, ait : « Post obitum sancti Salvii hoc anno, Desideratus Albigensibus episcopus datus est ». Libro quidem 7, cap. 1, a Baronio citato, postquam ultimo libri præcedentis interitum Chilperici regis Gregorius narravit, sermonem habet

de obitu *sancti Salvii* episcopi sub anno Childeberti regis IX, circa kalendas Decembres anni DLXXXIV absoluto. Verum hæc inter se contraria non sunt, si *Clotarius* Guntramni pater, qui anno DLXI, die X mensis Novembris adhuc in vivis erat, eodem Christi anno ante kalendas Decembres e vivis excesserit, eique *Guntramnus* successerit : hoc enim pacto anno DLXXXIV inter diem undecimum Novembris et primum Decembris *Salvius* ad Deum migrarit. Cointius tamen an. DLXXXIV, num. 25 asserit, caput illud primum libri septimi Gregorii esse cujusdam interpolatoris, cum non legatur in Codice Ms. Metensi, qui in Bibliotheca Thuana extabat. Verum librarios integra quandoque capita prætermisisse non dubitandum. Colitur *Salvius* in Tabulis Ecclesiasticis die decima mensis Septemb.

12. *Epitaphium S. Cæsariæ.* — Ad num. 41 et seq. Sancta *Cæsaria* anno quingentesimo octogesimo sexto ad Deum migravit in diœcesi Avenionensi juxta oppidum sancti Andreæ, cujus Epitaphio subjecta reperiebatur alias hæc inscriptio, quam fideliter descriptam Baronio transmisit Franciscus Claretus Arelatensis Ecclesiæ archidiaconus : OBIIT BONÆ MEMORIÆ CÆSARIA MEDIVM NOCTIS DIE DOMINICO INLVCESCENTE VI. ID. DECEMBRIS. QVADRAGIES ET VI. P. C. BASILII IVNIORIS V. C. C. ANNO XII. REGNI DOMINI CHILDEBERTI REGIS. INDICTIONE QVINTA, ideoque die octava mensis Decemb., die Dominica illucescente anni Christi quingentesimi octogesimi sexti, quo Dominica in diem VIII mensis Decembris incidit, quove annus Childeberti regis XII, et Indictio V in cursu erant. Baronius hanc temporis notam *Quadragies et* VI *post consulatum Basilii junioris*, interpretatus est de currenti Christi anno, qui quadragesimus sextus est post consulatum Basilii secundum modum loquendi a Marcellini continuatore usurpatum. Verum qui Epitaphium illud condidit, usus est loquendi modo Victoriano supra à nobis explicato, et passim variis exemplis confirmato : quod certum faciunt reliqui characteres in eo memorati. Ex hoc Epitaphio multa discimus. Primum, *Childebertum* Sigiberto patri successisse an. DLXXV. Secundum, *Childebertum* eo Christi anno die VIII Decembris jam regnasse, licet Gregorius Turonensis lib. 5, cap. 1, narrata Sigiberti cæde scribat : « Gundobaldus dux apprehensum Childebertum filium ejus parvulum furtim abstulit : ereptumque ab imminenti morte, collectisque gentibus, super quas pater ejus regnum tenuerat, regem instituit, vix lustro ætatis uno jam peracto : qui die Dominici Natalis regnare cœpit ». Nam post Sigiberti mortem aliquod tempus effluxit, antequam *Childebertus* rex solemniter elevaretur, et a subditis agnosceretur. Gregorium enim ibi loqui de solemni ejus elevatione, Guntramnus Childeberti patruus apud eumdem Gregorium lib. 8, cap. 4 manifestum facit, dum ait : *Rex in die sancto Dominicæ Nativitatis est elevatus.* Cointius anno DLXXXVI, num. 45 et seqq. Epitaphium sanctæ *Cæsariæ* explicavit observavitque, laudata verba ejus Epitaphii amplius non superesse, quidquid dicat Joannes Columbi lib. 1 de Gest. Vasionensium episcoporum num. 12 et seqq. Hic tamen gravi errore hunc *Basilii* junioris consulatum cum consulatu alterius Basilii junioris anno CDLXXX gesto confundit, et *Cæsariæ* mortem in annum DXXVI Indictione V a Septembri notatum confert. Nam eo Christi anno feria tertia in diem VIII Decemb. conveniebat, et *Childebertus* primus anno DXI, non vero anno DXIV, *Clodoveo magno* patri successit.

Obiit *S. Radegundis* regina, ut anno DXC ostendam, ubi et de *Guntramno* rege a sicario appetito, et de morte *S. Juniani* abbatis.

PELAGII ANNUS 11. — CHRISTI 588.

1. *Gregorius episcopus Antiochenus reconciliat exercitum duci Philippico.* — Quingentesimo octogesimo octavo Christi anno, Indictionis sextæ, Orientalis orbis status militum dissensione vacillat. Cum enim Romanus dux, qui irruentes in Romanum solum Barbaros vicerat, in ordinem redactus esset, et in locum ejus Philippicus, cui suam sororem Mauritius in matrimonium collocaverat, Orientalibus rebus præfectus fuisset, atque jurasset exercitus huic non obedire, discessionem fecit. Quomodo

autem opera Gregorii episcopi Antiocheni redditus est obediens imperatori, Evagrius narrat his verbis [1] :

2. « Imperator Andream suorum satellitum facile principem mittit persuasurum exercitui, ut duces manipulares, et alios præfectos quos antea habuerant, admitterent. Ac cum milites Andreæ adhortationem ne audire quidem sustinerent, negotium ad Gregorium episcopum Antiochenum transfertur, non solum quod res maximas commode conficere poterat, sed quod multum honoris ei jure debebat exercitus : quippe nonnulli milites ab eo pecunia liberaliter donati erant, alii vestitu et cibo et aliis rebus adjuti tum cum in album militum relati et per eum admissi fuerunt. Itaque nuntiis ad loca singula missis, totius exercitus facile principes Litarbis (qui locus Antiochia abest circiter trecenta stadia) in unum cogendos curat. Ad quos cum accessit, genibus humi positis, talem habuit orationem : Jampridem decreveram, o Romani, etc. » Et recitata oratione, Evagrius ista subdit [2] :

3. « Hæc cum dixisset Gregorius, magnamque vim lacrymarum profudisset, omnium illorum mentes veluti divina quadam vi ac virtute momento temporis mutatæ sunt : adeo ut postularent potestatem e consessu exeundi, quo separatim ipsi inter se quid agendum esset deliberarent. Itaque haud diu post veniunt, se episcopi voluntati atque arbitrio dedituros. At cum Gregorius Philippum illis nominaret, quem voluit ut sibi ducem peterent ; respondent, tum se, tum universum exercitum sancte jurasse, se nunquam id facturos. Tum ille sine mora, aut ulla cunctatione : Episcopo, inquit, concessum est et potestas data solvendi atque ligandi in cælo et in terra. Sententiamque Evangelii illius citavit.

4. « Cum vero illi etiam in hac re ejus arbitrio cederent : Deum idcirco precibus et obsecrationibus placare cœpit, atque immaculato Christi corpore eis distributo (erat enim sacrosancta illa dies, quæ sanctæ Domini passioni proxima est) cum omnes qui circiter duo millia erant, toris in herba ad eam rem confectis accumbentes cœna excepisset ; postridie domum rediit, decrevitque ut illo quo loco vellent, in unum convenirent. Itaque Philippicum interim Tarsi Ciliciæ ætatem degentem accersit, ut Constantinopolim mature contendat : deque his rebus refert ad imperatorem, eique postulata exercitus de Philippico per litteras significat. Milites autem Philippico postea Antiochiam profecto occurrunt, et hominibus qui lavacro regenerationis tincti erant, sibi ut pro eis deprecarentur adscitis, ad genua Philippici accidunt. Qui cum dexteram illis dedisset, se præteritæ culpæ memoriam oblivione penitus deleturum, cum eo denuo in militiam proficiscuntur ». Hæc de reconciliatione exercitus per Gregorium facta Evagrius hoc anno, qui sequens fuit a terræ motu.

[1] Evag. l. VI. c. 10. 11. — [2] Ibid. c. 12.

5. Idemque describit bellicos sub Philippico progressus in Persidem, cum exercitui adesset imperatoris mandato idem Gregorius Antiochenus episcopus, qui in tempore iracundiæ factus est reconciliatio : cum ad persuadendum usus est illis potissimum locis ex rhetorica Christiana petitis, nempe humilitate simul et lacrymis. Quis non permovendus erat ac suadendus vel ipso tantum adspectu, cum videret genibus flexis perorantem cum lacrymis patriarcham ? Hi sunt, inquam, ad persuadendum Christianæ eloquentiæ loci efficacissimi ab animi demissione, corporisque humiliatione quæsiti. Abeant qui tumido fastu cuncta quæ sunt humilitatis, indigna putant episcopo, sacrilegiumque existimant vel inclinare cervicem laico, antequam ab eo sit salutatione præventus. Cum enim salus quæritur animarum, cur (si expediat) non se inclinet episcopus cuivis homini, cujus causa humiliavit seipsum usque ad mortem Deus factus homo ?

6. *Mauritius Francos sollicitat in Longobardos.* — Eodem anno [1] Mauritius imp. auctus filio, eumdem Theodosium appellavit. Misit idem imperator hoc anno legatos ad Childebertum Francorum regem cum pecuniis, sollicitans eum ad bellum adversus Longobardos suscipiendum : sed accepta pecunia cum remoraretur ille, et iste iterata legatione eum urgeret, rex legatos illiberaliter tractans inanes dimisit; verum permotus tandem, cum ad Italiam invadendam parasset exercitum, discordia ducum re infecta revertitur. Narrat pluribus ista Gregorius [2].

7. *Guntheramni regis bellum in Gothos Galliæ Narbonensis.* — Infeliciter quoque cessit bellum, quod paraverat Guntheramnus adversus Gothos illos qui hactenus in Gallia Narbonensi sedes semel fixas tenebant. Hoc illud plane prœlium, de quo Isidorus his meminit verbis, de Reccaredo cum agit [3] : « In belli quoque gloria satis clarus ac præcipuus extitit : De Francis enim cum sexaginta fere armatorum copiis Gallias irruentibus, misso Claudio duce adversus eos, glorioso triumphavit eventu. Nam nulla unquam in Hispaniis Gothorum vel major, vel similis extitit victoria : prostrati sunt enim et capti multa millia : residua pars exercitus in fugam versa, Gothisque post tergum insequentibus usque ad regni sui fines cæsa est ». Hæc de victoria adversus Francos in Gallia Narbonensi Gothorum ditione accepta Isidorus, quam Gregorius silentio magna ex parte obvolutam reliquit, querelas tantum Guntheramni regis, qui expeditionem paravit, prosecutus, cum rem male gestam ob militum scelera perpetrata deplorat.

8. Cæterum illa potius causa iniqua belli illati expendenda fuerat, cum adversus Gothos potitos ad longum tempus Gallia Narbonensi jam Catholicos redditos bellum movit : quando abdicata jam

[1] Cedren. Annal. hoc anno. — [2] Greg. Tur. l. VIII. XXX. XXXVIII. — [3] Isidor. in Chron. Got.

Ariana impietate, in unitatem Catholicam una cum rege ipsorum coissent; quo nomine ab omnibus principibus Orthodoxis fuerant amplectendi, muneribusque et aliis pietatis officiis frequentandi. Sed audi ex Gregorio [1], quæ post reditum fugatorum militum egerit Guntheramnus : « Quibus, inquit, reversis, magna Guntheramnum regem amaritudo cordis obsedit. Duces vero supradicti exercitus Basilicam S. Symphoriani martyris expetierunt. Veniente itaque rege ad ejus solemnitatem, repræsentati sunt sub conditione audientiæ in postmodum futuræ. Postea vero quatuor vocatis episcopis, necnon et majoribus natu laicorum, duces discutere cœpit, dicens : Qualiter nos hoc tempore victoriam obtinere possumus, qui ea quæ patres nostri consecuti sunt, non custodimus? Illi vero Ecclesias ædificantes, in Deum spem omnem ponentes, martyres honorantes, sacerdotes venerantes, victorias obtinuerunt; gentesque adversas divino opitulante adjutorio, in ense et parma sæpius subdiderunt. Nos vero non solum Deum non metuimus, verum etiam sacra ejus vastamus. Non enim potest obtineri victoria, ubi talia perpetrantur. Ideo manus nostræ sunt invalidæ, ensis hebescit, nec clypeus nos (ut erat solitus) defendit ac protegit.

9. « Ergo si hoc meæ culpæ adscribitur, jam id Deus capiti meo restituat. Cæterum si vos regalia jussa contemnitis, et ea quæ præcipio implere differtis; jam debet securis capiti vestro submergi. Erit enim documentum omni exercitui, cum unus de prioribus fuerit interfectus. Verum jam experiri debemus, quod agi oporteat. Si quis justitiam sequi destinat, jam sequatur; si quis contemnit, jam ultio publica cervici ejus immineat : satius est enim ut pauci contumaces pereant, quam ira Dei super omnem regionem dependat innoxiam. Hæc rege dicente, responderunt duces : Bonitatis tuæ magnanimitas, rex optime, enarrari facile non potest, qui timor tibi in Deum sit, qui amor in Ecclesias, quæ reverentia in sacerdotes, quæ pietas in pauperes, quæve dispensatio in egenos. Sed quia omnia quæ gloria vestra profert, recta veraque esse censentur; quid faciemus, quod populus omnis in vitium est dilapsus? omnemque hominem agere quæ sunt iniqua delectat : nullus regem metuit; nullus ducem, nullus comitem reveretur. Et si forlassis alicui ista displicent, et ea pro longævitate vestra emendare conatur : statim seditio in populo, statim tumultus exoritur : et in tantum unusquisque contra seniorem sæva intentione grassatur, ut vix se credat evadere, si tandem silere nequiverit. Ad hæc rex ait : Si quis sequitur justitiam, vivat; si quis legem mandatumque nostrum respuit, jam pereat, ne diutius hoc blasphemum prosequatur». Hucusque regis oratio, quæ novis nuntiis de Reccaredo Galliam Arelatensem invadente intercepta est.

10. *Matisconense secundum Concilium sub Guntheramno rege, ejusque canones.* — Verum rex ipse rem altius meditatus, unde malorum omnium fons erumperet, sollicitius pervestigavit, detexitque negligentiam episcoporum esse in culpa, cum populum sibi subjectum non Evangelicis (ut par esset) instituerent disciplinis : ex quo fieret, ut corruptis moribus viventes populi, nullam justi rectique rationem habentes, nefandissima scelera perpetrarent. Quamobrem in eosdem episcopos nonnihil commotus, Synodum convocat, Matiscone habendam in fine anni hujus, quo incipit numerari ejusdem regis vicesimus quartus. Extat ipsa quidem Synodus Matisconensis secunda dicta, eademque generalis appellata, ad quam omnes metropolitani episcopi in provinciis Guntheramni positi convenerunt, interque alios numeratos, primum locum Priscus Lugdunensis obtinuit, idemque nominatus patriarcha.

11. Præter illa autem quæ in Actis ejusdem Synodi habentur, nonnulla collegimus ex diversis locis Gregorii Turonensis, quæ ad eamdem Synodum spectare posse videntur. Atque in primis quod pertinet ad diem præscriptum Synodi celebrandæ, constat ex eodem Gregorio [1] eamdem indictam ad undecimum kalendas Novembris. Ita quidem Gregorius, dum agit de Palladio episcopo Santonensi, et Bertheramno episcopo Burdegalensi jussis ad dictam diem Synodo interesse. Quod insuper ad eum qui ipsam celebrandam curavit, Guntheramnum regem spectat : constat quidem, etsi zelum Dei habuit, haud tamen in omnibus secundum scientiam. Etenim levibus quibusdam suspicionibus ferebatur adversus nonnullos episcopos, quos tamen morum sanctitas commendabat, ut inter alios accidit de Theodoro Massiliensi antistite, quem a sæculari judice primum nonnihil exagitatum huic voluit Synodo interesse; de quo recenset ista Gregorius [2] :

12. « Denique cum rex maxima intentione Theodorum episcopum iterum persequi conaretur, et Massilia jam in Childeberti regis dominationem revocata fuisset, ad discutiendas causas Retharius illuc quasi dux a parte regis Childeberti dirigitur. Sed postposita actione quæ ei a rege injuncta fuerat, episcopum vallat, fidejussores requirit, et ad præsentiam regis Guntheramni direxit, ut scilicet ad Synodum quæ Matiscone futura erat, quasi ab episcopis damnandus adesset. Nec defuit ultio divina, quæ servos suos ab ore canum rabidorum servare consuevit. Nam egrediente episcopo a civitate, statim res Ecclesiæ diripit, et alia quidem sibi vindicat, alia sub sigillorum munitione concludit : cumque hoc fecisset, protinus famulos ejus sævissimus invadit morbus, exhaustosque febre peremit : filius ejus ab hoc incommodo defecit, quem in suburbano Massiliæ ipsius cum gravi gemitu sepelivit; fuitque talis domi ejus plaga, ut cum ab urbe illa esset digressus, vix ad patriam suam regredi putaretur. Theodorus vero episcopus a Gunthe-

[1] Greg. Tur. hist. Franc. l. VIII. c. 30.

[1] Greg. Tur. hist. Franc. l. VIII. c. 7. — [2] Ibid. c. 12.

ramno rege detentus est : sed nihil rex ei nocuit. Est enim vir egregiæ sanctitatis et in oratione assiduus : de quo mihi Magnericus Treverensis episcopus hæc retulit : Ante hos annos cum ad præsentiam Childeberti regis ita sub ardua custodia duceretur, ut quandocumque ad urbem aliquam venisset, neque episcopum, neque quemquam de civibus videre permitteretur : adveniente Treveros, nuntiatum est episcopo, hunc jam in navi positum clam abduci. Surrexitque sacerdos tristis, ac velociter prosecutus, reperit eum ad littus, causatusque custodibus, cur tanta esset impietas, ut non liceret fratri fratrem adspicere. Visoque tandem, osculatus est eum ; indulgensque aliquid vestimenti, discessit.

13. « Veniens itaque ad Basilicam S. Maximini, prosternitur sepulcro, illud Apostoli retinens : Orate pro invicem, ut salvemini. Fusaque diu oratione cum lacrymis, ut fratrem dignaretur Dominus adjuvare, egressus est foras. Et ecce mulier quam spiritus erroris agitabat, clamare sacerdoti cœpit, et dicere : O sceleste et inveterate dierum, qui pro inimico nostro Theodoro orationem fundis ad Dominum. Ecce nos quotidie quærimus, qualiter ab his Galliis extrudatur, qui nos quotidianis incendiis conflagrat ; et tu pro eo orare non desinis? Satius enim tibi erat res Ecclesiæ tuæ diligenter inquirere, ne pauperibus aliquid deperiret, quam pro hoc tam intente deposcere. Et aiebat : Væ nobis, quia eum non possumus expugnare. Et licet dæmoniis credi non debeat : tamen qualis esset sacerdos, de quo hæc dæmon condolens declamabat, apparuit ». Hæc Gregorius, qui et subdit[1], Childebertum regem nepotem Guntheramni rogasse patruum per Felicem legatum, ne quid injuriæ inferretur Theodoro episcopo, quem colebat ut patrem. Cæterum ipse Childebertus noluit sui regni episcopos proficisci, ut ante pollicitus erat. Hæc Synodum præcesserunt : jam ad ipsam Synodum veniamus.

14. Habent in primis ejus Acta, hoc eodem anno XXIV inchoante regis Guntheramni, celebratam esse in Galliis eamdem Synodum Matisconensem secundam dictam[2], in eaque statutos canones viginti. Inter alios episcopos sanctitate conspicuos, qui eidem subscripti reperiuntur, sunt Priscus Lugdunensis, Evantius Viennensis, Prætextatus Rhotomagensis, Theodorus Massiliensis, Sulpitius Bituricensis, Veranus Cavallicensis, et alii, omnes numero sexaginta duo præter eos qui per legatos interfuere.

15. Cum autem illic multa ad œconomiam Ecclesiasticam utilia sint constituta ; notatu digna sunt, quæ de veneratione a sæcularibus præstanda clericis sancita fuere. Primum vero illud magnopere inculcatum, ut præcedentibus vigiliis, singulis diebus Dominicis sanctificarentur, et ab operibus servilibus cessaretur, eodemque die a populo oblationes panis et vini Deo in Ecclesia offerrentur, ac decimæ darentur in pauperum usum. Sed et illud sancitum a Patribus fuit, ut confugientes ad Ecclesiam extrahere nemo auderet. Ad hæc iterum sancienda Patres inducti fuisse videntur ob diversos casus, quos diversis in locis accidisse diximus : quibus addita sunt, quæ hoc ipso anno, cum de nece Chilperici regis quæstio haberetur, Turonis in Ecclesia sancti Martini fieri plura illicita contigerunt ; quæ insuper in Basilica S. Vincentii martyris facta sunt, quorum causa plura accidisse miracula Gregorius docet, qui ipsorum omnium narrat historiam. In primis vero agit de his quæ contigerunt Turonis[1] de violato hoc ipso anno atrio Ecclesiæ sancti Martini, in quo occisus est Eberulfus reus majestatis, quod necem intulisset Chilperico regi Francorum, cujus erat cubicularius[2], qui et aliorum quoque scelerum patrator inventus est, quæ idem Gregorius narrat[3] pluribus ; factaque hæc testatur invito rege Gunthcramno, qui ad hæc missis mandatum dederat, ut cuncta fierent, salva Ecclesiæ immunitate : quem et his auditis magnopere succensuisse tradit. Sic igitur sacrilegium tantum per legem Ecclesiasticam, ne ulterius fieret, placuit emendari. Sed interfectores ultio secuta est, cum et ipsi interfecti sunt.

16. Erat præterea recens memoria, quanta locis sacris habenda reverentia esset, de militibus illis qui violassent Basilicam S. Vincentii martyris apud Agennensem civitatem ; de quibus pauca ista Gregorius habet[4] : « Multos ibi divina ultio conterruit. Nam plerisque manus divinitus urebantur, emittentes fumum magnum sicut ex incendio surgere solet : nonnulli arrepti a dæmone per energiam debacchantes, martyrem declamabant ; plurimi vero semoti a seditione propriis se jaculis sauciabant ». His igitur adeo pavendis visis sæpe portentis, permoti sunt cum rege episcopi, ut Ecclesiasticam immunitatem iterum novis sancitis legibus communirent.

17. Sed et quod plerumque graviter in Galliis a principibus peccatum esset, cum judices sæpe in episcopos manus violentas injecissent, eosque in carcerem detrusissent, et jussu regum etiam exilii pœna damnassent : prohibuit sancta Synodus[5] episcoporum judicia agitari per sæculi magistratus : sed per suos metropolitanos, vel si causa esset gravior, apud provinciale Concilium agi decrevit. Idipsum de clericis cujusque ordinis statuit : quod quidem non recens institutum, sed ab ipso ferme Christianitatis nascentis exordio esse servatum, Patres asseruerunt.

18. Quod vero irrepsisset ille pravus usus in Galliis ut episcopi reges adeuntes, ipsos etiam negotiorum causa in venationibus sequerentur ; atque iidem mox ex episcopis in venatores transformarentur, alerentque canes et accipitres : sicque

[1] Greg. hist. Franc. l. VIII. c. 13 — [2] Tom. I. Concil.

[1] Greg. hist. l. VII. c. 29. — [2] Greg. hist. Franc. l. VI. c. 21. — [3] Greg. ibid. c. 21. — [4] Ibid. — [5] Conc. Matisc. c. 9. et 10.

fieret, ut in episcoporum quorumdam domibus audirentur ejusmodi aves stridere, canesque latrare; vetuit Synodus ista fieri statuto canone, ad cujus finem hæc leguntur [1] : « Custodienda est igitur episcopalis habitatio hymnis, non latratibus, operibus bonis, non morsibus venenosis. Ubi igitur Dei est assiduitas cantilenæ : monstrum est et dedecoris nota, canes ibi vel accipitres habitare ».

Sed et illud crimen inemendatum minime reliquerunt, cum potentes fulti favore regum aliena sibi vindicarent fisci titulo, vel quovis modo usurparent; quos anathemate Synodus [2] ipsa percelluit.

19. Verum et illud præterea memoria dignum Patres, rege annuente, constituerunt, ut laici clericos omnino venerari deberent, ista sancientes memoria digna : « Statuimus, ut si quis sæcularium quempiam clericorum in itinere obvium habuerit, usque ad inferiorem gradum honoris venerantem (sicut condecet Christianum) illi colla subdat, per cujus officia et obsequia fidelissima Christianitatis jura promeruit. Et si quidem ille sæcularis equo vehitur, clericusque similiter; sæcularis galerum de capite auferat, et clerico sinceræ salutationis munus adhibeat. Si vero clericus pedes graditur, et sæcularis vehitur equo sublimis; illico ad terram defluat, et debitum honorem prædicto clerico sinceræ caritatis exhibeat : ut Deus, qui vera caritas est, in utrisque lætetur, et dilectione sua utrumque adsciscat (adstringat). Qui vero hæc, quæ Spiritu sancto dictante sancita sunt, transgredi voluerit, suspendatur ». Hæc Patres.

20. Rursum vero Ecclesiasticos omnes procul volentes esse a sanguine [3], vetuerunt clericos interesse examini reorum, et ad locum accedere, ubi rei criminum morte mulctarentur. Hæc et alia salubri consilio a Patribus sunt constituta, ut conditio illorum temporum exigere videbatur : ad postremumque illud additum, ut quolibet triennio generale Concilium ageretur, indiceretturque illud ab archiepiscopo Lugdunensi. Præter hæc autem in eadem Synodo diversorum episcoporum ventilatæ sunt causæ et peracta judicia, de quibus ita Gregorius [4] :

21. « Interim, inquit, dies placiti advenit : et episcopi ex jussu regis Guntheramni apud Matisconensem urbem collecti sunt. Faustinianus autem, qui ex jussu Gundebaldi Aquensis urbis fuerat episcopus ordinatus, ea conditione removetur, ut eum Berthramnus, Orestesque sive Palladius, qui eum benedixerant, vicibus pascerent, centenosque ei aureos annis singulis ministrarent. Nicetius autem ex laico, qui primus Chilperico regi præceptum elicuerat, in ipsa urbe episcopatum adeptus est. Ursicinus Cadurcensis episcopus excommunicatur pro eo quod Gundebaldum excepisse, publice est confessus, accepto ejusmodi placito, ut pœnitentiam tribus annis agens, neque capillum neque barbam tonderet, vino et carnibus abstineret; Missas celebrare, clericos ordinare, Ecclesias chrismaque benedicere non præsumeret, Eulogias dare penitus non auderet : utilitas tamen Ecclesiæ per ejus ordinationem, sicut solita erat, omnino exerceretur ». Et paulo post : « Prætextatus vero Rhotomagensis episcopus, orationes quas in exilio positus scalpsit, coram episcopis recitavit : quibusdam quidem placuerant; a quibusdam vero, quia artem secutus minime fuerat, reprehendebantur. Stylus autem per loca Ecclesiasticus, et rationabilis erat ». Et inferius :

22. « His etiam diebus Guntheramnus rex graviter ægrotavit, ita ut putaretur a quibusdam non posse prorsus evadere : quod credo providentiam Dei fuisse. Cogitabat multos episcoporum exilio detrudere. Theodorus itaque episcopus ad urbem suam regressus, favente omni populo cum laude susceptus est ». Hactenus de Actis Synodicis Gregorius. Eorumdem sanctæ Synodi decretorum viginti meminit Ado Viennensis, dum ait de S. Evantio episcopo Viennensi : « Hic cum S. Prisco et Artemio Senonico, et Remigio Bituricensi, et cum aliis sanctis episcopis, viginti capitula Ecclesiastica perfecte comprobavit, quibus consedit quoque Syagrius Eduensis episcopus, vir summæ sanctitatis ». Hæc de Synodo et sanctis qui interfuerunt, Ado, dum recenset suæ Ecclesiæ Viennensis episcopos : de quibus non prætereat, quod ante hunc de quo agit, Evantium successisse ait Namatio, sive Manatio, quem generis nobilitate, vitæ egregia sanctitate, et eloquentia celebrem prædicat. Fuerat ipse ex conjugio vocatus ad Ecclesiam : cujus uxor non minori quam ipse sanctitate resplenduit, sicut et generis nobilitate : fuitque illi nomen Euphrasia, de qua ex scripto Codice Fortunati hic tibi Epitaphium legendum exhibeo.

Si pietatis opus nunquam morietur in ævum :
 Vivis pro merito, femina sancta, tuo.
Inclyta sidereo radians Euphrasia regno,
 Nec mihi flenda manes, cum tibi læta places.
Terram terra edit, sed spiritus astra recepit :
 Pars jacet hæc tumulo ; pars tenet illa polum.
Corpore deposito leviori vecta volatu :
 Stans melior cælo, quam prius esses humo :
Carnis iniqua domans, de te tibi facta triumphans,
 Ad patriæ sedes civis opima redis.
Ardua nobilitas proavorum luce coruscans,
 Plus tamen es meritis glorificanda tuis.
Vir cui Namatius datus Vienna sacerdos,
 Conjuge defuncto, consociata Deo.
Exulibus, viduis, captivis omnia fundens,
 Paupertate pia dives ad astra subis.
Æternum mercata diem sub tempore parvo,
 Misisti ad cælos quas sequereris opes.
Sed rogo per regem paradisi gaudia dantem,
 Pro Fortunato supplice funde precem:
Obtineas votis, hæc qui tibi carmina misi,
 Ut merear claudi quandoque clave Petri.

23. *Guntheramni ad episcopos edictum de moribus populi emendandis.* — Hactenus Epitaphium. Jam ad Guntheramnum regem tantæ Synodi cogendæ auctorem redeamus.

[1] Conc. Matisc. c. 13. — [2] Eod. Conc, c. 14. — [3] Ibid. c. 19. — [4] Greg. hist. Franc. l. VIII. c. 20.

Post Synodum peractam Guntheramnus rex edidit sanctionem ad episcopos atque judices scriptam, qua (ut decet religiosissimum principem) eosdem hortatur episcopos, verbi in primis prædicationi invigilare; sed et ne munus episcopale per vicarium, sed per se ipsos expleant, admonet. Datum est edictum hoc eodem anno, quarto id. Novembris: quod cum memoria dignum sit, hic apponimus: sic enim se habet[1]:

« Gunthramnus (Guntheramnus) rex Francorum omnibus pontificibus ac universis sacerdotibus et cunctis judicibus in regione nostra constitutis.

24. « Per hoc supernæ majestatis auctorem, cujus universa reguntur imperio, placari credimus, si in populo nostro justitiæ jura servamus: et ille pius Pater et Dominus, qui humanæ fragilitatis substantiam suo semper adjuvare consuevit auxilio, melius dignabitur cunctorum necessitatibus quæ sunt oportuna concedere, quos cognoscit præceptorum suorum monita custodire. Dum ergo pro regni nostri stabilitate et salvatione regionis, vel populi sollicitudine pervigili attentius pertractavimus; agnovimus infra regni nostri spatia universa scelera, quæ canonibus et legibus pro divino timore puniri consueverunt, suadente adversario boni operis, perpetrari. Et ex hoc proculdubio indignatione cælesti per diversas sæculi tempestates homines aut pecora aut morbo consumi merentur, aut gladio, dum divina judicia non timentur: atque ita fit, ut admittendo illicita, per ignorantiam multi depereant, et non solum præsentem vitam celerius cogantur amittere, sed et inferni supplicia sustinere.

25. « Ad vos ergo, sancti pontifices, quibus divina clementia potestatis paternæ concessit officium, in primis serenitatis nostræ sermo dirigitur, sperantes quod ita populum vobis providentia divina commissum frequenti prædicatione studeatis corrigere, et pastorali gladio gubernare; quatenus dum universi diligendo justitiam conversatione præcipua cum omni honestate studuerint vivere melius, cuncta rerum adversitate remota, cælesti beneficio concedatur tranquillitas temporum, et congrua salvatio populorum. Et licet absque nostra admonitione ad vos specialiter prædicandi causa pertineat: attamen reliquorum peccatis vos omnino credimus esse participes, si filiorum vestrorum culpas non assidua objurgatione corrigitis, sed silentio præteritis. Nam nec nos, quibus facultatem regnandi superni regis commisit auctoritas, iram ejus evadere possumus, si de subjecto populo sollicitudinem non habemus.

26. « Idcirco hujus decreti ac definitionis generalis vigore decernimus, ut in omnibus diebus Dominicis, in quibus sanctæ Resurrectionis mysterium veneramur, vel in quibuscumque reliquis solemnitatibus, quando ex more ad veneranda templorum oracula universæ plebis conjunctio devotionis congregatur studio, præter quod victum præparari convenit, ab omni corporali opere suspendantur, nec ulla causarum præcipue jurgia moveantur.

27. « Sed vos, Apostolici pontifices, jungentes vobiscum consacerdotes vestros et filios senioris Ecclesiæ, ac judices locorum, quoscumque agnoscitis, quod vitæ qualitas honesta commendat, ita universam populi multitudinem constanti vel Deo placita jugiter prædicatione corrigite; ut bene viventes mysticus adhortationis sermo mulceat, et excedentes ad viam recti itineris correctio pastoralis adducat: quatenus omnes unanimi deliberatione laudabiliter studeant vivere, vel æquitatem et justitiam conservare, qualiter ab omni peccatorum fæce liberos suos sancta suscipiat Ecclesia Christianos.

28. « Enimvero quicumque sacerdotum aut sæcularium intentione mortifera perdurantes, crebrius admoniti emendare neglexerint: juxta quod conditiones causarum aut excessus personarum exegerint, alios canonica severitas corrigat, alios legalis pœna percellat: quoniam nec innocentes potest reddere collata securitas liberos, nisi culparum probatio punièrit criminosos: nec minor est pietas protervos conteri, quam relevare compressos. Convenit ergo, ut justitiæ et æquitatis in omnibus vigore servato, distringat legalis ultio judicum, quos non corrigit canonica prædicatio sacerdotum: quo fiat, ut dum præterita resecantur scelera, nullus audeat perpetrare futura; et ita universos excedentes pro disciplinæ tenore servando correctionis fræna constringant, et in universa regione nostra pacis et concordiæ jura proficiant. Cuncti itaque judices justa (sicut Deo placet) studeant dare judicia: nam non est dubium, quod acrius illos condemnabit sententia nostri judicii, a quibus non tenetur æquitas judicandi. Non vicarios aut quoscumque a latere suo per regionem sibi commissam instituere aut destinare præsumant, qui (quod absit) malis operibus consentiendo, venalitatem exerceant, aut iniqua quibuscumque spolia inferre præsumant.

29. « Clericorum transgressiones, cum, adversario instigante, contigerint, quantum illis pro divino amore reverentia major impenditur, tantum convenit ut acrius resecentur: quoniam si sancti pastores, aut instituti judices (quod nefas est) subditorum suorum scelera potius occultare quam resecare tentaverint: se ex hoc amplius reos esse vel noxios, non ignorent. Cuncta ergo, quæ hujus edicti tenore decrevimus, perpetualiter volumus custodiri: quia in sancta Synodo Matisconensi hæc omnia (sicut nostis) studuimus definire, quæ præsenti auctoritate vulgamus ».

Subscriptio domini Guntheramni regis:

« Data sub die quarto idus Novembris, vicesimo quarto anno regni supradicti regis ». Hactenus edictum regis maxime pii a cunctis Christianis principibus præ oculis habendum, ut cum sive

[1] Tom. II. Conc. post. Acta Conc. Matiscon.

peste, sive penuria, bellove affligi suos populos vident, ad populi mores corrigendos atque judices emendandos se convertant, prout fecisse vidimus Guntheramnum.

30. *Reccaredus rex pacis studiosus.* — Quod vero pertinet ad Reccaredum regem, ipse (ut Christianum principem decet) filius pacis, quantumlibet victor, pacem tamen missa legatione a Guntheramno rege Francorum petiit hoc anno : sed cum non obtinuerit, sequenti rursus anno alia missa legatione idipsum enixius postulasse constat; verum eam minime consecutum esse, idem Gregorius tradit[1]. Porro tantum regem pacis cultorem maxime pium eo dono muneratus est Deus, ut eum a maximo liberaret discrimine, a conjuratione nimirum dolis fabricata reginæ novercæ conspirantis cum Udila episcopo Ariano hoc ipso anno tertio regni ejus.

31. *Incendium Parisiacum.* — Sed redeamus ad Francos, quos præter bellorum infelices exitus hoc pariter anno afflixit non modicum regiæ civitatis incensio : hoc enim anno decimo Childeberti regis Parisiensis civitas conflagravit. Quæ vero admiranda memoria digna tum acciderint, Gregorius ita narrat[2] : « Extitit autem in his diebus apud urbem Parisiacam mulier, quæ diceret incolis : Fugite ab urbe, et scitote eam incendio concremandam. Quæ cum a multis irrideretur, quod hæc aut sortium præsagio diceret, aut vana aliqua somniasset, aut certe dæmonii meridiani hæc instinctu proferret; respondit : Nequaquam est ita ut dicitis : nam in veritate loquor, quia vidi per somnium a Basilica S. Vincentii venientem virum illuminatum tenentem manu cereum, et domos negotiatorum ex ordine succendentem. Denique post tertiam noctem quod hæc mulier est effata, inchoante crepusculo, quidam e civibus accenso lumine in promptuarium est ingressus, assumptoque oleo ac cæteris quæ necessaria erant, abscessit, lumine secus cupellam olei derelicto. Erat autem domus hæc prima secus portam quæ ad mediam diem pandit egressum : ex quo lumine apprehensa domus incendio concrematur, de qua et aliæ apprehendi cœperunt.

32. « Tunc diruente igne super vinctos carceris, apparuit eis beatus Germanus, et comminuens trabem atque catenas quibus vincti tenebantur, reserato carceris ostio, vinctos abire permisit incolumes. Illi vero egressi, se ad Basilicam S. Vincentii, in qua sepulcrum habebatur beati antistitis, contulerunt. Igitur cum per totam civitatem huc atque illuc, flante vento, flamma ferretur, totisque viribus regnaret incendium, appropinquare ad aliam portam cœpit, in qua B. Martini oratorium habebatur, quod ob hoc aliquando factum fuerat, eo quod ibi lepram maculosi hominis osculo depulisset. Vir autem qui eum intextis virgultis in sublime construxerat, confisus in Domino, nec de B. Martini virtute diffisus, se resque suas intra ejus parietes ambivit (abdidit), dicens : Credo enim et fides mea est, quod repellat ab hoc loco incendium, qui sæpe incendiis imperavit, et in hoc loco leprosi hominis cutem, osculo medente, purgavit. Appropinquante enim illuc incendio, ferebantur varii globi flammarum, qui percutientes parietem oratorii, protinus tebescebant.

33. « Clamabat autem populus viro ac mulieri : Fugite, o miseri, ut evadere possitis. Ecce jam ignium pondus super vos diruit : ecce favillæ incendii cum carbonibus tanquam validus imber ad vos usque distenditur : egredimini ab oratorio, ne cum eodem incendio concrememini. At illi orationem fundentes, nequaquam ab his vocibus movebantur. Sed nec mulier se unquam a fenestra, per quam interdum flammæ ingrediebantur, amovit, quæ erat spe firmissima de virtute beati antistitis præmunita. Tanta itaque fuit virtus beati pontificis, ut non solum hoc oratorium cum alumni proprii domo salvaret, verum etiam nec aliis domibus, quæ in circuitu erant nocere flammis dominantibus permisisset : ibique cedit incendium, quod ab una parte pontis cœperat desævire. Ab alia vero parte tam valide cuncta conflagravit, ut amnis finem imponeret : veruntamen Ecclesiæ cum domibus suis non sunt adustæ ». Hucusque Gregorius de incendio, in quo Prophetæ ille sermo locum habuit dicentis[1] : « Vox Domini intercidentis flammam ignis » : cum videlicet ea potuit ignis comburere, quæ Dei voluntate incendio damnata fuere : in reliquis vero suam vim flamma amisit. Addit his Gregorius[2], hoc anno natum filium Childeberto regi, a Magnerico Treverensi episcopo baptizatum, appellatum fuisse Theodobertum, de quo sæpe dicendum inferius. Hic vero annus Childeberti regis decimus numeratur.

24. *De episcopis schismaticis.* — Quo pariter anno Smaragdi exarchatus triennio evoluto, cum accepisset successorem Romanum patricium ; Severus episcopus Aquileiensis cum tribus collegis episcopis, qui metu vique coacti communicaverant cum Ecclesia Catholica per Joannem episcopum Ravennatem, ad propria reversi, ab episcopis Istriæ non recepti, nec a populo honore habiti in pristinum schisma dilabuntur, Tria illa propugnantes jam ab Ecclesia Romana damnata Capitula. De his vero tantum hæc breviter Paulus diaconus[3] : « Exacto anno e Ravenna in Gradum reversi sunt. Quibus nec plebs communicare voluit, nec cæteri episcopi eos receperunt. Smaragdus autem patricius successorem Romanum patricium accipiens, Constantinopolim remeavit ». Reliqua vero nempe de conciliabulo schismaticorum in Mariano habito, suo loco dicemus.

[1] Greg. hist. Franc. l. VIII. c. 35. et 39. — [2] Ibid. c. 33.

[1] Psal. XXVIII. — [2] Greg. hist. Franc. l. VIII. c. 37. — [3] Paul. diac. de gest. Longob. l. III. c. 11.

Anno periodi Græco-Romanæ 6081. — Anno Æræ Hisp. 626. — Jesu Christi 588. — Pelagii II papæ 11. — Mauritii imp. 7.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus: VI, *post consulatum Mauritii Tiberii Aug. solius* IV, ut habet auctor Chronici Alexandrini.

2. *Exercitus Romanus in Oriente adversus Priscum rebellat.* — A num. 1 ad 6. Quæ Baronius anno superiori a num. 2 ad 26 de Synodo Constantinopolitana, et de bello Persico refert, hoc anno contigere, hicque explicanda: quæ vero de eodem bello currenti anno narrat, ad sequentem revocanda, ubi ea exponam. Theophylactus lib. 3, cap. 1 et tribus seqq. gesta hoc anno Romanos inter et Persas fuse describit, quæ in pauca contraham, et ex Evagrio teste oculato confirmabo. *Priscus* itaque, *ipso vere Philippico abdicante*, Orientalibus copiis præpositus est; sed *Philippicus* huic invidens ad Heraclium scribit, uti annonæ imminutionem exercitui significet. Præterea *Priscus*, neglecto veteri more, veniens ad exercitum de equo non descendit, ut ita militibus de plano salutem diceret. Quocirca milites, quoniam et de commeatu amitterent, et honore suo fraudarentur, seditionem occipiunt tertia die Paschalis sc. XX mensis April. *Priscus* animo hæsitanti quid ageret, imaginem Christi non mortali manu confectam per castra circumferendam committit. At cum multitudo nihilo hinc modestior saniorque evaderet, quin potius sacrosanctam imaginem lapidibus appeteret; *Constantinam* urbem fugit. Non multo post antistitem in castra legat, significatque mandasse imperatorem, uti annonaria erogatio in pristinum revocaretur. Verum in locum Prisci *Germanus*, quanquam invitus, ab exercitu sufficitur, interimque Persæ ex Romanorum miseriis voluptatem capientes ditionem Romanam divexant, et multis calamitatibus imperium affligunt.

3. *Inclytam de Persis victoriam reportat.* — Eam ob causam imperator, *Prisco* abdicato, *Philippicum* rursus in Orientem proficisci jubet, et *Aristobulum domus regiæ, quæ Antiochi appellatur*, procuratorem ad exercitum mittit, qui qua muneribus, qua verbis duros et implacabiles animos aliquantum emollivit. Romanus exercitus pacem complexus *Martyropolim* abit, quem *Marazas* Persicarum copiarum dux haud procul *Martyropoli* assequitur, « ubi prœlio in primis memorabili concursum est, et Romani magnificam atque inclytam victoriam retulerunt. Nam Persarum dux occubuit, captique ter mille cum optimatibus ». Romani post tam admirandam hostium stragem odia in *Mauritium* deponenda decernunt, et Persica signa ad eum transmittunt. *Philippicus* Hierapoli timore turbarum interim se tenebat, et hieme adveniente castra dissolvuntur. Hæc omnia Theophylactus, qui de Hierapoli Syriæ, ubi Philippicus morabatur, intelligendus. Nam, ut tradit Evagrius lib. 6, cap. 6, Philippicum « milites non modo non susceperunt; verum si quem forte ei favere suspicati fuissent, is de vita ipsa periclitabatur ». Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DLXXIX kalendis Septemb. anni Christi DLXXXVI inchoato, eadem quæ Theophylactus et Evagrius, refert; sed certum est, eum res in bello Persico gestas suis annis plerumque non reddidisse, ut pluribus exemplis constabit. Seditionem enim exercitus Romani hoc anno contigisse, et Theophylactum de vere et hieme præsentis anni sermonem habere, quæ ex Evagrio narranda suscipio, certo demonstrant.

4. *Synodus Constantinopolitana in causa Gregorii episc. Antiocheni.* — « Dum res in hoc statu essent, Gregorius Antiochensis episcopus ex urbe regia domum revertitur, cum jam victoriam reportasset ex quodam certamine, quod hoc loco commemorabo », inquit Evagrius cap. 7, immediate post ea, quæ ex eo retulimus. Loquitur deinde de Synodo Constantinopolitana, quam Baronius anno superiori consignavit, asseritque, *Gregorium* accusatum fuisse de incesto, et de crimine turbatæ pacis ac tranquillitatis urbis Antiochiæ, et de his, quæ sibi objiciebantur, ad imperatorem et Synodum provocasse: « Me igitur consiliarium et comitem habens venit Constantinopolim his accusationibus responsurus. Cumque omnes qui ibi sunt patriarchæ, partim per se, partem per legatos suos quæstioni interessent, senatores urbis regiæ, et ex religiosissimis metropolitanis quamplurimi, negotio diu multumque examinato: tandem post multas actiones Gregorius causam obtinuit ». Ad hæc Evagrii verba Valesius notat, quod hodie apud Gallos fieri solet in criminalibus judiciis, ut reo a judicibus detur jurisperitus, qui consilium ei suggerat, id olim quoque in Ecclesiasticis judiciis factum fuisse, docere hunc locum. Secundo, Evagrium scribere *Gregorium* Antiochenum episcopum ab homine laico coram sæculari judice accusatum ad imperatorem et Synodum provocasse, de qua ad impera-

torem provocatione legenda Epistola Concilii Romani ad Gratianum Aug. a Sirmondo edita. Tertio, Evagrium referre causam *Gregorii* coram patriarchis et metropolitanis, ac coram senatoribus disceptatam. Sic in Synodo Chalcedonensi episcopis et sæcularibus judicibus simul convenientibus causa *Dioscori* Alexandrini episcopi discussa, et judicata est. Qua in Synodo gloriosissimi judices et senatores perpetuo nominantur ante episcopos, qui Synodo interfuerant; perinde ac in hoc Evagrii loco senatores nominantur ante metropolitanos, subjiciuntur tamen patriarchis.

5. *Epocha hujus Synodi.* — Hanc Synodum, neque anno superiori, neque an. DLXXXIX, ut voluit Valesius citatus, sed currenti congregatam, Evagrius, qui Constantinop. tunc erat, indubitatam fidem facit. Narratis enim in Synodo gestis ait: « Inde igitur Gregorius ad suam sedem reversus est, quo tempore exercitus Romani in Oriente tumultuabantur, et Philippicus circa urbes Beroeam et Chalcidem moras agebat. Post autem ejus reditum, quatuor mensibus elapsis, anno urbis Antiochiæ sexcentesimo trigesimo septimo, post annum unum ac sexagesimum ab ultimo terræ motu, postremo die mensis Hyperberetæi, (id est Octobris) dum ego virginem sponsam acciperem tertia circiter noctis hora, terræ motus cum fragore et sonitu irruens totam urbem concussit». Baronius anno superiori num. 23, Evagrii verba hoc modo refert: « Anno LXI post terræ motum, qui proximus ante in ea civitate extitisset: cum ipse Asterius Gregorii inimicus pridie kalendas Octobris teneram virginem in uxorem duceret ». Verum, ut videre est in versione Valesiana, Evagrius, non *pridie kalendas Octob.*, sed *pridie kalendas Novemb.* seu quod idem est, *postremo die mensis Hyperberetæi* habet. Præterea Evagrius non dicit, *Asterium* virginem uxorem duxisse; sed de semetipso loquitur, jamque lib. 4, cap. 28, se priorem uxorem morbo pestilenti amisisse narraverat. Qui uterque error ab Emin. card. Norisio animadversus in Dissert. III de Anno et Epochis Syro-Macedonum, cap. 6, ubi pluribus de annis Antiochenis ab Evagrio usurpatis, de anno Synodi Constantinopolitanæ, et de annis belli Persici usque ad an. DLXXXIX gesti accurate disserit.

6. *Ab hoc anno non potest removeri.* — Evagrius incipit annum Antiochenum a kalendis Septembris, ideoque in ejus sententia annus Antiochenus DCXXXVII kalendis Sept. hujus Christi anni initium sumpsit, et terræ motus, de quo loquitur Evagrius, ultima die mensis Octobris, Antiochiam concussit. Quare Synodus Constantinopolitana, quæ quatuor et amplius mensibus ante illum terræ motum absoluta fuerat, a currenti anno removeri nullo modo potest. Ultimus terræ motus Antiochenus die XXIX mensis Novembris anni Christi DXXVIII acciderat, ideoque recte Evagrius prodit, post illum effluxisse annos LXI, refellitque Valesium loco citato, ubi gravi errore scribit, annos Antiochenos a mense Dio, seu Novembri nostro proficisci, ideoque hunc terræ motum, et Synodum Constantinopolit. ad annum sequentem pertinere.

7. *Contrariæ sententiæ refelluntur.* — Hanc celebrem Synodum *Joannes jejunator* patriarcha Constantinopolit. non tam ut *Gregorii Antiocheni* causam discuteret, indixit, quam ut sibi Synodali decreto episcopi *OEcumenici* seu *Universalis* titulum confirmaret. At, inquit Baronius citatus num. 2, sanctus Gregorius papa lib. 4, Indict. XIII, Epist. XXXVI, scribens ad Eulogium Episc. Alexandrinum affirmat, *ante annos octo* Joannem in Constantinop. urbe Synodum fecisse, et ab anno DLXXXVII ad DXCV, Indict. XII notatum, anni octo interjiciuntur. Verum sæpius jam observavi, antiquos annos Julianos, eosque utrinque incompletos, plerumque pro integris numerasse; quod et a divo Gregorio in ea Epistola præstitum. Octo itaque anni illi Valesii quidem opinionem evertunt, nostræ vero minime officiunt. Producit præterea Baronius Epistolam, quæ dicitur post hanc Synodum scripta a Pelagio II ad Joannem Constantinopolitanum, *kalendis Martii, Indict.* V, quæ Indictio mense Martio præcedentis Christi anni decurrebat. Verum ea tanquam suppositia ab omnibus viris doctis hodie rejicitur: tum quia e Procli, Celestini, Leonis, Innocentii, Gregorii, et Martini I scriptis consarcinata est, tum quia stylus a reliquis Pelagii II Epistolis abhorret, et Isidori lineamenta refert. Epistola igitur quam divus Gregorius ad Joannem episcopum Constantinopolit. a Pelagio II datam docet, periit, et ea, quam Baronius integram recitat, commentitia est.

8. *Nascitur Theodosius filius Mauritii.* — Ad num. 6. Auctor Chronici Alexandrini, *anno* VI *post consulatum Mauritii Aug.* Christi sc. DXC, *scribit Theodosium* Mauritii filium coronatum fuisse, et Theophanes *Theodosium* tunc annos quatuor et menses sex egisse affirmat. Quare in lucem prodierat anno DLXXXV, ut ex dicendis an. DXC, ubi Theophanis et auctoris Chronici Alexandr. verba referemus, constabit.

9. *Secundum bellum in Septimania gestum.* — Ad num. 7. Supra monuimus, duo per hæc tempora Francos inter et Gothos, seu Visigothos, bella habita fuisse, postquam *sanctus Hermenegildus* morti traditus fuit, ostendimusque primum accidisse anno Christi quingentesimo octogesimo quinto. De illo Baronius sermonem non habuit, qui a secundo diversum fuisse non animadvertit. Præterquam quod vix de illo Turonensis loquitur, et Baronii tempore Biclariensis abbatis Chronicon in lucem non prodierat. Hic ad annum Mauritii VII et Reccaredi regis III, qui annus Christi est DLXXXIX, scribit : « Francorum exercitus a Gonteramno rege transmissus, Bosone duce, in Galliam Narbonensem obveniunt, et juxta Carcassonensem urbem castra metati sunt. Cui Claudius Lusitaniæ dux a Reccaredo rege directus obviam inibi occurrit : cum quo congressione facta, Franci in fugam vertuntur : et direpta castra Francorum : et exercitus a Gothis

cæditur. In hoc ergo certamine gratia divina, et fides Catholica, quam Reccaredus rex in Gothis fideliter adeptus est, esse noscitur operata. Nam Claudius dux cum CCC viris LX millia ferme Francorum noscitur infugasse et maximam eorum partem gladio trucidasse ». Verum errorem in numeros irrepsisse necesse est, vel Biclariensem hæc nimia jactantia scribere; cum verosimile non sit, a trecentis Gothis sexaginta Francorum millia victos fuisse. Baronius num. 7, refert verba Isidori in Chronico Gothorum hanc victoriam multum exaggerantis, sed nihil simile affirmantis. Cointius anno DLXXXVI, num. 4, utrumque bellum confundit, quod recte Hadrianus Valesius lib. 13 Rer. Francic. distinxit. Hoc fuit ultimum Francorum in Gothos bellum. Nunquam enim postea per annos fere CL *Septimania* a Gallis tentata; donec *Carolus Martellus*, fusis Saracenis, eam regionem pæne omnem in formam provinciæ redegit.

10. *Concilium Matisconense II.* — A num. 8 ad 30. Concilium *Matisconense II*, anno quingentesimo octogesimo quinto celebratum. Turonensis enim, qui hoc tempore vivebat, librum 8 suæ Historiæ his verbis exorditur : « Igitur Guntchramnus rex anno XXIV regni sui, etc. », et hoc ipso anno, quem Childeberti regis decimum lib. 7, cap. 24, prius appellavit, Synodum Matiscone habitam ita testatur cap. 28. « Interim dies placiti advenit, et episcopi ex jussu Guntchramni apud Maticensem urbem collecti sunt ». Synodus habita *decimo kalendas mensis noni*, ait Gregorius cap. 7 ejusdem libri, seu Novembri, et post Synodum habitam Guntramnus ad episcopos et judices regni sui præceptionem dedit, quæ dicitur data sub die IV idus Novemb., anno XXIV regni suprascripti regis, quam Baronius, num. 24 et seqq. integram recitat. Is num. 11 ex Turonensi lib. 8, cap. 7, refert Synodum indictam ad *undecimam kalendas Novemb.* Verum correctæ editiones omnes Turonensis habent, *X kalendas mensis noni*, qui dies est XXIII mensis Novembris. Synodo subscripsere episcopi quadraginta tres, item missi episcoporum viginti, et præterea tres episcopi, qui sedes non habebant. Conditi canones viginti, quos Cointius anno DLXXXV summarie explicat.

11. *Duplex Reccaredi ad Guntramnum legatio de pace irrita.* — Ad num. 30. Reccaredus Gothorum seu Visigothorum rex post bellum cum Guntramno Francorum rege anno DLXXXV gestum, nihil prætermisit ut ab eo pacem obtineret. Quare anno quingentesimo octogesimo sexto legationem ad eum misit, ut narrat Turonensis lib. 8, cap. 35, sed eam impetrare non potuit : « Nam anno præterito cum exercitus (Guntramni scilicet) Septimaniam debellasset, naves quæ de Galliis in Galliciam abierant, vastatæ sunt », ubi per verbum *debellare* Turonensis intelligit bellum inferre, ut videre est in Glossario Ducangii verbo *debellare.* Cum itaque certum sit prius illud bellum pertinere ad annum DLXXXV, ut anno DLXXXIV, num. 3 jam ostendimus, prior hæc Reccaredi regis legatio cum anno Christi DLXXXVI copulanda ; quod et secunda ejusdem regis legatio, de qua Turonensis ibidem cap. 38, eodem anno obita sit. Ait enim Turonensis : « Anno denique XI regni Childeberti regis, legati iterum de Hispaniis venerunt, pacem petentes : sed nihil certi obtinentes, regressi sunt ». Annus autem Childeberti regis undecimus in eumdem Christi annum convenit. Agit de hac secunda Reccaredi regis legatione Baronius anno DLXXXIX, num. 46 et seqq. quem putabat esse Childeberti regis undecimum ; sed ejus opinione supra eversa manifestum est utramque legationem ad eumdem Christi annum spectare, scilicet DLXXXVI, et quæ ibi habet Baronius ad eum revocanda esse.

12. *Conjuratio adversus Reccaredum regem.* — Conjuratio vero ab *Uldila* episcopo adversus *Reccaredum* regem facta, quam hoc anno recitat Baronius. pertinet ad annum DLXXXIX ; Biclariensis enim scribit : *Anno* VII *Mauritii*, qui est Reccaredi regis III annus, Uldila episcopus cum Gosvintha regina (quæ vidua erat Leuvigildi regis) insidiantes Reccaredo manifestantur : et fidei Catholicæ communionem, quam sub specie Christiana quasi sumentes projiciunt, publicantur. Quod malum in cognitionem hominum deductum, Uldila exilio condemnatur : Gosvintha vero Catholicis semper infesta vitæ tunc terminum dedit ».

13. *Incendium Parisiis excitatum.* — A n. 31 ad 34. Incendium urbis Parisiensis, quo sæviente, *sanctus Germanus*, Parisiensis quondam episcopus, apparuit illis, qui vincti in carceribus tenebantur, eosque abire permisit incolumes, ut ex Turonensi lib. 8, cap. 33, narrat Baronius, non contigit anno X Childeberti regis, ut ipse *Gregorium* interpretatur. Jam enim a capite 31 de cæde sancti *Prætextati* episcopi Rotomagensis Gregorius egerat, quæ, ut infra videbimus, juxta ipsummet Gregorium patrata est anno ejusdem regis XI. Quare licet ann. XI Childeberti regis capite tantum 38 memorare incipiat, non dubitandum tamen, quin ad eumdem annum pertineant, quæ a capite 31 ad 38 narrat; ideoque quin *Theodobertus* Childeberti filius, de cujus ortu loquitur Gregorius cap. 37, anno undecimo Childeberti in lucem prodierit. Quare anno DLXXXVI et incendium illud contigit, et *Theodobertus* natus est.

Sanctus *Columba* abbas Hyensis ad Deum migravit, ut anno DLXV ostendi.

PELAGII ANNUS 12. — CHRISTI 589.

1. *In Synodo Valentina Guntheramni regis liberalitas erga Ecclesias.* — Quingentesimus octogesimus nonus incipit annus sub septima Indictione : cum decimo kalendas Julii, anno Guntheramni vicesimo quarto nondum absoluto, celebrata est Synodus Valentina in Gallia decem et septem tantummodo episcoporum : in qua pauperum causæ sunt cognitæ ; sed et donationes factæ ab eodem rege, sive regina, atque filiabus ejus diversis Ecclesiis confirmatæ auctoritate Apostolica, subscriptionibus eorumdem munitæ sunt. Est de his ejusmodi decretum :

2. « Cum in urbe Valentina juxta imperium gloriosissimi domini Guntheramni nostra mediocritas pro diversis pauperum querimoniis convenisset : id primo, auctore Deo, decrevimus sanciendum, quod pro salute et animæ suæ salvatione vel religionis statu censuimus opportunum : id est, ut quia prædictus rex per virum illustrem Asclepiodotum referendarium datis ad sanctam Synodum Epistolis suis injunxit, ut quodcumque tam ipse, quam beatæ memoriæ jugalis sua Austrechildis regina, vel filiæ eorum Deo sacratæ puellæ, id est, bonæ memoriæ Clodoberga, vel Clodeildis locis sanctis contulissent, aut adhuc conferre decreverint, auctoritate Apostolica deberet sancta Synodus præsenti titulo manuum suarum subscriptione firmare. Et tam laudabili devotioni non solum sacerdotalem, sed etiam divinam credimus posse conniventiam conspirare.

3. « Idcirco præsenti Constitutione, unanimi consensu, Deo medio, Synodus sancta decrevit, ut si quid Basilicæ sancti Marcelli, vel sancti Symphoriani, vel quibuscumque locis, vel servientibus Deo per quascumque auctoritates, aut Scripturarum Epistolas præfatus dominus rex, vel supra nuncupata jugalis sua filiæque eorum, sive in ministerio altariorum, sive in quibuscumque speciebus, quæ ad divinum cultum pertinere noscuntur, contulisse vel adhuc conferre voluerint ; neque episcopi locorum, neque potestas regia quæcumque tempora successura de eorum voluntate quicquam minorare aut auferre præsumant. Quod si quis hoc quoque tempore temerare aut auferre præsumpserit ; velut necator pauperum, anathemate perpetui judicii divini plectatur, et veluti sacrilegii perpetrator, criminis sui reus, supplicii æterni teneatur obnoxius ». Hucusque Patres, nec de eodem Valentino Concilio quicquam præterea invenitur. Emendandum vero, dum in titulo inscriptum illud habetur Indictione secunda : multum enim inter se pugnat, ut hæc acta sint vicesimo quarto Guntheramni regis anno, et facta dicantur Indictione secunda : manifestus enim arguitur error, cum hic annus (ut dictum est) septimæ sit Indictionis.

4. *S. Prætextati episcopi Rothomagensis martyrium.* — Quo pariter anno aucta est Gallia novo martyre, nempe Prætextato episcopo Rothomagensi : qui diu multumque odio perfidæ Fredegundis exiliis fatigatus et afflictatus, nihil remittens sacerdotalis constantiæ in redarguendo perperam facta principum, potissimum vero Fredegundem ipsam, quam alteram Jezabelem his temporibus Gallia passa est ; ab eadem immisso tandem sicario, in Ecclesia ipsa ferro percutitur : ac paulo post spiritum Deo reddidit. Ita plane secundum S. Ambrosii sententiam, utilius principes episcopos odio prosequuntur, quam illecebris blandiuntur. Ad coronam enim suorum sacerdotum permittit Deus scelestos principes insanire, furereque adversus eos : quo quid in eis intus virtutis lateat, foris appareat ; et qui in vasis fictilibus thesaurus occultabatur, in multorum utilitatem effundatur ; et lumen quod reconditur in lagenis militum Gedeonis, iisdem perfractis, foris appareat, quo sancta Dei illustretur Ecclesia. Res autem gesta a Gregorio Turonensi ita describitur[1] :

5. « Dum hæc agerentur, et Fredegundis apud Rhotomagensem urbem commoraretur, verba amaritudinis cum Prætextato pontifice habuit, dicens, venturum esse tempus, quando exilia, in quibus detentus fuerat, reviseret. Et ille : Ego semper et in exilio et extra exilium episcopus fui, sum, et ero. Nam tu non semper regali potentia perfrueris. Nos ab exilio provehimur, tribuente Deo, in regnum : tu vero ab hoc regno demergeris in abyssum.

[1] Greg. l. VIII. c. 31.

Rectius enim erat tibi, ut stultitia relicta atque malitia, qua semper ferves, abstraheteris; ut et tu vitam adipisceteris æternam, et parvulum quem genuisti, adducere ad legitimam posses ætatem. Hæc effatus, cum verba illius mulier graviter acciperet, se a conspectu ejus felle fervens abstraxit.

6. « Adveniente autem Dominicæ resurrectionis die, cum sacerdos ad implenda Ecclesiastica officia ad Ecclesiam maturius properasset, antiphonas juxta consuetudinem incipere per ordinem cœpit. Cumque inter psallendum formulæ decumberet : crudelis adfuit homicida, qui episcopum super formulam quiescentem, exstracto e balthco cultro, sub ascella percutit. Ille vero vocem emittens, ut clerici qui aderant adjuvarent, nullius auxilio de tantis adstantibus est adjutus. At ille plenas sanguine manus super altarium extendens, orationem fundens, et Deo gratias agens, in cubiculum suum inter manus fidelium deportatus, in suum lectulum collocatus est. Statimque Fredegundis cum Beppoleno duce et Ansovaldo adfuit, dicens : Non oportuerat nobis ac reliquæ plebi tuæ, o sancte sacerdos, ut ista tuo cultui evenirent. Sed utinam indicaretur qui talia ausus est perpetrare, ut digna pro hoc scelere supplicia sustineret. Sciens autem eam sacerdos hæc dolose proferre, ait : Et quis hæc fecit, nisi is qui reges interemit, qui sæpius sanguinem innocentem effudit, qui diversa in hoc regno mala commisit? Respondit mulier : Sunt apud nos peritissimi medici, qui huic vulneri mederi possunt : permitte ut accedant ad te. Et ille : Jam, inquit, me Deus præcepit de hoc mundo vocari : nam tu, quæ his sceleribus princeps inventa es, eris maledicta in sæculo, et erit Deus ultor sanguinis mei de capite tuo. Cumque illa discederet, pontifex, ordinata domo sua, spiritum exhalavit. Ad quem sepeliendum Romacharius Constantinæ urbis episcopus advenit ». Addit Gregorius de necato ab eadem regina seniore quodam ejusdem Ecclesiæ Rhotomagensis, cum ipse eidem necem sanctissimi antistitis exprobrasset : agitque demum de successore eidem subrogato Melantio. Porro quem perfida Fredegundis in Ecclesia occidi fecit, coluit semper Ecclesia Catholica martyrem, eumdemque inter martyres scriptum anniversaria memoria celebrat. Quomodo autem facinus ab interfectore palam factum sit, idem Gregorius in rebus gestis Francorum anni hujus qui est decimus Childeberti regis, refert [1].

7. *De conversione Gothorum.* — Jam vero magna instans causa e Galliis in Hispanias nostram evocat orationem. Felix plane hic ille annus, Deo placabilis et acceptabilis ab omnibus prædicandus, quo Dei benignitas respexit tandem propitia Gothorum gentem; cum e tenebris eam transtulit in regnum lucis. Quæ enim a temporibus Constantii imperatoris, a pravis doctoribus in transversum acta gens Gothorum fuit; præceps per devia ferebatur, eoque sine metu securior, quo ex beneficiis a Deo acceptis se remunerationem consecutam de impietate putabat. Quod enim ipsa gens Gothica in Italia, Gallia, Hispania et Africa suum populum propagasset, et regna subegisset externa, hæc cuncta rectæ quam putabant religioni ferebant accepta : nam et quod Orthodoxorum provincias suæ ipsorum Deus subjecerat potestati, totum id Dei iræ ulciscentis impios tribuebant. Hæc illis signa fuere pro doctrina atque miraculis, quibus se Catholicis religione præstare jactabant, exultabantque veluti de Dei vero cultu securi, insultabantque piis, veluti a Deo eos ob impietatem affligente rejectis.

8. Ut igitur tanto erroris offusi caligine, tamque profundis mersi tenebris ignorantiæ veritatis lumen agnoscerent, illius tantum fuit opus, qui de tenebris facit splendescere (quod ait Apostolus [1]) lumen suum, et illius qui vinctis dicit : « Exite, et his qui in tenebris, Revelamini » : domuit ille fera corda tandem, suoque subegit jugo cervices ferreas; egitque magno miraculo, ut qui jugum imposuerant Romanis semper indomitis, iidem Romanæ subjicerentur Ecclesiæ vincti non ferro sed fide : idque præcipue per sanctissimum Leandrum Hispalensem episcopum, aliosque sacros Hispaniarum antistites, vigiles, fortesque fidei Orthodoxæ cultores : quorum industria atque labore factum est secundum illud propheticum vaticinium [2]: « Ut quæ erat arida esset in stagnum, et sitiens in fontes aquarum; et ubi erat cubile draconum, oriretur viror calami et junci, et semita esset ibi, vocareturque via sancta, ut non transirent per eam polluti » : squalensque vepribus Ecclesia Hispania conversa fuerit in paradisum Domini, qui gratiarum irriguis fœcundatus redderet fructum centuplum, factus ager plenus benedictionibus ejus. Sed narrationem rerum gestarum aggrediamur.

9. *Concilium Toletanum tertium sub Reccaredo rege, præside S. Leandro episcopo Hispalensi legato Apostolico, et singula ejusdem Acta, decreta et canones.* — Ubi coronato feliciter Hermenegildo martyrio, Reccaredus post patris obitum regnans Catholicam fidem (ut dictum est) profiteri cœpit; ad hoc ipsum hortatus est Gothos episcopos ac pariter magistratus et populum : factumque Dei gratia, ut perpaucis exceptis, omnes eamdem cum rege, abdicata hæresi Ariana, Catholicam fidem profiterentur : cujus rei causa, ut cuncta solide stabiliret, universale totius Hispaniæ voluit Concilium celebrari. Sic igitur hoc anno a Christo Domino quingentesimo octogesimo nono, qui est quartus annus ipsius Reccaredi regis Wisigothorum in Hispania, conversis ipsis ab Ariana perfidia ad Catholicam veritatem, celebrata est Synodus Toletana, quæ tertia ordine ponitur, cui interfuerunt episcopi circiter septuaginta, ex quibus pauci per legatos suam præsentiam exhibuere, iidemque ex omnibus Hispaniarum provinciis, imo et Galliæ

[1] Greg. hist. Franc. l. VIII. c. 41.

[1] I. Cor. IV. Isai. XLIX — [2] Isai. XXXV.

ejus partis quæ apud Narbonensem provinciam subjecta erat Gothis, ut ex episcoporum subscriptione apparet. Non sine scientia atque consensu simulque auctoritate Pelagii papæ generale hoc celebratum esse Concilium, ex eo intelligi potest, dum Lucas Tudensis ait. S. Leandrum huic interfuisse et præfuisse legatione functum pro Romano Pontifice, quod absque controversia credi debet, cum certum sit ex his quæ sæpe superius dicta sunt, Romanos Pontifices tum in aliis, tum in Hispaniarum provinciis vices suas delegare consuevisse eminentioribus earum Ecclesiarum episcopis. Certe quidem præter S. Leandrum, qui magis spectatus esset hoc tempore inter Hispanos episcopos, neminem scimus. Sed ad ipsa Concilii Acta pernoscenda, ex quibus complura sunt quæ Annalibus his inseri debeant, veniamus. Est quidem ipsorum istiusmodi exordium [1] :

10. « In nomine Domini nostri Jesu Christi, anno quarto regnante gloriosissimo atque piissimo et Deo fidelissimo domino Reccaredo rege, die octavo iduum Maiarum, Æra sexcentesima vicesima septima, hæc Synodus habita est in civitate regia Toletana ab episcopis totius Hispaniæ et Galliciæ numero septuaginta duobus, etc. » De hac eadem Synodo hæc S. Isidorus [2] : « In ipsis regni sui exordiis Catholicam fidem adeptus, totius Gothicæ gentis populos inoliti erroris labe detersa, ad cultum rectæ fidei revocavit. Synodum etiam ad condemnationem Arianæ hæresis congregavit : cui Concilio idem gloriosissimus princeps interfuit, suaque id præsentia et subscriptione firmavit ». Hæc Isidorus.

11. Extat ipsa Synodus, canonesque viginti tres in ea editi, necnon fidei professio sincerissima, itemque regis Reccaredi edictum ; de quibus omnibus agemus per singula. Primum vero omnium opportunum putamus hic intexere sermonem a S. Leandro horum omnium præcipuo architecto tunc temporis habitum de eorumdem conversione Gothorum : quem licet alii ponant in fine Synodi, nos (sicut reperimus in scripto Codice bibliothecæ Sfortianæ, ex quo exscripsimus) ante Synodum positum hic eodem ordine ponendum putamus, quo auctor licet stylo inculto, erudito tamen, veluti rudi rastro vertit auri fodinam : cujus rei gratia putamus ista carius accipienda, quo simplicius atque fidelius dicta leguntur, haud probantes eum qui cultiori sermone eamdem orationem illustrandam putavit [3] minime hac ex parte de antiquitate (pace ipsius dixerim) bene meritus. Ipse autem sermo sic se habet :

12. « Festivitatem hanc omnium esse solemniorem festivitatum, novitas ipsa significat. Quoniam sicut nova est conversio tantarum plebium causa : ita et nobiliora sunt solito Ecclesiæ gaudia. Nam multas solemnitates per anni decursum celebrat Ecclesia; in quibus tamen si habet gaudia consueta, nova vero, sicuti in hac, non habet. Aliter enim gaudet de rebus semper possessis, aliter de lucris magnis his nuper inventis. Pro qua re et nos majoribus gaudiis elevamur, quia repente novos Ecclesiam parturisse populos intuemur ; et quorum asperitate quondam gemebamus, de eorum nunc gaudemus credulitate. Ergo materia gaudii nostri, tribulationis præteritæ occasio fuit. Gemebamus, dum gravaremur, dum exprobraremur : sed gemitus illi id egerunt, ut hi, qui per infidelitatem nobis erant sarcina, fierent nostra per suam conversionem corona. Hoc enim gratulative profert in Psalmis sancta Ecclesia, dicens : In tribulatione dilatasti me. Et Sara dum sæpe a regibus concupiscitur, nec maculam pudicitiæ sentit, et Abraham causa pulchritudinis suæ divitem facit; ab ipsis regibus Abraham ditatur, a quibus Sara concupiscitur.

13. « Condigne ergo Ecclesia Catholica gentes quas simul senserit fidei suæ decore affici, ad sui eas sponsi, hoc est, Christi lucra traducit; ut per ea regna virum suum divitem reddat, per quæ se inquietari præsenserit. Sic enim, dum ex vitio lacessitur, vel invidentium dentibus mordetur : dum premitur, eruditur; dum insectatur, dilatatur : quoniam patientia sua æmulatores suos aut superat, aut lucratur. Dicit enim ad eam divinus sermo [1] : Multæ filiæ congregaverunt sibi divitias, tu vero supergressa es universas. Sed non mirum, quod hæreses filiæ dicuntur : sed attendendum, quod loco spinarum ponuntur. Filiæ sunt, eo quod ex semine Christiano generantur; spinæ sunt, eo quod foris Eden e Dei paradiso, hoc est, extra Catholicam Ecclesiam nutriuntur. Et hoc non conjectura sensuum nostrorum, sed Scripturæ divinæ auctoritate probatur, dicente Salomone [2] : Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. Ergo, ne magnum vobis videretur, quod hæresim dixerim filias, continuo eas nominat esse spinas : hæreses, inquam, quæ aut in aliquem angulum mundi, aut in unam gentem inveniuntur versari : Ecclesia vero Catholica sicut per totum mundum tenditur, ita et omnium gentium societate constituitur. Certe ergo hæreses in cavernis quibus latent, congregant ex parte divitias : Ecclesia autem Catholica in specula totius mundi locupletata supergreditur universas.

14. « Exulta ergo et lætare, Ecclesia Dei; gaude et consurge in unum corpus Christi, induere fortitudine tua, et jubila exultatione : quoniam tui mœrores in gaudium sunt mutati, et tristitiæ habitus in amictum lætitiæ versus est. Ecce repente oblita sterilitatis et paupertatis tuæ, uno partu populos innumeros genuisti Christo tuo : nam dispendiis tuis proficis, tuoque damno subcrescis : tantus denique est sponsus tuus, cujus imperio regeris, ut dum te patiatur deprædari ad modicum, rursum et prædam tuam ad te reducat, et hostes

[1] Tom. II. Conc. edit. nov. — [2] Isidor. in Chron. Goth. — [3] Joan. Marian. histor. Hispan. l. V. c. 5.

[1] Prov. XXXI. — [2] Cant. XI.

tuos tibi conquirat. Sic autem agricola, sic piscator, dum lucra attendit futura, quæ seminat, et quem hamo ille dat cibum, non imputat damnum. Tu proinde jam ne fleas, ne lugeas, temporaliter quosdam recessisse a te, quos cernis cum magnis lacrymis rediisse ad te. Exulta ergo fidei confidentia, et tui capitis merito fide esto robusta, dum quæ recolis olim repromissa, nunc cernis fuisse completa. Ait enim in Evangelio ipsa Veritas[1] : Oportebat Christum mori pro gente, et non tantum pro gente, sed ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum. Tu profecto in Psalmis clamas[2], odientibus pacem dicens : Magnificate Dominum mecum, et exaltemus nomen ejus in unum. Et rursum[3] : In conveniendo populos in unum et regna, ut serviant Domino.

15. « Quam dulcis sit charitas, quam delectabilis unitas, non nesciens per prophetica vaticinia, per Evangelica oracula, per Apostolica documenta, nonnisi connexionem gentium prædicas, nonnisi unitatem populorum suspiras, nonnisi pacis et charitatis bona disseminas. Lætare ergo in Domino, eo quod non sis fraudata a desiderio tuo : nam quos tanto tempore gemitu tristi et oratione continua concepisti, nunc post glacies hiemis, post duritiam frigoris, post austeritatem nivis velut jucunditatem agrorum frugem et lætos verni flores, vel adhærentes (adridentes) vinearum stipitibus palmites, repente in gaudio peperisti.

16. « Ergo, fratres, tota hilaritate animi exultemus in Domino, et jubilemus Deo salutari nostro. Hæc de cætero pro eis quæ jam oblata sunt, ea quæ adhuc exspectantur implenda, vera esse credamus. Quæ enim præfata sunt, Domino dicente[4]: Alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili, et illas oportet me adducere, et fiet unus grex, et unus pastor : ecce contuemur fuisse completa. Pro qua re non dubitemus totum mundum posse in Christum credere, atque ad unam Ecclesiam convenire : quoniam rursus ipso testificante didicimus Evangelio[5]: Et prædicabitur, inquit, hoc Evangelium regni in universo orbe in testimonio omnibus gentibus ; et tunc, inquit, veniet consummatio. Si ergo remansit pars aliqua mundi, vel gens Barbara, quam fides non irradiavit Christi ; profecto credituram, atque in unam Ecclesiam esse venturam, nullo modo dubitemus, si ea quæ Dominus dixit, vera esse putamus.

17. « Ergo, fratres, reposita est loco malignitatis bonitas, et errori occurrit veritas ; ut quia superbia linguarum diversitate ab unione gentes separaverat, eas rursus gremio germanitatis colligeret charitas : et quemadmodum unus possessor est mundi Dominus, ita et possessionis ejusdem unum cor et unus animus. Pete a me (ait[6]) et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ. Propterea et ex uno homine propagatum est omne genus humanum, ut qui ex illo uno procederent, unam sperarent unitatem et quærerent et diligerent. Ordo ergo naturalis exposcit, ut qui ex uno homine trahunt originem, mutuam retineant caritatem ; nec dissentiant a fidei veritate, qui non disjunguntur naturali propagine. Hæreses vero ut divisiones e fonte emanant vitiorum : unde quicumque ad unitatem venit, ex vitio ad naturam redit : quia sicut naturæ est fieri ex pluribus unitatem, sic est vitii fraternitatis vitare dulcedinem. Erigamur ergo tota mente in gaudio ; ut quæ gentes studio decertandi perierant, simul et in amicam Christi unam Ecclesiam percurrant, in quam eas rursus reducit et concordia charitatis.

18. « De hac profecto Ecclesia vaticinatur Propheta, dicens[1]: Domus mea domus orationis vocabitur omnibus gentibus. Et iterum : Erit, inquit, in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, et elevabitur super colles, et fluent ad eum omnes gentes, et ibunt populi multi, et dicent : Venite ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Jacob. Mons enim Christus est : domus Jacob una Ecclesia est ejus, ad quam et gentium concursus et populorum pronuntiat confluere conventum ; de qua rursus in alio loco dicit prophetia[2]: Surge, illuminare, Hierusalem, quia venit lumen tuum, et gloria Domini super te orta est, et ambulabunt gentes in lumine tuo, et reges in splendore ortus tui. Leva in circuitu oculos tuos et vide. Omnes isti congregati sunt, et venerunt tibi. Et ædificabunt, inquit, filii peregrinorum muros tuos, et reges eorum ministrabunt tibi. Qui ut notesceret, quæ ventura essent genti vel populo, quæ ab unius Ecclesiæ communione recidissent, secutus est : Gens enim et regnum, quod non serviet tibi, peribit. Alio denique loco similiter ait[3]: Ecce gentem, quem nesciebas, vocabis ; et quos non cognoveras, ad te current.

19. « Unus est enim Christus Dominus, cujus est una per totum mundum Ecclesia sancta possessio : ille igitur caput, et ista corpus ; de quibus in principio Genesis dicitur : Erunt duo in carne una ; quod Apostolus in Christo intelligit et in Ecclesia. Dum ergo ex omnibus gentibus Christus unam vult habere Ecclesiam : quicumque extraneus est ab ea, licet Christi nomine nuncupetur, Christi tamen corporis compage non continetur. Hæresis enim, quæ respuit Catholicæ Ecclesiæ unitatem, eo quod adulterino amore diligat Christum, non uxoris, sed concubinæ obtinet locum : quoniam revera duos dixit Scriptura esse in carne una, videlicet Christum et Ecclesiam, quo locum meretrix nullum invenit tertium. Una est (ait Christus) amica mea, columba mea, una est sponsa mea, una est genitricis suæ filia. De qua item eadem Ecclesia pronuntiat, dicens : Ego dilecto meo, et dilectus meus mihi. Quærant nunc hæreses a quo constuprentur, vel cujus sint prostibulum factæ : quoniam ab immaculato toro recesserunt

[1] Joan. XI. — [2] Psal. XXXIII. — [3] Psal. CI. — [4] Joan. X. — [5] Matth. XXIV. — [6] Psal. II.

[1] Isai. II. — [2] Isai. LX. — [3] Isai. LV.

Christi, a quo quanto pretiosam esse novimus consutelam charitatis, tanto Dominum hac celebritate laudemus, quod gentes, pro quibus sanguis fusus est Unigeniti sui, non est passus extra unum ovile, diaboli dentibus devorari.

20. « Lugeat igitur veternosus prædo, suam prædam amisisse: quia impletum videmus, quod Propheta vaticinante audivimus. Equidem, inquit[1], et captivitas a forti tollitur; et quod ablatum fuerat a robusto salvatur. Arietem enim discordiæ, quem fabricaverat diabolus, pax Christi destruxit: et domus, quæ divisione in mutuam certabat cædem, uno jam Christo lapide angulari conjungitur. Dicamus ergo omnes[2]: Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Nullum enim præmium charitati compensatur, inde omni gaudio præponitur: quia pax et charitas facta est, quæ omnium virtutum obtinet principatum. Superest autem ut unanimiter unum omnes regnum effecti; tam pro stabilitate regni æterni, quam pro felicitate cælestis Dominum precibus adeamus; ut regnum et gens, quæ Christum glorificat in terris, glorificetur ab illo non solum in terris, sed etiam in cælis. Amen ». Ita peroravit ante Synodum sanctus Leander simplici et impolito stylo (ut sæculi hujus barbarie silvescentis conditio ferebat) sed divina scientia valde referto et sapientia mirifice exornato, instar arboris licet cortice durioris, tamen pomorum pendulorum fœcunditate pulcherrimæ.

21. Congregatis igitur in unum sanctis episcopis, Reccaredus rex et ipse in eadem Synodo coram Patribus habuit sermonem: nam ejusdem Synodi hæc habent Acta[3]: « Cum pro fidei sinceritate idem gloriosissimus princeps omnes regiminis sui pontifices in unum convenire mandasset, ut tam de ejus conversione, quam de gentis Gothorum innovatione in Domino exultarent, et divinæ dignationi pro tanto munere gratias agerent: sanctissimus idem princeps sic venerandum Concilium alloquitur, dicens.

22. « Non incognitum reor esse vobis, reverendissimi sacerdotes, quod propter instaurandam disciplinæ Ecclesiasticæ formam ad nostræ vos serenitatis præsentiam evocaverim. Et quia decursis retro temporibus hæresis imminens in tota Ecclesia Catholica agere Synodica negotia denegavit: Deus, cui placuit per nos ejusdem hæresis obicem depellere, admonuit instituta de more Ecclesiastica reparare. Ergo sit vobis jucunditatis, sit gaudii, quod mos canonicus prospectu Dei per nostram gloriam ad paternos reducitur terminos. Prius tamen admoneo pariter et exhortor, jejuniis vos, et vigiliis atque orationibus operam dare, ut ordo canonicus, quem a sacerdotalibus sensibus detraxerat longa atque diuturna oblivio, quo ætas nostra se nescire fatetur, divino vobis dono rursus pateliat». Hæc rex Reccaredus est prælocutus in Synodo. Sed postea Acta: « Ad hæc autem gratias Deo agentes, et religiosissimo principi universo Concilio laudibus acclamante, triduanum est exinde prædicatum jejunium. Sed cum octava iduum Maiarum in unum cœtum Dei sacerdotes adessent, et oratione præmissa unusquisque sacerdotum competenti loco resedisset; ecce in medio eorum adfuit serenissimus princeps, seque cum Dei sacerdotibus orationi communicans, divino deinceps flamine plenus sic ad loquendum exorsus est, dicens:

23. « Non credimus vestram latere sanctitatem, quanto tempore in errore Arianorum laborasset Hispania, et non multos post decessum genitoris nostri dies, quibus nos vestra beatitudo fidei sanctæ Catholicæ cognovit esse sociatos, credimus generaliter magnum et æternum gaudium habuisse. Et ideo, venerandi Patres, ad hanc vos peragendam congregandos decrevimus Synodum, ut de omnibus nuper advenientibus ad Christum, ipsi æternas Domino gratias deferatis. Quicquid vero verbis apud sacerdotium vestrum nobis agendum erat de fide atque spe nostra, quam gerimus, in hoc tomo conscripta atque allegata notescimus. Relegatur ergo in medio vestri tomus, ut in judicio Synodali examinatus, per omne succiduum tempus gloria nostra ejusdem fidei testimonio decorata clarescat ». Hæc princeps. Pergunt Acta: « Susceptus est autem ab omnibus Dei sacerdotibus, offerente rege, sacrosanctæ fidei tomus, et pronuntiante notario clara voce, recensitus est ita.

24. « Quamvis Dominus Deus omnipotens pro utilitatibus populorum, regni nos culmen subire tribuerit, et moderamen gentium non paucarum regiæ nostræ curæ commiserit; meminimus tamen nos mortalium conditione perstringi, nec posse felicitatem futuræ beatitudinis aliter promereri, nisi nos cultui veræ fidei deputemus, et conditori nostro saltem confessione, qua dignus est ipse, placeamus. Pro qua re, quanto subditorum gloria regali extollimur, tanto providi esse debemus in his quæ ad Deum sunt, vel nostram spem augere, vel gentibus nobis a Deo creditis consulere.

25. « Cæterum quid pro tantis beneficiorum collationibus omnipotentiæ divinæ valeamus tribuere, quando omnia ipsius sunt, et bonorum nostrorum nihil egeat, nisi ut eum sic tota devotione credamus, quemadmodum per Scripturas sacras seipse intelligi voluit, et credi præcepit: id est, ut confiteamur Patrem qui genuerit ex substantia sua Filium sibi coæqualem et coæternum, non tamen ut idem sit natus et genitor, sed persona alius sit Pater qui genuit, alius sit Filius qui fuerit generatus, unius tamen uterque substantiæ in divinitate subsistat: Pater ex quo sit Filius, ipse vero ex nullo sit alio: Filius qui habeat Patrem, sed sine initio et sine diminutione in ea qua Patri coæqualis et coæternus est, divinitate subsistat. Spiritus sanctus a nobis confitendus est et prædicandus a Patre et Filio procedere, et cum Patre et Filio unius esse substantiæ, tertiam vero in Trinitate Spiritum sanctum

[1] Isai. XLIX. — [2] Luc. II. — [3] Synod. Tolet. III. tom. II Conc.

esse personam, qui tamen communem habeat cum Patre et Filio divinitatis essentiam. Hæc enim sancta Trinitas unus est Deus, Pater et Filius et Spiritus sanctus, cujus bonitate (omnis licet bona sit condita creatura) per assumptam tamen a Filio humani habitus formam, e damnata progenie reformamur in beatitudinem pristinam. Sed sicut veræ salutis indicium est, Trinitatem in unitate, et unitatem in Trinitate sentire : ita erit consummata justitia, si eamdem fidem intra universalem Ecclesiam teneamus, et Apostolicam unitatem in Apostolico positi fundamento servemus ».

26. « Tamen vos, Dei sacerdotes, meminisse oportet, quantis hucusque Ecclesia Dei Catholica per Hispanias adversæ gentis molestiis laboraverit, dum et Catholici constanter fidei suæ tenerent et defenderent veritatem, et hæretici pertinaciori animositate propria niterentur perfidia : me quoque (ut re ipsa conspicitis) calore fidei accensum in hoc Dominus excitavit, ut depulsa obstinatione infidelitatis, et discordiæ summoto furore, populum qui sub nomine religionis famulabatur errori, ad agnitionem fidei et Ecclesiæ Catholicæ consortium revocarem.

27. « Adest enim omnis gens Gothorum inclyta, et fere omnium gentium genuina virilitate illustrata, quæ licet suorum pravitate doctorum a fide hactenus vel unitate Ecclesiæ Catholicæ fuerit segregata, tota nunc tamen meo assensui concordans, ejus Ecclesiæ communione participatur, quæ diversarum gentium multitudinem materno sinu suscipit, et charitatis uberibus nutrit; de qua Propheta canente, dicitur [1] : Domus mea, domus orationis vocabitur omnibus gentibus. Nec sola Gothorum conversio ad cumulum nostræ mercedis accessit, quinimo et Suevorum gentis infinita multitudo, quam præsidio cælesti nostro regno subjecimus, alieno licet vitio in hæresim deductam, nostro tamen ad veritatis originem studio revocavimus.

28. « Proinde, sanctissimi Patres, has nobilissimas gentes, quæ Dominicis lucris per nos applicatæ sunt, quasi sanctum et placabile sacrificium per vestras manus æterno Deo offero. Erit enim mihi immarcescibilis corona vel gaudium in retributione justorum, si hi populi, qui nostra ad unitatem Ecclesiæ solertia transcurrerunt, fundati in eadem et stabiliti permaneant. Sicut enim nostræ curæ fuit, hos populos ad unitatem Christi Ecclesiæ pertrahere, ita sit vestræ docilitatis, Catholicis eos dogmatibus instituere : quo in toto cognitione veritatis adstricti, noverint ex solido errores hæresis perniciosæ respuere, et veræ fidei tramitem ex charitate retinere, vel Catholicæ Ecclesiæ communionem desiderio avidiore amplecti. Cæterum sicut facile ad veniam pervenisse confido, quod nescia hucusque tam clarissima erraverit gens ; ita gravius esse non dubito, si agnitam veritatem haud corde teneat, atque a patenti lumine (quod absit) oculos suos avertat.

29. « Unde valde pernecessarium esse perspexi, vestram in unum convenire beatitudinem, habens sententiæ Dominicæ fidem qua dicit [1] : Ubi fuerint duo vel tres collecti in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Credo enim beatam sanctæ Trinitatis divinitatem huic sancto interesse Concilio : et ideo tanquam ante conspectum Dei, ita in medio vestri fidem meam protuli, conscius admodum sententiæ divinæ dicentis [2] : Non celavi misericordiam tuam, et veritatem tuam a congregatione multa. Vel Apostolum Paulum [3] Timotheo discipulo præcipientem audivi : Certa bonum certamen fidei, apprehende vitam æternam in qua vocatus es, confessus bonam confessionem coram multis testibus. Vera est enim Redemptoris nostri ex Evangelio sententia [4], qua confitentem se coram hominibus, confiteri dicit coram Patre; et negantem se esse negaturum. Expedit enim nobis id ore profiteri, quod corde credimus, secundum cæleste mandatum, quo dicitur [5] : Corde creditur ad justitiam, ore fit confessio ad salutem.

30. « Proinde sicut anathematizo Arium cum omnibus dogmatibus et complicibus suis, qui unigenitum Dei Filium a paterna degenerem asserebat esse substantia , nec a Patre genitum, sed ex nihilo dicebat esse creatum; vel omnia concilia malignantium, quæ adversus sanctam Synodum Nicænam extiterunt : ita in honorem et in laudem Dei, fidem sanctam Nicæni observo Concilii, et honoro ea quæ contra eumdem rectæ fidei pestem Arium trecentorum decem et octo sancta episcopalis scripsit Synodus. Amplector itaque et teneo fidem centum et quinquaginta episcoporum Constantinopoli congregatorum, quæ Macedonium Spiritus sancti substantiam minorantem, et a Patris et Filii unitate et essentia segregantem jugulo veritatis interemit. Primæ quoque Ephesinæ Synodi fidem, quæ adversus Nestorium ejusque doctrinam lata est, credo pariter et honoro. Similiter et Chalcedonensis Concilii fidem, quam plenam sanctitate et rectitudine adversus Eutychen et Dioscorum protulit, cum omni Ecclesia Catholica reverenter suscipio. Omnium quoque Orthodoxorum venerabilium sacerdotum Concilia, quæ ab ipsis suprascriptis quatuor fidei puritate non dissonant, pari veneratione observo.

31. « Properet ergo reverentia vestra fidem hanc nostram canonicis applicare monimentis, et ab Episcopis vel religiosis aut gentis nostræ primatibus solertem fidem, quam in Ecclesia Catholica crediderunt, audire : quam renovatam (rem notatam) apicibus, vel eorum subscriptionibus roboratam futuris olim temporibus in testimonium Dei atque hominum reservate : ut hæ gentes, quas in Dei nomine regia potestate præcellimus, atque de-

[1] Isai. LVI.

[1] Matth. XVIII. — [2] Psal. XXXIX. — [3] I. Tim. VI. — [4] Matth. X — [5] Rom. X.

terso antiquo errore, per unctionem sacrosancti chrismatis vel manus impositionem paracletum intra Dei Ecclesiam perceperunt Spiritum (quem unum et æqualem cum Patre et Filio confitentes, ejusque dono in sinu Ecclesiæ sanctæ Catholicæ collatæ sunt) [in fide perseverent] si eorum aliqui hanc rectam et sanctam confessionem nostram minime credere voluerint, iram Dei cum anathemate æterno percipiant, et de interitu suo fidelibus gaudium, infidelibus sint exemplum. Huic vero confessioni meæ sanctas suprascriptorum Constitutiones connexui, et testimonio divino tota cordis simplicitate subscripsi ». Hactenus Recarredi regis professio, cui subscripta fuere symbola, Nicænum, Constantinopolitanum, et Chalcedonense, hisque apposita ejusdem regis subscriptio verbis istis :

32. « Ego Reccaredus rex fidem hanc sanctam, et veram confessionem, quam unam per totum orbem Catholica confitetur Ecclesia, corde retinens, ore affirmans, mea dextera, Deo protegente, subscripsi ». Moxque sequitur reginæ subscriptio in hæc verba :

« Ego Badda gloriosa regina hanc fidem, quam credidi et suscepi, manu mea de toto corde subscripsi ». Sed audi quæ piæ religiosæque secutæ sunt cum Dei laudibus acclamationes.

« Tunc (inquiunt Acta) acclamatum est in laudibus Dei, et in favore principis ab universo Concilio :

33. « Gloria Deo Patri et Filio et Spiritui sancto, cui cura est pacem et unitatem Ecclesiæ suæ sanctæ Catholicæ providere.

« Gloria Domino nostro Jesu Christo, qui pretio sanguinis sui Ecclesiam Catholicam ex omnibus gentibus congregavit.

« Gloria Domino nostro Jesu Christo, qui tam illustrem gentem unitati fidei vere copulavit, et unum gregem et unum pastorem instituit.

« Cui a Deo æternum meritum, nisi vero Catholico Reccaredo regi ?

« Cui a Deo æterna corona, nisi vero Orthodoxo Reccaredo regi ?

« Cui præsens gloria et æterna, nisi vero amatori Dei Reccaredo regi ? Ipse novarum plebium in Ecclesia conquisitor. Ipse mereatur veraciter Apostolicum meritum, qui Apostolicum implevit officium. Ipse sit Deo et hominibus amabilis, qui tam mirabiliter Deum glorificavit in terris, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Deo Patre vivit et regnat in unitate Spiritus sancti in sæcula sæculorum ».

34. Hic peractis, præcepit sancta Synodus uni ex episcopis Orthodoxis explorare fidem Gothorum episcoporum et clericorum, et aliorum qui inter Gothos primores essent, num revera damnarent Arium, fidemque Orthodoxam profiterentur, atque si hoc assererent, idipsum voce firmarent atque subscriptione munirent : « Quo facto, subdunt Acta, episcopi omnes una cum clericis suis, primoresque gentis Gothicæ, pari consensione dixerunt : Licet hoc quod paternitas atque fraternitas vestra a nobis cupit audire vel fieri, jam olim conversionis nostræ tempore egerimus, quando secuti gloriosissimum dominum nostrum Reccaredum, ad Ecclesiam transivimus, et perfidianam Ariam cum omnibus superstitionibus suis anathematizavimus, pariterque abjecimus ; nunc tamen propter charitatem et devotionem, quam vel Deo vel sanctæ Ecclesiæ Catholicæ meminimus nos debere, non tantum hæc eadem quæ petitis, promptissime agere properamus : sed si quæ adhuc congrua fidei esse perspicitis, nobis de charitate persuadete. Nos etenim semel rectæ fidei amor in eam devotionem evexit, ut omne quod nobis verius fraternitas vestra patefecerit, teneamus, et libera fateamur confessione.

35. « Omnis ergo qui fidem et communionem ab Ario venientem, et hucusque a nobis retentam, adhuc tenere desiderat ; anathema sit.

« Quicumque Filium Dei Dominum nostrum Jesum Christum negaverit a paterna substantia sine initio genitum, et æqualem esse Patri, et consubstantialem ; anathema sit.

« Quicumque Spiritum sanctum non credit, aut non crediderit a Patre et Filio procedere, eumque non dixerit coæternum esse Patri et Filio consubstantialem ; anathema sit.

« Quicumque in Patre et Filio et Spiritu sancto et personas non distinguit, et unius divinitatis substantiam non agnoscit ; anathema sit.

« Quicumque Filium Dei Dominum nostrum Jesum Christum, et Spiritum sanctum esse Patre minorem asseruerit, et gradibus separaverit, creaturamque esse dixerit ; anathema sit.

« Quicumque Patrem et Filium et Spiritum sanctum unius substantiæ, et omnipotentiæ, et æternitatis esse non crediderit ; anathema sit.

« Quicumque nescire Filium Dei, quod Deus Pater sciat, dixerit ; anathema sit.

« Quicumque initium Filio Dei et Spiritui sancto deputaverit ; anathema sit.

« Quicumque Filium Dei secundum divinitatem suam visibilem aut passibilem ausus fuerit proferre ; anathema sit.

« Quicumque Spiritum sanctum, sicut Patrem et Filium, verum Deum omnipotentem esse non crediderit ; anathema sit.

« Quicumque aliam fidem et communionem Catholicam, præter quam in Ecclesia universali, quæ Nicæni, et Constantinopolitani, et primi Ephesini, et Chalcedonensis Concilii decreta tenet pariter et honorat ; anathema sit.

« Quicumque Patrem et Filium et Spiritum sanctum honore et gloria et divinitate separat et disjungit ; anathema sit.

« Quicumque Filium Dei et Spiritum sanctum cum Patre non crediderit esse glorificandum et honorandum ; anathema sit.

« Quicumque rebaptizandi sacrilegium opus esse bonum credit, aut crediderit, egit, aut egerit ; anathema sit.

« Quicumque libellum detestabilem duodecimo anno Leuvigildi regis a nobis editum, in quo continetur Romanorum (Comanorum) ad Arianam Ecclesiam traductio; et gloria Patri per Filium in Spiritu sancto, et male a nobis instituta continentur : hunc libellum si quis pro vero habuerit, anathema sit in æternum.

« Quicumque Ariminense Concilium ex toto corde non respuerit et damnaverit; anathema sit.

36. « Confitemur enim, nos ex hæresi Ariana toto corde, tota anima, et tota mente nostra ad Ecclesiam Catholicam fuisse conversos. Nulli dubium sit, nos nostrosque decessores errasse in hæresi Ariana, et fidem Evangelicam atque Apostolicam nunc intra Ecclesiam Catholicam didicisse. Proinde fidem sanctam, quam religiosissimus dominus noster patefecit in medio Concilii, et manu sua subscripsit, hanc et nos tenemus, hanc confitemur pariter et suscipimus, hanc in populis prædicare, et docere promittimus. Hæc est vera fides, quam omnis Ecclesia dum per totum mundum tenet, Catholica esse creditur et probatur. Cui hæc fides non placet, aut non placuerit, sit anathema maranatha in adventu Domini nostri Jesu Christi. Quicumque fidem spernit Nicæni Concilii, anathema sit. Quicumque fidem Concilii Constantinopolitani centum quinquaginta episcoporum veram esse non dixerit, anathema sit. Qui fidem Ephesinæ Synodi primæ et Chalcedonensis non tenet, et ea non delectatur, anathema sit. Proinde, et damnationem hanc perfidæ communionis Arianæ et omnium Conciliorum hæresim Arianam foventium cum anathemate eorum manu propria subscripsimus. Constitutiones vero sanctorum Conciliorum Nicæni, Constantinopolitani, Ephesini, vel Chalcedonensis, quas gratissima aure audivimus, et consensione nostra veras esse probavimus, de toto corde, et de tota anima, et de tota mente nostra subscripsimus, nihil ad cognitionem veritatis lucidius arbitrantes, quam quæ supradictorum Conciliorum continent auctoritates.

37. « De Trinitate autem et unitate Patris et Filii et Spiritus sancti nihil his verius, nihil lucidius, unquam potest vel poterit demonstrari. De mysterio Incarnationis unigeniti Filii Dei pro salute humani generis, quo et vera probatur humanæ naturæ sine peccati contagione susceptio, et permanentis incorruptæ in eo divinitatis plenitudo, dum et natura utraque non deperit : et una sit ex utraque Domini nostri Jesu Christi persona, satis plene in his Conciliis probatur patefieri veritate, et a nobis creditur, omni dubitatione remota.

38. « Qui unquam hanc fidem sanctam depravare, corrumpere, mutare tentaverit, aut ab eadem fide, vel communione Catholica, quam nuper sumus Deo miserante adepti, egredi, separari, vel dissociari voluerit; sit Deo et universo mundo crimini infidelitatis in æternum obnoxius. Floreat autem Ecclesia sancta Catholica per omnem mundum pacatissime, et emineat doctrina, sanctitate, et potestate. Si qui intra eam fuerint, crediderint, communicaverint : hi audient ad dexteram Patris positi : Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi. Si qui autem ab ea recesserint, ejusque detraxerint fidei, et communionem respuerint : hi audient ex ore divino in die judicii : Discedite a me maledicti : nescio vos : ite in ignem æternum qui paratus est diabolo et angelis ejus. Sint ergo damnata, et in cælo, et in terra, quæcumque per hanc fidem accipiuntur, regnante Domino nostro Jesu Christo, cui cum Patre et Spiritu sancto est gloria in sæcula sæculorum ». At quid post Gothorum confessionem editam rex maxime pius?

39. Rursum sanctam Synodum allocutus, illud inter alia petiit, ut in omnibus Hispaniarum provinciis, quod in Synodo semel factum esset de Catholicæ fidei assertione, id semper repeti deberet in Ecclesiis, cum quisque eorum sacram esset sumpturus Eucharistiam. Sed audi verba ipsius : « Hoc, inquit, adhuc necessario pro firmitate fidei Catholicæ nostra Deo supplex instituere decrevit auctoritas, ut propter roborandam gentis nostræ novellam conversionem omnes Hispaniarum et Galliciæ Ecclesiæ hanc regulam servent, ut omni sacrificii tempore ante communicationem corporis Christi et sanguinis juxta Orientalium partium morem, unanimiter clara voce sacratissimum fidei recenseant Symbolum : ut primum populi, quam credulitatem teneant, fateantur, et sic corda fide purificata ad Christi corpus et sanguinem percipiendum exhibeant.

40. « Dum enim hæc Constitutio fuerit perenniter conservata in Dei Ecclesia, et fidelium ex solido corroboratur credulitas, et perfidia infidelium confutata, ad id quod repetitum sæpius recognoscit, facillime inclinatur : nec se quisquam jam de ignorantia fidei excusabit a culpa, quando universorum ore cognoscit, quid Catholica teneat et credat Ecclesia. Omnibus ergo Capitulis, quæ adhuc per vestram sanctitatem regulis Ecclesiasticis adjicienda sunt, hoc pro fidei sanctæ reverentia et firmitate proponite, quod de proferendo Symbolo nostra, Deo docente, decrevit serenitas. De cætero autem, prohibendis insolentium moribus mea vobis consentiente clementia, sententiis terminate districtioribus : et firmiore disciplina, quæ facienda non sunt, prohibete : et ea quæ fieri debent, immobili Constitutione firmate ». Hactenus rex Catholicus ad Patres in Synodo consistentes, in omnibus exemplar religiosissimi principis præ se ferens, qui (ut par est) leges accipiat a sacerdotibus. Paruerunt ipsi quidem, leges Ecclesiasticas sancientes, quibus et regnum bene disponi posset. In primis vero ad integrum consequendum conservandumque splendorem Hispanicarum Ecclesiarum diu denso nubilo hæresis vel superstitionis Gentiliciæ obscuratum, satis consultum visum est Patribus, si (quod primo canone statuunt) permaneant (ut aiunt) in suo vigore Conciliorum omnium Constituta, simul et Synodicæ sanctorum præsulum Romanorum Epistolæ.

41. Inter alia vero saluberrima decreta, ut pravus ille usus aboleretur efficiunt, quo ad sæcularе forum clericus clericum traheret, ista sancientes[1]: « Diuturna indisciplinatio, et licentiæ inolita præsumptio usque adeo illicitis ausibus aditum patefecit, ut clerici conclericos suos, relicto pontifice, ad judicia publica pertrahant. Proinde statuimus hoc de cætero non præsumi. Si quis hoc præsumpserit facere; et causam perdat, et a communione efficiatur extraneus ». Hæc Patres, non recens quippiam in Ecclesia statuentes, sed quod semper ante factum esset, ad legitimam observantiam revocantes, nempe ut nullum aliud tribunal nisi Ecclesiasticum clerici scirent, laicisque inconcessum esset ad sæculare forum clericum trahere, quod conclerico scirent esse vetitum. Unde magis erubescant, qui eam quam inolitam dicunt Patres præsumptionem et indisciplinationem condemnant atque procul abjiciunt, impudenter nimis scriptis dictisque satagunt restituere.

42. Quantum autem ista cavenda curarint sanctissimi Patres illi qui Synodo interfuerunt, atque religiosissimus ipse rex in conversione Gothorum et Suevorum Apostoli vice functus vitanda censuerit; qui in eodem Concilio decimus octavus sancitus est canon hic nobis recitandus ostendit, qui sic se habet[2]:

« Præcepit hæc sancta et universalis Synodus, ut stante priorum auctoritate canonum, quæ bis in anno præcepit congregari Concilia, consulta itineris longitudine, et paupertate Ecclesiarum Hispaniæ, semel in anno in loco, quem metropolitanus elegerit, episcopi congregentur: Judices vero locorum, aut auctores fiscalium patrimoniorum, ex decreto domini nostri Reccaredi regis simul cum sacerdotali Concilio, autumnali tempore, die kalendarum Novembrium in unum conveniant; ut discant, quam pie et juste cum populis agere debeant, nec in angariis aut in operationibus superfluis sive privatum onerent, sive fiscalem gravent. Sint prospectores episcopi, secundum regiam admonitionem, qualiter judices cum populis agant, ut ipsos præmonitos corrigant, aut insolentiam eorum principum auribus innotescant. Quod si correptos emendare nequiverint: et ab Ecclesia, et a communione suspendant. A sacerdote vero et senioribus deliberetur, quid per provincias sine detrimento præstare debeant judices, si ad Concilium non venerint ». Hæc de his canon.

43. Ex his quidem non tantum hæc sancientes sunt commendandi episcopi, sed ipse rex summis laudibus celebrandus; utpote quod nonnisi ipso annuente, volente, atque fortasse etiam præcipiente, adversus sæculares magistratus, quos præficeret ipse provinciis, voluerit invigilare sanctos episcopos, ne quid ab illis præter jus fasque decerneretur; probe sciens, parentum esse, filios quoslibet errantes corripere; esse pastorum, oves quascumque sive arietes eadem disciplina pecuaria coercere. Si vero id prætermittant episcopi, et quod prædicantur, et in Synodo a Patribus nominantur, prospectores desinant esse et monitores; diram illam per Ezechielem[1] annuntiatam diu ante sententiam infelices accipient, qua segnis speculator corripiendus erit, qui buccina non insonuerit, ut ab irruente gladio divinæ vindictæ suos liberent, et periculum antevertant. Vetus est de his sanctio[2] Ecclesiastica, qua jubentur episcopi invigilare super præsides provinciarum, ne quid contra disciplinam committant; quod si præsumant, anathemate percelluntur. Sed et antiqua est Constitutio imperatorum Christianorum (ut suo loco diximus) qua præfectorum tribunalibus præesse debere monentur episcopi. At de Synodi canonibus satis: quod vero ad reliqua Concilii Acta pertinet, aliquid in eis desiderari posse videtur, cum alia ab eodem rege statuta esse tradantur, quæ in eisdem Actis minime reperiuntur expressa: nam et regio dicitur sancitum edicto, ut libri omnes hæreticorum igni comburendi darentur. Testatur id quidem Aimoinus[3].

44. Statutis igitur a sancta Synodo viginti tribus canonibus, rex Reccaredus edidit sanctionem de firmitate Concilii, cuncta quæ in eo sunt statuta recensens, pœnam ea non servantibus addens. Est ejus exordium: « Amatores nos sui divina faciens veritas, etc. » Quam sequitur mox ipsius regis subscriptio, atque omnium qui interfuerunt episcoporum numero sexaginta septem, illis computatis qui per legatos subscripserunt. Cæterum in tomis Conciliorum errore omissus habetur S. Leander Hispalensis episcopus, qui ex vicaria præfectura, sive, (ut Tudensis ait) ex legatione Apostolicæ Sedis, primo loco legi debuerat: equidem non omissum oportuit, qui Gothorum conversione, Gothorum Apostolus dici meruit, de quo Isidorus hæc ait in Chronico: « Interfuit tunc dignitate primas ille Catholicus et Orthodoxus Leander Hispalensis episcopus, et Romanæ Sedis legatus sanctitate, et doctrina perspicuus ». Desideratur in subscriptione et Euprepii (Eutropii) nomen, quem colloborasse cum Leandro testatur Joannes abbas Biclarensis, idemque episcopus Gerundensis, qui in hunc usque annum quod scripsit temporis Chronicon perduxit. Qui autem primo loco subscriptus invenitur Mausona Emeritæ archiepiscopus, egregia claruit sanctitate, cujus res præclare gestæ scriptæ sunt a Paulo diacono Emeritensi, qui et Nunctii abbatis miræ sanctitatis viri, qui his item temporibus floruit, Acta conscripsit, et aliorum.

45. *Reccaredus ob suas virtutes prosperatur.* — Pro tanto pietatis munere Deus Reccaredum regem hoc anno eripuit a conjuratione Argimundi ducis exercitus, qui ut rex fieret, adversus eum una cum pluribus aliis conspiravit: quorum studiis Dei nutu detectis, capti omnes meritas dedere

[1] Conc. Tolet. III. c. 13. — [2] Conc. Tolet. c. 38.

[1] Ezech. XXXIII. — [2] Conc. Arelat. c. 7. — [3] Aim. de rebus Fran. l. III. c. 77.

pœnas. Hæc quidem hoc anno post Concilium facta esse, idem qui supra Joannes Biclarensis suo Chronico affirmat.

46. Insuper idem filius pacis Reccaredus Catholicus princeps hoc item anno, qui a Gregorio numeratur Childeberti regis undecimus, legatos rursus misit in Gallias ad Guntheramnum Francorum regem : sed cum nihil hujusmodi officio effecisset, ipse Narbonam veniens in Francorum ditionem irrupit, prædasque agens regressus est. Hæc Gregorius [1]. De ejusmodi incursionibus et aliis visus est locutus Isidorus in Chronico, dum ejusdem regis prædicans virtutem bellicam, hæc addit : « Sæpe etiam et lacertos contra Romanas insolentias et irruptionem Wasconum movit, ubi non magis bella tractasse, quam potius gentem quasi in palæstra ludis pro usu utilitatis videretur exercuisse. Provincias autem pater prœlio conquisivit, iste pace servavit, æquitate disposuit, moderamine rexit. Multi quoque adversus eum tyrannidem assumere cupientes, detecti sunt, suumque machinationis consilium implere non potuerunt.

47. « Fuit autem placidus, mitis, egregiæ bonitatis, tantamque in vulgus gratiam habuit, et tantam in animo benignitatem gessit, ut in omnium mentibus influens, etiam malos ad affectum sui amoris attraheret : adeo liberalis, ut opes privatorum, Ecclesiarum prædia direpta a patre et fisco associata, juri proprio restitueret ; adeo quoque clemens fuit, ut populi tributa sæpe indulgentiæ largitione donaret : multos etiam ditavit rebus, plurimos sublimavit honoribus, opes suas in miseris, thesauros suos in egenis recondens, sciens ad hoc illi collatum regnum ut eo salubriter uteretur, bonis initiis bonum finem adeptus : fidem enim rectæ gloriæ, quam primum percepit, novissime publica confessione pœnitentiæ cumulavit ». Hæc Isidorus de virtutibus Recaredi, quas etiam cum Isidori germanus, sanctus Leander postea suis litteris Gregorio papæ significasset, respondens Gregorius hæc ad Leandrum inter alia habet [2] : « Hujus dum mihi per scripta vestra mores exprimitis, amare etiam quem nescio fecistis ». Hæc ipse.

48. *De subdiaconorum continentia.* — De rebus Italiæ nihil præterea. In Sicilia autem hoc eodem anno, qui tertius numeratur ante illud tempus, quo S. Gregorius papa Epistolam [3] scripsit ad Petrum subdiaconum in Sicilia de rebus Siculis, subdiaconi prohibiti sunt cum uxoribus ante subdiaconatum sibi conjunctis permanere, jussique sunt ut Ecclesiæ Romanæ more continentiam servarent, cum tamen iisdem antea permissum fuisset uxorem ducere : quod postea Gregorius abolevit. Ait enim : « Ante triennium subdiaconi omnium Ecclesiarum Siciliæ prohibiti fuerant, ut more Romanæ Ecclesiæ nullatenus suis uxoribus miscerentur. Quod mihi durum atque incompetens videtur, ut qui usum ejusdem continentiæ non invenit, neque castitatem ante promisit, compellatur a sua uxore separari, atque per hoc (quod absit) in deterius cadat. Unde videtur mihi, ut in præsenti die omnibus episcopis dicatur, ut nullum subdiaconum facere præsumant, nisi qui victurum caste promiserit ». Hæc Gregorius. Non in Sicilia tantum, sed et in Hispania continentiam subdiaconus minime adhuc imperatam fuisse videri potest ex canone quinto Toletani Concilii hoc anno habiti, ubi sacerdotes tantum atque diaconi absque uxoribus caste vivere admonentur. At de continentia clericorum late superius.

49. *Insignis victoria in Persas.* — Quod vero pertinet ad res Orientis, hoc anno quarto Mauritii imperatoris, Philippicum Orientis præfectum, ducemque exercitus adversus Persas admirabilem consecutum victoriam tradunt tum Miscellæ [1] auctor, tum Cedrenus [2]. Ad confutandum quidem magorum vaticinium, cum polliciti essent regi Persarum omnino vincendos ab ipso esse Romanos, simulque ostendendam ipsorum vanam superstitionem, tanta hæc Deus visus est præstitisse Christiano eidemque Catholico exercitui. Sed audiamus res gestas simplici stylo narratas [3] : « Quarto imperii Mauritii anno Philippicus egressus e regia urbe, hostili sumpto apparatu, ad civitatem Amidam properat. Et collectis armatis, percontabatur eos, si in promptu haberent properandi ad bellum. At Romanis juramentis credulum eum reddentibus, se alacriter bellaturos ; venit ad Anazarbum. At vero Cardarigas (dux iste erat exercitus Persarum) hoc comperto, risui auditionem mandavit, somnium esse quod dicebatur, opinans. Accersitisque magis, interrogavit : Quis erit victoriæ dominus ? Ast dæmonum placatores, Persas adstruebant a diis victoriam laturos. Consultabant igitur Persæ magos, læti promissionibus facti, et parabant continuo compedes ex ligno ferroque quibus Romanos vinciant compeditos. Prætor autem commonet Romanos, ne agrorum exterminent labores ; ne justitia Dei, quæ malum odit, victoriam ad Barbaros transferat.

50. « Postera die prætor duos dirigit phylarchos Sarracenorum, et capiunt Persas vivos, per quos motus adversariorum didicerunt. Qui asseruere, ducem velle quotidie Barbaros in Romanos irruere. Porro Philippicus diluculo vale dicens Romanis, tribus phalangibus occurrit in prœlium : ipseque assumpta Dei hominisfacti imagine, quam ἀχειροποίητον, id est, non manu factam Romani prædicant », eam videlicet quam ad Abagarum a Christo missam produnt veteres, « discurrens per aciem, armatis divinam impertiebatur virtutem : et stans post aciem hæc retinens arma, lacrymis multis Deum placabat ; sicque cælestium ordinum principes auxiliatores assumpsit. Cum autem bellum ageretur, Vitalianus princeps aciei præ omnibus

[1] Greg. Tur. hist. Franc. l. VIII. c. 38. — [2] Greg. l. II. Ep. XLI. — [3] Ibid. Ep. XLII.

[1] Misc. XVII. — [2] Cedr. Annal. in Maurit. — [3] Misc. ubi supra.

audacius motus, phalangem disrupit Persarum, et sarcinam tulit. Romani autem circa spolia cœpere vacare : quos adspiciens Philippicus, ne ad exuvias etiam reliqui reversi, prœlii oblviscerentur, conversique Barbari prædarent eos; Theodoro tribuno galea sua imposita, misit gladio percutere eos, qui circa exuvias vacabant : quem videntes, et existimantes esse Philippicum, dimissis spoliis, properarunt ad bellum. Cum autem bellum per multas horas ageretur, vox fit a prætore, Persarum equos lanceis percutere : quo facto, in fugam versus est Persarum exercitus, et triumpho ingenti potiti sunt Romani, et occiduntur Persæ, multi comprehenduntur etiam vivi duo millia, et Bysantium mittuntur. Aufugit quoque Cardarigas, quem Persæ cum injuriis respuunt.

51. « Porro Philippicus Heraclium Heraclii patrem, qui postea imperio præfuit, subprætorem, exploratoremque Barbarorum transmisit, sumptisque militibus Babyloniam adiit, et Clomannorum castellum obsidet. At vero Cardarigas elegit milites idiotas cum subjugalibus; et turba collecta, exercitum sese movere jactabat, et per munita loca obscura nocte in dorsa Romanorum defugiunt, nequaquam fidentes se manus in eos missuros. Timore autem importuno cadente in Philippicum, fuga mirabili usus est. Quo comperto Romani in fugam vertebantur per loca ad meandum difficilia, incurrentes pericula multa. Cumque sol ortus esset, a calamitate liberantur, nemine persequente : et pervenientes ad prætorem, hunc injuriis pessimis blasphemabant. Verum Persæ fictam existimantes fugam, persequi ausi non sunt. Porro Heraclius transmeans Tigrim, quæ Claudiæ regionis erant insignia præsidia igni tradebat, et sic ad Philippicum rediit cum spoliis multis ». Hæc acta sunt hoc anno quarto Mauritii. Ostensum est omnia bene cessisse Romanis, quos in prœlio Salvatoris imago veneranda comitabatur, cum hostes vinci fecerit, et ducis incuriam, per quam universus exercitus in maximum discrimen conjectus est, suis non permisit obesse.

52. *Maxima Tiberis inundatio.* — Jam vero quæ ad hujus anni finem contigerunt, ordine temporis describamus. Cum enim cuncta felicia, sive in Occidente conversione Gothorum, sive in Oriente debellatione Persarum acciderint, extrema anni hujus Romanæ Urbi funesta admodum extitere : Tiberis in primis portentosa alluvione, et cuncta vastante inde secuta peste. De his acturi in primis quæ sunt temporis rationis, quo veluti recta deducta linea, quæ dicenda sunt, veritati æque consona disponantur, accuratius disquiramus : a qua aberrantes alii sequenti, post sequentem vero alii annum, alii ulterius nimis absurde collocant; ex quibus alios deteriores suboriri errores necesse sit.

53. Cum autem id de alluvione accidisse constet mense Novembri Indictionis octavæ, quæ hoc anno incipit mense Septembri; nihil est ut de his dubitari possit. At ne de asserta Indictione octava possit aliqua dubitatio suboriri, accipe firmitatem ex litteris scriptis a S. Gregorio papa in fine anni sequentis, cum Pontifex creatus est; et invenies eas datas nova Indictione, cum constet anno ante ejus creationem, dicto mense et Tiberim exundasse, et paulo post pestilentiam exortam esse. Rursum firmatum id habes etiam ipsius S. Gregorii assertione, cum scribens Dialogorum libros anno tertio evoluto sui Pontificatus, dum de hac Tiberis excrescentia meminit [1], ante fere quinquennium accidisse testatur. Insuper adde, quod cum ipse numeret annum secundum sui Pontificatus, cum Mauritius jam septimum ageret in imperio, constetque (ut dicemus) anno sequenti creatum esse ipsum Gregorium papam, et ante annum ipsius creationis ejusmodi inundationem accidisse : plane ad hujus anni finem (ut dictum est) eam esse referendam, nulla dubitatio reliqua esse potest. Hæc de temporis ratione satis.

54. Res gesta autem etsi a pluribus tum antiquis, tum recentioribus scripta habeatur, a nemine puto fidelius esse narratam, quam ab eo qui prope interfuit : is fuit diaconus Turonensis Ecclesiæ tunc ab ejus episcopo Gregorio in Urbem missus, ut a Romano Pontifice reliquias sanctorum acciperet, quas, defuncto Pelagio, a Gregorio adhuc diacono accepit : cujus relatione ipse Turonensis episcopus Gregorius ista scripsit; « Anno, inquit, quintodecimo Childeberti regis, diaconus noster ab Urbe Roma sanctorum cum pignoribus veniens, sic retulit : Quod anno superiori, mense nono, tanta inundatione Tiberis fluvius Urbem obruit, ut ædes antiquæ diruerentur, horrea etiam Ecclesiæ subversa sint, in quibus nonnulla tritici modiorum millia periere. Multitudo enim serpentium cum magno dracone in modum trabis validæ per hujus fluvii alveum in mare descendit; sed suffocatæ bestiæ inter salsos maris turbidi fluctus littori ejectæ sunt; subsecuta est evestigio clades, quam inguinariam vocant ». Hæc de lue. Subdit de obitu Pelagii papæ; sed de eo inferius sequenti anno. Corrigendum in auctore illud putamus errore, in numeri notam illapso, dum ante annum decimum quintum Childeberti Tiberis excrescentiam ponit, cum nonnisi ante annum decimum id esse factum, ex sua ipsius sententia de numero annorum Childeberti regis dici necesse sit, hoc ipso scilicet anno. Eadem Paulus [2] atque Joannes [3] diaconi tradunt.

55. Quod ad draconem pertinet undis mersum et fluento delatum in mare, certum est minime esse potuisse id genus serpentium, quos dracones naturalium rerum scriptores appellant, sed vulgo ita appellatas monstruosas illas reptantes bestias quæ magnitudine sua reliquos serpentes excedunt : eas Plinius boas nominat, quas et aliquando visas in regionibus his prope Tiberim positis tradit.

[1] Greg. dial. l. III. c. 19. — [2] Paul. diac. de gest. Longob. . III. c. 1. — [3] Joan. diac. in Vit. S. Greg. l. I. c. 34. 36.

56. Porro quod contingere solet, ut istiusmodi inundationes fluminum non uno in loco, sed in aliis circumcirca provinciis sint communes : quid mirandum acciderit, cum hoc eodem anno Athesis fluvius exundavit, alveumque trangressus longe lateque effluit, S. Gregorius papa his narrat verbis[1] : « Nuper Joannes tribunus relatione sua me docuit, quod Pronulphus comes cum illic adesset, se cum rege Antharith eo tempore in loco eodem, ubi mira res contigit, affuisse, eamque rem cognovisse testatus est. Prædictus enim tribunus narravit, dicens : Quia ante hoc fere quinquennium, quando apud hanc Romanam Urbem alveum suum Tiberis egressus est, tantum crescens, ut ejus unda super muros urbis influeret, atque inde jam maximas regiones occuparet : apud Veronensem urbem fluvius Athesis excrescens, ad beati Zenonis martyris atque pontificis Ecclesiam venit, cujus Ecclesiæ dum essent januæ apertæ, aqua in eam minime intravit : quæ paulisper crescens, usque ad fenestras Ecclesiæ, quæ erant tectis proximæ, pervenit. Sicque stans aqua, Ecclesiæ januam clausit, ac si elementum liquidum in soliditatem parietis fuisset mutatum. Cumque essent multi inventi inferius, sed aquarum multitudine omni Ecclesia circumdata, qua possent egredi, non haberent, ibique se fame et siti (non siti) deficere formidarent : ad Ecclesiæ januam veniebant, ad bibendum hauriebant aquam, quæ (ut prædixi), usque ad fenestras excreverat, et tamen intra Ecclesiam nullo modo diffluebat. Hauriri itaque aqua poterat, sed diffluere (ut aqua) non poterat, stans ante januam, ad ostendendum cunctis meritum martyris ; et aqua erat ad adjutorium, et quasi aqua non erat ad invadendum locum ». Hucusque Gregorius, atque hactenus de alluvione : pestem autem cum subsecutam tradat mense Januario [1] dicemus de ea anno sequenti.

[1] Greg. dial. l. III. c. 19.

[1] Greg. hist. Franc. l. x. c. 1.

Anno periodi Græco-Romanæ 6082. — Olymp. 342. — Anno Æræ Hispan. 627. — Jesu Christi 589. — Pelagii II papæ 12. — Maurilii imp. 8.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : VII *post consulatum Mauritii Tiberii Aug. solius* V, ut habet auctor Chronici Alexandrini.

2. *Synodus Valentina.* — A num. 1 ad 4. Epocha *Synodi Valentinæ,* qua donationes factæ diversis Ecclesiis a *Guntramno* rege confirmantur, incerta. Sirmondus illam in annum DLXXXIV, Cointius in annum DLXXXV confert, et neuter aliquid in medium producit, quod rem certo definiat : circa alterutrumtamen annum Synodus illa X kal. Junii habita. Valentinæ enim Constitutioni subscripsere episcopi septemdecim , et inter alios *Sapaudus* Arelatensis, qui juxta Gregorium Turonensem obiit anno quingentesimo octogesimo sexto. Turonensis vero lib. 8, cap. 39, anno Childeberti regis undecimo ejus mortem narrat. Quare Synodus Valentina tardius, quam anno illo celebrari non potuit (1).

3. *S. Prætextatus episc. Rotomagensis occiditur.* — A num. 4 ad 7. Turonensis lib. 8, cap. 31, de his verba facere incipit, quæ anno Childeberti regis undecimo contigere, licet ante caput 38, ut anno superiori vidimus, annum illum XI non exprimat. Et ratio est, quia ipsemet Gregorius eodem libro, cap. 20, loquens de Synodo secunda Matisconensi testatur, eidem *Prætextatum* Rothomagensem episcopum interfuisse, cui et subscriptus reperitur. Cum itaque ea Synodus mense Novemb. anni Christi DLXXXV, annoque x Childeberti regis celebrata fuerit, sancti *Prætextati* martyrium, quod die Paschatis contigit, ad annum DLXXXVI et Childeberti regis undecimum necessario referendum. Scribit Turonensis cap. 31, « adveniente Dominicæ resurrectionis die, cum sacerdos ad implenda Ecclesiastica officia ad Ecclesiam maturius properasset », adfuisse homicidam, qui *Prætextatum* occidit. Cointius, qui recte eo Christi anno martyrium illud consignavit, observat, anno DLXXXVI, diem sextum

(1) Quid si Valentina hæc Synodus referatur ad annum DLXXXIII ? Non est utique attendenda ejus inscriptio, quam nec Sirmondus nec Cointius plurimi fecerunt. Sed annus DLXXXIII diem X kal. Junii cum Dominica jungebat ; quod neque cum anno DLXXXIV, neque cum anno DLXXXV congruit. Videant docti utrum conjectura hæc nostra præponderet aliorum opinioni, quam nullum nec argumentum nec conjectura fulcit. MANSI.

kalendas Martias, quo colitur *Prætextatus,* in diem Dominicam incidisse, indeque deducit, Turonensem per diem *resurrectionis Dominicæ* non intelligere solemnitatem Paschalem, sed diem Dominicum, quia, inquit, singulis diebus Dominicis memoria resurrectionis Dominicæ celebratur. Sed jam plurimis exemplis demonstravi, sanctos aliis diebus, quam quibus mortui sunt, sæpius celebrari; quod eo magis de sancto *Prætextato* dicendum, quod in nullo antiquo Martyrologio ejus nomen legitur, nequidem in Romano Gregorii XIII jussu edito. Quare quando *Prætextatus* inscriptus est Martyrologio Romano ad diem XXIV Februarii a Baronio, et ante eum a Galenisio, Canisio, et Molano Martyrologio Usuardi, dies quo passus erat, ignorabatur, ideoque die XXIV Februarii aliqua hujus sancti reliquiarum elevatio aut translatio facta fuerat. Præterea Turonensis diserte diem *Dominicæ resurrectionis* memorat; cum tamen dies Dominicales eo nomine nunquam insigniat. Hinc lib. 6, cap. 25, anno VIII Childeberti regis ait : « Pridie kalendas Februarias, cum die Dominico signum commotum fuisset, etc. » *Prætextatus* itaque die XIV Aprilis, in quem anno DLXXXVI Pascha incidit, martyrio coronatus est, agente *Fredegunde* regina, quam is ad meliora convertere conatus fuerat, ut ex Gregorio citato Baronius narrat.

4. *Concilium Toletanum III.* — A num. 7 ad 46. Hoc anno, præsente *Reccaredo* Visigothorum rege Catholico, Concilium III *Toletanum*, omnium nationalium quotquot nuquam fuerunt in Hispania celeberrimum, celebratum, « anno quarto regnante gloriosissimo Domino Reccaredo rege, die octavo iduum Maiarum, Æra DCXXVII », ut in eadem Synodo legitur. Reccaredus Leuvigildo patri successerat anno DLXXXVI, post diem XIII mensis Aprilis, et ante diem octavum mensis Maii, ut suo loco ostendi. Hujus Concilii Epocha Baronium, Bollandum ad diem XIII Martii in Commentario prævio ad Vitam sancti Leandri episcopi Hispalensis, aliosque viros doctissimos, qui initium *Reccaredi* regis male collocarunt, mirum in modum torsit; unde suspicati sunt, errorem irrepsisse, vel in annum IV Reccaredi, vel in annum *Æræ* DCXXVII. Verum citatæ temporariæ notæ, quæ in omnibus Conciliorum editionibus leguntur, et ex iis, quæ habentur in Conciliis Hispalensi et Cæsaraugustano II confirmantur, minime sollicitandæ, ut fatetur Bollandus, qui subdit : « Reccaredum arbitramur post martyrium sancti Hermenegildi assumptum in consortem regni a patre Leuvigildo, saltem ante diem VII iduum Maiarum, atque ita in Conciliis numerari annos ejus : quos a morte patris solum cœpit digerere sanctus Isidorus, ne Chronicon Gothorum interturbaretur ».

5. *Hoc anno celebratum.* — At conjecturam hanc ipsemet Isidorus in Chronico evertit : *Leuvigildi* enim annos ab eo quo collega a *Liuva* rege nuncupatus est, numerat, et tamen *Reccaredi* regis annos a morte tantum Leuvigildi auspicatur. Præterquamquod nec Isidorus, nec abbas Biclariensis, nec ullus alius ex antiquis *Reccaredum* vivente patre in regni consortium adscitum tradidere. Verum est, Biclariensem, dum de *Reccaredo* vivente patre loquitur, hunc regem appellare; sed factum id quia regum filii, reges ab historicis plerumque nominantur, ut innumeris exemplis patet.

6. *Gesta in Concilio Toletano III.* — Hoc itaque anno Concilium *Toletanum III* congregatum, ut recte vidit Baronius; quod ideo perperam Spondanus in annum DXCIII distulit. De hoc Concilio Joannes Biclariensis *anno VIII Mauritii imp. qui est Reccaredi IV annus*, currenti scilicet Christi anno, hæc habet : « Sancta Synodus episcoporum totius Hispaniæ, Galliæ, et Gallæciæ in urbe Toletana, præcepto principis Reccaredi congregatur episcoporum numero 72, in qua Synodo intererat memoratus Christianissimus Reccaredus, ordinem conversionis suæ et omnium sacerdotum, vel gentis Gothicæ confessionem tomo scriptam manu sua episcopis porrigens, et omnia quæ ad professionem fidei Orthodoxæ pertinent, innotescens, cujus tomi ordinem decrevit sancta episcoporum Synodus canonicis applicare monumentis. Summa tamen Synodalis negotii penes sanctum Leandrum Hispalensis Ecclesiæ episcopum, et beatissimum Eutropium monasterii Servitani abbatem fuit ». Perperam tamen Biclariensis annum VIII Mauritii cum quarto Reccaredi conjungit, non advertens Concilium Toletanum III coactum esse die VIII mensis Maii, qua die Æra DCXXVII, seu anno Christi currenti annus VII Mauritii adhuc in cursu erat; nisi forte Biclariensis annos Mauritii et Reccaredi ab eodem die ac mense repetat.

7. *Dogma Arianum in Hispaniis exterminatum.* — Paulo post laudata verba subjungit Biclariensis abbas : « A vicesimo Constantini principis anno, quo tempore hæresis Ariana initium sumpsit, usque in octavum annum Mauritii principis Romanorum, qui est Reccaredi quartus regni annus, anni sunt CCLXVI, quibus Ecclesia Catholica hujus hæresis infestatione laboravit : sed favente Deo vicit, quoniam fundata est supra petram ». Annus XX Constantini magni die XXV mensis Julii anni CCCXXV inchoatus est, ab eoque ad præsentem Christi annum, quo octavus Mauritii absolvitur intercurrunt an. CCLXVI, utrinque sc. incompleti. Quare Biclariensis abbatis Chronicon usque ad sequentem Christi annum inclusive perducitur, quo sequentia quæ narrat contigere, licet Baronius num. 45 ea cum præsenti anno alliget. Argimundus, « qui regnum assumere cupiebat, primum verberibus interrogatus, deinde turpiter decalvatus, post hæc dextra amputata, exemplum omnibus in Toletana urbe asino sedens pompizando dedit, et docuit famulos Domini non esse superbos », ut in fine sui operis scribit Biclariensis. Vide dicenda anno DXCI, num. 5, et anno DXCIII, num. 3. Eminentissimus cardinalis de Aguirre in Notitia Concil. Hispaniæ, pag. 95, refert, se habere additionem incerti auctoris

ad istud Chronicon, complectentem gesta ab anno Christi DCI usque ad DCCXLII, quam se in lucem emissurum pollicetur.

8. *Gothi per annos* CCXIII *eo dogmate infecti.* — Hoc itaque anno *Reccaredus* rex *Gothos* et *Suevos* ad Orthodoxam fidem convertit, Synodumque Toletanam III haberi præcepit, in qua scripti anathematismi XXIII ac canones totidem, quibus subjicitur edictum ejusdem regis de confirmatione Synodi, quæ omnia concluduntur Homilia sancti Leandri in laudem Ecclesiæ ob conversionem gentis Gothorum. Sanctus Isidorus in Chronico Gothorum refert, *Athanaricum* Gothorum regem anno XIII imperii Valentis, Æra CDXV, anno scilicet Christi CCCLXXVII, legatos ad hunc imperatorem misisse, et ab eo doctores, qui suos Christianam fidem edocerent, postulasse, ac *Valentem*, qui Arianus erat, in eam gentem virus pestiferum transfudisse : « Cujus blasphemiæ, inquit, malum per discessum temporum, regumque successu annis ducentis tredecim tenuerunt, qui tandem reminiscentes salutis suæ, renuntiaverunt inolitæ perfidiæ, et Christi gratia ad unitatem fidei Catholicæ pervenerunt ». Verum annus Æræ mendose ibidem descriptus, annusque *Valentis* XIII tantum retinendus ; cum, ut tomo superiori anno CCCLXXVI jam ostendi, *Gothi* eo anno in Thracia seu in Mœsiæ partibus a Valente suscepti fuerint, et ut testantur Sozomenus lib. 6, cap. 37, et Theodoretus lib. 4, cap. 37 sectam ejus ac communionem amplexi sint. Quare anni illi CCXIII ab anno CCCLXXVI deducendi, et fere completi numerandi.

9. *Secunda legatio Reccaredi ad Guntramnum.* Ad num. 46 et seq. Secunda Reccaredi regis Gothorum legatio ad Guntramnum Francorum regem ad pacem ab eo impetrandam gesta anno DLXXXVI, ut anno superiori num. 11 exposuimus.

10. *Romanos inter et Persas bellum continuatur.* — A num. 49 ad 52. Quæ Baronius narrat, contigisse inter Romanos et Persas anno quarto Mauritii imp. revocanda sunt ad annum Christi DLXXXVI, ubi de iis egimus. Quæ vero anno superiori a num. 2 ad 6 de eodem bello ex Evagrio recitat, hoc anno gesta, quo, ideo ea magis, tam ex Evagrio, quam ex Theophylacto, hic exponemus. Theophylactus lib. 3, c. 4 ait : « Vere placidum et jucundum terris vultum exhibente, bellum inter Romanos et Persas recrudescit. Getæ, seu (quod idem est) Sclavini Thraciæ proxima valide devastant ». Persæ Romanis ducibus forte occurrentes ab iis velut aliud agentibus morte mulctantur. « Roma vetus Langobardorum impetus retundit ». Tum cap. 5 : « Postquam triumphum illum præclarum Romani retulerunt (anno sc. superiori) adhuc bellum ad Martyropolim durabat ». *Philippicum* pro duce nondum admittebat exercitus. Hic litteris a Mauritio acceptis, e Cilicia, ubi morabatur, in Syriam redit, ibi ægre ab exercitu est receptus, cum *Gregorius Antiochenus* id temporis archiepiscopus eum in gratiam et amicitiam militum restituisset. *Martyropolis* vero dolo et insidiis tum occupata est a Persis fraude architecti cujusdam *Sittæ*, qui ad Persas transfugerat. Quod ubi *Philippicus* rescivit, illuc infesto agmine progressus castris oppidum circumdat. Sed conserta pugna, Romani spe frustrati, Barbaris palmam cedere compulsi sunt. *Philippicus* illico abire præfectura cogitur, cujus locum *Comentiolus* imperatoris auctoritate capessit. Hæc fere de verbo ad verbum Theophylactus.

11. *Exercitus Romanus cum duce suo opera Gregorii Antiocheni reconciliatus.* — De bello illo Langobardico, cujus meminit Theophylactus laudatus, mentionem etiam facit Theophanes anno Incarnat. secundum Alexand. DLXXX, kalendis Septembris anni Christi DLXXXVII inchoato, ubi ait, *eo anno mense Septembri*, *Indictione* VI, Langobardos adversus Romanos bellum movisse, et narratam Persarum de Romanis victoriam ac Comentioli in Philippici locum subrogationem refert. Qua in re eum, quoad annum rei gestæ, errare certum. Quæ memorat Theophylactus, lucem accipiunt ex iis, quæ Evagrius lib. 6, cap. 11 et seqq. habet ; cui eo major fides adhibenda, quo cum Gregorio Antiocheno episcopo hoc tempore versabatur. Ait Evagrius, imperatorem *Gregorium Antiochenum*, ad res maximas perficiendas aptissimum in Orientem misisse, persuasurum militibus, ut priores præpositos, quos antea habebant, susciperent. *Gregorius*, ubi illuc pervenit, missis quaquaversum nuntiis, *principales milites evocavit ad locum*, *qui Litarba dicitur*, et trecentis stadiis ab urbe Antiochia distat. Ad hos orationem habuit, quam Evagrius integram recitat. Milites postquam inter se deliberassent, sese arbitrio voluntatique episcopi permiserunt. Cumque *Philippicum illis nominasset*, responderunt, universum exercitum gravi jurejurando ea de re obstrictum esse. Tum Gregorius *Dei gratia sacerdotem se esse dixit, et datam sibi esse potestatem ligandi atque solvendi, tum in cœlo, tum in terris.* Cumque milites hac etiam in re acquievissent, immaculato Christi corpore eis distributo : « Erat enim venerabilis imprimis dies secunda feria, quæ Dominicæ Passioni vicina est, cum universos, duo circiter hominum millia toris in gramine tumultuarie compositis Cœna excepisset », postridie domum reversus est. *Philippicus* postea Antiochiam venit, ubi dextra data oblivionem præteritorum militibus confirmavit, qui una cum illo in expeditionem profecti sunt. Hæc Evagrius, qui narrat postea quomodo *Martyropolis* a Persis capta fuerit. Quare cum hoc anno Pascha celebratum sit die X mensis Aprilis, feria secunda majoris Dominicæ Passionis incidit in diem IV ejusdem mensis, quo ea reconciliatio facta, postquam milites per annum in seditione obstinatius perseverassent.

12. *Tiberis Romæ exundat.* — Ad num. 53 et seqq. Turonensis lib. 10, cap. 1, scribit : « Anno XV Childeberti regis, diaconus noster ab Urbe Roma cum sanctorum pignoribus veniens sic retulit, quod anno superiore mense nono, tanta inundantia Ti-

beris fluvius Urbem Romam obtexit, ut ædes antiquæ diruerent ». Annum incipit Turonensis a mense Martio, ut iste locus nos edocet, Paulus autem diaconus lib. 3 de Gestis Langobard. cap. 23, asserit, similem inundationem Veronæ factam esse *sexto decimo kalend. Novembris*, seu die XVII mensis Octobris. Mensis nonus secundum Gregorium November est, quo ideo Roma effusione Tiberis devastata, ut capite sequenti narrat idem Paulus. Baronius num. 54. existimat, loco, *anno* XV *Childeberti regis*, legendum esse *anno decimo*. Verum inde intelligere poterat, *Childebertum* anno DLXXXIX regnum non iniisse, sed anno DLXXV, ut nunc inter omnes convenit; ideoque ea inundatio hoc anno contigit, quo annus XIV Childeberti regis in cursu erat usque ad initium mensis Decembris, aut circiter.

PELAGII ANNUS 13. — CHRISTI 590.

1. *Pestis Romæ ex qua moritur Pelagius papa.* — Nonagesimus supra quingentesimum volvitur Christi annus, Indictionis octavæ, ipso sui exordio Urbi Romanæ funestissimus, cum mense Januario lues inguinaria (ut auctor est Gregorius Turonensis [1]) invasit populum, ex ira divina (ut signa docuerunt) immissa : siquidem testatur Gregorius papa [2], visas esse sagittas cælitus delapsas in homines, quos mox pestis improvisa percuteret. Ait enim : « Ante triennium quoque hac pestilentia, quæ hanc Urbem clade vehementissima depopulavit, in qua etiam corporali visu sagittæ cælitus venire, et singulos quosque ferire videbantur (sicut nosti), Stephanus item defunctus est, etc. » De ipso vero Stephano agemus inferius. Sed quomodo ipso pestis exordio Pelagius papa eadem tactus defunctus est, ita paucis Gregorius Turonensis docet : « Subsecuta est, inquit, de vestigio clades, quam inguinariam vocant : nam medio mense undecimo, Januarius is est, adveniens, primum omnium (juxta quod in Ezechiele propheta legitur : A sanctuario meo incipite) Pelagium papam perculit. Quo defuncto, magna strages populi facta est ».

2. Habet Anastasius, defunctum esse Pelagium sexto idus Februarias, cum sedisset annos duodecim, menses duos, et dies viginti septem. Sed manifeste labi in errorem certum est eos qui alium depravatum textum Anastasii secuti tribuunt eidem Pontifici annos duntaxat decem, menses duos, et dies decem : multoque magis qui obitum Pelagii et creationem Gregorii rejiciunt in annum sequentem, vel qui diverso anno Pelagii obitum, et Gregorii ponunt creationem ; cum eodem anno, quo moritur Pelagius, post menses sex et dies viginti quinque vacantis Sedis, æque certum sit, suffectum esse Gregorium, inchoante Indictione nona, ut ex ipsius Epistolis colligi potest. Longius vero errasse in tempore Sedis Pelagii, et creatione Gregorii Beda [1] videtur, dum creationem Gregorii collocat sub anno decimo Mauritii imperatoris, quam hoc anno quinto ejusdem imperatoris contigisse certum est testificatione ipsiusmet Gregorii [2], dum (ut dictum est superius) sui Pontificatus anno secundo septimum numerat annum imperii Mauritii.

3. *Gesta Pelagii et ejus Epistola ad archiepiscopum Benignum.* — His igitur de tempore obitus Pelagii ex Sedis Gregorii ratione stabilitis, reliquum est, ut ejusdem Pontificis res gestas illas, quæ certo anno definiri nequeunt, hic simul ponamus; atque in primis quæ habet Anastasius, qui hæc præmittit de aquarum inundatione : « Eodem tempore tantæ pluviæ fuerunt, ut omnes dicerent, quia aquæ diluvii superinundarent : et talis clades fuit, qualem a sæculo nullus meminit fuisse. Eodem tempore vestivit corpus beati Petri Apostoli tabulis argenteis deauratis ». Confessionem videlicet, ubi corpus erat sancti Petri, eo modo argento contexit. « Hic (addit Anastasius) domum suam xenodochium fecit pauperum senum. Hic fecit cœmeterium beati Hermetis martyris. Hic fecit supra corpus beati Laurentii martyris Basilicam a fundamentis constructam, et tabulis argenteis exornavit sepulcrum ejus».

[1] Greg. Tur. hist. l. X c. 1. — [2] Greg. dial. l. IV. c. 36.

[1] Beda de Gest. Angl. l. I. c. 23. — [2] Greg. l. II. in princ.

Hæc Anastasius. De eadem Basilica est vetus Epigramma, nuper repertum, jamque prœlo cusum redditum immortalitati his versibus :

PRÆSULE PILAGIO (PELAGIO) MARTYR LAURENTIUS OLIM
TEMPLA SIBI STATUIT TAM PRETIOSA DARI.
MIRA FIDES, CLAUDIUS HOSTILES INFERET IRAS,
PONTIFICEM MERITIS NEC CELEBRASSE SUIS.
TU MODO SANCTORUM CUI CRESCERE CONSTAT HONORES,
FAC SUB PACE COLI TECTA DICATA TIBI.
MARTYRIUM FLAMMIS OLIM LEVITA SUBISTI :
JURE TUIS TEMPLIS LEX VENERANDA REDIT.

4. Quid vero mirandum atque pavendum tunc acciderit, cum ejusdem sancti Laurentii corpus ab operariis quæreretur, audi sanctum Gregorium ista narrantem [1] : « Sanctæ memoriæ decessor meus itidem ad corpus sancti Laurentii martyris quædam meliorare desiderans, dum nescitur ubi venerabile corpus ejus esset collocatum, et effoditur exquirendo, subito sepulcrum ejus ignoranter apertum est; et ii qui præsentes erant atque laborabant monachi et mansionarii, qui corpus ejusdem martyris viderunt, quod quidem minime tangere præsumpserunt, omnes intra decem dies defuncti sunt, ita ut nullus superesse potuisset, qui sanctum et justum corpus illius viderat ». Hæc Gregorius.

5. Inter alias res gestas ab ipso Pelagio papa est mentio de Concilio Romano ab eodem habito : id quidem ipse testatur in Epistola, quam postea scripsit ad episcopos Germaniæ et Galliæ his verbis :

« Cum in Dei nomine in Romana Ecclesia Synodum episcoporum sive cæterorum consacerdotum Dei fidelium congregatam habuissemus, et de Ecclesiasticis statutis, ut sunt ab Apostolis et sanctis Patribus tradita, diligentius tractaremus : supervenere litteræ vestræ, et ut magnæ essent auctoritatis, etiam vivæ voces præcesserunt (nempe legatorum), rogantes, ut ordinem Præfationum, quas sancta Romana Ecclesia hactenus haberet, nostris litteris vobis remandaremus. Tunc de vestra voluntate et studio tam bono multum gavisi sumus, et sacrum Ordinem Romanum, sacraque Constituta nostrorum antecessorum solerter relegentes; invenimus has novem Præfationes sacro catalogo tantummodo recipiendas, quas longa retro veritas in Romana Ecclesia hactenus servavit : Unam in Albis Paschalibus, aliam de Ascensione Domini, tertiam de Pentecoste, quartam de Natali Domini, quintam de Apparitione Domini, sextam de Apostolis, septimam de Trinitate, octavam de Cruce, nonam in jejunio et quadragesima tantummodo dicendam. Has Præfationes tenet et custodit sancta Romana Ecclesia : has tenendas vobis mandamus ». Hucusque litteræ Pelagii papæ de Præfationibus in missis dici solitis.

6. Sub eodem Romano Pontifice tunc temporis a Joanne S. R. E. presbytero erectum est oratorium apud Thermas Agrippinas, quod usui esset servis Dei, monachis videlicet; illudque redditibus locupletavit, scripto de his omnibus testamento, quo tradito Pelagio papæ, e vita decessit. Cumque et post eum æque Pelagius ex hac vita migrasset; qui postea in locum ejus successit Gregorius, mutata voluntate testatoris, in eodem sacras virgines collocavit sub cura religiosæ feminæ Bonæ abbatissæ. Extant de his omnibus ipsius Gregorii papæ litteræ [1] : quibus intelligas. arbitrum esse Romanum Pontificem testamentorum ad pias causas conditorum, eaque, si ratio persuadeat, in alium æque pium usum mutare. Ad postremum de rebus Pelagii hæc Anastasius : « Hic fecit ordinationes duas per mensem Decembrem, presbyteros octoginta duos, diaconos octo, episcopos per diversa loca numero quadraginta octo. Cessavit episcopatus ejus menses sex, dies viginti quinque ». Hucusque Anastasius de Pelagio papa.

7. Ad postremum hic referendum putavimus Epistolæ fragmentum ejusdem Pelagii papæ ad Benignum archiepiscopum, quod ex promptuariis Vaticanis erutum, hic tibi describendum curavimus. Sic se habet :

« Epistola Pelagii II ad Benignum archiepiscopum.

« Quod enim in canonibus legitur : Non debere episcopum de civitate transire vel transferri : non de his dicitur, qui aut vi expulsi, aut necessitate coacti, aut auctoritate majorum hoc agunt : sed de his qui avaritiæ ardore inflammati sponte sua prosiliunt, et potius ambitioni, quam utilitati Ecclesiæ servire, et ut dominationem agánt, insistere cupiunt. Unde et in subjectis canonibus continetur : Si aliquis extiterit temerarius, qui forsitan accusationem (excusationem) afferat quod populi litteras acceperit, et ideo migraverit, dum manifestum sit, præmio et mercede paucos qui sinceram fidem non habent potuisse corrumpi ut clamarent in Ecclesia, et ipsum repetere (repellere) viderentur episcopum ; omnino has fraudes removendas esse censemus. His verbis et aliis multis exemplis liquet non de his dicere (ut paulo superius prælibatum est), qui pulsi, aut non recepti a civibus, vel a quibuscumque, aut necessitate cogente, vel auctoritate majorum transeunt de civitate ad civitatem ; sed de his qui sponte prosiliunt, aut temeritatis, vel ambitionis causa hoc faciunt. Nam aliud est sponte transire, et aliud est coacte aut necessitate venire : unde non isti mutant civitates, sed mutantur, quia non sponte, sed coacte hoc agunt. Quis enim unquam audet dicere sanctum Petrum Apostolorum principem non bene gessisse quando mutavit Sedem de Antiochia Romam? aut quis eum negat ob id sanctum non esse? aut dignitatem et meritum Apostolatus tam in cælis quam in terris perdidisse? aut quis dicat sanctos non esse multos alios episcopos, qui de civitatibus ad civitates translati sunt, aut

[1] Greg. l. III. Ep. XXX.

[1] Greg. l. VII. Ep. XLVIII.

meritum Pontificatus perdidisse, quorum nomina si inciperem enumerare, ante dies transiret, quam omnino transcribere possem, et prolixior fieret Epistola, quam necesse foret. Aut quis unquam approbare potest. sanctos non esse Alexandrum, qui Hierosolymam de altera civitate translatus est; aut sanctum Gregorium Nazianzenum, qui Nazianzo Constantinopoli constitutus est; aut sanctum Proclum qui de Cyzico translatus est, et Constantinopoli est inthronizatus?

8. « Non ergo bene intelligunt Ecclesiasticas regulas qui hoc negant causa utilitatis aut necessitatis fieri non posse, quotiens communis necessitas, aut utilitas persuaserit. Nullum enim ex his, aut ex aliis qui meliori consilio mutaverunt civitates, necessitate quadam vel utilitate Ecclesiastica, aut laica communione carere reperimus, ne ullatenus unquam fieri debeat. Sententia vero quæ in Antiocheno Concilio habetur : Ut episcopus ab alia parochia nequaquam migret ad aliam terram, atque omnes sententiæ de eadem re (ut superius comprehensa retinent) nihil prætaxato modo translationibus episcoporum actis vel agendis nocent. Sed magis robur eis a Domini Salvatorisque omnes canonicos superexaltetur libros auctoritate præstant. Tales autem quæstiones magis ex invidia, quam ex charitate, aut utilitate nasci videntur. cum ipsa per se Veritas dicat : Si vero persecuti fuerint in unam civitatem, fugite in aliam, et reliqua. Huic ergo sententiæ nullus Catholicorum usquam contradicere potest, quæ non alterius, sed ipsius proprio Domini ore prolata et confirmata esse dignoscitur. Cui si aliquis contradixerit, non solum extorris, sed etiam anathematizatus ab Ecclesia pellatur ».

9. *Quæ mirabilia hujus temporis facta narret Gregorius in suo monasterio vitam degens.* — De ejus autem successore S. Gregorio agemus sequenti tomo Annalium, quem octavum ordine ab ipso ejusque auspiciis auspicaturi sumus. Modo autem quæ reliqua sunt anni hujus usque ad mensem Septembrem, quo ejusdem Gregorii ordinatio contigit, enarremus; atque in primis quæ in monasterio S. Andreæ ad Clivum Scauri de monachis quibusdam digna memoria contigerunt, cum adhuc ipse Gregorius hoc anno in eodem suo degeret monasterio : ubi enim ex Oriente rediit, haud in palatiis vixit, sed in monasterio habitavit cum suis monachis, quibus nec pergens Constantinopolim (ut vidimus) carere voluit. Ad hunc namque annum referenda sunt, quæ post triennium ea scribens ipse accidisse testatur, ut suo loco manifestius ostendetur. Ait igitur [1] : « Neque hoc silendum puto, quod actum in meo monasterio ante triennium reminiscor. Quidam namque monachus, Justus nomine, medicinali arte fuerat imbutus : qui mihi in eodem monasterio constituto sedulo obsequi atque in assiduis ægritudinibus meis excubare consueverat. Hic itaque languore corporis præventus, ad extremum deductus est. Cui in sua molestia frater germanus, nomine Copiosus, serviebat, qui ipse quoque nunc in hac Urbe per eamdem medicinæ artem temporalis vitæ stipendia sectatur. Sed prædictus Justus. cum jam se ad extremum pervenisse cognovisset, eidem Copioso fratri suo, quia occultatos tres aureos haberet, innotuit. Quod nimirum fratribus non potuit celari ; sed subtiliter indagantes, atque illius omnia medicamenta perscrutantes, eosdem tres aureos invenerunt absconsos in medicamine.

10. « Quod mox ut mihi nuntiatum est, tantum malum de fratre qui nobiscum communiter vixerat, æquanimiter ferre non valui : quippe quia ejusdem mei monasterii semper regula fuerat, ut cuncti fratres ita communiter viverent, quatenus eis singulis nulla habere propria liceret. Tunc nimio mœrore percussus, cogitare cœpi, vel quid ad purgationem morientis facerem, vel quid ad exemplum viventibus fratribus providerem. Pretioso igitur ejusdem monasterii præposito ad me accersito, dixi : Vide ut nullus ex fratribus se ad eum morientem jungat, nec sermonem consolationis ex cujuslibet eorum ore percipiat : sed cum in morte constitutus fratres exquisierit, ei suus frater carnalis dicat, qui propter aureos quos occultatos habuit, a cunctis fratribus abominatus sit : ut saltem in morte de culpa sua mentem ipsius amaritudo transverberet, atque a peccato quod perpetravit, purget. Cum vero mortuus fuerit, corpus illius cum fratrum corporibus non ponatur; sed quolibet in sterquilinio fossam facite, et in eam corpus ejus projicite; ibique super eum tres aureos quos reliquit, jactate, omnes simul clamantes : Pecunia tua tecum sit in perditione. Et sic eum terra operite. In quibus utrisque rebus unam morienti, alteram vero volui prodesse fratribus viventibus : ut et illum amaritudo mortis a culpa solubilem faceret, et istos avaritiæ tanta damnatio terreret, atque a culpa prohiberet. Nam cum idem monachus pervenisset ad mortem, atque anxie se quæreret commendari fratribus, et nullus e fratribus ei applicari et loqui dignaretur : ei carnalis frater, cur ab omnibus fratribus esset abominabilis, indicavit. Qui protinus de reatu suo vehementer ingemuit, atque in ipsa sua tristitia e corpore exivit. Qui ita est sepultus, ut dixeram. Sed fratres omnes ex eadem ejus sententia conturbati, cœperunt singuli extrema quæque et vilia, et quæ eis habere regulariter semper licuerat, ad medium proferre, vehementerque formidare ne quid apud eos esset, unde reprehendi potuissent.

11. « Cum vero post mortem ejus triginta jam essent dies evoluti, cœpit animus meus defuncto fratri compati, ejusque cum dolore gravi supplicia pensare, et si quod esset ereptionis ejus remedium quærere. Tunc invocato ad me eodem Pretioso monasterii mei præposito, tristis dixi : Diu est quod frater ille qui defunctus est, in igne cruciatur : debemus ei aliquid charitatis impendere, et eum in

[1] Greg. dial. l. IV. c. 55.

quantum possumus) ut eripiatur, adjuvare. Vade itaque, ab hodierna die diebus triginta continuis offerre pro eo sacrificium stude, ut nullus omnino prætermittatur dies, quo pro absolutione illius hostia salutaris non offeratur. Qui protinus abscessit, et dictis paruit. Nobis autem alia curantibus, et dies evolutos non numerantibus, idem frater qui defunctus fuerat, nocte quadam fratri suo germano Copioso per visionem apparuit. Quem ille cum vidisset, inquisivit dicens : Quid est, frater? quomodo es? Cui respondit : Nunc usque male fui : sed jam modo bene sum; quia hodie communionem accepi. Quod idem Copiosus pergens, protinus indicavit fratribus in monasterio. Fratres vero sollicite computaverunt dies, et ipse dies extiterat, quo pro eo trigesima oblatio fuerat impleta. Cumque et Copiosus nesciret quid pro eo fratres agerent, et fratres ignorassent quid de illo Copiosus vidisset : uno eodemque tempore dum cognoscit ille quid isti egerant, et isti cognoscunt quod ille viderat, concordante simul visione et sacrificio, res aperte claruit, quia frater, qui defunctus fuerat, per salutarem hostiam evasit supplicium ». Hactenus Gregorius de his quæ hoc anno, dum in suo adhuc degeret monasterio, contigerunt ante triennium quam libros Dialogorum factus jam Pontifex scriberet. De quo item tempore et loco hæc idem superius [1] :

12. « Ante hoc autem triennium, cum quidam frater fuisset mortuus, atque in ejusdem monasterii cœmeterio a nobis sepultus, cunctis nobis ab eodem monasterio exeuntibus, idem Joannes (sicut nobis pallens et tremens indicavit) illic, nobis discedentibus, inventus, ab eodem fratre qui mortuus fuerat, de sepulcro vocatus est; quod mox subsequens finis edocuit : nam post dies decem invasus febribus, carne solutus est ». Hæc de Joanne, cujus virtutes paulo superius enarravit.

13. Sed et quæ etiam hoc anno in eodem suo ipsius monasterio, cum pestis urgeret, acciderint memoria digna, ipso enarrante audiamus, quæque ipse postea pro concione ad populum [2] in Ecclesia dixit, et in Dialogis brevius recitavit his verbis [3] : « Is de quo in homiliis coram populo me narrasse jam memini, inquietus valde Theodorus nomine puer fuit, qui in monasterium meum, fratrem suum necessitate magis quam voluntate secutus est. Cui nimium grave erat, si quis pro salute sua aliquid loqueretur. Bona enim non solum facere, sed audire non poterat. Nunquam se ad sanctæ conversionis habitum venire, jurando, irascendo, deridendo testabatur. In hac autem pestilentia, quæ nuper hujus urbis populum magna ex parte consumpsit, percussus in inguine, est perductus ad mortem. Cumque extremum spiritum ageret, convenerunt fratres, ut egressum illius orando protegerent. Jam corpus ipsius ab extrema parte fuerat præmortuum; in solo tantum pectore vitalis adhuc calor anhelabat. Cuncti autem fratres tanto pro eo cœperunt enixius exorare, quanto eum jam videbant sub celeritate discedere. Tunc repente cœpit iisdem fratribus assistentibus clamare, atque cum magnis vocibus orationes eorum interrumpere, dicens : Recedite, recedite : ecce draconi ad devorandum datus sum, qui propter vestram præsentiam devorare me non potest : Caput meum jam suo ore absorbuit : date locum, ut non me amplius cruciet, sed faciat quod facturus est. Si ei ad devorandum datus sum : quare per vos moras patior? Tunc fratres cœperunt ei dicere : Quid est quod loqueris, frater? signum tibi sanctæ Crucis imprime. Respondit ille, dicens : Volo me signare, sed non possum; quia squammis hujus draconis premor.

14. « Cumque fratres audirent, prostrati in terram cum lacrymis cœperunt pro ereptione illius vehementer orare. Et ecce subito cœpit æger clamare dicens : Gratias Deo : qui me ad devorandum acceperat, fugit; orationibus vestris expulsus stare non potuit. Pro peccatis meis modo intercedite : quia converti paratus sum, et sæcularem vitam funditus relinquere. Homo ergo, qui (sicut jam dictum est) ab extrema corporis parte fuerat præmortuus, reservatus ad vitam toto corde ad Deum conversus est; et postquam mutata mente diu est flagellis adstrictus, tunc ejus anima carne soluta est ». Hæc Gregorius.

15. Sed nec prætermittenda quæ divinitus ostensa sunt eodem pestis tempore de diverso post obitum animarum statu militi cuidam, quæ idem Gregorius ita scribit [1] : « Illustris vir Stephanus, quem bene nosti, de semetipso narrare consueverat, quia in Constantinopolitana urbe pro quadam causa demoratus, molestia corporis superveniente, defunctus est. Cumque medicus et pigmentarius ad aperiendum eum atque condiendum esset quæsitus, et die eodem minime inventus, subsequente nocte corpus jacuit inhumatum. Qui ductus ad inferni loca, vidit multa quæ prius audita non credidit. Sed cum præsidenti judici præsentatus fuisset, ab eo receptus non est : ita ut diceret : Non hunc adduci, sed Stephanum ferrarium jussi. Qui statim reductus in corpore est : et Stephanus ferrarius qui juxta eum habitabat, eadem hora defunctus. Sicque probatum est, vera fuisse verba, quæ audierat, dum hæc effectus mortis Stephani demonstravit. Ante triennium quoque in hac pestilentia quæ hanc Urbem clade vehementissima depopulavit, in qua etiam corporali visu sagittæ cælitus venire et singulos quosque ferire videbantur (sicut nosti) Stephanus idem defunctus est ». Quid autem acciderit de anima Stephani ejusdem, antequam dicamus, in hac eadem recensita historia paululum immoremur.

16. Cum hæc quæ scribit Gregorius ab eodem se Stephano audisse testetur, idemque esset Stephanus vir illustris, atque tum Romæ tum etiam

[1] Greg. dial. l. IV. c. 47. — [2] Greg. in Evang. homil. XXXVIII. — [3] Gregor. dial. l. IV. c. 37.

[1] Greg. dial. l. IV. c. 36.

Constantinopoli satis notus : omnis procul abesse debet de narrata historia imposturæ suspicio. Hæc idcirco dixerimus, quod eadem prorsus perpaucis tantum mutatis a scriptoribus gentilibus recenseantur, atque in primis a Luciano Samosateno [1], de Cleodemo et Demylo fabro, vel quæ de alio itidem fabro Curina nomine scribuntur : quibus iteratis exemplis magis magisque ostendatur, divina factum voluntate, ut sæpe aliquibus per species quasdam quæ percipi possint a cunctis, ostensæ sint pœnæ inferorum, quas ipsi ad vitam reduces viventibus testarentur : quo homines fierent justitiæ cultores, et timore saltem abstinerent a malo, vel præmii spe excitarentur ad bonum, ne rerum futuræ vitæ cognitionis penitus expertes mortales dilaberentur in deteriora.

17. Quæ vero per visum ostensa sint eodem anno militi itidem Romæ ex hac vita subducto, idem Gregorius mox subdit his verbis [2] : « Quidam vero miles in hac eadem urbe nostra percussus, ad extrema pervenit. Qui eductus de corpore, exanimis jacuit; sed citius rediit, et quæ cum eo fuerant gesta narravit. Aiebat enim (sicut tunc res eadem etiam multis innotuit) quia pons erat, sub quo niger atque caliginosus fœtoris intolerabilis nebulam exhalans fluvius decurrebat. Transacto autem ponte, amœna erant prata atque virentia odoriferis herbarum floribus exornata, in quibus albatorum hominum conventicula esse videbantur; tantusque in eodem loco odor suavitatis inerat, ut ipsa suavitatis flagrantia illic deambulantes, habitantesque satiaret. Ibi mansiones erant diversorum, singulæ magnitudine lucis plenæ. Ibi quædam miræ potentiæ ædificabatur domus, quæ aureis videbatur laterculis constrni; sed cujus esset, non potuit agnosci. Erant vero super ripam prædicti fluminis nonnulla habitacula : sed alia exsurgentis fœtoris nebula tegebat, alia autem exsurgens fœtore flumine minime tangebat. Hæc vero erat in prædicto ponte probatio : Ut quisquis per eum vellet injustorum transire, in tenebrosum fœtentemque fluvium laberetur; justi vero, quibus culpa non obsisteret, securo per eum gressu ac libero ad loca amœna pervenirent.

18. « Ibi se etiam Petrum Ecclesiasticæ familiæ majorem, qui ante quadriennium est defunctus, deorsum positum in locis teterrimis magno ferri pondere religatum ac depressum vidisse confessus est. Qui dum requireret, cur ita esset : ea se dixit audisse, quæ nos qui eum in hac Ecclesiastica domo novimus, scientes ejus acta, recolimus. Dictum namque est : Hic idcirco patitur : quia si quid ei pro facienda ultione videbatur, ad inferendas plagas plus ex crudelitatis desiderio quam obedientiæ serviebat. Quod sic fuisse, nullus qui illum novit, ignorat.

19. « Ibi se etiam quemdam peregrinum presbyterum vidisse fatebatur, qui ad prædictum pontem veniens, tanta per eum auctoritate transiit, quanta et hic sinceritate vixit. In eodem quoque ponte hunc quem diximus Stephanum se cognovisse testatus est : qui dum transire voluisset, ejus pes lapsus est, et ex medio corpore jam extra pontem dejectus, a quibusdam teterrimis viris ex flumine surgentibus per coxam deorsum, atque a quibusdam albatis et speciosissimis viris cœpit per brachia sursum trahi. Cumque hoc luctamen esset, ut hunc boni spiritus sursum, mali deorsum traherent; ipse qui hæc videbat, ad corpus reversus est; et quid de eo plenius gestum sit, minime cognovit. Qua in re de ejusdem Stephani vita datur intelligi, quia in eo mala carnis cum eleemosynarum operatione certabant. Qui enim per coxas deorsum, per brachia trahebatur sursum, patet nimirum quia et eleemosynas amaverat, et carnis vitiis perfecte non restiterat, quæ eum deorsum trahebant. Sed in occulto arbitri examine quid in eo vicerit, et nos et eum qui vidit et revocatus est, latet. Constat tamen, quod Stephanus postquam (sicut prius narravi) et inferna loca vidit et ad corpus rediit, perfecte vitam minime correxit : qui post multos annos de corpore adhuc in certamine vitæ et mortis exiit. Qua de re colligitur, quia ipsa quoque inferni supplicia cum demonstrantur, aliis hoc ad adjutorium, aliis vero ad testimonium fiat, ut isti videant mala quæ caveant, illi vero eo amplius puniantur, quoniam inferni supplicia nec visa et cognita vitare voluerunt ». Ad hæc interlocutus Petrus diaconus, Gregorium compellans ait :

20. « Quid est hoc, quæso te, quod in amœnis locis cujusdam domus laterculis aureis ædificari videbatur? Ridiculum est valde, si credimus quod in illa vita adhuc metallis egeamus ». Ad hæc Gregorius : « Quis, inquit, hoc, si sanum sapit, intelligat? sed pro hoc quod illic ostensum est, quisquis ille est, cujus mansio ista construebatur, aperte datur intelligi, quid est quod hic operatur. Nam qui præmia æternæ lucis eleemosynarum largitate promerebitur, nimirum constat, quia auro ædificat mansionem suam. Quod enim superius memoriam fugit ut dicerem ; idem miles qui hæc viderat, narrabat, quod eosdem laterculos aureos ad ædificationem domus senes ac juvenes, puellæ ac pueri ferebant. Qua ex re colligitur, quia si quibus hæc pietas facta est, ipsi illic operatores esse videantur.

21. « Hic etiam quidam juxta nos, Deusdedit nomine, religiosus habitabat, qui calciamenta solebat operari : de quo alter per revelationem vidit, quod ejus domus ædificabatur, sed in ea constructores sui solo die Sabbati videbantur operari. Qui ejusdem viri postmodum subtiliter vitam inquirens, invenit, quia ex his quæ diebus singulis laborabat, quicquid ex victu atque vestitu superesse potuisset, die Sabbati ad beati Petri Ecclesiam deferre consueverat, atque indigentibus erogare. Qua ex re perpende, quia non immerito domus ipsius fabrica crescebat ». Sane quidem quæ per visum ostensa

[1] Lucian. in Philopseud. — [2] Greg. dial. l. IV. c. 36.

sunt symbola veritatis, ex divinis quoque Scripturis sibi vindicant testimonium. Si enim de structura agitur, scriptum est[1] : «Misericordia ædificabitur in cælis ». Et de lapidibus pretiosis sive laterculis aureis, habes præter alia multa Apostolum istud ipsum uberius exprimentem, cum ait[2] : « Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, lignum, fœnum, stipulam, uniuscujusque opus manifestum erit : dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur, et cujusque opus quale sit, ignis probabit : si cujus manserit opus quod ædificavit, mercedem accipiet ». Hæc et alia plurima id genus in divinis Scripturis facile est invenire, non ad insinuandum quid sint, sed quid significare velint.

22. Qui igitur ea quæ divinitus per quietem ostensa sunt hominibus, abjecte nimis ac stulte, prout dicta vel scripta sunt, intelligit, nec ex symbolis veritatem quæ in eis latet elicere sciverit; sumit ansam ut seria in jocos vertat, veritatem in commenta fabulasque convertat : ut factum vidimus apud Gentiles, dum quæ historice in libris de Republica scribit Plato visa ab homine qui mortuus revixit, et visu mira horrenda quæ narravit, transiere, superadditis nonnullis, in poeticas fictiones, quæ a nostris excusso superinducto pulvere Gentilitio, altiori percepta sensu, veritati consona retinentur, quæ divinæ Scripturæ minime repugnare noscuntur, atque similibus exemplis sæpe ostensis pariter fulciuntur. Sed de his satis.

23. Jam vero reliqua videamus, quæ hoc eodem anno, eadem lue grassante, contigerunt apud Romanum Portum de Mellito monacho; quæ idem S. Gregorius ita narrat[3] : « In ea quoque mortalitate quæ ante triennium hanc urbem vehementissima clade vastavit, in Portuensis civitatis monasterio Mellitus dictus est monachus adhuc in annis juvenilibus constitutus, sed miræ simplicitatis ac humilitatis vir, qui appropinquante vocationis die, eadem clade percussus ad extrema perductus est. Quod vir vitæ venerabilis Felix ejusdem civitatis episcopus audiens (cujus et hæc relatione cognovi) ad eum accedere studuit, et ne mortem timere debuisset, verbis hunc persuasoriis confortare : cui etiam adhuc de divina misericordia longiora vitæ spatia polliceri cœpit. Sed ad hæc ille respondit, cursus sui tempora esse completa, dicens apparuisse sibi juvenem, atque Epistolas detulisse, dicentem : Aperi et lege. Quibus apertis, asseruit, quia se et omnes qui eodem tempore a prædicto episcopo in Paschali festivitate fuerant baptizati, scriptos in iisdem Epistolis litteris aureis invenisset. Primum quidem (ut dicebat) suum nomen reperit, ac deinde omnium illo in tempore baptizatorum, qua de re certum tenuit, se et illos de hac vita esse sub celeritate migraturos.

24. « Factum est ut die eadem ipse moreretur, atque post eum cuncti illi qui baptizati fuerant ita secuti fuerunt, ut intra paucos dies nullus eorum in hac vita remaneret. De quibus nimirum constat, quod eos prædictus Dei famulus idcirco auro scriptos viderat, quia eorum nomina apud se fixa æterna claritas habebat. Sicut itaque hi revelationibus potuerunt ventura cognoscere, ita nonnunquam egressuræ animæ possunt etiam mysteria cælestia non per somnium sed vigilando prælibare ». Subdit ad hæc demonstranda de his exempla eorum qui migraturi ex hac vita imbuti sunt spiritu prophetiæ. Ex his in mentem revoco quæ Cicero [1] ait his verbis : « Divinare autem morientes etiam, illo exemplo confirmat Possidonius, quo affert Rhodium quemdam morientes sex æquales nominasse, dixisse qui primus eorum, qui secundus, qui deinceps moriturus esset ». Quomodo autem id accidere possit, tres affert rationes, duas Gregorius, nimirum sive accidere per revelationem; sive quod e materia emergere jam egressuræ animæ inchoantes, prælibare quædam possunt de his quæ vinculis solutæ carnis intelligunt.

25. Hic vero dum de hac agimus peste, non possumus non confutare errorem, qui nulla veterum testificatione vulgo jactatur : ex hoc tempore scilicet, cum pestis ingrueret, et homines morbo tacti sternutando mortui caderent, pie introductum, ut sternutantem quemlibet salutemus. Inolevisse enim ejusmodi usum apud Gentiles longe ante, Plinius [2] testatur : accidisse tamen certum est, ut aliter illi quam nos ejusmodi salutationem impertirent deos invocando, nos Deum. Sed de peste jam satis.

26. *Concilium Hispalense.* — Hoc eodem anno pridie nonas Novembris celebrata est Synodus Hispalensis, cui præfuit S. Leander ejusdem civitatis episcopus : ex nota enim Æræ sexcentesimæ vicesimæ octavæ, annoque regis Reccaredi quinto assertum tempus definitur. Fuit ista Synodus provincialis, cui interfuerunt octo episcopi, qui tria Synodó decreta firmata ad Pegasium episcopum Astigitanum, et non Pelagium (ut scriptus Codex habet, ex quo Pelagius pro Pegasio irrepsit in textum) direxerunt : inter quæ illud memorabile, quo statuerunt, sæculares judices, permissione tamen episcopi, separare debere ancillas, aliasque extraneas mulieres a clericis : ita quidem, ut, quod frequentissime legibus Ecclesiasticis frustra vetitum fuisse constaret atque neglectum penitus, observaretur, voluit sancta Synodus laicos judices insurgere, episcopis jubentibus, læsæ sæpius legis Ecclesiasticæ vindices. Præter autem tres dictos canones, collegit ex diversis locis Hispalensis Concilii canones undecim vir insignis Garsias Loaisa in editione, quam summa elucubravit industria, Hispanorum Conciliorum.

27. *Guntheramnus rex a sicario frustra invaditur.* — Quod vero ad anni hujus res Francorum pertinet : quonam modo rex Guntheramnus in Ecclesia a sicario appetitus, Dei ope illæsus reman-

[1] Psal. LXXXVIII. — [2] 1. Cor. III. — [3] Greg. dial. l. IV. c. 26.

[1] Cicer. de Div. l. I. — [2] Plin. Nat. hist. l. XXVIII.

sit, et ipsum sicarium verberatum tantum dimisit incolumem, dignum Christianissimi principis exemplum Gregorius [1] narrat his verbis : « Interea, inquit, advenit festivitas S. Marcelli, quæ apud urbem Cabilonensem mense septimo celebratur, et Guntheramnus rex affuit. Verum ubi peractis solemnibus ad sacrosanctum altarium communicandi gratia accessisset; venit quidam quasi aliquid suggesturus : qui dum properaret contra regem, culter ei de manu delabitur. Apprehensoque repente, alium cultrum evaginatum in manu ejus repeperiunt. Nec mora, eductus de Basilica sancta, vinctus et tormentis adductus, confitetur, se emissum ad interficiendum regem, dicens : Sic enim tractavit qui misit me : Quia cognovit rex multorum in se odia aggregata, et suspectus ne percutiatur, omnino se a suis vallari præcipit, nec reperitur aditus qualiter ad eum cum gladiis quis possit accedere, nisi in Ecclesia, in qua securus et nihil metuens stare dignoscitur, transverberetur. Sed et his de quibus locutus fuit, apprehensis, multis interemptis, hunc verberatum plagis dimisit vivum : quia nefas putavit, si is qui ab Ecclesia ductus fuerat, truncaretur ». Hæc Gregorius.

28. *Radegundis per Epistolam suum monasterium commendat episcopis, ac sanctissime moritur.* — Sed claudamus tomum præsentem Annalium narratione obitus sanctæ Radegundis reginæ, quæ hoc anno decima tertia Augusti diem clausit extremum, de cujus obitu idem Gregorius agit his verbis [2] : « Hoc, inquit, anno beatissima Radegundis ab hoc mundo migravit : quæ magnum planctum in monasterio, quod constituerat, dereliquit. Fui et ego præsens ad eam sepeliendam. Obiit autem mense sexto, tertia decima die mensis, sepulta post triduum. Quæ autem ibi ipsa die virtutes apparuerunt, et qualiter funerata, in libro Miraculorum plenius scribere studui ». Hæc paucis Gregorius. Par est autem, ut antequam funus regium prosequamur, quæ ipsa in sui quod erexerat commendationem monasterii ad episcopos ante obitum scripserat, hic recitemus; egregium monumentum hactenus industria Gregorii conservatum, licet se habeat depravatum, rudique stylo ita conscriptum [3] :

29. « Dominis sanctis et Apostolica Sede dignissimis in Christo Patribus omnibus episcopis Radegundis peccatrix.

« Congruæ provisionis tunc roborabiliter ad effectum tendit exordium, cum generalibus Patribus, medicis, ac pastoribus ovilis sibi commissi causa auribus traditur, cujus sensibus commendatur, quorum participatio de charitate, consilium de potestate, suffragium de oratione ministrare poterit interventum. Et quoniam olim vinculis laicalibus absoluta, divina providente et inspirante clementia, ad religionis normam visa sum voluntarie, duce Christo, translata; hæc pronæ mentis studio cogitans etiam de aliarum profectibus ut annuntiante Domino, mea desideria efficerentur reliquis profutura, instituente et remunerante præcellentissimo domno rege Clotario, monasterium puellarum Pictava in urbe constitui : conditumque (quantum mihi munificentia regalis est largita) facta donatione dotavi. Insuper congregationi per me, Christo præstante, collectæ, regulam sub qua sancta Cæsaria degit, quam sollicitudo beati Cæsarii antistitis Arelatensis ex institutione sanctorum Patrum convenienter collegit, adscivi.

30. « Cui consentientibus beatissimis et hujus civitatis et reliquis pontificibus electione etiam nostræ congregationis domnam et sororem meam Agnetem : quam ab ineunte ætate loco filiæ colui et educavi, abbatissam institui, ac me post Deum ejus ordinationi regulariter obedituram commisi. Cuique formam Apostolicam observantes, tam ego, quam sorores de substantia terrena quæ possidere videbamur, factis chartis tradidimus, metu Ananiæ et Saphiræ, in monasterio positæ, nihil proprium reservantes.

31. « Sed quoniam incerta sunt humanæ conditionis momenta vel tempora, quippe mundo in finem currente, cum aliqui magis propriæ quam divinæ cupiant voluntati servire : zelo ducta Dei, hanc suggestionis meæ paginam Apostolatui vestro in Christi nomine superstes porrigo vel devota. Et quia præsens non valui, quasi vestris provoluta vestigiis Epistolæ vicarietate prosternor, conjurans per Patrem et Filium et Spiritum sanctum, ac diem tremendi judicii, sic repræsentatos vos non tyrannus oppugnet, sed legitimus rex coronet : ut si casu post meum obitum quæcumque persona, vel loci ejusdem pontifex seu potestas principis, vel alius aliquis (quod nec fieri credimus) congregationem vel suasu malevolo, vel impulsu judiciario perturbare tentaverit, aut regulam frangere, seu abbatissam alteram, quam sororem meam Agnetem, quam beatissimi Germani, præsentibus suis fratribus benedictio consecravit : aut ipsa congregatio (quod fieri non potest) habita murmuratione, mutare contenderit : vel quasdam dominationes in monasterio, vel rebus monasterii quæcumque persona, vel pontifex loci, præter quas antecessores episcopi, aut alii me superstite habuerunt novo privilegio, quicumque affectare voluerit; aut extra regulam exinde egredi quis tentaverit : seu de rebus quas in me præcellentissimus domnus Clotarius vel præcellentissimi domni regis filii sui contulerunt, et ego ex ejus perceptionis permissu monasterio tradidi possidendum, et per auctoritates præcellentissimorum domnorum regum Chariberti, Guntheramni, Chilperici, et Sigeberti cum sacramenti interpositione, et suarum manuum subscriptionibus obtinui confirmari : aut ex his quæ alii pro animarum suarum remedio, vel sorores ibidem de rebus propriis contulerunt, aliquis princeps, aut pontifex, aut potens, aut de sororibus cujuslibet personæ ausus minuere, aut sibimet ad proprietatem revo-

[1] Greg. Turon. l. IX. c. 3. — [2] Ibid. c. 2. — [3] Ibid. c. 42.

care sacrilego voto contenderit; iram vestræ sanctitatis, successorumque vestrorum post Deum pro mea supplicatione et Christi voluntate incurrat, ut sicut prædones et spoliatores pauperum extra gratiam vestram habeantur. Nunquam de nostra regula, vel de rebus monasterii, obsistentibus vobis, imminuere valeat aliquid, aut mutare. Hoc etiam deprecans, ut cum Deus prædictam domnam sororem nostram Agnetem de sæculo migrare voluerit, illa in loco ejus abbatissa de nostra congregatione debeat ordinari, quæ Deo et ipsi placuerit, custodiens regulam, et nihil de proposito sanctitatis imminuet : quam nunquam propria aut cujusquam voluntas præcipitet.

32. « Quod si (quod absit) contra Dei mandatum et auctoritatem regum aliquis de suprascriptis conditionibus coram Domino et sanctis ejus precabiliter commendatis agere, aut de persona, aut substantia minuenda voluerit, aut memoratæ sorori meæ Agneti abbatissæ molestias aliquas inferre tentaverit : Dei et sanctæ Crucis et Beatæ Mariæ incurrat judicium, et beatos confessores Hilarium et Martinum, quibus post Deum sorores meas tradidi defendendas, ipsos habeat contradictores et persecutores. Te quoque, beate pontifex, successoresque vestros, quos patronos in causa Dei libenter adscisco, si (quod absit) extiterit, qui contra hæc aliquid moliri tentaverit, pro repellendo et confutando Dei hoste, non pigeat ad regem, quem eo tempore locus iste respexerit, vel ad Pictavam civitatem pro re vobis ante Dominum commendata percurrere, et contra aliorum injustitiam executores et defensores justitiæ laborare, ut tale nefas nullo modo suis admitti temporibus rex patiatur Catholicus, nec convelli permittat, quod Dei et mea et regum ipsorum voluntate firmatum est.

33. « Simul etiam principes, quos Deus pro gubernatione populi post decessum meum superesse præceperit, conjuro per regem cujus regni non erit finis, et ad cujus nutum regna consistunt, qui eis donavit ipsum vivere et regnare; ut monasterium, quod ex permissu et solatio domnorum regum patris vel avi eorum construxisse visa sum, et ordinasse regulariter, et dotasse sub sua tuitione et sermone, una cum Agnete abbatissa studeant gubernare; et a nullo neque sæpe dictam abbatissam nostram, neque aliquid ad nostrum monasterium pertinens molestari, aut inquietari, vel exinde imminui, aut aliquid mutari permittant : sed magis pro Dei nutu una cum domnis episcopis ipsi, me supplicante coram Redemptore gentium, sicut eis commendo, defensari jubeant et muniri : ut in cujus honore Dei famulas protegunt, cum defensore pauperum et sponso virginum perpetualiter æterno socientur in regno.

34. « Illud quoque vos sanctos pontifices, et præcellentissimos domnos reges, in universum populum Christianum conjuro per fidem Catholicam in qua baptizati estis, et Ecclesias quas conservatis, ut in Basilica, quam in sanctæ Mariæ Dominicæ Genitricis honorem cœpimus ædificare, ubi etiam multæ sorores nostræ conditæ sunt in requie, sive perfecta sive imperfecta, cum me Deus de hac luce migrare præceperit, corpusculum meum ibi debeat sepeliri. Quod si quis aliud inde voluerit, aut fieri tentaverit, obtinente Cruce Christi, et beata Maria, divinam ultionem incurrat : et vobis intercurrentibus, in loco ipsius Basilicæ merear cum sororum congregatione obtinere locum sepulturæ. Et ut hæc supplicatio mea, quam manu propria subscripsi, in universalis Ecclesiæ archivo servetur, effusis cum lacrymis deprecor : qualenus si contra improbos aliquos necessitas exegerit, ut vestra defensione soror mea Agnes abbatissa, vel congregatio ejus, quo succurri sibi poposcerint, vestræ misericordiæ pia consolatio opem pastorali sollicitudine subministret : nec de me destitutas se proclament, quibus Deus præsidium vestræ gratiæ præparavit.

35. « Illud vobis in omnibus ante oculos revocantes, per ipsum qui de Cruce gloriosam Virginem suam Genitricem beato Joanni Apostolo commendavit, ut qualiter ab illo completum est Domini mandatum, sic sit apud vos quod indigna et humilis domnis meis Ecclesiæ Patribus et viris Apostolicis commendo : quod cum dignanter servaveritis depositum, meritis participes cujus impletis mandatum Apostolicum, digne reparetis exemplum ». Hactenus Epistola sanctæ Radegundis, prophetico (ut puto) impulsæ spiritu, quæ ventura essent prædicentis. Biennio enim ab obitu ejus regia stirpe exortæ moniales adversus abbatissam concitatæ, ab ejus obedientia evellentes quamplurimas sorores, extra monasterium egressæ, innumerabilium turbarum causa fuerunt. Sed hæc suo loco dicenda. De hujusmodi contestatione ista leguntur in libro secundo Vitæ ipsius [1] : « Porro clarissimis regibus et serenissimæ reginæ, quos haud vulgariter dilexit, atque sanctissimis Ecclesiis et earum episcopis cum divina obtestatione suum commendavit monasterium ». Hæc ibi.

36. Sed jam prævisum ante annum ab ea ipsius transitum, funusque pariter prosequamur. Res ab ea gestæ duobus habentur conscriptæ libris, priori Fortunati episcopi, posteriori Baudoniniæ monialis ejusdem sanctæ Radegundis alumnæ, quæ ipsius postrema hujusmodi prosecuta est oratione [2] : « Sed veniamus nunc ad ejus felicissimam e corpore migrationem, quam sine lacrymis proferre non possumus. Fluunt lacrymæ ab ipsis intimis medullis, gemitusque prorumpunt, nec tamen percipitur inde consolatio. Sed si sic lacrymis indulgeamus, ut interim de ejus devotione minus dicamus, majori sane culpæ nos obnoxios reddimus. Usque ad diem illum quo hinc excessit, nunquam quicquam de cursu quem susceperat, imminuere voluit, memoria retinens : Non [3] qui cœperit, sed qui perseveraverit usque in finem, eum salvum fore. Ubi

[1] Apud Sur. tom. III. die XIII. — [2] Ibid. — [3] Matth. X.

jam ad vitæ finem pervenit sanctum ejus corpusculum longa Christi amore ducens martyria, et multiplices perpessum cruciatus : omnes sanctimoniales lugentes et flentes ejus lectulo assistebant, ejulantesque ac duris pugnis ac lapidibus pectora verberantes, voces ad cælum dabant, clamantes et dicentes : Domine, ne permittas nos tam gravi damno affici : lumen nostrum tollis a nobis : cur nos in tenebris relinquis ? » Eadem de immenso luctu sanctimonialium habet Gregorius Turonensis, qui interfuit [1]. Pergit vero Baudoninia :

37. « Sed quia illa quicquid facere constituisset, id die natalitio Salvatoris facere solebat, ejus quoque beatus decessus ita evenit ». Hic attende, sic dici ab ea, die natalitio Salvatoris esse defunctam, quod eo migraverit die, quo natalis Domini dies inciderat ; constat enim die decima tertia Augusti diem clausisse extremum : nam subdit : « Quarta feria, mane Idibus Augusti clausi sunt ejus oculi, et nostri obscurati. Væ nobis, quia peccavimus : afflictum est in dolore cor nostrum. Flemus et plangimus, quod te diutius, vita nostra, habere non meruimus. Eo ipso mane, quo nobis tantum mali accidit, una voce, uno planctu, uno clamore cælos penetrante, lapidicidæ, qui in monte operabantur, in aere audierunt loquentes, et unum quidem dicentem cæteris : Quid facitis ? dimittite eam adhuc : hæ enim voces ad nostras usque aures pertingunt. Angeli vero eam ducentes responderunt : Quid iterum faciemus ? eam jam paradisus recipit, ut glorietur cum Domino. Credimus non deserturam eam illas, quas ei placere volumus ». Cognitum est autem, has fuisse voces Angelorum pacifice altercantium (uti apud Danielem [2] exemplum legitur) illorum videlicet qui monialium præerant custodiæ, ac monasterium in tutelam acceperant, ad Angelos illos qui ad cælum euntem Christi sponsam comitabantur. Subdit vero Baudoninia :

38. « Flenda ergo nobis jam non est, sed reverenda : amisimus quidem in præsenti sæculo dominam et matrem, sed ad regnum Christi præmisimus intercessorem. Magnum illa gaudium excitavit in cælis, intolerabilem nobis dolorem in terris reliquit. Migrante sancta ejus anima a sæculo ad Christum, episcopus Pictaviensis non erat domi. Abiit ergo nuntius ad virum Apostolicum dominum Gregorium Turonensem episcopum. Ille mox advenit, et quantum suis ipse conspexit oculis, antequam eam sepeliret, ejus virtutes in libro Miraculorum inseruit. Veniens autem ille ad locum, ubi sanctum jacebat corpus, sicut ipse post sacramentum lacrymans dicebat, in forma humana vultum vidit angelicum : facies enim instar rosæ et lilii nitebat. Unde haud secus ille contremuit et timuit, atque si ipsam Domini Jesu sanctissimam matrem sibi adstantem videret. Exspectabatur interim vir devotus Deo plenus Pictavorum antistes, ut eam quo par erat honore sepulturæ mandaret.

39. « Sanctimoniales omnes apud ejus torum stabant psallentes : si vero psallentium voces vel paululum reticerent, mox planctus audiebatur intolerabilis. Triduo exspectatus præsul, qui tum suam diœcesim visitabat, cum non veniret ; is quem diximus vir Apostolicus Gregorius de ejus humanitate præfidens (perfecta enim charitas foras mittit timorem) in Basilica sanctæ Mariæ, ubi sacra ejus monasterii virginum corpora conduntur, eam in primis honorifice tumulavit. Cumque corpus ejus sub muro cum psalmodiis deportaretur (quandoquidem instituerat illa, ut nulla vivens extra monasterii fores egrederetur) tota congregatio in muro lamentans, ita ut planctus ejus superaret psallentium voces, pro psalmo lacrymas, pro cantico mugitum, pro alleluia gemitum reddebant ». Hic, lector, meminisse debes, veterem usum fuisse, ut in funere fidelium defunctorum una cum aliis lætitiæ canticis caneretur alleluia, ut sanctus Hieronymus admonet in Epistola ad Aletium de funere Ruffinæ conjugis. Sed pergit Baudoninia :

40. « Orabant moniales superne, ut sub terra nonnihil quiesceret feretrum, in quo beatæ corpus portabatur, graviter ferentes ejus absentiam. Ibi tum ut Dominus fidelem famulam suam declararet, corpore ejus in medio populi deposito, cæcus quidam lumen recepit : qui multorum annorum passus cæcitatem, ubi ad corpus accessit, ita sanatus est, ut nunquam luminibus orbatus videretur : vivit, hodieque clare videns. Cum jam humata esset a Gregorio episcopo, operculum tumulo ejus non est ab illo impositum, donec rediret Pictaviensis antistes. Itaque libere cereos ad eam afferebant omnes sepulcrum circumstantes, et singulæ suis cereis nomina sua inscripserant, dabantque cereos omnes per ordinem uni e famulis : et ecce extitit contentio in populo, aliis dicentibus cereos illos in sanctum ejus sepulcrum mittendos, aliis id negantibus. Interim e pueri cereos tenentis brachio unus exiliens, et populum omnem transcendens, in sepulcrum ad pedes beatæ se dimisit, litem omnem eo ipso dirimens. Inspecto cereo, inventum est nomen Calvæ inscriptum. Ea re perspecta, episcopus et plebs omnis B. Radegundis virtutes admirantes, Dominum benedixerunt. Quæ vero post ejus decessum eo in loco declaratæ sunt virtutes et edita miracula, quot dæmoniaci liberati, quot pulsis febribus curati, quis numerare sufficiat? » Refert aliqua itidem Fortunatus, atque Gregorius.

41. *Bajoariorum conversio per Rupertum episcopum Vangionensem in Gallia.* — Ad hæc tempora referri posse videtur Bajoariorum ad fidem Christi conversio, annuntiante illis Evangelium viro sanctissimo Ruperto episcopo Vangionensi in Gallia : qui a Berchario (Berthario) loci comite dira passus, solumque vertere coactus, Dei nutu ad Borealium conversionem populorum accinctus, Boreales silvas penetrans, rigescentia adhuc impietatis glacie corda Gentilium Christianæ fidei prædicatione calefecit, atque igne divini Spiritus inflam-

[1] Greg. de glor. confes. c. CVI. — [2] Dan. X.

mavit. Ista quidem tam grandia cœpta Childeberti regis Francorum anno secundo (ut ejusdem sancti Acta testantur [1]) in hunc annum et ulterius propagata noscuntur. Porro quod de Childeberto dicitur, non ad primum Childebertum, sed ad secundum potius, quem post patrem suum Sigebertum regnare cœpisse diximus anno Domini quingentesimo septuagesimo nono, esse referenda, in Notis ad Romanum Martyrologium testati sumus. Quamobrem falli cum certum est, qui [2] ad primum Childebertum filium Clodovei, qui regnare cœpit in Galliis anno salutis quingentesimo decimo quarto, ista retulit haud levi præjudicio historicæ veritatis.

42. At non ipse tantam sibi soli putavit aggrediendam esse provinciam : sed Christi exemplo, duodecim delegit sacerdotes quos ad prædicandum Borealibus Evangelium secum duxit : apertum vero est late ad fidem capessendam Gentilibus illis ostium, cum ipse Bajoariæ princeps Theodo hujus nominis tertius Christo credidit : etenim reliqui ipsi subjecti, ducem secuti, pariter effecti sunt Christiani : cujus rei gratia factum est, ut ipse Rupertus Bajoariorum Apostolus sit merito nuncupatus, qui sicut fidei Christianæ fuit plantator in Bajoaria, ita in Norico rigator extitit : siquidem per sanctum Severinum, de quo plura superiori tomo diximus, illi jam acceperant Evangelium, quod prædicatione Ruperti magis magisque excolere didicerunt. Sic igitur infidelitatis excisis silvis, redditoque jam ad culturam agro Dominico, extitit cum suis auctor, ut illic complures nobiles sedes episcopales erigerentur, in quibus suos socios episcopos ordinandos curavit : ipse vero remisso jam antea nuntio Ecclesiæ Vangionensi, a qua expulsus fuerat, electa cælestibus præviis signis sede Saleburgiensi, exstructaque ibi Basilica S. Petri, quo Apostolicæ Sedi obsequentem esse eumdem populum commoneret, ejusdem est nominatus primus episcopus, ubi et sanctæ sorori Erentrudæ monasterium ducis munificentia ædificavit sub nomine sanctissimæ Virginis Mariæ Deiparæ. Demum vero postquam cuncta quæ fuisset aggressus Dei ope ex sententia confecisset, sexto kalendas Aprilis ex hac vita migrans, ab Ecclesia inter sanctos relatus, eadem colitur die.

43. Atque de his satis, finemque accipiat septimus tomus : ejusdem vero præsentis anni res gestæ, quæ reliquæ sunt spectantes ad Gregorii papæ electionem, in sequentem sunt referendæ tomum, qui opportune ab ipsius Gregorii papæ electione exordium sumet. Ista enim Annalium tomi hujus sectio hic facienda est, quod nimis cresceret in immensum, si Gregorii papæ res in Pontificatu gestas comprehendere voluissemus, quas nec in diversos partiri tomos ratio persuasit.

[1] Apud Sur. tom. II. die XXVII. Martii. — [2] Valen. l. III. Annal. Bojorum.

1. *Auctoris peroratio cum gratiarum actione.* — Age jam, ex more, de absoluto septimo hoc Annalium tomo agamus gratias Deo optimo maximo, offeramusque ipsum pariter Dei Genitrici Mariæ, ut cujus est ope cœptus atque perfectus, ejusdem quoque meritis omni labe mundatus reddatur dignus divino conspectu, qui offerentis auctoris jure posset defectu repelli. Etenim cum hilarem datorem (ut monet Apostolus [1]) diligat Deus, hac saltem ex parte prope respuendus hic esset, qui non eadem alacritate qua cæteri, sed mœrenti animo scriptus, uti luctus partus offertur : qui et genitus summo dolore atque morte parentis [2], Benoni, filius doloris mei, sit merito appellandus, quantumlibet pater eumdem Benjamin, filium dexteræ scilicet, nuncuparit : editus enim in lucem sine luce, usum vitæ pristinæ abstulit parienti ; et dum sub honoris specie purpureis fasciis involvitur, ferreis nesciens miser vinculis obligatur : unde sit merito lamentandum, illudque lugubre dicendum [3] : « Quare egressus ex utero? quare exceptus genibus ? cur lactatus uberibus? Nunc enim dormiens silerem, et somno meo requiescerem cum regibus illis et consulibus terræ, qui ædificant sibi solitudines ».

2. Hæc dum mecum verso, laudare non desino senem sapientissimum illum Berzellaium, qui a rege licet sanctissimo invitatus in regiam, ad quietem, ad securitatem, ad gloriam [4] : « Non indigeo, inquit, hac vicissitudine ; sed obsecro ut revertar servus tuus, et moriar in civitate mea, et sepeliar juxta sepulcrum patris mei et matris meæ » : jure præferens aulæ regiæ patriam sepulturam, atque regium apparatum posthabens vitæ rusticæ hactenus feliciter ductæ. Sed et quem sapientem prædico, non desino beatum terque felicem dicere, et invidere, dum quod rogavit, est consecutus, nec fuit jussu regis retentus invitus, sed permissus lætus ad propria remeare, atque in pace vitæ cursum absolvere.

3. Ast cum a quiete et tranquillitate aliisque bonis abstrahar violenter, atque invitus abripiar : unum duntaxat reliquum est quod petam : ut cum hæc adeo inquieta, tristia, ærumnosa, metu plena atque periculis nonnisi te curante, Dei Genitrix, mihi contigerint : tu ipsa per lubrica gradienti, in summo versanti discrimine, deque æterna salute ad singula momenta periclitanti feras opem assidue, et fluctuanti præsidium afferas : alioquin perplexos resolvas laqueos, atque molestæ et invitæ vitæ fila disrumpas, ne ob inanem gloriolam istam miser incaute vere perennis gloriæ dispendium patiar : sicque benedicens tu ipsa novissimis meis [1] magis quam principio, te juvante, æternam beatitudinem consequar, gratia Domini nostri Jesu Christi, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit in sæcula sæculorum. Amen.

[1] 2. Cor. IX. — [2] Gen. XXXV. — [3] Job. III. — [4] 2. Reg. XIX.

[1] Job. II.

Anno periodi Græco-Romanæ 6083. — Anno Æræ Hispan. 628. — Jesu Christi 590. — Gregorii papæ 1. — Mauritii imp. 9.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : VIII *post consulatum Mauritii Tiberii Aug. solius* VI, ut legitur in Chronico Alexandrino.

2. *Moritur Pelagius II. PP.* — A num. 1 ad 9. Turonensis lib. 10, cap. 1 narrat, *anno* XV *Childeberti regis* diaconum suum Roma redeuntem sibi narrasse inundationem Tiberis *mense nono*, id est Novembri, anni superioris factam, additque: « Subsecuta est de vestigio clades, quam inguinariam vocant : nam medio mense XI adveniens primum omnium juxta illud quod in Ezechiele Propheta legitur, *A sanctuario meo incipite*, Pelagium papam percullit: quo defuncto magna strages populi de hoc morbo facta est ». Anastasius testatur, *Pelagium II* mortuum esse et sepultum *ad B. Petrum Apostolum sexto idus Februarias*, seu die octava mensis Februarii. Pontificatum inierat die trigesima mensis Novembris anni DLXXVIII; ideoque sedit annos XI, menses II, dies X, non vero annos X, menses II, dies X, ut habent exemplaria Anastasii, Ordericus lib. 2, Luitprandus, Abbo, Regino, Hermannus Contractus, et passim catalogi Rom. Pont. Non dubium itaque, quin error ille Anastasio, seu, ut verius loquar, auctori libri Pontificalis adscribendus sit. Baronius, qui ejus Pontificatum anno uno citius quam par erat, auspicatus est, coactus fuit eidem assignare annos XII, menses II, dies XXVII. Papebrocius vero in Conatu Chronico-Hist. qui Pelagii II ordinationem eum die XXVI Novembris anni DLXXIX copulavit, mortem ejus cum die tertia Februarii hujus anni non potuit non conjungere.

3. *Anni* XI *Pelagii II, perperam tributi Pelagio I.* — Unus Biclariensis abbas hujus temporis scriptor in Chron. ad annum X Justini imp. annos undecim Pelagio II accurate assignavit, quos aliqui Anastasii interpolatores Pelagio primo perperam attribuerunt. Hos vel antecessere, vel secuti sunt Ordericus lib. 2, pag. 447. Regino in Catalogo Pontif. Rom. ac Gotfridus Viterbiensis, et Hermannus Contractus in Chronicis ; tradunt enim *Pelagium primum* sedisse annis XI, mensibus X, diebus XVIII, quot menses et dies ultra annos quatuor Pelagius primus Ecclesiam Romanam gubernavit. Qui numeri in aliqua exemplaria Mss. Anastasii in fide editionis regiæ citata, ac in exemplaria Mss. Casinense et Antuerpiense etiam infarti sunt, nisi quod dies supra annos XI et menses X in aliquibus a librariis corrupti fuere. Verum anni illi undecim non *Pelagio primo*, sed *Pelagio secundo* attribuendi, et Anastasii error corrigendus. *Pelagium* enim *I* annos tantum IX, menses X, et dies XVIII sedisse certum et indubitatum. Papebrocius in Conatu Chronico-Hist. dum de Pelagio I verba facit, ait sibi videri Romanos censuisse Ecclesiam carere Pontifice, per excommunicationem, quam ipso facto incurrisse *Vigilium* judicabant, et elegisse *Pelagium*, non tamen ordinasse, quod scirent absque imperatoris consensu irritam habendam ordinationem; undeque factum putat, ut aliqui *Pelagio primo* annos undecim attribuerint. Verum ex mox dictis hæc conjectura corruit, liquetque *annos undecim*, quos constat Pelagium II Romanæ Ecclesiæ præsedisse, Pelagio I per errorem a quibusdam adscriptos fuisse. Porro si a die mortis Pelagii II de quo nullum est dissidium, ad diem et annum ordinationis Pelagii I qui hactenus obscuri fuere, retrocedas, *comperies* non solum hunc Pontificem consecratum fuisse die undecima Aprilis anni Christi DLV, sed etiam ejus mortem, et proximorum ejus successorum suis annis a nobis redditam fuisse, et qui aliam viam iniere, Chronotaxim Pontificiam turbasse.

4. *S. Gregorius Pelagio II succedit.* — Post Pelagii II mortem *cessavit episcopatus menses sex*, *dies* XXV, ut in Anastasio legitur. Quare sanctus *Gregorius Magnus* die tertia mensis Septembris, in quam Dominica cadebat, ordinatus est, ideoque Anastasius diem emortualem Pelagii II ab Interpontificio excludit. Epistola *Pelagii*, episcopis *per Campaniæ et Italiæ provincias* scripta, quam Baronius genuinam existimavit, supposititia est, et conflata ex variis sententiis Prosperi, Hilari, Acacii, Ennodii, Conciliorumque Romani sub Symmacho, Toletani VIII et Lateranensis sub Martino I. Est vero ea de accusationibus ac judiciis episcoporum. Ejusdem farinæ est Epistolæ fragmentum Pelagii *ad Benignum archiepiscopum*, quod Baronius num. 7 hoc anno recitat. Est enim pars Epistolæ ejusdem Pontificis *ad Benignum archiepiscopum*, cujus supra meminimus. Epistola vero integra refertur tomo V Conc. editionis Labbeanæ, pag. 931, et quoad omnes partes suas ibidem rejicitur.

5. *Epistola Pelagii II de* IX *Præfationibus Ecclesiæ Rom. supposititia.* — Præterea cum Concilii

Romani, de quo hoc anno Baronius num. 5 et in tomo V Conc. pag. 953. mentio tantum fiat in Epistola IX Pelagii II ad *episcopos Germaniæ et Galliæ*, quæ a Pseudo-Isidori stylo non discrepat, illud pariter spurium ac commentitium. In ea Epistola legitur, *episcopos Germaniæ et Galliæ* Pelagium rogasse, ut ordinem *Præfationum missæ* eis mitteret, quem sancta Romana Ecclesia tunc habebat, ipsumque respondisse eam novem tantum *Præfationes* ab antiquis temporibus servasse, easque ipsis tenendas mandare. Verum, ut observavit eruditissimus cardinalis Bona lib. 2 Rer. Liturgicarum cap. 10. num. 3, si ætate *Pelagii* illis tantum novem Præfationibus, festis in ea Epistola memoratis, Romana Ecclesia tanquam dudum in ea receptis et probatis utebatur, quomodo *Gregorius* ejus immediatus successor, sacrorumque rituum tenacissimus custos alias novas instituit? Suspicionem auget *Joannes diaconus*, qui cum res a Gregorio gestas in Vita ipsius minutissime prosequatur, nullam tamen *de Præfationibus* ab eo contra morem diu receptum institutis mentionem facit. Ipse item *Gregorius* in Epistola ad Joannem Syracusanum in qua de additis vel immutatis in ritibus sacrificii, propter quæ reprehensus fuerat rationem reddit, de Præfationibus silet: sicut et de Epistola Pelagii II silent scriptores illius, et aliquot sequentium sæculorum. Ad hæc in libris antiquis Sacramentorum, qui Romanæ Ecclesiæ titulum præ se ferunt, plures reperiuntur *Præfationes*, vixque ulla missa est, cui propria et peculiaris non assignetur. Accedit testimonium *Guitmundi* ex monacho sancti Benedicti episcopi Aversani, undecimo Ecclesiæ sæculo demortui, Romanis ritibus jam ubique receptis, qui lib. I de Eucharistia, refert Præfationem quam in quadam die Dominica, *per totum pæne orbem Latinum inter Epiphaniam et Septuagesimam* recitari dicit: cujus Præfationis auctoritate utitur etiam *Aglerus* monachus Cluniacensis, qui anno MCXXX floruit, lib. I de Sacram. Corp. et Sang. Domini cap. 5. Quare Decretum illud de novem *Præfationibus* nullibi receptum invenitur. Denique ante Pippini et Caroli Magni tempora Gallicana Ecclesia non suscepit Romanæ missæ ritum et ordinem, sed propriis officiis propriaque missa usa est, ut ex variis antiquis monumentis ostendit idem cardinalis lib. I Rer. Liturg. cap. 12.

6. *Concilium Hispalense I.* — Ad num. 26. Concilium *Hispalense I* celebratum hoc anno, a quo Spondanus in Epitome perperam illud removit, et ad annum DXCIV rejecit. Episcopi enim in Epistola ad *Pegasium episcopum* missa, asserunt se eam subscripsisse *die primo nonarum Novembrium, anno quinto regni gloriosissimi Domini nostri Reccaredi regis Æra* DCXXVIII. Regnum inierat *Reccaredus* mense Aprili, aut initio mensis Maii anni DLXXXVI, ideoque mense Novembri hujus Christi anni quintus regni ejus decurrebat. Erat *Pegasius*, ad quem episcopi scripsere, Astigitanæ Ecclesiæ antistes, ut liquet ex subscriptionibus Concilii Toletani III et ex canone II hujus Concilii Hispalensis: « Fuit », inquit Baronius, « ista Synodus provincialis, cui interfuerunt octo episcopi, qui tria in Synodo decreta firmata ad Pelagium, quem vivere putarent, direxerunt ». Verum tria illa decreta, non ad *Pelagium* papam, sed ad *Pegasium* missa sunt, ut postea cardinalis eruditissimus recte vidit.

7. *Guntramnus rex a sicario frustra invaditur.* — Ad num. 27. Turonensis, lib. 9, cap. 3, *anno Childeberti regis* XII refert, *Guntramnum* regem, cum in festivitate sancti Marcelli ad Cabillonensem urbem venisset, quemdam ad eum accessisse, quasi aliquid suggesturum. « Qui dum properat contra regem, culter ei de manu dilabitur ». Rex tamen illum verberatum dimisit vivum, « quia nefas putavit, si is qui ab Ecclesia eductus fuerat, truncaretur ». Sed facinus patratum anno DLXXXVII, qui Childeberti regis est XII.

8. *Obitus S. Radegundis reginæ.* — A num. 28 ad 41. Anno Childeberti regis XII, Christi scilicet DLXXXVII, « beatissima Radegundis obiit, mense sexto, tertio decimo mensis », inquit Turonensis lib. 9, cap. 2, qui annum incipit a Martio. *Baudonivia* monialis in hujus sanctæ reginæ Vita eumdem diem ac mensem notat, scilicet decimum tertium mensis Augusti, additque, illum in feriam quartam incidisse: « Quarta feria, mane primo, idus Augusti, quo fecerat idem mensis dies XIII, clausi sunt ejus oculi ». Quare currebat littera Dominicalis E, qua insignitur, annus Christi DLXXXVIII, eodem, quo obiit, die *Radegundis* in Tabulis Ecclesiasticis colitur. Refert Baronius n. 29 et seqq. hujus sanctæ reginæ Epistolam ad episcopos, quam pro tutela et stabilitate institutæ a se in urbe Pictaviensi sanctimonialium Congregationis absens ad eosdem scripsit. Verum, ut Sirmondus in Edit. Conc. Gallic. notavit, cum ea data sit ad episcopos, qui Concilio Turonensi II anno DLXVI celebrato adfuere; verosimile est, tum ad eos missam, cum una essent in eo Concilio congregati. Ad hæc Turonensis lib. 9, cap. 39, eam initio institutæ ab ea Congregationis monialium editam docet, et inter episcopos, qui conscripserunt decretum, quo suscepta est beatæ *Radegundis* Epistola, primus nominatur *Euphronius* ille scilicet, qui episcopus Turonensis fuit, quique anno DLXXII mortuus est.

9. *Epistola ejus ad episcopos Concilii Turonensis II.* — Cointius anno DLXXXVII, num. 5, eam Epistolam a *Radegunde* tardius datam credit, scilicet vel post obitum *Sigiberti* regis, vel etiam post obitum *Chilperici* regis, quod Radegundis in ea dicat, monasterium a se constructum esse *ex permisso et solatio domnorum regum patris vel aviæ eorum*. Quibus ex verbis eos jam e vivis decessisse necessario sequi existimat. At fallitur vir doctissimus. Vox enim *solatium* per hæc sæcula quodvis *auxilium* significat, ut innumeris exemplis liquet, ex quibus aliqua Ducangius in Glossario mediæ et infimæ latinitatis, in voce, *solatium*, in medium

profert. Turonensis v. g. lib. 6, cap. 42, loquens de Childeberto II, refert Mauritium imperatorem, cum accepisset eum pacem cum Langobardis pepigisse, pecuniam eidem a se datam repetiisse : « Sed hic fidus a solatiis », inquit Turonensis, « ne responsum quidem pro hac re voluit reddere ». Non in alia itaque significatione vocem *solatii Radegundis* usurpat in sua ad episcopos Epistola, cui eorum decretum proxime subjici debet, cum illa eo confirmetur. Quare Baronius qui *Radegundis* Epistolam hoc anno, quo eam demortuam credebat recitat, episcoporum responsum refert anno DLIX, num. 34 et seqq. Extat etiamnum in urbe Pictaviensi, quod ibidem condidit *Radegundis*, monasterium nomine monasterii *S. Crucis* insignitum, in quo a pluribus sæculis divi Benedicti Regula servatur. Vitam ejus scripsere *Venantius Fortunatus* episc. Pictaviensis, et *Baudonivia* monialis æqualis, utramque a Mabillonio sæculo I Benedictino recitatam, et cum Codicibus Mss. collatam.

10. *Obitus S. Juniani abbatis Mariacensis.* — Eadem hora, eademque die, qua *beata Radegundis*, obiit etiam *S. Junianus* abbas *Mariacensis*, cujus Vitam a Vulfino Boetio episcopo Pictaviensi, qui Ludovico Pio imperante floruit, scriptam refert ibidem Mabillonius. *Junianus*, quamvis cœnobium *Mariacense* construxisset, et abbas monasterii esset, solitario tamen vitæ studio in quemdam locum a se antea constructum frequenter secedebat. Mandaverat « ut statim cum a sæculo migrasset, nuntiaretur beatissimæ Radegundi, ut pro eo precem Domino funderet, quod et illa similiter fecerat. Accidit, ut eodem die, eadem hora, uterque migraret de sæculo, et quos hic unius charitatis vinculum constrinxerat, illic eos pariter paradisi gloria simul acciperet ». Monasterium *Mariacense* in finibus Pictonum et diœcesi Pictaviensi, vulgo *Mairé* nuncupatum, positum erat sed progressu temporis in Ecclesiam parœcialem conversum fuit.

11. *Moritur Garibaldus Bajoariæ dux.* — Ad num. 41 et seqq. Paulus diaconus lib. 3 de Gest. Langobard. cap. 31, scribit : « Flavius rex Authari legatos post hæc (id est, post ingressum Francorum in Italiam adversus Langobardos) ad Bajoariam misit, qui Garibaldi eorum regis filiam sibi in matrimonium peterent. Quos ille benigne suscipiens Theudelindam suam filiam Authari se daturum promisit». Hæc legatio anno superiori obita. Subdit Paulus : « Denique post aliquod tempus, cum propter Francorum adventum perturbatio Garibaldo regi advenisset, Theudelinda ejus filia cum suo germano, nomine Gundoald, ad Italiam confugit, seque advenlare Authari sponso nuntiavit, etc. Qui eamdem cunctis lætantibus in conjugium idus Maias accepit ». Childebertus Francorum rex ea affinitate offensus, ac veritus, ne *Boii*, qui ejus tributarii erant, a fide desciscerent, et ad Longobardos hostes inclinarent, *Garibaldum* bello aggressus est. Cæsusne is in acie fuerit, an ad generum fugerit, ambiguum ; sed in ejus locum *Tassilonem* Bojoariorum ducem, a Childeberto rege constitutum, docet Aimoinus lib. 3, cap. 77. « Apud Bajoariam, inquit, post Charibaldum Tassilo a Childeberto rex ordinatus est : qui, mox cum exercitu Sclavorum provinciam introiens, parta victoria ad solium proprium cum maxima remeavit præda ». Quæ verba Aimoinus ex Paulo diacono lib. 4, cap. 8, desumpsit; adeo ut certum sit *Tassilonem* post Garibaldum genti Bojoaricæ præfectum fuisse.

12. *S. Rudbertus, regnante Childeberto III, Bajoariis fidem annuntiavit.* — Cum igitur *Garibaldus*, primus Bajoariæ dux usque ad præsentem annum vitam protraxerit, *sanctus Rudbertus* Bajoariorum Apostolus de quo loquitur hic Baronius, in eam provinciam non adventavit anno secundo Childeberti II Francorum regis. Auctor enim ejus Vitæ sæc. III Benedict. part. I recitatæ ait : « Tempore Hildiberti regis Francorum, anno scilicet regni ejus secundo, honorabilis confessor Christi Rudbertus in Vormacia civitate episcopus habebatur ». Addit, *Theodonem* Bajoariæ ducem eum rogasse, ut *Noricam provinciam* sacra illuminaret doctrina; quo cum se contulisset Rudbertus, ducem *Theodonem* et multos istius gentis ad fidem Christi convertisse, et ab eo licentiam obtinuisse eligendi locum ad episcopii sedem, qui eam collocavit apud *Juvaviam*, postea *Salisburgum* appellatam. Verum cum nullus *Theodo*, quo Bojoarios regente *Rudbertus* eis Evangelium annuntiavit, ut in ejus Vita legitur, et inter omnes rerum Boicarum scriptores convenit, anno secundo Childeberti II Francorum regis dux Bajoariæ fuerit, sed *Garibaldus*, manifestum est, auctorem Anonymum Vitæ sancti Rudberti intelligendum esse de anno secundo Childeberti III, qui non minus, quam *Childebertus II* in Austrasia regnavit, ideoque et adventum *Rudberti* in Bajoariam, sicut et ducatum *Theodonis*, pertinere ad finem sequentis sæculi, quo de utroque verba faciemus. Porro valde refert, ut iste centum annorum prochronismus emendetur; cum ex hoc uno capite tot magni momenti pendeant, ut ex sequentibus patebit.

13. *Monasterium Luxoviense a S. Columbano fundatum.* — *Sanctus Columbanus*, qui cum sociis hactenus in loco, cui nomen *Anagrates*, in Vosago monte degerat, hoc anno *Luxovii* in eodem monte positi monasterium exstruxit; quod nunc *Luxeu* dicitur, et in comitatu Burgundiæ situm est, sicuti et oppidum ejusdem nominis. Cum enim multi se in ejus societatem monachi adjunxissent, commodior locus in ea eremo inquirendus fuit, ut narrat Jonas in ejus Vita. Regulam, quam monachi sequerentur, condidit quæ etiamnum extat apud Holstenium in codice veterum regularum. Ibi Columbanus *sexcentorum ferme monachorum rector extitit*, ut ait Asso abbas Dervensis in passione sancti Bercharii. Hoc monasterium currenti anno constructum esse, non tantum docet Marianus Scotus in Chronico; sed etiam Jonas in Columbani

Vita indicat, cum scribit eum *vicesimo anno post incolatum eremi illius* in exilium missum esse, quod anno DCX contigisse suo loco videbimus.

Hoc anno dissidium fuit in Gallia *de die Paschatis* quod anno DXCIV, juxta Baronii ordinem, explicabo.

HIC BARONIUS SEPTIMUM ANNALIUM TOMUM ABSOLVIT.

GREGORII ANNUS 1. — CHRISTI 590.

1. *Præfatio auctoris cum imploratione Divini auxilii.* — Ex superaddita oneri consueto Ecclesiasticorum negotiorum sarcina ad optatam quietem longe positam cum magis anhelem atque suspirem: magna tamen octavi Annalium tomi scriptionem aggrediendi ex eo mihi fiducia comparatur, quod pro foribus Gregorius Magnus occurrit; patronus idem noster duplici subsidio profuturus, adminiculo precum scilicet, quibus divinum concilietur auxilium, et suorum scriptorum copia, ex quibus tanquam ex locupletissima cella penaria, quæ primum erunt scribenda, ipse abunde suppeditat. Verum non progreditur solus, cum in occursum egreditur; sed quæ præcedit in titulo, prima procedit in via, nobis opitulatura præcurrens Virgo Deipara. Amborum etiam nomine, nempe Mariæ, atque Gregorii, nostra nobilitatur Ecclesia, apud quam iidem Annales nostri sunt elaborati, scripti, recitati, ac sæpius repetiti, atque hactenus in lucem editi. Quæ igitur prior ordine et major est meritis, nobis occurrat potior in auxilio, atque virtute potentior adsit: ipsa mater foveat partus suos, atque faveat natis suis. Ut enim quos ad genua Rachelis pariebat ejus ancilla ipsa eos suos filios esse dicebat[1]; ita suos hac lege esse dicat oportet nostros Annales ipsa Virgo sanctissima, quos summo labore, ad ejus genua provoluti, enixis precibus consuevimus parturire.

2. Sed et inde erigitur magis animus, quod creverint nobis divina ex recenti collata dignitate subsidia: gloriosi enim martyres patrocinii quoque titulo accesserunt, Petri discipuli, conciliatores regiæ virginis nuptiarum cum sponso cælesti, atque ejusdem ad coronam martyrii promotores, eunuchi fratres, concupiscentia steriles, spiritali prole fœcundi, potentes gratia, gloria celebres, decori purpura, coronis fulgidi, insignes palmis Nereus et Achilleus una cum martyre æque et virgine Flavia Domitilla. Quibus cum Magno Gregorio in auxilium junctis, erit mihi in sancta quadriga ista, cui insideat auriga Deipara, magna fiducia: adeo ut illud ex Cantico secure occinere liceat[1]: « Quadrigæ tuæ salvatio ». Qua cum vectus fuero, ardua quæque accessu et transitu difficilia facile superabo: sperans insuper Dei beneficio dandum, ut una cum Annalibus, annis quoque vitæ bene perfunctus, jam non amplius in circi istius vitæ periodis e calce rursum reducendus ad carceres, sursum cælum versus curru isto cælesti, adminiculo scilicet sanctorum precum, sublimis tollar, atque ex optato in Domino tandem perpetuo requiescam.

[1] Genes. XXX.

[1] Habac. III.

1. *Universali voto ad Cathedram Romanam expetitus Gregorius.* — Quingentesimi nonagesimi Christi anni res gestæ majori ex parte in superiorem tomum relatæ sunt, usque videlicet ad electionem Gregorii Magni in Romanum Pontificem: jam vero reliqua prosequamur de rebus ab eo præclare gestis post electionem usque ad finem præsentis anni, qui et imperii Mauritii Augusti quintus numeratur, octava Indictione ad mensis Septembris terminum decurrente, et nona tunc inchoante.

2. Sed antequam ista aggrediamur, quod in primis ad tempus spectat, scias errare eos qui diversam ineunt rationem annorum Mauritii imp. ab hac nostra assertione, qua ponimus S. Gregorii creationem sub anno quinto ejusdem Mauritii. Præter id enim quod superius dictum est anno primo

ejus imperii : qui hujus temporis, suæque ætatis breviter res gestas conscripsit Joannes fundator monasterii Biclariensis (hoc enim titulo ejus perbrevis historia inscribitur) asserit istud ipsum, anno videlicet quinto ejus imperii sanctum Gregorium esse creatum Pontificem : quo pariter anno Theodosium Mauritii filium a patre tradit Cæsarem esse dictum. Hæc de anno imperatoris, et promotionis Gregorii in Pontificem Maximum. Sed his revocatis ad calculos, aliam iniisse oportuit rationem, quam vide superius anno quingentesimo octogesimo sexto, ubi annum primum Mauritii auctoritate Græcorum, et Latinorum, et Biclariensis hujus pariter collocavimus, sed opus fuit dimovisse.

3. Quod autem ad diem ordinationis ejus spectat, nihil est quod revocari possit in dubium, utpote quæ excellentiam tanti Pontificis relata fuerit singulari prærogativa in tabulas Ecclesiasticas, annis singulis in memoriam ac cultum fidelibus revocanda ipsa die qua contigit, nempe tertio nonas Septembris, ejusmodi præclaro elogio [1] : « Romæ ordinatio incomparabilis viri sancti Gregorii M. in Summum Pontificem : qui onus illud subire coactus, e sublimiori throno clarioribus sanctitatis radiis in orbe refulsit ». Hæc de ejus ordinatione, cum videlicet est consecratus in Romanum Pontificem : qui et ante, cum ex præscripto sacrorum canonum a clero electus fuit, revera Pontifex dici potuit, cum ab eo tempore a Deo acceperit Pontificium, absque alia exspectata de consecratione ab imperatore licentia.

4. Jam vero in hunc unum Gregorium conversi oculi omnium erant, utpote qui cæteris omnibus vitæ sanctitudine, claritudine generis, scientia, atque usu rerum præstaret ; quique non in Occidentali tantum orbe, sed et in Orientali quoque ubi diu in functione legationis, sive apocrisiarii muneris versatus fuerat, omnibus optime notus, ab omnibus pontifex expeteretur ; ut quæ de ipso inferius dicenda erunt, ostendunt. Qui enim in orbis theatro præfecturæ Urbanæ fascibus jam antea, qualis quantusve esset, innotuisset, contemptu mundi in trabea monachali magis enituit : clarior vero redditus, ex quo assumptus est in cardinalem : sed fulgore majore resplenduit ex legatione Constantinopoli bene perfuncta. Tot igitur splendorum radiis illustratus, etsi nollet, ac vitaret licet (quod non possit abscondi civitas supra montem posita) in se omnium animos traxerat et obligarat, hoc ipso potissimum tempore, cum (ut diximus tomo superiori) ingens lues Urbem depasceretur ; quo ut qui omnium esset sanctissimus eligeretur, necessitas impellebat : urgebat vero magis, dum super urbem Barbaricus Longobardorum gladius immineret, diraque fames ingrueret atque sæviret : unde quærendus ab omnibus fuit sanctus, qui pestilentiam propulsaret ; fortis, qui defenderet urbem ; et qui esurientem populum pasceret, deligendus pastor amator pauperum ; nonnisi illud propheticum eidem occinentibus cunctis [1] : « Princeps esto noster : ruina autem hæc in manu tua. Ad hoc prælectus a Deo, ut ædifices, et plantes, et dispersa colligas, atque infirma consolides ». Quæ cuncta ipse naviter (ut suo loco dicemus) implevit, atque abundantius præstitit.

5. *Quid senserit et egerit Gregorius antequam confirmatio suæ electionis ab imperatore Mauritio redderetur.* — At non simul ac Pontifex Romanus electus est, in Petri cathedra sedit, neque sedere licuit : etenim quod sub Arianis Gothorum regibus præsumptum diximus superioribus tomis, ut electus pontifex, nonnisi persoluta pecunia confirmatus a principe sedere deberet ; vindicata postea Urbe cum universa Italia a Gothorum tyrannide per Justinianum imperatorem, non minore ille tyrannide idem jus confirmandi Romanum Pontificem, et pro confirmatione pecuniam exigendi sibi retinuit. Deplorat ista idem S. Gregorius, dum illud Psalmi pœnitentialis elucidat : « Qui laudabant me, adversum me jurabant » ; cum Simoniacam hæresim insectatur, et ait [2] : « Hæc est, inquam, hæresis quæ prima nascentis Ecclesiæ rudimenta tentavit, et ante alias hæreses prima apparuit. Cujus erroris vesania licet ex tunc damnata fuerit, postea tamen in Ecclesia germine pestifero pullulavit, nostris vero maxime temporibus malitiæ suæ virus exercuit, et totius Ecclesiæ pacem schismatica infestatione turbavit. Concitavit enim adversus Ecclesiam Dei non solum innumerabilem multitudinem, verum etiam regiam (si fas est dicere) potestatem. Nulla enim ratio sinit, ut inter reges habeatur, qui destruit potius, quam regat imperium ; et quoscumque habere potest perversitatis suæ socios, eos a consortio Christi efficit alienos. Qui turpissimi lucri cupiditate allectus, sponsam Christi captivam cupit abducere, et passionis Dominicæ sacramentum ausu temerario contendit evacuare. Ecclesiam quippe, quam sui sanguinis pretio redemptam Salvator noster voluit esse liberam, hanc ipse, potestatis regiæ jura transcendens, facere conatur ancillam. Quanto melius foret, si dominam suam esse agnosceret, eique religiosorum principum exemplo devotionis obsequium exhiberet, nec contra Deum fastum extenderet dominationis, a quo suæ dominium accepit potestatis? Ipse est enim qui ait [3] : Per me reges regnant. Sed immensæ cæcatus cupiditatis caligine, et divino (ut patet) ingratus beneficio, et contra Deum fastuosus, terminos quos posuerunt patres nostri, contempto divino timore, transgreditur, et contra Catholicam veritatem suæ furore tyrannidis efferatur.

6. « In tantam autem suæ temeritatem extendit vesaniæ, ut caput omnium Ecclesiarum Romanam Ecclesiam sibi vindicet, et in domina gentium terrenæ jus potestatis usurpet : quod omnino ille fieri prohibuit, qui hanc beato Petro Apostolo specialiter commisit, dicens [4] : Tibi dabo Ecclesiam meam.

[1] Mart. Rom. die III Septemb.

[1] Isa. III. — [2] Greg. in Psal. IV Pœnit. — [3] Prov. VII. — [4] Matth. XVI.

Obstruatur ergo os loquentium iniqua, et omnis hæreticorum acies obmutescat : quia nullas vires habet mendacium, quod ipsius voce veritatis invenitur destructum ». Hucusque Gregorius, qui (ut vides) regis nomine indignum eum habet, qui Romanam Ecclesiam suis spolians juribus et libertate, quoquo modo subjugare et sub tributo ipsam redigere conabatur : quem et contra Catholicam agere veritatem proclamat. Qui et inferius in ejusdem Psalmi expositione eo versu, « initio tu, Domine, terram fundasti », inter diros Ecclesiæ persecutores adnumerat imperatorem talia præsumentem, dum ait : « Quid enim Nero? Quid Diocletianus? Quid denique iste, qui hoc tempore Ecclesiam persequitur. Numquid non omnes portæ inferi? » Cum tamen sive de Mauritio, sive eo qui ipsi successit, Phoca, vel Tiberio, vel Justino, qui hos præcesserunt, Augustis (cujusvis horum temporibus velis scripsisse Gregorium commentarium illum) omnes reperiantur fuisse fide Catholica Orthodoxi, hacque tantum ex parte damnandi, quod confirmationem electi in Romanum Pontificem sibi (ut vidimus) vindicarent.

7. Tam grande malum licet Gregorius adeo sit detestatus, tolerandum tamen ipsi in tanta temporum iniquitate fuit, cum jugi bello Longobardi Italiam infestarent, Romamque ipsam obsidione sæpe vallarent atque perstringerent : unde periti nautæ more turgentis maris undas haud prora findentis, sed clavo potius declinantis, electionem suam irritam reddere laboravit, sicque antevertere malum illud, quod sibi imminere cognosceret. Quamobrem qui clero ipsum eligenti non posset obsistere, neque resistere populo postulanti : ad unicum illud remedium sibi confugiendum esse putavit, ut bene utens occasione illa, et ex veneno sibi parans antidotum, ad Mauritium imperatorem, ad quem de electione facta mittebatur a clero populoque Romano decretum, litteras daret, quibus ipsum pluribus dehortaretur ab electionis confirmandæ sententia.

8. Ista præsentiens Germanus [1] præfectus Urbis, occurrens malo, nesciente ipso Gregorio, ejus ad Mauritium Augustum datas litteras intercepit; suas vero addidit ad eumdem, quibus eum certum redderet, nihil his perditissimis temporibus opportunius contingere potuisse, quam ut Gregorius nobilis genere, vita sanctissimus, scientiaque cæteris præstans, Romanus Pontifex esset electus ; rogans ipsum pariter, ut petenti clero, et populo postulanti, ejus confirmando electionem, annuere vellet. Quod ei perfacile fuit suadere, utpote qui ipsum Gregorium degentem olim Constantinopoli satis perspectum habuisset, eoque fuisset familiarissime usus ; quem et compatrem delegisset, cum genitum a se filium ab eo ex sancti lavacri regeneratione suscipi voluit [2]. Hic autem admonendum lectorem putamus, quod quem præfectum Urbis Joannes diaconus Germanum nominat, aliter habet Gregorius Turonensis ex relatione sui diaconi, qui tunc in Urbe erat : non enim Germanum dictum nomine præfectum Urbis fuisse, sed eumdem fuisse germanum ipsius sancti Gregorii significat. Sunt hæc verba ipsius : « Præfectus Urbis Romæ germanus ejus, anticipavit nuntium, et comprehenso disruptis Epistolis, etc. » Nisi interpunctio vitiosa irrepsit, ut legendum sit : Præfectus Urbis Germanus, ejus anticipavit nuntium. Quæ lectio magis placet, eo quod apud neminem auctorum legerim, Gregorio fuisse germanum.

9. Degebat interea Gregorius in Urbe securus, quod adeo efficaces se sciret dedisse litteras ad imperatorem, quibus redderetur omnino a confirmatione suæ electionis aversus. Mihi enim et illud facile persuadeo, ipsum non siluisse, quod exigeret argumentum, de tyrannice usurpata electionis Romani Pontificis confirmatione, imo ut ingens malum detestatum esse, contestationem adjecisse, interminatumque adversus eum divinum judicium, si non sineret Romanam Ecclesiam liberam, jamdiu in servitutem eo modo tyrannice vindicatam : ut cum Mauritius ista legisset, longe longius abhorreret ut missum a clero et populo decretum electionis probaret, eidemque subscriberet. Haud enim æquo animo principes, dominari aliis assueti, pati rigidos sacerdotes solent, quibus in iis quæ ad Deum sunt, cogantur obtemperare, vel eos, si renuant, experiantur ultores. Ista, inquam, fretus securitate Gregorius una cum comministris in Urbe degebat.

10. Sed quomodo se habere soleret administratio Romanæ Ecclesiæ, dum qui electus erat vetabatur tyrannice ab imperatore ea quæ sunt Pontificis munia exercere, donec accedente imperatoris consensu, Pontificio initiari daretur : colligi facile potest ex Epistola [1] Romani cleri ad Scotos reddita, cum sedes vacaret morte Severini Pontificis, electusque in locum ejus esset Joannes hujus nominis quartus, sed nondum consecratus. Videre est in litteris illis, curam Romanæ Ecclesiæ non electum Pontificem solum gessisse, sed quatuor simul ejusdem Ecclesiæ ministros sacros nempe archipresbyterum primo loco, deinde ipsum electum, tertio loco primicerium, quarto vero consiliarium : apud hos enim donec legitimus Pontifex sedere posset, cura posita erat non Romanæ tantum, sed universalis totius orbis Ecclesiæ : eodemque ordine quo recensiti sunt, inscribebantur eorum nomina in litteris quas scribi in diversas provincias contingebat; sicut positum videmus in dictis ad Scotos datis litteris, in hunc modum : « Dilectissimis et sanctissimis Thomiano, etc. Hilarius archypresbyter et servans locum sanctæ Sedis Apostolicæ, Joannes diaconus et in Dei nomine electus, item Joannes primicerius et servans locum Sedis Apo-

[1] Joan. diac. in Vita S. Greg. l. I. c. 39. 40. — [2] Greg. Tur. hist. Franc. l. XI. c. 1.

[1] Bed. hist. Angl. l. II. c. 19.

stolicæ, et Joannes servus Dei consiliarius ejusdem Sedis Apostolicæ». Ita ibi.

11. Cæterum quod ad Gregorium spectat, in ipsum, veluti si confirmatus Pontifex esset, ut ab eo in tanta, in qua ob pestem ingruentem calamitate erant, remedii aliquid acciperent, intenti oculi omnium erant. Nullus enim interea sacri ordinis ministrorum existebat, qui tanto electo Pontifice, nisi ejus jussione sibi aliquod arrogaret officium, præsumeretque quodvis publicum obire munus : quamobrem invitus in tanta rerum et temporis necessitate cogitur ipse Gregorius, Christiana jubente charitate, ad breve spatium temporis gerere se Pontificem, seu potius pro Pontifice, in his duntaxat, quæ ad expiationem spectarent Urbis, ad luem videlicet ingruentem avertendam litanias indicendo, et eisdem pio studio frequentandis, exhortationemque ad populum, qua ad pœnitentiam provocaret, habendo.

12. *Concio Gregorii et Litania Septiformis dicta, unde pestis cessatio.* — Cum enim eadem pestis magis urgeret (inquit Gregorius Turonensis [1]) verbum ad plebem pro agenda pœnitentia in hunc modum exorsus est : « Oportebat, fratres carissimi, etc. » Sed antequam hic ipsum reddamus integre sermonem, monendus est lector, eumdem perperam relatum in ipsius Gregorii Epistolarum librum undecimum sub Indictione sexta ; quod et fefellit qui novam ejusdem Gregorii operum editionem elaborarunt, dum ad finem concionis, eam habitam posuerunt sexta Indictione. Præstat quidem hac ex parte audire historicos omnes testantes dictum ab ipso Gregorio fuisse quarto kalend. Septembris, Indictione octava, præsenti videlicet anno : cui veritati certum est assentiri vetera exemplaria ; quæ omnia si deessent, ex veritate historiæ dicta lectio magis probanda : nam cum constet eum ad populum habitum esse sermonem tempore ingruentis pestilentiæ, eamque hoc anno contigisse, quo et Pelagius papa obiit, assertione ipsius Gregorii certum sit, neque aliquando postea tam dire, dum Gregorius vixit, eam vexasse populum ; plane impossibile est ut ad sextam, vel aliam aliquam Indictionem referri possit. His accedit ejus qui sermoni interfuit, diaconi Turonensis testificatio, dum id factum retulit, antequam Gregorius Pontifex ordinaretur. Quibus quidem omnibus cum æque omnes assentiantur, qui habitam hoc tempore eam asserunt esse orationem, cum id ipse disertis verbis insinuet ; nihil est ut de iisdem vel leviter saltem dubitari possit. Cum autem eadem quæ inter Epistolas ipsius Gregorii concio habetur, recitetur pariter a Gregorio Turonensi : in quibus inter se editiones discrepent, ponemus in margine. Sic enim se habet [2] :

13. « Oportet, fratres carissimi (dilectissimi), ut flagella Dei, quæ metuere ventura debuimus, saltem præsentia et experta timeamus. Conversionis nobis aditum dolor aperiat, et cordis nostri duritiam ipsa jam, quam patimur, pœna dissolvat. Ut enim, Propheta teste, prædictum est [1] : Pervenit gladius usque ad animam. Ecce enim cuncta plebs cælestis iræ mucrone percutitur, et repentina singuli cæde vastantur ; nec languor mortem prævenit, sed languoris moras (ut cernitis) mors præcurrit. Percussus quisque ante rapitur, quam ad lamenta pœnitentiæ convertatur. Pensate ergo, qualis ad conspectum districti Judicis pervenit, cui non vacat flere quod fecit : habitatores quippe non ex parte subtrahuntur, sed pariter corruunt, domus vacuæ relinquuntur, filiorum funera parentes adspiciunt, et sui eos ad interitum hæredes præcedunt. Unusquisque ergo nostrum ad pœnitentiæ lamenta confugiat, dum flere ante percussionem vacat. Revocemus ante oculos mentis, quicquid errando commisimus : et quod nequiter egimus, flendo puniamus. Præveniamus faciem ejus in confessione, et sicut Propheta [2] admonet, levemus corda nostra cum manibus ad Deum (Dominum). Ad Deum quippe corda cum manibus levare, est orationis nostræ studium cum merito bonæ operationis erigere. Dat profecto, dat tremori nostro fiduciam, qui per Prophetam clamat [3] : Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat. Veternosas namque Ninivitarum [4] culpas triduana pœnitentia abstersit, et conversus [5] latro vitæ præmia etiam in ipsa sententia suæ mortis emeruit.

14. « Levemus igitur corda, et præsumamus nos jam percepisse quod petimus. Citius ad precem Judex flectitur, si a pravitate sua petitor corrigatur. Imminente ergo tantæ animadversionis gladio, nos importunis fletibus insistamus : ea namque quæ ingrata esse hominibus importunitas solet, Judici veritatis placet ; quia pius et misericors Deus a se vult veniam precibus exigi, qui, quantum meremur, non vult irasci. Hinc etenim per Psalmistam [6] dicitur (dicit) : Invoca me in die tribulationis tuæ, et eripiam te, et magnificabis me. Ipse ergo sibi testis est, quia invocantibus misereri desiderat, qui monet ut invocetur. Proinde, fratres carissimi, contrito corde et correctis operibus crastina die, primo diluculo ad Septiformem litaniam, juxta distributionem inferius designatam, devota mente cum lacrymis (devota ad lacrymas mente) veniamus. Nullus vestrum ad terrena opera in agros exeat, nullus quodlibet negotium agere præsumat : quatenus ad sanctæ Dei Genitricis Domini Ecclesiam convenientes, qui simul omnes peccavimus, simul omnes mala quæ fecimus deploremus, ut districtus Judex, dum culpas nostras nos punire considerat, ipse a sententia propositæ damnationis parcat ». Hactenus sermo, idemque dictus in Ecclesia sanctæ Sabinæ in Aventino, et scriptus affixus Ecclesiæ Albo, cui litaniarum ordo istiusmodi subscriptus habetur :

15. « Litania clericorum exeat ab Ecclesia beati Joannis Baptistæ.

[1] Greg. Tur. l. x. c. 1. — [2] Greg. l. xi. c. 2. Regist.

[1] Hierem. iv. — [2] Thren. iii. — [3] Ezech. xviii. — [4] Jon. iii. — [5] Matth. xxvii. — [6] Psal. xlix.

« Litania virorum ab Ecclesia beati martyris Marcelli.

« Litania monachorum ab Ecclesia martyrum Joannis et Pauli.

« Litania ancillarum Dei ab Ecclesia beatorum martyrum Cosmæ et Damiani.

« Litania feminarum conjugatarum ab Ecclesia beati primi martyris Stephani.

« Litania viduarum ab Ecclesia martyris Vitalis.

« Litania pauperum et infantium ab Ecclesia beatæ martyris Cæciliæ. Facta sunt hæc in Basilica sanctæ Sabinæ sub die quarto kal. Septembris, Indictione octava ». Hactenus ex veteri eademque germana lectione, ex qua recentiores emendes, in quibus (ut diximus) inconsulte nimis sexta Indictio ponitur : quando enim ista contigerint, liquido constat. Porro quam legisti Septiformem litaniam per diversarum personarum atque locorum ordinem distinctam, apud Gregorium Turonensem aliter dispositam invenies in hunc modum [1] :

16. « Clerus igitur egrediatur ab Ecclesia sanctorum martyrum Cosmæ et Damiani cum presbyteris regionis sextæ.

« Omnes vero abbates cum monachis suis ab Ecclesia sanctorum martyrum Gervasii et Protasii cum presbyteris regionis quartæ.

« Omnes abbatissæ cum congregationibus suis egrediantur ab Ecclesia sanctorum martyrum Marcellini et Petri cum presbyteris regionis primæ.

« Omnes infantes ab Ecclesia sanctorum martyrum Joannis et Pauli cum presbyteris regionis secundæ.

« Omnes vero laici ab Ecclesia sancti protomartyris Stephani cum presbyteris regionis septimæ.

« Omnes mulieres viduæ ab Ecclesia sanctæ Euphemiæ cum presbyteris regionis quintæ.

« Omnes autem mulieres conjugatæ egrediantur ab Ecclesia sancti martyris Clementis cum presbyteris regionis tertiæ. Ut de singulis Ecclesiis exeuntes cum precibus ac lacrymis ad beatæ Mariæ semper Virginis Genitricis Domini Dei nostri Jesu Christi Basilicam congregemur : ut ibi diutius cum fletu ac gemitu Domino supplicantes, peccatorum nostrorum veniam promereri valeamus. Hæc eo dicente, congregatis clericorum catervis, psallere jussit per triduum, ac deprecari Domini misericordiam. De hora quoque tertia veniebant utrique (undique) chori psallentium ad Ecclesiam clamantes per plateas Urbis, Kyrie eleison ». Hæc Gregorius, quæ accepit a suo diacono tunc in Urbe morante. Sed unde ista diversitas? non aliunde puto, quam quod cum non semel ejusmodi indictæ fuerint litaniæ, proque diversitate dierum, diversæ affigerentur in Ecclesia inscriptiones, singulæ diebus singulis : ex alia ipsarum alterius diei Gregorii diaconus descripserit, ex alia alius retulerit inter Epistolas. Plures eo tempore celebratas esse ejusmodi Litanias diversis diebus, et processum quoque fuisse ad sancti Petri Basilicam, constat ex veteribus Ritualibus. Subdit vero idem Gregorius Turonensis :

17. « Asserebat autem diaconus noster qui aderat, in unius horæ spatio, dum voces plebs ad Dominum supplicationis emisit, octoginta homines ad terram corruisse, et spiritum exhalasse. Sed non destitit sacerdos tantus prædicare populo, ne ab oratione cessarent ». Hucusque de his Gregorius, quæ (ut dictum est) accepit a suo diacono : qui cum eumdem Gregorium sacerdotem nominet, plane declarat ipsum jam ex diacono fuisse presbyterum ordinatum, sed haud diu ante; nam inferius idem Gregorius : « Ab hoc etiam diaconus noster reliquias sanctorum (ut diximus) sumpsit, dum adhuc in diaconatu Gregorius degeret ». Hæc ipse.

18. Habent veteres Rituales libri (ut vidimus) ultimis litaniis esse processum ad Basilicam Apostolorum principis Petri, atque ab eodem Gregorio sanctam imaginem Deiparæ magna veneratione delatam : fuisse autem illa traditur, quæ hactenus extat in Basilica S. Mariæ ad Præsepe, et a populo honorifico cultu frequentatur : eam tunc a S. Gregorio in processione delatam, Ordo Romanus, quem pluribus exemplaribus Vaticana bibliotheca custodit, affirmat : quibus major proculdubio adhibenda fides est, quam cusis haud pridem Venetiis. Tunc vero et mirandum illud accidisse tradunt, ut cum pervenisset procedendo Gregorius ad molem Hadriani Tiberi adjacentem, in signum reconciliati numinis, visus fuerit Angelus nudatum gladium in vagina reponere, eoque symbolo morbum cessasse significare voluisse, quemadmodum (ut superius ex eodem Gregorio [1] dictum est) per sagittas visas cælitus lapsas idem fuerat divinitus præmonstratus. Sic itaque in tempore concitatæ divinæ iracundiæ (ut scriptum est [2]) Gregorius factus est reconciliatio, cum averterit ipse divinam indignationem a populo : cujus rei gratia in litaniis illis, quæ annua celebritate in Ecclesia antiquo usu recurrunt pro omnibus avertendis malis, idem Gregorius preces indixit cum gratiarum actione pro tanto accepto divinitus beneficio. Extat ejus indictionis formula, quam hactenus inter ipsius Gregorii Epistolas asservatam hic tibi legendam proponimus : sic enim se habet [3] :

19. « Solemnitas annuæ devotionis nos, filii dilectissimi, admonet, ut Litaniam, quæ Major ab omnibus appellatur, sollicitis ac devotis debeamus, auxiliante Domino, mentibus celebrare; per quam a nostris excessibus, ejus misericordiæ supplicantes, purgari aliquatenus mereamur. Considerare etenim nos convenit, dilectissimi, quam variis continuisque calamitatibus pro nostris culpis et offensionibus affligamur, et qualiter cælestis pietatis nobis subinde medicina subveniat. Sexta igitur feria veniente, a Titulo beati Laurentii martyris, qui appellatur Lucinæ, egredientes, ad beatum Petrum Apostolorum

[1] Greg. Tur. l. x. c. 1.

[1] Greg. dial. l. IV. c. 36. — [2] Eccles. XLIV. — [3] In Registr. in prin. Ind. X.

principem Domino supplicantes cum hymnis, et canticis spiritualibus properemus; ut ibidem sacra mysteria celebrantes, tam de antiquioribus, quam de præsentibus beneficiis pietati ejus, in quantum possumus, referre gratias mereamur ». Hæc Gregorius de lue cessante gratiarum referens actionem. Verum non sic pestis penitus cessavit, ut omnino exstincta fuerit, licet maxima ex parte vis ejus repressa sit; ut quæ dicentur ostendent.

20. *Gregorius fugiens divinis patefactus indiciis consecratur Pontifex.* — Sed quid ipse post hæc? non quidem secundum illud de ignavis atque superbis antiquitus usurpatum proverbium : In prœlio cervi, in pace leones : sed e converso, se leonem in prœlio exhibuit, prodigens vitam ipsam, stansque ante omnes in prima acie primus in tanto discrimine militabat intrepidus : et ubi pax, conciliato numine, reddita est, tanquam cervus sibi timens, fugam arripuit, latibula captans, cum scilicet litteræ imperatoris de confirmatione ejus electionis Romam delatæ fuerunt; quod iisdem ferme diebus accidit. Sed quid de his primo Turonensis Gregorius habeat, hic reddamus : « Cum, inquit [1], latibula fugæ præpararet, capitur, trahitur, et ad beati Apostoli Petri Basilicam deducitur, ibique ad Pontificalis gratiæ officium consecratus, papa Urbi datus est. Sed nec destitit diaconus noster, nisi ad episcopatum ejus de portu rediret, et qualiter ordinatus fuerit, præsenti contemplatione suspiceret ». Hæc ipse. Verum de ejus occulta fuga habet ista Joannes diaconus [2] : « Quia, inquit, palam egredi portas civitatis non poterat, a negotiatoribus exponendum se, dissimulato (ut fertur) habitu, callidus impetravit : silvarum saltus expetiit, cavernarum latibula requisivit. In quibus dum ab omnibus summa sollicitudine quæreretur, indicio columnæ fulgidæ super se jugiter e cælo dependentis agnoscitur, capitur, trahitur, et apud Petri Apostolorum principis templum Pontifex consecratur ». Hæc de fuga, inventione, et consecratione Gregorii Joannes : quæ quidem omnia et ex ipsius Gregorii papæ scriptis fidem aliquam sibi vindicat.

21. Etenim dum per apologiam ad Joannem Ravennatem episcopum, qui ipsum ob eam causam incusarat, in Præfatione libri curæ pastoralis ad eum scripta se excusat, hæc habet [3] : « Pastoralis curæ me pondera fugere delitescendo voluisse, benigna, frater carissime, ac humillima intentione reprehendis, etc. » De signo autem divinitus ostenso, quod dictum est a Joanne, ipse ex Epistola ad Cyriacum Constantinopolitanum episcopum fidem aliquam sibi sumit, dum ista habet [4] : « Ego quoque qui indignus ad locum regiminis veni, infirmitatis meæ conscius, secretiora loca petere aliquando decreveram : sed superna mihi indicia (judicia) adversari conspiciens, jugo Conditoris subdidi cervicem cordis, hoc præcipue perpendens, quia quælibet occulta loca sine Dei gratia animam salvare non possunt, etc. » Idemque ad Natalem episcopum Salonitanum his verbis [1] : « Quia divinis judiciis (indiciis) non poteram resultare, necessario mentem meam parti lætiori revocavi ». Ita Gregorius, cum conceptum ex sua creatione mœrorem deponere ac penitus propulsare eo argumento studeret, quod scilicet ita Deo placitum esse, signis haud dubiis cognovisset. Quæ igitur adeo mirandis præostensa est signis ordinatio, celebrata hoc anno, tertio nonas Septembris, eadem veluti sacrosancta, annis singulis in Ecclesia repetenda, consignata tunc publice fuit in Romanæ Ecclesiæ tabulis; quæ et in universo Catholico orbe solemnis hactenus perseverat. Cæterum etsi pendenda ab ipso Gregorio fuerit imperatori eadem pecuniæ quantitas, quæ a prædecessoribus Gothorum temporibus exacta est; haud tamen in crimen adduci potuit, quasi redemptum pecunia Pontificatum obtinuerit : etenim electio (ut dictum est) legitime facta illi contulit Pontificatum, non imperatoris confirmatio tyrannice usurpata, quæ pecunia licite redimi potuit, cum non redimeretur ea Pontificatus, sed executio muneris, eo modo (quod aliter non liceret) ab illata vexatione se liberando.

22. *Pestis, bellum et penuria vexant Romam et Italiam.* — Ordinatus igitur S. Gregorius Summus Pontifex, mox creditum sibi populum, ut optimus pastor, Dei verbo alere aggressus, in eadem S. Petri Basilica primam ordine positam habuit homiliam, qua pluribus præsentis temporis deploravit ærumnas : etenim accidere visum est tunc temporis secundum illud Joelis [2] : « Residuum erucæ comedit locusta, residuum locustæ comedit bruchus, residuum bruchi comedit rubigo ». Siquidem alia plura post pestem secuta sunt mala; nam cum adhuc apud Basilicam Vaticanam ordinatus Pontifex Gregorius resideret, ventis vehementibus concussa civitate, quæ vetustate infirma erant ædificia solo prostrata sunt : addita his fuere mala alia recentia et instantia, quibus tum Italia premebatur ubique, tum Roma ipsa dirius vexabatur. Quo factum est, ut crederetur extrema mundo dies judicii imminere : cujus rei gratia idem Gregorius Pontifex mense Novembri habens eam in eadem Basilica sancti Petri ad populum homiliam in illam Evangelii lectionem, qua [3] signa adventus sui a Domino prænuntiata sunt, post alia habet ista : « Pestilentias sine cessatione patimur ». Et de signis præostensis futurorum malorum : « Prinsquam, inquit, Italia gentili gladio ferienda traderetur, igneas in cælo acies vidimus, ipsoque qui post humani generis fusus est sanguine coruscantes ». Et inferius : « Ecce, fratres mei, jam cernimus, quod audiebamus : novis quotidie et crebrescentibus malis mundus urgetur. Ex illa plebe innumerabili quanti remanseritis, adspicitis : et tamen ad-

[1] Greg. Tur. hist. Franc. l. x. c. 1. in fin. — [2] Joan. diac. Vit. S. Greg. l. I. c. 44.— [3] Greg. in præfat. lib. Pastor.— [4] Greg. l. VI. Ep. IV. vet. edit.

[1] Greg. l. I. Ep. XX. — [2] Joel. I. — [3] Luc. XXI.

huc quotidie flagella urgent, repentini casus opprimunt, novæ nos et improvisæ clades affligunt ». Et paulo post : « Nudius tertius, fratres, agnovistis, quod subito turbine annosa arbusta eruta, destructæ domus, atque Ecclesiæ a fundamentis eversæ sunt. Quanti ad vesperum sani atque incolumes acturos se in crastinum aliquid putabant, et tamen nocte eadem repentina morte defuncti sunt, in laqueo ruinæ deprehensi? Sed considerandum est nobis, dilectissimi, quod ad hæc agenda invisibilis Judex venti tenuissimi spiritum movit, unius procellam nubis excitavit, et terram subruit, casura tot ædificiorum fundamenta concussit. Quid ergo Judex ipse facturus est, cum per semelipsum venerit, et in ultionem peccatorum ira ejus exarserit, si portari non potest, cum nos per tenuissimam nubem ferit? In iræ ejus præsentia quæ caro subsistet, si ventum movit, et terram subruit, et concitavit aera, et tot ædificia stravit? »

23. Fuerant hæc omnia jam antea a sancto Benedicto prænuntiata, cum S. Sabinum episcopum Canusinum alloqueretur ea quæ ipse S. Gregorius recitat verbis istis [1] : « Roma a Gentilibus non exterminabitur, sed tempestatibus, coruscis turbinibus, ac terræ motu fatigata in semelipsa marcescet. Cujus prophetiæ mysteria nobis facta sunt luce clariora : qui in hac Urbe dissoluta mœnia, eversas domos, destructas Ecclesias turbine cernimus; ejusque ædificia longo senio lassata, quia ruinis crebrescentibus prosternantur, videmus ». Hæc Gregorius. Sed his malis alia addebantur, nempe Longobardorum foris urgentium metus, pavor intus ex iis qui tunc erant Urbis custodiæ milites mancipati, accensa discordia : de quibus idem Gregorius in Epistola ad Paulum Scholasticum post Pontificatum initum tertia ordine scripta ista habet [2] : « Veniente autem viro magnifico domno Maurentio chartulario, ei, quæso, in Romanæ Urbis necessitate concurrite : quia hostilibus gladiis foris sine cessatione confodimur, sed seditione militum interno periculo gravius urgemur ».

24. Imminebat insuper hoc anno dira fames; cujus rei causa ipse Gregorius, simul ac ordinatus est Pontifex, e Sicilia frumentum vehendum curavit, ut patet ex secunda ordine data Epistola ad prætorem Siciliæ ipso mense Septembri, inchoante nona Indictione : ubi inter alia [3] : « De qua re curam gerite : quia si quid minus huc transmittitur (frumenti petiti videlicet), non unus quilibet homo, sed cunctus simul populus trucidatur ». Sic igitur non tam Sedem Pontificiam, in qua sederet, visus est Gregorius consecutus, quam conscendisse jactatam omni ex parte turbinibus navem, atque dimotus e sede quietis vocatus ad belli, durosque labores subeundos, et graves perpetiendas ærumnas. Hinc ipse ad Joannem Constantinopolitanum episcopum scribens quartam ordine Epistolam, inter alia habet ista [1] : « Quia vetustam navem vehementer confractam indignus ego infirmusque suscepi : undique enim fluctus intrant, et quotidiana ac valida tempestate quassatæ putridæ naufragium tabulæ sonant; per omnipotentem Deum rogo, ut in hoc mihi periculo orationis vestræ manum porrigatis : quia et tanto enixius potestis exorare, quanto et a confusione tribulationum, quas in hac terra patimur, longius statis ». Hæc Gregorius pressus angustiis undique gemens ac dolens.

25. *Librum curæ pastoralis scribit Gregorius.* — Verum quo magis increbrescere vidit mala, eo fortius ad ea superanda animi virtute surrexit, et tantum abfuit ut illis succumberet, ut ea omnia potentissime superans, visus sit tot immensos fluctus, Christi confisus verbo qui vocaverat, sicco vestigio pertransisse; ut diceret cum Apostolo [2] : « In omnibus tribulationibus patimur, sed non angustiamur ». Quanta enim fuerit animi tranquillitate inter tot fluctus atque procellas, ex eo quisque facile poterit intelligere, dum (ut ipse testatur in Epistola ad Leandrum episcopum Hispalensem [3]) hoc ipso exordio Pontificatus sui, tanquam si summo otio frueretur, curisque omnibus vacuus, solitarius detineretur monastica cellula, præclarissimum illud de pastorali cura commentarium elaboravit, ea occasione accepta, quod (ut dictum est) Joannes Ravennas episcopus ipsum litteris arguisset, quod pastoralem curam delitescendo fugere voluisset. Qua in re imitatus est Magnus Gregorius Gregorium Nazianzenum : sicut enim ille eadem ex causa scripsit de sua fuga apologeticum, quo sublimem periculosamque ejusmodi spiritualem præfecturam ostendens, se haud insipienter fugisse monstraret; ita hic noster suæ fugæ defensionem parans, simul ostendit periculum, pariterque docuit, quales esse debeant, qui in episcopos assumuntur, et quomodo qui assumpti sunt se gerere in regimine ipso, atque insuper quomodo docere alios debeant, et ad sui cognitionem eosdem redire demum oporteat. Qua in re non apologiam tantum de fuga sua visus est scribere, sed pastor ipse pastorum pascere eos primum omnium voluisse, unde et daretur eis optime sibi subditos curare greges; memor nimirum, primum omnium incumbere ex Domini [4] jussione, sicut Petro, ita et successoribus ejus, labantes confirmare fratres.

26. Scribens igitur de cura pastorali volumen, nihil aliud visus est operatus, quam in eminentissima omnium cathedra sublimis positus docere voluisse omnes qui essent in toto Christiano orbe pastores, necnon eos qui eisdem postea futuris sæculis in eodem munere pastorali essent substituendi episcopi successores. Ita plane, cum ad Synodos celebrandas postea convenerunt episcopi, hoc ipsum (ut suo loco dicetur) ingenue professi sunt. Sed quanta id animi demissione, procul abhorrens a

[1] Greg. dial. lib. II. c. 15. — [2] Greg. l. I. Ep. III. — [3] Ibid. Ep. II.

[1] Greg. l. I. Ep. IV. — [2] 2. Cor. IV. — [3] Greg. l. IV. Ep. XLVI. — [4] Luc. XXII.

fastu, Gregorius ipse præstiterit, ejus accipe verba, cum perorat : « Ecce, inquit, bone vir, reprehensionis meæ necessitate compulsus, dum monstrare qualis esse debeat pastor invigilo, pulchrum depinxi hominem pictor fœdus, aliosque ad perfectionis littus dirigo, qui adhuc in delictorum fluctibus versor ». Hæc ipse : qui eo se vinculo arctius obstringere voluisse videtur, ut quæ alios scribendo docuisset, primus ipse opere implere satageret, exemplar sibi optimi pastoris velut in tabula pictum ob oculos ponens, ut seipsum in eamdem imaginem transformaret.

27. Cæterum quod ad ipsius Gregorii scripta pertinet, plane ea admiranda cognosces, si in eis non folia tantum, sed qui insint fructus velis attente perspicere, atque percipere. Tulit infelicissima conditio sæculi hujus, ut inter Barbaros barbarismis luculenta repleta latinitas, et solœcismorum obducta carie fuerit Romana lingua : ut pæne miraculum habitum sit, Gregorium inter tot tenebras aliquo illucescere potuisse fulgore. Sed cœpta jam prosequamur.

28. Cum autem meditaretur ista Gregorius, ipso suæ Sedis exordio, pati coactus est ingruentia undique gratulantium agmina : « Importuna sane narratio in luctu musica [1] » ; quod cogat Christiana charitas [2], « gaudere cum gaudentibus ». Magis vero exulcerabant animum ejus illi, qui cum spirituales essent, ut conscii ejus animi et instituti, aliter judicare deberent, æque ut cæteri gestire gaudio viderentur. Hinc ipse ad Paulum scholasticum his primis ordinationis suæ diebus scribens, hæc ait [3] : « Quicquid mihi ex honore sacerdotalis officii extranei arrident, non valde penso : de vobis autem mihi hac ex re arridentibus non minime doleo, qui desiderium meum plenissime scitis, et tamen profecisse me creditis. Summus enim mihi profectus fuerat, si potuissem implere quod volui ; si voluntatem meam, quam dudum cognitam habetis, perficere optatæ quietis perceptione valuissem ». Alludens ad fugam, quam frustra captasset, scribit hæc ad Paulum scholasticum Siciliæ præfectum, cum successorem ab imperatore accepisset Leonem exconsulem : quo tempore idem S. Gregorius [4] ad curandum Ecclesiæ Romanæ patrimonium in Siciliam misit Petrum subdiaconum, cui et in mandatis dedit, ut interesset Conciliis ab omnibus episcopis ejus insulæ annis singulis convocandis. Sed ad eumdem Petrum paulo post litteras [5] dedit, cum ipse vindicare vellet Romanæ Ecclesiæ fundum quemdam, præcipiens, ut si quadraginta annis absque intermissione possessio illius continuata esset, nulla fieret possessori molestia ; nolens uti privilegio a Justiniano Ecclesiæ Romanæ concesso centum annorum, ne exordia Pontificatus sui aliorum lacrymis auspicaretur.

29. *Gregorii Epistolæ circa sui muneris labores et curas.* — Dum in his esset, nec quem devorarat ex suis ærumnis conceptum mœrorem digerere omnino posset, eo magna sæpe regurgitante amaritudine animi, gemens et dolens, unde sibi malum quo angebatur provenisse sciebat, eo conversus ; gravius questus est, cum amicis expostulans, quod apud imperatorem non intercessissent, ut de sua electione decretum irritum redderetur. Hoc argumento ab eo scriptæ sunt litteræ ad Joannem episcopum Constantinopolitanum et alios : ad ipsum enim in primis hæc habet [1] : « Si charitatis virtus in proximi dilectione consistit, et sic diligere proximos sicut nos jubemur ; quid est quod me beatitudo vestra non ita sicut se diligit? Quo enim ardore, quo studio episcopatus pondera fugere volueritis, scio : et tamen hæc eadem episcopatus pondera ne mihi deberent imponi, non restitistis. Constat ergo, quia non me sicut vos diligitis, qui illa me voluistis onera suscipere, quæ vobis imponi noluistis ». Sunt complures ejusdem Gregorii Epistolæ ad diversos datæ, quibus luget miserrimum quem putabat animæ suæ statum, in quem sub honoris specie se videret esse conjectum : dignæ quidem omnes quæ ab omnibus legerentur, verum ob prolixitatem vitandam eas hic reddere prætermittimus : ne tamen jejunum omnino lectorem dimittamus, satis sit hic referre quam hoc ipso sui Pontificatus initio scripsit ad sororem imperatoris, nomine Theoclistam, pietate, sicut et generis claritudine insignem feminam ; qua quidem, qui intus laterent, animi fluctus aperit : ait enim post ejus exordium [2] :

30. « Sub colore episcopatus ad sæculum sum reductus : in qua (cura scilicet pastorali), tantis terræ curis inservio, quantis me in vita laica nequaquam deservisse reminiscor. Alta enim quietis meæ gaudia perdidi, et intus corruens, ascendisse exterius videor : unde me a Conditoris mei facie longe expulsum deploro. Conabar namque quotidie extra mundum, extra carnem fieri ; cuncta phantasmata corporis ab oculis mentis abigere, et superna gaudia incorporaliter videre : et non solum vocibus, sed medullis cordis mei ad Dei speciem anhelans, dicebam [3] : Tibi dixit cor meum : Quæsivi vultum tuum ; et : Vultum tuum, Domine, requiram. Nihil autem in hoc mundo appetens nihil pertimescens, videbar mihi in quodam rerum vertice stare : ita ut in me pæne impletum crederem, quod pollicente Domino, ex Propheta didicissem [4] : Sustollam te super altitudines terræ. Super enim altitudinem terræ sustollitur, qui et ipsa quæ alta et gloriosa præsentis videntur sæculi per mentis despectum calcat. Sed repente a rerum vertice, tentationis hujus turbine impulsus, ad timores pavoresque corrui : quia etsi mihi nihil timeo, eis tamen qui mihi commissi sunt, multum formido.

[1] Eccl. XXII. — [2] Rom. XII. — [3] Greg. l. I. Ep. III. — [4] Ibid. Ep. I. — [5] Ibid. Ep. IX.

[1] Greg. l. I. Ep. IV. — [2] Ibid. Ep. V. — [3] Psal. XXVI. — [4] Isai. LVIII.

31. « Undique causarum fluctibus quatior, et tempestatibus deprimor; ita ut recte dicam : Veni[1] in altitudinem maris, et tempestas demersit me. Redire post causas ad cor desidero, sed ab eo cogitationum tumultibus exclusus redire non possum. Ex hoc ergo mihi longe factum est, quod intra me est : ita ut obedire nequeam propheticæ voci, qua dicitur[2] : Redite, prævaricatores, ad cor. Sed stultis pressus cogitationibus solummodo exclamare compellor[3] : Cor meum dereliquit me. Contemplativæ vitæ pulchritudinem velut Rachelem[4] dilexi, sterilem, sed videntem ac pulchram, quæ etsi per quietem suam minus generat, lucem tamen subtilius videt. Sed quo judicio, nescio, Lia mihi in nocte conjuncta est, activa videlicet vita, fœcunda, sed lippa, minus videns, quamvis amplius pariens. Sedere ad pedes Domini cum Maria festinavi, verba oris ejus percipere : et ecce cum Martha compellor in exterioribus ministrare, et erga multa satagere. Expulsa a me (ut credidi) legione dæmonum, volui oblivisci quos novi, ad Salvatoris pedes quiescere : et ecce mihi nolenti atque compulso dicitur[5] : Revertere in domum tuam, et annuntia quanta fecerit tibi Dominus. Sed quis inter tot terrenas curas valeat Dei miracula prædicare, cum jam mihi difficile sit saltem recolere? Pressus enim in hoc onere (honore) tumultu sæcularium negotiorum, ex eis me esse video, de quibus scriptum est[6] : Dejecisti eos, dum allevarentur. Neque enim dixit : Dejecisti eos, postquam allevati sunt : sed, dum allevarentur : quia pravi quique dum temporali honore sufulti, foris videntur surgere, intus cadunt. Allevatio ergo ipsa ruina est : quia dum gloria falsa subnixi sunt, a gloria vera evacuantur ».

32. « Hinc iterum dicit[7] : Deficientes ut fumus deficient. Fumus quippe ascendendo deficit, et sese dilatando evanescit. Sic videlicet fit, cum peccatoris vitam præsens felicitas comitatur : quia unde ostenditur ut altus sit, inde agitur ut non sit. Hinc rursum scriptum est[8] : Deus meus, pone illos ut rotam. Rota quippe ex posteriori parte attollitur, et in anterioribus cadit. Posteriora autem nobis sunt bona præsentis mundi, quæ relinquimus ; anteriora autem sunt æterna et permanentia, ad quæ vocamur, Paulo attestante, qui ait[9] : Quæ retro sunt oblitus, in ea quæ sunt priora me extendens. Peccator ergo cum in præsenti vita profecerit, ut rota ponitur, quæ in anterioribus corruens, ex posterioribus elevatur : nam cum in hac vita gloriam percipit quam relinquit, ab illa cadit quæ post hanc venit. Et quidem multi sunt, qui sic exteriores provectus regere sciunt, ut per eos nequaquam interius corruant. Unde scriptum est[10] : Deus potentes non abjicit, cum et ipse sit potens. Et per Salomonem dicit[11] : Et intelligens gubernacula possidebit. Sed mihi hæc difficilia sunt, quia et valde onerosa : et quod mens sponte non recipit, congrue non disponit. Ecce serenissimus dominus imperator fieri simiam leonem jussit. Et quidem pro jussione illius vocari leo potest, fieri autem leo non potest : unde necesse est, ut omnes culpas et negligentias meas non mihi, sed suæ pietati deputet : quia virtutis ministerium infirmo commisit ». Hactenus Gregorius, qui eodem quoque argumento litteras[1] dedit ad Narsetem patricium, necnon alias ad Anastasium episcopum Antiochenum : desiderantur autem litteræ scriptæ ad imperatorem, quarum meminit in illis redditis ad eumdem Anastasium, dum ait : « Præterea indico, quia a serenissimis dominis quantis valui precibus postulavi, ut vos, honore restituto, ad sancti Petri Apostolorum principis limina venire, et quousque Deo placuerit, hic mecum vivere concedant : quatenus dum vos videre meruero, peregrinationis nostræ tædium de æterna patria invicem loquendo relevemus ». Hæc Gregorius.

33. Quorum verborum sensum ut percipias, in memoriam revocare debes, quæ de eodem Anastasio Sinaita in superiori Annalium tomo sunt dicta, ipsum nimirum resistentem Justino calumniam passum, ab eodem fuisse Antiocheno episcopatu dejectum, in locumque ipsius subrogatum Gregorium, quem cognitum perutilem Reipublicæ constat nunquam ab ea sede fuisse per successores imperatores dimotum. Cum vero magna ob spiritualem animorum conjunctionem intercessisset inter ipsum Pontificem Romanum Gregorium et Anastasium necessitudo : illud ab imperatore expetiit Gregorius, ut eidem Anastasio honor sedis restitueretur, sineretur tamen ad obitum usque qui tunc sedebat Gregorius sedere, ipse vero Romam ad se Anastasius mitteretur. Verum litteras de restitutione Anastasii licet scriptas, non tamen fuisse missas idem Gregorius testatur in Epistola ad Sebastianum episcopum, ubi ait[2] : « Præterea indico suggestionem meam ad piissimos dominos summis precibus plenam fecisse, ut virum beatissimum dominum Anastasium patriarcham, concesso usu pallii, ad beati Petri Apostolorum principis limina mecum celebraturum solemnia missarum transmittere debuissent : quatenus, si ei ad sedem suam minime reverti liceret, saltem mecum in honore suo viveret. Sed quæ causa fuerit ut eadem scripta retinerem, præsentium lator vobis innotescet ». Hæc ipse. Sed factum est divino consilio, ut post sequentem annum ille Gregorius moreretur, thronum vero suum post viginti quatuor annos ipse receperit Anastasius, ut suo loco dicemus.

34. *Consulit Greg. Ecclesiis derelictis.* — Qui igitur in Orientalem Ecclesiam, mox ut creatus est Pontifex, convertit oculos, certe quidem illis consulere, quæ proxime essent, non despexit : cum enim sciret complures Italiæ Ecclesias post tot bella tempore Gothorum illata et per Longobardos ite-

[1] Psal. LXVIII. — [2] Isa. XLVI. — [3] Psal. XXXIX. — [4] Genes. XXIX. — [5] Marc. V. — [6] Psal. LXXII. — [7] Psal. XXXVI. — [8] Psal. LXXXII. — [9] Phil. III. — [10] Job. XXXVI. — [11] Prov. I.

[1] Greg. l. I. Ep. VI. VII. — [2] Ibid. Ep. XXVII.

rata penitus desolatas, earumdem propensiorem curam gessit: quamobrem[1] Minturnensem Ecclesiam non clero tantum, sed et populo destitutam, Formianæ illi proxime inhærenti conjunxit, in qua tunc fuisse venerandum corpus sancti Erasmi martyris tradit. Verum et Formiana postea pariter desolata, in proximum locum ad mare positum natura loci munitum, Cajetam dictum, tam sedes, quam martyris pignora sunt translata. Sed et hoc pariter anno, Ecclesia Populonensi in Tuscia, cujus fuerat episcopus sanctus Cerbonius, sacris destituta ministris, Rosellano episcopo, ut eam curare deberet, litteris jussit, quarum est exordium[2]: « Pervenit ad nos, quod Populonensis Ecclesia ita sit sacerdotis officio destituta, ut nec pœnitentia decedentibus ibidem, nec baptisma possit præstari infantibus, etc. » Ex quibus duo ista percipias in Ecclesia Catholica servari solita, nimirum ut nemo fidelium adultorum absque pœnitentia, ipso sacramento videlicet pœnitentiæ per sacerdotem impertiendo, ex hac vita migrare sineretur, neque infantes coalescere absque baptismo permitterentur. Hæc sui episcopatus exordio: de reliquis autem Ecclesiis collapsis, et ut licuit restitutis, vel aliis commendatis, sequentibus annis pro temporis ratione dicturi sumus.

35. *Schismaticis ad unitatem revocandis studet Gregorius qui contra libellum ad imperatorem mittunt.* — Sed majus negotium illud totis viribus suscipiendum ipsi fuit, ut schismate divisa membra capiti jungeret: hoc enim anno idem Gregorius conatus est schismaticos illos ob Tria Capitula (de quibus sæpe tomo superiori dictum est) ab Ecclesia Romana separatos communioni Catholicæ restituere. Erant[3] ex eis nonnulli Neapoli degentes, qui quidem, quod non ut alii tumidi arrogantia et aversione superba se ab Ecclesia Romana separaverant, sed quod vererentur, ne Tria damnando Capitula, aliquid facerent in præjudicium Concilii Chalcedonensis, quo prætextu alii omnes schismatici (ut suis locis est demonstratum) contra quintam Synodum se erexerant, facilius curari potuerunt. Horum unus, Stephanus nomine, simul ac accepisset sanctissimum virum Gregorium creatum esse Romanum Pontificem, purum sincerumque veritatis cultorem, apud quem nullum haberet accessum privata affectio, sed studium veritatis; Romam veniens, ipsum convenit, suæque mentis ambages, animique dubitationem aperuit, quorum causa se ab Ecclesia separarat: illud pollicitus, reversurum se ad fidei Catholicæ communionem, si ipse Gregorius suæ ipsius animæ susciperet in se periculum, intercederetque sponsor et fidejussor apud Deum, ut ratum haberetur in cælo, quod ipse rediens ad communionem Romanæ Ecclesiæ in terris ageret. Quod Gregorius facere minime cunctatus est; sed et ut idem præstaretur ab ejus sociis Neapoli degentibus, litteris admonuit Demetrium his temporibus Neapolitanum episcopum.

36. Urgebat et jussio imperatoris, ut schismatici omnes ad Ecclesiam redire deberent: cujus rei gratia scripserat Mauritius Augustus ad ipsum Gregorium Romanum Pontificem, ut eos omnes Romam ad Synodum convocaret: ut Synodali decreto iis quæ ab ipsis revocata essent in dubium, amotis, perfecta Ecclesiæ unitas sanciretur. Non extant ipsæ litteræ imperatoris, sed tantum Gregorii id habetur testificatione de his scribentis ad Severum Aquileiensem episcopum iterum in schismatis errorem delapsum; ubi ad finem hæc habet[1]: « Pro qua re imminente latore præsentium, juxta Christianissimi et serenissimi rerum domini jussionem, ad beati Petri Apostoli limina cum tuis sequacibus venire te volumus: ut auctore Deo, aggregata Synodo, de ea quæ inter nos vertitur dubietate, quod justum fuerit, judicetur ». Hæc ipse. Verum venire cum contempsisset, sede ab hostibus privatus est, Aquileia ipsa (ut dicemus) incensa, et ipse profugus ad summam est deductus inopiam, ut stipem quæreret. Sed de his inferius.

37. At licet, ut vidisti, jussione etiam imperatoris cogerentur schismatici episcopi Romanam ad Synodum proficisci, idque etiam suis litteris præciperet S. Gregorius papa, scribens ad Severum Aquileiensem episcopum ipsorum antesignanum, ipsi tamen more præcedentium schismaticorum, qui, ut subterfugerent judicium Ecclesiasticum, provocare consueverunt ad imperatorem, dederunt libellum Mauritio Augusto, ne cogerentur Romam ad Pontificem proficisci; sicque eluserunt ejusdem imperatoris missam antea jussionem, necnon Gregorii papæ præceptum. Extat libellus ipse, hic tibi modo recitandus: accepimus eum una cum aliis Epistolis a Nicolao Fabro nostri studiosissimo, depromptum (ut putamus) ex bibliotheca Pithæi, cujus ipse extitit amicus intimus et contubernalis. Sic se habet:

38. « Sub Gregorio papa schismaticorum libellus supplex episcoporum ad Mauritium imperatorem.

« Suggerendum domno nostro clementissimo ac piissimo domno Mauritio Tiberio humiles Venetiarum vel secundæ Rhetiæ Ingenuinus, Maxentius, Fonteius, Laurentius, Agnellus, Felix, Augustus, Junior, et Horontius episcopi.

« Pietatis vestræ est, clementissime dominator, preces humilium sacerdotum imperiali dignatione suscipere: quod etiam supplices deprecamur per Dominum Deum nostrum Jesum Christum Salvatorem omnium, per fidem Catholicam et regnum quod meruistis a Deo concessum, atque salutem dominorum filiorum vestrorum, quibus perpetuum imperium Deo gubernante permanet, ut aditum inveniat supplicatio nostra apud pias aures vestras, et cum fiducia recurrentes ad principalia remedia,

[1] Greg. l. I. Ep. VIII. — [2] Greg. l. I. Ep. XV. — [3] Greg. l. I. Ep. XIV.

[1] Greg. l. I. Ep. XVI.

mereamur quæ petimus impetrare. Nam etsi nos peccata nostra ad tempus gravissimo jugo summiserunt, auxiliante nobis Domino, nullo pondere pressurarum ab integritate Catholicæ fidei invenimur ullo modo titubare. Deinde nec obliti sumus sanctam Remp. vestram, sub qua olim quieti viximus, et adjuvante Domino redire totis viribus festinamus. Suggerimus etenim, domine piissime princeps, scandalum Ecclesiæ, quod tempore divæ memoriæ Justiniani principis totius mundi Ecclesias conturbavit, nostrarum quoque provinciarum partibus ex tunc jam esse compertum; damnationem scilicet Trium Capitulorum, id est, Epistolæ venerabilis Ibæ episcopi Edessenæ civitatis, personæ quoque Theodori Mopsuestiæ episcopi, atque scriptorum Theodoreti episcopi Cyri, quæ in sancta Synodo Chalcedonensi recepta sunt, et Vigilio tunc Romano præsuli, atque omnibus pæne sacerdotibus damnatio ipsa, sicut revera contraria sancto Chalcedonensi Concilio, execrabilis noscitur extitisse. Qui etiam Vigilius scripta sua per omnes provincias mittens, anathematis vinculis obligavit omnem populum, si quis damnationi Trium Capitulorum præberet aliquando consensum. Et licet postea imperiali pondere ad consensum damnationis Capitulorum ipsorum paulatim singuli tunc fuerint coarctati, nostrarum tamen provinciarum venerandi decessores, quibus indigni successimus, prædicti quondam Vigilii instructionibus informati, ad hoc inclinare nullo modo potuerunt. Quorum nos exempla, Deo propitiante, servantes cum universo populo nobis credito, sequentes etiam in omnibus definitionem sancti Chalcedonensis Concilii, defensioni Capitulorum ipsorum et reverentiam exhibemus, et a communione damnantium cum divina gratia abstinere dignoscimur. Et dum Smaragdus gloriosus chartularius patrem nostrum sanctæ memoriæ Heliam archiepiscopum Aquileiensis Ecclesiæ pro causa ipsa pluribus vicibus contristaret: cum nostro omnium consilio atque consensu direxit ad pia vestigia principatus vestri preces, supplicans, ut exspectata Dei misericordia, revocatis omnibus consacerdotibus Synodi nostræ in potestatem sanctæ Reipub. ad vestræ clementiæ præsentiam veniretur, et vestrum in causa ipsa exspectaretur judicium. Quod pietas vestræ mansuetudinis ad mercedem et laudem imperii sui, clementi dignatione suscipiens, jussionem suam dedit ad prædictum gloriosum Smaragdum, ut nullatenus quemquam sacerdotum pro causa communionis inquietare præsumeret, sed Dei misericordia operante sustineretur, quousque compressis gentibus ad libertatem omnes sacerdotes Concilii sub sancta Rep. pervenirent. Deinde defunctus est memoratus archiepiscopus noster Helias.

39. « Nos vero pro imperatis precibus, ejusdem cum omnibus populis ardentibus devotiores effecti, si fieri potuisset, eisdem diebus ad vestra certabamus redire vestigia: et gratias Deo retulimus, et pro vita imperii vestri, sicut ipse novit Dominus, assiduas preces ejus obtulimus majestati. Post hoc ordinato in sancta Aquileiensi Ecclesia beatissimo archiepiscopo nostro Severo, quæ contumeliæ illatæ sint, et quibus injuriis, ac cæde corporali fustium, et qua violentia ad Ravennatem civitatem fuerit perductus atque redactus in custodiam, quibusque necessitatibus oppressus atque contritus fuerit, potuit ad domini nostri pias aures sine dubio pervenire. Nos autem tam inauditis calamitatibus patrem et archiepiscopum nostrum, quod nunquam sub Christiano principe factum dignoscitur, cognoscentes afflictum, insanabilium dolorum sumus stimulis vulnerati: nam in hoc tempore iterum cognovimus, reverendum papam Gregorium ad ejusdem patris nostri exhibitionem misisse cum sacratissima vestræ pietatis jussione, ut pro causa ipsa communionis ad Romanam deberet civitatem deduci. Quod audientes, quamvis certi essemus talem jussionem domini nostri specialiter adversariorum improba importunitate subreptam, contabuimus; et contriti atque luctu gravissimo sauciati ad ultimam desperationem pervenimus, ut ad illius judicium metropolita noster cogeretur occurrere, cum quo causa ipsa esse dignoscitur, et cujus communionem ab initio motionis causæ hujus usque nunc decessores nostri et nos cum omni populo evitamus. Et quidem memoratum beatissimum archiepiscopum nostrum frequenti contestatione convenimus: ne nobis absentibus, et a se ad præsens divisis de communi causa Ecclesiæ aliquid audeat definire. Quoniam, piissime domine, sic accensi sunt omnes homines plebium nostrarum in causa ista, ut ante mortem perpeti, quam ab antiqua Catholica patiantur communione divelli.

40. « Revera, clementissime dominator, fidem Catholicam conservantes, et Chalcedonensis Concilii definitiones in omnibus venerantes, ut quibuslibet occasionibus contristentur, nec Deo, nec vestræ pietati placere, credendum est. Ergo, mitissime dominator, totius Concilii nostræ parvitatis hæc est deliberatio, sicut et eidem patri et archiepiscopo nostro scripsimus, ut pro reddenda ratione communionis nostræ contenti Deo judicio in jugo barbarico, opportuno tempore, ad vestræ pietatis vestigia occurramus, habentes præ oculis exempla fidelia, quibus edocti sumus, cum omnes intentiones sopitæ sunt. Sic Theodosii senioris Constantinopolitana Synodus, Deo propitiante, sedatis est scandalis confirmata: sic deinde Ephesina prima Synodus divæ memoriæ Theodosio juniore disponente, bene noscitur definita; sic ad postremum præsentia Marciani divi principis, abscissis omnibus scandalis, pax Catholica in Chalcedonensi Concilio reformata est. Nam per absentiam Christianissimorum principum in Ephesina secunda episcoporum congregatione in Dioscoro Alexandrino Flavianus sanctissimus regiæ urbis vestræ episcopus veritatem Catholicæ fidei defendens occisus est, aliique episcopi assertores Orthodoxæ fidei injuste dejecti sunt, et scandalum Ecclesiæ pessimum generatum est: quod cum magno labore postea divæ memoriæ Marcianus imper. avus vestræ

pietatis sua præsentia in sancto Chalcedonensi Concilio amputans, Catholicam pacem universalis Ecclesiæ restauravit.

41. « Hoc tantum prostrati deposcimus, ut quia misericordia Dei circa sanctam Remp. operante, in meliori statu Italiæ partes, laborante fideliter glorioso Romano patricio, dignanter perduxit : et credimus nos celeriter, devictis gentibus, ad pristinam libertatem deduci; cesset violentia militaris, quam vestro felicissimo tempore Deus fieri non permittat. Sint induciæ; et cum jussione sacratissimi imperii vestri parati erimus ad pedes vestræ pietatis occurrere, et nostræ fidei atque communionis plenam reddere rationem. Nam cum quo nobis ipsa causa est, et quem in communione vitamus, judicem experiri non possumus : quod etiam sacratissimis legibus vestris statutum est, nullum posse judicem esse in causa qua adversarius comprobatur. Sed sicut semper Deus præsentia Christianorum principum intentiones Ecclesiasticas sedare dignatur; hoc et nunc fieri supplicamus. Etenim si aliter, clementissime domine, actum fuerit, ut archiepiscopum nostrum (quod absit) ad Romanam contingat violenter exhiberi Ecclesiam ; spes jam nulla erit conservandæ justitiæ, sed tantum pondus gravissimæ violentiæ.

42. « Suggerimus etenim, pie dominator, quia tempore ordinationis nostræ, unusquisque sacerdos in sancta sede Aquileiensi cautionem scriptis emittimus studiose de fide ordinatoris nostri : nos fidem integram sanctæ Reipub. servaturos : quod ipse novit Dominus, nos fideliter toto corde, et servasse, et hucusque jugiter conservare. Si conturbatio ista et compulsio piis jussionibus vestris remota non fuerit, si quem de nobis qui nunc esse videmur, defungi contingeret; nullus plebium nostrarum ad ordinationem Aquileiensis Ecclesiæ post hoc pateretur accedere : sed quia Galliarum archiepiscopi vicini sunt, ad ipsorum sine dubio ordinationem accurrent, et dissolvetur metropolitana Aquileiensis Ecclesia sub vestro imperio constituta, per quam Deo propitio, Ecclesias in gentibus possidet; ut quod ante annos jam fieri cœperat, et in tribus Ecclesiis nostri Concilii, id est, Bremensi, Tiburniensi, et Augustana Galliarum episcopi constituerant sacerdotes ; et nisi ejusdem tunc divæ memoriæ Justiniani principis jussione commotio partium nostrarum remota fuisset; pro nostris iniquitatibus pæne omnes Ecclesias ad Aquileiensem Synodum pertinentes Galliarum sacerdotes pervaserant. Ergo, domine pie, quia semper piissimorum principum fides pro tranquillitate Ecclesiæ vigilavit, et hoc studio, repensante Deo, contrariæ gentes divina manu compressæ sunt : mereamur nos humillimi sacerdotes supplicationis nostræ sortiri effectum. Nam qui aliter pio domino nostro subrepere cupiunt, nec Dei judicium habent præ oculis, nec utilitatem sanctæ Reipublicæ vestræ, seu opinionem pii imperii, quam lacerari non metuunt de murmuratione totius populi partium istarum, qui persecutionem evidenter Christianis fieri suspicantur. Præsentem igitur supplicem relationem confidenter direximus, quam pia clementia dignetur placida aure recipere, ut effectum nostræ supplicationis Deo vobis aspirante sortiri, pro quiete matris nostræ Aquileiensis Ecclesiæ sacratissimis jussionibus relevetur; et pro incolumitate domini nostri ac dominorum filiorum vestrorum Domino Deo nostro jugiter supplicemus.

Subscriptio.

« Ingenuinus episcopus sanctæ Ecclesiæ secundæ Retiæ hanc relationem a nobis factam subscripsi.

« Maxentius episcopus sanctæ Ecclesiæ Juliensis, ut supra.

« Laurentius episcopus sanctæ Ecclesiæ Bellunatæ, ut supra.

« Augustus episcopus sanctæ Catholicæ Concordiensis Ecclesiæ, ut supra.

« Agnellus episcopus sanctæ Trajentinæ (Parentinæ) Ecclesiæ, ut supra.

« Junior episcopus sanctæ Catholicæ Ecclesiæ Veronensis, ut supra.

« Fonteius episcopus sanctæ Fellinæ Ecclesiæ, ut supra.

« Felix episcopus sanctæ Tervisianæ Ecclesiæ, ut supra.

« Horontius episcopus sanctæ Catholicæ Ecclesiæ Venetinæ, ut supra ».

Hactenus de his ibi.

43. *Mauritii imperiosa Epistola ad Gregorium.* — Hoc autem accepto libello Mauritius imperator querelis ipsorum permotus, nullo de veritate habito diligentiori examine, has imperiosas, more tyrannico ad S. Gregorium papam litteras dedit, quas ab eodem Fabro (ut diximus) Parisiis missas accepimus, quæ sic se habent :

« Mauritii Epistola ad sanctum Gregorium papam.

« In nomine Domini Dei nostri Jesu Christi imp. Cæsar Fl. Mauritius Tiberius Fidelis in Christo, Pacificus, Mansuetus, Maximus, Beneficus, Alamannicus, Gregorio viro sanctissimo et beatissimo archiepiscopo almæ Urbis Romæ ac papæ.

« Consuetam et Deo placitam vestram sanctitatem scientes, et quod recte Catholicæ nostræ Ecclesiæ dogmatum omnibus doctrinam exercetis : scire vos volumus quod episcopi Istriensium provinciarum per clericos aliquos ad nos directos suggestiones nobis transmiserunt, unam episcoporum civitatum et castrorum quæ Longobardi tenere dignoscuntur, aliam Severi Aquileiensis episcopi aliorumque episcoporum qui cum illo sunt, et tertiam solius ejusdem Severi. In quibus omnes dixerunt, tuam beatitudinem milites ad illos transmisisse cum uno tribuno et excubitore, necessitatem imponentes prælato reverendissimo Severo, et omnibus episcopis, ut ad tuam beatitudinem perveniant propter diversam voluntatem quam habent ad sacra et Catholica dogmata sacrosanctæ nostræ Ecclesiæ. Et supplicaverunt nos, inducias ad hoc sibi

fieri, et nullam eis interim necessitatem imponi ad vestram sanctitatem pervenire : et licenter quod tempore opportuno ad hanc sacratissimam urbem accedentes per seipsos suggerere nobis habent, quæ sibi obstare videntur. Quia igitur et tua sanctitas cognoscit præsentem rerum Italicarum confusionem, et quod oportet temporibus competenter versari : jubemus, tuam sanctitatem nullatenus molestiam eisdem episcopis inferre ; sed concedere eos otiosos esse, quousque per providentiam Dei, et partes Italiæ pace aliter constituantur, et cæteri episcopi Istriæ seu Venetiarum iterum ad pristinum ordinem redigantur. Tunc enim perfectius omnia pro pace, et diversitate dogmatis cum antecedentibus tuis orationibus corrigentur. Et sua subscriptio. Divinitas te servet per multos annos sanctissime ac beatissime pater. Explicit ». Hactenus ex scripto Codice Mauritii ad sanctum Gregorium pro schismaticis Epistola, in qua more suo imperator præter consuetudinem piorum Augustorum arroganti fastu non rogat, sed præcipit, quod obtinere nititur a Pontifice : id quidem minime jure imperatorio sed tyrannico facere consuevisse, quæ suo loco dicentur inferius declarabunt. Sed quæ sunt reliqua rerum gestarum Gregorii anni hujus prosequamur.

44. *Pro Arianorum conversione Gregorii studia.* — Gregorius insuper et eos quos impietas Ariana per regiam potestatem segregaverat ab Ecclesia, quantocius eidem Catholicæ Ecclesiæ restituendos curavit. Antharit enim rex Longobardorum Ariana labe pollutus, eadem inficere Catholicos studens, hoc anno Paschali tempore prohibuerat, Longobardorum Orthodoxorum filios, in fide Catholica baptizari. Sed quid accidit? ultor Deus impietatis exsurgens hoc eodem anno eodemque ferme die quo sanctus Gregorius consecratus est Pontifex, nempe nonis Septembris, ipsum ex hac vita subduxit, ut Paulus affirmat [1]. Quamobrem ipse Pontifex ut cœno impietatis mersos erueret, ejusmodi ad universos Italiæ episcopos decretum misit [2] :

45. « Quoniam nefandissimus Antharit (Autharis) in hac, quæ nuper expleta est Paschali solemnitate, Longobardorum filios in fide Catholica baptizari prohibuit, pro qua culpa eum divina majestas exstinxit, ut solemnitatem Paschalem ulterius non videret : vestram fraternitatem decet cunctos per loca vestra Longobardos admonere, ut quia ubique gravis mortalitas imminet, eosdem filios suos in Ariana hæresi baptizatos ad Catholicam fidem concilient, quatenus super eos iram Domini omnipotentis placent. Quos ergo potestis, admonete ; quanta virtute valetis, eos ad fidem rectam suadendo rapite ; æternam eis vitam sine cessatione prædicate : ut cum ad districti veneritis conspectum Judicis, possitis ex vestra sollicitudine lucrum in vobis ostentare pastoris ». Hæc Gregorius : quibus etiam indicatur, pestem illam, inguinariam dictam, in Urbe cœptam, alia loca Italiæ invasisse ; quam non Italiam tantum esse depastam, sed et alias provincias, constat.

46. *Pestis in Gallia in qua pietas regis Guntheramni lucet.* — Pervasisse enim Hispaniam atque Galliam eamdem inguinariam pestem, Gregorius Turonensis affirmat, dum ait [1] : « Navis ab Hispania una cum negotio solito ad portum ejus appulsa civitatis, quæ hujus morbi fomitem secum nequiter deferebat : de qua cum multi civium diversa mercarentur, una confestim domus, in qua octo animæ erant, hoc contagio interfectis habitatoribus, relicta est vacua. Nec statim hoc incendium luis per domos spargitur totas, sed interrupto certi temporis spatio, ac velut in segetem flamma accensa, urbem totam morbi incendio conflagravit. « Quid autem rex Guntherammus pietate insignis ad eamdem luem avertendam præstiterit, ne reliquas Galliæ civitates adiret, idem auctor superius ita narrat [2] : « Ipse autem rex (ut sæpe diximus) in eleemosynis magnus, in vigiliis atque jejuniis promptus erat. Nam tunc ferebatur Massilia a lue inguinaria valde vastari, et hunc morbum usque ad Lugdunensem vicum, Octavum nomine, fuisse celeriter populatum. Sed rex ac si bonus sacerdos, providens remedia, quibus cicatrices peccatoris vulgi mederentur, jussit omnem populum ad Ecclesiam convenire, et rogationes summa devotione celebrari, et nihil aliud in usum vescendi nisi panem hordeaceum cum aqua munda assumi, vigiliisque adesse instanter omnes jubet. Quod eo tempore ita gestum est : per triduum enim ipsius eleemosynis largius solito præcurrentibus, ita de cuncto populo formidabat, ut jam tunc non rex tantum, sed etiam sacerdos Domini putaretur, totam spem suam in Domini miseratione transfundens, et in ipso jactans cogitationes quæ superveniebant, a quo eas effectui tradi, tota fidei integritate putabat.

47. « Sed et quomodo etiam in eodem rege virtus miraculorum cognita fuerit, ita mox subdit : « Celebre tunc a fidelibus ferebatur, quod mulier quædam, cujus filius quartano typo gravabatur, et in stratu anxius decumbebat, accessit inter turbas populi usque ad tergum regis, abruptisque clam regalis indumenti fimbriis, in aquam posuit, filioque bibendum dedit ; statimque restincta febre sanatus est. Quod non habetur a me dubium, cum ego ipse sæpius larvas, energia famulante, nomen ejus invocantes audierim, ac criminum propriorum gesta, virtute ipsius discernente, fateri ». Hæc de his ipse Gregorius Turonensis.

48. *Ex reliquiis sanctorum Martyrum miracula.* — Sed jam ejus diaconum, quem acceptis Romæ a S. Gregorio papa sacris reliquiis ibi reliquimus, in Gallias redeuntem assectemur : miranda quidem ei in ipsa navigatione contigisse videbimus, audiamus autem ipsum Gregorium ejus episcopum

[1] Paul. diac. l. III. c. ult. — [2] Greg. l. I. Ep. XVII.

[1] Greg. Tur. hist. Franc. l. IX. c. 22. — [2] Greg. eod. l. c. 21.

ista narrantem his verbis[1] : « Ab hoc etiam Gregorio papa diaconus noster reliquias sanctorum (ut diximus) sumpsit, dum adhuc in diaconatu degeret », vivente scilicet adhuc Pelagio, ut idem habet in commentario de gloria martyrum his verbis[2] : « Sicut a diacono nostro relatum, ita gestum esse cognovimus. Hic autem diaconus a papa Urbis Romæ Pelagio quorumdam martyrum confessorumque pignora accipiens, cum grandi psallentio, psalmodia videlicet, vel clericorum officio, ac populi immensi obsequio, usque ad portum deductus est ». Cum autem ibidem exspectans navigandi tempus opportunum moraretur, contigisse tradit, celebrari ordinationem ipsius Gregorii papæ, eamque ut videret, e Portu Romano eumdem diaconum rediisse. « Recurrens vero rursus ad Portum : Ingressus, inquit, navem, erectis velis ac per illum antennæ (quæ modulum crucis gestat) apparatum extensis, flante vento, pelagus altum arripiunt.

49. « Qui dum navigant, ut Massiliensis civitatis portum attingant, appropinquare cœperunt ad locum quemdam, de quo a littore maris lapideus mons exsurgens, ac paulatim decedens, summa tenus unda in mari distenditur. Cumque impellente vento, carina magno impetu ferretur in præceps, ut scilicet scopulo illisa quassaretur atque nautæ discrimen intuentes exitus vociferarentur ; diaconus elevata cum sanctis pignoribus capsa, invocare nomina singulorum cum gemitu et voce maxima cœpit, deprecans ut eorum virtute ab hoc periculo perituri liberarentur. Jam jamque appropinquabat navis (ut præfati sumus) ad scopulum : et statim in sanctorum contemplatione reliquiarum, ab ipso loco commotus cum violentia majori ventus huic vento contrarium fluctum elisit, ventumque adversum repulit, ac nave in pelagus profundum revocata, cunctos a mortis periculo liberavit : sicque gyrata mole periculi, portum quem desiderabant, cum Domini gratia ac sanctorum patrocinio contigerunt. Erant enim reliquiæ sanctorum, (Apostolorum scilicet), quorum sacra vestigia Domini manibus sunt abluta, cum Pauli, Laurentiique, atque Pancrantii, Chrysanthi, Dariæque virginis, Joannis, atque alterius Pauli fratris ejus quorum certamina et palmas victoriarum ipsa caput orbis Urbs Roma devota concelebrat ». Hucusque Gregorius.

50. *Francorum motus in Longobardos.* — Hoc eodem anno contigit Francorum motus adversus Longobardos Galliam Cisalpinam occupantes, ab eodem Gregorio Turonensi[3] descriptus, eodem anno videlicet, quo Gregorius creatus est Pontifex : idque ex eo colligitur, quod sequenti anno, ubi Agilulphus creatus est rex Longobardorum[4], ad captivos redimendos misit Agnellum Tridentinum episcopum, ut suo loco dicetur. Franci enim simul cum imperatore Mauritio fœdus adversus Longobardos ineuntes, ad eos ab Italia expellendos, in Italiam descenderunt, magnumque ubique accolis damnum intulerunt, devastantes omnes regiones illas per quas transisse contigit, ex quibus divinum numen adversum se concitaverunt. Pervenientes enim in Italiam, cum non reperissent exercitum imperatoris ex condicto adversus Longobardos mittendum, nihil magni momenti efficere potuerunt, cum Longobardi una cum suo rege in munita loca se recepissent, sive in Ticinensem civitatem, vel alii ad alias munitiones confugissent. Franci vero circumquaque palantes, in prædam conversi per trium mensium spatium, demum morbis afflicti atque consumpti, pauci cum præda quam egerant, et captivis in Gallias redire compulsi sunt. Hic finis expeditionis hujus hoc anno, adhuc rege vivente Longobardorum, de cujus obitu nuper alia occasione mentio facta est. Porro quem Antharit Gregorius papa et alii regem Longobardorum nominant, Turonensis Gregorius eumdem Aptacharium appellat, quem et hoc anno obiisse refert ; et Paulum ejus successorem vocat, quem Agilulphum dictum fuisse omnes affirmant. Porro quod Gregorius Turonensis Agilulphum vocat Paulum, respexit ad nomen, quod postea sumpsit a Baptismo, ut suo loco dicetur inferius.

51. Quod autem ad vinclos pertinet : quid tunc temporis admiratione maxima dignum Arvernis in Gallia acciderit, idem Gregorius subdit his verbis[1] : « Apud Arvernos vero vincti carceris nocte, Dei nutu disruptis vinculis, reseratisque aditibus custodiæ, egressi, Ecclesiam ingressi sunt. Quibus cum Eulalius comes onera catenarum addi jussisset ; ut super eos sunt posita, extemplo ceu vitrum fragile comminuta sunt : et sic obnitente Avito sancto ejus civitatis pontifice eruti, propriæ sunt redditi libertati ». Quæ vero miraculum istud prosecuta sit munificentia Childeberti regis, idem pergit sic dicere : « In supradicta vero urbe Childebertus rex omne tributum tam Ecclesiis, quam monasteriis, vel reliquis clericis qui ad Ecclesiam pertinere videbantur, aut quicumque Ecclesiæ officium excolebant, larga pietate concessit. Multum enim jam exactores hujus tributi expoliati erant, eo quod per longum tempus et succedentium generationes, ac divisis in multas partes ipsis possessionibus colligi vix poterat hoc tributum : quod hic, Deo inspirante, ita præcepit emendari, ut quod super hoc fisco deberetur, nec exactorem damna percuterent, nec Ecclesiæ cultorem tarditas de officio aliqua revocaret ». Hæc Gregorius.

52. *Synodus Antisiodorensis diœcesana.* — Quod rursus ad Francorum res spectat, ad hoc ipsum tempus pertinet Concilium Antisiodorense diœcesanum, cui præfuit Aunacharius ejusdem civitatis episcopus solus cum abbatibus et presbyteris ejusdem diœcesis ; in quo plura, quæ statuta fuerant in Matisconensi Concilio secundo, cui idem Aunacha-

[1] Greg. Tur. hist. Franc. l. x. c. 1. — [2] Greg. Tur. de glor. mart. c. 83. — [3] Greg. Tur. hist. Franc. l. x. c. 3. — [4] Paul. diac. l. iv. c. 4.

[1] Greg. Tur. hist. Franc. l. x. c. 6.

rius interfuit, et sexto loco subscripsit, pariter repetita esse reperiuntur. Habentur in eo sanciti canones quadraginta quinque ad Ecclesiasticam disciplinam et monasticam observantiam retinendam spectantes; quorum nonnullorum etsi usus exoleverit, antiquitatis tamen indices remanserunt. De quibus monendum, ne dum in duobus ex illis vigilias prohibitas legis, de sacris intelligas, sed quæ in privatis domibus fieri consueverunt, ut cum dicitur canone tertio: « Non licet compensas in domibus propriis, nec vigilias in festivitatibus sanctorum facere ». Nam et paulo post: « Sed quicumque votum habuerit, in Ecclesia vigilet ». Sic et intelligas quæ habentur in ejusdem Concilii canone quinto illis verbis: « Omnino et inter supradictas conditiones, vigilias quas in honore Domini observant, omnibus prohibemus ». Quæ nimirum fiebant in domibus propriis, admixtasque habebant aliquas superstitiones.

53. Quam autem frequens esset hoc tempore sacrarum vigiliarum usus in Galliis, illud ostendit inter alia, quod quemlibet diem Dominicum fideles præcedentibus nocturnis vigiliis agerent, ut docet canon primus posterioris Concilii Matisconensis, cui (ut diximus) idem interfuit et subscripsit Aunacharius, qui huic Synodo Antisiodorensi præfuit: cujus hæc sunt verba, dum de die Dominico religiosissime celebrando agitur: « Noctem quoque ipsam, quæ nos supernæ luci et immarcescibili reddidit, spiritualibus exigamus excubiis, nec dormiamus in ea, quemadmodum dormitant, qui nomine duntaxat Christiani esse noscuntur; sed oremus et vigilemus operibus sacris, ut digni habeamur in regno cohæredes fieri Salvatoris ». Hæc ante annum statuta in Concilio provinciali, haud potuerunt post annum a diœcesano Concilio aboleri, ab eo præsertim episcopo, qui (ut dictum est) eidem ea statuenti Concilio subscripsisset. Quin etiam in hoc ipso Antisiodorensi Concilio, de quo agimus undecimo canone habetur de religiose servandis vigiliis Paschatis: « Ne quis scilicet quicquam in eis post mediam noctem comedat ». Hæc de vigiliis oportuit admonuisse adversus eos qui putant per idem Concilium fuisse abrogatas.

54. Pertinet et ad antiquitatis usum, quod ejusdem Synodi canone trigesimo sexto prohibetur mulier nuda manu Eucharistiam sumere: sed (quod habet inferius canon quadragesimus secundus) præcipitur ut ad hoc opus unaquæque mulier habeat dominicalem suum, alioqui non communicet. Quid autem per dominicalem intelligi debeat, accipe ex S. Augustino, qui de hoc agit sermone centesimo quinquagesimo secundo de tempore, ubi ait: « Omnes viri quando communicare desiderant, lavant manus, et omnes mulieres nitida exhibent linteamina, ubi corpus Christi accipiant ». Subdit pluribus, quid hæc significent.

55. *De sancto Theodoro episcopo Anastasiopolis.* — Sed jam invisamus Orientis Ecclesiam, quæ misericordia Dei non destituta, eodem tempore quo Occidens tanto Pontifice illustratur Gregorio Magno, ipsa refulget splendore viri sanctissimi Theodori Siceotæ, qui in Galatia ex archimandrita invitus est provectus ad episcopatum Anastasiopolis civitatis itidem in Galatia sub Ancyrana metropoli. Scripsit res ab eo præclare gestas quam fidelissime, qui a puero cum ipso coaluit Georgius presbyter atque ejusdem monasterii præfectus: nam in fine ejus Commentarii hæc ipse: « Hæc ego Eleusius, qui et Georgius a S. Theodoro vocatus sum, omnia, Deo adjuvante, conscripsi. Neque vero miraculorum ipsius expers fui, sed ea maxime omnium expertus sum. Cum enim parentes mei ex oppido Adigermaro oriundi diu simul vixissent, nec ullos possent liberos suscipere, ad sanctum virum accesserunt; cumque zonas, quibus ille benedixerat, accepissent, ego conceptus sum, et in lucem editus, et infans ipsi oblatus: qui et in ejus monasterio enutritus, a religiosissimo præfecto litteras didici, etc. » Qui igitur rerum mirabilium ipsius Theodori inspector maxime fuit, eas sincerissimo stylo memoriæ perpetuæ posteris tradidit. Quomodo autem (quod hoc tempore Mauritii imperatoris accidit) ad episcopatum Anastasiopolis tractus sit, idem auctor narrat his verbis:

56. « Defuncto Timotheo Anastasiopolis episcopo, cives et clerici ad beatissimæ Ancyræ metropolis archiepiscopum convenerunt, et magnum Dei servum Theodorum Siceorum mansionis archimandritam in sanctissimæ Ecclesiæ suæ episcopum efflagitarunt. Quorum ille lætatus studio et voluntate, præcepit, ut eum ad se adducerent. Erat autem tempus quo sanctus Theodorus in spelunca inclusus precationi vacabat et quieti. Accesserunt igitu Anastasiopolis clerici et cives ad monasterium atque speluncam, et supplicarunt, ut se pastorem ipsis concederet. Quod ille cum ne audire quidem vellet, nedum concedere: ipsi vi quadam pia illata eum e monasterio extulerunt, et in lecticam conjectum abduxerunt. Cujus discessu cum et monachi, et cæteri qui illic commorabantur, mœsti essent: vir sanctissimus eos per fratrem consolatus est: Omittite, inquiens, mœrorem, filii: nam si mihi credideritis, non dimittam vos: nihil enim est in terra, quod me a consuetudine vestra possit separare. Ancyram igitur metropolim ingressus, a beatissimo archiepiscopo Paulo cum lætitia susceptus est, et episcopus constitutus. Viderat autem quidam in quiete stellam ingentem e cælo delapsam, et super Ecclesiam illius civitatis constitisse, quæ radiis suis tum civitatem ipsam, tum regiones finitimas illustrabat ». Probavit quidem ostensam visionem eventus, cum incredibili miraculorum virtute illic vir sanctus effulgens, toti penitus illuxit Orienti: narrat ea idem auctor, quæ nos brevitatis causa dicere prætermittimus. Porro sæpe sequentibus annis idem nobis occurret Theodorus, semperque præclaris factis insignior.

57. Quod ad res bellicas spectat, male sæpe pugnatum esse adversus Avares, docent Theophanis Annales, cum et certa spes victoriæ insperate oblata

Romanis dilabitur, amplius non reversura. Adversus item Persas discordia ducum Romani exercitus nihil gloria dignum est actum ; rebellansque exercitus adversus imperatorem, vix tandem illi paruit postea reconciliatus. Sed de his pluribus in Theophane.

Anno periodi Græco-Romanæ 6083. — Anno Æræ Hispan. 628. — Jesu Christi 590. — Gregorii papæ 1. — Mauritii imp. 9.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : VIII *post consulatum Mauritii Tiberii Aug. solius* VI, ut habet Chronicon Alexandrinum, et in altera hujus anni parte, qua Baronius tomum VII claudit, jam diximus.

2. *Mauritiana Chronologia confirmatur.* — Ad num. 2. *Mauritius* qui die XIII mensis Augusti anni quingentesimi octogesimi secundi imperium suscepit, eodem die hoc anno nonum imperii inchoavit, ideoque hæc verba : « Pelagio juniore mortuo Romanæ Ecclesiæ Gregorius in episcopatum succedit : præest annis XV », temere inserta sunt in Chronicon Joannis abbatis Biclariensis ad annum V Mauritii imp. Nam cum is auctor hoc tempore vixerit, *Reccaredo* scilicet in Hispaniis regnante, ignorare non potuit, *Gregorium Magnum* præsenti anno Sedem Romanam adeptum esse. Hic locus Baronio fraudi fuit ; inde enim deduxit, *Mauritium*, cujus anno quinto *S. Gregorius* Pontifex Romanus creatus fuisset, anno DLXXXV imperatorem nuncupatum esse , cum tamen illum ea dignitate triennio postea exornatum, certum indubitatumque sit.

3. *Theodosius Mauritii filius fit imperator.* — Errat etiam Biclariensis, qui ad annum V ejusdem Mauritii scribit : « Mauritius Theodosium filium suum ex filia Tiberii imp. natum Cæsarem facit ». Et ad annum VI Mauritii : « Mauritius Theodosium filium suum, quem supra Cæsarem diximus, Romanorum imperatorem facit ». Nam de dignitate Cæsarea ante Augusteam Theodosio collata, neque Theophanes, neque Zonaras, neque auctor Chronici Alexandrini, neque Cedrenus mentionem faciunt : sed aiunt tantum, festis Paschalibus coronatum esse imperatorem ; quod currenti anno peractum, Theophanes et auctor Chronici Alexandrini testantur : hæc verba auctoris Chronici Alexandrini, ad annum VI post consulatum Mauritii : « Hoc anno festis Paschalibus Mauritius Tiberius inauguravit filium suum Theodosium imperatorem ; sed non in societatem administrationis, nec aliud quid sub ipso gestum, quod in cognitionem imperatoris esset, sed tantum coronatus est ». Idem habet Theophanes ad annum Incarnationis secundum Alexandrinos DLXXXII, qui kalendis Septembris superioris Christi anni inchoatur : « Hoc anno mensis Martii die sexto supra vicesimum, Indictione octava, Theodosius Mauritii imp. supremi filius, die Paschatis sancto, a Joanne patriarcha, quatuor solis annis cum medio natus coronam imperii accepit ». Idem denique scribit Cedrenus ad annum Mauritii VIII. Quare *Theodosius* anno DLXXXV circa finem mensis Septembris in lucem prodiit, non vero anno DLXXXVIII, uti existimavit Baronius anno DLXXXVIII, num. 6, qui tamen evectionem Theodosii ad imperium recte hoc anno consignavit, licet eum quintum imperii Mauritii cum Biclariensi perperam appellet, ut jam dixi. Porro *Theodosium* in Actis publicis *Augustum* vocatum fuisse infra videbimus.

4. *Imperatorum filii sine participatione imperii aliquando.* — Notabile est quod modo ex auctore Chronici Alexandrini retulimus, *Mauritium* nempe imperatorem *Theodosium* filium Augustum renuntiantem in societatem imperii eumdem non adscivisse ; id enim ante hæc tempora rarius factum. Hujus tamen rei exemplum habemus in *Albino*, cui Commodus Aug. Cæsaris nomen, sed non Cæsareum imperium communicavit, quamvis Albinus postea a *Severo* illud obtinuerit, uti anno CXCVIII ostendi. Imperio magis declinante id sæpius quam antea factum, et aliquod discrimen positum inter vocem Βασιλεύς, qua imperatores promiscue donabantur, et vocem αὐτοκράτωρ quæ *imperatorem* proprie significat. Nam cum ii filios suos Augustali corona exornabant, et imperatores renuntiabant, non semper patiebantur, ut sese αὐτοκράτορας sed Βασιλεῖς, id est, *reges* duntaxat inscriberent. Sic Chronographus Alexandrinus de coronatione *Theodosii* in imperatorem verba faciens, priori tantum voce utitur ; atque, *Mauritium* filium coronasse εἰς Βασιλέα, id est, *in regem*, ut ostendat patrem supremam sibi auctoritatem reservasse. Hunc posteriorum sæculorum usum potissimum discimus ex Codino de Officiis Palat. cap. 17, num. 2, ubi professionem fidei in

coronatione ab imperatoribus fieri solitam refert in hunc modum : « Ego N. in Christo Deo nostro fidelis rex et imperator Romanorum (πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ρωμαίων) propria manu hæc præmisi, ac præscripsi. Subdit Codinus: « Si vero filium habeat, præfigit et ipse confessioni suæ illud : Imperator Romanorum (αὐτοκράτωρ Ρωμαίων); si pater concesserit : si minus, istud solummodo præfigit : Fidelis in Christo Deo nostro Romanorum rex N. seu, ut in græco legitur, βασιλεὺς Ρωμαίων ». Quæ ad scriptores Byzantinos intelligendos observanda. Utramque enim vocem, etiam postquam a me tom. I hujus Criticæ sedulo discussa fuit, aliquos viros doctos in errorem traxisse animadverti.

5. *S. Gregorius ordinatur Pontifex Romanus.* — Ad num. 3. Divus *Gregorius Magnus* consecratus est Pontifex Romanus die tertia mensis Septembris, ut non tantum Martyrologium Romanum, Usuardus in antiquissimo Codice Ms. San-Germanensi, et Bellinus; sed etiam alii Martyrologi asserunt apud Bollandum ad diem XII mensis Martii in Vita sancti hujus Pontificis. Quia tamen episcoporum ordinationes aliis sæpe diebus quam quibus contigerint, in Martyrologiis recitantur, et divi Gregorii ordinatio ad diem XXIX Martii refertur in Martyrologiis Mss. Aquisgranensi, Bruxellensi, Ms. Florario ab eodem Bollando ibidem citatis, et in Martyrologio Gallicano Saussaii ad dictum diem legitur : « Leodii et Suessione hoc die colitur ex antiqua observatione ordinatio S. Gregorii papæ »; certius argumentum ad hoc probandum eruitur, tam ex charactere Dominicæ, quæ hoc anno in diem III Septembris incidit, quam ex duratione ejus Sedis. Sanctus enim Gregorius die XII mensis Martii anni DCIV ad Deum migravit, postquam Romanæ Ecclesiæ præfuisset *annis tredecim, mensibus sex, et diebus decem*, ut Joannes diaconus in ejus Vita, et communi consensu cæteri tradunt. Quamobrem die tertia Septembris hujus anni consecratus fuerat. Cæterum cum tres alii Romani Pontifices ejusdem nominis, scilicet Gregorius II, Gregorius III, et Gregorius VII in Martyrologio Romano, aliisque quibusdam memorentur, posset referri dies ille XXIX Martii ad aliquem ex his tribus Pontificibus, licet aliis diebus consecrati fuerint; cum ibidem divus Gregorius titulo *Magni* aut *Doctoris Ecclesiæ* non appelletur.

6. *Expositio in* VII *Psalmos Pœnitentiales non est fœtus S. Gregorii M.* — Ad num. 5 et seq. Baronius refert locum quem credit esse S. Gregorii Magni in Psalmum IV Pœnitentialem, ex quo deducit Romanos Pontifices postquam legitime electi fuerant, possessionem Sedis Apostolicæ inire non potuisse, nisi numerata pecunia imperatori. Verum Commentarius ille nec divi Gregorii, nec alicujus auctoris æqualis opus est, et ex modo loquendi de regia et imperiali auctoritate in ea usurpato, apparet illud editum Gregorio VII sedente, et Henrico IV imperante, cui melius quam Mauritio aut Phocæ, attribui possunt quæ auctor imperatori exprobrat, quod nempe schismate Ecclesiam sciderit, et simonia pacem Ecclesiæ turbarit. Non desunt tamen qui censent eam septem Psalmorum Pœnitentialium Expositionem Gregorio VII adjudicandam esse, uti notavit Gussanvilla in ultima editione operum S. Gregorii Magni.

7. *Præfectus Urbis S. Gregorii electionis confirmationem petit.* — Ad num. 8. *Germanus* præfectus Urbis scripsit ad Mauritium imp. ut *Gregorii* electionem confirmaret, licet is Pontificatum declinaret, et imperatorem, ut populis a quibus electus fuerat consensum negaret, rogasset per litteras occulte ad eum missas. Præfectum Urbis, tam Joannes diaconus in Vita Gregorii Magni lib. 1, cap. 5, quam auctor Anonymus, sed synchronus, Vitæ S. Gregorii Magni a Bollando publicatus, vocant *Germanum*, licet in vulgatis Gregorii Turonensis Codicibus lib. 10, cap. 1, legatur : « Sed præfectus Urbis Romæ Germanus ejus anticipavit nuntium », nempe Gregorii Magni, qui eum cum litteris suis ad imperatorem dirigebat. Nam, ut recte observat Baronius, interpunctio vitiosa irrepsit, legendumque : « Præfectus Urbis Germanus, ejus anticipavit nuntium », vel clarius interpunctio post vocem, Germanus, apponenda.

8. *Mortuo aut absente Romano Pontifice a tribus Ecclesia regebatur.* — Ad num. 10. Existimat Baronius, post electionem novi Pontificis curam Romanæ Ecclesiæ non electum Pontificem solum gessisse, sed quatuor simul ejusdem Ecclesiæ ministros sacros ; quod colligit ex Epistola Romani cleri ad Scotos reddita, cum Sedes vacaret morte *Severini* Pontificis, electusque in locum ejus esset *Joannes IV*, sed nondum consecratus. Recitat eam Beda lib. 2, cap. 19, ejusque principium est : « Dilectissimis et sanctissimis Thomiano, etc. Hilarus archipresbyter et servans locum sanctæ Sedis Apostolicæ, Joannes diaconus et in Dei nomine electus : item Joannes primicerius et servans locum sanctæ Sedis Apostolicæ, et Joannes servus Dei consiliarius ejusdem Apostolicæ Sedis ». Verum rerum gerendarum potestas vacante Sede fuit penes archipresbyterum, archidiaconum, et primicerium notariorum, nisi contingeret, ut ex illis tribus unus eligeretur Pontifex : tunc enim quartus substituebatur, et archipresbyter aut archidiaconus, qui nomine *Diaconi* sæpe exprimitur, suum locum servabant, ut liquet ex laudata Epistola, in qua Joannes IV diaconus secundo tantum loco nominatur, licet Pontifex electus esset. Profecto si servare locum Sedis Apostolicæ jure electionis ei competiisset, primo loco nominatus fuisset. Electo itaque nihil fuit juris ad res gerendas, donec ordinaretur, ratione electionis suæ, nisi ante eam *inter servantes locum Sedis Apostolicæ* connumeratus esset.

9. *Ab archipresbytero, archidiacono et primicerio notariorum.* — Archipresbyter, archidiaconus, et primicerius notariorum, non tantum vacante Sede, sed etiam absente summo Pontifice, Ecclesiam Romanam administrabant. Extat in capite 2 libri Diurni Romanorum Pontificum, titulo I, for-

mula litterarum ad exarchum *de Transitu Pontificis* scribi solitarum, in qua hæc leguntur : « Superscriptio. Domino atque præcellentissimo et a Deo nobis longæviter in principalibus ministeriis feliciter conservando, ill. exconsuli, patricio et exarcho Italiæ, ill. archipresbyter, ill. archidiaconus, ill. primicerius notariorum, servantes locum sanctæ Sedis Apostolicæ, ubi ill. idem est quod hodie apud nos N, cum scilicet locus nominis indicatur. Præterea sanctus *Martinus* papa in Epistola ad Theodorum, quæ ordine est xv, ait, in jussione a Calliopa exarcha scriptum fuisse, quod ipse regulariter et sine lege episcopatum subripuisset, et in regiam urbem transmittendus esset, *subrogato episcopo* : « quod », inquit sanctus Martinus, « necdum aliquando factum est, et spero quod nec aliquando fieri habet : quia in absentia Pontificis archidiaconus, et archipresbyter, et primicerius locum præsentant Pontificis». Animadvertit Garnerius in Notis ad citatum titulum, archidiaconum priore loco a Martino appellatum ; cum tamen ille tam in citata ad Scotos Epistola, quam in illa formula secundo tantum loco censeatur. Peculiare itaque privilegium fuit sancti Gregorii M. et consequentium nonnullorum, quod clero annuente res administraverint, licet nondum ordinati essent.

10. *Synodus Romana in causa Trium Capitulorum.* — Ad num. 35. Sancto Gregorio maximæ curæ fuit, Synodum V ubique recipi, in quam rem toto fere sui Pontificatus tempore incubuit. Initio statim *Severum* episcopum Aquileiensem, qui datæ fidei prævaricator fuerat, Romam una cum cæteris episcopis schismaticis evocavit : et quo metum illis inferret, a Mauritio imp. decretum obtinuit, quo Severo ac collegis idem injungebatur. Est Epistola xvi, lib. 1 Regesti sancti Gregorii, data hoc anno mense Decembri, in qua « juxta Christianissimi et serenissimi rerum Domini jussionem ad B. Petri Apostoli cum sequacibus » venire eum vult, « ut auctore Deo, aggregata Synodo », de ea, quæ inter illos vertitur, dubietate judicetur. Est hæc prima Synodus Romana sub S. Gregorio.

11. *Synodus schismaticorum in Mariano.* — Verum *Severus* illico litteras ad collegas dedit, qui conventiculo congregato decrevere, ne ullus Romam ad Synodum proficisceretur : interimque litteras ad Mauritium imp. misere, quibus facti rationem reddebant, ut liquet ex supplici libello schismaticorum ad imperatorem, quem Appendici noni tomi Baronius inseruit, quique in editione Coloniensi hoc anno recitatur. Pseudo-Synodum enim tunc celebratam colligitur ex illo libello, in quo schismatici aiunt : « Ergo, mitissime dominator, totius Concilii nostræ parvitatis hæc est deliberatio, sicut et eidem patri et archiepiscopo nostro (nempe Severo) scripsimus etc. », quibus ex verbis intelligimus, etiam *Severum* eidem conventiculo non interfuisse, sicuti nec quispiam alius ex Istria episcopus adfuit ; horum enim urbes maritimæ in imperatoris potestate perseverabant, et Langobardi ægre ferebant, suarum urbium episcopos cum iis, qui imperatori subjectas urbes regebant, convenire. Pseudo-Synodus *Severo* per litteras injunxit, ne quid novi in causa sine communi provincialium consilio deliberaret, ut in eodem libello legitur. Huic Pseudo-Synodo subscripsere *Ingenuinus* episcopus S. Ecclesiæ secundæ Rhetiæ, *Laurentius* ep. S. Ecclesiæ Bellunatæ, id est, Bellunensis, *Agnellus* Tridentinus, ut legitur apud Paulum diaconum lib. 3, cap. 27, non vero *Trajentinus*, ut habetur in Codice Ms. Nicolai Fabri, quo usus est Baronius, quique nunc in Bibliotheca Colbertina asservatur ; præterquam quod tres illi episcopi ita subscripti reperiantur in Synodo Gradensi sub Elia Aquileiensi metropolita anno dlxxxix coacta. Subscripsere et sex alii, inter quos *Horuntinus Vincentinus*, ut legitur in Paulo citato, tam ex editione Gruteri, quam ex editione Grotii, non vero *Horontius episc. Ecclesiæ Venetinæ*, ut habet Baronius ex codice Nicolai Fabri. Coacta illa Synodus *Marani*, seu, ut alii vocant, *Mariani*, teste Paulo diacono loco laudato. Est autem *Maranum* seu *Marianum*, vulgo hodie *Marano* appellatum, munitissimum Venetorum oppidum, stagnis Adriatici maris fere circumdatum in Forojuliensi littore ad Celinam, sive, ut incolæ vocant, *Zelinam* (1).

12. *Synodus Gradensis schismaticorum.* — Interea, ut observat card. Norisius in Dissert. de Synodo quinta, cap. 9, paragrapho 5, *Severus* Aquileiensis episcopus, jam Gradensis (quia, uti Helias decessor, degebat ob timorem Langobardorum, apud Gradum, urbem sitam in parva insula, quæ est in ora littorali maris Adriatici), alteram Synodum cum episcopis Istriæ indixit, in qua statutum, ut a Pontifice ad Mauritium imp. appellarent. Hinc tres Epistolæ ad hunc missæ sunt quibus privatas

(1) Quæ hic disserit Pagius de Synodis a schismaticis Aquileiensibus habitis, diligentius explicanda sunt. Primo igitur constat Severum vi adductum Ravennam Tria Capitula coactum ejurasse, atque ita demum et Pontificis gratiam, et libertatem obtinuit. Ingratum id accidit episcopis ejus suffraganeis ; quare coacta Synodus Marani grave aliquid in Severum statuisset, nisi ille oblato libello palinodiam recinens schismaticis se iterum adhærere professus fuisset. Hunc relapsum illi objicit S. Gregorius in Epistola ad eum data, legenda Regest. l. 1, Epist xvi. Id ergo ut rescivit S. Gregorius, ex sententia Synodi Romæ coactæ, diem Severo dixit Romæ. Ea de re commoti schismatici iterum convenerunt in loco incerto, atque una totius Synodi sententia litteras ad imperatorem dederunt, quas singuli subscriptione sua munierunt, rogantes principem, ut inducias pro Severo a Pontifice impetraret, significantes, quamprimum per tumultus Italiæ liceret, Constantinopolim se conventuros ad causam suam coram eo dicendam. Ex Synodicæ hujus subscriptionibus liquet aliam esse hanc Synodum a Maranensi, cum utrinque alii et alii sint ejusdem Ecclesiæ episcopi. Maranensi eg. subscribit Clarissimus Concordiensis ; Epistolæ vero Augustus Concordiensis ; ibi Rusticus, hic Felix de Tarviso. Huic autem Synodo incerti loci Severus non adfuit ; scribunt enim Patres illi, agentes de Severo : *Nobis absentibus, et a se ad præsens divisis.* Alias in eamdem sententiam litteras ad imperatorem dedit Severus cum suis ; et ipsis forte in Synodum Grado coeuntibus, quorum Synodicæ imperator in suo rescripto apud Pagium, hic num. 12 meminit. Ex his patet geminas præter Maranensem et Romanam Synodos schismaticorum admittendas esse ; has vero utrasque, cum Romanam Decembri mense anni dxc habitam subsecutæ fuerint, ad annum dxci pertinere. Maranensis vero, cum Romanam præcesserit, serius anno dxc cogi non potuit. Mansi.

etiam *Severus* addidit, quod ex rescripto Mauritii ad Gregorium a Baronio producto intelligitur. Mauritius his litteris acceptis a priori sententia discessit, et Gregorio rescripsit : « Quia igitur et tua sanctitas cognoscit præsentem statum rerum Italicarum, confusionem, et quod oportet temporibus competenter versari, jubemus tuam sanctitatem nullatenus molestiam eisdem episcopis inferre, sed concedere eos otiosos esse, quousque per providentiam Dei et partes Italiæ pace aliter constituantur, et episcopi Istriæ, seu Venetiarum iterum ad pristinum ordinem redigantur ». Etenim verebatur Mauritius, ne si vim adhiberet, Istros ad Longobardos proniores faceret, sub quorum dominio libere poterant in schismate perdurare. Eadem mandata accepit a Mauritio *Romanus exarchus*, a quo cum hæc ipsa intellexisset Joannes episcopus Ravennæ, certiorem per litteras Gregorium fecit, qui anno DXCII, mense Julio respondit : « De causa vero episcoporum Istriæ omnia, quæ mihi vestra fraternitas scripsit, ita esse jam ante deprehendi in iis jussionibus, quæ ad me a piissimis principibus venerunt : quatenus me interim ab eorum compulsione suspenderem. Ego quidem pro iis quæ scripsistis zelo atque ardori vestro valde congaudeo, debitoremque me vobis multipliciter factum profiteor. Scitote tamen, quia de eadem re serenissimis Dominis cum summo zelo Dei et libertate rescribere non cessabo ».

13. *Epocha trium illarum Synodorum.* — Concilium *Romanum*, sicuti et utramque Pseudo-Synodum, exeunte hoc anno, vel saltem insequenti, congregatas esse, ostendit locus citatus Epistolæ XVI libri primi Gregorii, currente Indictione nona datæ: post Romanam enim aliæ duæ statim celebratæ. Schismaticos vero duas illas Synodos indixisse deducitur ex laudatis Mauritii ad sanctum Gregorium litteris, in quibus ait : « Scire vos volumus, quod episcopi Istriensium provinciarum per clericos aliquos ad nos directos suggestiones nobis transmiserunt, unam episcoporum civitatum et castrorum, quæ Longobardi tenere dignoscuntur (hæc de prima Synodo schismaticorum), aliam Severi Aquileiensis episcopi aliorumque episcoporum, qui cum illo sunt, et tertiam solius ejusdem Severi » ; quæ verba de Synodo Gradensi præsidente *Severo* habita intelliguntur. Neutrius Synodi mentio est in collectionibus Conciliorum, sed tantum Romanæ, quæ in nova Conciliorum editione prætermittendæ non erunt.

14. *Galli ordinant episcopos in ditionibus imperio subditis.* — In libello a priori Synodo schismaticorum scripto hi imperatorem rogant, ut suam jussionem removeat ; quod periculum sit, ne archiepiscopi Galliarum sensim in Ecclesias imperio subjectas jus sibi usurpent, dum ad eos relicto Aquileiensi metropolita, pro suorum episcoporum ordinatione variæ Ecclesiæ imperio subditæ recurrent, aspernatæ illius communionem, quia cum Romano Pontifice viderint paria sentire de Trium damnatione Capitulorum : « Quia, inquiunt, Galliarum archiepiscopi vicini sunt, ad ipsorum sine dubio ordinationem accurrent ; et dissolvetur metropolitana Aquileiensis Ecclesia sub vestro imperio constituta, per quam, Deo propitio, Ecclesias in gentibus possidet ; ut quod ante annos jam fieri cœperat, et tribus Ecclesiis nostri Concilii, id est, Bremensi, Tiburniensi, et Augustana Galliarum episcopi constituerant sacerdotes : et nisi ejusdem tunc divæ memoriæ Justiniani principis jussione commotio partium nostrarum remota fuisset, pro nostris iniquitatibus pæne omnes Ecclesias ad Aquileiensem Synodum pertinentes Galliarum sacerdotes pervaserant ». Contigit id (ut animadvertit Bollandus ad diem V Februarii, in Vita S. Ingenuini episc. Sabionensis, qui huic libello subscripsit, paragrapho 4) tempore Theodeberti I et Theodobaldi ejus filii, regum Austrasiæ, et postquam bellum Gothis a Justiniano illatum est. Tunc enim, ut ait Agathias lib. 1, pag. 18, *Theodebertus* Alemannorum nationem a Gothis dimissam in suam potestatem redegit : quo mortuo *Theodibalde* filio una cum reliquis subditis etiam hi cesserunt, erant Alemanni Gentilitiis superstitionibus imbuti, quas ibidem refert Agathias, qui addit : « Porro consuetudo, quam cum Francis habent, ipsis conducit, in melius transferens et quodammodo pertrahens cordatiores : et brevi, uti spero, tempore hoc ipsum apud omnes evincet. Opinionis enim absurditas et vesania etiam ab ipsis arbitror, qui ea imbuti sunt, nisi plane stolidi sint, cognoscitur et cernitur, facileque ex iis eximi possit ». Cum igitur Francorum imperio *Alemanni* et *Vindelici* subjecti essent, Galliarum episcopi in illis partibus episcopos ordinarunt, qua de re queruntur schismatici. *Augusta Vindelicorum* metropolis erat Mediolanensi episcopo contributa. *Tiburnia*, quæ et *Teurnia*, urbs erat Norici, hodie in Carinthia, vulgo *Villach*, sed *Brema* ad *Visurgim* sita, urbs clara veteris Saxoniæ, quæ necdum Christi fidem eo tempore receperat, longe ab Aquileiensi provincia distat. Mendosus itaque fuit codex, quo usus est Baronius, neque alium superesse scimus. Bollandus citatus dicit, vix sibi dubium esse, quin loco *Bremensis* legendum hic sit, *Breonensis*, aut *Breunensis*, sive *Brennensis*, quos populos Ptolomeus tab. 5 Europæ, cap. 13 inter Vindelicos locat, sicuti et Strabo lib. 4, de quibus plura ibidem Bollandus; sed cum hic non ostendat, horum populorum urbem episcopalem fuisse, hæc conjectura non admittenda.

15. *Gallia et Hispania hoc anno peste afflictæ non sunt.* — Ad num. 46. Pestem inguinariam hoc anno non solum urbem ; sed et alia Italiæ loca afflixisse supra ostendimus. Sed quod addit Baronius, eamdem pervasisse Hispaniam atque Galliam, et *Guntramnum* regem operam dedisse, ne ad reliquas Galliæ civitates penetraret, pertinet ad annum quingentesimum octogesimum octavum. Turonensis enim lib. 9, cap. 21 et 22, quem hanc in rem citat, agit de ea peste sub anno Childeberti regis XIII, qui anno Christi DLXXV regnare cœpit.

16. *Francorum bellum adversus Langobardos.* — Ad num. 50. Gestum hoc anno in Italia bellum inter *Childebertum* Francorum et *Autharim* Langobardorum reges, quod pluribus narrant Paulus diaconus, lib. 3, cap. 32, et Gregorius Turonensis lib. 10, cap. 3; sub anno xv Childeberti regis. Primo impetu oppida Langobardorum, quæ Bojoariæ vicina erant, in Tridentino agro cladem acceperunt, igne ferroque excisa, hominibusque in servitutem abstractis, pæne in solitudinem redacta. Decem a Paulo enumerantur, qui de Ferruge sic disserit : « Pro Ferruge castro, intercedentibus episcopis Ingenuino de Sabione, et Agnello de Tridento, data est redemptio per caput uniuscujusque viri solidi sexcenti ». Uterque episcopus subscripsit Concilio Veneto schismaticorum, ut supra visum est. Gregorius vero Turonensis de Francis scribit : « Per tres menses Italiam pervagantes, cum nihil proficerent, neque se de inimicis ulcisci possent, eo quod se in locis communissent firmissimis, neque regem capere, de quo ultio fieret, qui se infra Ticinenses munierat muros, infirmatus aerum intemperantia exercitus ac fame attritus redire ad propria destinavit. Et sic regredientes ita fame conficiebantur, ut prius et arma et vestimenta ad coemendum victum demerent, quam locum genitalem contingerent ». De hoc bello Baronius agit num. 30.

17. *Obitus Autharii Langobardorum regis.* — *Autharius* Langobardorum rex locum esse agendi de pace datum arbitratus, statim legatos ad *Guntramnum* regem misit, qui *Childeberto* nepos ex fratre erat, ut per ejus nutum pax cum gente Langobardorum firmaretur. Sed, ut habet Paulus citatus cap. 36 : « Dum legati Authari regis in Francia morarentur, rex Autharis apud Ticinum nonas Septembris veneno, ut tradunt, accepto, moritur, postquam sex regnaverat annos », qui incompleti intelligendi. Sigebertus in Chronico, ubi sex etiam annos ei assignat, mortem *Autharis* usque ad annum DXCII differt; sed is error ei ex alio natus, quod scilicet divi Gregorii Magni exordium eidem anno perperam illiget. A currenti porro ad annum DCLXII, quo tardius *Grimoaldi* Langobardorum regis initium contingere non potuit, Paulus diaconus annos septuaginta octo aut circiter, principibus Langobardorum, qui per illud intervallum regnarunt, attribuit; Sigebertus vero annos tantum septuaginta, qui veritatem assecutus esset, nisi mortem *Autharis* biennio distulisset, et *Grimoaldi* initium anno uno anticipasset.

18. *Agilulfus fit rex Langobardorum.* — Post *Autharis* mortem statim a Langobardis legatio ad *Childebertum regem* Francorum missa, quæ pacem ab eo expeteret, quæ et sancita est. Reginam vero *Theudelindam* Autharii viduam permiserunt Langobardi, ut sibi, quem voluisset, ex omnibus Langobardis virum eligeret. Illa Agilulfum ducem Taurinatium cognatum regis Autharis, virum strenuum et bellicosum sibi virum, et Langobardorum genti regem elegit. Celebrantur nuptiæ, *inchoante jam mense Novembri*, et postea Agilulfus *mense Maio, ab omnibus in regnum apud Mediolanum levatus est*, inquit Paulus in fine libri 3, Autharim vero hoc anno obiisse testatur Gregorius Magnus lib. 1, Epist. XVII ad universos episcopos Italiæ, quæ cum nonnullis aliis mense Decembri, Indictione nona, data reperitur.

19. *Concilium Autisiodorense.* — Ad num. 52 et seqq. In Synodo Autisiodorensi, quam *Aunacharius* Autisiodorensis episcopus cum abbatibus et presbyteris suæ diœceseos celebravit, nullus est character temporis præter nomen ipsius episcopi qui præfuit. Cum autem Aunacharius diuturno tempore sederit, inde factum est, ut alii Synodum illam citius, alii tardius collocarint. Sirmondus in Conciliis Galliarum eam anno DLXXXVIII, Cointius vero anno DLXXXVI illigat, uterque levibus conjecturis innixus. Quare hac in re a Baronio non recedendum. In ea Synodo Canones quadraginta quinque editi sunt. In primo dicitur : « Non licet kalendis Januarii vetula aut cervolos facere, vel strenas diabolicas observare, sed in ipsa die sic omnia beneficia tribuantur, sicut et reliquis diebus », ubi *vetula* prisco more scribitur pro *vitula*, ut et apud S. Audoenum in Vita S. Eligii, « nullus in kalendis Januarii nefanda et ridiculosa, vetulas aut cervolos, etc. faciat ». Invehitur Synodus in eos, qui Gentilium more kalendas Januarii colunt, sicuti et Synodus Turonensis Canone XXII, celebrata anno DLXVI. Secundus Canon : « Ut omnes presbyteri ante Epiphaniam missos suos dirigant, qui eis de principio Quadragesimæ nuntient, et in ipsa Epiphania ad populum indicent ». Sancitus hic canon, ut festum Dominicæ Resurrectionis per totam diœcesim Autisiodorensem uno eodemque die celebraretur, quia frequenter oriebatur dubietas Paschæ, seu controversia de die quo Paschalis solemnitas agenda esset, sicut hoc anno contigit, ut an. DXCIV videbimus, quia eam controversiam in eum annum Baronius distulit.

20. *Floret S. Aunarius episc. Autisiodorensis.* — Præter Autisiodorensem Synodum *Aunacharius* sive Aunarius episcopus res egit quamplurimas laude dignas. *Stephanum presbyterum*, ut sanctissimorum Pontificum *Amatoris* ac *Germani* prædecessorum suorum Vitas, illam soluta, hanc stricta oratione, scriberet, hortatus est litteris, quæ adhuc extant. Rescripsit *Stephanus*, et post longas excusationes, quibus humilitatem suam testatus est, *Aunarii* postulationi acquievit. Obiit sanctus *Aunarius* secundum calculum Cointii anno DCV, et colitur in Tabulis Ecclesiasticis *VII kal. Octobris*. Patria fuit Aurelianensis, genere nobilissimus, et facultatum amplissimarum, quas possedit, hæredem Ecclesiam Autisiodorensem constituit, ut legitur in Historia episcoporum Autisiodorensium tomo primo Bibliothecæ Mss. Labbei.

21. *S. Theodorus Siceota fit episc. Anastasiopoleos.* — Ad num. 56. Nullus est temporis character in Vita sancti *Theodori Siceotæ*, ex quo possi-

mus devenire in cognitionem anni, quo dictus est episcopus *Anastasiopoleos*, Galatiæ civitatis, quæ subjacebat Ancyræ metropoli Galatiæ primæ. Ad Anastasiopolitanum episcopatum spectabat oppidum *Siceon*, ab ipsa civitate duodecim millibus distans, ubi erant varia monasteria, unde *Siceota* fuit appellatus sanctus *Theodorus* archimandrita, cujus Vitam ab Eleusio ejus discipulo scriptam exhibent Acta sanctorum Bollandiana ad diem XXII mensis Aprilis.

22. *Gesta in bello Persico.* — Ad num. 57. Rebellio militum Romanorum adversus suos duces in Perside, et facta cum illis conciliatio, pertinent ad superiores annos, ut ibidem demonstravimus. Quæ vero hoc anno Romanos inter et Persas gesta, narrat his verbis Evagrius lib. 6, cap. 14 : « Sequenti æstate (nempe a conciliatione militum cum Philippico suo præfecto) cum exercitus Romanorum in unum collectus esset, et Persæ expeditionem suscepissent adversus Romanos, circa Martyropolim gravis commissa est pugna. Cumque Philippicus superior fuisset, multique Persæ, et inter hos princeps quidam fortissimus, in prœlio cecidisset, Persarum tamen multitudo non contemnenda Martyropolim ingressa est, id quod maxime illis studio fuerat. Exinde Romani ab obsidione quidem urbis abstinendum sibi esse censuerunt. Neque enim fieri posse, ut eam vi expugnarent. Et hæc quidem æstivo tempore facta sunt a Romanis. Hyeme vero dimissus est exercitus ». Quæ ex Evagrio descripsit Nicephorus lib. 18, cap. 17. Idem habet Theophylactus lib. 3, cap. 5, sine ulla temporis nota, et Theophanes ad an. Incarnat. secundum Alex. DLXXIX, qui kal. Septemb. anni Christi DLXXXVI inchoatur, ideoque anno non suo. Pergit Evagrius cap. 15 : « Mittitur posthac ab imperatore Comentiolus, genere Thrax, qui Philippico in magisteria potestate succederet ».

23. *Persæ adversus Hormisdam regem conjurationem ineunt.* — Addit, eum fortissime cum Persis congressum, hos fugam arripuisse : cumque ad regem suum reverti minime auderent, adversus *Hormisdam* Persarum regem conjurationem inisse, auctore *Varamo* magistrum militum apud Persas; intereaque *Comentiolum* Martyropolim interclusam præsidiis tenuisse, et *Ocbas* castellum munitissimum, e regione hujus urbis in adversa ripa situm vi cepisse. Aliter hæc narrat Theophylactus. Nam lib. 3, cap. 5, relata priori pugna, ait : « Philippicus illico (παραυτίκα) abire præfectura cogitur, cujus locum Comentiolus imperatoris auctoritate capessit ». Capite sequenti *Comentioli* cum Persis prælium memorat; et lib. 4, cap. 2, ait : « Cum per illos dies Comentiolus dux Romanus arcem Acbas cepisset, militemque in hyberna dimisisset, Varamus castella Persidis paulatim aggreditur », ubi castrum ab Evagrio *Ocbas* vocatum ipse *Acbas* nominat, cujus situm lib. 1, cap. 12, eodem prorsus modo, quo Evagrius, describit. In eo hic et Theophylactus conveniunt, quod uterque de rebellione Varami adversus Hormisdam regem loquitur post secundum prœlium. Sed in eo dissentiunt quod Theophylactus exercitum post secundum prœlium a Comentiolo in hyberna dimissum scribit : ille vero id accidisse tradit ante secundum congressum et Comentioli adventum, ideoque significare videtur Evagrius, hæc prœlia duobus diversis annis inita. Verum, ut ex infra dicendis liquebit, uno eodemque anno commissa fuere. Quare non dubito, quin *Theophylactus* qui Heraclii imp. temporibus Historiam suam publicavit, aliquot scilicet annis postquam *Evagrius* suam in lucem edidisset, istum hujus Historici errorem emendaverit. Hæc Evagrii aberratio Baronium impulit, ut *Hormisdæ* mortem in annum DCXII rejiceret, quem tamen exeunte hoc anno trucidatum esse infra demonstrabo.

Concilium *Metense*, de quo anno DXCIV.

GREGORII ANNUS 2. — CHRISTI 591.

1. *Ex privatis Gregorii Epistolis ejus erga pauperes cura.* — Sequitur Christi Redemptoris annus quingentesimus nonagesimus primus, nona Indictione : quo cum plures sancti Gregorii papæ res gestæ ex Epistolis ipsius legantur, illæ a nobis Annalibus intexentur, quæ videntur esse præstantiores : cum alioqui ex singulis ipsarum versibus non nisi magna, quæcumque gesserit, aut scripserit, esse,

quisque prudens intelligat, si accurate recta judicii lance cuncta pensaverit; atque plane digna censeat, ut nec vel apex omitteretur ex scriptis ab eo Epistolis, qui non redderetur iisdem Annalibus: verum affluens nimis copia secus agere persuasit: etenim præsens tomus unius tantum Pontificis rebus gestis implendus esset, nec ipse puto sufficeret, si cuncta quæ illis annexa videntur, iisdem pariter jungerentur. Cæterum sunt complura, quæ licet minima esse videantur, magnam tamen insinuant in Apostolico viro virtutem.

2. Etenim qui contemplatione cælestium præ se ferebat extra orbem hunc positum Angelum, et quem universalis Ecclesiæ circumspectione aquilam volatu lustrantem mundum quisque jure dicere potuisset, dum eidem cum hæreticis universis atque schismaticis toto orbe dispersis juge certamen esset, cunctæque regendæ universalis Ecclesiæ machinæ onus incumberet; idem ipse tamen amplitudine charitatis, et misericordis animi immensa latitudine, quæ etiam videntur minima minime prætermisit: privatorum enim semper intentus commodis, ut egentes levaret inopia, mœrentes animo solaretur, dissidentes componeret, factus omnia omnibus, prout quisque opus haberet, sollicito studio præsto fuit. Sunt indices ejus rei litteræ ipsius hoc anno mense Februario datæ[1] ad Anthemium subdiaconum in Campania, quibus ei mandavit, ut ancillis Dei Nolæ degentibus egestate pressis, Paulino insuper presbytero monasterii S. Erasmi, ac duobus monachis in oratorio S. Archangeli servientibus præscriptam eleemosynam impertiret.

3. Cum enim Gregorius subdiaconos ad Ecclesiæ Romanæ bona curanda mitteret, æque ut ante fecerat, in mandatis illis dedit, ut pauperum curam gererent, eosque investigatos scripto notatos mitterent. Quod cum ex his unus idem Anthemius subdiaconus agere negligeret, ab eodem Gregorio objurgatur, cum rursus ad eum scribens, hæc ait[2]: « Discedenti tibi mandavimus: et postea præceptis discurrentibus injunxisse meminimus, ut curam pauperum gereres; et quos illic egere cognosceres, scriptis recurrentibus indicares: et vix de paucis hæc facere curasti. Volo autem, ut domnæ Paterichiæ meæ, mox ut præsentem jussionem susceperis, offeras ad calciarium puerorum solidos quadraginta, et tritici modios quadringentos: domnæ Palatinæ relictæ Urbici solidos viginti, et tritici modios trecentos; domnæ Vivianæ relictæ Felicis solidos viginti, et tritici modios trecentos. Qui omnes simul octoginta solidi in tuis rationibus imputentur ». Puto has quidem fuisse ex illis nobilibus Romanis feminis a Totila Gothorum rege ex Urbe pulsis cum viris suis; quibus defunctis, bonisque deperditis, eas summa egestate laborasse. Porro eidem Palatinæ illustri feminæ, rursus litteris aliis[3] ad eumdem hoc anno datis, præberi jussit solidos

[1] Greg. l. i. Ep. xxiii. — [2] Ibid. Ep. xxxvii. — [3] Ibid. Ep. lvii.

triginta annuos: similiter et pastori oculis infirmo annuos modicos viginti tres et fabæ undecim dari præcepit ab eodem Anthemio subdiacono[1]. Sed de eleemosynis hæc satis, exempli causa adducta de his quæ ad privatarum rerum curam exactam spectare videri possunt; ex quibus reliqua discas, quæ in aliis provinciis, potissimum vero in Urbe idem Gregorius erga pauperes ageret.

4. *Synodalis Gregorii Epistola ad Orientalis Ecclesiæ patriarchas.* — Quod autem ad publica Ecclesiæ universalis negotia spectare videtur: idem Gregorius hoc eodem anno mense Februario, more majorum, Synodalem Epistolam (ita eam appellat ipse superius[2]) dedit ad Orientalis Ecclesiæ patriarchas: qua cum primum ipse pastorum pastor, quales revera debeant esse pastores, pluribus quam accuratissime doceat; quid insuper credere recte debeant, ut communione Catholica et Apostolica perfruantur, insinuat. Erat autem (ut sæpe vidimus) illud in more, ut simul ac quis Romanus creatus esset Pontifex, vicinis collectis episcopis, Synodum ageret, in qua se esse fidei Catholicæ custodem tenacissimum declararet, ex eaque Synodo Epistola Synodalis transmitti soleret ad absentes universi orbis episcopos, potissimum vero ad præcipuarum Ecclesiarum patriarchas: quod quidem S. Gregorius more majorum egregie præstitit, dictam scribens Epistolam, cujus ejusmodi inscriptus titulus reperitur[3]: « Gregorius Joanni episcopo Constantinopolitano, Eulogio Alexandrino, Gregorio Antiocheno, Joanni Hierosolymitano, et Anastasio patriarchæ Antiocheno a paribus ». Cur autem hic nominari contingat duos patriarchas Antiochenos, Gregorium, et Anastasium, superius dictum est. Sed quod « a paribus » scriptum dicatur, non sic velim accipias, ut pares eos esse dignitate significare Gregorius papa voluerit, quos ex Concilii Nicæni canone satis sciret esse distinctos. At non puto exemplum unum ad omnes esse missum simul; sicque accidisse, ut cum quatuor unius Epistolæ inventa sint exemplaria, satis fuerit visum librario nomina simul jungere, a parique addere, quo significaret, eamdem ad eos quatuor æque missam: sed primo loco ponendum Joannem putarit, quem ob regiam civitatem clariori videret fulgere splendore, existimans antiquitus constitutum sedium ordinem et prærogativam jam antiquatam. Quod vero ad ipsam spectat Epistolam, omissis cæteris quæ muneris sacerdotalis eminentiam exprimunt; ea tantum quæ ad fidem Catholicam spectant, tanquam totius ædificii fundamentum, hic breviter, ut scripta habentur, sunt recensenda.

5. « Præterea, inquit, quia corde[4] creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem: sicut sancti Evangelii quatuor libros, sic quatuor Concilia suscipere et venerari me fateor; Nicænum scilicet, in quo perversum Arii dogma destruitur;

[1] Greg. l. i. Ep. lxv. — [2] Ibid. Ep. iv. — [3] Ibid. Ep. xxiv. — [4] Rom. x.

Constantinopolitanum quoque in quo Eunomii et Macedonii error convincitur; Ephesinum etiam primum, in quo Nestorii impietas judicatur; Chalcedonense vero, in quo Eutychetis Dioscorique pravitas reprobatur, tota devotione complector, integerrima approbatione custodio ». Quod vides, lector, cubitalibus (ut aiunt) litteris probatum a sancto Gregorio poni Chalcedonense Concilium : id scias velim scite prudenterque factum occasione schismaticorum asserentium damnantes Tria Capitula, ac quintam Synodum profitentes, labefactare ipsum sacrosanctum Chalcedonense Concilium. Pergit vero Gregorius : « Quia in his », quatuor Conciliis videlicet, « velut in quadrato lapide, sanctæ fidei structura consurgit ; et cujuslibet vitæ atque actionis existat, quisquis eorum soliditatem non tenet, etiamsi lapis esse cernitur, tamen extra ædificium jacet.

6. « Quintum quoque Concilium pariter veneror : in quo Epistola quæ Ibæ dicitur erroris plena reprobatur : in quo Theodorus, personam mediatoris Dei et hominum in duabus substantiis separans, ad impietatis perfidiam cecidisse convincitur : et in quo scripta quoque Theodoreti, per quæ beati Cyrilli fides reprehenditur, ausu dementiæ prolata refutantur ». Sunt hæc illa Tria Capitula ab Orthodoxis damnata, quorum causa totum inversum sæpe vidimus orbem. Rursum vero ne horum damnatione videretur carpere idem sacrosanctum Concilium Chalcedonense, generali hac, quam subdit, sententia satisfacit : « Cunctas vero quas præfata veneranda Concilia personas respuunt, respuo : quas venerantur, amplector : quia dum universali sunt consensu constituta, se et non illa destruit, quisquis præsumit aut solvere quos ligant, aut ligare quos solvunt. Quisquis ergo aliud sapit, anathema sit. Quisquis vero prædictarum Synodorum fidem tenet, pax ei sit in Deo Patre per Jesum Christum Filium ejus, qui cum eo vivit et regnat consubstantialiter Deus in unitate Spiritus sancti per omnia sæcula sæculorum. Amen ». Hactenus ad eos Gregorius.

7. *Aliæ privatæ Epistolæ ejusdem.* — Porro ad eumdem Anastasium Antiochenum alias privatas litteras [1] dedit, in quibus rationem pariter reddidit, cum ad eum sicut ad alios scripserit, cum non sederet in Ecclesia patriarcha, subrogato jamdiu ante Gregorio, dicens in fine : « Præterea sicuti patriarchis aliis, vel Patribus, ita et Synodicam vobis Epistolam direxi : quia apud me semper hoc estis, quod ex omnipotentis Dei munere accepistis esse, non quod voluntate hominum putamini non esse ». Addidit et litteris donum, nempe claves S. Petri : ait enim ad finem Epistolæ : « Amatoris vestri beati Petri Apostoli vobis claves transmisi, quæ super ægros positæ, multis solent miraculis coruscare ». Sed et ad Andream [2] virum insignem itidem clavem misit habentem intus de ejusdem S. Petri catenis limaturam : nam ad finem Epistolæ eadem quæ superius ferme verba habet, cum ait : « Præterea sanctissimam clavem a S. Petri Apostoli corpore vobis transmisi, quæ super ægros multis miraculis solet coruscare : nam etiam de ejus catenis interius habetur. Eædem igitur catenæ, quæ illa sancta colla tenuerunt, suspensæ, colla vestra sanctificent ». Totidem habet etiam verba in Epistola ad Joannem exconsulem patricium et quæstorem, cum illi idem munus impertitur : hic enim quo plus cæteris Gregorium diligebat, eo sollicitius procuraverat apud imperatorem, ut delectus Pontifex probaretur. Ad quem inter alia Gregorius [1] : « Vobis quidem omnipotens Deus, qui bono animo fecistis, bona æterna retribuat : sed me a tanto loci hujus periculo, qualiter voluerit, absolvat : quia sicut peccata mea merebantur, non Romanorum, sed Longobardorum episcopus factus sum, quorum synthiciæ [2] spathæ sunt, et gratia pœna ». Hæc idcirco Gregorius, quod universa Italia gente esset Longobardorum repleta, quæ fera et dura ex beneficiis effici soleret truculentior.

8. Quod vero ad claves spectat e corpore S. Petri (ut ait) mitti solitas : quoniam frequens est eadem ad diversos pietatis ergo mitti munera ab ipso S. Gregorio, hic tibi repetenda opportune videntur, quæ de iisdem clavibus superiori tomo ex Gregorio Turonensi sunt recitata ex commentario de gloria martyrum, ubi post alia hæc addit [3] : « Multi enim et claves aureas ad reserandos cancellos beati sepulcri (principis Apostolorum videlicet), faciunt, qui eas ferentes pro benedictione priores accipiunt, quibus infirmitatem tribulantium medentur : omnia enim fides integra præstat ». Quanta vero et quam miranda consueverit Deus per hujusmodi claves operari miracula, elicita etiam ab hostibus testimonia suo loco superius recensuimus : quanta præterea ex sudariis sepulcro admotis, quæ brandea, sive palliola, aut sanctuaria dicta reperies, miracula manare solerent, ex utroque Gregorio satis superius dictum est.

9. *Cura et vigilantia Gregorii erga episcopos.* — Laborans interea Gregorius papa in ministerio pastorali, sollicitus erat oppressiones episcoporum sublevare : quod enim sciret Blandum [4] Hortensem episcopum detineri a Romano exarcho Ravennæ, ut eum e manibus illius vindicaret, jussit ut in causa ejus cogeretur Synodus, et deponeretur, si obnoxius criminibus repertus fuisset ; sin secus, in suam restitueretur Ecclesiam. Non solum enim criminalia episcoporum judicia procul aberat ut a præfectis judicarentur, sed quæque alia minora si haberent ipsi præfecti adversus episcopos, nonnisi per episcopos judicari ipsimet petere consueverant, ut constat ex ejusdem Gregorii Epistola ad Malchum [5] episcopum in Dalmatia data. Sicubi autem audiret

[1] Greg. l. I. Ep. XXV. — [2] Ibid. Ep. XXIX.

[1] Greg. l. I. Ep. XXX. — [2] sisstiæ, id est, sodalitates ex voce Græca. — [3] Greg. de glor. mart. l. I. c. 28. — [4] Greg. l. I. Ep. XXXII. — [5] Ibid. Ep. XXXVI.

sive clericos, sive laicos a præpositis affiictari, continuo illis præsto esse non destitit : ejusmodi plane argumenti est Epistola [1] ad Gennadium patricium exarchum in Africa, cum accepisset illic a Theodoro magistro militum subditos male haberi : de quo etiam reprimendo scripsit [2] ad Honoratum diaconum.

10. Sollicitum vero eumdem Gregorium semper super episcopos invigilasse, ut animarum saluti iidem invigilarent, plane declarat perbrevis ejus Epistola ad Projectitium Narniensem episcopum data hoc anno, mense Septembri, verbis istis [3] :

« Pervenit ad nos, peccatis imminentibus, in civitate vestra Narniensi mortalitatem omnino grassari : quæ res nos nimis afflixit. Quamobrem salutantes fraternitatem tuam modis omnibus suademus, ut a Longobardorum, sive Romanorum, qui in eodem loco degunt, admonitione, sive exhortatione, nulla ratione cessetis, et maxime a Gentilium et hæreticorum, ut ad veram rectamque fidem Catholicam convertantur. Sic enim aut divina misericordia pro sua eis forsitan conversione et in hac vita subveniet : aut, si eos migrare contigerit, a suis (quod magis notandum est) transient facinoribus absoluti » : Hæc ad Narniensem episcopum Gregorius : in quo et illud mirandum, quod cum in dando effusissimus esset, in accipiendo continentissimus semper extitit. Est de his dignum exemplum in ipsius litteris ad Felicem Messanæ in Sicilia civitatis episcopum, in quibus inter alia hæc habet [4] : « Nobis de cætero ne quid transmittere debeas, inhibemus. Et quoniam non delectamur xeniis : Palmatianas, quas tua direxit fraternitas, cum gratiarum actione suscepimus; sed eas, ne quod exinde potuisses sentire dispendium, digno fecimus pretio venundari, et id fraternitati tuæ transmisimus singulatim ». Hæc ipse.

11. Sed quid per Palmatianas intelligat, haud satis explicat. At obscurus locus elucidatur per Cassiodorum [5], qui in Epistola ad Anastasium suadet esse intelligendum vinum ita nominatum : etenim cum pretiosa vina recenset, Palmatianum adnumerat. Sed cur ita dictum, num ab uva Palmatia, ita a Plinio appellata [6], ex qua vinum Palmatium idem fortasse quod Palmatianum? Scimus majores etiam ex palma arbore potationem conficere consuevisse : nam S. Hieronymus ait [7] : « Palmarum fructus exprimuntur in liquorem ». Sane quidem et Philostratus in Apollonio [8] vinum ex palmarum fructibus educi testatur, et Strabo [9] in Arabia vinum ex palmis confici solitum æque adstipulatur.

12. Verum nequaquam de his intellexisse Gregorium puto : sed potius ex ratione loci apparet esse locutum de illo vini genere, quod dicebatur Palmatianum; de quo audi Cassiodorum : « Vinum quoque quod laudare cupiens, Palmatianum nominavit antiquitas, nos stipsim, a spiritu, sed gratum suavitate perquire : nam licet inter vina Brutia videatur extremum, factum tamen est pæne generali opinione præcipuum. Ibi enim reperitur et Gazeto par, et Sabino simile, et magnis odoribus singulare. Sed quia illud famam sibi nobilissimam vindicavit : hoc et in suo genere nimis elegans perquiratur, ne prudentia majorum aliquid appellasse videatur improprium (quod scilicet ob ejus excellentiam nominarit Palmatianum). Est enim suavi pinguedine, molliter crassum, vivacitate firmissimum, nare violentum, candore quoque perspicuum : quod ita redolet ore ructatum, ut merito illi a palma nomen videatur impositum. Viscera defecta constringit, vulnera madida desiccat, lapsum reficit pectus; et quod vix valet implere potus arte compositus, hic naturaliter præstat infectus ». Hucusque de Palmatiano vino Cassiodorus; quod pretiosum sanctus Gregorius accipere dono noluit, sed vendi fecit; et ei qui dederat, misit pretium.

13. Cæterum Gregorius, qui non vult ab episcopis munera accipere, eosdem erga coepiscopos pauperes monet ut sint misericordes. Etenim cum anno superiori (ut vidimus) incursione Avarum sub duce Gagano, sive Gajano, perturbatæ essent regiones Orientis, expulsique episcopi cum populis e sedibus suis, cum jussisset imperator eosdem profugos et extorres ab episcopis Illyrici ali : id ut libenter faciant, monet eos S. Gregorius, datis ad ipsos his litteris [1] :

14. « Jobinus excellentissimus vir, filius noster, præpositus per Illyricum, scriptis suis nobis indicasse dignoscitur, ad se sacris apicibus destinatis, jussum fuisse, episcopos quos a propriis locis hostilitatis furor expulerat, ad eos episcopos, qui nunc usque in locis propriis degunt, pro sustentatione et stipendiis præsentis vitæ esse jungendos. Et licet ad hoc fraternitatem vestram jussio principalis admoneat : habemus tamen majus his mandatum æterni principis, quo ad hæc terribilius peragenda compellimur, ut non dico fratres et coepiscopos nostros, sed ipsos etiam quos nobis contrarios patimur, cum opportunitas postulat, in conferendis subsidiis necessitatum carnalium diligamus. Oportet ergo vos adhanc rem et cælesti primitus Principi obedientes existere, et imperialibus etiam jussionibus consentire, quatenus fratres coepiscoposque nostros, quos et captivitatis, diversarumque necessitatum angustiæ comprimunt, debeatis consolandos, convicturosque vobiscum in Ecclesiasticis sustentationibus libenter suscipere : non quidem ut per communionem episcopalis throni dignitas dividatur, sed ut ab Ecclesia juxta possibilitatem sufficientiæ debeant alimenta percipere. Sic enim et proximum in Deo, et Deum in proximo diligere comprobamur. Nullam quippe eis nos in vestris Ecclesiis auctoritatem tribuimus; sed tamen eos vestris solatiis contineri

[1] Greg. l. I. Ep. LVII. — [2] Ibid. Ep. XLVII. — [3] Greg. l. II. Ep. II. — [4] Greg. l. I. Ep. LXIV. — [5] Cassiod. l. XII. Ep. XII. — [6] Plin. l. XIV. c. 6. — [7] Hier. Ep. II. — [8] Philo. in Apol. l. II. — [9] Strabo l. XVI.

[1] Greg. l. I. Ep. XLIII.

summopere hortamur ». Hucusque Gregorius de his quæ ad episcopos pertinent.

15. *Ad monasticam disciplinam instaurandam incumbit Gregorius.*— Non defuit præterea pastorali propensiori cura sanctissimus Pontifex erga monachos, ut regulari observantia tenerentur; illos vero potissimum in monasterium revocandos esse curavit, qui facti essent disciplinæ monasticæ desertores. Erat inter eos Venantius vir illustris, Italiæ cancellarius, divitiis præpotens, ex Deciorum familia, quocum magna ipsi intercedebat necessitudo: pater hic erat clarissimarum illarum virginum Barbaræ et Antoniæ, de quibus frequens mentio in ejusdem S. Gregorii litteris habetur; plures etiam ad easdem datæ ab ipso reperiuntur. Hunc, inquam, exmonachum litteris scriptis revocare ad monasterium studuit; quem inter alias his admonuit [1]: « In quo enim habitu fueris, recolis; et supernæ districtionis animadversione proposita, ad quid sis delapsus, agnoscis. Culpam ergo tuam pensa, dum vacat; districtionem futuri judicii, dum vales, horresce: ne tunc illam amaram sententiam audias, cum jam nullis fletibus evadas ». Et inferius: « Ananias pecunias Deo voverat, quas post diabolica victus persuasione subtraxit: sed qua morte muletatus sit, scis. Si ergo ille mortis periculo dignus fuit, quia eos quos dederat nummos Deo abstulit: considera quanto periculo in divino judicio dignus eris, qui non nummos, sed teipsum Deo omnipotenti, cui te sub monachali habitu devoveras, subtraxisti. Considera judicium Dei quod mereatur, qui semetipsum Deo vovit, continuoque mundi desideriis irretitus mentitus est quod vovit ». Hæc et alia ad eum Gregorius: quibus suam exmonachi infelicissimi nostri temporis sententiam recognoscant, qualis erit, cum ad apostasiam etiam hæresim addiderint, ab ipsa Catholica fide discessionem. Porro Venantius nihil profecit ex S. Gregorii litteris, ita extra monasterium usque ad obitum perseverans. Extant enim aliæ ejusdem Gregorii litteræ [2] post annos octo ad eum datæ, cum ægrotaret; aliæ [3] insuper ad Joannem Syracusanum episcopum de ipso jam in extremis laborante.

16. Reperit præterea monachos qui et uxores duxissent, quos revocandos in monasterium studuit: bellorum enim jugis molestia fecerat monasticam observantiam relaxari, et monachis destitui monasteria. Ad hos corrigendos, eosdemque suis restituendos monasteriis, quantum putas laboris insumpsisse Gregorium? Id indicant ejus hoc anno eo argumento datæ litteræ [4] de Siciliæ atque Campaniæ provinciæ monachis. Effecerat insuper necessitas bellica, ut cum uxoribus, filiabus, atque sororibus, aliisque feminis fugerent viri in proximas insulas Orfianam atque Palmariam et alias, ubi monachorum erant monasteria: eosque miserationis intuitu cum monachi suscepissent, haud leve allatum est damnum monasticæ continentiæ. Ad hæc avertenda mala idem Gregorius longe separari a feminis monachos voluit [1] per Anthemium subdiaconum: cum et illud quoque prohibuit, ne ante decem et octo annorum ætatis tempus quis reciperetur in monasterium. Sed et quod monachos itidem Gorgoniæ insulæ solutos monastica disciplina audisset, ad eos instituendos Orosium misit [2] abbatem, cui et erigere in insula Corsica monasterium in loco munito in mandatis dedit. Quos vero sciebat in monasteriis monastice vivere monachos, iidem ut Deo propensiori cura vacarent, sollicitudine pastorali providit, curavitque ut exteriora negotia eorumdem monasteriorum per prudentes sæculares viros curarentur, constituto salario: ita quidem de his scripsit [3] ad Petrum subdiaconum negotia Ecclesiastica curantem in Sicilia. Quos vero pauperes novit, sed monastici instituti tenaces, eosdem impertita eleemosyna alendos curavit [4].

17. *Laurentium archidiaconum et Demetrium episcopum Neapolitanum deponit, et clericos ad disciplinam, maxime ad cœlibatum revocat Gregorius; ubi fabella refellitur de filiis clericorum.* — Qui igitur monachos ubique degentes sub regulari contineri voluit disciplina, clericos pariter ex sanctorum canonum præscripto vitam agere, componereque mores curavit: adversus vero contemptores Ecclesiasticam pro meritis censuram exercuit: etenim hoc anno, mense Septembri, Laurentium Romanæ Ecclesiæ archidiaconum redegit in ordinem, alio in ejus loco subrogato; de quo in exordio secundi ejus Epistolarum libri hæc scripta leguntur: « Temporibus papæ Gregorii, consulatus Mauritii Augusti anno sexto, depositus est Laurentius, qui primus fuerat in ordine diaconus Sedis Apostolicæ, propter superbiam et mala sua, quæ tacenda duximus: et factus est archidiaconus Honoratus coram omnibus presbyteris, et diaconibus, notariisque, subdiaconibus, vel cuncto clero in Basilica aurea ». Hæc ibi. Quem igitur vidisti erga monachos clementem, et in pauperes misericordem, superbientem archidiaconum minime tolerandum putavit, secundum illud Apostoli [5]: « In promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam ». Atque ex sententia Petri [6], judicium incipiendum esse ostendit a domo Domini, ab ipsa Apostolica Sede, ne vilesceret, cum illud exercendum esset apud externos. Quod autem audis id factum sexto Mauritii anno, intellige illum inchoatum hoc anno, mense Augusto, quo Tiberium mori contigit. Vides reipsa S. Gregorium perfecisse, quod scriptis suis unumquemque episcopum facere debere commonuit, nimirum quod ait [7]: « Sit rector bene agentibus per humilitatem socius, contra delinquentium vitia per zelum justitiæ erectus, ut et bonis in nullo se præferat, et cum pravorum culpa exigit, potestatem protinus sui prioratus

[1] Greg. l. I. Ep. XXXIII. — [2] Greg. l. IX. Ep. XXV. — [3] Ibid. Ep. XXXI. — [4] Greg. l. I. Ep. XXXVIII. XXXIX. XL.

[1] Greg. l. I. Ep. XLVIII. — [2] Ibid. Ep. XLIX. L. — [3] Ibid. Ep. LXVII. — [4] Greg. l. II. Ep. I. — [5] 1. Cor. X. — [6] 1. Petr. IV. — [7] Greg. Past. l. II. c. 6.

agnoscat: quatenus et honore suppresso, æqualem se subditis bene viventibus putet, et erga perversos jura rectitudinis exercere non formidet ». Hæc in Pastorali.

18. At non solum adversus superbientem archidiaconum Ecclesiasticæ censuræ vigorem exercuit, sed et Demetrium Neapolitanæ Ecclesiæ episcopum hoc eodem anno sede deposuit; quibusdam autem exigentibus culpis, audi quæ scribat ad Neapolitanos [1]: « Demetrius siquidem, qui nec antea episcopus dici meruit, tantis et talibus nequitiis inventus est involutus, ut si secundum suorum qualitatem facinorum judicium sine misericordia recepisset, divinis mundanisque legibus durissima proculdubio fuerit morte plectendus: sed quia pœnitentiæ reservatus, sacerdotii honore privatus est, etc. » Jubet autem eis de successoris agere electione, cum illi Paulum quemdam episcopum usque ad creationem novi episcopi ministratorem dari sibi petiissent [2].

19. Quod rursum pertinet ad clericorum disciplinam, ex sacrorum canonum instituto vetuit eos cum feminis conversari, ita inter alia scribens ad Symmachum Defensorem [3]: « Præterea volumus, ut sacerdotes, qui in Corsica commorantur, prohiberi debeant, ne cum mulieribus conversentur, excepta duntaxat matre, sorore, vel uxore, quæ caste regenda est ». Hæc ibi. Cum enim (quod sæpe dictum est) uxorati adsciscerentur in clerum, non alia id fieri erat solitum ratione, quam si uxor acquiesceret caste vivere, et quem hactenus maritum novisset, jam exinde fratrem esse cognosceret, atque inter ipsos castissima conversatio intercederet. Dicebantur feminæ illæ presbyteræ, quæ sic interdum conversari cum viris suis jam sacerdotibus sinerentur (secundum ea quæ habentur in Concilio Turonensi [4], et ipse Gregorius scribit in dicta Epistola ad Symmachum defensorem [5]) ut tamen nulla prorsus suspicio esse posset mutuæ mixtionis. Quamobrem ea licentia magna cautela uti solebant: ut exemplo vel uno percipias ex iis quæ ab ipso S. Gregorio in dialogis [6] scripta leguntur his verbis:

20. « Sed neque hoc sileam, quod vir venerabilis abbas Stephanus, qui non longe ante hoc tempus in hac Urbe defunctus est (quem ipse etiam bene nostri) in eadem provincia Nursiæ contigisse referebat. Aiebat enim, quod illic presbyter quidam Ursinus nomine, commissam sibi cum magno timore Domini regebat Ecclesiam. Qui ex tempore ordinationis acceptæ presbyteram suam, ut sororem diligens, sed quasi hostem cavens, ad se propius accedere nunquam sinebat; eamque sibimet propinquare nulla occasione permittens, ab ea sibi communionem funditus familiaritatis absciderat. Habent quippe sancti viri hoc proprium: nam ut semper ab illicitis longe sint, a se plerumque etiam licita abscindunt. Unde idem vir ne unquam per eam incurreret culpam, sibi etiam per illam ministrari recusabat necessaria. Hic ergo venerabilis presbyter cum longam vitæ implesset ætatem, anno quadragesimo ordinationis suæ, inardescente graviter febre correptus, ad extrema deductus est. Sed cum eum presbytera sua conspiceret, solutis jam membris, quasi in morte distentum, si quod adhuc ei vitale spiramen inesset, naribus ejus apposita curavit aure dignoscere. Quod ille sentiens, cui tenuissimus inerat flatus, quantulo adnisu valuit ut loqui potuisset, infervescente spiritu, collegit vocem, atque erupit, dicens: Recede a me, mulier, adhuc igniculus vivit, paleam tolle. Illa igitur recedente, crescente virtute corporis, cum magna cœpit lætitia clamare, dicens: Bene veniant domini mei: bene veniant domini mei. Quid ad tantillum servulum vestrum estis dignati convenire? Venio, venio: Gratias ago, gratias ago. Cumque hæc iterata crebro voce repeteret: quibus hoc diceret, noti sui, qui illum circumsteterant, requirebant. Quibus ille admirando respondit, dicens: Numquid hic convenisse sanctos Apostolos non videtis? Beatum Petrum et Paulum primos Apostolorum non adspicitis? Ad quos iterum conversus dicebat: Ecce venio, ecce venio. Atque inter hæc verba animam reddidit ». Hucusque Gregorius.

Quod insuper ad continentiam pertinet clericorum, idem S. Gregorius arctiori eam disciplina contraxit, ubi audivit esset solutam. In Sicilia enim pravus abusus obrepserat, ut subdiaconi uxorem ducerent: quod ne penitus fieret, Pelagius papa prædecessor Gregorii (ut vidimus) omnino vetuit, atque conjunctos separari mandavit: Gregorius autem ipse scribens [1] ad Petrum subdiaconum, prohibuit ne in posterum quis subdiaconus ordinaretur, nisi continentiam servare episcopo spopondisset: conjunctos autem ita manere voluit, ut nulla eis spes esset ad superiorem ordinem ascendendi, nisi ab ea quam acceperant, uxore se penitus separassent. Ex his plane refellitur, exploditurque longe longius effictum illud pudendum mendacium et inane commentum inter aniles fabulas illas adnumerandum, quas vetulæ, dum fusum digitis torquent, ad lucernam inter juvenculas narrare solent, sive potius inter delirantium putes somnia recensendum; quod tamen Novatores magno emptum pretio ad clericalem destruendum cælibatum exponunt, dum fabellam hanc ex conficta Epistola nomine S. Uldarici Augustani episcopi ad Nicolaum papam depromunt, his verbis conscriptam:

21. « Beatus Gregorius Magnus papa primus aliquando suo quodam decreto uxores sacerdotibus ademit. Deinde paulo post cum idem Gregorius jussisset ex piscina sua pisces aliquot capi, piscatores pro piscibus, sex millia capitum infantium suffocatorum repererunt. Quam cædem infantium cum intelligeret S. Gregorius ex occultis fornicationibus vel adulteriis sacerdotum natam esse: con-

[1] Greg. l. II. Ep. III. — [2] Ibid. Ep. VI. — [3] Greg. l. I. Ep. L. — [4] Conc. Turon. II. c. 13. 14. 20. — [5] Greg. l. I. Ep. L. — [6] Greg. dial. l. IV. c. 11.

[1] Greg. l. I. Ep. XLII.

tinuo revocavit decretum, et peccatum suum dignis pœnitentiæ fructibus purgavit ». Hactenus ex dicta Epistola historici [1] illi magni, demolitores Ecclesiasticæ continentiæ, ubique mendaces et impii, qui et hoc in omnibus laborasse noscuntur, ut veritatem mendaciis obscurent, pietatem vero blasphemiis obruant; dum et hoc ipsum fragmen vitri non secus ac margaritam ostentant. Qui si vel leviter veritatis amore tincti fuissent, quo maxime imbutum esse oportet historicum, et si cuncta Gregorii scripta exacte legissent; tanto viro plane erubuissent impingere tantam calumniam. Quis adeo frequens tamque sollicitus assertor cœlibatus clericorum, atque Gregorius? Quis adeo ejusdem antiquæ legis Ecclesiasticæ diligens custos et vindex, ut ipse? Quot sunt de ea re ab ipso Epistolæ scriptæ? Et cui magis credendum de statutis ab ipso decretis, quam eisdem ipsi non semel, sed frequentius id profitenti? Quænam ratio, ut cujuslibet quævis assertio de Gregorio adversus ipsum Gregorium contrarium sæpius profitentem afferri possit sine risu, et recipi sine stomacho?

22. Et ne quis putet pœnituisse Gregorium etiam subdiaconis uxores adimentem (ut taceamus de diaconis atque presbyteris) quæ hoc anno de his scripsisse vidimus, eadem repetit Indictione duodecima scribens ad Leonem [2] episcopum Catanensem : sed et in Concilio Romano habito anno decimo tertio Mauritii imperatoris, Indictione decima quarta, canonem de his statuit, verbis istis : « Si quis presbyter, aut diaconus uxorem duxerit, anathema sit ». Quot insuper sunt ejus Epistolæ, quibus prohibet habitare [3] cum clericis feminas, illis exceptis, quas canon concedit? Quæ demum novissima de his Gregorii sententia fuerit, ultima ejus consule scripta, sed illa non prætermittas, quibus ad Augustinum [4] in Angliam missum decernendo multa respondit, et inter alia illud, ne permittat uxores ducere clericos in sacris ordinibus constitutos. Sed et quam severus exactor ipse fuerit pudicitiæ sacrorum ministrorum, vel iisdem cognosce ejus scriptis ad Augustinum, cum pollutus in somnis sacerdos ex crapula præcedenti, ut abstineat a sacri celebratione mysterii admonet. Qui cum de laicis cum uxoribus admixtis abunde agit, an Eucharistiam sumere debeant : cur de sacerdotibus uxoratis æque (ut argumentum exigit) nihil tractat : nisi quia de his quæ omnino non essent, nec dubitare quis posset? Cum igitur quæ de his fuerit semper Gregorii sententia, ex scriptis ipsius toties confirmata noscatur; quis locus ulterius potest esse adeo vana fingentibus?

23. Sed quod vindicavimus Gregorium papam a tanta calumnia, vindicemus modo et S. Udalricum a supposita ipsius nomine impostura. Cusæ sunt nuper Augustæ res ab eo gestæ ex diversis locis summa diligentia collectæ, in commentarium unum redactæ, in cujus Præfatione disertus auctor hæc habet : « Scio ad hæc impuram nescio cujus nebulonis Epistolam Udalrici aliquando nomine venditam : sed cum ea ad Nicolaum Pontificem scripta sit : Nicolaus autem Primus plusquam viginti annis ante Udalricum natum fuerit mortuus, Secundus Pontificatum octogesimo et quod excurrit anno post eum mortuum inierit; ferrei sit oris oportet, qui tantum mendacium ausit asserere, plumbei cordis, cui possit imponere ». Ex his tam certis demonstrationibus exclusi ter miseri mendaciorum textores eo confugiunt, ut alium effingant Udalricum episcopum Augustanum, quem nec Augustani ipsi, neque alii vel auditu norunt. Quod si tot tantæque deessent probationes, adversus quas nihil sit quod mendacium sibi vindicet; adhuc ex ipsius commenti contextu falsitas redarguitur : adeo ut illud Davidicum jure usurpari queat : « Mentita est iniquitas sibi ». Quonam modo, rogo, jungi simul possunt, quæ in eadem Epistola commentitia ita leguntur : « Uxores sacerdotibus ademit : deinde paulo post, cum idem Gregorius jussisset ex piscina sua pisces aliquot capi, piscatores pro piscibus sex millia capitum infantium suffocatorum repererunt? » Quomodo, inquam, paulo post sancitum decretum potuit tale quid accidere, et non saltem plures annos oportuerit exspectare, ut tot furtivi nascerentur infantes? Sed et quomodo liber aditus patere omnibus sex mille numero infantium projectoribus potuit nocturno tempore ad piscinam ; cum certum sit, piscinas illas, in quibus pisces asservari solent, non fuisse omnibus publicas, sed optime custoditas? Siccatusne erat Tiberis, qui interluit Urbem, ut ea ad scelus tanta commoditate prætermissa, quæreretur ad infantium necem piscina Gregorii? Sed jam plus satis quam opus fuerit, immorati sumus in hujuscemodi verendis quisquiliis, quæ tanquam gemmæ in suis historiis sunt a Novatoribus collocatæ, ut iis vecordes et oscitantes decipiant, conficiantque more suo ex hujusmodi paleis arietes, quibus nonnisi luteos demoliantur parietes, addictos nimirum crapulis atque libidinibus homines, libenter audientes quæ voluptatibus carnis latissimam viam parent.

24. *Ecclesiis ejusque ministris et bonorum Ecclesiasticorum administrationi consulit Gregorius.* — Sed ad Gregorium redeamus, qui hoc anno, ad bene instituendam in clericis Ecclesiasticam disciplinam, ad diversos litteras dedit, quibus jussit puniri transgressores; et inter alios ad Januarium [1] Calaritanum episcopum de Liberato diacono superbo fastu diaconos cardinales supergredi satagente, quem ultimo loco inter diaconos consistere voluit. Delinquentes præterea clericos illos, qui Venafranæ Ecclesiæ diripientes utensilia, Judæo vendiderant, nempe argenteos calices duos, coronas

[1] Magdeb. cent. VI. c. 7. col. 388. et cent. IX. col. 540. 541. 542. et cent. X. col. 686. — [2] Greg. l. III. Ep. XXXIV. — [3] Greg. l. I. Ep. L. l. VII. CIX. et l. XI. Ep. XL. — [4] Greg. l. XII. Inter Aug. c. 2.

[1] Greg. l. I. Ep. LXXXI.

cum delphinis duas, et de aliis coronis lilia (erant vasa ista ad usum luminarium) insuper et pallia majora sex, relegari mandavit ad pœnitentiam, ubi lacrymis delictum expiarent, de his scribens ad Anthemium [1] subdiaconum. Item et Epistolam [2] ad Petrum subdiaconum dedit, mandans itidem sacerdotes atque levitas delinquentes in monasterium tradi. Ac sicut delinquentes coercuit, ita digne ministrantibus bene prospexit, ne quid illis deesset : quorum etiam infirmitate languentium [3] rationem haberi voluit, ut sicut ante, ab Ecclesia, cui servierant, eamdem quam solebant cum sani essent, stipem acciperent. Hæc de his quæ pertinent ad Ecclesiasticam disciplinam.

25. Quod vero ad loca spectat, quoniam complures ob bellicas turbas contingebat Ecclesias relictas esse absque ministris, earumdem vicinis episcopis curam mandavit, ut necessitatis causa in illis constituerentur presbyteri, qui ex more baptizarent infantes, et ex hac vita migrantibus pœnitentiam impertirent. Extant de his ejus litteræ ad episcopum Sipontinum de Ecclesia Canusina, et ad Leonem episcopum in Corsica de Ecclesia Sagonensi. Cum et vacantes alias Ecclesias episcopis, novorum episcoporum electione curavit implendas, nempe Ariminensem [4], Perusinam [5], Vivanensem [6], et Neapolitanam [7], cui curandæ interim missus est Paulus. Porro ejus rei praxis sic his temporibus se habuisse cognoscitur, ut si dissentirent eligentes, vel minus idoneos deligere perseverarent, tunc ipse Romanus Pontifex quem vellet daret illis pastorem. Habentur hæc expressa in Epistola ad Severum [8] de electione Ariminensis episcopi. Transtulit [9] item episcopum Tamitanum in Corsica ad Ecclesiam Sagonensem (Aleriensem), eo quod prior illa Ecclesia ab hostibus penitus diruta esset. Complures insuper in Sicilia Ecclesias pastoribus destitutas cognoscens, quod earum episcopi ob crimen depositi essent, per Petrum diaconum jussit dari illis episcopos, nulla contraria obstante consuetudine. Ex quibus apparet Romanum Pontificem pro libitu, suadente animarum salute, abrogare consuevisse quasvis diversarum Ecclesiarum antiquas consuetudines.

26. Quod item ad loca spectat, dedicationem diversarum [10] Ecclesiarum faciendam mandavit : haud enim fas erat, inconsulto Romano Pontifice, Ecclesiam aliquam dedicare ; ut patet etiam Gelasii papæ [11] auctoritate. Quod quidem non intelligendum puto in provinciis Orientalibus patriarchis subjectis. Cum vero dedicabantur Ecclesiæ, præter alia solemnibus ritibus exhiberi solita, peragi consueverunt antiquæ illæ agapes, in quibus pauperes epulari solerent : at quanta illæ exhiberentur impensa ex eodem Gregorio accipe, ubi ait : « Quia cellæ ipsius tenuitas exigit debere nos in ipsa diei festivitate concurrere : propterea volumus, ut ad celebrandam dedicationem dare debeas ad erogandum pauperibus in auro solidos decem ; vini amphoras triginta, annonæ modios ducentos, olei orcas duas, verveces duodecim, gallinas centum ». Hæc ipse ad Petrum diaconum pro dedicatione oratorii sanctæ Mariæ, ad supplendam inopiam ejus quæ dedicaretur Ecclesiæ : quæ reddidisse voluimus ad significandum retentum hactenus veterem usum sacrarum agapum, in quibus vocatis pauperibus, una simul convivari solerent.

27. Quod vero ad res pertinet Ecclesiarum, sic eas voluit custoditas, ut tamen alienum nihil ab eis possideri permitteret, hinc accidit, ut domum cujusdam Petronii [1], injusto apposito titulo a defensore Ecclesiæ vindicatam, domino suo statim restituendam mandarit. Egimus alias de hujusmodi fiscalibus Ecclesiasticis titulis. Itemque monuit [2] episcopos Siciliæ, ut caverent eos, qui sub falso nomine defensorum Romanæ Ecclesiæ alienas prædabantur substantias. Voluit etiam ut possessiones Ecclesiæ Tauromenitanæ [3] occupatæ ab Actionariis Romanæ Ecclesiæ, eidem redderentur. Cæterum qui noluit aliena bona Ecclesiarum ministris auferri, idem magnopere cautum voluit, ne aliquo modo bona Ecclesiæ per surreptionem invaderentur. Nam audi, quid ad Petrum diaconum missum in Siciliam ad finem scribat hoc anno [4] : « Tua experientia sanctæ Ecclesiæ utilitatem conspiciat, memor quod ante sacratissimum beati Petri Apostoli corpus potestatem patrimonii ejus acceperit. Et licet hinc scripta decurrant : Quod utilitatem patrimonii impedit, fieri nullo modo permittat : quia nec nos sine ratione aliquid dedisse reminiscimur, vel dare disponimus ». Rursus vero quam fuerit rerum Ecclesiæ tenacissimus custos, ut tamen indemnitati aliorum voluerit semper esse consultum, indicant ejus litteræ prolixiores datæ ad eumdem Petrum [5], dum in fine illarum ejusmodi contestationem habet : « Hæc omnia sollicite perlege, omnemque illam familiarem negligentiam tuam postpone. Scripta mea ad rusticos, quæ direxi, per omnes massas fac relegi : ut sciant quid sibi contra violentias debeant defendere ex auctoritate nostra : eisque vel authentica, vel exemplaria nostra dentur. Vide ut omnia absque imminutione custodias : quia de his quæ tibi pro servanda justitia scribo, ego absolvor ; et tu, si negligis, obligaris. Terribilem Judicem considera, et de adventu illius nunc tua conscientia contremiscat, ne tunc sine causa jam timeat, cum coram illo cælum et terra tremuerit. Audisti quod volo ; vide quid agas ».

28. Ista quidem tanta cum energia Gregorius, quod sæpe ministri, qui fideliores videri volunt, ut in Ecclesiæ arcam quid inferant, cuncta distorquent et extorquent, corradunt et corrodunt, sacri-

[1] Greg. l. I. Ep. LXVI. — [2] Ibid. Ep. XLII. — [3] Greg. l. II. Ep. V. — [4] Greg. l. I. Ep. LV. LVI. — [5] Ibid. Ep. LVIII. — [6] Ibid. Ep. LXXVIII. — [7] Greg. l. II. Ep. III. VI. VII. — [8] Greg. l. I. Ep. LV. — [9] Ibid. Ep. LXXVII. — [10] Ibid. Ep. LII. LIV. — [11] Gelas. Ep. I. c. 6. et 27.

[1] Greg. l. I. Ep. LXIII. — [2] Ibid. Ep. LXVIII. — [3] Ibid. Ep. LXXI. — [4] Ibid. Ep. LXX. — [5] Ibid. Ep. XLII.

ficium se Deo magnum ob id offerre putantes, sed de rapina minime Deo gratum; de quo in Ecclesiastico[1] : « Qui offert sacrificium ex substantia pauperum, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui ». Quam autem ab his longe abesse voluerit suos ministros Gregorius, legas dictam Epistolam, et alias id genus scriptas. Ita quidem in his quæ spectant ad contractus. In his autem quæ pertinent ad delicta, illud admonuit, ut ex delictis alienis commodum nullum Ecclesiæ fiscus sentiret : nam quod ad laicos Ecclesiæ subditos pertinet, in eadem ad Petrum Epistola hæc habet : « Cognovimus etiam, quod si quis ex familia culpam fecerit, Ecclesiæ, non in ipso, sed in ejus substantia vindicetur ». Quod improbat. Et de sacerdotibus, vel aliis clericis delinquentibus, ita inferius : « De lapsis sacerdotibus et levitis, vel quolibet ex clero, observare te volumus, ut in rebus eorum nulla contaminatione miscearis : sed pauperrima monasteria require, etc. » Si enim non putarunt mittendum in corbonam Judæi impii et avari, in his vero continentes, sed in pium usum pretium sanguinis converterunt; quid agere decet Ecclesiam Christi? Qua de re post S. Gregorium, et aliorum decreta Pontificum, sancte pieque et sacrosanctum Concilium Tridentinum admonuit, ut si quæ ab istiusmodi pœnæ exigantur, ipsæ sint profuturæ pauperibus.

29. Rursum vero ita semper comparatos voluit Ecclesiæ rerum ministros Gregorius, ut in administratione bonorum, non Ecclesiæ emolumenti tantum, sed semper ratio pauperum haberetur. Hinc ad Anthemium subdiaconum[2] : « Non solum, inquit, frequentibus præceptionibus, sed etiam præsentem te sæpius me monuisse memini, ut illic vice nostra non tantum pro utilitatibus Ecclesiasticis, quantum pro sublevandis pauperum necessitatibus fungereris, et eo magis a cujuslibet oppressionibus vindicares ». Et in fine : « Iterum atque iterum experientiam tuam necessario submonemus, ut illic si quæ inter pauperes et Romanam Ecclesiam sanctam quæstiones vertuntur, omni mentis integritate discutiat, sicque patrimoniales utilitates peragat, ut a benignitate justitia non recedat ». Hæc ipse, qui nullo pacto voluit Romanam Ecclesiam cum alterius Ecclesiæ jactura locupletari, sed quam exactissime jura cujusque pervestigari, edi, et sollicita disquisitione examinari, ut videre est in litteris[3] hoc anno datis ad Laurentium Ecclesiæ Mediolanensis episcopum de redditibus ex patrimonio in Sicilia existente, de quo extat Epistola Theodorici regis[4] data ad sanctum Eustorgium Mediolanensem episcopum : sed de his jam suo loco dictum est.

30. Habebat Romana Ecclesia locupletissima ubique toto orbe terrarum patrimonia, non in Italia solum et Sicilia, sed et in Asia, ut vidimus superiori tomo, et in Galliis, ut suo loco dicemus, atque in Africa. Hæc vero cum jam cultorum defectu destituta pæne haberentur, Gennadii exarchi in Africa diligentia ad pristinum cultum restituta fuere : cujus rei gratia idem a Deo maxima beneficia fuit assecutus, ut ad ipsum Gennadium patricium scribens testatur ipse sanctus Gregorius, nimirum ingentes divinitus esse consecutum a Deo victorias adversus hostes, quos pietate potius quam armis subjecisset : dignum quidem exemplum Christianis cunctis ducibus proponendum. Sed audi ipsius verba Gregorii tantum virum digno præconio prosequentis[1] :

31. « Si non ex fidei merito, et Christianæ religionis gratia, tanta excellentiæ vestræ bellicorum actuum prosperitas eveniret, non summopere miranda fuerat; cum sciamus hæc antiquis bellorum ducibus fuisse concessa. Sed cum futuras, Deo largiente, victorias non carnali providentia, sed magis orationibus prævenitis; tit ut hoc in stuporem veniat, quod gloria vestra non terreno consilio, sed Deo desuper largiente descendat. Ubi enim meritorum vestrorum loquax non discurrit opinio? quæ bella vos frequenter appetere non desiderio fundendi sanguinis, sed tantum dilatandæ causa Reipublicæ, in qua Deum coli conspicimus, loquitur : quatenus Christi nomen per subditas gentes fidei prædicatione circumquaque discurrat. Sicut enim exteriora vos virtutum opera eminentes in hac vita constituunt, ita et interna morum ornamenta ex corde mundo procedentia in futuram vitam cælestium gaudiorum participatione glorificant. Plurima enim pro pascendis ovibus B. Petri Apostolorum principis utilitatibus excellentiam vestram præstitisse didicimus : ita ut non parva loca patrimonii ejus propriis nudata cultoribus, largitis Datitiorum (deditiorum) habitatoribus, restaurarit. Quæcumque igitur illic Christiana mente confertis, horum retributionem per spem in futuro judicio sustinetis ». Hæc Gregorius. At quænam istæ fuerint gloriosæ per Gennadium exarchum in Africa obtentæ victoriæ, scriptorum inopia penitus remanserunt obscuræ, quæ adeo tunc clare fulserunt. Cæterum Christiani ducis pietas his et aliis ejusdem Gregorii scriptis perpetua memoria consignata permansit : bene enim usus est Gregorius tanti viri religione, et erga res Ecclesiasticas adhiberi solita diligentia, eumdem quoque litteris suis adversus schismaticorum et hæreticorum præsumptionem erexit.

32. *Donatistas ad evellendos ex Africa incumbit Gregorius, ubi de munere chartularii.* — Accidit enim, ut pestis illa nefanda Donatistarum, quæ a temporibus Constantini imperatoris invaserat Africam, sæpe curata, nunquam sanata, ita in ea provincia invalesceret, ut non solum absque legum pœna securi ipsi degerent Donatistæ, sed et non secus atque Catholici suos iidem haberent episcopos,

[1] Eccl. XXXIV. — [2] Greg. l. I. Ep. LIII. — [3] Ibid. l. I. Ep. LXXX. — [4] Apud Cassiod. l. II. Ep. XXIX.

[1] Greg. l. I. Ep. LXXIII.

qui nec ulla ex parte Catholicis loco cederent. Quoniam igitur in provincia Numidiæ vetus illa vigebat consuetudo, ut ille primas ejus provinciæ diceretur antistes qui antiquitate ordinationis reliquos antecederet : cum inter ejusdem provinciæ episcopos quidam reperiretur episcopus Donatista cæteris sede antiquior, ipse sibi primatum veluti jure veteri vindicabat. Quod ne ullo modo fieret, S. Gregorius intercessit, scribens ad eumdem Gennadium exarchum. Sed in primis ad universos episcopos ejusdem provinciæ Numidiæ dedit has litteras [1] :

33. « Si quando, charissimi in Christo fratres, inter virentes segetes zizaniorum quædam se infert importuna commixtio : hanc radicitus necesse est cultoris manus adimat, ne futurus fœcundæ segetis fructus possit intercipi. Et nos ergo, qui licet indigni, Dominici agri culturam suscepimus, ab omni zizaniorum scandalo ingenuam reddere segetem festinamus, quatenus ager Domini reditu abundantiori fructificet. Petiistis enim per Hilarium chartularium nostrum a beatæ memoriæ prædecessore nostro, ut omnes vobis retro temporum consuetudines servarentur, quas a B. Petri Apostolorum principis ordinationum initiis hactenus vetustas longa servavit. Et nos quidem juxta seriem relationis vestræ, consuetudinem, quæ tamen contra fidem Catholicam nihil usurpare dignoscitur, immotam permanere concedimus, sive de primatibus constituendis, cæterisque capitulis, exceptis his qui ex Donatistis ad episcopatum perveniunt, quos provehi ad primatus dignitatem, etiam cum ordo clericorum eos ad locum eumdem deferat, modis omnibus prohibemus. Sufficiat autem illis commissæ sibi plebis tantummodo curam gerere; non autem etiam illos antistites, quos Catholica fides in Ecclesiæ sinu et edocuit et genuit, ad obtinendum culmen primatus anteire ». Considerare ex his, lector, potes, quanta rursus in Africa increbuerit Donatistarum multitudo, cum talia tantaque præsumerent : ut non mirum sit, si tradiderit postmodum Deus eamdem provinciam Sarracenis. Sed pergit :

34. « Vos ergo, fratres charissimi, admonitiones nostras zelo charitatis Dominicæ prævenite, scientes quod districtus Judex ad examinandum deducturus est cuncta quæ gerimus, et unumquemque nostrum non ex prærogativa sublimioris gradus, sed ex operum meritis approbabit. Quæso ergo, vosmetipsos invicem alterna pace diligite in Christo, et hæreticis vel inimicis Ecclesiæ uno cordis intuitu obviate. De proximorum animabus estote solliciti : ad fidem quos valetis prædicatione charitatis, prætenso etiam terrore futuri judicii, suadete, etc. » Vides ex his insuper, lector, quomodo demersa jacuerit hoc tempore prostrata Ecclesia Africana, ut nemo Catholicorum reperiretur, qui adversus schismaticos Donatistas insurgeret, nullusque prorsus zeli S. Augustini hæres existeret, vel aliorum ejusdem provinciæ sanctorum episcoporum, qui objiceret se pro muro domui Israel; sed æque languescerent omnes, sinerentque ab eis Catholicos subjici, imo et (quod pro monstro habendum) eisdem, ut tales essent, aliqui etiam ex Catholicis suffragiis præsto esse non erubescerent : adeo ut opus fuerit ex eminenti Apostolicæ Sedis throno exclamare Gregorium, idque ne fieret prohibere : cui probe visum est, torpescentes iisdem aculeatis urgere stimulis, atque in re tanta ad obviandum facinori, exarchum excitare Gennadium, ad quem ejusmodi litteras dedit, hortans eum ad excitandum Catholicos adversus Donatistas, his verbis [1] :

35. « Sicut excellentiam vestram hostilibus bellis in hac vita Dominus victoriarum fecit luce fulgere : ita oportet eam inimicis Ecclesiæ ejus omni vivacitate mentis et corporis obviare : quatenus ejus ex utroque triumpho magis ac magis enitescat opinio, cum et forensibus bellis adversariis Catholicæ Ecclesiæ pro Christiano populo vehementer obsistitis, et Ecclesiastica prœlia sicut bellatores Domini fortiter dimicatis. Notum est enim, hæreticæ religionis viros, si eis (quod absit) suppetit nocendi licentia, contra Catholicam fidem vehementer insurgere, quatenus hæreseos suæ venena ad tabefacienda (si valuerint) Christiani corporis membra transfundant. Cognovimus enim eos contra Ecclesiam Catholicam, Domino eis adversante, colla subrigere, et fidem velle Christiani nominis inclinare. Sed eminentia vestra conatus eorum comprimat, et superbas eorum cervices jugo rectitudinis premat.

36. « Concilium vero Catholicorum episcoporum admoneri præcipite, ut primatem non ex ordine loci, postpositis vitæ meritis faciat : quoniam apud Deum non gradus elegantior, sed vitæ melioris actio comprobatur. Ipse vero primas non passim (sicut moris est) per villas, sed in una juxta eorum electionem civitate resideat, quatenus adeptæ dignitatis meliori negotio (ingenio) resistendi Donatistis possibilitas disponatur. Ex Concilio vero Numidiæ si qui desiderarint ad Apostolicam Sedem venire, permittite; et si quilibet eorum viæ contradicere voluerit, obviate. Magna profecto excellentiæ vestræ apud Creatorem gloria proficit, si per eam dispersarum Ecclesiarum potuerit societas restaurari. Cum enim largita munera ad nominis sui gloriam conspicit revocari, tanto largiora tribuit, quanto per ea religionis suæ dignitatem viderit ampliari. Persolventes præterea paternæ charitatis affectum, Dominum petimus, quo brachium vestrum ad comprimendos hostes forte efficiat, et mentem vestram zelo fidei velut mucronem gladii vibrantis exacuat ». Hactenus Gregorius ad exarchum.

37. Non defuerunt hoc eodem anno aliæ querelæ de Africanis episcopis conniventibus cum Donatistis perlatæ ad Apostolicam Sedem; quarum

[1] Greg. l. I. Ep. LXXV.

[1] Greg. l. I. Ep. LXXII.

causa ad eumdem Hilarium, cujus superius mentio facta est, Gregorius scribit de convocando in ea provincia Concilio: scribens enim ad eum, hæc habet[1]: « Felicissimus atque Vincentius diacones Ecclesiæ Lamigensis, oblata petitione, quæ tenetur in subditis, suggesserunt, ab Argentio ejus civitatis episcopo gravem se injustitiam pertulisse, et accepto præmio Donatistas in Ecclesiis fuisse præpositos, eumque inter alia non leve aliud facinus, quod dici nefas est, commisisse commemorant. Propterea experientiæ tuæ præsenti pagina præcepti duximus injungendum, quatenus præfatum episcopum idoneæ satisfactioni committere non omittas, tuaque instantia in locis illis fiat ex more Concilium, et omnia secundum oblatæ petitionis textum canonice coram positis partibus subtili indagatione perquirantur; et quæcumque eorum judicio fuerint terminata, te exequente, modis omnibus compleantur ». Hæc Gregorius. Fuisse quidem Hilarium hunc Romanæ Ecclesiæ chartularium, in Africam ea de causa missum a Gregorii prædecessore, ipsæ recitatæ S. Gregorii litteræ docent. Residebat hic in Africa non apocrisiarius, sed judex ecclesiasticus, perseveravitque illic residere etiam sequentibus annis ejusdem Gregorii Pontificatus: nam de eo sæpe inferius mentio habetur in litteris[2] ejusdem Gregorii in Africam missis.

38. Quodnam autem esset munus chartularii (quod de his frequentissima sit mentio in Annalibus) hic obiter declarandum. Atque primum illud intelligendum, quod quem Latini chartularium appellabant, Græci chartophylacem nominabant. Cæterum majoris hunc fuisse auctoritatis in Ecclesia Orientali, quam in Occidentali, ex iis quæ scribit Theodorus in Responsionibus liquet. Curare hunc judicia Ecclesiastica loco Pontificis commune fuisse tam in Occidente, quam in Oriente, certum est.

39. Verum in Oriente fuisse chartularium amplissimæ dignitatis, abunde satis docet idem Theodorus[3] in Meditatis sive Responsis: utpote qui curaret judicia, quæ jure pontificatus ad patriarcham pertinerent; unde idem nuncuparetur os et manus patriarchæ. Hujus erat insigne gestare annulum aureum, et ante pectus patriarchale bulloterium instar Rationalis Aaronis: cui et in ipsius initiatione dabat patriarcha in manu claves, summam eo signo collatam significans potestatem. His accedebat, quod uti consueverat pileo auro ornato. Sed quod his omnibus præstat, illud est, quod cum chartularius ordine sacro diaconus tantum esset, in publicis tamen consessibus sederet ante episcopos; licet sæpe sed frustra ab episcopis ea de causa fuerit reclamatum. Porro cum procedendum esset, vehebatur chartularius mulo, qui (sicuti patriarcha uti soleret) ornatus esset linteo albo, tectus ipse tiara auro conspersa, habens satellitium excubitorum. Rursum vero ipsi soli post patriarcham catechetico more populum in Ecclesia docere licuisse idem tradit. In judicialibus autem ubicumque adesset personam repræsentabat patriarchæ, magno insidens tribunali, et causas audiens tam criminales, quam civiles, duodecim habens sub se notarios ex sede patriarchali fidem habentes. Hæc et alia de eminenti chartularii dignitate Theodorus, in iis scilicet quæ spectant ad Constantinopolitanam Ecclesiam.

40. Cæterum quod istiusmodi chartularii ante episcopos sederent, non id accidit in Œcumenicis Synodis, in quibus neque sedebant, sed præsto erant suæ functioni. Etenim præerat chartularius, sive chartophylax, chartophylacio, unde et nomen accepit; et ex chartophylacio promebat scripta, quæ in Synodo legenda essent. Erat siquidem chartophylacium idem quod Latini « Archivum » dicunt, locus scilicet ubi scripturæ publicæ ad conservandam perpetuam memoriam asservarentur. Habes hæc pluribus expressa in Actionibus decima tertia et decima quarta sextæ Synodi. Habes præterea in Responsis[1] Joannis episcopi Citri, ejus fuisse, sigillum scriptis imprimere. Quod vero spectat ad chartularios Romanæ Ecclesiæ; etsi ejusdem muneris essent, ut judiciis Ecclesiasticis præsiderent, et chartarum publicarum custodes essent: longe tamen inferioris noscuntur fuisse dignitatis, quam Constantinopolitani. At de chartulario satis, deque causa Donatistarum hactenus.

41. *Ne inviti cogantur Judæi ad fidem.* — Quem igitur vidisti auctoritate Apostolica Gregorium scriptis suis invisisse Orientem, lustrasseque Africam, eumdem prosequamur Gallias adeuntem. Ita plane, cui sollicitudo universalis Ecclesiæ incumbebat, oportuit eum veluti quibusdam pennis ferri litteris in universas Christiani orbis oras. Quod enim accepisset, apud eos compelli violentia Judæos ad fidem: ne id penitus fieret, scribens ad Virgilium Arelatensem et Theodorum Massiliensem episcopos, Apostolica auctoritate prohibuit: habet enim hæc in Epistola hoc anno mense Junio ad ipsos data[2]: « Plurimi siquidem Judaicæ religionis viri in hac provincia commorantes, ac subinde in Massiliæ partes pro diversis negotiis ambulantes, ad nostram perduxere notitiam, multos consistentium in illis partibus Judæorum, vi magis ad fontem baptismatis, quam prædicatione perductos. Nam intentionem quidem hujuscemodi et laude dignam censeo, et de Domini nostri dilectione descendere profiteor. Sed hanc eamdem intentionem nisi competens Scripturæ sacræ comitetur effectus, timeo ne aut mercedis opus exinde non proveniat, aut juxta aliquid animarum quas eripi volumus (quod absit) dispendia subsequantur. Dum enim quispiam ad baptismatis fontem non prædicationis suavitate, sed necessitate pervenerit, ad pristinam supersti-

[1] Greg. l. I. Ep. LXXXII. — [2] Greg. l. I. Ep. LXXVII. l. II. Ep. XXXIII. Ind. X. l. X. Ep. XXXII. XXXIII. — [3] Theodor. Bals. Medit. de duob offic. Chartul. et Defect. extat l. VII. Juris Græc.

[1] Juris Græc. l. V. Resp. I. — [2] Greg. l. I. Ep. XLV.

tionem remeans, inde deterius moritur, unde renatus esse videbatur. Fraternitas ergo vestra hujusmodi homines frequenti prædicatione provocet, qualenus mutare veterem vitam magis de doctoris suavitate desiderent. Sic enim et intentio vestra recte perficitur, et conversi animus ad priorem denuo vomitum non mutatur. Adhibendus ergo illis est sermo, qui et errorum in ipsis spinas urere debeat, et prædicando quod in his tenebrescit, illuminet : ut pro his admonitione frequenti mercedem fraternitas vestra capiat, et eos quantum Deus donaverit, ad novæ regenerationem vitæ perducat ». Hæc ad dictos Galliarum episcopos S. Gregorius. De Theodoro Massiliensi dicta sunt plura tomo superiori Gregorio Turonensi [1], ex quo etiam apparet, Virgilium haud pridem fuisse, vivente Theodoro adhuc, et ipso cedente, creatum episcopum Arelatensem. Sed de Judæis alias etiam vexatis in Galliis, adactisque ad suscipiendum baptismum, æque superiori tomo narratum est. De iisdem rursus Judæis non persequendis, sed benignitate ad fidem alliciendis, dedit hoc eodem anno idem Gregorius Epistolam ad Petrum episcopum Tarracinensem [2].

42. *Gregorii Epistola ad Leandrum episcopum Hispalensem, ubi de Reccaredi factis præclara mentio.* — Invisit præterea hoc anno idem Pontifex litteris suis Hispanias, provocatus consultatione S. Leandri episcopi Hispalensis. Accidere enim ex more solebat, ut cum aliqua de sacris ritibus quæstio verteretur, licet a viris doctissimis quid agendum esset plenissime assereretur : nihilominus ea de re quid Apostolica Sedes definiret, rogata de his sententia, exspectaretur. Cum igitur ob Arianos (ut vidimus tomo superiori) recens ad Catholicam fidem conversos in Hispania de trina in baptismate mersione controversia orta esset, et S. Leander cum aliis episcopis optime respondisset : nihilominus idem voluit consuluisse Romanum Pontificem, qui ad eum ita respondit [3] : « De trina vero mersione baptismatis, nihil responderi verius potest, quam quod ipsi sensistis : quia in una fide nihil officit sanctæ Ecclesiæ consuetudo diversa. Nos autem quod tertio mergimus, triduanæ sepulturæ sacramenta signamus, ut dum tertio infans ab aquis educitur, resurrectio triduani temporis exprimatur. Quod si quis forte etiam pro summæ Trinitatis veneratione æstimet fieri : neque ad hoc aliquid obsistit, baptizando semel in aquis mergere : quia dum in tribus personis una substantia est, reprehensibile esse nullatenus potest, infantem in baptismate in aquam vel ter, vel semel immergere, quando et in tribus mersionibus personarum Trinitas, et in una potest divinitatis singularitas designari. Sed quia nunc usque ab hæreticis infans in baptismate tertio mergebatur, fiendum apud vos esse non censeo : ne, dum mersiones numerant, Divinitatem dividant; dumque quod faciebant faciunt, se morem nostrum vicisse glorientur ». Hucusque de his Gregorius, plane docens, cum hæreticis (quantum fieri potest) neque in bonis communicandum, cum eadem illi non bene, sed male, diversa videlicet peragant intentione.

43. Quod vero S. Leander eumdem S. Gregorium de conversione Reccaredi regis Gothorum ad fidem Catholicam una cum gente Gothorum iisdem litteris certiorem fecisset : idem Pontifex ad hæc ista : « Explere autem loquendo nullatenus valeo gaudium meum, quod communem filium Reccaredum gloriosissimum regem ad Catholicam fidem integerrima agnovi devotione conversum. Hujus dum mihi per scripta vestra mores exprimitis, amare etiam quem nescio, fecistis. Sed quia antiqui hostis insidias scitis, quoniam bellum durius contra victores proponit : nunc erga eumdem solertius sanctitas vestra evigilet, ut bene cœpta perficiat, nec se de perfectis bonis operibus extollat : ut fidem cognitam vitæ quoque meritis teneat; et quia æterni regni civis sit, operibus ostendat : quatenus post multa annorum curricula de regno ad regnum transeat ». Hæc ipse.

44. Sed hic, rogo, siste gradum, lector, atque una mecum considera, quomodo potuit accidisse, ut quod factum vidimus ante annos sex, cum Reccaredus simul cum regno fidem quoque Catholicam propagandam suscepit, hic modo Gregorius ex Leandri litteris tanquam quid novum se accepisse demonstret? Ex his igitur, et aliis quæ dicentur, vehemens me dubitatio angit de tempore ejusdem regni exordii et susceptæ Christianæ religionis, num videlicet in Acta tertii Concilii Toletani error irrepserit, ex cujus notata Æra tempus ejus regni positum est : nimirum, ut cum Concilium habitum ponatur anno quarto ejusdem regis, Æra sexcentesima vicesima septima (qui est annus Domini quingentesimus octogesimus nonus) necesse sit affirmare ipsum regnare cœpisse anno quingentesimo octogesimo quinto : contra vero ex dicta S. Gregorii Epistola ad S. Leandrum appareat, eumdem Reccaredum haud pridem iniisse regnum, Christianamque religionem esse professum. Huic assertioni gravissima adeo testimonia accedunt, ut opinari id liceat, veritate suadente, vel fortasse cogente : siquidem haud pridem pervenit in manus meas perbrevis historia Joannis Biclarensis, hujus temporis rerum scriptoris, qui a Justino juniore Justiniani successore sumens exordium, eamdem usque ad octavum Mauritii imperatoris annum propagavit. Hic, inquam, primum annum Reccaredi regis duplici consignans chronographia habet, ipsum regnare cœpisse cum Mauritius imperator annum quintum ageret in imperio, et Gregorius papa Pelagio successisset. Huic igitur auctori res sui temporis prosequenti quam sit consentiens dicta S. Gregorii Epistola ad Leandrum, nemo non videt. His prælerea accedit, quod et ea, quam æque ex veteribus monumentis scriptam accepimus, Lucæ Tudensis historia id ipsum pariter profitetur duplicis

[1] Greg. Tur. hist. l. IX. c. 23. in fin. — [2] Greg. l. I. Ep. XXXIV. — [3] Ibid. Ep. XLI.

etiam testificatione chronographiæ, dum videlicet æque anno quinto Mauritii Augusti regnare cœpisse Reccaredum ponit : et addita nota Æræ idipsum confirmat, cum obitum Leovigildi et successionem Reccaredi contigisse dicat Æra sexcentesima vicesima octava, anno videlicet superiori, quo scilicet de his S. Leander suis litteris S. Gregorium papam admonuit. Hæc tibi occasione dictæ Epistolæ Gregorii ad Leandrum voluimus ingessisse. Cum tamen, ne videamur omnia quæ sequuntur Toletana et alia Hispaniarum Concilia diversa accusatione Æræ mendacis invertere, eamdemque omnia erroris redarguere, initam semel rationem temporis prosequi cogamur : quod quidem factum volumus absque præjudicio veritatis.

45. Quoniam vero quæ ex eodem Biclariensi a nobis citata sunt superius, non e fonte hausta, sed ab aliis per alveum ducta, haud ita integra reperimus, cum ipsam scriptam ab eo historiam nacti sumus : hic totidem verbis eadem, quæ pauca sunt, ex originario fonte reddere non pigebit : anno enim præsenti, qui et secundus ab eo ponitur regni ipsius Reccaredi, hæc breviter habet : « Quidam ex Arianis Sunna episcopus et Segga cum quibusdam tyrannidem assumere cupientes, deteguntur. Convicti, Sunna in exilium truditur, et Segga manibus amputatis in Galleciam exulans mittitur. Mauritius Theodosium filium, quem supra Cæsarem diximus, imperatorem facit ». Hæc de his quæ ad hunc pertinent annum sextum Mauritii imperatoris.

46. Sequenti autem, quem et tertium ejusdem regis annum numerat, septimum vero Mauritii, hæc habet : « Anno septimo Mauritii, qui est Reccaredi tertius annus. Uldila episcopus cum Gosuintha regina insidiantes Reccaredo, manifestantur, et quod fidei Catholicæ communionem sub specie Christiana quasi sumentes projiciunt, publicantur. Quod malum in cognitionem hominum deductum, Uldila exilio condemnatur, Gosuintha vero Catholicis semper infesta vitæ terminum tunc dedit ». Pergit de rebus Francorum idem ista referre :

47. « Francorum exercitus a Gunthéramno rege transmissus, Basone (Bosone) duce in Galliam Narbonensem obveniunt, et juxta Carcasonem urbem castrametati sunt. Cui Claudius Lusitaniæ dux a Reccaredo rege directus, obviam inibi occurrit : cum quo congressione facta, Franci in fugam vertuntur, et direpta castra Francorum, et exercitus a Gothis cæditur. In hoc ergo certamine gratia divina et fides Catholica, quam Reccaredus rex in Gothis fideliter adeptus est, esse noscitur operata. Quoniam non est difficile Domino nostro, sive in paucis aut in multis detur victoria. Nam Claudius dux vix cum trecentis viris sexaginta millia fere Francorum noscitur infugasse, et maximam eorum partem gladio trucidasse. Non immerito Deus laudatur temporibus nostris in hoc prœlio esse operatus, qui similiter ante multa temporum spatia per manum ducis Gedeonis in trecentis viris multa millia Madianitarum Dei populum infestantium noscitur exstinxisse ». Hactenus de rebus tertii anni ejus regis auctor, res (ut diximus) sui temporis prosequens. In quibus illud consideratione dignum : quod etsi Guntheramnus Francorum rex pietate insignis haberetur : tamen quod inconsulte nimis privato indulgens affectui, adversus regem, qui recens Catholicam fidem ex Ariano suscepit, et aliis omnibus Gothis idipsum agendi auctor fuit, importune valde omnes Francorum vires immittere ausus est, cui magis gratulari ut fratri in Christo debuerat, et præsto illi in omnibus esse : Deum nimis iratum jure quidem expertus fuisse videtur, victis suis omnibus per Claudium ducem, virum religiosissimum, quem (ut suo loco dicemus) S. Gregorius summis laudibus, ad eum scribens, extollit.

48. Sed redeamus ad Biclariensem, qui paulo post hæc subdit : « Reccaredo ergo Orthodoxo quieta pace regnanti, domesticæ insidiæ prætenduntur. Nam quidam ex cubiculo ejus etiam provinciæ dux, nomine Argimundus, adversus Reccaredum regem tyrannidem sumere cupiens, ita ut si posset, eum regno privaret et vita; sed nefandi ejus consilii machinatione comprehensus, et in vinculis ferreis redactus. Habita discussione, socii ejus impiam machinationem confessi, condigna sunt ultione interfecti. Ipse autem Argimundus, qui regnum assumere cupiebat, primum verberibus interrogatus, deinde turpiter decalvatus, post hæc dextera amputata, exemplum omnibus in Toletana urbe asino sedens pompizando dedit, famulos dominis non esse superbos ». Hactenus Biclariensis, octavo anno Mauritii historiæ finem imponens, a nobis hic recensitæ occasione S. Gregorii Epistolæ ad Leandrum hoc anno scriptæ : ad quem etiam petitos mittit Codices; sed quos exegerat Moralium libros ad ipsum inscriptos, quod nondum exscripti essent, cur non mittantur, excusat : misit autem postea, ut suo loco dicemus. Ex mutua illa (ut superiori tomo vidimus) consuetudine, quæ jam Constantinopoli, dum ambo ibi diversis essent ex causis, inter ipsos intercesserat, ea est amicitia contracta, quam neque temporis longitudo, neque loci distantia delere potuerit. Quonam autem esset ipse Gregorius erga S. Leandrum animi affectu, ex postremis Epistolæ verbis hæc accipe : « Absente corpore, præsentem mihi te semper intueor : quia vultus tui imaginem intra cordis viscera impressam porto ».

49. *Agilulphus rex Longobardorum convertitur ad fidem Catholicam.* — Sed quæ hoc anno a Barbaris Longobardis in Italia gesta sint, cognoscamus. Cum enim anno superiori (ut vidimus) Antharit (Autharis) rex mortuus esset; reginaque Theodolinda, quam nuper acceperat in uxorem a Bajoariæ rege Garibaldo (ut Paulus [1] affirmat) Longobardorum concessione regina perseverans, delegisset sibi virum Agilulphum ducem Tauritanum, eum-

[1] Paul. diac. l. III. c. 14.

demque et nominatum Agonem, et in baptismate Paulum : idem Agilulphus Longobardorum rex appellatus est hoc anno, mense Maio. Habet hæc omnia pluribus Paulus[1] diaconus : additque eumdem, simul atque rex confirmatus est, misisse Agnellum Tridentinum episcopum in Gallias ad redimendos captivos, qui Tridenti a Francis capti fuerant. Cum interea idem Agilulphus, debellatis occisisque illis quos adversarios passus esset, regnum sibi stabilivit Italiæ : exceptis enim Roma atque Ravenna cum aliis ad eas spectantibus locis, universa Italia ab Alpinis montibus Regium usque Calabriæ illi parebat.

50. Porro magnum a Deo per Theodolindam reginam consecutos esse a Deo beneficium regem ipsum et sub eo positos Longobardos, idem Paulus[2] affirmat : nimirum, cum ex Ariana perfidia conversum esse ad fidem Catholicam, et qui erant Longobardi Gentiles, sive Ariani, eosdem redditos esse Christianos atque Catholicos. Magnum Dei consilium, dum quæ sunt infirma mundi eligit, ut confundat fortia : cum scilicet robustissimas easdemque indomitas gentes sive Christiano sive Catholico nomini infensissimas, Francos, Gothos, et Longobardos, avitis abdicatis erroribus, per feminas ipse Deus converterit ad verum religionis cultum. Franci enim per Crotildem, Gothi in Hispania per Ingundem, quæ (ut superiori tomo diximus) virum suum convertit Hermenegildum, ex quo omnium facta est accessio Gothorum ad fidem Catholicam : et in Italia, Longobardi per Theodolindam, decus et ornamentum Bavariæ principum, fidem Christianam camdemque Catholicam, perceperunt.

51. *Ecclesia S. Agathæ Romæ Catholico ritu dicata.* — Hoc item anno sanctus Gregorius papa dedicavit Ecclesiam sanctæ Agathæ Romæ positam, quam Gothi Ariani (ut superius dictum est) sibi usurpaverant : quæ licet, illis ex Urbe Italiaque penitus ejectis et profligatis, relicta libera fuisset : tamen quod fermento Ariano videretur esse polluta, et proinde non amplius sacra, sed execrabilis haberetur : Gregorius divinitus inspiratus adjecit animum, ut eamdem sacris ritibus expiatam sacro cultui idoneam redderet, Deoque sacraret. Id quidem hoc anno factum esse, ex iis quæ ipse scripsit in dialogis anno quarto sui Pontificatus elaboratis, satis expresse patet, cum ante biennium id contigisse dicat, hoc ipso videlicet anno. Quæ autem tunc acciderint admiratione digna, ipse sic narrat[3] :

52. « Sed neque hoc sileam, quod ad ejusdem Arianæ hæreseos damnationem in hac quoque Urbe ante biennium pietas superna monstravit. Ex his quippe quæ narro aliud populus agnovit, aliud autem sacerdos et custodes Ecclesiæ se audisse et vidisse testantur. Arianorum Ecclesia in regione Urbis illa quæ Suburra dicitur, cum clausa usque ante biennium remansisset, placuit ut in fide Catholica, introductis illuc beati Stephani et sanctæ Marthæ martyrum reliquiis dicari debuisset : quod factum est. Nam cum magna populi multitudine venientes atque omnipotenti Domino laudes canentes, eamdem Ecclesiam ingressi sumus. Cumque in ea jam missarum solemnia celebrarentur, et præ ejusdem loci angustia populi se turba comprimeret : quidam ex iis qui extra sacrarium stabant, porcum subito intra suos pedes huc illucque discurrere senserunt. Quem dum unusquisque sentiret, et juxta se stantibus indicaret : idem porcus Ecclesiæ januas petiit; et omnes per quos transiit in admirationem commovit, sed videri a nullo potuit, quamvis sentiri potuisset. Quod idcirco divina pietas ostendit, ut cunctis patesceret, quia de loco eodem immundus habitator exiret. Peracta igitur celebratione missarum, recessimus. Sed adhuc nocte eadem magnus in ejusdem Ecclesiæ tectis strepitus factus est, ac si in eis aliquis errando discurreret. Sequenti autem nocte gravior sonitus excrevit, ac subito tanto terrore insonuit, ac si omnis illa Ecclesia a fundamentis fuisset eversa : et protinus recessit, et nulla illic ulterius inquietudo antiqui hostis apparuit : sed per terroris sonitum quem fecit, innotuit, quod ab eo loco quem diu tenuerat coactus exibat.

53. « Post paucos vero dies in magna serenitate aeris super altare ejusdem Ecclesiæ nubes cælitus descendit, suoque illud velamine operuit, omnemque Ecclesiam tanto terrore ac suavitatis odore replevit, ut patentibus januis, nullus illuc præsumeret intrare. Sacerdos quoque et custodes, et hi qui ad celebranda missarum solemnia venerant, rem videbant, ingredi minime poterant, et suavitatem mirifici odoris trahebant. Die vero alio cum in ea lampades sine lumine dependerent, emisso divinitus lumine, sunt accensæ. Post paucos iterum dies, cum expletis missarum solemniis, extinctis lampadibus custos ex eadem Ecclesia egressus fuisset, post paululum intravit, et lampades quas exstinctas reliquerat, lucentes reperit : quas negligenter exstinxisse se credens, eas jam sollicitus exstinxit, et exiens Ecclesiam clausit : sed post horarum trium spatium regressus, lucentes lampades, quas exstinxerat, iterum accensas invenit : ut videlicet ex ipso lumine aperte claresceret, quia locus ille a tenebris in lucem venisset ». Hæc in Urbe eo tempore, et ipso præsente qui narrat, ob oculos omnium facta, et contra Arianos ab eodem Gregorio inculcata, nos veluti aculeata tela ad feriendos impios hæreticos Novatores opportune convertimus.

54. Extat de eadem Ecclesia ipsius Gregorii rescriptum, cum eamdem in iis quæ ad ejus bona pertinent commendat Leoni acolytho, datum sub Indictione duodecima, nempe post biennium, istis verbis[1] : « Locorum venerabilium cura nos admonet de eorum utilitate per omnia cogitare. Quia ergo Ecclesia sanctæ Agathæ, sita in Suburra, quæ

[1] Paul. diac. l. III c. ult. et l. IV. c. 1. — [2] Paul. diac. l. IV. c. 2. — [3] Greg. dial. l. III. c. 30.

[1] Greg. l. III. Ep. XIX.

spelunca fuit aliquando pravitatis hæreticæ, ad Catholicæ fidei culturam, Deo propitiante, reducta est: ideo hujus auctoritatis tenore commonitus, pensiones omnium domorum in hac Urbe constitutarum, quas prædictam Ecclesiam temporibus habuisse Gothorum constiterit, annis singulis congregare non desinas : et quantum in sartis tectis, vel luminaribus, aliaque reparatione ejusdem Ecclesiæ necessarium fuerit, erogare modis omnibus studebis. Quicquid vero exuberare potuerit, fideliter rationibus te Ecclesiasticis inferre præcipimus ». Hactenus ipse. His addendum putamus (quod in eodem argumento versemur) aliam Ecclesiam ab Arianis possessam, ab eodem sancto Gregorio consecratam esse post annum sequentem sub titulo S. Severini episcopi Noricorum, cujus reliquias apud Neapolim in Lucullano collocatas ad se mitti mandavit, ita scribens ad Petrum subdiaconum Campaniæ patrimonium curantem [1] :

55. « Cor nostrum pia Divinitatis inspiratione compungitur. loca quondam execrandis erroribus deputata in Catholicæ religionis reverentiam dedicare. Quia igitur Ecclesiam positam juxta domum Merulanam regione tertia, quam superstitio diu Ariana detinuit, in honorem sancti Severini cupimus consecrare : experientia tua reliquias beati Severini summopere debita cum veneratione transmittat : quatenus quæ nostris animis perficienda decrevimus, implere, omnipotentis gratia suffragante, possimus ». Hæc Gregorius.

56. *Res bellicæ.* — Quod vero ad res bellicas pertinet Orientalis imperii, hoc eodem anno [1] Romanus exercitus qui sæpius ob studia erga diversos duces sæpe amotos ac sæpe redditos discordiam conflaverat, per Aristobolum donorum imperialium præfectum conciliatus est, et iterum juramento firmatus. Fortasse hic ille vir eruditus, ad quem extat [2] S. Gregorii Epistola. Conciliato autem simul exercitu, adversus Persas eodem concitato, victoria obtenta est, expugnataque Martyropolis civitas munitissima ; unde Romanis plurimum roboris increvit. Hæc Græcorum Annales apud Theophanem.

[1] Greg. l. II. Ep. IX. Indict. XI.

[1] Misc. histor. hoc anno imp. — [2] Greg. l. I. Ep. XXVIII.

Anno periodi Græco-Romanæ 6084. — Anno Æræ Hisp. 629. — Jesu Christi 591. — Gregorii papæ 2. — Mauritii imp. 10.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : IX *post consulatum Mauritii Tiberii Aug. solius* VII, juxta Chronicon Alexandrinum.

2. *Chartularius diversus a chartophylace.*— A num. 37 ad 41. Epistola LXXXII libri primi Registri S. Gregorii inscripta est *Hilario monacho Africæ*, quem Ecclesiæ Romanæ chartularium in Africam missum, recte docet Baronius, qui tamen fallitur, quod *chartularium* cum *chartophylace* confundit ; nam *chartularius* alterius officii et inferioris nomen est, et apud Codinum libro de officialibus palatii Constantinopolitani et de officiis Magnæ Ecclesiæ cap. 1, chartularius memoratur in nona pentade, seu nono quinario, *chartophylax* in quinto, ibique de eo legitur : « Chartophylax tabulas habet chartaceas ad jura Ecclesiastica pertinentes ; hoc est, litteras, quibus privilegia et alia jura Ecclesiæ continentur et est judex omnium causarum Ecclesiasticarum, et controversiis matrimonialibus cognoscendis ac dirimendis præsidet. Quin et in cæteris clericorum litibus judex est, tanquam dextera patriarchæ manus ». Quare quasi vicarii generalis onus sustinebat in iis, quæ ad patriarcham spectabant. *Chartularius* vero registrorum, chartarum, codicillorum onus sibi impositum, vel solo nomine indicat. Quorum vero commentariorum, inquit Goar in Notis ad cap. 1 Codini, curam susceperit privatim, ex generica communique voce non facile assignaveris. *Sacellario* et *œconomo* pariter legimus in eodem Codino *chartularium* adjunctum, laboris, ut ait Balsamon, participem : hic vero *lectores* inter et *cantores* recensitus commentariis et memoriis non invigilat aliis, quam quæ lectores et cantores decent, Ecclesiasticis videlicet libris proferendis, quorum copia cum trigesimum superet numerum, custodem privatum non immerito sibi exposcit. Sed de chartulario et chartophylace legendi Goar citatus, et Gretzerus in Notis ad caput primum Codini.

3. *Reccaredi regis Hispaniarum initium ab anno* DLXXXVI *repetendum.* — Ad num. 44 et seq. Baronius qui tomo præcedenti initium *Reccaredi* Hispaniarum regis anno DLXXXV collocavit, hoc tomo, quem illustramus, illud ad præsentem an-

num differt. Verum *Reccaredum* anno DLXXXVI, post diem XIII Aprilis, et ante octavum mensis Maii regnum iniisse, anno DLXXXIX, n. 4 et seqq. demonstravimus, et dubiis Baronii satisfecimus. Quare videnda quæ ibi diximus.

4. *Obitus Gosvinthæ Hispaniæ reginæ.* — Ad num. 46. Annus septimus Mauritii imp. et tertius Reccaredi, Hispaniarum regis, inchoatur anno Christi quingentesimo octogesimo octavo, ideoque cum juxta Biclariensem abbatem *Goisvintha*, seu *Gosvintha* vidua Leuvigildi Hispaniarum regis sectæ Arianæ addicta, anno VII Mauritii, et III Reccaredi vivere desierit, ea mors ad eum annum referenda. Illud confirmatur ex Gregorio Turonensi lib. 9, cap. 31, ubi refert cladem Galliis inflictam in Septimania a ducibus Gothorum seu regis Reccaredi : « Illi », scilicet Gothi, « paulatim resistentes fugam simulant : prosequentibusque istis consurgunt, qui præparati erant de insidiis concludentes eos in medio, usque ad internecionem ceciderunt», inquit Gregorius ; Biclariensis enim eam Hispanorum victoriam septimo Mauritii et tertio Reccaredi anno recitat. Gregorius vero Turonensis *anno* VIII *Childeberti Francorum* regis, qui anno DLXXXVIII desinit. Quare perperam Cointius hanc copiarum *Guntramni* profligationem in annum DLXXXIX differt, refragante Gregorio Turonensi, juxta quem Biclariensis explicandus. Verba ejusdem Biclariensis recitat Baronius, qui putabat *Mauritium* hoc anno septimum imperii exorsum esse.

5. *Joannes abbas Biclariensis Chronicum suum absolvit.*— Ad num. 48. Biclariensis *anno* VIII *Mauritii imp. qui est Reccaredi* IV *annus*, refert Reccaredo Hispaniarum regi structas esse insidias ab *Argimundo* tyranidem assumere cupiente : sed detecta ejus consilii machinatione pœnas dedisse : quibus enarratis Chronicon suum absolvit, ideoque anno Christi DXC, qui erat annus CCLXVI a Concilio Nicæno et damnatione Arii juxta verba, quæ ex ipsomet retuli anno DLXXXIX. Erat Joannes nativitate Gothus , Gerundinensis Ecclesiæ episcopus. Hunc *Leovigildus* Hispaniarum rex cum ad nefandæ hæreseos Arianæ credulitatem compelleret, in exilium misit, et Barcinonem relegavit, qui per decem annos multas persecutiones ab Arianis perpessus est. Condidit postea monasterium, quod nomine *Biclaro* dicitur, ut tradit Isidorus de Viris Illustribus cap. 44. Ejus Chronicon incipit ab anno primo Justini junioris, et desinit anno VIII Mauritii imp. et IV Reccaredi regis. Monasterium vero illud, cujus ipse abbas fuit, situm prope Barcinonem. Vide dicta anno DXCIII, num. 3.

6. *Gesta inter Romanos et Persas anno* DLXXXVIII. — Ad num. 56. Quæ narrat Baronius hoc anno de *Aristobulo* ab imperatore ad exercitum in Perside agentem misso, cui persuaderet, ut priores præpositos quos antea habebat, susciperet, pertinent ad annum DLXXXVIII, quo exercitus Romanus adversus duces suos tumultuari cœpit. Evagrius enim lib. 6, cap. 10, ubi quem Theophylactus lib. 3, cap. 3, *Aristobulum* appellat, ipse *Andream* vocat, addit capite sequenti, « cum milites id mandatum ne audire quidem sustinuissent, totius negotii cura in Gregorium transfertur ». Hic erat episcopus Antiochenus, ejusque opera anno DLXXXIX omne dissidium sublatum est, ut suo loco ostendi. Theophylactus citatus idem etiam narrat, antequam recitet gesta anno DLXXXIX.

7. *Chosroes in regnum restitutus.* — Quæ hoc anno in Oriente Romanos inter et Persas gesta sunt, et quomodo *Chosroes junior* Hormisdæ filius in regnum restitutus fuerit, anno DXCIII declarabimus.

8. *Obitus S. Sulpitii Severi.* — Sanctus *Sulpitius Severus* episcopus Bituricensis hoc anno ad Deum migravit, ut anno DXCV, quo Baronius mortem ejus differt, demonstrabimus.

GREGORII ANNUS 3. — CHRISTI 592.

---

1. *Quid Gregorius passus per Arnulphum ducem Longobardorum Urbi imminentem.* — Qui sequitur annus Domini quingentesimus nonagesimus secundus, Indictione decima, idemque Gregorii papæ tertius incipiens mense Septembri et Mauritii imperatoris sextus finiens mense Augusto, funestus fuit Italiæ, et valde ærumnosus S. Gregorio papæ tum foris prœliis assiduis agitato, tum intus

morbo vexato. Id enim in primis ipse litteris ad Joannem Ravennatem episcopum datis testatur his verbis[1]:

« Quod multis scriptis vestræ beatitudinis minime respondi : non hoc torpori meo, sed languori deputate : quia peccatis meis facientibus, eo tempore quo Arnulphus ad Romanam Urbem veniens, alios occidit, alios detruncavit, tanta mœstitia affectus sum, ut in colicam molestiam caderem ». Hæc ipse. Erat iste Arnulphus dux Longobardorum in Tuscia, de quo altum silentium apud Paulum : ex ipso autem Gregorio hæc eliciuntur in Epistola ad Mauritium imperatorem ; ubi de prima sub suo Pontificatu facta incursione Longobardorum in Tuscia ista habet[2] : « Multas enim jam plagas acceperam, et supervenientibus dominorum jussionibus inveni consolationes quas non sperabam ». Hæc per antiphrasim. « Si enim possum, has celeriter plagas enumero. Primum, quod mihi pax subducta est, quam cum Longobardis in Tuscia positis sine ullo Reipublicæ dispendio feceram ». Hæc Gregorius, ostendens salutem Urbis pace redemisse, quæ postea occasione insultantium Romanorum militum facta est ; nam mox subdit : « Deinde corrupta pace, de Romana civitate milites ablati sunt, et quidem alii ab hostibus occisi, alii vero Narniis et Perusii positi : et ut Perusium teneretur, Roma relicta est ». Hæc ipse de rebus gestis usque ad Agilulphi adventum post duos annos, de quo suo loco dicturi sumus.

2. Sed quæ hoc anno cum eo peragi contigerunt, suo ordine prosequamur ex dicta Epistola ad Joannem episcopum Ravennatem, quem pacis sequestrem esse voluit, ad persuadendum videlicet Romano exarcho Ravennæ degenti, ut pacem cum Longobardorum duce æquis conditionibus contrahere liceret. Scribens igitur ipse Gregorius immensa afflictatus angustia ad eumdem Joannem, ejus in primis commendans studium pro publicis impensum negotiis, hæc ait[3] : « Valde autem mirabar, quid esset quod illa mihi notissima sollicitudo vestræ sanctitatis huic Urbi meisque necessitatibus minime prodesset. Sed scriptis vestris discurrentibus, agnovi vos quidem sollicite agere, sed tamen apud quem agere possitis, non habere. Peccatis ergo hoc meis reputo, quia iste qui nunc interest, et repugnare contra inimicos nostros dissimulat, et nos facere pacem vetat : quamvis jam modo, etiam si velit facere, omnino non possumus : quia Arnulphus exercitum Autharit (Autharis) et Nordulphi habens, eorum sibi dari precaria desiderat, ut nobiscum aliquid loqui de pace dignetur ». Et inferius : « Movere autem vos non debet præfati excellentissimi viri Romani patricii et exarchi animositas : quia nos quanto cum loco et ordine præimus, tanto si qua sunt ejus levia, tolerare mature et graviter debemus. Si quando tamen est aliquis cum eo locus obtinendi, agat apud eum fraternitas vestra, ut pacem cum Arnulpho, si ad aliquid parum possumus, faciamus : quia miles de Romana Urbe ablatus est, sicut ipse novit. Theodosiani vero, qui hic remanserunt, togam non accipientes, vix ad murorum custodiam se accommodant. Et destituta ab omnibus civitas, si pacem non habet, quomodo subsistet ? » Et inferius de iisdem Longobardis sub eodem duce Arnulpho : « De Neapolitana vero urbe, excellentissimo viro exarcho instanter imminente, vobis indicamus ; quia Aroges (ut cognovimus) cum Arnulpho se fecit, et Reipublicæ contra fidem venit, et valde insidiatus est eidem civitati : in quam si celeriter dux non mittatur, omnino jam inter perditas habebitur ». Quod vero ab iisdem Longobardis civitatibus captis, et aliquibus ex eis incensis, alii civium dispersi essent, alii ducti captivi : pro iisdem redimendis idem Gregorius laboravit. Verum quod ab eodem Joanne litteris commendatam accepisset civitatem Aquileiensem, cui præerat Severus episcopus schismaticus : quid de his in primis rescripserit eadem Epistola Gregorius, accipe : sic enim ait :

« De hoc quod dicitis, incensæ civitati Severi schismatici eleemosynam esse mittendam : idcirco vestra fraternitas sensit, quia quæ contra nos præmia in palatium mittat, ignorat. Quæ etsi non transmitteret : nobis considerandum fuit, quia misericordia prius fidelibus ac postea Ecclesiæ hostibus est facienda. Juxta quippe est civitas Phanum, in qua multi captivi sunt : ad quam ego jam transacto anno transmittere volui, sed inter hostes medios non præsumpsi. Videtur ergo mihi, ut Claudium abbatem, cum aliquanta pecunia illuc transmittere debeatis ; et liberos, quos illic pro pretio suo in servitio teneri invenerit, vel si qui adhuc sunt captivi, redimat. De summa vero ejusdem pecuniæ transmittenda, vobis certum sit, quia quicquid vos decernitis, mihi placet. Sin autem cum excellentissimo viro Romano patricio agitis, ut pacem facere cum Arnulpho debeamus : ego ad vos personam aliam transmittere paratus sum, cum qua mercedis causæ melius fiant ». Hæc de redimendis captivis, et pace cum Longobardis facienda Gregorius. Quod vero ad Severum schismaticum pertinet, cujus civitatem incensam tradit : non alium hunc Severum ab illo putes episcopo Aquileiensi, qui ad Synodum Romam ab eodem S. Gregorio vocatus fuerat[1], iterum (ut vidimus) lapsus.

3. *Contra Donatistas in Africa iterum insurgit Gregorius.* — Inter tot vero Longobardorum tumultus, ipse Gregorius summo veluti in otio constitutus, nihil prætermisit exactissimæ curæ pastoralis. Legati autem ex Numidia Romam hoc anno sunt missi ad Sedem Apostolicam nihil boni ferentes. Etenim cum anno superiori (ut vidimus) datis ad ejus provinciæ episcopos litteris, vetuisset Gregorius Donatistarum episcopum deligi in Numidiæ

[1] Greg. l. II. Ep. XXXII. Indict. X. — [2] Greg. l. IV. Ep. XXXI. Indict. XIII. — [3] Greg. l. II Ep. XXXII. Indict. X.

[1] Greg. l. I. Ep. XVI.

primatem; alia via hostis irrumpere conatus est, nempe illud agens, ut quod olim bono pacis vidimus aliquando fuisse permissum, iterum restitueret, nimirum ut in unaquaque civitate, ubi essent populi Donatistæ, licet ibi esset Catholicus episcopus, nihilominus sineretur esse pariter episcopus Donatistarum. Id enim ut fieret, pecunia data, Donatista ab episcopo Catholico impetrarat; insuper et illud, ut persoluta pecunia, concederetur iisdem Donatistis iterum baptizare Catholicos. Horum malorum nuntii duo ad ipsum Romanum Pontificem ex Numidia diaconi sunt profecti.

4. Ad hæc tam enormia corrigenda, in Numidiam proficisci jussit Gregorius Hilarium S. R. E. chartularium degentem Carthagine, de quo facta est mentio anno superiori: ut coacto Concilio, deponeret episcopum, qui episcopalem vendidisset dignatem schismatico. Atque ut conatus Donatistarum magis magisque coalescentes comprimerentur, scripsit de his dolens ipse Pontifex litteras ad Columbum in Numidia episcopum istis verbis [1]:

« Notum est, carissime in Christo frater, quod antiquus hostis, qui primum hominem de paradisi deliciis in hanc ærumnosam vitam callida persuasione deposuit, et in eo jam tunc humano generi pœnam mortalitatis inflixit, eadem nunc calliditate ovium Dominicarum pastores, quo facilius gregem capiat, transfusis conetur venenis inficere, et jure jam potestati propriæ vindicare. Sed nos, qui licet immeriti, Sedem Apostolicam vice Petri Apostolorum principis suscepimus gubernandam, ipso Pontificatus officio cogimur generali hosti quibus valemus nisibus obviare. Porrecta igitur petitione insinuaverunt nobis præsentium latores Constantius et Mustellus (ut asserunt) Ecclesiæ Pudentianæ diacones in Numidia provincia constitutæ, Maximianum ejusdem Ecclesiæ antistitem in loco quo degit, corruptum præmio, Donatistarum episcopum nova licentia fieri permisisse: cum etsi hoc anterior usus permitteret, manere atque persistere fides Catholica prohiberet. Ob hoc ergo fraternitatem tuam scriptis præsentibus necessario duximus adhortandam, ut veniente ad te Hilario chartulario nostro, adunato episcoporum universali Concilio, habito præ oculis terrore venturi Judicis, causa eadem subtili ac solerti debeat indagatione perquiri. Et si capitulum hoc a præsentium latoribus prædicto episcopo documentis idoneis fuerit approbatum; a dignitate officioque quo fungitur, modis omnibus degradetur: ut et ille ad pœnitentiæ lucra per agnitionem delicti redeat, et cæteri tentare talia non præsumant. Æquum enim est, ut qui Jesum Christum Dominum nostrum hæretico, accepta pecunia, venundedit, ut refertur, ab ejus videlicet sacrosancti corporis ac sanguinis tractandis mysteriis submoveatur. Si qua autem inter eos extra crimen hoc damnorum quorumdam, vel privatorum negotiorum (sicuti petitio diaconorum ipsorum continet) versatur intentio: hanc tua fraternitas cum prædicto chartulario nostro privata cognitione perquirat, et inter utramque partem justitia procedente definiat.

« Porro autem præsentium latorum insinuatione didicimus, Donatistarum hæresim pro peccatis nostris quotidie dilatari, et valde plures, data per venalitatem licentia, post Catholicum baptisma a Donatistis denuo baptizari. Quod quam grave sit, frater, oportet nos tota mentis intentione perpendere. Ecce lupus Dominicum gregem non jam in nocte latenter, sed in aperta luce dilaniat: et nos eum grassari in ovium nece cernimus, et nulla ei sollicitudine, nullis verborum jaculis obviamus? Quos ergo fructus Domino multiplicati gregis ostendemus, si et ipsum quem pascendum suscepimus, otiosa mente cernimus a bestia devorari? Studeamus igitur cor nostrum terrenorum pastorum imitatione succendere, qui hyemales noctes, imbribus geluque constricti, ducunt sæpe pervigiles, ne vel una ovis, et non forte utilis pereat. Quam et si insidiator ore voraci momorderit: quomodo satagunt? quibus cordis anhelant æstibus? in quas voces, ut eruant captum pecus, angustia stimulante prosiliunt, ne a gregis domino, quicquid per incuriam perdiderint, exigatur? Vigilemus ergo, ne quid pereat: aut si captum forte quid fuerit, vocibus divinorum eloquiorum ad gregem Dominicum reducamus: ut ille qui Pastor pastorum est, vigilasse nos circa gregem suum, suo misericors dignetur judicio comprobare. Hoc quoque vos necesse est solerter attendere, ut si qua contra latores, præsentium ejusdem episcopi recta fuerit petitio, subtili debeat indagatione perquiri. Et si fortasse ipsi quoque pro sua culpa jure feriendi sunt, nequaquam censemus esse parcendum ». Hactenus Gregorius ad primatem Numidiæ Columbum mense Augusto. Porro infelix Ecclesia Africana non his tantum spinis Donatistarum hæreticorum oppleta erat, sed insuper (quod magis dolendum fuit) Manichæorum etiam vepribus abundabat, prout idem ipse Gregorius testatur in Epistola ad Joannem episcopum Scyllacenum, cum ait [1]: « Afros passim, vel incognitos peregrinos ad Ecclesiasticos ordines tendentes, nulla ratione suscipias: quia Afri quidem aliqui Manichæi, aliqui rebaptizati ». Donatistæ hi erant, qui rebaptizabant.

5. *Legatio episcopi Carthaginensis ad Gregorium.* — Quo etiam mense, hoc anno, idem Gregorius papa, suscepta honorifica legatione ab episcopo Carthaginensi, qua de electione ipsius Pontificatus adgavisus est, Epistolam ad eum rescripsisse legitur. Dominicus is erat nomine, qui quatuor ad S. Gregorium misit Romam legatos, episcopos duos Donatum et Quodvultdeum, Victorem diaconum et Angelum notarium; per quos, post gratulationis impertitum officium, petiit ab eodem, ut impertita suæ Ecclesiæ privilegia salva esse vellet. Ad quem

[1] Greg. l. II. Ep. XXXIII. Indict. X.

[1] Greg. l. II. Ep. XXV. Indict. X.

Gregorius pastoralem reddens Epistolam, hæc de privilegiis habet [1] : « De Ecclesiasticis vero privilegiis quod vestra fraternitas scribit : hoc postposita dubitatione teneat, quia sicut nostra defendimus, ita singulis quibusque Ecclesiis sua jura servamus : nec cuilibet, favente gratia, ultra quam meretur, impertior ; nec ulli hoc quod sui juris est, ambitu stimulante, derogo : sed fratres meos per omnia honorare cupio : sicque studeo honore singulos subvehi, dummodo non sit quod alteri jure ab altero possit opponi ». Hæc de his ipse, equidem Gregorio digna.

6. *Ad episcopos Hiberniæ schismaticos parænelicas dat litteras Gregorius.* — Laboravit præterea hoc anno Gregorius in reducendis schismaticis ad Ecclesiam. Eodem enim tempore episcopi in Hibernia positi, etsi (ut vidimus tomo superiori) schismatici essent, tamen angustia pressi, ad Romanam Ecclesiam litteris datis clamant. Etenim ad Hibernos quoque occasione Trium Capitulorum conflatum haud pridem schisma pertransiit. Quos in tribulatione suspirantes ut colligeret, et Apostolicæ Ecclesiæ uniret, Gregorius anxio studio laboravit, scribens ad eos litteras, et librum ea de causa conscriptum mittens. Epistola autem sic se habet [2] :

« Scripta vestra summa cum gratulatione suscepi : sed erit in me uberior valde lætitia, si mihi de vestra contigerit reversione gaudere. Prima itaque Epistolæ vestræ frons gravem vos pati persecutionem innotuit. Quæ quidem persecutio dum non rationabiliter sustinetur, nequaquam proficit ad salutem. Nam nulli fas est retributionem præmiorum exspectare pro culpa. Debetis enim scire (sicut beatus Cyprianus dixit) quia martyrem non facit pœna, sed causa. Dum igitur ita sit, incongruum nimis est de ea vos, quam dicitis, persecutione gloriari, per quam vos constat ad æterna præmia minime provehi. Reducat ergo charitatem vestram tandem integritas fidei ad matrem, quæ vos generavit, Ecclesiam. Nulla vos animorum intentio a concordiæ unitate dissociet ; nulla persuasio repetendo vos a recto itinere defatiget. Nam in Synodo, in qua de Tribus Capitulis actum est, aperte liquet, nihil de fide convulsum esse, vel aliquatenus immutatum ; sed sicut scitis, de quibusdam illic solummodo personis est actitatum, quarum una, cujus scripta evidenter a rectitudine Catholicæ fidei deviabant, non injuste damnata est. Quod autem scribitis, quia ex illo tempore inter alias provincias maxime flagellatur Italia ; non hoc ad ejus debetis intorquere opprobrium : quoniam scriptum est [3] : Quem diligit Dominus castigat : flagellat autem omnem filium, quem recipit. Si igitur ita est, ut dicitis : ex eo tempore magis dilecta est apud Deum et modis omnibus approbata, ex quo Domini sui meruit sustinere flagella ». At non est verum, quod post quintam Synodum, ubi decreta fuit et recepta damnatio Trium Capitulorum gravius Italia vexata sit. Ante enim quam ista contigerint ab Herulis primum, inde vero a Gothis Italia dirissima passa, et Roma sæpe ab eisdem fuisse capta reperitur. Sed concesso quod dicerent, pergit ita Gregorius :

« Quia vero non ita sit, quemadmodum vos in ejus insultatione affirmare conamini, rationem attendite. Postquam recordandæ memoriæ Vigilius papa in urbe regia constitutus, contra Theodoram tunc Augustam et Acephalos damnationis promulgavit sententiam ; tunc Romana Urbs ab hostibus adita et captivata est. Ergo bonam causam habuerunt Acephali, et injuste damnati sunt, post quorum damnationem talia contigerunt ? Absit : hoc enim nec nostrum quempiam, nec alios qui Catholicæ fidei mysteriis instituti sunt, vel dicere, vel aliquo modo confiteri convenit. His denique cognitis, ab hac quandoque jam deliberatione recedite. Ut igitur de Tribus Capitulis animis vestris ablata dubietate, possit satisfactio abundanter infundi : librum quem ex hac re sanctæ memoriæ decessor meus Pelagius papa scripserat, vobis utile judicavi transmittere. Quem si, deposito voluntariæ defensionis studio puro vigilantique corde sæpius volueritis relegere : eum vos per omnia secuturos, et ad unitatem nostram reversuros nihilominus esse confido.

« Porro autem si post hujus libri lectionem in ea qua estis, volueritis deliberatione persistere : sine dubio non rationi operam, sed obstinationi vos dare monstratis. Unde iterum habita locutione, charitatem vestram admoneo, ut quoniam, Deo suffragante, fidei nostræ integritas in causa Trium Capitulorum inviolata permansit ; mentis tumore deposito, tanto citius ad matrem vestram, quæ filios suos exspectat et invitat, Ecclesiam redeatis, quanto vos ab ea quotidie exspectari cognoscitis ». Hæc ad Hibernos Gregorius. Porro hos ad Catholicam communionem et unitatem, relicto schismate, rediisse, inde certum deducitur argumentum, quod post hæc iidem qui erant in Hibernia episcopi de rebus dubiis, uti cæteri Orthodoxi ; eumdem Gregorium consuluisse reperiuntur [1] : quod utique non fecissent, si adhuc in schismate permansissent.

7. *Idem laborat pro episcopis Istriæ schismaticis.* — Collaboravit insuper adversus eosdem schismaticos in Italia præsertim agentes Joannes Ecclesiæ Ravennatis antistes, urgens episcopos Istriæ provinciæ per auctoritatem exarchi Ravennæ degentis. Cujus rei gratia ipse Gregorius multum se debere fatetur, gratias agens : nam in dicta superius Epistola ad ipsum scripta hæc inter alia [2] : « De causa vero episcoporum Istriæ, omnia quæ mihi vestra fraternitas scripsit, ita esse jam ante deprehendi in iis jussionibus quæ ad me a piissimis principibus venerunt, quatenus me interim ab eorum compulsione suspenderem. Ego quidem pro

[1] Greg. l. II. Ep. XXXIX. Ind. X. — [2] Ibid. Ep. XXXVI. Ind. X — [3] Hebr. XI.

[1] Greg. l. IX. Ep. LXI. Indict. IV. — [2] Greg. l. II. Ep. XXXII. Indict. X.

iis quæ scripsistis, zelo atque ardori vestro congaudeo, debitoremque me vobis multipliciter factum profiteor. Scitote tamen, quia de eadem re serenissimis dominis cum summo zelo Dei et libertate rescribere non cessabo ». Hæc ad Joannem Gregorius. Ex quo vel uno loco redarguas necesse est Paulum diaconum [1], qui inter schismaticos collocat Joannem hunc episcopum Ravennatem : deceptus enim ipse vehementer fuit (quod superiori tomo dictum est) dum defensores Trium Capitulorum putavit esse Catholicos, impugnatores vero schismaticos, cum omnino contrarium acciderit. In quam profundam erroris foveam lapsos esse omnes recentiores historicos inexplorate sectantes Pauli vestigia, diximus latius superiori tomo.

8. Quod vero ad seducendum fideles ea schismatici uterentur calumnia, dicentes in quinta Synodo aliqua esse decreta contra sacrosanctum Chalcedonense Concilium : Sabinum quemdam subdiaconum his fraudibus ab illis in errorem adductum S. Gregorius studuit in Ecclesiam revocare, perbrevem hanc ad eum scribens Epistolam [2] :

« Exeuntes maligni homines turbaverunt animos vestros, non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant, adstruentes quod aliquid de sancta Chalcedonensi Synodo piæ memoriæ Justiniani temporibus sit imminutum : quam omni fide, omnique devotione veneramur. Et sic quatuor Synodos sanctæ universalis Ecclesiæ, sicut quatuor libros sancti Evangelii recipimus. De personis vero, de quibus post terminum Synodi aliquid actum fuerat ejusdem piæ memoriæ Justiniani temporibus est ventilatum ; ita tamen, ut nec fides in aliquo violaretur, nec de iisdem personis aliquid aliud ageretur, quam apud eamdem sanctam Chalcedonensem Synodum fuerat constitutum. Anathematizamus ergo, si quis ex definitione fidei, quæ in eadem Synodo prolata est, aliquid minuere præsumit, vel quasi corrigendo ejus sensum mutare ; sed sicut illic prolata est, per omnia custodimus. Te ergo, fili carissime, decet ad unitatem sanctæ Ecclesiæ remeare, ut finem tuum valeas cum pace concludere ; ne malignus spiritus, qui contra te per alia opera prævalere non potest, ex hac causa inveniat unde tibi in die exitus tui in aditu regni cælestis obsistat ». Hucusque ad eum Gregorius : ex quibus intelligas magnam hanc fuisse in Ecclesia tentationem, in quam eo facilius fideles impellerentur, quo se tenaciores esse Catholicæ fidei profiterentur. In his igitur (ut hactenus vidimus) fuit ipsi Gregorio plurimum insudandum.

9. *Quorumdam causas episcoporum et clericorum jure appellationis cognoscit, ac definit Gregorius.* — Hoc enim anno Thebanæ civitatis in Beotia episcopus, nomine Hadrianus, damnatus a coepiscopis suæ provinciæ confugit Romam, Apostolicam Sedem appellans. Ita quidem ut ad asylum ex toto orbe Christiano confugiebant, qui injuste persecutionem aliquam paterentur, quibus Romanæ Ecclesiæ Pontifex jus dicebat. Sic igitur percognitis iis quæ contra eumdem Hadrianum allata essent, eum sanctus Gregorius ut innocentem absolvit : archiepiscopum vero primæ Justinianæ, qui eum damnaverat, ad certum tempus communione privavit, ejusmodi in hac causa in eum sententiam pronuntians [1] :

« Quod vero ad præsens attinet, cassatis prius atque ad nihilum redactis prædictæ sententiæ tuæ decretis : ex beati Petri principis Apostolorum auctoritate decernimus, triginta dierum spatio te sacra communione privatum, ab omnipotenti Deo nostro tanti excessus veniam cum summa pœnitentia ac lacrymis exorare. Quod si hanc sententiam nostram te cognoverimus implesse remissius : non jam tantum injustitiam, sed et contumaciam fraternitatis tuæ cognoscas, adjuvante Domino, severius puniendam. Præfatum vero Hadrianum fratrem et coepiscopum nostrum ex tua sententia (ut diximus) nequaquam canonibus, neque legibus existente damnatum, in suum locum atque ordinem reverti, Christo comitante disponimus : ut nec illi fraternitatis tuæ noceat contra justitiæ tramitem prolata sententia, nec charitas tua pro placanda futuri indignatione Judicis incorrecta remaneat». Hucusque sententia, atque finis Epistolæ. Eodem quoque argumento scripsit [2] ad Joannem episcopum Larissæ, quem consentientem in Hadriani damnatione eidem Joanni Justinianæ episcopo aliis pœnis affecit. Facta sunt hæc Romæ hoc anno, mense Octobri. Ex quibus probe vides præfuisse Romanum episcopum judicem primarium totius Christiani orbis episcopis ; fuisseque ejusdem Romani Pontificis muneris, reliquorum in orbe positorum antistitum mores noscere, atque corrigere ; ut ex his quæ diximus atque sæpe dicturi sumus, intelliges.

10. Ex Dalmatia enim hoc item anno allata est in Urbem causa Natalis episcopi Salonitani adversus suum archidiaconum concitati : ad quem ista Gregorius [3] :

« Multis ab urbe tua venientibus, frater carissime, didici, pastorali cura derelicta, solis te conviviis occupatum. Quæ audita non crederem, nisi hæc actionum tuarum experimentis approbarem. Nam quia nequaquam lectioni studeas, nequaquam exhortationi invigiles, sed ipsum quoque usum Ecclesiastici ordinis ignores : hoc est in testimonium, quod eis, sub quibus es positus, reverentiam servare nescis. Cum enim sanctæ memoriæ decessoris mei fueris scriptis prohibitus, ne contra Honoratum archidiaconum tuum dolorem tam longæ ingratitudinis in corde retineres : cumque a me sæpe correctus fueris, et hæc tibi summopere fuerint interdicta ; et mandata Dei negligens, et scripta nostra contemnens, præfatum Honoratum archidiaconum tuum quasi ad fortiorem honorem provehens, conatus es callida arte degradare. Unde

[1] Paul. diac. l. III. c. 12. — [2] Greg. l. II. Ep. X. Indict. XI.

[1] Greg. l. II. Ep. VI. Indict. XI. — [2] Ibid. Ep. VII. Indict. XV. — [3] Ibid. Ep. XIV. Indict. X.

actum est, ut eo de archidiaconatus loco summoto, alium accersires, qui tuis moribus obtemperare potuisset, cum præfatus vir pro nulla tibi re (ut arbitror) displicuit, nisi quod vasa sacra et velamina tuis te parentibus dare prohibebat, etc. » Hæc tota causa. Decernit vero, ut eumdem Honoratum restituat in pristinum locum : quod nisi obtemperet, usu pallii privat; et si retardet adhuc, excommunicatum denuntiat : et de episcopatu, an ipsum retinere debeat, alia sententia definiendum relinquit. Scribit eadem ad episcopos omnes in Dalmatia constitutos [1] et alios.

11. Quod vero idem Natalis episcopus de iis omnibus, quæ dicta sunt objecta ab ipso Gregorio papa, se excusaret; quomodo easdem ipsas ejus excusationes idem Pontifex arguat : quæ extat de his ipsius Gregorii Epistola [2] satis docet : qui vero antea usus fuerat ad correctionem Gregorius acrimonia vini, leniens ulcera oleo, omnino sanavit. Sed audi, quam se deorsum, ut superbum humiliet, inclinet ipse Gregorius : « Ecce, inquit, fraternitas tua ægre tulit se de conviviis a me esse reprehensam : cum ego, qui etsi hanc non vita, tamen loco transgredior, ab omnibus corripi, ab omnibus emendari paratus sim; et hunc solum mihi amicum æstimo, per cujus linguam ante apparitionem districti Judicis meæ maculas mentis tergo ». Hæc Gregorius, et non frustra : etenim correptionis emplastrum ex hoc libenter super ulcus ille accepit, quod grato animo se eo uti paratum, ipse Pontifex Gregorius sit professus; sicque adhibito tali remedio, curavit ægrotum : nam eum ad meliorem fuisse frugem conversum, gavisus est Gregorius ipse in litteris postea ad Joannem Ravennatem episcopum datis, in quibus hæc in fine [3] : « De fratre autem et coepiscopo nostro Natali valde contristabar, quod de illo quædam superba cognoveram; sed quia mores suos ipse correxit, meam tristitiam simul meipsum vincendo consolatus est ». At de Natali Salonitano episcopo satis.

12. Cum igitur omnes qui se aliquid injuste pati ab episcopo suo dolerent, ad Romanum Pontificem libellum supplicem afferre consueverint : inter alios accidit hoc item anno, ut Isidorus vir illustris se injuste excommunicatum a Januario episcopo Calaritano in Sardinia, apud Gregorium conquestus sit. Sed quam ob causam, audi ex ipso sancto Gregorio ad eumdem Januarium ista scribente [4] : « Inter querelas multiplices Isidorus vir clarissimus a fraternitate tua frustra excommunicatum anathematizatumque conquestus est. Quod ob quam rem factum fuerit, dum a clerico tuo, qui præsens erat, voluissemus addiscere; pro nulla alia causa, nisi pro eo quod te injuriaverat, factum innotuit. Quæ res nos vehementer affligit. Quod si ita est, nil te ostendis de cælestibus cogitare, sed terrenam te conversationem habere significas, dum pro vindicta propriæ injuriæ (quod sacris regulis prohibetur) maledictionem anathematis invexisti. Unde de cætero omnino esto circumspectus atque sollicitus, et talia cuiquam pro defensione propriæ injuriæ tuæ inferre denuo ne præsumas. Nam si tale aliquid feceris, in te scias postea vindicandum ». Ita ad Januarium.

13. Contra vero sicut de acceptis injuriis ulciscentes se episcopos reprehendit, ita eas patienter perferentibus præsto esse non destitit. Cum enim Paulus, cui administratio demandata fuerat Ecclesiæ Neapolitanæ, non verba, sed verbera in quadam seditione conflata per familiam Clementiæ illustris feminæ passus esset; ad vindicandum scelus Gregorius ipse insurgens, misit qui de persecutoribus inquireret, scripsitque in eos ad sæcularem quoque judicem pro vindicta. Extant de his ipsius Gregorii litteræ ad Petrum subdiaconum Campaniæ [1], necnon ad ipsum Paulum episcopum, qui id passus fuerat, et quidem (ut puto) ab hæreticis sive schismaticis : etenim veritatis id causa ipsum esse passum, in data ad eum Epistola docet, ubi ait [2] : « Ut ergo ad majorem fraternitatis tuæ gloriam applicetur, hæc res constantiam tuam nec frangere, nec a via debet veritatis avertere : nam major in sacerdotibus merces est, in veritatis tramite etiam post injurias permanere ». Porro Paulum paulo post ex hac vita migrasse, docent ejusdem S. Gregorii litteræ datæ [3] mense Decembri de Neapolitano episcopo eligendo; eo quod qui electus fuit Florentius subdiaconus Apostolicæ Sedis, cum fugiens evasisset, hactenus vacans illa erat Ecclesia.

14. Accidit quoque eodem anno, ut aliæ hinc inde e diversis locis ex more deferrentur appellationes ad ipsum Gregorium Romanum Pontificem. Damnato enim non secundum canones Florentio Epidauritanæ Ecclesiæ episcopo, voluit [4] iterato judicio ejus causam tractari. Gregorium vero Agrigenti episcopum accusatum, Romam mittendum, litteris præcepit [5] anno superiori : sed de ea causa inferius pluribus suo loco agendum erit. Praxis autem tunc in his ita se habebat, ut si quando episcopus apud Romanum Pontificem accusatus Romamque vocatus damnari minime meruisset : tunc ad sui purgationem jurare compelleretur supra corpus S. Petri Apostoli, secundum ea etiam quæ habet S. Augustinus [6]. Quod hoc anno factum est de Leone episcopo Catanensi, anno superiori Romam vocato.

15. *Idem in episcoporum mores invigilat, et Ecclesiis consulit.* — Cæterum qui deductas in judicium accusationes episcoporum quam diligentissimo studio Gregorius expendi voluit, ne damnaretur innocens, vel absolveretur criminis auctor : idem totus in his erat, ut si vel latum unguem quempiam episcoporum (quos decet esse omnino

[1] Greg. l. I. Ep. XV. XVI. XVII. — [2] Greg. l. II. Ep. XXXVIII. — [3] Ibid. Ep. XXXIII. Indict. X. — [4] Ibid. Ep. XXXIV. Indict. X.

[1] Greg. l. II. Ep. I. Indict. XI. — [2] Ibid. Ep. II Indict. XI. — [3] Ibid. Ep. XV. Indict. XI. — [4] Ibid. Ep. VIII IX. Indict. XI. — [5] Greg. l. I. Ep. LXX. et l. II. Ep. XII. Indict. X. — [6] Aug. Ep. CXXXVII.

perfectos) a recto virtutis tramite declinare cognosceret; ipse continuo studeret, datis ad eum litteris, revocare. Nam cum ex litteris Bonifacii episcopi Regiensis percepisset ipsum de bonis operibus captare aliquam gloriolam; eum ad animi demissionem revocans, ista scripsit [1]: « Quibusdam venientibus agnovi fraternitatem tuam misericordiæ operibus vehementer insistere, atque omnipotenti Deo gratias retuli quia juxta egregii prædicatoris vocem: Nunc vivimus, si vos statis in Domino. Sed illud, fateor, non leviter mentem meam momordit, quod eadem opera multis vos ipsi nuntiastis: ex qua re collegi, quod mens vestra non studeat Dei oculis, sed humano judicio placere. Unde necesse est, frater carissime, ut cum bona opera exterius agis, hæc interius magna cautela custodias, ne appetitus placendi hominibus subrepat, et omnis labor boni operis incassum fiat, etc. » Accidebat enim, ut cum ex toto ferme Christiano orbe frequens esset accessus ad sacra limina Apostolorum, et iidem qui Romam venirent, inviserent pariter Summum Pontificem, benedictionem ab eodem accepturi; ipse singulos de episcopis suis, vel aliis, per quos transissent, interrogaret, sicque omnium ferme episcoporum mores nosceret.

16. Nam accipe, quæso, quæ in hanc sententiam idem Gregorius scribat ad Secundinum de Mariniano episcopo Ravennate [2]: « Venerunt, inquit, quidam ad me, in quibus erant senes mendicantes: qui a me discussi sunt, a quibus quid acceperint: et per singula retulerunt quanta eis et a quibus in itinere data sint. Quos dum sollicite de prædicto fratre requirerem, quid eis dedisset: responderunt, se eum rogasse, sed ab eo se omnino nihil accepisse, ita ut neque panem in via acceperint, quem dare omnibus illi Ecclesiæ semper familiare fuit. Dixerunt enim: Respondit nobis, dicens: Non habeo quod vobis dare possim. Et miror, si is qui vestes habet, argentum habet, cellaria habet; quod pauperibus debeat dare, non habet. Dic ergo ei, ut cum loco mutet et mentem. Non sibi credat solam lectionem et orationem sufficere, ut remotus studeat sedere, et de manu minime fructificare: sed largam manum habeat, necessitatem patientibus concurrat, alienam inopiam suam credat: quia si hæc non habet, vacuum episcopi nomen tenet ». Hæc Gregorius, quibus solertem ejus curam in investigandis episcoporum moribus et iis corrigendis intelligas. Præter hæc etiam super mores episcoporum voluit invigilare Ecclesiæ Romanæ ministros in diversis provinciis ad Ecclesiastica curanda negotia degere solitos. Nam audi, quid de his ad Castorium diaconum scribat [3]: « Non solum, inquit, de eo, (episcopo Pisaurensi videlicet), sed et de aliorum quoque sacerdotum te vita convenit esse sollicitum. Et si de quolibet sinistrum quippiam sentire potueris, nobis renuntiare festina, ut actuum pravitas salubriter cum Dei solatio debeat emendari ». Quod enim diaconi sint oculi episcoporum: per hos Gregorius, quicquid in Ecclesia ubique ageretur, sollicite curabat inspicere.

17. Vacantium prætcrea Ecclesiarum, quousque deligerentur episcopi, ex more, impensam curam egit: ut Nepesinæ [1], Liparitanæ [2], Cumanæ [3], cui et Misenatem [4] Ecclesiam conjunxit, Lisitanæ [5], Tauritanæ [6], Crotonensis [7], Velinæ [8], Uxentinæ, Blanderanæ, Trium Tabernarum [9], ubi vetus editio legit mendose Treverensium, itemque Albanensis [10], et Tarracinensis [11]. Sed et quod hodie fit ut Summus Pontifex in alia diœcesi conferat sacerdotia etiam curam animarum habentia annexam, tunc pariter consuetum fuit, ut docet ejus Epistola [12] hoc anno data ad Importunum episcopum. Hæc de episcopis et Ecclesiis.

18. *Monachorum et laicorum bono prospicit.* — Quod vero ad monachorum causam pertinet, ob eorum vitæ eminentiam atque sanctitudinis exactam professionem aliquid amplius ab eis Gregorius exigendum putavit, quam quod communibus condonari possit hominibus. Nam audi, quid ad Eusebium abbatem scripserit, cum quæstus ille esset se aliquid ab episcopo passum [13]: « Et quidem, inquit, ab illo hoc quod factum est, minime fieri debuit: a te tamen omnino debuit humiliter suscipi; et rursum cum gratiam reddebat, ad eum cum gratiarum actione debuit occurri. Quod quia ita a te factum non est: adhuc cognosco quia nobis omnino lacrymarum opus est. Non enim grande est, iis nos esse humiles, a quibus honoramur: quia et hoc sæculares quilibet faciunt. Sed illis maxime humiles esse debemus, a quibus aliqua patimur. Nam Psalmista ait [14]: Vide humilitatem meam de inimicis meis. Nos cujus vitæ sumus, qui humiles esse etiam patribus nolumus? » Sed quo Gregorii progreditur immensa charitas? Hunc ipsum quem arguit, dono misso demulcet: nam in fine Epistolæ: « Centum, inquit, solidos per Petrum subdiaconum dilectioni tuæ dari fecimus, quos peto ut absque injuria sui suscipiat ». Cæterum qui de quolibet privato monacho propensiorem adeo curam gessit, certe quidem magis invigilavit, ut monachorum præfecti quam sanctissime viverent. Qualiter enim abbas gerere se debeat in suo munere, idem scribens ad Joannem abbatem hæc habet [15]: « Non frequenter foras egrediaris. In causis istis procuratorem institue, et tu ad lectionem vaca. De hospitalitate esto sollicitus. Quantum potes pauperibus largire, ita tamen, ut serves quod Floriano restitui debeat ». Hæc de monachis.

19. Quod vero ad laicos pertinet: idem Grego-

[1] Greg. l. II. Ep. IV. Indict. XI. — [2] Greg. l. V. Ep. XXIX. — [3] Greg. l. IV. Ep. XXIV. Indict. XIII. XXVI.

[1] Greg. l. II. Ep. VIII. XX. Indict. X. — [2] Ibid. Ep. XIII. et XXVI. — [3] Ibid. Ep. XIX. — [4] Ibid. Ep. XXXI. — [5] Ibid. Ep. XXV. — [6] Ibid. Ep. XIII. — [7] Ibid. Ep. XXVII. — [8] Ibid. Ep. XXIX. — [9] Ibid. Ep. XXXV. — [10] Ibid. Ep. XI. Ind. XI. — [11] Ibid. Ep. XIII. XIV. Ind. XI. — [12] Ibid. Ep. X. Indict. X. — [13] Ibid. Ep. XXIV. Indict. X. — [14] Psal. IX. — [15] Greg. l. II. Ep. III. Indict. XI.

rius non solum peccantes arguebat, sed retardantes bonum aliquod agere, haud absque reprehensione abire sinebat. Etenim Rusticianam patriciam ex nobilibus civibus illis Romanis, qui Constantinopolim migraverant, progenitam (de quibus plura superius dicta sunt) remorantem nimis profectionem ad terram sanctam, Hierosolymam scilicet, datis ad ipsam litteris, ita compellat[1] : « Valde autem miratus sum, cur deliberatæ viæ eundi ad loca sancta intentionem et votum boni operis deflexisti, dum si quando bonum aliquod dono Conditoris in corde concipitur, celeri necesse est devotione compleri : ne, dum callidus insidiator animum irretire nititur, subinde impedimenta suggerat, quibus ad effectum minime desideria sua mens occupationibus debilitata perducat. Unde necesse est excellentiam vestram omnibus impedimentis piis causis obviantibus anteire, etc. » Vidisti quanti Gregorius faciat ad loca sancta peregrinationem : unde magis damnentur impii Novatores. Porro Rusticianam hanc eamdem esse cum illa, ad quam inferius extant duæ aliæ[2] ejusdem Gregorii Epistolæ, ex personis in iisdem nominatis, quas salutari mandat, intelligi potest. Cæterum sicut ad bene agendum laicis se exhibuit impulsorem, ita refractariis refragatus est : nam eorum impetum frangi jubet, cum adversus miserabiles personas insurgunt. Ad Petrum enim subdiaconum Campaniæ ita scribit[3] : « Sicut in judiciis laicorum privilegia turbare non cupimus, ita eis præjudicantibus moderata te volumus auctoritate resistere. Violentos namque laicos coercere, non contra leges est agere, sed legi ferre subsidium, etc. » Subdit de violentia illata bonis viduæ a laico homine; pro qua ministrum suum Gregorius adversus eum insurgere jubet.

20. *De tunica S. Joannis.* — Hoc eodem anno inter tot Gregorii ærumnas felix illud ac faustum accidit, ut reperta tunica S. Joannis Evangelistæ Romam deferretur. Cum enim innotuisset ipsi Gregorio tunicam sancti Joannis apud quemdam episcopum asservari, episcopum illum cum ea Romam venire præcepit, ita de his scribens ad Joannem abbatem[4] : « De tunica vero sancti Joannis omnino grate suscepi, quia sollicitus fuisti mihi indicare. Sed, studeat dilectio tua, mihi ipsam tunicam, aut (quod melius est) eumdem episcopum, qui eam habet, cum clericis suis et cum ipsa ad me transmittere : quatenus et benedictione tunicæ perfruamur, et de eodem episcopo vel clericis mercedem habere valeamus ». Hæc Gregorius. Perlatam quidem eam fuisse Romam, et collocatam sub altare S. Joannis in Basilica Constantiniana, testatur Joannes diaconus[5] qui eamdem consuevisse coruscare miraculis tradit; ait enim : « Quæ quidem vestes usque hactenus tantis miraculis coruscare probantur, ut siccitatis tempore, foras excussæ pluviam conferant, inundationis vero, serenitatem reducant ». Recenset et alia, quæ tu consulas. Quid mirum, si in tunica sancti Joannis ederentur divinitus signa, cum et in sudariis ac semicinctiis Pauli (quod sciunt omnes) miracula fierent? Sed de his alias locupletius dictum est.

21. *Homiliæ habitæ a Gregorio.* — Ne quid vero prætereamus Gregorii anni hujus rerum gestarum : inter alias quas ad populum habere consuevit homilias, ea quæ in Evangelia trigesima octava numeratur, dicta in Basilica sancti Clementis, hoc ipso anno habita esse noscitur, dum a tempore illo ingruentis in Urbe pestilentiæ biennium ibi numerat, cum res tunc gestas recenset, quas nos superius suo loco narravimus. Porro homiliarum illarum quadraginta in sacra Evangelia ab ipso editarum non alia est habenda ratio, quam quæ ab ipso inita intelligitur : eo enim quo ordine collocatæ, pariter dictæ sunt, vel per notarium recitatæ, ita dispositæ, prout ipse in Præfatione illarum fecisse testatur his verbis : « Inter sacra missarum solemnia, ex his quæ diebus certis in hac Ecclesia legi ex more solent, sancti Evangelii quadraginta lectiones exposui. Et quarumdam quidem dictata expositio, assistenti plebi est per notarium recitata : quarumdam vero explanationem coram populo ipse locutus sum ; atque ita ut loquebar, ita excepta est ». Et paulo post : « Easdem quoque homilias, eo quo dictæ sunt ordine, in duobus Codicibus ponere curavi : ut et priores viginti quæ dictatæ sunt, et posteriores totidem quæ sub oculis dictæ, in singulis essent distinctæ corporibus. Quod vero quædam antepositæ sunt, quæ in Evangelio post leguntur ; quædam vero postpositæ, quæ ante per Evangelistam scriptæ sunt, inveniuntur : nequaquam movere tuam fraternitatem debet : quia sicut a me diversis temporibus dictatæ sunt, ita quoque sunt ab exceptoribus in Codicibus affixæ ». Hæc et alia ad Secundinum episcopum, ad quem eas Gregorius misit. Qua quidem ratione dicendum est, hoc anno absolvisse conciones ipsas omnes super selecta Evangelia illa quadraginta per annum in Ecclesia recitari solita : si enim trigesimam octavam hoc anno esse habitam certum est ; utique duæ quæ supersunt ad quadragenarium numerum, hoc pariter anno dictas oportuit, finemque posuisse concionandi ad populum super dictas quadraginta recitari in Ecclesia per annum solitas sacri Evangelii lectiones. Post hæc autem haud otiosus Gregorius degit et mutus : imo sequenti anno (ut dicemus) aggressus est concionari super Ezechielem prophetam.

22. Sed historica illa, quæ idem ipse Gregorius in iisdem homiliis hoc anno memoria digna coram populo recitavit, nos sub hoc eodem anno reddere non pigeat, omissis iis quæ tempore ingruentis pestilentiæ accidisse dicta homilia trigesima octava tradit, quæ suo loco ac tempore superius collocavimus. In ea autem quæ sequitur ordine homilia

[1] Greg. l. II. Ep. XXI. Indict. X. — [2] Greg. l. VII. Ep. XXIII. l. IX. Ep. XXXVIII. — [3] Greg. l. II. Ep. V. Indict. XI. — [4] Ibid. Ep. III. Indict. XI. — [5] Joan. diac. in Vita S. Gregorii.

trigesima nona ejusmodi historiam ad populum narrat [1] :

« Epiphanius diaconus, Isauria provincia exortus, in vicina factum terra Lycaoniæ solet narrare miraculum. Ait enim, quod in ea quidam, Martyrius nomine, vitæ valde venerabilis monachus fuit, qui ex suo monasterio visitationis gratia ad aliud monasterium tendebat, qui spiritalis pater præerat. Pergens itaque leprosum quemdam quem densis vulneribus elephantinus morbus per membra fœdaverat, invenit in via volentem ad suum hospitium redire, sed præ lassitudine non valentem. In ipso vero itinere se habere perhibebat hospitium, quo idem Martyrius monachus ire festinabat. Vir autem Dei, ejusdem leprosi lassitudinis misertus pallium quo vestiebatur, in terram protinus projecit et expandit, ac desuper leprosum posuit, eumque suo pallio undique constrictum super humerum levavit, secumque revertens detulit. Cumque jam monasterii foribus propinquaret, spiritalis pater ejusdem monasterii magnis vocibus clamare cœpit : Currite, januas monasterii citius aperite; quia frater Martyrius venit, Dominum portans.

« Statim vero ut Martyrius ad monasterii aditum pervenit, is qui leprosus esse putabatur de collo ejus exiliens, et in ea specie apparens, qua recognosci ab hominibus solet Redemptor humani generis Deus et homo Christus Jesus, ad cælum, Martyrio adspiciente, rediit; eique ascendens dixit : Martyri, tu me non erubuisti super terram; ego te non erubescam super cælos. Qui sanctus vir, mox ut est monasterium ingressus, ei pater monasterii dixit : Frater Martyri, ubi est quem portabas? Cui ille respondens, dixit : Ego si scivissem quis esset, pedes illius tenuissem. Tunc idem Martyrius narrabat, quia cum eum portasset, pondus ejus minime sensisset. Nec mirum. Quomodo enim pondus sentire poterat, qui portantem portabat? Qua in re pensandum est nobis, quantum fraterna compassio valeat, quantum nos omnipotenti Deo misericordiæ viscera conjungunt, etc. » Hæc de his Gregorius, hoc anno ad populum, quo (ut diximus) et dicendi finem super lectiones Evangelii fecit.

23. De quibus ne ambigas, vel levis aliqua apud te remaneat dubitatio; præter illa quæ dicta sunt, ex hoc certo id accipias argumento : cum enim quæ ab ipso Gregorio narrata habentur in ultimis homiliis trigesima octava ac quadragesima [2] de Theodoro monacho primum, ac demum de Romula atque Redempta; eadem intexens quarto Dialogorum libro, ipse testetur, ea a se esse narrata in dictis homiliis in Evangelia : cumque constet eosdem Dialogorum libros cœptos esse a Gregorio anno sequenti, cum quartum ageret in Pontificatu annum [3] : utique oportuit hoc anno esse ab ipso absolutas omnes in Evangelia homilias. Hæc diluridius, ne res gestæ sanctissimi viri mixtim confusæ narrentur, sed divisim singulæ singulis suis reddantur temporibus.

24. Sed age jam et perelegantem hic intexamus historiam, hoc eodem anno ab eo dicta et ultimo loco posita homilia relatam de rebus antea gestis, cum ipse monasterium petiit, ex quibus magis gavisus sit sæculo penitus nuntium remisisse. Ait ergo [1] : « Rem, fratres, refero, quam bene is qui præsto est, frater et compresbyter meus, Speciosus novit. Eodem tempore, quo monasterium petii, anus quædam Redempta nomine, in sanctimoniali habitu constituta, in Urbe hac juxta B. Mariæ Virginis Ecclesiam manebat. Hæc illius Herundinis discipula fuerat, quæ magnis virtutibus pollens, super Prænestinos montes vitam eremiticam duxisse ferebatur. Huic duæ in eodem habitu discipulæ adhærebant, una nomine Romula, et altera quæ nunc adhuc superest, quam quidem facie scio, sed nomine nescio. Tres itaque hæ in uno habitaculo commanentes, morum quidem divitiis plenam, sed tamen rebus pauperem vitam ducebant. Hæc autem, quam præfatus sum, Romula aliam quam prædixi condiscipulam magnis vitæ meritis anteibat : erat quippe miræ patientiæ, summæ obedientiæ, custos oris sui ad silentium, studiosa valde ad continuæ orationis usum. Sed quia plerumque hi quos jam perfectos homines æstimant, adhuc in oculis summi opificis aliquid imperfectionis habent : sicut sæpe imperiti homines necdum perfecte sculpta sigilla conspicimus, et jam quasi perfecta laudamus quæ adhuc artifex considerat et limat; laudari jam audit, et tamen ea tundere meliorando non desinit : hæc quam prædiximus Romula, eam quam græco vocabulo Græci paralysin vocant, molestia corporali percussa est, multisque annis in lectulo decubans, pæne omnium jacebat membrorum officio destituta : nec tamen hæc eadem ejus mentem ad impatientiam flagella perduxerant : nam ipsa ei detrimenta membrorum facta fuerant incrementa virtutum; quia tanto sollicitius ad usum orationis succreverat, quanto et aliud quodlibet agere nequaquam valebat.

« Nocte ergo quadam eamdem Redemptam, quam præfatus sum, quæ utrasque discipulas suas filiarum loco nutriebat, vocavit, dicens : Mater, veni; Mater, veni. Quæ mox cum alia ejus condiscipula surrexit; sicut utrisque referentibus, et multis eadem res claruit, et ego quoque eodem tempore agnovi. Cumque noctis medio, lectulo jacentis assisterent : subito cælitus lux emissa omne illius cellulæ spatium implevit, et splendor tantæ claritatis emicuit, ut corda assistentium inæstimabili pavore perstringeret, atque (ut post ipsæ referebant) omne in eis corpus obrigesceret, et in subito stupore remanerent. Cœpit namque quasi cujusdam magnæ multitudinis ingredientis sonitus audiri, ostium cellulæ concuti, ac si ingredientium turba premeretur. Atque (ut dicebant) intrantium multi-

[1] Greg. hom. XXXIX. in fin. — [2] Greg. dial. l. IV. c. 37. et sup. c. 15. — [3] Greg. l. IV. c. 16. 36. 47. et 55.

[1] Greg. hom. XL. et dial. l. IV. c. 15.

tudinem sentiebant, sed nimietate timoris et luminis videre nihil poterant: quia earum oculos et pavor depresserat, et ipsa tanti luminis claritas reverberabat. Quam lucem protinus miri odoris est fragrantia subsecuta; ita ut earum animum, quia lux emissa terruerat, odoris suavitas refoveret. Sed cum vim claritatis illius ferre non possent, cœpit eadem Romula assistentem sibi et trementem Redemptam suorum morum magistram blanda voce consolari, dicens: Noli timere, mater, non moriar modo. Cumque hoc illa crebro diceret, paulatim lux, quæ fuerat immissa, subtracta est, sed is qui subsecutus est odor remansit. Sicque dies secundus et tertius transiit, ut aspersa fragrantia odoris remaneret.

« Nocte ergo quarta eamdem magistram suam iterum vocavit. Qua veniente, viaticum petiit et accepit. Necdum vero eadem Redempta et alia ejus discipula a lectulo jacentis abscesserant, et ecce subito in platea ante ejusdem cellulæ ostium duo chori psallentium adstiterunt, et (sicut ipsæ se dicebant sexus ex vocibus discrevisse) psalmodiæ cantus dicebant viri, et feminæ respondebant. Cumque ante fores cellulæ exhiberentur cælestes exequiæ, sancta illa anima carne soluta est. Qua ad cælum ducta, quanto chori psallentium altius ascendebant, tanto cœpit psalmodia lenius audiri, quousque et ejusdem psalmodiæ sonitus et odoris suavitas elongata finiretur ». Hactenus Gregorius ad populum eo sermone, quem de Lazaro et divite immisericorde habuit: in quibus cælestis connubii nuptiis ipse conviva, tantæ suavitatis dulcedine captus, eorum quæ sunt in mundo jacturam fecisse magis magisque gavisus est. Perseverant in tabulis Ecclesiasticis [1] nomina Romulæ atque Redemptæ virginum et Herundinis, memoria annua insignita: corpora vero earumdem in eadem Basilica S. Mariæ ad præsæpe in Confessione collocata coluntur.

25. *Concilium Cæsaraugustanum secundum.* — Hoc eodem anno celebratum est in Hispania Concilium Cæsaraugustanum secundum, Æra scilicet sexcentesima trigesima, septimoque anno (ut ubi ponitur) Reccaredi regis. Ubi inter alia illud notatu dignum sancitum reperitur, ut sacrosanctæ reliquiæ quæ inventæ essent in Ecclesiis Arianorum, eædem præsentatæ episcopis igne probarentur: ut tunc legitimæ censerentur, si ab incendio illæsæ remanerent. Quibus vides, quantam diligentiam majores adhibuerint, ne quid in sacris admitterent adulterinum, sed omnia pura et sancta, tanquam aurum quod per ignem probatur, purgatum septuplum. Subscripserunt Concilio episcopi quatuordecim. At de rebus Occidentalibus hactenus.

26. *Hormisda rex Persarum occiditur; Cosrhoes ejus filius ad Romanos fugit.* — Jam vero Orientales oras perlustremus. Hoc ipso anno (quantum ex Evagrio et aliis colligere fas est) Persarum rex Hormisda Romano imperio infestissimus a suis occiditur: de quo ista idem Evagrius [1]: « Dum hæc geruntur, Persæ Hormisdam regem omnium sceleratissimum injustissimumque propterea trucidant, quod subjectos suos non modo pecunia, sed variis etiam mortis generibus mulctasset ». Hæc ipse. Porro in Miscella [2] ex Theophane ejusmodi causa processisse necis ejus ostenditur, nimirum, « quod cum dux Persarum exercitus Barames male cum Romanis pugnasset, posterioresque tulisset, rex in eum infensus, ignominiæ causa vestem ad eum muliebrem misit, atque præfectura privans in ordinem redegit. Id autem dux indigne ferens, adversus regem rebellat, milites fictis litteris in regem commovens; sed et quem recens ducem creaverat Hormisda Ferrochanem, sibi adversus eumdem regem conjungit: quibus accessit Bindois nobilis Persa liberatus a carcere per fratrem suum; qui ex improviso cum suis invadens regiam, Hormisdam ipsum sedentem in solio ex eo deturbat, diademate privat, atque in carcerem conjicit, filiumque ejus Cosrhoem regem constituit. Postea educto Hormisda de carcere, Persæ nobiles ante oculos ejus uxorem et filium serra dividunt, ipsum vero Hormisdam oculis privant, et detrudunt in ergastulum. Cosrhoes autem rex ejus filius parentem benigne tractavit in custodia positum, tribuens illi omnem escam. At Hormisda ex adverso ipsum injuriis lacerabat, conculcans ea quæ a rege mittebantur. Unde Cosrhoes iratus cum fustibus silvestribus jussit per ilia cæsum obire. Quod factum et Persas tristes reddidit, et contra Cosrhoen odium auxit: quod crevit magis, cum occidit quosdam nobiles ea suspicione, quod Barami duci tyrannidem exercenti inhærerent: cujus rei causa factum est, ut a militibus destitueretur, transeuntibus ad Baramen. Relictus vero ita ipse, fugam capessit: dubius autem ad quos confugeret, ad Christianosne, vel Turcas; descendens equo, laxans habenas, quo abire vellet liberum reddens, ejus ipse secutus vestigia, ad Romani imperii ditionem se contulit ». Hæc Theophanes. His haud admodum dissentientia Evagrius affert, rem gestam ita subsecutus [3]:

27. « Hormisda exstincto, Cosrhoen ejus filium regem creant: contra quem Barames cum suis copiis arma fert: Cosrhoes igitur cum exiguo exercitu illi obviam it: atque cum suos a se deficere cerneret, capessit fugam, rectaque, cum Deum (ut ipse aiebat) Christianorum invocasset, ut equus ipsum eo deportaret, quo ab illo duceretur, Circesium contendit. Ubi autem cum uxoribus, duobus tenellis liberis, et quibusdam Persis nobilibus, qui eum sua sponte comitabantur, eo venisset; inde legatos mittit ad Mauritium imperatorem. Ille cum de hac re consilium accuratissime iniisset, et inconstantem volubilemque vitæ humanæ rationem, et repentinas tum ejus, tum aliarum similium rerum mutationes vicissitudinesque ponderasset; sup-

[1] Mart. Roman. die XXIII. Julii.

[1] Evag. l. VI. c. 15. — [2] Misc. l. XVII. hoc anno imp. — [3] Evag. l. VI. c. 16. 17.

plicem admittit legationem, et Cosrhoen hospitem pro exule, et pro fugitivo filium efficit, muneribus plane regalibus donat, quibus eum ad se diligendum invitaret. Atque non Mauritius solum tam magnifica dona misit ad Cosrhoen, sed imperatrix etiam erga Cosrhois conjuges, et liberi Mauritii erga liberos ejus paria benignitatis officia præstiterunt. Porro Mauritius omnes satellites suos et totum exercitum Romanum cum duce, qui Cosrhoen, quocumque vellet, comitarentur, mittit. Quin etiam, quo plus honoris ei deferret, mittit quoque Domitianum episcopum Melitinæ suum cognatum, virum prudentia et ingenio præstantem, et tum verbo, tum reipsa ad res maximas gerendas maxime idoneum, et ad gravissima obeunda negotia aptissimum. Mittit præterea Gregorium (qui tunc erat Antiochenus episcopus superstes adhuc), qui Cosrhoen cum ob prudentes sermones, quos de aliis rebus omnibus cum eo conferebat, tum ob munerum magnificentiam, et consilia, quæ pro rerum quibus perturbatus erat conditione peropportune ei impertiebat, in maximam traduxit admirationem ». Hucusque Evagrius.

Sed locupletior rerum Cosrhois messis inest apud Theophylactum, quem græce scriptum latinitate donavit Jacobus Pontanus. Ubi inter alia de fastu ejus, cum regnare cœpit, divinum nomen sibi adsciscentis, hæc habet de litterarum inscriptione, quas ad Varamum ducem [1] conscripsit : « Cosrhoes rex regum, dominantium dominus, gentium dominus, princeps pacis, hominum salus, inter deos quidem homo bonus et æternus, inter homines autem deus illustrissimus, victor longe gloriosissimus, cum sole exoriens, nocti oculos (stellas) largiens, a majoribus nobilis, rex belli osor, bene merens de omnibus, Asonas mercede conducens, et regnum Persis custodiens, Varamo Persarum duci amico nostro ». Hæc ejus inscriptio, de qua illud Proverbiorum dici possit [2] : « Qui altam facit domum suam, quærit ruinam ». Siquidem qui omnem humiliat [3] arrogantem, eum docuit esse hominem inter homines, et inferiorem hominibus, quorum fugeret summa adductus desperatione potentiam, et coactus confiteri cæleste numen ipsum, quod verum crederent et colerent Christiani : quod et votis nuncupans, ab eodem salutem fuerit consecutus. Sed hæc Theophylactus pluribus, quem tu consulas. Quod vero pertinet [4] ad legationem Domitiani episcopi Melitenes, egregiam quippe vir sanctissimus navavit operam, ut fidem Christianam in Persarum populo propagaret, sed non licuit : multa insuper est operatus proficua Christianis. Ejus quoque opera Martyropolis civitas inexpugnabilis recepta est. Extant ejusdem duæ homiliæ tunc ad populum dictæ, ab eodem auctore in eadem Mauritiana historia recitatæ.

28. At quomodo per Mauritium Cosrhoes in regnum fuerit restitutus, dicetur anno sequenti, quo id contigisse probatur. Quæ insuper vota Deo Christianorum, sanctoque martyri Sergio in Oriente celeberrimo idem Cosrhoes in hujusmodi periculis constitutus sedulo studio nuncuparit, sequenti etiam patebit anno. Huic autem bello præfectum fuisse Narsetem ducem, et incruenta potitum victoria, habet Theophanes : additque de Turcis illis, qui in exercitu Persarum militantes capti, et Constantinopolim ducti, inventi sunt stigmate in fronte cruce signati ; eos ab imperatore rogatos, quid sibi id vellet, respondisse, cum peste ipsorum provincia laboraret, illud se a Christianis fuisse edoctos remedium pro salute consequenda. Cæterum mittendi Domitianum episcopum adeo celebrem, atque Gregorium ad Cosrhoen, illud videtur fuisse Mauritii imperatoris consilium, ut per eos idem rex Christianam fidem perciperet : quod ex litteris Gregorii papæ ad eumdem Domitianum episcopum redditis [1] anno sequenti satis intelligi posse videtur.

29. *Mauritii lex iniqua.* — Inter tot tantaque præclare gesta, denigravit tamen Mauritius imperator hoc anno nomen suum, dum post victorias adversus Persas sub Hormisda rege Persarum ex insperato obtentas legem tulit, qua prohibebat, ne quis miles, nondum expleta militia, monachus effici posset. Hoc quidem anno ab eo latam ejusmodi legem, ipse Gregorius testatur in litteris [2] datis anno sequenti ad Theodorum : agemus de ea tunc temporis, cum sequenti anno adeo Gregorius eamdem impugnavit. Exhaustum enim cum videret Mauritius Romanum exercitum, totque prœliis esse consumptum, omne quod valuit remedium integrandæ militiæ excogitavit, et usque adeo inconcessa tentavit. Misit hanc legem idem imperator ad Gregorium papam per Longinum Stratorem, qui successit Romano in exarchatu, ut testatur ipse Gregorius in litteris ad Mauritium imperatorem anno sequenti redditis. Quod vero Gregorius hoc tempore (ut ipse testatur [3]) mala oppressus valetudine detineretur, adversus ejusmodi legem insurgere distulit.

[1] Theophyl. hist. Maur. l. IV. — [2] Prov. XVII. — [3] Job. XL. — [4] Theophyl. l. IV. c. 14. 15. 16. et l. V. c. 14.

[1] Greg. l. II. Ep. LXII. — [2] Ibid. Ep. LXV. Indict. XI. — [3] Ead. Ep. LXV.

Anno periodi Græco-Romanæ 6085. — Anno Æræ Hispan. 630. — Jesu Christi 592. — Gregorii papæ 3. — Mauritii imp. 11.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : X *post consulatum Mauritii Tiberii Aug. solius* VIII, ut legitur in Chronico Alexandrino.

2. *S. Gregorius scribit ad episcopos schismaticos Hiberniæ.* — Ad num. 6. Inter Epistolas a divo Gregorio hoc anno scriptas, notabiles sunt Epistola XXXII lib. secundi, data mense Julio, Indict. X, et Epist. XXXVI scripta eadem Indictione, mense Augusto (1). In utraque agit de schismaticis in causa Trium Capitulorum, quos ad Ecclesiæ unitatem reducere satagebat. Prior data est ad Joannem episcopum Ravennæ, de qua Baronius hoc anno n. 2, ubi tamen prætermittit verba, quæ de iisdem schismaticis anno DXC, num. 11, ex eadem Epistola retulimus. Posterior data est *universis episcopis per Hiberniam*, ut in pluribus Codicibus Mss. et omnibus editis legitur, et habet Gussanvillæus in Notis ad eam Epistolam, addens videri legendum potius esse, per *Histriam*, quam *per Hiberniam;* quod credibile non sit, Hibernos quidquam inaudisse de causa Trium Capitulorum. Verum ea ad Hibernos data, ut recte viderunt Baronius, tam hic, quam anno DLXVI, num. 21, Usserius in Epistolis Hibernicis, qui de illius insulæ rebus optime doctus erat, utpote qui de Antiquitatibus Ecclesiasticis Hiberniæ Historiam composuit, et Bollandus in Notis ad Vitam S. Gregorii papæ lib. 3, cap. 1, ad diem XII Martii, nisi quod in Joanne diacono, loco *Hiberos*, legendum Bollandus putet *Hibernos*. Nam schisma Trium Capitulorum Hiberniam pervaserat, ut liquet ex Epistola S. Columbani, qui Hibernus erat, scripta ad S. Bonifacium papam hujus nominis IV, quæ legitur in ejus operibus a Patricio Flamingo, Franciscano, Lovanii ab aliquot annis publicatis, in quibus ea exhibetur, quemadmodum et in Bibliotheca Veterum Patrum editionis Lugdunensis tomo XII. In ea Epistola, quam viri doctissimi laudati non viderant, testatur sanctus Columbanus Hibernos suos quintam Synodum non admisisse, queriturque quod ipsemet Bonifacius eam recepe rit : « Nos, inquit, SS. Petri et Pauli et omnium discipulorum, divinum canonem Spiritu sancto (deest, dictante) scribentium, discipuli sumus : toti Heberi, ultimi habitatores mundi, nihil extra Evanlicam et Apostolicam doctrinam recipientes. Nullus hæreticus, nullus Judæus, nullus schismaticus fuit, sed fides Catholica, sicut a vobis primum, sanctorum scilicet Apostolorum successoribus, tradita est, inconcussa tenetur ». Ubi *Heberorum* nomine Flamingus in Notis ad eam Epistolam observat, Columbanum de suis Hibernis loqui, ut ipsemet indicat in sua Epistola secunda sub finem, ubi ait : « Unius enim sumus corporis commembra, sive Galli, sive Britanni, sive Iberi, sive quæque gentes ». Addit Flamingus, Hibernos sic dictos ab Ibero fluvio Hispaniæ, unde primum processisse dicuntur, et Hibernos referre originem suam ad Iberiam seu Hesperiam antiquam, hoc est, Hispaniam. Epistolam Columbani ad Bonifacium IV suo loco adducemus, ex qua certo constabit, Hibernos Trium Capitulorum causam propugnasse. Divus itaque Gregorius ad Hibernos, non vero ad Istros Epistolam illam XXXVI direxit, neque post Epistolam *Columbani* ad Bonifacium quartum in lucem emissam, hoc in controversiam venire potest.

3. *Hormisdas Persarum rex occiditur.* — A num. 26 ad 29. *Hormisdas* Persarum rex exeunte anno quingentesimo nonagesimo *Chosrois* junioris filii a Persis ad regnum evecti jussu occisus est. Cum enim *Varamus* Persarum dux infeliciter in Colchide cum Romanis pugnasset, *Hormisdas* ignominiæ causa vestem ad eum muliebrem misit, isque despicatum illum scripta Epistola remetitur, indeque inter ipsos Persas civile bellum emersit.

(1) Epistolam hanc XXXVI libri secundi ad episcopos Istriæ a S. Gregorio scriptam fuisse multis argumentis asserit, et demonstrat P. de Rubeis in Dissertatione de schismate Aquileiensis Ecclesiæ cap. 14. Istriæ enim, non vero Hiberniæ episcopi schismate illo infecti erant. Neque oppositum convincit Epistola S. Columbani a Pagio hic laudata ; non enim in ea vir sanctus Hibernorum se nomine scribere significat cum ait : « Nos sanctorum Petri et Pauli... discipuli sumus, toti Iberi, ultimi habitatores mundi... nullus hæreticus... Sed (a nobis) fides Catholica, sicut a vobis primum... tradita est, inconcussa tenetur ». Sed hæc ait ille ut benevolum sibi redderet Pontificem, et monita sua aure proniori exciperet ; quæ se illi dare profitetur, non tanquam a schismaticis Italiæ seductus, sed tanquam unus aliquis ex Orthodoxis Iberis, qui nisi quæ sunt juxta sanam doctrinam spirant. Cur igitur ex hac Epistola conficiatur Hibernos schismati Trium Capitulorum adhæsisse, nihil est. Locus pariter Joannis diaconi in Vita S. Gregorii lib. 3, cap. 1, in quo reductos ad unitatem Ecclesiæ ab eodem viro sancto *Ligures*, *Venetos*, et *Iberos* legimus, corruptus est, corrigendusque ex Epistola Pelagii I ad Narsetem, in qua schismatici episcopi sunt *Ligures*, *Veneti*, *Istrii*.
Vide Adnotationem nostram ad A. DLXIV, XXIII. MANSI.

Varamus per hyemem varias arces oppugnavit, cumque Hormisdas *Pherorachanem* recens ducem in locum Varami creasset, hunc sibi adversus regem conjungit Varamus, ipsum regem e solio deturbat atque in carcerem conjicit, filiumque ejus *Chosroen* conventus procerum regem constituit, *Chosroes* patrem in custodia positum benigne tractavit, *Hormisda* vero ipsum injuriis lacerabat. Quare filii jussu usque ad necem fustibus contusus est. *Chosroes* postea *Varamum* ad tyrannidem abjiciendam invitavit, sed frustra. Ventum est ad velitationes, multaque cædes edita. Sed cum multi ad Varamum deficerent, etiam ipse Chosroes fugam iniit, et auxilium Mauritii imperatoris rogavit, ut pluribus narrat Theophylactus lib. 3, cap. 8 et lib. 4, cap. 1 ac seqq. Tum cap. 13 ait : « Vere ineunte, Chosroæ oratores ad imperatorem adveniunt », qui Chosroen per Domitianum Melitensem et Georgium Antiochenum antistites vitæ sanctitate illustres, donis et solatio prosequitur. Ubi Theophylactus vernum tempus anni quingentesimi nonagesimi primi proculdubio indicat. Chosroes *Martyropolim* majoris Armeniæ urbem ad Nymphium fluvium in Mesopotamiæ confinio positam Romanis reddidit. Sanctus *Domitianus* Melitinensis episcopus concionem ad populum habuit ob illud oppidum receptum, qua populum ad lætitiam invitavit et clementiam imperatoris commendavit. Recitatur ea a Theophylacto cap. 16, qui subdit, civitatem dies septem cum oblectamento in feriis consumpsisse.

4. *Persæ rebellant adversus Chosroen Hormisdæ filium.* — *Chosroes* angore et *Varami* tyranni metu plenus ad Deum Christianorum sese convertit ac sanctum Sergium martyrem, *quem colere etiam Barbaræ nationes consueverant*, rogat, ne sibi desit, pollicetur que *Crucem ex auro puro confectam, et margaritis, perlucidisque ex India lapillis variatam victoriæ suæ primitias oblaturum.* Non multo post ei affertur caput *Zadespratæ*, qui ad Varamum transfugerat. Testatur Chosroes apud Theophylactum lib. 5, cap. 13, *anno primo regni* sui, mensis Januarii die septimo vovisse, si caballarii sui *Zadespraten* occidissent, aut vivum cepissent, crucem auream in sancti Sergii templum sese missurum : *ac die nono mensis Februarii caput Zadespratæ* sibi apportatum esse. Quod votum a *Chosroe* die septima mensis Januarii anni quingentesimi nonagesimi primi emissum : cum verno tempore anni quingentesimi nonagesimi secundi pax in Oriente vigeret, et *Mauritius* imperator ex Oriente copias in Occidentem reduxerit, ut infra certo argumento ex eclipsi solari deducto demonstrabimus. Cum itaque unius ejusdemque anni vere idem Romanus exercitus in Oriente et Occidente esse non potuerit, et in Oriente bellum ac pax vigere, manifestum est, *Theophylactum* loco recitato loqui de verno tempore anni DXCI, ac mensibus Januarii et Februarii illius anni ; ideoque jam ab anno DXC *Chosroen juniorem* in locum patris suffectum fuisse. De fine rebellionis adversus *Chosroen*, ejusque per Romanos in regnum restitutionem anno sequenti agemus cum Baronio, quem passim in morte *Hormisdæ* consignata recentes scriptores secuti sunt. Interim juvabit legere Abulfaraium in VIII dynastia, ubi refert Epistolam *Chosrois* ad *Mauritium*, qua ei milites et auxilium adversus *Varamum* postulat, et Epistolam imperatoris ad Chosroen, qua significat, se ei copias et pecuniam mittere, seque eum filium sibi constituere.

GREGORII ANNUS 4. — CHRISTI 593.

1. *Cosrhoes in regnum restitutus dona offert Ecclesiæ S. Sergii; unde ambigitur fuerit necne Christianus.* — Nonagesimus tertius post quingentesimum Redemptoris annus Indictionis undecimæ incipit : quo restitutus in regnum Cosrhoes rex Persarum, multa pietatis signa publicis egregie factis edidit, quæ quam exactissime describit Evagrius : primum vero ejus in regnum per Mauritium restitutionem verbis istis enarrat[1] : « Cosrhoes vero cum Hierapolim, quæ primaria Euphratesiæ civitas est, pervenisset, rursum revertit. Quod cum intellexisset Mauritius, pluris faciens commodis Cosrhois sup-

[1] Evagr. l. VI. c. 18.

plicis, quam suæ ipsius gloriæ consulere, ingenti pecuniæ vi (quod non ante aliquando visum fuit) eum juvat, atque ex Persis conscribit exercitum, et impensis omnibus de suo suppeditatis, Cosrhoen utroque exercitu, Romano scilicet et Persico instructum, extra fines imperii Romani ad Martyropolim usque producendum curavit. Cui Sittas primum traditus est, deinde a Martyropolitanis lapidibus obrutus, postea ab eisdem in crucem actus. Traditum est ei quoque Daras oppidum, a quo clam exiverant Persæ. Atque Barame a Romanis solis unico bello superato, et solo cum ignominia in fugam verso, Cosrhoes ad suum ipsius regnum reductus est ». Hæc Evagrius : subdit vero post pauca [1] :

2. « Cosrhoes autem jam ad suum regnum restitutus, mittit ad Gregorium episcopum Antiochenum crucem multo auro et lapidibus pretiosis exquisite elaboratam, qua honorem Sergii martyris inclyti illustrari voluit ». Hanc crucem primum Theodora conjux Justiniani ei dedicaverat, deinde Cosrhoes senior cum aliis monimentis (uti a me supra commemoratum est) inde abripuerat. Mittit quoque aliam crucem auream, in qua litteris græcis ista curavit inscribenda :

HANC CRVCEM EGO COSRHOES REX REGVM FILIVS HORMISDÆ MISI. CVM ENIM DIABOLICO CONATV ET VETERATORIO INFELICISSIMI BARAMIS ET SVORVM CABALLARIORVM IN ROMANIAM CONFVGERE ERAMVS COMPVLSI, ET PROPTER ADVENTVM SCELERATI ZADESPRAM CVM EXERCITV AD NISIBIN, QVO CABALLARIOS QVI A PARTIBVS NISIBENSIVM STABANT SVBDVCERET : CABALLARIOS CVM DVCE AD CARCHAS VSQVE QVI ZADESPRAM RESISTERENT EIVSQVE VIRES FRANGERENT MISERAMVS OPE ET PRÆSIDIO COMMVNITI S. SERGII MARTYRIS HONORATISSIMI ET IN PRIMIS MEMORABILIS. QVONIAM ACCEPERAMVS EVM RES AB SE POSTVLATAS SOLERE LARGIRI, PRIMO ANNO REGNI NOSTRI SEPTIMO IDVS IANVARII POSTVLAVIMVS OPEM AB EO, VOTVMQVE FECIMVS, SI CABALLARII NOSTRI ZADESPRAM VEL INTERFICERENT, VEL CAPTIVVM SECVM DVCERENT, NOS AVREAM CRVCEM LAPILLIS DISTINCTAM AD EIVS TEMPLVM MISSVROS, QVA VENERANDVM EIVS NOMEN ILLVSTRARETVR. ATQVE AD QVINTVM IDVS FEBRVARII CAPVT ZADESPRAM AD NOS PERLATVM FVIT. ITAQVE POSTVLATIONIS NOSTRÆ FACTI COMPOTES, QVO RES GESTA NEMINI DVBIA ESSET, AD VENERANDVM S. SERGII NOMEN ILLVSTRANDVM, HANC CRVCEM A NOBIS FABRICATAM AD TEMPLVM EJVS MISIMVS VNA CVM CRVCE QVAM JVSTINIANVS IMPERATOR ROMANVS AD IDEM TEMPLVM MISIT, QVAMQVE COSRHOES REX REGVM FILIVS CABADI PROAVI NOSTRI TEMPORIBVS QVIBVS ROMANI ET PERSÆ GRAVISSIME INTER SE DISSIDERENT HVC ADVEXIT, QVAM DENIQVE NOS IN NOSTRIS THESAVRIS INVENIMVS ET AD ÆDEM SANCTI ET VENERABILIS SERGII MITTENDAM CVRAVIMVS.

[1] Evagr. l. VI. c. 20.

Hactenus Cosrhois inscriptio crucis a se missæ perpetui monumenti ergo incisa græcis litteris. Pergit Evagrius :

3. « Has cruces Gregorius episcopus Antiochenus cum de sententia Mauritii imperatoris accepisset, cum magna pompa ad sacrum martyris templum defert, inque eo reponit. Haud ita multo post alia dona ad sanctum illud templum misit Cosrhoes, inter quæ erat discus ex auro confectus, in quo inscribenda curavit hæc verba :

EGO COSRHOES REX REGVM FILIVS HORMISDÆ HÆC IN HOC DISCO INSCRIBENDA CVRAVI, NON VT SPECTENTVR AB HOMINIBVS, NEQVE VT AMPLITVDO TVI VENERANDI NOMINIS EX MEIS VERBIS COGNOSCATVR, SED PARTIM PROPTER RERVM IN EO INSCRIPTARVM VERITATEM, PARTIM PROPTER MVLTA BENEFICIA ET LIBERALIA QVÆ ABS TE ACCEPI. NAM MECVM FELICITER ACTVM PVTO, QVOD NOMEN MEVM IN TVIS SACRIS VASIS EXTET. CVM FORTE BERAMAIS ESSEM, PETEBAM ABS TE S. SERGI VT MIHI SVBSIDIO VENIRES, ET SIRA CONJVX CONCIPERET. AC CVM SIRA CHRISTIANA ESSET ET EGO GENTILIS, ET LEX NOSTRA NON PERMITTERET NOBIS POTESTATEM MVLIEREM CHRISTIANAM VXOREM DVCENDI : TAMEN OB MEVM SINGVLAREM ERGA TE AMOREM LEGEM IN HAC MVLIERE NEGLEXI ET EAM DE DIE IN DIEM INTER CÆTERAS VXORES INGENVE DILIGERE NON DESTITI NEQVE DESISTO. QVAMOBREM VISVM ERAT TVAM BONITATEM, SANCTE SERGI, DEPRECARI VT GRAVIDA FIERET.

QUIN ETIAM VOTVM TIBI NVNCVPAVI SVMQUE POLLICITVS SI SIRA CONCIPERET, ME CRVCEM QVAM ILLA GESTAT AD SANCTISSIMVM TEMPLVM TVVM MISSVRVM. QVAPROPTER IPSE EQVIDEM ET SIRA HOC APVD ANIMOS NOSTROS PROPONEBAMVS VT HANC CRVCEM IN MEMORIAM NOMINIS TVI, SANCTE SERGI, IPSI TENEREMVS. ET VISVM ERAT PRO ILLA PRETIVM EJVS QVOD QVATVOR MILLIA ET QVADRINGENTOS STATERES MILIARESIOS NON EXCEDERET MITTERE, ET SIC IDEM AVGERE, VT EJVS SVMMA QVINQVE MILLIA STATERVM COMPLECTERETVR. ATQVE EX EO TEMPORE QVO ISTAM POSTVLATIONEM ANIMIS NOSTRIS CONCIPERE HÆCQUE COGITARE COEPERAMVS, AD TEMPVS QVO RHOSON CHOSRON VENIMVS, NON AMPLIVS DECEM DIES PRÆTERIERANT. AD QVOD QVIDEM TEMPVS TV, SANCTE SERGI, NON QVOD IPSO DIGNVS ESSEM, SED PROPTER TVAM IPSIVS BONITATEM MIHI NOCTV SECVNDVM QVIETEM VISVS ES, ET JAM TERTIO DIXISTI SIRAM CONCEPTVRAM. ATQVE EGO IN EADEM VISIONE TERTIO APERTE TIBI QVÆ ERANT CONSENTANEA RESPONDI.

AT QVONIAM TV RERVM ABS TE POSTVLATARVM LARGITOR ES, EX EO DIE SIRA MORBVM QVO MVLIERES LABORARE SOLENT NON SENSIT. EGO AVTEM ET SI HAC DE RE ANIMO HÆSITABAM, VTRVM VERBIS TVIS FIDEM HABEREM AN NON, CVM SIS POSTVLATIONVM LARGITOR : POSTEA TAMEN EX EO QVOD MORBVS MVLIEBRIS SIRAM NON ATTIGIT, TVM VIM EXPLORATAM HABVI VISIONIS, TVM TVORVM VERBORVM VERITATEM. QVOCIRCA CRVCEM HANC ILLICO ET EIVS PRETIVM VNA AD TV-

AM SANCTISSIMAM ÆDEM MISI. DEDIQVE MANDATVM VT EX EIVS PRETIO DISCVS VNVS ET CALIX FIERENT, QVI DIVINIS MYSTERIIS CELEBRANDIS INSERVIRENT. QVIN ETIAM VT CRVX FIERET ET THVRIBVLVM FABRICARETVR VTRVMQVE AVREVM IN VSVM SACRÆ MENSÆ, ET VNICVM VTRINQVE APERTVM CONFICERETVR AVRO COLLVSTRATVM. QVOD AVTEM DE SVMMA PRETII RESTARET, AD NECESSARIOS VSVS TVÆ SACRÆ ÆDIS RESERVARETVR. VT MIHI ET SIRÆ TV, SANCTE SERGI, CVM IN ALIIS REBVS OPITVLARERIS, TVM MAXIME IN HAC PETITIONE SVBSIDIO VENIRES. ET QVOD PER TVAM INTERCESSIONEM NOBIS EVENERIT, IDEM IPSVM PER TVAM CLEMENTIAM ET BONITATEM MIHI ET SIRÆ EX SENTENTIA PENITUS SVCCEDAT. QVO TVM IPSE TVM SIRA TVM ALII OMNES DENIQVE IN TOTO ORBE TERRARVM TVA IN VIRTVTE SPEM PONAMVS ET IN TE DEINCEPS CREDAMVS.

Hactenus incisa in auro inscriptio. Pergit rursum Evagrius : « Hæc donaria a Cosrhoe oblata, ea loqui videntur, quæ cum prophetia Balaam consentiunt : quod plane Dei providentia factum est, ut Gentilium linguæ verba salutaria proferrent ». Digna quidem quæ cubitalibus (ut aiunt) litteris formarentur, quo Novatores magis rubore suffusi taceant, cum etiam ab infidelibus et idololatris redarguantur in veneratione sanctissimæ crucis et cultu sanctorum martyrum, dum talia loquitur Ethnicus, sua tamen conscientia Christianus, veritus publice profiteri quid sentiret, ne rebellem experiretur populum, quem omnibus demulcere officiis hoc sui regni exordio satagebat.

4. Sane quidem increbuit hoc tempore per orbem fama, ipsum Persarum regem Christianam religionem suscepisse : etenim qui in hunc usque annum res sui temporis gestas scriptis prosecutus est Joannes abbas Biclariensis, hoc eodem anno octavo Mauritii imperatoris id accidisse tradit his verbis : « In his ergo temporibus, quibus omnipotens Deus, prostrato veternosæ hæresis veneno, pacem suæ restituit Ecclesiæ, imperator Persarum Christi suscepit fidem, et pacem cum Mauritio imperatore firmavit ». Hæc ipse : verum liquet esse mendacium, sicut quæ de conversione reginæ regisque Persarum habet Paulus diaconus, quæ hic ipsius verbis describenda putamus : ait enim [1] :

« Circa hæc tempora, regis Persarum conjux, nomine Cæsara, de Perside exiens cum paucis suis fidelibus, privato habitu propter Christianæ fidei amorem Constantinopolim venit. Quæ ab imperatore honorifice suscepta, post aliquot dies, ut desiderabat, baptismum consecuta, et ab Augusta de sacro fonte levata est. Quod vir ejus Persarum rex audiens, legatos Constantinopolim ad Augustum direxit, quatenus eidem suam uxorem redderet. Qui ad imperatorem venientes, verba regis Persarum nuntiant, qui suam requirebat reginam. Imperator hæc audiens, remque omnino ignorans, eis responsum reddidit, dicens : De regina, quam quæritis, fatemur nos nihil scire, præter quod ad nos hic aliqua mulier privato habitu advenit. Legati vero responderunt, dicentes : Si placet vestro conspectui, volumus hanc quam dicitis mulierem videre.

5. « Quæ cum jussu imperatoris advenisset : mox ut eam conspiciunt, ad ejus vestigia provolvuntur, eique venerabiliter, quod eam vir suus requireret, suggerunt. Quibus illa respondit : Ite, nuntiate regi vestro et domino : quia nisi, sicut ego jam credidi, ita et ipse in Christum crediderit, me jam ultra consortem tori habere non poterit. Quid multa ? reversi legati ad patriam, universa quæ audierant, regi nuntiant. Qui nihil moratus, cum sexaginta millibus viris Constantinopolim pacifice ad imperatorem venit, a quo gratanter et satis digne susceptus est. Qui cum universis in Christum Dominum credens, pariter cum omnibus sacri baptismatis unda perfusus, et ab Augusto de fonte levatus, Catholica fide confirmatus est ; multisque muneribus ab Augusto honoratus, accepta sua conjuge, lætus et gaudens ad suam patriam repedavit ». Hæc Paulus, sed quæ haud satis integra fide constent, cum multas patiantur difficultates, et incognita habeantur græcis scriptoribus : potissimum vero, quod ex Epistola sancti Gregorii hoc anno scripta, de qua paulo inferius agemus, constet ipsum regem Persarum remansisse Gentilem.

6. Neque de his quidquam in Mauritiana habetur historia, quam Theophylactus tunc scripsit. Ex qua tamen illud addendum, post adeptam beneficio Christi victoriam, in Judæos, qui Varamo fuerant adjumento, regem Persarum gladium exeruisse ; ait [1] enim : « Die sexto multos item Judæos, novarum Varami molitionum magnopere participes, morte pœnas reposcens, ferro necat ». Hos autem fuisse, quorum progenitores post excisas Hierosolymas ad Assyrios, unde venerant, esse reversos, et magnopere locupletatos affirmat : additque eam [2] victoriam auspice Dei Genitrice Persas consecutos, cujus et nomine pro symbolo militari in bello usi essent. Hæc et alia auctor observatione digna. Cesserunt namque Cosrhoe prospera cuncta, quousque usus est auxilio divino intercessionibus sanctorum martyrum impetrato, quibus digne et nuncupata vota persolvit, datis litteris, quæ adhuc [3] extant, ad sanctum Georgium martyrem. Sed timore populi a religione et nomine Christiano ad popularem superstitionis cultum rediisse liquet.

Sunt vero certiora quæ sequuntur, nempe Sarracenorum principem Naamanem hoc eodem tempore initiatum esse Christiana religione : quod idem qui supra tradit Evagrius, cum subdit [4] : « Per id temporis Naamanes gentis Scenitarum tribunus gentilis adeo nefarius et sceleratus, ut propria manu homines dæmoniis suis mactaret, ad sanctum accessit baptismum, statuamque Veneris auream igne

[1] Paul. diac. l. IV. c. 17. vet. edit. et nov. LII.

[1] Theophyl. hist. Maurit. l. V. c. 7. — [2] Ibid. l. V. c. 10. 14. — [3] Ibid. c. 13. 14. — [4] Evagr. l. VI. c. 21.

liquefactam pauperibus erogavit: et omnes qui ad eum spectabant, ad veram in Deum fidem traduxit». His vero hæc subjicit: « Gregorius autem (Antiochenus episcopus) postquam cruces a Cosrhoe donatæ erant, de sententia imperatoris omnia monasteria in solitudine, Limetarum dicta, et maxime in quibus perversa Severi dogmata regnabant, perlustravit, exposuitque illis vera Ecclesiæ dogmata; et multa castella, pagos, monasteria, et gentes integras ad Dei Ecclesiam adduxit ». Hæc omnia Evagrius, res postremas sui temporis scriptis commendans.

7. *De lege Mauritii prohibentis milites ingredi monasteria Gregorii querelæ; ubi de immunitatis Ecclesiasticæ juribus.* — Domitianus autem metropolitanus Armeniæ, episcopus Melitinæ, cum non fuisset assecutus quod optabat, cujus causa ad Cosrhoem profectus erat, ut ille fieret Christianus; reversus, mœrens Epistolam scripsit ad S. Gregorium Romanum Pontificem, deque his quæ gesta erant, eum reddidit certiorem, intermiscens de divina Scriptura fusiorem tractationem. Has cum ipse Pontifex litteras accepisset, hoc eodem anno ad eum rescripsit, et ad finem Epistolæ ista habet[1]: « Imperatorem vero Persarum etsi non fuisse conversum doleo: vos tamen ei Christianam fidem prædicasse, omnimodo exulto: quia etsi ille ad lucem venire non meruit, vestra tamen sanctitas prædicationis suæ præmium habebit. Nam et Æthiops in balneum niger intrat, et niger egreditur, sed tamen balneator nummos accipit. De Mauritio autem bene dicitis, ut in actione ejus ab umbra statuam cognoscam, id est; in minimis majora perpendam: in hoc tamen ei credimus, quia ejus nobis animam sacramenta et obsides ligant ». At quid per ista subobscura legentibus de Mauritio significare velit Gregorius, certe quidem etsi incompertum habeatur, haud bonum fuisse conjicimus ex controversia illa, quæ inter ipsum et Mauritium intercessit: expostulans enim vehementer adversus eum Gregorius de lege lata qua milites ingredi monasteria prohibebat, ad eumdem tamen ejusmodi, ut privatus Epistolam scripsit[2]:

8. « Omnipotenti Deo reus est, qui serenissimis dominis in omne quod agit et loquitur, purus non est. Ego autem indignus pietatis vestræ famulus in hac suggestione neque ut episcopus, neque ut servus jure Reipublicæ, sed jure privato loquor: quia, serenissime domine, ex illo jam tempore dominus meus fuisti, quando adhuc dominus omnium non eras. Longino viro clarissimo stratore veniente, dominorum legem suscepi: ad quam, fatigatus tunc ægritudine corporis respondere nil valui. In qua dominorum pietas sanxit, ut quisquis publicis administrationibus fuerit implicatus, ei ad Ecclesiasticum officium venire non liceat. Quod valde laudavi, evidentissime sciens, quia qui sæcularem habitum deserens, ad Ecclesiastica officia venire festinat, mutare vult sæculum, non relinquere. Quod vero in eadem lege dicitur, ut ei in monasterio converti non liceat: omnino miratus sum, dum et rationes ejus possint per monasterium fieri, et agi potest. ut ab eo loco in quo suscipitur, ejus quoque debita solvantur. Nam et si quisquam devota mente converti voluisset, prius res male ablatas redderet, et de sua anima tanto verius, quanto expeditior cogitaret. In qua lege subjunctum est, ut nulli qui in manu signatus est, converti liceat». Erat istiusmodi militibus apponi solitum signum, quo a cæteris noscerentur; ut etiam ex iis quæ inferius subdit, apparet. Sed pergit:

9. « Quam Constitutionem ego (fateor dominis meis) vehementer expavi: quia per eam cælorum via multis clauditur; et quod nunc usque licuit, ne liceat, prohibetur. Multi enim sunt, qui possunt religiosam vitam etiam cum sæculari habitu ducere. Et plerique sunt, qui nisi omnia reliquerint, salvari apud Deum nullatenus possunt. Ego vero hæc dominis meis loquens, quid sum, nisi pulvis et vermis? Sed tamen quia contra auctorem omnium Deum hanc intendere Constitutionem sentio, dominis tacere non possum. Ad hoc enim potestas dominorum meorum pietati cælitus data est super omnes homines, ut qui bona appetunt, adjuventur, ut cælorum via largius pateat, ut terrestre regnum cælesti regno famuletur. Et ecce aperta voce dicitur, ut ei qui semel in terrena militia signatus fuerit, nisi aut expleta militia, aut pro debilitate corporis repulsus, Domino nostro Jesu Christo militare non liceat.

10. « Ad hæc ecce per me servum ultimum suum et vestrum respondebit Christus, dicens: Ego te de notario comitem excubitorum, de comite excubitorum Cæsarem, et de Cæsare imperatorem, nec solum hoc, sed etiam patrem imperatorum feci. Ego sacerdotes meos tuæ manui commisi, et tu a meo servitio milites tuos subtrahis? Responde, rogo, piissime domine, servo tuo. Quid venienti et hæc dicenti responsurus es in judicio Domino tuo? Sed fortasse creditur, quia nullus eorum puro animo convertatur. Ego indignus famulus vester scio, quanti his diebus meis in monasterio milites conversi miracula fecerunt, signa et virtutes operati sunt. Sed per hanc legem jam, ne quisquam talium converti valeat, prohibetur. Requirat, rogo, dominus meus piissimus, quis prior imperatorum talem legem dederit; et subtilius æstimet, si debuit dari. Et quidem considerandum valde est, quia eo jam tempore prohibentur quique relinquere sæculum, quo appropinquat finis ipse sæculorum. Ecce enim mora non erit, et ardente cælo, ardente terra, coruscantibus elementis, cum Angelis et Archangelis, cum Thronis et Dominationibus, cum Principatibus et Potestatibus tremendus Judex apparebit. Si omnia peccata dimiserit, et solam hanc legem contra se dixerit esse prolatam: quæ rogo, erit excusatio?

11. « Unde per eumdem tremendum Judicem deprecor, ne illæ tantæ lacrymæ, tantæ orationes,

[1] Greg. l. II. Ep. LXIII. Indict. XI. — [2] Ibid. Ep. LXII. Ind. XI.

tanta jejunia, tantæque eleemosynæ domini mei ex qualibet occasione apud omnipotentis Dei oculos fuscentur; sed aut temperando pietas vestra, aut immutando vigorem ejus legis inflectat : quia tunc magis dominorum exercitus contra hostes crescit, quanto Dei exercitus ad orationem creverit. Ego quidem jussioni subjectus, eamdem legem per diversas terrarum partes transmitti feci : et quia lex ipsa omnipotenti Deo minime concordat, ecce per suggestionis meæ paginam serenissimis dominis nuntiavi. Utrobique ergo quæ debui, exsolvi qui et imperatori obedientiam præbui, et pro eo quod sensi, minime tacui ». Hactenus Gregorius papa ad Mauritium imperatorem. Verum has ipse litteras noluit per apocrisiarium suum, quem habebat Constantinopoli, dari imperatori, sed misit ad Theodorum medicum intimum ejusdem Mauritii, ut ipse daret; cui hæc scripsit[1] :

12. « Quanta bona omnipotentis Dei et serenissimi domini mei imperatoris habeam, lingua mea non sufficit explere. Pro quibus bonis quid est meum retribuere, nisi eorum vestigia pure amare? Peccatis autem meis facientibus (ex quorum suggestione vel consilio, nescio, an vestro) transacto anno talem in Republica sua legem protulit, ut quisquis eum pure amat, flere vehementer debeat. Ad quam legem tunc respondere non potui, quia ægrotus fui : modo autem eidem domino aliqua suggessi. Præcepit enim, ut nullus qui actionem publicam egit, nullus qui officio et manu signatus vel inter milites fuit habitus, ei in monasterio converti liceat, nisi forte si militia ejus fuerit expleta. Quam legem primum (sicut ii dicunt, qui leges veteres noverunt) Julianus protulit, de quo scimus omnes quantum Deo adversus fuerit. Quod si ideo serenissimus dominus noster fecit, quia forte multi milites convertebantur, et exercitus decrescebat : numquid per virtutem militum subjugavit ei omnipotens Deus imperium Persarum? Numquid non solæ lacrymæ illius auditæ sunt, et eo ordine quem ipse nescivit, ejus imperio Persarum regnum subdidit?

13. « Valde autem mihi durum videtur, ut ab ejus servitio milites suos prohibeat, qui ei et omnia tribuit, et dominari eum non solum militibus, sed etiam sacerdotibus concessit. Numquid si intentio est servandarum rerum : non poterant ea ipsa monasteria, quæ milites suscepissent, alienas res reddere, atque ad conversionem homines tantummodo habere? Hæc quia mihi valde dolent, eidem domino suggessi; sed vestra gloria opportuno tempore secrete suggestionem meam ei offerat. Nolo eam a responsali meo publice dari, quia vos, qui ei familiarius servitis, loqui ei liberius et apertius (aptius) potestis, quæ pro ejus sunt anima; quoniam in multis est occupatus, et vix animus ejus invenitur a curis majoribus vacuus. Tu quidem, gloriose fili, pro Christo loquere. Si auditus fueris, lucrum operatus es animæ prædicti domini tui et tuæ : si vero auditus non fueris, lucrum solummodo tuæ fecisti ». Hucusque ad Theodorum Gregorius.

14. Sed, amabo te, hic, pie lector, siste gradum : etenim, ni fallor, dum hæc audisti, te admiratum vidi, et subindignatum obduxisse supercilia, eo quod abjecte nimis visus sit tibi locutus S. Gregorius, dum præter alia tum in Epistola ad Mauritium, tum in ista ad Theodorum data quodammodo professus appareat sacerdotes a Deo subjectos esse imperatori, verbis illis in primis, cum ait ex persona Christi : « Sacerdotes meos tuæ manui commisi ». Et de imperatore ad Theodorum : « Ei et omnia tribuit, et dominari eum non solum militibus, sed etiam sacerdotibus concessit ». At hæc Novatores non ut tu mœrentes accipiunt, sed hilari vultu, exultantes, imo et insultantes, quasi irrefragabile nacti sint testimonium viri sanctissimi atque doctissimi, cui nefas sit contradici; qui docentis cathedram cum ascenderit, tam apertis verbis videatur esse testatus subjectum a Deo imperatori sacerdotium esse : ut nonnisi contumelia tanti Patris id negari et adstrui contrarium videri possit, nempe ipsum hallucinatum, et non vera locutum, vel saltem imperatori turpiter adulatum. Sed larvis istis absterreant Novatores ipsi infantes, et clamoribus istiusmodi pueris pavorem incutiant, non tibi, lector, si bene nosti vim sanctionum Ecclesiasticarum, atque traditionum robur, et fortitudinem doctrinæ Patrum; sed ridebis nobiscum insultantium impudentiam et imprudentiam.

15. Dum enim nulla habetur ratio rerum gestarum et temporum, id efficitur, ut frustra isti insultent, vel timeant pavidi. At cum accurate cuncta perspecta habuerint, plane intelligent S. Gregorium acerrimum fuisse vindicem Pontificiæ æstimationis, et assertorem immunitatis Ecclesiasticæ. Hæc ut omnes percipiant, in primis meminisse oportet, quæ superius dicta sunt, quantum idem Gregorius deplorarit hæc infelicissima tempora, quibus, licet sub imperatore Catholico, ipsa tamen Ecclesia fuerit non secus ac sub Nerone et Diocletiano captiva. Revocanda hic tibi sunt in memoriam (quod rerum sic exigat argumentum) quæ idem S. Gregorius de his habeat jam a nobis anno primo ejus Pontificatus superius recitata, ubi inter alia[1] : « Concitavit enim, diabolus scilicet, adversus Ecclesiam Dei non solum innumerabilem populi multitudinem, verum etiam regiam (si fas est dicere) potestatem : nulla enim ratio sinit, ut inter reges habeatur, qui destruit potius quam regat imperium ». Et paulo post: « Ecclesiam quippe, quam suo sanguinis pretio redemptam Salvator noster voluit esse liberam, hanc iste, potestatis regiæ jura transcendens, facere conatur ancillam ». Hæc et alia fusius a nobis superius recitata.

16. Quibus in primis vides S. Gregorium definire, non solum non esse subditam regibus aliquo modo Ecclesiam, verum etiam firmiter asseverare

[1] Greg. l. II. Ep. LXV.

[1] Greg. in Psal. pœnit. IV.

(cum de his agit) non habendum esse Mauritium inter imperatores, dum adversus Dei sacerdotes regiam potestatem exercet. Rursum ejusdem Gregorii sententia reddi firmum intelligis, Christi Ecclesiam ab ipso liberam factam esse, quam imperator iniquissime redigere studuerit in servitutem. Adeo ut quod dicit in duabus recitatis Epistolis, a Deo subjectos fuisse sacerdotes imperatori : ne ipse tibi contrarius Gregorius fuisse dicatur; necesse sit ut aliud divinæ tribuere voluerit voluntati, permissioni vero aliud.

17. Sed quomodo permissioni? cum videlicet permiserit Deus (ut ipse deplorat) non posse exsequi munus suum summum universæ Ecclesiæ sacerdotem, nisi, etiam persoluta pecunia, electioni factæ ipse consensisset imperator. Sic igitur Deum subjecisse tradit sacerdotes Mauritio imperatori, ut olim eosdem subjecerat persecutoribus Neroni atque Diocletiano, quos in eos etiam gladio agere permisit. Cum iisdem quidem certe constat Gregorium adnumerasse Mauritium, ubi ait[1] : « Quid Nero? quid Diocletianus? quid denique iste, qui hoc tempore Ecclesiam persequitur? Numquid non omnes portæ inferi? » Habes ergo ex Gregorio ipso sensum verborum ipsius; qua interpretatione nulla verior nec germanior esse potest : ut sic dixisse voluerit subjectos a Deo sacerdotes imperatori, quemadmodum Christus Redemptor noster fatetur[2] se divina permissione subditum potestati Pilati; et sicut itidem dixit iis qui ipsum neci tradere satagebant[3] : « Hæc est hora vestra, et potestas tenebrarum ». Quamobrem si res jure agatur, non violentia, ut solent latrones in silvis: non subjectos esse sacerdotes imperatoribus, sed imperatores sacerdotibus, ejusdem Gregorii sicut et aliorum sanctorum doctorum omnium constans est firmaque sententia.

18. Si quid præterea humile, si quid flaccidum et enervatum atque indignum Apostolico vigore illa ad Mauritium Gregorii Epistola habere videatur : meminisse, lector, pariter debes, quæ Gregorius ipsius Epistolæ est præfatus exordio et contestatus, se nimirum non ut episcopum ea scribere, sed jure privato loqui : quod satis ad excusationem Gregorii esse potest, cum aliam agat personam tanquam in scena, ubi ejus quam quis personam induit, verbis uti debeat.

19. Quod vero illud ipsum quod non probaret edictum imperatoris, ut adversarium Ecclesiasticæ libertati, se tamen ex ejusdem imperatoris jussione dicit misisse per diversas terrarum partes; non fuit ista prævaricatio ; eo quod ipse non fuerit edicti illius iniquissimi contra Ecclesiastica jura sanciti promulgator, sed potius corrector, emendator, et censor ; maximumque in his ediderit specimen sacerdotalis vigoris, Pontificiæ auctoritatis, et super imperium potestatis : dum accedens censor et arbiter Constitutionis imperatoriæ, et admovens ad sacram (quam vocabant) tabulam stylum edicti illius quædam expunxit, quædam addidit, jungens ac minuens pro arbitrio, ut ad rectam Catholicæ Ecclesiæ normam et disciplinam aptaret, nihilque penitus in eo, quod Ecclesiasticæ officeret libertati, et sacris canonibus contradiceret prætermittens intactum : posteris egregium relinquens exemplum, quicquid leges sanciendo delirant imperatores ac reges, a Romanæ Ecclesiæ Pontificibus esse protinus emendandum et corrigendum ; sicque ab ipsis favendum eorum votis, ut eos errantes cum mansuetudine (ut videmus fecisse Gregorium) corrigant et Pontificia potestate, quod perperam factum norunt, Apostolica censura castigent, seque exhibeant eorum magistros, doctores, et correctores, juxta illud divinum oraculum non illi tantum Prophetæ[1] pronuntiatum, sed omnibus qui pro Deo ad populum divina legatione funguntur : « Constitui te hodie super gentes et super regna, ut evellas, et destruas, et disperdas, et dissipes, et ædifices, et plantes ».

20. *Eamdem legem emendatam promulgat Gregorius.* — Gratias Deo immensas agimus, quod illa tunc data a sancto Gregorio ad metropolitanos tum Orientis tum Occidentis extat Epistola, qua corrigens imperatoris edictum, una cum ipsa illud (ut ipse testatus est) in provincias misit : qua et effecit, ut quod videbatur exitiale esse venenum, in antidotum mutaretur, dum qui non recipiendi essent in monasterium, quive non rejiciendi, salubri definitione constituit. Epistola illa non suo loco collocata, hic ubi ejus Gregorius meminit recitanda, ita se habet[2] :

21. « Gregorius Eusebio Thessalonicensi, Urbitio Dirachitano, Constantino (sive Constantio) Mediolanensi, Andreæ Nicopolitano, Joanni Corinthi, Joanni primæ Justinianæ, Joanni Cretensi Coritano (Scorintano), Joanni Larissæo, Mariniano Ravennati, Januario Calaritano Sardiniæ, et omnibus episcopis Siciliæ ». Sunt autem omnes superius nominati episcopi sive metropolitani, sive nobilium civitatum antistites, tum in Oriente, tum in Italia et in insulis constituti. Sed audi Epistolam :

22. « Legem quam piissimus imperator dedit, ne fortasse hi qui militiæ vel rationibus sunt publicis obligati, dum causarum suarum periculum fugiunt, ad Ecclesiasticum habitum veniant, vel in monasteriis convertantur, vestræ studui fraternitati transmittere : hoc maxime exhortans, quod hi qui sæculi actionibus implicati sunt, in clero Ecclesiæ præpropere suscipiendi non sunt : quia dum in Ecclesiastico habitu non dissimiliter quam vixerant vivunt, nequaquam student sæculum fugere sed mutare. Quod si etiam tales quoque monasterium petunt, suscipiendi nullo modo sunt, nisi prius actionibus publicis absoluti fuerint.

23. « Si qui vero ex militaribus viris (numeris) in monasteriis converti festinant, non sunt temere

[1] Greg. in Psal. pœnit. IV. — [2] Joan. XIX. — [3] Luc. XXIII.

[1] Hierem. I. — [2] Greg. l. VI. Ep. XI. Indict. I.

suscipiendi, nisi eorum vita fuerit subtiliter inquisita. Et juxta normam regularem debent in suo habitu per triennium probari, et tunc monachicum habitum, Deo auctore, suscipere. Qui si ita sunt probati atque suscepti, et pro anima sua pœnitentiam de perpetratis culpis agere student; pro eorum vita et lucro cælesti non est eorum conversio renuenda. Qua de re etiam serenissimus et Christianissimus imperator (mihi credite) omnimodo placatur, et libenter eorum conversionem suscipit, quos in rationibus publicis implicatos non esse cognoscit ». Hactenus Gregorii Epistola : in qua videas in duobus esse emendatum imperatoris edictum, nempe in eo primum, quod prohiberet actionibus publicis implicatos nullo pacto recipiendos in monasterium : hos enim recipiendos esse Gregorius statuit, cum iisdem obligationis nexibus fuerint soluti. Deinde quod imperator statuisset, milites nonnisi absoluto tempore militandi posse ingredi monasterium : vult Gregorius, si probati inventi sint, eosdem recipi et retineri. Sicque vides eumdem sanctum Pontificem optime in omnibus explesse numeros constantissimi sacerdotis. Sed jam quæ sunt anni hujus reliqua prosequamur.

24. *De tunica Salvatoris.* — Hoc anno tunica Domini nostri Jesu Christi in Zaphat non longe a Hierosolyma inventa confessione Simeonis Judæi, a Gregorio episcopo Antiocheno, Thoma Hierosolymitano, et Joanne Constantinopolitano transfertur Hierosolymam, ubi publicæ venerationi exposita est. Hæc apud Sigebertum : antiquiorem autem quem de his citem auctorem habeo neminem. Sed diversa ab his ante hæc tempora scribit Gregorius Turonensis de tunica inconsutili, verbis istis[1] : « De hac vero immaculati agni tunica, quæ a quibusdam audivi, silere nequeo. Ferunt autem, in civitate Galatiæ, in Basilica, quæ ad sanctos Archangelos vocitatur, retineri. Est enim hæc civitas ab urbe Constantinopolitana quasi millibus centum quinquaginta. In qua Basilica est crypta abditissima, ibique in arca lignea hoc vestimentum habetur inclusum; quæ arca a devotis atque fidelibus cum summa diligentia adoratur ». Hæc Gregorius Turonensis.

25. *Per litteras et Sabinianum legatum corripit Gregorius Joannem episcopum Constantinopolitanum.* — Misit hoc anno Gregorius papa Constantinopolim Sabinianum diaconum apocrisiarium. Fuit hic ille, qui eidem Gregorio in Pontificatu successit. Huic proficiscenti dedit litteras ad Joannem Constantinopolitanum episcopum, quem auctoritate Apostolica, qua super omnes eminet, redarguit, quod reprehensionem non eo quo scripta fuerat animo suscepisset. Increpuerat eum litteris iterum, quod monachum quemdam presbyterum fustibus puniri jussisset. Non extant illæ ad eum datæ Gregorii litteræ, neque item illæ quas subinfenso animo ipse ad Gregorium rescripsisset adeo aversas et refractarias, ut dubitare visus sit ipse qui eas accepit Gregorius, num ab ipso Joanne scriptæ fuissent. Sed accipe Gregorii Epistolæ verba, quæ sic se habet[1] :

26. « Quamvis causæ consideratio me movet ad scribendum, tamen et charitas impellit : quia et semel et bis sanctissimo fratri meo domno Joanni scripsi, sed non ejus Epistolas recepi : alter enim mihi sæcularis quidam sub ejus nomine loquebatur. Quæ si Epistolæ ejus fuerint, ego vigilan non fui, qui longe de eo aliter credidi, quam inveni. De causa enim reverendissimi viri Joannis presbyteri scripseram, atque de quæstionibus monachorum Isauriæ, quorum unus et in sacerdotio positus in Ecclesia vestra fustibus cæsus est; et rescripsit mihi (sicut ex nomine Epistolæ agnosco) sanctissima fraternitas tua, quia nescierit de qua causa scriberem. Ad quod scriptum vehementer obstupui, mecum tacitus, volvens, si verum dicit, quid esse deterius potest, quam ut agantur talia contra servos Dei, et ipse nesciat qui præsto est? Quæ enim potest esse pastoris excusatio, si lupus oves comedit, et pastor nescit? Si autem scivit sanctitas vestra et de qua causa scripserim, et quid, vel contra Joannem presbyterum, vel contra Anastasium Isauriæ monachum atque presbyterum gestum sit, et mihi scripsit contra hoc : ego nesciam quid respondeam; quando per Scripturam suam Veritas dicit[2] : Os quod mentitur, occidit animam. Requiro, frater sanctissime : illa tanta abstinentia ad hoc pervenit, ut fratri suo ea quæ novit gesta, negando velit abscondere? Numquid non melius fuerat in illud os carnes ad vescendum ingredi, quam de eo falsum sermonem ad illudendum proximum exire? præcipue cum Veritas dicat[3] : Non quod intrat in os, coinquinat hominem, etc. » Demum vero de his quæ ad causam spectant, hæc ad finem subjicit :

27. « Sed etiam nunc jam dico, aut easdem personas in suis ordinibus suscipe, eisque quietem præbe : aut si hoc fortasse nolueris, omni mihi altercatione postposita, de eorum causa statuta majorum et canonum terminos custodi. Si vero neutrum feceris, nos quidem rixam inferre nolumus, sed tamen venientem a vobis non devitamus. Quid autem de episcopis qui verberibus timeri volunt, canones dicant, bene vestra fraternitas novit. Pastores etenim facti sumus, non percussores. Et egregius prædicator dicit[4] : Argue, obsecra, increpa, in omni patientia et doctrina. Nova vero atque inaudita est ista prædicatio, quæ verberibus exigit fidem. Sed de his multa in Epistolis loqui non debeo : quia dilectissimum filium meum Sabinianum diaconum pro responsis Ecclesiasticis faciendis ad dominorum vestigia transmisi, qui vobiscum cuncta subtilius loquitur, etc. » Ex his intelligis, injuriam passos a suis patriarchis appellare solitos Ro-

[1] Greg. Tur. mirac. l. I. c. 8.

[1] Greg. l. II. Ep. LII. Indict. XI. — [2] Sap. I. — [3] Matth. XV. — [4] 2. Tim. IV.

manum Pontificem, et ab ipso adversus eorumdem perperam facta auxilium implorare; ipsum vero Romanum Pontificem officio non defuisse suo, ut quibuscumque injuste oppressis opem ferret.

28. Quod autem ad Ecclesiasticam animadversionem pertinet: vetitum quidem fuisse aliquem fustibus cædi, certum est: virgis vero subjicere reum fuisse concessum, ex pluribus ejusdem Gregorii Epistolis patet. Ad hoc ipsum spectat, quod idem Gregorius Tarentinum episcopum Andream nomine, hoc eodem anno, duobus mensibus a celebratione missarum voluit [1] abstinere, eo quod mulierem quamdam fustibus subjecisset; privat vero sacerdotio, si (ut ferebatur) concubinæ esset consortio maculatus. Sed ad Sabinianum redeamus.

29. *Concilium Numidiæ Gregorius redarguit.* — Dedit eidem Sabiniano diacono litteras ad Priscum patricium [2] virum pium, cum jam in gratiam imperatoris rediisset, docens ipsum, vitæ præsentis inconstantiam bene cedere Christiano, ne in rebus mundi hujus radices figat: sed qua occasione id asserat, inferius dicturi sumus. Commendat eidem denuum eumdem Sabinianum. Cui pariter alias dedit [3] ad Theotimum imperatoris medicum, amicum intimum ipsum Sabinianum æque commendans. Sed et ad Narsetem patricium pariter scripsit; ubi in causa Joannis episcopi Constantinopolitani quo animo esset, declarat his verbis [4]: « Charitati tuæ breviter fateor, quia omni virtute et omni pondere eamdem causam, auxiliante omnipotente Deo, exigere paratus sum. In qua si videro Sedis Apostolicæ canones non servari, dabit omnipotens Deus quid contra contemptores ejus faciam ». Qui igitur Apostolica auctoritate (ut vidimus) coercuit Constantinopolitanum patriarcham, eadem quoque res Africanæ Ecclesiæ curans, Concilium generale ab episcopis Numidiæ provinciæ habitum [5] nullum penitus reddidit atque cassum, eo quod in eo aliqua contra Ecclesiasticos canones accepisset fuisse statuta. Sed rem ab exordio repetamus. De eodem cogendo Concilio hoc eodem anno litteras Gregorius dedit [6] ad provinciæ Numidiæ Adeodatum episcopum, atque alias ad Columbum [7] in eadem provincia item episcopum, cui et pro benedictione claves S. Petri transmisit cum ramentis de catena ejusdem S. Petri in eis inclusis. Cum igitur ad Concilium celebrandum Numidiæ provinciæ episcopi convenissent, et præter jus fasque aliqua statuissent: eadem cum rescisset ipse Gregorius, qui residebat inspector et custos sacrorum canonum, nullius ea voluit esse auctoritatis, ita de his scribens [8] ad eumdem Gennadium exarchum, de quo summa cum laude supra mentio facta est:

30. « Satis credimus religiosam excellentiæ vestræ mentem adversus ea maxime quæ in Ecclesiis geruntur incongrua, divini auctoris æmulatione succendi. Tanto igitur Ecclesiasticarum correptionem causarum vobis libenter ingerimus, quanto de pia vestra mentis intentione confidimus. Cognoscat siquidem excellentia vestra, quibusdam de Africanis partibus venientibus, ad nos fuisse perlatum, plura in Concilio Numidiæ contra Patrum tramitem atque canonum statuta committi. Quarum rerum frequentes querelas, quia diutius tolerare nullatenus potuimus, Columbo fratri et coepiscopo nostro, de cujus gravitate ipsa ejus quæ percrebuit dubitare jam non permittit opinio, commisimus perquirendas. Quamobrem paterno salutantes affectu, hortamur excellentiam vestram, in cunctis quæ ad Ecclesiasticam correptionem pertinent, vestri robur ei subrogetis auxilii: ne si quod male geritur, quæsitum vel vindicatum non fuerit, longorum usurpatione temporum, cum majori licentia in futuris crescat excessibus. Scito autem, excellentissime fili, si victorias quæritis, si de commissæ vobis provinciæ securitate tractatis, nihil vobis magis aliud ad hoc proficere, quam zelari sacerdotum vitas, et intestina Ecclesiarum, quantum possibile est, bella compescere ». Hæc ad Gennadium: ex quibus perspicue intelligas, Romani solius esse Pontificis, quæ ab aliis sunt facta episcopis, decretave in ipsorum Conciliis, probare, sive rejicere; ut illa duntaxat firma sint, quæ ipse impartita sibi divinitus facultate firmaverit.

31. *Theodolindam reginam Gregorius a schismaticorum fraudibus deterret.* — Quod insuper Gregorium Romanum Pontificem non mediocriter hoc anno afflixit, illud fuit, quod laboravit factio schismaticorum, ut Theodolindam Longobardorum reginam religiosissimam feminam in schisma seducerent episcopi tres schismatici, qui creato Constantio Mediolanensi episcopo, ab ejus communione secesserant, quod Trium Capitulorum damnationi consensisset: eo nimirum colore illi reginam ex more decipientes, quod per Romanos Pontifices ac per quintam Synodum dicerent aliquid fuisse detractum sacro Chalcedonensi Concilio. Quod cum Gregorius accepisset, considerans magnum imminere periculum, ut una cum ipsa regina gens Longobardorum universa in eamdem schismatis ruinam præceps abduceretur; continuo ad eam misit Joannem abbatem, et Hippolytum notarium, ut quæ sana, sancta, pia veraque essent, ipsam docere curarent. Extat ipsius Gregorii de his ad eam Epistola hoc anno scripta verbis istis [1]:

32. « Quorumdam ad nos relatione pervenit, ab aliquibus episcopis gloriam vestram usque ad hoc scandalum contra sanctam Ecclesiam fuisse perductam, ut sese a Catholicæ unanimitatis communione suspenderet. Quod quantum vos pure diligimus, tantum de vobis fortius dolemus, quia vos imperitis stultisque hominibus creditis, qui non solum ea quæ loquuntur nesciunt, sed vix ea percipere, quæ audierint, possunt. Dicunt enim, piæ

[1] Greg. l. II. Ep. XLIV. Indict. XI. — [2] Ibid. Ep. LI. Ind. XI. — [3] Ibid. Ep. LXVI. Ind. XI.— [4] Ibid. Ep. LXIV. Ind. XI.— [5] Greg. l. III. Ep. VII. Ind. XII. — [6] Greg. l. II. Ep. XLVIII. Ind. XI. — [7] Ibid. Ep. XLII. Ind. XI. — [8] Ibid. Ep. VII. Ind. XI.

[1] Greg. l. III. Ep. IV. Ind. XII.

memoriæ Justiniani temporibus aliqua contra Chalcedonensem Synodum fuisse constituta; qui dum neque legunt, neque legentibus credunt, in ipso errore manent, quem sibi de nobis ipsi finxerunt. Nos enim, teste conscientia, fatemur de fide ejusdem sancti Chalcedonensis Concilii nihil motum, nihil esse violatum. Sed quicquid prædicti Justiniani temporibus actum est, ita actum est, ut fides Chalcedonensis Concilii in nullo vexaretur. Si quis autem contra ejusdem Synodi fidem aliquid loqui præsumit, vel sapere, nos ejus sensum sub anathematis interpositione detestamur.

33. « Cum ergo integritatem nostram ex conscientiæ nostræ attestatione cognoscitis, superest ut nunquam (nequaquam) vos a Catholicæ Ecclesiæ communione separetis : ne tot vestræ lacrymæ, tantaque bona opera pereant, si a fide vera inveniuntur aliena. Decet ergo gloriam vestram, ad reverendissimum fratrem et coepiscopum meum Constantium, cujus et fides et vita bene olim mihi approbata est, sub omni celeritate transmittere, eique directis vestris Epistolis indicare ordinationem ejus, quam benigne suscepistis, et quia ab ejus Ecclesiæ communione in nullo separamini. Quamvis in hac re me vobis superflue dicere arbitror : quia etsi quid in vestro animo dubietatis fuit, veniente filio meo Joanne abbate, atque Hippolyto notario, ex corde vestro arbitror fuisse sublatum ». Hæc ad Theodolindam reginam Gregorius.

34. *De electione Constantii episcopi Mediolanensis, ad quem Epistolæ Gregorii.* — Quod vero spectat ad Constantium cujus hic Gregorius meminit, rogatque Theodolindam, ne ab ejus se communione separet : de ipso ejusque ordinatione agamus opus est. Fuit hic Mediolanensis nuper (ut dictum est) post Laurentium juniorem creatus episcopus, ut ex ipsius Gregorii litteris antea datis apparet, et illis in primis [1] quas reddidit ad clerum Mediolanensem de ipso ordinando Constantio ejusdem Ecclesiæ diacono, qui ipsi Gregorio agenti apocrisiarium Constantinopoli familiaris inhæserat, atque in omnibus irreprehensibilis probatus fuerat. Quem licet ita probum probatumque ipse Gregorius compertum haberet, pro ejus tamen electione nihil officii impendere voluit : quod scilicet hoc in mentis proposito fixum habuisset, pro nullius episcopi electione se acturum. Sed audi ejus verba magna quidem consideratione digna :

35. « Cum, inquit, in urbe regia responsa Sedis Apostolicæ facerem, longo mihi tempore adhæsit; sed nihil unquam in illo quod reprehendi passim potuisset, inveni. Verumtamen quia antiquæ meæ deliberationis intentio est, ad suscipienda pastoralis curæ onera, pro nullius unquam misceri persona; orationibus prosequor electionem vestram ». Hæc ipse, hortans eos, ut quem optimum cernerent, eum eligerent, monens etiam bene componere mores suos, ut dignum ea sede mereri possent obtinere pastorem : simulque ostendit quam esset infelix ejus Ecclesiæ ob tot bella conditio; ait enim : « Sed quia juxta meritum plebium solent superno judicio personæ provideri pastorum : vos spiritalia quærite, cælestia amate, temporalia ut fugitiva despicite : et certissimum tenete quia placentem Deo pastorem habebitis, si vos in vestris actibus Deo placetis. Ecce jam mundi hujus omnia perdita conspicimus, quæ in sacris paginis audiebamus peritura. Eversæ urbes, castra eruta, Ecclesiæ destructæ : nullus terram vestram cultor inhabitat : in nobis paucissimis, qui ad modicum derelicti sumus, cum supernæ persecutionis cladibus humanus gladius incessanter sævit ». Quod ait derelictam cultoribus terram Mediolanensium, probe convenit iis quæ superius dicta sunt, nimirum Francos infesto exercitu eam provinciam invasisse, atque homines in Gallias captivos abduxisse.

36. Ubi autem Gregorius electum novit Constantium quem optabat, de ejus consecratione quæ absque consensu Apostolicæ Sedis fieri non valebat, hæc habet scribens ad Joannem subdiaconum [1] : « Quanto Apostolica Sedes, Deo auctore, cunctis prælata constat Ecclesiis : tanto inter multiplices curas et illa nos valde sollicitat, ubi ad consecrandum antistitem nostrum exspectatur arbitrium, etc. » Voluit et absentium Mediolanensium, qui Genuam ob Barbaricum metum confugerant, perscrutari voluntates. Porro non aliter assensus de electo impendi solebat ab Apostolica Sede, nisi emissa Catholicæ fidei professione, ut ex iis quæ paulo post dicentur apparet. Scripsit de iisdem Gregorius [2] ad Romanum exarchum, commendans eumdem Constantium jam electum. Alias item litteras [3] dedit ipsi Constantio, congratulatus electioni ipsius, cum ab eo alias litteras accepisset : quem et monet in cura pastorali quam sollicite agere. At tunc accidit quod dictum est, nempe ut cum probandus ab Apostolica Sede electus fidem Catholicam professus, assensum quoque præbuisset damnationi Trium Capitulorum : tres illi episcopi ipsi subjecti se ab ejus communione subtraxerint, abducere conantes in schisma una secum reginam Longobardorum Theodolindam. Quod audiens Gregorius, ad Constantium ipsum has litteras dedit pro reparatione periclitantis reginæ [4] :

37. « Dilectissimus filius meus Bonifacius diaconus quiddam mihi ex scripto fraternitatis tuæ secreto nuntiavit, quod exquisita occasione potius, quam inventa, tres se episcopi a pia fraternitatis vestræ communione separaverint, dicentes, vos in damnationem Trium Capitulorum consensisse, atque cautionem fecisse. Et quidem si quid de Tribus Capitulis in quocumque vel verbo vel scripto nominatum est, bene fraternitas tua reminiscitur : quamvis decessor fraternitatis tuæ Laurentius districtissimam cautionem Sedi Apostolicæ emiserit, in qua

[1] Greg. l. II. Ep. XXIX. Ind. XI.

[1] Greg. l. II. Ep. XXX. Indict. XI. — [2] Ibid. Ep. XII. Indict. XI. — [3] Greg. l. III. Ep. XII. Ind. XII. — [4] Ibid. Ep. II. Ind. XI.

viri nobilissimi ex legitimo numero subscripserunt, inter quos ego quoque tunc Urbanam præturam gerens pariter subscripsi. Quia postquam talis scissura pro nulla re facta est, justum fuit ut Sedes Apostolica curam gereret, quatenus unitatem universalis Ecclesiæ in sacerdotum mentibus per omnia custodiret.

38. « Quod autem dicitur, filiam nostram Theodolindam reginam sese a communione tua, hoc audito nuntio, suspendisse : constat per omnia, quia etsi pravorum hominum verbis ad paululum seducta est, venientibus tamen Hippolyto notario, et Joanne abbate, erit modis omnibus vestræ fraternitatis communionem quæsitura. Cui etiam meas Epistolas direxi, quas fraternitas vestra sine dilatione transmittat. De episcopis vero qui se suspendere visi sunt, aliam Epistolam feci, quam cum eis ostendi feceris, eos non ambigo de superstitione suæ superbiæ apud fraternitatem tuam pœnitentiam acturos ». Hæc de schismaticis. Desiderantur autem litteræ illæ Gregorii, quas ad eosdem schismaticos se scripsisse testatur. Extant vero aliæ ejusdem argumenti ipsius Gregorii litteræ ad eumdem Constantium [1], in quibus hæc ad curandos schismaticos, qui prætextu læsi Concilii Chalcedonensis ab Ecclesia descivissent :

39. « Nos enim, inquit, auctore veritate, teste conscientia, fatemur, nos fidem sanctæ Chalcedonensis Synodi per omnia illibatam custodire, nihilque ejus definitioni addere, nihilve subtrahere audere. Sed si quis contra eam, ejusdemque Synodi fidem, sive plus minusve ad sapiendum appetit usurpare, eum, omni dilatione postposita, anathematizamus, atque a sinu matris Ecclesiæ alienum esse decernimus. Quem igitur ista mea confessio non sanat, non jam Chalcedonensem Synodum diligit, sed matris Ecclesiæ sinum odit. Si ergo ea ipsa quæ audere visi sunt, zelo loqui animæ præsumpserunt : superest ut hac satisfactione suscepta, ad fraternitatis tuæ unitatem redeant, seque a corpore Christi (quod est sancta universalis Ecclesia) non dividant ». Hactenus ipsius Gregorii contestatio : atque hic finis de rebus gestis in causa schismaticorum hoc anno. Constat autem aliquandiu ipsam Theodolindam in eadem cum schismaticis sententia perstitisse : ut quæ anno sequenti contigerunt, edocent.

40. *Schismaticis resipiscentibus consulit Gregorius.* — Qui igitur hac prævia admonitione redierunt, ad Ecclesiam, ab ipso Gregorio benigne suscepti sunt. Extat enim hoc anno ab ipso data Epistola ad Maximianum Syracusanum de quodam Felice diacono ex schismatis errore converso, his verbis conscripta [2] : « Præsentium lator Felix diaconus, cum nullatenus in hæreticorum dogmata lapsus sit, nec a Catholica fide discesserit, pravis illectus adversus Constantinopolitanam Synodum suspicionibus, in Hystricorum se separatione removerat. Qui cum Romam venisset, recepta a nobis juvante Domino ratione, excessum suum, recepta Dominici corporis et sanguinis communione correxit. Quia ergo (ut dictum est) non in hæresim incidit, sed a sacris generalis Ecclesiæ mysteriis quasi rectæ studio intentionis erravit : imbecillitati ejus atque necessitatibus consulentes, maximeque sustentationi ejus pietatis intuitu providentes, in tua Ecclesia Syracusana eum prævidimus cardinandum : sive ut officium diaconatus expleat, seu certe ut sola ejusdem officii pro sustentanda paupertate sua commoda consequatur, in tuæ fraternitatis volumus hoc pendere judicio. Quod hortamur ut tua fraternitas implere festinet, commendantes etiam personam ejus quatenus nullis eum patiaris molestiis aut necessitatibus subjacere : ne vel nostræ commendationis inveniaris tramitem neglexisse, vel minus exhibuisse, quam tuus exigit ordo pauperibus ; quia et nos ei annuum quid de nostra Ecclesia dari fecimus, ut ejusdem operis, quod te hortamur exhibere, participes esse possemus ». Hæc pro schismatico ad Ecclesiam reverso Gregorius : quibus cum commendandam videas erga lapsos ejus charitatem, habes etiam ut intelligas et confirmes quæ eodem Gregorio auctore dicta sunt ante, nimirum cum in quinta Synodo non actum sit de fide, sed de personis, in eam peccantes nequaquam fuisse dicendos hæreticos, sed tantum schismaticos : si vero aliquando hæretici dicti iidem inveniantur, id de illis tantum accipi, qui obstinati nimis in errore permanere statuerint, tuncque fieri, ut schisma in hæresim transeat, ut alias superius pluribus dictum est.

41. *Gregorius captans recessum scribit libros Dialogorum, quos postea in græcum vertit Zacharia papa.* — Inter hæc autem idem sanctissimus pater laboribus et angustiis fatigatus et pressus, ad modicum temporis spatium amicam repetiit solitudinem, ita tamen, ut in otio esset maxime operosus : meditatus quippe scribere libros Dialogorum, eos anno quarto sui Pontificatus, qui ingreditur hoc anno mense Septembri una cum duodecima Indictione, vigilantissimo studio elaboravit. Collegerat enim res præclare gestas sanctissimorum virorum Italiæ, eorum potissimum qui sua ætate vixerunt, quas vel ipse probe sciret, vel a viris fide dignissimis accepisset, diligentissimam in his curam impendens, ut videre est ex ipsius Epistola hoc anno data ad Maximianum Syracusanum episcopum verbis istis [1] :

42. « Fratres mei qui mecum familiariter vivunt, omnimodo me compellunt aliqua de miraculis Patrum, quæ in Italia facta audivimus, sub brevitate scribere. Ad quam rem solatio vestræ charitatis vehementer indigeo, ut ea quæ vobis in memoriam redeunt, quæ cognovisse vos contigit, mihi breviter indicetis. De domno enim Nonnoso abbate qui juxta domnum Anastasium de Pentumis fuit, aliqua retulisse te memini, quæ oblivioni mandavi.

[1] Greg. l. III. Ep. III. Ind. XII. — [2] Ibid. Ep. XIV. Ind. XII.

[1] Greg. l. II. Ep. L. Ind. XI.

Et hoc igitur, et si qua sunt talia, tuis peto Epistolis imprimi, et mihi sub celeritate transmitti, si tamen ad me ipse non properas ». Hæc ad Maximianum, mirificum illum virum ipsius Gregorii monasterii sancti Andreæ antea præfectum, quem secum (ut vidimus superiori tomo) Constantinopolim duxit. Porro id genus alias litteras ad diversos scripsisse, cum hujusmodi meditaretur opus, nulli dubium esse potest : siquidem a diversis, quos testes citat, ea quæ scribit, se accepisse cum testetur, eosdem vel accersisse Romam, vel litteris admonuisse, ut quæ scirent scriberent (ut fecit cum Maximiano) necesse est affirmare.

43. Porro quod absolvisset idem S. Gregorius opus quadraginta homiliarum, in quibus contigerat (ut ex eis apparet) aliquid hujusmodi inter concionandum referre mirabilium rerum : incendit animos fratrum suorum, quos refert, et puto, aliorum, qui et eum sæpe rogarint, ut quæ reliqua essent, una cum illis perpetuitati (ne oblivione delerentur) consecraret scriptis suorum temporum monumentis : quod egregie præstitit, ipsaque cuncta per dialogismum prosecutus est, adhibens secum in ea solitudine Petrum diaconum, virum a pueritia sibi usu amicitiæ intimum. Quæ ipse omnia in exordio operis aperit, cum ita præfatur [1] :

44. « Quadam die nimiis quorumdam sæcularium tumultibus depressus, quibus in suis negotiis plerumque cogimur solvere etiam quod nos certum est non debere ». Ita dicens, videtur plane alludere ad controversiam illam, quam exercuit cum Mauritio imperatore de iniqua lege ab ipso edita, quam ad tempus perferre cogeretur, licet ea minime posset obstringi. Sed pergit, dicens : « Secretum locum petii amicum mœrori, ubi omne quod de mea mihi occupatione displicebat, se patenter ostenderet, et cuncta quæ infligere dolorem consueverant, congesta ante oculos licenter venirent. Ibi itaque cum afflictus valde et diu tacitus sederem, dilectissimus filius meus Petrus diaconus affuit, qui mihi a primævo juventutis flore in amicitiis familiariter obstrictus est, atque ad sacri verbi indagationem socius. Qui gravi excoqui cordis languore me intuens, ait : Numquidnam novi tibi aliquid accidit, quod plus te solito mœror tenet? Cui inquam : Mœror Petre, quem quotidie patior et semper mihi per usum vetus est, et semper per augumentum novus, etc. »

45. Quod S. Gregorium scripturum Dialogos, quibus historia texeretur, captasse recessum lego, non ita vero cum alias scriptiones adorsus est : mihi in mentem veniunt, quæ de his Cicero, quæ Plinius, sive alii in eamdem sententiam scriptis prodidere. Omnibus namque solutum esse negotiis oportere, qui in ea se exercere vult facultate, Cicero tradidit [2]. Plinius itidem rogatus scribere historiam, eamdem excusationem affert, nimirum non esse sibi integrum id aggredi, nisi secretum solitariumque locum aliis liber negotiis petat, quod tradit ad Eurtium scribens [1]. Hæc autem volui consideranda proposuisse, quo, si minus forte omnes explesse me numeros in Annalibus conscribendis quis invenerit, excuset, quod nunquam mihi licuerit vel diem unam vacuam ab interventoribus, absque alienis curis atque molestiis, felicem albo signandam lapide, transigere solitarium.

46. Porro quod ad sancti Gregorii Dialogos pertinet, non tacemus eosdem a Zacharia papa fuisse ex latino in græcum conversos, ita plane expetentibus Græcis Romanas merces, quas noscerent omni penitus impostura carere. Sed quid accidit? eorum posteri eosdem postea alicubi polluerunt, ut Joannes diaconus observavit : nempe, quod S. Gregorius germane sincereque secundum majorum assertionem habet in fine secundi libri ipsorum Dialogorum, Spiritum sanctum a Patre Filioque procedere, corruperunt illi textum, ut græce diceret, a Patre tantum procedere, dempto nomine Filii. Sed audi Joannem diaconum [2] : « Quos libros Zacharias sanctæ Ecclesiæ Romanæ episcopus græco latinoque sermone doctissimus temporibus Constantini imper. post annos ferme centum septuaginta quinque in græcam linguam convertens, Orientalibus Ecclesiis divulgavit : quamvis astuta Græcorum perversitas in commemoratione Spiritus sancti a Patre procedentis, nomen Filii suaptim radens abstulerit ». Hæc Joannes. Germani autem latini Codices eo loco ita habent : « Cum enim constet, quia paracletus Spiritus a Patre semper procedat, et Filio : cur se Filius recessurum dicit, ut ille veniat? etc. »

47. Sed antequam de impostura Græcorum agamus, corrigendus est in primis ipse Joannes, dum annos ferme centum septuaginta quinque intercurrisse ait a scriptione Gregorii usque ad Zachariam Pontificem, cum nonnisi anni sint centum quadraginta octo. Quod vero ad imposturam pertinet, undequaque confutatur et convincitur illorum Græcorum perversitas. Etenim non Latini tantum Patres ejus sententiæ hoc tempore fuerunt assertores, sed et Græci. Qui enim his temporibus luce plurima claruit in Oriente Anastasius Sinaita Antiochenus episcopus, ad quem plures extant ejusdem S. Gregorii papæ Epistolæ, ista habet in libro primo de rectis fidei Catholicæ dogmatibus : « Rursum ipse Spiritus ab ipso procedit, nititur non a Patre solo, sed et a Filio, quemadmodum ait ipse Dominus : Paracletus quem mittet vobis Pater. Et rursus : Si abiero, mittam eum ad vos, etc. » Sed et hanc Græci existimant Latinorum imposturam, dum vident hanc sententiam citatam et recitatam ab ipsorum homine, docto viro, Andrea episcopo Colossensi in Actione septima Concilii Ferrariensis. Ex his, lector, cætera cognoscere satis potes, et quomodo ipsorum obstinatæ mentes digne luant pœnas sub Turca tyranno.

[1] Greg. dial. l. I. in præf. — [2] Cic. de leg. l. I.

[1] Plin. l. V. Ep. VIII. — [2] Joan. diac. Vit. S. Greg. l. IV. c. 75.

48. Cæterum ne quid de tempore dubites scriptorum a Gregorio Dialogorum : elaboratos eos esse anno quarto ipsius Pontificatus, ejusdem sæpe testificatione certum redditur. Ita quidem colligere licet ex pluribus locis [1] quarti et ultimi ipsorum libri, in quibus cum de peste mentionem facit, quæ Urbem depasta est eo anno quo ipse Pontifex creatus fuit, ante triennium accidisse, semper affirmat.

49. *Nonnulli episcopi corripiuntur a Gregorio.* — At secessio illa brevis, et otium illud haud omnino Pontificalibus negotiis feriatum extitit, ut datæ hoc anno ab eo Epistolæ docent : nam inter alia altercandum ipsi fuit cum Joanne archiepiscopo Ravennate, quod præter Ecclesiasticam consuetudinem nec tempore nec loco decenti pallio uteretur. Qui et objurgatus cum perindigne id tulisset, hæc ad eum initio ferme Epistolæ Gregorius habet [2] : « Contra morem quippe Ecclesiasticum est, si non patientissime toleratur (quod a nobis absit) etiam injusta correptio, etc. » Ex quibus quidem verbis satis percipere potes, quanta ab universis episcopis reverentia et observantia Summo Pontifici deferretur, cum licet injuste correpti, non resilire, sed patienter ferre solerent. Extat ad hanc Gregorii correptionem responsio Joannis ipsius episcopi Ravennatis, qua demisso admodum animo se excusat : habetur non suo loco in veteri editione, sine titulo Ecclesiæ Ravennatis, libro decimo, Epistola quinquagesima sexta. Ubi inter alia :

50. « Recolo me, inquit, in sinu atque in gremio sacro sanctæ Ecclesiæ vestræ Romanæ et nutritum. et Deo auxiliante provectum. Et quibus ausibus ego sanctissimæ illi Sedi, quæ universali Ecclesiæ jura sua transmittit, præsumpserim obviare. propter cujus conservandam auctoritatem (sicut Deo manifestum est) multorum contra me inimicorum invidiam graviter excitavi ? » Et in fine : « Quia ergo universa privilegia, quæ sanctæ Ravennati Ecclesiæ a prædecessoribus vestris indulta sunt, pro majori satisfactione subjeci, in scriniis venerabilibus, secundum consecrationum decessorum meorum tempora, fidem nihilominus reperitis : nunc vero in Dei et vestra est potestate, quicquid veritate cognita fieri jusseritis. Quoniam ego jussionibus Apostolatus domini mei parere desiderans (quamvis antiqua consuetudo obtinuit) usque ad sanctam jussionem parere curavi ». Hæc Joannes, ingenue professus veritatem, omnia nimirum privilegia Ravennatis Ecclesiæ esse collata a Romanis Pontificibus. Ex quibus redarguas illos, qui ea præ se ferunt ab imperatoribus esse collata, quos alias suo loco redarguimus.

51. Corripuit insuper idem Pontifex Gregorius diversis ex causis diversos [3] alios episcopos, ut Felicem Sipontinum, quod ejus nepos stuprum perpetrasset : in ipsum episcopum redundare scelus affirmans, quod ab ejus nepote admissum esset ; nam ait : « Exspectabamus fraternitatem tuam sua aliquos ad Deum prædicatione convertere, et male agentes ad rectitudinem revocare. Quare nimis contristamur, quia e diverso in nepotis tui Felicis pravitate, tua evidenter, qui talem nutristi, culpa monstrata est ». Insuper quod et hunc dilapidare bona Ecclesiæ audisset, duos ad eum misit notarios, qui Inventarium, sive Breve (ut dicebatur) sive matriculam conficerent de rebus mobilibus ejus Ecclesiæ. Redarguit rursus eumdem, quod clericum suæ Ecclesiæ ab hostibus captum non redemerit : « Nam valde, inquit [1], durum est, si de Ecclesia, cui militat, remedium nullum inveniat ». Andream præterea episcopum Tarentinum ob concubinatum et nimiam in corrigendo severitatem adhibitam punit [2]. Damnatum item Paulum episcopum, in monasterio ad pœnitentiam agendam manere voluit [3]. Redegit pariter in ordinem Agathonem episcopum Liparitanum, quem tamen ex illa Ecclesia voluit accipere alimenta [4]. Insuper et Bonifacium Regitanum episcopum redarguit, quod sineret clerum suum solute absque Ecclesiastica disciplina vivere ; nam ait [5] : « Contumelia siquidem sacerdotum est, de divinis cultibus admoneri. Quod enim ipsi debent exigere, exiguntur ».

52. Fuerunt etiam a Gregorio corripiendi episcopi omnes Dalmatiæ provinciæ, eo quod vacante hoc anno sede Salonitana ob Natalis ejus episcopi obitum, cum de procuranda successoris electione ipse Gregorius haud mediocriter sollicitus esset, electo [6] primum ab ejusdem Ecclesiæ clero Honorato diacono, quem de criminibus objectis Gregorius ipse innocentem absolvit : iidem Dalmatiæ episcopi Maximum quemdam pravum hominem ejusdem Ecclesiæ deligere studuerunt metropolitanum episcopum. Hæc nefanda Gregorius audiens, Apostolica fultus auctoritate, non solum Maximum rejecit, sed et ne inconsulta Apostolica Sede alium quemvis eligerent, eisdem præcepit, ita ipsos redarguens [7] :

53. « Oportuerat quidem fraternitatem vestram divini respectu judicii, clausis carnalibus oculis, nihil quod ad Deum pertinet a recta mentis intentione omittere, nec cujuslibet hominis faciem rectitudini justitiæ præponere. Sed postquam mores vestri ita sunt sæcularibus traducti negotiis, ut obliviscentes omnem sacerdotalis in vobis honoris tramitem, cunctumque superni metus intuitum, non quid Deo, sed quid vobis placeat, studeatis explere : necesse habuimus hæc ad vos districtiora specialiter scripta transmittere, quibus ex beati Petri principis Apostolorum auctoritate præcipimus, ut nulli penitus extra consensum permissionemque nostram quantum ad episcopatus ordinationem pertinet, in Salonitana civitate manus præsumatis imponere, nec quemquam in civitate ipsa aliter

[1] Greg. dial. l. IV. c. 16. 36. 47. 55. — [2] Greg. l. II. Ep. LIV. Ind. XI. — [3] Ibid. Ep. XL. XLI XLII. Ind. XI.

[1] Greg. l. III. Ep. XVII. Ind. XII. — [2] Greg. l. II. Ep. XLIV. XLV. Ind. XI. — [3] Ibid. Ep. XLIX. Ind. XI. — [4] Ibid. Ep. LIII. — [5] Greg. l. III. Ep. V. — [6] Greg. l. II. Ep. XXII. Ind. XI. Ep. XXXII. Greg. l. II. Ep. XLVI. Indict. XI. — [7] Greg. l. III. Ep. XV. Ind. XII.

quam diximus ordinare. Quod si contra hæc quippiam vel sponte vestra, vel a quolibet coacti præsumpseritis vel tentaveritis agere : decernimus vos a Dominici corporis et sanguinis participatione privatos, etc. »

54. Quomodo autem contra prohibitionem iidem ordinantes Maximum excommunicati sunt, et ordinatus inordinatus remansit, dicetur anno sequenti, quo contigit; cum Apostolicæ Sedis vigorem, quantus esset, experiri coacti sunt contumaces. Pendebat adhuc et electio Neapolitani episcopi : quando revocans curatorem Paulum, idem Gregorius [1] litteris urgens, effecit tandem ut Fortunatus eligeretur : quem de munere suo digne explendo datis ad eum litteris monuit [2], deque consecrando monasterio Gratiosæ abbatissæ mandavit. Misit [3] etiam Gregorius in Achaiam, qui causam Hadriani episcopi cognosceret, licet inter reum et accusatorem transactum esset. Hæc de rebus cum episcopis peractis.

55. *Gregorii plura documenta ad monachos aliosque; cura de pauperibus ac bonis temporalibus.* — Sed quam curam hoc anno adhibuerit monasteriis, monachorumque disciplinæ, videamus. Discolos enim monachos coercuit, abbatemque post lapsum creatum digna plecti censura voluit, ac loco deponi : voluit etiam auferri [4] baptisteria ab Ecclesiis monachorum, ne quavis occasione conversatione sæculari detinerentur. Præcepit insuper, ut monialium negotia obeunda subire deberet per suos ministros episcopos, ne illæ egredi monasteriorum septa ea occasione cogerentur [5] : lapsas virgines arctiori curavit pœnitentiæ subjiciendas. Addidit item, scribens ad Maximianum Syracusanum episcopum, ne quis unquam clericorum præficeretur abbas monasterio [6] : quem et monuit, ne juvenculæ abbatissæ eligerentur, sed tantum sexagenariæ.

56. Qui igitur corripuit (ut vidimus) inquietos, non destitit pusillanimes et in variis afflictionibus positos consolari, consulens singulorum opportunitatibus pro facultate : restitui enim voluit occupatam domum Floræ abbatissæ [7] : insuper pupillis reddi parentis bona, licet Ecclesiæ obligata. Redarguit Arimineuses, quod non compassi essent suo episcopo. Presbyterum Mediolanensem insontem excommunicatum mandat absolvi. Dedit litteras ad omnes episcopos Italiæ pro Armenio orphano genere nobili. Egit pro episcopo Festo a suo populo contempto. Pro Theodosia femina adversus Januarium Calaritanum episcopum, scripsit ad suos, necnon ad ipsum episcopum [8], itemque ad Regitanum episcopum [9] pro Stephania femina oppressa. Mancipia Christiana [10] a Nasate Judæo empta reddi libertati mandavit, ipsum insuper puniri, quod lucri causa captandi, Eliæ prophetæ nomine erexisset altare, invitans Christianos ad cultum Eliæ. Insuper puellam [1] servituti obnoxiam, monasticam vitam amplecti cupientem, redimi Ecclesiæ pecunia voluit, ut voti compos effici posset. Cosmæ debita, quorum causa filios habebat a creditoribus detentos, dissolvi mandavit [2] : pariter et auxiliatus est Petronillæ conversæ vim passæ [3]. Alias itidem pro oppressis ad Maximianum Syracusanum episcopum litteras dedit [4], subvenitque presbytero ob ægritudinem ab episcopo pulso. Vetuit præterea Judæorum ancillas vel servos ad Ecclesiam fugientes eisdem reddi [5]. Cum autem audisset, in angulo quodam Siciliæ adhuc reperiri quosdam idololatras et angelorum cultores, (quæ Judæorum hæresis erat) loci episcopum Eutychium admonuit [6] pro eorum conversione strenue laborare.

57. Bona præterea Ecclesiæ sic conservari voluit, ut tamen pauperum rationem haberi præcipuam jusserit, ut apparet ex Epistola data ad Paschalem [7] et Domitianum et alios. At licet bonorum Ecclesiæ vindex fuerit atque defensor : sobrie tamen in his versatus est, non anxio animo, ut qui præcipue ad animas lucrandas, inde vero ad bona custodienda se sciret esse Pontificem ordinatum, sicque aliqua justa de causa interdum sibi dissimulandum putarit. Nam audi, quid ad Italicam patriciam scripserit inter alia [8] : « Illud vero quod Epistolis prædictis revocare in memoriam nostram excellentia vestra studiose contendit : scriptum vobis sciat, nihil cum scandalo, nihil cum forali strepitu vobiscum velle nos de causis pauperum definire. Hoc nos scripsisse meminimus, et scimus nosmetipsos, juvante Domino, a causarum litigiis Ecclesiastica moderatione compescere, atque secundum Apostolicum illum sensum, rapinam bonorum nostrorum cum gaudio sustinere. Sed illud scire vos volumus, taciturnitatem atque patientiam nostram futuris post me pontificibus in rebus pauperum præjudicium non facturam, etc. » Fuit Italica femina patricia potentissima, in Sicilia sub imperatoris protectione degens. Ad ejusdem nominis religiosas feminas consulares extant Epistolæ scriptæ a sanctis Patribus Ambrosio, Hieronymo, Augustino, atque Chrysostomo.

58. Tenax exactor Gregorius fuit, ut pauperibus debita ab episcopis redderentur, nempe quarta pars Ecclesiasticorum proventuum : hinc ad Maximianum Syracusanum episcopum ista habet [9] : « Cognovimus namque de redditibus Ecclesiarum noviter acquisitis canonicam dispositionem quartarum minime provenire, sed episcopos locorum tantummodo distribuere quartam antiquorum redituum, nunc vero quæsita suis usibus retinere. Quam rem pravam subintroductamque consuetudinem fraternitas tua vivaciter emendare festinet, etc. » At de quarta sive tertia pauperibus debita superius diffu-

[1] Greg. l. II. Ep. XXXV. Ind. XI. — [2] Ibid. Ep. LIX. LX. Ind. XI. — [3] Ibid Ep. XXXVIII. Ind. XI. — [4] Ibid. Ep. LVI. — [5] Greg. l. III. Ep. IX. Indict. XII. — [6] Ibid. Ep. XI. Ind. XII. — [7] Greg. l. II. Ep. XVII. et XXI. Ind. XI. et Ep. XXIV. XXVIII. XXXV. — [8] Ibid. XXXVI. Ind. XI. et l. III. Ep. VIII. Ind. XII. — [9] Ibid. Ep. XLIII. Ind. XI. — [10] Ibid. Ep. XXXVII. Ind. XI.

[1] Greg. l. II. Ep. XXXIX. Indict. XI. — [2] Ibid. Ep. LV. Indict. XI. — [3] Greg. l. III. Ep. VI. Ind. XII. — [4] Ibid. Ep. XII. — [5] Ibid. Ep. IX. Ind. XII. — [6] Greg. l. II. Ep. LX. Ind. XI. — [7] Ibid. Ep. XXI. Ind. XI. — [8] Ibid. Ep. LVIII. Ind. XI. — [9] Greg. l. III. Ep. XI. Ind. XII.

sius actum est quinto Annalium tomo. Quod rursum ad bona Ecclesiæ pertinet; curavit hoc anno, ut furata Ecclesiarum diversarum vasa, et in Siciliam delata, diligenter investigarentur [1].

59. Qui laborantes pro bonis Ecclesiasticis digna mercede munerari voluit: si ea curantes mercenarii minime essent, eos gratis donis sacris dignari consuevit: nam hoc anno Dinamium patricium curantem patrimonium S. Petri in Galliis aliquo ejusmodi munere honestavit, cui hæc scripsit inter alia [2]: « Transmisimus autem beati Petri Apostoli benedictionem, crucem parvulam, cui de catenis ejus beneficia sunt inserta: quæ illius quidem ad tempus ligaverunt, sed vestra colla in perpetuum a peccatis solvant. Per quatuor vero in circuitu partes de beati Laurentii craticula, in qua perustus est, beneficia continentur: ut hoc ubi corpus illius pro veritate crematum est, vestram mentem ad amorem Domini accendat ». Hactenus de sacris muneribus. Porro hunc illum puto esse Dinamium degentem Massiliæ, virum clarissimum, Venantio Fortunato amicitia conjunctissimum, ad quem extant ejusdem Fortunati scripta carmina [3]; quem et rectorem fuisse Massiliæ civitatis, Gregorius Turonensis affirmat [4].

60. Sub hac item undecima Indictione scripta apparet Gregorii Epistola ad Petrum subdiaconum curantem Siciliæ patrimonium, quæ quidem non suo loco posita habetur sub Indictione septima collocata: verum cum ab eo rationem proxime præteritarum Indictionum nonæ atque decimæ exigit, utique sub undecima eam datam esse Indictione asseri posse videtur. Multiplicia habet illa negotia quam diligentissime examinata, ut admiratione sit dignum, tam diligenter privata negotia ab eo esse curata, qui publicis pæne obrutus mergeretur; et terrena adeo solerter intuitum, qui contemplando cælestia, cælestis propemodum appareret. Habet præterea lepida quædam; ex quibus aliquid tamen haurias utilitatis, dum post multa observatione dignissima, hæc de missis ab eo jumentis habet [5]: « Præterea unum nobis caballum miserum et quinque bonos asinos transmisisti. Caballum illum sedere non possum, quia miser est; illos autem bonos sedere non possum, quia asini sunt. Sed petimus, ut si nos continere disponitis, aliquid nobis condignum deferatis ». Hæc ipse; qui in eleemosynarum largitione effusissimus existens, egentissimus in iis quæ ad sui corporis usum spectarent, esse voluit: nam vel absque equis stabula possidens, vel non bonis, ex Sicilia ad se equum mitti exspectavit, Pontifice tamen dignum: ut videas ita paupertatis fuisse cultorem, ut tamen sacerdotalis decoris esset tenacissimus. Hæc autem spectanda proponimus adversus eos qui pontificium decus totum collocant in regio apparatu, quo si vel minimum careat, imminui penitus putant pontificiam majestatem. Sed cum et hoc non negligendum putemus, Apostolicum tamen splendorem cælestibus magis intelligant micare radiis, et divinæ præsentiæ, quæ ei assistens invigilat coruscare fulgoribus, illustrari insuper addito nitore virtutum: cum sciamus pauperrimos sæpe Pontifices extorres regibus imperasse, et imperatores potentissimos infrænasse, atque ad pœnitentiam humi quoque prostrasse.

61. Ad postremum autem, ut rebus gestis S. Gregorii anni hujus finem imponamus: quæ de statu suo ipse scribat in Epistola ad Narsetem [1], hæc accipe: « Peto, inquit, ut mihi ignoscas, quod Epistolis tuis sub brevitate respondeo: quia tantis tribulationibus premor, ut mihi neque legere, neque per Epistolas multa loqui liceat. Hoc solum tibi breviter dico, quia oblitus sum manducare panem meum a voce gemitus mei ». Hæc ad Narsetem patricium Constantinopoli agentem, quocum, dum Constantinopoli esset, magnam consuetudinem contraxerat, simulque cum ejus domesticis, de quibus in fine: « Omnes qui vobiscum sunt, mea peto vice salutari. Domnæ Dominicæ salutes meas dicite: cui minime respondi, quia cum sit Latina, græce mihi scripsit ». Ex iis namque ipsa fuisse videtur nobilibus Romanis, qui ob Barbarorum infestationem ex urbe migrarant Constantinopolim.

62. Sed quid sibi vult Gregorius verbis illis: « Minime respondi: quia cum sit Latina, græce mihi scripsit? » Attende, quæso, quantam sterilitatem bonarum litterarum secum vexerint assidui in Italia bellorum motus (quod et alias nos attigisse meminimus), ita ut haud in promptu esset facile reperiri, qui utriusque linguæ peritus esset. Certe quidem de seipso testatur idem Gregorius alibi, græcas litteras minime calluisse, cum ait [2]: « Quamvis in multis occupatus, quamvis græcæ linguæ nescius, in contentione tamen vestra judex resedi, etc. » Hæc ad Anastasium presbyterum de contentione quæ intercedebat inter ipsum atque Hierosolymorum episcopum. Sed eadem infelicitas Constantinopolitanam quoque urbem vexabat, ut careret illa homine, qui latine scripta posset perfecte reddere græcæ linguæ: nam ad eumdem qui supra Narsetem inferius hæc habet [3]: « Quod vero scribitis, ut excellentissimæ filiæ meæ domnæ Gordiæ, et sanctissimæ filiæ ejus domnæ Theotistæ, et magnificis earum hominibus domno Marino et domno Christiodoro scribere debeam, eosque aliquid de anima sua admonere: bene scit dulcissima vestra magnitudo, quia hodie in Constantinopolitana civitate, qui de latino in græcum dictata bene transferant, non sunt: dum enim verba custodiunt, et sensus minime attendunt, nec verba intelligi faciunt, et sensus frangunt ». Hæc ipse.

63. *Monialium nobilium in monasterio Picta-*

[1] Greg. l. III. Ep. XV. Ind. — [2] Greg. l. II. Ep. XXXIII. Ind. XI.— [3] Fortun. carm. l. VI. ad finem. — [4] Greg. Tur. l. VI. c. 11. — [5] Greg. l. XII. Ep. XXX. Indict. VII.

[1] Greg. l. II. Ep. LXIII. Ind. XI.— [2] Greg. l. VI. Ep. XXIX. Ind. XV. — [3] Ibid. Ep. XXVII. Ind. XV.

viensi rebellio , duce Chrodielde ; unde Concilium Pictaviense in quo ipsæ damnantur. — Hoc eodem anno qui et numeratur regis Francorum Childeberti decimus quartus, conventus episcoporum Pictavis in Gallia celebratus est, duarum regiarum monialium universam provinciam illam commoventium causa, cum et aliam antea eadem occasione oportuerit Synodum celebrari : de utrisque his meminit Gregorius Turonensis pluribus [1]. Duæ namque Francorum regum filiæ Chrodieldis filia Chariberti regis, et Basina filia Chilperici, sub sancta Radegunde professæ virginitatem et monastica instituta sub regulis S. Cæsarii episcopi Arelatensis, post obitum ejusdem sanctæ reginæ non patientes ab abbatissa Leubovera regi, cum ipsæ primatum ambirent, facta seditione extra claustra erumpentes, foras egressæ, secum traxerunt quadraginta et amplius virgines, eo prætextu, ut reges Francorum adirent, et quod male tractarentur ab abbatissa expostularent. Sed vide furorem femineum nullam locorum et temporum rationem habentem :

64. « Venerant, inquit Gregorius [2], pedestri itinere a Pictavo, nec ullius equi beneficium habuerunt ; unde anhelæ et satis exiguæ, id est, consumptæ erant : sed nec victus alimoniam ullam eis in via quisquam præbuerat. Accesserunt enim ad urbem nostram die prima mensis primi : erant enim pluviæ magnæ, sed et viæ dissolutæ erant a nimia immensitate aquarum ». Sed has omnes difficultates cæcus furor minime consideravit, et obstinatio feminea superavit. Exspectato autem æstivo tempore, Chrodieldis ad Guntheramnum regem profecta est, sed nihil agens, nisi quod muneribus donata recessit, rediitque Turonos : cum interim ex seductis virginibus complures lapsæ abierunt retro post satanam, viris matrimonio colligatæ. Regressæ vero Pictavos duæ cum armato satellitio, se intra S. Hilarii Basilicam continuerunt, indeque armatos nefandissimos homines ad invadendum monasterium miserunt, atque abbatissam vinculis alligandam ; quod et factum est.

65. « Cum vero hæc agerentur, subit Gregorius [3], Gundegisilus episcopus Burdegalensis, adjunctis secum Nicasio Engolismensi, et Saffario Petragorico, ac ipso Moroveo Pictaviensi episcopis, eo quod hujus urbis metropolis esset, ad Basilicam sancti Hilarii advenit, arguens has puellas, et in monasterium reducere cupiens : Sed cum illæ obstinatius reluctarentur, et hic cum reliquis (juxta Epistolam superius nominatam) eis excommunicationem indiceret ; exsurgens turba murionum præfatorum tanta eos in ipsa sancti Hilarii Basilica cæde mactavit, ut corruentibus in pavimento episcopis, vix consurgere possent. Sed et diaconi et reliqui clerici sanguine perfusi, cum effractis capitibus Basilicam sunt egressi. Tam immensus enim eos (et, ut credo, diabolo cooperante) pavor obsederat, ut egredientes e loco sancto, nec sibi Vale dicentes, unusquisque per viam, quam arripere potuit, repedaret ». Hæc in episcopos. Subdit vero de factiosa femina Chrodielde :« Ex hoc, inquit , Chrodieldis ordinatores elegit, villas monasterii pervadit ; et quoscumque de monasterio arripere potuisset , plagis ac cædibus affectos, suo servitio subjugavit ; minans, ut si monasterium posset ingredi, abbatissam de muro projectam terræ dejiceret ».

66. Cum autem episcopi illi, qui convenerant, easdem contumaces et factiosas feminas a sacra communione suspendissent, de his litteras dederunt ad alium conventum episcoporum, qui apud Guntheramnum regem collecti erant : qui et ad eos has litteras reddidere, probantes quæ ab ipsis facta essent [1] :

« Dominis semper suis atque Apostolica Sede dignissimis Gundegisilo, Nicasio, Saffario , Moroveo, Ætherius, Syagrius, Aunacharius (Anacharius), Hesychius, Agricola, Urbicius, Felix, Veranus, item Felix, et Bertheramnus episcopi.

67. « Litteras vestræ beatitudinis, quantum reserante nuntio de vestra sospitate gavisi, excepimus ; tantum de injuria, quam vos pertulisse signastis, non modico mœrore adstringimur, dum et regula trascenditur, et nulla reverentia religioni servatur. Sed quia indicastis monachas , quæ de monasterio bonæ memoriæ Radegundis, instigante diabolo, fuerunt digressæ, quod nullam a vobis acquieverint correctionem audire, nec intra monasterii sui septa, de quo egressæ fuerant, voluissent reverti, insuper Basilicæ domini Hilarii per cædes vestras vestrorumque injuriam intulisse : quapropter ipsas a communionis gratia visi fueritis suspendere, ac per hoc nostram exinde mediocritatem elegistis consulere.

68. « Igitur quia optime vos novimus statuta canonum percurrisse, ac regulæ plenitudinem continere,ut qui in talibus excessibus videntur deprehendi, non solum excommunicatione, verum etiam pœnitentiæ satisfactione debeant coerceri : ea de re addentes cum venerationis cultu summæ aviditatis dilectionis instinctum, indicamus, ea quæ definistis, nos concordanter vestræ sententiæ consentire , quoadusque in Synodali Concilio kalend. Novembribus pariter positi debeamus consilio tractare, qualiter talium temeritas frœnum districtionis possit accipere ; ut deinceps nulli liceat sub hunc lapsum faciente jactantia similia perpetrare.

69. « Attamen quia nos sua dictione dominus Paulus Apostolus indesinenter videtur monere, ut opportune inopportuneque debeamus quoscumque excedentes sedula prædicatione corrigere, et pietatem protestatur ad omnia utilem esse ; ideo suggerimus, ut adhuc et oratione assidua Domini misericordiam deprecemini, ut ipse spiritus compunctionis ipsas inflammare dignetur, ut id quod per

[1] Greg. Tur. hist. Franc. l. IX. c. 30. 40. 41. et l. X. c. 15. 16. 17. 18. 19. — [2] Greg. Tur. ibid. l. IX. c. 39. — [3] Greg. Tur. ibid. c. 41.

[1] Greg. Tur. ibid.

delictum visæ sunt contraxisse, digna satisfactione pœniteant; ut in monasterio suo, vestra prædicatione, animæ quæ quodammodo perierunt, propitio Christo revertantur: ut ille, qui unam humeris inlatam errantem ovem ad ovile reduxit, et de istarum trangressione quasi acquisito gregi congaudere dignetur: hoc specialius postulantes, ut pro nobis intercessionum vestrarum suffragia indesinenter (ut confidimus) tribuatis ». Hactenus Epistola Synodalis, quam sicuti alia hujus temporis scripta barbarismis ac solœcismis scatentem cum legimus, ne exhorrescat, qui delicati est gustus, et emunctæ naris; cum ad historiam satis sit, si veritas sincera condiat, quæ sunt ipsa styli rusticitate insipida: memor, quid Orator[1] de vetere illo dicat scriptore: « Attilius licet ferreus, sed quia verus scriptor, libenter est electus ». Porro eidem Epistolæ hæ appositæ sunt subscriptiones:

70. « Peculiaris vester Ætherius peccator salutare præsumo. Cliens vester Hesychius reverenter audeo salutare. Amator vester Syagrius reverenter saluto. Cultor vester Urbicius (Urbicus) peccator famulanter saluto. Venerator vester Veranus episcopus reverenter saluto. Famulus vester Felix salutare præsumo. Humilis vester atque amator Felix audeo salutare. Humilis atque obediens vester Bertherammus episcopus salutare præsumo ». Quarum autem Ecclesiarum hi fuerint episcopi licet non exprimatur, reperies tamen his temporibus vixisse Ætherium episcopum Lixoensem (de quo idem Gregorius agit[2]), sive potius ejusdem nominis episcopum Lugdunensem, ad quem extant sancti Gregorii papæ litteræ; Hesychium vero fuisse episcopum Gratianopolitanum, Syagrium Augustodunensem, Urbicium Regiensem in Gallia Narbonensi, Veranum Cabelicensem, Felicem Belicensem, qui subscripti reperiuntur Concilio posteriori Matisconensi haud pridem habito, et Bertheramnum fuisse episcopum Cænomanensem, de quo ipse Gregorius Turonensis[3] meminit.

71. At quid factionis ductrix Megæra altera Chrodieldis? deteriora prioribus his adjecit: nam audi Gregorium, qui ait[4]: « Cum autem scandalum, quod serente diabolo in monasterio Pictaviensi ortum, in ampliorem quotidie iniquitatem consurgeret, et Chrodieldis aggregatis sibi (ut supra diximus) homicidis, maleficis, adulteris, fugitivis, et reliquorum criminum reis, in seditione parata resideret; jussit eis, ut irruentes nocte in monasterium, abbatissam foras extraherent. At illa tumultum sentiens venientium, ad sanctæ Crucis arcam se deportari poposcit: gravabatur enim humore doloris podagrici; scilicet ut vel ejus foveretur auxilio. Sed ubi ingressi viri, cæreo accenso, cum armis huc illucque vagarentur per monasterium inquirentes eam, introeuntes in oratorium, repererunt jacentem super humum ante arcam sanctæ Crucis. Tunc unus acerbior cæteris, qui ad hoc scelus patrandum aggressus fuerat ut abbatissam gladio divideret, ab alio (ut credo, divina providentia cooperante) cultro percutitur: profluente vero sanguine, solo decubans, votum, quod levi conceperat animo non explevit. Interea Justina præposita cum aliis sororibus palla altaris quod erat ante Crucem Dominicam, exstincto cereo, abbatissam operit. Sed venientes cum evaginatis gladiis ac lanceis, scissa veste, et pæne sanctimonialium manibus laniatis, apprehensam præpositam pro abbatissa, quia tenebræ erant, excussis linteaminibus; a capite soluta cæsarie detrahunt, et usque Basilicam sancti Hilarii inter manus deferunt custodiæ mancipandam: appropinquantesque Basilicæ cælo modicum albescente, ubi cognoverunt non esse abbatissam, mox ad monasterium redire puellam præcipiunt: revertentesque abbatissam apprehendunt, extrahunt, et in custodiam juxta sancti Hilarii Basilicam in loco ubi Basina metatum habebat, retrudunt, positis ad ostium custodibus, ne quis ullum captivæ præberet auxilium.

72. « Exinde nocte subobscura aggressi monasterium, cum nullo fulgore accensi luminis potirentur, extracta promptuario cuppa, quæ olim pice linita sicca remanserat, ignem injiciunt, factaque pharo magna, de hujus incendio cunctam monasterii supellectilem rapuerunt, hoc tantum quod ferre non poterant, relinquentes. Hæc autem gesta sunt ante septem dies Paschæ. Cumque episcopus Pictaviensis Moroveus hæc omnia graviter ferret, nec valeret seditionem diabolicam mitigare, misit ad Chrodieldem dicens: Relinque abbatissam, ut in his diebus in hoc carcere non retineatur: alioqui non celebrabo Pascha Domini, neque baptismum in hac urbe ullus catechumenus obtinebit, nisi abbatissa a vinculo, quo tenetur, jubeatur absolvi. Quod si nec sic volueritis, collectis civibus auferam eam. Hæc eo dicente, statim Chrodieldis percussores deputat, dicens: Si eam violenter quis auferre tentaverit, statim eam gladio percutite. Adfuit autem diebus illis Flavianus nuper domesticus ordinatus, cujus ope abbatissa S. Hilarii ingressa Basilicam absolvitur.

73. « Inter hæc ad sepulcrum sanctæ Radegundis homicidia perpetrantur, et ante ipsam beatæ Crucis arcam quidam per seditionem truncati sunt. Cumque hic furor, superveniente die, per Chrodieldis superbiam augeretur, et assiduæ cædes et reliquæ plagæ, quas supra memoravimus, a seditionariis perpetrarentur, atque ita hæc jactantia tumuisset, ut consobrinam suam Basinam altiori cothurno despiceret; illa pœnitentiam agere cœpit, dicens: Erravi sequendo Chrodieldis jactantiam; et ecce despectui habeor ab eadem, et abbatissæ meæ contumax existo. Et conversa humiliavit se coram abbatissa, expetens pacem ejus; fueruntque pariter uno animo, eademque voluntate. Denique orto scandalo, pueri qui cum abbatissa erant, dum seditioni quam Chrodieldis schola commovit resisterent, puerum

[1] Cicer. de fin. l. I. — [2] Greg. Tur. hist. Franc. l. VI. c. 36. — [3] Greg. Tur. l. IX. c. 18. — [4] Greg. Tur. hist. l. X. c. 11.

Basinæ percutiunt, qui cecidit et mortuus est. At illi post abbatissam ad Basilicam confessoris confugiunt : et ob hoc Basina, relicta abbatissa, discessit; sed pueris iterum per fugam lapsis, in pace quam prius habuerunt, redierunt. Postea vero multæ inter has scholas inimicitiæ ortæ sunt. Quis igitur tantas plagas, tantasque strages, vel tanta mala verbis poterit explicare, ubi vix præteriit dies sine homicidio, hora sine jurgio, vel momentum aliquod sine fletu ? »

74. Novum plane inventum hoc quod elegit diabolus ad vexandam Ecclesiam, quo jugiter affligit sanctos episcopos, quibus ad hujuscemodi continendas in regulari observantia discolas nobiles moniales majus opus atque onus incumbit, quam in universo grege custodiendo. Sed habes expressam ex his originem, compertumque fontem, unde soleant tanta defluere mala, exoririque scandala : nimirum dum nobiles potentesque homines filias suas, invitas, licet detrudunt in monasteria tanquam in carcerem, ubi infelices illæ qua possunt via, cum in libertatem carnis, cujus fecisse jacturam dolent, sese vindicare laborant, hos gravissimos concitant fluctus, quibus universam commovent atque perturbant Ecclesiam. Ita plane (ut vidimus) tunc accidit, quod Francorum reges quas filias ex concubinis genuissent, ad sanctam Radegundem, ut moniales ibi efficerentur, mittere consueverint. Sed quæ scirent se ex regibus ortas, haud passæ inferioris nobilitatis feminæ se esse subjectas, ejusmodi turbas concitavere. Ad hæc forte cavenda spectat, quod divina monent oracula[1], ne texat quis cum lino lanam, vel duplici semine agrum serat. Sicut enim cælum reddit in terra sanctarum virginum chorus, quæ divino afflatæ spiritu, Deo se dicant oblatione libera atque spontanea mancipantes ad serviendum ipsi in monasterio : ita contra, quæ invitæ, sive parentum blandimentis vel minis vinciuntur votorum vinculis, et clauduntur veluti carcere monasterii, paradisum ipsum in infernum convertunt, seditionibus cuncta miscentes. Sed tragœdiæ hujus reliqua prosequamur, quomodo scilicet unius feminæ causa universæ Galliæ fatigantur. Pergit enim Gregorius :

75. « Hæc autem Childebertus rex audiens, legationem ad Guntherammum regem direxit, ut scilicet episcopi conjuncti de utroque regno, hæc quæ gerebantur sanctione canonica emendarent. Ob hanc causam Childebertus rex mediocritatis nostræ personam cum Ebregisilo Agrippinensi, et ipso urbis Pictavæ Moroveo episcopo jussit adesse, Guntheramnus vero rex Gundegisilum Burdegalensem cum provincialibus suis, eo quod ipse metropolitanus huic urbi esset. Sed nos resultare cœpimus, dicentes, quod non accederemus ad hunc locum, nisi sæva seditio, quæ per Chrodieldem surrexit, judicis districtione prematur. Pro hac causa Macconi tunc temporis comiti prolata præceptio est, in qua jubebatur, ut hanc seditionem, si resisterent, vi opprimeret. Hæc audiens Chrodieldis, sicarios istos cum armis ante ostium oratorii adstare jubet : ut scilicet repugnantes contra judicem, si vim vellet inferre, pariter resultarent. Unde necessarium fuit huic comiti illuc cum armis procedere, et quosdam cæsos vectibus, nonnullos telis transfixos, et acrius resultantes gladiorum ictibus affectos opprimere. Quod cum Chrodieldis cerneret, accepta Cruce Dominica, cujus prius virtutem despexerat, in obviam egreditur, dicens : Nolite super me, quæso, vim inferre, quæ sum regina, filia regis, regisque alterius consobrina : nolite facere, ne quando veniat tempus, ut ulciscar ex vobis.

76. « Sed vulgus parvipendens quæ ab ea dicebantur, irruens (ut diximus) supra hos resultantes, vinclos monasterio extraxerunt, ac ad stipites extentos, gravissime cæsos, aliis cæsarie, aliis manibus, nonnullis auribus naribusque decisis, seditio pressa quievit. Tunc residentibus sacerdotibus, etc.» Pergit enim dicere de judicio de abbatissa habito tunc in Synodo, deque calumniis adversus eam a Chrodielde compositis; quæ omnia iidem episcopi in Synodali Epistola de eodem judicio, et lata sententia scripta intexuerunt, ita scribentes ad ipsos Francorum reges[1] :

77. « Dominis gloriosissimis regibus, episcopi qui adfuerunt.

« Propitia Divinitate, piis atque Catholicis populo datis principibus, quibus concessa est regio, rectissime suas causas patefacit religio, intelligens sacrosancto participante Spiritu, eorum qui dominantur se sociari et constabiliri decreto. Et quia ex jussione potestatis vestræ cum ad Pictavam civitatem pro conditionibus monasterii sanctæ recordationis Radegundis convenimus, ut altercationes inter abbatissam ejusdem monasterii, et monachas quæ de ipso grege non salubri deliberatione progressæ sunt, ipsis disceptantibus, agnoscere deberemus; evocatis Patribus, interrogata Chrodieldis et Basina, quare tam audacter contra suam regulam foribus monasterii confractis discesserant, et hac occasione congregatio adunata discessit? Quæ respondentes, professæ sunt, famis, nuditatis, insuper et cædis se jam non ferre periculum. Adjicientes etiam, eo quod diversi earum in balneo lavarentur incongrue; ad tabulam ipsa luserit, atque sæculares cum abbatissa reficerent : etiam sponsalia in monasterio facta sint : de palla holoserica vestimenta neptis suæ temerarie fecerit : foliola aurea, quæ fuerant in gyro pallæ, inconsulte sustulerit, et ad collum neptis suæ facinorose suspenderit : vittam de auro exornatam eidem nepti suæ superflue fecerit : barbatorias intus eo quod celebraverit ». Hactenus accusationes, quas diluit abbatissa : pergunt enim quæ hæc sunt subsecuta Patres :

78. « Interrogantes abbatissam, quid ad hæc responderet? dixit : De fame quod conqueruntur,

[1] Deut. XXII.

[1] Extat apud Greg. Turon l. X. c. 16.

secundum quod temporis penuria permitteret, nunquam ipsæ nimiam egestatem pertulerunt. De vestimento vero dixit : Si quis earum arcellulas scrutaretur, amplius eas habere, quam necessitas indigeret. De balneo vero quod opponeretur, retulit hoc factum diebus Quadragesimæ, et pro calcis amaritudine, ne lavantibus noceret novitas ipsius fabricæ, jussisse domnam Radegundem ut servientes monasterii publice. hoc visitarent, donec omnis odor nocendi discederet : quod per Quadragesimam usque ad Pentecosten in usu famulis fuerit. Ad hæc Chrodieldis respondit : Et postea similiter multi per tempora laverunt. Retulit abbatissa, se nec probare quod dicerent, et se nescire an factum sit. Sed adhuc inculpans easdem, quod si ipsæ vidissent, cur abbatissæ non proderent? De tabula vero respondit : Etsi lusisset vivente domna Radegunde, se minus culpa respiceret : tamen nec in regula per scripturam prohiberi, nec in canonibus retulit : sed ad jussionem episcoporum repromisit, cervice se inflexa, per pœnitentiam quicquid juberetur, implere ». Hic advertas, lector, secundum illud Apostoli [1] : « Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt : omnia mihi licent, sed non omnia ædificant ». Etenim Apollonius antiquus theologus [2] probro objicit Priscillæ Montani, quod tabulis luderet : ait enim : Prophetane tabulis et tesseris ludit? Sed pergunt de excusatione ejus ad alias accusationes hæc dicere :

79. « De conviviis etiam ait. se nullam novam fecisse consuetudinem, nisi sicut actum esset sub domna Radegunde, se Christianis fidelibus eulogias obtulisse ; nec sibi comprobari cum illis ullatenus convivasse. De sponsalibus quoque ait : Coram pontifice, clero, vel senioribus pro nepte sua orphanula arrhas accepisse : et tamen si hæc culpa sit, veniam se coram cunctis petere professa est; tamen nec tunc convivium in monasterio fecerit. De palla quod reputarent. protulit monacham nobilem, quæ ei mafortem holosericum, quem de parentibus detulit, muneris causa concesserit, et inde partem abscidisset, unde quod vellet et faceret : de reliquo vero quantum opportunum fuit, ad ornatum altaris pallam condigne condiderit ; et de illa scissura, quæ pallæ superfuit, purpuram nepti suæ in tunica posuerit, quam ibi dedisse dixit, quo monasterio profuit : quæ per omnia donatrix Didimia confirmavit ».

80. Sed antequam ulterius progrediamur, quod audis donatum mafortem holosericum, tibi puto satisfaciendum, quem de voce ista exotica, mafortes, nonnihil hærentem videre, lector, sum visus : ea quidem diversi generis indumentum pro diversarum personarum conditione reperimus significari. Atque in primis Cassianus [3] declarat, fuisse super humeros apponi solitum habitum monachi, ubi ait : « Post hæc angusto pallio tam amictus humilitatem, quam utilitatem pretii compendiumque sectantes, colla pariter et humeros tegunt : quod mafortes, sive mavortes, tam nostro quam ipsorum nuncupatur eloquio ». Cæterum etsi ejusdem nominis haud idem erat hoc indumentum, de quo in hac Synodali Epistola : etenim minime erat vile quod holosericum esset ; neque breve, ex quo, et facta est altaris palla, et insuper ornata sponsa : unde magis illius generis putamus fuisse mafortem, de quo S. Hieronymus ad Eustochium scribit, cum hæc ait de luxu nimio stultarum virginum [1] : « Et per humeros hyacinthina lena mavorte volitans ». Quibus intelligas, non breve fuisse palliolum et angustum, sed laxam vestem, quæ præ latitudine expanderetur ad ventum, uti etiam in statuis sculptum videmus : commune tamen fuit utrique sexui, quod ad tegendum collum et humeros veluti pallium compositum erat, ob idque communi æque nomine mafortes diceretur. Sed de maforte satis. Prosequuntur reliqua Patres Concilii Pictaviensis :

81. « De foliolis aureis et vitta auro exornata Macconem famulum vestrum præsentem testem adhibuit, eo quod per manum ejus a sponso puellæ prædictæ neptis suæ viginti solidos accepit, unde hoc publice fecerit, nec de re monasterii quicquam ibi permixtum sit. Interrogata Chrodieldis cum Basina, si forsitan aliquid abbatissæ (quod absit) adulterii reputarent, sive quid homicidii, vel maleficii fecerit, aut crimen capitale, quo perculeretur, edicerent : respondentes protulerunt, non habere se aliquid nisi per hæc quæ dixerant, eam ista fecisse contra regulam proclamarent.

« Ad extremum pro peccatis, quia claustra disrupta sunt, et miseris licuit sine disciplina abbatissæ suæ, quod vellent committere per tot mensium spatia; quas credebamus innocentes monachas, nobis protulerunt prægnantes : quibus per ordinem discussis, nec invento crimine quod abbatissam dejiceret, levioribus causis paterna commonitione contestati sumus, ut hæc nullatenus deinceps pro reprehensione repeterent. Tunc nobis percunctantibus causam adversæ partis, quæ majora crimina commiserant, id est, quæ prædicationem sui sacerdotis intra monasterium, ne foras procederent, despexerunt, pontifice conculcato, et in summo contemptu monasterio relicto, confractis seris et januis, irrito facto discesserunt; et ad suum peccatum aliæ tractæ transgressæ sunt. Insuper et Gundegisilus pontifex cum suis provincialibus pro ipsa causa commonitus per præceptionem regum Pictavos accessisset, et ad audientiam eas ad monasterium convocarent ; despecta commonitione, ipsis occurrentibus ad beati Hilarii confessoris Basilicam, ubi ipse commorabatur, accedentes, ut condecet pastorum sollicitudinem, dum commonerentur, facta seditione, fustibus tam pontifices, quam ministros affecerunt, et intra Basilicam fuderunt sanguinem levitarum.

[1] I. Cor. x. — [2] Apud Euseb. l. v. c. 17. — [3] Cassia. l. I. c. 7. de habitu monachi.

[1] Hier. Ep. XXII.

82. « Dehinc ex jussione domnorum principum cum vir venerabilis Theutarius presbyter in causa directus fuerit, et statutum fuisset quando judicium fieret : non exspectato tempore, monasterium seditiosissime accensis in corte cuppis, vectibus ac securibus confractis posticis, igne accenso, intra septa cæsis et vulneratis monachabus, in ipsis oratoriis spoliato monasterio, denudata et discissa capillis abbatissa, graviter ad ridiculum ducta, et tracta per compita, et in locum retrusa, et si non ligata, nec libera : superveniente diei Paschæ festo per sæculum, offerente pontifice pro condemnata pretium, ut spectaret vel baptismum, nec ulla suasione hoc impetrasset vox supplicum : atque respondente Chrodielde, eo quod tale facinus nec scissent nec jusserint, adhuc Chrodielde asserente ad intersignium suum, ne a suis interficeretur, obtentum sit; unde certum est tractari quid ex hoc datur intelligi, quod additur crudelitati, ad sepulcrum beatæ Radegundis fugientem servum monasterii sui occiderent, et scelere crescente, nihil petendo sanaverint, sed per se post intrantes monasterium ceperint, et ad domnorum jussionem, ut seditiosos illos in publico repræsentarent, nolentes acquiescere, et contra regum præcepta magis arma tenerent, et se sagittis vel lanceis contra comitem et plebem indignanter erigerent : hinc denuo egressæ ad audientiam publicam, extrahunt Crucem sanctam sacratissimamque occulte, et ad injuriam indecenter, et ad culpam, quæ postea restituere coactæ sunt in Ecclesia.

83. « Quibus tot capitalibus agnitis facinoribus, nec refrænatis, sed jugiter magis auctis criminibus, nobis iisdem dicentibus, ut abbatissæ pro culpa veniam peterent, aut quod male directum fuerat, emendarent; et nolentes hoc facere, sed magis de ejus interfectione tractarent, quod publice sunt professæ : reseratis a nobis et recensitis canonibus, visum est æquissimum, ut eas, usquequo dignam agerent pœnitentiam, a communione privari, et abbatissam loco suo permansuram restitui.

« Hæc nos pro vestra jussione, quod ad Ecclesiasticum pertinuit ordinem, circumscriptis canonibus, absque personarum aliqua acceptione suggerimus peregisse. De cætero, quod de rebus monasterii, vel instrumentis chartarum domnorum regum parentum vestrorum de loco subreptum est, quæ se habere professæ sunt, sed nobis inobedientes nullatenus erunt voluntarie reddituræ : qualiter vestra, vel anteriorum principum merces æterna permaneat, ad loci instaurationem vestræ pietatis atque potestatis est, auctoritate regia cogere reformari : neque ipsas ad locum quem tam impie et profanissime destruxerunt, ne pejora proveniant, vel redire concedite, vel permittatis iterum aspirare; quatenus his in integrum, præstante Domino, restitutis, sub Catholicis regibus totum acquiratur Deo, nihil perdat religio : ut status conservatus tam Patrum, quam canonum nobis proficiat ad cultum, vobis propagetur ad fructum. Christus vos Dominus alat, regatque, regnum tribuens prolixius, vitamque conferat beatam ». Hucusque de Synodali judicio Epistola ad reges Francorum : hicque finis Synodi Pictaviensis ea de causa a Francorum regibus convocatæ. Sed quid de feminis anathemate condemnatis? audi Gregorium [1] :

84. « Post hæc, inquit, cum emisso judicio a communione fuissent suspensæ, abbatissa etiam in monasterium restituta; hæ ad Childebertum regem petierunt, adjicientes malum supra malum, denominantes scilicet regi personas quasdam, quæ non solum cum ipsa abbatissa adulteria exercerent, verum etiam ad inimicam ejus Fredegundem quotidie nuntia deportarent. Quod audiens rex, misit qui eos vinctos adducerent : sed cum discussi, nihil criminis inventum in eis fuisset, abscedere jussi sunt ». Hæc de his Gregorius. Porro hæc cœpta hoc anno, qui numeratur decimus quartus Childeberti regis ad annum decimum quintum ejusdem propagata esse, ex ejusdem Gregorii scriptis apparet. Quomodo autem eædem anno sequenti, collecto Metensi Concilio, veniam petentes, ab episcopis sunt absolutæ, suo loco dicemus. Quo pariter anno contigisse convocari episcopos ad dirimendam causam quamdam contra Tetradiam illustrem feminam idem Gregorius tradit [2].

85. *Privilegia concessa monasterio S. Medardi.* — Eodem quoque anno, petentibus Francorum regibus, datum legitur a S. Gregorio papa privilegium [3] monasterio S. Medardi Suessionensi in Gallia; ita enim ad finem ejus legitur : « Datum septimo kalend. Junii, anno ab Incarnatione Domini quingentesimo nonagesimo tertio (ita veteres Codices habent, et non nonagesimo quarto, ut recens habet editio) mense Junio, Indictione undecima ». Sed advertendum est, subscriptionem episcoporum, et regis Francorum Theodorici haud congruere his temporibus : siquidem complures episcopi, qui subscripti reperiuntur, post aliquot abhinc annos creati noscuntur, veluti inter alios (ut de reliquis dicere omittamus) Augustinus episcopus Cantuariensis, et Mellitus Lundoniensis, quos constat neque hoc tempore profectos esse in Angliam, quo etiam neque Theodoricus regnabat in Galliis, sed Childebertus, ac Guntheramnus. Quamobrem in eam inducor sententiam, ut ea subscriptio postea adjecta fuerit. Est autem ejusmodi privilegii hoc exordium : « Pretiosissimis lapidibus in diademate Christi merito renitentibus, omnibusque sanctæ Dei Ecclesiæ membris, quorum universale caput est Christus, Gregorius licet sanctæ Romanæ Sedis pontificio sublimetur, humillimus tamen servorum Dei servus, etc. » Ita quidem ipse (ut profitetur postea in litteris datis ad Joannem Constantinopolitanum episcopum) refugit nomen Universalis, quo deorsum inclinaret, qui illud indignissime usurparet, cum tamen reipsa jure Pontificis universalis utatur præcipiens eodem decreto episcopis omnibus

[1] Greg. Tur. l. x. c. 17. — [2] Ibid. l. xi. c. 8. — [3] Greg. l. ii. Ind. xi. post Ep. xxxviii. nov. edit.

atque regibus. Sed et quomodo id profiteatur, ex ejus verbis audi, quæ habet inferius : « Caput, inquit, monasteriorum totius Galliæ constituimus, nulliusque ditioni patimur subesse. Sed velut hæc Sedes Romana speculationem suam toto orbi indicit, et novas Constitutiones (consuetudines) omnibus mittit, et omnium personarum servitio caret (nulli subjecta videlicet), ita præfatus locus, remota omni consuetudine pessima regum, antistitum, etc. »

86. Sed quas intligat pœnas, audi quæ habet in fine : « Si quis autem regum, antistitum, judicum, vel quarumcumque sæcularium personarum, hujus Apostolicæ auctoritatis, et nostræ præceptionis decreta violaverit, aut contradixerit, aut negligenter duxerit, vel fratres inquietaverit, vel conturbaverit, vel aliter ordinaverit : cujuscumque dignitatis vel sublimitatis sit, honore suo privetur, etc. » Vides, lector, Pontificis Romani esse sancire leges, quibus si ipsi reges non parcant, regno priventur : quæ etiam comminatio ab eodem apponi solita erat in aliis privilegiis, sive monasteriis, sive hospitalibus concessis, nempe ut privarentur regno reges, si quid ab eis contra ea quæ concessisset, factum fuisset. Consideravit hæc Gregorius septimus Romanus Pontifex in Epistola [1] ad Metensem episcopum, atque recitatis privilegii hujus dictis verbis, hæc addidit : « Quod si beatus Gregorius doctor utique mitissimus, reges qui statuta sua super unum xenodochium violarent, non modo deponi, sed etiam excommunicari, atque in æterno examine damnari decrevit; quis nos Henricum non solum Apostolicorum judiciorum contemptorem, verum etiam ipsius matris Ecclesiæ improbissimum prædonem et atrocissimum destructorem deposuisse, et excommunicasse reprehendat, nisi similis ejus? » Hæc ipse.

87. *Ingobergæ reginæ et Sanctuli obitus.* — Hoc etiam eodem anno, qui est decimus quartus Childeberti regis, reginæ Francorum Ingobergæ maxime piæ feminæ obitum Gregorius Turonensis ponit his verbis[2] : « Anno quoque quarto decimo Childeberti regis, Ingoberga regina, Chariberti quondam relicta, migravit a sæculo, mulier valde cordata, ac vita religiosa prædita, vigiliis, et orationibus atque eleemosynis non ignava : quæ, credo, per providentiam Dei commonita, ad me usque nuntios dirigens, ut in his quæ de voluntate sua, id est, pro animæ remedio cogitabat, adjutor existerem : sic tamen, ut ad ipsam accedens, quæ consilio habito, fieri decernebat, scriptura connecteret. Accessi, fateor, vidi hominem timentem Deum : quæ cum me benigne excepisset, notarium vocat, et habito (ut dixi) mecum consilio, quædam Ecclesiæ Turonicæ et Basilicæ sancti Martini, quædam Cænomannicæ Ecclesiæ delegavit : ac post paucos menses subitanea ægritudine fatigata, migravit a sæculo, multos per chartulas liberos derelinquens, septuagesimo (ut arbitror) vitæ anno, relinquens unicam filiam, quam in Canthia regis cujusdam filius matrimonio copulavit ».

88. Quo pariter anno, quarto scilicet Gregorii papæ, quo (ut dictum est) Dialogos scribebat, Sanctulus vir ille sanctitate celebris, cujus res mirifice gestas tertio Dialogorum libro intexuit, ex hac vita migravit : nam acturus de ipso, hæc præmittit[1] : « Ante hos dies fere quadraginta vidisti apud me eum cujus superius memoriam feci, venerabilis vitæ presbyterum Sanctulum nomine, qui ad me ex Nursiæ provincia annis singulis venire consuevit. Sed ex eadem provincia quidam monachus ante triduum venit, qui gravis nuntii mœrore me perculit, quia eumdem virum obiisse nuntiavit, etc. » Pergit narrare ejus miracula, a nobis suo loco et tempore, quo sunt facta, relata. Hæc quidem hoc anno in Occidente. Sed belli motus, de quibus præfati sumus, jam nos revocant in Orientem.

89. *Inter Chaganum ducem Abarum, et Priscum ducem Romanorum res bellicæ et fœdus.* — Hoc namque anno (ut ex Gregorio percepimus) pacatis rebus Persicis, restituto per Mauritium in regnum Cosrhoe, vertenda fuerunt arma adversus Abares sub duce Cajano sive Chagano Thraciam invadentes, de quibus ista Nicephorus[2] : « Ineunte vere, translatis ex Oriente copiis, Mauritius Byzantio solvit, et multis impedimentis intervenientibus, Anchialum contendit : eo namque excurrere vel Abares audierat, post auream illam mensam et elephantis spectaculum, multorumque talentorum auri largitionem : quæ illis imperator, pacem sibi complectendam ratus, petentibus tribuit. Ac primum Perinthum, quam nunc Heracleam vocant, cum quidem in terrores plures et in maximam tempestatis procellam incidisset, venit. In qua urbe Glyceriæ martyri, quæ ibi æde sacra magnifice constructa honoratur, debitam religionem persolvit. Et grave quiddam a Barbarorum excursionibus passus exercitus, duce in Europa Prisco creato, inde in urbem imperantem est reversus. Abarum vero et Slavinorum gentes, Istro trajecto, sub Chagano Hunno militantes, Thraciamque percurrentes et omnia passim diripientes, usque ad Heracleam pervenerunt. Quin Prisco duce Turuli se continente, Didymoticum quoque stratagemate ceperunt. Eorum impetum arte et consilio quodam admirando imperator inhibuit : qui se classe instructa in eorum sedes expeditionem facturum assimilavit. Quæ res metum illis ingentem incussit, et vel invitos ad sua redire coegit. Post quorum discessum imperator ad transitum Istri, ne rursus Barbari facile in Thraciam excurrerent, firma militum præsidia collocavit. Priscus autem Byzantium reversus, de manubiis accusatus est, et militarium copiarum præfecturæ dignitas ei abrogata, Petroque Mauritii fratri data. Verum cum et is nihil præclarum ex sententia imperatoris gereret, adempto illi ma-

[1] Greg. VII l. VIII. Ep. XXI. et sup. l. IV. Ep. II. et XXIII. — [2] Greg. Tur. hist. Franc. l. IX. c. 26.

[1] Greg. dial. l. III. c. 37. — [2] Niceph. l. XVIII. c. 28.

gistratu, eodemque Prisco reddito, domi ipse consedit ». Ista utique hoc anno, cum S. Gregorius papa de restituto Prisco in gradum pristinum congaudens, et salutaria monita impartiens, iste ad ipsum scripsit mense Julio[1] :

90. « Si vitæ istius cursum veraciter attendamus, nihil in eo firmum, nihil invenimus stabile ; sed quemadmodum viator modo per plana, modo per aspera graditur, sic nobis utique in hac vita manentibus nunc prosperitas, nunc occurrit adversitas. Denique alternis sibi succedunt temporibus, et mutua se vice confundunt. Dum igitur omnia in hoc mundo mutabilitatis ordo confundit, nec elevari prosperis, nec frangi debemus adversis. Tota ergo mente ad illum nos convenit anhelare, ubi quicquid est, firmum permanet, ubi non mutatur adversitate prosperitas. In hac ergo vita miro Dei omnipotentis moderamine idcirco agitur, ut vel prosperitatem adversitas, vel adversitatem prosperitas subsequatur : quatenus et humiliati discamus quicquid deliquimus flere, et iterum exaltati adversitatis memoriam quasi humilitatis anchoram in mente teneamus.

« Non in hoc ergo Creatoris nostri ira est deputanda, sed gratia, per quam discimus, ut ejus dona tanto servemus verius, quanto humilius tenemus. Quia igitur perfectam vos dominorum gratiam, auctore omnipotente Deo, reparasse cognovimus, magna pro vobis exultatione gaudemus, optantes ut vitam vestram rerum omnium gubernator et bonis semper præsentibus fulciat, et ad gaudia perpetua extendat. Hæc vobis ideo loquor, quia multum vos diligo, atque me a vobis diligi scio. Sed hoc quod me diligitis, in latorem præsentium Sabinianum diaconum demonstrate, ut ubi usus exegerit, vestra patrocinia consequatur. Vir autem gloriosus Castus præco laudum vestrarum in Romanis partibus existit, quem vestræ excellentiæ paterna dilectione commendo ». Hucusque ad Priscum Gregorius.

91. Sic igitur revocatus Priscus ad ordines militares, magna præda peracta, mox Barbarum regem Chaganum adversantem sensit, et amnem trajicere impedientem. Quamobrem legationem pacis mittere ratio persuasit. « Sicque Theodorum medicum », inquit Nicephorus[2], « virum cordatum, sagacitateque et prudentia multos excellentem, ad eum misit. Qui cum Barbarum frementem maxime et superbientem, ac verborum fastu exultantem (nationum enim omnium dominum se esse minabundus jactabat) vidit, veteri quadam narratione Barbaricum legatus lenit tumorem. Inquit enim : Audi, Chagane, veterem et utilem orationem. Sesostris Ægyptiorum rex illustris admodum et felix plurimas et maximas sibi subjecit nationes atque ex eo successu in protervam arrogantiam sublatus currum sibi aureum pellucidis pretiosisque lapillis ornatum fieri fecit : in quo considens quatuor ex devictis regibus currui, qui eum traherent, jugo illis imposito, junxit. Hoc vero cum sæpius fieret, et celebri quodam festoque die ex quatuor istis regibus unus oculis conversis continue retrospiceret, et rotæ volubilitatem intueretur; Sesostrisque eum, cujus rei gratia tam frequenter oculos in rotam conjiceret, percontaretur : respondisse id fertur : Cum stupore admiror rotam, cum eam instabili modo ferri, atque alias aliter volvi et nunc quidem sublimia demittentem, rursus autem demissa sublimantem conspicio. Sesostris porro ubi dictum id intellexit, statuit, ne illi posthac currum traherent.

92. « Barbarus vero subridens, satis se pacem complecti indicavit, et Priscus ei pro transitu bonam spoliorum partem, maxima quæque concedendo dedit, et se Romanorum ditione cedere (Romanum namque id solum esse) significavit. At Barbarus Romanos armis et jure belli id amisisse respondit. Et cum Chaganus ad hunc modum familiarius cum Prisco rixaretur : Priscus ei, quod ex Oriente profugisset, convicii loco objecit ». Hactenus de Chagani et Prisci rebus, liberataque Europa ab incursione Abarum cum armis Prisci, tum vero eloquentia Theodori medici, ad quem extant plures sancti Gregorii Epistolæ, et inter alias illa superius recitata, qua persuadet cum Mauritio agere, ut latam impiam legem abroget. Quod vero ad temporis rationem spectat, errore vides positum a Theophane, quod ista de Prisco contigerint anno Mauritii imperatoris tertio decimo, cum ex litteris recitatis sancti Gregorii ipsum hoc anno restitutum constet, dum adhuc tertius perseveraret Gregorii Pontificatus annus, cujus hoc anno quartus incipit mense Septembri. Quomodo vero Priscus una cum Commentiolo, rupto fœdere, eumdem regem vicerit, suo loco dicturi sumus.

93. *Sanctarum Glyceriæ et Euphemiæ miracula.* — Quod autem nuper mentio facta est de Mauritio imperatore visitante Heracleæ Ecclesiam S. Glyceriæ, hic opportune quid his diebus illic acciderit, ex Nicephoro referam, rem sane memoria dignam : ait enim[1] : « Minime vero abs re fuerit, si celeberrimæ martyris istius miraculo (nempe Euphemiæ, de qua dicturi sumus inferius) ; admirandæ Glyceriæ, et ipsius martyris miraculum conjunxero. Vir quidam, cui Paulino nomen erat, obscuro loco natus, in bonis autem disciplinis admodum educatus, manifesto in impostorum et maleficorum barathrum demersus esse deprehensus est. Incantatori huic et mago argentea fuit pelvis, in qua detestandum cruorem excipiens, per eum execrandus ipse cum apostatis virtutibus colloquebatur. Vasculum id, necessitate flagitante, argentariis vendidit. Qui pretio numerato, lancem eam receperunt, venalemque et ipsi pro foribus cuivis prætereunti emendi liberam facultatem facientes proposuerunt. Accidit autem, ut Perinthius antistes

[1] Greg. l. II. Ep. LI. Ind. XI. — [2] Niceph. l. XVIII. c. 29.

[1] Niceph. l. XVIII. c. 32.

(ipsius scilicet Heracleæ), Byzantii esset, et pelvim eam, ita ut venundabatur, compararet.

94. « Itaque cum vasculo empto se in suam sedem recepit, et ob reverentiam unguenti martyris Glyceriæ sublato priore vase æneo, argenteum istud reposuit, cultui divinitus manantis unguenti id maxime convenire arbitratus. Atque ille quidem hoc sic fecit : rivus autem unguenti constitit. Martyr enim ipsa tantum piaculum detestata, gratiam et donum id cohibuit : haudquaquam enim fas esse, tacens etiam dicebat, ut mundum immundo contingeretur. Hoc postquam diebus plurimis fieri cognovit episcopus, oppido quam graviter tulit, variasque curas in animo ipse suo, quod ipsius culpa Ecclesia commoditate tanta privari deberet, volutavit. Proinde ad lacrymas et preces conversus, Deo supplicavit, ut rem tam gravem auferret, et facti ejus causam latentem ostenderet. Deus vero rite abominationem eam amoliens, et inscitiam misericordia legitime prosequens, antistiti in somnis lancis piaculum manifestat.

95. « Ille statim argenteam phialam subducit, et priorem illam æream perinde atque puram et quasi virginem et immaculatam ministram cultui religioso restituit. Et ecce tibi, derepente unguentum rursus scaturit, et miraculorum latex denuo exundat. Piaculum autem execrandum manifeste in opertum producitur, et non aliter quam in publicis columnis incisum proponitur, urbique gloria sua redditur. Ea res ubi ad imperatoris aures per primariæ sedis episcopum (Joannes is jejunator erat) relata est, princeps ab eodem episcopo ad reos capitali supplicio persequendos excitatus est; nam is resipiscentia atque pœnitentia crimen corrigere voluit. Judicium igitur maximum cogitur, et maleficorum multitudo ingens producitur. Qui in gravem carcerem conjecti, ad supplicia, debitas persoluturi pœnas producti sunt. Inter quos Paulinus in palum summa parte hiantem actus turpiter vitam finiit, cum prius cædis filii sui spectator fuisset : siquidem et hunc abunde imposturæ et malefici portentis imbuerat. Atque hoc ita est gestum ». Hæc Nicephorus. Eamdem historiam [1] exactissime descriptam habes a Theophylacto, dum Mauritianam texit historiam.

96. Eadem quoque gratia pollebat sanctissima martyr Euphemia, de qua alias dictum est : præstabat vero in miraculis ista in eo, quod cum liquore etiam admixtum sanguinem e sacro corpore emittebat, eo tantum die, quo natalis ipsius anniversaria celebritate festivus populo recurrebat. Quid autem tunc acciderit de Mauritio imperatore ex eodem Nicephoro accipe [2] : « Hoc autem loco, inquit, quid Mauritio de celeberrima martyre Euphemia acciderit, dicam. Iners namque cogitatio imperatori incesserat, ut anxie nimis de ingentibus ejus miraculis inquireret, et fallaciam hominum prodigia ab ea edita esse putaret. Ex adverso Constantinopoli inclyta Chalcedonensium civitas sita est, ubi sane templum quoque est magnifice constructum. Diximus autem non ita dudum, sacrosanctas ejus reliquias olim in hoc ipso templo in urna marmorea repositas esse, atque in ejusdem memoria miraculum insigne, atque eis qui id non viderunt, prope incredibile fieri solere. Ex quo enim illa in martyrii stadio decurrit, et corpus ejus in monumento conditum est, ipso passionis ejus die, in conspectu omnium, loci ejus episcopus spongiis quibusdam ex defunctæ corpore sanguinis liquorem haurit. Sanguinem sane veluti ab recens cæso corpore vulnerum tabo mixtum, et unguentis quibusdam ex seipsis natis temperatum cernas : quem exiguis vitreis vasculis episcopus exceptum atque divisum turbæ advenienti donat.

97. « Hoc igitur auditum (sicut dixi) animi quadam vecordia in dubium revocans Mauritius, cum tempus appeteret, argenteum ornatum ex sepulcro detrahit, et imperiali signo monumentum martyris obsignat : sic enim hoc incredulitatis volebat audacia. Postquam autem tempus ipsum quod debebat, advenit, curiose mysterium indagat, accuratiusque experimento solito miraculum explorat. Ecce tibi vero rursus, sicut ante, sanguis unguento conditus instar rivuli e monumento promanat, et spongiæ sanguine suaveolenti pinguescunt; et martyr ipsa tum, ut prolixius sanguinis fons proflueret, fecit. Atque illa ad hunc modum imperatoris incredulitatem erudiens, castigavit. Ipse autem digitis sanguini admotis, eoque humore delibutis, seipsum sanctificando conspersit; et reipsa ut id crederet persuasus, deinceps cum admiratione laudes suas clara voce martyri tribuit ». Hucusque Nicephorus : atque de his hactenus. Recitat pariter eam historiam Theophylactus [1] in scripta a se historia Mauritiana.

98. *Theodosius filius Mauritii, et Colinduch martyr.* — Eodem quoque anno, die Paschatis Theodosius filius Mauritii, jussu ejus, coronatur imperator collega patris a Joanne patriarcha Constantinopolitano. Ita ex Theophane : alii ante biennium, ut dictum est superius ex Biclariensi. Nomen quidem Augusti esse a patre consecutum Theodosium, ex publicis monumentis invenies apud sanctum Gregorium in Epistolis [2].

Hoc præterea tempore claruisse in Perside insignem feminam Christianam, eamdemque corona martyrii auctam, cum Evagrius temporis hujus accuratus scriptor, tum alii recentiorum Græcorum tradunt. Evagrius enim in primis de ipsa habet ista [3] : « Eodem tempore vixit apud nos Golanduch martyr, quæ multa tormenta perpessa, et a magis Persis graviter excruciata, martyrii coronam post magna miracula, quæ ediderat, assecuta est. Cujus Vita ab antiquiore Stephano Hierapolis episcopo litteris mandata est ». Hæc Evagrius. Colinduch vo-

[1] Theoph. l. I. c. 11. — [2] Niceph. l. XVIII. c. 31.

[1] Theop. l. VIII. c. 14. — [2] Greg. l. IV. Ep. XLIV. — [3] Evagr l. VI. c. 19.

cat eam Nicephorus[1], eumdemque Stephanum auctorem citat vitæ ejus, quædam captu difficilia narrans. Quicquid sit, certum est ab Orientalibus, penes quos passa est, eamdem receptam esse ut martyrem, cultuque anniversario celebratam. Sed et haud mediocrem addit historiæ auctoritatem Theophylactus, qui eam exactissime narrat[1].

[1] Niceph. l. XVIII. c. 25.

[1] Theoph. hist. Maur. imp. l. V. c. 12.

Anno periodi Græco-Romanæ 6086. — Olymp. 343. — Anno Æræ Hispan. 631. — Jesu Christi 593. — Gregorii papæ 4. — Mauritii imp. 12.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : XI *post consulatum Mauritii Tiberii Aug. solius* IX, ut legitur in Chronico Alexandrino.

2. *Chosroes Persarum rex in regnum restituitur.* — A num. 1 ad 6. Theophylactus lib. 5, cap. 3, scribit, *Narsem* Mauritii imp. satellitem ac ducem exercitus Romani cum Chosroe, *primo vere* (anni nempe DXCI, juxta ea quæ anno superiori diximus), Persidem ingressum esse sequente *Domitiano* Melitenes episcopo ; ac plures ordinum ductores *Chosroen* regem acclamasse. Tum cap. 9 ait : Famam esse, « Chosroen cum auxiliariis amplius sexaginta millia duxisse, Varamum quadraginta millia ». Pugnatum ad Canzagum (oppidum est Persarmeniæ), et Narses illustri victoria potitus est, Persarum multis occisis, et ad sex millia captis, quos Chosroes ad se adductos jaculis omnes confecit. Varamus ad varia loca fugit, et « Chosroes, ubi discessum hostium apertissime intellexit, Romanos, uti domum redeant, blande monet, ipse coacta phalange Persica Babylonem abit, nihil dignum pro auxilio iisdem remensus ». Metuens tamen ne ab indigenis per fraudem occideretur, a Mauritio petiit, uti ad custodiam corporis mille sibi gravis armaturæ mitteret, quos et obtinuit. Eodem tempore *sancto Sergio* martyri crucem ex auro fabrefactam pro munere obtulit, missa Epistola, quam Baronius ex Evagrio lib. 6, cap. 20, integram recitat. Legitur etiam apud Theophylactum lib. 5, cap. 13, qui eam forte ex Evagrio descripserat. Subjungit, « anno dehinc proximo *Chosroen* Siram, genere Romanam et religione Christianam, quam ætate florentem connubio sibi copularat, reginam publicitus » appellasse, et *tertio anno* sancto Sergio Persidis martyri pro filio ex Sira suscipiendo supplicasse ; nec ita diu post eum donis honorasse adjuncta Epistola græce composita, quam ad verbum Theophylactus cap. 14 recitat.

3. *Rumor de conversione Persarum regis spargitur.* — *Chosroen* fidem Christianam suscepisse, fama nuntiavit. Hinc abbas Biclariensis, qui ad annum Christi DCX, Mauritii imp. octavum Chronicon suum perduxit, quique hoc tempore vivebat, hæc verba eidem Chronico postea inseruit : « Imperator Persarum Christi suscepit fidem, et pacem cum Mauritio imp. firmavit », et Fredegarius in Chronico cap. 9, ad annum XXVIII Guntramni, qui anno DLXXXIX desinit, multa fabulosiora, quam quæ Baronius ex Historia Miscellæ de hac conversione refert, in medium adducit. Idem ex auctoribus Græcis testatur Theophylactus lib. 4, cap. 10 et lib. 5, cap. 2, scilicet, eum fassum esse Deum, « qui a Romanis coleretur, omnium esse potentissimum atque ore libero veterem superstitionem » condemnasse. Sed de baptismo ejus, reginæ ac suorum ne verbum quidem habet. Hæc fabula inde nata, quod *Chosroes* pro sua in regnum restitutione *S. Sergio* martyri votum fecerit, et ut Mauritium imperatorem demereretur, se Christianum fieri velle finxerit.

4. *Finis belli vicennalis Persas inter et Romanos.* Theophylactus lib. 5, cap. 15, postquam dixit Chosroen, quotquot cum Varamo in tyrannide communicaverant, spiritu privasse subdit : « Fœdera inter Romanos et Persas pari æquitate coli cœpta. Hoc tandem modo acre illud, et Persicum bellum a Romanis non sine gloria finitum atque compositum est ». Duravit annos viginti, ut Theophylactus lib. 3, cap. 8 nos edocet ; cœperat enim an. DLXXI et septimo Justini junioris imp. anno, ut eo anno, num. 5 ostendi. Quare perperam Theophanes in Chronico, ubi hujus belli initium recte consignarat, ejus finem cum anno Mauritii imp. VII, annoque Incarnat. secundum Alex. DLXXXI copulavit. Nam *Chosroen* anno DXCI regnum recuperasse, præter ea, quæ retulimus, confirmat auctor Chro-

nici Alexandrini, qui *anno* IX *post consulatum* Mauritii, Christi scilicet DXCI, inquit : « Hoc anno Chosroes Persarum rex a Varamo contribuli suo regno pulsus ad Romanos confugit, et inita cum illis societate et amicitia in regnum est restitutus ». Neque video de hujus restitutionis tempore posse imposterum ambigi.

5. *Regem Persarum non esse conversum dolet S. Gregorius.* — Ad num. 7. *Chosroen* Christianam fidem amplecti noluisse scripsit ad S. Gregorium *S. Domitianus* episcopus Melitinæ, ut liquet ex Epistola, quam ad eum rescripsit S. Gregorius, quæ extat lib. 2, Epist. LXIII, *Indict.* XI, mense Augusto data, hoc scilicet anno. Verum perturbatus est Epistolarum ordo in Regesto Gregorii, ut multis exemplis constat, ideoque videtur, *Domitianum* anno DXCI ad Pontificem Romanum de rebus a se in Perside gestis litteras dedisse, et Pontificem anno DXCII ad eum rescripsisse ; res enim hæc majoris momenti erat, quam ut adeo sero eidem nuntiata fuerit ; præsertim cum de regis Persarum conversione per totam Europam tam multus sermo disseminatus fuisset.

6. *Inventio tunicæ Christi.* — Ad num. 24. Fredegarius Sigeberto chronographo a Baronio citato longe antiquior, in Appendice ad Gregorium Turonensem cap. 2, eadem de *tunica Christi* refert, eam scilicet non longe a Hierosolyma inventam fuisse, et ad eam urbem translatam ; sed inventionem hanc consignat anno Guntramni regis XXX, quod sub eodem anno Guntramni habet etiam Aimoinus lib. 3, cap. 74, quod ideo secundum Fredegarii supputationem contigit anno Christi DXC, non vero anno DXCIV, ut scribit Sigebertus. Falluntur etiam omnes isti scriptores, quando asserunt, *Gregorium Antiochenum*, Thomam Hierosolymitanum, et Joannem Constantinopolitanum episcopos illam tunicam *ordine pedestri* Hierosolymam perduxisse. Nam Gregorius quidem Antiochenus hujus anni initio adhuc in vivis erat, ut infra videbitur, sed anno DXC, non *Thomas*, sed *Joannes* Ecclesiam Hierosolymitanam regebat, et anno Christi DXCIV, Amos episcopus Hierosolymorum erat. Præterea Aimoinus et Fredegarius, narrata illa tunicæ Christi inconsutilis inventione, aiunt : *eo anno luna obscurata est ;* quæ lunæ eclipsis facta est in Galliis anno DLXXXIX, die sexta Martii, post mediam noctem, feria sexta ineunte, juxta calculum Calvisii in Opere suo Chronologico. Hujus itaque inventionis annus ex solo illo lunari defectu innotescit. Ea Christi *tunica* nunc religiose Treviris asservatur, ut prodit Browerus in Annal. Treviren. lib. 15, ubi de ea plura.

7. *Moniales duæ regum filiæ tumultus in Gallia excitant.* — A num. 63 ad 85. Gregorius Turonensis lib. 9, capp. 39, 40 et seqq., et lib. 10, cap. 10 fuse agit de orto scandalo in monasterio Pictaviensi post *sanctæ Radegundis* reginæ ejus fundatricis mortem, occasione *Chrodieldis* filiæ Chariberti regis, ac *Basinæ* filiæ Chilperici pariter Francorum regis, quæ nolebant morem gerere *Leuboveræ* abbatissæ, injectis in eam criminibus, ut loco ejus substitui possent. Utraque pedibus Turones venit *kalendis Martiis* ad sanctum Gregorium Turonensem, qui totum illud negotium prolixo stylo descripsit. Eo tandem prorupit *Chrodieldis* audacia, ut occupato nocte per emissarios suos monasterio, vi abbatissam inde abduxerit ; ex quo dira mox secuta seditio cædibus ac stragibus urbem fœdavit. Re ad *Childebertum* et *Guntramnum* reges delata, convenit inter eos, ut episcopi ex utroque regno conjuncti, hæc quæ gerebantur, canonica sanctione emendarent. Cogitur *Concilium Pictaviense,* ubi constituto judicio abbatissa de levibus rebus confessa, gravioribus non probatis absolvitur, et monasterio restituitur. *Chrodieldis*, ejusque consortes flagitiis et sceleribus comprobatis communione privatæ donec condignam pœnitentiam agerent. Hac discordia universa Gallia non parum fatigata. Verum cum Turonensis narret hæc annis Childeberti regis XIV et XV, ea pertinent, partim ad annum Christi DLXXXIX, partim ad annum DXC, ut ex iis, quæ de Childeberti regis initio diximus, indubitatum redditur.

8. *Privilegium monasterio S. Medardi concessum.* — Ad num. 85 et seq. *Indictione undecima* in Registro Epistolarum sancti Gregorii recitatur privilegium quod Suessionensi monasterio *sancti Medardi* in Gallia hic sanctus Pontifex dicitur concessisse, regnante Theodorico in Gallia. Verum, cum Indictio XI non incidat in annum DXCIV, quo privilegium datum dicitur, sed in currentem annum ; sanctus Gregorius annos Incarnationis in suis Epistolis non adhibeat ; et Theodoricus ante annum DXCVI non regnaverit, Joannes Launoius in Dissertatione singulari quam de eo privilegio edidit, et Cointius hoc anno num. 12 et seq. illud supposititium esse contendunt. Adversus Launoium scripsit Robertus Quatremarius monachus Benedictinus congregationis S. Mauri, et prædictum privilegium omissis subscriptionibus publicavit. Legi possunt quæ in utramque partem hac de re nuperis annis edita fuere.

9. *Ingobergæ reginæ obitus.* — Ad num. 87. Gregorius Turonensis lib. 9, cap. 26, anno XIV Childeberti regis, narrat mortem *Ingobergæ* reginæ, Chariberti Francorum regis viduæ, mulieris valde piæ, quæ reliquit filiam, a Gregorio Magno *Aldibergam*, a Beda vero lib. 4, cap. 26, *Bertham* appellatam. Nupsit hæc *Edilbertho* Cantii regi et Christianam religionem invexit in palatium regum Anglorum, qui prius idolis serviebant. Verum mortua *Ingoberga* anno DLXXXIX, qui Childeberti regis decimus quartus est.

10. *Initium belli a Romanis adversus Avares gesti.* — A num. 89 ad 93. Postquam pax in Oriente Romanos inter et Persas stabilita fuit, Mauritius imp. copias in Europam transtulit adversus *Chaganum* Abarum seu Turcorum regem, qui in Thracia tumultuabatur. Imperator ipse e regia urbe

egressus, loca a Barbaris eversa contemplari voluit, et ducis officio fungi. Cumque usque in Septimum, ut a Byzantiis nominatur, processisset, « eo die sol pæne totus est obscuratus. Annus imperii ejus nonus tum agebatur », inquit Theophylactus lib. 5, cap. 16. Ejusdem eclipsis solaris diserte meminere Theophanes et Zonaras. Accidit illa, juxta Calvisium in Opere chronologico, die decima nona Martii, feria quarta, non vero septima, ut ibidem errore typographi legitur, horis post mediam noctem decem Constantinopoli, idque anno quingentesimo nonagesimo secundo. Ejusdem eclipsis calculum pleniorem descripsit Petavius lib. 8 de Doct. Temp. pag. 853, adeo ut certum indubitatumque sit, eo Christi anno deliquium illud solare Constantinopoli visum esse. Indeque intelligimus, *Chosroen* anno DXCI post vernum tempus in regnum restitutum, et vere sequenti, anni scilicet DXCII, tranquillis in Oriente imperii rebus, *Mauritium* Aug. copias exinde in Occidentem transtulisse.

11. *Francorum legati ab imperatore repulsam ferunt.* — Mauritius post aliquot dies, cum de legatorum regis Persarum adventu Byzantium certior factus esset, illuc rediit. « Die tertio », inquit Theophylactus lib. 6, cap. 3, « legati Celtiberorum, qui hodie Franci dicuntur, Boso et Bettus in urbe adsunt. Hujus gentis princeps Theodoricus tributum pro societate cum Romanis coeunda, et pretium pro bello adversus Chaganum gerendo paciscebatur. Qui legatos muneratus humaniter et Barbaros a Romanis exigere pecuniam inique patiens, hortatur Francos ut citra stipendium, seu vectigal, quod postulabant, armorum societate secum devinciri vellent. Chaganus item pacta tributa augeri a Cæsare contendebat, cui cum aures non darentur, continuo bellum moliri, et Sclavis bonum numerum parandorum actuariorum ad Istrum trajiciendum indicere ». Verum Theophylactus loco Childeberti, *Theodoricum* per errorem scribit. Neque enim *Theodoricus* in Gallia regnavit ante annum DXCVI, ut suo loco ostendetur.

12. *Initium belli Romanos inter et Avares gesti.* — *Prisco* hujus belli Europæi administratio ab imperatore commissa est, ut habet Theophylactus c. 4, qui cap. 6, tradit, *Priscum instante jam hyeme* exercitum dimisisse, Byzantiumque reversum esse : *vere ineunte eum* auctoritate imperatoris ad Istrum movisse, ut ab eo *Sclavorum* gens, quæ Chagano parebat, flumen trajicere prohibita, vel nolens securitatem et otium Thraciæ præstaret. Ubi Theophylactus de verno currentis Christi anni sine dubio loquitur. *Priscus* post aliqua gesta bellica trans Istrum hyemare jubetur, ut prodit Theophylactus cap. 10, qui capite sequenti subjungit, imperatorem *Priscum* exauctorasse, et *Petrum*, cujus frater germanus erat, Romanarum copiarum præfectum instituisse. Is cum a Barbaris debellatus fuisset, Priscus dux iterum renuntiatur, et *Petrus* abrogata sibi functione Byzantium rediit, ait Theophylactus cap. 5 libri septimi. Quod cum accepisset S. Gregorius papa scripsit ad Priscum patricium Orientis Epistolam quæ est LI libri secundi Registri sui, Indictione XI, mense Julio, quæ est *de humilitate tenenda in prosperis et adversis*, et de ejus in pristinum gradum restitutione gratulatoria : *Quia igitur perfectam vos dominorum* (nempe Mauritii et Theodosi imp.) *gratiam auctore omnipotente Deo reparasse cognovimus, magna pro vobis exultatione gaudemus.* Sed cum mense Julio, Indictione undecima, anno scilicet Christi currenti, *Priscus* nondum exauctoratus fuisset, annoque sequenti *Petrus* expeditiones militares confecerit, Priscus iterum belli Orientalis dux delectus non est ante finem anni DXCIV, ideoque ea divi Gregorii Magni Epistola extra proprium locum in ejus registro collocata. Theophanes in Chronico quæcumque ad hoc bellum pertinentia narravit, ex Theophylacto collegit. Sed illud anno uno tardius inchoavit, et quæ is in pauciores, ipse distribuit in plures; et aliquando in unum eumdemque confert, quæ in plures dispergenda erant. Qua de re legendus Goar in Notis ad illud Chronicon. De pace Romanos inter et Chaganum pacta, de qua Baronius hoc anno, suo loco agemus.

13. *Imperatoris pietas erga S. Glyceriam martyrem.* — A num. 93 ad 96. Anno superiori *Mauritium Augustum* ex urbe exeuntem marina tempestas excepit, qui naufragio elapsus Heracleam Thraciæ urbem in Propontide venit, « Glyceriæque martyris templum ingressus, et quam maxime illud veneratus, pecuniam insuper ad partes ejus illato per Abaros incendio vastatas ac prolapsas iterum excitandas, exornandasque erogavit », inquit Theophylactus lib. 6, cap. 1. Solemnis est S. Glyceriæ martyris potissimum in patriarchatu Constantinopolitano, et apud Orientales ad diem XIII mensis Maii veneratio, ut liquet ex variis Synaxariis et Menæis Græcis ab Henschenio in Actis sanctorum Bollandianis ad eum diem citatis. Erat in ea urbe hujus sanctæ martyris templum, in eoque corpus ejus sacrum in magna veneratione, propter unguentum quod ex ejus monumento defluebat, ut docent Nicephorus, Callixtus (cujus verba recitat Baronius), et Theophylactus lib. 1, cap. 11. In Actis martyrii ejus ex Ms. græco latine ab Henschenio redditis dicitur, *Antoninum* imperatorem *anno primo imperii sui* edictum promulgasse, quo qui nollent diis sacrificare jubebantur interfici. Illud cum in Europam perlatum fuisset, *Sabinus* Græciæ præses *Glyceriam* virginem, quod nollet diis sacrificare, variis suppliciis affecit, tandemque jussit feris objici, et cum eis pugnare. Martyrium obiit una cum *S. Laodicio* custode carceris, cujus tamen nulla fit mentio in hodierno Martyrologio Romano ad diem XIII Maii, quo *S. Glyceria* memoratur, licet nomen ejus legatur in Menologio cardinalis Sirleti, quo usus est Baronius, qui etiam sanctæ hujus martyris non meminit, quando loquitur de martyribus sub Antonino Pio passis.

14. *Sudor sanguineus e corpore S. Euphemiæ*

effluit. — A num. 96 ad 98. Theophylactus lib. 8, cap. 14, prodit, in urbe Chalcedonensi ex adverso Byzantii sita, esse templum sanctæ *Euphemiæ* martyris, ubi ejusdem sacratissimum corpus asservatur, et die quo ipsa martyrium obiit, in conspectu omnium, loci episcopum, spongiis a corpore mortuo plurimum sanguinis colligere, quod per vascula vitrea ab eodem adventantibus distribuitur. Sed Mauritium *duodecimum jam annum agentem* rejecisse tam insigne miraculum, ac asseruisse illud fallacium hominum commentum esse. Cum itaque sepulcrum obsignasset, et ubi status dies affuit, arcanum explorasset, iterum sanguine instar fontium fluit. Quo pacto *Mauritius* incredulitatem deposuit, et summa imposterum veneratione martyrem prosecutus est. Colitur *Euphemia* in Martyrologio Romano, aliisque, die XVI Septembris, in persecutione Diocletianea martyrio coronata. Cum autem istud miraculum anno duodecimo *Mauritii* imp. contigerit, pertinet ad præsentem annum, vel saltem ad insequentem.

15. *Theodosius coronatur imperator.* — Ad num. 98. *Theodosius* imperator Mauritii filius coronatus est die XXVI mensis Martii, die sancto Paschatis, ideoque anno DXC, quo Pascha in illum diem incidit. Qua de re legenda quæ eo anno num. 3 scripsimus. Baronius annum, quo Theodosius dictus imperator, ab eo quo coronatus est, perperam distinguens, ejus coronationem in præsentem, contra mentem Theophanis distulit.

16. *Floret in Perside S. Golinducha.* — Theophylactus lib. 5, cap. 12, loquens de iis, quæ anno DXCI, quo *Chosroes* in regnum restitutus est, contigerunt, refert sanctam feminam *Golinducham* multa eventura *Chosroæ* vaticinatam fuisse, et Romanis de ejus ad ipsos perfugio, antequam fieret prædixisse. Nata erat Babyloniæ e Magorum familia, quæ cum viro nobili desponsa esset, Christianam religionem venerata est, eoque in sua infidelitate demortuo Christianorum disciplina initiata est. Quod, ut Magi compererant, eam tetro carceri incluserunt, ex quo Angelo apparente exiit, et Hierapolim venit, ubi tolerantiæ corona cum triumpho sempiterno redimita est. Hæc Theophylactus. Evagrius lib. 6, cap. 20, ait : « Iisdem temporibus Golanduch, martyr vivens ac spirans, apud nos mansit », ubi martyr vivens appellatur, quod post martyrium diu superstes vixit. Eam enim martyrium passam docent Evagrius citatus, et Nicephorus lib. 18, cap. 24. Ejus diem natalem Græci celebrant die undecimo Julii, ut legitur in Menologio, eique celebrem constitutum fuisse cultum Constantinopoli, docent Menæa græca Basilii imperatoris, et Ms. Synaxarium græcum Ecclesiæ Constantinopolitanæ quod servatur Parisiis in bibliotheca collegii Ludovici Magni. Cognata fuit *S. Syræ* virginis, quæ Chosroe seniori in Perside regnante martyrium pertulit, ut anno DLIX ostendi. Titulus enim passionis sanctæ Siræ græce scriptæ his verbis concipitur, ut refert Papebrocius ad diem XVIII mensis Maii in Commentario prævio ad ejus Vitam : « Certamen S. martyris Siræ, martyrium passæ in Perside, cognatæ S. Golinduchæ (quæ et ipsa martyrio coronata fuit) sub Chosroe avo Chosroes, qui hoc tempore regnat in Perside ».

17. *Res ad hunc annum aliis narratæ reducendæ.* — *Evagrius* hoc anno Historiam suam absolvit, ut anno sequenti videbitur. *Guntramni* Francorum regis mors ad hunc annum revocanda, ut anno DXCVIII ostendam. Mortui et sanctus *Simeon junior Stylita*, et *Gregorius* episcopus Antiochenus, ac *Anastasius* in sedem Antiochenam restitutus, ut anno DLXXIV, de *Simeone* monstravi, et de *Gregorio* anno sequenti probabo.

GREGORII ANNUS 5. — CHRISTI 594.

1. *Gregorius papa Constantinum episcopum Mediolanensem instruit circa schismaticorum præsumptiones.* — Nonagesimus quartus supra quingentesimum annus duodecimæ Indictionis agitur, quo Mauritii octavus absolvitur, et Gregorii papæ quintus inchoatur : cum ipsi Pontifici ex more laborandum fuit adversus schismaticos atque hæreticos, necnon pravos mores Orthodoxorum, præcipue vero clericorum. Quod vero in primis ad schismaticos pertinet : exigebant hi a Constantio episcopo Mediolanensi recens creato, ut si recipi vellet, damnaret damnantes Tria illa Capitula in

quinta Synodo reprobata, zelo quodam absque scientia concitati. Invaluerat enim apud eos (quod sæpe dictum est) sententia illa, qua assererent per quintam Synodum in damnandis Tribus Capitulis irrogatam esse injuriam Synodo Chalcedonensi, cujus se esse defensores tenacesque custodes profiterentur: qua assertione interdum adeo valuerunt, ut optimos quosque in schisma pellicerent. De his autem cum idem Constantius Gregorium Romanum Pontificem consuluisset hoc anno, ad eum ista ipse respondit [1]:

2. « Scriptis sanctitatis vestræ percursis, in gravi vos mœrore esse cognovimus, maxime propter episcopum et cives Brixiæ, qui vobis mandant, ut eis Epistolam transmittatis, in qua jurare debeatis, vos Tria Capitula minime damnasse. Quod si decessor fraternitatis vestræ Laurentius non fecit, a vobis quæri non debet: si autem fecit, aut cum universali Ecclesia non fuit, aut cautionis suæ juramenta transcendit. Sed quia eumdem virum sua credimus sacramenta servasse, atque in unitate Ecclesiæ permansisse; dubium non est, quod nulli episcoporum suorum juraverit, se Tria Capitula minime damnasse. Ex qua re colligat sanctitas vestra, quia cogi non debet ad hoc, quod a decessore vestro factum nullo modo est. Sed ne hi qui vobis ista scripserunt, scandalizari videantur, transmittite eis Epistolam, in qua sub anathematis interpositione fateamini, neque vos aliquid de fide Chalcedonensis Synodi imminuere, neque eos qui imminuunt recipere: et quoscumque damnavit, damnare; et quoscumque absolvit, absolvere. Unde credo eis posse celerrime satisfieri ». Hac pariter professione et ipse Gregorius ab iisdem schismaticis impetitus (ut vidimus) satisfecit.

3. Quod vero Joannem Ravennatem episcopum acerrimum quintæ Synodi defensorem idem Constantius nominare soleret in missis, inde etiam iisdem schismaticis scandali occasio data est non recipiendi suum ipsorum episcopum Constantium, nisi ab ejus nominatione desisteret. De quibus hæc rescripsit ad ipsum Gregorius:

« Quod autem scripsistis, quia scandalizantur plurimi eorum, quia fratrem et coepiscopum nostrum Joannem Ravennatis Ecclesiæ inter missarum solemnia nominetis: requirenda vobis consuetudo antiqua est. Et si consuetudo fuit, modo a stultis hominibus reprehendenda non est. Si vero consuetudo non fuit, fieri non debet unde quibusdam scandalum moveri possit. Tamen sollicite perquirere stude, si idem Joannes frater et coepiscopus noster vos ad altare nominet, quod minime dicunt fieri. Et si ille vestri nominis memoriam non facit: quæ necessitas cogat, ignoro, ut vos illius faciatis ». Hæc quidem ex more. Verum quod non nominando Joannem tunc jam cœptum nominari, potuisset scandalum suboriri, quod ejus communionem, qui defensor quintæ Synodi esset, rejecisset; idcirco ad ea quæ dixit, ista mox jungit: « Quod quidem si sine aliquorum scandalo fieri potest; vos tale aliquid facere, valde laudabile est: quia quam charitatem erga fratres vestros habetis, ostenditis ». Porro ad hos curandos eo usque progreditur Gregorius, ut ad tempus de quinta Synodo commendet silentium, cujus causa schisma esset obortum: quod quidem absque scrupulo læsæ Catholicæ fidei fieri posse demonstrat, cum in ea (quod alias sæpe professus fuit) non de fide, sed de personis sit actum. Subdit his ergo Gregorius:

4. « Quod autem scripsistis, quia Epistolam meam reginæ Theodolindæ transmittere minime voluistis, pro eo quod in ea quinta Synodus nominabatur: si eam exinde scandalizari posse credidistis, recte factum est, ut minime transmitteretis. Unde nunc ita facimus, sicut vobis placuit, ut quatuor Synodos solummodo laudaremus. De illa tamen Synodo, quæ in Constantinopoli facta postmodum est, quæ a multis quinta nominatur, scire vos volo, quia nihil contra quatuor Synodos constituerit, vel senserit: quippe quia in ea de personis tantummodo, non autem de fide aliquid gestum est, et de his personis, de quibus in Chalcedonensi Concilio nihil continetur: sed post expressos canones facta contentio et extrema actio de personis ventilata est. Nos autem, sicut voluistis, ita fecimus ut ejusdem Synodi nullam memoriam faceremus ». Hæc de his Gregorius.

5. Istæc quidem accurata indigent consideratione, ne ipsi Gregorio quoquo modo præter jus fasque prævaricationis inuratur nota, quasi inserviens tempori mendaciter dicat, nihil de personis damnatis in quinta Synodo, contineri in Chalcedonensi Concilio: cum contrarium magis verum appareat, nempe Tria illa Capitula de personis damnata in quinta Synodo, tegi omnino in Actis ejusdem Concilii Chalcedonensis. Sed scito, lector, legitima appellatione Concilii Chalcedonensis, ea tantum significari, quæ de eodem Concilio scirentur esse probata, et auctoritate Romani Pontificis confirmata. Sic igitur sanctus Gregorius ejus videtur fuisse sententiæ, ut Chalcedonensis Concilii nomine, nonnisi editum in eo fidei decretum, et sanciti ibidem canones continerentur: extra Synodum autem censenda esse privata illa diversarum causarum judicia, in quibus facile posset contingere, errores inveniri occasione falsarum probationum partium mendaciis sæpe nitentium. Nec putes ex his derogatum aliquid a Gregorio Concilio Chalcedonensi: imo scias amplius esse tributum, quam jure exigi potuisset, dum præter Decretum fidei, etiam canones ejus Synodi salvos esse velit: siquidem Leo Magnus, cujus tempore illud Concilium congregatum est, confirmaturus illud, sæpius est contestatus in diversis Epistolis, et in ea potissimum [1] ad ipsum Concilium scripta, se nonnisi sancitum in ea fidei Decretum probare, canones autem secus, cum ex

[1] Greg. l. III. Ep. XXXVII. Ind. XII.

[1] Leo, Ep. LXI.

eis in prærogativa patriarchalium sedium derogatum esse definitioni sacrosancti Nicæni magni Concilii : quod quidem non in ea tantum Epistola ad Concilium data, sed et in aliis idem profitetur Epistolis tanquam validum firmatum a se decretum. Scite igitur sancteque Gregorius non spectare dixit ad Chalcedonense Concilium quæ de personis in quinta Synodo statuta fuissent. Utinam ad ejusmodi Leonis decretum de confirmata ab eo Synodo Chalcedonensi respexissent schismatici illi, qui querebantur ob Tria damnata Capitula irrogatam esse injuriam Concilio Chalcedonensi; hoc idem attendissent et illi qui adversus eos pugnabant pro quinta Synodo : certe quidem auctoritate Leonis liberassent se et alios a tot tantisque undique per orbem plurimis annis excitatis turbis, rixis, atque schismatibus : cum nullus jure queri potuisset, si quæ in eodem Concilio minime reperirentur esse probata, quoquo modo corrigerentur : neque enim eidem Synodo plus esse tribuendum, quam tribuisset Leo qui confirmavit, quis jure dicere potuisset.

6. *Episcopi in Africa pugnant in Donatistas.* —Sed ad Gregorium redeamus, cui non contra schismaticos tantum, sed et contra hæreticos fuit hoc anno certandum, qui depascebantur Africanam Ecclesiam. Erant hi Donatistæ, de quibus supra : de his enim in Epistola ad Pantaleonem episcopum hæc habet [1] :

« In illis igitur partibus (quantum discimus) ita Donatistarum crevit audacia, ut non solum de suis Ecclesiis auctoritate pestifera ejiciant Catholicæ fidei sacerdotes; sed et quos vera confessione aqua salutaris abluerat, rebaptizare non metuunt ». Exclamat valde de his adversus Africanos Orthodoxos episcopos, atque post objurgationem hæc habet [2] : « Comperimus siquidem Donatistarum stimulos sic in illis partibus gregem turbasse Dominicum, ac si nullius pastoris moderamine regeretur; nuntiatumque nobis est (quod dicere sine gravi dolore non possumus) quod plurimi eorum venenatis jam sint dentibus laniati, etc. » Hortatur eos pluribus malo resistere, atque coacto Concilio, omnique studio obviare. Hæc quidem in Numidia coercenda mandat ab ejus provinciæ episcopis.

7. Cæterum quod pertinet ad episcopum Carthaginensem, tantum abest ut socors in his fuerit, ut etiam a nimio impetu, quo adversus eos impellebatur, fuerit revocandus. Siquidem insuetas pœnas, habito tunc Concilio, sanxit adversus negligentes episcopos, nempe ut qui hæreticos non inquirerent et expellerent, dignitate atque bonis privandi essent. Quod quia prævidebat Gregorius majores concitaturum inter episcopos discordias, quæ magis ad propagandas quam ad destruendas hæreses proficerent ; eas ab ipso tunc non promulgandas, prudenter sane persuasit. Hæc enim habet post alia in ejus commendationem præmissa [3] : « Desideraremus omnes hæreticos a Catholicis sacerdotibus vigore semper rationeque compesci : tamen subtiliter intuentes omnino nos tetigit, ne per ea quæ apud vos gesta sunt, aliorum consiliorum primatibus (quod avertat Dominus) generetur scandalum. Sententia namque a vobis prolata est in conclusione gestorum : in qua dum pro investigandis illis hæreticis admonetis, subiniulistis, eos qui negligunt, substantiarum dignitatumque privatione plectendos. Optimum est igitur, frater carissime, ut in his quæ foris corrigenda sunt, prius charitas interna servetur, ut simus mente subjecti. Quod maxime vestræ gravitatis proprium judicamus, etiam personis dignitate minoribus. Tunc enim totis coadunatis viribus, hæreticorum commodius obviatis erroribus, cum secundum morem sacerdotii vestri, studueritis Ecclesiasticam interius custodire concordiam ». Hæc ad episcopum Carthaginensem Gregorius. Laborasse idem Pontifex cognoscitur adversus Manichæos hæreticos in Sicilia degentes, ut ejus hoc anno datæ litteræ indicant.

8. *Pro Judæorum conversione laborat Gregorius, et Gentilium in insula Sardiniæ, pro quibus legatio et litteræ ad episcopos, clericos aliosque.*— De convertendis quoque Judæis fuit hoc anno valde sollicitus; quos non violentia, sed spe præmii allici debere jussit, ita de eis scribens ad Cyprianum diaconum [1] : « Pervenit ergo ad me, esse Hebræos in possessionibus nostris, qui converti ad Deum nullatenus volunt. Sed videtur mihi, ut per omnes possessiones, in quibus ipsi Hebræi esse noscuntur, Epistolas transmittere debeas, eis ex me specialiter promittens, quod quicumque ad verum Dominum Deum nostrum Jesum Christum ex eis conversus fuerit, onus pensionis ejus ex aliqua parte minuetur. Quod ita quoque fieri volo, ut si quis ex eis conversus fuerit : si solidi pensionem debet, tremissis ei relaxari debeat : si tres vel quatuor, unus solidus relaxetur : si quid amplius, jam juxta eumdem modum debet relaxatio fieri, vel certe juxta quod dilectio tua prævidet : ut et ei qui convertitur, onus relevetur, et Ecclesiastica utilitas non gravi dispendio prematur. Nec hoc inutiliter facimus, si pro levandis pensionum oneribus eos ad Christi gratiam perducamus : quia etsi ipsi minus fideliter veniunt, hi tamen qui de eis nati fuerint jam fidelibus baptizantur. Aut ipsos ergo, aut eorum filios lucramur : et ideo non est grave, quidquid de pensione pro Christo dimittimus ». Hactenus de Judæis, de quibus et hæc eodem hoc ipso anno ad Anthemium subdiaconum [2] : « His quos de Judaica perditione Redemptor noster ad se dignatur convertere, rationabili nos oportet moderatione concurrere, ne victus (quod absit) inopiam patiantur. Ideoque tibi hujus præcepti auctoritate mandamus, quatenus filiabus Justæ ex Hebræis, id est, Julianæ, Redemptæ, et Fortunatæ, a tertia decima succedenti Indictione, annis

[1] Greg. l. III. Ep. XXXII. Indict. XII.— [2] Ibid. Ep. XXXV. Ind. XII. — [3] Greg. l. IV. Ep. III. Indict. XIII.

[1] Greg. l. IV. Ep. VI. Indict. XIII. — [2] Greg. l. III Ep. XXX. Ind. XII.

singulis solidos... dare non differas, quos tuis noveris modis omnibus rationibus imputandos».

9. Quantum præterea impenderit operis, ut Gentiles Barbaricinos dictos, populos in Sardinia commorantes, ad Christianam religionem converteret, scriptæ ad diversos hoc anno ab ipso Epistolæ fidem faciunt. Accidit enim, ut cum Wandali Africa potiti essent, Barbaros eosdem ad Aurasium montem omnium altissimum positos, abactos, ne eos paterentur infestos, in Sardiniam insulam relegarint. Id Procopius tradit[1], qui hæc de his addit : «Eos non admodum multos cum uxoribus in Sardiniam mittentes, hic sunt dominati. Præcedente autem tempore montes occupavere qui prope Calarim sunt: ac primo quidem clanculum latrocinia in vicinos exercentes, postea vero non minus quam ad tria millia crevere, et manifesto excursiones facientes, minime latere curaverunt, ac omnem circa oram depopulati sunt; quamobrem Barbaricini a vicinis appellati sunt». Hæc de his Procopius. Sunt iidem hi de quibus Justinianus de officio præfecti prætorio Africæ lege secunda ita scribit : «In Sardinia autem jubemus ducem ordinari, et eum juxta montes ubi Barbaricæ gentes videntur sedere, habentem milites pro custodia locorum, quantos et ibi tua magnitudo providerit, etc.» Perseverantibus vero his in Gentilitio cultu ut olim erant, cum nec locorum episcopis ulla cura esset ut eos redderent Christianos : mirum in modum sanctus Gregorius doluit, segnesque pastores ad eorum conversionem litteris excitavit: sed et Felicem et Cyriacum Dei ministros in Sardiniam misit ad hos convertendos ad fidem, quos suis litteris duci Sardiniæ commendavit : etenim de his in data ad Zabardam ducem Sardiniæ Epistola ista habet[2] :

10. «Scriptis fratris et coepiscopi mei Felicis, et Cyriaci servi Dei gloriæ vestræ bona cognovimus : magnasque omnipotenti Deo gratias agimus, quod talem ducem Sardinia suscepit, qui sic sciat quæ terrena sunt Reipublicæ exsolvere, ut bene etiam noverit omnipotenti Deo obsequia patriæ cælestis exhibere. Scripserunt etenim mihi, quod eo pacto cum Barbaricinis facere pacem disponitis, ut eosdem Barbaricinos ad Christi servitium adducatis. Hac de re valde lætatus sum, et dona vestra (si omnipotenti Deo placuerit) citius serenissimis principibus innotesco. Vos ergo quod cœpistis, explete : omnipotenti Deo devotionem vestræ mentis ostendite. Eos quos illuc ad convertendos Barbaricinos transmisimus, quantum valetis, adjuvate, scientes quod talia opera multum vos et ante terrenos principes et coram cælesti rege prævaleant adjuvare». Hæc ad Sardiniæ ducem Gregorius, qui et ad ipsorum Barbaricinorum ducem jam Christianum redditum has litteras dedit[3] :

11. «Cum de gente vestra nemo Christianus sit : in hoc scio quia omni gente tua es melior, quia tu in ea Christianus inveniris. Dum enim Barbaricini omnes ut insensata animalia vivant, Deum verum nesciant, ligna autem et lapides adorent : in eo ipso quod Deum verum colis, quantum omnes antecedas, ostendis. Sed fidem quam percepisti, etiam bonis actibus et verbis exsequi debes, et Christo, cui credis, offerre, quod prævales, ut ad eum quoscumque potueris adducas, eosque baptizari facias, et æternam vitam diligere admoneas. Quod si fortasse ipse agere non potes, quia ad aliud occuparis : salutans, peto ut hominibus nostris, quos illuc transmisimus, fratri scilicet et coepiscopo meo Felici, filioque meo Cyriaco servo Dei, solatiari in omnibus debeas : ut dum eorum labores adjuvas, devotionem tuam omnipotenti Domino ostendas, et ipse tibi in bonis actibus adjutor sit, cujus tu in bono opere famulis solatiaris. Benedictionem vero sancti Petri Apostoli per eos vobis transmisimus, quam peto ut debeatis digne suscipere». Hactenus ad Barbaricinorum ducem Gregorius.

12. Profecti itaque Felix episcopus et Cyriacus abbas in Sardiniam, reperientes primariam ejus insulæ Ecclesiam Calaritanam negligentia pastoris incultam, et colonos agrorum Ecclesiæ Barbaricinos æque ut alios perseverare infideles, de his omnibus, litteris monuerunt S. Gregorium papam. Qui ad ipsum Januarium Calaritanum episcopum, eum segnitiei redarguens, de his scripsit, ubi primum de clericis a laicis oppressis ista præfatur[1]: «Fratris et coepiscopi nostri Felicis et Cyriaci abbatis relatione cognovimus, quod in insula Sardinia sacerdotes a laicis judicibus opprimantur, et fraternitatem tuam ministri sui despiciant; dumque solum simplicitati a vobis studetur, quantum videmus, disciplina negligitur. Unde hortor, ut omni excusatione postposita, Ecclesiam quam suscepisti, auctore Deo regas, disciplinam clericos tenere cogas, nullius verba metuere studeas». Et paulo post de Barbaricinis ista : «Accidit autem aliud valde lugendum, quia ipsos rusticos, quos habet Ecclesia tua, nunc usque in infidelitate remanere, negligentia fraternitatis vestræ permisit. Et quid vos admoneo, ut extraneos ad Deum adducatis, qui vestros ab infidelitate corrigere negligitis? Unde necesse est vos per omnia in eorum conversionem vigilare. Nam si cujuslibet episcopi in Sardinia insula Paganum rusticum invenire potuero, in eumdem episcopum fortiter vindicabo. Jam vero si rusticus tantæ fuerit perfidiæ et obstinationis inventus, ut ad Dominum Deum venire minime consentiat; tanto pensionis onere gravandus est, ut ipsa exactionis suæ pœna compellatur ad rectitudinem festinare». Hæc de his Gregorius, haud dubitans, si munus suum pastores expleant, laborem eorum inanem minime cessurum. Etenim vivus[2] et efficax est sermo Dei, penetrabiliorque omni gladio ancipiti : cum de eodem Dei sermone[3] sit pariter dictum, quod missum non

[1] Procop. de bello Wand. l. II. — [2] Greg. l III. Ep. XXV. Ind. XII. — [3] Ibid. Ep. XXVII. Ind. XII.

[1] Gregor. lib. III. Epist. XX. Indict. XII. — [2] Hebr. IV. — [3] Isai. LV.

revertatur inane, sed perficiet opus, cujus causa proditum est.

13. Et quid mirum si episcopum socordem ita redarguat, qui et nobiles quosque ejus insulæ accolas vehementer [1] increpat, quod Barbaricinos in suis villis colonos habentes, paterentur eosdem ligna et lapides adorare ? Eadem ergo occasione ordinari præcepit [2] episcopum in Phausiana, ubi diu ante esse desierat; ut qui illic Gentiles essent, ab eo ad fidem converterentur. Quæ autem hæc secuta sint, ex litteris ejusdem Gregorii anno sequenti datis ad Constantiam Augustam intelligi satis potest, nimirum eosdem esse ad fidem conversos, sed baptizatos licet, adhuc pressos remansisse pensitatione illa, quam ante solvere cogebantur si voluissent idola colere. Quod quidem indigno animo Gregorius ferens, eamdem Augustam, ne id fieret, vehementer admonuit [3].

14. Porro eadem Epistola de aliis Januarium Gregorius monuit, ut de privando archidiacono peccato carnis inquinato, illud firmiter statuens, ut qui post susceptum sacrum ordinem in carnis peccatum lapsus esset, nunquam amplius ad altaris ministerium admitteretur. Demum in fine Epistolæ ista habet consideratione quidem haud levi digna : « Pervenit quoque ad nos, quosdam scandalizatos fuisse, quod presbyteros chrismate tangere in fronte eos qui baptizati sunt, prohibuimus. Et nos quidem secundum veterem usum Ecclesiæ nostræ fecimus ». Anno enim superiori de his ista scripserat ad eumdem Januarium Gregorius [4] : « Presbyteri baptizatos infantes signare sacro in frontibus chrismate non præsumant : sed presbyteri baptizatos ungant in pectore, ut episcopi postea ungere debeant in fronte ». At vero quod graviter ista accepta audisset Gregorius, indulsit, ut et presbyteri, ubi deessent episcopi, hoc facerent, cum subdit in data hoc anno Epistola : « Si omnino hac de re aliqui contristantur, ubi episcopi desunt, ut presbyteri etiam in frontibus baptizatos chrismate tangere debeant, concedimus ». Hæc Gregorius, in quem plerique oblatrant [5] tanquam errantem, ex his conclusionem illam elicientes prorsus inanem, posse etiam in iis quæ sunt fidei Romanos Pontifices errare : quod tam falsum est, quam quod asserunt, errasse Gregorium minime verum.

15. Cum enim in his quæ sunt de essentia sacramenti Romanum Pontificem mutare aliquid posse, minime concessum dicant; et illud affirment de essentia ejus esse sacramenti, ut ab episcopo ministretur : sicut primum est absolute verissimum, ita posterius falsum : licet enim id sit proprium ac peculiare munus episcopi, atque statim ut creatus est episcopus, illi inhæreat, ut semper ejus ministerio character imprimatur : tamen ex delegatione Summi Pontificis presbyter id efficiet erga illos tantum pro quibus eam potestatem accepit, secus in aliis : sed et in eo præstat episcopus, quod consignans non sibi subditum, licet peccet, vim tamen suam, characterem imprimendo, collatum sacramentum operatur. Ut autem retundamus eorum sententiam, qui ministerium episcopale constituunt esse de essentia sacramenti, accipe quid dicat sanctus Hieronymus scribens adversus Luciferianos : « Quod si, inquit, hoc loco quæris : Quare in Ecclesia baptizatus nisi per manus episcopi non accipiat Spiritum sanctum, quem nos asserimus in vero baptismate tribui ? Disce hanc observationem ex ea auctoritate descendere, quod post ascensum Domini Spiritus sanctus ad Apostolos descendit; et multis in locis idem factum reperitur ad honorem potius sacerdotii, quam ad legis necessitatem ». Cum igitur dicat sanctus Hieronymus, potius ad honorem quam ad necessitatem eam episcopi in sacramento Confirmationis functionem pertinere : intelligere potes non adeo esse de sacramenti essentia, ut jubente pontifice, non possit impleri per presbyterum. In quam sententiam definitum intelligas in sacrosanctis Œcumenicis Conciliis Florentino ac Tridentino, nimirum, Confirmationis ordinarium ministrum esse episcopum : ex quo possit intelligi, extraordinarie a papa id posse committi (ut Gregorius fecit) presbytero, necessitate tamen urgente, ne præter consuetum Ecclesiæ morem quid innovetur.

16. *Episcopos et monachos monet ac corripit Gregorius.* - Quod pertinet ad reliquas S. Gregorii res gestas cum episcopis : hoc eodem quoque anno, cum in electione Maximi pseudoepiscopi Salonitani, quasi imperatoris jussione prætensa, persisterent Dalmatiæ episcopi, eumdemque animo obstinato consecrassent; omnes a communione suspendit [1]. Extitit et severus censor in redarguendis episcopis illis, qui non ut decet episcopos viverent : et inter alios Ravennatem antistitem Joannem corripuit, quem alias etiam antea corripuisse demonstratum est. Sed accipe, qualem esse velit episcopum, dum quæ inesse in ipso nolit, ostendit [2] : « Primum, inquit, me hoc contristat, quia mihi fraternitas tua duplici corde scribit, et alia blandimenta in Epistolis suis exhibet, alia in lingua sua sæculariter ostendit. Deinde grave mihi est, quia irrisiones illas, quas habere notarii adhuc pueri solent, usque hodie frater meus Joannes in lingua sua retinet : mordaciter loquitur, et quasi de tali astutia lætatur : amicis præsentibus blanditur, de absentibus obloquitur. Tertio grave mihi et omnino execrabile est, quia servis suis qua hora furit, turpia crimina imponit, ut effeminati et adhuc graviter hoc apertius vocentur. Post hæc accessit, quod disciplina ad vitam clericorum custodiendam nulla est, sed tantummodo se clericis suis dominum exhibet. Ultimum vero est, quod tamen pondere elationis primum est, scilicet de usu pallii extra Ecclesiam ». Et paulo post : « Et quidem omnipotenti Deo gratias

[1] Greg. l. III. Ep. XXIII. Ind. XII. — [2] Ibid. Ep. XXIX. Ind. XII. — [3] Greg. l. IV. Ep. XXXIII. Ind. XIII. — [4] Greg. l. III. Ep. IX. Ind. XII. — [5] Duran. in IV d 7. q. 4. Hadr. in quæstio. de Confir. art. ult.

[1] Greg. l. III. Ep. XX. Ind. XII. — [2] Greg. l. IV. Ep. XV. Ind. XIII.

ago: quia eo tempore quo ad me hoc pervenit, quod ad aures decessorum meorum nunquam pervenerat. Longobardi inter me et Ravennatem civitatem positi fuerant. Nam ostendere forsitan hominibus habui, quantum scio esse discretus ». Hæc et alia, figens aculeum. Corrigens insuper lapsum episcopum Saturninum post depositionem sacris se miscentem, vix ut inter laicos communicare possit indulget [1]. Monuit et Constantium Mediolanensem episcopum de corrigendis clericis, quos nosset sibi subjectos. Redarguit Felicem Sirmii episcopum, quod suo metropolitano obedire despiceret [2]. Admonuit vero et Joannem episcopum Primæ Justinianæ, et ad exactam curam pastoralem præstandam Epistola [3] scripta reddidit vigilantem.

17. Monachos etiam sub regulari contineri disciplina laboravit: cujus rei gratia, ne laicorum consuetudine solverentur, vetuit ne commatres facerent, neve mulieres accederent ad monasterium, deque his scripsit ad Valentinum abbatem [4]. Vetuit insuper, ne quis clericus, licet videretur probatæ vitæ, monasteriis præficeretur. De his sunt litteræ ad Joannem Ravennatem episcopum, ubi inter alia [5]: « Nemo enim potest et Ecclesiasticis obsequiis deservire, et in monachica regula ordinate persistere; ut ipse monasterii districtionem teneat, qui quotidie in ministerio Ecclesiastico cogitur permanere ». Redarguit hac ex causa Victorem [6] Panormitanum episcopum, quod monialium curam despiciat, quam ipse Gregorius tam longe absens suscipere cogatur : nam inter alia : « Cujus enim, inquit, jam culpa sit intelligis, ut ego tam longe positus, quæ in civitate tua aguntur agnoscam, et tot curis occupatus, quæ fieri debeant disponam ». Monuit et episcopum Mediolanensem, ne abbas ob culpam depositus [7] post pœnitentiam recipiat locum suum. Insuper moniales de serentes monasterium, et ad nuptias transeuntes, per exarchum defensas, vehementer insectatus est [8].

18. Vacantibus Ecclesiis optimos curavit eligi sacerdotes, curam interea illarum mandans haberi. Id præstitit Ecclesiæ Horlonensi [9], itidem Capuanæ [10], defuncto in urbe Festo episcopo. Idem præstitit etiam Ecclesiæ Agrigentinæ [11], alteri ea commissa episcopo, donec Gregorius ejus episcopus Romæ accusatus, et in Urbem ab ipso Pontifice ad dicendam causam venire jussus [12] subiret Apostolicæ Sedis judicium. Vocaverat antea accusatores ejus, scribens ad Maximianum episcopum Syracusanum [13]. Extant Acta Gregorii Agrigentini græce scripta ; sed a græco auctore dum ampliantur, fide minuuntur, cum multa addantur, quæ sint haud in omnibus tuta, in his præsertim, quæ ad causam spectant, quam accusatus Romæ dixit. Etenim etsi revera vir sanctus calumniam passus ab accusatoribus est, et Romam venire coactus : haud probantur quæ de Eleusio in ipsius absentia curatore ejus Ecclesiæ dicuntur : repugnant enim his ad Petrum Tracolitanum episcopum datæ Epistolæ, cum ei S. Gregorius commisit illius Ecclesiæ visitationem et curam. Sed et ridicula ibidem et fabulosa esse probantur, quæ habentur de lignis Tiberis ripas hinc inde positas pertingentibus et immobiliter inhærentibus. Illa præterea de eodem Gregorio Agrigentino misso ab eodem Gregorio papa Constantinopolim ad patriarcham , absque exemplo antiquo probantur asserta : repugnant enim Ecclesiæ Romanæ consuetudini. Hæc et alia cum minus fide constantia reperiantur apposita ab impostore, in dubium reliqua revocantur, quæ vera certaque esse noscuntur, nempe ipsum Gregorium Agrigentinum vitæ sanctitate claruisse, et in Ecclesiasticis tabulis inter sanctos relatum esse, atque tum a Latinis tum a Græcis ejus memoriam frequentari.

19. *Locis sanctis consulit.* — Qui igitur longe positarum Ecclesiarum quam exactissimam curam gessit, haud prætermisit ex more urbana curare, loca sancta perspicere , propensioremque de illis sollicitudinem gerere. Ut plane videas, ipsum in eo potissimum laborasse, ut qualis nomine diceretur, opere in omnibus vigilantissimus inveniretur. Hoc enim anno lustrans in Urbe omnes quæ erant Ecclesias , omnium curam gessit : et inter alias Ecclesiam S. Agathæ in Subura, de qua superius, ad Catholicum cultum jam redditam, bonis locupletare curavit, in integrum restitutam in ea quæ Gothorum temporibus possidebat. Insuper Ecclesiam S. Pancratii extra portam Aureliam positam, a clericis derelictam, monachis tradidit, de his scribens ad Maurum abbatem [1], quem illi præfecit. Sed et locorum venerabilium etiam longe positorum propensiorem curam gessit. Tunc accidit ut redargueret Joannem Calaritanum episcopum hospitalium curam negligentem, jubens [2] ut xenodochiorum diligentissimam curam gerant episcopi, qui nonnisi religiosos homines, nempe clericos, qui non subjaceant sæcularium judicum potestati, illis præficiant. Hæc de his quæ ad sacra loca tum Romæ, tum alibi posita spectant.

20. *Gregorii Epistola ad Constantinam Augustam, petentem reliquias S. Pauli.* — Sed ne Urbs ipsa sacris in ea positis spoliaretur sanctorum reliquiis, sollicitior fuit. Accidit namque, ut hoc eodem anno, cum Constantina Augusta in suo palatio Ecclesiam in memoriam sancti Pauli ædificasset, putarit eam cohonestandam ejusdem Apostoli sacris reliquiis : cujus rei gratia scripsit ad ipsum Gregorium Romanum Pontificem, ut Constantinopolim mitteret ejusdem Apostoli caput, sive partem aliquam ejus corporis. Acceptis his ab Augusta litteris sanctus Pontifex, quod rem nimis grandem petiisset, negaturus omnino, redditis litteris, multipliciter

[1] Greg. l. IV. Ep. V. Ind. XIII.— [2] Ibid. Ep. VII. Ind. XIII.— [3] Ibid. Ep. XV. Ind. XIII. — [4] Greg. l. III. Ep. XL. Ind. XII. — [5] Greg. l. IV. Ep. I. Ind. XIII. — [6] Ibid. Ep. IV. Ind. XIII. — [7] Ibid. Ep. XVII. Ind. XIII. — [8] Ibid. Ep. XVIII — [9] Greg. l. III. Ep. XXXIX. Ind. XII. — [10] Greg. l. IV. Ep. IX. Ind. XIII. — [11] Ibid. Ep. XI. Ind. XIV. — [12] Greg. l. I. Ep. LXX. Ind. IX. — [13] Greg. l. II. Ep. XII. Ind. XI.

[1] Greg. l. III. Ep. XIX. Ind. XII. — [2] Ibid. Ep. XXIV. Ind. XII.

sibi id minime licere excusat. Epistolam autem, quod multa scitu digna ad historiam pertinentia habeat, hic integram describendam duximus, quæ sic se habet [1] :

21. « Serenitas vestræ pietatis, religionis studio et sanctitatis amore conspicua, propter eam quæ in honorem S. Pauli Apostoli in palatio ædificatur Ecclesiam, caput ejusdem S. Pauli, aut aliud quid de corpore ipsius suis ad se jussionibus a me præcipit debere transmitti. Et dum illa mihi desiderarem imperari, de quibus facillimam obedientiam exhibens, vestram erga me amplius potuissem gratiam provocare, major me mœstitia tenuit, quod illa præcipitis quæ facere nec possum, nec audeo. Nam corpora sanctorum Petri et Pauli Apostolorum tantis in Ecclesiis suis coruscant miraculis atque terroribus, ut neque ad orandum sine magno illuc timore possit accedi. Denique dum beatæ recordationis decessor meus, quia argentum, quod supra sacratissimum corpus B. Petri Apostoli erat, longe tamen ab eodem corpore fere quindecim pedum spatio mutare voluit, signum ei non parvi terroris apparuit. Sed et ego aliquid similiter ad sacratissimum corpus S. Pauli Apostoli meliorare volui : et quia necesse erat, ut juxta sepulcrum hujusmodi effodi altius debuisset; præpositus loci ipsius ossa aliqua non quidem eidem sepulcro conjuncta reperit : quæ quoniam levare præsumpsit, atque in alium locum transponere, apparentibus quibusdam tristibus signis, subita morte defunctus est.

22. « Præter hæc autem sanctæ memoriæ decessor meus itidem ad corpus S. Laurentii martyris quædam meliorare desiderans, dum nescitur ubi venerabile corpus ipsius esset collocatum, et effoditur exquirendo, subito sepulcrum ipsius ignoranter apertum est; et ii qui præsentes erant atque laborabant monachi et mansionarii, qui corpus ejusdem martyris viderunt, quod quidem minime tangere præsumpserunt, omnes intra decem dies defuncti sunt : ita ut nullus vitæ superesse potuisset, qui sanctum justi corpus illius viderat. Cognoscat autem tranquillissima domina, quia Romanis consuetudo non est, quando sanctorum reliquias dant, ut quicquam tangere præsumant de corpore; sed tantummodo in pixide brandeum mittitur, atque ad sacratissima corpora sanctorum ponitur. Quod levatum, in Ecclesia quæ est dicanda, debita cum veneratione reconditur, et tantæ per hoc ibidem virtutes fiunt, ac si illuc specialiter eorum corpora deferantur. Unde contigit, ut beatæ recordationis Leonis papæ temporibus (sicut a majoribus traditur) dum quidam Græci de talibus reliquiis dubitarent, prædictus Pontifex hoc ipsum brandeum, allatis forficibus, inciderit, et ex ipsa incisione sanguis effluxerit.

23. « In Romanis namque vel totius Occidentis partibus omnino intolerabile est atque sacrilegum, si sanctorum corpora tangere quisquam fortasse voluerit : quod si præsumpserit, certum est, quia hæc temeritas impunita nullo modo remanebit. Pro qua re de Græcorum consuetudine, qui ossa levare sanctorum se asserunt, vehementer miramur, et vix credimus. Nam quidam monachi Græci huc ante biennium venientes, nocturno silentio, juxta Ecclesiam S. Pauli corpora mortuorum in campo jacentia effodiebant, atque eorum ossa recondebant, servantes sibi, dum recederent. Qui cum deprehensi, et cur hoc facerent diligenter fuissent discussi, confessi sunt quod illa ossa ad Græciam essent tanquam sanctorum reliquias portaturi. Ex quorum exemplo (sicut prædictum est) major nobis dubietas nata est, utrum verum sit, quod levare veraciter ossa sanctorum dicuntur ». Vides ex his, lector, quantus esset in Catholica Ecclesia Christianorum ardor, ut reliquias sanctorum habere possent. Pergit vero idem Gregorius, veterem historiam reserans.

24. « De corporibus vero beatorum Apostolorum quid ego dicturus sum, dum constet, quia eo tempore quo passi sunt, ex Oriente fideles venerunt, qui eorum corpora sicut civium suorum repeterent? quæ ducta usque ad secundum Urbis milliarium, in loco qui dicitur ad Catacumbas collocata sunt : sed dum ea exinde levare omnis eorum multitudo conveniens niteretur, ita eos vis tonitrui atque fulguris nimio metu terruit atque dispersit, ut talia denuo nullatenus attentare præsumerent. Tunc autem exeuntes Romani, eorum corpora, qui hoc ex Domini pietate meruerunt, levaverunt, et in locis quibus sunt condita posuerunt. Quis ergo nunc, serenissima domina, tam temerarius possit existere, ut hæc sciens, eorum corpora non dico tangere, sed vel aliquatenus præsumat inspicere? Dum igitur talia mihi a vobis præcepta sunt, de quibus parere nullatenus potuissem, quantum invenio, non vestrum est : sed quidam homines contra me pietatem vestram excitare voluerunt, ut mihi (quod absit) voluntatis vestræ gratiam subtraherent, et propterea quæsiverunt capitulum, de quo vobis quasi inobediens invenirer. Sed in omnipotente Domino confido, quia nullo modo benignissimæ voluntati subripitur, et sanctorum Apostolorum virtutem, quos toto corde et mente diligitis, non ex corporali præsentia, sed ex protectione semper habebitis.

25. « Sudarium vero, quod similiter transmitti jussistis, cum corpore ejus est ; quod ita tangi non potest, sicut nec ad corpus illius accedi. Sed quia serenissimæ dominæ tam religiosum desiderium esse vacuum non debet, de catenis quas ipse S. Paulus Apostolus in collo et in manibus gestavit, ex quibus multa miracula in populo demonstrantur partem aliquam vobis transmittere festinabo, si tamen hanc tollere limando prævaluero ; quia dum frequenter ex catenis eisdem multi venientes benedictionem petunt, ut parum quid ex limatura accipiant, assistit sacerdos cum lima; et aliquibus petentibus, ita concite aliquid de catenis ipsis excu-

[1] Greg. l. III. Ep. XXX. Ind. XII.

titur, ut mora nulla sit : quibusdam vero petentibus, diu per catenas ipsas ducitur lima, et tamen, ut aliquid exinde exeat, non obtinetur ». Hucusque Gregorii ad Augustam Epistola, ita ejus illiberalem petitionem prudenter eludentis. Fuisse autem hæc omnia tentata molitionibus Joannis episcopi Constantinopolitani, ostendetur inferius suo loco.

26. *De Rusticiana et nutrice S. Gregorii.* — Eodem quoque anno Constantinopolim itidem ad Rusticianam patriciam [1] litteras dedit, postquam e peregrinatione ad montem Sina reversa erat. Meminit in fine de nutrice sua Gregorius ibidem commorante, quam suo nomine salutari mandat. Cæterum sunt plura hujus anni monumenta charitatis Gregorii erga pauperes, impertientis illis annuas pensitationes vel dissolventis eorum æs alienum contractum : quæ tu consulas.

27. *Synodus Metensis.* — Agitur hoc anno Metis in Gallia Synodus, in qua in ordinem redigitur Ægidius Rhemensis episcopus, reus majestatis convictus. Rei gestæ seriem habet Gregorius Turonensis anno decimo quinto Childeberti regis, idemque in fine subdit [2] : « In hac Synodo Basina Chilperici regis filia, quam supra cum Chrodielde a communione remotam diximus, coram episcopis solo prostrata veniam petiit, promittens se cum charitate abbatissæ monasterium ingredi, ac de regula nihil transcendere. Chrodieldis autem obtestata est, quod Leobovera abbatissa in hoc monasterio commorante, ibidem nunquam ingrederetur. Sed utrisque rex Childebertus veniam impertiri deprecatus est : et sic in communionem receptæ, Pictavos regredi jussæ sunt, scilicet ut Basina in monasterium (ut præfati sumus) regrederetur, Chrodieldis vero in villa, quæ quondam Waddonis superius memorati fuerat, sibi a rege concessa resideret ». Hæc de his Gregorius, subdens [3] et de ultione divina in Chuldericum Saxonem, qui dux fuerat eorum qui jussu Chrodieldis invaserant Basilicam S. Hilarii : etenim noctu in convivio vino repletus, ab eo suffocatus, mortuus in suo strato inventus est.

28. *Erratum in Paschate.* — Quomodo autem hoc eodem anno occasione Cycli Victoris a nonnullis erratum est in Paschatis diei celebratione, ista addit [4] : « Dubietas Paschæ fuit ob hoc, quod in Cyclo Victor luna decima quinta Pascha scripsit fieri. Sed ne Christiani ut Judæi sub hac luna hæc solemnia celebrarent, addidit : Latini autem luna vicesima secunda. Ob hoc multi in Galliis decima quinta luna celebraverunt, nos autem vicesima secunda. Inquisivimus tamen studiose : sed fontes Hispaniæ, qui divinitus implentur, in nostrum Pascha repleti sunt ». Hæc Gregorius : sed de perenni miraculo de fontibus Hispaniæ anniversaria die Paschatis impleri consuetis, superius pluribus dictum est.

29. *Obitus Gregorii episcopi Antiocheni.* — Moritur hoc anno, seu potius ex correctione superiore, Mauritii imperatoris anno sequenti Gregorius episcopus Antiochenus, de quo ista Evagrius [1] : « Non longo tempore post, Gregorius podagra correptus, qua maxime torquebatur, cum medicamentum ex Hermodactylo (sic enim vocatur) confectum, quod medicus quidam ei dedisset, ebibisset, exiit e vita. Moritur autem tempore, quo Gregorius, qui successerat Pelagio, episcopatum antiquæ Romæ gessit, novæ autem Joannes, et Alexandriæ Eulogius, ut supra dixi, et Anastasius Antiochiæ, qui post viginti tres annos ad suam sedem restitutus fuisset, et Hierosolymorum Joannes, qui paulo post obiit mortem, et nemo adhuc ad illius episcopatus gubernacula capessenda designatus est ». Hæc Evagrius, cui consentiunt sancti Gregorii papæ litteræ [2] ; ex quibus habetur, Anastasium restitutum in sedem Antiochenam sub Indictione decima tertia, quæ hoc anno incipit : dicemus de his anno sequenti suo loco. Sed quod post viginti tres tantum annos restitutum ipsum affirmat Evagrius id factum intelligas anno sequenti, tot enim anni reperiuntur ab anno quingentesimo septuagesimo secundo usque ad annum quingentesimum nonagesimum quintum, quo et finem imponit historiæ : nam subdit :

30. *Evagrii historiæ finis.* — « Hoc loco historiæ finem imponere, animus est, anno scilicet duodecimo regni Mauritii Tiberii imperatoris Romani ». Etenim sequenti anno, quo absolvit historiam suam, annus expletur Mauritii nonus, et decimus inchoatur. Emendatum habes Evagrium apud Photium in Bibliotheca, ubi de Evagrio agens, ait ipsum suam produxisse historiam usque ad annum decimum Mauritii imperatoris. Sed ipsum Evagrium perorantem audiamus, cum sic ait : « Res, quæ deinceps sequuntur, his quibus libitum fuerit narrandas, monumentisque litterarum prodendas relinquere, animus est. Quod si quicquam a nobis vel omissum negligentia, vel minus accurate expositum videatur : nemo nobis crimini det, illud secum cogitans, nos historiam dispersam dissipatamque in unum collegisse, quo utilitati hominum, quorum gratia tantos, et tam graves labores suscepimus, inserviremus. Aliud præterea opus a nobis elaboratum est, quod relationes, Epistolas, decreta, orationes, disputationes, et alias res nonnullas complectitur. Relationes autem, quæ in eo continentur, sunt maximam ad partem ex persona Gregorii Antiochiæ episcopi factæ. Pro quibus duos honoris gradus consecuti sumus, quæsturam a Tiberio Constantino, et munus tabularum servandarum, in quibus præfectorum nomina inscribebantur, a Mauritio Tiberio, quo regnante eas relationes composuimus, idque eo ipso tempore, quo Theodosium, qui tum ei, tum Reipublicæ principium felicitatis cujusque generis dabat, in lucem edidit ». Hucusque Evagrius ex Græcis primus

[1] Greg. l. III. Ep. XLIV. Ind. XII. — [2] Greg. Tur. l. X. c. 20. — [3] Ibid. c. 22. — [4] Ibid. c. 23.

[1] Evagr. l. VI. c. 23. — [2] Greg. l. IV. Ep. XXXVII.

eorum qui leguntur Orthodoxus historicus. Quisnam alius res gestas sub Mauritio prosecutus sit, habes ex Actis Nicæni posterioris Concilii [1]: nempe S. Leontium Constantiæ in Cypro episcopum scripsisse tribulationes, quas his temporibus Dei Ecclesia passa est: sed hactenus incompertum nobis opus vel excidit, vel latet incognitum. Sed his prope diebus et tenebris emersit Theophylactus Græcus historicus, qui Mauritianam scripsit historiam, de qua superius. Quod autem ad successorem Joannis Hierosolymorum episcopi spectat: constat post ipsum sedere cœpisse Amos, ad quem extat S. Gregorii papæ Epistola septima, sub Indictione prima. Porro ejus successionem ex sententia Evagrii in annum sequentem potius referendam putamus.

31. *Obitus Maximiani episcopi Syracusani.* — Hoc eodem anno Maximianus ille vir sanctissimus, abbas olim monasterii S. Gregorii, ejusque pater et educator in monastica disciplina, ac postea ab ipso creatus episcopus Syracusanus (de quo superius sæpe) hoc inquam anno, mense Novembri, ex hac luce migravit, luctum haud exiguum relinquens bonis. De quo ista Gregorius ad Cyprianum diaconum [2]: « Amarissimas tuæ dilectionis Epistolas de domni Maximiani obitu mense Novembris suscepi. Et quidem ille ad præmia desiderata pervenit: sed infelix populus Syracusanæ civitatis lugendus est, qui pastorem talem diu habere non meruit ». Et de eodem in Epistola ad Syracusanos [2]: « Hoc tamen sciat magnitudo vestra, quia civitati illi quem dare possimus Maximiano reverendissimo similem, non habemus ». Adeo enim eminens erat viri sanctitas, ut parem illi in Ecclesia Pontifex non inveniret. Subrogatus est autem in locum Maximiani Joannes, cui et pallium [3] more majorum Gregorius ipse concessit.

[1] Conc. Nicen. c. 2. Act. IV.

[1] Greg. l. IV. Ep. XIX. Ind. XIII. — [2] Ibid. Ep. XLVII. Ind. XIII. — [3] Greg. l. V. Ep. XVIII. Ind. XIV.

Anno periodi Græco-Romanæ 6087. — Anno Æræ Hispan. 632. — Jesu Christi 594 — Gregorii papæ 5. — Mauritii imp. 13.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus: XII *post consulatum Mauritii Tiberii Aug. solius* X, ut habet Chronicon Alexandrinum.

2. *Synodus Metensis.* — Ad num. 27. Gregorius Turonensis lib. 10, cap. 19 et 20, refert episcopos Galliarum *Metis* congregatos fuisse, *medio mense nono* ad discutiendam causam *Ægidii Rhemensis episcopi*, accusati quod *Chilpericum* filium Brunichildæ, et postea *Charibertum* reges occidere tentasset. In eo Concilio *Ægidius* ab ordine sacerdotali remotus est, et in exilium ductus. Præterea *Basina*, quam supra cum *Chrodielde* a communione privatam diximus, promisit se monasterium Pictaviense ingressuram; *Chrodieldis* vero in villa sibi a rege concessa residendi facultatem obtinuit. Habita itaque Synodus medio mense Novembri, qui nonus est a Martio, a quo Turonensis annum incipit, idque *anno quinto decimo Childeberti regis*, ut habet idem Turonensis. Quare ea retrahenda ad annum DXC, qui XV est Childeberti.

3. *Dissidium de Paschate anni* DXC. — Ad num. 28. Dissidium de *Paschate* a Gregorio Turonensi lib. 10, capp. 20 et 23 ac 24 narratum, quod Baronius hoc anno recitat, contigit anno DXC, anno Childeberti regis XV, Guntramni vero regis anno XXIX, ut scribit Turonensis. Alii enim anno DXC Dominicam Resurrectionem celebrarunt *septimo kal. April.*, die nemque XXVI Martii, luna decima quinta; alii *die secunda mensis Aprilis*, luna XXII. Priores juxta Cyclos Alexandrinos, posteriores, quorum sententiam amplexus est Gregorius Turonensis cum suis clericis, juxta Cyclos Victorii. Diu agitata fuit hæc quæstio, utrum in plenilunio, id est, luna decima quinta Pascha a Christianis rite celebrari posset. Sopita nunc tamen ea est; primum enim ac ultimum Pascha celebratur die XXII Martii, quotiescumque luna XIV cum æquinoctio in diem sabbati cadit. Addit Gregorius: « Terræ motus factus est magnus. XVIII kal. mensis quinti (id est mensis Julii, ideoque die XIV mensis Junii) die quarto (id est feria quarta, quæ anno DXC in diem XIV Junii convenit) primo mane, cum lux redire cœpisset. Sol eclipsim pertulit mense octavo mediante ». Qui characteres annum DXC certo designant. Mensis enim octavus juxta Gregorium est October, cujus die IV, feria IV, hora circiter decima,

sol defecit. Nam *mediante aliquo mense* ex usu Gregorii et multorum aliorum scriptorum idem est ac *labente*. Eam eclipsim solarem Petavius lib. 8 de Doct. Temp. pag. 832, juxta calculum astronomicum explicat. Quod si anno DXC *Childebertus* annum XV regni sui, *Guntramnus* vero annum XXIX egerit, profecto Guntramnus anno DLXI, Childebertus anno DLXXV regnare cœperat, liquetque utriusque regis initium male a Baronio collocatum fuisse. De hoc dissidio Paschali legendus Bucherius lib. de Doct. Temp. cap. 10.

4. *Obitus S. Gregorii episc. Antiocheni.* — Ad num. 29 et seq. *Gregorii episcopi Antiocheni* obitus ad superiorem Christi annum pertinet. Lambecius enim lib. 7 Bibliothecæ Cæsareæ, pag. 168 asserit, inter alia Anastasii patriarchæ Antiocheni opera Mss. in ea asservari Orationem, cui titulus est : « Anastasii patriarchæ Antiocheni Oratio, cum post viginti tres annos ad thronum patriarchalem reverteretur, habita die vicesimo quinto Martii, feria quarta sanctæ hebdomadis, Indictione undecima, imperante piissimo Mauritio » ; qui characteres annum DXCIII, quo Pascha die XXIX Martii celebratum, certo denotant. Legerat eam Orationem Nicephorus Callixtus, qui lib. 18, cap. 44, *sermonem pacificum* eam recte appellat, aitque Anastasium in illa Mauritium imp. laudibus efferre, quod ipsum exilio liberasset; sed in eo errat Nicephorus, quod utrumque Anastasium patriarcham Antiochenum confundat, et Anastasio juniori hunc sermonem perperam attribuat. Cum itaque hæc Oratio recitata fuerit ab Anastasio, scilicet seniori, cum *ad thronum patriarchalem reverteretur*, ejus restitutio in sedem Antiochenam anno superiori contigit, eodemque post diem XXV mensis Martii Gregorius patriarcha Antiochenus e vivis abiit; cum ante mortem ejus episcopatum suum Anastasius occuparit, teste Evagrio libro 6, cap. ultimo, ubi de Gregorio scribit : « Mortuus est eo tempore, quo senioris quidem Romæ Gregorius successor Pelagii, junioris autem Romæ Joannes episcopatum gerebant; Alexandrinæ Ecclesiæ Eulogius, Antiochenæ vero præsidebat Anastasius, post tres ac viginti demum annos in sedem suam restitutus. Hierosolymitanæ autem Ecclesiæ Joannes pontificatum administrabat. Quo non multo post mortuo, nemo etiamnum Ecclesiæ gubernationem suscepit. Atque hic Historiæ nostræ finis esto, anno scilicet duodecimo principatus Mauritii Tiberii ».

5. *Patriarcharum Antiochiæ chronotaxis hoc sæculo accurata.* — Nicephorus in Chronico annos XXIV *Gregorio Antiocheno* attribuit, utrinque scilicet incompletos, et ab anno DLXX deducendos. Cumque titulus Orationis ab Anastasio seniori in sua restitutione pronuntiatæ antiquus sit, uti notat Lambecius laudatus, ex eo patriarcharum Antiochenorum chronotaxis ab *Euphrasii* patriarchæ morte, quam mense Maio anni Christi DXXVI accidisse constat, valide confirmatur, liquetque ab eo tempore ad hujus sæculi finem eorumdem patriarcharum initia, et finem suis annis a nobis reddita fuisse. Ad hæc cum ea Anastasii Oratio his verbis auspicetur : « Pacem, et iterum pacem, et tertium pacem, in honorem videlicet sanctissimæ Trinitatis, etc. » apparet Gregorium Magnum lib. IV, Epist. XXXVII, qua S. Anastasio de reditu ad Ecclesiam Antiochenam congratulatur ad eamdem respicere, cum his verbis eam exordiatur : « Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis; quia magnus ille fluvius, qui quondam arentia Antiochiæ saxa reliquerat, tandem ad proprium alveum reversus, subjectas et juxta positas valles rigat, etc. » Et eamdem his verbis claudat : « De vita igitur vestra dicamus pariter, et dicamus omnes : Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis ». Sed de ea Epistola rursus anno sequenti, quo eam Baronius recitat.

6. *Mortuus postquam Anastasius in sedem Antiochenam est restitutus.* — Fallitur itaque auctor Chronici Alexandrini, qui sub Indictione X, anno nempe Christi DXCII, inquit : « Hoc anno Anastasius Antiochiæ patriarcha Antiochiam rediit post mortem Gregorii patriarchæ (μετὰ τελευτὴν Γρηγορίου etc.) qui vivus etiam Anastasium receperat ». Nam ex Oratione laudata Anastasii constat, hunc nonnisi anno DXCIII in sedem restitutum esse. Recte quidem scribit auctor Chronici Alexandrini *Gregorium*, dum adhuc viveret, *Anastasium* recepisse; cum hac in re Evagrium laudatum consentientem habeat. Sed perperam tradit Anastasium post mortem Gregorii patriarchæ Antiochiam rediisse. Colitur *Gregorius* in Menæis Græcorum. Combefisius tomo I Auctarii Bibliothecæ Patrum pag. 827 notat, eum in Indice librorum palatii, et ab Andrea Cretensi et aliis vocari *sanctum*, refertque piam ac eruditam Orationem Antiochiæ extra urbem, ac in cœmeterio habitam, ubi S. Joannes Chrysostomus adhuc Antiochenus presbyter, duas et ipse habuit, quæ extant tomo V editionis Ducæi. Depositus fuerat *Anastasius* anno Christi DLXX, a quo ad annum DXCIII anni sunt tres ac viginti, quot Gregorio assignant Nicephorus et Oratio Mss. de quibus supra : nec dissentit alter Nicephorus in Chronico, uti jam insinuavimus.

7. *Evagrius Historiam suam non produxit ultra annum* DXCIII. — Baronium ex laudatis Evagrii verbis suspicari, ait Valesius in Notis ad Evagrium, *Gregorium Antiochenum* mortuum esse anno Mauritii XII. Cur enim, inquit Valesius, diceret Evagrius, se anno XII imperii Mauritii Historiam suam terminasse, nisi antea aliquid retulisset, quod gestum erat anno ejusdem Mauritii duodecimo? « Verum », pergit Valesius, « non videtur Evagrius his verbis id significare voluisse. Scribit enim, Gregorium Antiochenum fato functum esse, Gregorio quidem Romanam, Eulogio autem Alexandrinam Ecclesiam administrante; Joanne vero Hierosolymis præsidente. Qui cum haud non multo postea e vivis abiisset, neminem adhuc in ejus locum suffectum fuisse dicit. Non igitur Gregorii morte Histo-

riam suam terminavit *Evagrius*, cum post ejus mortem Joannem Hierosolymitanum episcopum obiisse referat, et post ejus interitum neminem adhuc eo tempore, quo hæc scribebat, substitutum esse. Id ergo tantum his verbis significat Evagrius, se hæc scripsisse anno duodecimo imperii Mauritii ». Ita Valesius. Photius vero in Bibliotheca Cod. XXIX, ubi Historiam Evagrii recenset, ait: « Ἀρχὴν ποιουμένη τὸ τέλος τῆς Σωκράτους καὶ Θεοδωρίτου ἱστορίας, καὶ καθιοῦσα μέχρι τῆς βασιλείας Μαυρικίου, ἔτος δωδέκατον ἐν τῇ βασιλείᾳ διανύοντος, id est, inchoans a fine Socratis et Theodoreti Historiarum, pertingensque ad Mauritii annum duodecimum imperii ». Recte uterque vidit, *Evagrium* non attigisse quæ anno Mauritii duodecimo, die XIV mensis Augusti anni Christi DXCIII inchoato, gesta sunt, sed eo tantum currente Historiam suam clausisse. Sed fallitur Valesius, quando ait, suspicatum esse Baronium Gregorii Antiocheni episcopi mortem anno XII hujus imperatoris, contigisse. Diserte enim Baronius scribit, *Gregorium* episcopum *Antiochenum* anno DXCV mortalitatem reliquisse, eodemque anno, quem ipse numerat X, non vero XII, Evagrium Historiæ suæ finem imposuisse. Baronius enim Mauritii imperatoris initium repetit ab anno Christi DLXXXVI, qua in re cardinalis doctissimus valde hallucinatur, quemadmodum et quando tradit, Photium loco laudato emendare Evagrium, et asserere hunc produxisse Historiam suam usque ad annum X Mauritii imp. in neutra enim Bibliothecæ Photii editione annus X Mauritii legitur, sed *duodecimus*. Denique ipsemet Evagrius lib. 3, cap. 33, ait se, quæ in eo capite narrat, scribere anno Antiocheno *sexcentesimo quadragesimo primo*, qui kalend. Septemb. anni Christi DXCII exorditur. Quare anno duodecimo Mauritii tres etiam sequentes libros exaravit. Verum annus quo suam Historiam scripsit, distinguendus est ab anno, quo eidem finem imposuit. Ejus enim Historia non progreditur ultra mensem Augusti anni Christi DXCIII, et in lucem data, vel eo Christi anno exeunte, vel potius anno DXCIV, quo Mauritii annus duodecimus absolvitur. Neque enim tres ultimi Historiæ ejus libri tam prolixi sunt, quin intra duodecimum Mauritii imper. annum elucubrari potuerint. Quæ anno DLXXIV de sancti Simeonis Stylitæ junioris obitu diximus nostram sententiam etiam confirmant, annoque sequenti Epistolam sancti Gregorii papæ, qua Anastasium in sedem Antiochenam restitutum gratulatur, quave innititur Baronius ad suam opinionem probandam, extra proprium annum in Registro Gregoriano positam esse ostendam.

8. *De Evagrio ejusque scriptis.* — Porro *Evagrius* Scholasticus fuit Syrus genere, perinde ac *Theodoretus*: ortus ex urbe Epiphania, quæ civitas fuit Syriæ secundæ, ut ipse in titulo Operis sui prodit; qui et in lib. 3, cap. 34, diserte testatur, se domo Epiphaniensem fuisse. Is relictis Grammaticorum scholis, rhetoricæ operam dedit. Cumque magnos in hac arte progressus fecisset, *advocatorum* numero adscriptus est. Unde etiam cognomentum retulit *Scholastici*: quæ vox *Causidicum* significat, ut docet Macarius in homilia XV. Antiochiæ longo tempore versatus est, et uxorem ibi duxit, filiosque ex ea sustulit, ut ipsemet testatur in lib. 4, cap. 29. Quæ cum pestilenti morbo exstincta fuisset una cum liberis, ad secundas nuptias transiliit, et aliam in eadem urbe sibi sociavit, ut refert in lib. 6, cap. 8. Scripsit volumen Epistolarum, orationum, et relationum principatu Tiberii Constantini, qui ideo eum *quæstoris* dignitate donavit. Nec multo post cum Orationem composuisset de laudibus Mauritii Augusti ob Natalem Theodosii nobilissimi pueri, codicillos *præfecturæ* ab eodem Mauritio accepit, ut ipse in Epilogo Historiæ suæ testatur. Verum scripta illa ad nos non pervenere. Edidit postea sex libros *Historiæ Ecclesiasticæ*, exorsus ab iis temporibus in quibus Theodoretus ac Socrates desierant, in qua summa diligentia quæcumque ad argumentum suum faciebant, ex optimis scriptoribus collegit, puta, ex Prisco Joanne, Zacharia, Eustathio et Procopio rhetoribus. Sed quod præcipue in Evagrio laudandum est, solus rectæ fidei doctrinam integram atque illibatam servavit, ut post Photium observavit Baronius. Ejus Historiam Valesius de novo e græco in latinum vertit, et egregiis Notis illustravit. Versio enim Christophorsoni, qua usus est Baronius, variis in locis non satis accurata.

9. *Florent Dorotheus et Joannes Climacus.* — Usque ad hoc circiter tempus vixisse videntur *Dorotheus* archimandrita, et sanctus *Joannes Climacus*, auctores Græci, qui de moribus præclare scripsere. *Dorothei* quidem nomen neque in Mæneis Græcorum, neque in vetustis Latinorum Martyrologiis legitur, sed ejus virtutes gravissimis testimoniis Theodori Studitæ, et Tarasii Constantinopolitani patriarchæ celebratæ sunt, ut liquet ex prologo ad ipsius Dorothei Asceticas Institutiones. De eo non semel mentio in Vita *S. Dosithei* monachi in Palæstina, ejus discipuli, qui circa annum DXXX ad Deum migravit, juxta Bollandum ad diem XXIII mensis Februarii, quo *Dositheus* colitur. Annus emortualis *Dorothei* incertus. Citat ipse abbatem *Zosimam*, qui sub Justino seniore clarus sanctimonia fuit, et cujus miracula refert Evagrius lib. 4, cap. 7, dum agit de Viris Illustribus, qui Justino seniore imperante vixere. Imo *Dorotheus* allegat *S. Joannem Climacum*, qui circa annum DLXXX scripsisse videtur. Hic *Climacus* vocatus est ob librum triginta capitibus, quibus tanquam gradibus seu scalis ad perfectionis religiosæ culmen ascenditur, a se conscriptum. Vitæ Climaci aliquod compendium ejus libro, cui titulus: *Scala Paradisi*, prætigitur elucubratum a Daniele monacho Raythuno. Colitur die XXX Martii, ad quem diem Bollandus illud recitat, qui et ad diem XIV mensis Januarii in Vita de sanctis XLIII martyribus, monachis *Cœnobii Raythu* in Arabia existimat, cœnobium illud, cujus abbas fuit *S. Climacus*, situm

fuisse in ora Orientali maris Rubri, haud procul a Phara oppido, licet Baronius in Notis ad Martyrologium Romanum ad eumdem diem putaverit, illud positum cis sinum Arabicum in ipsa Ægypto.

GREGORII ANNUS 6. — CHRISTI 595.

1. *Irruptio Longobardorum, rege Agilulpho, interrumpit Gregorium a concionibus super Ezechielem prophetam.* — Sequitur annus quingentesimus nonagesimus quintus Indictionis decimæ tertiæ, qui extitit universæ Italiæ calamitosus : cum Agilulphus Longobardorum rex, rupta pace, ipso veris initio, cum exercitu, furore plenus, Romam versus parat adventum. Unde autem acciderit, ut idem rex talia aggressus sit, Paulus narrat his verbis [1] : « Hac eadem tempestate Romanus patricius exarchus Ravennæ Romam properavit : qui cum Ravennam reverteretur, recepit civitates quæ a Longobardis tenebantur, quarum ista sunt nomina: Polimartium, Horta, Tudertum, Ameria, Perusium, Luceoli, et alias quasdam civitates. Quod factum cum regi Agilulpho nuntiatum esset : statim Ticino egressus cum valido exercitu Perusium petiit, ibique per dies aliquot Mauritionem ducem Longobardorum, qui se Romanorum partibus tradiderat, obsedit, et captum sine mora vita privavit. Hujus regis adventu in tantum beatus Gregorius papa exterritus est, ut ab expositione templi, de quo Ezechiel scripserat, desisteret, sicut ipse quoque in ipsis suis homiliis refert. Rex autem Agilulphus, exstincto Mauritione, Ticinum repedavit ». Hucusque Paulus, qui multa præteriisse ex sancti Gregorii litteris redarguitur, ex quibus perrexisse quoque in agrum Romanum eumdem Agilulphum apparet.

2. Scribebat hoc anno atque dicebat ad populum S. Gregorius homilias super Ezechielem prophetam ; jamque decimam tertiam dicturus erat, cum ista præfatur [2] : « Quia multis curis prementibus, Ezechielis prophetæ librum coram charitate vestra totum per ordinem perscrutari non licuit : bonis vestris desideriis placuit parere (petere), ut saltem extrema ejus visio, quæ ei facta est de ædificio in monte constituto, quæ et cunctis est visionibus ejus obscurior, exponi debuisset. Et quidem voluntati vestræ me parere necesse est. Sed duo sunt quæ hac in re perturbant animum meum. Unum, quod hæc eadem visio tantæ obscuritatis nebulis tegitur, ut vix in ea aliquid intellectu interlucente videatur. Aliud, quod jam Agilulphum Longobardorum regem, ad obsidionem nostram summopere festinantem, Padum transisse (transmeasse) cognovimus. Unde pensate, fratres carissimi, in caliginosis et mysticis sensibus penetrare quid valeat mens misera timoris sui perturbationibus occupata, etc. »

3. Admiratione hæc profecto digna videntur, quod his hoc tempore vacare potuerit ipse Gregorius obsidionem Urbis exspectans, et quod populus in summo discrimine civitatis conciones ab eo tales exigeret, quas in summo otio vix intelligere posse daretur. Etenim non solum (ut dictum est) ista Gregorius ipse scribebat, sed etiam coram universo populo pro concione dicebat, ut idem ipse in ejusdem expositionis Præfatione libri primi testatur, cum ait, scribens ad Marinianum episcopum : « Homilias, quæ in beato Ezechiele propheta, ut coram populo loquebar, exceptæ sunt, multis curis irruentibus, in abolitione reliqueram ».

4. Admirati sunt hæc omnes qui sapiunt, ut sub oneroso fasce curæ totius orbis, et in tanto discrimine Urbis potuerit Gregorius in his philosophari, et populum edocere : ut plane constiterit ipsum pro arbitrio pennis contemplationis potuisse sursum super astra levari, atque deorsum ad populi descendere opportunitatem ; illud Pauli [1] consecutus : « Scio abundare, et scio penuriam pati ». Et secundum illud David [2] : cum poneret pro animi voluntate ascensiones in corde suo, rursum vero disponeret descensiones in valle lacrymarum. Admiratur inter alios ista sanctus Bernardus, dum ad Eugenium scribens hæc ait [3] : « Non de-

[1] Paul. diac. l. IV. c. 7. in nova edit. et in vet. III. — [2] Greg. præf. in l. II. super Ezechiel.

[1] Philip. IV. — [2] Psal. LXXXIII. — [3] Bernard. de Consid. l. I. ad fin.

fuere Romani Pontifices, qui sibi otia inter maxima negotia invenirent. Obsidio Urbi et Barbaricus ensis civium cervicibus imminebat : numquid tamen istud terruit beatum papam Gregorium, quo minus sapientiam scriberet in otio? Eo nempe tempore (quod ex ejus Præfatione liquet) obscurissimam et extremam partem Ezechielis tam diligenter quam eleganter exposuit ». Atque etiam homilias illas ad populum dixit.

5. Sed et multo magis mirabitur, qui legerit quæ habet S. Hieronymus in Epistola ad Marcellinum et Anapsychiam [1] : ubi ait, interpretationem in eumdem Ezechielem aggressum se, impeditum prosequi, quod audisset multas Occidentales provincias et ipsam Urbem vastari a Gothis : ut plane ostenderit, nonnisi tranquillissimi esse animi, et ab omni penitus quamvis e longe etiam emergentis sollicitudinis nebula liberi, in tam profunda mysteria ingredi. Sed audi, quæso, ejus verba : « Ezechielis volumen olim aggredi volui, et sponsionem celeberrimam studiosis lectoribus reddere ; sed in ipso dictandi exordio ita animus meus Occidentalium provinciarum, et maxime Urbis Romanæ vastatione confusus est, ut juxta vulgare proverbium, proprium ignorarem vocabulum. Diu tacui, sciens tempus esse lacrymarum ». Hæc ipse : ex quibus, inquam, magis admirare Gregorium. Si enim rumor tantum Occidentalium cladium a cœptis Hieronymum revocavit in Oriente degentem, nullo pastorali onere prægravatum, sed solum sacris litteris incumbentem ; quantum putas fuisse Gregorium, qui inter ipsos gladios Barbarorum, obstrepentibus tubarum clangoribus, pressus et oppressus totius orbis sollicitudine pastorali, haud vegeto et sano corpore, sed languente morbis assiduis, aggreditur et prosequitur in eum prophetam interpretationem et conciones ? Sed quid insuper ? Cum idem sanctus Hieronymus (prout ipse eadem testatur Epistola) jam iterum majori otio eumdem prophetam esset aggressus interpretari, jamque (ut ait) tres explicasset libros : Barbarorum rursus irruptione attingentium limites Palæstinæ, a cœptis desistere iterum coactum se fuisse dicit, illud ad excusationem obtexens : « Quod si, inquit, juxta inclytum oratorem, silent inter arma leges : quanto magis studia Scripturarum, quæ et librorum multitudine, et silentio, ac librariorum sedulitate, quodque proprium est, securitate et otio dictantium indigent ? » At vero Gregorius vix tunc a cœptis est violenter abstractus, ubi vallata Urbe obsidione, vulnera civium, vincula, atque cædes est oculis contemplatus : cum enim concionari adhuc pergeret, et ad finem vicesimæ secundæ homiliæ pervenisset, ita ad populum peroravit :

6. « Nemo autem me reprehendat, si post hanc locutionem cessavero : quia (sicut omnes cernitis) nostræ tribulationes excreverunt, undique gladiis circumfusi sumus, undique imminens mortis periculum timemus. Alii detruncatis ad nos manibus redeunt, alii capti, alii interempti nuntiantur. Jam cogor linguam ab expositione retinere : quia tædet [1] animam meam vitæ meæ. Jam nullus in me sacri eloquii studium requirat ; quia versa est [2] in luctum cithara mea, et organum meum in vocem flentium. Jam cordis oculus in mysteriorum discussione non vigilat : quia dormitavit [3] anima mea præ tædio. Jam minus lectio animo dulcis est : quia oblitus sum [4] manducare panem a voce gemitus mei. Cui autem vivere non licet, de Scripturæ sacræ sensibus loqui mystica qualiter libet ? Et qui cogor quotidie amara bibere, quando possum dulcia propinare ? Quid igitur restat, nisi ut inter flagella, quæ ex nostris iniquitatibus patimur, cum lacrymis gratias agamus ? Ipse etenim qui nos creavit, etiam pater factus est per adoptionis spiritum quem dedit : et aliquando filios pane nutrit, aliquando flagello corrigit, quia per dolores et munera ad hæreditatem perpetuam erudit. Sit itaque gloria omnipotenti Domino, etc. » Vidisti hominem in carne extra carnem positum, scientem quidem dolores, sed non succumbentem illis, Angelum merito appellandum, et forte plus quam Angelum ; dum illi absque adversantibus malis (quod ipsorum naturæ est) laudes Deo persolvunt ; iste undique vallatus ærumnis, nihil præterea in gemitibus suis, quam Deo gratias agere, eique gloriam occinere didicit.

7. *Gregorii virtus ex ejus homiliis.* — Sed antequam quæ de rebus Longobardorum anni hujus sunt reliqua prosequamur, quæ vel de seipso, vel de Urbis miserando statu diversis in locis dictarum homiliarum in Ezechielem ipse Gregorius tradat, instituto consentientia, hic describamus. Audi primum, quam exactissimus fuerit suorum morum custos : ex eis enim in quibus deplorat incautum, senties ipsum in levibus etiam cavendis sordibus vigilantissimum. Dum itaque verba illa interpretatur : « Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel » : et status ac perfectionis eminentiam describit eorum qui præsunt aliis, hæc ait [5] : « O quam dura mihi sunt ista quæ loquor : quia memetipsum loquendo ferio, cujus neque lingua (ut dignum est) prædicationem tenet ; neque in quantum tenere sufficit, vita sequitur linguam. Qui otiosis verbis sæpe implicor, et ab exhortatione atque ædificatione proximorum torpens, et negligens cesso. Qui in conspectu Dei factus sum mutus et verbosus ; mutus in necessariis, verbosus in otiosis. Sed ecce sermo Dei de speculatoris vita compellit ut loquar. Tacere non possum, et tamen loquendo me ferire pertimesco. Dicam, dicam, ut verbi Dei gladius etiam per meipsum ad confodiendum cor proximi transeat. Dicam, dicam, ut etiam contra me sermo Dei sonet per me. Ego reum me esse non abnego, torporem meum atque

[1] Hier. Ep. XCII.

[1] Job. X.— [2] Job. XXX.— [3] Psal. CXVIII.— [4] Psal. CI. — [5] Greg. in Ezech. homil. XI.

negligentiam video. Erit fortasse apud pium Judicem impetratio veniæ ipsa cognitio culpæ.

« Et quidem in monasterio positus valebam et ab otiosis linguam restringere, et in intentione orationis pæne continue mentem tenere. At postquam cordis humerum sarcinæ pastorali supposui, colligere se ad semetipsum assidue non potest animus, quia ad multa partitur. Cogor namque modo Ecclesiarum, modo monasteriorum causas discutere : sæpe singulorum vitas actusque pensare : modo quædam civium negotia sustinere : modo de irruentibus Barbarorum gladiis gemere, et commisso gregi insidiantes lupos timere : modo rerum curam sumere, ne desint subsidia eis ipsis, quibus disciplinæ regula tenetur : modo raptores quosdam æquanimiter perpeti, modo eis sub studio servatæ charitatis obviare. Cum itaque ad tot et tanta cogitanda scissa et dilaniata mens ducitur; quando ad semetipsam redeat, ut totam se in prædicatione colligat, et a proferendi verbi ministerio non recedat ? Quia autem necessitate loci sæpe viris sæcularibus jungor, nonnunquam mihi linguæ disciplinam relaxo : nam si in assiduo censuræ meæ rigore me teneo, scio quia ab infirmioribus fugior, eosque ad hoc quod appeto, nunquam traho. Unde fit ut eorum sæpe et otiosa patienter audiam. Sed quia ipse quoque infirmus sum, in otiosis sermonibus paulisper tractus, libenter ea loqui incipio, quæ audire cœperam invitus : et ubi tædebat cadere, libet jacere. Quis ergo vel qualis speculator sum, qui non in monte operis sto, sed adhuc in valle infirmitatis jaceo? etc. »

8. Disce insuper ex iisdem dictis ad populum homiliis, quanta idem polleret animi demissione, quam sancti Patres vocare consueverunt humilitatem. Audi ipsum inferius, quibus acceptum ferat quicquid concionari soleret ad populum : dum quales comparare se debeant interpretes divinæ Scripturæ, docet, sicque ait[1] : « Non enim hoc temeritate aggredior, sed humilitate. Scio enim, quia plerumque multa in sacro eloquio, quæ solus intelligere non potui, coram fratribus meis positus intellexi. Ex quo intellectu, et hoc quoque intelligere studui, ut scirem ex quorum mihi merito intellectus daretur : patet enim, quia hoc mihi pro illis datur, quibus mihi præsentibus datur. Ex qua re, largiente Deo, agitur ut sensus crescat, et oratio decrescat; dum propter vos disco quod inter vos doceo. Quia (verum fateor) plerumque vobiscum audio quod dico. Quidquid ergo in hoc propheta minus intellexero, meæ cæcitatis est : si quid intelligere apte potuero, ex divino munere vestræ venerationis ». Hæc ipse. Dicam libere, pluris apud me est ejusmodi coram populo facta professio, quam quævis ab eo miracula edita.

9. *Miserandus Urbis et Italiæ status, grassantibus Longobardis.* — Sed revocemus orationem ad luctum : hic, inquam, reddamus quæ de miseranda Urbis ac totius Italiæ facie iisdem homiliis Gregorius coram audiente populo repræsentat; ait enim[1] : « Quid est jam, rogo, quod in hoc mundo libeat? Ubique luctus adspicimus, ubique gemitus audimus. Destructæ urbes, eversa sunt castra, depopulati agri, in solitudinem terra redacta est : nullus in agris incola, pæne nullus in urbibus habitator remansit : et tamen ipsæ parvæ generis humani reliquiæ adhuc quotidie et sine cessatione feriuntur; et finem non habent flagella cælestis justitiæ, quia nec inter flagella correctæ sunt actionis culpæ. Alios in captivitatem duci, alios detruncari, alios interfici videmus. Quid est ergo quod in hac vita libeat, fratres mei? Si et talem adhuc mundum diligimus, non jam gaudia, sed vulnera amamus ». Hæc generatim pro concione Gregorius, qui et mox de ipsa Urbe subjicit ista miserrima :

10. « Ipsa autem quæ aliquando mundi domina esse videbatur, qualis remanserit Roma, conspicimus. Immensis doloribus multipliciter attrita, desolatione civium, impressione hostium, frequentia ruinarum : ita ut in ea completum esse videamus, quod contra urbem Samariam per hunc eumdem prophetam Ezechielem longe superius dicitur[2] : Pone ollam, pone, inquam, et mitte in éa aquam, et congere frusta ejus in ea ». Et paulo post : « Efferbuit coctio ejus, et decocta sunt ossa illius in medio ejus ». Atque iterum : « Congere ossa, quæ igne succendam, consumentur carnes, et coquetur universa compositio, et ossa tabescent. Pone quoque eam super prunas vacuam, ut incalescat, et liquefiat æs ejus. Tunc enim nobis olla posita est, cum hæc est civitas constituta. Tunc in eam aqua missa est, et frusta ejus congesta sunt, quando ad eam undique populi confluebant, qui velut aqua calens actionibus mundi fervescerent, et quasi frusta carnium in ipso suo fervore liquarentur. De qua bene dicitur : Efferbuit coctio ejus, et discocta sunt ossa ejus in medio illius. Quia prius quidem in ea vehementer incaluit actio gloriæ sæcularis, sed postmodum ipsa gloria cum suis sequacibus defecit. Per ossa etenim potentes sæculi, per carnes vero populi designantur : quia sicut carnes portantur ossibus, ita per potentes sæculi infirmitas regitur populorum. Sed ecce jam de olla omnes hujus sæculi potentes ablati sunt : ossa ergo excocta sunt. Ecce populi defecerunt : carnes ejus liquefactæ sunt. Dicatur itaque : Congere ossa, quæ igni succendam : consumentur carnes, et coquetur universa compositio ejus, et ossa tabescent. Ubi enim senatus? ubi jam populus ? Contabuerunt ossa, consumptæ sunt carnes : omnis enim sæcularium dignitatum ordo exstinctus est. Excocta est universa compositio ejus : et tamen ipsos nos paucos, qui remansimus, adhuc quotidie gladii, adhuc quotidie innumeræ tribulationes premunt. Dicatur ergo : Pone quoque eam super prunas vacuam. Quia enim senatus deest, populus interiit : et tamen in paucis, qui sunt, dolores et gemitus

[1] Greg. in Ezech. homil. XIV.

[1] Greg. in Ezech. homil. XVIII. — [2] Ezech. XXIV.

quotidie multiplicantur: jam vacua ardet Roma.

11. « Quid autem ista de hominibus dicimus, cum ruinis crebrescentibus ipsa quoque destrui ædificia videmus? Unde apte de civitate jam vacua subditur: Incalescat et liquefiat æs ejus. Jam enim et ipsa olla consumitur, in qua prius et carnes et ossa consumebantur: quia postquam defecerunt homines, etiam parietes cadunt. Ubi autem sunt qui in ejus aliquando gloria lætabantur? ubi eorum pompa? ubi superbia? ubi frequens et immoderatum gaudium? Impletum est in ea, quod contra destructam Ninivem per Prophetam dicitur[1]: Ubi est habitaculum leonum et pascua catulorum leonum? An ejus duces ac principes leones non erant, qui per diversas mundi provincias discurrentes prædam sæviendo et interficiendo rapiebant? Hic leonum catuli inveniebant pascua: quia pueri, adolescentes, juvenes sæculares et sæcularium filii huc undique concurrebant, cum proficere in hoc mundo voluissent. Sed jam ecce desolata, ecce contrita, ecce gemitibus oppressa est. Jam nemo ad eam currit, ut in hoc mundo proficiat: jam nullus potens et violentus remansit, qui opprimendo prædam diripiat. Dicamus ergo: Ubi est habitaculum leonum, et pascua catulorum leonum? Contigit ei quod de Judæa novimus per Prophetam dictum[2]: Dilata calvitium tuum sicut aquila. Calvitium quippe hominis in solo capite fieri solet, calvitium vero aquilæ in toto corpore: quia cum valde senuerit, plumæ ejus ac pennæ ex omnibus membris illius cadunt. Calvitium ergo suum sicut aquila dilatat: quia plumas perdidit, quæ populum amisit. Alarum quoque pennæ ceciderunt, cum quibus volare ad prædam consueverat: quia omnes potentes exstincti sunt, per quos aliena rapiebat. Hæc autem quæ de Romanæ Urbis contritione dicimus, in cunctis facta mundi civitatibus scimus. Alia etenim loca clade desolata sunt, alia gladio consumpta, alia fame cruciata, alia terræ hiatibus absorpta. Despiciamus ergo ex toto animo hoc præsens sæculum vel exstinctum, etc. »

12. Sed quam justo Dei judicio Barbari sinerentur in Romanum imperium prævalere, alibi idem S. Gregorius ad ipsam Constantinam Augustam scribens hoc anno, exemplis ingerit, quæ cum sub Romano imperatore subditi paterentur, narrat his verbis[3]: « Corsica, inquit, insula tanta nimietate exigentium et gravamine premitur exactionum, ut ipsi qui in illa sunt, eadem quæ exiguntur, complere vix filios suos vendendo sufficiant. Unde fit, ut derelicta pia Republica, possessores ejusdem insulæ ad nefandissimam Longobardorum gentem cogantur confugere. Quid enim gravius, quid crudelius a Barbaris pati possunt, quam ut constricti atque compressi suos vendere filios compellantur? In Sicilia autem insula Stephanus quidam marinarum partium chartularius tanta præjudicia, tantasque oppressiones operari dicitur invadendo loca singulorum, atque sine dictione causarum per possessiones ac domos titulos ponendo; ut si velim acta ejus singula, quæ ad nos pervenerunt, dicere, magno volumine hæc explere non possim. Quæ omnia serenissima domina solerter adspiciat, et oppressorum gemitus compescat. Hæc enim ego ad piissimas aures vestras pervenisse non suspicor: nam si pervenire potuissent, nunc usque minime permansissent. Quæ piissimo domino apto sunt tempore suggerenda: ut ab anima sua, ab imperio, atque a filiis suis tale hoc tantumque facinus peccatique pondus amoveat.

13. « Qui scio quoniam dicturus est, quia nobis in Italiæ expensis transmittitur, quicquid de prædictis insulis aggregatur. Sed ego suggero ad hoc, ut etsi minus expensæ in Italia tribuantur, a suo tamen imperio oppressorum lacrymas compescat. Nam et idcirco fortasse tantæ expensæ in hac terra minus ad utilitatem proficiunt, quia cum peccati aliqua admixtione colliguntur. Præcipiant ergo serenissimi domini, nil cum peccato colligi. Nam scio, quia etsi parum Reipublicæ attribuitur utilitatibus, ex eo multum Respublica adjuvatur. Quod etsi fortasse contingat expensis minoribus minus adjuvari; melius est tamen temporaliter nos non vivere, quam vos ad æternam vitam obstaculum aliquod invenire. Quæ enim mentes, qualia viscera parentum esse possunt, perpendite, quando filios suos distrahunt, ne torqueantur? Qualiter autem miserendum sit filiis aliorum, hoc bene sciunt qui habent proprios. Unde mihi hæc breviter suggessisse sufficiat; ne si ea quæ in his partibus aguntur pietas vestra non cognosceret, me apud districtum Judicem silentii mei culpa mulctaret ». Hæc ad imperatricem Gregorius.

14. Ex his videas, unde fluxerit divina vindicta post hæc in Mauritium atque ejus filios immissa, de qua suo loco dicendum. Intelliges tunc, quanto damno non audiant principes sacerdotes: quantoque dispendio regni, filiorum, ac denique animæ, præter jus fasque a populis sibi subjectis quovis prætextu necessitatis gravia tributa extorqueant. Peccabat et in eo summopere Mauritius imp. quod superbientem in Romanam Ecclesiam Joannem Constantinopolitanum episcopum confovebat: cujus rei causa Dei iram in imperium Romanum frequenti Barbarorum immissione conversam, idem Gregorius alibi alia occasione scribens ad ipsum Mauritium imperatorem affirmat. Dum enim agit de superbia Joannis episcopi Constantinopolitani erigentis se titulo universalitatis adversus fratres et collegas aliarum sedium sacerdotes, ait hæc observatione dignissima[1]:

15. « Quæ enim, serenissime domine, virtus humana, quodque carnei robur brachii, contra vestri Christianissimi culmen imperii irreligiosas præsumeret manus erigere, si studeret concors sacerdotum mens Redemptorem suum lingua pro

[1] Nahum. III. — [2] Mich. I. — [3] Greg. l. IV. Ep. XXXIII. Ind. XIII.

[1] Greg. l. IV. Ep. XXXII. Ind. XIII.

vobis, atque ut oportebat, meritis exorare? Aut quis ferocissimæ gentis gladius in necem fidelium tanta crudelitate grassaretur, nisi nostra vita, qui sacerdotes nominamur, et non sumus, a pravissimis gravaretur operibus? Sed dum nos competentia nobis relinquimus, et nobis incompetentia cogitamus, peccata nostra Barbaricis viribus sociamus, et culpa nostra hostium gladios exacuit, quæ Reipublicæ vires gravat ». Hæc et alia ipse, ex obliquo feriens imperatorem, qui non reprimeret Joannis superbiam Ecclesiam perturbantem. Rursum vero in regios ministros malorum ingruentium culpam rejiciens, hæc ad Sebastianum episcopum de iisdem[1]: « Quæ enim, inquit, frater sanctissime, de amici vestri domini Romani (exarchus hic erat) persona in hac terra patimur, loqui minime valemus. Breviter tamen dico, quia ejus in nos malitia gladios Longobardorum vicit: ita ut benigniores videantur hostes, qui nos interimunt, quam reipublicæ judices, qui nos malitia sua rapinis atque fallaciis in cogitatione consumunt ». Hæc ipse.

16. *Quanta cura saluti Urbis prospexerit Gregorius.* — Contra vero, quod antea et præsenti anno grassantibus Longobardis in omnes Italiæ regiones, Roma fuerit inaccessa : præstitit id vigilantia Romanorum Pontificum, qui præter juges excubias in vigiliis, jejuniis, et orationibus addiderunt ut Ecclesiæ pecuniis redimerent vexationem, prout idem ipse Gregorius hoc item anno scribens ad eamdem quæ supra Constantinam Augustam hæc post alia nonnulla habet[2] : « Viginti autem jam et septem annos ducimus, quod in hac Urbe inter Longobardorum gladios vivimus. Quibus quam multa hac ab Ecclesia quotidianis diebus erogantur, ut inter eos vivere possimus, suggerenda non sunt. Sed breviter indico, quia sicut in Ravennæ partibus dominorum pietas apud primum exercitum Italiæ sacellarium habet, qui causis supervenientibus quotidianas expensas faciat, ita et in hac Urbe ex causis talibus eorum sacellarius ego sum. Et tamen hæc Ecclesia, quæ uno eodemque tempore clericis, monasteriis, pauperibus, populo, atque insuper Longobardis tam multa indesinenter expendit, ecce adhuc ex omnium Ecclesiarum premitur afflictione, etc. »

17. Quod ad ea quæ dicta sunt pertinet, putavi interdum in textu Gregorii, pro, sacellarium, legi debere, saccellarium, quasi a saccellis sumptum nomen : quod satis ipse Gregorius docet, dum ostendit saccellarium fuisse thesaurarium pecuniæ publicæ, cujus rei gratia oportuit ipsi creditos esse pecuniarum sacculos, ob idque saccellarium dictum esse. Huic meæ sententiæ suffragatur idem Gregorius in Epistola[3] ad Honoratum diaconum, ubi agens de solutione consuetæ pecuniæ pro dignitate consulari adipiscenda, ait : « Magis ex se agat dilectio tua, quatenus oblatis in saccella consuetudinibus, honores mereatur accipere ». Ubi per saccella, certum est intelligi principis pecuniarum capsam, et proinde per saccellarium thesaurarium. In quam sententiam et Isidorus[1] : « Fiscus, inquit, saccus est publicus ». Hinc accidit ut sæpe per saccellarium in causis criminalibus appellatum invenias fiscalem procuratorem; ut in Actis S. Maximi martyris sæpius invenitur, ut suo loco dicetur.

Reperiri etiam contingit eamdem vocem saccellarii in Ecclesiasticis ministeriis apud Græcos (ut auctor est Curopalata) pro iis qui curam gerunt monasteriorum, tam virorum, quam mulierum. Itemque habet Theodorus in Meditatis, idem esse nomen œconomi, custodis, saccellarii, vel præfecti sacellis. Apud Latinos si saccellarius scribitur a saccellis, thesaurarius Ecclesiæ intelligitur : si vero per simplicem c, sacellarius a sacello, qui scilicet sacello præest, significatur. Sed de his hactenus.

18. Revertamur jam ad S. Gregorium, qui (ut dictum est) redimebat pretio salutem Urbis in discrimine positæ, non quod diffideret viribus, sed potius quod ægro animo ferret humanum sanguinem bello fundi : satis namque sibi virium fuisse, ut hostes internecione deleret, si voluisset, ipsemet testatur; nam audi quæ habet, scribens ad Sabinianum diaconum[2] : « Unum est, inquit, quod breviter suggeras serenissimis dominis nostris : quia si ego servus eorum in morte Longobardorum me miscere voluissem, hodie Longobardorum gens nec regem, nec duces, nec comites haberet, atque in summa confusione esset divisa. Sed quia Deum timeo, in mortem cujuslibet hominis miscere formido ». Hæc Gregorius : ex quibus æque intelligas, quantæ essent in ipso Romano uno Pontifice vires : ut cognoscas effusam in Longobardos largitionem ex charitate Christiana manasse.

Verum quod ad mitigandos concitatos Barbaricos animos quæque obsequia videri inutilia potuissent : quod solius Dei sit opus, tumentes sedare marinos in tempestate fluctus : revera divina potius opitulante gratia contigit, Urbem fuisse Longobardis inaccessam : de eadem enim idem agens, totum id tribuit non largitioni pecuniarum, sed Petro Apostolo vigilanti super custodiam Urbis : cum enim ad Rusticianam patriciam scribit, hæc ait[3] : « Sin vero gladios Italiæ ac bella formidatis : sollicite debetis adspicere, quanta beati Petri Apostolorum principis in hac Urbe protectio est, in qua sine magnitudine populi et sine adjutoriis militum tot annis inter gladios illæsi, Deo auctore, servamur ». Hæc ipse.

19. Sed quantis adhuc præter hæc idem Gregorius hoc anno angustiis premeretur, audi ipsum ita scribentem ad Sebastianum episcopum[4] : « Uno, inquit, tempore curam episcoporum, atque clericorum, monasteriorum quoque et populi gerere,

[1] Greg. l. IV. Ep. XXXV. Ind. XIII — [2] Ibid. Ep. XXXIV. Ind. XIII. — [3] Greg. l. XII. Ep. XII. Ind. VII.

[1] Isid. Orig. l. XX. c. 9. — [2] Greg. l. VII. Ep. I. Ind. I.— [3] Ibid. Ep. XXIII. Ind. I. — [4] Ibid. Ep. XXXV. Ind. XIII.

contra hostium insidias sollicitum vigilare, contra ducum fallacias atque malitias suspectum semper existere; cujus laboris, cujus doloris sit, vestra fraternitas tanto verius penset, quanto me, qui hæc patior, purius amat ». Hæc idcirco Gregorius, quod expertus esset, quam infideles Barbari in fide servanda existerent, et quam versipelles qui ab imperatore in Italiam mitterentur exarchi. Audi insuper ipsum ad Joannem Constantinopolitanum episcopum ad finem Epistolæ, hoc item anno ista scribentem [1]: « Sub tantis tribulationibus circumfusus, Barbarorum gladiis premor, ut non dico multa tractare, sed mihi respirare vix liceat ». Inter hæc igitur tot discrimina Gregorius constitutus, nihil sibi tutius suisque rebus putavit securius accidere posse, quam curare si cum Agilulpho rege Longobardorum componere pacem posset : cujus rei perficiendæ gratia, hæc ad Severum scholasticum exarchi scripsit [2] :

20. *De pace agens cum Agilulpho deridetur Gregorius a Mauritio.* — « Qui assistunt judicibus, et sinceris erga eos dilectionibus obstringuntur, illa eis suadere debent atque suggerere, quæ et animam salvent et opinioni non derogent. Proinde quoniam novimus, quanta fidei sinceritate excellentissimum exarchum diligatis : idcirco magnitudini vestræ, quæ acta sunt, indicare curavimus : ut hæc cognoscentes, ad consentiendum eum rationabiliter provocetis. Scitote autem, quia Agilulphus Longobardorum rex generalem pacem facere non recusat, si tamen ei dominus Patricius judicium esse voluerit. Nam multa sibi in locis suis intra pacis terminum queritur esse commissa. Et quoniam sibi, si ratio judicantium invenerit, satisfieri postulat, et ipse quoque se satisfacturum modis omnibus pollicetur, si quid a partibus suis constiterit in pace esse commissum.

« Quia ergo rationi non ambigitur convenire quod petit, oportet esse judicium, ut si qua ab utraque parte male facta sunt componantur; dummodo generalis pax fiat, atque Deo valeat protegente firmari : nam qualiter sit nobis omnibus necessaria, bene nostis. Sapienter itaque sicut consuevistis, agite, ut excellentissimus exarchus ad hoc sine mora debeat consentire; ne per eum pax renui, quod non expedit, videatur. Si enim consentire noluerit, nobiscum quidem specialem pacem facere repromittit : sed scimus quia et diversæ insulæ et loca sunt alia proculdubio peritura. Hæc autem consideret, et pacem habere festinet : quatenus in hac saltem dilatione et nos quietem possimus habere ad modicum, et Reipublicæ resistendi vires, adjuvante Domino, melius reparentur ». Hucusque de pace Gregorius, cui ista de Agilulpho promittenti minime ab imperatore credita sunt. Delata enim cum hæc fuissent ab exarcho ad ipsum Mauritium imperatorem, sicut ille, ita et ipse sanctum Gregorium ut simplicem nimis derisit, quod facile adeo crederet regi Longobardorum ; datisque ad eum litteris haud Summo Pontifice dignis, de pluribus conquestus est, nulla summi sacerdotii habita ratione : non extant illæ quidem, sed quales fuerint, ex redditis a S. Gregorio ad eum litteris facile potest intelligi : sic enim istæ se habent [1] :

21. « In serenissimis jussionibus suis dominorum pietas dum me de quibusdam redarguere studuit, parcendo mihi minime pepercit. Nam in eis urbane simplicitatis vocabulo me fatuum appellat. In Scriptura etenim sacra cum in bona intelligentia ponitur simplicitas, vigilanti sæpe prudentiæ atque rectitudini sociatur ». Et post nonnulla in eam sententiam allegata, ad causam descendit, hæc subdens : « Ego igitur, qui in serenissimorum dominorum jussionibus ab Arnulphi astutia deceptus, non adjuncta prudentia simplex denuntior, constat proculdubio, quia fatuus appellor : quod ita esse, ego quoque ipse confiteor. Nam si hoc vestra pietas taceat, causæ clamant. Ego enim si fatuus non fuissem, ad ista toleranda, quæ inter Longobardorum gladios hoc in loco patior, minime venissem. In ea autem re quam de Arnulpho perhibui, quia toto corde venire ad Rempublicam paratus fuit : dum mihi non creditur, etiam mentitus esse reprehendor. Sed etsi sacerdos non sum : scio gravem esse hanc injuriam sacerdoti, ut veritati serviens, fallax credatur. Et dudum novi quoniam Arnulpho plus est creditum, quam mihi : Leoni amplius est creditum, quam mihi : et nunc eis qui esse ad medium videntur, plus quam meis assertionibus credulitas impenditur.

22. « Et quidem si terræ meæ captivitas per quotidiana momenta non excresceret, de despectione mea atque irrisione lætus tacerem. Sed et hoc me vehementer affligit : quia ego unde crimen falsitatis tolero, inde Italia quotidie ducitur sub Longobardorum jugo captiva : dumque meis suggestionibus in nullo creditur, vires hostium immaniter excrescunt. Hoc tamen piissimo domino suggero, ut de me mala omnia quælibet existimet, de utilitate vero Reipublicæ, et causa ereptionis Italiæ non quibuslibet facile pias aures præbeat, sed plus rebus quam verbis credat ». His subjicit de honore cultuque quo debeant omnes ex præscripto legis divinæ venerari sacerdotes, exemplumque ingerit Constantini Magni, et in majus opprobrium Gentiles etiam in medium adducit, quanta illi veneratione prosecuti fuerint sacerdotes. Demum vero : « Hæc ergo, inquit, pietati dominorum non pro me, sed pro cunctis sacerdotibus suggero. Ego enim homo peccator sum : et quia omnipotenti Deo incessanter quotidie delinquo, aliquod mihi apud tremendum examen illius esse remedium suspicor, si incessantibus quotidie plagis ferior. Et credo, quia eumdem omnipotentem Dominum tanto vobis amplius placatis, quanto me ei male servientem districtius affligitis.

23. « Multas enim jam plagas acceperam, et

[1] Greg. l. IV. Ep. XXXVIII. Ind. XIII.— [2] Ibid. Ep. XXIX. Ind. XIII.

[1] Greg. l. IV. Ep. XXXI Ind. XIII.

supervenientibus dominorum jussionibus inveni consolationes, quas non sperabam. Si enim possum, has celeriter plagas enumero. Primum, quod mihi pax subducta est, quam cum Longobardis in Tuscia positis sine ullo Reipublicæ dispendio feceram. Deinde corrupta pace, de Romana civitate milites ablati sunt, et quidem alii ab hostibus occisi, alii vero Narniis, et Perusii positi: et ut Perusium teneretur, Roma relicta est. Post hoc plaga gravior fuit adventus Agilulphi, ita ut oculis meis cernerem Romanos more canum in collis funibus ligatos, qui ad Franciam ducebantur venales. Et quia nos qui intra civitatem fuimus, Deo protegente, manus ejus evasimus : quæsitum est unde culpabiles esse videremur videlicet, cur frumenta defuerint, quæ in hac Urbe diu multa servari nullatenus possunt, sicut in alia suggestione plenius indicavi.

24. « Et quidem de memetipso in nullo turbatus sum : quia (teste conscientia fateor) adversa quælibet pati paratus sum, dummodo hæc omnia cum salute duntaxat meæ animæ evadam. Sed de gloriosis viris Gregorio præfecto et Castorio magistro militum non mediocriter sum afflictus : qui et omnia quæ potuerunt fieri, nullo modo facere neglexerunt, et labores vigiliarum, et custodiæ civitatis in eadem obsessione vehementissimos pertulerunt, et post hæc omnia gravi dominorum indignatione percussi sunt. De quibus patenter intelligo, quia eos non sua acta, sed mea persona gravat : cum qua quia pariter in tribulatione laboraverant, post laborem pariter tribulantur. Quod autem dominorum pietas illud mihi pavendum et terribile omnipotentis Dei judicium intentat, rogo per eumdem omnipotentem Dominum, ne hoc ulterius quidem faciat : nam adhuc nescimus, quis ibi qualis sit ».

25. Vidisti, lector, quanta petulantia litteris insultaverit Mauritius imperator in S. Gregorium ? Sed dedit postea pœnam temeritatis satis ampla et conferta mensura: cæteris factus exemplum, quam humiliter, quamque modeste, placide ac reverenter gerere se debeant principes cum sacerdotibus, maxime vero cum supremo Romanæ Sedis antistite. Sed de his suo loco dicendum. Intellexisti pariter, non spiritualibus tantum rebus, sed et publicis Reipublicæ curis incubuisse Gregorium, ipsamque Urbem non sacerdotali tantum, sed et regali administrasse regimine : licet illic præfecti essent Urbani, necnon milites ab imperatore ibidem collocati.

26. In his positus angustiis sanctus Gregorius, præter instantem sollicitudinem omnium Ecclesiarum (secundum illud Apostoli, tentatus supra modum, ita ut tæderet ipsum vivere) si quos novit Dei intimos servos, eos rogavit, ut precibus a Deo expeterent, ut a vinculis vitæ hujus citius solveretur : scribens enim hoc anno ad Eliam abbatem Isauriæ, hæc ad finem habet[1] : « Per omnipotentem Dominum rogo, ut assiduas preces pro nobis faciatis : quatenus de peccatis in quibus obligatus teneor, et tribulationibus quibus premor, citius absolvar, et patriæ cælestis gaudiis perfruar ». Et ad Sebastianum episcopum eadem ferme verba, quibus addit[1] : « Quamvis enim inæstimabilis sit cælestis patriæ dulcedo, quæ trahat ; multi tamen in hac vita dolores sunt, qui ad amorem cælestium quotidie impellant : qui mihi in hoc ipso solum vehementer placent, quia placere in hoc mundo aliquid non permittunt ». Hæc ipse.

27. *De origine et progressu præsumptionis episcopi Constantinopolitani se vocantis OEcumenicum.* — Sed aliæ majores eum presserunt angustiæ. Nam quo magis ipsum despectui habitum sciret ab imperatore Joannes Constantinopolitanus episcopus, eo arrogantius in ipsum Gregorium Romanum Pontificem insurrexit, eidemque adversari obstinatius cœpit, cum solita temeritate prosequitur insolentius quod cœperat adversus Apostolicam Sedem se Universalem Pontificem nominare : alias enim tempore prædecessoris ipsius S. Gregorii (Pelagii inquam) eadem contentio fuerat agitata ; sed repressus, nunquam tamen videri potuit quievisse : nam nec per apocrisiarios monitus cessavit aliquando : cujus rei causa fuit ipsi S. Gregorio haud segniter laborandum atque insudandum vehementius isto tempore, quo ipse imperator in odium ipsius videri poterat patrocinium ejusdem suscepisse Joannis ; cum Gregorius contra repugnans hoc ipso anno vehementius conatus est, si ad meliorem frugem reducere posset hominem fastu tumidum, illum imitantem apostatam Angelum, qui se extulit contra Deum. Qui eum ut vinceret, imitatus est Dei Filium, qui cum Satana non in sua majestate, sed in nostra est congressus humilitate : sicque sanctus Gregorius pugnans contra Joannem, non egit ipsa summa qua pollebat Apostolica auctoritate, sed Christiana humilitate, se deprimens ut jacentem erigeret, ac deorsum humilians, ut lapsum in profundum sursum sublevaret, qui se extollendo ceciderat. Extant de his hoc anno datæ complures ad diversos ejusdem Gregorii papæ eodem argumento litteræ, quibus videas ejusmodi quod diximus suscepisse certandi genus, atque in primis cum ad ipsum Joannem Constantinopolitanum litteras dedit, quibus primo cum ipso egit ex sancti Evangelii præscripto admonitione canonica, juxta illud[2] : « Si peccaverit in te frater tuus, vade et corripe eum inter te et ipsum solum, etc. » Nam ait ad finem Epistolæ[3] : « Nos quidem, in quos talis tantaque per ausum nefarium culpa committitur, servamus quod Veritas præcepit, dicens : Si peccaverit in te frater tuus, etc. » Ac paulo post : « Ego itaque per responsales meos semel et bis verbis humilibus hoc quod in tota Ecclesia peccatur, corripere studui :

[1] Greg. l. iv. Ep. xxix. Ind. xiii.

[1] Greg. l. iv. Ep. xxxv. — [2] Matth. xviii. — [3] Greg. l. iv. Ep. xxxviii. Ind. xiii.

nunc per meipsum scribo. Quicquid facere humiliter debui, non omisi. Sed si in mea correptione despicior, restat, ut Ecclesiam debeam adhibere. Hæc itaque dicens, omnipotens Deus fraternitati vestræ indicit, quanto circa vos amore constringar, quantumque in hac causa non contra vos, sed pro vobis lugeo ». Hæc Gregorius Christiana exæstuans charitate.

28. In hac autem controversia ut cuncta quam exactissime explicentur, eadem summatim sunt ab origine deducenda, brevique compendio hic repetenda, quæ superioribus tomis in medium sunt allata. Prurigo quædam humanæ gloriæ diu complures episcopos ejus sedis exagitavit, ne alicui Orientalium sedium esset Ecclesia Constantinopolitana subjecta. Etenim (ut suo loco est demonstratum) Alexandrinus episcopus, cum totius sibi vindicaret præfecturam Orientis, electionem quoque Constantinopolitani episcopi ut jure sibi debitam studuit arrogare a temporibus Theodosii imp. cum Ecclesiæ illi præesset S. Gregorius Nazianzenus, ac Timotheus regeret Ecclesiam Alexandrinam. Resilientes vero Constantinopolitani episcopi, illud amplius post hæc sunt conati, ut ipsa Ecclesia Constantinopolitana non solum alicui Orientalium sedium non subjiceretur, sed ipsa præstaret cæteris, primaque post Romanam esset : favoreque adnitentes imperatorum, id consequi studuerunt ; perficereque conatus est id Anatolius Constantinopolitanus episcopus in Magno Chalcedonensi Concilio, edito ea de re furtive (ut vidimus) canone. Sed reluctatus est S. Leo papa, abolens cuncta quæ de prærogativa ejus sedis indicto Concilio statuta fuissent.

29. Acacius vero ejusdem sedis episcopus, ejus rei causa conflans schisma, favore quoque hæreticorum imperatorum id sibi sumere conatus est : cum Romani Pontifices adversantes Felix et Gelasius in primis eidem restiterunt. Ad hæc additum, ut Joannes iste jejunator non tantum patriarchæ nomen sibi arrogaret, sed et addiderit nomen œcumenici, hoc est, Universalis episcopi. Hæc quidem factiosi hactenus conati sunt : qui sicut imperatores Constantinopolitani universo Romano imperio dominabantur, ita ipsi spirituali præfectura nomine tenus saltem universæ præesse Ecclesiæ, novo adinvento nomine, videri voluerunt.

30. Quod vero inter alia excellere Romam principum Apostolorum pignoribus probe sciret iste Joannes; per Augustam, alterius eorum, nempe Pauli caput sibi studuit vindicare, quo tanto accepto pignore (quoquo modo captato prætextu) Ecclesia Constantinopolitana, æmula gloriæ Romanorum, gloriaretur Apostolo Paulo, sicut Petro Roma. Suadebat hæc innata Græcis de Latinorum gloria æmulatio : sed inane quidem consilium, cum nequaquam cum reliquiis Apostolorum transferatur Sedis dignitas et auctoritas. At restitit (ut vidimus) his nihilominus sanctus Gregorius, negans fieri posse, ut vel leve quid de Apostoli Pauli corpore amoveretur. Porro Augustam ipsam Constantinam excitatam fuisse ab æmulis Gregorii, palam ipse profitetur illis verbis ad eam scriptis[1] : « Quidam homines contra me pietatem vestram excitare voluerunt, ut mihi (quod absit) voluntatis vestræ gratiam subtraherent : et propterea quæsiverunt capitulum, de quo vobis quasi inobediens invenirer». Tales ergo fuerunt Joannis conatus, nimirum, ut vel obtineret quod optaret; vel si minus, ipsum Gregorium Augustæ redderet perinfensum; quos inanes penitus reddidit ipse Pontifex.

31. Gregorius igitur, sicut et ipsius prædecessor Pelagius, execratus est arrogans illud nomen novum: nullus enim hactenus Orientalium patriarcharum, neque Alexandrinus ipse, licet totius Orientis spiritualem præfecturam sibi vindicaret, eo usus est nomine quod nec cogitasse quidem reperitur. Erant in Ecclesia Dei ejusmodi spiritualium præfecturarum ista usu recepta nomina : episcopus, archiepiscopus, metropolitanus, primas et patriarcha. Qui igitur Constantinopolitanæ Ecclesiæ olim tantummodo dicebatur episcopus, ipseque (ut dictum est superius) sub Heracleæ metropoli constitutus, non acquievit archiepiscopus dici nec simpliciter patriarcha, sed addito nomine œcumenici, patriarcha œcumenicus voluit nominari, quam vocem etiam in potentiori acciperet significatione : nam audi Gregorium ad eum ista scribentem[2] :

32. « Quid ergo, frater carissime, in illo terribili examine venientis Judicis dicturus es, qui non solum Pater, sed etiam generalis Pater in mundo vocari appetis? » Hæc ipse, qui quod ait : « Generalis Pater in mundo vocari appetis »; plane ad græcum nomen allusisse visus est : etenim Græci, οἰκουμενικὸν, dicunt ἀπὸ τῆς οἰκουμένης, quod est orbis terrarum : sicque pater sive patriarcha œcumenicus, idem dici videatur ac patriarcha orbis terrarum. Unde et patet accepisse Gregorium nomen Universalis pro singulari, et uno solo, præter quem nemo sit : nam ad ipsum Joannem[3] : « Nullus unquam, inquit, tali vocabulo appellari voluit, nullus sibi hoc temerarium nomen arripuit : ne si sibi in pontificatus gradu gloriam singularitatis arriperet, hanc omnibus fratribus denegasse videretur ». Habet eadem in Epistola ad Mauritium Augustum his verbis[4] : « Certe pro beati Petri Apostolorum principis honore per venerandam Chalcedonensem Synodum Romano Pontifici oblatum est : sed nullus eorum unquam hoc singularitatis vocabulum assumpsit, nec uti consensit : ne, dum privatum aliquid datur uni, honore debito sacerdotes privarentur universi ». Qua etiam significatione dicitur Ecclesia universalis una toto orbe diffusa, extra quam nulla esse potest Ecclesia. Sic igitur habes, quod nomen Universalis respuit Romanus Pontifex oblatum a Synodo Chalcedonensi, quia

[1] Greg. l. III. Ep. XXX. Indict. XII. in fin. — [2] Greg. l. IV. Ep. XXXVIII. Ind. XIII.— [3] Idem. eadem Ep.— [4] Greg. l. IV. Ep. XXXII. Ind. XIII.

noluerit eo sensu dici pater totius mundi ipse Romanus episcopus, cui reliqui omnes subessent ut filii, et non ut fratres et in administratione collegæ: Christumque tantum eo sensu S. Gregorius dicit universale caput Ecclesiæ, in Epistola[1] ad omnes episcopos de privilegio collato monasterio S. Medardi.

33. Alia vero est ejusdem nominis significatio qua dicitur Universale, hoc est, quod remanentibus partibus integris, ipsum cæteris supereminet : qua ratione voluit inter patriarchas dici aliquem œcumenicum, de Orientalibus intelligens quod nequaquam alterum alteri voluit esse subjectum. Quo sensu sæpe reperiri certum est Romanum Pontificem esse dictum Universalem episcopum absque aliquo fastu, cum eo nomine id quod est, exprimatur, nempe quod ipsi cura pastoralis universi gregis totius orbis supereemineat. Nam ipse Gregorius in eadem Epistola de privilegio concesso S. Medardi monasterio : « Hæc, inquit, Sedes Romana speculationem suam toto orbi indicit, et novas Constitutiones omnibus mittit ». Qua etiam significatione eamdem Ecclesiam dominam gentium appellat[2]. Porro cum ipse testetur in Epistola ad Joannem et alibi, S. Petrum esse primum membrum universalis Ecclesiæ, reliquos vero Apostolos singularium plebium capita, seque Petri esse successorem æque profiteatur : nonne se universalis Ecclesiæ universalem pastorem esse confirmat? Sicut et Joannes episcopus Ravennas agnovit, ubi in Epistola ad ipsum reddita ait : « Quibus ausibus ego sanctissimæ illi Sedi, quæ universali Ecclesiæ jura sua transmittit, præsumpserim obviare? etc. »

34. Quod rursum ad Gregorium ipsum spectat : annon opere sæpe ostendit se esse totius orbis episcopum? Quis annus est ejus Pontificatus, quo non appareat ipsum universalis Ecclesiæ habenas regere, Orientalibus et Occidentalibus episcopis jura dare, omnes audire, et omnes itidem judicare, appellationes ab orbe universo recipere, Concilia cognoscere, probare, vel rejicere, dare pallia metropolitanis episcopis, atque Ecclesiis privilegia impartiri? Et ne recedamus ab hoc anno, idem ipse dat pallium episcopo[3] Corinthiorum, itemque episcopo[4] Nicopolitano : prætermittimus de Occidentalibus dicere. At nonne, et ipse Joannes Constantinopolitanus subditum se cognovit Romano Pontifici, cum ab eo adeo severe redargutus est in causa Joannis presbyteri de qua extat Epistola Gregorii ad ipsum data[5], cujus causæ Acta Romam discutienda misit? Annon paruit ipse Joannes? Utique paruit, minas Gregorii timens per Sabinianum apocrisiarium Constantinopoli degentem illatas, cum et Acta ipsa judicii Romam misit, quo appellatio antea delata cucurrisset. Sunt et alia de his exempla.

[1] Greg. l. XII. Ep. XXXII. vet. edet. — [2] Greg. in Psal. pœn. V.— [3] Greg. l. IV. Ep. LV. Ind. XIV.— [4] Ibid. Ep. VII. Ind. XIV.— [5] Greg. l. II. Ep. LII. Ind. XI. et Ep. LXIV. ad Narsetem.

35. Hoc enim anno idem Gregorius Græcorum Ecclesiis ut universalis pastor invigilans, ad Joannem Corinthi episcopum scribens[1], probavit depositionem episcopi Anastasii. Dedit et alias litteras ad eumdem de exacta exhibenda cura pastorali, præcipue admonens, ne pro ordinationibus quid accipiat. Eodem quoque argumento dedit litteras[2] ad universos episcopos per Helladiam provinciam constitutos. Idipsum præstitit scribens ad Epiri episcopos, cum pallium mittit ad ipsorum metropolitanum Andream ordinatum episcopum Nicopolitanum, monens eos, ut omnino caveant, ne quid pro ordinatione facienda accipiant. Sed et quo alio jure alienos clericos Romæ ordinatos retineret, nisi universalitatis? Est de his Epistola[3] ad Eliam abbatem Isauriæ. Sic vides Gregorium, cum refugit dici Universalis, universalis tamen Ecclesiæ curam subire. Nam quod observandum præcipit in Oriente, in Occidente etiam ab Ecclesiis Galliarum æque servari mandat, scribens in primis ad Virgilium Arelatensem episcopum[4], cui et petenti pallium mittit, quem monet de cavenda in ordinationibus simonia, et ne quis ex laico mox erectur episcopus. Eadem quoque ad universos Galliarum episcopos scribens[5] admonuit, utque parcant Virgilio, de quo hæc ait : « Secundum antiquam consuetudinem fratri nostro Virgilio Arelatensis civitatis episcopo vices nostras tribuimus, etc. » Ita quidem ex his et aliis pluribus hoc anno a Gregorio datis Epistolis, ipsum universalis Ecclesiæ curam gessisse, ubique reperies.

36. Sed quid post hæc ipse Joannes? Utique fecit, quod pater ejus, de quo Dominus[6] : « Vos estis ex patre diabolo ». Et quod princeps ipsius, de quo scriptum est[7] : « Ipse enim est rex super omnes filios superbiæ ». Nempe quod sicut ille invitus, velit, nolit, Deo pareat necesse est imperanti, licet blasphemare soleat, dum obedit; ita et iste coactus paret Gregorio jubenti : atque Acta illa transmittens, blasphemat, dum subscribens ipsis, se nominat Universalem. Nam audi quæ de his habeat idem Gregorius hoc anno[8] scribens ad Sabinianum diaconum (ita legendum, et non Anianum) apocrisiarium Constantinopoli agentem, non ejus Ecclesiæ diaconum, ut ex Epistolæ ipsius contextu facile assequi licet :

37. « Ad hoc enim, inquit, usque pervenit, ut sub occasione Joannis presbyteri gesta huc transmitteret, in quibus se pæne per omnem versum οἰκουμενικὸν patriarcham nominaret. Sed spero in omnipotentem Deum, quia hypocrisim illius superna majestas solvet ». Et quidem haud frustra speravit : cito enim (ut suo loco dicemus) ex hac vita sublatus est, quem potius optasset emendatum fuisse in hac vita superstitem. Ad postremum autem Sabinianum diaconum apocrisiarium admonet, ne ullo modo

[1] Greg. l. IV. Ep. L. Ind. XIII. — [2] Ibid. Ep. LVI. Ind. XIII. — [3] Ibid. Ep. LI. Ind. XIII. — [4] Ibid. Ep. LI. Ind. XIII. — [5] Ibid. Ep. LII. — [6] Joan. VIII. — [7] Job. XLI. — [8] Greg. l. IV. Ep. XXXIX. Ind. XIII.

cum illo communicet, ne ejus videretur favere superbiæ : ut vel hoc modo ille confusione perfusus, corrigeret quod peccasset : nam in dicta Epistola ad eumdem Sabinianum data habet ista in fine. « Sicut tibi jam transactis Epistolis scripsi, nunquam cum eo procedere præsumas ». Vidisti igitur, quomodo universalis Ecclesiæ episcopi munus Gregorius implerit ubique, cum in eum qui se dicebat Universalem, jura dicit. Sed hæc ipsius præfectura in totius orbis Ecclesias passim in ejus Epistolis ostenditur. Jam vero ad ea quæ ad historiam pertinent redeamus.

38. *In prædicta controversia acriter pugnat Gregorius scriptis Epistolis ad Joannem ipsum, Mauritium, Augustam aliosque.* — Audisti occasionem, cur Gregorius, qui aberrantem Joannem summa toleraverat patientia, hoc potissimum anno excitatus in ipsum, plures adversus eum litteras scripsit. Porro fraudulentus ille dolos annexuit dolis : etenim egit cum Mauritio imperatore, ut ad ipsum Gregorium litteras daret, quibus eum rogaret ut pacem cum ipso haberet; id faciens, ut hac via concitaret imperatorem, cui non pariturum Gregorium sciret. Sed audi hæc ex iisdem Gregorii litteris ad Sabinianum [1] : « Miror, inquit, quomodo dilectionem tuam fallere potuit, ut permitteres domno imperatori persuaderi, quatenus ad me sua scripta de hac causa transmitteret, in quibus admoneret, ut cum eo pacem habere debuissem. Qui si justitiam tenere vult, illum debuit admonere, ut se a superbo vocabulo compesceret, et protinus inter nos pax fieret. Tamen qua id calliditate a prædicto fratre nostro Joanne factum sit, minime, suspicor, pensasti. Idcirco enim hoc ille fecit, ut aut audiretur domnus imperator, et ille in sua vanitate confirmatus esse videretur; aut non a me audiretur, et ejus animus contra me irritaretur. Sed nos rectam viam tenemus, nihil in hac causa aliud, nisi omnipotentem Dominum metuentes ». Hæc ipse.

39. Qui et tanti ponderis hanc esse existimavit controversiam, ut ad fidem spectare putarit : nam in fine hæc habet : « Postquam enim defendi ab inimicorum gladiis nullo modo possumus : postquam pro utilitate Reipublicæ argentum, aurum, mancipia, vestes perdidimus; nimis ignominiosum est, ut per eos etiam fidem perdamus. In isto enim scelesto vocabulo consentire, nihil est aliud quam fidem perdere ». Hæc ipse. Sed quomodo id, inquies, ad fidem pertinet? ea quidem ex parte, quod cum a Christo uni Petro præfectura sit gregis universalis credita : si quis a Christo Domino stabilitam Ecclesiasticam violat hierarchiam, aliter sentire videtur, quam ipse Dominus sentiendum præcepit. Non mireris igitur, si unius voculæ occasione adeo Gregorius laboravit, cum etiam unius interdum syllabæ causa, ipso teste sancto Basilio ad Amphilochium, fuerit adversus hæreticos Eunomianos diu multumque pugnandum.

[1] Greg. l. IV. Ep. XXXIX. Indict. XIII.

Sic igitur provocatus S. Gregorius, pacifico more filiorum Israel [1], ad bellum progreditur, pacem primum offerens adversario istis litteris [2] :

40. « Eo tempore quo fraternitas vestra in sacerdotalem honorem provecta est, quantum Ecclesiarum pacem atque concordiam invenerit, recolit. Sed quo ausu, quove tumore nescio, novum sibi conata est nomen arripere, unde omnium fratrum corda potuissent ad scandalum pervenire. Qua in re vehementer admiror, quia ne ad episcopatum venire potuisses, fugisse velle te memini, quem tamen adeptum ita exercere desideras, ac si ad eum ambitioso desiderio cucurrisses. Qui enim indignum te esse fatebaris, ut episcopus dici potuisses : ad hoc quandoque (quoque) perductus es, ut despectis fratribus, episcopus appetas solus vocari. Et quidem hac de re sanctæ memoriæ decessoris mei Pelagii gravia ad sanctitatem vestram scripta transmissa sunt, in quibus Synodi, quæ apud vos de fratris quondam et consacerdotis nostri Gregorii causa congregata est, propter nefandum elationis vocabulum Acta dissolvit; et archidiaconum, quem juxta morem ad vestigia dominorum transmiserat, missarum vobiscum solemnia celebrare prohibuit. Post ejus vero obitum, cum indignus ego ad Ecclesiæ regimen adductus sum, et ante per alios responsales meos, et nunc per communem filium meum Sabinianum diaconum alloqui fraternitatem vestram, ut a tali se præsumptione compesceret, non equidem scripto, sed nudo sermone curavi : et si emendari nollet, eum missarum solemnia cum fraternitate vestra celebrare prohibui, ut sanctitatem vestram prius sub quadam verecundiæ reverentia pulsarem, quatenus si emendari nefandus ac profanus tumor verecunde non posset, tunc ad ea debuisset quæ sunt districta atque canonica pervenire.

41. « Et quia resecanda vulnera prius levi manu palpanda sunt : rogo, deprecor, et quanta possum dulcedine exposco, ut fraternitas vestra cunctis sibi adulantibus, atque erroris nomen deferentibus contradicat, nec stulto ac superbo vocabulo appellari consentiat. Vere enim flens dico, atque ex intimo viscerum dolore peccatis meis deputo, quod ille meus frater nunc usque ad humilitatem reduci non valuit, qui ad hoc in episcopatus gradu constitutus est, ut aliorum animas ad humilitatem reducat : quod ille qui veritatem docet alios, semetipsum docere, nec me quoque deprecante, consensit. Perpende, rogo, quia in hac præsumptione temeraria pax totius turbatur Ecclesiæ, et gratiæ contradicitur communiter omnibus effusæ. In qua nimirum ipse tantum crescere poteris, quantum penes temetipsum decreveris. Tantoque major efficeris, quanto te a superbi et stulti vocabuli usurpatione restringis; atque in tantum proficis, in quantum tibi non studueris derogando fratribus arrogare.

[1] Deut. XXI. — [2] Greg. l. IV. Ep. XXXVIII. Ind. XIII.

42. « Humilitatem ergo, frater carissime, totis visceribus dilige, per quam cunctorum fratrum concordia, et sanctæ universalis Ecclesiæ unitas valeat custodiri. Certe Paulus apostolus cum audiret quosdam dicere [1] : Ego sum Pauli, ego Apollo, ego vero Cephæ : hanc dilacerationem corporis Dominici, per quam membra ejus aliis quodammodo se capitibus sociabant, vehementissime perhorrescens, exclamavit, dicens : Numquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis ? Si ergo ille membra Dominici corporis certis extra Christum quasi capitibus et ipsis quidem Apostolis subjici particulariter evitavit ; tu quid Christo universalis sanctæ Ecclesiæ capiti in extremi judicii es dicturus examine, qui cuncta ejus membra tibimet conaris Universalis appellatione supponere?

43. « Quis, rogo, in hoc tam perverso vocabulo, nisi ille ad imitandum proponitur, qui despectis Angelorum legionibus secum socialiter constitutis, ad culmen conatus est singularitatis erumpere, ut et nulli subesse, et solus omnibus præesse videretur ? Qui etiam dixit [2] : In cælum conscendam, super astra cæli exaltabo solium meum. Sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis. Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo. Quid enim fratres tui omnes universalis Ecclesiæ episcopi, nisi astra cæli sunt ? quorum vita simul et lingua inter peccata erroresque hominum quasi inter noctis tenebras lucent. Quibus dum cupis temetipsum vocabulo elationis præponere, eorumque nomen tui comparatione calcare ; quid aliud dicis, nisi : In cælum conscendam, super astra cæli exaltabo solium meum ? Annon universi episcopi nubes sunt, qui et verbis prædicationis pluunt, et bonorum operum luce et miraculis coruscant? Quos dum vestra fraternitas despiciens, sub se premere conatur : quid aliud dicit, nisi hoc quod ab antiquo hoste dicitur : Ascendam super altitudinem nubium ?

44. « Quæ cuncta ego cum flens conspicio, et occulta Dei judicia pertimesco, augentur lacrymæ, gemitus se in meo corde non capiunt, quod ille vir sanctissimus dominus Joannes tantæ abstinentiæ atque humilitatis, suorum familiarium seductione linguarum ad tantam superbiam erupit, ut in appetitu perversi nominis illi esse conetur similis, qui dum superbe esse similis Deo voluit, etiam donatæ similitudinis gratiam amisit, et veram beatitudinem perdidit, quia falsam gloriam quæsivit. Certe Petrus Apostolus primum membrum sanctæ et universalis Ecclesiæ est : Paulus, Andreas, Joannes, quid aliud, quam singularium sunt plebium capita ; et tamen sub uno capite omnes membra sunt Ecclesiæ. Atque ut cuncta brevi cingulo locutionis adstringam, sancti ante legem, sancti sub lege, sancti sub gratia, omnes hi perficientes corpus Domini, in membris sunt Ecclesiæ constituti, et nemo se unquam universalem vocare voluit. Vestra autem sanctitas agnoscat, quantum apud se tumeat, quæ illo nomine vocari appetit, quo vocari nullus præsumpsit, qui veraciter sanctus fuit.

45. « Numquid non (sicut vestra fraternitas novit) per venerandum Chalcedonense Concilium hujus Apostolicæ Sedis antistites, cui Deo disponente deservio, Universales, oblato honore, vocati sunt ? sed tamen nullus unquam tali vocabulo appellari voluit, nullus sibi hoc temerarium nomen arripuit : ne si sibi in pontificatus gradu gloriam singularitatis arriperet, hanc omnibus fratribus denegasse videretur, etc. » Multa post hæc ingerens in detestationem nominis arrogantis, nihil de causa Joannis presbyteri attigit, de qua (ut dictum est) Joannes ipse Constantinopolitanus episcopus scripserat ; nam in fine hæc habet : « Scripta autem sanctitatis vestræ dulcissima atque suavissima de causa presbyterorum Joannis et Athanasii suscepi : de qua vobis in subsequentibus, Domino adjuvante, respondebo ; quia sub tantis tribulationibus circumfusus Barbarorum gladiis premor, ut non dico multa tractare, sed mihi respirare vix liceat ». Hæc ad Joannem Gregorius.

46. Quo etiam argumento scripsit [1] ad Mauritium imperatorem, plura inculcans in detestationem Joannis sibi vindicantis superbum OEcumenici nomen : ubi post multa de primatu Romanæ Ecclesiæ ista ingerit ex Evangelicis fontibus : « Cunctis, inquit, Evangelium scientibus liquet, quod voce Dominica sancto et omnium Apostolorum Petro principi Apostolo totius Ecclesiæ cura commissa est. Ipsi quippe dicitur [2] : Petre, amas me ? pasce oves meas. Ipsi dicitur [3] : Ecce Satanas expetiit cribrare vos sicut triticum, et ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua : et tu aliquando conversus confirma fratres tuos. Ipsi dicitur [4] : Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferi non prævalebunt adversus eam : Et tibi dabo claves regni cælorum : et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cælis : et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in cælis. Ecce claves regni cælestis accipit : potestas ei ligandi ac solvendi tribuitur ; cura ei totius Ecclesiæ et principatus committitur, et tamen Universalis Apostolus non vocatur : et vir sanctissimus consacerdos meus Joannes vocari Universalis episcopus conatur. Exclamare compellor, ac dicere : O tempora, o mores !

47. « Ecce cuncta in Europæ partibus Barbarorum juri sunt tradita, destructæ urbes, eversa castra, depopulatæ provinciæ, nullus terram cultor inhabitat : sæviunt et dominantur quotidie in necem fidelium cultores idolorum ; et tamen sacerdotes, qui in pavimento et cinere flentes jacere debuerunt, vanitatis sibi nomina expetunt, et novis ac profanis vocabulis gloriantur. Numquid ego hac in re, piissime domine, propriam causam defendo ?

[1] I. Cor. I. — [2] Isa. XIV.

[1] Greg. l. IV. Ep. XXXII. Ind. XIII. — [2] Joan. XXI. — [3] Luc. XXII. — [4] Matth. XVI.

Numquid specialem injuriam vindico, et non magis causam omnipotentis Dei, et causam universalis Ecclesiæ? Quis est iste, qui contra statuta Evangelica, contra canonum decreta novum sibi usurpare nomen præsumit? etc. » Rogat pluribus ut turgentem inani gloria hominem compescat.

48. Scripsit pariter ad Constantinam Augustam [1] de eodem; ubi post plurima: « Etsi, inquit, peccata Gregorii tanta sunt, ut pati talia debeat, Petri tamen Apostoli peccata nulla sunt, ut vestris temporibus pati ista mereatur ». Petri plane causam esse tradens, ut quis contra ejus primatum Universalis appetat appellari, sicque et subdit: « Unde iterum atque iterum per omnipotentem Dominum rogo, ut sicut parentes priores vestri principes S. Petri Apostoli gratiam quæsierunt, ita vos quoque et hanc vobis quærere et conservare curetis; et propter peccata nostra, qui ei indigne servimus, ejus apud vos honor nullatenus minuatur, etc. » Dedit de his pariter litteras [2] ad Eulogium Alexandrinum episcopum, et ad Anastasium Antiochenum, deque ipsius Joannis conatu tempore Pelagii ista in memoriam revocat: « Ante hos siquidem annos octo, sanctæ memoriæ decessoris mei Pelagii tempore, frater et coepiscopus noster Joannes in Constantinopolitana urbe ex causa alia occasionem quærens, Synodum fecit, in qua se Universalem appellare conatus est. Quod mox idem decessor meus, ut agnovit, directis litteris ex auctoritate sancti Petri Apostoli ejusdem Synodi Acta cassavit: quarum videlicet Epistolarum sanctitati vestræ exemplaria studui destinare, etc. » Sed hic appello te, qui sancti Petri nomine scribit litteras, et cassat Synodi Constantinopolitanæ Acta, nonne facto ipso se ostendit Universalem antistitem?

49. Sed quod pertinet ad Pelagii prædecessoris Gregorii adversus Joannem scripta, jam suo loco superius egimus, dum virga disciplinæ propulsavimus atque fugavimus petulantem leguleium male interpretantem verba ista in ipsius Pelagii litteris ita posita [3]: « Nullus enim patriarcharum hoc tam profano vocabulo unquam utatur: quia si summus patriarcha Universalis dicitur, patriarcharum nomen cæteris derogatur. Sed absit hoc, absit a fidelis cujusquam mente, hoc sibi vel velle quempiam arripere, unde honorem fratrum suorum imminuere ex quantulacumque parte videatur ». De Orientalibus patriarchis Pelagius intellexit, quos Gregorius ipse quatuor numerat, ubi ait in Epistola ad Natalem episcopum Salonitanum [4]: « Quod si quilibet ex quatuor patriarchis fecisset, sine gravissimo scandalo tanta contumacia transire nullo modo potuisset ». At cum veritas conspicua omni ex parte sit verbis et exemplis sanctissimorum Romanorum Pontificum Pelagii atque Gelasii (ut modo taceamus de cæteris) ipsos Romanos Pontifices vere esse Universalis Ecclesiæ episcopos; nomen cur iidem abhorruerint, declarat ipse Gregorius, nempe quod fastuosum esse videretur, atque superbum, et Christianæ humilitati minime congruens. At qui Gregorii loquendi usum minime callet, facile in errorem labatur: unde non adeo mireris, si se negat dici velle Universalem, qui in Epistola ante hanc ad Mauritium scripta, se etiam negat sacerdotem esse: nam accipe verba ipsius [1]:

50. « Sed etsi, inquit, sacerdos non sum: scio gravem esse hanc injuriam sacerdoti, ut veritati serviens, fallax credatur ». Dixerisne, rogo te, sacerdotem Gregorium non fuisse, qui se non esse sacerdotem testetur? Non puto, sicut neque rerum negaris dominos fuisse eos imperatores qui se dominos vocari vetuerunt. Si igitur de re convenit, de nomine quid frustra contendimus? Numquid Paulus non erat Apostolus, qui se indignum dicit fuisse [2] vocari Apostolum: imo et ipse de seipso [3]: « Annon sum Apostolus? » Et [4]: « Bonum est mihi magis mori, quam ut gloriam meam quis evacuet ». At quis tandem finis certaminis? Disrupit anno sequenti Deus inflatum utrem, sustulit (ut prædixisse visus est Gregorius) ex hac vita Joannem, ut suo loco dicturi sumus. Sed quod de reprobis dictum est [5]: « Superbia eorum ascendit semper »: posteri ipsius eum veluti sanctum coluerunt, et inter beatos recensuerunt, insuper ejusdem superbum nomen retinuerunt. Qua de causa humiliavit illos qui est ante sæcula Deus, posuitque Ecclesiam illam desolatam, ut nonnisi auctione pretii a Turcis emptos habeat sacerdotes: ac secundum inviolabilem illam vulgatam Domini sententiam factum vidimus, qua dicitur [6]: « Omnis qui se exaltat, humiliabitur ».

51. Quod rursum ad S. Gregorium spectat: dum ait sæpe, nullum unquam Romanorum Pontificum illud sibi nomen usurpasse, ut Universalis episcopus diceretur; idcirco hoc ipse, quod aliquam inesse differentiam existimavit secundum ea quæ dicta sunt, ut quis Universalis episcopus diceretur, vel Universalis Ecclesiæ. Etenim complura reperiuntur exempla, ut Pontifices, qui ipsum Gregorium præcesserunt, se inscriberent episcopos Ecclesiæ Universalis: nam ut prætermittamus eos de quorum Epistolis controversia est, ecce sanctus Leo Magnus sæpius ea voce usus esse reperitur, ut in Epistola ad Marcianum Augustum [7] inscribitur Leo episcopus Romanæ et Universalis Ecclesiæ: ita etiam in Epistola [8] ad Eudociam Augustam: sicut et ad Leonem Augustum inscribitur [9]: « Leo Romæ et Universalis Catholicæque Ecclesiæ episcopus ». Insuper cum æquipollere videatur, imo idem Catholicum sit, quod Universale: habes pariter eosdem Pontifices Romanos inscribi solitos Catholicæ Ecclesiæ episcopos: ita sæpe idem Leo [10], et inter alia ad Maximum episcopum Antiochenum scri-

[1] Greg. l. IV. Ep. XXXIV. Ind. XIII. — [2] Ibid. Ep. XXXVI. Ind. XIII. — [3] Pelag. Ep. I. — [4] Greg. l. II. Ep. XXXVII. Ind. X.

[1] Greg. l. IV. Ep. XXXI. Ind. XIII. — [2] I. Cor. XV. — [3] I. Cor. IX. — [4] Ibid. — [5] Psal. LXXIII. — [6] Matth. XXIII. — [7] Leo Ep. LVII. — [8] Leo Ep. LXIX. — [9] Leo Ep. XCVI. — [10] Leo Ep. XIV. XV.

bens [1] : « Leo, inquit, Catholicæ Ecclesiæ, etc. »

52. Quod quidem nomen, ut consuetus titulus in Ecclesia Dei, ab aliis item iisdem Romanæ Ecclesiæ Pontificibus impertitum sæpius reperitur, et inter alios a viro illustri Pompeio cognato Justiniani imperatoris, qui cum ad Hormisdam papam scribit [2], eum Universalis Ecclesiæ episcopum nominat : ita etiam Anastasia itidem ejusdem Augusti affinis. Sed et alii episcopi cum ad eos scriberent, quam amplissimis sint usi titulis, pete exemplum a Synodo in Epiro celebrata, ubi in Epistola ad Hormisdam papam ejusmodi præfigunt titulum : « Patri Patrum, comministro, ac principi episcoporum, etc. » Atque ad eumdem Joannes episcopus Nicopolitanus, et monachi Universæ Syriæ ita libello supplici : « Universi orbis terræ patriarchæ Hormisdæ continenti Sedem principis Apostolorum Petri ». Sed hæc dicta exempli causa sufficiant. Jam reliquas prosequamur res gestas Gregorii cum Joanne.

53. *Causa Joannis et Athanasii presbyterorum in Romana Synodo judicata.* — Agebatur etiam in litteris ejusdem episcopi Constantinopolitani de causa Joannis et Athanasii presbyterorum, quorum prior hæresis damnatus injuste fuerat : quam ob causam Gregorius Romam eum advocaverat. Quid autem de eo factum sit, ubi Acta judicialia jussa sunt Romam deferri, ex aliis Gregorii papæ litteris [3] possumus intelligere, cum rescribens ad eumdem Joannem episcopum Constantinopolitanum, causam ejus in Synodo Romana fuisse cognitam tradit, ipsumque repertum innocentem absolutum, atque Orientale de eo habitum jam abrogatum esse judicium, in quo inique admodum presbyter ille Chalcedonensis Ecclesiæ, licet Catholicus esset, per Joannis judices, impositis (ut vidimus) verberibus, fuerat uti hæreticus condemnatus. Qua de causa perbenigne hoc modo commonuit eumdem Joannem Gregorius [4] : « Hoc ergo, frater sanctissime, subtiliter perpendamus, et sub prætextu hæresis affligi quempiam veraciter innocentem non sinamus : ne (quod absit) hæresim fieri sub emendationis magis specie permittamus ». Et in eamdem sententiam de eo scribens ad Mauritium imperatorem, hæc habet [5] : « Veraciter confitenti non credere, non est hæresim purgare, sed facere ». Marcionistarum enim hæresis crimine fuerat hic vir Catholicus infamatus, et per Joannis judices judicatus. Quod igitur Romæ judicet Gregorius Chalcedonensem presbyterum Constantinopoli condemnatum, atque etiam contra judicium habitum Constantinopoli ipsum absolvat ; quomodo etsi non se dicat Universalem, non cognosci necesse sit ipsum esse Ecclesiæ Universalis episcopum ?

54. Quod vero pertinet ad Athanasium reorum alterum, quid gestum sit, ipse Gregorius docet in Epistola ad Narsetem [1], nimirum inventum esse (ut ait) aliqua ex parte Manichæum, verumtamen accusatorem ipsius ex ejus accusationibus esse convictum Pelagianum : inventumque Codicem editi Ephesini Concilii missum Constantinopoli esse falsatum. Quam autem parum tuti fuerint tunc Græci Codices, ista accurate tractans ipse Gregorius, hæc addit : « Existimamus, quia sicut Chalcedonensis Synodus in uno loco ab Ecclesia Constantinopolitana falsata est, sic aliquid in Ephesina Synodo factum est. Charitas ergo vestra vetustos omnino Codices ejusdem Synodi requirat, et illic inde videat, si quid tale invenitur : mihique eumdem Codicem, quem invenerit, transmittat : quem mox ut legero, retransmitto. Novis enim Codicibus passim non credat ». Et paulo post : « Romani autem Codices multo veriores sunt, quam Græci : quia nostri sicut non acumina, ita nec imposturas habent ». Hæc Gregorius.

55. Quando autem in Constantinopolitano judicio fuit ipse Athanasius condemnatus, magna tunc accidit vecordia ipsius Joannis adducta in judicium minime perscrutantis, vel nescientis inter verum et falsum ob imperitiam sacrorum canonum accurate distinguere : ut apud ipsum Constantinopolitanum episcopum ederetur Synodus secunda Ephesina pro prima, Conciliabulum videlicet Nestorianorum sub Joanne Antiocheno pro OEcumenica Synodo : quod culpa gravi non caruit, aut dolo, vel saltem rerum Ecclesiasticarum maxima ignorantia : ex quo tunc est factum, ut Catholici, qui hæreticorum illi Synodo minime assentirentur, dicerentur hæretici ; et hæretici assentientes, Catholici putarentur. Porro id non semel in judicio factum, sed iterum in causa quorumdam monachorum, de quibus postea ipse S. Gregorius scripsit ad Eulogium episcopum Alexandrinum his verbis [2] :

56. « Præterea ante triennium, cogente causa monachorum Isauriæ, qui hæretici accusabantur ; satisfaciens mihi quondam frater et consacerdos meus domnus Joannes (Constantinopolitanus episcopus scilicet) litteras misit, quibus nitebatur ostendere, eos Ephesinæ Synodi diffinitionibus contradixisse : et velut ex eadem Synodo, certa nobis, quibus ipsi obsisterent, capitula destinavit. Inter alia autem scriptum illic continebatur de Adæ anima, quia in peccato mortua non fuerit, eo quod diabolus etc. » Erant hæc in Nestorianorum Concilio posteriori Ephesino, canone secundo : quod olim per Joannem Antiochenum seorsum celebratum est, diversum ab illo per Dioscorum postea habito : quod cum pro germano Ephesino Joannes ipse ad Gregorium miserit, quam pius dici potuerit, omnes, puto, intelligunt. De iisdem quoque et ad Anastasium Antiochenum episcopum Gregorius hæc dilucidius, ubi ait [3] : « Ex annotatione hæretici Codicis, qui ad me ex regia urbe transmissus est,

[1] Leo Ep. LXVI. — [2] Habent. inter Ep. Horm. — [3] Greg. l. V. Ep. XV. XVI. XVII. Ind. XIV. — [4] Ibid. Ep. XV. Ind. XIV. — [5] Ibid. Ep. XVI. Ind. XIV.

[1] Greg. l. V. Ep. XIV. Ind. XIV.— [2] Greg. l. VI. Ep. XXXI. Ind. XV. — [3] Greg. l. VII. Ep. XLVIII. Ind. II.

agnovi per hoc quod quædam capitula Catholica cum hæreticis fuerant reprehensa, quia quidam illam Ephesinam primam Synodum in eadem urbe existimant, quæ quondam ab hæreticis traditur esse composita : omnino necesse est, ut charitas vestra eamdem Synodum apud sanctam Alexandrinam et Antiochenam Ecclesiam requirat, et qualiter in veritate habeatur, inveniat. Vel si placet, hinc dirigimus, quæ ab antiquitate servata in scriniis habemus. Illa enim Synodus (secunda Ephesina) quæ sub primæ Ephesinæ imagine facta est, quædam in se oblata capitula asserit approbata, quæ sunt Cælestii atque Pelagii prædicamenta, etc. » Audisti totius imposturæ comœdiam ? Vidisti, qui vocari voluit Œcumenicus, quas miserit merces in Urbem: dum, nisi Gregorius vigilasset, sub auctoritate Concilii Œcumenici Ephesini, Pelagianam hæresim ante sæpe damnatam rursum introduxisset in Ecclesiam ? Sed de his inferius iterum agemus.

57. *Synodi Romanæ canones.* — Sed quod ad dictum Concilium in ea causa collectum spectat : habitum illud hoc anno Romæ, ex scriptis ejusdem S. Gregorii satis apparet, ubi hæc in ejus Præfatione leguntur[1] : « Regnante in perpetuum Domino nostro Jesu-Christo, temporibus piissimi ac serenissimi dominorum Mauritii, Tiberii, et Theodosii Augustorum ejusdem domini, imperio Mauritii anno tertio decimo (decimo) Indictione tertia decima, quinta die mensis Julii, etc. » Sed corrige quod habet de imperii Mauritii anno decimo tertio : nam hoc anno Indictione decima tertia non decimus tertius Mauritii currebat, sed decimus, ut ex ejusdem Gregorii scriptis apparet, ubi superius numerat[2] annum septimum ipsius imperatoris, decima Indictione.

58. Quod autem ad canones in eadem Synodo sancitos pertinet, sex numero habentur. Quorum primus est de diaconis, ne quorum munus est altari ministrare, Evangelium prædicare, et eleemosynis inservire, iidem cantores existerent. Secundus ille, ne cubiculo Pontificio servirent pueri laici et sæculares, sed clerici vel monachi id ministerii exhiberent. Tertius quo decretum est, ne rectores patrimoniorum Ecclesiæ alienis possessionibus affigant titulos. Quartus vero ut sine tegmine corpora Pontificum ad sepulcrum deferrentur, ea nimirum occasione, quod cum (ut ait) dalmaticis tegerentur, ipsas postea populus inter se partitas loco sacrarum reliquiarum asservarent : quem monuit, ut e corporibus potius Apostolorum ac martyrum velamina acciperent. Ita Gregorius vivens consuluit sibi post mortem, ne coleretur ut sanctus. Adjecit illud etiam statuere ne in ordinationibus sacris conficiendis, vel pallii exhibitione aliquid penitus acciperetur, neque etiam a notariis pro charta vel calamo quid sumeretur, nisi post ordinationem exhibitam aliquid ordinatus sponte dare voluerit.

59. Postremo vero illud constituit, ut servi Ecclesiæ ad monasticam vitam venire cupientes, in laicali primum habitu probarentur. In quo item Romano Concilio illud implendum dixit[1], ut nullius essent ponderis, quæ de bonis post episcopatum adeptis episcopus testamento disposuisset, secus vero de his quæ ante episcopatum possedisset. Reperimus in scripto Codice Sublacensi, in Concilio Romano eumdem Gregorium papam probasse et confirmasse regulam S. Benedicti. Subscripserunt Concilio episcopi viginti duo, presbyteri vero cardinales triginta quatuor.

60. *Maximus episcopus Salonitanus, Gregorii opera legitimus evadit.* — Hoc pariter anno accidit, ut schismatici Istriæ provinciæ petierint a S. Gregorio ad Urbem veniendi securitatem, ut de vertentibus quæstionibus una conferrent : quam libentissimo animo Gregorius præstitit, datis ad Petrum et Prudentium Istriæ episcopos litteris[2] : sed a proposito ipsi defecere.

61. At vero secundum illud Apocalypsis[3] : « Qui nocet, noceat adhuc ; et qui in sordibus est, sordescat adhuc ». Mauritius imperator, adversus S. Gregorium papam Maximum in Ecclesiam Salonitanam intrusum, ab ipso autem Gregorio censuris ejectum, per suos ministros in Ecclesia illa episcopum retinuit. Id quidem hoc anno idem imperator Mauritius tyrannice gessit, quod animum ipsius Gregorii papæ vehementer exagitavit. Nam cum idem Pontifex Maximum Salonitanum Simoniacum intrusum missarum celebratione privasset, et ille eam jussionem sub anathematis pœna mandatam contempsisset, missasque celebrare minime prætermittens, auxilium quæsivisset imperatoris ; litteras ab eo impetravit, quibus juberetur cum honore suscipi. Hæc accipiens Gregorius, cum Augusta expostulavit his verbis[4] :

62. « Salonitanæ civitatis episcopus, me ac responsali meo nesciente, ordinatus est, et facta res est, quæ sub nullis anterioribus principibus evenit. Quod ego audiens, ad eumdem prævaricatorem, qui inordinate ordinatus est, protinus misi, ut omnino missarum solemnia celebrare nullo modo præsumeret, nisi prius a serenissimis dominis cognoscerem, si hoc fieri ipsi jussissent, quod ei sub excommunicationis interpositione mandavi. Et contempto me atque despecto, in audaciam quorumdam sæcularium hominum, quibus denudata sua Ecclesia, præmia multa præbere dicitur, nunc usque missas facere præsumit, atque ad me venire secundum jussionem dominorum noluit. Ego autem præceptioni pietatis eorum obediens eidem Maximo, qui me nesciente ordinatus est, hoc quod in ordinatione sua me vel responsalem meum prætermittere præsumpsit, ita ex corde laxavi, ac si me auctore fuisset ordinatus. Alia vero perversa illius scilicet mala corporalia, quæ cognovi, vel quia cum pecuniis est electus, vel quia excommunicatus missas facere præsumpsit, propter Deum irrequisita

[1] Extat l. v. sub Ep. XLIV. — [2] Greg. l. II. in prin.

[1] Greg. l. v. Ep. I. Ind. XIV. — [2] Greg. l. IV. Ep. XLIX. Ind. XIII. — [3] Apoc. XXII. — [4] Greg. l. IV. Ep. XXXIV. Ind. XIII.

præterire non possum. Sed opto et Dominum deprecor, quatenus nihil in eo de his quæ dicta sunt, valeat inveniri, et sine periculo animæ meæ causa ipsius terminetur. Prius tamen quam hæc cognoscantur, serenissimus dominus discurrente jussione præcepit, ut eum venientem cum honore suscipiam. Et valde grave est, ut vir de quo tanta et talia nuntiantur, cum ante requiri et discuti debeat, honoretur.

63. « Et si episcoporum causæ mihi commissorum apud piissimos dominos aliorum patrociniis disponuntur; infelix ego in Ecclesia ista quid facio? Sed ut episcopi mei me despiciant, et contra me refugium ad sæculares judices habeant, omnipotenti Deo gratias ago, peccatis meis deputo. Hoc tamen breviter suggero, quia aliquantulum exspecto; et si ad me diu venire distulerit, in eo exercere districtionem canonicam nullo modo cessabo. In omnipotenti autem Domino confido, quia longam piissimis dominis vitam tribuet, et nobis sub manu vestra, non secundum peccata nostra, sed secundum gratiæ suæ dona disponet. Hæc ergo tranquillissimæ dominæ suggero : quia integerrima serenitatis ejus conscientia quanto moveatur zelo rectitudinis atque justitiæ, non ignoro ». Hactenus ad imperatricem Gregorius.

64. At non statim ut accepit ista de Maximo, verecundia detentus, favit ei Mauritius, sed postea ab exarcho Italiæ et aliis magistratibus concitatus? Siquidem dictam de eodem Maximo historiam latius explicatam habes in Epistola ejusdem Gregorii ad Sabinianum diaconum verbis istis[1]: « Postquam, inquit, serenissimus domnus imperator jussiones transmisit, ut ordinari minime debuisset, tunc ad altiorem superbiam erupit. Nam homines gloriosi viri patricii Romani (hic exarchus erat) ab eo præmia acceperunt, eumque ita ordinari fecerunt, ut Antonium subdiaconum et rectorem patrimonii, nisi fugisset, occiderent. Ego autem Epistolas transmisi postquam eum ordinatum contra rationem cognovi et contra consuetudinem, ut missarum solemnia celebrare non præsumeret, nisi prius a serenissimis dominis cognoscerem quid de ejus persona jussissent. Quæ scripta mea publice relecta vel in civitate posita, publice scindi fecit, atque in contemptum Sedis Apostolicæ apertius exiliit. Quod ego qualiter patiar, scis, qui ante paratior sum mori quam beati Petri Apostoli Ecclesiam meis diebus degenerare. Mores etiam meos bene cognitos habes : quia diu porto; sed si semel deliberavero non portare, contra omnia pericula lætus vado. Unde necesse est cum Dei auxilio periculo succurrere, ne cogatur excedendo peccare. Vide quæ dico, et pensa ex quanto dolore sunt ». Hæc et alia ad Sabinianum apocrisiarium degentem Constantinopoli, insinuanda imperatori, Gregorius scribit.

65. Quod autem ipse Gregorius eumdem Maximum iterum atque iterum Romam a se[2] vocatum, obtemperare contemnentem excommunicasset : ille ad suam excusationem severitatem nimiam Gregorii prætexebat, rumorem excitans, quod episcopum quemdam Malcum Romæ in carcere mori coegisset. Ad hæc Gregorius mox ista subinfert : « Pervenit vero ad me quia transmisit nescio quem clericum, qui diceret, quia Malcus episcopus in custodia pro solidis occisus sit. De qua re unum est quod breviter suggeras serenissimis dominis nostris, quia si ego servus eorum in morte Longobardorum me miscere voluissem ; hodie Longobardorum gens nec regem, nec duces, nec comites haberet, atque in summa confusione esset divisa : sed quia Deum timeo, in mortem cujuslibet hominis me miscere formido ». Quasi diceret, tantum abesse ut coegerit mori episcopum, ut nec ipsos hostes, cum posset, voluerit occidi. At quomodo de Malco res se habuerit, accipe ex ipso cum subdit : « Malcus autem episcopus neque in custodia fuit, neque in aliqua afflictione : sed de die qua causam dixit, et addictus est, nesciente me, a Bonifacio notario in domum ejus ductus est : cui et prandium factum est, ibique prandit et honoratus est ab eo, et nocte subito mortuus est : quod jam dilectionem tuam arbitror cognovisse ». Hæc de calumnia ex morte Malci prætensa. Sed quæ hæc secuta sunt?

66. Vicit Gregorius in bono malum. Etenim concessit, ut cum Romam venire nollet, saltem Ravennam se conferret, ubi delegatum a Sede Apostolica haberet judicem Marinianum episcopum, sub quo causam diceret. Præstitit hoc Maximus, Ravennamque se contulit ubi et juramento se purgavit supra corpus sancti Apollinaris, se nimirum a simoniaca labe integrum atque immunem esse : acceptaque pœnitentia de inobedientia et contumacia qua in Apostolicam Sedem peccasset, ad Salonitanam est missus, consentiente Gregorio, Ecclesiam, ut legitimus illic sederet sacerdos : cui et expetenti idem Pontifex pallium dedit. Hæc omnia constant ex Epistolis ipsius S. Gregorii datis[1] Indictione secunda : unde appareat causam hanc cœptam Indictione duodecima, perdurasse annos quinque.

67. *Anastasius Sinaita episcopus Antiochenus.* — Eodem anno Anastasius Sinaita, ubi in sedem Antiochenam restitutus est, litteras dedit ad Gregorium Romanum Pontificem; qui cum accepisset post mortem Gregorii episcopi Antiocheni ipsum Anastasium, a tempore Justiniani imperatoris a sede expulsum, esse restitutum, illi congratulatus litteras reddidit, quarum est hujusmodi exordium[2] : « Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis : quia magnus ille fluvius, qui quondam arentia Antiochiæ saxa reliquerat, tandem ad proprium alveum reversus, et subjectas juxta positas valles rigat, etc. » Dumque eum solatur de tribulationibus quibus afflictatus fuerat, suas, quas tunc ipse Gregorius pateretur, ærumnas in-

[1] Greg. l. VII. Ep. I. Ind. I.— [2] Greg. l. V. Ep. XXV. Ind. XIV.

[1] Greg. l. VII. Ep. LXIX. LXXX. LXXXI. Indict. II. — [2] Greg. l. IV. Ep. XXXVII. Ind. XIII.

gerit, dicens : « Quantas vero in hac terra tribulationes de Longobardorum gladiis, de iniquitatibus judicum, de insolentia atque importunitate causarum, de cura subjectorum, de molestia etiam corporis quam patior, explere nec calamo, nec lingua sufficio ». Ad finem vero Epistolæ duo ista apponens verba, AMEN, GRATIA : mox subdit : « Quæ videlicet verba de scriptis vestris accepta, idcirco in meis Epistolis pono, ut de S. Ignatio vestra beatitudo cognoscat, quia non solum vester est, sed etiam noster ». Utpote quod eadem salutatione, sive Epistolæ signo S. Ignatius uteretur. Sed de his primo Annalium tomo diximus.

68. *Amos episcopus Hierosolymæ.* — Hoc eodem anno (ut in fine anni superioris est demonstratum) Amos Hierosolymorum episcopus post Joannem electus est : de cujus ingressu hæc apud Sophronium habes [1] : « Cum descendisset abbas Amos Hierosolymam, et patriarcha ordinatus esset : venerunt omnes monasteriorum eremi abbates, ut adorarent eum ; inter quos affui et ego cum abbate meo. Cœpitque patriarcha dicere Patribus : Orate pro me, fratres : magnum enim onus et intolerabile mihi injunctum est, sacerdotiique dignitas me terret immodice. Petri enim et Pauli et similium est regere rationales animas. Nam inveni scriptum, quia beatissimus et æqualis angelis papa Leo, qui Romanorum Ecclesiæ præfuit, per quadraginta dies perseveravit ad sepulcrum Apostoli Petri vigiliis et orationibus insistens, petensque ab Apostolo, pro se apud Deum intercederet, ut dimitterentur sibi peccata sua. Impletisque diebus quadraginta, apparuit ei Petrus Apostolus, dicens : Oravi pro te et dimissa sunt tibi peccata tua præter impositionis manuum : hoc enim solum abs te requiretur, sive bene, sive fortasse aliter egeris ». Hæc dicta quidem ab Amos, ut inventa sunt scripta reddimus : sed de veritate historiæ superius in Leone dictum est.

69. *Ad Galliæ reges Gregorii litteræ.* — Hoc pariter anno, cum (ut vidimus) ad Galliarum episcopos litteras dedisset sanctus Gregorius pro corrigendis iis quæ adversus sacros canones in Galliis agerentur, ut id omnino perfici possel, regias manus in auxilium petiit : cujus rei causa scripsit ad Childebertum [2] Francorum regem de pluribus rebus corrigendis in regno ipsius, quæ deficiente verbi cultura succreverant : potissimum vero illud admonuit, ne laici statim tonso capite raperentur ad episcopatum ; seu potius raperent ipsi episcopatum, hoc suadens exemplo : « Certum namque est, inquit, non vos ante exercitui ducem præponere, nisi vobis labor ejus fidesque probata constiterit, nisi eum anteactæ vitæ virtus et sollicitudo aptum esse monstraverit. Si vero non aliis, nisi hujusmodi viris committitur gubernandus exercitus : qualis dux esse debeat animarum ex istius rei comparatione bene colligitur ».

[1] Prat. Spir. c. 149. — [2] Greg. l. VI. Ep. XCIII. Ind. XIII.

70. Scripsit et ad Brunichildem [1] reginam Francorum, matremque regis, ubi inter alia de ipso Francorum regno atque rege hæc habet : « Non immerito contingit, ut cuncta gentium regna præcelleret : quippe earumdem gentium Creatorem et pure colit et veraciter confitetur. Sed ut laudabilius in eo fides cum operibus eniteseat, adhortationis vestræ cum verba succendant, etc. » Et rursum postea ad ejus filium Childebertum [2] : « Quanto cæteros homines regia dignitas antecedit, tanto cæterarum gentium regna regni vestri profecto culmen excellit. Esse autem regem, quia sunt et alii, non mirum est : sed esse Catholicum, quod alii non merentur, hoc satis est. Sicut enim magnæ lampadis splendor in tetræ noctis obscuritate luminis sui claritate fulgescit, ita fidei vestræ claritas inter aliarum gentium obscuram perfidiam rutilat, ac coruscat. Quicquid enim reges se cæteri gloriantur habere, habetis : sed ipsi in hac re vehementius superantur, quoniam hoc principale bonum non habent, quod habetis. Ut ergo sicut fide, ita et actione vincantur, benignam se excellentia vestra suis subjectis semper exhibeat, etc. » Dedit has litteras Gregorius Candido presbytero, quem post patricium Dinamium ad curandum patrimonium S. Petri misit ad eumdem regem, atque una cum litteris etiam munus rege Christianissimo dignum, de quo in fine ejusdem Epistolæ istis verbis : « Claves præterea S. Petri, in quibus de vinculis catenarum ejus inclusum est, excellentiæ vestræ direximus : quæ collo vestro suspensæ a malis vos omnibus tueantur ».

71. *Gregorius libros mittit ad S. Leandrum.* — Sed de Galliis transeamus in Hispanias. Hoc enim anno idem sanctus Gregorius scripsit [3] ad sanctum Leandrum episcopum Hispalensem, mittens ad eum librum, quem nominat, regulæ pastoralis scriptum (ut ait) ipso sui episcopatus exordio ad Joannem (ut vidimus) episcopum Ravennatem : misitque ad eumdem libros Moralium, apud ipsum Leandrum (ut Præfatio docet) inscriptos; non omnes tamen, sed quos haberet præ manibus : tertiam enim et quartam ejusdem operis partem minime in promptu habere, quæ mitti tunc posset, eadem Epistola ipse testatur. Rursus autem cui incumbebat universalis Ecclesiæ cura, invisit litteris Ecclesiam Africanam, hoc pariter anno scribens ad totius Africæ primatem [4] Dominicum Carthaginensem episcopum, ubi hæc pulchre de communione sanctorum precibus conservanda : « Ut ad hæc pervenire mereamur, et me pro vobis apud sanctissimum beati Petri Apostolorum principis corpus, et vos pro me apud sanctum Cyprianum martyrem orationibus decet incumbere ».

72. *Pro Anglorum conversione mira studia Gregorii.* — At quod successorem se esse novit illius, cui non munda tantum animalia, sed et im-

[1] Greg. l. IV. Ep. V. Ind. XIV. — [2] Greg. l. V. Ep. VI. Ind. XIV. — [3] Greg. l. IV. Ep. XLVI. Ind. XIII. — [4] Greg. l. V. Ep. XIX. Ind. XIV.

munda, feræque bestiæ ad cibum paratæ ostensæ divinitus fuere in linteo [1]; parum ipsi fuit tantummodo curare fideles, sed et adjecit animum, ut gentem Anglorum Britanniæ insulæ magna ex parte dominam factam sacro imbueret Evangelio. Sed quod tantæ molis opus aggredi, Longobardorum (ut vidisti) tumultus obstarent; illud saltem quod præ manibus esset, operari minime prætermisit, nempe ut carperet ob famem ex ingenti segete spicas cui nondum falcem immittere licuit. Quid ergo agit? Novit in Galliis complures detineri jure belli captivos Anglos, eosdemque exponi venales : dat itaque in mandatis Candido presbytero (quem ad curandum patrimonium sancti Petri hoc anno in Gallias missum diximus) ut eosdem coemat Anglos adolescentes, quos ad fidem Christi conversos monasterio bene instruendos committat. Scribit enim de his, deque emendis vestimentis ad pauperes vestiendos, hæc breviter ipse S. Gregorius [2] :

73. « Pergens, auxiliante Deo D. N. Jesu Christo, ad patrimonium quod est in Galliis gubernandum : volumus, ut dilectio tua ex solidis, quos acceperit, vestimenta pauperum, et pueros Anglos, qui sunt ab annis decem et septem, vel decem et octo, ut in monasteriis dandi (dati) Deo proficiant, comparet : quatenus solidi Galliarum, qui in terra nostra expendi non possunt, ad locum proprium utiliter expendantur. Si quid vero de pecuniis redditnum, quæ dicuntur oblatæ, recipere potueris : ex his quoque vestimenta pauperum comparare te volumus, vel (sicut præfati sumus) pueros, qui in omnipotentis Dei servitio proficiant. Sed quia pagani sunt qui illic inveniri possunt : volo ut cum eis presbyter transmittatur, ne quid ægritudinis contingat in via, ut quos morituros conspexerit, debeat baptizare. Ita igitur tua dilectio faciat, ut hæc diligenter implere festinet ». Hactenus ad Candidum Gregorius. Novisse antea Anglos Gregorium Romæ venum expositos, tradit Joannes diaconus, admiratumque in iisdem vultus elegantiam, quo non Barbarorum trucem repræsentarent adspectum, sed angelicam, quæ coloribus fingi solet, imaginem, atque ob id eosdem Anglos angelos nominasse : censuisseque eos emptos non ut alia mancipia tradendos glebis, sed eosdem Anglos inter angelos collocandos, in monasteriis scilicet, ad vitam angelicam excolendam. Favit Deus votis ejus, ut post has evulsas Apostolica manu spicas, in magnam mox messem falcem immitteret. Sed hæc contigerunt anno sequenti : dicemus nos de his suo loco.

74. *Mortuo Joanne Marinianus eligitur episcopus Ravennates ad quem avaritia correptum scribit Gregorius, deque illius Ecclesiæ privilegiis.* — Hoc eodem anno moritur Joannes ille episcopus Ravennas, quem irrisorem et fastu tumentem duplici animo ambulantem Gregorius proxime redarguerat [3]. Demerere hominem omni genere beneficii sanctus Gregorius minime prætermisisse visus est, qui reperitur misisse ad eum reliquias sanctorum Romanorum Pontificum Marci, Marcelli, atque Feliculæ martyris, ut docet inscriptio ejusmodi a Rubeo edita [1] :

Inclyta præfulgent sanctorum limina templo
 Marci, Marcelli, Feliculæque simul :
Pontifices hos Roma cepit, hæc martyr habetur.
 Horum Gregorius dat papa relliquias :
Quas petit antistes meritis, animoque Joannes :
 Parvula pro summis reddere dona parat.
Oraculum statuit tanta virtute repletus,
 Cujus ab auspiciis gratia et extat opus.
Qui his septeno sacri diadematis anno,
 Tractatu vigili quo regit Ecclesiam,
Hanc quoque regentem verendi culminis arcem
 Vixit (struxit), et eventum traxit ad arbitrium.
Miranda subito suspendens arte cacumen
 Inflexum reparat parte ab utraque latus.
Additur his meritis felix Smaragdus in ævum,
 Cujus in his titulis participantur opes.

75. Defuncto igitur Joanne, facta est successoris electio atque in locum ejus substitutus est Marinianus. Extant de his Gregorii ipsius litteræ [2], quibus primo respuit alium Joannem electum, eo quod nesciret Psalmos : rejecit et Donatum archidiaconum, cui multa obstarent; consensit vero in Mariniano presbytero, qui secum diu in monasterio fuerat conversatus : de quo ista ad Andream scholasticum [3] : « Tandem venerabilem virum fratrem presbyterumque Marinianum, quem diu mecum didicere in monasterio conversatum, communi concordantique voce atque consensu sæpius petiverunt. Cui refugienti diversis modis vix aliquando potuit suaderi, ut eorum præberet petitioni consensum. Et quia bene nobis ejus vita est cognita, atque in lucrandis animabus illum novimus esse sollicitum, nullam in ordinatione ipsius moram attulimus ». Hæc et alia in ejus laudem Gregorius, cui et pallium [4] concessit statutis diebus utendum. Sed quod mox in eum obloculi sunt aliqui, quod Concilium Chalcedonense minime sectaretur (consueta hæc erat calumnia, ut sæpius dictum est, schismaticorum adversus Catholicos) de his scribens [5] Gregorius populo et clericis Ravennatis Ecclesiæ in omnibus satisfecit.

76. Sed quid accidit? Quem præsenti anno adeo laudavit Gregorius, eumdem anno sequenti mense Martio reprehendere opus fuit. Ita humanæ conditionis instabilitas fert, ut mutatione status, mutari interdum homines, atque virtutes in vitia converti facile possint. Ubi enim primum iste nobilissimæ Ecclesiæ moderandas suscepit habenas, in id vires omnes intendit, ut redditus ejusdem augeret; eoque progressus est, ut a monasteriis etiam pecuniam cuperet extorquere : cujus rei gratia fuit ab ipso Gregorio arguendus. Ad eum enim scribens ipse Pontifex, hæc præfatur [6] : « Miramur

[1] Act. x. — [2] Greg. l. v. Ep. x. Ind. xiv. — [3] Greg. l. iv. Ep. xiv. Ind. xiii.

[1] Hist. Rub. hist. Rav. l. iv. — [2] Greg. l. vi. Ep. xxi. xxxiii. et xlv. Ind. xiii. — [3] Ibid. Ep. xlv. Ind. xiii. — [4] Ibid. Ep. xlv. Ind. xiii. — [5] Greg. l. v. Ep. ii. Ind. xiv. — [6] Ibid. Ep. xxviii. Ind. xiv.

cur sic in brevi fraternitatis tuæ fuerit immutata discretio, ut ea quæ postulat non advertat. Ex qua re dolemus quia manifestum præbes indicium, plus apud te verba male suadentium valuisse, quam divinæ lectionis studium profuisse. Cum ergo monasteria te oporteat defensare, et religiosos illic summopere congregare, ut lucrum de animarum congregatione possis efficere; in eorum te e diverso gravamina (sicut litteræ tuæ testantur) desideras exercere, et quod est deterius, nos tuæ culpæ studes fieri debere participes ». Et post aliqua : « Quia ergo, inquit, te multum diligo, instanter admoneo (quod sic recte consideres) ut non plus pecuniæ quam animabus studeas. Illud a latere respiciendum est : ad hoc autem tota mentis intentione laborandum ac vehementius intuendum, etc.» Sed et de his adde quæ anno sequenti, mense Martio, idem S. Gregorius de eodem Mariniano scripsit ad Secundinum Dei servum Ravennæ degentem, quæ et superius alia occasione majori ex parte posuimus, his verbis [1] :

77. «Fratrem nostrum Marinianum episcopum verbis quibus vales excita : quia obdormisse eum suspicor. Nam venerunt quidam ad me, in quibus erant senes mendicantes; qui a me discussi sunt, a quibus quid acceperint : et per singula retulerunt, quanta eis, et a quibus in itinere data sunt. Quos dum sollicite de prædicto fratre requirerem, quid eis dedisset : responderunt, se eum rogasse, sed ab eo se omnino nihil accepisse, ita ut neque panem in via acceperint, cum dare omnibus illi Ecclesiæ semper familiare fuit. Dixerunt enim : Respondit nobis, dicens : Non habeo quod vobis dare possim. Et miror, si is qui vestes habet, argentum habet, cellaria habet, quod pauperibus debeat dare non habet. Dic ergo ei, ut cum loco mutet et mentem. Non sibi credat solum lectionem et orationem sufficere, ut remotus studeat sedere, et de manu minime fructificare; sed largam manum habeat, necessitatem patientibus concurrat, alienam inopiam suam credat : quia si hæc non habet, vacuum episcopi nomen tenet. Quædam vero eum per Epistolam meam de anima sua admonui, sed nihil mihi omnino respondit, unde credo quia eam neque legere dignatus est. Pro qua re jam necessarium non fuit, ut cum per Epistolam meam admonere aliquid debuissem; sed tantum illa scripsi, quæ in causis terrenis consiliarius dictare potuit : nam ego ad hominem non legentem fatigari in dictatu non debui. Tua ergo dilectio secreto ei omnia loquatur, et admoneat qualiter se disponere debeat, ne per præsentem negligentiam, vitam (quod absit) priorem perdat ». Hucusque de Mariniano ad Secundinum Gregorius : quibus innotescit diaboli ars, ut quos decipere non potuit in monasterio, in spirituali constitutos præfectura avaritiæ sibi telis subjiciat. Habes præterea quod ex his intelligas, S. Gregorium scribere consuevisse litteras eas potissimum quæ ad animarum salutem spectarent; reliquas vero quæ ad res (ut ait) terrenas pertinerent, consiliarium ipsum dictare.

78. Quod insuper ad eumdem Marinianum spectat, extant litteræ [1] ejusdem Gregorii ad ipsum datæ Indictione decima tertia, in quibus hæc ad calcem habentur : « Omnia etiam privilegia, quæ tuæ pridem concessa esse constat Ecclesiæ, nostra auctoritate firmamus, et illibata decernimus permanere ». Fertur autem alia ejusdem S. Gregorii nomine Epistola ex Ursiana (ut aiunt) bibliotheca Ravennate deprompta [2] ad eumdem Marinianum scripta de privilegiis ejusdem Ecclesiæ Ravennatis, sed quæ ex multis commentitia convincatur. Idem enim (ut puto) auctor, qui eodem argumento Valentiniani imp. rescriptum contixit, quod superius suo loco refellimus, istam quoque est commentus Epistolam. Etenim (ut hæc cursim annotasse sat sit) quid in ipsa habet inscriptione : « Mariniano archiepiscopo Ravennati, et filio? » Quam procul utrumque ab usu S. Gregorii, qui nonnisi episcopum et nonnisi fratrem Ravennatem antistitem nominare consuevit? Quam longe illud etiam a nomenclatura Gregorii, ut cum de Gelasio papa contingit mentionem haberi, gloriosissimum Gelasium appellet? et titulus iste præfectorum potius, quam Pontificum. Ubi porro mos ille, ut non ipsi tantum, sed et ejus successoribus omnibus pallium in perpetuum tribuat, cum talis privilegii concessio nunquam personam cui conceditur, excedere soleat? Sed et quid, quod Ravennatem Ecclesiam primam filiam Romanæ Ecclesiæ vocat auctor? Quot sunt Ecclesiæ a Petro ante Ravennatem erectæ? Nec puto dicere primam quoad dignitatem : nam nemo negarit Alexandrinam et Antiochenam peculiares Petri Ecclesias longe Ravennati præstare. Quid præterea, quod secundum Longobardorum regum Constitutiones firmat ejusdem privilegium? Quid commune Ravennati Ecclesiæ cum regibus Longobardorum, qui ea nunquam potiti sunt? Quid ibi nomen illud Marchio temporibus istis incognitum? Omittimus alia plura, quæ longe a Gregorii stylo aberrant. Illud tantum quod extremum in comminatione anathematis ponitur verbis istis : « Sciat se ex parte Dei omnipotentis, et sanctorum trecentorum decem et octo Patrum, etc. » considerandum proponimus. Quando unquam Gregorius ejusmodi usus est modo anathematis interminandi? Vel quando quis Romanorum Pontificum ejusmodi usus est anathematis comminatione per episcopos scilicet, qui Nicæno Concilio interfuerunt? Sunt alia quidem privilegia ab eodem Gregorio diversis concessa locis, quorum formæ quam procul abhorrent ab ea quæ in eadem commentitia Epistola posita legitur, videat lector. Hæc scio stomachum plurium turbatura, qui erga eam Ecclesiam, alioqui nobilissimam atque dignissimam, privato studio affecti sunt. Sed antidotum veritatis

[1] Greg. l. v. Ep. xxix. Ind. xiv.

[1] Greg. l. iv. Ep. liv. — [2] Extat apud Rub. hist. Rav. l. iv.

si adhibeatur, omnem protinus sanabit, quæ commota ex bile provenit, amaritudinem.

79. *Gregorius neminem invitum cogebat ad episcopatum.* — Quod autem ad reliquas anni hujus res gestas ejusdem S. Gregorii spectat : idem summa quoque sollicitudine cum vacantibus Ecclesiis providere curaret, plures hoc anno dedit eodem argumento litteras, in quibus et aliis alio tempore eodem argumento conscriptis illud admiratione dignum, quod invitum neminem subire Apostolica jussione coegisse reperitur onus episcopale ; dum licet interdum persuaserit, vim tamen nemini adhibuerit : imo quo aliquem sanctiorem sciret, eo magis suo relinquebat arbitrio ut quod vellet faceret. Est de his notandum exemplum de Sebastiano, de quo ad ipsum hoc anno scribens hæc habet [1] : « Indico, quod ad me Bonifacio defensore referente pervenerit, quia vir sanctissimus frater noster domnus Anastasius, patriarcha », Antiochenus scilicet, Sinaita dictus, « in una suarum civitatum regendam vobis Ecclesiam committere voluit et consentire noluistis. Quem sensum ac sapientiam vestram valde ego libenter amplexus sum : laudavi vehementer, et vos felices, me infelicem esse deputavi, qui hoc tali tempore regimen Ecclesiæ suscipere consensi. Si tamen animus vester fortasse fratribus condescendendo, et misericordiæ operibus intentus, ad hoc unquam consentire decreverit, peto ut amori meo alium minime præponatis. Sunt enim in Sicilia insula Ecclesiæ vacantes episcopis : et si vobis placet auctore Deo Ecclesiam regere, juxta beati Petri Apostoli limina cum ejus adjutorio melius potestis. Sin vero non placet, feliciter insta, ut ista in vobis intentio permaneat, et pro nobis infelicibus exora ». Hæc Gregorius ad Sebastianum Orientalem episcopum, sed episcopatu (ut puto) Barbarorum infestatione carentem : cum tamen certum sit ab aliis sanctissimis Pontificibus alios ad id esse sæpe coactos. Sed secundum Apostolum [2] : « Alius quidem sic, alius vero sic ».

80. *Monachorum disciplinæ et commodis inservit Gregorius.* — Quod rursum ad hujus anni impensos labores Gregorii pertinet : monachorum Deo servientium curam, ex more, propensiorem habuit, ut si quem sciret vere cultorem monasticæ vitæ, quicquid peteret illi daret, et plus quam peteret. Poscenti namque Evangelii librum Eliæ abbati in Isauria, illum misit, et solidos pro ædificio cellæ plus quam petisset mittere voluit. Sed audi in altero petendi modestiam, in altero dandi abundantem largitatem : scribens enim ad eum, hæc habet inter alia [3] : « Solidos autem vobis voluistis pro necessitatibus cellæ quinquaginta transmitti ; quos multum esse æstimantes, ex eis nobis decem donastis, ut quadraginta mitteremus. Sed ne forsitam vel hoc grave esset, adhuc alios nobis ex eis estis dignati largiri. Sed quia valde vos in continentia nostra benignos invenimus, eidem benignitati vice simili respondemus. Quinquaginta transmisimus : et ne forsitan minus essent, alios decem superaddidimus : ne vero et hoc adhuc minus esset, alios duodecim jungi fecimus ». Hæc ipse ad Eliam virum sanctum.

81. Sollicite itidem Gregorius prospexit quieti monachorum, et si quando comperit eos ab episcopis aliquibus infestari, illos ex eorum potestate exemit : ita quidem scribens ad Luminosum [1] abbatem. Si quæ vero soluta disciplina essent monasteria, eadem reformanda curavit [2]. Egentibus insuper monachis duo millia modiorum tritici dari præcepit [3]. Quos præterea conditione servos in monasterio profecisse novisset, eosdem libertate donavit : est de his exemplum manumissionis [4] ab eodem Gregorio factæ. Sed et servos infideles emere consuevisse, ut Christianos factos monasterio traderet [5], superius dictum est. Quod vero ad bona pertinet Ecclesiastica : in his jus antiquum omnino servatum custoditumque voluit, nimirum ut ex Ecclesiarum redditibus partes quatuor fierent, quarum una cederet clero, pauperibus alia, tertia sartis tectis, quarta episcopo, si præesset : alioqui quarta ista divideretur, ita ut dimidia absentis esset episcopi ac dimidia visitatoris ab Apostolica Sede missi [6].

82. *Pseudopropheta in Gallia.* — Hoc item anno, qui numeratur a Gregorio Turonensi regum Francorum Childeberti decimus sextus, et Gunthramni trigesimus, per pravum dæmonem pseudopropheta in Galliis, qui deciperet plurimos, excitatur. Rem gestam Gregorius ita narrat [7] : « Quidam, inquit, ex Biturico (ut ipse postmodum est professus) dum saltus silvarum ingressus, ligna cæderet ad explendam operis cujusdam necessitatem, muscarum circumsedit examen ; qua de causa per biennium amens est habitus : unde intelligi datur diabolicæ emissionis fuisse nequitiam. Post hæc transactis urbibus propinquis, Arelatensem provinciam adiit, ibique indutus pellibus quasi religiosus orabat : ad quem illudendum pars adversa divinandi ei tribuit facultatem. Ex hoc ut in majori proficeret scelere, commotus a loco, provinciam memoratam deserens, Gabalitanæ regionis terminum est ingressus, proferens se magnum, ac profiteri se non metuens Christum, assumpta secum muliere quadam pro sorore, quam Mariam vocitari fecit. Confluebat ad eum multitudo populi exhibens infirmos, quos contingens sanitati reddebat. Conferebant enim ei aurum, argentumque et vestimenta ii qui ad eum conveniebant : quod ille quo facilius seduceret, pauperibus erogabat prosternens se solo, effundens orationem cum muliere memorata, et surgens, se iterum a circumstantibus adorari jubebat. Prædicebat enim futura, et quibusdam morbos, quibusdam damna provenire denuntiabat, paucis

[1] Greg. l. IV. Ep. XXXV. Ind. XIII. — [2] I. Cor. VII. — [3] Greg. l. IV. Ep. XXX. Ind. XII.

[1] Greg. l. IV. Ep. XLI. Ind. XIII. — [2] Ibid. Ep. XLVIII. Ind. XIII. — [3] Greg. l. V. Ep. IV. Ind. XIV. — [4] Ibid. Ep. XII. Ind. XIV. — [5] Ibid. Ep. X. Ind. XIV. — [6] Greg. l. IV. Ep. XLII. Ind. XIII. — [7] Greg. Tur. hist. l. X. c. 25.

salutem futuram. Sed hæc omnia diabolicis artibus et præstigiis nescio quibus agebat.

83. « Seducta est autem per eum multitudo immensa populi, et non solum rusticiores, verum etiam sacerdotes Ecclesiastici. Sequebantur autem eum amplius quam tria millia populi. Interea cœpit quosdam spoliare ac prædari, quos in itinere reperisset: spolia tamen non habentibus largiebatur. Episcopis ac civibus minas mortis intentabat, eo quod ab iis adorari despiceretur. Ingressus autem Vellavæ (Belluaci) urbis terminum, ad locum quem Anicium vocitant, accedit: et ad Basilicas propinquas cum omni exercitu restitit, instruens aciem, qualiter Aurelio ibidem tunc consistenti episcopo bellum inferret, mittens etiam ante se nuntios, homines nudo corpore, saltantes atque ludentes, qui adventum ejus annuntiarent. Quod stupens episcopus, direxit ad eos viros strenuos inquirentes quid sibi vellent ista quæ gererent.

84. « Unus autem ex iis qui erat senior, cum se inclinasset, quasi osculaturus genua ejus, ac discussurus viam illius, jussit pseudopropheta eum apprehensum spoliari. Nec mora, ille evaginato gladio, in frusta concidit: ceciditque Christus ille, qui magis Antichristus nominari debet, et mortuus est; dispersique sunt omnes qui cum eo erant. Maria autem illa suppliciis dedita omnia phantasmata ejus ac præstigias publicavit. Nam homines illi, quos ad se credendum diabolica circumventione turbaverat, nunquam ad sensum integrum sunt regressi, sed hunc semper quasi Christum, Mariam autem illam partem deitatis habere profitebantur. Sed et per totas Gallias emerserunt plerique qui per has præstigias adjungentes sibi mulierculas quasdam, quæ debacchantes sanctos eos confiterentur, magnos se in populis præ se ferebant: ex quibus nos plerosque vidimus, quos objurgantes revocare ab errore nisi sumus ». Hucusque Gregorius Turonensis.

85. *De S. Aredii sanctitate et miraculis.* — Porro ejusmodi imposturæ architectus diabolus æmulatus est gloriam Dei, quam hoc potissimum anno consecutus est ex sancto suo, qui et femina, nempe matre sancta Pelagia comministra usus, ad sublime culmen sanctitatis evectus, hoc eodem anno, devicto diabolo gloriosus, comitantibus sanctis, in cælum ascendit. Fuit iste, qui hoc quidem anno (ut idem auctor testatur) ex vita migravit, S. Aredius Lemovicensis, cujus res gestas brevi compendio idem Gregorius prosecutus est verbis istis [1]:

86. « Aredius quoque hoc anno terras relinquens, vocante Domino, migravit ad cælum. Lemovicinæ urbis incola fuit, non mediocribus regionis suæ ortus parentibus, sed valde ingenuus. Hic Theodeberto regi traditus, aulicis palatinis adjungitur. Erat enim tunc temporis apud urbem Trevericam vir eximiæ sanctitatis Nicetius episcopus non solum in prædicatione admirabilis facundiæ, verum etiam in operibus bonis ac mirabilibus celeberrimus habebatur in plebe. Qui intuens puerum in regis palatio, nescio quid in vultu ejus cernens divinum, præcepit ei se sequi. At ille relicto regis palatio, secutus est eum. Cumque ingressi in cellulam, de iis quæ ad Deum (enim) pertinent confabularentur: expetiit adolescens a beato sacerdote se corrigi, ab eo doceri, ab eo imbui, ac in divinis voluminibus ab eodem exerceri. Cumque in hujus studii flagrantia cum antistite memorato degeret, tonsurato jam capite, quadam die psallentibus clericis in Ecclesia, descendit columba e camera, quæ leniter volitans circa eum, resedit super caput ejus, illud indicans (ut opinor) eum Spiritus sancti gratia jam repletum. Quam ille cum non sine pudore conaretur abigere, hæc paululum circumvolans, iterum super caput ejus aut super scapulam residebat: quæ non modo ibi, sed etiam cum in cellulam episcopi ingrederetur, jugiter comitabatur cum eo: quod per dies plurimos factum, non sine admiratione episcopus intendebat ». Sed quod auspicio columbæ Deus initiasse visus est servum suum, diabolus id æmulatus, muscarum examine pseudoprophetam inauguravit. Pergit vero Gregorius: « Exinde vir Dei, Spiritu (ut diximus) sancto repletus, ad patriam, genitore ac germano defunctis regreditur, consolaturus Pelagiam genitricem, quæ nullum parentem præter hanc sobolem spectabat.

87. « Deinde cum jejuniis atque orationibus vacaret, deprecatur eam, ut omnis cura domus, id est, sive correctio familiæ, sive exercitium agrorum, sive cultus vinearum ad eam adspiceret; ne huic viro aliquod accideret impedimentum, quo ab oratione cessaret: unum sibi tantum privilegium vindicans, ut ad Ecclesias ædificandas ipse præesset. Quid plura? Construxit templa Dei in honore sanctorum, expetiitque eorum pignora », nempe sacras reliquias, « ac ex familia propria tonsuratos instituit monachos: cœnobiumque fundavit, in quo non modo Cassiani, verum etiam Basilii, et reliquorum abbatum, qui monasterialem vitam instituerunt, celebrantur regulæ, beata muliere victum atque vestitum singulis ministrante. Nec minus hæc tamen impedita hoc onere in Dei laudibus perstrepebat, sed assidue etsi quiddam operis exerceret, semper orationem Domino tanquam odorem incensi acceptabilis offerebat.

88. « Interea ad sanctum Aredium cœperunt infirmi confluere: quos, manus singulis cum vexillo Crucis imponens, sanitati reddebat: quorum si singillatim nomina scribere velim, nec numerum percurrere valeam, nec vocabula memorare. Unum tamen novi, quod quicumque ad eum æger advenit, sospes abscessit. De majoribus quoque miraculis parva proponimus. Iter quodam tempore cum genitrice dum ageret, et S. Juliani martyris ad Basilicam properaret, venerunt vespere in quemdam locum: erat autem locus ille aridus et absque fluentis currentibus infœcundus. Dixitque

[1] Greg. Tur. hist. l. x. c. xxix.

ad eum mater ejus : Fili, aquam non habemus : et qualiter hic nocte præsenti quiescere possumus? At ille prostratus in orationem, et diutissime preces fundit ad Dominum : et erigens se, defixit virgam in terra quam manu gerebat, eamque cum bis aut tertio in gyrum vertisset, ad se lætus extraxit : moxque unda aquæ secuta est tam valida, ut non solum ipsis de præsenti, sed etiam pecoribus affatim deinceps pocula ministraret. Nuperrimo autem tempore iter carpens, nimbus ad eum pluviæ advenire cœpit : quem ille cernens, paululum super equum in quo sedebat caput inclinans, manus extendit ad Dominum. Consummata vero oratione, divisa est nubes in duas partes, ac in circuitu eorum immanis descendit pluvia; super eos tamen nulla (si dici fas est) gutta descendit. Wistrimundo quoque cognomento Tattonis, civi Turonico dentes gravem inferebant dolorem, ex quo etiam maxilla intumuerat. Quod cum beato viro questus esset, manum super locum doloris imposuit : statimque dolor fugatus, nusquam deinceps ad injuriam hominis excitatus est. Hæc ipse qui passus est retulit. De his vero signis quæ per virtutem sancti Juliani martyris, Martinique confessoris beati in ejus manibus Dominus operatus est, pleraque in libris Miraculorum, sicut ipse effatus est, scripsimus.

89. « Post has vero et multas alias virtutes, quas Christo cooperante complevit, advenit Turonos post festivitatem sancti Martini : ibique paululum commoratus, dixit nobis, se haud longævo tempore adhuc in hoc mundo retineri, ac certe velocius dissolvi : et vale dicens, abscessit, gratias agens Deo, quod, priusquam obiret, sepulcrum beati antistitis osculari promeruisset. Cumque ad cellulam suam accessisset, testamento condito, ordinatis omnibus, ac S. Martino Hilarioque antistitibus hæredibus constitutis, ægrotare cœpit, ac dysenteriæ morbo gravari. Sexta quoque ægrotationis ejus die mulier quæ a spiritu immundo sæpius vexata, a sancto emundari non poterat : ligatis per se a tergo manibus, clamare cœpit, ac dicere : Currite cives, exilite populi, exite obviam martyribus confessoribusque qui ad exsequium beati Aredii conveniunt. Ecce adest Julianus a Brivate, Privatus ex Mimate, Martinus a Turonis, Martialisque ab urbe propria : adest Saturninus a Tolosa, Dionysius ab urbe Parisiaca, nonnulli et alii quos cælum retinet, quos vos ut confessores et Dei martyres adoratis. Hæc cum in exordio noctis clamare cœpisset, a Domino suo revincta est : sed nequaquam potuit contineri. Quæ rumpens vincula ad monasterium cum his vocibus properare cœpit : moxque beatus vir spiritum tradidit, non sine testimonio veritatis, quod sit susceptus ab Angelis. Mulierem quoque in exsequiis suis cum alia muliere nequiori spiritu vexata, ut est sepulcro tectus, a nequitia infesti dæmonii emundavit. Et credo ob hoc Dei nutu easdem in corpore positus non potuit emundare, ut exsequiæ illius hac virtute glorificarentur. Post celebratum vero funus mulier quædam rictu patulo sine vocis officio, ad ejus accessit tumulum : quo osculis delibato, elocutionis meruit recipere beneficium ». Hactenus de S. Aredio Gregorius Turonensis : a quo contumelia affectus diabolus frustra in impostore (ut demonstratum est) similem sibi gloriam aucupari conatus fuit. His et paucis aliis rebus præterea additis, appositaque serie Turonensium episcoporum, ipse Gregorius finem historiæ Francorum imposuit propagatæ in quintum usque annum Gregorii papæ, cujus sextus hoc item anno incipit mense Septembri : quo pariter tempore finem vivendi idem fecisse putatur. Adjecit et catalogum scriptorum suorum contestatione apposita, ne quis ob rusticitatem sermonis eos aboleret, aut aliqua ex parte mutilaret.

90. *S. Sulpitii episcopi Bituricensis obitus.* — Eodem pariter anno idem sanctus Gregorius [1] recenset, obitum contigisse sancti Sulpitii episcopi Bituricensis, inque ejus locum suffectum Eusthathium tradit. Qui vero sanctissime vitam duxit, et divinis miraculis coruscavit, æque dignus est habitus ut annua die ejus memoria in Ecclesia Catholica coleretur sexto decimo kalend. Februarii, ut Latinorum omnia Martyrologia indicant. Hunc successisse Austregisilo æque sancto, habent res gestæ ipsius Austregisili ; Gregorius autem Remigium ejus prædecessorem ponit [2]. Tu de his consule quæ in Notis ad Romanum Martyrologium diximus, ubi ostendimus non duos tantum, sed et tres Sulpitios ejusdem Bituricensis Ecclesiæ ponere oportere, si alium Sulpitium successorem Austregisili affirmare ex aliorum sententia voluerimus. At certum est Austregisilum vixisse tempore Theodorici regis Francorum, successoremque fuisse Apollinaris : agemus de eo nos suo loco inferius.

[1] Greg. Tur. l. x. c. 26. — [2] Ibid. l. vi. c. 39.

Anno periodi Græco-Romanæ 6088. — Anno Æræ Hisp. 633. — Jesu Christi 595. — Gregorii papæ 6. — Mauritii imp. 14.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : XIII *post consulatum Mauritii Tiberii Aug. solius* XI, ut tradit Chronicon Alexandrinum.

2. *Ecclesia et imperium suos sacellarios habebant.* — Ad num. 16 et seq. Divus Gregorius lib. 4, Epist. XXXIV, scribit Constantinæ Augustæ quanta a Langobardis Roma patiatur, aitque inter alia : « Breviter indico, quia sicut in Ravennæ partibus dominorum pietas apud primum exercitum Italiæ, sacellarium habet, qui causis supervenientibus quotidianas expensas faciat; ita et in hac urbe ex causis talibus eorum sacellarius ego sum ». Significat *saccus*, fiscum seu thesaurum, indeque Augustinus in Psalm. 146, et ex eo Isidorus lib. 20, cap. 9, *fiscus, saccus est publicus.* In eadem notione usurpatur sacculus; indeque Gregorius M. lib. 1, Epist. XLII, *quia nos sacculum Ecclesiæ ex lucris turpibus nolumus inquinari.* Denique eodem significatu sumitur *saccellum* et *sacellum*, ut liquet ex Corippo lib. 4 :

Gratior Augustis servans pia gaza sacelli.

Et Gregorius M. lib. 12, Ep. XXVII, data ad Honoratum diaconum, agens de solutione consuetæ pecuniæ pro dignitate consulari adipiscenda, ait : « Magis ex se agat dilectio tua, quatenus oblatis in saccella consuetudinibus honores mereatur accipere ». Ubi per *saccella*, certum est, inquit Baronius, intelligi principis pecuniarum capsam, et proinde per saccellarium, thesaurarium. Porro non solum imperatores; sed etiam Ecclesia Romana *sacellarios* suos habuit, quibus sacelli seu fisci Ecclesiastici cura incumbebat. Quæ dignitas magna fuit in Ecclesia Constantinopol. Hæc omnia variis exemplis a Ducangio in voce *saccus* confirmata. Baronius explicans laudatam Epistolam XXVII libri 12, ait: « Putavi interdum in textu Gregorii pro *sacellarium* legi debere *saccellarium* quasi a *saccellis* sumptum nomen, quod satis ipse Gregorius docet, dum ostendit, sacellarium fuisse thesaurarium pecuniæ publicæ, cujus rei gratia oportuit ipsi creditos esse pecuniarum sacculos, ob idque sacellarium dictum esse ». Ita Baronius. Verum nihil opus ulla mutatione, inquit Gretzerus in c. 3 Codini, num. 9, nam et sacellarius est *saccellarius* a *sacello*, simplici C, vel a *sacella* mox ex Corippo descripta, quia latini græcos imitati, aliquando alterum C expungunt; ideoque idem est saccellarius, et sacellarius, neque admittendum discrimen, quod inter utrumque his verbis statuit Baronius : « Apud latinos, si saccellarius scribitur a saccellis, thesaurarius Ecclesiæ intelligitur. Si vero per simplex C, sacellarius a sacello, qui scilicet *sacello* (intellige capellam) præest, significatur ». Verum secus se res habet, ut ex dictis planum relinquitur. Videatur etiam Ducangius in voce σακέλλα et σακέλιον.

3. *Virgilius episc. Arelatensis fit vicarius S. Sedis.* — Ad num. 35. *S. Gregorius* dignitatem vicarii in ditionibus *Childeberti* Francorum regis, a quo rogatus fuerat, *Virgilio* Arelatensi episcopo, de suorum prædecessorum more, concessit, data illi potestate convocandi Concilia, in quibus Ecclesiasticæ controversiæ terminarentur. Quod si causa fidei illic ageretur, aut negotia inciderent, quæ dubia essent, aut, ejus momenti, ut in provinciis decidi nequeant, jubet ut ad Sedem Apostolicam referatur. Præterea illi hoc tribuit, ut personæ Ecclesiasticæ quæ extra Gallias proficisci volent, teneantur ab eo accipere litteras communicatorias, ut videre est in Epistola L, lib. 4. Attamen licet episcopi Arelatenses vicariatum Apostolicæ Sedis accepissent abhinc annis centum et viginti cum auctoritate convocandorum Conciliorum, certum est, inquit Marca lib. 7 de Concordia cap. 19, n. 12, eos nullam Synodum congregasse, si Synodos provinciæ Arelatensis excipias. Contra, eæ regum jussu convocatæ fuerunt, et judicia in illis lata sunt adversus episcopos nulla mentione facta episcopi Arelatensis, ut plurimum a Concilio absentis. Nihil igitur *Virgilio* supererat præter honorem et amplitudinem vicarii, et quamdam velut generalem præfecturam in Ecclesia Gallicana, de cujus negotiis referebat ad Summum Pontificem quocum particularem communicationem habebat. Certe ut jam dixerat Marca lib. 6, cap. 19, n. 9, facile est cognoscere integram convocandorum Conciliorum auctoritatem non fuisse penes *Virgilium*, quandoquidem ei *S. Gregorius* duodecim alios episcopos adjunxit, et a Francorum regibus postulavit, ut Synodum intra Gallias haberi juberent. Denique *S. Gregorius* vices suas Virgilio per regnum *Chil-*

deberti II duntaxat commisit, ut diserte in ejus Epistola exprimitur. Hoc tempore penes *Childebertum II* erant Austria et Burgundia, Neustria penes *Clotarium II* ejusdem Childeberti patruelem. Quare *Virgilius* per Austriam et Burgundiam, Sedis Apostolicæ vicarius fuit. Exstincto *Virgilio*, exstinctus quoque vicariatus episcopatus Arelatensis; cum nullus eorum, qui post Virgilium cathedram illam tenuere, Apostolicæ Sedis vicarius appellatus reperiatur. Personalia fuere tam *Virgilii*, quam antecessorum, puta Cæsarii, Auxanii, Aureliani, et Sapaudi privilegia, cum constet, eos hanc delegationem a Romanis Pontificibus postulasse.

4. *Concilium Romanum II sub S. Gregorio.* — A num. 57 ad 60. Sanctus Gregorius papa hoc anno indixit *Concilium Romanum II* in causa Joannis presbyteri Chalcedonensis Ecclesiæ, qui cum a *Joanne Jejunatore* dicto, episcopo Constantinopolitano injuste damnatus fuisset, et ad Sedem Apostolicam appellasset, innocens repertus, retractato Constantinopolitano Synodali judicio absolutus est, ut testatur S. Gregorius lib. 5, Epist. XV ad Joannem episcopum Constantinopolitanum, Epistola XVI ad Mauritium imp. et Epist. XVII ad Theotistum cognatum imperatoris. Quæ Epistolæ datæ sunt anno sexto ordinationis S. Gregorii, et *Indictione* XIV a kal. Septembris hujus Christi anni inchoata. Gesta Synodi refert S. Gregorius lib. 4, Indict. XIII, Epist. XLIV, quæ his verbis incipit : « Regnante in perpetuum Domino nostro Jesu Christo, temporibus piissimi ac serenissimi dominorum Mauritii Tiberii, et Theodosii Augustorum, ejusdem Domini imperii Mauritii anno tertio decimo, Indictione tertia decima. quinto die mensis Julii (1) ». Baronius ait, loco, *anno* XIII, legendum esse *annum decimum*, idque apparere ex ejusdem Gregorii scriptis, qui lib. 2 Registri sui numerat annum VII ipsius imperatoris, decima Indictione. Verum ex illis temporis characteribus constat, eum tardius, quam par erat, Mauritiani imperii initium posuisse. Si enim illud cum die XV mensis Augusti anni DLXXXII, ut fieri debet, consignes, invenies mense Julio hujus anni in cursu fuisse annum XIII ejusdem imperii, et Indictionem pariter XIII. Præterea ex istis verbis, quæ leguntur in Registro Gregoriano lib. 2, Indict. X, anno ordinationis Gregorii II, mense Septembri : « Temporibus papæ Gregorii, consulatus Mauritii Augusti anno septimo, depositus est Laurentius, etc. » minime sequitur, ut putat Baronius, præsenti Christi anno *Mauritium* decimum tantum imperii numerasse. Nam Præfatio illa libri secundi Registri sancti Gregorii post hujus mortem addita est eidem libro; cum in ea agatur de re gesta Indictione X, annoque ejus ordinationis primo quod ipse Mauritii consulatus extra controversiam ponit. *Mauritium* enim anno DLXXXIV consulatum suscepisse certissimum. Quare annus septimus consulatus Mauritii non est annus VII ejus imperii, sed denotat annum Christi DXC. Auctor quippe illius additamenti usurpat modum loquendi Marii Aventicensis, annumque DLXXXV annum secundum consulatus Mauritii appellat. Quæ loquendi formula accurate a nobis suo loco explicata. His adde in Registro divi Gregorii ipsas etiam ejus Epistolas sæpe temporis ordinem non repræsentare, ut ostendimus numero sequenti. Denique eædem notæ temporariæ leguntur in exemplari Ms. Bibliothecæ Victorinæ num. 22. B. A. ubi istud Concilium Romanum refertur.

5. *Epistola S. Gregorii ad Anastasium episc. Antioch. extra locum suum posita.* — Ad num. 67. In Registro divi Gregorii lib. 4, Epist. XXXVII, Indict. XIII, recitatur Epistola, quam *Anastasio* episcopo Antiocheno scripsit *Gregorius* illum de reversione ejus congratulans. Ponitur inter Epistolas mense Junio datas. Ex ea Baronius anno DXCIV, num. 29 intulit, *Gregorium Antiochenum* currenti solum anno demortuum, et Evagrium Historiæ suæ finem imposuisse. Verum anno superiori demonstravimus, *Gregorii Antiocheni* obitum accidisse anno DXCIII, *Anastasium* jam mense Martio illius anni sedem suam recuperasse, et *Evagrium* Historiam suam ultra eumdem annum non produxisse. Quamobrem illa divi Gregorii papæ ad Anastasium Antiochenum Epistola extra locum suum posita. Neque enim *S. Gregorius* litteras gratulatorias Anastasio, quem summopere amabat, nonnisi post tertium restitutionis suæ annum inchoatum dedisset.

6. *Amos fit episcopus Hierosolymorum.* — Ad num. 68. Ex eodem fundamento, ex anno scilicet, quo *Evagrius* historiam suam terminavit, pendet initium *Amos* patriarchæ Hierosolymitani. Cum enim Evagrius in fine sui operis diserte asserat, *Joannem Amos* decessorem mortuum esse, quando ipse Historiam suam absolvebat, sed neminem *etiamnum Ecclesiæ illius gubernationem* suscepisse, manifeste indicat. *Amos* anno DXCIV, quo Evagrius illa scribebat, ad thronum Hierosolymitanum nondum evectum fuisse. Ex duratione autem sedis *Amos*, de qua in ejus morte, liquet anno superiori eum episcopum Hierosolymitanum dictum esse. Nicephorus in Chronico annos viginti duos *Joanni* tribuit, qui ideo sedem Hierosolymitanam circa annum DLXXI adeptus fuerat.

7. *S. Gregorius dolet pueros Anglos venales esse.* — Ad num. 72 et seq. Beda lib. 2, cap. 1 narrat, cum quadam die *S. Gregorius* nondum Pontifex factus in forum Romanum venisset, et *tres pueros venales*, candidi corporis, ac venusti vultus adspexisset, et Anglos esse accepisset : « Bene, inquit, nam Angelicam habent faciem », et a Pontifice Romano petiit, ut genti Anglorum aliquos Dei ministros mitteret, et seipsum in hoc opus paratum exhibuit, sed cives Romani non permisere, ut tam longe ab Urbe recederet; quod se ab antiquis accepisse Beda asserit. *Benedicto* papa Ecclesiam Roma-

(1) *Quinto die mensis Julii,* etc. Legendum forte quinto die mensis Junii; quæ hoc anno in Dominicam incidit. MANSI.

nam regente, illud contigisse asserunt Joannes diaconus in Vita S. Gregorii lib. 1, cap. 21, et Malmesburiensis lib. 1 de Reg. Angl. cap. 3, qui et ait : « Allæ regis tempore, venales erant e Northumbria pueri; familiari sc. et pæne ingenita nationi illa consuetudine; adeo ut, sicut nostra etiam sæcula viderunt, non dubitarent, arctissimas necessitudines, sub prætextu minimorum commodorum, distrahere ». Alla autem Northumbriæ rex, postquam annos XXXI regnasset, anno Christi circiter DLXXXIX obiit, cujus filius et successor fidem Christianam amplexus est, ut suo loco videbitur. Parkerus in antiq. Britann. pag. 34, de hac traditione loquens scribit : « Pontificii, qui primam in Anglia Evangelii sationem sibi acceptam ferri cupiunt; tradunt de Augustini huc a Gregorio mittendi occasione, suis annalibus non indignam fabulam ».

8. *Pravus ille Anglorum mos diu duravit.* — Verum hanc pravam consuetudinem sua ætate inolevisse testatur ipsemet *Gregorius* in Epistola ad Candidum, apud Baronium cum fides Christiana radices in Anglia gessit, hunc Barbarorum morem conati sunt reges antiquare. *Inas* Occidentalium Saxonum rex, ita cavit hujuscemodi commercia, scripta lege : « Si quis popularem suum, sive servum, sive liberum, vel criminis conscium mercatus fuerit, et trans mare amandarit; integra capitis ejus æstimatione mulctato, Deoque faciat cumulate satis ». Et iterum : « Si quis feminam mercatus fuit, et quod conventum est, non confecerit; ipsam dato pecuniam, tantumdem etiam persolvito, et graves nihilominus (atque fide jussionem violasse) pœnas pendito ». His legibus non obstantibus Barbarus ille mos vendendi pueros gentis vitio adeo invaluit; ut usque ad *Henrici II* tempora perdurarit. Ecclesiarum prælati hunc morem exosi, lege lata hujusmodi mercimonia naturæ gratiæque contraria sæpe vetuerunt, uti in Concilio Londinensi sub *Anselmo* Cantuariensi anno MCII et prius in Enhamensi Concilio anno MVIII indicto, ut videre est apud Spelmannum, et apud Allordum in Annal. Anglic. anno DLXXXVIII, qui plura hac de re habet. Quare quod Parkerus loco citato in Ecclesiæ Romanæ odium scribit, non fabula, sed constans veritas est, agnita a Seldeno in Analectil. lib. 2 et a Protestantibus aliis Parkero moderatioribus.

9. *Pseudopropheta in Galliis occisus.* — A num. 82 ad 85. Gregorius Turonensis lib. 10, cap. 25, *anno Childeberti Francorum regis* XVI, et *Guntramni regis* XXX, narrat, pseudoprophetam in Galliis apparuisse, qui diabolicis præstigiis sanitatem infirmis reddebat, et futura prædicebat, quique per missos ab episcopo Aniciensi in medio suorum gladio confossus est; quæ pluribus ex Gregorio narrat Baronius; verum non suo loco, *annus* enim *Childeberti* XVI, et *Guntramni* XXX, in annum Christi DXCI ex putatione Gregorii incidunt.

10. *Obitus S. Aredii abbatis Attanensis.* — A num. 85 ad 90. Ibidem Gregorius cap. 29 loquens de iis, quæ contigere iisdem *Childeberti et Guntramni* annis, refert mortem *sancti Aredii*, qui in diœcesi Lemovicensi monasterium *Attanense* in suo fundo condiderat, et summa laude gubernarat, « in quo, inquit, non modo Cassiani, verum etiam Basilii et reliquorum abbatum, qui monasterialem vitam instituerunt, celebrantur regulæ ». Monasterium illud hodie nomen gerit sancti Aredii, vulgo *Saint-Trier de la Perche;* Mabillonius tomo II Analect. pag. 48 et seqq. ejus et Pelagiæ matris testamentum ex pervetusto Codice Attanensi integrum repræsentat, ac Notis illustrat, et in sæculo primo Benedictino Vitam ejus ex Ms. Codice majoris monasterii, in qua dicitur eum *nono kalendas Septembris* ad Deum migrasse, qui tamen colitur in Martyrologio Gallicano VIII kalend. Septemb. die scilicet, quo sepultus est. *Attanum* situm in finibus pagi Lemovicensis versus Petracorios. Indeque sanctus *Aredius* Lemovicensis abbas, ejusque monasterium *sancti Aredii monasterium* nuncupatur; quod cum desolatum fuisset, in locum monachorum canonici XXXII substituti sunt. Verum cum annus XVI Childeberti et XXX Guntramni conveniant in annum Christi DXCI, *Aredii* mors eidem anno illiganda.

11. *Gregorius Turon. Historiam suam absolvit.* — Historia Ecclesiastica Gregorii Turonensis desinit cum anno XVI Childeberti et Guntramni XXX, non vero cum præsenti, ut putavit Baronius, ob initium duorum istorum Franciæ regum perperam consignatum. Quare Turonensis res postremis vitæ suæ annis gestas in ea Historia prosecutus non est. Certum tamen videtur, eum hoc anno ad Deum migrasse.

12. *S. Gregorius Turonensis moritur.* — Clerici Turonenses in Vita ejus a Surio ad diem XVII mensis Novembris recitata, et longo, ut ex ejus lectione apparet, post hujus sancti mortem, tempore scripta, diem quidem ejus emortualem diligenter notarunt, quintum nempe decimum kalendas Decembris; sed perperam tradidere : « Vicesimo et primo episcopatus sui anno, tanquam septenario annorum numero ter in fide sanctæ Trinitatis completo », appositum esse ad patres suos : ac præterea male asseruerunt, eum *sexdecim annos in episcopatu* exegisse. *cum æquivocus ejus ille Magnus Gregorius in Sede Apostolica subrogatur*: hi enim temporum characteres inter se non cohærent; annus quippe CLXXII a transitu sancti Martini ab illis memoratus cum die decima mensis Novembris anni Christi DLXXII, et annus XVI Gregorii Turonensis desinit anno Christi DLXXXVIII, biennio fere ante ordinationem sancti Gregorii Magni. Quomodo igitur scribere potuere, Turonensem annos tantum XXI completos præsulatum gessisse; cum eum die XVII mensis Novembris anni Æræ Christianæ DXCIV, adhuc in vivis fuisse certum sit? Ipsemet enim Turonensis lib. 4 de Miraculis S. Martini cap. 5 refert, servum Theodulphi civis Turonensis *anno Childeberti regis decimo tertio*, qui in annum Christi quingentesimum octogesimum octavum

convenit, *tertio idus Novembres*, quo die festivitas de felici transitu B. Martini celebratur, visum amisisse, et recuperasse post annos sex in eadem festivitate. Qui anni sex numerari non possunt, nisi a die XI Novembris anni DLXXXVIII divo Martino sacra, ad diem XI ejusdem mensis anni DXCIV, quo die Gregorius nondum absolverat librum quartum miraculorum sancti Martini. Mortuus est itaque sanctus præsul die XVII mensis Novembris currentis Christi anni, non vero superioris.

13. *Epilogus librorum* X *Historiæ Gregorii Turonensis.* — Consecratus fuerat anno DLXXII ante diem XI mensis Novembris, ut anno DLXXIV, num. 16 et seq. monstravimus; sedit itaque Gregorius annos XXIII completos. In fine libri X Historiæ ejus legitur hæc clausula : « Decem libros Historiarum, septem libros Miraculorum (id est, II de Gloria Martyrum, IV de Miraculis S. Martini, et I de Gloria Confessorum) unum de Vitis Patrum scripsi. In Psalterii tractatum librum unum commentatus sum (is liber non extat). De Cursibus etiam Ecclesiasticis unum librum condidi (is etiam liber periit). Quos libros licet stylo rusticiori scripserim, tamen conjuro, etc. ut omnia vobiscum integra illibataque permaneant, sicut a nobis relicta sunt. Quod si te, sacerdos Dei, etc. salvo opere nostro te scribere versu non abnuo. Hos autem libros in anno vicesimo primo ordinationis nostræ perscripsimus, etc. non tamen sequitur ac supputatur numerus chronicalis, quia intervalla ordinationum (episcoporum scilicet Turonensium) integre non potuimus reperire. Est ergo omnis summa annorum mundialium talis, etc. a transitu sancti Martini usque ad memoratum superius annum, id est ordinationis nostræ primum et vicesimum, qui fuit Gregorii papæ Romani quintus, Guntchramni regis XXXI, Childeberti junioris XIX, anni CCXVIII ».

14. Totus hic Epilogus Gregorii est : interpolator enim non dixisset, *intervalla ordinationum integre non potuimus reperire.* Quoad numeros annorum a nobis prætermissos, fatendum, multos ex iis corruptos esse ; cum seorsim conficiant tantum summam annorum 5814, et summa totalis dicatur esse annorum 5864. Sed errores illi librariis adscribendi. Verum anni episcopatus divi Gregorii XXI, semel et iterum ibi memorati, omnino puri sunt, indeque liquet, *Gregorium*, qui anno DLXXII consecratus fuerat, inchoasse annum XXI episcopatus sui, anno Christi DXCII, quo annus XXXI Guntramni regis in cursu fuit. Quare cum annus II sancti Gregorii papæ eo Christi anno usque ad tertium diem Septembris obtinuerit, loco, *qui fuit Gregorii papæ Romani quintus*, legendum, *qui fuit Gregorii papæ Romani secundus.* Hi enim numeri 2 et 5, facile a librariis inter se commutantur, ut sæpius observavi in isto opere. Cum itaque certum videatur *Gregorium Turonensem* anno XXI episcopatus sui et secundo Pontificatus Gregorii Magni Historiam suam absolvisse, extremam manum ei apposuit anno Christi quingentesimo nonagesimo secundo, qui fuit *Childeberti* regis annus XVII, non vero, ut errore librariorum in eo Epilogo legitur, XVIII. Cointius anno DXCV, num. 32 et seqq. contendit postremam partem Epilogi, quæ ab his verbis inchoatur : *Hos autem libros in anno* XXI, etc. adjectam esse a Neotericis, quod absit a Codice Ms. sancti Michaelis, nec bene cohæreat cum Gregoriano calculo. Verum ultima hæc ejus ratio jam confutata, nec prior majoris ponderis ; cum librarii sæpe Codices imperfectos reliquerint.

15. *De Opusculis Gregorii Turonensis.* — Hanc suam opinionem probare conatur Cointius ex tempore, quo Gregorius Turonensis sua Opuscula conscripsit. Verum quamvis Turonensis anno DXCII, eorum in laudato Epilogo mentionem faciat, eis tamen postea aliquid adjecit, ut solent qui res inter se disparatas in unum corpus conjiciunt ; quod liquet de Beda, qui licet Historiam gentis Anglorum anno DCCXXXI absolverit, ut ipsemet testatur lib. 5, cap. 24, in eodem tamen capite meminit excidii Saracenorum, quod mense Octobri anni DCCXXXII contigit. Non sequitur itaque Gregorium, librum verbi gratia quartum *de Virtutibus sancti Martini*, anno DXCIV exarasse, ex eo quod cap. 5 narret miraculum, quod patratum est in festivitate S. Martini, *mense Novembri*, *anno Childeberti regis* XIX, sed illum tantum tunc recognovisse, et aliqua addidisse.

16. *Quibus annis scripta.* — Annum quo in lucem singula emissa sunt, facile non est definire. Certum tamen videtur, illum duos *de Miraculis* libros primum scripsisse, ac postea ante annum DLXXX librum primum *de Miraculis S. Martini.* In eo enim loquitur de sancto *Martino episcopo Dumiensi* tanquam adhuc vivente : *Martinus*, inquit cap. 11, *de regione longinqua*, *qui ibidem*, scilicet in Gallicia, NUNC *sacerdos habetur*, *advenit*, et lib. 5 Hist. cap. 37, *anno Childeberti regis* V, Christi nempe DLXXX, mortem ejus recitat. Eodem anno DLXXX, secundum librum de *Miraculis sancti Martini*, quem exorditur ab anno DLXXII, in lucem dedit, ejus enim initio testatur, *anno* CLXXII, *a transitu divi Martini*, *et anno* XII *Sigiberti regis*, hujus sancti beneficio se a febre et dysenteria liberatum esse, et cap. 60 asserit se illum finire a sanatione doloris oculorum et capitis, quo tunc laborabat : « Spes mihi non erat frustrari a voto, quod in OCTO ANNIS, Domino jubente, complevi, ipsum scilicet librum a virtute super me facta cœptum, in me iterum finire ». Post libros quatuor *de Virtutibus S. Martini* scripsit librum *de Gloria Confessorum*, cum in Præfatione affirmet, prius a se scriptos esse septem libros Miraculorum, in quorum numero collocat quatuor *de Virtutibus S. Martini.*

17. *Obitus S. Sulpitii Severi episc. Bitur.* — Ad num. 90. Sanctus Sulpitius episcopus Bituricensis *virtutibus et eruditione* conspicuus, ut dicitur in Martyrologio Romano ad IV kal. Februarias, e vivis excessit juxta Gregorium Turonensem lib. 10, cap. 26, *anno* XVI *Childeberti*, *Guntramni autem* XXX,

ideoque anno Christi quingentesimo nonagesimo primo, quo Historia sancti Gregorii desinit. Qua sollicitudine episcopatum administrarit, indicat Præfatio Historiæ *Septem Dormientium* ipsi a Gregorio dicatæ. Valde porro hallucinantur, qui librum de *Septem Dormientibus* in majori monasterio prope Turonos quiescentibus Gregorio Turonensi adscribunt, quod ipse illum *Sulpitio* Bituricensi episcopo dedicarit, et sub ejus nomine editores eum publicarunt. Nam non solum in enumeratione suorum librorum ejus non meminit; sed etiam in Præfatione affirmat, se librum illum in archivo majoris monasterii repertum juris publici faciendum esse e re duxisse. Baronius, qui mortem Sulpitii in hunc annum perperam distulit, existimavit eum anno DLXXXVII episcopum electum esse. Verum anno DLXXXV jam Ecclesiam Bituricensem regebat; cum Concilio Matisconensi II eo anno celebrato subscripserit. Tempus ejus electionis nos docet Turonensis lib. 6, cap. 39, ubi agens de gestis *anno* IX *Childeberti regis*, ait, illum *Remigio* successisse, ideoque anno DLXXXIV, qui in annum IX Childeberti incurrit. Baronius non animadverterat, duos ejusdem nominis episcopos diversis temporibus Ecclesiæ Bituricensi præfuisse : *Sulpitium* nempe *Severum*, de quo nunc agimus, quique Martyrologio Romano inscriptus est ad diem XXIX Januarii, *cathedramque ejus Eustasius Augustodunensis diaconus est sortitus*, inquit Gregorius loco citato : et *Sulpitium Pium*, de quo idem Martyrologium ad diem XVII ejustem mensis. Is successit *Apollinari*, successoremque habuit *sanctum Austregesilum*, ut sæculo sequenti, quo sanctus *Severus Pius* episcopatum gessit, ostendemus. Ex quibus corrigas, quæ de decessore ac successore prioris Sulpitii Baronius hoc anno tradit. Recte autem censet Baronius, *Sulpitium Severum* S. Martini discipulum, qui ab utroque Sulpitio mox memorato diversus est, non videri episcopum fuisse. Istum enim *Sulpitium* presbyterum tantum extitisse, nunc inter eruditos fere convenit, ut supra de eo agentes, jam diximus. Utriusque sancti Sulpitii Severi episcoporum Bituricensium Vitas recitat Bollandus ad dies XVII et XXIX Januarii, quibus coluntur.

18. *Tassilo fit dux Bajoariæ.* — Paulus diaconus lib. 4, cap. 7, habet : «His diebus Tassilo a Childeberto rege Francorum apud Bajoariam rex ordinatus est. Qui mox cum exercitu in Slavorum provinciam introiens, patrata victoria, ad solum proprium cum maxima præda remeavit». Quod hoc anno contigisse diserte produnt Sigebertus in Chron. et Hermannus Contractus in Chron. ex editione Canisiana. Est hic secundus Bajoariæ dux in antiquis Monumentis memoratus, qui sicuti et successores, *Rex* appellatus reperitur ex horum temporum usu. Hos enim principes Francorum regum fiduciarios fuisse certum. Cumque *Childebertus* rex anno sequenti obierit, *Tassilonis* initium serius collocari non potest. *Childebertus* itaque qui bellum *Caribaldo* duci intulerat, quod *Theodelindam* filiam *Authari* Langobardorum regi uxorem dedisset, illum tandem principatu pepulit, et eam ditionem *Tassiloni* asseruit, ut ex Paulo citato eruitur. Hæc vera successio ducum seu regum Bajoariæ, quæ in hujus gentis recentibus Historicis confictis principibus subinde interturbatur.

19. *Obitus S. Gildæ abbatis.* — *S. Gildas* abbas Ruyensis in diœcesi Venetensi, cognomento Sapiens, *reddidit spiritum* quarto kalendas *Februarii, senex et plenus dierum*, inquit auctor anonymus Ruyensis monachus, qui sæculo XI ineunte vixit, in ejus Vita in Actis SS. Bollandianis ad diem XXIX mensis Januar. recitata, qui postea subdit, navem, in qua sanctum ejus corpus ad suum monasterium deferebatur, demersam esse in mari, et *cum dies Rogationum essent*, inventam esse navem cum sancto corpore, ac diem illam, *quæ est quinto idus Maii, ab illo tempore* celeberrimam esse *apud provinciales Venetenses* in provincia Armorica. Verum hic auctor, qui quadringentis et amplius annis post Gildæ mortem scriptionem suam edidit, in temporum annotatione parum accuratus. Ait enim *Gildam* relicta Magna Britannia in Armoricam secessisse, cum esset annorum triginta, *et post decem annos* libellum suum *de Excidio Britanniæ* composuisse; cum tamen ipsemet *Gildas* in eo asserat, natum se fuisse annos XLIV, quando libellum illum elucubravit. Quare cum ex dictis in lucem prodierit anno DXX, quo Saxones ad montem Badonicum a Britannis victi, et hoc anno tertius Rogationum dies in quintum idus Maii inciderit, de eo die interpretandus anonymus; cum de primo Rogationum die nullo modo intelligi possit, quia sub hujus sæculi finem dies quintus iduum Maiarum non incidit in primum diem Rogationum nisi annis DLXV et DLXXVI, ut methodus Cyclica docet, et neutro anno Gildas *senex et plenus dierum* dici potuit. Sed vereor, ne anonymus ille, ut passim legendarii diem festum Inventionis, pro die Inventionis sacri ejus corporis usurparit. Quo pacto annus ejus emortualis incertus.

20. *E Majori Britannia in Minorem venit.* — Sunt qui distinguant eumdem *Gildam* in duos, quorum alter *Badonicus*, alter *Albanius* dictus fuerit, sed eos hallucinatos ostendunt Bollandus citatus et Mabillonius sæc. I Benedictino, ubi sancti Gildæ Vitam etiam refert. Natus erat in Magna Britannia, ubi cum sanctis *Sampsone*, postea episcopo Dolensi, et *S. Paulo*, dein episcopo Leonensi, a sancto *Hiltuto* sacra doctrina imbutus, in Hiberniam se contulit; qua in insula presbyter ordinatus in Armoricam venit, et cœnobium Ruyense exstruxit, ac pluribus miraculis fulsit. Monasterium illud hodie nuncupatur, *Saint-Gildas de Ruye.* Summopere falsus est anonymus, dum scripsit eum in Armoricam provinciam adventasse *Childerico* Merovei filio in Gallia regnante, cum *Childericus* sæculo præcedenti vita functus sit.

Obiit hoc anno *Joannes Jejunator* patriarcha Constant., ut sequenti videbimus.

GREGORII ANNUS 7. — CHRISTI 596.

1. *Joannis Jejunatoris obitus et falsa sanctitas.* — Quingentesimo nonagesimo sexto Domini anno. Indictionis decimæ quartæ, elatum illum, fastu plenum, ac superbia tumidum hominem, is qui superbis resistit et humilibus dat gratiam Deus ex hac luce subtraxit Joannem Constantinopolitanum episcopum, quem se efferentem amplius quam par erat, S. Gregorius quot litteris, tot fulminibus, anno superiori percussit. Porro qui jejunando, et eleemosynas dando, magnam vivens sibi laudem comparasset, post mortem a suis sanctus falso est habitus. Audi in primis quæ de ipso Nicephorus referat[1]: « Tum vero, inquit, hierarcha urbis Constantinopolitanæ Joannes post episcopatus sui annos tredecim ex hac vita decessit. Verum non nisi annos decem sedisse reperies, nempe ab anno quingentesimo octogesimo sexto usque ad præsentem annum quingentesimum nonagesimum sextum tantummodo inchoatum ». Pergit vero Nicephorus : « Qui quod voluptates expugnaverit animique perturbationes coercuerit, et imperium in ventrem exercuerit, νηστευτής, hoc est ; Jejunator a Byzantiis cognominatus est, vir ex idiotarum quidem ille et opificii non inhonesti ordine progressus, sed qui propter præstantem virtutem ad episcopatus fastigium sublatus sit. De quo cum multa alia memoratu digna prædicantur, tum illud maxime celebratur, quod propter suam erga pauperes affectionem et misericordiam, pluribus ab imperatore talentis mutuo sumptis, syngrapham illi dederit, qua substantiam suam mutuæ pecuniæ tanquam hypothecam opposuit atque impignoravit.

2. « At postquam is e vita migravit, Mauritius antistitis facultates requirens, paupertatem eum magnopere consectatum fuisse comperit : eumque de virtute tanta admiratus, syngrapham statim discerpsit : et lectulum tantum ligneum, qui in bonis ejus repertus est, et amiculum laneum tenue admodum, necnon penulam quamdam deformem (fuerat namque Joannes male vestitus, frugalitate vitæ conspicuus) in aulam imperialem inferri jussit, eaque rebus omnibus prætulit : et jejuniorum solenni tempore deinceps, lectis ex auro et lapillis pretiosis concinnatis, sericisque vestibus, et aliis imperialibus deliciis vale dicto, ligneo præsulis ejus toro noctibus totis usus est, gratiam quamdam divinam ex eo se consecuturum existimans ». Hæc Nicephorus. His erga Joannem exhibitis post obitum ab imperatore postremis officiis, factum est, ut populus regem sequens, eum uti sanctum coluerit, eaque opinione propagatum sit nomen ejus ad posteros. Sed quid de his sit sentiendum, provoco te, lector, ad S. Gregorium Romanum Pontificem eum instar Samuelis Saul lugentem.

3. *Ei succedit in sede Constantinopolitana Cyriacus, qui ad Gregorium mittit legatos.* — Hoc ergo sublato de medio, substitutus est in locum ejus Cyriacus œconomus optimi nominis vir, nonnihil antea reluctatus. Qui simul ac regiæ civitatis episcopalem thronum conscendit, mox ad promerendam Catholicam communicationem a Romano Pontifice, duos legatos Romam misit Georgium presbyterum, et Theodorum diaconum, quibus et cum fidei professione litteras dedit ad ipsum Gregorium. Constant hæc quidem ex redditis ab ipso Pontifice ad eum litteris[1], quibus et reciprocam misit Catholicæ fidei regulam : reddidit alias[2] quoque litteras, cum et ipse Cyriacus alias ad ipsum scripsisset, commendavitque Joannem Chalcedonensem et Athanasium presbyteros absolutos in Romanæ Ecclesiæ judicio, qui hæresis fuerant accusati. Scripsit et ad Mauritium imperatorem Gregorius litteras[3] de electione Cyriaci : ubi dum ait, ipsum Mauritium esse moratum, multumque temporis distulisse successoris Joannis episcopi electionem; facile inducimur ut credamus hujus anni primo exordio, vel fortasse præteriti anni extremo tempore, ipsum Joannem esse defunctum : ut plane intelligas divinam haud retardatam esse vindictam.

4. Scripsit item S. Gregorius et de substitutione eadem Cyriaci ad episcopos[4], qui eum ordinarant (quibus cum gratularetur de tanti antistitis

[1] Niceph. l. XVIII. c. 34.

[1] Greg. l. VI. Ep. V. Ind. XV. — [2] Ibid. Ep. IV. — [3] Ibid. Ep. VI. Ind. XV. — [4] Ibid. Ep. VII. Ind. XV.

electione, placide tamen eos redarguit, quod scripsissent, apparuisse in Ecclesia Cyriacum sicut solem, ob idque eidem illud propheticum [1] cunctos acclamasse : « Hæc dies quam fecit Dominus : exultemus et lætemur in ea ». Ignoscit tamen, quod sciret ex charitate depromptum, quod de Filii Dei erat prophetatum adventu. Quod vero ad personam Cyriaci sibi bene cognitam cum esset Constantinopoli pertinet, ista habet : « Dudum suæ magnitudinis probationem dedit, quod in tam multis dispensationis Ecclesiasticæ causis occupatus tranquillum cor inter turbulentas frequentias tenuit, seque ipsum semper sub mansuetudine restrinxit : quod videlicet non parva laus magni et inconcussi est animi, inter causarum turbas non fuisse turbatum ». Hæc de Cyriaci virtutibus, de quo inferius suis locis sæpe dicendum. At licet ejusmodi Epistolis ultro citroque datis mutua inter Gregorium et Cyriacum intercessisset in Catholica fide consensio atque communicatio; ipse tamen Gregorius litteris in mandatis dedit Sabiniano suo Constantinopoli apocrisiario, ne assisteret Cyriaco sacra missarum solemnia celebranti, nisi usurpatum a prædecessore suo illicitum nomen Œcumenici Cyriacus penitus dimitteret. Quod cum faceret Sabinianus, Cyriacus anno sequenti per suos conquestus est responsales, quos Romam misit. Sed de his agendum eodem anno sequenti.

5. Quod pertinet ad legatos Constantinopoli missos : antequam hiems ingrueret, festinavit Gregorius papa eos dimittere, ut testatur in dictis litteris ad Mauritium : sed quos optimos noverat, pœnituit tam cito dimisisse. Admonuit tamen eosdem absentes, adhuc in via positos datis ad eos litteris [2], de quadam ipsorum assertione erronea qua dixissent, omnes quotquot in inferis confessi essent Christum Deum, ab eo liberatos esse : quam quidem sententiam diu ante damnatam demonstrat assertione Philastrii, necnon S. Augustini. Quid enim de his sentiat Catholica assertio, paucis ita declarat : « Hæc itaque pertractantes, nihil aliud teneatis, nisi quod vera fides per Catholicam Ecclesiam docet : Quia descendens ad inferos Dominus, illos solummodo ab inferni claustris eripuit, quos viventes in carne per suam gratiam in fide et bona operatione servavit ». Hæc de dogmate Gregorius.

6. *A Longobardis, quibuscum frustra pacem tentat Gregorius, dira patitur Urbs et Italia.* — Quod autem ad res Longobardorum pertinet : frustra hactenus Gregorius papa pacem, obsistentibus imperatoris ministris, tentasse visus est, ut docet ipse in Epistola ad Secundinum [3] : quorum studio Ravennæ hoc anno adversus Castorium responsalem Ecclesiæ contestationem noctu tradit affixam, ex qua ipse Gregorius perstringeretur. Cujus rei gratia, in eum qui talia ausus fuerat perpetrare, pœnam excommunicationis inflixit in hunc modum [1] : « Quidam maligni spiritus consilio repletus, contra Castorium notarium ac responsalem nostrum, nocturno silentio, in civitatis loco contestationem posuit in ejus crimine loquentem, mihique etiam de facienda pace callide contradicentem. Et quia quisquis veraciter loquitur, semetipsum innotescere non debet formidare; oportet ut publice exeat, et quæcumque in contestatione sua loqui præsumpsit ostendat. Quod si non exierit, neque publice confessus fuerit : quisquis ille sit, qui hoc agere præsumpsit, vel consensum in tantæ iniquitatis consilio præbuit; ex Dei et Domini nostri Jesu Christi spiritu definimus, ut sancti ejus corporis ac sanguinis participatione privatus sit. Si vero quia latet, et quoniam nescitur, teneri a disciplina non valet, si tanti mali conscius, etiam prohibitus, corpus et sanguinem Domini percipere præsumpsit; anathematis ultione percussus sit, et ut fallax ac pestifer a sanctæ Ecclesiæ corpore divisus, etc. »

7. Quæ vero interim Romanus populus pateretur a sævientibus Longobardis, ex his quæ scribit [2] hoc anno ad Eulogium Alexandrinum episcopum intelligere possumus, ubi ait : « Quanta autem nos a Longobardorum gladiis in quotidiana nostrorum civium deprædatione, vel detruncatione atque interitu patimur, narrare recusamus : ne, dum dolores nostros loquimur, ex compassione quam nobis impenditis, vestros augeamus ». Hæc ipse. At non Urbem tantum, sed et alias Italiæ civitates, quæ adhuc sub dominio erant imperatoris, idipsum esse passas, argumento est ejusdem Gregorii Epistola [3] data ad Fortunatum Fanensem episcopum, qua ei concedit, ut captivorum suorum redemptionis causa vasa sacra distraheret. Sed et Campaniæ partibus plura damna illata hoc anno fuisse, Epistola ejusdem sancti Gregorii ad Anthemium [4] subdiaconum docet his verbis : « Quantus dolor, quantaque sit nostro cordi afflictio de his quæ in partibus Campaniæ contigerunt, dicere non possumus, sed ex calamitatis magnitudine potes ipse cognoscere. Ea de re pro remedio captivorum qui tenti sunt, solidos experientiæ tuæ per harum portitorem Stephanum virum magnificum transmisimus, admonentes ut omnino debeas esse sollicitus, ac strenue peragas, et liberos homines quos ad redemptionem suam sufficere non posse cognoscis, tu eos festines redimere. Qui vero servi fuerint, et dominos eorum ita pauperes esse compereris, ut eos redimere non assurgant, et hos quoque comparare non desinas, etc. » In his expensis sancti Gregorii, commiserati absentes, eidem pecuniam direxere : præstitit id Joannes Syracusanus episcopus, ad quem de his extat ipsius Gregorii Epistola [5], in cujus fine monet, ne sua scripta in mensa coram

[1] Ps. CXVII. — [2] Greg. l. VI. Ep. XV. Ind. XV. — [3] Greg. l. V. Ep. XXIX. Ind. XIV.

[1] Greg. l. V. Ep. XXX. Ind. XIV. — [2] Ibid. Ep. LX. Ind. XIV. — [3] Ibid. Ep. XIII. Ind. XV. — [4] Ibid. Ep. XXXIV. Ind. XIV. — [5] Greg. l. VI. Ep. IX.

extraneis legi faciat. Porro non a Longobardis tantum detentos redimi voluit, sed et quos emissent Judæi in aliena provincia. Est de his Epistola ejusdem Gregorii ad Candidum data [1].

8. Transmissa ad hoc quoque est pecunia a Theotisto atque Andrea patriciis Constantinopoli, ut ex redditis anno sequenti ad eos litteris docet : ubi et de his quæ fierent per Longobardos, post alia superius relata, hæc addit [2] : « Indico quia ex Crotonensi civitate, quæ super Hadriaticum mare in terra Italiæ posita, transacto anno a Longobardis capta est, multi viri ac multæ mulieres nobiles in prædam ductæ sunt et filii a parentibus, parentes a filiis, et conjuges a conjugibus divisi : ex quibus aliqui jam redempti sunt. Sed quia gravia pretia eis indicunt, multi apud nefandissimos Longobardos hactenus remanserunt. Mox autem medietatem pecuniæ, quam transmisistis, in eorum redemptionem transmisi. De medietate vero ancillis Dei, quas vos græca lingua monastrias dicitis, lectisternia emere disposui : quia in lectis suis gravi nuditate in hujus hiemis vehementissimo frigore laborant : quæ in hac urbe multæ sunt ; nam juxta notitiam qua dispensantur, tria millia reperiuntur. Et quidem de S. Petri Apostolorum principis rebus octoginta annuas libras accipiunt. Sed ad tantam multitudinem ista quid sunt, maxime in hac Urbe, ubi omnia gravi pretio emuntur ? Harum vero talis vita est, et tantum lacrymis et abstinentia districta, ut credamus, quia si ipsæ non essent, nullus nostrum jam per tot annos in loco hoc subsistere inter Longobardorum gladios potuisset ». Hæc Gregorius, salutem Urbis ex harum precibus venire professus.

9. *De Anglorum conversione sollicitus Gregorius eo mittit Augustinum et socios.* — At licet tot tantisque Gregorius ex Longobardorum infestationibus premeretur angustiis absque spe pacis, quam interverterent imperatoris præfecti ; nihil tamen remisit sibi creditæ sollicitudinis pastoralis, ut Dominicum gregem toto orbe diffusum summa vigilantia custodiret : imo tanta in his ærumnis celsitudine animi divina gratia erectus est, eoque fiduciæ crevit ; ut immitteret manus ad fortia, et opus aggrederetur immensum, humanoque captui perdifficile, imo penitus impossibile, nisi præpotenti auxilio Dominus annuisset, nempe conversionem gentis Anglorum, quibus adhuc sedentibus in tenebris et umbra mortis, perseverantibus in veteri idolorum cultura, nullus penitus radius lucis Evangelicæ refulsisset : Britannis, qui residui erant in insula, tantum hoc illis (ut Beda ait) bonum invidentibus, reliquis vero proximis Christianis eosdem assiduis bellis urgentibus, ut non illis vitam afferre gratiæ, sed quam a natura haberent auferre pro viribus laborarent, vel saltem adempta libertate ducerent sub jugo captivos, ac venundarent. Unus ergo tantummodo repertus est in orbe pater, qui esset de ipsorum salute sollicitus ; quibus longe licet positus, Apostolico munere præsens adesset, eosdemque paternis foveret amplexibus, vocaret ad fidem, invitaret ad gratiam, atque æternitatis aditum aperiens, præpotenti verbi Dei virtute ad ingrediendum impelleret.

[1] Greg. l. vi. Ep. xxi. — [2] Ibid. Ep. xxiii. Ind. xv.

10. Aggressus est omnia ista perardua sanctus Gregorius, vere ob facta præclara Magnus, et præfectura totius Ecclesiæ Maximus. Qui ubi velut e terra promissionis decerptos fructus anno superiori delatos vidit in Urbem, ubi, inquam, per Candidum [1] presbyterum curatorem patrimonii sancti Petri in Gallia, pecunia Romanæ Ecclesiæ emptos adolescentulos Anglos recepisset, eosque baptizasset, et libertate donatos in monasterio collocasset, atque summo adniti studio ad perfectissimum Christianæ religionis cultum vidisset ; exarsit magis animo ad universam Anglorum gentem Ecclesiæ conjungendam, cujus dulces primitias prægustatas Domino obtulisset. Quorum relatione putamus pariter ipsum accepisse Gregorium, optare gentem illam Christiana imbui religione : nam de ipsorum desiderio hæc ipse habet ad reges Francorum [2] : « Pervenit ad nos, Anglorum gentem ad fidem Christianam, Deo miserante, desideranter velle converti, sed sacerdotes vestros e vicino negligere, et desideria eorum cessare sua adhortatione succendere ». Eadem habet in Epistola ad Brunichildem [3]. His igitur excitatus Gregorius stimulis, nulla penitus ratione habita temporis importuni, secundum illud Ecclesiastes [4] : « Qui observat ventum, non seminat » ; quos sanctiores in suo monasterio sciret latere sub claustrali custodia monachos Augustinum atque Mellitum, eosdem cum aliis quibusdam ipsis adjunctis sociis mittit in Angliam. Fuisse autem Augustinum præfectum monasterii S. Gregorii, ipse Gregorius tradit in Epistola ad Syagrium episcopum Augustodunensem [5].

11. Sed quid accidit ? Cum hos Gregorius misisset lætantes, dum essent in via, humanum quid passi, difficultatem immensæ molis operis cogitatione volventes, despondent animum, cum jam pervenissent in Gallias. Cujus rei causa illud statuunt, ut Augustinus Romam ad Gregorium rediret qui id Pontifici dissuadeat. At tantum abest ut illorum dissuasione Gregorius a cœptis desisteret, ut vehementiori impetu animi ad opus prosequendum assurgeret, remitteretque Augustinum, et ad illos qui remanserant litteras daret, quibus eos hortatus est inchoatum opus perficere. Extant ipsæ Gregorii litteræ, sed apud Bedam [6] ; meminitque ejusdem rei Joannes diaconus [7]. Redeunte ad opus Augustino, idem Gregorius plures pro eo litteras dedit, commendans ipsum ejusque socios tum Francorum regibus, tum etiam Galliarum episcopis : earum Epistolarum quæ prima ponitur eo argumento con-

[1] Greg. l. v. Ep. x. Ind. xiv. — [2] Ibid. Ep. lviii. Ind. xiv. — [3] Ibid. Ep. lix. Ind. xiv. — [4] Eccl. xi. — [5] Greg. l. vii. Ep. cxii. Ind. ii. — [6] Beda de gest. Angl. l. i. c. 23. — [7] Joan. diac. in Vit. S. Greg. l. ii. c. 34.

scripta, data[1] habetur ad Pelagium Taurinensem, et Serenum Massiliensem episcopos : verum apud Bedam scripta legitur ad Aetherium episcopum Arelatensem, sed mendose quidem. Etenim Arelatensis Ecclesiæ non Aetherius, sed Virgilius hoc tempore episcopus erat. Aetherium autem iisdem diebus fuisse episcopum Lugdunensem, testatur Gregorius Turonensis[2].

12. Dedit alias seorsum ad ipsum Virgilium Galliæ (ut habet earum inscriptio) metropolitanum[3]: alias item ad Desiderium Viennensem, et Syagrium Augustodunensem, ad episcopum vero Aquensem Protasium alias, necnon ad Stephanum abbatem, itemque ad Agrilium patricium : extant ipsæ omnes, in primis vero quæ scriptæ sunt eadem ex causa ad Theodobertum[4] atque Theodoricum Francorum reges, necnon alia ad reginam Brunichildem. Quæ autem hæc consecuta sint, suo loco dicemus : hic vero duntaxat agamus de eorum appulsu in Britanniam insulam.

13. Sed prius hic reddamus Gregorii Epistolam scriptam ad Augustini socios tunc adhuc spectantes in Gallia, cui ista Beda præfatur[5] : « Cum jussis Pontificalibus obtemperantes, memoratum opus aggredi cœpissent, jamque aliquantum itineris confecissent, perculsi timore inerti, redire domum potius, quam Barbaram, feram, incredulamque gentem, cujus nec linguam quidem nossent, adire cogitabant, et hoc esse tutius communi consilio decernebant. Nec mora Augustinum, quem eis episcopum ordinandum, si ab Anglis susciperentur, disposuerat, domum remittunt, qui a beato Gregorio humili supplicatione obtineat, ne tam periculosam, tam laboriosam, tam incertam peregrinationem adire deberent. Quibus ille exhortatorias mittens litteras in opus eos verbi divino confisos auxilio proficisci suadet : quarum videlicet litterarum ista est forma :

14. « Gregorius servus servorum Dei.

« Quia melius fuerat bona non incipere, quam ab his quæ cœpta sunt, cogitatione retrorsum redire; summo studio, dilectissimi filii, oportet ut opus bonum, quod auxiliante Deo incepistis, impleatis. Nec ergo labor vos itineris, nec maledicorum hominum linguæ deterreant; sed omni instantia, omnique fervore, quæ inchoastis, auctore Deo peragite, scientes, quod laborem magnum æternæ retributionis gloria sequitur. Remeante autem Augustino præposito vestro, quem et abbatem vobis constituimus, in omnibus humiliter obedite : scientes hoc vestris animabus per omnia profuturum quicquid a vobis fuerit in ejus ordinatione completum. Omnipotens Deus sua vos gratia protegat, et vestri laboris fructum in æterna me patria videre concedat : quatenus etsi vobiscum laborare nequeo, simul in gaudio retributionis inveniar, quia laborare scilicet volo. Deus vos incolumes custodiat, dilectissimi filii. Data die decima kalendarum Augustarum, imperante domino nostro Mauritio Tiberio piissimo Augusto anno decimo quarto, post consulatum ejusdem anno XIV, Indictione decima quarta ». Hactenus apud Bedam. Sed mendosa supputatio annorum imperatoris ex citatis superius locis sancti Gregorii et exacte numeratis annis Mauritii est emendanda, qua idem Beda deceptus annos ejusdem imperatoris aliter quam opus est numerat. Nam (ut id modo attingamus) quo pacto data dicitur post consulatum Mauritii anno decimo quarto, si Acta publica sub eodem Gregorio habita post annos quinque, nempe Indictione quarta, notata habentur[1] consulatu ejus undecies? Porro tantum opus Gregorius haud inconsiderate atque festine est aggressus, sed diu multumque idipsum meditatus est, quod et precum assiduitate decoxit : testatur enim id ipse in Epistola[2] ad Syagrium Augustodunensem episcopum. Sed de his quæ hoc anno sunt gesta, modo satis : reliqua inferius pro temporis ratione dicentur. Jam redeamus ad reliquas sancti Gregorii papæ anni hujus res gestas.

15. *Episcopus circa officia charitatis admonet Gregorius.* — Curans ipse pastor pastorum excubias, hoc anno inter alia de administratione episcopatus illud episcopos magnopere admonuit, ne lites haberent et contentiones cum provinciarum præsidibus, sed eos benevolentia vincere, atque beneficiis et officiis promereri studerent, eo quod magnopere conduceret si cum sæcularibus ministris episcopi concordes essent. Est de his elegans ejus Epistola ad Joannem episcopum Syracusanum[3], quem admonet, ut omni studio in gratiam redire conaretur cum Venantio præfecturam illic gerente, et si opus sit, etiam missas in ejus domo ipse dici permittat, imo et ipsemet dicat : nam audi : « Adhortamur, inquit, quatenus et oblationes antedicti viri omnimodo in dulcedine et Deo placita debeatis sinceritate suscipere, et in domo ipsius missarum peragi mysteria permittatis, ut (sicut scripsimus) si fortasse voluerit, per vos debeatis accedere, et celebrando apud eum missas priorem gratiam reformare. Oportet namque filiis sacerdotalem vos affectum impendere, et in causis prout ratio suffragatur, jurisdictionem Ecclesiæ vestræ minime præterire. Hoc ergo considerans, necesse est, ut ita se circa eos fraternitas vestra discreta moderatione exhibere studeat, ut et quod negotii qualitas exigit, salubriter peragat, et a paternæ charitatis gratia non recedat ». Hæc prudenti moderatione Gregorius, ab omnibus audiendus, dum sic laborat pro Ecclesiastica jurisdictione servanda, ut charitatem nolit in animarum detrimentum pati dispendium : extat etiam et alia de iisdem Epistola[4] ad ipsum Venantium. Ex quibus et illud intelligis, in domibus etiam privatis consuevisse

[1] Greg. l. v. Ep. LII. Ind. XIV. — [2] Greg. Tur hist. Franc l. x. c. 28. — [3] Greg. l. v. Ep LIII. LIV. LV. LVI. LVII. Indict. XIV. — [4] Ibid. Ep. LVIII. LIX. — [5] Beda l. I. c. 23.

[1] Greg. l. IX. Ep. XXII. — [2] Greg. l. VII. Ep. CXII Ind. II. — [3] Greg. l. V. Ep. XLIII. Ind. XIV. — [4] Greg. eod. l. Ep. XLII.

dici missas : sicut nec novum et inusitatum, quod objiciunt Novatores, ut in una Ecclesia plura sint altaria : nam idem sanctus Gregorius in Epistola ad Palladium episcopum Santonensem [1] hoc anno, cum petitas mittit ad eum reliquias sanctorum Apostolorum Petri et Pauli, Laurentii atque Pancratii, meminit de Ecclesia illa tredecim habente altaria.

16. *Ad Donatistarum in Africa et schismaticorum conversionem incumbit Gregorius.* — Laborans Gregorius in universalis Ecclesiæ cura, corporis corripitur infirmitate, de qua, Deo operante, convaluit. Testantur id ab eo hoc anno datæ litteræ mense Augusto ad Gennadium patricium [2], quibus etiam declaratur de Paulo episcopo in Africa vocato Romam ad dicendam causam : sed cum deesset qui eum Romæ accusaret, dimisit [3]. Quod autem magis ipsius Gregorii excruciavit animum, illud fuit, quod Africanam Ecclesiam absque remedio audiret corrumpi et labefactari a perfidis Donatistis. Nam audi quid hoc itidem anno ad Columbum Numidiæ episcopum de his scribat [4] : « Prælerea, inquit, res ad nos omnino dura et rectæ fidei inimica pervenit : quia (quod dici nefas est) Catholici homines, et religiosi (quod est deterius) filios, mancipiaque sua, vel alios quos in potestate habent, in Donatistarum hæresi baptizari consentiunt. Et ideo, si verum est, fraternitas vestra hoc summopere studeat emendare : qualenus sinceritas fidei vestra sollicitudine intemerata consistat, et innocentes animæ, quæ Catholico baptismate salvari poterant, hæreticorum infectione non pereant, etc. » Sed audi querelas ipsius Gregorii in litteris ad Mauritium imperatorem, quem dum his consulere in animo habentem summopere laudat, per ejus ministros remedia cuncta inania reddi conqueritur : ait enim [5] :

17. « Inter armorum curas et innumeras sollicitudines, quas indefesso studio pro Christianæ Reipublicæ regimine sustinetis, magna mihi cum universo mundo lætitiæ causa est, quod pietas vestra custodiæ fidei, qua dominorum fulget imperium, præcipua sollicitudine semper invigilat. Unde omnino confido, quia sicut vos Dei causas religiosæ mentis amore tuemini, ita Deus vestras majestatis suæ gratia tuetur et adjuvat. Qualiter autem pietatis vestræ serenitas contra Donatistarum flagitiosissimam pravitatem consideratione justitiæ et sincerissimæ religionis zelo commota sit, directarum lucidissime tenor insinuat jussionum. Sed venientes viri reverendissimi ex Africana provincia episcopi asseruerunt ita esse incauta dissimulatione postpositas, ut nec Dei illic judicium haberetur in metu, nec principales hactenus jussiones sortirentur effectum : hoc etiam subjungentes, quod in præfata provincia, Donatistarum præmiis prævalentibus, fides Catholica publice venundetur.

18. « At contra gloriosus vir Gennadius de uno eorum mihi similia questus est, qui talia querebatur. Cui etiam duo alii certi in re eadem testimonium ferebant. Sed quia causa ipsa sæcularis judicis interera, eosdem episcopos ad pietatis vestræ existimavi esse vestigia dirigendos, ut per semelipsos serenissimis auribus suggerant, quæ se fatentur pro fide Catholica pertulisse. Ea propter obsecro, ut dominorum Christianitas pro salute animæ et vita piissimæ sobolis, sua eos, quos tales esse cognoscit, districta ulcisci jussione præcipiat, et ruinam pereuntium ereptionis manu suspendat, atque insanis mentibus correptionis medicinam adhibeat, et errorum ab eis morbos expellat : qualenus dum piæ provisionis vestræ remedio pestiferæ pravitatis fuerit caligo depulsa, et vera illic fides radios suæ serenitatis adsperserit, cælestis vos ante Redemptoris nostri oculos triumphus exspectet : quia quos exterius ab hoste defenditis, etiam interius a diabolicæ fraudis veneno (quod est gloriosius) liberatis ». Haclenus ad Mauritium Gregorius : cujus animi angustias ex eo pensare quis poterit, quod cum divino amore succensus, lucro animarum tantopere inhiaret, ut divisos etiam toto penitus orbe perquireret, ut Christianos faceret Anglos ; ingenti molestia affectum oportuit, cum per Donatistas cerneret eos qui erant in Africa Catholici, schismaticos atque hæreticos reddi. At non solum adversus Donatistas, verum etiam adversus Samaritanos [1] antiquos hæreticos fuit eidem hoc anno pariter insudandum ; quod hi servos emerent, eosque circumciderent : itemque agendum fuerit adversus Judæos [2], qui prohiberent servos suos ad fidem Christianam venire.

19. Erant in Italia multi schismatici (ut sæpe dictum est) Trium Capitulorum causa : hos ut ad unitatem Catholicam restitueret, idem sanctus Gregorius plurimum laboravit : quos vero revocasset a schismate, eosdem ab Ecclesia Catholica ali voluit, annuam ex bonis Ecclesiæ eisdem dari pensionem jubens. Extant de his ejusdem Gregorii tres hoc anno Epistolæ datæ [3]. Sed qui tanta de sancto Gregorio, ab eodem facta hoc anno, retulimus ; quod minimum videtur non prætermittamus, ex quo maxima comprehendas : cum enim universalis Ecclesiæ curæ invigilaret, quæ essent minima non minori diligentia pertractavit. Etenim illud accidit, ut cum in Orientalem clericulum incidisset, qui commendatitias litteras ad Ephesi episcopum ab ipso petiisset : examinavit eum ipse Gregorius, an quæ sui essent muneris sciret ; sed cum invenisset esse litterarum penitus expertem, eumdem Ephesino episcopo sollicito studio commendavit [4], ut ab ipso, quæ essent sibi necessaria, doceretur.

20. *De regibus Galliæ.* — Sed jam Gallias invisamus. Hoc enim anno, petentibus Dinamio patricio et Aureliano, privilegium Gregorius concessit [5]

[1] Greg. l. v. Ep. L. Ind. XIV. — [2] Ibid. Ep. LXI. Ind. XIV. — [3] Greg. l. VI. Ep. II. Ind. XV. — [4] Greg. l. V. Ep. XXXVI. Ind. XIV. — [5] Ibid. Ep. LXIII. Ind. XIV.

[1] Greg. l. v. Ep. XXXII. Ind. XIV. — [2] Ibid. Ep. XXXI. Ind. XIV. — [3] Ibid. Ep. XXXVIII. XXXIX. XL. Ind. XIV. — [4] Greg. l. VI. Ep. XI. — [5] Ibid. Ep. XII. Ind. XV.

Massiliensi monasterio in honorem S. Cassiani consecrato. Ex ejusdem quoque S. Gregorii Epistolis Indictionis decimæ quartæ in Gallias hoc anno datis colligitur, eadem Indictione defunctum esse Childebertum regem Francorum, suique regni reliquisse hæredes Theodoricum atque Theodobertum. Etenim cum sexta Epistola ad Childebertum Francorum regem conscripta sub eadem Indictione data habeatur, rursus item Epistola quinquagesima octava scripta appareat sub eadem Indictione ad dictos reges Theodoricum atque Theodobertum ejus hæredes : manifestum est, illo sublato de medio, hos regnare cœpisse. Ex quibus alios redarguas chronographos, qui in annum sexcentesimum horum ponunt ingressum.

21. De his autem accipe quæ apud Acta S. Columbani [1] celsitudine meritorum conspicui scripta habentur his verbis : « Mortuo deinde Childeberto, infra adolescentiæ annos regnaverunt filii Childeberti duo, Theodobertus et Theodoricus, cum avia sua Brunichilde. Regno Burgundionum Theodoricus potitur : regnum Austrasianorum Theodobertus suscepit regendum. Theodoricus ergo quia in terminis regni sui beatum Columbanum haberet, gratulabatur non minime. Ad quem cum sæpissime veniret, cœpit eum vir Dei increpare, cur concubinarum adulteriis misceretur, et non potius legitimi connubii solamine frueretur, ut regalis proles ex honorabili regina prodiret, et non potius ex lupanaribus videretur emergi. Cumque jam ad viri Dei imperium regis sermo obtemperaret, et se ab illicitis segregare sponderet; mentem Brunichildis aviæ, secundæ (ut erat) Jezabelis, antiquus hostis adiit, eamque contra virum Dei stimulatam superbo aculeo excitat, quia cerneret viro Dei Theodoricum obedire : verebatur enim, ne si abjectis concubinis, reginam aulæ præfecisset, et dignitatis et honoris sui modum amputasset ». Sed quæ hæc secula sunt, dicemus anno sequenti.

[1] Vit. S. Columb. c. 18. apud Bed. tom. III. et Sur. tom. VI. die XXI. Novemb.

Anno periodi Græco-Romanæ 6089. — Anno Æræ Hispan. 634. — Jesu Christi 596. — Gregorii papæ 7. — Mauritii imp. 15.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : XIV *post consulatum Mauritii Tiberii Aug. solius* XII, ut habet Chronicon Alexandrinum.

2. *Joannes Jejunator episc. Constantinop. moritur.* — Ad num. 1 et 2. Joannes Jejunator episcopus Constantinopolitanus anno superiori e vivis abiit, cum sacram Ecclesiam, ad annos tredecim, menses quinque, integerrime gubernasset », ut habet Menologium Basilii imp. ad diem secundam mensis Septembris, cujus pars in tomo VI Italiæ sacræ extat. Eidem Nicephorus in Chronico tot annos, totidemque menses attribuit. Quare cum anno DLXXXII, die XII mensis Aprilis pontificatum susceperit, mors ejus superiori Christi anno contigit. Baronius ideo eam hoc anno consignavit, quod in Registro divi Gregorii lib. 5, Epist. XV, *Indictione* XIV inter mensem Septembrem et Octobrem referatur Epistola ad *Joannem episcopum Constantinopolitanum* scripta. Inde enim deduxit, *Joannem* usque ad præsentem annum vitam produxisse, cum Indictio XIV cœpta fuerit kalendis Septembris anni antecedentis. Verum inde tantum colligendum, *Gregorium* papam, quando eam Epistolam misit, nuntium mortis Joannis nondum accepisse. Non audiendus etiam auctor Chronici Alexandrini, qui *Cyriaci* presbyteri Ecclesiæ Constantinopolit. et œconomi, qui *Joanni* successit, initium consignat anno DXCIV, nempe sub Indictione XII. Theophylactus lib. 7. cap. 6 pluribus laudat *Joannem Jejunatorem*, a voluptatum contemptu, a domitis animi perturbationibus, a jejuniis, a misericordia in egentes, a studio paupertatis, ostenditque *Mauritium* imperatorem ejus lecto ligneo, stragulo, et penulæ maximum honorem habuisse. Colitur *Joannes Jejunator* a Græcis die II Septemb., ut videre est in Menæis, Synaxario Collegii Parisiensis Ludovici Magni, et Menologio Basilii imperatoris loco citato, ubi laudatur, ut *vir singularissimi omnium recte factorum exempli,* ac varia miracula, quibus claruit, indicantur. Denique Sophronius Hierosolymitanus patriarcha apud Photium in Bibliotheca, Cod. CCXXXI, citans præcipuos Patres, qui duplicem in Christo operationem prædicarunt, isto elogio Joannem exornat : « Joannes, inquit,

Constantinopolitano genere, et cognomine Cappadox, homo virtutis domicilium » (1).

3. *A Latinis reprehensus.* — Paulo quidem durius habitus est a quibusdam Latinis, quos Baronius sequitur, quia scilicet a S. Gregorio ob usurpatum *Universalis* titulum reprehensus est. Verum ipsemet Gregorius lib. 5, Ep. LXIV, *Indictione* XIV, currenti scilicet anno ante Septembrem scripta post ipsius Joannis mortem, quando vere laudari possunt homines, dicit se alias scripsisse de re, de qua in ea Epistola agitur, « Sanctissimo Joanni quondam fratri et coepiscopo nostro Constantinopolitanæ civitatis antistiti ». Et paulo post : « De hoc quoque et dilecto fratri nostro Constantinopolitanæ civitatis antistiti, qui in supradicti S. Joannis loco ordinatus est, nostra volumus scripta transmittere ». Doctrina vero celebrem fuisse testatur liber de Baptismo, quem sancto Leandro Hispalensi episcopo inscripsit, ut docet Isidorus Hispalensis in lib. de Script. Ecclesiast. Testes et alii libri, de quibus videndus Morinus in fine libri *de Pœnitentia*, pag. 77, quos inter præcipuus est *liber Pœnitentialis*, de quo Græci multa in scriptis suis testimonia retulerunt : præsertim vero in VII Synodo, Act. IV, habetur ingens fragmentum, in cujus titulo hæc leguntur *: De Vita sanctæ memoriæ Joannis Jejunatoris.* Thomassinus tom. I de Vetere et Nova Ecclesiæ Disciplina lib. 1, cap. 11, num. 19, ostendit, qua ratione possit ex sanctorum Patrum regulis *Joannis Jejunatoris* sanctitatis fama conciliari cum iis, quæ aculeatissime in eum a D. Gregorio dicta sunt.

4. *S. Augustinus in Angliam missus.* — A num. 9 ad 14. Hoc anno divus Gregorius papa conversionem gentis *Anglorum* aggressus est, Augustino monasterii S. Andreæ in Urbe a se præfecto cum sociis in Angliam misso. Gotselinus Bertinianus monachus, qui vertente sæculo undecimo hujus primi Anglorum apostoli, postea Cantuariensis episcopi, Vitam diligenter descripsit, cap. 1, num. 7, refert Epistolam sancti Gregorii papæ ad Augustinum et socios datam, quæ his verbis clauditur : « Data die X kal. Augustarum, imperante domino nostro Mauritio Tiberio piisimo Augusto, anno XIV post consulatum ejusdem anno XIII, Indictione XIV ». Tum numero sequenti Gotselinus aliam Epistolam recitat, quam sanctus Gregorius dedit *Aetherio Arelatensi archipræsuli*, qua ei sanctum *Augustinum*, sociosque commendat, quæ eadem pariter subscriptione notata est. Eamdem subscriptionem refert Baronius ex Beda lib. 1, cap. 23, sed ex Codice quodam corrupto, loco enim : *Post consulatum ejusdem anno* XIII, habet : *Post consulatum ejusdem anno* XIV, aitque mendosam esse supputationem annorum imperatoris ; quia scilicet videbat eam suæ repugnare ; annum enim quem tam Beda, quam sanctus Gregorius papa *decimum quartum*, Baronius *undecimum* perperam appellat, ob Mauritii initium tardius a se consignatum. Præterea quo pacto, inquit Baronius, Epistola data dicitur *post consulatum Mauritii anno* XIV, si Acta publica post annos quinque sub eodem Gregorio habita, notata habentur consulatu ejus *undecies ?* Verum infra videbimus, ex illis Actis notam temporariam delendam esse. Mabillonius tom. I sanctorum ordinis S. Benedicti, in Notis ad Vitam ejusdem sancti Augustini, existimat, in citatis Epistolis Mauritii consulatum anno uno tardius numerari. Sed Gregorius modo loquendi Victoriano a nobis suo loco explicato semper utitur, ideoque annus, qui secundum loquendi modum a Marcellini continuatore et auctore Chronici Alexandrini usurpatum, duodecimus est post consulatum Mauritii, decimus tertius a sancto Gregorio vocatur. Denique Cointius, qui primum *Mauritii* imp. annum cum anno Christi DLXXXIII male conjunxit, arbitratur characteres illos Chronologicos, tam imperii quam consulatus, rectæ Chronologiæ repugnare quod, ut probet, valde se torquet, ut videre est in ejus Annalibus, hoc anno num. 13, cum tamen ex prælatis subscriptionibus intelligere potuisset, imperii Mauritiani initium cum anno Christi DLXXXII copulandum fuisse : quo pacto cum *Mauritius* die XIV Augusti illius anni imperare cœperit, X kal. Augusti, seu die XXIII mensis Julii currentis anni, decimus quartus ejus imperii numerabatur.

5. *Controversia de titulo Epistolæ in causa conversionis Anglorum a Gregorio datæ.* — Quod attinet ad titulum laudatæ Epistolæ divi Gregorii, *Virgilius* Arelatensem archiepiscopatum hoc tempore regebat, Lugdunensem *Aetherius,* unde natus controversiæ locus, utrum vitium, quod in Bedæ textum irrepsit, in nomine sit *archiepiscopi*, aut in nomine *sedis archiepiscopalis ;* alii enim *Aetherium* Lugdunensem archiepiscopum, alii *Virgilium* Arelatensem archiepiscopum in Historia Bedæ legendum putant. Henschenius ad diem II Februarii in Commentario historico, quo Vitam sancti *Laurentii* Cantuariensis archiepiscopi delineavit, nomen *Aetherii* retinuit, et *Arelatensis* archiepiscopi loco, *Arianensem*, seu *Lugdunensem* reponendum dixit. Opinionem suam duabus rationibus confirmare nisus est ; unam petiit ab *Arariæ* nomine, quod olim Lugduno impositum notavit ob Ararium ibi confluentem in Rhodanum, atque ab Araria derivavit archiepiscopum Arariensem, quem postea in Arelatensem facile detortum asseruit. Alteram

(1) Elogium Sophronii, quod hic Pagius Joanni Jejunatori accommodat, pertinet ad alium Joannem, cujus obitum Pagius recte ad annum DXX consignat. Hunc nostri auctoris errorem detegit P. Cuperus S. J. in Historia Chronologica patriarcharum C. P. ante tomum primum Augusti Act. SS. pag. 69, qui ex græco Sophronii apud Photium male ab interprete latino expresso deceptum Pagium notat. Cum genuinus sensus ita reddendus sit : « Joannes (Poleos episcopus) ex Cappadocia trahens genus, et cognomen ». Vides hic sermonem esse de Joanne illo priori, *Cappadoce* dicto, non de posteriori hoc nostro, quem Constantinopoli natum, docent Menologium Basilii, et Menæa apud eumdem Cuperum ?

MANSI.

sumpsit ab Epistola Gregorii Magni ad *Eulogium* episcopum Alexandrinum, libri septimi XXX, in qua dicitur Augustinus a *Germaniarum episcopis episcopus factus*, et Germaniarum episcopos interpretatus est episcopos provinciæ Lugdunensis, quia Sidonius lib. 5, Epist. VII ad Thaumastum scripta *Lugdunensem Germaniam* appellat, et Beda lib. 1, cap. 27, tradit, *Augustinum* ab archiepiscopo Aetherio archiepiscopum genti Anglorum ordinatum fuisse.

6. *Data ea Epistola ad archiepiscopum Arelatensem.* — « Lugdunum, inquit Cointius hoc anno num. 14, quia situm est ad confluentes Araris in Rhodanum, *Rhodanusia* vocatur a Sidonio lib. 1, Epist. V, et *Araria* in Vita sancti Lupi Lugdunensis archiepiscopi, sed adjectivum a *Rhodanusia* vel ab Araria deductum nondum legimus. Verum esto Lugdunenses ab *Araria* nominentur Ararienses, Arelatensem archiepiscopum in Bedæ textu servandum contendimus, quia Beda cum unicam tantum Gregorii Magni Epistolam ad episcopos Galliarum pro commendatione *Augustini* nactus esset, huic præcipue præfigendum existimavit Arelatensem archiepiscopum propter primatus prærogativam antistiti Arelatensi sæpe attributam; erravit autem in nomine, nam *Aetherium* pro *Virgilio* perperam scripsit. Nec semel hallucinatus est super ea nuncupatione, siquidem lib. 1, cap. 27, cum de Augustini ordinatione in archiepiscopum loqueretur, archiepiscopum Arelatensem rursus Aetherium vocavit : *Interea*, inquit, *vir Domini Augustinus venit Arelas, et ab archiepiscopo ejusdem civitatis Aetherio, juxta quod jussa sancti Patris Gregorii acceperant, archiepiscopus genti Anglorum ordinatus est.* Augustinum a Virgilio Arelatensi non ab Aetherio Lugdunensi ordinatum probabimus suo loco : neque refragatur Epistola jam citata, qua Gregorius M. eumdem Augustinum a Germaniarum episcopis episcopum factum testatur; non enim sola *Lugdunensis provincia* vocata fuit *Germania*, quia Burgundiones origine Germani trajecto Rheno regnum circa Ararim ac Rhodanum condiderunt; sed et *Franci*, quibus Arelatensis provincia parebat, cum Augustinus in Angliam perrexit, diu nuncupati sunt, *Germani*, quia genus suum a Transrhenanis Germanis repetebant ». Ita Cointius, cujus conjecturam certiorem reddent, quæ anno sequenti dicentur. Hic error Bedæ propagatus est in Gotselinum laudatum, Joannem diaconum in Vita Gregorii M. lib. 2, cap. 33, aliosque scriptores Anglicos. Recte porro scribit Beda lib. 1, cap. 23, annum tunc fuisse *adventus Anglorum circiter centesimum quinquagesimum*, quia, ut suo loco ostendi, ab anno CDXLVII, Beda Anglorum in Britanniam adventum repetit.

7. *Opinio Cointii.* — Cointius anno sequenti num. 12, conjecturam suam magis confirmare conatur, aitque : « Vocabulum, cui vitium inest apud Bedam, non est civitatis nomen, sed episcopi, resque quas ab Aetherio peractas Beda significavit, non Lugduni gestæ sunt, ubi Aetherius erat episcopus, sed Arelate, ubi Virgilius sedebat. Ipsemet enim Beda lib. 2, cap. 27, se de Arelatensi præsule locutum esse confirmat, cum *Virgilium* vocat Aetherii successorem. Error igitur omnis, in quem lapsus est, inde profluxit, quod *Licerium Arelatensem* episcopum, quem in *Aetherium* deflexit, ad hæc usque tempora vixisse suspicatus est. Tali autem chronologiæ refragatur Gregorius Turonensis auctor synchronus, qui Licerium Sapaudo in episcopatu Arelatensi successisse tradit (lib. 8, cap. 9), anno Childeberti regis XI, sive anno Christi DLXXXVI, et obiisse (lib. 9, cap. 23) anno ejusdem regis XIII, seu Christi DLXXXVIII ». Hæc Cointius, cui prævivit Baronius, sicuti Henschenio Sirmondus tomo I Concil. Galliæ pag. 420.

8. *D. Gregorius Augustinum commendat tam Arelatensi quam Lugdunensi archiepiscopis.* — Utriusque opinionis fundamenta in medium adduxi, ut huic controversiæ finis tandem imponi possit. Quamobrem observandum, in Registro Gregorii lib. 5, Indictione XIV, mense Julio, extare varias Epistolas hoc anno datas, quibus S. Pontifex *Augustinum*, quem propagandi Evangelii causa in Angliam transmittebat, et *Candidum* presbyterum, procuratorem patrimonii S. Petri in Gallia, commendat Galliarum episcopis et Theodorico ac Theodeberto Francorum regibus. Epistola LII data est *Palladio episcopo de Santonibus, Pelagio de Turnis, et Sereno de Massilia episcopis Galliarum a paribus.* Sed loco *de Turnis*, legendum, *de Turonis*, non vero *de Taurinis*, ut arbitratus est Baronius. Nam præterquamquod nullus *Pelagius* hoc tempore Taurini sedit, S. Gregorius ad solos Galliarum episcopos pro Augustino scripsit. Indeque intelligimus, *Pelagium* Gregorio Turonensi successisse. Epistola LIII data est *Virgilio episcopo Arelatensi metropolitano Galliæ.* Epist. LIV *Desiderio Viennensi et Syagrio Augustodunensi episcopis Galliæ a paribus.* Epist. LVII *Arigio patricio de Galliis.* Epist. LVIII *Theodorico et Theodeberto fratribus, regibus Francorum a pari*, et Epist. LIX *Brunichildæ reginæ Francorum.* Nullam istarum litterarum legerat Beda, sicut vice versa in Registro Gregorii non extat Epistola, quam divus Gregorius scripsit ad *Aetherium episcopum*, ex cujus subscriptione discimus tam istam, quam cæteras laudatas datas esse uno eodemque die, nempe XXIII mensis Julii, Indictione XIV. Collector enim non solum eas sed omnes alias suis subscriptionibus spoliavit, ut alibi dixi. Ut autem constet Epistolam recitatam a Beda lib. 1, cap. 24, scriptam esse ad *Aetherium* episcopum Lugdunensem, non vero episcopum Arelatensem, neque ad Virgilium Arelatensem, ut arbitrati sunt Baronius, Cointius et passim alii, necessarium est, non solum eam Epistolam, sed etiam laudatam Virgilio metropolitæ Arelatensi missam hic exhibere; eo magis quod utramque Baronius in Annalibus solum indicaverit, et difficultas ista certius dirimi non possit, quam ex utriusque inter se collatione.

Ait Beda cap. 24 : « Misit etiam tunc isdem venerandus Pontifex (nempe S. Gregorius) ad Etherium Arelatensem episcopum, ut Augustinum Brittanniam pergentem benigne susciperet litteras, quarum iste est textus.

9. *Litteræ S. Greg. ad archiep. Lugdun.* — « Reverentissimo et sanctissimo fratri Etherio coepiscopo Gregorius servus servorum Dei.

« Licet apud sacerdotes habentes Deo placitam charitatem religiosi viri nullius commendatione indigeant; quia tamen aptum scribendi se tempus ingessit, fraternitati vestræ nostra mitti scripta curavimus : insinuantes, latores præsentium Augustinum servum Dei, de cujus certi sumus studio cum aliis servis Dei, illuc nos pro utilitate animarum auxiliante Domino direxisse : quem necesse est, ut sacerdotali studio sanctitas vestra adjuvare, et sua ei solatia præbere festinet. Cui etiam ut promptiores ad suffragandum possitis existere, causam vobis injunximus subtiliter indicare. Scientes quod ea cognita, tota vos propter Deum devotione ad solatiandum, quia res exigit, commodetis. Candidum præterea presbyterum, quem ad gubernationem patrimonialis Ecclesiæ nostræ transmisimus, charitati vestræ in omnibus commendamus. Deus te incolumem custodiat, reverentissime frater. Data die decima kalendarum Augustarum, imperante Domino nostro Mauritio Tiberio piissimo Augusto, anno decimo quarto, post consulatum ejusdem domini nostri anno decimo tertio, Indictione decima quarta ».

Epistola LIII libri 5 Registri Gregoriani eadem die scripta sic habet :

10. *Littera D. Gregorii ad archiep. Arelatensem.* — « Gregorius Virgilio episcopo Arelatensi metropolitano Galliæ.

« Quamvis fraternitatem vestram bonis esse intentam operibus et sponte se exhibere in causis Deo placitis confidamus : verumtamen utile esse fraterna vos alloqui charitate credimus; ut solatia, quæ vos ultro decet impendere, nostris quoque provocati Epistolis augeatis. Atque ideo indicamus sanctitati vestræ, Augustinum servum Dei præsentium portitorem, cujus zelus et studium bene est nobis cognitum, cum aliis servis Dei pro animarum nos illuc compendio transmisisse, sicut ipse vobis coram positus poterit indicare. In qua re oratione vos eum et auxiliis adjuvare necesse est, atque ubi opus exegerit, solatiorum vestrorum ei præbere suffragia, et paterna ac sacerdotali illum consolatione, sicut convenit, refovere : quatenus dum sanctitatis vestræ fuerit solamina consecutus, si quid Deo nostro lucri facere, sicut optamus, valuerit, et vos possitis pariter mercedem acquirere, qui ad bona opera suffragii vestri devote copiam ministratis. Candidum autem presbyterum communem filium, et patrimoniolum Ecclesiæ nostræ fraternitas nostra, quippe ut unanimis nobis studeat habere commendatum, ut aliquid inde pauperum alimoniis sanctitate vestra valeat adjuvante proficere. Quia igitur patrimoniolum ipsum per annos plurimos prædecessor vester tenuit, et collectas apud se pensiones servavit : fraternitas vestra cujus sint res, vel quibus erogentur, consideret, atque eas animæ suæ respectu suprascripto filio nostro Candido presbytero nobis restituat dirigendas. Nam valde est execrabile, ut quod a regibus gentium servatum est, ab episcopis dicatur ablatum ».

11. *Beda erravit in nomine archiepiscopi, sed non in sede archiepiscopali.* — Si Beda hanc Gregorii ad Virgilium Arelatensem episcopum Epistolam hoc anno exaratam vidisset, *Aetherium* Arelatensem episcopum non fuisse intellexisset; et si viri doctissimi, qui utramque legere, eas inter se contulissent, Epistolam a Gregorio ad *Aetherium* scriptam correctione non indigere agnovissent, sed hallucinatum esse Bedam, qui cum non legisset Registrum Epistolarum Gregorii, nec Historiam Gregorii Turonensis lib. 10, cap. 28, scribentis *Aetherium* archiepiscopum Lugdunensem anno Guntramni XXX, Christi scilicet DXCI, interfuisse baptismo *Clotarii II*, et lib. 9, cap. 23, *Virgilium Licerio* Arelatensi successisse anno XIII Childeberti, Christi nempe DLXXXVIII, in errorem lapsus est, perperamque scripsit litteras, quas recitat *ad Aetherium Arelatensem episcopum* datas fuisse, et cap. 27, *Virgilium Aetherii successorem* extitisse. Error itaque Bedæ situs est, non in nomine *archiepiscopi;* Epistola enim ab eo producta vere scripta fuit ad *Aetherium;* et hic non Arelatensis, ut ipse credidit, sed Lugdunensis archiepiscopus fuit. Gregorius itaque uno eodemque die, de una eademque causa, et ad *Aetherium* Lugdunensem, et ad *Virgilium* Arelatensem episcopos, iisdem fere verbis litteras dedit, et Augustinus, non *Lugduni*, sed *Arelatis* ordinatus est, ut anno sequenti videbimus.

12. *Error Bedæ excusatione dignus.* — Excusatione tamen Beda dignus; cum in Præfatione suæ Historiæ ad Ceolwlfum regem scribat : « Ut autem in his quæ scripsi, vel tibi, vel cæteris auditoribus, sive lectoribus hujus Historiæ, occasionem dubitandi subtraham, quibus hæc maxime auctoribus didiscerim, breviter intimare curabo. Auctor ante omnes, atque adjutor opusculi hujus, Albinus abbas reverentissimus, vir per omnia doctissimus extitit, qui in Ecclesia Cantuariorum a beatæ memoriæ Theodoro archiepiscopo, et Hadriano abbate viris venerabilibus, atque eruditissimis institutus diligenter, omnia quæ in ipsa Cantuariorum provincia, vel etiam in contiguis eidem regionibus, a discipulis beati papæ Gregorii gesta fuere, vel monumentis litterarum, vel seniorum traditione cognoverat : et ea mihi de his, quæ memoria digna videbantur, per religiosum Lundoniensis Ecclesiæ presbyterum Nothelmum, sive litteris mandata sive ipsius Nothelmi viva voce referenda transmisit. Qui videlicet Nothelmus postea Romam veniens, nonnullas ibi Gregorii papæ, simul et aliorum

Pontificum Epistolas, perscrutato ejusdem sanctæ Ecclesiæ Romanæ scrinio, permissu ejus, qui nunc ipsi Ecclesiæ præest, Gregorii Pontificis invenit : reversusque, nobis nostræ Historiæ inserendas cum consilio præfati Albini reverentissimi patris attulit ». Beda igitur, sedente Gregorio papa hujus nominis II, ideo *Augustinum* Arelatis et ab Arelatensi archiepiscopo consecratum prodidit, quia vel *Albinus* abbas, vel *Nothelmus* presbyter illum ea de re certiorem fecerant, tacito *archiepiscopi* nomine, quod eos latebat. Cumque inter documenta ad se transmissa non extaret Epistola data ad episcopum, cui commissa fuit ordinatio Augustini, sed ea tantum qua sanctus Gregorius eum *Aetherio* commendabat, in qua etiam hujus Sedis nomen tacetur, eo minus mirum videri debet, *Bedam* credidisse ordinationem illam commissam fuisse *Aetherio*, quo post ejus mortem omnes hactenus easdem litteras ad *Augustini* ordinationem transtulerint, licet ea tantum commendatitia sit, eoque tempore data, quo de ista ordinatione minime agebatur; ac præterea legerint Epistolam a Gregorio magno ad *Virgilium Arelatensem* archiepiscopum scriptam, quam Beda non viderat, qui ideo justiorem excusationem habet. Porro *Augustinum* cum sociis præsenti anno in Britanniam profectum esse, docet Beda in sua Epitome, ubi ait : « Anno DXCVI, Gregorius papa misit Britanniam Augustinum cum sociis, qui verbum Dei genti Anglorum evangelizarent ».

13. *Moritur Childebertus II Francorum rex.* — Ad num. 20 et seqq. *Childebertus II* Austrasiæ et Burgundiæ rex vita functus est hoc anno, ut liquet ex Epistola LVIII, libri 5 Registri Gregoriani, data mense *Julio*, *Indictione decima quarta*, quæ hoc anno secundum supputationem Gregorii exit cum mense Augusto. Ea enim S. Pontifex *Theoderico et Theodeberto fratribus, regibus Francorum* commendat *Augustinum* ad conversionem gentis Anglorum a se missum. Quare *Childebertus* utriusque regis pater jam ante mensem Julium e vivis excesserat, et uterque ei successerat; *Theodericus* in regnum Burgundiæ, et Theodebertus in regnum Austrasiæ. Regnavit *Childebertus* in Austrasia post Sigeberti patris mortem annos viginti, ut habet auctor de Gestis Francorum, qui annos tantum completos numerat. Si enim anni incompleti recenseantur, attigit annum XXI mortuus hujus anni initio; cum D. Gregorius citatus ad ejus filios et successores mense Julio scribens, nullam de morte *Childeberti* mentionem faciat, nec *Brunechildem* consoletur in Epistola, quam eodem mense ad eam scribit, ut videre est in Registro ejus lib. 5, Epist. LIX, quod utrumque facere debuisset, si hæc filium, illi patrem ante paucos menses amisissent. Hinc tamen perperam deducit Hadrianus Valesius lib. 16 Rer. Franc. *Childebertum* intra quatuor ultimos præcedentis Christi anni menses vita functum esse; cum in Burgundia rex fuerit *annos quatuor*, ut habent Fredegarius cap. 16, et Aimoinus lib. 3, cap. 84, qui annos incompletos pro integris numerant. Nam *annos tres* ei Chronicon Mossiacensis cœnobii assignat ferme integros, deductos scilicet a die vicesima octava mensis Martii anni DXCIII, quo *Guntramnus* Burgundiæ rex, ut anno DXCVIII ostendam, obiit. Decessit *Childebertus* anno ætatis XXV, aut, ut alii scribunt, anno ætatis XXVI : natus enim erat die sancto Paschæ anno DLXX, et *jam peracto vix lustro ætatis uno*, ut loquitur Gregorius lib. 5, cap. 1, anno scilicet circiter DLXXV exeunte, *Sigeberto* patri successerat. Regnum *Theoderici* et *Theodeberti Brunichildis* utriusque avia, partim per se, partim per proceres administravit : quo tempore in Neustria regnabat *Clotarius Chilperici* filius annum undecimum egressus, cujus tutelam *Fredegundis* mater singulari prudentia gerebat. Quare tunc in Francia dignitas regia penes parvulos, potestas penes mulieres erat : *Theodebertus* decimum ætatis annum, *Theodericus* nonum agebat; illeque *Metis* regni sedem statuit ; hic *Aurelianis*, ut docet Fredegarius cap. 16.

14. *Childebertus superstes fuerat Guntramno regi.* — Baronius, qui ex Epistolis divi Gregorii Magni recte collegit, *Childebertum* hoc anno vivere desiisse, perperam ejus initium illigavit anno Christi DLXXIX; hoc enim pacto septemdecim duntaxat annos regnasset, contra omnium antiquorum fidem. Præterea Childebertus *Guntramno* Burgundiæ regi superstes vixit, et post illum in Burgundia regnavit ; nam Gregorius Turonensis lib. 4 de Miraculis S. Martini cap. 37 : « Tempore, inquit, quo post obitum gloriosissimi regis Guntchramni Childebertus rex Aurelianensium urbem adiit, etc. » Nec a Gregorii sententia Fredegarius in suo Chronico recedit. Et tamen Baronius *Guntramni* mortem differt usque ad annum DXCVIII, licet fateatur *Gregorium Turonensem* anno præcedenti ad Deum migrasse, qui ideo de *Guntramno* mortuo loqui non potuisset, si is usque ad annum DXCVIII vitam prorogasset.

GREGORII ANNUS 8. — CHRISTI 597.

1. *Legatio Cyriaci ad Gregorium Catholicam communionem expetentis.* — Adest annus Redemptoris quingentesimus nonagesimus septimus Indictionis decimæ quintæ, quo mense Septembri inchoatur Gregorii papæ annus Pontificatus octavus, absolvitur vero Mauritii imperatoris undecimus, quo Cyriacus Constantinopolitanus episcopus responsales suos misit Romam ad sanctum Gregorium papam, simulque Synodalem Epistolam, qua tum fidei Catholicæ professio contineretur, tum etiam ipse communionem Catholicam expeteret, pacemque servari rogaret. Addidit litteras Mauritius imperator ad eumdem Gregorium, quibus cum pluribus hortatus est ut missos a Cyriaco episcopo Constantinopolitano responsales susciperet, communioneque Catholica eosdem impertiret. Jam enim anno superiori (ut dictum est) reciproca fidei confessione simul communicaverant inter se Cyriacus episcopus Constantinopolitanus atque Gregorius papa. Præcedente igitur istiusmodi communicatione. Cyriaco visum est mittere debere ex more suos Romam ad Gregorium Pontificem responsales, quos et commendatos voluit litteris ejusdem Mauritii imperatoris.

2. Cum autem responsales missi Romam pervenissent, eosdem Gregorius, ne quovis modo ipse auctor schismatis diffamari posset, benigne excepit, quos etiam interesse sacris missarum solemniis passus est, impertiens eos communione Catholica; ita tamen ut assentiri noluerit Apostolicæ Sedis apocrisiarium, qui degebat Constantinopoli, interesse sacris a Cyriaco celebrandis, nisi nomen Œcumenici invidiosum atque rixosum penitus tolleret atque aboleret. Hæc autem omnia breviter habet sanctus Gregorius in Epistola quam scripsit ad sanctissimos patriarchas Alexandrinum et Antiochenum, Eulogium scilicet atque Anastasium, verbis istis [1]:

3. « Charitas qua vobis valde constrictus sum, tacere me minime permittit: ut sanctitas vestra quæcumque apud nos aguntur, agnoscat, et falsis rumoribus non decepta, suæ justitiæ atque rectitudinis viam, sicut perfecte cœpit, perfectius teneat. Responsales siquidem fratris et coepiscopi nostri Cyriaci venientes, ejus ad me Synodicam detulerunt Epistolam. Et quidem inter nos et ipsum (sicut vestra beatitudo novit) propter appellationem profani nominis est gravis discordia. Sed in causa fidei transmissos responsales ejus existimavi esse suscipiendos; ne culpa elationis, quæ in Constantinopolitana Ecclesia pæne contra omnes sacerdotes exorta est, dissensionem fidei et rixam Ecclesiasticæ faceret unitati. Eosdem vero responsales, quia hoc omnino humiliter precabantur, missarum solemnia mecum celebrare feci. Quia (sicut et serenissimo domino imperatori nostro intimare studui) responsales fratris et consacerdotis nostri Cyriaci mihi communicare debuerunt: quia, auctore Deo, in elationis errorem non cecidi. Meus vero diaconus cum prædicto fratre nostro Cyriaco missarum solemnia celebrare non debet: quia per profanum vocabulum culpam superbiæ aut commisit, aut sequitur: ne si (quod absit) procedit, ei in tali elatione posito vanitatem stulti nominis confirmare videamur. Eumdem vero fratrem admonere studui, ut se a tali elatione corrigat ». Hæc de rebus Romæ gestis cum legatis.

4. Quod vero spectat ad Synodalem Epistolam a Cyriaco ad Gregorium missam anno superiori, in qua fidei Catholicæ professio scripta erat: cum in ea superflue damnationem apposuisset Eudoxii, Ariani hæretici sub Constantio imperatore episcopi Constantinopolitani: suspicionem haud levem Gregorio intulit, cum præsertim ipsum lateret, quisnam esset quem damnaret Eudoxium: magis vero, quod qui ejus meminisset Sozomenus, idem laudator esset mirificus Theodori Mopsuesteni haud pridem in quinta Synodo condemnati. De iisdem certiores reddi voluit eosdem Orientalium sedium patriarchas Eulogium et Anastasium. Quod autem Gregorius Sozomenum laudatorem fuisse tradit Theodori Mopsuesteni, recens quidam aristarchus

[1] Greg. l. VI. Ep. XXXI. Ind. XV.

(Melchiorem Canum jure sugillat auctor) sanctum Gregorium imperitiæ redarguit, quod scilicet non reperiatur id factum a Sozomeno, sed a Theodoreto. Sed quantum ipse erret, dum Gregorium errasse demonstrat, consule a nobis dicta in Notis ad Romanum Martyrologium. At quidni Gregorius suspectos habere debuisset Orientales, dum Joannes prædecessor Cyriaci Pseudo-Synodum Ephesinam pro OEcumenica videri poterat recepisse, rejectaque legitima, spuriam pro germana, et Nestorianorum conciliabulum pro Catholicorum conventu, dum Pelagianismi assertor factus est, qui in secundo canone ejusdem Pseudo-Synodi a Nestorianis asseritur, sicque ex eo originale peccatum penitus negaretur? Quæ omnia significata voluit idem sanctus Gregorius dictis primarum sedium patriarchis, ne damnatus Pelagianismi error per Constantinopolitanos patriarchas iterum restitueretur.

5. Qui etiam ad ipsum Cyriacum Constantinopolitanum episcopum [1] reddidit litteras, quibus admonuit, pacem et charitatem quam præ se ferret, fore inter se, si superbum nomen aboleretur; aliter minime fieri posse ut concordia mutua intercederet : nam hæc habet inter alia : « Oportet ergo ut mihi atque omnibus fratribus vestris ejusdem charitatis pulchritudinem in hoc primum opere monstretis, ut verbum superbiæ, per quod grave scandalum in Ecclesiis generatur, auferre festinetis : hoc modis omnibus implentes, quod scriptum est[2] : Solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis ». Et rursus [3] : « Nullam occasionem dare adversario maledicti gratia. Tunc enim ostensa charitas vera est, si per typum superbiæ inter nos schisma non fuerit. Ego enim Jesum testem invoco in anima mea, quia a summo usque ad ultimum nulli hominum dare scandali occasionem volo ». Et inferius : « Ea ergo quæ novo modo introducta sunt, ipso ordine quo illata sunt, auferantur, et pax nobis illibata in Domino permanebit ». Reliqua vero per Anatolium, quem idem ad imperatorem hoc anno apocrisiarium misit, ipsi significanda testatur.

6. *Anatolio apocrisiarii munere proficiscenti Constantinopolim, dat Gregorius litteras ad Mauritium et Eulogium de quæstione nominis OEcumenici ; additque alias ad alios optimis documentis refertas.* — Hoc namque anno revocatum in urbem Sabinianum diaconum, qui apocrisiarii munere Constantinopoli fungeretur, ex pluribus litteris ejusdem Grogorii, hoc anno datis apparet : missumque loco ipsius quem diximus Anatolium, dicta ad Cyriacum scripta Epistola docet. Ad ipsum vero Mauritium imperatorem, qui pro Cyriaco litteras dederat, alias Gregorius reddidit, quibus de responsalibus Cyriaci benigne susceptis eumdem reddidit certiorem, atque hæc de causa ipsa breviter habet[4] : « Eumdem fratrem et consacerdotem meum studiose admonere curavi, ut si habere pacem omnium concordiamque desiderat, ab stulti vocabuli se appellatione compescat ». Subdit demonstrans magni esse momenti, quod frivolum esse ipsi imperatori visum fuisset : ostenditque esse præcursorem antichristi, qui superbum sibi nomen arrogat, et superextollitur super [1] omne quod dicitur Deus.

7. Dedit etiam eodem argumento litteras privatas seorsum hoc eodem anno ad Anastasium patriarcham Antiochenum[2], cum ab eo per Sabinianum diaconum Romam redeuntem litteras accepisset ejusdem ferme argumenti cum iis quas scripserat imperator, nimirum pro ejusmodi causa levissima schisma non esse conflandum : ad quem rescribens Gregorius post alia hæc habet : « Vos tamen eamdem causam nullam esse, dicere non debetis : quia si hanc æquanimiter portamus, universæ Ecclesiæ fidem corrumpimus. Scitis enim, quanti non solum hæretici, sed etiam hæresiarchæ de Constantinopolitana Ecclesia sunt egressi. Et ut de honoris vestri injuria taceam, si unus episcopus vocatur Universalis, universa Ecclesia corruit, si unus universus cadit. Sed absit hæc stultitia, absit hæc levitas ab auribus meis, etc. »

8. Graviori pariter perpendens lance tantæ rei momentum S. Eulogius Alexandrinus episcopus, ad eumdem Gregorium papam hoc eodem anno de prærogativa sedium gravem Epistolam scripsit quæ licet non extet, ex responsione tamen ab ipso Gregorio reddita, qualis fuerit, satis perspicue potest intelligi. Accipe ergo eam, quo quid in re maximi ponderis vir sanctissimus miraculis clarus ad Gregorium ipsum scripserit, recognoscas. Sic enim se habet [3] :

9. « Suavissima mihi sanctitas vestra multa in Epistolis suis de sancti Petri Apostolorum principis Cathedra locuta est, dicens, quod ipse in ea nunc usque in successoribus sedeat. Et quidem ego indignum me esse non solum in honore præsidentium, sed etiam in numero stantium agnosco. Sed cuncta quæ dicta sunt, in eo libenter accepi, quod ille mihi de Petri Cathedra locutus est, qui Petri Cathedra tenet. Et cum me specialis honor nullo modo delectet, valde tamen lætatus sum, quia vos sanctissimi, quod mihi impendistis, vobismetipsis dedistis. Quis enim nesciat sanctam Ecclesiam in Apostolorum principe soliditate firmatam, quia firmitatem mentis traxit in nomine, ut Petrus a petra vocaretur? Cui veritatis voce dicitur [4] : Tibi dabo claves regni cælorum. Cui rursus dicitur [5] : Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos. Iterumque [6] : Simon Joannes amas me? pasce oves meas. Itaque cum multi sint Apostoli, pro ipso tamen principatu sola Apostolorum principis Sedes in auctoritate convaluit, quæ in tribus locis unius est. Ipse enim sublimavit Sedem, in qua etiam quiescere et præsentem vitam finire dignatus est. Ipse decoravit sedem in quam Evangelistam disci-

[1] Greg. l. VI. Ep. XXVIII. — [2] Eph. IV. — [3] I. Tim. V. — [4] Greg. l. VI. Ep. XXX. Ind. XV.

[1] 2. Thes. II. — [2] Greg. l. VI. Ep. XXIV. Ind. XV. — [3] Ibid. Ep. XXXVII. Ind. XV. — [4] Matth. XVI. — [5] Luc. XXII. — [6] Joan. XXI.

pulum (Marcum videlicet) misit. Ipse firmavit sedem (Antiochenam videlicet) in qua septem annis quamvis discessurus, sedit. Cum ergo unius atque una sit sedes, cui ex auctoritate divina tres nunc episcopi præsident : quicquid ego de vobis boni audio hoc mihi imputo ; si quid de me boni creditis, hoc vestris meritis imputate : quia in illo unum sumus, qui ait[1] : Ut omnes unum sint, sicut et tu, Pater, in me, et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint ». Hæc de unitate quæ ex dilectione provenit, cum potestas in tribus distincta eadem ad unum caput præcipuum referatur. Habes hæc eadem de tribus sedibus Petri, ex quo collata est prærogativa patriarchatus, superius ex Gelasio papa dicta.

10. In fine autem Epistolæ de acceptis ab eo muneribus hæc habet Gregorius : « Suscepi, inquit, benedictionem sancti Evangelistæ Marci juxta Breve vestris Epistolis insertum : sed quia Collatum (Colatum) ac Juritheum non libenter bibo, præsumens Cognidium requiro, quod in hac Urbe, post multa tempora, vestra innotescere transacto anno sanctitas fecit. Nam nos hic a negotiatoribus nomen Cognidii et non substantiam comparamus ». Quid per Collatum, sive Colatum, vel Juritheum, atque Cognidium debeat intelligi (quod medicorum hæc sint potius) de his nobis rogantibus disseruit pluribus doctissimus Mercurialis, cujus variarum quæstionum elucidationes prælo datas propediem (ut putamus) accepturus eris.

11. At Gregorius eidem Eulogio munuscula et ipse misit, de quibus ait : « Parvulam benedictionem de amatoris vestri S. Petri Ecclesia sex minora Aquitanica pallia et duo oraria transmisi : quia enim multum diligo, etiam de parvis præsumo ».

Hæc Gregorius, qui plurimi fecit eumdem S. Eulogium, utpote qui his temporibus sedem illam sanctitate et doctrina mirifice illustraret : magno namque Dei beneficio post tot tenebras illuxerat infelici afflictatæ nimium Alexandrinæ Ecclesiæ tantum sidus matutinum, ipse sanctus Eulogius, qui eamdem Ecclesiam, quam ab apro silvestri (de quo est in Psalmis[2]) depastam invenit, ac propemodum desolatam, viriliter in Evangelio laborans restituit : nam hæreticos ibi inventos, qui longævam ætatem duxissent errantes et in errorem mittentes, ad fidem Catholicam restituere conatus est. Cui ob eamdem causam congratulatus Gregorius, ista habet in dicta Epistola : « Debitum salutationis alloquium persolvens, indico quia magno gaudio exulto, quod vos contra hæreticorum latratus assidue laborare cognovi : atque omnipotentem Dominum deprecor, ut beatitudinem vestram sua protectione adjuvet, quatenus per linguam vestram de sinu sanctæ Ecclesiæ omnem radicem amaritudinis evellat, ne rursum germinans impediat multos, et per illam coinquinentur multi, etc. » Quomodo autem Agnoitarum plurimos ad Catholicam fidem converterit, suo loco pluribus.

[1] Joan. XIV. — [2] Psal. LXXIX.

12. Rursum vero eidem nuntio Gregorius ad diversos litteras dedit, eo quod Sabinianus apocrisiarius inde Romam rediens, complures ab illis datas attulerat ad ipsum Epistolas. Inter alia autem ad Gregoriam Augustæ cubiculariam, feminam æque piam ac nobilem, de certitudine salutis suæ litteris percontantem, ista prudenter ipse respondit[1] : « Quod vero dulcedo tua in suis Epistolis subjunxit, importunam se mihi existere, quoadusque scribam mihi esse revelatum quia peccata tua dimissa sunt ; rem et difficilem etiam et inutilem postulasti : difficilem quidem, quia ego indignus sum, cui revelatio fieri debeat ; inutilem vero, quia secura de peccatis tuis fieri non debes, nisi cum jam in die vitæ tuæ ultimo plangere eadem peccata minime valebis. Quæ dies quousque veniat, semper suspecta, semper trepida metuere culpas debes, atque eas quotidianis fletibus lavare, etc. »

13. Reddidit pariter litteras ad Theotistem et Andream viros clarissimos, inter aulicos militantes quidem, sed professione cives sanctorum et domesticos Dei, qui tales essent, ut inter causarum turbines scirent Deo corde semper esse conjuncti. Nam ad eos ista S. Gregorius[2] : « Quod in tanto tumultu causarum vestra excellentia posita, sacri verbi ubertate plena est, atque ad æterna incessanter gaudia suspirat, magnas omnipotenti Deo gratias ago : quia hoc in vobis esse impletum video, quod de electis patribus scriptum est[3] : Filii autem Israel ambulaverunt per siccum per medium mare, etc. » Assidebant isti Augustæ, quæ horum consuetudine in dies magis virtutibus augebatur. Curam pariter gerebant Mauritii filiorum, de quibus ista S. Gregorius subdit : « Peto autem, ut parvulos dominos, quos nutritis, præcipue moribus instruere curetis ; et gloriosos eunuchos, qui eis deputati sunt, admonete, ut ea illis loqui debeant, quæ eorum mentes in charitate circa se invicem et erga subjectos in mansuetudine compungant : ne si quid odii modo inter se conceperint, in aperto postea erumpat. Verba siquidem nutrientium aut lac dant, si bona sunt ; aut venenum, si mala. Talia ergo nunc eis suggerant, quæ postmodum ostendant quam bona fuerint, quæ a nutritorum suorum ore suxerunt ». Reddit demum illis gratias de triginta libris auri pro redemptione captivorum per Sabinianum diaconum missis. Hos vero Gregorius ob egregiam pietatem magno dignos putavit esse munere præter alios, nempe clavi illa S. Petri quæ egregio miraculo coruscaverat, quam Antharit impius licet rex Longobardorum Romam miserat ad Pelagium papam ut suo loco diximus : sed hic putamus eadem opportune repetenda, cum eam divino illustratam miraculo Constantinopolim Gregorius mittit, tanquam Dei virtutis nobile monumentum ob oculos semper habendum ; ait enim : « Præterea benedictionem S. Petri Apostoli clavem a sacratissimo ejus corpore transmisi, de qua vide-

[1] Greg. l. VI. Ep. XXII. Ind. XV. — [2] Ibid. Ep. XXIII. — [3] Exod. XV.

licet clavi hoc est gestum quod narro miraculum.

14. « Dum eam quidam Longobardorum civitatem ingressus in Traspadanis partibus invenisset, quia S. Petri clavis esset, despiciens, sed pro eo quod eam auream vidit, facere sibi ex illa aliquid aliud volens, eduxit cultellum ut eam incideret. Qui mox cultellum, cum quo eam per partes mittere voluit, arreptus per spiritum, sibi in gutture defixit, eademque hora exstinctus cecidit. Et dum illic rex Longobardorum Antharit atque alii multi ejus homines adessent, et is qui se percusserat seorsum mortuus, clavis vero hæc seorsum jaceret in terra : factus est omnibus vehementissimus timor, ut eamdem clavem de terra levare nullus præsumeret. Tunc quidem Longobardus Catholicus, qui sciebatur orationi et eleemosynis deditus, Minulphus nomine, vocatus est, atque ipse hanc levavit de terra. Antharit vero pro eodem miraculo aliam clavem auream fecit, atque cum ea pariter ad sanctæ memoriæ decessorem meum transmisit, indicans quale per eam miraculum contigisset. Ipsam ergo vestræ excellentiæ transmittere studui, per quam omnipotens Deus superbientem et perfidum hominem peremit : ut per eam vos qui eum timetis et diligitis, et præsentem salutem et æternam habere valeatis ». Hæc Gregorius. Extat ad horum alterum nempe Andream, seorsum alia ejusdem Gregorii consolatoria Epistola hoc item anno data [1] de obitu Constantiæ puellæ clarissimæ viro desponsatæ, hortaturque eum, ne implicet se imperatoriis negotiis; sed tranquillam ac quietam vitam a tumultibus longe positam ducere studeat. Dedit itidem Constantinopolim alias litteras ad Theodorum [2] imperatoris medicum, de quo plura superius, gratias illi agens de eleemosynis Romam ad se missis, puto pro redemptione captivorum, ut alii qui supra fecisse noscuntur. Quæ omnia cum ipse Gregorius grato animo acciperet, dolebat tamen se aliorum bonorum dispensationi præfectum : ait enim : « Et quidem mihi, fateor, triste est aliena expendere, et super eas quas de substantia Ecclesiastica habeo, adhuc etiam de rebus sanctissimi filii domni Theodori rationes ponere. Mittit vero ad eum itidem clavem S. Petri, quæ intus haberet limaturam de catenis ipsius. Sed et ad Narsetem patricium, de quo plura superius hominem maxime pium, alias dedit litteras [3], quibus eum in tribulationibus positum consolatur, xeniaque transmittit.

15. Ad Anastasium abbatem in Palæstina monasterii, Neas appellati, alias [4] item litteras dedit, quibus eum hortatus est ut cum Hierosolymorum episcopo pacem haberet. Puto fuisse novam Lauram, ita dictum monasterium famosissimum in Actis S. Sabæ, necnon Euthymii, occupatum aliquando ab Origenistis. Ad alium quoque Anastasium, ad quem supra, nempe Antiochenum episcopum, litteras [1] reddit hoc item anno, inchoata Indictione prima, roborans eum, ut in tribulationibus quas pateretur, strenue ageret; hæreticorum enim novis adinventionibus premebatur, maximoque angore animi tenebatur; de quibus hæc post multa Gregorius : « His autem diebus (sicut invenio) nova hæreticorum bella consurgunt, de quibus vestræ beatitudini jam antea scripsi, ita ut prophetas, Evangelia, et dicta Patrum omnia evacuare moliantur. Sed permanente vita vestræ sanctitatis, in protectoris nostri gratia speramus, quod eorum ora citius obmutescant, quæ contra soliditatem veritatis aperta sunt : quia et quamlibet acuti gladii mittantur, cum saxum feriunt, fracti resiliunt. Hoc autem magna Dei omnipotentis est gratia, quod in ipsis, qui a sanctæ Ecclesiæ doctrina divisi sunt, unitas non est, quoniam [2] omne regnum in se divisum non stabit, et sancta Ecclesia subtilius in sua semper eruditione instruitur, dum hæreticorum quæstionibus impugnatur : ita ut aperte impleatur quod per psalmistam contra hæreticos de Deo dictum est [3] : Divisi sunt ab ira vultus ejus, et appropinquavit cor illius. Nam dum ipsi in suo pravo errore dividuntur, cor nobis Dei appropiat, quia eruditi adversitatibus intellectum ejus subtilius invenimus ». Hæc sanctus Gregorius tanto quidem Pontifice digna. Quinam autem hi fuerint hæretici, nobis incompertum est. Subdit his vero, quanta iisdem temporibus a Barbaris ipse pateretur : ex quibus plane dignoscitur, pacem diu quæsitam, sæpe petitam, obice exarcho, minime fuisse adhuc cum Longobardis sancitam.

16. *Brunichildem reginam de quibusdam abusibus ex Gallia evellendis admonet Gregorius.* — At qui totius orbis præfectum se sciebat Ecclesiis, non Orientalium duntaxat rerum oportere esse sollicitum sciens, ad Occidentales etiam deflexit obtutum, et adversus monachos disciplinæ monasticæ desertores Epistolam scripsit in Africam ad Dominicum episcopum Carthaginensem [4]. Sed et petunt interea pabulum a pastore nobiles Gallicani : etenim eumdem, quem auribus præsentes audire non possent, ut scriptum Codicem transmitteret, rogarunt Dinamius patricius de quo supra, et Aurelia : quibus idem, factus omnia omnibus annuit [5]. Brunichildæ itidem reginæ istud ipsum a se exposcenti concessit, Codicem ad eam pariter mittens, cui et scripsit Epistolam [6], qua primum excusat, cur non miserit pallium ad Syagrium episcopum Augustodunensem, quod scilicet non esset ab eo enixe petitum : « Nam, inquit, prisca consuetudo obtinuit, ut honor pallii, nisi exigentibus causarum meritis, et fortiter postulanti dari non debeat ». Hæc ipse : sed et quod qui venerat ipsum accepturus, esset schismaticus, eidem dari minime debuisse affirmat. Serpserat idem error de Tribus

[1] Greg. l. vi. Ep. xxvi. Ind. xv. — [2] Ibid. Ep. xxv. Ind. xv. — [3] Ibid. Ep. xxvii. Ind. xv. — [4] Ibid. Ep. xxix. Ind. xv.

[1] Greg. l. vii. Ep. iii. Ind. i. — [2] Luc. xi. — [3] Psal. liv. — [4] Greg. l. vi. Ep. xxxii. Ind. xv. — [5] Ibid. Ep. xxxiii. Ind. xv. — [6] Greg. l. vii. Ep. v. Ind. i.

Capitulis in Ecclesiam Gallicanam, non quidem in viros prudentes, sed in eos qui vita solutissimi essent : nam accipe quid de his dicat ipse Gregorius, eamdem reginam admonens :

17. « Præterea hos quos ab unitate Ecclesiæ schismaticorum error dissociat, ad unitatem pro vestra mercede studeat revocare concordia. Nam non ob aliud in ignorantiæ suæ hactenus cæcitate volvuntur, nisi ut Ecclesiasticam fugiant disciplinam, et perverse habeant, ut voluerint, vivendi licentiam : quia nec quid defendant, nec quid sequantur intelligunt. Nos autem Chalcedonensem Synodum, de qua illi sibi pestifere nebulas excusationis assumunt, per omnia veneramur et sequimur; et si quis de fide ejus minuere aut addere aliquid præsumpserit, anathematizamus. Sed ita illos erroris labes imbibit, ut ignorantiæ suæ credentes, universam Ecclesiam atque omnes quatuor patriarchas non ratione, sed malitiosa mente tantummodo refugiant : ita ut is qui ad nos a vestra excellentia missus est, cum quereretur a nobis, cur ab universali Ecclesia separatus existeret, se ignorare professus sit : sed neque quid diceret, neque quid aliud audiret, voluit (valuit) scire ». Hæc Gregorius. Ex quibus plane intelligis, cur error sive schismatis, sive hæresis invalescat, nimirum ut per eam quam latiorem vident viam disciplinæ impatientes homines ingredi festinent, secundum Domini dictum [1] : « Lata est via, quæ ducit ad perditionem, et multi gradiuntur per eam ».

18. Admonuit vero idem Gregorius eamdem Francorum reginam, ut corrigere studeret pravos mores in Galliis excrescentes, illos vero præsertim, quos in ordinatione sacerdotum irrepsisse abusus demonstrat. Adjecit præterea, ut quæ apud aliquos vigeret in Gallia idololatria, penitus exstirparet. Quænam essent hæc monstra iterum emergentia, idem docet his verbis : « Hoc quoque pariter hortamur, ut et cæteros subjectos vestros sub disciplinæ debeatis moderatione restringere, ut idolis non immolent, cultores arborum non existant, de animalium capitibus sacrificia sacrilega non exhibeant : quia pervenit ad nos, quod multi Christianorum et ad Ecclesias occurrant, et (quod dici nefas est) a culturis dæmonum non discedant, etc. » Monet insuper ut coerceat populos diversis modis divinam indignationem desuper provocantes. Porro quod ad idololatriæ illud genus pertinet, immolare caput capræ dæmonibus Longobardorum fuisse superstitionem, alibi idem Gregorius docet [2].

19. At non est quod adeo mireris, si idololatriam audis in Gallia alicubi iterum pullulare, cum in Italia prope ipsam urbem ab aliquibus improbis in nonnullis revocatam esse, idem Gregorius testatur in litteris [3] ad Chrysantum episcopum Spoletanum, necnon et ad Agnellum episcopum [4] Tarracinensem eodem anno datis. Id secum vexit bellorum jugis infestatio, ut cum remissio fieret Ecclesiasticæ culturæ, inter bonum semen ejusmodi zizania miscerentur.

20. *Augustini et sociorum res optime gestæ in Anglia.* — Sed quos secuti sumus Roma in Angliam proficiscentes, missos a Gregorio papa anno superiori Augustinum et socios; quid ibidem in Apostolico ministerio sint operati, videamus : sed audiamus in primis, quid de his habeat gentilis ipsorum venerabilis Beda [1] : « Roboratus ergo, inquit, confirmatione beati patris Gregorii Augustinus, cum famulis Christi qui erant cum eo rediit ad opus verbi, pervenitque in Britanniam. Erat eo tempore rex Edilberthus in Cantio potentissimus, qui ad confinium usque Humbri fluminis maximi, quo Meridionales et Septentrionales Anglorum populi dirimuntur, fines imperii tetenderat. Est autem ad Orientalem Cantii plagam Tanetos insula non modica, id est, magnitudinis juxta consuetudinem æstimationis Anglorum, milliarium sexcentorum quam a continenti terra secernit fluvius Vantsumu, qui est latitudinis circiter trium stadiorum, et duobus tantum in locis est transmeabilis : utrumque enim caput protendit in mare. In hac ergo applicuit servus Domini Augustinus, et socii ejus viri (ut fertur) ferme quadraginta. Acceperunt autem, præcipiente beato papa Gregorio, de gente Francorum interpretes. Et mittens ad Edilberthum, mandavit se venisse de Roma, ac nuntium ferre optimum, qui sibi obtemperantibus æterna in cælis gaudia, et regnum sine fine cum Deo vivo et vero futurum, sine ulla dubitatione promitteret.

21. « Qui hæc audiens, manere illos in ea quam adierant insula, et necessaria ministrari, donec videret quid eis faceret, jussit : nam et antea fama ad eum Christianæ religionis pervenerat, utpote qui et uxorem habebat Christianam de gente Francorum regia, nomine Bertham quam ea conditione a parentibus acceperat, ut ritum fidei ac religionis suæ cum episcopo, quem ei adjutorem fidei dederant, nomine Luidhardo, inviolatam servare, licentiam haberet. Post dies ergo aliquot venit ad insulam rex, et residens sub divo jussit Augustinum cum sociis ad suum ibidem advenire colloquium. Caverat autem, ne in aliquam domum ad se introirent, veteri usus augurio, ne superventu suo si quid maleficæ artis habuissent, eum superando deciperent. At illi non dæmoniaca, sed divina virtute præditi veniebant, crucem pro vexillo ferentes argenteam, et imaginem Domini Salvatoris in tabula depictam, litaniasque canentes, pro sua simul, et eorum propter quos et ad quos venerant, salute æterna, Domino supplicabant.

22. « Cumque ad jussionem regis residentes, verbum ei vitæ una cum iis qui aderant ejus comitibus prædicarent; respondit ille, dicens : Pulchra sunt quidem verba et promissa quæ affertis : sed

[1] Matth. VII. — [2] Greg. dial. l. III. c. 28. — [3] Greg. l. VII. Ep. II. Ind. I. — [4] Ibid. Ep. XX. Ind. I.

[1] Bed. hist. gent. Angl. l. I. c. 25.

quia nova sunt et incerta, non his possum assensum tribuere, relictis eis quæ tanto tempore cum omni Anglorum gente servavi. Verum quia de longe huc peregrini venistis, et ut ego mihi videor perspexisse, ea quæ vos vera et optima credebatis, nobis quoque communicare desideratis; nolumus molesti esse vobis, quin potius benigno vos hospitio recipere, et quæ victui vestro sunt necessaria, ministrare curamus : nec prohibemus, quin omnes quos potestis, fidei vestræ religionis prædicando societis. Dedit ergo eis mansionem in civitate Dorovernensi, quæ imperii sui totius erat metropolis, eisque ut promiserat, cum administratione victus temporalis, licentiam quoque prædicandi non abstulit. Fertur autem, quod appropinquantes civitati more suo, cum cruce sancta et imagine magni regis Domini nostri Jesu Christi, hanc litaniam consona voce modularentur : Deprecamur te, Domine, in omni misericordia tua, ut auferatur furor tuus et ira tua a civitate ista, et de domo sancta tua, quoniam peccavimus. Alleluia ».

23. Ista ipse conspiciens, et respiciens ad eos qui hodie extant, Anglos a fide Catholica devios, compello eosdem nomine Romanæ Ecclesiæ verbis illis Apostoli [1] : « Ipsi de nobis annuntiant, qualem introitum habuerimus ad vos, et quomodo conversi estis ad Deum a simulacris servire Deo vivo et vero, et quomodo Evangelium nostrum non fuit in sermone tantum, sed in virtute, in Spiritu sancto, in plenitudine multa ». Ita in memoriam revocans, a quo, per quos, et quomodo acceperint Evangelium, nempe a Romano Pontifice, per monachos, præcedente Crucis vexillo, et imagine Salvatoris : quorum omnium velut immemores, hæresum fascino dementati, Catholicæ Ecclesiæ hostes effecti, adhuc tamen gloriantur nomine Christiano, et jactant se esse Evangelii professores. O densa caligine offusas mentes, obscura nocte, cæco carcere, alta fovea mersas animas, super quas jam operuerit [2] puteus os suum, ut nullus penitus lucis radius licet pertenuis vel a longe iis effulgeat, ut hæc tanta ipsorum mala miseri videant ? Quorum causa merito exclamandum cum Hieremia [3] : « Obstupescite, cæli, super hoc, et portæ ejus, desolamini vehementer, dicit Dominus. Duo enim mala fecit populus meus : me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, et foderunt sibi cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas ». Unde et factum est quod sequitur : « Super eum rugierunt leones » ; egressi illi utique e portis inferi ad ponendam terram illam in solitudinem.

24. Sed quid iis dictis Beda subjiciat, videamus : « At ubi, inquit [4], sibi datam mansionem intraverunt, cœperunt Apostolicam primitivæ Ecclesiæ vitam imitari, orationibus videlicet assiduis, vigiliis, ac jejuniis serviendo ; verbum vitæ quibus poterant prædicando ; cuncta hujus mundi velut aliena spernendo ; ea tantum quæ victui necessaria videbantur, ab eis quos docebant, accipiendo, secundum ea quæ docebant ipsi per omnia vivendo ; et paratum ad patiendum adversa quæque vel etiam ad moriendum pro ea quam prædicabant veritate animum habendo. Quid? Crediderunt nonnulli, et baptizabantur, mirantes simplicitatem innocentis vitæ, et dulcedinem doctrinæ eorum cælestis.

25. « Erat autem prope ipsam civitatem ad Orientem Ecclesia in honorem sancti Martini antiquitus facta, dum adhuc Romani Britanniam incolerent, in qua regina, quam Christianam fuisse prædiximus, orare consueverat. In hac ergo et ipsi primo convenire, psallere, orare, missas facere, prædicare, et baptizare cœperunt, donec rege ad fidem converso, majorem prædicandi per omnia et Ecclesias fabricandi vel restaurandi licentiam acciperent. At ubi ipse etiam inter alios delectatus vita mundissima sanctorum, et promissis eorum suavissimis, quæ vera esse, miraculorum quoque multorum ostensione firmarunt, credens baptizatus est; cœpere plures quotidie ad audiendum verbum confluere, ac relicto Gentilitatis ritu, unitati se sanctæ Christi Ecclesiæ credendo sociare. Quorum fidei et conversioni congratulatus esse rex perhibetur, ut nullum tamen cogeret ad Christianismum, sed tantummodo credentes arctiori dilectione quasi concives sibi regni cælestis amplecteretur. Didicerat enim et a doctoribus auctoribusque suæ salutis, servitium Christi voluntarium, non coactitium debere esse. Nec distulit, quin etiam ipsis doctoribus suis locum sedis eorum gradui congruum in Dorovernia metropoli sua donaret, simul et necessarias in diversis speciebus possessiones conferret ». Hucusque Beda.

26. Porro omnes hoc anno audientes verbum Dei, baptizatos esse sequenti Natalis Domini die primæ Indictionis, ipse sanctus Gregorius testatur in litteris sequenti anno mense Junio datis ad S. Eulogium Alexandrinum episcopum, in quibus hæc de his habet [1] :

27. « Sed quoniam vere in bonis quæ agitis accrescit quod et aliis congaudetis, vestræ vobis gratiæ vicem reddo, et non dissimilia nuntio. Quia dum gens Anglorum in mundi angulo posita in cultu lignorum ac lapidum perfida nunc usque remaneret, ex vestræ mihi orationis adjutorio placuit, ut ad eam monasterii mei monachum in prædicationem transmittere, Deo auctore, debuissem. Qui data a me licentia, a Germaniarum episcopis episcopus factus, cum eorum quoque solatiis ad prædictam gentem in finem mundi perductus est ; et jam nunc de ejus salute et opere ad nos scripta pervenerunt : quia tantis miraculis vel ipse, vel hi qui cum eo transmissi sunt, in gente eadem coruscant, ut Apostolorum virtutes in signis quæ exhibent, imitari videantur. In solemnitate autem Dominicæ Nativitatis, quæ hac prima Indictione transacta est, plusquam decem millia Angli ab eodem nuntiati sunt

[1] I. Thes. I. — [2] Psal. LXVIII. — [3] Hierem. II. — [4] Beda hist. Angl. l. I. c. 16.

[1] Greg. l. VII. Ep. XXXIX. Ind. I.

fratre coepiscopo nostro baptizati ». Hactenus de his Gregorius ad Eulogium. At vero quod superius dicitur, Germaniarum, puto corrigendum textum, ut dicat, Galliarum, sicut legisse noscitur Beda : et ratio persuadet, cum noscatur id factum in Galliis, per quas idem Augustinus transiit iturus in Angliam. Sed ex nuper dictis in eo corrigas Bedam, dum post conversionem hanc factam Anglorum, subdit missum esse Augustinum ad Aetherium episcopum Arelatensem in Galliam, ut ab eo episcopus ordinaretur : id enim antea factum Gregorius docet, nec per Aetherium, qui non erat episcopus Arelatensis, sed Lugdunensis : Virgilius enim his diebus præerat Arelatensi Ecclesiæ. Sed et ejusdem Gregorii [1] testificatione liquet, non Bertham, sed Adilbergam nomine dictam esse conjugem regis Anglorum.

28. *Conc. Toletanum.* — Jam vero res Hispaniarum invisamus. Hoc eodem anno, qui numeratur duodecimus Reccaredi regis Hispaniarum, et Æra sexcentesima trigesima quinta, celebratum est in Hispania Concilium Toletanum ab episcopis sexdecim, cujus tantummodo canones duo reperiuntur. De castitate enim a ministrantibus altari servanda vehemens admonitio facta est; nempe, ut si quis eam violaverit, non solum e gradu excideret, sed et duro carceri manciparetur. Patres iidem voluerunt.

29. *Antiochi anachoretæ sanctitate clari obitus.* — Hoc quoque tempore Antiochus magnus anachoreta functus legatione ad Mauritium imperatorem, re bene gesta, reversurus ad suos, ex hac vita migravit. Hujus meminit Georgius in Actis S. Theodori Siceotæ, verbis istis [2] : « Eo tempore hospitio suscepit sanctus Theodorus divinum et sanctum virum eremitam Antiochum, qui Constantinopoli in Orientem revertebatur : venerat enim legatus ad Mauritium imperatorem, ut illi Synophrim oppidum a Barbaris direptum commendaret ». Magnæ hic inter omnes Orientales sanctitatis fama vigebat, quem idem auctor ita describit : « Erant huic supercilia densa atque conjuncta, cana barba, et capitis coma lanæ instar candida et ad ilia usque protensa, similiter et barba, ungues perlongi. Ad centesimum annum pervenerat : sexaginta annorum spatio nec vinum, nec oleum, nec aliud hujusmodi gustaverat : triginta jam annis panem non comederat : oleribus crudis cum sale et aceto vescebatur : aquam bibebat. Hujus fama ad Theodorum, et Theodori ad ipsum pariter, Deo patefaciente, pervenerat. Et justus ille quidem dicebat discipulis suis de sancto Theodoro episcopo, se talem virum sanctum ad eum usque diem non invenisse, sibi enim ipsius vitæ instituta esse a Deo patefacta. Beatus Theodorus vicissim ita de ipso cum fratribus loquebatur, ut in tota Orientis eremo tam dignum Dei servum vidisse, aut audisse se diceret neminem.

« Qui autem hæc audiebant, e fimbria vestimentorum ejus aliquid religionis gratia capiebant : cumque mansionis fratres ad eum venerandum accederent, eos reprehendebat, et per interpretem recusabat : Cur, inquiens, cum talem stellam et sanctum Dei apostolum habeatis, ad me agrestem et vilem atque nullius pretii hominem venerandum acceditis? Ad ipsum vere laudabilem et admirandum sanctumque virum colendum vos convertite, qui divinam in mundo vitam agit, et cupiditates in se proterit, et doctrina sua multos ad Deum convertit. Cum autem vespera advenisset, facto divino sacrificio accubuerunt, ut parvo et solito cibo vescerentur. Postea voluit S. Theodorus (ut erat solitus) hospiti pedes lavare, sed ille non permisit : mutuo igitur manus lavarunt. Postridie vero mane festinabat Dei servus exire, et iter suum perficere. Quod cum B. Theodorus animadverteret, et obitum ejus propinquum esse divinitus sciret, idque apud se fieri cuperet : rogabat eum, ut itineris labore fessus quiesceret. Ille contra obsecrabat, ut se dimitteret : Instat, inquiens, mihi e corpore migratio ; et idcirco festino, ut in cellula mea mature concedam. Egressus igitur beatus Theodorus, comitatus est eum Anastasiopolim usque, et afflictiones ac sollicitudines, quas in episcopatu sustineret, patefecit, quibus institutæ vitæ ratio et monasteriorum suorum cura interrumperetur : rogans eum, ut quid sibi agendum esset, consuleret, et utrum relicta episcopatus dignitate, monastico tantum ordini deberet incumbere. Ille vero id quam celerrime faciendum censuit, ne apud Deum damnandus esse videretur.

« Sanctus autem Theodorus suum illi jumentum, fratremque dedit, qui illum, quousque vellet, comitaretur. Mutuo se igitur salutantes et complectentes, discesserunt. Et S. Theodorus in episcopium reversus, dixit eum celerius e vita migraturum, quam ad locum suum posset pervenire. Quod et factum est : paucis enim diebus post nuntiatum est, eum in via mortuum esse ». Hactenus de Antiocho auctor, quem diversum ab illo Antiocho item monacho et abbate Lauræ in Palæstina fama celebri scias, qui eodem ferme tempore, nempe sub Heraclio imperatore et Cosrhoe Persarum rege vixit clarus inter scriptores Ecclesiasticos, cujus sunt sermones de diversis centum triginta et Exomologesis.

[1] Greg. lib. IX. Ep. LIX. Ind. XIV. — [2] Extant apud Sur. tom. II. die XXII. April.

Anno periodi Græco-Romanæ 6090. — Olymp. 344. — An. U. C. 1350. — Anno Æræ Hispan. 635. — Jesu Christi 597. — Gregorii papæ 8. — Mauritii imp. 16.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : XV *post consulatum Mauritii Tiberii Aug. solius* XIII, ut habet Chronicon Alexandrinum.

2. *S. Ethelbertus Cantii rex religionem Christianam in Anglia restituit.* — A num. 20 ad 28. Anglo-Saxones religionem Christianam a Britannia proscripsere, quando eam invaserunt, sed *Ethelbertus* Cantianorum rex fidem primo in eo regno restituit, data suis potestate illius amplectendæ, et missis a S. Gregorio viris Apostolicis ejusdem annuntiandæ. Est porro *Cantium* (seu Cantia Bedæ), regio posita contra Galliam Belgicam, ab ea angustiore mari divisa, cujus caput *Durovernum*, vel Durobernium, seu Cantuaria, vulgo *Cantorbéry*. Annum rei gestæ docet nos Beda in Epitome, ubi ait : « Anno DXCVII, venere Britanniam præfati doctores, qui fuit annus plus minus centesimus quinquagesimus adventus Anglorum in Britanniam », qui anno Christi superiori inchoatus est. Augustinus itaque cum sociis e Francia in Angliam hoc anno transfretavit. Plerosque Francos profectionis comites in Angliam fuisse docet Beda lib. 1, cap. 25, ita ut Augustinus in Cantium pervenerit cum sociis ferme quadraginta. Jam pridem *Edilbertus*, vel *Ethelbertus* rex multa audierat de Christiana religione; *Adilbergam* enim seu *Bertham* Chariberti Francorum regis filiam in conjugem acceperat : « Antea fama », inquit Beda, « ad eum Christianæ religionis pervenerat, utpote qui et uxorem habebat Christianam de gente Francorum regia, nomine Bertham, quam ea conditione a parentibus acceperat, ut ritum fidei ac religionis suæ cum episcopo, quem ei adjutorem fidei dederant, nomine Luidhardo, inviolatam servare licentiam haberet ». Erat Letardus, quem *Luidhardum* Beda vocat, episcopus Silvanectensis in Gallia, ut tradunt Thomas Sprottus auctor Historiæ fundationis monasterii S. Augustini Cantuariensis, et ex eo Guillilmus Thornus in suo Chronico cap. 2, licet nulla ejus mentio sit apud San-Marthanos in episcopis Silvanectensibus. Harpsfeldius sect. 7, cap. 4, existimat, *Bertham et Letardum* Evangelicum negotium apud Ethelbertum post Augustini adventum promovisse. Verum *Letardum* jam hoc tempore demortuum fuisse, recte deducit Cointius anno DXCVI, num. 15, ex responsione divi Gregorii ad octavam interrogationem Augustini, in qua testatur, nullum in Anglia tunc episcopum fuisse præter Augustinum, quem sic alloquitur : « Et quidem etiam in Anglorum Ecclesia, in qua adhuc solus tu episcopus inveniris, ordinare episcopum non aliter nisi cum episcopis potes ». Obiit *Letardus* anno incerto, sepultus uno eodemque in templo cum sancto Ethelberto rege, ac postea ob sacrum utrique exhibitum cultum eorum corpora fuere uni eidemque altari imposita. De sancto *Letardo* legendus Henschenius ad diem XXIV mensis Februarii, ubi de eo agit.

3. *S. Augustinus episc. ordinatur ab archiepiscopo Arelatensi.* — Augustinus cum omnia sibi feliciter in Anglia succederent, rediit in Franciam, ut ab episcopis Francis episcopus ordinaretur : in Anglia enim, ut mox dixi, deerant episcopi, quorum ministerio consecrari posset. Sanctus Gregorius M. in Epistola ad Eulogium episcopum Alexandrinum, quæ trigesima est libri 7, data sequenti anno, *mense Junio, Indictione prima*, de conversione Anglorum et Augustini episcopatu ita loquitur : « Data a me licentia, a Germaniarum episcopis episcopus factus, cum eorum quoque solatiis ad prædictam gentem in fine mundi perductus est, et jam nunc de ejus salute et opere ad nos scripta pervenerunt; quia tantis miraculis vel ipse, vel hi qui cum eo transmissi sunt, in gente earum coruscant, ut Apostolorum virtutes in signis, quæ exhibent, imitari videantur. In solemnitate autem Dominicæ Nativitatis, quæ hac prima Indictione transacta est, plusquam decem millia Angli ab eodem nuntiati sunt fratre et coepiscopo nostro baptizati ». Sed in eo textu per *Germanias* Galliæ sunt intelligendæ, non quia *Galliarum* loco nomen *Germaniarum* perperam irrepsit, ut Baronius opinatur, sed, ut ait Cointius hoc anno num. 12, quia Franci sæpe dicti sunt *Germani* ab antiquis scriptoribus, vel potius, quia Gregorius ad episcopum Orientalem scribens, *Germaniarum* nomen Orientalibus notius et usitatius adhibuit. Jam ante Nativitatem Christi Augustinus consecratus fuerat Arelatis, ut scribit Beda lib. 1, cap. 27, ubi postquam capite superiori retulit, multos in Cantia unitati se sanctæ

Christi Ecclesiæ credendos sociasse, ait : « Interea vir Domini Augustinus venit Arelas, et ab archiepiscopo ejusdem civitatis Aetherio, juxta quod jussa sancti patris Gregorii acceperant, archiepiscopus genti Anglorum ordinatus est, reversusque in Britanniam, etc. » Quæ jussa cum ad manus Bedæ non pervenissent, sed de his tantum mentio esset in documentis ad se transmissis, in errore de quo anno superiori egimus perstitit, et *Aetherium*, qui Lugdunensis archiepiscopus erat, Ecclesiam Arelatensem tunc rexisse putavit; cum tamen certum sit, Ecclesiæ Arelatensi tunc *Virgilium* præfuisse.

4. *Ethelbertus Cantii rex hoc anno baptizatus est.* — Augustinus, si Sprotto in Historia fundationis monasterii S. Augustini Cantuariensis, et Guilielmo Thorno in suo Chronico fides, ordinatus fuit episcopus *XVI kalendas Decembris*, id est, die decima sexta mensis Novembris. Verum cum hoc anno is dies incidat in sabbatum, et episcopi nonnisi diebus Dominicis aut diebus solemnibus ordinarentur, aut ea consecratio die XV kalend. Decemb. quæ Dominicalis fuit, peracta, aut hujus temporariæ notæ ratio non habenda. Baronius *Ethelbertum* hoc anno ad fidem Christianam conversum et baptizatum fuisse existimavit, cui consentiunt Henschenius in ejus Vita ad diem XXIV Februarii paragrapho 2 Commentarii prævii, et Cointius hoc anno num. 12, notamque illius conversioni diem *Pentecostes* adscripsisse Sprottum, et Thornum laudatos, aitque Cointius id innuere Gregorium in Epistola ad Eulogium verbis mox recitatis, et Bedam, si simul conferantur. Hic enim lib. 1, cap. 26, tradit, rege ad fidem converso, plures ad audiendum verbum Dei confluxisse, ac fidem Christi amplexos esse. Henschenius putavit annum tum adhuc fluxisse DXCVII, præclare confirmare Gregorium papam lib. 7, Epist. XXX Eulogio episcopo Alexandrino scripta, in qua refert; « Augustinum episcopum factum, vel hos qui cum eo transmissi sunt, tantis miraculis in gente Anglorum coruscare, ut Apostolorum virtutes, in signis, quæ exhibent, imitari videantur. In solemnitate autem Dominicæ Nativitatis, quæ hac prima Indictione transacta est, plus quam decem millia Anglos baptizatos esse ». Convenit enim ea Indictio I in annum partim currentem, quo tot millibus baptismus collatus fuit; partim in sequentem, quo ea Epistola a S. Gregorio exarata. Sigebertus tamen in Chronico Augustinum hoc anno in Angliam missum tradit, et *anno* DXCIX *Ethelbertum regem eum gente sua baptizatum*, quem annum regis baptismo adscribit Usserius in Indice chronologico ad antiquitates Ecclesiarum Britannicarum. Verum *Ethelberti* regis baptismus ab hoc anno removeri non potest; cum Beda postquam lib. 1, cap. 26, ejus et plurium Cantianorum conversionem et baptismum narravit, capite sequenti tradat, interea *Augustinum* venisse Arelatem, et ab archiepiscopo ejusdem civitatis, archiepiscopum *genti Anglorum* ordinatum esse, reversumque in Britanniam, ubi, ut habet Gregorius loco laudato, *in solemnitate Dominicæ Nativitatis*, currente prima Indictione, quæ hoc anno eo die obtinuit, plusquam decem millia Anglos baptizavit, cum jam episcopus factus esset. Hinc enim apparet, non solum regem hoc anno ante diem Christi natalem baptizatum esse; sed etiam *Augustinum* ante eumdem diem Britanniarum antistitem consecratum.

5. *Aliqua in Historia missionis Anglicanæ corrigenda.* — Ex dictis etiam apparet, Baronium num. 26 et seq. recte quidem observasse, errasse Bedam, quando scripsit, *Augustinum* ordinatum esse *ab Aetherio Arelatensi episcopo ;* cum is tunc Lugdunensem Ecclesiam regeret, *Virgilius* vero Arelatensem, a quo idem Augustinus ordinationem accepit; sed in eo Baronium Bedam perperam redarguere, quod asseruit, *Augustinum* hoc anno ex Britannia in Galliam missum, ut ordinaretur, « cum noscatur, inquit, id factum in Galliis, per quas idem Augustinus transiit iturus in Angliam ». Quod enim ut notum Cardinalis doctissimus in medium adducit Augustinum nempe anno superiori, quo in Galliis fuit, ordinatum esse episcopum, a nemine litteris proditum est, et omnes historicos contrarios habet. Secundo, non bene etiam arguit *Bedam*, quod reginam a sancto Gregorio *Adilbergam* vocatam, *Bertham* appellaverit; nam neque *Beda*, qui in Magna Britannia vixit, et mortuus est, neque *D. Gregorius*, qui hoc anno tempore floruit, hujus reginæ nomen ignorare potuere. Quare hinc tantum sequitur eam fuisse binominem. Tertio, Baronius in textu laudato divi Gregorii, loco *a Germaniarum episcopis episcopus factus*, legendum perperam putat, *a Galliarum episcopis*, etc. Galli enim vocati *Germani*, ab Orientalibus præsertim, ut supra dixi. Porro mirum videri non debet, quod divus *Gregorius* in laudata ad Eulogium patriarcham Alexandrinum Epistola *Ædilberti* regis baptismi non meminerit; sed hinc colligendum, divum Gregorium aliis litteris in Orientem missis regis conversionem nuntiasse; quæ tamen, sicuti et aliæ multæ hujus sancti Pontificis ad nos non pervenere.

6. *Primi reges Christiani Cantiæ et triplicis Saxoniæ.* — Quia vero Magna Britannia, postquam a Saxonibus et Anglis occupata fuit, paulatim in septem regna distracta est, quorum reges diversis temporibus post missionem Gregorianam, fidem Christianam amplexi sunt, et tam de regibus illis, quam de regnis sæpius nobis mentio facienda erit; ut Annales Ecclesiasticos majori cum fructu illustremus et suppleamus, *heptarchiæ* seu septem illorum regnorum divisio hic proponenda, loca hujus Operis, in quibus ea explicantur, nomina primorum regum Christianorum cujuslibet regni, et tempora quibus singuli fidem suscepere, indicanda. « De Jutarum origine sunt Cantuarii et Vectuarii, hoc est, ea gens, quæ Vectam tenet insulam », inquit Beda, et hi regnum *Cantii* instituerunt, cujus primaria urbs Durovernum sive Cantuaria. *Ædil-*

bertus seu *Æthelbertus* primus ex Cantii regibus fuit, qui ab idolis ad Christi castra hoc anno transiit, fuitque potentissimus; nam ad confinium usque Humbri fluminis maximi, quo Meridiani et Septentrionales Anglorum populi dirimuntur, fines imperii tetenderat, ut scribit Beda lib. 3, cap. 25. *Saxones* tria regna instituerunt, regnum Orientalium Saxonum, Meridianorum Saxonum, et Occiduorum Saxonum. *Sebertus* seu Saberethus primus ex Orientalibus Saxonibus rex extitit, qui regnum illud baptismo illustravit anno DCIV, ut eo anno ostendam, ubi et de hujus regni limitibus agam. *Edilwachius* rex Meridianorum seu Australium Saxonum, qui etiam dicti sunt *Westsaxones*, et eorum provincia Westsaxia, ultimus e regibus heptarchiæ fidem amplexus est, idque anno DCLXI, ut anno DCLXXXI monstrabo. *Cynigilsus* Occidentalium Saxonum seu Gevissarum rex anno DCXXXV Christum professus est, ut eo anno dicam.

7. *Primi reges Christiani Angliæ Orientalis Merciæ, et Northumbriæ. — Angli* tria pariter regna instituerunt, regnum Orientalium Anglorum, regnum Merciorum seu Anglorum Mediterraneorum, et regnum Nordanhymbrorum, *Carpualdus* seu *Erpenwaldus* Orientalium Anglorum rex baptismo lustratus est anno DCXXVIII aut insequenti, ut videre est anno DCXXVII, quo de eo agit Baronius. *Merciis* anno DCLIII, ut ibidem narrabo, Christianæ fidei sol illuxit, *Peada* principe ad Christum converso. In Northumbriam *Eduinus* rex fidem Christianam intulit anno DCXXVII, ut eo anno exponam. Dum porro surgebat Anglo-Saxonica Ecclesia, et suæ lucis radios longe lateque proferebat, Britanni in *Cambriam* seu *Walliam* retrusi, et miseriis ac calamitatibus oppressi fidem Christianam conservarunt, sed in ritu de *Paschate*, aliisque quibusdam ab universali Ecclesia dissidebant. Quia vero in fide antiquiores, et totius insulæ vere domini, nec nisi Saxonum injuria pulsi, regnoque et provinciis exuli fuerant, ita ab illis abhorrebant, ut non solum manum cum *Augustino* jungere, et docere Anglos recusarint? sed etiam fidem illis, et sacramenta inviderint, ut Beda lib. 1, cap. 22, cæterique scriptores Angli affirmant. Quæ omnia suis locis, quanta diligentia et brevitate fieri poterit, a nobis declarabuntur.

GREGORII ANNUS 9. — CHRISTI 598.

1. *De conversione hæreticorum Alexandriæ ad hujus patriarcham scribit Gregorius et dat magnum specimen humilitatis.* — Qui sequitur ordine temporis annus Domini quingentesimus nonagesimus octavus numeratur Indictionis primæ, quo et absolvitur Mauritii imperatoris annus duodecimus, et Gregorii papæ inchoatur nonus: cum Eulogius Alexandrinus episcopus de conversione hæreticorum magnum proventum in Ecclesiam intulit, deque his reddidit certiorem sanctum Gregorium papam. Perveniens autem nuntius Romam, Gregorium invenit ægrotantem; qui adhuc eodem morbo laborans, ad eumdem ista rescripsit [1]:

2. « Communis filius præsentium lator sanctitatis vestræ scripta deferens, ægrum me reperit, ægrum reliquit. Qua ex re contigit, ut ad largum vestræ beatitudinis fontem, brevis Epistolæ me vix parva potuisset aqua resudare. Superni autem muneris fuit, ut in dolore corporis positus suavissimæ vestræ sanctitatis scripta susciperem, quæ me de doctrina Alexandrinæ Ecclesiæ, de conversione hæreticorum, de concordia fidelium sublimiter lætificaret: quatenus ipsa mentis lætitia immanitatem mihi molestiæ temperaret. Et quidem de bonis vestris nova semper exultatione gaudemus: sed tamen ita vos perfecte agere, nova esse nullo modo deputamus. Quod enim crescit sanctæ Ecclesiæ populus, quod ad cæleste horreum spiritales segetes multiplicantur, hoc de omnipotentis Dei gratia, quæ in beatissimis vobis large influit, nunquam habuimus incertum. Gratias itaque omnipotenti Deo solvimus, quia impletum videmus in vobis esse, quod scriptum est [1]: Ubi plurimæ segetes, ibi manifesta fortitudo boum. Si enim bos fortis ara-

[1] Greg. l. VII. Ep. XXX. Ind. 1.

[1] Prov. XIV.

trum linguæ in terram cordis audientium non traxisset, tanta fidelium seges minime surrexisset ». Hæc de his Gregorius, qui vice versa de conversis Anglis, iisdemque die Natali Domini baptizatis eumdem Eulogium reddidit certiorem. Sicque secundum illud Davidicum [1] : « Dies diei eructat verbum » : vir apostolicus apostolico viro de bono thesauro suo profert bona, simulque ambo exultantes proferunt ex lacrymarum semente manipulos suos.

3. Expostulat autem amice in fine Epistolæ ipse Gregorius, quod quasdam apposuisset in suis litteris Eulogius voces, quibus Gregorium ipsum ut dominum fuisset allocutus, et quod in Epistolæ inscriptione universalem Pontificem appellasset: ad hæc enim ipse : « Indicare quoque vestra beatitudo studuit, jam se quibusdam non scribere superba vocabula, quæ ex vanitatis radice prodierunt, nimirum cum scriberet ad Cyriacum episcopum Constantinopolitanum, titulum non apponere Universalis et mihi loquitur, dicens : Sicut jussistis. Quod verbum jussionis, peto, a meo auditu removete : quia scio quis sum, et qui estis : loco enim mihi fratres estis, moribus patres. Non ergo jussi, sed quæ utilia visa sunt, indicare curavi ». Hæc ipse.

4. At quibus bonus Christi odor male olet, et fœtor suavitatem exhalat, in malam partem istam animi submissionem Novatores arripiunt, quasi nullum præ cæteris attribuerit sibi Gregorius primatum et jubendi auctoritatem. Verum si compertas habuissent hujusmodi quas ipse sibi servandas et aliis pastoralis regiminis regulas præscripsisset, talia de Gregorio dicere omnino erubuissent. Hæc enim sui Pontificatus initio ad quatuor simul scripserat patriarchas, cum qualiter se gerere debeat episcopus, eos docet his verbis [2]: « Rursus cum me ad considerandum confero, qualis in humilitate, qualisque esse rector debeat in districtione : perpendo quoniam necesse est, ut et bene agentibus sit per humilitatem socius, et contra delinquentium vitia per zelum justitiæ erectus : quatenus et bonis in nullo se præferat, et cum pravorum culpa exigit, prioratus sui potestatem agnoscat : ut et honore suspenso, æqualem se subditis bene viventibus deputet, et contra perversorum culpas ex zelo justitiæ excrescat ». Quod et factum a Petro docet, cum subdit : « Hinc est namque, quod Petrus auctore Deo sanctæ Ecclesiæ principatum tenens, a bene agente Cornelio, et sese ei humiliter prosternente, immoderatius venerari recusavit, seque illi similem recognovit, dicens [3] : Surge, ne feceris, et ego homo sum. Sed cum Ananiæ et Saphiræ [4] culpam reperit, mox quanta potentia super cæteros excrevisset, ostendit ». Et paulo post de Paulo ista : « Hinc est quod Paulus bene agentibus fratribus prælatum se esse nesciebat, cum diceret [5] : Non quia dominamur fidei vestræ, sed adjutores sumus gaudii vestri. Ad quæ illico adjunxit : Fide enim statis. Ac si id quod prætulerat aperiret, dicens : Ideo non dominamur fidei vestræ, quia fide statis : æquales enim vobis sumus, in quo vos stare cognoscimus. Quasi prælatum se esse fratribus nesciebat, cum diceret [1] : Facti sumus parvuli in medio vestrum. Et rursum [2] : Nos autem servos vestros per Christum. Sed cum culpam, quæ corrigi debuisset, invenit : illico se magistrum esse recoluit, dicens [3] : Quid vultis ? in virga veniam ad vos? Summus itaque locus tunc bene regitur, cum is qui præest, vitiis potius quam fratribus dominatur. Bene acceptam potestatem regit, qui et tenere illam novit, et impugnare. Bene hanc regit, qui scit per illam super culpas erigi, scit cum illa cæteris in æqualitate componi. Sic autem servanda est virtus humilitatis, ut non solvantur jura regiminis, etc. » Hæc eadem pluribus in commentario quem de cura pastorali conscripsit [4]. Quæ quidem a se scripta, et aliis servanda proposita, ipse sibi custodienda in primis adhibuit : ut non adeo mireris si ad Eulogium virum sanctissimum de Ecclesia Catholica adeo benemerentem litteras scribens, noluit videri ipsi prælatus.

5. Sed audi majora nuper dictis congruentia de immensa Gregorii humilitate ita apud Sophronium scripta [5] : « Perreximus, inquit, ad abbatem Joannem Persam. Narravit nobis de Gregorio beatissimo Romanæ Urbis episcopo, dicens : Cum ivissem Romam, ut adorarem ad sepulcrum Apostolorum Petri et Pauli, staremque die quadam in medio civitatis, audio papam Gregorium per illum locum transiturum. Cogitavi itaque adorare illum. Cum autem prope me esset papa, videretque me progredi ut adorarem illum (loquor teste Deo, fratres) primus ipse prostravit se humi coram me, neque ante surrexit, quam me primo surrexisse cerneret : et cum multa humilitate salutans me manu sua mihi tria numismata tradidit, jubens mihi dari quæcumque erant necessaria. Glorificavi itaque Deum, quod tantam illi contulerat humilitatem et misericordiam et charitatem ad omnes ». Hæc ibi. Dum autem Joannis abbatis nomen audio, ad memoriam revocatur Joannes ille Montis Sinai monasterii abbas, num iste sit ille ad quem sanctus Gregorius litteras dedit, eleemosynasque misit, quem pro se orare litteris [6] exoravit.

6. Habes igitur et factis et scriptis verbis S. Gregorii ab ipso iterum repetitis plus satis expressum ejusdem verborum sensum, ut intelligas, quam procul abhorreant a mente ipsius, et aberrent a veritate, qui Apostolicæ Sedis non novisse primatum ipsum Gregorium, sicut impie, ita mendaciter asserunt. In quam etiam sententiam et illa accipe verba ejusdem Gregorii in Epistola ad Joannem episcopum Syracusanum, cum hæc ait [7] : « Quod

[1] Psal. XVIII. — [2] Greg. l. II. Ep. XXIV. Ind. XI. — [3] Act. X. — [4] Act. V. — [5] 2. Cor. I.

[1] 1. Thes. V. — [2] 1. Cor. IV. — [3] Ibid. — [4] Greg. Pastor. pag. 2. c. 6. — [5] Prat. Spir. c. 151. — [6] Greg. l. XII. Ep. XVI. Ind. VII. — [7] Greg. l. VII. Ep. LXIV. Ind. II.

se dicit Sedi Apostolicæ subjici, si qua culpa in episcopis invenitur, nescio quis ei episcopus subditus non sit : cum vero culpa non exigit, omnes secundum rationem humilitatis æquales sunt ». Habes igitur multipliciter ex Gregorii verbis sensum Gregorii expressum. Quod vero spectat ad oblatum titulum Universalitatis, quem respuit, de his consulas quæ alia occasione superius dicta sunt.

7. Scripsit quoque hoc anno Gregorius [1] ad eumdem Eulogium alias litteras, cum ille a Gregorio petiisset Roma transmitti sibi Eusebii commentarium de Martyribus, quem non repertum Romæ in archivo, neque in bibliothecis, affirmat. Quæ vero haberentur Romæ de martyribus scripta, ita significat : « Nos autem pæne omnium martyrum distinctis per dies singulos passionibus collecta in uno Codice nomina habemus, atque quotidianis diebus in eorum veneratione Missarum solemnia agimus. Non tamen ita eodem volumine quis qualiter sit passus indicatur, sed tantummodo nomen, locus, et dies passionis ponitur ». Hæc de his Gregorius, alludens ad Martyrologium, quod Romanum dicimus, de quo non pluribus suo loco in ejusdem Martyrologii Notas præfati sumus.

8. *De pace cum Longobardis sancienda per Probum abbatem agit Gregorius.* — Dum in his esset Gregorius, hoc anno pace cum Agilulpho rege Longobardorum diutius tractata, sæpius impedita, tandem ut ad tempus fœdus iniretur, obtinuit, spem accipiens, ut pax etiam sanciretur, atque ab ipso rege subscriberetur. Qua de re ne sub velamento pacis aliquid tractaretur infaustum, Gregorius suos in diversis locis positos, ut vigilarent, admonuit: ad Joannem enim Calaritanum in Sardinia episcopum scribens, hæc ait [2]: « Cognoscatis autem abbatem quem ad Agilulphum ante multum jam tempus transmisimus, pacem cum eo, Deo propitio (quantum nobis ab excellentissimo exarcho scriptum est) ordinasse. Et ideo quousque pacta de confirmatione pacis ipsius conscribuntur (ne forte hostes nostri in hac dilatione ad partes illas iterum velint accedere) murorum vigilias et sollicitudinem in locis omnibus facite adhiberi. Et confidimus in Redemptoris nostri potentia, quia adversariorum nobis incursus vel insidiæ denuo non nocebunt ». Eadem ad eumdem alia Epistola [3] refricat, ut in locorum custodia invigilare sollicitius debeat, ne tempore fœderis consummato, pace nondum firmata, aliquid mali patiantur a Longobardis. Sic et ad Agnellum Tarracinæ episcopum scripsit [4] ut civitatem diligenter custodiendam curaret, nec a custodia murorum voluit excusari homines Ecclesiasticos : ait enim : « Quia vero comperimus, multos se a murorum vigiliis excusare : sit fraternitas vestra sollicita, ut nullum neque per nostrum vel Ecclesiæ nomen, aut quolibet alio modo defendi a vigiliis patiatur, sed omnes generaliter compellantur, quatenus cunctis vigilantibus, melius, auxiliante Domino, civitatis valeat custodia procurari ». Hæc ad eum Gregorius.

9. Quid (compello te) cum in his curandis quæ sunt præsidum et præfectorum, Dei sacerdotem occupatum vides, existimas? Num dices in Rom. Ecclesiæ potestate fuisse illa loca, quæ propter Longobardos custodiri mandavit? Non puto, cum probe scias iisdem locis ab imperatore dari consuevisse præfectos. At quid hoc est? Illud plane ut sanctissimi viri quietis licet et silentii omnium amantissimi exemplo discas, non ita præfectos Ecclesiis a Deo præsules, ut spiritualia tantummodo curent, sed et temporalia, si necessitas urgeat, et charitas persuadeat, atque arma etiam capessant, quibus ingruentia mala propulsent, nisi adsit alia via, quam magis sequi debeant, ut Ecclesiasticæ mansuetudini sit æque prospectum; qua deficiente, armis licite rem agere liceat, quibus respublica ab ingruentibus Barbaris sit defensa : ut ab ipso S. Gregorio factum intelligis, qui non solum quæ Urbis essent, sollicite a Barbaris custodiret, sed et longe posita loca, et in insulis consistentia, eadem vigilantia, non secus ac magister militum atque imperator exercitus, Pontificia jussione absque dispendio sacerdotalis modestiæ et mansuetudinis pro facultate defenderet. At num illi tunc ab aliquo exprobratum, ac dictum : Desine, sacerdos, quæ sunt præsidum curare : tuum est offerre hostias pro peccatis, non tibi curæ esse Barbaris armis obsistere, sed precibus eos superare debes esse sollicitus : aliena hæc sunt penitus a sacerdote. Sed nemo est inventus qui hæc objiceret, vel prohiberet, cum posset : et licet imperator ipse atque exarchus Italiæ (ut sæpe vidimus) infenso in eum essent animo; nemo tamen aliquando de his ausus est negotium ipsi vel leve facessere, quod jure facere certo scirent : adeo ut in regali sacerdotio Christi etiam ejus hostes regiam venerarentur auctoritatem.

10. Sed his missis, de Probo abbate conciliandæ pacis cum Longobardis sequestre paucis agendum. Tantam in homine prudentiam sensit esse Gregorius, ut hunc ipsum prius fecerit abbatem, quam monachum. Nam audi quid ipse in libello oblato Synodo dicat [1] : « Quadam autem die, dum inter alios ad obsequium domini mei fuissem ingressus, subito atque inopinato introire in monasterium, atque ut onera abbatis debuissem suscipere, præcepistis ». Sed de his ipsum audi Gregorium, qui de eo hæc est locutus in Synodo : « Quadam die dum de ordinando monasterio, cui præesse dignosceris, cum nostris filiis tractaremus, atque diu aptam personam huic officio quæreremus : ex improviso te ingrediente, cordi nostro et eorum qui nobiscum ad tractandum aderant, subito natum est, ut te illic abbatem, Deo propitio, constituere deberemus ». Hæc de Probo : reliqua vero de pace cum Longobardis dicemus anno sequenti.

[1] Greg. l. VII. Ep. XXIX. Ind. I. — [2] Ibid. Ep. II. Ind. II. — [3] Ibid. Ep. V. Ind. II. — [4] Ibid. Ep. XX. Ind. II.

[1] Greg. l. IX. Ep. XXII. Ind. IV.

11. *Victoria in populos Sclavos.* — Hoc anno perlatum esse nuntium Romam de victoria adversus Sclavinos, sive Sclavos populos, testatur S. Gregorius in Epistola [1] ad Basilium. Quomodo autem hæc se habuerint, ex Theophane in Miscella [2] sub anno undecimo, et duodecimo imperatoris narrantur his verbis : « Undecimo anno imperii Mauritii idem imperat. Priscum cum omnibus Romanicis potentatibus ad Istrum fluvium misit, ut Sclavinorum nationes transire prohiberet. Quo apud Dorostolon habito Gajanus comperit : qui legatis ad eum directis, calumniam inferebat Romanis exordium dantibus belli. Priscus autem excusabat, quod non venerit adversus Barbaros belligeratum, sed quod ad Sclavinorum nationes a principe fuerit destinatus. Audiens autem Priscus, quod Ardagastus multitudines Sclavinorum ad prædandum disperserit, transiens Istrum media nocte inopinate Ardagastum adortus est. At vero Ardagastus discrimine senso, nondum conscenso equo, vix salvus evasit. Romani multitudine Sclavinorum occisa, et Ardagasti regione eversa, prædam copiosam captam Byzantium per Tamererem direxerunt, etc. » Lætitiam magnam factam Constantinopoli his auditis, et Deo gratias hymnis actas, affirmat. Porro qui hæc de victoria adversus Sclavinos Gregorium litteris certiorem reddidit, idem etiam adjecit, complures schismaticos ad sanctæ Ecclesiæ Romanæ communionem festinare : quamvis promulgasset de his edictum imp. Mauritius, ne schismatici inviti cogerentur ad Ecclesiæ Catholicæ communionem redire, ut ipse testatur Gregorius sequenti Epistola ad Marinianum : quod quidem contra prædecessorum imperatorum edicta adversus schismaticos Donatistas sæpe prolata, liquet fuisse ab imperatore decretum.

12. *Hæreticis Thessalonicæ et Judæis in Sicilia convertendis dat operam Gregorius.* — Quem vero resipiscentium salus exhilarat, statim lapsus affligit. Ex eminenti enim, qua spectat orbem, specula intuens sanctissimus papa, duos in errorem lapsos hæreticæ pravitatis in Oriente conspicit, quos magna sollicitudine ad Catholicæ fidei veritatem revocare festinat. Malum hoc in Ecclesia Thessalonicensi obortum dolens, litteras [3] dedit ad Eusebium ejus Ecclesiæ archiepiscopum, ut antequam latius serpat venenum, vel putrida abscindat membra, vel revocet ad salutem. Lucas enim ejus Ecclesiæ presbyter una cum Petro quodam præfricta fronte jactare non erubescebat, se non suscipere sacrosanctum Chalcedonense Concilium : quæ tanta blasphemia grave intulit scandalum reliquis ejusdem Ecclesiæ Orthodoxis, qui de his questi apud Rom. Pontificem fuisse videntur, cum ab episcopo id negligi cernerent : quem acerrimis litteris adversus scelestos illos idem S. Gregorius excitavit.

13. Eodem quoque anno dilectione plenas officiosasque litteras idem Gregorius reddidit ad Dominicum Carthaginensem episcopum, qui ex more reverentia plenas et honoris obsequiis cumulatas litteras ad ipsum Gregorium scripserat, inter alia enim hæc ad ipsum Gregorius : « Scientes præterea unde in Africanis partibus sumpserit ordinatio sacerdotalis exordium, laudabiliter agitis, quod Sedem Apostolicam diligendo, ad officii vestri originem prudenti recordatione recurritis, et probabili in ejus affectu constantia permanetis. Certum quippe est, quia vestro honori additis, quicquid reverentiæ ac devotionis ordini sacerdotali exhibetis ». Quo etiam anno Paulum [1] episcopum Africanum accusatum, et innocentem judicatum, in suam Ecclesiam redire voluit, commendans eum Columbo in Numidia episcopo, necnon Adeodato atque Maurentio Africanis episcopis.

14. De Judæorum etiam conversione Gregorius propensius hoc anno sollicitus, eis præsto esse, quibus potuit officiis minime defuit. Cum enim audisset in Sicilia in Agrigentino territorio existentes Judæos converti velle, Faustinum [2] defensorem ad eos mox pergere, et insistere opere jussit, utque cum loci episcopo cuncta agere deberet, admonuit: et inter alia : « Hujus, inquit, auctoritatis tenore præcipimus, ut omni excusatione submota, ad prædictum locum pergere, et desiderium eorum tuis, Deo propitio, adhortationibus adjuvare festines. Quibus tamen si longum vel triste videtur solemnitatem sustinere Paschalem, et eos nunc ad baptismum festinare cognoscis : ne (quod absit) longa dilatio eorum retro possit animos revocare, cum fratre nostro et coepiscopo loci loquere, ut pœnitentia ac abstinentia quadraginta dierum indicta, aut die Dominico, aut si celeberrima festivitas fortassis occurrerit, eos omnipotentis Dei misericordia protegente, baptizet. Quia et temporis qualitas propter eam quæ sibi imminet cladem impellit, ut desideria eorum nulla debeant dilatione differri. Quoscumque vero ex eis pauperes, et ad vestem sibi emendam non sufficere posse cognoscis, te eis vestem, quam ad baptisma habeant, comparare volumus, ac præbere, etc. »

15. At vero sicut ad fidem converti volentibus Judæis ipse Gregorius omnibus subvenit officiis, ita eos invitos non esse cogendos, neque eisdem negotium facessendum, hoc eodem anno scribens de iisdem ad Januarium episcopum Calaritanum [3], admonuit. Acciderat enim, ut neophytus quidam, nomine Petrus sequenti sui baptismatis die, cum satellitio comparato in Judæorum synagogam irrupérit, illicque eam commutaturus in Ecclesiam venerandam imaginem Dei Genitricis una cum sanctissima Cruce collocaverit. Quod licet zelo quodam, non tamen secundum scientiam factum Gregorius non laudans, jussit inde ea qua deceret reverentia sacram imaginem et Crucem auferri, et

[1] Greg. l. VII. Ep. IX. Ind. II. — [2] Miscel. l. XVII. — [3] Greg. l. VII. Ep. VII. Ind. I.

[1] Greg. l. VII. Ep. XII. et XVI. Ind. I. — [2] Ibid. Ep. XXIV. Ind. I. — [3] Ibid. Ep. V. Ind. II.

Judæis suam ipsorum relinqui liberam synagogam. De Judæis itidem non vexandis hoc item anno alias dedisse reperitur litteras [1] ad Panormitanum episcopum.

16. *Officium et dignitas defensorum instituitur a Gregorio.* — Hoc pariter anno idem Gregorius, quæ Romanæ essent Ecclesiæ ex more curans, defensorum officium in Urbe auxit honore ac dignitate, ut sicut notarii, et subdiaconi, iidem regionarii essent : qui enim regionarii dignitate et nomine augebantur, eisdem patebat aditus ut ad sacra simul cum Pontifice convenirent, erantque omnes septenario mystico numero designati, ut sicut diaconi regionarii septem, notarii pariter regionarii dicti totidem, similiter subdiaconi, atque defensores totidem essent numero. Hi absente Pontifice sedebant cum clero, præsente vero stabant. Est de his hoc anno data Epistola S. Gregorii ad Bonifacium [2]. Porro regionariorum munerum hujusmodi tantum erat privilegium, ut assisterent Pontifici in Ecclesia : cum alioqui sicut præter septem diaconos regionarios, notarios, subdiaconos, et defensores itidem regionarios, alii complures in Urbe et in omni Ecclesia fuerint diaconi, notarii, subdiaconi, et defensores. Inserviebant ipsi defensores potissimum pauperum defensioni et Ecclesiarum, mittique solebant ab ipso Romano Pontifice in diversas provincias; quibus, et alia diversi generis delegari consuevisse negotia, docent ejusdem Gregorii plures ad eosdem scriptæ Epistolæ [3]. Formulam autem defensoris constituendi habes inter ejusdem Gregorii Epistolas his verbis expressam [4] :

17. « Ecclesiasticæ utilitatis intuitu id in nostro sedit arbitrio, ut si nulli conditioni vel corpori teneris obnoxius, nec fuisti clericus alterius civitatis, aut in nullo tibi canonum obviant statuta, officium Ecclesiæ defensorum accipias : ut quicquid pro pauperum commodis tibi a nobis injunctum fuerit, incorrupte et vivaciter exsequaris; usus hoc privilegio, quod in te habita deliberatione contulimus : ut omnibus, quæ tibi a nobis fuerint injuncta, complendis, operam tuam fidelis exhibeas, redditurus de actibus tuis sub Dei nostri judicio rationem. Hanc autem Epistolam Paterio notario Ecclesiæ nostræ subscribendam dictavimus ». Hæc de ordinatione defensoris. Ad horum officium spectabat (ut dictum est) oppressis subvenire implorantibus Apostolicæ Sedis auxilium in provinciis ad quas curandas mittebantur. Defensores enim ad curanda patrimonia Rom. Ecclesiæ in diversis provinciis constituta solitos mitti, docent ejusdem Gregorii Epistolæ [5] hoc anno datæ.

18. Idem vero Gregorius in causis episcoporum, quomodo iidem defensores se gerere deberent, in Epistola data ad Vitalem defensorem ista habet [6] : « Si cujusquam clerici (ut assolet) culpæ casus emerserit, in qua sibi petere debeat adjutorem : ad eumdem episcopum reverenter accede : et sicut causæ meritum cognoveris, apud eum non defensor culpæ, sed potius intercessor existe : ut hac provisione, et poscenti feras auxilium, et jura præpositi non turbentur. Si qui vero sunt qui justa poposcerint, eis per te auxilium Sedis Apostolicæ non est negandum : sed tamen ita servandum est, ut uniuscujusque episcopi reverentia, et clericorum disciplina per defensionis tuæ experientiam minime solvatur ». Hæc ad Vitalem, cum clerici discoli adversus episcopum suum interpellassent defensorem Apostolicæ Sedis.

19. Sed et eumdem qui supra, Romanum defensorem in Siciliam missum, qua discretione judicii oppressis, et opem Ecclesiasticam implorantibus subvenire deberet, ita alia ad eum scripta Epistola docet [1] : « Patrocinia Ecclesiastica (sive mea suscipiatis scripta, sive etiam minime fuerint directa) sub tanto moderamine debetis impendere, quatenus hi qui in furtis publicis implicati sunt, a nobis non videantur injuste defendi ; ne opinionem male agentium ex indiscretæ defensionis ausu in nos ullo modo transferamus : sed quantum decet Ecclesiam admonendo, et verbum intercessionis adhibendo, quibus valetis succurrite, ut et illis opem feratis, et opinionem sanctæ Ecclesiæ non inquinetis ». Hæc Gregorius. Reprehendit vero alibi defensorem quemdam, qui clericos, despecto suo episcopo, faceret ad suum tribunal exhiberi : decernitque ut prima instantia omnino fieri debeat apud episcopum, elegantemque hanc sententiam prodit [2] : « Si sua, inquit, unicuique episcopo jurisdictio non servatur, quid aliud agitur, nisi ut per nos, per quos Ecclesiasticus custodiri debuit ordo, confundatur ? » Admonet autem, ut sive clericus, sive laicus causam contra episcopum habeat, tunc defensor vel judicet, vel cogat ipsos deligere judices.

20. *Monasterio Classensi consulit et Calaritanum episcopum redarguit Gregorius.* — Sollicitus præterea de monachorum quiete sanctus Gregorius, hoc anno plura de his scripsit, privilegiaque concessit [3] monasterio Classensi sub diœcesi Ravennate constituto, quod cum ab ejus Ecclesiæ episcopis durissima pati cogeretur, ab eorum in pluribus potestate exemit. Sic etiam et a prædecessoribus concessa privilegia monasteriis salva voluit. Scribit [4] ista de monasterio Castelliensi, quod diximus fuisse munifice a Cassiodoro senatore erectum, et optime institutum. Firmum [5] stabileque servari voluit, ut post monasticam professionem nulli liceret condere testamentum. Cæterum occasione nonnullorum monachos opprimentium episcoporum manavit, ut Summi Pontifices [6] ejusmodi solerent vallare privilegiis monasteria.

21. Rursum vero idem sanctus Gregorius in

[1] Greg. l. VII. Ep. XXVI. Ind. I. — [2] Ibid. Ep. XIX. Ind. I. — [3] Ibid. Ep. XVII. XVIII. XIX. XX. — [4] Greg. l. IV. Ep. XXV. Ind. XIII. — [5] Greg. l. VII. Ep. XVII. XVIII. XIX. XX. — [6] Ibid. Ep. LXVI. Ind. II.

[1] Greg. l. VII. Ep. XXIV. Ind. II. — [2] Greg. l. IX. Ep. XXII. Ind. IV. — [3] Ibid. Ep. XXXII. Ind. IV. — [4] Greg. l. VII. Ep. XLIV. Ind. I. — [5] Ibid. Ep. XXXIII. Ind. I. — [6] Ibid. Ep. VII. Ind. I.

redarguendo perperam facta episcoporum hoc anno, occasione poscente, haud segnem se præbuit. Testantur id duæ ipsius acerrimæ Epistolæ datæ [1] ad Januarium episcopum Calaritanum, qui furore quodam percitus, die Dominico, priusquam missarum solemnia celebraret, ad exarandam segetem Donati cujusdam perrexit, eaque exarata reversus missarum solemnia celebravit, ac postea illuc rediens terminos ejusdem possessionis evulsit. In hæc adeo indigna Christiano homine, nedum episcopo, Gregorius vehementer commotus, in eumdem censuram tanto facinore dignam exercuisset, nisi ejus decrepitæ senectutis rationem aliquam habuisset : sed a communione suspendit eos, quorum consilio id egisset. Admonuit vero ipsum, qui vano zelo commotus facinus perpetrasset, dum se eo sanctiorem existimaret, quo res Ecclesiæ quovis posset modo studiosius conservaret, his verbis : « Non terrenarum rerum curam, sed animarum te ducatum suscepisse cognoscas. Ibi ergo cor figere, ibi sollicitudinem, ibi totum debes studium adhibere, atque de earum lucro diligentius cogitare, etc. » Hæc quidem non quo res Ecclesiæ ab episcopis contemni debeant, sed ut sciant, qui in primis ipsis curandum sit. Redarguit [2] episcopos, qui non a suo metropolitano tempus Paschale requirerent, sed aliunde.

22. Quod autem idem sanctus Gregorius Apostolica auctoritate concessisse reperitur licentiam Ecclesias dedicandi petentibus, et ad hoc martyrum sanctuaria tribuisse, sed et quod dederit aliis rogantibus facultatem erigendi monasteria [3] : patet in aliis episcopis inconcessum, sed solius fuisse supremi antistitis.

23. *De oleo S. Crucis.* — Accepit hoc anno Gregorius una cum litteris etiam sancta munuscula a Leontio exconsule, viro maxime pio, nimirum (ut ipse testatur Gregorius in litteris [4] ad eum redditis) oleum sanctæ Crucis, et lignum aloes. Sunt hæc enim ejus verba : « De hoc etiam valde gaudemus, quod munera quæ transmisistis, vestris moribus dissimilia non fuerint. Oleum quippe sanctæ Crucis, et aloes lignum suscepimus : unum quod tactum benedicat; alium quod incensum bene redoleat, etc. » Quod ad oleum Crucis pertinet, de eodem apud Cyrillum in Saba tertium mentio habetur, quod sanctus ille adhibere solebat ad fugandos dæmones et edenda miracula. Quodnam autem hoc, et cur ita dictum sit : existimavi aliquando, sicut apud Theodoretum [5] in Jacobo reperitur dictum oleum martyrum illud, quod accipi consuevisset ex lampadibus, quæ ardere solerent in Confessionibus martyrum, ubi scilicet sepulta essent corpora sanctorum martyrum, quo æque pii utebantur ad morbos curandos; ita dictum esse oleum sanctæ Crucis illud, quod arderet ante pretiosum lignum sanctæ Crucis Hierosolymis. Verum quod scribit Beda [1] in epitome de locis sanctis, quid per oleum sanctæ Crucis intelligere debeamus, satis perspicue indicat : ubi agens de sanctæ Crucis ligno Hierosolymis Constantinopolim translato sub Heraclio ingruentibus Sarracenis (ut inferius fusius dicetur) hæc ait : « De nodis enim ligni sancti liquor odorifer oleo similis profluit, cujus si etiam modica particula contingat, omnem ægritudinem sanat ». Hæc Beda ex S. episcopo, qui ista adspexit. Porro Gregorius eas reddens ad Leontium litteras, misit ad ipsum clavem sepulcri S. Petri una cum ramentis ex catenis ipsius.

24. *Mauritii testamentum et Theodori episcopi miracula.* — Quod rursus pertinet ad res Orientales, hoc ipso anno, qui (ut vidimus) numerari debet decimus quintus Mauritii imperatoris, ægrotans ipse condidit testamentum, de quo in oratione Phocæ apud Theophylactum ista narrantur :

« Cum imperii sui anno quinto decimo in morbum difficilem esset lapsus, de imperio constituit, et in litteras constituta redegit. Theodosium filiorum natu maximum Constantinopolis dominum fecit cum administratione Orientis; Tiberio Romam veterem cum Italia et insulis in mari Tyrrheno decrevit. Cæteras Romanæ ditionis provincias inter reliquos filios distribuit, iisque ætate adhuc immaturis Domitianum cognatum suum, nobilis Ecclesiæ Melitenensis antistitem, virum rebus agendis dexterum, consilio dexteriorem, tutorem designavit. Quamobrem imp. majoris momenti negotia ei expedienda ob eximiam prudentiam committebat. Sed de virtute hujus viri nihil nunc quidem attinet agere pluribus ». Hæc ibi. Eodem hoc tempore magnus ille Theodorus cognomento Siceota, ex monacho episcopus Anastasiopolis in Galatia, cum despectui et odio se haberi videret (nam potatus veneno excessisset ex hac vita, nisi Maria Dei Genitrix succurrisset) consulto divino Spiritu, sedi nuntium remisit : contradicente tamen suo metropolitano archiepiscopo Ancyrano, litteris datis ea de re ad Cyriacum Constantinopolitanum episcopum, necnon ad Mauritium imperatorem; quod in optatis erat, vacationem obtinuit : sicque solutus cura pastorali, ad pristinæ vitæ statum se contulit. Cum vero quam a Deo acceperat gratiam curationum in edendis miraculis, petentibus sæpe communicasset, ab ipso Cyriaco episcopo Constantinopolitano, necnon ab eodem Mauritio imp. accersitur Constantinopolim, ubi dum ad breve tempus moraretur, ingentia per eum Deus miracula edidit. Describit ea singula Eleusius [2] (qui et Georgius) ejus discipulus quam fidelissime, nimirum signo tantum Crucis, addita aliquando aqua benedicta, cæcos illuminare, paralyticos sanare, et aliis morbis affectos curare, obsessosque a dæmonibus liberare consuevisse, quæ ne penitus prætereamus, primum

[1] Greg. l. VII. Ep. I. II. Ind. II. — [2] Ibid. Ep. VIII. Ind. II. — [3] Ibid Ep. XI. XII. XV. XVI. Ind. II. — [4] Ibid. Ep. XXXV. Ind. II.— [5] Theod. hist. Sanct. Patr. in Jacob. c. 21.

[1] Beda de locis sanct. c. 20. in fin. — [2] Apud Sur. tom. II. die XXII. April.

quod præstitit, hic describamus, quod idem auctor ita narrat :

25. « Mulier, quæ apud illum habitabat, cum filium quadriennem cæcum haberet, in ulnis eum suis ad sanctum virum gestavit, et multis lacrymis ante ipsum prostrata, puerum ad pedes ejus deposuit, supplicans ut lumen oculorum illi largiretur. Vir beatus cum pueri oculos obsignasset, eique benedixisset, aquam benedictam matri dedit, præcipiens ut aqua illa quotidie mane oculos lavaret. Quod cum ter egisset mater, quarto die filium sanum ad sanctum virum adduxit, laudans Deum ». Ita quidem sanctus, vitans propriam gloriam, per benedictam aquam miraculum operatus est, ut divinæ benedictioni potius quam suæ id virtuti adscriberetur. Recenset alia plurima et plane magna idem auctor ibidem, dum Constantinopoli moraretur, ab ipso miracula edita : quæ tu ipse, si cupis, in ejus vitæ Actis fideliter scriptis perlege. Ultimum autem illud de Mauritii Augusti filio a lepræ morbo sanato, cujus causa fuerat accersitus, ita describit : « Contigit ut unus ex filiis Mauritii imperatoris lepræ morbo laboraret : cui cum medici nullam possent opem afferre, imperator virum sanctum accersendum curavit. Qui in palatium, ubi puer jacebat, ingressus, et pro illo preces ad Deum fundens, aquam benedixit : cumque illum aspersisset, reliquum aquæ dedit ut rursum conspergeretur : et sancti viri precibus puer sanus effectus est. Imperatoris autem et Augustæ precibus adductus, inter ipsos consistens, Deum pro illis obsecravit : et cum benedixisset eis, discessit in patriam, ad monasteriumque pervenit ».

26. Quomodo autem in S. Georgii Ecclesiam, in memoriam tanti martyris, cujus studiosissimus erat, a se exstructam, ejusdem martyris reliquias divinitus acceptas intulerit, ab eodem Eleusio auctore rem gestam narratam sic accipe : « Cupiebat, inquit, vir beatus aliquid ex gloriosi martyris Georgii reliquiis habere, et rogabat eum ut se voti compotem faceret. Pius autem Æmilianus Germiorum episcopus sancti capitis ejus particulam manusque digitum, et dentem unum, aliamque particulam ejus corporis habebat. Huic martyr apparuit, jussitque ut eas servo suo Theodoro reliquias in templum, quod sibi exædificarat transferendas traderet. Misit igitur episcopus nuntium ad beatum virum, qui eum nomine suo hortaretur, ut se ad precandum in templum sancti Archangeli conferret : cupere enim se illum salutare, optatasque illi sancti martyris reliquias dare. Hac lætus pollicitatione ex monasterio exiit, et in Germiorum civitatem ingressus, in Archangeli templo precabatur. Amanter suscepit eum S. episcopus Æmilianus, et in monasterium sanctæ Dei Genitricis, quod vocatur Aligetes, perduxit.

27. « Eo tempore magna erat in Pesinuntium metropoli siccitas, et fruges ac fructus omnes exaruerant. Quamobrem cum incolæ intellexissent Christi servum Theodorum apud Æmilianum episcopum divertisse, celeriter ad eum omnes cum clericis in sanctæ Dei Genitricis templum convenerunt, permittenteque episcopo Æmiliano, in civitatem suam cum adduxerunt, ut facta supplicatione per ejus preces e cælo pluviam impetrarent. Procul ab hac civitate sex passuum millibus erat hortus, quem magna locustarum occupaverat multitudo, et totum prope devastaverat. Hujus horti dominus cum beatum Theodorum adesse intellexisset, processit illi obviam, et ad pedes ejus prostratus calamitatem in hortum suum a locustis illatam indicavit. Cui vir sanctus : Abi, inquit, fili, et affer aquam in vase. Cucurrit ille, et e proximo flumine aquam attulit. Quam Dei servus cum benedixisset, dedit ei, dicens : Hac aqua quatuor horti tui angulos asperge, et dabit tibi Dominus quod exoptas. Ad hortum reversus homo, studiose fecit, quæ vir sanctus præceperat. Cumque ad locum quem primum asperserat revertisset, ne unam quidem locustam reperit : paulo post item invisens, omnes plane locustas deletas invenit. Quamobrem cum manus suas oleribus implesset, currens ad beatum Theodorum miraculi effectorem contendit. Tunc autem obviam illi trium millium passuum a civitate processerat supplicatio. Cum illa igitur ingredientem sanctum virum olitor assecutus, procedit ad pedes ejus, eique olera quæ in manibus ferebat obtulit, nuntians miraculum quod factum fuerat.

28. « Beatissimus vero Georgius metropolita cum lætitia sanctum Theodorum suscepit, qui in diem sequentem supplicationem indicendam mandavit. Postridie igitur mane, cum universa civitas in Catholica Ecclesia sanctæ Sophiæ esset congregata, beatus Theodorus et metropolita Georgius cum universo populo supplicantes, ad venerabile sanctorum Angelorum templum extra muros convenerunt, atque inde ad sanctam Sophiam reversi sunt. Ubi cum sanctus Christi servus metropolitæ rogatu sacrificasset, omnesque sacra mysteria percepissent ; nubibus contractum est cælum, et tanta pluviæ copia in totam illam regionem descendit, ut aquarum fontes et flumina in tertium usque diem exundarint. Omnes igitur lætitia pleni Deum collaudabant, qui servi sui precibus motus misericordiam suam ostendisset. Metropolita autem et populo comitante, sanctus Theodorus illinc discessit, et cum ad episcopum Æmilianum venisset, ab eoque optatissimas sancti martyris Georgii reliquias accepisset, ad sanctum monasterium suum cum gaudio reversus est ». Hæc et alia plurima de Theodoro habet Eleusius ; sed hæc modo satis ad institutum. Sane quidem constat nunquam Deum Orientalem deseruisse Ecclesiam, quin aliquo lucis radio illustrarit, mirifico videlicet aliquo sancto viro miraculorum operatore, nisi tantum ubi a Catholica Ecclesia divisi sunt schismate, cum et a Deo esse rejectos, pluribus sæpe demonstratum est experimentis.

29. *Concilium Oscense in Hispania et Narbo-*

nense. — Quod ad res Occidentalis Ecclesiæ pertinet, hoc eodem anno celebratum est in Hispania Oscense Concilium. Æra nimirum sexcentesima trigesima sexta ; ex quo duo duntaxat canones reperiuntur, quibus illud de canonica clericorum disciplina sancitum reperitur, ut castitate sincera et haud dubia polleant, ne videlicet quovis modo de eis aliqua inhonesta suspicio suboriri valeat. Frequentia quidem fuisse Concilia in Hispania temporibus Reccaredi, satis apparet. Invigilasse enim ipse in eo visus est, ut Christiana religio magis magisque illustraretur, et Catholica fides, qua præstabat, sanctis operibus æque claresceret.

Verum non pro Hispanis tantum subditis sibi populis sollicitus fuit, sed pro Gallis etiam, qui in Narbonensi provincia subjecti sibi essent : nam quarto regni sui anno Narbonæ Concilium celebrandum curavit. Æra sexcentesima vicesima septima, qui est annus Domini quingentesimus undenonagesimus, novem scilicet ante annos : quod ad finem superioris tomi fuerant collocandum : sed quoniam non ante hoc tempus nacti ipsum fuerimus, neque hactenus cusum certo sciamus, illud hic tibi verbatim excudendum curamus integrum. Accepimus ipsum ex scripto Codice ab Hispania Romam misso ad Gregorium XIII Pontificem Maximum idibus Novemb. anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo sexto, descriptum ex pervetusto Gothico Codice monasterii sancti Æmiliani in regiam bibliothecam translato. Sic enim se habet :

30. « Narbonense concilium anno quarto Reccaredi, atque Æra sexcentesima vicesima septima. In nomine Domini nostri Jesu Christi, anno feliciter quarto regni domini nostri gloriosissimi Reccaredi regis Narbonæ.

« Migetius, Sedatius, Benenatus, Boetius, Pelagius, Tigridius, Agrippinus, et Sergis (Sergius) episcopi Galliæ provinciæ.

« Concilia sanctorum antiquorum Patrum vel decreta observare cum Dei timore cupientes, nos in urbe Narbona, secundum quod sancta Synodus per ordinationem gloriosissimi domini nostri Reccaredi regis in urbe Toletana finivit (definivit), die kalendis Novembris, Deo auspice, in unum convenimus et aliquanta quæ juste et pie sunt edita, et per patrocinationis potestatem (persecutionis tempestatem) non supplebantur ad memoriam, nunc temporibus domini nostri sub præfationibus deducentes recapitulare fecimus : et quæ pro regula et fidei Catholicæ disciplina adhuc visa sunt, communi tractatu elegimus conscribenda, et canonibus definivimus adjungenda, quæ tenore capitulorum subsequenter evidenti jure declarantur.

« Hoc regulariter definitum est, ut nullus clericorum vestimenta purpurea induat, quæ ad jactantiam pertinent mundialem, non ad religiosam (religiosorum) dignitatem : ut sicut est devotio in mente, ita et ostendatur in corpore : quia purpura maxime laicorum potestate præditis debetur, non religiosis. Quod si quis non observaverit, velut transgressorem legis coercendum ». Usus quidem purpuræ fuisse scitur Dei præcepto [1] in ornatu vestium Summi Sacerdotis veteris legis : cessit vero eadem usui Summi Pontificis Christianorum ; qua carere non debuit, cum majorem fore gloriam Christi sacerdotii, quam Aaronici, pariter prophetæ prædixerint. Porro quæ peculiaris usus Romanæ Ecclesiæ essent (ut suo loco superius dictum est) aliis uti illis vetitum erat, sicut calceis compaginatis, dalmaticis, mappulis, quibus clerici aliarum Ecclesiarum uti prohibebantur, ut sanctus Gregorius tradit [2]. Sed reliquos recenseamus canones, qui ita pergunt :

« Hoc itaque definitum est, ut in psallendis ordinibus per quemque psalmum gloria dicatur omnipotenti Deo ; per majores vero psalmos, prout fuerint prolixius, pausationes fiant ; et per quamque pausationem gloria Trinitatis Domino decantetur.

31. « Nam et hoc secundum priscorum censuram canonum finitum, ut nullus clericus, subdiaconus, diaconus, vel presbyter in plateis resideat, certe nec in plateis stare, et tumulis diversis commisci. Quod si quis facere præsumpserit, repellendum omnino ab officio, et execrandum, si non emendaverit : et a communione et ab officio privetur.

« Ut omnis homo tam ingenuus, quam servus, Gothus, Romanus, Syrus, Græcus vel Judæus, die Dominico nullam operam faciant, nec boves jungantur, excepto si in murando (metendo) necessitas incubuerit. Quod si quisquam præsumpserit facere : si ingenuus est, det comiti civitatis solidos sex : si servus, centum flagella accipiat.

« Secundum Concilium Nicæni sanctissimi (Nicænum sanctissimum), concinnabula (conciliabula) vel conjurationes (convivationes) non fiant clericorum, quæ sub patrocinio solebant fieri laicorum. Nec unusquisque de inferiore gradu seniorem sibi elatus aut increpet, aut injuriet. Quod si quis prætermisso tam justæ censuræ ordine ausus fuerit facere, districtione sævissima corrigatur, ut sub pœnitentiæ nomine vitia recedente (recidantur, vel recedant) : id est, anno uno in monasterio sciat abjicere superbiam, unde inflatur, quod est diabolus ; et addiscat humiliationem Christi, quia per ipsam mortem gustare dignatus.

« Secundum Concilia priscorum Orthodoxorum decrevit fraternitas ut quicumque fuerit culpabilis inventus clericus, aut honoratus de civitate, et ad monasterium fuerit deputatus, sic abba qui est prædictus (præfectus) cum illo qui dirigitur, agat sicut ab episcopo manifesta correctione fuerit ordinatus. Aliter si abba facere elegerit, pro correctione tempus aliquod suspendatur : quia ab hac causa (ob hanc causam) dirigitur, ut emendetur, non ut passim ferculis diversis saturetur.

[1] Exod. XXXIX. — [2] Greg. l. II. Ep. LIV. Ind. XI. l. VII. Ep. XXVIII. Ind. I. l. VII. Ep. CXIII. Ind. II. edit. Rom.

« Quicumque clericorum a maximo usque ad infra, contra S. Ecclesiæ utilitatem agere, tractare, vel conari fuerit repertus, merito dejiciatur, qui fidem servare minime cognoscitur.

« Quicumque clericus, subdiaconus, diaconus, presbyter sine conscientia episcopi aliquid de possessionibus, vel de domo Ecclesiæ tulerint, aut fraudem fecerint, non solum cum omni dedecore constricti restituant quod fecerunt, sed etiam non debere ibi in Ecclesia esse, ubi fraudem visus est operasse : duobus jaceat sub pœnitentia annis, et cum defleverit factum, revertatur ad officium.

« Hoc ante omnia decretum est, ut Judæis non liceat corpus defuncti deducere psallendo : sed ut eorum habuit mos et consuetudo antiqua, corpus deducant, et deponant. Quod si aliter facere præsumpserint; inferant comiti civitatis uncias sex.

« Hoc maxime definitum est, ut nullus audeat clericorum ordinationem sui episcopi contemnere : sed ubi ordinatus fuerit, ambulare debeat cum gratia et obedientia, et quæ injuncta fuerint agere. Quod si sub cothurno superbiæ neglexerit implere : non solum a stipendio, sed uno anno a communione privetur.

« Amodo nulli liceat episcoporum ordinare diaconum, aut presbyterum litteras ignorantem. Sed qui ordinati fuerint, cogantur discere. Qui vero diaconus aut presbyter fuerit litteris ineruditus, et desidiose legere vel implere officium distulerit, et in Ecclesia ad omnia utilis non fuerit; ab stipendio rejiciendum et inclinandum, quoadusque curvatus impleat et defendat, quod esse cognoscitur. At quid erit in Ecclesia Dei, si non fuerit ad legendum exercitatus? Et si perseveraverit desidiose, et non vult proficere, mittatur in monasterio (monasterium), quia non potest ædificare populum.

« Hæc maxime pro Dei timore et modo disciplinæ canonicæ elegimus custodienda, vel tenenda, ut dum missa celebratur, nullus presbyter aut diaconus absque aliqua infirmitate, dum missa perficitur, egredi de altario audeat. Nec diaconus, aut subdiaconus certe, vel lector, antequam Missa consummetur, alba se præsumat exuere. Quod si quisquam non impleverit constitutum, presbyteri increpentur, ut redeant; diaconos et execrandos et stipendio privandos, reliquos districtione strictissima condemnandos.

« Hoc regulariter secundum priorum statuta canonum finitum est, ut tam subdiaconus, quam ostiarius, et reliqui, servitium sanctæ Ecclesiæ consuetum absque ulla desidia impleant, et senioribus vel [1] ad osteos sublevent. Qui contempserit facere et adimplere, subdiaconos verbis corripiendos, et si non emendaverint, ab stipendio probandos, reliquos flagris coercendos.

« Hoc itaque propter ampliandam fidem fidei Catholicæ disciplinam elegimus definiendum, vel tenendum : ut si qui viri ac mulieres divinatores, quos dicunt esse caragios atque sorticularios, in cujuscumque domo Gothi, Romani, Syri, Græci, vel Judæi fuerint inventi, aut quis ausus fuerit amodo in eorum vana carmina interrogare, et non publice hoc voluerit annuntiare : pro hoc quod præsumpsit, non solum ab Ecclesia suspendatur, sed etiam sex auri uncias comiti civitatis inferat. Illi vero qui tali iniquitate repleti sunt, et sortes et divinationes faciunt, et populum prævaricando seducunt, ubi inventi vel inventæ fuerint, seu liberi, seu servi, vel ancillæ sint, gravissime publice fustigentur, et venundentur, et pretia ipsorum pauperibus erogentur.

« Ad nos pervenit, quosdam de populis Catholicæ fidei execrabili ritu diem quintam feriam (qui et dicitur Jovis) multos excolere, et operationem non facere. Quam rem pro Dei timore execrantes et blasphemantes, quicumque ab hac die, præter festivitates in eo die venientes, ausus vel ausa fuerit vacare, et operam non facere, si ingenuus est, aut ingenua, de Ecclesia repellendus, et sub pœnitentia mittendus anno, et eleemosyna et metu satisfaciat, ut eis Dominus ignoscat : si servus aut ancilla fuerit, contenta flagella correcti domino consignentur, et ultra talia eos observare non permittant.

« Migetius in Christi nomine Ecclesiæ Catholicæ Narbonensis episcopus in has constitutiones secundum quod nobis cum fratribus nostris, Deo inspirante, placuit, relegi et subscripsi.

« Sedatius in Christi nomine Ecclesiæ Catholicæ Biterrensis episcopus in his constitutionibus interfui et subscripsi.

« Boetius in Christi nomine Ecclesiæ Magalensis episcopus in has constitutiones interfui et subscripsi.

« Pelagius in Christi nomine Ecclesiæ Nemausensis episcopus in has constitutiones interfui et subscripsi.

« Tigridius in Christi nomine Ecclesiæ Agathensis episcopus in has constitutiones interfui et subscripsi.

« Sergis (Sergius) in Christi nomine Ecclesiæ Carcasonensis episcopus in has constitutiones interfui et subscripsi.

« Agrippinus de civitate Loteba in Christi nomine episcopus in has constitutiones interfui ». Hactenus Concilium Narbonense a nobis hic, ne periret, excusum.

32. *Guntheramni regis obitus.* — Hoc eodem anno defunctus est Guntheramnus Francorum rex religiosissimus. Quod ad temporis rationem pertinet : cum regnasse annos triginta tres tradant qui res Francorum sunt prosecuti [1], constetque ipsum ex iis quæ superius dicta sunt, regnare cœpisse anno Redemptoris quingentesimo sexagesimo quinto; plane ad hunc pervenisse annum, dicere oportet. Defunctus sepultus est in Ecclesia sancti Marcelli,

[1] Locus depravatus.

[1] Aimo. de gest. Franc. l. III. c. 81.

quam maximo sumptu ipse ædificaverat : qui et in territorio Segonum (ut idem testatur auctor) monasterium quoque construxit, quod et redditibus auxit : Synodumque quadraginta episcoporum collegit, ut ab eisdem in eodem loco sanctorum martyrum Agaunensium ordo psallendi institutus a S. Avito et reliquis pontificibus probaretur, et teneretur a monachis monasterii sui. Erat idem rex eorumdem martyrum studiosissimus, quorum reliquias penes se habere curavit. Quid vero acciderit, cum ex monasterio sanctorum reliquias petiit, Gregorius Turonensis narrat his verbis [1] : « Cum autem Guntheramnus rex ita se spiritualibus actionibus mancipasset, ut relictis sæculi pompis, thesauros suos Ecclesiis et pauperibus erogaret : accidit, ut misso presbytero, munera fratribus, qui sanctis Agaunensibus deserviunt, ex voto transmitteret, præcipiens presbytero, ut ad eum rediens, sanctorum sibi reliquias exhiberet. Igitur dum impleta regis præceptione, cum his regrederetur pignoribus, Lemenaci laci, per quem Rhodanus influit, navigium petit. Extenditur autem lacus ille in longitudinem quasi stadiis quadringentis, latitudinem autem stadiis centum quinquaginta. Denique revertens presbyter (ut diximus) cum navigium hoc fuisset aggressus, subito tempestas orta fluctus tollit ad sidera, surgunt undarum montes ; et nunc puppis naviculæ, prora dehiscente, fertur in altum, nunc iterum demersa puppi, prora tollitur in sublime. Turbantur nautæ, et nihil aliud nisi solam mortem in hoc periculo præstolantur.

33. « Tum presbyter, cum videret se his fluctibus obrui, et spumis undarum ipsarum graviter operiri, extractam a collo capsulam, quæ sanctorum pignora continebat, undis tumentibus objecit, ac sanctorum præsidium clara invocat voce, dicens : Ne peream in his fluctibus, virtutem vestram deprecor, martyres gloriosi : sed protinus qui jugiter pereuntibus præbetis auxilium, mihi, quæso, dexteram salutis porrigere dignemini, fluctus opprimite, nosque ad littus optatum vestri adjutorii ope deducite. Et hæc dicens, cessante vento, decedentibus undis, ad littus evecti sunt. Hæc ab ipso cognovi presbytero ». Ista Gregorius, a nobis Guntheramni regis maxime pii occasione relata. Dum vero aiunt Childeberto Guntheramnum reliquisse regnum : non video quomodo id fieri potuerit, cum habita ratione annorum Guntheramni, ipsum Childebertum ante eum ex hac vita migrasse oportuerit anno Domini (ut dictum est) quingentesimo nonagesimo sexto, ut ex litteris sancti Gregorii papæ monstravimus datis primo ad Childebertum, inde ad filios Theodobertum et Theodoricum reges, qui jam successerant patri, eadem Indictione decima quarta.

[1] Greg. Tur. de glor. mart. c. 76.

Anno periodi Græco-Romanæ 6091. — Anno Æræ Hispan. 636. — Jesu Christi 598. — Gregorii papæ 9. — Mauritii imp. 17.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus : XVI *post consulatum Mauritii Tiberii Aug. solius* XIV, ut legitur in Chronico Alexandrino.

2. *Testamentum Mauritii imp.* — A num. 24 ad 29. Theophylactus lib. 8. cap. 11, narrat Mauritium imp. « cum imperii sui anno quinto decimo in morbum difficilem esset lapsus », de imperio constituisse, et in litteras constituta redegisse. « Theodosium filiorum natu maximum Constantinopolis dominum fecit, cum administratione Orientis. Tiberio Romam veterem cum Italia, et insulis in mari Tyrrheno decrevit. Cæteras Romanæ ditionis provincias inter reliquos filios distribuit, iisque ætate adhuc immaturis Domitianum cognatum suum, nobilis Ecclesiæ Melitenensis antistitem, virum rebus agendis dexterum, consilio dexteriorem, tutorem designavit, etc. » Verum istud Mauritii testamentum ac morbus pertinent ad annum DXCVI aut DXCVII, quibus in cursu fuit annus XV Mauritii Augusti.

3. *Floret S. Domitianus Melitenes ep.* — Quoad *Domitianum* episcopum Melitenes sive Melitines, quæ urbs est Armeniæ minoris, caput cognominis regionis, colitur is in Græcorum Menæis, et Horologio, die decima mensis Januarii, quo eum ad Deum migrasse existimo. Theophanes enim anno Incarnat. secundum Alexandrinos DXCIV kalendis Septembris anni Christi DCI inchoato, ait : « Januario mense Domitianus Melitenes episcopus, imperatoris consanguineus diem extremum obiit, et a Cyriaco patriarcha ad SS. Apostolorum sepultus est, senatu universo funebribus honoribus memo-

riam ejus prosequente ». Quare S. Domitianus vitam cum morte commutavit mense Januario anni DCII, non vero anni DCIII, ut suspicatus est Bollandus ad diem X Januarii, ubi ejus Elogium Historicum ex Menæis Græcorum et Theophylacto describit. Sanctus Gregorius papa libro 2, Indictione XI, Epistola LXIII ad Domitianum scripta, ejus eruditionem, prudentiam et zelum egregie commendat.

4. *S. Theodorus Siceota abdicat episcopatum.* — Vivebat hoc tempore sanctus *Theodorus Siceota* episcopus Anastasiopolitanus, cujus Vitam scripsit Eleusius, qui et Georgius dictus, qui testatur se duodecim annorum spatio apud illum vixisse. Baronius initium ejus episcopatus anno DXC, ejus vero abdicationem currenti consignavit. Narrat enim Eleusius cap. 11, *Theodorum* ob molestias et sollicitudines, ac injurias sibi illatas episcopatum recusasse, eoque relicto ad monasterium suum rediisse, postquam clero et civibus convocatis hanc habuit orationem : « Vos me, fratres, invitum, ut scitis, et abstractum hoc jugum subire coegistis. Et quamvis me, ut ad illud ferendum minime aptum, excusarem, vos tamen audire me noluistis, sed vestræ cupiditati maluistis indulgere. UNDECIMUS igitur jam ANNUS est, ex quo ego vos affligo, et affligor a vobis. Quamobrem obsecro vos, ut pastorem vobis paretis, qui et vobis placere, et res vestras curare possit. Ego enim posthac episcopus vester non ero : sed ut abjectus monachus, ad mansionem revertar meam, ubi in omni mea vita Deo servire constitui ». Paulo post subdit Eleusius : « Porro cum beatus vir accepisset, episcopum esse Anastasiopoli, gaudens et laudans Deum, ad monasterium rediit, et Dei gratia multa fecit miracula in ægrotos, qui accedebant », ex quibus Eleusius plurima refert. Facta hæc abdicatio *Cyriaco* Ecclesiam Constantinopolitanam regente, ut ibidem dicitur. Sed annus tam susceptæ, quam depositæ dignitatis incertus. Cum tamen *annos undecim* eam gesserit, si anno DXC episcopus factus est, ut putat Baronius, ejus abdicatio in annum circiter sexcentesimum primum reicienda.

5. *Concilium Oscense.* — A num. 29 ad 32. Concilium *Oscense* in quo duo tantum Decreta condita, celebratum in *anno tertio decimo regni Reccaredi regis*, ut dicitur in Concilio Egarensi regnante *Sisebuto* coacto, ideoque præsenti Christi anno. Erat *Osca* in Tarraconensi provincia Tarraconæ metropoli subdita, vulgo *Huesca* quæ habet nunc episcopum Cæsaraugustano suffraganeum, ut scribit Garsias Loaisa in Notis ad Concilium Lucense sub Theodomiro principe congregatum. In titulo hujus Synodi dicitur ea habita, *anno* XIII *regni Reccaredi. Æra* DCXXXVI, *anno Christi* DXCVIII, sed nescio an additus sit a collectoribus Conciliorum, an vero extet in manuscriptis; quamvis nullo modo dubitem, quin annus Christi addititius sit, sicut forsan totus titulus. Profecto reprehensione digni sunt qui manuscripta e tenebris eruentes non distinguunt ea, quæ in iis leguntur ab iis, quæ ipsimet addenda esse putant.

6. *Concilium Narbonense.* — Concilium *Narbonense* in Præfatione dicitur celebratum, *anno quarto regni Reccaredi regis, die kalendarum Novembris*, ideoque anno Christi DLXXXIX, ut notavit Baronius qui in editione Coloniensi illud recitat, quia, ut inquit, tardius illud habuit. Usus est autem exemplari Ms. in cujus titulo præter laudatos temporis characteres legitur, Æra DCXXVII. Verum is annus a librariis additus, ut liquet ex exemplari ex quo Sirmondus idem Concilium descripsit, quod inchoatur ab his vocibus : *Præfatio. In nomine Domini nostri J. C.* etc. quod observare juvat, ne tituli Conciliorum a librariis, vel collectoribus adjecti lectores in fraudem inducant. Porro ejecti e Gallia Gotthi a *Clodoveo* rege, compulsique in Hispaniam, provinciæ Narbonensis oram maritimam in potestate sua retinuerunt, quod tandem *Caroli Martelli* armis Francorum regno adscita est. Hinc Concilium Narbonense non sub regibus Francorum, sed sub Reccaredo Hispaniæ rege congregatum.

7. *Moritur S. Guntramnus rex Burgundiæ.* — Ad num. 32 et seq. Sanctus *Guntramnus* Burgundiæ rex, qui anno DLXI, Clotarium I patrem exceperat, non vero quadriennio post, ut habet Baronius, supremum diem obiit anno quingentesimo nonagesimo tertio, idque die XXVIII Martii. Fredegarius enim cap. 13, ait : « Anno XXXII regni Guntramni ita a mane usque ad mediam diem sol minoratus est, ut tertia pars ex ipso vix appareret ». Tum cap. sequenti : « Anno XXXIII regni Guntramni. Eo an. V kal. April. ipse rex moritur. Sepultus est in Ecclesia sancti Marcelli, in monasterio, quod ipse construxerat ». Idem habet Aimoinus lib. 3, cap. 80 et seqq. qui de Basilica sancti Marcelli addit : « Hanc Basilicam ipse in suburbio quidem prædictæ civitatis, sed in territorio Segonum, saltuque Brexio studiosissime ædificavit, etc. » Vocat Aimoinus, ut notavit Hadrianus Valesius in Notitia Gall. in voce *Brexia*, Brexiam aut Brixiam a saltu Brexio nomen accepisse, et appellat territorium *Segonum* corrupte agrum Sequanorum trans Ararim, ubi in suburbano Cabillonensi et saltu pagoque Brexio monasterium sancti Marcelli conditum est; cum *Cabillonum* sit citra Ararim in Æduis. Monasterium illud a pluribus sæculis prioratus est Ordinis Cluniacensis. Instituit in eo monasterio sanctus *Guntramnus* psalmodiam perpetuam, ut supra ostendi. Cum vero Fredegarius menses residuos post mortem decessoris regis primum successoris esse censeat et secundum a Martio sequentis anni Juliani incipiat, manifestum est annum Guntramni XXXII, juxta ejus calculum, Christi esse DXCII, annum ejusdem regis XXXIII esse Christi DXCIII, quo ideo sancti hujus regis mortem consignat. Ejus sententiam, quæ nunc inter eruditos communis est, confirmat eclipsis solaris quæ anno DXCII, die XIX Martii contigit. Hanc Petavius lib. 8 de doct. Temp. p. 853,

docet Constantinopoli fuisse digitorum decem, et duravisse ab hora nona matutina ferme ad medium horæ xii, Lutetiæ vero Parisiorum cœpisse hora sexta a media nocte ejusdem diei quæ in feriam quartam incidebat. Quo Fredegarii et Aimoini charactere certissimo tam præcedentia quam sequentia tempora regum Francorum confirmantur. Porro *Guntrammum* annos quatuor secundum modum annos supputandi a Fredegario usurpatum, tres vero secundum communem, mortuum esse ante *Childebertum*, in hujus obitu ostendimus. Hermannus Contractus juxta editionem Canisianam, *Guntramni* mortem cum anno DXCIII accurate illigat.

8. *Virtutes S. Guntramni.* — Incertum quo ætatis anno obierit. Primo *Venerandam* cujusdam suorum ancillam, pro concubina thoro subjunxit : postea *Marcatrudem*, et hac mortua *Austrigildem* habuit uxores, ut habet Turonensis lib. 4, cap. 25. Post *Austrigildis* obitum duodecim adhuc annos vixit in continentia et viduitate, licet propriis careret filiis. Præter quatuor filios ante Austrigildem vita functos, habuit duas filias, *Clodebergem*, et *Clodehildem*, puellas Deo sacratas, laudatasque in Constitutione Synodi Valentinæ anno DLXXXV celebratæ. *Childebertus*, qui jam in Austria regnabat, patruo successit in regnum Burgundiæ. Pietatis *Guntramni* testimonia sunt tot Concilia episcoporum ejus jussu habita, Basilica sancti Marcelli ab eo Cabillone magnifice exstructa, et possessiones monachis ibi collocatis donatæ : ac denique prædia Basilicæ Augustodunensi beati Symphoriani data, et villa cœnobio Divionensi sancti Benigni ad victum monachorum collata. Sed nihil ego in *Guntramno*, inquit Hadrianus Valesius lib. 15 Rer. Francic. magis laudandum puto, nihil magis bonis principibus imitandum, quam curam Reipublicæ Ecclesiæque pervigilem, incredibile studium, non domi solum ; sed etiam in *Childeberti, Clotariique* minoris regnis pacem custodiendi, jus suum cuique servandi, prava puniendi corrigendive. Non immerito igitur *Guntramnus* ab Ecclesia inter sanctos relatus est, cujus depositionem ad diem XXVIII mensis Martii Usuardus Caroli Calvi æqualis monachus, Ado Viennensis episcopus, aliique multi Martyrologi celebrant, ut ad eum diem in Actis sanctorum Bollandianis videre est, ubi ex septem ultimis Gregorii Turonensis, in pluribus oculati testis, Historiæ Francorum libris, aliisque monumentis excerpta Vita ejus exhibetur.

9. *Moritur Fredegundis regina.* — Hoc anno *Fredegundis* Chilperici regis Neustriæ vidua, et Clotarii II mater decessit. Fredegarius enim in Chronico cap. 17, ait : « Anno II regni Theuderici Fredegundis moritur ». Venantius Fortunatus lib. 4, Carmine I, ad Chilpericum regem, apud Baronium anno DLXXXIII, num. 20, hanc reginam plurimum laudat : providam, solertem, cautam, utilem aulæ, ingenio pollentem, largam atque munificam, et meritis excellentem appellat. Quæ etsi a poeta adulatore dicta, aut potius ficta videri possunt, tamen pleraque sunt verissima, inquit Hadrianus Valesius citatus ; fuit enim *Fredegundis* prudens, callida atque versuta, dominandi non minus capax, quam avida, cui nec ingenium ad consultandum, nec ad proposita exsequenda vis et animus deesset. Postquam *Chilpericus* periit, ita tutelam gessit *Clotarii* communis filii, tam prudenter et fortiter regnum ejus administravit, ut virum regem non desiderares. Verum facinora ab ipsa patrata, et a Baronio ex Historia Gregorii Turonensis, tomo VII Annal. passim relata, æternas memoriæ ejus notas inusserunt, adeo ut de ea non aliter, quam de monstro quodam atque portento loqui nunc cuiquam liceat, atque sentire. Hoc de *Fredegunde* Valesii judicium, cui alii neoterici fere omnes adhærent, præter Cointium anno DXCVII, num. 1, ubi eam defendere frustra conatur. Hermannus Contractus juxta editionem Canisianam *Fredegundis* mortem hoc anno recte narrat.

Moritur *Anastasius* senior episc. Antiochenus, de quo anno sequenti num. 2.

GREGORII ANNUS 10. — CHRISTI 599.

1. *Pax inita cum Longobardis, non tamen proficua.* — Qui ordine sequitur quingentesimus nonagesimus nonus Redemptoris annus Indictione secunda inscribitur, quo pax cum Longobardorum rege transacta est, sed certe ad breve temporis spatium, nempe ad duos tantummodo annos: nam in Epistola ad Innocentium anno sequenti data ista habet Gregorius [1]: « Sollicitudinem vestram desiderato nuntio relevamus, indicantes cum Longobardorum rege usque ad mensem Martium futuræ quartæ Indictionis de pace, propitiante Domino, convenisse. Quæ si retineatur, ignoramus: quia idem rex obiisse postea nuntiatus est, licet adhuc habeatur incertum ». At licet ad modicum spatium temporis pax diutius procurata sancita fuerit, pro ingenti tamen munere ab ipso Gregorio accepta est, ut saltem licuerit respirare: pro quo gratias agens, ad regem ipsorum has litteras dedit [2]:

2. « Gratias excellentiæ vestræ referimus: quia petitionem nostram audientes, pacem quæ utrisque esset partibus profutura (sicut de vobis confidentiam habuimus) ordinastis. Ex qua re excellentiæ vestræ prudentiam et bonitatem valde laudavimus, quia pacem diligendo, vos Deum, qui ipsius est auctor, amare monstrastis. Nam si (quod abesse gaudemus) facta non fuisset, quid aliud agi debuit, nisi ut cum peccato et periculo partium, miserorum rusticorum sanguis, quorum labor utrisque proficit, funderetur? Sed ut prodesse nobis eamdem pacem, quemadmodum a nobis facta est, sentiamus: paterna charitate salutantes, petimus, ut quoties se occasio dederit, ducibus vestris per diversa loca et maxime in his partibus constitutis, vestris præcipiatis Epistolis, ut hanc pacem (sicut promissum est) summopere custodiant; et occasiones sibi aliquas non quærant, unde aut contentio quædam aut seditio aliqua, aut ingratitudo nascatur: quatenus voluntati vestræ amplius agere gratias valeamus. Latores vero præsentium, sicut revera homines vestros, in eo quo decuit affectu suscepimus: quia justum fuit, ut viros sapientes, et qui pacem factam, Deo propitio, nuntiarunt, cum charitate et suscipere et dimittere deberemus ». Hæc ad Agilulphum regem Gregorius: eadem ferme ad ejus conjugem Theodolindam reginam [1].

3. Verum non sicut Agilulphus rex, juravit Arnulphus dux Spoleti, sed dolose visus est agere, qui ad pacem præstandam invitus accessit. Veritus est itaque Gregorius dolos Longobardorum, ne sub involucro verborum, loco pacis, bellum lateret: nam accipe quid scribat hoc anno ad Theodorum curatorem Ravennæ [2]: « Indicamus itaque, Arnulphum de servanda pace, non ut rex ipsius juravit, sed sub conditione, si sibi in quoquam excessum non fuerit, aut si nullus contra Arogis exercitum ambulaverit, sacramenta præstitisse. Quod quia omnino iniquum et dolosum est, nos tanquam si non jurasset habemus: quia in aliquid parum facilem sibi excedendi (exercendi) occasionem inveniet, et plus nos, si de eo suspecti non fuerimus, decipiet. Warnilfrida vero, ad cujus consilium idem Arnulphus cuncta agit, omnino jurare despexit. Et id contingit, ut ex pace, quam multum desideravimus, nos in his partibus nullum remedium habere possimus: quia de iisdem hostibus, de quibus suspecti nunc usque fuimus, adhuc et imposterum suspecti sumus.

« Cognoscat præterea gloria vestra, homines regis, qui huc transmissi sunt, imminere, ut in pacto debeamus subscribere: sed recordantes eorum quæ Agilulphus a Basilio viro clarissimo convicia super nos in beati Petri dixisse fertur injuriam, quamvis hoc penitus idem Agilulphus negaverit, a subscriptione tamen abstinere prævidimus: ne nos, qui inter eum et excellentissimum filium nostrum domnum exarchum petitores sumus et medii, si quid forte clam sublatum fuerit, falli in aliquo videamur, et nostra ei promissio in dubium veniat: et si qua de futuro (quod absit) necessitas fuerit, occasionem inveniat, qualiter nostræ petitioni consentire non debeat. Et ideo petimus, ut sicut et a prædicto filio nostro excellentissimo poposcimus, gloria vestra, ea qua nobis charitate unita est,

[1] Greg. l. VIII. Ep. XXXVII. Ind. III. — [2] Greg. l. VII. Ep. XLI. Ind. II.

[1] Greg. l. VII. Ep. XLII. Ind. II. — [2] Ibid. Ep. CII. Ind. II.

peragat, quatenus antequam homines ipsi ab Aroge (Arogis) revertantur, rex eis sub festinatione scripta transmittat, quæ tamen ad nos deferantur, in quibus eis præcipiat, ut nos subscribere non petant. Sed si tantum est, Gloriosum fratrem nostrum, vel de episcopis unum, aut certe archidiaconum subscribere faciemus ». Hæc de pacis causa Gregorius, ex quibus admiraberis viri in gerendis negotiis industriam atque prudentiam dexteritati conjunctam.

Quid actum inter hæc sit, licet historiæ nihil prodant, constat tamen ex litteris S. Gregorii, mense Julio datis, ipsum adhuc ingemuisse sub gladio Barbarorum; dum scribens ad Eulogium episcopum Alexandrinum hæc habet [1] : « Peto autem ut pro me enixius vestra sanctitas orare debeat: quia et podagræ doloribus, et Barbarorum gladiis et curarum afflictionibus incessanter premor ». Hactenus Gregorius : atque satis de rebus hoc anno cum Longobardis transactis.

4. *De causa episcopi Bizaceni.* — Hoc eodem anno accusato a suis episcopis primate provinciæ Bizacenæ in Africa, de eo sententiam ferre Gregorium papam imperator voluit, utpote ad quem pertinere omnium totius orbis episcoporum judicium non ignoraret. Sed monemus lectorem, deceptum errore librarium, vel quisquis fuit, qui in titulo posuit hanc causam fuisse episcopi Constantinopolitani : deceptus nimirum, quod legit episcopum Byzancenum, pro Bizaceno, sicque putavit hunc fuisse episcopum Constantinopolitanum, nesciens plurimum differre Byzantium a Bizacio in Africa civitate, a qua denominata est provincia Bizacena. Sed quid accidit? Persoluto auro, per imperatoris magistratus controversia sopita est. Sunt de his litteræ ipsius Gregorii ad Joannem episcopum Syracusanum, in quibus hæc de his habet [2] : « Causam tamen, de qua agitur, necdum sanctitas vestra subtilius agnovit. In quodam enim crimine Bizacenus primas fuerat accusatus, et piissimus imperator eum juxta statuta canonica per nos voluit judicari. Sed acceptis decem auri libris, tunc Theodorus magister militum obstitit, ut minime fieret. Tamen piissimus imperator admonuit, ut transmitteremus et quicquid esset canonicum faceremus. Sed videntes contrarietates hominum, eamdem causam inire noluimus (voluimus). Nunc autem idem primas aliqua de consilio suo loquitur : et valde dubium est utrum pure an certe quia a coepiscopis suis impetitur, nobis modo talia loquatur. Nam quod se dicit Sedi Apostolicæ subjici : si qua culpa in episcopis invenitur, nescio quis ei episcopus subjectus non sit : cum vero culpa non exigit, omnes secundum rationem humilitatis æquales sunt ». Hæc Gregorius secundum ea quæ superiori anno jam diximus.

5. *Ad Synodum Constantinopolitanam adeuntes monet Gregorius Orientis episcopos.* — Hoc item anno cum idem S. Gregorius subodoratus esset peragi Synodum Constantinopoli, inscia Apostolica Sede, veritus ne quid novi ibi decerneretur de nomine Œcumenici, atque illud ex Synodi decreto secundum inventum Joannis antecessoris Cyriaci ignominiose nimis episcopo Constantinopolitano ibidem confirmaretur; scripsit ad omnes episcopos Orientis, licet duntaxat Eusebius Thessalonicensis episcopus in Epistolæ inscriptione nominetur, monens ut Cyriaco talia præsumenti resistant, atque de Concilio ista subdit [1] : « Præterea pervenit ad nos, quod fraternitas vestra ad urbem Constantinopolim sit convocata. Et quamvis piissimus noster imperator agi illic illicita non permittat, tamen ne perversi homines conventus vestri occasione reperta, aut pro hujus nominis superstitione locum surreptionis requirant, aut ob aliam rem facere Synodum cogitent, quatenus hoc in ea callidis machinationibus inducant : quamvis sine Apostolicæ Sedis auctoritate atque consensu nullas quæcumque acta fuerint vires habeant : verumtamen coram omnipotenti Deo contestor et admoneo, ut nullus vestrum illic quibuslibet suasionibus, quibuslibet blandimentis, quibuslibet præmiis, quibuslibet terroribus teneatur assensus : sed pro æterni judicii consideratione adversus prava desideria salubriter et unanimiter vos exhibete : et pastorali constantia atque Apostolica auctoritate suffulti, prædonem irruentemque lupum excludite, et in discissionem Ecclesiæ sævienti non cedite, ne de hac re quacumque surreptione Synodum patiamini, quæ neque legitima quidem, nec Synodus dicenda est celebrari.

6. « Hoc quoque pariter admonemus, ut si forte nil actum de hujus perversi nominis mentione fuerit, sed de alia re Synodus forte colligitur : omnino sitis cauti, circumspecti, vigilantes, atque solliciti, ne quid illic circa locum aliquem vel personam præjudicialiter sive illicite adversus canones censeatur : sed si quid incidentis utilitatis causa tractandum est, sic causa, de qua agitur, formam accipiat, ut statuta vetera nulla convellat. Unde iterum coram Deo et sanctis ipsius admonemus, ut hæc omnia summo studio et tota mentis intentione servetis. Nam si quis (quod non credimus) scripta præsentia aliqua in parte neglexerit, a beati Petri Apostolorum principis pace se noverit segregatum ». Hactenus Gregorius ad episcopos Orientis. Vidisti quanta in uno Romano Pontifice insit auctoritas atque potestas, cujus nisi consensus accedat, omnia a quibusvis episcopis statuta inania penitus reddi contestetur? Sed reliqua persequamur.

7. *Schismaticorum conversio et Anastasii episcopi Antiocheni obitus et scripta.* — Non modicum Gregorius accepit gaudium hoc anno ex schismaticis in Istriæ partibus degentibus reversis ad Catholicæ Ecclesiæ unitatem : quo argumento datæ extant

[1] Greg. l. VII. Ep. LXXX. Ind. II. edit. Rom. — [2] Ibid. Ep. LXIV. Ind. II.

[1] Greg. l. VII. Ep. LXX. Ind. II. edit. Rom.

pleræque ejusdem Gregorii litteræ. Fuerunt hi habitatores Capreæ insulæ in Istria positæ, qui legationem ad Rom. Pontificem mittentes, rogaverunt ad Ecclesiæ unitatem admitti. Quos benigne suscipiens S. Gregorius Ecclesiæ Catholicæ communioni conjunxit, eisdemque legatis dimissis litteras ad illos, qui eos miserant, reddidit[1]; quos et commendavit Callinico[2] Ravennæ exarcho, necnon Mariniano[3] episcopo Ravennati, ut eos redeuntes ad propria benigne susciperent atque foverent. Adierant alii ex iisdem Siciliam, ubi suum ipsorum episcopum degere cognoverunt, ut illum cum iis qui ibi erant schismatici, ad eamdem unitatis gratiam capessendam inducerent: quos Romano defensori[4] litteris commendavit. Hos autem per eosdem legatos Romam missos cum intellexisset S. Gregorius ad opus hoc diligenti studio collaborasse, ad imperatoris ministros eidem provinciæ præfectos, iisdem redeuntibus legatis, litteras dedit, pluribus gratias agens, quod pietatis zelo exæstuantes, ad unitatem sanctæ Ecclesiæ eosdem populos reducere pro viribus laborarent. Fuerunt hi Basilius[5] vir illustris, Mastalonus, Theodosius, necnon magister militum Gulfarus nomine, ad quem etiam hujusmodi litteras dedit[6]:

8. « Latores præsentium de Istriæ ad nos partibus venientes, tanta nobis bona gloriæ vestræ retulerunt, ut in reddendam nos vobis gratiarum actionem vehementer accenderent. Cognovimus namque, quod inter curas injunctæ vobis gubernationis illarum partium, præcipuam de animarum lucris sollicitudinem habeatis, et ita errantium corda ad unitatem festinare vos Ecclesiæ revocare, ut (quantum ad desiderium vestrum pertinet) nullum illic ab Apostolica segregatum remanere velitis Ecclesia; tantusque vos B. Petri Apostolorum principis amor accenderit, ut ovile ipsius, cui a Domino omnes creaturæ sunt traditæ, summo redintegrare cum desiderio cupiatis. Habe, gloriose fili, ex tanto talique opere præfixam de divina retributione fiduciam, in qua vos non solum nostra adhortatio, sed et Apostolicus quoque sermo confirmat[7]: quia is qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, salvabit animam ejus a morte, et operiet multitudinem peccatorum. Quantalibet enim sit temporalis affluentia, vel certe prosperitas habet finem suum, terminum mortis: hoc vero quod de animarum lucris apprehendistis studium, tenet fixam spei suæ certitudinem, æternæ scilicet vitæ retributionem. Quapropter præmisso paterno salutationis affectu, hortamur gloriam vestram, ut pro unitate sanctæ fidei zelum, quem vobis ipse unitatis auctor tribuit studiosius peragatis, et quousque potueritis, in sinum matris Ecclesiæ ab schismatis sui revocantes errore, adhortatione continua foveatis. Hoc etiam peragentes, ut et quos per vos Dominus suo ovili redintegrari concesserit, ita defensionis vestræ solatiis protegatis, ut non sit, quo hi qui adhuc in errore sunt positi, revertentes ad salubre consilium valeant applicare. Dum enim vos causas Dei in terra agitis, ipse et hic actus vestros protectionis suæ feliciter ope disponit, et in æterna vobis vita, quam cupitis, pro tanto bono vestra retributio existet ». Hucusque Gregorius ad magistrum militum velut Apostolum in Evangelio laborantem. Ita Deus, cum silerent episcopi torpentes ignavia, et adversantes aliquando, excitavit milites, qui episcoporum zelo in convertendis ab errore populis præditi essent.

Contigit hoc pariter anno mori Anastasium episcopum Antiochenum cognomento Sinaitam, celebrem inter scriptores Ecclesiasticos, cum sedisset annos sex inchoatos, postquam ad suam Ecclesiam post Gregorium restitutus fuit: qui ob sanctitudinem vitæ, cum Orientali, tum Occidentali Ecclesiæ factus conspicuus, ab utraque commendatus atque illustratus, perpetuis monumentis inter sanctos receptus anniversaria commemoratione a Catholicis celebratur undecimo kalendas Maii. Hic susceptum[1] a Gregorio papa, quem mirifice coluit, de cura pastorali librum, eumdem græcum reddidit, tradiditque legendum Orientalibus: habentur ejusdem auctoris sermones complures, perpauci autem latinitate donati. Scripsit etiam egregium opus de rectis dogmatibus. Huic autem alium ejusdem nominis subrogatum fuisse Anastasium, Nicephorus Constantinopolitanus episcopus in Chronico tradit. Cæterum Nicephorum cognomento Callistum[2] errasse in duobus his Anastasiis constat, dum quod alterius est, alteri tribuit. Etenim hunc qui præcessit, nominatum Sinaitam, non qui successit, tradit occisum a Judæis; sed cum sub Phoca id acciderit, juniori Anastasio est tribuendum ex sententia Græcorum historicorum: quod etiam refellimus in Notis ad Romanum Martyrologium pluribus.

9. Recenset vero ejusdem Anastasii Sinaitæ has lucubrationes Nicephorus[3] qui eum primarium præclarumque Ecclesiæ doctorem appellat: « Hujus, inquit, liber est, cui nomen ὁδηγός, hoc est, viæ dux et Ecclesiæ dogmatum fides, aliaque præterea multa, item in sextum Psalmum liber in ingressu jejuniorum editus. Ego vero orationem etiam ejus quamdam legi ad Antiochenos in introitu suo scriptam, et pacificatoriam aliam, quam trigesimo tertio anno in thronum suum postliminio reversus composuit, Mauritio imperium obtinente, quem etiam in eo scripto, quod ab exilio revocatus sit, laudibus effert ». Hæc Nicephorus. Porro orationem ejusdem sancti Anastasii de sacra Synaxi Achilles Statius Lusitanus in latinum a se conversam obtulit Gregorio decimo tertio Pontifici maximo, anno Redemptoris millesimo quingentesimo septuagesimo nono, dignam quidem quæ his temporibus ede-

[1] Greg. l. VII. Ep. CI. Ind. II. edit. Rom. — [2] Ibid. Ep. XCIX. edit. Rom. — [3] Ibid. Ep. C. edit. Rom. — [4] Ibid. Ep. XCVIII. Ind. I. ead. edit. — [5] Ibid. Ep. XCIII. XCIV. edit. Rom. — [6] Ibid. Ep. XCVII. Ind. II. — [7] Jac. V.

[1] Sigeb. de Script. Eccl. c. 42. — [2] Niceph. l. XVII. c. 29. — [3] Niceph. l. XVIII. c. 44.

retur, cum pleraque habeat de sumptione sanctissimæ Eucharistiæ observatione dignissima vetera monumenta : ex quibus hic tibi perpauca hæc saltem (ne jejunum penitus abire sinamus) apponenda ex lauta mensa putavimus.

10. Dum enim inclamat in eos qui imparati ad sacram mensam accedunt, hæc ait : « Quid gravius iis quibus utimur moribus? Etenim rapinis, sceleribus, peccatorumque multitudine cooperti, tantummodo aqua ablutis manibus, sanctissimum corpus illud, divinumque sanguinem pro salute mundi largiter olim effusum impuri sordidique ori admovemus ». Et post aliqua in detestationem facinoris inculcata, adjicit ista : « Nec enim ingredi in Ecclesiam, ac divinas imaginum sanctorum formas, pretiosasque ac venerabiles cruces etiam salutasse fuerit satis : non frigida manus abluisse, id vere est esse purum, mundumque; sed peccatorum sordes abluisse ac fugisse, sed confessione, sed lacrymis, sed contrito humiliatoque animo, sed demisso contractoque vultu peccatorum quibus tenemur catenas eluisse, ac tum demum ad illa sancta deceat accedere mysteria ». Et post nonnulla : « Anaphora enim dicitur, quod ad Deum sursum feratur. Ades igitur quieto tranquilloque animo : Christo Domino per sacerdotes tua confitere peccata : quicquid egisti mali, tute damna, nec verecundare. Est enim verecundia quæ adducit peccatum, et est verecundia gloria et gratia, etc. » Ac demum post alia de dimittendis acceptis a proximo injuriis elegantem hujusmodi historiam perbrevem exempli causa adducit in medium :

« Vir, inquit, unus ex iis, qui monachali insigniti sunt schemate, cum negligentissime per summum otium vitam suam omnem egisset; ea quæ esset ad mortem, infirmitate cœpit infirmari. Cumque jam ultimum spiritum duceret, suam ipsius mortem nequaquam perhorrescens, summa voluntate, magnaque cum gratiarum actione exsolutus vinculis excedebat. Ad quem assidentium patrum unus : Frater, inquit, persuasum tibi habeto, et putasse nos, et vidisse, summa negligentia, animique remissione vixisse te utique ad hoc usque tempus : et unde hæc tibi nunc tanta securitas, id vero omnes nescimus. Cui respondit frater : Est ita omnino, patres, vitam per summam negligentiam duxi : sed Angeli Dei eadem hac ipsa hora peccatorum meorum ad me chirographon attulerunt, cumque ea quæ fecissem postquam sæculo renuntiassem peccata legissent, numquid agnoscerem rogaverunt. Quibus ego; Maxime vero, inquam, agnosco : sed idem ex quo renuntiavi sæculo, vitamque institui monasticam, nec judicavi quemquam, nec ab ullo mihi factam injuriam meminisse volui. Igitur Domini verba ad me quoque pertinere opto et oro, qui dixit : Nolite judicare, et non judicabimini : et dimittite, et dimittetur vobis. Quæ postquam Angelis dixi, chirographon peccatorum meorum conscidcrunt : et inde nunc summa cum lætitia et securitate proficiscor ad Dominum. Hæc ubi frater ille narravit patribus, Domino in pace spiritum reddidit, magnæque adstantibus ædificationis utilitatisque causa et auctor extitit, etc. » Hæc Anastasius.

Sed sint tibi pro jentaculo ista : lautiorem, si cupis, paratam habes mensam in editis jam ipsis ab eo conscriptis quinque libris de rectis fidei Catholicæ dogmatibus quos se in exilio scripsisse testatur [1], necnon locupletiorem thesaurum undecim ejusdem auctoris libros Anagogicarum contemplationum in Hexaemeron, quos vere hujus esse Anastasii Sinaitæ, æque cum scholiaste sentio : dissentio vero a Nicephoro in errorem ducto, dum hunc Sinaitam martyrem appellat; quo titulo junior Anastasius ob martyrium acceptum sub Phoca imperatore tantummodo dignus est : hunc autem hoc anno sub Mauritio defunctum esse, tam quæ ex Nicephoro Constantinopolitano, quam quæ proxime dicturi sumus ex sancto Gregorio papa, fidem haud dubiam vindicant. Porro hic ipse Anastasius diversis suorum scriptorum locis hos a se scriptos esse citat commentarios, nempe, de constructione hominis libros duos, contra Judæos totidem, de Christi passionum contemplatione, de Ægypto encomium; adversus eos qui in Divinis inducunt tres essentias.

11. *Ipsi succedit itidem Anastasius nomine, ad quem scribit Gregorius.* — His igitur de Anastasio Sinaita dictis, et gloriæ ejus sanctæ memoriæ commendatis, ad ipsius successorem itidem Anastasium appellatum transeamus : qui ubi est creatus Antiochenus episcopus, more majorum de sua creatione certiorem reddidit Romanum Pontificem, fideique Orthodoxæ professionem ad eumdem conscripsit. Non extat illa quidem, sed quam ad ipsum Gregorius Epistolam reddidit, de ea testimonium profert, ubi hæc ipsius exordio ait [2] : « Fraternitatis tuæ scripta suscepi, professionem fidei rectæ servantia : magnasque omnipotenti Deo gratias retuli, quod et immutatis gregis sui pastoribus, fidem quam semel sanctis Patribus tradidit, etiam post eos immutabilem custodit ». Intelligis, puto, lector, affirmare Gregorium jam mutatos esse pastores, nempe non amplius seniorem, sed juniorem sedere cœpisse Anastasium, a quo exigebatur nova professio fidei; quod de seniore nullatenus dici potest.

Porro ad juniorem se scribere Anastasium, idem sanctus Gregorius in fine Epistolæ istis fatetur verbis : « Quia vero pervenit ad nos in Orientis Ecclesiis nullum ad sacrum ordinem, nisi ex præmiorum datione pervenire : si ita esse vestra fraternitas agnoscit, hanc primam oblationem omnipotenti Deo offerat, ut a subjectis sibi Ecclesiis errorem Simoniacæ hæreseos compescat, etc. » Quæ quidem ad seniorem Anastasium jam tempore Justiniani creatum episcopum referri non possunt, ut primam hanc oblationem suæ pastoralis curæ offerret, sed ad juniorem Anastasium hoc anno recens electum. Ad ipsum ergo Gregorius novum pastorem scribens,

[1] Anast. de rect. fidei dogm. l. III. in fin. tom. I. Bibl. nov. edit. — [2] Greg. l. VII. Ep. XLVIII. Ind. II. edit. Rom.

plura de exacta exhibenda gregi cura pastorali commemorat : commendat etiam, quod nonnisi Catholici ad Ecclesiasticos ordines promoverentur.

12. Sed et quæ de fide Catholica imperatoris et imperatricis iisdem suis interserit litteris, accipe : « Quod, inquit, ad sacros ordines rectæ fidei viri perducantur, eidem omnipotenti Deo gratiæ sine cessatione solvendæ sunt, et pro vita piissimi, et Christianissimi domini nostri imperatoris, et tranquillissima ejus conjuge, et mansuetissima ejus sobole semper orandum est, quorum temporibus hæreticorum ora conticescunt : quia etsi eorum corda in insania perversi sensus ebulliunt, Catholici tamen imperatoris tempore prava quæ sentiunt, eloqui non præsumunt ». Hæc laude digna de imperatore Gregorius ; qui eadem totidem ferme verbis habet de iisdem Mauritio, conjuge, atque filiis in Epistola [1] ad Isicium Hierosolymorum episcopum data. Equidem inter felicissimos imper. collocandus erat Mauritius, si quemadmodum fuit Catholicæ fidei tenacissimus, fuisset pariter et in reliquis æque sincerus : sed dum minime rectæ fidei æque bona opera conjunxit, et contemptui habuit sanctissimos sacerdotes, Dei vindictam meruit experiri, ut suo loco dicemus.

Misit vero hoc eodem anno imperator Romam triginta libras auri pauperibus dividendas, necnon rogas, militare scilicet donativum in milites erogandas. Pro quibus omnibus Gregorius gratias agens, ejusmodi officii plenas ad eum litteras reddidit [2] :

13. *Epistola Gregorii ad Mauritium pro eleemosyna accepta.* — « Dominorum pietas, quæ suos consuevit misericorditer famulos continere, ita benigna hic subventione resplenduit, ut cunctorum debilium inopia largitatis ejus sit consolatione sublevata. Pro qua re lacrymabili prece omnes deposcimus, ut omnipotens Deus, qui clementiæ vestræ ad hoc corda compunxit, incolume in amoris sui constantia dominorum servet imperium, et victorias eorum in cunctis gentibus auxilio suæ majestatis extendat. Triginta itaque libras auri, quas confamulus meus Busa detulit Scribo, sacerdotibus, egenisque et aliis fideliter erogavit. Et quia quædam in hanc Urbem sanctimoniales feminæ ex diversis provinciis venerunt post captivitatem fugientes : ex quibus quantum locorum possibilitas recipit, aliquæ in monasteriis datæ sunt : quæ vero in eis minime capi potuerunt, singulariter degentes inopem vitam ducunt : placuit, ut hoc quod cæcis, truncis, aliisque debilibus superesse posset, eis erogari debuisset ; dummodo non solum dominorum misericordiam indigentes indigenæ, sed advenientes etiam peregrini susciperent. Unde actum est, ut simul omnes pro vita dominorum concorditer orarent, quatenus omnipotens Deus longa vobis et quieta tempora tribuat, et pietatis vestræ felicissimam sobolem diu in Romana Republica florere concedat. Rogæ (Togæ) quoque militum ita per prædictum confamulum meum Scribonem, præsente quoque glorioso Casto (Exarcho), magnæ factæ sunt, ut dona dominorum cuncti sub disciplina debita gratias agendo susciperent, et hoc quod eis prius donari (dominari) consueverat, accipiendo, omne murmur everteret ». Hæc ad imperatorem Gregorius. Vidisti in Mauritio fidem, vidisti et erga pauperes largitatem, ut etiam Romam usque ejus se effunderet misericordia ? Sed quod in multis aliis, appensus in statera divini judicii, inventus sit minus habens, meruit in hoc sæculo severe admodum flagellari.

14. *Gregorius podagra confectus curas non remittens scribit ad plures ; ubi de sacrarum imaginum cultu.* — Inter tot autem multiplicium negotiorum molestias, contigit hoc anno ipsum Gregorium podagræ doloribus graviter affligi, cum tamen interea labores ex pastorali cura jugiter ingruentes minime prætermitteret. Fatetur vero ipse, adeo se præ doloribus viribus defecisse, ut intelligeret hebetatum. Sed audi ejus verba in Epistola ad Secundinum [1] : « Scire te necesse est, fili carissime, quia tantis podagræ doloribus, tantisque curarum tumultibus premor, ut quamvis nunquam aliquem fuisse reminiscar, valde tamen me videam non esse, qui fuerim ». Ita ipse suis oculis quotidie minor apparens, qui major in Dei oculis in dies magis proficiens evadebat, uti Moyses, cum ante Deum se viliorem seipso cognovit : et secundum illud Apostoli [2] : « Virtus in infirmitate perficitur » ; illud verius de se locutus : « Cum infirmor, tunc fortior sum ». Perseverasse toto hoc anno ejusmodi ægritudinem, quæ in fine ejusdem anni dicturi sumus, ostendent.

15. Doloribus pressus, nihil tamen (ut dictum est) remisit quotidianæ sollicitudinis omnium Ecclesiarum ; sed cumulate omnibus satisfecisse, litteræ hoc anno ab eo datæ significant : adeo ut non publicis tantum, sed privatis quoque in omnibus inservierit : quod satis conspicitur in dicta Epistola [3] ad Secundinum. Erat iste abbas magni nominis inter Longobardos existens, ut ex aliis ipsius Gregorii litteris ad Theodolindam reginam datis apparet [4] : huncque ipsum apud Paulum diaconum (errore puto librariorum) non Secundinum, sed Secundum invenimus nominatum [5] : a quo fuisse baptizatum filium Theodolindæ reginæ Adovaldum, idem affirmat, non alio titulo ipsum quam servum Dei appellans, et patria Tridentinum, ubi idem auctor agit [6] de ejus obitu. Citat eum ipse frequenter : nam ab eo scriptam esse de Longobardis historiam tradit. Falluntur autem qui hunc putarunt episcopum. Fuisse quidem apud omnes magnæ ob vitæ sanctitatem atque doctrinam existi-

[1] Greg. l. IX. Ep. XL. Ind. IV. — [2] Greg. l. VIII. Ep. II. Ind. III. inchoant. mens. Sept.

[1] Greg. l. VII. Ep. LIV. Ind. II. edit. Rom. — [2] 2. Cor. XII. — [3] Greg. l. XII. Ep. VII. Ind. VII. — [4] Paul. diac. l. IV. c. 8. — [5] Ibid. c. 14. — [6] Ibid. c. 13.

mationis, eædem datæ ad ipsum litteræ docent. Verum titubasse ipsum quidem nonnihil in recipienda quinta Synodo, ex iisdem datis ad eum litteris apparet, dum adhuc consuluisse constat Gregorium de eadem simul et aliis quæstionibus, atque primum, num Orientales Ecclesiæ susciperent Epistolam S. Leonis papæ ad Flavianum, atque an omnes pariter in damnationem Trium Capitulorum æque consentirent. Satisfacit his Gregorius eumdem certiorem reddens, omnes Orientales Ecclesias una cum quatuor Conciliis æque recipere S. Leonis Epistolam, atque etiam quintam Synodum cum damnatione Trium Capitulorum, de quibus nos superius diximus abundanter. Sed et ea inter alias pulsavit Gregorium de origine animarum quæstione perdifficili. Verum Gregorius percontanti nihil definiendo respondit; originale tamen peccatum inhærere nascentibus, firmiter demonstravit. Porro easdem quæstiones si quis attente consideret, occasione receptæ quintæ Synodi ab ipso motas esse cognoscet.

16. Petierat præterea suis litteris idem Secundinus venerandas imagines. Quod Gregorius liberaliter æque ac religiose præstitit, deque sacro imaginum cultu apposuit ab Ecclesia receptam doctrinam, dum hæc ait: « Imagines quas tibi dirigendas per Dulcidum diaconum rogasti, misimus. Unde valde nobis tua postulatio placuit: quia illum toto corde, tota intentione quæris, cujus imaginem præ oculis habere desideras, ut te visio corporalis quotidiana reddat exercitatum : ut dum picturam illius vides, ad illum animo inardescas, cujus imaginem videre desideras. Ab re non facimus, si per visibilia invisibilia demonstramus. Sic homo qui alium ardenter videre desiderat, aut sponsam amans videre conatur, si contigerit eam ad balneum, aut ad Ecclesiam ire, statim per viam incedendi se præparat, ut de visione ejus hilaris recedat.

« Scio quidem, quod imaginem Salvatoris nostri non ideo petis, ut quasi Deum colas, sed ut recordatione Filii Dei in ejus amore recalescas, cujus te imaginem videre consideras. Et nos quidem non quasi ante Divinitatem ante illam prosternimur, sed illum adoramus, quem per imaginem aut natum, aut passum, aut in throno sedentem recordamur : et dum nobis ipsa pictura quasi Scriptura in memoriam Filium Dei reducit, animum nostrum aut de resurrectione lætificat, aut de passione demulcet. Ideoque direximus tibi surtarias duas, imaginem Dei Salvatoris, et sanctæ Dei Genitricis Mariæ, beatorumque Apostolorum Petri et Pauli continentes, per supradictum filium nostrum diaconum, et unam Crucem, clavem etiam pro benedictione a sanctissimo corpore Petri Apostolorum principis, ut per ipsum a maligno defensus permaneas, cujus signo munitum te esse credis ». Et superius eadem Epistola : « Aloem vero, thymiama, styracem, et balsamum sanctorum martyrum corporibus offerenda, latore præsentium deferente, transmisimus ». Hæc quoad sanctorum cultum. Dedit ad eumdem et duos homiliarum Codices, quas super Evangelia ipse habuerat in Ecclesia : in duo enim volumina illas partitas fuisse constat. Addidit insuper et vestimentum. Hæc de muneribus ad eum a Gregorio missis, quibus demerere tantum virum conatus est, quem sciret continere potuisse Longobardos in communione Catholica.

17. Quod vero ad cultum spectat sacrarum imaginum : non solum ante ipsas Deum precari atque adorare, sed et prosterni fideles consuevisse, ex Gregorio intellexisti : verum ne religio in superstitionem declinet, ut manu facta, quasi Gentiles idola, Christianus colat, admonitionem quam audisti, conjungit; sicut et in Epistola [1] quam hoc item anno post hæc dedit ad Serenum Massiliensem episcopum, ubi ait : « Indico dudum ad nos pervenisse, quod fraternitas vestra quosdam imaginum adoratores adspiciens, easdem Ecclesiæ imagines confregit atque projecit. Et quidem zelum vos, ne quid manufactum adorari possit, habuisse laudavimus : sed frangere easdem imagines non debuisse, judicamus. Ideirco enim pictura in Ecclesiis adhibetur, ut hi qui litteras nesciunt, saltem in parietibus videndo legant, quæ legere in Codicibus non valent. Tua ergo fraternitas et illa servare, et ab earum adoratu populum prohibere debuit: quatenus et litterarum nescii haberent unde scientiam historiæ colligerent, et populus in picturæ adoratione minime peccaret ». Hæc ad Serenum, quod et servat Ecclesia, sæpius jam admonita non picturam ipsam adorandam, sed quem eadem pictura reddit, quasi præsentem alloqui et venerari. Quis Christianorum adeo obtusus ingenio et captus mente reperiatur, ut cum ante imaginem sternitur, dicat se adorare colores illos in imaginem super tabulam ductos? cum e contra ratione prototypi eam venerari et adorare debere consentiat. Sic et anno superiori eumdem Gregorium scripsisse [2] meminimus de imagine Dei Genitricis Mariæ in synagogam Judæorum delata, ut deberet cum veneratione referri: et nuper in Epistola ad Secundinum, prosterni pie solere fideles ad sanctas imagines, tradit. In quam etiam sententiam accipias necesse est (nisi velis eum scripsisse sibi contraria) quæ idem Gregorius in posteriori Epistola eodem argumento conscripta ad Serenum habet: ut cum adorari imagines negat, intelligas de adoratione illa, qua Gentiles colebant idola, cum putarent in manufactis divinam esse virtutem. Sed de his pluribus Hadrianus papa in Epistola ad Carolum Magnum.

18. Quod demum ad ipsum Secundinum abbatem pertinet, traxisse nimium visus est contentiosum funem adversus Gregorium : nam aliis post annos quinque datis ad Theodolindam Longobardorum reginam litteris [3], fuisse itidem de Tribus Capitulis et quinta Synodo disceptandum, quæ ibidem mox Gregorius subdit, ostendunt, ubi ait :

[1] Greg. l. VII. Ep. CXI. Ind. II. edit. Rom. — [2] Ibid. Ep. V. Ind. II. — [3] Greg. l. XII. Ep. VII. Ind. VII.

« Eam tamen Synodum, quæ piæ memoriæ Justiniani tempore facta est, per latores præsentium transmisi : ut prædictus filius meus dilectissimus ipsam relegens, cognoscat, quia falsa sunt omnia, quæ contra Sedem Apostolicam vel Catholicam Ecclesiam audierat. Absit enim nos cujuslibet sensum hæretici recipere, vel a tomo sanctæ memoriæ Leonis prædecessoris nostri in aliquo deviare. Sed quæcumque a sanctis quatuor Synodis sunt definita, recipimus; et quæcumque reprobrata sunt, condemnamus ». Hæc de his Gregorius, sæpe sæpius iisdem (ut superius vidisti) quæstionibus sive a schismaticis, sive schismaticorum occasione vexatus, et (ut ita dixerim) lancinatus.

19. *Gregorii documenta ad missæ ritus spectantia.* — Fuit hoc item anno æque laborandum Gregorio adversus quosdam, qui in ipsum oblatrarent, quod contra Constantinopolitanam Ecclesiam insurrexisset, a qua (ut ipsi aiebant) Ecclesia Romana in sacris ritibus pleraque mutuata esset. Quænam fuerint ista, hic ex ipsius Gregorii litteris sunt afferenda; qui scribens ad Joannem Syracusanum episcopum, ista habet [1] :

« Veniens quidam de Sicilia, mihi dixit, quod aliqui amici ejus vel Græci, vel Latini, nescio, quasi sub zelo sanctæ Romanæ Ecclesiæ de meis dispositionibus murmurarent, dicentes : Quomodo Ecclesiam Constantinopolitanam disponit comprimere, qui ejus consuetudines per omnia sequitur? Cui cum dicerem : Quas consuetudines sequimur? respondit : Quia Alleluia dici ad missas extra Pentecostes tempora fecistis : quia subdiaconos spoliatos procedere : quia Kyrie eleison dici : quia orationem Dominicam mox post canonem dici statuistis. Cui ego respondi; Quia in nullo eorum aliam Ecclesiam secuti sumus. Nam ut Alleluia hic diceretur, de Hierosolymorum Ecclesia ex beati Hieronymi traditione, tempore beatæ memoriæ Damasi papæ traditur tractum. Et ideo magis in hac Sede illam consuetudinem amputavimus, quæ hic a Græcis fuerat tradita ».

20. Quod enim contigeret sæpe græcos homines Ecclesiam Romanam habere Pontifices, ab eisdem aliqua ex Græcorum ritibus illata in eam fuisse creduntur. Sed pergit : « Subdiaconos autem ut spoliatos procedere facerem, antiqua consuetudo Ecclesiæ fuit. Sed quia placuit cuidam nostro Pontifici, nescio cui, qui eos vestitos procedere præcepit : nam vestræ Ecclesiæ numquid traditionem a Græcis acceperunt? Unde habent ergo hodie, ut subdiaconi lineis in tunicis procedant, nisi quia hoc a matre sua Romana Ecclesia perceperunt? Kyrie eleison autem nos neque diximus, neque dicimus sicut a Græcis dicitur. Quia in Græcis simul omnes dicunt : apud nos autem a clericis dicitur, et a populo respondetur, et totidem vicibus etiam Christe eleison dicitur, quod apud Græcos nullo modo dicitur. In quotidianis autem missis alia quæ dici solent, tacemus : tantummodo Kyrie eleison, et Christe eleison dicimus, ut in his deprecationis vocibus paulo diutius occupemur.

« Orationem vero Dominicam idcirco mox post precem dicimus, quia mos Apostolorum fuit, ut ad ipsam solummodo orationem oblationis hostiam consecrarent ». At quæ Gregorius affert ex Apostolorum traditione, quod ad ipsam solummodo orationem Dominicam conficeretur Eucharistia, magnam potuissent dubitationem afferre, et quærentibus nodum in scirpo, oblatrandi occasionem dare, nisi eadem ex iis quæ idem hic Gregorius subdit, elucidarentur. Dum enim ait, dici ipsam orationem Dominicam super Christi corpus et sanguinem, indicat evidenter non oratione Dominica consecratum ab Apostolis corpus et sanguinem Christi, sed super ipsum jam consecratum dici consuetam, ex quorum traditione idipsum hactenus Romana servaret Ecclesia. Subdit enim : « Et valde mihi inconveniens visum est, ut precem, quam Scholasticus composuerat, super oblationem diceremus; et ipsam traditionem, quam Redemptor noster composuit, super ejus corpus et sanguinem non diceremus ».

21. Sic igitur quod dixit : « Apostolorum mos fuit, ut ad ipsam solummodo orationem oblationis hostiam consecrarent » : perspicue intellexit, nihil aliud miscuisse, sed ea consummasse, perfecisseque sacrificium ipsum, missæ scilicet partem illam, quæ oblatio dicitur, vel liturgia : aliter enim ea posse intelligi, prohibent quæ Gregorius subdit, nimirum, dici ipsam Dominicam orationem super Christi corpus et sanguinem jam consecratum. Potuitne vel cogitasse Gregorius, ut per orationem Dominicam fieret consecratio, qui in suo libro sacramentorum grandiusculis reliquit expressa litteris verba ipsa Christi, quibus sacramentum conficeretur? neque alia quidem, quam quæ ab Apostolis tradita et a sanctis Patribus sunt recepta, quæ ipsa recitans S. Ambrosius ait [1] : « Ante verba Christi calix est vini et aquæ plenus : ubi verba Christi operata fuerint, ibi sanguis efficitur ». Et quæ verba Christi? nempe super panem dicta : « Hoc est corpus meum » : et super calicem : « Hic est sanguis meus, etc. » At si Græcos quæris, habes inter alios Chrysostomum idipsum profitentem in homilia de proditione Judæ : si vero recentiores Latinos, est S. Cæsarius Arelatensis episcopus, qui hujus sæculi exordio in Ecclesia Dei miro splendore claruit : ipse enim in homilia septima de Paschate ista ait : « Recedat ergo omne infidelitatis ambiguum : quandoquidem qui auctor est muneris, ipse etiam testis est veritatis. Nam invisibilis sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis, et sanguinis sui verbi sui secreta potestate convertit, ita dicens : Accipite et edite : hoc est corpus meum. Et sanctificatione repetita : Accipite, et bibite : hic est sanguis meus, etc. » Hæc ex pluribus, quod obiter de his agendum inciderit ob elucidatio-

[1] Greg. l. VII. Ep. LXIV. Ind. II. edit. Rom.

[1] Ambr. de Sacram. l. IV. c. 5.

nem verborum S. Gregorii, qui in eadem Epistola ista subjicit : « De Constantinopolitana Ecclesia quod dicunt, quis eam dubitet Sedi Apostolicæ esse subjectam? Quod et piissimus domnus imperator, et frater noster Eusebius (Cyriacus) ejusdem civitatis episcopus assidue profitentur ». At ubi legitur, Eusebius, restituendum est, Cyriacus, ex iis quæ superius eadem Indictione sunt dicta. Sed accipe qualem ad omnem tollendam invidiam ad suam Epistolam idem S. Gregorius apposuit colophonem : « Si quid, inquit, boni vel ipsa (Constantinopolitana scilicet), vel altera Ecclesia habet : ego et minores meos, quos ab illicitis prohibeo, in bono imitari paratus sum. Stultus est enim, qui in eo se primum existimat, ut bona quæ viderit, discedere contemnat ». Id quidem Gregorius et alii etiam Romani Pontifices sunt professi : quibus plane intelligas eos quam maxime a fastu fuisse alienos.

Scripsit[1] idem hoc anno ad præcipuos Galliarum episcopos, jubens ab ipsis Synodum congregari, necnon[2] etiam ad Brunichildem reginam Francorum, sollicite admonens, ut Simonia et alia nefanda crimina corrigi deberent : de iisdem quoque Theodobertum atque Theodoricum Francorum reges admonuit : scripsit hæc omnia, deditque ea perferenda Cyriaco abbati, quem Synodo ab eisdem celebrandæ interesse præcepit.

Porro eumdem Cyriacum etiam transire Gregorius voluit in Hispanias, ut ubi ipse præsens esse non posset, per suos adesset. Commendavit autem eum[3] Claudio viro illustri. Hic ille Claudius, de quo apud Isidorum honorificentissima habetur mentio : per ipsum enim, Reccaredum magna clade vicisse Francos bellum inferentes Gothis considentibus in Gallia Narbonensi affirmat, de quo actum est superius. Cujus viri adeo regi fidelis, et adversus hostes strenui, atque (quod excellit hæc omnia) erga Deum maxime pii, hic ex Gregorii litteris[4] remaneat perpetuo permansura erecta gloriæ columna ; quæ sic se habent :

22. *De Claudio viro insigni.* — « Quia unguenti more bonorum fragrat opinio, vestræ gloriæ de Occidentalibus partibus hucusque odor tetendit. Cujus profecto auræ suavitate respersus, multum, fateor, quem nesciebam dilexi, atque intra sinum cordis amoris manu te rapui : nec jam eum nesciens diligebam, cujus bona cognoveram. Qui enim mihi magna intentione notus, sed corporis visione manet incognitus, de eo proculdubio veraciter dicere possum, quia personam illius scio, sed domum nescio. Magna autem vestræ laudis datur assertio, quod excellenti Gothorum regi vestra gloria sedulo adhærere perhibetur : quia dum malis boni semper displiceant, bonos vos esse certum est, qui bono placuistis. Propterea debitum salutationis alloquium solvens, opto vos in his quæ cœpistis, exerceri : ut in vobis compleatur veridica Salomonis illa sententia, quæ ait[1] : Justorum semita quasi lux splendens procedit, et crescit usque ad perfectum diem. Nunc enim cum lux nobis veritatis infulget, cum sese regni cælestis suavitas mentibus aperit, jam quidem dies est, sed adhuc perfectus non est. Tunc enim dies perfectus erit, quando jam quicquam de nocte peccati in mente nostra non erit. Vos autem usque ad perfectum diem crescite, ut quousque patria æterna videatur, bonorum hic operum augmenta dilatentur : quatenus tanto post in retributione major sit fructus muneris, quanto nunc studium creverit laboris. Præterea dilectissimum filium nostrum Cyriacum, monasterii nostri Patrem, vestræ gloriæ commendamus : ut peractis quæ ei injuncta sunt, nulla illum remeandi mora præpediat. Omnipotens Deus cælestis vos brachii protectione tueatur, et nunc gloriosos inter homines, et post longa annorum curricula inter angelos esse concedat ». Hucusque ex Gregorio de Claudio monumentum, quem trecentis militibus superasse Francorum exercitum sexaginta millium, superius certa assertione demonstratum est.

23. *Concilium Barcinonense.* — Quod ad Cyriacum abbatem tum in Gallias tum in Hispanias missum pertinet : idem agere in Hispaniis, quod in Galliis, a S. Gregorio jussus videtur, nempe ut ad exstirpandam ubique Simoniacam hæresim cogeret episcoporum Concilia. Equidem secundum argumentum Epistolarum sancti Gregorii ad episcopos atque reges Francorum, et admonitiones ejusdem de Synodo in Galliis convocanda, celebratum habetur Barcinone in Hispania Concilium hoc anno kalend. Novembris, Æra nimirum sexcentesima trigesima septima, anno decimo quarto Reccaredi regis : cujus quatuor cum extent canones, duo adversus Simoniacum scelus sanciti esse noscuntur: tertius vero adversus laicorum ordinationes, ne promoveantur ad ordines Ecclesiasticos prætermisso tempore a canonibus antiquis præscripto : adeo ut neque in his obediretur Epistolis regiis id suadentibus, non pareret plebs, nec consentirent episcopi. Ista eadem omnia Gregorium admonuisse Gallicanos quoque episcopos, litteris ad eos datis eidem abbati Cyriaco ; qui eas legerit, in ipsis reperiet, sicut et in aliis datis ad Francorum reges Epistolis eidem Cyriaco, quem in Gallias, et Hispanias hoc anno a S. Gregorio visitatorem, et correctorem morum esse missum intelligis.

Sed et quod rursum ad Barcinonense Concilium spectat : cum Hispaniarum episcopi vehementer hoc anno a S. Gregorio objurgatos audissent primatem Galliarum Virgilium Arelatensem episcopum, atque Syagrium Augustodunensem, quod immane facinus reliquissent inultum : illud ne in Hispaniis accideret aliquando, novo canone Patres in Concilio congregati studuerunt, statuentes hæc quæ sequuntur[2], totum id curante Cyriaco :

[1] Greg. l. vii. Ep. cxi. Ind. i. et Ep. cxii. cxiii. cxiv. edit. Rom. — [2] Ibid. Ep. cxv. cxvi. Ind. ii. edit. Rom. — [3] Ibid. Ep. cxxv. Ind. ii. edit. Rom. — [4] Eadem Ep. cxxv. Ind. ii.

[1] Prov. iv.— [2] Conc. Barcinon. c. 4.

« Pari etiam consideratione sancientes, ut si qua virgo propria voluntate, abjecta laicali veste, devotarum more induta, castitatem servare promiserit, vel si qui hominum utriusque sexus pœnitentiæ benedictionem expetendo a sacerdote perceperint, et ad terrena connubia sponte transierint, aut violenter abstractæ feminæ a pudicitiæ violatore sequestrare noluerint : utique ab Ecclesiarum liminibus expulsi, ita ab omnium Catholicorum communione sint separati, ut nulla prorsus eis vel colloquii consolatio sit relicta ». Hæc Patres : cujus sanciendæ severæ legis (ut diximus) scandalum Galliarum visum est occasionem dedisse. Qualenam autem id fuerit, ex Epistola data a S. Gregorio ad Virgilium Arelatensem et Syagrium Augustodunensem episcopos apparet his verbis [1] :

24. « Commissi officii qualitas me, fratres carissimi, in vocem cogit doloris erumpere ». Et infra : « Pervenit autem ad nos, Syagriam quamdam (quondam) vitam religiosam mutatis etiam vestibus assecutam, posteaque marito violenter esse (quod dici iniquum est) sociatam, et nullo vos in ejus defensione dolore permotos. Quod si ita est, vehementius ingemisco, ne apud omnipotentem Dominum (quod absit) mercenarii officium, et non pastoris meritum habeatis, quippe qui in ore lupi ovem laniandam sine certamine reliquistis. Quid enim dicturi, quamve rationem futuro estis Judici reddituri, quos stupri scortatio non commovit ? quos ad defendendum favor nequaquam religiosi habitus excitavit? quos ad tutandam pudicitiæ integritatem sacerdotalis consideratio non erexit? vel nunc ergo neglectus ad memoriam redeat, hujus recordatio culpæ sollicitet, etc. » Ex aliena ergo culpa redditi cautiores Hispaniarum episcopi qui interfuerunt Concilio Barcinonensi numero duodecim, ipsum quem recensuimus canonem sancivere, monente (ut par est credere) Cyriaco abbate misso in Hispanias a sancto Gregorio monitore.

25. *Reccaredi munera ad S. Petrum, ad quem regem et ad S. Leandrum scribit Gregorius.* — Quo pariter anno Indictionis secundæ reperitur rex Hispaniæ religiosissimus Reccaredus delegisse viros valde pios abbates, eosque Romam misisse ad limina Apostolorum : quibus munera dedit S. Petro Apostolo offerenda. Mentio de hac legatione habetur in litteris S. Gregorii ad ipsum regem hoc anno redditis, in quibus inter alia ista habet [2] : « Beatus vero Petrus Apostolorum princeps quam libenter munera excellentiæ vestræ susceperit, ipsa cunctis liquido vita vestra testatur. Scriptum quippe est [3] : Vota justorum placabilia. Neque enim in omnipotentis Dei judicio, quid datur, sed a quo datur, adspicitur : Hinc est enim quod scriptum est [4] : Respexit Deus ad Abel et ad munera ejus, ad Cain autem et ad munera ejus non respexit. Dicturus quippe, quia Dominus respexit ad munera, præmisit sollicite, quia respexit ad Abel. Ex qua re patenter ostenditur, quia non offerens a muneribus, sed munera ab offerente placuerunt? Vestra itaque oblatio quam sit grata, ostenditis, qui daturi aurum, prius ex conversione gentis subditæ animarum munera dedistis. Quod vero transmissos abbates, qui oblationem vestram beato Petro Apostolo deferebant, vi maris dicitis fatigatos ex ipso itinere ad Hispanias remeasse : non munera vestra repulsa sunt, quæ postmodum pervenerunt, sed eorum qui transmissi fuerant, constantia est probata, an scirent sancto desiderio objecta pericula vincere, et in fatigatione corporis mente minime lassari. Adversitas enim quæ bonis votis objicitur, probatio virtutis est, non judicium reprobationis, etc. »

26. Quæ autem idem Gregorius ad religiosissimum regem post præclaras de conversa opere ipsius gente Gothorum laudes, postque saluberrimas de cavendis diaboli fallaciis admonitiones litteris scriptas, se ad eumdem regem munera mittere dicat, accipe : « Clavim, inquit, parvulam a sacratissimo B. Petri Apostoli corpore vobis pro ejus benedictione transmisimus , in qua inest ferrum de catenis ejus inclusum, ut quod collum illius ad martyrium ligaverat, vestrum ab omnibus peccatis solvat. Crucem quoque dedi latori præsentium vobis offerendam, in qua lignum Dominicæ Crucis inest, et capilli beati Joannis Baptistæ : ex qua semper solatium nostri Salvatoris per intercessionem præcursoris ejus habeatis ». Et in fine Epistolæ : « Præterea transmisimus clavim aliam a sacratissimo B. Petri Apostoli corpore, quæ cum digno honore reposita quæque apud vos invenerit, benedicendo multiplicet ».

Dedit præterea eodem tempore eidem nuntio sanctus Gregorius litteras [1] ad sanctum Leandrum Hispalensem episcopum, a quo prius acceperat, misitque ad eum pallium. Laborabat æque Leander atque Gregorius tunc podagra, ut ipse in eadem testatur Epistola. Certe quidem si numerandos suscipias sanctitate celebres homines, qui podagræ morbo afflictati sunt, copiosum conficies catalogum, quo redarguas eos qui voluptuosos ex podagræ doloribus arguunt homines. Ad finem vero Epistolæ idem hæc habet : « Ego autem quanta occupatione deprimor et debilitate, brevis attestatur Epistola, in qua ei quem multum diligo, parum loquor ». Circa autumnum hanc videtur scripsisse Epistolam, paulo ante videlicet Indictionem tertiam inchoatam : quo tempore datis ad Italicam patriciam (de qua superius) litteris, docet gravem morbum infestasse Urbem, cum et Africam pariter morbo vastari nuntiatum est, necnon Orientem atque alios etiam populos malis iisdem perurgeri. Sed de seipso primum accipe ex verbis ipsius [2]: « Peccatis, inquit, meis exigentibus ecce jam undecim menses sunt, quod valde rarum est, si de

[1] Greg. l. VII. Ep. CXX. Ind. II. edit. Rom. — [2] Ibid. Ep. CXXVI. Ind. II. — [3] Prov. XV. — [4] Genes. IV.

[1] Greg. l. VII. Ep CXXV. Ind. II. edit. Rom. — [2] Ibid. Ep. CXXVII. Ind. II. edit. Rom.

lecto surgere aliquando potuero : tantis enim podagræ tantisque molestiarum doloribus premor, ut vita mea mihi gravissima pœna sit. Quotidie enim in dolore deficio, et mortis remedium exspectando suspiro. In clero vere hujus Urbis et populo tanti febrium languores irruerunt, ut pæne nullus liber, nullus servus remanserit, qui esse idoneus ad aliquod officium vel ministerium possit. De vicinis autem urbibus strages quotidie mortalitatis nobis nuntiantur. Africa autem qualiter mortalitate et languoribus vastetur, quanto vicinores estis, tanto credo quod subtilius cognovistis. De Oriente vero qui veniunt, graviores desolationes nuntiant ». His consolatur ipse ægrotantem patriciam Romanam, quam bella Italiam vastantia una cum suis Siciliam incolere insulam suaserunt. Ad finem autem Epistolæ hæc Gregorius. « Dulcissimas filias meas domnam Barbaram et domnam Antoniam mea peto vice salutari ». Quod vero moris fuisse scimus Romanis nomina majorum ad posteros propagari ; quod de Italicæ ipsius nomine diximus , idem dicendum pariter de Barbara : habes enim apud Ennodium Ticinensem laudatissimam Romanam mulierem æque dictam nomine Barbaram, ad quam plures ipse dedit Epistolas.

27. Audisti Gregorium undecim jam menses ægritudinibus afflictatum atque prope consumptum: et tamen nihil remisisse negotiorum Ecclesiasticorum liquet : quod hoc anno datæ ab eo Epistolæ docent ; imo (quod magis mireris) nullus est annus, in quo scriptæ ab eo plures reperiantur Epistolæ, et negotia majora pertractata : ut quem decumbentem in lecto vidisti , eumdem Epistolis suis veluti alitem pennis ferri , orbemque Christianum lustrare, verbis instituere, ac disciplina corrigere sentias. Quem vero hic scribentem hoc anno audis, mensibus undecim se morbo detentum , non putes esse ipso solutum et redditum sanitati : sed perseverare adhuc ægritudinem eamdem biennio, ipse testatur in Epistola ad Eulogium Alexandrinum episcopum anno sequenti, ubi ait [1] : « Ecce enim jam biennium pæne expletur, quo lectulo teneor, tantisque podagræ doloribus affligor, ut vix in diebus festis usque ad horarum trium spatium surgere valeam, missarumque solemnia celebrare. Mox autem cum gravi compellor dolore decumbere, ut cruciatum meum possim interrumpente gemitu tolerare. Qui dolor interdum mihi lentus est, interdum nimius : sed neque ita lentus, ut recedat, neque, ita nimius, ut interficiat. Unde fit, ut qui quotidie in morte sum , quotidie repellar a morte : nec mirum, quia peccator gravis, talis corruptionis carcere diu teneor inclusus. Unde compellor exclamare [1] : Educ de carcere animam meam ad confitendum nomini tuo ». Hæc ipse. Sed quid amplius? Ita semper ægrotum ad obitum usque ipsum perseverasse, quæ inferius dicentur, ostendent.

Quod vero ad Africanam luem spectat, audi quid idem Gregorius de ea scribat ad Dominicum episcopum Carthaginensem, eum consolans ipse licet ægrotus et afflictus his verbis [2].

28. *Pestis in Africa.* — « Quanta in Africanis partibus lues irruerit, jampridem cognovimus : et quia nec Italia de hac cladis percussione est libera, geminati in nobis dolorum sunt gemitus , etc. » Subdit enim quod ipse putabat (ut frequenter tum in homiliis, tum litteris inculcare consuevit) mundi finem imminere : tot enim plagis et tam assiduis videbat urgeri mundum , ut jam ejus finem crederet imminere. Ex quibus considerandum est, quot tantisque Pater sanctissimus perstringeretur angustiis ; inter quas eo sollicitius prospicere omnium saluti curabat, quo omnium finem propinquum adesse putabat. Hinc ipse ad eumdem Carthaginensem episcopum scribens, qualiter se gerere deberet ejusmodi luis tempore, admonet, non quidem ut saluti suæ consulens derelinquat gregem, sed ut pro eo vitam exponat : « Vestra, inquit, eos lingua (sicut et credimus) magis ac magis a pravi operis perpetratione coerceat, bonorum præmia, malorum pœnas edisserat : ut qui bona minus diligunt, saltem mala pertimescant, et ab his se, quæ sunt plectenda, contineant. Nam inter flagella positos flagellis digna committere, contra ferientem est specialiter superbire, et sævientis acrius iracundiam irritare. Atque est primum genus dementiæ, nolle quempiam a malis suis juste quiescere, et Deum injuste a sua velle ultione cessare. Sed quoniam in his divino adjutorio opus est, injunctis, dilecte frater, precibus, omnipotentis Dei clementiam exoremus, ut et nos digne ista tribuat exhibere, et populorum ad hæc operanda misericorditer corda compungat ». Hæc de his, quæ episcopi agere debeant tempore mortalitatis. Quos vero ob privatorum diversa negotia hoc anno oportuit ipsum Gregorium labores suscipere, ex litteris ab eo hoc eodem anno ad diversos datis quemque commodius pervestigare, quam cuncta cum fastidio hic ingerere, posse putamus.

[1] Greg. l. VIII. Ep. XXXV. Ind. III.

[1] Psal. CXLI. — [2] Greg. l. VIII. Ep. XLI. Ind. III.

Anno periodi Græco-Romanæ 6052. — Anno Æræ Hispan. 637. — Jesu Christi 599. — Gregorii papæ 10. — Mauritii imp. 18.

1. *Postconsulatus.* — Is annus hac formula notatus: XVII *post consulatum Mauritii Tiberii Aug. solius* XV, ut habet Chronicon Alexandrinum.

2. *Obitus S. Anastasii episcopi Antioch.* — A num. 8 ad 11. In Registro divi Gregorii lib. 7, *Indict.* II, *mense Januario,* recitatur Epistola XLVIII, *Anastasio episcopo Antiocheno* scripta, postquam professionem fidei ab hoc accepisset. Quare *Anastasius senior* Anastasii junioris decessor mortuus erat anno præcedenti, quo kalendis Septembribus Indictio II inchoata est. In Chronico Nicephori, in Historia alterius Nicephori lib. 18, cap. 44, et in Tabulis Theophani insertis *Anastasio seniori* anni sex post restitutionem in sedem Antiochenam tribuuntur, qui utrinque incompleti intelligendi sunt; cum ea restitutio die XXV mensis Martii anni DXCIII facta fuerit, ut anno DXCIV ostendi. Porro distinguendi tres *Anastasii* pietatis laude celeberrimi, quos plerique scriptores inter se confudere, nempe sanctus *Anastasius* presbyter monachus Sinaita in Arabia, sanctus *Anastasius* patriarcha Antiochenus hujus nominis primus, et *Anastasius* junior martyr nuncupatus, quod a Judæis excarnificatus fuerit, senioris immediatus successor.

3. *Anastasius monachus Sinaita distinguendus ab Anastasio episc. Antiocheno.* — Prior vixit in monte Sinai, qui monachorum Asceteriis circumquaque obsitus fuit, ac celebratur a Græcis die XX mensis Aprilis, et in quibusdam Menologiis die XXI ejusdem mensis. Quantum pro Ecclesia Dei usque ad senectutem laborarit, ostendunt varia ejus scripta, quæ Baronius, aliique viri doctissimi a Nicephoro lib. 8, cap. 44, in errorem abrepti, adscripsere *Anastasio seniori* patriarchæ Antiocheno, quem perperam *Sinaitam* vocant, et unum eumdemque cum Anastasio Sinaita esse arbitrantur. Nam Allatius in Diatriba *de Simeonum Scriptis*, et ex eo Henschenius ad diem XXI mensis Aprilis in Vita sancti Anastasii Sinaitæ et sancti Anastasii patriarchæ Antiocheni, aliique recentiores doctissimi, tam Catholici quam Protestantes, utrumque ab invicem separandum esse docuere. Libri XI *Anagogicarum contemplationum in Hexaemeron*, de quibus Baronius, fœtus sunt *Anastasii Sinaitæ*, non vero Anastasii Antiocheni episcopi; citantur enim in Annalibus Michaelis Glycæ viginti circiter vicibus, ibique nunquam episcopus aut patriarcha Antiochenus appellatur, sed sæpius *Anastasius Sinaites, vir divinus et vir eximius.* Liber cui titulus: « Responsio Anastasii episcopi ad Orthodoxorum aliquorum Christianorum interrogationes de diversis capitibus Ecclesiasticis », qui memoratur a Baronio, existimante fœtum esse Anastasii Sinaitæ, neque ab Anastasio episcopo Antiocheno editus est; cum plures errores Græcorum infarti sint his quæstionibus et responsionibus, et in iis multa excerpantur ex Constitutionibus Apostolorum, quæ sub nomine Clementis Romani Apostolis confictæ sunt, citenturque in illis *Olympiodorus*, qui decimo sæculo floruit, et alii juniores scriptores.

4. *Liber inscriptus Dux viæ editus ab Anastasio Sinaita.* — Liber inscriptus *dux viæ*, græce ὁδηγὸς, *adversus Acephalos* eo fine elucubratus, ne Orthodoxi inciderent in laqueos et retia hæreticorum, præsertimque Severianorum, tribuitur a Nicephoro, et a Baronio Anastasio Sinaitæ episcopo Antiocheno, sed fœtus est *Anastasii monachi Sinaitæ;* titulus enim in Codice Ms. hujusmodi est: *Exordium libri S. Anastasii monachi Sinaitæ.* Et cap. 4, hic titulus legitur: « Anastasii minimi presbyteri sancti montis Sina opus de fide, œconomia Christi Dei Filii ad sanctam Catholicam Ecclesiam Babylone scriptum, fratribus nostris in ea Christi studiosis et Orthodoxis petentibus ». Albertinus minister Calvinianus in libro a se contra sacramentum Eucharistiæ scripto, pag. 893 et pag. 903 latinæ editionis, ubi nonnulla de Anastasii Sinaitæ libris observat, loquens de libro, cui titulus ὁδηγὸς, seu *Dux viæ*, ostendit, *Anastasium Sinaitam* opus illud conscripsisse inter annum DCXXX et DCXL, diu scilicet post utriusque Anastasii episcopi Antiocheni obitum. Auctor enim illius tractatus nonnulla refert, quæ cum in Alexandria foret, narrata sunt illi a Catholicis Alexandrinis ibidem contigisse, aliquanto antequam hoc opus elucubraret: « Narrabant », inquit cap. 10, « nobis Catholici, qui Alexandriæ degunt, post tempora B. Eulogii papæ ibi fuisse quemdam Augustalem Severianum, qui satis diu quatuordecim librarios ejusdem secum sententiæ habuerit, ex ipsius mandato rescidentes, et depravantes libros dogmatum sanctorum Patrum ». Satis longum tempus illud non minus verosimiliter assignari potest, quam viginti annorum. Obiit vero *Eulogius* anno DCVIII. Rursus refert auctor illius operis, cum ibidem foret, ac quæstio

agitaretur de verbis quibusdam Cyrilli sic falsatis et adulteratis, *Isidorum* quemdam Bibliothecæ patriarchæ præfectum, ac vere orthodoxum, Codicem *Cyrilli* sincerum protulisse; quod indicium est, patriarcham tunc adhuc ibi orthodoxum fuisse. Neque enim verisimile est, patriarcham Theodosianum et Eutychianum bibliothecæ suæ præfectum habere voluisse Catholicum virum, qui suorum pudenda revelaret, et confunderet. Videntur ergo hæc contigisse paulo ante annum DCXXX, sub *Georgio* ultimo illius sæculi orthodoxo episcopo Alexandrino. At testatur auctor se aliquanto post scripsisse. Scribere autem non potuit post annum DCXL, nam ipsemet narrat fuisse adhuc in Alexandria præfectos Augustales cum scriberet, nec ullam mentionem facit irruptionis Saracenorum in Ægyptum. Scripsit igitur necessario ante annum sexcentesimum trigesimum nonum, quo *Saraceni* Ægyptum oppugnarunt, et vi ceperunt, ipsa quoque Alexandria anno quadragesimo primo ejusdem sæculi oppugnata, et præfecti Augustales inde in perpetuum expulsi. Quare *Anastasius Sinaita* pervenit ad ultima tempora Heraclii imp. Liber ille varie interpolatus fuit, ut ostendit Allatius in Syntagmate de Eugastrimytho, pag. 528.

5. *Anastasius Sinaita in omnibus Orthodoxus.* — Contra veritatem Albertinus, aliique Protestantes scribunt, *Anastasium* Sinaitam credidisse Eucharistiam esse meram figuram Corporis Christi, virtutis ejus et efficaciæ plenam. In libro enim, cui titulus, *Viæ dux*, aliisque eidem attributis Corporis Christi in Eucharistia præsentiam credidit cum tota sæculi septimi Ecclesia; quamvis errore sibi proprio, in explicandis hujus mysterii circumstantiis lapsus, opinatus sit, Corpus Christi in Eucharistia esse corruptibile, et affectiones, quæ conveniunt accidentibus, scilicet frangi, dividi, dentibus conteri, stomacho digeri, alterari, corrumpi. Corpori Domini convenire. Verum proprius hic illi error fuit, et privata opinio, circa circumstantiam quamdam mysterii, non circa substantiam ipsius. Qua de re legenda Epistola Marcæ archiepiscopi Parisiensis ad Lucam Dacherium, liber 7 tom. I Arnaldi doctoris Parisiensis de perpetua fide Catholicæ Ecclesiæ circa Eucharistiam cap. 2, et Natalis Alexander in sexto Ecclesiæ sæculo cap. 4, part. 13, ubi Anastasii Sinaitæ mens egregie explicatur.

6. *Alia opuscula Anastasii Sinaitæ et Anastasii senioris ep. Antioch.* — Oratio *de sacra Synaxi*, et Expositio in *Psalmum sextum*, quæ a Baronio tribuuntur Anastasio Sinaitæ episcopo Antiocheno, sunt *Anastasii Sinaitæ* monachi, et Notis illustrantur a Combefisio, tomo II Bibliothecæ græco-latinæ sanctorum Patrum. Refert ibidem Combefisius, orationes tres *Anastasii archiepiscopi Antiochiæ*. Prior est de *Annuntiatione Beatissimæ Virginis*; sicuti et secunda, tertia vero de *Transfiguratione Domini nostri Jesu Christi*. Præterea Colonienses veterum Patrum Bibliothecæ inseruerunt *Orationes quinque dogmaticas* Anastasii Sinaitæ, quæ fœtus sunt Anastasii senioris episcopi Antiocheni; extant enim Mss. in Bibliotheca Cæsarea, ut refert Lambecius tomo VII Commentariorum de eadem Bibliotheca pag. 167, sub nomine Ἀναστασίου Ἐπισκόπου Ἀντιοχείας, etc. Ubi Anastasius non dicitur *Sinaita*, sed tantum *episcopus Antiochenus*. Et tamen Lambecius titulum illarum orationum in linguam latinam vertens, vulgari errore occupatus, in versione sua eum *Sinaitam* appellat, sicuti et quando mentionem facit opusculorum ejusdem Anastasii episcopi Antiocheni, quæ ibidem manuscripta habentur, nomen *Sinaitæ* versioni suæ semper inserit; cum tamen ex illorum opusculorum titulis, in quibus Anastasius dicitur tantum *episcopus Antiochenus*, manifeste pateat, *Sinaitæ* cognomen nonnisi per errorem illi attributum fuisse. Supersunt varia manuscripta Græca in variis Bibliothecis sub nomine *Anastasii Sinaitæ*, vel Anastasii episcopi Antiocheni, de quibus hic agendi locus non est.

7. *Concilium Barcinonense.* — Ad num. 23 et seq. Concilium Barcinonense habitum *die kalendarum Novembris*, *anno feliciter* XIV *regni Christianissimi et piissimi domini Reccaredi regis*, ut dicitur in Præfatione ejusdem Concilii, ubi nulla Æræ Hispanicæ mentio. Celebratum illud adversus Simoniacos, ut apud Baronium videre est.

Vide gesta hoc anno Romanos inter et Avares initio anni sequentis.

FINIS TOMI DECIMI.

Barri-Ducis. — Typis Ludovici GUERIN et Sociorum.

